DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE CENTRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL VIII

PARTEA A 5-A

LITERA P

PRESIN — PUZZOLANĂ

1984
EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79 717, BUCUREȘTI, Calea Victoriei nr. 125

Redactori responsabili:

IORGU IORDAN

ALEXANDRU GRAUR

ION COTEANU

Membri ai Academiei Republicii Socialiste România

Partea a 5-a a tomului al VIII-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică din București, de următorul colectiv:

Redactori:

Dan BUGEANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Monica BUSUIOC
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Zorela CREȚA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Ion DĂNĂILĂ
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Valentina HRISTEA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Lidia IONICĂ
FILOLOG

Iulia MANOLIU
FILOLOG PRINCIPAL

Lucreția MAREȘ
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Radu MICHĂESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Georgeta MITRAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Eleonora POPA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Elena STÎNGACIU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Zizi ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Filofteia TĂNĂSESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Tatiana ȚUGULEA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Ileana VULPESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Ileana ZAMFIRESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Revizori:

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Ion DĂNĂILĂ
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Luiza SECHE
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Au fost consultați pentru *etimologiile* din acest tom:

Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, București; Grigore BRÂNCUȘ, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea din Cluj-Napoca; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea București; Nicolae URSU, doctor în filologie, cercetător științific principal la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași.

Corelații:

Cristina GHERMAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Redactori responsabili ai tomului al VIII-lea (partea a 5-a):

ION COTEANU
Membru al Academiei
Republicii Socialiste România

MIRCEA SECHE
Doctor în filologie, șeful Sectorului
de lexicologie și lexicografie
de la Institutul de Lingvistică
din București

PRÉSIN s. n. v. **presenă.**

PRÉSINĂ s. f. v. **presenă.**

PRÉSING s. n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive (aflate în apărare) își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 340. *Au practicat o apărare foarte avansată, deosebit de mobilă și de agresivă, o apărare care se apropie mult de pressingul din baschet.* SPORTUL, 1977, nr. 8 456, 2/5, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după engl.) *pressing.* — Pl.: (rar) *presinguri.*

— Din engl. **pressing.**

PRESÍRE s. f. v. **prăsire.**

PRESIÚNE s. f. **1.** Mărime fizică egală cu raportul dintre intensitatea unei forțe care apasă perpendicular (și uniform) pe suprafața unui corp și aria acelei suprafețe; forță care apasă (perpendicular și uniform) pe unitatea de suprafață ori pe suprafața unui corp; apăsare. *Să lase aerul să intre în flacoane daca s-ar face împuținare de presie înăuntrul aparatului.* MARIN, PR. I, 20/35. *Numai la un ger deosebit de mare sau la o presiune (apăsare) foarte tare se fac fluide.* BARASCH, M. II, 7/10. *Forma nasului poate suferi multe schimbări și prefaceri din cauza pressiunii (strîngerii) ochelarilor.* FIS. 136/5. *Corpul omului suportă o enormă presiune... care este insensibilă pentru dînsul.* DRĂGHICEANU, C. 120. *Cercevelile ferestrelor se curmau sub presiunea zidurilor vechi.* EMINESCU, N. 38, cf. DDRF. *Căldura specifică a gazelor este dată sau la presiune constantă ... sau la volum constant.* IOANOVICI, TEHN. 9. *Nituri pentru rezervoare fără presiune.* SOARE, MAȘ. 56. *Volumele sînt invers proporționale cu presiunile, atunci cînd temperatura gazului rămîne constantă.* MACAROVICI, CH. 40, cf. LEG. EC. PL. 286. *Din cauza ploilor abundente, presiunea muntelui prin care se sapă tunelul era deosebit de mare.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 372. *O apă al cărei debit se află mereu sub aceeași presiune.* V. ROM. ianuarie 1954, 199. *Se numește presiune raportul dintre intensitatea unei forțe și suprafața pe care se exercită perpendicular.* CIȘMAN, FIZ. I, 248. *A dat presiune prea mare la abur.* DEMETRIUS, C. 40. *Hidrogenul va fi dat la o presiune de 12 atmosfere.* BARANGA, I. 199. *Aerul sub presiune astupă parcă gura omului.* PREDA, R. 124. *Se scufundă încă o dată și simți în urechi presiunea amețitoare.* BARBU, P. 230. *Presiunea gazelor se exercită pe o mai mare suprafață.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2. *Să mai vadă o dată locul accidentului, să înțeleagă de ce se prăbușiseră armăturile, ce presiune era.* V. ROM. ianuarie 1965, 63. ◇ *Presiune atmosferică* (sau *a atmosferei*) = presiune **(1)** exercitată de către atmosferă asupra suprafeței pămîntului și a corpurilor situate pe ea, indiferent de orientarea acestei suprafețe, și care variază în funcție de condițiile atmosferice, de altitudine și de latitudine etc. *Presie atmosferică.* HELIADE, A. 127/19. *Presia ordinarie a atmosferei.* MARIN, PR. I, 34/7. *Causa care face ca mercurul să rămînă ridicat înlăuntrul barometrului este presiunea atmosferică.* PONI, F. 71, cf. ALEXI, W. *În fiecare dimineață notez temperatura, vînturile, presiunea atmosferică.* SEBASTIAN, T. 32, cf. 10, DS. *Presiune osmotică* v. o s m o t i c. *Presiune radiculară* = presiune **(1)** care apare în celulele vii ale rădăcinii unei plante și care determină împingerea apei în sus. Cf. M. D. ENC. ◇ L o c. a d v. **Sub presiune** = gata de a începe să funcționeze, de a se pune în mișcare sub acțiunea presiunii **(1).** *Mașinele ... dîrdîiau subt presiune.* MIRONESCU, S. A. 113. *O locomotivă va sta continuu sub presiune.* GALAN, Z. R. 78. ✦ (Și în sintagmele *presiune arterială,* M. D. ENC., DEX, *presiune sangvină, presiunea sîngelui*) Forța elastică reactivă a pereților arterelor față de forța exercitată asupra lor de presiunea sîngelui impulsionat de inimă; tensiune. *Dozele mari de medicamente digitalice produc o ridicare a presiunii.* DANIELOPOLU, F. N. II, 36. *Temperatura și presiunea sîngelui pot să scadă.* BELEA, P. A. 151. *Presiunea crescută ... produce reflexe patologice.* ABC SĂN. 381.

2. F i g. Constrîngere (morală, economică, socială, politică) exercitată asupra cuiva (spre a face ceva împotriva voinței, dorinței, preferinței etc. sale). *Era mai sigur dacă revoluționarii nu făceau presiune asupra Camerei.* BOLINTINEANU, O. 431. *Un fel de presiune ... a opiniei publice în contră-i.* MAIORESCU, CR. I, 317. *Odată ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nici o presiune morală asupră-le.* CARAGIALE, O. III, 61, cf. BARCIANU. *Cărțile religioase ... se tipăriră în Ardeal sub presiunea oficială a calvinilor.* IORGA, L. II, 55. *Vă rog să nu terorizați pe alegători! Aici nu se permite nici o presiune.* REBREANU, I. 297. *Cele cîteva puncte de vedere în plus la C. Negruzzi ... se datoresc presiunii împrejurărilor de pe vremea sa.* IBRĂILEANU, SP. CR. 101. *O bruscă și înfricoșată presiune a inamicului.* SADOVEANU, O. VI, 446. *În măsura în care a izbutit să se elibereze de presiunea retorică a vremii, intră Filimon în galeria novatorilor prozei românești.* VIANU, A. P. 61. *Amenințarea cu exproprierea era deci numai un mijloc de presiune pentru a sili pe boieri să se asocieze mișcării lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 145. *Făceau intervenții și presiuni.* STANCU, R. A. V, 288. *Sub presiunea poporului care își manifestase cu putere hotărîrea, Cuza a fost proclamat domn al Munteniei.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 878. *Eu nu admit presiuni morale ... asupra persoanei mele.* GALAN, Z. R. 24. *Face demersuri și uzează de toate presiunile.* V. ROM. octombrie 1964, 92. *Deportarea ... slăbea presiunea barbară la frontiera dunăreană.* H. DAICOVICIU, D. 125. ✦ (Rar) Stare de apăsare sufletească. *Nu mi-ar părea rău să ne vedem cîteva momente, să mai mă scutur de presiunea sub care am fost atîta vreme copleșit.* CARAGIALE, O. VII, 109.

— Scris și: (rar, după fr., lat.) *pressiune.* — Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *presiuni.* — Și: (învechit) **présie** s. f.

— Din fr. **pression,** lat. **pressio, -onis.**

PRESÍNĂ adj. (Prin Maram.; într-un descîntec; despre o ființă supranaturală de sex feminin) Care dispune de sănătatea cuiva, care poate lua sănătatea cuiva sau da sănătate cuiva. Cf. DR. IV, 745. *Ș-o audzit dzîna Prestna Ș-o strîgat.* T. PAPAHAGI, M. 133. *Tu, dzînă, Prestnă, D'e nu-i iț duce pu'erea la pu'ere, Sănătatea la sănătate, Ciontu la ciont.* id. ib. ◇ (Substantivat) *S-o luat Ion Pă cale ... S-o tîlnit cu marele, Cu tarele, Cu dzîna, Cu prestna, Cu Magdalina.* id. ib. 132.

— Pl.: *prestne.*

— Cf. lat. p e r s a n a.

PRESLÁȘ s. m. (Neobișnuit) Persoană care lucrează la o publicație periodică, în domeniul publicisticii. Cf. SCL 1973, 43.

— Pl.: *preslași.*

— Contaminare între **breslaș** și **presă.**

PRESLĂVÍ vb. IV v. **proslăvi.**

PRÉSLIȚĂ s. f. v. **prisliță.**

PRESLÓP s. n. v. **prislop.**

PRESLÚGĂ s. f. v. **prislugă.**

PRESLÚȘNIC s. m. (Învechit, rar) Persoană neascultătoare, nesupusă. *Starețul nu vru să să potoale, ce-l goni ca pre un preslușnic.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 196^{v}/3.

— Pl.: *preslușnici.*

— Din slavonul **прѣслоушьникъ.**

PRESNÉL s. n. v. **prisnel.**

PRÉSNIC, -Ă adj. v. **prisnic.**

PRESOCIALÍST, -Ă adj. Care este (imediat) anterior socialismului, care se referă la timpul (imediat) anterior socialismului, specific perioadei care precedă socialismul. *Atît în epoca presocialistă cît și în socialism, dezvoltarea societății reprezintă ... un proces necesar, bazat pe legi obiective și determinat istoriceşte.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 10, 94, cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 86. *La chemarea revoluției muzica tindea așadar să-și recapete prestigiul filozofic cu care o înzestrase cea mai mare mișcare revoluționară presocialistă.* s ianuarie 1961, 75.

— Pronunțat: *-ci-a-.* — Pl.: *presocialiști, -ste.*

— Pref. *pre-* + **socialist.**

PRESÓR subst. **1.** S. n. Dispozitiv la mașina de cusut, care apasă materialul de lucrat pe placa mașinii și permite deplasarea materialului. Cf. LTR², DL, DM, DN², DEX.

2. S. m. și f. Muncitor calificat care lucrează la o presă **(1, 3)**; presator. Cf. LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *presori, -oare.*

— Din fr. **presseur.**

PRESORÁ vb. I v. **presăra.**

PRESORECEPTÓR s. m. Terminație nervoasă senzitivă situată în peretele unui vas sangvin, care recepționează variațiile de presiune din interiorul vasului. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *presoreceptori.*

— **Presiune** + **receptor.**

PRESOSÍ vb. IV v. **prisosi.**

PRESOSÍNȚĂ s. f. v. **prisosință.**

PRESOSITÓRIU, -IE adj. v. **prisositor.**

PRESOSTÁT s. n. Aparat pentru măsurarea, controlul și reglarea presiunii unui fluid dintr-o încăpere închisă, dintr-o incintă. *Presostatele sînt folosite, de exemplu, la comanda unui injector automat sau semiautomat.* LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *presostate.*

— Din fr. **pressostat.**

PRESPÁN s. n. (Și în sintagma *carton prespan*, NICA, L. VAM. 203) Carton dur, rezistent, satinat, fabricat din mai multe straturi de celuloză, de obicei de culoare brună-portocalie, cu multiple întrebuințări în industria electrotehnică (ca izolator), în poligrafie etc. Cf. NICA, L. VAM. 203. *Materiale electroizolante ... preșpan, lustafan.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 859, cf. LTR², DN², DER, DEX.

— Scris și: (după germ., fr.) *presspan.* — Pl.: *prespanuri.* — Și: **preșpán** s. n.

— Din germ. **Presspan**, fr. **presspahn.**

PRESPAPIÉR s. n. Obiect greu de birou care se așază peste hîrtii pentru a le împiedica să se împrăștie. *Cu mintea sfredelită de un gînd absurd, privirea i s-a abătut, prin întuneric, pe prespapirul masiv.* v. ROM. martie 1958, 46, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pi-er.* — Pl.: *prespapieruri.* — Și: **préspapir** s. n.

— Din fr. **presse-papiers.** — **Prespapir** < germ. **Presspapier.**

PRÉSPAPIR s. n. v. **prespapier.**

PRESPORÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A reuși să facă, să realizeze, să ducă la bun sfîrșit (Budești—Sighetu Marmației). ALR I 1 377/350.

— Prez. ind.: *presporesc.*

— Pref. *pre-* + **sporí.**

PRÉSPRE prep. v. **peste.**

PRESTÁ vb. I. **1.** Intranz. (Învechit, rar; urmat de determinări introduse prin prep. „la") A participa. *A prestat la primele lucrări ale Camerii din sesia precedentă.* CR (1846), 5¹/34.

2. Tranz. (Complementul indică diverse feluri de munci, activități, servicii etc.) A executa, a îndeplini, a desfășura, a depune (în mod sistematic, organizat). *Prestară această robotă vreo 6 ani.* BARIȚIU, P. A. I, 658, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pînă acum nu făcusem nici o greșeală în serviciul pe care i-l prestam domnului Georges.* MIHĂESCU, D. A. 49. *Obligația pentru țăranii dezrobiți și pentru satele boierești supuse la dajdie de a presta claca și a da zeciuială din produsul delniței lor se menține.* OȚETEA, T. V. 34. *Personalul necalificat ... care nu prestează zilnic orele legale minimale va putea fi salarizat și cu salarii sub minimum.* LEG. EC. PL. 280, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84. *Tinerii fii de boieri nu mai slujeau în vremea sa la curtea altor boieri mai mari, înainte de a fi trimiși să presteze slujbă la curtea domnească.* STOICESCU, S. D. 75, cf. 263. *În unele țări ale lumii ... tinerii au deseori de prestat o muncă extenuantă și abrutizantă.* v. ROM. noiembrie 1962, 87, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. **A presta (un) jurămînt** = a depune jurămînt în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). Cf. DDRF. *Un jurămînt fusese prestat ... între Șerban Vodă și acela pe care muntenii îl făcuse domn la 1685.* IORGA, L. I, 308, cf. CADE. *Expertul va presta legiuitul jurămînt.* KLOPȘTOCK, F. 312. **A presta omagiu** (sau **jurămînt de credință**) = (despre vasali) a depune jurămîntul de credință și supunere către suzeranul său. *În 1387 același Petru al Mușatei prestează omagiu regelui Vladislav Jagello.* BUL. COM. IST. V, 33. *Va veni să presteze la Colomeea jurămînt de credință regelui său.* SADOVEANU, O. XII, 347.

— Prez. ind.: *prestez.*

— Din lat. **praestare**, it. **prestare.**

PRESTÁBIL, -Ă adj. (Neobișnuit) **1.** (Despre oameni) Apt, capabil de muncă. Cf. ALEXI, W.

2. (Despre mașini, unelte) Care dă randament. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *prestabili, -e.*

— **Presta** + suf. *-bil.*

PRESTABILÍ vb. IV. Tranz. A stabili, a fixa, a orîndui dinainte; (învechit) a prefige. *El nu-și putea explica această armonie prestabilită între gîndirea lui proprie și viața celor îngerești.* EMINESCU, N. 69, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Arhitectura stă exclusiv pe bazele geometriei și proporțiile unui edificiu sînt prestabilite.* CĂLINESCU, I. 14, cf. DL, DM, DN². *Raportînd orice scriere la aceleași criterii prestabilite metodic, nu vom accepta decît ceea ce se conformează docil acestor criterii.* v. ROM. decembrie 1964, 123, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *prestabilesc.*

— Pref. *pre-* + **stabili** (după fr. *préétablir*).

PRESTABILÍT, -Ă adj. Stabilit, fixat, orînduit dinainte; (învechit) prefipt, (învechit, rar) preașezat. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În realitate totul s-a petrecut după un plan prestabilit.* OȚETEA, T. V. 169. *Puțin mai înainte călătorise aproape un an, după un itinerar prestabilit.* CĂLINESCU, C. O. 208. *Traiectoria evolutivă* [a vieții organismelor] *într-un sens determinat și prestabilit nu are nimic dintr-o lege imuabilă.* PARHON, B. 124. *Aspectul dezgustător al vieții*

e copios zugrăvit, cu aglomerare de amănunte ce vădesc un criteriu prestabilit. CONSTANTINESCU, S. I, 38. *Adversarii realismului socialist pretind să limităm arta la reprezentarea mecanică a unor teze fixe, prestabilite.* T noiembrie 1962, 15. *La aceasta se adaugă o seamă de judecăți prestabilite.* ib. mai 1964, 66, cf. DEX.
— Pl.: *prestabiliți, -te.*
— V. **prestabili.**

PRESTÁNȚĂ s. f. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, demnă, plină de gravitate a unei persoane; efect produs asupra cuiva de aceste însușiri. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Monoclul din ochiul drept ... ți dădea o prestanță de om de stat.* MIRONESCU, S. A. 110. *Prestanța lui trupească și morală îmi umplea inima.* GALACTION, A. 25, cf. id. O. A. II, 348. *Tînărul cu prestanță ofițerească o văzuse coborînd dintr-un vagon de clasa întîia.* TEODOREANU, M. II, 205. *Prestanța aceasta e cu atît mai remarcabilă cu cît era de natură pur morală.* OȚETEA, T. V. 88. *Avea un soi de prestanță fizică, care-i venea și din pricină că hainele croite la Paris îl îmbrăcau de minune.* CAMIL PETRESCU, O. I, 303. *Șapte delegați ..., numai persoane cu greutate și prestanță.* GALAN, Z. R. 135. *Familia, fascinată din totdeauna de prestanța lui, e bucuroasă că ritmul spectacolului a fost regăsit.* V. ROM. octombrie 1964, 88. *Am rămas credincios profesiunii mele, care cere prestanță, disciplină.* T decembrie 1964, 32, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: (rar) *prestanțe.* CADE.
— Din fr. **prestance.**

PRESTÁRE s. f. Acțiunea de a presta **(2)** și rezultatul ei; prestație **(2)**. Cf. DDRF, BARCIANU, CADE. *Unitățile de prestări de servicii din cadrul cooperației meșteșugărești au un rol însemnat în satisfacerea nevoilor de zi cu zi ale oamenilor muncii.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 863. *A rămas ... în fabrică după prestarea orelor de serviciu.* V. ROM. octombrie 1954, 109, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ *Prestarea jurămîntului*=depunere a jurămîntului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). *Prestarea jurămîntului de către martori ar impune ... solemnitatea ședințelor de judecată.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 585.
— Pl.: *prestări.*
— V. **presta.**

PRESTATÁL, -Ă adj. Care este anterior existenței unui stat, privitor la perioada care precedă existența statului, specific acestei perioade. *Aceste uniuni de obști formînd organizații prestatale se pot deosebi și pe teritoriul țării noastre înainte de formarea statelor feudale.* PANAITESCU, O. Ț. 29, cf. 65, DEX.
— Pl.: *prestatali, -e.*
— Pref. *pre-* + **statal.**

PRESTÁȚIE s. f. **1.** Formă de impozit care consta în efectuarea unei cantități (gratuite) de muncă sau (mai rar) în predarea unor produse ori a unei sume de bani în folosul stăpînului feudal, pentru realizarea unor lucrări de interes obștesc etc.; muncă, produse, bani care constituie această formă de impozit. *Răscumpărarea prestațiunilor (robotelor).* BARIȚIU, P. A. III, 429. *Claca sau boierescul era sau este o prestațiune în muncă echivalentă cu chiria pămîntului.* KOGĂLNICEANU, S. A. 142. *Clăcașii, dînd prestațiuni în natură și bani proprietarilor ..., plătesc suma de 275 ... ogorul.* I. IONESCU, M. 146, cf. ALEXI, W. *Bir nu se mai dă, zile de prestație nu se mai fac.* PETICĂ, O. 207. [Țăranului] *să-i vorbești despre lucruri pipăibile. Ce-l doare pe el ... pămîntul, birurile, prestația.* C. PETRESCU, Î. II, 138. *Pîrăște picherului oamenii care nu ies la prestație.* POPA, V. 82. *Au venit cu încasările pentru prestații.* SADOVEANU, O. III, 285. *Scoțînd oamenii la prestații (pentru drumuri, cetăți, poduri, iazuri, mori etc.).* OȚETEA, T. V. 49. *Răscoala lui Tudor Vladimirescu de la 1821 n-a adus ... țărănimii ușurarea prestațiilor.* V. ROM. noiembrie 1954, 140. *Această stăpînire* [a domnului] *se exercită asupra satelor neprivilegiate, sub forma dărilor și prestațiilor în muncă.* PANAITESCU, O. Ț. 78. ✦ P. g e n e r. Obligație **(2)** materială. *Se consideră ca o locațiune orice concesiune temporară a unui imobil drept o prestațiune anuală sub orice titlu ar fi făcută.* HAMANGIU, C. C. 359. *Imobilele ... care servesc ca locuințe pentru membrii personalului consulatelor sînt scutite de impozite și alte prestații.* BO (1963), 28.

2. Acțiunea de a presta **(2)** și rezultatul ei; prestare. *Beneficiile ... incluse ... în tarifele de prestațiuni de serviciu se vor vărsa după cum urmează ...* LEG. EC. PL. 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *Prestație de jurămînt*=depunere a jurămîntului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pl.: *prestații.* — Și: (astăzi rar) **prestațiúne,** (regional) **precistáție** (GLOSAR REG.) s. f.
— Din fr. **prestation,** lat. **praestatio, -onis.**

PRESTAȚIÚNE s. f. v. **prestație.**

PRESTAVLÉNIE s. f. (Învechit, rar) Moarte **(2)**. *A ș[a] prestavlenie prindzînd vcaste, lăsă pustiia și veni la Ț[a]rigrad.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 65ʳ/25, cf. septembrie 28ʳ/20.
— Pl.: *prestavlenii.*
— Din slavonul **прѣставлєнїе.**

PRÉSTĂ prep. v. **peste.**

PRESTĂNÍ vb. IV v. **pristăni.**

PRESTĂPENIC, -Ă adj. v. **preastîlpnic.**

PRESTĂVÁLĂ s. f. v. **prăstăvală.**

PRESTĂVĂLÍ vb. IV v. **prăstăvăli.**

PRESTĂVÍ vb. IV v. **pristăvi**[1].

PRESTĂVÍRE s. f. v. **pristăvire.**

PRESTĂVÍT, -Ă adj. v. **pristăvit.**

PRÉSTE prep. v. **peste.**

PRESTEGÁLĂ s. f. v. **prăstăvală.**

PRESTÉLCĂ s. f. v. **pestelcă**[1].

PRESTELEÁNCĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Pestelcă[1] **(1)**. Cf. H XIV 87, 187, com. din TURNU-MĂGURELE.
— Pl.: *prestelenci.*
— **Prestelcă** + suf. *-ancă.*

PRESTÉRCĂ s. f. v. **pestelcă**[1].

PRESTÉSĂ s. f. v. **presteță.**

PRESTÉȚĂ s. f. (Franțuzism rar) Promptitudine și agilitate într-o acțiune. Cf. ALEXI, W. *La semnalul soneriei răsărise ca din pămînt ... lunecînd cu presteță pe luciul parchetului.* TEODOREANU, M. II, 23, cf. 158.
— Și: **prestésă** s. f. ALEXI, W.
— Din fr. **prestesse.**

PRESTEVĂLÍ vb. IV v. **prăstăvăli.**

PRESTIDEGITATÓR s. m. v. **prestidigitator.**

PRESTIDEGITÁȚIE s. f. v. **prestidigitație.**

PRESTIDEGITĂCIÚNE s. f. v. **prestidigitație.**

PRESTIDIGICATÓR s. m. v. **prestidigitator.**

PRESTIDIGITATÓR s. m. Specialist în prestidigitație; scamator. *Nici cred că domnitorul ar fi medaliat pe un prestidigitator.* ALECSANDRI, s. 88. *Prestidigitatorii obișnuiesc ... a prezenta mai întîi două obiecte și de a face apoi să dispară unul din ele în mînecă.* MAIORESCU, CR. II, 63, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu delicatețe de prestidigitator, apucă de un colț o hîrtie de o sută.* C. PETRESCU, C. V. 55, cf. SCRIBAN, D. *Prestidigitatorul scotea 24 de cutii, una dintr-alta, și din cea din urmă o fantomă, iar după reprezentație te invita să repeți păcăleala în familie.* ARGHEZI, B. 66, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Fig. Persoană care posedă o mare agilitate a mîinilor. *„Notele" sar vertiginos și totuși exact de subt degetele unui prestidigitator al pianului.* IBRĂILEANU, S. 6, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prestidigitatori* și (învechit) *prestidigitători* (DDRF). — Și: (învechit, rar) **prestidigicatór** (ALEXI, W), **prestidegitatór** (STAMATI, D.), **prestigiatór** (ARISTIA, PLUT.) s. m.

— Din fr. **prestidigitateur.**

PRESTIDIGITÁȚIE s. f. Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin mișcări abile și rapide ale mîinilor; p. ext. iluzie (optică) provocată de prestidigitator cu ajutorul acestei tehnici; scamatorie. Cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Rafinăriile de analiză ... produc aproape efectul unei prestidigitațiuni logice.* ARHIVA, II, 652. ✦ Fig. Agilitate deosebită a mîinilor pe care o posedă cineva. *Tehnica pianului nu poate face obiectul unei performanțe sau al unei prestidigitații acrobatice.* M 1960, nr. 8, 9.

— Pl.: (rar) *prestidigitații.* — Și: (astăzi rar) **prestidigitațiúne,** (învechit, rar) **prestidegităție** (STAMATI, D.), **prestidegitățiúne** (id. ib.) s. f.

— Din fr. **prestidigitation.**

PRESTIDIGITAȚIÚNE s. f. v. **prestidigitație.**

PRESTIGIATÓR s. m. v. **prestidigitator.**

PRESTIGIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (În dicționarele din trecut) Care ține de prestigiu **(2),** referitor la prestigiu, provocat de prestigiu; care face magie **(1),** vrăji, farmece. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U.

2. Care are un mare prestigiu **(1),** care se bucură de un mare prestigiu; care impune, impresionează, încîntă etc. prin calități deosebite (de ordin moral, spiritual etc.). *Vedeam bine că asupra acestei ființe așa de prestigioase apasă ascunsă cine știe ce amărăciune.* CARAGIALE, O. V, 202, cf. ALEXI, W. *Statuia aceasta prestigioasă ținea în mîna dreaptă un sceptru.* CANDREA, F. 139. *Omul prestigios căruia îi datorăm acest mărgăritar al scenei românești s-a poticnit în calea lui alintată de succese.* GALACTION, A. 229. *Acea acumulare de asociații în jurul impresiei unice care face ușor de recunoscut modelul prestigios.* VIANU, A. P. 393. *Antichitatea clasică ... opunea autorității bisericești autoritatea unei doctrine tot atît de prestigioasă, dar întemeiată pe simțul comun.* OȚETEA, R. 332. *Amintirile lui de copil, străvechi, persistente și prestigioase, îi revin una cîte una.* OPRESCU, S. 126. *A reușit să devină filozoful oficial ... alăturîndu-și numele prestigios la acela al lui Leibnitz.* BLAGA, G. 139. *Străzile sînt prestigioase de mișcare și lumină.* RALEA, S. T. I, 323. *Au contribuit eficient la reușita prestigioasă a spectacolului omagial.* T iulie 1964, 73. *De la început redacția a apelat la colaborări prestigioase.* V. ROM. ianuarie 1965, 213. *Școala componistică românească ... dobîndește tot mai dese și prestigioase afirmări internaționale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 6/5.

— Pronunțat: *-gi-os.* — Pl.: *prestigioși, -oase.*

— Din fr. **prestigieux.**

PRESTÍGIU s. n. **1.** Autoritate deosebită de care se bucură cineva sau ceva datorită însușirilor sale morale, cunoștințelor, talentului, situației sociale, unor trăsături specifice pregnante etc. V. vază, considerație, ascendent. *Muza modestă s-au fost învăscut în veșminte cîmpene și cu agiutoriul acestui prestigiu ... inimile s-au încîntat.* ASACHI, M. H. 4/13. *Înaintea amorului și a morții prestigiul nobleței dispare și oamenii devin toți egali.* FILIMON, O. I, 327. *Rezultatele cununiei pierduseră orice fel de prestigiu.* HASDEU, I. V. 5. *Voi ... ați mărit prestigiul nobleței românești.* ALECSANDRI, POEZII, 480. *Cei mai mulți nu sînt nobili și prin urmare nu au prestigiu.* BOLINTINEANU, O. 444. *Luarea Rahovei consfințește ... prestigiul armatei române.* MAIORESCU, D. II, 103. *Cu aceasta își susține totdeauna prestigiul un om reputat îndrăzneț — cu liniștea.* CARAGIALE, O. II, 19. *Cînd scăzu al său prestigiu ... Moise, fața și-o ascunde între mîinile auguste.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Bucurîndu-se de un prestigiu deosebit în sînul familiei, fu poftit zgomotos să-și spună părerea.* REBREANU, I. 74. *Prestigiul lui Eminescu s-a înălțat tot mai sus.* LOVINESCU, C. IV, 14, cf. id. S. I, 149. *Cel ce ne învață carte are ... un nume și un prestigiu pe care nu le mai are nimeni altul.* GALACTION, A. 371, cf. BRĂESCU, O. A. II, 119. *Și-a restabilit prestigiul într-o secundă și, regăsindu-și echilibrul profesoral, și-a luat iarăși acel aer de cancelar netulburat.* VLASIU, D. 108. *Prestigiul pe care-l avea ... și situația lui materială ... îl țineau ridicat și-n propriii săi ochi.* SADOVEANU, O. IX, 168. *Cred că nici unul dintre români nu se bucură astăzi ... de o faimă și de un prestigiu mai mare ca Brâncuși.* OPRESCU, S. 121. *Trecea drept un magistrat cu prestigiu.* CĂLINESCU, S. 67. *Prestigiul vechii culturi se păstrează deci în toate secolele care au urmat prăbușirii orînduirii sclavagiste.* VIANU, L. U. 14. *De unde oare își trăgea omulețul acesta misteriosul lui prestigiu?* VINEA, L. I, 27. *Prestigiul și miracolul său artistic stă în această complexitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 72. *Prestigiul lui Pătrașcu o ferise ... de adevărata părere pe care o avea lumea despre ea.* PREDA, M. S. 38. *Pînă acum fusese un elev silitor, își cîștigase prestigiul în liceu.* T. POPOVICI, S. 95. *Prestigiul noii metode de creație a sporit.* V. ROM. septembrie 1958, 5. *Cultura și teatrul românesc și-au dobîndit un mare și meritat prestigiu peste hotare.* T august 1964, 110. ✧ Loc. adj. **De prestigiu** =prestigios. *O distribuție de prestigiu ...* [dovedește] *strădunița de a prezenta textul în cea mai bună lumină.* ib. decembrie 1964, 45. *Numeroasele realizări de prestigiu îi conferă fără îndoială un nivel artistic general ridicat.* V. ROM. ianuarie 1965, 151. *Animați de dorința unei victorii de prestigiu, bucureștenii au pătruns de mai multe ori în careul advers.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. *E o încercare izvorîtă dintr-o obligație de prestigiu, de a ține pasul într-o cursă în care ne-am angajat pe plan internațional.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 7/2. ✦ Fig. (Astăzi rar) Aspect seducător, fermecător, încîntător; ceea ce seduce, farmecă, încîntă. *Razele soarelui curate și încă reci pun ... pe casele strîmbe și pe gardurile neegale o poleială care le dă un prestigiu nou.* IBRĂILEANU, A. 106, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Intra oare, în turburarea mea, și ceva din prestigiul acelui obraz atît de drag?* GALACTION, O. 58.

2. (Învechit) Iluzie atribuită magiei, vrăjii, farmecului, unor cauze supranaturale etc. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Cît pe maluri lîngă Arno, rătăcitul călător Se socoate sub prestigiul unui vis amăgitor.* ALECSANDRI, P. II, 153, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: (rar) *prestigii.* — Și: (rar) **prestíj** s. n. ALEXI, W.

— Din fr. **prestige.** Cf. lat. praestigium.

PRESTÍJ s. n. v. **prestigiu.**

PRESTÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo extrem de rapid. Cf. IVELA, D. M., DN, M. D. ENC. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo. Cf. IVELA, D. M., DN, M. D. ENC.
— Din it. **prestissimo.**

PRESTÍȚ, -Ă adj. v. **pestriț.**

PRESTÍPNIC, -Ă adj. v. **preastipnic.**

PRÉSTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo rapid. Cf. IVELA, D. M., DN, DER, M. D. ENC., DEX. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo. Cf. IVELA, D. M., DN, DER. *Adagio din partea a patra se bazează pe ... presto-ul care va interveni cu tonica.* M 1965, nr. 4, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX.
— Din it. **presto.**

PRESTOGOLÍ vb. IV. Refl. (În dicționarele din trecut) A se rostogoli **(1)** (peste ...). Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *prestogolesc.*
— Pref. *pre-* + [ro]**stogoli.**

PRESTOÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A fi prezent, a fi de față. *Că aproape e dzua peririei lor, și înrainte stătu gata voauo (prestoiră* g o t o v i n ț e l e v o a s t r e c, v). PSALT. 317. *Prestoiră gotovințele voastre.* CORESI, PS. 416/14, cf. DHLR II, 525.
— Prez. ind.: *prestoiesc.*
— Din slavonul **пръстоиатн.** Cf. p r i s t o i[1].

PRESTÓL s. n. v. **pristol.**

PRESTRĂNEPÓT s. m. (Învechit) Fiul strănepotului sau al strănepoatei, în raport cu părinții străbunicului sau străbunicii. Cf. IORGA, S. D. VI, 77. *Fiind eu mai sus numitul prestrănepot a lui Șanta Gheorghie* (a. 1801). id. ib. XVII, 208. *Să-i fie lui și de la noi uric ... strănepoților și preastrănepoților și la tot neamul lor* (a. 1804). id. ib. XXI, 283.
— Pl.: *prestrănepoți.* — Și: **preastrănepót** s. m.
— Pref. *pre-* + **strănepot.**

PRESTÚRĂ s. f. v. **păstură[1].**

PRESUCEÁ s. f. (Prin nordul Munt.) Bucată de lemn prevăzută cu un cîrlig metalic, care ajută la împletirea nojițelor pentru opinci. Cf. STOIAN, PĂST. 52, RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.: *presucele.*
— Cf. p r e s u c i.

PRESUCÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Regional) A răsuci **(1)**, a învîrti. Cf. TDRG.

2. (Prin Ban.; complementul indică aluatul) A frămînta. *Prăsușim pita.* DR. VII, 86, cf. SFC I, 10.

3. (Regional; complementul indică materiale textile) A însăila (Sînmihaiu Almașului-Zălau). ALR SN II h 525/284, cf. SFC I, 10.
— Prez. ind.: *presucesc.*
— Pref. *pre-* + **suci.**

PRESUCÍT, -Ă adj. (Regional) Răsucit **(2)** (Tîrgoviște). PĂSCULESCU, L. P. 41. *Tot mascuri hrăniți, Cu colții ieșiți, Ieșiți, presuciți.* id. ib. *Berbecei ... Cu coarne-nvolte, Învoalte, presucite.* id. ib.
— Pl.: *presuciți, -te.*
— V. **presuci.**

PRESÚDSTVIE s. f. v. **presustvie.**

PRESÚDSVIE s. f. v. **presustvie.**

PRESÚDVIE s. f. v. **presustvie.**

PRESUMÉȚ s. m. (Învechit, rar) Om foarte semeț, foarte îndrăzneț, foarte cutezător. *Presumețul își duce cutezătoarea sa speranță pînă la chimeră, plin de cutezanță de a întreprinde orice.* CANELLA, V. 237.
— Pl.: *presumeți.*
— **Prea** + **sumeț.**

PRESUMEȚÍE s. f. (Învechit, rar) Semeție, trufie, orgoliu excesiv. *Orgoliul face ca să ne stimăm ... Presumeția, ca să ne lingușim de o pulere vană.* CANELLA, V. 236, cf. L. ROM. 1960, nr. 4, 74.
— **Presumeț** + suf. *-ie.*

PRESUPOZÍȚIE s. f. (Rar) Supoziție prealabilă. V. p r e s u p u n e r e. *Să vedem însă de unde își are începutul această absurdă presupoziține.* HASDEU, I. V. 221, cf. IORDAN, L. R. A. 482. *Presupunea din partea domnișoarei presupoziția că el nu înțelegea.* CĂLINESCU, E. O. II, 75.
— Pl.: *presupoziții.* — Și: (învechit) **presupozițiéune** s. f.
— Din fr. **présupposition.**

PRESUPOZIȚIÚNE s. f. v. **presupoziție.**

PRESUPUITÓR, -OÁRE adj. (În dicționarele din trecut) Bănuitor, suspicios. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *-pu-i-.* — Pl.: *presupuitori, -oare.*
— **Presupune** + suf. *-itor.*

PRESUPÚNE vb. III. Tranz. **1.** A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de ... ; a implica. Cf. DRLU. *Cel pînă astăzi ... stat, precum din sine însăși mare strămutare mărturisesc și mare putere presupun.* SIMB. PL. 4/6. *Matematica practică presupune pe cea teoretică ale căria reguli generale se apleacă la citimi speciale.* POENARU, E. A. 2/4. *Susul presupune în noi dorința de a întrece pe semenii noștri.* CR (1846), 51[2]/52. *Reguli ce presupun o autoritate eztminatoare.* ROM. LIT. 383[3]/2. *Materialismul economic presupune însă lupta de clase.* IONESCU-RION, S. 128. *Moralismul presupune gustul ideilor generale și spirit de generalizare.* IBRĂILEANU, S. L. 9. *Adevărata artă presupune simpatie.* SADOVEANU, O. VI, 252. *Națiunea presupune cultură.* D. GUSTI, P. A. 271. *O cultură bogată presupune existența unei limbi bogate în mijloace de exprimare.* IORDAN, L. R. 26. *Așa-numita „perspectivă" ar fi deci un procedeu al compoziției istorice ... care presupune analiza și valorificarea faptelor.* VIANU, A. P. 443, cf. id. M. 40. *Inteligența presupune un răgaz de reflecțiune.* CĂLINESCU, C. O. 59. *O discuție presupune și asentimentul celuilalt.* H. LOVINESCU, T. 346. *Un roman presupune lungi perioade de gestație.* S august 1962, 42. *Asimilarea creațiilor de cultură ale trecutului presupune un îndoit proces de eliminare și însușire.* V. ROM. august 1963, 54. *O școală presupune un program estetic limpede definit.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 5/3. *Filmul de autor presupune curajul nebun de a te spune cu totul.* ib. 1971, nr. 1 279, 5/2.

2. (De obicei urmat de o propoziție completivă introdusă prin conj. „că") A admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat; a face supoziția că ..., a b ă n u i, a c r e d e, a s o c o t i; a-și imagina; (livresc) a prezuma, (învechit și regional) a prepune **(4)**, (regional) a probălui. Cf. DRLU. *Să presupunem că, printr-un efect al unei întîmplări care se ascunde de ochii noștri, acest ghimpe pătrunde în stomac.* MAN. SĂNĂT. 19/4. *Daca prin cea mai ușoară strîngere a pelii îndoieturile frunții se lasu prea tare către mijloc, trebuie să presupunem un caracter slabu.* FIS. 116/25. *Este dar de presupus că în secolii de înainte buciumul nu era numai o fevie de cireș ..., ci un instrument de metal.* ALECSANDRI, P. P. 61. *Ceea*

ce mă face a presupune aceasta e tocmai gustul ce a avut întotdeauna poporul roman de a lua în rîs pe bărbații săi cei mai vestiți. ODOBESCU, S. I, 41. *Ei sînt mult mai deștepți decît îi presupunem.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 196. *Să presupunem că tînărul s-a pătruns de însemnătatea acestei povețe.* id. ib. 215. *Deoarece cariera sa publică începe cu mult mai tîrziu, presupunem că pe atunci era încă tînăr.* BUL. COM. IST. I, 182. *Ar fi putut presupune că i s-a lăsat un răspuns.* SADOVEANU, O. IX, 148. *Să presupunem că ai un tablou eminent.* CĂLINESCU, C. O. 108. *Amănuntele deocamdată puteai numai să le presupună.* STANCU, R. A. IV, 299. *Sper ... că presupui pentru ce te-am poftit la mine.* id. ib. V, 49. *Băieții presupun că într-o zi, două, vom pleca.* V. ROM. mai 1954, 86. *Nu presupuneam că ai așteptat în mine un om tare, care a venit cu intenția să-și repare greșelile trecutului.* H. LOVINESCU, T. 251. *Elevii presupun totuși că sînt priviți de public.* T mai 1964, 7. *El bietul nu presupunea nimică rău și de aceea o întrebă ori de mai știe și acuma vreun leac.* SBIERA, P. 29. *Presupunînd că ... l-au rugat Zmeu ca, întorcîndu-se, să-i aducă și lui vreun semn.* id. ib. 135. ◇ Absol. *De știut n-am de unde să știu, pot cel mult să presupun.* STANCU, R. A. IV, 312. ◇ Refl. pas. *Cestia dinastică nu putea avea loc după cum s-a presupus de istorici.* BĂLCESCU, M. V. 13. ◇ Refl. *În imaginație se presupunea tînăr.* CĂLINESCU, S. 116. ◇ Refl. impers. *Se presupunea că ar fi sabia lui Atila.* BĂLCESCU, M. V. 62. *Se presupusese că actrița fusese bolnavă de inimă.* STANCU, R. A. IV, 179.

— Prez. ind.: *presupún* și (învechit și popular) *presupúi* (DDRF).

— Pref. *pre-* + **supune** (după lat. *praesupponere*, fr. *présupposer*).

PRESUPÚNERE s. f. Faptul de a presupune **(2)**, de a admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat; ceea ce este admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat; prezumție **(1)**, supoziție, ipoteză, (rar) presupus[1], (învechit și popular) prepus[1] **(1)**, (învechit și regional) prepunere **(2)**. Cf. DRLU. *Atunci ... nu avea decît presupuneri, pe cînd acum are dovezi.* LĂZĂRESCU, S. 128/12. *Domnul rîdea de toate presupunerile ce-i arăta.* ROM. LIT. 170[2]/2. *Și închipuirea ta zădărîtă nu se oprește numai la presupunerea că omul acesta și-a pierdut soția.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 29, cf. III, 74, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ce nedrept e în presupunerile lui!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 210. *Motivele care îndreptățesc această presupunere, le-am arătat mai înainte.* BUL. COM. IST. V, 104. *Făcuseră tot felul de presupuneri asupra noului venit cu asemenea echipament nou-nouț.* C. PETRESCU, Î. I, 272. *Se entuziasma pe simple presupuneri a căror realizare nu depindea de el.* VLASIU, D. 287. *Vorbeau, făceau presupuneri.* SADOVEANU, O. VI, 217. *Se pierdea în confuze întrebări și presupuneri contradictorii.* BART, E. 213. *Se simți dezamăgit de presupunerea Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. I, 158. *Mintea poate cel mult să-și închipuie, să facă presupuneri.* BOGZA, C. O. 239. *S-ar putea să mă înșel în presupunerile mele.* STANCU, R. A. IV, 117. *Presupunerile lui se adeveriseră; nu mai era primit să lucreze în atelier.* V. ROM. martie 1954, 126. *Pentru rest nu se pot face decît presupuneri.* H. LOVINESCU, T. 311. *Avusese dreptate în presupunerile lui.* VORNIC, P. 176. *Dacă presupunerea aceasta e exactă, nu e oare verosimil să urc în sus pe albia evenimentelor?* PREDA, R. 34. *Au început să umble cu fel de fel de presupuneri.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 310.

— Pl.: *presupuneri.*

— V. **presupune.**

PRESUPÚS[1] s. n. (Rar) Presupunere. *Îți trimit chiar scrisoarea în original ca ...s-o poți arăta la care vei voi acolo, ca să-i scoți din orice presupus asupra noastră.* ap. GHICA, A. 155. *Îi fulgerau prin cap o mie de presupusuri.* VORNIC, P. 176, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. vb. (Familiar) **A-și da cu presupusul** = a presupune **(2)**. *Ascultătorii își dau cu presupusul, cine anume din sat ar fi putut fi altl de cînos.* T. POPOVICI, SE. 479.

— Pl.: *presupusuri.*

— V. **presupune.**

PRESUPÚS[2], **-Ă** adj. (De obicei precedă substantivul) Despre care există presupunerea că este (într-un anumit fel); prezumtiv **(2)**, (livresc) prezumat, (învechit și regional) prepus[3] **(I 2)**, (învechit) prezumpt. V. bănuit, închipuit, ipotetic, probabil. *Ce ai de te legi de mine pentru presupusa ta combinație de căsătorie?* ap. GHICA, A. 90. *Caută o funie ca să lege pe presupusul tîlhar.* FILIMON, O. I, 139, cf. DDRF, ALEXI, W. *Au început să se facă singuri ... executori ai presupușilor vinovați.* REBREANU, R. II, 297. *Pe cel pe care îl lasă conștiința îl poftesc să ridice întîia piatră și să lapideze pe presupusul vinovat.* GALACTION, A. 177, cf. 444. *Ai vorbit adineaori de o presupusă vină a d-tale ... Nici o clipă nu m-am gîndit să te învinuiesc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 315. *Fugea pînă la ușă și înapoi, ținînd subsuoară presupusa umbrelă ... să arate cum face bunița.* C. PETRESCU, Î. I, 78. *Spre a opri un atac presupus, dezlănțuiau tiruri nebune de baraj.* SADOVEANU, O. VI, 479. *Mai gravă este prezența, în vorbirea presupusă moldovenească, a unor forme caracteristice pentru alte graiuri locale.* IORDAN, L. R. 92. *Suprarealiștii ... se refugiază în presupusul flux vital constituit de vis.* CĂLINESCU, C. O. 268. *Presupușii autori se umflau în pene ... sub torențialele elogii.* BLAGA, H. 86. *Biata lui presupusă jumătate de milion nu însemna mare lucru.* STANCU, R. A. V, 404. [Spaniolii] *evită numele Maria, deoarece consideră că ... s-ar arăta nerespectuoși față de presupusa mamă a lui Iisus.* GRAUR, N. P. 104. *Prezența regizorului se cere presupusă ca o acțiune statornică de incitare și de cenzurare a faptelor.* T iulie 1964, 1, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *presupuși, -se.*

— V. **presupune.**

PRÉSUR s. m. Bărbățușul presurei[1] **(1)**; (regional) presuroi. Cf. MARIAN, O. I, 379, BĂCESCU, PĂS. 139, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *presuri.*

— Derivat regresiv de la **presură**[1].

PRESURÁ vb. I v. **presăra.**

PRESURÁT, -Ă adj. v. **presărat**[2].

PRÉSURĂ[1] s. f. **1.** Numele mai multor păsări din familia fringilidelor, de mărimea vrăbiilor, cu aripile bombate, cu coada lungă și bifurcată și cu ciocul conic, scurt și ascuțit: **a)** (și în sintagmele *presură galbenă*, POLIZU, MARIAN, O. I, 380, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, DOMBROWSKI, P. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură aurie*, DOMBROWSKI, P. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură aurie orientală*, DOMBROWSKI, P. 145, *presură de cîmp*, CADE, DOMBROWSKI, P. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de cîmpii*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de fîn*, id. ib., *presură de holdă*, id. ib., DER) pasăre cîntătoare cu capul și pîntecele de culoare galbenă-aurie, cu coada și vîrful aripilor negre; (regional) gălbioară *(Emberiza citrinella)*; **b)** (și în sintagmele *presură sură*, POLIZU, MARIAN, O. I, 379, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DOMBROWSKI, P. 139, 140, BĂCESCU, PĂS. 140, DER, *presură mare*, MARIAN, O. I, 379, SIMIONESCU, F. R. 162, DOMBROWSKI, P. 140, BĂCESCU, PĂS. 140, DER) pasăre migratoare cu partea superioară a corpului de culoare ruginie și cu pîntecele galben presărat cu pete cafenii; (regional) alion *(Emberiza calandra)*; **c)** (și în sintagmele *presură cu mustăți*, DOMBROWSKI,

p. 150, *presură mustăcioasă*, id. ib., BĂCESCU, PĂS. 140, *presură perciunată*, DOMBROWSKI, p. 150) pasăre cu ciocul albastru-sur, cu corpul brun cu striații negre (*Emberiza cia*); **d)** (și în sintagmele *presură cu barbă*, DOMBROWSKI, p. 146, BĂCESCU, PĂS. 139, *presură bărboasă*, DOMBROWSKI, p. 146, BĂCESCU, PĂS. 139) pasăre cu partea superioară a corpului de culoare măslinie, cu spatele roșcat (*Emberiza cirlus*); **e)** (și în sintagmele *presură de trestie*, POLIZU, MARIAN, O. I, 379, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SIMIONESCU, F. R. 162, DOMBROWSKI, p. 153, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de stuf*, DOMBROWSKI, p. 152, 153, BĂCESCU, PĂS. 140, DER, *presură mijlocie de trestie*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură vuitoare de stuh*, MARIAN, O. I, 379, BĂCESCU, PĂS. 141, *presură dobrogeană*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presura lui Stresemann*, id. ib. 139) pasăre migratoare cu capul și gușa de culoare neagră și cu aripile dungate în negru, ruginiu și alb; (regional) vrabie-de-stuf, vrabie-de-trestie (*Emberiza schoeniclus*); **f)** (și în sintagmele *presură de grădină*, POLIZU, MARIAN, O. I, 380, BARCIANU, DOMBROWSKI, p. 148, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de vară*, CADE, DOMBROWSKI, p. 148, BĂCESCU, PĂS. 140) pasăre migratoare cu penele de culoare brună-roșcată, cu capul cenușiu-gălbui, cu gușa gălbuie; ortolan (*Emberiza hortulana*); **g)** (și în sintagmele *presură cu cap negru*, DOMBROWSKI, p. 145, 146, BĂCESCU, p. 139, *presură căciulată*, DOMBROWSKI, p. 146, BĂCESCU, PĂS. 139) pasăre cu gușa, pieptul și pîntecele de culoare galbenă și cu capul și aripile de cu loareneagră (*Emberiza melanocephala*). Cf. ANON. CAR. *De este vreo livede de flori ... Și presuri ciripește ... Poetul le privește cu-o sfîntă bucurie.* BOLLIAC, O. 68. *Și privesc sosind prin aer zburători cu mîndre pene ... Stigleți, presuri, macalendri.* ALECSANDRI, P. III, 56. *Presurele și sfranciocii ..., toți îl întîmpinau peste tot locul.* ODOBESCU, S. III, 181. *Cucul cîntă, mierle, presuri — Cine știe să le-asculte? Ale păsărilor neamuri Ciripesc pitite-n ramuri.* EMINESCU, O. I, 121. *Ai bănui că e un moșoroi mort ... de nu și-ar povesti traiul său vara albinelor și iarna presurilor rătăcite.* DELAVRANCEA, S. 163. *Deasupra noastră două presuri Pe-o ramură se giugiulesc.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 140. *Presura scoate pui mai de cu primăvară decît toate celelalte paseri.* MARIAN, O. I, 381. *Pe o trestie subțire două presuri sfătuiesc.* BELDICEANU, P. 57. *Sub streșini presure se string Și ciripesc încet.* PĂUN-PINCIO, P. 73. *Prepelița face ciorbă, Presurile fac friptură, Vin sticleții și le-o fură.* COȘBUC, P. II, 35, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Prindeau presuri cu lațul, la paie și la pleavă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 342. *Unele specii pleacă în totalitatea indivizilor lor ... Altele numai parțial (cioctrlii, presuri).* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9, cf. H I 7, IV 250, V 483, XI 231, 437, XVI 10. *Văzu că se apropie o presură ostenită, numai cu o aripă.* RETEGANUL, P. V, 65. *O să-i duc în Valea Rea, Unde cîntă cinteza Și mi-o-ngînă presura.* ȘEZ. II, 76. *În pădure la Scorila, Unde cîntă ... presura.* MAT. FOLK. 370, cf. CHEST. II 255/84. *Colo-n vale, la izvoare, Unde-mi cîntă pupăza Și mi-o-ngînă presura.* BALADE, II, 426. ◇ Compus: (regional) **presură-de-omăt** (sau **-de-iarnă**) = pasărea-omătului, v. pasăre **(I 4)** (*Plectrophenax nivali*). Cf. DOMBROWSKI, P. 161, BĂCESCU, PĂS. 140.

2. (Prin Transilv.) Privighetoare (*Luscinia luscinia*). Cf. ALR I 1 031/122, 218.

3. (Regional) Codobatură (*Motacilla alba*) (Movilenii—Slatina). ALR I 1 042/890.

4. (Regional) Prigoare **(II a)** (*Merops apiaster*) (Valea Lungă Cricov — Pucioasa). ALRM SN II h 517/762.

— Pl.: *presuri* și (învechit) *presure*. — Și: (regional) **préșură** s. f. BĂCESCU, PĂS. 141.

— Etimologia necunoscută.

PRÉSURĂ² s. f. (Prin nord-estul Olt.) Fiecare dintre prăjinile care, legate împreună la unul dintre capete, se așază pe vîrful clăii (de fîn), pentru a împiedica împrăștierea paielor. V. martac **(1 e)**, pălanjen **(3)**, panză, păuză **(1)**. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 191.

— Pl.: *presure*.

— Cf. împresura.

PRESÚRĂ³ s. f. (Rar) Cheag (folosit la coagularea laptelui). Cf. LM, DP, LTR².

— Din fr. **présure**.

PRÉSURĂ⁴ s. f. v. **presenă**.

PRESÚRE s. f. v. **presenă**.

PRESURIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică o incintă etanșă) A menține o presiune normală; (complementul indică interiorul unor elemente ermetic închise ale unui sistem) a menține o anumită presiune (pentru a mări rezistența mecanică). Cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *presurizez*.

— Din fr. **pressuriser**.

PRESURIZÁRE s. f. Faptul de a presuriza. Cf. DEX.

— Pl.: *presurizări*.

— V. **presuriza**.

PRESURÓI s. m. (Prin nord-estul Olt.) Presur. GR. S. VI, 137.

— Pl.: *presuroi*.

— **Presură**[1] + suf. *-oi*.

PRESÚS adv. (De obicei la gradul comparativ, urmat de construcții introduse prin prep. „de", „decît") În partea imediat superioară, peste ceva, deasupra; fig. mai mult decît ..., în mai mare măsură ca ..., dincolo de un anumit nivel (obișnuit) intensiv, calitativ etc., la un nivel superior. *Mare fu și presus a robului iuțimea și nemilostivia către al său soț.* CORESI, EV. 284. *Nu e lesne a le vindeca și mai presus de ajutoriul vracilor.* id. ib. 426. *2 zavesi mai presusu de praznice de adamască roșie* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 198/25. *Văcărilul ... încă mai presus l-au adaos cîte un ug(hi) de vită.* N. COSTIN, LET. II, 47/16. *Mai presus decît soarele va străluci și el* (a. 1729). GCR II, 24/8. *Cuvîntul cel mai presus de ființă s-au sălășluit în pîntecele tău.* MINEIUL (1776), 113r²/11, cf. 60r²/2. *Zboară mai presus de mănule acestui urieș* (a. 1808). GCR II, 199/31. *El este mai presus de toată pricepere.* MARCOVICI, C. 10/26. *Lucrurile cele mai presus de firea omenească.* GORJAN, H. IV, 154/22. *Mai presus decît invidia.* ASACHI, S. L. I, 165. *Mai presus de-a noastră minte Omul să deie nu poate decît prea slabe cuvinte.* CONACHI, P. 266. *Românii se îmbărbătează mai presus de firea omenească.* BĂLCESCU, M. V. 67. *Lectura ... o făcea a fi mai presus de părinții săi.* CR (1848), 29¹/43. *Amorul nostru e mai presus decît răutatea oamenilor.* ALECSANDRI, O. P. 120. *Cugetul se înalță mai presus de lumea de argilă.* BOLINTINEANU, O. 315. *Dreptul ... de a face critica ... este mai presus de contestare.* MAIORESCU, CR. II, 208. *Pentru mine ceasul acesta e mai presus de cîte aievea mintea mi-a visat.* ODOBESCU, S. I, 143. *Mi-a părea cum că natura Toată mintea ei și-a pus Decît orișice păpușă Să te facă mai presus.* EMINESCU, O. I, 100. *Sînt trei feluri de produceri intelectuale: unele mai presus, altele mai prejos de orice critică, iar altele la nivelul criticii.* CARAGIALE, O. III. 101. *Deși sărac, se ținea mai presus de bogatul său vecin.* SLAVICI, N. I, 50, cf. DELAVRANCEA, T. 257. *Căci mai presus de cele sfinte Stă legea veșnicei vieți.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 30. *Și aicea, tot mai presus de voi sînt.* GÎRLEANU, N. 124. *Nimic nu poate fi mai presus decît fericirea și mulțămirea.* MIRONESCU, S. A. 109. *Am dat lăutarilor un bacșiș mai presus de așteptarea lor.* GALACTION, O. A. II, 361. *Eu înțeleg să-mi pun slabele mele*

puteri în serviciul unei opere mai presus de mine. C. PETRESCU, C. V. 101. *Nu-i plăcea să se pună mai presus de alţii.* VLASIU, A. P. 299. *Mai presus însă decît toţi vă preţuiesc pe aceştia care sînteţi aici.* SADOVEANU, O. X, 163. *Ea îl iubea, fără îndoială, şi-l socotea mai presus de ea.* CĂLINESCU, E. O. II, 20. *E mai presus de puterile mele.* H. LOVINESCU, T. 81. *Au pus patria mai presus decît viaţa.* V. ROM. octombrie 1964, 66. *Are să fie mai presus decît alţi oameni.* SBIERA, P. 22. *Apoi, de, maică Duminecă, voia lui D-zeu e mai presus de toate lucrurile omeneşti.* MERA, L. B. 154. *Pe unde a sărit capra, mai presus a să sară iada.* NEGRUZZI, S. I, 251. ✦ (Urmat de determinările absolute „orice", „toate", „orişice" etc., exprimă ideea de superlativ). În gradul cel mai înalt, fără egal, de o importanţă maximă, deasupra tuturor. *Şi dorit gustul ce-l are Mai presus de orişice În inima simţitoare Poate face orice-i vre.* CONACHI, P. 16. *Nu există decît un singur drept care e mai presus de orice, anume dreptul ţăranilor de a trăi în ţara lor.* REBREANU, R. II, 24. *Era în duhul lui — mai presus de orice — farmecul păcii.* GALACTION, A. 63. *Pentru el iubirea ... era mai presus de toate.* SADOVEANU, O. V, 560. *Patria mai presus de orice.* CĂLINESCU, C. O. 45. *Punea mai presus de orice cauza pentru a cărei izbîndă lucra.* STANCU, R. A. III, 195. *Interesele patriei socialiste sînt mai presus de toate.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 361. *Mai presus de toate, în viaţă ni se cere Să măturăm ograda de gunoi.* LABIŞ, P. 431. *Acolo unde domnea odinioară sărăcia şi pelagra a venit lumina, bunăstarea ... şi, mai presus de toate, încrederea în viaţă.* V. ROM. ianuarie 1965, 4. ✦ (Adjectival; învechit, rar) Suprem. *Priimi şi comanda mai presus a armatei, cu poruncă d-a porni asupra Ţării Româneşti.* BĂLCESCU, M. V. 83.

— **Pre + sus.**

PRESÚSDVIE s. f. v. **presustvie.**

PRESÚSIE s. f. v. **presustvie.**

PRESÚSTFIE s. f. v. **presustvie.**

PRESÚSTIVIE s. f. v. **presustvie.**

PRESÚSTVIE s. f. (Învechit) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); p. gener. tribunal; judecătorie. *În presusviia sfatului administrativ extraordinar s-au luat în băgare de seamă coprinderea jălbii* (a. 1831). DOC. EC. 489. *Strigările mezatului ce s-au făcut în presudsvia cinstitului sfat* (a. 1833). ib. 525. *Se adiveréşte de către mine cilen al presustviei* (a. 1838). URICARIUL, XIV, 238. *S-au luat pricina în tratăţie ... în presustfia polcovnicului* (a. 1839). ib. V, 12/10. *Aceste dovezi, înfăţoşez în pricină, în presudstvia judecăţii* (a. 1846). BUL. COM. IST. IV, 86, cf. POLIZU. *M-ai lăsat în locul tău şi nu te îndoieşti de sîrguinţa mea ... prin presustvii (tribunaluri).* NEGRUZZI, S. I, 63. *Au cumpărat ... cu zdelcă întărită în presustivia giudecătoriei.* ALECSANDRI, T. 1 358, cf. CIHAC, II, 289. *Strigările fiecărui mezat se vor face în presusdvia judecătoriei.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70. *Retrăgîndu-se în „prezusfie" cu cei doi „asesori".* HOGAŞ, DR. II, 162, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *presustvii.* — Şi: **presústfie, presústivie, presúsdvie, presúsie** (I. CR. IV, 251), **presúsvie, presúdstvie, presúdsvie, presúdvie** (CIHAC, II, 289, LM), **prezúsfie** s. f.

— Din rus. **присутствие.**

PRESÚSVIE s. f. v. **presustvie.**

PRESVÍT, -Ă adj., s. m. şi f. v. **prezbit.**

PRESVÍTER s. m. v. **prezbiter**[1].

PRESVÍTERĂ s. f. v. **prezviteră.**

PRESVÍNT, -Ă adj. v. **preasfînt.**

PREŞ[1] s. n. **1.** Covor lung şi îngust (confecţionat din materiale de calitate inferioară, deşeuri etc.) care se pune pe jos într-o încăpere, pe un coridor, pe treptele unei scări etc. *Urcînd ca o porumbiţă, în vîrf de degete, scările acoperite cu un preş lat.* SLAVICI, N. I, 316, cf. II, 269, DDRF, TDRG, ALEXI, W. *Preşuri de bumbac şi de alte textile vegetale.* NICA, L. VAM. 203. *A intrat cu galoşii în sală, mi-a murdărit preşul.* BASSARABESCU, V. 162, cf. CADE. *Preşul de sub mine era, acum, covorul minunat din poveste.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 98. *Ţin, tot ca la ţară, velinţe pe pat, pe pereţi, şi preşuri pe jos.* VISSARION, FL. 19. *Preşul coridorului lung stă înfăşurat într-o cameră, ca după dans.* ARGHEZI, S. VI, 56. *Bate covoarele, dacă se pot numi aşa nişte preşuri roase.* CĂLINESCU, C. O. 130. *Luna toarnă o poteacă albă, curată ca un preş pe trepte de biserică.* DEMETRIUS, A. 38. *Mi se pare Patul se clatină, Preşul se mişcă.* BANUŞ, P. 103. *Mihai nu se mai culcă pe preşuri.* S mai 1960, 29. ◇ Expr. (Familiar) **A duce** (pe cineva) **cu preşul** = a induce în eroare (pe cineva), a purta (pe cineva) cu vorba; a păcăli, a înşela. Cf. GR. S. VII, 131, BUL. FIL. IV, 146. *De ce încerci să mă duci cu preşul?* STANCU, R. A. II, 413. *Ne-ai minţit, Farcaş, Ne-ai dus cu preşul.* id. ib. IV, 48, cf. M. D. ENC., DEX. (Adverbial; argotic) **A bate preş** (pe cineva) = a bate măr, v. măr[2] **(I 1).** Cf. DL. ✦ Fişie de pînză (groasă) care se pune peste un covor pentru a-l feri de murdărie, de uzare etc.; traversă. Cf. CADE, SCRIBAN, D. ✦ Ştergătoare (pentru picioare, la intrarea într-o locuinţă) făcută dintr-un material (textil sau plastic) gros, poros, afînat etc. Cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit) Stofă groasă ţesută din păr de capră, din care se făceau desagi, saci, acoperitoare pentru căruţe etc. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, LM, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.

3. (Învechit, prin Munt.) Un fel de fotă (la costumul femeiesc popular). *Văzînd nevasta-şi goală, Fără preş şi fără poală, I se părea cu ruşine.* PANN, P. V. I, 157/11, cf. CIHAC, II, 289. *Maramele, iele, cămeşele ..., brîncile, preşurile, cojoacele, ... prezentau fără îndoială o colecţiune minunat de variată.* ODOBESCU, S. I, 482.

— Pl.: *preşuri.* — Şi: (învechit, rar) **préşă** s. f. DDRF.

— Etimologia necunoscută.

PREŞ[2] s. n. v. **presă.**

PRÉŞĂ s. f. v. **preş**[1].

PREŞĂTÚRĂ s. f. v. **prăşitură.**

PREŞCOLÁR, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f., adj. (Copil) care nu a împlinit încă vîrsta şcolară. *Vor merge* [în tabere] *peste 130 000 de elevi, pionieri şi preşcolari.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 360. *Rolul literaturii pentru copii este, aşadar, important în procesul dezvoltării vorbirii şi gîndirii copilului preşcolar.* L. ROM. 1953, nr. 2, 51. *Acest teatru ... trebuie să educe deopotrivă pe preşcolari, pe şcolari şi pe adulţi.* T septembrie 1962, 66. *Activitatea de bază a preşcolarului este jocul.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparţine copiilor de vîrstă preşcolară **(1),** privitor la vîrsta, educarea etc. acestor copii, specific acestor copii. *În sala de învăţătură preşcolară e o vitrină cu jucărioare de plastilină.* I. BOTEZ, ŞC. 208. *O mare dezvoltare s-a dat în primul rînd ... educaţiei preşcolare.* SAHIA, U.R.S.S. 134, cf. SFC I, 6. *Perioada preşcolară se împarte în trei etape.* DER. *Pentru îmbunătăţirea activităţii instituţiilor preşcolare, se vor lua măsuri menite să ducă la o organizare mai raţională a unităţilor existente.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 605. *Jocul ... îl cunoaştem în perioada preşco-*

lară. CONTEMP. 1968, nr. 1 113, 9/2, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *preșcolari, -e.*
— Pref. *pre-* + **școlar** (după fr. *préscolaire).*

PREȘEDÁ vb. I v. **președea.**

PREȘÉDE vb. III v. **președea.**

PREȘEDEÁ vb. II. Tranz. (Învechit) A prezida. Cf. LM. *Regele ... era șef pentru război, mare preot și președa unele judecăți.* CONTEMPORANUL, IV, 859. *Adunarea va fi preșezută de șeful țării.* SBIERA, F. S. 242, cf. DDRF, TDRG.
— Prez. ind.: *preșéd.* — Și: **preșéde** (DDRF) vb. III, **președá** vb. I.
— Pref. *pre-* + **ședea** (după fr. *présider*, lat. *praesidere).*

PREȘEDÉNTE s. m. v. **președinte.**

PREȘEDÉNȚĂ s. f. v. **președință.**

PREȘEDENȚÍE s. f. v. **președințe.**

PREȘEDÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a președea; prezidare. Cf. DDRF.
— V. **președea.**

PREȘEDÍNTE, -Ă s. m. și f. (De obicei urmat de determinări care arată felul) **1.** Persoană care conduce un organ de stat sau obștesc, o organizație, o asociație, o societate etc.; (astăzi rar) prezident **(1)**, (învechit și regional) prezeș, (învechit, rar) predstatel. *În fiecare ținut este cîte un tribunariu sau giudecătorie compusă din un președinte și doi asesori.* LAURIAN, M. III, 13. *Președinții cancelariei slătură acolo de față din porunca lui.* BĂLCESCU, M. V. 78. *Președinte al Consiliului de Miniștri* (a. 1876). URICARIUL, X, 272, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *La tribunal ... vorbise cu președintele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Ar fi bine să pună pe cineva să îmblînzească pe președintele tribunalului.* REBREANU, I. 323. *Visul lui de aur: președinte de tribunal.* BASSARABESCU, V. 37. *Societatea româno-maghiară ... avea un comitet conducător provizoriu și un președinte la fel.* GALACTION, A. 319. *Domnia-sa urma, firește, să fie președintele, iar eu era să devin cu timpul inspector general.* BRĂESCU, O. A. I, 21. [Femeile] *sînt deputate, președinte de colhozuri, aviatoare.* SAHIA, U.R.S.S. 13. *Președinte de secție.* NOM. PROF. 77. *Într-o zi a venit președintele căminului.* VLASIU, A. P. 340. *Eram pe atuncea președinte de tribunal la Vaslui.* SADOVEANU, O. III, 395. *Fu primit în audiență de președintele Augustin P. Justo la Casa guvernului.* CĂLINESCU, S. 266. *N-ar vrea cumva tovarășul președinte raional să meargă și dînsul acolo?* PREDA, R. 22, cf. 304. *Fiecare comisie permanentă își alege dintre membrii săi un președinte, un vicepreședinte și un secretar.* PR. DREPT, 62. *Aflase și alte lucruri care îl făceau să se simtă amenințat în funcția lui nouă de președinte.* V. ROM. septembrie 1962, 11. *Vă cheamă președintele la o ședință fulger.* T decembrie 1962, 38. ✦ Persoană care conduce dezbaterile unei ședințe, lucrările unei comisii etc. *Ce autor ați preparat dumneavoastră la limba latină, domnule? l-a întrebat cu politețe exagerată domnul președinte.* SADOVEANU, E. 162, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

2. Persoană care conduce un stat, o provincie etc.; denumire oficială dată șefului statului în unele republici; (astăzi rar) prezident **(2)**. *Funcționase pînă în acelea zile ... ca președinte al acelei țărișoare.* BARIȚIU, P. A. II, 623. *A trimis pe generalul Cusnicov președinte cu deplină putere asupra Moldovei.* GHICA, S. 17. [Îi] *zice domn sau rege, Sultan sau președinte.* ARGHEZI, VERS. 397. *Spunea, cînd avea chef de vorbă, că e președinte de republică.* SADOVEANU, O. I, 574, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *președinți, -te.* — Și: (învechit) **președénte** s. m.
— Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis** (după *ședea).*

PREȘEDÍNȚĂ s. f. (Învechit) Președinție. *Ai lebedei de baltă consilieri privați Supt președinția gîștiei s-au strîns de dimineață.* ALEXANDRESCU, M. 403, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *președințe.* — Și: **președénță** s. f. ALEXI, W.
— **Președea** + suf. *-ință* (după fr. *président).*

PREȘEDINȚIÁL, -Ă adj. (Rar) Prezidențial. *Vagoane de cale normală președințiale, saloane și vagoane speciale de călători.* NOM. MIN. I, 108, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *președințiali, -e.* — Și: **președințiál, -ă** adj.
— **Președințe** + suf. *-al* (după fr. *présidentiel).*

PREȘEDINȚÍE s. f. Funcția de președinte **(1)**; perioadă în care un președinte **(1)** își exercită funcția; muncă de conducere îndeplinită de un președinte **(1)**; p. ext. sediul, localul unde își exercită activitatea un președinte **(1)** și unde funcționează serviciile organizatorice-administrative în subordine; (astăzi rar) prezidențe **(1)**, (învechit) președință, prezidență, prezidiu **(2)**. *Au întrebat de două ori de dumneavoastră de la președenția consiliului.* GALACTION, O. A. I, 111. *Se pomeni subsecretar de stat la președințe.* STANCU, R. A. IV, 71. *Am un cumnat la președințe, care mi-a lămurit totul negru pe alb.* T decembrie 1962, 38. *S-a telefonat și de la președențe.* ib. februarie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX.
— Și: **președențe** s. f.
— **Președinte** + suf. *-ie.*

PREȘELÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică țesături) A plisa[1] (Satu Mare). COMAN, GL.
— Prez. ind.: ?
— Din magh. **présel** „a presa".

PREȘIDENȚIÁL, -Ă adj. v. **președințial.**

PREȘPÁN s. n. v. **prespan.**

PREȘTÍ[1] vb. IV. Tranz. (Rar) A prevedea **(1 1)**. Cf. POLIZU. *Totul s-a împlinit cum a prești.* C. PETRESCU, Î. II, 229. *Să spună dacă a fost altceva decît a prești acel rege Dromichet și a spus în cîteva vorbe.* id. R. DR. 184. *Le prețiam pe toate.* ap. IORDAN, L. R. A. 207, cf. DL, DM.
— Prez. ind.: *prestiu.*
— Pref. *pre-* + **ști.**

PREȘTÍ[2] vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. (Complementul indică leațuri) A bate pe pereții de lemn ai unei case pentru a fixa tencuiala sau lutul (Poiana Ilvei — Năsăud). Cf. CHEST. II 369/263. ✦ (Complementul indică garduri) A consolida cu nuiele puse cruciș și acoperite cu spini, cu paie etc. (care împiedică trecerea). Com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

2. Refl. (Despre aluatul de pîine) A se lăți, a se turti (în timp ce se coace în cuptor). Com. din ZAGRA — NĂSĂUD.
— Prez. ind.: *prestesc.*
— V. **preașcă.**

PREȘTIÍNȚĂ s. f. (Astăzi rar) Previziune **(1)**; presimțire; cunoștință (generală) preliminară; cunoștință perfectă a tot ce se va întîmpla în viitor, atribuită de teologi divinității. V. intuiție. *Acest fruct al științei nu ar aduce moartea La cîți au vrut să-l guste lipsiți de prestiință?* HELIADE, O. I, 383.

Acestea premeditîndu-se bine pe cartă, vor da studentului o vederată prestiință de fața pămîntului în general. GENILIE, G. 68/26, cf. POLIZU. *Tomșa, român cu prestiință, A spus demult că Despot nu-i țării de priință.* ALECSANDRI, T. II, 163, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Poate că n-au mai fost ochi ca ai ei care să privească marea cu atita patimă, cu atita nesaț, făcut parcă din prestiința unei grabnice pieiri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 313, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acum se limpezea turburea prestiință.* ap. IORDAN, L. R. A. 207, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pref. *pre-* + **știință** (după fr. *prescience*).

PREȘTÍLĂ s. f. v. **prăștilă.**

PREȘTÍRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a **p r e ș t i**[1]; prevedere **(I 1)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *prestiri.*

— V. **prești**[1].

PREȘTIUTÓR, -OÁRE s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană avînd facultatea de a prevedea, de a presimți evenimente viitoare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-ti-u-.* — Pl.: *prestiutori, -oare.*

— Pref. *pre-* + **știutor.**

PRÉȘURĂ s. f. v. **presură**[1].

PRETÁ vb. I. R e f l. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") **1.** A consimți să facă sau a face ceva incorect, nelegal, reprobabil, nedemn. *În schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă pretez la o infamie!* CARAGIALE, O. II, 157, cf. ALEXI, W. *Am refuzat hotărît să mă pretez la orice combinație.* CAMIL PETRESCU, T. II, 15. *Ah! dacă ai ști la cît ridicol m-am pretat.* id. ib. 105. *Rușine, funcționar în percepție, să te pretezi la asemenea fapte.* P. CONSTANT, R. 65. *Ca om de caracter ... Nu te poți preta la ceea ce se pretează de-alde Butaru.* STANCU, R. A. IV, 373, cf. V, 51. *Te pretezi acestui joc periculos?* V. ROM. noiembrie 1954, 19, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. A se potrivi **(II 1)** la ...; a se armoniza cu ...; a fi apt de ..., a fi bun la ... *Femeia nu se pretează la comic ca bărbatul.* IBRĂILEANU, S. L. 43. *Particulele afirmative și negative carente ... se pretează mai bine decît oricare alte cuvinte la variante multiple de ton.* IORDAN, STIL. 66, cf. 175. *La ce fel de creații se preta acest amalgam de limbă?* VARLAAM-SADOVEANU, 141. *Se pot amenaja răsadnițe în care elevii să semene semințe de plante legumicole ce se pretează la cultura forțată.* GÎ 1962, nr. 685, 3/2. *Se răzbunau ... recitindu-i în derîdere unele poezii care se pretau la efecte hilare.* V. ROM. septembrie 1962, 69. ◇ I n t r a n z. (Rar) *Există plante care pretează la formațiunea a noi varietăți vegetale.* ap. IORDAN, L. R. A. 344. ✦ (Rar) A se lua după ..., a considera întemeiat, bun. *S-ar fi pretat falselor demonstrații de libertinaj ale fetei dacă n-ar fi auzit trîntitul unei uși.* CĂLINESCU, E. O. II, 76.

— Prez. ind.: *pretez.*

— Din fr. **prêter.**

PRETÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care se pretează **(2)** la ceva.

— Pl.: *pretabili, -e.*

— Din fr. **prêtable.**

PRETĂNDĂLUÍ vb. IV v. **pretendelui.**

PRÉTĂR s. m. v. **pretor**[1].

PRETCÁR s. n. Tip de sfredel folosit în dulgherie la efectuarea găurilor cu diametru mic. *Tu trebuie să făurești fier ..., pinzeturi, ... burghie, pretcare.* JIPESCU, O. 69, cf. DAMÉ, T. 112, JAHRESBER. IX, 238, ALEXI, W., TDRG. *Din poloboc, vinul se scoate pe cep, o gaură făcută cu pretcarul.* PAMFILE, I. C. 223. *Fluiere săpate-n lemn, sfredelite cu pretcare lungi.* id. J. I, 68. *Dai de o șfoară cu nod la capăt ce iesă dinlăuntru spre afară, prin o borticică dată cu pretcarul.* HOGAȘ, DR. II, 112, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR[2], DM, M. D. ENC., DEX. *Uneltele dulgherului sînt: loporul ..., spițelnicul, pretcarul.* H IV 45, cf. I 348, II 118, XII 32, com. din TURNU—MĂGURELE, ALR SN II h 561.

— Pl.: *pretcare.* — Și: (regional) **pretecár** s. n. LTR[2], SCL 1973, 43.

— **Pretcă** + suf. *-ar.*

PRÉTCĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre bețișoarele (așezate în formă de cruce) care susțin fagurii în interiorul stupului; (regional) palțău **(1)**, primbluță. *La uleie se pun precii (traverse) pentru sprijinîtul fagurilor.* I. IONESCU, M. 379, cf. HEM 743, CIHAC, II, 289. *Înăuntrul stupului sînt niște bețe numite pretce, pe care se clădesc fagurii.* DAMÉ, T. 120, cf. MARIAN, INS. 145, TDRG, PAMFILE, I. C. 93, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1959, 217, DEX, H XI 517. *Ursul s-a pus la o prisacă și, desfăcînd de pe pretce un braț bun de faguri de miere, a venit la bordei.* I. CR. IV, 384, cf. FURTUNĂ, V. 38, CHEST. VI 111/10, 112/10. ✦ (Regional) Urdiniș al stupului. *Lucrau ... și aduceau mereu la magazie, ca albinele la „preutca" uleielor.* CONV. LIT. XLIV[2], 436, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Atunci slobod muștele afară, că pîn-atunci o fost închise la preatcă.* ARH. FOLK. I, 146.

2. P. a n a l. Nume dat unor bețe (subțiri) asemănătoare cu pretca **(1)** și care au diverse întrebuințări:

a) (Popular) Fiecare dintre bețele înfipte în drugii de lemn ai căruței, care servesc la alcătuirea corlatei. *Drugii, pretcele și legătura lor alcătuiesc la un loc corlatele.* PAMFILE, A. R. 141, cf. 160, H I 246, CV 1950, 4, 44.

b) (Regional; în forma *pritcă*) Fuscel la o scară de lemn. *Au adus scara cu pritche și fără pritche.* JAHRESBER. III, 275, cf. TDRG.

c) (Regional; în forma *treptă*) Balustradă (la scară) (Marginea — Rădăuți). CHEST. II 220/241.

d) (Prin nord-estul Transilv.; în forma *preașcă*) Fiecare dintre bucățile de lemn care se prind pe căpriorii casei pentru a le mări rezistența, sau care se fixează pe pereții de lemn pentru a fixa lutul sau tencuiala. Cf. CHEST. II 230/260, 369/263.

3) (Regional; în e x p r.) **L-o da el draeu-n preatcă** = o va păți el o dată și o dată, i se va înfunda. AN. DOBR. IV, nr. 4, 102. **(A băut de) a trecut peste preatcă** = (a băut atît de mult încît) a trecut peste limita puterilor, a depășit măsura. COMAN, GL.

4. (Regional) Parte a viorii nedefinită mai de aproape (Turnu—Măgurele). H XIV 108.

— Pl.: *pretce* și *pretci.* — Și: (regional) **preápcă** (DDRF), **preáșcă** (CHEST. II 230/260, 369/263), **preátcă** s. f., **précii** s. f. pl., **preótcă** (SCRIBAN, D.), **preútcă, pritcă** (JAHRESBER. III, 275, TDRG; pl. *pritche*, JAHRESBER. III, 275), **treápcă** (HEM 743, MARIAN, INS. 145, CADE, SCRIBAN, D.), **trépcă** (CADE, H X 498), **trépță** (CHEST. II 220/241), **tripcă** (II XVIII 143) s. f.

— Din bg. **притка**, scr. **pritka.**

PRETCÚȚĂ s. f. (Regional) Pretcă **(2)** de dimensiuni mici, care servește la alcătuirea unei lese din nuiele. *În cei doi drugi lungi și într-unul scurt se bat niște pretcuțe care se îngrădesc și ele, astfel că alcătuiesc trei pereți sau margini.* PAMFILE, A. R. 227.

— Pl.: *pretcuțe.*

— **Pretcă** + suf. *-uță.*

PRETEANDĂLUÍ vb. IV v. **pretendelui.**

PRETECÁR s. n. v. **pretcar.**

PRETENDÁ vb. I v. **pretinde.**

PRÉTEN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRETENDÁNT, -Ă s. m. și f. v. **pretendent.**

PRETENDARISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRETENDATOR, -OARE subst. **1.** S. m. și f. Învechit) Pretendent **(1).** *Comisia va statornici regule obștești pentru acele întîmplări în carele prin revoluție au putut perde pretendatorii driturile pretențiilor sale.* AR (1829), 39¹/29. *Matias, ca pretendator al Boemiei, încheiește un tractat la Ulmuți.* SĂULESCU, HR. I, 243/27. *Staturile vecine privind la aceasta, începură a sprijini pe osebiții pretindatori.* IST. M. 77/1. *Nepulind să isprăvească nimică aice, s-au dus intre cazaci despre carii se înștiințase că ei în mai multe rînduri au sprijinit pe osebiți pretendatori.* ib. 202/22. *Mulțimea nevrednicilor pretendatori ce aspiră la gospodariat* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 12.

2. S. m. (Învechit, rar) Pretendent **(2).** *Decise a-i asigura și măreața cîștigare a Rucsandei, pentru care se certa alți pretendatori strălucifi.* ASACHI, S. L. II, 13.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *pretendatori, -oare.* — Și: **pretindator, -oare** s. m. și f. — **Pretenda** + suf. *-tor.*

PRETENDĂLUÍ vb. IV v. **pretendelui.**

PRETÉNDE vb. III v. **pretinde.**

PRETENDELUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A pretinde **(1).** *Lauda a pomeniților istorici pretendeluim (vom să cerem).* CANTEMIR, HR. 300. *Moșia Gropșanii care pretăndăluiaște ... grofu Secheli* (a. 1732). BUL. COM. IST. II, 247. *Toate acestea le preteandăluiesc. că cinstea mare e la om* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 96. *Excepția asupra judecătoriului atunci are loc cînd s-ar ști precum oarecare judecătoriu sau are iuș la lucrul cel de price sau pretendăluiește a avea.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126. *În 10 ani ... pierde dreptu de a le pretendelui.* NICHIFOR, P. 68/18.

— Prez. ind.: *pretendeluiesc.* — Și: **pretendălui, preteandăluí, pretăndăluí** vb. IV.

— Cf. magh. pretendál, germ. prätendieren.

PRETENDÉNT, -Ă subst. **1.** S. m. și f. Persoană care aspiră să ajungă la ceva, care cere ceva în baza unor drepturi pe care le are sau pe care pretinde că le are; spec. persoană (dintr-o familie domnească) care pretinde tronul unei țări; (învechit) pretendator **(1).** *Mircea s-au și plecat ca pre acest pretendent de coroană să-l agiute.* ȘINCAI, HR. I, 380/24. *Nici o parte să nu favoreze pe vreun pretendint, ci mai ales să-l alunge din țară.* ASACHI, S. L. II, 105. *În luptele și revoluțiile dinlăuntru care au implut secolii al XV-lea și XVI-lea, istoricii n-au văzut decît niște lupte de pretendenți la tron.* BĂLCESCU, M. V. 13, cf. 62, NEGULICI, STAMATI, D. *Dacă prințul de Spania nu e mulțămit, ... vom lua pe altul. Nu ne lipsesc pretendenți.* NEGRUZZI, S. III, 350. *Mai mulți principi străini se grăbiră a se prezinta ca pretendenți la coroană.* HASDEU, I. V. 50, cf. 180, DDRF. *Ungaria rămînînd fără rege, se ivesc doi pretendenți.* XENOPOL, I. R. IV, 227, cf. ALEXI, W. *A susținut nevinovăția lui Petru, reușind astfel să înlăture pe pretendentul Nicolaie și să consolideze pe tron pe Petru Șchiopul.* BUL. COM. IST. II, 91, cf. CADE. *Domnia Țării Românești ... era bîntuită de pretendenți.* SADOVEANU, O. XII, 265, cf. 199, SCRIBAN, D. *El vede aci numai uneltirile obicinuite ale foștilor pretendenți la scaunul domnesc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 230. *S-au luptat patru pretendenți la tronul Imperiului roman.* H. DAICOVICIU, D. 116.

2. S. m. Bărbat care are intenția să ceară în căsătorie o femeie sau care aspiră să ia în căsătorie o femeie; (învechit, rar) pretendator **(2)**, proclu. V. peținor. *Toată perseverința pretendanților ... nu izbuteau a o îndupleca.* NEGRUZZI, S. I, 106, cf. 109, CADE. *Căsătoria lui Irinel cu un pretendent bogat se hotărâ într-o odaie vecină.* VIANU, A. P. 178. *Spune-i pretendentului că eu nu mă mărit.* CĂLINESCU, E. O. I, 321. *Acum pot să-ți fac curte ca orice pretendent.* id. ib. II, 209. *Bogat, frumos, oriunde-ndată Era primit ca pretendent.* V. ROM. ianuarie 1954, 16. *A fost pe vremuri dansatorul meu preferat și unul din pretendenții cei mai asidui.* VINEA, L. II, 235.

— Pl.: *pretendenți, -te.* — Și: (învechit) **pretendánt, -ă, pretendínt, -ă** s. m. și f.

— Din fr. **prétendant,** germ. **Prätendent.**

PRETENDÉRIMĂ s. f. (Grecism învechit) Pretenție **(1).** *Nu mai are putere acea pretenderimă de protimisis.* PRAV. COND. (1780), 134. *Anastasia nu au făcut nici o pretenderimă pentru aceasta* (a. 1791). GÁLDI, M. PHAN. 236.

— Pl.: *pretenderime.* — Și: **pretendírimă** s. f. GÁLDI, M. PHAN. 236.

— După ngr. **πρετενδέρω.**

PRETENDERISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** (Folosit și absol.) A pretinde **(1).** *Craiul nu poate pretindirisi dregătoria tatălui lor.* IST. CAROL XII, 28⁷/20. *Niște țăgîni ce pretinderisăști de la dînsul* (a. 1799). GĂLDI, M. PHAN. 236. *Fără a pritinderisi ceva de la breaslă* (a. 1806). id. ib. *Fără a pritindirisi ceva mai mult de la socrii sei* (a. 1810). URICARIUL, XIV, 252. *Nu pretinderisește nici un cîștig* (a. 1811). DOC. EC. 102. *Acest bine îl aștept și îl pretindarisăsc* (a. 1814). IORGA, S. D. VI, 52. *Pînă la aceste vadele nu vor mai pretendirisi* (a. 1816). URICARIUL, V, 201/16. *Partizanții ... carele pretenderisea coroana Rosiei.* I. ASACHI, J. 41/13. *Fără a pute zici și a pretenderisi ... ca să facă oprire cuiva* (a. 1823). N. A. BOGDAN, C. M. 109. *Pretinderisește ... cîte zece parale* (a. 1834). DOC. EC. 555. *Să nu pretinderisească nimică.* BULETIN, F. (1843), 318²/15, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 355.

2. A pretinde **(2).** *Știu că pretindarisești a fi mai cu dragoste decît mine!* ALECSANDRI, T. 1 233, cf. GÁLDI, M. PHAN. 236.

— Prez. ind.: *pretenderisesc.* — Și: **pretendarisi** (GÁLDI, M. PHAN. 236), **pretendirisi, pretentirisí** (id. ib.), **pretindarisí, pretinderisi, pretindirisí, printindirisi** (id. ib.), **pritindarisí, pritindirisí** vb. IV.

— Din ngr. **πρετενδέρω.** GÁLDI, M. PHAN. 236.

— Pentru variantele de tipul **preti-**, cf. și pretinde.

PRETENDERISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a pretenderisi și rezultatul ei; drept pe care îl are sau pe care și-l arogă cineva; p. ext. pretenție **(3).** *Copiii ce să nasc dintr-această unire, măcar că nu sînt legiuiți, dar au aceleși pretenderisiri ca și ceilalți.* IST. AM. 70ᵛ/10. *Să-mi dau fata după un vătaf de masalagii? ... Vreau pentru ea un bărbat cu altfel de pretenderisire.* CAMILAR, C. P. 125.

— Pl.: *pretenderisiri.*

— V. **pretenderisi.**

PRETENDÍNT, -Ă s. m. și f. v. **pretendent.**

PRETENDÍRIMĂ s. f. v. **pretenderimă.**

PRETENDIRISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRETENDUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A pretinde **(2).** *Marele împărat precum se numea al perșilor Cserses, carele mai înainte pretenduia a se cutremura elementile de puterea lui, de abie scăpă cu fuga.* SĂULESCU, HR. I, 30/25.

— Prez. ind.: *pretenduiesc.*

— Cf. germ. prätendieren.

PRETENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prietenesc.**

PRETENÉȘTE adv. v. **prietenește.**

PRETENÍ vb. IV v. **prieteni.**

PRETENÍE s. f. v. **prietenie.**

PRETENÍME s. f. (Învechit, rar) Prietenie. *Deci, unele ca aceastea ... și cu osteneală multă și cu răbdare și cu pretenimea cea către aceasta să află* (a. 1775). GCR II, 108/17.
— Pl.: ?
— **Preten** + suf. *-ime.*

PRETENÓS, -OÁSĂ adj. v. **prietenos.**

PRETÉNSIE s. f. v. **pretenție.**

PRETENSIONÁRE s. f. Operație prin care se realizează o stare inițială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, într-o piesă, într-un material de construcție etc., înainte de aplicarea sarcinilor funcționale, reale. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *pretensionări.*
— După engl. **pre-tension.**

PRETENSIONÁT, -Ă adj. Care a fost supus pretensionării. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-si-o-.* — Pl.: *pretensionați, -te.*
— De la **pretensionare.**

PRETENSIÓNE s. f. v. **pretenție.**

PRETENSIÚNE s. f. v. **pretenție.**

PRETENSÍV, -Ă adj. (Rar) Pretențios (1). *S-au ales însă și după aceea unii renegați pe față ... sau și oameni înfumurați, pretensivi.* BARIȚIU, P. A. III, 142. *Era pretensiv mușneagul, dar din față-i se citea Cum că el nimic nu lasă din cele ce pretindea.* COȘBUC, P. II, 131, cf. DL, DM.
— Pl.: *pretensivi, -e.*
— **Pretensie** + suf. *-iv.*

PRETENȘÚG s. n. v. **prieteșug.**

PRETENTIRISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRETÉNȚIE s. f. **1.** Revendicare a unui drept sau a unui privilegiu de către cel căruia i se cuvine sau pretinde că i se cuvine; (grecism învechit) pretenderimă, (învechit, rar) pretindă. *Se rădică niște pretenții asupra unor ținuturi și aceastea vor întărâta pohtă di oștire* (a. 1701). FN 96, cf. 103. *După pretenzionul care au pretăndăluit dumnealui grofu Sechil Adam dein țara Ardealului* (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 245. *Ceva predenzia pentru nește puținței ban(i) la jupan Eaiani* (a. 1749). IORGA, S. D. XII, 51. *Austria ... făcuse pretensione ca să se împărtășească și ea de Galiția.* VĂCĂRESCUL, IST. 282. *Acela să face vinoval puterii publice chiar cînd fapta să să fie întîmplatu singur cu acel seoposu că să-și întoarcă drepte pretențiile sale.* PRAVILA (1788), 33/6. *Au pretenție împotriva datornicului.* RÎND. JUD. 79/3. *Nici după ce au ieșit din slujba dumilor sale pretenție pentru aceasta n-au făcut* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 322. *Pretensia ... dintru aceea s-au stîrnit, că rumânii din amîndouă țările acestea adeseori nu s-au nărăvit între sine.* ȘINCAI, HR. II, 51/37. *Nimene nu s-au arătat nici cu o pretenție* (a. 1812). URICARIUL, XIV, 274. *Dîndu-să rămas cineva din judecată, nu poate să mai facă pretenție pentru vreo dobîndă.* PRAVILA (1814), 70/21, cf. 181/4. *S-ar fi lepădat de pretențiile tronului.* VÎRNAV, F. 57[v]/8. *Voi n-o s-aveți regule ca să mărginiți între voi pretențiile fieșcăruia.* PLEȘOIANU, T. IV, 83/1. *Să între fără întîrziere în strașnică cercetare a pretenții ce fac ei asupra Iancului Roset* (a. 1829). DOC. EC. 430. *Spre legiuirea pretențiilor se vor asculta ... persoane particulare.* AR (1829), 38[2]/38. *Toți acii care vor ave pretenții asupra numitelor binale ... să se arate aice la judecătorie cu dovezile lor.* BULETIN, F. (1833), 3[2]/39. *Vor ridica vreodată pretenție de a cere zestrele acestor mănăstiri ca a lor particolară proprietate* (a. 1833). URICARIUL, V, 350/3. *L-au nevoit de a să lăsa de pretențiile ce ave asupra tronului.* ALBINEȚ, M. 239/17. *Lepădîndu-se de toate pretențiile ... au părăsit sveții Carelia.* ASACHI, I. 179/12. *Lepădîndu-se de pretențiile sale, fu liberat.* BĂLCESCU, M. V. 39, cf. 8, 88. *Pretențiile ce s-au ridicat ... sînt ... periculoase pentru staturile neatîrnate.* CR (1846), 21[2]/17. *Protestează în contra pretențiilor Engliterei.* CONCORDIA (1857), nr. 1, 3[1]/67. *Au și ele pretenția de a lua parte la cîștigul capitalistului..* IONESCU-RION, S. 183, cf. SBIERA, F. S. 216. *Obștea sătenilor se apără ... împotriva pretențiilor arendașului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 175. *Ce pretenție în bani ai avea?* HOGAȘ, DR. II, 52. *Negăsîndu-se nici o urmă de asemenea pretenții în vechile noastre scripte.* N. A. BOGDAN, C. M. 15. *Va merge ... la cancelarie să declare că n-are nici o pretenție.* REBREANU, R. I, 109. *Din partea boierului nu este nici o pretenție.* SADOVEANU, O., VIII, 119, cf. GALAN, B. II, 188. *Sînt absolut de acord cu pretenția tovarășului.* T februarie 1962, 15. *Regele ... începe să aibă pretenția de a-și transmite puterea urmașilor.* H. DAICOVICIU, D. 83. ◇ Expr. (Învechit, rar) **A cere pretenții** = a cere despăgubiri pentru un prejudiciu suferit. *Cerîndu-și pretenții pentru păgubirili ce li s-au întîmplat* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101.

2. Convingere de obicei nejustificată, părere, susținere de obicei exagerată, supraevaluată pe care cineva o are despre sine însuși sau despre acțiunile sale; cerință ca această convingere sau această părere, susținere să fie împărtășită și de alții. *Dar tu, care uiți lesne, duh fără de știință, socotești că poți oare, prin astfel de mijloace, Arătîndu-te-n lume vreo figură a face? Pretenția aceasta mi s-ar părea ciudată.* ALEXANDRESCU, P. 92. *A ris și a biciuit adesea pretenția fără talent.* IBRĂILEANU, SP. CR. 143. *Niciodată n-a avut pretenția că se pricepe la cifre.* SADOVEANU, O. VII, 674. ✦ Opinie, părere, afirmație, idee (nedovedită, neîntemeiată) despre ceva sau cineva. *Noi nu credem nimic din pretențiile arheologilor moderni asupra acestor vestigii.* BOLINTINEANU, O. 309. *Cinismul tău în fața vieții și morții era o simplă pretențiune filozofică.* GALACTION, A. 259.

3. Intenție, dorință, năzuință **(2)**, aspirație (ambițioasă ori nejustificată), ambiție (nejustificată), veleitate; (la pl.) aere de superioritate, ifose, fumuri; (învechit) pretenderisire, (neobișnuit) prezumție **(1)**. V. pretențiozitate. *O, cît de bine ai face de ai ședea în pace, și să lași pretențiile celor ce le pohtesc!* (a. 1701). FN 92. *Pretenția ei alta nu iaste ... ce să-și înnoiască și pre sine de priietină.* CANTEMIR, IST. 163. *Din toate pretențiile oamenilor cea mai de obște și cea mai pizmătariță este aceea de se atinge de duh.* HELIADE, GR. P. 59/16. *Nu să mai îmboldea de alte pretenții deșarte.* MARCOVICI, D. 238/28. *Am propus și în toate celelalte comodități trebuincioase foarte mult, încît în ziua de astăzi poate core punde cu toate pretențiunile lor.* DESCR. APE, 83/24. *Am avut pretenția de a nu face clasici pînă a nu începe ... propășirile.* RUSSO, S. 83. *Pretenția noastră nu poate ținti ca în scurt timp să dobîndim ofițeri de merit.* ROM. LIT. 129[1]/13. *Dacă ne încercăm a face oarecare observări asupra limbei noastre, ... n-avem nicidecum pretenția a fi priviți ca niște legiuitori.* NEGRUZZI, S. I, 337. *Patru contese ideale, Umflate de pretenții și vrednice de jale.* ALEXANDRESCU, O. I, 193. *De or avea pretenție de critică, mi-ar părea foarte bine.* SION, C. XII/15. *Noi sîntem aceia ce-i putem mustra ... de a subordina*

în modul cel mai pueril veritatea istorică unor meschine pretensiuni de cătun. HASDEU, I. C. I, XII. *Ar fi mai siguri de viitorul lor, cînd n-ar exista printre dînșii pretensiuni absurde.* ODOBESCU, S. III, 367. *Spiritul lui era lipsit de orice pretenții de sistemă.* CARAGIALE, O. V, 158, cf. 325, cf. GHEREA, ST. CR. I, 25. *Era oarecare nepotrivealã între starea lor de familie scăpătată ... și pretențiunile doamnei Eftimiu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 54. *Efectul comic rezultă din contrastul dintre pretenții și fapte.* IBRĂILEANU, S. 271. *Tînăr, n-ai pretenții și dacă ai îmbătrîni ce ți-ar folosi regretul?* BRĂESCU, A. 68. *Mă instalez pe un scaun și nu mai am nici o pretenție.* SADOVEANU, O. IX, 73. *Un pahar de coniac bun, o țigare fină. N-am alte pretenții.* H. LOVINESCU, T. 255. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Aparatul* [critic] *... n-are altă pretenție decît a ilustra cele spuse mai sus.* BUL. COM. IST. I, 68. *Am văzut deunăzi ... o caricatură care avea pretenția să înfățișeze pe poetul Cincinat.* GALACTION, A. 102. *Zicalele populare n-au avut la originea lor pretenția de a exprima adevăruri totale.* PREDA, R. 145. ◇ **Cu pretenții** sau **cu pretenție = a)** loc. adj. și adv. (care este) cu aere de superioritate, cu infatuare. *Se formă numărul necesar de oameni cu pretențiuni și fără nici o spețialitate.* HELIADE, O. II, 409. *Vro babă cu pretenții ... boită ... pe obraz cu suliman.* HOGAȘ, DR. II, 136. *Spunea toate aceste lucruri ... cu siguranță și cu pretenție.* GALACTION, O. A. I, 266. *A cîntat la pian, cu pretenție, dar fără talent.* BRĂESCU, O. A. II, 117; **b)** loc. adj. care dă o (falsă) impresie de rafinament. *În casă numai mobile cu pretenții, canapele și fotolii de lemn aurit.* CĂLINESCU, S. 67. *Restaurantul era doar o cîrciumă cu pretenții.* V. ROM. iulie 1954, 23. ◇ Loc. adj. **Fără pretenție** sau **fără pretenții** = care este lipsit de artificialitate; modest, simplu, natural. *Oratorul trebuie să fie simplu, fără pretenție și trufie, să nu vorbească de sine.* MARCOVICI, R. 34/11. *Un om cu maniere nobile, fără pretenții.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Dialogul elegant, fără pretenție și natural.* id. ib. 344. **Cu pretenție de ...** = care vrea să pară ..., care ar vrea să fie ... *O cohortă de țînțari subțiri în glas înzestrați la cap c-o sculă Minusculă cu pretenție de nas.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 87.

— Pl.: *pretenții.* — Și (învechit): **pretențión** (scris și: *pretenzion)* s. n., **pretențiúne, pretênsie, pretensióne, pretensiúne, predénție** (scris și: *predenzie)* s. f.

— Din lat. **praetensio**, germ. **Prätension, Prätention**, fr. **prétension.**

PRETENȚIÓN s. n. v. **pretenție.**

PRETENȚIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oameni) Care pretinde **(1)** mult de la alții, care este greu de mulțumit, exigent, (rar) pretensiv; p. ext. mofturos, capricios, năzuros **(1).** Cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *El o găsi schimbată, cam pretențioasă, gata să se supere.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 47. *Noi, stăpînii, sîntem mult mai pretențioși decît stăpînii de altădată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Profesorul, foarte serios și foarte pretențios, obișnuia să lase pe catedră pe studentul care expunea lucrarea.* CAMIL PETRESCU, Ú. N. 74. *Slagăle-s mai pretențioase și viața-i mai scumpă.* SADOVEANU, O. VIII, 137. *Uneori ești pretențios, îngîmfat, bombastic, plin de tine însuți, disprețuitor de alții.* CĂLINESCU, C. O. 132. *Cel mai pretențios cititor e copilul ..., greu îl poți convinge să te asculte dacă nu-i place.* L. ROM. 1953, nr. 2, 63. *Clienții noștri sînt pretențioși.* STANCU, R. A. I, 28. ✦ (Rar) Înfumurat, încrezut. Cf. CADE. ✦ (Despre plante și animale) Care necesită îngrijiri sau condiții de dezvoltare speciale. V. dificil. *Bumbacul este o plantă pretențioasă, dacă n-are condiții cum trebuie, el nu mai crește.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 375. *Moioaga este unul dintre peștii pretențioși.* VÎN. PESC. 1962, nr. 10, 5.

2. (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care este făcut cu scopul de a da impresia de ceva rar, deosebit, ales (fiind în realitate lipsit de valoare, de bun-gust etc.), care vrea să impresioneze cu orice preț prin formă, prin modul de exprimare etc., care dă o falsă impresie de cultură, de rafinament etc. *În conversație vorbirea cea mai nesuferită este vorbirea pretențioasă.* BREZOIANU, I. 92/14. *Semănătăfătura pretențioasă și pizmașă prin singura ușurătate a stilului ... ajunge a întuneca meritul adevărat.* ROM. LIT. 165²/26. *Cum îți pare inscripția aceasta pretențioasă? Ce zici de franțuzeasca din ea?* NEGRUZZI, S. I, 314. *Neștiință pretențioasă.* MAIORESCU, CR. I, 232. *O limbă tривială sau extravagantă, greoaie sau pretențioasă.* ODOBESCU, S. II, 368. *Titlurile pretențioase de cărți sau de capitole ... sînt asemenea de evitat.* BUL. COM. IST. I, 81. *Vorbele ... pretențioase ale dascălului de pe vremuri — explicînd alene la istorie.* BASSARABESCU, V. 24. *O lucrare falsă, pretențioasă și neizbutită este o erezie.* GALACTION, A. 264. *Mă întrerupeai de cîte ori spuneam cu emfază pretențioasă că nu-mi aparțin.* C. PETRESCU, C. V. 22. *Fabulațiunea dragostei lor era o pretențioasă banalitate.* TEODOREANU, M. II, 411. *Ceea ce izbește înainte de toate este amestecul expresiilor pretențioase cu cele banale.* VARLAAM-SADOVEANU, 400, cf. 169. ◇ (Adverbial) *În noianul nimicurilor care se resfață pretențios în multe aparate* [critice], *se pierd variantele într-adevăr importante.* BUL. COM. IST. I, 62.

3. (Rar) Care denotă exigență, rafinament, care este de valoare, prețios, de bun-gust. *Peste mobila pretențioasă a vechilor proprietari ... s-au adăugat două biblioteci încăpătoare.* BARANGA, I. 151. ◇ (Adverbial) *Se îmbrăca pretențios în bluze albe și foi negre.* CĂLINESCU, E. O. I, 69.

4. Greu de pătruns, de înțeles, de stăpînit, a cărui înțelegere necesită o pregătire sau cunoștințe prealabile, un efort deosebit; dificil, greu. *Ce de mai note muzicale și tot lucruri pretențioase.* CĂLINESCU, E. O. II, 74. *Citea autorii cei mai pretențioși, Pascal, Spinoza, Kant.* id. s. 389.

— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *pretențioși, -oase.*
— Din fr. **prétentieux.**

PRETENȚIOZITÁTE s. f. (Rar) Faptul de a fi pretențios **(1)**; manifestare pretențioasă **(1).** *Totul se reduce deci la o simplă chestiune de ipocrizie și la o pretențiozitate ridicolă.* MACEDONSKI, O. IV, 108, cf. DM, DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-.*
— **Pretențios** + suf. *-itate.*

PRETENȚIÚNE s. f. v. **pretenție.**

PRETERÁ vb. I. Tranz. (Latinism rar) A omite, a neglija. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *preterez.*
— Din lat. **praeterire.**

PRETERINTENȚIONÁL, -Ă adj. (Jur.; rar; despre infracțiuni) Care depășește intenția făptașului; al cărui rezultat depășește scopul urmărit. *Este nulă hotărîrea judecătorească care condamnă pentru omor, ca infracțiune preterintențională.* COD. PEN. R.P.R. 512.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl.: *preterintenționali, -e.*
— Cf. lat. praeter, rom. intențional.

PRETERÍT s. n. Timp al verbului prin care se exprimă în unele limbi o acțiune trecută; spec. perfect simplu. *Timpii: prezente, preteritu, imperfetu.* VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 430. *Preterit imperfet, adică nesăvîrșit.* I. GOLESCU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 465, cf. STAMATI, D., BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mai-mult-ca-perfectul trebuie să atragă, în unitatea aceleiași expuneri, și alte forme ale preteritului.* VIANU, M.

219. *Preteritul ... este considerat ca mai politicos decît prezentul.* LL I, 134. *În latină exista pentru exprimarea trecutului o singură categorie gramaticală, aceea a preteritului.* SG II, 29, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: (rar) *preterite.*
— Din fr. **prétérit,** germ. **Präterit.**

PRETERÍȚIE s. f. v. **preterițiune.**

PRETERIȚIÚNE s. f. Figură retorică prin care se declară că nu se va vorbi despre un lucru, amintit totuși în cursul expunerii. Cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN, M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-ți-u-.* — Și: **preteríție** s. f. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Din fr. **prétérition.** Cf. lat. praeteritio.

PRETÉST s. n. v. **pretext.**

PRETESTÁ vb. I v. **pretexta.**

PRETESTÁT s. m. (Învechit, rar) Persoană mai sus-amintită sau citată. *Noi am primit mărturisirea pretestatului despre dînsul.* ȘINCAI, HR. I, 236/15.
— Pl.: *pretestați.*
— Din lat. **prae** + **testatus.**

PRETEȘÁG s. n. v. **prieteșug.**

PRETEȘÚG s. n. v. **prieteșug.**

PRETÉXT s. n. **1.** Motiv aparent invocat de cineva pentru a ascunde mobilul real al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc.; (învechit și regional) pofidă **(3),** (învechit) podoimă[3], (grecism învechit) profasis. *Sub pretextul bunei slujiri ..., va da porunci de mare strîngere de bani* (a. 1701). FN 93. *Iară cine s-ar ispiti ... cu vreun chip de profasis (pretext) a strămuta această afierosire ..., pîriș să aibă* (a. 1756). URICARIUL, X, 212. *Judecătoriul trebuie să judece ... după adevărul și de obște înțelesul cuvintelor pravilii aceștie și supt nici un pretext, de ce feliu ar fi, a unei descliniri între cuvinte.* RÎND. JUD. 405/8, cf. LB. *Vei avea pretextul de a cita pe Omer.* HELIADE, D. C. VI/23. *Acest sumeț pas dedi lui Darie mai de aproape pretextu binecuvîntat.* SĂULESCU, HR. II, 16/19. *Sub felurite preteste și titluri puseră mîna mai pe a patra parte din teritoriul nostru* (a. 1841). URICARIUL, V, 150/9. *Întîrzie darea vreunui răspuns hotărîtori sub feliuri de pretexturi.* IST. M. 53/7, cf. STAMATI, D. *Încă n-am ajuns etatea cînd îngrijirile tale să-mi fie neapărate. Astea sînt numai pretexte.* LĂZĂRESCU, S. 29/18. *Găsești pretesturi ca să ne părăsești.* NEGRUZZI, S. I, 19, cf. 158. *Să poată ... curma motivele ocupațiilor ce se întrec a ne stoarce sub feluri de pretexte.* DÎMBOVIȚA (1858), nr. 1, 8[2]/46. *Să dea un pretext de intervențiune.* GHICA, S. 120. *Supt mască de frăție, pretest de libertate, Văzîndu-se dodată în drum ca peregrin.* MUREȘANU, P. 69/13. *Caută un pretext și părăsește casa stăpînului.* FILIMON, O. I, 97. *Nu admit aceste scuze și le consider numai ca pretexturi.* ALECSANDRI, S. 65. *Căuta pretext de ceartă.* EMINESCU, N. 91. *Să introduc familii oneste sub pretext de prieteșug.* CARAGIALE, O. II, 121. *Se scoborî ... să cumpere două sticle de șampanie, mai mult un pretext ca să-i vorbească.* VLAHUȚĂ, D. 213, cf. GHEREA, ST. CR. II, 282, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Găsi un pretext să le părăsească o clipă.* BASSARABESCU, S. N. 142, cf. LOVINESCU, S. I, 103. *Așa cum o pui tu, problema devine un simplu pretext de propagandă electorală.* REBREANU, R. I, 35. *Am prins un debil pretext de drum la el acasă.* GALACTION, O. 99. *Aș fi încîntat să găsesc un pretext și să ne apropiem din nou.* C. PETRESCU, C. V. 335, cf. BRĂESCU, O. A. II, 129. *Hotărîrea lor este și un pretext împotriva felului cum simbriașii portului se interesează de muncitori.* SAHIA, N. 41, cf. TEODOREANU, M. U. 53. *Toate acestea sînt pretexte menite să ascundă adevăratele motive.* OȚETEA, T. V. 287. *Chemîndu-l personal, sub felurite pretexte.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorcîndu-se mereu cu alt pretext.* CAMIL PETRESCU, O. II, 248, cf. CONTEMP. 1969, nr. 1 180, 7/2. *I-au oferit ... pretextul faimoaselor campanii.* H. DAICOVICIU, D. 94. ◇ Loc. conj. **Sub pretext** sau **sub pretextul că ...** (sau **ca ..., să ..., de a ...**) = invocînd drept motiv ..., pretinzînd că..., pe motiv că ...; spre a ..., pentru a ... *Supt pretextul de a face pre tatăl său a aproba tot ce se pasase, el se duce în Antverpia.* CALENDARIU (1794), 31/12. *Au fost pîrît lui Pilat numai din ură și din pizmă, supt pretext că v-ar fi un înșălătoriu.* ȘINCAI, C. 25/2. *Opri exportația lemnului de durat din Neapoli la Franția sub pretext că marina napolitană are însăși trebuință de dînsul.* ASACHI, L. 80[2]/5. *Ieși și el ... subt pretext de a se duce a se preimbla singur.* CR (1848), 1[1]/54. *Ridică pe Aron cu soția ... sub pretext ca să se apere ... către Sigismund.* BĂLCESCU, M. V. 91, cf. 31. *Au trimis în București ... pe generalul Duhamel ... sub pretext să observe administrația.* LĂCUSTEANU, A. 90. *Poliția a avut audacia a aresta pe d. Buzunărescu, sub pretext că l-ar fi surprins spărgînd o boltă de lipscănie.* ALECSANDRI, T. 1 652. *Refuza să le plătească sub pretextul că instrucțiile nu i-au fost bine executate.* IORGA, L. II, 36. *Și-au degajat răspunderea părăsindu-l supt pretext că se duc să-și apere familiile.* BUL. COM. IST. I, 185. *De acolo, sub pretext că vrea să-și vadă părinții, se va repezi în Jidovița.* REBREANU, I. 206. *Plecăm sub pretext că nu trebuie să-l obosim.* CAMIL PETRESCU, U. N. 425. *Sub pretext de a răzbuna o injurie ... au întreprins un război.* BRĂESCU, O. A. II, 139. *Sub pretextul de a-i arăta ceva special, îl chema în odaia ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Ieșea, sub pretext de a face o plimbare.* id. s. 282. *Sub pretextul că au amîndoi 18 ani, nu se vor simți niciodată legați de o solidaritate a generațiilor.* V. ROM. noiembrie 1962, 83.

2. Ceea ce constituie mobilul[1] **(4)** unei acțiuni; îmbold, impuls, stimulent. *La un artist opera citită va fi mai mult un pretext de a crea.* GHEREA, ST. CR. II, 134. *Visurile noastre umanitare erau pretext de poezie.* GALACTION, A. 309. *Cînd poetul studiază rima separat ..., poemul devine un pretext pentru rimă.* CĂLINESCU, C. O. 53. *Crezi că e plăcut să servești ca pretext unei imaginații de licean bătrîn?* H. LOVINESCU, T. 251. *La el, obiectul devine pretext de reconsiderare și delectare artizanală.* CONTEMP. 1971, nr. 1 283, 7/5.
— Pl.: *pretexte* și (învechit) *pretexturi.* — Și: (învechit) **pretést** s. n.
— Din fr. **prétexte,** lat. **praetextum.**

PRETEXTÁ vb. I. Tranz. A invoca un pretext **(1),** a se folosi de un pretext pentru a justifica o acțiune, o atitudine etc.; (grecism învechit) a profasisi, (învechit, rar) a pricini **(3),** a pofidi, (regional) a pohibi **(1).** *El stătu nenvins la toate propunerile și ... au pretextat că nimic nu poate face fără învoirea Porței.* ASACHI, S. L. II, 15. *Să pretești o împedecare serioasă.* CR (1848), 7[3]/73. *Am răspuns cerîndu-mi iertare și pretextînd o pricină însemnătoare.* NEGRUZZI, S. I, 57, cf. PROT.-POP., N. D. *Oi pretexta că-s bolnavă.* ALECSANDRI, T. 1 686. *Pretextînd că merge la bufet ... plecă frumușel din lojă.* CARAGIALE, O. II, 120, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Am intrat cu Adela la Haim Duvid, pretextînd că ceasornicul ei rămîne în urmă.* IBRĂILEANU, A. 72. *Seara pretextă că are treabă în oraș.* BASSARABESCU, V. 153. *Pretextezi că mașina e în reparație.* CAMIL PETRESCU, T. III, 169. *Refuzam orice mi se oferea, pretextînd că nu sînt bine.* BRĂESCU, O. A. II, 130. *Pretextează un ulcer stomacal pentru a-și îndulci regimul într-un sanatoriu.* VIANU, A. P. 272. *Pretextînd că nu cunosc încă împrejurările, nu luau nici o inițiativă.* OȚETEA, T. V. 169. *O să-mi stric vederea, pretextă el, spre a putea să se șteargă la ochi.* CĂLINESCU, S. 722, cf. 255. *Obținuse o permisie*

pretextînd o boală gravă a mamei sale. BENIUC, M. C. I, 485. ◇ Refl. (Rar) *Felix se pretextă bolnav.* CĂLINESCU, E. O. I, 156.

— Prez. ind.: *pretextez.* — Și: (învechit) **pretestá** (prez. ind.: *pretést*) vb. I.

— Din fr. **prétexter.**

PRETEXTÁRE s. f. (Rar) Faptul de a pretexta. Cf. DDRF.

— Pl.: *pretextări.*

— V. **pretexta.**

PRETÍ[1] vb. IV. Tranz. (Prin nord-estul Transilv., prin Maram. și prin nordul Mold.; complementul indică membre ale corpului, tendoane, vine etc.) A scoate, a deplasa din articulație sau din poziția normală. V. răsuci, luxa, scrînti. *Mi-am pretit o vînă.* Com. din ZAGRA — NĂSĂUD, cf. COMAN, GL. [Piciorul] *și l-o pre'it.* ALR I 1 642/418. ◇ Refl. *Mîna i s-o pretît.* BÎRLEA, L. P. M. II, 372.

— Prez. ind.: *pretesc.*

— Din ucr. **претити.**

PRETÍ[2] vb. IV v. **priti.**

PRETIÉN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRETIMPURÍU, -ÍE adj. Care se întîmplă, se produce, apare sau se desfășoară înainte de vreme sau prea devreme; prematur **(1)**, (învechit) prematural, prematurat. V. precoce. *Supresia (desființarea) studiilor prematurali sau preatimpurii.* CALENDAR (1862), 63/16. *Surise cu superioritatea omului blazat de prea multe și pretimpurii experiențe.* C. PETRESCU, O. P. I, 87. *Viața lui de hoinar se isprăvise, se micșorase într-o slăbiciune pretimpurie.* SADOVEANU, O. III, 433, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Pe figura pretimpuriu veștedă, trecu o lumină de destindere.* C. PETRESCU, C. V. 9. *Ilustrează asemenea precoce artificializare livrească a unei copilării cu sîngele pretimpuriu decolorat și răcit în artere.* V. ROM. noiembrie 1953, 329.

— Pl.: *pretimpurii.* — Și: (învechit) **preatimpuríu, -íe** adj.

— Pref. *pre-* + **timpuriu.**

PRÉTIN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRETINÁ vb. I v. **prieteni.**

PRETINDÁ vb. I v. **pretinde.**

PRETINDARISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRETINDATOR, -OARE s. m. și f. v. **pretendator.**

PRETÍNDE vb. III. Tranz. **1.** A cere în mod insistent (considerînd că este îndreptățit, că i se cuvine), a ridica pretenții **(1)**; a revendica, a reclama **(1)**, (învechit) a pretendelui, a pretenderisi **(1)**. *Știi că niciodată n-am pretendat ... clironomii.* KOGĂLNICEANU, S. 193. *Fiecarile pretinda a-și însuși asupra Moldovei o înrudrire preadomnitoare.* ASACHI, S. L. II, 82. *Șaizăci și nouă și jumătate stînjini ... din hotarul Talpa ce-i pretenda cel dintîi de la cei din urmă.* BULETIN, G. (1844), 279[1]/8. *El pretindea că ... trebuie să stăpînească toată Moldova.* BĂLCESCU, M. V. 209. *Eu pretind ... ca să ne dea o dată prilej de a videa care sînt acele drepturi municipale.* CR (1848), 2[1]/19. *Pretendea ca să intervie și acolo vreo putere mare cu armele.* BARIȚIU, P. A. I, 564. *Un galbăn acum n-oi mai pretenda.* PANN, H. 43/6. *Lingușirea nu-i deprinsese a pretinde și alte titule.* NEGRUZZI, S. I, 273. *Îți voi arăta și aceea ce pretinz de la amicia ta.* FILIMON, O. I, 333. *Să faceți aceea ce pretindeți de la noi.* BOLINTINEANU, O. 327. *Sînt obligați ... a pretinde să se facă inventariu.* HAMANGIU, C. C. 164. *Pretinde un teren în afară de raza noastră de acțiune.* C. PETRESCU, R. DR. 202. *Domnia ta pretinzi să n-o mai văd.* SADOVEANU, O. X, 314. *Un comerciant pretinse o chitanță.* CĂLINESCU, S. 469. *Colaboratorii pretind onorarii pentru articole.* STANCU, R. A. IV, 358. *Pretinse pogonul pe numele Titei.* PREDA, M. 62. ◇ Fig. *Dintre numele de învățați ai timpului, patru sînt acelea care pot pretinde, cu mai multe drepturi, a fi luate în considerare.* VIANU, A. P. 140. ✦ Refl. A-și atribui o calitate (pe care nu o are), a avea despre sine o părere mai bună (în privința posibilităților intelectuale, a însușirilor fizice etc.) decît s-ar cuveni; a se supraevalua, a se supraestima. *Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om ... mai instruit.* CARAGIALE, O. I, 242. ✦ (Rar) A aspira, a năzui **(3)**, a dori. V. ținti. *Nu pretinde ca să facă cu canarii un concert.* ASACHI, S. L. I, 227. *Principele ... încă pretinda mîna ei.* id. ib. II, 31, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◇ Intranz. *Un om însurat are drepturi în societate la care un neînsurat ... nu poate nicicum pretinde.* NEGRUZZI, S. I, 73. ✦ Unipers. A impune ca o necesitate, a face necesar; a necesita **(2)**. *Dintre toate carierele, cea preoțească pretinde să ai ... atitudini bine definite.* AGÎRBICEANU, A. 43. *Era furios în sinea lui împotriva Facultății de Medicină care pretinde atîți ani de studiu.* CĂLINESCU, E. O. I, 267. *Teatrul fiind prin excelență ciocnire și confruntare de poziții și atitudini, pretinde personaje distincte.* S mai 1960, 60.

2. (Folosit și absol.) (De obicei urmat de determinări introduse prin conj. „că") A susține, a declara, a afirma cu tărie, ferm; a avea convingerea (adesea nejustificată) că ...; (învechit) a pretenderisi **(2)**, (învechit, rar) a pretendui. *Au pretinzi tu a ști lucrurile mai bine decît mine?* CR (1846), 52[2]/12. *El pretindea că împărăția otomană va cădea.* BĂLCESCU, M. V. 82. *Tot ce nu știe omul mai mult, aceea pretinde că o știe mai bine.* CR (1848), 23[1]/25. *Ea pretenda că tu vorbeai c-un negustor de sclavi.* CODRESCU, C. I, 45/10, cf. STAMATI, D. *Al tu pretinzi în față-mi că a cînta nu pot?* ALECSANDRI, T. II, 289. *Niște friguri trecătoare ..., cel puțin așa pretinde medicul.* BOLINTINEANU, O. 455. *E vorba de o afacere, pretinde el, de la care ar atîrna viitorul lui.* CARAGIALE, O. II, 133. *Nu pretindea că i se făcuse o nedreptate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183. *Pretindea că de mult nu-și aducea el aminte să fi mîncat cu așa de mare poftă.* HOGAȘ, DR. I, 27. *Nici la rochii nu se pricepe, cum pretinde el.* IBRĂILEANU, A. 63. *Cum e corect gramatical să se zică, car-tu-și-eră, sau car-tu-șe-ră, cum pretinde dumnealui?* BRĂESCU, O. A. I, 124. *N-aș putea pretinde că mă simțesc astăzi mai bine decît ieri.* SADOVEANU, O. IX, 111. *Mîncare a refuzat, pretinzînd că îi e numai somn.* CĂLINESCU, C. O. 20. *Deși pretinzi că ești jurnalist, nu știi niciodată nimic.* STANCU, R. A. I, 223. *Pretind că nu se pricep la politică.* DEMETRIUS, C. 8. *Pretindeai că mă iubești.* H. LOVINESCU, T. 189. *Direcția teatrelor pretinde că acolo sînt numai fabrici.* BARANGA, I. 157. *Pretindea că a văzut primul hîrtia.* S mai 1960, 62. *Vrei să pretinzi că ai găsit aici vreo satisfacție?* T februarie 1962, 30. *Sînt departe de a pretinde că au rezolvat toate problemele.* V. ROM. decembrie 1964, 151. ◇ Refl. impers. *Se pretinde, din contra, că cu cît îmbătrînește cu atîta este mai de temut.* CR (1846), 27[2]/46. *Se pretinde că făptuitorii vor fi urmăriți și dați judecății.* CARAGIALE. O. VII, 66.

— Prez. ind.: *pretind* și (regional) *pretinz.* — Și: (învechit) **pretindă, pretendá** vb. I, **preténde** vb. III.

— Din lat. **praetendere,** fr. **prétendre.**

PRETÍNDERE s. f. (Rar) Acțiunea de a pretinde și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF.

— V. **pretinde.**

PRETINDERISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRETINDIRISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRETINÍ vb. IV v. **prieteni.**

PRETINÍE s. f. v. **prietenie.**

PRETINIȘÍG s. n. v. **prieteșug.**

PRETINOȘÁGĂ s. f. v. **prieteșug.**

PRETÍNS, -Ă adj. (Precedă cuvîntul pe care îl determină) Care trece sau vrea să treacă drept altceva decît este în realitate. V. aparent, fals. *Această pretinsă retragere ... nu era alta decît frumoasa insulă de Torcello.* CR (1848), 45[1]/57. *Ați lucrat pentru această cauză fără socoteală — pretinșii voștri continuatori ... lucrează prin această cauză.* CARAGIALE, O. V, 89, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se retrăgea, ocupat cu redactarea unor pretinse rapoarte la minister.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Afară de pretinsele sau realele mele aptitudini medicale, am ... predispoziții de bucătar.* GALACTION, O. A. I, 119. *Pentru nimicuri, trimise martori pretinșilor insultători.* CĂLINESCU, S. 420. *Am văzut case de pretinși intelectuali, în care „biblioteca" ... se compunea dintr-un almanah, un mersul trenurilor.* id. C. O. 34. *A venit pretinsul inspector general.* STANCU, R. A. III, 366. *Să nu te înduioșczi de pretinsele lui tristeți.* T iulie 1964, 41, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Nu reușesc să distingă ... adevăratul conținut al literaturii pretins revoluționare.* V. ROM. martie 1954, 262. *Producțiile pretins moderniste, ce îndrăznesc a descrie ... insecte.* CĂLINESCU, C. O. 52.

— Pl.: *pretinși, -se.*

— V. **pretinde.**

PRETIȘÍG s. n. v. **prieteșug.**

PRETÍT subst. (Regional) „Paralizie" (Ieud — Vișeu de Sus). T. PAPAHAGI, M. 230.

— Pl.: ?

— Cf. pret i[1].

PRETITÍNDEREA adv. v. **pretutindeni.**

PRETITÍNDERILE adv. v. **pretutindeni.**

PRETITÍNDIRILEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETIUTÍNDEREA adv. v. **pretutindeni.**

PRETIUTÍNDERELE adv. v. **pretutindeni.**

PRETIUTÍNDINEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETIUTÍNDIREA adv. v. **pretutindeni.**

PRETIUTÍNDIRILE adv. v. **pretutindeni.**

PRETÍNDĂ s. f. (Învechit, rar) Pretenție **(1)**. Cf. LB.

— Pl.: *pretinde.*

— Postverbal de la **pretenda.**

PRETÓC s. n. v. **pritoc.**

PRETOCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PRETOCÍT, -Ă adj. v. **pritocit[2].**

PRÉTOR[1] s. m. **1.** Magistrat roman cu rang imediat inferior consulului, avînd atribuții judecătorești (și care adesea guverna o provincie romană); guvernator al unei provincii romane. *Din cererea romanilor se lipsi Anibal de feldmarșelia sa și se făcu pretor* (text marginal: se socotește ca un județ al cetății). NICOLAU, P. 210/23. *L-au orînduit obladuitoriu pretorului și au încredințat la dînsul toate pricinile împărății.* IST. UNIV. II, 68/1. *Arătînd ordenul pretorilor ca să să ducă de acolo.* VÎRNAV, F. 128[v]/11. *După aceasta se informără pretorii cărora se încredințe ramul giudecătoresc.* SĂULESCU, HR. I, 46/7. *În meșteșugul armelor se arată vrednic Iermus, pretor în Asia.* SP I, 206/12, cf. STAMATI, D. *Edictele celor întîi pretori au fost și ele un izvor de hotărîri și de regulamente giuridice.* ROM. LIT. 395[2]/39. *Un pretor era legea viețuitoare a cetății, el exersa jurisdicția.* ib. 396[1]/4, cf. ARISTIA, PLUT. *La romani ..., în timpuri vechi, judeca regele, în acele mai noue consulul, pretorul.* XENOPOL, I. R. III, 157, cf. CADE. [Tacit] *devine ..., sub Domițian, pretor.* LOVINESCU, C. VIII, 52, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

2. (În vechea organizare a armatei) Persoană numită pe lîngă marile comandamente ale armatei, în timp de război sau de mobilizare, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară. Cf. CADE, DL, DM, DN, DEX.

3. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Reprezentant al puterii centrale într-o plasă[1] **(II 2)**, subordonat prefectului, cu atribuții administrative și de poliție. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A dat pe importuni pe mîna pretorilor.* GALACTION, A. 434. *Pretorul ... se simți obligat să adauge un scurt cuvînt de încheiere.* V. ROM. mai 1954, 31, cf. IORDAN, L. R. 118. *Chemase la telefon pe pretorul plășii.* PREDA, M. 391, cf. DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN III h 894.

— Accentuat și: *pretór.* ALR SN III h 894. — Pl.: *pretori.* — Și: (regional) **prétore** (ib. h 894/105), **prétăr** (ib. h 894), **prétur** (ib.), **préctor** (ib. h 894/836) s. m.

— Din lat. **praetor,** fr. **préteur.**

PRETOR[2] subst. (Învechit) Pretoriu **(1)**. *Cînd auzi Pilat acest cuvînt vîrtos se temu și întră în pretor iară.* CORESI, TETR. 228. *Dusără pre el înlăuntru în curte carea iaste pretor* (text marginal: c e s ă z i c e c a s ă d e l e a g e) *și chemară tot șireagul.* N. TEST. (1648), 62[v]/7. *Să margă în pretor, adecă unde să giudecă giudeațele.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9[v]/4, cf. TDRG, DHLR II, 548.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din slavonul **пр҃торъ.**

PRETORÁT s. n. (În vechea organizare a armatei) Autoritate militară condusă de un pretor[1] **(2)**; p. ext. sediul acestei autorități. *Pretoratul se afla în preajma unei mori vechi, la răsăritul tîrgului. Telefoniștii agățau de zor sîrmele, căci colonelul Vartic cerea numaidecît legătura cu comandantul diviziei.* CAMILAR, N. I, 77. *Întreabă la dom' colonel, la pretorat.* id. ib. 95, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: *pretorate.*

— **Pretor[1]** + suf. *-at.*

PRÉTORE s. m. v. **pretor[1].**

PRETORIÁDĂ s. f. (Învechit, rar) Provincie romană guvernată de un pretor[1] **(1)**. *Sf[î]ntul m[u]cinic Dula ... au fost den pretoriada lui Zefirie* (a. 1698). GCR I, 320/22.

— Pronunțat: *-ri-a-.* — Pl.: *pretoriade.*

— **Pretor[1]** + suf. *-iadă.*

PRETORIÁN, -Ă adj. **1.** (Învechit) Care constituia (sau care făcea parte din) garda personală a unui monarh. *Pe Cornelie, mai marele polcurilor ce le chema pretoriane (adecă de la curte) rău i-au bătut.* CANTEMIR, HR. 79. *La centru era pedestrimea, atît cea pretoriană cît și a săcuilor.* BĂLCESCU, M. V. 145. ◇ *Gardă pretoriană* = gardă personală a unui monarh. *Își susțin autoritatea cu gardă pretoriană elvețiană.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 180. *La gradele tronului se afla și căpitanul gardei pretoriane.* BARIȚIU, P. A. III, 451, cf. STAMATI, D. *Domnul ... se puse de îndată a-și organiza o gardă pretoriană.* SION, P. 211, cf.

DDRF, ŞĂINEANU, D. U., DL, M. D. ENC., DEX. ✦ (Substantivat, m.) Soldat din garda pretoriană. *Ienicerii cum sînt acum la turci, la Rîm pretorienii, adică pedestrime de divan.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 327, cf. DRLU, ASACHI, S. L. II, 357, POLIZU, ALEXI, W., CADE, DL, DEX.

2. Care aparţine unui pretor[1] **(1)**, care provine de la un pretor[1], care se referă la un pretor[1]; (învechit, rar) pretoricesc. *Regulele codului serveau de busol magistraturei pretoriane.* ROM. LIT. 396[1]/31. *Nesăvîrşitele controverse ce năşteau din mulţimea edictelor pretoriane.* ib. 397[1]/1. ◇ *Provincie pretoriană* = provincie romană administrată de un pretor[1] **(1)**. Cf. DL, DM, DEX.

— Pronunţat: *-ri-an.* — Pl.: *pretorieni, -e* şi (învechit) *pretoriani, -e.*

— Din lat. **praetorianus.** Cf. fr. p r é t o r i e n.

PRETORICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Pretorian **(2)**. Cf. DRLU.

— Pl.: *pretoriceşti.*

— **Pretor**[1] + suf. *-icesc.*

PRÉTORIŢĂ s. f. (Rar) Soţia pretorului[1] **(3)**. Cf. IORDAN, L. R. A. 186, SCL 1973, 43.

— Pl.: *pretoriţe.*

— **Pretor**[1] + suf. *-iţă.*

PRETÓRIU s. n. **1.** Instituţie condusă de un pretor[1] **(1)**; construcţie pe plan dreptunghiular, precedată de portice şi prevăzută cu o sală în care pretorul[1] **(1)** locuia şi îşi exercita funcţia; p. e x t. sală de judecată în tribunalele romane; (învechit) pretor[2]. *Veni porănci în pritorii lu Irod să-l păzească.* CORESI, L. 116/11, cf. CADE, DL, DM, DER. ✦ Locul dintr-o tabără (romană) unde era aşezat cortul comandantului. *Ostaşii ... îl prinseră şi-l duseră la pretoriul prinţului.* BĂLCESCU, M. V. 140, cf. CADE, DL, DM. ✦ *Prefectul pretoriului* v. p r e f e c t **(2)**.

2. (Învechit) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); p. g e n e r. tribunal. Cf. DRLU. *Să fie convocaţi la pretoriu membrii fiecărui municipiu.* BARIŢIU, P. A. I, 553. *La citirea sentinţei ... să mărgineşte numai a-l scoate afară din pretoriu.* ROMÂNUL (1857), nr. 40, 3[3]/4. *Zilele de licitaţie ... se vor săvîrşi în pretoriul.* MO (1860), 16/10. *Uşa prin care ieşi el ducea în pretoriul prefecturei.* FILIMON, O. I, 397. *Teatrul înfăţişează sala cea mare a pretoriului primăriei.* CARAGIALE, O. VI, 128. ◇ F i g. *Unde este dar inviolabilitatea domiciliului consacrată de convenţiune? Răspundă ministeriul dinaintea pretoriului opiniunei publice.* ALECSANDRI, T. 1 652.

3. Sfat domnesc cu caracter restrîns, în Ţara Românească, format din sfetnicii apropiaţi ai domnului. STOICESCU, S. D. 13.

— Pl.: *pretorii.*

— Din lat. **praetorium.** Cf. fr. p r é t o i r e.

PRETÓRT s. n. Semifabricat din lînă obţinut prin cardarea tortului, care are forma unor fire groase sau a unor benzi înguste, îndesate şi sucite şi din care, prin filare, se obţin firele de ţesut stofele. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC.

— Pl.: *pretorturi.*

— Pref. *pre-* + **tort.**

PRETOTÍNDENI adv. v. **pretutindeni.**

PRETRÉCE vb. III v. **petrece.**

PRÉTUR s. m. v. **pretor**[1].

PRETÚRĂ s. f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituţie în care îşi exercita funcţia pretorul[1] **(3)**; serviciul, funcţia pretorului[1]; p. e x t. localul în care acesta îşi exercita funcţia. Cf. I. GOLESCU, C., BARCIANU, ALEXI, W. *Vor fi nişte slujbaşi de la pretură, de aceea-i omeneşte atît.* AGÎRBICEANU, L. T. 225. *Ajunge mic funcţionar pe la pretură.* PREDA, M. S. 51. *Într-alt sat din plasă, primăria, pretura, jandarmii au hotărît ... să nu dea drumul batozelor pînă cînd oamenii nu vor dezmiriştii.* V. ROM. mai 1954, 28, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *preturi.*

— Din lat. **praetura, fr. préture.**

PRETURNÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; despre obiecte de metal) A turna din nou. (R e f l. p a s.) *După arderea Bucureştilor din anul 1847 ... s-a preturnat acest clopot* (a. 1852). ap. TDRG.

— Prez. ind.: *pretórn.*

— Pref. *pre-* + **turna.**

PRETUTÍNDE adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTINDENÁR, -Ă adj. (Neobişnuit) Pretutindenesc. *Sărutu-ţi dreapta, voievoade şi ctitor pretutindenar.* EFTIMIU, ap. IORDAN, L. R. A. 154.

— Pl.: *pretutindenari, -e.*

— **Pretutindeni** + suf. *-ar.*

PRETUTÍNDENE adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTÍNDENEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTÍNDENELEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTINDENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobişnuit) Care există, care se află, care se manifestă sau se exercită pretutindeni; (neobişnuit) pretutindenar. *Urca spre cer din fărînă şi copaci ... un neastîmpăr pretutindenesc.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 87.

— Pl.: *pretutindeneşti.*

— **Pretutindeni** + suf. *-esc.*

PRETUTÍNDENI adv. În toate părţile, în tot locul, peste tot, oriunde. *Pre acicea şi pretutindirea preemim.* COD. VOR. 58/11. *Socotiţi vietorii pretutindirea* (p r e t o t ă l u m e a H, p r e s t e l u m e D). PSALT. 92. *Ieşi veaste pretutindinea de el.* CORESI, EV. 57. *Să-l ungă cu mir ... pretiutindinea.* PRAV. GOV. 64[v]/2. *Veastea lui nu să putu ascunde, ce ieşi ... pretiutindirea.* VARLAAM, C. 39. *Tocmiseră şi domni răi pretutindere.* id. ib. 424. *Şi au prădatu împrejur pretiutindirilea şi au arsu Rohatinul.* URECHE, L. 130, cf. 92. *Pretutindinile petrecea cu limbă grecească.* N. TEST. (1648), 40[r]/22. *Auzise pretutindenea veaste.* ST. LEX. 168[v]/1. *Împrăştiindu-să petutindinea, au făcut jafuri.* IST. Ţ. R. 29. *Au îndrăznit ... pretiutinderea a călca în hotarele voastre.* CANTEMIR, HR. 319. *Cuvîntul deodată cu gîndul pretiutindirile şi pre la toţi sosea.* id. IST. 27. *Tot drumul de pe faţa pămîntului cu stînci pohîrnite ... pretiutinderele.* id. ib. 170. *Matei Vodă făcea mănăstiri pătutindeni.* R. POPESCU, CM I, 353. *De la împărăţie să didese tare poruncă pretitinderea.* id. ib. 555. *Fără aripi fac a-ţi zbura slava şi numele pretutindinea.* MOLNAR, RET. 8/21. *Cîntăreţul bun Pretutindene e primit în ţară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 127. *Pe la miază-noapte ... pretutinde îmblă.* id. ib. 289. *Să cade a să arăta pertutindenea.* BELDIMAN, N. P. I, 33/1. *Mearge petutindenea fără a afla ceaia ce doreaşte.* id. ib. 57/22. *Cerul ... a aşăzat pretutindenea raze strălucitoare.* MARCOVICI, C. 13/7. *Sparta căuta a introduce sistemul său politic pretutindene.* SĂULESCU, HR. II, 18/18. *Pretutindene insufla nouă încredere.* ASACHI, S. L. II, 24. *M-am uitat eu prea bine pretutindeni.* PR. DRAM. 132. *Pretutindene ... este plîns de despărţire.* CONACHI, P. 287. *Pretutindeni ... au organizat un teatru de amatori.* CR (1848), 12[1]/35. *Pretutindeni era cea mai mare dezorganizare.* BĂLCESCU, M. V. 165. *Petutindinea pe unde servajul sau munca obligată se menţinură* (mijlocul sec. XIX). CAT. MAN. I, 176. *Aplică la orice şi pretutindenea.* BREZOIANU, R. VIII/2. *Ideile democratice ... se lăţesc pretotindeni.* BARIŢIU, P. A. I, 571. *Toţi petutinde-*

nea sapă. PANN, P. V. I, 106/7. *Pretutindini este un carneval.* ISIS (1856), 10/1. *Norodul pretutindine îl întîmpina cu bucurie.* NEGRUZZI, S. I, 142. *Corbii zboară pretutindeni.* ALECSANDRI, POEZII, 301. *Ianiceri împărățești îl însoțeau pretutindeni.* ODOBESCU, S. I, 124. *Pretutindeni, în ungherul unor crieri Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!* EMINESCU, O. I, 134. *Pretutindene ... să vire vrajba între oameni.* CREANGĂ, O. 57. *Era mîndră de întîietatea ce i se dă fiicei sale pretutindenea.* SLAVICI, N. I, 87. *Dezvoltarea socială se face pretutindenea în același chip.* IONESCU-RION, S. 178. *Din tufișuri, pretutindeni Alte capete răsar.* IOSIF, PATR. 22. *Îl urmărește pretutindenea.* AGÎRBICEANU, A. 49. *Peste puțin liniștea se întinse pretutindeni.* HOGAȘ, M. N. 201. *Pretutindeni pe hotar oamenii ... se trudeau.* REBREANU, I. 53. *Pretutindeni, foarte curat.* BASSARABESCU, V. 78. *Urmărește-l pretutindeni orișicînd și-n orice fel.* EFTIMIU, Î. 31. *Eu pretutindeni caut în viață Prilej de rîs.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. *Au înflorit pretutindeni mălinii și cireșii.* SADOVEANU, O. XII, 250. *Pretutindenea sfărîmături de stînci.* BART, S. M. 54. *Are să ne facă cinste pretutindeni unde se va duce.* CĂLINESCU, S. 798. *În seară cîntă pretutindeni.* BLAGA, P. 27. *Știa că agia are spioni pretutindeni.* CAMIL PETRESCU, O. I, 137. *Lumina ... se răspîndea pretutindeni.* STANCU, R. A. III, 83. *Comandantul ... e nicăieri și pretutindeni.* V. ROM. decembrie 1954, 119. *Răsare azi pretutindeni O nouă viață.* BENIUC, V. A. II, 54. *Îl va însoți pretutindeni cu gîndul și cu inima.* VORNIC, P. 184. *Ne tîra după el pretutindeni.* BARBU, P. 18. *Pretutindeni a umblat ... Și a găsit ușile-ncuiate.* MAT. FOLK. 572. *Am cotat calu petitinderea și nu l-am găsit.* ALR I 344/170. *Ochii roată că-și făcea, Pretutindeni se uita.* BALADE, II, 242. *Pretutindeni e bine, dar acasă e mai bine.* ZANNE, P. III, 79. ◇ (Precedat de prep. „de", care indică de obicei punctul de iradiație, de răspîndire etc.) *Tuturora de pretutindenea toate iertară-se.* CORESI, EV. 126. *Aduntndu oameni de pretitinderile.* URECHE, L. 79. *Ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea.* id. ib. 104. *Venea la el de pretutindinea.* N. TEST. (1648), 42^{v}/10. *Strînseră pe toți la un loc du pretutindenilea.* C. CANTACUZINO, CM I, 48. *Au prinsu subașți du petutindenea.* R. POPESCU, CM I, 274. *Deodată ne-am văzut de pretutindene încungiurați* AR (1829), 145^{1}/7. *Ungurii încungiurați de pretutindenea de foc și de spadă.* IST. M. 89/13. *Alergau de pretutindeni sub steagurile lui.* BĂLCESCU, M. V. 186. *Vin săgeți de pretutindeni, Vîjîind ca vijelia.* EMINESCU, O. I, 148. *Moș Ion Roată, om cinstit și cuviincios, cum sînt mai toți țăranii români de pretutindeni.* CREANGĂ, A. 151. *De pretutindeni vin apele văilor să i se închine.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 171. *Drumețul acesta obosit, amărît, alungat de pretutindeni.* GÎRLEANU, N. 97. *Se ridica de pretutindeni susurul tăcerii.* HOGAȘ, DR. II, 14. *Colaborau scriitorii români de pretutindeni.* IBRĂILEANU, SP. CR. 67. *De pretutindeni se ridică oameni noi.* LOVINESCU, C. IV, 11. *Murmur lung de streșini ... Cresc de pretutindeni.* TOPÎRCEANU, B. 77. *Un semnal prelung repetat de pretutindeni.* BRĂESCU, O. A. II, 165. *Pădurea răsufla de pretutindeni aburi calzi.* SADOVEANU, O. XI, 109. *Veneau de pretutindeni scîrțîiri în rîuri limpezi și subțiri.* CĂLINESCU, L. L. 87. *Am crescut în condiții pe care orice om de teatru, de pretutindeni, le poate invidia.* T august 1964, 99. *Începură să sosească tineri de pretutindeni.* POPESCU, B. II, 40.

— Și: **pretutíndenea,** (astăzi rar) **pretutíndene,** (învechit și regional) **pretutínde, pătutíndeni, petutíndenea, petutíndinea,** (învechit) **pretutíndenelea** (TDRG), **pretutíndenilea, pretutíndere, pretutínderea, pretutínderelea** (id. ib.), **pretutíndilea** (CDDE), **pretutíndine, pretutíndinea, pretutíndini, pretutíndinile, pretutíndirea, pretutíndirilea** (TDRG), **petitínderea, petitínderile, petitíndirilea, pretiutínderea, pretiutínderele, pretiutíndinea, pretiutíndirea, pretiutíndirile, pretotíndeni, pătutíndenea** (POLIZU), **pertutíndenea, petiutíndere** (TDRG), (regional) **pătutíndinea** (ALR II/899), **pătutíndini** (ALR I 344/768), **petitínderea, petutíndeni** (ib. 344/810), **petutíndinerea** (ib. 344/850), **petutíndirea** (ib. 344/870), **pintrutíndărea** (ib. 344/840), **pitíndirea** (ib. 344/418) adv.

— Lat. **per** + **totum** + **inde.**

PRETUTÍNDENILEA adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDERE adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDEREA adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDERELEA adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDILEA adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDINE adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDINEA adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDINI adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDINILE adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDIREA adv. v. **pretutíndeni.**

PRETUTÍNDIRILEA adv. v. **pretutíndeni.**

PREȚ s. n. **1.** Expresie bănească a valorii unei mărfi; sumă de bani care se cere sau care se plătește pentru o marfă, pentru o lucrare, pentru un serviciu, pentru folosința unui bun etc.; sumă de bani care reprezintă valoarea unui bun; s p e c. tarif. V. c o n t r a v a l o a r e, c o s t. *Băgară sama prețului lor și aflară cinci înturearece de denari.* COD. VOR. 6/29. *Iară prețul acestii carte ne-am socotit ... 21 de constande de argint.* PRAV. GOV. 170^{v}/16, cf. 111^{v}/9. *Ceia ce vor fura carul altuia ... să plătească două prețuri.* PRAV. 10, cf. N. TEST. (1648), 160^{v}/16. *Voi da și prețul celuilalt teasc ce s-au înecat* (a. 1675). GCR I, 223/13. *Aceaia haină să porți, care o poți și plăti ... și căria poți da prețul* (a. 1685). id. ib. 277/11, cf. LEX. MARS. 238. *Să aibă ... voie a-și vinde vilele unde ... vor afla preț mai bun.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Prețu ne-u dat pe pogon cîte taleri 2* (a. 1764). IORGA, S. D. VII, 56. *Prețul tocmit Pentru hăst feliu dă marfe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 321. *Să cumpere ... cu prețuri ce se vor putea ajunge cu vînzătorii.* DIONISIE, C. 165. *S-au suit la preț pînă la 180 000 lei* (a. 1815). URICARIUL, II, 9. *Mare pagubă este la o țară de a-și scoate tot materialu nefabricarisit, vînzîndu-l în alte țări cu un prost preț.* GOLESCU, Î. 142, cf. DRLU, CLEMENS. *Vinde această băutură cu un preț mai jos decît acel ce costisește în Moldova* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 135. *Calitatea și prețul cumpătat a marfei sale vor face a avea preferință.* CR (1848), 20^{3}/40. *Îl întreabă ca să-i spuie cum îl vinde? Cu ce preț?* PANN, P. V. I, 64/10. *A vîndut din întîmplare Și cu un preț de mirare Un cal prost ce el avea.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Prețul chiriei unei asemenea gimii este de 15 mii lei.* BOLINTINEANU, O. 268. *Îmi plac juncanii și doream să le știu prețul.* SLAVICI, N. I, 138, cf. ALEXI, W. *Nu vrea să audă de pace d-ar ști de bine că ar cheltui încă o dată prețul moșiei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Cu cîțiva ani mai tîrziu întîlnim, tot într-o publicație oficială, o altă listă de prețuri curente.* N. A. BOGDAN, C. M. 139. *Prețurile au scăzut brusc pe piețele străine în ultimele săptămîni.* REBREANU, R. I, 46. *A obținut o reducere de o mie de lei la un preț de trei mii cinci sute.* BRĂESCU, O. A. II, 382. *Noi plătim jumătate preț.* SEBASTIAN, T. 116. *Deschide o prăvălie și vinde mărfuri cu preț fix.* SADOVEANU, O. IX, 340. *L-a pus să ceară hangiului orz și să întrebe de preț.* id. ib. XI, 262. *Prin valoarea de facturare se înțelege prețul de vînzare al produsului.* LEG. EC. PL.

154. *Era o scădere de prețuri catastrofală.* CĂLINESCU, S. 51. *Scad prețurile la grîne ori la vite cum poftesc ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 102. *Nota nu e prea mare, eu nu iau prețuri mari.* H. LOVINESCU, T. 143. *Prețul grîului răsturnase toate socotelile.* PREDA, M. 453. *Întinse trei lei, prețul unui bilet.* BARBU, P. 177. *Prețul ... este expresia monetară a valorii mărfii.* PR. DREPT, 364. *Dați din belșug la mori și brutării făină C-un preț puțin scăzut.* T iulie 1964, 42. *În luna august ... urmează să-și achite ultima rată din prețul* [casei]. RL 1968, nr. 7 387. *Bun preț ți căpăta.* BALADE, II, 12. *Ți-oi spune prețu, Și ne-o fi gata tîrgu.* FOLC. TRANSILV. I, 241. *Haina lucrată, fie și nepurtată, tși pierde prețul ei.* ZANNE, P. III, 184. (Fig.) *Acest veac e de pocaanie ... acesta e de lucrare, iar celalalt de preț plătitoriu.* CORESI, EV. 480. *Fericirea cea viitoare veacinică și ... preț cu care aceaia să cumpără* (a. 1757). GCR II, 54/6. *Și biata Irina ... O să se refacă. Dar cu ce preț!* H. LOVINESCU, T. 86. ◇ **Fără (de) preț = a)** loc. adj. și adv. (care este, care se vinde etc.) (mult) sub valoarea reală, (foarte) ieftin. *Vîndut-ai oaminrii tăi fără preț.* PSALT. HUR. 37^{r}/22. *Cumpără odoarăle și sateli făr' de preț, că-i tot îngreuiè cu dăjdile.* NECULCE, L. 114. *Tîrgurile erau slabe și negoțul se vindea fără preț.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 105. *S-așteptăm să se prefacă mustul fără preț în vin.* PILLAT, P. 85; **b)** loc. adj. care nu poate fi prețuit în bani (atît e de scump, de valoros), foarte scump, extrem de valoros (sub aspect material). *Stîlpii cei fără preț, marmurile cele scumpe.* CANTEMIR, ap. TDRG. *El palate și biserici și podoabe Fără preț a dat Moldovei.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 53. *Aceste gorgane ... ascund comori fără preț.* V. ROM. ianuarie 1965, 26. (Învechit și regional) **Cu (mare preț = a)** loc. adv. (foarte) scump (în bani). *Și mai cu preț decît aice era bucatele toate.* NECULCE, L. 379. *Unde găsea piine, ori de ce fel ..., o vindea cu mare preț.* R. POPESCU, CM I, 459. *Vindea tot cu preț.* MUSTE, LET, III, 12/21. *Le-au vîndut mai cu preț și cu cîștig.* BĂRAC, T. 17/10. *Să mă duc la tîrg la Glogovăț, C-acolo-s caii cu preț.* DOINE, 296. *Cine vrea să vînză marfa cu preț, să o scoată la mezat.* ZANNE, P. V, 423; **b)** loc. adj. care este (foarte) prețios, (foarte) valoros (sub aspect material). *Bobul de mărgăritar e mai mare și mai cu preț decît bobul de orez, dar sparge dinții.* ODOBESCU, S. I, 80. ◇ Loc. adj. **De (mare** sau, învechit, **mult) preț** = (foarte) scump, (foarte) valoros (din punct de vedere material). *Nu iaste de trebuință noauo veșmintele ... de mult preț.* CORESI, EV. 307. *Case de mult preț.* id. ib. 312. *Ia veșmînte scumpe de multu preț* (cca 1600). GCR I, 65/29. *Să-l ungem pre el cu nește mir de mult preț* (a. 1642), id. ib. 101/24. *Furtușug mare să cheamă cînd iaste lucrul furtușagului de mare preț.* PRAV. 30. *Un vas de alavastru cu unsoare de mult preț.* N. TEST. (1648), 34^{v}/3. *Au dăruit un hamger de mare preț veziriului.* NECULCE, L. 92. *O cruce ... foarte frumoasă și de mare preț.* R. GRECEANU, CM II, 152. *Pietri scumpe cioplite, de mult preț* (a. 1760). GCR II, 72/20. *Nu căutați ... la vesmintele lor ceale de preț.* PETROVICI, P. 48/5. *Haine de mătase și alte lucruri de preț.* BĂLCESCU, M. V. 63. *Le-au dat mereu, și bani și odoare de preț.* ODOBESCU, S. II, 13. *N-am să-ți dăruiesc nimica de preț.* CARAGIALE, O. II, 242. *Nu cuteza să calce ... pe velințele cele de mare preț.* ISPIRESCU, L. 38. *Lucruri de mare preț.* HOGAȘ, DR. I, 52. *Bibelou de porțelan Obiect de preț, cu smaltul nepătat.* MINULESCU, VERS. 222. *L-am văzut departe în căsuța lui, ... lîngă scoarțele de preț.* GALACTION, A. 37. *E un vas de preț.* C. PETRESCU, Î. I, 90. *Se întoarseră cu alt sac umflat de scule de preț.* VOICULESCU, P. I, 199. *Nu ne-am fi putut lua răspunderea unui asemenea transport de preț.* SADOVEANU, O. XI, 60. *Au umplut bibliotecile cu tipărituri de preț.* ARGHEZI, B. 47. *Vreau să strîngem de pe acum lucruri de preț pentru căminul nostru.* CĂLINESCU, E. O. II, 103. *La fundul saniei au pus o ladă cu lucrurile de preț.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. *Stringerea acestei sume s-a făcut ... cu vînzări de obiecte de preț.* PREDA, R. 32. ◇ Loc. adv. **Cu orice preț** = cu oricîte eforturi, sacrificii, cu orice risc, în orice condiții; neapărat (**4**). *Cată a realiza cu orice preț niște fonduri și a alerga la Corfu.* CR (1848), 33^{3}/43. *Eram chemat cu orce preț lîngă dînsul în Transilvania.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 630. *Voii să te văd cu orice preț.* BOLINTINEANU, O. 381, cf. 390. *Spînul vrea să-mi răpuie capul cu orice preț.* CREANGĂ, O. 98, cf. 92. *Pentru ce vrei cu orice preț să mergem la serata directorului?* DELAVRANCEA, S. 110. *Conductorul ținea cu orice preț să ne arate ... prețioasa dumisale amabilitate.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 241. *Cu orice preț, spiritualul autor vroiește să ne aducă lacrimi în ochi.* BACALBAȘA, S. A. I, 222. *Cîinele vrea cu orice preț s-o prindă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 227. *Hotărît s-o apere cu orice preț.* REBREANU, I. 29. *Dorea cu orice preț ceartă?* BASSARABESCU, V. 23. *Vine ordin ... să reluăm cu orice preț tranșeele pierdute.* MIRONESCU, S. A. 118. *Noul venit și-a pus în minte să fie scriitor cu orice preț; are să fie.* GALACTION, A. 186. *Vrei să-mi devii ginere cu orice preț?* CAMIL PETRESCU, T. I, 158. *Aici sînt absolut decis să fiu fericit. Cu orice preț.* SEBASTIAN, T. 67. *Respectam dorința lui de a-și urma drumul cu orice preț.* VLASIU, D. 26. *Mahomet era o forță care trebuia oprită cu orice preț.* SADOVEANU, O. XII, 218. *Refuzi cu orice preț să te salvezi?* H. LOVINESCU, T. 338. *Ții cu orice preț să nu-ți terfelești cuvîntul.* V. ROM. decembrie 1964, 43. **Cu nici un preț** = în nici un caz, orice s-ar întîmpla, pentru nimic în lume. V. d. e l o c. *Acel alai jalnic ... nu mă părăsea cu nici un preț.* DELAVRANCEA, T. 37. *Cu nici un preț n-ar fi vroit să se culce în străini.* id. ib. 45. *Asta nu. Cu nici un preț. Pe ăsta nu-l las.* SEBASTIAN, T. 77. *Mama n-ar fi ieșit din vorba lui cu nici un preț.* VLASIU, A. P. 73. *Nu voiam să mai dorm cu nici un preț.* SADOVEANU, O. VII, 464. *Hîrtiile acelea nu trebuiau lăsate în mîna nimănui, cu nici un preț.* GALAN, B. II, 16. ◇ Expr. (Popular) **Preț de ... = a)** (și, regional, în forma **preț la ...)** (reprezentînd) contravaloarea a ..., valorînd ... *Nici un feliu de lucru, macar preț de un ban, să cumpere de la dînsul* (a. 1741). URICARIUL, IV, 403/1. *Doi miei, fiecare preț de-o împărăție.* SLAVICI, ap. TDRG. *Nu-i vrednic preț de trei surcele.* COȘBUC, P. II, 228. *Un an de zile am umblat cu ochii pe la doftori și-am cheltuit preț de-o vacă.* VLASIU, D. 220. *Mă costă preț de doi harmasari.* SADOVEANU, O. X, 144. *Băui preț la nouă iepe, Iacată-mă mort de sete.* BIBICESCU, P. P. 229; **b)** cam, aproximativ. *Cinepa ... O cosește cam pe sus Să-mi rămîie preț de-un fus.* RETEGANUL, TR. 162; **c)** (de obicei urmat de determinări temporale; și în formele **preț ca la ..., preț ca de ...)** un interval de timp de circa ... *Pîndind ei așa preț de o oară.* F (1887), 279. *Trece așa preț ca la un sfert de ceas și numai ce mă pomenesc cu un ăla.* CARAGIALE, O. VI, 5, cf. ȘĂINEANU, D. U. *De marți seara pînă vineri dimineața ... eu n-am avut odihnă preț de o noapte.* MIRONESCU, S. A. 76. *Trecuse preț de un ceas de chinuitoare așteptare.* P. CONSTANT, R. 158. *Așteaptă-mă preț de-o clipă numai.* SADOVEANU, O. III, 163. *Am ascultat cam preț de jumătate de ceas.* STANCU, R. A. V, 167. *Căuta să smulgă drugul ... năzuind să-l gospodărească de unul singur barem preț de trei întorsături de mînă.* GALAN, Z. R. 213. *După preț de o jumătate de oară începu baba să vorbească.* SBIERA, P. 119. *Merg ei încă preț ca de vro patru ceasuri și-i prinde noaptea într-o pădurice.* ȘEZ. VI, 151. *Nu mai avea decît preț de două ore pînă acasă.* BOTA, P. 110. (Popular) **Preț ca la ...** = (urmat de determinări spațiale) aproximativ, cam cît ... *La noi se cheamă Durău, unde curge apa-n jos de pe stîncă, preț, așa, ca la două staturi de om înălțime.* HOGAȘ, M. N. 204. **A pune preț pe** (sau, rar, **la) ceva** (sau **cineva)** = a socoti că ceva (sau cineva) este (foarte) prețios, important, necesar, a ține mult la ceva (sau la cineva). *Eu pe viața-i puneam mare preț.* ALEXANDRESCU,

O. I, 111. *Formele de dinafară pe care în lumea cea mare se pune atîta preț.* CONV. LIT. XIII, 452. *Nu pune preț la zădărniciile folei.* ODOBESCU, S. I, 146. *Prea puțin Pui preț pe tine.* COȘBUC, S. 51. *Ar fi putut să pună preț și pe averea asta a părinților.* AGÎRBICEANU, A. 235. *Pun mare preț pe rezultatul acestei inspecții administrative.* BRĂESCU, O. A. I, 59. *Poate greșesc punînd atîta preț pe această carieră ofițerească.* CAMIL PETRESCU, O. II, 537. *Pun mare, pun imens preț pe sfatul dumneavoastră.* GALAN, Z. R. 156. *Pune mai mult preț pe un pumn de gologani decît pe tine.* T decembrie 1964, 19. **A avea (un) preț = a)** (despre mărfuri, bunuri materiale) a se vinde bine, cu preț ridicat, a avea căutare, a se cere mult. *Toate au avut preț și s-au vîndut ... și bucatele și mărfurile.* GALACTION, O. 261; **b)** a avea o valoare ridicată, a valora mult (sub aspect material). *Ne lăsară numai această icoană ce, în nelegiuita lor credință, n-avea nici un preț.* ODOBESCU, S. I, 154. *Ne-au luat tot ce li s-a părut că ar avea preț.* STANCU, R. A. II, 243. **A ajunge la preț** = a fi căutat, apreciat. Cf. DL, DM, DEX. **A se învoi** (sau, regional, **a veni) la** (sau **din) preț** sau(regional) **a se ajunge din preț** ori (învechit) **a rupe prețul** = a încheia o tranzacție comercială (înțelegîndu-se asupra sumei de plată). *Așe, au rumpțu prețu mirțli, cîte un leu bătut.* NECULCE, L. 84. *În vro cîteva cuvinte, învoindu-se din preț, Îi zise cumpărătorul ...* PANN, H. 10/3. *Nu ne învoim la preț.* CĂLINESCU, S. 35. *Ne tocmim pînă ne ajungem din preț.* Com. SĂLCIOARA — BUCUREȘTI. **A ține la preț** sau (învechit) **a se ține greu la preț** = a nu reduce nimic din suma cerută la o vînzare. *Țiindu-te greu la preț ..., îți va aduce de mai multe ori pagubă decît folos.* NICHIFOR, P. 33/2, cf. POLIZU. *Se făcu însă mai năzuros în tîrg, țînu mai la preț.* ISPIRESCU, L. 269. ✦ (Învechit) *Preț de sînge* = pedeapsă cu moartea. *Nu să cade acestea a-i pune în corvan, că preț de sînge iaste.* N. TEST. (1648), 36^{v}/31. (Învechit) *Prețul sîngelui* = legea talionului. *Se anulasă și prețul sîngelui ... ce se cerea pentru turcii omorîți în țară* (a. 1869). URICARIUL, I, 183. ✦ (Concretizat) Bucată de hîrtie, de carton, de lemn etc. pe care este indicat costul unei mărfi; cifră care indică valoarea în bani a unei mărfi (înscrisă pe obiectul de mai sus). *Îi smulse eticheta cu prețul și o rupse în două.* C. PETRESCU, Î. I, 77. ✦ Sumă încasată dintr-o vînzare. *S-au dus la o crîșmă unde s-au pus să bea prețul hainelor mortului.* NEGRUZZI, S. I, 32. *Beau și miercuri, beau și joi, Beau prețul la patru boi.* FOLC. TRANSILV. I, 309.

2. (Învechit și popular) Plată[1] **(1)**; p. ext. răsplată, recompensă. *Și preț izbăvire sufletului său trudi-se în veaci.* PSALT. HUR. 41^{r}/15. *Prețurele* (plata N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) *lucrătorilor celora ce au lucrat agrele voastre.* COD. VOR. 132/15, cf. PSALT. 274. *Vor lua prețul la giudecată.* PALIA (1581), 8/14. *După a lui moarte Armele și calul să rămîie Ca un preț de biruință mie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 248. *Fură foarte mîhniți că această pradă bogată nu fu prețul vitejiei lor.* BĂLCESCU, M. V. 147. *Să afle ce feli de pasere să fie aceasta și ... să li făgăduiască mare preț pentru aceasta.* SBIERA, P. 69. ◇ Loc. prep. **Cu prețul ...** = în schimbul ... (unei contravalori materiale); fig. cu sacrificiul ..., cu riscul ..., cu efortul ... *Vă vom apăra cu prețul vieții noastre.* CAMIL PETRESCU, T. III, 14. *Neîndrăznind să se miște de pe pozițiile cucerite cu prețul vieții.* BRĂESCU, O. A. I, 179, cf. 356. *Eroii au, sau dobîndesc maturitatea convingerilor cu prețul unei îndelungi ... deliberări.* S iunie 1960, 60, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Rar) Jertfă, sacrificiu. *O, cere-mi, Doamne, orice preț, Dar dă-mi o altă soarte!* EMINESCU, O. I, 177. ✦ (Învechit) Echivalent pentru o sumă de bani. *Deci să-mi dea banii sau să ia prețul acelor ba(ni)* (a. 1620). ROSETTI, B. 90, cf. 103. ◇ Loc. adv. **În preț** = drept compensație a unei datorii. *Cela ce va avea datorie și să va fi tocmit ... să ia vreun lucru în preț.* PRAV. 59. ✦ (Învechit, rar) Cheltuială. *Eu cu multu prețu* (sumă N. TEST. 1648, cheltuială BIBLIA 1688) *agonisiiu aceasta cetate.* COD. VOR. 46/1. *Și lăcui Pavelu în totu anulu cu al său preț u* (chelșug BIBLIA 1688). ib. 106/10. ✦ (Învechit, rar) Mită **(1)**. *Mărule fără leage și dereapta lor împlu-se prețu* (de mită C_2, de măzdu H, de mîzde D). PSALT. 44.

3. Valoare, importanță, însemnătate, semnificație. V. merit. *Prețul mieu băsăduiră a-l răni.* PSALT. HUR. 51^{r}/5. *Blînda și tăcuta duhului ce iaste între Dumnezeu multu preț* (drag N. TEST. 1648, *de mult preț* BIBLIA 1688). COD. VOR. 152/2. *Adevăruri de mare preț.* MARCOVICI, C. 50/13. *Ești ... un om de mult preț.* VOINESCU II, 112/17. *Altul cîrtitor ... Parcă nu cunoaște prețul minței.* CONACHI, P. 259. *Să simță prețul despre ceea ce perde.* CR (1848), 10^{3}/53. *Cuvintele unui om dau totdeauna măsura prețului său.* BREZOIANU, Î. 93/12. *Să prețuim după adevăratul lor preț treburile în care ne amestecăm.* ODOBESCU, S. I, 47, cf. III, 105. *În ochii mei acuma nimic nu are preț.* EMINESCU, O. I, 232. *Atîtor idealuri depărtarea le dă preț.* CERNA, P. 55. *Prețul întegral al vieții îl dă numai moartea.* IBRĂILEANU, A. 71. *Scriitorii vor învăța și mai mult prețul cuvîntului scris.* GALACTION, A. 131. *Pentru un om ca el acuma viața avea un preț nemărginit.* SADOVEANU, O. V, 611. *După asemenea înfrîngeri, biruința are într-adevăr preț.* id. ib. IX, 204. *Tot ce a urmat după aceea nu mai are nici un preț.* PREDA, R. 460. *O demnitate de om care își cunoaște prețul.* T decembrie 1962, 52. *Un document de mare preț.* V. ROM. iulie 1962, 174. *A dori bucuriile vieții nu înseamnă a cunoaște și prețul lor.* ib. august 1963, 166. ◇ Loc. adj. **Fără (de) preț** = care este foarte important, extrem de însemnat. *Învățătura ... iaste fără de preț* (a. 1713). GCR II, 6/20. *Să nu-și piardă timpul lui fără preț cu ele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 349. (Învechit, rar) **Pre preț** = de mare însemnătate. *Acest tractat de l-ar fi putut isprăvi ar fi fost un lucru pre preț.* IST. CAROL XII, 26^{r}/8. ✦ (Rar; concretizat) Ceea ce are valoare, importanță, semnificație. *Iscat-am frumusețî și prețuri noi.* ARGHEZI, S. I, 10.

4. (Mat.; învechit) Valoare. *Vom avea dar atunci frîngerea* $\frac{2}{3}$ *tot de un preț cu* $\frac{7}{11}$ *și arătat prin mai mici termeni.* HELIADE, A. 36/15. *Aceste prețuri ale liniilor trigonometrice sînt o urmare ale celor aflate pentru ele.* TRIGON. DR. 9/29. *O* [=zero] *care de sine singur n-are nici un preț, dar pe care scrim în locul țifrelor ce lipsesc.* G. POP, E. 8/26, cf. id. G. 74/8.

5. (Muz.; învechit, rar) Valoare. *După ce am cunoscut bine numele notelor, trebuie să le cunoaștem și prețul.* VAHMANN, N. 12/5.

6. (Învechit, rar) Cuprins, conținut. *În prețul celor patru puncte și al profesiunii de credință catolică diploma promitea și asigura ... toate drepturile și scutințele.* BARIȚIU, P. A. I, 183.

— Pl.: *prețuri* și (învechit) *prețure.*

— Lat. **pretium.**

PREȚĂLUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și regional; complementul indică bunuri care pot fi vîndute) A prețui **(1)**. *Noi am prițiluit iepele cu vornicul ... aice în sat* (a. 1643). IORGA, D. B. I, 103. *Au prețăluit casa cu grădina și grajdu dreptu 48 de florinți* (cca 1684). id. S. D. V, 385. *Neaflîndu-se alții să le cumpere după prețul ce l-au prețăluit ... boierii noștri* (a. 1747). URICARIUL, V, 265/1. *2 lei de prețeluit dughene și case de frunte* (a. 1776). ib. XIX, 338. *Zestrea de va fi prețeluită și în foaia de zestre, să va arăta în scris atîția bani cîtare lucru.* MAN. JUR. (1814), 103. *Moșia a fost prețeluită ... cu 16 000 galbeni.* I. IONESCU, D. 366, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ceilalți stăteau ... prețăluind mereu valoarea porcilor.* REBREANU, I. 168. *Erau ... niște piei de rîși care nu se mai află și stăpînul meu le prețeluia una cîte una.* SADOVEANU, O. XIII, 279, cf. LEXIC REG. 25. (Refl

p a s.) *Cu neputință este a se prețelui paguba ce au suferit Iașul* (a. 1848). URICARIUL, X, 15. ◇ Fig. *Cîntărește cu ochii și prețăluiește pe băieții care ies din școală.* ARHIVA, II, 326. *La cîntarul cel din veci avem să venim amîndoi cu marfa noastră și Domnul Dumnezeu are s-o prețăluiască.* SADOVEANU, O. XIII, 236.

2. T r a n z. (Rar) A prețui **(3)**. *Cînd sărăcia nu potopise locul ... oamenii prețăluiau cîntarea lăutarului.* PAS, L. I, 9.

3. R e f l. r e c i p r. (Mold., Bucov.) A se tîrgui, a se tocmi (cu prilejul unei tranzacții). *Pre acea oaste turcească era cap un agă prea bogat și să prețăluia cu mulți bani și odoară să să răscumpere de la căzaci.* N. COSTIN, L. 527, cf. A V 15, 20, VI 4, 33.

— Prez. ind.: *prețăluiesc.* — Și: (învechit și regional) **prețelui,** (învechit) **prițilui** vb. IV.

— **Preț** + suf. *-ălui.*

PREȚĂLUÍRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a **prețălui (1)** și rezultatul ei; (învechit și popular) prețuire **(1)**. *Știința prețeluirei moșiilor ... poate să aducă lămuriri amînduror părților interesate.* I. IONESCU, C. 250/23. *După două ceasuri de prețăluiri și operații aritmetice, rămaseră amîndoi ... uitîndu-se unul la altul.* VLAHUȚĂ, D. 3, cf. DDRF, CADE. *Oferă un preț sau face o prețăluire.* C. PETRESCU, A. 321.

— Pl.: *prețăluiri.* — Și: (regional) **prețeluíre** s. f.

— V. **prețălui.**

PREȚĂLUITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit și regional) Prețuitor. *Prețul dobîndit va fi cu atîta mai aproape de adevăr cu cît prețăluitorul va cunoaște mai bine lucrurile.* I. IONESCU, C. 251/10. *Fusese ... prețeluitor la vama din Burdujeni.* GANE, ap. CADE, cf. DDRF, DL, DM, DEX.

— Pronunțat: *-lu-i-.* — Pl.: *prețăluitori, -oare.* — Și: (regional) **prețeluitór, -oáre** s. m. și f.

— **Prețălui** + suf. *-tor.*

PREȚĂTORÍE s. f. v. **perceptorie.**

PREȚECTORÍE s. f. v. **perceptorie.**

PREȚELUÍ vb. IV v. **prețălui.**

PREȚELUÍRE s. f. v. **prețăluire.**

PREȚELUITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **prețăluitor.**

PREȚEPTORE s. m. v. **perceptor.**

PREȚEPTORÍE s. f. v. **perceptorie.**

PREȚÉSIE s. f. v. **precesiune.**

PREȚIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care reprezintă o valoare materială ridicată, care costă mult datorită valorii materiale ridicate; scump, (rar) prețuit **(2)**. *Ghiudiula locată ... se desface de tot ce are de mai prețios.* CALENDARIU (1794), 35/11. *Are pre spinare pene foarte prețioase, care sînt obiect de negoț.* J. CIHAC, I. N. 113/28. *Diademul de emiră ... și multe odoare prețioase.* ASACHI, S. L. II, 55. *Știau să schimbe aurul în marmure prețioase.* CR (1846), 2[1]/40. *Zugravele cele mai prețioase ... erau zestrea monastirii aceleia.* ISPIRESCU, L. 295. *Banii și lucrurile prețioase ... nu fuseseră găsite de făptaș.* SADOVEANU, O. VI, 216. *Îi trebuiește un aurariu tare iscusit care să-i facă niște lucruri foarte prețioase.* SBIERA, P. 97, cf. 71. ◇ *Metal prețios* v. m e t a l **(1)**. *Piatră prețioasă* v. p i a t r ă **(I 1)**.

2. Care are valoare (pentru cineva) datorită unor calități de utilitate, de raritate, de vechime etc. sau datorită unor considerente afective, morale, intelectuale etc.; la care cineva ține mult (datorită calităților sale). V. i m p o r t a n t, v a l o r o s. *A nu să lăsa să cadă cu vremea în disfiinfare un așăzămînt atît de prețios.* BULETIN, F. (1833), 163[2]/34. *Al doilea calif Omar cuceri Siria și Eghipetul de gios undi în Alexandria arse prețioasa bibliotică alexandreană.* SĂULESCU, HR. I, 94/5. *Surori gemine-ale tale prețuos timp n-a pierdut.* ASACHI, S. L. I, 101. *Aducerea-aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțimîntul datorinței ce avem d-a păstra ... această prețioasă moștenire.* BĂLCESCU, M. V. 26. *Vremea este citeodată prea prețioasă în agricultură.* BREZOIANU, R. 88/26. *Nu voi să te fac a sacrifica un timp prețios spre a mă aștepta.* CR (1848), 5[2]/63. *Adună prețioase documente în Arhiva română.* NEGRUZZI, S. I, 339, cf. 208. *Se împreună în arborul curmal o mulțime de cualități precioase care fac de dînsul arborul cel mai important.* ISIS (1859), 31/2. *Pierde vremea prețioasă și aleargă-n-tr-un noroc.* ALEXANDRESCU, O. I, 177. *Pentru un arab nu e nimic pe lume mai prețios decît un cal bun și frumos.* ALECSANDRI, O. P. 361. *Un asemenea muzeu ... s-ar împodobi cu prețioasele vechituri adunate de prin toate mănăstirile.* ODOBESCU, S. I, 337. *S-a întărit în credința ... că prietenul este un om prețios.* CARAGIALE, O. II, 269. *Îți dau în schimb prețioase învățături.* IONESCU-RION, S. 223. *Se muncea ... pentru luminarea laturii celei mai prețioase a sufletului omenesc.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Chitanța însă n-o socotea chiar așa de prețioasă.* REBREANU, R. I, 192. *Această femeie demodată era mai mult o soră, un tovarăș prețios.* GALACTION, O. A. II, 331. *Lucrătorul tipograf este colaboratorul prețios al scriitorului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 334. *Viața dumneavoastră e prețioasă pentru noi toți.* C. PETRESCU, C. V. 33. *În patria mea doamnele socotesc iubirea drept cel mai prețios bun al vieții.* SADOVEANU, O. XI, 70. *Își ia rămas bun de la literatura pe care a slujit-o cu mijloace prețioase, dar repede istovite.* VIANU, A. P. 210. *Orice cunoștință era prețioasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 112. *Două lucruri sînt prețioase în Munții Apuseni și le-au făcut faima: oamenii și aurul.* BOGZA, T. 9. *Apărarea celui mai prețios bun al omenirii, pacea.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 10, 89. *Timpul lui Matei e prețios.* H. LOVINESCU, T. 47. *Va aduce informații prețioase.* V. ROM. noiembrie 1962, 155. *Aceste căutări fac dovada unei active și prețioase dorințe de înnoire.* T iunie 1964, 84. ✦ (Învechit; substantivat, f.; la pl.) Bijuterii. *Femeile franceze să-și aducă toate argintăriile și prețioase în Banca franceză.* F (1871), 155. *O conduse în budoar, îi arătă garderoba și prețioasele.* ib. (1877), 58.

3. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de naturalețe și de simplitate; de un rafinament afectat, căutat, pedant, exagerat. *Prețios și subtil în arta sa de sfîrșit de Renaștere, el e firesc și spontan în proză.* LOVINESCU, C. IV, 104. *În epoca rimei rare și a cuvîntului prețios, banalitatea formală ... previne în rău.* id. ib. V, 184. *Buza de dedesubt ... caracteriza în chip desăvîrșit disprețul pentru alții și o prețioasă încredere în sine.* MIRONESCU, S. A. 111. *Expresii prețioase sau pedante, de care notațiile scriitoarei ... nu sînt totdeauna scutite.* VIANU, A. P. 338. *Nu-i plăcea în fond poezia, o găsea prea prețioasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 18. *Scriitorul ... are un accent mai puțin prețios.* T decembrie 1964, 33. ◇ (Glumeț) *Un motan vînăt pîndește ceva în iarbă într-o atitudine prețioasă și artificială.* CAZIMIR, GR. 127. ✦ (Substantivat) Persoană care are un stil, o vorbire, o comportare etc. afectată, căutată, pedantă. *Fetele din ziua de astăzi ... spre a juca pre prețioasele fac pe bietul mire a-și pierde mințile.* CR (1848), 27[2]/75. *Astăzi rîzi d-o pedantă, mîine d-o prețioasă.* ALEXANDRESCU, M. 269, cf. CADE. *Acțiunile socotite prea aproape de nevoile ordinare ale vieții erau înlocuite de prețioși prin cîte o metaforă.* VIANU, M. 73. ✦ Fig. (Rar) Rafinat, delicat, fin. *Focul vinului ... și buna dispoziție extraordinară au produs ... o beție prețioasă și subțire.* SADOVEANU, O. XI, 605.

— Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *prețioși, -oase.* — Și: (învechit) **prețuós, -oásă, preciós, -oásă** adj.

— Din lat. **pretiosus,** fr. **précieux.**

PREȚIOSÍSM s. n. (Neobișnuit) Prețiozitate. *Nepregătiți destul, cei cari se reclamau de la mișcarea lui Heliade ..., versurile se bosumflă, iau înfățișarea prețiosismului, artificialității.* MACEDONSKI, O. IV, 119.
— Pronunțat: *-ți-o-*.
— **Prețios** + suf. *-ism*.

PREȚIOZITÁTE s. f. Faptul de a fi prețios **(3)**, lipsă de naturalețe și de simplitate, rafinament afectat, căutat, pedant, exagerat în comportare, exprimare etc.; p. ext. comportare, exprimare etc. afectată, căutată, pedantă; (neobișnuit) prețiosism. V. manierism. *Prețiozitate de gesturi.* MACEDONSKI, O. II, 278. *Era deci fatal ca idealul lui Macedonski să reprezinte antitetic modernismul, exotismul ..., prețiozitatea.* LOVINESCU, C. IV, 14. *Lucia Mantu ..., a cărei proză are prețiozitatea irizată a poemului în proză.* TEODOREANU, M. U. 35. *Fără a atinge prețiozitatea, bucuriile rustice nu depășesc bunul gust.* CĂLINESCU, I. 191. *Folosirea arhaismelor fără necesitatea de a reda culoarea locală ... trădează în cel mai bun caz prețiozitatea autorului.* GRAUR, F. L. 111. *Locuțiunea pare un rest din prețiozitatea unei critici literare apuse.* L. ROM. 1959, nr. 3, 56. *Critica literară ar trebui să fie mai atentă ... în sensul luptei împotriva unor prețiozități.* V. ROM. martie 1960, 58. *Prețiozitatea aristocratică.* T februarie 1962, 8. *Există totdeauna o combinație de culori care atinge un sumum de prețiozitate.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/5.
— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *prețiozități*.
— Din fr. **préciosité**.

PREȚIPÍȘ s. n. v. **precipițiu**.

PREȚIPITÁ vb. I v. **precipita**.

PREȚIPITÁT s. n. v. **precipitat**[1].

PREȚIPITÁTE s. f. v. **precipitat**[1].

PREȚITÓR s. m. v. **perceptor**.

PREȚÍZIE s. f. v. **precizie**.

PREȚÎPÍȘ s. n. v. **precipițiu**.

PREȚÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care știe să prețuiască **(3)**, să aprecieze cum se cuvine însușirile, importanța, valoarea. *Arunc spre ea o ochire cu un mijloc răpitor Ca să-i dea înțelegere și pricină de amor. Și cînd la acea ochire iau împotrivă răspuns, De altă ochire vie, prețoasă și pe ascuns.* PANN, E. I, 65/18.
— Pl.: *prețoși, -oase*.
— **Preț** + suf. *-os*.

PREȚUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și popular; complementul indică bunuri care pot fi vîndute) A determina cu aproximație un preț **(I)** (v. evalua, estima), a stabili, a indica valoarea în bani (și în bunuri); a considera, a aprecia, că are o (foarte) mare valoare materială; (învechit și regional) a prețălui **(1)**. *Să prețuiască casa cât face și să plătească tot acel preț.* PRAV. 77. *Pitariul și măcelariul ... nu văd bucuros cînd stăpînirea orașului le prețuiește (taxiruiește) pînea sau carnea.* PETROVICI, P. 279/18, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Costa mai mult vinul, după cum l-au prețuit.* PANN, P. V. II, 77/17. *Un vas de argint prețuit 1 500 ruble.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM. *Văzînd împăratul ce cal are el, l-au prețuit că face mai mult decît o împărăție.* SBIERA, P. 44. *Cine nu prețuiește filerul, nu va număra florinul.* ZANNE, P. V, 290. ◇ Refl. pas. *Doauo păsăreale prețuiescu-se întru fileriu.* TETRAEV. (1574), 216. *Sumele adunate pentru lăcuitorii nenorociți prin revărsarea apelor se prețuiesc peste o jumătate milion fiorini.* CR (1830), 52[1]/14.

2. Intranz. A avea, a reprezenta un anumit preț **(1)** sau o anumită valoare materială; a valora, a face. *Știa că avea la spate „Arhanghelii" care prețuia foarte mult.* AGÎRBICEANU, A. 211. *O asemenea salbă singură prețuia o avere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 77. *O piatră nestimată Dă-mi prețuie lumea toată.* ȘEZ. III, 212. *Boi boureni, În coadă cudălbeni, În frunte fințăței, Prețuiau perechea o mie lei.* FOLC. MOLD. I, 322. ✦ A avea pentru cineva (o mare) valoare, importanță datorită unor însușiri legate de utilitate, de raritate, de vechime etc. sau datorită unor considerente afective, morale, intelectuale etc.; a valora, a face. *Tu nu știi ce prețuiește un minut.* MARCOVICI, C. 51/17. *Vorba lor prețuiește mai mult decît niște semnături.* CR (1848), 32[1]/54. *Cît îmi sînt de urîte unele dobitoace ... Care cred despre sine că prețuiesc ceva.* ALEXANDRESCU, M. 321. *Să am eu o slugă așa de vrednică ... aș pune-o la masă cu mine, că mult prețuiește omul acesta.* CREANGĂ, O. 101. *Am vrut numai să văd cît prețuiți fiecare-n parte.* GÎRLEANU, N. 17. *Om zdravăn să te faci, bre, altfel nu prețuiești nici două parale.* SADOVEANU, O. III, 8. *Un jurnal de călătorie prețuiește mai ales prin destăinuirea directă.* VIANU, A. P. 87. ◇ Expr. **A ști cît prețuiește ceva** (sau **cineva**) = a nu-și face iluzii despre ceva (sau cineva), a ști (din experiență) că nu trebuie să contezi pe ceva (sau pe cineva). *Le scrisese ... legîndu-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimică, dar ei știau cît prețuiește jurămîntul lui.* NEGRUZZI, S. I, 159. *Știa din încercare cît prețuiește și credința eunucilor.* FILIMON, O. I, 124, cf. DL, DM. ✦ Spec. (Învechit; despre notele muzicale) A avea o anumită valoare; a valora. *Nota întreagă (rond) prețuiește cît două jumătăți de note.* VAHMANN, M. 12/12.

3. Tranz. A recunoaște, a aprecia importanța, valoarea, meritul, justețea etc. (cuiva sau a ceva); a aprecia, (rar) a prețălui **(2)**, (învechit, rar) a pohfali. *Divanul, prețuind cu dreptate sfaturile voastre ..., au hotărît de a intra în învoiele pentru întocmirea păcei.* AR (1830), 9[2]/6. *Părăsește ... auritele lăcașuri celor ce nici vreun bine au lucrat în viața lor, nici pot să te prețuiască.* MARCOVICI, C. 109/19. *Nu prețuiem eu pe acești prieteni atunce cînd îi avem.* DRĂGHICI, R. 80/13. *Toate puterile Europei prețuiau ... poziția țărei.* ASACHI, S. L. II, 81. *Era un act ce avea a fi prețuit ... de istorie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 206. *Am sfîrșit prin a le cunoaște și a le prețui.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Simpla viețuire Eu știu să o prețuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 128. *Prin urîciunea mea voi cunoașteți a prețui frumosul.* BOLINTINEANU, O. 361. *Cel ce cunoaște limbele clasice, va putea prețui traducerea lui Britannicu.* ODOBESCU, S. I, 248. *Ca prietin m-ai prețuit din toată inima.* CARAGIALE, O. VII, 347. *Azi prețuiesc tăcerea morții.* ANGHEL, Î. G. 36. *Prețuia mult pe doctorul Vraciu.* AGÎRBICEANU, A. 237. *Omul care disprețuiește pe toți, mă prețuiește totuși pe mine.* IBRĂILEANU, A. 75. *Toată elita cărturărească ... citea și prețuia revista ieșeană.* GALACTION, A. 61. *Gospodar care știe să prețuiască munca agonisită din greu.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 17. *Comandanții noștri prețuiesc foarte mult atacul la baionetă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 412. *În cîteva luni, toți vor ști să-l prețuiască.* C. PETRESCU, C. V. 31. *Îl prețuia, acordîndu-i loc de cinste în prezent și viitor.* TEODOREANU, M. U. 34. *Nu prețuia ... poezia și cîntecele.* SADOVEANU, O. VI, 237, cf. X, 10. *Ei au învățat a prețui legămîntul trainic între oameni.* CĂLINESCU, C. O. 153. *Învățasem să prețuiesc viața tocmai pentru că era scurtă.* STANCU, R. A. I, 210. *Te cunosc și te prețuiesc.* id. ib. III, 317. *Partidul nostru prețuiește mult critica de jos.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 65. *Prețuiesc poezia și îi înțeleg rostul și semnificațiile.* S mai 1960, 87. *Unii oameni începuseră în adevăr s-o prețuiască.* T februarie 1962, 47. *Poetul a dat dovada că știe să prețuiască simplitatea.* V. ROM. noiembrie 1963, 129. *Nimeni nu prețuiește mai mult arheologia decît arheologii înșiși.* H. DAICOVICIU, D. 77. ◇ Refl. *Se prețuia ca plin*

de haz, pentru că era guraliv. CAMIL PETRESCU, O. II, 110.
— Prez. ind.: *prețuiesc* și (regional) *prețui.*
— **Preț** + suf. *-ui.*

PREȚUIÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Prețuire **(1).** *Am prețuit casa și locul în zloți optzăci și eu după această prețuială am vîndut și am luat acești bani* (a. 1734). IORGA, S. D. I, 232. *Pogonul s-au prefăcut aice în fălci ... pentru asemănarea prețuielelor* (a. 1852). ap. TDRG, cf. POLIZU, DDRF.
2. (Prin Munt.) Prețuire **(2).** *Prețuiala oamenilor ce să ostenesc pentru țară.* JIPESCU, ap. TDRG.
— Pronunțat: *-țu-ia-.* — Pl.: *prețuieli* și (învechit) *prețuiele.*
— **Prețui** + suf. *-eală.*

PREȚUÍRE s. f. Acțiunea de a p r e ț u i și rezultatul ei.
1. (Învechit și popular) Determinare (aproximativă) a prețului **(1),** a valorii (în bani a) unui bun care poate fi vîndut; (învechit și regional) prețăluire, (învechit) prețuială **(1).** Cf. p r e ț u i **(1).** Cf. DRLU. *Se făcură atunci mari svăzi ... pentru prețuirea mărfurilor date și primite.* BĂLCESCU, M. V. 51, cf. PONTBRIANT, D. *Urmează apoi prețuirea și măcelărirea.* SLAVICI, O. II, 126, cf. DDRF. *Vor fi datori a face mai întâiu inventariu și prețuire a întregii lor averi.* HAMANGIU, C. C. 70.
2. Recunoaștere, apreciere a importanței, valorii, meritelor etc. cuiva sau a ceva; (regional) prețuială **(2).** Cf. p r e ț u i **(3).** *Meritul cel învățat, cugetul cel mai curat, Sentiment de omenire N-au la tine prețuire.* ASACHI, S. L. I, 256. *O prețuire inteligentă a acestei culturi.* MAIORESCU, CR. I, 267, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Găseam acum, în inima lui Ibrăileanu, prietenia și prețuirea.* GALACTION, A. 90. *Cunoșteam doi Ibrăileanu: unul al literaturii, altul al nestimatelor, lucizi în admirație, exacți în prețuire.* TEODOREANU, M. U. 27. *Sportivii noștri fruntași se bucură ... de prețuirea și dragostea maselor largi.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 387. *Prețuirea lui Virgil nu se pierduse ... în evul mediu.* VIANU, L. U. 15. *Cîmpoiul se bucură de mare prețuire în multe părți.* ALEXANDRU, I. M. 87. *N-am meritat prețuirea ta.* BARANGA, I. 218. *Am ... o prețuire deosebită față de experiența dumneavoastră.* VORNIC, P. 166. *În ochii lui avea prețuire acela care muncea mai bine.* T. POPOVICI, SE. 130. *Am început să-l privesc cu o prețuire pe care nu i-o arătasem pînă atunci.* V. ROM. octombrie 1964, 64.
— Pl.: (rar) *prețuiri.*
— V. **prețui.**

PREȚUÍT, -Ă adj. **I.** (Învechit; despre prețul sau despre valoarea unor obiecte care pot fi vîndute) Fixat, determinat, stabilit (cu aproximație). Cf. p r e ț u i **(1).** Cf. DRLU. ◇ (Substantivat) *Luară treizeci de arginți, prețul celui prețuit.* N. TEST. (1648), 37^{r}/3.
2. (Rar; despre obiecte) Prețios **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Învechit) *Piatră prețuită* = piatră prețioasă, v. p i a t r ă **(I 1).** *Pietri prețuite mari.* BIBLIA (1688), 247^{1}/29.
3. (Despre oameni și despre însușirile lor) Care este apreciat. Cf. p r e ț u i **(3).** *Această femeie devotată era ... un tovarăș prețios și prețuit.* GALACTION, O. A. II, 331, cf. DEX.
— Pl.: *prețuiți, -te.*
— V. **prețui.**

PREȚUITÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană calificată, specializată în evaluarea prețului **(1)** unui obiect, unui bun, persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; (învechit și regional) prețăluitor. V. s o c o t i t o r. Cf. DRLU, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A devenit pentru acești prețuitori ... cu desăvîrșire inapt de a face doi pași pe dimensiunile vieții practice.* CĂLINESCU, C. O. 93, cf. M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Aveam în față un artist, prețuitor fin al detaliilor.* CONSTANTINESCU, S. I, 27. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Criticul se vede silit să facă oarecum meseria de comisar prețuitor, descriind tabloul în toate amănunțimile sale.* PETICĂ, O. 407.
— Pronunțat: *-țu-i-.* — Pl.: *prețuitori, -oare.*
— **Prețui** + suf. *-tor.*

PREȚUÓS, -OÁSĂ adj. v. **prețios.**

PREÚCĂ[1] s. f. v. **priocă.**

PREÚCĂ[2] s. f. v. **prelucă.**

PREUMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PREUMBLÁRE s. f. v. **plimbare.**

PREUMBLÁTĂ s. f. (Regional) Parte a dansului popular călușul care precedă figurile propriu-zise și în timpul căreia dansatorii se deplasează (ritmic). *Celelalte* [figuri] *sînt precedate de preumblată (preumblarea ce o fac călușerii între singuratecele figuri ale jocului; în timpul acesta, vătavul arată figura următoare) și jucate în forma călușerului.* PAMFILE, S. V. 59.
— Pronunțat: *pre-um-.* — Pl.: *preumblate.*
— V. **preumbla.**

PREUMBLĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **plimbărеț.**

PREUMBLĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **plimbător.**

PRÉUR s. n. v. **proor.**

PREURMÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) **1.** A preceda **(1),** a premerge **(1).** *Această ... virtute fiind preurmată de nenorociri ..., începuse iarăși a să așeza în sînul familiilor.* MARCOVICI, D. 245/25.
2. (Complementul indică oameni) A urmări. *Cei ce îl preurmă se opresc pe maluri.* BOLINTINEANU, O. 35. *Tătarii ne preurmă în număr foarte mare.* id. ib. 52.
— Pronunțat: *pre-ur-.* — Prez. ind.: *preúrm.*
— Pref. *pre-* + **urma.**

PREURSÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A predestina **(1).** *Și carul naintării pornește neoprit ... Și-n drumu-i însemnează Al lumii plan simbolic d-atuncea preursit.* HELIADE, O. I, 192. *Toți bănuiau că acest nou sultan, cu numele Mahomet, va fi cel preursit pentru căderea împărăției.* BĂLCESCU, M. V. 81, cf. DDRF, CADE. *Un nimb Preursit să-mbrace fruntea primului anahoret.* MINULESCU, VERS. 105, cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *preursesc.*
— Pref. *pre-* + **ursi** (după fr. *prédestiner*).

PREURSÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a p r e u r s i; p. e x t. soartă, ursită, destin. *S-or fi zis, de orișicine, preursirea că-l răsfață.* MACEDONSKI, O. I, 83, cf. DDRF, DL, DM.
— Pronunțat: *pre-ur-.* — Pl.: *preursiri.*
— V. **preursi.**

PREURSÍT, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. (Învechit) Destin, ursită, soartă. *Tu crezi într-o doctrină bătrînă și trecută, Fatala întîmplare i-a lumii preursită.* BOLINTINEANU, O. 118.
2. Adj. (Rar) Predestinat. Cf. DDRF, DL, DM. ◇ (Substantivat) *Pe lîngă suferințele generale, prin care trebuie să treacă orice preursit al muzelor, mai are de îndurat și de ispășit și blestemul pămîntului.* GALACTION, A. 189.
— Pronunțat: *pre-ur-.* — Pl.: *preursiți, -te.*
— V. **preursi.**

PREUSCÁT, -Ă adj. (Prin Munt.) Foarte uscat, uscat de tot. Cf. JIPESCU, ap. DDRF.
— Pronunțat: *pre-us-*. — Pl.: *preuscați, -te.*
— Pref. *pre-* + **uscat.**

PREÚȘ, -Ă adj. **1.** (Prin Maram., prin Transilv. și prin Mold.; și substantivat) (Oaie sau berbec, miel) cu pete albe sau roșietice pe pîntece (DR. IV, 442, 1 080, T. PAPAHAGI, M. 230, CHEST. V 75/45, 72, 76/1); (oaie, berbec, miel sau capră) cu pete albe pe cap (JAHRESBER. XVI, 227).

2. (Despre oameni) „Cu fața brăzdată și murdară" (Sîngeorz Băi — Năsăud). PAȘCA, GL.
— Pl.: *preuși, -e.*
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. dial. *prózsa.*

PRÉUT s. m. v. **preot.**

PREÚTCĂ s. f. v. **pretcă.**

PREUTEÁSĂ s. f. v. **preoteasă.**

PREUTÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **preoțesc.**

PREUȚÉL s. m. v. **preoțel.**

PREUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **preoțesc.**

PREUȚÉȘTE adv. v. **preoțește.**

PREUȚÍ vb. IV v. **preoți.**

PREUȚÍE s. f. v. **preoție.**

PREUȚÍME s. f. v. **preoțime.**

PREVÁDĂ s. f. v. **privat.**

PREVÁL s. n. v. **prăval.**

PREVALÁ vb. I. **1.** Intranz. A avea întîietate, preponderență, a trece înaintea altuia, a fi mai presus de ..., a se dovedi superior. V. predomina. *Turcii prevaltnd prin mulțime, au impus jugul lor cel greu acestor provincie.* MAG. IST. I, 69/13. *Națiile în care simțimîntul prevalează.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Părerea lui prevalează.* MAIORESCU, D. II, 96. *Orbirea pasiunilor o poate explica ... dacă cumva propunătorii ei ar fi izbutit a o face să prevaleze.* ODOBESCU, S. III, 423, cf. BARCIANU. *Ca să prevaleze opiniunea sa, lumenii se adresară către guvernul central.* SBIERA, F. S. 222, cf. ALEXI, W. *Importanța personală a neamului, prevaltnd asupra ordinei ierarhice.* BUL. COM. IST. V, 54. *Și-ar permite să dea un sfat fără a îndrăzni să pretindă ca părerea lui neînsemnată să prevaleze alteia mai autoritare.* CĂLINESCU, S. 308. *E absurd ... să spui că în opera sa prevalează limbajul mahalagiilor.* L. ROM. 1953, nr. 1, 50. *Forma de economie era cea agricolă, pastorală, prevalînd cea dintîi.* VUIA, PĂST. 46.

2. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se folosi, a face uz de ceva (de obicei de un drept) în vederea unui anumit scop; (învechit, rar) a se prevalida. *N-ar îndrăzni să se prevaleze de desființarea constrîngerii corporale prin lege, știind că atunci s-ar expune.* CARAGIALE, O. V, 169. *Prevalîndu-se de calitatea sa de suzeran universal, regele a lărgit necontenit domeniul lui regal.* OȚETEA, R. 75, cf. id. T. V. 282. *Mama poate să se prevaleze de dreptul de uzufruct.* CĂLINESCU, S. 362. *Nerecunoscînd legalitatea sancțiunii ce i-a fost aplicată, ... el nu înțelegea să se prevaleze de această pedeapsă, pentru a se sustrage judecății Curții criminale.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 281. *Acestea sînt „meritele" de care ... încerca să se prevaleze spre a obține sprijin.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 830.
— Prez. ind.: *prevalez.*
— Din lat. **praevalere,** fr. **prévaloir.**

PREVALÁRE s. f. Faptul de a (se) prevala; (rar) prevalență. Cf. prevala **(1).** *Lupta ... s-a susținut și se susține încă parte între liberali și feudalii clericali pentru prevalarea ideilor lor în organizarea instituțiilor.* SBIERA, F. S. 213, cf. DEX.
— V. **prevala.**

PREVALÉNȚĂ s. f. (Rar) Prevalare. Cf. ALEXI, W. *În unele detalii anatomice, retușează trăsăturile reale pentru a da prevalență pasiunii.* S mai 1960, 122.
— **Prevala** + suf. *-ență.*

PREVALIDÁ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se prevala **(2).** *Vînzătorul nu se va putea prevalida de dreptul său în contra autorității publice.* HAMANGIU, C. C. 349.
— Prez. ind.: *prevalidez.*
— Din lat. **praevalidare.**

PREVÁR subst. (Regional) Pîrleaz **(1)** (Cîlnic — Sebeș). A II 12.
— Etimologia necunoscută. Cf. privar.

PREVARICÁ vb. I. Intranz. (Livresc) A contraveni prin rea-credință, abuz, fraudă etc. de la îndatoririle și obligațiile cerute de serviciu. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DN[2].
— Prez. ind.: *prevarichez.*
— Din fr. **prévariquer,** lat. **praevaricari.**

PREVARICÁRE s. f. (Livresc) Prevaricațiune **(1).** Cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— V. **prevarica.**

PREVARICATÓR, -OÁRE adj. (Livresc; și substantivat) (Persoană) care comite o prevaricațiune **(1).** Cf. NEGULICI. *În fabulă vezi pe judecătorul prevaricator, pe dregătorul nedrept.* NEGRUZZI, S. I, 336, cf. PROT.-POP., N. D. *Funcționarii prevaricatori să fie judecați.* MAIORESCU, D. I, 59, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DEX.
— Pl.: *prevaricatori, -oare.*
— Din fr. **prévaricateur.**

PREVARICÁȚIE s. f. v. **prevaricațiune.**

PREVARICAȚIÚNE s. f. **1.** Abatere de la îndatoririle de serviciu, abuz comis de un angajat în exercițiul funcțiunii, abuz de serviciu; trădare a unei cauze sau a unor interese pe care cineva ar trebui să le apere; (livresc) prevaricare. *Să aibă de pravăț legile și formele, iar abateri din ele fiind o prevaricație* (cca 1830). IORGA, S. D. XXI, 270, cf. NEGULICI. *Nedreptatea ce-mi fac printr-o astfel de prevaricațiune.* LĂZĂRESCU, S. 67/26. *Redactorul produse documente și martori că prevaricațiunea ... se făcuse în adevăr.* BARIȚIU, P. A. II, 655. *Făcuse mîncătorii, abuzuri sau prevaricațiuni, cum se zice astăzi.* GHICA, S. 3, cf. 100, PROT.-POP., N. D., DDRF. *Creanțele rezultînd din abuzuri și prevaricațiuni ale funcționarilor publici în exercițiul funcțiunei lor.* HAMANGIU, C. C. 433, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Iordache Golescu pamfletarul destăinui prevaricațiile slujbașilor greci ai lui Caragea.* CĂLINESCU, S. C. L. 19, cf. DEX.

2. (Regional; în forma *prăvălicație)* Amendă aplicată cuiva pentru un furt de lemne (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. ALR SN V h 1 503/362.
— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *prevaricațiuni.* — Și: **prevaricéție,** (regional) **prăvălicéție** (ALR SN V h 1 503/362) s. f.
— Din fr. **prévarication.**

PREVÁZ s. n. v. **pervaz.**

PREVĂCĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVĂGĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVĂLÍ vb. IV v. **prăvăli.**

PREVĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Munt.) A evalua. Cf. I. CR. VII, 52.
– Prez. ind.: *prevăluiesc.*
– Etimologia necunoscută. Cf. evalua.

PREVĂRSÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; despre ape, viituri etc.) A acoperi, a umple (peste tot); a inunda. *În munți unda pogoară, Rumpe iazul, răstoarnă poprele, Prevărsînd lunca cu bălțele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 260.
– Prez. ind. pers. 3: *prevărsă.*
– Pref. *pre-* + **vărsa.**

PREVĂZĂTÓR, -OÁRE adj. **I.** (Despre oameni) Care prevede **(I 1)** și preîntîmpină un pericol, o neplăcere, un necaz etc. posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru a înlătura orice pericol, orice neplăcere, orice neajuns; prudent, precaut, grijuliu, circumspect. Cf. DRLU, LB. *Luînd toate măsurile cerute de împrejurări, ca un duce prevăzător ..., purcese în contra îmbilor vrăjmași.* BĂLCESCU, M. V. 60, cf. POLIZU. *Acela care era mai tare, mai prevăzător, biruia; cel slab pierea.* GHEREA, ST. CR. II, 310, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *El, negustor prevăzător, a făcut toate aranjamentele în timp util.* REBREANU, R. I, 46. *Trebuie să fiu prevăzător și să iau înainte unor obiecțiuni și unor nemulțumiri.* GALACTION, A. 296. *A fost prevăzător și nu și-a mărturisit noua lui meserie.* SAHIA, N. 105. *Se credea o ființă prevăzătoare și cu judecată.* SADOVEANU, O. VIII, 156. *Trebuie să-ți vorbesc ca soră, fiindcă văd că tu nu ești prevăzător.* CĂLINESCU, E. O. II, 212, cf. M. D. ENC., DEX. *Piatra ... să făcu praf și pulbere ... Asta s-ar fi ales de fiul bușlegei de nu era prevăzător.* CĂTANĂ, P. B. III, 108. ◇ (Substantivat) *L-așa-ntîmplări amorul este bun prevăzător.* PANN, E. II, 41/7. *Domnul Costică este doar un prevăzător și tipul lui abundă ... în milioane de exemplare.* CĂLINESCU, C. O. 67. ✦ (Despre manifestări, acțiuni sau creații ale oamenilor) Care dovedește, exprimă, trădează prudență, precauție, circumspecție; precaut, prudent, circumspect. *Acea minte prudentă, prevăzătoare.* CR (1848), 18²/36. *În toate țările ce se bucură de legiuiri înțelepte și prevăzătoare ... vine un moment al anului cînd dodată vînătoarea se închide.* ODOBESCU, S. III, 37. *Se culcă atent, cu mișcări prevăzătoare, să nu-l deștepte pe Levi.* SAHIA, N. 108. *Era o fire ... stăpînită și prevăzătoare.* V. ROM. octombrie 1964, 31.

II. (Fiz.; învechit; în formele *previditor, priveditor, prividitor, privăzător)* Transparent. *Acești trupuri să cheamă priveditoare.* AMFILOHIE, G. F. 78ʳ/6. *[O proprietate a sticlei este] a fi previditoare.* id., ap. URSU, T. Ș. 291. *[Corpuri] previditoare.* id., ap. id. ib. *Iar deacă obiecturile să privăd întunecoase, atunce să zice giumătate privăzătoare.* J. CIHAC, I. N. 343/8. ✦ (Învechit, rar; în forma *privăzător)* Care permite să se poată vedea prin el la distanță. *Nou privăzător ochean ... Văz tot prin el după plac.* I. VĂCĂRESCUL, P. 361/6.

– Pl.: *prevăzători, -oare.* – Și: (învechit, **II**) **previditór, -oáre, privăzătór, -oáre, priveditór, -oáre, prividitór, -oáre** adj.
– **Prevedea** + suf. *-ător.*

PREVĂZÍU, -ÍE adj. (Învechit) Străveziu, transparent; diafan. *Aerul este diafan, adecă prevăziu și fără color.* AR (1832), 271¹/15. *Un voal preveziu cu franțe (fețamuri) de aur.* ASACHI, S. L. II, 85. *Prin unele trupuri neluminătoare trece lumina ... Acelea se numescu prevăzii.* STAMATI, F. 66/20. *Lumina ... trece prin acele ce se numesc prevezii, transparente ca sticla.* I. IONESCU, B. C. 382/27, cf. TDRG, URSU, T. Ș. 291.

– Pl.: *prevăzii.* – Și: **prevezíu, -íe, previzíu, -íe** (ASACHI, E. III, 32/2) adj.
– **Prevedea** + suf. *-iu.*

PREVECHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PREVÉCHI[1] s. n. v. **priveghi.**

PREVÉCHI[2], **-CHE** adj. v. **preavechi.**

PREVECHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVEDEÁ vb. II. **I.** Tranz. **1.** (Complementul indică evenimente, procese, fapte etc. viitoare) A deduce evoluția, realizarea, producerea etc. (din analiza unor fapte sau a unor situații prezente); a întrezări, a bănui, (rar) a prești[1], a prevesti[1] **(3)**, (învechit, rar) a prejudeca **(1)**. V. prezice, presimți. *Și toate căile mele prevădzușĭ.* PSALT. HUR. 117ᵛ/3. *Spăsenia omenească prevăzu și se bucură de aceasta.* CORESI, EV. 495. *Domnul rîde-ș de elu că ainte veade* (prevește H, *prăveade* D) *că vire dzua lui.* PSALT. 68. *Prevăzindu-ș ... sfîrșitul său, chematu-ș-au muiarea.* N. COSTIN, L. 57, cf. DRLU. *Prevedea că Telemah, povățuit de Mentor, o să-i scape din mînă.* PLEȘOIANU, T. I, 156/1. *Așteaptă soartea lor pe carea din prostie nu știu să o prevază.* AR (1829), 70¹/1. *Îndrăznește să rădice vălu viitorului și să prevază întîmplările unui ceas.* MARCOVICI, C. 26/14. *Prevezînd vătămarea ce pute să urmeze.* ASACHI, I. 210/30. *E prea lesne de a prevedea sfîrșitul acestei drame.* CR (1846), 19¹/9. *Prevede vrajba, neunirea ... și trădarea zemislind în inimile lor.* NEGRUZZI, S. I, 272. *Astă dorință e lăudată ... Cînd folosul e prevăzut.* ALEXANDRESCU, O. I, 226. *Prevăzînd din instinct că* [scrisoarea] *o să coprinză vreo veste întristătoare, o deschise cu mare grabă.* FILIMON, O. I, 170. *Nu-i prevăd soluțiunea* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 145. *Vai, pot eu prevedea Ce soartă mult cumplită pe noi azi va cădea?* ALECSANDRI, T. II, 173. *Viitor de aur țara noastră are Și prevăd prin secoli a ei înălțare.* BOLINTINEANU, O. 37. *Or să-mi vie o mulțime de idei, pe care acum nu le pot prevedea.* SLAVICI, N. I, 265, cf. GHEȚIE, R. M. *Cine poate să prevadă totul?* CAMIL PETRESCU, U. N. 60. *Ceea ce prevăzuse Costi ... se petrecu întocmai.* SADOVEANU, O. VIII, 235. *Prevăzuse întocmai ceea ce avea să se mai petreacă.* STANCU, R. A. II, 418. *Nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pămîntul.* PREDA, M. 69. *Pe-atunci puteam eu, oare, să prevăd ... Că în curînd am să trăiesc dureri?* LABIȘ, P. 120. *E de relevat întîlnirea lui Beethoven cu Mozart, care i-a prevăzut viitoarea celebritate.* S mai 1960, 99. *Puterea de a prevedea dezvoltarea socială.* CF 1961, nr. 1, 17. *Știința, prin intermediul ipotezei, prevede viitorul.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 10/2. *Noi prevedem bogate recolte viitoare.* HOREA, P. 42. ◇ Refl. pas. *A să feri de întîmplările primejdioasă, cînd să privăd pricini ca acelea.* N. COSTIN, L. 35. *Se prevăd precipitații slabe, locale.* RL 1977, nr. 10 295. *Împărăteasa avea să sufere ... durerile de naștere, care să prevedeau a fi.* RETEGANUL, P. II, 28.

2. (Mai ales despre acte normative, dispoziții etc. elaborate de persoane sau autorități competente) A stabili, a specifica, a menționa (ceva care trebuie respectat, dus la îndeplinire etc.); a prescrie **(4)**. *Legea nu prevede nimic ... de a se amesteca în traiul ... lighioanelor sălbatice.* ODOBESCU, S. III, 38. *Legea nu prevede acest caz.* ap. TDRG. *V-ați prezentat ca civil contrar ordinului ... care prevedea, pentru d-voastră, ținută de gală.* BRĂESCU, O. A. II, 171. *Hotărîrea prevede mecanizarea operațiunilor de bază în industria carboniferă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392. *Donația prevedea și o superbă limuzină.* CĂLINESCU, B. I. 87. *Planul prevedea controlul tehnic și repararea tuturor tractoarelor.* MIHALE, O. 499. *Unele teme prevăzute de programă n-au fost planificate.* GÎ 1963, nr. 691,

2/3. *Acest material e prevăzut în procesul tehnologic.* T martie 1965, 50. ◇ Refl. impers. *Se prevede amenajarea unui spațiu special pentru parcarea automobilelor.* RL 1968, nr. 7 387.

3. A înzestra, a dota sau a echipa cu ceva (necesar). *Toate trebuincioasele vieței căutau a fi prevăzute într-această cetățuie.* ODOBESCU, S. I, 126. *Era îmbrăcat în haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare.* CĂLINESCU, B. I. 127, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. *Amatorii de veselii ... s-ar fi prevăzut cu un aparat fotografic.* ARGHEZI, B. 74.

II. 1. Tranz. (Astăzi rar) A întrezări; p. gener. a vedea. *Noaptea cînd te apropiezi Către apele acele ... prevezi Stol de lucitoare stele.* ASACHI, S. L. I, 176. ◇ Refl. pas. *Noua împărătească capitală Rio de Janeiro ... se privede pe după un codru de catarguri.* AR (1830), 22²/30. *Iar deacă obiecturile să privăd întunecoase, atunce să zice giumătate privăzătoare.* J. CIHAC, I. N. 343/8. *Falnic privede-se-n azur a cerului gătire.* I. VĂCĂRESCUL, P. 149/2. *Soarele rotund și palid se prevede printre nori.* ALECSANDRI, P. III, 9, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-a ridicat o aburire tremurătoare ... prin care toate se prevăd schimbate.* SADOVEANU, O. VIII, 398. *Țărmul ... se prevedea nedeslușit pînă în marginea unui desiș de gîrneață.* V. ROM. octombrie 1954, 10. *Se prevedeau munții, talazuri de cremene sub pîcle albastre.* ib. februarie 1964, 70. (Prin exagerare) *Trupul ei părea că este alcătuit chiar de duh, Căci mă prevedeam printr-însul.* CONACHI, P. 176. *S-a măritat cu un tînăr subțire și uscat de te prevezi printr-însul.* GANE, N. II, 211. ◇ (În corelație cu vedea, cu sens intensiv) *El ne vede, Ne prevede; Apără, ferește!* TEODORESCU, P. P. 189, cf. MARIAN, D. 297. ✦ Spec. (Învechit, rar) A cuprinde (dintr-o privire). *Trebuie să prevedem o mulțime de litere deodată, cînd vrem să cetim.* PETROVICI, P. 139/23.

2. Refl. pas. (Regional) A fi transparent (Căzănești — Vaslui). CONV. LIT. IV, 321. *Musca prinsă sub un acoperiș rotund de sticlă bîrnîie, se lovește de pereții ce se prevăd, încercînd să iasă.* ib.

3. Refl. (Astăzi rar) A se oglindi, a se reflecta **(1).** *Pe fața apei line Unde a cerului lumine Se prevăd, se oglindează.* ALECSANDRI, P. II, 189. *Cînd cerul se prevede în valea înflorită, Sau valea înflorită în cerul cel stelos.* BOLINTINEANU, O. 203. *Tazlăul ... se limpezise așa, încît te prevedeai printr-însul.* HOGAȘ, DR. I, 315. *Prin sabie te prevedeai ca prin oglindă.* COM. SAT. V, 94.

— Prez. ind.: *prevăd* și (învechit și regional) *prevăz;* ger. și: (învechit, rar) *prevăzînd, prevezînd.* — Și: (învechit) **prăvedeá, prăvideá, privedeá** vb. II.

— Pref. *pre-* + **vedea.** Cf. lat. praevidere. — Pentru sensurile **I 2, 3,** cf. fr. prévoir și pourvoir.

PREVEDÉNIE s. f. v. **preveghenie.**

PREVEDÉRE s. f. Faptul de a (se) prevedea. **1.1.** Facultatea, putința de a deduce, de a-și da seama de ceea ce urmează să se întîmple (din analiza unor fapte sau a unor situații prezente), întrezărire, bănuială, (învechit, rar) preștire; (concretizat; mai ales la pl.) fapt, lucru prevăzut, presupus sau anticipat. Cf. prevedea **(I 1).** *Cu ce lucru să arată d[u]mnădzăiasca prividere?* N. COSTIN, ap. TDRG. *Caută mai mult spre o înțeleaptă prevedeare ce să poate întîmpla* (a. 1699). FN 72. *Starea finanțelor noastre au covîrșit prevederile cele mai mulțumitoare.* BULETIN, G. (1840), 333²/12, cf. DRLU. *Izbutirile au întărit ... prevederile noastre.* MAN. SĂNĂT. 143/28, cf. STAMATI, D. *Un flutur de seară ce trece repede-n zbor Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor.* HASDEU, R. V. 57. *Secol de progres și industrie ... Secol plin de prevedere ... Tu ai întrecut desigur ale Romei vechi epoci.* MACEDONSKI, O. I, 82. *Roiuri negre de prevederi urîte îi troieneau închipuirea.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 102, cf. GHEREA, ST. CR. II, 410. *El avea darul prevederei și ghicea viitorul.* OLLĂNESCU, ap. TDRG. *Simțul prevederii nu mi-a lipsit nici cînd eram tînăr.* BASSARABESCU, S. N. 22. *Îndemnat de prevederea stăpînei ... se întoarse în scurt.* SADOVEANU, O. VII, 501. *Se abține de la orice prevederi optimiste.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 995.

2. (Mai ales la pl.) Obligație, dispoziție, îndrumare, prescripție **(1),** indicație înscrisă într-un act normativ; (învechit) prescript, (franțuzism rar) previziune **(2).** Cf. prevedea **(I 2).** *Sindicatele trebuie să vegheze la îndeplinirea întocmai a prevederilor contractului colectiv.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 339. *În unele școli se întîlnește fenomenul de parcurgere prea lentă a prevederilor programei.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. *Prevederile din prezentul articol nu se referă la controlul vamal.* BO (1963), 30, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ *Prevederi sociale* = sistem de măsuri privitoare la acordarea de asistență socială persoanelor care și-au pierdut, temporar sau definitiv, capacitatea de muncă ori celor rămași fără susținător în familie. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ✦ Evaluare estimată (pe baze științifice) a unui obiectiv care urmează să fie îndeplinit. *Au izbutit să sporească productivitatea muncii ... față de prevederile planului.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/3. *Au forat peste prevederile planului 370 metri.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 725.

3. Băgare de seamă, circumspecție, precauție, prudență (legate de evenimente, fenomene etc., de obicei neplăcute, ce s-ar putea petrece); decizie, măsură luată pentru a preveni producerea unui eveniment, a unui fenomen etc. (neplăcut). *Fiește om după mintea lui și după privederea lui carea are obrăștenie ca aceea-i dă și Dumnezeu* (a. 1642). BV I, 126. *Dumnezeu are prevedere și înțelepciune în lucrurile naturii.* PLEȘOIANU, C. 42/16. *Fieștecare ... este nestatornic, făr' de măsuri bune, făr'de prevedere.* CR (1829), 173²/25. *Previderea lui Zamuischi de a nu lăsa pe Movila fără de nici o apărare au fost foarte nimerită.* IST. M. 214/1. *Faptele sale aveau un caracter de profunditate, de prevedere ... și de pătrundere.* CR (1848), 43¹/68. *Cîte datorii nu are a împlini în toată privința și cu cîtă prevedere și maturitate trebuie a lucra.* LĂZĂRESCU, S. 24/20. *Ura cea neîmpăcată ... îmi vine mai mult din prevedere.* FILIMON, O. I, 107. *Nu trece-n lumea aceasta nimic peste prevederea femeii care e mumă și are fată.* SLAVICI, O. II, 149. *Eu sînt fără prevedere, fără noroc; iartă-mă!* DELAVRANCEA, S. 138, cf. DDRF. *Ca chestie de prevedere, priponii pe Pisicuța de rădăcina unui arin.* HOGAȘ, DR. I, 195. *Prevederea este mama diplomației.* SADOVEANU, O. VII, 142. *Însușirea sa de căpetenie este prevederea.* CĂLINESCU, C. O. 66, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. adj. și adv. **De** (sau **ca) prevedere** = (care servește) pentru a preveni un lucru neplăcut care s-ar putea întîmpla. *Aceasta am luat-o ca prevedere.* GALACTION, O. A. I, 119. *Consimțiră, dar își luară toate măsurile de prevedere.* PREDA, R. 10. ◇ Loc. adv. (Rar) **Cu prevedere** = în mod precaut, cu atenție și prudență. *Vîntul suflă încăpățînat, în timp ce ... își strînge cu prevedere paltonul.* SAHIA, N. 94.

II. (Fiz.; învechit) Transparență. Cf. prevedea **(II 2).** *Pricina prividerii să dă la un așăzămînt de trupuri carele fac că razile luminii pot să tracă de-a curmezișu prin porii lor în linee dreaptă.* AMFILOHIE, G. F. 78ʳ/12. *Prevederea este însușirea mineralilor de a da trecere luminii căzătoare peste dînsele.* J. CIHAC, I. N. 343/6.

— Accentuat și: *prevédere.* — Pl.: *prevederi.* — Și: (învechit) **previdére, privedére, prividére** s. f.

— V. **prevedea.**

PREVEDITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVEGĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVEGEÁ vb. I v. **priveghea.**

PREVEGETOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVEGHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PREVEGHEÁRE s. f. v. **priveghere.**

PREVEGHÉNIE s. f. (Prin Transilv.) Priveghi **(5).** *La preved'enie ... (priveghiu) fac fel de fel de jocuri.* ARH. FOLK. V, 131, cf. ALR II/I h 169/95, ALRM I/II h 414/96.
— Pl.: *preveghenii.* — Și: **prevedénie** s. f. ALRM I/II h 414/96.
— **Preveghea** + suf. *-enie.*

PREVEGHÉRE s. f. v. **priveghere.**

PREVEGHETOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVEGHETÚRĂ s. f. (Învechit) Priveghere **(1).** *Nemică nu e altă numai dereptatea inimei cu rugăciune și preveghetură.* CORESI, ap. DHLR II, 345, cf. PSALT. (1651), 179.
— Pl.: *prevegheturi.*
— **Preveghea** + suf. *-tură.*

PREVEGHÉU s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Persoană care supraveghează, păzește, priveghează. *Blagoslovit Domnul, că înmirură meserearea sa în cetate încungiurat* (d e *prevegheu* H). PSALT. 53.
— Pl.: *preveghei.*
— **Preveghea** + suf. *-ău.*

PREVÉGHI[1] s. n. v. **priveghi.**

PREVEGHÍ[2] vb. IV v. **priveghea.**

PREVEGHIÉRE s. f. v. **priveghere.**

PREVEGHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVÉGI s. n. v. **priveghi.**

PREVEGITÓR s. m. v. **privighetor**[1].

PREVELEGHIÁT, -Ă adj., s. m. și f. v. **privilegiat.**

PREVELÉGIU s. n. v. **privilegiu.**

PREVELI s. m. pl. (Prin nordul Munt.) Persoane de aceeași vîrstă, întovărășite. V. l e a t. *Și-s nouă ciobani, Toț sînt preveli mari.* GEORGESCU-TISTU, B. 44, cf. 77, 88.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

PREVELÍGIU s. n. v. **privilegiu.**

PREVÉNCE vb. III. T r a n z. (Învechit) A învinge. *De multe ori luptară-se cu menre den tinereațele mele și amu nu prevăncură menre.* PSALT. HUR. 112[v]/10, cf. DHLR II, 363, ROSETTI, I. L. R. VI, 253.
— Prez. ind.: ?
— Lat. **pervincere.**

PREVENCIÚNE s. f. v. **prevenție.**

PREVENÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică oameni) A face atent de ceea ce s-ar putea întîmpla (neplăcut), a atrage atenția; a avertiza, a înștiința, (învechit) a prevesti[1] **(2).** Cf. DRLU. *Prevenit de un prepus, Nu trecu pre cea carare.* ASACHI, S. L. I, 190. *Merg a vesti pe cei patruzeci ... Trebuie a preveni pe Pieco.* LĂZĂRESCU, s. 109/12, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Nu scăpă nici unul pentru a preveni pe ceilalți.* HASDEU, I. V. 85, cf. DDRF. *Te previn, dragă Petre, ... te afli în fața unei primejdii.* AGÎRBICEANU, S. P. 238. *Adela făcuse pasul cel mai important din viața ei, fără măcar să mă poată preveni.* IBRĂILEANU, A. 33. *V-am prevenit că e periculoasă călătoria la țară și nu m-ați ascultat.* REBREANU, R. II, 53. *Te-am prevenit că alții pot să-ți facă un pastel mai trandafiriu.* GALACTION, O. A. I, 46. *Te prevenisem ... și tot ai îndrăznit Să te pui la luptă cu mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 428. *Puteai să mă previi de aceasta de la început.* C. PETRESCU, C. V. 134. *Te prevenisem. Nu sînt bun de arbitru.* SEBASTIAN, T. 96. *Mă previne că o vecină ... are să-mi iasă înainte.* ULIERU, C. 6. *Te-am prevenit că papa e un om ciudat, cu unele cusururi.* CĂLINESCU, E. O. II, 173. *Previne ... pe vasalul său, certîndu-i să-și îndepărteze fina.* VIANU, L. U. 51. *Te previn că n-are să-ți mai dea nimeni bună ziua.* V. ROM. iulie 1955, 74. *Îl preveni însă, cu o privire neagră, că a doua oară nu-l va mai cruța.* PREDA, M. 142. *Vă previn: voi vorbi ... cît n-am făcut-o în unsprezece ani.* T februarie 1962, 20. *Încearcă să ne prevină în fel și chip că n-am ales bine momentul.* ib. mai 1964, 42.

2. (Complementul indică dificultăți, neplăceri, primejdii etc.) A lua din timp măsurile necesare pentru a evita, a împiedica, a opri etc.; a preîntîmpina. V. p a r a[4], c o m b a t e. Cf. DRLU, NEGULICI. *A preveni unirea duor armate inamice ... este una din operațiunile cele mai frumoase în arta militară.* HASDEU, I. V. 133. *Mijloace ... de a preveni acest rău.* MAIORESCU, D. I, 507, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Încercă să previe primejdia.* REBREANU, R. I, 167. *Boierii caută un mijloc ... pentru a preveni o ocupație turcească.* OȚETEA, T. V. 188. *Înecul poate fi prevenit dacă fiecare din noi vom învăța să înotăm.* BELEA, P. A. 147. *Pentru a preveni recidivele se recomandă ... autovaccin.* ABC SĂN. 375, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ R e f l. p a s. *Neputința stomahului ... cînd nu se va preveni (întîmpina) orice va trata rău, poate să aducă o slăbiciune totală.* CORNEA, E. I, 4/7. ◇ I n t r a n z. *Înțelegînd Irod de la speculatorul său despre această cugetare a poporului, n-au întîrziat a preveni cugetării poporului și au omorît el mai nainte pre acei zeace tineri.* TEODOROVICI, I. 312/10.

3. (Rar; complementul indică dorințele, intențiile etc. cuiva) A îndeplini (cu solicitudine) înainte de a fi fost formulat de cineva. Cf. NEGULICI. *Ce faci acolo? — Îți previu dorințele ... Deschid ușa aceasta.* NEGRUZZI, S. III, 356. *În scurt orice dorință cu grabă ți previne.* I. NEGRUZZI, S. II, 53, cf. M. D. ENC., DEX.
— Prez. ind.: *previn* și (rar) *previu.*
— Din fr. **prévenir,** lat. **praevenire.**

PREVENÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A veni (din nou) (Costești—Băile Herculane). Cf. GL. OLT. *Uamini care s-adună la fată, iar previn în cuscri, iar după mireasă.* ib.
— Prez. ind.: *previn.*
— Pref. *pre-* + **veni.**

PREVENÍNȚĂ s. f. (Învechit) Prevenire **(3);** (concretizat) act, dovadă de solicitudine, de bunăvoință. *Începu a-i arăta atîtea și atîtea prevenințe.* CR (1848), 36[1]/61. *L-a făcut să uite toate prevenințele de cari era încunjurat.* GHICA, S. 157, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. Ù., CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *prevenințe.*
— După fr. **prévenance.**

PREVENÍRE s. f. Acțiunea de a p r e v e n i[1] și rezultatul ei.

1. Avertizare făcută cuiva în legătură cu ceea ce s-ar putea întîmpla (neplăcut) dacă nu va proceda într-un anumit fel. Cf. p r e v e n i[1] **(1).** *Pedepse disciplinare care sînt: 1) prevenirea; 2) mustrarea.* LEG. EC. PL. 279, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Evitare, împiedicare etc. a unei dificultăți, a unei neplăceri, a unei primejdii etc. prin luarea din vreme a unor măsuri; preîntîmpinare, (rar) prevenție **(3)**. Cf. preveni[1] **(2)**. *Lucrează la elaborarea de soluții teoretice și practice pentru prevenirea accidentelor de muncă.* CONTEMP. 1954, nr. 410, 4/4. *Prevenirea intoxicațiilor este mai importantă decît tratarea lor.* BELEA, P. A. 149. *Calciul este indicat în prevenirea rahitismului.* ABC SĂN. 77, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Solicitudine, amabilitate (manifestate în îndeplinirea dorințelor, intențiilor etc. cuiva înainte ca acestea să fi fost formulate); (învechit) prevenință. Cf. preveni[1] **(3)**. *Din întreaga lui ființă se desprindea o prevenire, o prietenie, ... care mergeau să-l învăluie și să-l mîngîie pe băiat.* V. ROM. februarie 1956, 25, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *preveniri.*
— V. **preveni[1]**.

PREVENÍT, -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană împotriva căreia s-a luat măsura arestului preventiv, v. preventiv. *În cel dintîi etaj se închideau prevenții.* BOLLIAC, O. 273. *Natura acestor procese este specificată după vrista de majori și minori ..., după știința de carte a prevenților.* I. IONESCU, M. 246. *D-ta, Leanca Văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami de la prevenitul Iancu Zugravu?* CARAGIALE, M. 303, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și nu v-ați întrebat de ce vă pune Stoichici să desfaceți șina? Prevenții tac.* SADOVEANU, O. IX, 470, cf. SCRIBAN, D. *Un prevenit în justiție pretextează un ulcer stomacal pentru a-și îndulci regimul într-un sanatoriu.* VIANU, A. P. 272. *Învinuitul sau inculpatul împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive se numește prevenit.* PR. DREPT, 836. cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prevenți, -te.*
— După fr. **prévenu.**

PREVENITÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Plin de solicitudine, gata (oricînd) să satisfacă dorințele, intențiile etc. cuiva; îndatoritor, serviabil, amabil. *Sînt oameni cu inimă bună, foarte prevenitori către străini.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 201. *Către orice persoană indiferentă, ea era amabilă și prevenitoare.* I. NEGRUZZI, S. III, 463, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aveau amîndoi același zîmbet prevenitor pe buzele care păreau unse.* AGÎRBICEANU, A. 122. *Originalul personaj a fost prevenitor și galant cu doamnele.* IBRĂILEANU, A. 152. *Purtarea lui era totdeauna egală și prevenitoare.* GALACTION, O. A. II, 241. *Dănuț sări înainte, prevenitor.* TEODOREANU, M. II, 350. *Sîntem întîmpinați de oameni prevenitori și politicoși.* SADOVEANU, O. IX, 306. *Se ținea în fața lor dreaptă și prevenitoare.* VINEA, L. II, 306. *Ai fost atît de politicos și prevenitor cu mine și eu m-am purtat atît de mizerabil.* PREDA, R. 53. ◇ (Adverbial; prin lărgirea sensului) *Broasca, speriată se vede, se lăsă iar la pămînt, prevenitor.* S aprilie 1960, 59.

2. S. n. (Tehn; în sintagma) *Prevenitor de erupție* = dispozitiv instalat la gura sondei, în timpul operațiilor de foraj sau de reparație, pentru a putea închide, etanș și rapid, spațiul dintre coloanele de tubaj și garnitura de prăjini de foraj sau de țevi de extracție în cazul unei erupții libere, necontrolate a sondei, cînd se forează sub presiune etc. Cf. LTR[2], M. D. ENC.

— Pl.: *prevenitori, -oare.*
— **Preveni[1]** + suf. *-tor.*

PREVENTÍV, -Ă adj. Care servește pentru a preveni[1] **(2)** producerea unui lucru neplăcut, periculos, care are drept scop împiedicarea săvîrșirii unei infracțiuni, a apariției sau a răspîndirii unei boli etc.; (învechit) preîntîmpinător. *Medicație preventivă (preîntîmpinătoare) și curativă.* MAN. SĂNĂT. 263/11. *Cenzura ... preventivă cu care monarhul voia să preîntîmpine răul.* BARIȚIU, P. A. I, 589. *Ca mijloace preventive recomandăm ... injecții ori medicamentele antihemoragice.* TURNESCU, C. 23[r]/1. *Nu zicem aceasta pentru a cere în contra presei vreo măsură preventivă.* MAIORESCU, D. I, 58, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu avem un tratament curativ, dar avem unul preventiv.* BART, S. M. 109. *Atribuțiunile de control preventiv ... trec asupra conducătorilor serviciilor de contabilitate.* LEG. EC. PL. 169. *Măsurile sanitare preventive contribuie la îmbunătățirea sănătății.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 89. *Toate măsurile preventive pe care le luasem au fost măturate ca de un uragan.* H. LOVINESCU, T. 410. *Tratamentul preventiv constă în dezinfecția oricărei înțepături.* ABC SĂN. 7. *Trebuie luate de urgență cîteva măsuri preventive.* T martie 1965, 53. *A respins, în mod principial, ideea unui război preventiv.* RL 1967, nr. 7 044. *Moralist și umorist care practică o ironie preventivă.* T ianuarie 1971, 48. ◇ *Medicină preventivă* = ramură a medicinii care se ocupă cu mijloacele de apărare a organismului împotriva bolilor și de combatere a condițiilor care favorizează apariția acestora. *Direcția igienei și medicinei preventive.* LEG. EC. PL. 124, cf. DL, DM. *Arest preventiv* sau *deținere* (ori *deținere*, rar, *închisoare) preventivă* = măsură privativă de libertate luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni[1] fie dispariția infractorului, înainte de pronunțarea hotărîrii penale, fie influențarea martorilor de către inculpat; p. ext. loc în care se execută detențiunea prevăzută de această măsură; prevenție **(2)**, (învechit și popular) popreală **(I 2)**. *Camera decide ... dreptul arestului preventiv în contra acuzaților.* MAIORESCU, D. II, 28, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A fost prins și se află legat cu fiare grozave la arestul preventiv.* POPA, V. 203. *Cu introducerea martorului ..., domiciliat în arestul preventiv, dezbaterile au luat o înfățișare extraordinară.* SADOVEANU, O. IX, 471. *Perspectivele unei vieți între tribunal și arestul preventiv.* VINEA, L. II, 222, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Legea din 1812 combate duelul în două chipuri: preventiv și represiv.* ROM. LIT. 400[2]/18. *Schița acest gest cînd n-avea nici o emoție intelectuală de înfruntat, automat și preventiv în fața oricărui obiect nou.* CĂLINESCU, B. I. 43. *Luați o pastilă din acestea. Luați chiar preventiv una, culcați-vă și dormiți.* PREDA, R. 64.

— Pl.: *preventivi, -e.*
— Din fr. **préventif.**

PREVENTÓRIU s. n. Instituție medicală în care sînt internate și tratate, în mod preventiv, persoanele predispuse la anumite boli grave și de lungă durată, în special la tuberculoză. *La Borsec, în două vile situate lîngă izvoarele de apă minerală, s-a deschis un preventoriu.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 915. *Ea lucra acolo la un preventoriu.* PREDA, M. S. 25, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *preventorii.*
— Din fr. **préventorium.**

PREVÉNȚĂ s. f. v. **prevenție.**

PREVÉNȚIE s. f. **1.** (Livresc) Prejudecată. *Eu vreau numai a apăra numele meu cel bun pre care calumnia au atacat și pre care o prevenciune nedreaptă ar putea încă a negri.* CALENDARIU (1794), 38/16, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Judeca pe Ioana cu prevențiune.* CĂLINESCU, B. I. 226. *Disparitatea planurilor se manifestă la un public tînăr și printr-o estetică a distincției și a prevenției.* id. C. O. 111. *Mai înainte de a discuta problema raporturilor dintre lingvistică și stilistica literară, trebuie să observ că prevențiunile uneia față de cealaltă nu sînt deloc noi.* VIANU, M. 124, cf. DEX. ✦ (Învechit, rar; în forma *prevențiune*) Suspiciune, bănuială. *Ochii care sînt prea mari, fața lor de un albastru deschis ... vestesc un caracter gata la prevențiune (bănuire).* FIS. 119/8.

2. Măsură privativă de libertate luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni[1] fie dispariția infractorului, înainte de pronunțarea hotărîrii penale, fie influențarea martorilor de către inculpat, detențiune preventivă, arest preventiv; p. ext. perioadă cît cineva este supus arestului preventiv; loc în care se execută această detențiune, arest preventiv, închisoare preventivă; (învechit și popular) popreală **(I 2)**. *Amîndoi acuzații, albiți la față de cele trei luni de prevenție, stau nătîngi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 257, cf. CADE. *L-o băgat în prevenție ... se pregătește un proces.* VLASIU, D. 151. *A fost condamnat la patru luni închisoare; cum făcuse trei în prevenție, se întoarse curînd.* T. POPOVICI, S. 210, cf. M. D. ENC., DEX. *Pe Dragoș că mi-l lega, În trăsură mi-l punea, la privință mi-l ducea.* PAMFILE, C. Ț. 68. ◇ Loc. adv. **În prevenție** = în mod preventiv. *Ușile temniței ... se deschid pentru cîțiva republicani închiși în prevenție.* CARAGIALE, M. 278.

3. (Rar) Prevenire **(2)**. *Măsuri de prevenție și de combatere.* ENC. AGR. III, 604, cf. CADE. *Să ajutăm la crearea sistemului național de profilaxie medicală și prevenție a degradării biologice.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 19.

— Pl.: *prevenții.* — Și: **prevențiúne**, (învechit, rar, **1) prevenciúne**, (regional, **2) prevénță** (RĂDULESCU-CODIN), **prevínță** (ȘEZ. III, 86), **privénță** (ib.), **privínță** s. f.

— Din lat. **praeventia**, fr. **prévention.**

PREVENȚIÚNE s. f. v. **prevenție.**

PREVÉRB s. n. Prefix care se atașează la verbe. *În funcțiune de preverb, „ex-" se reduce la „e" înaintea sonorelor „b", „d", „g".* SCL 1955, 239. *Prepozițiile omonime cu preverbele se construiesc cu un caz cînd se află direct înaintea numelui și cu alt caz cînd numele este precedat de verbul cu preverbul omonim.* ib. 1958, 26. *Lat. „ad" este prepoziție și preverb.* SFC II, 4.

— Pl.: *preverbe.*

— Din fr. **préverbe.**

PREVERBĂȚIE s. f. (Gram.; rar) Procedeu de derivare cu ajutorul preverbelor. V. prefixare. *Aspectul se poate indica și prin mijloace lexicale, care concurează preverbația.* IST. L. ROM. I, 103.

— Din fr. **préverbation.**

PREVESTÁȘ s. m. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Crainic, vestitor; trîmbițaș (Colacu — Panciu). DIACONU, VR. 223. *Și îl fașim, ci pierim? — Voi ostașilor Și voi prevestașilor, Bahameț și-i tăieț.* id. ib.

— Pl.: *prevestași.*

— Probabil din **prevesti**[1] + suf. *-aș.*

PREVESTÍ[1] vb. IV. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) (Complementul indică evenimente, fenomene ale naturii etc.) A vesti, a anunța cu anticipație apariția, producerea etc., a anticipa; spec. a prezice; a prooroci, a profeți; (învechit și regional) a prepune **(4)**, (regional) a pohibi **(2)**. *Nu tu ești eghipteanînu cel ce ainte de aceastea zile preavestișî și scoseși întru pustie patru mie de bărbați.* COD. VOR. 36/14. *Au propoveduit ș-au preavestit Domnul nostru Isus Hristos.* CORESI, EV. 528. *Larma înăbușită ce prevestește o vijeliă mare.* BĂLCESCU, M. V. 48. *Pe țărmuri depărtate aleargă, prevestește Că lesne-așa nu moare un neam care-a trăit.* BOLLIAC, O. 133. *I-a prevestit un viitor strălucit.* GHEREA, ST. CR. II, 225. *Cerul prevestea o noapte furtunoasă.* HOGAȘ, DR. I, 78. *Deși ziua era la început, soarele totuși ardea cu putere și prevestea o adevărată zi de cuptor.* id. M. N. 170. *Înfățișarea cerului prevestea o ploaie mare.* GALACTION, O. 78. *Soarele, deasupra răsăritului, ... prevestea o căldură grea.* SADOVEANU, O. II, 419. *Mi-a prevestit că am să mă fac voinic și gras.* id. ib. X, 478. *Prin intuiția precisă a strategiei ... prevesti războiul de mișcare al epocii moderne.* OȚETEA, R. 161. *Acum iar se irită — observă Aglae cu nuanța indiferentă cu care prevestești o ploaie.* CĂLINESCU, E. O. I, 94. *Încă nu căzuse bruma, dar roua groasă și rece a dimineților o prevestea.* V. ROM. februarie 1955, 156, cf. H IV 75. *Cînd ... cîntă cucu din a dreapta ... fetele sînt prevestite că se mărită.* ȘEZ. II, 196. ◇ Refl. *Curînd, în zarea vineție și neagră, subțiată, se prevestiră zorile.* V. ROM. octombrie 1964, 52.

2. (Învechit: complementul indică oameni) A preveni[1] **(1)**. *Înainte de sosirea acelui trimis ... fusese prevestit de noi de tot ce proiectam.* BĂLCESCU, ap. GHICA, S. 710. *Inspectorul academiii mă prevestise că, la întoarcere, va visita școala mea.* BREZOIANU, Î. 40/9. *Să prevestească cineva pe Banoveți.* ODOBESCU, S. I, 81. *Îl prevestește despre întoarcerea corăbiilor pe cari ... Le credea pierdute.* COȘBUC, AE. 5, cf. DM, DEX.

3. (Rar) A prevedea **(I 1)**. (Refl. pas.) *Se putea prevesti de pe acum primirea ce avea să i se facă atunci cînd ar fi sosit epoca internatului.* CĂLINESCU, E. O. I, 166.

— Prez. ind.: *prevestesc.* — Și: (învechit) **preavestí** vb. IV.

— Pref. *pre-* + **vesti.**

PREVESTÍ[2] vb. IV v. **privești.**

PREVESTÍRE s. f. Acțiunea de a prevesti[1] și rezultatul ei; anunțare a ceea ce urmează să se întîmple, ceea ce urmează să se întîmple anunțat de cineva sau ceva, prezicere, (rar) prevestit **(1)**, predicțiune, (învechit) plaz[2], prezisă; spec. profeție, prorocire. Cf. prevesti[1] **(1)**. *Liniștea este prevestirea furtunei.* MARCOVICI, C. 26/22. *Niște prevestiri sinistre păreau a-l depărta.* BĂLCESCU, M. V. 40. *Să mai adăugi la acest tractat un articol ce se părea a fi o rea prevestire.* id. ib. 70. *Luna lui iunie se arătase cu fioroase prevestiri.* NEGRUZZI, S. I, 291, cf. POLIZU. *Vezi? prevestirea de tine, an făcută, S-a împlinit.* ALECSANDRI, T. II, 297. *Trebuie să te anunț că prevestirile d-tale metcorologice s-au dezmințit cu desăvîrșire.* CARAGIALE, O. VII, 3, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un mormăit, plin de rele prevestiri, străbate depărtările pînă la mine.* HOGAȘ, M. N. 161. *Măcar de n-ar fi o prevestire!* REBREANU, R. II, 239. *De la o vreme, fel de fel de prevestiri-ncepură să mă roadă și din visuri să mă scoale.* EFTIMIU, Î. 34. *Spitalul? Aceeași prevestire tristă.* MINULESCU, VERS. 353. *Moșul se simțea rău sub ploaia de prevestiri pe care Niculiță i le căra cu droaia.* VLASIU, A. P. 307. *Clopotele vuiau ... ca o prevestire de moarte.* SADOVEANU, O. I, 320. *Vai, tată, ce prevestiri funeste faci!* CĂLINESCU, B. I. 312. *Arderea șantierului i se păruse o prevestire rea.* id. S. 209. *De unde vine neagra prevestire?* V. ROM. septembrie 1954, 63. ◇ Fig. *Și prin aerul cu soare Trece-o vie prevestire De sosirea de cucoare.* ALECSANDRI, POEZII, 363.

— Pl.: *prevestiri.*

— V. **prevesti**[1].

PREVESTÍT s. n. **1.** (Rar) Prevestire. Cf. DM.

2. (Învechit și regional) (Fază de) creștere și (de) descreștere a lunii. Cf. POLIZU, PAMFILE, CER. 62, DM.

— V. **prevesti**[1].

PREVESTITÓR, -OÁRE adj. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Care prevestește[1] **(1)**, care anunță cu anticipație ceva, care constituie un indiciu al unor întîmplări viitoare; (învechit) menitor. *Icoană prevestitoare a sfîrșitului lumii.* MARCOVICI, C. 8/8, cf. POLIZU. *Mărgărita simți un fior ... prevestitor de mari suferințî*

ALECSANDRI, O. P. 103. *Liniștea prevestitoare A eternității-n care avem toți ca să intrăm.* MACEDONSKI, O. I, 238, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Un mierloi saluta ... cu glas prevestitor întîile raze ale zorilor.* HOGAȘ, DR. I, 216. *Un vînt rece, prevestitor de vreme rea, se întinde pe toată valea satului.* BUJOR, S. 59. *Se pornise un vînt aspru, prevestitor de ploaie rece.* REBREANU, R. I, 43. *Vin freamăte nelămurite, Prevestitoare de furtună, Și nouri ... s-adună.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 286. *Se lăsase o ceață deasă, cu nori suri, prevestitori de zăpadă.* SAHIA, U.R.S.S. 219. *Și-n răsărit se arăta linia de lumină prevestitoare zorilor.* SADOVEANU, O. X, 462. *Bolizi fulgerători, Prevestitoare comete Vom trece pe zările Timpului.* BENIUC, V. 32. *Era vocea lui, dramatică, prevestitoare parcă de schimbări tragice sau sublime.* PREDA, R. 219. *Aceste semne prevestitoare sînt: durere de cap violentă, creștere rapidă a tensiunii.* ABC SĂN. 186. *Un glas prevestitor Îmi tot spune c-am să mor.* ALECSANDRI, P. P. 216. *Cucoveica cobitoare Și de rău prevestitoare.* MARIAN, O. I, 198. ◇ (Substantivat) *E cocostîrcul tainic, în lume călător, Al primăverii dulce iubit prevestitor.* ALECSANDRI, P. III, 26. *Rîndunica, prevestitoare de bunuri, revine sprintenă și veselă.* ODOBESCU, S. I, 233. (C o m p u s; regional) **prevestitoarea-morții** = cucuvea *(Athene noctua).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 141, 252.

— Pl.: *prevestitori, -oare.*

— **Prevesti**[1] + suf. *-tor.*

PREVEȘTEÁ s. f. v. **preveșteală.**

PREVEȘTEÁLĂ s. f. **I.** (Transilv. și Ban.) Văl, ceață care tulbură, uneori, vederea cuiva, î n c e ț o ș a r e, î m p ă i e n j e n i r e; p. e x t. (la oameni și la animale) leucom; cataractă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 141. *Ți s-a pus preveșteală pe ochi.* L. COSTIN, GR. BĂN. 168, cf. CHEST. V 167/76, ALR I/I h 111.

II. 1. (Anat.; învechit, rar) Diafragmă. Cf. MOLNAR, în DR. IV, 388.

2. (Anat.; regional) Peritoneu (Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 256.

3. (Regional) Membrană **(2)** care învelește, sub coajă, conținutul unui ou (Poiana Sibiului — Sebeș). Cf. ALR II 5 712/130. *Ou fără coaje, cu preveșteală.* ib.

4. (Regional) Pieliță **(III 2)** formată pe lapte (Rășinari — Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 141.

III. (Regional) Seva arborilor (aflată sub coajă) (Șimand — Arad). Cf. ALR I 957/59.

IV. Numele unor obiecte, piese etc. folosite, de obicei, la întărit, la fixat, la înnădit etc.:

1. (Prin vestul Mold.; în forma *privișteală)* Bucată de scîndură care se adaugă (drept nadă) la ciocanele uzate de la piuă **(3)**. Cf. GLOSAR REG.

2. (Regional; în forma *privișteală)* Șipcă adăugată la marginea unei ferestre pentru a-i asigura închiderea ermetică (Holda — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

3. (Regional; în formele *preveștea, privișteа)* Pană[1] **(II 2 a)** de lemn cu ajutorul căreia se astupă o crăpătură a unei lăzi, a unui perete etc. (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. *I-am pus lăzii niște preveștele, să nu curgă grîul.* ib.

4. (Prin nord-vestul Mold.; în forma *privișteală)* „Ceea ce se adaugă, adăugitură". GLOSAR REG.

— Pl.: *preveștеli* și *preveștele.* — Și: (regional) **preveșteá** (MAT. DIALECT. I, 188), **privișteá** (ib.), **privișteálă** (GLOSAR REG.) s. f.

— **Prevești** + suf. *-eală.* — **Preveștea:** sg. refăcut după **preveștele** (pl. lui *preveșteală).*

PREVEȘTÍ vb. IV v. **privești.**

PREVEZÍU, -ÍE adj. v. **prevăziu.**

PREVÍ vb. IV v. **privi**[1].

PREVICHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVIDÉRE s. f. v. **prevedere.**

PREVIDITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVIDITÓR, -OÁRE adj. v. **prevăzător.**

PREVIGĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVÍGĂTÓRIU adj. v. **priveghetor.**

PREVIGHÉRE s. f. v. **priveghere.**

PREVIGHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVIGITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PREVÍLĂ s. f. v. **prevină.**

PREVÍNĂ s. f. Fiecare dintre grinzile de lemn legate transversal, cu odgoane, de stîlpii de susținere ai îngrăditurilor pescărești; (regional) privisină. *De capetele de sus ale acestor stîlpi se leagă cu otgoane de tei ... o ghilă groasă și lungă, sau înnădită cît ține lățimea întregii gîrle, ... numită privină sau și prevină și previlă.* ANTIPA, P. 581, cf. LTR[2], SFC II, 164.

— Pl.: *previne.* — Și: (regional) **previlă, privínă** s. f.

— Etimologia necunoscută.

PREVÍNDE vb. III. T r a n z. (Prin sud-vestul Transilv. și prin nordul Olt.) A revinde. *Toți își prevînd cele cumpărate Ce trebuia să fie în dar date.* BUDAI-DELEANU, Ț. 223. *Ăla aduna sandîla și aduna cu douo suțe ... și o lua ăi la noi; și iel o vinda cu ... o miie douo suțe de lei miia, o previnda iel.* GL. OLT. ◇ (În corelație cu v i n d e, cu sens intensiv) *Pus-am gînd Ca să te vînd, Să te 'vînd, Să te prevînd.* DENSUSIANU, Ț. H. 296.

— Prez. ind.: *prevînd.*

— Pref. *pre-* + **vinde.**

PREVÍNȚĂ s. f. v. **prevenție.**

PREVÍRE s. f. v. **privire.**

PREVÍT subst. v. **pleviță**[1].

PREVÍTĂ s. f. v. **pleviță**[1].

PREVITÚRĂ s. f. v. **privitură.**

PRÉVIȚĂ s. f. v. **pleviță**[1].

PREVIZÍBIL, -Ă adj. Care se poate prevedea **(I 1)**, care poate fi anticipat. *Începînd cu secolul al XIII-lea ... statele din apusul Europei ... căpătaseră o existență mai durabilă și ajunseseră la o formă mai regulată de succesiune la tron, deci la o transmitere previzibilă a autorității.* OPRESCU, S. 198. *E o lume fără dimensiuni previzibile.* RALEA, S. T. I, 277. *Ce este un caracter? În linii generale, un om cu suflet coerent, și deci cu purtări previzibile.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Reacțiile par previzibile.* T februarie 1969, 54, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *previzibili, -e.*

— Din fr. **prévisible.**

PREVÍZIE s. f. v. **previziune.**

PREVIZIONÁL, -Ă adj. (Rar; despre gîndire, p. e x t. despre mașini cibernetice) Care are capacitatea de a face o previziune **(1)**. *Mașinile pot lua*

de la gîndire puterea ei previzională. L. ROM. 1965, 207.
— Pronunțat: *-zi-o-*. — Pl.: *previzionali, -e.*
— Din fr. **prévisionnel.**

PREVIZÍU, -ÍE adj. v. **prevăziu.**

PREVIZIÚNE s. f. **1.** Prevedere **(I 1)** întemeiată pe cunoașterea unor legi sau legități obiective, a unor fenomene existente, dar neconstatate încă experimental, a unor fenomene și evenimente care urmează să aibă loc sau a tendinței generale de dezvoltare a unui proces sau sistem; enunțare a unor judecăți sau teorii bazate pe astfel de prevederi; ceea ce prevede **(I 1)** cineva. V. ipoteză. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Acțiunea lui Tudor era întemeiată pe previziunea morții lui Șuțu.* OȚETEA, T. V. 141. *Aceste previziuni au fost rezultatul analizei științifice bazată pe cunoașterea legilor de dezvoltare a societății.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 6/3. *Evenimentele au confirmat pe deplin această previziune.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 387. *Mersul dezvoltării sociale a confirmat previziunea leninistă.* CF 1955, nr. 6, 10. *Nu are rost să facem previziuni și e prea devreme pentru a stabili locul acestui autor în literatura română nouă.* V. ROM. decembrie 1964, 119, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. prep. (Rar) **În previziunea ...** = avînd în vedere ...; în cazul ..., dacă s-ar întîmpla ... *Eu, în previziunea că nu mi se va acorda cererea, îmi procurasem un pașaport.* BĂLCESCU, ap. GHICA, s. 716. *În previziunea mutării, le și pregătise apartamentul în care trebuiau să se așeze.* SADOVEANU, O. XVIII, 471, cf. DM.

2. (Franțuzism rar) Prevedere **(I 2).** *Nu cade sub previziunile articolelor din codicele moral.* IONESCU-RION, S. 235.
— Pronunțat: *-zi-u-*. — Pl.: *previziuni.* — Și: (învechit, rar) **previzie** s. f. NEGULICI.
— Din fr. **prévision.**

PREVORBÍ vb. IV. Intranz. (În dicționarele din trecut) A rosti un discurs (introductiv). Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind.: *prevorbesc.*
— Pref. *pre-* + **vorbi** (după germ. *vorreden*).

PREVORBITÓR s. m. (În dicționarele din trecut) Antevorbitor. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *prevorbitori.*
— Pref. *pre-* + **vorbitor** (după germ. *Vorredner*).

PREVOROÁVĂ s. f. (Învechit, rar) Prefață. *Scrie dară ... acesta în predosloviia (sau precum zicem ... prevoroava) hroniculuĭ lui Ureche.* CANTEMIR, HR. 136.
— Pl.: *prevoroave.*
— Pref. *pre-* + **voroavă.**

PREVOROVÍRE s. f. (Învechit) Prefață. *Ne trebuiaște a ne aduce aminte ceea ce giuruisem în prevorovire.* CANTEMIR, HR. 109. *Prevorovire înformiind cititorul.* id. ib. 215, cf. LM.
— Pl.: *prevoroviri.*
— Pref. *pre-* + **vorovire.**

PREVOSLÁVNEC, -Ă adj. v. **pravoslavnic.**

PREZ prep. (Slavonism învechit; precedat de prep. „ot[1]"; indică localizarea unei realități prin raportare la depășirea unei limite) Peste **(I 4).** *Întăririle să se facă aici la scaunul domnesc, iar cele de la județele ot prez Olt ... să se facă la Craiova.* PRAV. COND. (1780), 136. *Unii s-au dus în județele de la vale, alții au mers în județele acestea ot prez Olt* (a. 1823). DOC. EC. 270, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 70.
— Din slavonul **прѣзъ.**

PREZÁJ s. n. (Franțuzism rar) Semn prevestitor. *Prezajele joacă un rol însemnat în basmele și în poezia populară.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE.
— Pl.: *prezaje.*
— Din fr. **présage.**

PREZANTÁ vb. I v. **prezenta.**

PRÉZĂ s. f. v. **priză.**

PREZĂLUÍT, -Ă adj. v. **prizăluit.**

PREZĂNTÍN s. n. v. **prezentin.**

PREZĂRÍ[1] vb. IV. Tranz. (Neobișnuit) A întrezări, a întrevedea. (Refl. pas.) *Prin negură se prezăresc înălțimile.* IORGA, în SFC I, 8.
— Prez. ind: *prezăresc.*
— Pref. *pre-* + **zări.**

PREZĂRÍ[2] vb. IV v. **prizări.**

PREZĂRÍT, -Ă adj. v. **prizărit.**

PREZĂRÍ vb. IV v. **prizări.**

PREZĂRUÍT, -Ă adj. (Regional; și substantivat) (Om) rănit[2] **(1)** (în război) (Volovăț — Rădăuți). Cf. ALR I 1 426/385.
— Pl.: *prezăruiți, -te.*
— Cf. prizări.

PREZĂTÍN subst. v. **pezăntin.**

PREZBIOPÍE s. f. (Rar) Prezbitism. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., D. MED.
— Pronunțat: *-bi-o-*. — Pl.: *prezbiopii.* — Și: **presbiopíe** (scris și *presbyopie*, ENC. ROM.) s. f. ALEXI, W., BIANU, D. S.
— Din fr. **presbyopie.**

PREZBÍT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă de prezbitism. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D. *Își fixa privirea în palma-i deschisă, cu aerul unui presbit care citește.* VLAHUȚĂ, D. 35, cf. DDRF, BABCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Cu mîna întinsă — căci e prezbit — citește de departe, plin de interes.* BASSARABESCU, V. 35, cf. CADE, SCRIBAN, D., V. ROM. iunie 1954, 290. *Avea în față un singur dosar pe care-l răsfoia, privindu-i filele de la o depărtare considerabilă. „E presbit bine", își zise Mustea.* BENIUC, M. C. I, 377, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Rar; despre ochi) Care reprezintă un semn de prezbitism, care arată, reflectă, trădează prezbitismul. *Ochii afunzi aveau cochetăria să pară prezbiți.* TEODOREANU, M. II, 94.
— Scris și: (după fr.) *presbit.* — Pl.: *prezbiți, -te.*
— Și: (învechit) **presvít, -ă** adj., s. m. și f. STAMATI, D.
— Din fr. **presbyte.**

PREZBÍTER[1] s. m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul bisericesc; persoană care face parte din acest cin; spec. preot. *Rînduind lor preazviteri* (text marginal: să zic popii, diaconii și toți ce-s în cinul besearecii) *în toate adunările lor.* N. TEST. (1648), 154[r]/29. *Prezviter a aleaseei giupunease și feciorilor ei pre carii eu cu de-adinsu ti iubăscu.* ib. 197[v]/7. *Ne luminează și pre noi, robii lui Dumnezeu, prezviterul Maftei și prezvitera Anastasia* (a. 1800—1820). ȘEZ. XVIII, 7. *Mai mic întru prezviteri, preotul Teodor* (a. 1821). T. PAPAHAGI, C. L., cf. DRLU. *Însărcinînd înălțimea voastră această chibzuire asupra noastră, spre alegerea de părinți călugări, persoane cuvioase și de iconomi prezviteri, cucernici* (a. 1826). URICARIUL, I, 377. *Prezviterul sau preotul și diaconul și*

oricare din clirici să se hirotonisească de către episcopi (a. 1851). ap. TDRG, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., ALEXI, W. *Eu știu pe dinafară ca cei mai vechi presbiteri Al cîntecelor cînt.* CĂLINESCU, L. L. 132.

— Pl.: *prezbiteri.* — Și: **preazvíter, prejbíter** (DR. X, 329), **presbíter, presvíter** (DRLU, STAMATI, D., POLIZU, ALEXI, W.), **prizvíter** (CAT. MAN. II, 96) s. m.

— Din ngr. **πρέσβυτος.**

PREZBITÉR² s. n. v. **prezbiteriu.**

PREZBITERÁL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care aparține prezbiterului[1], privitor la prezbiter[1]; s p e c. preoțesc. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *presbiteral.* BARCIANU, V. — Pl.: *prezbiterali, -e.*

— Din fr. **presbytéral.**

PREZBÍTERĂ s. f. v. **prezviteră.**

PREZBITERIÁN, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține prezbiterianismului sau prezbiterienilor **(2)**, privitor la prezbiterianism sau la prezbiterieni **(2)**, de prezbiterianism sau de prezbiterieni **(2)**; care este în spiritul prezbiterianismului sau al prezbiterienilor **(2)**. *Deși cea din afară a lui creștire se făcuse presviteriană, însă mumă-sa ..., în secret, nu pregetă a însufla într-însul toate prinfipiile catolice.* SĂULESCU, HR. II, 329/22, cf. BARCIANU, DEX.

2. S. m. și f. Adept al prezbiterianismului. *Secta numeroasă a prezbiterianilor nu voiește să știe nici de așa-numitul superintendent.* BARIȚIU, P. A. I, 210. *Sîngeroasele evenimente ale rezbelului civil aflat între prezviterienii englezi, numiți puritani, și compatrioții lor catolici.* FILIMON, O. II, 275, cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U., DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *presbitérian.* BARCIANU, CADE. — Pronunțat: *-ri-an.* — Pl.: *prezbiterieni, -e* și (învechit, rar) *prezbiteriani, -e.* — Și: **prezviterián, -ă** (scris și *presviterian)* adj., s. m. și f.

— Din fr. **presbytérien.**

PREZBITERIANÍSM s. n. Confesiune protestantă desprinsă din anglicanism, care recunoaște numai autoritatea religioasă a preoților, înlăturînd ierarhia episcopală. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *presbiterianism.* PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. — Pronunțat: *-ri-a-.*

— Din fr. **presbytérianisme.**

PREZBITÉRIU s. n. **1.** Casă parohială (catolică), v. p a r o h i a l. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Alăturea cu acesta era un locșor îngust pe care s-a construit în urmă prezbiteriul actual.* ALECSANDRI, S. 16, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *O hibernare de patru luni ar fi trebuit să fie de rigoare, într-o bibliotecă tăcută și caldă, de vechi prezbiteriu.* ARGHEZI, S. VI, 51, cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit, rar) Parte a unei biserici creștine (între naos și altar) unde stau clericii în timpul oficierii slujbei religioase. Cf. ENC. ROM.

3. (Învechit) Sfatul preoților unei comunități creștine; (la protestanți) corporație aflată în fruntea unei comunități bisericești. *Ungerea cu s[fîntul] mir a celor nou botezați ... se face după praxa din vechime a bisericei ortodoxe și de presbiteriul parohial* (a. 1883). CAT. MAN. I, 579, cf. ENC. ROM., BARCIANU.

— Scris și: (după fr., lat.) *presbiteriu.* — Pl.: *prezbiterii.* — Și: **prezbitér** (pl. *prezbitere)* s. n. CADE.

— Din lat. **presbyterium,** fr. **presbytère.**

PREZBITÍE s. f. v. **prezbiție.**

PREZBITÍSM s. n. Tulburare de vedere care apare în special la vîrsta medie, caracterizată prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încît obiectele mai îndepărtate apar mai clare decît cele apropiate; prezbiție, (rar) prezbiopie. *Prezbitismul ... constă în aceea că persoana este nevoită de a îndepărta obiectul ce voiește să vadă la o distanță mai mare decît aceea a viziunii distincte.* PONI, F. 392, cf. HOGAȘ, DR. II, 172, DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **presbytisme.**

PREZBIȚÍE s. f. Tulburare de vedere care apare în special la vîrsta medie, caracterizată prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încît obiectele mai îndepărtate apar mai clare decît cele apropiate; prezbitism, (rar) prezbiopie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, ABC SĂN. 293, DEX.

— Pl.: *prezbiții.* — Și: (rar) **prezbitíe** (scris *presbitie,* BIANU, D. S., CADE) s. f. BIANU, D. S., CADE.

— Din fr. **presbytie.**

PRÉZBUS subst. (Prin Transilv.) Tobă (de porc). Cf. ALR SN IV h 1 125.

— Pl.: ? — Și: **prézluș** subst. ALR SN IV h 1 125/130.

— Din germ. **Presswurst.**

PREZEDÉNT s. m. v. **prezident.**

PREZEDENȚÍE s. f. v. **prezidență.**

PREZÉNT¹ s. n. (Învechit) Cadou, dar. *După porunca sultanului au primit mare prezenturi.* AR (1829), 58²/45. *Cît pentru prezenturi, băbacă, tocma aice să fac foarte multe, însă nu la Anul nou, ci la Crăciun.* KOGĂLNICEANU, S. 78. *Prezentele le-au dăruit trimisului Tătu.* ASACHI, S. L. II, 83. *Dieta votă 50 000 de galbini prezent de încoronare.* BARIȚIU, P. A. I, 521, cf. STAMATI, D. *Îi dădu voie să priimească presentul.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Bogatele prezente ce priimi de la principesa.* FILIMON, O. II, 321. *N-ai avut galantomie să-mi faci un present cît de mic.* ALECSANDRI, T. 751, cf. DDRF. *Se așteptau cu toții ca el să vină cu grase prezenturi.* XENOPOL, I. R. V, 35. *Trimițînd noilor stăpîni ai imperiului un present de 80.000 de lei.* IORGA, L. I, 350, cf. DM, DEX.

— Scris și: (după fr.) *present.* — Pl.: *prezenturi* și *prezente.*

— Din fr. **présent,** idem.

PREZÉNT², -Ă s. n., adj. **1.** S. n. (În opoziție cu t r e c u t sau cu v i i t o r) Perioadă de timp variabilă, concepută ca o durată distinctă între trecut și viitor, timpul actual, epoca actuală, c o n t e m p o r a n e i t a t e; p. e x t. situație actuală. V. a c t u a l i t a t e. *Cine se ocupă despre a asigura prezentele și viitorul omenirii ..., aceia nu se ocupă decît de adevărata politică.* HELIADE, O. II, 46. *Că-n virtute stă prezentul și al nostru viitor.* ASACHI, S. L. I, 126. *Ăst subiect de conversațiune este rău ales pentru prezent.* LĂZĂRESCU, S. 11/14. *Să descopăr ... din ceața brumoasă a prezentului o falnică lumină pentru viitorul artelor române.* ODOBESCU, S. II, 246. *Au prezentul nu ni-i mare?* EMINESCU, O. I, 149. *Peste sufletu-n urcare este greu ca să mai poată Să apese-amărăciunea din prezent sau din trecut.* MACEDONSKI, O. I, 176. *Prezentul li s-a părut ceva fără farmec și foarte trist.* IONESCU-RION, S. 258. *Cum îi povățuiesc interesele prezentului sau năzuințele viitorului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195. *Prezentul, cu nevoile și deșertăciunile lui, se topi ca un vis urît.* REBREANU, I. 333. *Răsărind ca un semn de întrebare, viitorul îi întuneca prezentul.* BRĂESCU, O. A. I, 410. *Mă încordez să văd viitorul. Poate va fi mai bun decît prezentul.* VLASIU, D. 381. *Îmi limitez viitorul la pre-*

zent. TEODOREANU, M. II, 384. *Trăia în temeiul unui program, niciodată mulțumit cu prezentul.* CĂLINESCU, E. O. II, 119. *Ochii lui priveau parcă departe, dincolo de prezent.* BENIUC, M. C. I, 188. *Prezentul mă trimite prin lumea lui, solie, Încredințat că-l apăr și-l veghez.* HOREA, P. 42. ◇ Loc. adv. **În (sau, rar, de) prezent** = în momentul de față, în zilele noastre, azi, acum. *În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte, Ci-ntr-o clipă gîndu-l duce mii de veacuri înainte.* EMINESCU, O. I, 133. *De prezent sînt robul unei brunete.* AGÎRBICEANU, L. T. 400, cf. IORDAN, L. R. A. 262. *Poporul englez ..., în prezent, se confundă cu clipa de față pînă la obsesie.* RALEA, S. T. I, 277. *În prezent, omenirea trece printr-o epocă de mari prefaceri revoluționare.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 29. *Mai mult decît pînă în prezent trebuie să se preocupe inspectorii școlari de specialitate de ajutorarea cadrelor nou venite în învățămînt.* GÎ 1963, nr. 691, 3/5. ✦ (Gram.) Timp al verbului care arată o acțiune în curs de executare, simultană cu momentul vorbirii sau de durată. *La formă de prezent, prima persoană.* CR (1848), 16[1]/48, cf. POLIZU. *Prezentul face ca acțiunea ... să se realizeze subt ochii ascultătorului.* IORDAN, STIL. 144. *Printre excepțiile stilistice la regulele gramaticii, acele relative la întrebuințarea prezentului indicativului sînt, desigur, cele mai vechi și cele mai bine cunoscute.* VIANU, A. P. 433. *Prezentul poate fi folosit în locul viitorului atunci cînd insistăm asupra realizării unei acțiuni.* GRAUR, I. L. 154, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Prezent istoric* = prezent[2] **(1)** cu valoare de perfect, care se întrebuințează, mai ales în narațiuni, pentru a da operei o forță de evocare mai pregnantă. Cf. IORDAN, STIL. 144. *Începe a nara și faptele lui la prezentul istoric.* VIANU, A. P. 37. *Pentru redarea mai vie și mai convingătoare a unor fapte într-o narațiune, se folosește ... prezentul istoric.* L. ROM. 1953, nr. 4, 41, cf. M. D. ENC., DEX. *Prezent gnomic* = prezent[2] **(1)** care arată că o acțiune se îndeplinește indiferent de timp. Cf. VIANU, A. P. 437, GRAM. ROM[2]. I, 235.

2. Adj. (Despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări ori acțiuni ale oamenilor; în opoziție cu trecut sau cu viitor) Care se petrece, se produce, se desfășoară, există etc. în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care acesta se referă; care se petrece, se desfășoară chiar acum, în momentul de față; de astăzi, contemporan. V. actual. *Natura ne-a dat rațiunea ca să descoperim primejdiile presente, ca să prevedem pe cele viitoare.* MAN. SĂNĂT. 76/8. *Văd ... obrazuri placide mulțumite că trăiesc clipa prezentă.* SADOVEANU, O. IX, 576. *Să confere și aspectelor actuale și prezente ceva din prestigiul lucrurilor care vin către noi din depărtările legendei.* VIANU, A. P. 49. *Arăbida — cîte și ce elemente înfrunți tu — străvechi și prezente?* BUJOR, P. 192. *Au vă este la inimă din ce și cu ce se hrănește el în momentul prezinte?* PAS, L. I, 131. *Cînd te întorci după foarte mult timp într-un loc, te întîlnești mai puțin cu aspectul lui prezent.* H. LOVINESCU, T. 249. *Tot ce zidim, tot ce schimbăm Din viața-ne prezentă face parte.* LABIȘ, P. 117. ✦ Despre care este vorba acum; de față. *Traducerei presinti s-ar permite o introducere cuprinzînd starea politică de atunci a Romei* (cca 1869). CAT. MAN. I, 585. ✦ (Despre acte normative, documente administrative etc.; de obicei precedă substantivul determinat; în opoziție cu anterior, fost) Care este în vigoare astăzi. *Prezentul cod stabilește reguli socialiste de apărare, gospodărire și dezvoltare a fondului forestier.* BO (1962), 233. *Normele de aplicare a prezentului decret se vor stabili prin hotărîre a Consiliului de Miniștri.* ib. (1963), 25. ◇ (Substantivat, f.) *I s-a eliberat prezenta pentru a-i servi la școală.*

3. Adj. (Despre oameni; în opoziție cu absent) Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta ori despre care se vorbește; de față, (grecism învechit) paron. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF. *Se află probabil prezent la întrevederea de la Drăgănești.* IORGA, L. I, 151. *Aceia nu veniseră să fie prezenți, ca să se arate și să fie văzuți.* C. PETRESCU, C. V. 300. *Toată lumea va fi prezentă la bal.* BRĂESCU, O. A. I, 39. *Era prezentă la toate botezurile și înmormîntările.* CĂLINESCU, S. 18. *Prezent la toate reuniunile, este întruchiparea stilării de salon.* V. ROM. octombrie 1964, 84. *Geții erau ... prezenți în ținuturile noastre.* H. DAICOVICIU, D. 14. ◇ (Substantivat) *N-a mai fost în stare să restabilească spiritul academic al cenaclului. Cei prezenți au rupt rîndurile.* VLASIU, D. 66. *Mulți din cei prezenți în sală s-au înscris la cuvînt.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. ✦ (Cu valoare de interjecție) Cuvînt prin care cel strigat răspunde la un apel nominal. *Cojocaru! — Zănt! ... strigă întrînd pe ușă.* BRĂESCU, O. A. I, 272. *El răspunse: prezent! și se roși foarte tare.* PREDA, R. 91. *Prezent! răspunse atunci Nilă.* id. M. 97. ✦ (Rar) Atent; activ. *Chelnerii, cu frac, feresc îndeaproape și prezenți, au bună-cuviință care încîntă și obligă.* TEODOREANU, M. U. 154. *Nu vorbea mult, dar era foarte prezent.* VLASIU, D. 54.

4. Adj. (Mai ales despre abstracte) De care cineva este conștient, la care cineva se gîndește sau pe care îl simte la un moment dat. *Conștiința noastră primește din experiență mai multe senzațiuni asupra aceluiași fel de obiecte, cînd sînt presente sensurilor noastre.* MAIORESCU, L. 20. *Parfumul Adinei era atît de viu și de prezent în jurul lui.* TEODOREANU, M. II, 202. *Totdeauna prezent în pupila și conștiința oamenilor, ... așa se vede ... locul unde Oltul pornește în lume.* BOGZA, C. O. 12.

— Scris și: (după fr., lat., it.) *present.* — Pl.: *prezenți, -te.* — Și: (rar) **prezínte** adj., (învechit) **prezénte** s. n., **prezínt, -ă** (scris *presint*), (popular) **zent, zănt** adj.

— Din fr. **présent**, idem, lat. **praesens, -ntis**, it. **presente.**

PREZENTÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică cereri, memorii, rapoarte etc. sau, p. ext., diferite obiecte) A înainta, a înmîna cuiva (pentru a lua, pentru a informa, pentru a rezolva etc.); a oferi, a da (pentru a lua, pentru a servi, pentru a consuma etc.). V. depune. *Secretariul și cu ... derectorul muzeului au prezentat această copie litografiată, ca pre un dar, prințipului.* AR (1829), 141[3]/10. *Muftiul ... prezintă sultanului o poemă jalnică compusă de Ali-Celebi.* BĂLCESCU, M. V. 180. *Mă invită lîngă dînsa, îmi prezentă o priză de tabac.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Turnă licoarea de foc cu mîna ei cea mică și o prezintă cu grație lui Păturică.* FILIMON, O. I, 141, cf. PROT.-POP., N, D., PONTBRIANT, D. *Profesorul a prezentat ministrului catalogul și creionul.* GALACTION, A. 24. *Am prezentat petiția la primărie și la bara parlamentului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Un picolo îi prezintă lista.* C. PETRESCU, C. V. 61. *Îndoit în unghi, prezenta colonelului un pahar de zeamă profirie, deasupra căreia fierbeau stropii, curat, ca la șampanie.* BRĂESCU, O. A. I, 95. *Ea veni la el, foarte aproape, și-i prezentă tablaua.* SADOVEANU, O. IX, 129. *Leu îi va prezenta flori în numele tineretului.* CĂLINESCU, S. 809. *Cu această ocazie ... i-a prezentat ministrului oferta firmei.* STANCU, R. A. IV, 376. ◇ Refl. pas. *Cere la Hugues să-ți gătească o mîncare ce ți se va prezenta într-o gingașă cutioară de hîrtie.* ODOBESCU, S. III, 24. ✦ (Cu complementul „omagii", „complimente", „salutări" sau cu un echivalent al acestora) A exprima, a arăta în mod oral și direct; a transmite. *Voi să-ți prezent salutațiile domnului meu.* CR (1848), 33[2]/51. *Te rog să prezentezi complimentele mele afectuoase familiei d-tale.* ALECSANDRI, S. 136, cf. ALEXI, W. *S-au înfățișat ca să-și prezinte omagiile.* SADOVEANU, O. V, 145. *Te rog să-i prezinți omagiile mele.* CĂLINESCU, S. 48. ◇ Expr. **A prezenta arma** = a mînui arma după anumite reguli militare, fixînd-o într-o poziție stabilită, pentru

a da onorul unui superior, unei personalități sau la o ceremonie. *Un soldat de santinelă ne prezintă arma izbind-o cu patul în pământ.* BART, S. M. 21. (În formule de comandă) *Pentru onor, înainte, prezentați arm!* PREDA, M. 91.

2. Tranz. (Complementul indică oameni sau creații, manifestări ale lor, aspecte ori rezultate ale unei activități, spectacole etc.) A înfățișa, a arăta sau a reprezenta, a susține (înaintea cuiva) pentru a lua cunoștință, pentru a hotărî etc.; a face cunoscut, a aduce la cunoștință (cuiva); a descrie, a zugrăvi; (învechit, rar) a prezentui. *Sunetul a lirei mele în trecutul să-i repoarte Pe strămoși să-i prezenteze, ce-n rezbel, precum în pace Prin credință și unire aparau a patriei soarte.* ASACHI, S. L. I, 130. *Oștile îl priimiră știind înarmate și-l însoțiră până la cortul lui, unde-i prezintară ciflva robi.* BĂLCESCU, M. V. 105, cf. PONTBRIANT, D. *Acum aveți mulțumirea de a prezenta în fața publicului un buchet de produceri intelectuale.* ALECSANDRI, S. 30. *Spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate.* MAIORESCU, CRITICE, 93. *Cuvintele ... n-au altă virtute decît aceea d-a prezenta minții un înțeles neted și lesnicios.* ODOBESCU, S. I, 247. *Kir Ianulea-i isprăvit: acu nu-mi mai rămîne decît să-l dichisesc ... ca să-l pot prezenta în fața lumii.* CARAGIALE, O. VII, 118. *E nevoit să-și prezinte capitalul lui de cunoștințe și de observații.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 235. *Un fabricant prezintă unor vizitatori o mașină de fabricat cîrnați la minut.* C. PETRESCU, Î. I, 74. *Aspectele lumii și fenomenele naturii magul le prezenta în embleme.* SADOVEANU, O. XII, 11. *Pentru a descifra rostul convoiului de pe strada Rahmaninov vom prezenta pe fiecare erou în parte.* CĂLINESCU, S. 7. *Balzac a prezentat viața burgheziei franceze pe timpul „regelui cetățean".* RALEA, S. T. I, 91. *Organizațiile de partid sînt datoare să vegheze ca deputații ... să prezinte regulat dări de seamă.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 110. *Este foarte bine cînd scriitorii prezintă personagii și aspecte negative pentru a le biciui cu mijloace satirice.* V. ROM. ianuarie 1954, 246. *Orchestra simfonică ... a prezentat în fața copiilor un concert educativ.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 866. *Autorul cronicii teatrale prezintă subiectul piesei ... cu care s-a deschis stagiunea.* V. ROM. ianuarie 1965, 196. ◇ Refl. pas. *Se prepară în ministerul guerei un projet spre a se prezenta Camerelor.* CR (1848), 10^2/36. *Paralel este bine să li se prezinte elevilor mașinile folosite pentru condiționarea și tratarea semințelor.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. *Te întrebi de ce s-a prezentat piesa.* T februarie 1969, 87. ◇ Refl. *Adevărul ... se prezintă în acele momente dinaintea lui.* FILIMON, O. I, 104. *Negreșit că tabloul ce s-a prezentat la ochii scriitorului a fost măreț.* ODOBESCU, S. III, 93. ✦ (Rar) A reprezenta **(4)**; a fi reprezentantul a ... *Vadurile ... prezentează o cale de negoț.* GENILIE, G. 228/19. *Ermil prezintă o forță colectivă, o clasă viguroasă, ridicată pe sfărîmăturile alteia.* CĂLINESCU, B. I. 59. ✦ (Învechit, rar; complementul indică oameni) A desemna. *E prezentat pentru anul ăsta de candidat la prezidența Camerei.* CR (1848), 2^3/28.

3. Refl. (Despre oameni) A se duce, a apărea, a se înfățișa (din proprie inițiativă sau chemat anume) înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop); spec. a participa la un concurs, la un examen, la o întrecere etc. Cf. NEGULICI. *A se prezenta cineva cu o toaletă urîtă înaintea unei femei ... e o insultă foarte mare.* CR (1848), 10^3/49. *Ea nu veni. Mamă-sa se prezentă pentru dînsa.* BOLINTINEANU, O. 454. *Să sperăm că nu vor întîrzia să se prezinte.* CARAGIALE, O. VII, 6. *Se gîndi c-ar fi trebuit să-și pună reverenda înainte de a se prezenta profesorului.* AGÎRBICEANU, A. 34. *De la întîi, prezintă-te la liceu. S-a revenit asupra deciziei.* C. PETRESCU, Î. II, 152. *Cînd a sunat mobilizarea ... s-a prezentat la corp.* SADOVEANU, O. VI, 366. *Să se aleagă cineva, dacă se prezintă mai mulți.* ARGHEZI, S. XI, 80. *Mîine dimineață trebuie să mă prezint la minister.* CĂLINESCU, S. 434. *Te prezinți mîine dimineață la ora șapte.* V. ROM. octombrie 1954, 112. *Medicul se va prezenta la domiciliu.* BELEA, P. A. 194. *Urmase divorțul ... Pătrașcu ... nici nu se prezentă.* PREDA, M. S. 36. *Este bine ca bolnavul să se prezinte medicului chiar din momentul în care a observat hematuria.* ABC SĂN. 184. *El să prezenta Joi de dimineață La gheață răsneață.* BALADE, I, 399.

4. Tranz. și refl. A(-și) spune, celor de față, numele, titlurile, ocupația etc. cînd face cunoștință cu cineva; a (se) recomanda **(3)**, (învechit) a (se) recomăndălui **(3)**. *Permite-mi să-ți prezint pe tînărul Ghica din București.* GHICA, S. 156. *Îi prezentă pe Elvira, viitoarea sa consoarte.* FILIMON, O. II, 261, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Onorabile domn, permite-mi pentru ca să-ți prezant pe cetățeanul Dumitrache Titircă.* CARAGIALE, O. VI, 52. *Îți prezint pe prietenul meu Cîrmizescu.* PETICĂ, O. 293. *L-a dus deunăzi la părinții fetei, l-a prezentat și l-a lăudat.* REBREANU, R. I, 209. *Să-mi dați voie să vă prezint mai întîi pe directorul nostru.* C. PETRESCU, C. V. 333. *Îmi dați voie să mă prezint? ... Vartolomeu Diaconu, șeful halței.* id. A. 280. *Ăsta-i Sultanul! Ți-l prezint, spuse Jurcan.* VLASIU, D. 15. *Se prezentă cumpărătoarei, îi sărută mîna.* CĂLINESCU, S. 74. *Dă-mi voie să ți-l prezint pe tata.* STANCU, R. A. I, 252. *Pentru cei pe care n-am avut onoarea să-i cunosc, mă prezint.* H. LOVINESCU, T. 150. *Colonelul le prezentă ... un bărbat înalt negricios, cu o statură de luptător.* BARBU, P. 337.

5. Refl. A-i veni ori a-i reveni în minte, în amintire. *Cîte suvenire plăcute și triste i se prezentau.* BOLINTINEANU, O. 438. *Nici un fapt precis nu se prezintă amintirii lui.* VIANU, A. P. 387. *Deodată ideea decisivă se prezintă în minte.* RALEA, S. T. II, 20.

6. Tranz. A avea, a constitui un anumit aspect, o anumită caracteristică, o anumită valoare, o anumită importanță etc. *Măsura nu era rea, dar prezinta mari dificultăți.* FILIMON, O. I, 124. *Orice act emanat de la autorități prezentă, în general, o importanță mai mică decît actele private.* ARHIVA, I, 52. *Noul cunoscut nu prezinta nici un interes, nu vorbise nimic despre joc.* C. PETRESCU, Î. I, 182. *O fată de nouăsprezece ani ... prezenta particularitatea ... că e născută și botezată de sfîntul Dumitru.* BRĂESCU, O. A. I, 416. *Încercarea pentru mine prezintă oarecare greutate.* SADOVEANU, O. X, 23, cf. IORDAN, STIL. 125. *Universul lui sonor prezintă o mare diferențiere a senzațiilor.* VIANU, A. P. 229. *Banii pentru el nu prezintă atracții.* CĂLINESCU, B. I. 163. *Ciocul prezintă de obicei dimensiuni mai mici.* LINȚIA, P. II, 133. *Cuvîntul nu prezintă decît false probleme de formă.* GRAUR, E. 81. *Afacerea prezintă riscuri pentru mine.* H. LOVINESCU, T. 147. *Cercetările noastre mai prezintă încă un avantaj.* BARANGA, I. 168. *Bolnavul prezintă febră, puls rapid, dureri de cap.* BELEA, P. A. 141. *Ceea ce poate să prezinte interes pentru dumneata este o anumită criză prin care au trecut relațiile mele.* PREDA, R. 36. *Manuscrisul prezintă interes și pentru relatarea anumitor elemente intime.* S iulie 1960, 53. *Tineri amîndoi, prezentau afinități temperamentale.* V. ROM. august 1963, 168. *Mai sînt profesori ale căror lecții prezintă unele neajunsuri din punct de vedere metodic.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. *Persoanele care prezintă semne de boală nu se vaccinează.* ABC SĂN. 366. *Occidentul nu prezintă sub specia aspectului zidurilor o varietate cu mult deosebită de a unui cimitir de monumente și inscripții.* ARGHEZI, B. 58 ✦ Refl. A avea înfățișarea (reală sau aparentă) de ..., a se înfățișa ca ... *Problema se prezentă mai mult decît enigma, Ci studiind progresul cu istoria-n mînă Se poate ca-n enigmă s-aflăm și adevărul.* HELIADE, O. I, 381. *O căsătorie ce se arată prost poate să sfîrșească mai bine decît altele care se prezentau cu toate garanțiile de fericire.* BRĂESCU, O. A. II, 395. *Bacilul se prezintă sub formă de baston.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 158. *Acuma chestia* [averii rămase] *se prezintă puțintel cam încurcată.* SADOVEANU, O

IX, 158. *Virusurile se prezintă sub formă de corpusculi.* ABC SĂN. 388. *Piesa se prezintă ca o incursiune ... în lumea ... jucătorilor de fotbal, în intenția de a combate cultul vedetei.* T iunie 1964, 90.

— Scris și: (după fr.) *presenta.* NEGULICI. — Prez. ind.: *prezint* și (învechit) *prezentez, prezént.* — Și: (învechit) **prezintá** (scris și *presinta,* ANTONESCU, D.), (franțuzism învechit) **prezantá** vb. I.

— Din fr. **présenter.**

PREZENTÁBIL, -Ă adj. **1.** (Mai ales despre oameni) Care are o înfățișare plăcută, care se prezintă **(6)** bine, frumos, îngrijit. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Se aflau într-un echipagiu așa de puțin prezentabil.* ODOBESCU, S. I, 385, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Locuința șefului de stație ... cerea mobilă, scorțuri pe jos, un salonaș prezentabil pentru mosafiri.* C. PETRESCU, R. DR. 74. *Da, prezentabil mai ești, șefule!* P. CONSTANT, R. 108. *E un bărbat prezentabil, dar ascunde în el ceva nelămurit.* H. LOVINESCU, T. 329, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar; despre abstracte, cantități etc.) Care merită sau poate fi, trebuie să fie prezentat, luat în considerație (prin importanță, semnificație etc.). *Îți promit să notez de-aci înainte diverse cugetări ce-mi trec prin gînd ... și să-ți comunic cînd vor forma o cîtime prezentabilă.* ALECSANDRI, S. 78, cf. CADE.

— Scris și: (după fr.) *presentabil.* NEGULICI, PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezentabili, -e.* — Și: (învechit, rar) **prezintábil, -ă** (scris *presintabil)* adj. PONTBRIANT, D.

— Din fr. **présentable.**

PREZENTÁRE s. f. Faptul de a (s e) p r e z e n t a. **1.** Înaintare, înmînare, predare a unei cereri, a unui act, a unui bun etc. Cf. p r e z e n t a **(1).** Cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., DL.

2. Înfățișare, arătare a aspectelor unei activități, a rezultatelor unei cercetări, a unui program etc.; descriere, zugrăvire a ceea ce s-a întîmplat, a ceea ce își imaginează cineva etc. Cf. p r e z e n t a **(2).** Cf. PONTBRIANT, D. *Poți să-ți închipui tu Dodoache tainica mea satisfacție la prezentările clinice, voi ... făceați cerc în jurul meu.* GALACTION, O. A. I, 39. *Toată arta lui Caragiale tinde către prezentarea directă a omului.* VIANU, A. P. 134. *Întreaga operă a lui Balzac e prezentarea burgheziei.* SADOVEANU, E. 254. *Prezentarea dărilor de seamă ajută organelor de partid să-și îmbogățească experiența.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 13. *O formă eficientă de muncă cu elevii este prezentarea de audiții pe clase.* GÎ 1962, nr. 652, 5/2. *Regizorul ... a încercat să dea măreție și sublim eroilor, diminuînd, în prezentarea scenică, divinitățile.* T mai 1964, 92.

3. Înfățișare înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop). Cf. p r e z e n t a **(3).** *Prezentare la post.* DL.

4. Faptul de a(-și) spune, celor de față, numele, titlurile, ocupația etc. cînd face cunoștință cu cineva; recomandare **(3),** recomandație **(3),** (franțuzism) prezentație. Cf. p r e z e n t a **(4).** Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aici doi oameni care nu se cunosc nu au trebuință de intervenirea unui al treilea ca să înlesnească formalitatea prezentării.* GANE, N. III, 192. *Făcu prezentările, căci ... nu cunoștea pe nimeni.* REBREANU, R. II, 222. *După ce s-au făcut prezintările, m-am socotit dator să fac aluzie la asemănarea cu marele corsican.* SADOVEANU, O. X, 572. *După obișnuitele prezentări și ceremonii, pașa ne urează bună venire.* BART, S. M. 22. *Sfîrșind prezentarea, părăsi brațul lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Îl scăpă din încurcătură Andrei, care făcu prezentările, ca unul ce-l cunoștea pe Ptiu de la București.* MIHALE, O. 422. *După ce se terminară prezentările, un soldat aduse gustări.* BARBU, P. 337.

— Pl.: *prezentări.* — Și: (rar) **prezintáre** (scris și *presintare,* PONTBRIANT, D.) s. f.

— V. **prezenta.**

PREZENTATÍV, -Ă adj. (Neobișnuit; despre interjecții) Deictic. *Interjecțiile de felul lui „mă", „fă", „bre" ... sau cele prezentative ca „na", „ian", „iată" ... sînt asemenea apeluri.* PUȘCARIU, L. R. I, 113.

— Pl.: *prezentativi, -e.*

— **Prezenta** + suf. *-tiv.*

PREZENTATÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Persoană care prezintă **(2)** (publicului) programul unui spectacol, al unei emisiuni radiofonice, un interpret al unui asemenea spectacol sau al unei asemenea emisiuni etc. *Prezentatorul găsește mijloace ingenioase de a trezi interesul ascultătorului.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 6/6, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Persoană care prezintă **(4)** pe cineva cuiva. Cf. PROT.-POP., N. D., DDRF.

— Scris și: (după fr.) *presentator.* PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezentatori, -oare.* — Și: (învechit, rar, prin adaptare la sistemul fonetic popular) **prezentătór, -oáre** (scris *presentător,* DDRF) s. m. și f. DDRF.

— Din fr. **présentateur.**

PREZENTÁȚIE s. f. (Franțuzism) Prezentare **(4).** Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Fac lesne cunoștință între dînșii, fără mijlocirea prezentațiilor cerute în societate.* BOLINTINEANU, O. 289. *Putea să mai aștepte Magda cu marafeturile prezentațiilor.* HOGAȘ, M. N. 29, cf. DL, DM.

— Scris și: (după fr.) *presentație.* PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezentații.* — Și: **prezentațiúne** (SCRIBAN, D., DL; scris și: *presentațiune,* BARCIANU), (învechit, prin adaptare la sistemul fonetic popular) **prezintățiúne** (scris *presintățiune,* PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din fr. **présentation.**

PREZENTAȚIÚNE s. f. v. **prezentație.**

PREZENTĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **prezentator.**

PREZÉNTE s. n. v. **prezent**[2].

PREZENTÍN s. n. = (învechit) **pezăntin;** numele unui sortiment de brînză nedefinit mai îndeaproape. *4 funți prezintin* (a. 1787). IORGA, S. D. VIII, 14. *Fă o tocătură ... în care să pui ... cașcaval sau prezăntin ras.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 14/7, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl: *prezentinuri.* — Și: **prezentínă** (TDRG) s. f., **prezăntín, prezintín** s. n.

— Din it. **presentino.**

PREZENTÍNĂ s. f. v. **prezentin.**

PREZENTÍR subst. (Ban.) Faptul de a prezenta **(1)** arma la o ceremonie sau la o paradă militară. Cf. JAHRESBER. X, 203. *Mă scoate la egzefir Și mă-nvață prezentir.* HODOȘ, P. P. 277. ◇ Expr. **A face prezentir** = a defila. *Am învățat mușterău cu puști dă lemn și-am făcut prezentir la Sorogău.* ARH. FOLK. III, 80, cf. 155.

— Pl.: ?

— După germ. **präsentieren.**

PREZENTUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A prezenta **(2).** *Vidra, săraca, toată dovada ispitii cum se cade ne prezentuiașe.* CANTEMIR, IST. 49, cf. id. HR. 360.

— Prez. ind.: *prezentuiesc.*

— **Prezent**[2] + suf. *-ui.*

PREZENTURÉLE s. n. pl. (Neobișnuit) Diminutiv al lui p r e z e n t[1]. *Ea nu m-ascultă și primește*

de la dînsul cînd un tulpan, cînd alte presenturele. I. NEGRUZZI, s. I, 127.

— Scris: *presenturele.*

— **Prezenturi** (pl. lui *prezent*[1]) + suf. *-urele.*

PREZÉNȚĂ s. f. (În opoziție cu a b s e n ț ă) Faptul de a fi prezent[2] **(3)**; existență a cuiva sau a ceva într-un anumit loc sau timp; (învechit rar) preființă; p. e x t. (concretizat) ființă (s-o altă realitate concretă) prezentă[2] **(3)** undeva; s p e c. (concretizat) ființă care se remarcă prin activitatea desfășurată într-un anumit domeniu. *A îngerilor prezențiе, adecă totdeauna împreună-ființă.* CANTEMIR, ap. ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 310. *Prezența ta aci mă insultă, tu mă tratezi ca pe cel mai din urmă din popol.* LĂZĂRESCU, s. III, 119/24. *Prezența lui mă supără.* NEGRUZZI, s. III, 69. *Prezența ta aici insultă acest corp nobil.* BOLINTINEANU, O. 466. *De ce nu profiți de prezența socrilor și nu te repezi ... măcar pe o zi-două aci?* CARAGIALE, O. VII, 168. *Nimic nu cruță ... cînd e vorba să înlăture din cale-i prezența unui om superior.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 202. *Prezența lui Raul Brumaru continua să-l sîcîie.* REBREANU, R. I, 174. *Tîrziu numai observă prezența lui.* C. PETRESCU, Î. I, 116. *Se despărțiseră unul de altul fiindcă aveau nevoie să fie singuri cu adevărurile și minciunile sufletelor lor, nealterate de altă prezență.* TEODOREANU, M. II, 278. *Urma să păstreze tăcere, dorind ... să fie scutită de o prezență neplăcută.* SADOVEANU, O. XI, 80. *Uimirea cu care a fost uneori primită proza lui Arghezi a fost provocată de prezența unor procedee ... inedite.* VIANU, A. P. 265. *Simpla prezență a unui bărbat, mai cu seamă tînăr și necăsătorit, o emoționa.* CĂLINESCU, E. O. I, 69. *Nu mai aveau cum să facă vreo greșeală și să le dezvăluiască la toți prezența.* CAMIL PETRESCU, O. II, 107. *Prezența simultană a norilor și a lunii pe cer prilejuiește lumii spectacolul ei cel mai încărcat de o grea, aproape insuportabilă frumusețe.* BOGZA, C. O. 52. *Informase centrul despre prezența în oraș a doctorului.* STANCU, R. A. IV, 77. *Prezența lui Țugurlan stăruia mereu între ei.* PREDA, M. 145. *Într-o zi prezența mea va începe să te sîcîie, apoi să te apese.* T februarie 1964, 23. *Prin prezența lor activă în viața colectivității ... și-au cîștigat stima și încrederea cetățenilor.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693. *Nu e remarcabilă nici o prezență actoricească.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 5/5. ◇ *Condică* (sau *caiet, listă* etc.) *de prezență* = registru (sau caiet, listă etc.) în care semnează cei prezenți la serviciu, la un curs, la o ședință etc. Cf. DM, DEX. ◇ L o c. p r e p. **În prezența** (cuiva) = fiind (cineva) de față; în fața, înaintea (cuiva). *Mergeți dar să-i aduceți în prezența noastră.* ALECSANDRI, T. I, 409, cf. BARCIANU. *I-am citit în ochi un fel de teamă în prezența unui act absurd.* C. PETRESCU, Î. II, 110. *Făcea apelul recruților ... în prezența căpitanului.* BRĂESCU, O. A. I, 271. *Ne găsim deci în prezența a două forme de cultură, care evoluează și se precizează cu trecerea timpului.* OPRESCU, s. 199. ◇ E x p r. **(A avea) prezență de spirit** = (a avea) însușirea de a acționa repede și la timp în împrejurări dificile și neprevăzute. *Mă sforțai îndată a-mi însuși acea ... presință de spirit.* BREZOIANU, Î. 31/22. *Curajul și prezența de spirit a lui Magheru scapă situațiunea.* GHICA, A. 27. *Dacă ... n-avea prezență de spirit, ori intra ea subt roate, ori intram și ne răsturnam noi în șanț.* REBREANU, R. I, 154. *Parcă n-ai ști că e deștept, are prezență de spirit, are curajul opiniei.* MIRONESCU, S. A. 108. *Un bărbat, chiar cînd e numai abia trecut de vîrsta copilăriei, are alți ochi și altă prezență de spirit în asemenea împrejurări.* C. PETRESCU, C. V. 171. *Trebuie ... prezență de spirit pentru zborul acesta fulgerător al rafelor.* SADOVEANU, O. X, 486. *Eroul pozitiv este deci inteligent, plin de prezență de spirit, brav.* CĂLINESCU, C. O. 275.

— Scris și: (după fr.) *presență.* PROT.-POP., N. D. — Pl.: (rar) *prezențe.* — Și: (învechit) **prezéntie, prezință** (scris *presință*) s. f.

— Din fr. **présence.** — **Prezențiе**<lat. **praesentia.**

PREZÉNȚIE s. f. v. **prezență.**

PREZERVÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Livresc) A (se) feri, a (se) apăra, a (se) păzi **(I 3, 4)** de un rău (fizic sau moral). *Nice nu știu nice un remediu (leac) carele pe cineле ce e mușcat de alt cine turbat să-l fi putut preserva.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 113/15. *M-am recomandat numai lui Dumnezeu ... care totdeauna m-a prezervat.* CR (1848), 26[3]/65. *Această apă ... păzește (prezervează) pe om de felurite molipsiri.* CORNEA, E. II, 108/15, cf. NEGULICI, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ezită a o deschide, cum făcea nu rareori cînd voia să-și prezerve spiritul de preocupări supărătoare.* CĂLINESCU, B. I. 157, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după lat., fr.) *preserva.* — Prez. ind.: *prezérv* și (învechit) *prezervez.*

— Din lat. **praeservare,** fr. **préserver.**

PREZERVÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (s e) p r e z e r v a și rezultatul ei; (rar) prezervație. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Nu trăda numai față de poloni — o trădare pe care o recomanda ... instinctul de prezervare — ci și față de imperiali.* IORGA, L. I, 312, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *preservare.* PONTBRIANT, D. — Pl.: *prezervări.*

— V. **prezerva.**

PREZERVATÍV, -Ă adj., subst. **1.** Adj., s. n. și (învechit) f. (Remediu, soluție etc.) care servește la prevîntîmpinarea unui inconvenient (mai ales a unei boli). Cf. ÎNV. TAB., ap. URSU, T. Ș. 260. *Mijlociri preservative și curative.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 21/14. *Asupra acestei pierzătoare boală de vite pînă acum altă preservativă ... nu ne iaste cunoscută.* ib. 28/11. *După ce s-au înarmat cu prezervativul sau antifarmacul împotriva veninului vietăților, au înghițit 40 grăunțe de fosfor.* AR (1829), 44[2]/2. *În zădar l-au îmbiet ... cu prezervativul nou, ce avea să-l apere de toată vătămarea.* ib. 167[2]/17. *Oțet de patru hoți, prezervativ (apărător de boale), antiseptic (opritor de întinderea gangrenii).* CR (1831), 158[2]/25. *Mijloacele preservative împotriva molimei venerice se pot împărți în trei clase.* CUCIURAN, M. 12[v]/33. *După schimbarea vremii să li se dea și doftorii feritoare (preservative).* HUBOGI, Î. 59/24. *Se pot întrebui ca mijloace de casă preservative asupra temerii de moarte.* VASICI, M. II, 44/13. *De molipsirea veneriei ... nu ajută mult nici o precaufie, nici o preservativă, după cum vom vedea.* id. ib. 130/3. *Mijloacele preservative (feritoare) și igienice.* MAN. SĂNĂT. 68/18, cf. STAMATI, D. *Sarea este un prezervativ sigur al boalelor dobitoacelor.* PENESCU, M. 66/17, cf. PROT.-POP., N. D. *El purta vin de șampanie în tot locul cu dînsul ca prezervativ împotriva frigului.* BOLINTINEANU, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, NICA, L. VAM. 203. *Inconștientul e un prezervativ, o sentinelă care anunță pînă la ce grad poate merge oboseala normală.* RALEA, S. T. II, 69.

2. S. n. S p e c. Mic tub elastic închis la un capăt, folosit de bărbați (în timpul contactului sexual) ca mijloc de protecție împotriva bolilor venerice sau ca mijloc anticoncepțional. Cf. ABC SĂN. 39.

— Scris și: (după fr., lat., germ.) *preservativ.* — Pl.: *prezervativi, -e* și (învechit, rar) *prezervătivi, -e* (DRĂGHICI, D. 153/14).

— Din fr. **préservatif,** lat. **praeservativus,** germ. **Präservativ.**

PREZERVATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Prezervativ **(1).** *Condimenții nu sînt substanțe asimilable, ci elemente preservatoare ale unei bune mistuiri.* MAN. SĂNĂT. 34/6.

— Scris: (după fr.) *preservator.* — Pl.: *prezervatori, -oare.* — Şi: **prezervatóriu, -ie** (scris *preservatoriu,* MAN. SĂNĂT. 193/9) adj.
— Din fr. **préservateur.**

PREZERVATÓRIU, -IE adj. v. **prezervator.**

PREZERVÁŢIE s. f. (În dicţionarele din trecut) Prezervare. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pl.: *prezervaţii.* — Şi: **prezervaţiúne** s. f. ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Din fr. **préservation.**

PREZERVAŢIÚNE s. f. v. **prezervaţie.**

PRÉZEŞ s. m. (Învechit şi regional) Preşedinte **(1).** *Protopopul, din cuviincioase pricini, nu poate să fie prezeşiu într-acea cauză.* AARON, în CONTRIBUŢII, III, 123. *Să duce ... la ... prezeş şi zice ...* id. ib. *Bate, Doamne, prezăşu, Care-n-dreaptă ghezăşu.* BÎRLEA, L. P. M. II, 156, cf. 493.
— Pl.: *prezeşi.* — Şi: (învechit) **prézeşiu** s. m.
— Cf. lat. p r a e s e s.

PRÉZEŞIU s. m. v. **prezeş.**

PREZICĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f. Persoană care pretinde că ar avea darul de a ghici viitorul şi care practică (pentru bani) divinaţia; ghicitor. V. a s t r o l o g, c h i r o m a n t. Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Totuşi acolo, la celebra prezicătoare, se strecoară oameni pe furiş.* C. PETRESCU, C. V. 258. *Am chemat prezicătorii egipteni, ... iar aceştia ziseră că luna întunecată e piază rea.* CĂLINESCU, S. 828. *Prezicătoarea studiase, cum susţinea, şi grafologia la Paris în afara ştiinţelor oculte.* BARBU, P. 167. *Cei mai profunzi critici sînt cei care explică valorile clasice, şi nu prezicătorii.* V. ROM. iunie 1965, 25, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *prezicători, -oare.*
— **Prezice** + suf. *-ător.*

PREZÍCE vb. III. T r a n z. (Mai ales despre oameni) A arăta, a anunţa dinainte ce se va întîmpla, a p r e v e s t i[1] **(1)**; s p e c. a proroci, a profeţi; (regional) a obroci[2], a pohibi **(2).** V. p r e v e d e a. Cf. DRLU. *Înrădăcinaţi în asemenea greşite idei, unii au prezis ... că venirea cometului din anul 1832 ar fi spre perirea lumii.* AR (1832), 56[2]/34. *Eu doresc ca lucrurile pe care le-am prezis acolo să nu se adevereze.* GT (1839), 102[2]/4. *Cînd fusta-rîndunelei se închide noaptea prezice zi frumoasă.* CR (1846), 196[1]/4. *Voi prezice apoi libertinilor (desfrînaţilor) că ... şi-au uzat ... frumoasa lor sănătate.* MAN. SĂNĂT. 342/6. *În blestemul său, tatăl tău prezisese că vei sfîrşi prin o crimă.* NEGRUZZI, S. III, 158. *Cîte într-al tău nume ne sînt făgăduite, O, an prezis atîta, măreţ reformator.* ALEXANDRESCU, M. 5. *Cum va fi personalitatea artistică a lui Coşbuc, care caracter va învinge, cine putea s-o prezică?* GHEREA, ST. CR. III, 128, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu-i zice nimeni nimic, ba-l laudă toată lumea şi-i prezice viitor mare.* REBREANU, I. 431. *I-am prezis lucruri mari în cariera literară.* SADOVEANU, O. XI, 605. *Nu m-a criticat nimeni, cum îmi prezisese doctorul Munteanu.* PREDA, R. 41, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ R e f l. p a s. *Eclipsele se pot prezice cu siguranţă.* ŞĂINEANU, D. U. ✦ S p e c. (În superstiţii; complementul indică soarta, destinul, viitorul etc. cuiva) A ghici cuiva în cărţi, în cafea, în palmă, într-un horoscop etc. *Un oraclu a prezis maică-si, încă pînă a nu-l naşte, că va fi împărat.* PLEŞOIANU, T. IV, 164/15. *Mi-a prezis o vrăjitoare că de nu m-oi mărita în anul acesta am să mă găsesc într-o primejdie de moarte.* ALECSANDRI, T. I, 410. *Va ajunge ministru. Deşi nu sînt Mafalda, prezic.* STANCU, R. A. IV, 369. *În horoscopul calendarului meu sînt prezise catastrofe.* H. LOVINESCU, T. 155, cf. M. D. ENC.
— Prez. ind.: *prezic.*
— Pref. *pre-* + **zice** (după fr. *prédire).*

PREZÍCERE s. f. Faptul de a p r e z i c e; anunţare a ceea ce urmează să se întîmple, ceea ce urmează să se întîmple anunţat de cineva sau de ceva, p r e v e s t i r e, (rar) p r e v e s t i t **(1)**, p r e d i c ţ i u n e, (învechit) p l a z[2], p r e z i s ă; s p e c. profeţie, prorocire. Cf. DRLU. *Era s-o mănînce după puţine zile, după prezicerea unui oraclu.* PLEŞOIANU, T. IV, 53/22. *Credea în preziceri, în visuri, în farmece.* ASACHI, S. L. II, 119. *Asupra noastră este o prezicere, o ursită care să împlinească mai totdauna.* NEGRUZZI, A. 29/1, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aşa e ... că s-a îndeplinit vorba mea? ... Acum rămîne să se îndeplinească şi cealaltă prezicere.* ap. TDRG. *Fiecare zi ... dovedi temeinicia prezicerilor lui Mache Petrescu, că nu face de avocat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 194. *Veşnicele preziceri ale lui Vasile Ciovîrf.* C. PETRESCU, Á. R. 53, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *preziceri.*
— V. **prezice.**

PREZIDÁ vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Complementul indică şedinţe, dezbateri, adunări etc.) A conduce în calitate de preşedinte **(1)**, şef etc.; (învechit) a preşedea, a prezidui, (învechit, rar) a prezidîrui. *S-au adunat sobor în costeiul Blajului, ... presidînd mai înainte numitul prea luminatul domnul episcop.* ŞINCAI, HR. III, 289/10. *Să aleagă deputaţi spre a se trimite întru adunarea dietei ... şi întru care va prezida însuşi m[aiestatea] s[a].* CR (1832), 312[1]/6, cf. VALIAN, V. *Iacov Mitropolitul, şeful spiritual în timpul acela ..., carele cu atîta bărbăţie prezida corpul boierimei.* ROM. LIT. 30[1]/5. *Acolo au odihna, locaş adînc, tăcut, Eroi ce mai-nainte mult zgomot au făcut. Un cap îi prezidează.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *Veniţe ca să prezideze Curtea cu juri.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *La masa Justiţiei, el prezida palid, atent.* GALACTION, O. A. II, 57. *Pentru plecarea mea la Nancy s-a ţinut un sfat de familie, prezidat de epitropul meu.* BRĂESCU, O. A. II, 114. *Consulul ... era vădit enervat; se stăpînea însă, prezidînd cu tact şi gravitate.* BART, E. 285. *Saferian, aproape culcat pe sofaua lui, părea a prezida o adunare.* CĂLINESCU, B. I. 167. *Directorul ... prezidează şi dă cuvîntul rînd pe rînd.* V. ROM. ianuarie 1954, 78. *Vancea prezidă şedinţa consiliului de administraţie.* VORNIC, P. 222. *El a organizat şi prezidat chiar o ... manifestaţie.* V. ROM. iulie 1962, 153. (R e f l. p a s.) *Jurnalurile nemţeşti povestesc că s-a format în Danimarca o soţietate pentru buna întrebuinţare a tipografiei, această soţietate se prezidează de d. profesor Klausen.* MN (1836), 10[1]/17. ◇ I n t r a n z. şi t r a n z. F i g. *Apollon ... prezida preste frumoasele meşteşuguri şi mai cu seamă preste poezie.* PLEŞOIANU, C. 114/13. *Cînd îşi arunca ochii pe oră îşi aducea aminte de fuga rapede a unchiaşului ce presidă asupra timpului.* HELIADE, D. J. 39/6. *Se dă numele de gimnastică ... la artea ce presidă la aceste exerciţii.* BREZOIANU, Î. 109/20. *Un gust de minune prezidase la acea ... simplă toeletă.* CR (1848), 13[2]/65. *Pe un surtucar obicinuita scurtime a frazei, brutalitatea faptului poate să-l înşele asupra ... adîncimii simţimentelor ce prezidă la săvîrşirea faptului.* GHEREA, ST. CR. II, 241. *Ca steaua lui Eminescu — a prezidat, după stingere, mult dor şi mult entuziasm.* GALACTION, A. 87. *E un fel de disciplină gravă şi neînduplecată — prezidată de un imposibil om cu uniformă.* SADOVEANU, O. IX, 246. *Un mister pare să prezideze şi la întemeierea unui oraş.* ARGHEZI, B. 125. *O chibzuială discretă prezida în economia lui.* CĂLINESCU, B. I. 86. *Există o unitate de concepţie a autorului, care prezidă toate ipostazele lui epice.* PERPESSICIUS, M. C. III, 218. ✦ A ocupa locul de onoare la o masă, la un dineu etc. *În domneasca sală se întinde masă; Mihail prezidă ăst banchet voios.* BOLINTINEANU, O. 54, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Mamaia ştia să primească ..., să prezideze o masă.* BRĂESCU, A. 184. *Prezidase multe mese rămase de pomină.* C. PETRESCU, Î. I, 5. ✦ I n t r a n z. şi t r a n z. (Rar) A fi prezent, a fi mar-

tor, a asista (avînd un cuvînt hotărîtor). *Cu o activitate rară la vîrsta sa, bătrînul vizir prezida la facerea podului.* BĂLCESCU, M. V. 110, cf. 30. *Ce zînă răufăcătoare a prezidat naşterea primului om şi pentru care greşeală l-a blestemat să fie toată viaţa victima iluziilor?* BRĂESCU, O. A. II, 359.

— Scris şi: (după lat., fr.) *presida.* — Prez. ind.: *prezidez*, pers. 3 şi (învechit) *prezidă.*

— Din lat. **praesidere**, fr. **présider.**

PREZIDÁRE s. f. Acţiunea de a prezida; (învechit, rar) preşedere. Cf. POLIZU, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prezidări.*

— V. **prezida.**

PREZIDÉNT s. m. (Astăzi rar) **1.** Preşedinte **(1)**. *Ministrilor, prezidenţilor ... să dă titulus exţelenţia sa.* EUSTATIEVICI, I. 108/25. *Prezidentul ... iaste cam supus viţe-craiului.* IST. AM. 22^{V}/10. *Presidentul de consiliu dedea socoteală la curte de toate fircumstenţiile treabei aceştia.* CALENDARIU (1794), 38/26. *Presidentul Soţietăţei din London.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 98/11. *Presidentul a măritei aceştii deputaţii iaste măriia sa domnul consiliar.* MONTAN, S. 25/11. *Président al crăiescului consilium.* CARCALECHI, C. 44/2. *Prezidentul crăieştii Academii a învăţaţilor.* LEON ASACHI, B. 16/2. *Logofătul ... la toate sfaturile iaste prezident şi director.* CANTEMIR, S. M. 186/8. *Înalta curte de revizie să va alcătui de toţi prezidenţii divanurilor.* CR (1833), 25^{2}/40. *Un tribunal judecătoresc ... compus dintr-un prezedent cu doi judecători.* GENILIE, G. 192/17. *Trimite la redacţie cuvîntul ce au zis d-lui ca prezident al comitetului de inspecţie.* MN (1836), 84^{1}/50. *De departe apoi ţinea De noblesă-un pergament Şi-n rezervă iată vine Un decret de prezident.* ASACHI, S. L. I, 278. *Va fi poate numit president al scriitoriului provisoriu.* CR (1846), 5^{1}/35. *Prezidentul corpului legislativ.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Prezidentul întrunirii ... îi spuse că ţara era nemulţămită.* SION, P. 217. *Devine prevăzător ca un prezident de cabinet.* FILIMON, O. I, 96. *Pune, rogu-te, pe lîngă iubitul nostru prezident, o vorbă bună şi pentru mine.* CARAGIALE, O. VII, 37. *Comitetul nostru astăzi V-a ales de prezident.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 180, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aşează pe masă, înaintea prezidentului, un buchet de flori.* AGÎRBICEANU, A. 510. *Ai pus pe cineva să vorbească cu prezidentul?* REBREANU, I. 326. *Dumnealui e magistrat, are să fie în curînd prezident.* BRĂESCU, O. A. II, 271. *Eşti un prezident de agenţie matrimonială.* VINEA, L. I, 42. ◇ Fig. *Vulcan, prezidentul focului, făcea trăsnetile lui Joe şi armele lui Marţ.* PLEŞOIANU, C. 114/7.

2. Preşedinte **(2)**. *Prezidentul Statorilor Unite Mexicane au dat un decret.* AR (1829), 7^{1}/20. *Prezidentul Greciei să gătească să trimeaţă deputaţi.* CR (1829), 270^{1}/7. *Prezedent amîndurora Prinţipaturilor.* CONOFAU, V. 18/19. *Revoltîndu-se de nou, negrii desfiinţară rigalitatea şi o prifăcu în dimocraţie, sub un prezident.* SĂULESCU, HR. II, 397/12.

— Scris şi: (după lat., germ., fr.) *president.* — Pl.: *prezidenţi.* — Şi: (învechit) **prezedént** (scris şi *presedent*, STAMATI, D.) s. m.

— Din lat. **praesidens, -ntis**, germ. **Präsident**, fr. **président.**

PREZIDÉNŢĂ s. f. (Învechit) Preşedinţie. *Ministerul franţez a declarat ... că va susţine candidatura d-lui Sauzet la prezidenţa Camerei.* CR (1848), 10^{2}/11, cf. 2^{3}/29, NEGULICI, POLIZU, SCRIBAN, D.

— Scris şi: (după fr.) *presidenţă.* NEGULICI.

— Din fr. **présidence.**

PREZIDENŢÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A alege, a numi preşedinte **(1)**. *Ea îl aşteaptă să vie isprăvnicii sau presidenţii.* NEGRUZZI, S. I, 239.

— Scris: *presidenţi.* — Prez. ind.: ?

— V. **prezident.**

PREZIDENŢIÁL, -Ă adj. Care aparţine unui preşedinte, privitor la un preşedinte, care este propriu unui preşedinte, de preşedinte; care emană de la un preşedinte; (rar) preşedinţial. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Pe estrada prezidenţială forfoteau secretari şi funcţionari.* REBREANU, R. II, 35. *Se instalase în scaunul prezidenţial, luînd în mînă frînele confederaţiunii micilor dorobanţi.* BRĂESCU, O. A. I, 21. *Consulul îşi pierdu calmul prezidenţial. Izbucni, strigînd şi bătînd cu pumnii în masă.* BART, E. 285. *Făcu un semn, un semn prezidenţial cu mîna, abia văzută din mîneca largă a giubelei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 374. *Pătrunse cel dintîi în biroul prezidenţial.* VINEA, L. I, 39. ◇ *Ordonanţă prezidenţială* v. ordonanţă **(I 1)**.

— Pronunţat: *-ţi-al.* — Pl.: *prezidenţiali, -e.*

— Din fr. **présidentiel.**

PREZIDENŢÍE s. f. **1.** (Astăzi rar; mai ales la sg.) Preşedinţie. Cf. ŞINCAI, în SFC III, 134. *Mulţi mijlocitori se ostenesc a înduplica pe contele de a mulţămi lăsîndu-se de prezidenţii în favorul prinţului Coburg.* AR (1830), 43^{1}/11. *Această axiomă îmi veni în minte din nemuritoarea cuvîntare a unui bărbat mare ce-a pus-o întrînd în prezedinţia Prinţipaturilor Rumâneşti.* CĂPĂŢINEANU, ‹. 3/7. *Supt prezidenţia cneazului Odobeschi au cercetat legiuirile de mai înainte.* ASACHI, I. 187/13, cf. VALIAN, V. *Partidul conservatoriu duce la presidenţie pe d. Sauzet.* CR (1846), 5^{2}/1, cf. STAMATI, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Prezidenţia Consiliului de Miniştri.* STANCU, R. A. IV, 423, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Veche diviziune teritorial-administrativă din India, în perioada cînd aceasta era posesiune engleză. *Posesiile engleze alcătuite din prezidenţia Calcuta.* GEOGR. N. 135/2, cf. CADE.

3. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Ceată, grup. *Te găseşti unde-s a îngerilor dzăci de mii, a întăi născuţilor bulciul, scaunele apostolilor, presidenţiile prorocilor, steagurile patriarşiior.* DOSOFTEI, ap. HEM 3 018.

— Accentuat şi: (regional) *prezidénţie.* BARCIANU. — Scris şi: *presidenţie.* — Pl.: *prezidenţii.* — Şi: (învechit) **prezedenţie** s. f.

— **Prezident** + suf. *-ie.*

PREZIDIÁL, -Ă adj. (Rar) Care ţine de prezidiu, privitor la prezidiu; care emană de la prezidiu; de prezidiu. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU. *Nu este nici potrivit, nici drept ... după înscrisul presidial ... ca să ceri ... un lucru imposibil.* SBIERA, F. S. 270. *Pierre-Nicolas Philippeaux, fost judecător prezidial.* CAMIL PETRESCU, T. II, 602, cf. DL, DM.

— Pronunţat: *-di-al.* — Scris şi: (după fr.) *presidial.* — Pl.: *prezidiali, -e.*

— Din fr. **présidial.**

PREZÍDIE s. f. v. **prezidiu.**

PREZIDIRUÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit, rar; complementul indică şedinţe, dezbateri, adunări etc.) A prezida. Cf. SFC IV, 142. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Tot lucrul unde stăpînul nu prezidiuiaşte adeaseori se prăpădeşte.* ŢICHINDEAL, F. 455/2.

— Prez. ind.: *prezidiruiesc.*

— Din germ. **präsidieren.**

PREZÍDIU s. n. **1.** (Învechit) Fortăreaţă, garnizoană (întărită); p. ext. comandă, conducere (a unei fortăreţe, garnizoane, cetăţi). *Cîţi au fost, cu comandanţii lor, pă toţi i-au omorît şi au luat ungurii prezidiile cetăţilor în mîna lor.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 328, cf. 387, PROT.-POP., N. D., SCL 1950, 77.

2. (Învechit) Preşedinţie. *Au poruncit să se ţină seim în Ardeal supt presidiul generariului Virmond.* ŞINCAI, HR. III, 266/9. *Deputaţia carea ocîrmuieşte fundusurile shoalelor naţionale purtătoriului de pre-*

sidium. MONTAN, s. 1/20. *În scaonul protopopesc unit, subt prezidia protopopului Dimitrie Vaida, s-au luat înainte cauza lui Toader Neag.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 118, cf. DRLU. *Mărita deputație carea administrează fundusurile aceloraşi sholc, purtătoriu de presidium.* TIN. ROM. 1/7. *Deregătoria centrală cea de căpetenic a carantinelor este Comitetul în carantine ... subt prezidiul ministrului dinlontru.* GT (1838), 16¹/20. *În august al anului trecut s-au şi orînduit ... o comisie cercetătoare sub prezidiul măritului domn.* ib. (1839), 25²/27.

3. Organ colectiv de conducere a unor instituții, organizații, consilii, adunări, şedințe etc.; grup de persoane ales pentru conducerea unor şedințe solemne, a unor adunări ale organizațiilor obşteşti etc. *Petițiunea înaintată la prezidiul gubernial.* BARIȚIU, P. A. III, 32, cf. BARCIANU. *Mi-a comunicat că prezidiumul mă roagă să iau şi eu cuvîntul la acel dineu.* D. GUSTI, P. A. 337, cf. STANCU, U.R.S.S. 48. *Adunările de activ trebuie conduse de un prezidium ales.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 12, 8. *La masa prezidiumului, lîngă scria întruna, străduindu-se să țină pas cu ceea ce spunea Filip.* V. ROM. mai 1954, 20, cf. PREDA, R. 58. *Se îndreaptă către o masă lungă de prezidiu împodobită cu flori.* T martie 1965, 59. ◇ *Prezidiul Permanent* = organ central al C. C. al P.C.R. ales de către acesta, care rezolvă problemele politice curente. *Prezidiul Permanent rezolvă problemele politice curente ale partidului.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689, cf. M. D. ENC. ✦ Organ colegial exercitînd funcția de şef al statului în unele țări socialiste. Cf. M. D. ENC.

4. (Învechit, rar) Ajutor, sprijin, concurs. Cf. PONTBRIANT, D.

— Scris şi: (după lat., germ.) *presidiu.* — Pl.: *prezidii* şi (învechit) *prezidiuri* (PONTBRIANT, D.). — Şi: **prezídium** (scris şi *presidium)* s. n., (învechit) **prezídie** s. f.

— Din lat. **praesidium,** germ. **Präsidium.**

PREZÍDIUM s. n. v. **prezidiu.**

PREZIDUÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit; complementul indică şedințe, dezbateri, adunări etc.) A prezida. *Rînduit ... a prezidui această obştească adunare* (a. 1831). URICARIUL, II, 212. *Făptui foarte mult pentru organizația bunelor întocmiri, însuşi preazeduind giudecăți.* SĂULESCU, HR. I, 172/2, cf. PROT.-POP., N. D. ◇ Intranz. şi tranz. Fig. *Noi ne unim cu părerea dumnealui marelui logofăt fiind întemeiat şi pe dreptul cuvînt şi pe prințipurile ce au preziduit la redacsia Organicescului Regulament.* BULETIN, G. (1844), 106²/4. *Dumnezeu care pe zidiri preziduieşte.* CONACHI, P. 292. *La noi n-a sosit vremea în care-nțelepciunea Preziduie în toate.* NEGRUZZI, S. II, 181. ✦ Intranz. A fi prezent, a fi martor, a asista (avînd un cuvînt hotărîtor). *Directorul* [spitalului] *... este îndatorit a prezidui în fieşcare lună ... la comisia doctorilor primari.* CUCIURAN, D. 6/20. *Au preziduit însuşi la acea operație.* CR (1848), 11²/8.

— Scris şi: *presidui.* — Prez. ind.: *preziduiesc* şi (învechit) *prezidui.* — Şi: **preazedui, preazidui** (scris *preasidui,* SĂULESCU, HR. I, 174/9) vb. IV.

— **Prezidiu** + suf. *-ui.*

PREZÍNT, -Ă adj. v. **prezent²**.

PREZINTÁ vb. I v. **prezenta.**

PREZINTÁBIL, -Ă adj. v. **prezentabil.**

PREZINTÁRE s. f. v. **prezentare.**

PREZINTĂȚIÚNE s. f. v. **prezentație.**

PREZÍNTE adj. v. **prezent²**.

PREZINTÍN s. n. v. **prezentin.**

PREZÍNȚĂ s. f. v. **prezență.**

PREZÍS, -Ă adj. (Învechit) Sus-citat, sus-amintit, sus-pomenit. *Al şaselea an după prezisa biruință, se află a fi venit ... la Nicheea ... Teofil al mitropolici Goției episcop.* ȘINCAI, HR. I, 41/8, cf. DRLU. *Fără a putea numitul proprietar al remorchiorului ... să facă la pre-zisa plată în cursul acestii vremi de ani 15 vreo ciuşi adăogire* (a. 1843). DOC. EC. 804. *Înaintînd cinstitii visterii pre-zisele bucăți de monedă, o roagă să binevoiască a da dezlegare ... de poate fi îngăduită a ei circulație într-această țară* (a. 1844). ib. 818. *Cumpărătoarea şi slobozirea pre-zisului praf de tun* (a. 1850). ib. 972, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Scris şi: *pre-zis.* — Pl.: *prezişi, -se.*

— Pref. *pre-* + **zis.**

PREZÍSĂ s. f. (Învechit) Prezicere. *Aceste prezise, adecă prorocii, ale împărătesei se împliniră toate întocmai.* GORJAN, H. II, 228/10, cf. POLIZU, DL, DM.

— Pl.: *prezise.*

— V. **prezice.**

PREZÍUĂ s. f. (De obicei precedat de prepoziții) Zi care precedă un eveniment, o întîmplare, un fapt; ziua precedentă; ajun. *Vorbeau repede, încurcat, şi-şi spuneau, mulțumiți, gheşefturile din preziuă.* DELAVRANCEA, T. 125. *Taraful lăutarilor ... împodobise din preziuă un cap mare de porc cu tibet canabiu şi albastru.* id. s. 182. *Din clara preziuă de toamnă Tu adormiseşi pătrunsă de soare.* BLAGA, P. 42. ◇ Loc. prep. **În** (sau **din**) **preziua ...** (sau, învechit, **prezilele ...**) = în decursul a 24 de ore care precedă începutul unei anumite zile sau momentul producerii unui anumit eveniment; în ajunul ..., cu o zi înainte de ...; p. ext. cu puțin timp înainte de ... *Altă cauză a nouei dezbinări între cei doi arhipăstori s-a iscat tot în prezilele conferenței naționale din 1863.* BARIȚIU, P. A. II, 159. *În preziua plecării el a stat singur, închis în odaie toată ziua.* VLAHUȚĂ, O. A. 124. *Credeam că sîntem în preziua unui război.* D. ZAMFIRESCU, A. 168. *Ideea domnului Niță se întinde ... Şi-n preziua alegerilor viitoare, în manifestul guvernului, ... articolul 18 sună deslușit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 147. *Un neastîmpăr mare, ca în preziua unei catastrofe, ... îmi fierbea în tot trupul.* GALACTION, O. A. II, 66. *Cu înduioşarea de deportat în preziua ostîndei, privea arbuştii exotici.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Citea ... şoptind cuvintele unul cîte unul, ca şcolarii în preziua examenului.* GALAN, B. I, 6.

— Pronunțat: *-zi-uă.* — Pl.: *prezile.*

— Pref. *pre-* + **ziuă.**

PRÉZLI subst. (Transilv.) Pesmet **(1)** (măcinat). *Carnea asta o frigem în prezli.* Com. din BAIA DE ARIEŞ — ABRUD, cf. LEXIC REG. II, 81, MAT. DIALECT. I, 88.

— Pl.: ? — Şi: **prézlu** subst. MAT. DIALECT. I, 88.

— Din magh. **prézli.**

PRÉZLU subst. v. **prezli.**

PRÉZLUŞ subst. v. **prezbus.**

PREZNÉL s. n. v. **prisnel.**

PREZOMPTÍV, -Ă adj. v. **prezumtiv.**

PREZOMPTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **prezumțios.**

PREZÓMPȚIE s. f. v. **prezumție.**

PREZOMTÍV, -Ă adj. v. **prezumtiv.**

PREZOMTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **prezumțios.**

PREZÓN s. n. v. **prizon**[1].

PREZONÉR, -Ă s. m. și f. v. **prizonier.**

PREZUMÁ vb. I. Tranz. (Livresc) A presupune **(2)**; a estima. *Aș putea prezuma ... că niște motive personale te face a dori să intri în posesia acestor scrisori.* CR (1848), 14[2]/73. *Concluziunile marinierilor îi a permis a prezuma că unele d-aceste văi în mijlocul oceanului cel mare ajung la o profunditate de patru mii de stînjeni.* ISIS (1859), 36/2, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Vătămarea este prezumată în cazul nulităților exprese, pînă la proba contrarie.* PR. DREPT, 851. ◇ Refl. pas. *Procentul beneficiului net al întreprinderilor comerciale se prezumează a fi egal cu 40%.* LEG. EC. PL. 160. ✦ Intranz. (Neobișnuit) A avea o părere bună despre cineva sau ceva. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prezúm* și (rar) *prezumez.*

— Din fr. **présumer.**

PREZUMÁBIL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care este de presupus, care poate fi presupus. Cf. PROT.-POP., N. D., LM, ALEXI, W.

— Scris și: (după fr.) *presumabil.* PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezumabili, -e.*

— Din fr. **présumable.**

PREZUMÁT, -Ă adj. (Livresc) Presupus[2]. *Despre absența prezumată.* HAMANGIU, C. C. 38, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. 1 046. *Un futil incident prezumat care lua la el proporții de tragedie.* RALEA, S. T. I, 92. *Metoda sa nu putea avea eficacitatea prezumată pentru că nu pleca de la postulatul concordanței necesare a legilor gîndirii cu legile naturii.* JOJA, S. L. 9. *Autorul prezumat al uneia din cărțile medievale despre doctorul Faust ... își trimite eroul să studieze aici* [în Wittenberg]. T iunie 1964, 52. *Furia subită ... l-a cuprins în fața asasinului prezumat.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 212.

— Scris și: *presumat.* — Pl.: *prezumați, -te.*

— V. **prezuma.**

PREZÚMPT, -Ă adj. (Învechit) Presupus[2]. *Mă mir cum se face ca pipele, prezumpte antice, ce s-au găsit în Francia ... să aibă ... forma subțire și ușoară.* ODOBESCU, S. II, 303. *Cauza este presumptă pînă la dovada contrarie.* HAMANGIU, C. C. 228, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Scris și: (după lat.) *presumpt.* — Pl.: *prezumpți, -te.*

— Din lat. **praesumptus.**

PREZUMPTÍV, -Ă adj. v. **prezumtiv.**

PREZUMPTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **prezumțios.**

PREZÚMPȚIE s. f. v. **prezumție.**

PREZUMPȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **prezumțios.**

PREZUMPȚIÚNE s. f. v. **prezumție.**

PREZUMTÍV, -Ă adj. **1.** (Despre succesori) Care urmează să moștenească, în mod firesc sau conform legii, un bun, un drept, o funcție etc. V. moștenitor, succesor. *Presumtivul clironom al tronului.* SĂULESCU, HR. II, 310/9, cf. NEGULICI. *S-a scris și la arhiducele Francise ca clironom prezumptiv.* BARIȚIU, P. A. I, 533, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Ei vor stărui a se face inventarul bunurilor succesiunei în prezența eredului presumptiv.* HAMANGIU, C. C. 216, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

2. Despre care există presupunerea că este (într-un anumit fel); presupus[2], (livresc) prezumat, (învechit și regional) prepus[3] **(I 2)**, (învechit) prezumpt. V. bănuit, ipotetic, închipuit, probabil. Cf. NEGULICI. *Această epistolă e adresată presumptivului meu ginere.* F (1874), 315, cf. ALEXI, W. *Zărise un portret al acestuia, executat de Aslan și oferit prezumtivului ministru.* CĂLINESCU, B. I. 55. *Prezumptiva descoperire a acestora era chiar mîndria ei cea mai mare.* BLAGA, Z. 113. *Ia un tramvai într-o direcție opusă cartierului său, ca urmăritorii prezumtivi să fie induși în eroare.* V. ROM. octombrie 1964, 93, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Modul prezumtiv* (și substantivat, n.) = mod al verbului care prezintă o acțiune ipotetică (în trecut sau în viitor); (rar) mod potențial **(II 2)**. *Cu viitorul I al auxiliarului „a fi" urmat de participiul prezent al unui verb se formează un mod pe care gramaticii de pe vremuri îl numeau prezumtiv sau potențial.* IORDAN, STIL. 165. *De cele mai multe ori viitorul anterior are valoare de prezumtiv perfect.* L. ROM. 1953, nr. 4, 45. *La o analiză mai atentă a faptelor se poate vorbi nu numai de un mod prezumtiv, ci și de o tendință către o conjugare aparte.* SG II, 54, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după lat.) *presumtiv.* — Pl.: *prezumtivi, -e.* — Și: **prezumptív, -ă** (scris și *presumptiv*), (învechit) **prezomptív, -ă** (scris *presomptiv*, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.), **prezomtív, -ă** (scris *presomtiv*, NEGULICI) adj.

— Din lat. **praesumptivus.** — **Prezomptív, prezomtiv** <fr. **présomptiv.**

PREZUMTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **prezumțios.**

PREZÚMȚIE s. f. **1.** Faptul de a admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat; ceea ce este admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat; presupunere, supoziție, ipoteză, (rar) presupus[3], (învechit și popular) prepus[1] **(I)**, (învechit și regional) prepunere **(2)**. *Adună fărîme de știri disparate, unele văzute sau controlate, cele mai multe simple zvonuri sau prezumțiuni.* BUL. COM. IST. II, 26. *Bucuros în gînd de a se fi înșelat asupra prezumțiilor.* ARDELEANU, D. 116, cf. CADE. *Didacticismul devine inutil și, prin prezumție, primejdios.* LOVINESCU, C. V, 34. *Încordarea relațiilor dintre Rusia și Turcia păreau a justifica aceste prezumții.* OȚETEA, T. V. 123. *Pot să-ți încredințez un secret? adică, propriu-zis, o prezumțiune serioasă?* CĂLINESCU, E. O. II, 147, cf. DM. *La nici unul dintre pașoptiști temeiurile credinței n-au rămas intacte ..., nu ajung nici măcar la un pesimism sistematic, întemeiat pe o prezumție filozofică.* V. ROM. ianuarie 1965, 109, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Neobișnuit) Pretenție **(3)**. *O traducere se cade să se ferească ... de prezumția de exactitate.* CĂLINESCU, C. O. 269.

2. Spec. Concluzie trasă de lege sau de un organ de jurisdicție asupra existenței unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit direct, ci cu ajutorul altor fapte, cunoscute și conexe. Cf. DDRF. *Presumțiunile sînt consecințele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut.* HAMANGIU, C. C. 298, cf. CADE. *Atîtea fenomene sociale care pot fi provocate de cercetător, fără ca prin aceasta să se calce vreo normă morală sau vreo prezumție juridică.* D. GUSTI, P. A. 135, cf. SCRIBAN, D., DM. *Prezumția dreptului de proprietate socialistă de stat își găsește suportul în ideea protecției absolute a dreptului de proprietate socialistă de stat.* PR. DREPT, 244, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Părere exagerată despre sine, încredere neîntemeiată în forțele, în meritele proprii, într-un sprijin venit din afară, în noroc etc. V. supraestimare, supraevaluare. *Viițiurile de care trebuie să te ferești mai mult sînt prezumția și mîndria.* KOGĂLNICEANU, S. 215. [Sînt] *ajunși în acel grad de prezumție, unde orice critică cît de justă li se pare pornită din invidie.* ALECSANDRI, S. 45, cf. MACEDONSKI, O. IV, 149, DDRF, BARCIANU. *Vădea la tot pasul o prosumțiune nemaipomenită.* SBIERA, F. S. 29, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu poate avea*

prezumția deșartă să creadă că va avea mai multe baionete decît au avut predecesorii lui. LIT. ANTIMONARHICĂ, 162. *Ar fi deci un fapt istoric numai prin prezumția trufașă de a-l impune atenției.* SADOVEANU, O. VIII, 333, cf. SCRIBAN, D. *Toată această risipă devine la omul de afaceri prezumție de credit.* RALEA, S. T. II, 223, cf. DL, DM. *Scriem ... nu pentru că avem neapărat prezumția de a atinge în lucrările noastre desăvîrșirea.* V. ROM. iulie 1962, 140, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după lat., fr.) *presumție.* STAMATI, D. — Pl.: *prezumții.* — Și: (rar) **prezumțiúne** (scris și *presumțiune)*, **prezúmpție** (scris și *presumpție*, PROT.-POP., N. D.), **prezumpțiúne** (scris și *presumpțiune*, ANTONESCU, D.), (învechit, rar) **prezómpție** (scris *presompție*, PROT.-POP., N. D.), **prosumțiúne** s. f.

— Din lat. **praesumptio, -onis**, fr. **présomption.**

PREZUMȚIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care are o părere exagerat de bună despre sine; (despre manifestări ale oamenilor) care exprimă, trădează înfumurare, îngîmfare, aroganță; înfumurat, îngîmfat, încrezut; arogant. *E foarte ambițios și prezumțios, deși se arată mult republican.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 278. *Neștiința și nerozia sînt prezumțioase.* I. POP, L. 71/12. *Nu sînt nici destul de naiv, nici atît de prezumțios ... ca să-mi permit a-mi face iluziuni.* GHICA, ap. CADE. *Jurnalistul teatral cată să se lupte neîncetat ... în contra șarlătaniei acreditate și prezumțioase.* FILIMON, O. II, 274. *Mă tem, stimați colegi, că mă veți crede, după cuvintele mele, mult mai presumțios decît sînt în realitate.* ODOBESCU, S. III, 645, cf. DDRF, BARCIANU. *Aceste amestecări premature în politică și această critică presumțioasă răci la unii politicieni români inima caldă și potoli viul interes.* SBIERA, F. S. 384, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Din energia unui creator ... de expresie artistică trăiesc imitatori prezumțioși.* LOVINESCU, S. I, 145. *Ești prezumțios și cu toate astea uneori parcă ți-e rușine de tine însuți.* CĂLINESCU, C. O. 133, cf. DM. *Un tînăr trebuie să fie viteaz și superb, în nici un caz prezumțios.* V. ROM. iunie 1965, 24, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după lat., fr.) *presumțios.* — Pronunțat: *-ți-os.* — Pl.: *prezumțioși, -oase.* — Și: **prezumpțiós, -oásă** (scris și *presumpțios)*, (rar) **prezumptuós, -oásă** (SCRIBAN, D.), (învechit) **prezumtuós, -oásă** (scris *presumtuos*, NEGULICI), **prezomptuós, -oásă** (scris *presomptuos*, PROT.-POP., N. D.), **prezomtuós, -oásă** (scris *presomtuos*, ARISTIA, PLUT.) adj.

— După lat. **praesumptuosus**, fr. **présomptueux.**

PREZUMȚIÚNE s. f. v. **prezumție.**

PREZÚSFIE s. f. v. **presustvie.**

PREZVÍTERĂ s. f. Soția prezbiterului[1]. *Ne luminează și pre noi, robii lui Dumnezeu, prezviterul Maftei și prezvitera Anastasia* (cca 1800—1820). ȘEZ. XVIII, 7. *Și părintele Irimia Iliuț și presvitera Maria acuma-s bătrîni.* SADOVEANU, O. X, 529, cf. SCRIBAN, D. 1 044, DM. *Mare năcaz mai avu presvitera părintelui.* ȘEZ. V, 1.

[1] — Pl.: *prezvitere.* — Și: **prezbiteră** (DM), **presviteră** s. f.

— Din ngr. **πρεσβυτέρα.**

PREZVITERIÁN, -Ă adj., s. m. și f. v. **prezbiterian.**

PRI prep. v. **pe.**

PRIABONIÁN subst. Etaj superior al eocenului din regiunile alpină și mediteraneană, caracterizat prin numuliți, echinide, lamelibranhiate, gasteropode etc. Cf. LTR[2], M. D. ENC.

— Pronunțat: *pri-a-bo-ni-an.*

— Din fr. **priabonien.**

PRIÁM, -Ă adj. v. **prian.**

PRIÁN, -Ă adj. (Popular; despre animale, mai ales despre boi și vaci) Care are părul cu pete sau cu dungi de altă culoare față de rest, de obicei albe. V. **bălțat, pestriț, tărcat**: Cf. CIHAC, II, 289, DDRF, DAMÉ, T. 28, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX, H II 26, 79, 117, 131, 143, IV 9, XII 274, XVIII 103. *Acesta a legat repede boul de-a curmezișul așa, că de departe să părea că este prian.* SBIERA, P. 240. *Bou bălțat, Bou prian, Cu jugu de leuștean.* ȘEZ. XIII, 12. *Vaca care s-ar goni în săptămîna asta, face vițel floriu (prian).* MUSCEL, 41, cf. CHEST. V 76/6, ALRM SN I h 179/386, A III 3, V 2. 15, 16, VI 3, 9. *Un porc prian.* MAT. DIALECT. I, 188. *Am o vacă priană, La tot satul dă hrană* (Moara). SBIERA, P. 320. *Am o vacă priană, Toată noaptea paște-n poiană* (Luna). CADE.

— Pronunțat: *pri-an.* — Pl.: *priani, -e* și (regional) *pricni, -c* (TDRG, H II 26). — Și: (regional) **priám, -ă** adj. ALR I 1 492/388.

— **Priu** + suf. *-an.*

PRIAPÍSM s. n. (Med.) Stare de erecție prelungită anormal, durcroasă a penisului, născută fără apetit sexual și adesea neurmată de ejaculare. *Să naște priapismos din ruperea vinelor mădularilor.* MEȘT. DOFT. II, 81[r]/13. *Priapism se 'zice patima trupească ce se întîmplă la barbați, cînd mădularul lor de-a pururi se irită și se învîrtoșează.* CORNEA, E. I, 136/18. *Acesta este un mijloc prețios de a triumfa de lovirile nimfomaniei, priapismului și satiriasei.* MAN. SĂNĂT. 106/24, cf. BIANU, D. S., D. MED., DEX. ◇ Fig. *Mă tulbură că nici măcar cuvîntul „înșelăciune" nu caracterizează starea de priapism dezgustător a cetățenilor tăi.* ARGHEZI, B. 20.

— Pronunțat: *pri-a-.* — Și: (învechit, rar) **priapismós** s. n.

— Din fr. **priapisme.** — **Priapismos** < ngr. **πριαπισμός.**

PRIAPISMÓS s. n. v. **priapism.**

PRIÁR subst. sg. v. **prier[2].**

PRIÁTEN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRIÁTIN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRIÁTNIC s. m. v. **prietnic.**

PRÍĂR s. n. v. **proor.**

PRIBÁG, -Ă adj., subst. v. **pribeag.**

PRIBĂGÉL s. m. v. **pribegel.**

PRIBĂGÍ vb. IV v. **pribegi.**

PRIBĂGÍE s. f. v. **pribegie.**

PRIBEÁG, -Ă adj., subst. **1.** Adj., s. m. și f. (Astăzi rar) Refugiat; emigrant; exilat. *Și intră Israil în Eghipetu și Iacovu pribeagu fu în țeara lu Hamu.* PSALT. 220, cf. CORESI, PS. 291/2. *Grecii nu putură răbda rușinea și dosada, ce se adunară toți mai marii de sfătuiră, și aleseră pre un pribeag de-l chema Tiverie.* MOXA, 377/31. *Auzindu de ciia pribegii carii era fugiți printr-alte țări de nevoia Ianculuș Vodă, cu dragoste s-au întorsu la domnu său, Pătru Vodă.* URECHE, L. 201. *Legat-au la această tocmală de pace să nu să priimască nici dentr-o parte pribegii și fugarii.* N. COSTIN, L. 306. *Au strînsu ciîva boieri moldoveni ce era în Țara Muntenească pribegi.* NECULCE, L. 102. *Au venit acei boieri pribegi cu oaste, pre gura Praovei și au avut război mare.* ANON. CANTAC., CM I, 117, cf. ANON. CAR. *Sînt pribag în țara Moldovii* (a. 1706). IORGA, S. D. IV, 72. *În locu-i veni Hasan pașa ... cu niște domni și boieri pribegi din Țara Românească.* BĂLCESCU, M. V. 88. *Corespundendu-se cu*

boierii pribegi, hotărîră peirea lui. NEGRUZZI, S. I, 144. *Ursan ... E de peste Milcov pribeag misterios.* ALECSANDRI, POEZII, 284. *Acolo periră, luptîndu-se vitejește, Badea clucearul și mulți alți oameni dintre pribegi.* ODOBESCU, S. I, 116. *Astfel umblă fiul împăratului din țeară în țeară, ca și un pribeag.* ISPIRESCU, L. 367. *Nu trece însă mult și înverșunații pribegi reintră în țară.* XENOPOL, I. R. V, 19. *Sat din margine de codru ... Ursitoarele rele scris-au Toți voinicii să te lasă Și-au orînduit să fie Un pribeag din orice casă.* GOGA, P. 129. *O soră mai mare a ei, Safta, ținea pe un pribeag muntean, Ivașco pîrcălabul.* BUL. COM. IST. I, 211. *În crud exil, pribeag prin țări străine, Visai atunci o vastă trilogie.* TOPÎRCEANU, B. 89. *Rînduim cuhnie la toți pribegii într-o văgăună pe malul Siretului.* GALAN, Z. R. 283.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care umblă (rătăcind) din loc în loc, rătăcitor; (persoană) care a venit din altă parte și s-a stabilit într-un (anumit) loc, străin, venetic, (învechit și regional) nemernic **(1)**. V. hoinar, peregrin. *Domnul hrănește pribegii.* PSALT. 303, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, CLEMENS. *Românii subt urmașii lui Dragoș petrecu o viață primitivă, și traiul lor ticnit, patriarcal ..., a: ună lîngă ei pe pribegii lor frați.* NEGRUZZI, S. I, 271. *Și dumneata, pribege, purtat din loc în loc, E timp să guști odihna în casa lui Moțoc.* ALECSANDRI, T. II, 82. *Cum n-oi mai fi pribeag De-atunci înainte, M-or troieni cu drag Aduceri aminte.* EMINESCU, O. I, 216. *Mă cuprind gînduri nebune și umblu pribeag prin lume.* SLAVICI, N. I, 104. *El vede încă că tot ce-i mai rămîne să facă e să plece pribeag în lume.* GHEREA, ST. CR. II, 175. *O, dac-ai fost ca să te duci În lumea tristelor năluci, De ce, frumosule pribeag, Ai mai trecut al vieții prag?* BELDICEANU, P. 74. *Dar dînsul vrea să iasă prin noapte și furtună, S-alerge fără țintă, nebun, un om pribeag.* COȘBUC, P. I, 141. *De-ar ocoli cu anii pămînturile toate, Să fugă de el însuși nici un pribeag nu poate.* CERNA, P. 69. *Primiți, primiți la vatra voastră Să lodinească și prigeabul.* IOSIF, PATR. 55. *Mai știi oare minte, frumoasă pribeagă, Acele nopți clare în aur scăldate?* PETICĂ, O. 76. *Uite bobii, fata maichii ... Cu dragoste s-arată crai pribeag pe drum de seară.* EFTIMIU, Î. 29. *Prin ce ținuturi rătăcești Pribeagă?* TOPÎRCEANU, O. A. I, 165. *La marginea cîmpiei, se arătaseră oameni pribegi.* SADOVEANU, O. VIII, 351. *Pribeag, cum sînt, Mă simt azi cel mai singuratic suflet Și străbătut de-avînt alerg.* BLAGA, POEZII, 41. *Pînă la sfîrșit, soarte se îmblînzise și nu se arătase vitregă cu orfanul desculț și pribeag.* C. PETRESCU, A. R. 189. *Semăna cu o țigancă pribeagă, cu fața arsă de vînturi și ploi.* PREDA, M. 174. *Numa ce răsună-n cale Chiot lung de către vale Și-n lumina răsfirată Un pribeag mi se arată.* DEȘLIU, M. 46, cf. A V 15, 18. *Dorule, copil pribeag, Mult mi-ești greu, dar mult mi-ești drag.* FOLC. TRANSILV. II, 63. ◇ Fig. *Ai știut că viața întreagă Trista-mi inimă pribeagă Tot pe tine te-a iubit?* EMINESCU, O. IV, 53. *Așa, ca o poveste pribeagă și măiastră, Cumplitul vînt de iarnă îmi cîntă la fereastră.* DEMETRESCU, O. 59. *Prin codru trecînd, Pribeagul vînt Se duce, cîntînd Funebru-i cînt.* NECULUȚĂ, Ț. D. 68. *Prin potopul veacurilor negre Ne-a luminat cărările pribege.* GOGA, P. 28. *Cine-mi luminează pragul? Este inima fierbinte ... Este dorul meu, pribeagul.* CERNA, P. 139. *Și din gură-n gură-acum, Umblă doina cea pribeagă.* IOSIF, V. 114. *Poeme dulci de vise, poeme de petale, Ce mor în tremurarea din mintea-ne pribeagă!* PETICĂ, O. 72. *Pe prichiciul cuptorului moș Costan șade pipernicit și tăcut, cu privirile pribege, cu gîndurile cine știe unde.* REBREANU, NUV. 136. *O, gînd amar ... singurătăți, Pribege seri de primăvară, Parfumuri ce se duc pe vînt.* BACOVIA, O. 166. *Faima și admirația din jurul meu ar putea — pentru cine știe ce inimă pribeagă — să-mi prefacă obrazul și să-mi scază slujenia.* GALACTION, O. A. I, 42. *Ziua de ieri ... S-a pierdut neputincioasă și pribeagă.* ARGHEZI, VERS. 195. *Cînd horesc horea pribeagă Toate oile mă-ntreabă.* FOLC. TRANSILV. I, 270. ◇ (Prin analogie) *Și iată colo-n ceruri pribegile din lume, Cucoarele în șiruri zburînd spre orizont.* ALECSANDRI, POEZII, 4. *Sperie ciinii pribegi prin canale.* BACOVIA, O. 21. *Ciinii pribegi rătăceau în amurg.* FRUNZĂ, Z. 71. *Iată se-ntoarseră cîrduri pribege, Vislind agale larguri de cicoare.* DEȘLIU, G. 29. *Toamna, pasărea pribeagă nu mai este agitată de frigurile împerecherii.* VÎN. PESC. noiembrie 1961, 11.

3. Adj. (Despre viață, mod de trai etc.) Care este specific omului pribeag **(2)**, care se desfășoară mereu în altă parte, din loc în loc. *Era ... Strînși Țiganii cu mic și cu mare, Părăsindu-și viață pribeagă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 79. *N-am să te-ntreb de unde vii, Nici de ce ți-s zilele pribege.* V. ROM. august 1962, 14.

4. Adj. (Despre ființe sau grupuri de ființe) Care s-a desprins de colectivitate, care s-a depărtat de ceilalți; singur, răzleț **(1)**; stingher. *El se inspiră de a cînta amorul și gloria, nu în zgomotul orașelor unde cîte o privighetoare pribagă, în alee trase cu sfoară, sloboade niște sonuri tînjitoare.* NEGRUZZI, S. I, 197. *Mari petroaie sure și murgi, unele grămădite la un loc ..., altele răsipite prin livezi ca vacile cînd pasc pribege.* ODOBESCU, S. III, 195, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Despre lucruri, plante etc.) Izolat sau situat la distanță de altul ori de alții; răzleț **(1)**. *Prin cîteva spărturi de nori de-abia se zărea cîte o stea pribeagă.* XENOPOL, ap. TDRG. *Codrul o ascultă, cîntînd povestea bradului pribeag.* BASSARABESCU, V. 52. *Unul plîngînd, o lacrimă pribeagă Pe rana ochilor se-ncheagă.* ARGHEZI, VERS. 368.

5. S. m. (Regional, mai ales în Maram. și Transilv.) Haiduc. *Decît cătană-n șireag, Mai bine-n codru pribeag.* ALECSANDRI, P. P. 294. *Du-mă, roibule, pribeag C-oi mînca frunză de fag Și-oi iubi ce mi-o fi drag.* TEODORESCU, P. P. 350, cf. T. PAPAHAGI, M. 159, 230. *Pribegii o vrut să ia stîna de la fată.* ARH. FOLK. I, 163. *Ciobre o fost on pribag din Batarci și nu s-o dat prins la panduri.* ib. VI, 213. *Cine m-a făcut pribeag, Pita și frunza de fag, Pita și dor de cel drag.* FOLC. TRANSILV. I, 153. *Duce-m-aș să fiu pribeag, Cu pușcă și cu bâltag.* ib. II, 568.

— Pl.: *pribegi, -ge* și (învechit) *pribeagi, -ge* (BIBLIA 1688, 56[1]/31). — Și: (învechit și regional) **pribág, -ă** adj., subst., (învechit) **priveág, -ă** (CLEMENS), **prebeág, -ă** (CORESI, PS. 291/2), (regional) **priblág, -ă** (ȘEZ. III, 86), **pribleág, -ă** (A V 15) adj., s. m. și f.

— Din v. sl. **прѣбѣгъ**.

PRIBEGÉL s. m. (Maram.) Diminutiv al lui pribeag **(5)**. *Sub cel corci de păducel Șede mîndru pribăgel. Mîndra șede lîngă el.* ȚIPLEA, P. P. 88, cf. T. PAPAHAGI, M. 104, 230. *Șede-ș mîndru pribăgel, Sup cel corj de păducel.* ARH. FOLK. I, 166.

— Pl.: *pribegei.* — Și: **pribăgél** s. m.

— **Pribeag** + suf. *-el.*

PRIBEGÍ vb. IV. Intranz. **1.** A-și părăsi sau a fi obligat să-și părăsească familia, rudele, locul natal, țara pentru a se refugia în alt loc, în altă țară; a trăi într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. V. refugia, emigra. *Și pribegi ... la Menelau.* MOXA, 352/21. *Avesalom cînd ucise pre frate-său, pre Avron, și pribegi de frica tătăine-său.* VARLAAM, C. 208. *Acestu Pătru Vodă daca au pribegilu în Țara Ungurească de nevoia văru-său ... n-au făcut zăbavă multă.* URECHE, L. 77. *Aceste toate neputîndu-le suferi boiarii ... s-au sfătuit pre taină să pribegească.* N. COSTIN, L. 556. *Moșiile ceaurului le-au dat Mihai-Vodă altor boieri, streini, iar nu neamului său, dzicînd că ceie ce-au pribegit cu moscalii au venit o împărăție și s-au hainit cu domnu cu tot.* NECULCE, L. 298, cf. ANON. CAR. *Fugînd să pribegească, el fugi pîn'în codrii Ciucului.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *O seamă de boiari, văzînd*

omorîrea acelor doi boiari mari, au pribegit în Țara Ungurească. R. POPESCU, CM I, 282. *Oarecînd, pribăgisă Alexandru Fariz de la Troada și mearsă la Menelau craiul.* ALEXANDRIA (1794), 75/17. *Au pribegit la unguri.* ȘINCAI, HR. II, 13/13. *Boierii sînt hotărîți a pribegi la unguri.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Moartea lui Arbore, pe care boierii o socoteau nedreaptă, ca fiind făcută fără judecată, împinse pe mulți din ei să pribegească în Polonia.* XENOPOL, I. R. IV, 223. *Șahul cel tînăr a pribegit la Bizanț.* SADOVEANU, O. XI, 591, cf. X, 106. *El cu domnul se-nvrăjbea Și călare pribegea Pe drumul Bugeacului ..., La saraiul hanului.* ALECSANDRI, P. P. 179. ◇ Tranz. fact. *Omorînd pe-al meu părinte, din Argos mă pribejești.* BELDIMAN, O. 96/10. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ciubuc Clopotarul, tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine și apoi a pribegit de-acolo ca și noi.* CREANGĂ, A. 19. *Cînd s-a putut tîrti, a pribegit din sat.* SADOVEANU, O. VIII, 537. ◇ (Prin analogie) *Albinele ... sau se întoarnă în cojnița cea părintească sau pribegesc.* ECONOMIA, 186/9. *Cîrdurile de cocoare ... Pribegit-au urmărite de al nostru jalnic dor.* ALECSANDRI, P. III, 7. *Nu mai sînt pe luncă flori, Văile-s deșarte; Țipă cîrduri de cocori Pribegind departe!* IOSIF, P. 52. *Spre toamnă ...* [berzele] *pribegeau spre țărmuri calde.* SADOVEANU, O. V, 445.

2. A rătăci, a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), a umbla de colo pînă colo. V. hoinări, peregrina, vagabonda. *Și toți țiganii de aci prin țară Pribegind, iară să împrăștiară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 424. *Tîlu pribegind și fiind iarnă și scumpeate mare nu i-au umblat prea bine.* BĂRAC, T. 37/28. *Căci, zicea el, că pribegește nu știu de cît timp.* ISPIRESCU, L. 123. *Toată noaptea argintată Pribegind pe drum m-am dus.* PETICĂ, O. 49. *După sfatul medicilor, a pribegit prin cîteva localități climaterice.* GALACTION, O. A. II, 310. *Încunjurai țările toate Și de bine n-avui parte; Că de mic am pribejit, Tot în streini am trăit.* POP., ap. GCR II, 233/24. *El s-a vorbit cu diaconeasa, Mult evlavioasa, Ca ei să trăiască Și să pribegească La călugărie, Viață prin pustie.* TEODORESCU, P. P. 34. *Cum ai venit, dragul tatei, unde ai pribegit, unde ai trăit așa de bine?* RETEGANUL, P. V, 6. ◇ Fig. *Mă văd fără veste pribegind pe răzoarele literaturii.* ODOBESCU, S. III, 12. *Mintea-i nepriponită pribegea pe aiurea.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 118. *Iată, Prahovița-n vale, Ca și tine-o alintă, Pribegind cu doru-i volnic!* COȘBUC, P. I, 168. *Gîndurile pribegeau spre căminurile părintești.* SADOVEANU, O. II, 99. *Gîndul nu cuprinsese forma ce pribegea prin haos.* PILLAT, P. 16. ◇ (Prin analogie) *Puține vite ... pribegeau ziua pe malurile gîrlei.* ODOBESCU, S. I, 148.

— Prez. ind.: *pribegesc.* — Și: (învechit și regional) **pribejí,** (învechit) **pribăgí, prebegí** (DRLU), (regional) **pripăgí** (ȚIPLEA, P. P. 114), **pripăjí** (VÎRCOL, V. 98) vb. IV.

— V. **pribeag.**

PRIBEGÍE s. f. **1.** Părăsire a familiei, a rudelor, a locului natal, a țării pentru a se refugia, a se stabili în alt loc, în altă țară; p. ext. viață dusă într-un loc străin, într-o țară străină (unde a fost obligat să se refugieze); timpul cît cineva duce această viață; stare, situație a pribeagului **(1)**; (rar) pribegire **(1)**. V. refugiu, emigrare, emigrație. Cf. pribegi **(1)**. *Au fost chemat înapoi din pribegie și au venit în Asiia.* N. TEST. (1648), 191^{V}/14. *Să-i întoarcă pagubele ce au avut în pribegie.* NECULCE, L. 290. *Sosise Grigorie Vodă den pribegiia lui de la Vinețiia.* R. POPESCU, CM I, 411, cf. ANON. CAR. *Toți boierii Țărei Românești cari scăpaseră de moarte și pribegie ... începură a se aduna, a se sfătui.* BĂLCESCU, M. V. 27. *Femeile cîntau patria depărtată și durerea pribegiei.* RUSSO, S. 135. *Fugise în pribegie.* ODOBESCU, S. I, 160. *După ani de pribegie, Teofil se-ntoarse-n sfîrșit în țară.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 13, cf. TDRG. *Dintre boierii timpului nu erau numai cîțiva care trecuseră în pribegie cu Petru-Aron Vodă.* SADOVEANU, O. XII, 254. *Strein în pribegie, plăpînd și venetic, Erai cît o fărîmă de fulg și de nimic.* ARGHEZI, VERS. 381. *Întors din pribegie, el a cumpărat casele de pe Podu Mogoșoaiei, unde a făcut un adevărat club literar, progresist.* CAMIL PETRESCU, O. I, 309. *Cetatea ... cunoaște o pribegie în masă.* H. DAICOVICIU, D. 96.

2. Faptul de a rătăci, de a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), de a umbla de colo pînă colo; p. ext. timpul cît cineva rătăcește astfel; viață, stare, situație a pribeagului **(2)**; pribegire **(2)**. Cf. pribegi **(2)**. *Tocmai istorisea părinților lui tot ce pățise în pribegia lui.* ISPIRESCU, L. 331. *Într-o zi o luă razna, p-un pept de mușcel ... Și simțea în astă zi de pribegie o nedomirire, încît suia către culmea dealului, fără a lua în seamă ciulinii și rugii.* DELAVRANCEA, S. 27. *Venisem la schit cu hotărîrea să stau cîteva zile, fără să pun la socoteală firea mea nestatornică și iubitoare de pribegie.* HOGAȘ, DR. I, 257. *Canonul meu îmi cere pribegie, sărăcie, vînt și ploi.* GALACTION, O. A. I, 378. *Mîhnita lume te alese tată. Așa-n-rudită-n pribegie ție, Cerea culcuș un colț de-mpărăție.* ARGHEZI, VERS. 338. *La douăzeci și șase de ani, sînt iar pe drumuri, nevoit să reiau toiagul pribegiei.* T iunie 1964, 21. *Ciuma-i prinde și-i omoară! ... Ducă-s-ar în pribegie!* ALECSANDRI, P. P. 36. *Mă duc, maică-n pribegie, Că mi-e inima pustie.* TEODORESCU, P. P. 625. *Arz-o focu miliție Că ne duce-n pribegie.* ȘEZ. V, 89.

— Pl.: *pribegii.* — Și: (regional) **pribăgíe** s. f.

— **Pribeag** + suf. *-ie.*

PRIBEGÍRE s. f. **1.** (Astăzi rar) Pribegie **(1)**. Cf. pribegi **(1)**. *Pribegirea aceasta ... mîntuiește pre norodul meu.* BELDIMAN, N. P. II, 26/18. *Rătăci Moisi prin Dișertul Arabiei 40 ani, pînă cînd murind bătrînii fiii sclăviei născuți sub giugul eghiptean, rămaseră tinerii, fiii slobozeniei, născuți în deșertul pribigirei.* SĂULESCU, HR. I, 16/16. *După pribegirea domnului Dimitrie Cantemir, Moldavia rămăsese într-o stare tulburată.* NEGRUZZI, S. I, 179, cf. LM, DDRF, DL, DM.

2. Faptul de a rătăci, de a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), de a umbla de colo pînă colo; p. ext. timpul cît cineva rătăcește astfel; viață, stare, situație a pribeagului **(2)**; pribegie **(2)**. Cf. pribegi **(2)**. Cf. DRLU, LB. *Te rog, muză mîngîioasă ... Pică-mi puțintică miere ... Să pot cînta cu simțire A lui Arghir pribegire.* BĂRAC, A. 5/13. *Într-o zi însă, cum se întorcea acasă din pribegirile lui prin munți ..., văzu ... un om ce-l aștepta în ușă.* I. NEGRUZZI, S. III, 259. *Parcă i se liniștiseră gîndurile de pribegire.* SADOVEANU, O. V, 160. *În amîndouă cazurile ni se înfățișează pribegirea lui Arghir, adică a omului care pleacă să-și caute fericirea.* L. ROM. 1959, nr. 2, 66.

— Pl.: *pribegiri.* — Și: (învechit, rar) **pribigíre, prebegíre** (DRLU) s. f.

— V. **pribegi.**

PRIBEGÍȘTE s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Adăpost, întăritură, fortificație. *Să margă la Leros și acolo să facă zid, să le fie pribegiște.* HERODOT (1645), 312.

— Cf. pribeag.

PRIBEGÍT, -Ă adj. (Astăzi rar) **1.** Care își părăsește (sau este nevoit să-și părăsească) familia, rudele, locul natal, țara spre a se refugia în alt loc, în altă țară; care trăiește într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. Cf. pribegi **(1)**. *Oblicind din nou despre sosirea boierilor pribegiți, cu oaste, Chiajna ... nu se turbură prea mult.* ODOBESCU, S. I, 115, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DL, DM. ◇ (Substantivat) *Sînt bine*

încredințat că peste vreo cîteva perechi de ani trebuie să-mi dobîndesc deplină dreptate și să aduc pe pribegita la urma sa. PR. DRAM. 165 ◇ (Prin analogie) *Acorduri rătăcite din imnul părăsit... Căzură greu ca stoluri de păsări pribegite.* PETICĂ, O. 58.

2. Care rătăcește, colindă din loc în loc (neavînd o așezare statornică); (rar) pribegitor. Cf. pribegi **(2)**. Cf. DRLU. *Pe lîngă mese lunge, stătea posomorită, Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită, Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.* EMINESCU, O. I, 56. *Acolo, în întreceri, la Brașov, Călitu-s-a flăcăul pribegit.* BENIUC, V. A. II, 119. *Și nu cunosc unde m-am oprit Ca un nemernic pribegit.* MARIAN, Î. 312. ◇ Fig. *Din piept amoru-ți pribegit S-a stînge-n trista-i seară.* F (1888), 507.

— Pl.: *pribegiți, -te.* — Și: (regional) **pripăgít, -ă** adj. ȚIPLEA, P. P. 114.

— V. **pribegi.**

PRIBEGITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Pribegit **(2)**. Cf. pribegi **(2)**. Cf. DRLU, DL, DM. ◇ Fig. *Un vînt pribegitor în parc Bătea-n frunziș duelul.* COȘBUC, P. II, 221. *Și, pribegitori, azi, unde-s Ochii văzători a toate, Să îmbrățișeze-ntreagă Vraja firii fermecate?* GOGA, P. 130. (Substantivat) *Să-ți iei pe aripile vieții zborul Spre neamul tău, spre el, pribegitorul, Și l-ai vedea cum plînea și-o mănîncă Gemînd... din țărm în țărm de lume.* NECULUȚĂ, Ț. D. 19.

— Pl.: *pribegitori, -oare.* — Și: (învechit, rar) **prebegitór, -oáre** adj. DRLU.

— **Pribegi** + suf. *-tor.*

PRIBEJÍ vb. IV v. **pribegi.**

PRIBÉLNIC, -Ă adj. (Neobișnuit) De pribeag **(2)**. *Sus, soarele... A poposit în drumul lui pribelnic.* GOGA, POEZII, 164.

— Pl.: *pribelnici, -ce.*

— De la **pribeag,** cu schimbare de suf.

PRIBIGÍRE s. f. v. **pribegire.**

PRIBLÁG, -Ă adj., s. m. și f. v. **pribeag.**

PRIBLEÁG, -Ă adj., s. m. și f. v. **pribeag.**

PRIBÓC s. n. v. **priboi¹.**

PRIBÓI¹ s. n., s. m. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) **I.** S. n. **1.** Unealtă de oțel în formă de bară, cu unul dintre capete conic, care servește la perforarea sau la lărgirea găurilor în table, plăci metalice, curele etc.; dorn, (regional) jugastău, licastău, găurar, găunitor, pătrunzar. V. duștag. Cf. CIHAC, II, 290, DDRF. *Priboi sau duștag (cu cari se găuresc cercurile de fier).* DAMÉ, T. 87, cf. ALEXI, W., TDRG. *Priboiul, numit și duștag, este un cui de oțel tronconic cu care se priboiește, adică se fac găuri cercurilor de fier la boloboace spre a le prinde (fixa) în nituri.* PAMFILE, I. C. 161, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Priboiul servește pentru găurirea tablelor subțiri și lărgirea găurilor date tablelor mai groase.* IOANOVICI, TEHN. 214. *Niște zăvoare acționează asupra priboaielor cari trebuie să perforeze.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 393, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H I, II, III, IV, VII, X, XIV, XVI, XVIII, ȘEZ. V, 119, COM. SAT. V, 120, ALRM SN I h 365, A V 15.

2. (Prin nordul Mold.) Unealtă cu care se fac găuri în pămînt pentru semănatul porumbului. Cf. ALR II 5 046/414, 537. ✦ (Regional) Par scurt, ascuțit la un capăt, cu care se fac în pămînt găuri în care se introduc stîlpii unui gard (Andrieșeni — Iași). Cf. SCL 1973, 43.

3. Pană¹ **(II 1)**. Com. din ȘTEFĂNEȘTII DE JOS — BUCUREȘTI.

4. (Prin Bucov.) Piron gros și scurt care se bate în buștean, „iar sub capătul rămas liber se pune ceatlăul", întrebuințat mai ales la căratul buștenilor. Cf. LEXIC REG. 107.

5. Unealtă în formă de băț lung terminat la unul dintre capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăța de pieliță. *Curățirea de pieliță se face cu un instrument simplu numit în Deltă priboi.* ANTIPA, P. 706, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Un fel de ciur din sîrmă împletită folosit de pescari pentru curățatul de pieliță al icrelor de morun. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM.

6. (Prin Bucov.) Soluție de pilitură de sulfat de cupru dizolvată în apă, folosită în medicina populară pentru vindecarea fracturilor. Cf. ȘEZ. V, 119.

7. (Învechit și regional) Coastă foarte înclinată, periculoasă la coborît; deal noroios. *La 1650 Stanciu și Dragomir vînd o delniță în sat... cu șase locuri, anume: a) în iaz, b) la garduri, c) sub priboi, d) după sat..., e) în grindul lui Dan, f) lîngă rîu.* PANAITESCU, O. Ț. 166, cf. L. ROM. 1975, 335, H XVII 7, DENSUSIANU, Ț. H. 56. *Ajunseră la valea apii, la un priboi, lîngă un țanc.* PLOPȘOR, C. 48, cf. id. V. O. 13. ✦ (Regional) Stîncă abruptă pe malul unei ape curgătoare. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

8. (Regional) Loc (la cotul unei ape curgătoare) unde apa izbește în mal; (regional) priboină. Cf. SCRIBAN, D.

9. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, DM, DEX.

II. S. m. (Bot.) **1.** Numele mai multor specii de plante erbacee din familia geraniaceelor: **a)** plantă cu frunze plăcut mirositoare și cu flori mari, roșii, rar albe și cu fructe cu valve, care crește în locuri pietroase, fiind cultivată uneori ca plantă decorativă și folosită ca plantă medicinală; (regional) banat, cumătră, mușcată¹ **(e)**, floarea-raiului, floarea-vinului, floarea-viorii, laba-gîștii, pliscul¹-cocorului **(e)**, poala-sfintei-Marii **(f)** *(Geranium macrorrhizum).* Cf. MARIAN, S. R. II, 277, GRECESCU, FL. 135, PANȚU, PL., BORZA, D. 76; **b)** *Geranium rotundifolium.* Cf. BORZA, D. 77; **c)** (regional) pălăria-cucului *(Geranium phaeum).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 76; **d)** (regional) ciocul-berzei *(Geranium lucidum).* Cf. CADE, BORZA, D. 76; **e)** (regional; și în sintagma *priboi căpresc,* BORZA, D. 77) năprasnică, v. năprasnic **(II 2)** *(Geranium robertianum).* Cf. CADE, BORZA, D. 77. *La grinzi sînt chifi de bosioc..., leoștean și priboi.* LIUBA-IANA, M. 99, cf. H XVII 7, 91, XVIII 168. *Să-l cauți prin... munți și păduri, prin poienele de iederă, de semenic..., de priboi.* POP., ap. GCR II, 342. *Frunză verde de priboi, Auzi, lele-un pițigoi.* MARIAN, O. II, 151. *Foaie verde de priboi, Să vii neico-n sărbători, C-are taica șase boi.* HODOȘ, C. 37, cf. ȘEZ. XV, 110. *Foaie verde de priboi, Mîndro, ce nu muream noi, Cînd ne plîmbam prin zăvoi.* I. CR. I, 89. *Frunză verde di priboi, Ce ne-om face, mîndrule, noi.* ȘEZ. XIX, 107. ◇ *Priboi sălbatic* = buchet *(Geranium pusillum).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 76.

2. (Regional) Pliscul-cocorului, v. plisc¹ **(1)** *(Erodium cicutarium).* PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 65.

3. (Regional) Bobornic *(Veronica beccabunga).* Cf. BORZA, D. 178.

— Pl.: **(I)** *priboaie* și **(II)** *priboi.* — Și: (regional) **pribóc** (H IV 133, IX 310), **pribón** (ALRMSN I h 365/192), **prabói** (ANTIPA, P. 706), **bribói** (ALRM SN I h 365) s. n.

— Din bg. **пробой.**

PRIBOÍ² vb. IV. Tranz. **1.** A găuri, a perfora sau a lărgi o gaură cu priboiul¹ **(I 1)**. Cf. DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM. ◇ Refl. pas. *Priboiul... este un cui de oțel tronconic cu care se priboiește, adică se fac găuri cercurilor de fier la boloboace.* PAMFILE, I. C. 161.

2. Fig. (Prin nord-estul Olt.) A ţinti cu ochii, a fixa (pe cineva sau ceva). Cf. CIAUŞANU, V. 191.
— Prez. ind.: *priboiesc.*
— V. **priboi**[1].

PRIBOIÁŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui priboi[1] **(I 1)**. Cf. DL, DM, DEX. *Chimirașul mi-l vărsa, Priboiașul mi-l lua, Gălbinași că-mi găurea.* MAT. FOLK. 47.
— Pronunţat: *-bo-iaș.* — Pl.: *priboiașe.*
— **Priboi**[1] + suf. *-aș.*

PRIBÓINĂ s. f. (Regional) Priboi[1] **(I 3)**. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *priboine.*
— Din rus. **пробоина** „gaură, spărtură".

PRIBÓINIC s. m. (Bot.; regional) Dumbravnic *(Melittis melissophyllum)* (Turnu Roşu—Cisnădie). Cf. BORZA, D. 110.
— Pl.: *priboinici.*
— **Priboi**[1] + suf. *-nic.*

PRIBOÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a priboi[2]. Cf. DDRF, DL, DM, DEX.
— Pl.: *priboiri.*
— V. **priboi**[2].

PRIBOLÍ vb. IV. Refl. (Mold. şi Bucov.) A se vindeca, a se însănătoşi; a se întrema, a se înzdrăveni; a se imuniza. *Oaia ... pribolindu-se scapă de vărsat.* I. IONESCU, D. 403, cf. TDRG. *Calului nu i-i mai rău. Dar nu-l putem trimete săptămîna asta. Trebuie să-l priveghem pînă ce se pribolește.* SADOVEANU, O. XIII, 670. *Poporu crede că cioclii, în timp de holeră se pribolesc.* SCRIBAN, D., cf. DM. *Vita bolește cît bolește, ș-apoi se pribolește.* ȘEZ. IV, 128. *Porcul ... dacă-l hrănim din belșug se pribolește și scapă.* I. CR. II, 299. *Vitele însă nu se mai priboleau.* ȘEZ. XVIII, 196, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI, ALRM I/I h 196, ALR II/I h 125/551, A V 2, 15, 16, 19, 20, VI 4, 9, 31, 33. *Multe boli am mai bolit, Din toate m-am pribolit.* FOLC. MOLD. II, 512. ◇ Fig. *După ce se va priboli lumea de lingoarea în care se află, a grăit hatmanul sorbind cea din urmă picătură și privind pahărelul în zarea ferestrei, apoi să știți că se vor naște oameni noi care vor clădi o lume mai bună.* SADOVEANU, O. XVIII, 262.
— Prez. ind.: *pribolesc.*
— Din slavonul **прѣболѣти.**

PRIBOLÍT, -Ă adj. (Mold. şi Bucov.) Vindecat, însănătoşit; întremat, înzdrăvenit (după o boală); imunizat. *Vitele cele pribolite la rădicarea carantinei să vor spăla cu leșie.* CUPARENCU, V. 11/4. *Stănilescu pășea, încet, încet, ca un om pribolit, și tot privea-nainte parcă să descopere ceva.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 213, cf. DDRF, DM.
— Pl.: *priboliți, -te.*
— V. **priboli.**

PRIBÓLNIC s. m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina înaltă şi dreaptă, cu flori mari, roşii, care creşte pe terenuri calcaroase *(Orchis simia)*. Cf. PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 121.

2. (Regional) Bobornic *(Veronica beccabunga)*. Cf. TDRG, SIMIONESCU, FL. 286, BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 178, ȘEZ. XV, 148, I. CR. IV, 357.

3. (Regional) Năsturel **(II 1)** *(Nasturtium officinale)*. Cf. BORZA, D. 115.

4. (Regional) Popilnic **(1)** *(Asarum europaeum)*. Cf. BORZA, D. 25.
— Pl.: *pribolnici.*
— Cf. priboi[1].

PRIBÓN s. n. v. **priboi**[1].

PRIC, -Ă adj. (Regional, mai ales în Olt.; despre animale şi păsări) Cu părul, blana, penele de culori diferite. V. bălţat, pestriţ, prian. Cf. CADE, SCRIBAN, D., H XI 5. *El îi spuse că are un bou pric.* ȘEZ. IX, 58, cf. BOCEANU, GL. *Boul cel pric împunge.* PAŞCA, GL., cf. GR. S. VI, 243, CHEST. V 76/6, ALRM SN I h 179/876, LEXIC REG. II, 71. ✦ (Despre haine, stofe etc.) Cu prea multe culori sau colorat fără gust; bălţat. *E îmbrăcată într-o rochie pric fiindcă au început să se maimuțărească și satele.* IOVESCU, N. 90.
— Pl.: *prici, -ce.*
— Cf. priu.

PRICÁJ s. n. v. **pricaz**[1].

PRICÁJĂ s. f. v. **pricaz**[1].

PRICÁZ[1] s. n. **1.** (Învechit şi popular; de obicei în credinţe şi superstiţii) Pagubă **(1)** (mare); ceea ce provoacă o pagubă, un necaz, o nenorocire; stare a celui care a suferit o pagubă, un necaz, o nenorocire. *Struțocamila din odihnă în năcaz, din fericire în pricaz și din ce ieste în ce nu ieste va trece.* CANTEMIR, I. I. II, 116, cf. CIHAC, II, 208, TDRG. *La stînă nu e învoit a se înfrupta nimeni în zi de post, căci apoi se întîmplă prilej sau pricaz, adică pagubă între oi.* PAMFILE, I. C. 37. *Strigilor nu e bine să le zici pe nume, căci dacă le zici, vin ... și îți fac pricaz.* id. DUȘM. 164. *Nu-i bine să furi sarea de la oi, căci se întîmplă pricaz.* GOROVEI, CR. 281. *Dacă vreun cioban fură ceva de la stînă, dă pricazu între oi (mor oile).* PĂCALĂ, M. R. 159, cf. 141, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Fac pricaz și aluncea turmele lor sînt expuse pagubelor.* H IX 438. *Nu-i bine să dai baligă vinerea, că faci pricaz la vite.* ȘEZ. VI, 21. *Vineri nu se toarce pentru că se face pricaz.* I. CR. II, 189, cf. ALR II/848, A VI 8, 10. ◇ Expr. **A-i umbla** (cuiva) **cu pricaz** = a-i dori răul (cuiva), a urmări să-i facă rău (cuiva), a i-o coace. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. ✦ (Mold., Bucov. şi prin estul Transilv.) Piază **(2)** rea. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 327, DDRF, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Foca iară-i cu pricazuri pentru trăsnit.* ARH. FOLK. VII, 58, cf. A V 15, GLOSAR REG. *Pricază ieșt", măi, uomule.* TEAHA, C. N. 256.

2. (Învechit şi regional) Neînţelegere, discordie, supărare. Cf. LB, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., BARCIANU. *Ai să spargem odată pricazu.* I. CR. VII, 52.

3. (Regional) Furt (Sabasa — Vatra Dornei). A V 25.
— Pl.: *pricazuri.* — Şi: (regional) **pricáză** s. f., **pricáj** (TDRG) s. n., **pricájă** (com. din STRAJA — RĂDĂUŢI) s. f., **precáz** (MAT. FOLK. 1 187) s. n.
— Probabil postverbal de la **pricăji.**

PRICÁZ[2] s. n. (Rusism învechit) Ordin **(1)**. *Scriptele cancelariei se numeau: ciorna, ... pricaz și zdelcă.* GHICA, S. XVIII, cf. BL X, 105.
— Pl.: *pricazuri.*
— Din rus. **приказ.**

PRICÁZ[3] s. n. v. **pricază**[1].

PRICÁZĂ[1] s. f. (Med.; învechit, rar) Lepră. *De la dînsul s-au înțiescat boala aceaia lepra, adecă pricaza.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 247[r]/32, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Prin nord-estul Transilv.) Boală la vite nedefinită mai îndeaproape. *Afară de acestea, mănîncă mai rar mămăligă cu brînză, cu lapte dulce, cu carne de la oile care au avut ceva pricaz.* PRECUP, P. 56, cf. BUGNARIU, N. 263/140.
— Şi: (regional) **pricáz** s. n.
— Din slavonul **проказа.**

PRICÁZĂ[2] s. f. v. **pricaz**[1].

PRICÁZNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aduce nenorocire, care pricinuieşte moartea; funest. *O,*

pricaz de năcaz şi pacoste pricaznică, Hameleoane! CANTEMIR, I. I. II, 141, cf. 327, DDRF, TDRG.
— Pl.: *pricaznici, -ce.*
— **Pricaz**[1] + suf. *-nic.*

PRICĂÍ vb. IV. Refl. (Prin vestul Olt.) A se liniști, a se astîmpăra, a se potoli. *Pricăi-te!* VÎRCOL, M.
— Prez. ind.: *pricăi.*
— Etimologia necunoscută.

PRICĂJÍ vb. IV. **1.** Refl. (Învechit) A se îmbolnăvi de lepră; p. gener. (învechit) a se îmbolnăvi (de o boală ruşinoasă). *Au făcut sfîntul de s-au pricăjit ... peste tot trupul cu bube.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116[v]/23, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. Refl. (Prin Mold.) A se schimba în rău. *I s-a pricăjit norocul.* ALECSANDRI, ap. ŞĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D.

3. Refl. (Regional) A se murdări. Cf. GHEŢIE, R. M., TDRG. ✦ Refl. şi tranz. Fig. A (se) pîngări **(1)**, a (se) păta **(3)**, a (se) necinsti **(2)**. *Dacă s-ar încuscri cu unul de altă lege crede că se pîngăreşte, se pricăjeşte, îşi spurcă legea.* MARIAN, NU. 55, cf. GHEŢIE, R. M., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. Tranz. (Prin Bucov.) A păgubi **(1)**. Cf. PAMFILE, I. C. 37.

5. Tranz. (Învechit şi regional) A necăji **(3)**. Cf. LB, DDRF, GHEŢIE, R. M., DR. IV, 387, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Cu pricazul să-i pricăjeşti.* GR. S. VI, 103.
— Prez. ind.: *pricăjesc.* — Şi: (regional) **pricăzí** vb. IV.
— Din slavonul **прокажати**.

PRICĂJICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Pîngărire. *Şi de nestrînsură cuvînt învaţă şi de multe pricăjiciuni pre credincioşi.* CORESI, EV. 217, cf. SFC I, 240.
— Pl.: *pricăjiciuni.*
— **Pricăji** + suf. *-(i)ciune.*

PRICĂJÍRE s. f. Acţiunea de a (se) pricăji.

1. (Regional) Pîngărire. Cf. pricăji **(3)**. *Au făcut pricăjire la procleţire.* BIBLIA (1688), 288[2]/1, cf. POLIZU, LM, DDRF, TDRG.

2. (Învechit şi regional) Cf. pricăji **(5)**. Cf. DDRF.
— Pl.: *pricăjiri.*
— V. **pricăji.**

PRICĂJÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar; despre oameni) Bolnav de lepră. Cf. pricăji **(1)**. (Substantivat) *El face scumpeatea cărînd ptinea la pricăjiţi cu samă multă.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 247[v]/4, cf. octombrie 68[v]/15, id. MOL. 85.

2. (Despre fiinţe şi plante ori despre părţi ale lor) Care s-a oprit din creştere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice); chircit, închircit, pipernicit, pirpiriu **(3)**, prizărit, sfrijit, (rar) nevoiaş **(2)**, (regional) patic **(1)**, pizghirit, obidnic **(1)**, răit, pimnicit. Cf. pricăji **(2)**. *În locul acela ... li să făce toate pricăjite şi oile şi boii şi oameni.* HERODOT (1645), 69, cf. LB, POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Dascălul ... privea, cu ochi strălucitori de mulţumire, către prizăriţii şi pricăjiţii săi şcolari.* CIAUŞANU, R. SCUT. 24. *Ţîncii aştia pricăjiţi nu-i trîbe nimărui.* BĂNUŢ, T. P. 32. *În uliţă a văzut un om pricăjit şi mititel.* POPA, V. 22. *Vezi arbori înalţi, drepţi ... Şi arbori chirciţi, pricăjiţi.* STANCU, D. 13. *Măi, că pricăjiţi mai sînteţi! le spuneaţi soldaţilor.* PAS, Z. III, 135. *Sorin ..., un urmaş degenerat al familiei „patronului ctitor", pricăjit, spuzit de coşuri pe frunte.* T. POPOVICI, S. 55. *E pricăjită de lipsuri, dar o să vezi matale ce-i poate sufletul.* IL iulie 1960, 50, cf. VICIU, GL., com. din FRATA — TURDA şi din BRAŞOV. *Az-noapte o fătat o oaie un miel tare pricăjit.* MAT. DIALECT. I, 88. ✧ (Prin analogie) *Grîul s-a ars, chircit, cu un singur nod în pai, rar şi cu pecingini goale în lan, ca ţepii pricăjiţi dintr-o barbă de sptn.* C. PETRESCU, R. DR. 151. ✦ (Regional; substantivat; în forma *pricăzit*) „Prost". ŞEZ. VII, 182.

3. Cu un „aspect sărăcăcios, amărît; care duce o viaţă grea, chinuită, necăjită. Cf. POLIZU, CADE. *Plăcintar pricăjit.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 204. *Apar pricăjte şi rustice curţi domneşti ... din pai-antă.* V. ROM. ianuarie 1954, 207. *Erau pantalonii unui contabil pricăjit, căci pe-atunci contabilii erau rău îmbrăcaţi.* ib. aprilie 1963, 29. ✧ (Substantivat) *Nu mai era pricăjitul de altădată ... că-i mersese ... bine.* ap. CADE.

4. (Regional) Afurisit, blestemat. Cf. CADE. *Ca şi cînd i-ar fi fost gura pricăjită.* în SCL 1973, 43. *Fugi, nejiti, Pricăjiti, Că ti-agiungi ursu mari.* ŞEZ. III, 139, cf. VI, 97, MAT. FOLK. 643, ŞEZ. XII, 187. *Lucru ăsta gîndeşti că-i pricăjit.* VICIU, GL.
— Pl.: *pricăjiţi, -te.* — Şi: (regional) **pricăzit, -ă** (ŞEZ. VII, 182), **precăjit, -ă** (MAT. FOLK. 643) adj.
— V. **pricăji.**

PRICĂJITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Josnicie, ticăloşie, infamie. *Rădică pricăjiturile de pre pămînt.* BIBLIA (1688), 256[2]/37.
— Pl.: *pricăjituri.*
— **Pricăji** + suf. *-tură.*

PRÍCĂL subst. (Prin sud-vestul Munt.) Canicula, arşiţă, zăduf. Cf. I. CR. VII, 52.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRICĂLÍ vb. IV. **1.** Refl. unipers. (Prin sud-vestul Munt. şi prin estul Olt.; despre vreme) A se face frumos, a se încălzi. *De cîteva zile s-a mai pricălit.* CV 1951, nr. 6, 30, cf. LEXIC REG. 43. ✧ Intranz. *Timpul pricălise. Venea martie.* BARBU, G. 408.

2. Refl. (Regional; despre porci) A se întinde la soare (Ghilad — Timişoara). ALR SN III h 785/36.
— Prez. ind. pers. 3: *pricăleşte.*
— Din scr. **prekaliti.**

PRICĂZÍ vb. IV v. **pricăji.**

PRICĂZÍT, -Ă adj. v. **pricăjit.**

PRÍCE s. f. **1.** (Învechit) Pildă **(1, 2)**. *Şi puşu învestirea mea sacu şi fuiu lor în price* (pildă c[2] HD). PSALT. 132. *Şi pritcee ceteniia grăiaşte.* CORESI, EV. 245.

2. (Învechit şi regional; adesea în construcţie cu verbul „a avea") Ceartă, neînţelegere; dispută; p. ext. ură, duşmănie. *Pleca-voiu în prici ureachiia mea.* PSALT. 93. *Şi întru pricea lui Coreu periră* (cca 1618). GCR I, 49/35. *Au obiceaiu leşii, nu ca grecii, după sfadă şi după price, daca-i vor împăca, nu va finiia pizmă, ci la nevoia lui ca direptu un frate să va pune.* URECHE, L. 114. *Fu pritce într-înşi carele li s-ar părea a fi mai mare între ei.* N. TEST. (1648), 99[v]/7. *Să nu li se prilejască vreo price cu dînşii să pată mai rău decît cu tătarii.* SIMION DASC., LET. 12. *Au price între sine cu neamţii pentru mai de multe vacuri.* M. COSTIN, O. 254. *Izbăvi-me de împutarea (pricea D) omenească.* PSALT. 29. *Fiind price între dînşii* (a. 1693). IORGA, S. D. XIV, 252. *Şi tot să cunoaşte că avea price Roman Vodă cu Alexandru Vodă pentru domniia ţării.* N. COSTIN, L. 195. *De ciia ... s-au scornit între dînşii price şi gîlceavă.* CANTEMIR, HR. 262, cf. ANON. CAR. *În urma lui au rămas patru fraţi şi avea price între dînşii, care să împărăţească.* R. POPESCU, CM I, 241. *Price sau svadă între dumialor n-au fost* (a. 1705). IORGA, S. D. VII, 106. *Vădzui fără-deleage şi price-n cetate* (a. 1710). GCR I, 366/19. *Pacea cea nesăvîrşită şi slobodă despre toată vrajba şi pricea.*

VARLAAM-IOASAF, 68ᵛ/18. *Grea price s-au stărnit între doi feciori ai răposatului voivod, adecă între Ştefan şi Petru.* ŞINCAI, HR. I, 324/5. *Noi n-am vrea să avem cu dinşii price, Ci am trăi cu toată lumea în pace!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 99, cf. id. T. V. 31, CLEMENS. *Mare a fost pricea între învăţaţi despre viaţa singelui.* ANTROP. 91/23. *Între aceste s-au iscat (stîrnit) cu Mchemed Ali o mare price.* GT (1838), 16²/5, cf. POLIZU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. *Strînge-ţi punga, măi voinice, Că banii ţi-or face price!* TEODORESCU, P. P. 544. *De mari se luară. Ei să-mpricinară. Pricea lor ce-a fost?* PĂSCULESCU, L. P. 42. ◇ Loc. adj. (Învechit) **De price** = a) care constituie prilej de neînţelegere, de dispută. *Anul 274. Acesta este anul cel însemnat şi încă şi de price între mine şi între ... directorul Eder.* ŞINCAI, HR. I, 30/1; **b)** care este potrivnic, duşman. *Să prinză, ori morţi ori cu zile, pe mulţi alţi boiarnici de price.* ODOBESCU, S. I, 152, cf. DDRF. ◇ Loc. adv. **Fără de price** = cu supunere, fără să protesteze, fără să se revolte; fără a admite replică. *Aşa ni grăieşti Domnul Ca să-l asculţi tot omul, Să-l asculţi făr'de price, Să înţeleagă ce dzice* (a. 1788). GCR II, 140/39. *La sfîrşitul lumnii Trîmbiţa-or îngerii, Trîmbiţa-or fără price, Domni şi împăraţi or plînge.* ŢIPLEA, P. P. 98. *Să asculte tot omul; Să ascultaţi fără price. Să ascultaţi ce voi zice.* PAMFILE, S. V. 6. ◇ Expr. **A se pune în** (sau **de, cu**) **price** (cu cineva) = a se certa (cu cineva); a se împotrivi (cuiva); a contrazice (pe cineva); a combate (pe cineva). *Nu va putea nime să să puie în price ... împotriva giudeţului.* PRAV. 114. *Poruncilor tale să pune cu price.* DOSOFTEI, PS. 34/10. *Nici un boier n-am văzut procopsit din cee ce să pun în price cu domnul.* NECULCE, L. 283. *A se pune în price cei mai mici cu cei mai mari este nebunie.* AXINTE URICARIUL, ap. DDRF. *Dar o mulţime i să pune în price Dintru lăieţi de mai multe sute.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 417. *Bieţii oameni nu se mai puneau de price, se dădeau jos şi întrebau pe bătrîn de sănătate.* SADOVEANU, O. I, 553. *Părinţii dumitale I-a prins o mare jale Şi se puse-n price Munte ca să strice.* SEVASTOS, N. 138. (Învechit) **A(-i) sta cu** (sau **în**) **price** (cuiva) = a duşmăni (pe cineva); a prigoni (pe cineva); a fi împotriva (cuiva); a se afla în controversă (cu cineva). *Tăcut-am ca mutul şi nu cutez dzice Să-i cuvîntedz bine, căce stă cu price De-m vine dureare şi mă bolnăveaşte.* DOSOFTEI, PS. 129/9. *I-au dat veste Velicico hatmanul că-i stă cu price Şerban Vodă şi este să peie.* NECULCE, L. 96. *Stînd în price cu filozofii pentru ajutoriul creştinătăţii şi al credinţii.* VARLAAM-IOASAF, 122ʳ/3. ✦ (În unele jocuri de copii; în expr.) **A face cu pricea** = a călca (cu bună ştiinţă) regulile jocului; a trişa. Cf. POLIZU. *Nu mai mă joc cu tine, că faci cu pricea.* CV 1949, nr. 8, 33.

3. (Învechit şi regional) Pricină **(I 2)**. *Eu, Spiridon cel bătrîn den Buţcăteani, ... am avut pîră şi price cu Alexe şi cu Nicoleast din Cotnar printru o livadă* (a. 1600 ?). IORGA, S. D. XI, 273. *Şi iată că i-am scris şi pricea lui* (a. 1720). id. ib. XIV, 271. *Aceeaşi price la scaunul cel de giudecată de la Bălgrad.* ŞINCAI, HR. III, 40/36. *Toate pricile oamenilor ... întîi trebuie să se judece înaintea juzilor.* MICU, în CONTRIBUŢII, III, 109. *Să întîmpla între vecini prici sau judecăţi* (a. 1799). GCR II, 169/13. *Din care price pe urmă s-aleasă Cum că şi el au pribegit de-acasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 127, cf. id. Ţ. 115. *Fiştecare lucru de price care ... între părţi trebuie să se cioante să numească cauză.* AARON, în CONTRIBUŢII, III, 110. *Am avut cu omul cesta o price şi dumnia sa ni-au făcut un pic de judicată.* SBIERA, P. 224.

4. (Regional; adesea în construcţie cu verbul „a face") Supărare, necaz **(2)**. Cf. DL, DM, DEX. *Nimic nu vina, fără că-mi prindea Mică turturea ... Mica turturea ... Din gură-i zicea: Voinice, voinice, Nu-mi mai face price.* TEODORESCU, P. P. 444.

5. (Regional) Pricină **(I 1)**. *Foaie verde trei aglice, Bat-o focul, gură dulce, Sărăcie fără price.* PAMFILE, C. Ţ. 165.

6. (Învechit, rar) Situaţie, întîmplare. *Două fete ... gemine, cărora le era lipite spinările una de alta ... Şi le-au trimes să le vadă, şi s-au minunat de o price ca aceea* (a. 1715). ARHIVA R. II, 12/2.

— Pl.: *prici* — Şi: (învechit) **pritce** (pl. *pritcee?*) s. f.

— Din slavonul **пр'ічд, пр.ітчд, пр.ітъчд.**

PRICEÁSNĂ s. f. Cîntare executată în bisericile ortodoxe la slujba liturghiei în timp ce se împărtăşeşte preotul sau, p. gener., un credincios (de vază). *La priceasnă ... mitropolitul ... blegosloveşte pre domn.* GHEORGACHI, LET². III, 307. *La priceastnă merge întîi mitropolitul şi sărută icoanele.* CANTEMIR, S. M. 219/2, cf. TDRG. *Cînd se cînta priceasna abia mai erau în biserică vreo douăzeci de bărbaţi.* AGÎRBICEANU, A. 86, cf. SCRIBAN, D. *Slujbe slujite de preot, la care nu rareori lua parte aproape întreg satul, cîntînd răspunsurile şi ţinînd isonul la priceasnă.* V. ROM. februarie 1956, 89. *Cînd venea în sat îl rugau să cînte apostolul şi priceazna în biserică.* T. POPOVICI, SE. 45, cf. 261, DM, DEX.

— Pl.: *pricesne.* — Şi: **priceástnă, priceáznă** s. f.

— Din slavonul **прічастьнъ**.

PRICEÁSTNĂ s. f. v. **priceasnă.**

PRICEAŞTÁNIE s. f. v. **pricestanie.**

PRICEAŞTÉNIE s. f. v. **pricestanie.**

PRÍCEAV, -Ă adj. (Învechit, rar) Beţiv. Cf. HERODOT (1645), 160.

— Pl.: *priceavi, -e.*

— **Price** + suf. *-av.*

PRICEÁZNĂ s. f. v. **priceasnă.**

PRICÉLNIC, -Ă adj. (Învechit) Certăreţ, gîlcevitor. *Nărod neascultătoriu şi pricealnic.* BIBLIA (1688), 490¹/16, cf. SCRIBAN, D. ◇ (Substantivat) *De vei avea o slugă, să nu fie nici fur, nici ocărîtoriu, nici pricelnic* (a. 1746). ap. TDRG.

— Pl:. *pricelnici, -ce.*

— **Price** + suf. *-elnic.*

PRÍCENĂ s. f. v. **pricină.**

PRICEPĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit; despre oameni şi manifestările lor) Priceput **(1)**. *Şi-i dărui minte slobodă şi precepătoare.* MOXA, 346/18, cf. ANON. CAR. *Cine să naşte supt această planetă ... sînt cu tocmală spre învăţătura a tuturor lucrurilor celor adînci; adecă pricepători de toate.* CALENDARI (1733), 41/6, cf. DRLU, LB. ◇ (Substantivat) *Şi către înţelegătorii şi precepătorilor, amîndurora acestora înpărţitu-le-au.* CORESI, EV. 369.

2. (Astăzi rar; despre oameni) Priceput **(3)**. *Traian Demetrescu era un spirit totdeauna entuziast, sincer şi adesea destul de pricepător al artei.* CARAGIALE, O. IV, 429. *Baciu, om bogat şi harnic, chibzuit la vorbă şi pricepător în ale lui, era cunoscut în toate satele.* SLAVICI, N. I, 233. *S-ar bucura să vadă pe un confrate de la Dunăre pricepător de muzica acelor fraţi de-acolo.* F (1888), 338.

— Pl.: *pricepători, -oare.* — Şi: (învechit) **precepătór, -oáre** adj.

— **Pricepe** + suf. *-ător.*

PRICEPĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Pricepere **(1)**. *Şi unora amu precepătura, bunătatea şi dulceaţa mai mare le se pare că iaste.* CORESI, EV. 369, cf. 301, ANON. CAR.

2. (Învechit, rar; în forma *precepătură)* Pricepere **(2).** *Ceia ce înoată pre mare cu precepătură.* CORESI, EV. 56.

— Pl.: *pricepături.* — Și: **precepătúră** s. f.

— **Pricepe** + suf. *-ătură.*

PRICÉPE vb. III. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă, a-și da seama, a-și face o idee; a înțelege, a percepe **(1),** a pătrunde **(4),** (regional) a se nădăi **(3).** *Ceia ce nu se pocăiescu de păcatele sale ... se ducu în focul nestinsu ... și oamenii nu precepu* (cca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 465[1]/4. *Precepu Domnul hitleniia legiuitoriului.* CORESI, EV. 389. *Auzind ... pildele lui pricepură că de ei grăiaște.* N. TEST. (1648), 28[r]/32, cf. 21[r]/31. *Și aceaia voi face pentru ca să priceapeț și să chemaț sfinții într-ajutoriu întru toate nevoile voastre.* CHEIA ÎN. 1[v]/9. *Pricepea că îndată ce vor pogorî nemții în țară va să vie mare primejdie țării.* IST. Ț. R. 22. *Nifon pricepu să va să fie aproape și petrecaniia sa.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Fieștece om prost și necărturariu să poată lesne priceape lucrul.* MOLNAR, RET. 112/23. *Preceptnd apoi ce va să fie, Mai că nu leșină de mânie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 74. *Simțirea cu totul le-au lipsit, încît nu pricep acum nici cuvîntul socoteală ce va să zică.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Cum ei vedea cucuvaia cu ochii zgîiți, pricepi îndată că n-o să cînte frumos.* HELIADE, O. II, 329. *Nu pricepe ce-a vrut să zică.* CR (1848), 4[1]/20. *Dar văz că și cu acestea nu poci să mă procopsesc, Nu pricep ce o să fie, pentru ce nu izbutesc.* PANN, P. V. I 140/18. *Numai el le-a putut pricepe, ca să-și dea laude nemăsurate.* ap. GHICA, A. 465. *Nu pricep cum se poate, Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate.* ALEXANDRESCU, O. I, 217. *Pricepi ce vra să zică a fi proprietar?* ALECSANDRI, T. 253. *Amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele.* CARAGIALE, O. II, 59. *Asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.* SLAVICI, N. I, 6. *De ce le-o fi mai ridicat în mijlocul dărîmăturilor, eu nu pricep.* DELAVRANCEA, S. 220. *Ce adînc simte și pricepe omul acesta!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. [Criticul] *citește ca să te prindă cu vreo greșeală și în această sforțare de multe ori îți pricepe articolul pe dos.* GHEREA, ST. CR. III, 44. *Nu pricep ce-i asta.* COȘBUC, P. I, 60. *Ale firii înțelesuri Minte nu-i să le priceapă.* GOGA, P. 130. *Grea meserie e aceea de judecător pentru unul care pricepe însemnătatea misiunii lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 250. *Clericul trebuie să aibă o credință, în chip de-a vedea și de-a pricepe viața.* AGÎRBICEANU, A. 43. *Ruja pricepuse numai din privirile lui la ce venise.* GÎRLEANU, N. 27. *Mă sileam a-l face să priceapă că numai pentru dînsul făceau cinii atîta gălăgie.* HOGAȘ, DR. I, 2. *Flăcăii însă nu pricepură batjocura lui.* REBREANU, I. 31. *Te pricep. Cu dragostea nu e de glumit.* BASSARABESCU, V. 119. *Întîia oară în viața mea am ascultat și am priceput ceea ce mi se explica la tablă.* GALACTION, A. 12. *Draga mea, fără cuvinte, Doar din ochi pricepe toate.* TOPÎRCEANU, B. 58. *Ladima, care nu pricepea la început despre ce e vorba, începu să-și muște speriat mustața.* CAMIL PETRESCU, N. 93. *Vorbi mai mult pentru el, decît pentru sora care nu pricepea de ce atîtea întortocheri, pentru a spune lucruri atît de simple.* C. PETRESCU, Î. II, 164. *Mai sînt încă dascăli care nu pricep că trebuiesc modificate raporturile dintre profesori și elevi.* BRĂESCU, O. A. II, 381. *Dă-mi cartea. Vreau s-o văd ... Nu pricep nimic.* SEBASTIAN, T. 289. *Nimeni nu prieepe absurdul altuia.* TEODOREANU, M. U. 132. *Toți se uitau mirați, fără să priceapă.* SADOVEANU, O. I, 56. *Urechea subtilă a lui Gheorghidiu prinde acum intonații care vor să spună desigur mai mult decît ceea ce un ascultător indiferent ar fi putut pricepe.* VIANU, A. P. 385. *Păpușile, poveștile, cum au trecut De n-am știut și nu am priceput?* ARGHEZI, VERS. 304. *Eu, la început, preocupat de lucrul în sine, n-am priceput chestiunea; apoi m-am dumerit.* CĂLINESCU, C. O. 107. *Obișnuit cu lupta, mi-am priceput porunca.* STANCU, R. A. I, 78. *Cum să nu priceapă o inimă de mamă durerea unui copil singur pe lume?* V. ROM. martie 1954, 311. *Domnule secretar, dumneata ai priceput cîteodată foarte bine cuvîntul nostru, al muncitorilor.* DEMETRIUS, C. 14. *Niciodată n-am reușit să pricep dacă ești un om îngrozitor de slab sau nemaipomenit de bun.* H. LOVINESCU, C. S. 53. *Se uită cu coada ochiului la jandarm și clipi ca omul care nu pricepe.* VORNIC, P. 194. *Ordinul părea ciudat, de netnțeles, dar pricepură cu toții că trebuia să-l execute.* BARBU, P. 238. *Și-i pun niște întrebări pe care nici eu nu le pricep, dar la care el totuși îmi răspunde.* S ianuarie 1961, 15. *Eu pricep că nu poate sta degeaba.* T septembrie 1962, 4. *Tu nu poți pricepe ce înseamnă să n-ai cu cine schimba un cuvînt inteligent.* V. ROM. decembrie 1964, 53. *Mult mai stau și mă gîndesc, De dor cum să mai trăiesc! Maica mă pricepe bine Că mi-i dor de omenime.* BALADE, III, 259. *Cine vrednicia capului nu pricepe, acela lungimea cozii la mare cinste ține.* ZANNE, P. II, 41. *Bate șaua să priceapă iapa.* ISPIRESCU, L. 271, cf. ZANNE, P. I, 649. *Vorbesc soacrei să priceapă și nora.* ZANNE, P. IV, 608. *Ca să pricepi mai bine, trebuie să dai ascultare mai bună.* id. ib. VIII, 498. ◇ Refl. pas. *Avea un trecut destul de neguros ... El singur, cîteodată, lăsa să se priceapă unele lucruri.* SADOVEANU, O. I, 555. ◇ Refl. *Nu vădzură soarele maintea de ce nu se precepură.* PSALT. HUR. 48[v]/10. *Nu ne pricepem că mai cu amar pe urmă ne va fi vecinica pace.* NECULCE, L. 148. *Cine au fost Basarab acela ... na mă pricep.* ȘINCAI, HR. II, 58/33. *T'e prișepe odată, omule.* ALR SN IV h 1 581/228. ✦ Refl. (Învechit și regional) A se dumeri, a se lămuri (asupra unui lucru). *Așa făcînd, să precepu în urmă Că vodă cu război nu să îmbie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 243. *Tu-mi umblai sfios, Sorine, Și plîngea durerea-n mine Că tu nu te-ai priceput.* COȘBUC, P. I, 51, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) A distinge, a deslușî, a vedea. *Se făcuse senin în juru-mi și pricepeam mai bine ce mă împresura.* SADOVEANU, O. III, 432. ◇ Expr. (Refl. impers.; regional) **A se pricepe de ziuă** = a se lumina, a se face ziuă. Cf. MAT. DIALECT. I, 265. *Am plecat de acasă cînd se pricepea de ziuă.* ib.

2. Tranz. și intranz. A avea cunoștință (despre ceva); a ști, a cunoaște. *Domn și împărat precep că e Domnul.* CORESI, EV. 227. *De ași pricepe că haina dipre mine știe gîndul mieu, în foc aș băga-o.* URECHE, L. 101. *Apoi jalbe și cereri ascultă Și le hotărăște cum precepe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 393. *Moș Simion ... zîmbește cu aerul omului șiret, care pricepe tot și tace.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 36. *Nu pricep. Nu mi-ai spus, nu mi-ai scris niciodată.* BASSARABESCU, V. 89. *Se apropie și tot nu pricepea cine să fie.* C. PETRESCU, Î. I, 153. *Nu pricep deloc ce are.* CĂLINESCU, S. 442. *Ești mama mea și o mamă nu poate pricepe tot.* T septembrie 1962,11. ◇ Fig. *Nici o vioară nu mai pricepe să mai sune.* ARGHEZI, VERS. 91.

3. Refl. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „la" și „în" care arată domeniul) A avea cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu, a dovedi competență, iscusință, îndemînare, abilitate, experiență într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie etc. *Nu știia rîndul, nice se pricepea la războiu.* MOXA, 279/11, cf. ANON. CAR. *Te pricepi la multe maestrii grădinărești.* PANN, P. V. I, 6/10. *La vînătorie, ca și la ... altele, eu mă pricep cam tot atîta precît se pricepea vestitul ageamiu.* ODOBESCU, S. III, 9. *Mă pricep eu tare bine ce ar trebui să fac, ca să se curme odată toate aceste.* CREANGĂ, O. 104. *Popa nu prea se pricepea la plugărie.* SLAVICI, N. I, 23. *Era ros de tribunale și se pricepea în daraveri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 209. *Desigur că se va pricepe în pedagogie.* IONESCU-RION, S. 102. *Afaceri și politică nu se pricepe să discute.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Se pare că nimeni nu se pricepe la băit ca el.* AGÎRBICEANU, A. 216. *Nici la rochii nu se pricepe, cum pretinde el.* IBRĂILEANU, A. 63. *Cu blîndeță și cu vorbă bună izbutea să le facă pe toate la vremea lor, și ce nu se pricepea el să facă?*

MIRONESCU, S. A. 124. *Eu nu mă pricep în tainele meşteşugului tău.* GALACTION, O. A. I, 64. *Nu-i aşa că mă pricep în medicină?* CAMIL PETRESCU, T. III, 266. *Nu se pricepe să mîne şi ne-a răsturnat!* C. PETRESCU, Î. I, 191. *Acuma, dacă ai vrea — nu ştiu dacă te pricepi —, dacă ai vrea să te uiţi puţin la aparatul ăsta de radio.* SEBASTIAN, J. 33. *Mă pricep puţin în plastică.* VLASIU, D. 316. *Se pricepea la meşteşugul setcilor ca nimeni altul.* VOICULESCU, P. I, 13. *Pentru că mă pricepeam în stele, am rămas în cele din urmă pe boltă, ca să le prind.* ARGHEZI, S. VI, 27. *Avea încredinţarea că se pricepe în artă.* CĂLINESCU, E. O. I, 236. *Cunoştea multe şi se pricepea la de toate.* STANCU, R. A. III, 139. *Cheam-o şi pe baba Aculina, se pricepe la copii.* H. LOVINESCU, T. 404. *Sîntem mineri, dar ne pricepem şi la sondărit.* S ianuarie 1961, 16. *Spunea despre sine că n-are vocaţie de critic şi se pricepe doar să transmită omagii.* V. ROM. ianuarie 1965, 200.

4. Tranz. A lua cunoştinţă, a prinde de veste; a afla. *Constantin Duca Vodă de acestu sfat nemic nu ştiu, nice pricepu.* NECULCE, L. 162. *Întrebîndu-l ce au priceput la Poartă, au zis : — Rău.* R. POPESCU, CM I, 412. *Trămitea clienţii să iasă-n afară Cînd punea vro dare care n-a mai fost Şi să cerceteză ... Ce vorbeşte plebea ... Precepînd tiranul, punea nouă dare Şi trămitea iarăşi s-asculte mereu.* MUREŞANU, P. 144/14. *Şi unul şi altul pricepuse cine este zurbagiul din maşină.* GALACTION, O. A. I, 113. *Ce a fost într-adevăr războiul, începi să pricepi abia aci, în Muzeul Apărării Leningradului.* STANCU, U.R.S.S. 129. *Au priceput cine e vinovatul.* H. LOVINESCU, T. 135. *Abia cînd a fost închis am priceput că e ilegalist.* T august 1964, 51. ◇ Refl. *Deşertaţi-vă şi vă preceapeţi că eu-s Dumnedzeul a lui Iacov.* PSALT. HUR. 39^{v}/12. ✦ Fig. (Învechit) A mirosi **(2)**, a intui, a dibui. *Să ştii că n-am ştiut că eşti atîta de înţelept, ci te pricepui la solia dintîi.* ALEXANDRIA (1794), 47/13. *De va voi să ne amăgească, noi vom şti să-l pricepem.* CR (1848), 3^{1}/56.

5. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit) A constata, a vedea; a ajunge la concluzia (că) ..., a trage concluzia. *Şi nu poci să pricep din scrisoare.* KOTZEBUE, U. 12^{v}/12. *Aron ... pricepu că este peste putinţă a urma asedierea în faţa unei asemenea oştiri.* BĂLCESCU, M. V. 66. ◇ Refl. (Prin analogie) *Bietele raţe năucite nu se pricepeau de unde le vine acest nevinovat potop de foc.* GANE, N. II, 201.

6. Refl. (Prin nord-estul Olt.) A se înzdrăveni, a se întrema, a se reface (după o boală). Cf. CIAUŞANU, V. 191. *M-am priceput din doftoria aia.* id. ib.

7. Tranz. (Regional) A se alege. *Am priceput ceva cu via anul acesta.* Com. din PEŞTIŞANI — TÎRGU JIU.

— Prez. ind.: *pricép.* — Şi: (învechit şi regional) **preceépe** vb. III.

— Lat. **percipere.**

PRICÉPERE s. f. Faptul de a (se) pricepe.

1. Faptul sau facultatea de a izbuti să cunoască, să afle, să înţeleagă, de a-şi da seama, de a-şi face o idee; înţelegere, pătrundere **(4)**, (învechit) pricepătură **(1)**, (învechit, rar) preceput[1], (regional) pamet[1]. Cf. pricepe **(1)**. *Da-ţi-voiu precepere şi te voiu năstăvi în calea aceia ce veri mearge.* PSALT. HUR. 26^{r}/15, cf. 10^{r}/4. *Calea dereptaţilor tale înţelepţează-me (preceapere-mi dă* H). PSALT. 252. *Să înţeleagem că cu tăceare şi fără preceapere ca Dumnezeu cearcetă omeneştile.* CORESI, EV. 245. *Să ne deschizi ochii cei sufleteşti cu înţelepciune şi cu pricepere, ca să facem judecată dreaptă.* NEAGOE, ap. GCR I, 169/12, cf. CALENDARI (1733), 27/12. *Văzind a lui bună minte şi priceapere şi dreaptă socoteală o au priimit.* VARLAAM-IOASAF, 27^{v}/15. *Aşa-l întunec, de nice simte Că are vreo precepere sau minte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 232, cf. DRLU, POLIZU, CANELLA, V. 186. *Mai are şi un amestec de grijă, adică de preceperea parţială a primejdiei.* CONV. LIT. XI, 413. *Prea erai copilă fără pricepere, ca să ştii ce faci.* SLAVICI, O. II, 67, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cei a căror pricepere nu poate trece în regiuni mai înalte.* AGÎRBICEANU, L. T. 264. *Urmăreşte o ţintă sigură, necunoscută de înfima pricepere omenească.* REBREANU, I. 272, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ar fi păcat să nu înţelegem ceea ce se înfăţişează atît de intuitiv preceperii noastre.* GALACTION, A. 397. *Ţie îţi trebuie învăţătură. Ţi s-ar deschide mai bine preceperea.* SADOVEANU, O. XVII, 221. *Nu vrei să arăţi că pricepi, pentru că preceperea asta ar cere să renunţi la avantajele cîştigate.* DEMETRIUS, C. 10. *Preceperea întîrzia să apară la acest copil.* PREDA, R. 76. *Se întîmplă ... să descifreze în preceperea şi tenacitatea asta sensul unui mare talent.* V. ROM. ianuarie 1965, 207. ◇ Fig. *Am îngenuncheat din voinţa şi preceperea muşchilor de la picioare.* DELAVRANCEA, T. 255.

2. Pregătire, cunoaştere temeinică într-un anumit domeniu; competenţă, iscusinţă, îndemînare, abilitate într-o activitate, într-o acţiune, într-o meserie; (învechit) nimereală, nimerire, (învechit, rar) perilipsis **(1)**, piotimie, precepătură (v. pricepătură **2)**, (regional) pricepuţie. Cf. pricepe **(3)**. *Tot ce se cheamă aparat teatral e întrebuinţat cu o perfectă pricepere şi dibăcie după regula strictă a şcoalei.* CARAGIALE, O. III, 80. *Aici nu-i socoteala nici de pricepere, nici de hărnicie.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 10. *Din fata asta — dacă ai pricepere şi răbdare — poţi să faci o slugă bună.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 78. *Existau în Moldova mulţi diaci care întrebuinţau cu pricepere limba slavonă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 34. *Eu n-am venit să vă critic, întîi că n-am pricepere, dar mai ales pentru că artiştii tineri trebuiesc încurajaţi.* VLASIU, D. 124. *Trebuiesc şi oameni cu pricepere şi cu cunoştinţi.* SADOVEANU, O. VIII, 264. *Îşi administra avutul cu o pricepere uimitoare.* CĂLINESCU, S. 474. *Răspîndi manifeste în oraş cu destulă pricepere.* STANCU, R. A. III, 27. *Inginerul şi tehnicianul ... îşi pun întreaga lor pricepere şi energie în slujba înfloririi patriei.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 402. *Ibrăileanu şi-a dat examenul de pricepere în promovarea adevăratelor talente.* V. ROM. septembrie 1954, 156. *Naşa avea ... priceperea ei în făcutul plăcintelor cu brînză.* PAS, z. I, 175. *Se vedea că Ţurlea îşi stăpîneşte cu pricepere bucuria.* PREDA, D. 53. *Probleme deosebite care cer din partea pedagogilor nu numai preocuparea, dar şi priceperea de a le rezolva.* GÎ 1962, nr. 652, 3/1. *Interpreţii ... cîntă cu uşurinţă şi cu pricepere.* T mai 1964, 99. *Partidul a ştiut să folosească posibilităţile legale cu o mare pricepere şi perseverenţă.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. *Priceperea şi fantezia constructorilor şi-au dat frîu liber.* H. DAICOVICIU, D. 139.

— Pl.: *priceperi.* — Şi: (învechit şi regional) **precépere** s. f.

— V. **pricepe.**

PRICÉPNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) „Priceput". *În psaltirea versificată a lui Pralea găsim formaţiuni ca „pricepnic".* ARHIVA, I, 734.

— Pl.: *pricepnici, -ce.*

— **Pricepe** + suf. *-nic.*

PRICÉPT s. m. v. **perceptor.**

PRICÉPŢIE s. f. v. **percepţie.**

PRICEPÚT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care are pricepere **(1)**, care pătrunde cu mintea, înţelege, pricepe **(1)** ceva; (despre manifestările oamenilor) care trădează, exprimă pricepere **(1)**; (învechit) pricepător **(1)**, (regional) plănuit. Cf. pricepe **(1)**. *Dară el, fiind înţălept şi priceput, cunoscu că cu greu îi căzu împăratului cuvintele lui.* VARLAAM-IOASAF, 16^{r}/7, cf. DRLU, CLEMENS, LB. *Svatul lui cel drept şi priceput, cuvîntul lui blînd ... cîştiga inima*

poporului. BĂLCESCU, M. V. 28, cf. POLIZU, CADE. *Acu începe cu adevărat pentru o domniță viața ... dacă are dibăcia care se cuvine ori un sfat priceput.* SADOVEANU, O. X, 355. *Îmbinarea justă și pricepută a muncii politice cu sarcinile economice constituie o adevărată artă a conducerii de partid.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 835, cf. ALR SN V h 1 238.

2. (Rar) Care poate fi înțeles; accesibil minții omenești. *N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă. Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază.* EMINESCU, O. I, 132. *Nici o silabă-ntreagă nu se rostea pe lume, Căci nu-ți găsiseși graiul legat și priceput.* ARGHEZI, VERS. 376, cf. DEX.

3. (Despre oameni) Care posedă cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu sau care își cunoaște bine meseria; competent, iscusit, îndemînatic, abil într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie; (astăzi rar) pricepător **(2)**, (învechit) practicos, practisit. Cf. p r i c e p e **(3)**. *Cine să naște la 8 zile ghenarie are minte bună ... Iară featele vor fi pricepute.* CALENDARI (1733), 57/10. *Fiind în lucrurile de oaste foarte priceput.* ȘINCAI, ap. DDRF, cf. POLIZU. *Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul și pricepulul staroste al vînătorilor.* ODOBESCU, S. III, 14. *Mama ..., pricepută la bucătărie, le-a dat trei feluri de mîncări.* CARAGIALE, O. II, 257. *Să oțetea vinul în pivniță de nu eram eu om priceput.* DELAVRANCEA, S. 227. *Ea e fată bună, și harnică, și pricepută la toate.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 105, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Am văzut că dumneata ești foarte priceput în medicină.* CAMIL PETRESCU, T. III, 266. *Îmi trebuiau însă mașini noi și perfecționate, personal priceput și mai ales bani.* VOICULESCU, P. I, 77. *Lăsase torpila în seama sergentului Marin, cel mai priceput și mai cuminte gradat din companie.* BART, S. M. 73. *Meșter priceput este Sadoveanu cînd este vorba să învie o figură.* VIANU, A. P. 234. *Tase, priceput la chimie, face săpunuri fine.* CĂLINESCU, C. O. 70. *Poporul nostru muncitor este sub conducerea partidului un entuziast și priceput făuritor al vieții noi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 744. *Un conducător priceput ia cuvîntul ca un organizator combativ al maselor.* ib. 1954, nr. 2 880. *Era o amintire de la fostul său șofer Coman, om priceput și inventiv.* VINEA, L. I, 50, cf. DM.[Bijutierul] *priceput ... știe că o piatră prețioasă apare mai frumoasă atunci cînd e montată cu mare simplitate.* T mai 1964, 73. *Inginer priceput și chibzuit, cu toată firea lui căm înceată.* V. ROM. ianuarie 1965, 66, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pricepuți, -te.* — Și: (învechit) **precepút, -ă** (DRLU, CLEMENS, LB), **preciupút, -ă** (CLEMENS) adj.

— V. **pricepe.**

PRICEPUȚÍE s. f. (Regional) Pricepere **(2)**. *Pe lîngă hărnicia și pricepuția lor, avea însă cîteva cusururi.* SBIERA, P. 252.

— **Priceput** + suf. *-ie.*

PRICESTÁNIE s. f. (Învechit și popular; în ritualul bisericii creștine) Împărtășanie; (concretizat) cumineătură. *Și aceii fericite și sufletească cină să priimim priceștenie în Hristos Isus.* CORESI, EV. 421. *Să se pocăiască și la sf[i]ntele Paști să ia priceaștenie.* PRAV. GOV. 96^{v}/5, cf. 51^{r}/10. *Nu să cade să fie oprit de svinta priceștenie macar ce greșală va greși.* EUSTRATIE, PRAV. 31/11. *Molitva la svinta priceaștanie a svintului marele Vasilie.* DOSOFTEI, ap. BV I, 262. *Neputînd ei să înțeleagă prea mare taină a sv[i]nției priceștenii* (a. 1680—1700). GCR I, 243/34. *În loc de priceștenie să iai agheazmă.* ANTIM, O. 237. *Datori sînt ... pravila către sf[i]nta priceștanie cu tot sufletul să o plinească.* IACOV, SYN. 10^{v}/14. *Sfînta priceștanie să nu o fie pren case, precum am înțeles că fac unii preoți* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53. *Ne-au învățat pre noi ... înfricoșata priceaștenie a trupului și sîngelui său ... și cealelalte d[u]mnezeiești taini ale lui* (a. 1765). GCR II, 80/22. *La a doauo parte am scris pentru ispovedanie și pentru sf[ăn]ta precestanie* (a. 1809). CAT. MAN. I, 408 cf. LB. *Prin sfînta precestanie ne curățim de greșale.* MARCOVICI, D. 297/8, cf. POLIZU, CIHAC, II, 290, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *S-a sfîrșit ca un cîine, fără spovedania și precestania legiuită.* LUNGIANU, C. 86, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Băuse mai mult de-o optiță din vinul pentru precistanie.* CAMILAR, N. II, 13. *Atuncea să mi se deie Luminița mîndră-n mînă Și precistanie-n gură.* MARIAN, NA. 187, cf. ALR I 589/9, 381, 782, 860. ◇ (În imprecații) *Îmi crapă creierii ... eh, precistania mîne-sa.* CAMILAR, N. II, 417, cf. CIAUȘANU, V. 190.

— Pl.: *pricestanii* și (regional) *pricestănii* (TDRG). — Și: (învechit și regional) **pricistánie** (IORGA, S. D. XXI, 528, ALEXI, W., ALR I 589/370, 375, 378, 388), **precestánie,** (învechit) **priceaștánie, priceaștênie, pricești̯ánie, pricești̯énie,** (regional) **pricitánie** (ALR I 589/385), **preceștánie** (TDRG), **precistánie** s. f.

— Din slavonul **причащание, пр.чащение.**

PRICESTUÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Învechit și popular; în ritualul bisericii creștine; despre credincioși) A se împărtăși, a se cumineca. *Toți carei se pricestuiesc cu sfînta a lui taină și sfintele paști.* CORESI, EV. 114, cf. 415. *El au mers de se-au priceștuit.* PRAV. GOV. 27^{v}/14, cf. 54^{r}/18. *Toți ceia ce era creștini, și mari și mici, să priceștuia la toate svintele liturghii* (a. 1644). ap. HEM 1 157. *Să o obîrșească de tot și să se pric[e]ș-tuiască d[u]mn[e]zeieștilor taini* (a. 1652). GCR I, 160/32. *Sărbătorile veneau la biserică și să aduna de să prece-tuia dumnezeieștilor taini.* NEAGOE, ÎNV. 128/19, cf. 11/44. *A cerșut să s[ă] priceștuiasc[ă] cu sf[i]ntul trup și sînge a lui H[risto]s* (a. 1692). GCR I, 298/28. *Cu o zi mai nainte, duminică, să pricestuiaște.* N. COSTIN, L. 311. *Pre toți îi iertă și-i dezlegă, ca un ucenic adevărat al lui Hristos, cu al căruia trup și sînge să și prceștui.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Atîțea ani porunceaște sfînta pravilă ca să nu te priceștuiești sfintelor taini.* ANTIM, O. 237. *Spre judecata luiș și spre osîndă cu preacuratele taine să va priceștui.* IACOV. SYN. 3^{v}/9, cf. 21^{r}/19. *La vreme merge de să pricistuiește cu svintile taine.* GHEORGACHI, CER. (1762), 292. *Să pricistuia cu sfintele și de viiață făcătoarele taine.* VARLAAM-IOASAF, 52^{v}/15, cf. LB. *Ca să postesc și să mă pricistuiesc cu sfînta cuminicătură, aceasta o voi face îndată ce preotul să va întoarce.* KOGĂLNICEANU, S. 75, cf. DDRF. *S-a spovedit și s-a pricestuit în toată cuviința.* N. REV. R. I, nr. 1, 66. *Pîn-a nu se porni s-o pricistuit.* VASILIU, P. L. 207. *Cu un săculeț de galbeni se sui pe o trăsură, cîrnind spre un oraș ... unde avea să se precestuiască.* PAMFILE, COM. 7, cf. ALRM I/II h 393, ALR II/I h 196. ◇ F i g. *Să știți că și voi aceștii lumi deșartă vă priceștuiți și realelor ei.* CORESI, EV. 470. (I n t r a n z.) *Lumea va urî pre voi ca pre ceia ce nu vor să pricestuiască în lucrul ucenicilor ei.* id. ib. 471. ✦ T r a n z. (Despre preoți; complementul indică credincioși creștini) A împărtăși, a cumineca. *Popa cela ce va priceștui orice om ... pînă ce nu va lua știre dinsul de la d[u]h[o]vnicul său ... să se gonească de la preoție,* PRAV. GOV. 52^{v}/6, cf. 59^{v}/18. *O preceștui cu sv[i]ntele taine.* DOȘOFTEI, V. S. octombrie 53^{v}/2. *Rînduiala a priceștui bolnavul* (a. 1689). BV I, 295. *Întîiu trebuie să-l ispoveduiască cum să cade și apoi să-l pricestuiască* (a. 1713). ib. 551. *Îi cheamă cineva* [pe preoți] *să priceștuiască bolnavi.* ANTIM, O. 379. *Să-l pricestuiască cu sfintele taini* (a. 1757). GCR II, 54/14. *Au văzut pre Precista cum priceștuia cu pîne cerească pre ceia ce să osteniia* (a. 1801). CAT. MAN. II, 127. *Ieri ... m-am pricistuit, după ce m-am ispovedit.* KOGĂLNICEANU, S. 82, cf. DDRF, TDRG. *Că merea la omu beteag de-i cetea și-l precestuia.* STĂNOIU, C. I. 52. *Ceal di nașți, îl boteazî; ceal de trăiești, îl niruiești; ceal di moari, îl pricistuiești.* CONTEMPORANUL, III, 199. *Îl duse ... în biserică unde-l precestui.* ȘEZ. V, 36. *Du di cheamî pi taica părintili și prișistuiască pi mî-ta.* GRAIUL, I, 503. *Popa l-o precistuit ... ș-o murit.* VASILIU, P. L. 212.

◇ Fig. *Cu cuvîntul de bună cinste netnvățații să-i pricestuiască.* CORESI, ap. DHLR II, 468.

2. Intranz. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.; în forma *precestui*) A înjura de pricestanie. Cf. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pricestuiesc.* — Și: (învechit și regional) **pricistuí, priciștuí, precestuí,** (învechit) **priceștui, preceștuí,** (regional) **pristuí** (ALRM I/II h 393/385), **precistuí** vb. IV.

— Din slavonul **причастити, причащати.**

PRICESTUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a se pricestui **(1)**; împărtășire, cuminecare. Cf. DDRF.

— Pl.: *pricestuiri.*

— V. **pricestui.**

PRÍCEȘ s. m. (sg.) (Regional) Pantalon strîmt (Borșa — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

— Din magh. **prices**[-nadrág].

PRICEȘTÁNIE s. f. v. **pricestanie.**

PRICEȘTÉNIE s. f. v. **pricestanie.**

PRICEȘTUÍ vb. IV v. **pricestui.**

PRICHÍC s. n. v. **prichici.**

PRICHÍCI s. n. **1.** Margine îngustă, ieșită în afară, în formă de poliță[1] **(1)** la vatra țărănească, la cuptor sau la horn, pe care se așază, de obicei, diverse obiecte casnice. *Pune talgerul pe prichiciul cuptoriului sau la un alt loc cald.* I. IONESCU, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 293. *Cînd mă gîndesc ... la prichiciul vetrei cel humuit ... parcă-mi saltă și acuma inima de bucurie!* CREANGĂ, O. 197, cf. 13. *Lumina slabă a unui opaiț ce sfîrlia pe prichici.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF. *Pe prichici un hîrb-opaiț, fără muc și fără seu.* NECULUȚĂ, Ț. D. 114, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Puse opaițul pe prichicul hornului și ieși afară.* JUN. LIT. 1904, nr. 4, 50. *Hoarna ei înaltă și cu mai multe rînduri de prichice să sprijină mîndră pe cei doi stîlpi de lemn.* SĂM. III, 631, cf. ALEXI, W., TDRG. *Horna are mai multe prichiciuri pe care stau diferite obiecte.* PAMFILE, I. C. 406, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 226, ȘĂINEANU, D. U. *Soba din odaia de locuit ... are „un prikiși" unde se pot așeza diferite obiecte.* DIACONU, VR. LV, cf. CADE. *Motănașul țupăi delicat pe horn, pe prichici și jos.* SADOVEANU, O. X, 527, cf. H X 86, CHEST. II 314/106, 227. *Chibriturile sînt pe prichici.* CV 1951, nr. 12, 37, cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 76. ✦ (Transilv. și Maram.; la casele țărănești) Prelungire sub formă de pat[1] **(1)** a sobei ori a cuptorului, sau laviță pusă lîngă acestea, pe care se doarme (în special iarna) sau se stă. *Pe prichiciul cuptorului moș Costan șade pipernicit și tăcut.* REBREANU, NUV. 136. *Șede muta pe prepici Toată zgîrci ca și-un arici.* BUD, P. P. 50. *Eu o scol să facă foc, Ea adoarme stînd în loc. Și se suie pe prăptici Și stă zgîrci ca ș-on arici.* BÎRLEA, C. P. 221. *Șade moșu pă prepțici, Tăt stă zgîrci ca ș-un arici.* T. PAPAHAGI, M. 58, cf. COMAN, GL. ✦ (De obicei urmat de determinarea „ferestrei") Marginea de jos a (golului) ferestrei, ieșită în afară ca o streașină; partea de jos a tocului unei ferestre, pervaz **(2 b).** *Negustorul, îmbrăcat grecește, stă pe margenea, pe prichiciul ferestrei, cu picioarele supt dînsul.* IORGA, C. I. II, 206. *Se suie, sprințenă, pe prichiciul ferestrei.* GÎRLEANU, ap. CADE. *Cineva așează pe prichiciul ferestrei, înlăuntrul geamului, o lumină.* SADOVEANU, O. X, 661, cf. 316, SCRIBAN, D. *Andrei își lăsă geanta goală pe prichiciul ferestrei și intră.* T. POPOVICI, S. 14. *Pe prichiciul larg al ferestrei mici, tăiat în zidul lat, ... e cămara Sandei.* V. ROM. noiembrie 1962, 58. *Rezemată în coate de prichiciul ferestrei, se uita de-afară la el.* L 1965, nr. 16, 6/6. ✦ (Rar) Marginea de sus a balustradei unui pridvor **(1).** *Pe prichiciul pridvorului ... străjuiește o ulcică verzuie de lut.* REBREANU, I. 10.

2. (Prin estul Munt.) Scobitură făcută în zidul pivniței, în care se păstrează diferite lucruri; (regional) prici[3] **(1).** CHEST. II 283/102.

— Pl.: *prichiciuri* și (regional) *prichice.* — Și: (învechit și regional) **pripíci** (CIHAC, II, 293, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CHEST. II 331/95), (regional) **prichíc, priptíci** (CADE), **pritíci** (com. MARIAN), **prăptíci, prepíci, preptíci** s. n.

— Din ucr. **причіок.**

PRICHIDÉLE s. f. (pl.) (Regional) Nume dat unor părți ale căruței nedefinite mai de aproape (Serdanu — Găiești). Cf. H IV 280.

— Etimologia necunoscută.

PRICHIDÚȚĂ s. m. v. **prichinduță.**

PRICHILÍ vb. IV. Refl. (Prin Ban.; despre frig) A se muia **(5).** Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Prez. ind. pers. 3: *prichilește.*

— Etimologia necunoscută.

PRICHINDÉL, -EÁ, -ÍCĂ subst., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană matură) de statură mică; spec. (personaj din basmele populare) imaginat ca o persoană de statură foarte mică, deosebit de isteț și de vioi. V. pitic **(I 1).** *Te vede prichindel, subțiratic și peticit.* JIPESCU, O. 135. *Mărica e un boboc de fată ... E prelungă la chip, codalbă, cu ochii viorii, să strecoară printre surate ca un prichindel.* DELAVRANCEA, S. 42. *E un prichindel, scurt, cu niște picioare subțiri și strîmbe.* VLAHUȚĂ, D. 230, cf. DDRF, BARCIANU. *Dar nici omul prea scund, cu trupul peste fire de mic, pe care-l poreclește pitic, prichindel ... nu e tocmai plăcut la vedere.* CANDREA, F. 16, cf. TDRG, ARHIVA, XXVIII, 240. *Rătăcirea fetiței, care precede și pregătește visul și basmul cu prichindeii, e povestită într-o atmosferă și cu o nuanță tot de basm.* IBRĂILEANU, S. 9. *Devii mai puțin prichindică vorbindu-mi de Paul Morand.* ALAS 17 VI 1934, 4/1. *Așa merge ..., în poveste, cel foarte prichindel, din iarba gîzelor, după cel care hăt întrece și copacii.* TEODOREANU, M. U. 96. *Erau niște omușori mititei ... Știa că sînt șapte prichindei.* SADOVEANU, O. VII, 511. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Se pomenește fata că-i iese'nainte un prichindel de om, șchiop și cam ghebos.* CARAGIALE, O. II, 350. (Fig.) *Orice snop e-un prichindel Cu lungi plete aurii.* D. BOTEZ, F. s. 87. ✦ P. anal. Animal sau obiect de dimensiuni mici. [Cîncle] *Jap era un prichindel!* GALACTION, O. A. II, 183. ◇ (Adjectival) *Aparatul său marca „Telefunken", adus să înlocuiască prichindelul și sensibilul „R.C.A.", îndeplinea aceeași funcție.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 2/6.

2. S. m. Băiat (foarte) tînăr (și scund), adesea sprinten și zburdalnic. V. puști, pici[2]. *Cu toate că eram un prichindel, colindam ziua întreagă pădurea.* ap. CADE, cf. ALEXI, W., GÎRLEANU, N. 212. *Nu aici, puștiior ... uite ce prichindei!* PAS, Z. I, 74. *Toți acești prichindei se năpustesc spre club și găsesc nenumărate strategeme de a se strecura în sala de spectacole.* S IANUARIE 1961, 22. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *M-aș mulțumi eu și pe un prichindel de băiat.* DELAVRANCEA, V. V. 34. *Un prichindel de copil i-a adus și omului de mîncare.* GÎRLEANU, N. 212.

3. S. n. (Regional) Clește folosit la scos cuie sau la potcovit caii (Miroslăvești — Pașcani). GLOSAR REG.

— Pl.: *prichindei, -ele.* — Și: (regional) **pritinghél** (SCRIBAN, D.), **chiprindél** (PAMFILE, J. II, 138, ARHIVA, XXVIII, 240) s. m.

— Etimologia necunoscută. — **Chiprindel,** prin metateză.

PRICHINDÚȚĂ s. m. și f. (Rar) Prichindel **(1)**. *Ai să te îndopi, măi băiete, de atîta carte ai să rămîi un prichinduță.* LUC. I, 309, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Două prichinduțe de fete.* SCRIBAN, D.
— Și: **prichidúță** s. m. ȘĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută. Cf. p r i c h i n d e l, m i c h i d u ț ă.

PRICHIȘTÍ vb. IV. T r a n z. (Prin sud-estul Transilv.) A măsura cu exactitate (pentru a nu se înșela). Cf. LEXIC REG. II, 62.
— Prez. ind.: *prichiștesc.*
— Etimologia necunoscută.

PRICHIȘTÍT, -Ă adj. (Prin sud-estul Transilv.) Exact, precis **(2)**. Cf. LEXIC REG. II, 62. ◇ (Adverbial) *Ni-o măsurat prichiștit.* ib.
— Pl.: *prichiștiți, -te.* — Și: **prișteĥít, -ă** adj. LEXIC REG. II, 62.
— V. **prichiști.**

PRICI[1] adj., adv. (Prin Bucov.) (Care este) întocmai, exact, identic (cu...). Com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. *Uite la el cum mai seamănă! Îi prici tată-său!* CV 1950, nr. 11—12, 40.
— Etimologia necunoscută.

PRICI[2] s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Pat[1] **(1)** rudimentar, de obicei improvizat; s p e c. (sens curent) pat[1] (de scinduri) pentru mai multe persoane, folosit mai ales în dormitoarele comune. Cf. LM, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Casa Societății carpatine... are apoi o odaie pentru femei și una pentru bărbați, prevăzută la doi pereți cu priciuri de lemn.* TURCU, E. 186, cf. BARCIANU, ALEXI, W., com. din POIANA—VAȘCĂU. *Trebuie să facem două priciuri.* Com. din LUPȘA—ABRUD. *Pe prici de piatră șăzînd Și la domni juptn zicînd.* BÎRLEA, B. 45, cf. id. C. P. 153, GR. S. VI, 242, CV 1951, nr. 5, 27, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 256.
— Pl.: *priciuri.*
— Din germ. **Pritsche.**

PRICI[3] s. n. **1.** (Regional) Prichici **(2)** (Mănăstirea Humorului — Gura Humorului). CHEST. II, 283/229.

2. (Prin Maram.) Prispă (la casele țărănești). Cf. CV 1951, nr. 3—4, 43, GLOSAR REG.

3. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Bucov.) Fiecare dintre leaturile bătute pe partea exterioară a pereților de lemn ale unor case, pe care se fixează lutul sau tencuiala. Cf. CHEST. II 369/353, ARVINTE, TERM. 162.
— Pl.: *priciuri.*
— Etimologia necunoscută.

PRICÍ[4] vb. IV. **1.** R e f l. r e c i p r. (Învechit și regional) A se certa; s p e c. a se afla în conflict; a se afla în proces, a s e j u d e c a. *Mihail Voievodul ..., cînd să priciia cu diavolul pe[n]tru trupul lui Moisi, nu cutedză să aducă giudeț de ocară* (cca 1618). GCR I, 49/29. *Mergînd acolo călărețul, au văzut pre laconi stînd pre loc, și cei de frunte pricindu-să.* HERODOT (1645), 487, cf. 34, 282, 447. *După moartea tătîne-său, pricindu-să pentru domnie, au fugitu Ștefan.* URECHE, L. 67. *Să socotească giudețele, să facă dreptate, să dea acel loc pentru carele să pricesc.* PRAV. 3. *Vor începe a să prici den cuvinte.* ib. 88. *Și atîta să priteiră, cît să despărțiră unul de alt.* N. TEST. (1648), 156[r]/1, cf. 113[v]/14, 201[r]/3. *Și așa să pricea ele aminduo înaintea împăratului.* NEAGOE, ÎNV. 42/15, cf. GCR I, 169/37. *Cu carii pricindu-să sv[i]nt[u]l Grigorie și probrăzînd de-agiuns huleniia lor, mearsă veastea pănă la-mpăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148[r]/6, cf. id. MOL. 85. *Mintea și norocul s-au întîlnit într-un loc osebit și au început a să prici care este mai de treabă omului.* COD. PUȘC. 84. *Să priciia aceștea toți cu mințile mari între sine.* N. COSTIN, L. 48. *Și să pricie ei în de ei înaintea lui Goloftin și nu socotie că este lucru de rușine.* NECULCE, L. 228. *Iară care rugători va pune pizmă... sau s-ar prici între inși, pe unu ca aceea să fie pîriș sf[ă]nta beserecă* (a. 1732). IORGA, S. D. XVII, 162. *Să pricie cu dînșii în Ierusalim pentru înviere domnului nostru Isus* (a. 1750). GCR II, 55/14. *Se nu se pricească ei, ce să aibă a-ș fine ei unde li-am dat noi de cosit* (a. 1752). ȘTEFANELLI, D. C. 50. *Pre aceștea ce vor să să pricească cu noi astăzi... îi vei vădi că sînt înșălători.* VARLAAM-IOASAF, 124[r]/6. *Numite fiind amîndoauo părțile ce să pricesc.* MICU, în CONTRIBUȚII, III, 110. *Dacă vreo parte din cei ce se pricesc nu se va îndestula, atunci aceeași price la scaunul cel de giudecată de la Bălgrad... să se poată muta.* ȘINCAI, HR. III, 40/35. *Destul s-au pricit solii împăratului Leopold I cu solii sultanului Mustafa II între sine, cum ar face pacea lor încredințată.* id. ib. 185/8. *După ce destul să dăpărară... Dederă a să prici între sine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 120. *Vulpea și crocodilul au început a se prici pentru nobilitate, care va fi mai de bun neam.* ȚICHINDEAL, ap. CADE. *Putea ei multă vreame și îndelungat să se pricească.* PETROVICI, P. 89/5, cf. LB. *Vedeți și pe scolastici... Mai mulți daca se-ntîlnesc, Fac dispute, se pricesc.* MUMULEANU, C. 154/22. *S-a dat poruncă de la politie să nu mai strige nimeni pe drum, să nu se pricească în pricini politicești.* CR (1833), 272[2]/41. *Ne pricim ca niște dăzmetici pe buchile rumânești.* TÎMPEANUL, G. 47/8, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, T. PAPAHAGI, M. 230. *Nu te pune cu mai marele tău, nici te prici cu cel mai mare decît tine.* ZANNE, P. IV, 431.

2. T r a n z. (Învechit, rar) A obiecta; a riposta; a protesta. *Și-i feaceră bordeiul ca a lui și-l închisără și el nemică pricind.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 35[v]/19. *Și sv[i]nt[u]l nemică n-au pricit, nice s-au mîniat, ce așa au priimit pietrile svîrlite.* id. ib. noiembrie 107[v]/33.

3. T r a n z. (Învechit, rar) A provoca, a produce. *Schimbările... acășună sau pricesc.... gîlceavă... între prunci.* PETROVICI, P. 18/7.
— Prez. ind.: *pricesc.* — Și: (învechit) **pritei** vb. IV.
— V. **priec.**

PRICÍ[5] vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.) A povesti **(1)**, a relata. Cf. CIHAC, II, 290. *Ce a mai pricit (spus) veeina?* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.
— Prez. ind.: *pricesc.*
— Din scr. **pričati.**

PRICICHÉ s. f. (pl.) (Regional) „Bețele care se pun curmeziș înlăuntrul coșniței, dintr-un perete într-altul", pe care albinele își construiesc fagurii. Com. din RĂCĂȘDIA—ORAVIȚA.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută. Cf. p r e t c ă.

PRICICTÓR s. m. v. **perceptor.**

PRICINÁȘ, -Ă s. m. și f. (Popular) **1.** (Adesea adjectival) (Om) certăreț, arțăgos, gîlcevitor; (om) cîrcotaș. *Oamenii sînt răi și pricinași în Podeni!* CARAGIALE, O. I, 55, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Încrezut, bătăuș, pricinaș și chiar criminal.* în SCL 1973, 44. *Măriuca a lui Moș Andrei ne e arătată ca femeie pricinașă, ca una din cele „care scoate mahmurul din om".* CĂLINESCU, I. C. 19, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC, DEX, ALR SN IV h 990/172, cf. ib. v h 1 247/886.

2. Împricinat (într-un proces); parte **(III 3)** (într-un proces). *Pricinașii lăsaseră drumurile judecății și buna înțelegere domnea între toți poporenii.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 178, cf. TDRG. *Un țipăt ascuțit de clopoțel care chema pricinașii în sălile de judecată.* REBREANU, I. 326, cf. CADE. *Se aflau alți pricinași care așteptau în picioare... strigarea aprozilor.* SADOVEANU, O. X, 87,

cf. XII, 105, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. *Firește că pricinașii a trebuit să să supună la judecata împărătesei.* RETEGANUL, P. IV, 32, cf. ALR SN IV h 990/172. ✦ (Învechit, rar) Reclamant. *Măcelare, om cu spor, Ai luat un leușor Și-ai plătit un gălbenaș. Fi-vei încă pricinaș?* F (1879), 262. ✦ (Rar) Autor al unei infracțiuni; făptaș. *Dar fugăritul degeaba aștepta minunea să vadă găsindu-se adevăratul pricinaș.* POPA, V. 89, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: *pricinași, -e.*

— **Pricină** + suf. *-aș.*

PRICINÁT, -Ă s. m. și f. (Prin Transilv.) Împricinat (într-un proces). *Văzînd împărăteasa cearta, uită că n-are drept să facă judecată și zice către cei doi pricinați...* RETEGANUL, P. IV, 32.

— Pl.: *pricinați, -te.*

— De la **pricină.**

PRÍCINĂ s. f. **I. 1.** Ceea ce determină apariția unui fenomen, cauza a ceva, rațiune pentru care se întîmplă sau se face ceva; cauză, motiv **(1 1)**, mobil[1] **(4)**, (învechit) obiect **(4)**, ocă[1] **(1)**, povod[2], (regional) parfie **(2)**, price **(5).** *A treia pricină ce îndeamnă pre giudeț să mai micșureadze certarea celui vinovat iaste vrăsta.* PRAV. 257, cf. 48, 251. *Făgăduiesc și eu dumneavoastră a arăta pricinile pentru ce și pentru care lucru să orbesc ochii cei sufletești.* CHEIA ÎN. 61[v]/15. *Ei să să facă pînă într-atîta vrăjmași și pricină nevinovatului sînge al stăpînului lor.* IST. Ț. R. 121. *Nu să știe din ce pricină au fost luat și ei moșii de-a Ceaureștilor.* NECULCE, L. 24. *Nici aceasta au fost pricina ieșirii lor de la Răm.* CANTEMIR, HR. 459, cf. id. I. I. II, 327, 328. *Pentru care pricfijnă, nu să rușinează a-i numi pre dînșii frați* (a. 1698). GCR I, 317/8. *Turburata stăpînire a papei iaste pricină dejghinării besearicilor* (a. 1699). id. ib. 328/10. *De aceasta arătat-am pricina mai sus, din ce vine.* C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Ei au fost pricina de s-au rădicat ienicerii.* R. POPESCU, CM I, 269. *Pricina zăbavii nu iaste de altu fără cît boala.* R. GRECEANU, CM II, 125. *Au început a tălmăci pricina pentru care i-au adunat* (a. 1750—1780). GCR II, 83/31. *Pe lîngă aceastea, nețr-felegînd nici pricina pentru carea au venit.* AETHIOPICA, 14[r]/15. *Pentru care pricină albești mai întîi barba?* (a. 1779). GCR II, 119/38. *Pricina aceștii patimi și boale iaste aburii și zemurile cele multe.* MEȘT. DOFT. I, 29[r]/35. *Te rog ca să-mi spui care sînt pricinile vînturilor.* AMFILOHIE, G. F. 145[r]/12. *Aflarea găsește pricinile, dovedirile, adeveririle și orice iaste trebuincios a îndupleca pre auzitoriu spre ascultare.* MOLNAR, RET. 21/8. *Să dea pricina împrotivirei sale.* ȘINCAI, HR. I, 349/1. *Iar cînd cunoști pricinile lucrurilor, atunci mai sus se rădică cunoștința ta și se zice cunoștința filozoficească.* MICU, ap. BLAGA, G. 141. *Dacă se duce sufletul, carele iaste pricină vieții, trupul începe a se usca.* MAIOR, P. 99/16. *Au doară știți voi din ce pricină Vodă așa v-armă dă minunat?* BUDAI-DELEANU, Ț. 84. *Aceasta iaste căuza (pricina) că spre anul venitoriu puține sau nemica poame nu aduce.* ÎNV. POM. 18/13. *Cauza (pricina) osebirei aceștiia nu se poate imputa fealiului plantelor.* ÎNV. ZĂH. 5/4. *Vedeți cum ați crescut. Oare ce e pricina?* PETROVICI, P. 215/11. *Iată dară pricina sau cauza pentru ce sîngele nu se strică.* TEODORI, A. 72/9. *Care este pricina că pronunția sătenilor rumâni cu a sătenilor italieni se potrivește în mai multe?* HELIADE, O. II, 418. *Pricinile ce ajută holerei spre a se întinde.* AR (1830), 433/2. *Astfel făceau nu numai pricinile boalelor să fie neactive, ci vindecau totodată și boalele cele secăcioase.* VASICI, M. I, 7/2. *Pricina zăbovirei lui în cale fu, după cum știm, întîrzierea adunării soldaților.* BĂLCESCU, M. V. 100, cf. FĂTU, M. 98/5. *Pricina, nu rezultatul, laude fi-a cîștigat.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Înțelegea pricina care o silea să devie atît de blîndă cu dînsul.* FILIMON, O. I, 140. *Mata îți tot bați gioc de mine... Nu înțăleg pricina.* ALECSANDRI, T. I, 184. *Oamenii sînt mai de multe ori, ei singuri, pricina suferințelor lor!* BOLINTINEANU, O. 362. *Tu ești toată pricina gîlcevei dintre noi.* CREANGĂ, O. 115, cf. GHEREA, ST. CR. III, 131. *Asta era pricina de mișcări revoluționare foarte înfocate.* IONESCU-RION, S. 148. *Pricina de căpetenie a acestei mizerabile stări de lucruri se datorește... terenului.* BACALBAȘA, S. A. II, 13. *Tu nu mai ești pricină nici de dureri, nici de bucurii.* DELAVRANCEA, O. II, 203. *Părerile sînt împărțite asupra pricinii smintelii lui Radu Finuleț.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 337. *Cred că pricina hotăriloare a succesului d-lui Istrati e naturalul operei sale.* IBRĂILEANU, S. L. 134. *Pricinile răului sînt aiurea și sînt multe.* BASSARABESCU, S. N. 173. *Nu știa ce să facă, să spună, ori să nu spună pricina cea dreaptă?* MIRONESCU, S. A. 61. *Pricina urii mele — o știi și tu.* CAZIMIR, L. U. 69. *Mai știa între dînșii încă o pricină care le zăvora sufletul.* C. PETRESCU, Î. I, 21. *S-a scoborît înjurînd surugește, nu știu pentru ce pricină.* BRĂESCU, O. A. II, 209. *Căutam să-mi lămuresc pricina pentru care hanul era pustiu.* SADOVEANU, O. I, 97. *Eu lacrima de tine-o am ascuns... Pricina ei o simt că-i pămînteacă.* ARGHEZI, VERS. 303. *Într-o zi fu, fără să vrea, pricina unei scene pe care o regretă.* CĂLINESCU, E. O. I, 129. *Libertatea omului este pricina măreției și mizeriei sale.* VIANU, L. U. 30. *În altă parte trebuie să fie pricina,* V. ROM. aprilie 1955, 248. *Nu avea nici o grijă și nici o treabă, asta era pricina.* DEMETRIUS, A. 154. *Din pricina asta, nici nu se putea smulge cu atîta ușurință îndoielilor ce-l chinuiau.* VORNIC, P. 176. *Din ce pricină era vestit, nu știa.* PREDA, R. 203. *Fețele celor prezenți păreau înțepenite din nu se știe ce pricini ascunse.* V. ROM. iulie 1962, 26. *Totdeauna vor fi oameni a căror minte va merge mai încet, din felurite pricini.* ib. ianuarie 1965, 62. *Din care pricină uneltirea a rămas fără urmări.* H. DAICOVICIU, D. 70, cf. MAT. FOLK. 1 472. *Un biet pui de ciocîrlie se grăbia prin mulțime să vină în fața zmeului să vadă pentru ce pricină a fost chemat.* BOTA, P. 82. *Nu e moarte fără pricină și nuntă fără minciună.* ZANNE, P. II, 622. *Pricina dă vei tăia, tot răul va cădea.* id. ib. VIII, 499. ◇ L o c. a d v. **Fără (nici o** sau, învechit, **de) pricină** = fără justificare, în mod nemotivat; din senin. *Iaste isteață aceaia a meșteșugi asupra mea, și fără de pricină, ... greșeli și fățării.* AETHIOPICA, 3[r]/24, cf. LB. *De ce deodată, ascultînd, te-ai întristat fără pricină?* C. PETRESCU, C. V. 204, cf. id. Î. II, 241. *Dar, dintr-o dată, ... fără nici o pricină, Elvira dispărea.* SADOVEANU, O. I, 146. *Creștea în el o mînie că, după ce-a fost rob, acum i se ia și viața, fără pricină.* id. ib. XVII, 235. (Cu schimbarea construcției) *Nici fără de pricină (cauză) au făcut și fac aceasta.* ECONOMIA, 125/13. ◇ L o c. c o n j. **Din pricină că...** = pentru că ..., deoarece, fiindcă; pe motivul că ... *Dacă îți scriu toate acestea este din pricină că stihurile dumitale m-au făcut visător.* GALACTION, A. 186. *Nu căutase războiul din pricină că nu mai putea să înfrunte privirile.* C. PETRESCU, Î. I, 260. *Domnu nostru nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari.* SADOVEANU, O. III, 55. *I se spunea Jupuitul din pricină că, atunci cînd se bărbierea, fața lui părea jupuită.* PREDA, M. 154. ◇ L o c. p r e p. **Din pricina...** sau (rar) **din pricină de...** = din cauza ..., datorită ..., ca urmare a ...; din vina ... *Nu știi ce trag din pricina vornicului Băläceanul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. *Cuconașu... să poartă foarte bine, numai s-au făcut cam negru din pricina soarelui.* KOGĂLNICEANU, S. 11. *La Mihai i se porunci a nu se duce din pricina poziției critice în care acest domn se afla.* BĂLCESCU, M. V. 37, cf. CR (1848), 2[1]/24. *Numai din pricina ei mi se trage.* CREANGĂ, O. 287. *Cearta a fost din pricina copiilor.* SLAVICI, N. I, 121. *Să ștergea la ochi din pricina fumului.* DELAVRANCEA, S. 183. *Ce mult mă iubește și cît sufere numai din pricina mea.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 177. *Din pricina groazei lui de risipă nu putea să sufere pe slugile alelalte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. *Cerneala este modernă și în unele părți ștearsă aproape cu totul din pricina grăsimei de pe pergament.* BUL. COM. IST. I, 133. *O da vreo molimă, ca an vară, din pricina stîrvurilor de pe deal.* GÎRLEANU, N. 33. *Cît pe ce s-o pățească tovarășul meu din pricina mușteților.* HOGAȘ, DR. I, 131. *Inima lui era și mai grea din pricina Domnicii.* RE-

BREANU, R. I, 128. *Oamenii erau lîngă mine, însă, din pricina întunericului, îi credeam depărtați.* SAHIA, N. 78. *V-ar conveni ca, mai tîrziu, Paul să vă reproșeze că, din pricina dumneavoastră, a ajuns un pîrlit de avocat?* VLASIU, D. 173. *Zicea că se-nchid școlile din pricina scarlatinei.* SADOVEANU, O. VIII, 282. *Din pricină de ziduri și de gol Și pasărea lua calea de ocol.* ARGHEZI, VERS. 290, cf. id. S. VII, 8. *Asta este numai din pricina oboselii.* CĂLINESCU, E. O. I, 65. *Vede cum fiul lui se îndepărtează de la îndeletnicirile cavalerești din pricina iubirii care îl stăpînește.* VIANU, L. U. 51. *Noaptea nu dormiseră din pricina alergăturii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 145. *Din pricina zăpezilor înalte nu circulă nici un vehicul.* STANCU, R. A. IV, 160. *Nici pomeneală că nu din pricina lui Ion al lui Miai îi înjurase pe oameni.* PREDA, M. 251. *Două zile a stat băiatul acolo, cu inima cît un purice, din pricina fricii care-l apucase.* BARBU, P. 102. *Din pricina lui nu mai apuc să stau de vorbă cu Vilma.* S iunie 1960, 11. *Nu pot să te văd plîngînd din pricina mea.* T decembrie 1964, 11. *Din pricina zgomotului făcut de ape, nu auzise sania.* V. ROM. decembrie 1964, 62. *Ioană, din pricina ta, Pă pămînt nu poci umbla, De dor di la dumneata.* VÎRCOL, V. 86.

2. (Motiv de) ceartă, (de) neînțelegere; problemă litigioasă, d i f e r e n d, c o n f l i c t; problemă care își așteaptă rezolvarea; s p e c. proces, judecată; (învechit și regional) problemă, price **(3)**. *Pre ceialalți îi supusără supt aceștiia și le împăcară pricinile.* HERODOT (1645), 284. *Ce pricină este la mijloc între dum[nea]v[oastră] și între măria sa vodă și între țară de prea te-ai mîniat?* IST. Ț. R. 22, cf. CANTEMIR, I. I. II, 327. *Pentru oricare pricină mică să și scorniia oști, unii spre alții pornind.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *Poate-fi să să fie învrăjbit domnul rumânilor cu domnii ungurilor și cu ai sasilor, de niscaiva pricini.* R. POPESCU, CM I, 228. *Vouă moșneanilor de la Prisaca, care aveți pricină cu acest jăluitor ..., să vedem cum iaste lucru* (a. 1735). BUL. COM. IST. II, 256. *4 lei au cheltuit pentru pricina lui Gogoiu țigan la 2 judecăți* (a. 1743). ib. I, 225. *Să hotărăsc toate pricinile fără a mai putea merge la alt divan.* IST. AM. 6r/9. *Să nu se facă între noi și între țerile noastre sfezi, pricini și nenărăviri.* ȘINCAI, HR. II, 110/16. *Giudecătoriul poate si hotărască ... atît la pricinile obștești cît și la criminalicești* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 104. *Secțiile tribunalurilor Craiovii vor cerceta la întîia instanție pricinile comerciale.* CR (1834), 361/25. *Ce grije are județul cel nou de a potoli pricinile și prigonirile dintră oameni.* BĂRAC, T. 11/29. *Aceste adunări ... judicau asemenea în pricinile de vini mari politice.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Eu o judecată am Cu nește rezași ... O pricină de hotare.* HASDEU, R. V. 42. *Muri, mărturisind crima ei. Astfel se închise dosarul acestei pricini la divan.* BOLINTINEANU, O. 411. *De treizeci de ani judec, aicea la Kavala, lume după lume, cu fel de fel de pricini.* CARAGIALE, O. II, 198. *Ce mai e, Moghilă? ... — Pricinile de judecat.* DELAVRANCEA, O. II, 38. *El n-a venit la mine ca să-mi asculte pledoaria, el a venit ca să-i cîștig pricina, și i-am pierdut-o!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199. *Vornicia de aprozi să intre în cercetarea pricinei și după dreptate să puie la cale.* N. A. BOGDAN, C. M. 94. *Cînd se iveau pricini, și se iveau destule, sărea în ajutor și nu se lăsa pînă nu făcea pace.* VLASIU, A. P. 75. *I-au spus că acolo sînt și judecătoriile unde se judecă pricinile.* SADOVEANU, O. X, 550. *Deciziunea Camerei ... învestește instanța de fond cu judecarea pricinei.* COD. PEN. R.P.R. 23. *Să spargem pricina.* CIAUȘANU, GL. *Și dacă se mînie, își răsfrînge mînecile cămășii, gata de pricină.* Com. din PORUMBACU DE SUS — VICTORIA.

◇ E x p r. **A(-i) căuta** (cuiva) **pricină** sau (rar) **pricini (cu luminarea)** = a(-i) căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă (cu orice preț); a căuta (cuiva) **nod** în papură. *Cum intră în biserică, încep a căuta pricină părintelui Oșlobanu, care slujea, că nu se ține de tipic.* CREANGĂ, A. 78, cf. ALEXI, W. *Mi-l lipseau de prinz ori cînă Și-l certau apoi în pilde, Ca să-i caute pricină.* IOSIF, P. 70, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Căuta pricină flăcăului întruna.* SADOVEANU, O. I, 641. *Adesea vă căutau pricină ucenicii de la mașini și de la zețărie.* PAS, Z. I, 271. *Nu vezi că tuturor le caută pricină cu luminarea?* T martie 1962, 30, cf. ALR I 1 334/363, 887. **A(-i) găsi** (cuiva) **pricină** (ori, regional, **pricini**) = a(-i) găsi (cuiva) motiv sau pretext de ceartă; p. e x t. a(-i) imputa, a(-i) reproșa (cuiva) ceva (pe nedrept). *Îi și găsie pricină și-l închide și-i lua trei, patru sute de lei.* NECULCE, L. 299, cf. CIHAC, II, 291. *Într-o zi ... îmi găsi pricină de la te mieri ce.* GANE, N. II, 164. *Am pregătit campania împotriva perșilor, găsindu-le pricină că ei subjugă pe elenii din cuprinsul împărăției lor.* CĂLINESCU, S. 825. *Unde-i dragoste puțină, lesne-i a găsi pricină.* Com. din PIATRA — NEAMȚ. *Io-ți ziceam să te mărit După flăcăi din vecini, Tu la toți găseai pricini.* BALADE, III, 279. (Învechit și regional) **A se pune de** (sau **în**) **pricină** = **a)** a căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă, a căuta nod în papură; a se certa, a se lua la harță. *Arme nu purta niciodată cu sine, căci nu era om să se puie de pricină.* GANE, N. III, 165. *Fusese om aprig și certăreț. Gata să se pună de pricină, pentru drepturi adevărate sau numai închipuite.* C. PETRESCU, R. DR. 23. *Nu se putea pune cu el de pricină pentru că era tovarăș viteaz.* SADOVEANU, O. IX, 31, cf. CIAUȘANU, V. 191; **b)** a se împotrivi. *Nu te mai pune de pricină și dă cîrlanii.* NEGRUZZI, ap. TDRG. *Și fiindcă el se punea de pricină, apoi l-a legat cot la cot și l-a trimis cam cu nepus în masă.* GANE, N. I, 43. *Cela nu se pune de pricină: dă capra și ia carul.* CREANGĂ, O. 28, cf. DDRF. *Se pune de pricină și nu voiește defel să plătească.* MARIAN, NU. 604. *Nu-ți fie teamă că nu mă scapi. Nu vezi că nu mă pun de pricină — zise dezertorul.* LUC. IV, 336. *El nu se pune de pricină, aflînd mai ales că-i vorba de un gospodar stăpîn de oi.* SADOVEANU, O. X, 621, com. din PIATRA — NEAMȚ. (Cu inversarea elementelor construcției) *Nimic în pricină să nu vă puneți; că așa iaste porunca noastră* (a. 1738). IORGA, S. D. XIV, 59. **A avea** (sau **a fi în**) **pricină (cu cineva)** = a fi certat (cu cineva); s p e c. a fi în proces, a se judeca (cu cineva). *Domnul ... se temea să meargă la Diiu avînd pricină cu pașa.* VĂCĂRESCUL, IST. 282. *La biserică se închina pe la icoane și, cînd avea pricină cu cineva, umbla după împăciuire.* CĂLINESCU, I. C. 15. *Sîntemu-m pricină.* ALR SN IV h 988/141. (Învechit) **A sta (de) pricină** = a se împotrivi. *El n-au vrut să primască să fugă, ... ce încă au stătut el altora pricină să nu fugă.* NECULCE, L. 334. *N-a stat dihania de pricină, ci a rupt-o de fugă.* CONV. LIT. IX, 4. (Regional) **A da la pricină** = a începe să se certe. *Odată, din ce, din ce nu, dau la pricină ... pînă ce ajung la bătaie.* RETEGANUL, P. I, 30. ✦ (Învechit; concretizat) Act în care sînt consemnate datele privitoare la o acțiune judiciară. *Să se caute pricini[le celor ce s-au judecat la departamenturi ... și nu s-au mulțămit pe a lor hotărîre.* PRAV. COND. (1780), 48. *Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească.* DELAVRANCEA, A. 54. ✦ (Popular; adesea în construcții cu verbe ca „a da", „a găsi", „a pune" etc.) Pretext **(1)**; prilej **(1)** (neîntemeiat). *Nu vrea ... să dea pricină jidovilor să să turbure* (a. 1699). GCR I, 331/7. *Leșilor nu le era cu voie să vie craiul, ce îmbla cu feluri de feluri de meșterșuguri și de priceni, ca să strîci acea cale.* NECULCE, L. 139. *Cu povești și cu pricini au tot delungat vreme pînă s-au făcut primăvară.* AXINTE URICARIUL, LET.[2] II, 135. *Nu le da și tu pricină de întristare.* CR (1846), 24[2]/31. *Deșertăciunea lui găsește pricină de fală în moartea unei ființi nevinovate!* ALECSANDRI, O. P. 59. *Cînd va veni Nicu să-i dai pricină de vorbă.* id. T. I, 37. *Cînd era la adăpatul vacilor, fetele, care de care, se întrecea să-i dea pricină de vorbă.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Cu ce pricină pe-aici?* VLAHUȚĂ, O. A. II, 199, cf. DDRF, TDRG. *Ion găsi pricină să-și snopească iar nevasta.* REBREANU, I. 318. *Găsea pricină de vorbă ceasuri întregi.* BASSARABESCU, V. 19, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Medievalul era liniștit și nu căuta pricini de bătaie din nimic.* CĂLINESCU, C. O. 39. ◇ E x p r. (Învechit) **A pune pricină** (sau **pricina** ori **pricinl) (că ...)** = a obiecta; a pretexta, a motiva **(1)**. *El punea pricină că se hainește*

țeara și n-are cu cine merge la oaste. N. COSTIN, LET.[2] II, 100. *S-au mutat Isuf-pașe de la Baba cu saraschierlicul la Tighine, puindu pricina zorbalicul tătarilor.* NECULCE, L. 158. *Iar șfedul tot pune pricini și nu vre.* id. ib. 269. *Pune pricină vremii cum că iaste scurtă și cu grabnici aripi zboară.* MOLNAR, RET. 115/20. *Cînd era sătui, punea pricină Că le-ar fi rău și făcea hodină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 103.

3. (Învechit) Învinuire, acuzație, imputare (adesea neîntemeiată) adusă cuiva; p. ext. vină, vinovăție. *Iar el, văzind acesta vis, au zis cum Dumnăzău îi arată lui pricină de vină, pentru ca să facă el rău la biserici.* HERODOT (1645), 133. *Să nu-i afle împărăția vro pricină, să-și puie capul.* NECULCE, L. 42. *De li să întîmplă și surpare, și căderi, înțelepții nu le dau atîta vină și pricină cu sudalme.* C. CANTACUZINO, CM I, 63. *De va adaoge ceva la porunca cea dintăiu ... să afle pricină împotriva lui* (cca 1700–1725). GCR II, 21/23. *Pentru că iaste isteață aceaia a meșteșugi asupra mea ... pricini și greșeli și fățării.* AETHIOPICA, 3[r]/24. *Nu arunca pricina preste alții carii nu sînt vinovați.* ib. 38[r]/7. *Dacă moare, totdeauna rămîne pricina a lui și niciodată a doftorului.* IST. AM. 94[r]/18. *Cu adevărat, eu altă pricină N-aflu.* BUDAI-DELEANU, Ț. 162. *Esop, după aceasta au arătat de mincinoase pricinile pentru care au fost pirît* (a. 1810). GCR II, 207/29. *Ion ar fi zis că-i pricina locului celui necurat.* CONV. LIT. XIII, 330, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ochii și sprincenele Fac toate pricinele.* ZANNE, P. II, 341. *S-a spart pricina-n sobor Tot iarăși în capul lor.* id. ib. V, 514. ◇ L o c. a d j. **De** (sau **cu**) **pricină** ori **cu pricini** = vinovat. *Numai tu singur ești de pricină la atîtea întîmplări.* BĂRAC, ap. TDRG. *Astfel dar pe strugur l-au găsit cu vină Și că însuși numai este de pricină.* PANN, P. V. I, 125/14. *Că nu-i la aceasta norocul de vină, Nici nimenea altul este de pricină.* id. E. II, 110/2, cf. DDRF. *Cei cu pricini au învățat curînd cum să-și apere capul.* SADOVEANU, O. XII, 256. *Acel cu pricină Șeade în odihnă Și cel fără vină Plînge și suspină.* ZANNE, P. V, 514. ◇ L o c. v b. (Învechit) **A-i da** (cuiva) **pricină** = a învinui, a acuza (pe cineva). *Lui Vasilie Vodă i-am dat pricină că nu dă seamă de o sumă de bani a visteriei.* M. COSTIN, ap. DDRF. *Dîndu-le pricină că au venit tîrziu.* N. COSTIN, ap. DDRF.

4. (Învechit și regional) Necaz **(1, 2)**, supărare, nemulțumire **(2)**; întîmplare (neplăcută). *Pricina de i se va întîmpla, în sufletul meu să fie.* CANTEMIR, ap. DDRF. *L-au trimis aicea la măriia-sa vodă ... să-și spuie pricinile și iarăși să împace lucrurile.* R. GRECEANU, CM II, 169. *Marsără la împărat și-i spusă împărat[ul] toată pricina di la Faraon împărat* (a. 1784). GCR II, 135/37. *Trebuie să știe toate pricinile ce să întîmpla.* IST. AM. 54[v]/18. *Craiul ... ascultă plînsările tuturor și să sîrguiaște să îndrepteaze pricinile fieștecărui supus* (a. 1799). GCR II, 169/23. *Țăranii își spun pricina. El ascultă, oftează, se încruntă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210. *Am să-i spun boierului mai pe departe această pricină nenorocită.* GALACTION, O. 77. *Io n-aș vrea Să merg la stînă, Să nu dau De vro pricină.* TEODORESCU, P. P. 596. *De ce plîngi, stăpîne? Îi spune firu' pricinii.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 196, cf. ALR SN V H 1 403/141.

5. (Astăzi rar) Problemă, chestiune; afacere. *L-au trimis către țarul ... pentru pricina ce mai sus pomenim, adecă pentru înnoirea păcii.* R. GRECEANU, CM II, 178. *Știm ce însemna, avem socoteala și tîlcuirea lui, ... însă să potrivească și la pricina noastră* (a. 1742). GCR II, 31/36. *Izvod de cheltuială ce au făcut dumnealui Iordachi Ciute spre scoaterea țiganilor ..., care bani i-am cheltuit tot la această pricină* (a. 1794). BUL. COM. IST. IV, 131. *Cheltuiala ce am făcut ... cît am șizutu, aice la Ieș, cu precena giudecății acesteia, eu și tatăl meu* (a. 1800). ib. *Fiind de trebuință a să întocmi la logofeția cea mare o secție deosebită pentru corespondența ce va avea cu toate județele în pricina mezaturilor.* CR (1831), 294[1]/24. *Sînta pricină a independenței naționale.* BĂLCESCU, M. V. 605. *Astăzi ... s-a dres treaba cu poliția. Toată pricina era să mă pungească.* id., ap. GHICA, A. 614. *Din multele esemple curioase în pricina aceasta, iată că voi espune aici una.* ISIS (1856), 4[1]/19. *Dacă ... se va dovedi aceia cerere făcută pentru pricini binecuvîntate și nevătămătoare, i se va mai acorda un termen scurt.* MO (1860), 26/29. *Cîn i avea cîte o pricină grea, chema de se sfătuia cu trei oameni.* GHICA, S. 6. *Apoi pas de lucrează în aste vremi de jale, Cînd vor să-ncurce statul în pricini literare.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Venisem, măria ta, să aflu ce ai făcut în pricina despre care te-am rugat.* FILIMON, O. I, 171. *Ce trage părerea domnului? ... — E hotărîtoare ... — În orice pricină? ... — Totdeauna.* DELAVRANCEA, O. II, 260. *Camera discută tumultuos o pricină de mare interes obștesc.* GALACTION, A. 312. *Te rog să binevoiești a cunoaște că în această pricină eu nu mă socot cu nimic vinovat.* SADOVEANU, O. XII, 374. ◇ (Învechit) *Pricinile streine* (ori *din afară*) sau *pricinile din lăuntru* = afacerile externe sau afacerile interne, v. a f a c e r e. *Departament al pricinilor streine din Iești* (a. 1824). T. PAPAHAGI, C. L. *Ministru al pricinilor streine.* AR (1829), 6[2]/24. *La 31 august s-a făcut sfat de cabinet în casa sfatului pricinilor streine.* CR (1829), 212[1]/11. *Noi am încredințat secretariului de stat pentru pricinile din afară spre a vă împărtăși notele ce nu de mult ni s-au trimis.* AR (1830), 2[1]/22. *Cinstita mare dvornicie a pricinilor dinlăuntru ... rînduiaște a să desființa carantinile după hotarul Austriii* (a. 1831). FURNICĂ, I. C. 378. *Vornicul pricinilor din lăuntru a mulțumit tuturor profesorilor din partea a toată boierimea pentru sporul și silința ce au arătat.* CR (1832), 227[1]/1. ◇ L o c. a d j. **Cu pricina** = despre care este sau a fost vorba, care este în discuție, care este în cauză, care constituie obiectul a ceva; respectiv. *Cea cu pricina răspunde.* CREANGĂ, O. 7. *Împăratul, cum auzi că a venit păstorul cu pricina, îl chemă înaintea lui.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Dar ce vede? Viu și teafăr, Îl salută surizînd Chiar poetul cu pricina.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 174. *Mi-aduc aminte că, în noaptea cu pricina, am întîlnit pe Romano pe sub zaplazul lui Tudoran.* HOGAȘ, DR. II, 161. *Dacă se ghicea pumnul cu pricina, rîdeau toți copiii.* ARGHEZI, S. VII, 74. *Toți priviră spre casa cu pricina.* CĂLINESCU, S. 347. *El lipsise de la locul cu pricina.* CAMIL PETRESCU, O. II, 106. *Ajuns la locul cu pricina, descoperi o scîndurică așezată peste un mușuroi.* V. ROM. aprilie 1955, 138.

II. (Regional; eufemistic) Epilepsie. *Ca să nu capete pricină (fras) nu i se dă țiță cu mînile pline de aluat.* PĂCALĂ, M. R. 166.

— Accentuat și: *pricină.* — Pl.: *pricini* și (învechit) *pricine.* — Și: (învechit) **prícenă, précenă** s. f.

— Din slavonul **причина.**

PRICINĂTÓR, -OÁRE adj. v. **pricinitor.**

PRICINÉLNIC, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Certăreț, arțăgos; bătăuș. Cf. CIAUȘANU, v. 191.

— Pl.: *pricinelnici, -ce.*

— **Pricini** + suf. *-elnic.*

PRICINÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit) A **pricinui (1).** *Peste sațiu mîncînd și bînd bolnăvești și moarte în cea de apoi îți pricinești* (a. 1691). BV I, 320, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *Veștile reale pricinescu disenterie unui om mare* (a. 1694). FN 29. *Supărări pricinite de norod prost* (a. 1699). ib. 87. *Împreunarea unora mai denainte despărțiț pricinește noauă dragoste* (a. 1701). ib. 95. *Ivirea acestei corăbii au pricinit aice cea mai vie bucurie.* AR (1829), 54[1]/4, cf. SCRIBAN, D.

2. R e f l. r e c i p r. (Regional) A se pricinui **(2).** Cf. CADE, DL, DM. *Băiatul începu a-i spune... cum a venit mamonul și cum, pricinîndu-se, l-a omorît.* RETEGANUL, ap. CADE. ✦ R e f l. A se opune, a se împotrivi. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. Tranz. (Învechit, rar) A pretexta. *Pricinea că cu greu iaste a să stăpîni şi a să păzi ţări atîta de depărtate.* CANTEMIR, HR. 196, cf. TDRG, CADE.
— Prez. ind.: *pricinesc.*
— V. **pricină.**

PRICINITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) **1.** Pricinuitor. *Au trebuit pre cei ce aducători şi pricinitori gîlcevei ar fi fost, fără nici o zăbavă dintre mijlocul nostru să-i fim scos.* CANTEMIR, IST. 51. *Pricina pricinătoare.* id. I. I. II, 328. ◇ (Substantivat) *Pre tine, bunule Doamne, pricina cea dintîi şi pricinitoriul a tuturor bunătăţilor crezînd.* id. HR. 3.

2. (În forma *pricinător*) Care poate aduce neplăceri; compromiţător. *Ispravnicu bolniţei agonisit-au multe cărţi pricinătoare de la creştinii domni la Calestiu.* N. COSTIN, LET.[2] I, 385.
— Pl.: *pricinitori, -oare.* — Şi: **pricinătór, -oáre** adj.
— **Pricini** + suf. *-tor.*

PRICINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Prin nord-estul Olt. şi prin Ban.; despre oameni) Certăreţ, arţăgos; bătăuş; cicălitor. Cf. CIAUŞANU, V. 152, 191, MAT. DIALECT. I, 234, ALR I 1 564/5.

2. (Rar) Despre care este sau a fost vorba, care este în cauză, care constituie obiectul a ceva; cu pricina. *Ţine-te bine! — porunci dascălul potrivindu-i cleştele pe dintele pricinos.* REBREANU, NUV. 241. *Soţul cita cu aceeaşi pedanterie ca şi în chestia bisericească articolele pricinoase din codul civil.* CĂLINESCU, I. C. 135.
— Pl.: *pricinoşi, -oase.* — Şi: (regional) **precinós, -oásă** adj. ALR I 1 564/5.
— **Pricină** + suf. *-os.*

PRICINUÍ vb. IV. **1.** Tranz. A fi pricina **(I 1)**, cauza, mobilul[1] **(4)** a ceva, a da naştere; a cauza, a ocaziona, a produce, a provoca, a prilejui **(2)**, (rar) a prileji **(2)**, (învechit) a pricini **(1)**. *Greşala şi nechibzuirea domnului a unei ţări pricinuieşte stricăciunea şi fării lui şi altor stăpînitori.* R. GRECEANU, CM II, 188. *Am arătat de-a purure grecilor isprava ce să pute pricinui lucrării lor* (a. 1750—1780). GCR II, 83/19. *Nu cumva să-m pricinuiască zăbava vreo greşală libovnică.* AETHIOPICA, 3[r]/22. *Nici tăriia cea covîrşitoare a pedeapsii, nici pierzarea zidirii nu pricinuiesc cea mai mare săvîrşire în sufletul cetăţeanului* (a. 1773). GCR II, 87/38. *Mulţimea sudorilor ce varsă poate prin întîmplare să-i pricinuiască vreo uşurare.* IST. AM. 94[r]/17. *În gînduri căzu şi socotele Ce-i pricinuiră amară jele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 216. *Varul ... mustului îi căuzează (pricinuieşte) miros neplăcut.* ÎNV. ZĂH. 11/6. *Această tăiare a inimei rădăcinilor căuzează (pricinuieşte) de multe ori ca răsăditele leamne să piară.* ÎNV. POM. 13/15. *Acasta îi pricinuieşte mare cinste.* KOTZEBUE, U. 18[v]/3. *Bîtul va pricinui ură la prunci asupra voastră.* PETROVICI, P. 51/16, cf. CLEMENS. *Poate vedea aicea ... cîte necazuri şi cîte primejdii pricinuieşte zarva şi răscoala cea fără de cale* (a. 1821). GCR II, 236/3. *Nu va prilinui vreo pagubă celorlalte fabrice cu nici un fel de chip* (a. 1823). DOC. EC. 305, cf. LB. *Au făcut aceste sacale cu care pricinuieşte şi folos obştesc* (a. 1827). DOC. EC. 380. *De multe ori însă scrierea cea nedesăvîrşită a pricinuit confuzie şi neînţelegere.* HELIADE, O. II, 191. *Slobozenia negoţului care s-a asigurat prin tractatul de la Andrianopol trebuie să pricinuiască mari folosuri stăpînilor de moşii.* CR (1830), 58[2]/7. *Întrarea şi ieşirea pe la punctul Cîmpinei ... pricinuieşte nu puţin folos* (a. 1838). DOC. EC. 709. *Preţul aurului crescuse ... aceea ce pricinui turburări din partea ianicerilor.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Omul care pricinuieşte aceste metamorfose este mai creator.* BREZOIANU, Î. 83/25. *Umezeala ... prea mare... pricinuieşte mucigai.* PENESCU, M. 60/18. *Dar nici un vis nu-mi place de nu-l pricinuieşti.* ALEXANDRESCU, O.I, 280. *Nu ţi-oi vorbi de dulcea impresie ce-ţi pricinuieşte viderea patriei după o lungă despărţire.* ALECSANDRI, O. P. 26. *Sosirea lor şi vestea ce aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc.* ODOBESCU, S. I, 92. *De urmări va răspunde acela care prin nesocotita-i purtare a pricinuit această ruptură.* CARAGIALE, O. II, 288, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu-i era de ajuns indignarea pe care i-o pricinuia, în fiecare zi, duplicitatea lui Zărnescu?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 212. *Lucrurile ... se înţeleg şi se apreciază după valoarea şi după plăcerea ce-ţi pricinuiesc.* HOGAŞ, DR. I, 223. *Cel dintîi vals, după pauză, pricinui lui Titu o mare satisfacţie.* REBREANU, I. 146. *Transportul diferitelor mărfuri se făcea numai pe spinarea vitelor ... ceea ce pricinuia, prin urmare, un mare încunjur.* N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Nimeni nu mi-a pricinuit o mai adîncă şi sinceră mulţumire.* BASSARABESCU, V. 126, cf. CADE. *Orice lucru ... de care-şi aducea aminte că are să se despartă de mîni încolo, îi pricinuia o durere ascunsă.* MIRONESCU, S. A. 44. *Dar nu pricinuieşte nimănui nici un rău.* C. PETRESCU, C. V. 227. *Zelos să repar o pagubă, pricinuiam alta.* BRĂESCU, O. A. II, 72. *Se îndrăgostise de Tamara, pricinuindu-i nemărturisite păreri de rău poetului Alecu, care o iubise şi el cîndva.* VLASIU, D. 369. *Slujitorii mei nu ţi-au pricinuit nici o sminteală.* SADOVEANU, O. X, 29. *Pînă să fie prinşi ne pricinuiesc destul rău.* STANCU, R. A. I, 321. *Revoluţia din Octombrie a pricinuit capitalismului o rană mortală.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 724. *Uitase durerea pricinuită în coşul pieptului.* PAS, Z. III, 4. *Se retrăgeau pricinuind inamicului pierderi grele.* CAMILAR, N. I, 39. *Durerea de cap poate fi pricinuită de o răceală.* PREDA, R. 146. *Mierea e dulce la mîncare, dară pricinuieşte durere la inimă.* ZANNE, P. III, 671. ◇ Refl. pas. *Praful odăilor se pricinuieşte din măturatul de dimineaţă.* PENESCU, M. 14/23.

2. Refl. recipr. (Învechit şi regional) A se certa, a se lua la harţă; a se încăiera; spec. a fi în proces, a se judeca; (regional) a se pricini **(2)**. *Să se sîrguiască a lua fără de zăbavă anaforaua sau cartea de judecată şi să o arate celor ce să pricinuiesc.* PRAV. COND. (1780), 48. *Învăţături cîn s-au pricinuit sălana cu Dumnezeu* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 294, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Am aflat pe vărul Culiţă şi pe cumătrul Pahon pricinuindu-se la birt şi-am voit să-i despart.* RETEGANUL, P. IV, 24.

3. Tranz. (Învechit; de obicei urmat de determinări introduse prin conj. „că") A pretexta; a invoca; a motiva **(1)**. *Iară noi pricinuind că avem parte de moşie în Comarnic şi că sîntem şi moşneni ... nu am dat nici clacă, nici dijmă* (a. 1776). IORGA, S. D. XXI, 74. *Şi împrotiva lui Valentinian s-au gătit încă în anul acesta, pricinuind că Valentinian nu-i dă pre soru-sa Onoria muiere.* ŞINCAI, HR. I, 83/20, cf. III, 183/13. *La înţelegere nu i-am putut aduce, pricinuind şi tînguind că, după ce oameni au puţini, sînt şi săraci* (a. 1814). DOC. EC. 165, cf. LB. *Pricinuind şi la aceasta unii cum că limba din Transilvania nu este plăcută.* MUMULEANU, C. 77/2. *Cei mai mulţi din lăcuitorii ce vin cu producturi de vînzare la tîrg au încetat cu totu, pricinuind că asemenea bani nu pot a-i cheltui la ale lor trebuinţe* (a. 1835). DOC. EC. 594. *Bathori, pricinuind că castelul e prea departe de Ardeal ..., porunci să-l dărîme.* BĂLCESCU, M. V. 182. *Eu mi-am dat demisia din comitet pricinuind neînţelegerea în care se află emigranţii.* id., ap. GHICA, A. 462, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. Refl. impers. (Învechit, rar) A i se năzări **(3)**. *Din întunearec ţi să pricinuieşte a te teme şi de sunet.* AETHIOPICA, 1[v]/2.
— Prez. ind.: *pricinuiesc.* — Şi: (învechit) **prilinuí** vb. IV.
— **Pricină** + suf. *-ui.*

PRICINUÍRE s. f. Acţiunea de a (se) pricinui şi rezultatul ei.

1. Cauzare, producere, provocare. Cf. p r i c i n u i **(1)**. Cf. LB, POLIZU, DDRF, IORDAN, L. R. A. 486, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Ceartă, conflict, neînțelegere; încăierare; s p e c. judecată, proces. Cf. p r i c i n u i **(2)**. *Sașii au price între sine cu nemții ... Ce aceste pricinuiri le lăsăm la dinșii.* M. COSTIN, LET.[2] I, 16. *Vremea este să lăsăm toate neputințele și pricinuirile ce au fost până acuma în neamul nostru.* MUMULEANU, C. 57/5.

3. (Învechit) Pretext **(1)**; motiv **(I 1)**. Cf. p r i c i n u i **(3)**. *Ca să nu rămîie la nimeni nici un fel de pricinuire că nu au știut aceasta din vreme ..., acum să face dă iznoavă la toți știut* (a. 1834). DOC. EC. 549. *Nu mai voiau a merge la război sub pricinuire că nu li se plătesc lefile.* BĂLCESCU, M. V. 77. *Dar ungurii ... nu voiră a se cerca cu asalt sub pricinuire că spărtura nu e destul de largă.* id. ib. 173, cf. POLIZU, DL, DM.

4. (Învechit) Nemulțumire **(2)**; p. e x t. împotrivire, opoziție **(I 2)**; protest. *Acum o, Chineli, s-au rădicat tot fealul de pricinuire.* AETHIOPICA, 31[r]/4. *Unul ca acela dovedindu-să, să va pedepsi strașnic, făr' de a i să priimi nici un cuvînt de pricinuire* (a. 1822). DOC. EC. 260. *Aceștia n-au pricinuit pricinuiri zadarnice cu sărăcia limbii, precum noi acum.* MUMULEANU, C. 73/11. *Vei pune lucrurile astfel la cale încît mic să nu-mi rămîie cuvînt de pricinuire.* PR. DRAM. 297.
— Pl.: *pricinuiri.*
— V. **pricinui.**

PRICINUITÓR, -OÁRE adj. (Astăzi rar) Care pricinuiește **(1)**, care produce, care provoacă, care prilejuiește **(2)** ceva, care dă naștere la ceva; producător, (învechit, rar) pricinitor **(1)**. *La cele mai multe dintr-acest feliu de danie ... săvîrșirile lor sînt pricinuitoare de gîlceavă.* SOB. HRIS. 41. *Iese puiul la lumină și la tragerea a aerului celui slobod și pricinuitoriu de viață* (a. 1826). GCR II, 254/15, cf. LB. *Cu atît mai mult nedreptele fapte și urmări ale unui rău om, tîlhar și pricinuitor de turburări.* CR (1832), 236[1]/15. *Într-un astfel de oraș nu va fi nici praful cel pricinuitor de oftică al caldarîmului, nici aerul cel vătămător.* ib. (1834), 31[1]/26. *După moartea lui Sveatoslav tronul marelui duce s-au făcut pricinuitori de sfadă între fiii lui Iaroslav.* ASACHI, I. 57/9, cf. POLIZU. *Obiceiul fiertului rufelor în cazan este pricinuitor d-o stricăciune ... mare.* PENESCU, M. 56/4. *Ast cuvînt aspru, la auz supărător, Și de turburări grozave lumei pricinuitor ... Nu se zice p-aste țărmuri.* ALEXANDRESCU, O. I, 188, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Banu-i delicat și pricinuitor de discordie.* SADOVEANU, O. VII, 700, cf. DEX. ✧ (Substantivat) *Rămîneți la noapte și dimineață, eu mă voi face voauo pricinuitoare de slobozire.* AETHIOPICA, 11[r]/10. *Să nu fim pricinuitori de mai mare osîndă.* VARLAAM-IOASAF, 17[r]/28. *Sofiilor meale să le fiu pricinuitoriu de multe răotăți.* ib. 77[v]/9. *Tatăl este pricinuitoriu al fiiului firește* (a. 1806). ap. TDRG 1 251. *O îndoită mulțămire să va răspunde aceluia carele ... va arăta giudecătoriei pe pricinuitorii furtișagului.* AR (1829), 233[1]/41. *Nimeni, niciodată, fiind pricinuitor de cel mai mic rău către altul, nu poate rămînea nepedepsit.* CR (1832), 236[2]/10. *Era acufundată în cea mai adîncă durere, văzîndu-se, fără vreo vină, pricinuitoare nenorocirelor ce-i amenința patria.* ASACHI, S. L. II, 16. *El este pricinuitorul bunurilor celor adevărate.* TÎMPEANUL, G. 100/14. *Pricinuitor al morții lor.* FILIMON, O. I, 297, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, DEX. ✧ (Gram.; învechit) *Căderea pricinuitoare* (și substantivat, f.)=cazul acuzativ. *Căderi sînt șase: 1) nominativă, adică numitoare ..., 4) acuzativă sau pricinuitoare ...* VĂCĂRESCUL, GR. 26/1. *Să mai ieșe altă cădere ce o putem numi acuzativă, adică pricinuitoare.* I. GOLESCU, B. 18/36, cf. DDRF. (Gram.; învechit) *Mod pricinuitor* sau *modă pricinuitoare* (și substantivat, f.) = una dintre valorile modului conjunctiv, care arată cauza unei consecințe. *Moduri sau mode la grai sînt nouă ... Pricinuitoare, cum „ca să mănînc".* I. GOLESCU, B. 32/15. *La grai am văzut ... că sînt nouă, adică: hotărîtoare, poruncitoare, rîvnitoare, urătoare, îndoitoare, voitoare, pricinuitoare, supuitoare și nehotărîtoare.* id. ib. 153/4. *Pricinuitoare să zice aceia cu care arătăm pricina unei urmări, cum cînd zicem „ca să mănînc".* id. ib. 153/22.
— Pronunțat: *-nu-i-.* — Pl.: *pricinuitori, -oare.*
— **Pricinui** + suf. *-tor.*

PRICIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) **1.** (Învechit) Certăreț, arțăgos; bătăuș. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 290.

2. (Prin sud-estul Munt.) Care calcă (cu bună știință) regulile jocului, care trișează. Cf. CV 1949, nr. 8, 33.
— Pronunțat: *-ci-os.* — Pl.: *pricioși, -oase.*
— **Prici**[4] + suf. *-os.*

PRICIPITÁT s. n. v. **precipitat**[1].

PRICIPTÓR s. m. v. **perceptor.**

PRICÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a s e p r i c i[4] **(1)**; ceartă, neînțelegere, dispută; p. e x t. dușmănie. *Iar unde s-au hotărît odată Ca singur unul să stăpînească Toată acest feliu de pricire înceată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 344. *Pricirea lor au ținut oare cîtă vreme.* ȚICHINDEAL, ap. DDRF, cf. LB. *Spre a să feri de orice pricire asupra analoghiei între piastrul turcesc și între cel spaniolesc, se va așeza ... o obștească învoială.* AR (1829), 38[2]/17, cf. CIHAC, II, 290, DDRF, ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar) Plîngere, reclamație. Cf. BARCIANU.
— Pl.: *priciri.*
— V. **pricí**[4].

PRICISTÁNIE s. f. v. **pricestanie.**

PRICISTUÍ vb. IV v. **pricestui.**

PRICIȘTUÍ vb. IV v. **pricestui.**

PRICITÁNIE s. f. v. **pricestanie.**

PRICITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; despre oameni) Certăreț, arțăgos; bătăuș. *Este pricitoriu de se pricește și se pune împotriva domnilor.* N. COSTIN, LET.[2] II, 75, cf. LB, CIHAC, II, 290, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pl.: *pricitori, -oare.*
— **Prici**[4] + suf. *-tor.*

PRICLÉT, -Ă adj. v. **proclet.**

PRICOÁPSĂ s. f. (Regional) Pricopseală **(3)**. *Să nu te însori, mă, neică, deloc! ... că nu e nici o pricoapsă!* IOVESCU, N. 178, cf. 87.
— Pl.: *pricoapse.*
— Postverbal de la **pricopsi.**

PRICOÁRĂ s. f. v. **prigoare.**

PRICÓCI s. m. (Ornit.; regional) Pitulice **(1 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)* (Stignița — Vînju Mare). BĂCESCU, PĂS. 141. *Nu pricociul, ci pițurul clocește ouă de cuc.* id. ib. 316.
— Pl.: *pricoci.*
— Etimologia necunoscută.

PRICOÍȚĂ s. f. v. **pocoviță.**

PRICOLÍCI s. m. **I. 1.** (În credințele populare) Ființă imaginară în care se preface (după moarte) un bărbat, un animal (care a mîncat oameni) etc., luînd diferite înfățișări (mai ales de animale), sub care pricinuiește tot felul de neplăceri celor pe care îi întîlnește (noaptea); p. g e n e r, strigoi. V. v î r c o l a c,

m o r o i². Cf. KLEIN, D. 405, LB. *Să tacă, că-i mănîncă vîrcolaci sau pricolici.* PANN, ap. CADE, cf. POLIZU. *E miezul nopții ... Cînd tricolicii Și zvîrcolicii Ies din morminte.* FILIMON, O. I, 359. *Mii de furnici, De tricolici, de vîrcolici, Vai! mă muncesc.* ALECSANDRI, T. 509, cf. CIHAC, II, 448, LM, MARIAN, NA. 68, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Tot omul care e tricolici, cînd îi soseşte timpul ..., îşi schimbă făptura sa de om şi se preface în lup.* PAMFILE, DUŞM. 147, cf. id. CER. 99. *Pricolici se zice că se face dacă sînt nouă fraţi născuţi tot într-o lună.* GOROVEI, CR. 281. *Tricolicii sînt nişte dihănii, duhuri provenite din lupii cari au mîncat un om; ei umblă pînă la miezul nopţii.* id., ap. CADE. *Se teme ... să nu se prefacă în pricolici.* GR. S. II, 43. *O cheşmelie de şcoală ... plină de umezeală, bîntuită de stafii şi pricolici.* CIAUŞANU, R. SCUT. 79. *Stafii şi pricolici n-am văzut niciodată, de atîta vreme de cînd pasc eu cireada satului.* GALACTION, O. 45. *Se mai zicea că erau ... priculici, care se pitulau prin iarbă.* VLASIU, A. P. 14, cf. SCRIBAN, D. *Tricoliciu este considerat ca un ce drăcesc şi-l numeşte lumea dracu.* H I 173, cf. II 91, 103, 127, III 5, 294, 403. *Despre pricolici unii bătrîni zic că ar avea forma unui om, dar cu coadă.* ib. IV 108, cf. VII 13, XI 79, 126, 180, SBIERA, P. 318. *Acolo erau adunaţi Strigoi şi strigoaice, ... Tricolici şi tricolice.* MARIAN, V. 163. *Foaie verde tricolici, N-am mai văzut pe-aici Fete mari cu copii mici.* ŞEZ. X, 32. *Acest strigoi a mîncat 9 ani rudenii şi la nouă ani s-a făcut pricolici ogar şi s-a înhăitat cu lupii.* ib. XIII, 157, cf. ALR I 1 399/170, ALRM SN III h 1 314, MAT. DIALECT. I, 265. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Grăieşte ca un pricolici.* FL. D. (1680), 38r/15. *Vai de mine, trece vremea! afurisit de ceas, fuge ca priculiciu.* VLASIU, D. 218. *Fugeau ca doi priculici, mişcînd mînile în aer.* id. A. P. 27. *Guiţă porcii ca pricolicii.* BRAD, T. 21.

2. (Regional) Epitet pentru un copil neastîmpărat, rău, obraznic; p. g e n e r. prichindel **(2)**; pici², puşti. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *În inima ei a început să moară şi flăcăul ilfovean şi pricoliciul dintre corăbioare şi brînzoaice.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 114., cf. DEX, ŞEZ. IX, 154, COMAN, GL., CV 1949, nr. 8, 35.

3. (Prin Bucov.; în forma *tricolici*) Pui de animal nedezvoltat, pipernicit. Cf. ŞEZ. V, 164.

II. (Regional) **1.** (Zool.) Pîrş² **(1 b)** *(Muscardinus avellanarius). Peste Olt ... acest şoarece se cheamă pricolici.* HEM 947, cf. CADE.

2. (Entom.) Licurici *(Lampyris noctiluca).* Cf. H II 286, ALR I 1 895/30, 215.

— Pl.: *pricolici.* — Şi: (învechit) **precolíci** (LB, LM), **preculíci** (KLEIN, D. 405, LB, POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **pricoríci** (PAMFILE, DUŞM. 146, GOROVEI, CR. 334, MAT. DIALECT. I, 265), **priculíci, pricuríci** (ALRM SN III h 1 314/235), **prigurícі** (ib. h 1 314/95), **pireulíci** (ib. h 1 314/192), **stricolíci** (H III 315, ALR I 1 895/215), **striculíci** (COMAN, GL.) s. m., **tricolíci, -ce** s. m. şi f.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. p r i k u l i c s.

PRICOLICIOÁICĂ s. f. (Regional; în credinţele populare) Fiinţă imaginară în care se preface (după moarte) o femeie, luînd diferite înfăţişări (mai ales de animale), sub care pricinuieşte tot felul de neplăceri celor pe care îi întîlneşte; (regional) priculicitoare, priculicioaie. V. p r i c o l i c i **(1)**. (Serdanu – Găieşti). H. IV 292.

— Pl.: *pricolicioaice.*

— **Pricolici** + suf. *-oaică.*

PRICOMIGDÁLĂ s. f. v. **picromigdală.**

PRICÓP subst. v. **procopie.**

PRICOPĂŢ, -EÁŢĂ s. m. şi f. v. **precupeţ.**

PRICOPÉŢ, -EÁŢĂ s. m. şi f. v. **precupeţ.**

PRICOPÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Prin Mold.; complementul indică cereale) A coace. *Se zice că Prieopul pricopeşte grîiele, adecă face să dea în copt semănăturile de primăvară.* PAMFILE, S. V. 164.

— Prez. ind. pers. 3: *pricopeşte.*

— V. **pricop.**

PRICOPÍ[2] vb. IV v. **precupi.**

PRICOPSEÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Ştiinţă de carte, învăţătură; cultură, pregătire acumulată prin învăţătură. *Iar pe urmă de ce fel de hărnicie nice pe unul n-am văzut viindu la precopsală.* NECULCE, L. 66. *Să poată ucenicul a agiunge la priceperea învăţăturii şi la scara cea căzută a procopsălii* (a. 1775). URICARIUL, I, 71. *Alphavit pentru folosul şi procopsala shoalelor celor normaleşti a neamului.* [Titlu]. ABC 1. *La acest oficiu se pun ... oameni împodobiţi cu procopseală.* VĂCĂRESCUL, IST. 246/5. *Am fost un silitor, De istorii cetitor, Pe procopsală iubind Şi pe praxis întărind* (a. 1800). CAT. MAN. I, 329. *Să se poată aşeza dascali cu îndestulare de procopsală* (a. 1806). URICARIUL, II, 61/8. *Oare cine trebuie să aibă grija deprinderei, ca să o introducă? Voi, învăţătorilor! Părinţii nice tîmp, dară nici procopseală nu au din destul către aceasta.* PETROVICI, P. 43/1, cf. LB. *Negreşit aceste necuviinţate a lui purtări trebuia să-l lasă fără vreo procopsală sau învăţătură.* DRĂGHICI, R. 4/15, cf. 5/6. *S-au mirat singur vezirul de procopseala şi turcească lui.* KOGĂLNICEANU, ap. DDRF. *Mi-a spus un dascăl cu destulă pricopseală, Un guvern în constituţii e supus la socoteală.* ALEXANDRESCU, O. I, 266. *Ficiorul lui Kir Manoli, deşi ficior de bacal, au fost crescut în străinătate, unde au prins la procopsală.* ALECSANDRI, T. 1 234, cf. LM. *Nu voia ... să-l întreacă alţii nici în bogăţie, nici în procopseală.* ISPIRESCU, L. 105, cf. 366. *Procopseala nu să cumpără cu boni, ci să cîştigă cu ani.* PANN, P. V. II, 4/1. ◇ (Ironic) *Destulă procopseală la un împărat ... să nu ştie oraşele, sau pe oamenii cei mai însămnaţi a statului său.* GORJAN, H. II, 107/33. *Dascălul moţăie cu nasu-n gramatică şi crede c-acolo-i toată pricopseala.* VLAHUŢĂ, D. 49. ◇ E x p r. **A lua** (sau **a da, a avea**) **pe cineva pe** (sau **spre, de**) **pricopseală** = a lua (sau a da, a avea) pe cineva la învăţătură sau la deprinderea unei meserii (pentru a-l căpătui). *Iată doi ani în cap de cînd te-am dat pe pricopseală la postelnicul şi nu văz nici un spor de la tine.* FILIMON, O. I, 127. *Iar în fundul acestei camere, erau două lăzi vechi pe care şedeau cîţiva copii luaţi pe pricopseală şi se esersau la scris.* id. ib. 241. *Se găsea acum luat pe procopseală de frate-său şi de tovarăşul acestuia.* CARAGIALE, O. I, 5. *Pe Niţă îl luasem de la mamă-sa, o văduvă săracă, pe procopseală: dorea să se facă popă.* id. ib. 236. *Pentru asta vă plătesc eu simbrie? Pentru asta vă am eu la mine pe procopseală?* ISPIRESCU, L. 44, cf. CADE, M. D. ENC., DEX.

2. (Popular şi familiar; adesea ironic) Cîştig, profit, folos (adesea obţinut prin mijloace abuzive, incorecte); chilipir; (faptul de a obţine o) situaţie materială bună, bogăţie, bunăstare (prin mijloace adesea abuzive, incorecte, fără efort etc.); căpătuială, agoniseală. *Vrea ... a altuia folosul şi precopsala să pofteaască.* CANTEMIR, IST. 46. *El şi neamul lui procopsală să nu aibă niciodinioară* (a. 1728). URICARIUL, I, 53. *Făcui un pas pe calea procopselii.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 14. *Bagă însă de seamă să mă slujeşti cu dreptate, căci într-alt chip ... vei pierde nădejdea de procopseala ta la care mă gîndesc de atîta vreme.* FILIMON, O. I, 125. *Toate sînt trecătoare pe pămînt: tinereţe, pricopseală, sănătate, frumuseţe.* ODOBESCU, S. I, 79. *Că nu era să soarbă banii cu lingura şi să se îngroape de vii în procopseala lor ce nu-i mai dădea de rost.* DELAVRANCEA, S. 241. *Ne-mbătăm de palavre şi facem politică de procopseală.* VLAHUŢĂ, D. 38. *Priviţi înapoi spre acest strălucit trecut de procopseală al burgheziei româneşti.* GALACTION, A. 251. *Ofiţeri de patruzeci de ani ... ve-*

niți anume pentru pricopseală, după ce au încercat toate meseriile. BRĂESCU, O. A. II, 370. *Vor urca, prin copii, nepoți și strănepoți, toate treptele pricopselii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 39. *S-ar putea ca un șarpe, venit așa din senin la casa lor, să fie un semn trimis de pricopseală.* VOICULESCU, P. II, 252. *Veneticii ... caută pricopseală în țara asta.* SADOVEANU, O. XI, 264, cf VIII, 521. *Toată lumea considera slujba ca un mijloc de pricopseală și căuta să scoată cît mai mult din ea.* OȚETEA, T. V. 48. *Ce fusese pînă atunci un partid? O gașcă ... a cîtorva pricopsiți cu alți pricopsiți mai puțin, candidați cu toții la o pricopseală mai mare sau inedită.* ARGHEZI, B. 134. *Crezi c-o să te îmbogățești acolo, de pleci? — Nu-i vorba de pricopseală, cum o înțelegi tu.* V. ROM. noiembrie 1964, 54.

3. (Adesea ironic, în construcții exclamative; de obicei cu determinări ca „mare", „puțină", „nici o" etc.) Acțiune, faptă dusă pînă la capăt; rezultat al unei acțiuni, consecință a unui fapt; ispravă, folos, treabă, lucru, (familiar) scofală, (regional) pricoapsă. *Două fete care, cunoscînd că este rău a trăi peste Olt, văzînd și pricopseala ce au făcut părinții lor, că au răpus tot ce au dus de aicea acolo ..., au pus gînd să viie în țară.* R. POPESCU, CM I, 538. *Fugea de cugetul cel păgînesc și urăciunea ce arăta către lucrurile cele păgînești închipuia pricopseala cea viitoare ce era să facă în creștinătate.* ANTIM, P. 194. *Așa fel de tineri ... sînt bine încredințat că nici o pricopseală pot să aibă.* DRĂGHICI, R. 7/4. *Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund, sau cine mai știe ce pricopsală a fi, de nu-l mai poate sătura nici pămîntul.* CREANGĂ, P. 241. *Dacă este așa, iată îți dau și ție voie, să vedem ce pricopseală a să-mi faci.* ISPIRESCU, L. 15. *D-aia vezi, cînd unele socoteau c-o să fie pricopseală mare de capul ei, fineam o dată cu ochii din cap să văd ce nu vedeau ele.* DELAVRANCEA, S. 42. *La 18 ani părinții noștri aveau copii ... Și ce pricopseală?* id. O. II, 342. *Ce mai pricopseală! Să tragi cu pușca în iepurele pe care îi-l aduc eu, gata împușcat.* GALACTION, O. A. I, 279. *Lefurile se sporesc sigur. — Douăzeci și cinci la sută, mare pricopseală!* BRĂESCU, O. A. II, 350. *Crezi că e o mare nenorocire că ai rămas șchiop. Plăcut nu e. Putea să-ți lipsească pricopseala asta.* STANCU, D. 321. *Ajută-mă și pe mine să pricep ce rost și ce pricopseală să mai umbli și dumneata prin tăurile în care clefăim noi?* V. ROM. februarie 1954, 47. *Mare pricopseală nu era nici de capu lui.* BARBU, P. 48. *Vrem să știm și ce pricopseală am făcut fiecare în răstimp.* S martie 1960, 36.

— Pl.: *pricopseli.* — Și: **procopseálă**, (învechit) **prăcopseálă** (PANN, P. V. II, 4/2), **precopseálă** s. f.
— **Pricopsi** + suf. *-eală.*

PRICOPSÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit) A progresa, a avansa, a înainta; a promova. *[Preoții] ce se vor însura după hirotonie aceia să fie lipsiți în cîtăva vreme să nu procopsească întru rînduielele lor* (a. 1652). ap. TDRG. *Cugetînd în sfintele cuvinte și procopsind într-adîncul cunoștinței.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Deci luîndu-l aminte svîntul Sava că procopseaște d[u]m[nă]zăiașe l-au adusu-l cu sine la svînt[u]l patriarh.* id. V. S. decembrie 190r/27. *Vasile Vodă ... cunoștea că nu va procopsi fiiul său în domnie, Ștefăniță-Vodă.* NECULCE, L. 26. *Toți feciorii oamenilor celor mari ... mergea ... în Elada, la Athine, de învăța carte grecească și în științe acolo procopsiia desăvîrșit.* C. CANTACUZINO, CM I, 41. *Unde a socotelii și a minții radze nu lucesc, duhurile puterii puțin procopsesc.* CANTEMIR, IST. 90. *Pînă acmu în ceva n-au procopsit.* id. ib. 115, cf. DRLU, LB. ◇ Tranz. fact. *Să se nevoiască a-și procopsi limba sa cea românească.* MAIOR, IST. 176/7.

2. Refl. (Învechit și regional) A ajunge știutor de carte, instruit, cultivat, învățat; a învăța carte. *Ținea dascăl pentru copiii lor, încă și cu învățătura cea desăvîrșit nu se procopsea, rămăind cei mai mulți tot netnvățați* (a. 1748). URICARIUL, I, 62. *Constanie Miron au fost om învățat și ... el și-au trimis ... feciorii săi în țeri streine, ca să învețe și să se procopsească.* ȘINCAI, HR. III, 161/21. *Pe procopsală iubind Și pe praxis întărind, Însă de mă voi mai sili, Înmiit m-oi procopsi* (a. 1800). CAT. MAN. I, 329. *Acesta au fost scoposul nevoinții meale întru culeagerea Propovedaniilor acestora, ca fieștecarele preot cu ajutoriul lor spre aceaia să se procopsească cît să fie destoinic de rost a face învățătură poporului său.* MAIOR, P. VII/12. *Poartă condei la ureche Ca să-i zicem logofete ... S-o procopsi cînd mi-o crește Păr în palmă ș-între dește.* PANN, P. V. I, 170/14, cf. POLIZU. *Să înveți carte grecească multă, ca să te procopsești, să te faci om.* FILIMON, O. I, 122, cf. ALEXI, W. *Să stărui tu pe acolo, pe la nemții tăi cei învățați, să-l tocmească pe Gîrneață dascăl mai mare pentru lecuirea dobitoacelor acolo la școală, unde te procopsești tu.* HOGAȘ, DR. II, 100, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ◇ Tranz. fact. *Nu-mi mai pomeni de cafaonul cel de dascăl ... Ce mai pățesc cu el de cînd mi l-a pus pe cap tatăl meu ca să mă procopsească!* ALECSANDRI, T. 366.

3. Refl. (Popular și familiar; adesea ironic) A realiza un profit, un cîștig, un folos, a ajunge la o situație (materială) bună (adesea prin mijloace abuzive, incorecte, fără muncă etc.); a se îmbogăți, (popular și familiar) a se chivernisi, a se căpătui. *[Zavistnicul] dacă vede pre cineva procopsindu-se, el crapă de pizmă.* ANTIM, ap. TDRG. *Să știi cu-ncredințare că, dacă m-oi pricopsi, Mic și mare lîngă mine negreșit că tu vei fi.* PR. DRAM. 101. *După ce văzui că pe sine nu se poate procopsi, îl părăsii.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 19. *Voi scăpa de sărăcie, să nu umblu flămînzind, Dar văz că și cu acestea nu poci să mă procopsesc.* PANN, P. V. I, 140/17. *A sosit vremea să te procopsești și tu după urma mea.* GHICA, ap. CADE. *M-am săturat să mă chinuiesc altfea ceasuri pe zi și să nu mă procopsesc toată viața.* CARAGIALE, O. III, 20. *Și-i zise să se ducă la curtea împăratului ... că acolo are să se procopsească.* ISPIRESCU, L. 231. *Tată-meu stăruia cu orice preț să intru în magazinul unui toptangiu. — Cîți nu s-au procopsit din mîna lui Costeiu Postăvescu!* DEMETRESCU, O. 95, cf. BARCIANU, CANDREA, F. 210. *Îi mergea vestea că are bani. Îmi părea bine că s-a pricopsit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 354. *Prin asemenea mijloace de locomoțiune vor ușura transporturile și se vor procopsi și ei cu un cîștig mai însemnat.* N. A. BOGDAN, C. M. 135. *Ești naiv, amice, și tare mă tem că n-ai să te procopsești la noi.* REBREANU, R. I, 22. *Fugi din casa noastră, du-te de te pricopsește într-altă parte!* GALACTION, O. 76. *Să știi că te-ai pricopsit, Nae.* CAMIL PETRESCU, T. I, 424. *Dar cei cîțiva care s-au procopsit cu petrolul ce au făcut?* C. PETRESCU, A. 352. *Se mîră în sinea lor cum de n-a izbutit o lovitură ca aceea — să se poată procopsi și ei.* SADOVEANU, O. IX, 470. *Să știi că mutul ăsta se procopsește! Soacră-mea are parale, nu glumă!* CĂLINESCU, E. O. II, 64. *Dacă ne reușește lovitura, ne pricopsim.* STANCU, R. A. IV, 349. *Ar fi izbutit și feciorul căldărarului să se procopsească. Dar el n-a căutat chiverniseala.* V. ROM. noiembrie 1954, 139. *Pe cele două fete le lasă să se procopsească, iar pe ei îi batjocorește.* ib. iunie 1955, 56. *Te-ai procopsit, Moromete, observă cineva de pe o podișcă. A dat ploaie taman cînd înflorește spicul.* PREDA, M. 119. *Pe cînd dumneavoastră vă procopseați peste noapte, noi insuflam țăranului ... patriotismul.* T iunie 1964, 23. *Nici cu asta nu fac casă, Nici cu asta nu fac rost, Că nu am nici un folos; Că deaca m-aș folosi, În lume m-aș procopsi.* TEODORESCU, P. P. 272. *Ea să se căsătorească, Să se procopsească.* PĂSCULESCU, L. P. 167. *S-a pricopsit omu.* ALR SN I h 147/728. *S-a pricopsit ca dracu-n spini.* ZANNE, P. VI, 610. ◇ Tranz. fact. *Dintr-acel ceas ce-au scos văcărețul să și conoscu că n-a lungi cu domnia, nice a precopsi casa lor de lacrimi multe a săracilor.* NECULCE, L. 121. *Ascultă, fătul mieu, de coconul Sache, că e omul a te procopsi și nu te vei mai întoarce la varză acră în Țara Ungurească.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 15. *Deci îl luă omul, ca să-l procopsească, Și plecă cu dînsu-n piață să tîrguiască.* PANN, P. V. I, 26/11. *Îl lăsă pe seama Lupului, ca dînsul să-l procopsească cum va ști*

și să-i găsească leac la toate neajunsurile cîte suferise. ODOBESCU, S. III, 242. *Neică Negoiță, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata.* CARAGIALE, O. II, 234. *Eu sînt cel care mă hotărîi într-o zi să mă duc la morarul Călifar ca să mă procopsească?* GALACTION, O. A. II, 34. *Desele schimbări de domni, năvăliri de dușmani, ... lungul șir de domni străini, culeși de Poartă din mahalaua Fanarului din Stambul, cu cari procopsea necontenit scaunul Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 51. *A plecat fiindcă bogătanul îl muncea pînă la sleire și-l procopsea cu tupungeli.* STANCU, D. 45. *Spune ... ce-i cu milioanele cu care vrei cu tot dinadinsul să mă pricopsești.* T decembrie 1964, 7. *Iată că te-am strejuit, Iată eu te-am pricopsit, Întinde epingelele, Ca să vărs hasnalele.* PĂSCULESCU, L. P. 249. *Nu șăz să mă odihnesc, Am venit să te procopsesc, Să-ți dau galbeni cît oi vrea.* id. ib. 298.

4. Refl. și tranz. (fact.) (Ironic) A ajunge sau a aduce într-o stare rea, deplorabilă, a nu reuși sau a face să nu reușească într-o acțiune; a fi sau a face să fie nenorocit. *Atît ar mai trebui ... să iasă și femeile la duel! ... c-apoi s-au pricopsit de tot biata Moldovă!* ALECSANDRI, T. 995. *Ei! asta mi-a plăcut! Ei! nu m-așteptam! Ei! ne-am procopsit!* CARAGIALE, O. VI, 105, cf. ȘĂINEANU, D. U. *M-a procopsit cu felul cum mi-a administrat averea.* CADE, cf. IORDAN, STIL. 268, SCRIBAN, D. *Uite că ne-am procopsit, o să facem și război.* BARBU, P. 95, cf. H XVIII 315, ȘEZ. IX, 155.

— Prez. ind.: *pricopsesc.* — Și: **procopsi,** (învechit) **precopsí** vb. IV.

— Din ngr. **πρόκοψα** (aor. al lui προκόπτω).

PRICOPSÍRE s. f. (Învechit și popular) Faptul de a (se) pricopsi.

1. Progres, avansare, înaintare; promovare. Cf. pricopsi **(1).** *Zicînd că doar nu trebuie nunta și întorcîndu-se de către locmala apostolească ce către dragostea spaseniei procopsirii oamenilor* (a. 1652). ap. MURNU, GR. 48. *Fiecărecare român cît poate să aducă spre cultivarea și procopsirea limbii sale.* ANTROP. 208/23, cf. DRLU, POLIZU.

2. Faptul de a învăța carte, de a (se) instrui, de a (se) cultiva. Cf. pricopsi **(2).** Cf. DRLU, DDRF, DEX.

3. Faptul de a (se) îmbogăți, de a (se) chivernisi, de a (se) căpătui. Cf. pricopsi **(3).** Cf. DRLU, DDRF, DEX.

— Pl.: *pricopsiri.* — Și: **procopsíre** s. f.
— V. **pricopsi.**

PRICOPSÍT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Învechit și regional) Care are (multă) știință de carte, este instruit, cultivat, învățat; p. ext. care este deștept, priceput, iscusit. Cf. pricopsi **(2).** *Să audz și să înțeleg cuvîntul vostru, căci că sînt procopsit în limba rîmlenească.* VARLAAM, C. 136. *Întru învățătura cărților și a științelor au fost procopsiți.* C. CANTACUZINO, CM I, 39. *Unul din egumeni, care va fi mai procopsit la învățătură, face engomion către domn.* GHEORGACHI, LET. III, 301/6. *Om foarte ales din sihastrie și procopsit spre ceale d[u]mnezeiești.* MINEIUL (1776), 180^{r1}/20. *La cercetarea ce au făcut către aflarea unui mijloc ca acesta nezăbavnic, au găsit izvodul acestii cărticeale a oarecăruia dascal procopsit* (a. 1794). GCR II, 153/29. *Să cuvine ca ritorul, cît va fi cu putință, întru toată învățătura să fie procopsit în istorii.* MOLNAR, RET. 15/11. *Fost-au ... procopsit în toate învățăturile și pentru virtuțile sale la toți iubit.* ȘINCAI, HR. I, 20/27. *Ci fiind Tekeli om procopsit în lucrurile de bătaie, n-au fost nebun să vină la locuri așa de strîmte.* id. ib. III, 154/18. *Oameni ... procopsiți în scrisorile ceale vechi.* MAIOR, IST. 41/27. *Spre aceasta alesără o comisie Din cei mai procopsiți cărturari.* BUDAI-DELEANU, Ț. 384. *Judecătorii datori sînt ca să rînduiască a fi deopotrivă advocați pentru amîndouă părțile ce să judecă, adecă să nu fie la o parte procopsiți și ispitiți în limbuție, iar la ceialaltă parte neprocopsiți.* MAN. JUR. (1814), 37. *Pruncii nu sînt filozofi sau oameni întru învățăturele cele adînci procopsiți.* PETROVICI, P. 167/14. *Într-o zi coconul Drăgan stă la vorbă, adică la taifas, cu un favorit al său foarte pricopsit.* HELIADE, O. II, 426. *Îmbii procopsiți tipografi numiți Stefani au fost favoriții lui.* SĂULESCU, HR. II, 308/4. *Ce fată procopsită! Ce vorbe frumoase îi iese din gură!* PR. DRAM. 135. *Mai cinstit lucru nu iaste în lume ... decît omul procopsit la învățătură.* ALEXANDRIA, 98/12. *Cum i s-a vestit Despre ghicitorul cel prea pricopsit, Trimise scrisoare.* PANN, P. V. I, 42/2. *După ce isprăvi cursul leților ce-a urmat, S-a-ntors la părinți acasă procopsit cu atestat.* id. H. 62/7. *În vremea de o lună soborul s-a adunat ... Toți oameni cuviosi, foarte procopsiți.* NEGRUZZI, S. I, 226. *Ce are cuconul Gheorghe? Nu e frumos? Nu e pricopsit?* FILIMON, O. I, 203. *Voia țiganul să se arăte că adică e procopsit, știe cîntece străine.* GANE, N. III, 173. *Să nu crează că învățătura căpătată în școală exclude omenia și că pietatea urmașului ar fi din partea unui om procopsit o înjosire pentru dînsul.* CARAGIALE, O. IV, 255. *Împărăția se fălea că o să aibă un împărat înțelept și procopsit ca Solomon împărat.* ISPIRESCU, L. 2. *Să-i ghicim niște întrebări, pe cari nici oamenii cei procopsiți nu i le-ar putea spune.* id. ib. 177, cf. DDRF, CADE, DEX. *Ce? tu socoți că ești mai procopsită decît noi? Noi de cîte ori am spălat feli și chip și tot n-am mai putut-o albi.* SBIERA, P. 45, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. *Poartă condei la ureche ca să se arate procopsit.* ZANNE, P. V, 200. (Ironic) *Procopsiții noștri lexicografi azvîrlă ca borhot mai bine de jumătate din biată frumoasa noastră limbă românească.* ODOBESCU, ap. DDRF. ◇ (Substantivat) *Istoria? Lăsați-mă cu procopsiții ... nu știu ce spun: America nu s-a descoperit ..., a fost totdeauna.* BOLINTINEANU, O. 272. *Doi prieteni din copilărie merseseră pe la școli în străinătate și învățaseră carte ... După ce isprăviră de învățat, se întorceau acasă ... Traseră la casa unui mărginaș ... Pînă a nu se culca, femeia casei găti procopsiților niște jumări din cîteva ouă.* PAMFILE, VĂZD. 12.

2. Adj. (Regional și familiar) Care iese (cu totul) din comun prin calități, aspect etc. *Circiumarul ... le turna în pahare o drojdie procopsită, galbenă ca untdelemnul, cu un iz vechi.* BARBU, G. 75. *Cum mergea el pe drum, îi trecea prin cap fel de fel de gînduri, care de care mai pricopsite.* ȘEZ. VII, 25. *Nici o bucată pricopsită nu sînt, dar nici fietece oală nu mă încape.* ZANNE, P. IV, 19.

3. Adj. (Popular și familiar; adesea ironic) Care a dobîndit o situație (materială) bună (adesea prin mijloace abuzive, incorecte, fără muncă etc.); (popular și familiar) căpătuit, chivernisit. Cf. pricopsi **(3).** *Nici un boier n-am văzut precopsit din cei ce să pun în price cu domnul.* NECULCE, L. 283. *Soră-sa a avut noroc; iar el, ba: ea a ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la curți împărătești.* CARAGIALE, O. IV, 158. *Ai putea ... să deosebești cu douăzeci de ani înainte care copil va ajunge un om procopsit și fericit și care va muri cum a și trăit: sărac și nefericit.* DELAVRANCEA, T. 206. *Are un frate în București, învățat, însurat, procopsit acolo.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 145, cf. DIACONU, VR. LV. *A primit întîia arvună din mîinile grase și roșii ale lui Strutescu, pielar angrosist din Severin, procopsit în afaceri.* BASSARABESCU, S. 131. *Nerăbdător să mă văză și pe mine procopsit.* GALACTION, O. 30. *Și mi-am pus dinți auriți. Ca boierii pricopsiți.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 50. *Grădina aceasta este la o vecină pricopsită.* ALR I 376/900, cf. ALR II 2 876/704, 769, 899, 3 015/899. ◇ (Substantivat) *Cînd auziți de cornul abundanții pe pricopsiții din ziua de astăzi, să știți că acolo se duc ei cu gîndul, cînd vor să arate bilșugul.* ISPIRESCU, U. 73. *Ce fusese pînă atunci un partid? O gașcă ... a cîtorva procopsiți cu alți procopsiți mai puțin, candidați cu toții la o procopseală mai mare.* ARGHEZI, B. 134. *Își cumpărase niște păuni ... Numai pricopsiții țin la ușa lor asemenea păsări.* BARBU, P. 50. ✦ (Prin nord-vestul Munt.; ironic) Bolnav de o boală venerică. *A venit pricopsit de la vale.* UDRESCU, GL.

4. Adj., s. m. și f. (Ironic) (Persoană) care se găsește într-o situație rea, deplorabilă, vrednică de plâns. Cf. p r i c o p s i **(4)**. *Numai asta mi-ar fi mai trebuit acum, cît eram de pricopsit.* CREANGĂ, o. 216. *Că le zice întotdeauna la pricopsiții ăștia ai noștri: măăă, găsiți-vă popă, mă, că eu nu mai pot.* STĂNOIU, C. I. 30.

5. S. m. și f. (Adesea ironic sau depreciativ) Persoană care nu este bună de nimic sau, p. e x t., persoană ticăloasă, mîrșavă, nemernică. Cf. CREANGĂ, GL. *Ei? pricopsitelor — face Moș Gheorghe intrînd înăuntru și dînd cu ochii de Mărica și Catinca — v-ați săturat de gură-cască?* SP. POPESCU, M. G. 91, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Și nu știți voi care să fie procopsiții care se dau la averile oamenilor?* SADOVEANU, O. VI, 567. *Aș fi voit s-o citesc, se oțări Stanca, supărată de glumă. Să cunosc și eu ce ascunzișuri are procopsita.* id. ib. XVII, 319. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce gîndești voi, c-o să scăpați de mine? Unde e procopsitul de Dinu, să-i mulțămesc de cinste?* FILIMON, O. I, 194. *Vrei să beau drăcoveniile ce aduce procopsitu de fii-meu?* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 93.

— Pl.: *pricopsiți, -le.* — Și: **procopsit, -ă,** (învechit) **precopsit, -ă** adj., s. m. și f.

— V. **pricopsi.**

PRICORÍCI s. m. v. **pricolici.**

PRICORÓD s. m. v. **procuror.**

PRICOVÍȚĂ s. f. v. **pocoviță.**

PRICTISÍ vb. IV v. **plictisi.**

PRICULÍCI s. m. v. **pricolici.**

PRICULICIÁ vb. I. I n t r a n z. (Prin Ban.; despre pricolici) A pricinui (cuiva) un rău. Cf. L. COSTIN, GP. BĂN. II, 160. *Priculiciul priculicează.* id. ib.

— Prez. ind. pers. 3: *priculicează.*

— V. **priculici.**

PRICULICIOÁIE s. f. (Prin Ban.; în credințele populare) Pricolicioaică. *Priculicii Cu priculicioaniele.* GR. S. VI, 145.

— Pronunțat: *-cioa-ie.* — Pl.: *priculicioaie.*

— **Priculici** + suf. *-oaie.*

PRICULICITOÁRE s. f. (Regional; în credințele populare) Pricolicioaică (Lunca Cernii de Sus — Hațeg). Cf. COM. SAT. III, 104. *Cu priculici Și cu priculicitoare.* GR. S. VI, 153.

— Pl.: *priculicitoare.*

— **Priculici** + suf. *-toare.*

PRICUPÉȚ, -EÁȚĂ s. m. și f. v. **precupeț.**

PRICURÍCI s. m. v. **pricolici.**

PRICURÓR s. m. v. **procuror.**

PRICURÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Primejdios, periculos. *Părinții ... știu mai bine decît voi ce iaste bun și ce e rău sau pricuros.* PETROVICI, P. 157/21. *Surpatul ... e foarte pricuros.* id. ib. 219/7. *Lucrurile cele din afară de noi ... sînt schimbătoare, trecătoare, adeseori pricuroase, fără siguranție, care acăsună stricăciune și perire.* BOJINCĂ, în BV III, 674.

— Pl.: *pricuroși, -oase.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p e r i c u l o s.

PRICUT subst. (Învechit, prin Mold.) Parte mărginașă a unui sat (izolată de acesta) sau cătun depinzînd de un sat. *La 1617 se vinde satul Dzmeeștii „cu pricutul său Trufeștii"* (a. 1617). PANAITESCU, O. Ț. 102. *Pricutul sau custul înseamnă parte despărțită de un sat, mahala sătească ..., folosit numai în Moldova.* id. ib. *Această din urmă pomenire a satelor într-un hotar, cu denumire de pricut, ne poate lămuri asupra originii și rostului acestor sate.* id. ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Cf. ucr. ПРИКУТОК.

PRIDĂDÍ vb. IV v. **prididi.**

PRIDĂDÍRE s. f. v. **prididire.**

PRIDĂDÍT, -Ă adj. v. **prididit.**

PRIDĂDITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit, rar) Trădător, vînzător. *Și uciseț ceia ce-au vestit venitul dereptului, celuia ce și voi acmu pridăditori* (v î n z ă t o r i B 1938) *și ucigători seți.* CORESI, L. 31/14.

— Pl.: *pridăditori, -oare.*

— **Pridădi** + suf. *-tor.*

PRIDEDÍ vb. IV v. **prididi.**

PRIDÍCĂ s. f. v. **predică.**

PRIDIDEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Faptul de a p r i d i d i **(II 2)**. Cf. CIAUȘANU, V. 191.

— Pl.: *pridideli.*

— **Prididi** + suf. *-eală.*

PRIDIDÍ vb. IV. **I.** T r a n z. (Învechit; în forma *pridădi)* A preda **(2)**. *Nu-l va pridădi în m[î]nrule vrăjimașirulor.* PSALT. HUR. 35^{r}/1. *Fă giudeț și dereptate, nu pridădi menre a mă obidi.* ib. 107^{v}/2. *Legînd și pridădind în temniță bărbați și muieri.* COD. VOR. 38/17. *Și pridădi grindiriei vitele lor și avuția lor focului.* PSALT. 160. *Nu pridădi mere obiduitorilor miei.* ib. 262. *Zise lor I[su]s: pridădit are a fi fiiul omenesc în mările oamenilor.* TETRAEV. (1574), 230. *Să ne pridădești pre noi în mînule seaciti.* DOSOFTEI, MOL. 85, cf. TDRG. ◇ R e f l. p a s. *Se pridădească-se* (d a - s ă - v o r D) *în mărule armelor, parte vulponilor sîntu.* PSALT. 119. ✦ T r a n z. și r e f l. (În formele *pridădi, prădădi)* A (se) încredința în seama cuiva; a (se) dărui, a (se) dedica, a (se) consacra. *Și acmu prădădescu voi frați Dzeului* (v ă d a u p r e v o i l u i D u m n e z ă u N. TEST. 1648) *și cuvîntului bunrătăției lui.* COD. VOR. 22/25. *Cînre chinuiașe după voia lu D[um]n[e]dzeu ca credinciosu ziditoriu se pridădească sufletul întru bunră facere.* ib. 162/17. *În mărule tale pridădescu sufletul mieu.* PSALT. 51. *Pridădindu-se ei Domnului acela ce întru el crezură.* CORESI, L. 68/1, cf. 30/3.

II. 1. T r a n z. (Învechit; în forma *pridădi)* A supune; a cuceri; a subjuga. *Pridădi supt mîna lui țări multe.* MOXA, 351/29. *Au luat multe țări despre răsărit de le-au robit și le-au pridădit.* id. 400/39, cf. DDRF, TDRG. ✦ (Popular) A birui, a învinge; a înfrunta. *Tinerii spun ce furtuni au prididit, ce fete din Triest au înduplecat.* DELAVRANCEA, S. 65, cf. id. T. 48. *Se apucară și ei să scoată apa din corabie, dar nu puteau prididi pe dracul.* MARIAN, INS. 405, cf. TDRG. *Calul era destul de voinic, dar lupul tot l-a pridudit.* PAMFILE, A. R. 256. *În luptă să ne luptăm, Cari pă cari om pridădi.* DENSUSIANU, Ț. H. 175. *Ne-am batut acolo trei ășuri și atunșa am prididit noi pe iei.* id. ib. 213. ✦ (Rar) A stăpîni, a înfrîna, a reține **(1)**. *Apropiindu-se de casă, Maria Sandului nu-și mai putu prididi plînsul.* DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. T r a n z. (Popular) A năpădi **(2)**; a copleși. Cf. CIHAC, II, 219. *În față-i năvălește poporul, în spate-l pridideau jandarmii călări.* CARAGIALE, ap. CADE. *Cîrduri negre de corbi, prididite de vînt, croncăie.* DELAVRANCEA, S. 5. *În sobă trosnesc lemnele prididite de para unui foc lacom.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 137, cf. DDRF, ALEXI, W. *Orzurile, ovăzurile și imașurile prididesc șoseaua.* GALACTION, O. A. II, 381, cf. DM, M D. ENC., DEX. (F i g.) *Gînduri fericite o pridideau*

VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. *De vro zece ani lipsea din Capitală și acum tl prididise dorul.* SĂM. I, 74. *Nu părea să hie așa prididitâ de boală.* PETICĂ, O. 219. *Trăncăneau, așa, pe la circiumă, cînd ti prididea băutura.* id. ib. 229. *De neodihna de peste noapte, tl prididește vreun somn în căruță.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 92. *Îl prididi deodată o slăbiciune grea.* REBREANU, I. 327. *Sînt prididit de obligații și de treburi.* id. N. 184. *Prididit de dorul prietenului, se duse la stareț să-și ceară blagoslovenie pentru a merge la București.* STĂNOIU, C. I. 10. *Ce biserică smerită, măruntă ca o băbuță prididitâ de ani.* I. BOTEZ, B. I, 222. *Ici-colo cîte o frunză, prididitâ de arșiță, murea pe alee.* id. ȘC. 139. *Mult mi-e drăguliția mică! Aș lăsa-o de-ar mai crește, Dorul crunt mă prididește.* ALECSANDRI, P. P. 279. *Dorul cînd mă prididește, Nici un timp nu mă oprește.* TEODORESCU, P. P. 278. *Nu-mi crezi Că sînt de dor prididitâ Și de dragoste-ocolită?* PĂSCULESCU, L. P. 299, cf. I. CR. III, 181. *M-a prididit cu vorba.* CIAUȘANU, V. 191. ◇ Absol. *Șioiul era prea repede. Prididea. Grănicerul îngreunat de haine nu tl putea răzbi.* CONV. LIT. XLIII, 930. ◆ Intranz. și tranz. (Rar; despre lacrimi, sînge etc.) A podidi **(1)**. *Ea nu putu să-și ție lacrămile care o prididiseră.* ISPIRESCU, L. 93. *La unii prididește sîngele.* DELAVRANCEA, T. 30. *Holbă ochi mari, două boabe pridideau în colțurile pleoapelor.* N. REV. R. II, BT. 18, 226. *Deodată o prididesc lacrimile.* SEBASTIAN, T. 334. ◆ Tranz. (Rar; despre rîs, plîns etc.) A podidi **(2)**. *M-a prididit plînsul.* PAMFILE, J. II, 162.

3. Tranz. și intranz. (Mai ales în construcții negative) A reuși (cu eforturi) să ducă la îndeplinire, să facă față, să reziste, a o scoate la capăt; a răzbi **(5)**, (popular) a dovedi, (regional) a puclui. Cf. POLIZU. *Postelnicul de abia a pridedit să citească numele celor din prolipendadă.* GHICA, S. 37. *Oricît de mult se silea dînsul ca să-i apuce înainte, iazma iadului prididea cu fuga.* ODOBESCU, S. III, 186. *Dacă le lași toate pe ajunul Crăciunului, nu le mai poți prididi.* CARAGIALE, O. II, 75. *Goții bintuie laturile împărăției romane, ale cărei oști nu mai pot prididi atîta sodom de barbari.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU. *Un grataragiu își frigea degetele servind, fără să prididească, mititei cruzi.* BRĂESCU, O. A. II, 266. *Mintea mea era neostenită și nu mai pridideam să le fac pe toate celea închipuite.* VLASIU, A. P. 34. *Nu pridideam comenzile de filme pe care mi le făceau autoritățile.* VOICULESCU, P. I, 76. *Serdăreasa Zinca nu mai prididește de grija mesei și a întrebărilor de tot soiul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 326. *Chelnerii abia pridideau să facă față comenzilor.* STANCU, R. A. I, 221. *Șefa de cabinet abia mai prididea.* V. ROM. ianuarie 1954, 110. *Nu mai pridideam. Îmi ieșea sufletul.* VINEA, L. I, 365. *Într-o săptămînă n-ai să mai prididești de clienți.* H. LOVINESCU, T. 145. *Un singur doctor la atîtea sate! De fier să fii și tot nu prididești!* PREDA, M. 278. *Era negricios, păros ..., fălci puternice, mereu albăstrii din pricina bărbii pe care nu prididea să și-o radă.* T. POPOVICI, SE. 130, cf. I. CR. III, 208.

— Prez. ind.: *prididesc.* — Și: (învechit și regional) **pridădí, prideđí,** (învechit) **prădădí,** (regional) **pridudí** vb. IV.

— Din v. sl. **пръдати.**

PRIDIDÍRE s. f. **1.** (Învechit; în forma *pridădire*) Datină, obicei, tradiție. *Ucenicii tăi caleă pridădirile bătrînilor, nu-și spală mînile lor cînd mănîncă pîine.* TETRAEV. (1574), 225. *Nevoie-mi fu a scrie voaoo rugîndu-vă să vă tămăduiți de pridădirea, credința sfinților una.* CORESI, ap. GCR I, 11/15, cf. SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar) Grabă mare, zor. Cf. POLIZU.

— Pl.: *pridídiri.* — Și: (învechit) **pridădíre** s. f.

— V. **pridídi.**

PRIDIDÎT, -Ă adj. **I.** (Învechit, rar; în forma *pridădit*) Care a fost dat, predat pe mîna cuiva. Cf. prididi **(I)**. (Substantivat) *O, fericați de pridădiții ceia ce-i scotu alții de pre locurele loru printru dereptate, că acelora este împărăția ceriului* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 466/22.

II. (Popular) Care este năpădit, copleșit, depășit. Cf. prididi **(II 2)**. *Vuind s-azvirl șivoaiele devale ... Sar apele din matca prididitâ.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 35, cf. CIAUȘANU, V. 191. ◇ Fig. *Lăsam să picure pe zgrebenii dealurilor regretul și aleanul inimii mele prididite.* GALACTION, O. 29.

— Pl.: *prididiți, -te.* — Și: (învechit, rar) **pridădít, -ă** adj.

— V. **pridídi.**

PRIDISLÓVIE s. f. v. **predoslovie.**

PRIDLOJÉNIE s. f. v. **predlojenie.**

PRIDUDÍ vb. IV v. **pridídi.**

PRIDVÁN s. n. v. **pridvor.**

PRIDVÁR s. n. v. **pridvor.**

PRIDVÓR s. n. **1.** (Adesea cu determinări care arată felul) Galerie exterioară deschisă sau închisă, cu acoperișul sprijinit pe stîlpi, așezată în partea dinainte sau de jur împrejurul unei clădiri; spec. încăpere închisă sau deschisă (cu arcade sprijinite pe stîlpi) care precedă pronaosul unei biserici. V. verandă, cerdac, prispă, balcon, portic, tindă. *Să stea 8 zile afară den pridvorul bisearecii.* PRAV. GOV. 108v/10. *Iară pritvorul, carele-i afară din besearecă, lasă-l afară, nu-l măsura.* N. TEST. (1648), 311r/20. *Ieși de mearsă la pritvorul cel de-apoi a bescaricii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133r/35. *Au dires clopotnița la biserica sfîntului Nicolai ... și au zugrăvit pritvorul.* MUSTE, LET. III, 20/20, cf. KLEIN, D. 406, DRLU, LB, POLIZU. *Venerabilul bătrîn apăru în pridvorul caselor sale.* FILIMON, O. I, 107, cf. CIHAC, II, 291. *De-aș fi pașă sau vizir, N-aș avea silef de fir, Nici seraiul de granit, Cu pridvorul aurit.* BOLINTINEANU, O. 98, cf. ODOBESCU, S. I, 127. *Altarul, pridvorul, clopotnița fură cercetate.* GANE, N. I, 8. *Stăteau părinții înainte de culcare într-un pridvor.* CARAGIALE, O. II, 297. *În micul ei pridvor de scînduri Apar doi hogi în relief.* MACEDONSKI, O. I, 55, cf. DAMÉ, T. 99. *Lina pe furiș, ca dorul, Păsca-n degete pridvorul.* COȘBUC, P. I, 50. *Case albe ca laptele ..., cu pridvor, cu trepte de stejar.* DELAVRANCEA, H. T. 56, cf. ALEXI, W. *Luna trece șura popii Luminînd în drum pridvorul.* GOGA, POEZII, 61. *Îmi dezmiardă calu-n grabă Și-n pridvor îi duce șaua.* CERNA, P. 139. *Tîrșitul pașilor cunoscuți nu se mai auzi în pridvor.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 76. *O casă de munte din Prahova are ca părți proprii: ... foișorul, cerdacul sau pridvorul dinaintea ușii.* PAMFILE, I. C. 424. *N-a fost niciodată pridvor de biserică mai cu evlavie călcat decît pragul acelei portițe.* PETICĂ, O. 268. *Din pridvorul casei lor se vede tot orașul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174. *Case ... cu pridvoare strîmte în care suiau scări țepișe.* AGÎRBICEANU, A. 67. *În preajma locuinței ... se întinde privariul (pridvor).* PĂCALĂ, M. R. 408. *Ușile pridvorului sînt deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului.* GÎRLEANU, N. 89. *Casa învățătorului este ... încinsă cu un pridvor.* REBREANU, I. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U. *În pridvor, cînd erau numai amîndoi, ... se uitau pe furiș unul la altul.* BASSARABESCU, V. 160, cf. CADE. *În pridvorul mănăstirii e noroi.* MINULESCU, V. 131. *Cobori din pridvor ... și, prin arie, ajunse la zidurile schitului.* GALACTION, O. A. I, 330. *Erau numai așezați la capătul pridvorului, pe parmalîc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 118. *În pridvorul cu geamlîc e masa întinsă pentru patru persoane.* C. PETRESCU, Î. I, 68. *Lîngă pridvorul casei, la o distanță respectuoasă, înțelenise umil ... un țăran desculț.* BRĂESCU, O. A. I, 209. *Am dat jos povara noastră, sub pridvor.* SADOVEANU, O. XI, 376. *Conu Costache își supraveghează odrasla din pridvorul casei.* VIANU,

A. P. 286. *Clădim pe piatră castele cu pridvoare.* ARGHEZI, VERS. 399. *Satul cătugăresc, cu pridvoarele cu colonete albe cu de sobe, e adorabil.* CĂLINESCU, C. O. 250. *Zări să-și facă din pridvor, Să se simtă bine-acasă.* BLAGA, P. 205. *Trăiu într-o casă mare, țărănească, cu patru odăi și cu pridvor.* STANCU, R. A. II, 43. *Lat de-o palmă e pridvorul, Iar cînd intri te apleci.* V. ROM. iunie 1954, 18. *Aștepta noaptea, în grădină, trecerea ei prin pridvor.* DEMETRIUS, A. 11. *Se aliniară în mijlocul bătăturii, cu fața spre pridvorul lui Bălosu.* PREDA, M. 187. *A ieșit din cancelarie și s-a suit pe marginea pridvorului.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 330. *Și ai dat bani și împrumut Și pridvare ai fecut.* POP., ap. GCR II, 223. *La biserică-n pridvor, Sta Codreanul frățior Cu butucul de picior.* ALECSANDRI, P. P. 90. *A plecat nenea Ion ... Și-a lăsat calu-n pridvor.* TEODORESCU, P. P. 193. *Pe simbria dintr-un an Făcu-mi casă cu pridvan!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 409, cf. 32. *Decît casă cu prîtvor ..., Mai bin' casă mai pi jos Și cu bădița frumos.* MAT. FOLK. 1 030. *Să-i pui capul sub pridvorul unei biserici.* ȘEZ. VI, 58. *Și-aruncă buzduganul de izbește-n poartă și din poartă-n prîvor.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 290. *Sus în pridvor să suia, Ochian în mînă lua, În toate părți să uita.* FĂSCULESCU, L. P. 204, cf. 372. *Din prîvar intri în tindă.* GR. S. V, 301, cf. ALR II/I h 234, A II 6, 7, 8, 12. *Nimenea deodată nu sare ca cocoșu-n pridvor, ci se suie pe trepte* (= pentru a ajunge într-un post înalt trebuie să urmezi o anumită ierarhie). Cf. ZANNE, P. II, 714. ◇ Fig. *Coastele și pridvoarele Ceahlăului, codrii negri de brad au făcut desfătarea ochilor și a inimii lui Hogaș.* GALACTION, A. 354. *A lăsat dvera omătului între naosul cerului și pridvorul păcatelor omenești.* id. O. A. I, 273.

2. P. ext. (Învechit) Pavilion **(1)**. *Acela bolnav ... au luat vindecare la pridvoarele lu Solomon.* CORESI, EV. 58. *Solomon împărat zidișă acolo cinci prîtvoare de dzăcea într-înse bolnavii și aștepta turburarea apei.* VARLAAM, C. 110. *În Ierusalim zăcea acel slab în pridvor lîngă scăldarea oilor.* CHEIA ÎN. 55ᵛ/21.

3. P. anal. (Pescuit) Prima despărțitură a sacului unui vintir. Cf. ANTIPA, P. 410.

— Pl.: *pridvoare.* — Și: (învechit și popular) **prîtvór, prîtvór** (PSALT. 1651, 189), (regional) **pridván, pridvár, prigvár** (ALR II/I h 234/157), **privár** (pl. și *privaruri*, A II 6), **privăriu** (pl. *privării*, LTR²), **privĕór** (SCRIBAN, D.), **privór, prizvár** (H XVII 176, COMAN, GL.) s. n.

— Din slavonul **притворъ**.

PRIDVORÁȘ s. n. Diminutiv al lui pridvor **(1)**. *Acesta ar fi ca un pridvoraș rupt din biserica din care ar trebui să facă parte.* IORGA, C. I. II, 30, cf. TDRG.

— Pl.: *pridvorașe.*

— **Pridvor** + suf. *-aș.*

PRIDVORÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A construi, a adăuga un pridvor **(1)** (Zăvoieni — Drăgășani). Cf. H XVI 48. *Dulgherul pridvorește casa.* ib.

— Prez. ind.: *pridvoresc.*

— V. **pridvor.**

PRÍE subst. sg. v. **prier²**.

PRIEDÍCĂ s. f. v. **predică**.

PRIÉL subst. sg. v. **prier²**.

PRIÉLNIC, -Ă adj. Care favorizează apariția sau desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen, a unui eveniment, care favorizează pe cineva etc., favorabil, propice, avantajos; corespunzător (scopului urmărit), adecvat situației, oportun, potrivit² **(2)**, nimerit **(1)**; (popular) priincios **(2)**, (învechit) priitor **(2)**, prios, (învechit, rar) priicios. *Găsește un buștihan putregăios ..., îl freacă pe dinăuntru cu cătușnică ... și cu alte buruiene mirositoare și prielnice albinelor.* CREANGĂ, O. 106. *Condiții mai prielnice pentru cultură au făcut ca locuitorii acelor comunități să producă mai mult.* IONESCU-RION, S. 157, cf. DDRF. *Grăbește mai întîi De-ți strînge pînzele ce ai umflate, căci sînt De un prea mult prielnic vînt.* OLLĂNESCU, H. O. 145, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Primăvara e vremea cea mai prielnică pentru o așa călătorie.* DRĂGESCU-VOINEȘTI, P. 310. *Urcau în pas de voie drumul la deal sub ocrotirea prielnică a razelor de lună.* HOGAȘ, DR. II, 15. *Sentimentul unui mai lung timp disponibil și calmul după-amiezii pe sfîșite erau condiții prielnice pentru divagări sentimentale.* IBRĂILEANU, A. 133, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *N-am mai nimerit ceasul prielnic pentru vizita cuvenită unei amice.* GALACTION, A. 376. *Așteaptă un moment prielnic ca să fugă.* CAMIL PETRESCU, O. N. 367. *N-am înțeles să părăsim cu totul niște locuri și ocrotiri care ne-au fost prielnice.* C. PETRESCU, R. DR. 122, cf. STOIAN, PĂST. 41. *Acolo nu era o atmosferă prielnică pentru discuții.* VLASIU, D. 314. *Pîndeam clipa prielnică și le luam la ochi cînd se întorceau spre noi de-a latul.* VOICULESCU, P. I, 10. *Și tunetul și stîrbii crais deci niște oameni cuminți, cu sfaturi prielnice.* SADOVEANU, O. VI, 357. *Fiecare zi, fiecare ceas prielnic trebuie folosit din plin.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 389. *Un nou drept, pe care, de voi avea condiții prielnice, îl voi formula în calitate de jurist.* CĂLINESCU, B. I. 276. *Să ridici, prietenă, rodia Din pămînt de-argint, cînd ne bucură Prielnică zodia.* BLAGA, P. 136. *Prielnică închipuirii era marea.* STANCU, R. A. II, 113. *Profesorii de limbi dispun de condiții deosebit de prielnice pentru rezolvarea cu succes a acestei probleme importante.* L. ROM. 1953, nr. 3, 59. *În fiecare zi, pe vînt prielnic Sau pe vîntoasă aspră, ies în larg.* V. ROM. noiembrie 1954, 62. *Aripe Se vor desfășura în prielnice clipe.* ISANOS, P. 95. *Venind de tînăr la București, găsește un mediu cultural prielnic.* CONTRIBUȚII, I, 7. *La Gara de Nord s-a oprit cu ăl bătrîn, unde era înghesuială mai mare și loc prielnic de ușurat gorobeții.* BARBU, G. 223. *E loc prielnic și hrană pentru toată lumea înaripată.* VÎN. PESC. octombrie 1962, 11. *Vremea era prielnică și bună, așa cum nu mai fusese de mult.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 183. *Un accident stupid ... născtea starea de tensiune, de neliniște atît de prielnică dezbinării oamenilor.* V. ROM. ianuarie 1965, 56. ◇ (Adverbial) *Prielnic vînturile vin Umflînd vîntrelele spre mine.* BRAD, O. 49. ◇ (Rar) Care este plin de sau arată îngăduință, înțelegere, bunăvoință, aprobare etc. *Tu ai pentru mine Gînduri prielnice.* MURNU, I. 78. ◇ (Substantivat) *Avînd la munteni cînd pe Țepeluș-Vodă, cînd pe Vlad-Vodă Călugărul, cînd prielnici domniei sale și închinați sub mîna sa, cînd întorși la sprijinul turcesc.* SADOVEANU, O. XII, 339.

— Pronunțat: *pri-el-.* — Pl.: *prielnici, -ce.*

— **Prîi**[1] + suf. *-elnic.*

PRÍER[1] s. n. v. **proor.**

PRIÉR[2] subst. sg. (Popular) Aprilie. *Voiu deșchide ceriul de voiu lăsa o ploaie de foc în lura lui priere a șapteasprădzeace dzi* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 48/16. *În luna lui prier, în 7 zile, s-au deșchis gaurile ocheanului celui adînc.* N. COSTIN, L. 59, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *Soarele de prier, cu dulcea sa viltoare, Îl cheamă să-l salute pe creasta unei văi.* BOLLIAC, O. 67, cf. CIHAC, I, 13. *Dar de prin priar să schimbă Drăgan al nostru. Începu să dea tîrcoale Sultănichei.* DELAVRANCEA, S. 25. *April: prier, cîteodată și florariu.* MARIAN, S. R. I, 96, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sub rod se-ndoaie pomul cînd seva îl pătrunde, Ei, ce sfida prierul cu verzile lui frunți.* PILLAT, P. 195. *Amurg fecund, din altă vîrstă. Amurg fecund de prier.* BLAGA, P. 26, cf. H XII 133. *Prîil priește și jupește.* ap. HEM 1 358. *Mana vitilor să ia în noaptea di preiru.* GR. S. III, 328, cf. ALRM SN II h 660.

— Accentuat şi: *prier.* LB, TDRG, SCRIBAN, D., ALRM SN II h 600. — Şi: (învechit) **priere** (accentul necunoscut), (regional) **prie** (ALRM SN II h 600/235), **priél** (ib. h 600/102), **priár, prîil** (accentul necunoscut), **prîir** (accentul necunoscut; PASCU, C. 62, 63), **préer** (TDRG, VÎRCOL, V. 98, DENSUSIANU, Ţ. H. 19, 330), **preir** (accentul necunoscut), **prer** (ALRM SN II h 600) subst. sg.

— Lat. **Aprilis.**

PRIERÁ vb. I. (Regional) **1.** Tranz. (Complementul indică turme de oi) A duce pentru prima oară la păşune, pe munte (către sfîrşitul lunii aprilie) (Pojorîta—Cîmpulung Moldovenesc). ALR I 619/370. [Oile] *le-am prierat.* ib.

2. Intranz. (În forma *prieri;* cu sens neprecizat, probabil) A uda, a stropi (în ziua de proor **3).** Com. din BRAŞOV. *Prier priereşte şi beleşte.* ib.

— Pronunţat: *pri-e-.* — Prez. ind.: *prierez.* — Şi: **(2) prieri** vb. IV. Com. din BRAŞOV.

— V. **prier.** Cf. proora.

PRIERE subst. sg. v. **prier²**.

PRIERÍ vb. IV v. **priera.**

PRIETELŞÚG s. n. v. **prieteşug.**

PRIÉTEN, -Ă subst. **1.** S. m. şi f. Persoană de care cineva este legat prin relaţii afective reciproce (dragoste, stimă, devotament, încredere, fidelitate etc.) sau prin idei ori principii comune, amic; p. ext. aliat. *Scris-am la Bistriţă[a], la priiatinii noştri părcălab de Bistriţă* (cca 1600). IORGA, D. B. I, 4. *Vino de tămăduiaşte şi pre prietinul tău, pre Lazăr* (a. 1600—1650). GCR I, 137/27. *Avea Mihail priatin bun pre Murtag.* MOXA, 385/4. *Închinăciune şi smerenie di la priiatelii cei adevăraţi a d[o]mniilor voastre* (a. 1628). IORGA, D. B. I, 43. *Scriem multă pace şi sănătaate alui nostru iubit şi bun priiatel* (a. 1629). id. ib. 46. *Un priiatin ţi va veni şi te veri bucura.* PARACLIS (1639), 260, cf. 262. *Să vor despărţi părinte de fecior ..., priiatin de priiatin şi soţ de soţ.* VARLAAM, ap. GCR I, 106/19. *Dragostea deplin aceasta iaste care nu a iubi numai priiatenii tăi* (a. 1644). GCR I, 112/37. *Cela ce va greşi priatenului său cel bun nu să cheamă să fie făcut greşeală.* PRAV. 252, cf. 41, 101. *Poate neştine să-şi strîngă priatenii, vecinii şi alţi striini ... să-şi apere bucatele* (a. 1652). GCR I, 161/31. *Deci acum, de toate rudeniile şi priiatinii să desparte* (a. 1669). id. ib. 185/16. *Să cinstim pre sviinţi ca priiatini iubiţi lui H[risto]s.* DOSOFTEI, în BV I, 242. *Delungat-ai de la mere soţul şi apropiatul (preiatinul* D) *şi ştiuţii miei.* PSALT. 181. *Să faceţ voauo priiateni (oamenii cei săraci) dentru avuţie nedireaptă dîndu-le lor m[i]l[os]tenie.* CHEIA ÎN. 3ʳ/5. *Să tîmplasă de era prietin lui Mihai Vodă.* NECULCE, L. 180, cf. CANTEMIR, HR. 82. *S-au sfătuit cu oarecarei boiari, prieteni ai tăitne-său.* R. POPESCU, CM I, 233. *Ca un om înţelept şi priiaten măriei sale fiind, bine au socotit ca oştile să stea la marginea ţării.* R. GRECEANU, CM II, 124. *L-am întornat din cuvînt în cuvînt, din scrisoarea ... preatenului meu.* ŞINCAI, HR. I, 252/22. *Cînd ştiu ceva despre oarecine, Ar crepa pe loc să nu o spună încai la pretenele vecine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 243, cf. CLEMENS, LB. *În oricare prieten aflam ascuns vrăjmaş.* HELIADE, O. I, 175. *Acele de pe urmă întîmplări ale Poloniei nevoisă pe regele Ioan Cazimir de a căuta noi prietini.* ASACHI, S. L. II, 11. *Fură iertaţi prin mijlocirea unor prieteni ai lor.* BĂLCESCU, M. V. 45. *O, Doamne! ti zise prietina ei, De ce-ţi trebuieşte magar să-ţi mai iei?* PANN, P. V. II, 127/14. *Am rîvnit la norocirea de a mă număra şi eu între prietenii dumitale.* BOLLIAC, O. 50. *Îţi voi fi prieten, frate.* ALEXANDRESCU, O. I, 98. *Vei şti că d-lui ti Leonaş, prietinul meu din copilărie.* ALECSANDRI, T. I, 190. *În trăsură, madam Caliopi Georgescu, o bună prietenă.* CARAGIALE, O. II, 30. *Cu toţii, prietenî din liceu, sfîrşeam anul al doilea de facultate.* DELAVRANCEA, T. 5. *N-aveam nici o prietenă şi nimeni nu-mi spusese-o vorbă care să mă deştepte la adevărata viaţă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 62, cf. DDRP. *De prieteni mă feresc.* COŞBUC, P. I, 76. *Eu vreau prieteni Neclintiţi.* DAVILA, V. V. 115, cf. ALEXI, W., TDRG. *Prietenul tăcu, ridică din umeri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *Era cel mai bun prietin al meu din copilărie.* HOGAŞ, DR. I, 167. *Cînd rămîneau apoi singuri, începea să-şi necăjească prietenul.* BASSARABESCU, V. 73. *Îşi împlineşte o datorie de adevărat prieten.* REBREANU, R. I, 256. *Am rămas prieteni de-a lungul anilor.* GALACTION, A. 3. *Cei doi prieteni merseră alături tăcuţi.* C. PETRESCU, Î. I, 20. *Ar fi fost chiar fericită să-l poată stima ca prieten.* BRĂESCU, O. A. I, 4. *Nu sîntem prieteni buni deşi dormim în acelaşi pat.* SAHIA, N. 116. *Am un prieten la institutul meteorologic.* SEBASTIAN, T. 33. *Trase după dînsa pe prietinul său.* SADOVEANU, O. VIII, 316, cf. VIANU, A. P. 184. *Dădea cu prietenele ei serate muzicale.* CĂLINESCU, S. 66. *Erau prieteni în lege, nedespărţiţi de patru zile de cînd se cunoscuseră.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *Cine era prietenul tău cel mai bun la regiment?* STANCU, R. A. III, 43. *Prietenii s-ar căuta cu mîinile tremurătoare.* H. LOVINESCU, T. 97. *El nu mi-a fost niciodată cu adevărat preten.* PREDA, R. 35. *Am un prieten cum poate niciodată n-am avut.* ISAC, O. 218. *Prietenul îmi pare un chirurg Ce viaţa unui om salvează.* LABIŞ, P. 64. *Trudit, cum scap de la fabrică, beau şi eu o ţuiculiţă cu pretenii.* T decembrie 1964, 14. *Cînd uşa se deschide singură îţi vine vrun prietin.* ŞEZ. III, 120. *Cu jandari îs prieten bun.* FOLC. TRANSILV. I, 152. *Cine esti făr' de prietin iaste ca un trup făr' de suflet* (a. 1779). GCR II, 122/3. *Mai bun este vecinul şi prietenul de aproape decît fratele de departe.* ZANNE, P. IV, 235. *La nevoie se cunoaşte prietenul şi la boală nevasta.* id. ib. 499. *Nu împrumuta pe cel ce voieşti să-l aibi prietin.* id. ib. V, 334. *Un prieten bun, mai scump decît toată lumea.* id. ib. VIII, 481. *Prietenul viclean, cursă ascunsă.* id. ib. 487. ◇ (Familiar; la voc.; termen de adresare) *Lume zisă: o, prietini!* (a. 1773). GCR II, 96/39. *Strigai: tinere, drăguţ pretene, Spune-ţi numele!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 310, cf. 247. *Cît sînt însă de greşiţi, prietinilor mei!* AR (1829), 162/47. *Prietene, zise Dănilă, nu mi-i da capra ceea să-ţi dau carul ista?* CREANGĂ, O. 27. *Revoluţia s-a petrecut în noi, prieteni.* C. PETRESCU, Î. II, 109. *Prietenă Elisabeta, îţi înţelegem disperarea.* SAHIA, N. 42. *Prietene care întîi m-ai fi citit, N-aş vrea să fi rămas cumva nedesluşit.* ARGHEZI, S. V, 9. *Poftеşte, prietene, Şi vezi ce-a fost, Ce e Şi povesteşte.* JEBELEANU, S. H. 8. *Prieteni, să trăim entuziasmul Ce om făcu din fiecare rob.* LABIŞ, P. 311. *Plîngeţi şi voi, pretini buni, Ce voi spune nu-s minciuni.* BUD, P. P. 41. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dă săracilor şi fă priaten pre Domnul* (a. 1642). GCR I, 96/26. *Iar mie foarte îmi sînt cinstiţi priiatenii tăi, Dumnezeule* (a. 1753). BV II, 122. *Vie la noi iubirea de cinste, ca să fim priatini muzelor.* MUMULEANU, C. 50/4. (Fig.) *Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, rîul, ramul, Mi-e prieten numai mie.* EMINESCU, O. I, 147. *Luceferi ce răsar Din umbră de cetini, Fiindu-mi prieteni, O să-mi zîmbească iar.* id. ib. 218. *Dacă ar fi fost un cetitor ar avea acum în răfturile bibliotecii prietenii cei mai devotaţi.* SADOVEANU, E. 43. *Ştiinţa este marele prieten al omului.* CONTEMP. 1953, nr. 338, 6/1. ◇ (Adjectival) *Mîinile vi se vor înfrăţi Cu mîinile prietene, ca altădată.* DEŞLIU, G. 11. ✦ Iubit, amant. *Tu n-ai nici o prietenă, n-ai iubit niciodată?* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *Pe urmă te-a informat că este vorba de prietenul ei.* PAS, Z. I, 13, cf. DM, DEX. *Chiar dulce pretină-ta Mi-a ţinut mie calea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 69. ✦ (Adjectival; rar) Prietenos **(1).** *Cu moartea în inimă, căutînd o zîmbire prietină.* SADOVEANU, O. II, 623. ✦ (Adjectival; rar) Prietenos **(2).** *Ci-ntunericul prieten stăpînind pînă departe, Şi de oameni şi de patimi fericirea ne-o desparte.* TOPÎRCEANU, B. 74. *Mi se părea nou satul nostru, cu*

casele deodată luminate, ztmbind unui soare prietin. SADOVEANU, O. III, 127.

2. S. m. (Învechit, rar) Aproapele, semen. *Iubește pre priiatinul tău ca tnsuți pe tine.* N. TEST. (1648), 255r/17.

3. S. m. (Regional) Asociat, tovarăș (într-o afacere, la o treabă). Cf. ALR I 1 793/355, ALR SN I h 15. ◇ Loc. vb. **A se face prieteni** = a se întovărăși. Cf. ALR SN V h 1 375. ✦ (Popular) Tovarăș de drum. Cf. ALR II 4 385/141, 235, 250, 260, 279, 310, 346, 386, 682, 812, 848, 928.

4. S. m. (Regional) Cumătru (la botez) (Rădești — Cîmpulung). ALRM I/II h 305/776.

5. S. m. (Prin Transilv.) Rudă[1] **(4)**. Cf. LEX. MARS. 196, CANDREA, Ț. O. 51.

— Pronunțat: *pri-e-*. — Pl.: *prieteni, -e*. — Și: (învechit și regional) **priétin, -ă, préten, -ă, prétin, -ă**, (învechit) **priáten, -ă, priátin, -ă** s. m. și f., **priiátel** s. m., **priláten, -ă, priliátin, -ă, preáten, -ă, preiátin, -ă**, (învechit, rar) **pretién, -ă** (LEX. MARS. 196) s. m. și f.

— Din bg. **приятен**. — **Prilatel** < slavonul **прилтель**.

PRIETENÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care ține de prieteni **(1)**, referitor la prieteni, specific prietenilor; amical. Cf. CADE. *Tablouri care prezintă medii familiare ori prietenești, cu intimitatea lor bonomă.* RALEA, S. T. I, 272, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oameni și acțiunile, manifestările lor) Plin de prietenie, de afecțiune, de amabilitate; binevoitor, afabil; amical, prietenos **(1)**. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cerca să-și facă glasul liniștit și prietinesc.* SADOVEANU, O. I, 157. *Ar fi vrut să spuie poate ceva bun și prietinesc lui Toma.* id. ib. VI, 571.

3. (Rar) Prietenos **(2)**. *Ieșeam la soarele prietinesc care mîngtia ochii.* SADOVEANU, O. VI, 347. *Omul a fost silit să-și creeze un cămin prietinesc.* id. ib. IX, 267.

— Pronunțat: *pri-e-*. — Pl.: *prietenești*. — Și: (regional) **prietinésc, -ească, pretenésc, -ească** (LB) adj.

— **Prieten** + **suf.** *-esc*.

PRIETENÉȘTE adv. Ca un prieten **(1)**, ca între prieteni, cu prietenie, cu bunăvoință; amical. *S-au purtat priieteneșteе cu Matei Vodă și l-au dăruit.* R. POPESCU, CM I, 360, cf. 359. *Prieteneșteе Tu viind la Poartă, cu căzute Plecăciuni să te tnchini.* BUDAI-DELEANU, Ț. 158, cf. LB, PR. DRAM. 105, POLIZU. *Se așază cu amicii în chioșc, vorbesc mult și prieteneșteе.* GHICA, S. 112. *Zici c-ai vrea prieteneșteе Să iubești, să fii iubită.* ALEXANDRESCU, O. I, 97, cf. LM. *Eu tnsă tți spun prieteneșteе că fetișoara asta are trei coaste de drac într-tnsa.* CREANGĂ, O. 68. *Prieteneșteе-ți vorbesc.* SLAVICI, N. I, 235. *Întinse mîna prieteneșteе și-mi zise liniștit ...* DELAVRANCEA, T. 266. *Noi am vrut numai să rîdem, așa, prieteneșteе.* GÎRLEANU, N. 73. *Uite omul! zise candidatul, cuprinztndu-l prieteneșteе de mijloc.* REBREANU, I. 274. *Îl trăște pe Savu prieteneșteе.* GALACTION, O. A. I, 277. *Cum te cheamă, mă camarade? îl întrebă vesel generalul, bătîndu-l prieteneșteе pe umăr.* BRĂESCU, V. A. 109. *Vorbind prieteneșteе, se despărțiră.* SADOVEANU, O. VII, 166. *Aș vrea să stăm nițeluș de vorbă. Prieteneșteе.* STANCU, R. A. II, 411. *Îți spun prieteneșteе că cu mine ai s-o pățești urît de tot.* PREDA, M. 299. *Pre cal să-l hrănim prieteneșteе și să-l mînăm dușmăneșteе.* ZANNE, P. I, 354. ◇ Fig. *Își apăsă iar în ureche scoica prin care marea îi vorbea prieteneșteе de dincolo de zidul nepătruns.* C. PETRESCU, Î. I, 243.

— Pronunțat: *pri-e-*. — Și: (regional) **prietînéște, pretenéște** adv.

— **Prieten** + **suf.** *-eșteе*.

PRIETENÍ vb. IV. **1.** Refl. recipr. (Învechit și regional) A se împrieteni. *Înțălegînd de Bogdan Vodă că s-au prietinit cu leșii ..., a socotit să-l mazilească.* URECHE, LET. I, 190/26, cf. LB, TDRG, ALR II 4 384/2, 29, 228, 260, 325, 414, 762, 784. ✦ (Regional; în forma *pretini*) A se întovărăși (la un drum) (Beclean—Dej). ALR SN V h 1 375/260.

2. Intranz. (Învechit, rar; în forma *prietini*) A-i fi (cuiva) favorabil, binevoitor. *Cum nu vor fi aceștiia nebiruiți și netnfrînți la război? Și acest lucru îl pot face pentru că le prietinesc și apile și locul.* HERODOT (1645), 222.

— Pronunțat: *pri-e-*. — Prez. ind.: *prietenesc*. — Și: (regional) **prietíni, pritíni** (ALR II 4 384/2, 228), **pretení** (LB, ALR II 4 384/762, 784) vb. IV, **pretiná** (ALR II 4 384/325) vb. I, **pretíni** vb. IV.

— V. **prieten**.

PRIETENÍE s. f. Sentiment de simpatie, de stimă, de devotament, de încredere, de fidelitate etc. care leagă reciproc pe prieteni **(1)**; relație care se stabilește între prieteni pe baza acestor sentimente; atitudine, comportare prietenoasă **(1)**, plină de afecțiune, de amabilitate etc.; amiciție, (învechit și popular) prieteșug, (învechit) prietnicie, (învechit, rar) pretenime. *Prinseră pre acei comișari împărătești de-i legară și-i trimise la Mihai Vodă pentru cea prietenie și credință dentii.* ANON. CANTAC., CM I, 130. *Priimindu-l cu bucurie, Arătîndu priiteniie* (a. 1777). GCR II, 115/22. *Că-ț iartă vine Trecute, nevrtnd de acum să știe Numai de prieten și pretenie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 157, cf. CLEMENS, LB, POLIZU. *Boieri, prietinia la stnu-i ne adună.* ALECSANDRI, T. II, 93. *S-a stabilit între familia Guvidi și protectorul său o prietenie din cele mai călduroase.* CARAGIALE, O. I, 70. *Îmi strînse mîna și-mi făgădui prietenia lui.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, D. 35. *Seară cu seară prietenia lor crește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 233. *Familiile dumneavoastră nu stnt în relații de prietinie.* AGÎRBICEANU, A. 50. *Am putea lega chiar prietenie amîndoi.* HOGAȘ, DR. II, 63. *Prietenia se leagă repede.* BASSARABESCU, V. 146, cf. CADE. *Ce poate fi mai de preț în această viață decît o prietenie sigură și dezinteresată?* GALACTION, O. A. I, 171. *Între noi e o prietenie definitivă ca viața și ca moartea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 422. *Pot spune că m-a bucurat asemenea prietinie între copii.* C. PETRESCU, C. V. 189. *Cadourile întreține, se zice, prietenia.* BRĂESCU, O. A. II, 392. *Prietenia, iubirea, pornirea spre muncă, toate aceste moduri firești ale vieții omului erau diformate.* VLASIU, D. 276. *Nu găseau blîndețe și prietenie în privirea omului.* SADOVEANU, O. XII, 30. *Noțiunea „prietenie" acoperă cu o nuanță toate sentimentele care pornesc de la politețe ... și se înșiră pînă la milă.* ARGHEZI, P. T. 231. *Îi plăcea mai mult prietenia fetelor decît a bărbaților.* CĂLINESCU, E. O. I, 275. *Îl văzui și-mi amintii ... cît se trufea cu aceste prietenii.* STANCU, R. A. III, 257. *Să nu mizezi pe prietenii.* H. LOVINESCU, T. 9. *Te-am împrumutat pe dumneata din prietenie.* PREDA, M. 449. *Am început să cred în prietenie.* T mai 1964, 60. *Am fost colegi, dar asta încă nu înseamnă prietenie.* L 1965, nr. 17, 6/1. *Prietenia a fost una din primele forme de manifestare a vieții conștiente.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 873. ◇ Loc. adv. **Cu prietenie** = în mod amabil, binevoitor, prietenos **(1)**, afectuos, afabil. *Trase cu unchiul ei la nevasta unui ferar care o priimi cu prietenie.* ODOBESCU, S. I, 10. *Toți îi vorbeau, îl tratau cu prietinie.* AGÎRBICEANU, A. 117. *Mă asculta cu prietenie.* GALACTION, O. A. II, 61. *O privea de departe ... ztmbindu-i cu prietinie.* SADOVEANU, O. XII, 104, cf. XI, 524. *Îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 143. **Fără prietenie** = lipsit de amabilitate, fără afecțiune; rece, ostil. *Radu Comșa se întoarse și îi privi din urmă, fără prietenie.* Ç. PETRESCU, Î. I, 220. ✦ (Regional) Tovărășie. Cf. ALR II 4 386/105, 279, 812, 928. ✦ Legătură strînsă între grupuri sociale, țări, popoare, națiuni etc. bazată pe aspirații,

năzuinţe, interese comune; amiciţie, (învechit) prieteşug, prietnicie. *Se legă prietenie între thirei şi chirinei şi între sami.* HERODOT (1645), 257. *Această prietenie nu s-a clătit prin năvălirea de curînd a tătarilor în Polonia.* BĂLCESCU, M. V. 203, cf. 7. *Prietiniile politice se disfac.* RUSSO, S. 113. *Pentru înclinările de pace şi de prietinie ce legase padişahul cu unele puteri apusene, simţise trebuinţă a se sluji cu oameni cari să vorbească limbile europene.* ODOBESCU, S. I, 121. *Cu voievozii de la Ardeal avea prietinie.* SADOVEANU, O. XII, 362, cf. 356. *Prietenia tot mai puternică a popoarelor libere întăreşte şi mai mult lagărul socialist unit şi puternic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 575.

— Pronunţat: *pri-e-*. — Pl.: *prietenii*. — Şi: (învechit şi regional) **prietinîe, pretenîe,** (învechit) **priitenîe,** (regional) **pritinîe** (ALR II 4 383/228), **pretinîe** s. f.

— **Prieten** + suf. *-ie.*

PRIETENÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oameni) Plin de prietenie, de afecţiune (v. a f e c t u o s), de amabilitate (v. a m a b i l), de bunăvoinţă (v. b i n e v o i t o r), de afabilitate (v. a f a b i l); prietenesc **(2).** Cf. LB. *Trecutul ţi rechema pe Lavinia ... prietenoasă.* CR (1848), 15²/73, cf. POLIZU. *Ca tovarăş, era părtaş la toate ... şi prietenos cu fiecare.* CREANGĂ, O. 111. *Nici la privire nu-i blînd, nu-i nici prietinos la vorbire.* COŞBUC, AE. 64, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Domiţian, puţin prietenos, se strecura pe lîngă dînsa abia salutînd-o.* BASSARABESCU, V. 20, cf. CADE. *Era obişnuit de acasă să fie prietenos cu ţăranii.* REBREANU, R. I, 102. *Îi găseam întotdeauna prietenoşi, atenţi unul pentru altul.* GALACTION, O. A. II, 58. *Altminteri tobă de carte (tobă universitară), foarte prietenos.* TEODOREANU, M. U. 33. *M-am învăţat şi eu să fiu vesel şi prietinos.* SADOVEANU, O. XI, 250. *Era un ins ... foarte prietenos şi cordial.* PREDA, R. 186. *Vezi că poţi să fii şi prietenoasă?* BARBU, P. 265. *Cum Arletta era o fată veselă, prietenoasă, toată lumea era încîntată.* V. ROM. ianuarie 1965, 13. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Noaptea clinii nu mai au nimic agresiv, sînt prietenoşi.* BARBU, P. 29. ◇ Fig. *I se părea cîteodată ... că-mprejurul lui se-nvîrtesc toate, prietenoase, înţelepte, tăcute ca şi el.* GÎRLEANU, N. 241. ◈ (Despre acţiunile, manifestările oamenilor) Care exprimă, care denotă prietenie, afecţiune, amabilitate, bunăvoinţă, afabilitate; prietenesc **(2),** amical, (rar) prieten **(1).** *Sultanul au primit pe ambasador cu cel mai prietinos acr.* AR (1829), 82²/31. *O femeie milităică şi slabă ... cu un zîmbet prietenos pe buze.* SLAVICI, N. I, 270. *Cînd socoteam, după vechiul şi prietenosul obicei, că ea o să m-aprobe, o auzii că-mi zice c-o mînie aseunsă ...* DELAVRANCEA, T. 214, cf. TDRG. *Atitudinea prietenoasă şi lipsită de etichetă a lui Antonescu îl făcuse să stea mai bine de un ceas.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 169. *Mi-a spus vorbe prietenoase, mi-a făcut loc alături să mă încălzesc.* C. PETRESCU, C. V. 151. *Mă priveşte cu ochii prietenoşi, parcă ne-am cunoaşte de mult.* SAHIA, N. 26. *Olguţa întinse o mînă prietinoasă noului venit.* TEODOREANU, M. II, 98. *Glasurile lor pline şi prietinoase apropiau sufletele şi legau dragostea.* SADOVEANU, O. I, 215. *Avea un glas grav, prietenos.* V. ROM. ianuarie 1956, 33. ◈ (Adverbial) Cu prietenie, cu afecţiune, cu amabilitate, cu bunăvoinţă. *Sări la dînsul şi-i zise prietenos dar şi poruncitor ...* REBREANU, R. II, 96. *Începu să rîdă prietenos şi răspînditor de prietenie.* GALACTION, O. A. I, 289. *Am trecut din nou, am salutat-o foarte prietenos.* CAMIL PETRESCU, U. N. 136. *Îi surtse prietenos, cu tot şiragul dinţilor de porţelan, o creolă.* C. PETRESCU, Î. I, 3. *De ce se purta el aşa de prietenos?* PREDA, M. 267. *Îi surîde prietenos, perfid şi complice.* T martie 1965, 51. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dulăii se liniştiră brusc şi începură să miroase oaspele, prietenos, dînd din coadă.* C. PETRESCU, Î. II, 180. *Căţelul tărcat se oprise cu urechile înălţate ca două cornuţe şi mişca prietinos din coada ciuntită.* SADOVEANU, O. IX, 15.

2. Care place, care satisface, care atrage; plăcut, agreabil, atrăgător, (rar) prietenesc **(3),** prieten **(1).** *Trecură în Ardeal şi găsiră acolo un adăpost prietenos.* ap. DDRF. *În sînul acestei naturi atît de prietenoase, care-ţi varsă în suflet melancolia şi visurile ..., ce vrei să facă omul?* HOGAŞ, DR. I, 14. *Aşa, încăperea părea mai mică şi mai prietenoasă, cu ungherele ascunse în umbră.* C. PETRESCU, Î. I, 92. *O lumină prietinoasă se împinzi peste sat.* SADOVEANU, O. V, 706. *Fiind o vreme prietinoasă, cuconu ... a ieşit cu docaraşul său pe cîmp.* id. ib. XI, 403. *Nu-i aşa că divanul e mai îmbietor acum, mai prietenos?* T decembrie 1964, 33.

— Pronunţat: *pri-e-*. — Pl.: *prietenoşi, -oase.* — Şi: (învechit şi regional) **prietinós, -oásă,** (regional) **pretenós, -oásă** (LB) adj.

— **Prieten** + suf. *-os.*

PRIETENŞÚG s. n. v. **prieteşug.**

PRIETEŞÚG s. n. (Învechit şi popular) Prietenie. *Deace se cade de cest prietinşug de cuscrie puţinel a mearge ca mainte.* PRAV. LUCACI, 181. *De acmu voiu nevoi de voiu sluji prentru prietenşug cel bunu* (a. 1604–1619). IORGA, D. B. I, 25. *Mulţămesc dumnilor voastre de priinţeşug ce arătaţi către noi* (a. 1621). id. ib. 39. *Foarte mulţemim dumilor voastre de prietineşugul bun ce aţ arătat către noi* (a. 1622). id. ib. 40. *Nice banii nu pohtim de la dumile voastre, numai ce pohtim prietinşig* (a. 1629). id. ib. 47. *Să aibi prieteşug spre cela ce l-au suduit.* PRAV. 242, cf. 320. *N-o veţ ... dumnele vostre socoti preiteşogol dumo nostru* (a. 1643). IORGA, D. B. I, 102. *Mulţemim dumitale de prietelşug ce aţi ţinut dumeta la noi* (cca 1650). id. ib. 81. *Creştinilor, cu oamenii cei necredincioşi şi nebotezaţi nu se cade a avea prieteşug.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 239/5. *Avusese mare prieteşug cu răposatul.* R. POPESCU, CM I, 562, cf. ANON. CAR. *Aşijdearea legătura priiateşugului întru nepriiatini cu cuscriile mai de multe ori s-au isprăvit.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/5. *Nu-m cer iertăciune şi de la voi şi de la dumnezei, apărătorii prieteşugului.* AETHIOPICA, 5ᵛ/9. *Să nu te cunosc nici să fac cu tine prieteşug* (a. 1773). GCR II, 95/40. *Judecătorii să nu se pornească nici odinioară la vreo strîmbătate sau pentru prietişug sau pentru rudenie.* PRAV. COND. (1780), 60. *Îl duru în suflet pentru lipsa priiateşugului său.* VARLAAM-IOASAF, 8ᵛ/17. *Între cei mari sumeţi Aristocraţi, lacomi spre domnie, Prieteşugul e plin de scăieţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 349. *Vulturele şi vulpea, făcînd între sine prieteşug, au rînduit ca să şează aproape* (a. 1812). GCR II, 210/33. *În pieptul meu fierbe focul prieteşugului.* KOTZEBUE, U. 2ʳ/6. *Soţietatea şi preteşugul cu cel nebun ... vă slujeaşte voauo spre ruşine.* PETROVICI, P. 56/5, cf. CLEMENS. *Eu, din copilăria mea, am conoscut prietinşugul* (a. 1822). IORGA, S. N. 150, cf. LB. *Două d-au prieteşug Hrănesc altor vicleşug.* MUMULEANU, C. 130/11. *Îmi aduc aminte de strînsul prieteşug care ne unea la Bucureşti.* CR (1829), 251¹/11. *Din toate prieteşugurile am cinstit mai mult pe al meu însumi.* HELIADE, O. II, 18. *Cunoaşteţi acum priieteşugul cel adevărat* (a. 1830). GCR II, 256/16. *Poţi dar fi sigură de prieteşugul meu.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 425. *Cu atît mai vinovat să arătă acest supus ... îndrăznind a întrebuinţa spre rău prieteşugul şi încredirea monarhului său.* ASACHI, I. 194/5. *Îşi cîştigară prieteşugul a cîtiva părinţi.* BREZOIANU, Î. 44/1. *Cînd neîncrederea ajunge, prieteşugul piere îndată.* I. POP, L. 96/14. *Ei p-alţi asemeni cu dînşii găsind fac prieteşug.* PANN, P. V. I, 62/11, cf. POLIZU. *Gazetarul se află în strînsă legătură de prieteşug cu actorii.* CARAGIALE, O. V, 244. *Au legat prieteşug cu el la cataramă.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 169. *Prieteşugul şi duşmănia se pricinuiesc de nişte factori care îndeobşte n-au nici o legătură cu literatura.* GHEREA, ST. CR. I, 8, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Din toate cusururile ce-i găsea lumea, nu mă învoiam a-i recunoaşte decît unul singur ... prieteşugul lui Gorică.*

M. I. CARAGIALE, C. 15. *Vei rupe cu el orice prieteşug.* GALACTION, A. 119. *S-a stricat prieteşugul dintre ei din pricina politicii.* STANCU, R. A. III, 159. *Semnele lor îmbietoare de prieteşug rămîneau zădarnice.* V. ROM. februarie 1954, 6. *La ce i-a folosit lui Sandu Crai, se gîndea, prieteşugul cu prefectul poliţiei?* BENIUC, M. C. I, 506. *Între el şi Gheorghe Dima s-a legat ... un prieteşug plin de înţelepciune şi bărbăţie.* GALAN, Z. R. 40. *Vedem noi şi prieteşugul tău cu Craiu.* DAVIDOGLU, M. 53. *Prieteşugul la oameni, ca soarele la lume.* ZANNE, P. IX, 132. *Prieteşugul cel adevărat, ca diamantul.* id. ib. ◇ (Prin lărgirea sensului) [Cîinele] *a prins ... să ne sară cu labele pe piept, încît moş Toma grădinarul a trebuit să-l probozească de prea necumpătatul său prieteşug.* GANE, N. II, 179. [Cîinele] *îndurăligă din coadă de prietinşig.* ALR I 1 153/359. ✦ (Învechit) Dragoste, iubire. *Să auz protestaţiile ei de cel mai tînăr prieteşug pentru mine.* VOINESCU II, M. 27/2. *E scump prieteşugul ce-nsufleţ o femeie.* ALEXANDRESCU, O. I, 110. *Multă putere mi-a dat prieteşugul tău şi gîndul că un om aşa de voinic ca tine mă iubeşte.* CARAGIALE, O. VI, 262. ✦ (Învechit) Legătură strînsă între grupuri sociale, ţări, popoare, naţiuni etc. bazată pe aspiraţii, năzuinţe, interese comune; prietenie. *Aceştia, avînd prieteşug între ei, vor putea să-i facă paci.* HERODOT (1645), 200. *Alexandru Vodă făcu priiteşug mare cu leşii şi legătură tare, ca fie la ce treabă unul pre altul să ajutorească.* URECHE, L. 73. *Leşii încă să nu lase înşelat pre Gaspar Vodă cu priietinşugul lor.* M. COSTIN, O. 69. *Legînd prieteşug amîndoi, s-au vorovit să rădice oşti amîndoi asupra lui Temerlan.* N. COSTIN, L. 190. *Aşe ţin turcii prieteşugul pentru voia banilor.* NECULCE, L. 19. *Au trimis soli la Balduin pentru ca să facă cu dînsul legătură de pace şi de priiateşug.* CANTEMIR, HR. 424. *Găsind pă Neagoe ban şi pă Ilie armaş cu prieteşugul sasilor ... le-au făcut mult val.* R. POPESCU, CM I, 430. *Să trimiţă sol şi despre partea măriii-sale ca să arate şi să dovedească dragostea şi prieteşugul.* R. GRECEANU, CM II, 141. *Făgăduiesc cu chizeşluire pace statornică şi etiopeanilor şi perşilor şi prieteşug pururea vecuitor.* AETHIOPICA, 65ᵛ/1. *A trimis la el ... pe cumnatul său hătmanul Lupul Bogdan de ş-a arătat pretenşugul.* ŞINCAI, HR. III, 217/15, cf. I, 168/24. *Această neaşteptată novita cu spaimă au cuprins pe moldoveni căci ii deopotrivă se temeau şi de prieteşugul şi de duşmănia sa.* ASACHI, S. L. II, 14. *Această ţeară va rămînea ca şi mai nainte o mijlocitoare între Turcia şi Polonia ... chiezăşuind prieteşugul acestor două naţii.* BĂLCESCU, M. V. 203.

— Pronunţat: *pri-e-*. — Pl.: *prieteşuguri*. — Şi: (învechit) **prietelşúg, prietenşúg, prietineşúg, prietinşíg, prietinşúg, prietişúg, priiateşúg, priinteşúg, priiteşúg, preiteşóg, pretenşúg,** (regional) **prietinişíg, preteşág** (ALR II 4 383/95), **preteşúg, pretinişíg** (ib. 4 383/272) s. n., **pretinoşágă** (ib. 4 383/310) s. f., **pretişíg** (ib. 4 383/353) s. n.

— **Prieten** + suf. *-şug*.

PRIÉTIN, -Ă s. m. şi f. v. **prieten.**

PRIETINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prietenesc.**

PRIETINÉŞTE adv. v. **prieteneşte.**

PRIETINEŞÚG s. n. v. **prieteşug.**

PRIETINÍ vb. IV v. **prieteni.**

PRIETINÍE s. f. v. **prietenie.**

PRIETINIŞÍG s. n. v. **prieteşug.**

PRIETINÓS, -OÁSĂ adj. v. **prietenos.**

PRIETINŞÍG s. n. v. **prieteşug.**

PRIETINŞÚG s. n. v. **prieteşug.**

PRIETIŞÚG s. n. v. **prieteşug.**

PRIÉTNIC s. m. (Învechit) **1.** Prieten **(1).** *Să leage tot însul arma sa ... şi tot cineşi fratele său omoară, priiatnicul şi neamul său.* PO 289/16. *Domnul iară faţă făţişă grăia cu Moisi cum omul cu priiatnicul său.* ib. 291/24. *Cînd veri vedea vrăjmaşii tăi spre tine, atunce tu nu te nădăjdui ... spre calul tău, nici pre priiatnicii tăi.* PARACLIS (1639), 259. *Iar prietnicii voştri vă vor îndemna să mergeţi asupra lor făr' de vreme.* NEAGOE, ÎNV. 234/6, cf. ANON. CAR., TDRG. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Derept aceaia lasă priatnicul nostru Dumnezeu năpăşti ... ca către însul să ne întoarcem.* CORESI, ap. DHLR II, 525.

2. (În forma *priatnic*) Aproapele, semen. *Îndrăgeşte priatnicul tău ca tine singur.* CORESI, ap. DHLR II, 525. *Iară să neştine rău va cugeta pre priiatnicul său şi cu hiclenie pre el va omorî, să tragi pre acesta de la oltariul meu.* PO 247/24. *Iubeaşte priiatnicul tău ca şi pre tine.* N. TEST. (1648), 29ᵛ/12.

— Pronunţat: *pri-et-*. — Pl.: *prietnici*. — Şi: **priátnie, priiátnic** s. m.

— Din slavonul **пріатєлникъ.** Cf. p r i e t e n.

PRIETNICÍE s. f. (Învechit) Prietenie. Cf. ANON. CAR. ◇ L o c. a d v. **Cu prietnicie** = cu prietenie, v. p r i e t e n i e. *Aşa făcu şi Dumnezeu din cele amară dulci şi din cele pizmaşă cu prietnicie.* ANON. CANTAC., CM I, 89. ✦ Legătură strînsă între grupuri sociale, ţări, popoare, naţiuni etc. bazată pe aspiraţii, năzuinţe, interese comune; prietenie, amiciţie. *Împăratul ... scrise carte la voinici şi arătă prietniciia lui Roman şi hiteşugul Focăi.* MOXA, 392/9. *Cu prealuminatul biruitoriul Ardealului mai bună şi mai întreagă vecinătate şi prietnicie vom să ţinem* (a. 1647). IORGA, S. D. IV, 27. *O parte de Midiia avea pace şi prietnicie cu rimleanii.* FL. D. (1680), 55ᵛ/11.

— Pl.: ?

— **Prietnic** + suf. *-ie*.

PRIFÁCE vb. III v. **prefface.**

PRIFÁCERE s. f. v. **prefacere.**

PRIFĂCÁNIE s. f. v. **prefăcanie.**

PRIFĂCĂTORÍE s. f. v. **prefăcătorie.**

PRIFĂCĂTÚRĂ s. f. v. **prefăcătură.**

PRIFĂCÚT, -Ă adj. v. **prefăcut²**.

PRIFÉCT s. m. v. **prefect.**

PRIFÓNT s. n. v. **profont.**

PRÍGĂ s. f. v. **prigă.**

PRIGĂVITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIGHÁNĂ s. f. v. **prihană.**

PRIGIITÓARE s. f. v. **privighetoare.**

PRIGINEÁ s. f. (Regional) Crîsnic (pentru pescuit). Cf. PAMFILE, C. 37.

— Pl.: *priginele*.

— Etimologia necunoscută. Cf. p r e v i n ă.

PRIGITOÁRE s. f. (Transilv., Bucov., Olt.) Fotă, catrinţă (dintr-o singură bucată de stofă care se petrece în jurul corpului, de la mijloc în jos). *Acum au început a cunoaşte că cu zevelcile şi cu prigitorile ele nu sînt destul de bine îmbrăcate.* I. IONESCU, ap. CADE. *Femeile cele bătrîne ... se încing cu catrinţe şi prigitori.* MARIAN, Î. 63, cf. DDRF. [Femeile] *poartă prigitoare (cătrinţe) din lînă colorată, toarsă şi ţesută de ele.* MOLDOVAN, Ţ. N. 302, cf. SĂGHINESCU, V. 65.

Prigitoarea ... era o prostire albă pe care o purtau împrejurîndu-se ca şi cu catrinţa. ap. CADE, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, DEX, H XI 470, XII 522, XVI 402. *Unii oaspeţi au aşternut cîte un suman ..., femeile cîte un tulpan, cîte o cătrinţă, cîte o prijitoare.* SBIERA, P. 199, cf. VICIU, GL., I. CR. II, 163, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Şi-a ţesut nişte pringitori frumoase.* MAT. DIALECT. I, 188.

— Pl.: *prigitori.* — Şi: **prijitoáre** s. f., **prijitór** (A V 18) s. n., **pringitoáre, pregetoáre** (SCRIBAN, D.), **pregiutoáre** (TDRG), **prejitoáre** (SCRIBAN, D.), **prigitoáre** (TDRG) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. împrejmuitoare.

PRIGIVITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRÍGLĂ s. f. **1.** (Regional; în formele *prigă, prigli*) Trunchi de copac tînăr, de unul sau doi metri lungime, folosit ca lemn de foc; lemn de foc de calitate inferioară. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 73, LEXIC REG. 84.

2. (Prin Ban.) Chingă de lemn cu care se prind căprioriii unei case pentru a le mări rezistenţa; p. gener. căprior (al casei). Cf. CHEST. II 230/8, 9, ALR I 666/24.

— Pl.: *prigle.* — Şi: **prígli** (CHEST. II 230/9, LEXIC REG. 84) s. m. pl., **prígă** (L. ROM. 1959, nr. 5, 73) s. f.

— Din scr. dial. **prigla.**

PRÍGLI s. m. pl. v. **priglă.**

PRIGOÁDĂ s. f. (Ban.) Întîmplare (neplăcută). Cf. ANON. CAR., CADE. *Am dat de o prigoadă.* Com. din ORAVIŢA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168, NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Pl.: ? — Şi: **prigódă** s. f. ANON. CAR.

— Din scr. **prigoda.**

PRIGOÁNĂ s. f. **1.** Urmărire perseverentă şi nedreaptă pentru a provoca cuiva un rău, pornire sistematică îndreptată asupra cuiva cu scopul de a-i pricinui neplăceri, necazuri (nemeritate); totalitatea măsurilor represive luate de o autoritate de stat împotriva cuiva; persecuţie; asuprire, oprimare; prigonire **(1)**, (învechit) nepriinţă **(1).** *Izbăvişi-mă de prigoanele oamenilor, pusu-m-ai cap limbilor* (a. 1658). C. CR. 105/11, cf. ANON. CAR. *De cum am ajuns acasă, goană şi prigoană pe capul meu, din partea boierului.* CREANGĂ, O. 273. *Fiii tăi ... prigoana-i bate, Că ... spre bine îndrăznesc Drumul să-ţi arate.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 43. *Ei sînt expuşi urii, prigoanei şi nimicirii, dar avîntul lor este etern.* GALACTION, A. 435. *Cînd ne-om întoarce şi-om întîmpina iar prigoană şi sclrbă, la dumneavoastră să venim.* C. PETRESCU, Î. II, 11. *O să răzbuni ... toată sărăcia şi prigoana ce-am îndurat-o noi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 205. *Conţinutul politic al revistei putea să atragă după sine o prigoană.* VLASIU, D. 152. *Vasilisa hotărîse pentru el oprelişte şi prigoană.* SADOVEANU, O. XII, 144. *Îşi dau seama că prigoana împotriva comuniştilor deschide calea războiului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Dă-mi durere şi prigoană, Dă-mi otravă cît îţi place.* ARGHEZI, VERS. 346. *Ai noştri au venit de peste Dunăre, aşa spunea moşu-meu, ca să scape de prigoana turcilor.* CĂLINESCU, E. O. II, 190. *Prigoana regimului a simţit-o şi Ivan Andreevici Krîlov.* CONTEMP. 1953, nr. 329, 4/4. *Această concepţie pare subversivă stăpînilor care doresc să întreţină segregaţia, izolarea şi chiar prigoana rasială.* V. ROM. aprilie 1954, 65. ◇ (Prin lărgirea sensului) *De săptămîni un roşu cerb prigoana Şi-o înţeţeşte. Ciuta-i printre ruguri De corni, zdrobeşte în copite struguri Şi piere în făget.* BLAGA, POEZII, 313. ✦ (Rar) Obsesie **(1).** *Nu-i venea încă a crede că a scăpat de prigoana prădalnicei cadenţe.* C. PETRESCU, A. R. 58.

2. (Învechit) Neînţelegere, ceartă, dispută, conflict. *Şi duseră-se iudeii, multă aibîndu întrebare (prigoană* N. TEST. 1648, price BIBLIA 1688) *întru sinre.* COD. VOR. 106/9. *Văzuiu fărăleage şi ceartc* (vorroavă H, *prigoană* D) *în cetate.* PSALT. 105. *Pentru care papă, luteranii şi calvinii ... au mari prigoane şi întrebări.* C. CANTACUZINO, CM I, 61, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 124, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prigoane.*

— Postverbal de la **prigoni.**

PRIGOÁRĂ s. f. v. **prigoare.**

PRIGOÁRE s. f. **I.** (Regional) **1.** (La sg.) Caniculă, dogoare, arşiţă. Cf. SCRIBAN, D. *În loc de arşiţă se zice prigoare.* POP., ap. HEM 1 746. *Ce prigor s-a pus pe lume, fierbe apa-n lac!* UDRESCU, GL.

2. (În forma *prihoară)* Parte a muntelui bătută de soare; (regional) arşiţă (Bîrsana — Sighetu Marmaţiei). CHEST. V 174/8. *Şi ne paşte pă prihoară Şi ne-adapă la izvoară.* ib.

3. Fig. (În forma *prigor)* Supărare, necaz mare (Săpata de Sus — Piteşti). UDRESCU, GL. *Mare prigor pe inima mea, ştie numai Dumnezeu!* id. ib. *Şi de cazi la vrun prigor, Eu ţi-oi fi de ajutor.* id. ib.

II. Numele mai multor păsări migratoare, cu penajul viu colorat, care se hrănesc cu insecte: **a)** pasăre zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată pe corp cu roşu, galben, negru şi albastru-verzui, cu cioc lung şi curbat, cu coadă lungă şi ascuţită, care trăieşte prin malurile lutoase ale unor ape şi care se hrăneşte mai ales cu albine şi viespi; albinărel, (rar) ploier **(II 3),** (învechit, livresc) merop, (regional) albinel, furnicar, pietrar **(IV 5),** ploieşte **(2),** ploiete, presură[1] **(4),** prigorean, prigoruie **(1),** viespar, viespăriţă, ciuma-albinelor, lupul-albinelor, mîncătoare-de-albine (v. mîncător **I 1)** *(Merops apiaster).* Cf. POLIZU, MARIAN, O. I, 60, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 120, BĂCESCU, PĂS. 139, 141, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** (regional; şi în sintagma *prigoare cu gît roşu,* BARCIANU, ALEXI, W., *prihor roşu,* BĂCESCU, PĂS. 141) guşă-roşie *(Erithacus rubecula rubecula).* Cf. CIHAC, II, 98, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, BĂCESCU, PĂS. 141, ALRM SN II h 517; **c)** (regional) viespar *(Pernis apivorus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 139, 141. *Prigorii cu pene albastre chiuiesc mereu în zborul lor neasîmpărat.* ODOBESCU, S. I, 147, cf. III, 181. *Val-vîrtej alcargă norii, Şi din bolţile tăriei Cad străfulgeraţi prigorii.* IOSIF, P. 74. *Mă frig de sete ca prigoriile.* DELAVRANCEA, O. II, 131. *Văzduhul vibrează de ciocîrlii, de prigorii şi de rîndunele.* GALACTION, O. A. II, 382. *Din văzduh abia s-aude Ţipăt jalnic de prigorii.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 184. *Cu ţipete lungi şi uşoare Se-ngînă, departe, prigorii.* CAZIMIR, L. U. 15. *Eram ca prigoria care se lasă legănată de soare.* SADOVEANU, O. XI, 363. *Amurgu-n văi se lasă cu cîrduri de prigorii.* PILLAT, P. 74. *Cînd graurul, cînd mierla, cînd cucul, cînd prigorul Şi zvonul ciocîrliei îşi luau din fluier zborul.* ARGHEZI, S. P. 93. *Zboruri de prigorii tăiau aerul de chihlibar.* VINEA, L. II, 173. *Este cunoscută panica albinelor atunci cînd stupina este atacată de prigorii.* VÎN. PESC. iulie 1962, 22. *Prigoarea se vaită.* H IX 6, cf. II 80, MAT. FOLK. 671, ŞEZ. XIII, 176. *Cînd vor cînta prigoriile va ploua.* I. CR. IV, 240, cf. 239, BOCEANU, GL. *M-am fript de sete ca prigoria.* CIAUŞANU, GL. ◇ Fig. *Plîngeţi ochi şi lăcrimaţi ... Că ce iubiţi nu luaţi ... Şi luaţi prigoriile, Să vă coacă inimile!* PĂSCULESCU, L. P. 70. ◇ Expr. (Regional) **A se usca ca prigoria** = a slăbi, a se sfriji. *M-am uscat ca prigoria şi nimeni nu-mi crede.* UDRESCU, GL. (Regional) **A mînea ca prigoria** = a mînca foarte puţin; a gusta, a ciuguli. id. ib. ◇ Compus: (regional) **prigoare-cu-gît-albastru** sau **prihor-albastru** = gît-vînăt *(Luscinia svecica cyanecula).* Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *prigori.* — Şi: **prigórie,** (regional) **prigoáră** (BĂCESCU, PĂS. 280) s. f., **prigói** (ALRM SN II h 517/514),

prigón (BĂCESCU, PĂS. 280, ALRM SN II h 517/682), **prigór** s. m., **prigoreá** (BĂCESCU, PĂS. 280), **pricoáră** (id. ib.), **prihoáră** s. f., **prihór** (id. ib.) s. m., **pregoáre** (MARIAN, O. I, 60, BĂCESCU, PĂS. 139, 280) s. f., **pregór** (BĂCESCU, PĂS. 139) s. m.
— Postverbal de la **prigori.**

PRIGÓDĂ s. f. v. **prigoadă.**

PRIGÓI s. m. v. **prigoare.**

PRIGÓN[1] s. m. v. **prigoare.**

PRIGÓN[2] s. n. (Regional) Tînjelar (pentru plug). Cf. ALR II 5 079/228. ◇ Loc. adj. **Din** (sau **în, de la, la) prigon** = (despre animale de tracțiune) prins (înhămat sau înjugat) de tînjală, la mijloc (cînd sînt mai multe perechi). *Se iește de după deal o butcă cu opt poștalioni ..., pe cei doi de cîtră om, de la roate și din prigon, era doi surugii.* ȘEZ. XII, 45. *Cînd sînt trei perechi* [de boi], *cea din mijloc se zice că-i la prigon.* PAMFILE, A. R. 50. *Bivolul ista, din brazdă, de la prigon.* SADOVEANU, O. V, 240, cf. SCRIBAN, D. *La boii de la progon Coarnele de odgon.* CONV. LIT. XVII, 287. *Ș-o scos doispridzăci tulungi, În coarni lungi ... Cei di la prigon Cu odgon în corn.* VASILIU, C. 187, cf. 173. *Plecat-a badea într-o joi, Cu plugul cu doisprezece boi: ... Cei din prigon Trag în odgon.* PAMFILE, A. R. 106, cf. ALR II 5 101/414, 520, 531, 705, 987. ◇ Expr. **A pune** (un animal) **la prigon** = a înhăma (sau a înjuga un animal) la mijloc (între o pereche aflată în față și una în spate). Cf. I. CR. IV, 131.
— Pl.: *prigoane.* — Și: **progón** s. n.
— Din ucr., rus. **пригон.**

PRIGONÁR s. m. (Regional) Animal de tracțiune care se înhamă sau se înjugă la mijloc (între o pereche aflată în față și una în spate). V. **mijlocaș (I 4, 5), mijlocar (I 14).** Cf. SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Juncani prigonari.* id. ib.
— Pl.: *prigonari.*
— **Prigon**[2] + suf. *-ar.*

PRIGONÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Rar) A alunga, a goni, a izgoni; a fugări, a urmări; a hăitui. *Marii vînători ..., urcători să prigonească fiarele pînă-n rărunchii munților, pieriseră.* VOICULESCU, P. II, 316, cf. 306. *Cu trei săptămîni înainte de Sîntilie prigonesc musca din știubeie grase în știubeie slabe.* SADOVEANU, O. XIII, 381. *Ea sărea gardul după el, prigonindu-l pînă în uliță.* id. ib. XVII, 173. ◇ Fig. *Vulturul prigonit de vînt Căta scăpare la pămînt.* ARGHEZI, VERS. 279. ✦ Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda. *Din acea dimineață fatală, ideea căsătoriei mă prigonește necontenit.* CONV. LIT. III, 32. *Pe mine mă prigonește frumusețea codrului.* HASDEU, R. V. 116. *Pe el îl prigonea gîndul că în casa asta trebuie să se fi petrecut o crimă.* VLAHUȚĂ, D. 240. *Multă vreme l-a prigonit amintirea acelei împrejurări.* id. O. A. 110. *Fantoma aceasta mă prigonește de nu mai știu cîți ani de zile.* GALACTION, A. 50. *E o problemă dureroasă cu care mi-am bătut mintea adeseori și care mă tot cheamă și prigonește.* id. ib. 219.

2. Tranz. (Complementul indică oameni, grupuri sau comunități sociale) A urmări cu perseverență și pe nedrept pentru a provoca un rău, a provoca în mod permanent necazuri, neplăceri, nedreptăți, a trata cu ură, cu dușmănie; spec. (despre autorități) a lua (împotriva cuiva) măsuri represive; a persecuta; a asupri, a oprima; a oropsi **(1).** *Ajungînd românii a fi prigoniți de rigii catolici ..., au început a căuta chipuri ca să scape de dînșii.* IST. M. 38/19. *Căutau prilejul de a stoarce bani de la dînsul sau de la dușmanii ce îl prigoneau.* BĂLCESCU, M. V. 33, cf. CIHAC, II, 124. *Joe ... prinse a mai prigoni lumea o toană.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Sînt țicălosul peste care, Dacă se lasă o-ntristare, De toți se crede prigonit.* MACEDONSKI, O. I, 37. *Ea-i spune cum o prigonește ... soacră-sa și cum tot la muncă grele și fără spor o mînă.* VLAHUȚĂ, R. P. 65, cf. id O. A. I, 168, DDRF. *A fost mișel! Ne-a prigonit prea multă vreme.* COȘBUC, P. I, 82, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și s-a pus să-l prigonească pe Sandu; nu era zi să nu-l facă de ocară ori să nu-l ghionțească.* MIRONESCU, S. A. 60. *M-ai prigonit și m-ai persiflat de pe băncile liceului!* GALACTION, O. A. I, 82, cf. 332, id. A. 92. *Dar vrînd să-mpac a patriei zizanii ... Cu ură grea m-au prigonit dușmanii.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 64. *Te-i întoarce iar la primarele tău și ... te-o prigoni iară cum te-a mai prigonit.* C. PETRESCU, Î. II, 11. *Turcii și tătarii au fost prigoniți fără milă.* SADOVEANU, O. X, 401, cf. 160, XII, 213. *Tanti Aglae, văztndu-mă că am instincte de lux, mă prigonea de moarte.* CĂLINESCU, E. O. I, 224. *Ai grijă și de Chifa. Nu-l prigoni și nu-l uita flămînd.* STANCU, R. A. IV, 129. *Și-i juguia și-i prigonea și pe ai casei.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 135. (Fig.) *Am imitat virtutea, dar o s-o prigonesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 294. *Căci și acolo a-nceput s-o prigonească și s-o ajungă soarta rea.* CARAGIALE, O. IV, 133. *Iubitul meu fiu, prigonitul de sorțile Troiei!* COȘBUC, AE. 53. *Experiența dovedește că acolo unde critica de jos e prigonită ... apar inevitabil birocratismul, stagnarea.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 716. ◇ Refl. recipr. *Mădulările familiei domnitoare agiunse a se prigoni.* SĂULESCU, HR. II, 354/26. (Fig.) *Societatea în Principate, ca toate societățile vechi, este întemeiată pe nepotriviri, pe interesuri ce se prigonesc.* RUSSO, S. 42.

3. Refl. recipr. (Învechit) A se certa; spec. a se judeca. *Slobodzi derept acea frații săi și se duseră și zise lor: nu vă prigoniți pre cale.* PALIA (1581), 191/15. *Ce vă prigoniți că pîini nu aveți?* N. TEST. (1648), 51[r]/28. *Iară ei tăcură că să prigonise pre cale unul cu alt cine are fi mai marc întru ei.* BIBLIA (1688), 781[2]/25, cf. ANON. CAR., LB. *Mi s-au arătat ... hrisoave domnești din partea rîmeștilor cît și din partea romanilor care s-au prigonit multă vreme pen(ru) acești munți* (a. 1845). IORGA, S. D. XXI, 354, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Doi țărani se tot prigoneau între ei.* SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *prigonesc.*
— Din v. sl. **прогонити.**

PRIGONÍRE s. f. Faptul de a (se) prigoni. **1.** Urmărire perseverentă și nedreaptă pentru a provoca cuiva un rău, pornire sistematică îndreptată asupra cuiva cu scopul de a-i pricinui neplăceri, necazuri (nemeritate); totalitatea măsurilor represive luate de o autoritate de stat împotriva cuiva; persecuție, persecutare; asuprire, oprimare; prigoană **(1).** Cf. prigoni **(2).** *Judecătorii ... făr'de prigonire să-și cumpănească gîndurile lor și făr'de pizmuire.* PRAV. COND. (1780), 60, cf. LB. *Prigonirea ... nu numai că nu-i sterpe, ce încă sporea numărul lor.* ASACHI, I. 220/30. *După știrile cele mai nouă ... prigonirea creștinilor ține necurmat.* GT (1839), 4[1]/53. *Ar fi putut să se împotrivească la toate prigonirile ce i-ar fi venit din partea stăpînului său.* FILIMON, O. I, 245. *Dar cînd mi-am dăslușit acea prigonire a tuturor contra mea era prea tîrziu.* DELAVRANCEA, T. 219, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Din ce în ce mai varvar se face și prigonirea lui o simțim și noi.* SADOVEANU, O. X, 238, cf. 167. ◇ Fig. *Ei doar au stele cu noroc Și prigoniri de soarte.* EMINESCU, O. I, 177. *Ce lipsă de noroc, ce prigonire de soartă!* VLAHUȚĂ, ap. CADE. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Încetă de a mai vorbi Domniței cuvinte de amor ... iar Domnița, mulțumită că a scăpat de prigonirile lui, frămînta în mintea ei gînduri secrete.* GANE, N. I, 17.

2. (Învechit) Neînțelegere, ceartă, dispută, conflict; spec. proces, judecată. *Acest feliu de danii, fiindcă din început să urzăsc cu rea-credință, ... nu pot a nu naște prigoniri și gîlcevi.* SOB. HRIS. 20. *La prigonirile de stăpînire sau de hotară priimim și mărturia cea după auzire.* CARAGEA, L. 98/17. *Aceste mărfuri ... să fie supt secfestru pînă va lua sfîrșit ... prigonirea dintre dumnealui post*[elnicul] *Filip cu Bonet* (a. 1824). DOC.

EC. 314. *Pînă va lua sfîrșit prigonirea dintre ei s-au făcut secfestru vitele lor de tovărășie.* CR (1831), 277²/22. *La prigonirea ce au între dînșii am făcut cerere Poenarului ca să dovedească prin mărturii semnele vechii stăpîniri* (a. 1833). IORGA, S. D. XXII, 200. *Mitropolitul ... hotărește toate prigonirile în pricini atingătoare de cele bisericești.* TÎMPEANUL, G. 11/13. *Toate prigonirile ce să pot ivi între acționeri și directorul ... urmează a să judeca de doi judecători aleși* (a. 1845). DOC. EC. 859. *Prigonirea bătrînului cu cel tînăr au îndemnat pre vezirul ... să-i ducă pre amîndoi înaintea califului.* BĂRAC, ap. TDRG. *Mai plăcut mi-ar fi ca din casa mea să nu isce pricini de prigonire.* PR. DRAM. 239. *Sistema de arbitragiu pare a fi mai potrivită ca să hotărască prigonirile ce s-ar ivi* (a. 1848). DOC. EC. 941, cf. POLIZU. *Era între dînșii o veche prigonire Și gîlcevire mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 215. *Doi fărani veniră cu o prigonire la curte.* ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. ALEXI, W. *Tribunalele de județ judecă toate prigonirile dintre orice împricinați.* ap. TDRG. *Aruncă vina pe el fiindcă se găsește în prigonire pentru un pogon de pămînt.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 255, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Mai bine prigonire la holdă decît gîlceavă la arie.* ZANNE, P. I, 114.

— Pl.: *prigoniri.*

— V. **prigoni.**

PRIGONÍT, -Ă adj. (Despre oameni, grupuri sau comunități sociale) Care este urmărit cu perseverență și pe nedrept de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău etc.; persecutat; asuprit, oprimat, oropsit **(1)**. Cf. p r i g o n i **(2)**. *Se dase afund, fugind, cari prin țările Apusului, cari prin ținuturi mai depărtate ale împărăției, alungați, prigoniți, silniciți pe unde-i nimereau biruitorii.* ODOBESCU, S. I, 122, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, DM, DEX. (F i g.) *Mai rămăsese o școală, pre care acești buni bătrîni o priveau ca singur azilul prigonitei limbi.* NEGRUZZI, S. I, 3. ✧ (Substantivat) *Era, după spusele sale, un prigonit politic.* VINEA, L. I, 384.

— Pl.: *prigoniți, -te.*

— V. **prigoni.**

PRIGONITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Rar la f.) **1.** S. m. și f. Persoană, comunitate socială, țară etc. care prigonește **(2)**; asupritor, persecutor. *Au făcut răsplătire prigonitorilor Pinelopii, fiimii sale* (a. 1750 — 1780). GCR II, 82/19. *Nu e deal sau vale Unde să nu vezi jertfe mai mulți prigonitori.* ALEXANDRESCU, O. I, 218. *Dumnezeu ... a izbîndit-o, prefăcînd în urs pe prigonitorul ei.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, ALEXI, W. *Domnia lui Mihnea al III-lea, prigonitorul lui Constantin Postelnicul, domnia lui Gheorghe Ghica ... se aflau probabil zugrăvite într-un manuscript.* IORGA, L. II, 618, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu toată vitregia împrejurărilor și dușmănia prigonitorilor, poetul și pictorul nu înceta de a lucra.* SADOVEANU, O. XVII, 58. *Atila se socotise ... biciul lui Dumnezeu, iar Ghinghis-Han ...prigonitor pînă la stîngere al neamului omenesc.* id. ib. 235. *De acasă i-au luat prigonitorii care nu i-au putut sili însă ... să se întoarcă în atelier, în fabrică.* PAS, Z. IV, 240, cf. 88. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Admiratori din fară s-au preschimbat în prigonitori ai cărților lui.* GALACTION, A. 341. *Împotriva prigonitorilor criticii trebuie luptat ca împotriva unor dușmani.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 716. (Adjectival) *Asemine pasuri prigonitoare aține sîngerosul război cu familia Hohenstaufen.* SĂULESCU, HR. I, 167/20. *Ca să scape de corabia prigonitoare ... ucide pe Absirt.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Harap și eu goneam, goneam sub galopul fulgerilor prigonitoare.* GALACTION, O. 79.

2. S. m. și f., adj. (Jur.; învechit) (Persoană) care are calitatea de reclamant (într-un proces); (mai ales la pl.) (persoană) care este parte **(III 3)** într-un proces. *Să trimite aci la stărostiie amîndooă prigonitoarile părți* (a. 1817). DOC. EC. 175. *Cînd dovezile prigonitoarei părți nu dovedesc provlima fără cuvînt de împotrivire ..., atunci judecătorii provalicesc jurămîntul la ceialaltă parte.* CARAGEA, L. 93/31, cf. LB. *Acea scrisoare nu este hotărîre la provlimile prigonitoarelor părți* (a. 1827). DOC. EC. 398. *Se dă de știre prigonitoarelor părți ca să meargă unde se arată spre a se înfățișa la judecată.* CR (1831), 226²/39. *La înfățișarea ce au avut prigonitorii, au arătat ... că au tocmit în adevăr cu jeluitoru a-i face două pluguri* (a. 1839). DOC. EC. 721. *Amîndouă prigonitoarele părți vor fi datoare a să mulțumi pă judecata sau pe încheierea acestor aleși judecători* (a. 1845). ib. 859. *Pontificele ... se puse între părțile prigonitoare.* BĂLCESCU, M. V. 224, cf. POLIZU. *Un vulpoi judecător ... în cumpăna dreptății cașul el l-a cumpănit Pînă ce prigonitorii cu nimic s-au pomenit.* ALEXANDRESCU, O. I, 174, cf. BARCIANU, V., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *prigonitori, -oare.*

— **Prigoni** + suf. *-tor.*

PRIGÓNIȚĂ s. f. (Prin nordul-estul Transilv. și prin estul Mold.) Juncană care nu ține fătul. Cf. BUGNARIU, N. 265/239, ALR I 1 074/522.

— Pl.: *prigonițe.*

— Cf. g o n i.

PRIGÓR s. m. v. **prigoare.**

PRIGOREÁ s. f. v. **prigoare.**

PRIGOREÁLĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a (s e) p r i g o r i (Săpata de Sus—Pitești). UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A sta** (sau **a se da**) **la prigoreală** = a face plajă. id. ib.

— Pl.: *prigoreli.*

— **Prigori** + suf. *-eală.*

PRIGOREÁN s. m. (Ornit.; regional) Prigoare **(II a)** *(Merops apiaster)*. Cf. TDRG.

— Pl.: *prigoreni.*

— **Prigoare** + suf. *-can.*

PRIGORÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) expune la căldura focului sau a soarelui, a (se) încălzi foarte tare la foc sau la soare. *Este un lucru cu anevoie a șădea cineva lîngă foc și să nu se prigorească.* NEAGOE, ÎNV. 123/31, cf. ANON. CAR. *Sfîntul agneț să fie uscat bine și fărămat bucăți mici, iar nu prigorit* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53, cf. LB, POLIZU. *În insula cea pustie și prigorită de soarele african, abia se zăreau cîțiva copaci.* ODOBESCU, S. III, 251. *Cîțiva noruleți prigoriți de razele soarelui se frîng încet în bulgări de rubin.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 319, cf. DDRF, BARCIANU. *Toată noaptea visează că se prigorește la un foc mare.* DELAVRANCEA, H. T. 36, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. [Mila] *de la bărbat Ca umbra de plop uscat, Cînd te pui să te umbrești Mai tare te prigorești.* H II 305, cf. REV. CRIT. III, 165, GR. S. VI, 243. ✧ R e f l. F i g. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de") A se frămînta, a se chinui, a se zbuciuma (din cauza unei situații grele); a se pîrpăli **(II 1)**. *Noi simțeam lucrurile și ne prigoream în tăcere, neavînd nici măcar curajul să ne împărtășim unii altora necazurile.* CONV. LIT. XLIV, 138. *Se prigorea de sete.* BASSARABESCU, ap. CADE. *Mama se prigorește săraca de focul copiilor, de cînd îi face, pînă cînd închide ochii.* VISSARION, FL. 116. *N-am cu cine să vorbesc ... De neica mă prigoresc!* MAT. FOLK. 300.

— Prez. ind.: *prigoresc.*

— Din bg. **пригоря.**

PRIGORÍCĂ s. f. (Ornit.; regional) Diminutiv al lui p r i g o a r e **(II)**. *Prigoriile cîntă a ploaie, de sete ce le este; de-aici zicala: se usucă de sete ca prigorica.* PAMFILE, VĂZD. 102, cf. id. S. T. 27, I. CR. IV, 110.

— **Prigoare** + suf. *-ică.*

PRIGÓRIE s. f. v. **prigoare.**

PRIGÓRIȘTE s. f. (Învechit, rar) Caniculă, dogoare, arșiță. *Avraam ... ședea lîngă drum în prigorișteа soarelui* (a. 1746). ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.
— **Prigori** + suf. *-iște.*

PRIGORÍT, -Ă adj. (Învechit și regional) Expus la căldura focului ori a soarelui, încălzit foarte tare sau ars, pîrjolit de foc sau de soare; p. ext. roșu, rumen, aprins la față; care are temperatură. Cf. ANON. CAR. *Recheamă ... priveliștea animată a periculoaselor vînători din pustiile prigorite ale Africii.* ODOBESCU, S. III, 168, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Și, trudit, Lîngă vatră prigorit, Privegheam prelung tăciunii.* I. BARBU, J. S. 49. *Sînt înalți și sprîncenați, Nu ca la noi niște pîrliți, Cu genunchii prigoriți.* MAT. FOLK. 432, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168, CIAUȘANU, GL., MAT. DIALECT. I, 234. *Ce ești așa prigorită la față?* UDRESCU, GL. ◈ Fig. Pripit, zorit, iute; p. ext. nechibzuit. *Și-avînd minte făr-acea prigorită, Hotărî în urmă să facă o ispită.* BUDAI-DELEANU, T. V. 38. *Prigorită la treburi, lucru mare!* UDRESCU, GL. *Prigorit la mînie, ferească cerul!* id. ib.
— Pl.: *prigoriți, -te.*
— V. **prigori.**

PRIGORÚI s. m. (Regional) Viespar *(Pernis apivorus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 141, 281.
— Pl.: *prigorui.*
— **Prigor** + suf. *-ui.*

PRIGORÚIE s. f. (Prin Ban.) 1. Prigoare **(II a)** *(Merops apiaster).* Cf. CADE.
2. Viespar *(Pernis apivorus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 141.
— Pronunțat: *-ru-ie.* — Pl.: *prigoruie.*
— **Prigor** + suf. *-uie.*

PRIGURÍCI s. m. v. **pricolici.**

PRIGVÁR s. n. v. **pridvor.**

PRIHÁNĂ s. f. **1.** (Învechit) Acuzare, învinuire; reproș; blam. *Daca nici faptă bună, nici răutate nu am fi cînd, nici de laude și de cunună, nici de prihane și de munci nu am fi fost vrednici* (a. 1806). ap. TDRG. ◈ Loc. vb. **A-i arunca** (sau **a-i zice** cuiva) **prihană** = a acuza, a învinui (pe cineva); a reproșa (ceva cuiva). *Și porumbii albi tucă ți gonesc din țară, aruncîndu-i prihană cum nu sînt curați.* HERODOT (1645), 58. *Iar Darie ... altă prihană i-au aruncat și l-au omorît zicînd că-l vicleneațe.* ib. 262. *Să strînseră toți în curtea domnească ca să ucigă pre 2 boiari ... aruncîndu-le prihană cum că ei sfătuiesc pre domn ca să nu le dea leși.* ANON. CANTAC., CM I, 161. *Pre cine afla că era cu ceva putere, el le arunca prihană și năpăști și le lua tot ce avea.* id. ib. 188. *Porunci boiarilor să scoață biruri grele în țară, zicîndu-le prihăni că ei știu bine pre ceia ce au bani și nu vor să-i vădească.* id. ib. 191.
2. (Astăzi mai ales în locuțiuni negative) Vină de natură morală, faptă care încalcă morala și îl face pe om păcătos **(1)**; (învechit) prihănie, prihănire **(2)**. V. păcat[2] **(1)**. *Grozave prihăni, curvii, preacurvii, camete, uciderî* (a. 1746). ap. TDRG. *Îi vine lui de acolo vreao prihană sau vătămare?* VARLAAM-IOASAF, 151[r]/7. *Ei nu pot să vază pe sineși, nici să-și cunoască cea mai mică prihană.* CRITIL, 97/16. *Cu multe feliuri de nespuse prihăni ale vieții s-au încurcat.* ȘINCAI, HR. III, 38/12. *Și-unde-ți merge răsipiți în lume ... Purtînd cu voi vecinică prihană!* BUDAI-DELEANU, Ț. 429. *Oricare om ... întru carele va fi prihană* (a. 1819). ap. TDRG, cf. CLEMENS, LB. *Am dorit ca al meu nume Cunoscut să fie-n lume: Iată-mi fapta și prihana!* ASACHI, S. L. I, 270, cf. II, 358. *Să defaimă toate prihanele ticăloșilor spre pilda altora* (a. 1842). CAT. MAN. I, 369. *Toate prihănile se pot îmbuni și vindeca.* VASICI, M. II, 38/10, ZANNE, P. IX, 134. ◈ Loc. adj. și (rar) adv. **Fără (de) prihană** = (adesea prin lărgirea sensului) (care este) fără nici o vină morală, lipsit de păcate[2] **(1)**, nevinovat **(1)**; spec. neprihănit, imaculat, curat, virgin, cast. *Să-mi dăruiești fără lipsă De-a tale viață dătătoare fără de prihană taine* (cca 1679—1680). GCR I, 242/24. *Lăudată s-aibă direptul pomană În ceriu și pre lume fără de prighană* (a. 1683). BV I, 268. *V-ați răscumpărat den cea deșartă a voastră viață ... cu cinstit singe ca unui miel fără prihană.* BIBLIA (1688), 912[2]/20. *Și ne învrednicească să treacem și măsura nopții, făr' de prihană, nefiind ispitiți de cei răi* (a. 1702). GCR I, 345/20. *Căci oameni aleși, fără prihană, Nu s-află ca marfa la dugheană!* BUDAI-DELEANU, Ț. 352. *Slobozeniia canoanelor besericești, ci încă de iaste cu cuviință și fără prihana cinstii.* PRAVILA (1814), 97/6, cf. VOINESCU II, M. 142/6, CIHAC, II, 124. *Și-nsuflețit a răspuns prorocul cel fără prihană.* MURNU, I. 6. *Se scutura de viața curată, liniștită și fără prihană, pe care ar fi putut-o duce aici.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 279. *Alcătuirea Celor ce le crezi fără prihană A-nceput să răzvrătească omenirea.* MINULESCU, VERS. 240. *Odaia lor e-o chilie de monahi care viețuiesc fără prihană.* SADOVEANU, O. X, 104, cf. 83. *Mîinile, mai ales mîinile păstrate fără plîngăriri și prihană.* C. PETRESCU, A. R. 189. *Acestea sînt cuvintele poetului albit de ani, Emil Isac, cavaler fără frică și fără prihană al poeziei.* CONTEMP. 1953, nr. 343, 4/2. *Și dragostea chiar, cea fără prihană, De fel nu se apropie încoace.* BENIUC, V. A. II, 71. *Ne rămîne ... Nădejdea tinereții fără prihană.* BARANGA, V. A. 23, cf. V. ROM. septembrie 1962, 5. *Tu, Ileană Cosînzană, Sufletcl fără prihană.* ALECSANDRI, P. P. 29.
— Pl.: *prihane* și (învechit) *prihăni.* — Și: (învechit, rar) **prighână** s. f.
— Din ucr. **пригана**, pol. **przygana.**

PRIHÁNIE s. f. v. **prihănie.**

PRIHĂNÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit) A învinui, a acuza; a dojeni, a mustra[1] **(2)**. *Văzînd [fariseii] pre oarecare din ucenicii lui cu mîinile necurate ... mîncînd pîine, i-au prihănit* (a. 1894), ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE.
2. (Rar) A plîngări **(1)**; a spurca (fiind de neconsumat). Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prihănind amintirea jupiniței Nasta, în același timp m-ai pîrît pe mine.* SADOVEANU, O. XIII, 782, cf. SCRIBAN, D. *Fîntînile adînci sînt prihănite Și trebuiesc sleite.* ARGHEZI, VERS. 307.
— Prez. ind.: *prihănesc.*
— V. **prihană.**

PRIHĂNÍE s. f. (Învechit) Prihană **(2)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ◈ Loc. adj. **Fără prihănie** = fără prihană, v. prihană **(2)**. *Avea moravuri fără prihanie.* ȚICHINDEAL, ap. DDRF. *Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țerna-i fie! La trai fără mustrare și fără prihănie.* ALECSANDRI, POEZII, 295, cf. DL, DM.
— Pl.: *prihănii.* — Și: **prihánie** s. f.
— **Prihană** + suf. *-ie.*

PRIHĂNÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a prihăni.
1. Dojană, mustrare **(1)**, reproș. Cf. prihăni **(1)**. *Pentru prihănirea oarecăruia frate* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 347.
2. Prihană **(2)**. Cf. prihăni **(2)**. *Nimic nu-i adevărat din toate prihănirile ce ați pus duhovnicescului vostru păstor.* NEGRUZZI, ap. TDRG.
— Pl.: *prihăniri.*
— V. **prihăni.**

gătirăm din trupul prihănit. PETICĂ, O. 73. *Eu am fost solul care am adus o floare curată şi am aruncat-o într-o volbură prihănită.* SADOVEANU, O. XII, 173. *Vorba slovei prihănită, Înţelesul otrăvit Le-a muşcat şi-mbolnăvit.* ARGHEZI, VERS. 233.

— Pl.: *prihăniţi, -te.*

— V. **prihăni.**

PRIHOÁDĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătare, vedenie, nălucă **(1)**. LEXIC REG. 115.

— Postverbal de la **prihodi.**

PRIHOÁRĂ s. f. v. **prigoare.**

PRIHOÁŢĂ s. f. (Regional) Prihod **(1)**. Com. din STRAJA—RĂDĂUŢI.

— Cf. p r i h o d.

PRIHÓD s. n. **1.** (Mold. şi Ban.) Loc în pădure pe unde trece vinatul; potecă, cărare făcută de animalele sălbatice. Cf. CADE. *He-e! Cît de străin, da' dacă-i vînător vede el cum stă plaiu, îndată îşi face socoteală: ia prihod, colo, mai în vale, trebuie să fie prihod, aşteaptă cineva.* În SCL 1973, 44, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168, STOICA, VÎN. 25, H X 260, A V 33, 35, GLOSAR REG. ✦ (Regional; în forma *priod)* Loc de trecere peste un deal; loc de unde începe drumul stîncos peste un deal; trecătoare printre munţi; (învechit, rar) prihodişte, (regional) prihoaţă (Brădişorul de Jos — Oraviţa). LIUBA-IANA, M.61. *Pre Faţă sînt două prioduri, unul e priodul Ceiuşului şi altul carele iese la Scopaina.* id. ib., cf. CADE.

2. (Regional) Despărţitură la stînă unde se închid oile înainte de muls (Săpînţa — Sighetu Marmaţiei). CHEST. V 48/72.

3. (Prin sudul Transilv.) Organul genital al calului. Cf. DR. V, 312. ✦ Organul genital al iepei. Cf. ALR I 1 099/125, 170.

— Pl.: ? — Şi: **prihót** (ALR I 1 099/170; pl. *prihoate*, ib.) s. n., **príod** subst.

— Din bg. **проход.**

PRIHODEÁLĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătare, vedenie, nălucă **(1)**. LEXIC REG. 115.

— Pl.: *prihodeli.*

— **Prihodi** + suf. *-eală.*

PRIHODÍ vb. IV. R e f l. i m p e r s. (Prin Bucov.) Ai se năzări **(3)**. LEXIC REG. 115.

— Prez. ind. pers. 3: *prihodeşte.*

— Din ucr. **приходити.**

PRIHÓDIŞTE s. f. (Învechit, rar) Priod, v. p r i h o d **(1)**. *Iaste o prihodişte din munţi strîmţi într-u cîmp mare care se-mpreună cu cîmpul Misirului.* HERODOT (1645), 114.

— Din slavonul **прохоДиЩЬ.**

PRIHÓR s. m. v. **prigoare.**

PRIHÓT s. n. v. **prihod.**

PRIHUHÚ interj. (Învechit, rar; probabil pronunţat cu ultimul „u" prelungit) Exclamaţie care exprimă bucurie, entuziasm etc. *Nu departe iacă Dederă de lucruri şi mai bune, Adecă de tabăra bogată ... Hu! prihuhu! ... cu toţi deodată Ei a striga şi-a juca începură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 285.

— Onomatopee.

PRÍI¹ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit; de obicei construit cu dativul) A(-i) fi cuiva binevoitor, îngăduitor, protector (v. p r o t e j a, f a v o r i z a), de ajutor (v. a j u t a). *Domnul priiaşte-mi* (g r i j a ş t e d e m i n e D). PSALT. 78. *Tuturor prieşti, ceaia ce eşti bună, celor ce scapă la tine cu credinţă.* PARACLIS (1639), 248. *Tu prieşti iară noi pizmim.* DOSOFTEI, MOL. 85, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *De-i prieşti, nici într-un chip de aceastea să nu-i spui pînă la o vreame.* VARLAAM-IOASAF, 100ʳ/16. *Ca să prieşti altuia făcuşi lucruri de ruşine.* MAIOR, P. 135/11. *Să iubim pîn-Amor ne prieşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 133, cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ T r a n z. *Ţara să cade să-şi socotească şi să-şi priiască şi să acopere de asupreale pre oamenii pămîntului său.* PRAV. 123.

2. T r a n z. (Învechit; cu complementul „bine" sau „sănătate", „fericire" etc.) A dori, a ura cuiva; a vrea (un lucru bun) pentru cineva sau pentru sine. *Pace ... de la Domnul D[u]mnezeu atotştiitoriul pohtesc şi priesc* (a. 1642). GCR I, 94/9. *Cu tot sufletul ceare, roagă şi priaşte toată sănătatea şi buna petrecanie* (a. 1652). C. CR. 165/4. *Tuturor pravoslavnicilor creştini ... sănătate, sp(ă)s(e)nie, roagă şi prieşte cu toată inema* (a. 1678). GCR I, 236/10. *D[u]mn[e]zeu, hărăzitoriul de milele sale, să te hărăzască pre măria ta cu viiaţă ..., cu multă bucurie poftesc şi priesc.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/2, cf. TDRG. *Bine priindu-le dinsul aşa cuvînteazâ.* MURNU, I. 10. *Dumnezeu să-l miluiască pe domnu colonel, că mult bine mi-a priit.* SADOVEANU, O. II, 476.

3. I n t r a n z. (De obicei construit cu dativul) A-i fi prielnic, favorabil, folositor, a-i face bine, a avea consecinţe pozitive pentru cineva. Cf. ANON. CAR. *Ci nu mi-au priit varvara soarte, Şi-n războiu îmi fu protivitoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 217, cf. 222. *A să tînjească ca o floare scoasă din locul ce-i pria.* NEGRUZZI, S. I, 298. *Viaţa aceasta ţi pria lui Caragea.* GHICA, S. 36. *Nu ştiu, zău, dacă-i prieşte laptele.* ALECSANDRI, T. 1 295, cf. id. T. II, 149. *Ştiu mai bine ce-ţi prieşte.* EMINESCU, O. I, 102. *Nimic nu-i pria, nimic nu-i era pe plac.* SLAVICI, N. I, 100, cf. DDRF. *Pentru ca să-i priască ceva ... omul trebuie să imite.* CANDREA, F. 285, cf. GOROVEI, CR. 454. *Urmase timp de opt ani o viaţă tihnită care-i pria de minune.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 178. *Somnul de după prînz nu i-a priit.* BASSARABESCU, S. N. 13. *Noaptea pria mai bine subţirei mele nebunii.* GALACTION, O. A. II, 65. *Am slăbit fiindcă nu-mi prieşte aerul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 338, cf. C. PETRESCU, C. V. 84. *Căldura de la Ţarigrad nu-ţi prieşte.* SADOVEANU, O. X, 312, cf. III, 374. *Noi ştim că stomacului dumitale delicat ţi prieşte sîngele mai ales.* ARGHEZI, B. 142. *Deplina libertate de care se bucura în această casă ... pria caracterului său singuratec.* CĂLINESCU, E. O. I, 74. *Vremea prieşte Inimii, ierbii.* BLAGA, P. 36. *Eu ţi-am spus-o omeneşte: Glia noastră nu-ţi prieşte.* V. ROM. octombrie 1954, 77. *Fulgii de bumbac nu priau plămînilor ei.* ib. aprilie 1955, 145. *Ţinuta de gală nu-i prieşte şi nici nu-l prinde.* VINEA, L. II, 18. *Vă prieşte invenţia.* BARANGA, I. 175. *Sînt încredinţat că i-a priit şi lui ca să le ţie banii şi să-i folosească.* VORNIC, P. 173. *Credeam că învoirea ţi va prii.* BARBU, P. 333. *Seceta prieşte viei.* V. ROM. februarie 1964, 72. *Nu-i pria nicidecum umezeala şi noroiul, începuse dintr-odată să tuşească.* ib. octombrie 1964, 13. *Nici locul nu-i prieşte Şi mai mult se ofileşte.* POP., ap. GCR II, 311. *Ce beau nu-mi prieşte, Ce cînt nu-mi slujeşte, Dorul mă robeşte.* BALADE, III, 188. *Priil prieşte şi jupeşte.* ZANNE, P. I, 64. ✧ R e f l. (Rar) *Somnul de după prînz nu i s-a priit.* BASSARABESCU, V. 35. ✦ I m p e r s. A-i fi, a-i merge bine; a se simţi bine. *Şi cît de rău ţi pare-întotdeauna Să părăseşti un loc unde-ţi prieşte!* GORUN, F. 138. *Doar ţi prieşte mai bine să stai tu în tabără largă.* MURNU, I. 10. *Am aflat că cegile se trag şi se ţin mai cu osebire la malurile pietroase, de granit sau de calcar, unde le prieşte.* VOICULESCU, P. I, 13. *Am stat cu domnia sa la vorbă şi la petrecere şi foarte mi-a priit.* SADOVEANU, O. X, 19. *Cred că ţi prieşte de minune, e atît de veselă şi de glumeaţă.* DEMETRIUS, A. 108. *Îi deprins ca viermele-n hrean, degeaba li-i da-n morcov, că nu-i prieşte.* ŞEZ. IX, 145. ✦ (Învechit, rar) A creşte, a se dezvolta bine, normal. *Paltinul priiaşte şi la cele mai rele şi năsipoase locuri.* COD. SILV. 18.

— Prez. ind.: *priesc.* — Şi: (învechit) **preí** vb. IV. TDRG.

— Din v. sl. **прИѢТИ.**

PRÍ[2] vb. IV v. **plivi.**

PRIIÁTEL s. m. v. **prieten.**

PRIIÁTEN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRIIATEȘÚG s. n. v. **prieteșug.**

PRIIÁTIN, -Ă s. m. și f. v. **prieten.**

PRIIÁTNIC s. m. v. **prietnic.**

PRIICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Prielnic. Cf. POLIZU.
— Pronunțat: *pri-i-*. — Pl.: *priicioși, -oase.*
— **Prii[1]** + suf. *-icios.*

PRIIL subst. sg. v. **prier[2].**

PRIIMÍ vb. IV v. **primi.**

PRIIMÍNȚĂ s. f. (Învechit) Primire **(II 1)**. *Și boierilor, pentru dragostea domnului, le-au arătat bună priiminţă.* R. GRECEANU, CM II, 201. *Învierea ... lui Lazăr a dat pricină norodului să facă către Hristos o priiminţă neobicinuită ca aceasta.* ANTIM, ap. TDRG. *Priiminţa carea făcea [Iov] la streini.* ap. TDRG.
— Pronunțat: *pri-i-*. — Pl.: *priiminţe.*
— **Priimi** + suf. *-inţă.*

PRIIMÍRE s. f. v. **primire.**

PRIIMÍT, -Ă adj. v. **primit.**

PRIIMITÓR, -OÁRE adj. v. **primitor.**

PRIINCIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit) Care prieste[1] **(1)** cuiva, care este binevoitor, îngăduitor cu cineva, care protejează, favorizează pe cineva. *Dumnezeu le va fi priincios, la un proiect aşa drept.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Legea, ztna priincioasă, singură pe om ajută, De cînd iubirea din lume făcutu-s-a nevăzută.* CONV. LIT. VII, 416, cf. TDRG, CADE.
2. (Popular) Prielnic. *Vezi că a ei neştiinţă e un mijloc priincios Pentru a mea izbutire.* HELIADE, O. I, 441. *Pentru-acest product mănos Orice timp e priincios.* ASACHI, S. L. I, 273. *Nici un vînt nu poate fi priincios pentru acela carele nu ştie la care liman ar vrea să tragă.* TÎMPEANUL, G. 93/7. *Iată vremea priincioasă, iată ceasul carele îl aşteptam noi.* PR. DRAM. 159. *Se odihneşte puţin pînă la revărsatul zorilor într-un loc priincios.* BĂLCESCU, M. V. 128. *Revoluţia franţeză ... n-a fost mai puţin priincioasă fericirei materiale a copiilor decît fericirei materiale a popoarelor.* NEGULICI, E. I, 116/32. *Oblojelele strînse ... sînt priincioase ... la rac.* FĂTU, D. 29/14, cf. POLIZU. *Arma care e priincioasă la toate ţerile ... trebuie să fie arma care să ne atragă mai întîi luarea noastră aminte.* MO (1860), 28/9, cf. CANELLA, V. 134. *Boieri, noaptea se-ntinde şi timpu-i priincios. Hai s-aflăm răscoala.* ALECSANDRI, T. II, 119, cf. CIHAC, II, 291. *El se socoti că minutul cel mai priincios spre a face Ancuţei destăinuirea sa va fi acela.* ODOBESCU, S. I, 128. *La dînsul ... de avea vreun sfat de cerut, găsea vorbe înţelepte şi priincioase.* GANE, N. I, 216. *Şi-n această atmosferă priincioasă de admiraţie, Dan se simţea mai bun.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 154. *A fost ajutată de împrejurări priincioase.* IONESCU-RION, S. 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cercetez împrejurimile ... dacă aşezarea locurilor n-ar fi priincioasă urmării mai departe ... a drumului.* HOGAŞ, M. N. 182. *O revistă ... are nevoie de o atmosferă priincioasă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 70, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O căldură priincioasă îl copleşeşte cînd se gîndeşte la vremurile acelea.* REBREANU, NUV. 194, cf. 99. *Sînta Duminică s-a bucurat socotind că şi aceasta i-a fi tot aşa de priincioasă ca şi cealaltă.* SBIERA, P. 209. ◇ (Adverbial) *Puţin după aceea, cînd i se păru mai priincios, dădu bună seara şi se retrase.* CĂLINESCU, E. O. I, 52.
— Pronunțat: *pri-in-*. — Pl.: *priincioşi, -oase.*
— **Priinţă** + suf. *-ios.*

PRIINTEȘÚG s. n. v. **prieteșug.**

PRIÍNȚĂ s. f. **1.** (Învechit) Atitudine, comportare etc. binevoitoare, îngăduitoare, favorabilă, protectoare, prietenească față de cineva; relații prietenești existente între mai multe persoane. *Au luat şi fimei di la dînşii ... pentru priinţa mai tare a chirienilor.* HERODOT (1645), 145. *Cu dreaptă inima noastră am hi bucuroşi a trăi cu măriia ta în priinţă bună* (a. 1658). IORGA, S. D. IV, 56, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *Îi suflă în mădulările ghieţoase, Aşezînd ca legea ei întîie Priinţa şi-armonia să fie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 131, cf. LB. *Am priimit cu mîhniciune acest demision, dar totodată, socotind cu dreptul a da dumitale dovadă priinţii noastre ..., întărim dumitale rangul de logofăt* (a. 1836). IORGA, S. D. VII, 87. *Născu din partea ei o priinţă duioasă.* ASACHI, S. L. II, 36. *Melancolia ce domnea preste toată fiinţa sa îi spori mult priinţa lui Neago.* id. ib., cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◇ Fig. *S-a născut şi a propăşit sub scutul noroculuı şi al priinţei.* GALACTION, A. 366. ◇ Loc. adj. şi adv. **Cu (mare) priinţă** = cu (multă) bunăvoinţă, amabilitate, dragoste, prietenie; apropiat. *Miîiad ... îi chemă şi-i ospătă cu priinţă.* HERODOT (1645), 323. *Sănătate, răpaos şi de toate bunătăţile ceaste trecătoare şi ceale de veaci stătătoare, cu priinţă priiaşte şi pohteaşte* (a. 1651). BV I, 179. *Făcut-au craiul ospăţi măriii sale ... cu mare priinţe şi cu dragoste şi cinste* (a. 1700). GCR I, 336/13. *După cît se zvoneşte în ţară, e om cu priinţă pentru norod ... — Da, aşa este ..., însă e crunt ... De multe ori şi la ospeţe răpune capete boiereşti.* SADOVEANU, O. V, 626. ◇ Loc. adv. (Învechit, rar) **Fără de priinţă** = în mod obiectiv, fără părtinire. *Iar eu, fără de pizmă şi priinţă, ... Voi povesti cu bună credinţă Tot lucrul cum este.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 148.
2. (Învechit și regional) Devotament; fidelitate, credință; supunere; respect **(1)**. *Şi aceasta a noastră osteneală care o închin cu bună priinţă şi voie plecată.* N. COSTIN, L. 45. *Cunoscut-am de multe ori priinţa voastră spre mine, iubiţii miei viteji.* id. ib. 529. *Apă în pumni, oarecare lăcuitoriu, din priinţa inimii sale, către domnul său ... au dus lui* (a. 1713). GCR II, 2/31. *El nu se prea încredea în priinţa fărtaţilor săi.* SBIERA, P. 85. ◇ Loc. adv. **Cu priinţă** = devotat, credincios, fidel, supus (față de cineva sau de ceva). *Să ştiţi că vă simţem foarte cu priinţă bună* (a. 1587). în L. ROM. 1975, 46. *Iară Pătru Vodă au giurat înainte solilor leşăşti, împreună cu boiarii săi, cum vor fi cu priinţă lui craiu.* N. COSTIN, L. 227. *Iar îl luasă în dragoste socotind că-ş va părăsi năravul şi a fi cu bine domniei şi cu priinţă.* NECULCE, L. 310. *Ceilalţi sfetnici nu mi-au fost cu priinţă.* SADOVEANU, O. XI, 244.
3. (Învechit) Folos, ajutor, serviciu; profit. *Tipăritu-s-au întîiu ... şi pentru cea de obşte priinţă s-au dăruit neamului rumânesc.* BIBLIA (1688), ap. C. CR. 186/7. *O asămine cerire a d-sale găsînd-o a fi nu numai întru tot cu cale şi cuviincioasă, dar şi de obştească priinţă şi folosinţă* (a. 1823). N. A. BOGDAN, C. M. 109, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Apa ... are o mare priinţă roadelor cîmpului.* PAMFILE, VĂZD. 160, cf. CADE. ◇ Loc. adj. **De (sau cu) priinţă** = folositor, util. *Unde au fugit prilejurile ceale cu priinţă pentru dezmierdările vieţii?* (a. 1750). GCR II, 48/32. *Pentru nimereala cea cu folos sau priinţă* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 587. *Acest sfat i s-a părut lui Vinerea a fi prea de priinţă şi bun.* DRĂGHICI, R. 260/4. *Am văzut multe şi pot să-ţi dau sfaturi de priinţă.* GANE, N. II, 8, cf. DDRF. *I-a dat sfat cu priinţă să lase războaiele.* SADOVEANU, O. XII, 364. *Un picior sănătos e mai de priinţă decît două catalige.* ZANNE, P. II, 406. ◇ Loc. adv. **Cu** (sau **de, fără**) **priinţă** = (ne)prielnic, (de)favorabil, (ne)folositor, (in)util. *Deacă ne va fi fără priinţă Norocul schimbaciu, iacă surpată Ţara din temei!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 301. *A spus de mult că Despot nu-i fărîi de priinţă.*

ALECSANDRI, T. II, 163. *Să-ți aduc vin luciu mai dulce ca mierea ... Bînd, și tie-ți va fi cu priință.* MURNU, I. 124. *Cînd se string rîndunele multe pe lîngă casă, toate-s cu priință.* GOROVEI, CR. 454, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Eu vinul îl beau mai cu plăcere, căci mi-i mai cu priință.* SADOVEANU, O. VIII, 573. *Învățătura ne-a fi ș-acuma cu priință.* id. ib. X, 127.

— Pl.: *priințe.* — Și: (învechit, rar) **priințe, prințĂ** s. f.

— **Prii**[1] + suf. *-ință.*

PRIÍNȚE s. f. v. **priință.**

PRIIR subst. sg. v. **prier**[2].

PRIÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a-i **prii**[1]. Cf. **prii**[1] **(3)**. Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *priiri.*

— V. **prii**[1].

PRIITENÍE s. f. v. **prietenie.**

PRIITEȘÚG s. n. v. **prieteșug.**

PRIITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **1.** Care priește[1] **(1)**. *Junghe pre Teocist logofetul, om bun și priitoriu împăratului.* MOXA, 387/32. *La tine alergăm ca la un părcate adăpostitoriu și ca la o ceaia ce ești priitoare.* PARACLIS (1639), 245, cf. ST. LEX. 175/2. *Ermina, cea lui de mie priitoare ... În ceasul cumplit sare și-i ajută.* BUDAI-DELEANU, Ț. 139. *Îl știu eu cît e de priitor și de darnic la spatele altora.* CREANGĂ, O. 112. ◇ Fig. *Dogele mergea să zvîrle inelul de logodnă în valurile ... Adriaticei, priitoarea lui nevastă.* IORGA, ap. TDRG 1 253.

2. Prielnic. Cf. CANTEMIR, I. 1. II, 328. *Stăjarii de iarnă nu să facu așa tnalți, deși ei escu la locuri priitoare.* COD. SĂLV. 17, cf. BUDAI-DELEANU, T. V. 161. *Dar sămînța, cît de bună ... Va da numai poame-amare ... Cînd o mînă priitoare a ei creștere n-agiută.* ASACHI, S. L. I, 65. *Mămăliga ... dă o mîncare sățioasă, ușor de mistuit și priitoare sănătății.* I. IONESCU, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 291. *Dar poate n-au fost priitoare împrejurările în care se afla țara.* GHEREA, ST. CR. II, 98. *Un sistem mai priitor pentru capitalist nici că poate fi!* IONESCU-RION, S. 184, cf. DDRF. *Are totdeauna o soluție bună și un sfat priitor.* SĂM. III, 296. *Apolon un vînt priitor le trimise.* MURNU, I. 17, cf. CADE.

— Pronunțat: *pri-i-.* — Pl.: *priitori, -oare.*

— **Prii**[1] + suf. *-tor.*

PRIIVÍ vb. IV v. **privi**[1].

PRIÎMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRIÎN prep. v. **prin.**

PRIÎNTRU prep. v. **printru.**

PRIJÁNIE s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Sprijin, susținere. Cf. I. CR. VII, 52.

— **Prijăni** + suf. *-ie.*

PRIJĂNÍ vb. IV v. **prijini.**

PRIJENÍ vb. IV v. **prijini.**

PRIJENÍT, -Ă adj. v. **prijinit.**

PRIJENITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **prijinitor.**

PRIJÍ vb. IV v. **prijini.**

PRÍJIN subst. **1.** (Prin nord-vestul Munt.) Proptea. UDRESCU, GL. *Pune-le prijin la crăci, că se rup.* id. ib.

2. (Regional) Sprijin, ajutor (material sau moral) (Sămara — Pitești). UDRESCU, GL. *L-am crescut ... să am și eu un prijin la bătrînețe.* id. ib.

— Pl.: ?

— Derivat regresiv de la **prijini**. Cf. sprijin.

PRIJINEÁ s. f. v. **prijineală.**

PRIJINEÁLĂ s. f. (Prin Munt.) Crîșnic (de pescuit). Cf. ANTIPA, P. 141.

— Și: **prijineá** s. f. ANTIPA, P. 141.

— **Prijini** + suf. *-eală.*

PRIJINÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Regional) A (se) susține, a (se) sprijini. *Cînd cade nu se frînge, că Dzeul ține (prijănește c) mîna lui.* PSALT. 69, cf. SCL 1973, 44. *Fratele mai mare ce făcea? Paloș din teacă scotea Și pe Mogoș l-amelința. Mogoș fuse mai voinic, Pe sub paloș s-a pitit Și cu-al lui l-a prijinit.* MAT. FOLK. 121, cf. 119, I. CR. VII, 52, CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. II, 31. ◇ Expr. (Tranz.) (Glumeț sau ironic) **Nu prîji crîșmele,** se spune unui om bețiv. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104. ◆ Refl. Fig. (Învechit, rar; în forma *prijeni)* A se baza, a se întemeia pe ... *Tăcerea capul filosofiii ieste și încă toată cinstea înțelepciunii mai mult într-insa se prijenește.* CANTEMIR, I. 1. I, 103. *Că tot lucrul, veri să să facă, veri să nu să facă, într-aceasta să prijeniia, adecă ce ar pohti cea mai de frunte parte.* id. ib. 131. ◆ Tranz. (Prin estul Olt. și prin vestul Munt.; în forma *prijoni)* A ajuta (la o treabă). Cf. LEXIC REG. II, 16.

2. Refl. (Prin nord-vestul Munt. și prin vestul Olt.) A se opri **(2)**, rezemîndu-se de ceva. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 169. *Calul ... a zburat cu el în sus, pe urmă s-a prijinit mai jos ceva.* id. ib. *La un bulgăr de pămînt, de azvîrle-n nuc la nuci. Și s-a prijinit brazda în nuc.* id. ib., cf. 357. ◆ Tranz. (Regional) A prinde (din zbor). Cf. TDRG. *Polera-l înconjura, Flintele-n el că ochea Și pe rînd le slobozea. Dară Radu ce-mi făcea? Gloanțele-n palmă prijinea Și-ndărăt că le-arunca.* MAT. FOLK. 177. *Care cade la sorț își umple mîna de pietricele și, aruncîndu-le în sus, le prijonze cu dosul mîinii.* ȘEZ. XIII, 38. ◆ Tranz. (Învechit și regional; în formele *prijeni, prijoni)* A împinge către ..., a face să intre; p. ext. a aduna, a strînge, a colecta. *Supt tocitoare era supt-jărtăvnic ce întru el sîngele jărtveci prijeniia-l.* CORESI, ap. DHLR II, 526. *Pentru sînge ce iasă din nas să prijoni sînge de cel ce cură din nas într-un blid nou.* CANDREA, F. 424.

3. Tranz. (Prin nord-estul Olt.; în forma *prijoni)* A atîrna, a agăța. Cf. MAT. DIALECT. I, 234. *N-am în ce prijoni carnea.* ib.

4. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A da, a lăsa în păstrare. Cf. UDRESCU, GL. *Prijin bagajele-astea la tine, pînă mă-ntorc.* id. ib. ◆ A păstra **(1)**. Cf. UDRESCU, GL. *Prijine-mi prunele astea în vasele tale, că n-am unde să le mai pui.* id. ib.

5. Tranz. și refl. recipr. (Regional) A (se) întîmpina, a (se) primi. *Un român venind pe cale Cu țiganu se-ntîlni ... Nițeluș că-l prijini.* MAT. FOLK. 1 130. *Cum intră cu cei doi curcani acoperiți c-o basma, Ghioroc îi și prijoni: „Doi de rînd".* I. CR. IV, 200. *M-a prijonit cu ocări.* CIAUȘANU, GL.

— Prez. ind.: *prijinesc* și *prijin* (UDRESCU, GL.). — Și: (învechit) **prijăní, prijení,** (regional) **prijí** vb. IV, **prijoná** (LEXIC REG. II, 31) vb. I, **prijoní, prijúni** (CIAUȘANU, GL., MAT. DIALECT. I, 234) vb. IV.

— Cf. sprijini.

PRIJINÍT, -Ă adj. **1.** (Regional) Susținut, sprijinit; întărit (prin sprijinire). Cf. prijini **(1)**. (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

2. (Învechit, rar; în forma *prijenit)* Adunat, strîns, colectat. Cf. prijini **(2)**. *Sînge prijenit.* CORESI, în I. ROM. 1967, 132.

— Pl.: *prijiniți, -te.* — Și: (învechit, rar, **2) prijenít, -ă** adj. CORESI, în L. ROM 1967, 132.
— V. **prijini.**

PRIJINITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. și f. (Învechit; în formele *prijenitor, prejenitor)* Sprijinitor, susținător, protector. *Ai fost prijenitoriul mieu i amistoitoriul mieu.* PSALT. HUR. 49^{v}/13, cf. DHLR II, 525.

2. Subst. (Regional) Băț cu care se sprijină sarcina de lemne cînd este purtată pe umăr. Com. din STREHAIA.

3. S. f. (Regional; în forma *prijintoare)* Tavă de pămînt, îngustă și lungă, în care se frig clrnații (Rășinari — Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 432.
— Pl.: *prijenitori, -oare.* — Și: (învechit) **prijenitór, -oáre** s. m. și f., **prejenitór** (DHLR II, 525) s. m., (regional, **3) prijintoáre** (PĂCALĂ, M. R. 432) s. f.
— **Prijini** + suf. *-tor.*

PRIJINTOÁRE s. f. v. **prijinitor.**

PRIJITOÁRE s. f. v. **prigitoare.**

PRIJITÓR s. n. v. **prigitoare.**

PRÍJMĂ[1] s. f. (Învechit, rar) Recto. GHEORGACHI, CER. (1762), 208. *Împotriva acei pecetluite paretisis, din prijmă, să scrie văduvia mitropolici sau a episcopii ... cum că iaste trebuință a să așăza scaonul cu altu păstor.* id. ib. 302.
— Etimologia necunoscută. Cf. p r e a j m ă.

PRÍJMĂ[2] s. f. v. **preajmă.**

PRÍJMUT s. n. v. **prejmet.**

PRÍJNIȚ s. n. v. **prișnit.**

PRÍJNIȚĂ s. f. v. **prișnit.**

PRIJONÁ vb. I v. **prijini.**

PRIJONÍ vb. IV v. **prijini.**

PRIJUNÍ vb. IV v. **prijini.**

PRILÁGIU s. n. v. **pîrleaz.**

PRILÁZ s. n. v. **pîrleaz.**

PRILĂSTÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **prilesteț.**

PRILĂSTÍ vb. IV v. **prilesti.**

PRILĂSTÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a (s e) p r i l ă s t i, v. p r i l e s t i **(1)**; amăgire, înșelare; ademenire. *Însă dereptu prilăstirea lor pusu-l-ai lor ren.* PSALT. HUR. 63^{r}/11. *De blăstemu rostul lui pliru iaste, de amaru și de hiclenșigu* (înșelăciune D, *prilăstire* H). PSALT. 14. *Că prilăstire știința și nălucitură vrutu-le-a părea ce-au fost fiind de Hristos.* CORESI, EV. 534, cf. LB. *Banii sînt la toți prilostire.* PANN, ap. DDRF. *Lepădînd de la sine prilostirea în care căzuse, fugi de acolo.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pl.: *prilăstiri.* — Și: **prilostíre** s. f.
— V. **prilăsti.**

PRILĂSTÍT, -Ă adj. v. **prilestit.**

PRILĂSTITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; și substantivat) Amăgitor, înșelător; ademenitor; seducător. *Răni-va D[o]m[nu]lu toate ustneale prilăstitorilor.* PSALT. HUR. 8^{v}/13. *Bărbați strîmbi și prilăstitori.* ib. 46^{v}/12. *Dzeu, lauda mea, nu tăcea, că rostul păcătosului și rostul hicleanului* (m e n c i u r o s u l u i V, *prilăstitoriului* H) *spre mere deșchiseră-se.* PSALT. 234. *Grăiră spre mere cu limbă hicleană* (m e n c i u r o a s ă V, *prilăstitoare* H) *și cu cuvente de pizmă.* ib. 235. *Se nu ia amenle prilăstitorilor.* COD. VOR. 166/25. *Iară unii dentr-înșii vrea să prinză el (ca un prilăstitoriu și călcătoriu legii).* CORESI, EV. 196, cf. 343, id. L. 204/14, LB.
— Pl.: *prilăstitori, -oare.* — Și: **prilostitór, -oáre** adj. LB.
— **Prilăsti** + suf. *-tor.*

PRILĂSTITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Amăgire, înșelăciune; ademenire. *Derept aceaia în morminte lăcuiia că vrea să-și tocmească minciunile lor și prilăstiturile și blăzniile.* CORESI, EV. 235. *Iară evangheliștii vrură înșelăciunea drăcească și prilăstitura lor den rădăcină să o rupă.* id. ib. 376.
— Pl.: *prilăstituri.*
— **Prilăsti** + suf. *-tură.*

PRILÉGIU s. n. v. **prilej.**

PRILÉJ s. n. **1.** (De obicei în legătură cu verbe ca „a căuta", „a avea", „a găsi", „a da" etc.) Împrejurare care provoacă, permite sau ușurează săvîrșirea unei acțiuni; ocazie **(1)**, (popular) pricină **(I 2)**, (învechit și regional) pont[3] (v. p u n c t). *Și marii popilor și cărtularii căuta prilej cum l-ar omorî pre el.* N. TEST. (1648), 98^{v}/35, cf. 255^{r}/15, 267^{r}/28. *Avură prilej ca să împuțineaze oastea lui Despot Vodă.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 327. *Părintele sfinție sa cu acestu prilej să iasă în țărcălat cu aceste sămnături* (a. 1675). GCR I, 217/11. *Supt aripile măriei tale, de alte prilejuri, tncă vom da rod tipografiei noastre* (a. 1683). id. ib. 269/20. *Prilej i-au dat ... să ajute pre cei ce trebuința lor îi sileaște* (a. 1702). id. ib. 344/35. *Cu acest prîlej, unii carii era mai de demult supuși romanilor ..., că dezbătea de cătră romani.* C. CANTACUZINO, CM I, 67. *Au găsit prîlej de au luat multe locuri grecești.* R. POPESCU, CM I, 230. *Unde au fugit prilejurile ceale cu priință pentru dăzmierdările vieții?* (a. 1750). GCR II, 48/32. *Găsesc acum prilej ca să vestească sălbaticilor o viață viitoare.* IST. AM. 95^{r}/7. *I-au făcut prilegiu de au putut merge la bărbatul său.* ȘINCAI, HR. III, 246/7. *Un prilej bun tîmplarea le adusă De a-și stîmpăra dîrzia nespusă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 203. *Mulți dintre voi au avut puțină ocazie (prilej) ca să învețe.* PETROVICI, P. 2/22, cf. LM. *Grecii din toate părțile avea prilejuri a se cunoaște între sine.* SĂULESCU, ER. I, 27/11. *Vru să aștepte în o țară streină un prilej mai favoritor de a pute folosi patria.* ASACHI, S. L. II, 10. *Cu acest părlej să i să dea mijloace de mai bună înpopulare* (a. 1842). DOC. EC. 760. *Turcii și ungurii găsesc prilej a se amesteca între deosebitele partide.* BĂLCESCU, M. V. 13. *Să ne dea odată prilej de a videa care sînt acele drepturi municipale.* CR (1848), 2^{1}/20. *Luam prilej pentru a recomanda scolarilor mei a face într-o zi mai bine decît mine.* BREZOIANU, Î. 149/8. *Numea perdută ziua în care nu i se înfățoșa prilej să facă vreun bine.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Ăst prilej n-o să mai vie, Și noi nu ne-om mai vedea.* BOLLIAC, O. 180. *Prilejul s-a-nfățoșat, Și noi dovezi de virtute, curaj nu am arătat.* ALEXANDRESCU, O. I, 175. *Eva a scos pe Adam din rai ca să dea prilej altei femei a i-l deschide mai în urmă.* FILIMON, O. I, 126. *Vrei să vii? Nu scăpa prilejul.* ALECSANDRI, T. I, 347. *Nu-ți voi da niciodată prilej să te mai superi pe mine.* BOLINTINEANU, O. 334. *Ei caută netncetat prilejul de a-și mulțumi urîcioasele lor aplecări.* ODOBESCU, S. I, 38. *Strașnic se mai bucura cînd se întîmpla oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pîinea cu dînșii.* CREANGĂ, O. 184. *La un moment, curtizanul găsește prilej s-o ciupească de brațul ei foarte roșcat.* CARAGIALE, O. III, 81. *Caut un nou prilej ca s-o întreb d-a doua oară.* DELAVRANCEA, T. 105, cf. id. S. 149. *El caută prilej năuntru să pătrundă.* MACEDONSKI, O. I, 102. *O năzucire ... ce-a trecut o clipă pe dinaintea lui, ca să-i dea prilej*

de visuri dulci și zadarnice. VLAHUȚĂ, O. A. III, 65. *Am avut prilejul să aud la un examen pe un profesor.* IONESCU-RION, S. 102. *N-am dat în viață nimănui Prilej să-mi poarte dușmănie.* COȘBUC, P. I, 199. *Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie.* DAVILA, V. V. 89. *Ca și cu alte prilejuri, pe urmă se propuse Brîncoveanului pacea.* IORGA, L. I, 337. *De multe ori vrusese ea să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 230. *Căuta cît mai des prilej să lipsească din casă.* AGÎRBICEANU, A. 124. *Și fiindcă a prins prilejul Mehenghiu începe tare.* GÎRLEANU, N. 116. *Cine știe dacă voi avea prilejul de a-ți mai face versuri.* HOGAȘ, DR. I, 186. *Să piardă acest prilej înșelătător!* BASSARABESCU, S. N. 166, cf. id. V. 6. *Ar fi fost tocmai prilejul binevenit să-și revază casa și lucrările efectuate.* GALACTION, O. A. I, 53, cf. id. A. 274. *Viața le oferă prilejuri deosebite.* CAMIL PETRESCU, T. III, 58. *Are mai des prilej să se confrunte cu el însuși.* C. PETRESCU, C. V. 197, cf. 85. *Orice prilej era bun pentru el să rîdă de mine.* VLASIU, A. P. 33. *Aveam, în sfîrșit, prilej să revăd pe un vechi prietin.* SADOVEANU, O. VI, 508, cf. X, 496. *Am avut în fața noastră una din acele priveliști pe care rareori în viață ai prilejul de a le întîlni.* BART, S. M. 53. *Relipărirea acelor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună în acord cu estetica sa actuală.* VIANU, A. P. 222. *Cu acest prilej are loc o ședință a organizației de bază.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 398. *Cu alt prilej insinuația fu adîncită într-un fel care înspăimîntă pe Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 72, cf. id. S. 799. *Aceasta-a fost cînd o sălbatică risipă De frumuseți prilej dădu întîia oară Păcatului să-și facă pe sub arbori cale?* BLAGA, P. 98. *Un șimbure de foc se află în măruntaiele fiecăruia dintre ei, așteptînd prilejul să izbucnească.* BOGZA, C. O. 54. *La oraș nu prea ai prilejul să vezi răsăritul soarelui.* STANCU, R. A. I, 37. *Colecția de periodice a Bibliotecii Academiei ... oferă uneori cercetătorilor prilejul unor descoperiri surprinzătoare.* V. ROM. ianuarie 1954, 188. *Auzindu-l că pomenește despre perceptor, Achim socotise că a găsit un prilej bun.* PREDA, M. 28. *Avusesem de-atunci destule prilejuri să rămîn singur cu bătăile inimii mele.* V. ROM. iunie 1958, 24. *Competițiile internaționale și naționale sînt prilejuri de cunoaștere reciprocă.* ib. noiembrie 1962, 88. *A venit prilejul să fim și noi oameni și să ieșim la o altă viață.* T februarie 1962, 31. *Mi s-a dat astfel prilejul de a crea eroi de altă factură decît cei interpretați înainte.* ib. august 1964, 86. ◇ Loc. adv. (Învechit) **La prilej** = cînd vine momentul potrivit; în fața situației. *De vrei amor, dă-ți ochii peste spate Și, la prilej, fii cam obrăznicel.* ALECSANDRI, T. I, 154. *La prilej, îți voi comunica și d-tale motivul meu.* CARAGIALE, O. VII, 220. *Jură cînd e la prilej Că de-a pus ea mîna măcar pe-un gît S-o găsească moartă.* COȘBUC, P. I, 252. ◇ Expr. (Învechit) **Vreme cu prilej** = ocazie potrivită, moment favorabil. *Aflînd vreame cu prilej ca aceaia, zise către împăratul ...* VARLAAM-IOASAF, 68r/11. *Cum a dobîndit vreme cu prilej, se duse în grădina bătrînului.* ȚICHINDEAL, ap. CADE. *Găsind fabricantul vreme cu prilej, au scumpit marfa, vînzînd-o cu preț încărcat* (a. 1823). DOC. EC. 284. *Cumătrul caprei, care de mult plîndea vreme cu prilej ca să pape iezii, trăgea cu urechea la păretele din dosul casei.* CREANGĂ, O. 12. *Turcii căutau vreme cu prilej ca să-și scoată din capete.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Am venit în preajma Iașilor, așezîndu-mă la pîndă și așteptînd vreme cu prilej.* SADOVEANU, O. X, 232. (Cu schimbarea construcției) *Șezînd încă ucenicul, cele șase luni trecînd, Și găsind cu prilej vreme, aminte i-au și adus.* PANN, P. V. II, 17/24. (Învechit, rar) **A-și face prilej cu ...** = a-și ocupa timpul cu ..., a se îndeletnici cu ... *La carte nu era învățat ... și făcîndu-și prilej cu păscărie da în dar cine-i cerea peaște.* DOSOFTEI, V. S. februarie 60v/6.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Rațiune, cauză pentru care se întîmplă sau se face ceva, motiv (I 1); imbold, mobil[1] (4) care determină pe cineva la săvîrșirea unei acțiuni, motiv (I 1); motiv aparent invocat de cineva pentru a ascunde mobilul real al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc., pretext (1), (învechit și regional) pofidă (3), (învechit) podoimă[3], (grecism învechit) profasis; (învechit) prilejire (2). *Și pentru acesta prilej mearsă și la Ț[a]rigrad.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 253/20. *Nu te întrista cînd iaste vreamea să te bucuri, nice rîde cînd ai înaintea ta prilej de plîns* (a. 1685). C. CR. 131/1. *Nevoile săracilor ... ar înfățișa celor avuți de-ajuns prilej de a se arăta simțitori.* CR (1848), 11[3]/27. *După alta clădărie de bunătăți, de ce prilej să te înguiești?* DELAVRANCEA, S. 85. *Al meu suflet mistuit De chin și de părere A fost un trist, necontenit Prilej pentru durere.* EMINESCU, O. IV, 444. *Unul concepe realitatea mai mult ca un prilej de senzații emotive.* IBRĂILEANU, S. L. 58. *Dintr-un nimic ... ea scotea prilej de vorbă ceasuri întregi.* BASSARABESCU, S. N. 35. *Eu pretutindeni caut în viață Prilej de rîs la fiecare pas.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. *De altminteri era această față un continuu prilej de uimire.* CAMIL PETRESCU, U. N. 23. *Aceasta-mi place! se bucură colonelul, a cărui viață conjugală era un necurmat prilej de amărăciuni și catastrofe.* C. PETRESCU, Î. I, 271. *Știi, spunea ea, femeia a fost întotdeauna un prilej de inspirație.* VLASIU, D. 57. *Cățelușa aceasta n-a fost decît un prilej de bucurie.* SADOVEANU, O. III, 549. *Ploaia începe temeinic, fiind tuturor ... prilej de a crede într-un apropiat înec al lumii.* BOGZA, C. O. 62. *Fiecare cimitir va fi prilejul unei solemnități cu discursuri.* PAS, Z. III, 16. *Textul îi oferă consistente prilejuri de bravură comică.* T iunie 1964, 83. ◇ Expr. (Învechit) **A lua (de sau a-și afla) prilej** = a găsi, a invoca un pretext (1). *Ca nește nemulțămitori să lepădară și nu vrură să margă, ce-ș aflară prilej, unii cu ocinele, alții cu negoțul boilor.* VARLAAM, C. 317. *Lutnd prilegiu de acolo că Potoțcheștii era departe, a scos pre nepotu-său din scaun.* ȘINCAI, HR. II, 317/38. (Cu schimbarea construcției) *De prilej lutnd nertnduiala, De acolea, nepreceput de nime, Ieși la locurile știute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 245.

3. (Învechit și regional) Avere, bogăție; stare materială (bună). *Cari ar fi mai cu prilej să dea mai mult.* HERODOT (1645), 295. *I-a dzis singur dumnialui răpăosatul părintele nostru să margă să-ș facă casă la Bărbătești ... cît și l-ar agiunge prilejul de bune să-și facă* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *O samă cari au poftit să-și cisluiască ei banii și să se puie rupta lor cinești pe prilej, le-a dat voie.* N. COSTIN, LET. II, 88/5. *Atunce Iordachi visternicul Rusăt, într-aceli vremi de vrăjbi, au slăbit tare din prilej pe mănăstiri și pe breslași.* NECULCE, L. 136. *Au căzut dumnealui fratele nostru Lupul Vornicul și la închisoare ... pierzîndu-și tot prileajul.* (a. 1712). BUL. COM. IST. IV, 42. *Nici ginerii mei n-au vrut să cumpere că nici prilejul nu i-au agiunsu* (a. 1713). ib. 175. *Părinții sălășluitori tot într-o casă cu feciorii lor ... urmează să rămîie în prilejurile fiilor lor* (a. 1819). DOC. EC. 226. *Să să ceară săvîrșirea cumpănii alcătuită și întru adevăr asemănată stării și prilejului fieștecăruia sat* (a. 1819). ib. *Bine spălatu-ne-am Din casa mea, Din masa mea, Din tot prilejul meu.* GR. S. V, 140. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Cu prilej** = mult; din belșug. *Den curtția inimiei, unul cu alalt iubindu-vă cu prilej.* CORESI, L. 162/15. *Nu numai pre cest veac și pre ceastă lume gătească el trebuință bună ca să dea cu prilej celor ce lucrează lui, ce dă și în ceaia lume.* id. EV. 124.

4. (Transilv. și Maram.) Pericol, primejdie. Cf. COMAN, GL., ALR II 3 542/353. ◇ Loc. adj. (În superstiții) **Cu prilej** = aducător de rele (cînd nu se respectă anumite prescripții). *Atunčea nu țăsem nimńica că-i un sfînt cu prileț păntru marhăle.* T. PAPAHAGI, M. 161. *Vinerea dzic că nu-i bine să facă leșie ... Vinerile-s cam cu prilej.* ARH. FOLK. I, 225, cf. MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *prilejuri*. — Și: (învechit și regional) **prilégiu**, (învechit) **prîléj, părléj, pîrléj**, (regional) **prelé̦j** s. n.
— Din bg. **прилеж**.

PRILEJÍ vb. IV. **1.** Refl. unipers. (Învechit și regional) A se întîmpla; a se petrece **(II 5)**; a apărea, a se ivi. *În dzilele acestui domnu măriei sale s-au prilejit acesta lucru* (începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 10. *De să va prileji să fie lăcuitoriu într-un sat.* PRAV. 27. *Socotind că, de se vor plodi ..., să nu li se prilejască vreo price cu dînșii.* SIMION DASC., LET. 298. *S-au prilejit venirea acelui împărat prin țara noastră Moldova* (a. 1650). GCR I, 150/9. *Cometă, adecă steaua cu coadă care s-au prilejit cu cîțiva ani mainte.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/35. *Aice nu putem trage cu tăcerea de lucrurile Țării Ungurești ce s-au prilejit întru aceste vremi.* MUSTE, ap. DDRF. *Și ceia ce să prilejaște și să întîmplează undevaș întru tîlcuirile dumnezăiești scripturi ..., pre aceia o am și scris aicea* (a. 1803). CAT. MAN. I, 373. *Lui i se prileji aceeași nenorocire ce întîmpină vestitul biruitor de la Canne.* HASDEU, I. V. 189, cf. DDRF, BARCIANU. ◇ Refl. impers. *Iară de se va prileji să nu-i mai trimiță alt negoț să vîndză, și el va lua de la altul de va vinde, nu iaste datoriu acela neguțătoriu dentîi să dea samă* (a. 1634). N. A. BOGDAN, C. M. 43. *Și acum așijdire prilejindu-ni-să noauo a face de iznoavă niște case de piiatră* (a. 1643). IORGA, D. B. I, 75. *Iară de să va prileji să moară pre cale să-i dea douo vite drept una.* PRAV. 6. *El are a da samă pentru dînșii de să va prileji să piară cineva pentru nesocotința lui.* EUSTRATIE, PRAV. 37/5. *După aceaia s-au prelejit de am căzdut la bol(ă) mare* (a. 1670). IORGA, S. D. VII, 104. *I s-au prilejit lui a muri într-o cetate.* CHEIA ÎN. 3v/30. *Un cărbunariu oarecarele i se prileji de masă într-o noapte în casa unui pînzariu* (a. 1705). GCR I, 353/20. *De multe ori să prilejaște, cei denafară încungiură pre cei dinlăuntru și-i fin închiși și-i flămîndzăscu.* NECULCE, L. 48. *A gîndit omul că i s-a prileji lui să o capete.* I. CR. I, 69. *Dă, Doamne, un vînt ... Mîndra să mi-o-nloarne, Doar a zăbovi, Nu s-a prileji, În zid de-a zidi.* PAMFILE, C. Ț. 22. ◇ Loc. vb. (Învechit) **A i se prileji** (cuiva) **moarte(a)** = a muri[1] **(1)**. *Deaca i s-au prilejit moarte și nu ni s-au fost plătit bucatele datu-ne-au măriia sa ... satele și ocincle sal(e)* (a. 1631). GCR I, 75/22. *Aceaia ucidere să cheamă pentru nesocotința lui că s-au nemerit de i s-au prilejit moartea de mănule lui.* PRAV. 85. *Cupărești adusese pre Cantemir Vodă pînă la atîta, de nu i s-ar fi prilejit moarlea în domnie, prin temnițile turcilor ar fi putredit* (a. 1712). BUL. COM. IST. I, 166. (Cu schimbarea construcției) *S-au bătut Ion Vodă cu turcii la Calul, unde și moarte groaznică i s-au prilejit.* N. COSTIN, în CAT. MAN. I, 142.

2. Tranz. (Rar) A pricinui **(1)**, a prilejui **(2)**. *Întîrzierea creștinilor prileji mîntuirea lui Sinan.* BĂLCESCU, M. V. 150. *Prilejea niște scene de tot comice.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. ALEXI, W., TDRG. *O interpelare prilejise o dezbatere furtunoasă în jurul dezordinelor țărănești.* REBREANU, R. II, 22.

3. Refl. (Învechit și regional; despre oameni) A se nimeri **(2)**. *Cînd au fostu aproape de sfîrșitul său, chemat-au vlădicii și toți sfeatnicii săi, boiarii cei mari și alți toți cîți s-au prilejitu.* URECHE, L. 112. *S-au prilejit* [la vînzare]: *Drose staroste de blănari, Neculai neguțătoriul, Petrișor vătavul* (a. 1679). BUL. COM. IST. IV, 218. *Bătrînii satului ot Că(m)pulung ... și alți mulți care s-au prilejit aice* (a. 1696). ȘTEFANELLI, D. C. 15. *Cene să va afla să treacă fără vreme și la ce județ să va prileji, fără nici un cuvînt să aibă a da gloabă* (a. 1696). id. ib. 16, cf. ANON. CAR., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tu, Doamne, cînd te-ai născut Eu m-am pîrlijit ... Și te-am sprijinit Tot pe poale de veșmînt.* PAMFILE, CR. 63, cf. PĂSCULESCU, L. P. 367. ◆ Tranz. (Învechit, rar; în forma *pîrleji*) A afla, a găsi (ori de cîte ori este posibil). *Pîrlejind vreme cu nelncetate osteneli* (a. 1780). GCR II, 124/27.

4. Refl. (Învechit) A căuta sau a găsi un moment favorabil, oportun. *Nepuțîndu-să ei învoi, s-au prelejit di au ucis și au omorît pe Simioniță* (a. 1714). ȘTEFANELLI, D. C. 24. *Bathori ... nu se prileji a răspunde cererei și dorinței domnilor români.* BĂLCESCU, M. V. 68.

— Prez. ind.: *prilejesc*. — Și: (învechit) **prăleji** (PRAV. 16), **preleji**, (învechit, rar) **pîrleji** (GCR II, 124/27), (regional) **pîrlîji** vb. IV.
— V. **prilej**.

PRILEJÍRE s. f. Acțiunea de a (se) prileji.

1. (Învechit) Împrejurare, circumstanță. Cf. prileji **(1)**. *[Î]ntr-această grea prilejire, știuse a întîpări pe chipu-i fățarnic o senină și rece mîndrie.* ODOBESCU, S. I, 173, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit) Prilej **(2)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Învechit, rar) Îngrijire. *Dzise către soții ce era merși, prilejire se-i nemerească* (să-l grijască) N. TEST. 1648). COD. VOR. 84/14, cf. 228.

— Pl.: *prilejiri*.
— V. **prilej**.

PRILEJÍ vb. IV v. **prilesti**.

PRILEJUÍ vb. IV. **1.** Tranz. A permite, a determina, a constitui o ocazie (nimerită, favorabilă) pentru ceva; a ocaziona. *Prezența simultană a norilor și a lunii pe cer prilejuiește lumii spectacolul ei cel mai încărcat de ... frumusețe.* BOGZA, C. O. 52. *Adunările de dare de seamă și alegeri prilejuiesc îmbinarea experienței conducătorilor cu experiența masei membrilor de partid.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 805. *Lucrări practice deosebit de interesante prilejuiesc determinarea purității și greutății boabelor de semănat.* CÎ 1962, nr. 685, 3/1. *Turturelele prilejuiesc frumoase partide de vînătoare.* VÎN. PESC. august 1964, 21. *Eliberarea de spaimă prilejuiește eroului revitalizarea valorilor umaniste din arta sa.* T iunie 1964, 71, cf. ib. mai 1964, 100. *Festivalul a prilejuit invitarea unor faimoase formații de muzică din diverse țări.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 10/7. ◆ Refl. impers. (Rar) A se ivi ocazia nimerită, favorabilă. *Era într-adevăr hotărît să mulțumească pe Herdelea cînd i se va prilejui.* REBREANU, I. 350.

2. Tranz. A fi cauza, pricina **(I 1)**, mobilul[1] **(4)** a ceva, a da naștere; a pricinui **(1)**, a cauza, a produce, a provoca, (rar) a prileji **(2)**, (învechit) a pricini **(1)**. *Fiecare lucrare nouă ne prilejuia discuții, cînd mai așezate, cînd mai aprinse.* VLASIU, D. 37. *Acest mod greșit de a vedea evoluția țării noastre i-a prilejuit lui Ibrăileanu o serie de abateri și inconsecvențe serioase.* RALEA, S. T. III, 191. *Transpunerea este atît de perfectă încît a prilejuit în decursul anilor nenumărate neînțelegeri.* S iulie 1960, 45. *Substanța nuvelei e prilejuită de evocarea unor întîmplări caracteristice din preajma eliberării.* ib. august 1962, 38 *Toate acestea ... ar putea prilejui un spectacol greoi.* T decembrie 1962, 50. *Putem cunoaște ceva din dezbaterile publice și interioare prilejuite, astăzi, în occident, de problemele arzătoare ale teatrului.* V. ROM. decembrie 1964, 129.

3. Refl. (Regional; despre oameni) A se nimeri **(2)**. *Le-a spus ce era să pățească și cum s-a prilejui el pe acolo ... și l-a scăpat.* PAMFILE, DUȘM. 161.

— Prez. ind.: *prilejuiesc*.
— **Prilej** + suf. *-ui*.

PRILEPSÍ vb. IV. Refl. pas. (Învechit, rar) A se constata în mai multe rînduri; a se repeta **(1)**. *Cînd să va găsi pîine amestecată cu făină stricată neagră și ră ... și dacă asăminea abatere să va prilepsi la o pitărie păr la trei ori ..., ctrmuirea va fi în drep-*

tate de a tnchide ace pitărie (a. 1848). FURNICĂ, D. C. 432.

— Prez. ind.: *prilepsesc.*

— Cf. ngr. πρόληφα „a lua și a aduce înainte".

PRILESTÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Învechit; și substantivat) (Om) înșelător, amăgitor. Cf. prilesti **(1)**. *Bărbatul strîmbu și prilăsteț gunoseaște-se D*[o]*mnulu.* PSALT. HUR. 3[v]/12. *Bărbatul cruntu și hicleanu (prilăsteț* H, înșelătoriu D) *spurcăciure-i Domnului.* PSALT. 6. *Mare prilesteață ce ești.* CANTEMIR, ap. TDRG, cf. ANOR. CAR.

— Pl.: *prilesteți, -e.* — Și: **prilăstéț, -eáță** adj.

— **Prilesti** + suf. *-eț.*

PRILESTÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) amăgi, a (se) înșela; tranz. spec. a ademeni, a seduce. *Vrea-voru se prilăstească vriurii grăindu deșertu.* COD. VOR. 168/2, cf. 228. *În dzi de grija mea dzeul cerșiiu, cu mărule meale noaptea tntr-însu, și nu prilăstilu fuiu.* PSALT. 152. *Ziseră lor fariseii: au și voi v-ați prilăstit?* CORESI, EV. 197. *Vin cu meșterșug ca noi să ne prilăstească, iară noi să fim adevărați tn dragoste.* id. L. 424/12. *Rădică șarpele și tntră tn elu și prilăsti Evva și Evva tnșelă Adam* (a. 1619). GCR I, 56/12. *Muierea Eva de șarpe fu prilăstită.* VARLAAM, ap. TDRG. *Cumu-i bărbatul de mearge de o smomeaște și o prilesteaște.* PRAV. 197. *Să am zice că păcat n-avem, singuri ne prilestim și adevărul nu iaste tntru noi.* N. TEST. (1648), 193[r]/28. *Pentru libovul cel mult ce-i arăta tmpăratul și cinste s-au prelestit de s-au lepădat de D*[o]*mnul H*[risto]*s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173[r]/11. *Omul ... carele ne au prelestit ca să ne surpe pre noi să-l piiardem pre el.* BIBLIA (1688), 237[2]/3. *Sînt direpți, să laudă și să arată ca pre prostul nărod să prilăstească* (a. 1691). BV I, 317, cf. ANON. CAR. *Iată cum ti prelăsti diavolul așa lesne.* ANON. CANTAC., CM I, 167. *Și nici acele feliuri de tnșălăciuni prelistea pre domn, că faptele și apucăturile lor nu răspundea ziselor* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 145/1. *Unde iaste tnșălătorul acela carele au prelestit pre feciorul tmpăratului?* VARLAAM-IOASAF, 106[r]/19. *Iubit tncă și de ostași (mai nainte de a-i prilosti pre aceștia Filipp).* ȘINCAI, HR. I, 20/28, cf. CLEMENS, LB. *Cum nu simți tu răul care te prilostește?* PANN, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Că ea-i smomea spre dinsa pentru daruri Și-i prilostea cu vorbe unse-n miere.* MURNU, O. 313, cf. TDRG, CADE. *Că e lumea-nșelătoare Și foarte amăgitoare, De-nșală și amăgește Și pre toți ti prilostește.* TEODORESCU, P. P. 101. *Un om bogat a fost avtnd numai o fată, și s-a tntîmplat că a prilostit-o zmeul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 235.

2. Refl. (Învechit, rar; în forma *prilosti)* A se deprava, a se degrada, a decădea. *După pilda craiului lumea se prilostește.* ȘINCAI, HR. I, 13/39.

3. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit; în forma *prilăsti)* A calomnia, a defăima; a profera. *Carele nu prilăsteaște cu limba sa nece face apropelui său reu.* PSALT. HUR. 9[v]/4. *Vrea aceaia să prilăstească ocări ... vrăjmaș aceaia fi-vor lu H*[risto]*s.* CORESI, L. 436/10.

4. Tranz. și refl. (Regional; în forma *prilosti)* A (se) sluți, a (se) schimonosi (Brașov). Com. I. PANȚU. *L-a prilostit D*[umne]*zeu.* id. ✦ Refl. A face grimase; a se strîmba (Brașov). Com. I. PANȚU. *Ce te prilostești?* id.

5. Refl. (Învechit, rar; în forma *prelesti)* A se strădui, a se osteni **(3)**. *Că eu hiind lipsit de mă țiiu cu un meșterșug sărăcesc și ticăit, tn zădar că te prelestești, o, omule!* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133[v]/22. *Nu te prelesti, o, omule, a te ruga că nice iaste D*[u]*mn*[e]*dzău ..., ce numai nărocul fiecăruia om.* id. ib. noiembrie 153[v]/28.

— Prez. ind.: *prilestesc.* — Și: **prilostí, (învechit) prilejtí** (ANON. CAR.), **prilăstí, prelăstí, prelestí, prelistí,** (regional) **prilistí** (SCRIBAN, D.) vb. IV.

— Din slavonul **прѣлъстити.**

PRILESTÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Amăgit, înșelat; spec. ademenit, sedus. *Și dzisă către nărod: o, oameni orbi și prelestiți, ascultați calea dreptății.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30[v]/11. *Au prorocit că va să vie tmpăratul cel mare și tare, dar n-au ascultat prilăstiții și amăgiții oameni, nici au crezut* (a. 1747). GCR II, 39/17. *Cei din Țeara Birsei a remas prilostiți și multă gălceavă au făcut.* ȘINCAI, HR. III, 198/5. *Ajunge atîta că coconița Prilăstită așa fu de bunișoară ... Călugării doară Pentru dînsa ar fi fost să să omoară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 288, cf. LB, POLIZU, DDRF, CADE.

2. (Învechit și regional) Aiurit, zăpăcit, năuc **(2)**; scos din minți, smintit. Cf. COD. PUȘC. 84, CADE, RĂDULESCU-CODIN, CONV. LIT. XLIV, 619. ✧ (Substantivat) *Îndrăciții aceia puțin zăbovind, și viindu-și tn ori, iarăși se stropșea și cît putea striga ca niște prilostiți.* ȘINCAI, HR. I, 223/7. *Mă mir ce mai umblați ca niște prilostiți* (a. 1805). IORGA, S. D. XII, 197. ✦ (Regional; despre copii; în forma *prelestit)* Neastîmpărat **(2)** (Șanț—Năsăud). Cf. ALR I 1 568/215.

3. (Prin Bucov. și prin Transilv.; în formele *prilistit, prelestit)* Pipernicit, sfrijit. Com. din BUCOVINA, PAȘCA, GL., COMAN, GL.

4. (Regional; despre oameni; în forma *prilostit)* Care nu are noroc, lipsit de noroc; nenorocos (Crihalma — Rupea). Cf. LEXIC REG. II, 47.

— Pl.: *prilestiți, -te.* — Și: (învechit și regional) **prelestít, -ă, prilostít, -ă,** (învechit) **prilăstít, -ă,** (regional) **prilistít, -ă** (com. din BUCOVINA) adj.

— V. **prilesti.**

PRILÍNGE vb. III v. **prelinge[2].**

PRILÍPCĂ s. f. v. **prelipcă.**

PRILIPTICÓS, -OÁSĂ adj. v. **proliptícos.**

PRILISTÍ vb. IV v. **prilesti.**

PRILISTÍT, -Ă adj. v. **prilestit.**

PRILOÁGĂ s. f. v. **pîrloagă.**

PRILOFORISÍ vb. IV v. **plîroforisi.**

PRILÓG s. n. v. **pîrloagă.**

PRILOGÍ vb. IV v. **pîrlogi.**

PRILOSTEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (se) prilosti, v. prilesti **(1)**. Cf. DDRF.

— Pl.: *prilosteli.*

— **Prilosti** + suf. *-eală.*

PRILOSTÍ vb. IV v. **prilesti.**

PRILOSTÍRE s. f. v. **prilăstire.**

PRILOSTÍT, -Ă adj. v. **prilestit.**

PRILOSTITÓR, -OÁRE adj. v. **prilăstitor.**

PRILÚCĂ s. f. v. **prelucă.**

PRIM[1] s. n. **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) Garnitură din blană (de miel) aplicată pe marginea pieptarelor, a cojoacelor, a căciulilor etc.; bandă, bordură, șnur etc., de obicei dintr-o țesătură frumos lucrată sau din broderie, cu care se ornamentează unele veșminte pe margini, (regional) primblătură. V. premuitură. Cf. ANON. CAR. *Un*

stihariu de allaz alb cu flori cu primuri roșii (a. 1707). IORGA, S. D. XIII, 96, cf. KLEIN, D. 406, DRLU, LB, CIHAC, II, 292, LM. *Îl tivesc cu primă ... mierie.* MARIAN, NU. 251, cf. DDRF. *Iarna poartă ... cușmă din pele de miel negru sau alb, dar acesta are prim negru.* MOLDOVAN, Ț. N. 298. *Dacă haina e de postav negru, roșu, galben etc. este înfrumusețată cu bîrnaș și pre margini cu prem.* LIUBA-IANA, M. 19, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Își pot coase primul, banda de pielicică de miel negru pe la marginea boandei cojocelului (cel de zile mari) și a cușmei albe.* PAMFILE, I. C. 48, cf. 365, CADE. *Cojoacele și bunzile erau foarte căutate, mai ales cojoacele cu plimbu negru.* DIACONU, VR. LX, cf. SCRIBAN, D. *Țilivichie fără mîneci ..., pe dinainte și pe după gît cu plimburi de le zicea lancle și era albe ca de pisică albă.* CONV. LIT. XXIV, 923. *Chieptariu venea strîns pe trup ... Pe margini avea prim negru.* ȘEZ. VIII, 21, com. din BILCA—RĂDĂUȚI, din STRAJA—RĂDĂUȚI și din BRAȘOV, A V 14, 15, 16, 18, 20, VI 26, LEXIC REG. 107.

2. (Transilv.; în formele *primă, primură, primbură, plimbură)* Panglică care se pune la pălărie sau pe care o prind fetele în păr, la haine etc. Cf. KLEIN, D. 406, LB, POLIZU. *Pe pălării se pun primuri late de colori deosebite.* MOLDOVAN, Ț. N. 64. *Pălăriile sînt late în pereți (margine, boldor) și cu prime de mărgele împodobite.* PAMFILE, S. V. 60. *La pălării, la cizme și la bite se prind prime de toate colorile vii și flori.* PRIBEAGUL, P. R. 119, cf. 46, CONV. LIT. XX, 1 015. *Să mă văd la maica fată, Știu-aș prima cum se poartă.* VAIDA, cf. REV. CRIT. III, 166, IV, 145. *Ieși afară, maică dragă, Să vezi domnii cum mă leagă Cu 3 rîfi de primă neagră.* ȘEZ. VII, 167. *Pe cap are o pălărie lată, încungiurată cu primburi roșii și verzi, apoi pene negre.* VICIU, GL. *Măi mîndruțo, mîndro dragă, Numa gura ta mi-i dragă Și primura d'e su barbă.* DENSUSIANU, Ț. H. 147, cf. 245, 261. *Cînd se apropie seara ... fecioriì iau primurile ... din cosițele fetelor.* ȘEZ. XVIII, 120, com. PAȘCA, ARH. FOLK. V, 173, GREGORIAN, CL. 61, TODORAN, GL., ALRT II 62, ALR II 3 354/284, ALR SN IV h 1 204, ALRM SN III h 981. *Poartă plimburi la pălărie.* L. ROM. 1959, nr. 6, 51, cf. A III 4, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 265, FOLC. TRANSILV. I, 115.

3. (Regional; în forma *primă)* Dungă colorată trasă în partea de sus sau de jos a pereților (Someș Guruslău — Zalău). MAT. DIALECT. I, 215.

4. (Regional; în forma *primă)* Marginea plitei (Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

— Pl.: *primuri.* — Și: **primă** s. f., **primb** (LB) s. m., **primblu** (com. din BRAȘOV) s. n., **primbură** (pl. *primburi*), **primură** (pl. *primure* și *primuri*) s. f., **prem, perém** (KLEIN, D. 406, LB), **plimb** s. n., **plimbură** (pl. *plimburi*) s. f.

— Din magh. **prim.**

PRIM[2] subst. v. **primă**[1].

PRIM[3], **-Ă** num. ord. **1.** (Cu valoare adjectivală sau substantivală) (Persoană, obiect, acțiune etc.) care se află la început, înaintea tuturor sau în fruntea unei serii; întîi(ul), (cel) dintîi:

a) (Cu sens temporal) *Nici gîndesc că-ți va fi neplăcut Lutnd firul din prim început.* BUDAI-DELEANU, Ț. 149. *Poamele lor întră ceale prime (dintăiu) se coc în tot anul.* ÎNV. POM. 43/1. *Fenicia comerciantă fu prima care inventă ... și scrierea.* CR (1848), 22[2]/14. *Savurînd nectarul în prima sărutare, Depune a sa viață.* BOLINTINEANU, O. 17. *O primă greșeală ... este încurajarea blîndă a mediocrităților.* MAIORESCU, CRITICE, 82. *Succesul primei ediții a întrecut toate așteptările editorilor.* CARAGIALE, O. III, 9, cf. II, 122. *În prima noapte n-am putut adormi.* DELAVRANCEA, T. 192, cf. 15. *Doar colea-n mai adînc mormînt, E prima noapte de mormînt.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Ce să fie pentru prima oară? — Că ne onorați cu persoana...* BASSARABESCU, V. 76. *Așa a început primul capitol sentimental al vieții mele.* GALACTION, O. A. I, 41, cf. id. A. 18, 419. *E prea inteligent ca să nu se dea în lături la primul avertisment.* C. PETRESCU, C. V. 111. *Era în primul Crăciun după război.* BRĂESCU, O. A. I, 395. *Primul lucru pe care-l fac e să scriu pe o tablă ca asta.* SEBASTIAN, T. 30, cf. 101, 141. *În prima noapte ea povestise pînă la revărsatul zilei.* ARGHEZI, S. VI, 14. *Primele întrebări fură despre ce se petrece la Ministerul de Externe.* CĂLINESCU, S. 378. *Era o lună în primul pătrar, potrivită pentru astfel de încercări.* CAMIL PETRESCU, O. II, 137. *Cei care trădau, trădau de obicei de la primele cercetări.* STANCU, R. A. III, 246. *Ipoteștii cu pădurile dimprejur și oamenii de acolo au fost primii dascăli ai poetului.* BENIUC, P. 17. *Cu o sprinteneală nebănuită ... ajunse primul la ușă.* T. POPOVICI, S. 20. *Din cei plecați la prima bătălie Am mai ajuns la ultima doar doi.* LABIȘ, P. 409. *Curînd după această primă operă împrimată, Chopin scrie un marș.* S februarie 1960, 50. *Prundișul de ametist O să luccască în prima lumină.* ib. ianuarie 1961, 7. *Comuniștii au fost primii care au intrat în gospodăria colectivă.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 77. *Țin minte și acum prima noastră noapte în Deltă.* T februarie 1962, 22. *O dată cu lansarea primilor sateliți artificiali ai pămîntului ... omenirea a pășit în secolul cosmonauticii.* GEOLOGIA, 7. *Regizorul ... s-a străduit ... să acopere golurile de construcție și de dialog ale acestui prim act.* T iunie 1964, 76. *I se perindau în minte ... primii ani ai tinereții lui zbuciumate.* ib. ianuarie 1965, 24. *Impresia primă, pregnantă este cea a dinamismului economic.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893. *Primul dintre marile curente apusene care au lăsat urme importante în muzica noastră a fost neoclasicismul.* M 1968, nr. 1, 6. *Este un om de o conștiință rară, totdeauna primul la post.* ib. nr. 6, 26.

◇ (Adjectival) *Prima tinerețe* (sau învechit și familiar, *junețe)* = întîia perioadă a tinereții, care urmează imediat copilăriei. *În prima junețe a femeilor, mîinile lor sînt roșii și îmflate.* CR (1848), 15[2]/48. *Mulți scriitori, ajunși mai tîrziu romancieri mari, au tipărit, în prima tinerețe, romane, pe care apoi nu le-au lăsat uitate.* IBRĂILEANU, S. L. 148. (Adjectival) *Primă audiție* = executare pentru întîia oară, în fața publicului, a unei bucăți muzicale; p. ext. (concretizat) bucată muzicală astfel executată. *Cînd scrie despre prime audiții, profilează uneori totul ca printr-un văl.* M 1962, nr. 2, 4. *Dirijorii acordă o atenție deosebită programelor cu prime audiții.* ib. 1965, nr. 1, 2. (Loc. adj. și adv.) **În primă audiție** = (care se execută) pentru prima oară în fața publicului. *A prezentat un cîntec, în același gen, în primă audiție.* ib. 1968, nr. 5, 20. (Adjectival) *Prim ajutor* = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat (înainte de a fi transportat la spital). *Rănițiì veneau foarte grăbiți la posturile de prim ajutor.* SADOVEANU, O. VI, 494. *Primul ajutor constă în transportarea bolnavului la medic.* BELEA, P. A. 151. (Adjectival; regional) *Ziua primă* (și substantivat, f.) = cea dintîi zi a lunii. Cf. ALR I 199/160, 178, 194, 578. *Prima lu mai.* A II 6. *Oare în ce zi pică prima?* MAT. DIALECT. I, 89. ◇ Loc. adv. (Adjectival) **În primul rînd** (sau, rar, **loc)** = înainte de toate, mai întîi. *Cred că, în primul loc, n-avea nici o dragoste către școlari.* GALACTION, A. 27, cf. 156. *Trebuie să ai grijă, în primul rînd, de sănătatea dumitale.* VLASIU, D. 165. *Alexandru Macedonski a fost, în primul rînd, un descriptiv.* VIANU, A. P. 242, cf. 327, 384. *Ca tovarăș trebuie, în primul rînd, să înveți să taci.* STANCU, R. A. III, 26. *În primul rînd, relațiile de producție capitaliste duc la izolarea oamenilor de știință.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 52.

efort care nu este numai al mîinilor, ci, în primul rînd, al spiritului. T iunie 1964, 86. ◆ (Adjectival) *Materie primă* (sau, neobișnuit, *material prim)* = material brut destinat prelucrării și fabricării unor produse finite. *Să cheltuiască cît mai puține materii prime.* IONESCU-RION, S. 185. *Pe urmă nu s-a mai găsit material prim.* CAMIL PETRESCU, U. N. 54. *Impozitul pe cifra de afaceri se va putea trece și aplica de la produsul fabricat la materia primă.* LEG. EC. PL. 156. *Prețurile urcă, fabricile zac demontate, materiile prime dispar.* H. LOVINESCU, T. 284. *Li se distribuie materie primă care le creează timpi morți.* PREDA, R. 128. *Subsolul reprezintă o sursă inepuizabilă de minerale utile și materii prime necunoscute pînă în prezent.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 57. ◆ Spec. (Adjectival) Originar **(1)**, primordial, primar² **(I 2)**. *Ținerea și lungirea vieții ... s-ar putea acuma dobîndi numai prin proțesuri hemice, prin ajutoriul primei materii.* VASICI, M. I, 10/17. *Fondul prim al caracterului său a fost mai curînd optimismul.* GHEREA, ST. CR. I, 120, cf. IONESCU-RION, S. 306. *Aceștia au pierdut natura lor primitivă, și-au schimbat și fondul prim bun care-l aveau.* BART, S. M. 25. *Un prim instinct de conservare îl îndemnă s-o ascundă.* CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Zone ale procesului de unde apar impulsurile prime.* V. ROM. decembrie 1964, 128. ◆ (Geol.; adjectival; învechit, rar; cumulînd și ideea de spațiu) Paleozoic **(1)**. *Depozitele ... cuprind resturi de moluște și zoofite, lucruri ce nu pot ca să se afle în depozitele prime.* COBÎLCESCU, G. 68/3. ◆ (Familiar; cu valoare adverbială; la f. art.) În primul rînd, mai întîi; primo. *Pînă acum nu mi-a trecăput nici unul pe mînă să nu iasă, prima, procopsit.* CONV. LIT. XI, 62. *Eu, dacă vrai să știi, puteam să fiu, prima, polițist ... fiindcă eu simt omul de departe.* DAVIDOGLU, M. 22. ◆ Compus: (Bot.; adjectival; rar) **prima-iubire** s. f. sau **primul-amor** s. m. = cununiță-albă *(Campanula fenestrellata).* BORZA, D. 38. ◆ (Substantivat, f.) Numele unei plante de grădină nedefinite mai de aproape. *Micsandrele, garoafele, primele ... erau vestite în tot orașul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 304.

b) (Cu sens spațial; adesea cumulează și ideea de timp) *Prima notă. Un catastih ... în care se însemnează vînzările ce se fac.* IARCU, D. S. II, 439/1. *Acea liniște adîncă ... aui de fipetele copiilor cînd zăriră primul liliac.* DELAVRANCEA, S. 267. *Vreau s-omor! Și plumb a tras în primul trecător.* COȘBUC, P. I, 140. *Prima pagină.* C. PETRESCU, C. V. 158. *Se zice că el ar fi făcut prima casă cu două rînduri din centrul orașului.* BRĂESCU, O. A. I, 109, cf. II, 50. *Fiecare, afară de primul, privi în jumătatea cefii celuilalt.* SAHIA, N. 73. *Prima stradă pe care o cercetăm e o cale îngustă și cotită.* SADOVEANU, O. IX, 230, cf. XI, 37. *S-a urcat, întocmai ca o veveriță, în primul copac mai înalt.* STANCU, R. A. III, 54. *Suprafața primei încăperi era acoperită de un covor foarte mare.* PREDA, R. 230, cf. 44. *Am urcat la primul etaj.* BARBU, P. 36. *Intră în prima cameră.* V. ROM. decembrie 1964, 66, cf. ib. octombrie 1964, 3. ◇ (Adjectival) *Prim-plan* = prezentare a detaliilor unor personaje, unor obiecte etc., într-un film cinematografic. Cf. LTR². ◆ (Muz.; substantivat) Interval, pe aceeași treaptă, format de două sunete cu aceeași denumire. Cf. IVELA, D. M.

c) (Cu sens calitativ, valoric, ierarhic etc.) *Ei au cugetat la prima necesitate.* CR (1848), 8²/38, cf. 25³/1. *Este o necesitate de prima ordine pentru echilibrul european.* MAIORESCU, D. V, 9. *La mine, aceste articole sînt de prima calitate.* SADOVEANU, O. X, 605. *A păzi unitatea partidului ... este prima cerință a fiecărei organizații și a fiecărui membru de partid.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 43. *O interpretare care o situează definitiv printre personalitățile artistice de primă importanță în teatrul nostru.* T decembrie 1964, 56. *Pictura ... folosește* [peisajul] *ca fundal ..., tapițeria și-l apropie dominant, ca centru de interes prim.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 7/2. *Prima clasă d'e grîu.* ALR SN I h 84/102. *Prima grîului.* ib. h 84/531, cf. ib. h 84. ◇ (Adjectival) *Prim-amorez* = actor care interpretează rolul principal de tînăr îndrăgostit; june prim. *Vechiul prim-amorez de la Galați nu făcea deloc de militar.* GALACTION, O. 131. *Peste un an, doi, îl vezi jucînd rol de prim-amorez.* C. PETRESCU, C. V. 211. *Se credea frumos, seducător și-și dușmănea colegii din teatru cărora li se dădeau roluri de primi-amorezi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 109. ◇ (Adjectival; precedă nume de funcții, de meserii, de profesii etc., indicînd gradul cel mai înalt în ierarhia acestora) *Fusese numit prim-secretar la ambasada din Constantinopol.* GHICA, A. 10. *Marele logofăt ...* [era] *prim-cancelar al statului.* HASDEU, I. V. 31. *Mă duc de scol din somn pe primul procuror.* GALACTION, O. A. I, 91, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 283. *Prim-notar.* NOM. PROF. 74, cf. 75, 77. *A venit noul prim-secretar de partid.* BENIUC, V. CUC. 36. *Prim-topitorul își aruncă privirea în direcția opusă cuptorului.* PREDA, R. 125. *Are la activ o carieră bogată în realizări, întemeiată pe experiența cîștigată ca prim-dirijor.* M 1962, nr. 4, 37. *Avem de a face cu o serie de termeni: dregători, boieri, sfetnici și prim-sfetnici.* STOICESCU, S. D. 26, cf. 29, 73. (Substantivat) *„Primul" era creatura țărăniștilor.* în SCL 1973, 45. ◇ (Adjectival) *Prim-ministru* = președintele Consiliului de Miniștri; (în unele țări) premier **(2)**. *Întîiul prim-ministru al României Unite proclama tristul și durerosul adevăr că brațele țăranului constituiau capitalul proprietarilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 211. *Un prim-ministru, un multimilionar.* GALACTION, O. A. I, 148. *Ei, fă-mă prim-ministru, să te locuiesc eu de grevă!* BRĂESCU, O. A. I, 322. *Primul ministru, plin de humor ..., îi zise condolent ...* CĂLINESCU, S. 10. (Substantivat; eliptic) *Aflară de la ziariști, care la rîndu-le îi trăseseră de limbă pe ușierii ministerului, că într-adevăr „primul" sosise la 8 fix acolo.* PAS, Z. IV, 69. ◇ (Familiar; adjectival; la f. art.; cu valoare de superlativ) *Eu, dom' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chile mastică prima.* CARAGIALE, O. I, 85. *Să-mi cumpărați de 5 lei icre negre tescuite prima și de 1 leu măsline mari și mici amestecate.* id. ib. VII, 426. *Ai văzut zarzavaturile. Prima! Ca dînsa nu mai are nimeni.* SADOVEANU, O. VI, 554. *Dănilă alege brînza cea mai prima.* id. ib. XVI, 116, cf. SCL 1973, 45. *Vin nouă ciobani De la Poienari, Tot prima-primari.* MAT. FOLK. 3. *Grîu prima.* ALR SN I h 84/172. (Întărit prin sinonimul „întîi") *Și ți-a adus matale un burduf de brînză prima întîi, care nu se mai află pe lume.* SADOVEANU, O. XVII, 375. ◆ (Regional; substantivat, f.) Partea cea mai valoroasă, de cea mai bună calitate din ceva (Măgura — Bacău). Cf. ALR SN I h 84/531. *Prima grîului.* ib. ◆ (Adjectival; despre instrumente, voci sau instrumentiști) Care execută, în general, melodia principală, dominantă. *Nimica, Siniore, respunde primul violon.* CR (1846), 31²/31, cf. IVELA, D. M. *A auzit ... un cvartet compus din violină primă, secundă, flaut și violoncel.* CĂLINESCU, C. O. 298. *În orchestră naiul ... dublează melodia viorii prime.* ALEXANDRU, I. M. 74. ◇ Fig. *Cînd la Budapesta avem această vioară primă, cu ce am putea să răspundem la București?* GALACTION, A. 321.

2. (Mat.; adjectival; despre unele simboluri) Marcat printr-un semn în formă de accent, care deosebește două cantități corelative notate prin același simbol. *A', a'' ... se citesc a prim, a secund.* ELEM. ALG. 12/16. ◆ (Substantivat) Semn, în formă de accent, care deosebește două cantități corelative reprezentate prin același simbol. Cf. CADE.

3. (Mat.; adjectival; în sintagma) *Număr prim* = număr natural divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși. *Lista numerilor primi este nelimitată.* CLIMESCU, A. 88, cf. 87, BARCIANU. *Se numesc prime între ele numerele al căror cel mai mare divizor comun este unitatea.* ALGEBRA X, 101, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *primi, -e.*

— Din lat. **primus, -a, -um,** fr. **prime.**

PRIMÁ vb. I. Intranz. A avea întîietate, prioritate față de ceva sau de cineva, a ocupa primul loc,

a fi pe primul plan. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Natura adesea — dacă nu primează — e pe acelaşi plan cu dragostea.* IBRĂILEANU, S. L. 157, cf. 63. *Interesul părinţilor prima faţă de fericirea copiilor.* C. GANE, TR. V. 287. *Scopul patriotic primează asupra susceptibilităţii.* CĂLINESCU, C. O. 275, cf. 84, 90. *Poate că „Trîntorul" ar fi să fie o trecere de la nuvela funambulescă spre nuvela în care faptul ar fi să primeze.* CONSTANTINESCU, S. I, 360. ◇ Tranz. *Alte privilegii generale sînt primate de către privilegiile speciale.* HAMANGIU, C. C. 435. *Şi tocmai această condiţie care ar trebui să primeze pe toate, e uitată la noi.* PETICĂ, O. 388. *Această consideraţiune primează pe celelalte.* ŞĂINEANU, D. U. *Cînd eşti tînăr, acţiunea primează totul.* H. LOVINESCU, T. 387. ◆ (Învechit, rar) A se remarca, a se distinge, a se evidenţia. *Între cavalerii poloni, primau doi fraţi din familia strălucită a Strusilor.* ASACHI, S. L. II, 91.

— Prez. ind.: *primez.*

— Din fr. **primer.**

PRIMADÓNĂ s. f. Prima solistă dintr-un teatru de operă sau de operetă (care joacă roluri principale). *Cînd o modulaţie hromatică aluneca asupra buzelor primei donii, atunci un fel de groază ... se rătăcea pe ochii şi fruntea aceştii femei.* GTN (1836), 36¹/20, cf. VALIAN, V. *Se jurase de cu seara a pune să plătească amenda pe cel dăntăi ce nu va veni la timp şi chiar însuşi pe ... prima dona.* CR (1846), 31²/24. *O primadonă cunoscută ici la noi.* CALENDAR (1855), 176/23, cf. POLIZU. *Un impresariu care posedă două primadone, doi tenori şi doi bariloni are un avantagiu îndoit.* FILIMON, O. II, 218. *Bravo! cîntaţi ca o primadonă!* ALECSANDRI, T. I, 289. *Port cu mine o ladă de bilete dulci şi de păr ... castaniu de la o primadonă germană.* BOLINTINEANU, O. 364. *Cîntau ... primadona Bianchi şi baritonul, nu mai ţin minte cum îl chema.* CARAGIALE, O. I, 3. *Îi vorbeşte de noua trupă a operei, de o primadonă celebră care vine într-adins numai de dragul nostru.* DELAVRANCEA, S. 143, cf. DDRF, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *A proclamat-o, în aplauzele tuturor, primadonă diletantă.* REBREANU, I. 68, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Te văd amorezat ca o primadonă.* GALACTION, O. 136. *Aci slobozea o notă ascuţită şi plîngătoare, ca o primadonă oftigoasă, aci cîrtia iute şi scurt ca o găină spăriată de hultan.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 59, cf. id. P. O. 84. *E încrezută ca un plutonier-major şi a fost primadonă.* VLASIU, D. 54. *Rîdeam cu poftă ... de primadoncle vestejite, care cîntau cu gesturi simetrice imnuri patriotice.* BRĂESCU, O. A. II, 123, cf. I, 276. ◇ (Glumeţ) *Nu te poţi arăta la o fereastră fără să nu înceapă să-ţi urle un minavet sau o primadonă de doi, trei anişori.* GHICA, ap. CADE. ◇ Fig. *Prin urmare fasolea era primadona bucatelor.* BOLINTINEANU, O. 294.

— Pl.: *primadone.* — Scris şi: (după it. şi fr.) *prima donă* (gen. — dat. *primei donii).*

— Din it. **prima donna,** fr. **prima donna.**

PRIMÁJ s. n. Bonificaţie, la frahtul maritim, acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. Cf. I. PANŢU, PR. 6.

— Pl.: *primaje.*

— Din fr. **primage.**

PRIMÁN s. m. (Învechit, prin Transilv.) Şcolar din primele clase, elev începător. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, COMAN. GL.

— Pl.: *primani.*

— Din lat. **primanus,** germ. **Primaner.**

PRIMÁR¹, -Ă adj. (Învechit) Care se află la început, înaintea tuturor sau în fruntea unei serii; dintîi, prim³ **(1).** *Nu pomeni ale noastre fărădelegi primari* (deainte V, ceale deîntîi c² D, întăile H). PSALT. 164. ◇ (Regional) *Cale primară* = prima vizită pe care o fac tinerii căsătoriţi (şi părinţii mirelui) părinţilor miresei, la cîteva zile după nuntă. *Mergînd pre calea primare la socri ..., le-a povestit făr' de sfială urîciunea ce are fiica lor asupră-i* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 17, cf. LB, BARONZI, L. 103, CIHAC, I, 217. *Întîiaşi dată venise ea la Neamţ, de cale primară, ...cum se zice la noi.* CREANGĂ, O. 280, cf. MARIAN, NU. 740, DDRF. *La săptămîna după nuntă, însurăţeii se duc la părinţii fetei de îi dau prima vizită, ca gospodari, această vizită se cheamă de cale primară.* ŞEZ. I, 35, cf. IORDAN, G. 159, CADE, H III 20, IV 90. *Aşteaptă fratele ca la săptămîna să vie de cale primare, dar n-a venit.* SBIERA, P. 49. (Curent) *Văr primar* sau *vară primară* = persoană considerată în raport cu copiii fraţilor şi surorilor părinţilor ei; (regional) văr primăverel[2]. *Sîntem veri premar*[i] *celui dus de lume* (începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 21. *Iară vara premare sau vărul premare al maichei meale iaste-mi unchiu mic şi leale mică.* PRAV. GOV. 95ʳ/10, cf. 94ᵛ/6. *De se vor amesteca veri premari, pocaanii 12 ai şi melanii cîte 170 în zi* (a. 1640). C. CR. 145/30. *Muma acestuia era vară premare cu M*[a]*ria.* N. TEST. (1648), 173ᵛ/27. *Văr premare lui Cosar, împăratul de Armenia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 38ᵛ/1. *Roman Vodă au născuit la craiul leşăscu, Cazimiriu, fiindu-i văr primare.* N. COSTIN, L. 224. *Toma spătariul Cantacuzino, fiind văr primare Brîncovanului, îl ţine Brîncovanul ca pre un fiiu al său.* NECULCE, L. 230, cf. 87. *Acolo fiind şi Bădica comisul, văr primare cu Preda.* R. POPESCU, CM I, 272, cf. 186, IORGA, S. D. VII, 118. *I-au fost văr primar din doi fraţi.* ŞINCAI, HR. I, 50/24, cf. 230/19. BUDAI-DELEANU, Ţ. 149, LB, TDRG, CDDE. *La cei sînt mari, Cu noau(ă) ciobani, Tăţ(i) ts veri primari.* VASILIU, C. 24. *Cei mai mari Îs veri primari; Cel mai mic E streinic.* FOLC. TRANSILV. I, 327. (Fig.) *Dar şi cucul bine are, Că i-i slurzul văr primare.* PAMFILE, C. Ţ. 229. *Nici ea nu-i străină tare, Că cucu e văr primare, Pupăza e soră dulce.* T. PAPAHAGI, M. 39. (Învechit) *Fraţi primari* = fraţi născuţi din aceiaşi părinţi; fraţi buni. *Fraţii primari iau parte în amîndouă liniile* [la partaj], *uterinii sau consîngenii, fiecare în linia sa numai.* HAMANGIU, C. C. 162.

— Pl.: *primari, -e* şi (învechit, f.) *primari.* — Şi: (învechit şi popular) **primáre,** (învechit) **premár, -ă, premáre** adj.

— Lat. **primarius.**

PRIMÁR², -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Rar) De primă importanţă, de primă însemnătate, de prim rang, de bază. *Aşa la dregătorii primare Vin întriganfi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 342. *Cînd omul se-ndoieşte de un princip primar, Nimica nu mai crede, căci nu mai înţelege.* BOLINTINEANU, O. 154. *Elementele primare din Sadoveanu sînt: poezia naturii şi spiritul pandur.* RALEA, S. T. I, 13. ◇ (Curent) *Medic* (sau *doctor*) *primar* (şi, rar, substantivat, m.) = cca mai înaltă treaptă în ierarhia medicală, care se obţine prin concurs; medic care a obţinut această treaptă. *Primariul doftor.* VULCAN, T. 12. *El poartă grijă ca să facă primarii la vremea hotărîtă vizitele, ca să-şi împlinească datoriile lor medice şi hirurghice.* CUCIURAN, D. 6/5. *La întîmplare de epidemie el este datoriu să se sfătuiască cu doctorii primari.* id. ib. 6/11. *Are pentru tratafia bolnavilor, în secţia boalelor interne, un medic primariu.* C. VÎRNAV, H. 80/28, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Doctorul primar mi-e prieten.* CĂLINESCU, S. 134, cf. DEX. ◆ (Învechit; despre stele) De primă mărime (şi strălucire); p. ext. (despre aştri) care are mişcare proprie în jurul soarelui. *Planetele primare se învîrtesc împrejuru soarelui.* M. DRĂGHICI, F. I, 44ʳ/10, cf. III, 7ʳ/2. *Cele secundare se întorc pe după una dintră planetele primare şi mijlocit cu aceasta pe după soare.* RUS, I. I, 6/20, cf. 6/17. *Stelele nu au toate aceeaşi strălucire. Acelea a căror strălucire este mai vie se zic primarii sau de prima mărime.* DRĂGHICEANU, C. 9.

2. De (la) origine; originar **(1),** prim³ **(1 a),** primordial, iniţial. *Primarile lui necesităţi au fost cele trupeşti, precum foamea.* SĂULESCU, HR. I, 26/7. *Răzbunarea lui are vigoarea forfelor primare şi tenace.* LOVINESCU, S. I, 4, cf. 128. *Veacurile creştine primare.* GALACTION, O. A.

I, 146. *Sînt seri în care turlele ascuțite ale bisericilor par vechi și primare antene.* BOGZA, C. O. 9. *Simțeam cum muntele crește Din străfunduri primare.* HOREA, C. 109. *Parc-am ieșit din haosul primar al pămîntului.* S ianuarie 1961, 10. *Atît Aglae cît și Olimpia, la care nu întîlnim simptome maladive, întruchipau totuși forme primare de înverșunare în direcția parvenirii.* V. ROM. octombrie 1964, 83. *Toate aceste sentimente autentice mătură ca un val calculele meschine, egoismul primar.* T decembrie 1964, 56. ✦ (Med.) Care constituie prima fază în evoluția unei boli. *În majoritatea cazurilor, acest complex primar evoluează spontan.* ABC SĂN. 363.

3. (În sintagmele) *Învățămînt primar* = formă de învățămînt cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline și care constituia prima treaptă în vechea organizare a învățămîntului public. V. e l e m e n t a r. *Curs primar* = primul ciclu școlar, format din 4—7 clase, în vechea organizare a învățămîntului public. *În cursul primar i se mai întîmplase o dată ca din aceeași pricină mintea lui să nu poată limpezi o confuzie fonetică.* PREDA, R. 116. *Clasă primară* (și, popular, substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi.* CARAGIALE, O. II, 68. *Acolo și-a făcut el cele patru clase primare.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 20. *În mintea lui se închega o amintire îndepărtată, din clasele primare.* BASSARABESCU, V. 24. *Am făcut, în satul meu natal, două clase primare.* GALACTION, A. 28, cf. 8. *Am luat premiul întîi în toate clasele primare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 561. *Aveam ... un furier, caporal cu patru clase primare.* BRĂESCU, O. A. II, 370. *N-a putut isprăvi trei clase primare.* SADOVEANU, O. XI, 457. *O lume ... clasa-ntîi primară, Cu omuleți mustind de viață.* BANUȘ, P. 219. *Țurlea le arătă diploma sa de șapte clase primare.* PREDA, R. 26, cf. id. M. 150. *Am terminat cinci clase primare la Turda.* S ianuarie 1961, 5. *Școală primară* (și, popular, substantivat, f.) = școală de învățămînt primar; p. e x t. clădire în care se predă această formă de învățămînt; (regional) școala primăriei. Cf. POLIZU. *Artistul ne arată mai întîi ce legături strînse erau, încă din școala primară, între cei doi prieteni.* CARAGIALE, O. III, 71. *Am învățat cu el în școala primară.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 81, cf. BARCIANU. *Are doi nepoți la școala primară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 274. *Sîntem în preajma unei școli primare.* SADOVEANU, O. IX, 310, cf. V, 8. *Mamă-sa murise de mult, de cînd era el în școala primară.* CĂLINESCU, E. O. I, 22. *Căci mă salut, pe rînd, cu anii mei De la primară pîn' la cătănie.* V. ROM. ianuarie 1954, 129. *Fuseseră colegi la școala primară din sat.* BENIUC, M. C. I, 69. *7 școli primare, o tăbăcărie și o moară.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1/1. (Învechit, rar) *Învățător primar* = învățător care funcționa într-o școală primară. *Povețe și sfaturi pentru a pregăti pe învățătorii primari la cariera lor.* BREZOIANU, Î. 3/5.

4. Care este simplu, elementar; p. e x t. (peiorativ) care este neevoluat, rudimentar, simplist. *Situația este ... mai complicată decît se judecă în mod primar de către lume.* CAMIL PETRESCU, U. N. 111. *Concepția ta despre instinct este primară, dar ... este concepția curentă.* id. T. III, 323. *Prepozițiile simple constau dintr-un singur element, de cele mai multe ori o așa-numită prepoziție primară.* SG II, 92. *Totul a lăsat o impresie de forță brutală, primară.* M 1962, nr. 4, 38, cf. M. D. ENC., DEX.

5. (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și poate servi ca element de bază pentru formarea de derivate cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; primitiv. *Aproape toate adjectivele primare fac pluralul cu -uri cînd sînt substantive.* LL I, 107. *Din fondul principal fac parte nu numai cuvinte primare, nederivate, ci și cuvinte derivate sau compuse.* GRAUR, I. L. 93, cf. FORM. CUV. I, X, DEX. ✦ Care are, păstrează forma sau valorile originare. *E vorba de interjecții primare cărora cu timpul li s-a precizat și diferențiat înțelesul și întrebuințarea.* GRAUR, E. 59.

6. (Despre elemente și compuși chimici) Care are o singură valență satisfăcută de un anumit element sau radical. *Fosfat primar de K sau diacid.* MACAROVICI, CH. 113. *Carbon primar.* id. ib. 436. *Se deosebesc hidrazine primare ... și hidrazine secundare.* id. ib. 590, cf. DEX.

II. (Geol.; astăzi rar) **1.** Adj. Paleozoic **(1).** *Tereinul primar; aici se găsesc rămășițuri împietrite de moluști (melci, scoici), de pești.* BARASCH, M. II, 16/20, cf. LTR[2], DM, M. D. ENC., DEX.

2. Subst. Paleozoic **(2).** *Diviziunea ulterioară, după criterii stratigrafice ... a condus la numirile: arhaic, algonkian, primar, secundar, terțiar, cuaternar.* LTR[2] VII, 275.

3. Subst. Paleozoic **(3).**

III. S. m. **1.** (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Reprezentat (ales) al conducerii centrale, în orașe și comune, cu atribuții administrative și de poliție, (învechit și regional) b i r ă u, c h i n e z, j u d e, (învechit) p r o c a t o r, v o r n i c, (turcism învechit) m u d i r; (în noua organizare administrativ-teritorială a R. S. România) președintele comitetului executiv al consiliului popular municipal, orășenesc sau comunal; (neobișnuit) primărie **(2).** *Cin' te-ai socoti că sînt prietenii tăi ăi buni ș-ăi d-aproape? Stăpînirea? Ctrmuitorul? Premaru?* JIPESCU, O. 29. *O să ne nuntească satul cu fata primarului.* DELAVRANCEA, S. 57. *Mai bine că n-am învățat, mă făceam vrun primar și-nfundam pușcăria.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 97, cf. DDRF. *De v-ați pune-n cap cu toții Eu aș fi primar în sat!* COȘBUC, P. I, 204, cf. II, 205, ALEXI, W., TDRG. *Premarele satului, un tînăr holtei.* ȘEZ. XII, 34. *Domn'le primar, eu ți-am mai spus: nu e treaba nimănui ce fac eu cu munca mea.* PETICĂ, O. 206. *Primaru dac-a venit, a găsit că e dreptu meu, păcum și era.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122, cf. 327. *Avuse întîiul schimb de vorbe aspre pentru gangul acesta nou cu primarul.* AGÎRBICEANU, A. 215. *Afacerile comunale le conduce primarul (jude-mare) și notarul.* PĂCALĂ, M.R. 345. *Păi, dom'le premare, las'mneata, că mergem singuri.* GÎRLEANU, N. 147, cf. 11, 138. *Primaru ... li spuse, în adevăr, că boieru o să vie azi.* BUJOR, S. 113. *Primarul ... caută să-și păstreze demnitatea.* REBREANU, I. 13, cf. id. R. I, 109. *Primarul și jandarmii din comună îl implică bun, nevinovat, într-o hoție oarecare.* GALACTION, A. 172. *Ordonă primarului să împartă tot ce se află în magaziile moșiei.* C. PETRESCU, Î. I, 141. *Mulțumită energiei unui primar tînăr, [orășelul] va fi iluminat electric.* BRĂESCU, O. A. I, 108, cf. 13, 114, NOM. PROF. 67. *Trebuie să fie de față și primarele.* SADOVEANU, O. XII, 509, cf. I, 106, VI, 17. *Funcția de primar era într-adevăr supusă schimbărilor dese.* ARGHEZI, B. 82, cf. 132. *Primarul pare foarte afectat ... și scandalizat el însuși.* CĂLINESCU, C. O. 97, cf. RALEA, S. T. III, 281. *Mi se plînseră și de primar.* STANCU, R. A. I, 194. *Simpli muncitori au ajuns primari, au intrat în conflii, în comitete.* GALAN, Z. R. 20, cf. id. B. I, 49. *De cînd Ioana a fost numită primar mă ocup și de bucătărie.* H. LOVINESCU, T. 301. *Înjura și pe popa și pe primar și pe perceptor.* PREDA, M. 66. *Primarul grîul nostru ne-a schimbat!* LABIȘ, P. 341. *Trăiască părinții orașului nostru, primarul sectorului de verde!* BARBU, P. 114. *Doar premaru' ține răbojul cheltuielilor.* T iunie 1964, 20. *Consiliul comunal va avea un președinte, care va fi, în același timp, primarul comunei.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 489. *Frunză verde baraboi ..., Să punem premar din noi.* MAT. FOLK. 1 416, cf. 1 455. *Doamne, dă-i primarului O căruță cu un cal, Să îl ducă la spital.* FOLC. TRANSILV. I, 420. *Arză-l para focului Pe primarul satului, Pe primar și pe notar.* FOLC. MOLD. I, 142.

2. C o m p u s: (Ornit.; glumeț) **primarul-gălnilor** = uliu *(Accipiter gentilis).* BĂCESCU, PĂS. 141.

3. Numele unui joc de copii în care mai mulți băieți, adunați în jurul unuia dintre ei, îi îndeasă căciula pe ochi și-l lovesc cu palmele în căciulă. Cf. PAMFILE, J.

I, 51. ◇ Expr. (Regional) **A face** (pe cineva) **primar** = a bate, a lovi (pe cineva). id. ib., cf. 132.
— Pl.: *primari, -e.* — Şi: (popular) **primáre, premár, premáre** s. m., (învechit) **primáriu, -ie** adj.
— Din lat. **primarius,** fr. **primaire.** — Pentru sensul **III,** cf. fr. maire.

PRIMÁRE[1] adj. v. **primar[1].**

PRIMÁRE[2] s. m. v. **primar[2].**

PRIMARIÁT s. n. **1.** (Astăzi rar) Funcţia, titlul, calitatea de primar[2] **(III 1);** perioadă de timp în care cineva exercită această funcţie; (regional) primărie **(2).** Cf. CADE. *Nu mi-ar fi deloc indiferent ca, sub primariatul meu, să apară într-un cartier muncitoresc aşezămîntul nădejdilor dumitale.* GALACTION, O. A. I, 205. *Singur domnul primar ... zîmbea mulţumit, ca unul care ştia că sub primariatul său toate merg strună.* P. CONSTANT, R. 121, cf. IORDAN, L. R. A. 165, SCRIBAN, D., DL, DM. *N-a vrut să se facă liberal pentru a candida la primariat.* IL septembrie 1960, 14, cf. DEX.
2. Examen susţinut de un medic pentru a obţine titlul de medic primar. DEX.
— Pronunţat: *-ri-at.* — Pl.: *primariate.*
— **Primar[2]** + suf. *-(i)at.* Cf. lat. primariatus.

PRIMÁRIU, -IE adj. v. **primar[2].**

PRIMAS s. m. (Învechit) Primat[1]. *Primasul seau arhiepiscopul Poloniei le-au ieşit înainte întru întîmpinare.* AR (1829), 6[2]/6. *Şi acesta avu lupte cu papa în care lu-mpletici Toma Bechet, arhiepiscopul de Conterburi, primasul Angliei.* SĂULESCU, HR. I, 205/26.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *primaşi.*
— Din lat. **primas.**

PRIMÁŞ s. m. (Transilv. şi Olt.) Primul viorist într-un taraf. *Cei şapte ţigani, cari rămaseră, cîntau bine şi fără primaş.* AGÎRBICEANU, A. 117, cf. 118. *Ca şi auxiliarii lui ... , prefăcuţi toţi în coriştii, primaşul nu cedează din tensiune. Abia dacă rupe firele desfăcute din arcuş.* în SCL 1973, 45. *Adesea secunzii care urmăresc melodia primaşului execută însă deplasări în direcţii deosebite.* ALEXANDRU, I. M. 324. *La ţoc [= horă] sînt trei ŝet'eraş: primaşu ..., contralău şi gordunaşu.* BUL. FIL. IV, 97, cf. LEXIC REG. II, 81, L. ROM. 1960, nr. 2, 21, GL. OLT.
— Pl.: *primaşi.*
— Din magh. **primás.**

PRIMÁT[1] s. m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a bisericii ortodoxe şi catolice; (mai tîrziu; şi, adjectival, în sintagma *mitropolit primat)* titlu dat (în trecut) primului mitropolit al unei ţări, patriarh **(2);** (şi, adjectival, în sintagma *cardinal primat)* cel dintîi dintre cardinali; persoană care deţine unul dintre aceste grade sau titluri, (învechit) primas. *Pentru o carte de recomandaţie pre care primatul Ispaniei, ce era atuncea cardinal de Portocarero, mi-o dedease.* CUGETĂRI, I, 103[r]/16. *Această diregătorie i-au deşchis drumul la cea de a fi primat.* IST. CAROL XII, 31[v]/23. *Pre tine încă te punem primat în împărăţia bulgarilor şi a vlahilor.* ŞINCAI, HR. I, 240/27. *La noi aceste două nume: primat şi patriarh tocmai una însămnează.* id. ib. 240/33, cf. III, 35/5. *Toate aceaste le primiră şi împăratul Bulgariei şi primatul Tîrnovei şi amîndoi ... le mărturisiră lui papa Inocenţie.* MAIOR, I. B. 34/2, cf. I. GOLESCU, C. *Arhiepiscopul de la Toledo e primatele ţării.* RUS, I. I, 150/12. *Mitropolitul ..., vechiul primat fu cel dintîi a cărui mînie izbucni în contra hatmanului.* BĂLCESCU, M. V. 207, cf. NEGULICI. *Se prezentară spre a saluta pe regele lor de bunăvenire, cărei îi dete expresiune primatele cardinal Ion Scitovski în numele ţării.* BARIŢIU, P. A. III, 311, cf. 170, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., DDRF. *Papa ... numeşte pe arhiepiscopul din Tîrnova primat peste toată împărăţia lui.* XENOPOL, I. R. II, 237, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe-aici, A fost pămîntul binecuvîntat, De trei vlădici Şi de-un mitropolit primat.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 334, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 116. *Oare mitropolitul primat nu poate să dea dezlegare de căsătorie între o nepoată şi un unchi?* CĂLINESCU, E. O. II, 99, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *primaţi.* — Şi: (învechit) **primáte** s. m.
— Din lat. **primas, -tis,** fr. **primat.**

PRIMÁT[2] s. n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, cu degetul mare opozabil, cu mamele pectorale, deosebite de celelalte mamifere prin dezvoltarea mare a creierului, din care fac parte şi omul şi maimuţele *(Primates);* (şi la sg.) animal care aparţine acestui ordin. *Tipul cerebral primitiv al primaţilor este un tip în două şi nu în trei îndoituri frontale.* ARHIVA, I, 495, cf. ENC. ROM., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. *Primatele se cunosc, prin cele mai vechi forme, încă din paleocen.* LTR[2], cf. DM. *Din ordinul primatelor face parte omul.* ZOOLOGIA, 188. *Vederea primatelor este binoculară, creierul atinge dimensiuni mari.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *primate* şi (rar, m.) *primaţi.*
— Din fr. **primates.**

PRIMÁT[3] s. n. Importanţă primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altcineva sau cu altceva; situaţie, stare a ceva care are întîietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanţă primordială; prioritate **(1),** întîietate, primordialitate, (neobişnuit) primordialism. Cf. ALEXI, W. *Era vorba de afirmarea primatului culturii româneşti.* LOVINESCU, C. V, 36, cf. id. S. I, 351. *Atitudinea lui de poet de-a pururi solidar cu durerile celor mulţi i-au adus ... laurii primatului poeziei.* GALACTION, A. 323, cf. SCRIBAN, D. *Materialismul filozofic porneşte de la primatul materiei.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 3/4. *În operă, posibilităţile regiei sînt restrînse întructîva de primatul vocal.* ib. 13/5. *El pretinde net primatul poemului, iar melodiei îi asignează rolul secundar de simplu divertisment.* S iulie 1960, 81. *Primatul operei, revendicat în repetate rînduri, impune cu necesitate ... „drepturile criticii complete".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 137, 3/3.
— Pl.: (rar) *primaturi.*
— Din fr. **primat,** germ. **Primat.**

PRIMÁTE s. m. v. **primat[1].**

PRIMAŢIE s. f. (Învechit) Funcţia, demnitatea, calitatea de primat[1]; (învechit, rar) primăţie. *Pre tine încă te punem primat în împărăţia bulgarilor ... şi bisericii Trinovului, prin privileghionul acesta, îţi dăm putere de primaţie.* ŞINCAI, HR. I, 240/29. *Tu şi urmăritorii tăi ... să întreceţi cu vîlfa primaţiei pre ceialalţi mitropoliţi ai Bulgariei.* id. ib. 240/30, cf. I. GOLESCU, C.
— Din lat. **primatia,** fr. **primatie.**

PRÍMĂ[1] s. f. **1.** Recompensă (în bani sau obiecte) oferită cuiva de stat sau de o societate particulară ca încurajare, pentru executarea la timp a unor sarcini, a unor angajamente, pentru efectuarea unor munci în agricultură etc. V. premiu. *S-a pornit la Madrit, de la ambasada englezească, o depeşă cu primă, adică s-a făgăduit o răsplătire curierului de va ajunge acolo la ceasul hotărît.* CR (1833), 214[2]/15. *Pentru o primă de 8 drahme de cap, întreprinse de a respunde preţul declarat de stăpîn pentru sclavul fugit.* ROM. LIT. 83[2]/23, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *I-a dat prim un plug, o grapă la predarea tutunului, că l-a avut bun şi frumos.* ARH. OLT. XXI, 273. ◇ Expr. (Franţuzism) **A face primă** = a se bucura de consideraţie deosebită; a preţui, a valora. *Era*

sănătos, afacerile ti mergeau strună și cuvîntul său făcea primă. BRĂESCU, O. A. I, 280. ✦ (Și în sintagma *primă de asigurare)* Sumă pe care asiguratul o plătește, eșalonat sau dintr-o dată, asiguratorului pentru riscul pe care acesta și-l asumă de a-i plăti despăgubiri în cazul unei pierderi suferite; (învechit) premiu **(3)**. Cf. I. PANȚU, PR. 5, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dobînda trebuie sporită cu o primă de asigurare.* TITULESCU, D. 363. *Prima sau rata de asigurare este suma pe care o achită asiguratul asigurătorului pentru asumarea riscului.* PR. DREPT, 395, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ✦ *Primă de export* = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite acordată cuiva pentru exportarea anumitor mărfuri, în scop stimulativ. *Acordarea primei de export este larg practicată de guvernele și uniunile monopoliste din unele țări capitaliste.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Retribuție suplimentară acordată de stat, periodic, unor angajați pentru contribuția adusă la creșterea calitativă și cantitativă a producției. *Salariații întreprinderilor și instituțiilor de stat pot beneficia de prima de producție în condițiunile prevăzute mai jos.* LEG. EC. PL. 283. *Eu nu mă înghesui nici la prime, nici la tantieme.* VINEA, L. I, 45, cf. 401. *Mi se pare c-ai luat primă pe ultimul trimestru.* T martie 1965, 52, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Spor adăugat la retribuție persoanelor care prestează munci primejdioase, în condiții cu un anumit grad de periclitate etc. *Maiștrilor principali li se va acorda media ponderată a primei de pericol a atelierelor din subordinele lor.* LEG. EC. PL. 287.

2. (Învechit, rar) Preț de cost al unei mărfi. Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl.: *prime.* — Și: (regional) **prim** subst.

— Din fr. **prime.**

PRÍMĂ[2] s. f. (În loc. adj. și adv.; învechit, rar) **De(-a) prima** sau **din primă** = (care este) de la început, dintîi. *Cartea de prima la Moisi.* PALIA (1581), ap. GCR I, 33/34. *Ruben, născutul mieu de-a prima, tu tăriia mea și putearea mea.* ib., ap. id. ib. 35/22. *Den hrana și poama ta să dai pîrga den primă.* ib., ap. C. CR. 72/2. *Cepleațe ție doauo table de piatră, ascaminea către ceale den primă.* ib., ap. id. ib. 79/22. (Regional) **În primă** = (care a fost) făcut înainte de vreme; prematur. *E lucru pre-n primă.* CONV. LIT. XX, 1 015. **Din** (sau **în**) **primă** = **a)** (regional) (care este, s-a făcut etc.) de timpuriu, devreme. *Pere cc se coc în primă.* ib. [Am semănat porumbul] *prea din primă.* ALR SN V h 1 346/95; **b)** (învechit) (care este) înainte de toate, mai întîi. *Iaste derept den primă să ne curățească cu aceasta ustencală și sete.* CORESI, ap. DHLR II, 261.

— Din lat. **prima.**

PRÍMĂ[3] s. f. v. **prim**[1].

PRIMĂRÁȘ s. m. (Prin sudul Mold.) Diminutiv al lui primar[2] **(III 1)**. Cf. ȘEZ. VIII, 28. *Cărăruță la ptrlaz, Bătută de-un primăraș.* ib.

— Pl.: *primărași.*

— **Primar**[2] + suf. *-aș.*

PRIMĂREÁSĂ s. f. Soția primarului[2] **(III 1)**; femeie care îndeplinește funcția de primar[2] **(III 1)**; primăriță. *Primăreasa ca primăreasa, da maica preoteasa e o bunătat' de țîfnoasă.* DELAVRANCEA, S. 40, cf. DDRF, TDRG. *Spune-i și primăresii că primaru ține cu moșneagu.* GÎRLEANU, N. 32, cf. CADE. *Doamna primăreasă simțind că ajunsese pe un teren lunecos a pus punct convorbirii în mod distins.* VLASIU, D. 59. *Toată ziulica ba la primăreasă, ba la preuteasă.* SADOVEANU, O. X, 607, cf. SCRIBAN, D., DEX, PAMFILE, C. 50.

— Pl.: *primărese.*

— **Primar**[2] + suf. *-easă.*

PRIMĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care aparține primarului[2] **(III 1)**, privitor la primar[2], de primar[2]. *Primarul, nea Tudorache, stă la masa primărească.* VISSARION, FL. 169.

— Pl.: *primărești.*

— **Primar**[2] + suf. *-esc.*

PRIMĂRÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-estul Olt.) A exercita funcția de primar[2] **(III 1)**. CIAUȘANU, GL. *Am primărit destul!* id. ib. ✦ Tranz. fact. (Rar) A face, a învesti, a numi primar[2] **(III 1)** (pe cineva). *De aceea-i primar, ca să fie așa cum îi Mălin. Altfel, l-ar lăsa boierii în bordei, nu și l-ar primări, ca să aibă ce-l ține lîngă masa lor pentru poruncă.* GALAN, Z. R. 74.

— Prez. ind.: *primăresc.*

— V. **primar**[2].

PRIMĂRÍE s. f. **1.** Organ local al puterii de stat în comune, orașe și municipii, în care își exercită funcția primarul[2] **(III 1)**; p. ext. clădire în care își are sediul această instituție; funcționarii instituției. *Sub ce ocupațiune străină, -n primărie Se face împrumuturi și chiar în loterie?* BOLINTINEANU, O. 175. *Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător.* CARAGIALE, O. I, 56. *Zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria.* SLAVICI, N. I, 30. *Măcar de ș-ar clădi cuibul în clopotniță ori sub streașina primăriei, tot o să cînte.* DELAVRANCEA, S. 41, cf. DDRF. *La primărie îi adunare mare de săteni și ascultă ce le spune inspectorul comunal.* SP. POPESCU, M. G. 21, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Voiau să intre în premărie, că cică premăria e a lor acu. — Ia uil'te, leică! Am ajuns să fie premărie niște păcătoși ca ăia!* PETICĂ, O. 230. *Bătuse de mult nouă ceasuri la ceasornicul de la primărie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 325. *Intră un ptrgar de la primărie.* AGÎRBICEANU, A. 214. *Eu îți spui să tai nucul. — Ia taci! — Atunci l-om tăia noi, primăria, și-om face cunoscut celor mari.* GÎRLEANU, N. 38, cf. 12. *Florica îi dădu o hîrtie de la primărie.* BUJOR, S. 36, cf. 65. *Are de dus niște porunci la primăria din Șar.* HOGAȘ, DR. I, 130. *Cînd îi venea partidul la putere era și domnu Guță numit la primărie.* BASSARABESCU, V. 54. *Un grup de țărani așteptă la primărie sosirea armatei.* REBREANU, R. II, 242, cf. I, 198. *Ori mă duci la primărie, ori te duce mă-ta la cimitir.* GALACTION, O. A. I, 98. *A doua zi, numai ce mă pomenesc cu ordin de la primărie.* BRĂESCU, O. A. II, 198. *Pe unde n-am umblat? Cui n-am cerut? La primărie, la comitetul școlar.* SEBASTIAN, T. 306. *Din primărie în primărie, ... cu căruță, călare, am ajuns în munte.* VOICULESCU, P. I, 79. *A venit de la primărie anchetă și cercetare.* SADOVEANU, O. VIII, 186. *O mare parte din elementele ce lucraseră în fostele primării au rămas în funcțiune.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. *Văd școala spoită cu lună ... Și-n deal primăria.* ARGHEZI, VERS. 356. *La primărie morții au fost scotocifi de acte.* STANCU, R. A. I, 55, cf. III, 15. *Primăria, pretura, jandarmii, au hotărît mînă-n mînă să nu dea drumul batozelor.* V. ROM. mai 1954, 28. *Ana numai lui putea să-i fie femeie fără felicitările primăriei și fără binecuvîntarea bisericii.* VINEA, L. II, 269, cf. 240. *Te-a căutat azi vătășelul de la primărie.* H. LOVINESCU, T. 98. *Intrase la primărie ca ajutor de secretar.* PREDA, M. 154. *Ca o vîltoare vie, Curgeau flămînzii, mulți, la primărie.* LABIȘ, P. 341, cf. VASILIU, C. 91. *De n-a scrie cum se scrie, L-oi țîpa din primărie.* FOLC. TRANSILV. I, 114. ◇ (Regional) *Școala primăriei*=școala primară, v. primar[2] **(I 3)**. CIAUȘANU, V. 191. ✦ (Regional) Judecată, proces (în cadrul primăriei **1**). *De păr și la primărie.* ZANNE, P. IV, 556. *Cîte mi-ai făcut tu mie, N-am o coală de hîrtie Ș-un logofăt să le scrie, Să te trag la primărie.* CIAUȘANU, V. 68.

2. (Regional) Primariat **(1)**. *Isprăvile lui Finuleț din vremea primăriei lui, acum douăzeci și patru de ani.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 338. *Nu prea aveau*

vălenărenii gust de primărie în împrejurările tot mai rele ce se desfășurau. AGÎRBICEANU, A. 546, cf. SCRIBAN, D. *În așteptarea unui post mai înalt se mulțumise cu primăria.* STANCU, R. A. I, 48. ◆ P. ext. (Neobișnuit) Primar[2] **(III 1)**. *Suge primărie, suge, că doar nu te-a îmbătrînit calea bisericii.* DELAVRANCEA, S. 7.

— Pl.: *primării.* — Și: (regional) **premărie** s. f.

— **Primar[2]** + suf. *-ie.*

PRIMĂRII adj. (Regional; în sintagma) *Pere primării* = specie de pere timpurii. *Bătrînul venea cu cîte o traistă de cireșe, de pere primării.* SLAVICI, N. I, 172, cf. CADE, PAMFILE, C. 50.

— **Primar[1]** + suf. *-iu.*

PRIMĂRÍȚĂ s. f. Soția primarului[2] **(III 1)**; femeie care îndeplinește funcția de primar[2] **(III 1)**; primăreasă. Cf. TDRG. *Mi-au spus în șoaptă că primărița vrea să mă cunoască.* VLASIU, D. 54, cf. 57. *Primarele era un român oacheș ... Primărița era o gospodină zîmbitoare.* SADOVEANU, O. VI, 180, cf. X, 611. *Să alegem primar dintre noi, Primărița cu eatrinfă și bondiță.* MAT. FOLK. 1 455, cf. 1 416. *La primar, cu primărița, La vătav, cu vătăvița.* GR. S. VI, 135.

— Pl.: *primărițe.*

— **Primar[2]** + suf. *-iță.*

PRIMĂTÁR s. m. (Regional) Invitat la nuntă din partea mirelui (cînd acesta merge ca ginere în casa miresei) sau din partea miresei (cînd aceasta se stabilește ca noră în casa mirelui) (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

— Pl.: *primătari.*

— Cf. p r i m[3].

PRIMĂTARIȚ, -ĂRIȚĂ adj. (Prin nord-estul Transilv.; despre oameni și animale) Hoinar, vagabond. Cf. BUGNARIU, N. 54/494. *Primătărița se zice și despre animale.* id. ib. *Acesta-i cîne foarte primătariț.* id. ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *primătarifi, -ărițe.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p r i m ă t a r.

PRIMĂȚÍE s. f. (Învechit, rar) Primație. *Se iscă rivalitatea între papa și între episcopul Constantinopolei pentru primăție.* SĂULESCU, HR. I, 118/18.

— **Primat[1]** + suf. *-ie.*

PRÍMĂVARĂ s. f. **1.** Anotimp care succedă iernii, cuprinzînd (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocțiul de la 21 martie și solstițiul de la 21 iunie. *Vara și primăvara tu a o feceși.* PSALT. HUR. 64[v]/14, cf. PSALT. 148. *Iată amu fraților că trecu iarna și primăvara înceape-se.* CORESI, EV. 87. *Muri Rahila la mine, în pămîntul Canaanului, în aceaia cale, și era timp de primăvară.* PALIA (1581), 202/12. *În luna primăvăriei ai ieșit afară den Eghipet.* ib., ap. C. CR. 80/27. *Trecu iarna și înflori primăvara.* MOXA, 386/39. *Frigul și zăduvul, vara și primăvara, dzua și noaptea n-or mai părăst* [pămîntul]. DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/28. *Fiind vreame bună de primăvară ... s-au îndemnat măriia-sa de au mersu către satul măriii-sale.* R. GRECEANU, CM II, 168, cf. 196, ANON. CAR. *Primăvara să înceape friguroasă, apoi uscată și caldă.* CALENDARI (1733), 42/2. *Iarna va fi bună, primăvara și vara ploasi* (cca 1750). GCR II, 59/4. *Iară fiindu primăvară, în loc de ierburi pune flori de soc.* MÎNCĂRILE, 81/13, cf. KLEIN, D. 406. *Era tocma în miez de primăvară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 173, cf. 93. *După ce trecu iarna și începu primăvara, Esop ... s-au dus în Eghipet* (a. 1812). GCR II, 208/39, cf. DRLU. *Iacă primăvara lină Dorul nostru a plinit.* ASACHI, S. L. I, 92, cf. 203. *La primăvara viitoare se vor începe lucrările curățirei a arinișului.* CR (1846), 37[1]/18. *În fiecare primăvară vede cineva renoindu-se ... ornamentele și mobilele.* ib. (1848), 12[2]/49. *În primăveara viitoare va merge să bată Viena.* BĂLCESCU, M. V. 88, cf. PANN, P. V. I, 6/2, POLIZU. *Orice viețuitoare iubește primăvara.* BOLLIAC, O. 76. *Raza cea de primăvară Peste cîmpuri oscila.* MUREȘANU, P. 6/3, cf. 22/3. *Orcît mai trăiește De nici o primăvară nu poate fi-nverzit.* ALEXANDRESCU, O. I, 110. *În regiunile noastre numim primăvară anotempul coprins între ecuinoxul lui martiu și solsticiul lui iuniu.* DRĂGHICEANU, C. 92. *Primăvara cu lăcrămioare În locul iernii vine zîmbind.* ALECSANDRI, O. 126, cf. 173, CIHAC, I, 305. *Dar pe groapa lor cea sfîntă, Cum dă vînt de primăveri, Două păsărele cîntă.* BOLINTINEANU, O. 59. *Vegetațiunea zîmbitoare a primăverei pere ofilită zub arșița stelei cînești.* ODOBESCU, S. I, 194, cf. 318. *La căldura soarelui de primăvară ... o moliciune plăcută cuprinse nervii omului.* CARAGIALE, O. I, 57. *Cîte lucruri frumoase nu le spunea primăvara cu florile, vara cu poamele și păsăretul vesel.* DELAVRANCEA, T. 154. *E o zi de moină, parcă-i primăvară.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 91, cf. 76. *De voiți o primăvară cu flori albe de la rai, După datinile țării să cinstim pe Întîi Mai.* BELDICEANU, P. 54. *Trece iarna, vine primăvara frumoasă, caldă.* DUNĂREANU, N. 117. *Ce fericiți ne simțim cînd ... mirosim aerul de primăvară!* BIANU, D. S. *Într-o zi din primăvara trecută s-a oprit să asculte o privighetoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23, cf. 225. *Sorbea cu lăcomie aerul primăverii.* AGÎRBICEANU, A. 42, cf. 33. *Numai venirea primăverei ți dezlipi unul de altul.* GÎRLEANU, N. 20. *Era o zi de primăvară minunată.* REBREANU, I. 262. *Pe insulă era primăvară veșnică.* BASSARABESCU, V. 142. *Era în primăvara anului 1915.* GALACTION, A. 71. *Peste o lună dă primăvara.* C. PETRESCU, C. V. 149, cf. id. Î. II, 175. *Azi e-ntîia zi de primăvară.* D. BOTEZ, P. O. 159, cf. 17. *Amorțiți de răcoarea unei dimineți de primăvară, scoboram vertiginos ... panta de la Bîrnova.* BRĂESCU, O. A. II, 7, cf. 409. *În cabinetul colonelului năvălise primăvara și era soare.* SAHIA, N. 71, cf. 61, 88. *Venea primăvara și puricii se prăseau.* VLASIU, A. P. 339, cf. id. D. 167. *Au văzut primăvara în toiul ei.* SADOVEANU, O. X, 283, cf. IX, 201. *Voi umbla primăvara întreagă prin tîrguri.* BLAGA, P. 24, cf. DEMETRIUS, A. 239. *Nopțile astea de primăvară-s primejdioase.* H. LOVINESCU, T. 95. *Primăvara își înalță, ca o rugăciune, mireasma.* ISAC, O. 216. *În primăvara asta cea dintîi, Puserăm beznelor tuturor căpătîi.* DEȘLIU, G. 31. *Ascultă-n cîmp cum sună primăvara Finețea clinchetelor ei lichide.* LABIȘ, P. 309, cf. 63. *Primăvara își făcea loc cu greu pe aceste pămînturi înalte și umbroase.* V. ROM. ianuarie 1965, 52. *Primăvara cum sosește, Cătana la drum pornește.* FOLC. TRANSILV. I, 117, cf. 169. *Numai cu o floare nu se face primăvara.* ZANNE, P. I, 167, cf. GALACTION, A. 387. *Pînă nu vine primăvară nu se face vară* (=fiecare lucru la vremea lui). Cf. PANN, P. V. II, 71/7, ZANNE, P. I, 64. ◇ F i g. *Pe geamuri gerul zugrăvise o primăvară de flori iernatică.* DEMETRESCU, O. 120. *Sub serinele-i surîsuri, ierni se schimbă-n primăveri.* COȘBUC, P. II, 138. *Și-n ochiul vostru-i primăvară.* GOGA, POEZII, 5. *Isprăvile acestor copii fără stăpîn însemnează primăvara destrăbălării și a crimei.* GALACTION, A. 415. *E-altîa primăvară-n noi, iubite!* CAZIMIR, L. U. 7. *Te chem în veacul meu Spre-o primăvară nouă.* CĂLINESCU, L. L. 109. *Nu se poate ca după iarna înverșbirii între popoare să nu izbucnească primăvara prieteniei dintre ele.* CONTEMP. 1953, nr. 357, 1/3. ◇ L o c. a d j. **De primăvară** = **a)** (despre plante sau părți ale lor) care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii **(1)**; primăvăratic **(2)**. *Flori de primăvară.* (Ca determinant, urmînd după nume de plante sau de animale, indică specii sau varietăți ale acestora) *Grîu de primăvară.* PAMFILE, A. R. 103. *Secară de primăvară.* ALR I 927/186. *Ghindaci de primăvară.* ib. 1 898/160. *Aglici de primăvară.* ib. 1 955/359. *Bureți de primăvară.* ALR II 6 404/53; **b)** (despre sămînța plantelor) care se seamănă în timpul primăverii **(1)**; din care cresc plante primăvăratice **(2)**. *Sămînța de primăvară să seamene la vreame, să nu întîrzie.* CALENDARI (1733), 21/11; **c)** care se efectu-

ează, care are loc în timpul primăverii **(1)**. *Nu se grăbea însă cu aratul și semănatul de primăvară.* REBREANU, I. 269. *Era un martie ploios și trebuiau să înceapă arăturile de primăvară.* CAMIL PETRESCU, O. I, 46. *În timpul iernii se fac pregătirile pentru campania agricolă de primăvară.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. *Faci planuri pentru înșiruirea muncilor de primăvară.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 6; **d)** care este potrivit, indicat pentru primăvară **(1)**, care se poartă în acest anotimp. *Negustorii își primeneau vitrinele cu mărfuri meschine de primăvară.* C. PETRESCU, A. 468. *Ar fi vrut haine de primăvară.* CĂLINESCU, E. O. I, 202. ◇ Loc. adv. **În primăvară**=**a)** în timpul primăverii **(1)**; în fiecare primăvară. *Iarna și timpuriu în primăveară* [crăița albinelor] ... *mai puține oauo pune.* TOMICI, C. A. 26/12. *Frumusețile tinerii Zoe înfloresc repede ca un arbor în primăvară.* BOLINTINEANU, O. 327. *Dragostea noastră ... A-nceput în primăvară.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 23; **b)** în cursul primăverii **(1)** trecute. *Am făcut în primăvară o încurcătură îngrozitoare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 48. *Pe urmă, în primăvară, apăruse din cine știe ce rătăciri.* C. PETRESCU, Î. II, 13. *Cristina venise în primăvară să se statornicească aici.* DEMETRIUS, A. 123; **c)** în cursul primăverii **(1)** viitoare; la sosirea primăverii viitoare. *Lăsa-o-a oastea turcească la Hotin ... păn-în primăvară.* NECULCE, L. 45. *Și-l lasă să stea până în primăvară când să pritocescu vinurile* (a. 1749). GCR II, 45/22. *Din această pieire au scăpat puțini jurînd să vie cu putere și mai mare în primăvară.* SADOVEANU, O. XII, 350. **La primăvară**=în cursul primăverii **(1)** viitoare; la sosirea primăverii viitoare. *Iar păn' la primăvară Să fie gata să iasă afară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 173, cf. 301. *Au amînat execuția planurilor lor până la primăvară.* CR (1846), 22²/1, cf. DDRF. *Veni-vor rîndunele din nou la primăvară.* COȘBUC, P. II, 192. *La primăvară Găsi-vor iar crinii în sărbătoare.* DENSUSIANU, L. A. 48. *Până la primăvară n-o să ne mai vedem.* STANCU, R. A. III, 18. *Ar fi mai bine să pleci la București până la primăvară.* T februarie 1962, 30. *Că de-o fi vreo pace-n țară Va veni la primăvară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 135, cf. 266, 280, ALR SN VI h 1 835. **Astă-primăvară**=în cursul primăverii **(1)** trecute. *Când a fost astă-primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți.* NEGRUZZI, S. I, 59. *Astă-primăvară, era în martie, mă-ntorceam de la lucru.* SEBASTIAN, T. 70, cf. 52. **Spre** (sau, învechit și regional, **despre, de) primăvară**= când se apropie primăvara **(1)**, în ajun de primăvară. *Și s-au și rumtu gheața, că era de primăvară.* NECULCE, L. 107. *Iară la anul, de primăvară, vinit-au poroncă de la Poartă la Antohi Vodă.* id. ib. 182, cf. 200. *L-au ținut la casa lui, în bună socoteală, până dăspre primăvară.* R. POPESCU, CM I, 421. *Nu te-am putut vedea decît spre primavară.* SADOVEANU, O. XII, 353. *Spre primăvară, broscuțele trezite de umezeală străbăteau peluzele cu salturi mici.* BARBU, P. 30. *Foaie verde de secară, Colea despre primăvară, ... A ieșit Pintea afară.* BALADE, II, 369. ◇ Expr. **A bate (un) vînt de primăvară** (peste ceva)=a risipi, a spulbera (ceva) fără urmă; a face să nu mai existe. *A bătut un vînt de primăvară peste averea lui.* ZANNE, P. I, 90. (Regional) **Ploaie de primăvară,** se spune despre ceva foarte folositor. Cf. id. ib. 61. ✦ (Adverbial; în forma *primăvara)* În cursul, în perioada, de-a lungul primăverii **(1)**; în fiecare primăvară; la începutul primăverii. *Primăvara au început a face gătire mare turcii.* IST. Ț. R. 33. *Primăvara i-au venit veaste să meargă la oaste în țara leșască.* R. POPESCU, CM I, 438. *Rîul de munte, primăvara, ... Să varsă și bujdește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 265. *Primăvara vin cocorii și-nfloresc zambilele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 230. *Primăvara suflă fumuri de pe toate văile ca să se limpezească văzduhul.* SADOVEANU, O. XII, 249. *Pătura imaculată a zăpezii, nemînjită de circulația mecanică, rămînea până primăvara pură.* ARGHEZI, B. 101. *A florilor serafică povară N-o poartă pomul primăvara-n spate.* CĂLINESCU, L. L. 157. *Primejdia asta se arăta însă numai toamna și primăvara.* V. ROM. septembrie 1954, 123. *Un loc împădurit și mocirlos, primăvara și toamna, raiul bîndușelor.* BENIUC, M. C. I, 72. *El a venit îndărăt de la Moreni, primăvara.* PREDA, Î. 114. *Erau acolo ... niște tufișuri care, primăvara, înfloreau alb, spumos.* T august 1964, 79. *Primăvara-i noaptea mică, Nu-i de mers la ibovnică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 95, cf. 243. *Din semînțuri primavara să nu dai nimărui.* ȘEZ. I, 51, cf. VI, 24. *Săracă inima me ... Ca iarba primovara.* DENSUSIANU, Ț. H. 191. *Cîntă cucu primăvara, Bucură lumea și țara.* FOLC. TRANSILV. II, 13, cf. 46.

2. Fig. (Mai ales în sintagma *primăvara vieții)* Vîrsta sau perioada tinereții cuiva. *O! dulcea și draga primăvară A zilelor mele, cum apusă!* BUDAI-DELEANU, Ț. 80. *Se juca singuri pe o cîmpie În primăvara vieții lor.* ALEXANDRESCU, O. I, 220. *Tinerețele sînt primăvara vieții.* ZANNE, P. II, 773, cf. BARCIANU. *Iarnă e aici (arată părul) și niciodată primăvara nu va mai sosi.* DELAVRANCEA, O. II, 17, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fetele nu ies: stau în odăi, păzite și temute, în primăvara vieții lor.* SADOVEANU, O. VI, 357. *Primăvara vieții mele s-a scuturat.* id. ib. XII, 345.

3. Fig. (La pl.) Ani ai unei persoane tinere; p. ext. vremuri, timpuri frumoase, fericite. *Trăiau acum într-a lor cetățuie pustie, purtînd dorul frumoaselor zile trecute și mîngîindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.* ODOBESCU, S. I, 152. *Mai trăi-voi primăveri să-mi văd turmele și cîinii?* COȘBUC, P. II, 171. *Ea numără 15 primăveri.* CADE. *O, cînd va fi un cîntec de alte primăveri!* BACOVIA, O. 54. (Glumeț) *Țînără mîndră am iău ... C-o trecut alaltăieri Dăe obzeși dăe primăvări.* DENSUSIANU, Ț. H. 190.

4. (Transilv.; la pl.) Arături sau semănături care se fac în perioada primăverii **(1)**. Com. din CÎLNIC — SEBEȘ, ALR II 5 095/334, 5 195/235, 284, A I 20, 21, II 7, 12.

5. Art. Numele mai multor dansuri populare (hore și jocuri de brîu); melodie după care se execută aceste dansuri. Cf. VARONE, D.

— Accentuat și: *primăvără.* — Pl.: *primăveri* și (regional) *primăvări* (com. din CÎLNIC — SEBEȘ, ALR I 171, ALR II 5 095/334, 5 195/284, A I 20, 21, II 12), *primeveri* (ALR I 171), *primăvăre* (ib. 171/420). Gen.-dat.: *primăverii* și (astăzi rar) *primăverei,* (învechit) *primăvăriei, primăveriei* (CORESI, EV. 309). — Și: (învechit și regional) **primăveără,** (regional) **primevără** (ALR I 171/85), **primovără, prinvără** (ALR SN VI h 1 835/130) s. f.

— Lat. **primavera.**

PRIMĂVĂRÁ vb. I. **1.** Refl. impers. (Prin Transilv. și prin Maram.) A se desprimăvăra. Cf. DRLU, ALR SN III h 781/362.

2. Intranz. (Rar) A-și petrece primăvara **(1)** undeva. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *primăvărez.*

— V. **primăvară.**

PRIMĂVĂRÁT s. n. (Regional) **1.** Scoatere a oilor și a vitelor la pășune în timpul primăverii **(1)**; faptul de a le ține în acel loc. *Cînd iernile erau cu totul aspre și lungi iar verile erau secetoase ..., ei își duceau turmele pe valea Secașului ... la „tomnat" ori „primăvărat".* GR. S. V, 305. *I-am dat ... 3 oi să le fie pînă la timpul primăvăratului.* CAMILAR, N. I, 252, cf. DL, DM.

2. (Concretizat) Loc unde fată oile, la stînă (Șimon — Brașov). CHEST. V 46/82.

— V. **primăvăra.**

PRIMĂVĂRÁTEC, -Ă adj. v. **primăvăratic.**

PRIMĂVĂRĂTIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care ține de primăvară **(1)**, privitor la primăvară, caracteristic primăverii, care se manifestă primăvara, care anunță primăvara, asemănător primăverii; (rar) primăvăros **(1)**, primăvărel[1], (învechit, rar) primă-

văresc. Cf. LB, CIHAC, I, 305. *Această zăpadă ... se topește acum subt adierea încropită a zefirului primăvăratic.* ODOBESCU, S. III, 41, cf. I, 234. *Venea cu ele și o adiere primăvăratică.* SLAVICI, O. II, 11, cf. DDRF, BARCIANU. *Nourii greoi, tnădușitori, ... prind a fi risipiți de un vtnt primăvăratec, tntremător.* ADAM, R. 50, cf. ALEXI, W. *Într-un amurg primăvăratec ... Tu mi-ai trimis tntîia rază Din ochii mari.* GOGA, POEZII, 260, cf. TDRG. *În odaia plină de miros de mtncări și băuturi, băteau ftșii largi de lumină albă primăvăratică.* REBREANU, I. 242, cf. 209. *Soarele primăvăratec mă tndemna afară.* C. PETRESCU, S. 208, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Intră Maria deodată, ca adusă de un vtnt primăvăratic.* SADOVEANU, O. V, 180. *Cu privire la răstimpul primăvăratic al unei povestiri, ni se spune: „trecuseră două luni de zile și de flori".* VIANU, A. P. 273. *Pînă azi a fost doar attt de frumos, de primăvăratic,* T. POPOVICI, SE. 391, cf. id. S. 8. *Vremea ne plăcea pentru că traversam o iarnă plăcută, aproape primăvărătică.* BARBU, P. 36. *Stnt de așteptat zile frumoase, călduroase, primăvăratice.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589. ◇ Fig. *S-ar zice că natura a tntipărit aici o dulce și primăvărătică sărutare pe stnul munților iernatici.* HOGAȘ, DR. I, 15. ✦ Fig. Tineresc; fraged. *Nu te smulge somnului și tihnei decît amintirea ei primăvărătică, și de șapte luni nu poți să mai stingi ... flacăra ochilor ei.* GALACTION, O. 180, cf. DL, DM.

2. Adj. Spec. (Despre culturi, vegetație, plante sau părți ale lor) Care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii **(1)**; (rar) primăvăros **(2)**. *Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă.* DELAVRANCEA, S. 54. *O clmpie prin pielea căreia mijește flnul primăvăratic.* id. T. 56. [Crini] *fragezi și primăvărătici ... Mă sorbiră extatici.* MACEDONSKI, O. I, 181. *Așează pe masă, tnaintea prezidentului, un buchet de flori primăvăratice.* AGÎRBICEANU, A. 510, cf. DS. *Trtntit în iarbă rup cu dinții ... Mugurii Unui vlăstar primăvăratic.* BLAGA, POEZII, 8.

3. Subst. (Regional) Taxă care se plătește pentru pășunatul și îngrijirea oilor în perioada primăverii **(1)** (Poenari — Tîrgu Jiu). Cf. GL. OLT.

— Pl.: *primăvărătici, -ce.* — Și: **primăvărátec, -ă** adj.

— **Primăvară** + suf. *-atic.*

PRIMĂVĂRĂTOÁRE s. f. (Prin vestul Mold.) Loc unde stau ciobanii cu oile la păscut în timpul primăverii **(1)**. Cf. H X 5, 31, 45.

— Pl.: *primăvărători.*

— **Primăvăra** + suf. *-toare.*

PRIMĂVĂRÉL[1], -EÁ adj. (Rar) Primăvăratic **(1)**. *Și de-acolo-n depărtare Pe un vtnt primăvărel ... Duce-m-aș tncă-nainte.* ALECSANDRI, P. II, 127.

— Pl.: *primăvărei, -ele.*

— **Primăvară** + suf. *-el.*

PRIMĂVĂRÉL[2], -EÁ adj. (Regional; în sintagma) *Văr primăverel* sau *vară primăvărea*=văr (sau vară) primar(ă), v. primar[1] (Ieud — Vișeu de Sus). BÎRLEA, L. P. M. I, 29. *Merg trei veri primăverei, Îs tustrei păcurărei.* id. ib., cf. II, 494.

— Pl.: *primăvărei, -ele.* — Și: **primăverél, -eá** adj.

— Cf. primar[1], primăvară.

PRIMĂVĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Primăvăratic **(1)**. Cf. DRLU.

— Pl.: *primăvărești.*

— **Primăvară** + suf. *-esc.*

PRIMĂVĂRÍȚĂ s. f. (Bot.; popular) Ghiocel *(Galanthus nivalis)*. Cf. POLIZU, CIHAC, I, 305, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 73.

— Pl.: *primăvărițe.* — Și: (regional) **primăveríță** s. f. ALEXI, W., BORZA, D. 73.

— **Primăvară** + suf. *-iță.*

PRIMĂVĂRÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar; despre ținuturi) Cu climă asemănătoare primăverii **(1)**. *Se trage dintr-o țară tn veci primăvărie, Unde nu-i ger, nici vtnturi, ci numai dulci căldure.* CONV. LIT. IV, 71, cf. SFC VI, 77.

— Pl.: *primăvării.*

— **Primăvară** + suf. *-iu.*

PRIMĂVĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Astăzi rar) **1.** Primăvăratic **(1)**. *Într-o zi primăvăroasă ... Se coboar-o drăgăstoasă Muză.* HELIADE, O. I, 261, cf. POLIZU. *Zorile primăvăroase Ce-ncîntară anii mei Ah! nu stnt așa frumoase Ca și fețișoara ei.* F (1872), 14. *Neprofittnd de timpul primăvăros care mă atrage tn grădină, am fost obligat să stau liniștit tn casă.* ALECSANDRI, S. 86, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. ◇ Fig. *Cîtva timp mai apoi, peana-i* [poetului] *tmpinsă și mai răpede de o veselă suflare primăvăroasă, ne mtngtie alin.* ODOBESCU, S. II, 519. *N-am fost noi toți legănați din pruncie cu acele strofe primăvăroase, în care ni s-a spus cum omul poate să guste ... toate bunătățile vieței ticnite?* id. ib. III, 152.

2. Primăvărătic **(2)**. *Tu ai fost ca floarea acea primăvăroasă.* HELIADE, O. I, 155. *Undele cu vasele Se-ncununau voioase, Ca valurile clmpului Cu flori primăvăroase.* BOLINTINEANU, O. 121.

— Pl.: *primăvăroși, -oase.*

— **Primăvară** + suf. *-os.*

PRIMĂVĂRÚȚĂ s. f. (Bot.; regional) Ghiocel *(Galanthus nivalis). Ghiocelul ... este cunoscut sub diferite nume: coconel, primăvăruță, clopoțel.* ȘEZ. XV, 36, cf. BORZA, D. 73, SFC V, 200.

— Pl.: *primăvăruțe.*

— **Primăvară** + suf. *-uță.*

PRIMĂVEÁRĂ s. f. v. **primăvară.**

PRIMĂVERÉL, -EÁ adj. v. **primăvărel[2].**

PRIMĂVERÍȚĂ s. f. v. **primăvăriță.**

PRIMB s. m. v. **prim[1].**

PRÍMBĂ s. f. v. **plimbă.**

PRIMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRIMBLÁRE s. f. v. **plimbare.**

PRÍMBLĂ s. f. v. **plimbă.**

PRIMBLĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **plimbăreț.**

PRIMBLĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **plimbător.**

PRIMBLĂTÚRĂ s. f. (Regional) Bandă, bordură, șnur etc., de obicei dintr-o țesătură frumos lucrată sau din broderie, cu care se ornamentează unele veșminte pe margini; (regional) prim[1] **(1)**. V. premuitură. (Rășinari — Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 514. *Șinorul sau primblătura care se tntinde ... de jur tmprejurul cojocului se face din mătase neagră și roșie.* id. ib.

— Pl.: *primblături.*

— **Primblă** + suf. *-tură.*

PRÍMBLU[1] s. n. v. **plimbă.**

PRÍMBLU[2] s. n. v. **prim[1].**

PRIMBLÚȚĂ s. f. (Regional) Pretcă **(1)** (Berivoii Mici — Făgăraș). Cf. CHEST. VI 112/2.

— Pl.: *primbluțe.*

— **Primblă** + suf. *-uță.*

PRÎMBURĂ s. f. v. **prim**[1].

PRIMEÁLĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Primire **(II 1)**. *Pre cei supuși cu dăruri îndestulate întotdeauna îmbogățești ..., pre streini cu primeala, pre săraci cu mila* (a. 1715). BV I, 496.

2. (Învechit, rar) Prinos **(1)**; ofrandă. *Cîștigul lor era pirga și primealele din toate bucatele ce aducea norodul la besearică.* ANTIM, O. 262.

3. (Regional) Acces de furie, de nebunie sau care însoțește unele boli manifestate prin convulsii. *Luați-i fiorile, Luați-i răcorile, Și primeala, Și hîrtuiala.* MAT. FOLK. 1 569. *Ce primeală ai? Ce te-a găsit?* CIAUȘANU, V. 191. *Are primeli, paic-ar avea „boala copiilor".* ARH. OLT. XXI, 273.

— Pl.: *primeli* și *primele.*

— **Primi** + suf. *-eală.*

PRIMÉJ s. n. v. **primez.**

PRIMÉJD s. n. v. **primez.**

PRIMÉJDE s. f. v. **primejdie.**

PRIMÉJDIE s. f. **1.** Întîmplare, situație, ființă etc. care amenință securitatea sau existența cuiva sau a ceva; pericol, nevoie **(4)**, (latinism rar) pernicie, (învechit, rar) primejduială. *Mai ales de primejdia den casă foarte cu anevoie a să feri fiecăruia.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/26, cf. 203/22. *Și chiemară către Domnul cîndu lă supăra și de realele* (n e v o i l e C, *primejdile* D) *lor izbăvi ei.* PSALT. 228, cf. 264. *Multe primejde răbdînd pentru direapta credință.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96[r]/9, cf. 43[r]/24. *De căldur(ă) și de seate fu în mare primejdie* (a. 1692). GCR I, 299/16. *În partea a patra să va arăta ... și de primejdia nenorocită a petrecătorilor în lumea aceasta.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/24. *Văzîndu-se unul cu altul, multă jale au avut de primejdiile ce-i împresurase.* R. POPESCU, CM I, 286, cf. 471, ANON. CAR. *Să judece orice omu ... ce primejdii grele are!* (a. 1777). GCR II, 112/18. *Oamenii la care primejdie nu rădică nici îndrăzneala, nici dreapta socoteală, însuși moartea să sfiește de dînșii* (a. 1794). id. ib. 152/40. *Nepriceput, nu cunosc primejdia întru carea mă aflu.* MOLNAR, RET. 117/25. *Rugăm dar pă măria-sa foarte Ca să ne deie pă drum vo pază ... Ca la primejdie să ne ajute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 100, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Lăcomia au invitat pe oameni supt feliuri de primejdii.* AR (1830), 3[2]/2. *Viteazul domn nesocoti o primejdie așa de învederată.* BĂLCESCU, M. V. 73, cf. CIHAC, II, 292. *Ceasul primejdiei se apropie.* ALECSANDRI, T. I, 90. *Junii, aflînd primejdia în care se afla guvernul, începură să se împrăștie.* BOLINTINEANU, O. 249. *Fricoși la primejdie, lăudăroși ..., astfel ni-i arată vechea literatură.* ODOBESCU, S. I, 38, cf. 157. *Amenințîndu-i s-a făcut nevăzut ... Înțelegi ce primejdie!* CARAGIALE, O. II, 10. *Vedea greutățile și primejdiile prin care a trecut.* SLAVICI, N. I, 341. *Așa sta, în limpezimea cîmpiilor, fără păs de primejdie, coliba haiducului.* DELAVRANCEA, S. 165, cf. 32. *P-aicea, pe aproape, un om e în primejdie.* MACEDONSKI, O. II, 68. *Simte primejdia și nu știe cum s-o înlăture.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 30, cf. 118, DDRF. *Maionezele de raci mă ispiteau, mă atrăgeau ca niște primejdii.* DEMETRESCU, O. 127, cf. ALEXI, W. *Pune mîna de sprijin ... la orice primejdii.* PAMFILE, S. T. 154. *Erau de străbătut locuri pline de primejdii.* GÎRLEANU, N. 248. *Caznă mare am avut și primejdie grozavă am înfruntat.* LUNGIANU, C. 53. *Pentru cine mă cunoaște de aproape însă, nu e primejdie.* BASSARABESCU, V. 128. *Asta înseamnă că și Amara e în primejdie, și deci Nadina.* REBREANU, R. II, 75. *Sînt încredințat că nu e nici o primejdie.* GALACTION, O. A. I, 47. *Părînd că uită primejdia, se opri jos lîngă o gheață mare.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 43. *A înțeles că-l pîndește o mare primejdie.* C. PETRESCU, Î. I, 22. *Înaintau tăcuți, cu picioarele grele, prostiți de primejdiile nenumărate la care se gîndeau.* BRĂESCU, O. A. I, 319, cf. 277. *În cei doi intruși simte o primejdie comună.* SEBASTIAN, T. 118. *Numai buhaiul rămăsese drept și căuta neliniștit în josul văii, pîndind primejdia.* VOICULESCU, P. II, 327. *Totuși îl aștepta o primejdie în ceasul viitor.* SADOVEANU, O. X, 266, cf. VIII, 167, 261. *Primejdia pîndește de pretutindeni și în permanență încît oamenii nu mai sînt siguri că vor apuca ziua de mîine.* OȚETEA, T. V. 322. *Primejdia te cere și-o cauți orișiunde, Ghicești că te pîndește și bănui că se-ascunde.* ARGHEZI, VERS. 381, cf. 185. *Ce primejdie mai pot reprezenta eu, om bătrîn, față de tinerețea dumitale?* CĂLINESCU, E. O. I, 175, cf. 123. *Nu mai era primejdie să fie împușcat în pădure.* CAMIL PETRESCU, O. I, 80. *Înfrunta primejdii pentru partid.* STANCU, R. A. III, 195. *Simți că îi e milă de ea, că ar fi vrut s-o apere de orice primejdie.* V. ROM. septembrie 1955, 63. *Stătea acolo, imobil, ca o amenințare, ca o primejdie.* DEMETRIUS, A. 330, cf. 348. *Primejdia te ține treaz.* H. LOVINESCU, T. 9. *Simțea că primejdia care îl amenință, aceea de a-și pierde pentru totdeauna liniștea ..., era cu mult mai mare.* PREDA, M. 482. *Primejdia războiului va fi îndepărtată din viața omenirii.* T decembrie 1962, 50. *Uite ce primejdie mare s-o împlat acolo!* ALR II 3 542/141. *Fugea ca pasărea Cînd vede primejdia.* BALADE, III, 253. *Paza bună trece primejdia rè.* NECULCE, L. 134, cf. STANCU, R. A. III, 9. *Pre aur focul, iară pe priaten primejdia ispitește.* ZANNE, P. I, 116. *Pe cel în primejdii nicicum să-l treci cu vederea.* id. ib. VIII, 496. *Ca apa lină nici o primejdie mai rea.* id. ib. I, 100. (Prin lărgirea sensului) *Expresia literară este pîndită astfel de două primejdii, decurgînd din natura însăși a limbajului.* VIANU, A. P. 19. ◇ L o c. a d j. **De (mare) primejdie** = **a)** (extrem de) primejdios. *Nu mergeți astăzi că-i zi de mare primejdie.* PAMFILE, S. T. 47. *Era acolo un vechi loc de primejdie pe care-l cunoșteau bine plutașii.* SADOVEANU, O. VII, 405, cf. IX, 200. *Îl așteptau altele* [îndatoriri] *mai gingașe și mai de primejdie.* C. PETRESCU, A. R. 6; **b)** care vestește un (mare) pericol. *Curînd se auzi bătînd la biserică clopotul de primejdie, rar, numai într-o dungă.* SADOVEANU, O. V, 645. ◇ L o c. a d j. și a d v. (Popular) **Cu primejdie** = (în mod) primejdios; (în credințele populare) de rău augur. *Ei ziseră că ar fi cu primejdie d-a înainta.* BĂLCESCU, M. V. 148. *Trei lucruri cu primejdie: miță blîndă, apă lină, cărbune potolit.* CONV. LIT. XLIV[1], 662. *De împrumuți ciurul sau sita sara în sat, s-o acoperi cu pestelca sau altă ceva că-i iarăși cu primejdie.* ȘEZ. I, 276. *Zi cu primejdie.* ALR II 3 542/705. ◇ L o c. a d v. (Glumeț) **De primejdie** = extraordinar, grozav. *Iată surpriza costumului de marinar ... Sînt toți de părere că-i șade de primejdie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 238.

◇ E x p r. **A-și pune viața** (ori **capul**) **în primejdie** sau (învechit) **a se pune** (ori **a se băga, a cădea**) **la** (sau **în**) **primejdie** ori **în primejdii, în primejdia vieții** = a se expune pericolului; a-și risca viața. Cf. HERODOT (1645), 484. *Nece un spor nu avea, că cădea în primejdii* (a. 1650—1670). GCR I, 235/12. *M-am temut a mai răspunde, să nu cumva cad în vro primejdie a vieții.* NECULCE, L. 218. *Drept ce să ne punem fără treabă La primejdie?* BUDAI-DELEANU, Ț. 230. *Nu-ți pune capul în primejdie.* CREANGĂ, O. 42. *Un sondor ... salvează o sondă de la erupție, puntndu-și viața în primejdie.* V. ROM. ianuarie 1954, 172. (Cu schimbarea construcției) *Însăși capetele și a unii și a alții părți în primejdia vieții s-au pus.* C. CANTACUZINO, CM I, 77. *Ne sileșți să punem în primejdie așa de cu obrăznicie a noastră viață* (a. 1794). GCR II, 152/9. *Un comunist trebuie să-și pună în primejdie și viața.* STANCU, R. A. III, 244. **A-i fi capul în primejdie** = a se afla în mare pericol, a fi pe punctul de a-și pierde viața. *Trebuie s-ascult că mi-i capul în primejdie.* CREANGĂ, O. 92. (Învechit și regional) **A da de** (sau **a veni la**) **primejdie cu cineva** = a avea un necaz, o supărare cu cineva, a da de bucluc. *Cum*

ari face să să poată mîntui de Cantimireşti, ca să nu vie la vreo primejdie cu Constantin Duca Vodă. NECULCE, L. 150, cf. UDRESCU, GL. **A da** (pe cineva) **de primejdie** sau **primejdiei** ori **a băga** (sau **a pune** pe cineva) **în** (ori **la**) **primejdie** sau (învechit şi regional) **a-i face** (cuiva) **primejdie** = a pricinui (cuiva) un mare rău, a băga (pe cineva) într-o mare încurcătură, într-un mare necaz. *Temelia ... s-au surpat şi s-au stricat, nimunui primejdie făcînd.* R. GRECEANU, CM II, 122. *Nu mai cutez ca să te mai opresc să-ţi fac primeajdie.* VARLAAM-IOASAF, 100^{v}/12. *Tinerimea la perire bagă, Iar la primejdie ţara întreagă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 300. *Pusese în primejdie armia şi răspunderea sa.* BĂLCESCU, M. V. 208. *De ce să-l scoţi acum la lumină şi să-l dai primejdiei?* STANCU, R. A. IV, 108. *Mai dăgrabă i-ar face oaricare primejdie dăcît să-l ajutore.* ALR I 311/295. *Mă, diavole, mă dai de primejdie!* UDRESCU, GL. ✦ Posibilitatea de a suferi un necaz, o pagubă, de a-şi pierde viaţa în cazul cînd ar proceda într-un anumit fel; risc. *De avea îndemn, mijloace ca virtutea să înveţe, Cu primejdia vieţei, patriei sale era scut.* ASACHI, S. L. I, 65. *El hotărăşte atunci a se jertfi ca altădată şi a cumpăra biruinţa cu primejdia vieţii sale.* BĂLCESCU, M. V. 121. *El poate acum să se lepede fără primejdie de un drept pe care l-a avut.* ODOBESCU, S. II, 27. *Dar talentul lui se străduieşte, fie chiar cu primejdie, către ceva mai meritos.* GALACTION, A. 155. *Marii vînători, ahotnici de primejdiile fără folos, urcători să prigonească fiarele pînă-n răruncliii munţilor, pieriseră.* VOICULESCU, P. II, 316. *Mă tulbură lipsa de pasiune, absenţa ... curajului şi a primejdiei din actele elitei tale presupuse.* ARGHEZI, B. 20.

2. (Prin nord-vestul Munt.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate sau număr, proporţie, dimensiune etc. (foarte) mare. *Primejdie de porumb ca estimp n-a mai fost!* UDRESCU, GL. *Primejdie mare de lume la tîrg.* id. ib. *Aşa primejdie de om nici n-am mai văzut.* id. ib.

— Pl.: *primejdii.* — Şi: (învechit şi regional) **primé̦jde** (pl. *primejdi* şi *primejde*), (învechit) **premé̦jde** (DOSOFTEI, V. S. octombrie 43^{r}/24) s. f.

— Din v. sl. **ПРѢМЕЖДИЕ.**

PRIMEJDÍI vb. IV. Tranz. (Învechit şi regional) A primejdui. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Pe iel l-am lăsat tăin la un hier cît o sută de kilo greutatea; mai nainte io trebuia să lieg aşa cu hurduzău ca să lucreze iel, ca să nu-l primeždiască.* T. DINU, Ţ. O. 34. ✧ Intranz. *O parte mare de acea monarhie supt jugul turcului supusă este şi cealaltă parte încă aşa a ajunge primejdiaşte.* C. CANTACUZINO, LET^{2}. I, 115.

— Prez. ind.: *primejdiesc.*
— V. **primejdie.**

PRIMEJDIITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Primejdios. *Fără nici o primejdiitoare pricină ... cetăţile varvarilor şi supuşilor lor să le lasă.* CANTEMIR, HR. 229.

— Pl.: *primejdiitori, -oare.*
— **Primejdii** + suf. *-tor.*

PRIMEJDIÓS, -OÁSĂ adj. Care constituie, prezintă sau poate prezenta o primejdie **(1)** pentru cineva sau ceva, care expune pe cineva sau ceva unei primejdii (v. riscant, riscat), care poate pricinui mult rău; periculos, (franţuzism rar) periclitant, (învechit) piericios **(1)**, pricuros, primejduitor, primejduicios, (învechit, rar) primejdiitor, (regional) poznaş **(4)**. *Nu iaste boală mai primejdioasă decît lipsa minţii.* ANTIM, ap. GCR II, 6/32. *Ce vom face ... ca întru acea primejdioasă luptă să nu rămînem de aceşti cumpliţi vrajmaşi biruiţi?* MAIOR, P. 17. *Gînd vrednic inimii foarte primejdioşi domnitorilor.* IST. M. 54/2. *Să se ferească de o persoană aşa de nimica şi primejdioasă.* BĂRAC, T. 46/21. *Să se lepede de alianţa cu turcii atît de ruşinoasă precît e şi primejdioasă.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Boierule, dumneata eşti un om primejdios!* PR. DRAM. 233, cf. POLIZU. *De o vecinătate aşa primejdioasă, Găini, cocoşi şi gîşte întîi se îngroziră.* ALEXANDRESCU, O. I, 238. *Grozav om şi primejdios! ... Trebuie numaidecît să mă dezbar de el.* ALECSANDRI, T. I, 448. *Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase.* id. O. P. 257. *Era apropiat de Dunăre şi de primejdioşii mărginaşi.* ODOBESCU, S. I, 126, cf. 123. *Se vede că este solomonit ... de-i aşa de primejdios.* CREANGĂ, O. 95. *Ce primejdioasă ispită pentru un talent mai tînăr.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 217, cf. DDRF, BARCIANU. *Ar fi un semn bun dacă literatura aceea n-ar fi primejdioasă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 63, cf. TDRG. *Aceasta era calitatea cea mai primejdioasă a unui tînăr.* AGÎRBICEANU, A. 55. *Să fii cu ochii în patru, că tînărul e primejdios.* REBREANU, I. 418. *Va trebui să săvîrşească unul din actele cele mai primejdioase din viaţă.* BASSARABESCU, V. 37, cf. CADE. *E un individ primejdios.* C. PETRESCU, Î. I, 243, cf. 274. *A căzut pe mîna ... unui seducător primejdios.* SEBASTIAN, T. 360. *Era să mă înec la acel vestit Ciopogat, pe lîngă care era un pîrîu cu totul primejdios.* VLASIU, A. P. 47. *O asemenea convalescenţă primejdioasă nu trebuia întreruptă.* SADOVEANU, O. IX, 161, cf. XI, 95, 140. *Ne aflam într-o strîmtoare foarte primejdioasă.* BART, S. M. 51. *Cocoana Aglae şi Stănică, iată o tovărăşie primejdioasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 129, cf. id. C. O. 39. *Şi-a ales drumuri primejdioase.* BOGZA, C. O. 11. *Există şi o politică extremistă, primejdioasă.* H. LOVINESCU, T. 9, cf. 95, LABIŞ, P. 156. *Spune minciuna cu o uşurinţă care-l face şi mai primejdios.* T decembrie 1964, 12, cf. ib. februarie 1964, 21. *Am simţit, nu ştiu cum, un fel de grabă primejdioasă.* V. ROM. ianuarie 1965, 61. (Prin atenuarea sensului) *M-au sfredelit însă, deodată, ochii ei verzi şi primejdioşi.* GALACTION, O. A. I, 43. ✧ (Adverbial) *Felix găsi primejdios să ia aliudine într-un fel sau într-altul.* CĂLINESCU, E. O. I, 49. *Era primejdios să meargă repede pe un drum necunoscut.* CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Era primejdios de dat drumul la fonta topită.* V. ROM. aprilie 1955, 252. *E primejdios să laşi singură o femeie ca tine.* T februarie 1962, 31. ✦ (Adverbial; rar) În semn de primejdie **(1)**, vestind o primejdie, a primejdie. *Primejdios, au prins cu graiul surd şi frînt Marile clopote în clopotniţe să bată.* LABIŞ, P. 374.

— Pronunţat: *-di-os.* — Pl.: *primejdioşi, -oase.*
— **Primejdie** + suf. *-os.*

PRIMEJDIOŞÍE s. f. (Învechit, rar) Periculozitate. *Să făcusă cu dreptul spaima şi groaza lumei, mai mult însă prin fricoştia şi nedumerirea oamenilor, decît prin firea şi primejdioştia boalei.* C. VÎRNAV, H. 19/5.

— Pronunţat: *-di-o-.*
— **Primejdios** + suf. *-ie.*

PRIMEJDUÍ vb. IV. Tranz. A pune în pericol, a expune primejdiei **(1)**, a ameninţa securitatea, integritatea sau existenţa (cuiva sau a ceva); (livresc) a periclita, (învechit şi regional) a primejdii, (învechit) a pericola, a pericolarisi, (neobişnuit) a periclisa. [Lăcustele] *au puiat în cîţiva ani, cît primejdiia ţara să moară de foame.* R. POPESCU, CM I, 472. *Am fost primejduiţi d-a fi arestaţi şi ucişi de ţărani reacţionari.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 408. *El nu-şi primejduieşte zilele pînă cînd nu vede cîtuşi de puţină nădejde de izbîndă.* ODOBESCU, S. I, 94, cf. DDRF. *Să nu dea buzna vasul din potrivă Pe nesimţite şi să ne primejdui.* MURNU, O. 208, cf. TDRG. *Prin nepăsarea lui criminală îi primejduieşte slujba*

XII, 358, cf. V, 676. *E cu putință ca trecerea examenelor să-i fi fost primejduită de pretențiile vreunui profesor sever.* CĂLINESCU, E. 101, cf. id. C. O. 39. *Războiul, cursa înarmărilor și aservirea țărilor primejduiesc realizarea drepturilor tineretului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 727. *Să-și primejduiască ceilalți viața și libertatea, să meargă alții la greu.* DEMETRIUS, C. 45. *Hotărîrile domniei sale nu primejduiesc pe nimeni.* V. ROM. februarie 1956, 66. *Au nu știi că copilul ți l-ai lăsat singurel în casă și ea ți l-a primejduit?* SBIERA, P. 308, cf. T. DINU, Ț. O. 34. ◇ Refl. pas. *Cînd slăpînul nu-ngrijește, Starea-i se primejduiește.* PANN, P. V. II, 51/3. *Altfel, i se primejduiau planurile.* REBREANU, I. 118. *Șoarecii, cînd au pace cu pisica, să primejduiesc bucatele.* ZANNE, P. I, 660. ✦ Refl. A se expune primejdiei **(1)**, a se afla în primejdie; p. ext. a risca; a se hazarda. *Viind frate-mieu Șărban atunce la Iești, s-au primejduit de li-au înecat* [actele] *în Siret* (sec. XVIII). IORGA, S. D. XI, 80. *Și puțin au lipsit a mă primejdui de viață.* AETHIOPICA, 25r/4. *Peste puțin ai să te primejduiești, și de vei scăpa de această primejdie, vei să fii vezir.* VĂCĂRESCUL, IST. 277, cf. LB, POLIZU. *Cunoșteam cutare stîncă, cutare potică unde se primejduise iarna vrun călător.* GANE, ap. CADE. *Dacă nu mi-ar cere totdeauna să mă primejduiesc așa!* DEMETRIUS, C. 18. *Poporul ... s-a primejduit în luptă.* H. DAICOVICIU, D. 67. ◇ Intranz. *O parte mare de acea monarhie supt jugul turcului supusă iaste și ceialaltă parte încă așa a ajunge primejduiaște.* C. CANTACUZINO, CM I, 58. ✦ Tranz. fact. Spec. (Prin nordul Munt.; în superstiții) A face să se îmbolnăvească de o anumită boală, a atrage (asupra cuiva) o boală. *Se zice că rusaliile primejduie pe oameni, adecă le dă boala copiilor sau epilepsia.* PAMFILE, S. V. 19.

— Prez. ind.: *primejduiesc* și (regional) *priméjdui.*
— **Primejdie** + suf. *-ui.*

PRIMEJDUIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Primejdie **(1)**. Cf. I. VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 448.

— Pronunțat: *-du-ia-.* — Pl.: *primejduieli.*
— **Primejdui** + suf. *-eală.*

PRIMEJDUICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Primejdios. *Au făcut giudecată curgerii vieții omenești ... și prin otte stînci și valuri primejduincioase petrece în toată viața lui.* CRITIL, ap. GCR II, 150/23. *O, ticăloasă iubire de slavă! ... care ne sileșți să punem în primejdie ... a noastră viiață, la un element așa de nestatornic și așa de primejduincios.* ib., ap. id. ib. 152/11. *Boalele acute, adecă năprasnice și primejduicioase.* VEISA, I. 60/7. *Stare premejduincioasă pentru Rosia.* ASACHI, I. 115/22.

— Pronunțat: *-du-i-.* — Pl.: *primejduicioși, -oase.*
— Și: **primejduinciós, -oásă, premejduinciós, -oásă** adj.
— **Primejdui** + suf. *-icios.*

PRIMEJDUINCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **primejduicios.**

PRIMEJDUÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) primejdui; (rar) periclitație, (livresc) periclitare, (învechit) pericolare. *Pentru primejduirile vieții noastre și scurtarea ei* (a. 1729). CAT. MAN. I, 324, cf. POLIZU, DDRF. *Delictul de primejduire a vieții.* COD. PEN. R. P. R. 522. *Raportul ... este împărțit în șase capitole: ... 1) Doi ani de luptă pentru democrație. 2) Primejduirea păcii.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/3. *Urmărirea asta crîncenă a singurului lucru bun pe care îl avusese ea vreodată, primejduirea lui, i-l scosese repede pe bărbat din gînd.* DEMETRIUS, A. 85.

— Pl.: *primejduiri.*
— V. **primejdui.**

PRIMEJDUÍT, -Ă adj. Expus primejdiei **(1)**, aflat în primejdie. Cf. DDRF. *Și a început atunci pentru Jap viața grelei și mult primejduitei libertăți!* GALACTION, O. 308. ◇ (Substantivat) *Dezbătuseră în piatră ... o vatră îngustă pe care să se poată cățăra cei primejduiți, la vreme de cumpănă.* SADOVEANU, O. VII, 405.

— Pl.: *primejduiți, -te.*
— V. **primejdui.**

PRIMEJDUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Primejdios. *Izeaslav au întîmpinat în acest unchi pe acel mai primejduitor al său dușman.* ASACHI, I. 38/12. *Un ceas de nengrijire c primejduitor!* NEGRUZZI, S. II, 191.

— Pronunțat: *-du-i-.* — Pl.: *primejduitori, -oare.*
— **Primejdui** + suf. *-tor.*

PRIMENEÁLĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Primenire **(1)**. Cf. primeni **(1)**. *Era să să pomenească la domnie lui Vasilie Vod*[ă], *pentru cometă ... care s-au prilejit cu ctîiva ani mainte de aceasta așea de grea premeneală aceștii domniei.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/36, cf. id. O. 323. *Prăvind minunele ce să făcea la D*[o]*mn*[u]*l H*[risto]*s, cutremurul, premeneala soarelui ..., strigă tare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68r/2, cf. 75r/33. *Cu vreme, cu vacuri, cu primenele, iau și dobîndesc și alte numere, iară acela ce iaste vechiu nume, stă neclătit român.* N. COSTIN, L. 141. *Fiind aceste priminele, adecă mazilia hanului și a lui Ismail Pașa încă și altele la Poartă ..., socoteau că le face împăratul pentru voia craiului.* AXINTE URICARIUL, LET2. II, 155, cf. CIHAC, I, 154. *Cînd zorul primenelii sosește ..., rugii și troscotul să tîrăsc către colibă ș-o acoper c-o velință răcoroasă.* DELAVRANCEA, S. 163, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un ochi de gospodar repede putea face socoteala unei primeneli care să puie în adevărata lumină construcția.* SADOVEANU, O. VII, 690. ✦ P. ext. (Învechit, rar; concretizat) Aspect, înfățișare (care rezultă în urma unei transformări). *Negreața nuorilor s-au premenit în premeneală de foc de-ți părea că va să aprinză lumea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110r/11. ✦ P. ext. (Învechit, rar) Moarte **(2)** (considerată ca o etapă în dezvoltarea unei ființe). *Fă dragoste și pace cu fratele că amîndoi ... ați rămas netocmiți cu de pripă premeneala ta.* DOSOFTEI, V, S. septembrie 12r/35.

2. (Învechit și popular) Schimbare a hainelor sau a lenjeriei purtate (și murdare) cu haine sau lenjerie curată, spălată, curățată; (rar) primenire **(2)**, primenit[1] **(2)**. Cf. primeni **(2)**. *Premeneala scutecilor era orînduită numai de patru ori în 24 de ceasuri.* PISCUPESCU, O. 28/20. *Încoaci, încolo, umblînd și luni întregi primeneală și spălare nevăzînd ... Porunci nevestii sale A-l la și a-l premeni.* PANN, P. V. I, 97/11, cf. POLIZU. *Te rog să-mi dai bani de cheltuială, straie de primineală.* CREANGĂ, O. 78, cf. BARCIANU. *Unde videam săracul Îmi ascundeam baltagul, Și-i dam bani de cheltuială Și haine de primineală.* ALECSANDRI, P. P. 89. *Am straie de primineală.* POP., ap. GCR II, 294, cf. ȘEZ. I, 4, CĂTANĂ, P. B. I, 88. *Să-mi dea bani de cheltuială Și cămăși de primeneală.* ȘEZ. IX, 93. *A doua zi de dimineață, după ce-și luară merinde, haine de primeneală ..., plecară.* MERA, L. B. 88, cf. ANT. LIT. POP. I, 63, ALR SN IV h 1 156, BALADE, II, 288. ✦ (Sens curent; concretizat; mai ales la pl.) Haine, lenjerie curate, de schimb, de sărbătoare; (regional) premeniturí, v. premenitură **(2)**. V. albitură. *Au venit cu carăta numai cu doi cai și fără așternut, făr' de premenele.* R. POPESCU, CM I, 500. *I-am dat priminelele mele de sărbătoare, le-au azvîrlit cît colo.* MILLO, în PR. DRAM. 330. *Ajung cu ajutorul sfîntului acasă ... prăfuiți și cu primineala negrită ca de baci.* JIPESCU, O. 160. *Se vedeau ... primenele de borangic.* ODOBESCU, S. I, 134. *Una-i anina flori în pălărie, alta-i așeza priminelile și merindele în desage.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 256, cf. BARCIANU. *Își scoase primenelele de sărbătoare și le puse pe colțul patului.* SANDU-ALDEA, U. P. 220, cf. ALEXI, W. *Începui a încerca primenelile lui Honcu.*

HOGAŞ, DR. I, 313, cf. II, 46. *În geamantanaşul lui de mînă, cîteva cărţi, cîteva primeneli.* BASSARABESCU, V. 25. *Cu traista cu primeneli, c-o ştiucă friptă, porni.* STĂNOIU, C. I. 10. *I-a lăiat, i-a ghilit şi le-a dat primeneli.* VOICULESCU, P. II, 320. *Doreşte o viaţă ... fără trei, patru schimburi de primeneli pe zi.* ARGHEZI, S. VII, 175. *Venise cu de-ale mîncării şi primeneli.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27, cf. I, 355, V. ROM. august 1955, 75. *Într-o legătură avea primeneli pentru el.* PAS, Z. III, 42, cf. I, 44.

3. (Învechit, rar; în forma *premeneală)* Primenit[1] **(3).** *Premenealile lunei.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 327.

— Pl.: *primeneli* şi (învechit) *primenele.* — Şi: (învechit şi regional) **primineálă, premeneálă,** (regional) **premeneá** (CIAUŞANU, GL.) s. f.

— **Primeni** + suf. *-eală.* — **Premenea:** sg. refăcut după pl.

PRIMENÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A înlocui sau a fi înlocuit (parţial ori total) cu altceva (nou), a (se) împrospăta, a (se) reînnoi; a face să ia sau a lua o formă, un aspect, un conţinut etc. nou, a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) preface **(I 1).** *Vedem şi pămîntului răsărindu-i iarbă ... şi toată lumea premenindu-se şi spre bine adăogîndu-se şi înnoindu-se.* CORESI, EV. 133, cf. URECHE, L. 241. *Unde să pomeneşte de ceriu, de soare, de lună, de stele, acestea toate că vor avea sfîrşit şi să vor primeni.* M. COSTIN, O. 323. *Premenind în aur un porumb viu de-au agiutat la nevoia unui lipsit şi iarăşi l-au făcut porumb.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121[v]/18, cf. 130[r]/9. *De va premeni arapul pielea lui şi pardosul împistriturile lui, şi voi veţi putea a face bine fiind învăţaţi rău.* BIBLIA (1688), 501[2]/27, cf. 365[1]/36. *Pune cu gîndul tău cum va premeni frumuseaţea ei bătrîneţele au boala şi vei vedea cum i se adîncează ochii* (a. 1691). GCR I, 292/10. *Firea omenească, dentru firea sa, este pornită a se muta şi a se premeni în multe feliuri* (începutul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 97. *Să stea 4 zile şi 4 nopţi premenind apa.* MÎNCĂRILE, 111/16, cf. LB. *Care apă va [fi] premenită mereu îndată ce să va încălzi.* PISCUPESCU, O. 297/21, cf. POLIZU. *Aerul de din lăuntrul casei ... este de neapărat a fi ... premenit.* PENESCU, M. 15, cf. DELAVRANCEA, T. 136, DDRF. *Îndeamnă la arme Oameni trîndavi, primenind dezvăţatele datini de luptă.* COŞBUC, AE. 126. *O răcoreală dulce, venită de la Dunăre, primenea aerul.* DUNĂREANU, CH. 227. *Am premenit atmosfera camerei astă-seară.* GALACTION, O. A. I, 58, cf. id. O. 274. *Invită croitorul acasă ... să-şi primenească garderoba.* C. PETRESCU, R. DR. 99, cf. id. A. 468. *Lumînările sînt primenite şi noi, de ceară curată.* ARGHEZI, B. 26. *Totul s-a petrecut încet şi îndelung, ca într-un corp viu care îşi primeneşte pe nesimţite celulele.* BOGZA, C. O. 240. *Apa se primeneşte încet, dar valurile vin cu regularitate.* V. ROM. ianuarie 1954, 166. *După ce primeni luminiţele, cei doi soldaţi se uitară unul la altul.* CAMILAR, N. I, 213. *Cu veacul care trece, cu viaţa ce se schimbă, Mereu se primeneşte frumoasa noastră limbă.* V. ROM. martie 1963, 143. *Proteinele ... intră în structura tuturor celulelor ce alcătuiesc ţesuturile vii şi care se primenesc continuu pe seama acestora.* S. MARIN, C. B. 6. *Am la un poloboc trii şercuri cam slabi şi li-aş primini.* GRAIUL, I, 424. *Stînjili si-ţ primeneşti.* ib. 450. (Refl. pas.) *Cum i s-a primenit numele, cum acel turn şi-a schimbat numele, a şti nu pot.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 327. *Se premeneaşte „e" şi „a" în ѣ, adecă: „ne-au luat" = „nѣu luat".* MACARIE[1], GRAM. 117[r]/27. *La fieştecare cinci ani mădularele senaturilor să primenesc.* CR (1829), 152[1]/33. *De ce n-ai băgat pieile de ieri? ... — Pentru că aseară s-a primenit varul şi ... era tîrziu.* ARDELEANU, D. 244. *Au pierit împărăţiile ..., s-au primenit zeii, şahul a rămas.* SADOVEANU, O. XI, 587. *Scrie, domnule grefier: aerul nu se primeneşte niciodată.* GALAN, Z. R. 352. ◇ Fig. *Mirosul ogoarelor îmi primeneşte plămînii.* SANDU-ALDEA, A. M. 107. *Veniţi să premeniţi izvorul Nădejdii mele de mai bine.* GOGA, P. 105. *În tot, o priveliştе frumoasă de parcă îţi se primeneşte sufletul uitîndu-te la ea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 23. *Cum îl mai primenea* [ploaia]*... la suflet!* C. PETRESCU, A. R. 45. ◇ Expr. (Învechit şi regional) **A primeni gazda** sau **a se primeni din ...** = a se muta **(I 4).** *Agiungîndu-mă şi pe mine vreme de nevoia şi m-am primenit din Cîmpulungu di-am ieşit la ţară* (a. 1748). ŞTEFANELLI, D. C. 41. *Am priminit gazda.* Com. LIUBA. (Învechit) **A se primeni din lumea aceasta** sau **a primeni viaţa** = a muri[1] **(1).** *Sosînd la adînce bătrîneaţe au premenit viaţa.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 35[r]/15. *Mi-au sosit vremea să mă premenesc den lumea aceasta* (a. 1746). ap. TDRG. (Tranz.; învechit) **A primeni** (pe cineva) **din viaţă** = a ucide. *Mai apoi de toate îi spintecară ţîntecele cu ostie şi cu aceasta-l premeniră din viaţă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2[v]/23. ✦ Tranz. Spec. (Învechit, rar) A schimba numele (cuiva), a pune (cuiva) un nume nou. *Dragoş apoi în moldoveni primenind pe vlahi.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 327. ✦ Tranz. Spec. (Învechit, rar; complementul indică răni, plăgi) A schimba pansamentul, a pansa din nou. *Ea ştia să umble binişor cînd îi primenea ranele.* ISPIRESCU, ap. CADE. ✦ Tranz. (Învechit, rar; în forma *premeni)* A vindeca (de boală). *De cumplite bole pre mulţ au premenit.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 20[v]/10.

2. Tranz. şi refl. A(-şi) schimba lenjeria purtată (şi murdară) cu alta curată; a(-şi) schimba hainele (cu altele curate, curăţate, bune); spec. a (se) îmbrăca îngrijit, frumos. *Să premeni omul în haine.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 200[v]/12. *Premenindu-se, o lună era la Livan şi 2 luni la casa lor.* BIBLIA (1688), 246[1]/1. *Apoi să se premenească de toate hainile şi aşternutul lui.* PISCUPESCU, O. 266/20. *Porunci nevestii sale A-l la şi a-l premeni.* PANN, P. V. I, 97/16. *Duminică de cu zori bătrîna premenea copiii.* SLAVICI, N. II, 53, cf. I, 262. *Călugărul luă copilul ... şi-l primeni cu nişte rupturi de haine.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Înainte de şapte sosiră cei mulţi şcolari, primeniţi cu haine de sărbătoare.* AGÎRBICEANU, A. 507. *Ia vezi de nişte schimburi curate de primenit, pentru dumnealui.* HOGAŞ, DR. I, 313. *Uite ce ţi-ai făcut poalele! Şi numai azi te-am primenit.* REBREANU, I. 16, cf. id. R. I, 21. *Primeniţi cu cămăşi curate, ne aşeza în pat desfăcîndu-se greu de noi.* BRĂESCU, A. 73, cf. 263. *Primenit în straie curate ... părea gînditor, cu ochii duşi.* SADOVEANU, O. V, 128. *Să-l îmbăiaţi, să-l primeniţi şi să mi-l aduci diseară.* STANCU, R. A. V, 37. *Fusese ras, tuns, primenit şi îmbrăcat în straie curate.* id. ib. 181. *Călătorii îşi lepădau cojoacele, se primeneau, ridicînd slavă zeilor că le dăruiseră linişte după zbucium.* V. ROM. octombrie 1955, 166. *Te speli şi te primeneşti şi te duci la biserică, Catrino.* PREDA, M. 61. *În apă se limpezeşte 'N veşmînt alb se premeneşte.* POP., ap. GCR II, 324. *Pe voinic îl premenea, Despre ziuă-i logodea.* TEODORESCU, P. P. 621. *Nevasta care iubeşte Spală noaptea şi cîrpeşte Şi ziua se premeneşte.* ŞEZ. I, 112. *Nevasta te premeneşte, Puicuţa mi te priveşte.* CIAUŞANU, V. 24, cf. 34, ALR SN IV h 1 152, A V 15, VI 26. *Într-o cămară intra, Frumos că se premenea.* BALADE, II, 23. ◇ Fig. *Ca-n ziua cînd senin pămîntul, Cu trupul nepătat de ură Şi-a premeni din nou vestmîntul.* GOGA, POEZII, 287. *Am aruncat pe ferestre toate convingerile vieţii noastre de ptnă aici şi ne-am primenit din pod ptnă în pivniţă.* GALACTION, A. 182. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mai poate să se îmbrace, să se facă frumoasă şi să-şi primenească odaia.* id. ib. 142. ✦ Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, rufărie de pat, de masă etc.) A înlocui cu altul (curat). *Şi-l raseră pre dînsul şi-i premeniră îmbrăcămintea lui.* BIBLIA (1688), 31[1]/11. *Porunci juptnesei să sporească cina cu o prăjitură de casă şi primeni rufăria mesei.* GALACTION, O. A. I, 326. *A intrat sub duş, s-a bărbie-*

rit, și-a primenit hainele. C. PETRESCU, A. 467. *„Prințul" Ion era de mult dorit, Dar straiele nu și le-a primenit.* ARGHEZI, VERS. 297. *Armele să-ți oțelești, Hainele să-ți primenești.* ALECSANDRI, P. P. 144. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Patul era primenit proaspăt.* CĂLINESCU, S. 547.

3. Tranz. (Popular; complementul indică animale cabaline) A pune potcoave noi; p. ext. a împodobi picioarele. Cf. CIHAC, II, 154, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Negrul tău să-l primenești, Și pe mîni să-l potcovești, Cu potcoave de argint.* BALADE, II, 184.

4. Refl. (Regional; despre lună și despre lumina ei) A fi în faza de creștere sau de scădere, a începe să apară sau să dispară din umbra pămîntului. *S-a priminit lumina și orice dorință are omul ... ți se împlinește.* PAMFILE, CER. 75. *Chiar dacă luna s-a priminit șimbătă și dacă acum s-a slujit, acum luna aceea este curată.* id. ib. 82. *Să mai fi zăbovit dumneavoastră cîteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii ... — Treaba luminii, să se primenească.* HOGAȘ, DR. I, 258, cf. ALR SN III h 806/537, A V 15, VI 26.

5. Tranz. (Învechit) A traduce dintr-o limbă în alta. *Cugetai să scoț această s[i]ntă carte ... de o am primenit den limba rusască pre limba rumânească* (a. 1642). GCR I, 98/13. *Canoane ... carile cu nevoie iaste ... a le premeni de pre elineaște pre sîrbie.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 193ʳ/9. *Anthologhion ... premenit de pre limba slavenească, cu socotință, pre limba rumânească* (a. 1702). IORGA, S. D. XIII, 135.

6. Tranz. (Prin Transilv.; în forma *premeni;* complementul indică bani) A pune în circulație (cumpărînd ceva). *Și-a strîns galbeni peste fire, Trebuie luați și premeniți Să nu șează ruginiți!* RETEGANUL, TR. 36.

7. Tranz. fact. și refl. (Învechit) A face să revină sau a-și reveni la o anumită stare, la un anumit sentiment; a face să renunțe sau a renunța la o anumită stare, la un anumit sentiment (revenind la situația dinainte). *Oamenii ce se premenesc către dumnezeiasca dulceață, hîtlenie mai virtos și zloabă pare-le-se a fi.* CORESI, EV. 310. *Den spurcăciunea capiștilor idolești premenindu-se, către nesmintita credință lipiră-se* (a. 1648). GCR I, 131/3. *Premeniră la cunoștința lui D[u]m[nc]dzău pre toți lăcuitorii de pre-acolea.* DOSOFTEI, V. S. februarie 74ᵛ/2, cf. noiembrie 125ʳ/30. *Ai premenit pre Izrail de la înșelăciunea lui Vaal.* id. MOL. 85. *Și de să va premeni inima ta și nu vei asculta ... cu peire veți peri.* BIBLIA (1688), 149¹/28, cf. 359¹/42. *Mult ei așteptînd și văzînd nemică nevoie la el făcîndu-se, premenindu-se* (și-au schimbat cugetele) *zicea că e D[u]mnezeu el* (a. 1703). GCR I, 349/37. ✦ Refl. (Învechit, rar) A trece de la o persoană la alta. *I să primeni dragoste lui de la maică la fata aceia.* HERODOT (1645), 505.

8. Tranz. fact. (Învechit, rar; în forma *premeni)* A porni **(II 5)**. *Și premeni D[o]mnul de la mare vînt virtos și rîdică lăcustele.* BIBLIA (1688), 46²/10.

— Prez. ind.: *primenesc.* — Și: (învechit și popular) **premeni** (prez. ind., regional, și *prémen,* ALR SN IV h 1 152), (învechit și regional) **primini** vb. IV.

— Din v. sl. **пр҃ѣмѣнѧтꙑ**.

PRIMENÍRE s. f. **1.** Înlocuire (parțială sau totală) cu altceva (nou), împrospătare, înnoire, reînnoire; schimbare a formei, a aspectului, a conținutului, transformare, modificare, prefacere **(I 1)**; primenit¹ **(1)**, (astăzi rar) primeneală **(1)**, (regional) premenitură **(1)**. Cf. primeni **(1)**. *Împărăția neclătită la toți oamenii cu pace o vom da, trebuindu-ne cu primeniri și cealea ce supt vedeare viu, cercetîndu-le pururea.* BIBLIA (1688), 361¹/19, cf. LB. *Acea spaimă ... va face premenire, Să te-ntorci la treapta dintîi și să-ți mai vii în fire.* PANN, E. III, 6/23. *Deșteptăciunea nu e decît o ... consumare și o primenire mai repede a materiei nervoase.* DELAVRANCEA, T. 107. *Vorbește cu d-na Moroi de afaceri, de îndatoriri, de înaintări și primeniri în personalul său.* id. S. 144, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vor prăznui din pacea lor urnile înfricoșata clip-a premenirii.* GOGA, P. 128. *Străbătea o rază de lumină pînă la noi ... pentru premenirea aerului, în acest beci umed.* HOGAȘ, DR. I, 19. *Primenirea fondului și a formei constituie un principiu de evoluție generală.* LOVINESCU, S. I, 370. *N-aveau nici ce pierde, nici ce cîștiga din primenirea stăpînilor.* C. PETRESCU, A. 420. *Procesul de primenire a limbii populare e un fenomen firesc.* SADOVEANU, E. 34, cf. id. O. V, 72. *Primenirea în mare parte a conducerii cooperativelor ... și schimbarea conținutului ... tind să transforme mișcarea cooperatistă într-un factor de dezvoltare.* LEG. EC. PL. 418. *Trebuie să fie fruntaș al muncii și al primenirilor din sat.* V. ROM. februarie 1954, 103, cf. 6. *Trăiesc așa și stau cu gîndul la o schimbare, la o primenire a lumii.* GALAN, Z. R. 36. *Primenirea numelor este un fenomen natural, de vreme ce ele sînt folosite în societate.* GRAUR, N. P. 24. *Cîteodată am impresia că primenirea n-a mers destul de adînc, că mai există stări vechi.* V. ROM. aprilie 1957, 81. *Îmi începeam cariera de regizor ... însuflețit de ambiția unor primeniri artistice.* T august 1964, 91. *Elemente semnificative de primenire a concepției erotice se afirmă totuși.* V. ROM. ianuarie 1965, 112. ✦ Spec. (Învechit, rar; în forma *premenire)* Transfigurare. *Că Domnul amu așa vine către ucenici, iară ucenicii, derept premenirea lui, nălucitură părea-le că iaste.* CORESI, EV. 266.

2. (Rar) Primeneală **(2)**. Cf. primeni **(2)**. Cf. POLIZU.

3. Fig. (Învechit, rar; în forma *premenire)* Desfătare, înveselire. Cf. LB.

4. (Învechit, rar; în forma *premenire)* Mutare **(I 1)**. *Și vor întoarce inimile lor în pămîntul unde s-au mutat acolo și ... să vor ruga ție în pămîntul premeniții lor.* BIBLIA (1688), 249²/35. ✦ Transmitere (a unei boli). *Toți, văzînd acea fără de veaste mutare și premenire a boalei la celalalt, să minunară.* MINEIUL (1776), 120ᵛᴵ/18.

— Pl.: *primeniri.* — Și: (învechit și popular) **premenire** s. f.

— V. **primeni.**

PRIMENÍT¹ s. n. **1.** Înlocuire (parțială sau totală) cu altceva (nou), împrospătare, înnoire, reînnoire; schimbare a formei, a aspectului, a conținutului, transformare, modificare, prefacere **(I 1)**; primenire **(1)**, (astăzi rar) primeneală **(1)**, (regional) premenitură **(1)**. Cf. primeni **(1)**. Cf. DDRF, DL, DM, M.D.ENC., DEX.

2. (Rar) Primeneală **(2)**. Cf. primeni **(2)**. Cf. DM, M.D.ENC., DEX, H II 283.

3. (Regional) Creștere (sau scădere) treptată a părții luminate a lunii, apariție (sau dispariție) treptată a luminii ei din umbra pămîntului; (învechit, rar) premeneală (v. primeneală **3)**. Cf. primeni **(4)**. *Să mai fi zăbovit dumneavoastră cîteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii și vremea poate să se schimbe.* HOGAȘ, DR. I, 258, cf. DL, DM, com. din DEDA—REGHIN.

— Și: (regional) **priminít** s. n. H II 283.

— V. **primeni.**

PRIMENÍT², **-Ă** adj. **1.** Care a fost înlocuit (parțial sau total) cu altceva (nou), împrospătat, înnoit, reînnoit; care a suferit transformări în formă, aspect, conținut, transformat, modificat, prefăcut² **(I 1)**, schimbat. Cf. primeni **(1)**. Cf. POLIZU. *Văzduhul primenit chema, ademenea cioclriile în înălțimile lui curate.* SANDU-ALDEA, U. P. 195. *O lume nouă, primenită, bate în porțile viitorului.* SADOVEANU, E. 19. *Să trăiești într-o lume nouă, primenită! Ah, cum aș lua de la capăt viața!* H. LOVINESCU, C. S. 54.

2. Îmbrăcat cu haine sau cu rufe curate, curățate, bune. Cf. p r i m e n i **(2)**. *La opt și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, suie treptele ministerului.* CARAGIALE, M. 38, cf. ALEXI, W. *Vine să-ți dea mîna și oricît ai fi de primenit, el se așază lîngă tine.* VISSARION, FL. 73, cf. ALR II 3 266/899. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Îl luă să-i arate odaia. Era luminoasă, mică, văruită în alb, curată, primenită.* BASSARABESCU, V. 16. ◇ F i g. *Dimineața, salul de pe coastă, spălat, primenit, ieșea vesel din ceața ce trîndăvea în pături rare ... pe acoperișuri.* BRĂESCU, O. A. I, 209.

3. F i g. (Învechit, rar) Desfătat, vesel. Cf. LB.

4. (Regional; despre părinți, frați; în forma *priminit*) Vitreg; (despre frați) care este bun cu alt frate numai după tată sau după mamă (Cristești — Botoșani). Cf. ALR II/I h 133/414, ib. h 134/414, ib. MN 65, 2 625/414.

— Pl.: *primeniți, -te.* — Și: (învechit și popular) **premenit, -ă**, (regional) **priminit, -ă** (ALR II/I h 133/414, ib. h 134/414, ib. MN 2 625/414) adj.

— V. **primeni.**

PRIMENITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care primenește **(1)**. *Parcă ar fi fost după o ploaie primenitoare și bună.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 144.

— Pl.: *primenitori, -oare.*

— **Primeni** + suf. *-tor.*

PRIMÉS s. n. v. **primez.**

PRIMETEÁ s. f. v. **primitea.**

PRIMETÍ vb. IV v. **primiti.**

PRIMEVÁRĂ s. f. v. **primăvară.**

PRIMÉZ s. n. **1.** (Regional, mai ales în Ban., Olt. și Transilv.) Perete care desparte două încăperi. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], H V 461, I. CR. V, 280, BOCEANU, GL., DENSUSIANU, Ț. H. 330, CHEST. II 70/32, 123/6, 7, 11, 20, LEXIC REG. 84. ✦ Îngrăditură, scîndură, bîrnă, par, drug etc. care desparte un spațiu în două sau care se pune în grajd, între vite, pentru a le izola (v. s t ă n o g). Cf. TDRG, CDDE, CADE, SCRIBAN, D., REV. CRIT. III, 165, VICIU, GL., BOCEANU, GL., A III 2, LEXIC REG. II, 37.

2. (Prin Ban. și prin Olt.; în forma *primiez*) Cartilaj care desparte cele două fose nazale. Cf. ALRM II/I h 17.

3. (Regional) Cercevea în formă de cruce care desparte fereastra în mai multe ochiuri (Pîrvova — Băile Herculane). CHEST. II 177/10.

4. (Prin sud-vestul Transilv.) Perdea de pădure care se află între două poieni. *Dacă ie iș o poiană și una dincolo și între iel'e o pădur'e, la pădur'e li zîse primez.* DENSUSIANU, Ț. H. 330.

5. (Regional) Proptea de lemn cu care se blochează ușa sau poarta (Bocșa). Cf. LEXIC REG. II, 37.

6. (Regional) Întăritură făcută în malul unui rîu, pentru a-l consolida (Ramna — Reșița). Cf. CHEST. IV 41/29.

7. (Prin nord-vestul Olt.) Proeminență într-un lemn cioplit. GR. S. V, 123.

— Pl.: *primezuri* și *primeze.* — Și: (învechit) **primés** (LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **primé** (REV. CRIT. III, 165, A III 12), **primézd** (A III 2, IV 3), **primléz** (ALRM II/I h 17) s. n.

— Lat. **permedium.*

PRIMEZEÁLĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre despărțiturile în care este împărțită o fereastră prin cercevelaua în formă de cruce din mijlocul ei (Nerău — Sînnicolau Mare). CHEST. II 177/1.

— Pl.: *primezeli.*

— **Primez** + suf. *-eală.*

PRIMEZÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar; despre ziduri, pereți) Despărțitor. TDRG.

— Pl.: *primezii.*

— **Primez** + suf. *-iu.*

PRIMEZUÍ vb. IV. (Regional) **1.** I n t r a n z. A face o despărțitură (Argetoaia — Strehaia). CHEST. II 70/32.

2. T r a n z. (Complementul indică ușă sau porți) A bloca (cu un primez **5**) (Bocșa). LEXIC REG. II, 37.

— Prez. ind.: *primezuiesc.*

— **Primez** + suf. *-ui.*

PRIMÍ vb. IV. **I.1.** T r a n z. (Complementul indică bunuri materiale care aparțin sau care i se cuvin subiectului ori care îi sînt dăruite, oferite, trimise etc.) A intra în posesia sau în folosința a ..., a lua (în stăpînire, în folosință), a o b ț i n e, a c ă p ă t a; s p e c. (complementul indică sume de bani) a încasa; s p e c. (complementul indică scrisori) a-i ajunge în mînă, la adresa indicată etc.; p. e x t. a accepta să ia, să intre în posesia ..., să folosească. *Cungiurați Sionul și preimiți elu* (c o p r i n d e ț i - l HD, a p u c a ț i - l C[2]) *... și impărțiți casa lui.* PSALT. 92, cf. 96. *Și puțin cîn' se va munci, mari daruri primi-vor.* CORESI, EV. 236, cf. 24, 121. *Preotul ce va priimi daruri de la furi sau de la tîlhari ... să se leapede și să se desparță.* PRAV. GOV. 124[r]/1. *Cela ce va priimi sau va ascunde lucru de furat ... să va certa.* PRAV. 317, cf. 320. *Care lucruri priimește preotul în besearică pentru cu să le citească vreo m(o)l(i)tvă* (a. 1646). GCR I, 121/1, cf. ANON. CAR. *Priimește de prelutindenea epistolii.* KOTZEBUE, U. 17[r]/29, cf. DRLU. *A doua zi judele primi de la Luigi-Lana o scrisoare.* CR (1848), 4[1]/66, cf. CIHAC, II, 291. *Am primit toți banii.* ALECSANDRI, T. 319. *Faci parte din soficlatea noastră și primești scrisori de la prefectul.* CARAGIALE, O. VI, 96. *Peste două zile am primit de la mama zece lei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 250. *O mie de lechini primești? — O, pașă, cît de darnic ești!* COȘBUC, P. I, 109. *De primești bani lunea, e semn bun.* GOROVEI, CR. 15. *Am primit fotografia băiețelului tău.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 173. *Savista șade în poartă ... și primește pomana trecătorilor.* REBREANU, I. 15. *Am ajuns la înțelepciunea să primesc o pomană de la indivizi pe care îi urăsc.* C. PETRESCU, Î. II, 155, cf. 244. *Primeam pensiunea cu întîrzieri mari.* BRĂESCU, O. A. II, 129. *Să lase pe mîine că e zi-ntîi și primim leafa.* SEBASTIAN, T. 198. *Domnitorul însuși primea mită.* SADOVEANU, O. VI, 247, cf. VIII, 195. *O dată cu buchetul de roze primit din mîinile unei colege ... dobîndește ... revelația turburătoare a iubirii.* VIANU, A. P. 258, cf. 391. *Poporul, blînd, primise pămîntul drept prinos.* ARGHEZI, VERS. 395. *Cum te poți oare aștepta să primești împrumuturi care nu vor ajuta la nimic?* CĂLINESCU, C. O. 176, cf. id. E. O. I, 227. *Nevasta lui Mitru își primește pensia?* CAMIL PETRESCU, O. III, 153. *Nu-i așa că primești bani de la Adela și Costică?* H. LOVINESCU, C. S. 94. *Ea nu primise după război nici o brazdă de pămînt.* PREDA, M. 52, cf. 60, 90. *Dăm tot ce-avem și nu primim nimic, Și ne hrănim cu rădăcini și bozii.* LABIȘ, P. 106. *Marcu cartea o primea ... Și-apoi cartea-o deschidea.* BALADE, III, 141. *Cel de la urmă, ori mai mult, ori mai puțin primește.* ZANNE, P. II, 793, cf. V, 75. (A b s o l.) *Și cine va ceare, primi-va.* CORESI, EV. 225, cf. 383, GCR I, 20/4. *Îți oferim pentru aceasta suma de 300 000 lei ... Primești?* CAMIL PETRESCU, T. III, 43. *Nu cunosc sentimentul pe care-l încerci cînd primești ... Mie mi s-au făcut prea puține daruri în viață.* id. ib. 250, cf. SORESCU, U. 25. (R e f l. p a s.) *De vreo trei săptămîni nu s-a mai primit nici o scrisoare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 302. ◇ (Prin lărgirea sensului; complementul indică bunuri spirituale, morale, intelectuale etc.) *Cesta preimește blagoslovenie de la Domnul.* PSALT. 40, cf. 194, 336. *Că de nu văm lăsa, iertăciune n-avăm a priimi.* CORESI, EV. 46, cf. 121, 191. *Cetățile se vor*

îngrija şi ceia ce vor fi la oastre bucurie vor priimi. PARACLIS (1639), 255, cf. 248. *Den cădearea cea de demult să ne sculăm şi den păcate să ne slobozim priimind fecioria cea de întâiu* (a. 1648). GCR I, 130/21. *Băgîndu-l în temniţă, i să arăta D[o]mnul spuindu-i mai nainte slava ce vrea să-l priimească* (a. 1705). GCR I, 359/9. *Primiţi prin graiul meu binecuvîntarea ceriului şi-a pămîntului!* ALECSANDRI, T. II, 26. *El primi o educaţie de prinţ.* CĂLINESCU, S. 13. *Ca urmare a sprijinului primit din partea organizaţiei de partid, tematica adunărilor generale ale utemiştilor este mai variată.* GÎ 1963, nr. 692, 3/2. (Despre lucruri; complementul indică însuşiri, calităţi etc.) *Mătasea apoi se ducea iară în Orient spre a-şi primi fasonul.* CR (1848), 33²/44. *Ceara priimeşte toate formele.* BARCIANU, V. *Vasu spurcat şi puturos mirosuri nu priimeşte.* ZANNE, P. IV, 173. ✦ Spec. (Învechit şi regional) A moşteni[1] **(1)**. *Sufletul lui în dulceaţă întră şi semănţa lui preimescu* (moştenesc c) *pămîntul.* PSALT. 42, cf. ALRM II/I h 222/27.

2. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică copii) A (i se) naşte **(I 1)**. *Şi împutăciunea de fără feciori lepădă-o şi plod frumos priimi, pre Samuil.* CORESI, EV. 224. ✧ Expr. (Absol.) **A primi în sine**=(despre femei) a rămîne însărcinată; a concepe, a procrea. *Fecioara aceaia va priimi în sine şi va naşte fiu.* N. TEST. (1648), 3ᵛ/31.

3. Tranz. (Complementul indică nume, titluri, ranguri) A deveni deţinătorul, titularul etc. a ..., a-i fi atribuit. *Se fie zilele lui mici şi piscupia lui se preimească altu.* PSALT. 235. *Că cu sfînta botejune nume de fecior priimesc oamenii.* CORESI, EV. 29, cf. 462. *Peste puţin ... priimi iarăşi cinstea şi dregătoria sa.* BĂLCESCU, M. V. 30. *Aleargă la străini şi priimeşte de la dînşii posturi în ţara sa.* FILIMON, O. I, 98.

4. Tranz. (Complementul indică mărfuri) A lua în primire, în inventar, în fondul destinat vînzării etc. *Astăzi magazinul este închis; primeşte marfă.*

5. Tranz. (Complementul indică ştiri, informaţii, explicaţii, dispoziţii, ordine etc.) A lua ori a i se aduce la cunoştinţă de ..., a fi înştiinţat despre ..., a afla; p. ext. a se bucura, a beneficia de avantajul, de privilegiul de a lua cunoştinţă, de a afla etc.; a prelua de la cineva. *Cela ce priimeaşte gîndurile omeneşti datori iaste întru scriptură învăţat a fi să se oprească de pohte.* PRAV. GOV. III[r]/23. *Zic că îţi place a priimi Urări aduse de la pruncie.* HELIADE, O. I, 109. *Mihai priimi glas de la îndrăzneţul Udrea că ... s-a lovit de faţă cu Afis-Paşa.* BĂLCESCU, M. V. 185. *Motivul ce-l îndemna şi mai mult la prudinţă era ştirile cele rele ce priimea pe toată ziua de la Constantinopole.* FILIMON, O. I, 113. *Cu ce nespusă bucurie priimiră ei ... vestea cum că pacea s-a încheiat.* ODOBESCU, S. I, 271. *După ce-a primit toate deslușirile, bunica se întoarce.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 301, cf. 82. *Don sergent primeşte raportul.* GALACTION, O. A. I, 277. *Primi în tăcere această veste.* SADOVEANU, O. XI, 90, cf. XII, 373. *Povestitorului îi place să nareze direct sau de sub masca unei confesiuni primite de la eroul însuşi al povestirii.* VIANU, A. P. 191, cf. 17, 69. *Îi vestise la vreme printr-o scrisoare şi acum îi era dat să primească acest răspuns ciudat.* CĂLINESCU, E. O. I, 14, cf. id. S. 364, 488. *Seara primiseră vorbă în sat că vitele lor ... sînt bolnave.* BOGZA, C. O. 25. *Primi ordin să se mute în oraşul dunărean.* PAS, Z. III, 8. *Compania noastră primise ordin să execute un atac de noapte.* H. LOVINESCU, T. 107. *A primit o reclamaţie de la moşie.* PREDA, M. 204. *Elevii ... primesc explicaţii despre principiul de funcţionare a maşinilor.* GÎ 1962, nr. 683, 4/1. *Ai primit vreun răspuns de la Bucureşti?* T septembrie 1962, 10.

6. Tranz. A suporta efectele (negative ale) unei acţiuni, circumstanţe etc. *De upovăţinţă şi de învierea morţilor eu ostndă preemescu.* COD. VOR. 48/13, cf. 60/25, 122/25. *Că derept tire preimii* (am suferit D) *imputare.* PSALT. 132, cf. 143. *Dereptu învierea morţiloru eu giudeţu preemescu da* [=de]... *la voi* (sec. XVI). GCR I, *7/8. *Cine-ş dupre al lui lucru primi-va judecată* (a. 1610). id. ib. 44/18. *Acela pedepsa pravilelor va priimi* (a. 1640). id. ib. 89/20. *Să-ţ priimeşti această mică pedeapsă de la dînsul.* BĂRAC, T. 44/5. *Lovitura ce am primit-o e mortală.* CR (1848), 22¹/48. *Sînt unii oameni care priimesc o palmă şi tot nu-şi retrag obrazu.* ISIS (1859), 3²/43. *Nenorocitul bărbat primi zece lovituri de sabie pe spinare.* BOLINTINEANU, O. 447. *Chipul lui palid se rumeni deodată la amintirea pumnului primit, ca o piatră.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 12. *Scoase pieptul înafară ca şi cînd se pregătea să primească în el un pumn.* GÎRLEANU, N. 111. *Anul ăsta, spuse ea, mişcarea muncitorească a primit lovituri grele.* VLASIU, D. 319. *Legătura noastră trebuie să primească o sancţiune oficială.* SADOVEANU, O. IX, 134, cf. X, 170. *Aici a mai primit un botez al focului şi a pierdut alte cîteva tunuri.* PAS, Z. III, 19. *În poarta cimitirului iar primeşte Florea un ghiont.* GALAN, Z. R. 60. *Ai primit vreo sancţiune în organizaţie?* PREDA, R. 115, cf. 26. *Cel mai bun dintre noi poartă în spate o dîră de cuţit. Fusese activist şi a primit-o fără să se clatine.* LABIŞ, P. 337.

7. Tranz. (Complementul indică fenomene fizice) A veni în contact cu ..., a fi atins de ...; spec. a recepta. *Nişte corline ... foarte albe primea umbra mişcătoare a brazilor.* CR (1848), 12²/57. *Căscam ochii mari fără a primi vro impresie statornică.* DELAVRANCEA, T. 17. *Zidurile cetăţii primeau un strop de lumină din stele.* VLASIU, A. P. 407. *Îşi ciuleşte urechile, primeşte pe boarea vîntului mirosurile şi nu se clinteşte.* SADOVEANU, O. XI, 331, cf. X, 287. *Privirea ta tîrîşă şi-mpiedicată-n tină Primi din depărtare întîia ei lumină.* ARGHEZI, VERS. 377. *Primi în faţă vîntul subţire care venea din valea Izvorului Roşu.* V. ROM. ianuarie 1965, 52. ✧ Fig. *În manifestările limbii radiază un focar interior de viaţă şi primeşte căldură şi lumină o comunitate omenească oarecare.* VIANU, A. P. 15.

8. Intranz. şi tranz. (Regional) A-i prii[1] **(3)**. *De-nflorit tot înfloreşte, Iar de rodit nu rodeşte Căci pămîntul nu-i primeşte.* POP., ap. GCR II, 314. *Nu mă primeşte!* CIAUŞANU, V. 192.

9. Intranz. (Nordul Munt.) A înnebuni. Cf. RĂDULESCU-CODIN. *A primit Pătru: a dat foc la o claie de fîn.* L. ROM. 1959, nr. 2, 54. *Ai primit, mă omule? Ce ţi-a venit?* UDRESCU, GL.

II. Tranz. **1.** (Complementul indică oaspeţi, solicitatori etc.) A ieşi în întîmpinarea a..., a întîmpina (adesea în mod festiv, protocolar), a se preocupa de ...; p. ext. a oferi ospitalitate, găzduire, a găzdui; a accepta în casă, a accepta să găzduiască. *Şi priimi pre el bucurîndu-se.* CORESI, EV. 452. *Cela ce va priimi în casa lui pre vreun hotru ... va piarde casa.* PRAV. 173. *Cine ar priimi pre un poroboc ca acesta în numele mieu, pre mine priimeaşte* (a. 1648). GCR I, 127/13. *Strein am fost şi m-aţ priimit în casele voastre.* CHEIA ÎN. 16ᵛ/23. *Să nu priimască în gazdă pre vecinul sau priiatenul său.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/7. *Cu cinste l-au primit şi cu cuvinte de bucurie pentru înălţarea crăiei* (a. 1700). GCR I, 336/6, cf. 334/22. *Fugînd la persi l-au priimit păgînii cu drag.* R. POPESCU, CM I, 230. *Nu cumva să fie cu necuviinţă a priimi în casă pre una ca aceasta.* AETHIOPICA, 69ᵛ/1. *Cîntăreţul bun Pretulindene e primit în ţară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 127. *Ambasadorul marocan ... a fost primit cu destulă onoare şi salutat cu tunurile.* CR (1846), 1²/28. *Întră în Bucureşti unde fu priimit cu strigări de bucurie.* BĂLCESCU, M. V. 63, cf. 39, 68. *Sînt trimis de împărat ca să te întîmpin şi să te primesc cu cinste.* PANN, ap. CADE. *Musafirii încep a veni ... Primeşte d-ta boierii.* ALECSANDRI, T. I, 157. *Merge de primeşte La geamia mare de la Top-Hane O fecioară jună.* BOLINTINEANU, O. 107. *Regele o priimi cu cel mai mare alai.* ODOBESCU, S. I, 11. *Dumneata ai în fiece zi plăcerea să primeşti la masa şi-n*

casa dumitale un om de treabă. CARAGIALE, O. II, 259, cf. VII, 5. *Îl primise el într-o hăinuță de casă pătată și arsă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 169, cf. 126. *Toată sindrofia îl primi cu însuflețire.* REBREANU, I. 100, cf. 486. *M-a primit cu noblețe, m-a ajutat adeseori cu bani.* GALACTION, O. A. I, 96. *Așadar, Radule, la anul ne primești la gospodăria ta.* C. PETRESCU, Î. I, 20, cf. 153. *Eu, unde mă duc, mi se deschid ușile, sînt primită ca o regină.* BRĂESCU, O. A. I, 341. *Îl primiră ca pe o cunoștință veche.* SADOVEANU, O. IX, 128, cf. X, 270. *Albiturile să-ți fie Cum îi foaia de hîrtie, Șorțurile proaspete, Și primește-l oaspete.* ARGHEZI, VERS. 244. *Doream ... să primesc în casa mea pe marii poeți.* CĂLINESCU, C. O. 38. *Am stat de vorbă cu cîțiva oameni ... Mă primiră cu bunăvoință.* STANCU, R. A. I, 194, cf. PAS, Z. III, 14. *Îl primi pe musafir într-o odaie nu prea spațioasă.* PREDA, M. S. 19. *Trebuie să meargă altcineva la gară să-l primească.* T august 1964, 56. *Da', zău, vino și pe jos Că te-oi primi bucuros!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 105 *M-o primitu-mă și mi-o dat de mîncare.* ALR II 3 233/260. *Pe cine primești în casă, te scoate din casă.* ZANNE, P. III, 74. *Nu-l primesc în sat și el întreabă de casa vornicului,* se spune despre un om nedorit, nepoftit undeva (și care totuși vine acolo, din proprie inițiativă și cu tupeu). Cf. id. ib. VI, 298. (Refl. pas.) *În timpii trecuți pelerinii se primeau aici de cavalerii sfîntului Ioan.* BOLINTINEANU, O. 298. ◇ (Prin lărgirea sensului și fig.) *Priimiți fi-văm de județul derept întru împărăția lui.* CORESI, EV. 20. *Prea lăudați mucenici ... ceriul vă priimi și să deschise voauă ușile raiului.* CHEIA ÎN. 1^{v}/1. *Ca un munte ce primește cel dintîi Mîndrul soare pe cînd noaptea stă culcată peste văi.* HASDEU, R. V. 142. *Se simțea atît de liniștit supt copacul acesta care îl primea ca un altar, supt paza frunzelor lui.* GÎRLEANU, N. 24. *Salcîmii negri, încă fără muguri, îl primiră cu brațele ghimpoase, ostil.* C. PETRESCU, Î. I, 252. *Cerul și soarele te-au primit sărbătorește.* id. ib. II, 79. *Cofetăria mică, modestă, ne primea.* BENIUC, V. A. I, 43. ✦ Absol. A avea oaspeți (pe care îi tratează cu mîncare, băutură, dulciuri etc.). *De ce s-o fi ducînd Andrei Rizescu să-și petreacă seara la avocatul Vineanu, a cărui soție primește în toate joile, nu știe nici el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Mamaia știa să primească, să întrețină ... o conversație ușoară.* BRĂESCU, A. 184. *Soția mea ar fi foarte fericită s-o cunoască mai de aproape; nu uita că primim în fiecare sîmbătă.* id. O. A. I, 3.

2. A accepta o vizită; a acorda o audiență. *Apoi cară-te ... N-are vreme să te primească boieru.* ALECSANDRI, T. I, 212. *Nu are să intre nimeni ... nu primesc pe nimeni.* CAMIL PETRESCU, T. II, 282. *Am să-ți fac o vizită, dacă mă primești.* VLASIU, D. 165. *S-au rugat să binevoiască strălucirea sa craiul a-i primi.* SADOVEANU, O. XII, 368, cf. VIII, 137. *Spunea că ține numaidecît să te vadă. Trebuie să-l primești.* H. LOVINESCU, T. 247, cf. 103, 158. *Să-și audă vorbe? Că primește singură bărbați necunoscuți în prăvălie?* BARBU, P. 162. (Cu complementul „vizita" sau „audiența") [Generalul] *nu mai primea audiențe, brusca ofițerii, repezea ordonanțele.* BRĂESCU, O. A. I, 91. *A primit vizita unuia din cei de sus.* SADOVEANU, O. III, 53. ◇ Absol. *Ministrul primește marțea.* ȘĂINEANU, D. U. *Am întrebat de stăpîn, am primit mereu răspunsul ...: — Astăzi nu primește.* GALACTION, O. A. I, 146.

3. A admite într-un anumit cerc, în cadrul unei organizații, al unei instituții, într-o anumită funcție etc. *Un episcop ca acela să nu fie priimit întru episcopie.* PRAV. GOV. 81^{v}/4. *Iliaș Vodă ... au priimitu și pre frati-său, pre Ștefan Vodă, la domnie.* URECHE, L. 73. *Cade-să în toată vreamea să priimască besearica pri cela ce va lepăda călugăria.* PRAV. 298. *Tot protopopul să nu primească nice un preut în popor pînă nu va aduce carte de la protopopu unde au fostu nainte* (a. 1675). GCR I, 220/28. *Călugării carii era rămași la Țarigrad nu vrea să-i priimească la biserică, zicînd că sînt eritici.* R. POPESCU, CM I, 245. *Vedeam că mă primește în tovărășia lui.* SADOVEANU, O. IX, 389. *Patronul lui îl înfățișează lui Vodă cu destule cuvinte de bună recomandație pentru a fi primit în suita princiară.* VIANU, A. P. 83. ◇ Expr. (Intranz.; regional) **A primi la corp** = a intra în serviciul militar. *Cînd am primit noi la corp erau oamenii mai zdraveni, mai chipeși.* SADOVEANU, O. II, 343.

4. (Despre divinitate; complementul indică oameni, creștini) A acorda milă, iertare, a ierta de păcate (acceptînd să stea în rai după moarte); a fi bun, îndurător, binevoitor. *Preimeaș'e-me după cuvîntul tău.* PSALT. 261. *Săraca și vădua preimește* (sprijeniva D) *și calea păcătoșilor piarde.* ib. 303, cf. 328, 334. *Că milostiv iaste și iubitoriu de oameni ... și pre cela ce se căiește elu-l priimește.* CORESI, EV. 5. *Cu blîndeațe și cu milostivnicie și cu dragoste părintele priimi-va noi.* id. ib. 33, cf. 67, 246. *Doctore, primi-te-ar sfîntul și pe tine, doică, dracul.* MACEDONSKI, O. I, 70. *D*[umne]*zeu să-l primească.* H II 20.

5. (Învechit; despre oameni, creștini; complementul indică divinitatea sau reprezentanți ai ei) A da ascultare, respectul cuvenit, a se încrede în ...; a se supune. *Fu un om trimes de la Dumnedzeu, numele lui Ioan ... Într-ai lui vine și ai lui el nu priimiră.* CORESI, ap. GCR I, 20/22. *Au văzut taina sufletului celuia ce pre Domnul său vrea a-l priimi și scaunul măririi acestuia a i să face* (a. 1775). GCR II, 107/8.

6. A îngloba, a include, a cuprinde (în sine). *Acest oraș primi în sînu-i o colonie din Atena.* BOLINTINEANU, O. 305. *Declinările a II-a și a III-a ... primesc în cadrul lor atît împrumuturi din limbi străine, cît și creații proprii.* IORDAN, L. R. 306. *Și mă primește-n clocotu-i firesc, Ca într-o-mbrățișare, viața plină.* LABIȘ, P. 380. [Galeria] *era cînd strîmtă, abia cuprinzînd trupul unui om, cînd înaltă și spațioasă, primind cu grabă apele și pritocindu-le.* V. ROM. ianuarie 1965, 94. ◇ Absol. *Și sculele nevoilor de-acum Nu sînt acelea care-mpung și-nțeapă. Capacitate trebui și volum Ca să primească-n ele și să-ncapă.* ARGHEZI, VERS. 362. ✦ (Învechit; despre senzații, sentimente etc.; complementul indică oameni) A pune stăpînire pe ..., a cuprinde, a apuca. *Grije priimi-me de păcătoșii ce lăsară leagea ta.* PSALT. 255. *Preimi* (luatu-i-au D) *ei tremuri și topiră-se toți ce viu în Hanaanu.* ib. 311. *Iară cîndu-l priimește trufiia întru fără fundul beznei aruncă omul.* CORESI, EV. 14. *Începu ... milostea a priimi pre apostoli.* id. ib. 294.

III. Tranz. **1.** A fi de acord cu ..., a admite, a aproba, a accepta; a consimți, a se învoi să ... ori la ... *Păharul spăseniei preimescu și numele Domnului chiemu.* PSALT. 246. *Văzură pre ei că nu-i priimi Dumnezeu de ce vrea ei.* CORESI, EV. 91. *Giudețul creade cum cel suduit de frică dzice că priimește sudalma.* PRAV. 227. *Nu priimie să fie domnu.* NECULCE, L. 87, cf. 104, 134. *N-au vrut să-i priimească atunce acele cereri.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Iar craii a să creștina n-ar primi* (a. 1710). GCR I, 362/26. *Nu priimesc trebi mai mici, Strigă, că nu sînt mojici.* MUMULEANU, C. 103/5. *Poarta a primit ca să se așaze un patriarh catolic în Constantinopol.* CR (1830), 14^{1}/2. *Măriia sa Vodă nu primește ca să tipăresc istoria.* KOGĂLNICEANU, S. 106. *N-au voit să priimească să-i ajute.* BĂRAC, T. 51/26. *Mihai arătă că priimește cu multă bucurie această propunere.* BĂLCESCU, M. V. 54, cf. 44, 52. *Nu primești promisia ce fac de a-ți consacra pe a mea.* CR (1848), 17^{1}/51. *Se prefăcu că primește cu bucurie propunerea.* FILIMON, O. I, 104. *Te rog, ... primește a te logodi cu dînsa.* ALECSANDRI, T. I, 225. *Să priimești volnic și bucuros această sarcină.* ODOBESCU, S. I, 68, cf. 9, 159. *Nu pot primi să fiu trimis la bucătărie a linge talerele ca un nepoftit.* CARAGIALE, O. VII, 248. *Am zis că într-însul sînt multe păreri pe cari nu le primim deloc.* GHEREA, ST. CR. II, 57. *A primit conu Costache această învoială.* BRĂTESCU-

-VOINEŞTI, P. 275. *Numai uşierii vor primi să stea de vorbă şi să mă instruiască asupra celor ce vreau să ştiu.* GALACTION, A. 402. *Primi chiar să mă conducă pînă la Nancy.* BRĂESCU, O. A. II, 114, cf. 394. *Descumpănit, primeam fără împotrivire tot ce propunea.* VOICULESCU, P. II, 66. *Vodă a primit peţirea şi a pregătit zestrea şi alaiul logodnicei.* SADOVEANU, O. XII, 339. *Primeşte orice critică.* CĂLINESCU, S. 491. *Ne invită la masa lor. Ce zici? — Zic să-i primim poftirea.* STANCU, R. A. II, 119. *Azi îmi faci cinstea să-mi primeşti prietenia.* H. LOVINESCU, T. 300. *Nu mă mişc d-aici şi nu primesc critica.* PREDA, D. 216. *Mască înaintea ta niciodată să primeşti* (= să te fereşti de omul făţarnic). Cf. ZANNE, P. IV, 445. ◇ Absol. *Au trimis sol ca să i se închine Ştefan Vodă, ce Ştefan Vodă n-au primitu.* URECHE, L. 85. *Ţarul Moscului îndată preimi bucuros, că el încă-şi schimbas-atunce portul.* NECULCE, L. 159, cf. 35. *Îi propuse să-l ia sufler ... şi băiatul primi cu bucurie.* CARAGIALE, O. III, 1. *Un prieten mă opri şi-mi propuse să scriu cronici ... Am primit.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 231. *Ne-am dus la nenea Guţă să-l întrebăm dacă primeşte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 133. *Tu că m-ai peţit, Io că n-am primit ... Şi am pribegit.* BALADE, I, 321. ◇ Refl. pas. *Condiţia palatinului se primeşte.* SADOVEANU, O. XII, 377. ◇ Refl. (Învechit şi regional) *La această dregătorie a lui Grit, cîţiva boieri ungureşti n-au vrut să se primească.* N. COSTIN, LET[2]. I, 414. *Spusei boierilor că mă primesc numai dacă şi ei s-or ţinea de cuvînt.* F (1885), 449, cf. DDRF. *Sucnă-murgă s-a primit bucuros pentru că n-avea frică mare de acest zmeu.* SBIERA, P. 102. ◇ Expr. **A primi de...** = a socoti, a considera ca ... sau drept ..., a lua de ... *Tainele a spune nu să cuvine, Tocma să fie ş-adevărate, Cînd oamenii nu primesc de bine!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 374. *Ar putea să primească acum de bune toate închinările actuale.* ODOBESCU, S. II, 26, cf. ALEXI, W. *Primea de bune ... toate argumentările conştiinţei sale.* AGÎRBICEANU, L. T. 357. *Cine tace primeşte de adevărate spusele noastre.* ZANNE, P. II, 759. ◇ (Lingv.; prin lărgirea sensului) *Pentru ca substantivul să primească articolul în asemenea construcţii, trebuie să avem un atribut determinativ.* IORDAN, L. R. 326. *Dacă substantivul e articulat cu articolul enclitic, adjectivul posesiv nu mai primeşte lîngă el articolul posesiv „al", „a".* GRAM. ROM[2]. I, 157. ✦ Spec. (Jur.) A acorda credit, a admite ca veridic, ca legitim. *În caz de denunţare calomnioasă nu poate fi primită contrascuza inculpatului.* COD. PEN. R. P. R. 558.

2. (Complementul indică legi, teorii, doctrine, concepţii religioase etc.) A îmbrăţişa, a adera, a se ralia la ...; a adopta. *Întru blîndeaţe preemiţi istovulu cuvîntu, cel ce poate sp[ă]si sufletele voastre.* COD. VOR. 114/22. *Tu spuri dereptăţile meale şi preimeşti* (şi apuci D) *zisa mea cu rostul tău?* PSALT. 97, cf. 324. *Cuvîntul lu Hristos ... întru voi să-l primiiţi.* CORESI, EV. 3, cf. 98, 188. *Omul cel luman nu priimeaşte cealea ce-s din d[u]hul lui D[u]mn[e]zău că iaste lui de nebunie şi nu poate înţeleage* (a. 1618). GCR I, 51/38, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *Aceştea supuşi supt aceia fiind, şi limba lor au priimit.* C. CANTACUZINO, CM I, 34. *Aşi avea atîta slăbăciune să fac stăpîn mie pre slugă şi să priimescu legile aceluia?* (a. 1750). GCR II, 47/5. *Pe la anul 865, bulgarii ... priimesc religia creştină.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Toate popoarele vorbească aceeaşi limbă, primească aceleaşi legi.* BOLINTINEANU, O. 309. *Da, mă voi naşte din păcat, Primind o altă lege.* EMINESCU, O. I, 173. ◇ (Prin lărgirea sensului; complementul indică botezul, împărtăşania, comuniunea etc.) *Botejunea, zice, că aveţi a priimi, o, ucenici.* CORESI, EV. 90. *Sîntem datori, primind trupul lui H[risto]s, a-l cinsti pre el* (a. 1642). GCR I, 101/14. *Catecumena primi botezul, în mod excepţional, în pat.* CĂLINESCU, S. 23. *Au venit la tine a primire Străbuna-mpărtăşanie.* BENIUC, V. 83. ✦ (Învechit, rar) A înţelege, a pricepe (pentru a accepta). *Nu putură den început să priimească ce e de Hristos taină.* CORESI, EV. 392.

3. (Urmat sau precedat de determinări care indică atitudinea subiectului) A avea o anumită atitudine (de acceptare, negare, respingere, indiferenţă etc.), a manifesta un anumit sentiment faţă de ceva. *Voi, iubiţilor creştinii lu Dumnezeu, cu dragoste şi cu inimă bună să priimiţi această carte.* CORESI, EV. 6. *Această înfrîmseţată şi luminată zi, cu dragoste şi cu veselie să o priimim.* id., ap. GCR I, 29/29. *Înălţarea lui fu priimită cu cea mai vie bucurie de toţi locuitorii ţearei.* BĂLCESCU, M. V. 32. *Şi ce e mai mîngîietor, publicul a primit foarte bine aceste încercări.* GHEREA, ST. CR. II, 186. *Acest roman a fost foarte bine primit de critica nouă franceză.* IBRĂILEANU, S. L. 6, cf. GALACTION, O. A. I, 121. *Abatele primi cu îndoială prognosticul.* SADOVEANU, O. X, 199. *Uimirea cu care a fost uneori primită proza lui Arghezi a fost provocată de prezenţa unor procedee.* VIANU, A. P. 265. *Anghel continuă să primească cu neîncredere spusele lui Ţurlea.* PREDA, D. 59. *Adaugă apoi complimente agreabile pe care cei avizaţi le primesc cu circumspecţie.* V. ROM. octombrie 1964, 84. ✦ Spec. A manifesta bunăvoinţă, înţelegere, plăcere (faţă de ceva); a accepta cu bunăvoinţă, cu înţelegere, cu plăcere (ceva). *Domnul ruga mea preimi.* PSALT. 8. *Şi ruga-se-vor derept noi şi priimit va fi de Dumnezeu postul nostru.* CORESI, EV. 50, cf. 118, 448. *Pravilă aleasă ... iaste cinstită şi priimită pentru că îndeamnă pre toţi pravoslavnicii spre cunoştinţa vieţii* (a. 1632). GCR I, 76/14. *Pomeană va face şi va fi priimită.* PARACLIS (1639), 260, cf. 247, GCR I, 111/9. *Priimeaşte-mi ruga, Hr[i]stoase, nu mă urni de la tine.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 241/20. *Şi priimea Dumnezău jărtva lui Avel.* N. COSTIN, L. 52. *Crez că umanitatea cere ca să primim rugăciunea acestui infortunat.* CR (1848), 3[1]/54. ◇ Absol. (În formule folosite cînd se dă ceva de pomană) *Domnul să primească!* PAMFILE, C. 50.

— Prez. ind.: *primesc.* — Şi: (învechit) **priimí, preemí, preimí** vb. IV.

— Din v. sl. **пріимѫ**.

PRIMICÉR[1] s. m. **1.** (Învechit) Superiorul cîntăreţilor bisericeşti; ajutor al unui prelat, în timpul slujbei bisericeşti. *Deci Serghie era primichiri la şcoala gentililor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 50[r]/13. *Eu, dascălul Dumitrachi, primichir a mitropoliei Brăilei* (a. 1814). ap. TDRG. *Primichiriul stă cu făclia aprinsă înaintea arhiereului* (a. 1877). ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Conducător al unui dans. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Spec. Căpetenia căluşarilor; ajutorul şefului căluşarilor. Cf. LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM. ✦ (Art.; la jocul căluşarilor) Mutul, v. mut (**I 3**). *Conducătorul lor se numeşte starîţ; al doilea e primicerul (mutul căluşarilor).* PAMFILE, S. V. 54. *Mutul, numit şi primicerul ..., este persoana comică a căluşarilor şi este adesea mascat,* DR. II, 217.

3. P. gener. (Învechit) Conducător, şef, căpetenie. *Primiceriul notarilor.* LM, cf. GÁLDI, M. PHAN. 236, DN[2].

— Pl.: *primiceri.* — Şi: (învechit) **primichír** s. m.

— Din lat. **primicerius.** — **Primichir**<ngr. **πριμικήριος.**

PRIMICÉR[2] subst. v. **primnicer.**

PRIMICHÍR s. m. v. **primicer**[1].

PRIMÍCII s. f. pl. v. **primiţii.**

PRIMIÉZ s. n. v. **primez.**

PRIMIGÉSTĂ adj., s. f. (Med.) (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *primigeste.*

— Din **fr. primigeste.**

PRIMINEÁLĂ s. f. v. **primeneală.**

PRIMINÍ vb. IV v. **primeni.**

PRIMINÍT[1] s. n. v. **primenit**[1].

PRIMINÍT[2], **-Ă** adj. v. **primenit**[2].

PRIMINITÚRĂ s. f. v. **premenitură.**

PRIMIPÁRĂ adj., s. f. (Med.) (Femeie) care naşte pentru prima oară. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *primipare.*
— Din fr. **primipare.**

PRIMÎRE s. f. Faptul de a p r i m i.

I. 1. Faptul de a intra în posesia a ceva, de a putea folosi ceva, de a încasa ceva, de a-i ajunge ceva în mînă, la adresa indicată; p. e x t. faptul de a accepta să ia, să intre în posesia a ceva, să folosească ceva; (învechit, rar) primitură. Cf. p r i m i **(I 1).** *Şi priimireei amîndoi spodobiră-se, şi cela ce luo cinci talanţi, şi cela ce luo doi.* CORESI, EV. 319, cf. DRLU, POLIZU. *Dacă lucrul nu se poate împărţi, erezii să se unească între dînşii asupra modului primirii lui.* HAMANGIU, C. C. 405, cf. ALEXI, W. *Ia semnează mătăluţă aici de primire şi mîntncă-i sănătos.* T martie 1964, 15. ◇ E x p r. **A-şi lua (ceva) în primire** = a prelua (un lucru, un post, o sarcină etc.). *A doua zi şi-a luat postul în primire, ca de obicei.* SAHIA, N. 109. *Singur, Lucu îşi luă în primire aşternutul.* VINEA, L. II, 209. *Pornisem şi eu să-mi iau în primire dispensarul.* H. LOVINESCU, T. 356. *Luaţi-vă sarcina în primire şi începeţi munca.* PREDA, R. 81. **A lua (pe cineva) în primire** = a lua (pe cineva) sub supraveghere, în evidenţă, a purta (cuiva) de grijă. *Ei se pregăteau să-i ia pe toţi în primire, cînd a doua zi fermanul celalt fu dat la iveală.* IORGA, L. I, 349. *L-au luat medicii iarăşi în primire şi i-au hotărît că nu-l lasă pînă ce nu-l vindecă deplin.* SADOVEANU, O. XVII, 349, cf. CĂLINESCU, S. 265. *S-a prezentat îmbrăcat civil, la Gara de Nord, unde l-a luat în primire un sublocotenent de rezervă.* BENIUC, M. C. I, 376. **A da (cuiva) în primire** (pe cineva sau ceva)=**a)** a preda, a încredinţa cuiva (pe cineva sau ceva). *M-a dat în primire unui coleg.* GALACTION, A. 402. *A dat în primire, aceluiaşi copil, costumul şi jobenul.* SAHIA, N. 103. *Cazarma se goleşte. Pleacă schimbaşii ... după ce dau în primire.* SADOVEANU, O. II, 438. *Cheile le-au fost puse grămadă pe masă şi date în primire.* ARGHEZI, S. VII, 204; **b)** (glumeţ) a muri. **A avea** (ceva) **în primire** = a răspunde (de ceva). *Eu ştiu unde sînt galoşii! Eu n-am avut galoşii în primire.* BRĂESCU, V. A. 104. ✦ (Fin.; rar; concretizat; la pl.) Venit (provenit din încasări). *În stînga erau însemnate primirile, iar în dreapta cheltuielile.* CĂLINESCU, E. O. II, 162.

2. Faptul de a-i fi atribuit un titlu, o recompensă, un rang etc. Cf. p r i m i **(I 3).** *Primirea titlului de Erou al Muncii Socialiste.*

3. Faptul de a lua sau de a i se aduce la cunoştinţă (despre) o ştire, o informaţie, o dispoziţie etc. Cf. p r i m i **(I 5).** *Primirea raportului, a ordinului de chemare.*

4. Faptul de a suporta efectele (negative ale) unei acţiuni, circumstanţe etc. Cf. p r i m i **(I 6).** *După primirea pumnului a ripostat.*

II.1. Faptul de a întîmpina (protocolar, festiv) pe cineva; p. e x t. faptul de a oferi cuiva ospitalitate sau de a accepta pe cineva în casă; (învechit) priiminţă, (învechit, rar) primeală **(1).** Cf. p r i m i **(II 1).** *Era iubitori de priimire streinilor călători.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 237/32, cf. LB. *Era în acea zi priimire mare la curte.* FILIMON, O. I, 109, cf. DDRF. *Cînd ne vedea În jurul morii, ne făcea Primire cu nuiaua.* COŞBUC, P. I, 272. *Primirea acestui înalt funcţionar mi-a dat curaj.* GALACTION, O. A. I, 146. *Pentru că vine şi sofia domnului gheneral, să le pregătim o primire care să fie la înălţimea reghimentului.* BRĂESCU, O. A. I, 31, cf. CĂLINESCU, C. O. 76. *Repetaseră vizita pentru că le plăcuse primirea.* BARBU, P. 163. *Primirea zgomotoasă părea a fi pregătită special pentru mine.* S ianuarie 1961, 44. *Primirea dulce, dragoste ţi-aducc.* ZANNE, P. VIII, 495. ◇ L o c. a d j. **De primire** = **a)** (despre încăperi) destinat oaspeţilor, vizitatorilor sau solicitanţilor. *Îl urmări pe scară pînă la perdeaua sălii de priimire.* FILIMON, O. I, 109. *În faţă, cu ferestrele la stradă, e salonul de primire.* VLAHUŢĂ, O. A. 245. *O încăpere mare, ce serveşte şi de cameră de primire.* H. LOVINESCU, T. 91; **b)** (despre ore, zile) cînd se primesc oaspeţi, vizitatori sau solicitanţi, destinat vizitelor; în care este permis accesul într-un anumit loc. *Astăzi e ziua mea de primire; dumnealui e totdauna binevenit!* SADOVEANU, O. VII, 495. *Le lasă pe femei, în zilele de primire, să aştepte afară.* PAS, Z. IV, 108. ◇ E x p r. (Familiar) **A lua în primire (pe cineva)** = a certa (pe cineva), a cere (cuiva) socoteală, a lua la rost; a i se adresa cu un ton aspru, răstit; (rar) a-şi bate joc (de cineva), a lua peste picior. *Vorbea bîlbîit şi gîjîit şi un flăcău îl luă în primire: — Bi-bi-bi-ne ai ve-ve-nit!* SANDU-ALDEA, A. M. 138. *M-a luat în primire un major care beuse, pesemne, că avea chef de glumă.* VLASIU, A. P. 411. *Uite aici, lua femeia în primire pe Felix. Ăsta-i patul, cum nici la mama dumneatale n-ai avut.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *„Omul cuminte" îl ia în primire: — Ia pune, mă, mîna aici!* id. C. O. 21. ✦ (Regional) Pomană **(II 1)** (Jina — Sebeş). PAŞCA, GL. *Să veniţi şi voi la primire.* id. ib.

2. Faptul de a accepta vizita cuiva; faptul de a acorda o audienţă cuiva. Cf. p r i m i **(II 2).** *Primirea pacienţilor.*

3. Faptul de a admite pe cineva într-un cerc, într-o organizaţie, într-o instituţie, într-o funcţie. Cf. p r i m i **(II 3).** *O îndatorire foarte importantă a tuturor membrilor de partid este de a fi deosebit de vigilenţi la primirea de noi membri.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 109, cf. ib. nr. 7, 42. ✦ (Învechit) Înfiere. Cf. LB, BARCIANU.

III.1. Faptul de a fi de acord cu cineva sau ceva, de a admite ceva, de a consimţi la ceva; aprobare; consimţămînt. Cf. p r i m i **(III 1).** Cf. LM. *Încredinţîndu-mă, domnia-me, că este cu primirea stăpînului moşiei ..., iată, dăm voie, domnia-me, să se facă tîrg* (a. 1792). N. A. BOGDAN, C. M. 107, cf. ŞĂINEANU, D. U. ◇ L o c. a d j. (Învechit, rar) **De primire** = acceptabil. *Aşteptaţi pînă cînd glasu-mi în sfîrşit vă va-nvăţa Ce este de priimire şi ce d-a vă depărta.* HELIADE, O. I, 430.

2. Faptul de a adera, de a se ralia la o teorie, la o doctrină, la o concepţie etc., faptul de a adopta o teorie, o doctrină, o concepţie etc. Cf. p r i m i **(III 2).** *Primirea noilor puncte de vedere.* VIANU, A. P. 207.

3. (Urmat sau precedat de determinări care arată felul) Faptul de a reflecta o anumită atitudine, apreciere etc. Cf. p r i m i **(III 3).** *Cartea s-a bucurat de o primire bună.*
— Pl.: *primiri.* — Şi: (învechit) **priimíre,** (învechit, rar) **preimíre** (LM), **premíre** (id. ib.) s. f.
— V. **primi.**

PRIMÍT, -Ă adj. **I. 1.** (Despre bunuri materiale) Intrat în posesia ori în folosinţa cuiva. Cf. p r i m i **(I 1).** Cf. ANON. CAR., DRLU, LB.

2. (Despre mărfuri) Care a fost luat în primire, în inventar, în fondul destinat vînzării etc. Cf. p r i m i **(I 4).** *Se făcură atunci mari svăzi între creditori şi datornici, pentru preţuirea mărfurilor date şi priimite.* BĂLCESCU, M. V. 51.

3. (Olt. şi Munt.) Nebun **(I 2)**; aiurit, zăpăcit. Cf. p r i m i **(I 9).** Cf. SCRIBAN, D., CIAUŞANU, GL., TOMESCU, GL., ARH. OLT. XXI, 273. *Zău că eşti primit de-a binelea!* UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Mă,*

primitule, bagă-ți mințile-n cap. id. ib. ✦ Epileptic. Cf. LEXIC REG. II, 16.

II. 1. Admis, acceptat; recunoscut **(2).** Cf. primi **(III 1).** Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328, LM, DDRF, ȘĂINEANU, D, U.

2. (Învechit, rar) Care a fost promis, făgăduit. *Tremease-mă a vindeca frimții cu inema ..., a propovedui anul Domnului priimit.* CORESI, EV. 457. *De aceasta și Pavel grăiaște: Acmu e vreamea priimită, acmu e ziua spăseniei.* id. ib. 458. ✦ (Substantivat, m.) Iisus Hristos. *Nu vor lipsi domnii și împărații din seminția Iudei pînă va veni și cel priimit și numit, adic(ă) H*[risto]*s* (a. 1760). GCR II, 70/38.

— Pl.: *primiți.* — Și: (învechit) **priimít, -ă** adj. — V. **primi.**

PRIMITEÁ s. f. **1.** (Regional) Mătură cu coada lungă, făcută din nuiele sau din fire de mătură (prinse pe un schelet de lemn), cu care se mătură pleava (la vînturatul cu lopata), paiele etc.; (regional) feleză, felezeu, felezitoare, felezoaie, leasă. *Paiele ... se primitesc cu primiteaua.* PAMFILE, I. C. 246, cf. id. J. II, 162, id. A. R. 216, ALR II/605, UDRESCU, GL.

2. (Prin Dobr. și prin sud-estul Munt.) Unealtă formată dintr-o plasă susținută de o prăjină, cu care se îndepărtează pleava (la vînturatul cu lopata). Cf. H II 271, VII 390, 423, AN. DOBR. IV, nr. 4, 101.

3. (Prin nordul și prin nord-vestul Munt.; în forma *premetea)* Bidinea. Cf. COMAN, GL. *Dă-mi și mie premeteaua să vărui.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A-i da cu premeteaua** = a vorbi mult (și fără rost). Cf. COMAN, GL.

4. (Prin nordul și prin nord-vestul Munt.; în forma *premetea)* Ștergar, prosop; cîrpă de spălat sau de șters vasele, de spălat pe jos etc. V. otreapă **(1).** Cf. RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL.

— Pl.: *primitele.* — Și: **primeteá** (H VII 423), **premeteá** (RĂDULESCU-CODIN, COMAN, GL., UDRESCU, GL.) s. f.

— Derivat regresiv de la **primiteală.**

PRIMITEÁLĂ s. f. Acțiunea de a primiti.

1. (Regional) Înlăturare, curățire, măturare a plevei unor cereale (la vînturatul acestora cu lopata); (regional) primitit. Cf. primiti **(1).** *Această vînturare se numește păluire ... Prin unele părți pare că se zice și primiteală.* PAMFILE, A. R. 215.

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.; în forma *premeteală)* Curățire; înnoire, reînnoire. Cf. primiti **(2).** Cf. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL. ✦ (Regional; concretizat; la pl.) Rufărie de schimb (pentru corp sau pentru pat). V. primenea**lă (2).** (Lăunele de Sus — Ocnele Mari). UDRESCU, GL. *Astea sînt premetelele patului.* id. ib.

3. (Regional; în forma *premeteală)* Curățenie (în casă) (Poenari — Cîmpulung). UDRESCU, GL.

— Pl.: *primitele.* — Și: **premeteálă** s. f. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL.

— **Primiti** + suf. *-eală.*

PRIMITÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** (Mold. și Munt.; complementul indică pleava sau paiele din grîu, orz sau ovăz) A da la o parte, a curăți, a mătura (la vînturatul cu lopata). Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu picioarele treira ..., Cu nările vîntura, Cu coada primitea.* MAT. FOLK. 1 489. *Musca mare treiera Și-a mai mică vîntura, Păduchele premetea.* PAMFILE, J. II, 354, cf. I. CR. II, 7, ȘEZ. XIII, 121, UDRESCU, GL. ◇ Refl. pas. *Paiele ... apoi se primitesc cu primiteaua.* PAMFILE, I. C. 246.

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) A mătura, a scutura sau a agita pentru a curăți; p. ext. a curăți; a înnoi, a reînnoi; spec. a vărui. Cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL. ✦ (Regional; în forma *premeti)* A primeni **(2)** rufăria (de corp sau de pat) (Lăunele de Sus — Ocnele Mari). Cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin nord-estul Olt.; în forma *premeti;* complementul indică plinea) A frămînta adăugînd aluat nou la cel vechi. Cf. CIAUȘANU, V. 191, MAT. DIALECT. I, 234.

— Prez. ind.: *primitesc.* — Și: **primetí** (TDRG, CADE, SCRIBAN, D.), **premetí** vb. IV.

— Din bg. **пременя.**

PRIMITÍT s. n. (Regional) Primiteală **(1).** *Această vînturare se numește păluire ... Prin unele părți pare că se zice și primiteală sau primitit.* PAMFILE, A. B. 215.

— V. **primíti.**

PRIMITÍV, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care se află la începutul istoric al omenirii sau al unei comunități sociale, care este la originea existenței cuiva sau a ceva, care aparține începutului istoric al omenirii, care este specific acestui început, străvechi; care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale), barbar; care aparține antichității, privitor la antichitate, antic. *Toate limbile vechi sau nouă se cobor dintr-o singură limbă primitivă.* RUSSO, S. 50. *După această epohă primitivă, venea epoha secondară.* BARASCH, M. II, 18/9. *El a jucat un rol mare mai nainte în religia păgînă a populilor primitivi din Mexico.* ISIS (1856), 6/1. *Un simțimînt atît de firesc ... a trebuit negreșit să se manifeste, chiar în timpii primitivi.* ODOBESCU, S. I, 194, cf. 196. *Cultura în comun s-a ruinat și, cu dînsa, comunitatea primitivă.* IONESCU-RION, S. 137. *A fost silit să dea singur lupta inegală cu ursul cavernelor și leul bîștinaș. Dar mai ales cu elanul, cerbul impetuos al erelor primitive.* VOICULESCU, P. I, 103. *Acum avea însușite ... părerile despre cele două vieți ale filozofilor primitivi ai Asiei.* SADOVEANU, O. IX, 52. *Patria primitivă a albanezilor* [nu era] *în primele timpuri în contact cu lumea slavă.* ROSETTI, I. SL. 16. *În societatea primitivă, sînt cuvinte care nu pot fi pronunțate pentru că se opune religia.* GRAUR, N. P. 103. ◇ *Româna primitivă comună* = perioadă din istoria limbii române anterioară veacului al X-lea și despărțirii ei în dialecte. *Alții au socotit* [palatalizarea labialelor] *un fenomen străvechi dialectal, datînd din epoca românei primitive comune.* MACREA, F. 41. *Comuna primitivă* v. comună. ✦ (Substantivat) Persoană aflată pe treapta cea mai de jos a dezvoltării omenirii. *Primitivul trebuie să cunoască semnele vremii după vînturi.* SADOVEANU, O. IX, 165, cf. XII, 9.

2. Adj. Care este primul (într-o succesiune temporală), în prima fază, care a fost la început, care este cel mai vechi, de la origine; inițial, originar **(1),** primordial. *Va favora planul său primitiv.* ASACHI, S. L. II, 105. *Se alcătuiesc din stînci primitive (de cea dintîi urzire).* IC. LUM. (1840), 26[1]/25. *Carpații Moldovei ce sînt al triile între munții primitivi din Evropa.* POVĂȚ. (1844—1845), 145/21. *O parte din acești munți, ce se alcătuiesc ... mai nainte decît ceilalți, drept care se numesc munți primitivi.* STAMATI, F. 166/9, cf. 166/10. *Dintre lucrările apei răci unele se arată nemijlocit și se numesc primitive, altele urmează mai tîrziu și se numesc secundare.* FĂTU, D. 5/18. *Temperatura primitivă este de 10° și se înalță cu 7°.* ELEM. ALG. 94/1, cf. MAN. SĂNĂT. 9/13. *Foile primitive sînt cele dintîi foi care formează plumul și care adeseori se deosebesc multe în forma lor de cele alte foi ale arborilor.* BARASCH, B. 18. *După un raport impur se declară sifilis primitiv.* TURNESCU, C. 225, cf. COBÎLCESCU, G. 91/17, 98/28. *S-au făcut afară din obiceiul țării și cu nesocotința voințelor primitive ale ctitorilor.* ODOBESCU, S. II, 27, cf. 19, I, 235. *Natura organică înconjurătoare e ieșită printr-un lung proces de dezvol-*

tare din niște germeni unicelulari, primitivi. IONESCU-RION, s. 125. *Inscripțiunea reînnoită trebuie să indice inscripțiunea primitivă ce se reînnoiește.* HAMANGIU, C. C. 450. *Textul actual a fost scris pe un pergament de la Ștefan cel Mare, al cărui text primitiv a fost spălat întreg.* BUL. COM. IST. I, 130. *Extracte concentrate, care diluate în apa din care au fost extrase, redau lichidul primitiv.* IBRĂILEANU, S. L. 96. *Aceștia au pierdut natura lor primitivă, și-au schimbat și fondul prim bun care-l aveau.* BART, S. M. 25. *Asemănările mari între cele patru dialecte române au făcut pe mulți să vadă că limba străromână era unitară, iar această unitate presupusă i-a făcut să admită o patrie primitivă.* PUȘCARIU, L. R. I, 251, cf. 255. *Se execută roțile cu diametrul primitiv egal cu un număr întreg de milimetri.* SOARE, MÂȘ. 136. *Între proiectul primitiv și execuția operei, Gros se răzgîndește și modifică datele ei.* OPRESCU, S. 227. *Aristoteles ... presupunea că există o substanță primitivă.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 4. *Au început asupra înțelesului primitiv al cuvintelor.* SCL 1950, 3. *Creangă restituie povestirea funcției ei estetice primitive, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor, capabil de a fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu.* VIANU, A. P. 113. *Marele public este interesat să cunoască originea numelor, sensurile lor primitive.* GRAUR, N. P. 11. *Rog să i se dea cuvîntului „muncă", aici, înțelesul său primitiv.* S mai 1960, 13. *Ceea ce a rămas din nebuloasa primitivă a format soarele.* GEOLOGIA, 9. ◇ (Adverbial) *Turburările endocrine ar putea să altereze aceleași centre ca și o leziune organică primitiv localizată în acestea.* PARHON, O. A. I, 294. ✦ (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și poate servi ca element de bază pentru formarea de derivate cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; primar[2] **(I 5).** *Cuvintele de la care formăm altele prin derivare și compunere se numesc primitive.* IORDAN, L. R. 273. *Mi se pare normal să credem că forma primitivă este „folincă".* GRAUR, E. 38. ◇ (Substantivat, n.) *Mai dese sînt cazurile unor derivate care de asemenea nu se găsesc la slavi și ale căror primitive nu există în românește.* PUȘCARIU, L. R. I, 291. *Alte sunete se întîlnesc ... sub formă dublă ... cele formate din „des", „răs" și un primitiv începător cu „s": „dessăra", „răsspăla" etc.* IORDAN, G. 31. *După raportul în care se află formația prefixată față de primitiv, așadar după nuanța stilistică, putem stabili mai multe categorii.* id. STIL. 203.

3. Adj. Care are caracter simplu, rudimentar, neevoluat sau (prea) puțin evoluat; (despre oameni și despre manifestările lor) care este prea puțin civilizat, educat, manierat, n e c i v i l i z a t, n e c i o p l i t **(2)**, g r o s o l a n; p. e x t. stîngaci, neîndemînatic. *Erau atît de curate ... notele ce tînărul cîntăreț scotea din trișcă, acest primitiv instrument ciobănesc.* GANE, N. I, 136. *O carte cu scoarțe străvechi, cu ilustrații primitive ... stătea de mărturie altor vremi.* ANGHEL, PR. 101. *În mic, se putea vedea tot comerțul și toată industria muntelui: oale, străchini, mangal, doage ... și alte cîteva produse ale unei industrii cu totul primitive.* HOGAȘ, DR. I, 113. cf. IBRĂILEANU, S. L. 108. *Vijelia acestor sentimente, primitive și irezistibile, răscoli pe cei trei ca pe niște frunze de toamnă.* GALACTION, O. A. I, 91. *Nu mai vreau țărănci naive, Primitive ... Mie dați-mi altceva!* TOPÎRCEANU, P. O. 26. *Mă așteaptă nepotu-meu să-i duc acest vehicul primitiv.* C. PETRESCU, Î. II, 186. *La vreo trei kilometri de sat, dincolo de podul primitiv aruncat peste o gîrlă capricioasă, o companie de pionieri își îndeplinise misiunea și aștepta ordine.* BRĂESCU, O. A. II, 288. *Carul primitiv, cu roate otova dintr-o singură bucată de trunchi, se frînsese într-un prăguș.* VOICULESCU, P. I, 1. *Te rog să ne ierți pentru mijloacele noastre primitive și rușinoase de a trece rîurile.* SADOVEANU, O. X, 24, cf. VI, 76, IX, 187, 283. *Maghernița ei era o locuință foarte primitivă.* CĂLINESCU, S. 508, cf. id. C. O. 160. *Patru portrete-fotografii, mărite într-un atelier primitiv.* STANCU, R. A. I, 132. *Aladin ducea pe țărmul mării o viață primitivă, supraveghind zidari, pietrari și grădinari la consolidarea terenului, la înfrumusețarea teraselor.* V. ROM. ianuarie 1965, 30. ◇ (Adverbial) *Avea o rondă față de măr domnesc, pe care un copil ar fi desemnat primitiv, cu cărbunele, ochii, sprîncenele și mustăcioara liniară.* TEODOREANU, M. II, 24. ◇ *Culori primitive* = cele șapte culori ale spectrului solar. Cf. CADE, DL, DM, DEX.

4. Adj., s. m. pl. (Pictori) care precedă perioada Renașterii. Cf. CADE. *Cîmpurile se întindeau linse cu un verde arhaic, ca în picturile primitivilor italieni.* CĂLINESCU, C. N. 9, cf. M. D. ENC., DEX.

5. S. f. (Mat.; și în sintagma *primitivă a unei funcții*, DER, M. D. ENC.) Funcție a cărei derivată este egală cu funcția inițială. Cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: *primitivi, -e.*

— Din fr. **primitif**, lat. **primitivus**, germ. **primitiv.**

PRIMITIVAMÉNTE adv. (Învechit, rar) La origine, la început; inițial. [Localitatea] *număra primitivamente douăsprezece colonișți.* HASDEU, în SFC II, 192.

—**Primitiv** + suf. *-amente.* Cf. fr. p r i m i t i v e m e n t.

PRIMITIVÍSM s. n. Faptul de a fi primitiv; calitate, stare a ceea ce este primitiv, p r i m i t i v i t a t e; perioadă primitivă. *Această evoluțiune, ... dacă n-ar fi dus la primitivism și la analfabetismul ceasloavelor, ar fi dat roade strălucite.* MACEDONSKI, O. IV, 122. *Lipsa de considerație față de om, impulsivitatea, în general nivelul moral scăzut, produs al stării de primitivism, a alcătuit un teren favorabil bogatelor apostrofe.* VARLAAM-SADOVEANU, 151, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **primitivisme.**

PRIMITIVITÁTE s. f. Calitate, stare a ceea ce este primitiv; primitivism. *Dar această primitivitate de cuget în fața artificiilor și a farmecelor teatrului are și o parte bună.* GALACTION, A. 260. *Cînd și unde, drumul răsufla mai slobod, dînd zidurile spelbe în lături; ne opream să admirăm primitivitatea peisagiului.* VOICULESCU, P. II, 261. *Inteligența, pasul înainte asupra primitivității ..., a fost totdeauna socotită ca o monstruozitate de către marea mulțime.* SADOVEANU, O. XIX, 152, cf. SCRIBAN, D. *Caracterul de vechime, de primitivitate al inconștientului n-are numai un sens filogenetic, privit din punctul de vedere al evoluției speței.* RALEA, S. T. II, 55. *În asemenea condiții de primitivitate se poate face felcerism.* H. LOVINESCU, T. 359. *Primitivitatea limbajului și pompa răsunătoare a acestor compoziții izvorăsc ... din dorința de ieftină popularitate a autorilor.* S ianuarie 1961, 78, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **primitivité.**

PRIMITIVIZÁ vb. I. T r a n z. f a c t. (Neobișnuit) A aduce la starea de primitivism, a face să fie primitiv. Cf. BUL. FIL. III, 186, 268.

— Prez. ind.: *primitivizez.*

— **Primitiv** + suf. *-iza.*

PRIMITIVIZÁRE s. f. (Neobișnuit) Acțiunea de a p r i m i t i v i z a. *În mijlocul tendinții obștești de primitivizare, literatura scriitoarei se distinge prin rafinare și intelectualizare.* LOVINESCU, S. I, 347.

— Pl.: *primitivizări.*

— V. **primitiviza.**

PRIMITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care primește **(I 1)** sau care poate primi, obține, căpăta; p. e x t. care acceptă să ia, să intre în posesia ori în folosința a... Cf. DRLU, LB. *Stilul sec nu este primitor de nici un fel de podoabă.* HELIADE, O. II, 22, cf. POLIZU, DDRF. ◇ (Substantivat) *Persoanele care fac parte din grupa AB, pot primi sînge de la oricine, ei fiind primitori universali.* BELEA, P. A. 77.

2. (În dicționarele din trecut) Destinatar. Cf. p r i m i **(I 5)**. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Substantivat) *Primitorul acestei scrisori.* CADE.

3. Care primește cu plăcere, cu amabilitate oaspeții, o s p i t a l i e r **(1)**, (învechit) o s p ă t o s, (regional) o s p ă t a r i ț, o s p ă t a r n i c; p. e x t. care oferă ospitalitate, găzduire; care acceptă în casă, care acceptă să găzduiască. Cf. p r i m i **(II 1)**. Cf. ST. LEX. 175^{r}/7. *Iară de va fi tunetul cu fulger, oamenii priimitori de streini să vor face.* FL. D. (1680), 4^{v}/14, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *De va naști fată, va fi ... vorovitoare și priimitoare de oaspeț* (cca 1750). GCR II, 67/7, cf. LM. *Să învețe pe oameni a fi harnici, blînzi, fără vicii, fără superstiții, primitori.* IORGA, P. A. II, 15. *Era o femeie plină de bunătate, primitoare, veșnic veselă.* REBREANU, R. I, 53. *Stăpînii sînt inteligenți ..., iubitori de oameni și primitori de oaspeți.* GALACTION, O. A. I, 226. *Sînt oameni foarte primitori.* SADOVEANU, O. III, 509, cf. 74. *Ulițele și casele sînt atrăgătoare, oamenii voioși, primitori, școala e veselă.* ARGHEZI, B. 87. (F i g.) *Să-nttmpini primitor melancolia Cînd toamnele ți-o poartă sub ferești.* LABIȘ, P. 312. ◇ (Substantivat) *Legă ranele lui ... și duse pre el în casa de stranici ... Scoase doi arginți, deade priimitoriului de stranici, și zise lui: păzească el și ... eu-ți voi plăti.* CORESI, EV. 391. *Priimitoriul de furi ca și furul să se canonească* (a. 1652). ap. CADE. *Spunînd la trecător ce soartă ne așteaptă pe noi cei primitori.* OLLĂNESCU, ap. DDRF. *În pădure născui, în pădure crescui, acasă dacă m-au adus, primitorul casei m-au pus* (Ușa). GOROVEI, C. 386. ✦ (Despre încăperi, locuințe, orașe, țări etc.) În care cineva este bine primit, în care cineva se simte bine, în care cineva oferă cuiva ospitalitate; ospitalier **(1)**. *Orișiunde se ducea, băiatul găsea casă primitoare, ba chiar și mireasă potrivită.* SLAVICI, O. II, 35. *O țară primitoare de străini.* DDRF. *Castelul ... alb cu o vastă verandă primitoare.* REBREANU, R. I, 79. *Luară măsuri și-i răsplndiră pe refugiați prin primitoarele orașe de provincie.* STANCU, R. A. III, 257, cf. 342. *Nu-mi cereți astăzi să mă-ntorc devreme între pereții casei, primitori.* HOREA, C. 150. ◇ F i g. *Și cei buni și cei răi au cobortt în primitorul pămînt.* SADOVEANU, O. VI, 345, cf. 375. *Mormintele erau presărate de-a valma, amestecate, înfrățite supt aceeași velință de țărînă primitoare.* GÎRLEANU, N. 167. ✦ (Substantivat, f.; învechit, rar) Loc, locuință, încăpere în care sînt primiți oaspeții. *Deaci venrără la dinsul mai mulți întru a striiriloru preimitoare* (în s ă l a ș N. TEST. 1648). COD. VOR. 104/3.

4. Care primește **(II 6)**, înglobează, include, cuprinde (în sine); s p e c. în care încape ... *Să aibă și alte cincisprezece vase ... priimitoare fiiecare ... cel puțin una sută mii ocă* (a. 1843). DOC. EC. 803. *Ne trebuiesc biblioteci mari, bine organizate, primitoare ale mulțimii însetate de cultură.* SADOVEANU, E. 22. ◇ (Substantivat) *În mijlocul floarei stă ... primitoarea pulberei, cea din vîrful codiței carea uneori e ghemuită, uneori cu doauo ramuri.* ÎNV. POM. 28/26. ✦ (Substantivat, m.; învechit, rar) Recipient. *Această machină trage aera de la trupurile puse într-un vas care să cheamă recipienti ori priimitori.* AMPILOHIE, G. F. 33^{v}/2.

5. Care acceptă, admite, aprobă; care aderă, se raliază la ...; care este receptiv la ... Cf. p r i m i **(III)**. *De Dumnezeu priimitoriu, Simeon bătrînul nu era preut, ce om de Dumnezeu iubitoriu.* CORESI, EV. 517, cf. ST. LEX. 176^{r}/10, CANTEMIR, I. I. II, 328. *Matei au grăit către oamenii cei credincioși și priimitori și ascultători* (cca 1700—1725). GCR II, 20/20, cf. POLIZU, ALEXI, W. *Am arătat cum femeile au fost mai primitoare de cultură străină decît bărbații.* IBRĂILEANU, SP. CR. 230. *Să fim primitori față de cuvîntul necunoscut părinților noștri, sau să-i închidem ușile?* GALACTION, A. 313. *În sat la noi sînt gospodari foarte deștepți ..., primitori la lucruri nouă.* SADOVEANU, O. VI, 178. *Țăranii s-au arătat refractari sau primitori față de propaganda evanghelică.* OȚETEA, R. 311.

— Pl.: *primitori, -oare.* — Și: (învechit) **prilmitór, -oáre, preimitór, -oáre** adj.

— **Primi** + suf. *-tor.*

PRIMITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Primire **(I 1)**. Cf. ANON. CAR. ✦ Încasare (a unei datorii); datorie încasată de cineva. *Pentru socoteală n-am cercetat să vedem cum merge, dar datoriile și primiturile merg bine* (a. 1800). FURNICĂ, I. C. 193.

— Pl.: *primituri.*

— **Primi** + suf. *-tură.*

PRIMÍȚII s. f. pl. **1.** (Învechit) Primele roade ale pămîntului (aduse cuiva ca prinos), t r u f a n d a l e; cea dintîi prăsilă la vite. V. p ă r g ă **(1)**. Cf. ARISTIA, PLUT., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. F i g. (În dicționarele din trecut) Început, debut. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Și: **primicii** s. f. pl. ARISTIA, PLUT.

— Din lat. **primitiae.**

PRIMÍNDĂ s. f. v. **premîndă.**

PRIMNICÉR subst. (Prin sudul Transilv.) Adăpost de scînduri (ridicat lîngă șură) în care se depozitează pleava, cocenii etc. Cf. VICIU, GL., CV 1952, nr. 3, 42.

— Pl.: ? — Și: **primicér** subst. CV 1952, nr. 3, 42.

— Etimologia necunoscută. Cf. p i m n i ț ă.

PRÍMO adv. (Livresc și familiar; de obicei în corelație cu „secundo") În primul rînd, mai întîi. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D. *Acest curent literar și cultural al burghezilor ideologi a trebuit să dispară ..., primo, fiindcă realitatea realizată seamănă foarte puțin cu visurile ideologilor ..., secundo, pentru că întreaga activitate ... a fost îndreptată cu totul în altă parte.* GHEREA, ST. CR. III, 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEX.

— Din it. **primo.**

PRIMOGÉNIT, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) (Copil) care s-a născut primul (într-o familie regală, princiară, feudală etc.). *Alcătui o lege ... prin care se statornici ca atît corona, cît și toate ferile ereditare ale Austriei să se moștenească de primogenitul seu fiu.* SĂULESCU, HR. II, 420/9, cf. LM.

— Pl.: *primogeniți, -te.* — Și: **primoghénit, -ă** adj., s. m. și f.

— Din lat. **primogenitus, -a, -um.**

PRIMOGENITÚRĂ s. f. Prioritate pe care o are cel dintîi născut dintre mai mulți frați (mai ales în familiile domnitoare, princiare, feudale etc.), care servește la dobîndirea unor drepturi, unor avantaje; calitatea de a fi primul născut dintre mai mulți frați. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Moștenitor al împărăției numai prin faptul primogeniturii ..., Voie-Bună primește pe duhovnic.* LOVINESCU, S. I, 118, cf. SCRIBAN, D., DM. *Primogenitura se mai menține în unele țări capitaliste.* DER, cf. DN^{2}, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **primogéniture.**

PRIMOGHÉNIT, -Ă adj., s. m. și f. v. **primogenit.**

PRIMOINFÉCȚIE s. f. Ansamblul manifestărilor clinice, umorale și anatomice ale unui organism care suportă pentru prima oară pătrunderea unui microb. *Această probă cu tuberculină permite să deosebim indivizii care au suferit o primoinfecție tuberculoasă de cei care nu au suferit această infecție.* ABC SĂN. 363, cf. D. MED.

– Pronunțat: *-mo-in-*. – Pl.: *primoinfecții*.
– Din fr. **primo-infection**.

PRIMORDIÁL, -Ă adj. Care este primul (într-o succesiune temporală), care este cel mai vechi, în prima fază, care a fost la început, de la origine, primitiv (2), originar (1), inițial; care este de cea mai mare importanță, fundamental, esențial. Cf. NEGULICI. *În compoziția sa elementară, simplă sau primordială, pămîntul nu este în stare ca să întreție viața plantelor, ca apa curată pe aceea a peștilor.* BREZOIANU, R. 24/8. *Nu poate să se aștepte a tămădui edema decît după ce va tămădui boala primordială din care ea vine.* MAN. SĂNĂT. 326/11. *Ar trebui ca ... feliuritele limbi a Europii, a Asiei etc. să se înece din purism ... în limba primordială a omenirii.* RUSSO, S. 50. *Ca și stîlpii podului lui Traian subt apele Dunării, rădăcini mari, primordiale, s-arăt ici și colea subt valu latin al vocabularului românesc.* ROMÂNUL (1857), nr. 1, 4³/68, cf. PROT.-POP., N. D. *Vastă și confuză, ca tot ce este primordial, o literatură poporală nu se poate diseca în niște ramure atît de speciale.* F (1877), 338. *Libertatea, egalitatea și autoritatea sînt elementele primordiale ale vieții sociale.* GHICA, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Aici, din păcate ..., plutim în haosul primordial.* GALACTION, O. A. I, 46. *Conversația se învălmășea în jurul decadenței acestei activități vitale și primordiale, vînătoarea.* VOICULESCU, P. I, 103. *Întreaga faună, fără număr, fiica mîlului primordial, se frămînta într-o monstruoasă bucurie.* SADOVEANU, O. IX, 395, cf. 165, XI, 151, SCRIBAN, D. *Amîndouă priveau problemele primordiale din viața poporului român.* CAMIL PETRESCU, O. II, 418, cf. BOGZA, C. O. 17. *Munca ideologică este o obligație primordială a organizațiilor de partid.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 582. *Dezvoltarea continuă a problemelor teoretice este o condiție primordială pentru ca ele să poată folosi practic.* CONTEMP. 1953, nr. 363, 5/3. *Limba se schimbă pentru a servi funcțiunii ei primordiale, aceea de a servi ca mijloc de comunicare.* MACREA, F. 15. *Astfel de nepotriviri prezintă un interes primordial.* CL 1957, 85. *Considerăm ca o sarcină primordială aprofundarea cunoștințelor noastre ideologice.* S august 1960, 67. *Dialogul are – se înțelege – un rol primordial în teatrul de idei.* T decembrie 1962, 9, cf. 57. *Textul dramatic, element primordial în arta spectacolului, exprimă ... modul de a gîndi al autorilor contemporani.* ib. august 1964, 1.

– Pronunțat: *-di-al*. – Pl.: *primordiali, -e*.
– Din fr. **primordial**. Cf. lat. primordialis.

PRIMORDIALÍSM s. n. (Neobișnuit) Primordialitate. Cf. IORDAN, L. R. A. 181.

– Pronunțat: *-di-a-*.
– **Primordial** + suf. *-ism*.

PRIMORDIALITÁTE s. f. Importanță primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altcineva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are întîietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; întîietate, prioritate (1), primat³, (neobișnuit) primordialism. *Legile metodei dialectice ... primordialitatea materiei în raport cu gîndirea, ele presupun posibilitatea cunoașterii nelimitate a lumii obiective.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 15/4. *În lucrarea de față, am plecat de la primordialitatea naturii ca de la o axiomă.* RALEA, O. 342.

– Pronunțat: *-di-a-*.
– **Primordial** + suf. *-itate*.

PRIMÓRDIE s. f. (Și în sintagma *primordie foliară*, LTR²) Frunză în prima fază a formării din celulele situate la periferia conului de creștere. *Creșterea primordiilor se produce, la început, prin vîrf și, ulterior, prin bază.* LTR³. *Aceste frunzulițe (numite și primordii) se nasc din straturile exterioare ale țesuturilor tulpinii.* BOTANICA, 37.

– Pl.: *primordii*.
– Din lat. **primordia**.

PRIMÓRDIU subst. (Latinism neobișnuit) Început, debut; premisă (1). *Mulți din tinerețe își coordonă un primordiu nimerit pentru o viață ticnită.* SEVERIN, s. 114.

– Pl.:?
– Din lat. **primordium**.

PRIMOVÁRĂ s. f. v. **primăvară**.

PRIMPREJÚR adv., prep. **1.** Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate, din (sau în) jur; de jur împrejur, dintr-o parte în alta (a unei linii sau suprafețe circulare); împrejur. *Se spăreară prin prejur țările și-i fugiia denaintea sabiei lui.* MOXA, 394/25. *De nu vor fi oameni pentr-aceale sate prenpregiur, atunci ... să-și ție lucrul.* PRAV. 54. *Căpețealele lor ferecate pen prejur cu argint.* BIBLIA (1688), 67²/29. *Nici să poate afla alt neam de oameni cari în hotară așea de strîmpte lăcuind și prenpregiur mai mulți nepriiatini avînd.* CANTEMIR, HR. 159. *Numa ... caută pinprejur.* BELDIMAN, N. P. I, 41/1. *Pimprejur sînt ctțiva nobili, de moșii stăpînitori.* ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Era atîta liniște prin prejur că-ți venea să crezi că de cînd e lumea picior de om nu călcase prin locurile acelea.* SANDU-ALDEA, U. P. 41. *Uscarea se face de gospodari ce au prin prejur ape bogate în pește.* PAMFILE, I. C. 73. *Primprejur tăcerea era așa de mare că flăcăul auzea cum cad în noroi fulgii.* REBREANU, I. 162, cf. 310. *Era primprejur și Caragiale, dar nu mi-aduc aminte ce făcea.* GALACTION, A. 19, cf. id. O. A. II, 66. *Iar primprejur, pe moșie, țăranii din unsprezece sate se încordau din greu.* SADOVEANU, O. IV, 256. ◇ Loc. adj. **De primprejur** = care se află în jur; înconjurător, învecinat, vecin. *Limba noastră din multe limbi iaste adunată și ne iaste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prin prejur.* URECHE, L. 61. *Cu megieșii de pen pregiur bine petrecea.* N. COSTIN, L. 562. *Au luat Ostrogonul și alte cetăți du prenprejur au arsu.* R. POPESCU, CM I, 284. *Marturi: boierii și mahalagii de pin pregiur ș[i] alți tîrgoveț* (a. 1745). IORGA, S. D. VII, 123. *Se și disting coloniști de aceia militarizați de toată poporimea de prin prejur.* BARIȚIU, P. A. I, 376. *Toată suflarea și făptura de prinprejur îi fineau hangul.* CREANGĂ, O. 107. *Cînd m-am săltat și puteam alerga în grădină și printre viile de prin prejur, odihna și somnul pieriseră.* DELAVRANCEA, T. 18. *E cu neputință ca ordinea și metoda să nu biruiască cu încetul haosul și destrăbălarea de primprejur.* GALACTION, A. 376, cf. id. O. A. I, 376. *Îl chemau toți ... din toate satele de primprejur.* SADOVEANU, O. I, 590. ✦ (Învechit, rar; substantivat; în forma *prenprejurul*) Împrejurime, vecinătate. *Și tot izrailul și prenprejurul lor au fugit de glasul lor.* BIBLIA (1688), 108²/1.

2. Prep. (Astăzi art.) (Semnifică ideea de localizare a unei realități în diferite părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe un plan determinat prin imediată proximitate față de toate punctele de orientare ale reperului spațial dat, sau pe o multitudine de planuri de imediată proximitate considerate față de toate punctele de orientare ale unor repere spațiale identice) *Au vîndut o prisacă cu pomi și prenpregiur prisecei loc în toate părțile* (a. 1619). ap. HEM 1 766. *Jăcuie ce pute prin pregiurul cetăților pentru mîncare.* NECULCE, L. 57. *Nu vedea schimbările ce se făcuseră în casă și prinpregiurul casei.* SLAVICI, O. II, 29. *Se plimbau prinprejurul mamei lor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *M-am uitat neglijent, și mai mult de formă, primprejurul locului unde prinsesem racii.* SADOVEANU, O. IX, 412, cf. I, 241. *Și rîse de plăcere gîdilat de un început de stuf somnoros primprejurul genelor lui codate.* ARGHEZI, S. VII, 13. *Au apărut,*

în curte, primprejurul casei, o mulțime de mușuroaie mari. CĂLINESCU, C. O. 17.

— Și: **prinprejúr** (scris și *prin prejur)*, (învechit) **prinpregiúr** (scris și *prin pregiur)*, **prenpregiúr, prenprejúr, penpregiúr** (scris și *pen pregiur)*, **penprejúr** (scris și *pen prejur)*, **pinpregiúr** (scris *pin pregiur)*, **pinprejúr,** (regional) **pimprejúr** adv., prep.

— **Prin** + **prejur.**

PRIMUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A broda, a tivi (cu prim[1] **1)**. Cf. DRLU, CIHAC, II, 292, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *primuiesc.* — Și: **premuí** vb. IV. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— **Prim**[1] + suf. *-ui.*

PRIMUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Regional) (Persoană) care primuiește. Cf. LM.

— Pronunțat: *-mu-i-.* — Pl.: *primuitori, -oare.*

— Și: **premuitór, -oáre** adj., s. m. și f. LM.

— **Primul** + suf. *-tor.*

PRIMULACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu flori gamopetale, de obicei cu frunzele dispuse în rozetă și cu fructul capsulă; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Plantă primulacee.*

— Pl.: *primulacee.*

— Din fr. **primulacées.**

PRÍMULĂ s. f. Plantă erbacee ornamentală din familia primulaceelor, cu flori purpurii sau liliachii; (regional) gălățene *(Primula obconica)*. Cf. PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BULET. GRĂD. BOT. V, 65, DM, DN[2], DEX.

— Accentuat și: *primúlă.* DEX. — Pl.: *primule.*

— Din lat. **primula.**

PRIMULÍNĂ s. f. Substanță colorantă, galbenă (pentru vopsit bumbacul). Cf. LTR[2], DM, DN[2].

— Din fr. **primuline.**

PRIMULÍȚĂ s. f. (Bot.; regional) Lăptișor *(Androsace chamaejasme)*. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, PANȚU, PL.

— Pl.: *primulițe.*

— Cf. p r i m u l ă.

PRÍMURĂ s. f. v. **prim**[1].

PRÍMUS s. n. Lampă specială de gătit care folosește benzina, petrolul lampant etc. drept combustibil. *Se auzea un șfîrlit de primus.* C. PETRESCU, C. V. 42, cf. id. A. 332. *Pregătea primusul să-i încălzească mîncarea.* în SCL 1973, 45, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *primusuri.*

— Din germ. **Primus**[kocher].

PRIMÚȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Diminutiv al lui p r i m ă[3]. V. p r i m[1] **(2)**. Cf. CONV. LIT. XX, 1 015.

— Pl.: *primuțe.*

— **Primă**[3] + suf. *-uță.*

PRIN prep. (Semnifică ideea de includere a unei realități între limitele unui element gîndit ca totalitate de aspecte componente nediferențiale delimitativ sau între limitele fiecăreia dintre componentele unei multitudini de elemente identice)

I. (Exprimă cuprinderea a ceva pe întinsul unei suprafețe, în interiorul unui spațiu sau de-a lungul unui traseu)

1. (Exprimă situarea unei realități într-una sau în mai multe părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice) *Și nu-i lăsă ei slobozi să lăcuiască pren sate.* CORESI, EV. 155. *Ajungînd vezirul pin satele cele.* GORJAN, H. I, 2/24. *Au șăzut spre Putna pen sate, pen oraș.* IST. Ț. R. 97. *Prin tabără ș-afară Pe lunci ... Bietu-și căută pierduta fecioară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 124. *Am rămînea de capu nostru ș-am giuca drăgaica, pin curte.* ALECSANDRI, T. 938. *Că la voi prin sat să fie Voinicul a-i fi pe plac Să-i dea fata de soție.* EMINESCU, L. P. 144. *Într-o seară, prin cîmpie, ostenit de preumblare, m-am așezat să mă odihnesc pe o căpiță de fîn.* CARAGIALE, O. VI, 482. *Prin județul Brăila, mocan e stăpînul de oi multe.* PAMFILE, I. C. 30. *Prin Bucovina se culege droghița și se fierbe în apă de pîrău.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 20. *Prin cîte orașe a trăit, nu va fi putut întîlni pe cineva care să-i placă.* AGÎRBICEANU, A. 55. *A trăit departe de pămîntul românesc, prin Elveția, prin Franța.* GALACTION, A. 4. *Prin locurile astea de dîmburi unii proprietari aveau heleșteie.* VOICULESCU, P. I, 10. *Prin sate oamenii ne ieșeau înainte cu vin și pită.* SADOVEANU, O. XI, 250. *Au fost înmormîntați pe vremuri prin partea locului.* CĂLINESCU, S. 26. *Prinși de duhul înverzirii Prin grădini ne-nsuflețim.* BLAGA, P. 28. *Se lăudase că o să mă omoare dacă mă prinde prin sat.* STANCU, R. A. I, 56. *Prin tîrgul ce dormea pustiu Părea că pomii toți sînt plini.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. *Prin munți ne păstram ființa și eram naționali.* CONTEMP. 1965, nr. 979, 1/6. *Prin grădini spini și scai, Nici în cas-oglindă n-ai.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 413. *Am stat tătă vara pîm munte.* ALR II 3 168/537. ✧ (Suprafața pe care se situează o realitate este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Patruzeci de ani făcuse acolo, pren colibi lăcuind.* CORESI, EV. 144. *Nu lăsa pre nime să poarte vase pren besearecă.* N. TEST. (1648), 56[r]/22. *Și-ncepură a-i bate ș-a-i închide pen temnițî.* NECULCE, L. 119. *Documenturile ... sînt împrăștiete pre la particulari și prin monastiri.* IST. M. XVII/16. *Cînd era prin tindă ea și-a amintit C-a lăsat aprinsă alba lumînare.* COȘBUC, P. I, 248. *Lua parte ... la banchete și recepții prin palatele nobililor.* VLASIU, D. 103. *Are mai mult talent decît zugravii care fac sfinți rahitici prin biserici.* T decembrie 1964, 22. *Tune-n tindă și prin casă, Tune-n tindă și pe-afară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 307. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Copiii se jucau prin zăpadă. Purceii se tăvăleau prin noroi.* (Interiorul spațial este gîndit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Descrise cu degetele prin aer conturul unui ou.* CĂLINESCU, S. 330. *Degetele-ncet eu prin aer le resfirai ca pe lîră.* id. L. L. 104. □ *Corabia se apleca prin furtună. Așteptam prin ploaie.* (Starea fizică gîndită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc.) *Sării ars în picioare, prin întuneric, drept în mijlocul poienii.* HOGAȘ, M. N. 87. *Prin vălul serii.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. □ *Vîrfurile copacilor se clătinau prin lumina lunii.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gîndit ca atare) *Prămîndează prin codri ca pasărea.* PSALT. 16/7. *O frică de turci să sfeti, și ei tălharii cei mai mulți rezemară păn tufile Colintina.* DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/41. *Prin rariști ne poticneam de glii proaspăt răsturnate de rîtul mistreților.* BLAGA, H. 62. *Se las-o sară limpede și bună, Alunecînd cu vîntul prin copaci.* LABIȘ, P. 119. *Nu iesă pin lume că i rușine.* ALR I 302/385. *Și nu mi-am găsit potrivă prin lume Afară de tine.* BALADE, I, 284. *Apăi a găsit-o pîm pădure singură.* A III 3. ✦ (Situarea pe întinsul unei suprafețe, în cuprinsul unui spațiu, al unui mediu fizic etc. este percepută explicit senzorial) *Deodată se aud prin casă o mulțime de glasuri.* CREAN-

GĂ, P. 302. *La teatru ti vezi adesea figura prin loji.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Vrei să n-auzi la noapte trăsnind pe acoperămînt și hodorogind prin pod?* HOGAȘ, DR. I, 121. *Se auzea cineva plescănind prin apă.* PREDA, M. 18. *Omul se tnvirtește pe loc, se uită prin grădină.* id. M. 322. *Ieși, tu, mîndră, din chilie Și te uită-n sus prin vie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 244. □ *L-am văzut prin curte. Ctinii adulmecaseră vtnatul prin pădure. Simțeam prin casă un miros de fum. Urmăream zborul cocorilor prin văzduh. Mă uitam prin apă la pești.* (Senzația este resimțită ca fiind situată în interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Simți o durere prin corp. Avea o arsură prin piept. I s-a pus un ctrcel prin picior.* (Un fapt psihic, un act de gîndire etc. este considerat ca situat în interiorul spațial al capului, în minte, în suflet etc., imaginate ca interioare spațiale) *N-am avut prin cap ideea asta. Îmi stăruie prin minte amintirea ei. Am un dor prin suflet.*

2. (Exprimă străbaterea unui traseu cuprins nedefinit pe una sau pe mai multe linii posibile de traversare a unei suprafețe anumite sau a unei multitudini de suprafețe identice) *Acest bolnav ... și pren ttrg trecu.* CORESI, EV. 59. *Tătarii au venit pen Moldova fără veste.* IST. Ț. R. 35. *Iar murgul ușor tl duce ca vtnt ... Pin plaiuri, pe munți.* BUDAI-DELEANU, Ț. 141. *Trecînd prin un sat au văzut un faur.* BĂRAC, T. 38/3. *Îi pretmbla prin ttrg în vederea sultanului și a locuitorilor.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Trecu ca o furtună prin sat.* GÎRLEANU, N. 33. *A umblat ... prin diferite orașe ale țării.* GALACTION, A. 354. *Întîrziată fără vreme Se plimbă Toamna prin grădini.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 187. *Păru a trece o tnfiorare prin grădină.* SADOVEANU, O. XII, 99. *În fine trec prin Siriu.* CĂLINESCU, L. L. 70. *Voi umbla primăvara tntreagă prin tîrguri Căutînd vînzători de sămînță.* BLAGA, P. 24. *Hai să mergem prin sat.* PREDA, D. 214. *Vrei să te plimbi puțin cu mine prin grădină?* BARBU, P. 276. *Am trecut prin sat în voia cailor.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Pe frigu aiesta cum puteți tmbla prin sat.* ALR II 3 191/228. (Suprafața traversată este un loc de trecut sau un element gîndit ca atare care permite intrarea și ieșirea a ceva în vederea depășirii locului de trecut sau a elementului gîndit ca atare) *Deschideți mie ușa ... și să intru pren ea.* CORESI, EV. 179. *Ploaia intra ptn deschizăturile acelatelor ferestre.* VOINESCU II, M. 49/17. *O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise.* EMINESCU, N. 81. *Ctnd am intrat, prin fereastra deschisă mi-a luat ochii un petic de cer albastru.* BRĂESCU, O. A. II, 54. *Prin ușa din stînga, jos, intră maiorul.* SEBASTIAN, T. 14. *Ienicerii trecură la năvală, prin spărturi.* SADOVEANU, O. XII, 344. *Din spate, prin găurile strîmte ale cabinei de proiectare, izbucni o fîșie de lumină.* BARBU, P. 184. (Suprafața traversată este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Urcase prin poteca marcată. Se strecurase cu greu prin strada aglomerată.* ◇ (Suprafața traversată este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Prin coridor umblă pasageri și vorbesc.* CARAGIALE, O. III, 95. *Dincă se plimbă prin birou neastîmpărat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210. *Mă plimbam prin cameră, ocolind colțul dulapului.* VLASIU, D. 23. *Începu să umble aițtat prin odaie.* SADOVEANU, O. XI, 426. *Începu să se plimbe pierdut prin odaie.* CĂLINESCU, E. O. I, 229. *Începu să se plimbe prin cabinet.* PREDA, R. 146. *Țipă condeiul pe masă Și mi se plimbă prin casă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 273. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Mai bine dă Iana pîn noroi decît să se întîlnească cu mine.* DELAVRANCEA, T. 144. *Mai iute, mai iute! Prin ape De-a dreptul de tot.* COȘBUC, P. I, 292. *Bîtnzi musafiri ai omului sărman, Am să vă văd și anul ăsta oare, Prin mlaștini de smarald la vînătoare Umblînd pe catalige de mărgean?* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 73. *Prin iarba uscată treceau suluri de frunze.* SADOVEANU, O. I, 161. *Se tîrî prin ftn tn patru labe.* BARBU, P. 196. *Ori te urci cu amîndouă picioarele în sanie, ori te tîrăie după ea prin zăpadă.* V. ROM. noiembrie 1964, 55. *Trec prin apă, nu se-neacă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 33. *Trec pin apă,* A III 16. (Interiorul spațial este gîndit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Ai trecut prin foc și ai scăpat!* GALACTION, O. A. II, 269. *Mă sculam de dimineață și porneam prin aerul reavăn.* VLASIU, D. 30. *Prin praf imens de foc străbat Calea lactee.* CĂLINESCU, L. L. 70. *Nici vrăbii nu mai treceau prin cerul de deasupra.* CONTEMP. 1957, nr. 557, 3/2. *Prtn așa frig cum puteți tmbla pră sate.* ALR II 3 191/76. □ *Umblam prin ceață. Alergau prin ploaie. Zburau prin văzduh.* (Starea fizică gîndită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc.) *Întîlnea prin întunericul drumurilor cete de oameni.* SADOVEANU, O. I, 13. *Prin această lumină intrară slăviții miri în sală.* id. ib. XI, 33. *Trecură prin lumina felinarului două umbre femeiești.* BART, E. 190. *Se pierdea cu pasul rar Prin ptcla serii.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 16. *Gonesc țiganii prin noapte.* id. ib. 137. □ *Înaintam cu greu prin vîjtitul crivățului.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau într-un element gîndit ca atare) *Milnea-Vodă venea pen pădure.* R. POPESCU, CM I, 320. *S-apleacă, o sărută și piere prin tufiș.* COȘBUC, P. I, 52. *Pornește prin zăvoi spre punte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 219. *A tnceput să umble prin grîu după mîncare.* id. ib. 225. *Băteam multe drumuri prin codri și pe plaiurile țării.* GALACTION, A. 62. *Își făcu domol ... loc prin mulțime.* SADOVEANU, O. XII, 155. *Umblă ca vodă Prin lobodă.* ZANNE, P. IV, 686. □ *Trecurăm cu greu prin turma de oi.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. într-o masă materială compactă) *Săpară prîtn pămînt gaură de ieșiia noaptea den cetate.* MOXA, 404/14. *Toate stelele care au trecut Prin zăbranicul meu S-au ridicat într-alte roiuri, Intrînd într-alte nopți.* ARGHEZI, VERS. 208. □ *Cuiul a pătruns prin zid. Apa a trecut prin perete. Lumina intră prin perdea. Ploaia trecuse prin umbrelă.* ✦ (Străbaterea unei suprafețe, a unui cuprins spațial etc. sau a unui element gîndit ca atare este realizată explicit senzorial) *Văzui prin fereastra arcată ... o junâ fată.* EMINESCU, G. P. 24. *Prin dtra de lumină se vede o umbră tnaintînd cu pași grăbiți.* CARAGIALE, O. II, 50. *În fund, prin uțe, se văd mai mulți alegători plimbîndu-se în sus și-n jos.* id. ib. VI, 137. *Și smulse și smulse ptnă ctnd să uită prin gard ca prin geam.* DELAVRANCEA, T. 152. *Strigăte ce se auzeau prin fereastra deschisă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 274. *Prin perete se auzi un glas răgușit.* C. PETRESCU, Î. I, 224. *Umbla drept și privea vioi prin ochelari.* SADOVEANU, O. IX, 600. *Privesc prin geamul ferestrei.* PILLAT, P. 19. *Prin ferestre ... crestele uriașului munte se zăresc.* BOGZA, C. O. 56. *Slăbise, vedeai prin el, Doamne ferește!* BARBU, P. 101. *El oftează și jălește Și pin gratii tot privește.* ALECSANDRI, P. P. 141. *Lumea nu-i ctt se vede prin fereastră.* ZANNE, P. IV, 217. (Senzația este resimțită ca străbătînd interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Frigul o străbate Prin carne ptnă-n os.* COȘBUC, P. II, 188. *Un afurisit de junghi care o tăia prin șale.* REBREANU, I. 18. *Mi-a trecut un fior prin inimă.* GALACTION, A. 417. □ *M-a răzbit frigul prin oase.* (Un fapt psihic, un act de gîndire etc. este considerat ca străbătînd interiorul spațial al capului, mintea, sufletul etc., imaginate ca interioare spațiale) *Îmi trecu prin minte un gînd.* DELAVRANCEA, T. 38. *Îi trece prin minte bănuiala că vrea să-l atragă într-o cursă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 268. *Și-mi treceau fel și fel de gînduri prin mintea mea proastă.* C. PETRESCU, Î. II, 8. *Prin*

cap îmi treceau ... multe gînduri. SADOVEANU, O. II, 575. *O singură clipă nu trecu prin capul lui întrebarea asupra provenienței anonimei.* CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Știu ce le trece prin cap.* BARBU, P. 251. □ *Mi-a trecut prin suflet un fior.*

3. (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă extinderea manifestării unui fapt sau a efectuării unei deplasări în părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe toată întinderea indicată de acest determinant despre o suprafață anumită sau despre o multitudine de suprafețe identice) *Pusese șubași pen toate orașăle și pen toate satele.* R. POPESCU, CM I, 273. *Prin unele părți, în loc de scoarță se întrebuințează niște lese sau coșuri împletite.* PAMFILE, I. C. 135. *Rătăci multă vreme prin tot orașul.* BARBU, P. 318. □ *Prin jumătatea de nord a Moldovei a plouat. Jandarmii cercetau prin întreaga regiune. Am umblat prin nenumărate magazine.* (Suprafața de extindere este alcătuită din multitudinea exhaustivă a locurilor de trecut care permit intrarea sau ieșirea a ceva în vederea depășirii lor) *Au început ... a-i podidi singele și pe gură și pe nas, și pin toate răspunsurile trupului.* PISCUPESCU, O. 67/22. □ *Apa țîșnea cu aceeași presiune prin toate orificiile dușului.* (Suprafața de extindere este alcătuită din multitudinea exhaustivă a căilor de trecere de același fel, de-a lungul cărora se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Apa se revărsase prin toate canalele de scurgere.* ✧ (Suprafața de extindere este parte a unui interior spațial sau a unui element gîndit ca atare) *Au trecut pe rînd prin toate camerele.* BRĂESCU, O. A. I, 78. □ *Focul se întinsese prin întreaga clădire.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Prin toată apa mișunau pești.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Gonașii se răspîndiseră prin toată pădurea.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. în masa unei structuri materiale compacte) *Apa trecuse prin întreaga grosime a zidului. Lumina pătrundea prin toată suprafața ferestrei.* ✦ (Extinderea pe întinsul unei suprafețe, într-un cuprins spațial etc. este percepută explicit senzorial) *Mirosea a fum prin toată casa. Ctinii au adulmecat vînatul prin tot hățișul. Prin toate curțile vedeai oameni adunați la sfat.* (Senzația este resimțită ca extinsă în interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Simți cum prin tot trupul îl trece un fior cald.* IL noiembrie 1962, 47. □ *M-a fulgerat o durere prin tot piciorul. Am simțit un fior prin întreaga mea ființă.*

4. (Exprimă îndrumarea unei deplasări spre părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice, indicate anume ca reper orientativ) *Ieșirea din sala de spectacole se face prin Sărindar. Traseul autobuzului a fost deviat prin străzile laterale.* ✧ (Suprafața indicată ca reper orientativ este parte a unui interior spațial sau a unui element gîndit ca atare) *Ia-o prin camera din fund. Itinerarul cursei fusese reprogramat prin defileul Oltului. Grupul de turiști și-a schimbat direcția luînd-o prin văgăună.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Veți urma drumul drept, chiar prin mlaștină.* (Interiorul spațial este gîndit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Pompierii se îndreptaseră prin fumul gros către interiorul clădirii.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Părăsiți ruta asta și luați-o prin pădure.*

5. (Exprimă mijlocirea realizării a ceva de către părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice) *Numai prin pămîntul bine îngrășat făcea cooperativa culturi de calitate. În regiunea asta poți scoate ceva bani numai prin livezi.* ✧ (Suprafața care mijlocește realizarea a ceva este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Au dus marfă în Moldova prin Dunăre.* GOLESCU, Î. 27. □ *Apa era adusă prin șanțuri betonate.*

6. (Urmat de un determinant distributiv, exprimă răspîndirea a ceva în părți, porțiuni, zone etc. ale unei multitudini de elemente de același fel, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Au căutat prin fiecare curte. Prin orice sate poposeai, găseai găzduire.* ✧ (Aria de răspîndire este constituită dintr-o multitudine de interioare spațiale sau de elemente gîndite ca atare și considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin orice peșteră găsești lilieci. Prin fiecare casă se făcuseră percheziții. Mustul începuse să fiarbă prin fiecare butoi.* (Interiorul spațial este cuprinsul unor medii lichide sau adîncitura lăsată pe întinderea unor suprafețe moi, în masa unor materiale afînate, a unor structuri elastice etc. considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Aproape prin orice apă de munte trăiesc păstrăvi. O luase de-a dreptul, călcînd prin fiecare băltoacă.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de elementele de același fel adunate în aglomerări discontinue, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Erau sălbăticiuni și acolo, ca prin orice pădure. Prin fiecare lan își făcuseră cuib potîrnichile.* ✧ (Aria de răspîndire este constituită dintr-o multitudine de locuri sau căi de trecere de același fel, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin fiecare văioagă curgea cîte un pîrîiaș. Trecerea era liberă prin orice punct de frontieră.* ✧ (Aria de răspîndire este constituită dintr-o multitudine de repere de același fel indicate ca orientări pentru o deplasare, și considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin fiecare cărare puteți ajunge la cabană. O puteți lua spre gară prin orice stradă de pe dreapta bulevardului.* ✦ (Răspîndirea a ceva într-o multitudine de elemente de același fel este percepută explicit senzorial) *Prin fiecare copac vedeai păsări. Prin orice clasă auzeai larmă de copii.* (Senzația este resimțită ca fiind răspîndită într-o multitudine de elemente de același fel ale unei ființe) *Mă pătrunsese frigul prin fiecare mădular.*

7. (Exprimă localizarea unei realități în părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe un anumit plan de raportare spațială față de un reper exprimat sau subînțeles, ori față de o multitudine de repere identice) [Ajungînd în] *satele cele de pin preajma Tătărei ... ți ieși spre întîmpinare cu toți.* GORJAN, H. I, 2/24. *Nu era vreo apă prin apropiere.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. *Trecu prin fața Ateneului.* C. PETRESCU, Î. II, 151. *Ies, alergînd prin stînga.* SEBASTIAN, T. 28. *Exclamă un glas jalnic ... prin apropiere.* CĂLINESCU, S. 41. *Pașii ... mă duseră prin preajma Ateneului.* STANCU, R. A. I, 163. *Oprea fiecare căruță care trecea prin dreptul bordeiului ei.* PREDA, M. 54. (Planul de raportare spațială privește toate punctele de orientare ale reperului exprimat sau subînțeles) *Prin jurul casei crescuseră bălării. Prin împrejurimile Brașovului sînt zone turistice.*

II. (Exprimă încadrarea a ceva în cuprinsul unui interval de timp sau în decursul duratei unei circumstanțe)

1. (Exprimă plasarea petrecerii unui fapt într-unul sau în mai multe momente cuprinse nedefinit într-un interval delimitat calendaristic sau într-o succesiune de asemenea intervale identice) *Odată, prin iunie ..., cel mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mă-si.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *Prin martie, Cănuță își vesti părinții că are de gînd să se-nsoare.* BASSARA-

BESCU, V. 38. *Era prin luna lui iulie.* SADOVEANU, O. II, 494. *Prin 1870 pădurea a început să se taie.* T. POPOVICI, SE. 5. *Era prin 1957, la începutul verii.* BARBU, P. 18. □ *S-a petrecut prin anii 1830—1831.* ◇ (Intervalul de timp este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Într-o dimineață, era prin sărbătorile Crăciunului, mă duceam la Eminescu.* VLAHUȚĂ, în GRAM. ROM.[2] II, 175. □ *Era prin amurg. Prin zori se stîrni viscolul.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări fizice, fiziologice etc.) *Unul prin vis vede plîngînd O mamă-mbătrînită.* ALECSANDRI, P. III, 77. *Tresar prin somn.* BACOVIA, O. 13. *A auzit prin somn un glas.* C. PETRESCU, Î. II, 176. *Răcnește prin somn ca un apucat.* VLASIU, A. P. 419. *Nu mă drăgosti prin somn.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 37. □ *Săpa prin arșiță.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă o circumstanță sau o stare) *Era prin vremea lui Caragea. Era prin timpul foametei.*

2. (Exprimă parcurgerea unui interval de timp delimitat calendaristic sau a unei succesiuni de asemenea intervale identice) *Am trecut prin luna septembrie fără să avem ploaie.* ◇ (Intervalul de timp parcurs este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Merge cel voinic Pe-un murgușor mic, Pîn mezul nopții.* ALECSANDRI, P. P. 62. □ *Am trecut prin iarnă fără să avem zăpadă.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări) *Prin viață Cu noi mergi tu, Speranță-nălțătoare?* NECULUȚĂ, Ț. D. 29. *Ai fi trecut ... prin viață fără dragostea mea.* SADOVEANU, O. XII, 353. □ *Trecuse prin copilărie fără mari bucurii.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă desfășurarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Am trecut prin vremuri de restriște. Trecuse prin momente de panică.* ◇ (Parcurgerea unui interval de timp se realizează mental, vizionar etc.) *Viitor de aur țara noastră are Și prevăd prin secoli a ei înălțare.* BOLINTINEANU, O. 37. *Te urmăresc prin veacuri, prin vîrste și milenii.* ARGHEZI, VERS. 375. □ *Îi văd prin ani o carieră strălucită.*

3. (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă desfășurarea manifestării unui fapt în tot decursul delimitat de o anume perioadă calendaristică sau de o succesiune de asemenea perioade identice) *Prin toate zilele întreba-se într-o învățături.* COD. VOR. 4/13. □ *Ne-au fost hărăzite mari bucurii prin toți anii aceștia. Numeroase lupte pentru independență s-au dat prin întregul secol al XIX-lea.* ◇ (Perioada de desfășurare a unui fapt este delimitată în tot interiorul duratei unei circumstanțe) *Ploile s-au ținut lanț prin toată toamna. Prin cîteva după-amiezi ne-am plimbat cu barca.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se petrece manifestarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Prin întreaga perioadă postbelică s-a întețit lupta pentru pace.*

4. (Exprimă proiectarea momentelor cuprinse nedefinit într-un interval de timp sau într-o succesiune de asemenea intervale identice, ca termen de programare pentru petrecerea unui fapt) *Lucrările vor începe prin martie. Excursia se va face prin zilele libere de Anul nou. Locuințele vor fi date în folosință prin anul viitor. Cursul este programat prin lunile septembrie și octombrie.* ◇ (Intervalul de timp indicat ca termen de programare este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Congresul va avea loc prin toamnă. Căsătoria se va celebra prin sărbătorile Crăciunului.*

5. (Exprimă rolul, datorită scurgerii unui interval de timp delimitat calendaristic sau unei succesiuni de asemenea intervale identice, în favorizarea sau defavorizarea împlinirii unui fapt) *Prin luna de practică studenții își fixează cunoștințele teoretice. Și-a lărgit orizontul cultural prin anii petrecuți în străinătate.* ◇ (Intervalul de timp care influențează împlinirea unui fapt este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Mi-am restabilit sănătatea prin vacanța petrecută la munte.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se petrece o circumstanță sau o stare) *Mi-am irosit inutil viața prin timpul pierdut lîngă tine. Prin trecerea vremii a devenit tot mai înțelept.*

6. (Urmat de un determinant distributiv, exprimă repetarea regulată a aceluiași fapt într-o succesiune nedefinită de intervale de timp identice, delimitate calendaristic) *Prin orice lună a sezonului rece puteai găsi flori.* ◇ (Intervalele identice de timp prezentate în succesiune nedefinită sînt delimitate în interiorul duratelor repetabile cu regularitate ale aceleiași circumstanțe) *Prin fiecare iarnă ne ducem la munte. Purta pardesiul prin orice anotimp.* (Urmat de determinări care marchează explicit duratele în interiorul cărora se repetă cu regularitate manifestarea aceleiași circumstanțe sau desfășurarea aceleiași stări) *Prin orice vreme românii și-au apărat ființa națională. Prin fiece epocă a istoriei dragostea de patrie a fost atitudinea cetățenească supremă.*

7. (Exprimă determinarea în timp a petrecerii unui fapt pe baza încadrării cu aproximare a acestuia într-un plan de raportare a imediatei sale anteriorități față de un reper temporal exprimat sau subînțeles ca delimitare calendaristică) *Era prin preajma lui 1 martie. Prin apropiere de 1848 declanșarea revoluției apărea tuturor ca iminentă.* (Planul raportării de anterioritate este considerat în funcție de începutul duratei unei circumstanțe) *Avusese loc prin ajunul Paștelui. Prin apropiere de Anul nou începe pregătirile pentru revelion.* (Planul de raportare poate privi ambele sensuri de orientare, anterior și posterior, față de reperul temporal exprimat sau subînțeles) *Se întîmplase prin jurul Crăciunului. Multe mișcări tectonice fuseseră înregistrate prin jurul datei de 10 aprilie.*

III. (Exprimă integrarea a ceva în sfera unui domeniu, a unei posibilități, a unei modalități etc. sau a unei realități oarecare gîndite ca modalitate)

1. (Exprimă implicarea ca aspect înglobat, ca parte componentă, ca trăsătură intrinsecă etc. a unuia sau a mai multor elemente în sfera unitară a unui domeniu sau în multitudinea unor realități identice aparținînd aceluiași domeniu de referință) *Prin istoria noastră există mari figuri de eroi. Ideile progresiste se afirmă tot mai mult prin literatura contemporană. Vestigii ale dansurilor dacice întîlnim prin folclorul maramureșean. Dovezi ale latinității limbii noastre găsim prin operele corifeilor Școlii ardelene.* (Sfera unitară care implică un cuantum parțial de actualizare a ei este o capacitate potențială) *Noi-l cocoloșeam cît ne sta prin putință.* DELAVRANCEA, T. 14. *Dacă i-ar fi stat prin putință ar fi împușcat-o.* GÎRLEANU, N. 143. (Sfera unitară care implică aspectul comun al părților componente dintr-un tot este o însușire dominantă) *Stilul lui Neculce se caracterizează prin sobrietate. Viața lui a excelat prin corectitudine.*

2. (Exprimă petrecerea unui fapt aparte față de obișnuit sau a mai multora de același fel, cu repercusiuni directe în sens pozitiv ori negativ asupra cuiva sau a ceva) *Prin multe am trecut.* ALECSANDRI, T. I, 467. *Prin multe-am trecut în viața mea.* VLAHUȚĂ, O. A. 486. *Avea de-a face cu o femeie trecută prin multe.* STANCU, R. A. III, 22. *Gospodăriile se refăceau din greaua criză prin care trecuseră.* PREDA, M. 63. (Faptul petrecut constă în confruntarea cu o formă de verificare, de examinare etc.) *Cu mare frică l-am trecut prin vamă* (a. 1851). IORGA, S. D. XIII, 90. *Alții ... umblau prin județe.* PREDA, M, 153. □ *Trecuse și prin acest examen al vieții. Produsul trecuse prin proba de calitate.* (Faptul petrecut de cineva constă în trăirea unei stări sufletești ca urmare a influenței

pozitive sau negative exercitate de o circumstanță, de o conjunctură etc.) *Ați trecut cu toții prin emoțiile alea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 157. *Omul... trecuse prin dureroase furtuni.* SADOVEANU, O. II, 560. □ *Am trecut prin mare necaz.*

3. (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă amploarea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a unui fapt) *Prin toată activitatea mea slujesc patria. Prin foarte puțin efort am rezolvat problema. Mi-am adus contribuția prin întreaga mea capacitate. Prin oarecare strădanie am reușit să-l înțeleg.* ◇ (În construcția *prin excelență* care indică dezvoltarea maximă a intensității de manifestare a unui fapt) *Prin excelență vizual și auditiv, d. Brăescu a concentrat viața estetică în neuitate momente comice.* CONSTANTINESCU, S. I, 378. □ *Este prin excelență artist.*

4. (Exprimă direcționarea către ceva cu valoare de reper intermediar în înțelegerea desfășurării cursului evolutiv al unui fapt) *Goya pune bazele unuia dintre cele mai importante curente în arta secolului al XIX-lea, care, trecînd prin Delacroix și prin romantici, merge pînă la Manet.* OPRESCU, S. 211.

5. (Urmat de un termen care indică o modalitate sau este gîndit ca avînd o valoare modală, și adesea precedat de „intermediul" sau „mijlocirea", exprimă recurgerea la un factor mediator datorită intervenirii căruia decurge ceva, de obicei scontat) *Au atacat prin surprindere. Rezolvase totul prin intermediul felului ei original de a fi.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de trimitere sau de primire a ceva) *Presa le sosea prin mesagerie. Scrisoarea a fost expediată prin francare simplă. Le asigurase transportul prin coletăria rapidă.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de emitere sau de receptare a comunicării unor idei, sentimente etc.) *Literatura exprimă prin cuvînt sentimente și idei. Pictorul își exteriorizează ideile prin culori. Le-am spus prin viu grai.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de justificare, de argumentare etc. a manifestării unui fapt) *A pierdut procesul prin neprezentare. Celulele organice suferă variațiuni prin mărirea tensiunii osmotice.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea adecvată, oportună etc. de realizare a ceva) *Au luat puterea prin revoluție. A ocupat teritoriul prin război. Și-a cîștigat averea prin furt. A reușit prin muncă. A slăbit prin regim.* (Factorul mediator datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este o trăsătură de marcare a asemănării sau a diferenței dintre aceste elemente) *Ei se aseamănă prin eleganță. Oamenii se deosebesc de animale prin rațiune.* ✦ (Urmat de un termen care indică un instrument sau este gîndit ca avînd o valoare instrumentală, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un mijloc concret sau gîndit ca atare) *Theba o nimicisem prin foc.* CĂLINESCU, S. 843. *Ți-a însemnat natura prin trăsnet unde stai Zdrelindu-ți-o, cu flăcări primejdioase, casa.* LABIȘ, P. 156. □ *Tensiunea era reglată prin transformator.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește transportarea a ceva) *Am trimis scrisoarea prin avion. Materialele au sosit prin mărfar. Urcau cărămizile prin bandă rulantă. Evacuau resturile menajere prin tobogan.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește actul expedierii sau al primirii unui mesaj, unei informații etc.) *L-am chemat prin telefon. Se anunțase prin telegraf întîrzierea trenului. Cuvîntarea a fost transmisă prin posturile de radio și televiziune. Am vorbit cu el prin fir direct.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește adeverirea unui fapt) *Postul clandestin a fost reperat prin detector. Rezultatele au fost verificate prin calculator.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește asigurarea sau favorizarea îndeplinirii ori existenței unui fapt) *Emisiunea a fost asigurată prin satelit. Circulația era dirijată prin semafor. Străcurase vișinata prin tifon. Cernea mălaiul prin sită. Decolorau spirtul denaturat prin pîine.* (Mijlocul concret datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un plan de delimitare a alăturării directe sau mediate a acestora) *Hall-ul se desparte de terasă prin două mari uși laterale de sticlă.* SEBASTIAN, T. 9. □ *Încăperile erau separate prin glazvand. Dormitorul era izolat de camera de baie prin vestibul. Pămînturile lor erau despărțite prin liziera de salcîmi.* ✦ (Urmat de un termen care indică o operație sau este gîndit ca avînd o valoare operațională, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este o cale folosită în vederea atingerii unui rezultat) *Se închide prin înșurubare. Pornește prin împingere. Se deschide prin apăsat. Se curăță prin frecat.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de transmitere la distanță a unui lucru) *Suma a fost achitată prin virament. Scrisoarea a revenit la expeditor prin returnare.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de redare a unui conținut de idei sau de sentimente) *Totul era redat prin simboluri. Prin aluzii discrete l-a făcut să înțeleagă.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de motivare a unui fapt) *Gravitația a fost descoperită prin pură întîmplare. Ne-am reîntîlnit prin voia hazardului. Prin concursul de împrejurări ivite a cîștigat el. Prin situația creată am fost obligat să accept. Prin forța lucrurilor n-am putut refuza.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de asigurare sau de facilitare a îndeplinirii unui fapt) *A ocupat postul prin protecție. Prin ajutorul statului sinistrații și-au refăcut casele. Am cumpărat apartamentul prin credit de la stat.* (Calea prin care pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un fel de explicare a comuniunii sau a disensiunii dintre acestea) *Sînt legate prin aceeași mentalitate. Sîntem mereu dezbinați prin interese.* ✦ (Urmat de un termen care indică un act, un document etc., factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un asemenea înscris) *A fost numit prin decret prezidențial. A lăsat nepotului său averea prin testament. Am fost angajat prin repartiție guvernamentală.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește transferarea unei sume de bani) *Am trimis banii prin mandat poștal. Suma a fost transferată prin foaie de virament.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea la cunoștință a unui fapt) *L-am anunțat prin telegramă. Prin adresa alăturată vă facem cunoscută angajarea dvs. Prin prezenta cerere vă solicităm ajutorul. Prin anunțul publicat am aflat de concurs. Celebrarea căsătoriei a fost anunțată prin ziar.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește dovedirea unui fapt) *M-am justificat prin chitanță. Am predat materialele prin proces-verbal. M-am legitimat prin buletinul de identitate.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește accesul la un lucru oarecare) *Plecarea din instituție se face prin bilet de voie. Utilajele se obțin prin aprobări speciale. Ocupă apartamentul prin ordin de repartiție.* (Înscrisul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un act de consemnare a unirii sau a separării acestora) *Sîntem uniți prin certificatul de căsătorie. Ne-am despărțit legal prin sentință de divorț.* ✦ (Urmat de un termen care indică o persoană, o instituție, un organ administrativ etc., factorul mediator la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva este un asemenea intermediar) *În lume era, și lumea pren el să făcu.* N. TEST. (1648), 105^{v}/3. *Sfănta biblie aceasta ... s-au cumpărat prin mine Matiaș Sora, parohul orașului*

Haţăg (a. 1816). IORGA, S. D. XIII, 110. *Încheie prin soli pace şi alianţe cu Poarta otomană.* IST. M. XXV/10. *Nu se opera nici o stingere prin pompieri.* CĂLINESCU, S. 105. *Voi intra în rai ... Prin tine.* id. L. L. 124. □ *Materialele necesare se procură prin achizitori. Locuinţele se repartizează prin instituţii.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva priveşte remiterea către cineva a unui lucru) *Am primit şi blănurile de astrahan prin curier.* CĂLINESCU, S. 526. □ *Plăţile s-au făcut prin C.E.C. Nota de protest a fost înaintată prin Ministerul de Externe.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva priveşte informarea cuiva) *Sigismund răspunse lui Mihai prin Ştefan Iojica.* BĂLCESCU, M. V. 49. *Dumnezeu ... te veşteşte prin mine ca să-ţi mîntuieşti sufletul.* FILIMON, O. I, 297. *Împăratul a dat de ştire, prin crainicii săi, în toată lumea.* CREANGĂ, P. 77. *Ceru prin aprod voie să se înfăţişeze.* SADOVEANU, O. X, 258. □ *Am primit confirmarea prin notariat.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva priveşte aducerea unei probe despre un anumit lucru) *L-am convins prin martori oculari. Îţi voi dovedi dreptatea mea prin judecătorie.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva priveşte realizarea unei intenţii, satisfacerea unui interes etc.) *Prin ţigani vru el să dobîndească Doauo scoposuri.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 145. □ *Am obţinut audienţa prin secretară. Am rezolvat problema prin Inspectoratul judeţean.* (Intermediarul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor determinant al unirii ori separării acestor elemente) *Sîntem legaţi prin copil. Ne-am despărţit prin tribunal.* ✦ (Urmat de un termen care indică o stare psihică sau o formă de exteriorizare a acesteia, factorul mediator la care se recurge sau datorită căruia decurge ceva este o reacţie afectivă sau o atitudine comportamentală) *L-am îndepărtat prin răceală. L-am pus la punct prin brutalitate.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva priveşte expedierea sau primirea unui lucru sub formă de comision) *Am trimis scrisoarea prin amabilitatea cuiva. Coletul mi-a parvenit prin bunăvoinţa unui prieten.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva priveşte exteriorizarea poziţiei adoptate de cineva faţă de un fapt supus unei aprecieri) *Şi-au manifestat dezaprobarea prin tăcere. Şi-au marcat adeziunea prin ropot de aplauze. Juraseră prin ridicarea mîinii.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva priveşte explicarea dată manifestării unei stări) *Şi-a pierdut buna reputaţie prin necinstea lui. Este timid prin temperament.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva ţinteşte obţinerea unui rezultat) *L-am cucerit prin politeţe. Totul se rezolvă prin răbdare. L-am potolit prin vorbă bună.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor de generare a convergenţei sau a divergenţei dintre acestea) *Sîntem legaţi prin sentimente trainice. Ei se aseamănă prin caracter. Sînt deosebiţi prin atitudinea faţă de muncă.*

6. (Urmat de un determinant distributiv, exprimă reluarea constantă, continuă, neîntreruptă etc. a unui fapt oarecare privit ca element mediator în vederea realizării a ceva) *Mă jigneşte prin fiecare cuvînt. Îl voi combate prin orice spun. Prin fiecare nouă lansare spaţială se îmbogăţesc cunoştinţele noastre despre cosmos.*

7. (Exprimă întemeierea manifestării sau săvîrşirii unui fapt pe conformitatea cu ceea ce indică termenul pe care îl precedă, considerat ca bază de conformare) *Prin voinţa mea am procedat astfel. Prin sarcina primită m-am deplasat la faţa locului. Prin angajamentul luat, lucrarea va fi gata la termen. El are acest drept prin lege. Partidul a luat puterea prin voinţa maselor. Legea a fost adoptată prin votul majorităţii.*

— Şi: (popular) **pin, pîn,** (învechit) **prîn, pren, păn, pen,** (regional) **prîn, pim** prep.

— **Pre+în.**

PRINBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRINBLÁRE s. f. v. **plimbare.**

PRINCEÁSĂ s. f. v. **prinţesă.**

PRÍNCEP s. m. v. **principe**[1].

PRÍNCEPE s. m. v. **principe**[1].

PRÍNCEPS adj. invar. (Rar) Care se află pe primul loc (într-o ierarhie). Cf. ALEXI, W. *Vrei să fii întîiul, princeps?* CĂLINESCU, S. 706. ✧ (Curent) Ediţie (sau, rar, *operă) princeps*=prima ediţie a unei opere (clasice). *Ediţiune princeps a lui Virgiliu.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Am opera lui Chateaubriand în ediţia princeps.* SADOVEANU, O. VII, 239, cf. SCRIBAN, D. *Se pot studia printre altele operele princeps ale lui D. Cantemir.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 795, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din lat. **princeps.**

PRINCÉSĂ s. f. v. **prinţesă.**

PRINCIÁR, -Ă adj. Care aparţine unui prinţ, privitor la prinţ, de prinţ, care emană de la un prinţ, în care au domnit prinţii; (învechit) prinţesc, principesc. *Mihai la urmă vine Să-ncingă a sa frunte cu stema prinţiară.* HELIADE, O. I, 203. *Tinda prinţiară în faţa scenei; dinaintea tindei, Mihai.* CR (1848), 17[1]/10. *Poarta ... denumi principi din familiele cele prinţiari ale naţiunei.* TELEGRAFUL (1854), 5[1]/41. *O ordonanţă princiară statornici o cenzură care nu putea decît a sugruma orice jurnal.* ROM. LIT. 54[1]/29. *În partea oficială va figura decretele princiare, legile sancţionate şi ordinile de zi ale ministerului.* MO (1860), 3/22. *Luă drumul către palatul princiar.* FILIMON, O. I, 113, cf. ANTONESCU, D. *Marele logofăt, ca prim-cancelariu al statului, întipărea pe hîrtie sigiliul princiar.* HASDEU, I. V. 31, cf. COSTINESCU. *În Muntenia însă, ... singura familie princiară erau Basarabii.* XENOPOL, I. R. III, 117, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Curteni, ostaşi, feţe bisericeşti ... înnoadă şi deznoadă o dramă princiară.* GALACTION, A. 228. *Ai să întîlneşti resturi ale perioadelor princiare lituaniene şi moscovite.* SAHIA, U.R.S.S. 41, cf. SCRIBAN, D. *Patronul lui îl înfăţişează lui Vodă, cu destule cuvinte de bună recomandaţie pentru a fi primit în suita princiară.* VIANU, A. P. 83. *Se considera aparţinînd unei case princiare.* CĂLINESCU, S. 160. *Zidul ... înconjura pe kilometri întregi întinsa fostă proprietate princiară.* PREDA, M. S. 63. ✦ Fig. Demn de un prinţ; p. ext. care impresionează prin aspect, proporţii, bogăţie, lux etc. *Egumenul le dete o masă princiară.* BOLINTINEANU, O. 434. *Lux princiar.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Albeaţa imaculată a patului princiar din mijlocul odăii.* BRĂESCU, O. A. I, 377, cf. SCRIBAN, D. *Şerica trecea din odaie în odaie, îmbrăcată cu rochii lungi, princiare.* CĂLINESCU, S. 13, cf. 39, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *S-a purtat princiar.* SCRIBAN, D.

— Pronunţat: *-ci-ar.* — Pl.: *princiari, -e.* — Şi: (învechit) **prinţiár, -ă** adj.

— Din fr. **princier.**

PRINCÍE s. f. (Învechit, rar) Demnitatea de principe[1] **(1).** *Princia e numele funcţiei.* BOLINTINEANU, O. 273.

— **Prinţ**+suf. *-ie* (prin apropiere de *principe*[1]).

PRÍNCIP[1] s. m. v. **principe[1]**.

PRINCÍP[2] s. n. v. **principiu**.

PRINCIPÁL, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care este (cel mai) însemnat, (cel mai) important, de căpetenie, de frunte, de bază; s p e c. esențial, fundamental. *După acest nume prințipal* [glosat marginal: *mai de frunte*] *aflăm numele sarmaților.* CANTEMIR, HR. 75, cf. DRLU. *Spre înțelegerea poziției locurilor de pe fața pămîntului avem patru puncte cardinale principale sau părți ale lumei.* GENILIE, G. 66/25. *Construcție a figurilor geometrice celor mai principale.* DESEN ARH. 5/18. *La fațada prințipală să suie deasupra unui peristol.* KOGĂLNICEANU, S. 89. *Unimile ce compun pe o fracție sînt mai mici decît unimea care se numește prințipală seau de căpetenie.* ASACHI, E. I, 68/7, cf. III, 2/9. *Caracteriul principal vieții se află continuu într-o mișcare a compoziției și a decompoziției.* CAIET, 66[r]/10, cf. 68[r]/24. *Acestea sînt liniile principale ale construcției țărei pe la începutul secolului al XVII-lea.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Acesta din urmă este unul din principalii capi ai partidului opoziției.* CR (1848), 9[r]/30, cf. 22[2]/10, NEGULICI. *Am învățat a cunoaște numai pe cele mai principale trupuri neorganice.* STAMATI, M. 21/20. *Afară de aceste elemente mai prințipale, ce mai vedem în lume mai însemnat?* MARIN, P. 7/10, cf. POLIZU. *O idee principală care concentrează toate căutările mele arheologice.* BOLLIAC, O. 265. *Aceste trei cereri principale ce se fac oricării sisteme de construcțiune.* MO (1860), 45/24. *Misiunea lor principală era de a propaga răscularea în contra turcilor.* GHICA, S. 97. *Cine s-a dedat cît de puțin cu plăcerile vieței destrămate cunoaște prea bine că femeia joacă rolul cel mai principal într-însa.* FILIMON, O. I, 114, cf. PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. I, 209, BARCIANU, V., COSTINESCU. *Iei biletul pentru concert și-l lași la intrarea principală în mîna controlorului.* CARAGIALE, O. VII, 24. *Această calitate principală și generatrice, odată găsită, toate celelalte calități decurg din ea.* GHEREA, ST. CR. II, 10, cf. 147. *Orchestra cînta în aleea principală a pădurii.* DEMETRESCU, O. 142. *Principalul impozit direct era ... contribuția fonciară.* XENOPOL, I. R. II, 39, cf. ALEXI, W. *Începu să urască ... baia de aur la care era părtaș principal tatăl Elenuții.* AGÎRBICEANU, A. 45. *Clădirea ... avea o singură intrare principală.* REBREANU, R. I, 20. *Pe strada principală era o umbră rece.* BACOVIA, O. 229. *Coeziunea dintre cristalele metalului sudat și cel principal este completă.* IOANOVICI, TEHN. 179. *Pe aleea principală cîțiva copii se joacă.* CAZIMIR, GR. 36. *Șef principal al Ministerului Pescăriilor.* BRĂESCU, O. A. I, 181. *Nu se distrage atenția spectatorului de la grupul principal.* SEBASTIAN, T. 117. *Elementul culturii este principala forță care ne va îndruma.* SADOVEANU, O. IX, 343. *Impersonalitatea povestirii a fost punctul principal în estetica realismului.* VIANU, A. P. 54. *N-au mai rămas decît boierii de mîna a doua și, dintre principalele familii, acelea care n-au putut străbate străjile.* OȚETEA, T. V. 188. *Fosfații naturali organici constituie materia primă principală pentru industria îngrășămintelor cu fosfor.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 213. *Ei trebuiesc considerați coautori, iar nu unul autor principal și celălalt secundar.* COD. PEN. R.P.R. 574. *Ordonatorii principali vor înainta Ministerului Finanțelor cererile pentru deschiderea creditelor necesare.* LEG. EC. PL. 150. *Străzile principale erau surprinzător de înguste.* ARGHEZI, B. 82. *Ziarul să n-ajungă la abonații principali decît cu întîrziere.* CĂLINESCU, S. 272. *I-ar fi plăcut ... să fie obiectul principal al atenției.* STANCU, R. A. IV, 265. *Clasa muncitoare este principala forță capabilă să bareze calea unui nou război.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 792. *Încăperea principală a unui han.* H. LOVINESCU, T. 141. *Cine știe în ce sector o să urmeze lovitura principală?* BARBU, P. 293. *Pregătirea trecerii la școala generală de 8 ani a constituit o preocupare principală ... a organelor de învățămînt.* GÎ 1961, nr. 630, 1/1. *Principala formă de tratare a problemelor filmului românesc este cronica.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 88. *Creierul este un organ foarte complicat, al cărui rol fiziologic principal este prelucrarea informației venite din mediul înconjurător.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. *Aceasta are o acțiune principală asupra sistemului nervos central.* ABC SĂN. 73. *S-au inventariat ... diversele denumiri date celor trei principale opere statuare ale lui Brâncuși.* V. ROM. decembrie 1964, 153. *Personajul principal ... nu mai are o construcție strict liniară.* ib. ianuarie 1965, 144. *O așezare măruntă ... cu o stradă principală și uliți prăfoase.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1/1. ◇ (Gram.) *Propoziție principală* (și substantivat, f.) = cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare și care comunică o judecată sau o idee cu caracter afectiv sau volițional. *Termenii de propoziție principală și propoziție secundară provin dintr-o împărțire a propozițiilor dintr-un punct de vedere al desăvîrșirii, al independenței înțelesului exprimat.* SCL 1956, 123. *Noțiunea de propoziție principală este mai complexă decît o găsim, de obicei, prezentată în manuale.* SG I, 121. *Se poate constata o trecere gradată de la principale la subordonate.* ib. 139. (Lingv.) *Fond principal de cuvinte* v. f o n d. ◇ L o c. a d v. **În principal** = în primul rînd, cu precădere, mai ales; în linii mari. [Roșii sau curtenii] *erau recrutați în principal din rîndurile micii boierimi.* ap. STOICESCU, C. S. 13. *Lupta de concurență se duce azi în principal între marile monopoluri.* CF 1962, nr. 1, 13. *Punerea în scenă ... s-a axat ... în principal pe subtilitățile muncii cu actorul.* T decembrie 1964, 48. ✦ (Substantivat, n. art.) Ceea ce constituie un lucru (foarte) important, fundamental. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Romanul-problemă actual e uneori un fel de dramă filologică, în care crearea de caractere e lucru secundar, principalul constînd în rezolvarea problemei.* IBRĂILEANU, S. L. 7. *Uiți principalul.* ȘĂINEANU, D. U. *Principalul este să scapi de edemele acumulate.* GALACTION, O. A. I, 48. *Și fără ... corn englezesc ... nu se poate? — Doamne ferește. Asta-i principalul.* SEBASTIAN, T. 303, cf. 33. *Principalul e că se simte bine și e fericită.* SADOVEANU, O. VII, 493, cf. VIII, 230. *La drept vorbind îmi placi, asta-i principalul!* CĂLINESCU, E. O. II, 23. *Principalul e că te văd.* S mai 1960, 33.

2. S. m. (Astăzi rar) Persoană care conduce ceva (singură sau împreună cu, alături de altele). *Eu ... mă îndestulesc cu tîlcuirea acestor 5 punturi și nădăjduiesc că și principalii mei se vor îndestula.* ȘINCAI, HR. III, 213/25. *Un român ..., fost provizor la dominiul unui magnat în comitatul Albei, se învoise cu principalul său ca să-i permită a se face și el tribun de lănceri.* BARIȚIU, P. A. II, 492, cf. POLIZU. *Toate aceste calamități nu se pot atribui decît dezunirii principalilor emigrațiunii.* ap. GHICA, A. 767, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V. *Principalii orașului.* COSTINESCU, cf. GALACTION, O. 118, NOM. PROF. 8.

— Pl.: *principali, -e.* — Și: (învechit) **prințipál, -ă,** (învechit, rar) **principále** (ANTONESCU, D.), **prințipáieș** (CONTRIBUȚII, III, 124) adj.

— Din lat. **principalis,** fr. **principal,** it. **principale, (2)** germ. **Prinzipal.**

PRINCIPÁLE adj. v. **principal**.

PRINCIPALMÉNTE adv. (Învechit) În primul rînd, mai ales. Cf. BARCIANU, V., SCRIBAN, D., SFC II, 197.

— Și: (învechit, rar) **principalmínte** adv. BARCIANU, V.

— Din fr. **principalement, it. principalmente.**

PRINCIPALMÍNTE adv. v. **principalmente**.

PRINCIPÁT s. n. **1.** (Adesea urmat de determinări, de obicei în genitiv, care indică numele teritoriului)

Teritoriu guvernat de un suveran care poartă numele de principe[1] **(1)**. *Divanul prinţipatului Ţării Româneşti* (a. 1773). IORGA, S. D. VII, 40. *Dregătoriile principatului Ţării Româneşti care ţin de partea civilă.* PRAV. COND. (1780), 36. *Marele dvornic a prinţipatului Valahiei* (a. 1787). CAT. MAN. II, 7. *S-au înţeles cu Gavriil Betlen ... ca să-i cîştige lui principatul Ardealului de la împăratul turcesc.* ŞINCAI, HR. II, 309/13. *Mare prinţipatul Ardealului.* EUSTATIEVICI, I. 21/6, cf. ÎNŞTIINŢARE, 10/13. *Vlahia ... s-au împărţit în doauo prinţipaturi.* MAIOR, I. B. 129/25. *Denis, întîiul adjunct a prinţipatului din Raguza.* LP 8/24. *Din Italia fură tăiate şi la împărăţia franţozească lipite: 1. Ducatul de Savoia ... 2. Prinţipatul Piemont.* NAPOLEON, 11/21, cf. CARCALECHI, C. 54/9. *Hotarul Austriii de către prinţipatul Valahiii.* GOLESCU, Î. 104. *Sînt şi alte mai mici ducaturi şi principaturi.* CR (1829), 126[1]/2. *Se publicarisește prin tot locul în principat.* ib. (1830), 324[1]/18. *Observaţiile ce se vor face înlăuntrul acestui principat.* MN (1836), 1[1]/7. *Daca ... stăpînește numai fara sa independent, atunci se numește rigal şi rigă, ducat şi ducă, principat şi prinţ.* GENILIE, G. 137/3. *El fiind prinţip de Litvania urmă fratelui său ... în tronul Poloniei, cu carea uni prinţipatul său de Litvania.* SĂULESCU, HR. II, 341/15. *Dintre principaturile neatîrnătoare, unu e în Italia, celelalte în Germania.* RUS, I. I, 109/10. *În amîndouaă prinţipaturile, vadra este deopotrivă* (a. 1842). DOC. EC. 769. *Principatul Lichtenstein ..., între Elveţia şi Tirol.* LAURIAN, M. IV, 52/2. *Sas guvernă principatul Moldovei patru ani.* IST. M. 43/7. *La Revue Indépendante ... se ocupă cu mare interes de principatele noastre.* CR (1848), 4[r]/69. *Principatul Transilvaniei fu înălţat la rangu de mare principat.* BARIŢIU, P. A. I, 502. *Cele mai multe principate în care era pe atuncea Rosia împărţită.* CALENDAR (1851), 29/12. *Alte izvoare posterioare mai adaugă un al patrulea principat.* XENOPOL, I. R. II, 131. *El dorea şi aiei ... să i se scrie istoria principatului după sentimentele şi interesele sale.* IORGA, L. I, 145. *În micul ... principat al Moldovei, a intrat Ştefan.* SADOVEANU, O. XII, 199. *Poporul român din ambele principate a dobîndit recunoaşterea vechilor sale privilegii.* OŢETEA, T. V. 357. *Nu e locul să intrăm în studiul istoriei ... în legătură cu împărţirile administrative ale ţării, pe principate.* ARGHEZI, B. 126. *Caşmirul este unul din cele mai mari principate indiene.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 755. ✦ (La pl.: adesea determinat prin „române", „dunărene" etc.) Nume sub care erau cunoscute împreună Ţara Românească şi Moldova, înainte de unirea din 1859. *Prinţipaturile româneşti ... urmează ... ale lor obiceiuri.* CHESARIF, ap. IORGA, L. I, 527. *Mulţi greci ... îşi căutară o scăpare în principate.* BĂLCESCU, M. V. 20. *Ţara Românească şi Moldavia; aceste două ţări să numesc şi prinţipate de la Dunăre.* CALENDARIU BUDA (1851), 61/18. *Poterea armată a principatelor pe vremea zaverei.* TELEGRAFUL (1854), 5[2]/60. *Principatele moldovo-valace vor fi chemate a numi două Adunări.* CONCORDIA (1857), 3[3]/20. *Vor pleca şi agenţii diplomatici pentru principatele danubiene.* ap. GHICA, A. 149. *Venitulile proprietăţilor lor din principate sînt destul cunoscute de români.* BOLINTINEANU, O. 296, cf. 165. *Venise în principate cu chestii politice.* LĂCUSTEANU, A. 25. *Decăderea politică a principatelor dunărene se confundă cu decăderea acestei clase.* SADOVEANU, O. VII, 711. *În principate un curent tot mai accentuat voia să ne adăpăm de la izvorul fecund al culturii franceze.* PUŞCARIU, L. R. I, 369.

2. Demnitatea de principe[1] **(1)**. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Orînduire de stat din Roma antică, instituită de August, care concentra în mîna împăratului puterea militară, civilă şi religioasă. *Principatul lui August.* SCRIBAN, D., cf. DER.

— Pl.: *principate* şi (învechit) *principaturi*. — Şi: (învechit) **prinţipát** s. n.

— Din lat. **principatus.**

PRINCIPĂTEÁN s. m. (Neobişnuit) Locuitor din populaţia de bază a celor două principate, Moldova şi Ţara Românească (considerate împreună, înainte de unirea din 1859). *Dumnealui, ca principătean, n-ar fi trebuit să ne învrăjbească ... cu poporul.* T iunie 1964, 9.

— Pl. : *principăteni.*

— **Principat**+suf. *-ean.*

PRÍNCIPE[1] s. m. **1.** Titlu purtat de conducătorul unui principat **(1)** şi de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană care are acest titlu; prinţ. *Au trimis împăratul nemţesc daruri lui Mihai Vodă şi l-au făcut prinţip.* M. COSTIN, LET. I, 221/17. *Prinţep ce are tituluş numai de o crăie* (a. 1693). FN 16. *Prinţipul Badensis ... au trecut iar pen ţară.* IST. Ţ. R. 64. *Vine prinţipul Evghenie cu oaste.* NECULCE, L. 141. *Nu sînt crai, ci prinţepi, adecă domni.* R. POPESCU, CM I, 284. *Cerşind Cantemir dă la împărăţie să-l facă prinţeps acelui loc.* R. GRECEANU, CM II, 188. *Merge şi domnul ... cu toată podoaba ce se cade unui prinţep de Moldavia.* GHEORGACHI, LET. III, 323/2. *S-au tălmăcit în limba noastră ... sfintele biblii dă către răpăosatul Şărban, prinţipul Cantacozinul.* VĂCĂRESCUL, GR. 8/1. *Iosif al doilea, ales împărat al romanilor, ... mare prinţip al Ardealului.* AŞEZ. 1/6. *Împărătescului prinţip (adecă împărătescului fiiu).* EUSTATIEVICI, I. 108/12. *Jalbă să gată unii să dea la prinţipul* (a. 1790). IORGA, S. N. 136. *Aceşti doi prinţipi s-au sfătuit ca să facă o întîlnire.* IST. CAROL XII, 25[r]/17. *Au priimit soli de la un prinţip.* IST. AM. 27[v]/10. *Să va ivi biografia prinţipilor Ungrovlahiei.* ÎNŞTIINŢARE, 8/6. *Au trimis păzitori ... lui Blaghizin, prinţipului Bosforului.* ŞINCAI, HR. I, 134/1, cf. OBRADOVICI, D. 9/3. *El ştia toate trebile prinţipului său, Alitum.* MAIOR, IST. 120/11. *Prinţipi stăpînitori carii poartă treaptă de crai.* CARCALECHI, C. 50/10. *Pe principul Ipsilante arhistratig îl numesc.* BELDIMAN, E. 3/5. *L-e destul că-s neam mărit ... Din vrun prinţip luminat.* MUMULEANU, C. 84/18. *Asupră-i se răpede şi principul feroce.* HELIADE, O. I, 315. *Leopold de Saxa-Coburg ... au priimit vrednicia unui prinţip suveran.* CR (1830), 39[2]/14. *El fiind prinţip de Litvania urmă fratelui său ... în tronul Poloniei.* SĂULESCU, HR. II, 341/14. *Asupra acestor români domnea ... principele lor, Dragoş.* ASACHI, S. L. II, 48. *Ceilalţi principi ... se numesc infanţi.* RUS, I. I, 154/8. *Principii de la Kandahar ... nici mai recunosc suzeranitatea slabului şah.* CR (1846), 23[2]/39. *Solii ... convocau pe toţi principii Germaniei la o adunare generală.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Împăratul anunţa succesiunea sa şi în Transilvania ca mare principe al acestei ţări.* BARIŢIU, P. A. I, 528. *Franţisc Iosif I-iul, moştenitoriul împărat al Austriei ..., principele Trientului.* CALENDARIU BUDA (1851), 23/16. *O ceartă ce se făcu în Moldavia cu ocaziunea alegerii de principe.* TELEGRAFUL (1854), 5[1]/38. *O mişcare ... s-a făcut ... cu scop de a restabili în acel canton autoritatea regelui Prusiei ca principe de Neuşatel.* CONCORDIA (1857), 3[3]/81. *Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea şi banul C.* FILIMON, O. I, 113. *Am văzut ... principi şi miniştri cîrmuiţi de vederi egoiste.* BOLINTINEANU, O. 259. *Poezia cîntă ... laudele principilor francezi.* IONESCU-RION, S. 255. *Au jucat Copilele de împărat ... Şi principi falnici şi-ndrăzneţi.* COŞBUC, P. I, 58. *Arta ... este ... mai presus de principi şi de bogaţi.* GALACTION, A. 118. *Triumful protestantismului în Germania se datoreşte întrării în luptă a principilor teritoriali.* OŢETEA, R. 314. *Cînd regele îşi mută braţul pe piept ..., principele şi-l mută la fel.* ARGHEZI, B. 29. *Papii, împăraţii, principii ... sînt la fel seceraţi de moarte.* VIANU, L. U. 74. *Un poet mare, bătrîn, cu înfăţişare de principe obosit.* DEMETRIUS, A. 206. *Boierii nu se mişcau de dincolo de perdelele lor grele, ţinîndu-l pe principe.* BARBU, PRINC. 22, cf. ALR II 2 864/235, 279. ✧ Fig. *Pindar ...*

atîta se înalță peste cei mai dinaintea lui, cît se numi prinț sau capul poeților liricești. NICOLAU, P. 55/2. *Principele poeților.* ȘĂINEANU, D. U. *Demostene este principele oratorilor.* CADE. *Poetul satiric este principele artiștilor care urmăresc anumite tendințe cu arta lor.* GALACTION, A. 202. *Principii finanței.* SCRIBAN, D. ◇ (Rar) *Principii bisericii* = prelații; cardinalii. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Titlu purtat de împărații romani, de primii regi ai Franței etc.; persoană care avea acest titlu. *Păstrînd titlul de regi ai francilor, ei adaug bucuros titlurile, în totul romane, de principe, patriciu sau om ilustru.* XENOPOL, I. R. II, 39, cf. DL. DM.

— Accentuat și: (regional) *princípe.* ALR II 2 864/235, 279. — Pl.: *principi.* — Și: (învechit) **princip, príncep** (L 1968, nr. 306, 4/1), **prínțep, prințeps, prínțip, prințipe** (MACEDONSKI, O. III, 39), **prénțip** (GCR II, 83/28), (neobișnuit) **príncepe** s.m.

— Din lat. **princeps, -ipis,** it. **principe.**

PRINCÍPE[2] s. n. v. **principiu.**

PRINCIPEÁSĂ s. f. v. **principesă.**

PRINCIPÉSĂ s. f. Titlu purtat de conducătoarea unui principat **(1)** și de descendentele unei familii regale sau imperiale; femeie care poartă acest titlu; soție a unui principe[1] **(1)**; prințesă, (regional) prințăl, prințoaică. *Se gătește, cu pripă, o armadă de o slăvită prințipeasă* (a.1694). FN 29. *Cinstită lucrare a unii mare prințipesă* (a. 1701). ib. 102. *Un prea înțelept sfat a unii prințepease* (a. 1703). ib. 151. *Prințipesa Ilina numai pînă la un loc l-au petrecut.* ȘINCAI, HR. III, 26/36. *După nasul ce rădică, samănă a fi vreo prințipeasă.* KOTZEBUE, U. 41[v]/12. *Maria Luis, fosta împărătească a Franței, iară acum prințipisă de Parma.* CARCALECHI, C. 40/17. *Ochii lui ... să rădica pînă la obrazul prințipeasii.* BELDIMAN, N.P.I, 58/20. *Acești ostași, îndemnați de pilda prințipesii căriia era supuși, trecuseră despre partea turcilor.* CR (1829), 28[2]/18. *Din căsătoria lui cu o principesă mahometană ... se născuse două fiice.* ASACHI, S. L. II, 6. *Ceialalți principi și principese se numesc infanți și infante.* RUS, I. I, 154/8. *De principeasa, vezi Neron ce-a dat porunci?* I. VĂCĂRESCUL, B. 12[r]/12. *Muma reginei ... vizitase pe cealaltă fiică, principesă Transilvaniei.* BĂLCESCU, M. V. 208. *Făcu cunoștință cu acea volubilă și capriționsă principesă.* FILIMON, O. I, 103. *Cu damele sale, Juna principesă se plimba pe vale.* BOLINTINEANU, B. 62/13. *Un pag și-o principesă! Mai bine mort să fie Decît s-audă bietul atîta mișelie!* COȘBUC, P. II, 199. *Antioh ceru deci și el pe una din principese.* IORGA, L. I, 337. *Grădina, în care se plimbă principesa, E frumoasă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 416. *Mama sa era o principesă și tatăl lui un comite.* SADOVEANU, O. XI, 143. *Cum să nu mai mergi? Ce are să spună principesa?* T septembrie 1962, 16. *Soția poate fi o principesă slută.* ib. iulie 1964, 47, cf. ALR II 2 865/219, 235, 279, 284, 531, 784. ◇ Fig. *Sînt principesa animei lui.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 476.

— Pl.: *principese.* —Și: (învechit și popular) **principeásă,** (învechit) **prințepeásă, prințipeásă, prințipeázâ** (CLEMENS), **prințipésă, prințipísă** s. f.

— Din it. **principessa.**

PRINCIPÉSC,-EÁSCĂ adj. (În dicționarele din trecut) Princiar. Cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *principești.*

— **Príncipe**[1]+suf. *-esc.*

PRINCIPIÁL, -Ă adj. Care este conform cu un principiu, care decurge dintr-un principiu. *Naturalismul francez alunecat uneori la reproducerea principială a banalității.* LOVINESCU, C. VII, 125. *Se pun ... attea probleme de natură principială și metodică.* PUȘCARIU, L. R. I, 77. *O poziție cu adevărat critică și principială față de opera de care se ocupă.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 4/4. *Datoria criticului este ca, printr-o atitudine principială, ... să descopere ceea ce este caracteristic în fenomenul literar.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 104. *Nevoia de puritate, de austeritate principială, ... devine brusc o sete organică.* V. ROM. aprilie 1954, 69. *Nu-i principial ce faceți.* BENIUC, V. CUC. 22. *Să dezvoltăm spiritul critic și autocritic, creînd condiții pentru o analiză obiectivă, principială.* GL 1968, nr. 804, 1/1. ◆ (Despre oameni) Care are principii **(3)**, care se conduce (strict) după anumite principii. *Nu e un renegat principial și feroce.* LOVINESCU, C. VII, 121. *Ești principială din clipa în care am intrat pe ușă.* T august 1964, 56. ◆ (Adverbial) În principiu, din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond. *Ne permitem cîteva observații ... asupra atitudinilor principial negative.* LOVINESCU, C. V, 160. *Am rămas, principial, nedespărțiți.* GALACTION, A. 299. *Discută ... punînd lumea la cale teoretic și principial.* SADOVEANU, O. IX, 527. *Gîndul Muzeului satului românesc* [a] *izvorît principial din întreaga noastră atitudine științifică.* D. GUSTI, P. A. 222. *Nu ne ridicăm principial contra neologismelor.* IORDAN, L. R. 94. *Polidor îmi obiectează, principial, că preocupările mele sînt „recente".* CĂLINESCU, C. O. 78. *Principial, sînt de acord.* DL. *În Moldova, ... „moșia răzășească" ... nu avea principial acte.* PANAITESCU, O. Ț. 204.

— Pronunțat: *-pi-al.* — Pl.: *principiali, -e.* — Și: (neobișnuit) **principiár, -ă** adj. BUL. FIL. VI, 27, 28, 41, IORDAN, L. R. A. 160.

— **Principiu** + suf. *-al.*

PRINCIPIALITÁTE s. f. Însușirea de a fi principial, de a respecta anumite principii **(3)**. *Studiul d-lui N. n-are principialitate.* ap. IORDAN, L. R. A. 185. *Sprijinul ... muncii de teatru, ridicarea ei la un nivel mai înalt de principialitate, au dus la o serie de realizări.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/1. *Creșterea combativității și principialității materialelor publicate în presa locală.* ib. 1952, nr. 223, 1/3. *Recunosc tipul: robustețe, optimism, ... principialitate.* H. LOVINESCU, T. 334. *Înalta principialitate și intransigență în apărarea cauzei comunismului.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 353. *O sarcină esențială a redacțiilor este asigurarea principialității depline în relațiile ei cu colaboratorii.* ib. 1962, nr. 5 420.

— Pronunțat: *-pi-a-.*

— **Principial**+suf. *-itate.*

PRINCIPIÁR, -Ă adj. v. **principial.**

PRINCÍPIE s. f. v. **principiu.**

PRINCIPIÉRE s. f. (Italienism învechit, rar) Început. *Această incurabilă maladie ..., pe la principierea anului 1839, triumfă cu desăvîrșire asupra delicatului său fizic.* FILIMON, O. II, 329.

— Pl.: *principieri.*

— Din it. **principiare.**

PRINCÍPIU s. n. **1.** Cauză inițială, izvor primordial (și principal), punct de plecare al lumii fizice și spirituale; element esențial al materiei, bază, fundament; forță naturală, energie, însușire cuprinsă în constituția unui lucru. *Viața de vie cu aceleași principiuri sau începuturi ... se hrănește.* ÎNV. VIN. 4/26. [Viața] *cea trupească sau firească ... are de prințip materia.* EPISCUPESCU, O. Î. XXV/4. *Creator atotputernic, Princip la toată ființa.* HELIADE, O. I, 87. *Puteri primordiale, principe ... La nuntă, la creare, sculați!* id. ib. 358. *Prințipul sau temeiul vieții este sîngele.* VEISA, I. 1/14. *Principiul vieței provine și crește prin mizlocirea viptului.* CORNEA, E. I, 180/4, cf. STAMATI, D. *Moralul nu poate avea principiul (temeiu) în omul fizic.* CALENDAR (1853), 14/1. *Suindu-se cu cercetările lui pînă la principul lucrurilor, Petru Maior ne spune că limba română corectă ... vine din limba latinească sau italienească.* RUSSO, S. 59. *Omule, tu ești și nu știi nimic de principiul și finalul existenței*

tale! BARASCH, M. II, 180/27. *Căldura favorează înflarea grăuntelui și manține principul vital într-însul.* id. I. N. 151/23. *Coaja sălciei ... coprinde un princip energic în contra frigurilor.* ISIS (1856), 8/25, cf. POLIZU. *Copilul ... cade într-o slăbiciune, care este prințipul tuturor boalelor.* PENESCU, M. 20, cf. BARCIANU, V. *Voluptatea este principiul tuturor faptelor noastre.* BOLINTINEANU, O. 365. *Principiul rău, Nedreptul și minciuna al lumii duce frîu.* EMINESCU, O. I, 62. *Mai aveau și un al doilea zeu, în care se încorpora principiul rănlui.* XENOPOL, I. R. I, 66, cf. ALEXI, W. *Democrit admite două principii necesare pentru orice existență: atomii și vidul.* MARINESCU, P. A. 31, cf. CADE. *Călugărul budist ..., iubind în el însuși și în toate manifestările celor trei regnuri ale vieții principiul unic, trebuie să fie fericit.* GALACTION, O. A. II, 346. *Apa, aerul, focul și pămîntul erau considerate ca principii ale naturii.* DL, cf. DER. *Principiile nutritive au fost împărțite în trei grupe.* S. MARIN, C. B. 6. ◇ (Considerat m.) *Regimul alimentar să conțină toți principii alimentari.* BELEA, P. A. 250. ◇ (Chim.) *Principiu activ* = substanță care dă caracterul specific unui produs de origine vegetală sau animală. Cf. DM, DER, M.D.ENC., DEX.

2. (Adesea cu determinări care indică domeniul, felul) Lege fundamentală, conform căreia se desfășoară fenomenele din natură; noțiune, teză de bază a unei științe; conținutul teoretic al unui sistem, al unui meșteșug, al unei arte etc. *O știință fără prințipii sigure nu este nici o știință.* FLECHTENMACHER, T. 2^r/14. *Cînd e vorba să vorbiți De princip și de idee, Ascultați să auziți.* HELIADE, O. I, 234. *Pe acest prințipiu se întemeiază înălțarea mașinilor numite globuri ... aerostatice.* AR (1832), 232^1/10. *Ighicismul ... face din ale sale temelnice prințipuri o aplicație deplină.* VEISA, I. 1/11. *După principia* [de la paragraful] *201, vom căpăta logaritmul rădăcinei unui număr.* ASACHI, M. 180/27. *Doresc a familiariza pe fiecare proprietar cu știința hotărîrei mișiilor ... numai prin explicația și aplicația de cîteva principii fondamentale de geometrie.* D. ASACHI, T. I/9. *Voiesc numai să vă deslușesc de pe care prințip se trag desenele.* CONV. GEOM. 61/2. *Dezlegarea ... se poate face dupe aceleași prințipuri arătate.* POENARU, E. A. 307/24. *Iată principul radical al agriculturei de astăzi.* CALENDAR (1847), 43/12. *Nu-și dau oamenii mai întîi o definiție despre lucru ce tractă, ca să poată începe de la un princip oarecare.* CR (1848), 3^3/26. *Teorema IV este principul cel mai general al trigonometriei.* TRIGON. DR. 83/26, cf. BREZOIANU, Î. 35/18. *S-au luptat cu zel ... dogmatezînd după principiile ortodoxiei.* CALENDAR (1852), XVII/23. *Aceste principe fundamentale observate în organizarea statului.* ib. (1857), 59/1. *Pe acest princip istoric, Petru Maior ne îndeamnă a fi cu luare-aminte.* RUSSO, S. 59. *Matematica ... se compune dintr-un lanț de cunoștințî: principii, rezonamenturi și concluzii.* LAZARINI, M. V/7. *În puterea acestui princip (regulă, temei), un umblet și o mișcare măsurată ... era privită ... ca un semn caracteristic.* FIS. 166/1. *Pe principul acesta este bazată construcția termometrului.* BARASCH, I. N. 15/23. *Principiul lui Arhimede se află demonstrat.* MARIN, F. 92/36. *Simțul moral se revoltă văzînd ... principiile moralei și justiției nesocotite.* GHICA, ap. CADE. *Este o lege demonstrată prin esperiență și care este principiul fundamental al mecanicei.* DRĂGHICEANU, C. 71. *Nu sînt un filozof fără filozofie; plec de la un principiu.* BOLINTINEANU, O. 365. *Operațiunea ... se baza pe principiul că ce-i mai greu se duce la fund.* AGÎRBICEANU, A. 68. *Explicarea ... fenomenelor ce se întîmplă prin principiile filozofice ale lui Epicur.* MARINESCU, P. A. 32. *Din acest joc a născut cel mai generos principiu de drept.* SADOVEANU, O. XI, 598. *Introduce în explicarea societății principiul clasificator pe criterii geografice.* D. GUSTI, P. A. 122. *Deosebirea* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 31. *Principiile artei literare a lui Vlahuță.* VIANU, A. P. 193. *Cercetătorii din acele timpuri ... credeau în existența unui principiu al arderii.* MACAROVICI, CH. 7. *Legislația noastră constituie un început serios de aplicațiune a principiilor generale de planificare socialistă.* LEG. EC. PL. 6. *Cu o bucată de ciomag, „directorul" acestui teatru ibsenian* [de păpuși] *își ridica artistele, aplicînd principiul pîrghici.* ARGHEZI, B. 63. *Principiile estetice progresiste sînt capabile să determine dezvoltarea artei.* CONTEMP. 1953, nr. 334, 4/2. *Încerc să formulez cîteva principii în legătură cu problema traducerilor artistice.* V. ROM. iulie 1954, 347, cf. LTR², DER. *Principiul paleontologic se bazează pe existența fosilelor.* GEOLOGIA, 56. *Elevii ... primesc explicații despre principiul de funcționare a mașinilor.* GÎ 1962, nr. 683, 4/1. *Teoreticienii iluștri ... pornesc tot de la același principiu: nevoia de a demonstra ceva.* T august 1964, 41. *Ace'așî principii ale fizicii au dat posibilitatea fabricării bombei atomice.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. ◇ Loc. adj. **De principiu** (sau **principii**) = care are caracter teoretic, general (și preliminar). *Să lăsăm chestiile de principiu. Știi de ce am venit la dumneata?* CARAGIALE, O. II, 32. *Să mă invite la o discuțiune de principii.* GALACTION, O. 225. *Am plecat de la ziar pe chestii de principii.* C. PETRESCU, C. V. 157. *Franța nu are obiecțiuni de principii.* ap. IORDAN, L. R. A. 76. ◇ Loc. adv. **În principiu** = din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond; principial. *Pretențiile ce s-au ridicat ... sînt, în princip, ... periculoase.* CR (1846), 21^2/18. *Sînt dator a spune că, în princip, metoda cea mai simplă ... este cea mai bună.* BREZOIANU, Î. 9/9. *În princip sclavul era lucru.* ROM. LIT. 70/33. *În principiu trebuie să aibi dreptate.* ODOBESCU, S. III, 15. *În principiu, prin rectificarea ... unei bucăți în versuri, înțelegem firește prefacerea numai a expresiunii materiale.* CARAGIALE, O. VII, 473. *Deși de acord în principiu, se gîndea că ar fi bine să poată vedea și de școală.* REBREANU, I. 397. *Nu există, în principiu, prostie nesinceră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 24. *În principiu, orice diminutiv este apt să exprime nuanțe diferite.* IORDAN, STIL. 180. *În principiu, într-o operă anumită pot apărea toate sau aproape toate figurile pe care le-a născocit vreodată puterea de exprimare a omului.* VIANU, A. P. 9. *Eu am să-i spun sofului meu să se gîndească, în principiu, la altcineva.* DEMETRIUS, C. 55. *În Germania, în principiu, nu se poate da un nume care nu a mai fost folosit.* GRAUR, N. P. 47. *Propan, în principiu, adunarea într-una din duminicile dinspre sfîrșitul lui august.* VORNIC, P. 155. **Din principiu** = conform unui punct de vedere (general) hotărît (o dată pentru totdeauna). *Mulți scriitori d-ai noștri scriu din princip: el ara.* CR (1848), 28^2/7. *Din principiu nu citesc foile care mă atacă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 317. *Să nu credeți că, din principiu, sînt pentru forță și violență.* C. PETRESCU, R. DH. 90. *Bacșiș nu dă din principiu.* BRĂESCU, O. A. I, 322. *A refuza din principiu.* SCRIBAN, D. *Sînt persoane care se înscriu din principiu la toate blocurile și rețin apartamente.* CĂLINESCU, S. 376. *Cocoșilă îl combătu din principiu.* PREDA, M. 139. ✦ Spec. (La pl.) Totalitatea legilor și noțiunilor de bază ale unei discipline; (concretizat) lucrare, tratat care cuprinde astfel de legi și noțiuni. *Limba franțuzească și ortografia ei, arătată prin prinsipuri în 24 de leții* [Titlu]. PLEȘOIANU, GRAM. *Instrucție în scurt de prințipurile ighieismului* [Titlu]. VEISA, I. *Principe de geografie pentru tinerimea studioasă* [Titlu]. GENILIE, PRINCIP. *Prințipuri de agricultură* [Titlu]. PENESCU, PR. *Principia de limbă și de scriptură* [Titlu]. CP. *Principii de fizică.* SCRIBAN, D. *Principii de filozofie.* DM. *Principii de drept* [Titlu]. PR. DREPT. ✦ Spec. (Logică) Propoziție folosită ca punct de plecare în demonstrarea unei clase de propoziții (și care nu este deductibilă

bui să i se conformeze) un individ sau un grup social. *Lui urmă fiiul seu Frideric ..., strein de prinţipiile părintelui.* SĂULESCU, HR. II, 430/17. *Soţietatea republicană de la Nantes ... ţşi arată principurile şi cugetările sale.* CR (1834), 354²/25. *Aceste principie ... singure constituiesc o castă nobiliară.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Ocîrmuirea Austriei ... priveşte holera ca o boală nelipicioasă ... Tot pe acest prinţip se razămă şi ocîrmuirea Prusiei.* C. VÎRNAV, H. 53/7. *După ce principiuri ar voi naţiunea română a se face ... o lege electorală.* BARIŢIU, P. A. III, 79. *Unul şi altul se luptă pentru aceleaşi principuri.* RUSSO, S. 113. *Ai auzit ... ce principuri are acest Alexandru?* ROM. LIT. 326/10. *Proclamarea principiilor care trebuie să conducă societăţile omeneşti.* GHICA, S. 227. *Consiliez pe copiii şi nepoţii mei ... să menţină acest principiu.* LĂCUSTEANU, A. 28. *Le dase el hotăriri, minunate prin ecuitatea principiilor.* ODOBESCU, S. I, 259. *Într-o soţietate fără moral şi fără prinţip ... trebuie să ai şi puţintică diplomaţie!* CARAGIALE, O. VI, 87. *Fieştecare lucru la timpul lui ..., ăsta era principiul.* SLAVICI, N. I, 279. *În anii frumoşi cînd principiile ne stăpînesc cu fală.* GALACTION, O. A. II, 345. *Jucă, după principiul lui, o carte studiată.* BRĂESCU, O. A. II, 332. *În timp ce principiile se învechesc, viaţa evoluează.* VLASIU, D. 173. *Te rog să fii de principiul meu: cînd ospătezi peşte, să nu amesteci alte mîncări.* SADOVEANU, O. IX, 454. *Demagogu n-are principii.* SCRIBAN, D. *Avea ca principiu al vieţii de a da mereu din coate.* CĂLINESCU, B. I. 88. *Lasă prinţipurile, domnule Bolliac.* PAS, L. I, 38. *Eu îţi transmit un singur bun, exemplul şi principiile mele.* H. LOVINESCU, T. 11. *La toate principiile am renunţat pentru el!* T noiembrie 1962, 25. *Principiile pe care se sprijină lupta împotriva cancerului.* ABC SĂN. 79. ◇ (Cu determinări care indică felul, natura, domeniul etc.) *Jur ... de a manţinea sistema republică dupe principiul popular şi reprezentativ.* CR (1846), 104¹/18. *Lupta se încinsese între principiul libertăţii ... şi principiul autorităţii.* BĂLCESCU, M. V. 18. *În Moldova s-au aşternut principul împărţirii puterii.* RUSSO, S. 121. *Principiul de neintervenire nu se poate aplica decît cu măsură.* CONCORDIA (1857), 3²/46. *Gimnosofiştii ... au dezvoltat ... cele dintîi principii de înţelepciune.* BOLLIAC, O. 35. *Convenţia ... stipulează principii de libertate şi egalitate.* BOLINTINEANU, O. 457. *Principiul naţionalităţilor este o inovaţie politică a veacului nostru.* CARAGIALE, O. III, 93. *Dreptul de rezistenţă la opresiune e o consecinţă a principiului suveranităţii naţionale.* OŢETEA, T. V. 144. *Cooperativele se organizează şi se conduc, în activitatea lor, după principiul centralismului democratic.* LEG. EC. PL. 242. *Trebuie ... a asigura realizarea neturburată a principiului rentabilităţii.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 7/6. *Aplicarea principiului comunist „de la fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după nevoile sale".* SCÎNTEIA, 1949, nr. 1 330. *Principiul conducerii colective trebuie aplicat consecvent de toate organele şi organizaţiile de partid.* ib. 1953, nr. 2 714. *Principiul conducerii de către partid e înscris în Constituţie.* CF 1961, 261. *Un principiu marxist, acela al promovării noului.* GL 1968, nr. 804, 1/1. ◇ Loc. adj. **Cu** (sau **de, fără**) **principii** = (despre oameni) cu (sau fără) păreri sau convingeri ferme, cu (sau fără) norme de conduită precise. *Tovarăşul meu era un om tacticos şi cu principii.* SADOVEANU, O. VIII, 438. *Sînt un om cu principii şi nu înţeleg să renunţ la ele.* H. LOVINESCU, T. 10, cf. DL.

— Pl.: *principii* şi (învechit) *principiuri, principie, principe.* — Şi: (învechit) **princípie** s. f., **princip, princípe, prinsíp, prinţíp, prinţípe** (PR. 3/6) s. n., **prinţípie** (ASACHI, M. 183/21) s. f., **prinţípiu** s. n.

— Din lat. **principium,** germ. **Prinzip,** fr. **principe,** it. **principio.**

PRÍNDE vb. IV. **I.** (Predomină ideea de apucare, de luare, de înşfăcare) **1.** Tranz. (Despre oameni şi animale; complementul indică fiinţe şi lucruri) A lua, a apuca, a înşfăca (cu mîna, cu dinţii, cu gheare-le, cu ajutorul unui instrument etc.) pentru a ţine, a duce cu sine, a trece dintr-un loc în altul etc. *Elu-i scoase afară toţi şi o prinse de mîna ei.* CORESI, EV. 381, cf. 77. *Iar eu, ... dacă auzii aşa, o prinsăi de părul capului* (a. 1799). GCR II, 171/24, cf. LM. *Ea prinzîndu-şi grabnic vasul, i-l arată Mă-sei şi-l izbeşte.* COŞBUC, P. I, 249. [Cocoşul] *cel negru prinse creasta duşmanului în ascuţitul pliscului.* GÎRLEANU, N. 237, cf. 133. *Prinse, adormită, De pe clavir, o scripcă înnegrită.* BACOVIA, O. 77. *O prindeam de braţ ca să nu tragă prea tare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 46. *Îşi prinse capul în mîini, rezemîndu-şi coatele de marginea mesuţei.* C. PETRESCU, A. 388, cf. id. Î. I, 22. [Scamatorul] *a prins baioneta numai cu două degete — şi a început s-o strecoare în gură.* SAHIA, N. 69, cf. 43. *Pe sub bănci ştii să umbli, să prinzi fetele de picior.* VLASIU, A. P. 139. *Badea Isac repezi o mînă lîngă sobă şi prinse una din bitele înflorite cu cuie de alamă.* SADOVEANU, O. VII, 359, cf. I, 117. *Bobul, de greu, Vrabia nu-l prinde cu pliscul.* CĂLINESCU, O. II, 70, cf. 62. *Se întoarse la ea şi o prinse de mînă.* V. ROM. aprilie 1955, 180. *Din ierburi prind în mîini fără să ştiu Un clopoţel cu clinchet argintiu.* LABIŞ, P. 40. *Nilă ... scoase un muget cumplit şi îl prinse pe comandant de guler.* PREDA, M. 99. *Cînd ... venise rîndul lui Vilă s-o sărute el ... îi prinsese buza de jos între dinţi şi strînsese.* V. ROM. septembrie 1960, 69. *Prinse cu grabă funia singurului clopot, începînd să tragă de ea cu toată puterea.* ib. decembrie 1964, 41. *Draga mea! ... Să nu prinzi lucruri scîrnave ... în mîini, că ţi-i feşteli ... mînuţile cele frumuşele.* SBIERA, P. 206, cf. MÎNDRESCU, L. P. 131, MARIAN, SA. 3. *Prinse feciorul meu ploscа-n mînă şi trase din ea una păcurărească.* RETEGANUL, P. III, 58. *Atunci racul îl prinde de degete şi îl strînge cît ce poate.* ŞEZ. I, 280, cf. 45. *Strîmbă-Lemne îl prinde de barbă.* ib. II, 201. *Nu-l poţi prinde nici de cap, nici de coadă,* se spune despre un om nestatornic. ZANNE, P. I, 388. (Absol.) *Unde nu poţi prinde, Mîna nu-ţi întinde,* se spune cuiva care doreşte mai mult decît poate realiza. Cf. id. ib. II, 235. ◇ Fig. *Păharul spăseniei preimescu (pri[i]ndzu* H, voi lua D) *şi numele Domnului chem.* PSALT. 246. *Mai bine vrea goni vălturi sau vrea prinde steale.* MOXA, 380/18. *Nădejdea ... Cu o dulce zîmbire vine, ţiind de mînă Icoana fericirei. Dai s-o prinzi ... A scăpat.* ALEXANDRESCU, O. I, 118. *Cată a-ţi răcori inima la izvorul naturii primăvăroase şi prinde inspiraţia de coadă.* ALECSANDRI, S. 103. ◇ Loc. vb. (Regional) **A prinde un sărutat** (sau **o sărutare**) = a săruta. *Bujor prinde-o sărutare.* ALECSANDRI, P. P. 156. *Mă dusei la mine-acasă, La nevasta cea frumoasă Ca să prind un sărutat.* id. ib. 310. ◇ Expr. **A prinde foc cu gura** = a face tot posibilul pentru a izbuti. *Şi tu cu gura foc prindeai Să-mi dai ajutorare.* COŞBUC, P. I, 77. **A prinde oala de toartă** = a deveni obraznic, încrezut, a şi-o lua în cap. *Îmi pare că de-o vreme Vasumati se poartă Prea rău şi e-ncrezută. — A prins oala de toartă. Tu eşti de vină!* id. S. 147. (Învechit şi regional) **A-şi prinde capul** (sau **capetele**) = a se pune la adăpost de primejdii. *De s-ar mai întoarce Duca Vodă ... ei nu-l vor aşlepta în Ieşi, ce să vor duce să-ş prinză capeteli printr-alte ţări.* NECULCE, L. 72. *Fată mare! ... Prinde-ţi capu, că ... s-a suit ... ca să te mînînce.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 312. ◇ Refl. *El au început a strîga, ... a se văieta, a se prinde cu mînile şi pe de-o parte şi pe de alta şi a fugi.* SBIERA, P. 198. (Expr.) **A se prinde cu dinţii de carte** = a se apuca serios de învăţătură, a învăţa în mod intens. Cf. LM. ◇ Refl. recipr. [Cocoşii] *se avîntară din nou prinzîndu-se în gheare, izbindu-se scurt, aprig.* GÎRLEANU, N. 237. ◇ Intranz. *Cheamă pe zînă şi-i zice: „Prinde c-o mînă de această parte de crăpătură şi cu cealaltă mînă de ceea parte".* SBIERA, P. 36, cf. 38. *Prinse cu dinţii de piele s-o mai întindă.* RETEGANUL, P. III, 58. *Se caută un băţ tare, de care prinde Dumnezeu şi dracu.* ŞEZ. II, 60. *Maică, cînd*

oi muri eu, Da' cheamă drăguțu meu Să prindă de coptrșeu. FOLC. TRANSILV. I, 183. *Nu prinde de ferul roș cu mînile, pînă cînd ai clește.* ZANNE, P. V, 192. ◇ Loc. vb. **A prinde de urechi** (pe cineva) = a urechea. *Să vezi, băiete, să faci ce te-ai laudat pe cimp, că de nu, te prind de urechi.* RETEGANUL, P. P. 190. ◇ Expr. (Rar) **A fi prins de cap și de picioare** = a nu avea ieșire, a nu avea ce face, a nu putea acționa liber. Cf. LM. (Regional) **A-și prinde de gură** = a se abține să spună ceva, a-și ține gura. Cf. ALR I 69/333. (Regional) **A prinde de limbă** (pe cineva) = (despre vin) a pișca **(6)**. Cf. ALRM SN I h 162/310. (Învechit și regional) **A prinde de obraz** v. obraz **(2)**. ✦ Spec. (Învechit și popular; despre oameni; complementul indică obiecte, unelte, instrumente etc.) A apuca cu scopul de a se servi de el, de a lucra; p. ext. a folosi, a utiliza (ținînd cu mîna). *De va fi ceva, vreun lucru de fier făcut ..., de-l veri ținea ascuns ... și nu-l veri mai prinde a mînă, el mai ruginos se face.* CORESI, EV. 407, cf. DRLU. *Și-Achim se temea-a prinde acul, De ce să-l prindă? Prindă-l dracul!* COȘBUC, P. II, 227, cf. I, 244. *Moșneagul își învăța fata, ca nici cînd să nu șadă degeaba ... ci orice lucru să-l prindă în mîni.* SBIERA, P. 206. *Ileană, draga mamei, de azi-ncolo să nu mai cutezi a prinde caier în mînă.* RETEGANUL, P. I, 58. *Harnică-i muierea mea ... Lunea caieru-și făcea, Marți în furcă și-l lega, Miercuri fusul și-l prindea.* id. TR. 166, cf. 65. (Absol.) *Harnică, din zorii zilei Nu stau mîinile copilei Fără lucru, tot să prindă, Casa lor toată-i oglindă.* COȘBUC, B. 77. ◇ Loc. vb. (Învechit) **A prinde (un) lucru** = a lucra. *Sventele acelea muieri ... simbăta, după leage ce avea, să nu prindză nice un lucru, iale ședzură mălcom.* VARLAAM, C. 104. ◇ Expr. (Regional) **A-l prinde** (pe cineva) sau (intranz.) **a-l prinde** (cuiva) **mîna** (la ceva) = a se pricepe (la ceva), a fi îndemînatic. Cf. BARONZI, L. 43. *Este un om din felul acelora de care se zice: îi prinde mîna la toate.* BOLINTINEANU, O. 337. *Mai crescu băiatul și începuse să-i prindză mîna la mai multe lucruri.* POPESCU, B. IV, 41. (Învechit) **A prinde arme** (sau **armele**) = a porni o acțiune militară (împotriva cuiva). *Au prins arme asupra lui Borilă.* ȘINCAI, HR. I, 250/16, cf. II, 152/24. *Armele nebiruite prinsă Și de îmbe părți războiul s-aprinsă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 262, cf. 72, 110. ✦ (Rar; cu complementul „pulsul") A stabili, a determina punînd degetul pe o arteră a cuiva. *Prinse din nou pulsul bolnavului și nu găsi nimic deosebit.* ARDELEANU, U. D. 194.

2. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică locul de care se apucă) A-și încleșta mîna sau mîinile, ghearele etc. de cineva sau de ceva pentru a se sprijini; a se agăța, a se apuca, a se atîrna. Cf. LB. *Ea se prinde de grumazu-i cu mînuțele-amîndouă.* EMINESCU, O. I, 154. *Ai fi putut prea bine învîrti o mîță de coadă și n-ar fi avut de ce se prinde.* HOGAȘ, DR. I, 102. *Ministrul era gata să iasă, cînd o frișcă de femeie ..., căzînd ca un bolid, se prinse de gîtul său.* BRĂESCU, O. A. I, 104. *Am întins mîinile și m-am prins de cineva.* SAHIA, N. 78. *Văzînd biata copiliță malul, s-au prins de niște crengi ... și au ieșit la uscat.* SBIERA, P. 297, cf. 74, ALRM SN III h 1 248. *Casa-i goală ca o oală, de n-are de ce se prinde mîța.* ZANNE, P. III, 81. ◇ Fig. *Cum să nu? — zise Felix, căutînd ... un coleg, ca să se prindă de el.* CĂLINESCU, E. O. I, 235. ◇ Expr. (Regional) **A se prinde cu mîinile de vatră** v. mînă[1] **(I 1)**. ✦ Tranz. (Rar) A da de ceva de care să se poată propti, sprijini. *Murguț ieșea din virtej; prinsese cu copita fund tare și acum pășea pufnind spre mal.* SADOVEANU, O. I, 203.

3. Tranz. (Complementul indică oameni; de obicei urmat de determinările „în brațe", „cu brațele", „la piept", etc.) A și petrece cuiva brațele în jurul gîtului, al mijlocului, al coapselor etc. (pentru a-l ține strîns). *Ea-l prinse de grumaz și-l sărută.* ALECSANDRI, P. P. 301. *Ea-l prinse de mijloc și-l sărută.* ȘEZ. III, 183. *Ea-l prinse de grumaz și-l sărută.* ȘEZ. III, 183. *Ea-l prinse de colo, la mal.* BOLINTINEANU, O. 427. *El în brațe prinde fata.* EMINESCU, O. I, 79, cf. 80, 104. *Te prinde ușor de mijloc Și dornic în brațe te ține.* NECULUȚĂ, Ț. D. 59. *El ... S-apropie de fată, o prinde pe furiș, S-apleacă, o sărută.* COȘBUC, P. I, 52, cf. 238. *Cît ce-o văzu, o prinse în brațe, o strînse cu putere.* AGÎRBICEANU, A. 57. *Andrei, prinzîndu-și mătușa în brațe, o sărută cu zgomot pe frunte.* HOGAȘ, DR. II, 68. *Doctorul Taifun, zguduit și torturat, a prins-o în brațe.* GALACTION, O. A. I, 51. *Uneori tata o prindea ușor și-o săruta pe obraz.* VLASIU, A. P. 73. *Înaintea mea sta încruntat un om ... îl prinsei în brațe și strigai: — Ioane, frate Ioane! nu mă cunoști?* SADOVEANU, O. I, 136. *Îndată ce m-ai prins în brațe, ... te-am sărutat pe gît.* CĂLINESCU, S. 84. *Pipăruș Petru ... începu a să drăgosti cu fata, ... a o prinde, a o gogoli, mai a o săruta.* RETEGANUL, P. V, 40, cf. II, 76. *Cu mare dor te-aștept Să te pot prinde la piept.* HODOȘ, P. P. 85. *Cînd ieși fata în pridvor, odată mi se repezi ... și mi-i-o prinse de mijloc.* STĂNCESCU, B. 272, cf. FOLC. MOLD. I, 76. ◇ Refl. recipr. *Să prindea mulți oameni cîte doi în mîini, și făcea chip ca de o bute cu mîinile ... și să răpeziia.* R. POPESCU, CM I, 401. *Ieșind pe ușă iute, ei s-au prins de subsuoară.* EMINESCU, O. I, 154. *Se-ncleștă de aproape cu brațele crucișș ... Apoi, se prind de mijloc.* BELDICEANU, P. 63. ◇ Expr. (Refl. recipr.) **A se prinde** (cu cineva) **de păr** (sau **de piept**) = a se lua la bătaie, a se încăiera (cu cineva). *Pentru calul meu Mă prind de piept cu Dumnezeu.* COȘBUC, P. I, 113, cf. ZANNE, P. II, 400.

4. Refl. (De obicei urmat de determinările „în joc", „la joc", „în horă") A se lua, a se ține de mînă cu cineva pentru a forma un cerc, o horă etc. și a dansa; a intra în horă, într-un dans (alături de alții), a începe să danseze. *După cină boieri și jupanițe se prinseră în horă.* ODOBESCU, S. I, 77. *Ipate se prinde în joc lîngă o fată, care o chitește el.* CREANGĂ, O. 69. *Se pomeni cu dînsa că se prinde în horă lîngă dînsul.* ISPIRESCU, L. 213. *Cînd se prinde-n horă fură toate privirile.* DELAVRANCEA, S. 10. *Nunta iese afară, cu toții se prind într-o moldovenească sau nunească.* SEVASTOS, N. 220. *Pe pajiștea cu soare Se prind la joc neveste.* COȘBUC, P. I, 162. *Sandu copilandru Nu se prinde-n hora mare.* GOGA, P. 101. *Se prinsese lîngă el în horă și se agăța acuma de brațul lui.* REBREANU, R. I, 129. *Fantome, prinse-n diafane jocuri, Călcau mărunt văzduhul.* TOPÎRCEANU, B. 92. *Protopopul și defensorul ..., aflați de însuflețirea cu care cînta Daniil, se prinseră în joc.* STĂNOIU, C. I. 100. *Prinse în horă, cu fustulițe albastre și brîie roșii, fetițele joacă.* I. BOTEZ, ȘC. 212. *Ai să te prinzi în horă, Dumitrache.* STANCU, D. 7. *Cînd ea se prinde-n gioc, Se tot leagănă în loc.* ALECSANDRI, P. P. 301. *De s-o prinde lîngă tine, Să știi, vere, că e bine.* TEODORESCU, P. P. 336, cf. 73. *Aici fete-s îndrăznețe, să prind și ele singure la joc.* ȘEZ. III, 108. *Și în danț că să prinsără.* MAT. FOLK. 1 463. *Să prind fetele lîngă băieți.* ALR II 4 334/848. *Ea să prinde unde are plăcere.* ib. 4 334/886. *Lîngă Voica se prindea, În horă de juca.* BALADE, I, 429. *(Dacă) te-ai prins în horă, trebuie să joci* (=dacă te-ai apucat de o treabă trebuie să o duci la bun sfîrșit). Cf. PANN, P. V. II, 108/20, LM, ZANNE, P. IV, 334, 380. (Refl. recipr.) *Fetele se prind între fete.* LM. *Nuntașii se prind roată în jurul focului ... și joc de se prăbușește pămîntul.* SEVASTOS, N. 331. *Se prind de mîni și se desprind, S-adună cerc și iar se-ntind.* COȘBUC, B. 21. *După ce a băut și aceasta, se prind iarăși de mînă și încep din nou a juca.* MARIAN, NA. 269. *S-au prins să-nvîrtă hora.* GOGA, P. 101. *Scripcarii cîntă și unde, măi, tată, mi se prind de mînă la joc.* ȘEZ. III, 183. ◇ Fig. *Doi copii s-au dus ... Vrînd cu marea să se joace, Ea, pierdută-n hora ei,*

(a (regional) a participa pentru prima dată la hora, la dansul etc. din sat; p. ext. a ajunge la vîrsta cînd poate ieși la horă, la dans etc. în sat. *Frate-meu s-a prins în horă mai înainte, anul trecut.* STANCU, D. 394, cf. 109; **b)** a se lăsa antrenat într-o acțiune, atras de mersul evenimentelor. *Prins în horă, furat de joc, plutonierul, ... provocat de îndărătnicia lui Gligore, se ridică — să-i ardă și el cu sete o palmă.* BRĂESCU, O A. II, 282. *Apoi s-au prins în joc feudalii, și poate că acolo, în Orient, au simțit și ambiția de cuceriri.* CĂLINESCU, C. O. 40. (Tranz.) **A prinde** (pe cineva) **la joc** (sau **în horă** etc.) = a invita, a lua (pe cineva) la joc, în horă etc. *De ce nu prindeți fetele în horă?* LM. *Ia poftim, să prindă pe mireasă la joc și să vedem cum le stă.* SEVASTOS, N. 57.

II. Tranz. Fig. (Predominînd ideea de cuprindere cu mintea, cu privirea, cu urechea etc.) **1.** (Despre oameni sau despre minte, rațiune etc.) A percepe **(1)**; a înțelege; a intui, a sesiza; a păstra, a reține, a acumula în memorie; a învăța. *Prindeți învățătură.* PSALT. HUR. 2r/5. *Prin speriință cunoaștem numai ceale singuratice, adecă ceale ce cu simțirile le prindem.* MICU, L. 144/16, cf. LM. *O minte omenească pătrunzătoare prinde pricina și felul unei întîmplări.* CARAGIALE, O. V, 193. *Întîi începe unul și-l zice ... cîntîndu-l în același timp, pe cînd ceilalți îl ascultă și caută să-l prindă.* PAMFILE, CR. 36. *Dacă te uiți în fața lui, n-ai ce prinde.* GÎRLEANU, N. 50. *Ei, acu ai înțeles? zise George, oprindu-se în mijlocul cîntecului. — Las'că l-am prins, mormăi Briceag.* REBREANU, I. 21. *Ochiul care prinde ridicolul omenesc ... înfățișează o putere sufletească excepțională.* GALACTION, A. 270. *Mătușa Ilinca îl prinse pe Radu Comșa numai dintr-o privire repede.* C. PETRESCU, Î. I, 277. *Exercițiile ... stîrneau progresiv admirația colonelului, care transmitea suitei ce prindea el din explicațiile tînărului comandant.* BRĂESCU, O. A. II, 183. *Sta la pîndă. Prindea orice mișcare. Vedea, știa totul.* BART, E. 54. *Prindea fapte memorabile, date istorice, genealogice.* CĂLINESCU, E. 17. *Prea multă latină n-am prins de la el.* BLAGA, H. 77. *De unde o fi prins Ana cuvîntul „aura"? Nu face parte din glosarul ei.* VINEA, L. II, 33. *Cunosc eu un cîntec ... l-am prins de la lăicuțu!* DAVIDOGLU, M. 59. *Rațiunea trează ce prinde sensul lumii.* LABIȘ, P. 244. ◇ Absol. *Era iute foc și prindea ușor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 81. ◇ Intranz. *Copilul ce nu prinde de nici o învățătură a părinților.* LM.

2. Spec. (Complementul indică obiceiuri, deprinderi, meserii etc.) A-și însuși, a învăța, a deprinde. *Prinset năravul dracului și intru el v-ați dezmierdat* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 227/6. *Au prins nevasta năravuri slabe, a-și urgisi bărbatul și a lipi pre alți împrejurul ei* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205. *Anevoia te dezvață de rău învățat ce ai prins odată.* LM. *Știam ... că și eu trebuie să mă fac odată ca Hufu și pentru aceea îi prindeam apucăturile.* SLAVICI, N. I, 150. *Prinseseră de la țîrg și alte marafeturi. Își făceau gura rotundă ... și-și plecau pleoapele.* SADOVEANU, O. I, 640. *Om sărac din moși-strămoși, da' am vrut să prind o meserie.* V. ROM. octombrie 1958, 31. *Nu cred c-ar fi meșteșug pe care să nu-l prinzi, cu care să nu-ți faci un rost ... în lume.* T decembrie 1964, 11. ◇ Intranz. *A prinde la băut.* LM. ◇ Loc. vb. (Rar) **A prinde obicei** = a se obișnui **(1)**. *Prinsesem obicei la scăldat să-mi acopăr pîntecul cu mîinile.* STANCU, D. 362. (Învechit) **A prinde năravuri** = a se năravi **(1)**. *Prind năravuri, și așa nemaicurmîndu-l de la dînșii, cad.* C. CANTACUZINO, CM I, 28.

3. (Despre ființe; de obicei urmat de determinările „cu ochii", „cu privirea", „în priviri" etc.) A cuprinde cu privirea, a avea în cîmpul vizual; a vedea, a observa. Cf. LB. *Îl vezi? ... Prinde cu ochii al doilea codru, pe a doua cută.* DELAVRANCEA, O. II, 111. *Musculița se pune pe ospătat ... Numai din cînd în cînd prinde, cu ochișorul, roșul slovei mari.* GÎRLEANU, N. 202. *Din vale și pînă-n zare, cît puteai prinde cu ochii ..., copaci roditori de toate soiurile răsăreau de la brîu în sus.* HOGAȘ, DR. I, 256. *Acolo, cît prindeam cu ochii, numai poiană și brazdele de fîn cosit se-ntindeau în șiruri lungi.* MIRONESCU, S. 68. *Pe soclurile statuilor am prins din mers cîteva nume.* CĂLINESCU, C. O. 63. *Căutase piezișă ochii Sultanei, verzi și sprîncenați, și-i prinse în privirea lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 123. *Din creasta dealului, mai departe, cît poți prinde cu privirile, cîmpuri, nesfîrșite cîmpuri.* STANCU, D. 20. *Mereuță a prins din nou privirea agasată a Valentinei.* H. LOVINESCU, T. 244. *Se uită pe fereastră și prinse în priviri mișcarea din piață.* VORNIC, P. 214. ◇ (Despre ochi, ca organ al văzului) *Cîmpii frumoase ... se întindeau mai mult decît putea prinde ochiul.* RUSSO, S. 127. *Cîmpul se întinde cît prinde ochiul cel mai ager.* LM. *D-a stînga apei, cam cît prinde ochiul, dincolo de hanul din răscruci, stă casa lui Căliman potcovarul.* DELAVRANCEA, T. 166. *Deodată ochii, deprinși cu întinderea, prind un fulger.* SADOVEANU, O. II, 648. (Absol.) *Ochii lui prindeau cu farmec și sufletul lui se îmbăta de priveliștea munților.* GALACTION, A. 355. ◇ Fig. *Seara s-a lăsat încet-încet; ferestrele prindeau în ochiuri o întunecime.* CAMILAR, C. P. 19. ✦ (Despre telescoape, aparate de fotografiat etc. sau despre obiectivul acestor aparate) A cuprinde în raza sa de acțiune (în timpul funcționării). *Telescopul acesta e ... atît de îngust că nu prinde decît cîte o stea la capătul tubului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 269. *Obiectivul aparatului a prins cinci cerbi carpatini.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. ✦ (Despre fotografi, reporteri etc.) A face să intre în cîmpul vizual al obiectivului unui aparat pentru a fotografia ori a filma; p. ext. a fotografia; a filma. *Fotografii alergau ... și prindeau imaginile în obiectiv, pentru ziarele care aveau să le publice.* STANCU, R. A. I, 231. *Reporterii se traseră îndărăt, luară distanță, și-i prinseră în obiective.* id. ib. V, 179. *Același fotograf prinde scena sau întîmplarea din mai multe unghiuri.* L 1965, nr. 17, 9/3.

4. (Despre pictori, scriitori, critici etc. sau despre diverse domenii ale artei sau științei) A sesiza și a prezenta prin mijloace caracteristice. V. zugrăvi, contura. [Arta] *prinde atenția neliniștită și agitată spre infinit.* MAIORESCU, CR. I, 54. *O notă caracteristică a științei este anume de a prinde și de a rezuma rezultatul a mii de cazuri individuale sub o singură formulă generală.* id. ib. II, 134. *Arta ... nu va putea prinde pe pînză decît o singură expresiune a feței.* GHEREA, ST. CR. II, 51. *Criticul cel mai pătrunzător, ... un Sainte-Beuve ori un Lemaître, ... se apropie dar nu pot prinde într-o formulă ceea ce e un artist.* IBRĂILEANU, S. L. 20. *Cehov prinde dintr-un condei caracterul unui om.* VLASIU, D. 170. *Ceea ce îl preocupă atunci cînd face să vorbească pe vreunul din eroii săi, este să prindă cu exactitate particularitatea lui lingvistică.* VIANU, A. P. 71. *A prinde asemănarea, o asemănare interpretată, nu este o operație ușoară, mai ales în formatul unei mici foi de carnet.* OPRESCU, S. 95. *Bucuria primelor munci agricole ... este uneori bine prinsă în poeziile pe care ni le-ai trimis.* CONTEMP. 1950, nr. 179, 5/2. *Era destul de curios ceea ce prinsese în fuga condeiului caricaturistul.* STANCU, R. A. I, 182. *Poetul trebuie să prindă esențialul în această schimbare a realității.* BENIUC, P. 130. *Cînd persoanjul e bine prins și cînd numele e bine ales, acesta devine adesea caracteristic ... pentru defectele unui tip de oameni.* GRAUR, N. P. 155. *Poetul cercetează și prinde corelațiile subtile dintre sufletul omului și lucruri.* V. ROM. mai 1963, 109. *Aspectele vieții din Marea Britanie, prinse cu acest prilej, au fost publicate sub formă de articole.* ib. noiembrie 1964, 107. *Cu cît o personalitate este mai puternică, cu atît este mai greu de prins în tiparele ... artei teatrale.* T iulie 1964, 70.

5. (Despre ființe; complementul indică cuvinte, sunete, zgomote) A deslușI, a distinge, a percepe cu ajutorul auzului; a auzi. *N-am prins nimica din ce a vorbit.* LM. *Prind din șoaptele tinerei perechi cîteva cuvinte.* CARAGIALE, O. II, 106. *Auzeam vorbe pe care*

le prindeam numai ca sunete. DELAVRANCEA, T. 17. *Voinicul prinde-un zgomot venit dinspre hotar.* IOSIF, PATR. 70. *Prinse din aer vorbele unui practicant tinăr.* REBREANU, NUV. 165. *Cine știe cum prinseseră din gura mea acest cuvînt.* GALACTION, O. A. I, 40. *Cuvîntul lui ... este și al țării, pentru că îl prinde o țară.* VISSARION, B. 39. *A prins ultima replică a lui madam Vintilă.* SEBASTIAN, T. 16. *Prindea cu urechea cîte-o vorbă de ici, alta de colo.* SADOVEANU, O. II, 453, cf. XI, 456. *Prindea ... frînturi din frazele lui precipitate.* BARBU, P. 292. *Părintele își ciuli urechile ... încercînd să prindă zbaterea năvalnică a apei sub gheață.* V. ROM. decembrie 1964, 47. ◇ Absol. *Enervat că ea asculta ... ce spunea el, am căutat să prind cu urechea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 108. ◇ Expr. (Intranz.) **A** (sau, popular, **a-și**) **prinde de veste** (ori, rar, **de știre**) sau (tranz.; învechit și regional) **a prinde veste** = a lua cunoștință de ..., a afla (la momentul oportun); a-și da seama. *El, deaca prinse de veaste, fugi la domnul șchienesc.* MOXA, 378/5. *El, deaca prinse de veaste svatul lor, fugi* (a. 1600 — 1650). GCR I, 140/40. *Prinseră de veaste de ciudesa ce făcuse Hristos.* VARLAAM, C. 186. *Că-ț povestesc, Doamne, laudele toate ... Să prindză de veaste prin țară tot omul.* DOSOFTEI, PS. 31/4, cf. id. V. S. septembrie 15^{v}/21. *Iancul Vodă, prinzînd de veste că Lăpușnenii s-au ridicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium vornicul cu oaste împrotiva lor.* N. COSTIN, L. 555. *Muntenii, avînd iscoade, au prinsu de veste mai nainte și au trecut în Țara ungurească.* NECULCE, L. 301. *Cînd au prins de veaste Radul Vodă, ... numaidecît au fugit.* ANON. CANTAC., CM I, 115. *Boiarii Moldovii, prinzînd veaste, au părăsit pă Alixandru Vodă.* R. POPESCU, CM I, 288. *Capichihaialile țării ... încă veaste au prins de acest fel de ficleșug.* R. GRECEANU, CM II, 134. *Ei ... îi încungiurară casa, vrînd să o răpească, iară sf[i]nta, prinzînd de veaste, îi rugă să o îngăduiască puțintel.* MINEIUL (1776), 44^{v2}/33, cf. LB. *Nici nu prinz de veste cînd singură mă string.* HELIADE, O. I, 186. *Mihai ... cum prinse veste de aceasta ... purcese în contra îmbilor vrăjmași.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Boierii, prinzînd de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei.* ODOBESCU, S. I, 115. *Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste.* EMINESCU, O. I, 147. *Numai tu să nu cumva să te răsufli cuiva, ca să prindă el de veste.* CREANGĂ, O. 16. *Domnul iar vrea să vire capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul.* CARAGIALE, O. II, 35. *Oarecine venea atunci și le lua, fără să prinză de veste oamenii împăratului.* ISPIRESCU, L. 73. *Prinserăm de veste că pleoapele, cînd i se atingeau una de alta, tremurau.* DELAVRANCEA, T. 22. *Nu voi să prind de veste Că mi s-a stins văpaia tinereții.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 77. *De cumva ai prins de veste că e un înger, dezamăgirea n-o să fie așa de mare.* HOGAȘ, M. N. 33. *Amicii lui au prins de veste că volumul este plin de greșeli tipografice.* GALACTION, A. 354. *A prins de veste și Sebastian Luduș că afară e primăvară.* C. PETRESCU, A. 466, cf. id. S. 119. *Nu prinseseră încă de veste ce tovarăș ... pierduseră.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 238. *Era greu să scap de-acasă fără să prindă mama de veste.* VLASIU, A. P. 23. *Înainte ca celelalte femei să prindă de veste, fugi hoțește.* CĂLINESCU, O. I, 290. *Prinse veste de viața Ce se-ncinge.* BLAGA, P. 33. *Înaltul lui trup se zdrobi În ... copitele cailor. Și nimeni nu prinse de veste.* s august 1960, 43. *Nemerirăm ... L-ast domn bun ... El de veste prinsu-și-a, 'Nainte ieșilu-ne-a.* TEODORESCU, P. P. 17, cf. 19. *Niște tîlhari prinseră veste de avuția cea mare a popii.* SBIERA, P. 275, cf. 53. *Darie de veste prinde Cum că potera-l cuprinde.* MARIAN, Î. 10. *Am scăpat din cușcă pasărea cea scumpă a împăratului; dacă prinde împăratul de veste ... îmi taie capul.* RETEGANUL, P. V, 82. *Începu a-și încurca calul prin flori, pînă prinse fata de veste și deschise fereastra.* STĂNCESCU, B. 97. *Pe cînd se necăjește s-o găsească, mai nu prinde de veste cînd este lovit cu fușca.* ȘEZ. I, 272. *Trei sfinți de veste și-au prins Și-nainte mi-au ieșit.* BIBICESCU, P. P. 255. *Cînd a plesni căpacul de pe oală, să știi că ai să prinzi o mare veste.* GOROVEI, CR. 53. (Intranz.) **A-i prinde** (cuiva) **de veste** (sau, învechit, **de știre**) = a-și da seama (la momentul oportun) de prezența cuiva sau a ceva într-un anumit loc; a descoperi, a observa că cineva sau ceva se află într-un anumit loc, într-o anumită situație etc. *Împăratul s-au întors ... ce nu i-au prins nime de știre pe unde s-au întors.* N. COSTIN, LET. II, 14/32. *Tîlu s-au șters de acolo de nici nu i-au prins de veste cînd s-au dus cu banii lor.* BĂRAC, T. 18/22. *Așa s-au ajutat, că să îmbrăca cu piei, de gîndea romanii că sînt cîini, pînă le-au prins de veaste.* id., ap. GCR II, 241/40. *Abia le prinzi de veste cînd vin, cînd se strecor.* BOLLIAC, O. 89. *„D-l gheneral ... o intrat pe din dos la bucătărie ... Nu i-a prins nimeni de veste", termină soldatul minunîndu-se.* BRĂESCU, V. 36. ◇ (Despre ureche, ca organ al auzului) *Urechea nu poate bine prinde sonurile nici prea grave, nici prea acute.* LM. *Urechea căuta să prindă cel mai ușor zgomot.* SADOVEANU, O. X, 106. *Urechea subtilă a lui Gheorghidiu prinde acum intonații care vor să spună desigur mai mult.* VIANU, A. P. 385. *Urechea prinsese lătratul unui cîine, niscai vorbe, unduirea unei cîntări.* PAS, L. I, 170. ✦ (Complementul indică tonuri, sunete) A realiza, a executa (în mod corect, exact). *Trecu la piano, îl deschise ..., prinse cîteva acorduri.* D. ZAMFIRESCU, R. 110.

III. Tranz. (Predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de ținere pe loc) **1.** (Complementul indică ființe care sînt în mișcare, aleargă, zboară etc.) A opri, a reține (cu forța), a pune mîna pe ...; spec. (complementul indică animale sălbatice, păsări) a captura; a vîna; spec. (complementul indică persoane urmărite, răufăcători, inamici etc.) a aresta; a face prizonier, a captura. *Prinseră Pavelu de lu trăgea afară din bășerecă.* COD. VOR. 34/10. *Goniți și prindeți elu* (dc-l apucaț D) *că nu e izbăvitoriu lui.* PSALT. 138, cf. 23, 286. *Prendeți-o și o legați ... și ... băgați acea[s]tă în căldare* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 149/6. *Unii dentr-înșii vrea să prinză el, ce nimea nu puse mînile spr-insul.* CORESI, EV. 189, cf. 196. *Pasă la cîmp și prinde vînat mie.* PALIA (1581), 104/9, cf. 106/7. *Tremeseră de prinseră pre Mavrichie și toți feciorii lui.* MOXA, 374/29. *Miercuri fu H[risto]s prins, iară vineri se răstigni.* PRAV. GOV. 142^{r}/4. *Pentru cea sută de galbeni, el prinse de-l bägă pre dinsul în temniță* (a. 1642). GCR I, 96/7. *Cîți n-au peritu de copaci i-au prinsu vii.* URECHE, L. 68, cf. 92. *Cînd va fugi bărbatul dentr-un oraș sau sat ... să nu-l prindză giudețul să-i facă certare.* PRAV. 167, cf. 211. *Afi ieșit cu sabii și cu fuști să mă prindeți.* N. TEST. (1648), 35^{v}/32, cf. 169^{v}/31. *Ucisese pre fiiul împăratului persilor ce-l prinsese la războiu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^{v}/19, cf. 2^{v}/17. *Au trimis slugi a lui, și cu izvod, cu pecetea lui, ... să prindză pe boierii ce avè pizmă.* NECULCE, L. 183, cf. 34, 104. *Prinzîndu-l și dîndu-i strînsoare, au mărturisit lucrul.* C. CANTACUZINO, CM I, 18, cf. 17, 20. *Pre cîți nu tăie, pre toți îi prinse vii.* ANON. CANTAC., CM I, 96. *S-au dus ... să vineze pădurile Jiiului, ca să prinză cerbi.* R. POPESCU, CM I, 282, cf. 241. *Au pus alt domn la Moldova, prinzînd și scoțînd pre Mihai Vodă.* R. GRECEANU, CM II, 170. *Leul, măgariul și vulpea ... prinseră vînat multu* (cca 1705). GCR I, 353/6. *Atunceа au dat năvală inicerii și l-au prinsu-l* (a. 1716), id. ib. II, 19/36. *Aflînd de sfîntul acesta, trimise de-l prinseră și-l aduse înaintea lui.* MINEIUL (1776), 174^{v1}/3, cf. 5^{r2}/25. *Prinseră și pă domnu, dimineața, în hanul lui Șărban Vodă* (a. 1782). GCR II, 127/32. *L-a prins un ostaș și, aducîndu-l viu la frate-seu, l-au omorît.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *Pre Borilă l-au prins din fugă și i-au scos ochii.* ȘINCAI, HR. I, 250/19. *Loghin ... pre carele l-au fost prins Decheval.* MAIOR, IST. 6/5. *Pă cîmp ... Ca un iepure fuga dă ai întinde, Totuși iuții gonaci*

te vor prinde. BUDAI-DELEANU, Ț. 111, cf. 155. *Esop pre toți păsărarii i-au chemat, și au poruncit să prinză patru pui de vulture* (a. 1812). GCR II, 208/34. *S-au sculat vrăjmașii asupră, ca să prindă pe Sampson.* CALENDARIU (1814), 112/7. *Sau să sădească flori, sau să prinză fluturi.* KOTZEBUE, U. 9[r]/20. *Au ucis dintr-înșii pe loc 57 oameni și 4 au prins răniți.* AR (1829), 50[1]/31. *Au mers la locul unde socotea să prindă vreo lamă.* DRĂGHICI, R. 99/6. *Un junei, care pusăse toate-a sale ostenele Să vîneze de plăcere și să prindă păsărele.* ASACHI, S. L. I, 107. *Alergînd după el, l-au prins și l-au întors la Nirnberg.* BĂRAC, T. 24/3, cf. 30/29. *Plecă însoțit de 1 000 pedeștri la palatul domnului ... ca să-l poată prinde.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Lăpușneanul ... întîmpînînd pre Joldea, îl birui și, prinzîndu-l, îi tăie nasul.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Ipsilant prinsese cu vicleșug pe slugeru.* GHICA, S. 21. *În loc de flutur, am prins un cărăbuș.* ALECSANDRI, T. 487. *Șerpii prind și devoră broaște.* LM. *A prins capra în pădure.* ODOBESCU, S. III, 84. *Iată pe mînă cum codește-un negru purec; ... Am să-l prind.* EMINESCU, O. I, 48. *Vezeteul ... prinde iarăși cucoșul și-l azvîrle în fîntînă.* CREANGĂ, O. 21. *N-am fost prinși împreună?! — nu împreună am stat închiși?!* SLAVICI, N. II, 94. *Paznicii ... n-au putut să prinză pe hoți.* ISPIRESCU, L. 81. *O prind prin păduri ... și pe ea, Pe hoața de Zîn-a pădurii.* COȘBUC, P. II, 39. *Trebuie să-l prind numaidecît și să-i trag o bătaie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 75. *Pe-aista l-am prins eu, zise băiatul ... ridicînd mai sus un cocoșel vînăt.* HOGAȘ, DR. I, 73. *Pîndarul prinde pe cîte unul și-l schilodește în bătaie.* GALACTION, A. 415. *Mîța aruncîndu-se cu ochii aprinși să prindă șoricelul ce rodea în taină.* BRĂESCU, O. A. II, 14. *Întram în rogoaze și prindeam pui de rațe sălbatice.* VLASIU, A. P. 21. *Creșteau pe lîngă ei lupi, pe care îi prindeau de puiendri.* VOICULESCU, P. I, 109. *Crezi că vom prinde ceva? întreb eu ... —Dă, cucoane, ce să-ți spun? Aista-i vînat.* SADOVEANU, O. IX, 353. *Ciocoiu-ar vrea să-i prindă ... Aduși legați argații înapoi.* ARGHEZI, VERS. 482. *Păianjenul ... lucrează singur, făcîndu-și mari pînze, prinzînd greu o muscă mai proaspătă.* CĂLINESCU, C. O. 45. *Mi s-a dat să prind odată ... un splendid cărăbuș arămiu.* BLAGA, H. 60. *Dacă te prindeam, te fărîmam între fălci.* STANCU, R. A. III, 364. *Au să spargă ușa și au să te prindă.* H. LOVINESCU, T. 136. *Cei din pluton ... au pornit cu hotărîre să-i ajungă pe cei din față ... Dar fugarii nu au mai fost prinși.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 820. *Umblam ca o păsărea ... Numa-un hoț de vînător Puse lațul la izvor Și mă prinse de picior.* TEODORESCU, P. P. 280. *Bată-mi-le crucea, drac, Cum te-oi prinde, te dezbrac.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 466. *Fata ... au rugat pe tată-său să-i prindă o pasere și un iepure.* SBIERA, P. 223. *Uite calul, care e aici lîngă noi, prinde-l de frîu și du-l.* RETEGANUL, P. I, 68. *Pe sub poala pădurii, Prinseră-mă jandarmii.* DOINE, 43. *Boierul puse slugile de prinse pe țigan.* ȘEZ. I, 18. *Las', zicea vulpea ..., că mi te-oi prinde eu, cioară spurcată.* ib. III, 187, *Te duc eu la o pădure unde poți prinde bivolii.* STĂNCESCU, B. 105. *Dușmanul să-l ajungem, Noi pe el să-l prindem, Viu, întreg, nevătămat.* BALADE, III, 340. *Toți fin cale la strîmtori, Prind pe nemeși călători.* FOLC. TRANSILV. I, 423, cf. 185. *O mărs ș-o prins patru șoareci.* O. BÎRLEA, A. P. I, 138. *De flămînd ce era, Prindea muște și minca.* FOLC. MOLD. I, 324. *Parcă-i prins de pe gîrlă.* ZANNE, P. I, 186. *Pă cele zburătoare cu lațiul le prinde.* id. ib. 645. *Șoarcele cu o gaură numai, îndată îl prinde pisica.* id. ib. 662. *Prinde orbul, scoate-i ochii.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. II, 663, VI, 610, STANCU, D. 23. *Cine gonește doi iepuri nu prinde nici unul.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 492. *Mîța cu clopot nu prinde șoareci.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. I, 550, 596. *Cu o lingură de miere mai multe muște prinzi decît cu o bute de oțet.* PANN, P. V. I, 24/24, cf. ZANNE, P. I, 559. *Nu vinde pielea nainte de a prinde vulpea.* ZANNE, P. I, 703. *Ce-ai vînat, ai prins.* id. ib. IV, 680. *Ce iese din mîță șoareci prinde.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 546. *Puteai prinde iepuri* (cu cineva) sau *de i-ar da un iepure, l-ar prinde,* se spune despre o persoană care manifestă o mare bucurie. Cf. RETEGANUL, P. I, 54, V, 11, ZANNE, P. I, 490. *Prinde iepurele* (sau *iepurii*) *cu carul* (= lucrurile grele se fac încet și cu multă răbdare). Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, ZANNE, P. I, 489. *Cînd o prinde mîța peșce,* se spune despre un lucru imposibil de realizat; niciodată. Cf. JARNÍK-BÎRȘEANU, D. 431, ZANNE, P. I, 552. (Refl. pas.) *Atunce s-au prinsu și un turcu viu.* NECULCE, L. 240. *O sumă mare de turci s-a înecat în Dunăre, 4 s-au omorît și 20 s-au prins robi.* CR (1829), 29[2]/17. *Întîmpinînd avanguardia tătărească ... o înfrînse ... perind tătari mulți și vii prinzîndu-se încă mulți.* BĂLCESCU, M. V. 60, cf. 140. *Cît pentru vagabunzi ... legea determină ca să se prindă în acel ținut unde se află.* CR (1848), 6[1]/10. *Șoarecii se prind cu curse.* LM. *În Polonia... cîtimea speciei grive este așa de considerabilă încît se prind fără număr și se transportă luntri pline.* ODOBESCU, S. III, 28. *Auzind Iisus că Ioan s-a prins s-a dus în Galileia* (a. 1894). ap. TDRG. *Musca se prinde numaidecît.* CĂLINESCU, C. O. 44. *Prin streji și prin carauli S-au prins trei oameni străini.* TEODORESCU, P. P. 102. *Ariciul cu meșteșug se prinde (și vrabia cu mei).* ZANNE, P. I, 315, cf. 316. *Vulpea, cînd să prinde, să prinde de cîte patru picioare.* id. ib. 707. *Cu miare se prind muștele.* id. ib. III, 670. (Refl.) *Maimuța ... au apucat fărîma de carne și s-au prins în cursă* (a. 1705). GCR I, 354/5. *Stigleții s-au fost prins în laț cum e mai greu.* DONICI, F. I, 26/2. ◇ Fig. *Cu cuvîntul lui D*[u]*mn*[e]*zeu, ca cu un nevod, pre mulți oameni au prins apostolii, întorcîndu-i către credința creștinească.* CHEIA ÎN. 9[v]/11. *Stă la pîndă, îl ochează, pe Amorul doar va prinde.* ASACHI, S. L. I, 107. *Scriu o strofă dulce pe care-o prind din zbor.* ALECSANDRI, POEZII, 4. *Vîntul cel adevărat ... Pune zările pe fugă, Prinde munții și-i înjugă.* ARGHEZI, VERS. 244. *Lună ... De te-o prinde vrun zlătar Îți ia inima de jar.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 136. *Omul înseamnă însă, pentru dramaturgul elvețian, individul izolat, prins într-o capcană fără ieșire.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. ◇ Expr. (Tranz. și refl.) **A (se) prinde în cursă** (sau **în capcană, în laț** ori, învechit, rar, **în lațe**) = a face să intre sau a intra (din greșeală) într-o încurcătură mare, periculoasă etc. din care nu poate ieși; a (se) înșela, a (se) păcăli; a (se) da de gol, a (se) trăda. *Îmi aduse aminte că e prins acum însuși în lațele sale.* CR (1846), 31[2]/31. *Te-ai prins singur în capcană.* ALECSANDRI, T. 203. *Mult a trebuit pîn' l-am prins în laț pe acest călugăr evlavios.* EMINESCU, P. L. 43. *Se va prinde Singură, aci la noapte, chiar în cursa ce-mi întinde.* DAVILA, V. V. 150. *Încercarea sa de a libera pe bietul voievod prins în capcană e povestită cu toată lauda.* IORGA, L. I, 224. [O văduvă] *îl prinde în capcană și-l face să-i ceară mîna.* BASSARABESCU, V. 130. *Era să-mi pun capul și tot nu-l pot prinde-n cursă.* RETEGANUL, P. III, 37. (Cu schimbarea construcției) *Necurați — Ntind silțe și lațuri să strice pre alți, Și să prind într-înse cu multă dureare.* DOSOFTEI, PS. 32/7. *Monarhul ... În urmă se încurcă cu deadins Și să trezește de lațuri prins.* BUDAI-DELEANU, Ț. 356. (Popular; în trecut) **A prinde** (pe cineva) **la oaste** (sau, regional, **la cătane**) = a înrola (pe cineva) în armată cu forța. Cf. LB. *Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul.* CREANGĂ, O. 183. *N-au rămas voinic de zare C-au prins pe toți la catane.* SEVASTOS, C. 271. (Învechit și regional) **A-i prinde ochii** (cuiva) sau **a-i prinde** (pe cineva) **de ochi** = a atrage privirile (datorită aspectului armonios sau ieșit din comun, șocant); a sări în ochi. *Frumusețile ei nu-mi prind ochii.* LM, cf. ZANNE, P. II, 356. *Sub raportul colorilor, cari, zice poporul ..., cînd se potrivesc: te prinde sau te apucă de ochi.* PAMFILE, I. C. 291. (Învechit) **A prinde** (pe cineva) **la mînă** (ori **la mîna** sau **mîinile lui, în mîna lui**) = a ajunge să dispună

de soarta, de viața etc. cuiva (care a comis ceva); a pune stăpînire și a dispune de cineva, a avea la cheremul său; a avea la mînă. *Starostia de Cameniță n-au putut prinde pre un vinovat la mănule lui.* PRAV. 278. *Au prins pe Heizăr gheneralul la mîna-i lui Tupilgrof.* NECULCE, L. 105. *Vrînd să prindă pre boierii munteneşti la mînă, au şezut Grigorie Vodă ascuns în Ţarigrad.* MUSTE, LET. III, 9/13. *M-au prins la mînă, blestematul!* ALECSANDRI, T. 1 078. *De te-aş prinde-n mîna mea, Zile tu n-ai mai avea.* id. P. II, 23, cf. ZANNE, P. II, 261. (Refl. pas.) *Vinovatul s-au prilejit de s-au prins la mîna starostei de Liov.* PRAV. 278. (Regional) **A prinde şarpele cu mîna altuia** v. mînă[1] **(I 1).** (Glumeț) **A prinde vulpea de coadă** = a fugi (pentru a scăpa). *Apare deodată-n faţa mea Vasumati, regina, şi ... Vrea să mă şi bată. — Ş-ai prins de coadă vulpea?* COŞBUC, S. 147. **A prinde prepeliţa** (ori **ciocîrlanul, purceaua** etc.) **de coadă** v. coadă. ◇ Compus: (rar) **prinde-muşte** s. m. = gură-cască. Cf. CADE. ✦ (Regional; în construcțiile) *De-a prinde-mă* subst. = de-a prinselea, v. prins[1] **(1).** *Fantastica simfonie, mînată cînd încoace, cînd încolo ... de vînt, se juca parcă de-a prinde-mă cu zăpăcitul meu auz.* HOGAŞ, M. N. 87. *Prinde barza puişoru* subst. = numele unui joc de copii în care jucătorii îşi pun pumnii unii peste alţii; (regional) podul popii. Cf. ALR II 4 354/605. ✦ (Adesea în loc. vb. *a prinde peşte*[2]) A pescui **(1).** *Prinseră peaşte mult.* CORESI, EV. 329. *Cine va prinde cu hărăţul orice ... atunce să-l junghe.* PRAV. GOV. 48[r]/18. *Aruncară apostolii mrejile în mare şi prinseră mulţime de peşti.* CHEIA ÎN. 8[r]/4. *Costa să se îngrijească să prinză o ştiucă.* KOTZEBUE, U. 14[r]/19, cf. DRLU, LB. *Prind păscarii mulţime de scrimbiţi.* DRĂGHICI, R. 108/19. *Plasele s-a înspumat ... Milianii trag mereu, Că a prins nu-ş' ce prea greu.* ASACHI, S. L. I, 179. *Pescarul undiţa-şi întinde Şi cu rimă-nşală peştele de-l prinde.* PANN, ap. GCR II, 362. *Domnul învăţător s-a dus să prindă peşte.* SLAVICI, O. II, 14. *Nici unul din ceilalţi băieţi nu mai prinsese asemenea rac mare!* CONTEMPORANUL, III, 656. *Se cere unsprezece lei de cap şi pe an, pentru oricine ar vrea să prindă peşte în Prut.* SP. POPESCU, M. G. 85. *Săriţi ... că am prins un fipar!* GALACTION, O. A. I, 264. *Aţi fi venit să-l vedeţi pe dumnealui ... cum prinde peşti?* SEBASTIAN, T. 121. *Crapii prinşi îi păstrăm vii în giuvelnic.* VOICULESCU, P. I, 14. *Ştiţu să prindă chitici de sub bolovani.* SADOVEANU, O. VI, 613. *Aţi prins mult peşte? întrebă Tita.* PREDA, M. 19. *Am prins primul păstrăv şi primul lipan.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 19. *Au zis ulmariul către Frînt: Tu du-te şi prinde raci.* SBIERA, P. 265. *De atunci ... peştele...are...aripi şi omul îl prinde cu vîrşa, cu undiţa.* ŞEZ. II, 32. *Să prindă peşte cu vîrşa şi coşul.* ib. IV, 115. *Ar prinde peşte şi-i cu ochi,* se spune despre cel care încearcă să înşele pe cineva cu mijloace evidente. Cf. ZANNE, P. IV, 73. *Nu prinde peşte înaintea mrejei* (= nu-ţi face planuri, fără să fii sigur de reuşita lor). Cf. id. ib. 316, 462. (Intranz.) *În ziua cea dintîi au prins toată ziua tot la peşte, şi n-au putut da de mreană.* SBIERA, P. 119. (Refl. pas.) *Peştii se prind cu plăşi şi cu alte instrumente.* LM. *În cîrligele acestor pripoane se prind adeseori şi alte specii de peşte.* ANTIPA, P. 314. *Toamna, sezonul preferat pentru prinderea ştiucilor ... se prind exemplare frumoase.* VÎN. PESC. ianuarie 1964, 4. *La crap se pescuieşte numai cu cocoloş de pîine muiată în apă, dar tot aşa de bine se prinde şi la mămăligă.* ib. *Cînd ningea pe mirişte şi se prindea peşte pe brazdă,* se spune despre lucruri imposibile; niciodată. Cf. ŞEZ. III, 129. *Cu rîma mică se prinde peştele mare.* ZANNE, P. I, 405. ◇ Fig. *Deade lor ... den dumnezeiasca învăţătură a lui mreajă împletită, ca să o arunce în marea vieţiei omenească şi să prinză varecîţi s-ar afla.* CORESI, EV. 333. *Profitorii marilor măceluri fac tot ce le stă în putinţă pentru a prinde popoarele în mrejele minciunii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 525. ◇ (Despre instrumente de pescuit) *Umbla bietul copil ziua deplină altădată şi nu-i prindea mreaja nici un peşte.* RETEGANUL, P. V, 45. ✦ A căuta şi a scoate din apă (pentru a salva, a recupera); a pescui **(2).** *Eu nu sînt tatăl tău cel adevărat, ci te-am prins pe gîrlă, unde erai dat.* ISPIRESCU, L. 147. *Tata zice că din Dunăre m-a prins cu mreaja.* RETEGANUL, P. III, 9, cf. 8.

2. A ajunge din urmă; a apuca să mai găsească (înainte de a pleca). *Haide repede, domnule maior, poate-l mai prindem.* SEBASTIAN, T. 28. *Eram în cofetărie şi te-am văzut trecînd ... am alergat să te prinz.* CAMIL PETRESCU, O. III, 210. *Tovarăşul director ... a plecat la Bucureşti ... Încercaţi ... poate-l mai prindeţi în curte.* GALAN, B. I, 25. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mi se părea că ... se ia după mine şi fugeam, nici glonţu să nu mă prindă.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 96. ◇ Fig. *Te-a cam prins bătrîneţea din urmă.* T martie 1962, 24.

3. (Complementul indică obiecte sau fiinţe care cad, sînt azvîrlite, străbat aerul etc.) A opri, a reţine cu mîinile (sau cu ceva ţinut în mînă), a ţine pe loc. *Un buzdugan de fer, îl aruncă în sus ..., îl prinse pe degetul cel mic.* EMINESCU, P. L. 4, cf. id. O. I, 82. *Unul zvîrle mingea şi celălalt o prinde.* PAMFILE, J. I, 32. *Sticlele s-au ciocnit: una s-a prăvălit. A prins-o din zbor.* C. PETRESCU, Î. I, 169. *Prinde mingea, o aruncă.* STANCU, D. 316. *I-am azvîrlit ... piciorul acela. El, sărmanul, în loc să-l prindă în mîini, au ţinut mîinile în buzunariu.* SBIERA, P. 107.

4. (Despre oameni; complementul indică vehicule care sînt gata de plecare) A sosi la timp sau în ultima clipă pentru a putea lua, folosi etc.; a apuca. *Pînă la prînz aveam încă timp să prindem trenul.* C. PETRESCU, S. 189. *Dacă nu-mi dădea uzina o maşină, nu prindeam rapidul la Caransebeş.* BARANGA, I. 161.

5. (Complementul indică ocazii, împrejurări favorabile etc.) A putea sau a şti să folosească, să valorifice, să exploateze, a nu lăsa să-i scape. *Vorba e să ştii prinde momentul.* AGÎRBICEANU, A. 50. *Fiindcă a prins prilejul, Mehenghiu începe tare.* GÎRLEANU, N. 116. *Învăţătura şi frumuseţea nu-ţi folosesc nimic, dacă n-ai minte să prinzi norocul cînd îţi pică.* REBREANU, I. 89.

6. (Complementul indică epoci sau evenimente) A trăi sau a apuca să trăiască în perioada respectivă, a apuca să fie martor la cele petrecute. *Ştiu nişte întîmplări cum nu mai sînt, Ce-s petrecute-n timpuri pe veci moarte, Pe care eu le-am prins.* LABIŞ, P. 103.

IV. (Predomină ideea de fixare, de ataşare, de legare la sau de ceva) **1.** Tranz. (Complementul indică obiecte sau părţi ale acestora) A fixa de ceva sau unul de altul (în cuie, în ace, într-o închizătoare, cosînd, legînd etc.). *Au prins pre dănlăuntru toate pietrile una cu alta pă dăndos cu scoabe de her.* ANON. CANTAC., CM I, 107, cf. LB. *În mijloc au pus un băţ ..., apoi au luoat nişte frunze late de cocos şi l-au prins de acea umbrelă cu ace.* DRĂGHICI, R. 57/23. *Strălucesc mesele tinse Tot cu flori cu sirmă prinse.* BĂRAC, A. 79/18. *Prinde ceste flori la pălărie.* LM. *Luaţi ace şi prindeţi mai curînd clinii vesmîntului.* id. ib. *Vîntul nopţii s-abătu pe la geamuri, le cercă dacă-s bine prinse.* DUNĂREANU, CH. 112. *Se chinuie să prindă în ochi monoclul.* C. PETRESCU, Î. II, 192. *Ridică ... o crizantemă artificială ... O prinse de reverul fracului.* SAHIA, N. 100. *O nevăzută fiinţă se străduia să-mi prindă aripi de umăr să mă ridice sus.* VLASIU, D. 44. *Se rupeau cîţiva nasturi slab cusuţi, care trebuiau prinşi la loc ca cu sîrmă, la moment.* SADOVEANU, O. II, 387. *Două rîndunele s-au hotărît ... să-şi prindă cuibul de casa noastră.* ARGHEZI, S. VIII, 23. *Alături de vatră, prinsă între două cărămizi, clocotea o oală cu ceva verde înăuntru.* PREDA, M. 11. *El mătasa o torcea, Lungă funie-o făcea Şi de gratii o prindea.* ALECSANDRI, P. P. 142. *Prinsei carul la doi boi.* DOINE, 257. *Gura gîrliciului* [= unealtă de pescuit] *îi prinsă pe un cercuşor de lemn.* ŞEZ. IV, 115. *Rebeca, cum îl vedea, ... Garoafă-n piept îi prindea.* BIBICESCU, P. P.

31. (Refl. pas.) *Ultima fișie se prinde cu un ac de siguranță.* BELEA, P. A. 39. (Refl.) *Ușa se închide ... și lanțurile se prind la loc.* DELAVRANCEA, V. V. 115. ◇ Fig. *Ai prins pre lespezile inimii tale dragostea Aretusii* (a. 1800). GCR II, 179/7. *O vastă trilogie Pe care am prins-o-n șiruri de terfine.* TOPÎRCEANU, B. 89. *Cred că-i un meșteșug Luna prinsă de belciug.* ARGHEZI, VERS. 247. ◇ Expr. (Regional) **A prinde** (cuiva) **o nevoie** = a ajuta pe cineva aflat într-o situație (materială) dificilă. *Vedeți că noi am trăit bine pîn-acuma și v-am prins și cu cînd și cînd cîte o nevoie.* SBIERA, P. 116. (Popular) **A(-și) prinde o** (sau **vreo**) **nevoie** (sau **nevoile cu ceva**) = a face față unei nevoi, a-și satisface o trebuință (materială). *Bani mulți în țară, la negustitori, de-și prinde oamenii nevoile.* NECULCE, L. 299. *Cu banii, cîți s-au dat, pe ici pe colea, își prindea tata altă nevoie.* CREANGĂ, O. 242. *Mărunțușuri ce omul strînge cu gînd să-i prindă vreo nevoie.* CONTEMPORANUL, V_1, 290. *Își prind cu banii alte nevoi ... Unu' să-și dreagă casa, altul ... mai cumpără o viță.* C. PETRESCU, Î. II, 208. (Refl.; regional) **A se prinde ca nuca în perete** (sau **ca mazărea de perete**) = a fi total nepotrivit, a se potrivi ca nuca în perete, v. nucă **(I 1)**. Cf. ȘEZ. III, 291, ZANNE, P. I, 228, III, 291. ✦ Spec. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A face o cusătură la ..., a coase; a cîrpi; (complementul indică părți ale obiectelor de îmbrăcăminte) a îmbina, a uni între ele (însăilînd, cosînd). Cf. LB. *Nu te îmbrăca cu cămașa, înainte de a o prinde pe unde e ruptă.* LM. *Prinde mînecile la locul lor.* id. ib. *Marghioala tocmai prindea volan unei fuste largi, încrețite, la mașina de cusut.* STANCU, R. A. II, 100. *Prinde gulerul la cămașă.* DL, cf. ALR I 1 754/320, 354, 840, 1 755/65, 75, 107. ◇ Absol. *Cu același fir de ață, Țese, prinde și agață.* ARGHEZI, VERS. 231. ◇ Refl. Fig. *Numai pînza alburie a zăpezii să prindea, petic de petic, spre a înveli fața cîmpiei c-o cergă nemărginită.* DELAVRANCEA, S. 170.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, podoabe etc.; de obicei la participiu și urmat de determinări care arată locul) A pune, a fixa, a strînge în jurul (sau pe o parte a) corpului, capului etc. (înnodînd, prinzînd într-o închizătoare etc.). *Cu poala prinsă-n brîu Vin cîntînd ... fete De la grîu.* COȘBUC, B. 6, cf. id. P. I, 69. *Dimineața vin neveste Cu șorțul prins în cingătoare.* GOGA, POEZII, 10. *Își trase peste cap rochia ușoară de casă, rămînînd într-un jupon prins de umeri cu două panglici.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Băiatul ... purta pantaloni de sport prinși cu cataramе la glezne.* id. s. 704. *Pune colierul ... Stai să-l prind eu.* H. LOVINESCU, T. 247. *Florintaș d-ăi prinș pă cap.* ALR II 3 287/47.

3. Tranz. (Complementul indică părul, șuvițe de păr, plete, bucle etc.) A strînge la un loc, a aranja (strîngînd) într-o anumită pieptănătură. *Nuna împletește părul miresei în două cozi ..., îi prinde apoi cozile moțoc.* SEVASTOS, N. 236. *Tinerele-i plete ... ea le prinde mănunchi în alba-i mînă.* COȘBUC, P. I, 52. *Cu părul adunat în coc și prins cu un piepten uriaș ..., coana Uțica fumează.* BRĂESCU, O. A. I, 239.

4. Tranz. (Complementul arată cai; de obicei urmat de determinări care indică felul vehiculului, introduse prin prep. „la") A pune în ham la un vehicul, a înhăma; (complementul indică boi; de obicei urmat de determinări care arată felul sau partea vehiculului, introduse prin prep. „la" sau „în") a pune la jug, a înjuga. *Gubernatoriul, măcar că poruncise să prinză caii, ... n-au mers.* ȘINCAI, HR. III, 199/31, cf. DRLU, LB, LM. *Hai să prindem șase boi Să mai scoatem din gunoi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 441. *Strigă surugiilor săi să prindă caii la rădvan.* MARIAN, T. 149. *Boii-i vei prinde-n jug.* RETEGANUL, P. IV, 26. *La car caii prinde-i-om Și la mama duce-ne-om.* id. ib. 67. *Fecioru, cînd se-nsoară, Prinde șase boi la car Și pleacă după amar.* DOINE, 40, cf. 291. *Boișorii și-i prindea Și s-apuca d-a ara.* BIBICESCU, P. P. 311. *Voi să prindeți caii la căruță.* ALEXICI, L. P. 261, cf. A II 12. *Prinde patru boi la jug Și te du cu ei la plug.* BALADE, II, 362. *Maică, nu suspina, Că prinde-om patru boi la jug Și ne-om duce noi la plug.* FOLC. TRANSILV. I, 452. (Absol.) *Ei să prindă numaidecît la căruță și să vină, zise părintele.* AGÎRBICEANU, L. T. 238. *Prindem la cocie.* ALR II 4 557/29. (Refl. pas.) *Caii se prind la cocie.* PRIBEAGUL, P. R. 66. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mulți cini și capre și astfeliu de viețuitoare le prind la ham.* GT (1838), 35^2/13. *Sus pe dealu lung Șese fete prinse-n jug.* MÎNDRESCU, L. P. 222. *Sfîntul Vasile, De părerea de bine, O prins porumbii la răsteie.* ȘEZ. III, 242.

5. Tranz. (Complementul indică obiecte; urmat de determinări care arată obiectul, locul etc. de care se atîrnă, introduse prin prep. „de", „la", „în" etc.) A agăța de ceva (lăsînd să cadă liber în jos); a atîrna, a spînzura, a suspenda. *Cadrele-aurite, ce de părеți sînt prinse, Sub palidă lumină, apar misterios.* ALECSANDRI, POEZII, 3. *Prinde acest vestmînt de cel cui.* LM. *Perseanu vru să-și prindă pălăria în cuier.* BASSARABESCU, V. 74. *Poartă veșnic același colier: o piesă redusă de cinci lei, prinsă într-un lănțișor subțire de argint.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *Greutatea celor două vedre prinse de capetele cobiliței.* STANCU, R. A. I, 9, cf. II, 220. *Icoanele prinse în cuie au început să se legene.* V. ROM. decembrie 1964, 37. *Cu perdele prinse-n cuie, La ferestre cu gutuie.* TEODORESCU, P. P. 205. ◇ Refl. [Buzduganul zmeului] *venea de peste nouă moșii ... și ... a sărit de s-a prins în cui.* STĂNCESCU, B. 95. (Fig.) *Două lacrimi mari sclipiră limpezi. Prinse o clipă în gene, se pierdură rostogolindu-se în bluza pătată.* BRĂESCU, O. A. II, 33. *Toate durerile lumii le-am strîns ... În perlele plînsului, firave, prinse de gene.* LABIȘ, P. 285. ✦ (Complementul indică ființe) A lega (de git, de picioare etc.) lăsînd să cadă, să atîrne liber în jos; a spînzura. *Condamnatul era prins de gît, pe eșafod.* ✦ Refl. A se fixa, a se bloca, a se înțepeni, a se împiedica etc. de ceva ascuțit, ieșit în afară etc. *Mărăcinii lui vor crește și te veri prinde spre rădăcina altor mărăcini.* PRAV. GOV. 127^V/5. *Rochia i se prinse de un mărăcine și o ținu în loc.* BOLINTINEANU, O. 331. *Scoase din buzunarul stîng al mantalei cutia de tinichea ... I se prinse capacul de colțul buzunarului.* SAHIA, N. 77. *Era un cui cu muchia ieșită din podea și mi s-a prins o sanda în el.* V. ROM. septembrie 1960, 69.

6. Refl. (Despre unele plante parazite sau despre plantele agățătoare) A se fixa, a se agăța de ... (crescînd în sus); a crește pe ... Cf. LB. *Plantele parazite se prind de alte plante.* LM. *Vița se prinde de tot prește tot ce dă.* id. ib. *Un mucegai verde se prinsese de var.* EMINESCU, P. L. 29. *De piciorul stîng mi s-a prins un rug.* SAHIA, N. 24. *D'in afară-i mușt'u prins* [pe mănăstire]. ALEXICI, L. P. 159. *Nu se prinde mușchiul de el,* se spune despre oamenii zgîrciți. Cf. ZANNE, P. I, 223.

7. Refl. (Învechit; despre oameni) A se stabili la ..., a se fixa, a rămîne în ... *Merse la mănăstirea Dionisatului și să prinse de lăcaș.* ANON. CANTAC., CM I, 90, cf. LM.

V. (Predomină ideea de lipire, de sudare, de aderare la ceva, de pătrundere în ceva) **1.** Tranz. și refl. A (se) uni (prin atingere); a (se) lipi (cu o materie cleioasă sau prin alte mijloace, din alte cauze). Cf. LB. *Prinde cu cocă foile unui fascicul.* LM. *Ni s-au prins picioarele de scîndurele unse.* id. ib. *Irina se lăsă moale în brațele tînărului și-și prinse pălimaș gura de gura lui.* DELAVRANCEA, T. 159. *Ți să prindea pleoapă de pleoapă, nare de nare ... de ger ce se pornise.* id. H. T. 251. *Se mișcă iute țigaia, ca să nu se prindă omleta pe fund.* S. MARIN, C. B. 62. *Nană, buzele tele, Poate tu le-ai uns cu miere, De se prind așa d-a mele.* DOINE, 75.

2. Refl. (Despre țesuturi, părți ale corpului) A se lipi la loc, a se reuni cu ansamblul (sudîndu-se, integrîndu-se la acesta). *Fata împăratului Roș ...*

răpede pune capul lui Harap Alb la loc ..., toarnă apă moartă, să steie stngele şi să se prindă pielea. CREANGĂ, O. 128. *Au luat voinicul pe moşneag ... i-au pus ochii la locul lor şi i-au uns tntti cu apă moartă şi s-au prins.* SBIERA, P. 40. *El presupunea că ... numai din ttmplare i s-au prins picioarele la loc.* id. ib. 249, cf. 137.

3. Intranz. şi refl. A face priză cu ..., a adera la ... *Un cal graur ... Cu potcoave de argint Ce prind bine la pămtnt.* ŞEZ. III, 242. *Pe-o mreană am călcat, Mreană mică, mititica, Şi cu solzii ctt palma, Potcoava nu să prindea.* ib. IV, 220. *Cerneala nu să prinde pe hîrtie unsă.* ZANNE, P. V, 160. ◇ Fig. *Toată ziua am fost indispus. Nu se prindea lucrul de mine.* C. PETRESCU, Î. II, 185. *Stngele, din vii şi din castani, Pe faţa ruginie a lacului s-a prins.* ARGHEZI, VERS. 26. *În părul meu sălbatic A prins ninsoarea firelor de argint.* BENIUC, V. 38. ◇ Expr. (Refl.) **A nu se prinde somnul de cineva** = a nu putea dormi. *Zadarnic m-am răsucit tn aşternut. Nu se prindea somnul de mine.* C. PETRESCU, S. 117. *Gtndurile tl munceau toată noaptea şi somnul nu se mai prindea de el.* ŞEZ. II, 67. (Refl.; învechit şi regional) **A i se prinde** (cuiva) **privirile** (sau **ochii, ochiul**) **de** (ori **pe**) **cineva** (sau **de ceva**) = a se opri cu privirea pe ..., a reţine privirea, atenţia; a alege cu privirea (pe cineva sau ceva) din mulţime, a prefera. *Să-mi reveniţi ferice ... Mai juni, mai tari ... Să mi se prindă ochiul pe dragii mei eroi!* ALECSANDRI, POEZII, 477. *Nu mi se prind ochii pre nici una din aceste frumuseţi.* LM. *De nici unul nu i se prindeau ochii, deşi erau armăsarii şi caii cei mai buni.* ISPIRESCU, L. 15. *Nimic, dară nimic n-avea de ce se prinde ochiul.* id. ib. 207, cf. ZANNE, P. II, 347. *Mi se prind privirile de bocancii cu care e tncălţată.* STANCU, R. A. I, 21. (Refl.; învechit) **A se prinde mintea după ceva** = a fi de acord cu ..., a-şi da asentimentul, a trece de partea ... *Se prinde toată mintea după ascultătura lu Hristos.* CORESI, L. 374/1. ✦ Refl. (Prin Mold.; despre medicamente, tratamente) A-şi face efectul. *Rar scapă vita de dalac, căci leacul ce i se dă nu se prea prinde.* ŞEZ. IV, 122.

4. Intranz. (De obicei construit cu dativul şi cu determinarea „bine") A(-i) fi necesar, folositor, util; a(-i) servi, a(-i) folosi; a(-i) face, a(-i) aduce un serviciu, a(-i) fi de ajutor. *Acel Cerchez Mehmet-paşe le-u prinsu mai bine decît mii de pungi de bani.* NECULCE, L. 117, cf. LB. *Arghir ... O ploscă de vin aduce ... Care foarte bine prinde.* BĂRAC, A. 37/10. *Bine ţi-ar fi prins coarnele.* ALECSANDRI, T. 939. *Ce învăţaţi tn şcoală vă va prinde bine tn viaţa socială.* LM. *Economiile-ţi prind bine la timp de nevoie.* id. ib. *Făt-Frumos, zise ţtnţarul, ia-mă de mă du ptnă-n pădure, că ţi-oi prinde şi eu bine.* EMINESCU, P. L. 15. *I-a mai dat o tipsie mare de aur...ca să-i prindă bine la nevoie.* CREANGĂ, O. 49. *Ştiuca ti zise: ... Dă-mi drumul tn apă, că mult bine ţi-oi prinde.* ISPIRESCU, L. 43. *Se mai crede că pentru cei cuprinşi ... de nebunie prinde bine petrecerea lor printr-un jug.* MARIAN, Î. 35. *Ce bine prinde, dimineaţa pe răcoare, o cafeluţă caldă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 137. *Bine ne-ar mai prinde, don' plutonier, de ne-ar da!* REBREANU, R. II, 82. *Banii mi-au prins bine.* VLASIU, D. 172. *Nici tnchisoarea nu ţi-a prins aşa de bine ca bătaia asta.* SADOVEANU, O. III, 114. *Ce bine ţi-ar mai prinde să cari nişte saci tn spinare!* H. LOVINESCU, T. 24. *Ce le-am spus eu le-a prins bine!* PREDA, D. 111. *Aceasta va prinde bine elevilor, deoarce, la timpul lor, agricultura va fi complet mecanizată.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 857. *Ţ-oi prinde tare bine Unde-a fi mai rău de tine.* POMPILIU, B. 77. *Vecinul de ltngă mine Totdeauna-mi prinde bine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 412. *Au chitit tn sine că acele mere i-ar prinde acuma foarte bine.* SBIERA, P. 210. *Eu voi veni şi mult bine-ţi voi prinde.* RETEGANUL, P. I, 57. *Acum, amar de mine, Şi urttu-mi prinde bine.* DOINE, 151. *Ţi-oi da un pui şi mult bine ţi-o prinde.* STĂNCESCU, B. 191. *Ce mai sfat tmi dăduşi, moşule! — Nu zice, cuconaşule, asta, că are să-ţi prindă bine.* ŞEZ. VI, 150. *Grea mai e şi palma ta, Dar ţi mulţumesc de ea, Că mi-o prinde la ceva.* BALADE, II, 115. *Însuratul de tlnăr şi mincarea de dimineaţă mare bine prinde.* ZANNE, P. IV, 398. ◇ Expr. **A-l prinde rău** = a-i face un prost serviciu, a-i cauza o neplăcere, un rău. *Ştiu cu, maică, rău ţi-a prins Orice vorbă eu ţi-am zis.* BIBICESCU, P. P. 97. ✦ Tranz. (Învechit şi regional; construit cu dativul şi urmat de determinări ca „foamea", „setea", „pofta") A-şi potoli[1] **(1).** *Cel ce răpeaşte al mişălului, ctndu-ş vinde ceva, să-ş prinză foamea şi setea ...* CORESI, EV. 448. *Au crescut mohor, şi dintr-acela şi-au fost prinztnd foamea sărăcimea.* URECHE, LET. I, 203/30. *Le-au dat turcii făină, pesmed, de le-au prins foamea.* IST. Ţ. R. 112. *Au dus acea ptne tn Cameniţă, de le-u mai prinsu foamea deodată cu acea ptne.* NECULCE, L. 137. *Dă-mi şi mie nişte ouă, ca să-mi prind pofta măcar.* CREANGĂ, O. 20. *Vinde* [peştii] *Şi pe dinşii ie merinde Şi ctnd vrei foamea că-şi prinde.* MARIAN, SA. 362. ✦ Refl. şi intranz. (Învechit; despre mincare; de obicei în forma negativă) A-i prii[1] **(3).** *La masă dacă şedea, Se scula mai mult flămtndă, De dinsa nu să prindea.* PANN, P. V. III, 38/18. *Tot ce minca, nu-i prinde.* LM. *Ipate acum nici de treabă nu-şi mai căuta, nici mincarea nu se prindea de dinsul.* CREANGĂ, O. 69.

5. Tranz. (Despre îmbrăcăminte, podoabe, pieptănătură etc.; p. ext. despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor) A-i şedea (cuiva) bine, a fi adecvat, potrivit (pentru cineva); spec. a se potrivi **(II 3).** *Se apucă să o tnvestminte cu hainele cu care era deprinsă şi care o prindeau.* NEGRUZZI, S. I, 338. *Fetiţa ... tşi cercă iar rochiţa, Panglica care-o prinde.* BOLLIAC, O. 89. *Le prinde cămaşa cu altiţe dă minune.* ALECSANDRI, T. 656. *Nu prinde pre un june a face şi vorbi ca un bătrtn.* LM. *Învălită tntr-o scurteică blănită, care-o prindea de minune.* EMINESCU, P. L. 139. *Tot ce-ar zice i se cade, tot ce face-i şade bine Şi o prinde orice lucru.* id. O. I, 159. *Catrina tmi zicea că nu mă prinde ctnd mă slutesc.* GANE, N. II, 95. *El trăia aşa cum scria ... şi aceasta nu era afectare pentru că-l prindea.* CARAGIALE, O. IV, 429. *Căciula-i furcănească, trîntită p-o ureche, ... tl prindea ca p-un haiduc.* DELAVRANCEA, S. 25. *Privirea, gesturile, toată fiinţa ei aveau un aer strengăresc, care-o prindea de minune.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 34. *Cum ţi se pare, Alexandre, mă prinde rochia asta?* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 201. *De lipseşte miresii peteala, atunci mătasea de păpuşoi sau paiele de grtu cusute pe tăsmăluţe o prind minunat.* SEVASTOS, N. 2. *Părul bogat ... o prindea atît de bine.* GÎRLEANU, N. 158. *Te prinde redingota bine.* TOPÎRCEANU, B. 67. *Mi se spunea că mă prinde mult pălăria tare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 47. *Ca să faci hazuri trebuie să te prindă.* C. PETRESCU, C. V. 234. *Ce nu mă prinde? — Genul ăsta pe care l-ai ales.* SEBASTIAN, T. 58. *Haine de gata cu 1 200 de lei costumul ... ce să-ţi spun, te prind.* P. CONSTANT, R. 108. *Negrul te prinde de minune.* CĂLINESCU, S. 178. *Eşti attt de tlnără şi de frumoasă, mamă, că nu te prind vorbele astea bisericeşti.* VINEA, L. II, 237. *Nu mă mai prind gătelile.* H. LOVINESCU, T. 248. ◇ Expr. **A-l prinde rău** (pe cineva) = a nu i se potrivi, a-i şedea rău. *Am o neagră salbuliţă De cercat la gttul teu, Care nu te-a prinde rău.* ALECSANDRI, P. P. 36. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mihai priimi pe soli ... cu multă falâ şi pompă domnească, căci „mult tl prindea domnia", zice un contimporan.* BĂLCESCU, M. V. 258. (Intranz.) *Cruzia foarte prinde la feţe domnitoare.* NEGRUZZI, S. II, 294.

6. Intranz., refl. şi tranz. (Învechit şi popular; despre arme, unelte tăioase, proiectile) A pătrunde **(1),** a intra, a se înfige în ... (tăind, găurind, vătămînd etc.). *Creztnd că n-a prinde sabia, tmflă ctt putu şi-i zbură capul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 20^r/9. *Fiind ravănă iarba, mai bine o prinde coasa.* ECONOMIA, 65/12. *Nu se poate apropie nime de cerb,*

căci este solomonit și nici un fel de armă nu-l prinde. CREANGĂ, O. 95. *Pintea ceru ... ca nici un glonț, fie acela din orișice pușcă ar fi, să nu-l poată prinde.* MARIAN, T. 292. *În casele vechi găsești lemn de nu prinde toporu, că-i tare cum ți crița.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 659. *Nu prinde dalta, cleștele n-apucă Și nu se-mbină stîlpul de ulucă.* ARGHEZI, VERS. 306. *Bătrînul ... aruncă* [paloșul] *de să prinde tare-n ușă.* RETEGANUL, P. III, 13. *De ce pe ei i-au făcut Așa nalți și subțirei Să prindă plumbul în ei.* HODOȘ, P. P. 226. *O-nvins pe toț împărați. Plumbu nu i-o prins.* CANDREA, Ț. O. 29. *Nici jandarul nu-i de fier Să nu prindă brișca-n el.* FOLC. TRANSILV. I, 142. *Capul plecat nu-l prinde sabia.* NECULCE, L. 134, cf. ALEXANDRIA, 121/2, ZANNE, P. II, 38.

VI. (Predomină ideea de dobîndire, de cîștigare, de obținere) **1.** Tranz. (Învechit și regional; complementul indică bunuri materiale sau valori monetare) A intra în posesia a ..., a obține, a dobîndi; a obține contravaloarea a ..., a încasa; a cumpăra. *Cu lupii să mă-mpac, Cînd de piele ți dezbrac Și prind de pe bot parale.* DONICI, F. II, 28/21. *Unul avînd o moșie ... Se apucă și o vinde. Prinde pe dînsa ce prinde Și își cumpără îndată O sanie.* PANN, P. V. II, 70/5. *Suma prinsă din vînzarea popușoilor ... se suie la 315 175 lei.* I. IONESCU, D. 26. *Pe perje prind sume mari de bani.* ALECSANDRI, T. 256. *De la saline tezaurul public prinde ... mari sume.* LM. *Cîți săteni n-au prins bănet din ghinuri.* JIPESCU, O. 53. *Banii ce-i va prinde din vînzarea lui să-i dea împăratului.* ISPIRESCU, U. 70. *Are străițe bune, cataveică de postav, a prins o pereche de juncani, o vacă.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 3. *Cam ce să prindeți voi pe pește?* DELAVRANCEA, O. II, 264. *Prepeliță pe care ... le vindeam, ... iar cu banii prinși pe ele mîncam ... înghețată.* BRĂESCU, O. A. II, 94. *Mă-ntorsei iară pe plai ... Să mai prind ceva de trai!* ALECSANDRI, P. P. 257. *Calul bun din grajd se vinde, Și mai bun preț pe el prinde.* ZANNE, P. I, 348. ◇ Absol. *Dacă ții rîndul de la trei dimineața și chiar de cu seara, prinzi.* CĂLINESCU, S. 7. ◇ Refl. pas. *Suma banilor ce s-au prins de pe toți popușoii ... se suie la 665 197 lei.* I. IONESCU, D. 26. ✦ (Curent; prin lărgirea sensului; adesea în contexte figurate) A reuși sau a începe să dobîndească, să aibă; p. ext. a avea. *Leșii ... au prinsu și mai mare pizmă pe dînsul.* NECULCE, L. 96. *Un măciaș ghimpos ... Vrea să prindă rădăcină.* HELIADE, O. I, 134. *Împărăția ... se duse la tatăl său ... să îi dea să înțeleagă despre ... sctrba ce prinsese asupra tuturor bărbaților.* GORJAN, H. II, 100/13. [Un] *tînăr laur ... Va prinde rădăcină și, în urmă, va-nflori.* ASACHI, S. L. I, 48. *O tînără cu care de mic prinsese amor.* PANN, E. II, 20/8. *Omul ce prinde o idee de mult timp așteaptă.* FILIMON, O. I, 137. *Parcă am prins aripi ca să zbor la București!* ALECSANDRI, T. 859. *Lipsit de părinți, de rude, de prietini cari să prindă milă de mine.* ODOBESCU, S. I, 143. *Umbra sa ... prinse încet, încet conture pe părete și deveni clară.* EMINESCU, P. L. 45. *El nu putu prinde un gînd întreg, o hotărîre.* CARAGIALE, O. I, 63. *Aceste fețe ..., pîrlite în focul luptelor, nu să încovoaie, nu prind cute.* DELAVRANCEA, S. 174. *Dă-te din căruță, voinice, ci șezi, pare că ai prins rădăcină.* CONTEMPORANUL, III, 656. *De cei ce vînd parfum cînd ești atins, Tu-n haine prinzi mirosul lor distins.* COȘBUC, P. II, 290. *Cuvintele prindeau înțelesuri profetice.* D. ZAMFIRESCU, Î. 64. *Nu înțelegea cum poate cineva, dintr-un lucru de nimic, să prindă vrăjmășie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 331. *Atîta dragoste prinsese el pentru mine într-un timp așa de scurt!* HOGAȘ, M. N. 155. *A prins o idee minunată pe care trebuie neapărat s-o scrie.* REBREANU, I. 97. *Chipul de pe catedră prinde în juru-i o lumină deosebită.* GALACTION, A. 22. *Prinsese o gușă gelatinoasă care-i căptușea bărbia.* C. PETRESCU, O. P. I, 63. *Ctinele a prins și el dușmănie de moarte împotriva omului.* POPA, V. 345. *Statuia prinde înfățișare prin detalii puse cu creta.* BLAGA, H. 127. *Motorul duduia și mașina prindea viteză.* STANCU, R. A. III, 8. *Sămînța străină poate prinde rădăcini în ogorul mănos.* V. ROM. ianuarie 1954, 154. *Cînd ceapa și făina au prins o culoare gălbuie, se stinge cu apă.* S. MARIN, C. B. 49. *Eu am prins gînduri nebune, Să mă duc cu mîndra-n lume.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 56. *Văzînd aceasta, țiganca prinse frică și mai tare.* SBIERA, P. 111. *Lemnarul, biet, acum prinsese și el gust de viață.* STĂNCESCU, B. 293. *Cum era de nurliu, prinse dragoste de dînsul fata împăratului.* FUNDESCU, L. P. I, 78. *A căzut vro doi, trei peri după dracu pe lup și ... a prins rădăcină în lup.* ȘEZ. III, 191. *Uda tăciunele care în urmă prinse rădăcini, crescu, înflori și făcu poame.* ib. V, 36. *Să prindă pînea coajă, să să rumînească.* ALR II 4 004/520. *Piatra care se scoate adesea din locu-i nu prinde rădăcină.* BARONZI, L. 62, cf. 66, ZANNE, P. I, 249. ◇ Expr. **A prinde putere** (sau **puteri, forță**) ori (intranz.; regional) **a prinde la putere = a)** (despre ființe) a începe să capete sau a căpăta forță, vitalitate, a începe să devină sau a deveni mai puternic; a se întări. Cf. LB, LM, JIPESCU, O. 56. *Corbul ... aduse în unghiile sale seu, puse pe viteazul Prîslea și* [acesta] *prinse mai multă putere.* ISPIRESCU, L. 88. *Te-nviorezi și prinzi puteri Sub vraja dulcei mîngîieri.* IOSIF, PATR. 80. *Ca să prindă forță mai ceru un ceai.* CĂLINESCU, S. 631. *Stai ... să iau un chil de vin să prindem și noi putere.* PREDA, Î. 86. *Cum au prins voinicelul la putere, nu-și mai afla loc acasă.* SBIERA, P. 22. *Împăratul Verde încremeni, dar iarăși prinse putere și zise ...* RETEGANUL, P. I, 32. *Cum i-a udat* [corbul] *limba lui Zorilă, cum a mai prins flăcăul putere și i-a retezat capul zmeului.* STĂNCESCU, B. 101. *Tei-Legănat prinse la putere și, cînd l-a izbit o dată pe zmeu, l-a vîrît în pămînt.* ȘEZ. II, 205. (Prin lărgirea sensului) *Cînd îl simt* [steagul] *cole, pe inimă ..., inima-mi crește și prinde la putere.* ALECSANDRI, T. II, 30; **b)** (despre lucruri în mișcare, fenomene fizice etc.) a începe să-și întețească sau a-și înteți activitatea, a începe să se intensifice sau a se intensifica. *Foalele suflau. Focul prindea puteri.* STANCU, R. A. I, 37. *Ca prin farmec, elicea prinde puteri.* s iunie 1960, 69. **A prinde rădăcini** (sau **rădăcină**) **= a)** (despre oameni) a se fixa, a se stabili, a începe să capete sau a căpăta stabilitate într-un anumit loc. *Moldovenii ... erau copleșiți cu următoarele ... bătăi de cap: 1) A prinde rădăcină într-un cuibuleț restrîns ...* HASDEU, I. C. I, 8. *Iar eu ... Putea-voi rădăcină să prind în loc vreodată?* ALECSANDRI, T. II, 68. *Să-l lăsăm să prindă, între noi, rădăcini.* GALACTION, A. 453. *Îți spun că n-ai să prinzi rădăcini aici.* STANCU, D. 26. *Nu puteai să prinzi rădăcini, nici la subsol, unde era mecanica, nici la secția de mașini.* PAS, Z. I, 306; **b)** (despre acțiuni, deprinderi, idei etc. ale oamenilor) a începe să găsească sau a găsi un mediu prielnic, a începe să se dezvolte, să se extindă, să se manifeste sau a se dezvolta, a se extinde, a se manifesta; a începe să se impună sau a se impune. *Libertatea a prins rădăcină în Europa.* BOLLIAC, O. 225. *Astfel de idei încolțeau pe nesimțite și prindeau rădăcină în mintea mea.* GANE, N. III, 48. *Vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini.* SLAVICI, N. I, 12. *Multe „subiecte" se șterg cînd vrei să le scrii. Asta înseamnă că ele n-au prins rădăcini destul de adînci în sufletul nostru.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 27. *Credeau acum că norocul lui Iosif Rodean a prins rădăcini adînci.* AGÎRBICEANU, A. 213. *Lucruri care n-avuseseră nici o trecere pînă acuma prinseră cu încetul rădăcini.* GÎRLEANU, N. 35. *Gîndul acesta n-a prins rădăcină niciodată.* SADOVEANU, O. I, 392. *Umanismul și știința n-au prins rădăcini în Veneția.* OȚETEA, R. 287. *Lupta pentru pace a prins rădăcini adînci.* STANCU, U.R.S.S. 143. *Relațiile socialiste ... prind rădăcini puternice la sat.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 70. **A prinde carne** (**moale** sau **burtă, seu** etc.) ori (refl.) **a se prinde carnea (pe cineva) =** a se îngrășa. *Caii, de inimoși, nu prind carne pe dînșii.* LM, cf. ZANNE, P. II, 62. *Coana Frăsinica, deși se sculase după boală, nu prindea nici dram de carne*

pe ea. SANDU-ALDEA, U. P. 175. *Observă că a început să prindă burtă.* C. PETRESCU, Î. II, 265. *O jigodie de purcel ... parcă mănîncă numa-n zi de post, că nu prinde seu pe el deloc.* STĂNOIU, C. I. 116. *Le-a rămas un copil, Iancu, uscat, slăbănog, ... parcă ar mînca cenușă, nu prinde carne pe el.* STANCU, D. 17. **A prinde limbă** (sau **glas**) ori (intranz.; popular) **a prinde la limbă** = a căpăta curaj, a îndrăzni să vorbească, să-și spună părerile; a-i veni cheful să vorbească. *Polcovnicul Ioniță băuse în sănătatea însurăților ... și prinsese la limbă.* GHICA, S. 14. *Oaspeții noștri ... prinseră la limbă și deveniră mai zgomotoși.* FILIMON, O. I, 184, cf. ZANNE, P. II, 231. *Vartolomeu a prins glas și veselie.* C. PETRESCU, A. 292. *Tudorel, pe de altă parte, prinsese limbă.* CĂLINESCU, B. I. 180. *Cam îmi făcui seama, miorlăi Cotojman, mai prinzînd la limbă.* PLOPȘOR, C. 53. (Cu schimbarea construcției) *După ce beau, Chirilă prinde oleacă de limbă și-ncepe a povesti.* SADOVEANU, O. VII, 295. (Rar) **A prinde limbă** =(despre copii) a începe să vorbească. *Iată-l pe copil ... Cînd a prins limbă și picioare, piere din bătătură.* GALACTION, A. 415. **A prinde viață** sau (intranz.; regional) **a prinde la viață** = a-și reveni în simțiri; a se înviora (fizicește, sufletește); a se întrema, a se îndrepta. *Cînele tresare, prinde viață ... și se repede în sus.* SLAVICI, N. I, 34. *Mă-ntorc spre cer să prind viață.* CĂLINESCU, L. L. 91. *Să n-ai nici-o frică, Fată selbatică, Că te-oi lua-n brață, Să mai prind la viață.* ALECSANDRI, P. P. 15. (Popular) **A prinde inimă** ori (regional) **a-și prinde inima** sau (intranz.) **a (mai) prinde la inimă** (ori, învechit și regional, **la suflet, la fire**) = a începe să capete sau a căpăta curaj, a se îmbărbăta ; a-și veni în fire; a începe să-și refacă sau a-și reface forțele, a se îndrepta. *Din acelea zile națiunea ... a și putut prinde inimă.* BARIȚIU, P. A. I, 570. *Prinde inimă, dragul meu Păturică!* FILIMON, O. I, 126. *Mamă-ntristată, prinde la suflet învietor!* ALECSANDRI, P. II, 118, cf. id. T. 1 497, LM. *Grecii, care după luarea Țarigradului, se dase afund, ... treptat prinseră la suflet.* ODOBESCU, S. I, 122. *Femeia, văzînd apoi pe bărbatul său că se depărtează, ... prinse la inimă și începu să-l mustre.* GANE, N. II, 10. *Harap Alb, mai prinzînd oleacă la inimă, încalecă.* CREANGĂ, O. 93. *A intrat în circiumă ... să-și prindă inima cu un ciocan de rachiu.* CARAGIALE, O. II, 236. *Greuceanu mai prinse la suflet și, împuternicindu-se ..., ridică ... pe zmeu și, trîntindu-mi-l, îl băgă în pămînt.* ISPIRESCU, L. 223. *Toți ai săi prindeau la inimă și biruiau.* DELAVRANCEA, S. 82. *Ai adus bureți? Pune-i la foc; să-i faceți cu usturoi, poate aș mai prinde la inimă.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 492. *Auzind acestea de la tînger, am mai prins la fire și am purces mai departe.* SBIERA, F. S. 14. *Mi-a dat vin bun, ca să prind inimă.* SADOVEANU, O. XI, 307. *Zînele ... înmărmuriră ... și numai tîrziu prinseră inimă, după ce le chemă crăiasa cu ea.* RETEGANUL, P. II, 16. *Îi ... dădu din prescură să-și mai prindă nițel inima.* STĂNCESCU, B. 89, cf. 180. (Cu topică inversată) *De-acolea îndemnîndu-să mai toată Murga țigănime, inimă prinsă Și-acum avea chef să să și bată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 203. **A prinde ființă** (sau **viață**) = a se naște; a se isca, a se ivi, a apărea; a se contura (vizual sau în minte). *Nici chipul, nici trupușorul nu puteau prinde ființă.* GÎRLEANU, N. 169. *Pecingini, în care n-a mai putut prinde viață nici o iarbă.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *Un gînd vrăjmaș în mine a prins ființă.* LABIȘ, P. 119. **A prinde nas** sau (intranz.; regional) **a prinde la nas** = a deveni arogant, îndrăznet, obraznic; a-și lua nasul la purtare, a se obrăznici. *Radu! ... Au prins la nas, pentru că-l ocrotește vărul Stefan Stîlpeanu.* ALECSANDRI, T. 1 361, cf. LM. **A prinde față** = **a)** (despre oameni) a începe să arate bine, a căpăta o culoare, un aspect frumos, sănătos. *Îi merseseră bine trebile lui domnu Tănăsică și, din slab ce era, ... începuse omul să prindă față.* CONV. LIT. XLIII, 398; **b)** (despre unele alimente) a se rumeni (sub acțiunea focului). *Să prindă față pita.* ALR II 4 004/2, cf. 4 004/27, 29, 95. **A prinde un fir** = **a)** a avea un punct de plecare pentru a afla ceva, a cunoaște un amănunt în legătură cu o anumită situație. *Să fii bun să-ți aduci aminte cînd v-ați despărțit, ca să pot prinde un fir, ... să găsesc o urmă, să încep cu ceva.* SADOVEANU, O. X, 642; **b)** a obține firul liber la telefon, pentru a putea avea o convorbire. (Învechit, rar) **A prinde temei** = a căpăta stabilitate; a se statornici. *Amoru-n inima ei Mai mult o să-nainteze și o să prinză temei.* PANN, E. II, 82/2. (Învechit, rar) **A prinde foc** = a se înflăcăra. *Dar cine mai poate studia ceva! Capetele noastre prinsese foc.* EMINESCU, P. L. 145. **A prinde minte** (ori, intranz., regional, **la minte, la cuminție**) = a cîștiga experiență, a deveni mai înțelept; a începe să se facă sau a se face om de treabă. *Veți plăti cu capul obrăznicia ... ca să prindă și alții la minte, văzînd de patima voastră.* CREANGĂ, O. 119. *O ia pe mireasă în brațe ... ș-o dă cu capu-n grindă, ca să prindă la minte.* SEVASTOS, N. 261. *I-am dat numai vreo 30 de lovituri de frînghie, ca să prindă la minte.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 103. *Nevasta a prins minte și s-a liniștit, de cînd a mîncat bătaia cea bună.* SADOVEANU, O. I, 437. *Ieri ai fost dat la beție, Astăzi venișî la trezie, Dar n-ai prins la cuminție.* ALECSANDRI, P. P. 208. *Frunză verde fir de linte, Apăi bărbate-am prins la minte.* ȘEZ. I, 13. **A prinde chef** (sau, intranz., rar, **la chef** ori, învechit, **la voie bună**) =a începe să se înveselească sau a se înveseli. *Vinule dulciu ... Care te-au beut ... Prinde îndată chef ș-uită de necaz.* BUDAI-DELEANU, Ț. 135, cf. LM. *Boierii prindeau la chef și la arțag și începeau să arunce cu talgerile în bieții lăutari.* GALACTION, O. 70. *Ne-am ospătat amîndoi destul de bine. Doctorul Luduș prinsese chef.* STANCU, R. A. V, 363. (Învechit) **A prinde partea** (cuiva) = a lua (cuiva) apărarea; a se situa pe aceeași poziție cu cineva. *Pre Iulian mitropolitul Sardichei încă l-au afurisit soborul ... pentru că prindea partea lui Nestorie.* ȘINCAI, HR. I, 77/15. *Partea lui Ladislav o prindea Nicolae Gara ..., iară a lui Vladislav, Ioan Huniadi.* id. ib. II, 2/7, cf. 91/27. (Învechit) **A(-și) prinde gazdă** = a poposi într-un anumit loc, la o anumită gazdă, a fi găzduit. *Sv[î]ntul Toma ... mearsă la Indiia cu un negustătoriu ... și prinsără gazdă într-o casă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 47^v/26, cf. noiembrie 145^v/14. *S-au dus într-alt sat ... și-au prins gazdă la un Enache Huruianul* (a. 1775). BUL. COM. IST. IV, 177. (Intranz.; regional) **A prinde la zile**=a ajunge mai în vîrstă; a mai crește. *După ce-am mai prins la zile, Începui de-a alerga după sprintene copile.* ALECSANDRI, POEZII, 531. (Popular și familiar) **A prinde seu (la rărunchi)** = a se îmbogăți. Cf. ZANNE, P. I, 659. (Regional) **A prinde urechi=a)** a auzi. Cf. id. ib. II, 463; **b)** a înțelege, a pricepe. id. ib. (Intranz.; regional) **A prinde în cap** = a se îmbăta. *După ce au prins în cap, încep a sări și a tropăi.* MARIAN, NU. 734. (Regional) **A prinde zburător** = a se preface în strigoi. *Din iubirea aceea înfocată femeia prinde zburător, care vine numai noaptea.* H II 152. *Cînd doi ce s-au iubit se despărțesc, ... unul prinde zburător.* ib. 170. ✦ Spec. (Învechit, rar; complementul indică funcții, posturi) A obține. *Pe urs l-au fost ales nazir peste prisăci, Deși s-ar fi putut un alt ... Să prindă o așa cam grea dregătorie.* DONICI, F. II, 19/7. ✦ (Folosit și absol.) (Prin Transilv.; la jocul de cărți) A cîștiga, a bate cu o carte superioară; a împiedica pe adversar să cîștige. *Ultimul joc l-am prins cu tromf.* MAT. DIALECT. I, 188. *Nu prinde, bagă carte bună!* ib., cf. 89.

2. Tranz. (Despre suprafețele corpurilor) A căpăta un strat de ..., a se acoperi cu ... Cf. LM. *Ieșea încă un ușure abur de căldura pămîntului, pe cînd bulgării prinsese brumă.* EMINESCU, P. L. 131. *De vreți în poloboace să nu prindă vinul floare, faceți cum făceau străbunii: la arminden beți pelin!* BELDICEANU, P. 54. *Paloșul rugină-a prins.* PĂUN-PINCIO, P. 51. *Bălțile prindeau o pojghiță subțire de gheață.* D. ZAM-

FIRESCU, T. S. 5. *Zăpada-i ctt gardul Şi-a prins promoroacă şi clampa.* BACOVIA, O. 24. *Osul deveni unsuros şi străveziu, şi pe alocuri prinse plăci de sidef.* CĂLINESCU, O. I, 292. *Era un cazan mare ... care prinsese cocleală pe margini.* STANCU, D. 483. *Zidurile cenuşii ale Poştei celei mari prinseră o vegetaţie albă.* BARBU, P. 186. *Părcţii au prins mucegai.* CHEST. II 386/77. [Vinul] *o prins mušigai.* ALR SN I h 244/228, cf. ALRM SN I h 387. *Şi piatra prinde muşchi, dacă şede mult tntr-un loc.* CREANGĂ, O. 55, cf. ZANNE, P. I, 250. *Piatra care se rostogoleşte (din loc tn loc) nu prinde muşchi.* PANN, P. V. II, 4/22. *Ctnd prinde mămăliga coajă sau ctnd prinde bostanul coadă,* se spune despre o persoană parvenită. Cf. CREANGĂ, O. 91, ZANNE, P. I, 122, III, 612. ◇ (Glumeţ) *Mai ztcem ctte una să nu prindă limba mucegai.* T martie 1962, 27. ◇ Expr. (Rar) **A(-i) prinde inima mucegai** v. mucegai **(1). A-i prinde cuiva faţa pămtnt** v. pămtnt **(3).**

3. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit şi popular; despre femei; de obicei urmat de determinarea „grea") A rămtne însărcinată; (despre femele; de obicei urmat de determinări care indică felul fătului) a concepe. *Un om ... luo o fată a lui Levi lui muiare care prinse şi născu un fecior.* PO 182/12, cf. LB. *Sînt vaci ce prind tndată de orice taur.* LM. *Iepele acestea nu prind de nici un armăsar.* id. ib. *Căfeaua tncă se vedea a fi prins căţei.* RETEGANUL, P. IV, 36. *Din minuta aceea văduva prinde grea şi la nouă luni face un drag de fecior.* id. ib. V, 27. *Se poate tntîmpla ca unele mioare să nu prindă miel şi atunci rămtn sterpe.* CHEST. V/73. *O goneşte şi prinde vttel.* ALR I 1 071/900. ✦ A prăsi **(3).** *Fără buni tauri nu poţi prinde bune vite cornute.* LM. *De atunci avem capre ciuti ... văd eu bghini că şi amu nu li măi pot prindi sămtnţa.* ŞEZ. III, 11. ◇ Intranz. *La oi deja s-au şi introdus turme de merinoase, de unde toată lumea poate să prinză la semtnţă bună.* I. IONESCU, D. 466.

4. Refl. (Despre plante, seminţe) A-şi forma rădăcini (dezvoltîndu-se normal); (despre plante) a tncepe să se hrănească prin rădăcini (după transplantări); (despre plante răsădite) a se adapta tn locul unde a fost răsădit (dezvoltîndu-se normal); (despre altoaie) a da mugur, a se dezvolta dintr-un mugur. *Frăgarii ... tmpltntîndu-se ca selcile, mai anevoie se prind.* ECONOMIA, 210/8, cf. 41/6, LB. *După cttăva vreme au văzut creanga sa cea hultuită că s-au prins.* DRĂGHICI, R. 102/10. *Grădinarul ... puse-ndată altui, Să se prinză şi să crească tndestul se nevoi.* PANN, P. V. I, 6/17. *Nu-mi prea vine să cred c-o să se prindă via pe dealul nucului.* GÎRLEANU, N. 26. *Trei garoafe-n poart-am pus, Ctte trele mi s-au prins.* TEODORESCU, P. P. 279. *Ctte-am pus ptnă la prînz, Toate frumos mi s-au prins.* DOINE, 211. *Se prinde vita de vie pe şanţ.* ŞEZ. IV, 153, cf. GRAIUL, I, 188. *Popa o răspuns că nucii s-o prins.* CANDREA, Ţ. O. 28. *Altoii, bade, s-au prins.* FOLC. TRANSILV. II, 58. *Ce se prinde degrabă Şi nu face roadă?* (Salcia) GOROVEI, C. 327. (Intranz.) *Aceeaşi sămtnţă nu prinde bine tn tot genul de pămtnt.* LM. ◇ Fig. *Bobul virtuţii curtnd să prinde.* I. VĂCĂRESCUL, P. 142/1. ✦ Tranz. (Rar) A prăsi **(4).** *Abia au putut creştinii prinde sămtnţă bogată tn pămtnt.* LM.

5. Refl. şi intranz. Fig. A se consacra, a se impune; a tncepe să fie sau a izbuti să fie adoptat. *Cu tncetul stărostia prinde şi treaba se face.* I. NEGRUZZI, S. I, 65. *Cu vremea civilizaţia s-a prins bine, cel puţin din punct de vedere al formei.* IBRĂILEANU, SP. CR. 109. *Pe Nae l-au numit Găman şi „Găman" o să moară. Poate s-a prins numele ăsta şi fiindcă e lacom!* IOVESCU, N. 37. *Numele a prins, tnsă disciplina nu a progresat.* CĂLINESCU, C. O. 64. *„Uniaţia" a prins chiar de la tnceput tndeosebi tn regiunile din nordul Mureşului.* BLAGA, G. 43. *Această inovaţie nu prinde la ţărani.* GRAUR, N. P. 89.

6. Refl. şi intranz. Fig. (Despre manifestări sau acţiuni ale omului) A găsi ascultare, crezare, a fi luat tn consideraţie (drept bun); a izbuti să-şi ajungă sau a-şi ajunge scopul urmărit. *Vezi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde.* N. COSTIN, L. 127. *De trei ori să discîntăm ... Dacă-a fi să ni se prindă Om vedea ca-ntr-o oglindă.* ALECSANDRI, P. I, 44. *Voi vorbi, de mi se va prinde sau nu vorba.* LM. *Sptnul, văztnd că i s-au prins minciunile de bune, cheamă la sine pe Harap Alb.* CREANGĂ, O. 90. *Stratagema mea a prins.* CARAGIALE, S. N. 172, *Văzu ţiganca că de astă dată nu i se prinde vorba, o tntoarse la vicleme.* ISPIRESCU, L. 66. *Jocul d[umi]tale nu mai prinde.* CAMIL PETRESCU, T. II, 492. *Nu se prind tertipuri din astea, mi-am zis.* VOICULESCU, P. II, 219. *Astea sînt insinuaţii care nu se prind la mine.* CĂLINESCU, E. O. II, 260. *Vrei să mă tncerci cu amăgelile voastre vechi ... Nu mai prind!* C. PETRESCU, A. R. 21. *Viclenia* [generalului] *n-a prins.* PAS, Z. IV, 199. *Zvonul ăsta ... se prinsese.* PREDA, M. S. 27. ◇ Refl. impers. *Nu umbla cu mofturi că nu se prinde.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *N-ai vrea să mă ajuţi pe mine? — Să te ajut? ... Nu, nu se prinde.* H. LOVINESCU, T. 384. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se cuveni. *Îmblă pre mare ca pre uscat, din puţine piini săturâ tntunearece şi de-a rtndul lucra cite să prind lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178r/36. ✦ Refl. impers. (Învechit, rar) A-i fi dat, a-i fi hărăzit. *Eu sînt Darie tmpăratul a toată lumea iară astăzi nu mi să prinse nici la moşia mea să moriu.* ALEXANDRIA, 82/16.

7. Tranz. (Rar; complementul indică boli) A se tmbolnăvi de ...; a se molipsi; a contracta. *Murat cum te găseai, puteai să prinzi un gutunar de cele tătăreşti.* ALECSANDRI, T. 608. *Ai prins orbu găinilor* id. ib. 829, cf. LM. ◇ (Glumeţ) *Nu tnţăleg ca copitele iepei şi opincile mele să prindă reumatism.* HOGAŞ, DR. I, 106.

VII. (Predomină ideea de ocupare, de luare tn stăpînire, de acaparare, de dominare) **1.** Tranz. (Învechit; complementul indică teritorii, locuri strategice, construcţii, aşezări etc.) A pune stăpînire pe ...; a captura; a cuceri; a domina. [Turcii) *prinseră vadul la Calipoli.* MOXA, 401/1, cf. 354/1. *Oprea armaşul ... au răpezitu cu cărfi tn toate părţile să prinză marginea.* URECHE, L. 209. *Petru Vodă tndată au trimis pre Bilăi vornicul de prinse scaunul Sucevei.* SIMION DASC., LET. 235. *Au răpedzit 100 de seimeni ... să caute să prindză potecile, să nu scape nici unul.* NECULCE, L. 301. *Au trimis ... pă Stamate postelnicul cu daruri, să prinză porţile.* R. POPESCU, CM I, 398. *Nimic n-au isprăvit, că turcii prinsăse porţile şi au pecetluit toate cămările.* MUSTE, LET. III, 61/11, cf. 74/19. *Au tntărit pe şlic şi au prins băile.* ŞINCAI, HR. III, 210/18. *Romanii ... au prins toate ieşirile de acolo.* BELDIMAN, N. P. I, 15/2, cf. LB. *Au prins forteţa de Hasancale.* AR (1829), 502/37. *Era ... locul cam ridicat şi niţte sangiaci-bei fură orînduiţi spre a-l tăia ca să poată prinde capul podului.* BĂLCESCU, M. V. 101. ✦ Fig. A antrena, a atrage (ducînd cu sine, făcînd incapabil de altceva); a absorbi; a captiva; a seduce, a amăgi. *Prins şi ameţit de graţiile ztnelor.* LM. *Nu-l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenesc pe cei mai mulţi oameni.* MAIORESCU, CR. II, 298. *Firul spuselor lui te prindea, te prindea ca tntr-o mreajă.* GÎRLEANU, N. 95. *Petrecerea de astă seară îl prinsese rău şi-l dobortse.* GALACTION, O. A. I, 275. *Pe om îl prinde viaţa tndată.* C. PETRESCU, Î. II, 207. *Am devenit profesoară, m-a prins provincia şi n-am mai ctntat de mult.* VLASIU, D. 207. *Magistrul, prins de textul lui sonor, Părea absorbit de-un nor.* CĂLINESCU, L. L. 197. *Oraşul m-a prins tn tnvălmăşeala lui.* STANCU, R. A. I, 56. *Ideea dumitale m-a prins grozav.* V. ROM. ianuarie 1965, 87.

2. Tranz. Fig. (Despre stări fiziologice, psihice, afective etc.) A cuprinde (pe neaşteptate), a pune stăpînire pe ...; a copleşi. *Prinseră-me (pren-*

sără-me v, Impregiurară-mă D). *durerile morții.* PSALT. 245. *Fugiră de la mormînt, că le prinse eale un cutremur și o spaimă.* CORESI, EV. 139. *Fără să-l prinză somnul, toată noaptea să muncea.* PANN, E. I, 49/22. *Frica nu prinde pre cei inimoși.* LM. *De luceafărul din cer m-a prins un dor de moarte.* EMINESCU, O. I, 174. *Parcă era să mă prindă somnul oleacă.* CREANGĂ, O. 289. *Obosită fiind de șederea îndelungată, o prinse somnul.* ISPIRESCU, L. 30. *Și deodat-așa, din drum M-a prins jalea nu știu cum.* COȘBUC, B. 128. *Descălecă încet, prins parcă de un sentiment de neliniște.* D. ZAMFIRESCU, Î. 102. *Rănile deschise a inimilor prinse De chinul fără tihnă al vremurilor stinse.* PETICĂ, O. 113. *Un dor nepotolit o prinse de fetiță.* GÎRLEANU, N. 160. *Mîna-i tremura... ca prinsă de spazmuri.* HOGAȘ, DR. II, 136. *Pe Adrian îl prinsese melancolia.* BASSARABESCU, V. 81. *Plînsu-ncepe să mă prindă.* BACOVIA, O. 70. *O cucuvea ... începu să-și sucească, în toate părțile, capul ei rotund, prinsă ca de un fel de neastîmpăr.* CAZABAN, V. 62. *Tristețea cearcă să mă prindă.* TOPÎRCEANU, P. O. 92. *Cu vîrsta m-a prins dorul călătoriilor pe apă.* MIHĂESCU, D. A. 7. *Începu să-l prindă un pic de bănuială că scrisoarea n-o fi adevărată.* STĂNOIU, C. I. 130. *Găini prinse de panică ... se strecurau țipînd pe sub nasul curcanilor.* BRĂESCU, O. A. I, 209. *Îl prindeau nădușelile de necaz.* VLASIU, A. P. 140. *Ochii ... spuneau o durere așa de adîncă, încît te prindea mila.* SADOVEANU, O. II, 10. *Înainte de a mă prinde somnul, ... înaripata închipuire își lua zborul.* BART, S. M. 12. *Mă prinse un rîs sacadat, nervos.* BLAGA, H. 156. *Somnul m-a prins uneori cu tîmpla în poala frumoaselor.* LABIȘ, P. 333. *Începu să sforăie ca un om sănătos căruia îi prieste somnul oriunde l-ar prinde.* V. ROM. decembrie 1964, 66. *Începu a-l prinde și foamea și setea pre lîngă alte năcazuri.* RETEGANUL, P. II, 77. *O prinse și pe ea de la inimă dragostea după dînsul.* STĂNCESCU, B. 273. *Neica meu ... Scrie două și trei rînduri Și mi-l prinde niște gînduri.* HODOȘ, P. P. 119. *M-o prins on urît!* ALR SN V h 1 246/833. *Nemeșii, cînd auzea, Nici un grai nu mai grăia ... Frică mare îi prindea.* BALADE, III, 140. ◇ Loc. v. b. **A(-l) prinde mirarea** (sau, învechit și popular, **mirare, minune, minuni** pe cineva) = a se mira[1] **(1)**, a se minuna **(3)**. *Nu numai Petru și Andrei prinse-i minune, ce și pre cei ce era cu nușii.* CORESI, EV. 331. *Însuș pe diavoli prinsă mirare De năpraznă așa iute și mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 75. *De ce vă prinde pre voi mirarea?* LM. *Nu te-ar fi prins mirarea dacă ... ea s-ar fi urcat ... la ceruri.* EMINESCU, P. L. 137. *Mă prinde multă mirare că de aproape o lună n-am primit ... nici o știre.* CARAGIALE, O. VII, 259. *El, cînd o vedea, Minuni îl prindea De-a ei frumusețe.* BALADE, I, 318. (Învechit, rar) **A-l prinde otrava** = a otrăvi **(1)**. *Să dea iarbă celui otrăvit să nu-l prindză otrava.* PRAV. 109. ◇ Expr. (Rar) **Ce te-a** (sau **l-a, v-a** etc.) **prins?**, se spune pentru a-și exprima mirarea în fața unei atitudini, a unei acțiuni etc. neașteptate, anormale a cuiva. *Tu mă-ntrebi grăbit și-aprins, Dacă te-am iubit vrodată? Ce-i cu tine? Ce te-a prins?* COȘBUC, P. I, 177. *Nebune sînt? Ori, ce le-a prins De stau așa pe-afară?* id. ib. 256. (Regional) **A-l prinde mințile** (pe cineva) = a ști, a pricepe. *Cînd ... au văzut pe bălaur dumicat și pe dînsa scăpată de la moarte, n-o mai prindea mințile ce să înceapă.* SBIERA, P. 125. **A prinde beția** (pe cineva) = a (se) îmbăta. *Băură și se desfătară pînă ce începu a prinde beția pe Pipăruș.* RETEGANUL, P. V, 31. *Nu bea vinul cu dejea, Ci-l bea ... cu felea ... Că te-a prinde beția.* BIBICESCU, P. P. 292. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Prinseră-me fărălegile meale și nu putuiu căuta.* PSALT. 77. *Mulți dentr-acestea cu păcatul măriei deșarte prinși fură.* CORESI, EV. 13. *A mea fire, care cu moarte și cu putrezire fusese prinsă.* PARACLIS (1639), 246. *Eu sînt cu tine și nu te va prinde nici o muncă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168r/7. *Prinși de duhul învrzirii, Prin grădini ne-n-suflețim.* BLAGA, POEZII, 232. *Multe copuri el sfîrșea, Negura ochii-i prindea.* POMPILIU, B. 22.

3. Tranz. și refl. Fig. (Învechit și popular; despre boli; p. ext. despre farmece, blesteme, descîntece) A se abate asupra ..., a veni peste ..., a cuprinde (vătămînd, producînd un efect negativ etc.); p. ext. a afecta, a vătăma. *Știți că atîta e slăbiciunea și răul cui e prins de boală.* CORESI, EV. 244. *Să gîndim cum ne iaste cînd ne prind frigurile.* VARLAAM, C. 150. *Soacra lui Simon era prinsă de friguri.* N. TEST. (1648), 72r/5. *Vărsatul în dînșii nu s-au fost prins* (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 202. *Cînd îl prind frigurile priste tot, trupul e asudat.* CALENDARIU (1814), 161/15; cf. DRLU, LB. *De-oi ști că o prinde gălbinarea de ciudă ..., nu m-oi duce!* ALECSANDRI, T. 856. *Găsiră pe Elena prinsă de friguri, slabă și palidă.* BOLINTINEANU, O. 455, cf. LM. *Ai fi crezut că ... erau prinși de lungoare.* DELAVRANCEA, S. 28. *Ca prins de friguri șovăi.* COȘBUC, P. I, 231. *Frigurile te apucă sau te prind din te miri ce.* PAMFILE, B. 33. *Pentru ca să nu te prindă frigurile, durerile de cap, de piept și de stomac, e bine ... să te speli.* GOROVEI, CR. 8. *De asemenea, bacilul poate prinde ganglionii, ... oasele și articulațiile.* ABC SĂN. 363. *Mă văitam prin somn ca prins de friguri.* VLASIU, A. P. 10. *Smulgea din colțuri străiele ca prins de friguri.* SADOVEANU, O. VII, 400. *După bătaia cu pîndarul îl prinseseră iarăși frigurile.* PREDA, M. 199. *Ca să nu se prindă descîntecul și de dînsa, ea tot spunea împotrivă de ceea ce zicea el.* SBIERA, P. 276. *Maică ..., Tu m-ai blestemat în rîs, Dară de mine s-a prins.* RETEGANUL, TR. 65. *Cît te-ai întoarce în dreapta ori în stînga, te-a și prins boala.* ȘEZ. I, 253. *Faptul e o boală ce ... se prinde deodată de cel ce-l ia.* ib. 254. *Omul prins de astă boală nu mai vede.* ib. II, 69. *Blestemul Maicii Domnului s-a și prins de broască.* ib. V, 36. *Să te prindă boala rea, Izdatu și frigure.* HODOȘ, P. P. 114. ◇ Expr. **A-l prinde** (pe cineva) **friguri(le)** (sau **friguri de moarte**) = a simți un fior de spaimă, de groază, de maximă enervare etc. *Dacă auzi Batăr Andreiaș, l-au prinsu frigurile.* R. POPESCU, CM I, 326. *Îi prindea friguri cînd striga Constantin Vodă la dînșii.* CANTA, LET. III, 224/18. *Găsii pe mîndra mea În brațele altuia, Cînd în brațe mi-o strîngea Frigurile mă prindea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 97. *Cînd Gruia îl vedea, Friguri de moarte ... îl prindea.* BIBICESCU, P. P. 306. *Cum [îm]păratul mi-l vedere, Friguri de moarte-l prindere.* ALEXICI, L. P. 4. ✦ Refl. (Regional) A se molipsi, a se contamina (Poiana Sibiului — Sebeș) ALRM II/I h 163/130. ✦ Tranz. (Învechit; despre foc) A distruge prin ardere. *O băgară în foc și nu o prinsă focul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20r/19.

4. Tranz. și refl. A face să fie sau a fi imobilizat, reținut, oprit într-un anumit loc (de ceva material), a face să nu se mai poată sau a nu se mai putea mișca (din cauza a ceva material care imobilizează). *Că-n silța aceaia, carea ei gătară, Li s-au prins piciorul, de să încurcară.* DOSOFTEI, PS. 31/8. [Zimbrul] *dacă bea apă, să îmbată ... și fiind vesel, să prinde cu capul ... între gemănări* (a. 1777). GCR II, 110/6. *Se zbate în culcușul ei ca pasărea prinsă în vîsc.* SLAVICI, O. II, 58. *Umblînd azi prin magazie, ce să vezi? găina prinsă între lemne.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 292. *Au rămas pe loc prinși pe colțuri de stîncă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 279. *Prinși între picioarele mesei, Zbranca și Țăpuc se învălmășiră căzînd.* SADOVEANU, O. VII, 359. *S-au răpezit șoimii c-o iuțeală mare ... dar ... li-au prins munții vîrful cozilor.* SBIERA, P. 64. ◇ Fig. *Fiul craiului, văzîndu-se prins în clește, ... îi jură credință și supunere.* CREANGĂ, O. 90. *O încurcătură subtilă, cu un păienjeniș absurd, în care eu ... m-am prins prosteșe și mă zbat de atîta timp.* GALACTION, O. A. I, 37. *Își apăsă tîmplele prinse într-un cerc dureros.* C. PETRESCU, Î. I, 240. *Se joacă lacul Herăstrău, Ca un copil cu-a lui oglindă Și-ncearcă soarele să-l prindă În vii culori de curcubeu.*

D. BOTEZ, F. S. 45. *O țesătură inextricabilă de convenințe absurde ne prinde pe toți ca într-o uriașă plasă de păianjen.* BRĂESCU, O. A. I, 85. *Din țara prinsă-n flăcări pierise jumătate.* ARGHEZI, VERS. 392. *Îți amintești tu Timpul și locul Prinse-ntre ziduri?* BLAGA, POEZII, 263. ◇ Expr. (Regional) **A prinde** (pe cineva) **cu coada între ușă** = a surprinde pe cineva mințind. Cf. ZANNE, P. III, 425. ✦ Tranz. Spec. A exercita o presiune asupra unui corp (surprins într-o anumită poziție) strivind, zdrobind. *Stau gata să m-arunc afară, să nu mă prindă camionul dedesubt în caz de răsturnătură.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82. *Cel în cauză ... a pierdut controlul mașinii ce o conducea și aceasta, răsturnîndu-se l-a prins dedesubt.* RL 1970, nr. 8 124. ✦ Tranz. Spec. (Popular; despre dureri fizice; complementul indică părți ale corpului omenesc) A înțepeni, a anchiloza. *Răcoarea nopții și mișcarea îl făcură pe Ilie să simtă iar durerea în umăr. Îl ținea, parcă îi prinsese spinarea.* PREDA, D. 227.

5. Tranz. (Despre vînt, ploaie etc.) A cuprinde și a lua cu sine; a antrena. *Viscolul prindea în frămîntarea lui fuioarele de fum negricios.* STANCU, R.A. III, 169.

6. Tranz. (Popular; complementul indică posturi de emisie sau ceea ce se emite) A recepționa, a capta; p. ext. a auzi. *Ieri am vrut să prind un concert al Filarmonicii din München. Olga a protestat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 231. *Voiam să ascult un concert de la Stuttgart și-l rugasem pe d-l Bogoiu să mi-l prindă.* SEBASTIAN, T. 45. *Încearcă să prindă iarăși postul, fără să izbutească.* CĂLINESCU, S. 631. *Ar trebui să încercăm să prindem București.* STANCU, R. A. III, 326. *Încearcă să-l faci repede, să prindem știrile.* H. LOVINESCU, T. 157.

7. Tranz. (Popular; complementul indică locuri în spațiu, suprafețe) A ocupa **(I 4)**. *Mănăstirea Agapiei rău ... octrmuindu-să ... prindea numai locul* (a. 1815). URICARIUL, II, 225/25. *Care din locuitorii tîrgului vor ave trebuință a mai prinde loc din locurile slobode ..., i se va da* (a. 1816). ib. V, 205/2, cf. LB. *Au venit alții mai înainte și au prins toate locurile bune ale diligenței.* LM. *Fiecare va prinde, adecă va îngrădi cu gard și va stăpîni atîta parte cît i s-ar cuveni dacă n-ar fi sat.* PAMFILE, A. R. 17. *Toată partea ulîții mari ... era prinsă numai de prăvăliile lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 338. *Ai prins jumătate din odaie, ai luat și scaunul și acum ești de mine.* HOGAȘ, DR. I, 102. *Toți alergau gîfîind întrecîndu-se pentru a prinde cîte un loc mai bun.* BART, E. 75. ◇ Loc. vb. (Învechit) **A prinde cu chirie** = a închiria. *Acea casă au fost prinsă cu chirie.* PRAV. 76. *Domnii ..., după ce lua domnia, prindea cărufe cu chirie de-și aducea agărîtcul lor.* GHEORGACHI, LET. III, 291/32. *Am scris amicului să-mi prindă ... mai multe camere cu chirie.* LM. ◇ Expr. **A prinde loc** = **a)** a se bucura de considerație, de prețuire, a fi prețuit; a fi luat în considerație; a fi util. *Socotim că ... s-or găsi și dintr-aceste a noastre* [însemnări] *de vor prinde loc* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 282/3. *Mai mult loc ar fi prins să fi găsit un cufit, care putea să mă folosască ceva.* DRĂGHICI, R. 81/16. *Femei Pline de duh și istețe N-au prins loc la ochii săi.* CONACHI, P. 13, cf. 122. *Vorba lui a prins loc și m-a ajutat foarte mult.* LM. *Arta ar pregăti o stare sufletească, în care acest fel de egoism, exagerat, să nu poată prinde loc.* GHEREA, ST. CR. II, 62. *Nimic altă nu mai putea prinde loc în sufletul ei.* GÎRLEANU, N. 176. *Paraua e mică, dar loc mare prinde.* PANN, P. V. III, 74/17. *Cînd nu găsești midii, prinde loc și scoica.* ZANNE, P. I, 553. *În căldura frigurilor cuvîntul nu prinde loc.* id. ib. II, 559; **b)** (învechit, rar) a trece drept ..., a ține loc de ..., a echivala cu ... *În așezămînturi verice să va tocmi, ori în scris sau nescris, ... prinde loc de pravilă.* CARAGEA, L. 12/18. **A nu-l prinde locul** (sau **starea**) **pe cineva** = a nu avea astîmpăr, a nu putea sta locului, a nu-și găsi locul. *Un alt cal mai năzdrăvan, ... Iute ca focul De nu-l prinde locul.* ALECSANDRI, P. P. 388. *Pe feciorul cel mai mic nu-l mai prindea starea, nu putea de jalea mamei și de dorul frate-său.* RETEGANUL, P. V, 26. (Învechit) **A-i prinde calea cuiva** = a prinde trecerea cuiva (stînd în drumul lui). *Prinzîndu-i calea la Șipote, ... l-au împresurat oastea cea leșască.* URECHE, L. 159.

VIII. (Predomină ideea de aflare, de descoperire, de surprindere) **1.** Tranz. (Complementul indică oameni) A surprinde asupra unui (sau cu un) fapt; a descoperi că a săvîrșit o neregulă, o faptă reprobabilă, o infracțiune etc. *Mai apoi cu mare meșteșug sîrbă-i aduse, ca încaile cu aceasta să prinză pre el.* CORESI, EV. 465. *De ... nu va putea însuși să o prinză cu acel bărbat la arătare, să nu slujească.* PRAV. GOV. 20^{v}/6. *De-i vor prinde cu furtușag, să-i bată ca pre niște furi.* PRAV. 11. *Pentru ceia ce ucig pre fur, cîndu-l vor prinde furînd* (a. 1652). GCR I, 161/24. *Fu prins cu vină de ucidere.* MINEIUL (1776), 181^{V1}/31, cf. LB. *Apele acelea-n care pe furiș în scăldătoare Te prindeam ... ochilor, spuneți! Ce priveam atunci în zare?* CONACHI, P. 102. *Oare voiești s-o prinzi* [pe țiitoare] *și să te arăți cu slujbă înaintea stăpînului tău?* FILIMON, O. I, 129. *Ha! coțcarule, cu de-aste-mi umbli? ... bine că te prinsei.* ALECSANDRI, T. 459. *S-ar putea pe dînsa cineva ca să o prindă Cînd ... se privește în oglindă.* EMINESCU, O. I, 80. *Șptnul răpede își aține privirile asupra lui Harap Alb și, nu știu cum, îl prinde zîmbind.* CREANGĂ, O. 103. *Unde s-a mai văzut să te ducă la căpitan, dacă te prindea cu vreun sac de tulpane.* CONTEMPORANUL, III, 823. *Să prinzi pe acești onorabili reprezentanți ai clasei negustătorilor în flagrant delict.* IONESCU-RION, S. 188. *Se ferea S-o prind că mă privește cu patimă.* COȘBUC, S. 31, cf. GÎRLEANU, N. 163. *Îi pretindea ... să nu-l prindă cu tutun.* BASSARABESCU, V. 161. *Îl prindea ciupind slugile.* C. PETRESCU, Î. I, 93. *M-a prins mîncînd pe stradă.* BRĂESCU, O. A. II, 105. *Dacă mă prinde mama, mă bate.* VLASIU, A. P. 23. *În ajunul nunții îmi prinsei logodnica cu o canalie.* SADOVEANU, O. I, 694. *Lăsă bărbia în piept, ca un copil prins în vinovăție.* CĂLINESCU, S. 117. *Profesorul căuta să mă prindă cu lecția nepregătită.* BLAGA, H. 106. *Vechilul socoti că l-a prins pe popă spunînd o minciună.* CAMIL PETRESCU, O. I, 104. *A fost prins cu manifeste.* STANCU, R. A. III, 38. *Să nu te mai prind că treci dincolo, că-ți rup picioarele!* H. LOVINESCU, T. 93. *Să prinz eu pe cineva că trage așternutul; îi umflu botul!* PREDA, M. 494. *Au trebuit să se despărțească-ndată, că se temea să nu-i prindă zmeul la un loc.* SBIERA, P. 63. *De vă prind cu minciuna, e vai și amar de voi.* RETEGANUL, P. II, 25. *Nu-i trebuie mită sau să fie prins cu ceva.* ȘEZ. II, 74. *Dacă te-oi prinde cu ceva, să știi ... că aici îți putrezesc ciolanele.* MERA, L. B. 19. (Refl. pas.) *Oricine să va îndrăzni să scoată lumînări ... peste graniță și să va prinde, să se facă controbont pe seama mea.* CR (1833), 137^{2}/17. ◇ Expr. (Rar) **A prinde** (pe cineva) **cu măsura** (sau **cu litra**) **mică** = a prinde (pe cineva) cu ocaua mică, v. oca. LM. (Regional) **A prinde în piuă** (sau **cu piuliță**) = a da de gol, a descoperi. *Îi fu necaz...L-am prins cu piuliță.* DELAVRANCEA, O. II, 288. *Nu-l poți prinde în piuă.* ALR I 1 558/26. ✦ Refl. (Rar) A se surprinde făcînd ceva în mod inconștient sau fără voia lui. *Se sfia să-și mărturisească gîndul ce-i încolțise în minte. Căuta să-l alunge și se prindea mereu mîngîindu-l.* REBREANU, NUV. 108. *Mă prind uneori ... gîndind la Filofteia.* STANCU, D. 352. *Mă prinsei mirîndu-mă că-l văd zîmbind.* id. R. A. II, 255.

2. Tranz. și refl. (Învechit, popular și familiar) A (se) încurca în ceea ce spune, în răspunsuri, a face, a urmări să se dea sau a se da de gol (prin ceea ce spune); p. ext. a (se) pune într-o situație dificilă, fără ieșire. *Mearsără fariseii făcînd sfat ca să-l prinză pre el în cuvînt.* N. TEST. (1648), 29^{r}/1. *Eu cu asta mă prinsei, și nu știam ce răspuns să-i dau.* GORJAN, H. IV, 106/20. *Văzînd boierîul că au*

rămas acuma pe jos, și-au bătut mult timp capul, cu ce ar putea-o prinde. SBIERA, P. 222.

3. Tranz. (Complementul indică ființe) A da (pe neașteptate, într-un anumit loc) de sau peste...; a întîlni, a găsi (într-un anumit loc unde n-ar fi trebuit, nu te-ai fi așteptat, n-ai fi dorit sau ai fi dorit să se găsească). *Să nu te mai prinz prin grădină că, pre legea mea, te jupoi de viu.* FILIMON, O. I, 140. *Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi.* SLAVICI, N. I, 14. *Am căutat adesea să-l întîlnesc, dar m-am păzit grozav să nu mă mai prindă la el acasă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Cînd se făcea ziuă prinse un doctor militar ce se-nturna de la petrecere.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 397. *Să nu-l mai prind p-aici că-i rup picioarele!* BASSARABESCU, V. 162. *Voia să-l prindă pe american singur, ca să-i vorbească.* BART, E. 92. *Să mă picuri cu ceară dacă mă mai prinzi de scenă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 342. *Se mulțumea să dea ... cu piciorul în pîntecul lui Firicel, cînd îl prindea la bucătărie.* POPA, V. 345. *Într-un răstimp l-am întrebat, prinzîndu-l într-un colț ...* SADOVEANU, O. VII, 458. *Papa e cam ursuz și nu-l prinzi pe-acasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Să nu te mai prind pe unde mă duc eu, că te părui.* STANCU, D. 317. *Să nu-i prind în casă, că le crăp capul!* H. LOVINESCU, T. 126. *Pe băiatu tău, cînd îi-l prinz, e vai de capu lui.* ALR I 252/178.

4. Refl. (Învechit) A se întîmpla, a se produce deodată, contrar așteptărilor, dorințelor etc. *Pre Veniamin ... nu l-au tremis cu frații lui ... să nu i să prinză slăbiciune pre cale.* BIBLIA (1688), 32^1/27. *Făr'de zăbavă să-și ridice domn din țară ca nu care cumvaș să să prinză vreo zminteală.* IST. Ț. N. 4. *Așijderea prinzîndu-s[ă] vreo moarte fămeii meale, să apuc[e] pe copiii miei să plătească tot* (a. 1698). IORGA, S. D. XII, 8. ◇ Refl. impers. *Neștine mergea den Ierusalim într-u Erihon și în tălhari căzu și dezbrăcară el .. După aceaia se prinse un preut* [de] *mergea pre acea cale și văzu el.* CORESI, TETR. 143.

5. Tranz. (Complementul indică obiecte secrete, ascunse, corpuri delicte sau compromițătoare etc.) A da de urma ..., a pune mîna pe ...; a descoperi, a găsi (în mod neașteptat sau nedorit). *Au prinsu de față unealte la dînșii, două cupe de argintu și șaptezeci de lei* (a. 1651). GCR I, 151/5. *Lupul Vornicul au prinsu acele cărți și le-au trimis la vezirul.* NECULCE, L. 233. *Au prins scrisorile secrete.* LM. *Dacă nu i-a mai scris, pricina era că mama-i prinsese scrisorile.* BACALBAȘA, S. A. I, 176. *Acest roman, cu aparența unei corespondențe prinse pe apă, are o puternică și meșteșugită structură.* GALACTION, A. 163. *Armata a prins manifestul nostru și face asupra lui o apreciere foarte simplă.* BENIUC, M. C. I, 91.

6. Tranz. (Despre unități de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.) A veni, a cădea, a se abate (pe neașteptate și de obicei în mod nedorit) asupra cuiva sau a ceva; a surprinde într-un anumit loc. *Lumină într-u untunearec lumina și untunearecul el nu-l prindea.* CORESI, TETR. 183. *Mă prinde seara.* LB. *Noaptea prinse pe bieții călători în mijlocul deșertului.* LM. *La știubei mă trag din lume, Pînă gerul nu mă prinde.* ASACHI, S. L. I, 124. *Mîine dimineață ... noi adăpăm — și ziua ne prinde în cîmp.* SLAVICI, N. I, 47. *Luntrea ... plutind pe-al mării larg Este prinsă de furtună, fără pînză și catarg.* BELDICEANU, P. 122. *Pînă să ajungă acolo o prinse amiaza.* GÎRLEANU, N. 167. *Dădu cu ochii de cei patru milițieni pe care-i prinsese vremea grămadă, nealiniați.* MIRONESCU, S. A. 115. *Ne prinde noaptea și ne oprim într-un conac.* GALACTION, O. A. I, 264. [*Ariciul*] *a-ncremenit în loc, posac, Cum îl prinsese vremea pe cărare.* TOPÎRCEANU, P. O. 134. *Ne întorceam dintr-o recunoaștere de noapte. Ne prinsese zorii zilei.* CAMIL PETRESCU, T. I, 427. *Iac-așa mîncăm noi, domnule, cum apucăm și unde ne prinde vremea.* C. PETRESCU, C. V. 139. *Rar se întîmplă să mă prindă pe mine furtuna în larg.* SEBASTIAN, T. 33. *Pornea la hotar, să-l prindă acolo răsăritul soarelui.* VLASIU, A. P. 22. *Cutremurul m-a prins la Rîmnicu-Sărat.* TEODOREANU M. U. 113. *L-au prins zăpoarele și l-au împins cu inundația în balta noastră.* VOICULESCU, P. I, 34. *Ploaia ți prinse pe drum.* SADOVEANU, O. V, 177. *În satul unde m-a prins pe neașteptate zăpada.* ARGHEZI, C. J. 41. *Ne prinde ploaia, Niță!* PAS, L. I, 51. *Ne-a prins noaptea a doua.* CAMILAR, C. P. 95. *Aici pe un om l-a prins cîndva puhoiul.* LABIȘ, P. 94. *Uite-așa ne prinsese pe front o vreme. Ploua de nu se mai isprăvea.* BARBU, P. 190. *Iute, bătrîne, Să ne prindă și pe noi o trîmbă de răcoare.* s iunie 1960, 40. *Fiind prins de o ploaie cu fulgere și grindină, m-am oprit la casa unui țăran.* CONTEMP. 1965, nr. 955, 1/2. *Ce să facă ei acuma, că-i mai prindea noaptea în pădure.* SBIERA, P. 170. *Destul că-l prinde pe boier ploaia și se face tină pînă-n glezne.* RETEGANUL, P. I, 11. *Să-ndemnăm boii ... Să meargă mai iuțișor, Că ne-a prinde miazăzi.* ȘEZ. III, 244. ◇ Expr. (Rar) **A nu-l prinde** (pe cineva) **vremea în loc,** se spune despre un om extrem de ocupat. *Cum să taci cînd tot într-una nu te prinde vremea-n loc, N-ai nici cînd închide ochii.* CONTEMPORANUL, I, 405.

IX. (Predomină ideea de angajare, de acceptare, de învoire) **1.** Refl. (Învechit și popular) A-și lua obligația, angajamentul (de a face ceva), a se învoi sau a fi de acord să ..., a promite, a făgădui să ...(sau că...). *Se-au prins nește meșter den Țarigrad cum vor treace aceale corabii la locul cela știutul* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Să-i tocmască, de să va prinde bărbatul că ... nu o va vătăma.* PRAV. 154, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *I să ruga ca ... să le iarte greșalele, prinzîndu-se tare că nu vor mai face ce au făcut.* ANON. CANTAC., CM I, 182. *S-au prins cu jurămînt ... să nu dea îndărăt.* ALECSANDRI, POEZII, 204. *Mă prind, juptne drace, Papuci galbeni să nu-mi cumperi, pînă slujba nu-ți voi face.* CONTEMPORANUL, I, 509. *Tata ... se prinse să-mi facă uniforma cu cheltuiala lui.* GANE, N. II, 191. *Feciorul meu se prinde că i-a face podul.* CREANGĂ, O. 42. *Mă prind că voi pune mîna pe acel tîlhar.* ISPIRESCU, L. 81. *Cel ce se prinde că va scrie-o ... o scrie ... pe numele femeii.* MARIAN, NA. 28. *Să vie ... să arate dacă nu s-ar prinde el să dea învățătura cea deplină măriei sale.* SADOVEANU, O. XV, 353. *C-așa m-am prins cu vorba: să-ți fac ce mi-i cere.* STĂNCESCU, B. 104. *M-am prins c-oi posti lunea.* ȘEZ. III, 200. *Boierul neînțelegînd sfaturile și crezîndu-le fleacuri, nu se prinse, ba încă să și cam mînie.* ib. VI, 150. *Haide, nană, după mine, Că mă prind că îi-o fi bine.* FOLC. TRANSILV. I, 125. *Nu te prinde, Stane, că e noaptea mare,* se spune unui om lăudăros, care se crede mai inteligent, mai capabil, mai puternic etc. decît este. Cf. STANCU, R. A. I, 162, UDRESCU, GL. ◇ Expr. (Învechit) **A se prinde chezaș** (sau **cu chezășie**) = a garanta (pentru sine sau pentru altul). *Cînd ... să va prinde cu chizeșie, cum nu-ș va face muierii nice o răutate ..., atunce giudețul să i-o dea pe mînă.* PRAV. 155. *Cela ce să va prinde chizîaș denaintea giudețului pentru cel vinovat.* ib. 331. ◇ Tranz. (Folosit și absol.) *Darie prinse bucuros și porunci ... să-l ducă.* HERODOT (1645), 200. *Prinsă bucuros cuvintele mele și șezu acasă la mine.* GORJAN, H. IV, 135/6. *Făt-Frumos prinse voios a se lupta cu zmeul.* ISPIRESCU, L. 195. *Împăratul ... prinse bucuros să se întrudească cu el.* STĂNCESCU, B. 155. ✦ A da crezare, a o lua în serios (fără temei, prin inducere în eroare). *Ei s-au prins, o iau în serios. Eu am făcut o glumă, acolo.* CĂLINESCU, E. O. I, 321. ◇ Expr. (Învechit) **Cum s-ar prinde**= cum s-ar zice, v. zice. *Cum s-ar prinde ... te-ademenise numai cu vorbe dulci?* ALECSANDRI, T. 574. *Să trăiți, precum doriți, cucoane, și să vă fie sfîntul Vasili ogurliu, cum s-ar prinde.* id. ib. 1333. ✦ A **paria**[2] **(I).** Cf. DRLU. *Mi se pare că ai vreo mîhnire, și m-aș prinde că e pentru Matea.* CR (1848), 25^3/32, cf. 9^3/62. *Eu mă prinz că jocul ăsta are pe dracul într-însul.* FILIMON, O. I, 182, cf. LM. *Pă păianjăn să-l omori, dacă ți-e voia să-ți ierte Maria Fecioară 7 pă-*

cate, pîntru că s-a prins, care din doi o ţese mai subţire. JIPESCU, ap. GCR II, 262. *Mă puteam prinde că d. Costică o să ne joace festa, şi cîştigam.* CARAGIALE, O. VII, 40. *Eu mă prinz că nici nu visaţi ce bîzdîganie mai este şi aia.* ISPIRESCU, U. 2. *Mă prinz pe trei parale că nu bei ... din el!* DELAVRANCEA, S. 132. *Mă prind că te-am băgat în cofă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 433. *Mă prind că asta este opera lui Stănică.* CĂLINESCU, E. O. I, 232. *Iată, măre, se prindea, Mare rămăşag făcea.* TEODORESCU, P. P. 664, cf. ALR I 440/298, 302, 351, 768. ◇ Refl. recipr. *Ai să trăieşti mai mult decît mine. Pe ce ne prindem?* EMINESCU, P. L. 117. *Ne prindem că adunarea generală o să fie de partea ta.* T martie 1962, 27. *Învaţă-mă ce să fac, Că m-am prins în rămăşag Cu-o fată de împărat.* RETEGANUL, TR. 25, cf. ALR I 440/278.

2. Tranz. (Învechit şi regional; complementul indică valori) A socoti; a evalua. *Aam prinsu şi datoria cea veache tot într-acei ban*[i] (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/16. *După socoteala ce-am făcut de ceea ce poate prinde sporiul acesta, numai în goştina viitoare se îmbracă lipsa casei acesteia* (a. 1814). URICARIUL, I, 225. *Nu-ţi prind ziua de ieri ca zi întreagă de lucru.* LM. *Prinde-mi-l cît vrei.* RĂDULESCU-CODIN.

3. Refl. pas. (Învechit) A fi considerat. *Ţara Italiei este drept spre apus, cum se prinde de aice de la noi.* N. COSTIN, LET. I, 64/20. *Au tocmit ... în cela uscat (adecă cum se prinde despre Moldova) cetatea ce se cheamă Literata.* CANTEMIR, HR. 154.

4. Refl. (Învechit şi popular; cu determinări introduse prin prep. „de", „la", „în") A se angaja, a se apuca, a începe să facă ceva. *Baiazit ... şi boiarii ... se prinseră întîi de Galata să o dobîndească.* MOXA, 403/41. *Niceodată de lucru aşa bun nu te poţi prinde, cum au satana, au această lume ... să nu te smintea*[s]*că* (a. 1685). GCR I, 275/9. *După îndata Lor, apoi, s-au prins de-a-depărata.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 120. *Însă iată alta mai mare nevoie, că nu va nimenea să se prindă de acea minunată expediţie.* ŢICHINDEAL, F. 257/6. *Prinde-te cu tot dinadinsul de această măiestrie.* LM. *Era lucru greu, de care nu cuteza a se prinde: pămînturile din ţarină.* SLAVICI, N. I, 23. *Ei aveau cel puţin cursuri, se prindeau de ceva şi le trecea timpul.* VLASIU, D. 158. *L-a aflat pe meşter prins într-o sfadă.* GALAN, Z. R. 12. *Văzîndu-se iar încărcată cu lucruri cari întrecea puterile ei, nu ştia de ce să se prindă biata nenorocită.* SBIERA, P. 213. *Novac ... grăia: Lasă-te de vitejie, Prinde-te de-agonisie.* BIBICESCU, P. P. 290. (Intranz.) *Zisără către cocoane că, de ar avea trei instrumenturi muzicesti, ar face o veselie prea frumoasă ... iar ele prinsără prea bucuros de una ca aceasta.* GORJAN, H. I, 95/5. *Am prins la plug luni.* ALR I 232/93. *Timpul cînd prind'em la săcere.* ALR SN MN I h 48/284. (Refl. recipr.) *Din joc să prind ficiorii La trînteli.* COŞBUC, P. I, 98. *Acei dintre miniştri care au venit mai devreme ... s-au prins într-o discuţie pătimaşă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 249. *S-au prins la joc de cărţi şi s-au jucat trei zile şi trei nopţi.* RETEGANUL, P. II, 74. *Se prinseră voinicii la luptă.* id. ib. V, 40. *La război că se prindeau, Cu sulifele începeau.* BALADE, II, 53, cf. ALR SN IV h 974. (Tranz.) *Sosind la Iaşi ... prinzînd trebele cu mare tărie ... pînă'şi ciuhodari ... şi făcusă* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 225/26. *Prinde cuvîntul din nou tremurînd.* COŞBUC, AE. 32. ◇ Expr. (Tranz., refl. şi Intranz.) **A (se) prinde (la sau în) vorbă** (ori, regional, **vorbe**) sau (regional) **în cuvinte** (cu cineva) ori (regional) **a-şi prinde vorba** (cu cineva) = a începe să discute cu cineva sau între ei, a intra în vorbă cu cineva sau unul cu altul. Cf. LB, LM. *Cînd întîlnea vreun drumeţ, prindea vorbă cu el.* SLAVICI, N. I, 166. *Prindeau la vorbă şi să mîngîiau cu cuvînt bun şi aşezat.* DELAVRANCEA, T. 134. *O să vă fie mai uşor două, îţi spunea mama, cînd te prindeai cu ea la vorbă.* PAS, Z. I, 142. *Oamenii, binevoitori, se prinseră la vorbă.* V. ROM. octombrie 1958, 22. *După ce şi-au dat ei bună calea, ... s-au prins amîndoi la vorbă.* SBIERA, P. 22. *Prinde norocul la vorbă cu omul.* RETEGANUL, P. IV, 22, cf. 21, V, 70. *Ce ficior era Văl'an! ... Cu trî mîndre să-nţîlnî, ... Cu una vorbe prind'a, Cu alta mînă dăd'a.* ALEXICI, L. P. 189. (Regional) **A se prinde la vorbă** = a se înţelege, a cădea de acord să ... Cf. LB. *S-au prins boierii la vorbă Să facă d-o vînătoare.* TEODORESCU, P. P. 505. (Intranz. şi tranz.) **A (o) prinde la fugă** sau **a prinde fuga** = a porni în goană, a o lua la fugă. *Tătarii au prins fuga.* ŞINCAI, HR. II, 118/10. *N-au avut sărmana iapă-ncotro şi au prins la fugă.* SBIERA, P. 61. *După ce au avut el toată slănina la dînsul, au prins-o la fugă acasă.* id. ib. 270. (Tranz.; popular) **A prinde** (pe cineva **de) muşteriu** = a face să devină, a cîştiga (pe cineva) de client. *Las'că face baba, face, să te prindă muştereu.* CONTEMPORANUL, I, 509. (Tranz.; regional) **A prinde post** = a începe să postească. (Refl. pas.) *Să prind'e postu d'e carn'e.* ALR II/I h 193/102. *Atunci să prind'e postu li Stmi'etru.* ALR II/I MN 110, 2 813/102. ✦ Intranz. Spec. (Prin Transilv. şi prin Mold.) A începe să vorbească, a intra în vorbă. *Mai mult nu putu zice, căci se înecă de un pîlns amar. Mă prinde, Petre dragă, şi vorbeşte.* RETEGANUL, P. II, 56. *Moşneagu ... o prins de la masă: Valeu, valeu, măi, nu mă lăsaţi.* ŞEZ. II, 17. ✦ Intranz. Spec. (Învechit; despre oameni) A contribui la ... *La oarecare greutăţi nu prind ei cît de puţin, din pricina arătatelor hrisoave* (a. 1804). URICARIUL, I, 25. *Mazilii, ruptaşii ... vor prinde şi vor da cu toţii la banii aceştia* (a. 1813). ib. 196.

5. Refl. şi tranz. Spec. (Popular) A (se) angaja (într-o slujbă). *Îmi vine să mă prind argat la voi.* ALECSANDRI, T. 720. *Nu mi-am prins încă oameni cu braţele pentru lucru.* LM. *Muncitorii cu palmele ... se prind armangii la armanul boieresc.* GALACTION, A. 415. *Dracul se prinde în slujba omului.* ŞEZ. I, 168. *Ei s-au prins jitari la oamenii din acel sat.* ib. 261.

6. Tranz. (Urmat de verbe la infinitiv sau la conjunctiv, are valoare de verb semiauxiliar) A începe să ... *Prinsem a cunoaşte el grijitoriu şi despuitoriu.* CORESI, EV. 488. *Pămîntul Eghipetului încă ară fi prinzînd a înflămînzi.* PALIA (1581), 172/1. *Atunce va prinde a ţipa sufletul din muncă* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 228/11. *Prinseră a fugi.* MOXA, 399/5. *Măria ta, cum ai văzut oastea me, cum ai prinsu a bate.* NECULCE, L. 241. *Prinseră turcii a prăda şi a robi ţara.* ANON. CANTAC., CM I, 129. [Leşii] *au prins a tăia şi a snopi pre turci.* MUSTE, LET. III, 15/35. *Dracula, văzîndu-se lăsat de ai săi, an prins a fugi.* ŞINCAI, HR. II, 10/14. *Încungiurară cetatea, prind a o bate.* MAIOR, IST. 6/9. *Prinsără a să întreba ... Cum s-ar cădea să facă mai bine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 282. *Dalila ... prinse a-l ruga pre Sampson.* CALENDARIU (1814), 113/16. *Prind a se alcătui trei case aice ... pentru şederea consulilor* (a. 1815). URICARIUL, X, 257. *Văzînd repegiciunea marşului nostru, au prins a fugi.* AR (1829), 50²/18. *Calul ... au prins a mai juca, a merge mai uşor.* DONICI, F. I, 22/12. *Filip sări şi prinsă a topi ierbile.* ALEXANDRIA, 165/5. *Care-ncotro prinseră să fugă ca nişte nebuni.* GANE, N. I, 163. *Prinse a se sfătui cu calul.* ISPIRESCU, L. 193. *Ele nu au prins a bate în palme ca celelalte.* CONTEMPORANUL, IV, 506. *Turlele ascuţite prind a se rumeni.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 143. *Cărăbuşul ... prinde a zbîrnîi şi a se învîrti necontenit.* MARIAN, INS. 25. *Părerile de rău au prins să-l părăsească.* PĂUN-PINCIO, P. 53. *Palate, temple ... Din braţul nopţii prind a se desface.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 17. *Doamnele grăbit au prins Să se gătească.* COŞBUC, P. I, 54. *Se dezgustară de astfeliu de şcoli şi prinseră a le părăsi.* SBIERA, F. S. 146. *În sobă focul prinse a dudui.* DUNĂREANU, CH. 111. *Prinseră-n hohote lungi a rîde toţi zeii.* MURNU, I. 21. *Prind mai aprig În vecini să latre cîinii.* GOGA, P. 95. *Carpaţii prind în zare să se şteargă.* IOSIF, P. 16. *Cum stăteau aşa numai ce prinse să abua rească un vînticel fierbinte.* GÎRLEANU, N. 36. *Lume-*2

... prinsese a forfoti iarăşi pe stradă. REBREANU, NUV. 9. *Trenul prinse a-şi domoli mersul.* MIRONESCU, S. A. 132. *Seara, ca un păianjen tainic, prinse să-şi ţese pînza ei de umbră.* CAZABAN, V. 62. *O înţelegere nouă prinde să lumineze vastul cîmp de ruine.* GALACTION, A. 396. *Rîndunelele au prins a ciripi.* BRĂESCU, O. A. I, 43. *O şoaptă prinde să-nfioare Umila ta singurătate.* TOPÎRCEANU, B. 65. *Prinse a face planuri pentru viaţa ce ... va începe.* STĂNOIU, C. I. 155. *Spre vrăjmaşele cohorţi Prinde hăul să se caşte.* LESNEA, VERS. 310. *Nănaşul de colea prinde a rîde.* VLASIU, A. P. 38. *Un fel de dezamăgire prinsese să mă umple.* VOICULESCU, P. II, 63. *Buciumele de cireş au prins a suna.* SADOVEANU, O. I, 183. *De cum prindea a se deştepta viaţa în port, el era în picioare.* BART, S. M. 60. *Furnicile au început să se adune ... Întîi erau puţine, apoi pămîntul a prins să foiască.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Am prins numaidecît a ne mişca, a ne da cu coatele.* STANCU, D. 289. *Prinse a cotrobăi peste tot.* V. ROM. februarie 1955, 186. *Porumbii zărilor vor prinde Pe acoperişul cerului să joace.* BENIUC, V. 46. *A prins a bubui viscolul.* CAMILAR, C.P. 95. *Au prins a se auzi dinlăuntru bufnete, icnete, gemete.* GALAN, Z. R. 238. *Prinse să asculte din răsputeri, să desluşească fiece pas.* VINEA, L. II, 132. *Se aşază ... şi prinde să mă mustre.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/1. *Totul prinse să se stingă blînd.* V. ROM. august 1958, 51. *Mari păsări prind Să-mpestriţeze cîmpul cu umbrele fugare.* LABIŞ, P. 303. *Cînd ea se trezi, Prinsă-a lacrima.* ALECSANDRI, P. P. 47. *Prind cocoşii a cînta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 163. *Prinse laptele a fierbe.* RETEGANUL, P. III, 25. *Ea prinde-a mă-ntreba, Şezut-am cu cineva?* DOINE, 115. *A prins a întreba ... de nu ştiu unde stă.* STĂNCESCU, B. 60. *Ia ciomagul ... şi unde prinde a mi-l croi.* ŞEZ. I, 264. *Oile o prins a zbiera.* ib. II, 17. *Vai, vai, inima mea, Rău m-a prins a mă durea.* HODOŞ, P. P. 31. *O prins a amurgi.* ŞEZ. IX, 19, cf. GR. S. VI, 242. *Codru prinde-a se rări.* BALADE, II, 365. *Inima-mi prinde a plînge.* FOLC. TRANSILV. I, 267. *Stai să-ţi prind a povesti.* FOLC. MOLD. I, 138.

7. Refl. şi refl. recipr. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu" care indică persoanele cu care se intră sau care intră în concurenţă, în confruntare etc.) A se compara (cu cineva) din punctul de vedere al forţei fizice, al capacităţii intelectuale, al stării materiale etc.; a se lua la întrecere, a concura; a se înfrunta (în întrecere, în luptă, în război etc.); a se măsura **(5)**. V. bate, lupta. Cf. LB. *Nu te prinde cu cei mai mari ca tine.* LM. *Auzi, tu! Să se prindă ea cu mine!* COŞBUC, B. 123, cf. id. AE. 22. *Care din voi se prinde ... La trîntă voinicească Cu mine, măi flăcăi?* BELDICEANU, P. 62. *Parcă cerul ... te roagă Să te prinzi cu lumea-ntreagă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 46. *Rămase învingătoare vorba judelui: Nu te prinde cu el.* AGÎRBICEANU, S. P. 16. *Nu ţi-am spus eu să nu te prinzi în cu mine la şuierat?* SBIERA, P. 261. *Ce aveam să fac? Le-am răbdat că doară n-o să mă prind cu el.* RETEGANUL, P. II, 57. *Dacă n-am năroc şi minte Cu Dumnezău nu m-oi prinde.* FOLC. TRANSILV. I, 273. (Fig.) *Feciorii oastei ... S-au prins cu moartea crîncenă la luptă voinicească.* ALECSANDRI, POEZII, 477. *Pămînturile, ursule ... M-ai ispitit Să mă prind la trîntă cu tine.* BRAD, T. 54. ◇ Expr. (Regional) **A se prinde în ciini (cu cineva) = a)** a încerca să enerveze pe cineva, a face în ciuda cuiva. Cf. LB, LM; **b)** a provoca pe cineva. Cf. ZANNE, P. I, 386. (Tranz.; regional) **A-şi prinde mintea (cu cineva)** = a lua în serios spusele cuiva, a-şi pune mintea cu cineva. *El e om bărbat, N-o să-şi prindă doară mintea c-o femeie.* COŞBUC, P. I, 247. *Nu-ţi prinde mintea cu copilul.* BIBICESCU, P. P. 306. *Nu-ţi prinde mintea cu nebunul!* UDRESCU, GL. (Tranz.; regional) **A-şi prinde treabă** (sau **vadul** cu cineva)=a o păţi **(2)**, a da de bucluc, a intra în încurcătură. *L-aş fi strigat, Dar m-am temut că-i apucat Şi-mi prind cu necuratul treabă.* COŞBUC, P. I, 242. *Îţi prinzi vadul cu nebunul.* IOVESCU, N. 142.

8. Refl. şi tranz. (Învechit şi popular; de obicei urmat de determinări care precizează sensul) A se asocia sau a face să se asocieze, a se întovărăşi sau a face să se întovărăşească cu cineva (în vederea unei acţiuni comune); spec. a intra sau a face să intre în relaţii de rudenie, de dragoste, de prietenie cu cineva, a începe să devină sau a face să devină rudă, prieten etc. cu cineva. *Ce se prinde Constantin lui Teodor şi cuscru şi cumnat.* PRAV. LUCACI, 180, *Mihail ... prindea cumătri, boteza fini, cununa.* MOXA, 387/35. *Bine trebuie luat seama care cu cine să prinde.* ŢICHINDEAL, F. 237/17, cf. DRLU. *Unul zice-i agă, celălalt spătar, De i-aş prinde gineri, i-aş lua în dar!* ALECSANDRI, T. 406, cf. LM. *Nu te prinde lor tovarăş.* EMINESCU, O. I, 196. *Sfarmă-Piatră ... se roagă de iertare şi zice că se prinde frate de cruce cu Fiul Iepei.* CREANGĂ, O. 164. *Spre a scăpa de moarte pre cei vii, unul din copiii rămaşi se prinde frate de cruce cu un altul din altă familie.* MARIAN, Î. 359. *Îţi par cu prea sărac, Să mă prind cu tine?* COŞBUC, P. I, 179. *Copiii de pe la şapte sau opt ani în sus încep să-şi caute tovarăşi, — să-şi prindă tovarăşi pentru umblatul cu colindul.* PAMFILE, CR. 35. *M-am prins tovarăş cu membrii acestei comisiuni.* GALACTION, O. A. I, 137. *Măi Muntene, măi vecine, Vină să te prinzi cu mine!* ALECSANDRI, P. P. 396. *Cu ce Zburător te-ai prins, Ochişorii de ţi-ai stins?* TEODORESCU, P. P. 339. *Pînă-n car, pînă-n căruţă Şi-a prins badea o drăguţă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 43. *Să cînţi, cuce, cînd m-oi duce Să te prind frate de cruce.* id. ib. 301. *Atît de mulţi copii îi dăruise Dumnezeu, cît acum nu voia nime să se prindă cumătru şi să-i boteze.* SBIERA, P. 187. *Eu mi-am prins un alt drăguţ.* MARIAN, SA. 76. *Aleu, mîndră de departe, Prinde-m-aş cu tine frate.* RETEGANUL, TR. 85, cf. 93. *Cine joacă ţup pe spate Prindă-se cu dracul frate.* DOINE, 283. *Dacă-ai avut gînd de ducă La ce m-ai prins ibovnică?* ŞEZ. III, 19. *Făt-Frumos se prinse frate de cruce cu omul cu petrile.* FUNDESCU, L. P. I, 39. *Tinerel bădiţ mi-am prins.* FOLC. TRANSILV. II, 219, cf. 41. (Refl. recipr.) *S-au prins tovarăşi buni cu rînduiala Hîrdăul, fedeleşul şi găleata.* ARGHEZI, VERS. 362. *Leliţo de la Munteni ..., Vin colea la Moldoveni ... Să ne prindem soţiori.* ALECSANDRI, P. P. 345, cf. SBIERA, P. 178, 262. *S-au lăsat de luptă şi s-au prins fraţi de cruce.* RETEGANUL, P. V, 40. *Îi răspunde că ... dacă vrea, să se prindă amîndoi fraţi de cruce.* ŞEZ. II, 201, cf. ALR SN V h 1 375/272. (Intranz.; regional) *Prind laolaltă* [la plug]. ALR SN I h 16/250. *Prind la un loc* [la plug]. ib. h 16/574, cf. A III 4. ◇ Expr. (Refl.) **A se prinde în sîmbră** sau (intranz.) **a prinde în ortăcie** (ori **în, de sîmbră)** sau (tranz.) **a prinde tovărăşie** = a se întovărăşi. *Prinde tovărăşie cu condeiul şi, prin concursul lui, reintră în regiunile acele încîntătoare ale poeziei.* ALECSANDRI, S. 197. *Spusu-v-am să nu vă prindeţi voi în sîmbră cu călugărul acela?* RETEGANUL, P. II, 66. *La acea bostănărie prinsese tovărăşie şi tatăl măriei-tale.* ŞEZ. IV, 4, cf. ALR SN I h 16.

X. (Predomină ideea de formare, de constituire, de trecere dintr-o stare în alta) **1.** Refl. (Regional; despre apă) A îngheţa. Cf. LB. *Începe a se prinde apa rîurilor.* LM. *Vino mă, s-a prins gîrla.* ALR II/705. ✦ (Despre gheaţă) A se forma (ca o crustă). *Ridică găleata şi o răsturnă peste gheaţa de cîteva degete ce se prinsese în jgheabul de lîngă fîntînă.* REBREANU, I. 195. ✦ Intranz. (Rar; despre anumite substanţe) A se solidifica. *Ceara a început a prinde pre deasupra.* LM.

2. Refl. (Despre laptele dulce) A se transforma în lapte bătut sau în iaurt, căpătînd un aspect consistent; (despre unele preparate culinare) a căpăta consistenţă, a se închega, a se coagula. *Zeama ... o pune la răceală ca să să prinză piftie* (a. 1749). GCR II, 43/19, cf. LB. *Nu ştiu de ce laptele nu*

se prinde. LM. *Punea mama laptele la prins.* CREANGĂ, o. 203. *După un ceas aproape de la punerea laptelui la prins, se ridică deasupra la gura oalei ... smîntîna.* PAMFILE, I. C. 22, cf. 21. *Strecura laptele în oalele de prins.* REBREANU, I. 319. *Am descoperit o serie de oale negre cu lapte de vacă pus la prins.* BRĂESCU, A. 146. *Se toarnă compoziția peste fasole și se dă la cuptor. Se ține pînă se prinde ca o omletă.* S. MARIN, C. B. 167. *Laptele de vacă se pune în oale la prins.* CHEST. V/126. *Și-n plăcinte n-ați pus brînză Și zăgnată să se prinză?* FOLC. TRANSILV. I, 246. ◇ Expr. (Tranz.) **A prinde cheag = a)** (despre oameni) a începe să se înstărească, să se chiverniisească. Cf. LM, ZANNE, P. III, 520. *Dacă nu curge — pică. Pînă ce prinzi cheag. Astăzi cu gazetăria se cîștigă bune parale.* C. PETRESCU, C. V. 125. (Refl.; cu schimbarea construcției) *Curțile noastre le îngrădirăm, casele să șifuiră ... și cheagul să prinse, veselia se împrăștie.* DELAVRANCEA, S. 227; **b)** (despre conversații) a începe să se desfășoare, a se închega. *Repede, vorba prinse cheag.* GÎRLEANU, N. 37. ✦ Tranz. fact. (Rar; complementul indică laptele dulce) A face să se transforme în lapte bătut sau în iaurt și să capete un aspect consistent. Cf. LB, LM. ✦ Tranz. (Prin Olt.; complementul indică mîncăruri) A potrivi consistența (și gustul), adăugînd ceva care face mai consistent. *Și de-acilea o prind* [ciorba] *cu un pic de făină.* GL. OLT. *Noi o prindem cu ou, ciorbița.* ib.

3. Refl. (Regional; despre pîine) A se rumeni (Petrești de Jos — Turda). ALR II 4 004/250. *Amu s-o prins pita fain.* ib. ◇ Expr. **A nu i se prinde** (cuiva) **colacii** = a nu reuși ceea ce și-a propus. Cf. I. CR. VII, 154.

4. Refl. (Despre unele mîncăruri) A forma o crustă la fundul vasului ori a căpăta un gust neplăcut, de aliment ars, afumat, în urma expunerii excesive la acțiunea focului.

5. Intranz. A suferi efectul unei acțiuni exercitate asupra lui. *Își făcuse părul permanent, și uite că două șuvițe nu prinseseră.* V. ROM. mai 1956, 30.

— Prez. ind.: *prind* și (învechit și regional) *prinz*, (regional) *pring* (BL VI, 189); perf. s.: pers. 1 *prinsei* și (învechit) *prinsu* (BIBLIA 1688, 123/16), pers. 4 *prinserăm* și (învechit) *prinsem*, pers. 5 *prinserăți* și (învechit) *prinsei*; prez. conjunct.: pers. 1 *să prind* și (învechit și regional) *să prinz*, pers. 3 și 6 *să prindă* și (învechit și regional) *să prinză*. — Și: (regional) **prindeá** vb. II, (învechit) **prénde** vb. III.

— Lat. **pre(he)ndere.**

PRINDEÁ vb. II v. **prinde.**

PRINDEMÎNĂ adj. v. **preîndemînă.**

PRÍNDERE s. f. Acțiunea de a (se) prinde și rezultatul ei.

I. (Popular) Înțelegere, pricepere. Cf. prinde **(II 1).** Cf. LB. *Tractoriștii erau preocupați de prinderea înțelesului cărților.* MIHALE, O. 193.

II. 1. Oprire, reținere a cuiva (cu forța); spec. capturare; arestare; prins[1] **(1),** (învechit) prinsoare **(I 1),** prinsură **(1).** Cf. prinde **(III 1).** Cf. LB, BARCIANU, V. *Prinderea hoților.* DL. ✦ (Regional) Faptul de a-și învinge adversarul (la jocul de țintar); (regional) prinsătură. *Numărul prinsăturilor (prinderilor, rămînerilor) se înseamnă de o parte și cine are la urmă cele mai multe, acela e cel mai vrednic.* PAMFILE, J. I, 36.

2. Oprire, reținere a ceva cu mîinile (pentru a nu cădea, a nu izbi etc.). Cf. prinde **(III 3).** *Cele două echipe se desemnează prin tragere la sorți, una la bătaie și cealaltă la prindere.* SP. POP. 1950, nr. 1 744, 2/4.

3. (Învechit și regional) Avere, avut, avuție; posibilitate materială. *Neavînd eu nici o pri*[n]*dere ca să poci plăti ..., mă rog ca să facă cinstita Cumpanie milă de mine să mă ajute* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 102, cf. LB, PAMFILE, C. Ț. 353, PAȘCA, GL. 49. ◇ Loc. adj. **Cu prindere** = bogat, avut, înstărit. *Cei mai sirimani, ba încă și cei mai cu prindere, bucuroși curăță rădăcinile ... arburilor.* ECONOMIA, 13/19, cf. PAMFILE, C. Ț. 353, LEXIC REG. II, 52. ✦ (Neobișnuit) Valoare. *Fata privea rece la perle și inele, Căci toată bogăția și prinderea din ele N-aveau atîta farmec, ca ochii vii și dragi A pagului.* COȘBUC, P. II, 198.

4. (Rar; în expr.) **A avea prindere** = a avea de lucru, a se ocupa cu ceva, a avea o ocupație. *N-am nici o prindere pe aici.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 3.

5. (Prin Transilv.; în sintagma) *Prinderea postului (Paștelui)* = lăsata secului. Cf. CONTRIBUȚII, III, 136, MAT. DIALECT. I, 77.

III. (Rar) Fixare, atașare, legare; (concretizat) ceea ce servește pentru a fixa, atașa, lega. Cf. prinde **(IV 1).** *Mușchiul radial intern ... are tot acele prinderi ca și încovoitorul superficial.* KRETZULESCU, A. 220/22. *L-am văzut cum se ridică chinuitor, potrivindu-și cu teamă piciorul schilod, sărit din curele. N-am știut ce să fac. Trebuie ... să-i ajut la prinderea piciorului?* SAHIA, N. 62.

— Pl.: *prinderi.*

— V. **prinde.**

PRINDILÍC, -Ă s. m. și f., adj. (Regional) (Copil) ager, vioi (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *prindilici, -ce.*

— Etimologia necunoscută. Cf. prinde.

PRINDOÁRE s. f. (Transilv.) Avuție, bunăstare; condiție materială (de un anumit fel); stare socială. Cf. CADE. *Au făcut ospățul vesel, dar cam sărăcăcios, după cum îi era omului prindoarea.* MERA, L. U. 225, com. din BEIUȘ, PAȘCA, GL.

— Pl.: *prindori.*

— Cf. prindori, prinde.

PRINDORÍ vb. IV. Tranz. (Prin vestul Transilv.) **1.** A acorda un ajutor material, a împrumuta cu bani. *Știu că ai bani ... și cred că m-ai putea prindori de amu pe apoi, dacă ai vrea.* LUC. III, 332.

2. A lucra, a munci (ceva). Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Prez. ind.: *prindoresc.*

— Cf. prindoare.

PRÍNGĂ s. f. (Prin Ban.) Fiecare dintre cele două lemne puse de-a curmezișul peste capetele loitrelor, la carul pentru transportat cereale. Cf. CDDE, ALR SN I h 62/36.

— Pl.: *pringi.*

— Etimologia necunoscută. Cf. părîngă.

PRINGITOÁRE s. f. v. **prigitoare.**

PRINGÚȚĂ s. f. (Prin Ban.) Fiecare dintre cele patru scîndurele care se prind de marginile perților laterali ai unui stup, pentru a-i da mai multă stabilitate și pentru a oferi posibilitatea unei mai ușoare mînuiri. *La părecatele cel de dreapta și cel de stînga sînt prinse, deasupra și din jos, patru pringuțe și în mijloc un sfîrcel pentru ținerea fagurilor întărit.* TOMICI, C. A. 48/3. *Aceaste așa prinse 4 pringuță fac douo slujbe, una la ridicarea și mutarea stupului ..., alta cînd vin mai multe magaținuri unul preste altul a sta, stau mai bine.* id. ib. 49/21, cf. 39/11, 55/25.

— Pl.: *pringuțe.*

— **Pringă** + suf. *-uță.*

PRINOÍ vb. IV v. **prenoi.**

PRINÓS s. n. **1.** (În ritualurile religioase, mai ales în antichitate) Ceea ce se oferă ca dar (în semn de venerație, de mulțumire, pentru realizarea unui scop etc.) unei divinități, unui sfînt etc.; jertfă, ofrandă, (învechit) mîntuire **(2),** plocon **(1),** (înve-

chit, rar) primeală **(2)**. *Grasul cumăndariloru lă mîncaţi şi beţi virul cărmujurele (prinoasele* CV) *lor?* PSALT. 317. *Nu e în vreamea aceasta giude şi prorocu şi purtătoriu, nece toate arsele, nece cumăndari, nece prinoase, nece afumari, nece locu să giunghiemu între tire şi se aflămu mesereare.* ib. 328. *Cu iubire de oameni prinos de roduri caută de la noi, derept a noastră bună priimire.* CORESI, EV. 449. *Vor face pomeană mie şi prinosul şi leturghie şi luminare* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 155/10. *Suflet smerit, mare jărtvă iaste lui D*[um]*nezeu, mai vîrtos de toate prinoasele-i iaste lui priimită* (a. 1642). GCR I, 99/18. *Să-i cinstim... prinoase de toată roada aducînd.* DOSOFTEI, V. S. [prefaţă] 2ʳ/26. *Nu este în vremea aceasta ... nici ardere de tot, nici jertfă, nici prinos, nici tămîie* (a. 1784). ap. TDRG, cf. LB. *Se-arată zeia Cipris, prinoasele-şi s-adune.* BOLLIAC, o. 82. *Un judeţ calcă legea ... În urmă dă prinoase cu scop să amuţească Simţirea conştiinţei ce-l mustră nencetat.* MUREŞANU, P. 51/7. *Un templu dumnezeiesc. Unde muncitorul vine Prinoasele să-şi închine.* ALEXANDRESCU, O. I, 131. *Moaştele sîntului ... se conservă pînă astăzi într-un scump sicriu, acoperite de prinoasele credincioşilor.* HASDEU, I. C. I, 80. *Pe altar prinos depune Cartea sa de rugăciune.* ALECSANDRI, POEZII, 597, cf. BARCIANU, V., CIHAC, II, 292, LM. *Cînturile şi tămîia şi juncanul ce-am jertfit, Fie-le prinos din parte-mi zeilor ce-au ocrotit Pe Numida.* OLLĂNESCU, H. O. 112, cf. ALEXI, W. *Lui Apolon închină jertfiri, ecatombe depline Numai din capre şi boi ... Iară prinosul la cer ajungea-n rotocoale de fumuri.* MURNU, I. 12, cf. 6, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *N-ai găsit prinoase s-aduci nici unui zeu.* ARGHEZI, VERS. 361. ◇ (Prin lărgirea sensului şi în contexte figurate) *Nu mai vin ielele-n sat De cînd un unchiaş bătrîn A învăţat pe român Să nu puie lor prinos.* I. VĂCĂRESCUL, P. 347/8. *Mergi drept la ei, tu, Despot, ca să le duci prinos, Lui Vodă a ta spadă şi Braţu-ţi credincios.* ALECSANDRI, T. II, 92. *Multe neamuri au depus prinoasele închipuirii şi măiestriii lor pe acest pămînt.* ODOBESCU, S. II, 252. *Am trecut prin toate umilinţele amarnici Şi muncă, lacrimi şi juneţe, mi-au fost prinoasele zadarnici.* MACEDONSKI, O. I, 217. *Din fund alergă pîrăul ... s-aducă Bistriţii stăpîne prinosu-i de unde.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 327. *În barba lor căruntă ca amurgul, Ei strîng prinosul lacrimilor sfinte.* GOGA, POEZII, 20. *Am venit să-ţi spun, domniţă, cîtă jale pe la mine-i! Vino, să reverşi prinosul, bucuriile luminei.* EFTIMIU, Î. 11. *Firea picura-va din larg de zări albastre Prinos de bunătate pe sufletele noastre.* TOPÎRCEANU, P. O. 105. ✦ (Învechit şi regional) Ceea ce se dăruieşte în amintirea morţilor, p o m a n ă **(II 1)**; s p e c. colac (mare) oferit preotului (sau credincioşilor) la înmormîntări, la parastase sau la anumite sărbători religioase. *Unile ca acealea să facă toată treaba bisearicii şi prescuri şi prinos.* PRAV. GOV. 46ᵛ/6, cf. 41ᵛ/12, ANON. CAR. *La mormînt am fost, Piladi, cînd te afli priveghind ... Şi prinosul ce-l dedeasem întru lacrămi îl spălam.* BELDIMAN, O. 45/14. *Prinoasele aduse pentru uşurarea sufletului răposatului, precum: colaci, alămăi, smochine, colivă i altele.* CONV. LIT. V, 131. *La şese săptămîni facem un prinos cît o pită d'e mare.* ARH. FOLK. V, 132. *La pogorîrea duhului sfînt sau duminica rusaliilor, toţi oamenii duc prinoase la biserică.* H II 40, cf. BÎRLEA, L. P. M. I, 131. *La sfîntu Niculaie se duc* [la biserică] *colaci care se numesc prinoase.* ALR I 777/96, cf. 777/790, ALR II/I h 172, 176/284. *Fac acasă prinos.* ALR II/I MN 89, 2 712/284. *Faci colaci di grău ... [Se dă] prinos la popă.* ALRT II 63, cf. 51, 325, MAT. DIALECT. I, 89. ✦ (Rar) Plocon **(2)** dat unui stăpînitor; p. g e n e r. dar; recompensă. *Cît pentru marele vistiar îi dus la vodă cu prinosul obicinuit.* ALECSANDRI, T. 1 387. *Autorităţile tîrgului ... nu mai avură altă treabă decît să supravegheze şi să împărţească prinoasele generos izvorîte.* GALACTION, O. A. I, 275. *Poporul, blînd, primise pămîntul drept prinos.* ARGHEZI, VERS. 395.

2. Sacrificiu făcut în slujba unei cauze, a unei idei etc. *Noi sîntem lucrarea lui, şi dentr-însul şi acelora tuturoru e rod şi prinos sufletesc.* CORESI, EV. 355. *Aducîndu-te jărtvă fără de prihană şi prinos prea curat.* MINEIUL (1776), 183ᵛ²/26, cf. 22ʳ¹/3, 58ᵛ²/25. *Satan, ... Pe-altarul tău m-aduc prinos.* MACEDONSKI, O. I, 149. *Cîţi oameni ..., din prinosul propriei lor vieţi, caută să aducă mîngîiere celor obidiţi.* VLAHUŢĂ, O. A. 434. *Pentru morţi şi-al lor prinos, noi vrem pămînt!* COŞBUC, P. I, 208. *Unde este prinosul de muncă, de generozitate şi de luptă, pe care trebuia să-l aducă societăţii noastre colegii mei?* GALACTION, O. 336. *Îţi aduc cugetul meu ..., Viaţa mea ... Partidule, primeşte prinosul meu!* V. ROM. octombrie 1954, 5.

3. Omagiu **(2)** adus cuiva în semn de devotament, de admiraţie, de recunoştinţă, de mulţumire etc. *Către cine altul s-ar cădea mai cu cuviinţă a să înfăţoşa cartea aceasta şi a să aduce prinos ostenelelor mele?* PRAVILA (1814), I/6. *Ea s-a închinat respectuos dinaintea lor, le-a dat prinosul cuvenit de admirare.* ALECSANDRI, T. II, 47, cf. 302. *Mă simt acum fericit ... a-i aduce, prin aceste rînduri, cel dîntîi prinos de mulţumire.* ODOBESCU, S. III, 315, cf. 4. *Tinerimea universitară ... dorea să aducă ... prinosul ei marelui erou al naţionalităţii noastre.* CARAGIALE, O. I, 247. *Batjocura-i astăzi al nostru prinos.* COŞBUC, P. II, 275. *Din mîhnirea lui singuratică să înalţe prinos de pomenire pentru aceşti îndepărtaţi robi.* MIRONESCU, S. A. 129. *Ca prinos indestructibilei noastre prietenii ... m-a proclamat, pe frontispiciu, codirector.* GALACTION, A. 54. *Aduc prinosul meu de recunoştinţă nespălaţilor care mi-au fost tovarăşi credincioşi de joc.* BRĂESCU, O. A. II, 60. *Să închinăm prinosul ei fără de zăbavă ... tinereţii celei de-a pururi preacurate.* ARGHEZI, S. V, 31, cf. id. VERS. 385.

— Pl.: *prinosuri* şi (învechit şi regional) *prinoase.*

— Din slavonul **принось**.

PRINOSÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A aduce prinos **(1)**. *Acest potir îl închină şi-l prinoseaşte măria sa ... sfintei mănăstiri* (a. 1716). IORGA, S. D. XVII, 165. ◇ R e f l. p a s. *Jertfă curată se prinoseaşte lui Dumnezeu* (sfîrşitul sec. XVIII). GRECU, P. 352. ✦ A oferi ca dar, ca omagiu. *Eu aşi fi jărtvit oarecînd toată averea mea ca să dobîndesc descoperirile aceste ce astăzi le prinosesc publicului.* VEISA, I. II/8.

— Prez. ind.: *prinosesc.*

— V. **prinos.**

PRINPREGIÚR adv., prep. v. **prinprejur.**

PRINPREJÚR adv., prep. v. **prinprejur.**

PRINS¹ s. n. **1.** Oprire, reţinere a cuiva (cu forţa); s p e c. capturare; arestare; prindere **(II 1)**, (învechit) prinsoare **(I 1)**, prinsură **(1)**. Cf. p r i n d e **(III 1)**. Cf. ST. LEX. 171ᵛ/1, DDRF. *Scripcarul ..., meşter pe tot regimentul în prinsul puilor, ti aducea, sara, ... ptrptlifi.* CAMILAR, N. I, 31, cf. DL, DM. ◇ *De-a prinsul* sau *de-a prinselea* = numele unui joc de copii în care un copil aleargă să prindă pe cei din jur care fug; (regional) de-a prinde-mă. Cf. PAMFILE, J. I, 31, III, 2, 19. *Cîrdurile de copii ... se jucau de-a prinsul.* SADOVEANU, O. II, 202. (Regional) *D-a pă* (sau *pră) prinsă* = oină[1]. ALR SN V h 1 292/76. ✦ S p e c. Pescuit **(1)**. *Prinsul păstrăvilor în acest mod este un sport favorit al călugărilor.* ANTIPA, P. 90.

2. (Învechit, rar) Punere la jug. *Încît iaste pentru rîndul prinsului, cei mai iuţi şi mai mari la coarne se prind dinafară, iară cei mai leneşi şi mai mici la coarne de către om.* ECONOMIA, 81/26.

3. (Învechit, rar) Pariu **(1)**. Cf. DDRF.

— Şi: (regional) **prînsă** s, f.

— V. **prinde.**

PRINS², **-Ă** adj. **I. 1.** (Adesea substantivat) (Om) lipsit de libertate, care este făcut prizonier, care este

arestat, luat captiv. Cf. prinde **(III 1)**. *Deaci lu aflaiu prinsu elu dereptu intrebatul legeei loru.* COD. VOR. 56/1. *Tremesu-m-au ... să propoveduiesc prinşilor lăsăciune.* CORESI, TETR. 122. *Temnicearíul deade pre toţi prinşii in mtna lui.* PALIA (1581), 162/2. *Văzu feate multe şi bărbaţi ... in şeaică legaţi ce-i ducea prinşi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26[r]/5, cf. ANON. CAR. *Aşa au chinuit şi pre ceilalţi prinşi.* ŞINCAI, HR. II, 305/14. *Celor prinşi dete moarte sureapă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 155, cf. DRLU, LB. *Oastea garnizonului ... s-au luat prinsă.* AR (1829), 57/26. *Temniţele şi fortereţele gem şi nu mai pot incăpea mulţimea prinşilor.* CR (1846), 22[1]/52. *Prinşii de războiu să se intoarcă de la unii la alţii, fără nici o răscumpărare.* BĂLCESCU, M. V. 213. *Ţara pustiindu-se adese, ... domnii o impoporau cu prinşii ce luau de la vecinii lor.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Oricît de splendidă fuse oferta prinsului agă, totuşi cozacii nu se lăsară a se corumpe.* HASDEU, I. V. 119. *Veni un ordin să se libereze cea mai mare parte din prinşi.* BOLINTINEANU, O. 263, cf. 264. *El mtnă indată pe prinşii săi la Zlatna.* ODOBESCU, ap. DDRF. *Numărul prinşilor era incă de samă.* XENOPOL, I. R. IV, 58, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *In ajunul ducerii sale, ca prins de război, spre Constantinopol.* IORGA, L. I, 138. *Intrarăm in Halici cu vro trei mii de prinşi.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *Atita ne-a trebuit: un prins. De la dinsul vom afla noi multe.* SADOVEANU, O. II, 15, cf. V, 500. *Gindiţi-vă că prinşii stnt sus ... in mtna trădătorilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 465. *Caii voinici ai celor prinşi erau ... osteniţi.* STANCU, R. A. I, 205. *Ordonă să fie scoase lanţurile de pe mtinile prinşilor.* VORNIC, P. 204. *Voinicu ... zace la temniţă prins.* ŞEZ. VIII, 178. ◇ Fig. *Eu, Pavel, stnt prinsul lui I*[su]*s H*[risto]*s pentru voi păgtnii.* N. TEST. (1648), 259[r]/22. ◇ Expr. **A se da prins** = **a)** a se preda **(2)**. *Garnizonul au declăruit că nu se va indupleca niciodată a se da prins.* AR (1829), 57[1]/14, cf. 58[1]/3. *In urmă şi Vende s-au dat prins.* ASACHI, I. 259/30, cf. DDRF. *Asmuţim lumea asupra unui gardist care se luptă cu un pungaş ce nu se dă prins.* BRĂESCU, O. A. II, 347. *Nu daţi, fraţilor, nu ne omoriţi! Ne dăm prinşi.* SADOVEANU, O. V, 496, cf. II, 117. *Daţi-vă prinşi, ... ne-a strigat unul.* STANCU, R. A. I, 79; **b)** (regional) a se recunoaşte invins, a ceda. *Ţi-a venit rtndul să te măriţi şi dumneata! zise flăcăul. Fata se căznea, se sucea, ... dar tot nu vrea să se dea prinsă şi ceru un răstimp d-o noapte şi a doua zi să ghicească.* STĂNCESCU, B. 146. ✦ (Despre animale) Care a fost capturat, vînat.

2. Ataşat, fixat de ceva. Cf. prinde **(IV 1)**. *Indată cè puseră [ctinii] gura pe ea, rămaseră impietriţi şi cu gurile prinse de lina mioarei.* ap. TDRG. *Să nu sufle in coptorul cu ptne, că face copilul cu limba prinsă.* MARIAN, NA. 12. ◇ Expr. (Regional) **A-i fi cuiva graiul prins** = a nu putea vorbi, a fi mut. *In cap ochii să i se-ntoarcă Şi să-i fie graiul prins.* ALECSANDRI, P. I, 7. (Popular) **A fi cu braţele prinse** = (despre o femeie) a avea copil mic. Cf. ZANNE, P. II, 21, CIAUŞANU, GL. (Invechit, rar) **A fi prins de limbă** = a fi ameţit de băutură. Cf. DDRF.

II. 1. (Despre oameni) Care are mult de lucru, cu multe treburi; ocupat **(II)**, absorbit, (invechit) cuprins. *Cine are strtnsoare şi avuţie puţină nu iaste aşa prins şi ţinut de aceaia.* CORESI, EV. 311. *Hlujii aşteaptă pe ctmp ... fiindcă oamenii stnt prinşi.* PAMFILE, A. R. 224. *Săptămtna asta stnt prins, n-am să pot.* CĂLINESCU, B. I. 193.

2. Cuprins, copleşit de o stare fiziologică, de o boală, de o stare sufletească etc.; spec. indrăgostit. Cf. prinde **(VII 2)**. *Vai, inima mea cea prinsă ... Cum eşti de foc trist aprinsă.* BĂRAC, A. 55. *Părea că nu bagă samă că e lingă o frumuseţă ... care ... dovedea ... sau că inima lui era prinsă sau că era un nesimţitor.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Fraza aceasta ni-l arată pe Tudor cu gtndul prins in nădejdea marilor prefaceri pentru ţara sa.* OŢETEA, T. V. 110. *La inceput nimeni nu bănuia cît de prinsă era* [pentru flăcău] *şi cum se impotmolea tot mai rău zi de zi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 294. ◇ (Substantivat) *In zări, departe-n funduri, un cal s-a arătat ... Şi galbin călăreţul ca prinsul de lingoare.* COŞBUC, P. II, 196. *Ce tremur ca un prins de friguri?* DELAVRANCEA, O. II, 323.

3. (Despre incheieturi, articulaţii etc.) Anchilozat. *Piciorul lui Ştefan obrinteşte. Incheieturile lui stnt prinse.* DELAVRANCEA, O. II, 33.

4. (Rar) Ocupat **(I 2)**. Cf. prinde **(VII 7)**. *Eram dator a rămtnea in şcoală incă un an ori ca invăţător, ori ca ajutor la şcoala practică. Dar acele locuri erau prinse.* BREZOIANU, î. 33/10. *Toate scaunele stnt prinse.* ap. TDRG. *Vagoanele stnt prinse, soldaţii in permisii agricole.* C. PETRESCU, î. I, 8. *Găsind moara prinsă, el se aşează ... aşteptind să-i vie şi rtndul lui.* FUNDESCU, L. P. II, 93.

5. (Popular; despre recipiente) Umplut, plin. *Oalele prinse (ocupate, umplute) cu lapte trebuie să stea la răcoare vara.* PAMFILE, I. C. 22. *Butoiul meu e prins cu nişte rachiu.* CIAUŞANU, GL.

III. 1. (Invechit, rar; despre apă) Inghetat. Cf. prinde **(X 1)**. Cf. LB.

2. (Despre laptele dulce) Transformat in lapte bătut sau in iaurt, cu un aspect consistent; (despre unele preparate culinare) care a căpătat consistenţă, închegat, coagulat. Cf. prinde **(X 2)**. Cf. LB. *Din lapte prins se face lapte bătut.* LM, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Se dă la cuptor şi se ţine ptnă ce tot siropul a fost absorbit şi cataiful este bine prins.* S. MARIN, C. B. 272, cf. H XV 425, CHEST. V 109/87, ALR SN II h 415. *Cine s-a fript o dată cu ciorba fierbinte, suflă apoi şi in lapte prins.* ZANNE, P. II, 556. ✦ (Despre unele mincăruri) Care a fost expus prea mult la foc şi a format la fundul vasului o crustă necomestibilă ori a căpătat un gust neplăcut de aliment ars, afumat; (regional) păpărăzit.

3. (Regional; in sintagma) *Ochişori prinşi* = colţunaşi (Ciocăneşti – Vatra Dornei). Cf. ALRM SN III h 883/365.

– Pl.: *prinşi, -se.*

– V. **prinde.**

PRÍNSĂ s. f. v. **prins[1]**.

PRINSĂTÚRĂ s. f. (Regional) Faptul de a-şi invinge adversarul (la jocul de ţintar); (regional) prindere **(II 1)**. Cf. PAMFILE, J. I, 36.

– Pl.: *prinsături.*

– **Prins[1]** + suf. *-ătură.*

PRINSIONÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINSIONIÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINSÍP s. n. v. **principiu.**

PRINSOÁRE s. f. **I. 1.** (Invechit) Prindere **(II 1)**. *După prinsoarea botezătoriului, lu Ioan, ... Andrei se intoarse intru al lui meşterşug.* CORESI, EV. 210. *Miercurea s-au tocmit post pentru prinsoarea lui H*[risto]*s, ctnd s-au dat in mtinile ucigaşilor.* PRAV. GOV. 124[r]/10. *Pavel intr-acest oraş multe setrbe şi prinsori şi bătăi păţi.* N. TEST. (1648), 263[r]/19, cf. 166[v]/19, ST. LEX. 171[v]/1. *Prinşoarea lui Vişnoveţchi aşa s-au ttmplat: fiind bolnav, ...l-au legat bine şi l-au dus in Bolăşeani.* N. COSTIN, L. 472, cf. 381. *Atunce, la prinşoarea acelor turci, s-au ttmplat de-au perit unu turcu.* NECULCE, L. 215, cf. 196, ANON. CAR., LEX. MARS. 191. ◇ Fig. *Socoteam că tu eşti numai omeneasca fericire ... Dar umbra prinsoare are?* CONACHI, P. 152. ✦ (Prin Bucov.) Efort, incordare a unui animal pentru a duce o povară. Cf. LEXIC REG. 115.

2. (Invechit şi popular) (Stare de) captivitate; p. ext. (concretizat) temniţă, inchisoare, puşcărie. *Ai miluit vru om in pri*[n]*soare?* COD. TOD. 214. *Am*

înțeles că iaste în prinsoare la dumilevoastre acel om carele au ucis pre fratele nostru (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 63. *Ioan, auzind din prinsoare* (închisoare B 1938) *faptele lui H*[risto]*s, trimise doi den ucenicii lui.* N. TEST. (1648), 14^{r}/14, cf. 313^{r}/12. *Paşea, să nu fie aflat îndemînă o luntre mică ..., ar hi căzdut la prinsoare.* M. COSTIN, O. 48. *Ne-ai scos din laț și de la prinsoare.* DOSOFTEI, PS. 438/14, cf. id. V. S. septembrie 26^{r}/7. *Au mers și un pașă ... de au scos pre turcii cei robiți de aice din Iași, carii îi prinsăse Dimitrașco Vodă, și pre alții ce căzuse în prinsoare la moscali.* MUSTE, LET. III, 55/17. *Ștefan Vodă ... și cu fiii sei ... fură duși la Constantinopoli și aruncați în prinsoare* (sfîrșitul sec. XVIII), MAG. IST. V, 184. *Văzînd răutățile și faptele mele mărturisită, dumnealui m-au pus în prinsoare* (a. 1729). IORGA, S. D. XII, 33. *Mă va băga în prinsoare, de voi rămânea dator* (a. 1750). id. S. N. 105. *Pre Biția ... l-au pus la prinsoare, nici l-au slobozit pînă ce n-au plătit 100 de funți de aur.* ȘINCAI, HR. I, 82/17, cf. 204/17. *Hamza, de cetele muntene împresurat, cade la prinsoare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 171, cf. DRLU, LB. *Înturnîndu-se de la Palestina căzu în prinsoarea ducului de Austria.* SĂULESCU, HR. I, 206/19. *Tribunalul ... ostndi ... pe doi bandiți la moarte, iar pe alți zece la prinsoare de zece ani în fiare.* GT (1839), 47^{2}/$_{4}$. *Li se permite și lectură de cărți, pe care inspectorul prinsorilor nu le-ar afla periculoase.* BARIȚIU, P. A. II, 638, cf. I, 491, POLIZU. *Într-o dimineață ... La poarta prinsoarei sta o sanie grea.* MUREȘANU, P. 221/18. *O rază de lumină la robul din prinsoare ... Ce dulce va să-i fie.* F (1867), 235. *Împăratu-a cunoscut Copilașii ... Pe-a lor maică doritoare El o scoate din prinsoare.* BOLINTINEANU, O. 92, cf. 110. *Prinsonerii își fac plimbările pe cărarea principală din giurul prinsorii.* F (1891), 379. *Trec în Brașov, pe care-l pradă cumplit, ducînd în prinsoare întregul senat al orașului.* XENOPOL, . R. III, 97. *Și-n loc de turn, acolo el a durat prinsori.* COȘBUC, P. II, 179, cf. 190, ALEXI, W. *Fătul se trezi c-o zînă aducînd un ciob de apă Și vărsîndu-l lîngă dînsul din prinsoare văd că-l scapă.* EFTIMIU, Î. 120 *Un prietin genovez ... stă la un mîrzac în prinsoare așteptînd banii de la țara lui, ca să se răscumpere* SADOVEANU, O. XI, 262, cf. XII, 324. *Voinicul pere-n prinsoare Cu minuri în legătoare.* POMPILIU, B. 81. *Doar scap și eu din prinsoare ... Să mă văz iară-ntre brazi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 289, cf. 270. *Tu-n ulița, Io-n temnița; Tu la soare, Io-n prinsoare.* MÎNDRESCU, L. P. 98. *Frunză verde de cicoare, Pier feciorii în prinsoare.* MARIAN, INS. 118. *M-au dus și la robie ... În temniță, în prinsoare, Să nu mai văz rază de soare.* RETEGANUL, TR. 24. *Toată lumea-i slobodă, Numai eu sînt la prinsoare Cu ferele de picioare.* BIBICESCU, P. P. 169, cf. 128, 293, BUD, P. P. 19. *Șăd cu t'sin'e, mîndră floar'e, ... Și nu mă ts'em d'ze prinsoar'e.* DENSUSIANU, Ț. H. 185, cf. T. PAPAHAGI, M. 106. *O picat în prinsoare.* ALR I 1 427/343. ◇ (Prin lărgirea sensului) [Păunul] *să zmîncește ca să zboare Și rămîne în prinsoare.* BĂRAC, A. 16/20. ◇ Fig. *Vă țîi în inema mea, într-această prinsoare a mea.* CORESI, ap. DHLR II, 469. *Dac-al nostru suflet ... se topește, De ce nu caut pacea îndată în mormînt? ... Dar dacă dimpotrivă, spărgînd a lui prinsoare, Nemuritor, s-avîntă ... Eu încă voi să mor.* BOLINTINEANU, O. 199. *Acol ... domolește turbatele volburi ... Și negre furtuni, și le ține-n prinsoare.* COȘBUC, AE. 12.

3. (Regional) Loc de unde cineva pescuiește cu crișnicul. Cf. PAMFILE, VĂZD. 177.

4. (Regional) Avere. Cf. DDRF. *Încărcați tot ce aveți în car și veniți toți cu toată prinsoarea voastră la biserică.* ap. TDRG. *Neamul mai mic, adecă cel mai puțin numeros, va avea cuprinsul sau prinsorile mai mari.* PAMFILE, A. R. 17. *Umblă racul să se-nsoare Și n-are nici o prinsoare.* ȘEZ. II, 199. *Am venit aici pe locurile-aieștea, da' greu (v)om duce-o că n-avem nici o leacă de prinsoare.* VASILIU, P. L. 250. ◇ Loc. adj. **Cu prinsoare** = (despre oameni) avut, bogat, înstărit. *Fata unui răzeș cu prinsoare.* ap. TDRG. ✦ (Învechit, rar) Sumă plătită ca arendă. *Le-am dat muntele Bălescu în suhat ... să aibă a-l ține cest munte cît le va fi voia ... însă și prinsoarea muntelui galbeni doozăci și doauo* (a. 1778). IORGA, S. D. XIV, 96.

II. Nume dat mai multor obiecte sau părți ale acestora care servesc pentru a prinde (IV), a fixa, a sprijini etc. ceva:

1. (Prin sud-estul Olt.) Ac de prins părul. cv 1951, nr. 5, 26.

2. (Învechit, rar) Dispozitiv folosit la fixarea unor drugi. *Era verigile prinsori drugilor, ca să rădice masa.* BIBLIA (1688), 66^{2}/59.

3. (Prin vestul Transilv.) Cerc de lemn care prinde doagele unui butoi. Cf. ARH. FOLK. V, 114, 173, ALR II 6 705/95.

4. (Prin vestul Olt.) Parte a undiței de care se prinde sfoara. *Tot felul de undițe ... prevăzute cu „ureche" sau ... cu prinsoare* (*Mehedinți*). ANTIPA, P. 126, cf. 294.

5. (Regional) Căprior (la casă) (Feleacu — Cluj Napoca). Cf. ALR I 666/251.

6. (Transilv.) Bucată de lemn fixată la îmbinarea căpriorilor unei construcții, pentru a le mări rezistența. Cf. JAHRESBER. XIX, 102, CHEST. II 230/60, 323, ALR II/I h 226/250.

7. (Regional) Cosoroabă (Peștișani — Tîrgu Jiu). Cf. ALR II/I h 225/836.

8. (Regional) Fiecare dintre stîlpii din peretele casei în care intră ferestrele (Rebrișoara — Năsăud). Cf. CHEST. II 116/260.

9. (Transilv. și Maram.) Fiecare dintre cele două bare de lemn care fixează părțile laterale ale războiului de țesut sau tălpile războiului de țesut una de alta; chingă, (regional) prinzătoare (v. prinzător **II 5**). Cf. ALR SN II h 474, GLOSAR REG.

10. (Regional) Lambă (la car sau căruță) (Prundu Bîrgăului — Bistrița). Cf. ALR SN II h 346/219.

11. (Regional) Puntea dintre coarnele plugului (Prundu Bîrgăului — Bistrița). Cf. ALR SN I h 20/219.

12. (Regional; în sintagma) *Prinsoarea nărilor* = zgîrciul nasului (Marginea — Rădăuți). ALR II/I MN 5, 6 839/386.

III. 1. (Munt.) Înțelegere, învoială, angajament luat în vederea îndeplinirii unui lucru. *Caută* [împărate], *și-ți vezi scrisoarea, Legătura și prinsoarea Care ai dat pentru mine.* ZILOT, CRON. 78. *S-au vorbit Și s-au sfătuit Și-au făcut prinsoare Ca să te omoare!* MAT. FOLK. 3. *I le dă* [hainele și banii] *că așa le fusese prinsoarea.* I. CR. I, 77.

2. (Popular; de obicei în legătură cu verbele „a face"; „a pune") Pariu (**1**). *Eu pun prinsoare că mumă-sa nu l-au născut spre aceasta.* KOTZEBUE, U. 6^{V}/8. *Îți fac prinsoare, Iepurile-n părlitură ... Îl prinzi cu mîna călare.* PANN, P. V. III, 107^{1}/20. *Aș pune prinsoare că și temnicerul acesta, pe care nu-l cunosc, îl urăște.* NEGRUZZI, S. III, 354. *Aș pune o prinsoare Că dintre toți mesenii cel mai cu drag răpit Ai fost tu, Anicuța.* ALECSANDRI, T., II, 100. *Fac prinsoare pe o sticlă de Cotnar că nu mă cunoașteți.* CARAGIALE, O. VI, 423. *Îmi adusei aminte de prinsoarea ce ținusem cu Mihăiță.* GANE, N. III, 103. *Oamenii se luau la prinsoare că nici în cer nu se găsea o mai mare frumusețe ca ceia ce aveau ei.* ISPIRESCU, L. 39. *Rămînea p-oricine la prinsori.* DELAVRANCEA, S. 25. *Prinsoare punem amîndoi ... Și las', de nu rămîi la noi!* PĂUN-PINCIU, P. 64. *Legea nu dă nici o acțiune spre plata unui debit din joc, sau din prinsoare.* HAMANGIU, C. C. 411, cf. DDRF, BARCIANU, GORUN, F. 70. *Numai nebun a putut să primească Ilarie ășta prinsoarea.* AGÎRBICEANU, A. 368, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Făceam apoi prinsori de tot hazul.* I. BOTEZ, B. I, 70. *Fac prinsoare că iar e vorba de o carte.* SEBASTIAN, T. 195. *Pe cîmpia noastră ... se fac prinsori pe beutură.* PRIBEAGUL, P. R. 16. *Unii puneau prinsoare că luptătorul nu putea fi decît un măcelar voinic.* P. CONSTANT, R. 65. *Gloșca zisă cu pui ... La o prinsoare, un spăr-*

gător dibaci a furat-o prin tavanul sălii. ARGHEZI, B. 119. *Eu fac prinsoare cu dumneata că moș Costache a îngropat undeva banii.* CĂLINESCU, E. O. II, 30. *În cazul cînd cîștigi prinsoarea cam ce ai dori?* STANCU, R. A. I, 12. *Nu iese, mă, ... eu știu ce vorbesc. Dacă vreai, facem și prinsoare.* PREDA, Î. 57. *Ea pace nu făcea, ... Ci-ntre ei s-amesteca, La prinsoare-i îndemna.* TEODORESCU, P. P. 664, cf. ȘEZ. III, 10. *Fata împăratului făcu prinsoare cu toți ca, în soroc de trei zile, să-l facă a vorbi.* FUNDESCU, L. P. I, 80, cf. CIAUȘANU, GL., ALR I 440/302, 588, 704, 744.

3. (Regional) Pariu **(2).** *La popici ... se făceau prinsori pe „soț ori fără soț".* SADOVEANU, O. II, 184.

— Pl.: *prinsori.* Gen.-dat. sg. și: (învechit) *prinsoarei.* — Și: (regional) **prinsór** (JAHRESBER. XIX, 102) subst., (învechit, rar) **prensoáre** (IORGA, S. D. X, 326) s. f.

— **Prins**[2] + **suf.** *-oare.*

PRINSONÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINSONIÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINSÓR subst. v. **prinsoare.**

PRINSUNÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINSÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Prindere **(II 1).** *D[u]hul sf[î]nt ... mărturisească zicînd că prinsuri și scîrbe vor veni spre mine.* N. TEST. (1648), 162/24, cf. ANON. CAR.

2. (Regional) Ciudă. Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI. *Pe acela am mare prinsură, dar mi l-oi dislocare eu.* ib.

3. (Învechit și regional; concretizat) Suprafață de pămînt luată din terenul comun al satului; (regional) cuprinzătură. Cf. LB, DDRF, L. ROM. 1959, nr. 6, 49, TEAHA, C. N. 257.

— Pl.: *prinsuri.*

— **Prins**[2] + **suf.** *-ură.*

PRÎNȘTIN s. n. v. **prisnel.**

PRINTINDIRISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRÍNTRĂ prep. v. **printre.**

PRÍNTRE prep. (Semnifică ideea de interpunere a ceva sau a cuiva între elementele constitutive ale unui tot, raportate în mod divergent față de ceea ce se interpune)

I. (Exprimă interpunerea, prin suprapunere, directă sau mediată, între două sau mai multe realități spațiale, de același fel sau diferite)

1. (Exprimă situarea unui element, localizarea unei acțiuni sau a unei stări etc. între realități spațiale de același fel dispuse în mod discontinuu pe o suprafață nedefinită) *Într-o sală-ntinsă, printre căpitani, Stă pe tronu-i Mircea încărcat de ani.* BOLINTINEANU, O. 36. *În saloane, printre rochii, E copilul răsfățat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 171. *Un lemn mare ... rămas printre tăciunii din vatră.* LUNGIANU, C. 25. *De un an, de cînd se află aci, printre pernele jilțului.* C. PETRESCU, Î. II, 231. *Să fugim ... Unde-s munții rourați, Că-i un popă printre brazi Și cunună nentrebați.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 58. *Să șed pintre floricele S-ascult viers de păsărele.* POP., ap. GCR II, 306. (Realitățile sînt interioare spațiale, spații circumscrise sau ele sînt concepute ca atare) [Sabia] *zăcea, de mulți ani încoace, vîrtă pentre nește boloboace.* BUDAI-DELEANU, T. V. 41. *Printre păduri lace, ca s-asculte cîntecul privighetorilor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 326. *Printre ițe galbene ... făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Printre coline, — orașul stă.* JEBELEANU, S. H. 9. (Situarea răzleață, sporadică etc. a unor elemente) *Printre lacuri de munte stăm și privim.* BLAGA, P. 54. ▭ *Casele sînt răspîndite printre livezi.* ✧ (Situarea în comun a unor elemente sau serii de elemente diferite, prin amestecare) *Printre garoafele albe, de multe ori crește cîte una de alt color.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip.* CREANGĂ, O. 119. *Altă cutie era umplută cu ținte, printre care înotau cîteva piroane.* CĂLINESCU, E. O. II, 161. ▭ *Se găsesc printre boabele de grîu boabe de neghină.* ✧ (Realitățile spațiale discontinue sînt în construcții corelative, cu repetarea prepoziției) *Înnoptez printre prăpastii, printre rîpi, printre ponoare.* CONACHI, P. 103. [Pecetea] *sta așezată printre hrisoave pe membrană și printre felurite pitace domnești.* ODOBESCU, S. I, 130. ✦ (Situarea spațială a unui element, localizarea unei acțiuni sau a unei stări etc. sînt percepute, explicit sau implicit, prin intermediul simțurilor) *Mai bine să se poată vedea ... starea albinelor printă faguri.* TOMICI, C. A. 50/22. *Zăreșle pintre niște tufe ... o portiță.* GORJAN, H. I, 4/32. *Pintre cei ce vînd producte ... Văzui doi inși.* PANN, P. V. I, 16[1]/6. *Pintre sucmane se videa amestecate multe surtuce.* RUSSO, S. 42. *Cîteva stele pribage se iveau unde și unde printre nori.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Soarele rotund și palid se prevede printre nori.* ALECSANDRI, O. 168. *Cînd te-ar zări venind la stînă pă munte ... pintre colți* [de stîncă]. JIPESCU, ap. GCR II, 259. *Printre această stearpă pădure se zărește cerbul.* ODOBESCU, S. III, 59. *Printre plopi se vede fumul Hanului.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 13. *Văd printre muzicanți oameni gravi.* SADOVEANU, O. IX, 261. *I-am văzut ... În cimitir, printre cruci.* ARGHEZI, VERS. 313. *Jos, prin ierburi, printre lemne, Uhuit s-aude, semne.* BLAGA, POEZII, 240. *Se ivi, printre frunzele aplecate ale crăcilor de sălcii, partea de la genunchi în jos a picioarelor cuiva.* PREDA, M. 18. *Se va ivi și luna ... Printre-ncrețiții nouri.* LABIȘ, P. 210. *Soar'le ce-mi vedea? ... Printre rămurele, niște păsărele.* BALADE, I, 289.

2. (Exprimă parcurgerea, străbaterea etc. unei traiectorii sinuoase, ocolite, nesigure, agitate etc. delimitate de realități spațiale de același fel sau de elemente aparținînd unei realități colective) *S-au pierdut de el printre oameni.* BĂRAC, T. 64/14. *Fuge printre mulțimea adunată împrejur.* BĂLCESCU, M. V. 30. *Ies doi tineri la plimbare Pintre arbori înfloriți.* MUREȘANU, P. 6/15. *Fugînd la vale Printre șoptitorii brazi.* COȘBUC, P. I, 165. *Primarul ... se învîrtea printre oameni.* GÎRLEANU, N. 37. *Umblau printre ele cu șiștarele în mîini.* LUNGIANU, C. 39. *Umbla printre mesele încărcate.* REBREANU, I. 257. *Să trecem ... Printre garduri fumurii și solitare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 32. *Trecu vîrtej printre uși.* C. PETRESCU, Î. I, 243. *Înaintăm printre călători.* BRĂESCU, O. A. II, 7. *Îi place să se plimbe printre cărți.* SEBASTIAN, T. 264. *Cu fruntea plecată trecu printre sculuri.* SADOVEANU, O. XII, 148. *Trecînd cu fruntea sus printre mulțime.* ap. IORDAN, L.R.A. 401. *Printre vreascuri se avîntă.* BLAGA, P. 32. *Strălucirile mari care treceau printre mese.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *Și veneam cu pasul iute Printre gardurile mute.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 28. *Mi-adulmeci pașii cînd mă pierd printre ierburi.* BRAD, T. 65. *S-a pomenit înaintînd ușor printre oameni.* GALAN, Z. R. 33. *Jucau ceva sărind într-un picior printre niște pătrățele și semne zgîriate în pămînt.* PREDA, M. 296. *Pășește rar Printre perechi de-ndrăgostiți.* LABIȘ, P. 377. *A trecut printre oameni cu fața înseninată.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Găina care se plimbă printre ei...e o cloșcă.* SORESCU, U. 14. *Mînînd printre floricele Albișoare miorele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 76. *Se plimbă ca lude pintre călărași.* ZANNE, P. IV, 423. ▭ *Dansează printre mese. Rătăcea printre oameni în neștire.* (Realitățile sînt interioare spațiale, spații circumscrise sau ele sînt concepute ca atare) *De dor ce m-agiunge de sfînta la casă Și de corturi tinse în funi de mătasă De m-aș vedea-mă trecînd pentre dinse.* DOSOFTEI, PS. 140/1. *Murgul ușor îl duce ... Pintre codri deși, pin păduri umbroase.* BUDAI-DELEANU, Ț. 141. *Dusă-mă pintră peșteri afunde, Prin groape, virtoape întunecoase.* id. ib. 314. *Pintre*

plaiurile-umbrite acea oaste înimoasă Vinea parc-un rîu de foc. ASACHI, S. L. I, 69. *Un fior rece Pintre-a lumei vine trece.* ALECSANDRI, P. II, 20. *Şedea la taifas ori se zbenguia printre culise.* CARAGIALE, O. I, 1. (Interiorul spaţial este un mediu fizic format din particule care permit pătrunderea între ele) *Merg printre stropii de ploaie.* ◇ (Parcurgerea priveşte traversarea prin strecurare, furişare, fofilare etc.) *Se strecurase printre mulţime şi perise.* CR (1846), 32²/36. *Făcîndu-mi loc printre dame, ... am alergat la celalalt capăt al galeriei.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Apoi încet, încet m-am furişat pintre oameni şi ... am croit-o la fugă.* CREANGĂ, A. 58. *Se strecură pe nesimţite printre bănci, afară.* BASSARABESCU, V. 3. *Străinul îşi făcu loc printre oamenii de pe peron şi pătrunse în restaurant.* SADOVEANU, O. VIII, 193. *Ne-am strecurat cu dibăcie printre automobile şi muscali.* STANCU, R. A. I, 164. *Se va strecura printre liniile inamice.* V. ROM. noiembrie 1962, 155. ◇ (Parcurgerea priveşte încadrarea unui traseu sau a cursului unei ape între realităţi de acelaşi fel care îl mărginesc de o parte şi de alta) *Acel rîu trece p-o vale, pe cîmpie, printre flori.* ALEXANDRESCU, O. I, 174. *Un rîu ... Cît trece printre văi, Se umflă.* BOLINTINEANU, O. 30. *Dintr-o pînză pare calea, Printre holde rătăcită.* COŞBUC, P. I, 220. *Drumul urcă ... anevoie pînă ce-şi face loc printre dealurile strîmtorate.* REBREANU, I. 9. *Maşinuţa intră dintr-o dată în viteză, gonind printre arături.* V. ROM. decembrie 1951, 216. *Mureşul curge liniştit printre coline.* BOGZA, C. O. 11. *Trenul aleargă din nou printre păduri bătrîne.* STANCU, U.R.S.S. 153. *Trenul gîfîia printre pomii uzi.* BARBU, P. 12. *Drumul printre vii.* GRAM. ROM². I, 379. (Traversarea, străbaterea etc. spaţiilor libere dintre elementele componente ale unui tot, dispuse distanţat) *În curte, pe lespezile spălate de ploi, printre crăpăturile cărora troscotul îşi întinde vîţele.* GÎRLEANU, N. 90. *Îmbîlnd p-acolo, s-o băgat pintre curălile di la moară şi l-o omorît.* O. BÎRLEA, A. P. I, 116. ◇ (Realităţile spaţiale delimitative sînt în construcţii corelative, cu repetarea prepoziţiei) *L-oi aduce Pintre şerpi şi pintre flori La cea baltă de me-i duce.* ALECSANDRI, P. I, 11. *Umblă printre ştiubeie, printre straturi de flori.* SADOVEANU, O. IV, 149. *Printre munţi şi printre văi trece o căruţă.* în GRAM. ROM.² II, 218. *Ei tot merg cîtîinaşi Printre brazi, printre buhaşi.* FOLC. TRANSILV. I, 325. *Ager, sprinten şi uşor, Fără aripi Pot să zbor Printre ploaie, printre nor* (Cugetarea). GOROVEI, C. 116. ✦ (Sesizarea traiectoriei — explicite sau implicite — se face prin intermediul simţurilor) *Pintre frunzele clătite, am zărît-o* [apa Tismanei] *licurind.* ALEXANDRESCU, M. 19. *Eu mă duc cu mare dor, Ca şi luna printre nori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 108. □ *Aud maşina printre pomi. Printre dealuri zăresc trenul alergînd.*

3. (Urmat de un determinant cantitativ, precizează numărul realităţilor spaţiale de acelaşi fel ce delimitează intervalele pe care se situează un element sau se desfăşoară o acţiune, o stare, un parcurs etc.) *Aici drumul spre Bucureşti trece printre două dealuri.* VLAHUŢĂ, R. P. 22. *Tocmai atunci trecea, printre cele trei mese lungi şi înguste, o femeie cu un coş cu pîine.* CAMIL PETRESCU, O. I, 99. □ *Arbustul se află printre sute de arbori.* ✦ (Precizarea realităţilor spaţiale delimitative se face prin intermediul simţurilor) *Printre cele două coline zăresc casa.*

4. (Exprimă orientarea prin irupere sau prin dispersare, diseminare etc. între elemente de acelaşi fel considerate ca reper spaţial) *Mai multe fete ... veniră printre corturile noastre.* BOLINTINEANU, O. 298. *Un cîine jigărit îţşni printre dinşii.* C. PETRESCU, Î. I, 221. *O grămadă de pui de raţă ... se şi revărsară printre picioarele lor.* PREDA, M. 369. □ *Au cobortt printre noi. Căzu cu putere printre bolovani.* (Dispersarea prin presărare) *Pentre bolovani punea pămîntul care îl scotea din şanţ.* IST. Ţ. R. 64. □ *Aruncase sămînţă printre flori.* ◇ (Dispersarea priveşte iradierea, difuzarea etc. unui fascicul luminos, a unui flux sonor sau de aer etc. într-un mediu) [Vîntul] *suflă p-a mea mare, ... Muge printre vele.* HELIADE, O. I, 352. *Vîntul mugea printre crăpăturile dărămăturilor colibii mele.* VOINESCU II, M. 49/16. *Ce strigăt, ca un vifor, pintre stînci a răsunat?* ASACHI, S. L. I, 69. *Printre iarbă să strecoară O suflare, care trece ca prin vine un fior.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Printre razele de stele zboară roiuri de lumini.* ALECSANDRI, P. II, 152. *O beşică în loc de sticlă e întinsă-n ferestruie Printre care trece-o dungă mohorîtă şi gălbuie.* EMINESCU, O. I, 84. *Luna bate printre ramuri.* id. ib. 101. *Numai luna printre ceaţă Varsă apelor văpaie.* id. ib. 210. *Printre frunzile dese ale pădurii străbăteau, drepte şi aurii, săgeţile de lumină, repezite din apusul soarelui.* DELAVRANCEA, T. 44. *Printre crengi adormitoare Din cer un singur ochi de soare Căzu pe brîu.* COŞBUC, P. I, 124. *Razele de soare Printre şindrile facu-şi cale.* GOGA, P. 20. *Lumina aurie se cerne printre cetini.* IOSIF, PATR. 70. *Printre crengi adie-abia Un vînt de primăvară.* TOPÎRCEANU, B. 8. *Cuvîntare ale cărei şoapte se pierdură în întuneric, printre sălciile noduroase.* BRĂESCU, O. A. I, 328. *Printre cetini de brazi fîlfîiau gaiţi şi alunari.* SADOVEANU, O. XI, 210. *Soarele se uită printre case.* ARGHEZI, VERS. 291. *Nu-i soare decît ce scapă printre nori.* TUDORAN, O. 353. *Se lasă printre cetini, din înalt, O pulbere de raze, argintie.* LABIŞ, P. 110. *Pictnd rîşniţa au făcut un vuiet foarte mare pintre crengile copaciului.* SBIERA, P. 6. *Bate vîntu printre brazi.* MÎNDRESCU, L. P. 26. □ *Soarele răzbate printre jaluzele.* (Dispersarea unei acţiuni de curgere, de infiltrare etc.) *Brazii stau în nemişcare, Printre ramuri ploaia pică.* TOPÎRCEANU, B. 24. *Şi-i curgeau lacrimile printre degete.* SADOVEANU, O. II, 292. □ *Apa pătrunde în pămînt printre pietre.* ✦ (Orientarea către un reper — explicit sau implicit — se face prin intermediul simţurilor) *Vezi pintr-a nopţii stele, ce rază luminoasă Revarsă-n a sa cale luceafărul ceresc?* ALECSANDRI, P. I, 136. *Printre gene a ei ochişori Ard ca două stele.* BOLINTINEANU, O. 39. *Printre zăbrele văzu luna plină.* ODOBESCU, S. I, 139. *Îi mulţumi cu o galeşă ocheadă strecurată printre pleoapele veştede.* VINEA, L. II, 307. *Parc-am privi amîndoi luna cum saltă, la geam, Printre sîrmele de telegraf, legănate.* LABIŞ, P. 67.

5. (Exprimă plasarea tăinuită, ferită, discretă etc. prin utilizarea spaţiilor libere dintre realităţi spaţiale de acelaşi fel sau dintre elementele unei realităţi colective) *Bietul Aghiuţă! ştia el de ce sta pitit printre plevuşcă, măcar că era un drac şi jumătate.* CARAGIALE, O. II, 218. *Mititelul sta pitit tocma printre diavolii mărunţei de la urmă.* id. S.N. 10. *Îl ascunse pe fundul mării, printre ceilalţi cosăcei.* ISPIRESCU, L. 45. (Utilizarea spaţiilor libere ca puncte de sprijin, de suspendare, de susţinere etc. în efectuarea unei operaţii de ascensiune sau de coborîre) *Urcarăm printre bolovani de piatră dărîmaţi din înălţimi.* BOLINTINEANU, O. 305. *Începu să se suie printre crăcile groase ale tulpinii spre creştetul ei.* DELAVRANCEA, T. 49. *Spînzurat de aer printre ramuri Se frămîntă în mătasa-i Un paianjen.* BLAGA, POEZII, 25. *Surul lui se lăsa uşor pe picioarele dinapoi, ca să lunece în vîlcea printre răchite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 143. □ *Coboară printre ramurile copacului.* ✦ (Plasarea tăinuită, ferită, discretă etc. a unui element este percepută prin intermediul simţurilor) *Iată-le, sărind se joacă Undele de vînt. Una printre căi s-ascunde, Umblă pe furiş.* COŞBUC, P. II, 16.

6. (Exprimă intercalarea unor elemente într-un şir de alte elemente de acelaşi fel dispuse distanţat) *Bătu parii în pămînt, puse spinii pintre pari şi gardul fu gata.* SLAVICI, N. I, 21. □ *Printre straturile de flori o să aşez rînduri cu iarbă.* ◇ (Intercalarea priveşte inserarea într-un text) *Am introdus cu roşu printre rînduri observaţiile mele.* ✦ (Intercalarea unor elemente este percepută cu ajutorul simţurilor) *Am văzut scrisul tău printre rînduri.*

7. (Exprimă localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. între două realități diferite care își corespund prin poziție de paralelism, de simetrie) *Merge printre scaun și masă. Sticle se aflau azvîrlite printre tejghea și bancă.* ◇ (Realitățile paralele și simetrice privesc părți identice ale unui obiect sau ale unei ființe) *Pentru căce că de nu va fi făcut desăvîrșit* [sodomie], *ce va fi făcut numai vărsare pre denafară prentre coapse, atunce nu-i să va tăia capul.* PRAV. 209. *Tubichi ti trecu printre picioare, vioi și vesel.* SADOVEANU, O. IX, 179. *Oaia, crezînd că e vorba de împuns, se repezise în patrafirul aceluia, bestecăind cu cornițele ei mici printre picioarele popii.* PREDA, M. 14. *Printre palme îmi lunecă.* V. ROM. septembrie 1962, 63. *Dai la vacă apă printe coarne.* ARH. FOLK. I, 199. ▭ *S-a așezat printre picioarele mesei.* ✦ (Localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. este percepută prin intermediul simțurilor) *Vedeam gunoaiele aruncate printre casă și gard.*

II. (Exprimă intermitența desfășurării unei acțiuni, manifestării unei stări etc. în funcție de răstimpul dintre două sau mai multe repetări ale unei circumstanțe concomitente acestor acțiuni, acestor stări etc.)

1. (Exprimă încadrarea discontinuă a desfășurării unei acțiuni, a manifestării unei stări etc. în răstimpurile dintre manifestările intermitente ale unei circumstanțe concomitente acestor acțiuni, acestor stări etc.) *Printre suspine, bătrîna o lămuri.* BASSARABESCU, în DM. *N-am avut noroc — se căina ... printre sughițuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 131. ▭ *Mărturisi printre lacrimi.*

2. (Exprimă încadrarea duratei unui parcurs în raport cu manifestările succesive ale unei circumstanțe concomitente acelui parcurs) *Printre glume și rîsete, — un țigan ... venea fopăind pe un cal bălțat.* SADOVEANU, O. I, 511. *În sat intrarăm printre lătrăturile cînilor.* id. ib. VI, 188. *Eram ușor, Zburam printre rafale.* LABIȘ, P. 411. *Printre glonțuri viu trecea.* ALECSANDRI, P. P. 91. ▭ *Înainta printre ovații.* ◇ (Încadrarea etapelor de desfășurare ale unei acțiuni, ale unei stări etc.) *Copacii-și umflau, gîlgîind printre tunete, vinele lungi și uscate de lemn.* LABIȘ, P. 42.

3. (Urmat de un determinant cantitativ, precizează numărul manifestărilor repetate ale unei circumstanțe ce întrerup desfășurarea în timp a unei acțiuni, a unei stări, a unui parcurs etc.) *Printre mii de urale a luat cuvîntul. Printre două strănuturi, reușea să zică ceva.*

4. (Exprimă producerea bruscă a unei acțiuni în cursul desfășurării iterative a unei circumstanțe concomitente acelei acțiuni) *Năvăliră printre chiote.*

5. (Exprimă perceperea, interceptarea etc. unor sunete, unor zgomote, unor manifestări etc. datorită momentelor de întrerupere ale altora) *Se auzea un vuiet. Printre pauze distingea un șuierat lung.* PREDA, R. 6. ▭ *Printre fluierături distingeam ce se întîmplă. Printre țipete, se auzea un glas.*

6. (Exprimă încadrarea accidentală sau liber aleasă a unei unități de timp sau a unei circumstanțe ce se desfășoară în timp într-un șir de unități temporale similare sau diferite) *Printre toți anii aceia tot mai găsești și unul bun. Așteptam să se ivească un prilej bun printre momentele de mare agitație.*

7. (Exprimă alternarea temporală a două acțiuni, a două stări, a două procese etc. contrare) *Acum rîde printre lacrimi cînd o cîntă pe Dridri.* EMINESCU, O. I, 32. *Zîmbetul apare ca un surîs printre lacrimi.* V. ROM. noiembrie 1962, 152.

III. (Exprimă includerea prin întrepătrundere, gîndită de vorbitor ca o modalitate de evaluare, directă sau prin context figurat, a raportului dintre doi termeni)

1. (Exprimă cuprinderea unui element între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *Am crescut printră oameni învățați.* LB. *Tot se găsesc pintre dînșii bărbați cu simțiminte nobile.* FILIMON, O. I, 93. *Primarul ..., aflat acolo printre alți oameni, îi zise domol ...* REBREANU, R. II, 201. *Printre reprezentanții națiunii era și un artist celebru.* GALACTION, A. 312. *Cum de nu se afla printre atîția vizitatori nici un cunoscut?* VLASIU, D. 52. *Printre noi era și un sas din Sibiu.* id. ib. 77. *Produce bucurie unora, printre care ... te prenumeri tu însuți.* CĂLINESCU, C. O. 95. *S-a hotărît să plece-n zori Trei comuniști cu compresorul ... E printre ei un doinitor.* DEȘLIU, M. 10. *Nu mai iesă pintră oameni că-i rușine.* A III 17. ▭ *Am trăit mult timp printre cunoscuți. Mă aflu iarăși printre copii. Era și aceasta printre concluzii. Să se arate printre oameni.* (Cuprinderea privește starea de spirit care domină între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *Tulburare grozavă era printre ei. Printre tineri domnea optimismul.* ◇ (Cuprinderea prin înglobare, încorporare, asimilare etc.) [Graurii] *se amestecă printre porumbei.* ODOBESCU, S. III, 31. *Mai bine să se amestece ... printre lume, ca să poată mai bine băga în seamă și iscodi.* SADOVEANU, O. X, 589. *El se amestecă printre soldați.* CAMIL PETRESCU, O. II, 11. *Se amestecă și ei printre oameni.* PREDA, M. 307.

2. (Exprimă străbaterea prin peregrinare, perindare etc. între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *A intrat din nou în lungă pribegie și a umblat printre pescari.* GALACTION, O. A. I, 379. ◇ (Străbaterea prin propagare a unui fapt, a unui eveniment, a unei informații etc. între elementele unui mediu social) *Poveștile lui minunate se istoriseau printre pescari.* BASSARABESCU, V. 144. *Grăbit să răspîndească printre prieteni vestea că a încheiat copilăria.* BRĂESCU, O. A. I, 7. *Unele din întîmplările în care era amestecat el se răspîndeau numaidecît printre oameni.* PREDA, M. 250. ◇ (Străbaterea privește traversarea anevoioasă, dificilă etc. a unui șir de circumstanțe) *Speriat de cînd mă știu de termene și date, mi-am făcut loc cum am putut printre mode și evoluții.* SCÎNTEIA, 1978, nr. 11 033. ▭ *A trecut printre pericole mari.* (Străbaterea prin pătrundere între elementele unui mediu ostil) *Războesc printră împotrivnici.* LB.

3. (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă gradul de extensiune al mediului, al colectivității, al circumstanțelor etc. în care este inclus un element) *Printre multe versuri și note leșești și rusești, iată ce găsii.* NEGRUZZI, S. I, 46. [Se număra] *printre puținii scriitori care înțeleseseră să existe din profesia pasiunii lor.* V. ROM. decembrie 1964, 161. ▭ *Printre toți amicii săi, nu era nici unul mai de soi.* ◇ (Extensiunea privește mediul, colectivitatea, grupul etc. în care se manifestă, se constată, se aplică etc. ceva) *Cum o să-și răsucească mustața de grozav printre tineret.* DELAVRANCEA, S. 38. *N-ar avea decît să facă cercetări printre funcționarii ministerului.* GALACTION, O. A. I, 50. *La masă am refuzat să mănînc, setrîndu-mă de tainul școalei, cum e tradiția printre internii proaspeți.* BRĂESCU, O. A. II, 67. *Ancheta printre publicul spectator.* ap. IORDAN, L. R. A. 401. ▭ *Se simțea bine printre colegi.* (Extensiunea privește mediul, colectivitatea, grupul etc. în care este eficient ceva) *O jumătate de veac de propagare a literaturii și filozofiei grecești dăduse rezultate printre tinerii învățați italieni.* VIANU, L. U. 26.

4. (Exprimă provocarea, producerea unei anumite stări de spirit, a unei anumite atitudini în cadrul elementelor unei colectivități, ale unui grup etc.) *Grozavă spaimă s-a iscat printre oameni.* ◇ (Provocarea privește incitarea membrilor unei colectivități, ai unui grup etc. în vederea atingerii unui obiectiv) *Ai ridicat printre frații noștri negri Steagul răzvrătirii.* S februarie 1961, 67. (Atingerea unui obiectiv prin orientarea interesului spre elementele unei anumite colectivități, ale unui anumit grup etc.) *Din boierii ... moldoveni începură unii a se lipi cu-mbunătăturî printre greci, a arăta drumuri și căli di răutăț, cu ce ar lua bani mai mulți din țară.* NECULCE, L. 322.

5. (Exprimă utilizarea predilectă a unui element aparținînd unei anumite categorii, unei anumite serii etc. de elemente de același fel, de aceeași natură, ca modalitate de efectuare a unei acțiuni, de atingere a unui scop) *Printre mijloacele ... artistice, acela pe care Galaction îl folosește cu precădere este „potențarea".* VIANU, A. P. 262. *Într-un chip destul de surprinzător, printre mijloacele sale stilistice, Cezar Petrescu folosește adeseori pe acele ale estetismului modernist.* id. ib. 377. □ *Printre tropii folosiți, abundă sinecdoca.* ◇ (În construcția *printre degete*, care sugerează caracterul întîmplător, superficial, greu de sesizat etc. ori sistematic etc. al efectuării unei acțiuni) *Nu vă uitați la toate lucrurile pruncilor printră degete.* PETROVICI, P. 10/8. *Ce-i trece pintre degete dă și stăptnului.* ZANNE, P. IV, 591. *Ai văzut cum Dumnezeu ne păcălește De ne trec lucrurile printre dește.* ARGHEZI, VERS. 364. □ *Toate îi trec printre degete.* ◇ (În construcția *printre picături*, care sugerează caracterul sporadic al efectuării unei acțiuni) *Eu m-am așternut pe scris ... Printre picături aș vrea să completez pe „Rostoganu".* CARAGIALE, O. VII, 12. ◇ (În construcția *printre dinți*, sau, rar, *printre buze*, care sugerează caracterul voit ferit, neclar etc. al transmiterii unei comunicări orale ori o anumită stare sufletească exteriorizată prin vorbe) *Închidea ochii și strecura, printre dinții albi și mărunți, cîte un „ah"!* DELAVRANCEA, S. 109. *Nu cîntase în viața lui; și acum toată ziua îndruga printre dinți.* BASSARABESCU, V. 40. *Se ridică de pe scaun ... și vorbi printre dinți.* REBREANU, R. I, 195. *Cîteodată vorbeau încet între ei, scurt, mai mult printre buze, în cîteva cuvinte.* V. ROM. mai 1955, 33. ◇ (În construcția *printre rînduri*, care sugerează caracterul aluziv al transmiterii esenței unei comunicări scrise) *Printre rînduri își strecura și cîte ceva din viața lui.* SADOVEANU, O. I, 59. □ *Cîteam printre rînduri.*

6. (Exprimă distribuirea într-o ordine accidentală ori liber aleasă între elementele unei sau unor colectivități, unui grup etc.) *Jidovii au să fie împărțiți printre tagma negustorilor, a tîrgoveților și a lucrătorilor de pămînt* (a. 1818). GCR II, 222/18. □ *Mîncarea este împărțită printre oameni.* ◇ (Distribuirea privește înscrierea incidentă într-un șir de elemente eterogene) *Romanii cunoșteau, printre altele ..., și aceste două specii de păsărele.* ODOBESCU, S. III, 24. *Sînt în acest volum ..., printre altele, și o seamă de constatări și reflecții asupra unor capodopere shakespeariene.* V. ROM. noiembrie 1964, 107. *Turiștii ... au indicat, printre principalele motive ale vizitei lor în Marea Britanie, dorința de a merge la un teatru englez.* RL 1977, nr. 10 355. □ *Am vizitat printre altele castelul Bran. Printre diverse lucruri, știam și asta. Însă printre acestea, nu da uitării cele ce ți-am spus.* (Înscrierea pe baza selecționării, după un anumit criteriu, a unor elemente dintr-o serie, dintr-un grup etc. de elemente de același fel) *Printre mulțimea de vase ... s-a putut scoate întreagă o mică ulcică.* BOLLIAC, O. 287. *Au întemeiat aci din vechime cîteva sate, printre care deosebim pe cele următoare ...* ODOBESCU, S. I, 227. □ *Printre concluziile trase, reținem următoarele ...*

7. (Exprimă includerea unui element într-o anumită categorie de aceeași natură, pe baza unei corespondențe, de obicei valorice) *Băiatul dascălului ieșea printre cei dintîi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Are pămînt de zestre și e printre mijlocași.* GALACTION, A. 170. *Agîrbiceanu stăruie neobosit să-și înscrie numele printre consanguinii săi.* CONSTANTINESCU, S. I, 17. *Reușise la examenul de admitere printre primii din cîteva sute de candidați.* PREDA, M. 446. *Situează Orestia printre capodoperele literaturii dramatice din toate timpurile.* T mai 1964, 92. □ *Terenul acesta este considerat printre cele mai bune din lume. Era evaluată printre mărcile de prestigiu. Avea dreptul să se considere printre specialiști. Se numără printre cei mai destoinici. Printre cele mai bune realizări se înscrie și asta.*

— Și: (învechit și popular) **pintre**, (învechit și regional) **péntre, pintră, píntră, píntre**, (învechit) **printră, prêntre**, (regional) **príntră** (ALR I 302/24, 30, 77), **păntre** (ALR II 5 133/987), **pinte, pintri** (ALR I 302/370, ALR II 5 133/520, 605) prep.

— **Pre + între.**

PRÎNTRU prep. **A.** (Semnifică ideea de includere a unei realități în cuprinsul unui element singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în cuprinsul nedeterminat al mai multora singularizate dintr-o multitudine subînțeleasă de elemente identice; astăzi în formă elidată)

I. (Exprimă cuprinderea a ceva pe întinsul unei suprafețe, în interiorul unui spațiu sau de-a lungul unui traseu)

1. (Exprimă situarea unei realități în cuprinsul unei suprafețe singularizate față de altele subînțelese de același fel sau al unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine subînțeleasă de suprafețe identice) *Se afla printr-un oraș din sudul Italiei. Se jucau printr-o curte. Printr-unele regiuni ale țării trăiesc urși.* ◇ (Suprafața pe care se situează o realitate este parte a unui interior spațial singularizat față de altele subînțelese de același fel sau al unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) *Bănuia că-l va găsi printr-un sertar. Printr-unele poduri se cuibăriseră lilieci.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Se bălăceau printr-o apă murdară. Porcii se tăvăleau printr-un noroi clisos.* (Interiorul spațial este gîndit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Catargele se profilau printr-o ceață alburie.* (Starea fizică gîndită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc. *Vocea lui răsuna printr-un zgomot infernal. Vîrfurile copacilor se clătinau printr-o lumină galbenă de lună.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gîndit ca atare) *Culegea maci printr-un lan de grîu. Își făcuse vizuina printr-o pădure de fagi.* ✦ (Situarea pe întinsul unei suprafețe, în cuprinsul unui spațiu, al unui mediu fizic etc. este percepută explicit senzorial) *Printr-un colț descusut al perdelei, domnul Guță ptndea pe furiș ... mișcările Didinei.* BASSARABESCU, S. N. 109. *Omul din dosul peretelui ... ptndea printr-o gaură.* I. BOTEZ, B. I, 24. *Cerul se vedea ca printr-o pîclă.* COCEA, S. II, 79. *Îl vedeai în noapte ca printr-o mulțime care s-ar fi dat în lături în fața lui.* TEODOREANU, M. III, 31. *Mulți spun că, prin vecinătate, printr-o ulicioară, ar fi fost zărită umbra popii.* CAMILAR, N. I, 109. □ *Cîinii adulmecaseră vînatul printr-o pădurice. Urmăream zborul cocorilor printr-un văzduh plumburiu.* (Senzația este resimțită ca fiind situată într-una sau în mai multe părți din interiorul spațial al corpului unei ființe) *Am simțit o durere printr-un picior. Aveam arsuri printr-unele părți ale pieptului.*

2. (Exprimă străbaterea unui traseu cuprins nedefinit pe una sau mai multe linii posibile de traversare a unei suprafețe singularizate față de altele subînțelese de același fel sau a unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine subînțeleasă de suprafețe identice) *Proidiiu prîntru (prentru* H*) loc coperit mirurat.* PSALT. 80. *Nu-i bine să trecem printr-o localitate unde s-a iscat tulburare.* SADOVEANU, Z. C. 14. *Tubul de vîrtej reprezintă mănunchiul de vîrtejuri ce trec printr-o suprafață oarecare.* CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 116. *Notarul ... trecu printr-o curte.* GALAN, B. I, 130. *Acuma au fost mers ei la pădure printr-alt loc, nu pe unde merseră ieri.* SBIERA, P. 172. □ *M-am plimbat printr-un parc. A făcut o excursie și printr-alte orașe.* (Suprafața traversată este un loc de trecut sau un element gîndit ca atare

care permite intrarea și ieșirea a ceva în vederea depășirii locului de trecut sau a elementului gîndit ca atare) *Piccolomini\ povățui ... a închide în viitor turcilor trecerea Dunării printr-acest loc.* BĂLCESCU, M. V. 182. *A pierit ca o șoptrlă printr-o uscioară ascunsă.* CARAGIALE, O. IV, 196. *Printr-un ochi de geam ... vîntul arunca din cînd în cînd spulberătură de zăpadă.* SANDU-ALDEA, A. M. 11. *Printr-o spărtură străbătui în curte.* CAZABAN, V. 62. *Paisie ... zidise gura cuptorului pe dinăuntru, lăsînd o deschizătură numai ... ca să i se treacă printr-însa coji de pîine.* COCEA, S. I, 212. *Sări gardul printr-un loc mai feriț.* SADOVEANU, O. XXI, 324. *Printr-un geam opac din tavan ploua înăuntru o lumină albă.* DAN, U. 193. *Oamenii puteau ieși însă spre cîmp printr-o ușă pătrată.* CĂLINESCU, E. O. I, 117. *Un om priceput poate ajunge în același loc printr-o gaură pe care nimeni n-o păzește.* BOGZA, A. Î. 208. *Toate liniile de intersecție trec printr-un singur punct.* CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 64. *Această mișcare ... reprezintă scurgerea unui lichid ... printr-un orificiu.* id. ib. 158. *Printr-un geam lunguieț ieșea din subsol un abur.* CAMILAR, N. I, 324. *Printr-o portiță laterală ... ți împinse în curtea unei clădiri mari.* GALAN, B. I, 477. *Un vapor nu poate trece printr-o ureche de ac.* TEODOREANU, M. III, 158. *Resturile digestiei sînt eliminate printr-un punct oarecare de pe suprafața corpului.* FAUNA R. P. R. Î. I, 23. □ *Printr-unele ferestre răbufniseră flăcările.* (Suprafața traversată este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *De la Giurgiu în jos trecem printr-o largă alee de răchiți.* VLAHUȚĂ, R. P. 32. *Prin dosul acestei curți se deschide o portiță care, printr-o cărare îngustă, duce la un canal părăsit.* SAHIA, U.R.S.S. 34. ◇ (Suprafața traversată este parte a unui interior spațial singularizat față de altele subînțelese de același fel sau a unor interioare spațiale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) *Am trecut printr-un coridor lung.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31. *Turnă un păhărel de rachiu printr-o țeavă de trestie.* SANDU-ALDEA, D. N. 108. *Nu-i chip să te strecori printr-o moară, fără să te mînjești de făină.* ANGHEL-IOSIF, C.L. 25. *Gîndurile astea îmi vin în minte trecînd printr-un muzeu arheologic.* id. ib. 45. *Vecinii mergeau de la unii la alții printre două ziduri de omăt, ca printr-o cetate din povești.* BUJOR, S. 105. *Trecură printr-o odaie neluminată.* CĂLINESCU, E. O. I, 30. *Trecem printr-o galerie română.* BOGZA, A. Î. 170. *Îi venea greu să ocolească printr-o sălită și două antreuri.* GALAN, B. I, 469. *Gura, în general anterioară, ... conduce, printr-un bulb faringian ..., într-un intestin bifurcat.* FAUNA R.P.R. Î. I, 57. □ *Printr-unele galerii ale minei nu mai circulau vagonetele.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Trecînd printr-un lan de trifoi m-am suit pe un colnic.* CAZABAN, V. 111. □ *Înotam printr-o apă de munte. Printr-unele căpițe erau cuiburi de potîrniche.* (Interiorul spațial este gîndit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Trecum prin\tru foc ... și scoseși-nă în răpaosu.* PSALT. 124. *Printr-un văzduh posomorît s-alungă nouri spulberați și rupți de furtună.* SADOVEANU, O. XVII, 390. *Compania se hodinea ..., după un marș greu, printr-o ploaie lungă.* CAMILAR, N. I, 37. □ *Trecusem printr-o ceață mai deasă ca oricînd.* (Starea fizică gîndită ca interior spațial este un mediu sonor, optic) *Traversasem sala mașinilor printr-un zgomot asurzitor. Urcam încet poteca printr-o lumină de amurg.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gîndit ca atare) *Peria ... se făcu o pădure deasă de nu putea nime să răzbată printr-însa.* FILIMON, O. I, 428. *Rîul curge ... printr-o rarișe de anini.* VLAHUȚĂ, R. P. 95. *Se făcuse nu departe de curtea mea un pelin ... atît de des, încît nici șarpele nu trecea printr-însul.* SANDU-ALDEA, A. M. 31. *La vreme de sară trecea printr-o pădure ... un cioban călare.* SADOVEANU, O. XXI, 476. □ *Trecurăm cu greu printr-o turmă de oi aflată pe șosea.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. într-o masă materială compactă) *Orezul ... îl piseși zdravăn și-l treci printr-un tulpan curat.* BASSARABESCU, V. 7. □ *Perforatorul pătrunsese printr-un strat de argilă. Apa se infiltrase și printr-unele planșee de beton.* ◆ (Străbaterea unei suprafețe, a unui cuprins spațial, a mai multora identice etc. sau a unui element gîndit ca atare este realizată explicit senzorial) *Tot încercînd crăpăturile a dat peste cîteva ... Printr-una se văd ronțurile de flori ...; printr-alta se vede terasa.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 14. *Ca și cum s-ar încerca să privească o sită deasă, căuta să-și dea seama lămurit care e pricina adevărată a tuturor chinurilor.* BUJOR, S. 43. *Zări ..., ca printr-un geam ud, un om care venea spre ea.* id. ib. *Zărea într-acolo, ca printr-o ptnză străvezie, alte sate.* id. ib. 82. *Printr-o fereștruică, se zărea de departe o luminiță galbenă.* CAMILAR, N. I, 443. □ *L-am auzit printr-o ușă deschisă.* (Senzația este resimțită ca străbătînd interiorul spațial al unei părți din corpul unei ființe) *M-a săgetat un junghi printr-un braț.*

3. (În legătură cu o suprafață, cu un cuprins spațial etc. determinate cantitativ, exprimă extinderea a ceva pe tot întinsul indicat de determinant prin singularizare față de alte întinderi subînțelese de același fel) *Seceta a bîntuit printr-un întreg ținut. Printr-un sfert de țară a plouat.* (Extinderea privește suma localizărilor indicată de determinant) *Organele excretoare sînt protonefridii ... deschizîndu-se la exterior printr-un număr variabil de pori.* FAUNA R.P.R. Î. I, 49.

4. (Exprimă îndrumarea unei deplasări spre o localizare spațială singularizată ca reper orientativ sau spre mai multe localizări spațiale singularizate în același scop dintr-o multitudine de localizări spațiale identice) *Evacuarea sălii în caz de incendiu se va face printr-o ieșire de serviciu. Traseul autobuzelor va fi deviat printr-unele străzi laterale.* ◇ (Localizarea spațială singularizată ca reper orientativ este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Întoarceți-vă printr-aceeași încăpere pe unde ați intrat. Își stabiliseră noul itinerariu printr-alte peșteri decît cele vizitate pînă atunci.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adîncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afînat, într-o structură elastică etc.) *Coloana de tancuri o apucase direct printr-un vad al rîului.* (Interiorul spațial este gîndit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Se îndrepta spre obiectiv printr-o ceață deasă.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Schimbați-vă direcția și apucați-o printr-una dintre pădurile de pe coasta muntelui.*

5. (Exprimă mijlocirea realizării a ceva de către o delimitare spațială singularizată față de altele subînțelese de același fel sau de către mai multe delimitări spațiale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) *Printr-un drum drept ajungi mai repede.*

II. (Exprimă încadrarea a ceva în cuprinsul unui interval de timp sau în decursul duratei unei circumstanțe)

1. (Exprimă plasarea petrecerii unui fapt într-un interval calendaristic singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în mai multe intervale calendaristice selectate prin singularizare dintr-o multitudine de asemenea intervale identice) *Era printr-un august ploios. Printr-unele luni ale anului n-a plouat deloc.* ◇ (Intervalul de timp este delimitat

în interiorul duratei unei circumstanțe) *Era printr-un amurg de toamnă. Printr-unele nopți de vară mă plimbam pe malul mării.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări fizice, fiziologice etc.) *Țăranii săpau pământul printr-o arșiță dogoritoare.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă o circumstanță sau o stare) *Era printr-un timp ploios. Printr-unele vremuri de restriște strămoșii noștri se refugiau în munți.*

2. (Exprimă parcurgerea unui interval de timp delimitat calendaristic și singularizat față de altele subînțelese de același fel sau a unor asemenea intervale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de intervale de timp identice) *Am trecut printr-o lună secetoasă. Am trecut printr-unii ani fericiți.* ◇ (Intervalul de timp parcurs este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Umblam printr-o noapte și nu găseam ușă luminoasă.* CAMILAR, N. I, 268. □ *Am trecut și printr-unele ierni foarte geroase.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări) *Trecuse printr-o copilărie senină.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă desfășurarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Țara și domnitorul trecură printr-un moment de mare grijă.* D. ZAMFIRESCU, R. 207.

3. (În legătură cu un interval de timp determinat cantitativ, exprimă extinderea pe toată durata indicată de determinant prin singularizare față de alte durate subînțelese de același fel) *Spiritul a trecut atunci printr-unul din acele momente de bizarerie cari-i sînt așa de frecvente.* CARAGIALE, O. III, 188. □ *A trecut printr-un întreg secol de frămîntări sociale.* ◇ (Perioada de desfășurare a unui fapt este delimitată în tot interiorul duratei unei circumstanțe) *Printr-una din iernile copilăriei mele, n-a existat zi fără zăpadă.*

4. (Exprimă proiectarea unui fapt într-un interval de timp singularizat față de altele subînțelese de același fel) *Excursia nu putea fi programată decît printr-o lună din cursul verii. Ne înțelesesem ca reuniunea să aibă loc printr-o zi a lunii martie.*

5. (Exprimă rolul mediator — în favorizarea sau defavorizarea împlinirii unui fapt — al scurgerii unui interval de timp singularizat față de altele subînțelese de același fel) *Printr-o lună de practică, studenții au cîștigat mai mult decît prin studiul teoretic individual din restul anului.* ◇ (Intervalul de timp care influențează împlinirea unui fapt este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Mi-am revenit după boală printr-un concediu de odihnă.*

III. (Exprimă integrarea a ceva în sfera unui domeniu, a unei posibilități, a unei modalități etc. sau a unei realități oarecare gîndite ca modalitate)

1. (Exprimă implicarea a ceva ca aspect înglobat, ca parte componentă, ca trăsătură intrinsecă etc. în sfera unitară a unui domeniu singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în unele domenii singularizate selectiv dintr-o multitudine de domenii identice) *A făcut cercetări printr-un domeniu încă neabordat al medicinii. Prezența elementelor progresiste printr-unele literaturi occidentale este evidentă.* (Sfera de implicație în care se singularizează aspectele subînțelese eterogene ale unui tot este o însușire dominantă unificatoare) *Acolo unde Bolintineanu e în adevăr mare sînt „Legendele patriotice". Ele strălucesc printr-o originalitate fără seamăn.* DEMETRESCU, O. 161. *Medicul regimentului semnalează ... o boală ciudată ..., caracterizată printr-o înțepenire dureroasă a grumajilor.* BRĂESCU, V. 67. *Poezia d-lui Jebeleanu se remarcă printr-o încordată inteligență artistică.* CONSTANTINESCU, S. III, 293. *La acești bolnavi vom observa ... și un oarecare grad de degradare psihică caracterizată printr-o gîndire incoerentă.* ABC SĂN. 273. □ *Opera lui Neculce se caracterizează printr-o sobrietate stilistică remarcabilă. Viața lui a excelat printr-o corectitudine desăvîrșită.* (Sfera de implicație în care se singularizează un conținut ideativ este suportul obiectiv al unui act de comunicare) *Și ce va fi voind oare să înțeleagă Ahmet printr-aceste vorbe laconice și neînțelese?* FILIMON, O. I, 171.

2. (Exprimă petrecerea de către cineva sau ceva a unui fapt singularizat față de altele subînțelese de același fel sau a unor fapte singularizate selectiv dintr-o multitudine de fapte identice) *Societatea noastră trece printr-o criză morală foarte grea.* IONESCU-RION, S. 232. *Domnișoara Aurica ... trece printr-o criză erotică grozavă.* CĂLINESCU, E. O. II, 17. □ *Economia trece printr-unele prefaceri.* (Faptul petrecut constă în confruntarea cu o formă de verificare, de examinare etc.) *Trecuse printr-o comisie mai indulgentă. Trecuse printr-un examen greu al vieții. Produsul fusese trecut printr-o nouă probă de calitate.* (Faptul petrecut de cineva constă în trăirea unei stări sufletești ca urmare a influenței pozitive sau negative exercitate de o circumstanță, de o conjunctură etc. aparte) *Ilie Olteanu oftă greu, ca un om trecut printr-o primejdie mare.* GALAN, B. I, 180. (Faptul petrecut este înțeles ca etapă singularizată față de altele de același fel) *Literatura română trece azi printr-o fază foarte curioasă.* BACALBAȘA, S. A. I, 262. *Viața bușteanarilor, după ce a trecut printr-o fază intens industrială, s-a întors cu sute de ani înapoi la feudalism.* BOGZA, A. Î. 71.

3. (În legătură cu un fapt determinat cantitativ, exprimă amploarea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a acestui fapt) *Printr-un foarte mic efort am rezolvat problema. Autorul se remarcase printr-o bogată activitate literară. Printr-o oarecare strădanie am reușit să înțeleg.* ◇ (Amploarea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a unui fapt rezultă din aspectul cantitativ al realității asupra căreia se extinde) *Aducerea-aminte a groazei ce Mihai insufla pe atunci turcilor ... se păstrează în poporul român printr-o mulțime de legende.* BĂLCESCU, M. V. 160. *Oamenii, trecînd printr-un lung șir de prefaceri, de specii ciudate și uriașe care au dispărut pe rînd, toți din apa oceanului vin.* BOGZA, C. O. 124.

4. (Exprimă direcționarea către ceva singularizat ca reper intermediar în descrierea desfășurării cursului evolutiv al unui fapt) *Romantismul românesc a trecut, printr-unii poeți minori, pînă la marii săi reprezentanți.*

5. (În legătură cu un termen care indică o modalitate sau este gîndit ca avînd o valoare modală singularizată față de altele subînțelese de același fel, exprimă recurgerea la un factor mediator sau datorarea decurgerii a ceva din manifestarea unui asemenea factor mediator) *Printr-acest mijloc ei putură coprinde două din cinci corăbii ce aveau turcii atunci ... pe Dunăre.* BĂLCESCU, M. V. 169. *Postelnicul ... pierdu furia de mai înainte și, printr-un salt repede, o luă în brațe și o puse pe divan.* FILIMON, O. I, 120. *El văzu succesul planurilor sale de jăfuire asigurat printr-acest mod de prădare, necunoscut încă acelor boieri români.* id. ib. 181. *Cum s-a făcut evoluția animală o știm din cercetările lui Darwin ..., printr-o luptă cu mediul animal la care trebuie animalul să se adapteze.* IONESCU-RION, S. 132. *El apare răpănos, ... dar, printr-o miraculoasă putere de rezistență, ajunge să se strecoare oriunde.* BACALBAȘA, S. A. II, 117. *Colosul, printr-o mișcare ce-i era obișnuită, sări repede ca o panteră pe umerii lui Criton căutînd să-l doboare.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 37. *Printr-o zmucitură sălbatecă se dezlipiră de la olaltă.* HOGAȘ, DR. II, 15. *Bătrînețea, care se anunță majorității muritorilor printr-un dezechilibru, ... trezea în domnul senator ... o neliniște spirituală.* EFTIMIU, N. 153. *I-am demonstrat cum, printr-o disciplină inteligentă, printr-o gradație severă, ... s-ar putea întreține, chiar în organismele cele mai debile, focul sacru ... al vieții.* COCEA, S. I, 203. *Avocatul trebuie să surprindă pe jurați ... printr-o introducere depărtată de proces ca polul nord de polul sud.* TEODOREANU, M. III, 143.

Bătrînul ... se dădu jos printr-o sforțare supraomenească. CĂLINESCU, E. O. II, 286. *Fondul primitiv e gata să țîșnească la suprafață printr-un fel de revoluție a elementelor vechi.* RALEA, S. T. II, 69. *Printr-o distribuție apropiată de surse pozitive și negative, ... am obținut scurgerea în jurul unei carene.* CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 177. *Ar stabili apoi, printr-o simplă înmulțire, distanța străbătută de căruță.* GALAN, B. I, 441. *Peritoneul participă la apărarea organismului împotriva infecțiilor abdominale printr-un proces de localizare a acestora.* ABC SĂN. 280. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de trimitere sau de primire a ceva) *Păsările vii pot fi transportate printr-o coletărie specială.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de justificare a manifestării unui fapt) *Acest loc e încă vestit printr-o bătălie strălucită.* BĂLCESCU, M. V. 128. *Fonntainebleau ..., oraș în Franța, vestit printr-un castel în care sînt adunate remarcabile opere de artă.* BACALBAȘA, S. A. I, 31. *Accepta chiria lunar, în schimb se acoperea printr-o poliță scadentă la data exigibilității ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 143. *Societatea ... trăiește printr-o organizație centrală.* RALEA, F. 39. *Face apel la aceste procedee spre a-și justifica, printr-o acrobație de argumente tendențioase, tezele sale retrograde.* id. ib. 54. □ *Printr-o neprezentare poți pierde procesul. Starea de leșin poate apărea și printr-o scădere bruscă a tensiunii.* (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea adecvată, oportună etc. de realizare a ceva) *Nu putea ieși din platitudine decît printr-o lovitură.* EFTIMIU, N. 35. *Lumea poate fi schimbată numai de către proletariat și numai printr-o lovitură revoluționară a lui.* SAHIA, U.R.S.S. 163. *Venitul național a fost, secole de-a rîndul, ... furat printr-o acumulare sălbatică.* RALEA, F. 41. *Războiul a fost pregătit și printr-o vie propagandă în Moldova și Țara Românească.* IST. ROM. III, 467. □ *Reușise printr-o muncă asiduă. Am slăbit printr-un regim sever.* (Factorul mediator datorită căruia poate fi demarcată o manifestare specifică într-un anumit stadiu din evoluția unui fapt este o modalitate de exteriorizare particularizantă) *Orice progres începe printr-o stare neguroasă și plină de nedumeriri.* GEICA, S. 22. *Boala începe de obicei la vîrsta adultă, printr-o stare de indispoziție.* ABC SĂN. 273. □ *Criza a continuat printr-o încordare crescîndă a mușchilor. Rana s-a închis printr-o cicatrizare a pielii.* (Factorul mediator datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este o trăsătură de marcare a asemănării sau a diferenței dintre acestea) *Era ... deosebit poate de alți localnici numai printr-aceea că nu purta împrejurul coapselor obișnuitul șorț de sac.* GALAN, B. I, 115. □ *Femeile se aseamănă printr-o constituție fizică mai delicată.* ✦ (În legătură cu un termen care indică un instrument sau este gîndit ca avînd o valoare instrumentală, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un mijloc concret) *Au dat peste un lanț cu care, printr-un mecanism primitiv, cineva din altar făcea să se miște icoana.* SAHIA, U. R. S. S. 48. *Stoarce un strugure printr-o rîșniță.* COCEA, S. I, 229. *Umplerea se face printr-un apendice care servește în același timp ca orificiu de legătură.* CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 78. *Să presupunem că, într-un canal deschis, curge o vînă fluidă ... care este deviată printr-o placă.* id. ib. 110. *La formele cele mai primitive ... intestinul e înlocuit printr-un sincițiu central digestiv.* FAUNA R.P.R. Î. I, 54. □ *Apa fusese absorbită printr-o pompă. Imobilul fusese distrus printr-un incendiu.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește transportarea a ceva) *Materialele sosiseră printr-un marfar de dimineață. Cărămizile erau urcate la etajele superioare printr-o bandă rulantă.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește actul expedierii sau al recepționării unui mesaj, unei informații etc.) *Meciul fusese difuzat printr-un post de radio. Vorbisem cu el printr-un videofon.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește asigurarea sau favorizarea îndeplinirii ori existenței unui fapt) *Avionul fusese reperat printr-un detector. Rezultatele au fost verificate printr-un calculator electronic.* (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește eficiența îndeplinirii unui fapt) *În mijloc e așezată mașina de abur cu care sînt în legătură două roți de apă minate printr-însa.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 50. □ *Circulația era dirijată printr-un semafor. Cernuse mălaiul printr-o sită mai deasă.* (Mijlocul concret datorită căruia poate fi delimitată configurația specifică a unei părți din extinderea unui lucru este un aspect singularizant al acelui lucru) *Sternul ..., jos de tot, se sfîrșește printr-un căpătîi foarte subțire.* KRETZULESCU, A. 34/2. *O sală întinsă cu mese ... se sfîrșea printr-un fel de scenă pe care se vedeau instrumentele.* CĂLINESCU, E. O. I, 244. *Lanțul se termină printr-o acumulare de 7 perechi ganglionare.* FAUNA R.P.R. Î. I, 128. □ *De-a lungul defileului drumul se continuă printr-o îngustare bruscă.* (Mijlocul concret datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un delimitator al alăturării sau al separării acestora) *Scena se deosebea de restul sălii printr-o cortină de pînză.* FILIMON, O. I, 226. *Odaia de culcare a ministrului e despărțită printr-o ușe de a lui Vodă.* CARAGIALE, O. III, 44. *Traian însă trecu în odaia vecină despărțită de salon printr-o ușe deschisă.* BASSARABESCU, V. 232. *Plutonierul se îndoi de la mijloc ca și cum ar fi fost făcut din două părți, legate una de alta printr-o țîțînă.* DAN, U. 146. *Lucrătorii cei mai calificați făceau de sentinelă prin fața sistemului ca de planete, unite între ele printr-o punte largă cu parapet.* ARGHEZI, L. 181. *Pagina era împărțită în două printr-o linie cu creion roșu.* CĂLINESCU, E. O. II, 162. *Tinda a fost împărțită în două printr-un zid de paiantă.* STANCU, D. 437. *Există și unele protozoare colonide ... unde mai mulți indivizi sînt reuniți ... printr-o substanță comună.* FAUNA R.P.R. Î. I, 16. *Chisturile pot fi mobile cînd sînt legate de organele genitale interne printr-un pedicul ca un cordon.* ABC SĂN. 93. □ *Încăperile erau separate printr-un glasvand. Dormitorul era izolat de camera de baie printr-un vestibul.* ✦ (În legătură cu un termen care indică o operație sau este gîndit ca avînd o valoare operațională, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este o cale folosită în vederea atingerii unui rezultat) *Printr-un calcul imediat găsim componentele vitezei.* CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 158. □ *Am închis robinetul printr-o învîrtire forțată. Mecanismul pornește printr-o simplă împingere.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de transmitere la distanță a unui lucru) *Plățile s-au făcut printr-o virare de sume.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de redare a unui conținut de idei sau de sentimente) *Toți poeții mari, ... printr-o trăsătură de condei, ... zugrăvesc un tablou mare, complex.* GHEREA, ST. CR. I, 133. *În marele tablou al lui Tizian ... amorul sfînt e înfățișat printr-o femeie blondă ... cu o privire gravă.* BACALBAȘA, S. A. I, 251. *Germania a fost reprezentată printr-o zvastică, de care erau legați muncitorii.* SAHIA, U.R.S.S. 26. *Viața lor ar putea fi reprezentată printr-o vastă suprafață orizontală.* TEODOREANU, M. III, 11. □ *Relatase totul printr-un grai foarte colorat. Printr-o aluzie discretă l-a făcut să înțeleagă.* (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de motivare a existenței, a apariției etc. unui fapt) *Mulți din voievozii noștri cei mari ... visară ereditatea și, printr-o fatalitate ..., acest vis făcu să se stingă cu sunet moștenirea lor.* BĂLCESCU, M. V. 277. *Englitera ... ajungea tot la soluționarea de a se da Moreea lui Mehmet Ali ... temîndu-se ca nu cumva, printr-o înțelegere cu Rusia, ... să nu-și piardă preponderența ... în Turcia.* GHICA, S. 127. *Îndată însă ce norocul ne dă pe mînă frînele statului,*

atunci ..., ca printr-un farmec, lucrurile se schimbă. id. ib. 139. *Printr-o coincidență norocită pentru dînsa, ea avuse chiar atunci ideea de a veni la postelnicul.* FILIMON, O. I, 152. *Copilăria ..., printr-un fel de nevinovăție firească și adîncă, îi făcea uneori să se joace.* DELAVRANCEA, T. 153. *Ca printr-un farmec, tabloul se schimbă, se trag pădurile în lături.* VLAHUȚĂ, R. P. 204. *Dar iată-l că, printr-o întîmplare, află adevărul.* GHEREA, ST. CR. I, 260. *Modelat de moarte, ca printr-un ciudat capriciu, trupul ce purta un veac pe umeri își reluase conturul lui de fată.* ANGHEL, PR. 26. *Un copil ... scăpă cu viață ca printr-o minune.* BASSARABESCU, V. 140. *Încordarea nervoasă atît de-ndelungată la care-am fost ostndit printr-o așa de nedorită împrejurare mă făcea acum să tremur.* MIRONESCU, S. 129. *În stradă aștepta duba, sosită ca printr-o incantațiune.* EFTIMIU, N. 143. *Boerescu, căci așa îl chema, printr-o ironie ciudată a întîmplărilor, era rod aristocrat al ogoarelor muncite fără spor.* I. BOTEZ, B. I, 64. *Să știi că, printr-o minune de la Dumnezeu, ai dat de fîntîna tinereții și ai băut din ea.* SADOVEANU, O. XVI, 218. *Printr-o extindere logică a aprecierilor, orice om cuviincios îmbrăcat era îngăduit să intre la curte.* id. ib. 325. *Născut printr-o împrejurare de pripășire oltenească, gorjană, în București, m-am pomenit în ei și mă socotesc venit pe lume o dată cu capitala.* ARGHEZI, B. 11. *Sistemul de perspective ..., printr-o optică falsă de zugrav era tăiat în două secțiuni corespunzînd fiecărui cat.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Ca printr-o ocultă corespondență, pulberea de stele de pe cer își schimba țesătura mereu.* id. ib. 122. *Atunci cînd, printr-o împrejurare oarecare ..., minerul descoperă cîteva ștife de aur ..., un tremur violent îl cuprinde.* BOGZA, A. Î. 190. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de asigurare sau de facilitare a îndeplinirii unui fapt) *Acest erou războinic ..., printr-un război parțial, ostenește pe dușmani și le închide calea Ardealului.* BĂLCESCU, M. V. 135. *Nebunul are noroc să ajungă, printr-o intrigă de curte, aproape de strălucita adorată.* CARAGIALE, O. III, 64. *Tînărul normalist ... năzăjduiește să evadeze printr-o transferare.* I. BOTEZ, B. I, 156. *Sigur de el însuși ..., parcă ar fi rezolvat, bătînd din palme, printr-un rînd de haine noi, marea problemă a prieteniei lor viitoare.* COCEA, S. II, 73. (Calea prin care poate fi explicată angajarea specifică într-o anumită fază din desfășurarea unui fapt este un fel de a proceda pe linia realizării acestui fapt) *Și-a început campania electorală printr-o întîlnire cu alegătorii.* (Calea prin care pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un fel de explicare a comuniunii sau a disensiunii dintre acestea) *Prietinia lor se întărise și rămăseseră legați printr-un ideal care le lumina amîndurora sufletele.* SADOVEANU, O. XXI, 433. □ *Ei sînt dezbinați printr-unele interese divergente.* ✦ (În legătură cu un termen care indică un act, un document etc., factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un asemenea înscris) *Printr-o încheiere a sfatului administrativ, ... acorda acelui Trandafiroff ... monopolul de a exploata toate mineralele din țară.* GHICA, S. 692. □ *A fost numit în post printr-un decret al Consiliului de Miniștri. Și-a lăsat averea unui prieten printr-un testament legalizat.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește transferarea unei sume de bani) *Ți-am trimis banii printr-un mandat poștal. Suma a fost transferată printr-o foaie de virament.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea la cunoștință a unui fapt) *Printr-un fel de comunicat dat în vremea alegerilor, ... guvernul a arătat că nu a prejudecat întru nimic rezolvarea cestiunii.* CARAGIALE, O. V, 29. *El este ... dator mai înainte de toți de a veni și a-și arăta părerea printr-un proiect în regulă.* id. ib. *Frate-său i-a răspuns, și el, printr-o scrisoare lungă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 46. *Orice particular putea denunța, printr-o scrisoare, pe o fată bolnavă.* IONESCU-RION, S. 196. *Îi vestise la vreme, printr-o scrisoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 14. □ *L-am anunțat printr-o telegramă. Am aflat printr-un anunț de la Mica publicitate.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește dovedirea unui fapt) *Am predat totul printr-un proces-verbal. M-am justificat printr-o chitanță.* (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește accesul la un lucru oarecare) *Plecarea din institutie se face printr-un bilet de voie. Obținuse transferul printr-o aprobare specială.* (Înscrisul datorită căruia poate fi consemnată o manifestare specifică într-un anumit stadiu din desfășurarea unei activități este o formă de contribuție în domeniul activității respective) *A debutat în publicistică printr-o serie de articole economice.* BACALBAȘA, S. A. I, 243. □ *Și-a încheiat activitatea literară printr-un roman istoric.* (Înscrisul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un act de consemnare a unirii sau a separării acestora) *Nici starea socială nu e o invenție umană, cum credea Rousseau, după care oamenii s-au unit printr-un contract.* RALEA, F. 45. □ *S-au despărțit printr-un act legal.* ✦ (În legătură cu un termen care indică o persoană, o instituție, un organ administrativ etc., factorul mediator la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva este un asemenea intermediar) *Nimeni nu mai dobîndi favorile curții decît prin mijlocirea postelnicului sau, mai bine, printr-a lui Păturică.* FILIMON, O. I, 165. *De asemenea, printr-înșii... s-a împovărat țara cu o mulțime de legi.* CARAGIALE, O. V, 8. □ *Materialele se procură printr-un delegat al institutiei. Consultațiile se fac numai printr-o policlinică de cartier.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește remiterea către cineva a unui lucru) *Ți-am trimis pachetul printr-un prieten. Nota de protest a fost remisă printr-o ambasadă.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește informarea cuiva) *Am aflat vestea asta printr-un cioban care a venit cu turma pînă la locul meu.* SADOVEANU, O. XVI, 240. *Muierea trimisese vorbă înainte la gospodar, printr-o chivuță, că vine cu omul.* BARBU, G. 24. □ *Am fost citat printr-o judecătorie de sector.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește aducerea unei probe despre un anumit lucru) *L-am convins printr-un martor ocular.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește realizarea unei intenții, satisfacerea unui interes, rezolvarea unei probleme etc.) *Ispășenie numai de la tine, Doamne, cearem printru singur sfînt fiiul tău, Isus Hristos.* PO 1/10. *El dorea în tot chipul să cîștige favoarea împăratului, ca printr-însul să dobîndească cardinalatul.* BĂLCESCU, M. V. 327. *Dînsa ... ți găsise, printr-un trenchi al ei, „un loc" la București.* GALAN, B. I, 492. □ *Mi-am rezolvat problema printr-o circumscripție de miliție.* (Intermediarul datorită căruia poate surveni trecerea unei situații oarecare într-un nou stadiu de manifestare a ei este un agent declanșator) *Totul a început printr-un prieten care ne-a făcut cunoștință. Bunele noastre relații s-au încheiat printr-un intrigant care ne-a învrăjbit.* (Intermediarul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor determinant al unirii ori separării acestor elemente) *Sîntem legați printr-un copil.* ✦ (În legătură cu un termen care indică o stare psihică sau o formă de exteriorizare a acesteia, factorul mediator la care se recurge sau datorită căruia decurge ceva este o reacție afectivă sau o atitudine comportamentală) *Printr-o cruzime spăimîntătoare, el porunci a pune pe Răzvan la cazană.* BĂLCESCU, M. V. 222. *Printr-un compliment demn de un pașă cu trei tuiuri,*

felictlă pe ciocoi de bună venire. FILIMON, O. I, 164. *Autorul, printr-o fenomenală tndărătnicie, ajunge să ne vorbească de „zbieretul mieilor".* BACALBAŞA, S. A. I, 327. *Ctnd se revăzură ..., printr-un ciudat instinct, tnsă, nu-şi deteră pe faţă cunoştinţa.* BASSARABESCU, S. N. 91. *Şefii celor două nobile familii fixaseră, printr-o stranie intuiţie, aceeaşi rentă, socotită tn dolari.* EFTIMIU, N. 8. *În ce raporturi va mai fi cu Mado, care-l umilise printr-un refuz categoric?* id. ib. 84. *Printr-un vag instinct, ei au simţit că intelectul omului are palori de mort.* I. BOTEZ, B. I, 148. *Elinii şi romanii ... nu plngăreau ceea ce e firesc şi admirabil în simţurile omului printr-o renunţare fricoasă şi ipocrită.* COCEA, S. I, 95. *Printr-o neaşteptată şi inconsecventă atitudine, el combate pe emigranţii francezi.* RALEA, F. 37. □ *L-am dezarmat printr-o indiferenţă totală.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva priveşte expedierea sau primirea unui lucru sub formă de comision) *Ţi-am putut trimite urgent banii printr-o neaşteptată amabilitate a şefului meu. Pachetul tţi va sosi curtnd printr-o bunăvoinţă lăudabilă a vecinului nostru.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva priveşte exteriorizarea poziţiei adoptate de cineva faţă de ceva) *Staturile provinciei vor făgădui printr-un jurămtnt solemn tndeplinirea acestui articol.* BĂLCESCU, M. V. 69. *Turcii răspunseră tmpreună printr-un ţipăt tngrozitor.* id. ib. 125. *Greaca răspunde printr-un suspin, dar nu se mişcă deloc.* FILIMON, O. I, 152. *Lui Tadeo îi zise că, pe dată ce-i va face semn printr-un strănutat repetat de trei ori, să iasă afară.* id. ib. 225. *Ea se mulţumi a-mi răspunde printr-o aruncătură de ochi.* id. ib. 326. *Mateo ... răspundea printr-un zîmbet foarte natural.* id. ib. 338. *Ne tngrozim să nu trădăm cumva, printr-o clipire de ochi fără voie, ... gîndirea noastră de toate zilele.* CARAGIALE, O. III, 58. *Printr-un zîmbet foarte binevoitor, chelnerul mă asigură de-o dreaptă tnţelegere a comenzii.* MIRONESCU, S. 121. *Feţiţa a întors şi ea capul către ei, răspunzîndu-le printr-un zîmbet.* SAHIA, U.R.S.S. 65. *Vom putea să ne tmpărtăşim clipele de emoţie ... printr-o privire sau printr-un strîns de mîini.* COCEA, S. I, 96. *Maistrul sondor ..., printr-un strigăt scurt, face atenţi oamenii.* BOGZA, A. Î. 49. *Santinela ... ţi răspunse printr-alt semn.* CAMILAR, N. I, 234. *Dacă ar fi găsit un singur om căruia, printr-o şoaptă, printr-un gest, să-i tmpărtăşească ceva din grijile şi bănuielile lui, Filip ar fi fost tmpăcat.* GALAN, B. I, 120. *Ctnd plutonierul ... ţi arătă, printr-o voltă elegantă a condeiului, un scaun ... Erhan simţi că genunchii i se tnmoaie.* id. ib. 453. □ *Şi-au manifestat dezaprobarea printr-o tăcere ostentativă. Şi-au consfinţit hotărtrea printr-un ropot de aplauze.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva priveşte explicarea dată manifestării unei stări) *Veştile ce mai veniră de la Dunăre adăogiră amarul inimei sale şi-i pricinuiră moartea, pe care el ... o grăbi printr-o temere superstiţioasă.* BĂLCESCU, M. V. 78. □ *Şi-a pierdut buna reputaţie printr-o purtare incorectă.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva ţinteşte obţinerea unui rezultat) *Printr-o tncordare de voinţă, mi-am luat mai mare iuţeală.* SANDU-ALDEA, U. P. 75. *Avea ceva tn figura lui care destăinuia o energie sălbatecă, dar tnfrtnată printr-o voinţă de fier.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 179. □ *Îl cucerise printr-o politeţe exagerată.* (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia poate fi generată o ambianţă specifică într-un anumit stadiu din desfăşurarea unei împrejurări este o formă de manifestare particularizantă în circumstanţa dată) *După clacă, se puneau cu toţii la jocuri ... şi acestea se încheiau printr-o horă mare.* GHICA, S. 35. *A fost o veselie mare, care s-a terminat, din nenorocire, printr-un mic scandal.* BACALBAŞA, S. A. I, 9. (Reacţia afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor de generare a convergenţei sau a divergenţei dintre acestea) *Acest neguţător ... se deosibea dintre colegii săi printr-o rară dibăcie.* FILIMON, O. I, 146. *Foarte iubit de ofiţeri, se deosebea printr-un tact desăvîrşit ... şi o cultură aleasă.* BRĂESCU, O. A. I, 346. *Ziarul acesta cuprinde ... tnduioşate amintiri despre bătrtnii rămaşi acasă, de care tnărul se simte legat printr-un bărbătesc sentiment al răspunderii.* ap. DAN, U. XI.

6. (În legătură cu un termen care indică o bază de conformare, exprimă întemeierea manifestării sau săvîrşirii unui fapt pe această bază de conformare) *În inimile tinerilor se plămădeşte aluatul viitorului unei naţiuni; nu tn ale bătrtnilor care, printr-o lege firească, şi-au pierdut energia.* DEMETRESCU, O. 199. □ *Legea a fost adoptată printr-un vot majoritar.*

B. (Astăzi în forma *pentru;* semnifică ideea de referire respectivă la un element invocat ca sursă generatoare a ceva sau enunţat ca menire atribuită la ceva)

1. a) (Exprimă referirea explicativă la o motivare prin cauzalitate invocată ca factor determinant al decurgerii unui fapt) *S-au părăt cu Rad[u]l Dăianul păntru un cal al Oprei al popei* (a. 1626). GCR I, 74/2. *Vor avea svadă pentru ... pămănturi.* PRAV. 3. *Să dea acel loc pentru carele să pricesc.* ib. *Pentru o fată fugare Nu să cade a lăsa lucru tn doauo.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 117. *Au arătat de mincinoase pricinile pentru care au fost ptrît* (a. 1812). GCR II, 207/28. *Tinichigiul era ... gata oricînd să se războiască pentru nimicuri cu oricine.* VLASIU, D. 394. *Ce mai atîta vorbă pentru un căuş de tărţe.* ZANNE, P. IV, 142. ✧ (Factorul determinant al decurgerii unui fapt este un element psihic, afectiv, comportamental, volitiv etc.) *Mai tare o voiu bate pentru păcatele voastre* (a. 1560). GCR I, 5/4. *Răsipirea ce-au fost atunce spre apostoli pentru frica iudeilor.* CORESI, EV. 131. *Şi nu den tnceput judecă pre el pentru năravul cel nebunesc al lui.* id. ib. 398. *Păntru prieteşugul, de răndul celor oamen[i] cu cea iapă, să ne da[i] iapa* (cca 1640). IORGA, D. B. I, 70. *Diavolul dintăi pentru mîndrie căzu.* VARLAAM, C. 8. *Înfricoşaţi sînt pentru mînie.* BIBLIA (1688), 133[1]/8. *Sinatorii, pentru voia lui Şeremet, au mersu la tmpăratul.* NECULCE, L. 260. *Împăratul turcescu, pentru lăcomia lui, tnvrăjbindu-se cu ... tmpăratul de la Ţarigrad, au venit cu mulţime de oşti.* R. POPESCU, CM I, 236. *Au mazlit turcii pă Mihnea Vodă, pentru răotăţile lui cele cumplite.* id. ib. 258. *Pentru dragostea măriei tale, de ne vei poronci, vom face.* ANTIM, P. XXVII. *Îl bătea ... pentru mişeliile lui.* BĂRAC, T. 8/11. *Petraşcu Voievod ..., pentru blndeţea cu care cîrmui ţeara ... se numeşte cel Bun.* BĂLCESCU, M. V. 28. *Sufletele lor pentru păcate ... le-a ostndit.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Capul lui căzu ... pentru dreapta credinţă ce păstrase către nenorocitul său domn.* ODOBESCU, S. I, 257. *Pentru dragostea ta, tată, ... voi face pe dracul tn patru.* ISPIRESCU, L. 15. *Pentru stima pe care ţi-o port, te rog să nu-mi spui vorba asta.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 200. *Pentru care greşeală l-a blestemat să fie toată viaţa victima iluziilor?* BRĂESCU, O. A. II, 359. *Le vor cădea capetele pentru fapta lor.* SADOVEANU, O. X, 183. *M-ai lăsat pentr-o minciună.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 257. *Crişcă iadul şi mă cere Pentru păcate de-a mele.* id. ib. 468. *Nu vă stricaţi voia bună Pentru mica mea minciună.* BALADE, II, 55. ✧ (Factorul determinant al decurgerii unui fapt este un element de condiţionare) *N-au putut ... sta prin cetăţi şi prin munţi pentru lipsa hranii.* SIMION DASC., LET. I, 31/9. *Locurile lor cu greu de hrană fiind, pentru multa piatră şi munţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 46. *Mult mai varvari sînt acei de acolo, adevărat iaste, şi pentru starea şi tăria locului aceluia.* id. ib. 73. *Fiind lipsă de păne, pentru lăcuste ce era pre aice.* MUSTE, LET. III, 53/18. ✦ (Motivarea prin cauzalitate invocă

temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt) *Pentru credința unuia și pentru rugăciunea altora, poate dobîndi și altul vindecare.* CORESI, EV. 59. *Uriiu viiața mea printru featele lui Hel.* PO 93/20. *Deade Domnedzeu zeace cuvintele sale afară să ne prentru iale ispășim* (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 101/13. *Această boală nu iaste spre moarte, ce-i ... ca să să arate puterea lui Dumnedzău pentru dănsa.* VARLAAM, C. 60. *Simțeți răscumpărați de Domnul nostru Isus Hristos, pentru cinstit singele său și pentru munca sa.* id. ib. 111. *Dacă să va boledza, de-ar fi făcut căte păcate și scărnăvii, pentru darul boledzului toate să vor curăți.* PRAV. 292. *Spune părintelui tău că pentru ruga lui îm iaste bine* (a. 1692). GCR I, 306/2. *Toate prentr-însul fură și făr'de dînsul nemica fu ce fu* (a. 1693). id. ib. 308/32. *Pentru vrednicia sa ... ținea rangul cel dintîi.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. ◇ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor desemnat ca mediator indirect în producerea faptului respectiv) *Irod ... tremease de prinse pre Ioan și-l legă în temniță, pentru Irodiada, muiarea lu Filip, fratele lui.* CORESI, EV. 544.◇ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor acuzat ca răspunzător de ceea ce suportă în locul lui un substitut) *Am fost pedepsit pentru tine.* ◇ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor implicat ca sursă din partea căruia i se adresează cuiva, prin intermediar, faptul respectiv) *Sărută pe băiețel de sute de ori, pentru Andrei și pentru mine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 175. *Sînteți voi îngăduitori cu dînsul și pentru mine.* REBREANU, I. 72. ◇ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor relevat ca particularizator în privința sursei de declanșare sau de existență a faptului respectiv) *Se știe că Iașii e renumit pentru vin.* SADOVEANU, O. XIV, 211. ✦ (Motivarea prin cauzalitate invocă justificarea din care rezultă rostul petrecerii unui fapt) *Lăuda pe fiul de împărat pentru o așa nimerită ... alegere.* ISPIRESCU, L. 38. □ *A fost decorat pentru merite deosebite. A fost condamnat pentru crimă.* ◇ (Justificarea din care rezultă rostul manifestării unei gratitudini este un factor de îndatorare morală, un serviciu, un ajutor etc. care a prilejuit-o) *Îți mulțămim pentru buna sfătuire ce ne dai.* DRĂGHICI, R. 162/31. *Cît am rămas de recunoscător bunului părinte pentru această dorită veste!* NEGRUZZI, S. I, 7. *Pentru porter foarte mulțămesc.* id. ib. 222. *Harap Alb rămîne bucuros, mulțămind sfintei Dumineci pentru buna găzduire.* CREANGĂ, P. 214. *Fetele împăratului au mulțămit sptnului și pentru atîta.* id. ib. 232. *Am primit carta postală și cărțile, pentru care foarte mulțumim.* CARAGIALE, O. VII, 145. *Pentru atîta prietenie călduroasă ce-mi arăți, nu știu ... cum să-ți mulțumesc.* id. ib. 328. *Mulțumi lui Dumnezeu pentru ajutorul ce-i dete.* ISPIRESCU, L. 28. ◇ (Învechit; justificarea din care rezultă rostul întreprinderii unui act este un factor de conformare căruia i se subordonează acest act) *Noi încă vom face printru voia dum*[n]*iilor voastre* (începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 17. *De vor hi în prinsoare acei tălhari, să faci bine prentru voia noastră să aibă stră*[n]*soare* (începutul sec. XVII). id. ib. II, 2. *Eu ... prentru voia dom*[ni]*lor voastre, am lăsat și nemică n-am luat* (a. 1604—1619). id. ib. I, 26. ◇ (Justificarea din care rezultă rostul primirii sau al oferirii a ceva este un factor de compensare) *Eu pentru credință sau trupului vindecare ...* CORESI, EV. 61. *Să luați și plată deplin de la Dumnedzău pentru truda voastră.* VARLAAM, C. 64. *Această ... plată au avut ... pentru harzul ce-au făcut cu mîna lui la împărăție.* NECULCE, L. 184. *Pentru fapta lor dobîndi-vor ... har de la prințul.* ȘINCAI, HR. III, 1/14. *Poți vide toate aceste pentru un florin.* NEGRUZZI, S. I, 329. *Se plătea un drept deosebit pentru orice procesiune.* BOLINTINEANU, O. 297. *Pentru asta vă plătesc eu simbrie?* ISPIRESCU, L. 44. *Iată un bănuț de aur pentru răspunsul tău.* SADOVEANU, O. XII, 107. *Moromete ... nu bănuia că, pentru bucuriile lui de mai înainte, trebuia încă să plătească.* PREDA, M. 483. *Ce voiești pentru binele ce mi-ai făcut?* SBIERA, P. 87. ◇ (Justificarea din care rezultă rostul replicării în aceeași măsură la ceva este un factor care obligă moral la restabilirea unei echități prin ceea ce se ia sau se dă în schimb) *Să-i dea dobitoc pentru dobitoc.* PRAV. 15. *Pe toți i-au omorît, făcîndu-se moarte pentru moarte.* R. POPESCU, CM I, 280. *Să le răsplătească cu rău pentru rău.* id. ib. 471. *Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesnișî dinioare cu cuvinte din scriptură!* CREANGĂ, P. 33. ◇ (În construcțiile *pentru că* sau, învechit și regional, *pentru ce* ori, învechit, *pentru căci, pentru căce* sau, învechit, rar, *pentru căci că, pentru căce că,* justificarea invocată este prezentată argumentativ) *Pentru căce că oamenii, pentru măriia deșartă ei se nevoiesc ... să strîngă avuție multă.* CORESI, EV. 52. *Bătu derept acea Domnul dihania pentru ce făcuse vițelul care Aaron vărsase.* PALIA (1581), ap. C. CR. 79/9. *Să-i lăsați în pace, pentru ce sînt satel*[e] [s]*ventei mănăstiri a lui Aron Vodă* (a. 1625). I. BIANU, D. R. 98. *Și fariseul pentru ce se făli căzdu din toată cinstea.* VARLAAM, C. 11. *Pentru căci n-ați făcut unuia de ceștî ..., nice mie n-ați făcut.* id. ib. 22. *Să nu ia nemică ..., pentru căci cu menciunile lui au amăgit pre stăpînul.* PRAV. 7. *Tatăl ce-ș va ucide feciorul pentru ce-ș va fi lepădat legea ... nu să va certa ca ucigătoriul cel de părinți.* ib. 98. *Cine-ș va goni muiarea den casa sa pentru ce va fi făcut preacurvie, să cade să o hrănească pînă cînd va arăta preacurvia ei la giudeț.* ib. 143. *Răsărind soarele să vestejiră și pentru ce nu avură rădăcină să uscară.* N. TEST. (1648), 16^{v}/30. *Toată deatoria iertai ție pentru ce mă rugași.* ib. 24^{r}/30. *Nu-l cunoscu pre dînsul pentru că-i era măinile ... păroase.* BIBLIA (1688), 19^{3}/21. *N-au ales Domnul pre voi ... pentru căci vă iubește.* ib. 131^{1}/25. *Aceasta iaste de crezut, pentru că și biserica noastră ... mărturisește.* C. CANTACUZINO, C M I, 12. *Care ascunzătoare foarte cu nevoie era să se afle ... pentru căci, cînd o au făcut, robi au adus de o au săpat.* id. ib. 20. *Iaste cu dreptul să zică cineva unui om cu sila: ... lipsește din casa ta? ... Pentru că iaste zis: ...* „*Unde Dumnezeu au împreunat, omul să nu despartă*". ANTIM, P. XXVII. *Nu te bucura la cîștiguri mici, pentru că cu un rac tot sărac.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Ea se crede literată, pentru că a citit ce s-a tipărit prin Curierul românesc.* BOLINTINEANU, O. 316. *Mi-s dragă mie însămi pentru că-i sînt dragă lui.* EMINESCU, O. I, 80. *Nu-i vorbă, că de greu, greu îi era, pentru că în lipsa lui n-avea cine să-i îngrijească de casă.* CREANGĂ, P. 140. *Din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a sptnului ... pentru că bunătatea nu are de-a face cu răutatea.* id. ib. 209. *Nu mai mi-aduc aminte, pentru că i-am avut numele pe o însemnărică.* CARAGIALE, O. II, 115. *Aceasta nu pentru că s-ar fi sfiit, ci pentru că nu știa nici dînsa ce are.* SLAVICI, O. II, 32. *Îl iubeau pentru că avea o privire caldă și liniștită.* VLAHUȚĂ, N. 85. *O disprețuiau și o urau pentru că o vedeau fericită.* AGÎRBICEANU, A. 481. *În analiză, artistul adevărat se exprimă direct, pentru că scriitorul, cînd analizează, lucrează cu inteligența.* IBRĂILEANU, S. L. 18. *Se simțea atins pentru că trebuia să recunoască, chiar ocolit, în fața fiului său, că a greșit.* REBREANU, R. I, 122. *Stă drept, pentru că niciodată nu l-am văzut decît drept ca o făclie.* GALACTION, A. 23. *Și pentru că graba apariției revistei nu era prea mare ... a luat corectura și manuscrisul nuvelei.* id. ib. 81. *Armă nu port ... pentru că simt că ...nu voi putea ucide niciodată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 310. *Mă certam cu ea întruna pentru că se strîmba la mine ori de cîte ori făceam vreo poznă.* BRĂESCU, O. A. II, 72. *Pedepsele curgeau ca ploaia, pentru că ai mișcat în front, pentru că ai întîrziat la front, pentru că ai vorbit în front.* id. ib. 79. *E în stare să mă împuște, pentru că m-am așezat un moment pe șezlongul lui.* SEBASTIAN, T. 36. *Eu o iubeam pentru că era veselă.* SADOVEANU, O. XVI, 392. *Pentru că frumoasa descriere ... nu i se pare suficientă scriitorului, el adaugă și comentarul său entuziast.* VIANU, A. P. 76. *Mediocrii te urăsc nu fiindcă i-ai contrazis, ci pentru că i-ai întrecut.* CĂLINESCU, S. 502. *Pentru că ușa era făcută*

din stejar gros, plantonul n-auzise nimic. PAS, Z. III, 3. *Eram singur și puțin trist, pentru că totdeauna călătoriile trebuie făcute cu cineva.* BARBU, P. 7. *I-ai sucit capul, pentru că avea un tată care putea să-ți asigure situație, relații.* T februarie 1962, 21. *Tu, bădiț-așa-ai gîndit Că eu, pentru că-s negruță, Mă bucur să-ți fiu drăguță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 234. *Audzit-am, mîndruț, eu Că t'e ține mi-ta rău Pîntru ce t'e iubăsc eu.* T. PAPAHAGI, M. 27. *Vineri, pîntru ce-i zi de post, nu torc, nu țes, nu coasă.* ALR II 5 755/260. *Sînt rude pentru că au uscat cămeșile la un soare.* ZANNE, P. IV, 574. (În construcțiile *pentru aceasta* sau *pentru aceea*, justificarea prezentată argumentativ privește urmarea drept consecință a unui fapt exprimat sau subînțeles) *Pentru aceasta și mai mult tînjiră alalți ucenici și apostoli.* CORESI, EV. 91. *S-au făcut toate cîte s-au căzut ... Pentr-aceea noi, de nu vom băga în samă mila lui, nice vom lua amente îndelungă răbdarea lui, temu-mă să nu pățim mai rău.* VARLAAM, C. 20. *Pentru aceea l-au poreclit ... Lăcustă Vodă.* URECHE, LET. I, 167/9. *De vreme ce Dumnezeu va pre toți oamenii să-i mîntuiască ..., pentru aceasta au vrut să răsară lumina dumnezeirii lui în toată lumea.* ANTIM, P. 2. *Te aflu că ești dișărtătoare ...; pentru aceia nu te voi* (a. 1773). GCR II, 97/12. *Pîntru ahaia vă luați aminte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 86. *Pentru aceasta și eu socotesc Ca zădarnică toată cercarea.* id. ib. 230. *Pentru aceea, Pascal zicea că toate părțile lumei sînt lănțuite.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Ai auzit lucrurile precum nu sînt ... Pentru aceea obștea ne-a trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi era atît de greu să sară din Butucani la Sărăceni.* SLAVICI, N. I, 7. *Pentru aceea, profesorul, deși torturat de cîteva întrebări, nu formulă nici una.* GALACTION, O. A. I, 56. (În construcția interogativă *pentru ce*, justificarea prezentată argumentativ este cerută direct sau retoric) *Pentru ce, Doamne, împingi sufletul mieu?* PSALT. HUR. $74^{v}/18$. *Pentru ce dosădim pre Dumnezeu necurate daruri aducînd lui?* CORESI, EV. 449. *Iară Is*[us] *dzise lui: ... pentru ce ai venit?* N. TEST. (1648), $35^{v}/21$. *Pentru ce aceasta?* BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. *Pentru ce e el datoriu a să ruga?* (a. 1774). GCR II, 101/3. *Pentru ce ai rîs?* MINEIUL (1776), $77^{v1}/1$. *Pentru ce-mi cruți ahastă viață?* BUDAI-DELEANU, Ț. 124. *Pentru ce aștepți ... o fericire ce-ți poți face însuți?* MARCOVICI, D. 10/16. *Pentru ce în timp de pace ține în arme atîția unguri?* BĂLCESCU, M. V. 54. *Nu știu pentru ce, cum pusei acest gînd, inima începu a mi se bate.* NEGRUZZI, S. I, 67. *Dar pentru ce orașul atît de strălucit Acum între orașe e cel mai umilit?* ALEXANDRESCU, M. 10. *Pentru ce nu ceri divorțul?* BOLINTINEANU, O. 453. *Pentru ce, rogu-te, n-ai spus nici măcar un cuvînt?* ODOBESCU, S. III, 33. *Dacă ai știut că ai un bunic așa de grobian, pentru ce m-ai îndemnat să mă lupt cu el?* CREANGĂ, P. 53. *Pentru ce nu cerci a păstra o cumpănă mai potrivită în viață?* DELAVRANCEA, T. 30. *Ah, bătrînă năzuroasă, Pentru ce attta fard?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 179. *Pentru ce n-ai stat la ușe?* CARAGIALE, O. II, 15. *Și pentru ce să-i amărăști Și zilele puține?* COȘBUC, P. I, 78. *Pentru ce acest destin de efemeridă?* GALACTION, A. 191. *Pentru ce țipi?* CĂLINESCU, S. 232.

b) (Exprimă referirea explicativă la o motivare prin finalitate enunțată ca obiectiv în perspectiva căruia este proiectată săvîrșirea unui fapt) *Să se gătească și el pentru această dorită călătorie.* GORJAN, H. I, 2/34. *Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci, Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte și colaci.* EMINESCU, O. I, 87. *Mama lor le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. *Își descleștа cu greu fălcile pentru vorbă.* SADOVEANU, O. XI, 337. ◇ (Obiectivul în perspectiva căruia se proiectează săvîrșirea unui fapt este avantajul sau dezavantajul ce poate fi produs cuiva) *Cărțile profocilor ... trebuiaște a le ceti și a le ține printru multe folosuri și hasne.* PO 7/16. *Uciderea s-au făcut pentru folosul tătîne-său.* PRAV. 325. *Ne-am nevoit pentru folosul obștesc.* BIBLIA (1688), [prefață] 5/13. *Au fostu numai pentru bineli lui acel giurămînt.* NECULCE, L. 171. *Ostenind și trudind a scrie multe și mai de toate, pentru folosul multora.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Să moară pentru folosul craiului lor.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 167/2. *Întîmplările anului ... a fost pentru binele mieu.* MARCOVICI, D. 4/25. □ *Nimeni nu acționează contra intereselor sale, adică pentru propriul lui rău.* ◇ (Obiectivul în perspectiva căruia se proiectează săvîrșirea unui fapt este prevenirea unor condiții conjuncturale eventuale, prin luarea unor măsuri prealabile) *În belciugul de la cartmbul dedesupt ... era aninată o bărdiță pentru feliurite întîmplări.* CREANGĂ, P. 106. *Am ... un hambar plin ... pentru împrejurări grele.* id. ib. 330. □ *Și-a asigurat casa pentru incendiu.* ◇ (Motivarea prin finalitate enunță o destinație efectivă sau virtuală, dorită etc.) *Un fel de stofă bună pentru straie.* DRĂGHICI, R. 155/2. *Leac pentru închiderea feții părului.* PISCUPESCU, O. 317/1. *Grădină ... pentru preumblarea ... împărătesei.* GORJAN, H. I, 4/10. *Lupta pentru independență reîncepe cu glorie.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Legea pentru recrutație.* CR (1848), $5^{3}/34$. *120 chile de păpușoi a lei 105 și alte 200 a lei 95, cești din urmă însă proști și cumpărați pentru consumație.* ib. (1848), $21^{1}/13$. *Toaleta pentru balul de la club.* NEGRUZZI, S. I, 46. *Lege pentru cruțarea pădurilor.* MAIORESCU, D. II, 240. *Dacă critica mea va fi ... nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o, rușinea va rămînea numai pe seama mea.* ODOBESCU, S. III, 10. *Peatra sulimanului sau peatra bună pentru făcut alifie de obraz.* CREANGĂ, P. 112. *Buci ... pentru făcut saci.* id. ib. 176. *Mai potrivit popă pentru mai potrivit sat nici ... nu s-ar fi putut găsi.* SLAVICI, N. I, 10. *Se crede pentru ostîndă ursit pe veșnicie.* PĂUN-PINCIO, P. 45. *Vreo cincisprezece lei mărunți pentru bacșișuri și alte cheltuieli.* BASSARABESCU, V. 44. *Dă-mi o cutie cu văpsea neagră pentru păr.* id. ib. 91. *Întîi a fost nevoie de dragomani pentru schimburi.* GALACTION, A. 334. *Briceagul cu mica ghilotină de oțel pentru tăiat vîrful țigării.* C. PETRESCU. Î. I, 3. *Ieși ... ca s-aducă trestie pentru foc.* SADOVEANU, O. VIII, 415. *Cere hîrtie și plic pentr-o scrisoare.* id. ib. X, 529. *Regulament pentru organizarea armatei.* OȚETEA, T. V. 98. *Mine pentru creioane mecanice.* NOM. MIN. I, 345. *Își făcuse o cutie pentru păstrat desenele din carton.* CĂLINESCU, E. O. I, 62. *Cei care au topoare, pot tăia crăci pentru foc.* CAMIL PETRESCU, O. III, 227. *Directorul ... umbla totdeauna cu buzunarele pline de piramidoane, sticluțe cu sirop pentru tuse.* BARBU, P. 152. *În ansamblul străduințiilor pentru un nivel ridicat la învățătură rolul hotărîtor îl are munca profesorului în clasă.* GÎ 1962, nr. 683, 1/1. *Traistele pentru pește.* ȘEZ. IV, 115. *E destul o măciucă pentru un car de oale.* ZANNE, P. IV, 10. ◇ (Destinația este un element omagiat în cinstea căruia se formulează o urare) *Ridic paharul pentru prietenia dintre noi. Toastez pentru victoria socialismului.* ◇ (Destinația este un element particularizat, privitor la care se raportează restrictiv un anumit fapt) *Pentru vești, să știți măriile voastre că ... avem nedejde pe Dumnedzău că să va aședza lucrul* (a. 1684). IORGA, D. B. II, 43. *Deci ... pentru pace-i adeveri.* NECULCE, L. 134. *Mai socotit-au măria sa Constantin Vodă pentru școli ... de le-au mai întărit.* id. ib. 386. *Cît pentru cheltuială ... te voi împrumuta eu.* DRĂGHICI, R. 14/8. ◇ (Destinația este un element singularizat, față de care se raportează selectiv un anumit fapt) *Inima lui, fragedă și curată, ia o opinie încîntătoare pentru amor.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Simț totdeauna aversiune pentru scandaluri.* CARAGIALE, O. VII, 459. *Ne-au lăsat — mai mult decît entuziasmul pentru cele ce-au scris — dorul după cele multe ctte ar fi putut să scrie.* GALACTION, A. 191. *Organizațiile de partid au datoria să asigure întărirea lor sistematică ... cu membri noi care și-au dovedit prin fapte devotamentul pentru cauza partidului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 771. ◇ (Destinația este o încadrare temporală calendaristică, o perioadă oarecare sau o circumstanță gîndită ca durată) *Li se confiscară bunurile, de-*

clarîndu-i trădători și izgoniți pentru totdauna din patria lor. BĂLCESCU, M. V. 45. *Găsiră atîta pradă în acest oraș, încît își dobîndiră veșminte pentru vecie.* id. ib. 56. *Patru mieі de la Ispas, Pentru prînzul de popas.* ALECSANDRI, P. II, 105. *Părăsi satul și familia ei pentru totdauna.* ODOBESCU, S. I, 10. *Mai avea strînse și părăluțe albe pentru zile negre.* CREANGĂ, P. 3. *Dă poronică să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru veșnicie.* id. ib. 249. *Era soarele în cruce, de se odihneau munții numai pentru o clipită.* id. ib. 273. *Ar fi preferabil să fie fixată conferența pentru o duminecă.* CARAGIALE, O. VII, 413. *Să-și ducă merinde pentru amiază, iar seara să se întoarcă acasă.* REBREANU, I. 52. *Adoarme-mă pentru vecie.* GALACTION, O. A. I, 59. *Mama puseae o putinică de brînză, să avem pentru iarnă.* VLASIU, A. P. 132. □ *Am aminat examenul pentru 5 iulie. Directivele au fost date pentru anul în curs. Mîncare pregătită pentru seara.* (Încadrarea temporală prezentată ca destinație a ceva este indicată prin anterioritate, posterioritate sau concomitență în raport cu un moment actual) *Noi pentru viitor ne pregătim.* LABIȘ, P. 306. *Ai învățat pentru mîine toate lecțiile?* T septembrie 1962, 2. □ *Pentru acum este destul. Ce mai avem pentru astăzi? Meniul acesta a fost pentru ieri.* ◇ (Destinația este o ființă căreia i se adresează un lucru, un fapt etc.) *Să-m trimiț patru calăpuri* [de săpun] *pentru ... cucoana căimăcămesa* (a. 1798). IORGA, S. D. VIII, 36. *Ceasul cel după urmă a bătut pentru mine.* MARCOVICI, C. 10/11. *Un scaun era rezervat lîngă jude pentru colonel.* CR (1848), 2[1]/61. *Acest răvaș e pentru tine.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Culege nu-mă-uita ca să facă un buchet pentru amorezul ei.* id. ib. 196. *Trei fragi de-ar fi, sînt pentru tine!* COȘBUC, P. I, 182. *Însemnarea aceasta e pentru dumneata.* SADOVEANU, O. IX, 154. *Mai am ascunse ... Și niște cămeși, niște fote și niște bete Care nu sînt nici pentru muieri, nici pentru fete.* ARGHEZI, VERS. 197. *Aș, facultate, asta e pentru băieți de bani gata!* CĂLINESCU, E. O. I, 136. *Tocmai tăiase o găină ca s-o facă ciorbă pentru ai casei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 73. *Vinul e pentru noi, Nu e pentru boi.* ZANNE, P. IV, 182. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element omagiat, în cinstea căruia se formulează o urare) *Beți și pentru cei care or lupta.* SADOVEANU, O. XVIII, 302. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element preferat în dedicarea, închinarea unui anumit lucru) *Celeste ... un stih ce pentru tine scrisei.* CONACHI, P. 221. *Scrie ... sonete pentru răsărita stea a Moldaviei.* NEGRUZZI, S. I, 206. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element favorizat, ales, în folosul sau de dragul căreia se întreprinde acel ceva) *Pentru noi multe și mari minuni fapt-au făcătoriul și Dumnezeul nostru.* CORESI, EV. 64. *Și noi datori sîntem pentru frații noștri sufletele noastre să punem.* id. ib. 469. *Nu știți că venerea mare eu mă răstugniiu printru voi?* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 46/5. *Că această lume iaste ca o cherăvăserie: numai pentru călători iaste făcută.* VARLAAM, C. 334. *Să dea viiața lui izbăvire pentru mulți.* N. TEST. (1648), 26[v]/10. *Sta tare Nicolai Vodă pentru pămînteni.* N. COSTIN, LET. II, 86/37. *Măcar că era grec, om strein, dar era om bun; să pună tare pentru pemînteni la domnie.* NECULCE, L. 33. *Era ajutor creștinilor și sta tare ca un viteaz bun pentru ei.* ANON. CANTAC., CM I, 139. *Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oi.* ANTIM, P. XXVII. *Acum tot mearge la dînsul de cere bani pentru copil* (a. 1709). IORGA, B. R. 348. *Ca un milostrd crucea ... pentru noi au luat.* MINEIUL (1776), 201[r1]/10. *Te-ai jertvit pentru mine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *Dobitoacele sînt lăsate ... pentru noi oamenii.* DRĂGHICI, R. 66/4. *Să ceară a i se da ... bucate pentru oștirea lui.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Te vei încredința că prietenul tău a făcut pentru tine mai mult decît tine.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Trăind numai pentru el, a fost de pagubă compatrioților săi.* id. ib. 243. *Ce-o să aibă din nimeni în lume n-ar fi făcut asta.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Perceptorul făcuse însă destul pentru de-alde Moromete, ți aminase și-i păsuise cît se putuse de mult.* PREDA, M. 452. *Cine nu adună pentru sine adună pentru alții.* ZANNE, P. V, 9. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element vizat ca substituit prin altcineva în efectuarea unui fapt) *Spune-mi ce voiești a-i scrie, căci voi scrie eu pentru tine.* DRĂGHICI, R. 91/22. *Sînteți voi îngăduitori cu dînsul și pentru mine.* REBREANU, I. 72. *Am semnat eu pentru dumneavoastră.* GALACTION, O. A. I, 47. *Lelea Ileana grăiește și pentru dînsul.* SADOVEANU, O. IX, 386. *Fugi, urîte d'îngă mine C-oi lucra și pentru tine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 463. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element particularizat, privitor la care se raportează restrictiv un anumit fapt) *Cît pentru condamnat ..., abia către seară putu să se scape de oameni.* CR (1848), 4[1]/57. *Cît pentru vagabanzi ..., legea determină ca să se prindă în acel ținut unde se află.* ib. 6[1]/7. *Cît pentru mine, domnul meu, mi-ar plăcea să trăiesc într-o republică de femei.* NEGRUZZI, S. I, 290. *Cît pentru mine unul, fieștecine știe C-o am de bucurie Cînd toată lighioana ... Cîine sadea îmi zice.* ALEXANDRESCU, O. I, 209. *Nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine.* CREANGĂ, P. 186. *De unde știi că nu s-or schimba lucrurile în bine și pentru d-ta.* id. ib. 235. *Scria în ziarele care cereau dreptate pentru cei nedreptățiți.* GALACTION, A. 329. *Pentru dumneata Eu n-aș zice ba.* ALECSANDRI, P. P. 7. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element singularizat față de care se raportează selectiv un anumit fapt) *Ființa cea mai de temut pentru om este însuși omul.* MARCOVICI, D. 16/11. *Mai mult purta grijă pentru stăpîna ei decît de dînsa.* DRĂGHICI, R. 27/10. *Dragostea ce avea pentru dînsul poporul.* BĂLCESCU, M. V. 29. *Aruncă ochiade arzătoare junelor franțeze pentru care avea o preferință întărită.* CR (1848), 10[2]/47. *Fă bine de ai oarecare bîndețe pentru o persoană bolnavă.* BOLINTINEANU, O. 449. *Simț o adorare în inima mea pentru tine.* EMINESCU, N. 116. *Am eu purtare de grijă pentru dînsul.* CREANGĂ, P. 299. *Se topea de dragoste pentru Ileana.* ISPIRESCU, L. 29. *Adorațiune de toată clipa pentru persoana lui fizică.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 194. *Boțan n-avea pentru femeie o considerație deosebită.* BRĂESCU, O. A. I, 4. *Ne-am continuat cercetările ... din simpatie pentru el.* SADOVEANU, O. XII, 7. *Văditele lui atenții pentru Otilia i se păreau scandaloase.* CĂLINESCU, E. O. I, 50. *Intră ... cu inima bătîndu-i ... de dragoste pentru fiul ei.* CAMILAR, N. I, 110. ✦ (Motivarea prin finalitate enunță explicit mobilul, rostul săvîrșirii unui fapt) *Ce numai pentru lauda oamenilor ei se postiia.* CORESI, EV. 49. *Răutchi ... trecusă ... și la Duca Vodă pentru trebile păcei.* NECULCE, L. 143. *Să-i dea Brîncovanul pe an cîte 10 pungi de bani pentru chivernisala lui.* id. ib. 175. *Acest secol fu ... secolul prin care se renumiră și în care se luptară puternic pentru libertate.* BĂLCESCU, M. V. 15. [Românii] *se luptă pentru drepturile naționale și triumfă.* id. ib. 17. *Precupeți ce retipăresc la psaltiri și ceasloave pentru speculație.* CR (1848), 8[1]/43. *Pentru ale noastre drepturi m-am luptat fără-ncetare.* ALEXANDRESCU, O. I, 264. *De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?* EMINESCU, O. I, 137. *Scriitorul scrie astăzi pentru slavă.* GALACTION, A. 111. *Ofițeri ... veniți anume pentru pricopseală.* BRĂESCU, O. A. II, 370. *Se prezenta pentru o bursă la seminarul Socola.* SADOVEANU, E. 92. *Sînt fiul unui neam sărac Ce s-a luptat amarnic pentru pîine.* BENIUC, V. 111. ◇ (Învechit; mobilul, rostul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei asigurări despre realizarea a ceva) *De bună voie noi încă ne-am pus pecețile pentru mai mare mărturie ca să să știe* (a. 1581). CUV. D. BĂTR. I, 29/7. *Și pentru credință pusu-ne-am mai jos în loc de pecești și deagetele* (a. 1591). ib. 58/6. *Păntru bun*[ă] *credinț*[ă] *am pus și mănа eu Cr*[i]*ste log(ofăt)* (a. 1626). I. BIANU, D. R. 127. *Pentru credența n-em*

mai jos (a. 1695). IORGA, B. R. 323. *Şi pentră mai mare credinţa, dau zapisul în măinile dumnealui şi întăresc zapisul cu degetul mieu* (a. 1729). id. S. D. XII, 33. *Pintru mai adivărată credinţă am pus numele şi degetul* (a. 1836). id. A. I, 56. ◇ (Mobilul săvîrşirii unui fapt este obiectul unei solicitări exprimate în speranţa împlinirii ei) *Acela amu pentru talanţi ruga-se, iară acesta pentru dinari.* CORESI, EV. 284. *Cine să va ruga pentru iertarea păcatelor unuia ca aceluia?* VARLAAM, C. 266. *Roagă-te pentru mine ca să fiu iertat de cît rău ţ-am făcut.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^{r}/19. *Să rugaţi pre D*[u]*mn*[e]*zău şi pentru a noastră spăsenie.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 5/14. *Noi, călugării, vom avea a ruga pe milostivul Dumn*[e]*dzău pentru b*[un]*ă sănătatea măriilor voastre* (cca 1690). IORGA, D. B. I, 93. *Mult s-au rugat acelui capegiu pentru Dumitraşco beizădeaua, s-i fie milă de dînsul că-i un copil.* NECULCE, L. 116. *Să roagă din inimă pentru fericirea părinţilor.* MARCOVICI, D. 3/1. *Pentru ajutor la măcinatul grîului ... este rugată acea cinstită logofeţiie ca să binevoiască a pune îndatorire asupra cuvioşilor igumeni ai acestor mănăstiri* (a. 1834). DOC. EC. 710. *Toată noaptea cambanele sunară ca să aducă aminte sufletelor celor bune a se ruga pentru mîntuirea sufletului celui păcătos.* CR (1848), 2^{1}/52. *Vă rugăm, prin urmare, pentru un cuvinţel.* CARAGIALE, O. VII, 60. *Te ruga nevastă-mea, măicuţă, pentru nişte şerbet.* C. PETRESCU, Î. II, 244. *Pentru pace mă rog.* ISANOS, Ţ. L. 44. ◇ (Mobilul săvîrşirii unui fapt este obiectul unei cerinţe a cărei împlinire se urmăreşte) *El se-au dus încătroo au putut pentru hraniştea lui* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 56/5. *Numai cărţi ne-au venit de la Dumitraşco Vodă, să ieşim pentru hrană* (a. 1674). IORGA, D. B. II, 25. *Am trimis pentru vitele dumilor voastre ce pasc pe locul nostru* (a. 1687). id. ib. 67. *Turcii ... pe toţi morţii i-au dezgropat cerînd pentru avere.* N. COSTIN, LET. II, 122/38. *Iară nemţii ... jăcuie ce pute prin pregiurul cetăţilor pentru mîncare.* NECULCE, L. 57. *E o venturutoare ce cutrieră lumea pentru plăcerile ei.* NEGRUZZI, S. I, 44. ◇ (Mobilul săvîrşirii unui fapt este obiectul unei dorinţe pentru a cărei satisfacere este oferită o compensaţie) *Nu cumva ai pofti să-mi iai vitica pentr-un cuc armenesc?* CREANGĂ, A. 57. *Pentru nimic în lume nu mă mişc de aici.* CAMIL PETRESCU, T. III, 68. *Pentru nimic în lume n-aş fi trecut un pas mai departe.* SADOVEANU, O. I, 89. *Pentr-un păhărel de vin M-ai dat, maică, la străin.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 175. *Boii i-o dat pentru bere.* BÎRLEA, C. P. 156. (Obiectul dorinţei pentru a cărei satisfacere se oferă o compensaţie este o durată anumită sau o circumstanţă gîndită ca o durată) *Aş fi dat orice pe lume pentr-un ceas de prelungire.* CONACHI, P. 102. □ *Aş fi dat mult pentru o viaţă liniştită.* ◇ (Mobilul săvîrşirii unui fapt este obiectul unei intenţii în vederea căreia se întreprinde efectiv ceva) *Triimisă Antioh Vodă sol pe Bogdan hatmanul în Ţara Muntenească la Brîncovanul pentru aşedzarea păcei.* NECULCE, L. 134. *Au dat şi leşii agiutor lui Antiohii Vodă poduri ... pentru mai degrabă deşertare.* id. ib. 146. *Cu toţii dar întîre dînşii datori sînt mînă să puie Pentru apărarea vieţei.* CONACHI, P. 286. *Aceste adunări se convocau de domn pentru facerea legilor.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn.* NEGRUZZI, S. I, 162. *Pentru menţinerea ordinei...orînduise în fiecare plasă un beşliu.* GHICA, ap. HEM 2 661. *Cuiburi de mitraliere viclene plescăneau învrăjbit ca stolurile de berze adunate la sfat pentru plecare.* BRĂESCU, O. A. I, 149. *Pentru căutarea unui drept, cei umili nu pornesc de acasă cu mîna goală.* id. ib. II, 392. *Consiliile pedagogice ... îşi sporesc ... eforturile pentru găsirea şi aplicarea celor mai bune metode de lucru.* GÎ 1962, nr. 683, 1/1. (Intenţia săvîrşirii unui fapt este indicată ca act procesual ce urmează a fi efectuat) *Pentru a scoate acum acele ... fire trebui a destrăma toată pînza.* NEGRUZZI, S. I, 267. *Se împotrivea la orice măsuri armate ce voia Poarta să ia pentru a înăbuşi răsculărea lui Ipsilante.* GHICA, S. 109. *Teasc făcut într-adins pentru a stoarce mierea şi ceara.* I. IONESCU, M. 382. *Satul ... hotărî să-l spînzure, pentru a nu mai da pildă de lenevire şi altora.* CREANGĂ, P. 329. *Pe amîndoi i-a tras aţa la Bucureşti, pentru a îmbrăţişa cariera de copist.* CARAGIALE, O. I, 303. *Se văd urmele podului, pe care l-a durat Constantin cel Mare peste Dunăre, pentru a pune în legătură Dacia cu Moesia.* VLAHUŢĂ, R. P. 19. *Se întoarseră pe rînd: Gavril şi Moise, pentru a domni, iar Ioan, pentru a rătăci o viaţă întreagă în Ardeal.* IORGA, L. I, 21. *Compilatorul intervine iarăşi pentru a potrivi lucrurile în folosul familiei sale.* id. ib. 111. *Lăutarii îşi potriveau zgomotos instrumentele pentru a da de ştire tuturor ... că începe jocul.* REBREANU, I. 25. *I-am strigat ceva, la întîmplare, în urechea surdă, pentru a-i strămuta gîndul în altă parte.* C. PETRESCU, S. 12. *Se ridicau pentru a oferi curtenitor femeilor jilţurile de paie.* id. Î. I, 12. *Cine vorbeşte, o face pentru a-şi împărtăşi gîndurile, sentimentele şi reprezentările.* VIANU, A. P. 15. *Pentru a obţine acest rezultat, suprarealistul nu vrea să reţină nimic în scrierile sale.* id. ib. 18. *I se păru că se ţese în jurul lui manoperă pentru a-l deposeda de avutul lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 140. *Pentru a stimula creşterea producţiei ... s-a îmbunătăţit sistemul de colectare a produselor vegetale şi animale.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 893. *Se sfredeleşte pămîntul pentru a se scoate avuţiile ascunse.* ŞEZ. I, 204. (Intenţia săvîrşirii unui fapt este confirmată sau infirmată ca urmare a unor condiţii favorabile sau nefavorabile ce o influenţează) *Cîteva sugestii doar — suficient pentru a da impresia de dimineaţă.* SEBASTIAN, T. 10. *Eşti prea superficială pentru a fi leneşă.* id. ib. 64. □ *Rezultatele sînt prea bune pentru a nu continua cercetările.* ◇ (În construcţiile *pentru ca să, pentru ca ... să* sau, învechit, *pentru să,* mobilul invocat este prezentat argumentativ) *Să nu postim noi pentru să ne laude oamenii.* CORESI, EV. 50. *Acolo voi petreace pentru ca să scap de acea moarte amară* (a. 1620—1625). GCR I, 67/19. *Numai pentru să dobîndească ... mult năpăstuiesc şi asupresc lumea.* VARLAAM, C. 9. *Sloboade pre oameni neputinţă ... pentru să cunoască că sînt şi ei oameni.* id. ib. 328. *Vor îmbla ... pentru să facă ucidere.* PRAV. 97. *Poate să-l şi muncească pentru să spuie.* ib. 294. *Şi pentru să-i hie mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Ţara Muntenească.* M. COSTIN, O. 47. *Şerbul tău le ţine ... Pentru să ia cu asupră plată din mila ta.* DOSOFTEI, PS. 59/4. *Zi dară că sînt sor lui pentru ca să mi să facă mie bine.* BIBLIA (1688), 8^{2}/24. *Să ne sculăm să mergem, pentru să trăim, să nu murim.* ib. 33^{1}/33. *I-au dus la vizirul pentru să le facă treaba.* IST. Ţ. R. 39. *Au făcut mare strîcăciune ţărti pentru ca să strice pe copiii lui Cantemir.* NECULCE, L. 120. *Aşa au făcut cum s-au zis, pentru ca să rămtie neamului omenesc pomenire.* C. CANTACUZINO, CM I, 14. *Au zis să facă pă Pîrvul banul postelnic mare, pentru ca să fie în toată vremea lîngă dînsul, om de sfat.* R. POPESCU, CM I, 279. *Am trudit din zi din noapte ... pentru ca să nu mă număr în rîndul leneşei slugi.* ANTIM, P. XXV. *Pentru ca să s-ajute sînt născuţi.* CONACHI, P. 286. *Semănau ghindă de creşteau dumbrăvi, pentru ca să aibă strănepoţii lemne de ars.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Pentru ca să locuiască pămîntul dăruit, îl împoporau cu prizonieri.* id. ib. 273. *Te-am încălecat pentru ca să mă porţi în spinare.* ALECSANDRI, T. I, 430. *Vrei să ne întîlnim într-o zi ... pentru ca să vorbim despre o afacere care, desigur, te-ar interesa?* CARAGIALE, O. VII, 409. *Pentru ca iarăşi să-l împace, îi cioplea ... o păpuşă.* SLAVICI, N. I, 53. *M-am hotărît să mă fac copist, pentru ca să pot a-mi sfîrşi medicina.* DELAVRANCEA, T. 214. *Pentru ca să poată scrie, îi trebuia linişte.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 57. *Casa pentru ca s-o ştie, Au pus ca semn o nuia.* COŞBUC, B. 31. (Mobilul invocat este întreprinderea unui fapt prezentat ca urmare necesară a ceva) *Bengescu e prea mulţumit de succesul scrierilor sale în limba noastră pentru ca să nu continuie.* ALECSANDRI, S. 158. (Întreprinderea unui fapt este prezentată ca urmare contradictorie în raport cu ceea ce ar fi fost de aşteptat ca mobil)

Ne depărtăm în grabă de acest spectacol înfiorător ... pentru ca să dăm peste altul și mai crunt! ALECSANDRI, O. P. 370. *A rîs pentru ca peste cîteva minute să plîngă.* GRAM. ROM.[2] II, 465.

2. a) (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă referirea delimitativă, în limitele indicate de acest determinant, la o motivare cauzală, invocată ca factor determinativ, ca temei sau ca justificare a ceva) *Să proslăvim pentru toate pre sfinția ta.* DOSOFTEI, PS. 511/5. *Și să mirară pentru toate cîte adusease preste el Domnul.* BIBLIA (1688), 381²/58. *Mi să pare, pentru doauo pricini să-și fie mutat scaunul.* R. POPESCU, CM I, 227. *Așa din senin și fără cuvînt ... se mînia foc pentru toată nimica.* HOGAȘ, DR. II, 134. □ *Îți mulțumim pentru întreaga bunăvoință. A fost criticat numai pentru o parte din opera sa.*

b) (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă referirea delimitativă, în limitele indicate de acest determinant, la o motivare finală enunțată ca obiectiv, ca destinație sau ca mobil) *Pentru toți carei cu trupul au căzut înșelăciunei șarpelui ... trupulu-ș Isus munci.* CORESI, EV. 176. *Pravile țocmite, alease și scoase pentru toți lucrătorii pămîntului.* PRAV. 1. *Minutul întru care un an să sfîrșaște ... este de mare interes pentru toți oamenii.* MARCOVICI, D. 3/7. *Eu îți voi purta de grijă pentru toată cheltuiala drumului.* DRĂGHICI, R. 6/13. *Legea comună pentru toți.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Drumul e făcut de oameni, pentru toți oamenii care vor să meargă pe el.* STANCU, R. A. III, 101. *La o scurtă socoteală, pentru toată lumea era limpede că, în mai puțin de un ceas, prima patrulă ... avea să fie în spatele lor.* BARBU, P. 234. □ *A dat destul de mult pentru un kilogram de miere. Plătea pensie alimentară pentru doi copii. Problema este foarte importantă pentru unii dintre noi.* ◇ (Referirea delimitativă privește extinderea sau restrîngerea unei perioade de timp sau a unei circumstanțe gîndite ca durată) *Boierii ... izbutesc ... a dobîndi un domn ales de dînșii, dar pentru scurt timp.* BĂLCESCU, M. V. 23. *Se găsiră încă bani mulți ... și provizii de hrană pentru trei ani.* id. ib. 154. *Regele ia doliul pentru 21 de zile.* CR (1848), 9³/34. *M-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.* CREANGĂ, A. 16. *Liniștea ... se întinse pentru cîtăva vreme.* SADOVEANU, O. II, 67. *Îi culca la el pentru cîtva timp, cînd rămîneau fără adăpost.* CĂLINESCU, S. 239. *Izbutiră să-l vadă ... pentru o jumătate de ceas.* CAMIL PETRESCU, O. II, 19. *Îmi robește inima Pentru-ntreagă viața.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 33. ◇ (Referirea delimitativă privește stadiul cantitativ maxim atins în ordinea reală a suitei manifestărilor aceluiași fapt sau stadiul cantitativ minim ocupat de manifestarea unui fapt într-o ordine virtuală de reluări posibile) *Pentru a doua oară fu învestit cu puterea vizirească.* BĂLCESCU, M. V. 83. *Să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor.* NEGRUZZI, S. I, 168. *Pentru întîiași dată văzu din întîmplare Un cal.* ALEXANDRESCU, O. I, 343. *A și povestit-o cu atîta spirit dl. V. Alecsandri, pe carele atunci, acolo, pentru prima oară l-am zărit.* ODOBESCU, S. III, 21. *Pentru a o sută oară era să i se adreseze aceeași întrebare.* CARAGIALE, O. I, 305. *Am cunoscut pentru întîia oară pe Leonică Ciupicescu acum cîțiva ani.* id. ib. 307. *Pentru prima oară vorbeam cu ei.* DELAVRANCEA, T. 208. *Pentru întîiași dată o auzeam vorbind mai mult.* id. ib. 228. *Pentru prima oară observam cît de tare slăbise în anii din urmă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 63. *Cere cuvîntul pentru a treia oară.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 203. *O înfiorare dulce ... gîdili sufletul musafirului pentru întîia dată în viața lui.* GÎRLEANU, N. 232. *Cu glas tremurat, îi zise pentru ultima oară ...* REBREANU, I. 103. *Se gîndi pentru întîia oară la ziua de mîine.* BASSARABESCU, V. 141. *Ajunsesem în fața hotelului în care intram pentru întîia oară.* BRĂESCU, O. A. II, 49. *Glasul lui stins gemu pentru cea din urmă oară.* SADOVEANU, O. I, 57.

3. a) (Urmat de un determinant distributiv, exprimă referirea iterativă, în sensul indicat de acest determinant, la elementele unei suite de motivări cauzale de același fel, invocate ca factori determinativi, ca temeiuri sau ca justificări) *Și-i făcea zile negre pentru orice lucru.* VLAHUȚĂ, N. 167. □ *Pentru fiecare depășire de plan a fost evidențiat.*

b) (Urmat de un determinant distributiv, exprimă referirea iterativă, în sensul indicat de acest determinant, la elementele unei suite de motivări finale de același fel, enunțate ca obiective, ca destinații sau ca mobiluri) *Pentru oricare zidire asta-i lege neschimbată.* CONACHI, P. 266. *Biletul e bun pentru orice tren.* SADOVEANU, O. IX, 246. ◇ (Referirea iterativă privește elementele de același fel ale unei suite de perioade sau de circumstanțe gîndite ca durată) *Să ai de cheltuială pentru fiecare zi. Avea îmbrăcăminte adecvată pentru orice anotimp.*

— Și: **péntru,** (popular) **píntru,** (învechit și regional) **păntru, píntru,** (învechit) **prîntru, preîntru, prêntru, păîntru, peântru, peîntru, péntră,** (regional) **prîntra** (ALR I 1 442/24), **prîntu** (ib. 1 442/45), **păntu** (T. PAPAHAGI, M. 167), **péntu** (ALR I 1 442/138), **píntu** (ib. 1 442/138), **píntu** (ib. 1 442/295), **púntru** (ib. 1 442/270) prep.

— **Pre + întru.**

PRINȚ s. m. Titlu purtat de conducătorul unui principat **(1)** și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană care are acest titlu; principe[1] **(1).** *Iosif al doile, ... duxul Tuscaniii, mare prinț Transilvaniei.* RÎND. JUD. [prefață] 3/8. *Alexandru Vodă n-au trecut Dunărea, ... așteptînd întru agiutoriu și pe Petru III ..., prințul Țerei Munteneșți.* ȘINCAI, HR. II, 211/16, cf. III, 122/12. *Pavel Petrovici, mare prinț și moștenitor ..., s-au însorat a doua oară.* CALENDARIU (1794), 16²/32. *Stăpînirile cele mai înalte se numesc în monarhii: împărați, chezari, crai, ... prinți.* D. SUP. 8/18. *Prințul, cu necredința sa ..., toate uneltele mele le va moșcoli.* N. POPOVICI, O. 50/7. *Prea înălțatul fiiu al măriei sale ... va avea titula: prințul de Parma.* NAPOLEON, 37/11. *Tînărul prinț foarte iubea științele.* NICOLAU, P. 175/4. *Această carte iaste adunația articulilor dietaliceșți ... prin prințul Gheorghe Racoți II ... întărită.* AARON, P. F. 616ᵛ/2, cf. CALENDARIU (1820), 2/30. *S-au căsătorit cu Frideric August, prințul Saxoniei.* CARCALECHI, C. 41/18, cf. 40/21. *Dintr-această grădină trec într-alta ... unde este și palatul prințului Carol, fratele craiului.* GOLESCU, Î. 119, cf. CLEMENS. *Un prinț de viță împărătească, anume Caracal.* PLEȘOIANU, C. 104/8, cf. id. A. 54/16. *Prințul de Ircania murise la un război.* CĂPĂȚINEANU, S. 91/17. *Acest prinț va merge la Brazilia după nuntă.* CR (1829), 143/16. *La țerimonia urmată au fost de față ... guvernatorul Moscăi, prințul Galițin.* AR (1829), 166¹/3. *Francisc I ..., împăratul Austriii, ... prinț mare Transilvaniei.* FL (1838), 3¹/18. *Toți boierii vin din țară Și un prinț cu svita sa.* ASACHI, S. L. I, 195, cf. VALIAN, V. *Cine nu cunoaște trista soartă a acestui prinț nenorocit.* MAG. IST. I, 254/4. *Plecă, după cum zicea, la castelul prințului de Palermo.* CR (1848), 1²/52. *Acest prinț era un domnitor nevrednic.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Îndreptă Confuțius starea acestii împărății așa mult cît se întîrtărară prinții vecinătății.* SP I, 139/9, cf. 138/20, POLIZU. *Prinț strein nu-mi place, căci nu știe românește.* ALEXANDRESCU, O. I, 265, cf. SION, C. XVI/3. *Prințul cu-ai săi cavaleri, Într-o sală luminoasă, Se-mbătau de dulci plăceri.* BOLINTINEANU, O. 93. *Tinerii prinți ... periră unul dupe altul sub sabia gealatului.* ODOBESCU, S. I, 257. *În al umbrei întuneric Te asemăn unui prinț.* EMINESCU, O. I, 110. *Ea declamă cu toată căldura: «Fiul meu! prințul!»* CARAGIALE, O. I, 2. *Să plimbă într-o trăsură mai ciudată, mai înzorzonată și mai caraghioasă decît a unui oarecare prinț grec.* DELAVRANCEA, T. 268. *Dar dintr-al prinților șirag ... De bună seamă cel mai drag A fost ales.* COȘBUC, P. I, 54. *Mi-a spus că are să mă mărite după un prinț.* AGÎRBICEANU, A. 97. *A fost decorat; a înaintat ca un prinț.* BASSARABESCU, V. 107. *Vino-ți în fire, prințe. Dușmanul e acum pe cîmpul de luptă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 377. *Soarta făcuse parcă prinsoare*

să-l alinte ca pe un prinț indian. BRĂESCU, O. A. I, 280. *Poate că într-adevăr ești prințul de Galles.* SEBASTIAN, T. 169. *Împăratul și prinții ... se mișcau cu greutate și întîrziere, având fiecare interese.* SADOVEANU, O. XII, 220. *De ridică regele capul, capul prințului se ridică.* ARGHEZI, B. 29. *Sîntem la curte, unde nici o carieră nu se poate face dacă nu placi prințului.* CĂLINESCU, C. O. 174. *Crezi că ai să ciștigi procesul, prințule?* STANCU, R. A. I, 262. *Marele nobil luptă să devină prinț suveran.* V. ROM. ianuarie 1954, 204. *La prinți de sînge Și regi se scrie astfel.* T iulie 1964, 62. *Murind tatăl prințului, acela rămase crai în locul tătîne-său.* RETEGANUL, P. V, 19, cf. ALR II 2 864/791, 812. ◇ *Prinț consort* v. consort. *Prinț moștenitor* v. moștenitor **(1)**. ◇ Fig. [Amăgirea] *este prensul de obște nu numai a oamen*[i]*lor, ce și a dobitoacelor, a pasărilor și a peștilor.* CRITIL, 90/35. *Aristotele ..., supranumit „prințul filozofilor" ..., s-a întîlnit odată cu un tînăr.* CARAGIALE, O. II, 139. ◇ Expr. **A trăi ca un prinț** = a avea de toate din belșug. Cf. DM, DEX.

— Pl.: *prinți.* — Și: (învechit) **prens** s. m.

— Din germ. **Prinz, rus. принц.** — **Preus**<fr. **prince.**

PRÍNȚĂ[1] s. f. (Regional) Prințesă (Grădiștea — Rîmnicu Vîlcea). ALR II 2 865/812.

— Pl. : *prințe.*

— **Prinț**+suf.*-ă.*

PRÍNȚĂ[2] s. f. (Regional) Haină femeiască nedefinită mai de aproape (Drăgușeni — Tecuci). Cf. H III 141.

— Pl.: *prințe.*

— Etimologia necunoscută.

PRÍNȚĂ[3] s. f. v. **prîință.**

PRINȚĂLÚȘ s. n. v. **pințăluș.**

PRINȚEÁSĂ s. f. v. **prințesă.**

PRÍNȚEP s. m. v. **principe[1].**

PRINȚEPEÁSĂ s. f. v. **principesă.**

PRÍNȚEPS s. m. v. **principe[1].**

PRINȚÉSĂ s. f. Titlu purtat de conducătoarea unui principat **(1)** și de descendentele unei familii regale sau imperiale; femeie care poartă acest titlu; soție a unui principe[1] **(1)**; principesă, (regional) prințăi[1], prințoaică. *De cumva iaste vorba de împărăteasa, crăiasa, prințesa, grafița sau grofoaia, atuncea așa se grăiaște precum mai sus.* EUSTATIEVICI, I. 112/6. *Acest nume să da numai împărătesii și prințeselor.* IST. AM. 37[r]/11. *Am venit la tine ..., o, pre strălucită prensasă, să-mi dai ajutoriu.* CRITIL, 86/13. *Prințesa ... ș-au adus toată românească sămînța sa.* ȘINCAI, HR. III, 122/23. *Ce prințesă au sosit ieri aicea?* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 182/1. *Aduse înaintea lui o prințeasă de osebită frumseață.* NICOLAU, P. 216/20. *Prințipisa Maria Ludovica ..., prințesa de Parma ..., logodită ... cu fostul pre acea vreame împărat Napoleon.* CALENDARIU (1820), 3/9. *Maria Therezia, prințesa cea mai mare din Sițilia ..., s-au fost căsătorit.* CARCALECHI, C. 39/18. *Nenorocita prințesă! Oh! cum mă umelesc, cînd mă gîndesc la ctte a mai suferit.* HELIADE, D. C. 216/19. *Odă din partea opștiei întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza* [Titlu]. SCAVINSCHI, O. *În călindar ... mai învață încă și sărbătorile anului, vîrsta lunii și a tuturor prințeselor Europii.* CĂPĂȚÎNEANU, B. 12/23, cf. id. S. 91/15. *S-au împuternicit de a merge la hotar, spre a priimi acolo ... pe luminata lor fiică, prințesa Cristina.* AR (1829), 166[2]/28. *Tînărul ducă de Laicenberg va merge dimpreună cu princesa, soru-sa, pînă la Brezilia.* CR (1829), 143/13. *S-a căsătorit ... cu Maria Teresia, princesa din Sicilia.* FL (1838), 4[1]/28, cf. VALIAN, V. *Alecsandru ... se însoți cu sora rigăi, prințesa de Litvania.* IST. M. 65/18, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Prințesa scoase un țipăt și înclină capul pe piept.* BOLINTINEANU, O. 435, cf. 188. *O prințesă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu.* CARAGIALE, O. I, 82, cf. DDRF, ALEXI, W. *Da, prințesă, ... florile sînt foarte frumoase.* CAMIL PETRESCU, T. III, 335. *Sentimentul locului seduce pe tînăra prințesă.* VIANU, A. P. 225. *Pe cap, prințesa se încununase cu o tocă scurtă.* CĂLINESCU, S. 7. *Nu merită să fie prințesă.* STANCU, R. A. I, 260. *Mergi așa! Ceara mă-ti! Ce! Te vede prințesa!* răspunse *tatăl cu glas moale.* PREDA, M. 171, cf. ALR II 2 865/36, 53, 105, 172, 182, 219, 520, 762, 769, 876. ◇ (Ca termen de comparație) *Ție îți las tot. Ai să fii ca o prințesă.* CĂLINESCU, E. O. I, 232. ◇ Fig. *Prințesei mici îi pare bine Că stăpînește țara de albine.* ARGHEZI, VERS. 182. ✦ Fig. Femeie distinsă, bine crescută, bine educată. *Cine-i prințesa asta?* SCRIBAN, D. *Avem niște domnișoare minunate, niște prințese.* CĂLINESCU, E. O. II, 177. ✦ Fig. (Ironic) Femeie snoabă, prețioasă, care face pe nobila.

— Pl.: *prințese.* — Și: (învechit și regional) **prințeăsă, princésă,** (învechit) **prensásă,** (regional) **princeásă** (ALR II 2 865/36, 53, 172, 219) s.f.

— Din germ. **Prinzess(in),** rus. **принцесса,** fr. **princesse.**

PRINȚÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Princiar. *S-au rugat de noi ... a-i arăta lui toată grația noastră cea prințească.* ȘINCAI, HR. III, 38/28. *Supt mîtra cea prințească, în povază, era un corb cu aripile întinse.* id. ib. 236/3, cf. POLIZU, COSTINESCU.

— Pl.: *prințești.*

— **Prinț** +suf. *-esc.*

PRINȚÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un prinț. Cf. POLIZU.

— **Prinț** +suf. *-ește.*

PRINȚIÁR, -Ă adj. v. **princiar.**

PRÍNȚIP[1] s. m. v. **principe[1].**

PRINȚÍP[2] s. n. v. **principiu.**

PRINȚIPÁL, -Ă adj. v. **principal.**

PRINȚIPÁLEȘ adj. v. **principal.**

PRINȚIPÁT s. n. v. **principat.**

PRÍNȚIPE[1] s. m. v. **principe[1].**

PRINȚÍPE[2] s. n. v. **principiu.**

PRINȚIPEÁSĂ s. f. v. **principesă.**

PRINȚIPEÁZĂ s. f. v. **principesă.**

PRINȚIPÉSĂ s. f. v. **principesă.**

PRINȚÍPIE s. f. v. **principiu.**

PRINȚIPÍSĂ s. f. v. **principesă.**

PRINȚÍPIU s. n. v. **principiu.**

PRINȚIȘÓR s. m. Diminutiv al lui prinț. **1.** Prinț tînăr. Cf. VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu vezi, bunicuță, cît ți de frumușel, alb de tot, cu penaj și cravată roșie, parcă e un prințișor.* BRĂESCU, O. A. I, 234. *Cuprinzîndu-și de după umăr feciorul, Vodă l-a sărutat pe tîmplă ... Era un prințișor fraged și subțirel; abia trecuse de zece ani.* SADOVEANU, O. XII, 288, cf. 366.

2. (Adesea depreciativ) Monarh al unui stat de mică însemnătate. *Prințișorii și margrafii nemțești ... voiră să țină și ei haite luxoase de vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 142. *A intrat cu automatul său la curțile prinților germani.* SADOVEANU, O. XI, 652.
— Pl.: *prinți*șori.
— **Prinț**+suf. *-ișor.*

PRINȚOÁICĂ s. f. (Regional) Prințesă (Beclean — Dej). Cf. ALR II 2 865/260.
— Pl.: *prinț*oaice.
— **Prinț** + suf. *-oaică.*

PRINVÁRĂ s. f. v. **primăvară.**

PRINVENÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar; urmat de un infinitiv) A izbuti, a reuși (să...). *Mi se părea că prin stăruirea mea la acestea voi prinveni a pricepe mai bine înțelesul ... învățăturelor.* BREZOIANU, Î. 17/18. *Așa prinvenim a învinge multe și mari pedice.* id. ib. 54/12.
— Prez. ind.: ?
— **Prin**+**veni** (după fr. *parvenir).*

PRINZÁCI adj. (Prin Transilv.; despre oameni) Descurcăreț. *L-am trimes la crijmă, dup-o fele de rachiu, și după ouă, pe la boresele din vecini. Om prinzaci! Trîntise ghietu rumân o mămăligă cît o rîpă și-aci ne-o mestecat și-o păpară de nouăsprezece ouă.* BĂNUȚ, T. P. 38.
— Pl.: *prinzaci.*
— **Prinde**+suf. *-aci.*

PRINZÁRE s. f. **1.** (Regional) Faptul de a prinde **(III 1),** de a pescui (Gîngiova — Băilești). Cf. GRAIUL, I, 71. *Da' la masă ce mănînce ? Numa cigă și postrungă Și nisătru de-l mărunt ... Că e lezne de prinzare.* ib.
2. (Prin nordul Olt.) Temniță, închisoare. Cf. JAHRESBER. V, 190.
— Pl.: *prinzări.*
— **Prinde** + suf. *-are.*

PRINZÁȘ, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care lucrează cu plăcere. Cf. LB.
— Pl.: *prinzași, -e.*
— **Prinde** + suf. *-aș.*

PRINZĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Ușor de sesizat, de înțeles. Cf. DRLU.
— Pl.: *prinzăcioși, -oase.*
— **Prinde** + suf. *-ăcios.*

PRINZĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **I. 1.** Adj. Care apucă, înșfacă, înhață; care pune mina pe..., care capturează. Cf. DRLU. *A împinge pe Neera în laț*u*-mi prinzător.* ALECSANDRI, ap. DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. ✦ (Substantivat, m.) Persoană care prinde pe cineva (care vrea să fugă, să facă ceva etc.); persoană care se ocupă cu capturarea păsărilor sau a animalelor sălbatice. V. vînător. *Banii pe jumătate din toată suma să se deie îndată prinzătorului.* AR (1830), 27²/48. *Caii au rămas prinzătorilor.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Prinzătoriul au avut mare tărie de suflet și agerime de spirit, că, dacă nu se grăbea, se întîmpla o mare nenorocire* (a. 1875). ap. BARIȚIU, P. A. I, 661. *A făcut rost de un sticlete de la prinzătorii cu clei.* CĂLINESCU, E. O. II, 194. *Prinzătorul a încercat ... un mijloc ingenios de a o determina să mănînce.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 14. *Ne amintim de stolurile împuținate din cauza lăcomiei prinzătorilor de pe țărmurile Mediteranei.* ib. mai 1964, 8. ✦ Spec. (Substantivat, m.) Copil care, în unele jocuri, aleargă după ceilalți copii pentru a-i prinde (în condiții determinate). *Este prins acela care trece hotarul ori este atins cu palma de către prinzător.* PAMFILE, J. III, 2. *Sînt scăpați acei care pot scăpa neatinși și lovesc cu palma locul unde a stat prinzătorul.* id. ib. ✦ (Substantivat, m.) Copil care prinde mingea la unele jocuri cu mingea (și o aruncă într-o groapă făcută în pămînt). Cf. PAMFILE, J. I, 21.

2. S. f. Cursă de prins păsări sau alte animale; unealtă sau loc special amenajat pentru prins pește; spec. cursă de prins păsări de forma unei duble colivii, în care un compartiment este ocupat de o pasăre cîntătoare în captivitate, iar celălalt compartiment, cu un perete mobil deschis, servește ca nadă pentru o pasăre liberă care, intrată în el, este prinsă prin închiderea peretelui mobil. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd apele bălții se-ntorc năvalnice..., peștii năvălitori cu ele deodată împing, deschid clapele și intră în prinzătoare, în ghiol.* VOICULESCU, P. I, 26. *Veghea temeliile prinzătorii numai din părțile de către gîrlă.* id. ib. 30. *Ai fost și tu vînător într-o vreme, însă de vrăbii, pițigoi și sticleți, cu praștia, cu cleiul și prinzătoarea.* PAS, Z. I, 209, cf. DL, DM, SCL 1973, 45.

3. S. f. (Învechit, rar) Temniță, închisoare. *De va auzi vreun lucru nou ceva de la dînsa, o va slobozi din prinzătoare.* VARLAAM-IOASAF, 41ʳ/20.

4. S. f. (Vestul Transilv.) Săculeț făcut dintr-o pînză rară și groasă în care se pune cașul la scurs, prin care se storc fagurii. Com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, cf. CHEST. V 61/34, 70, 82/25, 128/27, 34, 85, VI 154/6, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23.

II. P. anal. Nume dat unor obiecte sau unor părți ale acestora care servesc la prindere, la fixare, la apucare, la sprijinire etc.

1. S. n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. Cf. LTR², DL, DM, DEX.

2. Subst. (Popular) Grinda principală care leagă căpriorii unei case (țărănești). Cf. JAHRESBER. XIX, 102, ALR I 666/554.

3. S. f., s. n. (Regional) Bulfeu (la jug). Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 151, 199, GREGORIAN, CL. 64.

4. S. f. (Regional) Mîner **(1)** (la coasă). Com. din MIHĂILENI — MIERCUREA CIUC.

5. S. f. (Prin Bucov., prin nordul Mold. și prin nord-estul Transilv.) Fiecare dintre cele două bare de lemn care fixează părțile laterale ale războiului de țesut sau tălpile războiului de țesut una de alta; chingă, (regional) prinsoare **(II 9).** Cf. ȘEZ. V, 119, ALRM SN I h 302, A V 15, 33, GLOSAR REG.

6. S. f. (Prin Bucov.) Tindeche (la războiul de țesut manual). Cf. A V 8, 14, GLOSAR REG.

7. Subst. (Regional) Unealtă de tors nedefinită mai de aproape (Bistricioara — Borsec). Cf. H X 22, 69.

8. S. f. (În sintagma) *Prinzătoare de muște*= fîșie de pînză sau de hîrtie, îmbibată cu o materie lipicioasă, care servește la prinderea muștelor. *O perdea cărămizie care slujea și de prinzătoare de muște vara.* I. BOTEZ, B. I, 67.
— Pl.: *prinzători, -oare.*
— **Prinde** + suf. *-ător.*

PRINZIONÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINZONÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINZONIÉR s. m. v. **prizonier.**

PRINZONÍR s. m. v. **prizonier.**

PRIÓCĂ s. f. (Munt., Mold. și nordul Dobr.) Herghelie. *Toată ziua și toată noaptea prioca păștea împrăștiată,* CONV. LIT. XLIV$_1$, 204, cf. 203, 208, CHIRIȚESCU, GR. 253. *Aveam toți cîte o priocă de cai, de 10, 20 și 50 de cai.* ap. SCRIBAN, D. *Preucile de iepe.* ap. id. ib., cf. ALR I 1 798/960, ALR II/705, ALRM SN I h 205, UDRESCU, GL.
— Accentuat și: *prioc*ă. SCRIBAN, D. — Pl.: *prioci.* — Și: **preúcă** (accentuat și *préucă,* SCRIBAN, D.) s. f. — Etimologia necunoscută.

PRIOCHITÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică finul) A întinde, a împrăștia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.
— Prez. ind.: *priochitesc.*
— Pref. *prio-* + **chiti.**

PRIÓD subst. v. **prihod.**

PRIONTÍNDE vb. III. Tranz. (Regional; complementul indică finul) A întinde, a împrăștia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.
— Prez. ind.: *priontînd.*
— Pref. *prio-* + **întinde.**

PRIÓR[1] s. m. =**prigoare (II).** *Priorii și cioctrliile.* în SCL 1973, 46.

PRIÓR[2] s. n. v. **proor.**

PRIÓR[3], -Ă s. m. și f. Conducător al unei mănăstiri catolice sau al unei congregații de călugări catolici. V. egumen, stareț. *Noi, Leopold..., preot cardinal, ... priorul cinului sântului Ioan din Ierusalim..., poftim sănătate și mântuire.* ȘINCAI, HR. III, 182/14. *Într-o zi venise priora (stareța) monastirei ursulinelor... ca să ceară audiență.* BARIȚIU, P. A. II, 521. *Priorii (egumenii) benedictinilor n-au suferit pe comisarii veniți din Roma ... în monastirile lor.* id. ib. III, 20. *Dobîndi atîta încredere încît fu numit iconom, prior și, mai în urmă, abate.* FILIMON, O. I, 315, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *pri-or.* — Pl.: *priori, -e.*
— Din lat. **prior,** germ. **Prior.**

PRIORÁT s. n. Funcția de prior[3]; perioadă cît îndeplinește cineva funcția de prior[3]; unitate teritorial-administrativă bisericească condusă de un prior[3] sau depinzînd de o mănăstire catolică ori, p. gener., unitate teritorial-administrativă din trecut, din unele țări. *Pre... Ioan Taxi, — gubernatoriul prioratului Auraniei..., vom apăra în toate dregătoriile.* ȘINCAI, HR. II, 154/15, cf. LM.
— Pronunțat: *pri-o-.* — Pl.: *priorate.*
— Din lat. **prioratus,** germ. **Priorat,** it. **priorato.**

PRIORITÁR, -Ă adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. *Indicatoare menite să arate conducătorilor de vehicule că se află pe căi de comunicație prioritare.* RL 1968, nr. 7 387. *A ajuns la cîteva descoperiri prioritare pe plan mondial.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 1.
— Pronunțat: *pri-o-.* — Pl.: *prioritari, -e.*
— Din fr. **prioritaire.**

PRIORITÁTE s. f. **1.** Însușirea sau faptul de a fi primul (într-o succesiune temporală); importanță primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altcineva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are întîietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; primordialitate, întîietate, primat[3], (neobișnuit) primordialism. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Iată la ce se reduce mîndria priorității și acuității a unor oameni.* ISIS (1859), 118[2]/15. *Ișlicul cu patru colțuri al marelui terzi-baș părea că reclamă prioritatea nobleței asupra căciulei.* FILIMON, O. I, 176, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V. *Ardelenii au mers și mai departe în constatarea priorității naționale a Munteniei.* HASDEU, I. C. I, 38, cf. COSTINESCU. *Societatea era silită să facă un nou împrumut... spre garantarea obligațiilor cu prioritate.* MAIORESCU, D. II, 17, cf. DDRF, ALEXI, W. *Aranjarea trimiterilor trebuie să se facă în mod cronologic..., ceea ce are importanță pentru prioritate cu privire la rezolvirea unei chestiuni.* BUL. COM. IST. I, 94, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pontifii literari din București continuau să aspire mirosul de tămîie al unei priorități.* GALACTION, A. 69, cf. SCRIBAN, D. *Inițiativa particulară și concurența dintre indivizi avea prioritate.* LL I, 100. *Lingvistul francez dădea prioritate restului vocabularului asupra fondului principal lexical.* GRAUR, F. L. 8. *Există însă și alte probe care pledează în favoarea priorității folosirii aceleași argumente.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 249. *Frumosul din realitate are prioritate asupra celui artistic.* S iunie 1960, 44. *Creangă dă prioritate mișcării, lăsîndu-și eroii să se caracterizeze în acțiune.* V. ROM. decembrie 1964, 85. *Prioritatea esteticului este totuna cu autonomia lui.* CONTEMP. 1977, nr. 1 280, 3/4. ◇ Loc. adv. **Cu prioritate**= în mod special, mai ales, în primul rînd, îndeosebi. *Prioritatea... își schimbase... specificul, din cerealieră în plante industriale, cu prioritate orez-bumbac.* V. ROM. aprilie 1954, 180. *Excavatoarele... vor fi livrate cu prioritate în primul trimestru al anului.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 972.
2. Spec. (Jur.) Drept recunoscut creditorilor titulari ai unor garanții reale (ipotecă, gaj etc.) sau ai unor privilegii de a fi plătiți din prețul obținut prin vînzarea silită a unor lucruri ale debitorilor lor mai înaintea altor creditori; preferință. Cf. M. D. ENC.
3. Spec. Posibilitate pe care o are inventatorul sau autorul unei mărci de fabrică, înregistrate într-o țară, într-un anumit termen, de a-și valorifica drepturile de creație intelectuală fără ca o altă înregistrare a unei aceleiași invenții sau mărci, făcută în altă țară, în cadrul aceluiași termen, să-i fie opozabilă. Cf. M. D. ENC.
— Pronunțat: *pri-o-.* — Pl.: *priorități.* Gen.-dat. și (învechit) *prioității.*
— Din fr. **priorité.**

PRIORÓC s. m. v. **proroc.**

PRIÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Prielnic. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *pri-os.* — Pl.: *prioși, -oase.*
— **Prii[1]** + suf. *-os.*

PRIOSPÁRGE vb. III. Tranz. (Regional; complementul indică finul) A întinde, a împrăștia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.
— Prez. ind.: *priospărg.*
— Pref. *prio-* + **sparge.**

PRIOSTRICÁ vb. I. Tranz. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A preface, a modifica, a transforma (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN V h 1 337/2.
— Prez. ind.: *priostric.*
— Pref. *prio-* + **strica.**

PRÍOT[1] s. m. v. **preot.**

PRÍOT[2] subst. **1.** (Prin nordul Munt.) Uger al unei vaci cînd fată. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CADE.
2. (Regional) Organ genital al vacii; (regional) fătăciune (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *A dăpus vaca la priot; e gata să fete.* id. ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRIOTEÁSĂ s. f. v. **preoteasă.**

PRIOTEȘÍCĂ s. f. v. **preoteșică.**

PRÍPAC s. n. v. **pripec.**

PRIPÁS[1] s. m., s. n. **1.** S. m. și n. (Învechit și popular) Pui de animal (domestic); p. ext. copil. *Iară se va tuna noaptea... vor fi ptinile bune... și întru dobitoace pripasure.* PARACLIS (1639), 258, cf. 257, ANON. CAR., LB, POLIZU. *Cu pripașii întrebuințați în cursul mai multor generațiuni, poate să ajungă... la rezultate cu totul satisfăcătoare.* I. IONESCU, P.

526, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Am de la iapa asta două pripasuri.* ap. TDRG. *Va fi pagubă în pripaşi, adică în mici şi vite.* COROVEI, CR. 358. *N-am da-o pe bălana oricît ne-ar da pe ea. — Adevărat că-mi aduce noroc la casă. Anu şi pripasu'... şi asta de cincisprezece ani!* AL. LUPULUI, P. G. 119, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, BL I, 27, H XVIII 139. *Şi-a luat văcuţa ei, Pripasurile ei, Şi a mînat-o... În dealul Galileului.* TEODORESCU, P. P. 375, cf. 392, MÎNDRESCU, L. P. 142. *M-am mînecat... Cu ale mele vaci, Cu ale lor pripaşi La cîmpu cu roauă.* MARIAN, D. 132, cf. 136. *Cînd ţ-a fura mieii, n-ai parte de pripas.* ŞEZ. II, 194, cf. III, 86, V, 75, com. din ZAGRA — NĂSĂUD şi din ORAVIŢA. *Eu de mîndra nu mă las Pîn' n-oi scoate-o cu pripas.* CIAUŞANU, GL., cf. ALRM I/II h 259/85. ◇ L o c. a d j. **Bun de pripas** = (despre vaci) prolific; care fată în fiecare an. Cf. PAMFILE, CR. 247, SCRIBAN, D. ✦ (Adjectival; prin Transilv.) „Sprinten" (ca un animal tînăr sau ca un copil). Cf. DDRF.

2. S. m. (Învechit) Persoană străină care s-a pripăşit **(1)** pe lîngă casa cuiva sau undeva. *Să nu te mai apropii di robul lui D[u]mnezău, anume cutari, şi di rooba lui Dumnezău, nici di ficiorii lor, nici di pripaşii lor* (a. 1799). GCR II, 172/17. *Pe Latif caminariul, de la Calimah pripas, Care... în Moldova au rămas, Spatari se orînduieşte în Divanul pămîntesc.* BELDIMAN, E. 70/27. ◇ (Cu sens colectiv) *Ciocoii cei mari sînt cincisprezece familii, cu tot pripasu lor.* BOLLIAC, O. 236. ◇ L o c. a d j. (Curent) **De pripas = a)** (despre animale domestice, mai ales despre cîini) care rătăceşte de colo pînă colo, fără stăpîn, care este al nimănui; care s-a pierdut de stăpîn. *Orice fel de vită de pripas, acel ce va găsi vita dator să fie a o aduce la satul său* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 348. *Vornicei să nu îndrăznească nicidecum să prinză vitele cuivaş, de unde să pascu, cu socoteală ca să le numească de pripas.* PRAV. COND. (1780), 92, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Veniturile comunelor rurale din judeţul Putna provin* [şi] *din... taxa vitelor de pripas.* I. IONESCU, P. 111, cf. PONTBRIANT, D. *Auzi, telegari? două mîrţoage de pripas.* ALECSANDRI, T. 1 584, cf. 531. *Nu vă azvîrliţi nebuneşte în prăpastie ca să scăpaţi de lătratul cînelui de pripas.* ODOBESCU, S. III, 483, cf. 482. *Îi plăcu şi lui un aşa dobitoc... Mai cu seamă că era şi de pripas.* ISPIRESCU, U. 58, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Cu priviri de cîine de pripas, se uită numai la gura lui.* REBREANU, R. I, 126, cf. 316. *Acest cîine de pripas a venit la gospodăria lui astă toamnă, din rîpile muntelui.* SADOVEANU, O. X, 620, cf. VII, 483. *Numai un cîine de pripas se strecoară astfel într-o bucătărie.* VINEA, L. I, 35, cf. 336. *Calul ăsta e de pripas.* CIAUŞANU, GL., cf. ALR SN II h 323, A V 14, VI 3, 16, 19, 20; **b)** (despre copii) care a fost părăsit, abandonat (şi rătăceşte de colo pînă colo); p. e x t. nelegitim, din flori. Cf. BARCIANU, V. *În vremea asta, Cătălin, Viclean copil de casă, Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesei rochii, Băiat din flori şi de pripas... Se furişează pînditor Privind la Cătălina.* EMINESCU, O. I, 173. *Din însurătoare s-a ales cu trei copii, din care unul singur de pripas.* ap. TDRG. *Se lipeau unul de altul, orfana Călina şi Sandu Fuior, copil de pripas acesta.* ap. CADE. *Sărmanul Stoicea crescuse pe la pragurile tuturor, — copil din flori şi de pripas.* GALACTION, O. 45. *E un bagabont. Un copchil de pripas.* H. LOVINESCU, T. 218; **c)** (despre oameni) venit din altă parte, de pe alte meleaguri, din altă ţară; străin, venetic. *Altă viaţă nu e pentru un om de pripas ca dînsul.* SLAVICI, O. II, 203. *Documente avem şi noi, că doar nu sîntem de pripas aici, şi-ncă documente de stăpînire, nu de miluire.* ADAM, R. 42. *Oamenii ascultau... cazania aceea lungă, în care se punea la cale truda mădularelor lor, jertfa lor pentru un boier de pripas.* SANDU-ALDEA, D. N. 207. *Noi nici nu ne uităm la tine, ca la o slugă de pripas.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 188. *Boieri de-o zi, boieri de ieri... Şi unii, şi-alţii de pripas.* ARGHEZI, VERS. 488, cf. 389, TOMESCU, GL. ◇ E x p r. (Rar) **A lăsa pe cineva de pripas** = a abandona, a părăsi pe cineva (într-un moment dificil). *Tovarăşii de drum nu l-au lăsat de pripas, vrînd să-i fie de-un ajutor.* V. ROM. februarie 1954, 97. ✦ (Învechit, rar) Lucru găsit. Cf. ASACHI, S. L. II, 358.

3. S. n. (Învechit) Vită rătăcită, fără stăpîn; vită prinsă în semănături străine. *Pînă la un an deplin să nu aibă volnicie vornicelul să vînză pripasul.* PRAV. COND. (1780), 92. *Pripasurile ce să vor prinde ori la ce sat sau tîrg, să nu fie slobod...a le vinde* (a. 1818). URICARIUL, I, 253. *Cînd... nu se vor mai afla stăpînii pripasului, atunci rămîn pripasurile dreptе ale dregătorilor* (a. 1818). ib. *Pripasurile aparţineau proprietarului p-a cărui moşie se găseau.* COSTINESCU, cf. I. BRĂESCU, M. 70, ŞĂINEANU, D. U., CADE. ◇ L o c. a d v. (În legătură cu verbe ca „a lua", „a prinde", „a cădea") **De pripas** = drept zălog, drept garanţie (pînă la răscumpărarea stricăciunilor pricinuite de vita altuia în semănăturile proprii). *Să nu fie volnici... a să amestecarea în judecata şi în ţinutul vameşilor, nici să ia vite de pripas* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 338. *Vitele de pe moşiile lui a călcat hotarele altei împărăţii şi sînt luate de pripas.* ISPIRESCU, L. 394. *Se tînguie de judecătorul de pace din ocolul său, pentru nişte boi ce au căzut de pripas.* I. NEGRUZZI, S. IV, 277. *La oborul de gloabă... a căzut de pripas un cal.* MON. OF. (1906), 5 963, cf. TDRG, DL. ✦ P. e x t. Despăgubire, amendă plătită pentru o vită prinsă în semănături străine. *O samă din ispravnici s-au obicinuit de vînd ocoalele ţinutului... şi acei ce le cumpără caută pricinile de giudecăţi şi împlinele şi pripasuri* (a. 1795). URICARIUL, IV, 57/2, cf. VALIAN, V. *Sătenii... aleargă Să se plîngă... De pagube, de ispasuri, De pierderi şi de pripasuri.* PANN, P. V. III, 45[2]/22, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 99. *De aici... nu se lua gloabă sau amendă, nici pripas pentru vitele rătăcite.* IORGA, C. I. II, 163.

4. S. n. (Bucov.) Loc îngrădit, ocol, ţarc unde se ţin vitele prinse în semănături străine. *Trage murgul la pripas Şi voinicul unde-a mas.* I. CR. IV, 303. *Mi-o ţinut trei zile vitele-n pripas.* Com. din BILCA — RĂDĂUŢI. *O luat-u-n pripas.* ALR SN II h 323/365.

— Pl.: (m.) *pripaşi* şi (n.) *pripasuri*, (învechit) *pripase* (POLIZU), *pripasure*. — Şi: (învechit şi regional) **pripáş** (LB, PONTBRIANT, D., PAMFILE, CR. 247, CADE, H XVIII 139, com. din ZAGRA — NĂSĂUD şi din ORAVIŢA), (învechit) **prepáş** (LB) s. m.

— Din v. sl. **припасъ.**

PRIPÁS[2] s. n. (Prin vestul Munt.) Înlesnire, păsuire[1] (în plata unei datorii); p. e x t. răgaz, odihnă, tihnă. *Îţi dă pripas.* TOMESCU, GL. *Nu mai am pripas niciodată.* id. ib.

— Pl.: *pripasuri.*

— Cf. p ă s u i[1].

PRIPASTĂNIE s. f. v. **prăpăstenie.**

PRIPÁŞ s. m. v. **pripas[1].**

PRÍPĂ s. f. (Mai ales în l o c. a d v. **în pripă** sau, învechit şi regional, **de pripă, cu pripă**) Grabă mare; zor. *De pripă-l ajunge moartea şi întunearecul păcatelor.* CORESI, EV. 402, cf. 127. *Rămase Evdochia cu coconii tineri de-i ocrotiia, ce de pripă se siripi* [= risipi] *bura trupască.* MOXA, 398/18. *Degrabu s-au adunatu cu toţii de au sfătuit în pripă.* URECHE, L. 159. *Pripa la fiieştecare lucru naşte greşale, dintru carile mari pagube să fac.* HERODOT (1645), 362. *Să nu cumva viind de pripă să afle pre voi durmind.* N. TEST. (1648), 59[v]/13, cf. 80[v]/18. *Nimica alt nu chibzuii să fie acmu mai de pripă svintei besearecі şi mai de treabă, numai îngruparea preuţească* (a. 1650). BV I, 176. *Se va aţîţa de pripă minia lui.* NEAGOE, ÎNV. 8/9. *Slobodzîră de pripă copacii de-l rupsără pre sv[î]ntul în doauă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17[r]/2. *Bogăţiia ce să stringe pre lume de pripă iar să duce.* FL. D. (1680), 22[v]/12. *Scoală-le şi*

ĭ

e pogoară de pripă de aici, căci au făcut fărădelege norodul tău. BIBLIA (1688), 132²/41. *Bine au fost socotit Lupul Vornicul pentru aceasta ca să nu dea în pripă tătarii cu prada în Țara de Gios.* N. COSTIN, LET. II, 117/18, cf. 121/24. *Măriia sa dar, văzîndu pripa și greul cel ce peste putință ce era, au dat o sumă de bani.* R. GRECEANU, CM II, 144, cf. ANON. CAR. *Nu iaste alt lucru ca să poată lua mai în pripă iertăciune decît pocăința.* ANTIM, ap. GCR II, 6/26. *Iale să înfuriară și, făcîndu-și ruga de pripă, dealeră în apă.* MINEIUL (1776), 23ᵛ²/37. *Cei ce era cu noi de pripă să făcură protivnici asupra noastră.* VARLAAM-IOASAF, 138ᵛ/6, cf. 144ᵛ/26. *Înturnîndu-se cu pripă, ostașii lui Antonie au cuprins și puntea și tunurile.* ȘINCAI, HR. II, 210/24, cf. III, 295/12. *Fugind cu sufletul sărac În pripă, lăsasă toate de jac.* BUDAI-DELEANU, Ț. 285, cf. 206. *Pripasurile... să nu fie slobod... a le priface în pripă* (a. 1818). URICARIUL, I, 253, cf. LB. *Am aflat că sînt... mai lesne de făcut și de întrebuințat spre vindecarea lor în pripă și cu prea puțină cheltuială.* PISCUPESCU, O. 46/5, cf. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 72. *Cu pripă apoi scoțind tot jăraticul ... au pus piste acele frunză lama cea junghietă.* DRĂGHICI, R. 220/12, cf. 27/20. *Armiile rosiene și austriene, înaintîndu-să cu pripă, au sfărmat pe dușmanul.* ASACHI, I. 431/4. *Plăcerea cum de repede Pasă și-n pripă moare.* id. S. L. I, 243, cf. 90, 253, VALIAN, V. *De vor minca, îndată să cuprind de o boală ce în pripă le umflă tot capul.* I. IONESCU, C. 104/5. *Nu simțim cum să petrec Tinerețile cu pripa.* PANN, E. IV, 127/5, cf. id. P. V. II, 120¹/17. *Alergară cu pripă la cetate.* NEGRUZZI, S. I, 160, cf. 179, POLIZU. *În pripa de a părăsi casa, ți rămăsese jurnalul agățat de căptușeala surtucului.* GHICA, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 292, LM, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Atunci ai fi văzut pe toți ... îmbrîncindu-se și împedecîndu-se și mai rău, într-acea pripă deznădăjduită.* ODOBESCU, S. I, 94, cf. 164, II, 240. *Mă mieram eu să fi mîncat lupul iarna asta așa de în pripă.* CREANGĂ, O. 194. *Am luat încetinel depeșa și, fără pripă nervoasă, am deschis-o.* CARAGIALE, O. I, 217, cf. 126, II, 119, III, 148. *I-au dezbrăcat ca să-i culce în paturile așternute-n pripă.* SLAVICI, N. I, 339. *Mihai făcu ce putu în pripă, adună pe tinerii ce se mai găsiră.* ISPIRESCU, M. V. 54. *Carele cu stambă, cu zeghii... și cîte și mai cîte, descărcau în pripă.* DELAVRANCEA, T. 124. *Un armăsar, În pripă, Mi-a-leg pe plac.* MACEDONSKI, O. I, 35, cf. 67. *Se văd ostași legîndu-și rănile în pripă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 118, cf. I, 182. *Tăcuți ei s-alătură-n pripă, Dînd goanei sporite puteri.* COȘBUC, P. I, 291, cf. 71, 200, II, 96, id. AE. 76, DDRF. *Se îmbrăcă în pripă.* D. ZAMFIRESCU, A. 117. *El fu spînzurat..., apoi îngropat în pripă la vreo biserică din Constantinopol.* IORGA, C. I. I, 18. *Comoara-nfășurîndu-și, nădejdea pleacă-n pripă.* GOGA, POEZII, 71, cf. 79. *Înghiți o bucată de plăcintă în pripă.* GÎRLEANU, N. 78. *Pripa și zăpăceala ne face adesea să rămînem cu buzele umflate.* ATILA, P. 74. *Cîțiva nori, adunați în pripă la sfat deasupra capetelor noastre, ne grăbiră masa.* HOGAȘ, DR. I, 185. *Grigore Iuga strînse în pripă multe mîini cunoscute.* REBREANU, R. II, 223. *Nu găsesc în pripă Destule vorbe-nfricoșate.* TOPÎRCEANU, P. O. 75. *Sub streșini un stiglete vine-n pripă.* CAZIMIR, L. U. 37. *Pe o șosea nepietruită, trasată în pripă,... soldații ... înaintau tăcuți.* BRĂESCU, O. A. I, 319, cf. 103. *Astfel s-a săvîrșit, în pripa cea mai aprigă, plecarea lui Ionuț de la Timiș.* SADOVEANU, O. XIII, 689. *Pentru că nu s-au luat în pripă măsurile repezi de manevră, am fost surprinși de furtună.* BART, S. M. 51. *Intră singură înăuntru, deretecă ceva în pripă.* CĂLINESCU, E. O. I, 30, cf. 77, 240. *Însurat în pripă cu o fată din negustorime..., se pomenise moștenind o uriașă avere.* STANCU, R. A. I, 214. *Prețutindeni cufere, lăzi, geamantane sau boccele făcute în pripă.* V. ROM. noiembrie 1954, 5. *Au pornit spre Brașov un val de bande huliganice adunate în pripă de pe Valea Prahovei.* BENIUC, M. C. I, 26. *Femeia-și făcu loc în pripă și ieși în față.* VORNIC, P. 82. *În pripă cercetează Jur-împrejur după ițari.* DEȘLIU, M. 15. *Dă-mi voie la picioare să-ți desfășor în pripă Acest poem.* LABIȘ, P. 297, cf. 216. *Părea că abia atîpise, culcat în pripă.* BRAD, O. 54. *A noastră aliată imperială strînge în mare pripă armată.* T IULIE 1964, 51, cf. 44. *Au fost petrecuți de Mitru... așa cum s-a hotărît în pripă, în fața crîșmei.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 92. *Iată că se ivește în pripă un nouraș.* SBIERA, P. 90. *Unui om îi muri femeia în pripă.* ȘEZ. I, 247. *Durerea de inimă trece dacă pui în pripă o lespede fierbinte sub brîu.* ib. III, 176. *Înapoi fugea cu pripă Iar prorocu sta cu frică.* ib. VIII, 43. *Cu țava că îl umfla, În pripă pielea-i lua.* PĂSCULESCU, L. P. 195. ◇ L o c. a d j. (Învechit) **De pripă** = care se face, se produce, are loc repede, iute, grabnic; care trebuie făcut repede. *Să nu auză ei acea muncă și acel lucru de pripă și năprasnă... să se spămînteaze.* CORESI, EV. 88. *Cu socotință de pripă să cunoască care le au fost Dumnezeu.* id. ib. 417. *Cinstite preute,... amîndoi-vă ați rămas netocmiți cu de pripă premeneala ta.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 12ʳ/35. *Pre cine n-a înspăima acea de pripă izvorîre de untdelemn?* id. ib. decembrie 213ʳ/30. ◇ L o c. a d v. **Fără pripă** = pe îndelete, fără grabă. *Slujea în biserică fără pripă și toate... le făcea după tipic.* GALACTION, O. A. II, 135. *Să te gîndești fără pripă la viața ta.* PREDA, M. S. 55, cf. M. D. ENC.

— Pl.: (neobișnuit) *pripe.* SCRIBAN, D. — Și: (învechit) **prépă** s. f. LB.

— Postverbal de la **pripi.**

PRÍPĂC s. n. v. **pripec.**

PRÍPĂG adv. v. **pripec.**

PRIPĂGÍ vb. IV v. **pribegi.**

PRIPĂGÍT, -Ă adj. v. **pribegit.**

PRIPĂJÍ vb. IV v. **pribegi.**

PRIPĂLOÁGĂ s. f. (Prin Bucov.) **1.** Femeie singură și care se descurcă greu. Cf. ȘEZ. V, 119.

2. Prostituată. Cf. ȘEZ. V, 119.

— Pl.: *pripăloage.*

— Etimologia necunoscută.

PRIPĂȘÁR s. m. (Învechit) Slujbaș însărcinat cu încasarea amenzilor pentru vitele găsite în semănături străine. Cf. MIHĂILĂ, D. 144. *Așăjderea dăm și întărim sfintei mănăstiri... ca nime din ispravnici să nu umble satile mănăstirii, nici globnici, nici pripășari* (a. 1821). IORGA, S. D. VI, 75, cf. DL, DM.

— Pl.: *pripășari.*

— **Pripas**[1] + suf. *-ar.*

PRIPĂȘÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Despre ființe) A-și găsi undeva ori la cineva refugiu, adăpost venind din altă parte, a se stabili undeva sau pe lîngă cineva venind din altă parte; a se aciua, a se oploși **(1).** *De cînd se pripășiră* [ielele] *De răcnet glasul lor ia ton.* I. VĂCĂRESCUL, P. 352/2. *Un hoț vestit se prepășise Nemernicind pe lîngă schit.* NEGRUZZI, S. II, 113, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Un venetic pripășit în țara Moldovii.* ALECSANDRI, T. 1 585, cf. COSTINESCU, LM. *Să ni gioace ca pi urs o mișa pripășită pe la munteni.* ODOBESCU, S. I, 173. *Aci în oraș e pripășit de vreo șase luni.* CARAGIALE, O. I, 30. *Pe lîngă țeara numită Nemeea se pripășise un leu.* ISPIRESCU, U. 30. *După cîtăva vreme mă pripășisem la un mare funcționar.* DELAVRANCEA, T. 208, cf. id. H. T. 10. *Pozderia de vagabonzi și de cerșitori ce se pripășesc îndeobește pe lîngă asemenea bazaruri.* CONV. LIT. XVI, 81. *Se pripășise la fița Smaranda ... un țigănaș slăbuț.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 157. *Sînt zece ani de cînd s-a pripășit în satul nostru.* DDRF. *Nu știu de unde se pripășește pe acolo un calic.* ȘEZ. VI, 169, cf. BARCIANU. *Baltag*

s-a pripășit numai de cinci ani în satul Viișoarei. SANDU-ALDEA, U. P. 9, cf. ALEXI, W., TDRG. *Cînd îi se pripășește vreo pasăre străină prin curte, să n-o alungi.* GOROVEI, CR. 21, cf. 455. *Un străin pripășit printre ei.* ARDELEANU, V. P. 181, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ne chemau mierloii pripășiți prin tufișurile de liliac.* CIAUȘANU, R. SCUT. 39, cf. CADE. *Se pripășise într-o vară, tocmai din alt ținut.* C. PETRESCU, R. DR. 51, cf. id. A. R. 188. *Emin Efendi, negustător turc, pripășit prin țară, s-ar fi așezat după unii la Vatra Dornei.* CĂLINESCU, E. 5. *În ograda boierească se pripășise o biată ființă din toată lumea.* SADOVEANU, O. VII, 483, cf. I, 66. *Acest viței s-a pripășit pe la noi.* SCRIBAN, D. *Se pripășise la Dej, venind de undeva de la Oradea.* VORNIC, P. 195. *Ți-a mai dat vreun telefon de-acolo de pe unde s-a pripășit?* T decembrie 1962, 24. *Pe ăsta mic l-am găsit pripășit pe la niște neamuri.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 445. *De pază mi-l păzea Sluga lui de Necula, Grec din Ianina venit Și la dînsul pripășit.* TEODORESCU, P. P. 566. *La curtea lui Roșu-împărat se afla pripășit un tînăr.* POPESCU, B. I, 4. *În acea baltă, auzisă el că se pripășisă nește zmei.* CĂTANĂ, P. B. II, 144. *Fata împăratului se dăduse în dragoste cu un harap pripășit pe la curtea împăratului.* ȘEZ. VI, 15. *Să nu te pripășești la casa mea.* Com. din BILCA—RĂDĂUȚI. *S-a pripășit prin satul nostru și stă prin ușile altora.* CHEST. II 8/20, cf. A V 14, VI 26. ◇ (Glumeț) *Iată pe mînă cum codește-un negru purec ... Pripășit la vro femeie, știu că ar vedea pe dracul.* EMINESCU, O. I, 48. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Era tăcută și plăpîndă ca o floare sfioasă, pripășită într-un pămînt străin.* REBREANU, NUV. 215. *Un brad pipernicit ce se pripășise acolo.* STĂNOIU, C. I. 153. *Se mai opri o clipă în fața tufei de liliac, care i se pripășise de mai mulți ani aici, lîngă gard.* MIHALE, O. 160. ✦ (Familiar) A se încuiba. *Le e aminte ca să nu se pripășească ... ploșnițele prin casele lor.* MARIAN, INS. 432. ◇ Fig. *A scri ... într-o limbă nențeleasă, cu graiuri pripășite din cuvintele altor nății omenești.* JIPESCU, O. 14. *De la străini, obiceiul acesta a început a se pripăși și pe la români.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Niște gologani pripășiți prin pustiile lui buzunare.* SCRIBAN, D.

2. Tranz. (Complementul indică ființe venite din altă parte) A lua și a ține pe lîngă sine, a oferi adăpost (și cele necesare traiului); a oploși **(2)**. Cf. POGOR, HENR. 230/28, COSTINESCU. *Are ce mă ocărî că o pripășesc la mine.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 112. *L-ai pripășit pe la noi și nu mai putem scăpa de el.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Crezi că plodul cela ți al d-tale? Cine știe de unde l-a pripășit.* ap. TDRG. *De unde l-ai mai pripășit și pe stricatul ăsta?* BASSARABESCU, V. 162. *Cine a pripășit acest căței pe aici?* SCRIBAN, D. *Era nepotul unui cafegi-bașa ... pripășit de el în Valahia.* C. PETRESCU, A. R. 11, cf. ȘEZ. III, 86, ALR SN MN II h 323/833.

— Prez. ind.: *pripășesc.* — Și: (regional) **prepășí, propășí** (MARIAN, INS. 432), (învechit, rar) **prăpășí** (POLIZU) vb. IV.

— V. **pripas**[1].

PRIPĂȘÍRE s. f. Acțiunea de a (se) pripăși și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, M. D. ENC.

— Pl.: *pripășiri.* — Și: (învechit, rar) **prăpășíre** s. f. POLIZU.

— V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT, -Ă adj. (Despre ființe) Care s-a rătăcit, a rămas fără stăpîn, fără îngrijitor etc.; care a venit sau a fost adus din altă parte, din alt ținut și s-a stabilit undeva sau pe lîngă cineva, acluat, oploșit. *Prin caracterul ce se caută a se da vitelor pripășite ... ar ajunge desigur la rezultate foarte satisfăcătoare.* I. IONESCU, P. 526. *Știe să afle urechea grăsunului pripășit, chiar și din oala cu varză.* SLAVICI, N. II, 55, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deși nu era de soi, un cîine pripășit, Machi era răsfățat și îngrijit.* BART, S. M. 104, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. ◇ (Substantivat) *Atît om ți-a mai rămas și fie în lumea aceasta, corcitura asta, pripășitul ăsta.* SLAVICI, O. II, 225, cf. ȘEZ. IX, 155, CHEST. II 8/20.

— Pl.: *pripășiți, -te.*

— V. **pripăși.**

PRIPEÁLĂ[1] s. f. **I. 1.** Faptul de a se pripi **(I 2)**; iuțeală, grabă (prea) mare, zor (excesiv, nechibzuit) în realizarea unei acțiuni; pripire. Cf. DRLU, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Ei, ori din lenevie, ori din pripeală ..., s-apucă de rele.* JIPESCU, ap. CADE. *Cine n-a văzut cu ctită delicatețe și pripeală nu caută să-și încheie nasturele de la piept?* DELAVRANCEA, T. 105. *La pripeli, această legare se mai poate face în nodul 8.* ATILA, P. 31. *Nu-i nici un motiv de pripeală.* V. ROM. noiembrie 1954, 8. *Cel mult dincoace poate fi vorba de pripeală.* GALAN, B. I, 41. *Cu o pripeală de adolescent ... îl copleși cu un noian de mărturisiri ciudate.* VINEA, L. I, 30. *Mă gîndeam că pripeala asta îmi va aduce de bună seamă o surpriză.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/1. *Strînse repede, cu o pripeală caraghioasă, hîrtiile.* IL martie 1961, 22. ◇ Loc. adv. **Fără pripeală** = pe îndelete, fără grabă. *Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit.* REBREANU, R. II, 39. *Munca de lămurire și convingere ... trebuie să fie dusă temeinic, fără pripeală, cu răbdare.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 719.

2. (Regional) Umflătură la mînă provocată de un efort fizic excesiv, de o grabă prea mare în efectuarea unei munci. *Umflătura poartă numele de pricheală și se tămăduie ... legîndu-se cu făină opărită.* PAMFILE, A. R. 121.

II. (Meteor.; învechit și regional, mai ales în Ban.) Caniculă, arșiță; dogoare a soarelui. *Arapii sînt pîrliți și negri de pripala soarelui* (a. 1750). GCR II, 64/38, cf. 64/23. *De pripesc razele soarelui ... și e pripeală mare foarte, atunci aduce ploaie și tunete.* CALENDARIU (1814), 78/11, cf. 90/1. *De arșiță (arderea sau pripeala) soarelui, nu crește nici o plantă.* LIUBA-IANA, M. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D., H XVIII 282, 301, L. COSTIN, GR. BĂN. 168, ALR SN V h 1 502/27.

— Pl.: *pripeli.*

— **Pripi** + suf. *-eală.*

PRIPEÁLĂ[2] s. f. (Bis.) Vers sau refren care se cîntă după psalmi, înaintea stihurilor sau laudelor închinate unui sfînt. *Pripeal*[ă] *la toate stih*[i]*rile: Prea sf*[î]*ntă născătoare a lui Dumnezeu, spășește pre noi.* PARACLIS (1639), 244. *Pentr-acestea pripeale căce le-au audzit Iulian au învățat pre Salustin eparhul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 161^{r}/8. *Stihirile învierii și ale sfîntului cu cea de slavă, ... cu pripealele lui.* MINEIUL (1776), 166^{r2}/27. *Se cîntă un psalm mare cu pripelele: Aleluia, miluiește pre robul tău, aleluia* (a. 1877). ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pripele.*

— Din slavonul **припѣвъ**.

PRÍPEC s. n., adv. **1.** S. n. (Meteor.; învechit) Caniculă, arșiță; dogoare a soarelui. *Blagosloviț Domnul, focul, zăduh, frigul și preprecul.* PSALT. SCH. 520, cf. CORESI, PS. 437/9. *Șapte seci, subțiri și de pripec arse spice de grîu crescură.* PALIA (1581), 167/21, cf. 165/16. *Iară se va fi cutremur mare, pripec va fi și mare nevoie.* PARACLIS (1639), 254. *Toate pre lesne le rabdă, și foamea și goliciunea și pripăcul și gerul.* VARLAAM, C. 194. *Era namiadzădzi, pripăc și ședzum lîngă pîrău sfătuind ce vom face.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80^{v}/11. *Iarna frigul, vara pripacul.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Avgust plecat spre vihor și pripec.* CALENDARI (1733), 39/2. *Pohti să descalece să să odihnească, căci era pripec* (a. 1746). C. CR. 199/26. *De va fi cutremur mare, pripec și mare greotate va fi* (a. 1799). GCR II, 165/8. *Ia ulei bun ... și-l pune în tipsie întinsă și scoate-o în pripec, ca să se fiarbă din căldura soarelui* (sfîrșitul sec. XVIII). GRECU, P. 396. *Adună grămadă de găteaje uscate și, stînd deasupra lor în pripecul*

soarelui, filfiie cu aripile sale pînă să-şi aprindă flacără (a. 1826). GCR II, 254/20, cf. CADE, SCRIBAN, D. ◇ Fig. *Şi iată acmu ai, o, prea iubite cititoriu, ... fîntînă de apă răcoritoare de sufletele celc arse de pripecul păcatelor* (a. 1811). BV III, 35.

2. Adv. (Prin Ban.; în forma *pripăg*) Urgent, grabnic. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160, COMAN, GL. — Accentuat şi: *pripéc*. SCRIBAN, D. — Şi: (învechit) **prípac**, **prípăc**, **prépec** (MARDARIE, L. 115²/3, SCRIBAN, D.), **préprec** s. n., (regional) **prípăg** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160, COMAN, GL.) adv.

— Din bg. **припек**. Cf. scr. p r i p e k a.

PRIPEGÍT, -Ă adj. (Regional) Pipernicit (Peştişani—Tîrgu Jiu). Cf. ALR II/I h 81/836.

— Pl.: *pripegiţi, -te*.

— Etimologia necunoscută.

PRIPELEÁC s. n. v. **prepeleac**.

PRIPÉLNIC, -Ă adj. (Învechit şi regional; despre oameni şi acţiunile, manifestările lor) Pripit **(I)**. *Făcură şi pre voia lui, pentru că se temea de dînsul, fiind om pripelnic*. HERODOT (1645), 159. *Cel ostaş nu fie aşa pripealnic, pentru că nu-i va lipsi prilej bun de a nu să slăvi* (a. 1694). FN 33. *Pripealnică călătorie* [a] *solilor straortinarii* (a. 1701). ib. 98. *Să nu fiţ aşa pripealnici a zice: oaste, oaste!* (a. 1701). ib. 100. *Daca din contra sînteţi pripelnici, mîndri, ... îndrăzni-veţi cu mulţumire a vă espune la toate necazurile care vă aşteaptă*. BREZOIANU, f. 102/28, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E un copil „pripelnic"*. *Călăreşte, face pozne cu praf de puşcă*. CĂLINESCU, S. C. L. 86, cf. RĂDULESCU-CODIN. *La gură mai zăbavnic şi la slujbă mai pripelnic*. ZANNE, P. VIII, 184. ✦ (În dicţionarele din trecut) Zelos, prompt. Cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *pripelnici, -ce*.

— **Pripă** + suf. *-elnic*.

PRIPELNICÍE s. f. (Învechit, rar) Pripă; nerăbdare; promptitudine; exces de zel. Cf. DDRF.

— **Pripelnic** + suf. *-ie*.

PRIPÍ vb. IV. **I. 1.** I n t r a n z. (Învechit; mai ales despre unităţi militare) A se îndrepta, a se deplasa grabnic către un loc; a veni, a sosi repede într-un loc. *De nu vrea fi pripit şi Ion Vodă cu oastea ..., nu pre lesne s-ar fi aşăzat la domnie*. URECHE, L. 183. *Sultanul au pripit de-au lovit la tabără*. N. COSTIN, LET. II, 33/4. *El tşi strinse oastea cîtă avu şi pripi de să loviră cu turcii*. ANON. CANTAC., CM I, 125, cf. 122. *Au pripit un general strb cu corposul lui de oaste*. DIONISIE, C. 174, cf. 165. *Măriuţa, ... sprinten pripeşte pe cărăruşă*. CODRU-DRĂGUŞANU, C. 26. *Mihai Vodă cu un trup de oaste ... pripeşte de le iese înainte*. BĂLCESCU, M. V. 97, cf. 185, CADE, SCRIBAN, D. ◇ R e f l. *Au şi purces gonaşii după dînsul ca să-l prinză şi s-au fost pripit acolo*. N. COSTIN, LET. II, 129/8.

2. R e f l. (Învechit şi popular; despre oameni) A se grăbi, a se zori; s p e c. (sens curent) a face un lucru (prea) în grabă şi adesea fără chibzuială; a da greş într-o acţiune din cauza grabei. *Tot omul în deşert se trudeşte, pripeşte-se şi se nevoieşte de lucruri trecătoare*. CORESI, ap. DHLR II, 469. *Mă pripesc să mărg la trahi ... cu această oaste*. HERODOT (1645), 500. *Fu pripindu-se ea să fugă şi au căzut*. BIBLIA (1688), 222²/50, cf. 218¹/10. *Nu te pripeşti la cele politiccşti ... pentru cinstea domniei*. ANTIM, P. XXX, cf. LB. *La băutură rece ... a nu să pripi îndată după înfierbîntare de trup*. PISCUPESCU, O. 188/23, cf. VALIAN, V. *La moarte n-ai cugetat ... Că iată ea s-a pripit Şi din lume te-a răpit*. PANN, ap. GCR II, 322, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 292. *Stai că prea te pripeşti, voinicule, ţi răspunse sărăcia*. JIPESCU, O. 232. *Nu te grăbi aşa, Harap Alb, că te-i pripi*. CREANGĂ, O. 124, cf. ALEXI, W., TDRG. *S-au pripit la scris*. DELAVRANCEA, O. II, 41. *Recunoştea că s-a pripit cînd l-a dojenit*. REBREANU, I. 223, cf. 360, id. R. I, 59, 121, ŞĂINEANU, D. U. *Chibzuind fără să se pripească, alegînd ... numai ce i-a plăcut lui*. BASSARABESCU, S. N. 178, cf. CADE, *E mai bine să nu se pripească deloc călăul*. CAMIL PETRESCU, T. II, 620. *Se pripea mereu la mîncare*. TEODOREANU, M. II, 420; cf. SCRIBAN, D. *Îmi dă chiar a înţelege să nu mă pripesc prea mult*. CĂLINESCU, C. O. 31. *M-am pripit, domnilor ... Era cît pe-aci să săvîrşesc o greşeală*. STANCU, R. A. II, 75, cf. I, 373. *I-am recomandat însă să nu se pripească*. CONTEMP. 1953, nr. 375, 3/3. *Nu te pripi, tovarăşe. Aşta n-o hotărăşti dumneata*. BARANGA, I. 218. *Să nu săvîrşească vreo greşeală pripindu-se cu luarea de hotărîri*. PREDA, R. 304. *Vino, nevastă, la vin! — Hai, dragă, să ne pripim!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 455. *Des ne pripim să ostndim ... fără-nfăţişare-i la judecată*. SBIERA, ap. CADE. *Vai de mine, ce făcui, Că prea iute mă pripii*. ŞEZ. II, 80, cf. IX, 148. *Iar fiul Mariei ... Se pripi de le grăi*. BIBICESCU, P. P. 338. *Plasa mîndru s-o-nvîrteşti, Dar te rog să nu te pripeşti Că toate are să-ţi meargă strună*. PĂSCULESCU, L. P. 67; cf. ALR SN V h 1 345. *Nu te pripi, nu te grăbi la orice şi oriunde te vei duce*. ZANNE, P. VIII, 115. *La culesul viilor, ca la război, să te pripeşti*. id. ib. I, 305. *Cela ce se pripeşte adesea se poticneşte*. PANN, P. V. III, 13/3, cf. ISPIRESCU, L. 195, ZANNE, P. VIII, 115, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Nu te pripi să înţelegi pînă nu vei asculta*. I. GOLESCU, ap. DDRF. *Se pripeşte ca ţiganca la arşea* (= lucrează grăbit şi fără spor). Cf. ZANNE, P. VI, 396. *Ai vorbit de te-ai pripit*, se zice celui care a spus o prostie, vorbind fără să gîndească. Cf. ALECSANDRI, T. 273, 366, 504, 1 231, ZANNE, P. II, 848. ◇ I n t r a n z. *Pripeşte a mă apuca* (cca 1560). ap. DHLR II, 469. *Şi nevoiţi de pripiţi cum mai curînd, că este vremea aproape* (a. 1600). IORGA, C. I. II, 236. *Ce-au fost să ucigă pre altul, iară graba au pripit de l-au ucis pre dînsa* (a. 1646). GCR I, 121/18, cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Ion Vodă pripise a da bătălia cu o oră mai nainte*. HASDEU, I. V. 155, cf. LM. *Că muierea este dracu, Pripeşt'e d'é l'agă capu Ca să mi-o creadă bărbatu*. ALEXICI, L. P. 95. *Nu pripi cu spînzuratul, Ci să stai să ne dăm sfatul*. MATEESCU, B. 10. *Nu pripi la sărutat Ca floarea la scuturat*. ZANNE, P. IX, 249. ✦ T r a n z. f a c t. (Învechit; complementul indică oameni) A face, a obliga etc. să acţioneze în grabă; a grăbi; a îndemna, a zori. *Au alergat Avraam şi au luat viţel moale şi bun şi-l deade slugii şi-l pripiia să-l facă*. BIBLIA (1688), 11²/35, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 292, DDRF, ALEXI, W., TDRG. ✦ R e f l. (Învechit şi regional) A se sili, a se strădui (să facă ceva cît mai repede, la vreme etc.). *De se vor pripi oamenii şi se vor nevoi, aceia mai vîrtos ... sănătoşi sînt*. CORESI, EV. 407. *Pripiia-se să ar putea să fie el în ziua de rusalii a fi întru Ier*[u]*s*[a]*lim*. id. L. 96/6. *Voi, zorel de ziuă Ş-ăl de dimineaţă, Ce tot rătăciţi Şi vă tot pripiţi Ca să-mi răsăriţi?* TEODORESCU, P. P. 68.

3. T r a n z. (Astăzi rar; complementul indică acţiuni, deplasări etc.) A accelera, a iuţi, a grăbi (pentru a realiza ceva). *Gheneralul Rot trebuia să pripească marşul său spre a se aşeza în a 2 linie*. AR (1829), 34¹/12. *Pentru ce pripiţi lucrarea aceasta?* MAIORESCU, D. II, 159. *Ea pripi pasul spre uşa sacnasiului*. ODOBESCU, S. I, 129. *Pripeşte cîţiva paşi înaintea sa*. DELAVRANCEA, S. 170. *Răpede pripea mersul pe sub umbrele dese ale copacilor*. CONTEMPORANUL, V₂, 492, cf. DDRF. *Repeta mereu că lucrul nu trebuie pripit*. AGÎRBICEANU, L. T. 383, cf. CADE. *Împingînd bătaia în răspăr, au pripit acea înfricoşătoare izbîndă a lui Ştefan Vodă*. SADOVEANU, O. XIII, 1 016, cf. SCRIBAN, D. *Corbule, pasăre sură, Nu-mi pripi tu moartea mea*. BIBICESCU, P. P. 287. ◇ R e f l. *Astronomul ar dori ca cursul Uranului să se pripească*. BĂLCESCU, M. V. 4.

4. T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A urmări de aproape şi în grabă pentru a pune pe

fugă, pentru a învinge, pentru a prinde etc. V. fugări. *Aşea îl pripisă Mihai Vodă de aproape pre Irimia Vodă, cît şi pre nişte haiduci pedestri ... i-au agiuns.* N. COSTIN, L. 594. *Lovindu-i pe fugă, Ştefan ... păşeşte înainte, pripindu-i până la Vaslui.* AR (1829), 24^2/34. *Mihai Vodă apoi pripi aşa de aproape pe Ieremia încît avanguardia sa ajunse...arierguardia lui Ieremia.* BĂLCESCU, M. V. 431, cf. POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W.

5. Tranz. (Învechit) A constrînge, a forţa, a sili (să facă ceva în grabă). *Aş fi venit şi eu pi la dumniia voastră, iar eu n-am putut că Vodă forte m-au pripit tare* (cca 1550). ap. DHLR II, 469. *Maxentie gătasă pod viclean ... să-l pripască să dea pre pod să piaie cu oastea-şi marele Constantin.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17^v/9. *Fiind pripit la strîmtoare de giurăminturi, omul să sculă şi feace metanie.* id. ib. noiembrie 133^v/27, cf. id. PS. 134/16. *Rămăind şi eu din goştină cu cincizeci şi trei de lei ... şi pripindu-ne şi văc[ă]rit[ul] acum..., mă rog dumitale ... să mă rădici de aceşti 53 lei* (a. 1745). IORGA, S. D. XXI, 126. *De se culca să doarmă, îl pripea să sară ca turbat din pat.* MAIOR, P. 139. *Pripită de Negrilă şi de poziţiunea critică, Branda se învesti în costumul adus.* ASACHI, S. L. II, 60.

6. Tranz. (Învechit şi regional) A surprinde; spec. a surprinde asupra faptului (reprobabil). *Acolo pripi pre un bălaur intrînd în peşteră.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116^r/18. *Uitară acolo cuconul neşte credincioşi, în vreame ce-i pripi apa.* id. ib. noiembrie 157^r/24. *Purcesesă şi Vasilie Costache vornicul, ce, pripindu-l moartea acolo, s-au săvîrşit.* N. COSTIN, LET. II, 55/18, cf. 36/30. *De nu l-ar fi pripit moartea ... ar fi însuşit coborîtorilor săi vrednicie imperială.* SĂULESCU, HR. I, 169/8, cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Mai că era să-i pripească Petrea voinicul în dezmierdăciunile cele mai mari.* SBIERA, P. 27. *Se temea ca să n-o pripească cineva lîngă patul împăratului.* id. ib. 46, cf. 60, 109, REV. CRIT. III, 166, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. *L-o prispit pe hoţul ăla.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

II. 1. Tranz. (Învechit şi regional) A încălzi (puternic), a înfierbînta, a încinge (la foc). *Cînd voieşti a da de acest vernichiu, pripeaşte mai întîi icoana la foc, de nu se va întîmpla soare* (sfîrşitul sec. XVIII). GRECU, P. 398. *Obraji pripiţi de flăcări.* ŞĂINEANU, D. U. *Ar fi înţepat-o cu cuţitul ... sau ar fi pripil-o cu ochii la foc, să-i crape adînc.* IOVESCU, N. 81. *Dar acum trebuiau să lucre* [fetele de împărat] *singure şi să-şi pripească obrajii lor rumeni la foc.* CĂTANĂ, P. B. III, 82. *Pe puiu Vidrii îl lega, Cu ochii la foc îl pripea, Mi-l bătea, mi-l canunea.* MAT. FOLK. 50, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160. ◇ Refl. *Va sta ... aici, pripindu-se la focul din mahalaua proştilor.* VISSARION, B. 242. *Văzură într-un colţ al casei, stînd şi pripindu-se la foc, o pisică.* ŞEZ. VII, 27, cf. ALR SN III h 785/76.

2. Tranz. (Regional; complementul indică un aliment) A coace sau a frige repede (şi superficial); a prăji (numai) la suprafaţă; a rumeni **(2)**. Cf. LB. *Ie o puică şi-un cucoş Şi-i curăţeşte frumos, Frige-mi-i, nu mi-i pripi.* MARIAN, SA. 136, cf. DOINE, 297. *Ia puică d-îngă cocoş Şi-i taie grumazi jos Şi o frige, n-o pripi.* ALEXICI, L. P. 135. ◆ Refl. Spec. (Olt. şi Munt.; despre pîine) A se coace prea repede făcînd găuri mari sub coajă; (regional) a se coşi. Cf. ALR SN IV h 1 062.

3. Intranz. (Învechit şi regional; despre soare) A arde, a dogori. *Soarele încălzeşte şi desfată, Iară nu pripeşte niciodată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325. *De pripesc razele soarelui mai pre sus de obicinuinţa lor, ... atunci aduce ploaie.* CALENDARIU (1814), 78/10, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cînd soarele pripea ..., aerul era greu şi înecăcios.* STANCU, R. A. II, 402. *Soarele pripeşte, Carele zgîrceşte, Pieptul le plesneşte.* PĂSCULESCU, L. P. 214. *Soarele cînd prea pripeşte ... Ploaia negreşit soseşte.* ZANNE, P. I, 77. ◇ Tranz. *Nici vor însătoşa, nici-i va mai pripi soarele, nici alt zăduh.* N. TEST. (1648), 309^r/14. *Drăgaica slufoasă răspîndea, pripită de soare, un miros ca floarea de tei.* DELAVRANCEA, S. 59. *Soarele a început a pripi nămeţii.* STANCU, D. 108. *Drumul v-o fi obosit, Soarele v-o fi pripit.* TEODORESCU, P. P. 586. *Rujulină Din grădină, Ce-ai grăbit De-ai înflorit, Doar soarele te-a pripit?* SEVASTOS, N. 234. *E şearpe-ncolăcit ... Şi soarele îl pripeşte, Ochii-n cap că-i străluceşte.* PĂSCULESCU, L. P. 171.

4. Tranz. (Regional; complementul indică cereale sau fructe) A face să ajungă la maturitate înainte de vreme, a coace prematur (prin căldură şi uscăciune excesivă). *Unde arşiţa grăbeşte, pripeşte şi usucă popuşoii ..., se fac mult mai rodiţi ... decît pe alte locuri.* I. IONESCU, C. 97/23, cf. CIHAC, II, 292, DDRF. *Cînd ... acest blajin sfînt este supărat cu ceva ... el prichesţe grînele, adecă le grăbeşte uscarea înainte de maturitatea lor.* PAMFILE, S. V. 164, cf. SCRIBAN, D., ALR SN I h 44. *Chişaiul e un loc iute, pripeşte (creşterea) şi (la secetă) usucă.* UDRESCU, GL. ◇ Refl. *Se prispesc cireşele.* ALR II/36, cf. ALR SN I h 44. ◇ Intranz. *Încep şi holdele a pripi şi moldovenii a ieşi la săcere.* I. IONESCU, C. 126/25, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *pripesc.* — Şi: (învechit şi regional) **prepi** (LB, ALR SN I h 44/362), (regional) **prispi** vb. IV.

— Din v. sl. **приспѣти.** — Pentru sensul **II**, cf. v. sl. припещи.

PRIPÍCI s. n. v. **prichici.**

PRIPIE s. f. (Învechit, rar) Precocitate. Cf. DDRF.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *pripii.*
— **Pripă** + suf. *-ie.*

PRIPILEÁC s. n. v. **prepeleac.**

PRIPÍRE s. f. Faptul de a (se) pripi **(I 2)**; grabă (prea) mare, zor (excesiv, nechibzuit) în realizarea unei acţiuni; pripeală[1] **(I 1)**. Cf. ÎNVĂŢĂTURĂ, 63, DRLU, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM. *Fieştecare lucru la timpul lui, bine chibzuit, cu socoteală, fără de pripire.* SLAVICI, N. I, 279, cf. DDRF. *Lucrarea ... prezentă însă cîteva lacune, poate din cauza pripirii cu care a fost elaborată.* ARHIVA, I, 6. *Un zeu ... la fugă-n pripire Iarăşi ne-ndeamnă cu zor!* COŞBUC, AE. 80, cf. 119, ALEXI, W. *Preotul mai cumpăni cîtăva vreme planul, ca să nu aibă pe urmă să-şi impute iar vreo pripire.* REBREANU, I. 223, cf. id. P. S. 118. ◇ Fig. *Renunţasem la plăcerile lumei. Iertasem norocul de pripirea sa.* I. NEGRUZZI, S. VI, 118.
— Pl.: *pripiri.*
— V. **pripi.**

PRIPÍT, -Ă adj., s. n. **I.** Adj. (Despre fiinţe) Care acţionează (prea) în grabă (şi fără o suficientă chibzuială); (despre acţiunile, manifestările etc. fiinţelor) care se produce, care este făcut (prea) repede (şi fără chibzuială); (prea) zorit, (excesiv de) grăbit; p. ext. nechibzuit, necugetat (din cauza grabei excesive); (învechit şi regional) pripelnic. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Ce este progresul de astăzi? ... O civilizare pripită fără rădăcini în ţară.* ALECSANDRI, T. 1 202. *Mergeţi toţi prepiţi.* LM. *Teoria de la care plecam eu ... era pripită, poate chiar deloc întemeiată.* CARAGIALE, O. III, 2, cf. I, 1, 13, 68. *Comisarul, ca om mai pripit, era ...încredinţat că a dat de urma unei fapte ascunse.* SLAVICI, N. II, 108, cf. I, 73, id. O. II, 157. *În faţa asalturilor lui pripite şi zgomotoase se ridicase veşnic indiferenţa surdă, formidabilă a lumii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 227, cf. II, 195. *Toate devin, pentru logicianii noştri pripiţi, cauze hotărîtoare ale pesimismului.* GHEREA, ST. CR. II, 300, cf. DDRF. *Ştefan însă ocoleşte Ochii Doamnei, e pripit.* COŞBUC, P. I, 213, cf. id. AE. 54. *Operele istorice ale lui Petru Maior ... au fost lucrate*

răpede, fără ca, pentru aceasta, ele să fie niște opere pripite. IORGA, L. II, 247. *De teama sintezei pripite, s-au îndreptat către analiza migăloasă.* PETICĂ, O. 452. *La astfel de prezentări pripite, nimeni nu înțelege numele celuilalt.* AGÎRBICEANU, A. 509. *Îi părea rău că-i ascunde în vorbe multe pripite ... o stare de mulțumire sufletească.* ARDELEANU, D. 121. *Cîlesc în pagini pripite ... noian de versuri.* GALACTION, A. 148, cf. 175. *Aceasta le-a dovedit el atunci ... cu o schismatică și pripită confuzie a textelor.* C. PETRESCU, A. 318. *După șoaptele acestea pripite, oșteanul ... făcu un semn de tăcere.* SADOVEANU, O. I, 290, cf. VII, 324, XI, 71. *La geam alergam pripită.* CĂLINESCU, O. II, 163, cf. id. C. O. 82. *Începu cu un glas cald și pripit ... cîntecul care le plăcea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 88, cf. II, 19. *Veniră ..., în zbor pripit, un corb negru și o corbiță neagră.* STANCU, R. A. III, 229. *Ne aflăm în fața unei judecăți pripite.* V. ROM. ianuarie 1954, 159. *Crezi, într-adevăr că numirea lui Filip e pripită?* GALAN, B. I, 41. *Ce te bulucești, nană? Ți-i grabă, ha? ... — Mi-s pripită, Gavril baci.* T. POPOVICI, S. 79. *Generalizarea teoretică nu are un aspect pripit și aproximativ.* S mai 1960, 92. *Ultima piesă a scriitorului ... include unele premize interesante — posibilitatea recuperării oamenilor, responsabilitatea unor judecăți și hotărîri pripite.* V. ROM. ianuarie 1965, 147. *Distanța dintre realitatea literară și teoriile generalizatoare, pripite.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 315. *Pașii pripiți îi face grăbiți.* ZANNE, P. II, 666. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Razele ei sticleau ... pe valurile pripite și clocotoase ale micului pîrîu.* ODOBESCU, S. I, 164, cf. III, 534. *Mergem o bucată bună pe marginea Motrului, ale cărui unde verzui, pripite, se sparg de bolovani.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 128. *Anii grabnici, vai! se scurg mereu Și ... nu-i putință ... Să se-nțîrzie pripita bătrînețe vreodată.* OLLĂNESCU, H. O. 154. *Trec zilele în goana lor pripită Și fiecare mai sărac mă lasă.* GOGA, POEZII, 87. ◇ (Adverbial) *Bine, — grăi el pripit.* SLAVICI, N. II, 348. *Îi răspunse pripit.* DELAVRANCEA, S. 131, cf. 166. *Un stol de ciori trecu, fîlfîind pripit din aripi.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 237, cf. I, 210, III, 14. *Baba își aprinse luleaua și trase de cîteva ori pripit din ea.* SANDU-ALDEA, D. N. 189. *Aceeași spaimă ... îi făcu inima să bată pripit.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 16. *Crezi asta? întrebă pripit Ion Florea.* AGÎRBICEANU, L.T. 111. *Spuse pripit, mutîndu-și bagajele ...* GALACTION, O. A. I, 48. *Se încheie pripit la haină.* CAMIL PETRESCU, T. I, 425. *Tovarășii mei își strînseră pripit uneltele.* SADOVEANU, O. VI, 609, cf. II, 351, VIII, 198. *Începu să tremure pripit din buze.* CĂLINESCU, S. 234, cf. id. B. I. 164. *Clipi de cîteva ori pripit din ochii mari.* STANCU, R. A. IV, 266, cf. 113. (Fig.) *Paharele ciocnite între ele, răsună pripit a bani de argint trîntiți pe piatră.* DELAVRANCEA, S. 139. *Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zărește o stea care lucește pripit lăcrămînd.* SADOVEANU, O. XVIII, 356. ◇ Loc. adv. (Substantivat; regional) **În pripite** = în grabă mare, foarte repede; grabnic. *Muierea-i mare dracu, Cum aude că-i bărbatu, În pripite-și leagă capu.* HODOȘ, P. P. 197. ✦ (Rar) Agitat, trepidant, intens. *Trebuința unei noi mișcări se simțise în viața pripită și spornică în secolul nostru.* ODOBESCU, S. III, 324. ✦ (Substantivat, f. art.; prin sudul Munt.) Numele unei hore (cu ritm grăbit); melodie după care se dansează această horă. Cf. VARONE, D.

II. 1. Adj. (Despre mîncăruri) Copt sau fiert, fript în grabă (și superficial) la un foc (prea) puternic. *Mi se pare că bucatele aiestea-s pripite, și trebuie să fie ceva la mijloc.* CREANGĂ, O. 166. *Se pregătește compoziția ca pentru „gogoși din aluat pripit".* S. MARIN, C. B. 41. ◇ *Mămăligă* (sau *mămăliguță*) *pripită* = mămăligă puțin consistentă, moale, pregătită prin amestecare continuă pe măsură ce se adaugă mălaiul în apă clocotită. Cf. DDRF. *Mămăligă prichită unsă cu măduvă din falcă de porc și cu unt de naft e bună de bolfe.* ȘEZ. V, 6. *Babele fac cataplasme de in sau mămăliguță pripită.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 93. *E moale ca mămăliga cea pripită.* PAMFILE, I. C. 195, cf. VICIU, S. GL.

2. Adj. (Transilv., Maram., Mold. și Bucov.; despre cereale) Copt înainte de vreme (din cauza căldurii și a uscăciunii excesive). Cf. ALR II 5 197/386, ALR SN I h 44. *Îi pripcită piîna, ți sacă; nu-i folos într-însa, n-are putere.* FD II, 151.

3. S. n. (Med. vet., Med.; prin nord-vestul Munt.) Antrax. Cf. CANDREA, F. 223.

— Pl.: *pripiți, -te.* — Și: (învechit) **prepít, -ă** adj.

— V. **pripi.**

PRIPITÓR, -OÁRE adj. **I.** (Învechit) Zorit, grăbit. Cf. DRLU, LM. ✦ (Substantivat, f. pl.; în superstiții) Ființe imaginare despre care se credea că au darul de a prevesti moartea grabnică a cuiva. *Tacă dară pripitoarele unde cîntă ursitoarele.* CANTEMIR, IST. 108.

II. 1. (Prin Ban. și prin Olt.; despre soare) Arzător, dogoritor. *Ieși, soare pripitoare.* GR. S. VI, 153. *Cîn ieste soarele pripitor le pătrunde repede* [rufele]. GL. OLT.

2. (Prin Bucov., prin Ban. și prin Olt.; despre cereale și fructe) Copt (prea) devreme, pretimpuriu; (despre pomi fructiferi) care face fructe pretimpurii. *La Schimbarea la față se află puțini struguri prispitori copți.* MARIAN, Î. 392. *Am un cireș prispitor.* Com. din ORAVIȚA, cf. ALR SN I h 44/836.

III. (Prin Mold. și prin Olt.; despre pămînt) Nisipos **(1)**. *Prășitul, nu numai în pămînturile cele luloase ..., ba încă și în cele mai pripitoare și arzătoare, este foarte priitor popușoilor.* I. IONESCU, C. 97/16, cf. GL. OLT.

— Pl.: *pripitori, -oare.* — Și: (învechit) **prepitórîu** (LM), (regional) **prispitór, -oáre** adj.

— **Pripi** + suf. *-tor.*

PRIPOÁNĂ s. f. v. **pripon¹.**

PRIPÓI¹ s. n. (Bucov. și prin Olt.) Ospăț oferit de părinții mirelui după cununie (și la care mesenii oferă daruri mirilor). *Această masă ... se numește ... în Bucovina masă mare și pripoi.* MARIAN, NU. 653. *Iar la grele, la nevoi, Să sărim ca la pripoi.* SBIERA, F. S. 90. *După ce făcură nunta la socru-său, veniră să nuntească pripoiul la el acasă.* PAMFILE, D. 87, cf. I. CR. VII, 210. *Duminică sara după cununie și luni e pripoi, cînd se dă în pahar, dulce.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din STRAJA — RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 84, 107.

— Pl.: *pripoaie.*

— Din rus. **припой** „băutură".

PRIPÓI² s. n. (Învechit, rar) Metal care servește la lipit sau la sudat. *Mare necinste și ocară de numele tuturor decît pripoiul de aramă mai tare se va lipi.* CANTEMIR, IST. 295, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pripoaie.*

— Din slavonul **припои**, rus. **припой.**

PRIPOÍ³ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional; complementul indică metale) A lipi; a suda. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Pripuiește-l să fie tare cercul.* L. COSTIN, GR. BĂN. 168, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Prez. ind.: *pripoiesc.* — Și: **pripuí** vb. IV.

— Din scr. **pripojiti**, rus. **припоить.**

PRIPOÍTE subst. pl. (Învechit, rar) Obiecte de artă modelate din metal (prețios). *Și casa cea mare au clădit cu leamne de chiedru și le ferecă cu aur curat și ciopli dentr-însul finicuri și pripoite* (Lănțulețe B 1938). BIBLIA (1688), 309²/37.

— Cf. pripoi³.

PRIPÓN¹ s. n. **1.** Frînghie, funie, odgon etc. cu care se leagă vitele la păscut (pentru a nu se putea deplasa decît pe o suprafață limitată), o ambarcațiune la țărm (pentru a nu fi luată de valuri) etc.; p. ext. țăruș, par¹ de care se prinde această frînghie, această funie, acest odgon etc.; frînghia, funia, odgonul etc. împre-

ună cu țărușul sau cu parul[1] respectiv. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 406, LB. *Un chit foarte mare ... înghițea o corabie de capul cel dindărăt ... și pripoanele (frînghiile) ei se încurcaseră pin dinții chitului.* GORJAN, H. II, 12/18, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 293, LM. *Cu dinții apucă priponul cel tare, Îl mușcă, îl roade și-l rupe-n sfîrșit.* MACEDONSKI, O. I, 16, cf. DAMÉ, T. 49. *Mă duc să-mi schimb priponu la boi.* SANDU-ALDEA, U. P. 166, cf. ALEXI, W. *Și-naintează vîslind spre mal la popasul corăbii, Lasă cătușa-n afund și leagă frînghii de pripoane. Dînșii apoi se coboară cu toții la marginea mării.* MURNU, I. 16. *A legat priponul calului de-un țîrș.* ap. TDRG, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253, PĂCALĂ, M. R. 141. *Pisicuța ar fi fost în stare să smulgă priponul și să se ia după mine.* HOGAȘ, DR. I, 279, cf. id. M. N. 168, 173. *Caii ... scot pripoanele și o croiesc la fugă.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Se gîndea la ceasurile acelea lungi, cînd păzea priponul unei vaci costelive.* P. CONSTANT, O. 49. *Călăuzul nostru a dezlegat luntrea din pripon.* SADOVEANU, O. XVII, 502, cf. XIII, 396, 572. *Vitele, rumegînd la pripoane, ... răsuflau greu.* CAMILAR, N. II, 402, cf. LTR[2]. *Este-un cort mare, rotat ... Cu țărușe De aramă ..., Cu pripoane de argint.* TEODORESCU, P. P. 477, cf. 45. *O scos șese boi ... Boii din pripon, Coarnile-n custor.* MÎNDRESCU, L. P. 217. *Stați, voinici, nu vă grăbiți Și calul îmi priponiți ... Cu pripon de ibrișim.* SEVASTOS, C. 247, cf. 26. *De m-aș vedea-n deal suit Și cu murgul priponit Cu pripon de trei grănate.* BIBICESCU, P. P. 393, cf. PĂSCULESCU, L. P. 25, I. CR. IV, 26, com. din FRATA—TURDA și din BILCA—RĂDĂUȚI. *Cîți* [cai] *nu mîncase el* [lupul] *din pripon.* PLOPȘOR, C. 15, cf. DR. V, 274. ◇ L o c. v b. **A lega** (sau **a sta, a pune, a lăsa**) **în pripon** = a (se) priponi **(1)**. Cf. M. D. ENC. *S-o dus bădița Ion ... Ș-o legat murgu-n pripon.* ȘEZ. I, 165. *Puneam pe murgu-n pripon, Săream la puica-n pridvor.* MAT. FOLK. 253. *Și s-o dus badea Ion Și-o lăsat murgu-n pripon.* FOLC. MOLD. II, 524. ◇ (Glumeț) *Desfăcu un ceasornic cu lanț cu tot, din pripoanele complicate.* C. PETRESCU, A. 433. ✦ P. e x t. (Prin nord-vestul Munt.) Perioadă cît durează înfășurarea maximă și desfășurarea totală a funiei legate cu un capăt de steajer și cu celălalt de caii care trieră, învîrtindu-se la arie în jurul steajerului. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Regional; în forma *pripoană*) Fiecare dintre prăjinile care, legate cite două la vîrf, se pun de-o parte și de alta a acoperișului de paie sau de stuf al unei case, pentru a-l susține împotriva vîntului (Lunca—Turda). Cf. CHEST. II 258/318. ✦ (Regional; în forma *pripoană*) Par[1], prăjină, stîlp etc. care servește să sprijine ceva. Cf. CHEST. II 282/266, A V 22, 25, 26. *Claia s-a aplecat într-o parte și i-a pus pripoane să nu se răstoarne.* MAT. DIALECT. I, 189. *Pune-o pripoană la ușa grajdului să nu se deschidă.* ib. ✦ (Regional; în forma *pripoană*) Șiret de piele (Apadia—Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

2. (Mai ales la pl.) Unealtă de pescuit formată din mai multe cîrlige cu nadă, prinse din loc în loc de o funie care se așază pe fundul sau la suprafața apei și ale cărei capete sînt fixate de țăruși, (regional) s f o a r ă, c ă r m ă c u ț ă; p. e x t. țăruș, par[1] etc. de care se prinde la mal această uneltă de pescuit (sau altele). V. c a r m a c. *Ca să prindă pește cu vîrșa și coșul le acufundă-n baltă ..., iar capătul gînjului se leagă de ... un pripon bătut în malul de sub apă.* ȘEZ. IV, 115. *Sfoara cea lungă este legată cu un capăt al ei de o piatră, cu care se aruncă cîrligele la o distanță ..., iar cu celălalt capăt al ei este legată de un țăruș numit pripon.* ANTIPA, P. 93. *După modul lor de a pescui, deosebim o întreagă varietate de pripoane.* id. ib. 306. *În cîrligele acestor pripoane se prind adeseori și alte specii de pești.* id. ib. 314, cf. 313, id. F. I. 25, TDRG. *Vaduri ... ar trebui făcute chiar în pescuitul comercial mare, la năvod, sfori, pripoane, cotețe.* ATILA, P. 50. *Larvele de vetrice sînt și cea mai bună nadă (momeală) pentru pripoanele de cegă.* id. ib. 400, cf. ȘĂINEANU D. U., CADE. *Am ajutat pescarilor din Greaca ... să-și pună pripoanele cu cîrlige.* VOICULESCU, P. I, 11. *Vrei să prinzi cu două bețe crapi și somni, cînd noi punem pripoane cu cîte 500—1 000 cîrlige.* VÎN. PESC. iulie 1964, 7, cf. II 319. ✦ (Regional) Coadă sau mîner al juvelniculuî. Cf. DAMÉ, T. 125.

— Accentuat și: (regional) *pripon.* ALR I 1 129/96, 100, 103, 249, 289, 295, 357. — Pl.: *pripoane* și (regional) *pripone* (ib. 1 129/96, 100, 103, 249, 289, 295, 357), (m.) *priponi* (com. din BILCA—RĂDĂUȚI, ALR I 1 129/93). — Și: (regional) **pripoánă** s. f. CHEST. II 258/318, 282/266, A V 22, 25, 26, MAT. DIALECT. I, 189, UDRESCU, GL.

— Din v. sl. **прѣпонъ**.

PRÍPON[2] s. n. v. **pripor.**

PRIPONÁȘ subst. (Regional) Diminutiv al lui p r i p o n[1] **(1)** (Livezile — Panciu). *Drag n'i-a fos' călușu bun ... Priponașu i-l tăiai Și pi dînsu m-aruncai.* GRAIUL, I, 286.

— Pl.: ?

— **Pripon**[1]+suf. *-aș.*

PRIPONEÁLĂ s. f. (Rar) Priponire. Cf. COSTINESCU, DDRF.

— Pl.: *priponeli.*

— **Priponi**+suf. *-eală.*

PRIPONÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Complementul indică animale, ambarcații etc.) A lega cu (sau de) un pripon[1] **(1)** sau de un obiect fixat, solid (ca să nu se îndepărteze). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 406, LB. *Dînd caicul de la uscat în mare și priponindu-l de un par ce înadins bătută la mal.* DRĂGHICI, R. 219/31, cf. 299/19. *Îndată ce ancorarăm ... și priponirăm corabia, ... plecai spre poarta cetății.* GORJAN, H. I, 148/22, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *Șiminoc descălecă și el, priponi calul, făcu focul.* ISPIRESCU, L. 384, cf. 249. *De zăvorul ușei e priponit roibul ce suflă sperios pe nări.* DELAVRANCEA, S. 175, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Ca chestie de prevedere, priponii pe Pisicuța de rădăcina unui arin.* HOGAȘ, DR. I, 195, cf. id. M. N. 66, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Își priponise caii sub frasini.* SADOVEANU, O. XVII, 341. *Sute de șlepuri sînt ancorate de-a lungul malurilor, priponite cu partme groase de strmă împletită.* BART, E. 330. *La debarcaderul acesta așteptă, priponit pe mal în doi țăruși, podul.* V. ROM. martie 1954, 28. *Cînd a știut Petre Rusu calul priponit în bătătură, s-a dus la vechil și s-a învoit.* GALAN, Z. R. 62. *Intră în grajdul vacilor, le scoase pe rînd în bătătură, le priponi de niște stîlpi.* PREDA, D. 43. *Priponi barca la mal și păși mai încolo.* V. ROM. septembrie 1962, 27. *Ședea Toma cel vestit, Lîngă murgu-i priponit Cu țerușul de argint.* ALECSANDRI, P. P. 72. *Un caic e priponit Cu trei lanțuri de argint Că de tei n-a mai găsit.* TEODORESCU, P. P. 559, cf. 45, ȘEZ. V, 119. *Iar de fagii-mbătrîniți Stau rînd caii priponiți Cu funii de grea mătase.* HODOȘ, P. P. 201, cf. 45. *De m-aș vedea în deal suit Și cu murgul priponit, Cu pripon de trei grănate.* BIBICESCU, P. P. 392, cf. 132. *Și pi murgu-l priponiră Cu pripon di păr mărunt, Cu țărușu di argint.* MAT. FOLK. 1 463, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Cosița oi despleti ..., Murgul ți l-oi priponi.* BUD, P. P. 5. *Apoi, măre, ce-mi făcea? Călușelul prepunea, Să nu strice livada.* PĂSCULESCU, L. P. 250, cf. 169, GR. S. VI, 243. *La Fîntîna Corbului, Calul să ți-l poneștî, Cu mine să te iubești.* FOLC. TRANSILV. II, 33. *Calul paște unde-l poneștî.* ZANNE, P. I, 356. (Glumeț) *Calul bălan ... l-am perdut eu odată ... și l-am găsit la cinci ai priponit de-un leuștean.* ȘEZ. I, 73. *Murgu-i sur și pantanog, Priponit în bostioc.* MÎNDRESCU, L. P. 89. *Un voinic ... Cu cal murg și pîntănog, Priponit de bostioc.* VASILIU, C. 98. ◇ R e f l. p a s. *Vasul corbului ... să se leage și să se priponească*

CANTEMIR, IST. 377. *Se priponeau plutele mici, apoi plutaşii băteau din patru una mai mare, cu care porneau în jos.* VLASIU, A. P. 180, cf. A I 20. ✦ (Complementul indică animale) A pune o piedică **(2)** sau ceva similar (ca să nu se poată deplasa repede şi departe). *De ghilă nu-i? ... N-am priponit-o? ..., n-am legat-o cu cornu de chicior?* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 42. *Îşi puteau priponi caii slăbiţi la iarbă grasă.* SADOVEANU, O. XII, 209. ◇ Refl. pas. *Se priponeşte capul calului de picioare sau numai ambele picioare sînt legate dcolaltă.* BÎRLEA, B. 138. ✦ P. anal. (Complementul indică oameni sau părţi ale corpului lor) A imobiliza, a fixa cu ajutorul unei frînghii, al unui dispozitiv etc. *Fiinţe omeneşti, încinse la brîu în cătuşe şi priponite cu belciuge groase ca pe mînă.* DELAVRANCEA, S. 92. *Ali ... a legat cobză pe hoge ..., cu mîinile priponite din coate la vîrfurile picioarelor.* SADOVEANU, O. XVI, 106.

2. Tranz. P. gener. (Complementul indică diverse obiecte) A prinde, a lega, a fixa bine cu sau de ceva. *Înhobotînd faţa miresei cu o ptinză subţire ..., priponindu-o cu doauo săgeţi.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Acolo unde este poiana mai înflorită şi cu frunzari acoperită, acolo e şi cursa priponită.* ODOBESCU, S. III, 198. *După ce-şi priponi ochelarii pe nas.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *E inteligent ... a ne priponi mai bine ... undiţile de color şi de mal.* ATILA, P. 51. *Damigeana de vin ... era legată cruciş şi priponită de leuci.* SADOVEANU, O. XVI, 13, cf. XIII, 900, XVII, 370. *Spre semn de opreală, apa este închisă şi ciutura priponită.* SBIERA, P. 228, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. ◇ Fig. *Nu mai bătea inima codrului şi erau priponite şi vînturile.* SADOVEANU, O. III, 569.

3. Refl. (Regional; despre oameni) A se rezema **(2)** (Stînceni—Topliţa). Cf. ALR I 1 333/227.

4. Refl. (Rar; despre oameni) A se posta provocator în faţa cuiva. *Vorba a fost slobozită de Angheluş a Stanei care se priponise dinaintea lui Cioară.* PAS, L. I, 168. ✦ Fig. A ţine cu dîrzenie, cu încăpăţînare la ceva. *Guvernul să îndeasă şi să priponeşte ca să apese mai greu şi să ... zvînte în sus pe popor.* ODOBESCU, S. III, 335.

— Prez. ind.: *priponesc* şi (regional) *pripon* (A II 8).

— V. **pripon**[1].

PRIPONÍRE s. f. Acţiunea de a (se) priponi şi rezultatul ei; (rar) priponeală. Cf. priponi **(1)**. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, DDRF. *Priponirea calului.* DL, cf. DM, LTR[2], M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Fărîmaţi priponiri de demult şi zăvoare Cari vă ferecă sufletul /* DEŞLIU, G. 28.

— Pl.: *priponiri.* —Şi: (învechit, rar) **preponíre** s. f. LM.

— V. **priponi.**

PRIPONÍT, -Ă adj. **1.** (Despre animale, ambarcaţii etc.) Legat cu (sau de) un pripon[1] **(1)** ori de un obiect fixat, solid (ca să nu se îndepărteze). Cf. priponi **(1)**. *Caii lor păşteau priponiţi.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Doisprezece cai priponiţi păşteau printre copaci.* GANE, N. I, 186. [Calul] *trist, la o parte, şedea priponit.* MACEDONSKI, O. I, 15. *Se văd cîrduri de copii cîte c-o vacă legată de coarne ori de picior, priponită ori împiedicată, ca să nu dea în popuşoii neculeşi.* SP. POPESCU, M. G. 41. *Vitele păşteau priponite.* SANDU-ALDEA, U. P. 159. *Valuri mici veneau la mal săltînd cu putere bărcile priponite.* DUNĂREANU, CH. 48. *La micul debarcader ... stăteau priponite cîteva luntri.* GALACTION, O. A. II, 289. *Paşte-m murgu priponit, Unde-ş paşte nu-ş cunoaşte.* BÎRLEA, B. 101. *Tănislav iesti beat ... Cu caicu priponit, Cari n-am văzut di cîn sînt.* DIACONU, VR. 283. ✦ P. anal. (Despre oameni sau părţi ale corpului lor) Imobilizat, fixat (în sau de ceva). *Izbi cu pumnul osos peste genunchiul bolnav: Cît ai să mă fii priponit?* CAMILAR, C. 100.

2. (Rar; despre oameni) Postat provocator în faţa cuiva. Cf. priponi **(4)**. *Văzînd pe Vasilache priponit şi furios, găinile maicii Vitalia se uitară lung.* STĂNOIU, C. I. 200.

— Pl.: *priponiţi, -te.*

— V. **priponi.**

PRIPÓR s. n. **1.** Porţiune de teren cu suprafaţa înclinată faţă de planul orizontal şi care formează, de obicei, versanţii unor forme de relief, coastă, muchie **(4)**, povîrniş, pantă[1] **(1)**, (rar) prăvăluc, prăvălac **(1)**, (popular) prăvăliş, clină, (învechit şi regional) piez (v. piază **1)**, (învechit) povîrnitură **(1)**, (regional) piezişea, ponciş **(I 1)**, povîrghie, prăvălitură[1] **(2)**, prăval **(4)**, răpăguş[1] **(1)**; (în special) porţiune de teren cu suprafaţa foarte înclinată, abruptă, prăpăstioasă. Cf. LB, VALIAN, V. *O săpătură făcută au de apă, au de cară, pe la pripoare* (a. 1847). URICARIUL, X, 402, cf. POLIZU. *Ca pasărea pripoarelor Aleargă fără stare La apele izvoarelor.* FILIMON, O. I, 360. *În apropiere de Colacu este un pripor mare.* I. IONESCU, P. 351, cf. 497, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 292, LM. *Ne-am povîrnit p-un pripor, p-un repeziş strașnic.* JIPESCU, ap. TDRG. *La stînga pămîntul se lăsa la vale în costişe şi pripoare gradate.* ODOBESCU, S. III, 195, cf. I, 116, III, 183. *Ai avut mare noroc de mine de n-ai apucat a cobori priporul ista, că erai prăpădit.* CREANGĂ, O. 87. *Timp de un ceas şi jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci.* SLAVICI, N. II, 50, cf. 52. *Trăsura trecuse în adevăr de pripor şi o cîrmise drept spre sat.* MACEDONSKI, O. III, 8. *De o parte şi de alta se-nalţă pripoare îmbrăcate-n codru.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 155, cf. 153. *Nu poţi cosi priporul, Cum mi te coseşte dorul.* BELDICEANU, P. 107, cf. 95, 112. *Găsind pe porcar pe priporul unui deal,* ap. DDRF. *Mai rar pedeapsa însă, cea şchioapă de-un picior, N-a prins pe vinovatul fugindu-i din pripor.* OLLĂNESCU, H. O. 181. *Şi care şi turme-n pripoare Pe umede coaste răsar.* COŞBUC, P. II, 9. *La urcuşul priporului, toată lumea cobori din trăsuri.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 33, cf. 13, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70, CHIRIŢESCU, GR. 253. *Ştie unde are să vie vreun pripor mai greu de urcat.* AGÎRBICEANU, S. P. 69. *Coboram un pripor printre fagi.* C. PETRESCU, S. 228. *Malul celălalt era înalt, priporos şi, pe pripor, cu ghirlande de mesteacăni.* GALACTION, O. A. II, 169, cf. I, 266. *Bate Surul din potcoavă ... Calcă rar şi cu zăbavă Lunecuşuri de pripor.* TOPÎRCEANU, B. 16. *Cînd drumul urcă spre vîrf, ne apropiem de pripor.* PRIBEAGUL, P. R. 75. *Să cadă peste pripoare şi peste colnice un val de tăcere măreaţă.* SADOVEANU, O. IX, 13, cf. VII, 352, X, 413, SCRIBAN, D. *Prinse a se scobori din pripor în pripor, ajungînd la locul ştiut tocmai cînd se cumpănea soarele-n chindie.* MIRONESCU, S. 203. *Urca pe costişa lină ca pe-un pripor.* V. ROM. iulie 1958, 46. *Coborînd priporul printre molizi ... îmi adunam noianul de gînduri.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/4, cf. H XVIII 137, 276, ŞEZ. III, 86, com. LIUBA. [Vulpea] *fu iute de picior, Sări valea Şi-un pripor.* MAT. FOLK. 99. *Pripoarele iestea-s răle. Cîn plouă ... să nu îmbli cu căruţa pă şiuşiele.* GRAIUL, I, 236. *Şi ne paşte la pripoare Şi ne-adapă la izvoare.* BUD, P. P. 70, cf. VÎRCOL, V. 98, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI, T. PAPAHAGI, M. 75. *Dacî n'-ei întîlni, Pi-um pripor di k'iatrî, O babî bătrînî.* DIACONU, VR. 105, cf. TODORAN, GL. *Spune-mi mie ce-ţi lipse? Nu ai iarbă pe pripor?* FOLC. TRANSILV. I, 325. *Cînd s-arăta-n pripor Cîte-un grof sau negustor, Haiducii că mi-l opreau.* ib. II, 569. ◇ Fig. *Simţea că găsindu-l pe Mavrocordat găsise totuşi un pripor în lunecarea spre moarte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 231. ✦ (Adjectival; rar) Priporos. *Dai peste un castel ce visează pe un vîrf de deal pripor.* SANDU-ALDEA, D. P. 50. *Urcă gîfîind coasta priporă, care pare că nu mai are sfîrşit.* id. ib. 51. ◇ Fig. *Un nor alb se ridica înalt şi pripor ca un munte.* SĂM. VI, 469.

2. (Prin Ban. şi prin vestul Transilv.) Porţiune de pădure (pe un versant) cu copacii tăiaţi, pe unde se dă drumul lemnelor la vale, de la locul de tăiere; p. ext. jgheab, uluc folosit în acest scop. Cf. CHEST. IV 30/282, ALR I 390/79.

3. (Prin nord-estul Transilv.) Poiană **(1)**. Cf. ALR I 1 980/218, ALRM SN I h 398/219.

4. (Vestul Transilv.) Loc îngrădit lîngă strungă, în care se odihnesc oile după muls; adăpost de iarnă pentru oi. Cf. DL, DM, CHEST. V 8/34, 36/34, 39/34, 49/1, A I 23, 31.

— Accentuat şi: (învechit şi regional) *prípor.* LB, BARCIANU, V., ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70, CADE, SCRIBAN, D., ALR II/105, A I 31. — Pl.: *pripoare.* — Şi: (învechit) **prépor** (LB, LM), (regional) **pripore** (ALR I 390/79, A I 23), **prípon** (TODORAN, GL.) s.n.

— Din bg. **припор.**

PRIPORÁŞ s. n. (Regional) Un fel de şal pe care îl poartă unii flăcăi de la ţară (Tulcea). PĂSCULESCU, L. P. 56. *Nu ştiu coase ori descoase, Guleraş tătîne-săi, Priporaş frăţine-săi.* id. ib., cf. 372.

— Pl.: *priporaşe.*

— Etimologia necunoscută.

PRÍPORE s. n. v. **pripor.**

PRIPORÎT, -Ă adj. (Rar) Priporos. *Spre fierăstraie ducea drum priporît, înfundat în omăt.* CAZIMIR, GR. 199, cf. SCL 1973, 46.

— Pl.: *priporîţi, -te.*

— De la **pripor.**

PRIPORÓS, -OÁSĂ adj. (Despre forme de relief, terenuri, drumuri etc.) Cu (multe) pripoare **(1)**; de forma unui pripor; (rar) pripor, priporît, (regional) pripuriu, pripos. *Urcăm pe coastele uscate şi priporoase ale Obîrşiei.* VLAHUŢĂ, R. P. 140, cf. 64. *Un loc foarte înalt şi priporos, unde numai scăţărîndu-te te poţi sui.* MARIAN, O. II, 213. *Îi lăsasem ştirea să oprească la poala codrului şi să ne cheme din vale, ca să coborîm povîrnişul priporos cu piciorul.* ADAM, R. 63. *Luai pe o potecuţă priporoasă, ce se încolăcea pe după un clin al muntelui.* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am privit valea Oltului ..., munţii grei şi priporoşi.* GALACTION, O. A. I, 239, cf. II, 65, 169. *Drumul pe aici e din ce în ce mai priporos.* SADOVEANU, O. IX, 201, cf. VI, 418, X, 423, IORDAN, L. R. A. 191, SCRIBAN, D., DL, DM. ✧ (Prin lărgirea sensului) *A început a coborî îndemînatic scara priporoasă.* GALAN, Z. R. 252.

— Pl.: *priporoşi, -oase.*

— **Pripor** + suf. *-os.*

PRIPÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Bucov.) Priporos. Cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: *pripoşi, -oase.*

— **Pripă** + suf. *-os.*

PRIPOSÍ vb. IV v. **prisosi.**

PRI-PRÍP interj. (Regional; repetat) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al graurilor (Furcenii Vechi — Tecuci). Cf. ALR SN III h 698/605.

— Onomatopee.

PRIPSOSÍ vb. IV v. **prisosi.**

PRIPTÍCI s. n. v. **prichici.**

PRIPUÍ vb. IV v. **pripoi**[3].

PRIPÚNE vb. III v. **prepune.**

PRIPURÍU, -ÍE adj. (Prin Transilv.) Priporos. *Într-un loc al rîului, unde malul nu e pripuriu, adapă băieţandrii şi flăcăii vitele.* LUC. III, 344.

— Pl.: *pripurii.*

— **Pripor** + suf. *-iu.*

PRIPÚS s. n. v. **prepus**[1].

PRIRÓD s. n. (Învechit, rar) Neam **(I 4)**. *Vor să zică că neamul acesta a romanilor nu din elini să fie, nici rodul prirodul lor din grecii troadeni să li să tragă.* CANTEMIR, HR. 100.

— Pl.: *priroduri.*

— Din v. sl. **природа.**

PRIROFORÍ vb. IV v. **pliroforisi.**

PRIROFORÍE s. f. v. **pliroforie.**

PRIROFORISÍ vb. IV v. **pliroforisi.**

PRISÁCĂ s. f. **1.** (Popular) Loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; poiană **(1)** rămasă după tăierea copacilor. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF, SCRIBAN, D. *A jucat pe surcele că s-a făcut prisacă.* COMAN, GL., cf. CHEST. IV 99/78. *Ce să faci tu la preseacă dacă nici nu ştii să dai cu toporul?* L. ROM. 1959, nr. 2, 54, cf. ARVINTE, TERM. 162. ✦ (Regional) Vale îngustă, seacă (Bonţ — Gherla). Cf. COMAN, GL.

2. (Popular) Trunchi de copac, ramură etc. care au fost curăţate de crengi. Cf. CHEST. VI 5/14, 15. *Tăiem bradu jos ... îl cojim şi curăţim crăcili şi-l lăsăm să se usuce: priseacă.* ALRT II 251, cf. A VI 12. ✦ (Regional; în forma *presacă*) Crestătură făcută în trunchiul unor copaci, care serveşte la marcarea unei porţiuni de pădure (Băiţa — Brad). Cf. CHEST. IV 112/109.

3. Loc unde sînt aşezaţi stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aşezaţi pe acest loc; stupină, stupărie, (rar) albinărie, prisăcărie **(2)**, (regional) pivniţă **(4)**, polată **(2)**. *Tudor călugărul s-au dat cu prisaca şi cu stupii şi cu tot dobitocul* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 212/13. *Vor nămi case ... şi alte locuri de odihnă ce vor fi ... pre la priseci.* PRAV. 175. *Acolea ... au găsit o prisacă cu stupi.* SIMION DASC., LET. 15. *Îmbla oştenii leşăşti ... strica şi prisecile oamenilor.* M. COSTIN, O. 167. *Un loc de prisacă de la Veşteleşti* (cca 1670). BUL. COM. IST. IV, 24. *Au scos de moară cîte 2 ughi şi de prisacă cîte 2 ughi.* NECULCE, L. 299. *La prisaca albinelor să ne adunăm.* CANTEMIR, IST. 165. *Locuri de prisăci, toate cum s-or vini* (a. 1701). BUL. COM. IST. IV, 39. *Scos-au şi prisăcărit de prisacă doi ug*[hi] *într-un an.* AMIRAS, LET. III, 131/9. *Au venit apele mari ... şi au înecat multe dobitoace ... şi prisăci de stupi* (a. 1729). GCR II, 25/27. *Părţile de la Hulpăşeni ... cu loc de prisacă şi cinci pogoane de vie* (a. 1731). BUL. COM. IST. IV, 66, cf. IORGA, S. D. VI, 99. *30 stupi într-o prisacă* (cca 1743). BUL. COM. IST. I, 230. *Să aibă a lua de a zece ... din prisăci cu stupi* (cca 1754). ap. PAMFILE, I. C. 92. *Prisăcariul acela ... au pus pomi acolo la ace prisacă* (a. 1766). IORGA, S. D. VI, 104. *Pe piscul ce se scoboară cărarea de la prisacă* (a. 1778). URICARIUL, XVI, 318. *Au vîndut un loc de prisacă împreună cu o poiană* (a. 1797). ib. X, 245. *Numai din ţarini ... şi din prisăci de la cîmp să-şi dea zeciuială* (a. 1815). ib. II, 8/6. *De trii zile am rămas părăsit la prisacă, nici fii, nici nepoţi n-au cercetat pe bătrînul Gălianu.* ASACHI, P. 96/7. *Pe urs l-au fost ales nazir peste priseci.* DONICI, F. II, 19/4, cf. 20/1. *O priseacă se compune din 50 pînă la 80 de ştiubei.* I. IONESCU, D. 424, cf. 259, id. M. 380, 381, HEM 743, CIHAC, II, 293. *În acea dumbravă este peştera, ce am prefăcut-o-n casă, şi prisaca mea.* EMINESCU, P. L. 79, cf. 98. *Rămîn ... prisăcile fără prisăcar.* CREANGĂ, O. 218. *Vedeai moară, prisacă şi livadă.* I. NEGRUZZI, S. II, 37. *Huiesc albinele ziua şi noaptea la prisacă.* MARIAN, S. R. I, 119, cf. id. INS. 145, 146. *Avea gazda prisacă, iar la retezatul fagurilor aveam şi eu drepturile mele.* PĂUN-PINCIO, P. 110, cf. DAMÉ, T. 120. *Arvuneau de tîmpuriu miere de pe la locuitorii ce aveau prisăci.* ZANNE, P. III, 675, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vătaful Lupan ... a avut desigur ... şi prisacă.* PAMFILE, I. C. 92. *Nu-i o ruşine să iei roiul şi să-l rînduieşti iar la prisacă.* GÎRLEANU, N. 112. *Ne apropiem chiar de prisaca mănăstirii.* HOGAŞ, DR. II, 22, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Harnicele al-*

bine din prisăcile călugărilor umblau de colo pînă colo. STĂNOIU, C. I. 94. *Primăvara, la amiezi, E roi de-albini ca-ntr-o prisacă.* D. BOTEZ, F. S. 7. *Albinele te cară la prisăci.* LESNEA, A. 68. *Albinele și-au pornit zborul în prisacă.* SADOVEANU, O. V, 79, cf. I, 615, VI, 336, SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. *Lîngă Adîncata își aveau bătrînii prisăcile.* STANCU, D. 21, cf. id. R. A. I, 52. *Foșnea adînc prisaca de zumzur de albină.* V. ROM. iunie 1954, 77. *În prisacă zumzăie roiuri de albine.* CONTEMP. 1955, nr. 458, 1/3, cf. LTR[2], DER. *Cei de la prisacă să asculte în tăcere.* HOREA, C. 74. *Hai, leliță, la prisacă ... Să mîncăm miere de roi.* ALECSANDRI, P. P. 344, cf. H X 31, 68, 498, XII 27, SEVASTOS, C. 49. *Să mai ies o dată-n munte Să odihnesc în presacă.* DOINE, 263. *Prostu s-a vîrît în știubeiul gol din marginea prisacei.* ȘEZ. III, 24, cf. ALR I 1 685/552, 590, ALR SN I h 265, A V 2, 20, VI 26. *Trăiește ca ursul la prisacă,* se zice despre cineva care duce un trai bun, îmbelșugat. Cf. ZANNE, P. I, 683, DL. ✦ (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o prisacă **(3)**. *Glasurile și chiotele se amestecă, întocmai ca bîzîitul unei prisăci.* GÎRLEANU, N. 115. *Prisaca sună ca murmurul de coasă.* ARGHEZI, VERS. 182, cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Prin nord-estul Transilv.) Loc unde se adăpostesc (ori s-au adăpostit cîndva) oile sau caii (în timpul nopții). V. s t î n ă, s t a n i ș t e. Cf. CHEST. IV 119/270, ALR I 412/218.

5. (Prin nordul Transilv.) Îngrăditură (făcută prin îngrămădire de lemne, nuiele, spini etc.). Com. din ZAGRA—NĂSĂUD, cf. ALR II/I MN 125, 3 838/260.

6. (Regional; în forma *prisagă*) Fiecare dintre bucățile de lemn (sau de fier) ale unei grape, în care sînt înfipți colții (Chizătău — Lugoj). Cf. ALR SN I h 36/76.

— Pl.: *prisăci.* Gen.-dat.: *prisăcii* și (regional) *prisacei.* — Și: (regional) **priságă** (ALR SN I h 36/76), **priseácă, presácă, preseácă** s. f.

— Din v. sl. **prěsěka.*

PRISACĂN subst. (Bot.; regional) Zburătoare *(Chamaenerion angustifolium)* (Jina — Sebeș). BORZA, D. 45.

— Accentul necunoscut. — Pl.:?

— Cf. p r i s a c ă.

PRISÁD, -Ă adj. v. **prăsad.**

PRISÁGĂ s. f. v. **prisacă.**

PRISĂCÁR s. m. Persoană care se ocupă cu îngrijirea prisăcii **(3)** și cu creșterea albinelor (pentru a obține de la ele miere și ceară); albinar, apicultor, stupar. *Iară Ețco prisăcariul ... îndată s-au dus la Țara Leșască.* SIMION DASC., LET. 15. *Fi s-ar căzut ... vulpea prisăcariului bătrîn ciumilîturile să-și areate.* CANTEMIR, IST. 55. *Eu, Ilie, călugăr ot mănăstire Măgariului, și eu, Antiohie, prisecariul* (a. 1708). IORGA, S. D. VI, 39. *Călugării ... să nu fie văcari au prisăcari au păcurari* (a. 1741). URICARIUL, IV, 401/24. *4 lei au dat stîmbrie priisăcarului* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 273. *Ion Ienache, prisăcarul de acolo ..., au luat tot venitul de pe toată moșia* (a. 1762). URICARIUL, XVII, 270. *Prisăcariul acela ... au pus pomi acolo ... la ace prisacă* (a. 1766). IORGA, S. D. VI, 104, cf. HEM 743, BARONZI, L. 117, CIHAC, II, 293. *Rămîn ... prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar.* CREANGĂ, O. 218, cf. DAMÉ, T. 120, BARCIANU, MARIAN, INS. 146, ALEXI, W., TDRG. *Călugărul prisăcar trebăluia printre stupi.* HOGAȘ, DR. II, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Procesiunea s-a oprit în preajma așezării prisăcarului.* SADOVEANU, O. XVIII, 637, cf. SCRIBAN, D., DM, LTR[2]. *Moș Miron prisăcarul Din marginea umbrită de păduri.* HOREA, C. 95, cf. SFC V, 25, H X 498. *Prisecarii mi-l zărea Și la el că alerga Și cu miere îl ungea.* PĂSCULESCU, L. P. 125, cf. CHEST. VI 13/3, ALRM SN I h 173.

— Pl.: *prisăcari.* — Și: (regional) **prisecár** s. m.

— **Prisacă** + suf. *-ar.*

PRISĂCĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A se îndeletnici cu apicultura. Cf. SIMION DASC., LET. 15, SFC IV, 198, 205.

— Prez. ind.: *prisăcăresc.*

— V. **prisăcar.**

PRISĂCĂRÍE s. f. **1.** Îndeletnicire a celui care îngrijește de o prisacă **(3)** și crește albine (pentru a obține de la ele miere și ceară); albinărit, apicultură, prisăcărit **(1)**, stupărit, stupărie. *Industria ... accesorie a agriculturii, cea mai importantă din această regiune, este prisăcăria.* I. IONESCU, D. 246, cf. CIHAC, II, 293, DDRF, TDRG, CADE. *Uncheșul m-a împărtășit ... din vechea lui învățătură într-ale prisăcăriei.* SADOVEANU, O. IX, 556, cf. id. E. 43, DL, DM, M. D. ENC., H X 506, ALRM SN I h 171.

2. (Rar) Prisacă **(3)**. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: *prisăcării.*

— **Prisăcar** + suf. *-ie.*

PRISĂCĂRÍT s. n. **1.** Îndeletnicire a celui care îngrijește de o prisacă **(3)** și crește albine (pentru a obține de la ele miere și ceară); albinărit, apicultură, prisăcărie **(1)**, stupărit, stupărie. *Lăsîndu-se de prisăcărit, n-ar*[e] *nici o treabă cu pomii* (a. 1766). IORGA, S. D. VI, 104. *Prisăcariul acela ... hacul lui și-au luat pe prisăcărit* (a. 1766). id. ib., cf. DL, DM, SFC IV, 299, M. D. ENC., DEX.

2. Impozit care se plătea pe prisăci **(3)**, în Moldova. *Au rădicat ... morăritul și prisăcăritul și ctrcimăritul, care le scornisă Mihai Vodă.* NECULCE, L. 304. *Scos-au și prisăcărit de prisacă doi ug*[hi] *într-un an.* AMIRAS, LET. III, 131/9. *Cu prisăcăritu și cu desătina au stins stupii oamenilor.* id. ib. 131/10, cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 108, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— **Prisăcar** + suf. *-it.*

PRISĂCĂRÍȚĂ s. f. Femeie care se îndeletnicește cu prisăcăria **(1)**. *Era vorba de prisăcărița sfîntului locaș ... Îngrijea o stupină de vreo cincizeci de coșnițe.* SADOVEANU, P. M. 50, cf. DL, DM, DEX.

— Pl:. *prisăcărițe.*

— **Prisăcar** + suf. *-iță.*

PRISĂCÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit și regional; în formele *priseci, preseci)* A tăia. Cf. SCRIBAN, D. ✧ A b s o l. F i g. *Glasul Domnului preseceaște cu pară de foc.* PSALT. HUR. 23[r]/14. *S-au sfătuit pentru trecirea oștilor în Ardeal pre unde ar fi, căci căile era prisecite și astupate.* R. GRECEANU, CM II, 38, cf. DHLR II, 525.

2. T r a n z. (Regional) A sparge, a zdrobi (Cireșu—Horezu). MAT. FOLK. 1 590. *Deasupra lor să lăsă, Mesele le fărîmă, Vasăle le prisăci.* id. ib., cf. T. PAPAHAGI, C. L., GR. S. V, 141.

3. R e f l. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.; despre cereale) A se scutura (din cauza coacerii excesive); p. e x t. a se răscoace[1] **(II)**. [Grîul] *s-o prisăcit.* ALR I 911/360, cf. 931/343, 360.

— Prez. ind.: *prisăcesc.* — Și: (învechit și regional) **prisecí** (R. GRECEANU, CM II, 38, SCRIBAN, D.), **presecí** (PSALT. HUR. 23[r]/14, DHLR II, 525) vb. IV.

— Din v. sl. **прѣсѣкати.**

PRISĂDÍ vb. IV v. **presădi.**

PRISĂDÍRE s. f. v. **presădire.**

PRISĂDÍT, -Ă adj. v. **presădit.**

PRISĂRÁ vb. I v. **presăra.**

PRISC s. m. (sg.) (Bot.; regional; în sintagma) *Prisc păsăresc* = oreșniță *(Lathyrus tuberosus).* Cf. BORZA, D. 97.

— Etimologia necunoscută. Cf. p l i s c[1].

PRISCALĂU s. n. **1.** (Regional) Închizătoare de lemn (la o ușă) (Negrești – Baia Mare). Cf. ALR II/I h 252/346.
2. (Regional) Clanță (la o ușă) (Negrești – Baia Mare). Cf. ALR II/I h 250/346.
3. (Prin Maram.) Pușcărie, închisoare. Cf. LEXIC REG. 21.
– Pl.: *priscălaue*.
– Etimologia necunoscută. Cf. p i s c ă l ă u.

PRISCAVÉȚ s. m. (Prin vestul Transilv.) Om mincinos. Cf. REV. CRIT. IV, 145.
– Pl.: *priscaveți*.
– Etimologia necunoscută.

PRÍSCĂ s. f. v. **prispă**.

PRISCOPÁLĂ s. f. v. **prișcopală**.

PRISCÓRNIC s. n. v. **pistornic**.

PRISEÁCĂ s. f. v. **prisacă**.

PRISECÁR s. m. v. **prisăcar**.

PRISECÍ vb. IV v. **prisăci**.

PRISEL s. n. (sg.) v. **prizil**.

PRISÉLNIȚĂ s. f. (Prin Ban.) Salcie tînără. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168.
– Pl.: ?
– Etimologia necunoscută.

PRISFIRÁ vb. I v. **prefira**.

PRÍSLIȚĂ s. f. v. **prisliță**.

PRISLOÁPĂ s. f. v. **prislop**.

PRISLÓC s. n. v. **prislop**.

PRISLÓP s. n., s. m. **1.** S. n. Loc adîncit în formă de șa sau de curmătură care separă două culmi de munte sau de deal; trecătoare îngustă între munți, situată la înălțime și avînd formă de șa. *Așe-u mărturisit c-au ținut ... acel munte ... din iazer ptnă în Feredeu și din Feredeu în prislopu Secului* (a. 1737). ȘTEFANELLI, D. C. 36. *Preste prisloape, dintr-o vale într-alta, să poate trece cu carele*. LIUBA-IANA, M. 83. *Poieni verzi și frumoase ... despărțind cu prislopul lor valea Suceviței de cea a Moldoviței*. ap. CADE, cf. DER. *Vîndui via și-un prislop*. MAT. FOLK. 501, com. din BANAT, din STRAJA – RĂDĂUȚI și din VAȘCĂU.
2. S. m. (Regional; la pl.) „Gropi de hotar" (Coșbuc – Năsăud). COMAN, GL. 63.
– Pl.: **(1)** *prisloape* și **(2)** *prislopi*. – Și: (învechit) **preslóp** (D. BOGDAN, GL. 92) s. n., (regional) **prisloápă** (com. din STRAJA – RĂDĂUȚI) s. f., **prislóc** (com. din BANAT) s. n.
– Din sl. ***prěslopъ**, bg. **пресло́п**.

PRISLOPÍ vb. IV. (Regional) **1.** R e f l. A se nărui (1). Com. din STRAJA – RĂDĂUȚI.
2. T r a n z. (Complementul indică semne, urme etc.) A lăsa; a face (Coșbuc – Năsăud). Cf. COMAN, GL.
– Prez. ind.: *prislopesc*.
– V. **prislop**.

PRISLÚGĂ s. f. **1.** (Învechit) = **pișlugă**. Cf. CIHAC, II, 293, DDRF.
2. (Transilv.) Tub care conține pulbere explozivă (pentru minat). Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, FD I, 169, VICIU, GL. 94, FRÎNCU-CANDREA, M. 43.
3. (Prin Transilv.) Chibrit. Cf. VICIU, GL. 71, 104, CHEST. II 367/399, 400.
– Pl.: *prisluși*. – Și: (regional) **preslúgă** (TDRG, SCRIBAN, D., VICIU, GL. 71, 94, 104, FRÎNCU-CANDREA, M. 43), **pislúgă** (FD I, 169) s. f.
– Cf. scr. p r i s l u ž i t i „a aprinde", rus. п р и с л у г а „serviciu".

PRISM s. n. v. **prismă[1]**.

PRISMÁTIC, -Ă adj. Care este în formă de prismă[1], care se prezintă ca o prismă[1], care cristalizează în formă de prismă[1]. Cf. EGT 52[r]. *Cînd lungimea este dopotrivă, lărgimea surfeții cilindrice este mai mare decît a surfeții prismatice*. POENARU, G. 304/24. *La regia dorsală, apofizele sînt prizmatice și triunghiulare*. KRETZULESCU, A. 24/23. *Însumarea pilei prismatice de n s[t]raturi*. ELEM. ALG. 235/28, cf. STAMATI, D. *Sînt și alte forme cristaline foarte complicate: ... piramidale, prismatice, tabelare*. BARASCH, I. N. 72/30. *În preajma lui Saint-Etienne, cărbunele de pămînt se carbonizează în șire de formă prismatică*. MARIN, PR. I, 45/15, cf. 28/17, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Strivește între degete tulpina prizmatică a unei narcise*. CAZIMIR, GR. 35. *La controlul orizontalității în sens transversal, nivela ... se va așeza ... pe niște piese prizmatice scobite*. ORBONAȘ, MEC. 122. *Acestea sînt de fapt ... pene longitudinale perfect prismatice*. SOARE, MAȘ, 46, cf. DL. *Se înțelege prin prismă porțiunea dintr-o suprafață prismatică limitată de două plane paralele*. GEOM. SP. 69. ✧ *Culoare prismatică* = fiecare dintre cele șapte culori fundamentale în care se descompune lumina soarelui cînd trece printr-o prismă[1] de sticlă. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Spectru prismatic* = totalitatea culorilor în care se descompune lumina soarelui cînd trece printr-o prismă[1] de sticlă. *Dînd peste o prismă mai multe raze sorești și prinzîndu-le în dosu-i ... videm un fenomen colorat, numit spectru prismatic*. STAMATI, F. 74/10. *Cel mai mare grad de căldură în spe[c]trul prismatic ... e ... despre partea luminei cei roșie*. id. ib. 84/2.
– Pl.: *prismatici, -ce*. – Și: **prizmátic, -ă** adj.
– Din fr. **prismatique**. Cf. germ. p r i s m a t i s c h.

PRISMATÍN s. m. (sg.) Mineru compus îndeosebi din silicat de aluminiu și de magneziu. Cf. CANTUNIARI, L. M. 110, LTR[2].
– Și: **prismatínă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 110.
– Din fr. **prismatine**, germ. **Prismatin**.

PRISMATÍNĂ s. f. v. **prismatin**.

PRISMATOÍD, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care are o formă asemănătoare cu aceea a prismei[1]. Cf. LM.
2. S. n. Poliedru care are două fețe poligonale paralele (baze) și celelalte fețe cu cîte o latură sau un vîrf pe una dintre baze. LTR[2].
– Pl.: *prismatoizi, -de*.
– Din fr. **prismatoïde**.

PRÍSMĂ[1] s. f. Poliedru cu două fețe paralele și egale (numite baze) și cu celelalte fețe (laterale) în formă de paralelogram; corp solid care are forma acestui poliedru. *Multe prizmate matimatițești*. GHEOGRAFIE, ap. URSU, T. Ș. 261. *Fieștecari prizmă dar are doauă vazis a sale*. GHEOM.-TRIGON. 118[r]/4. *Liniile precum AB, BA care sînt întîlnirile a doo paralelograme vecine să numesc muchele prizmii*. ASACHI, G. 83[v]/2, cf. id. E. III, 294/16. *Planul ... DVFN împărțește pe paralelipiped în două prisme asemenea*. TEM. GHEOM. II, 43[r]/1. *Cîte temelii are prizma?* LAZĂR, A. 12[v]/14. *Înălțimea prizmei este ... perpendicularea scobortă dintr-un punt al bazii celii de sus pă planul bazii celii de jos*. POENARU, G. 206/24, cf. 207/6. *Prismă pentagonală, ale căria baze sînt pentagoane și are cinci fețe paralelograme*. DESEN ARH. 9/2. *Aceste bucăți ..., prin unirea lor, alcătuiesc o prizmă (un trup cu unghiuri) cu patru muchii*. IC. LUM. (1841), 206[1]/21, cf. NEGULICI, G. POP, G. 121/25. *Pila dreptangulară sau prisma cu bas*

dreptangular se întocmește astfel ... ELEM. ALG. 233/26. *Cvarțul ... ce mai totdeauna stecleşte şi e cristalizat în prisme mărgînite de şase feţe.* STAMATI, M. 8/21, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. *De la forma şi natura bazei depende natura şi forma prismei.* LM, cf. DDRF. *La mijloc, ea* [balanţa] *are o prismă triunghiulară de oţel.* PONI, F. 38. *Pa baza ABC şi cu latureă CS, ca muche, se construieşte prisma ABCMSN.* MELIK, G. 205, cf. 188. *Prisma e o formă deschisă sus şi jos ... constituită din planuri paralele la axa verticală.* MURGOCI-LUDWIG, M. 20, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pentru aceasta servesc în primul rînd prismele, pe care se aşază piesele rotunde.* IOANOVICI, TEHN. 223. *Fiecare micrometru trebuie pus la punct, aşezînd între tampoane o prismă aderentă.* ORBONAŞ, MEC. 82, cf. 84. *Pe ax este fixată prisma (P), în jurul căreia se aşază sculurile.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 131, cf. DL. *Se înţelege prin prismă porţiunea dintr-o suprafaţă prismatică limitată de două plane paralele.* GEOM. SP. 69, cf. 80. *Cristalul de stîncă ... este limpede, transparent, cristalizat în prisme hexagonale.* GEOLOGIA, 13. *Prismele sînt numite după natura poligonului de bază.* LTR[2]. *Diferitele denumiri ale prismei sînt în strînsă legătură cu bazele.* DER, cf. ARVINTE, TERM. 162. ✦ Piesă din sticlă sau din alt material transparent, de formă poliedrică, de obicei prismatică, folosită pentru descompunerea sau polarizarea luminii, pentru reflexia razelor luminoase etc. *Curcubeul ... se face din razele solare ce trec prin norii ce stau drept el, ca printr-o prismă.* GENILIE, G. 111/23, cf. VALIAN, V. *Cadre de raze ... răsar Din daru-ţi minunate. Voieşte Oglinda lor să fiu Şi prisma ce le adună.* I. VĂCĂRESCUL, P. A. 43/14, cf. NEGULICI. *Privind prin această prismă, alte obiecte se văd colorate feliurit.* STAMATI, F. 74/14. *Razele de deosebite colori se vor resfrînge trecînd printr-această prismă.* BARASCH, M. III, 37/21, cf. 29/14. *Prismul ... are numai proprietatea de a despărţi colorile.* MARIN, F. 448/19, cf. 449/21, 34, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. *Prin o prismă se văd toate colorile ce se arată în curcubeu.* LM, cf. DDRF. *Prismele întrebuinţate de ordinar sînt de steclă.* PONI, F. 365, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Aceste aparate sînt construite cu oglinzi metalice, lentile şi prisme, măsurările bazîndu-se pe fenomenele de reflexie, refracţie şi interferenţă ale razelor luminoase.* IOANOVICI, TEHN. 378, cf. DL, DER, DN[2]. ✧ (Urmat de determinări care precizează felul) *Lumina ce refracta prisma lui Newton.* PROPĂŞIREA, 202[1]/38. *Prisme de dispersiune şi prisme de reflexiune.* LTR[2]. ✧ Fig. *Se sili a-şi înfrîna ardentele speranţe, ce printr-un prism de lumină ti desemna strălucitul său viitor.* FILIMON, O. II, 298. *Opera noastră va fi totuşi pînă la un grad o prismă generală a românităţii.* HASDEU, I. C. I, VIII, cf. 192. *Prisma imaginaţiunii alteră razele adevărului.* LM. *Artiştii noştri ... au văzut lumea şi au simţit-o cu totul prin altă prismă decît cea prin care o văd artiştii contemporani.* IONESCU-RION, S. 249, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Acest lucru nu e uşor din cauza complexităţii alcătuirii sufleteşti: o prismă cu infinite feţe.* RALEA, S. T. III, 164. *Fiecare vede lumea de mîine printr-o prizmă personală.* V. ROM. iulie 1962, 149. ✧ Loc. prep. **Prin** (sau, rar, **sub**) **prisma ...** = din punctul de vedere ..., potrivit cu ..., în lumina ... *Nu trebuie cerut poetului ca să vază trecutul prin prizma noastră.* GHEREA, ST. CR. I, 315, cf. III, 384. *Natura este văzută, de fapt, prin prisma artei.* VIANU, A. P. 48. *Spiritul de aventură concepe totul sub prisma hazardului.* RALEA, S. T. III, 166. *Analiza romanului prin prisma ideologiei clasei muncitoare ilustrează în mod sugestiv adevărul.* V. ROM. septembrie 1954, 190. *Judecînd prin prisma datelor mai noi ... ajungem la concluzia că primele nume* [proprii] *nu puteau fi decît cuvinte ale limbii comune.* GRAUR, N. P. 17. *S-a văzut prea mult în Leopardi poetul durerii reflectate prin prisma slăbiciunilor sale fizice.* S mai 1960, 105. *Minuţios elaborat prin prisma unei gîndiri voit convenţionale.* T decembrie 1962, 53.

— Pl.: *prisme.* — Şi: **prízmă** (pl., învechit, şi: *prizmi*, PONTBRIANT, D., *prizmate;* gen.-dat., învechit, şi: *prizmii)* s. f., (învechit) **prism, prizm** (ASACHI, E. III, 247/19) s. n.

— Din ngr. **πρῖσμα**, lat. **prisma**, germ. **Prisma**, fr. **prisme**.

PRÍSMĂ[2] s. f. v. **prispă**.

PRISMOÍD s. n. (În dicţionarele din trecut) Corp solid care are o formă asemănătoare cu aceea a prismei[1]. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *prismoide.*

— Din fr. **prismoïde**.

PRISNALÍC subst. v. **prisnilic**.

PRISNÁR s. n. v. **prisnel**.

PRÍSNĂ adv., s. f. v. **prisne**.

PRISNĂR s. n. v. **prisnel**.

PRÍSNE adv., adj. invar., s. f. **1.** Adv. (Învechit şi regional) În întregime, cu totul, complet. *Fă şi scaunul meserăţiei den curat aur ... Şi fă doi heruvimi de-ntreg şi prisne de aur.* PO 260/22, cf. 263/4, 305/4. *Di-ar face neşline bani cît de buni ..., taleri sau alt feal de bani să fie prisne de argint curat ... tot o certare va să aibă.* PRAV. 77. *Dzic călugării să fie fost făcut şi sfeşnicele ... şi policandru şi hora tot prisne de argint.* NECULCE, L. 8. *I-am dat ... 10 basmali prăsni ... cu fir* (cca 1730). IORGA, S. D. VII, 195. *2 năfrămi de oglindă: una prisne cu hiru* (a. 1765). id. ib. XI, 61. *Un left prisne de izmărand, cumpărat drept 300 de taleri* (a. 1793) URICARIUL, XVI, 203, cf. DDRF. *Ostaşii ... împreunară cetăţuia şi biserica prin un pod prisne de aramă.* MARIAN, T. 73. *Bou, viţel etc. a cărui coadă e la vîrv prisne albă.* Com. MARIAN. *A întins Faţă de masă Prisne de mătasă.* SEVASTOS, N. 395. *Iţa me-i de grîu d'e vară, A ta-i prizn'e d'e săcară.* ŢIPLEA, P. P. 66, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. ✦ Exact, întocmai, tocmai, chiar. *Şi-ntrebînd ceasul cînd s-au răpăosat, aflară prisne atunce la al noăle ceas.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 47[v]/3. *Vieţuia prisne ca un înger.* id. ib. noiembrie 144[r]/26, cf. octombrie 51[v]/28, decembrie 193[r]/9. *Ş-apoi ochişorii ei Prisnă doi luceferei.* F (1886), 163.

2. Adj. invar. (Mold., prin Bucov. şi prin nord-estul Transilv.) Curat, pur, neamestecat; veritabil. *Într-acealea părţi de lume dereg vinul cu apă că nu-l pot bea prisne de mare tărie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48[r]/8, cf. id. PS. 250/3. *Pavază ... de aur prisne făcută după obiceiul tracilor.* BELDIMAN, N. P. I, 114. *Despre argint neamestecat sau încercat se zice ispitit, lămurit, prisne, curat, străcurat, ars.* HEM 1 608. *O căsuţă cu şindrilă nouă care steclea în asfinţitul soarelui ca argint prisne.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL. 71, ALR II/386. ✦ (Învechit, rar) Autentic, adevărat, veritabil. *S-au văzdit şi sv*[i]*nţia sa ca un prisne a lui D*[u]*mn*[e]*dzău priiatin.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25[r]/3. *Ne-au îndrăgit ca neşte cuconi ai săi prisne.* id. ib. noiembrie 153[r]/35, cf. octombrie 82[v]/12.

3. S. f. (Învechit; în forma *prisnă)* Candelă (la biserică). *Cu alte multe odăjdii, spre vînzare încărcaţi. Prisne cu trei ipostaze.* DOSOFTEI, MOL. 85. *Prisne de fier şi de strmă, grele, încît se pute.* BELDIMAN, E. 93/21, cf. CIHAC, II, 293, DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: **(3)** *prisne.* — Şi: (învechit şi regional) **prísnă** adv., s. f., **prízne** adv., adj. invar., (învechit, rar) **prăsní** adv.

— Din slavonul **присн҃ъ**. Cf. rus. **п р и с н ы й**.

PRISNÉL s. n. v. **prisnel**.

PRISNÍ vb. IV v. **prisni**[2].

PRÍSNIC, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional, în Bucov. şi Transilv.) Curat, pur, neamestecat. *Foaie de zestre... 1 suie de aur presnic ca de 25 dramuri* (a. 1809). URICARIUL, X, 254, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., com. din STRAJA—RĂDĂUŢI, A V 7, 15, 16, A VI 4, GLOSAR REG.

2. (Prin Transilv.; în forma *prîsnic)* Adevărat, autentic, veritabil. Cf. GHEŢIE, R. M.

— Pl.: *prisnici, -ce.* — Şi: **présnic, -ă, prísnic, -ă** (GHEŢIE, R. M.) adj.

— Cf. slavonul **пръснъ**.

PRISNILÍC subst. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui prisnel.

1. Cf. prîsnel **(I 1)**. Cf. CABA, SĂL. 92, ALR I 1 270/98.

2. (În forma *prisnalic)* Cf. prîsnel **(I 2)**. Cf. CV 1950, nr. 11—12, 39. ✦ (În forma *priznilic)* Epitet pentru un om vioi, sprinten, iute. Cf. COMAN, GL.

3. (În forma *priznilic)* Prîsnel **(I 3)**. *O roată mai mică... pune în mişcare „priznilicu" ce e în legătură cu piatra morii.* VAIDA.

— Pl.: ? — Şi: **prisnalíc** (CV 1950, nr. 11—12, 39), **pristinîc** (ALR I 1 270/98), **priznilíc** (VAIDA, COMAN, GL.) subst.

— **Prisnel** + suf. *-ic.*

PRISNÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a prîsni[2] **(5)**. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *prisniri.*

— V. **prisnl.**

PRÍSNIT s. n. v. **prîsnet.**

PRISÓS s. n. **1.** Ceea ce depăşeşte necesarul, ceea ce întrece o cantitate sau o limită obişnuită, reprezentînd un spor sau un plus (inutil), plus[2] **(3)**, surplus, excedent, (astăzi rar) prisosinţă, (învechit) prisoseală, prisosire, prisosit[1], prisositură; p. ext. abundenţă, belşug, bogăţie (excesivă). *Prisosul apei să nu se poată dărui fără voinţa noastră* (a. 1804). URICARIUL, V, 43/5. *Ş-închintnd de sete un păhar, altul pentru gust, A treia de chief..., A şasa-i prisos.* BUDAI-DELEANU, T. V. 98. *Cel ce arată cartea de hotărnicie să-şi ia mai întîi stînjănii deplin. Apoi cel ce are zapisul să ia prisosul.* CARAGEA, L. 8/29. *Poslușnicii dumneavoastră ce-i aveţi pe la moşii prisos, peste hotărîrea de şeaptezeci.* ZILOT, CRON. 87. *Dintr-acel prisos să să plătească toată datoria ţării.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65, cf. LB. *Socotind că tot din cît are şi dă jărtfă i să primeşte mai bine decît celui ce dă din prisos.* MUMULEANU, ap. GCR II, 246/16. *Să i să dea prisostul banilor ce sînt la Casa podurilor din venitul anilor trecuţi* (a. 1827). DOC. EC. 390. *Am lepădа, ca niște prisoase, adevărurile pentru care au suferit mucenie.* MARCOVICI, D. 331/2, cf. id. C. 40/5. *Cuget chiar, bună femeie, Ce prisosuri să nu ceie.* ASACHI, S. L. I, 141, cf. VALIAN, V. *Riule! fii-mi credincios, Nici lipsă fă, dar nici prisos.* I. VĂCĂRESCUL, P. 66/2. *Prisosurile veniturilor publice... le întrebuinţază domnul la ale lui particulare nevoi* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *N-aş fi avut astăzi nici chiar pentru mine, Necum s-am prisosuri să fac cuiva bine.* PANN, P. V. III, 76/24, cf. II, 43/10. *Condorul... mănîncă atît de mult încît nu poate să se suie şi să zboare, atunci varsă prisosu.* ISIS (1856), 7/1. *Nu căutăm mai mult Decît acele care Natura ne-a lăsat, Făr-a goni prisosuri şi trebuinţi deşerte.* NEGRUZZI, S. II, 225, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690. *Daţi şi celor flămînzi din prisosul mesei voastre.* LM. *Acea idee... a găsit... acel prisos al concepţiunii, care îi dă valoarea universală.* MAIORESCU, CR. II, 109. *Aşa fac şi eu... cerînd poate prisos acolo unde se află ceea ce este de neapărată trebuinţă.* ODOBESCU, S. III, 39. *Spaţiul strîmt de care dispunem nu ne permite a ne prea lungi la prisoase de stil.* CARAGIALE, O. III, 88. *Mitrea ia cîteva boabe între dinţi şi aruncă prisosul între saci.* SLAVICI, N. I, 94. *Din vreme veche nu să pomenise atîta prisos de bucate.* DELAVRANCEA, S. 54. *Se ştie că poetul dă din prisosul inimii lui.* VLAHUŢĂ, O. A. 401, cf. id. S. A. II, 11. *Prisosul de producte au început să-l vîndă la străini.* IONESCU-RION, S. 137. *O clipă-a sfărîmat, nătîngă, Prisosul lunilor de trudă.* GOGA, POEZII, 72. *Un soi de dihanie, pe care, cu un prisos de bunăvoinţă, ai fi putut-o lua drept cal.* HOGAŞ, M. N. 8. *Convorbirea oaspelui, ... reţinută şi măiestrită, fără lăbărţări, razne şi prisosuri..., fermeca.* M. I. CARAGIALE, C. 14. *Ce prisos de viaţă cumplit în ele!* BASSARABESCU, V. 78, cf. 4. *Au pe ele un prisos de danteluţe.* GALACTION, A. 429, cf. 231, id. O. A. II, 152. *Pasta pentru electrozi trebuie să fie astfel aleasă încît zgura ce se formează să nu conţină un prisos de Al_2O_3.* IOANOVICI, TEHN. 177. *Prisosul farmecelor sale.* TOPÎRCEANU, P. O. 53. *Venise ordin să se adune prisosul de muniţiuni de la regimentele aflate în repaos.* BRĂESCU, O. A. II, 244. *Ascultă un sfat pe care ţi-l dau prin prisosul unor vechi dureri.* SADOVEANU, O. X, 343, cf. III, 52, XI, 422. *Din aceste prisosuri lirice ale basmului, trece în scrisul lui Delavrancea... ceea ce s-ar putea numi vorbirea frumoasă.* VIANU, A. P. 173, cf. ARGHEZI, VERS. 326. *Între lipsă şi prisos Ne bucurăm de cîte sînt.* BLAGA, POEZII, 273. *Recolta fusese mare, grîul trăgea greu la cîntar, prisosul a fost frumuşel.* V. ROM. noiembrie 1953, 207. *O privi cu îngăduinţă... ca pe un cîine ce-ar fi trăit din mila şi prisosul lui.* ib. august 1954, 95. *Azvîrle prisosul!* BANUŞ, P. 102. *Ai voie să-ţi vinzi prisosul pe piaţă.* PREDA, D. 135. *Observaţii noi care oferă un prisos de sugestii în înţelegerea artei marelui povestitor.* V. ROM. decembrie 1963, 188. ✧ Loc. adj. şi adv. **De** (sau, neobişnuit, **în de) prisos** = (care este) din belşug, din plin, mult, abundent; (care este) în plus, mai mult decît trebuie, peste obişnuit; p. ext. (care este) fără rost, inutil, zadarnic, superfluu; (învechit) de prisoseală, de prisosit[1]. *Preoţii cei de prisos vor da dejmă* (a. 1811). URICARIUL, IV, 111/1. *Trupul nostru au priimit... unele mădulări îndoite, căci sînt trebuincioase... iar nu de prisos.* CALENDARIU (1814), 102/19, cf. LB. *Ţeara nu are stare, tainuri a le mai da, Destul că-n vremea domniei le-au fost dat şi de prisos.* BELDIMAN, E. 22/29, cf. LB. *Temîndu-se mult ca să nu zică vorbe de prisos, ajunge a fi neînţeles.* HELIADE, O. II, 20. *Stăpînirea locului strînge bir de prisos.* CR (1830), 387[2]/22. *Pe vînzătorul patriii... şi pămîntul îl împinge înapoi ca o greutate de prisos.* MARCOVICI, C. 19/12. *A vă mai lăuda această carte e lucru de prisos.* GORJAN, H. I, [prefaţă] I/2, cf. VALIAN, V. *N-am socotit de prisos a vorbi... despre plîntele ce ne dau oloiul.* I. IONESCU, C. 83/17. *Este de prisos d-a mai ajuta că toţi aşteaptă... respunsul reginei.* CR (1846), 22[1]/3. *Moarte! ... Nu ne mai lungi viaţa ce-o socotim de prisos.* CONACHI, P. 50. *E de prisos a vă descrie ce înger este Zefiriţa.* NEGRUZZI, S. I, 75, cf. 208. *E de prisos a-mi cere scuze de îndrăzneala ce iau.* BOLLIAC, O. 50. *N-au decît să ia pe dos, Cîte a scris el de prisos.* ALEXANDRESCU, O. I, 325, cf. 176, 211. *Socot de prisos să mai adaug că ei nu uitaseră să-i ieie punga.* ALECSANDRI, O. P. 51, cf. id. T. 306. *E de prisos a mai vorbi celor ce nu te ascultă.* LM. *Eu voi pleca... Sînt de prisos aice.* BOLINTINEANU, O. 205. *Este cu totul de prisos ca să te cerci a-i dovedi cum că se amăgeşte.* ODOBESCU, S. III, 48, cf. I, 239, III, 4. *Întreaga-i frumuseţe e în lume de prisos.* EMINESCU, O. I, 160, cf. 164, id. P. L. 42. *Toate opintelile şi sudorile fuseseră de prisos.* CARAGIALE, O. I, 172, cf. II, 15, 25. *Gardurile sînt de prisos fiindcă n-au ce-ngrădi.* SLAVICI, N. I, 9. *Ia cîteva boabe... şi aruncă... ca să găsească şi păsările ceva. — Rău ai brodit-o, îi zice Simeon, căci aici ele găsesc în de prisos.* id. ib. 95. *Acum este de prisos, boierule. Tîlharii au luat-o la sănătoasa.* ISPIRESCU, L. 290, cf. id. U. 104. *Şetosar ce-i stă-mpotrivă de prisos i se opune.* MACEDONSKI, O. I, 105, cf. 36. *Vai! eu nu mai pot iubi. E de prisos de acum!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 192. *Şi dacă ochii ei atunci Mai tulburi se vor face,*

N-o mîngîia! E de prisos. COȘBUC, P. I, 79, cf. 231. *A fost cu desăvîrșire de prisos să vorbească ministrului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 186. *Noaptea ... aceste precauțiuni sînt de prisos.* ATILA, P. 34. *Străduințele mele... sînt de prisos.* HOGAȘ, DR. I, 80. *Simțămîntul că ea e de prisos în lume începea s-o urmărească pretutindeni.* REBREANU, I. 318, cf. 87, id. R. II, 17. *Vru iarăși să plîngă dar simți că e de prisos.* BASSARABESCU, V. 141. *Evitați epitetele de prisos.* GALACTION, A. 41, cf. 389. *Mă întorc de prisos, cînd pe o parte cînd pe alta.* CAMIL PETRESCU, U. N. 340, cf. id. T. I, 168. *Se aprindea o discuție de prisos.* C. PETRESCU, Î. I, 74, cf. 88, 130. *Ș-apăi, știm c-o să aibă dă pristos vreunu ca să ne dea?* STĂNOIU, C. I. 19. *Domnule colonel, vă expuneți de prisos.* BRĂESCU, O. A. I, 52, cf. II, 160. *Să nu încerci să negi, că-i de prisos.* SEBASTIAN, T. 280, cf. 163. *Un asemenea obiect este însă lucru de prisos într-o stînă.* SADOVEANU, O. IX, 19, cf. VIII, 250. *S-au întrebuințat felurite mijloace — blîndețea, înșelăciunea, forța brutală — de prisos.* BART, S. M. 90, cf. 46, 98. *Tendința de a inova duce adesea la crearea de dublete perfect sinonime, așadar de prisos.* IORDAN, L. R. A. 236. *În turlele rămase jos, Clopotele spînzurau de prisos.* ARGHEZI, VERS. 198, cf. 325, 460. *Dacă ai zece mii de lei de prisos te alegi cu un stilou minunat.* CĂLINESCU, S. 47, cf. id. E. O. I, 30, 190, V. ROM. septembrie 1954, 43. *Eu mă simțeam stingher și de prisos.* VORNIC, P. 14. *Ea se mișcă robust printre lucruri și nu-i plac cele de prisos.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *În sac nu se pune decît ceea ce este strict necesar, fără nimic de prisos.* ABC SĂN. 368. *S-a știut, o viață întreagă, util, și se simte dintr-o dată de prisos.* T mai 1964, 83. *Întrebarea mi s-a părut străină, de prisos, depărtată.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 193, cf. 28. *Apa ce curge de pristos.* H XI 324. *Avem bani destui, odoară de prisos, o avuție cît nu-i mai știm sama.* SBIERA, P. 267. *I-a mai rămas o țîrișoară de pămînt de pristos.* MARIAN, INS. 130. *Cînd se vede satu, e de prisos călăuza.* ZANNE, P. VI, 297. **Cu prisos = a)** loc. adj. (învechit) excesiv, exagerat. *Nădejdea cea cu prisos pregătește ceasuri de amărăciuni.* MARCOVICI, D. 8/12. *Temerea cea cu prisos a viitorului, la mulți oameni, este numai un obicei rău.* id. ib. 13/4; **b)** loc. adv. într-o măsură care depășește obișnuitul, normalul, cerințele, așteptările etc. *Le-ai scris toate, după cum le vorbisem? — Încă și mai cu prisos.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Vrednicia lui, ca tine, o cunosc mai cu prisos.* HELIADE, O. I, 410. *Valahia singură plătea atunci Porții ... 2 000 cai, unt și miere cu prisos.* BĂLCESCU, M. V. 57, cf. 62. *Schimbă-ți dar a ta pornire ... Ca să nu se întîrmeze asupra-ți mai cu prisos.* PANN, E. I, 67/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690. *Documente de felul acesta avem cu prisos.* ODOBESCU, S. II, 22, cf. I, 323, 339, III, 78. *Banii pentru ptine îi avem în pungă cu prisos.* CREANGĂ, O. 159. *Veți plăti cu prisos toate crimele seculare.* CARAGIALE, O. VII, 256. *Bani, argintării, mătăsuri erau cu prisos în mîinile fiecăruia.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Călugărul murind i-a spus că sub altar Se află cu prisos lumeasca fericire.* MACEDONSKI, O. I, 102, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Nu-ți vine să crezi cum s-au împlinit de cu prisos.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 322. *Voioșia îi reveni cu prisos.* BASSARABESCU, S. N. 76. *Toate erau răsplătite cu prisos.* C. PETRESCU, C. V. 169, cf. SCRIBAN, D. *Meșterul luă o cană de apă și umplu cu prisos pumnii lui Petrescu, adunați căuș deasupra ligheanului.* GALAN, Z. R. 387. ◇ Loc. adv. (Învechit, rar) **La prisos** = deoparte, în rezervă, ca economie. *Din suta ce munca mea a scos, Dînd nouăzeci și nouă, pun unul la prisos.* I. NEGRUZZI, S. II, 57. ✦ (Mat.; învechit) Rest **(7).** *34 de suma catagrafiii de acum, 23 să scad ... 11 rămîn prisos în catagrafiie* (a. 1819). DOC. EC. 222. *Fiindcă am lipsă numai de zece unimi simple, apoi am un prisos de 9 000, 900, 90 seau 9 unimi de mii.* ASACHI, M. 15/8.

2. (În orînduirea feudală; la pl., în forma *prisoase*) Teren agricol care prisosea **(1)** moșierului și pe care acesta îl arenda țăranilor (direct sau prin mijlocirea arendașilor). *Aceste pămînturi se zic prisoase, dacă sînt în ogoare, și ierbărit, dacă se iau pentru vite.* I. IONESCU, M. 285. *Din pămîntul proprietății ieu locuitorii totdauna pristoase ca la 120 de fălci.* id. D. 447. ✦ (Prin Bucov. și prin nordul Mold.) Teren folosit pentru pășune; fînaț. Cf. A V 15, 25, GLOSAR REG.

3. (Munt.) Mănunchi de fire de urzeală care nu încap în spată (și care se fac ghem, rămînînd pe lîngă războiu); (regional) mînz **(3)**, mînzălău **(3)**, mînzoc **(I 3)**, mînzoi **(2)**. Cf. ALR I 1 291/720, 776, 960.

— Pl.: *prisosuri* și (învechit și regional) *prisoase*. — Și: (învechit și regional) **pristós**, (învechit, rar) **prisóst** s. n.

— Din ngr. **περισσός.**

PRISOSEÁLĂ s. f. (Învechit) Prisos **(1)**. *Voi aduce ... lăcustă multă ... și va mînca toată prisoseala* (r ă m ă ș i ț a B 1938) *ce au rămas, care au lăsat voauo piatra.* BIBLIA (1688), 46[1]/18. *Mîncară toți și să săturară și strînseră prisoseala* (p r i s o s B 1938) *fărămiturilor.* ib. 761[1]/49, cf. 120[1]/13. *La ceară, focul nu face nici o prisosală* (a. 1691). GCR I, 293/41. *Năcazul lipsii la unul, scornește zavistiia prisoselii la altul.* CANTEMIR, I. I. I, 68, cf. II, 328. *O cetate să dă vrăjmașilor: nu știu, pentru prisoseala, au pentru lipsa de bani* (a. 1704). FN 161, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◇ Loc. adj. și adv. **De prisoseală** = de prisos, v. p r i s o s **(1)**. *Așijderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală gîlceava pentru alegerea aceii pasiri.* CANTEMIR, I. I. I, 42.

— Pl.: *prisoseli.*

— **Prisosi** + suf. *-eală.*

PRISOSÉLNIC, -Ă adj. Care prisosește **(1)**; p. ext. care este inutil, nefolositor; (astăzi rar) prisositor. *Eliad ... ne-a scăpat de atîte litere prisoselnice.* NEGRUZZI, S. I, 261. *A făcut adaose prisoselnice la unele* [poezii]. ARHIVA, I, 82. *Tinerii poeți moderni ... adeseori cad în greșeala de a întrebuința prea multe neologisme prisoselnice.* CONV. LIT. XI, 18. *Noi primim bucuros cuvinte nouă ... dar cînd nu îmbogățesc limba deloc ... pentru ce să o îngreuiem și să o urîțim cu sunete nepotrivite și prisoselnice?* I. NEGRUZZI, S. I, 405, cf. CADE. *Balta ... începe să-și răsloarne apele prisoselnice în cealaltă imensă bășică, Dunărea.* VOICULESCU, P. I, 27. *Singurul meu lux, cîinele, era ... prisoselnic.* SADOVEANU, O. X, 482, cf. SCRIBAN, D. *Reformarea portului preoțesc a mers înspre lunderea părului prisoselnic.* CĂLINESCU, I. C. 115. *Își plasau îndată orice ban prisoselnic în bunuri pe care le credeau rezistente.* id. S. 44. *Nu mai era nimica prisoselnic. Și toate își aveau un domn al lor.* BLAGA, L. U. 103. ✦ (Învechit) Disponibil, liber. *Iau îndrăzneală ... a-ți trimite* [compunerile] *... pentru că să-ți fac cunoscută întrebuințarea prisoselnicelor mele ceasuri.* NEGRUZZI, S. II, 170. *Cu un cinstit prieten ... Să depărtez urîtul în prisoselnici ceasuri.* id. ib. 251.

— Pl.: *prisoselnici, -ce* și (învechit, f.) *-ci.*

— **Prisosi** + suf. *-elnic.*

PRISOSÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Adesea construit cu dativul pronumelui personal) A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decît este necesar sau decît îi trebuie cuiva; a întrece măsura sau limita obișnuită, a fi din plin, din belșug, din abundență; a fi sau a rămîne în plus, disponibil, în surplus (după ce s-a consumat cît era necesar); (regional) a prisi **(1)**. *Puțină ptine ... tuturor agiunse și încă prisosiră fărîme, 12 coșnițe pline.* VARLAAM, C. 194, cf. 283, 408. *Iaste țara Ardealului plină de toată hrana ..., că ptine peste samă rodește multă, de niminea nu o cumpără, ci ... tuturora prisoseaște.* URECHE, L. 125. *Luai toate și prisosescu.* N. TEST. (1648), 267[v]/7. *De aceasta-m dai ... Vin și grîu să-m prisosască.* DOSOFTEI, PS. 19/11, cf. 32/10, 43/12, id. V. S. decembrie 240[r]/15. *Tot carele va prisosi ție, fă m[i]l[o]stenie.* BIBLIA

(1688), 616²/46, cf. 57²/56, 90¹/11. *Ce prisosea tîrgurilor da, iară ce era tribuitoare tîrgurilor le-au lăsat neclintite.* N. COSTIN, LET. II, 94/37. *Una numai lipsea, adeca departare de la locurile sale, și alta priposea, adecă stare fericirii.* CANTEMIR, IST. 323. *Datu-i-s-au gazdă bună în Beligrad și i-au făcut obroc bun, ca să-i prisosească de toate.* ANON. CANTAC., CM I, 169. *Că pre adevărat le prisoseașle puținică vreame și pentru sp[ă]seniia lor* (a. 1700). GCR I, 337/36. *Din banii ce mai prisosesc din lefile dascalilor ... s-au orînduit să se deie ... ajutoriu* (a. 1740). URICARIUL, I, 63. *Mai bine să pripsosească decît să lipsască banii* (cca 1740). IORGA, S. D. XXI, 237. *Iar cea sută de lei ce prisoseașle, să o ții bine* (cca 1750). id. ib. 243. *Fiindcă-i lipsea frumsățea chipului, ți prisosea ascuțire minții și a isteciunii* (a. 1779). GCR II, 118/16. *Un ceas nu-m prisoseșle Ș-îți spui ce mă trudește* (a. 1796). id. ib. 161/32. *Cînd vreodată vor prisosi peste toată trebuința cișmelelor bani dintr-acest venit, să se deie în trebuința podurilor* (a. 1806). URICARIUL, IV, 107/17. *Vesela noastră țigănie, Ce acuma prisosind cu de toate Tăbărea la Spăteni pe cîmpie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 303. *Trimiși taleri 15, și ce va pristosi sau nu va ajunge, voi avea cinstit răspuns și voi rămînea și eu îndatorat* (a. 1810). FURNICĂ, I. C. 275. *Dă să va vedea că nu prisosesc bani a să plăti cea adevărată datorie, să să chibzuiască ... dă unde să să plătească.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64, cf. DRLU, CLEMENS, LB, VALIAN, V. *Sînt mulți cărora ... le prisoseșle o doagă.* CR (1848), 23²/20. *Astfel de tare-n frunte pe Dimofan a lovit, Încît pentru totdauna i-a fost și i-a prisosit.* PANN, E. II, 100/2, cf. POLIZU. *Ploile mai mult lipsesc decît prisosesc.* I. IONESCU, M. 62, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM. *Veniturile îmi prisosesc.* GANE, N. III, 187. *Tot omul are un dar și un amar; și unde prisoseșle darul, nu se mai bagă în samă amarul.* CREANGĂ, O. 122. *Ieșea Aleodor la vînătoare ca să-și petreacă ceasurile ce-i prisosea de la trebile împărăției.* ISPIRESCU, L. 42. *De va prisosi apă cît de cît, macar o picătură, va avea noroc.* ȘEZ. II, 128, cf. DDRF, ALEXI, W. *Zac peste o mie în valea Cirimușului, înecați în baltă de două ori pe-atît, și ce mai prisoseșle ... prinși și risipiți.* DELAVRANCEA, O. II, 228, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Învățătorul ... ți spuse că oamenii vor pămînt și că nu mai pot trăi din ceea ce prisoseșle boierilor.* REBREANU, R. I, 95. *Provizia pe care o adunase... ți ajunse și-i prisosi.* SADOVEANU, O. XI, 133, cf. II, 222, III, 129, V, 267, SCRIBAN, D. *Îi prisoseau totuși banii?* STANCU, R. A. IV, 284. *La colectări, de obicei, oamenii umplu sacul după ochi, și totdeauna prisoseșle la cîntar un kil-două de bucate.* V. ROM. noiembrie 1953, 207. *Vîndură vitele și tot ce le prisosea.* T. POPOVICI, SE. 35. *În asemenea sate ... pămîntul prisosea.* PANAITESCU, O. Ț. 92. *Cîtă nu nă-a prisosi, Vom merge-n sat și-om dobîndi.* BUD, P. P. 71, cf. ZANNE, P. II, 378. ✦ (Neobișnuit; despre oameni) A fi inutil, a nu-și avea rostul. *Înțelegînd că prisoseșle în rîndul celorlalți, a vrut să plece.* ARDELEANU, D. 95. ✦ (Învechit, rar) A da în plus. *Ermis ... deate fieștecăruia cîte o măsură plină* [de minciuni]; *iară ciobotarilor și ciorogarilor le prisosi mai mult, de să vărsa pe deasupra* (a. 1812). GCR II, 211/22. ✦ (Învechit) A prevala **(1)**. *Aceasta nu să cheamă fără de cinste, nice rușinată, pentru căce agiunge că au fost dentăi muiare de cinste, iară sila ce i-au făcut dentăia dată biruiașle și și prisoseașle.* PRAV. 201. *Nu va prisosi direptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și a fariseilor.* BIBLIA (1688), 753²/21. ✦ (Învechit, rar) A face o precizare suplimentară. *M-au întrebat un om de unde venim? Eu spuindu-i că de la Kronștat, el au prisosit: că de la Kronștatul din Transilvania, ce să hotărește cu Valahia?* GOLESCU, Î. 131.

2. (Învechit) A crește, a spori (ca număr, cantitate, intensitate, calitate etc.). *Mă rog ca dragostea voastră încă mai virtos și mai mult să presosască în cunoștință și întru tot înțelesul.* N. TEST. (1648), 264ᵛ/28. *Războaiele se înmulțesc și zavistiile prisosesc* (a. 1746). ap. TDRG. *După trebuința vremii de acum, cînd și norodul s-au înmulțit ... și trebuința de acest lucru au pristosit* (a. 1824). DOC. EC. 330. *Scrisei ... cîteva versuri ... și, citindu-le, îi prisosi mirarea mai mult decît întîi.* GORJAN, H. I, 125/17. ◇ Refl. *Întăriți în credință cum v-ați și învățat, prisosindu-vă în ea cu mulțimire.* N. TEST. (1648), 270ᵛ/13. ◇ Tranz. *Umblăm ... averi să agonisim, Să grămădim cît de multe și tot să le prisosim.* PANN, H. 59/14. *Cu un cuvînt dar, cununa patima i-a prisosit, În loc să se lecuiască după cum el a gîndit.* id. E. III, 17/19.

3. (Regional; în expr.) **A fi prisosit** (pe cineva sau pe ceva) = a avea nevoie (de cineva sau de ceva) (Someș Guruslău—Zălau). MAT. DIALECT. I, 215. *Ce să fac? Sînt prisosit pe el.* ib.

— Prez. ind.: *prisosesc.* — Și: (învechit și regional) **pristosí,** (învechit) **presosí,** (învechit, rar) **priposí, pripsosí** vb. IV.

— V. **prisos.**

PRISOSÍNȚĂ s. f. (Astăzi rar) Prisos **(1)**. *Vărsînd prisosința cea puțină, cu iuțime căuta la slujnică.* AETHIOPICA, 40ᵛ/3. *Capetele slobode luneca din arc și, ca o prisosință a legăturii, șpînzura într-o parte* (a. 1773). GCR II, 91/25. *Ritorti ... să slujesc cu thesis, carea le dăruiașle prisosința și grăirea.* MOLNAR, RET. 18/4, cf. KLEIN, D. 406. *Prisosința să îmbie în toate; nimica lipsește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 147, cf. DRLU, CLEMENS, LB. *Se umplu Europa de aur și de argint prin a căruie prisosință prețul monetei scăzu și al lucrurilor se sui.* SĂULESCU, HR. II, 257/23, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM. *Din prisosința inimii grăiește gura.* CONTEMPORANUL, VI₂, 199, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era amical, politicos, doritor să ne vază aplecîndu-se, din prisosința inimii cucerite.* GALACTION, A. 42, cf. SCRIBAN, D. *Amîndoi trăia în desfătări și în prisosință.* SBIERA, P. 88. *Mănăstirea măriei tale ... ai făcut-o din prisosință, iară eu am făcut-o pre a mea ... din banii hărăziți de văduve și alți bieți creștini.* MARIAN, T. 147. ◇ Loc. adv. (Curent) **Cu** (sau, învechit, **de, din) prisosință** = mai mult (decît trebuie), în plus; p. ext. din plin, din belșug, din abundență; îndeosebi, mai ales; (învechit) cu prisosire. *Două încă o dată din prisosință vă poruncim ca ... numitele punturi și alte rezoluții ale noastre ... a le plini.* ȘINCAI, HR. III, 207/13. *Căldura într-u acest ostrov era fireșle cu prisosință.* DRĂGHICI, R. 84/2. *Am dormit de prisosință, Fără nici o trebuință.* BĂRAC, A. 51/11. *Atît tîrgoveții cît și episcopia, cu desăvîrșire amîndouă părțile, și-au îndeplinit una către alta îndatoririle ... și mai cu prisosință tîrgoveții* (a. 1852). URICARIUL, III, 264/11. *El sta pentru fiecare socotelile să dea, În care cu prisosință zgîrcenia-i să vedea.* PANN, P. V. III, 88/4, cf. PONTBRIANT, D. *Natura le dădea cu prisosință mijloacele de viețuire.* CONV. LIT. I, 257. *Se bea cu prisosință.* MACEDONSKI, O. I, 104. *Aceste calități sînt cu prisosință desfășurate.* BACALBAȘA, S. A. I, 231. *Cui îi trebuie piatră, n-are decît să-și exploreze ... grădina, și va găsi cu prisosință.* GALACTION, O. A. II, 74. *Ce am suferit cîțiva ani de zile ajunge ... să-mi răscumpăr cu prisosință partea mea de rai.* BRĂESCU, O. A. II, 79, cf. 394. *Să întărim ..., cu prisosință, celelalte cetăți din margine.* SADOVEANU, O. XII, 327, cf. 79, 165. *Cîteva sute de lei, din care și-ar fi putut plăti cu prisosință pensiunea.* CĂLINESCU, E. O. I, 75. *Ar fi meritat cu prisosință titlul de doctor al facultății noastre.* VIANU, L. U. 40. *Episodul și mutra lui Cotcodel războinau cu prisosință toate supliciile.* C. PETRESCU, A. R. 20. *Împrejurările ... mă ajutau cu prisosință.* STANCU, R. A. II, 185. *Poemul reușește cu prisosință să comunice patosul revoluționar.* V. ROM. ianuarie 1954, 221. *Pită, sare, nu-mi puneți pe tavă, De-ale viții-s plin cu prisosință.* BENIUC, V. A. I, 16. *Vi se cuvine cu prisosință „Virtutea militară".* CAMILAR, N. I, 175. *Scrisorile o dovedesc cu prisosință.* V. ROM. ianuarie 1965, 200. *Taci și te-ndoapă.*

păianjene, Nisip e cu prisosință, Întunecata mea gură e fără sfîrșit. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 3/3.
— Pl.: (rar) *prisosințe.* — Și: (învechit, rar) **presosință** s. f. DRLU.
— **Prisosi** + suf. *-ință.*

PRISOSÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a prisosi **(1)**; p. ext. prisos **(1)**. *Boalile oamenilor din prisosirea bucatilor să fac.* HERODOT (1645), 114. *Prisosirea norodului și ce au rămas în cetate ... rîdică Navuzardan, cel mai mare preste bucătari.* BIBLIA (1688), 286²/45. *Cum puteți a grăi bine, răi fiind? Pentru că den prisosirea* (prisosința B 1938) *inimii gura grăiaște.* ib. 759¹/44. *Ritorul nu păzește măsura, ci cu prisosire de cuvinte îl adaogă afară de cale.* MOLNAR, RET. 114/20. *Vedeam prisosirea răutății sale.* BELDIMAN, N. P. II, 130/15, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, ALEXI, W. ◇ Loc. adv. **Cu prisosire** = cu prisosință. *Ce de animale ... să ascund cu prisosire sub acea velință nemărginită.* DELAVRANCEA, T. 111, cf. DDRF. ✦ (Învechit, rar) Folos, profit. *Care e prisosirea* (folos B 1938) *omului în toată truda lui.* BIBLIA (1688), 446²/13.
— Pl.: *prisosiri.*
— V. **prisosi.**

PRISOSÍT[1] s. n. (Învechit) Prisos **(1)**. *Den prisositul pieilor ... va fi de acoperit pre coastele cortului de o parte și de alta.* BIBLIA (1688), 57²/59. *Prisositul cuvîntului lui Ierovoam, cîte au dat război și cîte au împărățit ... scrise sînt.* ib. 256¹/18. ◇ Loc. adj. și adv. **De prisosit** = de prisos, v. prisos **(1)**. *Și așea învățîndu-i de prisosit, s-au pristăvit cu pace.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 186ᵛ/29. *D[o]mnul D[u]m[e]zăul tău ... și mai de prisosit te va face decît pre părinții tăi.* BIBLIA (1688), 148²/43. *Domnul ..., ca să fie toate de prisosit și nimica să nu lipsească, au rînduit trii boieri mari.* GHEORGACHI, LET. III, 326/21. *Darul s-au vărsat de prisosit în buzele tale.* MINEIUL (1776), 108ᵛ¹/11. *Arătînd darul tău cel de prisosit.* ib. 129ʳ²/9. *Unii ca aciia ... de-a pururea să se socotească ca niște oameni de prisosit, vicleni și șireți* (a. 1786). URICARIUL, IV, 124/22. *Cetatea aceea ... n-au vrut nici să o direagă, nici să bage hrană și păzitori într-însa, măcar că avea bogăție de prisosit.* ȘINCAI, HR. II, 149/11. *Pretutindenea era de tot feliul și de prisosit blidele, ... urcioarele,* id. ib. III, 43/20, cf. 283/5. *Toate averile, carele de prisosit în viața aceasta le moștenești, la moarte le vei piiarde.* MAIOR, P. 53/9. *Ploaia ... carea de prisosit se varsă ... împiedecă din destul roadele.* CALENDARIU (1814), 89/23.
— V. **prisosi.**

PRISOSÍT[2]**, -Ă** adj. (Învechit) Care prisosește **(1)**. *Dacă nu se află oauă sau clocitură, nici matce prisosite, ce să faci cu coșnița cea fără de matcă ca să nu să prăpădească albinele dintr-însa?* MOLNAR, E. S. 124/15, cf. CLEMENS, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM.
— Pl.: *prisosiți, -te.*
— V. **prisosi.**

PRISOSITÓR, -OÁRE adj. (Astăzi rar) Prisoselnic. *Caut rodul prisositoriu în folosul vostru.* N. TEST. (1648), 267ᵛ/6, cf. DRLU, LB, BARCIANU, V. *Neologismii prisositori sau formele și vorbele din nou create.* ODOBESCU, S. II, 369. *Unele dezvoltări s-ar părea a fi adaose prisositoare.* id. ib. III, 639, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Comisia regională de colectări a dat dispoziție ca o parte din grîul prisositor să fie vîndut.* V. ROM. noiembrie 1953, 207.
— Pl.: *prisositori, -oare.* — Și: (învechit) **presositóriu, -ie** adj. DRLU.
— **Prisosi** + suf. *-tor.*

PRISOSITÚRĂ s. f. (Învechit) Prisos **(1)**. *Și nu numai întru ceale trupești, ce și întru avuție să cade să tăiem prisositura, de prisoseaște în jitniță.* VARLAAM, C. 408. *Să feace: ... prisostură și saftu de tot binele.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178ᵛ/21.
— Pl.: *prisosituri.*
— **Prisosi** + suf. *-tură.*

PRISÓSNIC, -Ă adj. (Învechit) Inutil, nefolositor. *Lucrușoare scumpe, dar de modă, prisosnice, dar aduse de departe.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 31.
— Pl.: *prisosnici, -ce.*
— **Prisos** + suf. *-nic.*

PRISÓST s. n. v. **prisos.**

PRISPÁR s. n. (Prin Bucov., prin nordul Mold. și prin vestul Munt.) Fiecare dintre grinzile din care este făcută prispa **(I)**; marginea exterioară de lemn a prispei. Cf. CHEST. II 270/86, GLOSAR REG.
— Pl.: *prispare* și (m.) *prispari.*
— **Prispă** + suf. *-ar.*

PRISPÁȚI s. m. pl. (Regional) Cusături oblice pe partea din spate, la umeri, a unei ii, făcute cu fire de mătase sau de lînă colorată. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF. ✦ (Prin nordul Munt.) „Pînza din spatele cămășii". RĂDULESCU-CODIN.
— Etimologia necunoscută. Cf. prin spate.

PRÍSPĂ s. f. **1.** Parte exterioară a unei case (țărănești), ca un fel de terasă îngustă (și acoperită în partea de sus), construită din lut sau din pămînt bătătorit, din lemn sau din piatră, de-a lungul peretelui din față (și a celor laterali), adesea mărginită de o balustradă de lemn sau de zidărie și de stîlpi care susțin streașina; (regional) podmol **(II 1)**, prăguș **(3)**, prici[3] **(2)**, prus, streașină, streie, supărete, taban, tălpoane, tîrnaț, tîrnăcior, vatră, vătruță. *Un colț a prispei casei lui Popăjămnă* (a. 1800). URICARIUL, V, 323/5. *Șade pre o prispă ... și citește.* KOTZEBUE, U. 9ʳ/9, cf. LB. *Se pomeniră ... cu țipetele unui prunc în scutece pe prispă.* PR. DRAM. 169. *Pasurile măsurate Ce pe prispă cumpăneam.* CONACHI, P. 215. *Nu videai decît bolnavi și murinzi pe prispele caselor.* NEGRUZZI, S. I, 291. *Ies pe bătătură, pe prispele lipite, Grămezi, grămezi, copiii cu plete aurite.* BOLLIAC, O. 68. *Muncitorii, pe-a lor prispe, dreg uneltele de muncă.* ALECSANDRI, P. III, 33, cf. I, 101. *Pe prispă afară văd un bătrîn.* BOLINTINEANU, O. 342. *Acea prispă cam țesită și împrejmuită cu mari balustre de piatră.* ODOBESCU, S. II, 504. *Pe prispă torcea o fată frumoasă.* EMINESCU, P. L. 7. *Pe soră-ta, Măriuca, ... o uitasem acasă pe prispă.* CREANGĂ, O. 189, cf. 249. *Șezu pe marginea de lemn a prispei.* CARAGIALE, O. I, 158, cf. 48, 174, 224. *Stătea ziua întreagă pe prispa casei.* SLAVICI, N. I, 198. *Adormi într-o zi pe prispa casei.* ISPIRESCU, U. 102. *Să strecură pe prispa din jurul pereților pînă la spatele casei.* DELAVRANCEA, S. 183, cf. 3, id. T. 166. *Prispa e-nvelită De țesături fine.* MACEDONSKI, O. I, 18. *Îmi așternea mama o saltea pe prispă, sub streașina lată din fața casei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 176, cf. id. R. P. 79. *Departe-n văi e o căscioară Cu prispă netedă de lut.* COȘBUC, B. 231, cf. id. P. II, 204. *Prispa e plină de soare.* DEMETRESCU, O. 79. *Acel pat de pămînt din lungul peretelui din fața casei, care se numește prispă, este format tot de pămînt grămădit, bătătorit și apoi lipit.* MANOLESCU, I. 19, cf. 18. *Pe prispa caselor lui Scatiu erau grămădiți vreo 20 de țărani.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 190, cf. id. T. S. 52. *Moșneagul ... luă drumul spre casă. Ajuns, se așeză pe prispă.* DUNĂREANU, CH. 70. *Noi stam pe prispă strînși în sfat.* GOGA, POEZII, 120. *Un gîndac se înalță pe prispa de lut.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 117. *Băiatul ... Învins de dor și jale, Pe prispa casei tale Se culcă obosit.* IOSIF, PATR. 35. *La o casă ... deosebim: prispa ... înaltă de 0,50 m — 1,50 m, înconjurînd casa pe lîngă doi, trei pereți, sau fiind numai în față.* PAMFILE, I. C. 402, cf. id. J. II, 162. *M-am rezemat de un stîlp al prispei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122, cf. 126, id.

î. 48. *Odobac urmărise de pe prispă pe cei ce se duseseră să caute haiducul.* GÎRLEANU, N. 42, cf. 199. *Mama Catrina se gătea să pună masa pe prispă.* BUJOR, S. 50. *Pe prispa unei case albe, gospodarul și gospodina dormeau duși.* HOGAȘ, DR. I, 2, cf. 70. *Ajunsese din ulița în poartă, apoi în ogradă, pe urmă pe prispă.* REBREANU, I. 162. *Căsuța era în fundul curții și avea prispă, ca la țară.* BASSARABESCU, V. 17. *Vedea cu ochii amintirii căsuța cu prispă și cu parmaclc.* GALACTION, O. A. I, 282. *Maranda își răfuiește feciorul pe prispa hambarului.* CAZIMIR, GR. 76. *Era casă cu două odăi și prispă de lemn.* CAMIL PETRESCU, T. II, 166, cf. id. O. I, 71, 176. *Îi turnă să se spele afară la marginea prispei.* C. PETRESCU, Î. I, 278, cf. 272, II, 170. *Un soare fierbinte de vară încinge ... apa din cofele de pe prispe.* BRĂESCU, O. A. I, 207, cf. II, 21, 61. *Fata l-a poftit pe prispă.* POPA, V. 49. *Lîngă prispa unde guițau de foame o ciotcă de prunci.* VOICULESCU, P. I, 218. *Tot satul ... s-a suit pe prispe cu mîna streașină la ochi.* SADOVEANU, O. X, 652, cf. 523, 619, XVII, 499. *Este așezarea de pe malurile Dunării, cu prispe ascunse sub stuf.* D. GUSTI, P. A. 219. *E o tradiție ca fiece locuință, cît de netnsemnată, cu prispă și cu stîlpii de sprijin ai streașinii, să aibă ... și cîteva brazde de mușcată.* ARGHEZI, B. 90, cf. id. VERS. 188. *Aceste încăperi dădeau înspre prispa de intrare.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *Pe prispa caselor, cîte un moșneag ... își încălzește oasele bătrîne la soare.* BOGZA, C. O. 367. *Pe prispă ... dăm peste o femeie rezemată de zid.* STANCU, R. A. I, 20, cf. 91. *A lipăit pe prispă cu picioarele desculțe.* V. ROM. noiembrie 1953, 96. *Și-a poftit musafirul pe marginea prispei podite.* GALAN, B. I, 244. *Ei, ce mai una alta, ... trage căruța la prispă.* PREDA, Î. 80. *În prispe se aținaseră ciorchini de porumbi sticloși.* BARBU, P. 60. *Casele noi nu mai au prispă sau pridvor.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 73. *Eu am rămas acolo, jos, pe treptele prispei.* T august 1964, 71. *Să trag brazda dracului ... Drept ușa bogatului Și prispa fărtatului.* ALECSANDRI, P. P. 286, cf. 356. *Apă la turci Tot să duci Și pe prispă Să te culci.* TEODORESCU, P. P. 544. *Nu mai văzu pe femeia sa pe prispă și a cugetat că ea a stins slănina.* SBIERA, P. 270. *Știu bine că-i sînătoasă, Șede pe prizmă și coasă.* MÎNDRESCU, L. P. 42. *Pe prispă, afară, O babă bătrînă.* SEVASTOS, C. 296. *Pe hotară, plugurele, Și pe prisme, căierele.* MARIAN, S. R. II, 179. *Stai colea lîngă casa asta pe prispă.* ȘEZ. I, 53. *Crească iarba cît casa Și otava cît prispa.* ib. II, 46, cf. III, 179. *Nevasta ... iese pe prisp-afară.* BIBICESCU, P. P. 77. *Si-m(ni) prăvăsc ibovnicu, Pi prismă la vornicu, Cum îl tundi saracu.* VASILIU, C. 91. *Eu, mări, ți-oi da ... loc de divan Afară pe prispă!* PAMFILE, C. Ț. 56, cf. ALR II/I h 235. *O mărs afară pă prizmă și o mîncat acolo.* ALRT II 155. ◆ (Învechit, rar) Platformă **(I 4)** (la vagoanele de cale ferată). *Iulius era aplecat de-o parte pe prispa vagonului.* CONV. LIT. XV, 113. *Tot drumul am stat afară pe prispa vagonului căutînd în zare direcția nouă a Iașilor.* CARAGIALE, O. VII, 523. ◆ (Sudul Olt.) Tindă (la o casă țărănească). Cf. ALR I 657/840, 860, 887, ib. 661/810. ◆ (Regional) Temelie, fundație (la o casă țărănească) (Oancea — Brăila). Cf. CHEST. II 90/116.

2. Formă de relief plană, situată la o altitudine oarecare; platformă **(I 2).** *Vino-n codru la izvorul Care tremură pe prund, Unde prispa cea de brazde Crengi plecate o ascund.* EMINESCU, O. I, 75. *Malul din dreapta se pleacă dezvălind prispe largi de pajiște sub poalele brădetului.* VLAHUȚĂ, R. P. 205, cf. LTR[2]. *Din cuprinsul acestui relief peneplenizat se detașează net prispa marginală de circa 80—100 m.* MG I, 153.

3. Dig rudimentar de pămînt sau de lemn, folosit pentru a menține un anumit nivel al apei în bălți, lacuri etc. (provenite din apele curgătoare). *Pescarii observă cînd scade apa pînă la un anumit nivel și închid apoi gîrla de scurgere cu un dig de pămînt, pe care ei îl numesc prispă.* ANTIPA, P. 588. *Trebuie să supravegheze ... ca în toamnele secetoase să se facă prispe la toate gîrlele de scurgere.* id. ib.

— Pl.: *prispe.* — Și: (regional) **prîscă** (com. din BUCOVINA), **prîsmă, prîzmă** s. f.

— Din ucr. **приспа.**

PRISPÍ vb. IV v. **pripi.**

PRISPIȘOÁRĂ s. f. (Rar) Prispușoară. *În locul unde brîul se lărgea ... nu mai găsesc decît o prispișoară de-abia să-ți alături picioarele.* ap. TDRG, cf. DEX.

— Pl.: *prispișoare.*

— **Prispă** + suf. *-ișoară.*

PRISPITÓR, -OÁRE adj. v. **pripitor.**

PRISPULÍȚĂ s. f. (Popular) Prispușoară. *Aveam vilișoare, Ș-un pămînt cît trage plugul, ș-o prispuliță la soare.* HASDEU, R. V. 10, cf. DEX.

— Pl.: *prispulițe.*

— **Prispă** + suf. *-uliță.*

PRISPUȘOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui prispă; (rar) prispișoară, (popular) prispuliță. Cf. prispă **(1).** Cf. DEX. *Sub prispușoara din jos, Să-ți petreacă os prin os.* POP., ap. CADE.

— Pl.: *prispușoare.*

— **Prispă** + suf. *-ușoară.*

PRISTANDÁ s. f. Numele unui dans popular asemănător cu brîul; melodie după care se execută acest dans. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *pristandale.*

— Etimologia necunoscută.

PRISTANÍ vb. IV v. **pristăni.**

PRISTÁNIȘTE s. f. (Învechit) Port[3] **(1);** p. ext. țărm (unde se află un port[3] sau condiții de acostare a navelor); p. ext. loc de refugiu, loc adăpostit (pe țărmul unei ape). *Nu bunră pristaniște către iernare, corabnicii sfătuiră-se cum se vînsleadze de acie.* COD. VOR. 86/17. *Doară voru putea cumva agiunge în Finichiia, cum se ierneaze în pristaniștea* (vadul N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) *Crit*[u]*l*[u]*i.* ib. 86/22. *Tăcură undele ei. Și veseliră-se că tăcură și derese-i în pristaniștea* (staniște H, adăpostul C[2], liniștea D) *voiei lui.* PSALT. 231, cf. 462, CORESI, PS. 305/7. *Se ascunseră întru-în ostrov. Troianii ieșiră și văzură pristaniștea pustie.* MOXA, 353/37. *Jeluiaște cine e pre mare Să vază pristaniște.* id. 400/1. *Să alină marea ... Atunce curtbiarii să voroviră și stîturâ în pristaniștea Mirlichiei.* VARLAAM, C. 395. *Ies cu corabia afară din pristaniște* (a. 1652). ap. CADE. *Făcu o pristaniște în Ascalon, la mare, să fie de corăbiiari.* ANON. CANTAC., CM I, 104. *Ei au mas la arsana jos, adecă la pristaniște, unde sta corăbiile* (a. 1747). GCR II, 41/6. ◇ Fig. *Nu iau ... nice învățăturile acestora ce-și îngrădesc pristaniștea* (a. 1652). BV I, 201.

— Pl.: *pristaniști.*

— Din slavonul **пристанищь.**

PRISTÁRIU s. n. v. **pristol.**

PRISTÁV s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** (Învechit și regional) Persoană însărcinată cu supravegherea unui grup de oameni care lucrează la o construcție. *De acolo scotea oameni de săpa muntile ... și săpa și cei ce era lăcuiți pregiur munte. Și Vuvaris a lui Megavaz și Artaheis a lui Arteu era pristavi.* HERODOT (1645), 368. *Acel turn ș-au schimbat numele ... pre numele vreunui pristav la lucrul lui.* M. COSTIN, O. 257. *Au poroncit lui Ecfatie și lui Leontie să rămîie pristavi pentru facerea unor cetăți pre malul Dunării.* CANTEMIR, HR. 254, cf. CIHAC, II, 294, DDRF, A V 34.

2. (Regional) Persoană care supraveghea munca oamenilor de pe o moșie. V. logofăt, vătaf. Cf. DER, M. D. ENC., DEX., com. FURTUNĂ. ◇ *Pristav de pluguri* = persoană care supraveghea plugurile (și

plugarii) de pe o moşie. *Pe ogor boieresc, este unul pus mai mare peste toate plugurile; el se numeşte vătav sau pristav de pluguri.* PAMFILE, A. R. 51.

3. P. gener. (Învechit; de obicei urmat de determinări care arată felul) Supraveghetor; administrator; paznic[2] **(1)**. *Muri pristavul zăgaşului, ce-i zicea Artahei, carile era om de ispravă.* HERODOT (1645), 395. *Calotă ce-i pristav pe vii* (a. 1772–1773). URICARIUL, XXI, 364, cf. LB. *Pe tine cine te-a pus pristav peste păduri?* GANE, N. II, 64. *Petru Movilă ... stărui pe lîngă Vasile Lupu, domnul cel cu aşa de mare trecere atît la turci cît şi la pristavii bisericeşti ai răsăritului, ca să adune în Iaşi un sinod.* ARHIVA, II, 401. *Acum cîte un bolnav piroteşte şi pristavul fiecărei odăi primeşte pe vizitatori.* IORGA, ap. CADE. *Sînt pristav la pădurile mănăstirii.* ADAM, R. 240, cf. CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Glumeţ) *Ce mă-ntrebi pe mine? Pareă eu ts pristav pe fete?* ALECSANDRI, T. 1 589. ◇ *Pristavul casei* = majordom. *Cerctnd-o pristavul casii ei, să b*[lago]*slovi şi mearse la Lavra.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 93[v]/2. *Honoria ..., pentru curviia ce făcuse cu pristavul casii, din palat* [a fost] *gonită.* CANTEMIR, HR. 278.

4. (Învechit) Slujbaş care avea diverse atribuţii financiare sau juridice (mai ales ca executor). *Muiarea ... piarde-ş-va dzeastrele toate şi le vor lua pristavii* (ispravnicii MUNT.), *pre carii au lăsat bărbatul să fie socotitori casei-ş.* PRAV. 137. *Veniturile podurilor ... s-au strîns ... de cei rînduiţi de domni pristavi* (a. 1782). URICARIUL, XI, 254, cf. LB. *Domnia e arendă pe care îţi dai suflet Şi-n care arendaşul e una cu pristavul Ce-a mijlocit vînzarea.* HELIADE, O. I, 230.

5. (Mold. şi Transilv.) Ficcare dintre persoanele care făceau parte din consiliul de conducere al unei comune. V. pîrgar. *Eu ts ficior boieresc, fa! ... Pot s-agiung şi pristav, fa!* ALECSANDRI, T. 665. *În starea lor ordinară,* [cnezii] *erau nişte pristavi ai satelor şi, în deosebire de nobili, plăteau tribulul alăturea cu ţăranii.* XENOPOL, I. R. II, 164, cf. III, 189. *Pristavii ... aveau să îndeplinească sentinţele şi să poarte grija satului.* PĂCALĂ, M. R. 45. *În slujba primăriei mai sînt 3 pristavi (pîrgari).* id. ib. 345, cf. H XVII 181.

6. (Învechit şi regional) Ficcare dintre persoanele care îndeplinesc sarcini (subordonate) cu prilejul unei sărbători (religioase), al unei ceremonii etc. *Pristavii striga, cu glas mare, să pornească halaiu.* DIONISIE, C. 207. *Cînd începe postul Crăciunului, junii se strîng la un loc şi se constituiesc, alegînd comitetul care să dirigă lucrările: birău, 2 vornici, 2 juzi, 2 pristavi şi patru pîrgari.* TEODORESCU, ap. PAMFILE, CR. 168. *Arîndaşul şi slugile lui, pristavii, se îngrijesc de ploşte şi pahare ... tot ei trebuie ... să înveselească pe nuntaşi.* PĂCALĂ, M. R. 176.

7. Persoană care avea sarcina să anunţe public ştirile oficiale, dispoziţiile, ordonanţele; crainic, (învechit, rar) pristavnic **(2)**. *Şi cînd l-am făcut acest vad vînzătoriu, noi am pus pristavi la tîrg de au strigat cine să va afla să cumpere acel vadu* (a. 1630). IORGA, S. D. I, 274. *Strigînd pristavii: „Aşa va fi la tot omul pre carele va vrea împăratul să-l cinstească"* (a. 1743). BV II, 74. *Pristavii în piepte vestiră moartea lui Murat III.* BĂLCESCU, M. V. 79. *Acestea pristavul ... le striga Şi lumea s-auză spre el alerga.* PANN, P. V. I, 30/22, cf. POLIZU. *Pristavii falnic merg înainte, Strig cît ia gura aste cuvinte.* BOLLIAC, O. 166. *Trebuie să strige pristavul în Bucureşti să facem un tactm de pitace către zapciii hătmăneşti de prin judeţe.* FILIMON, O. I, 243, cf. PONTBRIANT, D., LM. *La o răspîntie, ... un pristav, cu o chivără mare de hîrtie, striga din fundul bojocilor.* CARAGIALE, O. IV, 159, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Vom trimite ... pe pristavi să strige că Petru e la ananghie.* DELAVRANCEA, O. II, 245, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A strigat şi pristavul porunca.* SADOVEANU, O. XV, 362, cf. XII, 187, M. D. ENC., DEX, FUNDESCU, L. P. I, 51. *Pristavul striga: „Mîndră de vînzare, Că mi-e bîrul mare!".* MAT. FOLK. 70, cf. 63, 1 062. *Pristav, măre, că-mi punea, Trei zile, trei nopţi striga.* ŞEZ. VIII, 169. *Pristav de punea, Pe uliţă striga.* PĂSCULESCU, L. P. 302, cf. 219. ◇ (Adjectival; învechit, rar) *Cetate de păpuşi mute ... Cum dor nu te deştepţi d-atîtea guri pristave De călători streini, ce stau coprinşi de jale, Văzînd cum eşti.* I. VĂCĂRESCUL, P. 354/3.

8. (Prin Transilv.) Argat. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

9. (Transilv.) Odăiaş **(1)**. Cf. LB, BARCIANU, V., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., com. din POPLACA–CISNĂDIE.

II. S. n. Dispoziţie, ordonanţă, poruncă anunţată de pristav **(I 7)**. *Ion bărbierul ... strigînd pe toate uliţele oraşului pristavuri, zicînd că ... dă de ştire tuturor a nu cuteza cineva să dea paraua* (a. 1810). BUL. COM. IST. IV, 122, cf. POLIZU. *Bătuse pristav că acelui care va omori pe balaur ... ti va da bogăţii nenumărate.* FUNDESCU, L. P. I, 144.

– Accentuat şi: (regional) *prístav.* CADE, SCRIBAN, D. – Pl.: **(I)** *pristavi,* **(II)** *pristavuri.*

– Din slavonul **ПРИСТАВЪ.**

PRISTAVLISÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit; complementul indică acte oficiale, documente etc.) A prezenta, a înainta, a înmîna, a preda. *Mu*[n]*ifipalul din Ieşi va pristavlisi fără sminteală Departamentului din Lăuntru ta*[b]*lo*[u] *de postoialnici* [a]*flători.* BULETIN, F (1833), 196[2]/13. *Aş avea să-i pristavlisesc* [ministrului] *o jalbă.* ALECSANDRI, T. 1 357, cf. 1 359, TDRG, SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar; complementul indică persoane) A numi în funcţia de pristav **(I)**. *Poate-aş meritarisi şi eu de a fi pristavlistt, ca evghenist.* ALECSANDRI, T. 1 338.

– Prez. ind.: *pristavlisesc.*

– Cf. rus. представлять. – Pentru sensul **2**, cf. pristav

PRISTÁVNIC s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) **1.** Conducător, şef (ecleziastic). *Să nu înveaţe lor de episcopi şi de preuţi şi de diaconi, cum ... le se cade să fie pristavnicilor.* CORESI, L. 494/2.

2. Pristav **(I 7)**. *Zisu-mi-se-au de voi, fraţii miei, den pristavnic, vrajbe întru voi sînt.* CORESI, L. 284/2, cf. DHLR II, 526.

– Pl.: *pristavnici.*

– Din slavonul **ПРИСТАВЬНИКЪ.**

PRISTAZÍ vb. IV v. **pristăvi**[1].

PRISTĂLÓG s. n. v. **prostovol.**

PRÍSTĂN s. n. v. **prisnel.**

PRISTĂNÍ vb. IV. **I.** Intranz. (Învechit) A fi sau a se ridica împotriva cuiva. *Pristăniră împăraţii de pămîntu.* PSALT. HUR. 1[v]/3. *Nebunului să nu pristăneşti, că mai rău iaste.* FL. D. (1680), 38[v]/15. ✦ A se încăpăţîna, a se îndărătnici, a stărui (într-o atitudine greşită). *Fără lege cugetă în stratul său; pristănea* (*pristăni* CC[2], *pristani* H, astătu D) *în toată calea rea.* PSALT. 65, cf. CORESI, PS. 91/2.

II. 1. Intranz. (Învechit, rar) A se alătura (cuiva), a urma (pe cineva). *Va lăsa omul tată-său şi mumă-sa şi va pristăni muieriei.* CORESI, L. 431/3.

2. Intranz. (Învechit şi regional) A face ceea ce doreşte cineva, a face pe voia cuiva; a susţine pe cineva; a lua, a ţine partea cuiva; a urma exemplul cuiva. *Noi singuri întru o pildă voauo dată şi noauo să pristăniţi* (să faceţi ca noi B 1938). CORESI, L. 491/22. *Mihul hatmanul şi Trotuşanul logofătul, dimpreună şi cu alţii carii era, de le pristăniia lor, ... au rădicatu domnu pre Alexandru Vodă.* URECHE, L. 150. *Nu putea de tot slobod să hie în gîndul său de boieri, carii, socotind cea de apoi, să nu vie vreo perire fărti, nu-i pristăniia boierii.* M. COSTIN, O. 68. *Să nu pristăneşti cu cel strîmbu, ca să fii mărturie strîmbă*

BIBLIA (1688), 55[2]/6. *Sfatul lui ... era ... să rădice armă asupra turcilor. Deci, ştiind că nu-i vor pristăni boiarii, i-au tăiat.* ANON. CANTAC., CM I, 177. *Duca Vodă, fiind iubitor de argint şi prea lacom de bani, nu avea cineva să-i pristănească.* id. ib. 202, cf. CIHAC, II, 294, LEXIC REG. II, 31. *Vezi bine, ti pristineşte şi el p-ai lui!* UDRESCU, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Miltiad ... purceasă intr-o zi de acolo şi sosi la Limnos, pristănindu-i şi vintul.* HERODOT (1645), 354, cf. RĂDULESCU-CODIN. ✦ Tranz. (Neobişnuit) A aproba, a încuviinţa. *Zisu-mi-s-a c-aş fi pristănit iz[v]odul Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul Lăţcu.* DAVILA, V. V. 94.

3. Intranz. (Învechit) A se învoi, a accepta; a adera. *Grăi: ... „veniţi la nuntă!" Ei nu pristăniră, ce să duseră ... la satele lor.* CORESI, EV. 303. *Împăratul Paleolog, de nevoia turcilor ce-i venise la grumazi ..., pristănise la toate capetele legii pre voia papei.* URECHE, L. 72, cf. 73. *Prinseră de viu pe căpitanul de lipcani, de lege turc şi pristănisă a ţinea cu creştinii.* N. COSTIN, LET. II, 118/23.

4. Intranz. şi tranz. (Învechit şi regional) A îngădui, a permite, a tolera; spec. a primi, a găzdui, a adăposti (o vreme); a ceda (un drept, un privilegiu). *Evriviadis zisă ... că ..., de va rămînea varvarul în Europa, nu-i va pristăni vremea să şază molcom.* HERODOT (1645), 456. *Să nu pristăneşti lor şi d[u]mn[e]zăilor lor făgăduinţă.* BIBLIA (1688), 67[1]/44, cf. I. CR. IV, 158, VII, 52, CADE. *D-ta îmi pristineşti mie orice vorbă, fiindcă vezi că sînt om de treabă.* BOCEANU, GL. *Să nu-i pristineşti deloc, că nu-i om cumsecade.* id. ib. *Nu-mi pristineşte nimic!* CIAUŞANU, V. 192, cf. TOMESCU, GL. *Pristineşte la tine pe copil.* LEXIC REG. 50, cf. 43, LEXIC REG. II, 16. *Te-oi mai pristini eu aşa o zi, două; mai mult nu poci.* UDRESCU, GL.

5. Tranz. (Regional; în forma *pristini*) A amăgi, a atrage (Bistriţa—Drobeta Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 50.

III. Intranz. (Învechit, rar) A rămîne, a se statornici (pentru o vreme) într-un loc. *Să nu pristănească* (locuiască B 1938) *în pămîntul tău, pentru ca să nu te facă să păcătuieşti.* BIBLIA (1688), 56[1]/46.

— Prez. ind.: *pristănesc.* — Şi: (învechit) **pristani, prestăni** (M. COSTIN, o. 68), (regional) **pristimi** (CIAUŞANU, GL.), **pristini, pristini** (LEXIC REG. 43) vb. IV.

— Din slavonul ПРИСТАТИ,-СТАНЮ.

PRISTĂNÍRE s. f. Acţiunea de a pristăni şi rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) Cauză pentru a cărei apărare se duce o luptă susţinută. Cf. pristăni **(II 2)**. *Să fiţi pristănirii Domnului ca feciorii ceia dragii.* CORESI, L. 427/4.

2. (Prin nord-estul Olt. şi prin sud-vestul Munt.; în formele *pristimire* şi *pristinire*) Îngăduinţă, permisiune. Cf. pristăni **(II 4)**. Com. din TURNU MĂGURELE, cf. CIAUŞANU, V. 192.

—Pl.: *pristăniri.* — Şi: (regional, **2**) **pristimire** (CIAUŞANU, V. 192), **pristinire** (com. din TURNU MĂGURELE) s. f.

— V. **pristăni.**

PRISTĂNITÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care pristăneşte. Cf. pristăni **(II)**. *Fiţi-mi pristănitori, cum eu lui H[risto]s.* CORESI, L. 315/21. *Vine mînie Domnului despre feciorii ceia necredincioşii; derept aceaia să nu fiţi voi pristănitori.* id. ib. 428/3. *Voi aţi fost pristănitorii noştri şi Domnului.* id. ib. 471/18.

— Pl.: *pristănitori.*

— **Pristăni** + suf. *-tor.*

PRISTĂPÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A păcătui. *Păcat faci oblicindu-te den leage că pristăpişi.* CORESI, L. 148/3. *Cine pristăpeaşte* (apucă înainte B 1938) *şi nu lăcuieşte întru învăţătura lu H[risto]s, Dumnezeu n-are.* id. ib. 206/13.

— Prez. ind.: *pristăpesc.*

— Din slavonul ПРИСТАПИТИ.

PRISTĂPNIC, -Ă adj. v. **preastipnic.**

PRISTĂVÉL s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui pristav **(I 5)**; ajutor de pristav. *Doi feciori lovesc în grindă De s-aude pe uliţă. Aşezat îi domoleşte Pristăvelul Niculiţă.* GOGA, P. 91, cf. id. POEZII, 58.

— Pl.: *pristăvei.*

— **Pristav** + suf. *-el.*

PRISTĂVÍ[1] vb. IV. Refl. (Învechit şi regional) A muri[1] **(1)**. *Pînă sîntem pre pămînt putem curăţi păcatele noastre, ... iară cînd ne pristăvim de acicea, de-aciia nu văm putea iale spăla.* CORESI, EV. 248. *Această piatră pre groapa Radului Buzescul ce-au fost mare cliucear ... şi s-au preastăvit ... vl[ea]t 7118* (a. 1610). GCR I, 44/6. *S-au pristăvit preoteasa Maria la păreasimi* (a. 1626). CUV. D. BĂTR. II, 243/2. *Să-i facă toată pomenirea lui, cum şi altor fraţi ce se preastăvesc.* PRAV. GOV. 126[v]/1. *Într-acestaş an, ghenuarie, patruspărzece zile, pristăvitu-s-au Ştefan Vodă cel Tînăr.* URECHE, L. 137, cf. 86, 96, 129. *Stînd pînă la sfîrşit s-au pristăvit precum au dorit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 172[v]/34. *Să va pristăvi D[o]mnul mieu, împăratul, împreună cu părinţii lui.* BIBLIA (1688), 241[2]/13. *Într-acest an s-au pristovit şi Şerban Vodă.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Roman împărat ... s-au prestăvit în luna lui iunie.* CANTEMIR, IIR. 357. *Cînd au fost la 7029, s-au pristăvit şi Neagoe Vodă* (sfîrşitul sec. XVII). MAG. IST. I, 158/3. *Antonie Vodă au rămas la Ţarigrad şi acolo s-au prestăvit.* ANON. CANTAC., CM I, 197. *S-au pristăvit şi Ştefan Vodă în cetatea Hotinului.* R. POPESCU, CM I, 275. *S-au pristăvit şi muma mării[i] sale.* R. GRECEANU, CM II, 102. *Către D[o]mnul s-au pristăvit* (a. 1698). GCR I, 321/24, cf. 319/18. *S-au prestăvit în Domnul dumnealui Dumitraşcu Caramlău, biv vel postelnic* (a. 1709). ap. TDRG. *Povestea lui s[veat]ti Macariia, cînd s-au prestăvitu* (cca 1725). CAT MAN. I, 330. *Pristăvindu-să roaba lui Dumnezău Dobriţa ... şi îngroptndu-să în locul socră-său* (a. 1727). IORGA, S. D. XV[2], 31. *Avtorul aceştii cărţi, nesăvîrşindu-o, s-au pristăvit* (a. 1764). CAT. MAN. I, 155. *Sînt doi ani de cînd s-au pristăvit.* MINEIUL (1776), 143[v2]/27. *Log[o]f[ă]t Trandafir ... s-au pristăvit în zilel[e] luminatului domn io Mihai Şuţu* (a. 1791). IORGA, S. D. XV[2], 31. *Sfinţi părinţi carii s-au fost prestăvit mai înainte.* VARLAAM-IOASAF, 106[r]/16, cf. KLEIN, D. 406. *Prin rugăciunea sftntului se pristăveşte împărăteasa* (a. 1805). GRECU, P. 258. *Vom să ne pristăvim Şi de lume ne lipsim* (a. 1809). BUL. COM. IST. I, 313. *S-au întîmplat de s-au pristăvit (au murit) şi călugărul Nestorian.* ŢICHINDEAL, F. 216/17. *Pristăvindu-se mitropolitul ţării, se va rădica la vrednicia aceasta totdeauna episcopul ţării de sus* (a. 1822). URICARIUL, IV, 299/24, cf. CLEMENS, LB, BARCIANU, V., CIHAC, II, 294. *S-au pristăvit fericitul domn şi bun creştin Radu Vodă.* ODOBESCU, S. I, 68. *Vitejii lumii noastre de mult s-au pristăvit.* COŞBUC, P. II, 197. *Viaţa cuvioşilor părinţi şi a cuvioaselor maici care s-au pristăvit întru Domnul.* STĂNOIU, C. I. 221, cf. CV 1951, nr. 3, 43.

— Prez. ind.: *pristăvesc.* — Şi: (învechit) **pristovi, preastăvi, prestăvi,** (regional) **pristazi** (CV 1951, nr. 3, 43) vb. IV.

— Din slavonul ПРѢСТАВИТИ СѦ.

PRISTĂVÍ[2] vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A numi pristav **(I)**. Cf. CIHAC, II, 294.

— Prez. ind.: *pristăvesc.*

— V. **pristav.**

PRISTĂVÍE s. f. (Învechit, rar) Funcţia de pristav **(I)**. *În multe isteţ şi provideţ, iară într-aceasta pristăviile sale, bizuindu-să prost şi lesne credzătoriu să arătă.* CANTEMIR, I. I. II, 120, cf. 329.
— Pl.: *pristăvii.*
— **Pristav** + suf. *-ie.*

PRISTĂVÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a se pristăvi[1]; moarte **(2)**. *Rămasă văduvă biserica ... pentru pristăvirea sfinţiei sale părintele lui Niculae patriarhu.* GAVRIL, NIF. 18/22. *Acest sf[i]nt, nici după pristăvirea lui, nu-ş[i] uită par[o]hia lui* (a. 1675). GCR I, 223/31. *Sv[i]nţia sa au proslăvit a Xeniii, iubitei sale mirease, sv[i]nta pristăvire.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 41[r]/19. *Prestăvirea acestui mai sus-pomenit domn.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 1/12. *Dovedeşte-să traiul romanilor în Dachia, după împărţala împăraţiii, ptnă la pristăvirea lui Constantin Marele.* CANTEMIR, HR. 245, cf. 16. *După pristăvirea răposatului Matei Vodă, boiarii ţării ... trimiseră de să strînse toată curtea.* ANON. CANTAC., CM. I, 163. *S-au întîmplat pristăvire fiiului celui mai mare al mării[i] sale.* R. POPESCU, CM I, 549. *A sa pristăvire mai nainte ştiind-o.* MINEIUL (1776), 87[v2]/15, cf. KLEIN, D. 406, LB, BARCIANU, V., LM. *Măreaţa pompă a unei domneşti înmormîntări umplu tîrgul, la a sa pristăvire, de o jale adîncă.* ODOBESCU, S. I, 106. *Hotărîrea împărătesei era lămurită. Să nu văduvească împăratul, după pristăvirea ei, ci să ia pe aceea la care se va potrivi condurul ei.* ISPIRESCU, L. 307, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pristăviri.* — Şi: **prăstivire** (DDRF), **prestăvire** s. f.
— V. **pristăvi[1]**.

PRISTĂVÍT, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. (Învechit, rar) Mort **(II 1)**. *Pristăvitul de la noi odihneaşte-l unde tuturora iaste ves[e]lie.* MOLITVENIC (sec. XVII), 302.
2. Adj. (Învechit) Mort **(I 1)**. *La care preot să va afla carte ca aceasta ... rog să nu o vînză, nice unde să va întîmpla vreun preot pristăvit* (a. 1650). BV I, 177/12. *Pentru sufletele cele prestăvite, parastas şi liturghii nu slujăscu de luni spre marţi* (a. 1777). CAT. MAN. I, 560, cf. KLEIN, D. 407, LB.
— Pl.: *pristăviţi, -te.* — Şi: **prestăvit, -ă** adj.
— V. **pristăvi[1]**.

PRISTĂVOÁIE s. f. (Învechit, rar) Soţie de pristav **(I)**. *Pot s-agiung şi pristav, fa! ... Care din voi vre să fie pristăvoaie?* ALECSANDRI, T. 665, cf. CADE, DEX.
— Pronunţat: *-voa-ie.* — Pl.: *pristăvoaie.*
— **Pristav** + suf. *-oaie.*

PRÍSTE prep. v. **peste.**

PRÍSTEN s. n. v. **prisnel.**

PRÍSTENE s. n. v. **prisnel.**

PRISTENIÓR s. m. (Bot.; învechit) Silnică (*Glechoma hederaceum*). Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, LM, DDRF, JAHRESBER. V, 327, BARCIANU, ALEXI, W., PANŢU, PL., BORZA, D. 77.
— Pl.: *pristeniori.* — Şi: **pristiniór** (LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, LM, BORZA, D. 77) s. m., **pristinioáră** (PANŢU, PL. 237, 275, BORZA, D. 77) s. f.
— **Pristen** + suf. *-ior.*

PRISTERÍE s. f. (Bis.; regional) Împărtăşanie (Vlăsineşti — Botoşani). Com. FURTUNĂ.
— Pl.: *pristerii.*
— Etimologia necunoscută.

PRISTIGÁLĂ s. f. v. **prăstăvală.**

PRISTÍL s. n. v. **pristol.**

PRISTIMÍ vb. IV v. **pristăni.**

PRISTIMÍRE s. f. v. **pristănire.**

PRÍSTIN[1] s. n. v. **prisnel.**

PRÍSTIN[2], -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Vechi. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 219, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pristini, -e.*
— Din lat. **pristinus.**

PRISTINÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PRISTINEÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Păsuire[1] (Săpata de Sus — Piteşti). UDRESCU, GL. *O zi, două dc pristineală de mi-ar da, aş încropi suma.* id. ib.
2. Răsfăţ **(1)** (Săpata de Sus — Piteşti). UDRESCU, GL. *Nu-l învăţa cu pristineală de acuma, căci — mare — nu te mai înţelegi cu el, ţi se suie în cap.* id. ib.
— Pl.: *pristineli.*
— **Pristini** + suf. *-eală.*

PRISTINÍ vb. IV v. **pristăni.**

PRISTINÍC subst. v. **prisnilic.**

PRISTINIOÁRĂ s. f. v. **pristenior.**

PRISTINIÓR s. m. v. **pristenior.**

PRISTINÍRE s. f. v. **pristănire.**

PRISTÍŢ, -Ă adj. v. **pestriţ.**

PRISTÍPNIC, -Ă adj. v. **preastipnic.**

PRISTLĂN s. n. v. **prisnel.**

PRISTNÉL s. n. v. **prisnel.**

PRISTOÁRE s. f. (Bucov.) Catrinţă. Cf. GLOSAR REG.
— Şi: **priştoále** (GLOSAR REG.), **priştoáre** (ib.) s. f.
— Etimologia necunoscută.

PRISTÓC s. n. v. **pritoc.**

PRISTOCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PRISTOCÍT s. n. v. **pritocit[1].**

PRISTOCITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **pritocitor.**

PRISTOCITÚRĂ s. f. v. **pritocitură.**

PRISTOÍ[1] vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A debarca. *Pristoi într-un Efesu.* COD. VOR. 2/22, cf. TDRG, DHLR II, 527.
— Prez. ind.: *pristoiesc.*
— Din slavonul **пристоѩти.**

PRISTOÍ[2] vb. IV. Intranz. (Învechit şi regional) A conteni. Cf. COD. VOR. 22/23. *Nu pristoiră ... arzînd cuptoriul cu răşină.* PSALT. 329, cf. CORESI, PS. 434/10, TDRG, DHLR II, 527, ROSETTI, L. R. VI, 257, SCL 1960, 622, T. PAPAHAGI, M. 230.
— Prez. ind.: *pristoiesc.* — Şi: (regional) **pristui** vb. IV. T. PAPAHAGI, M. 230.
— Din slavonul **прѣстоѩти.**

PRISTÓL s. n. **1.** Masa din mijlocul altarului, în bisericile creştine, pe care se ţin obiectele necesare oficierii serviciului religios, sfînta masă (v. masă[1] **I 1)**; p. gener. altar. *Milostenia o duc îngerii în ceriu ptnă la sf[i]ntul preastolu* (cca 1550).

CUV. D. BĂTR. II, 466/15. *Dentăiu preastolul făcuse, și întru agiutoriu chemă acolo numele Domnedzeului.* PALIA (1581), 51/1. *Și deștinse fiiul tatălui Domnul H[risto]s la svîntul prestol.* COD. TOD. 208. *Și mearse Avram către preastolu* (cca 1600). CUV. D. BĂTB. II, 193[1]/17. *Vădzu în vis pre H[risto]s stînd pre preastol.* VARLAAM, C. 134, cf. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149[r]/10. *Focu duhovnicescu izvoraște den prea sf[î]ntul preastol* (a. 1691). GCR I, 293/26. *Au îngenu[n]cheat înaintea preastolului.* IST. Ț. R. 4. *Preotul făcînd slujbă au scăpat tainele de pre prestol.* N. COSTIN, L. 290. *Unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu.* NECULCE, L. 8. *M[o]l[i]tvele de domnie i-au cetit, sfîntul prestol încungiurînd* (a. 1700). GCR I, 333/7. *În sfîntul altariu, deasupra pristolului, încă făcu un lucru minunat.* ANON. CANTAC., CM I, 108. *Pen prestoale căuta de găsiia moaște sfinte și le lepăda, zicînd că sînt farmece.* R. POPESCU, CM I, 371. *Fiind scaunul craiului grijit și gătit înaintea preastolului, într-însul au șăzut* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 169/28. [Evanghelia] *stă înlăuntru în sfîntul jertvenic, pre sfîntul preastol.* ANTIM, P. 181. *Ceale ce-s puse pe prestol cu adevărat să prefac.* IACOV, SYN. 7[r]/6. *Încungiură sfîntul pristol.* GHEORGACHI, LET. III, 290/31. *Moaștele lui ... le-au pus ... supt sfîntul preastol.* MINEIUL (1776), 109[v1]/6. *Aciest sf[ă]nt prestol s-au făcut cu cheltuiala domnului Ioan de Groza* (a. 1780). IORGA, S. D. XIII, 76. *Îmbrăcămintea prestolului, vasele, odăjdiile ... toate să fie fără lipsă și după cuviință* (a. 1810). URICARIUL, VI, 353, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 294, LM. *Îngenunche drept la ușa din mijloc a altarului, își rezimă capul gol de sîntul preastol.* ODOBESCU, S. I, 72. *Am jurat ca peste dinșii să trec falnic, fără păs, Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs.* EMINESCU, O. I, 147. *Pe pristolul încunjurat de făclii aprinse, străluceau crucea și evanghelia.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 214, cf. DDRF. *Treceau în rînd cădelnițî cu fumul lor domol, Iar sfînta rugăciune curgea de la pristol.* COȘBUC, P. II, 182, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SEVERIN, S. 11, ȘĂINEANU, D. U. *Nu se vedea decît piciorul, acum derăpănat, al sfîntului prastol.* GALACTION, O. 83. *La icoana lui Isus și o duce în altar unde o așază pe prestol.* PRIBEAGUL, P. R. 137, cf. ROSETTI, L. R. III, 96. *Pune pe velința de mătase a preastolului cîteva grăunțe mari de tămîie scumpă.* ARGHEZI, B. 26. *Îți voi vorbi de aur, de fildeș, de pristol, De tot ce este sacru.* CĂLINESCU, L. L. 132. *Vei face o mănăstire al cărei pristol să fie tocmai acolo unde se află acum copaciul.* MARIAN, T. 133. *O broască ... s-a ascuns ... sub pristol.* RETEGANUL, P. I, 24. *La prestol tu te-ai jurat, Cu mine te-ai cununat.* BIBICESCU, P. P. 325. *Mă rog ... de pristol, de antimis, de potir și de amvon.* ȘEZ. V, 145. *Îl cumînecă și-l pune la preastol jos pe copil.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 124. *Turcii a băgat caii-n biserică, și caii ... mînca în după prastol.* GRAIUL, I, 105. *Da-i biserică frumoasă, Cu pristariu De mărgăritariu.* PAMFILE, S. T. 12.

2. (Prin vestul Transilv.; prin confuzie) Pistornic **(1)**. Cf. CONV. LIT. XX, 1 015.

— Pl.: *pristoluri* și (rar) *pristoale*. — Și: (învechit și regional) **prastól, preastól, prestól,** (învechit) **pristór** (LM, CIHAC, II, 294), **pristíl** (CIHAC, II, 294), (regional) **pristăriu** s. n.

— Din slavonul **прѣстолъ**.

PRISTOLEÁNCĂ s. f. v. **pistoleancă.**

PRISTÓLNIC s. n. v. **pistornic.**

PRISTÓR s. n. v. **pristol.**

PRISTÓRNIC s. n. v. **pistornic.**

PRISTÓS s. n. v. **prisos.**

PRISTOSÍ vb. IV v. **prisosi.**

PRISTOVÍ vb. IV v. **pristăvi[1].**

PRISTUÍ[1] vb. IV. **1.** Intranz. (Regional) A conviețui (Șomcuta Mare — Baia Mare). Cf. VICIU, S. GL. 13. *Nu mai pot pristui cu muierea asta.* id. ib.

2. Tranz. (Folosit și absol.) (Prin nord-vestul Transilv. și prin Maram.; complementul indică necazuri, supărări, dureri) A îndura, a răbda, a suporta. *Nu mai pot pristui durerea.* CV 1950, nr. 4, 41, cf. LEXIC REG. 13. ✦ (Transilv. și prin Ban.; complementul indică oameni) A tolera, a îngădui, a suporta (pe lîngă sine). Cf. PRIBEAGUL, P. R. 57. *Am trei surori și o mamă, care nu te-or pristui pe aici.* MERA, L. B. 29, com. BENIUC. *Nu mă pristuie lîngă iel, așe-i d'i rău.* TEAHA, C. N. 257.

3. Refl. (Regional) A se ascunde. Cf. ȘEZ. VII, 182.

— Prez. ind.: *pristuiesc* și *pristui*.

— Din scr. **pristati.**

PRISTUÍ[2] vb. IV v. **pricestui.**

PRISTUÍ[3] vb. IV v. **pristol[2].**

PRISTÚRĂ s. f. = **păstură[1].** Com. LIUBA.

PRISȚOÁLE subst. pl. (Regional) Obiecte vechi de îmbrăcăminte (Panaci — Vatra Dornei). Cf. A V 20.

— Cf. **ț o l.**

PRIȘCÁI s. n. v. **prășcău[2].**

PRIȘCÁLĂ s. f. **1.** (Prin Transilv. și prin Bucov.) Scîndurică sau lopățică de brad (despicată la un capăt) care se folosește mai ales la unele jocuri de copii, pentru a lovi pe cineva. *Ceilalți îl croiesc cu prișcala peste spate.* MARIAN, Î. 212. *Nu te bate prișcala, Că te bate vina ta!* VICIU, GL. 71, cf. PASCU, C. 86. ✦ (În construcția) *De-a prișcala* = numele unui joc în care un jucător este lovit pe spate cu prișcala **(1)** de către ceilalți jucători, pînă cînd ghicește cine l-a lovit. Cf. MARIAN, Î. 212. *Cînd mișca e înlocuită cu o bucată de draniță despicată la cap ... jocul se cheamă în Bucovina ... de-a prișcala.* PAMFILE, J. II, 39, cf. PASCU, C. 86.

2. (Regional) Praștie **(I 1)** (Mogoș — Abrud). Cf. ALR I 1 697/100.

— Pl.: ?

— **Prișcă** + suf. *-ală*.

PRÍȘCĂ s. f. v. **frișcă.**

PRIȘCĂLÁ vb. I v. **prișcăli.**

PRIȘCĂLÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A lovi sau a plesni cu o nuia, cu șfichiul biciului sau cu prișcala **(1)**. Cf. DR. V, 895, VI, 277, MAT. DIALECT. I, 89.

— Prez. ind.: *prișcălesc*. — Și: **prișcălá** (DR. V, 895, VI, 277) vb. I, **frișcăli** (MAT. DIALECT. I, 89) vb. IV.

— V. **prișcală.**

PRIȘCĂLÍT s. n. (Prin Transilv.) Faptul de a **p r i ș c ă l i.** Cf. VICIU, GL. 71.

— V. **prișcăli.**

PRIȘCĂU s. n. v. **prășcău[2].**

PRIȘCOPÁLĂ s. f. **1.** (Ban. și prin Olt.) Pușcoci (de soc). Com. LIUBA, cf. ALR I 1 696/1, 5, 837, 840. *Prișcopală cu dopuri.* ALR SN V h 1 305/2.

2. (Regional; în forma *priscopală*) Pocnitoare făcută de copii dintr-un bulgăre de lut muiat cu apă, scobit la mijloc, care, prin izbire, face un zgomot specific. Com. din ORAVIȚA.

— Pl.: *prișcopale* și *prișcopăli*. — Și: **priscopálă** (com. din ORAVIȚA, com. LIUBA, ALR I 1 696/1,5), **prișcopálă** (ALR I 1 696/840) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. **p r i ș c a l ă.**

PRIȘCUÍ vb. IV v. **plișcui.**

PRIȘCUPÍ vb. IV v. **prișchipi.**

PRIȘLÉCI s. m. v. **prișleț.**

PRIȘLEȘÍ vb. IV. Tranz., intranz. și refl. (Învechit, rar) A (se) stabili în altă parte; a (se) strămuta; a (se) înstrăina. *Asir au prișleșit lîngă marginea mării.* BIBLIA (1688), 176²/54. *Ful ... și Thegla Falasar ... prisleșiră pre Ruvin și pre Gad.* ib. 291¹/21. *S-au prișleșit la Vavilon.* ib. 294¹/12, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prișleșesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. prișleț.

PRIȘLÉȚ s. m. **1.** (Învechit) Străin, venetic; vagabond; pribeag **(2).** *Prișleților răsipiriei Pontului, Galateei ..., bunărătate voauo!* COD. VOR. 138/23. *Prișleța-s* (nemiarnic sântu D) *eu în pămîntu.* PSALT. 252. *Un neam au făcut din Thirei și din prișleți de acolo.* HERODOT (1645), 260. *Noauo lumea nemerniciei ne este și într-însa prișleți sîntem.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Scris-am popa Ion, prișleț (pribeag) dăn țara leșească* (a. 1729). CAT. MAN. II, 71, cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 322, ROSETTI, L. R. VI, 257, SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Șarpele iaste fecior pămîntului, iar calul iaste strein și prișleci.* HERODOT (1645), 35, cf. SCRIBAN, D. (Fig.) *Mult prișleț fu sufletul mieu.* PSALT. 268.

2. (Regional; în forma *prișleț*) „Om bicisnic". Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *prișleți.* — Și: (învechit) **prișléci,** (regional) **prișléț** (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) s. m.

— Din slavonul **пришълець.**

PRÍȘLIȚĂ s. f. v. **prisliță.**

PRÍȘNIȚ s. n. (Astăzi rar) Compresă. *Învelea ... cu prijnițe de nămol fistule și abcese.* KLOPȘTOCK, F. 293. *O pus o prijniță cu fel de fel de alifii.* POPA, V. 155, cf. VOICULESCU, L. 232. *Miklos a bolit o săptămînă, învelit în prișnițe.* T. POPOVICI, SE. 13. *Prișnițul se recomandă în inflamațiile organelor toraco-abdominale.* ABC SĂN. 294, cf. L. ROM. 1962, nr. 2, 51, SCL 1973, 46.

— Pl.: *prișnițe.* — Și: **prísniță** (L. ROM. 1962, nr. 2, 51, M. D. ENC, DEX) s. f., (regional) **príjniț** s. n., **príjniță** s. f.

— Din germ. **Priessnitz.**

PRÍȘNIȚĂ s. f. v. **prișniț.**

PRIȘTCHÍT, -Ă adj. v. **prichiștit.**

PRÍȘTEN s. n. v. **prisnel.**

PRÍȘTIN s. n. v. **prisnel.**

PRIȘTINÍ vb. IV v. **pristăni.**

PRIȘTIPEÁLĂ s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) „Cruțare, păstrare". REV. CRIT. III, 166. *Trăiesc cu prișlipeală.* ib.

— Pl.: *prișlipeli.*

— **Prișlipi** + suf. *-eală.*

PRIȘTIPÍ vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Transilv. și prin nord-vestul Olt.) A cruța, a păstra (REV. CRIT. III, 166), a economisi (LEXIC REG. 46).

— Prez. ind.: *prișlipesc.* — Și: **prișeupi** vb. IV. LEXIC REG. 46.

— Etimologia necunoscută.

PRIȘTÍPIT adv. (Regional) De mîntuială (v. mîntuială **1),** în mod superficial (Rășinari — Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 141. *Măsură cam prișlichit.* id. ib.

— V. **prișlipi.**

PRIȘTÍT, -Ă adj. v. **pestriț.**

PRIȘTOÁLE s. f. v. **pristoare.**

PRIȘTOÁRE s. f. v. **pristoare.**

PRITÁN s. m. (În Grecia antică) Magistrat principal; fiecare dintre cei cincizeci de delegați ai fiecărui trib, care formau, la Atena, Sfatul celor cinci sute. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *pritani.*

— Din fr. **prytane.**

PRITANÉU s. n. (În Grecia antică) Edificiu unde se întîlneau pritanii. Cf. DM, M. D. ENC.

— Pl.: *pritanee.*

— Din fr. **prytanée.**

PRÍTĂ s. f. v. **plită.**

PRITĂCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PRÍTCĂ s. f. v. **preteă.**

PRÍTCE s. f. v. **price.**

PRITCÍ vb. IV v. **prici⁴.**

PRITEÁLĂ s. f. (Învechit, prin Ban.) Avertisment, prevenire **(1).** Cf. ANON. CAR.

— **Priti¹** + suf. *-eală.*

PRITEÁȘCĂ s. f. (Rar) Orcic care se adaugă la una dintre marginile crucii căruței, pentru a se putea înhăma un al treilea cal (în rînd cu ceilalți). *Să-ți dau eu pe breazul meu să-l pui la priteașcă.* CONTEMPORANUL, VI₂, 298.

— Din ucr. ***притяшка.**

PRITÉGĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre cele două stinghii puse cruciș la ambele capete ale loitrelor (Timișoara). Cf. H XVIII 277.

— Pl.: *pritegi.*

— Din scr. **pritega.**

PRITFÓR s. n. v. **pridvor.**

PRITÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv. și prin Ban.; de obicei construit cu dativul pronumelui personal) **1.** A preveni¹ **(1),** a avertiza; p. ext. (cu sens atenuat) a sfătui. Cf. ANON. CAR., CADE, PRIBEAGUL, P. R. 57. *Cînd a plecat i-am pritit să fie cu grijă pe drum.* REV. CRIT. III, 166, cf. PAȘCA, GL., L. ROM. 1961, nr. 1, 21, LEXIC REG. II, 37.

2. A porunci **(1).** *Am pritit ochilor mei Să nu fie lăcrămoși După oamenii frumoși.* DOINE, 68. *Ia țiganul pe biata fată cu rău și-i pretește să spună ... că el a omorît balaurul.* MERA, L. B. 108. ◇ Absol. *Cine-i el să se gîndească o clipă că poate pritita în casa mea.* PAMFILE, A. R. 256.

— Prez. ind.: *pritesc.* — Și: **pritită** vb. I, **preti** vb. IV.

— Din scr. **pretiti.**

PRITÍCI s. n. v. **prichici.**

PRITINDARISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRITINDIRISÍ vb. IV v. **pretenderisi.**

PRITINGHÉL s. m. v. **prichindel.**

PRITINÍ vb. IV v. **prieteni.**

PRITINÍE s. f. v. **prietenie.**

PRITINÍȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui prietină, v. prieten **(1)** (Secășeni — Oravița). Cf. ALR II 4 382/29.

— Pl.: *pritinițe.*

— **Prietină** + suf. *-iță.*

PRITITÁ vb. I v. **pritl.**

PRITITOÁRE s. f. (Bot.; regional) Coada-racului *(Potentilla anserina)* (Turnu Roşu — Cisnădie). BORZA, D. 137.
— Pl.: *pritilori.*
— Etimologia necunoscută.

PRITOÁCĂ s. f. **1.** Vas de lemn (în formă de cadă) în care se transportă strugurii la teasc ori acasă după culesul viei. *Vinul din pritoacă se toarnă în cadă cu căuşul.* DAMÉ, T. 81, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 218, ŞĂINEANU, D. U., CADE.
2. (Regional) Vas pentru păstrarea apei de băut (Jariştea — Focşani). Cf. CHEST. II 464/105.
— Pl.: *pritoace.*
— Postverbal de la **pritoci.** Cf. p r i t o c.

PRITÓC s. n., adj. **1.** S. n. (Popular) Pritocire. *8 hîrdaie, 4 pîlnii dă lemn, 5 cofere, 3 copăi, 16 găleţi pentru culesu la vie, 2 linuri mari, 2 cane pentru pritoc* (a. 1831). C. GIURESCU, P. O. 116, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *L-am dat la drojdii, să-l facem rachiu, iar scăzămîntul pînă la pritoc a fost de aproape două sute dă vedre.* STĂNOIU, C. I. 85, cf. SCRIBAN, D., DM. *Pritocul poate fi deschis (cu aerisirea vinului) sau închis (fără aerisire).* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC.
2. S. n. (Învechit şi regional) Vas („scurt şi larg", PĂSCULESCU, L. P. 372) de obicei pentru pritocirea vinului. Cf. LM. *La moară că pleca ... Umplea gropi, umplea hîrtopi, Poloboace cu pristoace.* PĂSCULESCU, L. P. 32, cf. 372.
3. Adj. (Învechit şi regional; în sintagma) *Vin priloc* (şi substantivat, n.) = vin care este tras de pe drojdie (prin cep). *O bute s-au măsurat vinul pritoc* (a. 1727). IORGA, S. D. XIV, 274, cf. H XII 92, XIV 444, 478, ALR SN I h 246.
— Pl.: *pritocuri.* — Şi: (învechit) **prístóc,** (regional) **pretóc** (TDRG, H XIV 478) s. n.
— Postverbal de la **pritoci.** Cf. p r i t o a c ă.

PRITOCEÁLĂ s. f. Acţiunea de a p r i t o c i; pritocire, pritocit[1], pritocitură, (popular) pritoc **(1).** Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, CHEST. VIII 74/13, UDRESCU, GL.
— Pl.: *pritoceli.* — Şi: (regional) **pitroceálă** s. f. UDRESCU, GL.
— **Pritoci** + suf. *-eală.*

PRITOCÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică vinul) A turna dintr-un butoi în altul, după fermentaţie, pentru a limpezi (prin separarea de drojdia care s-a aşezat la fund); (regional) a preface **(I 4),** a prefira **(4).** Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328, POLIZU, CIHAC, II, 415, LM. *El însuşi l-a cumpărat* [vinul] *chiar din vie, el l-a pritocit.* SLAVICI, N. I, 335, cf. DDRF, DAMÉ, T.[2] 51, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *De cum începe însă a pritoci vinurile, obrazul i se-nseninează.* BĂNUŢ, T. P. 103, cf. CADE. *Mai avem de pritocit un antal de rubiniu.* VOICULESCU, P. I, 129. *Apare ... stareţul ... din beciul de sub arhondaric unde, de trei zile, pritocea vinurile.* V. ROM. ianuarie 1965, 212, cf. M. D. ENC., H XVIII 3. *Voi, chelari de buţi, Vin să-mi pritociţi.* TEODORESCU, P. P. 58, cf. ALR SN I h 246. ◇ R e f l. p a s. *Ca dintr-un vas într-alt vas prităcindu-se, se curăţeaşte şi se îndulceaşte.* CANTEMIR, IST. 140. *Lasă să stea pînă în primăvară, cînd se pritocesc vinurile* (a. 1749). GCR II, 45/22, cf. MÎNCĂRILE, 104/8, TDRG. *Căzi în care se trăgea de pe drojdie vinul ce se pritocea.* C. GIURESCU, P. O. 116. ✦ (Prin nord-estul Olt.: în forma *pitroci)* A avea viciul beţiei, a fi beţiv. Cf. MAT. DIALECT. I, 233. ✦ P. g e n e r. (Complementul indică lichide) A turna dintr-un vas în altul; a transvaza. *Mai descoperi că cerneala violetă e pe sfîrşite şi începu o laborioasă operaţie, pitrocind un rest dintr-o sticlă, în călimară.* C. PETRESCU, Î. II, 148, cf. M. D. ENC., DEX, A VI 26. ◇ F i g. *S-a opintit a transvaza, ... a pritoci, ... a scălămba ... acele creaţiuni într-o limbă tri-vială sau extravagantă.* ODOBESCU, S. II, 368. ✦ (Regional; în forma *pitroci;* complementul indică ţuica) A rafina a doua oară (Grădiştea — Rîmnicu Vîlcea). Cf. ALR SN I h 252/812. ✦ (Prin nordul Mold. şi prin Bucov.; în forma *petroci;* complementul indică tortul de cînepă) A spăla turnînd leşie în butoiul în care se află şi scurgînd-o prin cep. Cf. A V 14, VI 26.
2. (Complementul indică zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră) A scoate şi a turna la loc, de mai multe ori la rînd, pentru a dizolva sarea rămasă la fund şi a determina o acrire uniformă; a vîntura, (regional) a premeci. *Visai astă-noapte că pritoceam amîndoi tocitoarea şi că, parcă, varza să stricase.* PR. DRAM. 247, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, ALR SN IV h 1 106, A VI 26, MAT. DIALECT. I, 186. ◇ R e f l. p a s. *Pepenii ... după 5—6 zile se pritocesc.* ŞEZ. VIII, 10, cf. CHEST. VIII 74/13, 14, ALR SN IV h 1 106. *Varza ... trebuie pritocită azi, că-i trece termenul.* UDRESCU, GL. ✦ (Rar; complementul indică un lichid) A învolbura. *Galeria ... era cînd strîmtă, ... cînd înaltă şi spaţioasă, primind cu grabă apele şi pritocîndu-le.* V. ROM. ianuarie 1965, 94.
3. P. g e n e r. (Rar; complementul indică materii, obiecte etc.) A muta dintr-un loc în altul, dintr-o parte în alta. Cf. CHIRIŢESCU, GR. 253. *Făcea dintîi o pasienţă şi după aceea pritocea tutunurile.* TEODOREANU, M. U. 193. *Mie nu mi-ai luat taxa, ţi aminti Filip, pritocind banii dintr-o mînă în alta.* GALAN, B. I, 49, cf. M. D. ENC., DEX, VICIU, GL., I. CR. VII, 312. ◇ F i g. *Gîndurilor fioroase ce pritocisem toţ drumul le luaseră locul teama şi gîndul ca Sămeşoaia să nu fi minţit.* M. I. CARAGIALE, C. 86. *Dă-i drumul la studiul tău, ... îl pritoceşti prea mult.* PREDA, R. 39. ◇ E x p r. (Regional) **A pitroci limba** (sau **vorbele) în gură** = a vorbi încurcat, nedesluşit, nelămurit; a trăncăni; a nu fi ascultat. Cf. UDRESCU, GL.
4. F i g. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *pitroci;* complementul indică oameni) A cicăli, a certa. Cf. UDRESCU, GL. *L-a pitrocit un conac, sărmanul, şi nici nu era vinovat, barim!* id. ib.
— Prez. ind.: *pritocesc.* — Şi: (învechit) **prităeí, pristocí** (CIHAC, II, 415, LM, DDRF), (regional) **pretocí** (H XVIII 3, ALR SN I h 246, IV h 1 106), **petrocí** (ALR SN IV h 1 106, A V 14, VI 26), **pitrocí, plitocí** (VICIU, GL.), **potrící** (ALR SN IV h 1 106/36) vb. IV.
— **Din bg. преточа.**

PRITOCÍRE s. f. Acţiunea de a p r i t o c i; pritocit[1], pritoceală, pritocitură, (popular) pritoc **(1).** Cf. POLIZU, LM, DDRF, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pritociri.*
— V. **pritoci.**

PRITOCÍT[1] s. n. Acţiunea de a p r i t o c i; pritoceală, pritocire, pritocitură, (popular) pritoc **(1).** Cf. CADE, M. D. ENC., DEX, H XII 92. *Pritocitul curechiului are de ţîntă ca moarea ... să se lungească şi pentru ca sarea să se poarte.* ŞEZ. VIII, 9.
— Şi: (învechit) **pristocít** (LM), (regional) **pitrocít** s. n.
— V. **pritoci.**

PRITOCÍT[2], -Ă adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. Cf. CADE. *Gustă vinul Pritocit.* TEODORESCU, P. P. 673. *Vin pretocit.* ALR SN I h 246/836. *Vinul pritocit cu mult mai bun.* ZANNE, P. IV, 187.
— Pl.: *pritociţi, -te.* — Şi: (regional) **pretocít, -ă** adj.
— V. **pritoci.**

PRITOCITÓC subst. (Prin nordul Munt.; cu sens neprecizat, probabil) Vas folosit la pritocitul[1] verzei. *Bun vas, bună varză ... Hop, toc, şi-un priloc Şi un pui de pritocitoc.* RĂDULESCU-CODIN.
— Pl.:?
— Cf. p r i t o c i.

PRITOCITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Despre vase) Care este folosit la pritocit[1]. *Putină pritocitoare.* PAMFILE, J. II, 128, cf. T. PAPAHAGI, C. L., GOROVEI, C. 328.
2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care pritocește (vinul). Cf. LM.
— Pl.: *pritocitori, -oare.* — Și: (învechit) **pristocitór, -oáre** (scris, greșit, *pristrocitor*) adj., s. m. și f. LM.
— **Pritoci** + suf. *-tor.*

PRITOCITÚRĂ s. f. Acțiunea de a pritoci; pritocire, pritoceală, pritocit[1], (popular) pritoc **(1)**. Cf. LM. *La pitrocitura a doua te ajut și eu.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pritocituri.* — Și: (învechit) **pristocitúră** (scris, greșit, *pristrocitură,* LM), (regional) **pitrocitúră** s. f.
— **Pritoci** + suf. *-tură.*

PRITVÓR s. n. v. **pridvor.**

PRIȚ s. n. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Fiecare dintre scândurelele care alcătuiesc partea principală a tindechei de la războiul de țesut manual. *Pentru ptnzăturile mai grele ... se folosește ... o altă formă de tindeche, făcută din lemn „din două prițI, care se tmbucă".* PAMFILE, I. C. 278, cf. 495.
— Pl.: *prițI.*
— Din germ. **Spreize.**

PRIȚILUÍ vb. IV v. **prețălui.**

PRIȚINUÍ vb. IV v. **pricinui.**

PRIȚIPITÁT s. n. v. **precipitat[2].**

PRIU, -ÍE adj. (Regional; despre animale) Prian; bălțat. Cf. GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 28, BARCIANU, ALEXI, W., CIHAC, II, 289, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., H XVIII 138, 260, 267, A III 3, UDRESCU, GL., GL. OLT.
— Pl.: *prii.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p r i a n.

PRIUMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRÍUR s. n. v. **proor.**

PRÍUT s. m. v. **preot.**

PRIUȚÍ vb. IV v. **preoți.**

PRIVÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Livresc) A (se) lipsi de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. *M-am privat de cele necesare pentru a scoate din adîncul mișeliii pre spunsul acesta.* CALENDARIU (1794), 37/29, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *A muncit ca un hamal ... și de ctte plăceri nu s-a privat!* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ALEXI, W. *„Societatea bună" din oraș ... găsește tn procuror, privat și el de această plăcere, unealta prin care să se răzbune.* IBRĂILEANU, SP. CR. 256, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Privată de agentul fecund al emoției ..., poezia lui Macedonski trebuia să se scoboare la modulații minore.* LOVINESCU, S. I, 276. *M-am privat de altele, dar am ales tn schimb niște plăci! Bomboane!* C. PETRESCU, Î. II, 131. *Frații lui Reyep-Aga știură să-l priveze de beneficiul crimei lui.* OȚETEA, T. V. 112, cf. COD. PEN. R. P. R. 526, 532. *Te-ai privat de cel mai delicios festin al intelectului.* CĂLINESCU, E. O. II, 14. *Caut fericirea paternității de care sînt privat de la moartea lui Relu.* id. ib. 308. *Urma să fie privat de drepturile civile.* CONTEMP. 1949, nr. 165, 12/2, cf. M. D. ENC., DEX.
— Prez. ind.: *privez.*
— Din fr. **priver,** lat. **privare.**

PRIVÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care se poate priva sau care poate fi privat de ceva. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.
— Pl.: *privabili, -e.*
— Din fr. **privable.**

PRIVÁDĂ s. f. v. **privat.**

PRIVÁL s. n. v. **prăval.**

PRIVÁLĂ s. f. v. **priveală.**

PRIVÁNT[1] s. n. (Regional) Ramă[1] **(2)** a ferestrei (Bosanci — Suceava). Cf. CHEST. II 175/233.
— Pl.: *privanturi.*
— Etimologia necunoscută.

PRIVÁNT[2] s. n. v. **proviant.**

PRIVÁR s. n. v. **pridvor.**

PRIVÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (s e) p r i v a și rezultatul ei. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.
— Pl.: *privări.*
— V. **priva.**

PRIVÁRIU s. n. v. **pridvor.**

PRIVÁS s. n. v. **plalvaz.**

PRIVÁSCĂ s. f. (Învechit, prin Mold.) Jaf, pradă. *Ce privască am să fac tn răzășime!* ȘĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută.

PRIVÁȘCĂ s. f. (Neobișnuit) Chelie. Cf. ALEXI, W.
— Etimologia necunoscută.

PRIVÁT, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Livresc) Particular **(I 3)**; care aparține unui particular **(II)**; individual, personal **(I 1)**. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329. *Vreo pretenție, care jeluitul are a o cere de la un om privat pentru tmprumutare.* RÎND. JUD. 297/11. *Celelalte monete se afla în visteria lui cea privată.* ȘINCAI, HR. III, 235/27. *Mai de a crede este că au minfit Procopie, om privat, decît tmperatul Iustinian.* MAIOR, IST. 203/18. *Autoritatea Privată ca și nimic rămtne Și este numai de azi ptnă mtne.* BUDAI-DELEANU, Ț. 381. *Case private pentru lăcuință.* LP 10/3. *Pînă astăzi la private familii iaste oțet bun.* ÎNV. VIN. 104/13. *Trei biblioteci, cea din Fontenblau* [sic!], *a sfatului celății și cea din Turin, a sa privată.* NAPOLEON, 38/12. *Persoanele ceale private.* MOLNAR, I. 322/4. *Au binevoit a primi astăzi pe numitul general tntr-o privată audienție.* AR (1829), 10[1]/35. *Lumea tmi era dragă; Privata mea viață Cînd veselă, ctnd tristă, tntr-tnsa petreceam.* HELIADE, O. I, 175, cf. I. GOLESCU, C. *Într-o privată audienție au încredințat craiului franțujilor scrisoarea.* AR (1830), 371[1]/6. *Trista experiență l-a învățat ... a preferi liniștea și odihna vieții private.* VOINESCU II, M. 89/25. *Preferai studiul privat tn singurătate.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 20. *După oarecare nuvele private se află o mulțime estraordinară de polonezi la Strasburg.* CR (1846), 22[2]/38. *Este datorie a învățătorilor privați sau a celor publici de a da această lecție?* BREZOIANU, Î. 78/19, cf. STAMATI, D. *Cartea vie a poporului, adică năravurile, obiceiurile publice și private, portul, muzica și limba ne va da poate soluția ce o căutăm.* RUSSO, S. 82. *Transmiterea unei depeșe private fine puțină cheltuială.* ROM. LIT. 24[2]/21. *Corespondența privată.* DÎMBOVIȚA (1859), 264[3]/7, cf. POLIZU. *Istoria este plină de cruzimile comise tn revendicarea libertăților publice și private.* GHICA, S. 186. *O lișeță și-o rață, Ai lebedei de baltă consilieri privați ... S-au strtns de dimineață.* ALEXANDRESCU, O. I, 328. *Vorbele sacramentale ... le rostește prin adunările publice și private.* FILIMON, O. I, 98. *„Junimea" din Iași a fost ... o adunare privată de iubitori ai literaturei și ai științei.* MAIORESCU, CR. II, 336. *Scrierea aceasta ... o urmă mai mult ca un jurnal al său privat.* ODOBESCU, S. I, 315. *Nu s-ar putea ... să tncercăm tmbunătățire ... prin inițiativă privată?* CARAGIALE, O. II, 176. *Să ne arate pe eroul său tn viața-i privată, tn viața de familie.* GHEREA, ST. CR. I, 282. *Se explică apoi perfect mai multe fenomene sociale ca: statul, dreptul civil sau privat.* IONESCU-RION, S. 126, cf. DDRF. *Orice act emanat de la autorități prezentă, tn ge-*

neral, o importanță mai mică decît actele private. ARHIVA, I, 52. *Păstrează expediției organizate de el tot un caracter privat.* XENOPOL, I. R. V, 66, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vor să se documenteze asupra istoriei politice și private în veacul trecut.* SADOVEANU, O. X, 457. *Acțiunea privată pentru despăgubiri se prescrie o dată cu acțiunea publică.* COD. PEN. R. P. R. 107. *Proprietatea privată.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/2. *Apariția proprietății private și a exploatării omului de către om a alterat raportul firesc între om și societate.* CF 1962, nr. 1, 11. *Exemplarul — bine conservat — se află în posesiune privată la Cluj.* CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/1, cf. H. DAICOVICIU, D. 33. *La o casă privată ... joacă copiii cu muzicanții.* ALR II/I MN 110, 2 798/2. ◇ (Adverbial) *Dioclețian trăia privat.* ȘINCAI, HR. I, 38/18. ✦ (Substantivat) Particular **(II)**. *Au putut petrece în Țarigrad ca un privat.* ȘINCAI, HR. III, 173/16. *Riga Stanislav abdică coroana și se trase ca un privat în Petersburg.* SĂULESCU, HR. II, 453/20. *Între zidirile privaților numai puține se află pompoase.* RUS, I. I, 159/21.

2. (Învechit) Diferit, deosebit. *Aceasta nu numai unui chip privat și deosăbit, ce a tot trupul publicăi de nemutata primejdie va aduce.* CANTEMIR, IST. 326, cf. id. I. I. II, 329. [Documentele] *numai atunce au putere cînd se cunosc de așa feliu de către părțile private.* ASACHI, L. 79[1]/30.

II. S. f. (Popular) **1.** Closet. Cf. LB, DDRF. *Cel ce face un puț sau o privată lîngă un zid, fie comun sau nu ... e îndatorat să lase depărtarea prescrisă de regulament.* HAMANGIU, C. C. 148, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trei bărăci de privăți, cu ușile date în lături, lăsau să se vadă murdăria hidoasă.* C. PETRESCU, Î. II, 42. *Scriu măscări pe pereții privăților.* I. BOTEZ, B. I, 94. *A fost găsit în agonie pe scaunul privății.* ARGHEZI, B. 32. *O să vă ducem ... să curățați privățile.* PAS, Z. IV, 97. *O trimisese acasă să-i curețe privata.* V. ROM. septembrie 1960, 62. *Să umble ... Pe la toate ... privățile.* MAT. FOLK. 685, cf. CHEST. II 447/5, 17, CV 1950, nr. 4, 33, ALR SN IV h 1 235, A V 25, MAT. DIALECT. I, 89, 189.

2. Una dintre figurile realizate cu un fir de ață înnodat și petrecut printre degete într-un anumit fel, la jocul de copii numit „chipurile cu ața". Cf. PAMFILE, J. II, 77.

— Pl.: **(I)** *privați, -te* și **(II 1)** *privăți.* — Și: (regional) **privádă** (CHEST. II 447/5, CV 1950, nr. 4, 33, ALR SN IV h 1 235, MAT. DIALECT. I, 89, 189; pl. *privăzi*, ALR SN IV h 1 235 și *privezi*, MAT. DIALECT. I, 89, 189) s. f., **privắd** (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) subst., **prevádă** (ALR SN IV h 1 235; pl. *prevăzi*, ib. h 1 235/102 și *prevezi*, ib. h 1 235/279) s. f.

— Din lat. **privatus**, germ. **privat**, fr. **privé**.

PRIVATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Particular **(I 3)**. *Casele privaticești.* SP I, 60/11.

— Pl.: *privaticești.*

— **Privat** + suf. *-icesc.*

PRIVATIÉR s. m. (Învechit, în Transilv.) Particular **(II)**; rentier. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *privatieri.*

— Din germ. **Privatier.**

PRIVÁTIM, -Ă adj. (Învechit, în Transilv.) Particular **(I 3)**. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *privatimi, -e.*

— Din lat. **privatim.**

PRIVATÍST s. m. (Germanism ieșit din uz, în Transilv.) Persoană care își face studiile în particular. Cf. GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *privatiști.*

— Din germ. **Privatist.**

PRIVATÍV, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Livresc) Care lipsește pe cineva de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar; care arată o privațiune. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Determinarea pedepsei privative de libertate este o chestiune de apreciere.* COD. PEN. R.P.R. 25. *Restul pedepsei se execută potrivit dispozițiunilor generale referitoare la executarea pedepselor privative de libertate.* BO (1951), 818, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj., s. n. (Lingv.) (Afix) care exprimă lipsa, excluderea, dînd cuvîntului derivat un sens opus celui de bază. *Particulă privativă.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Privativul slav „ne-" înlocuiește cu totul pe „in-".* SCL 1954, 299, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *privativi, -e.*

— Din fr. **privatif**, lat. **privativus.**

PRIVATIZÁ vb. I. Intranz. (Învechit, în Transilv.) **1.** A trăi ca persoană privată **(I 3)**, retras, izolat. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

2. A trăi ca rentier. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Prez. ind.: *privatizez.*

— Din germ. **privatisieren.**

PRIVATIZÁRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Acțiunea de a privatiza și rezultatul ei. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *privatizări.*

— V. **privatiza.**

PRIVÁTNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Particular **(I 3)**. *Vînătoria, păscăria, pășunatul ... a lor privatnice stăpîniri au fost, și noi numai pe d-lor i-am apucat singuri sine stăpînitori* (a. 1843). ȘTEFANELLI, D. C. 423.

— Pl.: *privatnici, -ce.*

— **Privat** + suf. *-nic.*

PRIVÁȚIE s. f. v. **privațiune.**

PRIVAȚIÚNE s. f. (Mai ales la pl.) Faptul de a (se) priva de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar; abținere voită de la ceva; p. ext. lipsă, sărăcie, mizerie. Cf. VÎRNAV, L. 141[v]/15. *Prin chinuri, și privații, și lupte, și amaruri ... Prin forță-asalt eroic să ia Cetatea-Sfîntă.* HELIADE, O. I, 184, cf. NEGULICI. *Au lăsat pe micii lor copii singuri, espuși la toate privațiunile și la toate pericolele singurătății.* BARASCH, I. F. 7/15, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. IV, 204. *Daceau o viață zdruncinată, plină de privațiuni.* GHICA, S. 52, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se strecurau arabe zdrențuroase ..., uscate de privațiuni.* BRĂESCU, O. A. II, 133. *Cumulează suferințele privațiunii de libertate cu acele ale bolii.* VIANU, A. P. 271. *Comunitatea întreagă suferise privațiuni.* OPRESCU, S. 191. *Revoluționar curajos, el este gata să accepte orice privațiuni în numele scopului său nobil.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 4/4. *Atît de categorică era privațiunea de orice drepturi a sclavilor, încît stăpînul de sclavi avea dreptul să-i torturеze, să-i lase flămînzi, sau chiar să-i ucidă.* V. ROM. septembrie 1954, 214. *Privațiunile unei existențe care se îndărătnicește să salveze aparențele bunei stări.* PAS, Z. I, 96. *Strîngerea acestei sume s-a făcut cu privațiuni și cu vînzări de obiecte de preț.* PREDA, R. 32. *Măsuri de privațiune de libertate.* BO (1963), 27. *Tinerețea noastră a fost supusă unor lipsuri și privațiuni penibile.* T august 1964, 84.

— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *privațiuni.* — Și: **privăție** s. f.

— Din fr. **privation**, lat. **privatio, -ouis.**

PRIVÁZ s. n. v. **pervaz.**

PRIVĂD subst. v. **privat.**

PRIVĂLÍ vb. IV v. **prăvăli.**

PRIVĂTÁR s. m. (Învechit) Negustor **(2)**; cămătar. *Era logodită cu un privătariu.* DOSOFTEI, V. S. septem-

brie 28v/16. *Uitînd că odată a fost covrigari, Acum dovedea tare şi vîrtos, Că de nevoie numa prăvătari Au căutat să fie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 112. *Schimbîndu-şi obraz cu măiestrie Şi chipul, Ca prăvătariu să îmbrace Ce din Vidin duce băcălie La tabără.* id. Ţ. 244, cf. DM.
— Pl.: *privătari.* — Şi: **privătáriu, prăvătáriu** s.m.
— Lat. **privatarius.**

PRIVĂTÁRIU s. m. v. **privătar.**

PRIVĂZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **prevăzător.**

PRIVDÓR s. n. v. **pridvor.**

PRIVEÁCHE s. f. v. **priveghi[1].**

PRIVEÁG, -Ă adj., s. m. şi f. v. **pribeag.**

PRIVEÁLĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Privire **(1)**; p. ext. cîmp vizual. *Să acoperi şi ieşi din privală.* HERODOT (1645), 333. *Făcuse un cerdac înalt de marmură, pentru privală.* ib. 375. *Nici ochilor la priveală, nici nărilor la miroseală saţiu se putea da.* CANTEMIR, IST. 125. *Cu otrăvită şi deochetoare privală să nu o atingă.* id. HR. 100. *Cetitoriului pentru privala înainte, a i-o pune, nu ne vom lenevi* (a. 1710). GCR I, 360/27. *Pe acela eu trag şi duc la priveală.* BUDAI-DELEANU, T. V. 108. *Atunci porunci cît mai îndată Cei armaţi să iasă la priveală.* id. Ţ. 88, cf. LB. *S-au ridicat un pavilion ... în carele se afla pentru priveală împărăteştile lor măriri, înaltele dregătorii, ministrii.* AR (1829), 17[2]/2, cf. POLIZU, LM. *Vîfortita, mai jos de Golgota, e ferită de privala lumii.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Domnul Kelemen ... se oprise la priveală.* VORNIC, P. 76. *Să-şi dea rodul la iveală Şi tuturor la priveală.* TEODORESCU, P. P. 171. *Iese afară la răcoare Şi cu ochii la priveală.* MAT. FOLK. 268. ◇ Loc. prep. (Învechit, rar) **În priveala** (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezenţa (cuiva), fiind de faţă (cineva). *Crudul turc ... porunci să-i ducă să le taie capul în priveala tuturor.* BĂLCESCU, M. V. 48. ◇ Loc. vb. (Învechit) **A ieşi** (sau **a se afla**) **în priveală** sau **a face priveală** = a privi[1] **(1)**; a asista. *Giuca cu toatele la curte, şi domnul cu doamna făcea priveală.* GHEORGACHI, LET. III, 235/8. *Poţi însă să faci astăzi priveală la tunsul oilor.* KOTZEBUE, U. 13v/23, cf. TDRG. *Îşi înălţă harapnicul alungîndu-şi neamul care ieşise în priveală.* SADOVEANU, O. XII, 405. *La marginea tîrgului se afla lume multă în priveală şi cîntau ceteraşii la crîşme.* id. ib. XIII, 142. ◇ Expr. (Neobişnuit) **A fi în priveală** = a inspecta. *A fost generalul Trăgătoare în priveală ... şi cum a venit, a şters-o.* CAMILAR, N. I, 389. ✦ (Învechit, rar) Orientare vizuală. *O casă ... cu priveală la mitropolie.* CR (1833), 92[2]/42.

2. (Învechit) Privelişte **(2)**. *Priveala acea frumoasă ... altădată îmi pricinuia atîta bucurie.* BELDIMAN, N. P. II, 42/2. *De pe muntele Ust capătă cineva cea întîi privală asupra culmelor Kîrgîziei.* AR (1829), 195[2]/5. *Prefă pentru tine singur toate privelile firei.* CONACHI, P. 264. *Am văzut încîntătoarea priveală ce se întinde de pe vîrful muntelui.* NEGRUZZI, S. I, 317, cf. POLIZU, LM. *Cînd cineva se află pe Lacul celor Patru Cantoane, este o crimă a nu se uita împrejurul său ... În zadar mă încercam să mă uit pe deasupra sau pe dedesubt, privala era hermetic închisă prin umbrelele înglezeşti.* I. NEGRUZZI, S. III, 337, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DEX.

3. (Învechit) Privelişte **(4)**. *Mai frumoasă priveală şi mai cuviosă adunare ... nici cunosc a fi alta.* ANTIM, P. 119. *Era mai mort, fiind o priveală mare cu jale de cei ce-l vedea zăcînd umflat.* MINEIUL (1776), 40[r2]/22. *Cumplită iaste priveala aceasta celor vii.* MAIOR, P. 103/10. *Cu o scîrnavă privală ochii cum să vă mînjiţi?* BELDIMAN, O. 93/22, cf. LB. *În zilele trecute s-au văzut o privală curioasă de mai multe corăbii greceşti.* AR (1829), 240[1]/20, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *priveli.* — Şi: (învechit) **priválă** s.f.
— **Privi[1]** + suf. *-eală.*

PRIVEÁLIŞTE s. f. v. **priveliştе.**

PRIVECHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVÉCHI s. n. v. **priveghi[1].**

PRIVÉCI s. n. v. **priveghi[1].**

PRIVEDEÁ vb. II v. **prevedea.**

PRIVEDÉRE s. f. v. **prevedere.**

PRIVEDITÓR, -OÁRE adj. v. **prevăzător.**

PRIVÉG s. n. v. **priveghi[1].**

PRIVEGĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVÉGE s. f. v. **priveghi[1].**

PRIVEGEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVEGETOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVÉGHE s. f. v. **priveghi[1].**

PRIVEGHEÁ vb. I. **1.** Intranz. (În practicile religioase) A petrece (noaptea) în rugăciuni, în reculegere şi în meditaţii. *De glasul suspirelor meale lepiră-se oasele meale peliţeei meale ... Privegheaiu (priveghea-îu H) şi fuiu ca pasărea ce însingură-se în zidu.* PSALT. 208. *Trist iaste sufletul meu pînă la moarte, rămîneţi aici şi prevegheaţi cu mine.* N. TEST. (1648), 35r/30. *Prevegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu întraţi în ispită* (a. 1685). GCR I, 275/5, cf. KLEIN, ap. GCR II, 185/27. ◇ Refl. *Să ne trezim şi să ne preveghem şi sufletele să ne curăţim de ale pohtelor reale.* CORESI, EV. 481. *Cu frica lui Dumnezeu şi cu luare-aminte să se priveaghe rugîndu-se.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 89/34, cf. BL VI, 73.

2. Intranz. (Învechit şi popular) A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopţii; a veghea. *Am nădeajde după aceia să mergem la oaste. Aceasta deaca auzi ... preveghie într-acea noapte* (a. 1600—1625). GCR I, 66/17. *Derept însă prevegheaţi că nu ştiţi în care ceas Domnul vostru va veni.* N. TEST. (1648), 32v/2. *A doua noapte preveghea fără somn.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3v/15. *Mari şi neadormiţi ochi, care totdeauna priveghea spre pază* (a. 1799). GCR II, 164/1, cf. CLEMENS, DRLU, LB, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Nu poate dormi, ci numai priveghează cît e noaptea de mare, ca şi privighetoarea.* CANDREA, F. 307, cf. CADE. *Noaptea aceea a privegheat într-o odăiţă de sub stăreţie, după ce a stat multă vreme de vorbă cu femei venite din locuri depărtate.* SADOVEANU, O. X, 549. *Mă pedepsesc. Nu mai desfac aşternutul o săptămînă şi priveghez.* ARGHEZI, S. VIII, 336. *Noaptea întreagă am stat priveghind.* LABIŞ, P. 433. *Trebuie a priveghea în noaptea aceea.* GOROVEI, CR. 61. *Cu greu a şedea toată noaptea şi priveghea, dar cine nu poate privighea, nu poate nici stăpîni.* ZANNE, P. VIII, 495. *Nu dormiţi această noapte, Ci şedeţi şi prieghеţi.* FOLC. MOLD. I, 248. ◇ Fig. *De îl luminează soarele cu raze nestinse, de priveghează spre folosul lui stealele ..., nu iaste altul făcătoriu de bine fără numai Dumnezeu.* MOLNAR, RET. 18/17. ✦ (Prin Transilv.; în forma *priveghi*) A-şi petrece nopţile în chefuri, în petreceri. *Doar îţi-i dor de priveghit Sau dor de căsătorit?* ŞEZ. II, 32.

3. Tranz. (Folosit şi absol.) (Popular) A sta treaz noaptea la un mort (potrivit unor practici religioase). *Îl priveghează trei dzile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107v/4, cf. LB, LM. *Oamenii adunaţi ca să privigheze sînt în prima linie îndatoriţi a lua seamă de luminile ce ard.* MARIAN, Î. 193. *Înăuntru, în mucezeală şi sărăcie, nu era nimeni care să privegheze trupul nemişcat şi fără de dorinţi.* DUNĂREANU, CH. 74, cf. TDRG. *Mortul rămase numai cu Ichim, cu Profira şi cu Marioara să-l privegheze.* REBREANU, R. II, 202. *Trebuie să-l priveghem şi m-am înţeles cu părintele Tudorache ca să vie să ce-*

teasca aici. SADOVEANU, O. X, 634. *Se opri la basmul fetei de împărat moartă în biserică și care cere să fie privegheată în fiecare noapte de-un alt viteaz.* V. ROM. august 1963, 20. *Soacră-mea trăe să moară, ... Singură aș preved'a-o Cu lumină D'e slăină.* DENSUSIANU, Ț. H. 119, cf. ALR II/I h 169.

4. Intranz. (Învechit și popular) A păzi **(1 1)**; a străjui. *Se nu Domnul veghiiare cetatea, în deșertu preveaghe veghetoriul.* PSALT. 274, cf. CORESI, PS. 359. *Ca un strejar în toate părțile priveghea.* URECHE, L. 133. *Să nu vei priveghea, voiu veni împotriva ta ca furul.* N. TEST. (1648), 305ᵛ/21, cf. DRLU. *Pe-o stîncă înălțată singuratic privegheză A Moldovei militarul pentru-a țării sale pază.* ASACHI, S. L. I, 103. *Își întocmi tabăra, așeztnd streji ca să privegheze în toate părțile.* BĂLCESCU, M. V. 128. *De-a dreapta-mi sentinela în postu-i privegheză.* BOLLIAC, O. 82. *Ș-apoi vecinic privigheză, Sentinelă mult viteză.* ALECSANDRI, P. II, 12. *Și-i spuse cum priveghease ptnă la miezul nopții.* ISPIRESCU, L. 82, cf. DDRF. *Păstorul cel bun, cel ce privegheză și dziua și noaptea.* ZANNE, P. V, 489. *Zmeii toți dormeau, afară de unul care avea trei ochi, cu doi dormea și cu unul priveghea.* BOTA, P. 69. *Ia-ți movila răzășie Ca s-o ai de plugărie, Dar în vîrfu-i să te-așezi, Ca stejar să priveghezi.* ANT. LIT. POP. I, 511. (Fig.) *Preste veacuri priveghează al meu ochi.* HELIADE, O. I, 265. *Așa trează totdeauna a ta minte privighează Preste soarta-mpărăției și pe cursu-i strălucit.* ASACHI, P. 3/13. *Mergi, mergi ușoară barcă în dreptul celei stele,... Acolo te oprește, acolo privighează.* ALEXANDRESCU, M. 99. *Stîlpi de umbră priveghează.* MACEDONSKI, O. I, 103. [Sălciile] *totdeauna au privegheat pe morminte.* LESNEA, VERS. 187. *Au destulă minte care priveghează la poarta inimii.* SADOVEANU, O. IX, 334. ◇ Tranz. *Beseareca ... preveghe cu sîngele său.* COD. VOR. 21/10. *Îngerii ... ți preveaghe* [Dumnezeu] (cca 1618). GCR I, 49/23. *S*[u]*fl*[e]*tul tău ți-l priveaghe cu drag.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 12ᵛ/7. *Ercid cu strategia sa Privigheze aci poarta.* HELIADE, O. I, 419, cf. CADE. *L-au găsit în foișor, cu ferestrele deschise, priveghindu-și averile.* SADOVEANU, O. XVII, 186. *Șade în mijlocul casei sîntul Nichita ... Și ne veghe, Ne priveghe ... De cu seară, Pîn' la cinioară.* TEODORESCU, P. P. 188. (Fig.) *O ursită-o priveghează.* ASACHI, S. L. I, 171. *Stele clare privegheză cortul meu nemăsurat.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Pe marginea apei, trestii și plopi Priveghează pămîntul.* HOREA, C. 86. ✦ Tranz. (Folosit și absol.) A pîndi **(1)**, a urmări, a iscodi. *Noaptea cu neagra sa învăliloare Cîmpi acoperiă și dumbrave ... Numa fieri priveghea răpitoare Și bărbații cu cugete rele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 214, cf. DRLU. *Astfel armia întreagă veghe înarmată toată noaptea, puind în toate părțile streji spre a priveghea mișcările turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 171. *Dima îi arăta cu mînie fereastra cealaltă unde priveghea arma boierească.* GALAN, Z. R. 225, cf. ALR I 1 428/227. *Cum vulturul se uită Și cum dînsul priveghea, Iată colo că-mi zărea O copilă sprintenioară.* BALADE, III, 255.

5. Intranz. (Astăzi rar) A avea grijă de cineva, de ceva sau (ca) să ..., a fi atent, grijuliu, a urmări cu atenție; a supraveghea. *Spășenia sufletelor oilor noastre celor cuvîntătoare, pentru carele avem datorie să priveghem ziua și noaptea* (a. 1741). GCR II, 28/3. *Priveghind tare dascălul la aceaia ca să nu despartă slogurile* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201, cf. DRLU. *Însă ochii-mi p-a ta soartă sînt deșchiși necontenit, Și vor priveghea asupră-ți.* HELIADE, O. I, 417. *Darurile acei făcătoare de bine pronii care priveghează asupră-ți.* MARCOVICI, D. 7/15. *Priveghem la păstrarea posesiilor noastre.* BĂLCESCU, M. V. 418. *Aleg epitropi ai satului care sînt magistrații comunei, priveghind la veniturile și cheltuielile ei.* BOLLIAC, O. 251. *Fii liniștită, c-oi priveghea totdeauna asupra ta.* ALECSANDRI, T. 191. *Priveghea la descărcatul unui car de fîn.* SADOVEANU, O. III, 53. *Căminul cultural trebuie să privegheze la ridicarea sufletească a oamenilor.* D. GUSTI, P. A. 291. *Baba ... totdeauna priviahea asupra în cabinetul acesta va lucra d. Aragó spre a priveghea marșul stelelor, al planetelor.* CR (1846), 34¹/14. *Ca să-i privegheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului.* NEGRUZZI, S. I, 159, cf. POLIZU. *Trebuie să merg ca să privighez repetițiile Fîntînei Blanduzia.* ALECSANDRI, S. 169, cf. CIHAC, I, 310, LM. *Iată-l acum pocăit și cuminte, vrînd oarecum să mă privegheze în calea vieții.* GANE, N. III, 76. *Voi priveghea nurorile, le-oi pune la lucru.* CREANGĂ, O. 3, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ia uită-te cum privighează fecioru-său, Puiu, lucrările.* GÎRLEANU, N. 178. *Pedagogii privegheză pe școlari.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Cine totul priveghea Și peste tot să uita?* BIBICESCU, P. P. 326. ◇ Refl. pas. *Cît despre Pîrvu și copilul său, ți avem mai aproape și se pot lesne priveghea.* ODOBESCU, S. I, 83.

— Prez. ind.: *priveghez*, pers. 3 și (învechit și popular) *privéghe* și (învechit) *priveághe.* — Și: (învechit și regional) **privigheá, prevegheá** vb. I, (regional) **priveghí** (ȘEZ. II, 32) vb. IV, **privegeá** (ALR II/I h 169/833), **privecheá** (ib. h 169/141, 192), **prevecheá** (ib. h 169/235), **prevegeá** (ib. h 169/27) vb. I, **preveghí** (ib. h 169/310) vb. IV.

— Lat. **pervigilare.**

PRIVEGHEÁLĂ s. f. (Regional) (Stare de) trezie, veghe. Cf. CIHAC, I, 310, SFC II, 130. *Nu-i de somn în astă-seară, S-așteptăm în privigheală.* PAMFILE, CR. 57. *Ședeți la privegheală.* T. PAPAHAGI, C. L. *Nu durmim de astă-sară, Ci ședem în privegheală.* BÎRLEA, L. P. M. I, 152.

— Pl.: *privegheli.* — Și: **privigheálă** s. f.

— **Priveghea** + suf. *-eală.*

PRIVEGHEÁRE s. f. v. **priveghere.**

PRIVEGHEÁT s. n. (Învechit, rar) **Priveghi¹ (3).** *Să i se facă privegheat, sărindariu și toate după rînduiala creștinească.* BĂRAC, T. 74/26.

— Pl.: *privegheaturi.*

— V. **priveghea.**

PRIVEGHÉR s. n. Carte bisericească cuprinzînd rînduiala slujbei privegherii **(3).** Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Privegheru de Anton Pan (1848).* SCRIBAN, D.

— Pl.: *priveghere.*

— **Priveghi¹** + suf. *-ar.*

PRIVEGHÉRE s. f. Faptul de a priveghea.

1. (În practicile religioase) Petrecere (a nopții) în rugăciuni, în reculegere și în meditații; (învechit) preveghetură. Cf. priveghea **(1).** *Se da cu posturile și cu privegherile.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 113ᵛ/17. *De aicea vei cunoaște cum că așea ești datoriu cu prevegheare netncetată, ca și cu r*[u]*găciune netncetată* (a. 1685). GCR I, 274/25. *Viața ta ... ai săvîrșit cu postul...,* cu *rugăciunea, cu privegherile.* MINEIUL (1776), 61ᵛ²/16. *Privigheri și rugăciuni.* MOLNAR, RET. 57/11. *Întru rugăciuni fii îngăduitor, întru privegheri nu pregeta.* STĂNOIU, C. I. 150.

2. (Învechit și popular) Faptul de a sta treaz noaptea, de a nu dormi, de a veghea în timpul nopții; trezie, veghe. Cf. priveghea **(2).** *Se deteră dumnealor somnului și eu privegherii.* VĂCĂRESCUL, IST. 280, cf. DRLU. *După ce am dormit, strîngîndu-și iară puterile sale sistema nervoasă, însuși somnul își ia sfîrșitul, și ne trezim. Acesta stat a vieții se numește privegherea (vigilantia).* ANTROP. 220/19, cf. LM. *Nimic nu îndeamnă mai mult spre întristare decît locmai privegheareа între cei ce dorm.* SLAVICI, N. I, 17. *Se duse cu cărticică lui în mînă și stătu în priveghere.* ISPIRESCU, L. 102, cf. DDRF, CADE. *A trăit astfel ierni și veri, cu priveghere multă și somn puțin.* SADOVEANU, O. IX, 186.

3. Serviciu religios care se face în noaptea sau în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire; p. gener. serviciu religios de

curatei fecioarei la zile de sărbători, nopțile cu privegheri (a. 1817). IORGA, S. D. VIII, 170. *Nu rar văzui coconași făctnd curte la privigheri.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 63, cf. POLIZU. *Aude clopote și intreabă pe un arnăut ... ce sărbătoare e a doua zi, de se face priveghere mare.* CARAGIALE, O. II, 236. *Poruncă dete ca tn toate bisericile să se facă rugăciuni și privegheri, ca să se tndure milostivul Dumnezeu a-i trimite un meșter bun.* ISPIRESCU, L. 295. *În decursul paresimilor stnt trei privigheri sau denii ..., adecă servicii divine care se fac tn timpul nopții.* MARIAN, S. R. II, 284, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Toate cetirile bisericești răsunau tn inimă-i ca frumosul „Lumină lină" tn serile de priveghere.* GALACTION, O. 170. *Toiul postului mare, cu nesfîrșitele-i privegheri și canoane, stăpînea nelndurat peste mănăstire.* VOICULESCU, P. I, 148.

4. Veghere a unui mort (potrivit unor practici religioase); priveghi[1] **(3)**, (învechit, rar) privegheat. Cf. p r i v e g h e a **(3)**. *Seara, la privegherea mortului, se adună mai mulți prieteni.* PRIBEAGUL, P. R. 126.

5. (Învechit și popular) Pază **(I 1)**; străjuire; (concretizat) pază **(II 1)**. Cf. p r i v e g h e a **(4)**. *Cine duce-me-va tn cetate de stare* (t n c u n g i u r a t ă c[2], d e o *prevegherea* H). PSALT. 115, cf. LB. *Turnul clopotniței ... slujea pentru priveghere de foc.* NEGRUZZI, S. I, 284. *O privighere bună.* ZANNE, P. VIII, 495.

6. (Astăzi rar) Luare-aminte, grijă, atenție față de cineva, de ceva sau ca să ...; supraveghere. Cf. p r i v e g h e a **(5)**. *Să aivă privigherea ispravnicii de a li se da de către stăptnul moșiei iarbă* (a. 1794). URICARIUL, IV, 50/4. *Peste politie Are tn iad pază și priveghere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 226. *Fiind privighere fără contenire ca să fie tn toată vremea menzilurile tntru cea mai bună stare* (a. 1814). URICARIUL, I, 203/4. *Tu creșteai supt privighearea mea.* BELDIMAN, N. P. I, 23/17, cf. DRLU. *Nici a căuta cineva este slobod..., fiind tmpărățești și supt privighere acele locuri.* DRĂGHICI, R. 30/8. *Liniștea domnea tn sinul bisericii, mitropoliții avea neadormită privighere pentru obștească evlavie.* ASACHI, I. 84/18. *S-au pus supt privegherea poliției.* CR (1846), 22[2]/19. *Omule! tn rău și bine ce Dumnezeu tmpărțește, Vezi tu a sa privighere?* CONACHI, P. 288. *Aceste lucrări urmară dzi și noapte sub privegherea de aproape a lui Sinan.* BĂLCESCU, M. V. 134. *Un stupid ... ca toți bărbații ținuți tn rezervă prin preveghierea părinților.* CR (1848), 30[3]/50. *În tnfățișarea tntîmplărilor ... voi fi cu cea mai neadormită priveghere.* KOGĂLNICEANU, S. A. 76, cf. POLIZU. *Fondurile trebuincioase fură puse tn dispoziția comisiei de priveghere pentru nouă construcții.* BREZOIANU, Î. 81/16. *Să aibă mare luare-aminte și privighere chiar asupra lor tnsuși.* CUPARENCU, V. 10/24. *M-am gtndit că n-ar fi rău a o pune sub privighérea unui om credincios.* FILIMON, O. I, 125. *Fără de tnvățători pregătiți bine și mai ales fără o neadormită priveghere, cum poate să meargă bine școalele sătești?* I. IONESCU, M. 258, cf. CANELLA, V. 29, CIHAC, I, 310, LM, DDRF. *Privegherea copiilor se va tncredința...la ascendenții cei mai apropiați.* HAMANGIU, C. C. 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Să nu uităm tnsă a pune tn preajma lui bună priveghere pentru folosul nostru.* SADOVEANU, O. X, 119. *Pretindea că fratele ei trebuia să stea acolo, sub privegherea ei.* CĂLINESCU, E. O. II, 184. *O ceată ... De panduri ... Ce era tn privegheare, Doară Pintea va veni.* RETEGANUL, TR. 48. ◇ L o c. a d j. și a d v. **Cu priveghere** = (care este) cu luare-aminte, cu grijă, cu atenție. *Era fără preget și cu priveghere la trebile ce era a țării.* N. COSTIN, LET. II, 98/11. *Pururea era măria sa cu priveghere, nu numai tn cele mari, ci și tn cele ce se văd a fi mici.* R. POPESCU, CM I, 536. *Să fie cu privighere și cu luare-aminte, ziua și noaptea ... ca să păzească plaiul și potecile plaiului* (sec. XVIII). ap. STOICESCU, C. S. 147. *Cu privighere tmpăratul asculttnd.* PANN, E. I, 33/25. *Și-n fară și-n afară să fiu cu priveghere, Căci Despot zvtnturatul rtvnește-a mea putere.* ALECSANDRI, T. II, 86.

— Pl.: *privegheri.* — Și: (învechit și regional) **privegheáre, privighére,** (învechit) **privigheáre, prevegheáre, preveghére, preveghiére,** (regional) **previghére** (ALR I/II h 295/730) s.f.

— V. **priveghea.**

PRIVEGHETÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. (Învechit) Care privegheză **(2)**, care stă treaz noaptea sau care nu poate dormi. *Om amar și privighetor, adecă fără somn* (a. 1652). ap. CADE, cf. DRLU. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A paserei crestate ctntul cel priveghetor Semnelat-au noaptei miază și venire-a zilei zor.* ASACHI, S. L. I, 206.

2. S. m. și f. (Prin Transilv.; tn forma *previghetor*) Persoană care privegheză **(3)**, care veghează noaptea la un mort. *S-o zbătut Gheorghe a moarte; Ctnd e pe la ctntători I-o ținit previghetori.* FOLC. TRANSILV. I, 429.

3. Adj. (Învechit) Care privegheză **(4)**, stă de pază, străjuiește; p. e x t. care este cu băgare de seamă, atent, vigilent. *Fii privigătoriu și tntărește ceale muritoare.* N. TEST. (1648), 303[v]/17. *Care primejdie priveghetoriu nărocul și trează tn lucrurile oștenești paza lui Traian, de-abie au abătut-o.* CANTEMIR, HR. 188. *Acea tmpărăție foarte au stătut direaptă și milostivă, și era priveghetoare tn toate ceale cuvioase și direpte.* C. CANTACUZINO, CM I, 19. *Un bun păstoriu pururea priveghitoriu tmpregiurul turmei.* KLEIN, ap. GCR II, 156/9. *Să fim tn tot ceasul priveghetori asupra purtării noastre.* MARCOVICI, D. 29/27, cf. POLIZU. *Poliția a fost așa de privighetoare, tncît tnainte de a auzi cele dintîi vestiri despre complotul acesta, am văzut trupuri moarte plutind pe Bosfor.* CR (1836), 225[1]/32, cf. CIHAC, I, 310. *Al doilea cavaler privighetor al nevinovăției.* GHEREA, ST. CR. I, 188, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE.

4. S. m. (Astăzi rar) Paznic[2] **(1)**; strajă, străjer; supraveghetor; persoană care are grijă de cineva sau de ceva. *Strigă să-l dezgroape ..., iară priveghitorii răspunseră că domnește altul.* MOXA, 370/4. *Privighitorii tndată au vestit nemicilor și tmpăratul au tntrarmat pre ai săi.* ȘINCAI, HR. I, 312/20, cf. DRLU, LB. *Preumblându-se dineoare tn satul Izmailovschi cu privighetorul său Timerman, au văzut o luntre mare tnvechită.* ASACHI, I. 240/20, cf. POLIZU. *Postelnicul avu nerozia de a ortndui pe Păturică priveghetor asupra faptelor amantei sale.* FILIMON, O. I, 150. *Ne va cere mult pentru facerea unui plan și pentru concursul său de privighetor al restaurării.* ALECSANDRI, S. 19, cf. CIHAC, I, 310, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 162, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Părea a fi privighetorul celor cteva cară.* SADOVEANU, O. III, 191, cf. SCRIBAN, D. *Priveghetorii aveau droșca pe ctmp și se urcau tn ea.* PAS, L. I, 262. *Pe acest copil de suflet îl puse stăpîn și privighitoriu peste toți ciobanii.* MARIAN, T. 305.

5. S. m. (Învechit, tn Mold.) Subprefect. *Privighitorii să se aleagă după glăsuirea regulamentului* (a. 1848). URICARIUL, X, 9. *Ograda privighitorului de ocol* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 7, cf. POLIZU. *Dar măcar privighetor (subctrmuitor) nu aveți? — Ba privighetor avem... Dar acuma... e dus ca să ridice plăieții.* SION, P. 255. *N-ai aflat c-o vinit poroncă ca să se facă case de tnchisoare tn toate satele? ... Ion s-o alcătuit cu privighitoriu ca să dureze tot lucru teslăriei.* ALECSANDRI, T. 1 534, cf. CIHAC, I, 310. *După dînșii veni catihetul, apoi privighetorul de ocol.* GANE, ap. CADE, cf. CREANGĂ, GL., DDRF. *Ar putea-o duce... dacă n-ar mai fi ispravnici, privighitori, protopopi, primari.* HOGAȘ, DR. II, 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se tnfățișează privighetorul și-mi cere tndreptările, din porunca isprăvniciei.* SADOVEANU, O. VIII, 554, cf. SCRIBAN, D.

6. S. f. (Prin Transilv. și prin Munt.) Luminare care arde la capul unui (sau lîngă un) mort și care are, de obicei, lungimea acestuia; (regional) toiag, (lumină de) stat. Cf. MARIAN, Î. 149, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. CADE, SCRIBAN, D., H IV 259.

— Pl.: *priveghetori, -oare.* — Și: (regional) **priveghetóriu, -oáre, priveghitór, -oáre, priveghitóriu, -oáre,**

privighetór, -oáre, privighitór, -oáre, privighitóriu, -oáre adj., subst., (învechit, rar) **previgătóriu** adj.
— **Priveghea** + suf. -tor.

PRIVEGHETÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. **priveghetor.**

PRIVEGHETORÓI s. m. v. **privighetoroi.**

PRIVEGHETURÓI s. m. v. **privighetoroi.**

PRIVÉGHI[1] s. n., s. m. **1.** S. n. Serviciu religios care se face în noaptea sau în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire; p. g e n e r. serviciu religios de noapte care se oficiază în diverse împrejurări speciale; priveghere **(3)**. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În săptămîna deniilor... erau în biserica cernită priveghiuri din ce în ce mai lungi.* SADOVEANU, O. II, 178, cf. SCRIBAN, D. ✦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Datina de a sta de veghe petrecînd în ajunul unei sărbători. Cf. HEM 875. *Priveghiul acesta se serbează în noaptea spre duminica lăsatului de brînză.* MARIAN, S. R. I, 273, com. din ORAVIȚA. ✦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Foc în jurul căruia se petrece noaptea (în ajunul sau în preajma unei sărbători) în cîntece și jocuri. Cf. HEM 875. *Jucau la lumina priveghiului ptnă către revărsatul zorilor.* MARIAN, S. R. I, 273.

2. S. n. (Popular) Faptul de a sta treaz noaptea, de a nu dormi, de a veghea în timpul nopții; (stare de) veghe, trezie. Cf. DDRF. *Priveghiuri lungi de toamnă.* IOSIF, PATR. 72, cf. TDRG. *Cine spre ziua de bobotează stă de priveghiu noaptea, vede cerurile deschiztndu-se.* GOROVEI, CR. 61. *Vă ținea de urît, ție și Axiniei, de cumva veți avea gustul să faceți priveghi în ias' noapte.* HOGAȘ, DR. I, 102, cf. CADE, ȘEZ. I, 126.

3. S. n. Veghere a unui mort (potrivit unor practici religioase); priveghere **(4)**, (învechit, rar) privegheat. Cf. DRLU, LB. *Cîntecul meu e versul de moarte a poporului la ședzetoarea priveghiului.* RUSSO, S. 142, cf. HEM 877, CIHAC, I, 310, LM. *S-au adunat cu toatele la priveghiu, și unde nu s-au așternut pe mîncate și pe băute.* CREANGĂ, O. 19. *Seara era priveghie la casa lui Busuioc... Mortul nu era întins în casa cea mare.* SLAVICI, O. I, 260. *Cît stă mortul în casă, noaptea se face priveghi, adică se adună rudele și prietenii lui și-l păzesc.* CONV. LIT. XVI, 5. *În aceste două nopți deci, cît stă mortul în casă, se face în toate părțile locuite de români așa-numitul priveghi.* MARIAN, Î. 192, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Se face mai mare chef la priveghiuri: băietani, fete și femei stau cu mortul ptnă-n ziuă.* PAMFILE, CR. 1, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Noaptea... s-a făcut mare priveghi... Călugărițele cîntau adormitei cîntece dulci.* SADOVEANU, O. XII, 179. *Rămaseră în priveghi feciorii holtei, bărbații de seama mortului, dar mai ales rudeniile de toată seama.* DAN, U. 169. *Vorbeam rar, în șoaptă, ca la un priveghi.* V. ROM. octombrie 1964, 64, *La priveghi n-a îndrăznit să se ducă, și nici la îngropăciune.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 52. *A rămas obiceiul că noaptea la morți... să se facă priveghiu ptnă dimineața.* ȘEZ. XVII, 17. *Frunză verde de curechi, Asta-i nuntă, nu-i privechi.* I. CR. III, 116. *Să moară, c-oi mere-n priveghi.* BÎRLEA, C. P. 89, cf. ARH. FOLK. II, 106, GREGORIAN, CL. 61, ALR I/II h 295, ALR II/I h 169, A IX 2. ✦ (Prin Bucov.) Cîntec ce se cîntă la mort, în timpul priveghiului[1] **(3)**. *Priveghiul se cîntă numai la oamenii tineri... Fetele care îl cîntă se plătesc de rudele mortului.* ȘEZ. XVIII, 55.

4. S. n. (Rar) Pază **(I 1)**; străjuire. *Două bufnițe mari, învești mîntate în catifea, s-au repezit de sus, pe umerii lui Iosif, de priveghe.* ARGHEZI, C. J. 54. ✧ F i g. *Tăcerea orașelor adormite sub priveghiul cuminte al lunii.* BARANGA, V. A. 29.

5. S. m. (Învechit; concretizat) Paznic[2] **(1)**; străjă, străjer; supraveghetor. *Ca dzua de ieri ce trecu și straja nopției (preveghiul n o p ț i e i H).* PSALT. 188. *Ești de trup, suflet, minte a mea priveghiul păzitor.* I. VĂCĂRESCUL, P. 421/9. *Sigur drum își face... Căci aurul printre priveghi alunecă ușor Și decît trăsnetul mai crunt de stînci e zdrobitor.* OLLĂNESCU, H. O. 229.

— Pl.: *priveghiuri.* — Și: **privéghiu,** (învechit și regional) **prevéghi** s. n., (regional) **privéghe** s. f., **privég** (ALR I/II h 295; pl. *privegi,* ib. h 295/77) s. n., **privége** (ALR. II/I h 169/76) s. f., **privégi** (ib. h 169/219) s. n., **priveáche** (ALR I/II h 295/63) s. f., **privéchi, privéei** (ib. h 295, ALR II/I h 169/365), **privíchi** (ALR I/II h 295/825), **prevéchi** (ib. h 295), **prevégi** (ib.) s. n.
— Postverbal de la **priveghea.**

PRIVEGHÍ[2] vb. IV v. **priveghea.**

PRIVEGHÍME s. f. (Prin Transilv.) Petrecere, chef de noapte. *Fă după cuvîntul meu... Lasă-te de priveghime, Să nu pui vina pe mine, Că tu poți încăleca Multe buți a deșerta.* ȘEZ. II, 33.
— **Priveghi**[1] + suf. *-ime.*

PRIVEGHITÓARE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVEGHITÓR, -OÁRE adj., subst. v. **priveghetor.**

PRIVEGHITÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. **priveghetor.**

PRIVÉGHIU s. n. v. **priveghi**[1].

PRIVÉGI s. n. v. **priveghi**[1].

PRIVEGIÉȘ s. m. (Regional) Priveghetor **(2)**. *Dragu meu, Ionu meu, Privegieșii ț-or venit, Tu ca mine n-ai vorbit.* FL. A. 51.
— Pl.: *privegieși.*
— **Priveghi**[1] + suf. *-aș.*

PRIVEGITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVELEGHIÁT, -Ă adj. v. **privilegiat.**

PRIVELÉGHIE s. f. v. **privilegiu.**

PRIVELÉGHIU s. n. v. **privilegiu.**

PRIVELEGIÁT, -Ă adj. v. **privilegiat.**

PRIVELÉGIU s. n. v. **privilegiu.**

PRIVÉLIȘTE s. f. **1.** (Astăzi rar) Privire **(1)**; p. e x t. cîmp vizual. *Fu... dezbrăcată cu pielea naintea prăviriștii giudecății.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 93[v]/35, cf. LB, POLIZU. *Erau mulți... veniți așa de priveliște.* ap. CADE. *Izbeliștea Care ne-ntunecă Veșnic priveliștea.* LESNEA, C. D. 91. ✧ L o c. a d v. **În** (sau, învechit, **spre**) **priveliște** = în văzul tuturor, în public, la vedere; ca să vadă (oricine); în prezența cuiva sau a tuturor. *Pre Dumnezeu ... în privealiște au mărturisit.* MINEIUL (1776), 86[r1]/18. *Poporul încruzit au scos ... aceste trupuri și le-au aruncat în piața publică spre priveliște și obștească defăimare.* ASACHI, I. 153/36. *Au stătut copiii în priveliște, la marginea căii.* SADOVEANU, O. X, 601. *Tovarășii lui Mitrea îi împingeau dindărăt în priveliște.* id. ib. XVII, 361. *Neavînd o vitejie, un patos și o abilitate cu care să purceadă în priveliște în picioare, pe catedră și la tribună, ologul își socotea jelania teatrală.* ARGHEZI, B. 64. *A scos în priveliște greșeala sau o iartă.* id. VERS. 385. ✧ L o c. p r e p. (Învechit, rar) **În priveliștea** (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). *Întrat-ai luminat în privealiștea mucenicilor.* MINEIUL (1776), 157[r1]/1. ✦ (Regional) Orientare, perspectivă vizuală. *Satul Humulești ... nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii, ca alte sate.* CREANGĂ, O. 218.

2. Parte din natură (care de obicei formează un ansamblu estetic) prinsă dintr-o singură privire (ori cît poate fi cuprinsă dintr-o privire); aspect propriu unui

teritoriu, rezultat din îmbinarea unor factori naturali şi acţiunea omului; teritoriu care are acest aspect; peisaj **(1)**, (învechit) priveală **(2)**. V. perspectivă[1]. *Suvenirile noastre însufleţesc, înfrumuseţează privelişţea de la ţeară.* CR (1846), 179[2]/42, cf. POLIZU. *Toţi vin, în lunile cele călduroase ..., să se bucure de priveliştea măreaţă a muntoasei lor patrii.* ODOBESCU, S. I, 227. *Rămase încremenit de frumuseţea privelişţei.* EMINESCU, P. L. 98. *E mai puţin simţitor faţă de măreaţa priveliştе.* CARAGIALE, O. II, 7. *Nu se bucură mult de priveliştea cea frumoasă.* ISPIRESCU, L. 133. *Văzduhul încropea de arsura soarelui ce poleia în aur de pălălaie priveliştele satului.* DELAVRANCEA, S. 53. *Privelişti largi, fermecătoare ni se desfăşură din toate părţile.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 126, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Zăceau priveliştele moarte Sub cerul sur, în asfinţit.* IOSIF, PATR. 76, cf. TDRG. *O priveliştе frumoasă, de parcă ţi se primeneşte sufletul uitîndu-te la ea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 23. *N-avui timp să mă îmbăt de priveliştea măreaţă a sării aceleia.* HOGAŞ, DR. I, 48, cf. REBREANU, I. 324. *Priveliştea, care se desfăcea în ceaţa alburie, mă furase.* C. PETRESCU, S. 169. *Priveliştea de la fereastră a potolit puţin necazul.* BASSARABESCU, S. N. 23. *O priveliştе nouă li se desfăşura vederii.* GALACTION, O. A. II, 166. *Şi-n priveliştea bogată ... Iarna palidă-şi arată Plăsmuirile de fum.* TOPÎRCEANU, B. 15. *Uneori priveliştea cea mai frumoasă este acoperită de o ceaţă cenuşie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 321. *Furat de amintirile copilăriei, de măreţia priveliştei, am intrat pe nesimţite în gară.* BRĂESCU, O. A. II, 7. *Urcam o vale împăstrită cu ceaţă ..., fără pic de priveliştе.* VOICULESCU, P. I, 80. *Apa Moldovei se vede ... sub dezmierdate privelişti ale pădurilor şi munţilor.* SADOVEANU, O. XIII, 132. *Am avut în faţa noastră una din acele privelişti pe care rareori în viaţă ai prilejul de a le întîlni ... Insula părea creştetul cărunt al unei stînci uriaşe.* BART, S. M. 53. *Pe bancă, sub castanul din vie, te aşază, Străine, ce venit-ai priveliştea s-o vezi.* PILLAT, P. 81. *Contemplatorul recunoaşte în priveliştea ce i se înfăţişează un motiv artistic.* VIANU, A. P. 48. *De ce face zarea depărtată priveliştе?* ARGHEZI, VERS. 364. *Pot să contemple această priveliştе spectaculoasă a lumii.* BOGZA, C. O. 253. *De acolo priveliştea era şi mai minunată.* STANCU, U. R. S. S. 51. *Poetul îşi aminteşte o priveliştе pe care a văzut-o.* L. ROM. 1953, nr. 4, 42. *Am început să-mi petrec privirile peste priveliştea din faţa mea.* V. ROM. octombrie 1954, 171. *Acolo-i plăcea priveliştea.* VORNIC, P. 22. *Afară, pe tot ceasul, se schimbau priveliştile?* S aprilie 1960, 47. *M-am îmbibat de frumuseţe, de zgomot, de privelişti.* T septembrie 1962, 17. *Ţinziu îmi ies în drum aceste Privelişti clasice, agreste.* V. ROM. octombrie 1964, 69.

3. (Învechit) Spectacol, reprezentaţie (teatrală, de circ, de bîlci etc.); p. ext. loc unde se desfăşura această reprezentaţie. *Era strînsă mulţime multă la teatrul, la prăviriştе.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 165[r]/5. *Îi scoasără la teatrum, adecă la prăviriştе.* id. ib. decembrie 231[v]/8. *Ce iaste această vedeare de privealişte ce să veade de ochii miei?* MINEIUL (1776), 43[r1]/34. *A purces... nu ca la un război, ci ca la o priveliştе.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Nu mai cu cuviinţă se mearge la sfînta liturghie decît la privealişte.* MAIOR, P. 111/19. *Femeia ... mergînd pre la privealişti şi jocuri.* PRAVILA (1814), 103/25, cf. CLEMENS, LB. *Fiinţa funcţionarilor civili şi militari ... da acestei privelişti o pompă solemnă.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. POLIZU. *Nu este nici tragedie, nici comedie, ci jalnică priveliştе cu jocuri şi cîntece.* FILIMON, O. I. 227, cf. TDRG. ◇ Expr. **A se face prăviriştе** = a se da în spectacol (în faţa cuiva), v. spectacol. *Făcîndu-să prăviriştе tuturora ce era pre-atuncea tirani ... au dobîndit cununa slăvii.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 37[v]/6. ✦ (În forma *prăvirişte*) Artă dramatică. *Învăţînd giocurile şi prăviriştile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51[r]/33, cf. TDRG. ✦ (Cu sens colectiv) Spectatori. [Î]*l dă tieră leilor în mijlocu a toată prăviriştea de nărodul Rîmului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 44[v]/7. *De la toată priveliştea laude mari priimesc.* PANN, E. II, 69/14.

4. Fel de a se prezenta privirii al unei fiinţe sau al unui lucru, aspect, înfăţişare; spectacol, fapt, fenomen etc. (interesant sau neobişnuit) care se înfăţişează, care este oferit cuiva; (învechit) privire **(5)**, priveală **(3)**. [Balaurul] *l-au zămorit, de-acia sta o prăviriştе miloasă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 50[v]/26. *Întru această epocă de şese ani călătndu-se de oşti nesfîrşite...şi făcîndu-se priveliştea războiului cu necontenire* (a. 1812). URICARIUL, IV, 345/2. *Aşa fu priveliştea, cînd iacă Uşa fără veste să deschide.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 292. *Tristă şi d[u]ioasă ... priveliştе, a vedea unele ca acestea în patria noastră* (a. 1825). GCR II, 246/10. *Făcui norodului o priveliştе foarte de mirare şi nepomenită.* GORJAN, H. I, 124/21. *Ce priveliştе de jale! ... Acest trup lungit în ţărînă.* CONACHI, P. 87. *Uricioasă şi îngrozitoare priveliştе de omor!* BĂLCESCU, M. V. 169. *Toţi alergară pe acasă ... temîndu-se să nu găsească asemene priveliştе pe acasă-le.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Poporul, plin de scîrbă ... Priveliştea aceasta el nu o mai văzuse încă de cînd cu turcii.* BOLLIAC, O. 202. *A cutezat să-şi desfăteze vederile cu uimitoarea priveliştе a castei zeiţe, scăldîndu-se în pîrîu.* ODOBESCU, S. III, 56. *Vede răsărind din fundul mării cei şapte cai ... Vede iar o priveliştе ca-n ziua trecută.* EMINESCU, N. 21. *Aşa cu amăgele se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste ... Afurisită priveliştе mai fu şi asta!* CREANGĂ, O. 183. *Toţi aşteptau cu oarecare nerăbdare priveliştea şi masa de ospeţie.* SLAVICI, O. II, 128. *Clipeşte zorit, şi fugind cu privirea de-o priveliştе groaznică, ş-ascunde ochii.* DELAVRANCEA, S. 37, cf. DDRF, TDRG, BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 17. *Priveliştea ... vrednică de milă a nemerniciei şi stricăciunii omeneşti.* HOGAŞ, M. N. 159, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Priveliştea lor îmi va procura un glorios capitol de sociologie.* GALACTION, A. 384. *În urmă ... se revărsă toată mulţimea lacomă de privelişti crude.* C. PETRESCU, C. V. 34, cf. SADOVEANU, O. X, 169. *Priveliştea celor trei mii de ţărani înarmaţi ... a trezit în sufletul boierilor întruniţi la Botoşani o frică mai mare decît aceea de eterişti şi de turci.* OŢETEA, T. V. 193. *O pădure trosnind în flăcări e o întîmplare nefericită, dar ce priveliştе măreaţă.* CĂLINESCU, S. 104. *Va fi astfel lipsit de priveliştea Curţii.* PAS, Z. III, 26. *Am rămas şi noi înfricoşaţi de priveliştea ce ni se deschidea în faţă.* V. ROM. august 1958, 75. *Îi trebui o vreme să se obişnuiască cu priveliştea lumii din jur.* BARBU, P. 203. *Întrînd D-zeu în velniţă, avu o priveliştе neobicinuită.* ŞEZ. VIII, 67. ✦ (Învechit, rar) Faptul de a cerceta, de a examina, de a observa (ceva sau pe cineva). *Osebită iaste la privealiştea aceştii lumi viaţa bogaţilor şi a săracilor.* MOLNAR, BET. 61/1.

5. (Învechit, rar) (Ceea ce serveşte drept) prezentare generală (a ceva). *Am alcătuit această în scurt cărticică, drept o priveliştе povăţuitoare.* PISCUPESCU, O. 2/1.

— Pl.: *priveliştі* şi (rar) *priveliştе*. — Şi: (învechit) **priveálişte, prăvîriştе** s. f.

— **Priveală** + suf. *-işte*.

PRIVÉNŢĂ s. f. v. **prevenţie**.

PRIVESTÍ vb. IV v. **priveşti**.

PRIVEŞTÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Mold., Bucov. şi prin Transilv.; mai ales despre lichide) A acoperi, a trece peste ...; (complementul indică lichidul din vase, recipiente, gropi etc.) a revărsa peste margini. Cf. TDRG. *În vasul în care s-au pregătit gălbinelele se pun sculele, însă în aşa chip, ca acestea să prevească sculele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 24, cf. CADE, ŞEZ. V, 119. *Înţelegînd adîncul aist privighitl de mare, atunci a priceput că-i tare greu să birui pe un om şi viteaz şi înţelept.* I. CR. II, 235, cf. ALR I 1 331/218. (Fig.) *A dragostelor fire ... Uscatul tot îl cuprinde şi mările priveşteşte.* CONACHI, P. 83. ◇ Intranz. *Mustul să privisteaască peste morcovi ca un lăţişor de mînă.* DRĂGHICI, ap. TDRG. *Pun sculele ce au să le îngălbinească înuntru, însă astfel ca gălbinelele să prevească*

deasupra lor. MARIAN, CH. 19, cf. TDRG, CADE. ✦ Intranz. P. ext. (Prin Mold.) A întrece, a prisosi **(1)**. Cf. A V 35, VI 26.

2. Tranz. (Prin Mold., prin Bucov. şi prin Transilv.; complementul indică ţesături, materiale textile, obiecte confecţionate din materiale textile etc.) A tivi îndoind sau înnădind materialul; a întoarce, a dubla pentru a face o tiviturâ dublă. Cf. CADE, ŞEZ. V, 119. *Pînă să se gătească masa, numai bine au privişti tu întreaga bucată de pînză.* Com. din PIATRA—NEAMŢ, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, cf. A I 36. ✦ (Prin Munt., prin Mold. şi prin Transilv.) A coase două bucăţi una peste (ori lîngă) alta (pentru a petici sau pentru a înnădi). Cf. SĂGHINESCU, V. 65, DR. II, 826, A VI 26. *Cînd vrei să cîrpeşti, preveşteşti petecul peste ruptură.* MAT. DIALECT. I, 188, cf. GLOSAR REG. ✦ (Prin Transilv.) A însăila. Cf. ALR I 1 754/251, 280, 576. ✦ (Prin Munt.; complementul indică marginile unui obiect de îmbrăcăminte) A petrece una peste alta pentru a încheia. Cf. DR. II, 826.

3. Tranz. (Popular; complementul indică şindrila, şiţa, scîndurile etc.) A fixa, a aşeza (parţial) una peste alta într-un anumit fel. Cf. ALR I 668/532, 554, 558, 576, 595, 610, 704, 730, 735, 740, GL. OLT. ✦ (Regional; complementul indică bucăţi de lemn, grinzi) A suprapune capetele pentru a înnădi (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. ✦ (Regional; complementul indică obiecte, pereţi etc.) A astupa o crăpătură (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. *Să preveştim lada să nu curgă făina.* ib.

4. Intranz. (Prin Ban.; în forma *privesti*) A umbla încercînd să nu fie observat. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16, L. COSTIN, GR. BĂN. 168.

— Prez. ind.: *preveştesc.* — Şi: (regional) **prívesti** (NOVACOVICIU, C. B. I, 16, L. COSTIN, GR. BĂN. 168), **privísti, privişti, prevesti, preveşti** vb. IV.

— Lat. ***pervestire.**

PRIVÉZ subst. (Prin sud-vestul Transilv. şi prin Ban.) Bucată mare de stofă sau de mătase pe care naşul sau naşa o dăruieşte miresei şi care se pune, la cununie, pe spatele sau pe capul mirilor. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 138. *Privezul se altrnă în timpul serviciului religios al cununiei pe umerii mirelui şi ai miresei.* Com. din TIMIŞOARA.

— Pl.: ?

— Din scr. **privez.**

PRIVÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Despre fiinţe) A-şi îndrepta ochii sau (despre ochi, privire) a se îndrepta spre cineva sau spre ceva pentru a vedea; a se uita, (regional şi familiar) a ochí[2] **(I 1)**. *Den ceriu previ Domnul a vedea toţi feciorii omenreşti.* PSALT. HUR. 27[r]/12. *Ochii lui* (pre cel mişel *previră* H) *... ispitescu fiii oamenilorv.* PSALT. 16. *Cu audzul audziţi şi nu aveţi a înţeleage, şi vădzîndu prăviţi şi nu aveţi a vedea.* COD. VOR. 104/22. *Cutremurat fu Moisi şi nu cuteza previ.* CORESI, L. 28/15. *Rădică ochii tăi şi priveaşte.* PALIA (1581), 124/4. *Previia ... dentr-un foişor.* MOXA, 385/38. *Stăpînu-său va sta de va prăvi şi nu-i va despărţi.* PRAV. 20. *Veţi previ şi nu veţi vedea.* N. TEST. (1648), 173[r]/4. *Doauo boale ... zavistnicul are: Una cînd petreace rău, a doauo mai mare, Cînd priveaşte pre altul că petreace bine.* M. COSTIN, ap. GCR I, 206/28. *Să minunară toţi ceia ce prăvea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5[r]/6. *Să cetească cu inimă bună şi cu îndemnare, prăvind ca prin oglindă viaţa a domnilor trecuţi.* N. COSTIN, L. 45. *Era de mirare a prăvi arătarea şi sămnu ca acela.* NECULCE, L. 42. *Numai pen auz şi pen'trebări de cei ce umblă prevind lumea ... aud şi scriu.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Şădea de priviia de la corturi.* R. POPESCU, CM I, 465, cf. ANON. CAR. *Să rădicăm ochii noştri şi să privim la înălţimea ceriului.* ANTIM, ap. GCR II, 16/15. *Tuturor cu mare mirare era a privi lucru preste fire ca acela.* MUSTE, LET. III, 13/8. *Ei privie unul la altul fără a mai îndrăzni a răspunde ceva.* IST. CAROL XII, 15[r]/14. *Eu privii prin inelul ciudat.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 328, cf. id. LEX., DRLU, LB. *Priveşte armonia planeţilor.* MARCOVICI, C. 14/6. *Ochii lui nu să săturau privind luciul mării.* DRĂGHICI, R. 88/22. *Se ascunse în dosul ferestrii, încît el putea privi toate mişcările lor.* GORJAN, H. I, 5/7. *Numai trecînd privesc la alte zine.* ASACHI, S. L. I, 84. *Ce poate biata minte cînd prăpăstii privesc ochii şi-napoi şi înainte?* CONACHI, P. 109. *El stătu de faţă şi privi cu răceală această tragedie.* BĂLCESCU, M. V. 45. *M-am pus la un loc de unde puteam privi pe miri.* NEGRUZZI, S. I, 53, cf. POLIZU. *Ceilalţi meşteri în mirare, Toţi cu groază îl privesc.* BOLLIAC, O. 94. *Privise cum orizonul se umple de făclii.* ALEXANDRESCU, O. I, 137. *Şi privesc cum apa curge şi la cotituri se pierde.* ALECSANDRI, POEZII, 50, cf. CIHAC, II, 294. *Toţi se apropiară să privească.* BOLINTINEANU, O. 449. *La geamul tău ce strălucea Privii atît de des.* EMINESCU, O. I, 191. *Fetele împăratului însă priveau la verişor ... cum priveşte cînele pe miţă.* CREANGĂ, O. 102. *Costică, privind la obloanele prăvăliilor, bombăneşte mereu.* CARAGIALE, O. II, 212. *Pascu se ridică şi priveşte în urma lui.* SLAVICI, N. I, 40. *Să se urce într-un pom şi să privească la lupta lor.* ISPIRESCU, L. 28. *Tot prăvi feciorul, nu ştiu cît prăvi.* CONTEMPORANUL, II, 912. *Multă vreme privi lung la chipul ofilit al bătrînei.* DELAVRANCEA, S. 16. *Priveşte stelele şi luna Surîzător — şi cîntă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 28, cf. DDRF. *Nu ştiu pentru ce atuncea Dureros privesc spre ea.* DEMETRESCU, O. 56. *Stau privind-o cum ea coase la maşină.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 26. *Moraru-şi face cruce Privind în urma mea.* COŞBUC, P. I, 60. *Ochii ei ... priveau tot spre poala rochiei.* id. B. 9, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Privind La zarea ceriului albastră, Am plîns.* GOGA, P. 35, cf. TDRG. *Tot sufletul i s-a urcat în ochii care privesc cu nesaţiu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. *Fata privea în pămînt.* AGÎRBICEANU, A. 100. *Toţi priviră spre deal.* GÎRLEANU, N. 37. *Îndreptîndu-şi spre mine faţa-i palidă şi slabă, mă privi smerit.* HOGAŞ, DR. I, 230. *Priveşte apoi cu mare plăcere la horă.* REBREANU, I. 16, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Spre geamuri, iubito, priveşte.* BACOVIA, O. 23. *Priveam iureşul viteaz al Oltului.* GALACTION, O. A. I, 242. *Visător şi lung priveşte Casele de peste drum.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 53. *Dă-mi voie să le privesc puţin în lumină.* C. PETRESCU, C. V. 103. *Privea cu priviri absente pe geam afară.* BRĂESCU, O. A. I, 54. *Priveşte cu curiozitate grupul de pe terasă.* SEBASTIAN, T. 117. *Pălăria o ridică apoi în dreptul soarelui şi priveşte prin ea.* VLASIU, A. P. 25. *Privi cu luare-aminte pe bătrîn.* SADOVEANU, O. XII, 34. *Îmi place să privesc printre gene ... dîra sclipitoare lăsată de învîrtirea helicelor în mers.* BART, S. M. 36. *Privind însă mai de aproape, observai un lucru surprinzător.* CĂLINESCU, C. O. 44. *Se opreşte să privească şi să asculte pe groparii care pregătesc mormîntul.* VIANU, L. U. 74. *Printre lacuri de munte stăm şi privim.* BLAGA, P. 53. *O privea întruna şi o iscodea cu privirea lui stăruitoare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 124. *Păstorii privesc şi ascultă.* BOGZA, C. O. 64. *Fuma şi privea undeva, departe, în gol.* STANCU, R. A. IV, 393. *Rîdeau în nasul jandarmilor plouaţi care se întorseseră pe peron şi-i priveau fioroşi.* PAS, Z. III, 18. *Ochii lor mă privesc ca murile coapte din tufiş.* BENIUC, V. 22. *Priveau cu indiferenţă grupul copiilor.* GALAN, Z. R. 9. *Priviţi-mă cît sînt de frumuşel şi de distins!* VINEA, L. I, 36. *Ridicase fruntea şi îl privise rece în ochi.* DEMETRIUS, A. 225. *Priveşte afară.* H. LOVINESCU, T. 101. *Privesc din umbra anilor pămîntul Spaniei.* BOUREANU, S. P. 6. *Scoase carnetul într-o doară, cu gîndurile difuze, şi-l privi.* VORNIC, P. 54. *Ciupercile mortale. Se recunosc destul de uşor dacă le privim cu atenţie.* BELEA, P. A. 153. *Omul, în lanţuri, tăcut îl priveşte.* BANUŞ, P. 204. *Pe soclul marmurei cernite priveşte Budha maiestos.* ISAC, O. 112. *Priveam cerul întunecat, jos şi plin de ţiclă.* BARBU, P. 30. *Privind prin vechi ferestri, Zări o faţă de ţigan.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 150. *După o mică pauză ... se lasă pe spătarul fotoliului şi priveşte în tavan.* T iunie 1954.

12. *Am privit fotografii rigide peste care vremea cobortse vălul ei de paianjen.* s iunie 1960, 50. *Dacă o să vi se pară prea mică trupa, priviți-o numai cu lupa. Așa o să puteți vedea cele mai grozave animale din pădurile ecuatoriale.* SORESCU, U. 8. *Să nu mai privească la obraze dalbe.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Și la mine cînd privește, Inima mi se sfîrșește!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 22. *Nevasta că mi-l privește Și din gur-așa-i vorbește.* MARIAN, SA. 20, cf. ȘEZ. III, 86. *Ghiță calu tși potcogește ... Puica din ușă îl prăgești.* MAT. FOLK. 1317. *Podaru sta, prăvea, Să făcea că să gîndea Voind puterii să-l dea.* GRAIUL, I, 175. *St-m(ni) prăvăsc ibovnicu Pi prismă la vornicu.* VASILIU, C. 91. *Ochii mei te-au prăvit față.* I. CR. III, 151. *Am fost de-am prăgit puțin la joc.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Mîndrelc la el priveau.* BALADE, III, 176. *Stai în loc și le privești, La inimă te topești.* FOLC. TRANSILV. I, 231. *Face ceva nerodește Și fluierînd îl privește.* ZANNE, P. II, 554. (Fig.) *Ani care au privit nașterea lumii.* MARCOVICI, C. 10/13. *Și te-or privi luminele Acelor vie stele.* ASACHI, S. L. I, 82. *Pentru ce ... stejarii ... Privesc chirotind subt dînșii niște slabe tufișoare?* CONACHI, P. 260. *Oltule ..., puternici legioane p-a ta margine-ai privit.* ALEXANDRESCU, M. 14. *Soarele ... privea la ei cu drag.* EMINESCU, N. 11. *Tăcut privește de pe podișul din stînga mărețul castel.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 154. *Plopii... lung privesc Buimăciți spre mine.* COȘBUC, F. 125. *Se pare că soarele ... „privește, se uită sau caută înapoi".* PAMFILE, CER. 35. *O lumină cenușie, tulbure, privea pe ferestre.* REBREANU, I. 43. *Uitate, statuiele albe privesc, Albe vistnd c-un aer ce plînge.* BACOVIA, O. 37. *Salut cu gestul cel mai larg această bravură rece, care privește lucrurile drept în față.* GALACTION, A. 220. *În gravură îl priveau acum ochii rîzători ai dansatoarei.* C. PETRESCU, Î. I, 3. *Casele păreau mai negre și mă priveau cu o dușmănie rece.* VLASIU, D. 308. *Printre coline, — orașul stă privind ... O mamă e orașul ce privește Și vrea să vadă totul.* JEBELEANU, S. H. 9. (Expr.) (Intranz.) **A privi spre** (sau **către**) ... = (despre clădiri sau despre fațadele lor) a fi situat (cu fața) spre ..., a fi orientat către ... *Fațada ce privea către Podul Mogoșoaiei avea un balcon.* FILIMON, O. I, 108. *Casa doctorului ... privea spre mare.* GALACTION, O. A. I, 34. *Partea de sus privea spre stradă, cu patru ferestre de o înălțime absurdă.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. ◇ (Întărit prin „cu ochii" sau, rar, „cu ochi", „cu ochiul") *Cu ochii tăi previ-veri și plătirea păcătoșilor vedea-veri.* PSALT. 191. *Ciudesele lui cu ochii nu le-am prăvit.* VARLAAM, C. 99. *Cu ochi lacomi pre mișel prăveaște.* DOSOFTEI, PS. 33/11. *Privesc cu ochii plini de speranță plicul.* CARAGIALE, O. II, 132. *Niciodată n-am să uit cu ce ochi te-a privit.* C. PETRESCU, C. V. 106. *Bătrînul privea cu ochi calzi pe Potcoavă.* SADOVEANU, O. I, 200. *Fiți voi măcar îndurători, Voi care mă priviți Cu ochii voștri înțelepți și buni.* JEBELEANU, S. H. 32. *Cînd o întîlnea în drum o privea cu ochi dușmănos.* V. ROM. noiembrie 1964, 15. (Fig.) *Rămîne Toamna singură pe zare, Privind cu ochiu-i tulbure și mare.* D. BOTEZ, P. O. 35. (Expr.) (Tranz.) **A (nu) privi (pe cineva) cu ochi buni** v. ochi[1] **(A I 1).** (Tranz.) **A privi (pe cineva) cu ochi răi** v. ochi[1] **(A I 1).** ◇ Refl. pas. *Sînt astfel așezați, încît se privesc prin porțiunea lor scobită.* ABC SĂN. 376. ◇ Refl. recipr. *Ei începură-n ochi să se privească.* PANN, P. V. I, 12/23. *Citeodat — deși arare — se-nttlnesc, și ochii lor Se privesc.* EMINESCU, O. I, 51. *Tăcură, privindu-se din ochi cu o mare iubire.* SĂM. VI, 375. *Călătorii se priviră cîtva timp cu bănuială.* BRĂESCU, O. A. I, 179. *Rămași singuri, tinerii se priviră o clipă.* SADOVEANU, O. II, 598. *Parcă le e rușine să se privească unul pe altul.* SEBASTIAN, T. 42. *Toți cei de față, în afară de Gelu, se priviră uimiți.* CAMIL PETRESCU, N. 133. (Fig.) *Parnasul și Olimpul cu fală se priviră.* ALEXANDRESCU, M. 27. *Și astfel stau de se privesc: sus, lebăda de aur a cerului, jos, luceafărul de argint al apelor.* GÎRLEANU, N. 252. ◇ (Cu determinări modale, cumulează și ideea de apreciere) *Simțim că Prévost privește pe De Grieux cu aceeași răceală și calcul.* IONESCU-RION, S. 243. *Aveau, despre artă, opinii prea rigide, ca să poată privi cu îngăduință încercările tinerești.* VLASIU, D. 16. *Toate mizeriile și scăderile noastre le-a privit cu îngăduință.* SADOVEANU, O. VI, 252. *Am început să-l privesc cu o prefuire pe care nu i-o arătasem pînă atunci.* V. ROM. octombrie 1964, 64.

2. Tranz. (Învechit; în forma *prăvi*) A trăi (fiind martorul ...). *Noi prăvim cumplite vreami.* M. COSTIN, ap. GCR I, 196/25. ◇ Refl. *Frații miei, nu în fățărie prăvindu-se aveți credința D[om]nul[ui] nostru.* COD. VOR. 116/22.

3. Tranz. și intranz. (Învechit) A observa **(2)**, a remarca, a înregistra. *Vei prăvi întărirea besearecilor.* BIBLIA (1688), 196[1]/38. *Au prăvit pe mănăstire stăpînind și n-au zis nimică* (a. 1768). URICARIUL, XVI, 52. *L-am dat pre iubitul meu nepot ... prăvind în brudiul meu nepotu dragoste, plăcere și iubire de învățătură* (a. 1869). CAT. MAN. I, 234. *Ai privit fără jale sfîșierile inimii mele.* ODOBESCU, S. I, 167. ✦ Tranz. și refl. (Curent) A (se) examina, a (se) scruta, a (se) cerceta cu privirea sau, p. ext., cu mintea. *Prăvind și văzînd cinstea lumii cum se cade a se purtare.* URECHE, LET. I, 103/18. *Trupul și fața istoriilor prăvind și înțelegînd.* CANTEMIR, HR. 361. *Speriat de mine însumi Mă turbur și mă rătăcesc privindu-mă.* MARCOVICI, C. 11/17. *Cînd privesc zilele de-aur a scripturelor române, Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine.* EMINESCU, O. I, 31. *El privea la viitor, cum ai privi în fundul unui lac liniștit și limpede ca lacrima.* id. P. L. 62. (Fig.) *Sufletul meu ... se privește cu lăcomie și se spăimîntează.* MARCOVICI, C. 11/21. ◇ Refl. pas. *Toate obiectele gîndirei ... se pot privi împreună și se pot apoi deosebi dintr-un alt punct de vedere.* MAIORESCU, CR. I, 47. ◇ Refl. (Prin lărgirea sensului) *Cocoșul se rotește între găini cînd se privește.* ZANNE, P. I, 425. ✦ Refl. Spec. (Curent) A-și cerceta propria imagine într-o oglindă. Cf. POLIZU. *Se privește în o oglindă pe apucate în cursul zilei.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 196, cf. ALEXI, W., TDRG. *Și probabil că de ciudă în oglindă s-a privit, Și-a dat seama c-a visat.* MINULESCU, VERS. 174. *Se întoarse și se privi în oglindă.* SADOVEANU, O. VIII, 174. *Oprindu-se din cînd în cînd în fața oglinzii. Se privea sever, lăsînd buzele în jos.* CĂLINESCU, E. O. I, 204. (Tranz.) *Fiica mai mare își privește chipul într-o oglindă.* H. DAICOVICIU, D. 46. ◇ Fig. *În preajma unei păduri străvechi, se privea în iaz moara lui Călifar.* GALACTION, O. 43. *În apă-și spală părul sălcii odorifere Și se privesc placide dinșoase conifere.* CĂLINESCU, L. L. 164. ✦ Tranz. (Învechit, rar; în forma *prăvi*) A pîndi **(1)**. *Prăvește păcătosul dereptul și scărcică spr-insu cu dinții săi.* PSALT. 68.

4. Tranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „ca") A considera, a aprecia drept ... sau într-un anumit fel; a socoti, a crede. *Această dare a negustitorilor de pe afară privind-o josită cu totul ... poroncim ca de acum acei negustitori să aibă a da cîte șase bani de perechea de ciubote* (a. 1821). URICARIUL, XIV, 15. *Pentru greșele și pedepsi, politicește prăvite* [Titlu]. VÎRNAV, G. P. *Privește vremea ca un pămînt nelucrat.* MARCOVICI, D. 12/11. *El privește cu totul neprobabil ca guera să izbucnească între aceste două țeri.* CR (1846), 46[2]/45. *Această împrejurare foarte naturală fu privită de Murat ca un semn rău.* BĂLCESCU, M. V. 79. *Au privit petiția ca un complot* (a. 1848). URICARIUL, X, 12. *Lumea privea pe postelnicul Zimbolici ca pe un model de bărbat.* NEGRUZZI, S. I, 73, cf. POLIZU. *De-acum poți să-i privești ca ginerii mei.* ALECSANDRI, T. I, 150, cf. CIHAC, II, 294. *Ideile noi sînt ... rău privite de aceste legiuni ale trecutului.* BOLINTINEANU, O. 445. *Ierunca ... este privită pretutindeni ca unul din cele mai delicate vînaturi.* ODOBESCU, S. III, 33, cf. ALEXI, W. *Și-atunci Memfis se înalță, argintos cînd al pustiei, Închegare măiestrită din suflarea vijeliei ... Beduini ce stau în lună, o minune o privesc.* EMINESCU, O. I, 43. *Cum? Cînd*

lumea mi-e deschisă, a privi gîndeşti că poţi Ca întreg aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot? id. ib. 146. *Mai toţi flăcăii îl priveau ca pe un fel de vătaf al lor.* REBREANU, I. 115, cf. CADE. *Un temperament de artist (aşa cum eşti) nu poate să privească viaţa cu ochii unui om de afaceri.* GALACTION, A. 307. *Era deprins să-i privească pe toţi aproape ca pe nişte lucruri ale lui.* SADOVEANU, O. V, 454. *Poporul muncitor priveşte politica partidului ca politica sa proprie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 374. *Sălăşuia în noi o altă lume, Nelogică, dac-o privim acum.* LABIŞ, P. 136. *Oamenii au învăţat să privească averea gospodăriei ca pe a lor proprie.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 70. ◇ Refl. pas. *El ... se privea de toţi ca cel mai bun căpitan al Turciei.* BĂLCESCU, M. V. 106. *Omul ce l-a aflat se priveşte apoi de naş al copilului aflat.* MARIAN, NA. 103. ✦ A lua în consideraţie, a ţine seamă (de ...). *Prăvind însă lipsa în carea se află Grechia, să va hotărî ca ... pentru anul întăi să aibă Grechia a plăti Porţei o sumă.* AR (1829), 38[2]/20. *Şi cînd slujba ti vom cere el deloc n-o să privească De sîntem boieri sau ţinem de vro casă boierească.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. ✦ (Învechit, rar) A aprecia, a preţui, a stima (la justa valoare). *Haina mai mult e privită decît persoana cinstită.* PANN, H. 17/1.

5. Tranz. (La pers. 3) A fi în legătură cu ..., a se referi **(2)** la cineva sau la ceva, a interesa, a implica pe cineva, a fi de competenţa cuiva, a intra în obligaţia cuiva. *Am giudecat de cuviinţi ca să adaog cuvînt de sfat, un mic cuvînt care prăveşte scuolile noastre* (a. 1825). CAT. MAN. II, 118. *Tot ce voi scrie ... priveşte pe gospodine.* I. IONESCU, C. 12/2. *Zamoisky ti dete răspuns în scris că această treabă priveşte pe crai.* BĂLCESCU, M. V. 93. *Rempărţirea priveşte întocma la avut şi la serac.* CR (1848), 5[3]/30. *Greşeala-mi o cunosc bine, şi cine sînt mă priveşte.* PANN, E. I, 67/15. *A fi, n-a fi, nu ne priveşte.* ALECSANDRI, T. 900, cf. CIHAC, II, 294. *Tot ce priveşte poezia populară merită cea mai mare luare-aminte.* MAIORESCU, CRITICE, 609. *Asta nu mă priveşte pe mine.* CREANGĂ, O. 219. *Cele petrecute îl priveau foarte de aproape.* SLAVICI, O. I, 165, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Cheltuielile călătoriei m-au privit pe mine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 319. *Era cît pe ce să fie pus la închisoare din pricina amestecului într-o daraveră ... care nu-l privea.* HOGAŞ, DR. II, 8. *Titu se mîndrea ca şi cînd lauda l-ar fi privit direct pe dînsul.* REBREANU, I. 233, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ce mă priveşte pe mine cine locuieşte aci ori dincolo?* C. PETRESCU, C. V. 82. *Asemenea raporturi privesc numai două persoane.* SADOVEANU, O. IX, 513. *Experienţele lui priveau turburările vizuale în marile astenii.* CĂLINESCU, E. O. I, 262. *Asculta întotdeauna cu mult interes tot ceea ce privea legăturile dintre părinţi şi copii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 153. *Eu tot voi afla adevărul care vă priveşte şi pe care îl caut.* STANCU, R. A. V, 369. *Te priveşte cum te descurci.* BENIUC, M. C. I, 484. *Şi ce vor spune ceilalţi salariaţi? — Îi priveşte.* VINEA, L. I, 45. *Asta mă priveşte pe mine.* H. LOVINESCU, T. 145. *Mergeţi şi reclamaţi, faceţi ce ştiţi, nu mă priveşte.* PREDA, R. 131. *Mitropolitul şi episcopii se află foarte adeseori printre marlorii din sfatul domnesc, chiar cînd este vorba de probleme care nu priveau biserica.* STOICESCU, S. D. 82. *S-a alcătuit un plan privind necesarul de seminţe, îngrăşăminte, inventar etc.* GÎ 1962, nr. 652, 3/4. *Să fie respectată cu stricteţe prevederea legii privind analiza periodică.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. (Refl.) *Fără a se privi la vîrstă, au să se aştepteze de cumva sînt buni.* CR (1848), 6[1]/11. (Intranz.) *Verice pagubă va pricinui stricăciunea aceia priveşte la meşterul.* CARAGEA, L. 27/32. ◇ Expr. **În (ceea) ce** (sau **cît, învechit, întrucît, încît**) **priveşte** (sau, rar, **privea**) ... = referitor la ..., raportat la ..., în privinţa ..., privitor la ..., cu privire la ...; (judecînd lucrurile) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punct de vedere ... *Iar încît priveşte ajutorinţa Lui Mahomet ... Eu spun drept că nu-s în socotinţa lui Velzăvuv.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 224. *Întrucît priveşte închinările ... ar putea să primească acum de bune toate închinările actuale.* ODOBESCU, S. II, 26. *Să stăm aici, în ceea ce te priveşte pe dumneata, şi să luăm pe istalalt la rînd.* CREANGĂ, A. 148. *În ce priveşte forma, am avea de făcut următoarele observaţii ...* VLAHUŢĂ, O. A. II, 225. *Admit şi decretul tău în ce mă priveşte.* GALACTION, A. 392. *În ce priveşte pe Emma, ea intrase în căsătorie cu deziluzia unui amor nenorocit.* BRĂESCU, O. A. I, 4. *Povestirea ... reflectează, fără îndoială, şi în ce priveşte acest nume, un aspect folcloric autentic.* ARH. FOLK. II, 87. *Cît priveşte semnificaţia lui avem însă de făcut unele rezerve.* VIANU, A. P. 435. *În ceea ce priveşte morala, am oarecare îndoială.* SADOVEANU, O. VI, 519. *Se credea foarte competent în tot ceea ce privea mahalaua respectivă.* CĂLINESCU, S. 402. *Bicentenarul naşterii lui Kant ... n-a adus nimic nou, cît priveşte tîlcuirea sau răstălmăcirea filozofiei marelui gînditor.* BLAGA, Z. 140. *Cît priveşte oraşul acesta, nu mă leagă nimic de el.* STANCU, R. A. III, 294. *În ceea ce priveşte ipoteza mea asupra lui Radu, n-am vrut să te supăr.* H. LOVINESCU, T. 267. *În ce priveşte organele financiare, ele au datoria să întărească controlul pe principalele şantiere.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 29. *În ce priveşte casa, o să i-o las.* PREDA, R. 11.

6. Intranz. (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „la" sau „către") A urmări, a tinde, a ţinti. *Sînt socoteale creştineşti, carele privesc numai către adevărul cel evanghelicesc* (a. 1700). GCR I, 337/29. *Rebelia ... carea nu privea la alt de cît la o mare jefuire.* ZILOT, CRON. 66. *Pornirea aceasta ... priveşte ... nu numai la mîntuirea noastră, ci şi a întregului neam grecesc* (a. 1821). URICARIUL, XIV, 308. *Legea ... nu priveşte numai la luminarea duhului, ci şi la îndreptarea inimii.* MARCOVICI, D. 307/27. *Cele ce ispitim nu putem a le înţălege, nici a le şti către ce sfîrşit privesc.* DRĂGHICI, R. 37/15.

7. Intranz. (Învechit) A se cuveni, a se cădea. *Asta numa la-mpăraţi a se face priveşte.* PANN, E. III, 8/6, cf. DDRF. *A se lupta călare Nu priveşte la fieşcare.* ZANNE, P. IV, 287.

— Prez. ind.: *privesc.* — Şi: (învechit şi regional) **prăvi,** (învechit) **previ,** (regional) **prilvi** (EMINESCU, O. I, 44) vb. IV.

— Din slavonul ПРАВИТИ.

PRIVÍ[2] vb. IV v. **plivi.**

PRIVIÁNT s. n. v. **proviant.**

PRIVICĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVICHETOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVÍCHI s. n. v. **priveghi[1].**

PRIVICHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care priveşte[1] **(1).** Cf. DRLU.

— Pl.: *privicioşi, -oase.*

— **Privi[1]** + suf. *-icios.*

PRIVIDÉRE s. f. v. **prevedere.**

PRIVIDITÓR, -OÁRE adj. v. **prevăzător.**

PRIVIGATOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVIGĂTOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVIGĂTÓR s. m. v. **privighetor[1].**

PRIVIGETOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVIGHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVIGHEÁLĂ s. f. v. **privegheală.**

PRIVIGHEÁRE s. f. v. **priveghere.**

PRIVIGHÉRE s. f. v. **priveghere.**

PRIVIGHETOÁRE s. f. Numele a două specii de păsări călătoare, insectivore, de talie mijlocie, care cîntă foarte frumos: **a)** (și în sintagmele *privighetoare mare*, DOMBROWSKI, P. 400, BĂCESCU, PĂS. 142, rar, *privighetoare filomelă*, BĂCESCU, PĂS. 142, FORM. CUV. I, 64, *privighetoare proprie*, BĂCESCU, PĂS. 141) pasăre cu spinarea brună-sură-roșcată închis, cu gîtul alb mărginit de un gri șters, cu partea superioară a pieptului sură închis; filomelă, (regional) presură[1] **(2)** *(Luscinia luscinia);* **b)** (și în sintagmele *privighetoare roșie*, DOMBROWSKI, P. 398, BĂCESCU, PĂS. 141, *privighetoare mică*, DOMBROWSKI, P. 398, BĂCESCU, PĂS. 143, *privighetoare sură*, BĂCESCU, PĂS. 143) pasăre cu spinarea sură-roșcată-gălbuie, cu gîtul și mijlocul pieptului albe, cu coada ruginie; (regional) minunea **(2)**, mierloi[1] **(3)**, pituluș[2] **(I 2)**, mierlă-gulerată (v. m i e r l ă **1)** *(Luscinia megarhynchos). Cine va mînca corb ... sau privighetoare ... unii ca aceia 1 an să aibă pocaania.* PRAV. GOV. 49[r]/9, cf. GCR I, 91/2, COD. PUȘC. 79. *Stăpîneașle ... cerbi, capre, păuni, priveghitori.* CALENDARI (1733), 14/8. *Prinsă una din păsereale ceale prea mici pre carea o chiiamă preveghitoare.* VARLAAM-IOASAF, 41[r]/12. *Au mas subt cort, ca să asculte privighetorile.* ȘINCAI, HR. I, 392/3, cf. LB. *Privighetoarea cînta primăvara și veselea pre toți.* ȚICHINDEAL, F. 167/7. *Bufnița va și ea să imiteze cîteodată ciripitul privigătorii.* HELIADE, O. II, 96. *Dacă versul cel duios Ți-i c-a penilor odoare, Tu-ntreci pe privighetoare.* ASACHI, P. 109/13, cf. I. VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 449. *Au doar numai pentru tine ... Jalnica privighetoare cîntă seara, dimineață?* CONACHI, P. 291. *Ai văzut privighetoarea bădichei cum își umflă gușița?* PR. DRAM. 377. *Are colivii cu sticleți, cu mierle, cu privighitori.* NEGRUZZI, S. I, 322. *Abia privighetoarea ... Să turbure cutează o solemnelă pace.* BOLLIAC, O. 73. *Nenorocita privighetoare Cînta-n pădure a ei durere.* ALEXANDRESCU, O. I, 207. *M-am dus de-am ascultat concertul privighitorilor.* ALECSANDRI, S. 11, cf. CIHAC, I, 310. *Privighetoarea cîntă la ferestrele mele.* BOLINTINEANU, O. 317. *Privighetoarea zboară afară dintr-o casă ce a ars.* ODOBESCU, S. I, 184. *Poate să mai doarmă cineva de rău nebunelor de privighetori?* CREANGĂ, P. 131. *Auz un glas ca de privighetoare.* ISPIRESCU, L. 244. *Privighetorile, ca niște piculine, își piruie, la timp, melodia lor.* DELAVRANCEA, T. 61. *Tace, ca s-asculte cîntecul privighetorilor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 171. *Privighitoarea figurează adeseori și-n cîntecele noastre poporane ca simbol de iubire.* MARIAN, O. I, 251. *Se string să admire producțiuni de artă, pe care ei le înțeleg tot atît cît măgarul din fabulă înțelegea cîntecul privighetoarei.* GHEREA, ST. CR. I, 232, cf. DDRF. *Din zăvoi, privighetoarea Iarăși a-nceput.* COȘBUC, P. II, 69, cf. BARCIANU, JAHRESBER. XII, 130. ALEXI, W. *Privighetori din alte țări Vin doina să ne-asculte.* GOGA, POEZII, 8. *S-au dus privighetorile măiestre, Pustiu e cuibul blîndei turturele.* IOSIF, P. 47, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Parcă te unge la inimă; glas de privighetoare, nu altăceva.* BUJOR, S. 104. *Îngrijea el singur de papagalii, ... de privighetorile și de turturelele sale.* HOGAȘ, DR. II, 49, cf. DR. V, 560, ȘĂINEANU, D. U. *Asculta înmărmurită cîntul de privighetoare.* EFTIMIU, Î. 127. *Mă dor ... Privighetorile închise-n colivii.* MINULESCU VERS. 264. *Soacră-mea mi-a scos ochii, fără milă, ca la privighetori.* GALACTION, O. A. I, 99, cf. DS. *Se îngîna cu apele, cu codrii și cu privighetorile, din alăută!* SADOVEANU, O. I, 188. *Cîntecul privighetoarelor rătăcite în parcurile noastre este evocat cu aceeași atitudine.* VIANU, A. P. 48, cf. DOMBROWSKI, P. 400, BĂCESCU, PĂS. 143. *Privighetoarea cîntă mai frumos.* ARGHEZI, VERS. 280. *E vorba de a descrie cîntecul privighetorilor în poiană?* CĂLINESCU, C. O. 182. *Roua e sudoarea privighetorilor Ce s-au ostenit toată noaptea cîntînd.* BLAGA, P. 198. *Era lună plină și cîntau privighetorile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 31. *Pitită în fagul mare Cîntă o privighetoare.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 137. *N-auzi privighetoarea? Ca ea-nvăța-vei măiestritul cînt.* V. ROM. iunie 1954, 123. *Privighetorile nu cîntă decît noaptea.* H. LOVINESCU, T. 303. *Vom merge să ascultăm ... cîntecul nepreväzut al privighetorilor.* T septembrie 1962, 9. *Unele specii pleacă în totalitatea indivizilor lor (rîndunelele, privighetori).* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9. *Din pene, le rămîne sufletul aici, acestor privighetori și pitulici.* SORESCU, U. 72. *Mă-ngîn cu florile Și privighetorile.* ALECSANDRI, P. P. 224. *Sprîncenele dumitale, Pene de privighetoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 24. *Pasere privicătoare, Ce cînți noaptea pe răcoare?* MAT. FOLK. 258, cf. VÎRCOL, V. 98. *Asară pe răcoare Cînta o privigătoare.* CIAUȘANU, V. 192, cf. ALR I 1 031, ALR SN III h 703. *Cioara în loc de privighetoare nu se poate vinde.* PANN, P. V. II, 117/19. *Ce știe măgarul ce e cîntarea privighetoarei?* ZANNE, P. I, 541. ◇ F i g. *Aud glasul cucoanei Caliopi ... Ea-i! privighetoarea mea.* ALECSANDRI, T. I, 349. *Cîte cîntece minunate nu glăsuia gurița lui Șerban, privicătoarea satului.* ȘEZ. XII, 30. ◇ *Privighetoare albastră* = pasăre cu spinarea de culoare brună-măslinie-sură, cu coada predominant ruginie-roșcată; (regional) gît-vînăt, gușu-vînăt *(Luscinia svecica).* Cf. DOMBROWSKI, P. 403, BĂCESCU, PĂS. 142. ◇ C o m p u s e: (regional) **privighetoarea-bălților** (sau **-tamariscului, -tamarinului)** sau **privighetoare-de-stuf** (sau **-cu-mustăți-negre)** = lăcar *(Lusciniola melanopogon).* Cf. DOMBROWSKI, P. 310, BĂCESCU, PĂS. 142, 143, FORM. CUV. I, 75; **privighetoare-de-stuf** (sau **-de-stufărie, -de-trestii)** = **a)** (și în compusele **privighetoare-greușel,** BĂCESCU, PĂS. 142, **privighetoare-de-trestie-fluvială,** id, ib. 141) pasăre cu spinarea de culoare brună-verzuie, cu gîtul alb cu pete sure; (regional) **silvie-de-țărm,** lăcar-de-țărm, silvie-greușel *(Locustella fluviatilis).* Cf. DOMBROWSKI, P. 314, BĂCESCU, PĂS. 141, 142; **b)** pasăre cu spinarea brună-măslinie-roșcată, cu gîtul și mijlocul pîntecelui alb-brun, cu restul pîntecelui galben-brun-ruginiu *(Locustella luscinioides).* Cf. CADE, DOMBROWSKI, P. 316, BĂCESCU, PĂS. 142; **c)** (și în compusele **privighetoare-pătată,** BĂCESCU, PĂS. 143, **privighetoare-de-stuf-pătată,** DOMBROWSKI, P. 319, BĂCESCU, PĂS. 141) pasăre cu spinarea de culoare măslinie-sură cu striuri brune, cu gîtul și mijlocul pîntecelui albe, cu laturile pîntecelui și picioarele galbene *(Locustella naevia).* Cf. DOMBROWSKI, P. 320, BĂCESCU, PĂS. 141, 142; (regional) **privighetoare-de-stuf** (sau **-de-stuf-ruginie, -de-baltă)** = **a)** caracateț, lăcar mare *(Acrocephalus arundinaceus).* Cf. DOMBROWSKI, P. 322, BĂCESCU, PĂS. 142; **b)** lăcar *(Acrocephalus palustris).* Cf. DOMBROWSKI, P. 328, BĂCESCU, PĂS. 142; **c)** (și în compusul **privighetoare-de-lac,** DOMBROWSKI, P. 325, BĂCESCU, PĂS. 142) țîrîiac, lăcar mic *(Acrocephalus scirpaceus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 142; (regional) **privighetoare-cu-cap-negru** (sau **-neagră)** = purcelușă-neagră *(Sylvia atricapilla).* Cf. SIMIONESCU, F. R. 147, DOMBROWSKI, P. 344, BĂCESCU, PĂS. 142, 143; (regional) **privighetoare-de-grădină** = **a)** scrofiță, silvie de grădină *(Sylvia borin).* Cf. DOMBROWSKI, P. 343, BĂCESCU, PĂS. 142; **b)** *Sylvia hortensis.* Cf. SIMIONESCU, F. R. 147; **privighetoare-cenușie** = **a)** (regional) grieluș, silvie de cîmpie *(Sylvia communis).* Cf. DOMBROWSKI, P. 346, BĂCESCU, PĂS. 142; **b)** păsărică de culoare cafenie-roșcată, cu capul cenușiu, care trăiește prin livezi și prin grădini *(Sylvia cinerea).* Cf. CADE, SIMIONESCU, F. R. 147; (regional) **privighetoare-cafenie** (sau **-pitică)** = purcelușă *(Sylvia curruca).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 142, 143; (regional) **privighetoare-porumbacă** (sau **-vărgată)** = țîrîitoare *(Sylvia nisoria).* Cf. DOMBROWSKI, P. 341, BĂCESCU, PĂS. 142, 143; (regional) **privighetoare-de-stînci** = urzicar *(Saxicola rubetra).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 142.

— Pl.: *privighetori* și (rar) *privighetoare.* — Și: (învechit și regional) **privighitoáre, privigătoáre, priveghitoáre** (BĂCESCU, PĂS. 142, ALR I 1 031/63, 69, 144, ALR SN III h 703/130, 157, 182), **preveghitoáre,** (regional) **privigatoáre** (ALR SN III h 703/812), **privigetoáre** (ALR I 1 031/28, 290, 710, 735, 750, 776, 786, 792,

803, 808, 815, 846, 874, 926, 954, 990, ALR SN III h 703/365), **privigitoáre** (ALR I 1 031, ALR SN III h 703), **privicătoáre, privichetoáre** (BĂCESCU, PĂS. 142, ALR I 1 031/878), **privichitoáre** (ALR I 1 031/138, 229, 516, 860, 865, 870, 885, 890, ALR SN III h 703), **priviri-gitoáre** (ALR I 1 031/592), **privitoáre** (ib. 1 031/270), **privegătoáre** (ib. 1 031/839, ALR SN III h 703/102), **privegetoáre** (ALR I 1 031/831), **privegitoáre** (ib. 1 031/26, 30, 56, 131, 150, 158, 166, 200, 315, 335), **pri-găvitoáre** (VÎRCOL, V. 98, ALR I 1 031/934), **prigiitoáre** (ALR I 1 031/748), **prigivitoáre** (ib. 1 031/243), **prevă-cătoáre** (ib. 1 031/850), **prevăgătoáre** (ib. 1 031/837), **prevechitoáre** (ib. 1 031/890), **preveditoáre** (ALR SN III h 703/53), **prevegătoáre** (ib. h 703/836), **prevegetoáre** (ALR I 1 031/720, 740, 760, 764, 768, 798, 887, 980), **preveghetoáre** (ALR SN III h 703/784), **previchitoáre** (ib. h 703/899), **previditoáre** (ib. h 703/349), **previ-gătoáre** (ALR I 1 031/800, 805, 810, 820), **previghitoáre** (ib. 1 031/59, 337), **previgitoáre** (ib. 1 031/94, 109, 170, 174, 180, 215, 223, 247, 259, 381, 542, 704, 770, ALR SN III h 703), **pligitoáre** (ALR I 1 031/136), **pliviglitoáre** (ib. 1 031/684).

— **Priveghea** + suf. *-toare.*

PRIVIGHETÓI s. m. v. **privighetoroi.**

PRIVIGHETÓR[1] s. m. Bărbătușul privighetoarei; (regional) privighetoroi. *Privighetorul însă face mai bine, el știe să-și insufle amorul.* CR (1846), 180[1]/10, cf. TDRG, CADE, SFC IV, 169. *Nici mierla nu-i singurea, Că mai are un frățior, Pe negru privighetor.* MAT. FOLK. 762, cf. ALR SN III MN h 703.

— Pl.: *privighetori.* — Și: (regional) **privigătór** (ALR SN III MN h 703/250), **privigitóriu** (ib. h 703/228), **prevegitór** (ib. h 703/260) s. m.

— De la **privighetoare.**

PRIVIGHETÓR[2]**, -OÁRE** adj., subst. v. **priveghe-tor.**

PRIVIGHETORÍCĂ s. f. (Ornit.; regional) Coadă-lată *(Cettia cetti).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 143.

— **Privighetoare** + suf. *-ică.*

PRIVIGHETORÓI s. m. (Regional) Privighetor[1]. *Și fiindcă ei mai toată noaptea privighează, de-aceea ea s-a numit privighitoare, iară el privighitoroi.* MARIAN, O. I, 244, cf. BĂCESCU, PĂS. 142, ALR SN III MN h 703.

— Pl.: *privighetoroi.* — Și: **privighetói** (SFC IV, 168, ALR SN III MN h 703/899), **privighitoróI, priveghe-torói** (BĂCESCU, PĂS. 142), **privegheturóI** (id. ib.) s. m.

— **Privighetoare** + suf. *-oi.*

PRIVIGHICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care ține treaz, atent. Cf. DĂLU.

— Pl.: *privighicioși, -oase.*

— **Priveghea** + suf. *-icios.*

PRIVIGHÍND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care veghează, care este treaz. *Fu ferecat de un somn în care trupul era amorțit, dar fantazia privighindă îi zugrăvea trecutul.* ASACHI, S. L. II, 76.

— Pl.: *privighinzi, -de.*

— V. **privighea.**

PRIVIGHITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVIGHITÓR, -OÁRE adj., subst. v. **priveghetor.**

PRIVIGHITORÍE s. f. **1.** (Învechit) Funcția, sarcina de priveghetor **(4).** Cf. CIHAC, I, 310.

2. (Învechit, în Mold.) Subprefectură. Cf. CIHAC, I.

PRIVIGHITORÍȚĂ s. f. (Învechit, în Mold.) Soția priveghetorului **(5).** *Măcar vătăjițe să fie ... Că n-or fi cu toate privighitorițe.* ALECSANDRI, T. 677.

— Pl.: *privighitorițe.*

— **Privighitor** + suf. *-iță.*

PRIVIGHITÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. **priveghe-tor.**

PRIVIGHITORÓI s. m. v. **privighetoroi.**

PRIVIGITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVIGITÓRIU s. m. v. **privighetor**[1].

PRIVILEGHIÁ vb. I v. **privilegia.**

PRIVILEGHIÁT, -Ă adj. v. **privilegiat.**

PRIVILÉGHIE s. f. v. **privilegiu.**

PRIVILÉGHIU s. n. v. **privilegiu.**

PRIVILÉGHIUM s. n. v. **privilegiu.**

PRIVILEGIÁ vb. I. **1.** Tranz. (Astăzi rar; complementul indică oameni, comunități umane, instituții etc.) A acorda un privilegiu **(1).** Cf. POLIZU. *Ei sînt privilegiați Și de pravili apărați.* BOLLIAC, O. 184, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit; complementul indică privilegiul acordat) *La 1598 ... privileghie ugheniților libertatea cultului relighios.* SĂULESCU, HR. II, 311/8. ◇ Refl. pas. *Domnitorilor și bărbaților celor mari ... li se privilighie a-și împodobi cununile seau coifurile lor ... cu pene.* AR (1829), 200[1]/26. *În sfîrșit de abie Sila putu a le face capăt după ce la 88 li să privilighieră dritul civil al romanilor.* SĂULESCU, HR. I, 56/3.

2. Refl. pas. (Învechit; în forma *priviligia;* despre publicații) A fi autorizat să apară. *Publicația acestei gazete, ce supt prea puternica paveză a împărăției Rosiei s-au priviligiat* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 108.

3. Tranz. (Jur.) A supune unui privilegiu **(2)** sau unei preferințe de altă natură. *Era preferata tantei Matilda și deci ea va fi privilegiată în dispozițiunile testamentului.* C. PETRESCU, C. V. 97. *Cheltuielile ... sînt privilegiate asupra oricăror alte creanțe.* LEG. EC. PL. 186.

— Pronunțat: *-gi-a.* — Prez. ind.: *privilegiez.* — Și: (învechit) **privileghiá, priviligiá, priviligiá** vb. I.

— Din fr. **privilégier,** it. **privilegiare.**

PRIVILEGIÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a privilegia. Cf. privilegia **(1).** Cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-gi-a-.* — Pl.: *privilegiări.*

— V. **privilegia.**

PRIVILEGIÁT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Despre oameni, grupuri ori clase sociale, așezări umane, organizații sau instituții etc.) Care se bucură de privilegii **(1).** *Nemeșia cea privilegiată.* BUDAI-DELEANU, T. V. 66. *Această sf[ântă] bis[erică] s-au rădicat ... în nemeșul și preveleghiatul oraș Dobra* (a. 1815). IORGA, S. D. XIII, 90. *J. Radovici Mihail, senator în privi-leghiatul oraș Oradia-Mare.* PETROVICI, P. 367/18, cf. DRLU. *Nu împărtăși numai treptelor celor privileghiate darul dumnezeieștii înțelepciuni.* MARCOVICI, D. 391/9. *Nobletea este cel mai înalt clas privilegiat într-o nație.* GENILIE, P. 46/11. [Boierii] *căutară a se forma în castă privilegiată.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Proiect care ... întemeiază constituția sa pe boierie privilegietă.* RUSSO, S. 120. *O femeie dintr-o clasă privilegiată.* BOLINTINEANU, O. 1, 244. *Ei sînt privilegiați Și de pravili apărați.* BOLLIAC, O. 184. *Cînd ... se vor face privilegiate numai cîteva familii.* ODOBESCU, S. III, 1. *Ei sînt privilegiați Și de pravili apărați.* BOLLIAC, O. 184. *Cînd ... se vor face privilegiate numai cîteva familii.* ODOBESCU, S. III, 1.

liberalo-burgheze la noi, printr-o luptă eroică, erau tocmai fiii clasei privilegiate. GHEREA, ST. CR. I, 328, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dregătorii mari, care se considerau oarecum egali intre ei, aveau deci conștiința unei condiții sociale privilegiate.* STOICESCU, S. D. 74, cf. DL, DM, DEX. ◇ (Substantivat) *Acest ajutor a ișit pă toți dă obște, și pă privileghiați, și pă neprivileghiați, încă cu mai prisos dăcît la voi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 80. *Însăși stăpînirea locului are să cerceteze pă previleghiat, adică și din datoriile lui* (a. 1826). DOC. EC. 362. *Adunările municipali erau compuse numai din feudali mari și mici privilegiați.* BARIȚIU, P. A. I, 638. *S-au văzut neamuri pierind deodată pentru un princip sau pentru slobozenie, dar castele și privileghiștii se îndoiesc.* RUSSO, S. 116. *Era dator fiecare stăpîn de vie să dea, din zece vedre una, afară de privilegiați și scutiți cu hrisoave domnești.* FILIMON, O. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ P. gener. Care este favorizat, avantajat (de cineva, de împrejurări etc.). *Cîteva dame elegante și cîțiva bărbați privelegiați ocupau balcurile dinaintea scenei.* CR (1846), 32 bis[1]/25. *Se bucura de această considerație privilegiată.* TEODOREANU, M. U. 32. *Creațiile științifice sînt prin însăși natura lor privilegiate.* D. GUSTI, P. A. 198. *Monopoliștii americani își creează o situație privilegiată în economia Marocului, îndepărtînd treptat pe capitaliștii francezi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 753. *Graiul moldovenesc ... avea* [în veacul al XVIII-lea] *... o situație deosebită și, aș zice, privilegiată, în comparație cu graiul moldovenesc de astăzi.* VARLAAM-SADOVEANU, 63. (Substantivat) *Se miră cineva de repedea lor înălțare și îi numesc privilegiații fortunei.* CR (1848), 31[2]/79. *Înfățișarea trufașilor privilegiați ai destinului.* C. PETRESCU, A. 301. ◇ Fig. *Bogatele producții ce scoate acest pămînt privileghiat.* CR (1829), 227[1]/18, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pentru conștiința literară a epocii pe care o străbatem, proza lui Tudor Arghezi ocupă, fără îndoială, un loc privilegiat.* VIANU, A. P. 263.

2. Adj. (Despre creditori) Care se bucură de privilegiu **(2)**. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. S. m. (Învechit, în Mold.; în forma *privilighel*) Subprefect. *Gheorghe Căliman ... fiu de privilighel* (a. 1828). URICARIUL, VII, 197. *Subprefectura de Necorești ... către privilighetu Stoica Mîndru* (a. 1860). ap. PAMFILE, A. R. 15.

4. Adj. (Învechit) Autorizat. *Petru Bart, chesarocrăiescul privilighiatul tipograf a cărților celor scholasticești* (a. 1790). IORGA, S. D. XIII, 17. *Acea privileghiată fabrică cu meșteșug făcută.* ȘT 21/2. *Dată la tipar la priveleghiata tipografie din București* [Titlu]. IST. UNIV. I. *Nenumăratele circiumi, cu privelegheate celetnice.* PISCUPESCU, O. 4/10. *Privileghiata tipografie a Albinei* [Titlu]. SĂULESCU, Î. *Prenumerația se face la d. Eliad, la tipografia privelegiată.* GTN (1835), 1[2]/5. *O ruletă, coțcă privilegiată care scurge pungile străinilor.* NEGRUZZI, S. I, 326.

— Pronunțat: *-gi-at.* — Pl.: *privilegiați, -te.* — Și: (învechit) **privileghiát, -ă** adj., **privilighét** (URICARIUL, VII, 197, PAMFILE, A. R. 15) s. m., **privilighiăt, -ă, priveleghiát, -ă, privelegiát, -ă, preveleghiát, -ă** adj.

— Din lat. **privilegiatus**, fr. **privilegié**.

PRIVILÉGIU s. n. **1.** Avantaj, scutire de obligații (către stat), drept sau distincție socială care se acordă (în anumite perioade sau în situații speciale) unei persoane, unui grup social, unui partid, orașelor, mănăstirilor etc., (învechit) p r o n o m i o n; p. e x t. (concretizat) act, document prin care se acordă un asemenea avantaj, un asemenea drept, o asemenea distincție etc. *Să fie de moșie cu priveleghii de la împăratul date neamului cantacozinesc.* IST. Ț. R. 14. *I-au făcut să rămîie lăcuitori în țara sa, dîndu-le cu privileghii lungi și late moșii.* CANTEMIR, HR. 473. *Cărți, confirmații și privilighii mergînd în mîinile lor.* R. POPESCU, CM I, 495. *Moșiile ce au avut Iftodi Cihan de baștină și de cumpărătură, din drese și privileghie* (a. 1754). URICARIUL, XI, 308. *Au binevoit a-i întări ceale vechi privileghiuri și obiceiuri.* MINEIUL (1776), [prefață] 5/1. *Și mai întîi am cerut orășanilor acestora care cer privileghiul scutelii, ca să dovedească zisa lor* (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 119. *Aceștia pot atunci a strica acea diiată, iară ceale de alăturea rude n-au acest privileghiu.* MAN. LEG. 28[r]/13. *Bogdan Vodă, domnul Moldaviei, ... ceru privilegii ca și rumânii.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Fieștecare martur, care nu este slobod prin vreun privileghium însămnat anume, ... să facă jurămînt.* RÎND. JUD. 161/12. *El au dat ... privelegiul de a purta cercei.* IST. AM. 41[r]/5. *Au vrut a-și arăta a sale priveleghiuri.* CRITIL, 67/7. *Ioanichie pre sine și țeara sa o au supus bisericii Romei prin privilighion scris cu litere de aur.* ȘINCAI, HR. I, 237/28. *Privileghiile ce au avut prin hrisoave gospod* (a. 1803). URICARIUL, IV, 80/9. *În locul papei să-l ungă ... petrecîndu-i privilegiul apostolicesc.* MAIOR, I. B. 40/6. *Celor ce slujesc lui cu credință Împarte privileghii.* BUDAI-DELEANU, Ț. 362. *Să perdem voia aceasta și priveleghiul ce ni s-au dat* (a. 1811). DOC. EC. 110. *Are privileghium ... cînd ar vrea la alt loc să treacă și acolo ar voi să se așeaze.* ȘT 25/21. *Privileghiili dati lor de la domnii Moldaviei să vor păzi întocma* (a. 1818). GCR II, 222/24. *Vă va da toate prevelegiile orășanilor romani.* BELDIMAN, N. P. II, 181/8. *Nu li se cade a avea și ei priveleghiurile ce le au ... cei de neam.* ZILOT, CRON. 67. *Nici a să zminti legătura și priveleghie legată prin hrisoavile gospod ce s-au cheltuit și s-au scos acestui oraș* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 98. *Să dăsfățează întru dobîndirea privileghiurilor lor celor vechi.* OȘTIREA, 14/1. *Cînd să va dovedi că ... n-au mers sacalile sale la întîmplări de foc, atunci să-și piarză acea priveleghie* (a. 1827). DOC. EC. 381. *Cu multe privileghiumuri și scutiri nu numai pe cetățeni, ci și pe poporeni, lucrătorii de pămînt, i-au dăruit.* T. AARON, S. A. 71/15. *Li să hărăzește ca un privileghiu a avea scutită acea fabrică ... dăspre orice dare către stăpînire* (a. 1832). DOC. EC. 504. *Privileghiul, sau titula prin care vă stăpîniți bogățiile, nu este un privileghiu întemeiat pe dreptul firesc, ci pe oarecare așăzămînt omenesc.* CĂPĂȚÎNEANU, B. 85/11. *Cu ce stînteți voi mai vrednici decît dînșii ca să dobîndiți un asemenea privileghiu?* MARCOVICI, D. 57/21. *Li dedi preveligii de a lăcui în Eghipet.* SĂULESCU, HR. I, 3/18. *Fiecare* [țară] *avea legile și privilegiile sale particulare.* ASACHI, S. L. II, 32. *Au căpătat ... mai multe privilegii.* id. L. 4[1]/51. *Să binevoiți a orîndui o cercelare asupra acestii mașine și, găsindu-se cu adevărat atît de folositoare, să binevoiți a-mi da un privileghiu pă cinci ani pentru Țara Românească* (a. 1840). DOC. EC. 739. *S-au desființat acest priveleghiu.* TÎMPEANUL, G. 15/11. *Fiindcă aceste epitropii sînt grele slujbe, ar trebui să se hotărască oareșicare privilegii, sau cinstiri deosebite, pentru bărbații acîia.* CUCIURAN, D. 88/34. *Acelea plase a lăcuitorilor ... se osebesc cu ceva priveleghiuri.* RUS, I. I, 63/1. *Clerul, ca și mănăstirile, n-aveau la început privilegii deosebite și erau cu totul sub juridicția statului.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Au hărăzit Institutului ..., unii averi în moșii, alții privilegii țintitoare spre propășirea lui.* C. VÎRNAV, H. 77/35, cf. STAMATI, D. *Micile privilegii feodale.* RUSSO, S. 71. *Din toate privilegiile Moldaviei, ale relegei rămăseseră încă neatinse.* NEGRUZZI, S. I, 242, cf. POLIZU. *Democrația ... atacă nedreptatea, deosebirile, privilegiile urîcioase.* BOLINTINEANU, O. 260. *Se desființase toate drepturile și privilegiurile tutulor claselor.* LĂCUSTEANU, A. 231. *Statutul organic, prin care se acordă Universității o mulțime de privilegiuri, a fost abrogat prin legea instrucțiunii din 1864.* CONV. LIT. XI, 36, cf. DDRF. *El stă în bune relații cu brașovenii, în urma mai multor privilegii comerciale încuviințate lor.* XENOPOL, I. R. IV, 70. *Clasa feudală îi punea oarecare piedici: privilegii locale, deosebiri vamale, legi de excepție.* IONESCU-RION, S. 115. *Nu se pot statornici privilegiuri în materie de impozit.* HAMANGIU, C. C. XXXV, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Totodată ... se somează toți acei cari ar*

pretinde veri un drept de proprietate, usufruct, servitute, privilegiu, ipotecă. MON. OF. (1906), 18, cf. TDRG. *Basarab III cel Tînăr acordă mănăstirei Snagovul ... mai multe scutiri și privilegii.* BUL. COM. IST. V, 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E șeful unei nobilimi și ... unui cler care renunță la orice privilegii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 351. *Va contraria spiritul meu democratic și egalitar, ostil oricărui privilegiu de clasă.* C. PETRESCU, Î. II, 52. *Pentru femeile însărcinate ... legea acordă o serie întreagă de privilegii economice.* SAHIA, U.R.S.S. 109. *Am ajuns în țara ungurească ș-am desfăcut mărfuri cerînd privilegiu să întemeiem și iarmaroace.* SADOVEANU, O. XI, 194. *Radierea unui privilegiu.* COD. PEN. R.P.R. 427. *Dați ordin să înceteze privilegiile de care se bucură acești domni în fața autorităților.* VORNIC, P. 91. *Persoana însărcinată temporar cu conducerea consulatului se va bucura de drepturile, privilegiile și imunitățile cuvenite consulilor.* BO (1963), 27. *Se indică apoi în privilegiu semnele de hotare care cuprind împreună cele două sate.* PANAITESCU, O. Ț. 101. *Acapararea privilegiilor burgheze depinde nu numai de jocul intereselor politice, dar și implicit de trăinicia legăturilor de rubedenie.* V. ROM. octombrie 1964, 96. *Unde privilegiurile stăpînesc, acolo mai mulți săraci.* ZANNE, P. VIII, 495. ◇ (Cu sens colectiv) *Convenționalitatea încheiată la Paris ..., desființînd monopolul și privilegiul, a încredințat suveranitatea țării în mîna proprietății fonciare.* I. IONESCU, M. 190. *Tot ceea ce dezbină o națiune sînt clasele și privilegiul.* BOLLIAC, O. 264. ✦ P. gener. Drept, avantaj, libertate, favoare de care se bucură cineva sau pe care și le ia cineva (datorită unor circumstanțe determinate). *Poeticii au nește slobozii și privileghii, care nu au ceialalți ce nu scriu cu stihuri.* BUDAI-DELEANU, Ț. 128. *Biruitorii făcură din această libertate un privilegiu al lor.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Am dreptul și privilegiul a mînca acești bani.* id., ap. GHICA, A. 428. *Aș fi îndestul de dispozat a respecta, între privelegiurile sexului nostru, sublimul drept al bunei plăceri.* CR (1848), 9[2]/43. *Naționaliștii zeloși cu privilegiul exclusiv al focului patriotic.* MAIORESCU, CR. I, 331. *Mulțimea celor de rînd crede că plăcerile materiale ale vieții sînt privilegiul lor exclusiv.* CARAGIALE, O. III, 4. *Francheța dumneavoastră vă dă, în ochii mei, drepturi și privilegii prețioase.* GALACTION, O. A. I, 149. *Nu avea privilegiul d-tale de a se fi născut cu diploma de nobil tipărită pe spate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 204. *Ei erau doar izbiți de acest privilegiu al lui Felix de a nu mai veni la școală.* CĂLINESCU, E. O. I, 24. *Regizorul se bucură ... de privilegiul de a gîndi și de a vedea statornic, ca pe un întreg, drama pe care o pune în scenă.* T iulie 1964, 1. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Vremelnicul privileghiu al vieții.* MARCOVICI, C. 105/20. *Natura ne-a dat nouă, oamenilor, privilegiul d-a avea limbe articulate.* ISIS (1856), 16[2]/29. *Un privilegiu special al naturei.* MAIORESCU, CR. I, 223. *Era o absurditate a ridica pe piedestal numai o singură patimă și a-i da privilegiul de a fi exprimată în forme poetice.* GHEREA, ST. CR. I, 144, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, L. ROM. 1959, nr. 6, 87.

2. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalți creditori ai aceleiași persoane în satisfacerea creanței sale. *Vinderea sau cesiunea unei creanțe coprinde accesoriile creanței, precum cauțiunea, privilegiul și ipoteca.* HAMANGIU, C. C. 356, cf. CADE, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *privilegii* și (învechit) *privilegiuri.* — Și: (învechit) **privilégie** s. f., **privilégiu, privilégium, privilighión, privilighiu** s. n., **privelégie** s. f., **privelégiu, privelégiu, prevelégiu, preveligiu** s. n.

— Din lat. **privilegium.** Cf. it. privilegio, fr. privilège.

PRIVILÍE s. f. (Învechit, rar) Actul primitiv pe care se baza un privilegiu **(1).** Cf. AN. IST. NAȚ. III, 520, DR. V, 810.

— Pl.: *privilii.*

— Cf. privilegiu.

PRIVILIGHÉT s. m. v. **privilegiat.**

PRIVILIGHIÁ vb. I v. **privilegia.**

PRIVILIGHIÁT, -Ă adj. v. **privilegiat.**

PRIVILIGHIÓN s. n. v. **privilegiu.**

PRIVILÍGHIU s. n. v. **privilegiu.**

PRIVILIGIÁ vb. I v. **privilegia.**

PRIVÍNĂ s. f. v. **prevină.**

PRIVÍNȚĂ[1] s. f. **1.** (Învechit și regional) Privit[1] **(1)**; p. ext. cîmp vizual. *La nunta-i spre privință Ca prieten se dusese.* PANN, P. V. II, 83[1]/11. *Să mă duc în bătaie, În bătaia turcilor, Privința voinicilor.* ALEXICI, L. P. 127.

2. (Astăzi mai ales în locuțiuni) Părere **(3)**, opinie; punct de vedere, considerent; aspect, înfățișare. *Unii vor fi avînd poate niște privințe greșite asupra cestiunei sistemei protectoare.* CR (1846), 17[2]/33. *Fie-ne iertat dar a o descrie acum din altă privință.* ib. (1848), 14[2]/31. *Tinde să modifice condițiile de viață ale oamenilor în privințe precise.* D. GUSTI, P. A. 390. ◇ Loc. adv. **În această** (sau, popular, **astă) privință** ori **într-o (oarecare) privință** sau **în unele privințe** ori **în multe privințe** = din acest ori dintr-un anumit punct de vedere sau din unele ori din multe puncte de vedere, sub acest aspect sau raport sau sub un anumit aspect ori sub unele sau sub multe aspecte. *Bărbatul e firește agresiv, va să zică natura se repetă în fiece exemplar în astă privință.* EMINESCU, P. L. 79, cf. 25. *Amîna din zi în zi ... această poznașă trebușoară în multe privinți.* CREANGĂ, O. 56. *Părerile autorului sînt în unele privinți protivnice părerilor noastre.* GHEREA, ST. CR. II, 57, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sînt niște oameni foarte bine, dar cu idei foarte învechite în unele privinți.* REBREANU, R. I, 29. *Lumea aceea primitivă rămăsese, în multe privinți, cu complicații pe care nu le mai cunosc ... oamenii cetăților.* SADOVEANU, O. IX, 165. *În această privință, numele lui poate fi alăturat de acel al marelui înaintaș, Ion Creangă.* VIANU, A. P. 238. *Într-o privință oamenii deveniseră nepăsători.* CAMIL PETRESCU, O. I, 66. *Mă gîndesc în această privință cît de diferită este situația teatrului burghez.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 64. *Alimentația naturală este și în această privință superioară celei artificiale.* ABC SĂN. 303. *La primul rol mai însemnat în teatru, reușește în multe privințe.* T decembrie 1964, 48. **În această privință** sau **într-o privință** = referitor la cineva sau ceva, raportat la cineva sau ceva, privitor la cineva sau ceva, în (ceea) ce privește... *Cine știe cîte mistere ne-ar fi descoperit în această privință!* EMINESCU, N. 33, cf. DDRF. *Cu tot interesul însă ce am pus, n-am putut afla nimic în această privință.* HOGAȘ, DR. I, 23. *Domnul Cutcudachis, cu care m-am înțeles în această privință.* BRĂESCU, O. A. I, 37. *Aglae avea un chip special de a-și arăta invidia într-o privință oarecare.* CĂLINESCU, E. O. I, 136. ◇ Loc. prep. **În privința ...** = **a)** (și, învechit, în forma **cu privință la ...**) referitor la ..., raportat la ..., privitor la ..., cu privire la ..., în (ceea) ce privește ... *Fiecare iurisdicție va ține o adunare ... în privința aceasta.* CR (1848), 5[2]/18. *Începui să cuget mai serios asupra cuvîntului „ficțiune", pronunțat de Kaiserfeld cu privință la deputații ardeleni.* BARIȚIU, P. A. III, 302, cf. POLIZU, LM. *Poveți în privința timpului cînd se cuvine ca vînătorul să-și pună pușca și pofta în cui.* ODOBESCU, S. III, 38. *Sînt încredințat, dascăle, în privința vremei, dar nemărginirea, spațiul?* EMINESCU, P. L. 41. *Sînt curios să știu dacă ți-au fost de vreun folos poveștele mele în privința traducerii ce ai întreprins.* CARAGIALE, O. VII, 432, cf. DDRF. *În privința evoluției sociale, acest interes se arată mai cu tărie.* IONESCU-RION, S. 118, cf. BARCIANU, TDRG. *Numai în privința vîrstei ei s-au încins controverse mai îndelungate.* REBREANU, I. 98. *Nu mă înșelam în privința acestei femei.* GALACTION, O. A. I, 161.

Nimene nu-l putu face să-și descopere gîndul ascuns, în privința vinovaților. SADOVEANU, O. X, 176. *Elmira n-ar pretinde lui Tartuffe s-o liniștească în privința sanctiunilor cerului.* CĂLINESCU, C. O. 178. *Ocupa al patrulea loc în lume în privința rezervelor de huilă.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 12, 68. *Anghel înțelesese, dar în privința lui Ilie Barbu se înșelase.* PREDA, D. 222. *În privința distribuției: cred că ea nu l-a slujit pe deplin și în toate rolurile pe autor.* T februarie 1962, 14; **b)** sub aspectul ..., sub raportul ..., din punctul de vedere ... *În privința aceasta cu alt prilej ne vom face mai înțeleși.* CR (1846), 185²/34. *Eu sînt un om tihnit de felul meu și în privința aceasta ... vecinul meu nu-mi seamănă deloc.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 205. *În privința aceasta rămăsese și acum țărancă.* AGÎRBICEANU, A. 220; **c)** (învechit) în comparație cu ...; în raport cu ..., față de ... *Femeia, în privința puricilor este ca pisica în privința șoarecilor:* BOLINTINEANU, O. 294. *Ciomagul era în privința arcului ceea ce baioneta este în privința puștii.* HASDEU, ap. TDRG. ◇ Expr. (Învechit) **A lua în privință** = a avea în vedere, a lua în considerare. Cf. POLIZU, BARCIANU. ✦ (Învechit, rar) Gînd, intenție. *Primește, dar, iubite cetitoriule, această a noastră osteneală care o închin cu bună privință și voie plecată.* M. COSTIN, ap. CADE.

— Pl.: *privințe* și (învechit) *privinți*.

— **Privi**[1] + suf. *-ință*.

PRIVÍNȚĂ² s. f. v. **prevenție.**

PRIVÍRE s. f. **1.** Faptul de a privi[1] **(1)**, privit[1] **(1)**, (învechit și regional) privință[1] **(1)**; p. ext. cîmp vizual; funcția organică a ochilor, văz, vedere; mod de a privi[1] **(1)**, uitătură, căutătură, (învechit) privitură; (astăzi rar) priveliște **(1)**, (învechit și regional) priveală **(1)**. *I-au scos înaintea porții împărătești pentru privirea să-i vază lumea.* IST. Ț. R. 119. *Zîmbru este hiară ... minunată la privirea* (a. 1777). GCR II, 110/1. *Cu tirana Sa privire, pe diavoli învită Să muncească făptura ostndită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 215, cf. DRLU, LB. *Îndrăznesc a ardica privirea mea către tine.* MARCOVICI, D. 5/25. *Aș dori să fac pace cu chinurile mele, să depărtez gîndul meu de privirea relelor.* id. C. 9/19. *Îndelungata și galișa privire a lui Robinson către corabie.* DRĂGHICI, R. 5/31, cf. GORJAN, H. I, 4/29. *Dar la cuget și privire ne-a lăsat un trainic semn De-nfrînare.* ASACHI, S. L. I, 50. *Așteaptă cu plăcere Dincolo, peste toți munții ce ți mărginesc privire, O lume necunoscută.* CONACHI, P. 263. *El își pretmblă privirea pe cîmpul bătăliei.* BĂLCESCU, M. V. 120. *Nu știu însă de ce privirea se ostenește a se uita mult la această prea regulată arhitectură.* NEGRUZZI, S. I, 193, cf. POLIZU. *În liniștea nopței, privirile tale Se-nalț, se afintă pe cer luminat.* ALEXANDRESCU, O. I, 113. *Tata și fiica își schimbară între dînșii cîteva priviri.* FILIMON, O. I, 106. *Ferice de acela a cărui privire ... Ar face ca să nască pe gură-i o zîmbire.* ALECSANDRI, P. I, 129. *Ne întoarcem privirea asupra gravurei vechiului artist german.* ODOBESCU, S. III, 58. *Reia-mi al nemuririi nimb Și focul din privire.* EMINESCU O. I, 177. *Aruncă o privire părintească spre noi.* CREANGĂ, A. 75. *A ieșit urmărit de privirile celor trei confrați.* CARAGIALE, O. II, 18. *Rămase cîtva timp cu privirea aființită la el.* SLAVICI, N. I, 137. *Se uită la dînsul parcă să-l soarbă cu privirea.* ISPIRESCU, L. 34. *Privirile-i ascuțite,... trec prin geamuri și se înecă în zarea zilei.* DELAVRANCEA, S. 37. *De pe-o terasă înflorită Privirea mea s-ar pierde-n cale.* MACEDONSKI, O. I, 67. *Privirea și vorba lui dau sufletelor încredere și brațelor tărie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 118, cf. DDRF. *După vecii de crudă suferință, Privirea mea te întîlnește iară.* NECULUȚĂ, Ț. D. 23. *Poate fixa cîtva timp privirile la soare.* ȘEZ. III, 122. *Privirile de farmec bete Mi le-am întors către pămînt.* COȘBUC, P. I, 176, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aruncă celor care fac haz priviri de ucigaș peste ochelari.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 222. *Poate el ar fi descoperit ceva în privirile ei.* AGÎRBICEANU, A. 54. *Rămase locului, cu gura căscată, în fața privirilor crunte ale moșneagului.* GÎRLEANU, N. 11. *Florica îl măsură din cap pînă-n picioare cu o privire veselă și luătoare în rîs.* BUJOR, S. 36. *Aprinsei o țigară, cu privirea pierdută.* HOGAȘ, M. N. 17. *Îmi arunca o privire pe sub gene.* IBRĂILEANU, A. 142. *Briceag aruncă o privire disprețuitoare spre cei ce-l ocărăsc.* REBREANU, I. 16, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și privirea-ți cade vagă peste apa larg-ovală.* BACOVIA, O. 58. *Avea o privire ironică și ascuțită.* GALACTION, A. 9. *Spre podgorii Toți întorc privirile.* TOPÎRCEANU, B. 51. *N-am văzut niciodată o privire de înger atît de obosită și de mirat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 121. *În șanțuri oamenii caută unii la alții cu priviri neliniștite.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Încremeni cu mîinile împreunate, cu privirea fixă, cuprinsă de gînduri năvalnice.* BRĂESCU, O. A. I, 5. *Privirea fiecăruia dintre ei este speriată.* SAHIA, N. 18. *Aruncă o privire scurtă spre Ștefan.* SEBASTIAN, T. 53. *Directorul mă învălui cu o privire părintească.* VLASIU, D. 109. *Inginerii trebuiau să cuprindă vulturește cu privirile întinderea, înainte de a începe lucrarea.* VOICULESCU, P. I, 178. *Ascunsă privirilor celorlalți profesori străini, mica bibliotecă scăpase de o sigură confiscație.* CĂLINESCU, E. 96, cf. id. S. 246, 438. *Observă între doctori un schimb scurt de priviri.* SADOVEANU, O. VIII, 261. *Privirile de admirație ce i se aruncau, le primea cu îndrăzneală.* BART, E. 48. *Simt că mă cheamă Privirea mea uitată din poza prinsă-n ramă.* PILLAT, P. 9. *Privirea la tîrșă și-mpiedicată-n tină Primi din depărtare întîia ei lumină.* ARGHEZI, VERS. 377. *În bolta înstelată-mi scald privirea.* BLAGA, POEZII, 15. *Sustrase oricăror priviri omenești,* [culmile] *rămîn într-o zonă nepămînteană și misterioasă.* BOGZA, C. O. 56. *Mi se prind privirile de bocancii cu care e încălțată.* STANCU, R. A. I, 21. *Simțind parcă veninul privirilor aruncate asupră-i ..., ciuli urechile.* GALAN, Z. R. 146. *Iertare pentru fiece privire, Ce-chiar de-i mîngîioasă— doare.* JEBELEANU, S. H. 7. *Înainte de a intra, a oprit privirile pe Irinel, o privire plină de tristețe.* DAVIDOGLU, M. 21. *Avea o privire nu mirată, ci înspăimîntată.* H. LOVINESCU, T. 309. *Omul l-a cercetat cu privirea în lumina fumurie a amurgului.* VORNIC, P. 63, cf. BELEA, P. A. 125. *Moromete îl petrecu o vreme cu privirea.* PREDA, M. 38. *Ochii înlăcrimați și-au deschis privirea.* ISAC, O. 264. *Și le-am zărit privirile grele, Ca o puzderie de stele.* DEȘLIU, G. 43. *Retopim Această părăsită bogăție Și ne-mbătăm privirile cu ea.* LABIȘ, P. 381. *Mă intriga însă privirea lacomă a celui mai tînăr dintre ei.* BARBU, P. 9. *Îl măsură în tăcere, cu o privire vie, din tălpi pînă-n creștet.* S aprilie 1960, 55. *Priviri se îndreptară spre cîmpul depărtat.* HOREA, P. 28. *A schimbat cu interlocutorul meu o privire cu subînțelesuri.* V. ROM. august 1962, 16. *Acesta îi văzu ochii înecați în lacrimi, o privire de cîine bătut.* ib. ianuarie 1965, 64. *E-naltă și subțire Și frumoasă la privire.* FOLC. TRANSILV. II, 30. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Întru viitorime mîntnd a noastră privire.* CONACHI, P. 296. *Întoarceți privirile spre situațiile de acum zece și cincisprezece ani.* GALACTION, A. 396. *Punînd între privirile sale și realitate vălul culturii, Negruzzi regăsește ceea ce în Retoricele clasice se numea „comparația nobilă".* VIANU, A. P. 48. ◇ Fig. *Rîmleanii în vreamea de demult da cunună de dafin viteajilor, carii bătea războiu bine la privirea lui Mars.* CHEIA ÎN. 75ᵛ/31. *Privirea-i peste lume aruncînd,* [luna] *Lumină adînci prăpăstii.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Geamurile chiliilor ... căutau, de prin unghere, hipnotic spre mine cu priviri într-aiurea de ochi sticloși.* HOGAȘ, DR. II, 14. ◇ (Regional) *Privirea cea rea* = deochi. *Gonește ... privirea cea rea, Stricăciunea Și deochiătura ochilor.* TEODORESCU, P. P. 371. ◇ Loc. adv. **Dintr-o privire** = imediat ce s-a uitat; cît a putut vedea uitîndu-se repede. *S-a uitat în jur, dintr-o privire, apoi a plecat grăbit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 71. ◇ Loc. prep. (Învechit) **În** (sau **la**) **privirea** (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). *Pre mulți, tăindu-le capetele, poronciia de nu-i îngropa multe zile să fie la prăvirea altora.* N. COSTIN, L. 460. *Trupul lui sfîșiat...rămase două zile în privirea tutulor.* BĂLCESCU, M. V. 404. ✦ (Concretizat) Organul văzului, ochii (v. ochi[1] A I 1); expresie a ochilor[1] **(A I 1).** *Îmi place trandafirul, dar mai frumoasă-mi pare Privirea ce*

le-alese și mîna ce le-a smult. ALEXANDRESCU, O. I, 278. *Și maicii, ce strînge pruncuțu-i la sîn, Privirea de lacrime plină ... Speranța durerea-i alină.* EMINESCU, O. I, **11**. *Atunci Ileana și simțește Că-i arde plînsul în priviri.* COȘBUC, P. I, 124, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Privirile albastre ale oamenilor zbîrliți se îmblînziseră.* SADOVEANU, O. XI, 10. *Til mă scrută cu privirea albastră ca marea.* CĂLINESCU, L. L. 103. *Frumoasa ei privire albastră se încruntă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 164. *Avea obrajii roșii și privirile turburi.* PAS, Z. III, 3. *Tăcea, plimbîndu-și privirile negre și genate ... de la Amidon la Lucu și înapoi.* VINEA, L. I, 36. *Încordînd arcul trupului drept, Străpunse punga de sînge cu priviri bulbucate.* BOUREANU, S. P. 29. *Avea un zîmbet subțire pe buze și o strălucire rece în priviri.* PREDA, R. 109. *Ea ... își feri privirile stingherită.* id. M. S. 30. *Fetișcană de făurar ... Cu privirea de smoală și obrajii de var.* DEȘLIU, G. 53. ◇ Fig. *Vreau cu Noaptea să rămîn, Ca să-i sărut privirile de rouă.* BENIUC, V. 45. ✦ Spec. Contemplare. *Aerul curat, privirea naturei, deșteptară în inima mea suvenirea doamnei B.* NEGRUZZI, S. I, 60. *A încetat toată durerea vieței, orice dorință, orice aspirare în privirea acestui mîndru tablou din care faci și tu parte.* EMINESCU, P. L. 93. ✦ (Învechit) Orientare, perspectivă vizuală. *Fereastra camerei mele avea o privire din cele mai încîntătoare.* FILIMON, O. II, 109.

2. (Învechit) Observație **(1)**, remarcă; părere **(3)**, opinie; punct de vedere, considerent. *Se adaoge încă și această privire importantă, că noi sîntem cît se poate osteniți și slăbiți de drum.* BĂLCESCU, M. V. 149. *Am citit cu viuă plăcere scrisoarea dumitale care este plină de înțelepte priviri asupra casnicei gospodării a țărei noastre* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 144. ◇ Loc. adv. **În această privire** ori **într-o (oarecare) privire** sau **în unele priviri** ori **în multe priviri** sau **în toate privirile** = din acest sau dintr-un anumit punct de vedere ori din unele sau din multe puncte de vedere ori din toate punctele de vedere, sub acest aspect sau raport ori sub un anumit aspect sau sub unele ori multe aspecte ori sub toate aspectele. *În această privire ați știut dobîndi încrederea.* AR (1829), 146[1]/28. *Ele sînt în multe priviri necomplete.* ASACHI, S. L. I, 44. *Era în toate privirile indicată de situație.* MAIORESCU, D. II, 29. *Neștiind eu singur această taină ..., nu te pot sfătui în această privire.* EMINESCU, P. L. 43. *Barbă și mustețe ca în palmă; și doar le și pîrleam eu într-o privire ..., dar degeaba muncă!* CREANGĂ, O. 226, cf. ȘĂINEANU, D.U., CADE. ◇ Loc. prep. **Cu privire la ...** sau (învechit) **în privirea ...** = **a)** (curent) referitor la ..., raportat la ..., privitor la ..., în (ceea) ce privește ..., în privința[1] ...; avînd în vedere ... *Se îmblînzi ... atît în privirea sălbătăciei sufletelor cît și a haziei trupurilor.* SĂULESCU, HR. I, 237/3. *Romanii i-au dat acest nume în privirea poziției Italiei.* ASACHI, S. L. II, 47, cf. id. I. 181/18. *Cu scumpătate să se urmeze cele zise mai sus, atît în privirea mamelor, cît și a meilor.* I. IONESCU, C. 69/14. *În privirea originei a apelor minerale există mai multe socotințe.* FĂTU, D. 79/7, cf. ARHIVA, II, 71. *Putem răspunde cu privire la trecutul nostru literar.* GALACTION, A. 20. *Se sfătuiră puțin cu privire la robi și la prăzile de război.* SADOVEANU, O. V, 500. *Meditarea chipului în care apare un artist ne dă indicații cu privire la răspunderile lui.* VIANU, A. P. 194. *Ieșise de cîteva ori în oraș, luase unele informații cu privire la Universitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 64. *Detalii cu privire la peștera unde se crede că ar fi fost închis Socrate.* BLAGA, H. 113. *N-or să cuteze să repete zvonurile proaste cu privire la mine.* STANCU, R. A. IV, 35. *Sarcini de seamă cu privire la organizarea temeinică a întrecerii socialiste.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 769. *Moromete aprobase ... o hotărîre cu privire la un monument în cinstea eroilor.* PREDA, M. 220. *Au fost prezentate ... comunicări științifice cu privire la procedeele și utilajele speciale de sudare.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 683. *Vom formula cîteva observații și cu privire la acest aspect.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3; **b)** (în formele **în** sau **din privirea ...**) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punctul de vedere ..., în privința[1] ... *În privirea culturei Eghipetului, de cum se cuprinsă de mameluci ... dedi tot înapoi.* SĂULESCU, HR. II, 384/4. *Științele pozitive trebuiesc înfățișate din privirea teoriei.* ODOBESCU, S. II, 66. *O recoltă bună în privirea calității.* I. IONESCU, P. 109.

3. Examinare, cercetare, apreciere, considerare cu ajutorul văzului sau, p. ext., cu ajutorul minții. Cf. DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI, W. *La o privire superficială, s-ar părea că Eminescu este un junimist.* IBRĂILEANU, SP. CR. 174. *Din cîntărirea lipsurilor și privirea critică ... se vor putea deduce propunerile.* LEG. EC. PL. 491. ◇ Expr. (Învechit) **A avea privire la...** = a acorda atenția cuvenită, a ține seamă de ... *S-aibă totdeauna privire La împrejurări, la loc și la climă, La firea poporului.* BUDAI-DELEANU, Ț. 377. (Învechit) **A avea (sau a lua) în privire** = a avea în vedere, a lua în considerare, a ține seamă. *Să întrebuințeze acele soiuri ...: avînd în privire vremea semănăturei.* I. IONESCU, C. 56/17. *Lutnd în privire sperarea viitoarelor lor venituri, li se puse condiții.* BĂLCESCU, M. V. 86. *Lutnd în privire că el se purtase vitejește la Lipova,... îl iertă.* id. îb. 469. *Altă vorbă n-aveți ... fără a mai lua în privire toate jerfile cîte le facem pentru voi.* ALECSANDRI, O. P. 63. *Luăm în privire acele întîmplări ale vieții intelectuale.* MAIORESCU, CR. II, 111. ✦ (Învechit, rar) Luare-aminte, grijă, atenție. *Păzea cu privire A merelor rumenire.* BĂRAC, A. 8/7.

4. (Învechit) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bîlci etc.); p. ext. loc unde se desfășura această reprezentație. *Porniră-se întru în sufletu întru prăvire în zboriște* (năvăliră toți împreună în teatron N. TEST. 1648). COD. VOR. 10/18. *Mulțimea carea venise la acea previre.* N. TEST. (1648), 102[v]/4, cf. ANON. CAR., DRLU. *Era tocmai ceasul cînd avea scolerii să facă luptele ostășești, la care privire ... toți cei de față au rămas foarte mulțămiți.* AR (1829), 134[1]/38, cf. TDRG, CADE.

5. (Învechit) Priveliște **(4)**. *Tăiatu-i-au și lui capul. Falnică privire și nenorocită urgie!* MUSTE, LET. III, 62/29. *Văzu cetatea cea mare și mîndră a Ierusalimului. Dar, o, ce privire tristă fu aceasta înaintea ochilor lui.* MAIOR, P. 10/1. *E deprinsă de mult Roma cu asemene privire.* ASACHI, S. L. I, 143. *În curgerea acestei foarte grozave priviri Au urmat o întîmplare însemnată.* PANN, E. II, 74/11. *Strălucirea și bunul gust a toaletei damelor și uniformele cele brilante a d[omni]lor ofițeri făcea o frumoasă privire în această adunare.* CR (1838), 6[2]/13. *Această îmbrăcăminte are o privire foarte frumoasă.* KOGĂLNICEANU, S. 44. *Crunt război! privire cruntă!* ALECSANDRI, P. II, 16.

— Pl.: *priviri.* —Și: (învechit) **prăvire, previre** s. f.
— V. **privi[1]**.

PRIVIRIGITOÁRE s. f. v. **privighetoare.**

PRIVISINĂ s. f. (Pescuit; prin Dobr.) Prevină. Cf. ANTIPA, P. 598.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *privisine.*
— Etimologia necunoscută.

PRIVISTÍ vb. IV v. **privești.**

PRIVISTULUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A saluta. *Iară monarhul ... spre toți ... privea, ca cînd îi privisturuia* (a. 1757). GCR II, 53/29, cf. TDRG, SFC IV, 126, 128.

— Prez. ind.: *privisturuiesc.*
— Din rus. **привятствовать.**

PRIVIȘTEÁ s. f. v. **prevești**eală.

PRIVIȘTEÁLĂ s. f. v. **prevești**eală.

PRIVIȘTÍ vb. IV v. **privești.**

PRIVÍT[1] s. n. **1.** Faptul de a privi[1] **(1)**; privire **(1)**, (învechit și regional) privință[1] **(1)**. Cf. DEX. ◇ Expr. (Învechit, rar) **A se tîmpla în pră-**

vit(e) = a fi de față, a fi într-un anumit loc, la vedere. *Tîmplîndu-să acolo în prăvile o femeaie stricată de un ochi..., să feace o minune mare și slăvită asupra ei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 97[r]/8.

2. (Învechit; în forma *prăvit)* Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bilei etc.); p. ext. loc unde se desfășura această reprezentație. *Să răşchiră nărodul de la prăvit și lăsară alergatele cailor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[v]/26.

— Și: (învechit) **prăvít** s. n.

— V. **privi[1]**.

PRIVÍT[2] s. n. v. **plivit[1]**.

PRIVITÁ vb. I v. **priviti**.

PRIVÍTĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Nuia (flexibilă, răsucită, cu care se leagă o sarcină de lemne, de fîn etc.). *L-au pus într-un car cu 2 boi, numai cu antiriul și cu nădragii, și au pus neşte privi[ț] la car, și i-au sptnzurat răvășalile acelea ... și așa cu acea pompă l-au trecut pen tîrgu.* R. POPESCU, CM I, 406, cf. ȘINCAI, HR. III, 104/16. *Adunai o mulțime de mărăcini și tufe și le făcui tot mănunchi-mănunchi și le legai strîns cu privi[ț] unu lîngă altu.* GORJAN, H. II, 37/25, cf. CADE, LEXIC REG. 84, VÎRCOL, V. 98. ◇ (Cu sens colectiv) *Colo-n luncă, la privită, Găsii pupăza-nflorită Și mîndruța mea mîhnită.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 388, cf. MARIAN, O. II, 176. *Frunzuliță de răchită, Într-un crîng să tai privită.* Com. din fostul județ VÎLCEA. ◇ Expr. **A pune în privită** = a strînge laolaltă (firul, vreascurile etc.) și a lega cu nuiele. *Căratul fînului se face ... puindu-l în privită, adică-l ocolește cu o prăjină, după aceea îl leagă cu alta, și-l ia în spate.* I. IONESCU, M. 404. ✦ P. ext. (Prin Olt.) Sarcină, legătură (de lemne, de fîn etc., legată cu o privită **1)** care poate fi dusă în spinare. Cf. CADE.

2. Numele mai multor obiecte, piese, părți ale unor unelte, construcții etc. (de lemn sau de metal) care au, în general, rolul de a fixa, de a lega:

a) (Pescuit; prin Olt., prin vestul Munt. și prin Ban.) Fiecare dintre cele două nuiele flexibile, puse cruciș, pe care se fixează prăjina și plasa crișnicului. *Crîșnicul ... este o plasă pătrată ... întinsă prin două nuiele (zise priviti în Olt) puse cruciș.* DAMÉ, T. 124. *Cercurile (în Oltenia privițe) sînt 2 nuiele groase de alun sau de salcie îndoite în formă de arcuri și legate în mijlocul lor cruciș unul peste altul.* ANTIPA, P. 142, cf. TDRG.

b) (Pescuit; prin Olt.) Partea inferioară, în formă de greblă, a ramei metalice pe care este fixat sacul pentru pescuitul scoicilor. *Mincioc[ul] de scoici ... are la gură un triunghi de fier cu marginea de jos — care se numește privită — prevăzută cu cuie.* ANTIPA, P. 389.

c) (Regional) Prinzătoare de păsări confecționată din lațuri fixate pe un cerc de nuiele (Boureni — Băilești). Cf. LEXIC REG. 31.

d) (Prin Olt.) „Nuia îndoită cu care se lărgesc mațele de porc pentru a putea fi umplute". GL. OLT.

e) (Prin nordul Munt.; în forma *privifă)* Bețișor pus în putină, deasupra verzei, ca s-o țină scufundată în saramură. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

f) (Regional; în forma *privifă)* Stinghie la cotețul găinilor, pe care acestea se suie (Topoloveni — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

g) (Regional) Piesă formată din mai multe nuiele de salcie cu care se fixează, la roata morii, aripile de colaci (Izbiceni — Corabia). Cf. ALR SN I MN h 158/886.

h) (Prin vestul Transilv.) Piesă metalică ce îmbracă partea de jos a teuciei carului. Cf. CADE, *Privita într-a pe vîrful osiei.* PRIBEAGUL, P. R. 86, cf. H XVIII 103, DENSUSIANU, Ț. H. 330, GREGORIAN, CL. 61.

i) (Regional) Inel de fier sau lanț scurt care leagă două tînjale la plug cînd sînt folosite două sau mai multe perechi de animale (Ineu — Arad). Cf. ALR SN I h 24/64, ib. MN h 25/64.

3. (Regional) Partea inferioară a tocului unei ferestre la casele țărănești, adesea zidită și folosită ca poliță. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF, CHEST. II 180/98. ✦ P. ext. (Regional) Firidă (Gura Sărății—Buzău). Cf. ALR II/I h 273/728. ✦ P. ext. (Regional în forma *privifă)* Etajeră mică; raft (Topoloveni — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *privite* și *priviti, privifi.* — Și: (învechit și regional) **privifă, plivifă** (UDRESCU, GL.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PRIVITÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A saluta (închinîndu-se și manifestîndu-și bucuria). *Sv[i]ntul ... le ieși în tîmpinare deșchizîndu-le ușca și privitindu-i ca neşte cunoscuf.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88[r]/13. *Pre toți aflîndu-i ... îi privitiia și-i săruta.* id. ib. noiembrie 174[r]/16. *Vornicul Lupul ... i-au ieșit înainte și l-au privitat cu căzută închinăciune.* N. COSTIN, LET. II, 125/9, cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D. ◇ Absol. *Alergă și-l cuprinsă cu brafele părîndu-i bine și sărutîndu-l, și privitînd îi zisă ...* DOSOFTEI, V. S. decembrie 196[v]/24. ◇ Refl. recipr. *Să tîlniră iarăș privitindu-să.* id. ib. octombrie 43[v]/7. *Privitindu-să, ea îl cunoscu, iară el nu o cunoscu pre dînsă.* id. ib. 56[v]/10. ◇ (Cumulează și ideea de vizitare) *Făcîndu-să tunete și fulgere veni Domnul H[risto]s cu oaste îngerească să-i privitească.* id. ib. noiembrie 128[r]/17.

— Prez. ind.: *privitesc.* — Și: **privitá** vb. I.

— Din pol. **przywitać**.

PRIVITÍȘ s. n. (Învechit; în expr.) **A-și lua privitișuri** = a-și lua rămas bun, v. rămas[1] **(1)**. *Luîndu-și privitișuri* (text marginal: iertăciune) *unul de către alalt, s-au întors nemîncat preste toată călătoria.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147[r]/33, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *privitișuri.*

— **Priviti** + suf. *-iș.*

PRIVITOÁRE s. f. v. **privighetoare**.

PRIVITÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care privește[1], care se uită la cineva sau la ceva. *Suindu-să para focului sus feace groază prăvitorilor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 35[v]/35, cf. LB. *Se înșiră înaintea noastră cu pandieri fluturătoare și cuverte pline de privitori.* AR (1830), 23[1]/25. *Aceste toate făcură pe privitorul Shazinan să judece în sineși cum că și fratele său este tot într-așa stare.* GORJAN, H. I, 5/19, cf. POLIZU. *Ședea la o parte Ca simplu privitor.* ALEXANDRESCU, O. I, 209, cf. LM. *Privitorii, cu căciulele în mînă, îi urau drum bun.* CREANGĂ, O. 141. *La toate ușile dughenelor se înghesuiesc privitorii curioși.* CARAGIALE, O. I, 58. *Dintre toți privitorii, o babă... aduse cu dînsa o furcă mică.* ISPIRESCU, L. 67. *Din cînd în cînd, ridică ochii spre privitorii curioși.* DEMETRESCU, O. 118, cf. BARCIANU. *Nu mai putea suferi atîția privitori în jurul său.* AGÎRBICEANU, A. 359, cf. ȘĂINEANU, D.U., CADE. *Toată lumea, jucători și privitori, trebuia să se îngrămădească înapoi spre bătătură.* REBREANU, R.I, 125. *La locul întîmplării se și adunase o roată neagră de privitori.* C. PETRESCU, C. V. 34. *Înșirarea acestui monstru... trebuie să inspire privitorilor repulsie.* VLASIU, D. 107. *La fiecare răspîntie se adăogau alți privitori.* SADOVEANU, O. V, 577. *Se zărea un grup de privitori înarmați cu binocluri.* BART, S. M. 57. *Din răscrucea privitorului pînă la Poarta de Foc să fie 10 kilometri.* ARGHEZI, B. 94. *Sînt rude de-ale mele — lămuri Pascalopol pe tinerii privitori.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Privitorii, înmărmuriți de curajul lui, l-au scos din mîinile lor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 445. *Măreața ondulare a acestui vast spațiu aduce în privitorul de deasupra sentimentul... plutirii pe ocean.* BOGZA, C. O. 19. *Oamenii..., cînd sînt grăbiți..., se comportă într-un fel anumit, care-i lasă privitorului descoperiți oarecum.* BARBU, P. 28. *Acum o lăsase printre privitorii de la horă.* IL septembrie 1961,

28. ◇ Fig. *Pontul privitor de față Nencetat se va mira De lupta cea îndrăzneață.* HELIADE, O. I, 287. ◇ Loc. adj. și prep. **Privitor la...** = referitor la..., raportat la..., relativ la...; în (ceea) ce privește..., în privința[1] ..., cu privire la... *Actele privitoare la aceste Principate* (a. 1866). URICARIUL, X, 366. *Nu contribui puțin a sprijini mai multe chestiuni privitoare la noi.* BOLINTINEANU, O. 254. *Elaborarea unui proiect privitor la întrebuințarea... veniturilor Asociațiunei.* ODOBESCU, S. I, 475. *Am o manie... d-a rupe... volumele ce-mi vin din streinătate privitoare la transfuzie.* DELAVRANCEA, T. 257, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lauda aceea și altele privitoare tot la Nectarie nu i-au căzut bine părintelui.* HOGAȘ, DR. II, 20. *Plecară... să se sfătuiască asupra ultimelor amănunte privitoare la nunta Laurei.* REBREANU, I. 249, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am o dorință... privitoare la Biblioteca Academiei.* GALACTION, A. 71. *Își avea părerile lui... asupra multor chestii privitoare la lumea care-l înconjura.* SADOVEANU, O. XI, 404. *Chestiunile privitoare la afacerile lui îndrumîndu-se la alte adrese..., își luă febril ochelarii.* CĂLINESCU, E. O. I, 228. *S-au înmulțit anchetele privitoare la sursele străine ale operelor literare.* VIANU, L. U. 7. *Revendicările privitoare la apărarea și ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii trebuie să rămînă temelia luptei sindicale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 795. *Sarcinile privitoare la perfecționarea cadrelor didactice.* id. 1962, nr. 685, 2/2. *În studiile sale privitoare la organizarea armatei române în trecut, Nicolae Bălcescu a fost preocupat și de problema componenței acesteia.* STOICESCU, C. S. 5. ✦ Persoană care se privește[1] în oglindă. *Oglinda compunea privitorului o figură negricioasă.* CĂLINESCU, B. I. 8.

2. S. m. și (rar) f. Spec. Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, p. ext., la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. *Să fie de față și Haricliia, nu ca o privitoare, ce ca aceaia ce era să fie junghiare spre jirtfă.* AETHIOPICA, 66[v]/21, cf. LB. *Caliopi, Andronescul se pot socoti actori Vrednici s-amusariească niște nobili privitori?* PR. DRAM. 113. *Acum sala se vede plină de privitori.* CR (1846), 48[2]/49. *Teatrul înfățoșează casa lui Anastase... În dreapta privitorului, fereastră; în stînga, ușă.* PR. DRAM. 207. *Altul zicea ca să se tipărească piesa și să se împartă la privitori.* NEGRUZZI, S. I, 342, cf. POLIZU. *Sala adunării era destul de mare... Acest loc era destinat pentru privitori.* BOLINTINEANU, O. 280. *Ca privitor liniștit al acestui spectacol animal, stă călare regele.* ODOBESCU, S. III, 111. *Privitor ca la teatru Tu în lume să te-nchipui.* EMINESCU, O. I, 196, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Băncile de la parter fuseseră scoase și privitorii stăteau în picioare.* MIHĂESCU, D. A. 217. *Scurtmetrajele pot și ele îmbogăți cunoștințele privitorilor.* V. ROM. ianuarie 1963, 167. *Găsește oarecare plăcere, pe care o comunică și privitorilor, în încercarea de a însufleți siluela... lui Don Cezar de Bazan.* T mai 1964, 98.

3. S. m. (Învechit) Persoană care observă, pîndește, iscodește, supraveghează. *Lăsară prăvitori... să le dea știre pentru perși.* HERODOT (1645), 414. *Trimis-au măriia-sa un prăvitoriu, pă Gheorghe Mareș vel-căpitan.* R. GRECEANU, CM II, 191, cf. 387. ◇ (Adjectival) *Neaflînd vreo strage privitoare, Întră cu năvală acoperită În tabăra păgină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 256.

4. S. m. (Învechit, rar; în forma *prăvitor*) Reprezentant al puterii centrale într-o (sub)unitate administrativ-teritorială. *Iar prăviloriu și zapciu cu puterea domnească a se împlini aceste toate, să fie d-lui vel-visl[iernicul]* (a. 1746). URICARIUL, I, 66.

5. Adj. (Învechit, rar; despre discipline, științe) Care are un caracter teoretic. Cf. DDRF.

— Pl.: *privitori, -oare.* — Și: (învechit) **prăvitór** s. m.

— **Privi**[1] + suf. *-tor.*

PRIVITÚRĂ s. f. (Învechit) Privire **(1)**. Cf. ANON. CAR., LM. ✦ Fig. (În forma *prăvitură*) Oglindire, reflectare. *Întru carea* [carte] *am scris... și alte multe de treabă pentru ceale ce sînt, de a cugetăcioase și simțecioase prăvitură* (adaos marginal: oglindeală), *adecă socoteala lumii ceii nevădzute și ceii vădzute.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 197[v]/6. ✦ (Regional; în forma *prăvitură*) Farmec, vrajă făcută cu privirea (Bozovici — Oravița). Cf. ARH. FOLK. III, 113, 153.

— Pl.: *privituri.* — Și: **prăvitúră, previtúră** (ANON. CAR.) s. f.

— **Privi**[1] + suf. *-tură.*

PRÍVIȚĂ[1] s. f. v. **pleviță**[1].

PRIVÍȚĂ[2] s. f. v. **privită.**

PRIVÓR s. n. v. **pridvor.**

PRIZÁ[1] vb. I. Tranz. (Complementul indică tutun) A trage, a aspira pe nas. *Bătrîna... purta ochelari și priza tabac.* NEGRUZZI, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., CADE. *Priza din cînd în cînd tabac.* SADOVEANU, O. XI, 650, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Un zîmbet, prizat de nasul ascuțit, îi aprinse mustăcioara blondă.* TEODOREANU, M. II, 24.

— Prez. ind.: *prizez.*

— Din fr. **priser.**

PRIZÁ[2] vb. I. Tranz. **1.** (Livresc) A aprecia, a prețui **(3)**; a stima. *Deși Pomponescu nu priza pe Ioanide, absența sa îl blesă.* CĂLINESCU, B. I. 404. *Nu priza trupurile macerate, ci carnația planturoasă.* id. ib. 430.

2. (Rar) A intui, a sesiza, a înțelege. *Era atît de supărat, încît nu prizà gluma și o luă repede pe scări în sus.* CĂLINESCU, S. 338.

— Prez. ind.: *prizez.*

— Din fr. **priser.**

PRÍZĂ s. f. **1.** Cantitate mică de tutun care se trage pe nas. Cf. I. GOLESCU, C. *Vai, strălucita escelență...,* zise el luînd o prisă de tabac imaginar din deșarta sa tabachere. CR (1848), 25[3]/55, cf. STAMATI, D. *Îmi prezentă o priză de tabac.* NEGRUZZI, S. I, 68. *O priză de tabac.* ALECSANDRI, T. 370, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN[2]. ✦ Doză (mică) dintr-un medicament. *Cînd boala s-a declarat, adaogă pe lîngă acesta o prisă* (text marginal: cît iei cu trei degite) *de calomel.* MAN. SĂNĂT. 266/29.

2. (Învechit) Pradă **(2)**, captură. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Expr. (Curent) **A fi** (sau **a se afla**) **în priză** = (despre o piesă de șah) a fi în pericol de a fi capturată. Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 338, DN[2].

3. (Livresc) Capacitate de intuiție, de sesizare, de înțelegere (a realității). V. viziune. *Lipsit de priză asupra lumii externe... a trebuit să-și întoarcă, întreagă, puternica sa inteligență asupra sufletului său.* IBRĂILEANU, S.L. 17. *Pentru cine citește puțin și scrie puțin, savantul poligraf și polivalent rămîne un personaj de comedie... fără priză asupra realităților.* CĂLINESCU, C. O. 61. ✦ (Familiar) Trecere, influență; autoritate; interes. *Mume și soacrele lor Le fac preză unde vor. La prieteni buni cîți au Recomandații le dau.* MUMULEANU, C. 125/8. *Are o mare priză asupra studenților și tinerilor.* CĂLINESCU, B. I. 163. *N-au priză în masă.* BENIUC, M. C. I, 173, cf. DN[2]. *Am jucat intens :... (o piesă cu priză la public).* T august 1964, 37.

4. (Tehn.; și în sintagmele *priză electrică,* LTR[2], *priză de curent,* ib.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează conectarea la o rețea electrică a unui aparat, instrument etc. prin intermediul unei fișe de curent; p. restr. orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., care realizează legătura electrică. Cf. CADE. *Umpleau cu ipsos golurile din tencuială rămase în jurul prizelor.* CĂLINESCU, S. 439. *Cîteva rînduri de becuri electrice minuscule, puse în legătură cu priza de la căpătîi.* VINEA, L. I, 50. *Să scoatem telefonul din priză.* BARANGA, I. 174. *Priza se fixează, de obicei, pe un perete, pe o mobilă, pe o ramă etc. și rămîne sub tensiune și după*

scoaterea fişei. LTR². *Scoase din priză o instalaţie mică electrică.* PREDA, R. 165. *Se întoarse la el în odaie şi vîrî telefonul în priză.* id. ib. 181, cf. DN². *Uite, pun acum ceainicul în priză.* T septembrie 1962, 35, cf. DER. ◇ *Priză de pămînt* = dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează o legătură electrică conductoare directă cu pămîntul a unei reţele electrice, a carcaselor metalice, a utilajelor acţionate electric etc. pentru a se obţine anumite circulaţii de curenţi sau pentru asigurarea protecţiei contra pericolului de electrocutare. *O priză de pămînt se compune, în general, dintr-unul sau din mai multe conductoare aşezate pe sol.* LTR², cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Priză aeriană (de curent)* = priză **(4)** în formă de bară, de liră etc. prin care se realizează legătura dintre o reţea electrică aeriană şi un tramvai, un troleibuz, o locomotivă electrică. Cf. DEX. ◇ Expr. (Familiar) **A fi** (sau a **băga** pe cineva) **în priză** = a fi sau a face ca cineva să fie în contact direct (cu...); a fi sau a face ca cineva să fie foarte activ. ✦ (Şi în sintagma *priză electrică*) Derivaţie dintr-o înfăşurare electrică prin care se poate realiza o legătură electrică suplimentară. *Reglajul intensităţii curentului se poate face... prin prize, scoţînd sau punînd în circuitul secundar un anumit număr de spire.* ORBONAŞ, MEC. 415. *La transformatoarele electrice, utilizarea prizelor electrice permite variaţia în trepte a raportului de transformare, adică posibilitatea de reglare a tensiunii.* LTR², cf. M. D. ENC.

5. Angrenare a două roţi dinţate într-un mecanism. Cf. DM, DEX. ◇ *Priză directă* (sau *constantă*) = cuplare directă între arborele principal al unui schimbător de viteză şi arborele de la care primeşte sau căruia îi transmite mişcarea. Cf. LTR². *La cuplarea în priză directă, mişcarea de rotaţie se transmite, între cei doi arbori cuplaţi, fără modificarea turaţiei.* ib., cf. SFC I, 194.

6. (Adesea urmat de determinări care indică felul) Orificiu, piesă, dispozitiv sau construcţie cu ajutorul cărora se absoarbe sau se captează un fluid (aer, abur, apă etc.) în scop utilitar. *Prizele de aer pot avea forma de hotă, de cutie în perete etc. şi sînt echipate, în general, cu un dispozitiv de reglare ori de întrerupere a curentului de aer.* LTR². *Caracteristicile principale ale unei prize de apă sînt determinate de modul de utilizare a apei captate, de felul sursei de apă.* ib., cf. DN². *Priza de apă de la Dunăre, staţia de preparare a apei şi turbinele... vor fi gata la 15 iunie.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 849, cf. GEOLOGIA, 5, M. D. ENC., DEX.

7. Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianţi folosiţi în construcţii. *Priza mortarului se face după evaporarea apei.* MACAROVICI, CH. 361. *Tratarea mortarelor şi betoanelor prin aburire, imediat după confecţionarea lor, permite scurtarea timpului de priză şi de întărire.* LTR², cf. DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

8. (În sintagma) *Priză de aterizare* (sau *de teren*) = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. Cf. LTR², DN², DEX.

9. (Sport) Poziţia mîinilor în momentul în care se prinde sau se aruncă mingea de handbal, de baschet, de rugbi etc.; poziţia mîinilor unui portar de fotbal la prinderea sau la aruncarea mingii; mod în care atleţii ţin suliţa sau prăjina, tenismenii racheta sau paleta etc. Cf. DN², L. ROM. 1962, nr. 3, 338.

— Scris şi: *prisă.* — Pl.: *prize.* — Şi: (învechit) **préză** s. f.

— Din fr. **prise.** — **Preză** < it. **presa.**

PRIZĂLUÍT, -Ă adj. (Prin Bucov.; şi substantivat) (Om) răpănit² **(1)** (în război). Cf. ALR I 1 426/378, 388.

— Pl.: *prizăluiţi, -te.* — Şi: **prezăluít, -ă** adj. ALR I 1 426/378.

— Cf. p r ă z ă l u i.

PRIZĂRÁTIC, -Ă adj. (Regional; despre animale şi plante ori despre părţi ale lor) Prizărît **(1)** (Săpata de Sus — Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *E un biet de copil mic, prizăratic.* id. ib. *A ieşit nişte grîu prizăratic.* id. ib.

— Pl.: *prizăratici, -ce.*

— **Prizări** + suf. *-atic.*

PRIZĂRÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Prin Mold. şi prin Bucov.; despre animale şi plante ori despre părţi ale lor) A se pipernici; a deveni firav. *Nu le prieşte [copiilor] aerul de-aice ; cum îi aduce... slăbesc, se prizeresc.* ap. TDRG, cf. CADE, M. D. ENC., DEX. ◇ T r a n z. F i g. *În prezenţa lui, chiar celălalt Tudor Stoenescu-Stoian..., cel de toate zilele..., abia şi mai prizărea fiinţa.* C. PETRESCU, O. P. I, 122.

2. I n t r a n z. (Regional; despre oameni) A duce o viaţă modestă, grea. *Fără bani nu pot începe nimică, şi de aceea trebuie să prizăresc şi eu ca toţi prizărîţii.* SBIERA, P. 244.

3. T r a n z. şi r e f l. (Prin Transilv., prin Maram. şi prin Ban.) A (se) răni¹ **(1)** (în război). *A colindat cîte ţări şi mări, s-a bătut cu „pămîntezul", cu „burcuşul", o dată a fost şi prizărît printr-un picior.* REBREANU, NUV. 193. *L-o prezărît.* ALR I 1 426/359, cf. 1 426/40, 361, LEXIC REG. II, 41.

— Prez. ind.: *prizăresc.* — Şi: **prizerí, prezărí** (ALR I 1 426/361) vb. IV.

— Din slavonul **пръзрѣти** (СМ).

PRIZĂRÎT, -Ă adj. **1.** (Despre animale şi plante ori despre părţi ale lor) Care s-a oprit din creştere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice), (în) c h i r c i t, p i p e r n i c i t, p i r p i r i u **(3)**, p r i c ă j i t **(2)**, s f r i j i t, (rar) n e v o i a ş **(2)**, (regional) o b i d n i c **(1)**, p a t i c, p i z g h i r i t, p i m n i c i t, p r i z ă r a t i c, r ă i t; p. ext. firav. *Din sămănătura făcută mai deasă decît se cuvine iesă un grîu des, presărît şi puţin la roadă.* I. IONESCU, C. 177/18. *S-au adunat o mulţime de băieţi şi fete la şcoală, între care eram şi eu, un băiet prizărît, ruşinos şi fricos.* CREANGĂ, O. 180, cf. DDRF, BARCIANU. *S-a făcut aşa de piţigăiat şi prizărît, că numai umbra a rămas dintr-însul!* MARIAN, INS. 315. *În dreapta lui sta mătuşica, prizărită şi firavă.* SĂM. III, 52, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un băiat prizărît, cu privirea subţire şi bolnavă.* CAZIMIR, GR. 30. [Ţapul] *era o stîrpitură, mic şi prizărît.* SADOVEANU, O. II, 101. *Mic şi prizărît, tşi răsucea pe loc trupu-i scheletic.* V. ROM. august 1954, 30. *Slăbuţ, prizărît..., Grigore Vîrnav frămînta cu paşi osteniţi glodul din bătătura conacului.* GALAN, Z. R. 121. *Un căluţ, prizărît şi împiercit, începu a vorbi către dînsul.* SBIERA, P. 50, com. din FRATA—TURDA şi din STRAJA—RĂDĂUŢI. ◇ (Substantivat) *Turculeţul, simţindu-l mai barosan decît noi, prizăriţii, învinge, isprăvind cel dintîi.* TEODOREANU, M. U. 213, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. ◇ (Prin lărgirea sensului) *La capătul din vale stă greoaie crîşma, ce parcă ridică, de uşoară şi prizărită ce-i, în celălalt capăt, sus, biserica.* GÎRLEANU, N. 130. *Pe tencuiala de sub raft Lucu zări prizărite cîteva virgule stîngerii.* VINEA, L. I, 115. (Adverbial) *„Carul mare" se deduse cu roţile în sus... Cel „mic" ridica prizărît costeliva „polară" în rît.* IOVESCU, N. 135.

2. (Popular; şi substantivat) (Persoană) care duce o viaţă modestă, grea. V. a m ă r î t, n e n o r o c i t, p r ă p ă d i t, s ă r a c, s ă r m a n. *Dascălul... privea cu ochi strălucitori de mulţumire către prizăriţii şi pricăjiţii săi şcolari.* CIAUŞANU, R. SCUT. 24. *Fără bani nu pot începe nimică şi de aceea trebuie să prizăresc şi eu ca toţi prizăriţii.* SBIERA, P. 244. *Românul... nu se lăsa... călcat în picioare de orice venetic ticăit şi flămînd şi de cîţi prizăriţi şi bătuţi de Dumnezeu.* MARIAN, T. 107. ✦ F i g. (Familiar) *Lipsit* de importanţă, de valoare, care ocupă un loc modest, secundar, neînsemnat. *Şi te-o stringe-n două şiruri, aşezîndu-te la coadă În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.* EMINESCU, O. I, 134, cf. CARAGIALE, O. III, 13. *Prin stradele unui prizărît orăşel.* CONV. LIT., ap. DDRF, cf.

ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Fac la zece ani un prizărit articol născut mort.* CĂLINESCU, C. O. 36. *Pentru trust, această prizărilă notiță înseamnă o lovitură serioasă.* V. ROM. martie 1954, 271.

3. (Ban., Transilv. și Bucov.; și substantivat) (Om) rănit[2] **(1)** (în război). Cf. ALR I 1 426/5, 28, 45, 69, 215, 259, 268, 378, 381, 385, 388.

— Pl.: *prizăriți, -le.* — Și: (regional) **prizărît, -ă, prăzărît, -ă** (ALR I 1 426/5, 28, 45, 69, 259), **presărît, -ă** (BARCIANU), **presărît, -ă, prezărit, -ă** (SCRIBAN, D., ALR I 1 426/268) adj.

— V. **prizări.** — Pentru variantele **presărit, presărît,** cf. p r e s ă r a.

PRIZĂRITÚRĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Ființă sau plantă (ori parte a lor) prizărită **(1).** Cf. BARCIANU, UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Presărătură de poame.* BARCIANU. *A ieșit o prizărătură de grîu.* UDRESCU, GL. *O prizărătură de copil, să-l sufli.* id. ib.

2. P. e x t. (Învechit) Rezultat, sfîrșit prost. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *prizărături.* — Și: (învechit) **presărîtură** s. f.

— **Prizărît** + suf. *-ură.* — Pentru varianta **presărătură,** cf. p r e s ă r ă t u r ă.

PRIZĂRÎT, -Ă adj. v. **prizărit.**

PRIZERÍ vb. IV v. **prizări.**

PRIZIL s. n. (sg.) (Învechit, rar) Tabac, tutun (de prizat[1]). Cf. IORGA, S. D. XII, 81, XIII, 303.

— Accentul necunoscut.

— Cf. germ. P r i s e.

PRIZIONÉR s. m. v. **prizonier.**

PRIZÎL s. n. (sg.) (Învechit) Stofă fină de lînă (cu un fir negru și unul cenușiu închis). *Bunde de prisel albe* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145. *Ghiordiile se făcea tot din ce se făcea rochiile... Ăle mai bogate își făceau de prizîl (materie de lînă cu un păr negru și cu unu mohorît închis).* PITIȘ, ȘCH. 111.

— Accentul necunoscut. — Și: **prisel** s. n. (sg.)

— Etimologia necunoscută. Cf. p r i z i l.

PRIZLÁZ s. n. v. **pîrleaz.**

PRIZLÚCĂ s. f. v. **prelucă.**

PRIZM s. n. v. **prismă[1].**

PRIZMÁTIC, -Ă adj. v. **prismatic.**

PRÍZMĂ[1] s. f. v. **prismă[1].**

PRÍZMĂ[2] s. f. v. **prispă.**

PRIZMÉL s. n. v. **prîsnel.**

PRIZNĂL s. n. v. **prîsnel.**

PRÍZNĂR s. n. v. **prîsnel.**

PRIZNĂTOÁRE s. f. (Regional) „Vas de bucate" (Orlat—Sibiu). H XVII 240.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRÍZNE adv., adj. invar. v. **prisne.**

PRIZNÉL s. n. v. **prisnel.**

PRIZNILÍC subst. v. **prisnilic.**

PRIZÓN[1] s. n. (Tehn.) Tijă metalică, filetată la ambele capete, care se folosește ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multor piese (de mașini sau de construcție); șurub prizonier, v. p r i z o n i e r **(3).** *La lucrările de rezistență este absolut necesar a propti piesa teșind muchiile și înșurubîndu-i prisoane de fier.* ORBONAȘ, MEC. 428. *Mașinile-unelte... vor fi prevăzute cu dispozitive de fixare..., pene, știfturi, prezoane, contrapiulițe etc.* PREV. ACCID. 10, cf. 22. *În general prezoanele sînt montate în piese importante.* SOARE, MAȘ. 26. *La asamblare, prizonul se înșurubează cu capătul pentru înșurubare în gaura filetată din piesa de bază.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *prison.* — Pl.: *prizoane.* — Și: **prezón** s. n.

— Din fr. **prison,** germ. **Prison.**

PRIZÓN[2] subst. (Franțuzism învechit) Închisoare, temniță. *Ajungînd la poliție..., îl conduseră în prizonul cel nobil, zis în limba oficială de pe atunci odaia de cinste, spre deosebire de închisoarea comună.* FILIMON, O. I, 392, cf. ALEXI, W.

— Scris și: *prison.* ALEXI, W. — Pl.:?

— Din fr. **prison.**

PRIZONÉR s. m. v. **prizonier.**

PRIZONIÉR, -Ă s. m. și (rar) f., adj. **1.** S. m. și (rar) f. (Adesea în legătură cu verbele „a lua", „a face", „a cădea") Militar luat în captivitate de inamic în timpul unui război și reținut de acesta pentru a fi împiedicat să participe la ostilități; p. g e n e r. persoană căzută în mîinile unui dușman, ale unui bandit, ale unui răpitor etc. și rămasă în puterea acestuia; captiv. V. p r i n s[2] **(I 1).** *Au trecut prin capitala noastră la 6 000 turci regulați, prizonieri sloboziți din Rossia cu ale lor căpetenii.* CR (1829), 268[1]/21. *Avea de la mine Hagi Pașa și alți prizonieri.* AR (1829), 91[1]/41. *Contele O'Reilly n-a luat Algerul, ci pe el era p-aci să-l ia prisonier.* HELIADE, D. J. 182/5, cf. I. GOLESCU, C. *Întrară cu puternicie în Triveri și, ocupîndu-l, trimisă pe elector ca prisonier la Viena.* SĂULESCU, HR. II, 286/5. *Urgia zeului se astîmpăra numai prin vărsarea de sînge a prizonierilor.* ASACHI, S. L. II, 31. *Trei sute din acei nenorociți prizonieri fură duși în triumf pe dinaintea locuinței ambasadorului împărătesc.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Însuși Potoschi și Alexandru, fratele domnului Constantin, căzînd prizonieri, au fost trimiși de Tomșa la Constantinopole.* CALENDAR (1850), 59/24. *Fiul lui Hagi Husain Pașa s-au făcut prisonier.* TELEGRAFUL (1854), 87[2]/77. *Cu tot îndestulul refuz al consiliului federal de a da libertate prizonierilor, trimisul Franței a făcut... un nou pas.* TIMPUL (1856), nr. 1, 3[3]/4. *Pentru ca să locuiască pămîntul dăruit, îl împoporau cu prizonieri de la vecini.* NEGRUZZI, S. I, 273. *Am fost înconjurați de echipajul unei șalupe bulgare..., dezarmați, făcuți prizonieri.* CARAGIALE, O. II, 11, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În ambulanța-automobil, am luat cu autoritate alături pe prizonierul neamț.* CAMIL PETRESCU, U. N. 414. *Venise pregătit pentru ofensivă, să plătească cu viața lui victoria, nu umilința de a cădea prizonier.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Oștenii și prizonierul au stat privind pînă ce am biruit pe învățătorul meu.* SADOVEANU, O. XI, 597. *Comportarea față de prizonierii de război.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 316. *Căzuse prizonier la nemți din prima lună.* STANCU, R. A. II, 148. *Am căzut prizonier și am fost dat dispărut.* H. LOVINESCU, T. 331. *Ofițerii porniră și ei spre școală, lăsîndu-i pe prizonieri să se sfătuiască.* BARBU, P. 300. *Dacii... izbutesc să captureze prizonieri.* H. DAICOVICIU, D. 227. *Nouo mii di călărime prezoneri o loat rușii și rumânii.* GRAIUL, I, 486, cf. ALR I 1 427, MAT. DIALECT. I, 188, GLOSAR REG. ◇ (Adjectival) [Vasile Vodă] *se încurcă în războaie în care e învins,... își vede ginerele ucis, familia prizonieră.* NEGRUZZI, S. I, 276.

2. S. m. și (rar) f. Persoană arestată, întemnițată, închisă; arestat, deținut. *Prizonierul, văzîndu-se liber, pretinse că un act făcut în închisoare nu poate avea temei.* BĂLCESCU, M. V. 39. *O cămară boltită cu ferestre strîmte, care servea spre schingiuirea prizonierilor.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Tîrziu am aflat că mama trăia ca o prizonieră în casa asta.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Jandarmii... tăcură și veniră în vîrful degetelor spre adunare, aducînd și pe prizonier.* SADOVEANU, O. X, 661. (Prin analogie) *Căpitanul își cumpărase șoimul de la un turc... Pe bord îl ținea într-o colivie. Ce trist era nefericitul prizonier cînd părăseau vreun port.* BART, S. M. 65. (Fig.) *Am înțeles că sînt prizonierul unor puteri necunoscute, irațională, înfricoșate.* GALACTION, O. A. I, 44. *A rămas prizonierul concepțiilor idealiste și formaliste.* CV 1950, nr. 4, 52. *Rămîne inevitabil în urma vieții, iar uneori se dovedește prizonierul unor idei greșite.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 709. ◇ (Adjectival) *O ținea prizonieră pe Madala într-o cameră de la Curtea Iloveanului.* C. PETRESCU, R. DR. 343. (Prin lărgirea sensului) *Apa prizonieră devine un aliat formidabil.* SADOVEANU, O. IX, 252. *Unii aveau de străbătut cîte 25 de ani de „muncă silnică" și nu puteau, ca vulturii prizonieri ai lanțurilor de picioare, să rabde captivitatea.* ARGHEZI, B. 123. *Îi ținea încă mîna prizonieră și o mie de gînduri îi trecură prin minte.* IL octombrie 1962, 16.

3. Adj. (Tehn.; în sintagma) *Șurub prizonier* = tijă metalică, filetată la ambele capete, care se folosește ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multor piese; prizon[1]. *Se pot deosebi mai multe feluri de șuruburi de fixare:... — Șuruburi pentru fundații — Șuruburi prizoniere (prezoane).* SOARE, MAȘ. 8, cf. 26, LTR[2], M. D. ENC.

— Scris și: *prisonier.* — Pronunțat: *-ni-er.* — Pl.: *prizonieri, -e.* — Și: (popular) **prizonér** (ALR I 1 427), (regional) **prizonír** (ib. 1 427/540), **prizionér** (BUL. FIL. VI, 39, ALR I 1 427), **prinsionér** (ALR I 1 427/51, 59, 77, 87, 107, 112, 227, 229, 243, GLOSAR REG., L. ROM. 1962, nr. 1, 113), **prinsioniér** (ALR I 1 427/348), **prinsonér** (ib. 1 427, L. ROM. 1962, nr. 4, 407), **prinsoniér** (BL IV, 109, ALR I 1 427/269, 273, 345, 347), **prinsunér** (ALR I 1 427/295), **prinzionér** (ib. 1 427/1, 24, 75, 109, 125, 131, 136, 144, 150, 156, 170, 190, 370, 375, 385, 388, 740, 772), **prinzonér** (ib. 1 427, MAT. DIALECT. I, 188, GLOSAR REG.), **prinzoniér** (ALR I 1 427/9, 280, 283), **prinzonír** (ib. 1 427/510) s. m., **prezonér, -ă** s. m. și f.

— Din fr. **prisonnier.** — Pentru variantele de tipul **prins-, prinz-,** cf. prins[2] și prinde (prez. ind., învechit și regional, prinz).

PRIZONIERÁT s. n. Situația, starea de prizonier **(1)**; p. ext. perioadă de timp cît cineva este prizonier **(1)**; captivitate, (neobișnuit) prizonierie. Cf. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 354. *Căzuse prizonier la nemți din prima lună și-și trecuse prizonieratul de doi ani la o fermă din Alsacia.* STANCU, R. A. II, 148. *Nimeni nu poate ști ce s-a petrecut în lagărul în care a stat după ce a fost eliberat din prizonieratul german.* H. LOVINESCU, T. 311. *Gama vastă a romanelor și nuvelelor tipărite de curînd cuprinde... episoade din prizonierat sau din activitatea antifascistă și lupta partizanilor.* V. ROM. octombrie 1963, 185. *Pînă acuma n-o zis o vorbă de război și de prizonierat.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 121, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Prizonieratul spiritual al ideologiei burgheze.* M 1961, nr. 1, 14.

— Pronunțat: *-ni-e-.*

— **Prizonier** + suf. *-at.*

PRIZONIERÍE s. f. (Neobișnuit) Prizonierat. *După prizonieria lui militară, cu Toptrceanu trebuia să înjghebăm o piesă de teatru hilară.* V. ROM. martie 1956, 19.

— Pronunțat: *-ni-e-.*

— **Prizonier** + suf. *-ie.*

PRIZONÍR s. m. v. **prizonier.**

PRIZVÁR s. n. v. **pridvor.**

PRIZVÍTER s. m. v. **prezbiter[1].**

PRÎ prep. v. **pe.**

PRÎGITOÁRE s. f. v. **prigitoare.**

PRÍHĂ s. f. (sg.) (Regional; cu sens colectiv) Scuamă (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. PAȘCA, GL.

— Etimologia necunoscută.

PRÎLÉJ s. n. v. **prilej.**

PRÎLÓG s. n. v. **pîrloagă.**

PRÎMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRÎN prep. v. **prin.**

PRÍNGĂ prep. v. **pîngă.**

PRÎNJÓR s. n. v. **prînzișor.**

PRÎNSTIÓR s. n. v. **prînzișor.**

PRÎNȘÓR s. n. v. **prînzișor.**

PRÎNȘTIÓR s. n. v. **prînzișor.**

PRÍNTRA prep. v. **printru.**

PRÍNTRĂ prep. v. **printre.**

PRÍNTRU prep. v. **printru.**

PRÍNTU prep. v. **printru.**

PRÎNTUÍ vb. IV v. **prundui.**

PRÎNTURÉLE s. f. pl. v. **prundurele.**

PRÎNZ s. n. **1.** (Și, regional, în sintagmele *prînzul mare,* DEX, *prînzul cel mare,* CADE, DEX, *prînzul (ăl) mare,* ALR I 762/9, 708, 763/9, 708) Masă[1] principală care se ia cam la jumătatea zilei, d e j u n, (popular) n a m i a z ă **(1)**; p. g é n e r. oricare dintre mesele[1] (principale ale) zilei; s p e c. ospăț **(1)**, banchet, praznic, chef; (popular) prînzare **(1)**. *Cînd faci prînz sau cină, nu chema iubovnicii tăi, nici rudele tale.* CORESI, EV. 419. *Nice mă usîndi, împărate. Ca și pre cei chemați de mai denainte la prînzul tău* (cca 1633). GCR I, 80/31. *Să se postească pînă la alt prînz.* PRAV. GOV. 151[r]/7. *Zăbovindu-să gonacii cu prîndzul și cu băutul, iale să rugară ... lu D*[u]*mn*[e]*zău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 44[r]/18, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 238. *Dar pînă a nu isprăvi prînzul s-au ivit de departe doi nori mari* (a. 1783). GCR II, 129/12. *Prînzul să face cu mare cheltuială și sara să face și comedie, la care au voie și fimeile a privi.* IST. AM. 72[r]/1, cf. DRLU, CLEMENS, LB. *Colonelul se puse la prînzul maestrului Gaetano.* CR (1848), 1[1]/44. *Ceasul prînzului apropiindu-se, boierii începură a veni. Lăpușneanul se puse în capul mesii.* NEGRUZZI, S. I, 150, cf. POLIZU. *Ard, jupuiți de piele, Patru miei ... Pentru prînzul de popas.* ALECSANDRI, P. II, 105. *Într-un prînz mănîncă cîștigul ce alege.* BOLINTINEANU, O. 175. *Dai unui om flămînd un prînz cu care își poate foarte bine potoli foamea.* ODOBESCU, S. III, 39. *Ia în fiecare zi de două ori, cu o jumătate de ceas înainte de prînzuri, un pahar de 250 grame.* CARAGIALE, O. VII, 61. *Acum e timpul cînd are să vină la prînz.* ISPIRESCU, L. 85. *Pe cînd era tocmai vremea prînzului, mi-am luat geamantanul și m-am așezat la noua gazdă.* DELAVRANCEA, T. 192, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 363. *Grecii aveau trei mese pe zi: dejunul, prînzul și cina.* BIANU, D. S.

466, cf. TDRG. *Ei trecură prin trei camere pînă ce ajunseră în sala largă unde se servi prînzul.* AGÎRBICEANU, A. 135. *Sper să fiu acasă în Bistrița la vremea prînzului.* REBREANU, I. 263. *Eram așteptați cu prînzul. Am fost serviți aparte.* IBRĂILEANU, A. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Azi a lipsit de la prînz.* BASSARABESCU, V. 132, cf. CADE. *După 10—15 ani de luptă încordată și de prînzuri mai pe sponci, va veni o zi cînd vei fi recunoscut și consacrat.* GALACTION, A. 151. *Fata pregătea repede prînzul.* SADOVEANU, O. X, 525. *Cînd vremea prînzului veni, se așeză pe o buturugă să se odihnească și să mănînce.* BOGZA, C. O. 33. *Mîncăm. E ora prînzului.* PAS, Z. I, 267. *Prînzurile vor fi dese și mici.* ABC SĂN. 373. *Era înainte de ora prînzului, cam la unsprezece și jumătate.* BARBU, P. 8, cf. H II 31. *Sfîntul soare sus lucea. Vremea prînzului era.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 494, cf. VAIDA. *Acolo să conclănești La toate prînzurile, La toate amiazurile.* MAT. FOLK. 107, cf. PĂSCULESCU, L. P. 14, GR. S. VI, 243, ALR I 762/1, 5, 9, 18, 35, 49, 159, 708, 837, 840, ALR SN IV h 1 083, A IX 1. *La gustare Un cal mare Și la prînz Un mînz,* se spune despre o persoană risipitoare sau nechibzuită. Cf. ZANNE, P. III, 572. *Ceasul prînzului este la cel bogat cînd voiește, la cel sărac cînd are.* id. ib. V, 91. ◇ (Prin analogie) *E cel mai frumos motan al tîrgului ... Cînd sosește ceasul prînzului ... se trezește morocănos.* GÎRLEANU, N. 239. *Năzdrăvanul mînz. E sătul de iarbă și otavă, Îi voi da un troc de jar la prînz.* BENIUC, V. 49. *Hrana ... se administrează* [animalelor] *în mai multe prînzuri în cursul unei zile.* VÎN. PESC. februarie 1964, 20. ◇ (Rar) *Prînz diplomatic* = dineu. *Trei dintre persoanele poftite la prînzul diplomatic ce se da în acea seară se scuzau că nu pot veni.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 189. ◇ Loc. v b. **A ședea la prînz** = a prînzi **(1)**. *Veniră de șăzură cu Isus și cu ucenicii lui la prînz.* N. TEST. (1648), 11v/12. *Constantin Vodă ... șăzînd la prînzu, nimeriră doi trimiși de la Hrizea Vodă.* R. POPESCU, CM I, 374. ◇ Expr. (Glumeț) **A fi (cam) după prînz,** se spune despre un om amețit de băutură. Cf. PANN, P. V. III, 9/12, POLIZU, ISPIRESCU, U. 103, DDRF, ZANNE, P. IV, 97. ✦ Spec. (Regional; în practicile religiei creștine) Pomană **(II 1)**. Cf. ALR II/I h 176. *Îi face prînzu de șas'săptămîni.* GL. OLT. ◇ Expr. **A(-i) pune** (cuiva) **prînzurile** = a(-i) face (cuiva) pomană **(II 1)**. Cf. PAMFILE, C. Ț. 345, ALR II/I h 176/605. ✦ (Popular; și în sintagmele *prînzul mic, prînzul cel mic,* CADE, DEX, *prînzul ăl mic,* ALR I 760/708, 760) Prima masă care se ia în cursul dimineții, în momente care variază după regiuni și după anotimp (în legătură cu muncile agricole); mic dejun, (învechit și popular) prînzișor **(2)**, (regional) nemiejor. *Dă luni din namiezi pînă marți la vreme dă prînzul mic nu au conținut din foc nicidăcum.* R. GRECEANU, CM II, 185, cf. CADE. *Mă blăstămai: Să n-am prînz fără de plins, Nici amiaz Fără năcaz.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 195, cf. CHEST. VIII 2/2, 26, ALR II 4 050, ALR SN IV h 1 083. *Nici-i prînz cu voie bună, Nici gustare cu-așezare, Da nici cină cu hodină.* FOLC. TRANSILV. I, 165.

2. (Concretizat) Ceea ce se pregătește sau se mănîncă la un prînz **(1)**; (rar) prînzare **(2)**. *Pașa ne trimite ... un prînz care se compunea cel puțin din șaizeci de feluri de bucate.* BOLINTINEANU, O. 266. *D-apoi ce vor mai zice cînd vor gusta în plus luxosul prînz?* ALECSANDRI, T. II, 243. *Mergeam ducîndu-mi prînzul înșirat pe umăr.* HOGAȘ, DR. I, 205. *N-ar fi bine să vă duc prînzul sus?* CAMIL PETRESCU, T. III, 307. *Pînă îmbuc prînzul, mai meșteresc iar la muște.* VÎN. PESC. noiembrie 1961, 22. *Iată-n zori de zi ... Soțioara lui ... Îi aducea Prînz de mîncătură, Vin de beutură.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Mă așteaptă Tot cu apă rece-n vasă Și cu prînzul cald pe masă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 197. *Alăturea cu drumu Ară badea cu plugu; Vine lelea cu prînzu.* ȘEZ. VIII, 60. *Prînzu-n masă l-o lăsat.* BÎRLEA, C. P. 131. *Văzdui soare răsărind, Soacre cu prîndzuri ținînd.* T. PAPAHAGI, M. 8. *Să-i pui prînzul cald pe masă, Să-i pui apă rece-n vasă.* BALADE, III, 266. *Fiul meu, da vin în casă, Că îi-i prînzul cald pe masă.* FOLC. TRANSILV. I, 130.

3. (Și, regional, în sintagmele *prînzul mare, prînzul cel mare, prînzul ăl mare, prînzul bun,* MARIAN, S. R. I, 107, *prînzul cel bun, prînzul ăl zdravăn, prînzul boieresc, prînzul păcurăresc,* DENSUSIANU, Ț. H. 330, *prînzul sterparilor,* id. ib., *prînzul stîrpăresc,* id. ib., *prînzul țiganului,* H III 280) Mijlocul zilei, corespunzător aproximativ orei 12 (cînd se ia prînzul **1)**, amiază, (popular) namiază **(1)**; p. ext. (popular; și, regional, în sintagmele *prînzul mic, prînzul cel mic)* moment al zilei, situat în cursul dimineții, cînd se ia prînzul **(1)**; p. ext. (popular) interval de timp (care variază după regiuni și anotimpuri) cuprins între răsăritul soarelui și amiază; (regional) prînzare **(3)**. *Și peste puțin, iată ajunge și prînzul.* KOTZEBUE, U. 19r/24, cf. POLIZU, DDRF. *Prînz sau prînzul cel mare, cînd soarele a străbătut jumătate din urcușul cerului, ceea ce-ar fi pe la ora 9 sau 10 înainte de amiază.* PAMFILE, CER. 31. *Scoală, scoală, să te duci la lucru, să nu ne apuce prînzul lucrînd.* REBREANU, I. 44, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se apropia prînzul și nu se luase nici o hotărîre.* GALAN, Z. R. 12, cf. ALECSANDRI, P. P. 395. *Prînzu boieresc sau gustarea (ameazu).* H V 189, cf. MARIAN, S. R. I, 107, DENSUSIANU, Ț. H. 330. *Pînă acolo te duci un prînz.* CIAUȘANU, GL., cf. GR. S. VI, 243, BL VI, 202, ALR I 185/786, 792, 900, 932. ◇ (Precedat de prepoziții) *Sosind în prînz perșii la Afetas și, de mai nainte înțelegînd cum la Artemissia străjuiesc puține vasă grecești ..., socotea cînd le-ar putea să le dobîndească.* HERODOT (1645), 430. *Cînd au fost simbătă pe-a prînzul cel mare, iată că au sosit Bechir Aga.* N. COSTIN, ap. TDRG. *Purcegîndu den București la mai 13 ..., mergîndu de prînzu de s-au ospătat la satul Radului căpitanul, la Dudești, și de acolo ... au mers spre Obilești.* R. GRECEANU, CM II, 145. *Pe prînzu au mers în Agîrbiei.* ȘINCAI, HR. II, 253/29. *Iară cînd fu către prînzul mare Obliceșe venind de departe O grămadă de păgîni călare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 248. *Putea cineva să ajungă de prînz plecînd din Veneția.* CR (1848), 45[1]/61. *La prînz bărbatu-ți acasă cînd vine ... Tu du-te la dînsul cu firea-ți cea dulce.* PANN, P. V. I, 56/6, cf. POLIZU. *La prînz ne oprirăm la un orășel ce se cheamă Tecuci.* BOLINTINEANU, O. 275. *Cam pe la prînzul cel mare ne-aflam iar în Folticeni.* CREANGĂ, O. 243. *Sosim pe la prînzul cel mare în Cîmpulung.* VLAHUȚĂ, R. P. 121, cf. BARCIANU. *Soarele s-apropia de prînzul cel mare.* ADAM, R. 7, cf. ALEXI, W., TDRG. *Cam pe la prînzu ăl mare, îl apucă, nene, pe de urmă o vijulie.* STERESCU, N. 1 054. *Plecașem din zori, cu sloboda, cu gînd să ne întoarcem pe la prînz.* HOGAȘ, M. N. 99. *Pe la prînzul cel mic nu mai trecea pui de om.* REBREANU, I. 424. *Întorcîndu-mă la prînz de la birou, am poposit ca de obicei la „Mircea".* BRĂESCU, O. A. II, 209. *În fiecare zi la prînz, cînd ies de la minister, mă urc în autobuz.* SEBASTIAN, T. 33. *Azi era apelul lucrătorilor la masa de prînz și repaos.* ARGHEZI, B. 141. *Se deșteptă abia la prînz cînd soarele era sus pe cer.* CĂLINESCU, E. O. I, 307. *Bălcescu se grăbi să plece spre prînzul mic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 143. *Mîine spre prînz am să te vizitez acasă.* STANCU, R. A. III, 65. *Spuneți-mi cît vă trebuie și la prînz aveți banii.* BENIUC, M. C. I, 51. *Veneam astăzi la prînz spre casă.* H. LOVINESCU, T. 243. *Mă întîlnii pe la prînz cu Albei.* PREDA, M. 10, cf. T decembrie 1962, 35. *La prînz a sosit de la divizie un curier special.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Poporul împarte astfel: la prînșor (pre la 8), la prînz (pre la 10), la prînzul ăl zdravăn sau ziua jumătate.* H IV 163. *Mă sculam în prînzul mare, Mă-nchinam la sfîntul soare.* TEODORESCU, P. P. 272. *Te scoli în prînzu mare Cîndu-i ciurda-n zăcătoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 422. *Pe-a prînz a zis către tată-său.* SBIERA, P. 152. *Și merg, și merg, pînă colo către prîndzul cel bun.* RETEGANUL, P. I, 33. *Cînd a fost la prînzul mare, Vinea un căpitan călare.* DOINE, 92, cf. ȘEZ. IV, 138, BIBICESCU, P. P. 151, ALR SN IV h 1 083, 1 084. *Vin' cu mine-n codrul verde ... Să cer de la el iertare Pînă mîni la prînzul mare.* BALADE, III, 254. *Pling la prînz și pling sara, Pling toată ziulica.* FOLC. TRANSILV. I, 267. *Mîndra privighetoare Cîntă*

sara pe răcoare, Dimineața-n prînzul mare. FOLC. MOLD. I, 125. *Ce viețuitoare umblă dimineața în patru picere, la prînz în două și seara în trei?* (Omul). POP., ap. GCR II, 372. ◇ *Înainte de prînz* sau *înaintea prînzului,* (regional) *(pe) sub prînz(ul)* = în prima parte a zilei; înainte de amiază, înainte de masă. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG. *Arăta în fiecare zi înainte de prînz hîrtiile pe care le primise.* CĂLINESCU, S. 111. *Pe sub prînzul, adică timpul dintre răsărit și prînz.* H XI 7, cf. IX 194. *După prînz* = **a)** în a doua parte a zilei, între amiază și seară; după amiază, după masă. *De acolo, după prînz, au mers spre Obilești.* R. GRECEANU, CM II, 145. *După prînz ieșiră cu împăratul spre întîmpinarea trupului lui Selim.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Vom ajunge acolo după prînz.* CR (1848), 7[3]/76. *Într-o zi el dormea după prînz.* NEGRUZZI, S. I, 21, cf. POLIZU. *Pentru-ntîia dată După prînz să doarmă!* ALEXANDRESCU, O. I, 231. *După prînz oamenii mai stau de vorbă.* SLAVICI, N. I, 62. *După prînz zmeul duse pe Făt Frumos în cămara cu armele.* ISPIRESCU, L. 21. *După prînz înaintăm prin strîmtoarea aceasta întunecoasă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 136, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *După prînz ne vin iar cîțiva prieteni.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80. *După prînz ... cobori în stradă și se plimbă ca de obicei.* AGÎRBICEANU, A. 483. *Să-mi aduni după prînz pe flăcăi.* GÎRLEANU, N. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ziua din ajun, după prînz, un chin.* BASSARABESCU, S. N. 17. *După prînz să raporteze bătrînului cum au lucrat.* REBREANU, R. I, 119. *Pînă pe după prînz avem o zăpadă de două palme.* GALACTION, O. A. II, 225. *După prînz, în timp ce dumnealui cetea ziarul ..., coana Victorița găsea totdeauna ceva de făcut.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *După prînz am hotărît să luăm drumul înapoi.* SADOVEANU, O. VIII, 508, cf. IORDAN, L. R. A. 508, BUL. FIL. X, 70. *După prînz ... aducea cafeaua în birou.* CĂLINESCU, B. I. 28. *După prînz ne înțelesesem să mergem pe la ai noștri.* PREDA, Î. 102, cf. H I 7, II 28, XVIII 45. *Un ceas al dimineții plătește cît trei după prînz.* PANN, P. V. I, 151/20, cf. ZANNE, P. I, 28; **b)** (la pl. art.) în fiecare după-amiază. *Îi plăceau colțurile ascunse, umbra liniștită a pomilor din grădină, unde se ducea să citească după-prînzurile.* BASSARABESCU, V. 17. (Rar) *După prînză* sau (regional) *din prînz înainte* = în a doua parte a zilei, între amiază și seară; după amiază, după masă. *După ieșirea din clasă, în după prînza acelei zile, ne adunăm cîți eram.* AL. LUPULUI, P. G. 127, cf. BUL. FIL. X, 70, FORM. CUV. I, 115, H XVIII 45. ◇ Expr. (Rar) **Din zori în prînz** = toată dimineața. *Dormeau pantofii albi de praf ai negustorului, mărturisind parcă drumul lung, bătut pe caldarîmuri din zori în prînz.* CONV. LIT. XLIII, 1 056. (Învechit, rar) **Din prînz pînă-n cină** = toată ziua. *Așa țiganii cu traista plină, Între Alba și Flăminda mînd, Sfătuia din prînz pînă în cină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 87. ✦ (Prin Ban.; în sintagma) *Prînz de pămînt* = bucată de pămînt pe care o poate lucra un om pînă la prînz **(3)**. Cf. CADE. ✦ P. gener. (Regional) Fiecare dintre momentele (principale ale) zilei corespunzătoare unui prînz **(1)**; fiecare dintre părțile unei zile. *Ciobanii împart ziua în patru prînzuri.* H XV 81. *Se-descîntă ... cu un cuțit ... de cîte trei ori în trei prînzuri: dimineața, de amiaza și sara.* PAMFILE, B. 59.

4. (Regional; concretizat; și în sintagmele *prînzul cel mare, prînzul cel mic,* H XVI 296, *prînzul cel bun)* Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prînz **(3)**. *Soarele era la prînzul cel mare și Irina așezase toate în bună regulă.* N. REV. R. I, nr. 1, 34. *Soarele era la prînz cînd ajunserăm în Panaci.* HOGAȘ, DR. I, 147, cf. H IX 72, XVI 227, 259, 296. *Cînd s-au trezit ei era acum soarele la prînzul cel mare.* SBIERA, P. 143. *Uite că-i soarele pe la prînzul cel bun și eu numai acum mă ridic.* RETEGANUL, ap. CADE.

5. (Transilv.; și în sintagmele *prînzul mare,* ALR I 1 236/283, *prînzul cel mare,* ib. 1 236/217, 343) Miazăzi **(1)**. Cf. ALR I 1 236/345.

— Pl.: *prînzuri.* — Și: (rar) **prînză** s. f.

— Lat. **prandium.**

PRÎNZÁ vb. I v. **prînzi.**

PRÎNZÁRE s. f. **1.** (Popular) Acțiunea de a prînza (v. prînzi **1)**; p. ext. prînz **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. II, 109. *Doi cași ... să ne fie de prînzare.* SADOVEANU, O. VIII, 539, cf. DEX. *Să-ți iei un dar de la mine, Trei mioare de frigare ... Ca să-ți fie de prînzare.* ALECSANDRI, P. P. 54. *Alege-mi ... Un berbece de căldare... Să ne fie de prînzare.* TEODORESCU, P. P. 593. *Te-am întîrdziat Cu demîncare, Cu vin de prîndzare!* MAT. FOLK. 26. *E mîine o zi mare, Face taica d-o prînzare.* PĂSCULESCU, L. P. 159. ◇ Loc. vb. (Învechit și regional) **A sta** (sau **a ședea**) **la prînzare** = a prînzi **(1)**. *La prînzare rar ședea, iară la cină mult mînca* C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. DDRF, TDRG. *A stat la prînzare sub sălvar.* SADOVEANU, O. X, 350. *Șade la prînzare Mihnea Vodă cel cruntat.* ALECSANDRI, P. P. 201.

2. (Rar; concretizat) Prînz **(2)**. *Își isprăviseră și ei prînzarea, din pită neagră și brînză în scoarță de brad.* SADOVEANU, O. IX, 193. *Bună prînzare am avut și vrednică muiere mă îngrijește.* id. ib. XV, 446, cf. DEX.

3. (Regional) Prînz **(3)**. *Nainte murgul trecea, Savai cale d-o prîndzare.* POP., ap. ODOBESCU, S. II, 432, cf. H IV 252, IX 143.

— Și: (învechit) **prînzire** s. f. POLIZU, DDRF, BUL. FIL. II, 109.

— V. **prînza.**

PRÎNZĂ s. f. v. **prînz.**

PRÎNZĂȘÓR s. n. v. **prînzișor.**

PRÎNZCEÁN s. n. (Regional) Prînzișor **(4)** (Păduroiu—Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Pe sub prînz, pe la prînzcean, Să m-aștepți puicuțo-n deal Cu friptură și tain, Cu gurliță și cu vin.* id. ib.

— Pl.: *prînzcene.*

— **Prînz** + suf. *-(u)cean.*

PRÎNZCIÓR s. n. v. **prînzișor.**

PRÎNZÍ vb. IV. **1.** Intranz. A mînca **(1)** la prînz **(3)**, a dejuna, (învechit și regional) a merinda **(1)**, (regional) a mieza; p. gener. (învechit și regional) a mînca **(1)** în oricare dintre momentele (principale ale) zilei; (regional) a prînzui. *Astădzi vor prîndzi cu mîine.* PALIA (1581), 180/17. *Blămu să prîndzim* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 190/8. *Și prînzind ei, unul gustă sealină.* MOXA, 354/27. *Rugă pre unul den farisei ca să prînză cu el.* N. TEST. (1648), 76[v]/19. *Aflînd un loc cu șes de pajiște, descălecară și ședzură să prîndzască.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 118[v]/21. *Și tot pămîntul prînzea.* BIBLIA (1688), 204[2]/50, cf. AÑON. CAR., LEX. MĂRS. 238. *Te cheamă stăp[î]nul să prînzăști cu dînsul* (cca 1705). GCR I, 352/12. *Ați prînzit ... la masa tătîni-său.* PETROVICI, P. 48/13. *Mergînd prin plimbarea grădinii și găsind mîncare ieftină, rămîn să prînzesc.* GOLESCU, Î. 54, cf. DRLU, LB. *Însuși craiul prînzea într-o zi cu plugarii săi.* MUMULEANU, C. 7/16. *După aceasta prînziră părțile vrăjmașe prietenește, împreună.* GT (1838), 12[1]/9, cf. TÎMPEANUL, G. 46/19. *El au prînzit cu ai săi.* BĂRAC, T. 38/9. *Vei prînzi cu mine.* CR (1848), 6[1]/73. *Socoti că este vremea să-și capete de prînzit.* PANN, P. V. I, 24/8. *Se făcuse de știre tuturor boierilor ... să vie să prînzească la curte.* NEGRUZZI, S. I, 148, cf. POLIZU. *Mîine vom prînzi împreună.* BOLINTINEANU, O. 401. *Pe cînd prînzeau, baba ieși pînă în grajd.* EMINESCU, N. 22. *Sîmbătă seara am prînzit cu domnișoarele.* CARAGIALE, O. VII, 6. *Se obișnuiesc foarte în curînd să prînzească și să cineze la Sărărie.* SLAVICI, O. II, 180, cf. DDRF. *În ceasul dimineții, Cînd prînzesc acei ce au, În cetate-aici erau ... Toți străjerii.* COȘBUC, P. I, 326, cf. BARCIANU. *Ei prînziră și trecură noaptea la Matei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 188, cf. ALEXI, W., TDRG. *Te rugăm să vii să prînzești cu noi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 171. *Îndată*

ce prinzi se strecură pe uşe şi se duse să privească petrecerea minerilor. AGÎRBICEANU, A. 138. *În ziua aceea prinzii cu părintele Ilarie.* HOGAŞ, DR. II, 62, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am prînzit împreună.* GALACTION, A. 275. *Prînzea la popotă.* BRĂESCU, A. 244. *În curte, pe nişte pociumbi, s-au făcut nişte mese la care prînzeau cătanele.* VLASIU, A. P. 213. *Se coborî să prînzească la un restaurant obscur.* SADOVEANU, O. VIII, 235. *Îşi trăise copilăria fără a prînzi vreodată ca lumea.* CĂLINESCU, S. 499. *Cei doi îşi deschiseră ranițele şi începură să prînzească.* V. ROM. februarie 1954, 239. *La amiază ... am poposit într-un sat ca să prînzim.* ib. august 1958, 77. *Ne-am dus în casă după aceea, cu toții, ca să prînzim.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 30. *Spre amiază ne-am retras către „umbrar" cu gînd să prînzim.* VÎN. PESC. mai 1964, 7. *Omul ia în gură ceva, prînde.* H IX 7, cf. X 489, XI 489. *Noi de masă-ți mulțumim, Că n-am venit să prînzim.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493. *Haideți, surori, să prînzim.* MARIAN, Î. 259. *Mîncle şi-a prînzit.* BUD, P. P. 15. *Da la masă cine prînde?* DENSUSIANU, Ţ. H. 269. *Haida, soacră, să prînzim.* BÎRLEA, C. P. 131. *Să văd ... D'imineața ce-a prîndzi.* T. PAPAHAGI, M. 23. *Acolo prînd toț cu naşu.* ARH. FOLK. III, 53, cf. ALR SN IV h 1 083, 1 084. *Vodă ... Şade la masă, prînzește.* BALADE, II, 311. *N-am venit eu să prînzesc, Ci-am venit să-ți povestesc.* FOLC. TRANSILV. I, 48. *Cum îşi va găti, aşa va prînzi.* PANN, P. V. II, 21/5, cf. ZANNE, P. III, 568. ◇ (Cu complement intern) *Părînciorii mei Prînzul ce prînzesc Nu mi-l pot prînzi.* TEODORESCU, P. P. 46. *Prînzul să nu-l poți prînzi Pîn' la mine vei gîndi.* F (1891), 7.

2. Tranz. (Regional; complementul indică oameni) A servi, a oferi un prînz **(1)** (Sîncel — Blaj). VICIU, COL. 39. *Cînd o fi mîine la prînz ... Să-l prînzim, să-l ospătăm.* id. ib.

— Prez. ind.: *prînzesc* şi (învechit şi regional) *prînd* (ANON. CAR., ALR I 763/837, 840), pers. 2 şi (regional) *prînzi* (ALR I 763/837), pers. 3 şi (regional) *prînde, prînză*, pers. 6 şi (regional) *prînd;* conjunct.: pers. 3 şi (învechit) *să prînză*. — Şi: (regional) **prînzá** vb. I.

— V. **prînz.** Cf. lat. prandere.

PRÎNZÍRE s. f. v. **prînzare.**

PRÎNZIŞÓR s. n. **1.** (Învechit şi regional) Diminutiv al lui prînz **(1)**; (învechit şi regional) prînzuț **(I 1)**, prînzuleț **(1)**. Cf. LEX. MARS. 238, DDRF, CADE.

2. (Învechit şi popular) Prima masă[1] care se ia în cursul dimineții, în momente care variază după regiuni şi după anotimp (în legătură cu muncile agricole); mic dejun, (popular) prînz **(1)**, (regional) nemiejor. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Am ajuns ... în poiană tocmai la vremea prînzişorului.* SADOVEANU, O. III, 491, cf. DEX, CHEST. VIII 2/12, LEXIC REG. 13. ✦ Spec. (Regional, mai ales prin Ban.; în practicile religiei creştine) Pomană **(II 1)** care se face în cursul dimineții, în primele 8 — 9 zile după moartea cuiva. *Prîndzişorul şi cinişoara se fac pînă la nouă dzîle după ieşirea sufletului.* MARIAN, Î. 189, cf. DDRF, com. LIUBA.

3. (Concretizat; rar) Ceea ce se pregătește sau se mănîncă la prînzişor **(2)**. *Ulise şi porcarul ... Făcură foc la vatră dimineața, Gătiră prînzişorul.* MURNU, O. 269.

4. (Popular; adesea precedat de prepoziții; şi, regional, în sintagma *prînzciorul ăl mic)* Moment al zilei, situat de obicei în primele ore ale dimineții, cînd se ia prînzişorul **(2)**, (regional) prînzuț **(II)**, prînzcean; p. ext. interval de timp (care variază după regiuni şi anotimpuri) cuprins în prima parte a zilei. *Fireasca împărțire a zilei dintru-nceput au fost în trii restimpuri, în timpul resărirei, în al prînzişorului ... şi în timpul tocei numit pomerează (chindie).* SĂULESCU, HR. I, X/5. *În Iaşi oamenii nu se scoală înainte de răsăritul soarelui, ba încă dorm pînă la prînzişor.* NEGRUZZI, S. I, 297, cf. POLIZU. *Românii împart ziua ... în următorul chip: răsărirea (soare răsare); prînzişorul, cînd e soarele de trei suliți ...* ALECSANDRI, P. P. 395, cf. JIPESCU, O. 113. *Pe la prînzişor porneşte spre casă.* CREANGĂ, O. 57, cf. MARIAN, S. R. I, 107, TDRG. *Pe la prînzişor dădu drumul vitelor să mai pască.* REBREANU, I. 93. *Prînzul, prînzişor ... cînd soarele este cam de trei suliți sau la a treia parte din urcuş.* PAMFILE, CER. 31. *Pe la prînzişor, adică de la 7[30] — 9 ceasuri, cînd e obiceiul să se facă popas ..., vine şi femeia cu demîncarea.* id. I. C. 372. *A adormit, cu fața spre răsărit ... pe la prînzciorul ăl mic.* LUNGIANU, ap. CADE. *Cam pe la prînziştior numai ce aud vocea de trompetă a preutesei.* AL LUPULUI, P. G. 130, cf. H II, IV, V, VIII[2], IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII. *Şi colea pe la prînzişor* [oastea] *se porni mai departe.* MARIAN, T. 116. *Nu ținu lupta pînă la prînzişor, şi cătanele ... erau bătute.* RETEGANUL, P. I, 31. *Cînd a fost la prîndzişor Mai puşca cîte-un fecior.* id. TR. 20, cf. DOINE, 106, BIBICESCU, P. P. 151. *Cînd se scoală Pescăruş împăratul, colea pe la prînzişor, îl cuprinde jalea.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 137. *M-am sculat pe la prînzişor Şi-ncălecai pe-un mînzişor.* PAMFILE, B. 18. *Săşerai pîn la prînzor.* DENSUSIANU, Ţ. H. 132. *Aşteptai păn la prînşor.* GR. S. V, 98.

5. (Regional) Loc de pe bolta cerească în care se află soarele (sau luna) la prînzişor **(4)**; (regional) prînzuşor. *Soarele nu ne aşteaptă, acuşi se suie la prînzişor.* SADOVEANU, O. XIII, 93. *Pîn se-ncaltă la picior, Soarele-i la prînzişor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 174. *Uite că-i soarele la prînzişor şi eu numai acum mă scol.* RETEGANUL, ap. CADE. *Cîn(d) soarili-m prîndzişor, Mai vinea op(i) talharaş(i).* VASILIU, C. 81. *Luna-i sus la prînzişor.* PAMFILE, C. Ţ. 181. *Suie soare la prînjor, Vin socriţe la nurori.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 158.

— Pl.: *prînzişoare.* — Şi: (regional) **prînziştiór, prînzăşór** (H X 538), **prînzciór, prînzşór** (CADE), **prînjór, prînstiór** (H XVI 383), **prînşór, prînştiór** (ib. IX 130) s. n.

— **Prînz** + suf. *-işor.* — Pentru varianta **prînzcior**, cf. prînzuc.

PRÎNZIŞTIÓR s. n. v. **prînzişor.**

PRÎNZÍT[1] s. n. Faptul de a prînzi **(1)**. *Descălecînd acolo pentru prînzit* (sfîrşitul sec. XVIII). ap. DDRF, cf. DEX.

— V. **prînzi.**

PRÎNZÍT[2], **-Ă** adj. (Transilv.; despre oameni) Care a mîncat (la prînz **3)**. Cf. LB, DRLU. *Cei mai mulți săteni veniră prînziți la biserică.* AGÎRBICEANU, A. 113.

— Pl.: *prînziți, -te.*

— V. **prînzi.**

PRÎNZITÓR s. n. (Învechit şi regional) Sufragerie; cantină. Cf. DRLU, LM. *Ea îl lua de mînă, îl conducea în micul prînzitor unde cinaseră.* AGÎRBICEANU, L. T. 354. *Trecu prin curte în clădirea de alături, unde se afla prînzitorul companiei.* VORNIC, P. 205, cf. DEX, com. din TIMIŞOARA. ✦ (Regional) Mobilier pentru sufragerie. *Am cumpărat un prînzitor din lemn de stejar.* Com. din fostul județ TÎRNAVA MICĂ.

— Pl.: *prînzitoare.*

— **Prînzi** + suf. *-tor.*

PRÎNZNUÎ vb. IV v. **prăznui.**

PRÎNZŞÓR s. n. v. **prînzişor.**

PRÎNZÚC s. n. (sg.) (Prin Maram.) Diminutiv al lui prînz **(2)**. *Măi Vileane, păşi acasă, Că prînzucu-i cald pe masă.* BÎRLEA, B. 31.

— **Prînz** + suf. *-uc.*

PRÎNZUÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold., prin nord-vestul Munt. şi prin nord-estul Olt.) A prînzi **(1)**. ALR I 761/522, 558, 798, 803. *Vodă acuma prînzuieşte Şi cu sfetnici sfătuieşte.* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *prînzuiesc.*

— **Prînz** + suf. *-ui.*

PRÎNZULÉȚ s. n. **1.** (Învechit și regional) Diminutiv al lui prînz **(1)**; (învechit și regional) prînzișor **(1)**, prînzuț **(I 1)**. Cf. PANN, P. V. I, 24/19, POLIZU, CIHAC, I, 215, LM, DDRF, CADE, DEX.

2. (Regional) Pomană **(II 1)**. Com. din FĂUREȘTI—DRĂGĂȘANI.

— Pl.: *prînzulețe.*

— **Prînz** + suf. *-uleț.*

PRÎNZURÉLE s. n. pl. (În poezia populară) Diminutiv al lui prînzuri, v. prînz **(3)**. *De cu seară ploi, ninsoare, Peste noapte viforeală, Prinzurele Cu rorele.* TEODORESCU, P. P. 74. *De la prinzurele Te-au apucat junghiurele.* BUD, P. P. 20.

— **Prînz** + suf. *-urele.*

PRÎNZUȘÓR s. n. (Regional) Prînzișor **(5)** (Zlagna—Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 158.

— Pl.: *prînzușoare.*

— **Prînz** + suf. *-ușor.*

PRÎNZÚȚ s. n. **I.** Diminutiv al lui prînz.

1. (Învechit și regional) Prînzișor **(1)**. Cf. DRLU, CADE, DEX. *Prînzuțul lui — În casă, la masă.* FOLC. TRANSILV. I, 89.

2. (Prin vestul Transilv.) Cf. prînz **(3)**. *Slujbă mîndră face-oi ... Zori dă ziuă liturghie, Pă la prînzuț slujbă sfîntă.* ALEXICI, L. P. 156.

II. (Regional) Prînzișor **(4)**. Cf. MARIAN, S. R. I, 107. *Adunîndu-se cam pe la prînzuț la gazda ..., se așază la masă.* PAMFILE, CR. 168, cf. id. CER. 31, CADE.

— Pl.: *prînzuțuri.* DEX.

— **Prînz** + suf. *-uț.*

PRÎSÁD s. m. (sg.) (Bot.; regional) **1.** Crăpușnic *(Cirsium furiens).* BORZA, D. 48. ◇ *Prisad de cîmp* = scai *(Cirsium vulgare).* id. ib. 49.

2. Compus: **prisad-de-cîmp** = scai măgăresc *(Onopordon acanthium).* BORZA, D. 120.

— Etimologia necunoscută. Cf. prăsad.

PRÎSCAVIȚĂ[1] s. f. (Regional) Bătătură în talpă (Costești — Băile Herculane). ALRM I/I h 188/840.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din ser. **prskalica.**

PRÎSCAVIȚĂ[2] s. f. (Regional) Instrument muzical nedefinit mai de aproape (Teregova — Caransebeș). H XVIII 284.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRÎSCÎTÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd se toarce cu el) (Totoreni — Beiuș). Cf. A I 22. *Fusu prîscitește.* ib.

— Prez. ind. pers. 3: *prîscitește.*

— Probabil formație onomatopeică. Cf. prîsliță.

PRÎSCOPÁLĂ s. f. v. **prîșcopală.**

PRÍSLE s. m. v. **prislea.**

PRÍSLEA s. m. Băiatul cel mai tînăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia, mezin **(1)**; p. gener. apelativ pentru un copil mic sau pentru cel mai mic dintre mai mulți copii. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 317. *A sărutat cu toată căldura pe iubitul ei prislea.* CARAGIALE, O. II, 33. *Aveau trei feciori: ăl mai mare să fi avut șapte anișori, ăl mijlociu vreo șase și prislea vreo patru.* id. S. 109. *Mumele-și luau nepoții și copiii cei mai mici, prislele, de, în poală.* DELAVRANCEA, S. 217, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dintre toți, treisprezece frați, — opt fete și cinci băieți — era cel mai mic: prislea.* CHIRIȚESCU, GR. 191. *Prislea cere ceva mămichii și căpitanul îl dojenește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. PASCU, S. 301, ȘĂINEANU, D. U. *Sînt bucuros acuma că văd și pe prislea al său.* SADOVEANU, O. XIII, 687. *Într-un pat de fier ... dormea prislea familiei, Bănică bănicică.* STANCU, D. 390. *S-a întîmplat ca prislea să apară abia pe la crucea amiezii ieșind în patru labe din jireadă.* V. ROM. ianuarie 1957, 33. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Își pusese în gînd să-și deie pe prislea de Vlad în școlile din Piatră.* ap. TDRG.

— Pl.: (rar) *prisli* (POLIZU) și (n.) *prisle.* — Și: (învechit și regional) **prísnea** (DDRF, TDRG, PASCU, S. 301, SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.), **prăsle** (DDRF, ȘĂINEANU, D. U.; accentuat și *prăslé*, CIHAC, II, 317), (învechit) **prísle** (POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.), **părslé** (CIHAC, II, 317), (regional) **prăslea** (GRAUR, E. 132), **pírslea** (TDRG, PASCU, S. 301, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 132) s. m.

— Cf. prîsnel.

PRÎSLÉI s. m. (Regional) Localnic (Feldru — Năsăud). COMAN, GL. *Nu-s prîslei de pe-aici ca să cunosc toți oamenii.* id. ib.

— Pl.: *prîslei.*

— Cf. prîslea.

PRÍSLIȚĂ s. f. (Ban. și prin Transilv.) Furcă de tors (ornamentată). Cf. H XVIII 262, 284. *Fetele te bat, Fetele Cu furcile, Babele Cu drugile, Neveste Cu prislițe.* BIBICESCU, P. P. 307, com. din ORAVIȚA, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 159, COMAN, GL.

— Pl.: *prislițe.* — Și: **prízliță** (COMAN, GL.), **préslițe** (GĂMULESCU, E. S. 179), **prísliță** (DM), **prîșliță** (H XVIII 262) s. f.

— Din scr. **preslica.**

PRÎSLÚC s. n. v. **prusluc.**

PRÎSNEÁ[1] s. f. v. **prîsnel.**

PRÍSNEA[2] s. m. v. **prislea.**

PRÎSNÉL s. n. **I. 1.** Parte (conică) sau șaibă terminată cu un vîrf ascuțit de la capătul inferior al fusului de tors, care, prin greutatea ei, face ca fusul să se învîrtească mai ușor în timpul torsului; titirez, (regional) măciucă **(I 2)**, moț[1] **(7 c)**, muc **(II 3 i)**. Cf. KLEIN, D. 406, 407, DRLU, LB, BARCIANU, POLIZU, CIHAC, II, 293, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 209. *Un fitil aprins ... se fixează într-un pristăn de la un fus de tors.* PĂCALĂ, M. R. 257, cf. PASCU, S. 219. *O și cam necăjesc* [pe mireasă] *fiindcă în capul fusului nu-i dau „pristăn", ci un măr, o bucată de pîine ... ca să scape fusul cît mai deș.* DRAGOMIR, O. M. 55, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, H XVII 8, REV. CRIT. III, 166, VICIU, GL., CV 1950, nr. 4, 33, ALR I 1 270, A I 17, 20, 26, 35, 36, II 3, 4, 6, 8, 12, V 15, IX 12. ✦ P. ext. (Mold.) Fus (mic). Cf. SCRIBAN, D., H X 33, 357, 508, 512.

2. Jucărie mică făcută din metal, din lemn etc., cu un vîrf ascuțit, care poate fi rotită pe o suprafață plană; titirez, sfîrlează. Cf. GHEȚIE, R. M. *Prislănul ..., avînd forma fusului de tors, se răsucește o dată bine între degete, apoi se scapă în jos și se lasă să se învîrtească singur.* PĂCALĂ, M. R. 420. *Atanasie ... începe a se roti, să fi jurat că-i un pristene viu.* BĂNUȚ, T. P. 114, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Îi făcea în atelierul lor de dulgherie un spîrnel.* PREDA, R. 223, cf. DEX, com. MARIAN, ȘEZ. V, 116, I. CR. I, 122, NOVACOVICIU, C. B. I, 16, A V 14, 15, 16, VI 26, LEXIC REG. II, 52, MAT. DIALECT. I, 235, TEAHA, C. N. 257. ◇ (Ca termen de comparație, mai ales pe lîngă verbe de mișcare, sugerează ideea de iuțeală, de sprinteneală, de vioiciune) *Apoi, ca pristenul, zbură ... peste bazaltul străzilor.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 165. *Ca pe un prisnel învîrtește trupul.* EMINESCU, N. 139. *Mișneagul, iute ca un prisnel, așterne țolul.* CREANGĂ, O. 23. *A început să ne spună că pămîntul se învîrte ca prisnelul.* SLAVICI, N. I, 191. *Auzind ... vorbele din urmă, ca priznărul se-nvîrti o dală și o luă la pîcior.* F (1888), 37. *Se învîrtea ca un prisnel.* AGÎRBICEANU, A. 286, cf. ȘĂINEANU,

D. U. *Cucoana Catinca se învîrti ca un prisnel, căzut în pivniță și se întoarse repede.* SADOVEANU, O. V, 351. *Sălță în sus ca un spîrnel vrăjit.* STANCU, Ş. 30. *Umbla cum îi prisnelul.* V. ROM. februarie 1955, 149. *Iată și bala de fus Ca un priznăr sfîrîind.* CONV. LIT. V, 115. *Sînt-Ilie ... ca un prisnel se învîrtește încolo și încoace.* MARIAN, T. 290. *Eram om sprinten ca prisnelul.* RETEGANUL, P. V, 81. *Flăcăul se purta harnic de minune și era ca un prisnel în toate părțile.* ŞEZ. VIII, 65. *Un glonț de sînge închegat ... s-a învîrtit ca un pristin, de mai multe ori prin casă.* FRÎNCU-CANDREA, M. 293. *Se-nvîrtește ca un spîrnel.* I. CR. IV, 186. (Adverbial) *Umblă prisnel în toate părțile, ca o fată de cincisprezece ani.* SĂM. III, 169. *Umblă spîrnel și-i povățuiește pe oameni să se judece.* STANCU, D. 258. *Se-nvîrtea prisnel în jurul namilei de tun.* V. ROM. noiembrie 1953, 100. ◇ Expr. (Regional) **A-i umbla** (cuiva) **iute pristenul,** se zice despre cineva foarte vioi, iute și harnic. *Așa de iute făcea, așa de iute îi umbla pristenul, încît mama lui Petru n-avea timp să se mire îndestul.* RETEGANUL, P. II, 46. ✦ (Familiar) Epitet pentru un copil (mic și) foarte vioi sau pentru un om iute, ager. Cf. ZANNE, P. III, 323. *Taci că te-aude și te viră-n tolbă, prisnelul naibii.* HOGAŞ, DR. I, 127, cf. SCRIBAN, D.

3. Numele mai multor părți ale morii: **a)** cîrng. *Prisnelul este alcătuit din 7 șilori sau șiștori prinse la amîndouă capetele în tîrcoale.* DAMÉ, T. 152, cf. 162, TDRG, PAMFILE, I. C. 185. *Valul e alcătuit din 7 șuștori înfipte în cele 2 pristene.* PĂCALĂ, M. R. 466, cf. PASCU, S. 219, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., VAIDA, ALR SN I h 162; **b)** (prin Munt. și prin Transilv.; în forma *prisnel)* ansamblu alcătuit din fusul de fier și din cilindrul acționat de roata cu măsele. *Roata cu măsele învîrte prisnelul care e înfipenit în piatra alergătoare.* HEM 837, cf. H IX 439; **c)** (regional) fiecare dintre cele două discuri de lemn sau de metal care formează capetele cilindrului; (regional) tîrcoală. Cf. SCRIBAN, D., com. din SĂLIȘTE—SIBIU; **d)** (regional; în formă *prîznel)* bucată de fier în formă de farfurioară, fixată pe posadă, în care se învîrtește capătul de jos al fusului de la cîrngul morii (Gura Sărății — Buzău). Cf. ALR SN I h 165/728; **e)** (prin Munt.; în formele *prisnel, prîznel)* axul roții la moara de apă; (regional) fus, grîndei. *Acelui care învîrtește roata îi zice fus sau prîznel.* H IV 98, cf. 156.

4. (Prin Transilv. și prin Maram.; în formele *prîznel, prisnel, priznel)* Bucea (la roata carului). *Făcui car de mărgean Cu juguri de tulipan, Cu prișnele de inele, Cu butuci de mere dulci.* Ț (1889), 55, com. din MARAMUREŞ, PAŞCA, GL., MAT. DIALECT. I, 287, GLOSAR REG.

5. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Disc metalic cu găuri pe margine, care se poartă la cingătoare și de care își atîrnă ciobanii cuțitul, punga etc.; (regional) prisnic[1]. Cf. TDRG, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, A. VI 9, GLOSAR REG. ✦ (Transilv. și prin Bucov.; mai ales la pl.) Ornamentații din nasturi, discuri metalice etc. folosite mai ales la chimir. *Trei cai brașovenești Cu frînele-mpărătești, Cu zalele tătărești, Cu prisnelele-aurii,* F (1874), 104. *Velința e împodobită cu diferți bureți de mesteacăni sau văculii, numiți prîznei.* MÎNDRESCU, L. P. 208, com. MARIAN, GLOSAR REG.

6. (Regional; în forma *prișten)* „Bucată plată de lemn cu care se peticește burduful de brînză" (Vaideeni — Băile Govora). GL. OLT.

7. (Prin Mold.) Unealtă (de ciobănie) nedefinită mai de aproape. Cf. H I 22, VIII 298.

8. (Prin Bucov.; în forma *prîsnel)* Bobîrnac (dat peste urechea cuiva). Cf. ŞEZ. V, 116.

9. (Prin Olt.; în forma *spîrnel)* Vîrtej (de păr). *Se naște cu spîrnel în frunte.* GOROVEI, CR. 194, cf. MAT. DIALECT. I, 235.

II. (Bot.; învechit și regional) **1.** Peniță **(III 1)** *(Myriophyllum spicatum* și *verticillatum).* Cf. POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, BRANDZA, FL. 219, BARCIANU, GRECESCU, FL. 228, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 113.

2. Coada-șoricelului *(Achillea millefolium).* Cf. BARCIANU, DDRF, DAMÉ, T. 187, ALEXI, W., BORZA, D. 10.

— Pl.: *prisnele.* — Și: **prisnár** (M. D. ENC.), **prisnél,** (învechit și regional) **prăsnel** (accentul necunoscut; BARONZI, L. 142, H IV 11, X 512), (învechit) **pristlăn** (accentul necunoscut; ANON. CAR., PASCU, S. 219), **pristnél** (KLEIN, D. 407, LB, CIHAC, II, 293, JAHRESBER. V, 327) s. n., (regional) **prisneá** s. f., **prîștin** (accentul necunoscut; A II 12, IX 12), **prîznél** (pl. și, m., *prîznei),* **presnéi** (L. ROM. 1959, nr. 5, 84), **preznél** (ALR I 1 270/148), **prînștin** (A I 4), **prisnăr** (accentul necunoscut; A I 36), **pristăn, prîsten** (accentuat și *pristén,* CIHAC, II, 293), **pristene, pristin** (accentuat și *pristín,* ALR I 1 270/140; pl. și, m., *pristini,* LB), **prîșten** (A II 6, 8, GL. OLT.), **prîștin** (A II 3, 6, 12; pl. și, m., *prîștini,* ib. II 12), **prizmél, prîznăl** (com. din ROŞIA-BEIUŞ; pl. și, m., *prîznăli,* ib.), **prîznăr** (ALR I 1 270/80), **prîznél** (H I 140, com. din MARAMUREŞ, PAŞCA, GL., ALR I 1 270/59, 138, 243, 247, 249, 251, 289, 361, A I 17, GLOSAR REG.), **pîrsnél, pîznăr** (TEAHA, C. N. 257), **pîșten** (A II 7), **spîrnél** s. n.

— Din slav[o]nul **прьстѣнь, прьстѣнь.**

PRÎSNÉT s. n. Faptul de a prisni[2].

1. (Învechit, rar) Foșnet, foșnitură. Cf. prîsni[2] **(5).** Cf. CIHAC, II, 257.

2. (Regional; în forma *prisnit)* Sunete caracteristice, scîrțîitoare, scoase de cristei. *Cuc răzleț ciupește-n creangă musculițe înviorate, ridicîndu-și glasul deasupra prisnitului de criște.* N. REV. R. II, nr. 18, 228.

— Pl.: *prisnete.* — Și: **prísnit, pîrsnét** (CIHAC, II, 257) s.n.

— V. **prisni[2].**

PRÎSNI[1] subst. (pl.) (Prin Ban.) Picături, stropi (de apă, de ploaie). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168. *Am simțit prîsnii pe frunte.* id. ib., cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Postverbal de la **prisni[2].**

PRÎSNÍ[2] vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Ban.) A (se) stropi, a (se) împroșca cu apă, cu noroi etc. Com. LIUBA. *Am călcat în tină și m-am prisnit tot.* Com. din ORAVIȚA. *L-o prisnit cu ímală.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 159, cf. id. GR. BĂN. 168, NOVACOVICIU, C. B. I, 17, LEXIC REG. II, 37.

2. Intranz. (Învechit și regional) A țîșni. *Precum din bărbat prîșnește sămînța, așa din muiere.* ANTROP. 259/10, cf. ALR SN IV h 1 119/76. ✦ (Prin Transilv. și prin Munt.; despre oameni; în formele *prîșni, prîzni)* A izbucni, a pufni în ris. *Toți cam spre ea prîșneau, unde-o știau că trăiește cu Gheorghe Căscău.* IOVESCU, N. 143, cf. MAT. DIALECT. I, 215.

3. Intranz. (Regional; despre oameni sau despre animale) A strănuta. Cf. SCRIBAN, D., H XVII 94, COMAN, GL. ✦ (Prin Transilv. și prin Munt.; despre pisici; în formele *prîșni, prîzni)* A pufni (la un cline). Cf. ALR SN III h 675.

4. Intranz. (Regional; despre oameni) A sforăi. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Despre cai; în forma *pîrsni)* A forăi. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II/I MN 7, 6 851/365.

5. Intranz. (În dicționarele din trecut) A foșni; a fîșîi; a scîrții. Cf. CIHAC, II, 257, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (În dicționarele din trecut; despre foc) A pîrîi, a trosni; a vui. Cf. CIHAC, II, 257, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Coverca — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG. *Prisnește fusul.* ib.

— Prez. ind.: *prisnesc.* — Și: (învechit) **pîrșni** (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), (învechit și regional) **prisní** (H XVII 94), **pîrsní** (CIHAC, II, 257, TDRG, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II/I MN 7,

6 851/365), (regional) **prișni, prizni** (COMAN, GL., ALR III h 675/833, MAT. DIALECT, I, 215) vb. IV.
— Din scr. **prsnuti**, bg. **пръскам**, rus. **прыскать**.

PRÎSNÍ[3] vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A batjocori; a insulta; a nesocoti. *Svintul Anania ... pre D[o]mn[u]l H[risto]s mărturisind și idolii ptrsnind fu bătut cu toiage.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 38[r]/24, cf. SCRIBAN, D. *O zis cea oarbă că să-i deie și ei lighean, pieptene și oglindă. Cele mai mari o prtsneau și nu i-o dat.* VASILIU, P. L. 234.
— Prez. ind.: *prtsnesc.* — Și: (învechit, rar) **ptrsní** vb. IV.
— Din slavonul **пръскати**.

PRÍSNIC[1] subst. (Regional) Disc metalic cu găuri pe margine, care se poartă la cingătoare și de care își atîrnă ciobanii cuțitul, punga etc.; (regional) prîsnel **(I 5)**. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pl.: ?
— Cf. prîsnel.

PRÍSNIC[2], **-Ă** adj. v. **prîsnic**.

PRÎSTÉLNIC subst. (Prin sud-estul Munt.) Crîng la roata cu măsele a morii. Cf. DAMÉ, T. 151, 154.
— Pl.: ?
— De la **prîsnel**.

PRÎȘ interj. (Regional) **1.** Cuvînt cu care se cheamă măgarul. Com. din POIANA SIBIULUI — SEBEȘ.
2. Cuvînt cu care se alungă capra (Cîmpul lui Neag — Petroșeni). A III 1.
— Onomatopee.

PRÎȘCĂU s. n. v. **prășcău**[2].

PRÎȘLÉȚ s. m. v. **prîșleț**.

PRÎȘNÎ vb. IV v. **prîșní**[2].

PRÎȘTIN s. n. v. **prîșnel**.

PRÍZLIȚĂ s. f. v. **prîșliță**.

PRÎZNĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 257.
— Prez. ind. pers. 3: *prîznăiește*.
— Cf. prîșnel.

PRÎZNĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Pocioveliște — Beiuș). Cf. A I 13.
— Prez. ind. pers. 3: *prîznăiește*.
— V. **prîznel**.

PRÎZNÉL s. n. v. **prîșnel**.

PRÎZNÍ vb. IV v. **prîșní**[2].

PRO[1] **1.** Adv. (În opoziție și adesea în corelație cu contra) În favoarea, în sprijinul cuiva sau a ceva. *Întîmpinarea aceasta, departe de a fi un argument contra, este un argument pro.* KOGĂLNICEANU, S. A. 145. *Metodul său de a vindeca pe cei turbați, despre care atîtea s-au scris pro și contra, merită într-adevăr a fi recunoscut.* CR (1848), 26[3]/20, cf. STAMATI, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am examinat ... argumentele pro și contra ale unei discuțiuni prealabile.* TITULESCU, D. 417, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
2. Element de compunere care: **a)** însemnează „pentru ...", „în favoarea ...", „în sprijinul ..." și care servește la formarea unor adjective ca: proafrican, profeminist; **b)** însemnează „înainte", „dinainte" și care servește la formarea unor verbe ca: procunoaște, propăși sau a unor substantive ca: procunoștință, procuvîntare, prodată, promunte.
— Din lat. **pro**.

PRO-[2] Element de compunere care: **a)** însemnează „din nou", „iar" și care servește la formarea unor verbe ca: procufunda, pronumi, proscoate sau a unor adverbe ca prodănou; **b)** însemnează „foarte", „în cel mai înalt grad" și care servește la formarea unor adjective ca: progalben.
— Etimologia necunoscută. Cf. slavonul **про-**. FORM. CUV. II, 200.

PROAFLÁ vb. I. Tranz. (Regional) A regăsi **(1)** (Bozovici — Oravița). Cf. ARH. FOLK. III, 153. *Asta-i cînicu lu Dragobieți cîn ș-o pierdut oili și le-o proaflat.* ib.
— Pronunțat: *pro-a-*. — Prez. ind.: *proáflu*.
— **Pro-**[3] **+ afla**.

PROAFRICÁN, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este favorabil africanilor, care susține pe africani, care este de partea africanilor. Cf. SFC IV, 25, FORM. CUV. II, 201.
— Pronunțat: *pro-a-*. — Pl.: *proafricani, -e*.
— **Pro-**[1] **+ african**.

PROAMERICÁN, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este favorabil americanilor, care susține pe americani, care este de partea americanilor. Cf. CONTEMP. 1949, nr. 126, 15/1, SFC IV, 26.
— Pronunțat: *pro-a-*. — Pl.: *proamericani, -e*.
— **Pro-**[1] **+ american**.

PROÁPTĂ s. f. v. **proptă**.

PROÁSPĂD, -Ă adj. v. **proaspăt**.

PROÁSPĂT, -Ă adj., s. f. și (rar) n. **1.** Adj. (Despre alimente sau produse alimentare) Care a fost preparat, recoltat, obținut etc. de curînd; care își păstrează (nealterate) calitățile originare; p. ext. care nu a fost supus unui procedeu de conservare. *Descoperind somochinele ... cura laptele dintr-însele proaspete, ca deneaurea culease.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/17. *Pește proaspăt de mîncat călugării în gios* (a. 1742—1743). IZVOADE, 228. *Ia o liță dă icre proaspete, miez de pîine, ierburi tocate* (a. 1749). GCR II, 43/4. *Ia crierii de-i taie bucățele și amestecă cu untu proaspăt.* MÎNCĂRILE, 48/18. *Dragă, neasămănată copilă! Dă mursa proaspătă mai dulcică, Decît o turturea mai cu milă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 124, cf. LB. *Totdeauna trebuie să aibă lapte și brînză proaspătă.* DRĂGHICI, R. 149/14. *Valahia și Moldavia ... îndestulau Constantinopolul cu cărnuri proaspete și sărate.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Ț-a spus peștele cît face? este tocma opt oca, Mi-am rupt mînile cu dînsul, dar era proaspăt, mișca.* PANN, P. V. I, 65/18. *Sînt, zisè, aste oau, Tot bune, proaspete.* id., ap. GCR II, 360. *Legumele cele proaspete nu trebuiesc muiate în apă.* PENESCU, M. 31/23. *Înghite la ouă proaspete și cafele reci.* CARAGIALE, O. I, 15. *Nu se mai satură privind coșurile de cătină încărcate pînă în buze cu pește proaspăt.* DELAVRANCEA, S. 65. *Niște borș de pește proaspăt cu orez li s-a adus.* CONTEMPORANUL, I, 163. *Seara, vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și cu ierunci.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 136. *Pe o sîrmă ... stau spînzurați covrigi rumeni, iar pe alta părechi-părechi de cîrnați proaspeți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57. *Brînză, smîntînă și ouă proaspete ... avea mai totdeauna cucoana Mărioara la cămară.* HOGAȘ, DR. II, 103. *Veni iar către el, cu pită proaspătă și cu un hîrzob de păstrăvi afumați.* SADOVEANU, O. X, 541. *S-a spălat în loc de apă Cu lapte proaspăt de iapă.* ARGHEZI, VERS. 343. *Brînză proaspătă de vaci Cu smîntînă și colaci.* id. S. V, 48. *Și, barim sînt proaspete prăjiturile?* CĂLINESCU, E. O. II, 103. *Puse pe masă*

ouă proaspete. STANCU, R. A. III, 160. *Varietățile de struguri apte a fi păstrate în stare proaspătă în timpul iernii.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 885. *În ce privește smîntîna, iaurtul, chefirul, brînza proaspătă, ele sînt de regulă bine suportate.* BELEA, P. A. 244. *Rareori lipsea de la masa lui Iocan puiul fript cu usturoi și pîinea albă și proaspătă ca untul.* PREDA, M. 118. *Curgeau din fluiere doinirile-argintii, Lîn aburea laptele proaspăt în șiștare.* LABIȘ, P. 294. *Putem prinde pe lîja ctrligelor de la coadă și din față cîte o bucățică mică de pește proaspăt.* VÎN. PESC. februarie 1964, 6. *Carnea se desface sub formă proaspătă ... și congelată.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 950, cf. ALR SN IV h 1 066. *Amiroasă a carne proaspătă.* ib. VI h 1 839/53, cf. ib. h 1 839, A III 2. *Cînd ți-e brînza mai proaspătă, n-ai smîntînă.* ZANNE, P. III, 485, cf. I, 566, IV, 51. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Păianjenul ... lucrează singur, făcîndu-și mari pînze, prinzînd greu o muscă mai proaspătă.* CĂLINESCU, C. O. 45. ✦ (Regional; despre vinuri) Din recolta anului în curs; nou **(1)** (Borșa—Vișeu de Sus). ALR II 6 143/362. *Vin proaspăt.* ib. ✦ (Despre plante) Cules, rupt, recoltat etc. de curînd. *Pe uliță venea încet Ion, cu o pală de fîn proaspăt agățată de coasă.* REBREANU, I. 72. *Preoții s-au îndreptat cu șomoioagele de busuioc proaspăt ... către cîrdul de mînzări.* MOROIANU, S. 81. *Într-o oală de lut erau puse crizanteme proaspete.* CĂLINESCU, S. 509. *Fusese acoperit din nou umbrarul din curte ... cu frunziș proaspăt.* CAMIL PETRESCU, O. I, 84. *Din cană curgea belșug de apă — florile își scuturau capul proaspete.* ISAC, O. 220, cf. DEX. ✦ (Despre apa potabilă) Adus, scos etc. de curînd de la sursă; p. ext. rece **(I 1)**. *Savo, Savo, adă apă proaspătă de la șipot.* ALECSANDRI, T. I, 346. *Oi clătări plosca bine ș-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum.* CREANGĂ, P. 204. *Botele cu apă proaspătă ... sînt rînduite cu îngrijire.* DELAVRANCEA, S. 222. *Deșteptîndu-vă simțirile greoaie cu apă proaspătă și rece, să priviți fără a vă sătura ceea ce omul nu poate nici descrie.* id. T. 56. *Masinca trimetea să scoată apă proaspătă de la puț.* BASSARABESCU, V. 8. *Se deșteptă cu imaginea soțului său în privire și-și răcori obrazul cu apă proaspătă.* SADOVEANU, O. XI, 57. ✦ (Despre aer) Care este curat, pur, oxigenat; p. ext. (despre mirosuri) plăcut, înviorător. *Aerul e viu și proaspăt.* ALECSANDRI, POEZII, 62. *Este condurașul, care-și scoate înainte ciuboțica de un roșu brun pătat cu galben-palid și trimite o aromă vie, proaspătă.* IORGA, P. A. I, 21. *Dimineața trăiam într-un aer răcoros și proaspăt.* SADOVEANU, O. VI, 605. *Îi făcea bine și aerul rece și proaspăt.* STANCU, R. A. IV, 253. *De ce nu deschideți ferestrele? Nici nu știți ce aer proaspăt e afară!* H. LOVINESCU, C. S. 108, cf. DM. *Aerul din încăpere trebuie să fie curat și proaspăt.* ABC SĂN. 135, cf. DEX.

2. S. f. și (rar) n. (Transilv.) Carne proaspătă **(1)** (de porc). Cf. LB, REV. CRIT. III, 166, ALR II 4 014/250, 325, ALR SN VI h 1 839/284. ◇ Expr. **A face proaspăt** = a tăia porcul. REV. CRIT. III, 166. ✦ (Prin Transilv.) Slănină (PAMFILE, I. C. 58), grăsime de porc (VICIU, GL.).

3. Adj. Care există sau a luat ființă de puțină vreme, care a fost făcut, creat, care a apărut, s-a produs etc. de curînd; de dată recentă. V. nou, recent. *Pre lesne i-au biruit și i-au răsipit cu ajutoriul prospăt.* URECHE, L. 188. *Scriitorii cei mai proaspeți ai grecilor.* CANTEMIR, HR. 66. *Atuncea proaspătă mutarea-le fiind și necrezîndu-i, la dregătorii și la altele ale țării nu-i trăgea.* C. CANTACUZINO, CM I, 54, cf. 74. *Cu trecerea zilelor se înnoia și se adăogea alte nevoi mai proaspete.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 152/13. *Proaspetele povestiri pe care doi înțălepți călători le-au dat.* IST. AM. 3ᵛ/14, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 409, GORJAN, H. I, 142/7. *Văzînd un mormînt mai proaspăt va să-ntrebe: cine-am fost?* ASACHI, S. L. I, 75. *Ovăsul se samănă într-o arătură proaspătă.* I. IONESCU, C. 23/11. *Oasele morților ... le dezgroapă din umedul lor locaș ca să deie locul lor altor morți mai proaspeți.* NEGRUZZI, S. I, 215. *E o căldură năbușitoare înăuntru și miroase a vopsea cu terpentin proaspătă.* CARAGIALE, O. I, 75. *Kira îngenunchie pe molozul proaspăt sub care odihnea alesul ei.* DELAVRANCEA, S. 174. *I-am văzut mormîntul proaspăt, nebătătorit.* id. T. 254. *Cine lasă ... urme în stratul proaspăt de zăpadă?* VLAHUȚĂ, O. A. II, 34. *Întrebarea se înfipse în inima fetei ca într-o rană proaspătă.* REBREANU, I. 112. *Știrea e proaspătă, adusă de șeful de cabinet.* id. R. II, 35. *Cîntam cu toții ... cu ochii boldiți dacă nu la poarta cea nouă, dar la nuiaua cea proaspătă.* GALACTION, A. 27. *Doctorul Taifun simțea în el ceva dureros și cald, ca o rană proaspătă ce sîngerează.* id. O. A. I, 49. *Trecură într-adevăr pe lîngă cimitirul cu multe cruci proaspete, de scîndură albă.* C. PETRESCU, Î. I, 193. *Fericit, încălzit de soare, urmăream înduioșat zborul unei berze, mesager proaspăt, ce plutea alb și negru în albastrul cerului.* BRĂESCU, O. A. II, 329. *N-ai nici o dorință? întrebă sublocotenentul brusc — privind ... în grămada de pămînt proaspătă.* SAHIA, N. 89. *Stanca i-a și pus dinainte, o dată cu mîncarea de prînz, veste proaspătă că soru-sa Nastasia ar fi căzut într-un puț.* SADOVEANU, O. XVII, 301. *S-au văzut ... învățați măsluind cărțile, ca să poată sustrage zestrea proaspătă a unui partener.* ARGHEZI, B. 19, cf. 87. *Centrul odăii se umplu din nou de fum proaspăt, gros.* CĂLINESCU, E. O. I, 27. *Îi descoperi așternutul. E proaspăt, îl asigură.* VINEA, L. II, 315. *În drumul prăfos nu se mai cunoșteau nici măcar urmele gropilor proaspete.* BARBU, P. 233. *Omul cu chimir proaspăt.* s ianuarie 1961, 3. *Granitul proaspăt dă un material bun pentru pavaj.* GEOLOGIA, 19. *Un pelican ... în penaj proaspăt, după năpîrlirea de toamnă, colorat într-un roz viu cu ușoară nuanță portocalie.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 7. *Pe Malul Mării Negre, asemeni unei uriașe tufe de scaieți, a înflorit cea mai proaspătă legendă.* V. ROM. ianuarie 1965, 31. *Peretele proaspăt al unei case tinere.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1/1, cf. DEX. ◇ (Adverbial) *Un cleric înalt, brunet, ras proaspăt, se izbi de profesorul cel bătrîn.* AGÎRBICEANU, A. 32. *Nu știu pentru ce, stînd întins pe un așternut de iarbă proaspăt cosită și mirositoare ..., mă strămutai cu mintea în niște timpuri vechi.* HOGAȘ, DR. I, 46. *A găsit, în valiza corecturilor proaspăt sosite de la tipografie, și nuvela mea.* GALACTION, A. 81. *Într-o curte, doi mahalagii dezbrăcați de haină spîntecau un porc proaspăt înjunghiat.* C. PETRESCU, Î. I, 220. *Ogoarele își întindeau fășiile proaspăt întoarse de plug.* id. ib. II, 174. *Strada era în sărbătoare. Mahalagiii, ferchezuiți proaspăt, aveau cămăși curate.* BRĂESCU, O. A. II, 52. *Era totdeauna ras proaspăt, cu mustața retezată deasupra buzei, dar nu și la capete.* VLASIU, A. P. 52. *Miroseau frumos florile cîmpului proaspăt culese.* SADOVEANU, O. III, 23. *În altă parte se vindeau ... porcii trandafirii, proaspăt îmbăiați.* ARGHEZI, B. 105. *Merseră de-a lungul apei pe un drum așternut proaspăt cu cloțuri de piatră.* CĂLINESCU, S. 346. *Prin rariști ne poticneam de glii proaspăt răsturnate de rîtul mistreților.* BLAGA, H. 62. *Veni cu un ulcior cu apă rece, proaspăt scoasă din puț.* CAMIL PETRESCU, O. II, 200. *Îmbrăca haine vechi, ponosite, însă periate, călcate proaspăt.* STANCU, R. A. I, 261. *Pe șoselele proaspăt deszăpezite aleargă camioane încărcate cu materiale.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 916. *Căsuța era proaspăt zugrăvită, gardul îndreptat.* BARANGA, I. 174. *Se întîmplă să greșești, mai ales cînd ești proaspăt venit.* PREDA, D. 163, cf. id. M. 121. *Miroase a lapte proaspăt muls și a fîn.* s martie 1961, 71. ◇ Loc. adv. (Popular) **Din** (sau, învechit, **de**) **proaspăt** = de curînd, de puțină vreme, nu cu mult înainte. *Și cînd s-au suit într-acesta scaun ... de proaspăt să potolisă goana.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 232ʳ/15, cf. noiembrie 124ᵛ/11. *Am mai tăiet gustul de popie unuia care venise în gazdă la noi din proaspăt.* CREANGĂ, O. 235, cf. DDRF. *Cu toporul uriaș, cu coadă din proaspăt pusă, cu jungherul mare la cingătoare, Buzărlan se oprise și privea crunt prin sprîncenele-i tufoase.* SĂM. V, 925. *Am luat pe juncani trei sute fără doi lei ... zise Dumitrache Hazu, cu un zîmbet blajin pe obrazul din proaspăt ras.* LUC. VI, 98.

Împrăștia o aromă de azimă de grîu curat, coaptă din proaspăt. VOICULESCU, P. II, 109. *Pînă la calul său, din proaspăt împodobit de șahaidacarul domnesc, îl petrecu Miron.* SADOVEANU, O. X, 178. (Învechit, rar) **În proaspătă vreme** = în scurtă vreme, numaidecît **(1)**, imediat. *În proaspătă vreme toate aceste s-au vîndecat.* CANTA, LET. III, 185/18. ✦ Spec. (Despre oameni) Care se află într-o anumită situație sau care are o anumită calitate de puțină vreme. *Adrian ..., fiind proaspăt împărat ..., spre acel război s-au gătit.* C. CANTACUZINO, CM I, 27. *Văd lîngă mine pe amicul meu Ion Theo, coleg proaspăt de uriașe aspirații literare.* GALACTION, A. 85. *Fusesem numit proaspăt ajutor de judecători.* id. O. A. II, 56. *Ca sublocotenent proaspăt ... luasem parte, cu un regiment de infanterie din Capitală, la fortificarea văii Prahovei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 5. *Nu e acum clipa să reparăm astfel de nedreptăți ..., răspunse proaspătul general țifnos.* id. O. II, 532. *La masă am refuzat să mănînc, scîrbindu-mă de tainul școalei, cum e tradiția printre internii proaspeți, ca omul de familie, deprins cu mîncări alese.* BRĂESCU, O. A. II, 67. *Proaspăt proprietar al moșiei cumpărate de la un nobil ungur.* VORNIC, P. 125. ◇ (Adverbial) *Erau el, Ileana, nea Costache, un țăran proaspăt angajat.* PREDA, R. 91. ✦ Spec. Care apare în locul a ceva mai vechi; nou **(4)**. *Opera unui mare scriitor este într-adevăr o sursă ... pentru analize și constatări mereu proaspete.* CONTEMP. 1953, nr. 371, 2/4. *Suflul proaspăt al unei teme majore, actuale, a cucerit publicul.* T septembrie 1962, 63. ✦ Spec. Care este de strictă actualitate. *Unii citeau ziarele de dimineață cu cele mai proaspete știri.* BARBU, P. 59. ✦ Spec. Care își păstrează noutatea, care este încă viu, actual (în memorie). *Urmările trecutei rezmerițe însă sînt proaspete în ținerea minții voastre* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 195. *După această scenă, urmează îndată, în amintirea mea, a doua — tot vie și proaspătă.* SADOVEANU, O. VII, 315. ◇ (Adverbial) *I se perindau în minte, proaspăt, primele luni, primii ani ai tinereții lui zbuciumate, imensele lui privațiuni, gîndurile de sinucidere.* V. ROM. ianuarie 1965, 24.

4. Adj. (Despre plante sau despre părți ale lor ori, p. gener., despre vegetație) Care este în plină dezvoltare, care este (încă) fînăr, fraged, crud; p. ext. gingaș, delicat. Cf. MAN. GÖTT. 134, POLIZU, ALEXI, W. *Primăvara toate sînt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii.* DELAVRANCEA, A. 5. *Castani bătrîni umbreau cărările cu frunza lor proaspătă, fragedă de april.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Pe o văioagă, cobora pădurea cu horbota ei proaspătă de verdeață.* BARBU, P. 188, cf. 191. *În grădina devastată de frig ... văzu o floare albă, proaspătă, în vîrful unei tulpine înalte, aproape uscată.* IL mai 1965, 32, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Primăvară. Și verde proaspăt ca un suflet nou.* PILLAT, P. 130. ✦ (Despre oameni) Care are sau care păstrează calități de om în plină dezvoltare, în plină vitalitate; (despre obraz, privire, despre manifestări etc. ale oamenilor) care arată, trădează, exprimă aceste calități. *Avem în brațe o fetiță fragedă și proaspătă ca o madonă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 252. *Era proaspăt în privire și culoarea vie a obrajilor săi frumoși îi dădea un aer de flăcău.* id. O. II, 148. *Obrazul tău e proaspăt ... Ca mărul abia rupt.* CĂLINESCU, L. L. 131. *Pe neașteptate, apăru în fața lor Vilma, proaspătă și nespus de frumoasă.* S iunie 1960, 13. *E bine să fie și un glas de fată și o frumusețe proaspătă și sălbatică alături de doi dezmoșteniți.* T decembrie 1964, 4.

5. Adj. (Despre ființe) Care are forțe noi, care are forțele intacte (nefiind pus la vreun efort); odihnit[1] **(1)**. *Și făcînd calc, întorcîndu-să înapoi, Bogdan Vodă i-au lovitu cu oaste proaspătă și au scos tot pleanul de la dînșii.* URECHE, L. 132, cf. 188. *Pînă la nemți au căzut aceia mai toți, fiind la acești ai noștri și cai mai proaspeți.* M. COSTIN, LET. I, 344/7. *Se deșteptară svinții ... cu totul proaspeți ca de asară culcați.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^{v}/15. *Romanii, oaste proaspătă părîndu-li-să, s-au părăsit a-i goni și s-au întorsu la tabăra sa.* CANTEMIR, HR. 80. *Însă și Goleman pe cărare Le aleargă, într-armat ca la bătaie ... Și după dînsul proaspăta laie, Ce, sosind, mult nu socotește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 409. *Diversiunea se face cu trupe proaspete și prin surprindere.* BRĂESCU, O. A. I, 320. *Oamenii lor încalică cai proaspeți și noi încălecăm aceiași cai de cînd am pornit.* SADOVEANU, O. I, 282, cf. VI, 439. *Du-le la conac și adu cai proaspeți.* CAMIL PETRESCU, O. II, 140. ◇ Fig. *În lumina limpede de după furtună, munții se ivesc ca în odăjdii de sărbătoare ... Sînt mai proaspeți, mai viguroși, mai plini de viață.* BOGZA, C. O. 65. *Primiți-l tovarăși Și oaspete În inimile voastre clocotitoare, Mereu mai sprintene, mereu mai proaspete.* DEȘLIU, G. 33. (Adverbial) *Atît de proaspăt sună pămîntul și răsună în freamăt de motoare.* id. ib. 21. ✦ Fig. Care se deosebește de ce a fost mai înainte, schimbat, transformat (în bine); nou **(5)**. *Se revărsa peste noi suflul unei vieți proaspete.* VLASIU, A. P. 270.

6. Adj. Fig. Curat, pur; limpede. *Păcătuit-a omul, în vremuri fericite, Cînd nu-i lipsea nimica, nici hrană, nici odihnă ... Pămîntul, încă proaspăt, pătatu-s-a de sînge Cînd lumea era largă și oamenii puțini.* VLAHUȚĂ, P. 17. *Cerul albăstrea proaspăt, spălat.* REBREANU, I. 461.

— Pl.: *proaspeți, -te.* — Și: (învechit și regional) **proáspet, -ă** (MAN. GÖTT., LB, ALR II 4 014/102, 235, 250, 833, ALR SN IV h 1 066, VI h 1 839/102, A III 2) adj., s. f., (regional) **proáspăd, -ă** (ALR II 4 014/29, 272, 365, 386, 551, ALR SN IV h 1 066/551; pl. *proaspezi, -de*, ALR II 4 014/29, 272, 365, 386), **proásped, -ă** (ALR SN IV h 1 066/29), **proáspid, -ă** (ib. h 1 066/365), (învechit, rar) **próspăt, -ă** adj.

— Din gr. **πρόσφατος.**

PROÁSPED, -Ă adj. v. **proaspăt.**

PROÁSPET, -Ă adj., s. f. v. **proaspăt.**

PROÁSPÎD, -Ă adj. v. **proaspăt.**

PROÁȘCĂ s. f. **1.** (Învechit) Țintă (în care se ochește), punct de ochit (cu o armă). *Și fu prins viu muncitorul, de-aci fu pus de l-au săgetat în procică; și așa ș-au lepădat sufletul.* MOXA, 375/12. *Turcii, ca într-o proșcă săgita într-înșii, de-i umplea de săgeți.* URECHE, L. 174, cf. 241, SIMION DASC., LET. 201. *Să puie o proșcă în vîrful unei prăjini înalte, și să zică să săgete oștile într-acea proșcă.* NEAGOE, ÎNV. 186/16. *Îl pusese în proașcă să-l omoare.* M. COSTIN, LET. I, 290/11. *Și ieșind sănătoși din foc îi pusărăm proașcă de-i săgetară și nemica nu le putură strica.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 111^{v}/28. *Ucis în proașcă cu pietri s-au săvîrșit.* id. ib. decembrie 199^{v}/7. *Voiu întrei săgețile ... slobozindu-le la proașcă.* BIBLIA (1688), 211^{1}/57, cf. CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 226. **2.** (Învechit) Distanță (variabilă) egală cu aceea parcursă de o săgeată aruncată cu arcul. *Începură a strica podul de către partea ci era către tatari, și stricară de o proașcă, pentru că tatarii să nu să ispitească să facă vreo silă acolo la pod.* HERODOT (1645), 252. *Sv*[î]*nta ... ieși din cetate că la trei proașce.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^{r}/23. *Lăcuind două proașce de la apele ceale calde.* id. ib. septembrie 13^{v}/1. *Au șezut în preajma lui departe ca o proșcă de arc.* BIBLIA (1688), 14^{1}/43.

3. (Popular; în expr.) **A face** (sau **a da**) **proașcă** sau **proașca (în, între, prin, printre** sau **împrejurul ...)** = a se năpusti **(2)**, a năvăli **(2)**, a da iama (în, între, prin, printre sau împrejurul ...); p. ext. a distruge, a nimici, a prăpădi (prin mijloace violente și instantanee). *Năvălesc după ei turcii, cu iuțală în cît vrei, Dar Balaș și Condoguni făcea proașcă între ei.* BELDIMAN, ap. GCR II, 245/1. *Acolo să dăm proașcă, sub ochiul cel de sus ... Și cale să deschidem prin aprigul dușman.* ALECSANDRI, P. III, 289. *Mîna mea s-a mutat ... nu mai poate ridica buzduganul ăsta ... ia-l acuma*

tu ... și proașcă să faci, cînd vei izbi cu dînsul în dușmanii noștri. ODOBESCU, S. I, 67. *Fac proașcă în cei mai scumpi viteji ai lui.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Iar cel Vodă bogdănesc Dă năvală-n căzăcime, Și da proașca-n tătărime.* COȘBUC, F. 114. *O ghioagă nestrugită Cu piroane țintuită, Care cînd o învîrteam, Proașcă prin dușmani făceam.* ALECSANDRI, P. P. 169. *Ia acum mă duc la masă Și fac proașcă printre ei, Ca un lup printre cei miei.* SEVASTOS, ap. CADE. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Oricare grămătic se crede gramatic și vrea să fie reformatorul limbei românești și prin urmare îl vezi făcînd proașcă în această comoară națională.* ALECSANDRI, T. 1 203. *Proletariatul poate nici nu va avea prilej să facă proașcă în proprietatea burgheză.* IONESCU-RION, S. 200. *Soții ziariști, acum îmblînziți definitiv, făceau proașcă în farfuriile cu gustări.* GALACTION, O. A. I, 222.

4. (Transilv., nordul Mold. și Bucov.) Praștie **(I 1)**. *Iată-n frunte sagitarii și velitii, limbi străine, Înarmați cu proaște, scuturi și cu șepte javeline.* ALECSANDRI, P. III, 93, cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. V, 120, ALR I 1 697/150, 215, 227, 268, 360, 370, 387, 388, 412, 522.

5. (Mold., Bucov. și sud-estul Transilv). Pușcoci (pentru împroșcat apă). *Se trage feleșteul în sus și se bagă proașca în apă.* ȘEZ. IX, 75, cf. CADE, com. MARIAN, ALR I 1 696, ALR SN V MN h 1 305/537.

6. (Prin Bucov.) Stropitoare. [Florile] *le uzi cu proașca.* ALR II 2 537/365, cf. ALR SN IV h 1 041. ✦ (Regional) Aparat de stropit via. V. vermorel. (Marginea — Rădăuți). ALRM SN I h 156/386.

7. (Regional) Pompă de incendiu. Cf. SCRIBAN, D., ALR SN III h 909/386.

8. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate de apă, de noroi etc. care țîșnește de undeva și împroașcă. *O proașcă de apă care se întrebuințează cînd roiul se urcă în sus.* ap. TDRG. *Călcînd de-a dreptul cu talpa, vîrtos, în gîrlele de unde țîșneau proaște de apă lutoasă.* C. PETRESCU, A. R. 49, cf. DM, DEX.

9. (Regional; în forma *proașche*) Prăjină crestată la un capăt cu care se culeg fructele (Rășinari — Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 525.

— Pl.: *proaște* și (învechit) *proașce*, (regional) *proști* (ALR SN III h 909/386, îb. IV h 1 041/365, 386). — Și: (învechit) **prócică, prósică,** (regional) **proáșche** (PĂCALĂ, M. R. 525), **proáșică** (ALR I 1 696/129) s. f.

— Postverbal de la [îm]**proșca.**

PROÁȘCHE s. f. v. **proașcă.**

PROÁȘICĂ s. f. v. **proașcă.**

PROÁVĂ s. f. (Regional) Gest, mișcare, grimasă sau vorbă indecentă (Mătău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. *Fetele fac proave cu băieții la șezătoare.* id. ib. *A (nu) asculta la proavele cuiva.* id. ib.

— Pl.: *proave.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p r o b ă.

PROB, -Ă adj. (Livresc) Cinstit, onest, integru. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Om prob.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *În oglinzile geniului său meticulos, limpede și prob, ca cleștarul, el ne-a răsfrînt, nepieritor, așa cum ne-a văzut.* GALACTION, A. 115, cf. SCRIBAN, D. *Didacticismul lui e prob.* CĂLINESCU, S. C. L. 195, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *În anii ultimi ai vieții sale, Eliade învățase să lucreze prob, fără ghirlănzi de efecte stilistice.* LOVINESCU, S. II, 40. ◇ (Substantivat) *Aerul societății burgheze e viciat, nu e prielnic celor probi.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 2/3.

— Pl.: *probi, -e.*

— Din fr. **probe.**

PROBÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Folosit și a b s o l.) A supune la o probă **(2)**, la o încercare, pentru a vedea dacă corespunde scopului, cerințelor etc.; a încerca, a verifica, (învechit și regional) a probălui **(2)**, (regional) a prabali, (învechit, rar) a probăi, a probui **(1)**. Cf. LB, POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF. *Dînsul, cum văd bine, Nu trage spre tine, Și-apoi dacă vrei, Poți proba o dată, Draga mamei, fată.* COȘBUC, P. II, 153, cf. BARCIANU. *În gangul cel nou aflară piatră care, probată, dădea douăzeci și cinci pînă la treizeci de grame aur.* AGÎRBICEANU, A. 209. *Începu să probeze cheile în lacăte.* BASSARABESCU, V. 44. *Puternicul lui simț muzical ... îl făcea să-și citească tare frazele ... pentru a le proba în ritmul și sonoritatea lor.* VIANU, A. P. 116. *Căută o cheie potrivită, o pili, o probă, pînă ce aceasta se învîrti în una din broaștele cutiilor.* CĂLINESCU, S. 62, cf. 35, DEX, CIAUȘANU, V. 192. ◇ R e f l. p a s. *Pentru ca să poată fi încredințat cumpărătorul de trăgătura cailor, de obicei se prind la o căruță sau se probesc (încearcă) la cocie.* DR. V, 84. ◇ R e f l. *Tipul pus în diferite situații se probează mereu, se desăvîrșește sufletește.* IBRĂILEANU, S. L. 32. ✦ (Învechit și regional; complementul indică metode, șiretlicuri etc.; în forma *probi*) A încerca pentru a reuși ceva; a face tentativa de ... *Dar știi cum îi zisa: dracul nu doarme, c-o să mai probească și în alt chip și vine iar la Petru în formă de un iepure șchiop.* F (1891), 166. *Io nu pot să iau iapa-n șăli și să ocolesc iazu ... — O să probim și să-l ocolim.* ARH. FOLK. III, 98. *M'-am probit și io nărocu.* ALR SN V h 1 437/2.

2. (Prin Transilv.) A repeta **(1)** (pentru a învăța pe dinafară). *Prin Comit[atul] Hunedoarei, învață colindul, — îl probează, — într-o casă cu fată mare.* PAMFILE, CR. 38.

3. A arăta cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate etc. că cineva sau ceva este într-un anumit fel, are anumite trăsături etc.; a dovedi, a demonstra, (învechit și regional) a probălui **(3)**, (învechit, rar) a prubui (v. p r o b u i **2**). *Nu sînt destule semne a-ți proba că nu mă amăgesc?* LĂZĂRESCU, S. 66/26, cf. 47/8. *Apa baltei n-are cualitatea cerută, neavînd izvor, precum am probat mai sus.* DESCR. APE, 108/21, cf. BARASCH, M. II, 142/30. *Rău fac că rîd ... prin asta probă numai gelozia lor pentru că nu sînt și ele așa de elegante.* NEGRUZZI, S. I, 100, cf. ISIS (1859), 2^2/41. *Istericalele prin care ea își proba inocența.* FILIMON, O. I, 124. *Popușoii ... sînt recolta principală pe aici. Reușita lor probă că pămîntul ... este fertil.* I. IONESCU, D. 222. *Ați probat cu-avîntul vostru lumii puse în mirare, Că din vultur, vultur naște, din stejar, stejar răsare.* ALECSANDRI, O. 247. *Domnule ... cum să vă probez recunoștința mea?* id. T. I, 367. *Îmi spui întruna că ți-e dor de mine. Probează-mi-o, bibiloiule! E foarte ușor.* CARAGIALE, O. VII, 449, cf. III, 24, ALEXI, W. *Natura lui de intelectual, probată (și fortificată) de cetirea ziarului enciclopedic.* IBRĂILEANU, A. 126. *Voiam să-i arăt că nu sînt copil, să-i probez că nu sînt legat la ochi.* VLASIU, D. 187. *Într-adevăr e cald. Asta o probează și alte ființi care trăiesc cu mine în fantazia aceasta arhitectonică.* SADOVEANU, O. VII, 282, cf. IORDAN, STIL. 224. *Reușita unui plan e oarecum examenul exterior care probează meritul.* RALEA, S. T. III, 175. *Succesul pe care spectacolul îl dobîndește și acum este demn de invidiat și probează vitalitatea unei literaturi pe care trecutul și-a îngăduit pe nedrept s-o înmormînteze.* S iulie 1960, 45. *Desenele ... probează capacitatea imaginativă a artistei.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 7/3, cf. DEX. *Veștile sosite la redacție probează cu forța faptelor acest adevăr.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 933.

— Prez. ind.: *probez* și (învechit) *prob.* — Și: (regional) **probí, proví** (CIAUȘANU, V. 192) vb. IV, **prubá** (GRAIUL, I, 136) vb. I.

— Din lat. **probare** (cu unele sensuri după fr. *prouver*).

PROBÁBIL, -Ă adj., adv. **1.** Adj. Care se poate întîmpla, produce, petrece; care se scontează să se producă. V. p o s i b i l. *Fără prudință, fără tărie de voință și fără statornicie, nu e izbutire probabilă în*

agricultură. BREZOIANU, n. 9/14, cf. STAMATI, D. *Din toate gazetele ce ne venirá în septemîna aceasta, se vede pretutindene o îngrijire pentru turburarea păcii, carea din zi în zi se face tot mai probabile.* TELEGRAFUL (1854), 2²/1. *Prin un asemenea mod probabile mi se pare că nu numai lucrurile Poloniei s-ar liniști* (a. 1869). URICARIUL, I, 179. *Eveniment probabil.* ȘĂINEANU, D. U., cf. DEX. ◇ *Timpul probabil* = condițiile meteorologice care se prevăd pentru zilele care urmează. Cf. DI, DM, DEX.

2. Adj. (Adesea precedat de „mai[1]") Care pare a corespunde (cel mai bine) realității, care merită să fie luat în considerație ca adevărat, temeinic (deși nu există argumente certe pentru el); plauzibil. Cf. PROT.-POP., N. D. *A treia întrebare este mai probabilă.* BOLINTINEANU, O. 279, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ipoteza cea mai probabilă ... este tot o influență munteană.* BUL. COM. IST. V, 121, cf. 165. *Argumente probabile.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Însă anume zvonuri auzite de Stănică fac mai probabilă o altă ipoteză.* CĂLINESCU, E. O. I, 184. *Această explicație nu pare probabilă.* GRAUR, E. 52, cf. DEX.

3. Adv. După cît se pare, după toate probabilitățile; poate, (învechit și popular) pasămite, (popular și familiar) pesemne, (învechit) probabilmente, opsă. *Oratorul are, probabil din cauza oboselii, spiritului prea încordat, un moment de amețeală.* CARAGIALE, O. II, 140. *Și pleacă necăjitul părinte să caute biberon, probabil.* id. ib. 180. *Intră într-o cafenea ..., probabil o cafenea în care veneau mai mult bătrînii din cartier.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 117, cf. DDRF. *Probabil că din pricina aceasta nu progresează școala de-aici deloc.* REBREANU, I. 411. *Și probabil că de ciudă în oglindă s-a privit.* MINULESCU, VERS. 174. *Era așternută cu un covor adînc, probabil lucrul cel mai de preț din odaie.* GALACTION, O. A. I, 67. *Trecem probabil pe lîngă un tun.* CAMIL PETRESCU, U. N. 388. *Probabil că de aceea avea aerul atît de elegiac.* C. PETRESCU, Î.I, 115. *Doi domni ... se așezară în spatele meu. Unul din ei, superiorul de altădată probabil, vorbea aprins.* BRĂESCU, O. A, I. 268. *M-a văzut probabil trist în fața vitrinei, jerpelit cum sînt, și l-o fi impresionat.* SAHIA, N. 99. *Un buchet de flori, culese probabil în timpul plimbării.* SEBASTIAN, T. 41. *Eram fascinat și rîdeam probabil cu durere.* SADOVEANU, O. IX, 508. *Lăutarul atribuia probabil aceste cuvinte neînțelese vinului celui acru.* id. ib. 609. *Exista în mijlocul bîlciului anual un ins fabricat din materiale tari, construit probabil din strmă, talpă, lemn și cauciuc.* ARGHEZI, B. 62. *Incidentul cu pianul o indispusese probabil.* CĂLINESCU, E. O. I, 52. *Sora Flavia atinge, probabil apăsînd cu relicvarul, o tumoare a canalului lacrimal al fetiței.* id. C. O. 111. *A intrat într-o încurcătură din care probabil nu știe cum să iasă.* STANCU, R. A. IV, 98. *Perfectul simplu exprimă o acțiune terminată de mult, probabil ... pentru că majoritatea vorbitorilor nu-l cunosc decît din carte.* LL I, 137. *Ne-or îngropa probabil fără urmă.* BENIUC, V. 32. *Probabil că aseară am răcit. Era răcoare.* H. LOVINESCU, C. S. 47. *Avem probabil unghiuri de vedere diferite.* id. T. 336. *Cel ce mi se păruse un artist se însufleți se, probabil pentru că băuse o picătură de coniac.* BARBU, P. 11. *Aici e, probabil, colțul preferat al maestrului?* T februarie 1964, 10. ◇ Expr. **Este (sau e) probabil că ...** = este posibil, există posibilitatea ca ... *Este probabil că corpii absorbați de cărbune contractă cu dînsul un fel de unire și se lipesc pe suprafața lui.* MARIN, PR. I, 49/9. *Daca această parte (rîtul) mi s-ar fi părut ... mai puțin însemnătoare, este prea probabil (doveditor) că n-aș fi scris niciodată măcar o linie.* FIS. 155/16. *Niște asemenea întîmplări sînt într-adevăr rare, însă pe cîtă vreme au avut loc este probabil că se mai pot ivi.* PARAB. 257/23. *Este probabil că și mitropoliții au trebuit să se strămute* (a. 1857). URICARIUL, V, 139/22. *Prin urmare, după acest principiu și calcul, este probabil că fiscul va avea ... un venit de 8 500 000 lei pe an.* DÎMBOVIȚA (1858), 11¹/54. *E probabil că în clipa aceasta hîrtiile se află la tribunal.* REBREANU, R. I, 250. *Mă gîndesc cu bucurie că m-am înșelat. Că e probabil că femeia mă iubește.* CAMIL PETRESCU, U. N. 220. *E mai puțin probabil că a trecut prin Cheile Bicazului și mai posibil să fi trecut prin Valea Dornei.* CĂLINESCU, E. 104. *Este probabil că faima de stilist a lui Odobescu se datorește mai cu seamă bogăției bine stăpînite a perioadelor sale.* VIANU, A. P. 150. *E foarte probabil că în noaptea asta chiar, sau mîine în zori, o să le vedem pe Strada Mare.* H. LOVINESCU, T. 273. *Este foarte probabil că dorobanții de țară să fi fost adăugați la oastea de mercenari de către Mihai Viteazul.* STOICESCU, C. S. 119.

— Pl.: *probabili, -e.* — Și: (învechit) **probábile** adj.

— Din lat. **probabilis,** fr. **probable,** it. **probabile.**

PROBÁBILE adj. v. **probabil.**

PROBABILÍSM s. n. (Filoz.) Concepție potrivit căreia nu se poate stabili cu certitudine dacă o afirmație este sau nu adevărată. Cf. GHEȚIE, R. M., DN², M. D. ENC., DEX. *Probabilismul gîndirii moderne.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/3.

— Din fr. **probabilisme.**

PROBABILÍST, -Ă adj.,s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține probabilismului, privitor la probabilism. Cf. DEX.

2. Adj. Care folosește calculul probabilităților. Cf. DEX.

3. S. m. și f. Matematician specialist în calculul probabilităților. Cf. DEX.

— Pl.: *probabiliști, -ste.*

— Din fr. **probabiliste.**

PROBABILITÁTE s. f. **1.** Caracterul sau însușirea a ceea ce este probabil; fapt, întîmplare probabilă; mijloc, modalitate ca ceva să se poată realiza, să fie posibil. *Probabilitatea cîștigului este așa de mică!* CUCIURAN, D. 88/27. *În proporția creșterii numărului medicilor descrește probabilitatea restatornicirei sănătății tot mai tare.* VASICI, M. II, 258/21, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Acesta este rezultatul cercetărilor statistice. Dintr-acest rezultat iese o lege de probabilitatea vieței pentru orice vîrstă în fiecare țară.* BARASCH, I. 133/4. *Această cercetare a anilor mitropoliților dă cel puțin niște probabilități îndoielei despre acest număr* (a. 1857). URICARIUL, V, 142/18, cf. POLIZU. *Este oare vreo umbră de probabilitate că, alungînd pe un polonofil, moldovenii să fi chiămat și îmbrățișat pe un altul chiar polon?* HASDEU, I. V. 221, cf. BARONZI, I. L. II, 233/1, DDRF, ALEXI, W. *Această ipoteză are însă, după părerea noastră, șorți de probabilitate.* BUL. COM. IST. V, 26, cf. I, 185. *Aveam totuși, limpede, impresia unei probabilități de vindecare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 182. *Cea mai simplă apreciere a probabilităților îl făceă să fie ferit de așa ceva.* SADOVEANU, O. IX, 138, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. adv. **Cu probabilitate** = în mod probabil **(1).** *Făcuseră de acasă altfel teze cîte subiecte li se puteau da cu probabilitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 66. *Era un personaj care se putea întîlni cu probabilitate la orice legație.* id. S. 9. **După toate probabilitățile** sau (învechit) **după toată probabilitatea** = după cît se pare; probabil **(3),** poate, (popular și familiar) pesemne, (învechit) probabilmente. *M-am apucat în tot felul de cugetări fără a fi dobîndit altă încredere decît că fiul meu este înamorat și mai mult nu, după toată probabilitatea.* LĂZĂRESCU, S. 64/6. *După toate probabilitățile îi va și închide orice carieră politică.* CR (1848), 13²/8. *După toate probabilitățile voi fi în Iași peste vreo zece zile.* CARAGIALE, O. VII, 292. *Banii despre care se vorbește în acel document erau, după toate probabilitățile, bani mici sau bănișori.* BUL. COM. IST. V, 54, cf. 130. *După toate probabilitățile, Doru nu-l cunoștea prea bine.* CĂLINESCU, B. I. 159, cf. DM. *Inscripția ... a fost ridicată, după toate probabilitățile, în prima jumătate a anului 48 î.c.n.* H. DAICOVICIU, D. 91, cf. DEX.

2. (Mat.) Mulțime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui

eveniment, al unui fenomen. *Definiția completă, axiomatică, a probabilității se face în funcțiune de natura timpului de evenimente considerat.* LTR[2], cf. DM. *Probabilitatea dă o măsură relativă a informațiilor pe care le avem despre un eveniment încadrat într-un sistem.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Calculul* (sau *teoria) probabilităților* (sau *probabilității)* = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întîmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute; capitol al matematicii care studiază proprietățile claselor de mulțimi de evenimente înzestrate cu o probabilitate **(1)** și proprietățile variabilelor aleatorii. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Calculul probabilităților ... are o importanță deosebită.* CIȘMAN, FIZ. I, 461, cf. DM. *Echivalentele probabile ... se stabilesc în urma unui studiu statistic cu mijloacele calculului probabilității.* L. ROM. 1959, nr. 3, 77. *Calculul probabilităților are numeroase aplicații în fizică, statistică, asigurări, biometrie, tehnică etc.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *probabilități.*

— Din fr. **probabilité.**

PROBABILMÉNTE adv. (Învechit) Probabil **(3)**. *Noi avem numai a constata, deocamdată, ca aparținînd probabilmente acelei epoce: movile multe ..., ulcele și hîrburi.* ODOBESCU, S. II, 263, cf. DL, DM, SFC II, 197.

— Din fr. **probablement** (după *probabil).*

PROBAGÍU s. m. (Rar) Persoană specializată în efectuarea unor probe **(2)** de laborator. *Probagiu la laborator.* NOM. PROF. 42.

— Pl.: *probagii.*

— **Probă** + suf. *-agiu.*

PROBÁJE s. f. v. **preobrajenie.**

PROBÁJENI[1] s. f. v. **preobrajenie.**

PROBAJENÍ[2] vb. IV v. **probăjeni.**

PROBÁJINE s. f. v. **preobrajenie.**

PROBÁJNE s. f. v. **preobrajenie.**

PROBALĂU s. m. v. **prăbălău.**

PROBÁNT, -Ă adj. Care constituie o probă **(1)**, care probează **(3)** temeinic, care are caracter convingător, care dovedește în mod neîndoielnic; edificator, concludent. Cf. ALEXI, W. *Virilitatea e legată prea de multe condiții, iar talentul și de mai multe, pentru ca această corelație să fie întotdeauna probantă.* IBRĂILEANU, S. L. 46, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce valoare probantă poate să aibă această scrisoare?* CAMIL PETRESCU, T. I, 325. *Aceste exemple nu au mare valoare probantă.* ROSETTI, I. L. R. I, 90, cf. SCRIBAN, D. *Copiile eliberate de bancă... au puterea probantă a copiilor eliberate de instanțele judecătorești.* LEG. EC. PL. 186. *Desigur criteriul nu este întotdeauna absolut probant.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 2, 29. *Probante sînt, în această privință, atacurile nenumărate ale presei.* ib. 1957, 300, cf. DM. *O concluzie de alt ordin este în legătură cu valoarea probantă a faptelor din textele traduse.* SCL 1960, 224. *Documentele menționate în articolul 18 vor avea în statul de reședință... valoare juridică și forță probantă.* BO (1963), 29, cf. DEX.

— Pl.: *probanți, -te.*

— Din fr. **probant.**

PROBÁR s. m., s. n. (Tipogr.) **1.** S. m. (Învechit) Zețar, culegător. *S-au tipărit de Gheorghie Dimitrievici, tip*[ograf] *și de Nicolae... probariu* (a. 1811). BV III, 51. *Și eu, între prubari cel mai mic, Dimitrie Antonovici Bucovinean* (a. 1818). ib. 214.

2. S. n. (Și în sintagma *probar de litere)* Album care cuprinde modelele de litere și de cifre de care dispune o tipografie. *Probar de litere turnate scot și turnătoriile de litere spre a arăta caracterele ce le toarnă.* V. MOLIN, V. T. 66, cf. BUL. FIL. VI, 31, DM. *Probarul de litere cuprinde principalele familii, subfamilii și caractere de litere, aranjate în general după mărime.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: **(1)** *probari,* **(2)** *probare.* —Și: **(1)** (învechit) **prubár** s. m.

— **Probă** + suf. *-ar.*

PROBÁRE s. f. Acțiunea de a p r o b a.

1. Cf. p r o b a **(1)**. *Simțirăm trebuința de tot felul de probări și tîmboldiri.* BREZOIANU, Î. 31/13, cf. DDRF, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

2. Cf. p r o b a **(3)**; (rar; concretizat) probă **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *probări.*

— V. **proba.**

PROBÁT, -Ă adj. **1.** Care a fost încercat, verificat; p. e x t. (despre oameni) experimentat, încercat; (învechit, rar) probăit. Cf. p r o b a **(1)**. *Cunoscut și în public ca om drept..., el era unul dintre dinasticii cei mai probați.* BARIȚIU, P. A. III, 118, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Care a fost dovedit, arătat, demonstrat, evidențiat. Cf. p r o b a **(3)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *probați, -te.*

— V. **proba.**

PROBATÓR, -OÁRE adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă, care probează **(3)**; probatoriu **(2)**. *Ca să vă încredințați că coloarea albă este suma tutulor celorlalte șease colori, voi arăta într-altele o esperiință foarte probatoare despre aceasta.* BARASCH, M. III, 38/1. *Geologiî moderni au găsit în templul lui Serapis un argument din cele mai probătoare că există pe pămînt locuri care... s-au suit și s-au coborît.* ISIS (1862), 45[2]/19, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Este obligat să supravegheze ca organele de urmărire penală să strîngă întreg materialul probator, necesar în cauză.* PR. DREPT, 853, cf. DEX.

— Pl.: *probatori, -oare.* — Și: (învechit; prin adaptare la sistemul fonetic popular) **probătór, -oáre** adj.

— Din fr. **probatoire.**

PROBATÓRIU, -IE s. n., adj. **1.** S. n. (Jur.) Procedură de culegere a probelor **(1)** în justiție; totalitatea probelor **(1)** adunate și prezentate într-un litigiu. *Camera este datoare să examineze această apărare în raport cu întreg probatoriul administrativ în cauză.* COD. PEN. R.P.R. 213. *Judecătorul de instrucție nu dispune de un probatoriu complet.* VIANU, P. 105. *Atît admiterea, cît și respingerea probatoriilor se motivează.* PR. DREPT, 873.

2. Adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă, care probează **(3)**; probator. *Act probatoriu.* CADE, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Corpul de bază al lucrării îl constituie analiza atentă, sprijinită larg pe extrase probatorii din operele clasice.* RL 1977, nr. 10 262.

— Pl.: *probatorii.*

— Din lat. **probatorius, -a, -um.**

PROBAȚIÚNE s. f. (Jur.) Dovedire; (concretizat) dovadă. *Despre probațiunea obligațiunilor și a plății.* HAMANGIU, C. C. 281. *Legea care guvernează mijloacele de probațiune a unui drept este legea care a fost în vigoare la dobîndirea acelui drept.* id. ib. *Un mijloc de probațiune judiciară.* COD. PEN. R.P.R. 426. *Judecătorul care este supus judecății colegiului disciplinar are dreptul să se apere prin toate mijloacele de probațiune prevăzute de lege.* PR. DREPT, 727.

— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *probațiuni.*

— Din lat. **probatio, -onis,** fr. **probation.**

PROBÁZĂ s. f. (Prin Bucov.) Mustrare **(1)**, dojană. *De-or ieşi din casă afară La toţi li-or fi de ocară, De-or intra de-afară-n casă, La toţi li-or fi de probază.* MARIAN, Î. 523. *El să se fi aşezat într-o puştietate şi mai mare, precum îşi pusese el canonul cînd cu probaza starefului.* ŞEZ. VI, 136.
— Postverbal de la **probozi.**

PRÓBĂ s. f. **1.** Confirmare, dovedire, demonstrare a unui adevăr, a unui fapt, a unei afirmaţii etc.; (concretizat) dovadă, semn, mărturie, argument etc. în sprijinul (sau împotriva) cuiva sau a ceva ori pentru confirmarea unui fapt, a unei afirmaţii, a unei presupuneri etc., (rar) p r o b a r e **(2)**. *Iară vremea, proba cea neminciunoasă, şi pre mine şi pre tine, cine să fim ne va areta.* CANTEMIR, IST. 164. *Europeii cu bucurie le-ar fi priimit în loc de prube.* IST. AM. 60[v]/10. *Probă e dovedirea şi arătarea celor ce să zic.* AARON, în CONTRIBUŢII, III, 117. *Cît despre ţăria moşilor în cele intelectuale, cît adică despre erudiţia capilor şi elitei ţării, probele stau iară de faţă.* HELIADE, O. II, 408. *Daca ţara noastră există, după atîţia seculi de prădări..., e o învederată probă că românul avu odată şi piept şi braţ şi armă şi minte.* CR (1848), 18[2]/12. *Acea gondolă îşi avea asemenea fanalul stins, prova că se ducea după aventure.* ib. 41[1]/40, cf. BARONZI, I. L. II, 233/2. *Sînteţi liberă a o chema Estera, drept probă de amiciţie pentru amabila camaradă.* ALECSANDRI, O. P. 137. *A fi berbant e probă de-o inimă-arzătoare Şi de-o natură vie, artistă, simţitoare.* id. T. II, 138. *Această bucată ne poate da o probă exactă de ce era drama satirică la eleni.* ODOBESCU, S. I, 35. *Că aceasta a fost convingerea d[umnea]voastră îmi stă de probă sufragiile Academiei la ocaziunea încoronării de estimp a operelor celor mai meritorii.* F (1881), 193. *Iată, fraţilor, o probă mai mult că astăzi opoziţiunea este considerată ca afară din naţiune.* CARAGIALE, O. I, 83. *Bogăţia de probe... întăreşte încă o dată aceea ce socialismul ştiinţific prevăzuse.* IONESCU-RION, S. 252. *Poezia „1907"... era proba unei mîndre independenţe sufleteşti.* GALACTION, A. 36. *Uite c-o răsărit soarele, probă că le-o iertat Dumnezeu.* BRĂESCU, A. 78. *Căpitanu Vărgatu... gusta lacom din fruntea cazanului, adunată într-o strachină şi prezentată ca probă de belşug pe o tavă de lemn, de un soldat.* id. O. A. I, 335. *Anul ăsta, spuse ea, mişcarea muncitorească a primit lovituri grele, dar proba solidarităţii e dovedită.* VLASIU, D. 319. *Ea nu ştie că eu am aflat totul şi-o pîndesc. De şapte zile adun probe.* SADOVEANU, O. VII, 180, cf. IORDAN, STIL. 253. *În caz de calomnie... se poate face proba veritătii imputării.* COD. PEN. R.P.R. 554. *Niciodată reclamanţii n-au probe. Judecata a început numai pe bănuieli.* STANCU, D. 258. *Cu mijloacele pe care le avem la dispoziţie astăzi, proba nu e greu de făcut.* id. R. A. III, 315. *Întîmplarea de azi îţi oferă proba cea mai concretă.* V. ROM. iulie 1954, 128. *Proba este deci orice fapt sau împrejurare care duce la stabilirea adevărului în proces.* PR. DREPT, 777. *În urma recursului declarat de procuratura municipiului Bucureşti, se stabileşte că..., cu aceleaşi probe, nu justifică suma.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207, cf. DEX. *Dumnădzău i li-o luat pi tăti cu sfînta cruci şi ca prubi: tesacu, săbghiili... au cruci la capitu di cari îi cu mîna.* ŞEZ. III, 6. *Îi dă bilet iscălit Ca probă că-i învoit.* FOLC. MOLD. I, 187. ◇ (În legătură cu verbul „a da") *Să fi înţeles pe Petru Maior, fraţii ardeleni nu ne da prubele văzute mai sus.* ROM. LIT. 119[2]/5. *Spre a da o probă despre neruşinarea lui şi a arăta cu ce ton amăgeau pe oameni.* VASICI, M. I, 11/7. ◇ *Probă cu martori* = susţinere, dovedire cu martori a unei afirmaţii, a unei situaţii etc. în faţa instanţelor de judecată. *Nu este admisibilă proba cu martori contra sau peste ceea ce este cuprins într-un act autentic.* HAMANGIU, C. C. 294. *Revoltat de ipocrizia proprietarului, medicul cere proba cu martori, care i se admite.* ARGHEZI, P. T. 94, cf. DM, DEX. ◇ L o c. v b. **A da probă (sau probe) de ...** = a dovedi, a demonstra, a proba **(3)**. *În toate întîlnirile cu turcii, ea dedese foarte frumoase probe de curagiu.* BĂLCESCU, M. V. 103. *V-am dat probe de o temeinică încredere din anima sinceră şi curată* (a. 1869). URICARIUL, I, 172, cf. DEX. (Cu inversarea construcţiei) *Aceste semne şi un spirit resbelic... de care au dat probă.* ASACHI, S. L. II, 86. *Însufleţit de sentimente eroice de care în mii de ocazii au dat prube strălucite.* CALENDAR (1850), 49/5. ✦ (Învechit, rar) Marcă[2] **(1 2)** aplicată pe un obiect de metal preţios (pentru a întări valoarea lui). Cf. POLIZU.

2. (De obicei în legătură cu verbele „a face", „a pune la...") Acţiune, cercetare, analiză etc. întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplineşte condiţiile cerute, corespunde scopului, cerinţelor etc., î n c e r c a r e, v e r i f i c a r e; s p e c. experienţă, experiment. Cf. ANON. CAR. *Cu această doftorie făcu oarecine probă pentru 100 de oi.* CALENDARIU (1814), 190/10. *Pruba sau experimentul cel mai de pre urmă l-au făcut sorbind în mici înghiţituri două linguri de unt de lemn clocotit.* AR (1829), 84[2]/11. *Se ureă* [pe cal], *făcu probă şi, într-un minut, fu aproape de pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *Facem probă dacă nodul aţelor de sus ajunge drept la mijlocul zmeului.* id., ap. TDRG. *Mă-nroşeşte singur gîndul Că tu ai aflat cu cale Tocmai azi să pui la probă Inima nevestei tale!* COŞBUC, P. I, 73. *Sînt atîţia ani de cînd n-a mai pus la probă vechea lui deşteritate!* GALACTION, O. A. I, 70. *Îi răsuci instrumentul pe amîndouă feţele, apoi, cu arcuşul, făcu o probă.* CĂLINESCU, B. I. 57. *Lasă-mă o clipă să-mi pun la probă prima impresie.* C. PETRESCU, A. R. 14. *Această probă cu tuberculină permite să deosebim indivizii care au suferit o primoinfecţie tuberculoasă.* ABC SĂN. 363. *Timpul după care se începe proba trebuie să fie după cel puţin două ore.* VÎN. PESC. februarie 1964, 11. *Care va trece pruba mai bine, acela va fi şi cel mai viteaz şi mai în stare să-mi fie ginere şi urmaş în împărăţie.* SBIERA, P. 99, cf. ŞEZ. III, 86, com. din BILCA—RĂDĂUŢI. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **De** (sau, popular, **de o**) **probă** = (care serveşte) ca încercare, de încercare, de verificare. *Fusei adineaori pe la Hanu-Roşu, de gustai un pelin... Luai de probă pentru casă vreo trei chile.* CARAGIALE, O. II, 86. *Făcea mereu junghieri şi cîntăriri de probă.* SLAVICI, O. II, 126, cf. 85. *A descoperit ceva mai bun: să ceară abonamente de probă.* REBREANU, I. 66. *Băieţanii începură să joace de probă între ei.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *A doua zi ne-au îmbrăcat şi, încolonaţi cîte patru, am plecat într-un marş de probă.* VLASIU, A. P. 412. *Eu zic să guşti — aşa de-o probă... — îmi zise el cu generozitate, prezentîndu-mi ulciorul cu amîndouă braţele întinse.* SADOVEANU, O. IX, 393. *Încearcă o uniformă neagră, apărînd de probă în holul cel mare al palatului.* CĂLINESCU, S. 511. *S-a făcut o tragere de probă (verificare) care s-a soldat cu spargerea ţevii.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2. ✦ S p e c. (Adesea urmat de determinări care arată felul verificării sau obiectul verificat) Încercare a unei maşini, a unui aparat, a unui material, a unui obiectiv tehnic etc. (pentru a verifica buna lor funcţionare ori însuşirile lor tehnice, funcţionalitatea lor etc.). *Probele tehnologice, numite şi probe practice, servesc la cunoaşterea calităţii materialelor din punct de vedere al aptitudinii lor.* IOANOVICI. TEHN. 386. *Probele dinamice servesc la determinarea rezistenţei materialului la aceleaşi eforturi, însă provocate la eforturi instantanee (lovituri).* id. ib. 387. *Locomotiva aleargă... cu ciorchinele de muncitori prins de ea. I se face proba.* SAHIA, N. 31. *Proba de presiune e încercarea de determinare a rezistenţei la presiune a căldărilor de abur.* LTR[2]. *Proba autovehiculului se efectuează pentru a i se determina caracteristicile şi condiţiile de funcţionare înainte de a intra în serviciu.* ib. *Am asistat... la proba practică a unui tractor făurit de meşterii uzinelor din Braşov.* CONTEMP. 1962, nr. 796, 1/2. *Intrarea în producţie a fabricii de acetilenă va permite începerea probelor tehnologice a altor 3 importante obiective.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. *Construcţia, dotată cu aparatură specială, a trecut cu bine toate probele.* ib. 1977, nr. 10 484. ✦ S p e c. Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte (care e în

lucru) pentru a vedea dacă se potrivește pe purtător. *Vor să meargă împreună la probă la croitoreasă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 292. *Cînd provincialul ajunge la Iași, viața Capitalei îl obligă la o modificare a deprinderilor, de care ia cunoștință o dată cu stingheritoarea probă a primului frac.* VIANU, A. P. 51. *Croitorul ți făcu proba.* PREDA, R. 229, cf. DM. *Începuse să strige la unele clienți, să facă probele mai în silă.* BARBU, P. 133, cf. DEX. ✦ S p e c. Fiecare dintre părțile din care constă un examen; p. g e n e r. examen. *Iscălesc eu cu numele tău proba mea.* CARAGIALE, O. II, 71. *Au trecut cu bine probele scrise și orale.* I. BOTEZ, ȘC. 226. *Vream să declam „Boul și vițelul" la proba de admitere în Conservator.* KLOPȘTOCK, F. 206. *La proba de aplicație reuși fără emoții.* PREDA, R. 79, cf. DM, M.D. ENC., DEX. ✦ S p e c. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiții mai largi, în cadrul unui concurs etc. *În pauzele dintre probe se urcă pe podiumul de onoare alleții clasați pe primele locuri.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 733. *Nume de sporturi, de discipline și de probe sportive.* L. ROM. 1959, nr. 2, 83. *Avem cîteva lucrări de artă... care dovedesc plastic marile posibilități de inspirație dintr-o probă sportivă.* V. ROM. iulie 1962, 159. *Printre probele incluse în program sînt: înălțime, lungime, greutate (fete și băieți), 50 m plat, 55 m garduri etc.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 872. *Campioana europeană de tenis de masă... s-a calificat în sferturile de finală ale probei de simplu ale campionatelor mondiale de la Stockholm.* RL 1967, nr. 7 001. ✦ (Învechit, rar; în sintagma) *Probă la metale* = titlu, titru. Cf. ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar) Vas în care se topeau sau se încercau aurul, argintul etc. Cf. LB.

3. S p e c. (Astăzi rar) Repetiție **(1)** (făcută în vederea unei reprezentații, a unei ceremonii etc.). *I-a întrulocat pe toți și a făcut cîteva probe închipuind cum avea să se desfășoare rînduiala solomoniei.* VOICULESCU, P. II, 321. *Niște copii... făceau probă de urătură.* SADOVEANU, ap. TDRG. *Se zice în Ardeal „comă", „nulă", „probă", corespunzînd lui „virgulă", „zero", „repetiție" din Țara Veche.* PUȘCARIU, L. R. I, 413.

4. S p e c. (De obicei în legătură cu verbul „a face") Verificare a exactității unui calcul matematic. *Proba... se face cu substracție.* DAS 84/16. *Despre probele acestor patru lucrări ale aritmeticei.* ȘINCAI, Î. 39/3, cf. 77/9. *Proba cea mai bună e: punerele ce le mai adaogi o dată cu mai mare luare de seama, sau ce le adaogi din sus în gios, căci trebuie tot aceeași sumă se-ți iasă.* ARITM. (1806), 17/2. *Proba scăderii se face adunînd rămășița cu numărul de scăzut.* HELIADE, A. 25/1. *Pentru de a face proba înmulțirii, trebui a împărți productul prin înmulțitoriul.* ASACHI, E. I, 44/19, cf. II, 42/2. *Facem proba adunării chiar prin adunare.* G. POP, E. 60/14. *Pentru a face proba prin 7 a unei scăderi.* CLIMESCU, A. 82.

5. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material, care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care face parte; eșantion, mostră **(3)**, (regional) modă[1] **(4)**. *Românii, bănuitori și sfieți din fire, nu se riscase a trămite prube de productele lor.* ODOBESCU, S. I, 480. *Acest loc... este însă destul de încăpător spre a putea conține probe numeroase despre toate obiectele ce se produc sau se lucrează în țara noastră.* id. ib. II, 99. *Atunci băcanul, gustînd cu vîrful cuțitului o probă din putinică și măsurînd cu ochii de sus pînă jos pe mușteriu: — Nu face pentru d-ta, zice.* CARAGIALE, O. III, 154, cf. MARIAN, CH. 52, DDRF, PAMFILE-LUPESCU, CROM. 12. *Plutonierul intrase la vapor să guste probele și să pregătească bărcile pentru pescuirea așteptată.* BART, S. M. 73. *Era o fiertură clocotitoare și fluidă ca zeama fierbinte de dulceață ... Topitorul lua, din cînd în cînd, probe, să vadă cum se leagă.* CĂLINESCU, S. 852. *Cei doi care îl întîmpinaseră pe Vale se precipitară cu o imensă lingură în adîncul incandescent al mesei lichide și luară o probă.* PREDA, R. 124. *Aceasta este etuvă cu termoreglare în care introducem probele de beton.* GL 1962, nr. 7, 3/1. *Putem organiza în laborator... lucrări practice privind cunoașterea părților minerale și organice ale solului..., probe de sol cu structură și fără structură.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. *Inginerul agronom... cercetează la casa-laborator a gospodăriei probele luate din cîmp.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 467, cf. DEX, CIAUȘANU, V. 192. ✧ *Corp de probă* = epruvetă. Cf. DL, DM. *Arbore de probă* = arbore ales după criterii determinate, apoi doborît, tăiat și stivuit, astfel ca din volumul obținut să se poată deduce volumul unei specii de arbori sau al unui arboret. Cf.* DS. *Arborele de probă poate fi un arbore mediu sau un arbore tip.* LTR[2] II, 14. ✦ (Regional) Arbore pregătit anume pentru ca anumite insecte parazite să-și depună în el ouăle, care apoi sînt distruse (Cîrlibaba — Gura Humorului). Cf. ARVINTE, TERM. 162. ✦ (Astăzi rar) Text de tipar pe care se operează corecturile tipografice. *La acest... lucru* [tipărire] *multe lunecături vom fi făcut..., unele pentru graba citirii la prube* (a. 1698). BV I, 368. *Graba cetirii la probe* (a. 1737). în SCL 1954, 36. *Mă rog ca orice greșală veți afla, sau în cuvinte sau în slove, care să întîmplează din... alunecarea minții și a trecerii vederii ochilor prin cetirea prubelor de noaptea..., ca niște înțelepți, iertați* (a. 1743). BV II, 76, cf. SCL 1954, 36, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 180. ✧ *Probe de tipar* = modele de tipărituri colecționate de un tipograf pentru a arăta varietatea literelor de care dispune. V. p r o b a r **(2)**. Cf. V. MOLIN, V. T. 66. ✦ Analiză medicală; observare, cercetare, analiză a funcției unui organ în vederea stabilirii unui diagnostic. *Înainte de recoltare, tuturor donatorilor li se face obligator reacția Wasserman, radioscopia pulmonară, probele hepatice.* BELEA, P. A. 80. *Se utilizează și la radiografiile renale, ale vezicii biliare sau ale bronhiilor, ca și în probele funcționale hepatice.* ABC SĂN. 73, cf. DEX.

6. Formă particulară care, prin însușirile sale, ilustrează o categorie, un ansamblu de fenomene, o situație generală; ceea ce servește drept model demn de urmat, pentru a ilustra ceva; exemplu tipic; mostră **(4)**. Cf. DRLU. *Cară făcute după pruba, sau a celor englizești sau a celor flamande.* I. IONESCU, C. 125/14. *După... socotința lui Dombal carele au îndreptat pe francezi ca să ieie prubă de la moldoveni și valahi pentru păstratul popușoilor.* id. ib. 164/28. *De la știubeiul albinei ia model și așezare; Cîrtița să-ți deie pruba aratului în cîmpie.* CONACHI, P. 298. *Nu știu deacă în a noastră lume a Apusului s-ar găsi multe societăți asupra cărora o prubă de istu feliu s-ar putea cerca în cursul unei vieți.* CALENDAR (1861), 49/15. *Alor de-ți împuie capu că limba românească n-are-ndestulare de cuvinte, du-le din parte-mi aste douo prube, numa d-o mărturie.* JIPESCU, O. 55. *Satira..., despre care avem acum și în limba românească cîteva probe... recomandabile..., are o origine foarte veche.* ODOBESCU, S. I, 32. *Tovarășe director, lăsați-mă să-i arăt eu o probă de curaj, spuse răutăcios șeful cadrelor.* V. ROM. ianuarie 1954, 93, cf. DEX. *O luat prubli di la fluierașul lui D[u]mnădzău.* ȘEZ. III, 8. *Eu vreu să vă dau o prubă cu bătietanașu ista.* VASILIU, P. L. 63. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"; adesea peiorativ) *Această prubă de ceainicariu venise-n Sulina de la muntele Atos.* CONTEMPORANUL, VI_1, 36. *Caii ... n-ar fi fost așa de corecți, la un stăpîn care avea o asemenea prubă de vizitiu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 87. *Advocatul păru a zice întru sine că e greu, mai ales cu asemenea prubă de boier.* id. ib. 178. (E x p r.) (Regional) **A-i trage** (cuiva) **o probă de bătaie** = a bate zdravăn (pe cineva); a-i trage (cuiva) o mamă de bătaie. Cf. UDRESCU, GL. *I-am tras o probă de bătaie să mă pomenească!* id. ib.

— Pl.: *probe*. — Şi: (învechit şi popular) **prúbă**, (regional) **próvă** (CIAUŞANU, V. 192), **prúblă** s. f.

— Din lat. **proba**, germ. **Probe**, it. **prova**, pol. **próba**, magh. **probá**, fr. **preuve, épreuve**.

PROBĂÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A proba **(1)**. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *probăiesc*.

— **Probă** + suf. *-ăi*.

PROBĂÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Probat **(1)**. *Din vremea a patrudzăci de ani ispitiţi şi probăiţi vă aveam.* CANTEMIR, I. I. II, 165.

— Pl.: *probăiţi, -te*.

— V. **probăl**.

PROBĂJÁNÍ vb. IV v. **probăjeni**.

PROBĂJENÍ vb. IV. Refl. (Mold.; despre frunze, iarbă, vegetaţie etc.) A se îngălbeni, a se veşteji (la sosirea toamnei). *În ziua de probajini să probăjănesc frunzele copacilor.* ŞEZ. I, 128. *Începe codrul a se probajeni, adică a i se îngălbeni frunza.* ZANNE, P. I, 64. *Ziua de 6 august ... poporul o numeşte pobrejeni ... Poporul nostru crede că din această zi începe să se probajenească, adecă să se îngălbenească frunza codrului.* PAMFILE, S. T. 3. *În ziua de probajeni (6 august) se probăjenesc frunzele copacilor şi timpul.* GOROVEI, CR. 282.

— Prez. ind. pers. 3: *probăjeneşte*. — Şi: **probăjăní, probajeni** vb. IV.

— V. **probajeni**[1].

PROBĂLÍ vb. IV v. **probălui**.

PROBĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) **1.** (Învechit şi regional) A încerca, a căuta să facă, să realizeze, să dovedească (ceva); a face tentative. Cf. ANON. CAR. *Am prăbăluit şi cu judecăţi* (a. 1806). IORGA, S. D. XII, 160, cf. KLEIN, D. 407, DRLU, LB, ALEXI, W., PASCU, S. 419. *Pescari veniţi din felurite colţuri ale pămîntului ... se uită în jurul lor şi pipăie oarecum locurile, prubuluind ca să găsească colţuri fericite şi îmbelşugate.* SADOVEANU, O. XIV, 476. *De ce n-am prăbăli să ne înţelegem şi ca oamenii?* V. ROM. mai 1955, 26. *Drăguţu cu alta-mi şede! ... Şează şi prubuluiască, Numai să nu-şi bănuiască.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 248, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 99. *Am să prăbăluiesc şi eu, să văd cu ce m-oi alege.* Com. din BILCA — RĂDĂUŢI. *Prăbăluie, doar oi ieşi.* BÎRLEA, B. 54, cf. CIAUŞANU, V. 192. *Prăbăluiesc să trag oblu-n ţintă.* MAT. DIALECT. I, 188. ◇ Refl. *Nu te prăbăleşti şi tu să spargi piatra?* ib. 88.

2. (Învechit şi regional) A proba **(1)**; (complementul indică oameni) a pune la încercare. Cf. POLIZU, D. ZAMFIRESCU, Î. 68. *Trompeţii se urcară pe parapetul cupolei prubuluindu-şi încet trompetele.* SANDU-ALDEA, U. P. 134, cf. DEX. *Du-te, dorule, d-aci, Nu mă tot prăbălui.* DOINE, 48. *Cînd alege fuse, boreasa ocoşă ... le prăbăluieşte.* BREBENEL, GR. P. *Ba, eu nu te-am celuit, Numai te-am prăbăluit.* BUD, P. P. 16. *Împăratul Roş l-o probuluit a doua oară.* I. CR. II, 37, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Treizeci de brice rupea, Patruzeci probăluia, Cu douăzeci îl rădea.* DENSUSIANU, Ţ. H. 290, cf. CIAUŞANU, V. 192. *Dă să-ţi prăbăluiesc cizmele.* MAT. DIALECT. I, 188.

3. (Învechit şi regional) A proba **(3)**. Cf. DRLU. *Aşa au probăluit: au mestecat sau au roşit bearea cu roaibă şi, beindu-o, după puţin timp au pişat-o aşa roşie.* ANTROP. 135/26. *Să le prubuluiască lor cît e de bună şi de scump lucru unirea.* JIPESCU, O. 15, cf. PASCU, S. 419, ŞEZ. III, 86. *L-ai bătut, l-ai ruşinat ... — Vreu ca să prăbălească ... Să mă bată Dumnezeu, dacă nu vreu să prăbălească.* T. POPOVICI, SE. 155, cf. DEX. ◇ Refl. pas. *Trebuie a să cerca şi a să prăbălui toate lucrurile, carile în istorii odată şi dinceput s-au pomenit.* CANTEMIR, HR. 184. *Care meşteşug să şi prăbăluieşte chiar în grădina împărătească de la Nimfenburg, unde am mişcat 4 împreunate căruţe ... trăgînd numai cu o mînă.* GOLESCU, Î. 136.

4. (Regional; de obicei urmat de o propoziţie introdusă prin conj. „că", „cum" etc.) A chibzui, a socoti; a crede, a bănui, a presupune. *O să dai tot în sec, dacă nu prubuluieşti că banu e mult pînă-l tmulţeşti.* JIPESCU, O. 30. *Văzînd că nu-mi mai scrii, am prubuluit că trebuie să fii dus hăt, tocmai ... în America.* PĂUN-PINCIO, P. 138. *După linia ce apucase pentru a trece curmezişul Tazlăului, probăluiau că o să se împiedece de picioarele mele.* HOGAŞ, DR. I, 316. *Prubului, socoti, se cobort, îşi umplu pieptul cu tot văzduhul nopţii şi se aruncă.* VOICULESCU, P. I, 43. *Măsură din ochi înălţimea pînă sus şi prubului cum s-ar putea căţăra la drum.* SADOVEANU, O. X, 631, cf. XIII, 795. *Iată-l înşfăcat de căprioriı podului, zvîrlindu-se din căprior în căprior, pînă ce prubului că se află deasupra carului cu muierea.* CAMILAR, N. II, 34, cf. DEX. *Prubului el cam unde ar fi fost şi puse oamenii să sape.* I. CR. II, 205, cf. LEXIC REG. 46. ✦ (În forma *prubului*) A fixa, a stabili. *Trebuie să prubuluim cum ne-am întîlni, cît mai curînd.* CONTEMPORANUL, VI_2, 203. *Un preţ prubuluit de cu iarna pentru la vară.* CONV. LIT. XLIV_2, 77. ◇ Refl. pas. *Calea soarelui pe cer ... se prubuluieşte, adică se preţuieşte, se socoteşte în suliţi.* PAMFILE, CER. 31. ✦ Absol. (În forma *prubului*) A potrivi **(II 2)**. *Surdu n-aude, dar prubuluieşte.* ZANNE, P. II, 750.

— Prez. ind.: *probăluiesc*. — Şi: (învechit şi regional) **prăbăluí** (prez. ind. şi: *prăbălui*), **prubului**, (învechit) **proboluí** (LB), (regional) **probălí, prubului, prăbălí, prebăluí** (LEXIC REG. 46), **prubălí** (LEXIC REG II, 81) vb. IV.

— **Probă** + suf. *-ălui*. Cf. magh. próbál, germ. probieren.

PROBĂLUÍRE s. f. (Învechit şi regional) Acţiunea de a probălui.

1. Cf. probălui **(1)**. Cf. DRLU, LM, DEX. *Ca probăluirea nimic alt mai supărător, că unul din doi rămîne mai uşor.* ZANNE, P. VIII, 502, cf. CIAUŞANU, V. 192.

2. Cf. probălui **(2)**. *E vorba numai de un chil* [de vin], *ca să facem o „probăluire".* STĂNOIU, în SCL 1973, 46, cf. DEX, CIAUŞANU, V. 192.

3. Cf. probălui **(3)**. Cf. DEX.

4. Cf. probălui **(4)**. Cf. DEX.

— Pl.: *probăluiri*. — Şi: (învechit) **proboluíre** (LM), **prăbăluíre** (id. ib.) s. f.

— V. **probălui**.

PROBĂTÁTE s. f. v. **probitate**.

PROBĂTÓR, -OÁRE adj. v. **probator**.

PROBĂZĂTÚRĂ s. f. v. **probăzitură**.

PROBĂZITÚRĂ s. f. (Învechit) Mustrare **(1)**. *De care lucru aievea este, că probăziturile carile în obraz mi le arunca ... cu a Moliii cuvinte foarte bine să potrivăsc.* CANTEMIR, I. I. II, 98. *Cu greale probăzături şi de cap clătinături, de moarte şi mai rău deelt de moarte ni să lăuda.* id. ib. 152, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *probăzituri*. — Şi: **probăzătúră** s. f.

— **Probozi** + suf. *-tură*.

PROBEJÉNIE s. f. v. **preobrajenie**.

PROBÉLĂ s. f. (Învechit) Navă de mare (cu elice); spec. (sens curent) navă de mare care intră în Dunăre. *Remorchiorurile și propelurile vin la Severin cu marfa din jos.* I. IONESCU, M. 751. *Probelele șuierau, altele urlau din sirene.* SĂM. IV, 866, cf. SCRIBAN, D., LTR², L. ROM. 1966, 87. ✦ Șlep mare de cereale. CHIRIȚESCU, GR. 253.
— Pl.: *probele.* — Și: **propél** (pl. *propeluri*) s. n.
— Din engl. **propeller**, germ. **Propeller** „elice (de vapor)".

PROBÍ vb. IV v. **proba**.

PROBÍC subst. (Regional) Băț care împinge dopul la pușca de soc (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALR SN V h 1 306/2.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. scr. p r o b i t i „a desfunda".

PROBITÁ s. f. (Învechit, rar) Cinste, onestitate, integritate. *Nobila coregie a unui suflet carile are cunoștința probitalei (cinstirei) sale.* AR (1839), 359¹/4.
— Din it. **probità**.

PROBITÁTE s. f. (Livresc) Cinste, onestitate, integritate. *Om înțelept, pe care noi și frații noștri îl îmbrățășem între ceilalți capelani ai noștri ... pentru deosebita sa probitate.* MAG. IST. I, 58/2. *Ei ar trebui să dea esemplul de probitate.* CR (1846), 33¹/34. *Banditul nu cerea altceva decît numai viața, legîndu-se de a fi pe viitor model de probitate.* ib. (1848), 4²/48, cf. NEGULICI. *Am nevoie de a vă recomanda antica mea probitate ... și severa mea morală.* LĂZĂRESCU, S. 99/14, cf. ROM. LIT. 408¹/27. *Nu este nici un obraz omenesc care să nu fie priimitor de oarecare probitate.* FIS. 36/3. *Acest bărbat, în scurta lui viață, cîștigase numele de cinstit și drept într-atîta, încît era de ajuns a-l pomeni pentru a arăta probitatea personificată.* NEGRUZZI, S. I, 244. *Lucrurile, prin magica virtute a unor constituțiuni, au să meargă mai bine, ... că probitatea are să se onoreze, patriotismul să se stimuleze.* DÎMBOVIȚA (1859), 204¹/36. *Stau de trei luni la Constantinopol, așteptînd o consecvență a amenințărilor lui Szemere și ca să dau o dovadă de probitatea mea.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 632. *Avem talent, virtute, merite sau probitate, Calități din altă lume, foarte grele și ciudate.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *A avut în vedere mai mult interesul său pecuniar decît acel al științei, care cere mai presus de toate veracitate și mai ales probitate.* I. IONESCU, M. 107. *Săteni cunoscuți prin probitatea și munca lor.* id. P. 204. *Dorință de probitate, de integritate.* CALENDAR (1861), 60/3. *Gustul bucuriilor nemărginite ar ucide economia, ar ucide munca, ar ataca probitatea.* BOLINTINEANU, O. 261. *Om de o probitate mai presus de orice bănuială.* CARAGIALE, O. II, 59, cf. DDRF, ALEXI, W. *Acestea erau omenia, mila, probitatea, ocrotirea, pe care o biată fată orfană și săracă le găsea.* GALACTION, O. A. I, 98. *N-am nici un motiv să pun la îndoială probitatea acestei mărturisiri.* V. ROM. aprilie 1958, 117. *Savant de mare valoare, de o probitate exemplară, credincios idealului său.* ib. ianuarie 1965, 150, cf. DEX. ✧ (Urmat de determinări care arată domeniul de manifestare) *Numai diletanții superficiali vorbesc cu dispreț contra unor îndeletniciri științifice, care cer erudiție, perspicacitate, probitate științifică.* BUL. COM. IST. I, 38. *Cine nu permite, crispîndu-se, nu e student, nu e ... cu probitate istorică.* CĂLINESCU, C. O. 113. *Probitatea științifică a lui Cihac nu poate fi pusă la îndoială.* SCL 1954, 280. *Rămîne pentru viața noastră muzicală o pildă vie de originalitate și probitate artistică.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 371. *Este ... un act de probitate artistică elementară să le îndrepți către ceea ce cunoști mai bine.* T iunie 1964, 66. ✦ (Învechit, rar; în forma *probătate*) Autenticitate, valabilitate, valoare. *Se însămna figura divinităților țerei seau a domnitorului ca a unor gărăntuitori probătății acelei monete.* SĂULESCU, HR. I, 51/3.
— Și: (învechit) **probătáte** s. f.
— Din lat. **probitas, -atis**, fr. **probité**.

PROBLÉM s. m. v. **problemă**.

PROBLEMÁ vb. I. T r a n z. (Neobișnuit) A problematiza. Cf. IORDAN, L. R. A. 241.
— Prez. ind.: *problemez.*
— V. **problemă**.

PROBLEMÁTIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care are caracter de problemă **(II 1)**, care constituie o problemă, care necesită (unele) lămuriri, precizări, care se pretează la discuții (pentru a fi lămurit, soluționat); care ridică probleme **(II 1)**. *Problematic ..., adecă o întrebare ce are să se dezlege.* LEON ASACHI, B. 98/14. *Bureții și alte asemenea ființe sînt pentru naturalist adevărate ființe problematice.* BARASCH, I. 54/14. *Așa este ... imaginea lui Thersit, eroul problematic al lui Homer.* VIANU, M. 60. *Ibrăileanu făcea abstracție de nota problematică ce se punea creației literare.* V. ROM. februarie 1960, 92. *Situația omului în lume ... este continuu problematică.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/4, cf. DEX. *A creat romane cu eroi problematici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 4/2. ✦ (Substantivat) Creator care ridică probleme **(II 1)**. *Fi-va cineva care să nu fi citit această carte a lui Balzac? Pentru acest problematic ... trebuie să spun că Enrieta e contesă.* GALACTION, A. 140.

2. S. f. Ansamblu de preocupări care caracterizează un domeniu al cunoașterii, o disciplină, o operă, activitatea cuiva etc. V. t e m a t i c ă. Cf. IORDAN, L. R. A. 177. *Numele a prins, însă disciplina nu a progresat și se află încă în stadiul programelor și problematicii.* CĂLINESCU, C. O. 64. *Problematica morală ... este o trăsătură a întregii literaturi antice.* VIANU, L. U. 48. *Din cercetarea manuscriselor reiese că problematica socială ca preocupare este tot atît de intensă și în poezia lui Coșbuc de după 1900.* V. ROM. mai 1954, 274. *O problematică aparte în romanul lui Ion Marin Sadoveanu o aduce seria tinerei generații.* GL 1958, nr. 6, 2/7. *Tudor Arghezi a anexat poeziei noastre noi domenii ale realității, o problematică și o sensibilitate necunoscute înainte.* S februarie 1960, 15, cf. V. ROM. aprilie 1960, 46. *Se ivesc conflicte noi, dar esența acestor conflicte nu mai este contradicția între individual și colectiv, ci cu totul alta — una generată de noua problematică a vieții satului.* GL 1961, nr. 9, 2/2. *Sesiunea științifică ... va reliefa întreaga problematică multilaterală și bogată care sălășluiește în creația lui.* M 1962, nr. 4, 31. *Gravurile lui ... atacă o problematică mare, de ascuțită contemporaneitate.* V. ROM. ianuarie 1963, 130. *Ar fi interesant să-l vedem ... luptînd pentru valorificarea unei piese originale cu problematică nouă.* T mai 1964, 99. *Poeziile anterioare — dezbătînd problematica respectivă — nu constituiau decît exerciții.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/5. *Ultimii ani au demonstrat o continuă apropiere a creatorilor de film de problematica actualității.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. *Romancierul de clasă nu caută întîmplări nemaipomenite pentru a ilustra o problematică esențială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 5/3.

3. Adj. Care provoacă îndoieli, care nu poate fi primit ca sigur, care pare puțin probabil; îndoielnic. *O realitate, chiar de ar fi și mijlocie, s-ar părăsi pentru o perfecție, încă problematică, căci acea adevărată nu se poate cîștiga decît prin concursul multor împrejurări favoritoare.* ASACHI, Î. 16/15. *Lady Lavinia e de o frumusețe mai mult decît problematică.* CR (1848), 9¹/41, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Toluși chiar astăzi, după atîția și mai atîția secoli, această aclimatare este în realitate mai mult decît problematică.* HASDEU, I. C. I, 226. *Înrîurirea ei moralizatoare va fi mai mult decît problematică.* GHEREA, ST. CR. II, 86, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În acest caz arătarea că Demian a fost utilizat ca izvor principal e și mai problematică.* BUL. COM. IST. I, 214. *Aceasta înseamnă iarăși măcel ... pentru o fericire problematică.* C. PETRESCU, Î. II, 109. *Recunoaște și el că succesul în țară e problematic.* CĂLINESCU, B. I. 282, cf. DEX. ✧ (Logică) *Judecată problematică* = judecată în care raportul

dintre termenii ei este doar posibil. Cf. MAIORESCU, L. 61, DER. ✦ P. ext. (Astăzi rar) Dubios, suspect; ciudat, bizar. *Oameni ... a cărora figuri problematice îmi deșteptară oarecum instinctul conservației.* DACIA LIT. 287/16. *Care om a căruia viață a fost, nu antinațională, ci chiar „problematică", a respectat înscrisul său, jurămîntul său?* ROMÂNUL (1857), nr. 8, 1²/30. *Într-un colț s-a văzut o ființă problematică, avînd ceva asemănare de om dar mai mult d-o fiară.* BARASCH, I. F. 11/21. *Ființi problematice care trăiesc făr'a avea nici un chip de viețuire.* ALECSANDRI, O. P. 48. *La căpătăi un cultuc înfățat cu cit, ale cărui flori albastre sau roșii de abia mai mijeau de sub lustrul problematic pe care vremea ... îl așternuse peste ele.* HOGAȘ, M. N. 137, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *problematici, -ce.*

— Din fr. **problématique**, germ. **problematisch.**

PROBLEMATIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A face (din orice lucru) o problemă **(II 1)**; a complica inutil (lucrurile); (neobișnuit) a problema. Cf. IORDAN, L. R. A. 241, DN².

— Prez. ind.: *problematizez.*

— **Problematic** + suf. *-iza.*

PROBLÉMĂ s. f. **I. 1.** (Învechit) Întrebare; chestionare. *De care lucru socotesc că ea în meșterșugul cuvîntului nedeprinsă și în tropurile ritoricești netnvățată fiind, cu un cuvînt a să dovedi și cu o provlimă a să amorți să va putea.* CANTEMIR, I. I, I, 195, cf. II, 237. *Problemul nu are nici un înțeles.* CALENDAR (1861), 39/13, cf. STAMATI, D.

2. (Învechit; adesea construit cu verbul „a face") Propunere **(1)**; p. ext. (concretizat) cerere, petiție care conține o propunere **(1)**, o doleanță etc. *Nemții făcură o adîncă tăcere, în cea după urmă, merseră înainte și făcură provlimă inperatorului de a trătălui pacea.* VĂCĂRESCUL, IST. 269. *Au adunat o împreunare de boierii acei mai mari ... la cari s-au făcut provlimă ca să meargă doi boieri mari la feldmareșalu.* id. ib. 280. *Mai arătăm măriei teale și alte cîteva provlimata ce ... se cuvine a fi primite* (a. 1793). GÁLDI, M. PHAN. 245. *Pentru provlima ce au făcut orășenii* (a. 1806). id. ib. *El nu îmi făcu această problemă pentru alt sfîrșit, ci numai pentru că știa să facă niște hapuri mîntuitele.* GORJAN, H. IV, 43/10. *Nu te ameți atît cu gînduri ca aceste, Că problema vrăjmașului mult spre bine îți este.* PANN, E. IV, 80/11, cf. III, 20/22.

3. (Învechit și regional; în formele *provlimă* și *provnimă*) Pricină **(I 2)**; spec. proces **(I 1)**. *Acum ... el cere de la fată ca să-și dovedească iertăciunea mumei ei, care provlimă este împotriva pravilelor* (a. 1794). GÁLDI, M. PHAN. 245. *O parte din cele prigonitoare, spre dovada provlimii sale, nu poate provalisi celeilalte să facă jurămînt* (a. 1810). id. ib. *Pîrîșul nu poate să silească pre pîrît să dovedească provlima pentru care el jăluiaște.* CARAGEA, L. 94/11. *Acea scrisoare nu este hotărîre la provlimele prigonitoarelor părți* (a. 1827). DOC. EC. 398, cf. TDRG. *Numai pă mine popa Dicul m-au luat din prașila porumbului și m-au ținut cîteva zile în deșarte și neadevărat provnimile lui Manolaiche, făr'de cercetare cu marturi.* ARH. OLT. XII, 253.

II. 1. Chestiune care prezintă aspecte dificile, neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții, care impune o rezolvare; (astăzi rar) pricină **(I 5)**. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 330, DRLU. *A pune în lucrare regheneratia Greciei, în starea de astăzi a acestei țări ..., este o problemă din cele mai grele.* AR (1829), 244²/15, cf. SCAVINSCHI, M. 98ʳ/7, STAMATI, D. *O să ne întrebe cineva: cum dar aerul atmosferic a rămas pînă acum respirabil? ... Rezoluțiunea acestui problem o găsim în regnul vegetal.* BARASCH, I. 60/26. *Iată că cutreierarăm cîteva ulițe și n-am văzut încă o floare ... Vrei să-ți dezleg problema aceasta?* NEGRUZZI, S. I, 324. *În loc de a căuta care ar fi mijlocul de a dezlega problemul, să ni ferim a zice că România nu este cu putință a esista decît numai cu toate condițiile mai sus arătate.* CALENDAR (1861), 33/9. *Se trudea de mult să deslușească un problem foarte greu: chipul de a face datorii fără a le plăti.* ALECSANDRI, O. P. 49. *Ei au căutat, fie din observația directă a fenomenelor naturii, fie pe cale experimentală, să rezolve problema originii vieții.* MARINESCU, P. A. 41. *Care este explicația acestei sărăcii de forță sufletească? ... Este de vină mediul social? ... Problema e grea și vrednică de atențiunea criticului social.* GALACTION, A. 191. *Se arată intrigat foarte să afle cum s-ar putea dezlega această irezolvabilă problemă.* C. PETRESCU, Î. I, 79. *Felul ei deschis de a privi problemele mă îndemna să-i pun și alte întrebări care mă apăsau.* VLASIU, D. 316. *Unul ... mă întrebă foarte insistent „al cui e zmeul". Problema aceasta a proprietății îi stă pe suflet.* CĂLINESCU, C. O. 102. *Sub duhul nostru se gesticula spectaculos și problemele se întrupau lutnd înfățișare vie.* BLAGA, H. 69. *Cam care ar fi problema asupra căreia vrei dumneata să te oprești, inspectore?* STANCU, R. A. IV, 130. *Cu privire la data aparifiei acestor subalterni imediați ai marilor dregători, problema nu este nici aici mai clară.* STOICESCU, S. D. 79. *Mă preocupă și pe mine problema: care sînt raporturile între diferite generații?* T august 1964, 42, cf. DEX. ◇ *Problemă deschisă* = problemă **(II 1)** care nu a fost rezolvată satisfăcător pînă în prezent sau care permite mai multe rezolvări satisfăcătoare succesive. *Nu avem un argument hotărîtor pentru una din aceste două ipostaze; lăsăm așadar problema deschisă.* BUL. COM. IST. V, 148. *Preocuparea publicațiilor pentru încurajarea literaturii de calitate rămîne o problemă ... deschisă.* V. ROM. februarie 1963, 183.

2. Spec. (Adesea cu determinări care explicitează importanța) Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) și care cere o soluționare (imediată). *Bine bănuiam noi că în capul vreunuia s-ascunde vreo problemă socială.* DELAVRANCEA, T. 7. *O problemă gravă nu se limpezește între un șnițel vienez și o plăcintă cu mere.* REBREANU, R. I, 38. *Sînt în țara asta probleme mari.* SADOVEANU, O. IX, 508. *Se punea acum din nou problema oamenilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 271. *Îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă a devenit în țara noastră o problemă de stat.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 756, cf. V. ROM. martie 1954, 235. *Dacă, pentru întreaga țară, cărbune mai mult ... este o problemă de viață și de moarte, pentru noi, din Valea Jiului, este și un punct de onoare.* DAVIDOGLU, M. 7. *Extragerea fierului, acest metal atît de necesar industriei, în cadrul realizării planului de stat, este o problemă extrem de importantă.* BARANGA, I. 168. *Problema dezarmării ... s-a impus ca o cauză vitală a tuturor popoarelor lumii.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 39. *Vorbi ... cîtăva vreme despre problemele mai urgente din sat.* V. ROM. iulie 1962, 22. *Urmărind ... traiectoria creației sale, putem cunoaște ceva din dezbaterile publice și interioare prilejuite, astăzi, în occident, de problemele arzătoare ale teatrului.* ib. decembrie 1964, 129. *Problema care se pune astăzi ... constă...în caracterizarea particularităților specifice ale realismului contemporan.* ib. ianuarie 1965, 165. *Pentru prosperitatea de mîine a României socialiste se pune cu stăruință problema rezervelor de inteligență.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893. *Descoperirea la timp a tuberculozei este o problemă de cea mai mare importanță.* ABC SĂN. 363. *Nu mai vorbim de problemele cardinale ale acestei limbi.* H. DAICOVICIU, D. 18. *Specialiștii de aici studiază problema aplicării acestui program și la secția de filetaj a uzinei.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207, cf. DEX.

3. Spec. (Adesea urmat de determinări care indică domeniul) Chestiune care intră în sfera preocupărilor, cercetărilor unui domeniu sau în sfera preocupărilor, cercetărilor cuiva, chestiune care aparține unui domeniu; obiect principal al preocupărilor unui domeniu sau unei persoane. V. temă, materie **(6)**. *Boala carchinului. Cancer ... Ea este cel mai de căpetenie problem al medifinei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 343/14. *Se îndeletnicesc a propune ... în loc de*

idei, probleme limbistice. RUSSO, s. 54. *Istoria teritorială a Țării Românești ... constituă ... un corp separat și nedependinte, analizînd în doi volumi ... un șir lung de probleme omogene.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Una din cele mai grele probleme metafizice.* MAIORESCU, L. 51. *Mai sucești vreo țigară, numeri fire de mustefi Și-n probleme culinare te încerci a fi isteț.* EMINESCU, O. I, 155, cf. BUL. COM. IST. I, 214. *Problema stilului nu-i era indiferentă lui Alecu Russo.* VIANU, A. P. 38. *Interesul prealabil pentru materia și problemele tratate este imperios cerut.* CĂLINESCU, C. O. 110. *Problemele enunțate au putut fi studiate împreună pentru cele două state feudale românești.* STOICESCU, S. D. 5. *În lucrările practice vom pune accent pe problemele legate de alimentarea rațională.* GÎ 1962, nr. 685, 3/3. *Lucrările abordează probleme de eroziune, de peisagistică și de valorificare a resurselor vegetale din regiune.* CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/1.

4. Spec. (Mat.) Chestiune ori situație în care, fiind date anumite ipoteze, se cere să se determine alte date cu ajutorul metodelor specific matematice. *A cincea provlimă.* AAT $4^{v}/4$. *Problima a.* GHEOM.-TRIGON. $16^{v}/12$. *Problemă. Să fie dată latura AB a unui poligon.* GEOMETRIA A. M. $125^{v}/7$. *Pentru probleme nehotărîte.* ASACHI, ALGHEBRA, $42^{r}/13$. *În fiește care problemă sînt mărimi necunoscute.* id. E. II, 94/9. *Provlima 1.* TEM. GHEOM. I, $7^{r}/23$. *Provlemitile trigonometricești.* LAZĂR, T. $35^{v}/23$. *Problema este o întrebare propusă care cere dezlegare.* POENARU, G. 5/15. *Acum să arătăm cum trebuie să se urmeze dezlegarea, cînd un problem ne va duce la asemenea ecuație nehotărîtă.* id. E. A. 302/20. *Dezlegarea cîtorva problemi.* CONV. GEOM. 70/18. *Probleme matematice ... înalte.* VASICI, M. II, 20/2. *Să ne propunem problemul invers, adică să aflăm numărul ce corespunde la un logaritm dat.* TRIGON. DR. 72/13. *Problemă este o întrebare de dezlegat cu ajutorul teoremelor.* MELIK, G. 3. *Cu cerneală apoasă, pe paginile cu liniatură de pătrățele violete, probleme de aritmetică.* C. PETRESCU, Î. II, 162. *Îi făceam problemele și o îndemnam să și le copieze pe caiet.* STANCU, R. A. II, 104. *Problemele ce se dau spre rezolvare pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile țării noastre.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului; urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică domeniul) *Ce este? Vreo problemă de mecanică?* SADOVEANU, O. VI, 186. *Poate propune împăratului o problemă de șah.* id. ib. XI, 590.

III. 1. Dificultate, greutate pe care o întîmpină cineva (și care ar fi de dorit să fie rezolvată). *Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt, Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt.* EMINESCU, O. I, 137. *Celelalte probleme ale mele de trai, deși erau puține, erau, însă, destul de grele.* HOGAȘ, DR. II, 47, cf. I, 141. *Se mai ivește o problemă: cîrligele, undițele propriu-zise.* SADOVEANU, O. IX, 355. *Țurlea îi ceru lui Anghel să-i spună dacă au ceva probleme; care e situația organizației.* PREDA, D. 57. *Măruntele porniri, Problemele de-o zi, au fost cojite — Rămîne-un miez atotcuprinzător Sclipind oglinzi de ape liniștite.* LABIȘ, P. 289. *Dacii erau o problemă pentru romani.* H. DAICOVICIU, D. 117, cf. DEX.

2. Lucru greu de înțeles, greu de explicat, de aflat sau de rezolvat. V. mister **(2)**, enigmă. *Ce va fi viața noastră? O enigmă grozavă, o problemă neînțeleasă.* MARCOVICI, D. 332/24. *În Lara, un amestec misterios domnește ... Încolo, — o problemă e-ntregul său trecut.* MACEDONSKI, O. I, 266, cf. 274. *Ce are să fie peste un ceas, ce poate să se întîmple mîine, sînt probleme pe cari ... nu prea-mi bat capul să le descurc.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Această afacere e o problemă.* ȘĂINEANU, D. U. *Ființa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre, de unde trebuia să iasă la lumină. Era ceea ce se numește o problemă.* SADOVEANU, O. X, 544, cf. DEX.

mile), **próvlimă** (pl. *provlimate* și *provlimata),* (regional) **próvnimă** s. f.

— Din lat. **problema,** fr. **problème,** germ. **Problem.** — Formele cu *-v-* din ngr. **πρόβλημα.**

PROBLEMÍST, -Ă s. m. și f. Specialist în elaborarea de probleme **(II 4)** în domeniul șahului sau al matematicii. Cf. DEX.

— Pl.: *problemiști, -ste.*

— **Problemă** + suf. *-ist.*

PROBLEMÚȚĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui problemă; problemă lipsită de importanță. *Rezolvînd însă problemele mari, rezolvi zeci și zeci de problemuțe.* V. ROM. octombrie 1954, 155, cf. SFC IV, 183. *De o bună bucată de vreme în cronicile pe care le scrie ridică o „problemuță" în jurul unei cărți.* LL X, 243.

— Pl.: *problemuțe.*

— **Problemă** + suf. *-uță.*

PROBLÍMĂ s. f. v. **problemă.**

PROBOJÉNIE s. f. v. **preobrajenie.**

PROBOLUÍ vb. IV v. **probălui.**

PROBOLUÍRE s. f. v. **probăluire.**

PROBOSCHÍDĂ s. f. v. **proboscidă.**

PROBOSCÍDĂ s. f. (Învechit) Trompă a elefantului; p. ext. trompă a unor insecte diptere. *Elefanții cu lovire de probosțidă îi silea a să depărta.* LEON ASACHI, B. 61/4. *Elefantu. Fiara cea mai mare din cvadrupede (de patru picioare) ce are o probosțidă și a căruia dinți să numesc os de fildiș.* id. ib. 87/2, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., STAMATI, D. *Profesorul ... avea un nas ... cărligat, încît semăna mai mult a proboscidă decît a nas.* NEGRUZZI, S. I, 5, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proboscide.* — Și: **proboschídă** (I. GOLESCU, C.), **probosțídă, provoșchídă** (VALIAN, V.) s. f.

— Din lat. **proboscis, -idis,** fr. **proboscide.** — Pentru **proboschidă, provoșchidă,** cf. ngr. προβοσχίς.

PROBOSCIDIÁN s. m. (La pl.) Ordin de mamifere mari, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lungă și mobilă (folosită ca organ tactil, olfactiv și de apucare) și prin caninii transformați în defense; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. *Gușă Mereuță așteptă într-adevăr trist, cu un nas prelung de proboscidian.* C. PETRESCU, C. V. 196, cf. SCRIBAN, D. *Între mamiferele citate din etajele pliocenului, constatăm forme de proboscidiene.* MG I, 135. *Ordinul proboscidienilor ... cuprinde animale pe care le cunoaștem sub numele de elefanți.* ZOOLOGIA, 180, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-di-an.* — Pl.: *proboscidieni* și (n.) *proboscidiene.*

— Din fr. **proboscidien.**

PROBOSȚÍDĂ s. f. v. **proboscidă.**

PROBOȘÁG s. n. (Regional) Încercare, exercițiu (Moișeni — Sighetu Marmației). ARH. FOLK. I, 229. *Apo o și ținit răpleanu de pă sus, o făcut proboșag, o trecut pingă el.* ib., cf. 235.

— Pl.: *proboșaguri.*

— **Probă** + suf. *-oșag.*

PROBOTEÁZĂ s. f. (Prin Ban.) Molitvă **(1)** care se citește mamei și copilului la șase săptămîni după naștere. Cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 169.

— **Pro-**[2] + **botează** (=*botez*).

brăzală D) *mie.* PSALT. 132, cf. 186. *Neputînd răbda păgtnul îndrăznirea şi probrăzala svînt[u]lui Theofil.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 59r/34. *Caută şi mai pre larg în capetele ce urmază, şi a leşilor acestora cuvinte şi probozale.* CANTEMIR, HR. 125. *Cu mare mînie şi probozală a o listui începu şi groaznice semne din ochi şi din cap să tacă îi făcea.* id. IST. 34, cf. DRLU, LB, DDRF, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *O asemenea probozeală încă nu i se mai întîmplase să primească de la careva.* V. ROM. februarie 1955, 236, cf. DM, DEX. *Măi, bădiţă, pentru tine, Multă supărare-mi vine, Supărare şi ruşine, Probozeală-n toate zile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 269.

— Pl.: *probozeli* şi (învechit) *probozale.* — Şi: (învechit) **probrăzeálă** s. f.

— **Probozi** + suf. *-eală.*

PROBOZÉNIE s. f. (Regional) Mustrare **(1)** (aspră) (Săpata de Sus — Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *Tot n-am scăpat de probozeniile lui.* id. ib.

— Pl.: *probozenii.*

— **Probozi** + suf. *-enie.*

PROBOZÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit şi popular) A mustra[1] **(2)** (aspru); a face de ruşine. *Mustrînd pre ... Iulian şi probrăzîndu-l pentru fărădeleage ce s-au păgînit.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74r/22. *Probrăzea pre necredinciosul acela împărat înaintea a tot sfatul.* id. ib. decembrie 244r/18. *Doamna lui Vasilii Vodă l-au probozit şi au început a-l blăstăma şi a-l sudui.* NECULCE, L. 22. *Alalţi istorici ..., nesuferind pentru această din părere scornită voroavă, tare probozesc pre Eneas.* CANTEMIR, HR. 124. *Cei mai proaspeţi pe cei mai vechi de minciunoşi îi probăzesc.* id. ib. 171, cf. DRLU, LB. *Sînt acum ostenit de a mă vide probozit pentru lucruri nevinovate.* KOGĂLNICEANU, S. 105, cf. POLIZU. *Barbatu-meu ... nu s-a putut plînge că l-am înşelat ..., deşi cîteodată erau bănuieli ... şi mă probozea.* CREANGĂ, A. 4. *Asachi şi Seulescu fură proboziţi foarte cumplit.* ARHIVA, II, 342. *După ce discută de aproape lucrul, el îşi probozeşte adversariul în această formă naivă.* IORGA, L. II, 242. *Copiii mai ales să fie ascultători şi cuminţi ca să nu fie proboziţi, ocărîţi sau mustraţi.* PAMFILE, S. T. 3. *Se temea însă să nu-l probozească moşneagul care, pentru greşeli, se făcea pară de foc.* id. ib. 163. *Să te păzeşti să nu fii probozit în ziua de probejini, c-apoi tot anul eşti probozit (ţinut de rău, ocărît).* GOROVEI, CR. 282. *Încă nu probozise nominal pe nimeni în biserică.* REBREANU, I. 77. *Mi-a poruncit domnul părinte să nu mai las la dumneavoastră nici o gazetă, că altminteri mă probozeşte în biserică.* id. ib. 303. *De ce rîdeai? mă probozi el.* SADOVEANU, O. XI, 224, cf. SCRIBAN, D. *Şi probozeşte-ţi pruncul oricît ţi-ar fi de drag.* CĂLINESCU, L. L. 161. *Glasul din fereastră l-a probozit aspru mai departe.* GALAN, Z. R. 239. *El n-avea de gînd să spuie mai multe şi nu fu supărat că-l probozesc alţii.* V. ROM. martie 1956, 152. *Răspund de dumneavoastră în faţa regimentului ... Şi tot aşa de des se apuca să-l probozească într-un fel în care te mirai că Boteanu tăcea.* ib. octombrie 1964, 4. *Popa ... ne probozise într-o predică, în faţa altarului.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 23. *Începu a-l probozi şi a-l face troacă de porci.* RETEGANUL, ap. CADE. *Socrul a ocărît-o Şi bărbatul a probozi-o Şi soacra a moronci-o.* SEVASTOS, N. 339. *De aceea-mi pare bine Că n-ai să te plîngi de mine, Că tu, ori de-unde ai venit, Nicicînd nu te-am probozit.* MARIAN, Î. 564. *Împăratul se uită lung la dînsa, iar ostaşii o ţinură de rău, probozînd-o.* I. CR. I, 141. *Banii nu i-am cheltuit, Straiele n-am ponosit, Fete nu m-a probozit, Vremea mie mi-a venit, Taică, de căsătorit.* PĂSCULESCU, L. P. 263, com. din FRATA — TURDA şi din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Nu mă mai probăzi, tată.* DENSUSIANU, Ţ. H. 188. *Eu mănînc pită prăjită, Cu lacrimi învăluită Dacă-s de toţi probozită.* BÎRLEA, B. 33, com. DRĂGANU şi com. din URLAŢI. *Mă proboze mama.* ALR I 1 442/355, cf. ALR SN V h 1 414/235, A V 15, 16, VI 4, 33, LEXIC REG. II, 90. *Minţi, bărbate, ca ş-un ctine, La mine nu umblă nime, Num-un birăuţ sătesc, Nu mă-ndur să-l probozesc.* FOLC. TRANSILV. I, 192. (Construit cu dativul etic) *Şi mi-l probozea şi mi-l cicălea nevasta, încît bietul om, cînd ajunse la stînă, de ameţit ce era nu se mai putea ţinea pe picioare.* PĂCALĂ, M. R. 153. ◇ Refl. recipr. *Oamenii nu trebuie să se probozească ... între dînşii.* PAMFILE, S. T. 3. *Făcea slujbă la beserică de patru ore-n săptămînă şi nu se probozea cu oamenii.* STĂNOIU, C. I. 52, cf. PAŞCA, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Sfinţiile sale îl înfruntară şi-i probrăziră ereticiia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23r/25. [Clinele] *a prins să se gudure, ... să ne sară cu labele pe piept, încît moş Toma grădinarul a trebuit să-l probozească.* GANE, N. II, 179. (Refl. pas.) *Cînd voia voilor şi puterea puterilor cuiva ceva de la sine dăruieşte, nici osteninţa trebuieşte, nici lenea se probozeşte.* CANTEMIR, IST. 133. ✦ Refl. (Prin nord-estul Transilv. şi prin Bucov.) A se întrista; a se ruşina **(1)**. Cf. ŞEZ. V, 119, com. din ZAGRA — NĂSĂUD.

2. Refl. (Prin Mold. şi prin Transilv.; despre frunze, iarbă, vegetaţie etc.) A începe să se ofilească, să se veştejească, să se îngălbenească. *Prin unele părţi se zice chiar că în această zi se probozeşte cîmpul şi codrul.* PAMFILE, S. T. 3, com. din FRATA — TURDA. *La probojănii frunza se probozeşte.* Com. din ZAGRA — NĂSĂUD. *Codrul se probozeşte.* COMAN, GL., cf. A V 15.

— Prez. ind.: *probozesc.* — Şi: (învechit) **probăzi** (SCRIBAN, D.), **probrăzi, pobrăzi** (TDRG), **pobrăzui** (SCRIBAN, D.), **pobrozi** (id. ib.), (regional) **propozi** (BUL. FIL. II, 292, PAŞCA, GL.) vb. IV.

— Din slavonul **прообразити, прѣобразити** (cA).

PROBOZÍRE s. f. (Învechit şi regional) Mustrare **(1)** (aspră). *Că tu ştii împutarea* (ponoslul H, *probrăzarea* D) *mea şi reacele mieu şi ruşirea mea.* PSALT. 133. *Din gîndul nostru macar un cuvînt să nu adaogem, şi nici alt feliu de probozire să le dăm.* CANTEMIR, HR. 144, cf. 478. *Precum de toată probozirea vrednic să fiu, o, iubitule, foarte bine cunosc (că osteninţa cheltuită nu să jeleşte, fără numai cînd în urmă vreun folos cumva nu aduce).* id. I. I. I, 3, cf. DRLU, LB. *Ştefan avînd inima pătrunsă de probozirea mumei, se depărtează.* AR (1829), 24²/15, cf. LM. *De probozire era gingaş tare Şi sfiios, sărmanul, ca o fată mare.* CONTEMPORANUL, II, 780, cf. DDRF. *Probozirea lui Ion în biserică a dezlănţuit un potop de mînie în casa Herdelea împotriva preotului.* REBREANU, I. 81, cf. DM, DEX.

— Pl.: *proboziri.* — Şi: **probrăzáre** s. f.

— V. **probozi.**

PROBRĂZÁRE s. f. v. **probozire.**

PROBRĂZEÁLĂ s. f. v. **probozeală.**

PROBRĂZÍ vb. IV v. **probozi.**

PROBRĂZUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A mustra[1] **(2)** (aspru); a face de ruşine. *În deşertu ascunserâ mie paguba curseei sale, în deşertu împutară* (ponosluirăH, *pobrăzuirăD*) *sufletului mieu.* PSALT. 62. *Un leu grăi cu grai omenesc şi zbierînd opria pre muncitori probrăzuindu-le nemilostivirea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 62r/22, cf. CIHAC, II, 222, DDRF.

— Prez. ind.: *probrăzuiesc.* — Şi: **pobrăzui** vb. IV.

— Din slavonul **прообразовати.**

PROBRÉJENI s. f. v. **preobrajenie.**

PROBREJÉNIE s. f. v. **preobrajenie.**

PROBUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) **1.** A proba **(1)**. *Ispitiră-me (probuiră-mă* D) *şi văzură lucrurile meale.* PSALT. 199, cf. SCRIBAN, D.

2. (În forma *prubui*) A proba **(3)**. *În fizică este prubuit că corposurile vărtoasă împlintate în apă perd din a lor povară.* ASACHI, E. II, 109/17.

— Prez. ind.: *probuiesc.* — Şi: **prubuí** vb. IV. ASACHI, E. II, 109/17.
— Din pol. **próbować**, rus. **пробовать**. Cf. p r o b ă.

PROBULUÍ vb. IV v. **probălui.**

PROCAÍNĂ s. f. (Farm.) Produs de sinteză care se prezintă sub formă de cristale aciculare, incolore, inodore, cu gust uşor amar, puţin solubile în apă, şi care exercită o acţiune anestezică locală; novocaină. Cf. LTR², M. D. ENC.
— Din fr. **procaïne.**

PROCÁJEN, -Ă adj. (Med.; învechit, rar) Lepros. *Iar cine iaste procajen, adică stricat, nu vini la oraş, nici să amestecă între ceielalţi perşi.* HERODOT (1645), 58, cf. DR. III, 418.
— Pl.: *procajeni, -e.*
— Din slavonul **прокажєнъ**.

PROCAJÉNIE s. f. (Med.; învechit, rar) Lepră. *Au întrat în Ţ[a]rigrad boala cea spurcată* (text marginal: *procajeniia*). DOSOFTEI, V. S. decembrie 247ᵛ/11, cf. JAHRESBER. V, 128.
— Din slavonul **прокажєнїе**.

PROCĂTĂR s. m. v. **procator.**

PROCĂTĂRÍ vb. IV v. **procatori.**

PROCĂTÎR s. m. v. **procator.**

PROCÁTOH s. m. (Grecism învechit) Predecesor (1) (al unui monarh). *Măria sa Scarlat V[oie]vod, procatohul înălţimei tale* (a. 1819). URICARIUL, IV, 209/19. *Înzăstrîndu-să aceste de către prea credincioşii domni, procatohi ai înălţimei tale* (a. 1820). ib. I, 259. *Are şi hrisov de la procatohul nostru domnu Scarlat Calimah Voievod* (a. 1823). IORGA, S. D. VII, 86. *Împăratul Nicolai cugetă almintrilea ... de cum procatohii săi.* AR (1829), 190²/12. *Marinimosul monarh înfăţoşază cu prisosinţă toate giuruirile procatohilor sei.* ib. 231²/11.
— Pl.: *procatohi.*
— Din ngr. **προκάτοχος.**

PROCÁTOR s. m. **1.** (Transilv.) Avocat. *Pogorî popa cel mai mare Anania cu bătrînii şi cu un urătoriu* (text marginal: c a r e l e e g r ă i t o r s a u *procattr), anume Tertulie.* N. TEST. (1648), 167ᵛ/6, cf. ANON. CAR. *Şi, pentru datorii, mă rog ca să silească procatoru să scoţă, pentru că sînt oameni de să pun şi în pricină* (a. 1700). IORGA, S. N. 86. *Cine să naşte supt această planetă ... înşelători, mincinos (procător, adecă aşezători de vorbă).* CALENDARI (1733), 20/10. *Luînd acest arnăut procator pe Poştea de aici, o au dus la giudecată, ca să-i vînză casa* (a. 1759). IORGA, S. D. XII, 70. *Cel sorocit, care, la vremea cea pusă, ori prin sine, ori prin procatorul său, nu să va arăta în scaonul cel dintîi, va plăti judecătoriului un florin.* MICU, în CONTRIBUŢII, III, 126. *Mergînd ... cu acelaşi Iobu sau legiuitul procatorul lui, tocma giumătatea satului cu toate folosurile şi veniturile ei să o stăpînească lui Iobu.* ŞINCAI, HR. I, 347/7, cf. III, 211/11. *Am scris la dumnealui să găsească un procator să-l puie să se judece cu Ionaş* (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 125, cf. LB. *De deşteaptă e mai deşteaptă că un procatăr.* SĂM. II, 242. *Potracăni ştiţi să fiţi, dar sărac m-aţi lăsat, ai?* REBREANU, I. 279. *A stat de vorbă vreun ceas cu un potracăr.* VLASIU, A. P. 88. *Crescuse duşmănia între ei, o dată cu datoriile la potracări.* id. D. 223, cf. DM, DEX. *Zice că odată au ieşit din şcoalele cele mari trei dieci foarte învăţaţi, unul era doftor ...; al doilea era procatăr, adecă încurcători de trebi, sporitori de pricini; iar al treilea era şolomonar.* RETEGANUL, P. III, 82, com. din FRATA — TURDA, PAŞCA, GL., COMAN, GL. *Vorbeşte ca un potracăr.* CV 1950, nr. 4, 33. *Te pun pe mîna potracărului.* ib. 1952, nr. 3, 42, cf. ALR SN IV h 989. *Mi-am băgat potracăr tare bun de gură.* MAT. DIALECT. I, 188. ✦ (Regional; adjectival; în forma *procatăr*) „Cuminte, cu umor" (Mehadia — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. *Am văzut că-i un copil procatăr.* id. ib. ✦ P. a n a l. (Zool.; regional; în formele *protocîr, potracăr,* ALR SN III h 732/141) Broatec *(Hyla arborea). O broască mică, verde, care de pe frunza cîte unui pom din grădină face un zgomot mare ... şi căreia sătenii îi mai zic şi protocîr, fiind bună de gură ca şi un advocat.* FRÎNCU-CANDREA, M. 104. *Buraticii, broşticii, brotăceii, protocîrii ..., cîntă ca şi broaştele.* PAMFILE, VĂZD. 97, cf. ALR SN III h 732/141.

2. (Prin Ban.; în forma *procatăr*) „Procuror fiscal". L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

3. (Învechit) Persoană împuternicită. *Cinstitului şi mie bun şi adevărat priaten, dumneata juptne Marcoş, procatorul al cinstitului sfat al Braşovului* (a. 1728). IORGA, S. N. 110, cf. 107, 217.
— Pl.: *procatori.* — Şi: (învechit) **procătîr, protăcăr** (CONTRIBUŢII, III, 126), **pocrătol** (DHLR II, 541), (regional) **procătăr, protăcîr** (MÎNDRESCU, I. G. 75, FRÎNCU-CANDREA, M. 104), **protócîr** (FRÎNCU-CANDREA, M. 104, PAMFILE, VĂZD. 97), **plocătăr** (ALR SN IV h 989/833), **potrăcăn, potrăcăr, potrăcîn** (COMAN, GL.), **potroácăn** (PAŞCA, GL.), **potroácăr** (COMAN, GL.) s. m.
— Din magh. **prókátor.** Cf. lat. p r o c u r a t o r.

PROCATORÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, în Transilv.) A exercita funcţia de avocat, a practica avocatura. Cf. KLEIN, D. 407, 408, LB, LM.
— Prez. ind.: *procatoresc.* — Şi: **procătărí** (KLEIN, D. 407, LB), **protăcărí** (KLEIN, D. 408) vb. IV.
— V. **procator.**

PROCATORÍE s. f. (Învechit, în Transilv. şi prin Ban.) Avocatură. Cf. ANON. CAR. *Deaca neştine să va mesteca ori în ce cauză străină făr'de carte legiuită de procătorie de la stăpînul (cauzăi), ... doaozeci de florinţi să va globi de la judecată.* MICU, în CONTRIBUŢII, III, 127. *Au venit înaintea noastră ... cu cărţi de procătorie.* ŞINCAI, HR. II, 125/22, cf. LB, LM.
— Şi: **procătărie** (LB), **procătorie** s. f.
— **Procator** + suf. *-ie.*

PROCATORÎT s. n. (Învechit, prin Transilv.) Avocatură. Cf. LB, LM.
— Şi: **procătărît** s. n. LB.
— V. **procatori.**

PROCĂTĂRÍE s. f. v. **procatorie.**

PROCĂTĂRÎT s. n. v. **procatorît.**

PROCĂTORÍE s. f. v. **procatorie.**

PROCÉD s. n. v. **procedeu.**

PROCEDÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A trece la..., a începe să ... *După acestea, soţietatea a procedat la alegerea mădulărilor comitetului.* HELIADE, F. 14/11. *Fură mărginiţi de-a proceda la cea mai mică şi neapărată reformă.* ROM. LIT. 66¹/21, cf. CALENDAR (1858), 112/8. *Sub asemenea auspicii guvernul de la 11 fevruarie ... procede în zilele de la 2 ptnă la 8 aprilie 1866 la plebiscitul care ... consacră alegerea principelui.* MAIORESCU, D. I, 10. *Trebuie să procedăm la clasificarea lor după familii.* BUL. COM. IST. I, 50. *Vom proceda la o răzbunare exemplară.* CAMIL PETRESCU, T. II, 362. *Întorcîndu-şi buzunărul pe dos, răsturnă praful de tutun în palmă şi procedă cu îngrijire la epurăţiunea lui.* BRĂESCU, O. A. I, 141. *Au procedat la o cercetare mai amănunţită.* SADOVEANU, O. IX, 321.

Apoi, iubită domnișoară, procedezi la gresarea obrazului cu cremă. CĂLINESCU, E. O. II, 250. *Procedăm la percheziție. Muzicanții, ca militari, sînt scutiți de formalități.* STANCU, R. A. I, 176. *În interesul statului, al moștenitorilor sau pentru apărarea altor interese legitime, notariatul de stat poate proceda și din oficiu la inventarierea și luarea măsurilor de conservare.* BO (1953), 4. *Dacă degerătura s-a produs, datoria celui ce acordă primul ajutor este să procedeze la reîncălzirea treptată și nu bruscă a regiunii atinse.* BELEA, P. A. 97. *Dacă cineva ar proceda la selectarea lor, rezultatele ar demonstra o erudiție greu de egalat.* V. ROM. decembrie 1964, 87. *Vom proceda la cumpărarea unui arici.* T martie 1965, 58. ◇ Refl. impers. *S-a procedat, în numele statului, la o sechestrare imediată a acestor comori.* OPRESCU, S. 168. *Va trebui să se procedeze la aplicarea uniformă a normelor ortografice actuale ale limbii albaneze pentru scrierea cuvintelor albaneze care apar ca etimonuri în dicționarul nostru.* SCL 1951, 195.

2. A lucra după o anumită metodă; a acționa într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace (în săvîrșirea unei acțiuni, pentru atingerea unui scop etc.). *Operația începe procedînd mai întîiu de la înscrierea obiectelor.* CR (1846), 80[1]/50. *Să procedăm cu un metod analitic,* ib. (1848), 3[3]/43. *Dar, pentru ca să procedăm după regulă, să-ți răspund la epistola ta.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 65, cf. 683. *Pentru alegerea domnului ... românii procedau prin convocarea unei adunări obștești.* HASDEU, I. V. 60. *Este de necrezut cu cîtă ușurință proced oamenii în această privință și cîte neajunsuri ... se nasc din asemenea ușurință.* MAIORESCU, CR. II, 151. *Astfel procede în toată partea întîi care e de 131 fețe.* ODOBESCU, S. I, 314, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Putem spune dinainte cum ar proceda Radu Comșa, în cutare ori cutare situație.* C. PETRESCU, Î. II, 87. *Pentru a instrui pe oameni și a ne învăța și pe noi meșteșugul, proceda de la simplu la compus.* BRĂESCU, O. A. I, 26. *Nu mi-ai spus cum procedezi ca să fii fericit.* SEBASTIAN, T. 68. *Dumneata, maiorule, crezi că asta-i de rîs. Așa procedați și iarna, cînd cad oamenii pe gheață.* SADOVEANU, O. XI, 535. *Ghica ... transformă detaliul în episod, procedează printr-un lanț de digresiuni.* VIANU, A. P. 69. *Proceda Ioanide așa din malignitate sau voia să cîștige sufletul lui Tudorel?* CĂLINESCU, B. I. 179. *Primăvara cumpără lemne pentru iarna viitoare și așa procedează cu privire la toate.* id. C. O. 66. *Eu așa am înțeles să procedez, cum am procedat.* STANCU, R. A. III, 280. *În loc să procedeze energic și să-l predea pe individ justiției ..., încercă să mușamalizeze istoria.* PREDA, R. 111, cf. 85. *De ce nu procedezi corect pînă la capăt?* T martie 1965, 51, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Din toate cîte știm pînă aci rezultă că natura nu procedează decît prin dezintegrare de atomi.* MARINESCU, P. A. 35.

3. (În dicționarele din trecut) A proveni, a izvorî, a lua naștere din ...; a-și avea originea. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D., CADE. *Multe boale procedează din lipsa igienei.* SCRIBAN, D.

4. (Prin Olt.) A porni **(I 1)**, a pleca **(B 1)**. Cf. ALR II 4 761/836, 876.

— Prez. ind.: *procedez.* — Și: (învechit) **procéde** vb. III.

— Din lat. **procedere**, it. **procedere**, fr. **procéder.**

PROCEDÁRE s. f. Acțiunea de a proceda și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Procedeu **(1)**. Cf. proceda **(2)**. *Aceste idei ... se apropie foarte mult în procedere de organizațiunile dorite de socialiști.* GHICA, S. 205, cf. BARCIANU, V. *Ce mai fineță de procedare!* MAIORESCU, CR. II, 61. *Cu asemenea procedare începe știința noastră despre latinitatea cuvintelor române.* id. CRITICE, 79. *Se introduce o procedere pe care d-voastră n-o puteți aproba.* id. D. I, 88. *Un asemenea mod de procedere își are fireasca sa explicare în legile tradiționale ale țărilor românești.* ODOBESCU, S. II, 9, cf. DDRF. *S-ar putea ... stabili procedarea de calcule.* CLIMESCU, A. 184. *Căci în domnia lui Constantin Cantemir, logofătul Costin ia mai mult decît atîta și, ceea ce e mai curios și mai luminător asupra procedărilor sale, lucruri fără însemnătate.* IORGA, L. I, 101, cf. ALEXI, W. *Această procedare a indus în eroare pe Meyer-Lübke.* BUL. COM. IST. I, 29. *Eu nu pot considera această procedare decît ca o șicană.* BART, S. M. 103. *Cei care se pregătesc pentru disciplina noastră ... procedează într-un mod mai puțin riguros, amintind procedările naturii.* VIANU, L. R. 14, cf. DM.

2. (Învechit, rar; în forma *procedere*) Cf. proceda **(3)**. Cf. STAMATI, D.

— **Pl.**: *procedări.* — Și: (învechit) **procédere** s. f. — V. **proceda.**

PROCÉDE vb. III v. **proceda.**

PROCÉDERE s. f. v. **procedare.**

PROCEDÉU s. n. **1.** Cale folosită pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru, mod de a proceda **(2)**; metodă **(4)**, mijloc **(II 2)**, mod[1] **(1)**, modalitate **(1)**, manieră **(1)**, procedură **(2)**, (astăzi rar) procedare **(1)**, (rar) patentă **(2)**, (învechit, rar) mers[1] **(6)**. *Mi se va cere ... și o esposițiie prea metodică despre cele mai bune procede de urmat pentru învățătura citirei și scrisorii.* BREZOIANU, Î. 49/3. *Transmiterea putincioasă este de 60 000 scrisori pe oră. Procedeul este foarte simplu.* ROMÂNUL (1858), 129[2]/20. *Alții* [cred] *că politica este un cîmp unde toate procedeurile sînt permise.* MAIORESCU, D. I, 255. *Școala este un aparat fabulos, care poate turna prin procedeu mecanic toată știința omenirii în capul oricărui copil.* CARAGIALE, O. IV, 249. *Vom spune cîteva cuvinte despre un procedeu pe care-l întrebuințează* [Coșbuc] *foarte des în zugrăvirea naturii.* GHEREA, ST. CR. III, 299. *Trebuie să întreprindem o serie de procedeuri migăloase și numai după multă muncă și chibzuință ajungem la rezultatul dorit.* BUL. COM. IST. I, 43. *Procedeul cel mai des și care este felul obișnuit al d-lui Sadoveanu de a trata natura este descoperirea și evocarea corespondenței dintre ea și om.* IBRĂILEANU, S. 22, cf. 14. *Procedeul meu se întemeia pe muncă și pe răbdare.* GALACTION, A. 92. *Sîntem atît de obosiți de încercările și de procedeurile tradiționale ..., încît pășim înainte fără păreri de rău.* id. ib. 400. *Pe viitor să piară pofta și altora de a mai recurge la asemenea procedee.* CAMIL PETRESCU, T. I, 195. *Descoperise un procedeu mult mai simplu și fără de greș, pentru a cunoaște ce fel de surprize îi pregătește viitorul apropiat.* C. PETRESCU, A. 184, cf. id. Î. I, 14. *Înlătură procedeul violenței verbale, ca nedemn de un nume cu blazon.* SADOVEANU, O. XI, 412. *Negruzzi ... regăsește procedeul clasic al epitetului general.* VIANU, A. P. 47. *Saltul din registrul realist în acel retoric este manifestarea atitudinii ironice a scriitorului față de unele procedee tradiționale ale literaturii.* id. ib. 126. *Procedeele revoluționare n-au fost pentru el decît un mijloc de a stoarce boierilor consimțămîntul.* OȚETEA, T. V. 264. *Un moment nu vrea să admită că procedeul meu e firesc și corect și că stringerea materialului e o condiție prealabilă oricărei munci intelectuale.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Facem o inventariere a procedeelor ermetice ale lui Cicerone Teodorescu.* V. ROM. ianuarie 1954, 165. *Procedeul este productiv mai cu seamă în stilul științific.* LL I, 108. *Procedeele multiple și variate s-au născut în acea epocă, din nevoia imperioasă de a explica termeni noi, care pătrundeau în limbă în număr tot mai mare o dată cu elementele de cultură importată.* CONTRIBUȚII, II, 22. *Botticelli a avut o pregătire eclectică, deoarece a împrumutat procedee și particularități de la mai mulți dintre înaintașii săi.* S mai 1960, 122. *Există ... o adevărată înfruntare pe plan artistic a unor procedee dramatice cu adevărat noi.* T decembrie 1962, 73. *Epicul lui Slavici nu e numai un procedeu, ca în teatrul romantic.* V. ROM. ianuarie 1963, 83. *Prin*

anumite procedee putem studia particularităţile diplopiei. ABC SĂN. 132, cf. T decembrie 1964, 55. *Noi procedee componistice sînt valorificate cu un talent ieşit din comun.* RL 1977, nr. 10 225.

2. S p e c. Soluţie tehnică, tehnologică etc. adoptată sistematic pentru efectuarea sau producerea unui lucru. *Turnarea prin stropire este un procedeu de turnare prin care metalele sau aliajele ce se topesc uşor sînt presate în tipare permanente.* IOANOVICI, TEHN. 107. *Forjarea în matriţe a luat o dezvoltare considerabilă, astfel că în marile uzine nu se întrebuinţează decît acest procedeu de forjare.* id. ib. 121. *Avem însă 2 fabrici cari produc anual 1 500 tone mătase artificială prin procedeul viscosei.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24. *Ţevile a căror şină este lipită cu cositor să fie brunate prin alt procedeu.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Franţuzism rar) Bucăţică rotundă de piele prinsă în vîrful tacului de biliard. Cf. CADE.

— Pl.: *procedee* şi *procedeuri.* — Şi: (învechit) **procéd** s. n.

— Din fr. **procédé.**

PROCEDUBILITÁTE s. f. (Neobişnuit) Punere în mişcare a procedurii **(1)**. *Plîngerea prealabilă nu este numai o condiţiune a urmăririi, o condiţiune de procedubilitate, ţinînd de dreptul formal.* COD. PEN. R.P.R. 217.

— De la **procedură.**

PROCEDURÁL, -Ă adj. **1.** Care aparţine procedurii **(1)**, privitor la procedură, care este în conformitate cu procedura. *Ion e expresia instinctului de posesie a pămîntului în serviciul căruia pune ... o violenţie procedurală.* LOVINESCU, S. I, 364, cf. SCRIBAN, D. *Astfel de conflicte au silit deseori pe Tudor să recurgă la justiţie şi să cîştige o mare experienţă procedurală.* OŢETEA, T. V. 82, cf. 104, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar) Care ţine de procedură **(2)**, privitor la procedură, specific procedurii. (Adverbial) *O morfologie dramatică procedural antiaristotelică.* T februarie 1969, 52.

— Pl.: *procedurali, -e.*

— Din fr. **procédural.**

PROCEDÚRĂ s. f. **1.** Totalitatea actelor şi formelor îndeplinite în cadrul activităţii desfăşurate de un organ de jurisdicţie, de executare sau de un alt organ de stat; (rar) practică **(7)**. Cf. AARON, în CONTRIBUŢII, III, 124, CR (1830), 91²/29. *Este o instanţie ... supusă ca şi toate celelalte la reguli de procedură.* BULETIN, G. (1844), 250¹/34. *Orice citaţie, orice hîrtie de procedură venea în casă le citeam.* BREZOIANU, I. 13/5, cf. NEGULICI. *Grabnicile forme de îmbunătăţire a Condicei criminale, a procedurei şi a sistemului pedepselor* (a. 1848). URICARIUL, X, 10, cf. STAMATI, D. *Adaog însă că aseminea modificări îmi par de dorit şi chiar în procedura criminală de astăzi.* ROM. LIT. 409¹/24. *Comisiunea centrală a urmat o procedură cu totul alta de aceea păzită de comisiunile din 1850.* KOGĂLNICEANU, S. A. 122, cf. BOLLIAC. O. 108. *Au definit crima mai dinainte şi au regulat procedura şi pedeapsa.* GHICĂ, S. 204, cf. PROT.-POP., N. D., MAIORESCU, D. II, 239. *Cutica era un fel de curte de casaţie care n-avea altă treabă decît să observe greşelile de procedură.* IONESCU-RION, S. 234. *În ambele aceste cazuri nu se va face nici o procedură în scris şi nici o formalitate judecătorească.* HAMANGIU, C. C. 87, cf. 170. *Am aminat pentru un clenci de procedură procesul unuia.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. *Nu s-a putut îndeplini procedura.* SADOVEANU, O. VI, 112. *Cu ocaziunea efectuării procedurii de împăcare.* COD. PEN. R. P. R. 559. *Procedura deliberării şi pronunţării deciziei la instanţa de recurs este asemănătoare cu aceea de la instanţa de fond.* PR. DREPT, 883. *Procedura constatării contravenţiei şi a aplicării sancţiunii a primit, de asemenea, o reglementare nouă.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 885, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii **(1)**. Cf. DM, DEX.

2. Cale folosită pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obţine un anumit lucru, mod de a proceda **(2)**; metodă **(4)**, mijloc **(II 2)**, mod¹ **(1)**, modalitate **(1)**, manieră **(1)**, procedeu **(1)**, (astăzi rar) procedare **(1)**, (rar) patentă **(2)**, (învechit, rar) mers¹ **(6)**. *Tot după această procedură poftesc pe gospodari să urmeze şi cu acele ce vor părea noue din acest călindar.* I. IONESCU, C. VI/16. *Acele lecţii se da şi se primea sara după procedura bărbatului.* ALECSANDRI, O. P. 57, cf. ALEXI, W. *Fă, mă, un cîntec, că te bag în draci ... Nea Ichime, ia-ndeplineşte procedura.* PETICĂ, O. 221. *Dacă fată o juncă, apoi i se sfredeleşte un corn, se toarnă în el argint viu şi se astupă cornul cu un stupuş de lemn ... Se vede că după o astfel de procedură, niminea nu-i va putea lua laptele.* GOROVEI, CR. 160. *Este limpede că procedura inversă reprezintă o mare primejdie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Procedura arhaică recomandă „proba focului", semn substitutiv avînd facultatea să indice pe vinovat.* VIANU, P. 105. *Exemplul altor ştiinţe — acestea mult mai riguroase încă — cum era fizica ori chimia, îi întărea în această procedură.* RALEA, S. T. II, 29, cf. III, 204. *Procedura se foloseşte pentru călirea organismului, creşterea rezistenţei faţă de bolile produse prin răcire.* ABC SĂN. 168, cf. DEX.

— Pl.: *proceduri.* Gen.-dat. şi: (rar) *procedurei.* — Şi: (învechit) **proţedúră** s. f. AARON, în CONTRIBUŢII, III, 124.

— Din lat. **procedura, fr. procédure.** — **Proţedură** < germ. **Prozedur.**

PROCEDURÍST s. m. Specialist în procedură **(1)**, în dreptul procesual. *Se da pe faţă, la trebuinţă ..., un procedurist nu mai puţin de temut ca învăţatul său părinte.* M. I. CARAGIALE, C. 137, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl: *procedurişti.*

— **Procedură** + suf. *-ist.*

PROCÉLĂ s. f. (Latinism învechit) Furtună, vijelie. *Cînd însă o procelă a smuls din rădăcină Un arbore sulegel, ne cade cu amar.* MUREŞANU, P. 123/9. *De nou se-ncinge cerul cu nuori ca de procelă Şi aerul începe a fi sufocător.* id. ib. 125/12.

— Din lat. **procella.**

PROCÉLNIC s. m. (Învechit) Slujbaş în cancelaria domnească (cu atribuţii nedefinite mai îndeaproape). *Stoian procelnic* (a. 1892). URICARIUL, XVIII, 445. *Dieci, gramatici, procelnici, piseri* (a. 1892). ib. 526. *Tot aşa şi procelnicul o dată este trecut la un loc cu diacii, gramaticii şi pisarii ..., altă dată între boierii fără titluri sau cu titluri nesigure.* BUL. COM. IST. V, 2, cf. L. ROM. 1975, 339.

— Pl.: *procelnici.*

— Din slavonul **прочелникъ.**

PROCÉNT s. n. **1.** Dobîndă calculată la o sută de lei (sau la o sută de alte unităţi monetare) pe intervalul de un an; p. gener. dobîndă; (regional) sazolic, perţent. *Aşa se numeşte suma cea împrumutată, capital, şi camătă de o 100 la an, profent.* ARITM. (1805), 83/10. *Profăntul acestor bani* (a. 1811). ŞTEFANELLI, D. C. 353. *Pe aceste fabricate ... le cumpărăm cu însutit profent sau dobîndă.* AR (1829), 48¹/7. *Ca să aflăm interesul unui capital, înmulţim acest capital prin numărul zilelor şi prin procent.* G. POP, E. 147/22. *Fiindcă procentul scontului este firesc pozitiv, valoarea a două nu poate fi priimită.* ELEM. ALG. 139/14. *Cu ce procent să se dea capitalul 3 200 ca în soroc de cinci ani să se urce cu dobîndă compusă la 50 000 de lei?* ib. 222/17, cf. STAMATI, D. *Dobînda simplă se zice aceea ce se ie numai pentru capital sau pentru suma împrumutată potrivit procentului legiuit.* LAZARINI, M. 268/15. *Plătind, de pildă, o moşie o dare de 200 galbini pe an, aceştia reprezentează, după profentul legiuit de aici de la 5 la 100, un capital de 4 000 galbini.* ROM. LIT. 294²/18. *Trepădase toată ziua după cămătar; îl găsise, din norocire; luase iar bani cu procente orbeşti.*

CARAGIALE, O. III, 11. *Interesul anual produs de capitalul de 100 unități monetare poartă nume de procent.* CULIANU, A. 258, cf. DDRF. *Eu socot că tot mai bine-i să-i dau cu profent.* SADOVEANU, O. VII, 543. *Am să încerc, dacă mă autorizați, să ofer un procent ceva mai ridicat.* id. ib. VIII, 231. *Să avizați pe d-ra Otilia Mărculescu de existența la banca d-v. a creditului de 100 000 lei și să-i plătiți procente.* CĂLINESCU, E. O. II, 206, cf. DEX.

2. Număr raportat la o sută; număr care arată cîte unități sînt luate în considerație pentru fiecare sută dintr-o sumă; număr care exprimă raportul dintre o parte din o cantitate și întreaga cantitate considerată ca reprezentînd o sută; a suta parte dintr-o cantitate; sutime, procentaj. *Numărul care arată cîte unități sînt a se calcula pentru fiecare sută se numește procent.* I. PANȚU, PR. 1, cf. ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 66, IORDAN, L. R. A. 482. *Procentul absențelor nemotivate s-a ridicat.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Tablourile sinoptice ... reprezintă, de-o pildă, procentul știutorilor de carte din România alături de procentul Germaniei.* C. PETRESCU, A. 464. *La noi se îndeplinea planul totdeauna sută la sută, ba uneori și cîteva procente în plus.* V. ROM. ianuarie 1954, 77. *Asupra bazei de calcul se aplică următoarele procente ...* BO (1962), 206. *Din toată cartea asta cît la sută, ce procent este adevărat și cît e minciună?* V. ROM. august 1963, 29. *Procentul cel mai mare de vindecări se obține la aceste forme de cancer.* ABC SĂN. 79. *Dramaturgul nu concepe însă munca scriptic și birocratic, în cifre și procente.* T mai 1964, 78, cf. DEX. ✦ Semn special alăturat unui număr, care indică procentul **(2)**. *Pe foaia de liberare a scris majurul ce a vrut el ..., un fel de profenturi.* CAMILAR, N. II, 126.

— Pl.: *procente.* — Și: (învechit și regional) **proțént** (pl. *proțenturi*), **proțénto** (ap. URSU, T. Ș. 92), (învechit) **proțánt** s. n.

— Din lat. **pro cento**, germ. **Prozent**, rus. **процент**.

PROCENTÁJ s. n. Valoare a unei părți dintr-un întreg exprimată în procente **(2)**; p. ext. procent **(2)**. *Se va mărgini să obțină un acord asupra cîtorva principii, cum ar fi: ... sporirea procentajului acordat Franței.* TITULESCU, D. 97. *Potrivind durata arderii, obținem fierul cu procentajul de carbon dorit.* IOANOVICI, TEHN. 47. *Deși au ... procentaj redus, diftongii și triftongii adaogă, prin numărul lor mare, o notă însemnată de varietate vocalismului românesc.* MACREA, F. 37. *Socoti procentajul depășirii cu ochii plecați.* MIHALE, O. 35, cf. SCL 1960, 241. ✦ Calcul făcut pentru stabilirea procentului **(2)**; p. ext. număr obținut prin acest calcul. *Folosindu-se de o cretă groasă, înșira pe tejghea coloane lungi și încîlcite de cifre, adunări, înmulțiri, procentaje.* GALAN, B. I, 20, cf. DEX.

— Pl.: *procentaje.*

— **Procent** + suf. *-aj* (după fr. *pourcentage*).

PROCENTUÁL, -Ă adj. Calculat, exprimat în procente **(2)**; care reprezintă un anumit procent **(2)** dintr-o cantitate; (învechit) proțentualnic. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Femeile de gazdă ... primesc plata după un tarif fix, — asupra căruia desigur are un drept procentual și călăuzul guraliv.* SADOVEANU, O. IX, 293. *Cotele procentuale de beneficiu.* LEG. EC. PL. 161. *Brigada a reușit să obțină ... o reducere procentuală.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Suprarenalele ... au fost găsite mai hidratate din punctul de vedere al mediei procentuale la animalele tratate.* PARHON, B. 156, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Creșterea de greutate se exprimă procentual, specificîndu-se și timpul necesar.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 55. *Procentual se găsesc variațiuni ale ambelor feluri de sulf rezidual în raport cu vîrsta.* PARHON, B. 52. ✦ (Rar; despre oameni care prestează un serviciu) Care este plătit cu un procent **(2)** dinainte stabilit din totalul încasărilor, al vînzărilor etc. *Agenția română de impresariat artistic comunică celor interesați că încheie contracte cu difuzorii procentuali de bilete din întreprinderi și instituții.* RL 1972, nr. 8 653.

— Pronunțat: *-tu-al.* — Pl.: *procentuali, -e.*

— Din fr. **procentuel**.

PROCÉS s. n. **I. 1.** Acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sînt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului, judecată, pricină **(I 2)**, acțiune judecătorească, (învechit și regional) provlimă (v. problemă **I 3**), pîră **(2)**, (învechit) pîrîre **(1)**, pricinuire **(2)**, prigonire **(2)**, (regional) petrectare (v. pertractare **2**); (rar; concretizat) totalitatea actelor, hîrtiilor adunate în vederea acestei acțiuni. *Dumitru Stroe Mihai arată că a luat de la jup(ă) nul Vasile Băcanul ... ungurești f[lorini] 10 ... în treaba profesul[ui] meu* (a. 1762). IORGA, S. D. XII, 75. *Mulți gîlcevindu-se pentru un lucru, apoi hai la profes, pînă ce storesc și tot ce au cheltuiesc.* ȚICHINDEAL, F. 67/14. *Lucrul care cuprinde în sine starea pricei mai nainte de a să porni judecata să zice cauză, iară după pornirea judecății să numește profes.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 124. *Găsesc că judecătorescul divan nu poate singur a curma profesurile (judecățile) ce intră la dînsul.* AR (1830), $21^1/12$. *Mi-am jărtfit toată vremea, toți banii ce cîștigam în alte profesuri.* KOGĂLNICEANU, S. 218. *Între timpul vechi și-acuma, oare cine nu-nțălege Că e mare diferirc la nărav, la gust și lege? Plini de gară și profesuri, neastîmpăratul om, Astăzi pentru milioane, dar atunce pentr-un pom.* ASACHI, S. L. I, 276. *Advocatul, pînă a nu se însărcina cu un profes, cercetează dacă încredințătorul lui are bani.* CR (1848), $24^1/44$, cf. STAMATI, D. *Amaneturile și siguranțiile private aduc prelungiri, profesuri.* RUSSO, S. 160. *Alții adevereau că bărbatul său ... are procesuri ce îl țin în Petersburg.* NEGRUZZI, S. I, 44. *În ziua de astăzi ... profesele au ajuns a fi atît de multe și atît de lungi.* id. ib. 303. *Cînd erai la putere, ai cîștigat un proces nedrept prin ordinul ce ai dat judecătorilor.* BOLINTINEANU, O. 445. *Pînă mai deunăzi, urmașii lui au păstrat niște notițiî sumare despre unele procese cărora le dase el hotăriri minunate prin echitatea principiilor.* ODOBESCU, S. I, 259. *Venea la tribunal, pleda în cîte-un proces nețnsemnat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 339. *În zilele de proces, cînd se ducea egumenul cu călugării lui la divan, îl găseau acolo la ușă.* ADAM, R. 43. *Era un proces însemnat, în care pledau față-n față cei doi șefi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Îi studiez procesul, adun jurisprudență, doctrină, i-l pledez cît se poate de bine.* id. ib. 198. *Începură să se urzească, din nou, împotriva lui, procese.* AGÎRBICEANU, A. 210. *Procesul n-a durat decît o jumătate de oră.* BUJOR, S. 146. *Te asigur că am să cîștig procesul de la cea întîi instanță.* HOGAȘ, DR. II, 156. *S-ajungă el, la bătrînețe, să-l mănînce procesele și avocații!* REBREANU, I. 340. *Trei luni a durat procesul.* BASSARABESCU, V. 130. *Mi-a vorbit despre drumul lui în trîn, despre procesul lui.* CAZIMIR, GR. 9. *Mi-au spus că dreptatea e de partea mea și că voi cîștiga negreșit procesul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 38. *Radu Comșa studie dosarul, pledă și cîștigă procesul.* C. PETRESCU, Î. II, 198. *Cu o zi înainte fusese la judecătorie un proces care stîrnise tot tîrgul.* I. BOTEZ, ȘC. 96. *Te-am apărat din oficiu, dar cît puteam să te apăr? ... Procesul n-a durat mult.* SAHIA, N. 83. *Cheltuielile cu procesul trebuiau plătite pe din două.* VLASIU, D. 198. *Urmărea, de ani, și cîteva procese încurcate, pe care nădăjduia să le cîștige.* SADOVEANU, O. XI, 449, cf. I, 434. *Soțul inocent poate cere oricînd în cursul procesului stingerea acțiunii penale.* COD. PEN. R.P.R. 470. *Găurile trebuiau să facă la proces dovada caricaturală că primele gloanțe porniseră de la lucrătorii lipsiți de orice armă.* ARGHEZI, B. 151. *Trebuie să-i bat capul mereu, să-l sperii cu procese posibile.* CĂLINESCU, E. O. I, 249. *Mă, Toderiță, dă-mi repede ceva parale, că nu prea am procese.* id. ib. II, 101. *Procesele mai grele le trimite judecătorul mai departe.* STANCU, D. 257. *Se întoarse radios de parcă ar fi cîștigat cel mai*

greu proces. id. R. A. IV, 206. *De cinci sute de ani cele două sate se judecă și procesul trece din generație în generație.* BOGZA, C. O. 298. *A fost vorba că ... ne dai de-un tutun ... — Vă dau, după proces ..., răspunse Darie.* CAMILAR, N. II, 308. *M-au chemat martor la un proces.* BARBU, P. 223. *Și am delapidat, cum s-a spus în proces.* V. ROM. noiembrie 1964, 42, cf. DEX. *Nu pierduse în viața lui nici un proces.* RETEGANUL, P. IV, 32, cf. CIAUȘANU, V. 192. *Are proceste.* ALR SN IV h 988/705. *Mai bună-i o pace decît o sută de procese.* ZANNE, P. V, 514. ◇ (Urmat de determinări care arată felul) *De-abia începusem a mă deprinde cu atmosfera ... tribunalului ..., cînd iată un proces politic.* ALECSANDRI, T. I, 371. *Ai avut vreodată procese penale?* STANCU, R. A. I, 305. *În procesul civil recursul trebuie declarat în termen de 15 zile.* PR. DREPT, 776. *Pornirea procesului penal este obligatorie pentru organele de urmărire penală dacă procurorul dispune aceasta prin ordonanță sau rezoluție.* ib. 857. *Cînd sfatul domnesc avea de rezolvat procese civile mai complicate ..., mitropolitul participa la ședințele sfatului.* STOICESCU, S. D. 85. *Prezumția de nevinovăție constituie o regulă de bază în procesul penal din R.P.R.* DER. *Principiile fundamentale ale procesului civil în R.P.R. sînt: principiul legalității, al adevărului material, al egalității în drepturi.* ib. ◇ Expr. **A face** (sau **a intenta**) **cuiva** (sau, învechit, **asupra cuiva**) **proces** = a chema pe cineva în față instanțelor de judecată, a da pe cineva în judecată. *Drept aceea s-au și otărît ca să se facă proțes asupra lui Barciai.* ȘINCAI, HR. III, 89/17, cf. DM, DEX. **A face procesul (cuiva** sau **a ceva)** = a critica, a ataca în cuvinte (pe cineva sau ceva), a analiza critic și polemic (condamnînd). *E cu neputință ca Junimea, care a făcut procesul literaturii și culturii române ..., să nu fi cunoscut literatura și direcția „veche".* IBRĂILEANU, SP. CR. 67. *Iar acum fratele ți făcea procesul unei pălării care nici măcar nu era un model.* C. PETRESCU, C.V. 95, cf. DM, DEX. **A-i face cuiva proces de intenții** (sau **intenție)** = a învinui pe cineva pentru intenții reprobabile (pe care nu poți dovedi că le-a avut). Cf. DM, DEX. **A-și face proces(e) de conștiință** = a regreta, a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni. Cf. DM, DEX. ✦ (Prin nord-estul Mold. și prin sudul Munt.) Sentință judiciară. Cf. ALR SN IV h 995/414, 928. ✦ (Rar) Punct de vedere, opinie; p. ext. cauză. *Fata n-apucă să isprăvească argumentația, care se anunța atît de strînsă, și o palmă răsunătoare o așează automat pe scaunul de pe care se ridicase să-și susțină procesul.* BRĂESCU, O. A. I, 418. ✦ (Rar) Discuție în contradictoriu. V. ceartă, dispută, neînțelegere. *Un car țărănesc înjugat cu boi stătea globit și între țăran, stăpînul carului, și autoritatea polițienească, nu știu ce proces aprins era în toi.* GALACTION, A. 417. *Bine că se mai găsește cîte unu care să ne înțeleagă și pe noi ... și să ne ție parte, în aceste procese, în care numai bărbații au dreptate!* id. O. A. I, 61.

2. Compus: **proces-verbal** = înscris, act cu caracter oficial, în care se consemnează un fapt de natură juridică; act (cu caracter oficial) în care se consemnează pe scurt discuțiile și hotărîrile unei adunări constituite; (învechit) jurnal, tacrir. *Astăzi, marți, seanța s-a deschis la 9 ceasuri de dimineață subt vicepreziденția d. Minciaki, unde s-au aflat față 44 mădulare și s-a citit procesul-verbal (jurnalul) cel încheiat sîmbătă la 21.* CR (1831), 89[1]/13. *După ce judecătoriul și asistenții vor fi făcut observațiunile lor sofilor, dacă aceștia vor stărui în hotărîrea lor, grefierul va încheia proces-verbal care se va subscrie ... de către părți.* HAMANGIU, C. C. 72. *Citirea procesului-verbal nu mă împiedica de a vedea cum tremura pălăria în mîna contravenientului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 115. *Și pentru asemenea lucruri goale mă silești pe mine să mîzgălesc coli întregi de procese-verbale, rapoarte, prostii.* REBREANU, I. 357. *Domnule Chirițâ, rogu-te, ajută-mi mătăluță nițeluș la procesele-verbale! strigă deodată plutonierul.* id. R. I, 111. *În procesul-verbal de ședință ... se vorbește ... de avizul consultativ.* TITULESCU, D. 216. *Cred că mai păstrează și azi sumedenie de procese-verbale și de rapoarte, scrise cu multă frază gramaticală.* GALACTION, A. 86. *Nu știu dacă acest stîng nu va trebui să curgă și acum, cu martori, cu proces-verbal și cu toate formele duelului.* id. O. A. I, 87. *Poate vrea să dreseze și un proces-verbal cu rezultatul inspecției și să semneze în condică.* C. PETRESCU, Î. II, 173, cf. id. C. V. 36, BRĂESCU, V. 69. *Să-i tragem un proces-verbal de contravenție.* SEBASTIAN, T. 342, cf. DS. *Să lepădați aicea banii pe care i-ați sfeterisit de la oameni. Îi puneți cu proces-verbal în mîna primarului.* SADOVEANU, O. X, 581. *Domnule căpitan, eu sînt gata cu procesul-verbal și cu formele de scădere a efectelor de îmbrăcăminte.* BART, S. M. 78. *Un proces-verbal cuprinde un interogator luat lui Gaittany.* CĂLINESCU, B. I. 251. *Acceptase lichidarea incidentelor prin jurii de onoare și procese-verbale în regulă.* id. S. 420. *La întocmirea inventarului, notarul de stat încheie un proces-verbal, care va cuprinde toate operațiunile efectuate.* BO (1953), 5. *Am încheiat pe loc zece procese-verbale, unul după altul.* V. ROM. octombrie 1954, 93, cf. CAMILAR, N. II, 257. *Am întocmit și un scurt proces-verbal al erorilor îndreptate.* BARANGA, I. 206. *Iscălești procesul-verbal și-ți vezi de treabă.* VORNIC, P. 194. *Voi mergeți la post cu mine, să întocmim procesul-verbal.* BARBU, P. 197. *În procesele-verbale de inspecție nu se găsesc aprecieri în legătură cu respectarea programei școlare și ritmul de parcurgere a acesteia.* GÎ 1963, nr. 691, 3/5, cf. DEX. *Și să-mi chem un comisar, Să-ți încheie proces-verbal.* MAT. FOLK. 250. *Citește procestu-verbal.* ALR SN IV h 995/987.

II. (De obicei cu determinări care arată domeniul, scopul, caracterul etc.) Succesiune de stări prin care trec, în desfășurarea lor temporală, diverse ființe, lucruri, fenomene etc.; evoluție a unui fenomen, a unui eveniment etc.; șir de operații, de fenomene etc. prin intermediul cărora se efectuează o lucrare, o transformare, se obține un produs etc. Cf. DRLU. *Multe persoane simțesc încă aice îngrijiri pentru viitorime și caută la desfacerea împeriei turcești ca la un proțes himicesc.* AR (1829), 243[2]/8. *Cărbunii de pămînt fără îndoială sînt rămășituri a unei vechi împerii vegetale, care prin proțesuri hemice și metamorfoze au primit forma de acum.* J. CIHAC, I. N. 399/6. *Pe lîngă aceste are încă și scopos de a sluji ca un depozitariu, din care primim hrănitoare elemente în oarecare lipsuri a proțesului hrănirei.* ALBINEȚ, M. 179/22. *Ținerea și lungirea vițeței ... s-ar putea acuma dobîndi numai prin proțesuri hemice.* VASICI, M. I, 10/16. *În acest proces de abstracțiune, noțiunile pierd oarecum materialismul senzațiilor.* MAIORESCU, L. 21. *Fluctuațiunile la care limba noastră este încă expusă în procesul ei de limpezire.* ODOBESCU, S. II, 360. *Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a minii ce desigur nu l-ar fi cruțat pe dînsul.* CARAGIALE, O. I, 68, cf. VII, 59. *Cuvîntarea vădea la tot pasul o prosumțiune nemaipomenită și o necunoștință totală a autorului ei asupra istoriei românilor și a însemnătății lor în procesul evolutiv al popoarelor conlocuitoare și circumvecine.* SBIERA, F. S. 296. *Procesul logic care stăpînește formarea oricărei noțiuni generale s-a îndeplinit și la formarea acestei noțiuni.* PETICĂ, O. 412. *Această problemă a numelui, Caragiale n-o uită niciodată, atît de mult numele face parte din procesul său de creație.* IBRĂILEANU, S. L. 85. *Cu siguranță că sîntem contemporanii celui mai interesant proces social.* GALACTION, A. 384. *Peste ruinele satelor a trecut plugul. Procesul de întocuiri și eliminări a intrat într-o altă fază.* SADOVEANU, O. X, 401. *Trăim în epoca telegrafiei și telefoniei fără strmă, în veacul uriașului proces mecanic.* id. ib. XIX, 360. *I. A. Bassarabescu ..., caută să surprindă realitatea în expresiile umile sau triviale, supunînd stilul literar unui proces de regresiune către formele generale ale limbii.* VIANU, A. P. 283. *Procesul de evoluție nu este simplă repetare a drumului parcurs, ci o trecere de la simplu la complex, de la inferior la superior.* CV 1949, nr. 9, 20. *În general, deșteptăciunea este un proces aperceptiv.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Dacă*

nu le plăcea un ţinăr, îl refuzau fără nici o discuţie. Luau însă parte, împreună cu familia, la procesul de alegere, îşi dădeau părerea, o ascultau pe a altora. id. E. O. II, 97. *Nimic nu poate împiedica un proces istoric.* CAMIL PETRESCU, B. 215. *Procesul de învăţământ, munca studenţilor, nu pot fi privite izolat de activitatea cadrelor didactice.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 1/2. *Marxism-leninismul ne învaţă că, în procesul dezvoltării societăţii, conştiinţa oamenilor rămîne în urma dezvoltării condiţiilor vieţii materiale a societăţii.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 4. *Procesul de făurire a unei literaturi noi, înaintate ..., constituie unul din cele mai importante aspecte ale revoluţiei culturale.* V. ROM. februarie 1954, 262. *Premisele biologice ale gîndirii şi limbajului au putut să se transforme, să se dezvolte într-o adevărată gîndire şi în limbă numai în procesul muncii.* GRAUR, I. L. 37. *Fără oxigen sînt imposibile procesele de viaţă în ţesuturile organismului.* BELEA, P. A. 195. *Din analiza hărţii tipurilor morfogenetice rezultă clar influenţa predominantă pe care au avut-o procesele geologice în formarea reliefului ţării.* MG I, 192. *A înfăţişat deci lumea ca proces, înaintînd prin contradicţii.* S mai 1960, 81. *Procesul educativ al poporului muncitor duce la ridicarea necontenită a puterii de înţelegere a operei de artă de către mase.* M 1961, nr. 1, 14. *O prietenie strînsă îi leagă pe membrii brigăzii, prietenie făurită în procesul muncii.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 353. *După unii cercetători, procesul de modernizare ... a limbii române literare începe pe la 1780 şi durează pînă pe la 1880.* COTEANU, R. L. 25. *Forţa de gravitaţie se măsoară cu ... gravimetre, iar procesul de măsurare se numeşte gravimetrie.* GEOLOGIA, 8. *În procesul de regie, această latură e lăsată în subsidiar.* T februarie 1962, 15. *Lecţiile deschise ... au un scop demonstrativ: de a populariza experienţa înaintată, de a arăta profesorilor utilitatea ... unor procedee folosite pentru realizarea unor sarcini mai dificile ale procesului instructiv-educativ.* GÎ 1962, nr. 683, 4/2. *Acest proces uriaş de întrepătrundere a ştiinţei, tehnicii şi producţiei este în continuă creştere.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 52. *Calciul ionizat este important în procesul de coagulare a sîngelui.* ABC SĂN. 77. *Procesul creator este prin esenţa lui o eliberare.* T iunie 1964, 65. *Mulţi poeţi ... trăiau un proces dureros de izolare.* V. ROM. decembrie 1964, 168. *Procesul de industrializare socialistă a ţării se desfăşoară într-un ritm înalt, susţinut.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689. *Ne lipsesc ... ştiri ... care să ne descrie procesul naşterii statului.* H. DAICOVICIU, D. 83. *Rolul vitaminei A este de a stimula creşterea, de a favoriza procesele de apărare ale pielii şi mucoaselor contra infecţiilor.* S. MARIN, C. B. 9. *Înţeleg că priviţi mişcarea de idei ca pe un proces continuu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 6/4, cf. DEX. *Combinatul va asigura şi o diversitate de procese tehnologice de fabricaţie.* RL 1977, nr. 10 295. ◇ *Proces de producţie* = **a)** (Ec. pol.) activitate socială în cadrul căreia oamenii intră în relaţii reciproce determinate şi acţionează, cu ajutorul uneltelor de producţie, asupra obiectului muncii, pentru a crea bunuri materiale. *În procesul de producţie toţi cei ce muncesc sînt mari şi însemnaţi deopotrivă.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 1/2. *Procesul de producţie capitalist este incompatibil cu dezvoltarea multilaterală a celor ce muncesc.* ib. nr. 357, 2/3. *În procesul de producţie al bunurilor materiale, oamenii intră în anumite relaţii necesare — relaţii de producţie — care nu depind de voinţa lor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 45. *Obiect al muncii este orice lucru sau complex de lucruri supuse prelucrării în procesul de producţie.* LTR[2] XI, 107; **b)** (Tehn.) totalitatea procedeelor folosite pentru transformarea materiilor prime şi a semifabricatelor în produse finite. *Calitatea unui combustibil prezintă mare importanţă, deoarece influenţează direct procesul de producţie.* IOANOVICI, TEHN. 26. *Dirijează de la panoul de comandă complicate procese de producţie.* GL 1962, nr. 459, 1/1. *S-a aplicat în procesul de producţie un interesant studiu privind stabilirea programului optim de laminare a prăjinelor de foraj.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207. *Întrecerea ... înseamnă în primul rînd organizarea procesului de producţie.* MIHALE, O. 201, cf. DEX. ✦ Spec. (De obicei cu determinări care arată felul) Maladie, boală considerată din punctul de vedere al felului cum evoluează. *La vîrfurile pulmonilor are un proces şi se pare că şi mai jos.* CĂLINESCU, S. 603. *Procesul sclerotic poate atinge şi vasele intratiroidiene.* PARHON, B. 31. *Procesul canceros nu atinsese această regiune a limbii.* id. O. A. I, 136. *Administrarea, timp de cîteva zile, a 0,8—1 litru lapte constituie o descărcare remarcabilă a metabolismului, ceea ce în bolile hepatice acţionează favorabil asupra evoluţiei procesului.* BELEA, P. A. 246. *Aceste două feluri de celule cresc în procesele inflamatorii sau infecţioase cronice.* ABC SĂN. 185, cf. DEX.

— Pl.: *procese* şi (învechit) *procesuri.* — Şi: (popular) **procést,** (învechit şi regional) **proţés,** (regional) **proţáse** (ALR I 1 445/5; pl. *proţăscuri,* ib.), **proţést** (ib. 1 445/1; pl. *proţesturi,* ib.) s. n.

— Din lat. **processus,** germ. **Prozess,** fr. **procès.**

PROCESÉLNIC, -Ă s. m. şi f. (Regional) Procesoman (Globu Craiovei — Orşova). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

— Pl.: *proceselnici, -ce.*

— **Proces** + suf. *-elnic.*

PROCÉSIE s. f. v. **procesiune.**

PROCESÍF, -Ă adj. v. **procesiv.**

PROCESIONÁL, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Rar) De procesiune, relativ la procesiune, care formează o procesiune. Cf. I. GOLESCU, C., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Povestitorul a ajuns la un tip de compoziţie vastă, de caracter mai mult procesional decît strict epic, în care un erou străbate ţara Moldovei şi cunoaşte munţii şi apele ei.* V. ROM. octombrie 1955, 24.

2. S. n. (În dicţionarele din trecut) Carte bisericească în care sînt scrise rugăciunile care se cîntă la procesiuni **(1).** Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pronunţat: *-si-o-.* — Pl.: *procesionali, -e.*

— Din fr. **processionnel.**

PROCESIONÁR s. m. (În dicţionarele din trecut) Persoană care ia parte la o procesiune **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.

— Pronunţat: *-si-o-.* — Pl.: *procesionari.*

— Din fr. **processionnaire.**

PROCESIÚNE s. f. **1.** Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioşii, precedaţi de slujitorii bisericii, merg în convoi, purtînd adesea diferite obiecte de cult, cîntînd imnuri religioase sau rostind rugăciuni, pentru a cere ajutorul ori a mulţumi divinităţii într-o anumită împrejurare. Cf. DRLU. *S-au încungiurat cu această profesie tot oraşul stropindu-să cu agheasmă toate locurile.* AR (1829), 145[2]/19, cf. I. GOLESCU, C. *În toată răspîntia, pe străzi, încă se face serviciu divin şi se celebrează nenumărate procesii, la care poporul cu adîncă pietate ia parte.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 158, cf. NEGULICI. *Ca mare ambasador, la o procesiune în Roma, în loc să ia parte alăturea de persoane de rangul său, plecînd de acasă desculţ, în acea stare se amestecase între plebe şi alăturea cu aceea merse de la o biserică la alta.* BARIŢIU, P. A. III, 222, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ieri oraşul s-a umplut de oameni veniţi din satele de pe împrejur şi a început serbarea cu o procesie la o biserică situată pe un deal.* ALECSANDRI, S. 280, cf. BARCIANU, V. *Fiece pelerin era dator să plătească un drept pentru intrarea în acest pămînt, fără a mai număra alte dări ...: se plătea un drept deosebit pentru orice procesiune.* BOLINTINEANU, O. 297. *Poporul s-au liniştit, dar procesia ce sultanul face mergînd la geamie, în acea vinere nu s-au făcut.* GM (1854), 2[1]/6, cf. ALEXI, W. *Porniră şi ei în fruntea procesiunei pînă la izvorul unde se făcea la Ispas feştanie.* AGÎRBICEANU, A. 248. *În seara aceleiaşi zile, el era purtat în procesiune în jurul bisericii.* OPRESCU, S. 170. *Ar fi nimerit, taică, să facem o procesiune, să*

ne rugăm pentru ploaie. STANCU, D. 112. *Le-ar fi plăcut să vadă lumea plecînd la pădure, în procesiune, după caz și împrejurări, fie cu praporul sfintei fecioare Maria, ca la rugăciunile pentru ploaie, fie cu steagul sfîntului Hubertus.* VORNIC, P. 41, cf. DM, DEX. *Colaci din cununie Ți i-om pune-n prosiție.* GR. S. VII, 36, cf. 80, ALR II/I MN 97, 2 753/105. ✦ (Regional; în forma *procesie*) Totalitatea obiectelor de cult care se folosesc în timpul unei procesiuni (1) sau în ritualul înmormîntării. *În același timp se aduce de la o biserică și procesia menită pentru înmormîntare, și anume: crucile, prapurile, sfeșnicile, serafimii, steagurile și năsălia ... cu cari are să se ducă mortul la groapă.* MARIAN, Î. 249.

2. P. gener. Grup de oameni care merg într-un șir lung în aceeași direcție și cu același scop; cortegiu, convoi; alai. *Parada instalării pornește de la Casa de sfat ... și parcurge multe străzi ... O parte a procesiei se face în iahturi pe Tamisa.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 229. *Familii întregi formau niște procesiuni mergînd în cete la bărbierul care scotea din corp tot sîngele rău ce s-a adunat în tot anul.* BARASCH, I. 24/10. *Eteriștii și zavergiii, adunați în mănăstirea Galata din deal de lîngă Iași, pornesc în procesiune cu steagul alb.* GHICA, S. 103. *Procesia intră pe poarta cetății. Iată trăsura reginei încărcată de flori și trasă de șase corcituri de zebra.* CARAGIALE, O. IV, 388. *Pe măsură ce inspecția înaintează, suita crește în urma generalului, se transformă într-o adevărată procesiune.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Negustorii ... ieșeau în pragul dughenilor ... și priveau procesiunea de capete goale, picioare desculțe și bășmăli felurit colorate în mijlocul căreia pășea mîndru crainicul.* SADOVEANU, O. VII, 563. *D. Cocea se urcă la tribună în momentul cînd incinta Camerei răsună de cîntecele manifestanților socialiști care trec în procesiune prin fața parlamentului.* V. ROM. ianuarie 1954, 191, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ochii ți rămîneau fixați la ușa casinoului, larg deschisă, prin care sălile de joc și de spectacol vărsau o necurmată procesiune.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Văd, dis-de-dimineață, procesiuni după procesiuni de excursioniști trecînd spre gară.* SADOVEANU, O. IX, 236. ✦ P. gener. (Rar) Șir, rînd de elemente. *Stogurile aveau forma unor sofale pentru uriași și se aliniau într-o procesiune lungă.* CĂLINESCU, E. O. I, 118. *De ce nu construiți această cale cu procesiuni de fîntîni?* id. s. 114. ✦ P. ext. (Rar) Repetare, succesiune (la intervale regulate de timp). *Dacă n-ar fi așa de neguros, magul meu ar putea zîmbi; căci cunoaște și el acel fenomen, rezultat al unuia din multele mișcări ale pămîntului și care se cheamă procesiunea echinocțiilor.* SADOVEANU, O. XII, 14.

— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *procesiuni.* — Și: (învechit și regional) **procésie,** (învechit) **proțésie,** (regional) **prosțíie** s. f., **proțisión** (ALR II/I MN 97, 2 753/105) subst.

— Din fr. **procession,** lat. **processio, -onis,** germ. **Prozession.**

PROCESÍV, -Ă adj. **1.** (Rar; despre oameni) Care este procesoman; p. ext. circotaș, șicanator. *Se purta cu multă blîndețe ..., dar cu o iuțime atît de neîntreruptă și în spirit atît de procesiv, încît supăra pe mumă-mea.* BREZOIANU, Î. 12/27. *Un vecin procesiv.* SCRIBAN, D. *Bassarabescu își găsește motivele în lumea micei burghezii, o lume făcută din funcționari, proprietari mărunți, fete bătrîne, văduve procesive, provinciale nefericite, pensionari.* VIANU, A. P. 284.

2. (Neobișnuit) Procesual **(1).**

— Pl: *procesivi, -e.* — Și: (învechit, rar) **procesíf, -ă** adj.

— Din fr. **processif.**

PROCESIVITÁTE s. f. (Neobișnuit) Tendință de a intenta (nejustificat) procese **(1 1).** *Monografia sociologică a întrebuințat ... pînă acum formulare ... în statistica științei de carte, a procesivității și în studiul fărîmițării proprietății.* D. GUSTI, P. A. 146.

— Pl.: *procesivități.*

— **Procesiv** + suf. *-itate.*

PROCESOMÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care are mania de a intenta procese **(1 1)** fără să aibă motive serioase; (regional) proceselnic, protestaș. *E un procesoman și un zurbagiu fără pereche.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5 293, cf. L. ROM. 1962, nr. 4, 391, FORM. CUV. I, 140, DEX.

— Pl.: *procesomani, -e.*

— **Proces** + **-oman.**

PROCÉST s. n. v. **proces.**

PROCESTÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A cere daune printr-un proces **(1 1).** *Spune-le că vroiesc numaidecît păstrarea contracturilor, căci altmintrelea voi procesta orice pagubă.* KOGĂLNICEANU, S. 220.

— Prez. ind.: *procestez.*

— V. **procest.**

PROCESUÁL, -Ă adj. **1.** Care aparține unui proces **(1 1),** procedurii unui proces, modului de executare a hotărîrilor într-un proces etc., care ține de proces, de procedura lui etc.; (neobișnuit) procesiv **(2).** *Cf.* ALEXI, W. *Tuturor persoanelor li se aplică aceleași dispoziții de drept material și procesual.* PR. DREPT, 67. *La această activitate procesuală participă și terțe persoane.* ib. 788, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit, prin Transilv.) *Jude procesual* = subprefect. *Sub conducerea locotenentului Potsa, era ca jude procesual (subprefect ...) ... Tövisi Gergely* (a. 1875). ap. BARIȚIU, P. A. I, 654.

2. (Învechit, rar; prin confuzie) Procesional **(1).** *Prapurii, crucea, precum și celelalte obiecte procesuale încă le duc numai feciori.* MARIAN, Î. 255.

— Pronunțat: *-su-al.* — Pl.: *procesuali, -e.*

— Din lat. **processualis.**

PROCESUÁNT, -Ă adj. (Învechit, prin Transilv.) Care se află în proces **(1 1).** *Acest advocat au aflat de bine a merge în această cauză la fața maiestății sale împăratul Ferdinand cu doi deputați din comunele procesuante* (a. 1875). ap. BARIȚIU, P. A. I, 661.

— Pronunțat: *-su-ant.* — Pl: *procesuanți, -te.*

— De la **proces.**

PROCETÁ vb. I v. **procíti.**

PROCETÁNIE s. f. v. **procitanie.**

PROCETÍ vb. IV v. **procíti.**

PROCETÍRE s. f. v. **procitire.**

PROCHEMÁ vb. IV. Tranz. **1.** (Învechit; complementul indică oameni) A proclama **(2).** *Iaghelo fu prochemat de rege al Poloniei sub nume de Vladislav II.* ASACHI, S. L. II, 32. ◇ Refl. *Ministrii englezi se tem ca nu cumva Don Pedro se va prochema de sine de rigă al Portugaliei, lucru ce lor nu le place.* CR (1833), 159²/37. *Se prochemă de sine de principe comandante ..., apoi se apucă și de reorganizarea regimului.* BARIȚIU, P. A. I, 252.

2. (Învechit, rar) A proclama **(1).** *Mitropolia Moldaviei, care pînă atunci era închinată la Ohrida, fu prochemată liberă și neatîrnată.* NEGRUZZI, S. I, 240.

— Prez. ind.: *prochém.*

— **Pro-**[1] + **chema** (după lat. *proclamare,* it. *prochiamare*).

PROCHÍMEN s. n. **1.** (Bis.) Nume dat versetelor din psalmi care se cîntă înainte de a se citi un pasaj din Biblie (sau înainte de o rugăciune ori de o cîntare). *Prochimenul zilii și ceteaniile de la facere cetire.* MINEIUL (1776), 66ʳ²/18, cf. 83ʳ²/32. *Prochimenile ci să cîntă la praznicele împărătești* (a. 1829). GĂLDI, M. PHAN. 236. *Sfînția sa ... cînta pe prochimen glasul al optulea.* GANE, ap. CADE. *Să tot cînt, să cînt mereu La prohimeni!* COȘBUC, B. 245, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit şi regional) Chestiune, problemă care formează obiectul unei discuţii, care este sau trebuie dezbătută. *Acum să aducem la mijloc iarăşi prochimenul războiului* (a. 1715). GĂLDI, M. PHAN. 236, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ Expr. **A veni (iar sau iarăşi) la prochimen = a)** a reveni la subiectul în chestiune, după o digresiune. *Ei, pe cum au umblat, aşa au şi păţit mai pă urmă, că au pierdut şi împărăţia. Ci să venim la prochimen.* R. POPESCU, CM I, 246. *Să venim iarăşi la prochimen.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Însă, Ne-am depărtat cu povestea. Ci, Să o lăsăm încurcată. Şi să venim iar la Prochimen.* PANN, P. V. II, 133/18. *Bre, bre, bre! mă sparii, nene Bogonos! de unde dracu ai scos frasele astea de romanţ? ... — Mi-au rămas de cînd am cetit cartea cea frumoasă Pustnicul. Dar să venim la prochimen.* NEGRUZZI, S. I, 227, cf. CIHAC, II, 690, GHEŢIE, R. M., L. ROM. 1960, nr. 3, 94, DEX, MAT. FOLK. 1 190. (Cu schimbarea construcţiei) *Pentru că era să-l facă ginere după fiica măriii sale, doamna Maria, precum l-au şi făcut, cum istoria se vede înainte, iar acum iar pentru Staicu la prochimen să venim* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 203/19; **b)** (regional) a se potrivi **(II 1).** *Ia mai stai olecuţă, voinice, ţi zise atunci şi împăratul, carele asculta cum nu se înţelegeau ei la cuvinte. Cam cum dai tu să se înţeleagă, parcă ar veni la prochimen.* ISPIRESCU, L. 257. **A aduce** (pe cineva) **la prochimen** = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. *Dac-ai vrea tu să-l aduci la prochimen ... sara ..., cînd ţi despleteşti părul ... ştii? ... tertip femeiesc.* ALECSANDRI, T. 1 238. (Cu schimbarea construcţiei) *Moaşa dar cu cîte-i spuse La prochimen o aduse Şi o duse să doicească Chiar copilul ei să-l crească.* PANN, P. V. III, 43/14.

— Pl.: *prochimene* (CADE, SCRIBAN, D.) şi (rar, m.) *prochimeni.* — Şi: (învechit) **prohímen,** (regional) **parochímen** (MAT. FOLK. 1 190) s. n.

— Din ngr. **προχείμενον.**

PROCHITÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A chiti din nou (Globu Craiovei — Orşova). HODOŞ, C. 63. *De cînd, mîndro, te-am lăsat, Ai negrit şi te-ai uscat. Io să vreau să te iubesc, La fire te prochitesc.* id. ib.

— Prez. ind.: *prochitesc.*

— **Pro-**[2] **+ chiti.**

PROCI adv. (Slavonism învechit; de obicei precedat de „i") Şi aşa mai departe; etcetera. *Ca şi ienicerii cum sînt acum la turci, la Rîm pretorienii ..., aşa şi bulucuri pre nume veringii, ichingii, ... iar la rîmleni primari, secundari, ... adecă cei dintîi, cei de-al doilea ... i proci.* M. COSTIN, LET. I, 20/3. *Pre urma lor Aristotel, Ţitero, Xenofon proci socotea lumea a fi vecinică fără început şi fără sfîrşit.* N. COSTIN, LET. I, 41/19. *Precum mărturiseşte David proorocul, psalm 39: „Răbdînd am aşteptat pre Domnul, şi mi-au luat aminte, şi au ascultat ruga mea, şi m-au scos din groapa patimilor şi din tina cea adîncă, şi au pus pre piatră picioarele mele" i proci.* NECULCE, L. 219. *Acesta este fiul meu cel iubit i proci.* ANTIM, P. 23. *Noi, Gabor, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului, domnul părţilor ungureşti, spanul secuilor i proci.* ŞINCAI, HR. II, 319/28. *La 26, au trimes de la vezirul şi au cerut numele fieştecăruia în scris şi au făcut izvod Ioan Sturza stn Sandu Sturza, Gheorghe Cuza stn Ioan Cuza i proci* (a. 1822). URICARIUL, V, 116/17, cf. DDRF, I. BRĂESCU, M. 70, SCRIBAN, D., DEX.

— Din slavonul **прочь.**

PRÓCICĂ s. f. v. **proaşcă.**

PROCILĂ s. f. (Prin Ban.) Marginea spetei de la războiul de ţesut. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PROCITÁ vb. I v. **prociti.**

PROCITÁNIE s. f. 1. (În dicţionarele din trecut) Lectură, citire (cu voce tare şi din scoarţă în scoarţă). Cf. **prociti (1).** Cf. LB, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Recitire. Cf. **prociti (2).** Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU, SCRIBAN, D. *Cercetarea progresului se făcu prin procetanii.* CĂLINESCU, în SFC II, 106.

3. (Învechit) Examinare, ascultare (recapitulativă) a elevilor. Cf. **prociti (4).** *Băieţii schimbau tabla în toate zilele şi simbăta procitanie.* CREANGĂ, A. 4, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

4. (Regional) Mustrare **(1);** cicăleală. Cf. **prociti (5).** Cf. SCRIBAN, D. *Ce atîta procitanie; ajunge o măciucă!* UDRESCU, GL.

— Pl.: *procitanii.* — Şi: (rar) **procetánie** s. f.

— Din rus. **прочитание.**

PROCITEÁLĂ s. f. (Învechit şi regional) Faptul de a **prociti.** Cf. CADE, CIAUŞANU, V. 192.

— Pl.: *prociteli.*

— **Prociti** + suf. *-eală.*

PROCITÍ vb. IV. 1. Tranz. (Învechit; complementul indică acte, cărţi, texte etc.) A citi (în întregime sau mereu); a citi (cu voce tare) în faţa cuiva. *Blăstemat acela preut ce nu va vre să o procitească înaintea săborului* (sec. XVI). DHLR II, 527. *Una după altă veste viind cum pradă tătarii ţeara, au văzut atunce la ce au ieşit sfatul de la masă, şi în deşert procitind cărţile lui Şefer Gazi aga, în nădejdea cărora cărţi se lăsasă Vasilie Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 293/36. *Această svîntă ... au procitit foarte cu socotinţă toată d*[u]*mn*[e]*dzăiască scriptură.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 204[r]/22. *Dă nu o vor putea să o citească toată într-o zi, iară mai puţin vor putea ca să procitească în fieştesicare zi cîte un cap* (a. 1785). BV II, 307. *Nu înceta de a ... proceti toate bunătăţile ce-au făcut la a sale noroade.* IST. AM. 54[r]/3. *Îmi procitea stihurile (viersurile) cele de dinsul alcătuite, şi-mi da cele de unii vestiţi poeţi ... întocmite.* MAIOR, T. 42/12, cf. DRLU, LB. *Acest protocol să va prociti acum înaintea voastră.* AR (1829), 70[2]/14. *Secretariul acestui departament va prociti adunărei acturile.* ib. 139[2]/1, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.

2. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit şi popular; complementul indică acte, cărţi, texte etc.) A reciti. *Citeşte şi proceteşte.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Preuţii, diaconii şi alţi fercovnici, carii se află pe la biserici, sînt datori adeseori a proceti cărticica aceasta* (a. 1791). BV II, 341. *Să le fi procitit cuvintele acealea: „De acum să nu mai păcătuieşti".* MAIOR, P. 43/1. *Eu voi să scriu datorinţele şi ale meale şi ale voastre pre această tablă şi le voi acăţa aicea; apoi le vom proceti cînd şi cînd, pentru ca să nu le uităm.* PETROVICI, P. 22/26. *Procitea nencetat poruncile legii.* BELDIMAN, N. P. I, 5/20, cf. II, 168/11, DRLU. *Acea carte, acea slovă, ochilor mei vederate, De mii de ori procetite, de mii de ori sărutate.* CONACHI, P. 243. *Articolele ... au ajuns a fi cetite şi procetite în toate clasele provinciale* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 21. *Cînd avea cîte oleacă de timp, preotul lua octoihul şi mai procitea glasurile.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DM, DEX. *Altul este mai bălan, Şi mi-l cheamă sfînt Ştefan Şi-mi citeşte, proceteşte, Şi să roagă prea să roagă Pentru astă lume-întreagă.* PĂSCULESCU, L. P. 15. *Lîngă Ion sfeti Ion Şeade bătrînul Crăciun, Şi cu acest preot din casă, Şi-mi citeşte, proceteşte.* id. ib. 17.

3. Tranz. (Învechit şi regional; complementul indică lucruri citite, cunoscute, ştiute, presupuse etc.) A repeta **(1)** (în gînd sau cu voce tare). *Să teme a răspunde numele acesta pe care el cu atîta dragoste îl procetea în mintea sa.* BELDIMAN, N. P. I, 58/1. *La aceasta eram încredinţată, aceasta prociteam în toate zilele îmblînd totdeauna pre vîrfurile munţilor ... De trăieşte el, ziceam întru mine, va veni.* id. ib. II, 85/11. *Juptne! iar îi zise, una îmi spuseşi Şi de procopseală, văz mă umpluseşi, Ia îmi spune încă unică măcar Să merg cu ea-n gură, procetind-o iar.* PANN, P. V. III, 80/6. *Fiind mult pînă la ziuă, am avut timp de prisos*

Ca să procitesc în minte mii de spuneri de folos. id. Ş. I, 5/2. *Danciu pe drum procitase ... Tot ce măsa-l învăţase.* SEVASTOS, ap. TDRG. *Pe cărticică cetea, Din guriţă procitea.* ŞEZ. VI, 161.

4. Tranz. (Învechit; complementul indică elevi) A examina, a asculta lecţia, materia (recapitulativ). *Într-o zi, prin luna lui mai, aproape de moşi, îndeamnă păcatul pe bădiţa Vasile tîntul, că mai bine nu i-oi zice, să puie pe unul Nic-a lui Costache să mă procitească.* CREANGĂ, A. 5. *Simbăta un şcolar mai mare, un monitor, îi procitea pe ceilalţi.* CĂLINESCU, I. C. 40, cf. DM, DEX. ◇ Refl. pas. *Şi a pus părintele pravilă şi a zis: că în toată simbăta să se procitească băieţii şi fetele, adecă să asculte dascălul pe fiecare de tot ce a învăţat peste săptămînă.* CREANGĂ, A. 3.

5. Tranz. (Popular; complementul indică oameni) A mustra[1] **(2)**; a cicăli. Cf. CADE. *Am să te las acolo nemîncat, îl procitea maică-sa.* VOICULESCU, P. II, 249, cf. SCRIBAN, D. *Se vedea după obrazul lui că are într-însul o chilă de venin. Îl procitea condicarul, dar el nu-i dădea ascultare.* PAS, L. I, 138, cf. DM, DEX, RĂDULESCU-CODIN, CIAUŞANU, V. 192, UDRESCU, GL.

6. Intranz. (Prin nord-estul Olt.) A vorbi fără rost, a spune vrute şi nevrute; a flecări, a pălăvrăgi, a trăncăni. Cf. CIAUŞANU, V. 192.

— Prez. ind.: *procitesc.* — Şi: (învechit şi regional) **procitá** vb. I, **procetí** vb. IV, (învechit) **procetá** (LB) vb. I.

— Din slavonul **прочитати.**

PROCITÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a **prociti**. *Nu putem tăce adînca împresie ce au făcut la toată adunarea procitirea acestor acte.* AR (1829), 147[2]/6, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *procitiri.* — Şi: **procetíre** s. f. BARCIANU.

— V. **prociti.**

PROCITÍT s. n. (Învechit) Faptul de a **prociti (1)**. *Feciori din părinţi creştini carii puind nevoinţă ... la procitirul svintelor cărţi să umiliră şi mearseră la pustia cea mai dinlontru.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 187[v]/15, cf. DRLU, JAHRESBER. V, 128.

— V. **procitl.**

PROCLAMÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) **1.** (Complementul indică fapte, evenimente, hotărîri, acte etc. de o mare importanţă) A anunţa în mod solemn şi oficial, (învechit, rar) a **prochema (2)**; a aduce la cunoştinţă publică (printr-o proclamaţie **1)**; a hotărî (în mod public) să pună în practică, să realizeze. *Cerea să proclameze în Franţia o republică.* CR (1831), 54[2]/23. *Este destul de tare pentru ca să-şi poată proclama neatîrnarea sa de la Poartă.* GT (1839), 103[2]/10, cf. NEGULICI. *Proclamase însuşi papa Pio ... cele mai multe reforme.* BARIŢIU, P. A. II, 651, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Care Gullom Teil a proclamat libertatea republicană a Elveţiei?* ISIS (1859), 48[1]/43, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *În faţa acestei adunări, Tudor proclamă desfiinţarea birului.* OŢETEA, T. V. 151. *Ăi de la Islaz au proclamat revoluţia.* CAMIL PETRESCU, O. II, 213, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. pas. *La 1 ianuarie 1820 se proclama constituţia.* AR (1829), 237[2]/14. *După aceasta se proclămează constituţia şi să împart arme tuturor persoanelor constituţionare.* ib. (1830), 369[1]/30. *Aci ... li se proclamă în tabără libertatea lor.* BĂLCESCU, M. V. 138 ◇ Refl. *În 1925, Albania se proclamă republică.* RL 1977, nr. 10 294.

2. (Complementul indică oameni) A acorda în mod oficial o împuternicire, un titlu, un drept, o calitate; (învechit) a prochema **(1)**. V. **investi**. *După aceasta salutînd pre doamna Ruxandra de regentă în vremea minorităţii fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn.* NEGRUZZI, S. I, 160. *O naţie întreagă prin mine-ţi mulţumeşte Şi te proclam din parte-i al ţării Ipocrat.* ALEXANDRESCU, O. I, 292. *Senatul şi Camera ... au proclamat în unanimitate de principe al României pe alteţa sa regală contele de Flandra* (a. 1866). URICARIUL, VII, 239. *A zilei mii de glasuri, ş-a nopţii mii de şoapte Îl proclamează-n faţă a lumii împărat!* ALECSANDRI, P. I, 125. *Autorul acestei scrieri este proclamat deputat.* MAIORESCU, D. II, 122, cf. DDRF. *Dieta se rosti în acea zi pentru candidatul francez şi Henri de Anjou fu proclamat rege al Poloniei.* XENOPOL, I. R. V, 94. *O să-l proclamăm de vicerector.* AGÎRBICEANU, A. 38. *Iosif Rodean fusese proclamat directorul băii.* id. ib. 209. *Eminescu a fost proclamat membru de onoare post-mortem al Academiei.* SADOVEANU, E. 76. *Camera şi senatul s-au reunit în şedinţă solemnă şi l-au proclamat rege.* STANCU, R. A. IV, 372, cf. DM, DEX. (Refl. pas.) *El se proclamă de popor domnitoriu, sup titlu de Avgust, adică sfinţit.* SĂULESCU, HR. I, 61/12. *Peste cîteva minute se sfîrşeşte alegerea şi se proclamă deputat al vostru Dandanache.* CARAGIALE, O. VI, 150. (Refl.) *La 1099 cuceri Ierusalimul proclămîndu-se duce Godofred, rigă de Ierusalim.* SĂULESCU, HR. I, 126/10. *La 4 octombre 1705, Stanislav Leşcinski şi soţia sa Carlota Opalinska se încoronară şi se proclamară rege şi regină Poloniei.* NEGRUZZI, S. I, 178. *În desăvîrşita năruire a tuturor speranţelor sale, Tudor s-a proclamat domn pentru a salva ce se mai putea din autoritatea publică ce se năruia.* OŢETEA, T. V. 266. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Invitai pe toţi la masă ... — În sănătatea lui Manoil, strigă unul ... — Eu proclam pe Manoil şeful nostru, strigă un altul.* BOLINTINEANU, O. 394.

3. A stabili cu fermitate, cu claritate. *Proclamînd vatra satului de nesupusă la nici o plată.* KOGĂLNICEANU, S. A. 129. *Acea revoluţiune franceză ... a proclamat dreptul pentru toţi de a nu se supune decît legii.* GHICA, S. 223. *Poliţia streină, voind a pune capăt acestor ucideri, proclamă legea marţială.* FILIMON, O. I, 318. *Egalitatea între oameni e proclamată de attea veacuri.* AGÎRBICEANU, A. 46. *Proiectul noii constituţii proclamă conducerea colectivă ca principiu al activităţii tuturor organelor de stat.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 665, cf. DEX. ◇ Refl. pas. *Se va proclama şi la dînşii dezrobirea femeilor de prin haremuri.* FL (1838), 43[2]/34. ◇ Refl. impers. *Se va proclama care state sînt ineligibile.* TITULESCU, D. 203.

4. A susţine deschis, cu convingere, a afirma cu tărie. *Moldova se dislipeşte de această coterie şi proclamă doctrina: că dascălaşul funcţionar, plătit sau neplătit, are a da seamă publicului de ştiinţa sa, de învăţătura sa.* RUSSO, S. 164. *Vînătorii proclamă că nimic pre pămînt nu se poate asămui cu plăcerile vînătoriei.* ODOBESCU, S. III, 100. *Proclamă că ţăranii nu pot trăi fiindcă n-au pămînt.* REBREANU, R. I, 224. *Tot ce crede, scrie, luptă şi proclamă Arghezi ... pogoară dintr-o convingere năpraznică.* GALACTION, A. 5. *Nu-mi plac agitaţiile ei ... — Ba fata-i sănătoasă! proclamă cucoana Frosa.* SADOVEANU, O. XI, 457. *Singurul egoism pe care îl recunoaşte leal e că dorea să proclame generozitatea lui.* CĂLINESCU, S. 132. *Aparteurile sînt interzise, proclamă de la locul său Moroianu.* VINEA, L. I, 29. *Singur Chopin a fost cel căruia Schumann i-a proclamat „genialitatea" cu attîta promptitudine.* S februarie 1960, 50. *Aproape tot ce proclamă cu attîta emfază Ceasovnikov se tălmăceşte pe planul acţiunii în fapte dezordonate.* T decembrie 1962, 49, cf. M. D. ENC., DEX.

5. A considera sau a califica (în mod deschis, public) într-un anumit fel; (învechit, rar) a proclamarisi. *Compatriotul său, contele Corniani, nu m-a proclamat de singura ... virtuoasă din toate Spaniile?* HELIADE, D. J. 60/16. *Legea evanghelică, descoperind spiritului cauza absolută, proclamînd menirea omenirei şi a lumei, împinse mintea omenească la demonstrarea şi realizarea ei.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Încă Esop, părintele fabulilor, au proclamat limba cel mai mare rău şi cel mai mare bun în lume.* CR (1848), 12[1]/16. *Urîţenia mea ar fi fost proclamată picantă şi provocatoare.* GALACTION, O. A. I, 39. ◇ Refl. pas. *Iată un alt exemplu de felul cum se caută şi se proclamă cauzele hotărîtoare ale unor fenomene.* GHEREA, ST. CR. II, 300. ◇ Refl. *Cînd un om are într-adevăr un ideal, preferă să umble în pielea*

goală pe stradă decît să se proclame idealist. H. LOVINESCU, T. 336.

— Prez. ind.: *proclám* și (învechit) *proclamez.* — Și: (învechit) **proclămá** vb. I.

— Din lat. **proclamare,** fr. **proclamer.**

PROCLAMÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) p r o c l a m a și rezultatul ei.

1. Anunțare solemnă și oficială a unui fapt, a unui eveniment, a unei hotărîri etc. de o mare importanță pentru o colectivitate; hotărîrea de a pune în practică, de a realiza un lucru de mare importanță; stabilire cu fermitate (și public declarată) a unui lucru important; (învechit) proclamație **(2).** *Proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192, cf. POLIZU. *Între evenimentele care preocupă astăzi lumea întreagă este proclamarea principiului naționalităților.* CALENDAR (1861), 132/12, cf. ALEXI, W. *Puțin timp după proclamarea Unirei Principatelor, — Banca Națională a Moldovei trebui să închidă definitiv porțile sale.* N. A. BOGDAN, C. M. 172. *Proclamarea republicii a marcat victoria clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare asupra claselor exploatatoare.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 3/2, cf. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 995.

2. Acordare oficială a unei împuterniciri, a unui titlu, a unei calități etc. pentru o persoană. *În aceste împrejurări, proclamarea sa, de „el singur", ca domn al Țării Românești, nu putea fi decît un gest de disperare.* OȚETEA, T. V, 266.

3. Considerare (deschisă, publică) într-un anumit fel; susținere a unui anumit punct de vedere. *Simbolismul exercită o mare putere de seducție prin proclamarea valorii sugestive a cuvîntului.* L. ROM. 1965, 383.

4. (Învechit; concretizat) Proclamație **(1).** *Era olteanul în astă stare Cînd dete Tudor o proclamare Că duce moartea la osmanlii.* BOLLIAC, O. 139, cf. DDRF, BARCIANU, DM, DEX.

— Pl.: *proclamări.*

— V. **proclama.**

PROCLAMARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A proclama **(5).** *Îți dau rușfet o bucă din părul meu și te proclamarisesc pe la toate isprăvniciile cel mai iscusit și mai drăgălaș.* ALECSANDRI, M. C. 18/29.

— Prez. ind.: *proclamarisesc.*

— **Proclama** + suf. *-arisi.*

PROCLAMATÍV, -Ă adj. (Rar) Care proclamă ceva (cu ostentație, cu vorbe goale etc.). *Lipsită de exuberanță proclamativă, fericirea lor căpătase o sobrietate, o reculegere care-i dădea ceva religios.* TEODOREANU, M. III, 410. *Constituțiile proclamative ale regimurilor burgheze.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 718.

— Pl.: *proclamativi, -e.*

— **Proclama** + suf. *-ativ.*

PROCLAMATÓR s. m. (În dicționarele din secolul trecut) Persoană care anunță, proclamă ceva în public. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *proclamatori.*

— Din fr. **proclamateur.**

PROCLAMÁȚIE s. f. **1.** Comunicare oficială prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de o mare importanță și de interes general; declarație scrisă prin care se face un apel către mase în vederea unei acțiuni importante; p. e x t. document, afiș etc. care cuprinde o astfel de comunicare; manifest **(1),** (învechit) proclamare **(4).** *Proclamații fac îndată, prin răspîntii le lipesc.* BELDIMAN, ap. DDRF. *În scurt, după aceasta au ieșit o proclamație, adecă: chemare cu înștiințare, prin care ... dedea poruncă către toți indiianii în Lima ca să fie față.* CHREST. ROM. 36/24. *Senatul acelui stat au publicat o proclamație înștiințătoare: că Anglia nu va mai cunoaște din partea Grechiei oricare altă blocadă.* AR (1829), 13²/27. *În Spania ... au lăsat o proclamație învitătoare ispaniolilor arătînd în sfîrșit că a lor inscripție este: uitarea celor trecute, unire, slobozenie și buna orînduială în viitorime.* ib. (1830), 372²/33. *După aceasta a arătat pîrîtul că el a alcătuit proclamația în puterea căria s-a încungiurat Parisul de ostași.* CR (1831), 14²/8. *După ce Franța la 18 mai 1804 să făcu împărăție, Franțisc, prin patentul din 11 aug*[ust] *și prin proclamația din 7 dec*[embrie] *1804, s-a declarat pă sine de împărat.* FL (1838), 3¹/28. *O proclamație ... care s-a dat ... în numele împăratului rusesc ..., prin care îi poftește ca dînșii să se supuie.* GT (1838), 20²/2. *Au adresuit către lăcuitorii Moscovii o proclamație.* ASACHI, I. 147/17. *S-au hotărît a se da o proclamație prin care parlamentul să fie chemat pe 16 ianuarie.* GT (1839), 206¹/23. *Mai văzurăm și proclamațiunea supremului comandante.* BARIȚIU, P. A. II, 376. *Guvernul Indiei a publicat proclamația următoare, anunțînd că Englitera se dispune a declara resbel Persiei.* TIMPUL (1856), nr. 2, 4¹/68. *Pe strade se citește proclamațiunea lui Ipsilante.* GHICA, S. 103. *Intrarea lui Ipsilant în țară și proclamațiunea lui cea măreață făcu pe ciocoi să-și schimbe politica.* FILIMON, O. I, 259. *Dă o proclamație, chemînd tot poporul la luptă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 331. *Proclamația tipărită și unele cuvîntări scrise ... se vor citi în cursul dimineții de joi în diferite piețe ale orașului.* id. O. II, 120. *Dau votul universal și împart moșiile la țărani. Au afișat și proclamații.* SADOVEANU, O. VII, 122. *Probabil la consfătuirile de la consulatul rusesc sau de la Samurcaș s-au redactat proclamația de la Padeș și primul arz către Poartă.* OȚETEA, T. V. 135. *E pregătit și ordinul către isprăvnicii ... E pregătită și proclamația lui Vodă către țărani.* C. PETRESCU, A. R. 37, cf. DM, M.D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Proclamare **(1).** Cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Proclamația ce a făcut din balcon îmi răsună încă în auz.* NEGRUZZI, S. III, 377, cf. POLIZU, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *proclamații.* — Și: (învechit) **proclamațiúne** s. f.

— Din fr. **proclamation,** lat. **proclamatio.**

PROCLAMAȚIÚNE s. f. v. **proclamație.**

PROCLĂMÁ vb. I v. **proclama.**

PROCLEÁT, -Ă adj. v. **proclet.**

PROCLECIÚNE s. f. (Bis.; învechit, rar) Anatemă, afurisenie. *Blăstăm cu procleciune* (a. 1621). T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *procleciuni.*

— **Proclet** + suf. *-ciune.*

PROCLÉT, -Ă adj. **1.** (Bis.; învechit; despre oameni; adesea în imprecații) Anatemizat, afurisit, blestemat; p. e x t. păgîn **(2);** necredincios **(3).** *Că așa era scris în leage: proclet să fie tot omul carele spînzură pre lemn.* CORESI, EV. 69. *Norodul nu fu proclet, că păzîră leagea, creztnd în Hristos.* id. ib. 197. *Procleți să fie muncitorii tăi și domnezeii tăi cu tine* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/2. *Să hie neiertat de Domnul D*[u]*mnezău și de Precista Maică și de toți svenții ce să hie trecleat și procleat* (a. 1620). GCR I, 63/14. *Procleat cela ce face lucrul Domnului cu negrijă.* PRAV. GOV. IV¹/3. *Armenii ceia ce-s de trei ori procleați, spurcat post se postească.* ib. 56ᵛ/18. *Carel*[e] *din fici*[o]*ri*[i] *miei sau din nepoț*[ii] *miei va strica această puțin*[ă] *pomană a noastră, se fie blăstămat și proclăt de 318 ori* (a. 1639). IORGA, S. D. XI, 261. *Grăiaște scriptura: procleat cela ce face lucrul D*[o]*mnului cu negrijă* (a. 1640). GCR I, 89/5. *Cine să va mai rădica dintru nepoții noștri sau din verii noștri... să mai îmble a mai răscu*[m]*păra acel laz și acea ocină ... să fie trecleat și procleat* (a. 1652). ȘTEFANELLI, D. C. 5. *Ce, să nu hiu creștin, ce să hiu proclet, de am dat în lături vrunul din cai* (a. 1657). IORGA, C. I. II, 245. *Acest crai au așezat această lege, să fie priimită în Ardeal, ... cării lege este cap Fotie și Arie de la soboare procleați.* N. COSTIN, LET. I A, 52/26. *Această sfîntă carte ... cine o va lua fără știre din biserică, să fie tricleat, anatemă*

și priclet, ca Arie (a. 1741). IORGA, S. D. XVII, 102. *De va vesti noauo mai mult decît ce am vestit noi, proclet să fie, că altă vestire ... nu mai iaste.* VARLAAM-IOASAF, 82r/26. *De să va străca legătura cărții, să o lege unde va fi cartea; cine o va vinde să fiie proclet de 318 de sf[i]nți ce au fost în Vănecheia* (a. 1797). IORGA, S. D. XIII, 46. *Auzit-ați cum v-am pomenit astăzi, toți cîți sînteți aicea, să fiți anatema și procleți.* ȚICHINDEAL, F. 78/21, cf. LB. *Proclet să fie cela ce va hrăni pre ucigătoriul de domni.* ALEXANDRIA, 169/7, cf. POLIZU, ALEXI, W. *Proclet și treclet e numai cel care a stricat legea, căzînd în rătăcirea lui Arie.* SADOVEANU, O. XII, 116. ◇ (Substantivat) *Născu dentr-însa pre Constie, tatăl lui Gal și a procleatului lu Iulian, cela ce-și calcă leagea.* MOXA, 364/1. *Păsați de luați pe acea procletă de o îngropați ... că și ca fată de împărat au fost.* NEAGOE, ÎNV. 60/26. *Și răpoșind mare Constantin împărat îndată începu a ieși eresa procliatului Arie și a turbura pre mulți.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51r/22. *S-au rugat lui Dumnezău zicînd, Doamne H[ristoa]se, dă-mi puteare să biruiesc ceastă procletă.* FL. D. (1680), 89r/17. *Să înfricoșa Ana și Caiafa ... și să cutremur[ă] și cel făr' minte Arie și procleatul Mahmet* (a. 1692). GCR I, 303/23. ✦ (Popular; substantivat, m.) Unul dintre numele dracului. *Mititelul sta pitit tocmai pintre diavolii mărunței ... — Vino-n-coace, proclete! Te dai coadei, ai?* CARAGIALE, O. II, 218, cf. IORDAN, STIL. 67, COMAN, GL.

2. P. ext. (Astăzi rar; adesea substantivat) (Om) ticălos, rău **(A I)**; (om) ipocrit, fățarnic; (despre manifestările oamenilor) care vădește, trădează ticăloșie, răutate sau ipocrizie, fățărnicie. *Și zise dracul, n-am ce-ți da că l-am mâncat, Și-i zise lui Sisin, borește-i, proclete drace* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 289/11. *Trei luni au șăzut procletul în țară, jăfuind, prădînd.* R. POPESCU, CM I, 332. *El cu mânie zise, să cheame pre Isop, și-i zise: spune-m[i], proclete, căce ai intrat în cămară și ai mîncat smochinele* (a. 1705). GCR I, 351/27. *Procletul împărat, stricînd toată întocmirea, pre ascuns înștiințase pre papa de la Roma să nu vină.* ȘINCAI, HR. I, 96/36. *Nu-i patriotismul vechi, încît de bia îi mai afli numele în gura procleților?* DACIA LIT. 33/13. *Ce cruzime! ce vînzare! Așa proclet nu s-a dat. Ea să vîre-n supărare Însuși chiar p-al ei bărbat.* PR. DRAM. 335. *Proclete, popa ți zise, of! vai de sufletul tău! Că-mvățăturile scrise le-ai tălmăcit așa rău.* PANN, P. V. I, 76/25. *Aceștia sînt acei procleți carii, cu vicleniile lor și cu obrăznicia lor, ne stricară tîrgul de vînzare.* RUSSO, S. 332. *Un glas din altă lume se-nalță și grăiește: „Tu, proclet, ucigașe! infame paricide".* ALECSANDRI, POEZII, 304. *Afară să ieșiți amîndoi, procleților!... afară.* id. T. 1 466. *Să se aleagă unul dintre voi, care să meargă și să afurisească pe acest proclet și vrăjmaș cumplit.* CREANGĂ, O. 36. *Pretutindenea răsuna glasul ei înăsprit ... „Procletă muiere!" ziceau oamenii uitîndu-se după dînsa.* SLAVICI, O. II, 161. *Procleta le puse gînd rău și tot plănuia cum ar face ca să-i răpuie.* ISPIRESCU, L. 67. *Pirhus cu sînge din Priam pe mîini în curînd năvăli-va, Proclet ce-omoară pe fiu sub privirile tatei.* COȘBUC, AE. 45. *Nelegiuiților, procleților, duceți-vă și vă vedeți de treabă.* GÎRLEANU, N. 96, cf. DM. DEX. *Ci tu, mâre, te păzește, Că-mi e procletul stîngaci; El cu stînga că va da Și pe tine te-a strica.* POP., ap. ODOBESCU, S. II, 432. *Ieș, surioară, afară, Ci procletu c-a venit Și șiasu ci n'i-a sosit.* DIACONU, VR. 272. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Veniră cei procleți de ovrei la cel leu sălbatec.* MOXA, 379/30. *Deci fu voievod Nichifor și iară fu mînat cu oștile la Siria, cl era un proclet de hadîm, deci purta el puterea.* id. 393/17. *Procleta de cioară cum văzu fata, îi puse gînd rău.* ISPIRESCU, L. 63. *Împăratul fiind la război, procletul de unchiaș se înfățișă într-o seară Alcmenei în chipul barbatului ei.* id. U. 16. *Drumul cel drept ... fusese lăsat în părăginâ de cînd se pusese în calea lor acel proclet de zmeu.* POPESCU, B. II, 64. ◇ Fig. *Procleta nedreaptă iubirea de argint ... au pricinuit și multe răutăți fără de seamă.* ȚICHINDEAL, F. 301/6. ◇ (Cu sens atenuat) *Dă-le jos d-acolo, proclete, că dă tat-tu peste tine și-ți moaie oasele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Îmi aduci plocon acasă tot soiul de prăpădiți. Într-o zi, un proclet ca sghiuitu ista de Petruță.* C. PETRESCU, R. DR. 21, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. (Glumeț) *Dar cînd trece Irina, căței o întind de rochie, purcelul ridică ritul în sus, procletul, și-i guiță a mîncare.* DELAVRANCEA, T. 135.

3. (Transilv.) Grozav, cumplit, strașnic. *Însăși doamna Herdelea, cît era de procletă la supărare, îl cruță.* REBREANU, I. 329, cf. id. R. II, 201, DM, DEX. *După atîta zoală-l cuprinse un somn așa de proclet de adormi ca mort.* RETEGANUL, P. III, 28. ◇ (Adverbial) *Auzindu-l, Ion răcni și mai proclet.* REBREANU, I. 91. *Parcă niciodată nu-l nimerise atîta de proclet pe boierul Miron.* id. R. I, 98. (Legat de un adjectiv prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *Am fost proclet de beteagă.* RETEGANUL, ap. CADE. ✦ (Substantivat; regional) Om iute, înfocat. Com. din ZAGRA — NĂSĂUD. ◇ (Adverbial) *Merge proclet.* ib.

— Accentuat și: *próclet.* IORDAN, STIL. 67. — Pl.: *procleți, -te.* — Și: (învechit) **procleát, -ă, procliát, -ă, proglét, -ă** (KLEIN, D. 407), **priclét, -ă, poclét, -ă** (DDRF), (regional) **proclít, -ă** (ȘEZ. V, 119), **prăclít, -ă** (COMAN, GL.) adj.

— Din slavonul **ПРОКЛѢТЪ**.

PROCLEȚÉL adj. (Regional) Diminutiv al lui p r o c l e t (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 153. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am un pocliță̂l dă glas, Văili s-or răsuna, Lemn'ili s-or clăcina.* ib. 64.

— Și: **pocliță̂l** adj.

— **Proclet** + suf. *-el.*

PROCLEȚÉNIE s. f. (Bis.; învechit) Anatemă, afurisenie; p. ext. blestem; faptă rea. *Aceasta e acea procleșenie a lui Dumnezeu unde zice: și te voi face rob robilor tăi.* ȚICHINDEAL, F. 292/21. *Și oriunde e muncă streină acolo nu e blagoslovenie, ci procleșenie.* id. ib. 344/7. *Deni dînd pe ducesa în mîna morții și-a [a]rătat numai procleșenia sa.* CR (1832), 350²/2. *Rari sînt și aceia cari, departe de procleșeniile lor, însă cunoscîndu-le foarte bine, pot să-i imiteze cu îndeminare.* ib. (1833), 227²/38.

— Pl.: *procleșenii.*

— **Proclet** + suf. *-enie.*

PROCLEȚÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Bis.; învechit) A excomunica, a anatemiza; p. ext. a blestema; a condamna, a dezaproba. *Rușină amu pre aceasta sfîntul săbor, și-l procleșiră.* CORESI, EV. 182. *Și goniră și procleșiră pre toți pre ceea ce chitea în deșert ereticii.* PRAV. GOV. 79r/10. *Veri să procleșești avuția ta, strînsoarea cea nedireaptă, avuția, bunătatea cea putredă.* VARLAAM, C. 100. *Eu nu poci să priimăsc pre unul ca acesta ce iaste procleșit de atîția părinți svenți.* id. ib. 138. *Iară pre aceale eresure, ce încolțea și răsărea, pre toate le dezrădăcinară și le procleșiră* (a. 1652). GCR I, 163/9. *Mulți pravoslavnici ... procleșiră eresa lui Consta, împărat de Țarigrad.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23r/20. *Și procleșindu-l și istovind treaba săborului svînt, mearsără ... în cetate la curte.* id. ib. decembrie 235r/2. *Iată tu ai auzit toate cîte au făcut împărații ... la toate pămînturile, ca să le procleșească pre iale.* BIBLIA (1688), 281²/43. *Daac[ă] vor mearge la S[fe]tagora, voi să-i trimiț cartea patriarhului și a tot soborul s[făn]tăi mă-n[ă]stir[i] de afurisanie, de-l voi procleți și afurisi cu tot săborul* (a. 1716). IORGA, S. D. XII, 19. *S-a dat de [Ni]chifor și cu gazda dumisale, Parasca ... pentru 14 florinți ... [Cine ar fura-o] să fie afurisit și procleșit* (a. 1767). id. ib. XIII, 204. *Nu se află între oameni vrăjmașii a cărora începutul să nu fi fost din dragostea aceia carea eu o procleșesc.* MAIOR, DIDAHII, 109/25. *La ... pomeni cei sătui se îmbuibă, și unde de multă beție încep a sudui, a procleți pomana.* ȚICHINDEAL, F. 314/20, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG.

2. R e f l. (Regional; despre boli; în forma *precleți*) A se înrăutăți, a se agrava (Cavadinești — Bîrlad).

I. CR II, 71. *Așa și buba lui... (cutare): Nici să se coacă, Nici să se preclețească, Nici să-l înjunghe, Nici să-l doaiă (doară).* ib.
— Prez. ind.: *proclețesc.* — Și: (regional) **precleți** vb. IV. I. CR. II, 71.
— V. **proclet.**

PROCLEȚÍE s. f. **1.** (Bis.; învechit) Anatemă, afurisenie. Cf. LM, DDRF, JAHRESBER. V, 314.
2. (Învechit) Ticăloșie; ipocrizie, fățărnicie. *Șarpele înșelă pre Eva cu a lui proclețíe.* CORESI, L. 376/13. *Proclețíia muierii.* PRAV. GOV. 163r/3.
3. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Iuțeală, repeziciune. *Dar să știi că ostrovul șărpilor departe este și, pe lîngă toată proclețíia ta, nu cred să poți ajunge acolo!* MERA, L. B. 24.
— Pl.: *proclețíi.*
— **Proclet** + suf. *-ie.*

PROCLEȚÍRE s. f. (Bis.; învechit, rar) Acțiunea de a **procleți (1)**; anatemizare, afurisire. *Și fiii lui Harmi Ahar cel ce au tulburat pre Israil carele au făcut pricăjire la proclețíre.* BIBLIA (1688), 288²/1.
— V. **procleți.**

PROCLEȚÍT, -Ă adj. (Regional; în descîntece) Care provine dintr-un blestem al cuiva. *Diochi cu șas rău, Diochi precleții. Diochi de om întors di la ițtă.* GRAIUL, I, 297. *Precleții (adică: proclețíi „blestemați, afurisiți"): Deochi precleții.* GR. S. VI, 95.
— Pl.: *proclețíți, -te.* — Și: **precleții, -ă** adj.
— V. **procleți.**

PROCLIÁT, -Ă adj. v. **proclet.**

PROCLINTEÁLĂ s. f. (Med.; prin vestul Munt.) Luxație, scrîntitură. Cf. UDRESCU, GL. *Ce ai, omule, de ce șchioapeți? — Uite, o proclinteală la picior, am călcat strîmb și mă doare de-mi vine să țip.* id. ib.
— Pl.: *proclinteli.*
— **Proclinti** + suf. *-cală.*

PROCLINTÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Med.; prin vestul Munt.) A (se) luxa, a (se) scrînti; p. ext. a (se) strivi. Cf. UDRESCU, GL. *Mi s-a proclintit sîngul de la gleznă.* id. ib. *S-a proclintit o vînă de la picior.* id. ib.
— Prez. ind.: *proclintesc.*
— **Pro-**[2] + **clinti.**

PROCLINTÍRE s. f. (Med.; regional) Acțiunea de a (se) proclinti și rezultatul ei; luxare, scrîntire; p. ext. strivire (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *E o proclintíre a vaselor; nu e nimic, trece.* id. ib.
— Pl.: *proclintíri.*
— V. **proclinti.**

PROCLINTÍT, -Ă adj. (Med.; regional) Luxat, scrîntit; răsucit; p. ext. strivit (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Os proclintit.* id. ib. *Vînă proclintită.* id. ib. *Picior proclintit.* id. ib.
— Pl.: *proclintíți, -te.*
— V. **proclinti.**

PROCLÍT, -Ă adj. v. **proclet.**

PROCLÍTIC, -Ă adj. (Gram.; despre unele articole și unele pronume; în opoziție cu enclitic) Care este așezat înaintea altui cuvînt (cu care formează o unitate sintactică); (rar) prepozitiv **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pe cînd însă toate celelalte limbi romanice au articolul proclitic, româna îl are enclitic, ca și albaneza și bulgara.* PUȘCARIU, L. R. I, 168. *Articolul posesiv, articolul adjectival și cel nedefinit sînt proclitice.* IORDAN, L. R. 325, cf. SCRIBAN, D. *Dacă comparăm formele articulate cu articolul enclitic în românește și cele romanice apusene, cu articolul proclitic, constatăm o îmbogățire numerică a fondului principal la acestea din urmă.* GRAUR, F. L. 181. *Legea transformării treptate a articolului hotărît românesc din proclitic în enclitic.* id. I. L. 175. *Articolul nehotărît este proclitic.* CL 1956, 139. *Toponimicele citate au întărit părerea celor care susțineau că articolul a fost multă vreme în românește proclitic.* SCL 1956, 57, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Se întrebuințează numai proclitic „tmi", „tți", „îl", „îi", „își".* IORDAN, G. 127.
— Pl.: *proclitici, -ce.*
— Din fr. **proclitique.**

PROCLÍZĂ s. f. (Gram.; în opoziție cu encliză) Așezare, poziție a unui cuvînt proclitic. *În limbi ca cea română, unde procliza se întîlnește alături de encliză ..., e foarte greu să desparți cuvintele din frază după criterii formale sigure.* PUȘCARIU, L. R. I, 105, cf. 169, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *proclize.*
— Din fr. **proclise.**

PRÓCLU s. m. (Învechit, rar) Pretendent **(2)** (acceptat de o fată). Cf. BARONZI, L. 117, DDRF.
— Pl.: *procli.*
— Cf. lat. procus.

PROCOÁSE vb. III. Tranz. (Prin Ban.) A coase din nou; a coase la loc. Cf. CDDE, CADE.
— Prez. ind.: *procós.*
— **Pro-**[2] + **coase.**

PROCOÁVĂ s. f. v. **pocrov.**

PROCOBÍȚĂ s. f. v. **pocroviță.**

PROCOÍȚĂ s. f. v. **pocroviță.**

PROCOJÓR s. n. (Regional) Pocladă mică (pusă sub șaua calului). *Mi-a așternut procojorul de la șa.* LUNGIANU, CL. 105, cf. 233.
— Pl.: *procojoare.*
— De la **procov.**

PROCÓNSUL s. m. Magistrat roman care, după ce înceta să mai fie consul, era însărcinat cu guvernarea unei provincii; guvernator al unei provincii romane. *El încă cinci ani voievod să fie și titulă de proconsul să aibă.* NICOLAU, P. 252/23. *Pre acel timp au venit Vitelie proconsulul romanesc la Ierusalim.* TEODOROVICI, I. 326/12, cf. DRLU. *Noroadele Asiii ura numirile de consul și proconsul.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 112/11. *Antonie, proconsulul Macedoniei, încăierîndu-se cu el la război, s-au învins și steagurile apucate de la romani le așază-n cetatea Ghenucla.* IST. M. 4/12. *Această noo legătură pricinui lui încă cinci ani dărăgătorie de ocîrmuire, cu titulă de proconsul.* SP I, 209/3, cf. STAMATI, D. *Etolii să răspundă acum îndată proconsulelui roman din Ahaia 200 talante soboice argint curat, precum e cel din Attica.* ISIS (1859), 134¹/20, cf. DDRF, ALEXI, W. *Roma vechie întreagă Se-nșiră pe dinaintea mea: Consuli, Proconsuli, Matroane, copile, liberți.* MACEDONSKI, O. I, 14. ◇ Fig. *Domnul N. Iorga este cel dintîi proconsul care simte și mărturisește apropiata biruință a religiunii celei noui.* GALACTION, A. 221. ✦ Fig. Persoană care se poartă ca un tiran (abuzînd de drepturile sale). *Pocit, faimos proconsul, model de tiranie, Cumplită fie calea pe care ai plecat.* ALEXANDRESCU, O. I, 291. *Conveționalii în misiune erau adevărați proconsuli.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *proconsuli.* — Și: (învechit, rar) **procónsule** s. m.
— Din lat. **proconsul,** fr. **proconsul.**

PROCONSULÁR, -Ă adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRLU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari, -e.*
— Din lat. **proconsularis,** fr. **proconsulaire.**

PROCONSULÁT s. n. Funcție de proconsul; timp în care un proconsul își exercita atribuțiile. *Aceasta au fost purtarea tănărului Schipion în curgere de cinci ani ce au ținut proconsulatul său.* VÎRNAV, F. 110r/17, cf. DRLU, NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *proconsulate.*
— Din lat. **proconsulatus,** fr. **proconsulat.**

PROCÓNSULE s. m. v. **proconsul.**

PROCÓP s. m. v. **procopie.**

PROCÓPE s. m. v. **procopie.**

PROCOPEÁNCA s. f. art. Numele unui dans popular asemănător cu brîul; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 125.
— Etimologia necunoscută. Cf. p r o c o p i c.

PROCÓPIE s. m. (Mai ales la pl.) Sărbătoare bisericească populară care se ține la 8 iulie (în cinstea mucenicului Procopie). Cf. CADE, MUSCEL, 79. *De asemeni se serbează și procopiile.* PAMFILE, VĂZD. 93, cf. id. s. v. 164. *Procopiile (8 iulie) se țin de săteni, ca să nu fie loviți de fulger.* GOROVEI, CR. 128, cf. ARH. FOLK. III, 45, CHEST. V/175.
— Pl.: *procopii.* — Și: (regional) **procóp** (CADE), **procópe** (id. ib., PAMFILE, S. V. 164), **precúp** (MUSCEL, 79, PAMFILE, S. V. 164, CHEST. V/175), **pricóp** (PAMFILE, S. V. 164), **pricópe** (id. ib.) s. m.
— De la n. pr. **Procopie.**

PROCOPSEÁLĂ s. f. v. **pricopseală.**

PROCOPSÍ vb. IV v. **pricopsi.**

PROCOPSÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Pricopseală **(1).** *Tiers are să primească pentru manuscript ... jumătate de milion franci ... (Vezi, așa e plătită procopsința!).* GT (1839), 99²/21.
— Pl.: *procopsințe.*
— **Procopsi** + suf. *-ință.*

PROCOPSÍRE s. f. v. **pricopsire.**

PROCOPSÍT, -Ă adj., s. m. și f. v. **pricopsit.**

PROCORARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A procura **(1).** (R e f l. p a s.) *Cel mai bun chip de a să procorarisi asemenea oameni este de a să da recruți spre învățătură la meșteri buni* (a. 1835). DOC. EC. 593.
— Prez. ind.: *procorarisesc.*
— Cf. p r o c u r a.

PROCORÓD s. m. v. **procuror.**

PROCORÓL s. m. v. **procuror.**

PROCORÓR s. m. v. **procuror.**

PROCÓȚ s. n. v. **poceruț.**

PROCÓU s. n. v. **pocerov.**

PROCÓV s. n. v. **pocerov.**

PROCOVÁNCA s. f. art. Numele unui dans popular (cu lăutari) care se joacă la nuntă, după ce s-a terminat masa de cununie; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, VARONE, D. 126, DM.
— **Procov** + suf. *-ancă.*

PROCOVÁNȚĂ s. f. (Prin sud-estul Munt.) Discuție fără rost. Cf. cv 1950, nr. 1, 32.
— Etimologia necunoscută. Cf. p r o c o v a n c a.

PROCOVẮT s. n. v. **pocerovăț.**

PROCOVẮȚ s. n. v. **pocerovăț.**

PROCOVÉȚ s. n. v. **pocerovăț.**

PROCOVÍȚĂ s. f. v. **pocerovițâ.**

PROCREÁ vb. I. I n t r a n z. (Despre femei) A rămîne însărcinată; (despre femele) a fi fecundată (urmînd să fete, să se înmulțească etc.); a zămisli, a concepe; (despre ființe, organisme etc.) a se perpetua prin generare, a s e î n m u l ț i, a p r o l i f e r a **(2),** a s e r e p r o d u c e **(1);** p. e x t. (despre femei sau femele) a naște **(I 1).** Cf. NEGULICI. *Un cetățean care ... a procreat fără să gîndească sau prin amăgire.* MAN. SĂNĂT. 229/30, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Orice pereche de oameni sănătoși poate să procreeze și să umple casa de copii.* GALACTION, A. 411. *Alcătuind din mogîldeața lor putredă și găunoasă stîndardul amărăciunii și „relicvele" succesiunii Vameșului, care a „procreat", a hlăpăit și-a murit.* KLOPȘTOCK, F. 59. *Gh. Eminovici vedea în femeie un tovarăș inferior și util, ursit să procreeze și să se îngrijească de gospodărie.* CĂLINESCU, E. 22. *Cînd o femeie nu procreează, decade din drepturile ei.* id. E. O. II, 304, cf. SCRIBAN, D. *Copilul născut de mama căsătorită este procreat din opera bărbatului căsătorit cu mama.* COD. PEN. R.P.R. 497, cf. DM. *Incapacitatea unui individ matur de a procrea.* ABC SĂN. 342, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ T r a n z. f a c t. *Puterea a procrea pe alții se vede a sta cu puterea de a se regenera și în noi pe sine însuși în cea mai strînsă relație.* VASICI, M. I, 135/7.
— Pronunțat: *-cre-a.* — Prez. ind.: *procreez.*
— Din fr. **procréer.**

PROCREÁRE s. f. (Rar) Faptul de a p r o c r e a; procreație. *Simțea nevoia imperioasă a procreării.* CĂLINESCU, O. I, 92, cf. DM, DEX.
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *procreări.*
— V. **procrea.**

PROCREATÍV, -Ă adj. (Livresc) Procreator. *Se vorbește deci de un geniu nupțial, al patului conjugal ... Vechea legendă se abate de la înțelegerea geniului ca putere procreativă a bărbatului singur.* VIANU, P. 10. *Femeia apare și ea ca posesoarea unei forțe procreative deopotrivă cu a bărbatului.* id. ib. 11. *Pacientul a spus numele popular al organului procreativ.* PREDA, R. 29.
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *procreativi, -e.*
— **Procrea** + suf. *-(a)tiv.*

PROCREATÓR, -OÁRE adj. Care procreează, care servește la procreație; (livresc) procreativ. Cf. BARONZI, I. L. IV, 204/32, SCRIBAN, D. *Poetul exaltă femeia ca ființă procreatoare, care asigură continuitatea umanității.* CONTEMP. 1950, nr. 178, 4/2, cf. DM, DEX. (Substantivat) *Are el ceva broscoid în frenologia lui, dar numai atît cît trebuie unui observator sagace ca să descopere pe procreator.* GALACTION, O. A. I, 69. *Pupu seamănă cu doctorul Taifun, dar prin ce fenomen de impregnare nervoasă, sau de fraudă, sau de farsă, datorită unei fiziologii de procreatoare isterică?* id. ib. 74. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Printre aceste mase geologice, formînd o uriașă dualitate procreatoare, Oltul vine la vale.* BOGZA, C. O. 16.
— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *procreatori, -oare.*
— **Procrea** + suf. *-tor.* Cf. fr. p r o c r é a t e u r.

PROCREÁȚIE s. f. Faptul de a rămîne însărcinată, de a fi fecundată (în vederea înmulțirii biologice), z ă m i s l i r e, c o n c e p ț i e; faptul de a se per-

petua prin generare, înmulțire, reproducere (1), reproducție (1); p. ext. faptul de a naște (I 1); (rar) procreare. Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Căsătoria n-are pentru stat alt interes decît acela al procreației.* SAHIA, U.R.S.S. 114, cf. SCRIBAN, D. *Scopul căsătoriei este procreația.* CĂLINESCU, E. O. II, 304. *Strînși în brațe ... indiferenți față de problema procreației.* id. O. I, 268, cf. DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-cre-a-.* — Pl.: *procreații.* — Și: (învechit) **procreațiúne** s. f. ARISTIA, PLUT., BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. **procréation.**

PROCREAȚIÚNE s. f. v. **procreație.**

PROCRÍNTĂ s. f. (Regional) Covățică în care se taie carnea pentru cîrnați (Lupșa — Abrud). Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *procrinte.*

— Etimologia necunoscută. Cf. crintă.

PROCRÍȘTE vb. III. Intranz. (Regional; despre pîine) A crește la loc (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 82. *Și cînd o scos-o, o fost o mîndră dă pită. Cît o tăiat din ia, o procriscut pita.* ib., cf. 153.

— Prez. ind. pers. 3: *procriște.*

— **Pro-**[2] + **crește.**

PROCȘÓR s. m., s. n. v. **porcușor.**

PROCUFUNDÁ vb. I. Refl. (Regional) A se cufunda din nou (Rudăria — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 97. *Atunșa dracu să procufunda-n iaz.* ib., cf. 153.

— Prez. ind.: *procufúnd.*

— **Pro-**[2] + **cufunda.**

PROCUNOÁȘTE vb. III. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit, rar) A ști, a cunoaște dinainte. *Doresc cu tine-npreună Astăzi luptă a avea. D-oi și cădea-nvins de tine, După cum procunosc bine, Necinste n-o socotesc.* PANN, E. II, 125/14. *Ah, maic-a mea, de s-ar putea să procunoști din minte Și să-mi spui ce o să mai trag de acum înainte.* id. ib. V, 42/20.

— Prez. ind.: *procunósc.*

— **Pro-**[1] + **cunoaște.**

PROCUNOȘTÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Cunoaștere a ceea ce urmează să se întîmple. *Calul tău, frate, precum văz, procunoștință are, De să oprește așa-n loc și nu-ți dă ascultare. Poate o fi simțit că azi tu o să pierzi cu mine.* PANN, E. II, 152/17.

— Pl.: *procunoștințe.*

— **Pro-**[1] + **cunoștință.**

PROCURÁ vb. I. Tranz. (Adesea cu pronumele în dativ) **1.** A face rost (de ceva sau de cineva) pentru a utiliza; a obține, (grecism învechit) a proftaxi **(1)**, (învechit, rar) a procorarisi. *Planuri mai lămurite cu toate combinațiile acestui obiect Epitropia poate să și le procureze de la Dresda.* CUCIURAN, D. 90/25. *Ar trebui minuni spre a-mi procura ceea ce cu adevărat mă poate îndestula.* LĂZĂRESCU, S. 26/22. *Este deci mai în măsură decît oricine să-mi procure amănuntele trebuincioase.* KOGĂLNICEANU, S. A. 36, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Cred că veți afla la frații Hurmuzaki această carte — iar în caz contrariu vă rog scrieți-mi, și mă voi strgui a vi-o procura din vreo librărie de la Iași* (a. 1872). URICARIUL, XIII, 341. *Aștept să vie lupii ... Dobitoacele astea, sărmanele, urlă de foame ... voi să le procur o cină delicată.* BOLINTINEANU, O. 387, cf. ALEXI, W. *Era nenorocit că nu-și poate procura nici cel puțin cîteva vederi din „paradisul românesc".* REBREANU, I. 233. *Va să zică un dansator dorești? ... Poate să-ți procurăm unul de la operetă.* id. R. I, 59. *Am această carte ... de cîțiva ani. Am văzut-o la un prieten și mi-am procurat-o și eu.* GALACTION, A. 7. *Eu sînt străin de asta ... uneltele le-a procurat Cojocaru.* SADOVEANU, O. IX, 469. *Absolvenții își vindeau cărțile învățate, și noii înscriși le cumpărau, nepuîtnd să și le procure cu prețul de librărie.* ARGHEZI, B. 50. *Îți procur un costum nou cum n-ai mai purtat toată viața.* CĂLINESCU, E. O. II, 18. *Procura specialiștilor, pentru modeste onorarii, memorii și fișe.* id. S. 17. *De unde poți dumneata să procuri armamentul de care ai vorbit?* STANCU, R. A. V, 199. *Își procurase literatură de specialitate și mi-a făcut o serie de observații extrem de juste.* BARANGA, I. 160. *Se răcește cafeaua, domnule ... E veritabilă ... Mi-am procurat-o cu prețul unei adevărate aventuri.* H. LOVINESCU, T. 253. (Refl. pas.) *Totuși, dacă i s-ar procura „o carte frumoasă", ar încerca s-o citească.* CĂLINESCU, E. O. I, 59 ◇ (Prin lărgirea sensului) *Numai palmierile și arborul Pisang ... au putut să fie cei dintîi arbori care au procurat omului nutrimîntul său de toate zilele.* ISIS (1859), 21[2]/13. *Eram un ins în mulțimea anonimă ce procură societății, în toate timpurile, jertfă de fabrici și carne de tun.* BRĂESCU, O. A. II, 135. (Refl. pas.) *Acesta consistă întru a se procura bolnavului un aer curat.* PARAB. 317/11. ✦ (Învechit, rar) A prevedea **(I 3).** *Natura, în prevederea sa, a procurat oricăruia animal o vedere potrivnică cu felul existenței sale.* BARASCH, M. III, 25/20. ✦ (Învechit) A prilejui **(1).** *Se felicita că acea eroare îi procurase cunoștința unui compatriot.* GHICA, A. 644.

2. (Complementul indică noțiuni abstracte) A fi pricina **(I 1)**, cauza, mobilul[1] **(4)** a ceva, a da naștere, a cauza, a ocaziona, a pricinui **(1)**, a produce, a provoca, (rar) a prileji **(2)**, (învechit) a pricini **(1)**; p. ext. a determina, a crea. *Des conversăm în limba mea, — ceea ce-mi procură nespusă plăcere.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 247. *Este oare în lume un spectacol atît de atrăgător, atît de respectabil, ca vederea unei mume de familie încungiurată de fiii săi ..., procurînd bărbatului ei o viață fericită?* CR (1846), 55[2]/39. *Bucuriile ce putea să-i procure beneficiurile sale.* ib. (1848), 25[1]/42. *Niște adevărați amici, niște soți virtuoși îmi procură o fericire necunoscută de ceilalți oameni.* NEGULICI. *Ce interes însemnat procură acest studiu curiozității noastre.* BARASCH, I. N. 7/28. *Amorul de inimă ... ne procură momente de o fericire sublimă.* FILIMON, O. I, 135. *De vrei să-mi procuri asemine surprindere plăcută, trebuie să o faci înainte de 25 fevruarie.* ALECSANDRI, S. 169. *Pentru Iănăchiță Văcărescu, muza era fecioara ce-i procura un minut de plăcere.* ODOBESCU, S. I, 295. *Măgulirea pe care i-o procura considerațiunea aparentă a lumii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 180. *Priveliștea lor îmi va procura un glorios capitol de sociologie revoluționară.* GALACTION, A. 384. *Bucuria aceasta îmi procură și necazul pe care aș vrea să-l înlătur.* SADOVEANU, O. XVIII, 472. *Plăcerea pe care o resimțim față de succesul unui astfel de exercițiu riscat face parte din ordinea satisfacțiilor pe care ni le procură jocul și virtuozitatea.* VIANU, A. P. 264. *Apropierea Georgetei îi procura o plăcere voluptoasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 278. *Nu poate ca prin conținutul ei de sentimente vesele sau tragice, după caz, o astfel de simfonie să procure auditoriului o satisfacție artistică.* M 1961, nr. 1, 19. *Meșteșugarului ... o tehnică bine pusă la punct îi procură o anumită satisfacție, uneori foarte intensă.* V. ROM. mai 1963, 97. ✦ (Învechit, rar) A face, a realiza, a crea. *Niște eunuci erau însărcinați de a malaxa (a frămînta) nasul tinerilor prințese persane, ca să le procure (pregătească, facă) un nas vrednic de a figura pe scaunul împărătesc.* FIS. 136/23.

— Prez. ind.: *procúr* și (învechit, rar) *procurez.*

— Din fr. **procurer,** lat. **procurare.**

PROCURÁNT s. m. (Învechit) Procurator **(1).** Cf. CADE.

— Pl.: *procuranți.*

— Din it. **procurante.**

PROCURÁRE s. f. Acțiunea de a p r o c u r a. **1.** Obținere a ceva sau a cuiva în scopul utilizării, al valorificării. Cf. p r o c u r a **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF. *Acțiune de înviorare a activității sportive ... prin procurarea de material sportiv.* CONTEMP. 1950, nr. 223, 2/3. *S-a prevăzut să se acorde gospodăriilor colective credite pentru procurarea de animale și materiale de construcție.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 861, cf. DM, DEX.

2. Cauzare, pricinuire, provocare a unui anumit efect. Cf. p r o c u r a **(2)**. Cf. DDRF, DM, DEX.

— Pl.: *procurări.*

— V. **procura.**

PROCURATÓR s. m. **1.** (Învechit) Nume dat unor înalți funcționari împuterniciți (în numele altora) cu atribuții administrative, politice și (îndeosebi) juridice; (astăzi rar) persoană care acționează în numele cuiva pe bază de procură **(1)**, (învechit) p r o c u r a n t; p. g e n e r. mandatar **(1)**, împuternicit; p. e x t. (ieșit din uz) avocat (al unei întreprinderi economice). *Acolo, de va avea și de crai ceva asupreală, fără nici o frică are voie să-l tragă la judecată, unde procuratorii vor răspunde pentru crai și de va avea strîmbătate, afla-va județu și direptate.* URECHE, L. 113. *Vestitului, juratului procurator al lui mieu, milostivului Domn și altele.* EUSTATIEVICI, I. 119/13. *Mai pre urmă ș-au pus procuratoriu și plenipotențiariu pre oarecare nemiș ... ca să aibă de grije.* ȘINCAI, HR. III, 184/31. *În soborul protopopesc se ptrăsc, sau se legiuesc părțile ... cu ajutoriul procuratorilor săi.* MAIOR, I. B. 307/10. *Tîlhariu ... se întîlnește cu un procurator, care și el împreună cu acei domnișori într-acea casă lăcuia.* CALENDARIU BUDA (1813), 49/5. *Epitropul nu poate să cumpere din lucrurile copilului, nici curatorul, nici procuratorul.* PRAVILA (1814), 90/17. *Procuratorii, mandatarii, plenipotențiarii nu pot fi mărturii pentru aceia a cărora sînt procuratori sau mandatari, pentru că să socotesc a fi o persoană cu dînșii.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 122. *Se socotea acel mai bun procurator (advocat) din vremea aceea.* NICOLAU, P. II, 237/24, cf. DRLU, LB. *Iată pentru ce mi-ai făcut dodată călătoria asta ..., dimpreună cu procopsitul dumitale procurator.* HELIADE, D. J. 61/11. *Spre a potoli aceste zgomote ..., se căsători, ca procurator al stăpînului său Sigismund Bathori, cu Maria Cristina.* BĂLCESCU, M. V. 71. *Dreptatea să face ... fără ministerie de procuratori sau de advocați.* IC. LUM. (1840), 56[1]/29, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Votez prin procurator.* MAIORESCU, D. II, 146, cf. DDRF. *Cînd prin un act s-au constituit mai mulți mandatari sau procuratori, nu există solidaritate între dînșii, afară numai cînd s-a stipulat.* HAMANGIU, C. C. 393, cf. ALEXI, W. *Domnul Traian Bălteanu este procuratorul meu.* SADOVEANU, O. VII, 708. *Celelalte părți din procesul penal ... pot fi întotdeauna reprezentate, atît în fața instanțelor de fond, cît și în fața celor de recurs, prin procuratori (mandatari).* PR. DREPT, 838, cf. DM, DEX.

2. S p e c. Magistrat roman, ales de obicei dintre liberți, însărcinat cu stringerea impozitelor și cu administrarea provinciilor imperiale. *Peste această provință ... a pus Traian propretor pe Marcu Scaurian, care a fost și procurator.* MAG. IST. I, 20/12. *Nici procurator în palaturi carii mănii și vorbe lungesc, după cum zice Marțial în puține vorbe.* CUGETĂRI, I, 96[v]/26, cf. AARON, P. F. 621[v]/18. *Nimic nu se mai putea lua de prin țări decît numai pentru Cezar, mai ales după ce se așăză prin ele procuratori.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 136/22. *Găsim în Dacia un procurator special al împăratului, pentru minele de aur.* XENOPOL, I. R. I, 183, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

3. S p e c. Înalt magistrat în unele republici italiene din evul mediu. *Strămoșul meu ura pe marchezul ... și l-a înecat noaptea în puțurile Veneției. Tatăl meu ura pe procuratorul Badoer, și l-a otrăvit la un ospăț al reginei Cornado.* NEGRUZZI, A. 85/29, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit) Persoană care procură cuiva ceva. Cf. PROT.-POP., N. D. *Oamenii erau pentru tine simpli procuratori de plăceri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 320, cf. CADE.

— Accentuat și: *procurátor.* LB, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. — Pl.: *procuratori.*

— Din lat. **procurator**, fr. **procurateur.** — Pentru sensul **4**, cf. p r o c u r a.

PROCURATORÍE s. f. (Învechit) Funcția, profesiunea de procurator. *La întoarcerea lui în Roma se îndeletnici spre lucruri de obște, dară puțin fu socotit. După aceea, osebit, se îndeletnicea întru procuratorie la judecăți.* NICOLAU, P. II, 237/23, cf. DRLU, I. GOLESCU, C.

— Și: **procurătorie** s. f. I. GOLESCU, C.

— **Procurator** + suf. *-ie.*

PROCURATÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Avocatură. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W.

2. (Învechit, rar; în sintagma) *Procurătură financiară* = organ care avea atribuția să supravegheze respectarea legalității în activitățile financiare. *La cercetarea averii bisericești se găsi că unele locuri bisericești sînt încălcate de primăria orașului ... Se făcură deci arătările și poftirile cuviincioase ... către procurătura financiară ..., ca apărătoare oficială.* SBIERA, F. S. 368.

3. Organ de stat care exercită activitatea de supraveghere a aplicării și respectării corecte a legilor, asigură trimiterea infractorilor în fața justiției, susținerea acuzării înaintea instanțelor judiciare, reprezentarea intereselor statului în aceste instanțe etc.; p. e x t. clădire în care își are sediul acest organ. *O atenție deosebită sînt chemate să acorde organizațiile de partid din instituțiile judecătorești și ale procuraturii educării comuniste a oamenilor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 27. *A doua zi de dimineață ... fu chemat la raion, la procuratură.* V. ROM. august 1954, 77, cf. DM. *Foarte bine, ar trebui într-adevăr ca procuratura să fie sesizată.* PREDA, R. 54. *A patra categorie de organe ale statului este formată din organele procuraturii.* PR. DREPT, 69. *În urma recursului declarat de procuratura municipiului București, se stabilește că ..., cu aceleași probe, nu justifică suma de 50 499 lei.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *procuraturi.* — Și: (învechit) **procurătúră** s. f.

— Din germ. **Prokuratur**, rus. **прокуратура.**

PROCURÁȚIE *s. f.* (Jur.) **1.** (Învechit) Procură **(1)**. *Născut în 27 ianuarie 1792; căsătorit în cetatea Minhei prin procurație în 29 octovrie 1816.* CARCALECHI, C. 40/14. *Născută în 30 noiembrie 1791 și logodită prin procurație în Viena la 28 februarie 1810.* CALENDARIU (1820), 3/13. *Căsătoria mărirei sale don Pedro imp[ăratul] Brasileei cu a tria fiică a prințului Eugen s-au săvîrșit aice prin procurație la 20 iulie.* AR (1829), 56[2]/13. *Karolina Avgusta ..., căsătorită în cetatea Minhen prin procurație.* CALENDARIU (1844), 25/26. *D. Grant a venit de la Londra împuternicit cu act de procurație* (a. 1848). DOC. EC. 940, cf. NEGULICI, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W.

2. S p e c. (Învechit, rar) Procură **(2)**. Cf. IARCU, D. S. II, 439/27.

— Pl.: *procurații.* — Și: **procurațiúne** s. f. BARCIANU, V., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Din lat. **procuratio, -onis**, fr. **procuration.**

PROCURAȚIÚNE s. f. v. **procurație.**

PROCÚRĂ s. f. (Jur.) **1.** Împuternicire legalizată, oficială prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică și acționa în numele ei, în anumite limite (specificate expres); act prin care se dă această împuternicire; (învechit) procurație **(1)**. V. m a n d a t **(4)**, d e l e g a ț i e. *Iară cununia să va săvîrși, precum se aude, la începutul lui august din procură*

(vechil), după care luminarea sa prințesa va purcede la Brasilia. AR (1829), 54²/7. *O ceremonie obicinuită în căsătoriile prin procură ale prinților.* BĂLCESCU, M. V. 71, cf. DDRF, ALEXI, W. *Chiar cînd lipsește din țară ... eu am procură să dreg și să fac cum e mai bine pentru interesele lui.* C. PETRESCU, R. DR. 89. *Avocatul cere cinci sute de lei ca să prezinte magistratului o procură.* BRĂESCU, O. A. II, 383. *Lăsase procură pe numele tatălui său.* SADOVEANU, O. VIII, 303, cf. SCRIBAN, D. *Acești reprezentanți se numesc procuratori ... dreptul lor de a reprezenta în justiție trebuie constatat printr-un act de mandat întocmit în scris, denumit procură.* PR. DREPT, 792. *Acesta fiind din spiță întru nimic obscură, Ba chiar din os ducal, ajunge o procură.* T iulie 1964, 45, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Rar) *Procură generală* = mandat **(4)**. *Dă numaidecît o procură generală lui Costică, cu drept de a pune la orice nevoie advocat în locul lui.* CARAGIALE, O. VII, 28, cf. DL.

2. Spec. (Învechit) Împuternicire pe care o avea un epitrop; act prin care se dădea această împuternicire; (învechit, rar) procurație **(2)**. Cf. I. GOLESCU, C., IARCU, D. S. II, 439/26.

— Pl.: *procuri.*

— Din lat. **procura,** fr. **procure,** germ. **Prokura.**

PROCURĂTORÍE s. f. v. **procuratorie.**

PROCURĂTÚRĂ s. f. v. **procuratură.**

PROCURÍST s. m. (Astăzi rar) Persoană care acționează în numele cuiva pe bază de procură **(1)**, în special în domeniul economic-comercial; p. gener. mandatar **(1)**, împuternicit; p. ext. avocat (al unei întreprinderi economice). Cf. BARCIANU. *De va fi neștine ispravnic (procurist) vreunui negustătoriu, vînztndu-i negoțul ce i-au fost trimețind acel negustătoriu, iar de se va prileji să nu-i mai trimită alt negoț ...* ap. N. A. BOGDAN, C. M. 43, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Administratorul meu Ilie Sacară, avocatul și procuristul meu Emil Sava ..., consătenii dumitale, toți au făcut ceva din viața lor.* C. PETRESCU, A. 334, cf. NOM. PROF. 2. *A făcut actul de vînzare-cumpărare cu un procurist al lor.* SADOVEANU, O. XVII, 185, cf. SCRIBAN, D. *Firește, cu acești procuriști ai monopolurilor americane, tîrgul a fost încheiat la repezeală.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 3/2, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *procuriști.*

— Din germ. **Prokurist.**

PROCURÓR s. m. **1.** Dregător care avea atribuții (judecătorești) în divan (în perioada Regulamentului organic). *Procurorul divanului Petrof.* CR (1829), 308²/33. *Toate comunicațiile ... vor fi iscălite de directorul canțalariii politice și acelea ce vor fi împărtășite de la divan vor fi asemenea iscălite de procurorul divanului Petrof.* ib. (1830), 65¹/11. *Se va rîndui de către domn pă lîngă această curte și un procuror și log[o]f[ăt] de anaforale.* ib. (1833), 26¹/30. ✦ *Procuror general (sau crăiesc)* = nume dat în trecut unor înalți funcționari (cu grad militar) însărcinați să apere interesele regelui și ale maselor în fața parlamentului, în Franța. *Procuror general lîngă curtea crăiască de Lion.* CR (1829), 309²/12. *Hîrtiile plastografe sînt acum în mîinile procurorului crăiesc.* NEGRUZZI, S. III, 175. ✦ (Cu sens neprecizat, probabil) Înalt funcționar diplomatic (acreditat într-o țară străină). *Toți din consulat au ieșit la poarta unde se afla și procuroru (arătătoru tainic de trebile țerei rusești) de la Chișinău, d-lui spatarul Ioniță Başotă* (a. 1819). URICARIUL, VII, 83.

2. (În vechea organizare judecătorească) Magistrat, membru al parchetului **(III)**, care avea rolul de a exercita acțiunea penală și de a susține acuzarea; (astăzi) membru al procuraturii **(3)**, care supraveghează justa aplicare și respectare a legilor, care decide trimiterea înfractorilor în fața justiției, susține acuzarea înaintea instanțelor judiciare, reprezintă interesele statului într-un proces etc. *Tot județul are o capitală cu o dregătorie de un tribunal judecătoresc de întîia cercetare, compus dintr-un prezedent, cu doi judecători, un procuror, un secretar.* GENILIE, G. 192/17, cf. VALIAN, V. *Se arată că postul de procuror la tribunalul județului Vîlcea a rămas vacant.* BULETIN, G. (1844), 197¹/10. *Domnul Andronescu, procurorul tribunalului criminal, sosi îndată.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4³/73, cf. POLIZU. *Veni și legea de presă cu procurorii, interogatoriile, sentințele și chiar temnițele ei.* FILIMON, O. II, 274, cf. PROT.-POP., N. D. *Orce dregătoru are tainu lui ..., el calcă legea cînd dă a-nțelege că-i spurcat la mită și, de-l simți, lasă-l pe mîna pricorodului.* JIPESCU, O. 63. *Din ordinul procurorului, cadavrul ... a fost transportat la morgă.* CARAGIALE, O. II, 67. *Procurorul, însoțit de polițaiul orașului, îl găsiră într-o văgăună.* DELAVRANCEA, T. 128. *Procurorul tribunalului de întîia instanță va fi dator a verifica starea registrelor.* HAMANGIU, C. C. 23. *Procurorul, care s-a plimbat de-a lungul odăii, poruncește aprodului să aducă pe inculpat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 253. *Peste o jumătate de oră venea lîngă căpătîiul divanului, liniștită și gravă ca un procuror.* CAMIL PETRESCU, U. N. 46. *Sus mîinile! Sînt procurorul. Banii pe masă!* BRĂESCU, O. A. I, 205. *Tănăsică — religios și sărac cu duhul, de cînd scăpase din mîna procurorului — a avut, atunci, întîia lui viziune.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 215. *Își alungă ochii spre procuror, care sta răsturnat într-un jilț și privea în plafon.* SADOVEANU, O. VIII, 183. *Președintele bătu, cu un ciocănel, în masă. I se dădu cuvîntul procurorului.* STANCU, R. A. II, 279. *Sarcinile procurorilor oglindesc grija statului democrat popular de a sluji interesele poporului muncitor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 25. *Rămînea ca procurorul să stabilească și ce cîștig material personal urmărea Matei, cu mitele lui.* V. ROM. 1954, nr. 5, 67, cf. DM. *În procesul penal, procurorul este în mod obișnuit cel care susține învinuirea.* PR. DREPT, 837, cf. M. D. ENC., DEX. *M-au descusut: cine sînt, ce fac ... Parcă erau procurori.* T decembrie 1964, 22, cf. CIAUȘANU, GL., COMAN, GL., LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL. ◇ *Procuror general* = **a)** (în vechea organizare judecătorească) șeful parchetului **(III)** de pe lîngă o curte de apel sau de pe lîngă Curtea de Casație. Cf. BARCIANU, V. *A fost numit judecător la tribunalul din Iași și a înaintat pînă la Curtea de Apel ca membru și ca procuror general.* MAIORESCU, CR. II, 331. *Ușa cabinetului se deschide, intră procurorul general.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 267. *Mi-a comunicat la telefon că e vorba să-mi dea delegație de procuror general.* C. PETRESCU, C. V. 92, cf. DM; **b)** (și în sintagma *procuror general al Republicii*) șef al Procuraturii Republicii Socialiste România, care exercită supravegherea respectării legilor de către toate organele centrale și locale ale statului și care numește pe procurori **(2)**. Cf. DM. *Toți procurorii sînt subordonați procurorului general.* PR. DREPT, 69. *Prim procuror* = (în vechea organizare judecătorească) șeful parchetului **(III)** de pe lîngă un tribunal. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Mă duc de scol din somn pe primul procuror și bem toți ceaiul.* GALACTION, O. A. I, 91, cf. NOM. PROF. 77.

— Pl.: *procurori.* — Și: (învechit și popular) **procorór,** (învechit) **pricoród,** (regional) **procoród** (COMAN, GL.), **procoról** (CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL.), **pricurór** (G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 243) s. m.

— Din fr. **procureur.**

PROCURORÁȘ s. m. (Rar) Diminutiv al lui procuror **(2)**. *Prefectul era o veche cunoștință — procurorașul de odinioară.* CARAGIALE, O. I, 44.

— Pl.: *procurorași.*

— **Procuror** + suf. *-aș.*

PROCÚȚ s. n. v. **pocruț.**

PROCUVÎNTÁRE s. f. (Învechit) Prefață. *Procuvîntare din partea tălmăcitorului acestii Loghice* (a. 1826).

GCR II, 251/32. *Procuvintare* [Titlu]. MUMULEANU, C. 1/1, cf. TDRG, SEVERIN, S. 113.
— Pl.: *procuvintări.*
— **Pro-**[1] + **cuvîntare.**

PRODÁ vb. I. Intranz. (Regional) A da din nou, a da la rîndul său (Eftimie Murgu — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 100. *Iorgovan cîm mai luva, În dracu cîn proda, Dracu žos cădža, Cătră Iorgovan dzîša* ... ib. *Iel proda cu capu-n curu aluilalt, ăl džin nainĉa lui.* ib. 103, cf. 153.
— Prez. ind.: *prodáu.*
— **Pro-**[2] + **da.**

PRODÁCI s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Persoană trimisă înaintea unei armate pentru a face provizii. Cf. I. CR. IX, 125.
— Pl.: *prodaci.* — Şi: **prodáş** s. m. I. CR. IX, 125.
— Etimologia necunoscută. Cf. rus. продавщик.

PRODÁŞ s. m. v. **prodaci.**

PRODAXÍ vb. IV v. **proftaxi.**

PRODÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Trădător. *Urmează ... a se face prodaţi şi stricători statului lor.* SĂULESCU, HR. I, 21/4.
— Pl.: *prodaţi, -te.*
— După ngr. **προδότης.**

PRODÁTĂ s. f. (Învechit, rar) Soartă, destin. *Prodata vieţii mele.* SBIERA, F. S. 142.
— **Pro-**[1] + **dată** „soartă, destin".

PRODĂNÓU adv. (Regional) Iar, din nou (Bănia — Orşova). Cf. ARH FOLK. III, 142. *Prodănou fac mîncare ş-o-mpart.* ib., cf. 153.
— **Pro-**[2] + **dă** (= *de*) + **nou.**

PRODECÁN, -Ă s. m. şi f. **1.** Titlu dat membrului corpului profesoral universitar care are funcţia de locţiitor de decan; persoană care are acest titlu. Cf. NOM. PROF. 72, DL, DM, M. D. ENC., DEX.
2. (În vechea organizare judecătorească) Titlu dat avocatului care avea funcţia de locţiitor al decanului baroului; persoană care avea acest titlu. Cf. DL, DM, DEX.
— Pl.: *prodecani, -e.*
— Din germ. **Prodekan,** it. **prodecano.**

PRODGÁDE s. f. v. **progadie.**

PRODIDÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Proeminent. Cf. BARONZI, L. 98.
— Pl.: *prodidiţi, -te.*
— Etimologia necunoscută.

PRODÍG, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Risipitor **(2),** cheltuitor; (excesiv de) generos, (de) darnic. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *S-au catehisit credinţa în H*[risto]*s de către mumă-sa, carea era creştină, s-au măritat după un public patriciu, giune prodig.* CALENDAR (1854), LI/26, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Prodigii pot fi puşi subt un consiliu judiciar.* SCRIBAN, D. ◇ (Adverbial) (Fig.) *Nu era oare aceasta o înjustă părtinire a destinului care-şi risipise prodig toate favorurile asupra unui singur individ?* C. PETRESCU, O. P. I, 15. ✦ (Despre bacşişuri) Excesiv de mare, care întrece măsura obişnuită. *Ce graţios aruncă bacşişul prodig la sfîrşitul mesei!* C. PETRESCU, S. 143. *Tudor ... plăti chelnerului şi zvîrli un bacşiş prodig, cu dezinvoltura unui alt om.* id. O. P. I, 34.
— Pl.: *prodigi, -ge.*
— Din fr. **prodigue.**

PRODIGÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) (Astăzi rar) **1.** A acorda, a da cu generozitate; a folosi din plin, a folosi fără măsură, în totalitate. *Imputările ce-şi făcea singur pe lîngă cele ce femeia lui îi prodigase cu atîta libertate în vreo jumătate de oră.* HELIADE, D. J. 65/16. *Toată lumea, cuprinsă de mierare pentru o întîmplare atît de curioasă, alergase lîngă B. şi îi prodiga toate chipurile de a-l aduce în simţiri.* DACIA LIT. 263/23. *Publicul ... va şti cînd să aprobeze şi cînd nu; aplaudele nu vor mai fi prodigate tocmai la pasagele cele mai rău executate.* FILIMON, O. II, 192. *A fost o datorie pentru noi, domnule, ca să-ţi prodigăm îngrijirile de care aveai o neapărată trebuinţă.* ALECSANDRI, O. P. 24. *Ca să ajungă la scopul de a nu trece toată lucrarea peste 120 coale de tipar, comisiunea ... este invitată ... a nu prodiga frazele date drept exemple.* ODOBESCU, S. II, 342. *Literatorul a prodigat elogiul acestui poet.* MACEDONSKI, O. IV, 45.
2. (Complementul indică averi, bunuri materiale, bani etc.; în opoziţie cu economisi) A risipi **(2).** Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., DM, DEX.
3. (Complementul indică grămezi, şiruri, mulţimi etc.) A risipi **(1).** *Cămări în care aurul era prodigat ca şi pe toate albiturile domneşti.* ROM. LIT. 168[2]/18.
— Prez. ind.: *prodig.*
— Din fr. **prodiguer.**

PRODIGALITÁTE s. f. (Livresc) Risipă **(1)**; dărnicie, generozitate (excesivă); p. ext. folosire din plin, cu dărnicie. *Era ... generoasă pînă la prodigalitate.* CR (1848), 24[2]/64, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Fanariotului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri ce-i da cu atîta prodigalitate.* FILIMON, O. I, 122, cf. 98, PROT.-POP., N. D. *Ajutat de principiele care preced la creaţiunea productelor agricole, cultivatorul poate să iasă la cîmp şi să arunce cu dărnicie seminţele sale. Prodigalitatea asigură profitul.* I. IONESCU, D. 240, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 111, DM, DEX. ✦ (La pl.) Fapte de om risipitor **(2).** *Pentru ale lui prodigalităţi era neavut.* SĂULESCU, HR. I, 175/10, cf. II, 306/5. *Cu prodigalităţile lui, a ajuns azi de n-are ce mînca.* SCRIBAN, D. *Filantropia lui este iluzorie, fiindcă el iubeşte omul, fiind un vanitos care vrea să cîştige renume pentru prodigalităţile sale.* CĂLINESCU, C. O. 176. *Vai, fiu risipitor ce-am fost, Cu prodigalităţi absurde.* VULPESCU, P. 130.
— Pl.: *prodigalităţi.*
— Din fr. **prodigalité.**

PRODIGIÓS, -OÁSĂ adj. Ieşit (cu totul) din comun (prin cantitate, bogăţie, varietate, calitate, efecte etc.). Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT. *Vaporul aplicat la manufactura bumbacului au dat rezultate prodigioase.* ROM. LIT. 271[2]/31. *Se înţelege ce prodigioasă diferenciă de cultură poate să fie în două locuri de aceeaşi temperatură mediană, din care unul... are 10° de căldură mai mult decît celălalt.* MARIN, F. 482/21. *Soarele este singurul principiu a toată lumina şi a tuturor colorilor; razele sale văpsesc rosa (trandafirul) roşie, crinul alb şi cîmpurile verzi... Ce putere prodigioasă!* BARASCH, M. III, 36/22. *Au scos necontenit dintr-însa piatră cioplită, cărămidă prodigioasă şi diferite obiecte şi vase.* BOLLIAC, O. 277. *Masa cea mare de cărbune de pămînt şi chipul cu care-i-mprăştiet ne arată că vegetăciunea era într-o stare prodigioasă.* COBÎLCESCU, G. 106/5. *Fluxul ... lîngă unele ţărmuri ... se suie la înălţimea prodigioasă de 45 picioare.* ISIS (1859), 27[2]/3. *Duetul între sopran şi bariton* [e] *de un efect dramatic prodigios.* FILIMON, O. II, 286. *În ideea lor acest procent este foarte minim, în timp ce în ideea străinilor este ceva prodigios.* I. IONESCU, P. 200. *Arta militară descoperă cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace.* HASDEU, I. V. 215. *Prodigioasa sumă de idei ce ne străbat ... mintea.* MAIORESCU, CR. I, 57. *Pînă aici, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului de la Călugăreni, era prodigios.* CARAGIALE, M. 182, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Şi activitatea aceasta prodigioasă se împleteşte în jurul*

unei activități politice însemnate. IORGA, L. II, 232. *Având dinaintea noastră un om de o știință netăgăduită..., un învățat cu o memorie prodigioasă, era firesc să ne așteptăm la un curs de erudiție.* LOVINESCU, M. 38. *Cît de multilateral ar fi strălucit această minte prodigioasă dacă s-ar fi ivit într-altă lume.* GALACTION, A. 115. *Arghezi rămîne un artist prodigios, al cărui scris posedă mari însușiri de forță și preciziune.* VIANU, A. P. 264. *Acest adevărat părinte al comediei este totodată și unul dintre cei mai prodigioși scriitori ai antichității.* V. ROM. septembrie 1954, 210. *Prodigiosul succes pe care l-au avut „Scrisorile persane" la apariția lor, în 1721, s-a prelungit peste veacuri.* LL I, 37. *Invenția prodigioasă a acestui comic se realizează surprinzător pe o schemă de compoziție care nu poate depăși nuvela.* CONSTANTINESCU, S. I, 381. *Această lege obiectivă a dezvoltării istorice explică și prodigioasa înflorire a creației umane în epoca Renașterii.* CF 1962, nr. 1, 12, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *A venit un timp cînd crinii s-au înmulțit prodigios pe masa mea.* GALACTION, O. 340. *Oradea este un oraș contemporan care se dezvoltă prodigios pe planuri multilaterale.* GL 1961, nr. 2, 3/2. *Epoca pe care o zugrăvește cu măiestrie istoricul în cartea sa este prodigios de interesantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 20/2.

— Pronunțat: *-gi-os.* — Pl.: *prodigioși, -oase.*

— Din fr. **prodigieux.**

PRODIGIOZITÁTE s. f. (Neobișnuit) Însușirea de de a fi prodigios. Cf. SFC VI, 56.

— Pronunțat: *-gi-o-.*

— Din fr. **prodigiosité.**

PRODÍGIU s. n. (În dicționarele din trecut) Lucru, fapt ieșit (cu totul) din comun, extraordinar. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ Epitet pentru o persoană cu calități ieșite (cu totul) din comun, excepționale. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acest muzicant e un prodigiu.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *prodigii.*

— Din fr. **prodige,** lat. **prodigium.**

PRODÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Înstrăinat, străin; pribeag. *Streinat mă feciu, fraților miei, și prodit fiilor maică-mea* (a. 1680). CP 55/23, cf. LB.

2. (În dicționarele din trecut) Nevoiaș **(1).** Cf. LB, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *prodiți, -te.*

— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. προ-δότης.

PRODITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; adesea substantivat) Trădător (de patrie, al unei cauze etc.). *Ca un vînzătoriu și proditoriu a patriei să socotește și acel dregătoriu ... care dă afară și vedește tainele statului.* PRAVILA (1788), 27/23, cf. IORGOVICI, O. 45/20. *Tarpia se înmormîntă pe colina ... de pe carea ... se prăpădea proditorii și criminaliștii osîndiți la moarte.* SĂULESCU, ȘR. I, 39/20, cf. ASACHI, S. L. II, 358, BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. ◇ Fig. *Să știi că dragostea este proditoare!* BĂRAC, ap. TDRG.

— Pl.: *proditori, -oare.*

— Din lat. **proditor.**

PRODITÚRĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Venetic. Cf. TEAHA, C. N. 257. *Prod'ițură să zîce în țufală cata țala cari-i vinît junire d'i tălt sat.* id. ib.

— Pl.: *prodituri.*

— **Prodit** + suf. *-ură.* Cf. p r o d i t o r.

PRODÍȚIE s. f. (Învechit) Trădare. *Să să socotească ca niște părtași și însuș aceia carii de sfatul prodiției țării au știut ceva.* PRAVILA (1788), 27/18, cf. IORGOVICI, O. 45/18. LEON ASACHI, B. 98/3. *În timpul cînd crăiasa era lipsită de tronul său, prin cea mai nesuferită prodiție, această insulă au fost razimul cinstei.* AR (1829), 62²/14, cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *prodiții.* — Și: **prodițiúne** s. f. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Din lat. **proditio, -onis.**

PRODIȚIÚNE s. f. v. **prodiție.**

PRODÓC s. n. v. **produh.**

PRODOSÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit) A trăda. *Să fie belit slugeriu Todor de vii, fiindcă au prodosit* (a. 1821). IORGA, S. N. 165. *Enric al 4-le ... agiunse a fi urît ... și, în sfîrșit, prodosit de înșii fiii.* SĂULESCU, HR. I, 115/18. *Acesta, în mijlocul cîi mai aspre cercetări, statornic părtinitor al adevărului, n-au prodosit (vîndut) datoria legii și a cugetului.* ASACHI, I. 267/29. *Pornit de patima răzbunării au prodosit el pe Carol Hăbătul către Hugo-Capet.* id. L. 34²/17. *Acela au prodosit patria și au dezonorat-o.* CALENDAR (1855), 7/3. *Panii Trotușanu și Mihul l-au prodosit pe Petru Rareș* (a. 1869). GĂLDI, M. PHAN. 237, cf. TDRG, SCRIBAN, D. ◇ R e f l. p a s. *În călătoria lui, ineredinfîndu-se că Sigismund se află sănătos, se înturnă îndărăpt, dar se prodosi de către boieri carii îndată au înștiințat pe transilvăneni de planul domnului lor.* IST. M. 170/20.

— Prez. ind.: *prodosesc.*

— Cf. ngr. π ρ ο δ ί δ ω.

PRODOSÍE s. f. (Învechit) Trădare. *Pentru care lucru s-au crezut la cei mai mulți, precum cu a lor prodosie și vicleșug să să fie făcut cale nepriatinilor.* CANTEMIR, HR. 94, cf. LEON ASACHI, B. 98/3. *Turcii ... de multe ori tăbăra asupra ei în zadar, însă neputînd ei să-i facă nimica cu sila, au luat-o apoi prin vicleșugul și prodosia lui Aaron Voievod.* CANTEMIR, S. M. 59/1. *Prodosia și osînda lui Metion Sufețius, generalului albenilor.* VÎRNAV, F. 21ᵛ/11. *De la Viena au venit înștiințare pentru ... o prodosie* (a. 1821). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Aceste nu sînt cuvinte unui vînzătoriu ce caută a văpsi planul unei prodosii.* AR (1829), 162²/31. *Să se facă cunoscute tuturor înștiințările primite ... pentru urîcioasa prodosie ce s-au ivit la Varșovia.* CR (1830), 305²/6. *Troul Novgorodului ... nu s-au sfîrșit prin prodosie a defăima numele său în veci.* ASACHI, I. 147/2. *I-au imputat prodosia sa și nemulțămirea pentru mîntuirea vieții sale.* id. S. L. II, 65. *Au putut să o cucerească numai prin prodosia comendanților Ivasco și Maxim.* IST. M. 114/4, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prodosii.*

— Din ngr. **προδοσία.**

PRODOSÍRE (Învechit, rar) Trădare. *Andrei, fiul lui Gheorghie ..., văzînd în Rosia despre amiazăzi numai ... prodosiri și vărsări de sînge..., s-au fost dipărtat de la Vișgorod.* ASACHI, I. 39/15.

— Pl.: *prodosiri.*

— V. **prodosi.**

PRODOSITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; și substantivat) Trădător. *Și încă avînd prepus cum că toată Moscva i-ar fi lui prodositoare, s-au depărtat.* ASACHI, I. 120/2. *Au poruncit a să publica prin cuprinsul toatei Rosii pe Mazepa de prodositor (vînzător) patriii.* id. ib. 268/27.

— Pl.: *prodositori, -oare.*

— **Prodosi** + suf. *-tor.*

PRODÓT s. m. (Învechit) Trădător. *Mulți aduc categorie asupra logofătului Constandioheni, cum că în diastima caimacamiei sale s-a arătat prodotis patriei* (a. 1808). GĂLDI, M. PHAN. 237. *Dînd țarului pe mîncinosul țarevici, pe prodotul Sahovski și pe cumnatul Volotnikov, împreună cu acii de căpitenie a lui companioni.* ASACHI, I. 156/21. *La avarul poate-ntra-vei sau la casa cămătară, La prodotul cel fățarnic, care vinde a sa țară.* id. S. L. I, 229. *De aice s-au dus asupra Akermanului unde, neaflînd prodoți, armia lui au*

pățimit multă zdruncinare. IST. M. 114/6, cf. STAMATI, D., CIHAC, II, 691. *Brîncovanul, pre care ai săi îl părăsc de prodot* (a. 1881). ap. TDRG, cf. DDRF.
— Pl.: *prodoți.* — Și: **prodótis** s. m.
— Din ngr. **προδότης.**

PRODÓTIS s. m. v. **prodot.**

PRODRÓM subst. **1.** S. m. și f. (Învechit) Precursor **(1)**; înainte vestitor. *Prodromul acestii uricioase vești încă de demult liliacul era.* CANTEMIR, IST. **198**, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 237.

2. S. n. (Învechit) Introducere în studiul unei științe. Cf. PROT.-POP., N. D. *Prodromul florei române sau enumerațiunea plantelor pînă astăzi cunoscute în Moldova și Valachia* [Titlu]. BRANDZA, FL., cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX.

3. S. n. Simptom care precedă sau anunță apariția unei boli sau a unei stări patologice. Cf. ALEXI, W. *Durerea în ceafă, somnul neliniștit, membrele zdrobite sînt prodromele febrei tifoide.* BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX.
— Accentuat și: *pródrom.* GÁLDI, M. PHAN. 237.
— Pl.: *prodromuri* și (rar) *prodrome.*
— Din ngr. **πρόδρομος,** fr. **prodrome.**

PRODÚ s. n. v. **produh.**

PRODÚC s. n. v. **produh.**

PRODUCĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A produce[1] **(I 1)**. *Toate cele au fost în protăs ... producăluite sau așternute.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126, cf. SFC IV, 128.
— Prez. ind.: *producăluiesc.*
— Din magh. **produkál.**

PRODUCĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. (Rar; despre fenomene, abstracte etc.) Care este cauza, mobilul[1] a ceva; care dă naștere la ceva. Cf. produce[1] **(II 1)**. *Căderea unei organizații rele și înlocuirea ei prin alta mai bună au fost cauze producătoare și de optimism și de pesimism.* GHEREA, ST. CR. II, 292, cf. DM, DEX.

2. S. m. (În opoziție cu consumator; adesea urmat de determinări care arată domeniul) Persoană care, prin munca sa, produce[1] **(III 1)** bunuri materiale, valori artistice sau științifice etc. *Omul defăimător n-are coragiu să se apuce de muncă, el este consumator și nu producător.* MAN. SĂNĂT. 3/7. *Fiecare membru a societății e totodată producător și consumator.* ROM. LIT. 260[1]/2. *Cui între aceste două categorii de producători intelectuali să acordăm stima?* CARAGIALE, O. III, 50. *O mișcare literară ori științifică cuprinde ... și pe producătorii literari și pe consumatori.* GHEREA, ST. CR. III, 15. *Purtarea negoțului nu era făcută în genere numai de oameni onești, de producători vrednici.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. *Cu asemenea cîștiguri ... se alegeau mai toți producătorii de grîne moldoveni.* id. ib. 93, cf. NOM. PROF. 48. *Miron crescuse la Vălenii de Munte, regiune cu producători de țuică.* VLASIU, D. 323. *Materialismul istoric ... a permis pentru întîia oară să se înțeleagă că istoria dezvoltării sociale este istoria producătorilor de bunuri materiale.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 25. *Marxismul ne învață că producătorii de bunuri materiale, masele, poporul constituie factorul esențial în istorie.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 690, cf. DM. *Față de propria literatură a avut o atitudine lipsită de sentimentul proprietății, comparabilă cu aceea a producătorilor de folclor.* V. ROM. decembrie 1964, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Adj. (Despre oameni sau despre activitățile lor, despre mijloace sau unități de producție etc.) Care creează, realizează, fabrică etc. ceva; care servește la producerea unor bunuri; productiv **(2)**. Cf. produce[1] **(III 1)**. Cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Departamentele ... vor comunica ... lista unităților producătoare.* LEG. EC. PL. 458. *Dezvoltarea industriei producătoare de mașini și unelte este singura cale de lichidare rapidă a înapoierii economice a țării.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 387. *Poporul muncitor și producător era lăsat în părăsire totală.* SADOVEANU, E. 21. *Sfaturile populare au posibilități mari de a crea puternice baze proprii, producătoare de bunuri de larg consum.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 102. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dacă* [sprîncenele] *vor fi încolțurate și întrerupte, însemnez mișcarea lucrătoare a unui spirit producător.* FIS. 124/8. ✦ (Despre unități de timp) În care se produce[1] **(III 1)**, în care are loc procesul efectiv de producție **(2)**. *Compartimentul planificării ține următoarele evidențe: ... A orelor producătoare directe și indirecte ...* LEG. EC. PL. 203. ✦ (Rar; despre comerț, activități lucrative etc.) Productiv **(3)**. *Comerțul interior al produselor naționale este destul de mare și de producător.* N. A. BOGDAN, C. M. 125.

4. Adj. (Învechit; despre pămînt, ținuturi etc.) Productiv **(4)**. Cf. produce[1] **(III 2)**. *Prin mîlul rămas strecorîndu-se pămîntul se îngrașă și se face producătoriu.* SĂULESCU, ȘR. I, 1/12. ✦ (Despre plante) Roditor **(1)**. Cf. NEGULICI. ◇ (Curent) *Viță producătoare* (și substantivat, f.) = nume generic pentru vița de vie nealtoită.

5. S. m. Persoană sau societate care asigură finanțarea unui film cinematografic. Cf. IORDAN, L. R. A. 486. *Contractul prin care un producător de filme cinematografice dă în locațiune unui antreprenor de cinematograf filme în schimbul unei sume.* COD. PEN. R.P.R. 601, cf. DEX.
— Pl.: *producători, -oare.* — Și: (rar) **productór, -oáre** (accentuat și: *produétor,* BL XIV, 118) adj., s. m. ib.
— **Produce[1]** + suf. *-ător.* — Pentru **productor,** cf. fr. producteur.

PRODÚCE[1] vb. III. **I. 1.** Tranz. (Despre oameni; complementul indică acte, declarații etc.) A aduce (în instanță, la o instituție etc.) ca dovadă în sprijinul celor susținute, a face dovada documentară; p. gener. a arăta; (învechit, rar) a producălui. *Sholarii trebuie acuma să producă, adecă să aneate scrisorile.* PETROVICI, P. 45/8, cf. LB. *Procuratorii vor trebui să producă un certificat cu mențiunele de mai sus, în ce privește persoana pe care o reprezintă la primirea pensiunei.* MON. OF. (1906), 6. *Produce titlurile sale de proprietate.* ȘĂINEANU, D. U. *Sudiții au produs atunci declarații scrise că lemnul exportat e de proveniență austriacă și îl tranzitează numai prin Moldova.* OȚETEA, T. V. 43. *Producea chiar unele documente genealogice din secolul XVIII.* CĂLINESCU, S. 16. *Cînd a urmat Grandea la sf. Sava nu se știe, dar producea testimonii că absolvise cursul superior cu nota foarte bine.* id. S. C. L. 141, cf. DEX.

2. Refl. A se prezenta în fața spectatorilor cu un program artistic, sportiv etc. *Acest pianist se produce acum întîia oară.* SCRIBAN, D. *S-au produs rînd pe rînd colectivele corale ale studenților.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. *Vreau să mă produc și eu cu o bucată de Mozart.* CĂLINESCU, S. 171, cf. DM, DEX.

II. 1. Tranz. A fi pricina **(I 1)**, cauza, mobilul[1] **(4)** a ceva, a da naștere; a cauza, a ocaziona, a provoca, a pricinui **(1)**, a prilejui **(2)**, (rar) a prileji **(2)**, (învechit) a pricini **(1)**. *Această împregiurare a produs prea bune efecte.* CR (1846), 18[2]/26. *Orice produce binele nu poate fi rău.* ib. (1848), 43[1]/73. *Protestațiile cele mai energice ... nu produceau nici un efect* (a. 1848). URICARIUL, X, 16. *Curgerea sîngelui este produsă (pricinuită) prin băuturi spirtoase.* FĂTU, M. 103/17. *Experiințele cele numeroase au probat ... cauza care produce electricitatea.* BARASCHI, I. N. 18/15. *Care element se vede a produce lumina?* MARIN, P. 7/14. *Cînd aburii vinului și ochii crîșmăresei au produs efectul lor, încep horele.* NEGRUZZI, S. I, 315. *Mișcarea vaporului îmi produse deocamdată un efect desplăcut; mă simt puțin amețit.* ALECSANDRI, O. P. 312. *Sosirea mea produce*

senzație. CARAGIALE, O. I, 74. *O astfel de artă ar deveni o forță socială care n-ar putea produce decît schimbările morale ... pe care ni le dorim.* IONESCU-RION, S. 245. *Glonțul produce tot atîta durere în carnea unui german ca și într-a unui român.* C. PETRESCU, Î. II, 112. [Gîngăniile] *produc o mîncărime destul de simțită pe obraz.* SADOVEANU, O. VII, 282. *Nu vom tăgădui că o asemenea reprezentare a produs, către sfîrșitul veacului trecut, cîteva opere ingenioase.* VIANU, A. P. 10. *Principalul pentru Gaittany nu era de a obține, ci de a produce plăcere.* CĂLINESCU, B. I. 412. *Nu știu de ce nu pot să-l sufăr, de ce-mi produce repulsie.* id. S. 82. *Avem grijă ca legătura să nu producă necroză.* BELEA, P. A. 166. *Formele clinice variază după germenul care le produce.* ABC SĂN. 380. *Întîmplări mici îi produseră mici revelații, după ce începu să le cunoască gusturile.* PREDA, R. 87; cf. DM. *Înțelegerea austeră a vieții în folosul artei se asociază cu veleitatea de a produce efect prin atitudini paradoxale.* V. ROM. noiembrie 1964, 113. *Marile evenimente din 1933... au produs profunde frămîntări în rîndurile tuturor păturilor sociale.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680, cf. M. D. ENC., DEX. *Iar dorul de tăicușor Arde ca un brădișor, Și-ncălzește și lumină, Și-îi produce-n suflet milă.* FOLC. TRANSILV. II, 72. ✦ (Mat.; învechit, rar) A determina ca rezultat. *Ca să înmulțim $\frac{5}{7}$ prin 7, trebuie ca fiecare a 7-a să se ia de 7 ori, și fiindcă fiecare produce unimea, avem $\frac{5}{7} \times 7 = 5$.* HELIADE, A. 32/20. *Lucrarea aceasta nu va schimba cîtul ... fiindcă fiește-care fel de unimi a împărțitorului va produce unimi întregi.* id. ib. 69/9.

2. Refl. unipers. (Despre evenimente, fenomene, acțiuni etc.) A avea loc, a se întîmpla, a se petrece **(II 5)**; a se înfăptui, a se realiza **(1)**. *Un fenomen foarte curios se produce în întunecimea nopții.* ALECSANDRI, O. P. 312. *Cu timpul însă se produce o diferențiere.* BUL. COM. IST. V, 134. *Cînd s-a produs insulta și unde?* GALACTION, O. A. I, 87. *Se produce o învălmășeală indescriptibilă.* BRĂESCU, O. A. II, 90. *Ascultă: acuma se produce atacul infanteriei.* SADOVEANU, O. VI, 461. *S-a produs ... o mare mișcare democratică pentru libertate.* id. ib. IX, 255. *Cînd se convinge că actul infam nu s-a produs, recunoștința pentru femeia frivolă și o stranie liniște vin să-l aline.* VIANU, A. P. 387. *Poate că în creștinism ... s-a produs înflorirea cea mai de seamă a înțelepciunii antice.* id. L.U. 11. *Plecarea urma să se producă în aceeași zi.* CĂLINESCU, B. I. 158. *Și numaidecît catastrofa se produce.* BOGZA, C. O. 251. *Se produc mereu diferende între ofițerii ambelor unități.* PAS, Z. III, 22. *Felul în care se face transportul depinde de locul unde s-a produs accidentul.* BELEA, P. A. 44. *Am adăugat că vizita mea s-ar produce duminica viitoare după amiază.* PREDA, R. 47. *Organiza excursii care se produceau în același fel.* id. ib. 110. *Nu înțeleg, nu pot să pricep cum s-a produs o asemenea greșeală.* BARBU, P. 293. *Variațiile de culoare și lumină ... se produc atunci cînd o rază de lumină trece printr-un mineral.* GEOLOGIA, 12. *O schimbare fundamentală se produce în situația științei și a savantului o dată cu victoria socialismului.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 50. *Febra reprezintă rezultatul unor reflexe nervoase în legătură cu arderile care se produc în corp.* ABC SĂN. 159, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Intranz. *Unitatea falsă la care ea* [împărăția romană] *supuse prin silă lumea trebui să se sfarme ca să facă loc unei organizări progresive, unei unități mai adevărate, produsă prin armonia naționalităților libere.* BĂLCESCU, M. V. 6.

III. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) (Complementul indică bunuri materiale, valori științifice sau artistice etc.) A realiza prin muncă, a crea (printr-o activitate oarecare); spec. a fabrica. *Fiind produse prin vrun chip putincios omului, se cheamă producturi măiestrite.* STAMATI, M. 1/7. *Principiul a orice bogăție este producerea. Însă nu-i de ajuns numai a produce ... trebuie a vinde.* ROM. LIT. 34[1]/21. *Să dea fiecăruia mijlocul de a produce pentru consumația sa.* KOGĂLNICEANU, S. A. 79, cf. POLIZU. *Nu mi-a dat prin cap să țin zi cu zi socoteala de data și de natura lucrărilor mele, de împrejurările în care le-am produs.* CARAGIALE, O. VII, 217. *Dacă ... marii noștri poeți au pierit, nu înseamnă că nu s-ar găsi talente tinere care să producă.* PETICĂ, O. 400. *Cîntecele de lume și de beție ... lăutarii le produc necontenit și fără trudă.* OȚETEA, R. 205. *Producînd mărfuri de bună calitate și cît mai ieftine, vom contribui la creșterea salariului real al oamenilor muncii din țara noastră.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 576. *Clarinetul, torogoata și saxofonul, armonica și acordeonul ... sînt produse de fabrici.* ALEXANDRU, I. M. 10. *Fabrica de mase plastice a produs țevi și tuburi de scurgere.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. *Dopurile produse în cooperativa noastră nu sînt așa cum scrie pe firmă.* T martie 1965, 50. *Intrarea în producție a fabricii de acetilenă va permite începerea probelor tehnologice a altor 3 importante obiective care vor produce acetaldehidă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. pas. *Străinii sînt așa de puțin în curent cu ce se produce la noi, în literatură.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 18. *Pe baza industrializării socialiste se pot produce mărfurile industriale necesare țărănimii muncitoare.* LUPTA DE CLASĂ, 1950, nr. 7–8, 86.

2. (Despre pămînt, terenuri etc.; complementul indică plante, fructe etc.) A face să crească, să se dezvolte, să rodească. *Suprafața acestei peninsule produce tot genul de fructe.* LAURIAN, M. III, 80/2. [Agricultura] *este arta de a cultiva pămîntul ca să producă substanțe folositoare omului.* BREZOIANU, R. 1/11. *Au fost ani grei, cînd moșiile n-au produs nimic sau aproape nimic și țăranii totuși nu s-au agitat.* REBREANU, R. I, 261. *Pămîntul produce plante.* SCRIBAN, D., cf. DEX. ✧ Fig. *Pe eroi și pe filozofi n-a produs numai Atena.* ASACHI, S. L. I, 163. *Cei mai mari bărbați ce produse acest secol în omenire fură românii, Dracula Voievod, Vlad Țepeș, Ioan Huniad cu fiul său Matiaș și, în sfîrșit, Ștefan cel Mare.* BĂLCESCU, M. V. 15. *Zicea că acel ornament natural era tot ceea ce se afla mai frumos în animalul estraordinar ce produce pămîntul.* CR (1848), 24[3]/69. ✦ (Despre plante; complementul indică fructe) A face, a produce rod[1] **(1)**; a rodi[1] **(1)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Pomii produc poame.* SCRIBAN, D., cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Învechit, rar; despre plante) A reproduce **(1)**, a înmulți. *Reproducția se numește funcția prin care produce o vegetație ființa ei cu totul, de asemenea înnoind prin aceasta soiul ei.* CAIET, 84[v]/2.

3. (Folosit și absol.) (Complementul indică profituri, venituri etc.) A realiza **(2)**, a aduce prin muncă, investiții etc. *Un agricultor englez produce 2 145 lei, iar un agricultor francez numai 645 lei.* CALENDAR (1847), 46/1. *Talentul lui de poet nu-i producea nimica.* CARAGIALE, O. III, 8, cf. ALEXI, W. *Această întreprindere a produs beneficii mari.* ȘĂINEANU, D. U. *Banii pe care mi i-au produs romanele mele.* SAHIA, U.R.S.S. 192. *A trebuit să caut o meserie care să producă imediat.* BARANGA, I. 153, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *produc.*

— Din lat. **producere** (cu unele sensuri după fr. *produire*).

PRODÚCE[2] vb. III. Tranz. (Regional) A duce din nou (Bănia – Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 82. *Alunșa ia o dzis că nu i-o dus. Toată noapța s-o sfădzît și dziminața i-o luvat și i-o produs.* ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *produc.*

— **Pro-**[2] **+ duce.**

PRODÚCERE s. f. Acțiunea de a produce[1] și rezultatul ei.

I. Aducere a unor dovezi în sprijinul celor susținute; p. gener. arătare. Cf. produce[1] **(I 1)**. Cf. STAMATI, D., BARCIANU. *Producerea dovezilor unui talent realizîndu-se în conciziune sugestivă.* VIANU, A. P. 163.

2. Cf. produce[1] **(II 1)**. Cf. ALEXI, W.

3. Realizare, creare a unor bunuri materiale, a unor valori științifice sau artistice etc.; s p e c. fabricare. Cf. p r o d u c e[1] **(III 1).** *Principiul a orice bogăție este producerea.* ROM. LIT. 34[1]/20, cf. POLIZU. *Ghica mi-a trimis urmarea scrierii sale asupra producerii și a consumării.* ALECSANDRI, S. 128, cf. DDRF, ALEXI, W. *Ministrul domeniilor ... numi o comisiune de specialiști cu însărcinarea de a face analiza formelor actuale ale producerii și desfacerii în agricultură.* PETICĂ, O. 460. *Producerea oțelurilor pe cale electrică.* IOANOVICI, TEHN. 52. *Producerea mărfii pentru care au luptat ei a fost primul act al piesei.* SADOVEANU, O. IX, 326. ✦ (Învechit, rar; concretizat) Bun (produs de natură). *Aud cuvântul tău carile toate le povățuiește în cursul planetelor, în mișcarea stelelor, în industria omenească și în producerile naturei.* CALENDAR (1850), 15/19. ✦ (Învechit; concretizat; mai ales la pl.) Operă (artistică), producție (literară). *Aveți mulțumirea de a prezenta publicului un buchet de produceri intelectuale care promit un frumos viitor literaturii noastre.* ALECSANDRI, S. 30. *O reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în producerile ultimilor patru ani.* MAIORESCU, CRITICE, 88. *Ăsta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm niciodată cînd vorbim despre produceri intelectuale.* CARAGIALE, O. III, 50. *La noi lipsește cu desăvîrșire un control serios și neîntrerupt al producerilor artistice.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 213, cf. GHEREA, ST. CR. III, 147. *Nu sînt traduceri, ci produceri originale.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 63, cf. DM, DEX.

— Pl.: *produceri.*

— V. **produce[1].**

PRODUCÍCĂ s. f. v. **preducea.**

PRODÚCT[1] s. n. (Învechit) **1.** (Mat.) Produs **(1)**; p. e x t. formulă (aritmetică, algebrică etc.) prin care se exprimă o înmulțire. *Numerul cel ce să va scoate cu multiplicație, adecă 12, să cheamă product.* DAS 56/4, cf. 62/3. *Țifra productului cea mai de pre urmă de către stînga spre dreapta se vină subt a treia țifră.* ȘINCAI, Î. 22/1. *De să înmulțește 4 cu 3, va fi 12 productul.* ARITM. (1805), 30/10. *Numerul carele resare prin înmulțire se numește product.* ARITM. (1806), 22/7. *Adeseori se întîmplă că o cîtime ce iesă din mai multe deosebite operații poate fi pusă sub forma unui product, sau rezultat al înmulțirii.* ASACHI, ALGHEBRA, 17[v]/16. *Numărul ce să adaoge să numește înmulțitul ..., iar somei sau rezultatului s-au dat nume de product.* id. E. I, 18/10. *Numerile 2 și 4 se numesc făcători, din care 2 se zice înmulțit și 4 înmulțitor, iar ieșitul 8, product.* HELIADE, A. 2/21. *Așadar A × B reprezentează productul lui A înmulțit prin B.* POENARU, G. 6/21. *Deînmulțitul poate să fie cîtime de orice fel, precum linie, surfață ..., dar înmulțitorul nu poate fi alt decît număr, și productul totdeauna va fi omogen cu deînmulțitul.* id. E. A. 11/16. *Numărul carele să naște prin înmulțire să numește product.* A. TEODORESCU, A. 15/5. *La înmulțire, cei doi factori sînt dați, și se cere productul lor.* G. POP, E. 6/25. *O cîtime pusă subt semn, adică o cîtime care, luată de 4 ori, de 5 ori ș[i] c[e][elalte] ca factor ar da drept product cîtimea pusă subt semn.* ELEM. ALG. 11/2. *Acel ce arată de cîte ori să se adune înmulțitul se zice înmulțitoriu, iară suma înmulțitului se numește product.* LAZARINI, M. 39/9. *Împmulțirea algebrică este o operațiune care are de scop ... a găsi o a treia cantitate numită product.* CULIANU, A. 17, cf. 21. *Se capătă altea producte parțiale cîte cifre cu valoare ... sînt în înmulțitor.* CLIMESCU, A. 31. *Prin un product de două linii trebuie să înțelegem productul între numerele ce exprimă raportul acelor linii către linia luată ca unitate de măsură.* MELIK, G. 66. *Productul membrilor interni este egal cu productul membrilor externi.* I. PANȚU, PR. 9.

2. Produs **(1)**; s p e c. operă de artă, literară etc. *Cunoașterea potrivirei a omului cu pămîntul, cu lăcuitorii lui și cu producturile pămîntului.* PETROVICI, P. 82/23. *Pietrile cele scumpe și aceste ape metalice și altele multe ... reprezentează mai multe producturi decît educturi ale săvîrșirilor ei.* EPISCUPESCU, A. 27/10. *Unele din producturile firei se abat prin al lor organism de la forma feliului său.* AR (1829), 32[2]/39. *Crăpături ce cuprind o somă mare și straturi întregi de scoice și alte producturi de mare.* ib. (1830), 3[2]/51. *Fier-vitriol ... este un product secundar și să formează prin desfacerea fier-cvarțului.* J. CIHAC, I. N. 426/19, cf. NEGULICI. *Productele unei reacții se despart prin semnul = de corpii ce s-au pus în presență.* MARIN, PR. I, XXXV/19. *Noi ne întindeam mîna cu productele ostenelilor noastre literarii, voi le aflați reci cugetale.* RUSSO, S. 333. *Niște maimuțe ... care trăiesc în pădurile Americei, schimbă din timp în timp ... locuința lor după ce au mîncat toate productele pămîntului.* BARASCH, M. I, 71/27. *A se putea mai bine îngriji de interesele lor și a exploata productele Crimeii.* CALENDAR (1855), 96/34. *Dar spre a-și procura omul toate aceste producte delicioase ale pămîntului, a avut trebuință de călătorii și de navigațiuni.* ISIS (1856), 20/2, cf. POLIZU. *Mi s-a întîmplat, domnul meu, a vedea mai multe producte și traducții literare la cîțiva din prietenii mei.* BOLLIAC, O. 47, cf. PROT.-POP., N. D. *După alții ... limbajul omului e un product instinctiv al naturei sale.* MAIORESCU, L. 24. *O critică plină de putere ... care privește o operă literară ca un product și ca atare îl analizează.* GHEREA, ST. CR. I, 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Poezia, acest product de lux al unor inteligențe alese, nu cere decît pasiunea în sine.* PETICĂ, O. 430. *Poeziile de iubire ale lui Eminescu se înșiră printre cele mai înalte producte de genul acesta.* AGÎRBICEANU, L. T. 149, cf. DM, DEX. ✦ (Învechit, rar; în forma *produt*) Materie **(1).** *Contagiunea ... se lățește și prin diverse, adecă deosebite, produturi sau lucruri ce ies din vita cea contăgioasă, bunăoară: prin balele gurei, prin mucii nărilor, prin sînge.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 19/9. ✦ (Învechit, rar) Descendent, urmaș. *Cît poate trăi calul în sălbăticiune încă nu este hotărît. Așa este și cu asinul (măgariul), cățirul, productul amîndurora, trăiește mai mult și se face bătrîn.* VASICI, M. I, 78/17.

3. (De obicei urmat de determinări care arată proveniența, scopul, felul etc.) Produs **(2).** *Oare poate să se facă zahărul cel de pre la noi? ... Și pre urmă, oară în cît preț ne-ar sta noauo acest product?* DZ 3/9. *Să pot întrebuința acest capital în plata datoriilor mele, fără a fi supărat și sălit de a nu aștepta vremi vănzării lucrurilor și a sumii de producturi adunate la casa me* (a. 1821). IORGA, S. D. XXI, 366. *Nimeni să nu fie volnici a cumpăra acele producturi* (a. 1828). DOC. EC. 409. *Să fie lipsiți de înlesnirea transportului producturilor lor.* AR (1829), 83[1]/2. *Pentru mărfurile și producturile ce să vor vinde în acest principat la bilciuri, tîrguri, orașe și sate ..., vama ce să plătea pînă acum înlăuntru, în țară, să strică.* CR (1829), 308[2]/22. *Unul venea cu fructe, Producte ale terei ș-ale laborii sale.* HELIADE, O. I, 389. *Să trimise catagrafia sămănăturilor de primăvară ... pentru toată felurimea producturilor* (a. 1831). DOC. EC. 491. *Emisferiile amîndouă sînt datoare să-i satură cu tot felul de producturi.* MARCOVICI, C. 60/20. *În minutul acesta, producturile economice montanistice au căutare mai mare.* GT (1838), 16[2]/55. *I-oi arăta prețul curent a producteloг.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. *Făcea cu dînșii negustorie schimbînd productul industriii lor pe aur, argint și fine blănării.* ASACHI, I. 123/18. *Spre nutreț, avea-n camară Tot producturi de la țară.* id. S. L. I, 257. *Posedă cele mai bune feluri de producte agricole.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 56. *Schimbarea producturilor nu avea importența de astăzi.* I. IONESCU, C. IV/11, cf. 67/18. *Toate productele ... Moldoviei se exportează pe la Galați.* LAURIAN, M. III, 24/21. *Producturile s-au scumpit de-a rîndul.* CR (1846), 1[1]/27. *În loc ... de a lucra multă întindere de pămînt cu multă cheltuială și, prin urmare, de a dobîndi producturi scumpe, și puține, mai bine ... a scoate din puțin pămînt multă roadă.* CALENDAR (1847), 47/18. *Valahia și Moldavia ... îndestulau Constantinopolul cu cărnuri proaspete și sărate,*

cu mulțime de grîne și alte producte. BĂLCESCU, M. V. 58. *Daca ... vor dori a se folosi de prilegiul vapoarelor pentru transportul productelor pe mai sus zisă linie, atunci se vor orîndui numerul trebuincios de șalupe de fier.* CR (1848), 20[3]/24. *Cine era să aducă la Sibiu producte, să ducă din el manufacte?* BARIȚIU, P. A. I, 391. *Multe producturi împărătești.* PANN, E. III, 18/12. *Nu-i de ajuns numai de a produce, și trebuie a-și schimba productele, trebuie a vinde.* ROM. LIT. 34[1]/22. *Producturile verii, tu poți la tîrg a duce.* NEGRUZZI, S. II, 37. *Prisosul de producte au început să-l vîndă la străini.* IONESCU-RION, S. 137. *Să făcea prețul curent al productelor, mai cu seamă a grîului* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 246, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În el găsim o sumă de amănunte asupra productelor țării noastre.* N. A. BOGDAN, C. M. 21. *Întîlni cîteva tabere de cară cu mărfuri ... Erau producte ale Asiei.* SADOVEANU, O. X, 194. *Județul să trimită patrusprezece soiuri de producte agricole.* GALAN, Z. R. 71.

4. Venit, bencficiu. *Semănarea și lucrarea cînepei, sau că e necunoscută, sau cu totul nebăgată în seamă; sau deacă se și lucră, totuși slab product aduce.* CULT. C. 4/20, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *producte* și *producturi*. — Și: **produt** s. n.

— Din lat. **productus**, germ. **Produkt.**

PRODÚCT[2] s. n. v. **produh.**

PRODUCTIBILITÁTE s. f. (Învechit, rar) Productivitate **(1)**. *Porumbul se păstrează mulți ani în stare bună și nu pierde nimic din productibilitatea sa.* ISIS (1859), 55[2]/29.

— Din fr. **productibilité.**

PRODUCTÍV, -Ă adj. **1.** (Învechit) Care crecază, care dă naștere la ceva; care determină ceva. [Fantezia] *este ... de două deosebite forme: reproductivă și productivă, adică renăscătoare și născătoare.* EPISCUPESCU, O. Î. 216/18. *Această formătoare și productivă putere acuma nu încetă a lucra.* VASICI, M. I, 46/21.

2. (Despre oameni sau despre activitățile lor, despre mijloace sau unități de producție etc.) Care crecază, realizează, fabrică etc. ceva; care servește la producerea unor bunuri; producător **(3)**. Cf. NEGULICI. *Înriurirea sa asupra dominiului productiv al statului au fost socotit precum urmează ...* ROM. LIT. 33[1]/3, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Prin mijloace de bază productive se înțeleg acelea care sînt folosite pentru extragerea sau prelucrarea produselor.* LEG. EC. PL. 164. *Trebuia ca în timpul cel mai scurt să se dea viață noilor forțe productive.* STUDII, I, nr. 3, 10. *Muncitorii direct productivi ... primesc și premii pentru depășirea numărului de cicluri urmat.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391.

3. (Despre comerț, activități lucrative etc.) Care produce[1] **(II 1)** venit, care aduce cîștig; rentabil, (rar) producător **(3)**. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D. *Cu toate că* [văcăritul] *a fost adesea desființat cu afurisenie pentru acela care ar fi încercat să-l restabilească, el apărea din nou fiindcă era productiv.* OȚETEA, T. V. 52, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) Eficient. *Introducerea tehnicii noi în industria noastră cere o colaborare strînsă și rodnică a muncitorilor și tehnicienilor cu oamenii de știință care pot da un ajutor concret pentru o cît mai productivă folosire a utilajului.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 68.

4. (Despre pămînt, ținuturi etc.) Favorabil pentru culturi, care dă recolte bogate; fertil, rodnic **(1)**, roditor **(1)**, mănos **(1)**, (învechit) producător **(4)**. Cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DS. *Sînt regiuni întregi ... care nu se pot cultiva, dar care pot să fie făcute productive prin împădurire.* ENC. AGR. I, 33, cf. SCRIBAN, D. DM, DEX.

5. (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere etc.) Care formează numeroase (sau mai multe) derivate, compuse etc. *Un astfel de prefix productiv nu există în românește.* GRAUR, E. 25. *Un sufix productiv în românește este -iza.* id. I. L. 131, cf. DM. *Prin sufixe productive înțelegem acele sufixe care sînt utilizate pentru formarea de cuvinte noi.* SCL 1958, 243. *Prefixul a- a fost productiv pînă spre sfîrșitul sec. al XIX-lea.* SFC II, 15, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Despre cuvinte) Care are numeroase derivate. *Acest cuvînt a devenit productiv.* CV 1950, nr. 2, 4, cf. DEX. ✦ (Despre conjugări) Care se îmbogățește mereu cu noi verbe. Cf. DM, DEX.

— Pl.: *productivi, -e.*

— Din fr. **productif.**

PRODUCTIVAMÉNTE adv. (Învechit) În mod productiv; (în special) în mod rentabil. *Împrumuturile ce se fac pentru a se întrebuința productivemente sînt singurele justificabile.* I. IONESCU, M. 298. *Cînd se vînd domenii ... oare n-ar trebui să se vîndă și pentru a ne avansa productivamente?* id. P. 206, cf. SFC II, 189.

— Și: **productivămîntre** (I. IONESCU, D. 238), **productivemênte** adv.

— **Productiv** + suf. *-amente.*

PRODUCTIVĂMÍNTRE adv. v. **productivamente.**

PRODUCTIVEMÉNTE adv. v. **productivamente.**

PRODUCTIVITÁTE s. f. **1.** Capacitatea sau însușirea de a fi productiv **(3, 4)**; capacitatea de a produce[1] **(III 1)** (mult); eficiență concretă, materială (a muncii productive); randament **(1)**, (învechit, rar) productibilitate. *Introducerea mașinilor în toate ramurile industriei au înălțat-o la un mare grad de productivitate.* LAURIAN, M. IV, 17/15, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Productivitate înseamnă „calitatea de a fi productiv, rentabilitatea întreprinderii".* CV 1950, nr. 2, 37. *Luptînd pentru o productivitate mai înaltă, facem traiul nostru și al familiilor noastre mereu mai îmbelșugat.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 596. *O deosebită însemnătate au de asemeni și măsurile privind lărgirea suprafețelor însămînțate și sporirea productivității la hectar.* ib. 1954, nr. 2 860. *Pe de altă parte productivitatea pămîntului a slăbit.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 86, cf. DM. *Cînd muncitorii inovează sînt preocupați să cîștige timp ..., să dea muncii o mai mare productivitate, să facă economii de materiale.* V. ROM. iulie 1962, 164. *Acest brăzdar de fier sporea ... productivitatea agriculturii.* H. DAICOVICIU, D. 148, cf. M. D. ENC., DEX. *A crescut simțitor productivitatea și, implicit, cîștigul muncitorilor.* RL 1977, nr. 10 288. ◇ (Ec. pol.) *Productivitatea muncii* = eficiență a muncii sociale exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat. [Directorii] *răspund ... de ridicarea continuă a productivității muncii.* LEG. EC. PL. 176. *Construirea societății comuniste cere în primul rînd ridicarea productivității muncii și a nivelului general al culturii poporului.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 13/3. *Productivitatea muncii se determină prin raportul dintre volumul producției realizate de un muncitor ... și cheltuiala de timp de muncă întrebuințată în medie pentru a realiza acea producție.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 63. *Partidul cheamă pe muncitori, tehnicieni și ingineri să se preocupe necontenit de ridicarea productivității muncii și de reducerea prețului de cost.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 564, cf. DM. *Socialismul realizează cea mai înaltă productivitate a muncii ca un rezultat al existenței în economie a relațiilor de producție socialiste.* CF 1960, nr. 1, 17. *Creșterea productivității muncii în socialism se realizează în primul rînd ca urmare a progresului tehnic rapid și multilateral.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 19. *Productivitatea muncii este unul din indicatorii calitativi de bază ai economiei naționale.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Circa 90 la sută din sporul de producție din acest an a fost obținut pe seama creșterii productivității muncii.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 926. *Aplicarea acordului global conduce la sporirea simțitoare a productivității muncii.* RL 1977, nr. 10 251. ✦ Capacitate a unor sufixe, prefixe, elemente de

compunere etc. de a forma numeroase (sau mai multe) derivate, compuse etc. *Am considerat aceasta ca un aspect al productivității sufixului, pentru că fenomenul nu e întîmplător.* SFC I, 64, cf. DEX. ✦ Capacitate a unor cuvinte de a forma numeroase derivate. *Dar productivitatea acestui cuvînt nu s-a oprit (și nici nu putea să se oprească) aici.* CV 1949, nr. 6, 24, cf. DEX. ✦ Capacitate a unor conjugări de a se îmbogăți mereu cu noi verbe. Cf. DEX.

2. (Învechit, rar) Producție **(1)**. *România, așezată ... între Ungaria, Polonia și Bulgaria,... participa firește de genul productivității și tranzacțiunilor tuturor acestor regiuni.* HASDEU, I. C. I, 102.

— Din fr. **productivité.**

PRODUCTOMÉTRU s. n. Înregistrator automat de producție **(1)**. Cf. DM, DN, DEX.

— Pl.: *productometre.*

— Cf. germ. Produktionsmesser.

PRODUCTÓR, -OÁRE adj., s. m. v. **producător.**

PRODÚCȚIE s. f. **1.** Rezultat direct, concret și util al unui proces de muncă; totalitatea produselor, a bunurilor obținute în procesul muncii într-o perioadă de timp determinată și într-un anumit sector; (învechit, rar) productivitate **(2)**. *Bogatele producții ce scoate acest pămînt.* CR (1829), 227[1]/18. *Va face ... tot felul de producții ce pot ieși dintr-această ramură de meșteșug* (a. 1845). DOC. EC. 854. *Crezu că a făcut un dar de o valoare convenabilă ..., sacțzul fiind o producție foarte scumpă.* CR (1848), 38[1]/55, cf. NEGULICI, POLIZU. [Vrăbiile] *nu schimbă lesne ocolul în care s-au așezat, dar urmează acolo cu zel, după locuri unde s-au gătit diferite producțiuni agricole.* ISIS (1859), 14[2]/25. *Un pogon semănat cu porumb cere jumătate sămînță decît un pogon semănat cu grîu; apoi această jumătate cîtime dă o îndoită producțiune.* ib. 55[1]/25, cf. PROT.-POP., N. D. *Cel întîi lucru ce se simți că lipsește ... fu brațele de muncă, producția solului, creșterea și înmulțirea industriei.* N. A. BOGDAN, C. M. 105, cf. ȘĂINEANU, D. U., DS, SCRIBAN, D. *Oamenii muncii, însuflețiți de partidul lor de avangardă, pentru sporirea producției ..., au făcut cu putință scăderi la prețurile de vînzare.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 1/1. *Azi ... toată producția este un bun al poporului.* CV 1949, nr. 6, 27. *Mărirea producției de bunuri necesare aprovizionării oamenilor muncii constituie o preocupare de seamă a partidului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 288. *Întîi trebuie să crească producția.* CĂLINESCU, S. 341. *Norma de ieri, musai trebă-ntrecută! Să sporească producția, să fim fruntea-n întrecere.* DEȘLIU, G. 47, cf. DM. *Însemnate sarcini au fost stabilite sectorului forestier pentru sporirea producției.* BO (1962), 233. *Se obține și în acest caz ... o producție mică.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 27, cf. M. D. ENC., DEX. *Au realizat cea mai mare producție de cereale din istoria țării.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 941. *Bicazul asigură aproape 55 la sută din producția totală de materiale de construcții a județului.* RL 1977, nr. 10 248. ✦ (Adesea cu determinări care arată domeniul) Operă literară, științifică sau artistică; totalitatea operelor unui scriitor, ale unui om de știință sau ale unui artist; totalitatea operelor create într-un anumit gen, într-o anumită epocă etc. *Afurisitele tale de visări ... au deschis mai multe căi către nemurire decît toate producțiile poeților și romanțierilor.* HELIADE, D. J. 47/23. *Să ne uităm și să imităm numai producțiile sale cele vechi.* id. GR. P. 22/26. *Producțiile literare ce vor ieși spre îmbogățirea repertoriului.* GTN (1835), 1[2]/6. *Rătăcirea d-lui Lamartine prin literatura română îmi aduce aminte de o producție care au făcut oarecare senzație în vreme.* RUSSO, S. 41. *O foaie românească ... s-ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei, numai bune să fie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 39, cf. POLIZU. *Acest amor de patrie a făcut ca la ei să citească mai multă lume producțiile literare.* BOLINTINEANU, O. 443. *Artele și poezia ... au izbutit să răsfrîngă în producțiuni de merit toate aceste felurite fapte și simțiri.* ODOBESCU, S. III, 51. *Grămezile de producțiuni literare de pînă azi.* CARAGIALE, O. IV, 254. *E nemulțumit de nepăsarea publicului și de tăcerea care a acoperit producțiile sale literare.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 233. *Viața e atît de mare, atît de complicată, că nu e nimic mai greu decît a crea producții vii; pentru aceasta trebuie geniu.* GHEREA, ST. CR. I, 102. *Exprimă drept și scurt răscolirea mea sufletească în fața producțiunilor lui Iser.* GALACTION, A. 145. *Prietinul meu poetul fredona producții proprii.* SADOVEANU, O. VIII, 382. *O revistă cum a fost „Viața românească" ... creează o rubrică fixă pentru adăpostirea producției astfel inspirate: „documentele omenești".* VIANU, A. P. 322. *Moș Costache nu se arată deloc încîntat de producție, deși nu avea pricepere în muzică.* CĂLINESCU, E. O. II, 247. *Există însă o seamă de producții ale artei decadente care nu izvorăsc dintr-un impuls major.* M 1961, nr. 1, 33. *Cîte n-ar fi de amintit despre una sau alta din producțiile lui pe cît de calde, pe atît de vibrant sobre.* V. ROM. decembrie 1964, 162. *Producțiile care au crezut că dețin supremație într-o astfel de ordine sînt detronate.* CINEMA, 1969, nr. 6, 15, cf. DEX.

2. Procesul creării bunurilor materiale necesare existenței și dezvoltării societății; activitate socială în cursul căreia oamenii (cu ajutorul mijloacelor de producție) exploatează, transformă sau adaptează elemente din natură potrivit trebuințelor lor. *Societatea ajunsese la oarecare dezvoltare în producție.* IONESCU-RION, S. 136. *Scopul cooperativelor este ... organizarea producției în comun.* LEG. EC. PL. 242. *Nenumărate femei s-au dovedit a fi fruntașe în producție.* CV 1949, nr. 9, 15. *Satisfacerea maximă a nevoilor materiale și culturale mereu crescînde ale societății poate fi obținută numai pe calea ... perfecționării neîntrerupte a producției socialiste.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 684. *Nu e admisibil ca producția să sufere pentru că nu știu cine favorizează nu știu de ce cutare sector în dauna altora.* PREDA, R. 128. *Profesorii care predau aceste discipline au studiat programele de practică în producție.* GÎ 1962, nr. 633, 4/1. *Echipa ei e în fruntea producției de doi ani și ar vrea s-o mențină așa mereu.* V. ROM. noiembrie 1962, 58. *Comunismul este acela care transformă omul în scopul producției.* T iunie 1964, 50. *În producție bărbatul avea ... rolul principal.* H. DAICOVICIU, D. 30, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Ec. pol.) *Producție de mărfuri* = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sînt create de către diferiți producători independenți, autonomi unii față de alții, specializați fiecare dintre ei în obținerea unui produs oarecare, astfel încît pentru satisfacerea nevoilor sociale este necesară vînzarea-cumpărarea de produse pe piață. *Producția de mărfuri are un caracter istoric.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Mica producție de mărfuri* = formă de economie bazată pe proprietatea privată și munca personală a proprietarului mijloacelor de producție, în care se produce[1] pentru vînzare. *Mod de producție* v. mod[1] **(1)**. *Forță de producție* v. forță. *Relații de producție* v. relație **(II 1)**. *Mijloace de producție* v. mijloc **(II 3)**. *Unelte de producție* v. unealtă. ✧ Expr. **A fi** (sau **a se afla, a intra** etc.) **în producție** = a lucra (sau a începe să lucreze) într-un anumit domeniu de activitate; a fi (sau a intra) în cîmpul muncii. *Dimineața era în producție, seara la școală.* IL octombrie 1960, 45, cf. DEX.

3. (Învechit) Faptul de a provoca, de a determina, de a declanșa ceva. *Acustica cuprinde tot ce este relativ la producția, propagația și percepția sunetului.* MARIN, F. 25/6, cf. POLIZU. *Mulți autori pretind că căldura cea mare a vărei este una din cauzele producțiunii turbărei.* ISIS (1862), 8[2]/30.

4. Spectacol organizat la sfîrșitul unui an sau al unui ciclu școlar în institutele de artă teatrală și

cinematografică, în școlile de muzică, de coregrafie etc. Cf. ALEXI, W., DL, DM, DEX.

— Pl.: *producții.* — Și: (astăzi rar) **producțiúne** s. f.

— Din fr. **production,** rus. **продукция.**

PRODUCȚIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A face. *Măiemuțul atîtea jucării și atîtea întorsături au producțiruit (făcut) cît pre toate celelalte le-au adus întru așa mirare.* ȚICHINDEAL, F. 64/20, cf. SFC IV, 142.

— Prez. ind.: *producțiruiesc.*

— Din germ. **produzieren** (după *produce*[1]).

PRODUCȚIÚNE s. f. v. **producție.**

PRODÚF s. n. v. **produh.**

PRODÚFT s. n. v. **produh.**

PRODÚH s. n. **1.** (Învechit și popular) Copcă (în gheață). *Pre alții îi băga în produh.* MUSTE, LET. III, 18/28. *Iarna produvurile să fie distupate mai ales noaptea, căci vita la ceas hotărît se trezăște și se duce la băut.* I. IONESCU, C. 230/5. *Ca să se tragă năvodul se fac produje mici de o parte și de alta pe toată distanța.* id. D. 56. *Se boteza copiii ... la rîu în produh.* MARIAN, NA. 183. *Se duc pînă la un riu sau pîriu din apropiere și, dacă acesta e înghețat, fac în el un produ, din care apoi se spală toate pe rînd.* id. S. R. I, 132, cf. DAMÉ, T. 126. *Se face „copcă" în gheață (produșcă sau produf în Moldova) și se înțeapă cu ostia peștele care vine la copcă să respire.* ANTIPA, P. 96, cf. 174. *Iarna se prinde peștele spărgînd gheața și formînd copcile ... sau produfurile.* PAMFILE, I. C. 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să zvîrlă pe cărbuni niște carași prinși în noaptea asta la produfuri.* SADOVEANU, O. VIII, 449. *Încep a tăia oamenii produfuri, ca să nu se înădușe peștele dedesubt.* id. ib. IX, 401, cf. H XVIII 15, SIMA, M. 184. *Văzînd strigoiul că gheața de pe lac îi destul de groasă, au tăiat într-însa un produh.* SBIERA, P. 312. *Se face un produv îngust de-a curmezișul apei (se taie gheața) și se închide cu voloace.* ȘEZ. IV, 116, cf. V, 119, I. CR. II, 218, com. din ZAGRA — NĂSĂUD și din STRAJA — RĂDĂUȚI, IORDAN, L. M. 196, PAȘCA, GL., ALR I 1 733, A V 2, 15, 22, VI 4, 26. *Iarna tăiem prăduv în gheață ca să adăpăm vitele.* MAT. DIALECT. I, 188, cf. 287.

2. (Regional; în forma *preduf*) Vrană (la butoi). *Gaura ce se află în vasele înfundate de amîndouă părțile și prin care se introduce lichidul se numește vrană, poarcă sau preduf.* DAMÉ, T. 85. *Unul puse ochiul la preduf și privi în pîntecul balercii.* VOICULESCU, P. II, 257. ✦ (În forma *produv*) Gaură mică făcută lîngă vrana unui butoi, pentru aerisire sau pentru evacuarea gazelor în timpul fermentației vinului. *Vinul în vase fierbe ... bătînd bine dopurile și lăsînd numai produvele slabe.* I. IONESCU, P. 253, cf. PASCU, S. 279.

3. (Sud-vestul Transilv. și nordul Olt.) Organ genital la vacă sau la iapă. Cf. DR. V, 315, ALR I 1 099/109, 112, 825, 831, CV 1950, nr. 11—12, 39.

— Pl.: *produhuri.* — Și: (învechit și popular) **produ** (pl. și *produfe,* ALR I 1 099/825), **produv,** (învechit) **produj** (pl. *produje),* (regional) **produ, produe** (TDRG), **produet** (ALR I 1 733/402; pl. *producte,* ib.), **produft** (ib. 1 733/418; pl. *produfte,* ib.), **produl** (ib. 1 733/223), **produș** (ib. 1 733/5), **produu** (ȘEZ. VII, 187, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, ALR I 1 733/227, 370, A V 2, 16), **prodoc** (PAȘCA, GL.), **prăduj** (com. din DEDA — REGHIN), **prăduh** (DDRF, SIMA, M. 184), **prăduv, predue** (TDRG), **predúf** (DAMÉ, T. 85, VOICULESCU, P. II, 257), **prudúh** (ALR I 1 733/335), **podrúv** (ib. 1 733/194; pl. *podruve,* ib.), **potrúmb** (LEXIC REG. II, 74), **potrúv** (ALR I 1 733/280; pl. și *potruve,* ib. 1 733/194), **brădúf** (ib. 1 733/249), **burdúf** (LB, SIMA, M. 184) s. n.

— Din v. sl. **продухъ.**

PRODÚJ s. n. v. **produh.**

PRODÚL s. n. v. **pr duh.**

PRODÚS s. n. **1.** Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic, chimic, de creație etc.; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acțiuni; p. gener. urmare, consecință (concretă); (învechit) product[1] **(2).** *Un produs chimic, un fel de otravă.* MAIORESCU, L. 157. *Acești optimiști sînt asemenea unui produs al societății moderne.* GHEREA, ST. CR. II, 347, cf. BARCIANU. *Nevasta căpitanului era produsul unei alte lumi.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Fiecare celulă își ia elementele necesare din mediul înconjurător și elimină produsele sale de secrețiune.* MARINESCU, P. A. 57. *Opera lui ... nu este, în realitate, decît un produs riguros deductibil din condițiile istorice, sociale, economice.* GALACTION, A. 197. *Acest al doilea cunoscător al nostru nu ne privește de sus; e produsul altei civilizații, al altei societăți.* SADOVEANU, O. VI, 249. *Stilul este, într-o largă măsură, un produs voit, căutat.* IORDAN, STIL. 12, cf. 196. *Așa-numitele individualități omenești sînt produsele de interferență a mai multor influențe sociale.* VIANU, A. P. 21. *Noul roman putea fi considerat ca produsul unei inițiative radicale.* id. ib. 325. *Concepția unei Renașteri, produs al descoperirii antichității, a acreditat... ideea că evul mediu n-a fost decît o perioadă de întuneric și de barbarie.* OȚETEA, R. 328. *Talentul fiind în esență un produs social, el este întotdeauna valorificat social.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 4/6. *Sunetele din cuvînt ... reprezintă sunete create de viața socială, fiind un produs social, ca rezultat al activității anterioare a omului.* CV 1949, nr. 9, 45. *Rațiunea e un produs social.* CĂLINESCU, I. 335. *Limba, după cum s-a văzut, este un produs al societății.* GRAUR, I. L. 25. *Individul nu este un element, ci un produs aflat la capătul unei evoluții.* CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 9/1. *Artistul de geniu este produsul neamului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 39, 5/2. ✦ (Mat.) Rezultatul înmulțirii unor factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.); (învechit) product[1] **(1).** *Numărul care iese din mulțiciune se cheamă produs.* ANDRIEVICI, A. 39/28, cf. ȘĂINEANU, D. U., MDT. *Volumul unei prisme oblice oarecare este egal cu produsul dintre aria bazei sale și înălțime.* GEOM. SP. 81, cf. LTR[2]. *Aria rombului este jumătate din produsul diagonalelor.* GEOMETRIE IX, 171. *Pentru a ridica un produs la o putere, putem ridica fiecare factor la această putere.* ALGEBRA IX, 210.

2. (De obicei urmat de determinări care arată proveniența, scopul, felul etc.) Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitate de bunuri materiale obținute (prin prelucrarea unor materii prime) în procesul de producție; (învechit) product[1] **(3).** *O mare mămăligă ... și toate produsele laptelui, sub toate formele, se înșirară cerc împrejurul ei.* HOGAȘ, DR. I, 58, cf. 113. *Protopopescu, din principiu apărător al produselor naționale.* C. PETRESCU, A. 452, cf. 313. *Produsele laminate.* NOM. PROF. 27. *Furnizorii depun dimineața produsele lor ... la ușile clienților.* SADOVEANU, O. IX, 230. *Am găsit însemnat ... acest produs bucureștean.* id. ib. 256. *Cu atare uriașă colaborare s-a creat disponibilul mediu de 6 kg produse textile de cap de om.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 18. *Produsul muncii condamnatului aparține de drept statului.* COD. PEN. R.P.R. 51. *Tipizarea și standardizarea produselor miniere și petrolifere.* LEG. EC. PL. 81, cf. 431. *Punînd capăt însușirii de către capitaliști a produsului muncii neplătite a muncitorului ..., naționalizarea creează mari resurse pentru dezvoltarea industriei.* STUDII, I, nr. 3, 5. *Volumul produselor alimentare distribuite populației ... a crescut.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. *Mai tîrziu îi arătă și alte produse ale industriei sale.* CĂLINESCU, E. O. I, 181. *Reclama produselor farmaceutice ne omoară.* id. ib. II, 180. *Industrializa produsele și le desfăcea pe piață cu etichete blazonate.* id. S. 13. *O meserie care dă asemenea produse merită atenție.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 1/4. *Tot felul de produse industriale sînt puse la îndemîna țărănimii muncitoare.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 701. *Produse vegetale și animale necesare aprovizionării popu-*

laţiei. ib. nr. 2 752. *Moromete nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pămîntul.* PREDA, M. 69. *Produsele alcoolice sînt monopolul statului.* id. R. 385. *Noţiunea de „fructe" trebuie deosebită de aceea de „produse".* PR. DREPT, 237. *Au realizat şi experimentat un nou produs românesc.* VÎN. PESC. august 1964, 5. *Pe şoselele din ţară şi în oraşe există în prezent peste 500 de staţii pentru desfacerea produselor petroliere.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. *Ministerul Industriei Alimentare ... răspunde de crearea ambalajelor pentru produse perisabile.* RL 1967, nr. 7 005, cf. M. D. ENC., DEX. *Produsele chimice româneşti sînt astăzi exportate în peste 100 de ţări ale lumii.* RL 1977, nr. 10 254. ◇ *Produs brut* = material obţinut (dintr-o exploatare), înainte de sortare sau de prelucrare (finită). Cf. MDT. *Părăseau coarnele plugului, ca să se-nchine cărăuşiei cu produsele brute ale topitoarelor de fier.* BLAGA, H. 93, cf. DM. *Produs finit* = produs **(2)** care, avînd procesul de fabricaţie încheiat, corespunde întocmai condiţiilor tehnice stabilite şi este apt pentru folosire. Cf. MDT, DER. *Produs de schimb* = marfă **(4)**. Cf. DL, DM, DEX. *Produs necesar* = parte a produsului **(2)** creat de lucrătorii din sfera producţiei materiale care este necesară pentru asigurarea reproducerii forţei de muncă. *În socialism, atît produsul necesar cît şi plusprodusul aparţin oamenilor muncii.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Produs pentru sine* = (în socialism) forma istorică a produsului necesar. Cf. M. D. ENC. *Produs pentru societate* = (în socialism) forma istorică a plusprodusului destinat lărgirii producţiei şi ridicării bunăstării materiale şi culturale a societăţii. Cf. ib. *Produs global* = totalitatea bunurilor materiale create într-o ramură din sfera productivă. Cf. ib. *Produs net* = parte a produsului global care reprezintă valoarea nou creată; p. ext. venitul naţional. Cf. ib. *Produs social total* = totalitate a bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupaţi în sfera productivă; suma produsului global din toate ramurile economiei, într-o perioadă dată. *Produsul social total, deci şi venitul naţional, în oricare orînduire, se creează în sfera producţiei materiale.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 15. *Ritmul de creştere al produsului social total şi folosirea lui depind de caracterul modului de producţie.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (În dicţionarele din trecut) Venit, beneficiu. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *produse* şi (învechit) *produsuri* (DDRF).

— V. **produce**[1].

PRODÚŞ s. n. v. **produh.**

PRODÚŞCĂ[1] s. f. (Mold.) Copcă (în gheaţă). *Iarna, la pescuitul cu năvodul pe sub gheaţă, se fac copci sau produşte cu 2 instrumente de fier.* ANTIPA, P. 62, cf. 485, CADE, CONV. LIT. XLIV, 619, I. CR. II, 218, ALR I 1 733/510, 512, 528, 530, 536, 582, 588, 592, 618. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Pe malul celalt iacă un harbuz ... Tata se suie pe el şi face cu cuţitul o produşcă să vadă de-i copt.* I. CR. III, 360.

— Pl.: *produşte* şi *produşti* (SCRIBAN, D., ALR I 1 733/528, 536). — Şi: (regional) **plodúşcă** s. f. ALR I 1 733/530.

— Din rus. **продушка** „răsuflătoare".

PRODÚŞCĂ[2] s. f. v. **poduşcă**[2].

PRODÚT s. n. v. **product**[1].

PRODÚU s. n. v. **produh.**

PRODÚV s. n. v. **produh.**

PROEDRÍE s. f. (Grecism învechit) Rang de prim ordin (într-o ierarhie nobiliară). *Pentru folosul obştesc să stîrnească felonichii de proedrii (şideri mai întîi) şi evghenii* (a. 1821). GÁLDI, M. PHAN. 237.

— Pl.: *proedrii.*

— Din ngr. **προεδρεία.**

PROEGÚMEN s. m. (Învechit) Călugăr care a avut funcţia de egumen; ajutor de egumen. *Daniil, ieromonah şi proegumen* (a. 1593). ap. TDRG. *Mult greşitul ermonah Maletii Machedonul, proegumen al Govorii* (a. 1644). GCR I, 111/19, cf. MARDARIE, L. 218/6. *Acest cuvot l-au făcut părintele Varlaam mitropolitul, monastirii Snagovului, cu cheltuiala proigumenului Teodosie* (a. 1674). ap. ODOBESCU, S. I, 456. *Fiind aicea faţă un proigumen, călugăr vechi de la acea mănăstire, anume Agafton* (a. 1752). URICARIUL, X, 187, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proegumeni.* — Şi: **proigúmen** s. m.

— Din ngr. **προηγούμενος.**

PROEMINÁ vb. I. Intranz. (Rar) A ieşi în relief, a ieşi în afară, a fi proeminent. Cf. ALEXI, W. *Era într-o zi strălucită de toamnă ... cu ţărmul Bulgariei albastru şi crestat, proeminînd deasupra Dunării.* GALACTION, A. 67. ◇ Fig. *Marele eveniment care proemină deasupra vieţii sociale.* V. ROM. iulie 1954, 9.

— Prez. ind. pers. 3: *proemină.*

— Derivat regresiv de la **proeminent, proeminenţă.**

PROEMINÉNT, -Ă adj. Care iese mult în relief, care este (cu mult) mai ridicat decît suprafaţa înconjurătoare; (învechit, rar) prodidit. Cf. NEGULICI. *Se mai poate încă cunoaşte după rădăcina nasului, cînd este lată ..., restrînsă, apăsată şi proeminentă.* FIS. 54/8, cf. 53/6, PROT.-POP., N.D., MAIORESCU, CR. III, 394. *Acea imagine încă vie a războaielor dacice, scoase la bun capăt de gloriosul Traian, o vom vedea poate într-o zi ... turnată în bronz cu tot proeminentul relief al însufleţitelor sale sculpturi.* ODOBESCU, S. III, 68, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *E nalt, cu nas proeminent, voce puternică.* TEODOREANU, M. II, 306. *Un cal sur, uriaş, cu coastele proeminente ..., căra această căruţă.* SAHIA, N. 65. *Îşi admira ctinele, îi mîngîia fruntea proeminentă.* SADOVEANU, O. XI, 404. *Nasu e o parte proeminentă a feţei.* SCRIBAN, D. *O fotografie-vizit în tonalitate cafenie spălăcită înfăţişa un om cu capul aproape depilat, cu ochii foarte proeminenţi.* CĂLINESCU, E. O. I, 14. *Era bine făcută, blondă, cu ochi albaştri, cu pieptul proeminent.* V. ROM. august 1963, 13. *Formaţiuni proeminente sau ulcerate ale pielii.* ABC SĂN. 79. *Partea de jos a pieptului, cu sînii proeminenţi, e acoperită de un fel de tunică.* H. DAICOVICIU, D. 176, cf. DEX. ✦ Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Care iese din comun prin valoare, calităţi etc. V. remarcabil, excepţional, eminent. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Uniunea Sovietică a invitat la Moscova personalităţile teatrale cele mai proeminente din toată lumea.* SAHIA, U.R.S.S. 149. *Trebuia să supraveghez personal toată punerea în scenă, mai ales acolo unde apăreau personalităţile proeminente.* VOICULESCU, P. I, 76. *El a fost unul dintre cei mai proeminenţi literaţi ai celei de a doua jumătăţi a secolului trecut.* S mai 1960, 119, cf. M. D. ENC., DEX. □ *A creat o operă proeminentă.*

— Pl.: *proeminenţi, -te.*

— Din fr. **proéminent,** germ. **proeminent.**

PROEMINÉNŢĂ s. f. Faptul de a fi proeminent; (concretizat) ceea ce iese mult în relief, ceea ce este (cu mult) mai ridicat decît suprafaţa înconjurătoare, ieşitură, ridicătură **(2)**; p. ext. înălţime. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N.D., BARCIANU, ALEXI, W. *Desluşeau ... proeminenţele Ceahlăului.* GALACTION, O. A. II, 267. *O proeminenţă de pămînt.* SCRIBAN, D. *Ochi holbaţi, bărbii revărsate spre proeminenţa burţilor, vorbe goale, fraze umflate.* SADOVEANU, E. 147. *Îşi mîngîia acum bărbia cu două uşoare proeminenţe gemene.* CAMIL PETRESCU, O. I, 304. *În partea anterioară, corpul prezintă o proeminenţă pe care se află o ventuză.* ZOOLOGIA, 25. *Grecii îi găsesc pe autohtoni ... folosind o ceramică grosolană, împodobită cu brîuri alveolare şi cu proeminenţe.* H. DAICOVICIU, D. 37, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Nu glumesc, domnule, declară arhitectul cu o severitate ce i se păru lui*

Gaittany jucată spre a da proeminență paradoxului. CĂLINESCU, S. 54. *Floreștii erau o familie ... de o proeminență socială, pe vremuri notorie.* id. S.C.L. 184.
— Pl.: *proeminențe.*
— Din fr. **proéminence**, germ. **Proeminenz.**

PROÉMIU s. n. v. **proimion.**

PROÉN adj. v. **proin.**

PROÉRES subst. (sg.) v. **proeresis.**

PROERESÍ vb. IV v. **proerisi.**

PROERESÍE s. f. v. **proeresis.**

PROÉRESIS subst. (sg.) (Grecism învechit) Bunăvoință; intenție bună; generozitate; voie, plac. *Și boierimea, fieșicarele după a sa proeresis și putință, au dat și ci milostenie la sfîntul mormînt* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 176/17. *După plăcerea esselenției voastre ..., la care cu deplin respect am avut proeres a-i aduce a mea profundă considerațiune.* ALECSANDRI, T. 95, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 70, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. ◇ Expr. **Din (sau cu) bun proeresis ori de bun proeresul (cuiva)** = de bunăvoie, din inițiativă proprie, nesilit de nimeni. *Boierii, din bun proeresis, vor ajuta la plata de doctor* (a. 1805). GÁLDI, M. PHAN. 237. *Mai adaog la această foaie, de bun proeresul meu, zece suflete de țigani lingurari.* ALECSANDRI, T. 433, cf. TDRG, SCRIBAN, D. **A lăsa la (bun) proeresisul (cuiva)** = a da (cuiva) libertatea să procedeze cum dorește, a lăsa la bunul plac al cuiva. *Eu las la bun proeresisul dumitale* (a. 1779). GÁLDI, M. PHAN. 237. *Lăsînd pe creștini la proeresisu alu lor* (a. 1795). id. ib.
— Și: **proeresie** (GÁLDI, M. PHAN. 237) s. f., **proéres, proérls** (CIHAC, II, 691, DDRF, I. BRĂESCU, M. 70), **proérisis** (GÁLDI, M. PHAN. 237) subst. (sg.).
— Din ngr. **προαίρεσις.**

PROERESÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Voit, intenționat. *După cea mai nainte proeresită întîmplare, acum prin faptă au ieșit la ivează ... cum că părintele Gherasim au lipsit din dregătoria sa* (a. 1783). IORGA, S. D. XIV, 111, cf. GÁLDI, M. PHAN. 237.
— Pl.: *proeresiți, -te.*
— V. **proeresi.**

PROÉRIS subst. (sg.) v. **proeresis.**

PROERISÍ vb. IV. Refl. (Grecism învechit) A se milostivi **(2)**, a se îndura; a-și manifesta bunăvoința, generozitatea. *Dumnealor boierii pămînteni însuși de sine s-au proerisit* (a. 1794). GÁLDI, M. PHAN. 237. *Cîți se vor proerisi ... a da și a ajuta la facerea acestor ziditi* (a. 1795). id. ib. *Să dea fieșcare ceea ce se va proerisi* (a. 1815). id. ib. ◇ Tranz. *Am voit a mă pune dascăl ... cu simbria t*[a]*l*[eri] *250, adecă două sute cincizeci, care să dau de la episcopie, și cu altă mulțumire de la dum*[nea]*v*[oastră] *ce va fi proeresit dum*[nea]*v*[oastră] (a. 1823). BUL. COM. IST. V, 300.
— Prez. ind.: *proerisesc.* — Și: **proeresi** vb. IV.
— Din ngr. **προαίρεσω** (aor. al lui **προαιροῦμαι**).

PROÉRISIS subst. (sg.) v. **proeresis.**

PROERISÍT s. n. (Învechit, rar) Bunăvoință. *După proerisitu ce se vede că nu au avut asupră-i însuși răposatul acela* (a. 1793). GÁLDI, M. PHAN. 237.
— V. **proerisi.**

PROERITICÓS adv. (Grecism învechit, rar) Din proprie inițiativă. *Încă unora ce-i vedea mai săraci, făcîndu-i-se mila, proeriticos le-au primit numai cîte un leu pe săptămînă* (a. 1799). GÁLDI, M. PHAN. 237.
— Din ngr. **προαιρετικῶς.**

PROÉST s. m. v. **proestos.**

PROESTOÁSĂ s. f. (Învechit) Stareță; persoană cu rang înalt în ierarhia unei mănăstiri de femei. *[Călugării și călugărițele care vor să iasă afară din mînăstire, trebuie să fie] însoțiți cu vreun bătrîn sau bătrînă proestoasă* (a. 1851). TDRG, cf. GÁLDI, M. PHAN, 237, SCRIBAN, D.
— Pl.: *proestoase.* — Și: **proistoásă** s. f. SCRIBAN, D.
— De la **proestos.**

PROESTÓS s. m. **1.** (Învechit și regional) Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia unei mănăstiri sau a unei biserici; cleric mai mare peste o plasă. *Pop Dumitru, proestos* (a. 1747). IORGA, S. D. XIII, 3. *Cinstite și de neam bun născute arhon proeste, nouo în H*[risto]*s iubite ființe* (a. 1772). id. ib. XII, 86. *Chinoviarhul și proestosul mănăstirei fiind în loc de tată al chinovieț, să poarte grijă cu dragoste părintească de ceilalți* (a. 1778). GÁLDI, M. PHAN. 237. *Mănăstirea Doamnei ... acum mai bine de doi ani ... au rămas făr'de proestos și făr'de buna ocărmuire* (a. 1810). URICARIUL, VI, 352. *Proestosul și soborul să roagă, ți sfătuiesc, Nicicum la ei să nu vie, căci pe toți ți prăpădesc.* BELDIMAN, E. 74/19. *Pentru toate condeile acestor monastiri grecești au dat și izvod, iscălit, proestoșii monastirilor* (a. 1827). URICARIUL, VII, 89. *Antecesorii papei n-au fost alte dintru-nîiu decît proestoși seau episcopi creștinilor din politia Romei.* SĂULESCU, HR. I, 115/25, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Mama era fiica proistosului Constantin Ostreanu, parohul bisericii sf. Teodor.* GALACTION, O. 7, cf. STĂNOIU, C. I. 38, DEX. *Știa el că astfel să prea întîrzie și trece hotarul vremii pentru care îl îndătorise starețul ca să fie acasă, dară el nădăjduia în ... bunătatea proistosului său.* ȘEZ. VI, 134. *Iar (cutare) proistos, El să-mi fie sănătos, Cu-a lui casă, cu-a lui masă, Cu preoteasa-i frumoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 18.
2. (Învechit) Șef al unei bresle, al unei corporații etc.; staroste. Cf. IORGA, S. D. XII, 106. *Să aibă ortînduitul nacași-baș dimpreună cu toți meșterii zugravi a face între dînșii alegere de 3—4 fruntași, cari vor fi mai procopsiți la știința acestui meșteșug, spre a numi proestii breslei* (a. 1786). GÁLDI, M. PHAN. 237. *Fiecare proestos al rufeturilor* (a. 1793). id. ib. *Să aleagă rufetul pe unul dintre ei mai mare, să le fie proestos* (a. 1824). DOC. EC. 322.
3. (Învechit, rar) Șef al unui serviciu public, al unei instituții (administrative, politice etc.). *Pentru lenevire, nestlință, neascultare ... vor afla loc canonisiri și pedepse din partea proestosului diregătoriu ..., au din gură au în scris.* AR (1829), 187²/7.
— Pl.: *proestoși.* — Și: **proést, proistós** s. m.
— Din ngr. **προεστώς.**

PROFÁCE vb. III. Tranz. (Regional) A face din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 60. ◇ Absol. *Și muierea lui o plicat cu prinzu și o căzut și l-o vărșat și s-o dus năpoi în sat iară ș-o profăcut dăi prînz.* ib., cf. 154.
— Prez. ind.: *profác.*
— **Pro-**[2] + **face.**

PROFÁN, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care este străin de religie, aflat în afara religiei, care aparține lumii laice, lumesc; p. ext. păgîn **(2)**. *Istorii și învățături, din scriptorii cei profani, mai virtos a romanilor celor vechi* (a. 1811). BV III, 30. *Să împace istoriile ceale profane cu ale sfintei scripturi.* MOLNAR, I. 91/19. *Autori ... profani (păgîni).* VÎRNAV, F. 45ʳ/5. *Nici o speție de versuri din poezia profană nu se poate compara cu versetele biblice.* HELIADE, O. II, 177. *O limbă care, lîngă biblie, are atîtea cărți bisericești (aceste au fost scutul în pavăza limbii), încă și profane, traduse destul de bine după vremi, se poate socoti mai mult de jumătate cultivată.* FL (1838), 5²/38. *Și în istoria profană se povestea pe vremile acelea mult despre eroi și despre împărații arcazi.* VASICI, M. I, 87/19. *Republica creștină să scape aceste provinție de servitutea profană.* MAG. IST.

I, 78/8 cf. STAMATI D. *Cu toată depărtarea Restaurației de ideile profane, ea* [biserica] *n-a cutezat să calce în tot voința marelui Napoleon.* ROM. LIT. 246[1]/28. *Scriitorii nuoi bisericești și profani au introdus schimatismul limbei.* NEGRUZZI, S. I, 258. *Oricine a iubit pictura ... știe abuzul pe care această artă, cînd se numește mai ales profană, l-a făcut de nuditate.* CARAGIALE, O. III, 112. *Coloritul viu și discordant, umbritul gros și posomorît al sectatorilor lui Metodiu, nu se întîlnesc în pictura de la Agapia; formele rotunde și dulci ale școalei profane știu aici să îmbrace așa de bine austerele oseminte ale ortodoxici!* HOGAȘ, DR. I, 39. *Am părăsit studiile profane și am intrat într-un colegiu închinat studiilor religioase.* GALACTION, O. 60. *Cu istoria lui Bruni, punctul de vedere laic și interesul profan înlocuiesc preocuparea religioasă a cronicarilor medievali.* OȚETEA, R. 210. *Ademenea pe maici cu cunoștințe profane.* CĂLINESCU, S. 738. *Științele profane.* VIANU, P. 49. ◇ (Substantivat) *Ei îl numesc profan, adecă nesfințit, om lumesc.* ȚICHINDEAL, F. 387/7. *Și-am plecat fără de vorbă Și cu ochii la pămînt Parcă eu m-apropiasem Un profan de-un lucru sfînt!* COȘBUC, B. 220. *Eu voi intra în rai Zburînd printre profani.* CĂLINESCU, L. L. 124.

2. Adj. Care este împotriva religiei stabilite, a canoanelor ei; care contrazice, nesocotește religia stabilită, canoanele ei, principiile ei morale; p. ext. care nesocotește lucrurile considerate sacre. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *În disprețul legii, credința lui profană Din paraclis făcut-a capelă luterană.* ALECSANDRI, T. II, 164, cf. DEX. ◇ (Substantivat) *Profane, turbarea-ți e semeață, Respectă măcar moartea în omul făr'de viață.* ALECSANDRI, T. II, 146.

3. S. m. și f., adj. (Om) care este neinițiat într-un domeniu al cunoașterii, într-o problemă de viață etc. V. neștiutor, nepriceput, ignorant, ageamiu. *Să ne uităm acum la unele din prescripțiile dietetice, la popolii antici profani.* BARASCH, I. 14. *Băieții mai înaintați la învățătură, cînd voiau să-și zică ceva care să nu fie înțeles de profani, comunicau între dînșii astfel ...* GHICA, S, 50. *Tu, om ales, poet de vază nu prea ai timp de pierdut cu noi, profanii.* GANE, N. III, 142. *Dar la un poet, profane, Nu căta decît la cap, Căci acolo toată slava Și podoabele-i încap.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 189. *Simte o plăcere — nebănuită de profani — la învingerea greutăților, în căutarea și descoperirea adevărului.* BUL. COM. IST. I, 100. *E mirată, așa cum se miră profanii, că filozofia se ocupă de lucruri care lor le par excesiv de simple.* CAMIL PETRESCU, U. N. 78. *Continuînd cu același ton de profesor, care, invitat, dă, calm, lămuriri profanilor.* id. T. II, 90. *Toate au fost utopii, respinse nu de profani, ci mai cu seamă de oamenii de știință.* C. PETRESCU, A. 418. *Profanule! Poezia mea se citește cu înflăcărare.* VLASIU, D. 93. *Nu putem rezista dorinții și plăcerii de a le împărtăși* [învățămintele] *atît mafiei pescărești cît și profanilor.* SADOVEANU, O. IX, 367. *Interiorul arhitectului nu produse de asemenea asupra lui Filip uimirile unui profan.* CĂLINESCU, S. 445. *Erorile de situare și concluziasmele incomode ale profanului sînt excluse la cine a parcurs mulțumitor geografia romanisticei.* id. I. 7. *Profanii nu înțeleg poezia — spune autorul —, ci nu cunosc sunetele cutiei (ale viorii), dar pentru aceasta nu poate fi învinuită vioara.* V. ROM. ianuarie 1954, 154. *Fără să mai amintim ce spun profanii ..., ne cam bănuim reciproc unele înclinații spre exagerare.* VÎN. PESC. august 1964, 15, cf. DEX.

— Pl.: *profani, -e.*

— Din lat. **profanus, -a, -um,** fr. **profane.**

PROFANÁ vb. I. Tranz. A trata fără respectul cuvenit, cu dispreț, cu violență (ceva considerat sfînt); p. gener. a știrbi, a vătăma, a nu respecta (cinstea, curățenia unei ființe, a unui lucru venerabil etc.), a face (printr-o acțiune nedemnă) să nu mai fie demn de stimă, de respect, a batjocori, a spurca; a pîngări **(1)**. *Un nume atît de profanat de impostorii contemporani.* HELIADE, ap. GHICA, A. 725. *Patriotismul lui fu profănit.* SĂULESCU, HR. II, 298/2, cf. NEGULICI. *Începem a ... profana* [limba] *în cancelarii.* CR (1848), 18[3]/10. *El a profanat amiciția, a călcat sacrul drept al recunoștinței.* LĂZĂRESCU, S. 60/3. *Nu te temi că acel Dumnezeu pe care îl profani te va fulmina?* FILIMON, O. I, 335, cf. PROT.-POP., N. D. *Cronicarul Urechia, ... echo al partidului aristocratic ..., profanează prin satiră ultimele divine momente ale lui Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 167. *Iertați-mi dacă, în minutul cînd plec dintre voi, vă zic un cuvînt care niciodată n-a profanat urechea voastră! ... am iubit!* BOLINTINEANU, O. 349, cf. 107. *Acei scriitori exploatează atenția tinerimii și profanează una din cele mai frumoase aspirații ale ei.* MAIORESCU, CR. I, 315. *Poporul tău chiar nu te-a profanat.* ODOBESCU, S. I, 183. *De ce mă minți cu-aceleași îndemnuri de temut Și-mi profanezi credința cu-același prefăcut Surîs.* MINULESCU, VERS. 100. *A venit marele război. Cuibul de la Dragosloveni a fost prădat și profanat.* GALACTION, A. 37. *O moschee e profanată și un imam omorît.* OȚETEA, T. V. 184. *Felix fugise din odaie. Într-adevăr tînărul suferea. Avea impresia că profanase un sanctuar, că batjocorise imaginea Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. II, 76, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Acest rîu frumos nu-i profanat de fabrici, nici de guri de canaluri.* SADOVEANU, O. XIX, 383. ◇ Refl. pas. *Am văzut profanîndu-se credințele, simpatiile, interesele.* ROM. LIT. 67[1]/13. *Însă trebuie gîndire, spre a nu se profana Nici pedeapsa, nici răsplata.* BOLLIAC, O. 172.

— Prez. ind.: *profanez* și (învechit, rar) *profán.*

— Și: (învechit, rar) **profănáì** vb. IV.

— Din fr. **profaner.**

PROFANÁRE s. f. Acțiunea de a profana și rezultatul ei; pîngărire, (învechit) profanațiune, (învechit, rar) pîngărie, nesfințire. *Tu vorbești de onoare? ... Ce profanare!* ALECSANDRI, T. 1965. *De profanare nu e capabil decît un om fără inimă și cu spiritul îngust, un om care niciodată nu se poate uita pe sine.* CARAGIALE, O. III, 14. *Mi s-a părut întotdeauna că este-o crudă profanare Să uiți că mumă ți-e femeia.* MACEDONSKI, O. I, 81. *Vanitatea de a te mărturisi nu înseamnă o profanare?* DEMETRESCU, O. 126. *Nu pot îndura nici măcar gîndul unei asemenea profanări.* CAMIL PETRESCU, T. II, 106. *Delictul de profanare de mormînt îl comite acela care, prin orice mijloace, profanează un mormînt.* COD. PEN. R.P.R. 387, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 69. *Aceste creștine procesiuni se termină în profanări păgîne.* RALEA, S. T. I, 354. *Oh, ce tinerel lipsit de candoare! Nu mai poți avea, cu voi, nici măcar voluptatea profanării.* T februarie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profanări.*

— V. **profana.**

PROFANÁT, -Ă adj. Care este (sau a fost) tratat fără respectul cuvenit, batjocorit, dezonorat, necinstit; pîngărit **(2)**. *Orice premiu de răsplată e căzut, e profanat, Cînd s-a dat acelor oameni care nu l-ar merita.* BOLLIAC, O. 172. *În temple profanate au năvălit barbarii.* PILLAT, P. 194.

— Pl.: *profanați, -te.*

— V. **profana.**

PROFANATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Persoană) care profanează; pîngăritor. Cf. PROT.-POP., N. D. *Profanatori nemernici: spurcați cu-a voastră mînă A divului Horațiu poetică fîntînă.* ALECSANDRI, T. II, 227, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Simte bucurie pentru căderea profanatorului și ereticului, care s-a căsătorit în postul cel mare și a băgat spaima-n vlădici.* IORGA, L. I, 93, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Având senzația mîinei ușoare pe umăr, surprinzîndu-l în această percheziție profanatoare.* C. PETRESCU, Î. I, 140, cf. SCRIBAN, D., DM. *Ne-a lăsat cîteva inscripții ... cu formule*

de afurisenie la adresa profanatorilor de morminte. H. DAICOVICIU, D. 19, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *profanatori, -oare.*
— **Profana** + suf. *-tor.*

PROFANĂȚIE s. f. v. **profanațiune.**

PROFANAȚIÚNE s. f. (Învechit) Profanare. Cf. I. GOLESCU, C. *Nunțile bogaților noștri de astăzi, unde căsătoria este o speculație ..., fata marfă ..., cununia o profanație.* DACIA LIT. 41/10, cf. ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D. *Ce profanațiune a zeilor respect Putut-a să-nfrîneze în mîna tinerimei?* OLLĂNESCU, H. O. 110, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D.U., SCRIBAN, D., DM, M.D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl.: *profanațiuni.* — Și: **profanáție** s. f.
— Din fr. **profanation.**

PROFASCÍST, -Ă adj. Care este favorabil fascismului, care susține pe fasciști, care este de partea fasciștilor. *Oamenii demult se împărțiseră în profasciști și antifasciști.* BENIUC, M. C. I, 387. *Grupările antisemite și profasciste protestau împotriva interzicerii de către guvern a uniformelor și amenințau că vor veni aci în parlament în cămăși albastre și verzi.* PREDA, M. 138, cf. DM, M.D ENC., DEX.
— Pl.: *profasciști, -ste.*
— **Pro-**[1] + **fascist.**

PRÓFASIN subst. v. **profasis.**

PRÓFASIS subst. (Grecism învechit) Pretext **(i).** *Nicicum a vremilor, a lucrurilor și a tîmplărilor profasin sau alt chip de fereală și de șuvăială să punem.* CANTEMIR, I. I. I, 235, cf. II, 329. *Cine s-ar ispiti, ... cu vreun chip de profasis, ... a strămuta această afierosire ce am făcut svintei monăstiri* (a. 1756). URICARIUL, X, 212, cf. GÁLDI, M. PHAN. 237.
— Pl:? — Și: **prófasin** subst.
— Din ngr. **πρόφασις.**

PROFASISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit) A pretexta. *Am slujit ani la răposatul clucer Firțog doftorul ..., mi-am cerut hacul meu, ce mi-a rămas din simbrie tal*[eri] *30, de care profasisindu că nu i se întîmplase să-i dea și dîndu-mi zapis cu vrednice mărturii* (a. 1793). GÁLDI, M. PHAN. 238.
— Prez. ind.: *profasisesc.*
— Din ngr. **προφασίζω.**

PROFĂNÍ vb. IV v. **profana.**

PROFECSÓR, -OÁRĂ s. m. și f. v. **profesor.**

PROFÉCT s. m. v. **prefect.**

PROFECTÍCIE s. f. (Învechit, rar) Zestre, dotă. *Zestrea în pravilă ... se numește profecticia.* PRAVILA (1814), 112/12. *Lucrurile acelea care tatăl ... le va da în mîna copilului ca să le schivernisească și să iaie rodurile (ce se numesc în pravilă profecticiia) ... acestea nu sînt ale fiului.* ib. 141/21.
— Pl.: *profecticii.*
— Din lat. **profecticius.**

PROFEMINÍST, -Ă adj. Care susține drepturile femeilor, care este favorabil femeilor. *Probante sînt ... și campaniile profeministe din ziarele și periodicele înaintate.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 300, cf. DEX.
— Pl.: *profeminiști, -ste.*
— **Pro-**[1] + **feminist.**

PROFERÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică de obicei blesteme, amenințări etc.) A rosti[1] **(I 1),** a pronunța, a spune (cu voce ridicată); (grecism învechit, rar) a proferisi. Cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Fiecare creștin vizitînd a lor așezăminte, cu laudă proferează numele fundătorului.* CALENDAR (1855), 56/14, cf. ARISTIA, PLUT. *Nenorocitul ... a putut de abia profera numele acelui care-l lovise.* GHICA, ap. CADE, cf. PROT.-POP., N. D. *Zicem a profera ... blesteme spre a însemna greutatea ce voim să dăm vorbelor, sau strălucirea ce voim să le atribuim.* CANELLA, V. 252. *Nu mă voi plînge, nu voi profera blesteme în contra soartei și a oamenilor!* CARAGIALE, O. VII, 105, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mulțimea ... care cu un minut înainte proferase strigătul de „moarte!" făcu gestul de iertare.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 40, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Bernfeld ... se prezintă și proferînd injuria ... căzu fulgerat de o pereche de palme zdravene.* BRĂESCU, A. 116, cf. SCRIBAN, D. *Nu putu profera decît ... cuvinte absurde.* CĂLINESCU, S. 332. *Prințesa proferă această trivialitate cu o mare demnitate.* id. B. I. 364. *Mircea neagă ... intenția de a profera o amenințare la adresa puternicului sultan.* VIANU, M. 70. *Oratorul ... proferează înspăimîntătoare blesteme.* RALEA, S. T. I, 290. *Începu să profere injurii.* PREDA, R. 288. *Actorul răspunde pentru cuvîntul pe care-l proferă.* L. ROM. 1960, nr. 1, 38, cf. M.D. ENC., DEX.
— Prez. ind.: *proferez* și (rar) *profér.* — Și: (învechit) **proferí** vb. IV. VALIAN, V.
— Din fr. **proférer.**

PROFERÁNȚĂ s. f. v. **preferans.**

PROFERÁRE s. f. Acțiunea de a profera și rezultatul ei. *Proferare este a pronunția vorba cu o voce lare și inteligibilă.* CANELLA, V. 251. *Proferarea expresiunii „să se ducă să se spînzure" ... nu constituie delictul de amenințare.* COD. PEN. R.P.R. 532, cf. DM, DEX.
— Pl.: *proferări.*
— V. **profera.**

PROFERÍ vb. IV v. **profera.**

PROFERISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit, rar) A profera. *Limba și de va să vorbească, Bucile nu pot să proferisască* (a. 1820). GÁLDI, M. PHAN. 238.
— Prez. ind.: *proferisesc.*
— Din ngr. **προφέρω.**

PROFÉS[1] s. m. v. **profesor.**

PROFÉS[2] s. n. (Prin nord-estul Olt.) Prosop. Cf. VÎRCOL, V. 98.
— Pl.: *profese.*
— Etimologia necunoscută.

PROFESÁ vb. I. Tranz. 1. (Complementul indică concepții, atitudini, păreri etc.) A expune, a împărtăși, a susține în mod public. *Eu firește nu pot fi decît cu cei ce au profesat principiile mele și eu pe ale lor.* HELIADE, ap. GHICA, A. 678. *Un om ca tine, care ai profesat înțelepciunea în faptă, să te supui atîta la capriciile întîmplării.* VOINESCU II, M. 116/1. *Religiunea domnitoare este cea romano-catolică, care o profesează cea mai mare parte a locuitorilor.* LAURIAN, M. IV, 36/2. *Dreptul d-a profesa nesupărați religia lor.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Noi trebuie să profesăm respectul naționalităților și egalitatea lor.* id., ap. GHICA, A. 564. *Am văzut altele unde se făcea toate contra tutulor principelor de pedagogie profesați la școala normală.* BREZOIANU, Î. 251/10. *El n-a încetat de a profesa aceleași opinii și corespondențe ce s-au purtat în cele din urmă ... n-a făcut decît a întări convicțiile sele.* CONCORDIA, 3[3]/42. *Dar societatea ... nu este complice cu cei ce profesează aceste cauze pierzătoare?* BOLINTINEANU, O. 432. *Idei ... care le profesează ca un fundament unic de regenerare.* MAIORESCU, D. I, 98. *Eliade nu poate fi socotit ca un spirit critic, ci ca un novator exagerat, chiar și atunci cînd profesa conservatismul.* IBRĂILEANU, SP. CR. 210. *Națiile mai îndepărtate ... profesînd alt sistem de viață, sau o altă religie.* N. A. BOGDAN, C. M. 2. *Profesează un optimism definitiv.*

LOVINESCU, S. I, 150. *Fără a profesa sinuciderea sau a căuta moartea cu dinadinsul, credem că acuitatea vieții se verifică în înfruntarea morții.* CĂLINESCU, B. I. 276. *Începu să militeze în sînul unei formații efemere de aspect democrat, profesînd ideile cele mai stîngiste.* id. S. 135. *În privința neologismelor, Mumuleanu profesează idei juste, ca mai toți cărturarii vremii.* CONTRIBUȚII, I, 8. *În materie de limbă literară, Eminescu profesează idei juste.* VARLAAM-SADOVEANU, 320. *Macedonski profesa, în legătură cu aspectul „muzical" al artei cuvîntului, idei nu numai acceptabile, dar și de mult timp admise, într-o anume sferă poetică.* L. ROM. 1966, 31, cf. M. D. ENC., DEX. *Felul cum profesăm cunoașterea acestui adevăr ... merită să fie discutat.* FLACĂRA, 1977, nr. 35, 8. ◇ Refl. pas. *Învățătura tăcerii undeva macară în lume a să profesui nu audzim.* CANTEMIR, I. I. I, 104. *Falnică filozofia Lupului în școala dobitoacelor să nu să profesască.* id. ib. 241.

2. (Complementul indică îndeletniciri, meserii, profesiuni, discipline etc.) A se ocupa cu ...; a exercita, a îndeplini, a practica[2] **(2)**, (învechit) a metahirisi. *Este vederat că și cei ce profesează învățătura științelor sînt una din cele mai nobile și mai interesante trebi într-o nație.* GENILIE, G. IX/4. *Medicina ... nu e nici un meșteșug, nici o marfă, ci o unire între cel ce o profesează și între cei ce i s-a încrezut.* KRETZULESCU, M. 15/3, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Acești profesori puși de atîția ani în fruntea studiilor celor mai importante pentru națiunea română n-au făcut ... nimic pentru înaintarea științei ce o profesează.* MAIORESCU, CR. III, 35, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Hergot profesa medicina infantilă.* CĂLINESCU, B. I. 56. *Se simte stînjenit să răspundă că e ministru, iar arhitectura n-o mai profesa de mult.* V. ROM. octombrie 1964, 86, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ Absol. *Oricine muncește de doisprezece ani în aceeași ramură are dreptul să profeseze.* MACEDONSKI, O. IV, 53. *N-a profesat din motive politice.* V. ROM. iunie 1954, 80.

— Prez. ind.: *profesez.* — Și: (învechit) **profesí, profesuí** vb. IV.

— Din fr. **professer**, lat. med. **professare.**

PROFESÁRE s. f. Acțiunea de a profesa.

1. Expunere, împărtășire, susținere (în public) a unei concepții, a unei atitudini etc. Cf. profesa **(1)**. Cf. DM, M.D. ENC., DEX.

2. Exercitare, practicare **(2)**, practică (v. practic **6)** a unei îndeletniciri, a unei meserii, a unei profesiuni etc. Cf. profesa **(2)**. Cf. POLIZU, DM, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *profesări.*

— V. **profesa.**

PROFÉSĂR s. m. v. **profesor.**

PROFESĂRÍ vb. IV. Tranz. fact. (Regional) A face să devină profesor **(1)** (Dolhasca — Fălticeni). ȘEZ. I, 88. *Oricît s-au necăjit dascălii și biata babă să-l popească ori să-l profesărească, tot n-au putut face nimic.* ib.

— Prez. ind.: *profesăresc.*

— V. **profesăr.**

PROFESÍ vb. IV v. **profesa.**

PROFÉSIE s. f. v. **profesiune.**

PROFESIONÁL, -Ă adj. Care ține de o profesiune **(1)**, relativ la o profesiune; care este legat de o profesiune. *Potrivit scopului învățăturilor a da tinerimei, mai ales acei neinstărite, o creștere profesională, și a o înzestra cu cunoștințe pozitive.* ASACHI, R. $6^1/14$. *Aceste exerciții ingenioase desvălesc pe rînd organile locomotive ..., gîbăcia mînelor și degetelor, ... totodată ele servează de importantă pregătire pentru un mare număr de cariere profesionale.* CALENDAR (1862), 55/20. *Și dacă ceea ce albea pe la subțiorile scorojite ale fiecărui lirib nu era tocmai sare nemistuită, apoi era cel puțin cenușă nesculturată, — lucru care, totuși, nu împiedeca pe măruntul meu călugăr de a-și da ifose profesionale.* HOGAȘ, DR. I, 234. *Prin distincție și seriozitate profesională domina demult Iașul.* LOVINESCU, C. V, 14. *Speranța profesională din vorbele avocatului îl umplu deodată de o nouă încredere.* REBREANU, I. 326. *Cu ceva devotament profesional, poți să faci pe școlarii tăi entuziaști silabisitori de elineșe.* GALACTION, A. 32. *Trei felișcane ... puțin cam sperioase, cu o prea recentă experiență profesională.* C. PETRESCU, A. 168. *Omul era reputat pentru cinstea sa profesională.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *După discuțiuni profesionale, după zeflemele adresate mie, războiul veni, firesc, în discuție.* BRĂESCU, O. A. II, 130. *Era temut de confrați ... pentru finețile și chițibușurile profesionale.* SADOVEANU, O. VII, 663. *Ca fotograf, el a dat dovadă nu numai de mari însușiri profesionale, ci și de gust.* OPRESCU, S. 28, cf. COD. PEN. R.P.R. 209, 325. *Călătoria perfecționa educația profesională și de sentiment.* ARGHEZI, B. 86. *Există un snobism profesional, un spirit de falsă aristocrație.* CĂLINESCU, C. O. 106. *Se pot folosi nume și cuvinte străine, reminiscențe din lecturi sau din ocupațiile profesionale.* GRAUR, N. P. 108. *Chiar dacă aș admite ... că era să săvîrșesc o greșeală profesională, asta nu-ți dă dreptul să-mi faci rechizitorii.* H. LOVINESCU, T. 335, cf. 352. *Terminologia profesională este legată de activitatea de producție.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 6. *Doctorul Sîrbu are sarcini profesionale importante.* PREDA, R. 38. *Saturat de cunoștințe profesionale, ieși într-o zi dintr-o librărie ... cu cărți literare sub braț.* id. ib. 116. *Pentru evoluția ei profesională este absolut necesar să încerce și alte roluri.* T. decembrie 1962, 53. *Problema ridicării nivelului profesional ... al personalului de pază a vinalului rămîne deschisă.* VÎN. PESC. februarie 1964, 3. *Măsura gestului și a glasului cere actorului o pregătire profesională temeinică și un antrenament permanent.* T. mai 1964, 74. *Ne farmecă nu numai precizia și rafinamentul profesional al muncii lor, dar și concentrarea adîncă, saturată de expresie.* ib. iunie 1964, 86. ◇ (Adverbial) *Directorul uzinei respective era bine pregătit profesional.* RL 1977, nr. 10 276. ◇ *Boală profesională* = boală determinată de acțiunea unor factori chimici, fizici sau biologici nocivi ori de suprasolicitarea unor aparate, sisteme etc., care intervin în exercitarea anumitor profesiuni **(1)**. *Bolile reumatismale, pulmonare și profesionale.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Bolile profesionale se stabilesc prin regulamentul de aplicare a prezentului decret.* BO (1962), 202. *Se desfășoară ... o acțiune deosebit de susținută pentru prevenirea bolilor profesionale.* ABC SĂN. 70, cf. DEX. *Secret profesional* = informație pe care o deține cineva datorită profesiunii **(1)** sale și pe care nu are dreptul să o divulge. *Cine o fi fericita care a inspirat o strofă atît de frumoasă ... — Secret ... profesional, d-ră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 13. *Îți păstrezi secretele profesionale.* STANCU, R. A. IV, 410, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Școală profesională* (și substantivat, f., rar n.) = instituție de învățămînt care pregătește muncitori calificați. *Din familie făcea parte și d-șoara Marioara Rădulescu ..., elevă la școala profesională.* REBREANU, R. I, 24. *Maică-mea e profesoară la o școală profesională.* CAMIL PETRESCU, T. III, 227. *Avuseseră nouă copii, din care mai trăiau doi: un băiat mic, în clasele primare, ... și o fată de nouăsprezece ani, care făcuse profesionala.* BRĂESCU, O. A. I, 416. *Aveam să urmez cursurile școlii profesionale.* id. ib. II, 116. *Dumneaei e fată subțire, cu profesional.* ALAS 16 VI 1935, 8/6. *Mai are anul ce vine și isprăvește școala profesională.* SADOVEANU, O. VIII, 305. *La noi, la fabrică, cîțiva tineri care au terminat de curînd profesionala fac greutăți.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 192, cf. DEX. *Învățămînt profesional* = învățămînt pentru pregătirea (și pentru specializarea) muncitorilor calificați. Cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Deformație profesională* v. deformație. ✦ (Adverbial) Cu obișnuința unui profesionist. *Jean zîmbi onctuos, scuturînd profesional colțul mesei cu șervetul.* C. PE-

TRESCU, I.I, 5. *Doctorul Vasiliad comandă profesional bătrînului: — Scoateți-vă și cămașa!* CĂLINESCU, E. O. I, 147. *Așa, într-o zi, un zarzavagiu ... face profesional cu ochiul la domnul Costică, prezent.* id. C. O. 67. *Îmi surîse profesional, se înclină și mă pofti să iau loc.* STANCU, R. A. I, 296. *Adela zîmbește profesional, adică neutru și schimbă fraze fără fond.* IL septembrie 1962, 10, cf. DEX.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *profesionali, -e.*

— Din fr. **professionnel.**

PROFESIONALÍSM[1] s. n. (Rar) Profesionism. *Rațiunea acestor schimbări constă în înlăturarea tendințelor de profesionalism din mijlocul ansamblurilor de amatori.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 10/6, cf. DEX. *Vorbirea e decolorată, șterșă, ca într-un proces-verbal așternut în virtutea inerției sau a unui profesionalism rece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 10/4. ✦ Conștiință profesională. Cf. DEX.

— Pronunțat: *-si-o-*.

— Din fr. **professionnalisme.**

PROFESIONALÍSM[2] s. n. (Rar) Cuvînt care aparține unui limbaj profesional. *Într-un capitol separat se analizează rolul stilistic al diferitelor straturi lexicale, și anume: arhaismele (lexicale și morfologice)..., barbarismele, profesionalismele, elementele de jargon.* L. ROM. 1959, nr. 2, 102, cf. DEX.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *profesionalisme.*

— **Profesional** + suf. *-ism.*

PROFESIONALITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi un bun profesionist. *Cu o profesionalitate versată..., ea încarnează..., prin Madeleine, o realitate ontologică.* T februarie 1969, 54.

— Pronunțat: *-si-o-*.

— **Profesional** + suf. *-itate.*

PROFESIONALIZÁ vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A căpăta sau a face să capete un caracter profesional; a deveni sau a face să devină o profesiune **(1)**. *Condiția poeților din antichitate se profesionalizează și se laicizează.* VIANU, P. 20. *Viața noastră profesionalizată implacabil de un mecanism zilnic.* RALEA, S. T. III, 303, cf. DEX.

— Pronunțat: *-si-o-*. —Prez. ind.: *profesionalizez.*

— **Profesional** + suf. *-iza.*

PROFESIONALIZÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) profesionaliza. *Procesul profesionalizării poeților ... a fost limpede recunoscut.* VIANU, P. 18. *Dezvoltarea multilaterală a personalității umane nu contrazice în nici un fel profesionalizarea, dimpotrivă, o presupune.* CF 1962, nr. 1, 19. *Profesionalizarea timpurie a tinerilor poeți și scriitori poate fi iluzia acelora care nesocotesc greutățile artei scrisului.* V. ROM. iulie 1962, 163, cf. L. ROM. 1962, nr. 4, 49. *Institutul nu s-a reprofilat și cred că nu se va reprofila, în ce privește profesionalizarea actoricească.* T ianuarie 1971, 12, cf. DEX. *Profesionalizarea modului de a vedea literatura.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 5/1.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *profesionalizări.*

— V. **profesionaliza.**

PROFESIONALMÉNTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. *Profesionalmente e indiferent.* ARGHEZI, S. XI, 36.

— Pronunțat: *-si-o-*.

— **Profesional** + suf. *-mente.*

PROFESIONÍSM s. n. Practicare a unei îndeletniciri ca profesionist; însușire, calitate a unui profesionist; p. ext. ramură a artei, a sportului etc. practicată ca profesiune **(1)**; (rar) profesionalism[1]. Cf. SFC I, 126, L. ROM. 1960, nr. 1, 58. *Se vorbea în urmă cu cîțiva ani despre necesitatea competenței și profesionismului în critică.* M 1961, nr. 1, 29. *O trăsătură morală nouă și pozitivă este respectul crescut pentru profesionism în sensul cel mai bun al cuvîntului.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 671, cf. DEX.

— Pronunțat: *-si-o-*.

— **Profesion**[ist] + suf. *-ism.*

PROFESIONÍST,-Ă s. m. și f. Persoană care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare, persoană de profesie, v. profesiune **(1)**. *Negustătorii și profesionistele plătesc din meșteșugul lor ... sau răscumpără acest lucru cu prețul așezat.* FUND. 41/12. *Fiecare om care face cît de mic daraveră cu altul: fie acela boieri ori profesionist (adecă om de meșteșug) sau și măcelar ...* NICHIFOR, P. VIII/14. *Să adaoge și dobînda la capital, apoi astfeliu ea dă ocazie la tot minutul la cea mai mare parte din popor, precum la funcționari, profesioniști, lucrători cu ziua.* CALENDAR (1854), 56/25, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Profesionist al teatrului, actor și director de trupă, el a lucrat în grabă.* LOVINESCU, S. I, 98. *Profesioniștii, cînd sînt inteligenți, sînt mai bine așezați ca noi ceilalți ca să judece posibilitatea sufletească din acest roman.* GALACTION, A. 140. *Lăsăm criticilor și profesioniștilor sarcina analizei și a detaliului.* id. ib. 226. [Profesorul] *pare foarte prețuit ca profesionist și ca savant.* CAMIL PETRESCU, T. III, 19. *Croitorul e un profesionist indiferent.* TEODOREANU, M. II, 164. *Soldatul de odinioară era un profesionist.* SADOVEANU, O. IX, 516, cf. COD. PEN. R.P.R. 553. *Organizează învățămîntul tehnic ... pentru formarea cadrelor de profesioniști necesari realizării lucrărilor de construcții.* LEG. EC. PL. 93. *Simțea, ca profesionist, apropierea unei crize.* CĂLINESCU, B. I. 125. *Printre ei se aflau și cîțiva profesioniști cu îndelungă experiență.* STANCU, R. A. IV, 331. *Aș putea adăuga pe scriitori și pe criticii literari ... care sînt, din punct de vedere practic, tot un fel de profesioniști în materie de limbă literară.* L. ROM. 1959, nr. 4, 5. *Să se acorde de către profesioniști un mai atent și mai eficient sprijin artiștilor amatori.* T septembrie 1962, 63. *Insista îndeajuns asupra rolului important pe care îl are ... paznicul de vînătoare, pădurarul și orice om de teren care activează ca profesionist.* VÎN. PESC. februarie 1964, 1, cf. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 671, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *N-avem încă critici profesioniști, meseriași în sensul superior al cuvîntului.* GHEREA, ST. CR. III, 146. ✦ (Adjectival) Care este făcut de către persoane de profesie, care activează cu persoane de profesie. *Am în vedere ... nu numai critica muzicală profesionistă.* M 1961, nr. 1, 27. *Pe urmă, există, reale, 19 teatre profesioniste de păpuși.* T septembrie 1962, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Spec. (Adesea cu determinări care precizează sensul) Persoană care practică moravurile ușoare. *S-au întîlnit doi profesioniști ai libidinei și ai adulterului.* GALACTION, O. A. I, 73. *D-ta știai că zîmbetul ei este zîmbetul unei profesioniste a zîmbetului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 326. *Sentimentală și proastă ca orice profesionistă, cînd se prinde în cursă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 18.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *profesioniști, -ste.*

— Din lat. med. **professionista,** it. **professionista,** germ. **Professionist.**

PROFESIÚNE s. f. **1.** Activitate cu caracter permanent pe care o desfășoară cineva în baza unei calificări, îndeletnicire; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice de un anumit gen și de un anumit grad care definesc pregătirea cuiva pentru exercitarea unei ocupații; meserie **(2)**, ocupație **(II)**. *Fiecare la profesia sa și la starea ce are.* GOLESCU, E. 339/11. *Adevăratul mijloc de-a depărta războiul și d-a avea o pace îndelungată este d-a cultiva meșteșugul armelor, d-a cinsti pe oamenii cei desăvîrșiți într-aceste profesii.* PLEȘOIANU, T. III, 58/17. *Diplomatică moașă din Viena se ragomandarisește cinstitului public desăvîrșit în profesia sa.* CR (1830), 88[2]/43. *Să se simță fericit, mîndru de profesia sa.* GTN (1836), 96[2]/4. *Slujesc în felul și profesiia lor pă*

rînd, şi cînd mai mulţi şi cînd mai puţini, după trebuinţă (a. 1838). DOC. EC. 711, cf. VALIAN, V. *În privirea împoporirei se caută stările, limba, religia, cultura, profesia şi industria.* FABIAN-BOB, 46/19. *Pînă acum întrebuinţa profesia moşitului fără să aivă cea mai mică cunoştinţă şi de multe ori din a lor neştiinţă aducea cele mai multe primejdii.* BULETIN, G. (1840), 180²/27, cf. GEOGR. N. 48/20. *Hotărî să întocmească un curs public unde să poată a se forma cei ce vor să îmbrăţişeze profesia de îngrijitori de bolnavi.* KRETZULESCU, M. 2/8. *Istoria ajunge obiectul cel mai însemnat pentru cetăţeni, fiindcă fiecare stare, fiecare profesie află în ea învăţături din care poate trage folos în sfera traiului său.* IST. M. I/12. *Pricinile seau cauzele boalelor şi a patimilor sînt: 1) aerul, 2) apa... 14) profesia (meseria).* CORNEA, E. I, 185/30. *El le arătă că poate să-i întreacă în arta lor, fără a le îmbrăţişa profesia.* CR (1848), 43¹/67, cf. NEGULICI, STAMATI, D., IARCU, D. S. II, 440/2. *Nici nume, nici profesie de cărlurar nu avem.* RUSSO, S. 79. *În profesia mea de hirurg, am făcut şi am văzut grele şi dureroase operaţii.* NEGRUZZI, S. I, 295. *Supuindu-se la această plată ... toţi în genere ce ar exersa în Principat una sau alta din aceste profesii, fără ecsepţie de condiţie sau de naţionalitate.* DÎMBOVIŢA (1858), 7²/2. *Slujba sa niciodată nu şi-a socotit-o drept profesie, ci o chemare, o misiune.* F (1865), 10, cf. 121. *Cînd veni la mine, zise: „Ce profesie ai — negustor?"* BOLINTINEANU, O. 274. *Vor fi chemaţi în societate să exercite cea mai nobilă şi cea mai umanitară profesiune.* CARAGIALE, O. II, 122. *Un birou de avocatură, deschis în asociaţie cu alţi trei colegi de profesie şi de speranţe.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 225. *Spun că bietul Pipăruş A fost egumen pe la schituri Şi-a fost de viţă Angheluş, De profesiune cărăuş.* COŞBUC, P. II, 251. *Îi preamări apoi profesiunea de notar comunal, neuitînd a se da drept pildă pe sine însuşi.* REBREANU, I. 376. *Aşa înţelegi tu pe filozoful Teobald, de profesie sculptor?* GALACTION, A. 246. *Însă profesia de serv îl obligase să-şi aleagă unul dintre limitatele nume.* C. PETRESCU, R. DR. 98. *Femeile sînt libere să-şi aleagă azi orice profesie.* SAHIA, U.R.S.S. 110. *Trebuie să încheiem procesul-verbal. Numele, domicilul, vîrsta, profesiunea.* SEBASTIAN, T. 240. *Spunea că arta e o pierdere de vreme, că nu era o profesiune serioasă.* VLASIU, D. 173. *Aveau soţii, copii, profesii, griji.* TEODOREANU, M. U. 23. *Din această îndeletnicire mi-am făcut o profesie.* SADOVEANU, O. XII, 9. *Din lectura gazetelor, dacă nu din practica profesiunii de jurnalist, îi rămăsese lui Filimon o anumită exuberanţă polemică.* VIANU, A. P. 57. *Astfel de operaţiuni nu sînt de esenţa profesiunii de avocat.* COD. PEN. R.P.R. 607. *Pentru profesiile din familia artelor ... socialismul este de-o generozitate nemaicunoscută.* ARGHEZI, B. 157. *Văzu un arhitect..., un concurent în profesiune.* CĂLINESCU, B. I. 119. *Ceilalţi se rătăcesc prin profesiuni care nu li se potrivesc.* id. C. O. 23. *În primele zile el trebuie să înveţe meşteşugul care va forma profesia sa.* RALEA, S. T. II, 12. *În condiţiile dictaturii proletariatului profesiunea de bibliotecar este ridicată la o mare înălţime.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 2/5. *Profesia de cercetător e în primul rînd una de răbdare..., de calm.* BARANGA, I. 153. *Eu mă simt în stare să fac ca profesia de psihiatru şi psihiatria românească să cîştige neapărat nişte descoperiri şi procedee noi de tratament.* PREDA, R. 37. *Debutul meu în profesiune ar fi putut fi sursa tuturor îndoielilor şi neliniştilor.* id. ib. 129. *Printre factorii externi, unul dintre cei mai importanţi este profesiunea care obligă să se stea mult în picioare.* ABC SĂN. 381. *Un actor care gîndeşte independent şi este stăpîn pe subtilităţile profesiei se pasionează pentru înfrîngerea unor ... nepotriviri.* T mai 1964, 98. *Înainte, a fi ţăran era o stare, o predestinare, nu o profesie.* ib. iunie 1964, 49. *Benet* [se numără] *printre puţinii scriitori care înţeleseseră să existe din profesia pasiunii lor.* V. ROM. decembrie 1964, 161. *Talentul nu e o profesiune.* ib. iunie 1965, 25. ◇ L o c. a d j. **De profesie** = (după substantivul determinat) profesionist. *Am şezut pînă la 1824, locuind în casa lui Ion Denc, văpsitor de profesie.* LĂCUSTEANU, A. 35. *Mişcarea artistică de amatori ... descoperă şi cultivă, în proporţii de masă, talente, împrospătînd mereu rîndurile artiştilor de profesie.* T august 1964, 100. *Era mai uşor de identificat, ca tip social, dacă oficia cu mai multă solemnitate şi credinţă ritualul seducătorului tenebros de profesie.* ib. decembrie 1964, 48.

2. (În sintagma) *Profesiune de credinţă* = (adesea prin lărgirea sensului) declaraţie publică pe care o face cineva despre principiile sau convingerile sale. *Este timpul, după cum m-am informat alaltăieri, a vă face profesia de credinţă.* HELIADE, ap. GHICA, A. 792. *Pe atunci, ca şi-n ziua de astăzi, erau la modă proclamaţiile şi profesiunile de credinţă.* FILIMON, O. I, 287. *În acest banchet vom cere cuvîntul, vom expune profesiunea noastră de credinţă şi sînt convins că vom cîştiga multe voturi.* ALECSANDRI, T. 1 653. *N-aş putea să te cinstesc mai mult decît făcîndu-ţi completa mea profesiune de credinţă.* GALACTION, O. A. II, 340. *Nu-ţi aduci aminte de vechile noastre profesii de credinţă?* SADOVEANU, O. II, 662. *Uneori vorbitorii devin lirici, fac profesii de credinţă cu ochii calzi.* id. ib. VI, 211. *Se simţea obligat la profesii de credinţă politice.* CĂLINESCU, S. 41. *Cîteodată un nume nou constituie o adevărată profesiune de credinţă.* GRAUR, N. P. 98. ◇ (Glumeţ) *Logofătul posedă zece moşii care însumează peste tot 121 500 pogoane. În aceasta se rezumă profesia sa de credinţă?* CONCORDIA, 161¹/30.

— Pronunţat: *-si-u-*. — Pl.: *profesiuni*. — Şi: **profésie** s. f.

— Din fr. **profession**.

PROFÉSOR, -OÁRĂ subst. **1.** S. m. şi f. Persoană cu o pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate care predă o materie de învăţămînt (la clasele mai mari ori într-o instituţie de învăţămînt superior), pregăteşte pe cineva în afara şcolii într-un domeniu al cunoaşterii etc. *Juptnul Berbec, profesorul său.* CALENDARIU (1794), 27/6. *Profesorii şi învăţătorii aşa feliu de cărţi cetind pruncilor în şcoală.* IORGOVICI, O. 6/3. *Acum e doctor şi profesor doftoriei de ochi, bărbat din cei mai vrednici români.* MAIOR, I. B. 113/16. *Profesor al clericilor.* N. POPOVICI, O. 33/25. *În suta cea trecută Volf, luminătorul Ghermaniei, profesor în Haale, dobîndi aspră poruncă ... să nu se afle ... de iaste voaie se mai poarte capul între umeri.* ŢICHINDEAL, F. 477/5. *Înalt învăţatul d. Dimitrie Constantin, profesor.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 209/18. *Sînt rînduiale plăcute, Să vezi profesori cinstiţi! Oameni buni şi procopsiţi!* MONTAN, S. 16/17. *Vestitul Blondel, profesorul arhitectoniei la Paris.* LEON ASACHI, B. 12/29. *Şi dupre cum socoteaşte domnul Miler, sfiatnicul coleghiilor, au luat izvod şi de la Baer, profesorul Petruburgului.* CANTEMIR, S. M. 1/19, cf. DRLU. *De la un timp încoa, stările avute şi-au crescut copiii prin profesori străini.* HELIADE, O. II, 43. *Mi-au îngăduit lucrurile meale cele şcolastice a alcătui cărticica aceasta, scoţînd, din toată mediţina..., mai virtos a nemuritorilor mei profesori, reguli.* DIETET. XI/7. *Dumnealui baronul ... are să facă o călătorie pe la munţii Ural, însoţit de profesorii ..., Roza din Berlin şi de dumnealui Menşenin.* AR (1829), 19/15. *Pentru lucruri ştiinţifice lasă să îngrijească sistematici şi profesori.* FL (1838), 2¹/13. *Profesorul Simpson din Edinburg au aflat un nou mijloc de adormire precum este şi eterul sulfurit.* CR (1848), 11²/30, cf. BARIŢIU, P. A. II, 707. *Deci cu a sa zestrişoară profesori buni ea luînd, S-a tras la o moşioară, precum pusese în gînd.* PANN, P. V. I, 174/4, cf. RUSSO, S. 35. *A doua zi profesorul veni,... scoase din sîn o broşură cartonată.* NEGRUZZI, S. I, 7. *Ăsta poate fi profesor, şi-ăstălalt un advocat.* BOLLIAC, O. 170. *Iar cucoane? V-am spus la toţi aice, de cînd mă aflu ca profesor în sat, să nu-mi mai ziceţi cucoane.* ALECSANDRI, T. I, 248. *Profesorii părăsesc clasele ca să dezbată chestii ministeriale.* BOLINTINEANU, O. 425. *Un german, anume Weber, îi explică regulile limbei latine; alţi profesori îl învăţară italie-*

neşte. ODOBESCU, S. I, 260. *Profesorul se uită la mine aiurit fără să înţeleagă.* CARAGIALE, O. II, 32. *Voia să se facă profesor de gimnaziu.* SLAVICI, N. I, 183. *Aş da concerte, aş da lecţii, m-aş face profesoară, aş munci să-mi fac o carieră.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 61. *Dan era profesor de filozofie şi de limba română la clasele superioare.* id. ib. III, 10. *La acest nivel intelectual stau cea mai mare parte a profesorilor de pe la şcolile secundare.* IONESCU-RION, S. 103, cf. DDRF, ALEXI, W. *Apoi veni conferinţa unui profesor de literatură.* REBREANU, I. 141. *Cică învaţă în şcoală să se facă profes.* ALAS 21 IV 1929, 5/1. *Profesorul, înduioşat, zimbi uşor.* BASSARABESCU, V. 3. *Cîţiva intelectuali din Arad — profesori şi profesoare — au proiectat, din diverse puncte de vedere, lumina criticii şi a analizei asupra construcţiilor mele literare.* GALACTION, A. 72. *Sînt făcuţi unul pentru altul — spuse nevinovat profesorul, ştergîndu-şi fruntea cu batistă plină de scrum.* C. PETRESCU, Î. I, 19. *Mai sînt încă dascăli care nu pricep că trebuiesc modificate raporturile dintre profesori şi elevi.* BRĂESCU, O. A. II, 381. *Era un eveniment rar: profesorul se întoarce din război schilod — şi defilează prin oraş cu familia.* SAHIA, N. 54, cf. NOM. PROF. 72. *Am hotărît să facem un tablou de suvenire cu pozele profesorilor şi ale noastre.* VLASIU. A. P. 354. *Profesorii ne înfăţişau antichitatea războinică ca pe ceva vrednic de mirare.* SADOVEANU, O. IX, 515. *Ai profesori fără studenţi.* ARGHEZI, B. 18. *În liceu, înspăimîntam pe profesoare prin lux.* CĂLINESCU, E. O. I, 278. *Profesorul nu satiriza, cum e obiceiul utopiştilor, ci mai ales construia, visa, mă rog, o ţară a viitorului.* id. C. O. 62. *Profesorul ... îi ocupa pentru acasă cu diverse lucrări, printre care superlativ anevoioase erau hărţile de desenat.* BLAGA, H. 85. *Iar azi, duminecă, abia afipiseră şi ei după amiază, cînd tocmai îi chemă profesorul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 145. *În procesul muncii ştiinţifice profesorul transmite tînărului cercetător ideile sale, experienţa sa bogată.* CONTEMP. 1953, nr. 343, 1/3. *Profesorul e acum cu ochii pe masa din mijloc.* DEMETRIUS, A. 32. *Matei poate oricînd să devină profesor universitar.* H. LOVINESCU, C. S. 37. *Am ajuns profesoară şi intuiţiile mele s-au verificat.* PREDA, R. 338. *Problema eficienţei predării cu profesori specialişti la clasele I—IV preocupă astăzi numeroase cadre didactice.* GÎ 1961, nr. 637, 3/1. *Mi-aş căuta o ocupaţie, mi-aş scoate diploma din sertar şi m-aş face profesoară.* T februarie 1962, 48. *Are întocmit un tabel cu numele profesorilor, completat cu notaţii amănunţite asupra vîrstei, sănătăţii.* V. ROM. octombrie 1964, 88. *Tatăl său, profesor, scotea o gazetă democrată.* ib. ianuarie 1965, 153. *Oraş ... însemnează azi blocuri, şcoli cu sute de profesori, stadioane, lumină de neon.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019 1/1. *Ce să ştiu, domnule profesor?* GRAIUL, I, 219. *Vremea învaţă pe acei cari n-au profesori.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 112. ◇ F i g. *Priviţi teatru o şcoală de moral şi veţi găsi pe actori mîndri de a fi profesorii norodului.* GTN (1836), 96[1]/28. ✦ (Impropriu) Învăţător. Cf. POLIZU. *Am să iau nepotul cu mine şi am să-l duc la Broşteni ... la profesorul Nicolae Nanu, de la şcoala lui Baloş.* CREANGĂ, A. 18, cf. PAMFILE, J. I, 132, ALR I 1 508, 1 509.

2. S. f. (Prin Mold. şi prin Olt.) Soţie de profesor **(1)**. Cf. ALR SN IV h 912.

— Accentuat şi: *profesór.* — Pl.: *profesori, -oare.* — Şi: (regional) **profés, profésăr** (ALR I 1 508/388) s. m., **profecsór, -oárā** (ib. 443/900, 1 508/900, 1 509/900) s. m. şi f., **profisăr** (GRAIUL, I, 342) s. m., **profisór, -oárā** (ALR I 1 508/387, 590, 1 509/387, 536, 700), **profisúr, -oárā** (GRAIUL, I, 229) s. m. şi f., **prăfésur** (PAMFILE, J. I, 132) s. m., **prăfisór, -oárā** (id. ib.), **prefesór, -oárā** (ALR I 1 508/720), **prefeţór, -oárā** (ib. 1 508/355), (prin metateză) **pofresór, -oárā** (ib. 1 508/594) s. m. şi f.

— Din lat. **professor,** fr. **professeur,** germ. **Professor.**

PROFESORÁL, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Care este al învăţătorului, care ţine de învăţător, specific învăţătorilor. *În zadar un învăţător pe sa catedră profesorală ar cugeta să arunce sămînţa învăţăturilor sale în inimile şcolarilor săi.* CR (1834), 282[2]/17.

2. Care este al profesorului **(1)**, care ţine de profesor, specific profesorilor; privitor la funcţia de profesor; (învechit) profesoresc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N.D., BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Ce va să zică habitudinea şi disciplina profesorală!* GALACTION, O. A. I, 42. *Se înclină cu distincţie profesorală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *Profesorul şi-a restabilit prestigiul într-o secundă şi regăsindu-şi echilibrul profesoral şi-a luat iarăşi acel aer de cancelar netulburat.* VLASIU, D. 108. *Mic de stat, cu vorbă expozitivă şi gest profesoral, reducea totul la cultură.* TEODOREANU, M. U. 29, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Se ridică dîrz, solemn, profesoral.* GALACTION, O. A. I, 86. ✦ Care este alcătuit din profesori **(1)**. *Mă socotesc dator de a mărturisi... bunătatea cu care s-a primit cea dintîi ediţie a acestei cărţi..., împreună cu cinstea ce mi-a făcut consiliul profesoral de a o socoti folositoare pentru deprinderea tinerimei.* MARCOVICI, C. 5/11. *Reglementul ... să se păzească cu cea mai mare sfinţenie ... în privirea drepturilor şi a îndatoririlor corpului profesoral.* ASACHI, I. 19/32, cf. VALIAN, V. *Universul va fi o adevărată şcoală, dacă este dus de unii din cei mai demni de a lor misiune în corpul profesoral.* CR (1848), 25[1]/22, cf. STAMATI, D. *Mijloacele prin care ea* [universitatea] *operează aceste sînt nu numai corpul profesoral şi acel al elevilor.* CALENDAR (1861), 139/17. *Voi aduce cazul în faţa conferinţei profesorale.* SEBASTIAN, T. 285. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă, denotă, trădează pedanterie, preţiozitate, gravitate, solemnitate. *Priviţi, domnilor, zice Tomaidi cu un ton profesoral.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 265. *A ascultat amuzată, strigîndu-l cu glas îngroşat, profesoral.* H. LOVINESCU, T. 5. *Le place să rîdă de mersul lui grav, profesoral.* IL octombrie 1962, 12.

— Pl.: *profesorali, -e.*

— Din fr. **professoral.**

PROFESORÁŞ s. m. (Depreciativ) Diminutiv al lui p r o f e s o r **(1)**. Cf. DDRF, PASCU, S. 347, IORDAN, STIL. 183, SCRIBAN, D. *Profesoraşul cu ochelari părăsi biroul.* VINEA, L. I, 341, cf. DM, DEX.

— Pl.: *profesoraşi.*

— **Profesor** + suf. *-aş.*

PROFESORÁT s. n. Meseria, funcţia sau cariera de profesor **(1)**; timp cît cineva exercită această meserie, are această funcţie; (rar) profesorie, (învechit şi regional) profesură. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Epitropia face obşteşte şi la toţi cunoscut că la Academia ce are a să înfiinţa în Iaşi sînt încă vacante următoarele posturi de profesorat ...* CR (1832), 37[1]/29. *Vornicul bisericesc de pe atuncea a chemat la profesorat doi nobili juni români.* ROM. LIT. 257[2]/23, cf. POLIZU. *Fonctionarii noi numiţi ... să fie supuşi la un examen prealabil, precum se face acesta pentru fonctionarii ce aspiră la profesorat.* DÎMBOVIŢA (1859), 162[1]/63, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU. *Mai tîrziu, părăsi profesoratul şi intră în magistratură.* BOLINTINEANU, O. 416, cf. DDRF, ALEXI, W. *Abia împlinise un an de profesorat şi visul i se împlini.* IORGA, L. II, 198. *Dacă nu ar fi fost profesoratul, căruia Stăncescu ... îi jertfea cea mai mare parte a timpului său, el ar fi putut da întreaga dovadă a calităţilor sale de artist.* ARH. OLT. I, 339, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A umblat, timp de 30 de ani de profesorat, prin diferite oraşe ale ţării.* GALACTION, A. 354. *Gîndindu-mă numai, simt că aş renunţa la cariera profesoratului.* TEODOREANU, M. II, 521, cf. SCRIBAN, D. *Grea meserie şi profesoratul ăsta.* CĂLINESCU, C. O. 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **professorat.**

PROFESOREÁSĂ s. f. (Învechit) Profesoară, v. profesor **(1)**. *Soţia mea şi o amică a ei, profesoreasă la o şcoală din Budapesta.* F (1877), 542.
— Pl.: *profesorese.*
— **Profesor** + suf. *-easă.*

PROFESORÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Profesoral. Cf. DRLU. *Pînă a nu se aşăza acest bărbat* [G. Lazăr] *pe catedra profesorească, duhurile româneşti era într-o amorţire şi degenerăţie.* CR (1830), 336²/22.
— Pl.: *profesoreşti.*
— **Profesor** + suf. *-esc.*

PROFESORÍCĂ s. f. (Rar) Profesoriţă **(1)**. Cf. BUL. FIL. VII, 74, SCL 1973, 47.
— **Profesoară** + suf. *-ică.*

PROFESORÍE s. f. (Rar) Profesorat. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., SFC III, 173.
— **Profesor** + suf. *-ie.*

PROFESORÍME s. f. Totalitatea profesorilor **(1)**; mulţime de profesori. Cf. CADE, DL, SFC I, 68, DM, DEX.
— **Profesor** + suf. *-ime.*

PROFESORÍŢĂ s. f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui profesoară, v. profesor **(1)**; (rar) profesorică. Cf. DDRF, IORDAN, L. R. A. 186.
2. (Învechit, rar) Profesoară, v. profesor **(1)**. *Profesoriţele de pansioane capătă instrucţia cuviincioasă pentru starea lor.* CR (1830), 110²/39.
3. (Prin Bucov.; impropriu) Învăţătoare. Cf. ALR I 1 509/381, 388.
4. (Regional) Soţie de profesor **(1)** sau de învăţător (Covasna). ALR II 3 737/192.
— Pl.: *profesoriţe.*
— **Profesoară** + suf. *-iţă.*

PROFESUÍ vb. IV v. **profesa.**

PROFESÚRĂ s. f. (Învechit şi regional) Profesorat. Cf. I. GOLESCU, C. *Îşi mai aleg şi alte cariere mai sigure, precum tehnica, medicina..., profesura.* BARIŢIU, P. A. III, 61. *Ne vom restrînge numai de a cere mai multă garanţie de la aspiranţii la profesură.* MAIORESCU, D. I, 407. *Profesură pentru tine! dar nu ştie lumea toată că prin crîşme afundat, Tu eşti vecinic nici de-o treabă?* I. NEGRUZZI, S. I, 152, cf. III, 107, DDRF. *Îmi apăram convingerile pentru deciziunea mea de a fi îmbrăţişat profesura.* SBIERA, F. S. 232, cf. 300, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 73. ✦ (Regional) Studii făcute de cineva pentru a deveni profesor **(1)**. *Încet, încet isprăvi şi copilul al doilea drepturile, al treilea medicina şi al patrulea profesura.* RETEGANUL, ap. CADE.
— Din germ. **Professur.**

PROFÉT[1] s. m. **1.** Predicator religios considerat ca trimis al divinităţii pe pămînt şi înzestrat cu darul de a prezice viitorul; proroc **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Meca e patria lui Maomet, profetul lor.* GENILE, PRINCIP. 71/5. *Coboare-se preste tine şi preste strănepoţii tăi benedicţia profetului.* CR (1846), 111²/2, cf. NEGULICI. *Spre a îmbărbăta spiritele spăimîntate ale ostaşilor de pe margine, le trămise steagul cel sînt ce se zicea a fi fost al profetului Mahomet.* BĂLCESCU, M. V. 77. *Unele secte au şi profeţi şi profetese.* BARIŢIU, P. A. I, 446, cf. STAMATI, D. *Toţi credincioşii profitului Moamet.* PANN, H. 20/1, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Tăcut, Se-naltă de jos profetul între-ai săi netîntrecut.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Se lumina la faţă ca un profet, fraza se deschidea, se lărgea, într-o bogăţie de cuvinte, sonore, puternice, emoţionante.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 11. *Ca un profet expuse el acelor popi fanatici şi mărginiţi cuvîntul.* IONESCU-RION, S. 284, cf. DDRF. *Herodot ne spune că satrii, un popor din Tracia, au la dînşii un oracol... unde un neam dintr-înşii, besii, sînt profeţii templului.* XENOPOL, I. R. I, 69. *Se-ntoarce şi vorbeşte solemn ca un profet.* COŞBUC, P. II, 192, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un Dlavol ce pretinde-a fi profet M-a luat cu vorba-ncet..., încet.* MINULESCU, VERS. 335. *Şi ţi-ai aflat stăpînul şi obîrşia-n sfîrşit? Profeţii dintr-o carte, citiţi, te-au lămurit?* ARGHEZI, VERS. 390. *În nouri ca profeţii să nu stai niciodată.* CĂLINESCU, L. L. 12. *O frumuseţe de măgar, cenuşiu ca un şobolan, un adevărat măgar de profet.* VINEA, L. I, 384. *Nu se temea de trăsnetele cerului, fiindcă lua în deşert numele unui profet care nu era al lui.* V. ROM. ianuarie 1965, 21. *Nimeni nu e profet în ţara lui,* se spune despre cineva care are puţină influenţă, care găseşte puţină crezare sau înţelegere în mijlocul celor din jur. *Apoi zice şi proverbul: nimeni nu este profet în ţara lui.* BOLINTINEANU, O. 278. (Cu parafrazarea proverbului) *S-a întîmplat măcar o dată să fie cineva profet în ţara lui?* C. PETRESCU, C.V. 245. ✦ Epitet dat de musulmani lui Mahomed; proroc **(1)**. *Atunci el pricepe visul Că-i trimis de la profet.* EMINESCU, O. I, 144, cf. ŞĂINEANU, D. U., DM, DEX.
2. Persoană care intuieşte apariţia sau desfăşurarea unor evenimente în viitor; proroc **(2)**. *Mureşan ... Bogat în sărăcia-i ca un astru el apune, Preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet.* EMINESCU, O. I, 170. *Ca toţi marii artişti, Eminescu a fost profet prin arta lui.* GHEREA, ST. CR. III, 173. *Artistul ... este profetul şi mijlocitorul nostru la altarul sacrelor idealuri.* GALACTION, A. 73. *Un adevărat artist e un tribun şi un profet.* Id. ib. 203. *Stilul biblic este o unealtă în mîinile omului reprezentativ al generaţiei sale, apostol şi profet al neamului său.* VIANU, A. P. 39. *Atitudinea lui e a unui profet şi poet liric care are intuiţia unor mari schimbări necesare.* SADOVEANU, E. 228. *Timpului acest Mare şi funest Eu i-am fost profet.* BENIUC, V. A. I, 234. *Am avut această naivitate Să cred că voi mai găsi, aici, poetul, Vestitorul, profetul.* BARANGA, V. A. 23.
— Pl.: *profeţi.* — Şi: (învechit) **profît,** (italienism învechit) **proféta** (ASACHI, S. L. I, 117) s. m.
— Din lat. **propheta,** fr. **prophète.** — **Profît** < ngr. **προφήτης.** — **Profeta** < it. **profeta.**

PROFÉT[2] s. n. v. **profît**[2].

PROFÉTA[1] s. m. v. **profet**[1].

PROFETÁ[2] vb. I v. **profeţi.**

PROFETEÁSĂ s. f. v. **profetesă.**

PROFETÉSĂ s. f. Femeie considerată drept trimisă a divinităţii pe pămînt şi înzestrată cu darul de a prezice viitorul. *Femeile, între primii creştini, se văd diaconese, preotese oficiante, profetese, prezicătoare.* HELIADE, O. II, 49. *Unele secte au şi profeţi şi profetese.* BARIŢIU, P. A. I, 446. *Căci totul, Misenus, vai, totul Sfînt adevăr a cîntat pîn-aici profeteasa de tine.* COŞBUC, AE. 110, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.
— Pl.: *profetese.* — Şi: **profeteásă** s. f.
— Din it. **profetessa,** fr. **prophétesse.** — Pentru **profeteasă,** cf. profet[1].

PROFÉTIC, -Ă adj. De profet[1], ca de profet[1]; care prevesteşte[1] **(1)**, care prezice; care are caracter de profeţie; care conţine o profeţie; (livresc) mesianic, (învechit, rar) pitliv. *Vrednici sînt de-nsămnat iudeii pentru ... şcoala profitică.* SĂULESCU, HR. I, 8/7. *Tunete ce făceau a se cutremura bolta grotei îl treziră din acel vis profetic.* ASACHI, S. L. II, 77. *Tablourile profetice ... care vesteau surparea împărăţiei turceşti de către un om de viţă vechiă.* BĂLCESCU, M. V. 82. *Această prezicere profetică ... a fost citită în toate zilele d-alîţi oameni învăţaţi.* ISIS (1859), 170²/30, cf. PROT.-POP., N. D. *În focul luptei* [ea fu] *cuprinsă de acel presentiment profetic, ce însoţeşte totdeauna un amor profund şi pur.* HASDEU, I. V. 171, cf. BARCIANU, V. *Mihăiţă avea fruntea încreţită, aerul misterios şi profetic.* GANE, N. III, 79. *Toţi Vrînd să aibă glas profetic, suflet nalt de patrioţi.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Şi cuvîntul lor profetic, inspirata lor privire, Valurile de-ntuneric despicîndu-le în*

două, *Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 65. *Creațiunea lui Eminescu era profetică, pentru că ea s-a arătat într-o vreme cînd toate nemulțumirile și toate revoltele ... nu se manifestaseră încă.* GHEREA, ST. CR. III, 35. *Același cuvînt profetic ... lua tonul unei adînci ure disprețuitoare.* IONESCU-RION, S. 284, cf. DDRF. *Ai lumii timpi de aur să-nflorească Pe țărmi visați de sufletul profetic.* NECULUȚĂ, Ț. D. 27. *Vorbele baciului aveau o gravitate profetică.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 77, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Să privim bine și de aproape ... pe acești caracteristici înfățișători ai burgheziei..., să-i trecem, cu intenție accentuat profetică, printre siluetele de o clipă.* GALACTION, A. 425. *Poate întîmplarea din noaptea aceea fusese un avertisment profetic.* C. PETRESCU, C. V. 330. *Zadarnic glasurile profetice se ridicau din ce în ce mai dese și mai vindicative.* V. ROM. ianuarie 1954, 192. *Poetul adolescent admiră în el cîntărețul cu glas profetic.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 47, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profetici, -ce.* — Și: (învechit) **profitic, -ă** adj.

— Din fr. **prophétique.** — **Profitic** < ngr. **προφητικός.**

PROFETÍSM s. n. Curent religios care susține opinia, funcția profetului[1] (religios). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Ei! cu toate acestea profetismul n-a murit și nu moare.* GALACTION, A. 391. *Panteismul, care este mai accentuat însă decît profetismul, îl identificăm într-un simț al bucolicului.* CONSTANTINESCU, S. I, 272.

— Din fr. **prophétisme.**

PROFETIZÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) A anunța, a arăta dinainte ce se va întîmpla (în calitate de profet[1]); a prezice, a proroci, a prevesti[1] **(1)**, a profeți. Cf. NEGULICI. *Putem profitiza d-lui că dacă va urma calea ce a luat va deveni un bun și mare artist.* DÎMBOVIȚA (1859), 124[1]/13, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, DDRF, ALEXI, W. *Eliad profetiza, făcea comentarii ale Bibliei.* IORGA, C. I. II, 80, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Profetizînd asupra sorții, Vorbise la o Curte, printre fleacuri, Făcînd năzbîtii mari, bufonul morții.* D. BOTEZ, P. O. 100, cf. SCRIBAN, D. *S-a împlinit în parte ceea ce am profetizat.* STANCU, R. A. IV, 364. *Baronul dezonorat devenit nebun — se mulțumește să profetizeze ... năprasnice răsturnări.* V. ROM. ianuarie 1965, 151.

— Prez. ind.: *profetizez.* — Și: (învechit) **profitizá** vb. I.

— Din fr. **prophétiser.**

PROFEȚÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) A anunța, a arăta dinainte ce se va întîmpla (în calitate de profet[1]); a prezice, a proroci, a prevesti[1] **(1)**, a profetiza. Cf. LB. *Babe meștere urmate de-un stol greu de vrăjituri, Ele știu să profețească prin descîntătoare guri.* COȘBUC, P. II, 137, cf. ALEXI, W. *N-are să găsească? profețesc eu, cu voluptatea amară a pesimismului, care a pus definitiv stăpînire pe făptura mea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Precum ai profețit: „Greșesc alții, plătim noi".* V. ROM. aprilie 1954, 48, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *profețesc.* — Și: (învechit, rar) **profetă** vb. I. LB.

— V. **profet[1].**

PROFEȚÍE s. f. Ceea ce profețește cineva; prorocire, prevestire, prezicere. *Muzele, pre cei ce de la inimă le iubesc, cu darul profiției îi împodobesc.* CANTEMIR, IST. 275, cf. NEGULICI. *Ce zici de visul meu? ... Nu este el oare o profeție?* NEGRUZZI, S. I, 295. *Profeții biblice vorbesc mult despre vanitatea asirienilor.* ISIS (1859), 43[2]/40, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU. *El citea pe Agatangel, profetul după Iisus, și ale cărui profeții nu s-au împlinit încă.* BOLINTINEANU, O. 295, cf. EMINESCU, O. I, 31, MACEDONSKI, O. I, 155, DDRF, ALEXI, W., SEVERIN, S. 97, ȘĂINEANU, D. U. *O mincinoasă profeție De Sibilă.* MINULESCU, VERS. 179. *Cită profeție cuprindea acest desen simbolic au dovedit-o evenimentele la care am asistat.* GALACTION, A. 395. *Nu ai avea decît de cîștigat dacă, în loc să faci profeții, ai răspunde la acuzațiile precise ... care îți se aduc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 596. *Să ne aducem aminte că majoritatea profețiilor nu se realizează.* SADOVEANU, O. X, 22, cf. SCRIBAN, D. *Ce profeție-n Zarea iubirei Fost-a atuncea Azi amintire-i.* BLAGA, P. 75. *În ce privește firea și drumul celor două ape, cel puțin, legenda pare o teribilă profeție împlinită.* BOGZA, C. O. 11. *Ce înseamnă asta? ... — O profeție.* H. LOVINESCU, T. 154. *Oamenii dispun de rezerve mari de generozitate și de profeție.* BĂNULESCU, I. 218, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profeții.* — Și: (învechit) **profiție** s. f.

— Din fr. **prophétie.** — **Profiție** < ngr. **προφητεία.**

PROFEZMÍE s. f. v. **protesmie.**

PROFIÉRBE vb. III. Tranz. (Ban.) A fierbe din nou. Cf. CDDE 96.

— Prez. ind.: *profiérb.*

— **Pro-[2]** + **fierbe.**

PROFÍL[1] s. n. **1.** Contur, aspect, reprezentare a feței cuiva, privită dintr-o parte; p. gener. contur al unui obiect, privit dintr-o parte. *Au orînduit a să bată o medalie frumoasă de bronz, de mărimea unei coroane. Fața arată profilul ... cu această latinească inscripție.* AR (1829), 154[2]/40. *Hinezii ... în cele mai multe au asămănare cu vechii eghipteni, precum în profilul feței, în năravuri și deprinderi.* SĂULESCU, HR. I, 9bis /15. *Luă profilul acestuia și-l trimise lui Lavater.* CR (1846), 68[2]/11, cf. STAMATI, D. *În știință, cînd se vede numai partea jumătate a obrazului, se zice profil.* FIS. 33/31, cf. PROT.-POP., N. D. *O fată trece c-un profil Rotund și dulce de copil.* EMINESCU, O. IV, 195. *Avea trăsăturile feței mai regulate, un profil clasic cu niște ochi mari.* GANE, N. III, 93. *Îi privea profilul osos și deslușit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 308. *Avea ... același glas mîngîios de mamă și chiar același profil.* BASSARABESCU, V. 17. *Ea se întoarse ... cu profilul feței trist și încadrat de plete.* BACOVIA, O. 221. *Cu coada ochiului, vedem profilul Clarei.* GALACTION, O. 102. *Profilul său, palid, cu părul nocturn.* TEODOREANU, M. U. 160. *Se zărea ... profilul palid ... al cantinelei.* SADOVEANU, O. I, 694. *Slăbind, căpătase un profil superb.* CĂLINESCU, S. 40. *Te impresiona ... prin profilul grecesc și oval desăvîrșit.* BENIUC, M. C. I, 305. *Alături, maestrul Gigel, cu profilul în vînt..., bătea toba cu degetele pe masă.* VINEA, L. II, 36. *Ai un profil ca un zbor încremenit de pasăre.* H. LOVINESCU, T. 390. *Bărbat voinic, cu profil ca de efigie.* PREDA, M. S. 32. *În steaua bisericuții se-nșiră duminica moșnegi cu plete albe ... și cu profiluri uscate.* V. ROM. septembrie 1963, 13. ◇ Loc. adv. **Din** (sau **în**) **profil** = dintr-o parte (a feței sau, p. ext., a corpului). *I s-a părut că l-a zărit în profil.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 117. *Se privi în oglindă din față, din profil, din trei sferturi.* C. PETRESCU, C. V. 167. *Îl priveau din profil.* VLASIU, D. 166. *Se opri și o privi din profil.* STANCU, R. A. III, 143. *Văzuse poza unei fiare asemănătoare, tot din profil.* GALAN, Z. R. 146.

2. Fig. Aspect general caracteristic pentru cineva sau ceva; p. ext. caracter predominant, propriu unei ființe, unui lucru, unei fenomen etc., caracteristică, specific. *Alternanțele și contrastele ... dau profilul muzical al unui vers sau al unei poezii.* PUȘCARIU, L. R. I, 91. *Încercînd să schițăm profilul general al artei romanice constatăm ... un simț profund al armoniei corpului uman.* OPRESCU, S. 200. *Noul profil dobîndit de literatura dramatică pentru copii aduce ... aspecte variate și inedite ale vieții copiilor de la noi.* T mai 1964, 89. *Volumul reușește să creeze un profil al realizărilor în domeniul picturii contemporane.* V. ROM. decembrie 1964, 159. *În ultimii ani, în unele țări romanice au apărut o serie de noi atlase lingvistice cu profil regional.* L. ROM. 1965, 351. *Profilul său spiritual polivalent are o unitate ... alimentată de vibrația geniului creator.* V. ROM. iunie 1965, 5.

Muzeul are un profil complex. RL 1977, nr. 10 251. *O contribuție la formarea profilului spiritual al personalității.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 7/2.

3. Reprezentare, vedere laterală, dintr-o parte sau aspect al unui lucru în care trăsăturile și contururile se detașează (ca un profil[1] **1**); contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. V. siluetă. *Un crin plăpînd de-argint Profilul și-l arată.* PETICĂ, O. 60. *Vedeam, întîia oară, spre miazănoapte, falnicul profil al Carpaților.* GALACTION, A. 324. *Va depune țigarea pe marginea scrumierii și va ridica ochii la profilul Călimanului.* C. PETRESCU, O. P. I, 109. *Profilul vechei biserici, care ar fi trebuit să fie emblema de caracter a Capitalei, e un model de echilibru arhitectural.* ARGHEZI, B. 97. *Profilul caselor este în general admirabil.* CĂLINESCU, S. 348, cf. 358. *Peisajul fantastic ... își proiectează pe cer profilul vulcanic.* BOGZA, A. Î. 85. ✦ P. gener. (Rar) Înfățișare, aspect. *Cele patruzeci și cinci de biserici ... schițează Iașilor un profil venerabil și auster.* GALACTION, A. 16. *Sub lumina nopților albe, corăbii și statui dădeau Leningradului un profil de neuitat.* BOGZA, M. S. 53. *Strada de ieri are astăzi un profil total schimbat.* S februarie 1961, 6.

4. Spec. Conturul unei secțiuni plane a unui element de construcție, a unui corp geometric etc.; contur al unui plan, al unui proiect etc. *Să supunem că AB ... reprezintă direcția orizontală, și SB profilul unui plan înclinat pe care se află un trup greu.* G. POP, G. 162/31. *Fig. 228 reprezintă diferite tipuri de profile.* CIȘMAN, FIZ. I, 320. *Dimitrie Cantemir a întocmit mai multe lucrări, hărți și profile pentru Constantinopol și regiunea înconjurătoare.* MG I, 18. ✦ Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecție ortogonală pe un plan. Cf. DL, DEX.

5. Desen care reprezintă o secțiune verticală făcută într-o construcție, într-un obiect, în sol etc. pentru a evidenția distribuția elementelor sau structura acestora. Cf. DL, DEX. ✧ *Profil geologic* = reprezentare grafică, în plan vertical, a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră. *Profilul geologic e: te reprezentarea raporturilor de așezare între straiele de diferite vîrste.* GEOLOGIA, 56. ✦ Secțiune în plan vertical a straturilor geologice. *Exploatația adevărată a sării ... să va întinde în adîncime ... precum arată mai cu seamă profilurile* (a. 1850). DOC. EC. 968.

6. Piesă decorativă, în relief, folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătățirea acusticii unei săli etc.; elementele de decor care ies din planul general al fațadei unei construcții. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

7. Obiectivul de bază (și relativ stabil) al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, căreia îi corespunde un anumit mod de organizare, de înzestrare etc.; structură organizatorică ce corespunde acestui obiectiv. *Necontenit se creează noi institute, iar cele existente își lărgesc și își precizează profilul.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/3. *Reforma din 1948 a învățămîntului..., în ce privește profilul a contribuit în largă măsură la creșterea interesului pentru problemele de limbă.* L. ROM. 1959, nr. 4, 5. *Institutul nostru are un profil special.* S august 1960, 67. *Numărul unităților cu acest profil, din întreaga țară, va ajunge astfel la peste 70.* RL 1968, nr. 7 387.

8. (În loc adj.) **De profil** = care aparține unei anumite specialități; de specialitate. *Catedră de profil.*

— Pl.: *profiluri* și (rar) *profile.*

— Din fr. **profil,** germ. **Profil.**

PROFÍL[2] s. n. v. **porfiră**[1].

PROFILÁ vb. I. **1.** Refl. A ieși în evidență (din ansamblul căruia îi aparține ori din cel înconjurător), a se contura, a se reliefa **(2)**, a se proiecta **(2)**; p. ext. a se vedea. Cf. PROT.-POP., N. D. *În depărtare, pe linia netedă a orizontelui, se profilează ... movilele.* ODOBESCU, S. III, 15, cf. ARDELEANU, U. D. 173. *Zidurile rămase în picioare din castelul cel nou se profilau mai negre pe cerul albastru-vînăt al înserării.* REBREANU, R. II, 270. *Era cît mine de înalt, se profila perfect între doi copaci.* C. PETRESCU, Î. II, 18. *Se profilau noi schele pe orizont.* D. BOTEZ, F. S. 27. *Sus, pe culmea care mărginea cîmpul de instrucție ..., se profila, în scăpătatul soarelui, soldatul Bolocan.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *La cîțiva metri numai, se profilează figura soldatului.* SAHIA, U.R.S.S. 8. *Tunuri și tancuri se profilează în zări.* SADOVEANU, O. IX, 517. *Muschiulatura fină i se profila pe sub piele.* CĂLINESCU, S. 20. *Umbra lui, din cauza luminării, se profila colosală pe un perete.* id. ib. 741. *În bătaia razelor lunii se profila împletitura migăloasă de fier a stîlpilor.* V. ROM. februarie 1955, 228. *Cununa dealurilor deopotrivă încărcate de pomi și de sonde se profila în dreapta.* CONTEMP. 1955, nr. 459, 3/3. *Și uneori copaci ciudați se profilau pe zări.* BOUREANU, S. P. 20. *Vile somptuoase, ale căror umbre se profilau straniu în lumina mohorîtă a portalurilor.* VORNIC, P. 127. *Îi văzu silueta strîmbă, cu un umăr mai ridicat, profilată pe fondul galben, jucăuș al focului.* T. POPOVICI, S. 403. *În largul cîmpiei se profilau în amurg țărani călcînd rar în urma cailor.* PREDA, R. 107. *Cerul senin, limpede, așteaptă ... să se profileze pe el coroanele copacilor.* V. ROM. iulie 1960, 65. *Pe fundalul argintiu imaculat al zăpezii se profilează siluetele stejarilor.* VÎN. PESC. mai 1964, 2. ✧ Fig. *Temperamentul scriitorului se profilează din această impresiune.* DEMETRESCU, O. 167. *Profilată pe acest fond al interesului național ..., chestiunea ridicată de noi nici nu este luată deloc în considerație.* TITULESCU, D. 745. *Dezastrul de astă-seară ... prăbușește o carieră întreagă, profilată pe cerul celebrității.* GALACTION, O. A. I, 72. *În centrul romanului se profilează chipul ofilit al eroului principal.* CONTEMP. 1953, nr. 338, 3/1. *Eroul său liric este un luptător în marș neobosit a cărui figură se profilează pe fundalul agitat al epocii noastre.* S mai 1960, 100.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte, materiale etc.) A da o anumită formă, un anumit profil[1]. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

3. Tranz. (Complementul indică întreprinderi, instituții etc.) A stabili (în linii generale) obiectivul de bază al producției, al activității; a organiza într-un mod corespunzător acestui obiectiv, a da o anumită orientare; p. gener. a specializa. Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 89. *Instituție medicală special profilată pentru tratarea în staționar ... a bolnavilor.* ABC SĂN. 339, cf. DEX. ✧ Refl. pas. *Pentru realizarea acestor utilaje, se vor profila în această direcție un număr de întreprinderi.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *De la primul număr, revista s-a profilat ca o publicație regională de nivel și preocupări republicane.* V ROM. ianuarie 1965, 213.

— Prez. ind.: *profilez.*

— Din fr. **profiler.**

PROFILÁCTIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care aparține profilaxiei, privitor la profilaxie, specific profilaxiei; care ferește, care apără organismul de boli; care se ocupă cu mijloacele de apărare a organismului împotriva bolilor, de combatere a condițiilor care favorizează apariția acestora; preventiv, (învechit, rar) profilactiv. *Orice măsuri profilactice ar fi de prisos.* CUCIURAN, M. 12[v]/21. *Cu mare iscusință au aflat vaccina a fi mijloc profilactic asupra vărsatului.* VASICI, M. II, 78/6. *Mijloacele profilactice ce sînt de luat.* MO (1860), 13/15. *Femeile erau înconjurate de toate precauțiunile profilactice.* GHICA, S. 42, cf. 278. *Am convicțiunea că medicina seculelor viitoare va fi o medicină profilactică și nu curativă.* ISIS (1862), 47[1]/46, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Descoperirile din bacteriologie constituie astăzi mîndria medicinei profilactice progresive.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 301. *Tratamentul ..., profilactic și curativ, al bătrîneții.* PARHON, B. 8. *Pentru a prevîntîmpina apariția unor boli se impun măsuri profilactice.* VÎN. PESC. august 1964, 20. *Pentru preocuparea asigurării unei alimentații*

profilactice ... rememorarea acestor reguli ... apare mai mult decît necesară. S. MARIN, C. B. 13, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ P. g e n e r. (Rar) Care apără de ceva; apărător. Cf. CADE.

2. S. f. (Învechit) (Tratat de) profilaxie. NEGULICI, cf. URSU, T. Ş. 262.

— Pl.: *profilactici, -ce.*

— Din fr. **prophylactique.**

PROFILACTÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Profilactic **(1)**. *Această măsură profilactivă se poate adopta fără ca să necesite vreo cheltuială mare.* I. IONESCU, D. 473.

— Pl.: *profilactivi, -e.*

— Cf. p r o f i l a c t i c.

PROFILÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) p r o f i l a şi rezultatul ei.

1. Cf. p r o f i l a **(1)**. (F i g.) *Dramaturgia şi-a impus şi ea contribuţia în profilarea acelei noi viziuni asupra lumii.* V. ROM. ianuarie 1965, 141.

2. Cf. p r o f i l a **(3)**. *Se va stabili în termen scurt profilarea cea mai judicioasă a întreprinderilor constructoare de maşini.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Profilarea corespunzătoare a învăţămîntului tehnic.* ib. 1965, nr. 6 574.

— Pl.: *profilări.*

— V. **profila.**

PROFILAXÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A garanta. Cf. IORGA, S. D. XXI, 209, GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prez. ind.: *profilaxesc.*

— Din ngr. **προφυλάξω** (aor. al lui **προφυλάττω**).

PROFILAXÍE s. f. Totalitatea măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariţiei şi răspîndirii bolilor; p. e x t. totalitatea activităţilor cu caracter preventiv care stau la baza principiilor de ocrotire a sănătăţii publice; ramură a medicinii care se ocupă cu aceste măsuri şi activităţi. *Găsiţi un cale ca să se facă această profilacsisu* (a. 1788). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Învăţătura despre prelungirea vieţii ... şi ferirea despre boale (profilacsis).* ALBINEŢ, M. 48/11, cf. S. BĂRB. 16/7. *Cunoscînd pricinele prin care slăbiciunea ... se naşte la copii, profilaxis sau păzirea de ea este fără nici o îndoială.* NEP. VIND. 17/16, cf. NEGULICI, DDRF, BIANU, D. S. *Pentru a stăvili alcoolismul ... trebuie să se facă în primul rînd profilaxie printr-o propagandă antialcoolică continuă.* MARINESCU, P. A. 129, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, BRĂESCU, O. A. I, 229. *Organizase în folosul societăţii, pentru profilaxia tuberculozei, un spectacol.* SADOVEANU, O. IX, 539, cf. SCRIBAN, D. *Cea mai importantă sarcină a organelor ocrotirii sănătăţii este legată de profilaxia bolilor.* CONTEMP. 1956, nr. 486, 3/4, cf. BELEA, P. A. 186, DM. *Principiile pavloviste ... stau la baza profilaxiei şcolare.* GÎ 1961, nr. 634, 2/4. *Profilaxia diverselor boli este condiţionată de cunoaşterea cauzelor ce le provoacă.* TRIBUNA, 1961, nr. 208, 1/2. *Despre profilaxia şi tratamentul trihomoniazei porumbeilor vom vorbi într-un alt articol.* VÎN. PESC. iunie 1962, 21. *Profilaxia se face prin respectarea normelor de igienă alimentară.* ABC SĂN. 72. *Un gram de profilaxie echivalează cu un kilogram de terapie.* CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 10/2, cf. M. D. ENC., DEX. *O vastă acţiune de profilaxie desfăşoară şi cabinetele stomatologice din şcoli.* RL 1977, nr. 10 257.

— Pl.: *profilaxii.* — Şi: (învechit) **profilaxis** (scris şi *profilacsis*) subst.

— Din fr. **prophylaxie.** — **Profilaxis** < ngr. **προφύλαξις,** lat. **prophylaxis.**

PROFÍLAXIS subst. v. **profilaxie.**

PROFILOGRÁF s. n. Profilometru care depistează şi înregistrează (sau măsoară) denivelările suprafeţei unui drum, a unui teren sau neregularităţile, asperităţile de pe suprafaţa unei piese (prelucrate). Cf. DL LTR², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilografe.*

— Din fr. **profilographe.**

PROFILOGRÁMĂ s. f. Înregistrare grafică a asperităţilor de pe suprafaţa unei piese (prelucrate), obţinută cu profilograful. Cf. LTR², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilograme.*

— Din fr. **profilogramme.**

PROFILOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeţei unui drum, a unui teren, a unei piese (prelucrate). Cf. DL, LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilometre.*

— Din fr. **profilomètre.**

PROFIMÍE s. f. v. **protimie¹.**

PROFÍR¹ s. n. (Învechit) Fîşie (de blană) cusută ca ornament pe marginea unei haine. *Numai pentru plofirul giubelii poftesc făr' de supărare ca să s[ă] schimbe ... cu jderi* (a. 1763). IORGA, S. D. XI, 71. *La zile mari, domnul îmbrăca cabaniţa, care era un fel de contoş cu ceaprazuri de fir şi cu profiruri de samur.* GHICA, S. 501, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *profiruri.* — Şi: **plofír** s. n.

— Din it. **profilo** „ornament la haină" (prin apropiere de *fir*).

PROFÍR² s. n. v. **porfiră¹.**

PROFIRÍU, -ÍE adj. v. **porfiriu.**

PROFÍSĂR s. m. v. **profesor.**

PROFISÓR, -OÁRĂ s. m. şi f. v. **profesor.**

PROFISÚR, -OÁRĂ s. m. şi f. v. **profesor.**

PROFÍT¹ s. m. v. **profet¹.**

PROFÍT² s. n. 1. (Adesea construit cu verbul „a trage") Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; avantaj, beneficiu, cîştig, folos, (învechit) priinţă **(3)**. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Asta e singura manieră de a trage din această cultură tot folosul şi tot profitul putincios.* BREZOIANU, R. 216/16. *Trebui de luat aminte dacă cheltuielile întrebuinţate la asămine prefacere vor pute răspunde la doritul profit (folos).* LITINSCHI, M. 16/15, cf. STAMATI, D. *Dobîndă, camătă sau interes se numeşte profitul sau folosul ce primeşte o persoană de la alta pentru un capital.* LAZARINI, M. 268/3. *Nu urma dară decît să le asigureze menţinerea acestor profite, puindu-le subt garanţia dreptului european.* CONCORDIA, 3³/15, cf. POLIZU. *Dintr-o simplă căutătură, înţelegea cu cine are a face şi ce profit poate să tragă.* FILIMON, O. I, 146, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V. *Ptrvul socotea să tragă profit.* ODOBESCU, S. I, 265. *Apropierea lui le-a făcut cinste şi ... profit — şi încă le face.* CARAGIALE, O. III, 8, cf. DDRF, ALEXI, W. *După îndemnul Bălăceanului şi al doamnei făcu ... acea expediţie ... care-i aduse puţin profit şi glorie încă mai puţină.* IORGA, L. II, 627. *Trage şi dumnealui profit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 152, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Trăiţi pentru profit şi pentru desfătare.* GALACTION, A. 391, cf. BUL. FIL. V, 22. *Tu nu tragi nici un profit din afacerea asta.* CĂLINESCU, S. 86. *Ştie ... să delireze cu profit pentru claritatea ideii.* id. C. O. 278. *Dac-am cheltuit io atîţa bani, să mă fi ales io c-on profet.* ALR I 312/85. ◇ L o c. p r e p. **În profitul** (cuiva) = în interesul, spre binele, în folosul (material sau spiritual al) (cuiva). *Ar fi o concurenţă de fapte în profitul naţiunii noastre.* ap. GHICA, A. 767. *A ordinat să se imprime operele lui cu cheltuiala statului şi să se vîndă în profitul urmaşilor săi.* NEGRUZZI, S. I, 336. ◇ E x p r. (Familiar) **Un ce profit** = un

oarecare beneficiu, avantaj, folos. *Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit.* CARAGIALE, O. VI, 60.

2. S p e c. (Ec. pol.) Formă transformată a plusvalorii, reprezentînd beneficiul capitalistului. *Care-i cîştigul, profitul capitalistului?* IONESCU-RION, S. 181, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ◇ *Profit mijlociu* = parte a plusvalorii creată în societate şi care revine fiecărui capitalist proporţional cu mărimea capitalului avansat. Cf. DER, M. D. ENC. *Profit comercial* = parte a plusvalorii creată în sfera productivă. DER.

— Pl.: *profituri* şi (rar) *profite.* — Şi: (regional) **profét** s. n.

— Din fr. **profit,** germ. **Profit,** it. **profitto.**

PROFITÁ vb. I. I n t r a n z. (De obicei urmat ori precedat de determinări introduse prin prep. „de") A avea un profit[2], a-şi crea un profit[2], a b e n e f i c i a, (învechit, rar) a p r o f i t u i; a folosi un prilej, o ocazie (favorabilă) pentru a beneficia de ceva, pentru a face ceva. *Zoe profitase binişor de timpul său, ca cea mai mare parte din femei.* HELIADE, D. J. 147/21, cf. I. GOLESCU, C. *Vorbeşte odată, apără-te; profitează de acest minut liniştit.* FLORESCU, G. 6/7. *Să facă aplicaţie meşteşugului ingeneriei şi al hotărniciei ca să poată profita în vacanţia de vară.* BULETIN, G. (1840), 273[1]/16. *Marfa de tranzit ... nu ne aduce alt folos decît cu ceea ce profitează cărăuşul nostru care îşi află un mijloc de viaţă.* PROPĂŞIREA, 313[2]/24. *Elena nu întîrzie a profita de voia ce i se didese.* CR (1846), 25[2]/25. *Tu, în loc de a profita de această bună dispoziţie, nu te poţi ţine de a face la fraze.* ib. (1848), 7[1]/69, cf. 17[2]/36, NEGULICI. *Vor putea profita mai mult.* DESCR. APE, 109/1. *Am uitat subiectul pentru care fac aşa lungi digresii şi tu profiţi de timp în paguba mea.* LĂZĂRESCU, S. 45/18. *Ai numai o lună să trăieşti; profită de plăcerile vieţii.* ROM. LIT. 425[2]/33. *O zi încă senină, în zilele vieţei ... Să profităm de dînsa căci paza dimineţei Va trece.* PELIMON, S. 12/1. *Filipescu a profitat de asta, ca să-i ceară scrisori de recomandaţie către paşii de la Rusciuc.* GHICA, A. 339. *De indulgenţa mea acum să profitaţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 273, cf. PROT.-POP., N. D. *Arătînd lui Potcoavă şi scrisorile moldovenilor ..., îl îndemnară a profita de ocaziune.* HASDEU, I. V. 183, cf. BARONZI, I. L. 1, 209/21. *Voi profita negreşit de zilele viforoase pentru ca să mă pun pe lucru.* ALECSANDRI, S. 118. *George profită de aceasta şi-i aruncă un pahar de apă în faţă.* BOLINTINEANU, O. 435. *Profită de petrecerea sa în Constantinopol.* ODOBESCU, S. I, 264, cf. 303. *Editorii sînt liberi ... să profite de munca şi de pe urma sărmanului pierdut cît pot.* CARAGIALE, O. III, 13. *Am profitat de ocazie şi m-am dus la birt în colţ să mănînc ceva.* id. îb. VI, 197. *Profit de ocazie şi mă instalez pe toată lungimea unui tichet.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 241. *Mi-i ruşine mie să ai asemenea ocazie şi să nu profiţi.* CONTEMPORANUL, V[2], 485. *Căuta să profite de hărnicia lui.* REBREANU, I. 206. *Circiumarul profită de ocazie să-şi organizeze clientela.* id. R. I, 193. *Profita ca un copil şi se strecura la răcoare, pe jeţul din colţ.* BASSARABESCU, S. N. 16. cf. id. V. 81. *De altfel, e momentul să profităm de ocazie şi să aflăm cu cine am avut onoarea să călătorim.* C. PETRESCU, C. V. 8. *Profitaţi de experienţa mea şi întrebaţi-mă.* BRĂESCU, O. A. I, 363, cf. II, 122. *Profitînd de faptul că a rămas o clipă singură ..., se apropie de el.* SEBASTIAN, T. 298. *Profit ... ca să cer unele informaţii cu totul speciale.* SADOVEANU, O. IX, 223. *Imaginaţia scriitorului va profita de fineţea simţurilor sale.* VIANU, A. P. 43. *Profită iute de situaţie şi, cu o tristeţe de circumstanţă, consimţi.* CĂLINESCU, S. 10. *Ai găsit că-i momentul să profiţi de ocazie.* H. LOVINESCU, T. 287. *După reformă profitase şi el de creditele pe care le deschise Banca centrală cooperativă.* PREDA, M. 108. *Nu vreau să profit de proverbiala lui gentileţe.* T decembrie 1964, 33, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar; construit cu dativul) A aduce cuiva profit[2], cîştig; a fi cuiva de folos. *Partea renunţătorului profită coerezilor săi.* HAMANGIU, C. C. 168. *Este dar nedrept ca aceste state să suporte singure povara unor armamente ce nu le profită numai lor.* TITULESCU, D. 349, cf. 697. *Antioh ceru deci şi el pe una din principese ..., un mijloc de a pune capăt unei ... rivalităţi care nu putea să profite decît doar Cupăreştilor.* IORGA, L. I, 337. ✦ (Eufemistic; complementul indică femei) A silui, a necinsti **(2),** a viola.

— Prez. ind.: *profit* şi (învechit) *profitez.*

— Din fr. **profiter.**

PROFITÁBIL, -Ă adj. Care aduce profit[2] **(1)**; avantajos, util, folositor. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Tinerimea studioasă şi plină de bunăvoinţă ... începe a pricepe că nimic nu e mai dulce, mai profitabil, mai folositor ... ca agricultura.* BREZOIANU, R. 4/17. *Fapte care dimpreună cu multe altele de aceeaşi natură cer imperios o regulare raţionabilă şi profitabilă intereselor comunale şi judeţiene.* I. IONESCU, M. 105, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A jertfit bunăstarea familiei, legăturile profitabile, consideraţia publică.* GALACTION, A. 252, cf. SCRIBAN, D. *Era onest, nu se amesteca în afaceri suspecte şi profitabile.* CĂLINESCU, S. 359. *Mai profitabile apar experienţele care tind spre universalitatea eroului.* T iulie 1964, 20. *Extinderea acestei metodologii asupra unor domenii ... este profitabilă pentru însăşi ideea de sistem.* L. ROM. 1966, 117. *Experienţa fiecăruia poate fi profitabilă celorlalţi.* RL 1977, nr. 10 258.

— Pl.: *profitabili, -e.*

— Din fr. **profitable,** it. **profittabile.**

PROFITASÍRE s. f. v. **proftaxire.**

PROFITERÓL s. n. Prăjitură făcută din produse de patiserie (de forma unor gogoşi mici) umplute cu cremă de vanilie, din (mai multe sortimente de) înghe̦tată, din frişcă şi din sos de ciocolată (cu rom). *Cu nasul în farfurie, purcese a mînca grăbit dintr-un somptuos profiterol cu şocolată şi frişcă.* VINEA, L. I, 133.

— Pl.: *profiterolurî.*

— Din fr. **profiterole.**

PROFÍTIC, -Ă adj. v. **profetic.**

PROFITIZÁ vb. I v. **profetiza.**

PROFITÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. (Persoană) care caută să obţină un cîştig din orice împrejurare (neţinînd seamă de interesele altora); (persoană) care urmăreşte un folos din munca (sau în dauna) altora; s p e c. afacerist, speculant. *Ştie că nu plăteşte el, pentru că n-are bani, şi situaţia asta de parazit profitor îl înnebuneşte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 91. *Măsurile luate ulterior de guvern au împiedicat revenirea profitorilor de pînă ieri în mijlocul satelor.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/1. *Să se întrebe aceşti ... profitori ce răscumpărare se poate da poporului ... pentru ostnda în puşcăria seculară a ignoranţei.* SADOVEANU, E. 55. *Dacă se va duce mereu la Georgeta, va fi un profitor.* CĂLINESCU, E. O. II, 23. *Au alungat şi continuă să alunge pe profitori.* id. S. 496, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profitori, -oare.*

— Din fr. **profiteur.**

PROFITUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A profita. (Fig.) *Din toate ramurile ştiinţelor profituiră în acest period al Imperiei romano-orientale legile prin împăratul Justinian I.* SĂULESCU, HR. I, 150/5.

— Prez. ind.: *profituiesc.*

— **Profit[2]** + suf. *-ui.*

PROFIŢÍE s. f. v. **profeţie.**

PROFÓND, -Ă adj. v. **profund.**

PROFÓNT s. n. Pîine de calitate inferioară care se prepara în trecut pentru militarii din fostul imperiu austro-ungar. Cf. LB, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pită caldă n-am mîncat, Numai profont*

nesărat. RETEGANUL, TR. 76. *Rău maică m-ai blăstămat, Să umblu din sat în sat, Să mîne prefont uscat.* HODOȘ, P. P. 210, cf. BIBICESCU, P. P. 128, VICIU, S. GL., BUD, P. P. 81. *Și-i umbla din țară-n țară Cu prifontul subsuoară.* PRECUP, P. 30.

— Pl.: *profonturi.* — Și: **profúnt** (BARCIANU, ALEXI, W.), **prefónt, prefúnd** (TDRG, BIBICESCU, P. P. 128), **prifónt** s. n.

— Din magh. **prófont.**

PROFORÁ s. f. (Învechit) Dicțiune; pronunțare (după anumite norme). *Avînd măriia-sa hrisov gătit, l-au dat în mîna lui Panait grămătic de s-au suit în amvon și, cu glas mare și cu bună profora, l-au citit.* R. POPESCU, CM I, 530. *Pretutindenea să auzi ... cîntări noauo și profora de Țarigrad* (a. 1823). BV III, 422. *Văd că dascălii d-tale ... ți-au stricat proforaua, nu poți rosti pe î, ă, ș.* NEGRUZZI, S. I, 9, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, SĂGHINESCU, V., CADE, GÁLDI, M. PHAN. 238.

— Din ngr. **προφορά.**

PROFORISÍ vb. IV. Tranz. și refl. pas. (Învechit; despre litere, sunete, silabe etc.) A (se) pronunța, a (se) rosti[1] **(I 1).** *Literile să proforisă.* ASACHI, ALGHEBRA, 5v/12. *Făr-aceste slove ... nu se poate proforisi nici o silabi.* NEGRUZZI, S. I, 8, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, GÁLDI, M. PHAN. 238.

— Prez. ind.: *proforisesc.*

— **Profora** + suf. *-isi.*

PROFTAMSÍ vb. IV v. **proftaxi.**

PROFTASÍ vb. IV v. **proftaxi.**

PROFTAXÍ vb. IV. (Grecism învechit) **1.** Tranz. A procura **(1)**; a pregăti din timp. *Te-ai silit a proftaxi în vreme toate cele trebuincioase pentru zidirea cetățitor Acherman* (a. 1781). URICARIUL, III, 147. *Să-mi mai trimiți 40 porțioare după această rețetă, cu toate că scriu dumitale de acum, dar pentru ca să aibi dumneata vreame îndestulă a mi le proftasi pînă la sfîrșitul lui martie* (a. 1785). FURNICĂ, I. C. 126. *A proftaxi o sumă pentru făcutul acestui pod* (a. 1795). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Ca să proftacsască oști și tunuri și cele trebuincioase războiului* (a. 1822). URICARIUL, III, 234, cf. SCRIBAN, D.

2. Tranz. (Urmat de determinări infinitivale) A grăbi, a urgenta. *S-a făcut porunca legată la amîndoi episcopi ca să proftacsească a trimite banii școalelor epitropiei* (a. 1792). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Cînd s-ar întîmpla acest fel de boală la vreo casă, să proftacsească cu grabă a se deosebi de către cei sănătoși* (a. 1798). id. ib.

3. Intranz. A sosi, a veni, a ajunge. *Pîn-a proftaxi ajutorul cel mare* (a. 1790). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Din răzvrătirea unui sulger Theodor ... s-au spăimîntat orașul; ... apoi proftastnd cei de aici trimeși pentru paza Craghiovii, ztc că s-ar fi pololit spaima* (a. 1821). IORGA, S. N. 152. ◇ Tranz. fact. *Făr' de nici o zăbavă să dai acești bani ..., ca să ni-i profthasească cu grabă aici* (a. 1781). ARH. OLT. XIV, 256.

4. Tranz. (Urmat de determinări infinitivale sau conjunctivale) A avea timpul necesar pentru a întreprinde ceva. *În politia aceasta a Bucureștilor s-au adăogat și s-au îmmulțit casele și nu pot proftaxi 8 coșari ... a merge pe la toate casele din oraș să măture coșurile* (a. 1796). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Mulți apostați și mavrofori ce nu proftaxiseră să fugă* (a. 1822). id. ib.

5. Tranz. A trimite, a expedia; a transmite. *Să proftacsiți înștiințările d-voastre către toți zabiții* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Din banii ce se vor strînge mai întîi să-i proftaxiți cu grabă aici la Casa lăzăreturilor* (a. 1813). id. ib. *Scrie-mi ca să-ți profthacsesc carti* (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 54. *Și cel mult pînă în 15 zile negreșit să ne prodacsiți catagrafile* (a. 1824). URICARIUL, V, 189/29. *Numai te rog profthasăște cît mai degrabă jaloba către divan* (a. 1835). GÁLDI, M. PHAN. 238. ◇ Refl. pas. *Este mare trebuință a să proftasi deocamdată cu mare grabă la Giurgiu o sumă cetferte cărbuni țigănești* (a. 1812). DOC. EC. 143.

6. Tranz. A satisface. a acoperi. *Nici visteria neavînd stare de a proftacsi aceasta mare trebuință* (a. 1807). GÁLDI, M. PHAN. 238.

7. Tranz. A prinde **(III 1).** *Amîndoi au proftaxit hoțul* (a. 1810). GÁLDI, M. PHAN. 238. *Pe păharnicul Costache Hrisoscoleu, proftaxindu-l turcii după urmă, l-au jertfit îndată cu săbiile* (a. 1822). id. ib.

— Scris și: *proftacsi, profthacsi.* — Prez. ind.: *proftaxesc.* — Și: **proftamsí** (GÁLDI, M. PHAN. 238), **proftasí** (scris și *profthasi*), **proftăxí** (id. ib.), **prodaxí** (scris și *prodacsi*), **prohtaxí** (id. ib.; scris și *prohtacsi*, id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. **προφθάσα** (aor. al lui **προφθάνω**).

PROFTAXÍRE s. f. (Învecht) Acțiunea de a proftaxi **(5)**; trimitere, expediere. *Să nu cumva să se facă vreo zăbavă la profithasîrea acestei zaherele* (a. 1781). ARH. OLT. XIV, 256, cf. GÁLDI, M. PHAN. 238.

— Pl.: *proftaxiri.* —Și: **profitasíre** (scris *profithasire*) s. f.

— V. **proftaxi.**

PROFTĂXÍ vb. IV v. **proftaxi.**

PROFTEÁ s. f. v. **proptea.**

PROFTIMISÍ vb. IV v. **protimisi.**

PROFÚM s. n. v. **parfum.**

PROFUMÁ vb. I v. **parfuma.**

PROFUMÁRE s. f. v. **parfumare.**

PROFUMÁT, -Ă adj. v. **parfumat.**

PROFUMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **parfumator.**

PROFUMĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **parfumator.**

PROFÚND, -Ă adj. **I. 1.** (Despre stări fiziologice sau psihice, despre însușiri ori manifestări morale etc.) Care este (foarte) puternic, care are o mare intensitate; adînc, intens, mare[1] **(V 1).** *Se prezentiase denaintea judecătorilor ... în desrănduiala cea mai profundă a tristeței.* CALENDARIU (1794), 32/17. *Îi plăcea singurătatea ca tuturor mîhnirilor profunde.* HELIADE, D. J. 36/9. *Impresia unei profunde groaze pe care voia să o învingă în zadar.* GTN (1836), 36[1]/32. *Din parte-și Elena ți păstrase în toată puterea ... amor asemenea de profund ... ca și cel dănțli.* CR (1846), 26[1]/28. *Devenise incapabil de a resimți vreodată vreo pasiune profundă.* ib. (1848), 9[2]/35. *Întristările-mi profunde.* CALENDAR (1851), 111/21. *Soldații ..., cînd aud cîntecul lor național ..., sînt prinși d-o melancolie profundă.* BARASCH, I. 177/16. *Simțimînt de profund respect* (a. 1865). URICARIUL, X, 371. *Surtsul era ... de o profundă melancolie.* EMINESCU, N. 35. *Conducătorul face niște ochi mari, în care strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.* CARAGIALE, O. I, 60. *Al treilea era d-o bunătate profundă.* DELAVRANCEA, T. 10. *O renaștere întreagă într-un vis tot mai profund.* MACEDONSKI, O. I, 28. *Nu e ură mai profundă și mai nelmpăcată ca ura pe care instinctiv o poartă dobitocia în contra inteligenței și ignoranța în contra culturii.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 201. *Taine are o admirație profundă pentru genialul scriitor francez.* GHEREA, ST. CR. I, 15. *Cît de profundă și de lamentabilă poate să fie degradarea sufletului omenesc!* GALACTION, O. A. I, 44. *Eu am pierdut copilăria la șase ani, mărturisi cu profundă tristețe doctorul.* BRĂESCU, V. 19. *Căzu în somn profund.* SADOVEANU, O. IX, 123. *Ele se înhalează prin măști speciale și produc un somn profund.* BELEA, P. A. 265. *Nu mi s-a întîmplat ... să am o emoție atît de profundă.* PREDA, R. 38. *Din liniștea profundă A sufletelor noastre s-a-mpărtă-*

şil acum! LABIŞ, P. 359. *Sentimentele mele pentru dumneata sînt adevărate şi profunde.* T august 1964, 56. *Înzestrat cu o sensibilitate profundă.* V. ROM. decembrie 1964, 155. (Adverbial; adesea cu valoare de superlativ) *Profund mişcat de bunăvoinţa ce mi-aţi mărturisit.* LĂZĂRESCU, S. 5/5. *Dormeau încă profund.* CARAGIALE, O. II, 8. *Ea credea profund, orbeşte.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 25. *În Lusca ... Titu sosi amărît profund.* REBREANU, I. 313. *M-a indignat profund.* IBRĂILEANU, A. 57. *Profund mă-ntristează.* BACOVIA, O. 31. *Am rămas profund mirat.* GALACTION, A. 12. *Iaşul, zicea el profund afectat, a decăzut.* BRĂESCU, O. A. I, 367. *Plînsoarea ei ... m-a înduioşat profund.* KLOPŞTOCK, F. 231. *Am sentimentul că dorm, dorm profund.* SEBASTIAN, T. 137. *Se opri pe loc, profund umilit.* TEODOREANU, M. II, 13. *Cînd l-am văzut ... am fost profund mişcat.* SADOVEANU, O. IX, 605. *Negreala chicii şi bărbii ... îl făcea profund antipatic.* ARGHEZI, B. 33. *Filozoful m-a impresionat profund.* STANCU, R. A. V, 306. *Eşti profund nefericit.* T septembrie 1962, 8. *Starea psihică a bolnavului este profund alterată.* ABC SĂN. 366. *Această întîlnire l-a zguduit profund.* V. ROM. octombrie 1964, 33. *Acest pasionat angajat, trăindu-şi ideile politice profund şi sincer.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 2/5. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Un moment de profundă tăcere.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 201. (Adverbial) *Evul mediu a fost un ev profund internaţional.* CĂLINESCU, C. O. 40. *Caracterul profund realist al politicii economice a partidului nostru.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. ✦ Spec. (Rar; despre culori) (Foarte) intens. *Negru profund, noian de negru.* BACOVIA, O. 25. ✦ Spec. (Despre saluturi, reverenţe etc.) Care este făcut prin înclinarea adîncă a capului, a corpului etc.; p. ext. care exprimă respect deosebit, consideraţie (foarte) mare. *Sinior impresario, zise bătrîna după o profundă reverinţă.* CR (1846), 31[1]/32. *Primeşte, mare rege, profunda-mi salutare.* ALEXANDRESCU, O. I, 355. *Salută cu ... profundă reverenţă.* TEODOREANU, M. U. 77. ◇ (Adverbial) *Am onoarea să salut profund francheţa dumneavoastră.* GALACTION, O. A. I, 150. *Bancherul ... se înclină profund.* CĂLINESCU, S. 260.

2. (Despre oameni) Înzestrat cu o mare adîncime a judecăţii, cu o deosebită putere de pătrundere, de înţelegere, cu o temeinică cultură etc., care analizează temeinic lucrurile, pătrunzător **(4)**, perspicace; (despre gîndurile, gîndirea, judecăţile, cunoştinţele, înţelegerea etc. omului) care denotă multă inteligenţă, cultură, pregătire, seriozitate, profunzime **(2)**. *V-aţi dat desigur seama în luminile şi cunoştinţele d-voastre profunde ... ce înseamnă descentralizarea.* MAIORESCU, D. II, 149. *Un avocat bun, talentat, cunoscător profund al codului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 251. *Supun aceste gînduri profundei dumitale meditări.* GALACTION, A. 151, cf. SEBASTIAN, T. 64. *Un artist nu e mare dacă n-are gîndire profundă.* VLASIU, D. 401. *Un om profund ar fi fost mîhnit de mediocritatea lui.* CĂLINESCU, C. O. 36*l* cf. id. s. 503. *Diversitatea influenţelor i-a cruţat ins, şi i-a scos în evidenţă profunda sa originalitate.* S MAĂ 1960, 122. *Cei mai profunzi critici sînt cei care explică valorile clasice.* V. ROM. iunie 1965, 25. ◇ (Adverbial) *Caragiale a fost un om profund gînditor.* SADOVEANU, O. VI, 321. ✦ Care este făcut cu multă seriozitate, competenţă, pătrundere, profunzime **(2)**. *Este necesar ca pe viitor inspectorii să efectueze un control mai profund, mai multilateral.* GÎ 1963, nr. 691, 3/5. *Conflictul în care intră eroul e tragic şi exprimă o profundă investigare psihologică.* T iunie 1964, 71. *Vom face o analiză critică mai profundă care să prefigureze drumurile de început ale revistei.* V. ROM. ianuarie 1965, 213. ✦ (Despre creaţii ale oamenilor) Care are o mare valoare, care este încărcat de semnificaţii. *Avem nevoie de o muzică profundă, bogată în idei.* M 1961, nr. 1, 38. *La un loc, nuvelele alcătuiesc un profund jurnal intim.* CONTEMP. 1971, nr. 1 272, 3/3. *O operă critică profundă e bine să fie şi clară.* ib. nr. 1 275, 3/3.

3. (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează sentimente adînci, însuşiri morale deosebite, profunzime **(2)**. *Înalt, fin, cu ochi profunzi, cu păr cărunt, noul comandant cucerise pe toată lumea.* BRĂESCU, O. A. I, 91. *Ascuns de toată lumea, de ochii mei profunzi.* ARGHEZI, VERS. 358. *Ochii săi erau profunzi şi inteligenţi.* CĂLINESCU, B. I. 175. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Faţa sa devine din ce în ce mai profundă şi mai expresivă.* EMINESCU, G. P. 16.

4. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Cu tonul (cel mai de) jos, grav, adînc. *Tremolo de bas profund.* HOGAŞ, DR. I, 280. *Îl ameninţă de la spate un glas de bas profund.* C. PETRESCU, C. V. 101. *Era o sonoritate măreaţă ... ca şi cum s-ar fi împletit şi s-ar fi încălcat serii de cornuri de vînătoare, unele subţiri, altele profunde.* SADOVEANU, O. IX, 16. *Strigă spre cer, cu un glas profund pe care aerul îl hohoti.* CĂLINESCU, E. O. I, 105. *Notele grave şi profunde.* BOGZA, C. O. 373. *Sună în văi o muzică profundă.* LABIŞ, P. 263. ◇ (Adverbial) *Spuse încet, aproape confidenţial, dar profund, răspicat.* CĂLINESCU, S. 30.

5. (Despre procese, modificări etc. fizice, sociale etc.) Care are un caracter radical **(I 1)**, esenţial; care duce la schimbări esenţiale; care se deosebeşte în mod esenţial de altceva sau de ceea ce fusese înainte. *Combinaţia himică se caracterizâ printr-o modificaţie profundă a corpilor ce se combină.* MARIN, PR. I, XII/13. *Între limba vorbită şi cea scrisă sînt deosebiri profunde în ce priveşte construcţia frazei.* IORDAN, STIL. 240. *Omenirea trece printr-o perioadă de profunde transformări.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 3. *Cooperativizarea ..., revoluţie profundă în viaţa ţărănimii.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689.

II. (Despre ape, cavităţi, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fund se află la o distanţă (foarte) mare faţă de marginea de sus, de suprafaţă, de un reper dat etc.; adînc. Cf. LB. *Se fac mai întîi nişte groape profunde în interiorul munţilor, care se umple cu apă.* DESCR. APE, 110/19. *Am văzut semne de săpături în centrul ei, dar nu profunde.* BOLLIAC, O. 269. *În peşteri profunde-i esilat?* MUREŞANU, P. 21, cf. BOLINTINEANU, O. 106, ŞĂINEANU, D. U. *Împuşcăturile se prelungiră în ponoare profunde.* SADOVEANU, O. VIII, 342. *Imense, profunde şi zbuciumate, oceanele sînt marile laboratorii biologice.* BOGZA, C. O. 230. ◇ (Cu determinări introduse prin prep. „de") *Rîuleţul care l-am trecut ... profund de o palmă.* NEGRUZZI, S. I, 195. ◇ Fig. (Substantivat, n.) *Inima ... putea ea oare a nu fi tresărit în profundul său cînd freamătul fluviului ... aducea răsunetul miraculoaselor fapte ale lui Ion Vodă?* HASDEU, I. V. 129. ✦ (Despre zone, regiuni etc.) Care se află la (mare) adîncime. *Creşterea temperaturii trebuie să se facă ... mult mai încet în zonele profunde.* GEOLOGIA, 9. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Or fi ecouri ostenite, Chemări din regiuni profunde.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 60. ✦ Spec. (Despre plăgi, infecţii etc.) Care pătrunde ori se află, este localizat adînc în interior. *În cazul unei răni profunde este mai bine dacă se aplică antibiotice pe rană.* BELEA, P. A. 9. ✦ (Despre respiraţie, suspine etc.) Care vine sau pare că vine din interiorul corpului; adînc. *Respiraţia, adecă răsuflarea grea, profundă, adecă adîncă.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 63/7. *Neguţătorul de mătăsării scoase un profund suspin.* CR (1848), 23[3]/56. *Ei nu fac operă de artă Din plîns, dintr-un suspin profund.* DEMETRESCU, O. 65. ◇ (Adverbial) *Profesorul îşi ridică pieptul şi respiră profund.* GALACTION, O. A. I, 55. *Afară respiră profund.* BART, E. 250.

— Pl.: *profunzi, -de.* — Şi: (învechit) **profónd, -ă** adj. LB.

— Din lat. **profundus, -a, -um**, fr. **profond.**

PROFUNDAMÉNTE adv. (Învechit, rar) În mod profund. Cf. HELIADE, în SFC II, 197.

— După fr. **profondément.**

PROFUNDÁRE s. f. (Tehn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adîncime mare în raport cu diametrul. LTR[2], cf. SFC IV, 286, 315.
— Pl.: *profundări*.
— De la **profund**.

PROFUNDITÁTE s. f. (Livresc) **1.** Profunzime **(2)**. *Luna, suindu-se pe cer, arăta ... profunditatea abisului*. CR (1848), 16[3]/79. *Glasul cel tare al tunetului, urlînd asupra abiselor, se repetă și răsună în profunditatea lor*. ib. (1848), 20[2]/50. *Nu poci învinge o mică impresie de groază ce-mi produce ferberea undelor, zgomotul lor surd și profunditatea ce ascund*. LĂZĂRESCU, S. 43/25. *Profunditatea cea mai mare a oceanului se pare că abia trece preste înălțimea ... celui mai înalt munte depre pămînt*. FONTANIN, C. 28/1. *În raportul profundității văilor submarine, se știe numai atîta că, în unele locuri, trebuie să fie niște precipituri teribile*. Isis (1859), 36/2. *Această formă pătrată* [a intrării în ocnă] *tinea pînă la o profunditate de 10 — 12 stînjeni*. FILIMON, O. I, 294, cf. PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Nu știi ce ceri, îmi răspunse călugărul, oftînd din profunditatea inimei*. FILIMON, O. I, 310. *În aceste clipe de exultanță, profunditatea ochilor se accentua*. CĂLINESCU, S. 112.
2. Profunzime **(1)**. *Atîns îndestul de profunditatea acelor idei ..., mulțumi gondolierilor*. CR (1848), 28[2]/67. *Criticul ... să studieze cu ... profunditate subiectul ce voiește a critica*. FILIMON, O. II, 226. *Profunditatea concepției nu împiedică alegreța expresiunii*. CARAGIALE, O. III, 232. *Mai mult decît risipirea, prefera profunditatea într-un lucru hotărît*. CĂLINESCU, E. O. II, 13. *Ceea ce caracterizează opera lui Rembrandt ... este extraordinara profunditate a viziunii sale*. id. S. 487. *Mai multe idei, mai multă profunditate, mai multă mobilitate scenică*. V. ROM. ianuarie 1965, 151.
— Pl.: (rar) *profundități*. Gen-dat. și: (învechit) *profundității*.
— Din lat. **profunditas, -atis**.

PROFUNDÓR s. n. Partea posterioară, mobilă, a ampenajului orizontal al unei aeronave, care asigură ușurința mînuirii, echilibrul și stabilitatea aeronavei. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *profundoare*.
— Din fr. **profondeur** (după *profund*).

PROFÚNT s. n. v. **profont**.

PROFUNZÍME s. f. **1.** Capacitatea, calitatea, însușirea de a judeca, de a înțelege, de a înfățișa etc. lucrurile în esența, în semnificația lor adîncă; adîncime, (livresc) profunditate **(2)**. *Interesante trebuie să fie observațiile tale sociologice, dacă au, toate, această profunzime*. GALACTION, A. 384. *Bălcescu e un cugetător cu mari profunzimi*. SADOVEANU, E. 54. *Pușchin ... concentrează în versurile lui o rodnică profunzime*. id. ib. 202. *Vastitatea și profunzimea cunoașterilor lui Shakespeare constituie manifestarea unui poet al Renașterii*. VIANU, L. U. 65. *Vorbele ... n-ar fi reușit să exprime în toată profunzimea ceea ce gîndea*. V. ROM. iulie 1954, 55. *Accentele dramatice puteau fi apăsate mai mult pe disputele de profunzime ale textului*. T iunie 1964, 75. *Profunzimea operei stă în freamătul interior de viață*. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6.
2. Distanță, punct, loc etc. considerate de la suprafața unui lucru, de la un reper dat etc. pînă la o distanță (mare) spre interior; calitatea, însușirea de a fi profund **(II)**; adîncime, (livresc) profunditate **(1)**. *Căldura aceasta radiantă ... se propagă atunci puțin cîte puțin în profunzimea lor*. MARIN, F. 9/21, cf. BARCIANU. *Carpatul, care-n profunzimile sînului său ascunde comori de fier*. CARAGIALE, O. II, 139, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Departe-n cine știe ce profunzimi de mări*. MINULESCU, VERS. 100. *Delta cu profunzimi misterioase se întindea pînă departe*. SADOVEANU, O. VI, 75. *Această presiune face ca temperatura să crească mult mai încet în profunzime*. GEOLOGIA, 9. *Zăcămintele minerale se află în profunzimile reci ale continentului*. SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 932. ◇ Fig. *Cuvintele acestea au scos din profunzimi toată durerea*. SADOVEANU, O. VI, 323, cf. IX, 148. *Din ce profunzimi ... ale humei sosește licoarea plină de fantezie*. BOGZA, C. O. 381.
— Pl.: *profunzimi*.
— **Profund** + suf. *-ime*.

PROFÚZIE s. f. v. **profuziune**.

PROFUZIÚNE s. f. (Livresc; de obicei cu determinări introduse prin prep. „de") Cantitate (foarte) mare, mulțime (de ...); abundență, bogăție. Cf. ARISTIA, PLUT. *Femeile ... umpluse două săli întregi cu o profuziune de lucrări de mînă de tot felul*. ODOBESCU, S. I, 482, cf. BARCIANU. *Vietățile mici în unele privințe amintesc profuziunea ecuatorială*. MEHEDINȚI, G. F. 183, cf. ALEXI, W., SEVERIN, S. 111, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Profuziune de flori pe masă*. BRĂESCU, M. B. 36, cf. SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 246. *Îi încîntase profuziunea trandafirilor de pe Șoseaua Jianu*. BENIUC, M. C. I, 436. *Printre noile dotări de aici merită a fi semnalată profuziunea de flori din Insula Trandafirilor*. V. ROM. august 1963, 155. ◇ Loc. adv. **Cu profuziune** = din abundență, din belșug, din plin, în mare cantitate. *Aruncam bacșișurile cu profuziune pentru cel mai mic obiect ce mi se arăta*. BOLLIAC, O. 288. *Pasage de armonie savantă ... se găsesc semănate cu profuziune în operile „Nabucodonosor" și „Rigoletto"*. FILIMON, O. II, 263. *Anormalitatea ... e arătată în literatură cu atîta talent și profuziune, încît n-avem decît să studiem ... cîteva din aceste producțiuni artistice*. GHEREA, ST. CR. II, 319. *Sfărîmături de amforă sau de urnă funerară aruncă marea cu profuziune*. GALACTION, O. A. II, 409. *Lumina paternică a sudului face să apară pe planeta sa culori vii, notate cu profuziune*. VIANU, A. P. 77. *Pascalopol* [era] *pomădat și parfumat cu profuziune*. CĂLINESCU, E. O. I, 81. (Prin lărgirea sensului) *Încîntat peste fire, colonelul strînge cu profuziune mîna lui Moș T*[eacă]. BACALBAȘA, S. A. I, 43.
— Pronunțat: *-zi-u-*. — Pl.: *profuziuni*. — Și: (învechit) **profúzie** s. f. ALEXI, W., SEVERIN, S. 111.
— Din fr. **profusion**, lat. **profusio, -onis**.

PROGÁDĂ s. f. v. **progadie**.

PROGÁDE s. f. v. **progadie**.

PROGÁDIE s. f. (Regional, mai ales în Transilv., Ban. și Olt.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir; p. ext. cimitir (pe lîngă o biserică). *Apucîndu-se meșterii să facă șanțurile pentru temeliile zidurilor, au început a scoate mulțime de oase de oameni, din care s-a cunoscut că acest loc mai dinainte vreame a fost tot podradie a besearicei* (cca 1800). IORGA, S. D. XV, 312, cf. KLEIN, D. 407, LB, DDRF. *Dintre bărbații noștri mari se află înmormîntați aici: episcopul ... Vasilie Moga (în progadia din „Groapă")*. MOLDOVAN, Ț. N. 115, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Nevastă-sa demult dormea în progadia satului*. LUC. V, 81, cf. TDRG. *Cînd să sară pîrleazul în progadie, ... se împiedică și se dă peste cap*. AGÎRBICEANU, S. 113. *Niște mocofani cari n-au decît curțile pline de urzici ca și progadiile bisericilor neamului lor*. AL LUPULUI, P. G. 74, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Baba mea ... de douăzeci și cinci de ani zace-ntinsă-n progadia bisericii*. BĂNUȚ, T. P. 188, cf. CADE. *O astfel de călătorie ... presupune tîrcoale în jurul bisericilor, puse pe un vîrf de deal, cu prograda țepoasă de cruci într-o rînă*. CĂLINESCU, E. 105, cf. H XVIII 78, VICIU, GL., I. CR. II, 247. *Deodată răsună toată progadia de cîntece foarte triste*. DENSUSIANU, Ț. H. 252, cf. GR. S. I, 138, GREGORIAN, CL. 61, ALR II/I h 178, A II 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, LEXIC REG. 21, 93.

— Pl.: *progadii*. — Şi: **progádă** (I. CR. II, 247), **progáde** (VICIU, GL., GREGORIAN, CL. 61, LEXIC REG. 21; pl. *progăzi*, LEXIC REG. 21), **prográde** (LB), **prográdie, prodgáde** (LB), **podrádie, pográdă** (CIHAC, II, 115, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.), **pográde** (LB, TDRG), **pográdie** (TDRG, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 132), **vrogádie** (IZV. IV, 8) s. f.

— Din slavonul **подъградие**.

PROGÁLBEN, -Ă adj (Regional) Foarte galben (Cristeşti — Paşcani). MAT. FOLK. 1 519.

— Pl.: *progalbeni, -e*.

— **Pro-**[2] + **galben.**

PROGENITÚRĂ s. f. Totalitatea puilor unui animal; pui al unui animal, p r ă s i l ă **(2)**, (rar) p l o d **(3)**, (învechit, rar) p r ă s i t u r ă **(1)**. *Formă de vite turme, dispuse d-al lor lapte, De lînă şi de piele, d-a lor progenitură.* HELIADE, O. I, 386. *Acolo mănîncă cu odihnă pe puiu naintea ochilor mumei sale care strigă cu furie la piciorul arborului şi nu poate să urmeze pe răpitorul progeniturei sale.* ISIS (1859), 125[2]/12, cf. BARCIANU, V., CADE, CAZIMIR, P. 163, SCRIBAN, D. *Pisica Alba ... socotind-o indiferentă la progenitură, i-am luat puii după naştere îndată.* ARGHEZI, S. VIII, 205. *Progeniturile şi le îngrijeşte cu destul de multă dragoste.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 10. *Masculul este foarte grijuliu şi este în stare să atace orice duşman s-ar apropia de progenitură.* ib. august 1962, 10. *Analizînd toate condiţiile de dezvoltare a progeniturii noi, se poate face un pronostic.* ib. octombrie 1964, 4, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Astăzi mai ales familiar sau peiorativ) Totalitatea copiilor unui om; copil, odraslă **(2)**; urmaş, descendent. *Cu tata, mama şi progenitura Lazaronii sînt în Neapole cam vreo sută cincizeci de mii de suflete.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 159, cf. NEGULICI. *Deacă ... nevoia obligă pe mumă a se despărţi de progenitura sa, ea va face bine să se puie pe regimul igienic.* MAN. SĂNĂT. 264/26. *Progenitura (copilul) ... moşteneşte cualităţile cele bune din amîndouă rasele.* BARASCH, I. 131/20. *O, te-admir, progenitură de origine română!* EMINESCU, O. I, 151, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Sîngele grecesc al bătrînului Arghiropol se strecurase din belşug, ca într-o vrednică progenitură.* ARDELEANU, D. 22, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ce-ar mai face azi acest titan cînd ... ar vedea această arhibogată progenitură?* GALACTION, A. 271, cf. SCRIBAN, D. *Tatăl înţelegea, ca multă lume respectuoasă de cultură, să-şi pedepsească progenitura cînd nu învăţa.* CĂLINESCU, E. 24. *Unele progenituri ... pornesc cu totul pe alte căi.* BOGZA, C. O. 140. *În protocol nu intră nici dragoste, nici ură, Curteanul se însoară spre a avea progenitură.* T iulie 1964, 47. *Progenitura sa, care numără şase copii, cinci feciori şi o fiică.* V. ROM. noiembrie 1964, 127, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *progenituri*.

— Din fr. **progéniture.**

PROGESTERÓN s. n. v. **progesteronă.**

PROGESTERÓNĂ s. f. Hormon care se formează în ovare şi care este indispensabil în procesul de reproducere; luteină. Cf. DM, D. MED., M. D. ENC., DEX. ✦ Medicament preparat cu acest hormon. Cf. DEX.

— Şi: **progesterón** s. n. DN[2], DEX.

— Din fr. **progestérone.**

PROGÉT s. n. v. **proiect.**

PROGETÁT, -Ă adj. v. **proiectat.**

PROGLÉT, -Ă adj. v. **proclet.**

PROGNÁT, -Ă adj. Caracterizat prin prognatism. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Director al ziarului se afla pe atunci d. Timoleon ..., al cărui chip asimetric şi prognat ... nu respira bunăvoinţă.* LOVINESCU, S. II, 57. *Negrii ts în general prognaţi.* SCRIBAN, D., cf. DN, DEX.

— Pl.: *prognaţi, -te*.

— Din fr. **prognathe.**

PROGNATÍSM s. n. Conformaţie particulară a feţei omului care constă în proeminenţa anterioară, în formă de bot, a maxilarelor sau a arcadelor dentare ale acestora. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Emmi, cam pămîntie la faţă şi cu prognatismul parcă mai accentuat din cauza maturizării.* CĂLINESCU, S. 383, cf. DER, DN, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **prognathisme.**

PROGNITIC subst. (Învechit, rar) Pronostic **(1)**. *Mulţi astronomi ... au făcut prognitic, ce se va lucra în lume după aceea.* N. COSTIN, LET. II, 23/6.

— Accentul necunoscut. — Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PROGNOSTÍC s. n. v. **pronostic.**

PROGNOSTICÁ vb. I v. **pronostica.**

PROGNOSTICÁLE s. f. pl. v. **pronostic.**

PROGNOSTICATÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Neobişnuit) Persoană care face un pronostic **(1)**. *Cunoscut ca prognosticator sinistru, e urît de foştii membri ai mişcării.* CĂLINESCU, S. 206.

— Pl.: *prognosticatori, -oare*.

— **Prognostica** + suf. *-tor*.

PROGNOSTICÍ vb. IV v. **pronostica.**

PROGNOSTICÓN s. n. v. **pronostic.**

PROGNÓZĂ s. f. Estimare a apariţiei şi desfăşurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariţia şi evoluţia; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante din prezent; p. e x t. pronostic **(1)**. Cf. ALEXI, W. *În perioada recoltării, după cum rezultă din prognoză, timpul va continua să fie ploios.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 862. *Comitetul de Stat al Apelor ... asigură economia naţională cu date şi prognoze hidrologice şi meteorologice.* BO (1962), 193. *Prognoza activităţii ştiinţifice nu face prevederi cu precizia astronomiei.* CONTEMP. 1971, nr. 1 279, 8/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Potrivit prognozei, vremea va fi, în general, închisă.* RL 1977, nr. 10 295. *Această prognoză se va realiza puţin mai tîrziu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 20/1.

— Pl.: *prognoze*.

— Din fr. **prognose,** germ. **Prognose.**

PROGÓN[1] s. n. (Învechit) Plată[1], taxă pentru transportul cu căruţa (de poştă). *Trepedile (progon) de aici cele obicinuite* (a. 1780). URICARIUL, V, 395/21. *Au trimis ... domnul senator de la Iaşi pentru plată de progoane la carăle ce s-au luat dă către polcuri de la lăcuitori* (a. 1811). DOC. EC. 136. *Cine va avea trebuinţă a trimite ştafetă la verice locuri va plăti progonul pentru 2 cai.* CR (1833), 98[1]/1. *Cheltuielile extraordinare ale revoluţiei nu se urcă la mai mult de 700 000 lei, în plata progoanelor, plata agenţilor în străinătate.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 243. *Progonu şi cheltuielile drumului lui Andrei, lucrătoru venit din Ungaria* (a. 1850). DOC. EC. 986, cf. POLIZU.

— Pl.: *progoane*.

— Din rus. **пороѣ.**

PROGÓN[2] s. n. v. **prigon**[2].

PROGRÁDE s. f. v. **progadie.**

PROGRÁDIE s. f. v. **progadie.**

PROGRÁM, -Ă subst. **1.** S. n. și (învechit) f. Ansamblul părților care alcătuiesc o ceremonie, o serbare, un spectacol etc. sau o emisiune de radio ori de televiziune (în ordinea desfășurării acestora); ceremonie, serbare, spectacol etc. astfel alcătuite; foaie de hîrtie, publicație etc. care anunță (și descrie) aceste părți. *Ieri au urmat intrarea maiestății sale ... după chipul arătat în programa feremoniei.* AR (1829), 6[1]/37, cf. 9[1]/16. *Programa prăznuirii înaltei zile a numelui împărăteștii sale măriri domnului împărat a toată Rosiia.* CR (1830), 293[1]/9. *Serbarea s-au făcut după următoarea programă ...* BULETIN, F. (1833), 193[2]/8. *Către comisia alcătuită pentru pregătirea programei înscăunării domnului* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 185, cf. STAMATI, D. *Sta deoparte la o mescioară de nuc și desena un cavaler pe dosul unui program.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 9. *Afișul programului viitoarei stagiuni teatrale alrage privirile curioșilor.* DEMETRESCU, O. 177. *Iarăși e, concert, copii ... Vrei programă, lămurit? Stăi puțin să caut.* COȘBUC, P. I, 300. *În timp ce el își făcea programul nouei stagiuni, eu privesc afișele și programele vechi.* ANGHEL, PR. 118. *Data balului din octombrie a fost amînată ... — Cel puțin am fi văzut programul.* REBREANU, I. 100. *Privește cu un surîs de beatitudine all număr din program.* C. PETRESCU, Î. II, 190. *Va merge la teatru cu program special.* BRĂESCU, O. A. I, 38. *Înghițirea celor trei săbii. Era ultimul punct al programului.* SAHIA, N. 66. *Orchestra ... ieșea pe acoperișul circului oferind probe gratuite și o idee despre program.* ARGHEZI, B. 69. *Programul artistic ... a durat pînă dincolo de miezul nopții.* STANCU, U.R.S.S. 48. *După conferință a urmat un program artistic.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 884. *Programul este treptat completat cu improvizații comice.* T mai 1964, 7. *Toată lumea a plecat, că programul s-a terminat.* SORESCU, V. 8. *Artiștii amatori au susținut programe folclorice de mare bogăție.* CONTEMP. 1977, nr. 1 605, 8/4. ✦ Spec. Emisiune de radio sau de televiziune. *La televizor nu era program.* PREDA, M. S. 57.

2. S. n. și (învechit) f. Expunere (scrisă) a principiilor, a scopurilor, a sarcinilor etc. unei organizații politice, sociale, culturale etc. *Opoziția dete în zilele trecute o programă.* CR (1848), 21[3]/18. *Vorbele indiscrete ce ies în toate adunările ... din partea celor ce și-au uitat programa mișcării* (a. 1849). ap. GHICA, A. 770. *Apoi dacă dup-acestea mai aveți cumva dorință Să v-arăt printr-o programă care e a mea credință.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Social-democrația română discută acuma un nou program politic și economic.* IONESCU-RION, S. 176. *Țăranii alegători sau nealegători, să meargă cu toții la o întrunire în Armadia, unde Victor Grofușoru avea să-și lămurească programul.* REBREANU, I. 281. *Programul inițial al Reformei era destul de larg și de vast pentru a se concilia ușor cu aspirațiile umanismului.* OȚETEA, R. 320, cf. 39. *Burghezia a trădat programul revoluției.* SADOVEANU, E. 51. *Le înfățișai, pe înțelegerea lor, programul partidului.* STANCU, R. A. II, 305. *Ceea ce s-a vorbit acolo a fost mai mult decît un discurs, a fost un program.* ISAC, O. 310. *Congresul a dezbătut și adoptat în unanimitate documente de însemnătate istorică, care cuprind programul multilateral al dezvoltării României socialiste.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 689.

3. S. f. și (rar) n. (De obicei urmat de determinările „școlară" sau „analitică") Document care stabilește și detaliază volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studii și la un anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învățămînt, sau tematica unui concurs, a unui examen etc. *Guvernul Grechiei va publica o programă poftind pe tinerii arhitecți ... să-i trimită pînă într-un an desenuri.* AR (1829), 78[2]/26. *Întru această știință căreia ... pot sluji drept programă la cursul fizicei pămîntului.* ib. (1829), 226[1]/34. *El va ocîrmui școala după programa învățăturilor hotărîte de comitet.* HELIADE, F. 20/24. *Programă de cursul învățăturilor ce s-a urmat în Colegiul sf. Sava.* MN (1836), 69[1]/4. *Consiliul de studiu se ocupă cu întocmirea și revizuirea programelor speciale de studiu.* MO (1860), 166/11. *La provocarea ministerului de a face o programă pentru învățămîntul clasic, aduna din cataloage nume de autori latini.* MAIORESCU, CR. I, 344. *Ciudate sînt și programele și regulamentele școlilor noastre.* CARAGIALE, O. II, 32. *Nu învățasem încă fizica, prevăzută amănunțit în programul de examinare.* BRĂESCU, O. A. II, 96. *În afară de materiile impuse școlarului prin programe, n-aș putea spune că ... m-ar fi interesat în chip deosebit ceva.* BLAGA, H. 81. *Într-o mapă de inginer se află pusă la păstrare programa cursului.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 834. *Pentru ca legătura dintre teorie și practică să se realizeze ..., au fost ajutați să cunoască programele școlare.* GÎ 1962, nr. 683, 4/1. *Programa de matematică pentru clasa a IX-a.* L. ROM. 1961, nr. 2, 171. *În unele programe școlare se observă o tendință în favoarea științelor exacte.* V. ROM. noiembrie 1962, 85.

4. S. n. și (rar) f. (Plan de) activitate în care sînt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele sau muncile, operațiile propuse pentru o perioadă dată; timp afectat acestei activități, orar[2] **(II 1)**; desfășurare a activității (individuale, dintr-o instituție etc.) după un astfel de plan. *Negreșit că greutățile de a realiza un asemine program sînt mari.* ROM. LIT. 78[2]/18. *Au ... obicei de a-și face pentru mai multe luni de zile înainte programul despre cele ce au să facă.* SLAVICI, N. I, 265. *Își întocmise programul de-acasă în toate amănuntele.* REBREANU, R. I, 46. *Hotărî cu începere de a doua zi să-și alcătuiască un program.* C. PETRESCU, C. V. 365. *Programul era atît de încărcat încît nu ne puteam întîlni.* BRĂESCU, O. A. II, 79. *Amorul nu intră în programul meu de vară.* SEBASTIAN, T. 74. *Deșteptarea, după program, era la patru.* SADOVEANU, O. II, 399, cf. LEG. EC. PL. 210. *Ei vor face gimnastică, după program, în fiece dimineață.* ARGHEZI, S. VII, 262. *Pascalopol îi făcea un program deosebit, izolat de al Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. I, 115. *Partidul dă oamenilor muncii un program științific de activitate.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 28. *Era în program să fie gata peste trei săptămîni.* PAS, Z. III, 15. *Ai un program de la care nu te poți abate?* PREDA, R. 178. *Dacă îi înveți cu program, vor fi obișnuiți să respecte disciplina.* V. ROM. septembrie 1962, 56. *S-a aplicat în procesul de producție un interesant studiu privind stabilirea programului optim de laminare a prăjinilor de foraj.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 207. *Aproape 180 000 de propuneri au îmbogățit programele de lucru ale unităților economice.* ib. 1977, nr. 10 286. *S-au întocmit programe pentru control și autocontrol pe operații.* RL 1977, nr. 10 246. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cu programa aceasta de viață, își confunda adesea diminețile cu serile.* CARAGIALE, O. I, 14, cf. IV, 289. *Urmează ... un program de viață aproape fără schimbări.* SADOVEANU, O. VI, 214. ✦ (Familiar) Ocupație **(II)**, lucru. *Nu pot veni, fiindcă am program.* Com. IORDAN.

5. S. n. Ansamblu de instrucțiuni codate (într-o anumită succesiune), folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. Cf. DN, DER, M. D. ENC., DEX.

6. S. n. (Rar; în sintagma) *Muzică cu program* = muzică programatică, v. programatic. *Este de la sine înțeles că muzica simfonică și de cameră cu program poate atinge cu succes teme din viața contemporană.* M 1961, nr. 1, 21. *N-a înțeles să scrie muzica cu program, precedînd compoziția de un argument literar.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/4.

— Pl.: *programe* și (învechit, rar, m.) *programi* (BREZOIANU, Î. 69/24).

— Din fr. **programme**, germ. **Programm**, ngr. **πρόγραμμα**, rus. **программа**, lat. **programma**, it. **programma.**

PROGRAMÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică acțiuni, activități etc.) A organiza potrivit unui program **(4)**; a stabili, a fixa un program **(4)** pe baza

căruia urmează să se desfășoare o activitate. *Sumele rezultate se vor rambursa Băncii ... cu excepția lucrărilor programate pe anul 1949.* LEG. EC. PL. 255. *E programat la ora unsprezece noaptea.* GALAN, Z. R. 147. *Pentru îndrumarea viitorilor absolvenți diriginții au programat o serie de vizite în întreprinderi și instituții.* gî 1962, nr. 652, 6/4.

2. A include într-un program **(1)**. *Sînt programată cu un cîntec.*

3. (Complementul indică oameni) A planifica la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. Cf. DEX.

4. A introduce un program **(5)** într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *programez.*

— Din fr. **programmer.**

PROGRAMÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a p r o g r a m a și rezultatul ei. *Nici o altă metodă de programare nu este posibilă într-o societate democratică.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 2/3, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Programarea prea accentuată suprimă orice spontaneitate în versurile lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 9/4.

2. Ansamblu de metode de rezolvare matematică a problemelor de tipul celor care intervin în planificare, urmărind optimizarea unor funcții de mai multe variabile. Cf. DER, M. D. ENC.

3. (Listă de) instrucțiuni redactate într-un limbaj convenabil cu scopul de a fi executate de un calculator electronic.

— Pl.: *programări.*

— V. **programa.**

PROGRAMÁTIC, -Ă adj. Care cuprinde un program **(2)**, privitor la un program, de program, înscris, fixat într-un program, care se desfășoară conform unui program. *Cursurile organizate ... își au o însemnătate programatică.* D. GUSTI, P. A. 311. [Scriitorii] *ajung altfel la o conștiință limpede și programatică a luptei antireligioase.* VIANU, A. P. 12. *Imaginile confuze, contorsionate ... erau datorite în primul rînd confuziei din conținutul poemelor, incertitudinilor ideologice și programatice ale autorului.* V. ROM. ianuarie 1954, 164. *Manole Crudu nu este un simbol, o ilustrare a unor teze și atitudini programatice ..., ci un caracter complex.* T iunie 1964, 71. *O parte importantă a lucrării este consacrată analizei documentelor programatice elaborate de Marx.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 392. [Piesa] *va semna un programatic document al generației sale.* V. ROM. ianuarie 1965, 148. *Necesitatea programatică de a înfățișa publicului noi pagini dramatice.* T septembrie 1966, 84. *În chip programatic, stagiunea s-a deschis cu două premiere clasice.* ib. februarie 1969, 92. (Adverbial) *Neologismul începe să fie cultivat programatic ... în spirit sistematic inovator.* L. ROM. 1965, 392. *Macedonski nu este numai primul poet, dar și cel dintîi „estetician" român care începe să pună ..., programatic, probleme de estetică a limbii.* L. ROM. 1966, 21. *Prozator înzestrat ... el scrie programatic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 9/3. *Societatea noastră ... afirmă programatic credința în fericirea membrilor săi.* ib. 1977, nr. 26, 4/2. ◇ *Muzică* (sau *lucrare, compoziție* etc.) *programatică* = muzică (sau lucrare, compoziție etc. muzicală) care își propune să ilustreze, să urmărească (explicit) o temă dată. *Muzica scenică este implicit ... muzică programatică.* S iulie 1960, 81. *Compozitorul nu scrie o lucrare programatică.* M 1961, nr. 1, 19. *Muzica vocal-simfonică este prin excelență programatică.* ib. 1962, nr. 4, 8. *Nu e vorba de portretizări, de o muzică programatică,...ci mai degrabă de cîteva instantanee ale unui peisaj sufletesc divers.* ib. 1965, nr. 2, 39.

— Pl.: *programatici, -ce.*

— Din germ. **programatisch.**

PROGRAMATÍSM s. n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. *Muzica scenică este implicit și în cea mai largă accepție a termenului muzică programatică. Iar dacă ea e un gen definitiv consacrat, adversarii programatismului nu mai pot avea nici un recurs.* S iulie 1960, 81. *Acestui tip de simfonism i-a folosit mult acceptarea ideii de programatism în cadrul muzicii instrumentale.* M 1965, nr. 1, 8/1. *Enescu a frecventat extrem de rar programatismul descriptiv.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/3, cf. DEX.

— **Programat**[ic] + suf. *-ism.*

PROGRAMATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană specializată în întocmirea programului **(5)** unui calculator. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *programatori, -oare.*

— Din fr. **programmateur.**

PROGREBÁNIE s. f. v. **pogrebanie.**

PROGRÉS s. n. (Adesea cu determinări care indică felul, natura) Mișcare înainte, evolutivă (în spațiu, în timp, într-un proces, într-o stare de lucruri etc.), dezvoltare în linie ascendentă, de la simplu la complex, de la inferior la superior, apariție și consolidare a noului, e v o l u ț i e, a v a n s a r e, î n a i n t a r e, (învechit) p r o g r e s i e **(2)**; spec. dezvoltare, schimbare favorabilă datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. *Cunoscu că foarte bine va fi asistăluit, den credința fericitelor tale progresuri* (a. 1699). FN 87. *Smerenia noastră din inimă poftește ... dorit progres spre sporirea sufletescului și trupescului bine* (a. 1772). IORGA, S. D. XII, 86. *Și îi nară începutul, urmele, progresurile și deznodămîntul aventurii sale.* CALENDARIU (1794), 31/13. *Aceasta, măi frate, progres se numește, Cine nu-l urmează, moare, nu trăiește.* MILLO, în PR. DRAM. 369. *Studia cu zel, făcea progrese.* HELIADE, D. J. 20/22, cf. VASICI, M. I, 22/4. *Rînduiala și progresul sînt dorirele noastre.* CR (1846), 22/34. *Mai păstrează niște urme ca aduceri aminte de acea cultură, și nu mai fac nici un progres. Toate stațiunea la dînșii.* LAURIAN, M. IV, 112/8. *Nu poate să se hazardeze a merge înspre progresurile industriale, lutnd de bun orice mijloc îi pică la îndemînă.* I. IONESCU, F. 5/1. [Comerțul] *a făcut progresuri nemărginite.* CR (1848), 22[1]/22. *Studiul naturei oare a putut să faeă vrun progres?* ISIS (1856), 19/1. *Fuzia între munteni și moldoveni face mari progrese aice.* NEGRUZZI, S. I, 310. *Cînd progresul lipsește, vine retrogradarea și decadența.* FILIMON, O. II, 246. *Altul se plînge că țara piere, Că tot progresul a stat pe loc.* ALECSANDRI, T. I, 377. *Direcția nouă a făcut dar un pas spre progres, dezrobindu-ne de acele sisteme greșite.* MAIORESCU, CR. I, 388. *De atunci n-am mai făcut nici un progres în această artă.* ODOBESCU, S. III, 21. *D-ta, care ești mare amator de muzică, ce zici de progresele lu Margo?* CARAGIALE, O. IV, 240. *A! Civilizare! Secol de progres și industrie.* MACEDONSKI, O. I, 82. *Domnule, Revista noastră Are finta să îndrepte Spre progres această țară.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180. *Ne vor trebui încă mulți ani pînă să facem în adevăr vreun progres.* IONESCU-RION, S. 101, cf. MILLE, V. P. 75. *În teatru nu se realizează nici un progres dramatic.* DEMETRESCU, O. 178. *Sub conducerea lui făceau progrese vădite.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. *Vreau să văd cît progres ai făcut.* REBREANU, I. 408. *Curentul latinist ... devine ... o forță socială, un ferment de progres.* IBRĂILEANU, SP. CR. 9. *Luase lecții cu una madam Silberstien și făcea progrese uimitoare.* BASSARABESCU, V. 12, cf. GALACTION, A. 386. *Trăim în veacul progresului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 40. *A vorbit de progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă ... în aceste pustietăți rupte din calea civilizației.* C. PETRESCU, R. DR. 248. *Înzestrat în fine cu cale ferată,* [orășelul] *s-a repezit accelerat pe calea progresului.* BRĂESCU, O. A. I, 108. *Nu găsești că face progrese?* SEBASTIAN, T. 142. *Moda și progresul*

sînt forțe irezistibile. SADOVEANU, O. IX, 573. *Se retrag la Giurgiu din cauza progresului spiritului de revoltă.* OȚETEA, T. V. 221. *Azi sîntem în secolul progresului, al luminii.* CĂLINESCU, E. O. II, 213. *Am făcut progrese la clavecin.* id. S. 706. *Progresele realismului vor consta ... în punerea în relație a oamenilor cu mediul lor social și natural.* VIANU, L. U. 48. *În secolul al XVIII-lea ideea de progres se confundă cu toată filozofia materialistă.* RALEA, F. 160. *Lupta pentru materialism în știință ... este însăși lupta pentru progresul științei.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 15. *Agrotehnica a înaintat, a făcut progrese.* V. ROM. iulie, 1954, 116. *Crezi în progres, în oameni!* H. LOVINESCU, C. S. 93. *Eu lucrez de aproape doi ani la un studiu, și progresul e foarte lent.* PREDA, R. 36. *Agricultura înregistrează și alte progrese.* H. DAICOVICIU, D. 31. ◇ Loc. adj. (Învechit) **De progres** = (despre oameni) progresist **(2)**. *Bărbat de progres.* CR (1848), 13²/26. ✦ (Învechit, rar; adjectival) Progresist **(2)**. *Mîini are să se formeze un ministeriu nou ... Vom vedea dacă va ieși progres sau retrograd.* KOGĂLNICEANU, S. 217. ✦ Evoluție regresivă, agravantă. *Cu progresul ... moleciunei ... se găsiră oameni care se primiră de a-și vinde familia și chiar persoana lor.* ROM. LIT. 70¹/18. □ *Progresul unei boli.*

— Pl.: *progrese* și (învechit) *progresuri.*

— Din lat. **progressus**, it. **progresso**, fr. **progrès.**

PROGRESÁ vb. I. Intranz. A trece de la o stare sau de la o formă inferioară de dezvoltare la una superioară, a urma o linie ascendentă de dezvoltare, a face progrese; a înainta, a propăși **(3)**, a avansa, a se dezvolta, (învechit) a prohorisi, (regional) a noji¹ **(3)**. *Cum vrei să progreseze o țară unde nu este egalitate?* GHICA, S. 217, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Probabil că din pricina aceasta nu progresează școala de-aici deloc.* REBREANU, I. 411. *În deosebire de criticii Junimii ... recunoaște că țara a progresat.* IBRĂILEANU, SP. CR. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Noi toți ... ne facem datori solidar și lucrările instituției progresează.* CĂLINESCU, C. O. 63. *Lenin a făcut să progreseze teoria marxistă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 803, cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 61, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. impers. *La noi, astăzi, se progresează în toate domeniile.* SAHIA, U.R.S.S. 198. ✦ A evolua spre rău; a se agrava. Cf. DM, DEX.

— Prez. ind.: *progresez.*

— Din fr. **progresser.**

PROGRÉSIE s. f. **1.** Șir finit de numere ai cărui termeni se deduc unul din altul după un anumit procedeu progresiv cu ajutorul unui număr fix; p. ext. cantitate corespunzătoare acestui șir. *6.8 ... o progresie.* ARITM. (1823), 8ᵛ/23. *O urmare de termeni din care fiecare covîrșește pe acela care îl precede sau este covîrșit cu aceiași cîtățime, este aceea ce numim progresie.* HELIADE, A. 105/21. *Sînt două feluri de progresii.* ASACHI, E. II, 119/22, cf. G. POP, E. 154/16. *Despre proporții, progresii și grămădiri.* ELEM. ALG. 175/1. *Progresie se numește un șir de cîtimi sau numere din care numerul întîi și cu al doilea dau un raport egal cu al numerului al doilea și al treilea ... ș-așa m.d.* LAZARINI, M. 285/2, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Alimentele disponibile sînt mereu mai insuficiente, crescînd într-o progresie.* RALEA, S. T. III, 195. ◇ *Progresie aritmetică* (sau, învechit, *prin diferență)* = șir de numere a cărui proprietate constă în faptul că fiecare termen al său, în afară de primul, se obține din cel care îl precedă prin adăugarea la el a aceluiași număr constant, numit rație. *Progresie aritmetică este un șir de numeri, unde fiecare număr următor se deosebește de cel dinaintea acestuia.* POENARU, E. A. 311/2. *Progresie aritmetică sau prin diferență.* G. POP, E. 154/20. *Numim progresiune aritmetică sau progresiune prin diferență un șir de cantități astfeliu că diferența între una oricare și precedenta sa este constantă.* CULIANU, A. 160, cf. CADE. *În orice progresie aritmetică, suma a doi termeni egal depărtați de extremi este egală cu suma extremilor.* ALGEBRA IX, 159, cf. M. D. ENC., DEX. *Progresie geometrică* = șir de numere a cărui proprietate constă în faptul că fiecare termen al său, în afară de primul, se deduce din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu același număr constant, numit rație. *Populațiunea noastră ... n-a crescut ... în acea progresiune geometrică cît să ajungă a fi lipsită de mijloacele de subsistențe.* I. IONESCU, M. 195. *Numim progresiune geometrică ... un șir de cantități astfel că raportul unei oricare la precedenta sa este un număr constant.* CULIANU, A. 166, cf. CADE. *Atunci află că cer un bob de grîu ... în progresie geometrică.* SADOVEANU, O. XI, 584, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Progres. *Se înfrumusață Roma cu multe pompoase zidiri, științile i măiestriile proteguite făcură progresii.* SĂULESCU, HR. II, 316/8, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A observat existența a două legi ...: legea substituției și aceea a progresiunii.* VIANU, M. 74.

3. (Neobișnuit) Înaintare pe jos. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *progresii.* — Și: (învechit) **progresiúne** s. f.

— Din fr. **progression**, lat. **progressio, -onis.**

PROGRESÍF, -Ă adj. v. **progresiv.**

PROGRESÍSM s. n. Doctrină, poziție, politică progresistă **(2)**. *Nu s-a luat în considerație progresismul lui.* CV 1950, nr. 3, 48. *Așadar, progresismul secolului luminilor nu e propriu-zis revoluționar.* RALEA, F. 174, cf. DEX.

— Din fr. **progressisme.**

PROGRESÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic, cultural etc.; persoană care are o atitudine înaintată (în epoca sa). *Toledo mai este iar cel dîntîi pas ce face Neapole către civilizația modernă astfel după cum o înțeleg progresiștii noștri.* CR (1846), 28¹/15. *Fie reacționar, progresist, liberal-național, ... în ochii mei ... ei sînt numai studenți.* ALECSANDRI, S. 11, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Susținu că fusese un progresist atras pe căi greșite.* CĂLINESCU, S. 135. *Era socotit un progresist.* CAMIL PETRESCU, O. II, 326, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care ține de progres sau de progresiști **(1)**, privitor la progres sau la progresiști, care promovează, susține progresul (politic, social, economic, cultural etc.), care are o atitudine înaintată sau un caracter avansat (pentru epoca respectivă); (învechit) progresiv **(2)**. *Asemine cuvinte și forme se mai găsesc și în multe jurnale progresiste.* ROM. LIT. 167/16. *Proprietarii progresiști au luat singuri inițiativa spre a se pregăti mai de timpuriu asupra organizării adunărilor electorale.* CONCORDIA, 145¹/56. *Ne vom sili, pe cît ne va fi iertat, a sprijini națiia și ideile progresiste potrivit cu trebuințele țării.* DÎMBOVIȚA (1858), 1¹/11. *Unul din cei mai inteligenți și mai progresiști proprietari ... a luat inițiativa a îmbunătăți hrana muncitorilor.* I. IONESCU, M. 305. *În poeziile lui are tendințe liberale, progresiste.* GHEREA, ST. CR. I, 290. *Numai intelectualitatea progresistă ... înțelegea să cultive și să folosească limba în interesul maselor populare.* IORDAN, L. R. 31, cf. SCRIBAN, D. *Nicolaie Bălcescu a fost unul dintre luptătorii progresiști de acum un veac.* SADOVEANU, E. 49. *Nouă ofițeri progresiști au fost spînzurați.* CAMIL PETRESCU, O. II, 549. *Lupta domniei ... pentru ridicarea statului feudal pe o treaptă superioară de organizare era o luptă progresistă.* V. ROM. ianuarie 1954, 206, cf. COTEANU, R. L. 68, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *progresiști, -ste.*

— Din fr. **progressiste.**

PROGRESIÚNE s. f. v. **progresie.**

PROGRESÍV, -Ă adj. **1.** Care are loc treptat, încetul cu încetul (și continuu); care urmează o linie ascen-

dentă, o evoluție continuă, un progres neîncetat; care duce la progres. *Întunecarea progresivă a cerului, ceața care se întindea ... și în sfîrșit mulțămirea ascunsă ce gustam înlăuntru-mi mă aduseră într-o reverie dulce și-armonioasă.* DACIA LIT. 267/15. *Vom contribui spre a introduce în țară o agricultură prosperă, progresivă și îmbogățitoare ... pentru acel viitor.* I. IONESCU, F. 7/16. *Misia istoriei este a ne arăta, a ne demonstra această transformație continuă, această mișcare progresivă a omenirei.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. NEGULICI. *Sivilizația, în marșa ei progresivă, modifiază limba și năravurile.* RUSSO, S. 97. *Aici am urmat procesul progresif al ființelor materiale.* BARASCH, I. 57/9. *Viața de toate zilele a bolnavului se urmează d-o manieră egală ..., d-o activitate progresivă și regulată.* id. I. F. 18/8, cf. POLIZU, BOLINTINEANU, O. 312. *Această schimbare poate fi progresivă sau regresivă.* GHEREA, ST. CR. III, 157, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Încălzirea se face în mod progresiv și uniform.* IOANOVICI, TEHN. 105, cf. SCRIBAN, D. *Tot așa de funestă i-a fost țărănimii germane generalizarea progresivă a dreptului roman.* OȚETEA, R. 312. *Scrierile greșite pe care le-am semnălat, se elimină în mod progresiv.* CV 1950, nr. 1, 2. *Prin sistemul de contractare la prețuri progresive, interesul producătorului ... se împletește cu interesul statului.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 804. *Istoria este succesiunea logică și progresivă a unor formațiuni social-economice.* CF 1962, 32. ◇ *Impozit progresiv* = impozit care crește procentual, pe măsura creșterii venitului, averii cuiva. *Cer deci Adunării să aprobe ... instituirea unui impozit progresiv pe venit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 506, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. (Lingv.) *Asimilare* (sau *asimilație) progresivă* = asimilare (sau asimilație) în care sunetul modificat stă după cel care exercită influența modificatoare. *Am întîlnit și un caz de asimilare progresivă a lui ă.* SCL 1955, 226. *Asimilarea este progresivă cînd sunetul anterior asimilează pe cel următor.* GRAUR, I. L. 60. (Lingv.; rar) *Derivare progresivă* = derivare care are loc prin adăugare de sufixe (sau, mai rar, prin substituție de terminație). ◇ (Adverbial) *Volumul apei crește progresiv.* FĂTU, D. 1/18. *Căldura pătrunde încet și progresiv în sînul pămîntului.* MARIN, F. 9/6. *Temperatura scade ... astfel progresiv în restul verei și în timpul toamnei.* DRĂGHICEANU, C. 101. *Trimetea pensiunea foarte neregulat, sporind progresiv netnțelegerile.* BRĂESCU, A. 193. *Exercițiile și desfășurarea cu lux de semne ..., stîrneau progresiv admirația colonelului.* id. O. A. II, 183. *Subiectivizarea personajului se accentuează progresiv.* S mai 1960, 91. ✦ Care evoluează spre rău, care se agravează (continuu). *Oftica a urmat în unele țări o cale progresivă.* ISIS (1859), 156²/1. *Boala este caracterizată prin denutriție gravă și progresivă.* ABC SĂN. 159. ◇ (Adverbial) *Cancer, tumoare cu evoluție malignă, care netratată se dezvoltă progresiv.* ib. 78.

2. (Învechit) Progresist **(2)**. *În toate veacurile ... el a ațintit o de-aproape luare-aminte a guvernelor bine cugetătoare și progresive* (a. 1843). DOC. EC. 783. *Căutînd prelutindinea elementele unei administrații tari și progresive, nu putea lăsa departe pe acest bătrîn și fidel servitor.* CR (1846), 37²/17. *Unitatea falsă ... trebui să se sfarme ca să facă loc unei organizări progresive.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Niște legi și măsure ce n-au adus nici o ameliorație, nici o reformă progresivă.* CR (1848), 3¹/2. *Acesta nu este un sentiment de oameni progresivi, căci astăzi nu se fac schimburi de nații ca de vite* (a. 1849). ap. GHICA, A. 746. *Întocmirea socială liberalo-burgheză ..., mult mai superioară ..., mult mai progresivă.* GHEREA, ST. CR. I, 326. [Scriitorii] *sînt purtătorii concepției celei mai progresive, celei mai revoluționare din istorie.* SAHIA, U. R. S. S. 170.

— Pl.: *progresivi, -e.* — Și: (învechit) **progresíf, -ă** adj.

— Din fr. **progressif.**

PROGRESIVEMÉNTE adv. (Franțuzism învechit) În mod progresiv **(1)**, pe rînd, încetul cu încetul. *Se transportă progresivemente ... păstrînd lungimea sa și toate compresiunile sale în ordinul lor.* MARIN, F. 382/16. *A-l răci progresivemente dedesubt de temperatura ambiantă.* id. ib. 493/34.

— Din fr. **progressivement.**

PROGRESIVITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv **(1)**, caracter progresiv, evoluție progresivă. *Orînduirea ciclurilor de variațiuni se face în alternanță urmînd o progresivitate, în sensul extensiunii suprafețelor.* M 1965, nr. 4, 22.

— Din fr. **progressivité.**

PROGRÓM s. n. v. **pogrom.**

PROH subst. v. **pruhă.**

PROHÁB s. n. **1.** Deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești); despicătură, în dreptul taliei, a rochiei sau a fustei; șliț[1] **(3)**. *Hainele lui erau totdeauna aceleași și vara și iarna: niște pantaloni largi cu prohab, încrețiți la mijlocul trupului.* GANE, N. III, 29, cf. BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 32. *Acest prohab* [la fustă] *va fi acoperit cu pestelca.* PAMFILE, I. C. 361, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Descheindu-se la cîte un nasture: începea cu cel de sus de la jiletcă și sfîrșea cu cel mai de jos la prohabul pantalonilor.* I. BOTEZ, B. I, 71. *Citește ziarele ... Afli numai că regele și-a încheiat bumbii la prohab.* GALAN, Z. R. 366, cf. DL, com. MARIAN, ȘEZ. IX, 37, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, ALR II 3 309, ALR SN IV h 1 179, LEXIC REG. 107. ◇ Expr. (Rar) **A descoase** (pe cineva) **din toate prohaburile** = a încerca cu orice preț să afli secretele cuiva. *Curios ca toți provincialii și puțin discret, ținea să-și descoase tovarășul din toate prohaburile.* GANE, N. III, 187. ✦ (Regional) Șliț[1] **(2)** (Toplița). ALRT II 108. *Lelea cu trei ruji în cap Și la poale cu prohab.* ib. ✦ (Prin Bucov.) „Despicătură în lungul hainei". ȘEZ. V, 120. ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un om care poartă haină despicată la spate. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. ✦ (Regional) Ruptură mare într-o haină. *Mă-ta grijă n-a avut Să te poarte primenit, Cămașa să-ți fi clătit, Prohabul să-ți fi ctrpit.* CORBEA, A. 11, cf. LEXIC REG. 107.

2. P. ext. (Prin Bucov. și prin sud-vestul Transilv.) Haină, rufă ruptă; zdreanță. *Cămașa pe el e toată prohab.* TODORAN, GL., cf. LEXIC REG. 107.

3. (Regional) Încrețitură la fustă (Baia — Fălticeni). ȘEZ. XX, 139.

4. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cele două clape care astupă pe dinăuntru deschizăturile dinainte, în formă de buzunar, ale cioarecilor (ca să nu se vadă cămașa); (regional) oblon **(6)**. Cf. CADE, FRÎNCU-CANDREA, M. 104, VICIU, GL.

5. (Regional) Motiv ornamental în cojocărie format din mai multe motive de broderie; (regional) amnar (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 62.

6. (Prin Bucov.) „Tăietură mare de cuțit". LEXIC REG. 107.

7. (Prin Maram.) Prăpăd **(1)** (Vadu Izei — Sighetu Marmației). T. PAPAHAGI, M. 108. *Pă unde merea Novac Tăt făcea numai prohab.* id. ib.

— Pl.: *prohaburi* și (rar) *prohabe,* (regional, m.) *prohabi* (com. din ZAGRA — NĂSĂUD). — Și: (regional) **prohấp** (ALR SN IV h 1 179/682, LEXIC REG. 107) s. n. și m., **prohấv** (ALR SN IV h 1 179/551), **prolấb** (com. din ORAVIȚA), **pruhấb** (ALR SN IV h 1 179/605), **pruhấp** (ib. h 1 179/705) s. n.

— Din bg. **прохаб.**

PROHÁBIȚĂ s. f. v. **prahalță.**

PROHÁP s. n. și m. v. **prohab.**

PROHÁR s. m. v. **pohar[1].**

PROHÁS subst. v. **prohaz.**

PROHÁV s. n. v. **prohab.**

PROHÁVIȚĂ s. f. v. **prahalță.**

PROHÁZ subst. (Învechit) Zgardă (pentru câini). *Un vînătoriu la vînat ... pre un ogar în prohaz gata fiind după voia sa.* CANTEMIR, HR. 21, cf. BARONZI, L. 117, DDRF.
— Pl.:? — Și: **prohás** subst. BARONZI, L. 117, DDRF.
— Cf. magh. p ó r á z.

PROHDEORISÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism învechit) A indica, a preciza. *Fiindcă în zapise nu este prohdeorisit cît loc să fie fiecare* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 239.
— Pronunțat: *-de-o-*. — Prez. ind.: *prohdeorisesc*. — Și: **prosadiarisí** (GÁLDI, M. PHAN. 239), **prosodiorisí** (id. ib.) vb. IV.
— Din ngr. **προσδιορίζω** (aor. al lui **προσδιόρισα**).

PROHDIORIHMÓS subst. (Grecism învechit) Indicație, precizare. *Orășenii în zapisul lor nu fac vreun prohdiorihmos cu arătare de numele ungurenilor* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 239.
— Pronunțat: *-di-o-*. — Pl : ? — Și: **prosodiorizmós** subst. GÁLDI, M. PHAN. 239.
— Din ngr. **προσδιορισμός.**

PROHIBÁ vb. I v. **prohibi.**

PROHÍBĂ s. f. v. **pofidă.**

PROHÍBE vb. III v. **prohibi.**

PROHIBÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică mai ales producerea, vînzarea, exportul sau importul unor mărfuri) A opri, a interzice printr-o măsură de ordin administrativ, prin lege. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Să știi că importul sării la noi este absolut proibit.* CARAGIALE, O. VII, 557. *Copiii naturali, chiar cînd căsătoria ar fi prohibită între mama și tatăl lor, succed mamei lor.* HAMANGIU, C. C. 163, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Arta nevropată și provocatoare de nevroză trebuie prohibită.* GALACTION, A. 73, cf. SCRIBAN, D. *Acolo alcoolul e prohibit în zi de sărbătoare.* RALEA, O. 145. ◇ R e f l. p a s. *Dacă niște masime morale s-ar putea lua drept niște satire, apoi ar trebui să se proibeze evangeliul.* NEGULICI. *Preocuparea de a se proibi ieșirea unor articole.* N. A. BOGDAN, C. M. 23.
— Prez. ind.: *prohibesc*. — Și: (învechit) **prohibá** (NEGULICI, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.) vb. I, **prohíbe** (ALEXI, W.) vb. III, **proibá** vb. I, **proibi** vb. IV.
— Din fr. **prohiber**, germ. **prohibieren.**

PROHIBÍRE s. f. Acțiunea de a p r o h i b i. Cf. DM, DL, DN, M.D.ENC., DEX.
— Pl.: *prohibiri*.
— V. **prohibi.**

PROHIBÍT, -Ă adj. (Mai ales despre producerea, vînzarea, exportul sau importul unor mărfuri) Care este oprit, interzis printr-o măsură de ordin administrativ, prin lege. *Arme prohibite.* CADE, cf. DM, M.D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Confrații săi ... se opriseră ca în fața unui prag prohibit.* BLAGA, G. 214.
— Pl.: *prohibiți, -te*. — Și: (învechit) **proibít, -ă** adj. CADE.
— V. **prohibi.**

PROHIBITÍV, -Ă adj. Care prohibește, care aplică prohibiția; (rar) prohibitoriu. Cf. NEGULICI. *Apărarea lor de concurență mergea pînă la absurdităților sistemelor prohibitive.* BARIȚIU, P. A. I, 525. *Țările despotice, unde s-a practicat ... sistemul vamal, sistemul protecționist și sistemul prohibitiv, este dovedit ... că au fost ... cele mai sărace și cele mai puțin locuite.* GHICA, S. 190, cf. PROT.-POP., N. D. *Să se omoare prin un sistem prohibitiv orice concurență.* MAIORESCU, D. I, 308, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aplicarea principiului prohibitiv la materiile străine.* GOLOGAN, C. R. 88, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ *Tarif prohibitiv* = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă a unui stat care fixează aceste taxe. Cf. DM, DEX.
— Pl.: *prohibitivi, -e*. — Și: (învechit) **proibitív, -ă** adj. NEGULICI, DDRF, ALEXI, W., CADE.
— Din fr. **prohibitif**, germ. **prohibitiv.**

PROHIBITÓRIU, -IE adj. (Rar) Prohibitiv. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *prohibitorii*.
— Din fr. **prohibitoire.**

PROHIBÍȚIE s. f. **1.** (Livresc) Interdicție. Cf. DRLU, NEGULICI. *Prohibițiunea nu era îndreptată numai asupra elementului românesc.* BARIȚIU, P. A. I, 525, cf. PROT.-POP., N. D., MAIORESCU, D. I, 309. *Cu toate acestea, domnul, pentru motive grave, va putea acorda dispensă din prohibițiunile coprinse în art. ... din acest codice.* HAMANGIU, C. C. 48, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Legislația piscicolă trebuie să țină seamă la stabilirea perioadei de prohibiție* [a pescuitului] *de acest decalaj de temperatură.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 14.
2. S p e c. Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vînzarea, exportul sau importul unor mărfuri. *Dările vamale și prohibițiunile au creat industria în statele cele mari.* GHICA, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Prohibițiunea exportului petrolului și a cărbunilor ar fi lăsată pentru mai tîrziu.* TITULESCU, D. 684. *Aici a fost patria aleasă a „bootlegerilor" pe timpul prohibiției alcoolului.* V. ROM. noiembrie 1954, 69. *Se prevede ca pînă în aprilie 1980 prohibiția alcoolului să devină totală la New Delhi.* RL 1977, nr. 10 248.
— Pl.: *prohibiții*. — Și: (învechit) **prohibițiúne, proibițíe** (NEGULICI, CADE), **proibițiúne** (CADE, SCRIBAN, D.) s. f.
— Din fr. **prohibition.**

PROHIBIȚIONÍSM s. n. Curent social care susține prohibiția (alcoolului). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pr.: *-ți-o-*.
— Din fr. **prohibitionnisme.**

PROHIBIȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține prohibiționismului, privitor la prohibiționism; care susține, aplică prohibiția. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.
2. S. m. și f. Susținător al prohibiționismului. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pr.: *-ți-o-*. — Pl.: *prohibiționiști, -ste*. — Și: (învechit) **proibiționíst, -ă** adj., s. m. și f. SCRIBAN, D.
— Din fr. **prohibitionniste.**

PROHIBIȚIÚNE s. f. v. **prohibiție.**

PROHÍM s. n. v. **porfiră**[1].

PROHÍMEN s. n. v. **prochimen.**

PROHÍR s. n. v. **porfiră**[1].

PROHÍRĂ s. f. v. **porfiră**[1].

PROHÍTĂ s. f. v. **pofidă.**

PROHITÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A batjocori, a zeflemisi. *Să mă prohitească tutinderea-n țară.* DOSOFTEI, PS. 130/22.
— Prez. ind.: *prohitesc*.
— V. **prohită.**

PROHÓD s. n. Slujbă religioasă la înmormîntările creştine; p. gener. înmormîntare; prohodire, prohodit[1]. *La toată slujba provodului svinţii sale.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43[v]/24, cf. id. PS. 264/19. *Şi s-au tîmplat atunce la prohodul lui 4 patrierhi.* NECULCE, L. 115. *A scris însăş ... cu sfîntă mîna sa, lăsînd cu limbă de moarte ca după prohod să să împarţă ... cinci sute de forinţi* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 293. *Preoţii sînt trebuincioşi pentru prohodul şi îngroparea vinovaţilor* (a. 1793). URICARIUL, II, 178/2. *În 24 noiembrie l-au şi îngropat cu foarte mare pompă, mergînd şi Mihai Vodă la prohodul lui.* ŞINCAI, HR. II, 274/38. *De prohod n-a avut parte.* BELDIMAN, E. 55/34, cf. LB. *Biserica era iluminată şi împodobită ca pentru un mort bogat, şi un arhiereu ... slujea prohodul.* NEGRUZZI, S. I, 254. *Năsălia fu aşezată jos; ... se zise prohodul şi slujba se urmă toată dupe rînduiala sa.* ODOBESCU, S. I, 109. *Cu ce sînge rece spunea care anume preot să-i citească prohodul.* GANE, N. III, 41. *A făcut masluri, prohoduri, îngropăciuni.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 121. [Luminarea] *după prohod şi mai ales după înmormîntare se stinge cît mai rămîne şi se aduce acasă.* MARIAN, Î. 153, cf. DDRF. *Prohodul tuturor popilor din lume ... n-ar fi fost aşa de plicticos, ... ca explicarea înceată şi monotonă a acestui savant.* PĂUN-PINCIO, P. 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Un prohod pentru acela care nu mai suferea.* DUNĂREANU, CH. 39, cf. CHIRIŢESCU, GR. 253. *Declară că-i mort ... În jurul lui se adunară cîntăreţi şi ... începură în cor frumoasa cîntare de la prohod.* AGÎRBICEANU, A. 297, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pe la sfîrşitul prohodului, ridicînd ochii, întîlni peste cosciug privirea lui Vasile Baciu.* REBREANU, I. 387, cf. CADE. *Se vedea un grup negru de femei şi bărbaţi cu capetele goale, ... ascultînd prohodul.* C. PETRESCU, Î. I, 193. *Călugării puţini cîntau prohodul ţăranilor care căzuseră ... apărîndu-şi sărăcia lor.* SADOVEANU, O. III, 233, cf. SCRIBAN, D. *Ceremonia prohodului o face cu un talent şi o vioiciune de actor de operă.* ARGHEZI, P. T. 6. *Nu voi cînta prohod pe harpe Înlăcrimat la catafalc.* BENIUC, M. 81. *I se părea că e osîndit să-şi asculte prohodul.* VINEA, L. I, 348. *Şase gornişti cîntă ... la înmormîntare ... după terminarea prohodului.* ALEXANDRU, I. M. 44. *Ţărani cu feţe arse ca de sodă Se-nşirau tăcuţi ca la prohod.* LABIŞ, P. 96. *Prin sate, oamenii stăteau ca la prohod împrejurul plugurilor bune de nimic şi nu vorbeau decît despre secetă.* V. ROM. iulie 1958, 14. *Acolo e un prohod — cutare pescar a fost înghiţit de o furtună.* S iunie 1960, 51, cf. ŞEZ. II, 182, ALRM I/II h 417, ALRM II/I h 219. *Popă să-mi cînte mie La prohod şi liturghie.* FOLC. TRANSILV. II, 243. ◇ (Glumeţ) *Astăzi îmi îngrop independenţa în momentul căsătoriei. Vă mulţumesc că aţi asistat la prohodul meu.* ALECSANDRI, T. 1 628. *Ar fi bine să înmormîntăm cioarele şi să le facem prohod cu cîntări şi rugăciuni.* VLASIU, A. P. 127. ◇ Fig. *Vîntul îi cîntă-n evlavii prohodul.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 79. ◆ Slujbă religioasă făcută în vinerea Paştilor, în amintirea morţii lui Cristos. *Să cînte prohodul în sf. Vineri.* NEGRUZZI, ap. ŞĂINEANU, D. U. *Cînd s-a întors înapoi, ieşeau tocmai preoţii cu prohodul din biserică.* ap. CADE. *Vineri, cînd s-a slujit prohodul, el, din toate glasurile care au cîntat cucernic „în mormînt viaţă", a simţit limpede doar glasul ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 77. ◆ (Regional) Slujbă religioasă oficiată la fiecare oprire din cursul ducerii mortului la groapă. Cf. TDRG. *Şi boierii se rînduiau să ducă sarcina neprefuită. Se schimbau la prohoduri.* SADOVEANU, O. XIX, 13.

— Pl.: *prohoade* şi *prohoduri.* — Şi: (învechit şi regional) **provód** (ALRM I/II h 417, ALRM II/I h 219) s. n.

— Din slavonul **проводъ**.

PROHODÍ vb. IV. Tranz. **1.** A oficia slujba prohodului; p. gener. a duce la groapă (oficiind slujba prohodului); a înmormînta, a îngropa. [Îl] *provodiră şi-l îngropară în al treilea ceas de dzi.* VARLAAM, C. 380. *Şi-ngropară pre sv[t]ntul provodindu-l cu cinste.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 160[r]/24. *Şi-l duce cu preoţi la biserică de-l prohodesc.* N. COSTIN, LET. I A, 62/3. *Şi au pus un popă de legea noastră şi altul armenescu de l-au prohoditu.* NECULCE, L. 168. *Săpîndu-i groapă de viu l-au prohodit.* ŞINCAI, HR. II, 27/8, cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Şi-n timp ce zece popi mă prohodeau ... M-am răsucit în lada mea.* MINULESCU, VERS. 280, cf. SCRIBAN, D. *Îl prohodiră şi-l îngropară pe ploaie.* STANCU, R. A. II, 326. *Popa ... îl prohodea pe bătrîn, pe tata, fără nici un pic de grabă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 353, cf. H III 21. *Să-i facem slujba cea mare ... Pentru că l-am prohodit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 486. *Cînd pe la prînz era, Pe Vălean mi-l prohodea ... Vin lu maică de-l boceşti.* SEVASTOS, C. 298. *De-oi fi viu, să mi te ştiu, De-oi fi mort, Să te prohod.* PĂSCULESCU, L. P. 202, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. *Că p-aci de mi-oi muri, Nici am surori să mă cînte ..., Nici fraţi să mă prohodească.* BÎRLEA, L. P. M. I, 106, cf. ALRM II/I h 219. *Şepte clopote trăgea, Şepte popi îl prohodea.* BALADE, III, 180. (Absol.) *Preoţii prohodesc, făcliile ard liniştit.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 35. ◇ (Glumeţ) *Băieţii ... m-au înmormîntat în năsip şi m-au prohodit cum ştiau ei.* CREANGĂ, A. 61. *Cînd ne-au văzut cu attea cioare ..., cînd le-am povestit ... că noi voiam să le prohodim, i-a cuprins amărăciunea.* VLASIU, A. P. 127. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ura! ura! soldaţi voinici ... Noi ducem moarte la cei vii Şi-i prohodim cîntînd voios.* ALECSANDRI, T. 1 521. ◇ Fig. *Prohodind cu veşnicie clipele de fum pustiu.* LESNEA, A. 26. *Sirena fabricii e o buhă ce prohodeşte viaţa muncitorilor.* V. ROM. ianuarie 1965, 139. (Absol.) *Frunza pică irosită, Şi vîntul geme prohodind departe.* IOSIF, P. 46.

2. (Rar) A plînge **(2)**, a boci, a jeli. *Perzîndu-te pre tine, zilele îmi sînt răpite ... Şi te prohodeam cu lacrimi.* CONACHI, P. 232. *De-ar şti vorbi surata bună, Amar te-ar prohodi la groapă.* GOGA, C. P. 34.

3. (Regional; în forma *provodi*) A ura. *Cinstită gazdă din loc, Vă poftesc mult bine şi noroc ... Duhul sfînt m-a pornit Să viu să vă provodesc La tot neamul pămîntesc.* PAMFILE, CR. 46.

4. (Prin Bucov.) A popi[2] **(I 1)**. *P-un ţigan să prohodească, Şi să-l ducă la icoane.* TEODORESCU, P. P. 262.

— Prez. ind.: *prohodesc* şi (rar) *prohód.* — Şi: (învechit şi regional) **provodí** vb. IV.

— Din slavonul **проводити**.

PROHODÍRE s. f. Slujbă religioasă la înmormîntările creştine; p. gener. înmormîntare; prohod, prohodit[1]. *Jalnic este peste samă ceasul cel de prohodire.* CONACHI, P. 97, cf. LM, DDRF. *Din toate cîntecele strămoşului meu ţşi amintea numai prohodirea şi maslul.* ARGHEZI, S. VI, 45, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prohodiri.*

— V. **prohodi.**

PROHODÍT[1] s. n. Slujbă religioasă la înmormîntările creştine; p. gener. înmormîntare; prohod, prohodire. Cf. DL, DM, DEX. *Cine-o face ce-am făcut, N-aibă locşor în pămînt, Nici popă la prohodit.* PĂSCULESCU, L. P. 203.

— Pl.: (rar) *prohodituri.* DEX.

— V. **prohodi.**

PROHODÍT[2], **-Ă** adj. Căruia i s-a oficiat prohodul; p. gener. înmormîntat, îngropat. (Fig.) *N-am apucat aşa codrul niciodată în zilele mele. Parcă-i pustiu şi prohodit.* SADOVEANU, O. VII, 414.

— Pl.: *prohodiţi, -te.*

— V. **prohodi.**

PROHORISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A progresa; a cîştiga teren. *Să nu lăsăm pe străini sau şi din pămînteni a prohorisi cu vrajbe şi amestecături spre vătămarea cinstei statului* (a. 1782). URICARIUL, VI, 461. *Grecii iar au prohorisit în Valahia* (a. 1787),

GÁLDI, M. PHAN. 239. *Şi-aşa prohoriseai Şi cinste îţi dobîndeai* (a. 1817). id. ib. *Fiul prohoriseşte la învăţătură?* (a. 1827). id. ib. *Scrie-mi mă rog, băbacă, dacă socoteşti că aceşti profesori vor putea prohorisi în Moldova.* KOGĂLNICEANU, s. 62. *Hei! ... cînd m-aş însura ... ce-aş mai prohorisi în astă lume!* ALECSANDRI, T. 1 356, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. ✦ (Despre boli) A evolua. *A nu lăsa să prohorisască boalele spre epidemii* (a. 1832). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Prez. ind.: *prohorisesc.*

— Din ngr. **προχώρισα** (aor. al lui **προχωρῶ**).

PROHORISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a prohorisi şi rezultatul ei. *Un neam foarte rău şi îndărătnic care s-au împotrivit totdeauna prohorisirei creştinătăţii.* IST. AM. 76[r]/71. *Am avut cinste a înfăţoşa d-voastre prohorisirile ucenicilor mei în istorie, cetire, scriere, aritmetică.* NEGRUZZI, S. I, 5, cf. GÁLDI, M. PHAN. 239, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: *prohorisiri.* Gen.-dat. şi: *prohorisirei.*

— V. **prohorisi.**

PROHTAXÍ vb. IV v. **proftaxi.**

PROIBÁ vb. I v. **prohibi.**

PROIBÍ vb. IV v. **prohibi.**

PROIBÍT, -Ă adj. v. **prohibit.**

PROIBITÍV, -Ă adj. v. **prohibitiv.**

PROIBÍŢIE s. f. v. **prohibiţie.**

PROIBIŢIONÍST, -Ă adj., s. m. şi f. v. **prohibiţionist.**

PROIBIŢIÚNE s. f. v. **prohibiţie.**

PROIDÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A străbate, a trece (cu putere, cu forţa). *Smeriră înfărecaţi picioarele lui, fieru proidi* (petrecu D, străbătu H) *sufletul lui.* PSALT. 219, cf. ANON. CAR., DDRF, SCRIBAN, D. ◇ Intranz. *Proidi* (trecui c[2], voi treace D, străbate-voi H) *printru loc acoperit mirurat pără la casa zeului.* PSALT. 80. *Ca duhul proideaşte* (treace c[2], trecu D, străbate H) *într-însa.* ib. 212. *Pus-ai înturearecu şi fu noapte, în ea proidescu* (străbate-vor H, s-or petreace D) *toate gadinele.* ib. 215.

— Pronunţat: *pro-i-.* — Prez. ind.: *proidesc.*

— Din slavonul **ПРОИТИ,-ИДѫ.**

PROIDÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a proidi şi rezultatul ei. Cf. SCL 1960, 606.

— Pronunţat: *pro-i-.* — Pl.: *proidiri.*

— V. **proidi.**

PROIDÍT s. m. (Învechit) Venetic, străin, pribeag **(2).** *Vădua şi săracul omorîră şi veritul* (nemearnicul D, *proiditul* H) *uciseră.* PSALT. 195. *Că era nişchită măsură, nu mulţi veriţi (proidiţi* H, nemiarnici D) *într-însă.* ib. 219. *Domnul hrăneaşte pribegii* (veriţii V, nemeriţii D, *proiditul* H). ib. 303.

— Pronunţat: *pro-i-.* — Pl.: *proidiţi.*

— V. **proidi.**

PROIÉCT s. n. **1.** Plan, intenţie de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face ceva în viitor; (concretizat) înscris, document care conţine un asemenea plan, o asemenea intenţie. *Era mai hotărît în proiecturile sale, mergînd netncetat spre săvîrşirea scopurilor sale.* IST. CAROL XII, 31[v]/17. *Dar fiindcă sau n-are tărie, Sau proiecturile nu i-s coapte, Cu capu în urmă vina-ş plăteşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 368. *Să li să dea voie să scoată din pămînt, să lucreze şi să vînză cărbuni ... Acest project, puindu-să în lucrare, poate să fie dă folos obştii* (a. 1811). DOC. EC. 106, cf. MANIFEST (1813), 18/5. *Niciodată nu se cade ca să dăm noi pruncilor ocazia de a-şi sparge capetele cu proiecturi de nebunie ... deşarte.* PETROVICI, P. 203/7. *Acolo se sfătuia pentru tot feliul de pricini, asculta probleme (proiecturi).* NICOLAU, P. 326/15. *Temistocles ţi descopere acum proiectul, adecă gîndul lui.* MOLNAR, I. 323/6. *Întîmplîndu-se a se isca împotriviri, atunce se aibă a se aşăza, între aceste trei aliate puteri, alte proiecturi.* AR (1829), 36[1]/22. *Gazeta noastră publică un proget de a se întocmi o soţietate de faceri de bine.* CR (1829), 321[1]/10. *Cu projetul acesta ... o să dai şi peste primejdii mari?* HELIADE, D. C. 217/26. *Tinerimea face ... multe proiecturi şi planuri.* FL (1838), 9[2]/31. *Spre a nimici proiectul rivalului său, face rezoluţiune a se duce însuşi în Moldova.* ASACHI, S. L. II, 26, cf. URICARIUL, VIII, 97. *Foile publice adeverează ştirea despre proiectul închegării unei soţietăţi comerciale.* CR (1846), 37[1]/4. *Ştefan ia proiectul lui Mircea şi caută a uni ţările.* BĂLCESCU, M. V. 15, cf. NEGULICI. *Din nenorocire ... nu am putut face alt nimic, decît proiecturi* (a. 1848). DOC. EC. 954. *Veni ... în momentul unui projet de călătorie.* CR (1848), 5[3]/40. *O să fie avocat ... Şi aceasta era un projet hotărît.* BREZOIANU, Î. 13/4, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Grecul ascultă cu bucurie toate proiectele de economie ce-i înfăţişă ciocoiul.* FILIMON, O. I, 154, cf. DDRF, BARCIANU. *Şi chiar acum se simţea foarte departe de un asemenea proiect.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 57, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Urmă o dezbatere amplă asupra perspectivelor tînărului ... Încetul cu încetul totuşi entuziasmul proiectelor se potoli.* REBREANU, R. I, 27. *Peste proiectele mele şi ale tuturora, s-a prăbuşit războiul universal.* GALACTION, A. 275. *Eu am pe cap proiecte grele.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 226. *Tac şi-şi văd de treburi, lăsînd altora îndeletnicirea proiectelor naive.* C. PETRESCU, Î. II, 150. *Ce proiecte aveţi pentru viitor?* BRĂESCU, O. A. I, 404, cf. SCRIBAN, D. *Încercările de a părăsi oraşul ... au rămas simple proiecte de arhivă.* ARGHEZI, B. 128. *Ea nu făcea nici un proiect de viitor.* CĂLINESCU, E. O. II, 117. *Generalul a renunţat la proiectele lui.* id. s. 92. *Îşi împlinise în bună măsură şi celelalte proiecte.* STANCU, R. A. IV, 191. *Mintea mea e plină de proiecte.* T august 1964, 46.

2. Formă premergătoare, pregătitoare a unei lucrări, a unei redactări etc. (care urmează să fie definitivată); prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat, (îmbunătăţit) şi aprobat pentru a primi caracter oficial şi a fi pus în aplicare. *Proiect. De sprijineala ce Soţietatea filarmonică ... doreşte a dobîndi de la ... înălţatul domn.* HELIADE, F. 43/10. *Am cinste a supune cu plecăciune înălţimii voastre proiectul următor ...* (a. 1835). DOC. EC. 593. *Mai încolo să hotărî ca şi proiectul de reprezentaţie ... să se împărtăşască cu guberniu.* GT (1838), 6[1]/2. *Acest proiect mai înainte de a fi pus la dizbatere au fost dobîndit încuviinţarea mai multor proprietari.* POVĂŢ. (1844), 231[2]/1. *Acesta e proiectul ce de la voi aştept Şi despre care aice vă dau un scurt concept.* BOLINTINEANU, O. 167. *În proiectul de buget se zice că ... se cere această sumă.* MAIORESCU, D. I, 92. *Proiectul nostru de program le admite la chestia agrară.* IONESCU-RION, S. 187. *Proiectul de rezoluţie este adoptat.* TITULESCU, D. 227. *Documente autentice pentru tablouri viitoare ... rămase în stare de proiecte.* OPRESCU, S. 43. *Proiectul noii Constituţii proclamă conducerea colectivă.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 665. *Au început apoi dezbaterile asupra ... proiectului de plan.* ib. 1966, nr. 6 943. ◇ *Proiect de lege* (sau, învechit, *de legiuire)* = text provizoriu al unei legi, însoţit de expunerea de motive, care este supus dezbaterii organului legiuitor pentru a deveni efectiv lege. *Camera Deputaţilor a primit ... acest project de lege.* CR (1829), 8[2]/20. *S-a dat, s-a primit un proget de lege.* GTN (1836), 87[2]/31. *Să va alcătui proiect de legiuire statornică* (a. 1836). DOC. EC. 638. *În noul proiect de lege să intre şi un paragraf ... de traducerea cărţilor.* CR (1848),

$26^2/15$. *Noi am discuta şi am încuviinţa fără prealabilă cercetare un proiect de lege.* KOGĂLNICEANU, S. A. 135. *Proiecte de legi anulate cu energie din momentul naşterii lor.* MAIORESCU, CR. III, 137. *Zilele astea se va depune în Cameră un proiect de lege.* CARAGIALE, O. II, 178. *Ministeriul voia să propună ... spre votare un proiect de lege.* SBIERA, F. S. 214. *Convenţia a votat proiectul de lege.* CAMIL PETRESCU, T. II, 587. *Ziarul ... a făcut cunoscut că Adunarea Naţională ... a aprobat în unanimitate proiectul de lege.* RL 1967, nr. 7 044.

3. Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucţiunile etc. necesare pentru justificarea utilităţii şi executarea unei construcţii, a unei maşini etc. *În urma proiectului admiralului Grai ... au dat voie ... a se rădica în Sevastopole un monument.* AR (1829), $21^2/33$. *Din projetul ce a dat ... se va vedea că cu mijloacele ce se propun se poate curînd aduce în desăvîrşire această dorită clădire.* HELIADE, F. 13/4. *Un projet ... pentru teatru zace îngropat în arhivele ministerului.* NEGRUZZI, S. I, 346. *Pentru cercetarea proiectelor de lucrări se statorniceşte ... cîte un consiliu.* MO (1860), 716/3, cf. DS. *Proiecte de construcţii.* LEG. EC. PL. 507. *Toate apartamentele erau reţinute dinainte chiar şi la blocurile în stare de proiect.* CĂLINESCU, S. 376. *Al treilea proiect înfăţişa un cartier muncitoresc.* id. ib. 492. *Proiectul* [ascensorului] *urma să fie prezentat şefului.* V. ROM. februarie 1954, 120. *Vă uitaţi la căsuţa mea? ... Proiectul l-a făcut unchiul meu.* PREDA, R. 194. *Cînd nu lucrez la proiect, sînt la faza de realizare.* T septembrie 1962, 5. ◇ *Proiect de diplomă* = lucrare cu caracter preponderent tehnic pe baza căreia studenţii institutului politehnic, ai institutului de arhitectură etc. obţin diploma la sfîrşitul studiilor. Cf. DL, DM, DEX.

— Pronunţat: *pro-iect.* — Pl.: *proiecte* şi (învechit) *proiecturi.* — Şi: (învechit) **progét, projéct, projét** s. n.

— Din lat. **proiectus,** germ. **Projekt.** — **Projet**<fr. **projet.** — **Proget** < it. **proggetto.**

PROIECTÁ vb. I. **1.** Tranz. A elabora un proiect **(3).** *Un arhitect proiectează o bină şi va se arăte efectul ei.* DESEN ARH. 21/20. *Proiectează aparaturile şi standurile pentru probe şi încercări.* LEG. EC. PL. 203. *Întreaga instalaţie ... a fost proiectată şi fabricată în ţară.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 792.

2. Tranz. A face, a realiza, a executa o proiecţie **(1).** Cf. DL, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. pas. *Aşadar unghiul ... se reduce ... cînd se proiectează pe planul orizontal.* TRIGON. DR. 165/14.

3. Tranz. (Complementul indică fascicule de raze, de particule, succesiuni de imagini cinematografice etc.) A trimite pe o suprafaţă, a reproduce pe un ecran. *Imaginea este proiectată pe mozaic.* ENC. TEHN. I, 157, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Refl. pas.) *Se va lumina întîi panoul, apoi se va proiecta imaginea Deltei.* H. LOVINESCU, T. 341. ◇ Fig. *Au proiectat ... lumina criticii şi a analizei asupra construcţiilor mele literare.* GALACTION, A. 72.

4. Tranz. (Complementul indică proiecte **1)** A face, a pregăti, a întreprinde, a organiza în vederea atingerii unui scop în viitor, a-şi propune, a avea intenţia de a face în viitor într-un anumit fel; a plănui, (regional) a proista. *Bogdan ... proiectează încă o cruciată ortodoxă asupra catolicilor.* ASACHI, S. L. II, 24. *Medicul Aloisius ... a proiectat calcule spre îndreptarea calendarului iulian.* CALENDAR (1847), 11/24. *A întîipuit a proiecta o nouă sistemă.* CORNEA, E. II, 197/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Turcia proiectă ... „Relaţii dintre proprietari".* KOGĂLNICEANU, S. A. 165. *Proiectam să vorbesc la adunare în favorul lor.* NEGRUZZI, S. I, 221, cf. POLIZU. *Un căpitan ... proiecta să apuce munţii ce zicea că cunoaşte.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 631. *Comitetul teatral ... a proiectat statutele pentru crearea fondului unui teatru naţional.* F (1870), 361, cf. BARCIANU. *Cartea de faţă a fost altfel proiectată decît se prezintă publicului acum.* MAIORESCU, CR. I, III, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *E absolut necesar ca mişcarea pe care o proiectaţi să nu aibă loc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 349. *Simţea numai trebuinţa de a realiza tot ce proiectase.* CĂLINESCU, S. 208.

5. Refl. A ieşi în evidenţă (din ansamblul căruia îi aparţine ori din cel înconjurător); a se contura, a se reliefa **(2),** a se profila **(1).** *Umbra se proiectează pă o parte a objectului.* DESEN ARH. 12/15. *Capul lui Mihalachi se proiectează mare cît un hoboroc.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 89. *Statura lui s-a proiectat pe zare, încovoiată, lungă, amărîtă.* TOPÎRCEANU, B. 99. *Erau un bărbat şi o femeie: în lumină se proiectau numai siluetele negre.* C. PETRESCU, Î. I, 23. *Surîdeam ca la nişte cunoştinţe vechi bărbaţilor ce se proiectau pe la unghere.* BRĂESCU, A. 8, cf. SAHIA, N. 120. *Ţîrgul era aproape; se proiecta pe incendiul măreţ al asfinţitului.* SADOVEANU, O. XI, 416. *Pe ziduri, pe acoperăminte ... se proiectează ... reclame luminoase.* BART, S. M. 41. *Departe o corabie cu pînzele poleite se proiecta pe linia roşie a orizontului.* id. E. 131. *În ceaţa luminoasă, profilul i se proiecta desluşit pe perdeaua de raze.* V. ROM. octombrie 1954, 94. *Pe drum se proiectau umbre de brazi înalţi, ca nişte uriaşi adormiţi.* VORNIC, O. 76. (Fig.) *Această limbă s-ar fi proiectat pe zarea mai profundă a unei limbi originare.* BLAGA, G. 138. ◇ Tranz. fact. *Catartele vaselelor pe ancoră proiecta pe lespedele ţărmului nişte umbre subţiratice.* CR (1848), $23^1/69$. *Norii Proiectează fin Un văl uşor şi călător.* CAMIL PETRESCU, V. 70. *Umbra ce o proiecta pianul.* ARDELEANU, U. D. 191. *Peste drum de noi, Şchiopul ... bătea în nicovală, împrăştiind scîntei ce-l luminau proiectîndu-l în bordeiul întunecat ca pe fundul iadului.* BRĂESCU, O. A. II, 52. *Prin ferestrele pe care soarele proiectează iarna madrepori de promoroacă, clipele picură perle sfărîmate.* V. ROM. noiembrie 1962, 92. (Fig.) *Din cîteva trăsături „Fintîna Blanduziei" a izbutit să ne proiecteze o viziune antică.* LOVINESCU, S. I, 103. *Am încercat ... să proiectăm pe fundalul lor istoric profilurile cele mai însemnate ale Şcolii ardelene.* BLAGA, G. 225. *Lămpaşul mic de miner Proiectează oamenii ce şi-au boltit palate şi cer.* BRAD, T. 11. *Presa daneză a subliniat ... prestigiul pe care activitatea sa îl proiectase asupra patriei.* V. ROM. decembrie 1963, 10.

6. Tranz. (Complementul indică corpuri solide) A arunca (cu forţă) într-o anumită direcţie; (complementul indică lichide sau materiale pulverulente) a împrăştia sub presiune (şi la distanţă mare). Cf. CADE. *Cînd te-oi lua ... şi te-oi proiecta de părete, lipit acolo rămîi.* SADOVEANU, O. II, 417. *Aripioarele smulg smocurile* [de lînă] *pe cari le proiectează cu putere pe grătarul care constituie peretele maşinii.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 426. *Nucleul este proiectat la periferia celulei.* PARHON, O. A. I, 118, cf. M. D. ENC., DEX. *Din crater sînt proiectate roci.* RL 1977, nr. 10 952.

— Pronunţat: *pro-iec-.* — Prez. ind.: *proiectez.*

— Şi: (învechit) **projectá, projetá** vb. I.

— Din fr. **projeter** (după rom. *proiect*).

PROIECTÁNT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care serveşte la proiecţie **(1),** de proiecţie. *Ca să dobîndim planul proiectant a liniii drepte AB, este destul a cobori dintr-un punct al ei o perpendiculară.* ORESCU, T. 54/6, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ *Dreaptă proiectantă* (şi substantivat, f.) = dreaptă cu ajutorul căreia se efectuează proiecţia **(1).** Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

2. S. m. şi f. Persoană calificată care face proiecte **(3).** *Proiectantul şef ... dîndu-şi seama de valoarea acestui proiect ..., însărcinează un grup de ingineri constructori cu îmbunătăţirea acestuia.* V. ROM. ianuarie 1954, 265. *Într-o sală de expoziţie proiectanţii au organizat o retrospectivă.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 919. ◇ (Adjectival) *Inginer proiectant.*

— Pronunţat: *pro-iec-.* — Pl.: *proiectanţi, -te.*

— Din fr. **projetant,** germ. **Projektant.**

PROIECTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) p r o i e c t a. **1.** Elaborare de proiecte **(3)**. Cf. p r o i e c t a **(1)**. Cf. LEG. EC. PL. 198. *Dincolo, în sala de proiectare, oamenii lucrează conștiincios.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/3. *Îmbunătățirea activității de proiectare este strîns legată de extinderea acțiunii de tipizare.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 9. *Planul ... pune sarcini importante în legătură cu proiectarea, asimilarea și realizarea de noi mașini.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791.

2. Trimitere pe o suprafață a unor fascicule de raze, de particule (pentru a le reproduce). Cf. p r o i e c t a **(3)**. *Din spate, prin găurile strîmte ale cabinei de proiectare, izbucni o fîșie de lumină albă și se auzi sfîrîitul aparatelor de filmat.* BARBU, P. 184, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Elaborare a unui proiect **(2)**. *Proiectare a monumentului său.* CALENDAR (1857), 64/10, cf. POLIZU. *Comitetul însărcinat cu proiectarea și înființarea monumentului.* CALENDAR (1859), 124/18, cf. BARCIANU, V., ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

4. Ieșire ori scoatere în evidență (din ansamblu[1] căruia îi aparține ori din cel înconjurător). Cf. p r o i e c t a **(5)**. Cf. DM, DL, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Regia a ridicat personajul spre o proiectare simbolică.* T iunie 1964, 74.

5. Lansare, aruncare (cu forță) într-o anumită direcție a unui corp solid sau împrăștiere, sub presiune (și la mare distanță), a unui material în stare lichidă ori pulverulentă. Cf. p r o i e c t a **(6)**. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectări*.

— V. **proiecta**.

PROIECTÁT, -Ă adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. *În primăvara viitoare se gătesc a întocmi o nouă linie telegrafică ... și linia progetată.* CR (1834), 343[1]/32, cf. ARISTIA, PLUT. *Să se grupeze, în opera proiectată, tot ceea ce fie nu-i place în arta vînătoriei.* ODOBESCU, S. III, 61. *Putem fără multă pagubă amîna pe sfîrșitul săptămînii viitoare petrecerea proiectată.* CARAGIALE, O. VII, 32, cf. DDRF. *Se simțea incapabil să încerce gestul proiectat.* CĂLINESCU, S. 129. *Arestările proiectate nu izbutiseră.* STANCU, R. A. IV, 109. *Zestrea psihologică a tipurilor dramatice cuprinse în ciclul proiectat.* T februarie 1962, 65.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectați, -te*. — Și: (învechit) **progetát, -ă** adj.

— V. **proiecta**.

PROIECTÍL s. n. Corp metalic exploziv de formă cilindrică-ogivală, aruncat în spațiu de o armă de foc sau lăsat să cadă asupra unei ținte, pentru a o distruge; p. g e n e r. (astăzi rar) orice corp greu care poate fi aruncat în spațiu (asupra cuiva sau a ceva) cu o forță oarecare. *Tabăra turcilor a căzut cu totul în mîinile noastre; am găsit într-însa ... un număr foarte mare de projectile.* CR (1829), 138[1]/17, cf. NEGULICI. *Un nou proiectil (unealtă) a atras specială luare-aminte a comitetului artileriei.* GM (1854), 308[2]/41. *Dacă vom lua felul projectilului care se aruncă ..., vom deosebi: dări cu giulele ..., dări cu granate.* MO (1860), 361/3, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/23. *Trupele ... nu pot rezista ploaiei de projectile.* MAIORESCU, D. II, 102. *Ordonanțele, pornite de la posturile de roșiori și de la bateriile călărețe din flancul drept, abia cutează să pătrundă sub grindina de projectile.* ODOBESCU, S. III, 593, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Curînd simți ... furtuna proiectilelor dușmane.* SADOVEANU, O. VI, 447, cf. STOICA, VÎN. 21, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 129. [Șoimul călător] *nu este zvelt, ci un atlet, un adevărat proiectil viu, zburător.* LINȚIA, P. II, 133. *Fumul proiectilelor plesnite punctează văzduhul încremenit.* V. ROM. mai 1954, 109. *Explozia primului proiectil îi zăpăci puțin.* ib. august 1955, 44. *Proiectilele de cărămizi, lemne și pietroaie zburau dintr-o parte în alta, vîjîind prin văzduh.* BENIUC, M. C. I, 26. *Proiectilele cădeau ca niște mere și explodau sec, aruncînd o roată de schije nemiloase.* BARBU, P. 262. *Din cînd în cînd, peste sat vuia cîte un proiectil stingher.* V. ROM. octombrie 1964, 3. *Cartușul folosit ... în loc de alice are un proiectil masiv.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 21. (F i g.) *Cu vedenii de umbrele ce se-nchid Și se deschid, Resemnat primești în față proiectile de lichid.* TOPÎRCEANU, P. O. 82. ◇ *Proiectil-rachetă* = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obișnuit prevăzut, în partea dinapoi, cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectile*. — Și: (învechit) **projectíl** s. n.

— Din fr. **projectile**.

PROIECTÓR s. n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile, prisme etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină și care se folosește pentru semnalizări luminoase ori pentru luminare la autovehicule, în săli de spectacole, pe aeroporturi etc. *Proiectoare electrice cu oglinda de sticlă sau de metal.* NICA, L. VAM. 203, cf. CADE. *Trece măturînd strada cu evantaiele de lumină ale proiectoarelor.* CAZIMIR, GR. 122. *De acolo își purta săbiile de lumină proiectorul.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *Ca și cum se îndreptau asupra Păunii-Mici proiectoare într-o noapte fără lună.* SADOVEANU, O. XXI, 427. *Era proiectorul electric ce-și întorsese fîșia luminoasă asupra țărmului.* BART, S. M. 29, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Dispozitiv proiector.* ✦ S p e c. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă și dintr-un sistem optic. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectoare*. — Și: (rar) **projectór** s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. **projecteur**.

PROIÉCȚIE s. f. **1.** Operație de reprezentare a unui corp geometric pe un plan sau a unei figuri plane pe o dreaptă; (concretizat) corp, figură obținute prin această operație. *Sistema cea mai nouă este: a înfățoșa toate cîte intră într-un plan, prin proiecția lor orizontală.* D. ASACHI, T. 27/18. *Putem defini proiecția unui obiect pe un plan orizontal, umbra acestui obiect pe plan, soarele aflîndu-se tocmai dasupra obiectului.* G. POP, G. 183/15. *Se înțelege că proiecțiile subtractive au de factori cos. negative.* TRIGON. DR. 114/24. *Proiecția unei linii pe un plan este linia formată din proiecțiile tuturor punctelor acestei linii.* ORESCU, T. 53/2, cf. STAMATI, D. *În construcțiunea planisferelor ... se întrebuințează metoda proiecțiunilor.* CULIANU, C. 109. *Se numește projecțiunea unui punt A pe o dreaptă IR, piciorul a, a perpendicularei duse din puntul A pe dreaptă.* MELIK, G. 82, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Fiecare catetă este medie geometrică între ipotenuză și proiecția ei pe ipotenuză.* GEOMETRIE IX, 101. *Proiecția pe o axă a unui contur poligonal închis este egală cu zero.* TRIGONOMETRIE, 81. ◇ *Proiecție cartografică* = procedeu matematic de reprezentare în plan (pe o hartă) a suprafeței pămîntului sau a unei porțiuni din suprafața pămîntului, în care fiecărui punct de pe glob îi corespunde un punct de pe plan. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Aruncare, azvîrlire (cu putere) a unui corp; traiectorie pe care o urmează un corp ceresc (în jurul altui corp ceresc). *Toate aceste planete se învîrtesc pe după soare ... Învîrtirea aceasta se zice azvîrlire sau proiepciune (projecțio), de la carea apoi atîrnă anul planetelor.* RUS, I. I, 8/15. *A doua mișcare ce este projecția împregiurul soarelui sau mișcarea anuală pre care o săvîrșește în 365 zile.* CALENDARIU (1844), 34/23, cf. NEGULICI, STAMATI, D., URSU, T. Ș. 262. ◇ F i g. *Omul e copleșit, astfel, sub o proiecție de ironii.* LOVINESCU, S. I, 315.

3. Emitere de raze luminoase, r a d i a ț i e; (concretizat) fascicul de lumină, traiectorie luminoasă, r a z ă **(1)**; p. e x t. (învechit) emanație. *Nu se*

poate sluji cineva spre a distila fosforul de un aparat ordinariu de distilație ... și să espuie pe operator la proiecțiile fosforului aprins. MARIN, PR. I, 34/15. *Mintea lui aluneca în urmă ca pe o proiecție de lumină.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 63, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Plutind deasupra cîmpurilor în proiecția lunei zărea trenul lunecînd ca un licurici.* CĂLINESCU, C. N. 20. ◇ Fig. *Ficino susținea că toate făpturile sînt luminate și înfrumusețate de proiecția unei lumini divine.* OȚETEA, R. 230. ✦ Fig. Mod în care este reflectat, reprezentat un anumit fenomen, un anumit obiect etc. din realitatea obiectivă; (concretizat) fenomen, obiect etc. astfel reflectate, reprezentate. *Tînărul călugăr Ieronim, de pildă, e proiecția idealizată a lui Eminescu însuși.* LOVINESCU, C. X, 11. *„Cultura Renașterii în Italia" nu e rezultatul unor cercetări migăloase, ci produsul unor impresii artistice și proiecția în trecut a valorilor și aspirațiilor autorului.* OȚETEA, R. 29. *Un popor nu există dacă nu se simbolizează în cîteva proiecții spațiale.* CĂLINESCU, S. 662. *În Simfonia a IX-a se produce la un moment dat actul de proiecție profetică, acea viziune ... ajunsă, prin iubire, la libertate și bucurie.* S mai 1960, 86.

4. Reproducere pe un ecran a imaginilor înregistrate pe un film, cu ajutorul unui fascicul luminos. Cf. CADE, LEG. EC. PL. 126. *Să pună un reflector în plus ..., să utilizeze o proiecție care să sublinieze sensul unei replici.* T septembrie 1962, 42. *Mă mai întrebasem pînă atunci de ce se fac pauze în proiecție cînd ți-e lumea mai dragă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 17/4. ◇ *Aparat de proiecție* = aparat care servește la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică și la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. *În ultimii ani, o bună parte a școlilor au fost înzestrate cu aparate de proiecție.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693.

— Pl.: *proiecții.* — Și: (astăzi rar) **proiecțiúne,** (învechit) **proiepciúne, projécție, projecțiúne** s. f.

— Din fr. **projection,** lat. **projectio, -onis.**

PROIECȚIÚNE s. f. v. **proiecție.**

PROIEPCIÚNE s. f. v. **proiecție.**

PROIGÚMEN s. m. v. **proegumen.**

PROÍMIE s. f. v. **proimion.**

PROÍMION s. n. **1.** (Învechit, rar; în forma *proimiu*) Parte introductivă la un discurs. *Într-acesta chip proimiul voroavei sale începu.* CANTEMIR, IST. 33. *În locul cel de sfat cu toții se adunară, unde într-acesta chip proimiul sfătuirii făcură.* id. ib. 146.

2. (Învechit) Prefață. *Tomu I. Proimion.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Alcătuitorul acestor întîmplări s-au întocmit cu gustul obștii, care nu obicinuiește a ceti proimia* (a. 1786). CAT. MAN. I, 85. *Deci și el n-au făcut proimios la începutul scrierii lui* (a. 1786). ib. 85. *Cărora s-au adaos proimion despre nevoințele cele evanghelicești* (a. 1843). ib. II, 83.

3. (Învechit, rar; în forma *proimiu*) Prevestire. *S-au împlat ca Dachia, care era ca un fericit proimiu a biruințelor următoare, ... în veaci vreadnică de împărat ca acela ... să rămîie.* CANTEMIR, HR. 15.

— Pl.: *proimioane.* — Și: **proímios** s. n., **proímie** s. f., **proímiu, proémiu** (DDRF) s. n.

— Din ngr. **προοίμιον.** — **Proemiu**<it. **proemio.**

PROÍMIOS s. n. v. **proimion.**

PROÍMIU s. n. v. **proimion.**

PRÓIN adj. (Învechit) Care a avut o calitate, o funcție, un rang pe care nu le mai are; fost. V. b i v. *Epigrama prea sfințitului părinte Dosoftei, proin mitropolit.* M. COSTIN, ap. GCR I, 205/31. *I-a cetit și molitfa de domnie Grigorie arhiepiscopul proin de Ohrida.* N. COSTIN, LET. II, 57/33. *Ilarion, proin episcopul Rîmnecului.* R. GRECEANU, CM II, 152. *Chir Iacov, proin mitropolitul Moldaviei, au început a zidi mănăstirea mitropoliei.* MUSTE, LET. III, 34/37. *Sfinția sa părintele chir Sava proin mitropolitul* (a. 1716). URICARIUL, V, 372/24. *Smerit Veniamin: proin mitropolit* (a. 1802). ib. X, 124. *Proin egumen Hurie* (a. 1805). ib. XI, 325. *La predlojenia excelenței sale dumnealui proin vițeprezident ... arc divanul cinste să arate* (a. 1811). DOC. EC. 126. *Dumnealor proeni epistați ai poștilor* (a. 1817). TES. II, 362. *Ianache, proin vătaf ot Văleni de Munte* (a. 1822). DOC. EC. 256. *Graf Palin, proin prezedent* (a. 1829). ib. 440, cf. CALENDAR (1851), 25, BARCIANU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Am spus că egumenul de la Dealu, Matei din Pogoniana, proin al Mirelor, a scris cronici.* IORGA, L. II, 609, cf. TDRG, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *proini.* — Și: **proén** adj.

— Din ngr. **πρώην.**

PROÍS subst. (Regional; în l o c. a d v.) **De prois** sau **de bun proisul, din proisul** cuiva = din proprie inițiativă, de bunăvoie, neconstrîns de nimeni. Cf. SCRIBAN, D. *Poate trece vreun om care, așa din proisul lui, să spuie că-i mai trebuie ceva mănăstirii.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 143. *Apoi dă — vreau să i-l dau de bun proisul meu cutare lucru.* I. CR. V, 376. *Asta o făcut-o di prois, de capul lui, de maganul lui, din mintea lui.* ȘEZ. XVIII, 168.

— Etimologia necunoscută. Cf. p r o e r e s i s.

PROISTÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A plănui, a proiecta **(4)** (Talpa Ogrăzile — Roșiori de Vede). COMAN, GL. *Așa a proistat-o el, cum i-a plecat capul.* id. ib.

— Prez. ind.: *proistez.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p r o i s.

PROISTOÁSĂ s. f. v. **proestoasă.**

PROISTÓS s. m. v. **proestos.**

PROIZVOLÉNIE s. f. (Învechit; în l o c. a d v.) **De pre proizvolenie** = de bunăvoie, neconstrîns de nimeni. *Se uniră cu Dumnezău de pre proizvolenie.* DOSOFTEI, V. S. (prefață), II[v]/11, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proizvolenii.*

— Din slavonul **произволение.**

PROÎMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PROÎNCĂLICÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A încăleca din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 66. *Alunși el o proîncălicat calu și șcurpia o scăpat c-un cap ințăiat.* ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *proîncălic.*

— **Pro-**[2] **+ încălica.**

PROÎNCÉPE vb. III. T r a n z. (Regional) A începe din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 99. *Alunî dracu proînșipea să fișcoană a tria oară.* ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *proîncép.*

— **Pro-**[2] **+ începe.**

PROJÁR s. n. v. **pojar.**

PROJÉCT s. n. v. **proiect.**

PROJECTÁ vb. I v. **proiecta.**

PROJECTÎL s. n. v. **proiectil.**

PROJECTÓR[1] s. m. (Învechit) Persoană care proiectează sau prospectează ceva. *Veriunde va voi numiții projectori să facă cercare dă a găsi cărbuni dă piatră, să fie volnici cu a lor cheltuială ce face* (a. 1811). DOC. EC. 108, cf. CONTRIBUȚII, III, 83, 84, NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *projectori.* — Și: **prozectór** s. m. DOC. EC. 107, CONTRIBUȚII, III, 83, 84.

— Din rus. **прожектёр.**

PROJECTÓR[2] s. n. v. **proiector.**

PROJÉCȚIE s. f. v. **proiecție.**

PROJECȚIÚNE s. f. v. **proiecțiune.**

PROJÉT s. n. v. **proiect.**

PROJETÁ vb. I v. **proiecta.**

PROJGÁNIE s. f. v. **poșganie.**

PROLÁB s. n. v. **prohab.**

PRÓLAPS s. n. (Med.) Deplasare a unui organ sau a unei părți a unui organ din poziția lor normală ori ieșirea lor în afara cavității în care se află. Cf. ABC SĂN., M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *prolapsuri.*
— Din lat. **prolapsus,** fr. **prolapsus.**

PROLÉCĂ s. f. v. **porecă.**

PROLÉCRĂ s. f. v. **porecă.**

PROLEGÁ vb. I. Refl. A se lega din nou, a se lega „de data aceasta" (Șopotul Nou — Moldova Nouă). ARH. FOLK. III, 116. *D-o fi legat, S-să dăzlițe, D-o fi dăzlegat, S-să prolețe.* ib., cf. 154.
— Prez. ind.: *prolég.*
— **Pro-[2] + lega.**

PROLEGÁT s. m. Magistrat roman care înlocuia un legat. DN[2].
— Pl.: *prolegați.*
— Din lat. **prolegatus.**

PROLEGÓMEN s. n. v. **prolegomene.**

PROLEGÓMENA s. f. v. **prolegomene.**

PROLEGÓMENE s. f. pl. **1.** Parte introductivă, explicativă, care precedă expunerea propriu-zisă, într-o operă științifică. *Prolegomena* [Titlu]. CANTEMIR, HR. 57. *Și cu aceste prolegomene pentru adeverința numelui și neamului românilor noștri, prc această vreme îndestulindu-ne, acmu mergem înainte să ne mierăm la istoricii greceștl ... ce au mai lucrat românii noștri.* id. ib. 399, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V., ALEXI, W. *Deși prolegomenele îmi pricinuiesc o sfîntă teroare..., sînt generalități care se impun și peste care nu se poate trece, fără pagubă pentru însuși studiul subiectului.* HOGAȘ, DR. II, 182, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Lucrările ... care formează prolegomena la un studiu de sinteză asupra obștilor la români.* PANAITESCU, O. Ț. 8, cf. DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX.

2. Ansamblu de noțiuni preliminare aparținînd unui domeniu științific. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Și: (învechit) **prolegómen** (VALIAN, V., NEGULICI) s. n., **prolegómena, prelegoménă** s. f.
— Din ngr. **προλεγόμενα,** fr. **prolégomènes.**

PROLÉPSĂ s. f. Procedeu stilistic constînd în enunțarea unei obiecții pe care un adversar ar putea s-o ridice și în combaterea ei anticipată. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *Prolepsa este des folosită în studiul oratoric al lui Cicero.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *prolepse.*
— Din fr. **prolepse.**

PROLÉPTIC, -Ă adj. Care ține de prolepsă, relativ la prolepsă, care formează o prolepsă. Cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.
— Pl.: *proleptici, -ce.*
— Din fr. **proleptique.**

PROLÉT, -Ă adj. v. **proletar.**

PROLETÁR, -Ă subst., adj. **1.** S. m. Cetățean sărac din Roma antică, considerat ca aparținînd ultimei clase de cetățeni și fiind scutit de impozite. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Un sclav bun făcea mai mult decît doi proletari romani.* ROM. LIT. 72[2]/17, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Populațiunea Romei în timpul imperiului se compunea în mare parte din proletari.* SCRIBAN, D., cf. DEX.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană din societatea capitalistă liberă din punct de vedere juridic, dar lipsită de mijloace de producție, și de aceea silită să-și vîndă forța de muncă capitaliștilor; persoană care aparține proletariatului **(1).** *Ideile comuniste ... nasc și ... sporesc ... în țările unde țăranii sînt ... reduși la starea de proletari sau și chiar de coloni.* KOGĂLNICEANU, S. A. 183, cf. 168. *Încet deschise ușa, cu sfială. Era un proletar.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Proletar ajunge muncitorul meseriaș, ca și țăranul.* GHEREA, ST. CR. I, 71. *E oare indiferent dacă muma omului ... a trăit în aer curat, în belșug ..., ori a trăit în societatea capitalistă ca proletară, lucrînd 16 ore pe zi?* id. ib. II, 17. *În mișcarea internațională a proletarilor sînt foarte mulți socialiști devotați.* IONESCU-RION, S. 109. *S-au bucurat proletarii conștienți ... de strălucita reușită a fraților lor.* PĂUN-PINCIO, P. 113. *Socialiștii au fost reprezentanții proletarilor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 193. *Am să mă jenez de dumnealui? Ce, dumnealui nu e proletar ca și noi?* REBREANU, R. I, 66. *Sculați ai muncii proletari!* BACOVIA, O. 156. *În societatea socialistă, în care a dispărut exploatarea omului, nu mai există nici proletari.* CV 1949, nr. 2, 23, cf. CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/2. *Revolta împotriva acestei societăți putrede și înțelegerea lui* [Eminescu] *pentru revendicările proletariatului le găsim exprimate puternic în poemul „Împărat și proletar".* SADOVEANU, E. 77. *Noi, proletarii, ne pricepem oare în materie de rafinament burghez?* CĂLINESCU, S. 49. *S-arătăm boierilor C-astă țară nu-i a lor, Că-i a proletarilor.* FOLC. TRANSILV. II, 579. ◇ *Proletar (intelectual)* = persoană săracă obligată să-și cîștige existența printr-o activitate intelectuală. *Poetul este și el un muncitor, un proletar.* GALACTION, A. 111, cf. SCRIBAN, D.

3. Adj. Care aparține proletariatului **(1),** privitor la proletariat, specific proletariatului, realizat de proletariat; (ca) de proletar **(2),** format din proletari; (franțuzism) proletarian. *Am observat cu conștiință clerul înalt și pe cel proletar.* FILIMON, O. I, 94. *Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.* EMINESCU, O. I, 56. *Toată ceata proletară se desprejmui cu frică.* DEMETRESCU, O. 39. *Se-auzea de-afară Viața proletară.* BACOVIA, O. 171. *Dacă fabrica ... ar fi organizată după legi proletare ...* SAHIA, N. 31. *Vor cădea ... jertfe pentru cauza mișcării proletare.* id. ib. 40. *Scrisesem acest discurs ... într-o oarecare măsură impresionat de lectura unor poeme de Maiakovski, marele poet al revoluției proletare sovietice.* VLASIU, D. 76, cf. IORDAN, L. R. A. 482. *Revoluția proletară este singura ieșire posibilă din starea de haos și de mizerie proprie sistemului capitalist.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 14/5. *În fața onoratei comisii s-a înființat un tînăr înalt, smead și pletos, cu înfățișarea proletară.* SADOVEANU, E. 162. *Toți au figuri proletare, muncite.* CĂLINESCU, I. 342. *Au răsunat în curte ... viforoasele accente ale imnului proletar.* PAS, Z. IV, 128. *Altfel sînt vrăjmașii Lumii proletare.* BENIUC, V. A. II, 150, cf. DEȘLIU, G. 19. *O clasă ne-a născut — cea proletară.* LABIȘ, P. 312. *În țările socialiste morala proletară nu este o simplă formulă.* V. ROM. noiembrie 1962, 89. ◇ Fig. *Din miile de celule prea strîmte, unde albina proletară distilează mierea trîntorilor capitaliști, ... poporul muncitor venise în cete negre.* GALACTION, A. 432.

— Pl.: *proletari, -e.* — Și: (neobișnuit) **prolét, -ă** adj. IORDAN, L. R. A. 482.
— Din fr. **prolétaire.**

PROLETARIÁN, -Ă adj. (Franţuzism) Proletar **(3)**. *Aceasta nu înseamnă că ne găsim în faţa unui curent cu adevărat proletarian, având conturate în întregime trăsăturile specifice ale gîndirii clasei muncitoare.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 6/3.
— Pronunţat: *-ri-an.* — Pl.: *proletarieni, -e.*
— Din fr. **prolétarien.**

PROLETARIÁT s. n. **1.** Una dintre cele două clase fundamentale ale societăţii capitaliste, formată din muncitori salariaţi, lipsiţi de mijloace de producţie, nevoiţi să-şi vîndă capitaliştilor forţa de muncă pentru a-şi cîştiga existenţa, clasa proletarilor **(2)**; totalitatea proletarilor **(2)** (din lume, dintr-o ţară etc.); mulţime de proletari **(2)**; condiţie de proletar **(2)**. *Reformele se vor face treptat şi la timpul lor ... Atunci proletariatul şi cu dînsul pauperismul ... se vor desfiinţa.* ROMÂNUL (1858), 150²/79. *Ar găsi ai noştri cele mai drepte şi întemeiate cuvinte de ... stîrpirea zdrenţărosului vagabondagi, proletariat* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 146. *Ce are de-a face proletariatul din Europa pe lîngă mizeria ţăranului nostru.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 507. *S-a îngroşit burghezia faţă de izbînda proletariatului belgian.* PĂUN-PINCIO, P. 113. *E Întîi Mai — sărbătoarea muncii şi a proletariatului unit din lumea întreagă.* GALACTION, A. 379, cf. 219. *Dimensiunea muncii ori alcătuirea societăţii ... fără capitalism şi fără proletariat.* C. PETRESCU, R. DR. 39. *Doream ... să mă conving singur dacă în patria proletariatului şi a ţărănimii se rabdă de foame sau nu.* SAHIA, U.R.S.S. 19. *El se va interesa de soarta sanitară, economică şi culturală a ţăranului, de aceea a proletariatului.* CĂLINESCU, C. O. 285. *A biruit proletariatul din Leningrad, va birui proletariatul din lumea întreagă.* STANCU, U.R.S.S. 126. *Proletariatul începea să se afirme pe arena luptei de clasă ca o forţă socială independentă.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 2, 4. *Proletariatul din ţara noastră a spus un „Nu" răspicat hitlerismului ce-şi începea singerosul său marş prin Europa.* V. ROM. februarie 1963, 3. ◇ *Proletariat agricol* (sau *agrar*) = totalitatea muncitorilor agricoli din agricultura capitalistă lipsiţi de mijloace de producţie. *Concentrarea de latifundii în mîini puţine creează o stare anormală şi un proletariat agrar.* F (1883), 448, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Proletariat intelectual* = grup social alcătuit din proletari **(2)** intelectuali. *Pesimismul proletariatului intelectual.* GHEREA, ST. CR. II, 296, cf. III, 27.

2. Masele cele mai sărace ale cetăţenilor liberi din Roma antică. Cf. DEX.

— Pronunţat: *-ri-at.* — Pl.: (rar) *proletariate.* SCRIBAN, D.
— Din fr. **prolétariat.**

PROLETARIZÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A aduce sau a ajunge în starea de proletar **(2)**. V. p a u p e r i z a. [Capitalismul] *a proletarizat pe micii cultivatori de pămînt ..., pe meseriaşii care n-au fost în stare să susţie concurenţa cu industriaşii.* GHEREA, ST. CR. III, 25, cf. DM, DEX.
— Prez. ind.: *proletarizez.*
— Din fr. **prolétariser.**

PROLETARIZÁRE s. f. Faptul de a (s e) p r o l e t a r i z a. V. p a u p e r i z a r e. *Proletarizarea maselor în occidentul Europei, inegalitatea economică ... s-au săvîrşit acolo ... în zgomotul unei civilizaţii strălucitoare.* GHEREA, ST. CR. III, 26. *Are loc o expropriere în masă, care duce pe de o parte la formarea unei puternice burghezii a satelor, iar pe de altă parte la o largă proletarizare agricolă.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 12/5. *Proletarizarea nu infirmă ascendenţa aristocratică.* CĂLINESCU, S. 144. *Suspendarea consumaţiei pentru muncitor ... duce în ţările capitaliste înaintate la proletarizarea crescîndă.* RALEA, O. 324.
— Pl.: *proletarizări.*
— V. **proletariza.**

PROLETARIZÁT, -Ă adj. Transformat în proletar **(2)**, ajuns la condiţia de proletar. *Tatăl lui a fost cămînar — mic burghez intelectual, proletarizat ... împins de către duşmanii oamenilor muncii ... să admire tot ce este vechi.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/2.
— Pl.: *proletarizaţi, -te.*
— V. **proletariza.**

PROLETCULTÍSM s. n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluţia din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi „pur proletare" şi care respingea (aproape) întreaga moştenire culturală a trecutului. Cf. IORDAN, L. R. 105, 114, CONTEMP. 1956, nr. 16, 1/7, DL, DM, DN², DEX.
— După rus. **пролеткульт.**

PROLETCULTÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de proletcultism, privitor la proletcultism, specific proletcultismului. [Presa] *insistă mereu, mai cu seamă după sesiunea din martie 1951 a Academiei R. P. R., asupra abuzului de regionalisme, pe care-l prezintă ca o manifestare „proletcultistă".* IORDAN, L. R. 92, cf. DL, DM, DN², DEX.
2. S. m. şi f. Adept al proletcultismului. Cf. DM, DN², DEX.
— Pl.: *proletcultişti, -ste.*
— După rus. **пролеткультовец.**

PROLÍCĂ s. f. v. **poreclă.**

PROLIFÉR, -Ă adj. **1.** (Bot.; despre plante sau despre părţi ale lor) Care generează (accidental) un nou organ (suplimentar). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.
2. (Biol.; despre celule sau, p. e x t., despre ţesuturi celulare) Care se înmulţeşte prin diviziune celulară. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *proliferi, -e.*
— Din fr. **prolifère.**

PROLIFERÁ vb. I. I n t r a n z. (Biol.) **1.** (Despre celule sau, p. e x t., despre ţesuturi celulare) A se înmulţi prin diviziune (în mod anormal ori suplimentar). Cf. DN², DEX. (T r a n z. f a c t.) *În acest muşchi, nucleii sînt în general proliferaţi şi proliferarea este foarte mare în unele fibre.* PARHON, O. A. I, 218. ◇ R e f l. F i g. *Auzul se proliferează ca un madrepor Din fundul oceanic al somnului.* IL mai 1965, 9.
2. (Despre fiinţe, organisme) A se perpetua prin generare; a se înmulţi, a se reproduce **(1)**, a procrea. Cf. DN², DEX. ✦ F i g. (Rar) A se dezvolta (în mod nefiresc, inutil). *Pe liniile schiţate de Macedonski ... a proliferat un întreg curent literar.* VIANU, A. P. 242.
— Prez. ind. pers. 3: *proliferează.*
— Din fr. **proliférer.**

PROLIFERÁRE s. f. (Biol.) **1.** Înmulţire, sporire (anormală ori suplimentară) a celulelor sau, p. e x t., a ţesuturilor celulare dintr-un organism prin diviziune celulară; proliferaţie **(1)**. Cf. p r o l i f e r a **(1)**. *Se vede proliferarea unei fibre musculare într-un fel de înmugurire.* BABEŞ, O. A. I, 134. *Alterările predominante constau într-o proliferare luxuriantă a nucleilor.* PARHON, O. A. I, 218, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.
2. Faptul de a p r o l i f e r a **(2)**; reproducere **(1)**, procreare, procreaţie; înmulţire (prin procreare). Cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *proliferări.*
— V. **prolifera.**

PROLIFERÁT, -Ă adj. (Biol.; despre celule) Care s-a înmulţit (în mod anormal ori suplimentar) prin diviziune; p. e x t. (despre ţesuturi celulare) cu celule înmulţite (în mod anormal ori suplimentar) prin diviziune. *Arterele au pereţii proliferaţi şi sînt adesea astupate de coaguli.* BABEŞ, O. A. I, 134.
— Pl.: *proliferaţi, -te.*
— V. **prolifera.**

PROLIFERÁȚIE s. f. (Biol.) Înmulțire, sporire (anormală ori suplimentară) a celulelor sau, p. ext., a țesuturilor celulare dintr-un organism prin diviziune celulară; proliferare **(1)**. Cf. SCRIBAN, D., DN², DEX. ✦ (Bot.; neobișnuit; concretizat; în forma *proliferațiune)* Boboc apărut într-un loc neobișnuit. Cf. SCRIBAN, D.
— Și: (rar) **proliferațiúne** s. f. SCRIBAN, D.
— Din fr. **prolifération.**

PROLIFERAȚIÚNE s. f. v. **proliferație.**

PROLÍFIC, -Ă adj. (Despre ființe) Care se înmulțește ușor și repede; (popular și familiar) puios, (învechit și regional) plodicios, (învechit) plodit, ploditor, plodnic, (regional) plodos, (neobișnuit) plodarnic. Cf. NEGULICI, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La un neam atît de prolific nu importă mult dacă numărul celor rămași în Dacia era mare sau nu.* PUȘCARIU, L. R. I, 334, cf. SCRIBAN, D. *Familia noastră e cea mai prolifică.* CĂLINESCU, E. O. II, 260. *Mărturisi chiar că părinții ei fuseseră „prolifici".* id. s. 127. ◇ (Substantivat) *A luat crapi ... din celălalt heleșteu — că acolo începuseră să stea cam înghesuiți, prolificii.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 16. ✦ (Despre căsătorii, relații sexuale) Din care rezultă mulți copii. *Neprevederea populațiunei conduce la însoțiri de timpuriu, prea tinere și prin urmare prea prolifice.* I. IONESCU, P. 160. ✦ P. anal. (Rar; despre pămînt, terenuri) Rodnic **(1)**, fertil, fecund. *Pămîntul prolific al Indiilor.* V. ROM. aprilie 1954, 98. ✦ Fig. Care creează mult (și ușor); în care se creează mult (și cu ușurință). *Piesa* [cuprinde] *15 ani din viața lui Eminescu, anii cei mai prolifici și semnificativi.* T iulie 1964, 70.
— Pl.: *prolifici, -ce.*
— Din fr. **prolifique.**

PROLIFICÁ vb. I. Intranz. (În dicționarele din trecut; despre plante) A încolți; a se înmulți. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Prez. ind. pers. 3: *prolifică.*
— V. **prolific.**

PROLIFICÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Încolțire sau înmulțire a unei plante. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Și: **prolificațiúne** s. f. ALEXI, W.
— Din germ. **Prolifikation.**

PROLIFICAȚIÚNE s. f. **prolificație.**

PROLIFICITÁTE s. f. Însușirea de a fi prolific; (învechit) plodiciune, plodnicie. *Prolificitatea* [mătcii] *... scade de la al 4-lea an în sus.* ENC. AGR. I, 122. *Din cauza prolificității familiei, el rămînea o rudă veșnic colaterală.* CĂLINESCU, E. O. II, 82, cf. DN². *Datorită prolificității destul de mari a speciei ... efectivul de mistreți se poate reface în cîțiva ani.* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin analogie) *Sufixul verbal ... -iza ... se bucură de o răspîndire și o prolificitate extraordinară.* SCL 1950, 67. ✦ Spec. Indice care reprezintă numărul total de pui născuți la o fătare de femelele mamiferelor multipare sau, p. gener., capacitate de înmulțire a unor animale. *Aplicarea metodelor zootehnice înaintate a dus ... la ... ridicarea prolificității.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 867, cf. DER, M. D. ENC.
— Din fr. **prolificité.**

PRÓLIPS s. n. v. **prolipsis.**

PRÓLIPSIS s. n. (Grecism învechit) Prejudecată. *Prolipsisul să zice grecește aceasta ce s-a tălmăcit „cuget din început"* (a. 1777). GÁLDI, M. PHAN. 239. *Osîndesc fără să să razime pe vreun rezon, ce numai pe prolipsurile și rălile lor deprinderi* (a. 1825). CAT. MAN. II, 119. *Acest prolipsis poate uneori să fie ... mincinos și greșit* (sec. XIX). ib. I, 319, cf. VEISA, I. 173/9.
— Pl.: *prolipsisuri.* — Și: **prólips** s. n.
— Din ngr. **πρόληψις.**

PROLIPTICÓS, -OÁSĂ adj. (Grecism învechit; despre oameni) Care are prejudecăți, plin de prejudecăți. *Mai toți oamenii sînt prilipticoși* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 319. ◇ (Substantivat) *Critica cea fără de cuvînt a prolipticoșilor* (a. 1836). GÁLDI, M. PHAN. 239.
— Pl.: *prolipticoși, -oase.* — Și: **prilipticós, -oásă** adj.
— Din ngr. **προληπτικός.**

PROLÍX, -Ă adj. (Despre vorbire, stil, scrieri etc.) Care este prea lung, care are prea multe cuvinte; lipsit de concizie; prea complicat; greoi, neclar, confuz; p. ext. (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte, complicat sau confuz; (rar) polilogic. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Iată ce fel de încurcături ne întîmpină adesea în prolixa narațiune a prealăudatului Paprocki.* HASDEU, I. V. 248. *Frazeologia prolixă și complicată.* ODOBESCU, S. II, 372. *Stilul este cu totul artificial, prolix.* ARHIVA, I, 362, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Prolixa lui proză.* IORGA, L. II, 351. *Înlătură perifraze prolixe și confuziuni de tot felul.* BUL. COM. IST. I, 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un stil impetuos, exaltat și prolix.* LOVINESCU, S. I, 323. *Fii prolix, cît mai prolix. Folosește, cînd vrei să te explici, comparația.* CAMIL PETRESCU, P. 40, cf. SCRIBAN, D. *O expunere prolixă, în care cititorul regăsește cu oarecare greutate simburele nou și valabil al cercetării personale.* VIANU, M. 60, cf. DN², M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Un boier ... mînca cu lăcomie șerbet, netezindu-și barba prolixă.* CĂLINESCU, N. 22. ◇ (Adverbial) *Se exprimă, serie prolix.*
— Pl.: *prolicși, -xe.*
— Din fr. **prolixe,** lat. **prolixus, -a, -um.**

PROLIXITÁTE s. f. Însușirea de a fi prolix; lipsă de concizie, de simplitate, de claritate în vorbire, în scriere, în stil etc. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Definițiuni concise, fără prolixitate.* ODOBESCU, S. II, 342, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Prolixitatea și confuzia aparatului critic n-are pereche.* BUL. COM. IST. I, 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Victimă a solicismului perpetuu și a prolixității emfatice.* LOVINESCU, C. V, 50, cf. SCRIBAN, D. *Prolixitatea vulgară ... este uitată într-o singură clipă.* VIANU, A. P. 29. *Poezia lui ..., cu toată prolixitatea, te face să respiri.* CĂLINESCU, C. O. 202. *Deznodămîntul ... compensează prin concizia lui fierbinte ușoara tendință spre prolixitatea dinainte.* V. ROM. ianuarie 1954, 215. *Prolixitatea acestui imn obositor ... nu i-a venit, pesemne, la îndemînă poetului nostru.* LL I, 148. *În epistolă pătrund, împreună cu prolixitatea prozei, mai multe amănunte concrete și identificabile.* L. ROM. 1960, nr. 4, 52, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **prolixité,** lat. **prolixitas, -atis.**

PROLÓG¹ s. n. (Bis.; învechit) (Carte care cuprinde) viețile sfinților, (învechit) prologar; p. restr. biografie a unui sfînt. *Prologul, adecă Viețile sfinților* (a. 1675). GCR I, 221/4. *Proloagele tuturor sfinților.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 1r/2. *Caută și proloage că vii afla destul de sfintele icoane și de sfînta cruce* (cca 1754). CAT. MAN. I, 96. *Prologul Eghipetului scrie: că în pustia Libiei se afla doi pustnici.* ȚICHINDEAL, F. 214/6, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *proloage.*
— Din slavonul **прологъ.**

PROLÓG² s. n. v. **polog¹.**

PROLÓG³ s. n., s. m. **1.** S. n. (Învechit) Discurs, prezentare orală care se rostește la deschiderea unei adunări, la inaugurarea unei activități etc.; p. restr. parte introductivă a unui discurs. *Camilopardalul un prolog ca acesta făcu ...* CANTEMIR, IST. 376. *Directorul teatrului mai nainte de reprezentație a zis în limba românească prologul următor, mulțumind publicului*

de a sa rîvnă și poftindu-i fericirea. CR (1834), 280[1]/5, cf. SĂGHIESCU, V. 101.

2. S. n. (În opoziție cu e p i l o g) Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale, care prezintă evenimentele premergătoare acțiunii sau elemente care îi înlesnesc înțelegerea, (neobișnuit) p r o n a o s **(II)**; s p e c. introducere, prefață. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. [*Tripartitul lui Verboție*] *să împarte într-un prolog sau cuvînt înainte și apoi în trei părți.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 135, cf. VÎRNAV, F. 2[r]/1, HELIADE, AMF. 3/1, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Sorin sau Tăierea boierilor la Tîrgoviște. Prologul.* BOLINTINEANU, O. 197. *Prologul cu care începe cartea intitulată Ciocoii este un studiu psihologic.* GHICA, S. 63, cf. DDRF, BARCIANU, SĂGHINESCU, V. 101, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Personajele prologului apar pe rînd și fantomatic prin ușa mascată.* CAMIL PETRESCU, T. I, 9. *Rosti el însuși, pe scenă, un prolog.* SADOVEANU, E. 64. *Proloagele lui Plaut și Terențiu.* SCRIBAN, D. *Prologul se deschide printr-o mișcare de baladă, cu un ritm tărăgănat.* V. ROM. iulie 1962, 130, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Întîmplarea aceasta ... nu era decît prologul unei drame.* SADOVEANU, O. I, 445.

3. S. n. Parte a unei piese antice de teatru care se prezenta înainte de intrarea corului în scenă și în care se expunea subiectul și se făcea apel la bunăvoința spectatorilor. Cf. DM, DN[2], DEX.

4. S. m. Actor care recita prologul **(3)**. Cf. DM, DN[2], DEX.

— Pl.: **(1-3)** *prologuri* și (rar) *proloage*, **(4)** *prologi*.

— Din ngr. **πρόλογος**, lat. **prologus**, fr. **prologue**, it. **prologo**.

PROLOGÁR subst. (Învechit) Prolog[1]. *Acestu sfîntă carte, anu[me] prologar, au rămas de la nenea* (a. 1724). IORGA, S. D. XV[2], 121. *Acestu prologari l-am cumpărat eu, Tudurii dascal* (a. 1796). id. ib.

— Pl.:?

— **Prolog[1]** + suf. *-ar*.

PROLONGÁȚIE s. f. Poziție a unei note muzicale care, făcînd parte dintr-un acord, se continuă și în acordurile următoare. Cf. DN, DEX.

— Pl.: *prolongații*.

— Din fr. **prolongation**, lat. **prolongatio**.

PROLUÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A lua din nou, a lua încă o dată (Rudăria — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 54. *Bucatili să proiau năpoi și țoalili.* ib. *Îl vo luva Dumnizău dîi mîna stîngă ... Și-l vo proluva dîi mîna driaptă.* ib. 134, cf. 154.

— Prez. ind.: *proiău*. — Și: **proluvá** vb. I.

— **Pro-[2]** + **lua**.

PROLUNGÍ vb. IV v. **prelungi**.

PROLUVÁ vb. I v. **prolua**.

PROLÚVIU s. n. Depozit sedimentar detritic format sub acțiunea torenților și acumulat la baza unor pante sub formă de conuri de dejecție. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proluvii*.

— Din lat. **proluvium**.

PROMEDITÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A premedita. *Să-nțelege îndată că farsa* [în text: *farsă*, sic!] *au fost promeditată, și tu te învinovățești.* PR. DRAM. 196.

— Prez. ind.: *promeditez*.

— **Pro-[1]** + **medita**.

PROMENÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se plimba **(2)**. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.:?

— Din germ. **promenieren**. Cf. fr. p r o m e n e r.

PROMENÁDĂ s. f. **1.** Deplasare în spațiu (și de obicei pe jos) în scop recreativ, curativ etc.; plimbare **(1)**, (rar) plimbet **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C. [Plictiseala] *ne petrece la bal, în teatru, la mese de ospățu, la prominadă.* VASICI, M. II, 51/25, cf. RUS, I. I, 311/16, STAMATI, D. *Fac o promenadă.* NEGRUZZI, S. III, 64. *De mă duc la promenadă. Ochii-mi zboară-n sus și-n jos.* MUREȘANU, P. 12/9. *Recomandăm între altele promenada ... pe la stînca numită Parnas.* CALENDAR (1862), 28/14. *Bețișor de promenadă.* EMINESCU, O. I, 151. *Aleea principală, unde e toiul promenadei de lume bună.* CARAGIALE, O. II, 3, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lumea vorbea și rîdea abia mișcîndu-și pașii în promenadă sau grăbind.* ARDELEANU, U. D. 75, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Plecam în promenadă, în rînd, cîte doi ..., să ne arate împrejurimile.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Am să ies cu nevastă-mea, la brațetă, în promenadă.* SADOVEANU, O. VIII, 167, cf. SCRIBAN, D. *Consimțea a face cîțiva pași pe jos într-o scurtă promenadă intimă.* CĂLINESCU, B. I. 86. *Gospodari harnici au transformat malurile Bahluiului în atrăgătoare locuri de promenadă.* IL februarie 1961, 12, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Concretizat) Loc (special amenajat) pentru plimbare **(1)**; (învechit) plimbare **(2)**, plimbătoare (v. p l i m b ă t o r **2**). *Se vede pînă în ziua de astăzi pe promenadă bustul împăratului.* BARIȚIU, P. A. I, 561. *Vezi trecînd pe promenadă feluri de figuri care de care mai țanțoșe.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Se plimbau în promenadă, ajungeau chiar pînă în parcul orașului.* AGÎRBICEANU, L. T. 235. *Un regalist ... a strigat în plină promenadă „Jos națiunea, trăiască regele!"* CAMIL PETRESCU, T. II, 366. *Înaintau de-a lungul unui bulevard larg, tradițională promenadă.* VINEA, L. II, 103, cf. DN[2], M.D. ENC., DEX. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ieșiră pe digul promenadă din fața Cazinoului.* CĂLINESCU, O. I, 114.

— Pl.: *promenade*. — Și: (învechit, rar) **prominádă** s. f.

— Din fr. **promenade**, germ. **Promenade**.

PROMENOÁR s. n. (Franțuzism rar) Foaier; „partea dintr-o sală de spectacol unde nu sînt scaune sau bănci și unde publicul stă în picioare". CADE.

— Pl.: *promenoare*.

— Din fr. **promenoir**.

PROMENÓR s. m. (Franțuzism rar) Persoană care frecventează o promenadă **(2)**. *Călătorii străini ...privesc cu ochi mirați cînd se întîlnesc, întîia oară, cu promenorii noștri dintre Capșa și Palat.* GALACTION, A. 424.

— Pl.: *promenori*.

— Din fr. **promeneur**.

PROMÉSĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Chitanță, bilet care dă drept de participare la tragerea unei loterii. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *promese*.

— Din germ. **Promesse**, fr. **promesse**.

PROMETAZÍNĂ s.f. Substanță medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii; fenergan, romergan. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prometazine*.

— Din fr. **prométhasine**.

PROMETEIÁN, -Ă adj. (Rar) Prometeic. Cf. DEX. ◇ F i g. *Cercetarea, sub toate formele ..., precipită planeta în aventuri prometeiene.* D. GUSTI, P. A. 232, cf. DEX.

— Pronunțat: *-te-ian*. — Pl.: *prometeieni, -e*.

— Din fr. **prométhéen**.

PROMETÉIC, -Ă adj. Care aparține lui Prometeu, privitor la Prometeu (sau la mitul acestuia); (rar) prometeian. [Omenirea] *e nevrednică de sacrificiul prometeic.* V. ROM. noiembrie 1962, 94, cf. DN[2], DEX. ◇ F i g. *Nemerea uneori exact în centrul prometeic al poeziei.* TEODOREANU, M. U. 27. *Natura imensă și omul prometeic se întîlnesc într-un univers de grandoare și armonie a cărui*

imagine domină conștiința scriitorului. CONTEMP. 1956, nr. 510, 5/4. *Nu există ... preocuparea prometeică pentru semeni.* S mai 1960, 113.
— Pronunțat: *-te-ic.* — Pl.: *prometeici, -ce.*
— **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PROMETEÍSM s. n. (Rar) Atitudine, concepție legată de mitul lui Prometeu. *Prometeismul nu mai e o atitudine, ci o permanență, intrînd în substanța poeziei lui Al. Philippide.* V. ROM. noiembrie 1962, 94.
— **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ism.*

PROMÉȚIU s. n. Element chimic din grupul pămînturilor rare. Cf. DM, DER, DN², M.D. ENC., DEX.
— Din fr. **prométhium,** germ. **Promethium.**

PROMÍL s. n. v. **promilă.**

PROMÍLĂ s. f. (Rar) Parte raportată la o mie de părți dintr-un întreg; miime[1]. *Promilul, scris mai prescurtat ‰, ‰, ..., este acel număr care arată cîte unități sînt a se socoti pentru fiecare mie.* I. PANȚU, PR. 1.
— Pl.: *promile.* — Și: **promil** s. n.
— Din germ. **Promille.**

PROMINÁDĂ s. f. v. **promenadă.**

PROMÍS, -Ă adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. Cf. BARONZI, I. L. II, 209/25. *Alege dar, poete, averea cea promisă.* ALECSANDRI, T. II, 256. *Ținem a vă vedea îndeplinind promisa dv. vizită.* CARAGIALE, O. VII, 137, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pl.: *promiși, -se.*
— V. **promite.**

PROMISCUITÁTE s. f. **1.** Amestec eterogen, nepotrivit, nesănătos, imoral etc. de persoane; amestec de indivizi foarte diferiți pe care îi reunește un mod de viață mizerabil, dubios, imoral. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Promiscuitatea aceea silită a putreziciunii la un loc, în acrul muced ..., mă înspăimîntă.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Stă înfipt ferm, sincer și impavid în locul comun, cu o seninătate ce-l ridică deasupra promiscuității.* LOVINESCU, C. V, 111, cf. SCRIBAN, D. *În călătorie ... rareori dacă ți se adresează cuvîntul. Se pare că francezul suferă și se ferește de promiscuitate.* RALEA, S. T. III, 135, cf. DN², DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Promiscuitatea și anonimatul de la cimitirul nostru principal mi se par dureroase.* GALACTION, A. 290.
2. Conviețuire în condiții de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. *Sînt copii mici îmbătrîniți înainte de vreme ..., pervertiți de promiscuitatea în care au trăit.* BRĂESCU, A. 250. *Să se întoarcă — în urmă — la promiscuitatea ceremonialurilor erotice?* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 187, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Traiul liber în promiscuitate al femeilor ar fi cea mai oribilă imoralitate.* AGÎRBICEANU, A. 145. *Anișoara ... avea mania excursiilor „în bandă", a căror promiscuitate mie îmi făcea silă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 100. ✦ Locuință, loc, mediu în care se trăiește în promiscuitate **(2)**; p. ext. mizerie sau imoralitate dintr-un astfel de loc. *Proprietarul nu se sinchisea de promiscuitatea decorului ăsta, strigînd mereu după chirie.* KLOPȘTOCK, F. 115. *Dar unde stăm? În promiscuitatea asta nu se poate sta.* H. LOVINESCU, T. 160. *Cunoscuse promiscuitatea înaintea curățeniei și suferința înaintea bucuriei.* IL septembrie 1962, 11.
— Pronunțat: *-cu-i-.* — Pl.: (rar) *promiscuități.*
— Din fr. **promiscuité.**

PROMÍSCUU, -UĂ adj. Care are caracter de promiscuitate, caracterizat prin promiscuitate. *Prevede trei zile de familiaritate continuă, de intimitate promiscuă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 123. *Se înfiripa ... sanctuarul ... idilelor promiscue.* KLOPȘTOCK, F. 219. *Un mediu trivial, imoral și promiscuu.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 12/3, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *promiscui, -ue.*
— Din fr. **promiscue,** lat. **promiscuus.**

PROMÍSIE s. f. v. **promisiune.**

PROMISIÚNE s. f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva (pentru altul); făgăduială, (învechit) promitere. V. p a r o l ă **(1)**. *Vroia a-și călca promisiunile.* ASACHI, S. L. II, 27. *Aduce aminte maestrului Gaetano promisia ce îi făcuse.* CR (1848), 1²/55, cf. NEGULICI. *Eu putui asemenea să mă cuviuiesc oarecum de promisiunea mea.* LĂZĂRESCU, S. 62/17, cf. STAMATI, D. *Credincioasă la promisiunea (făgăduiala, parola) ce dete.* FIS. 29/14. *Promisiunea ce... dedese ... domnului Alexandru cel Bun* (a. 1865). URICARIUL, X, 375, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 233/14. *La mulți ani le-am șters lacrimile, dîndu-le sau despăgubiri, sau posturi, sau promisiuni, pe care le voi împlini.* BOLINTINEANU, O. 440. *Eu am promisia actualului director general al teatrelor, că ... va face tot ce se poate.* CARAGIALE, O. VII, 278, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu-ți uita de promisiune ... Un ou încondeiat de pe la voi să-mi aduci!* AGÎRBICEANU, A. 37. *S-a dat promisiunea solemnă pentru căsătorie.* SEVERIN, S. 84, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Promisiunea mincinoasă era o inspirație a momentului.* REBREANU, R. II, 92. *Dumineca, cu promisiuni anticipate, discutate îndelung, plecam în promenadă.* BRĂESCU, O. A. II, 119, cf. SCRIBAN, D. *Curtea ... stabilește în fapt anterioritatea promisiunilor de căsătorie.* COD. PEN. R.P.R. 511. *Uitînd promisiunea de discreție, îi împărtăși acestuia întîmplarea.* CĂLINESCU, S. 329. *Te dezleg de promisiuni.* H. LOVINESCU, T. 202. *Guvernul de atunci ... nu încetase să le facă promisiuni.* PREDA, M. 148. *Vă întrebați dacă am să-mi respect promisiunea?* BARBU, P. 300. *Amintea de promisiunea de a-i repartiza încă un medic și doi felceri.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Numai cu promisiunile făcute ne vom vedea cu casele prăbușite în fundul ripii.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 919. ✦ (Rar) Perspectivă promițătoare, favorabilă. *Perioada de care ne ocupăm e mai bogată în promisiuni decît în realizări.* OȚETEA, T. V. 59. ✦ (Învechit, rar) Jurămînt. *Adaose că așteaptă ca să fie informat despre depunerea promisiunei membrilor și constituirea dietei.* BARIȚIU, P. A. III, 195.
— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *promisiuni.* Gen.-dat. și: (rar) *promisiunei.* — Și: (învechit) **promisie** s. f.
— Din fr. **promission,** lat. **promissio, -onis.**

PROMISÓRIU, -IE adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea aducerii la îndeplinire a unor fapte viitoare. Cf. DN², DEX.
— Pl.: *promisorii.*
— Cf. fr. p r o m i s s o i r e.

PROMIȘLÉNIE s. f. (Învechit, rar) Pronic **(1)**, providență **(2)**. *Promișleniia lui D[u]mn[e]dzău ce le grijește toate de aduce spre bine.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11ᵛ/21. *Nice iaste D[u]mn[e]dzău, nice promișlenie, adecă demainte purtare de gînd, ce numai nărocul fiecăruia om.* id. ib. noiembrie 153ᵛ/29, cf. TDRG, PASCU, S. 244, SCRIBAN, D.
— Și: **promișlénie** s. f. DOSOFTEI, ap. PASCU, S. 244.
— Din slavonul **промышленїе.**

PROMÍT s. n. (Învechit, rar) Amintire, aducere-aminte. *Aceste promituri sau aduceri-aminte ... și după moartea lor tot cîte puținel află loru-și loc și se ascultă.* ȚICHINDEAL, F. 352/20.
— Pl.: *promituri.*
— Din ngr. **προμίθιον** „morala de la începutul unei fabule".

PROMÍTE vb. III. Tranz. **1.** (Învechit) A prevesti[1] **(1)**; a anunța. *Ziua 12 ... la 11 ceas. 44 min. noaptea promite lucire de soare și aer rece și uscat.* CALENDARIU (1794), 12⁴/10. *Calendarul ne promite o vreme frumoasă.* CADE.

2. (Folosit și absol.) A-și lua obligația, angajamentul de a face ceva (pentru altul); a face promisiuni, a da asigurări; a făgădui. *Promisese de a-și duce viața într-un chip onorabil.* CR (1848), 4²/61, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/26. *Promisu-i-am chiar tronul, ... iubirea i-am jurat.* ALECSANDRI, T. II, 155. *Stăpînii de ospătării ... te ostenesc cu invitațiile ce-ți fac și desfătările ce-ți promit.* BOLINTINEANU, O. 295. *El îi promitea ... că ... o va lua de soție.* EMINESCU, N. 40. *Ne-ai promis că vii să prînzești cu noi.* CARAGIALE, O. II, 74. *Îmi strînse mîna și-mi făgădui prietenia lui, cu aerul unui viitor ministru care promite o slujbă unui protejat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRF. *Apoi la moșneag privesc Și-i promit cincizeci de galbeni pentru osteneală.* COȘBUC, P. II, 131, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îi promise că-i va trimite cărți poștale.* REBREANU, I. 438. *Îți promit că va reveni.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *De ce mi-ai promis că vii ... Cînd știai c-ai să mă minți?* MINULESCU, V. 243. *Promite-mi că n-ai să uiți ecuațiile de gradul al treilea.* SEBASTIAN, T. 182, cf. SCRIBAN, D. *Saferian promise că va face întocmai.* CĂLINESCU, B. I. 85. *Promisese și trebuia să-și țină deci cuvîntul.* CAMIL PETRESCU, N. 100. *Îmi juri că nu i-ai promis nimic în schimb?* H. LOVINESCU, C. S. 98. *Maestrul ia comanda și banii și promite.* S iulie 1960, 12. *Unii promiteau alba, alții neagra, dar noi știam că promisiunile din vremea alegerilor ... nu țin mult.* IB. ianuarie 1961, 4. *Îi promisese de cîteva ori că va pune capăt jocului murdar.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Vă promit că în cel mai scurt timp vom avea un aric.* T martie 1965, 58, cf. M.D. ENC., DEX. ✧ Refl. impers. *Se promisese din partea trupelor că se vor ierta toți aceia carii se vor închina.* CR (1846), 44¹/3. ✦ Fig. (Rar) A sorti. *Încheiam bilanțul sinistru al acestei petreceri, ca un general înfrînt și fugărit, promis degradării și exilului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 125.

3. (Folosit și absol.) A prezenta, a oferi, a avea perspective favorabile, temeinice, certe etc., a da speranțe. *Rămăsese unicul moștenitor al caselor lui ... și al unui proces ... care promitea de a-i da într-o zi o frumoasă avere.* HELIADE, D. J. 15/24. *Analisea himică nu ne promite mult despre cualitatea ei.* DESCR. APE, 124/10. [Știința] *promite a regenera organismul social.* ROM. LIT. 258²/14. *Căutau a găsi vreo altă carieră care le promitea cel puțin un adăpost.* NEGRUZZI, S. I, 346. *Ochire ce promite plăceri îmbătătoare.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Crescut în școala părintelui său, promitea a-i semăna.* ODOBESCU, S. I, 316. *Este un june plin de talent și viitor, o stea care promite.* CARAGIALE, O. IV, 281, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ținînd seama de prejudecățile curente asupra profesiilor intelectuale, Dragavei nu promitea nimic bun.* CĂLINESCU, S. 140. *Tehnica nouă nu-i mai promite profiturile cele mai mari.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 637. *Eroul ... învață să iasă din solitudinea care nu-i promitea altceva decît ratare.* T iunie 1964, 50. *Valoarea componenților săi promite de la bun început realizări artistice superioare.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 6/7, cf. M.D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *promit.* — Și: (regional) **promiți** vb. IV. UDRESCU, GL.

— Din lat. **promittere, fr. promettre.**

PROMÍTERE s. f. (Învechit) Promisiune, făgăduială. *Mi-ai promis o schiță ... această promitere e foarte prețioasă pentru mine.* ALECSANDRI, S. 163. *Un om îți promite că va face ceva. În momentul promiterii este de bună credință.* MAIORESCU, CR. II, 152, cf. DL, DM.

— Pl.: *promiteri.*

— V. **promite.**

PROMÍTIE s. f. (Grecism învechit) **1.** Pronie **(1)**, providență **(2)**. *Pentru pronia și promitia lui Dumnezeu, adică pentru mai nainte socotința lui Dumnezeu* (a. 1754). GÁLDI, M. PHAN. 239.

2. (Contabilitate) Comision, remiză. *Condeiul de promithie iarăși nu-l poci priimi, dacă dumnealui au fost tovarăș și cu comisioneru* (a. 1832). FURNICĂ, I. C. 381.

— Scris și: *promithie.* — Pl.: *promitii.*

— Din ngr. **προμήθεια.**

PROMITIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) A atrage atenția, a face atent. *Să spună oamenilor prea sfîntul adevăr, se-i roage și frățește să le promitiruiască, să le înștiințeze, de înșelăciunea ... unora să se păzască.* ȚICHINDEAL, F. 352/18.

— Prez. ind.: *promitiruiesc.*

— **Promite** + suf. *-irui.*

PROMITISÍ vb. IV v. **protimisi.**

PROMIȚĂTÓR, -OÁRE adj. Care promite **(3)**. *Să vestim tuturor ... că în familia artiștilor români s-a ivit un mult promițător Veniamin.* GALACTION, A. 226. *Aceste începuturi promițătoare vor trebui dezvoltate.* LEG. EC. PL. 421. *A dovedit ..., cu prilejul expoziției sale personale, un promițător început de maturitate.* V. ROM. noiembrie 1962, 149, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX. *În cadrul diferitelor edituri au apărut ... colecții cu titluri promițătoare.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 7/5.

— Pl.: *promițători, -oare.*

— **Promite** + suf. *-ător.*

PROMIȚÍ vb. IV v. **promite.**

PROMÎȘLÉNIE s. f. v. **promișlenie.**

PROMOÁRĂ s. f. (sg.) (Regional) Promoroacă **(1)**. *Novembre ... luna brumei și a promoarei.* MARIAN, S. R. I, 97. *Promoroaca se mai numește și promoară, ... chiciură, ... rouă înghețată.* PAMFILE, VĂZD. 66, cf. DL, DM.

— Și: **promoroáră** s. f. ALECSANDRI, P. P. 34.

— Cf. promoroacă.

PROMONTÓR s. n. v. **promontoriu.**

PROMONTÓRIE s. f. v. **promontoriu.**

PROMONTÓRIU s. n. **1.** (Învechit) Munte **(1)**; p. restr. vîrf de munte **(1)**. Cf. DRLU. *Telegraful de pe această promontorie (pisc de munte) zărindu-ne, făcu de știre.* AR (1830), 22²/16. *Edificele ce adornă frumosul promontor pe care este situat orașul Buda.* FILIMON, O. II, 38. *Înaltul promontoriu de la Deva a fost de la natura însăși creat d-a fi fortificat.* F (1876), 196.

2. Fîșie de pămînt înaltă și stîncoasă care înaintează în mare; cap înalt; (învechit, rar) promunte. *Promontoriile se zic vîrvurile de pămînt ce se întind în mare.* AR (1829), 171¹/29. *Pe continenturi se însemnează munții, văile, dealurile, ... peninsulile, promontoriile.* ELEM. G. 40/2. *Vartolomeiu Diaț la 1486 descoperi promontoria Bunei Speranțe.* SĂULESCU, HR. II, 387/10, cf. I, 193/13. *De la promontoria Matapan pînă la Capul Nordului.* FABIAN-BOB, G. 51/15. *Munții ... încep a se înălța de la țărmul sudic, sporind treptat de la promontoriul cel mai de gios.* IC. LUM. (1841), 106²/20. *Dover ... e în capătul unui promontoriu.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 109. *Au agiuns la cel din urmă promontoriu al Africei, pre care l-a numit Capul Bunei Speranțe.* LAURIAN, M. III, 123/9, cf. POLIZU, PROT.-POP., N.D., BARONZI, I. L. II, 233/15. *Acest promontoriu se coboară în valuri ca un zid de stîncă.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ieșiră deasupra boschetelor ... care îmbracă promon-*

toriul spre miazăzi. GALACTION, O. A. I, 35. *Stîncile cimentate au închis de o parte și de alta promontoriul pînă-n prăpăstiile mării.* SADOVEANU, O. X, 422, cf. SCRIBAN, D. *Pe un promontoriu de stîncă faci un castel.* CĂLINESCU, B. I. 70, cf. BARANGA, V. A. 26. *Pe un promontoriu de piatră am stat în ultimul soare sărac al lui septembrie ... și am privit trecerea păsărilor spre Deltă.* BARBU, P. 80, cf. DER. *Au debarcat ... durîndu-și așezarea ... pe un promontoriu stîncos.* H. DAICOVICIU, D. 28. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Un promontoriu exondat ... se întindea pînă la circa 20 km spre nord de Galați.* MG I, 132.

— Pl.: *promontorii.* — Și: (învechit) **promontór** s. n., **promontórie** s. f., **promuntóriu** (NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT.), **promuntórium** (GS 23^{v}/26) s. n.

— Din lat. **promontorium,** it. **promontorio,** fr. **promontoire.**

PROMORÁR s. m. (sg.) (Prin Mold.) Luna noiembrie. *Românii dau lunilor numiri potrivite cu timpurile anului ... Noiemvrie, brumar sau promorar.* ALECSANDRI, P. P. 34. *Promorariu, adecă luna brumei și a promoarei.* MARIAN, S. R. I, 97, cf. DDRF, PAMFILE, S. T. 73, DL, DM.

— **Promoară** + suf. *-ar.*

PROMOROÁCĂ s. f. **1.** Cristale de gheață poroasă care se depun pe sol, pe arbori, pe case etc. cînd temperatura este scăzută și vîntul slab; chiciură, (regional) nea[2] **(2),** promoară. *Lunca pudruită de albă promoroacă.* ALECSANDRI, P. III, 48, cf. CIHAC, II, 295. *Pe pragul ușii se înfățișă Cozma ... cu barba albă de promoroacă.* GANE, ap. CADE. *Toți erau cu părul, cu barba și cu mustețele pline de promoroacă.* CREANGĂ, O. 116. *Văd ca prin vis dealurile acoperite cu zăpadă, copacii în promoroacă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 87. *Iarna ... a acoperit tot cu o promoroacă greoaie.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 1. *O steblută de busuioc... o va găsi încărcată de promoroacă.* SEVASTOS, N. 7. *Dacă s-a prins de busuioc promoroacă, cred că mirii lor vor fi bogați.* MARIAN, S. R. I, 134, cf. DDRF. *Albe flori de promoroacă Picură din ramuri albe.* NECULUȚĂ, Ț. D. 117. *Promoroaca argintie de pe cîmpuri s-a topit.* OLLĂNESCU, H. O. 320, cf. TDRG. *Promoroaca se face mai ales iarna din negura înghețată ce se prinde de ramurile copacilor.* PAMFILE, VĂZD. 66. *Dacă iarna, la zile mari, va fi promoroacă multă, e semn de belșug în toate.* GOROVEI, CR. 20. *Mergeau sufltnd greu, tăcuți, cu fețele năpădite de promoroacă.* REBREANU, I. 341. *A prins promoroacă și clampa.* BACOVIA, O. 24. *Decembrie ia locul lui iunie și florile de promoroacă, locul florilor adevărate.* GALACTION, O. A. II, 215. *Iarna ... Pune văl de promoroacă Peste pomi și peste case.* TOPÎRCEANU, B. 70. *Toți aveau obrajii îmbujorați de ger, genele albe de promoroacă.* C. PETRESCU, Î. I, 189. *Sînt cîmpiile-nghețate Subt promoroacă.* D. BOTEZ, P. O. 64. *Pădurea de pe Măgura era îmbrăcată în promoroacă.* SADOVEANU, O. X, 544, cf. SCRIBAN, D. *De frig am promoroacă-n palme, Polei pe sculele de fier.* CĂLINESCU, L. L. 91. *Cădea promoroaca din tufanii mărunți.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 4/4. *Își scuturau de pe straie rumegușul de lemn amestecat cu promoroacă.* S iunie 1960, 13. *Pe crengile subțiri ale merilor s-a prins un strat alb, fin, de promoroacă timpurie.* V. ROM. septembrie 1963, 31, cf. H X 509, XI 516, XII 168, ȘEZ. I, 141, CARDAȘ, C. P. 272, ȘEZ. XXIII, 59, IORDAN, L. M. 194, ALR I 1 260. *Dacă e promoroacă la Bobotează, atunci e vară bogată.* ALR II 5 053/605. ◇ Fig. *O zi de promoroacă în cameră pătrunde.* BACOVIA, O. 130. *A chemat în jurul său sfetnicii cu bărbile de promoroacă.* SADOVEANU, O. XI, 606. *La ce folos o za cu niște zimți Și scînteierea lor de promoroacă?* ARGHEZI, VERS. 363. *Nevoile i-au pus devreme promoroaca în păr.* CAMILAR, N. II, 232.

2. (Rar) Brumă. Cf. CADE. *Șipotul cărării poartă-un glas de toacă, Să adape satul ars de promoroacă.* LESNEA, A. 125.

3. (Regional) Strat fin, alburiu, asemănător brumei, care acoperă unele fructe; brumă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D.U.

4. (Prin Mold.) Abureală care se formează pe vasele (de sticlă) umplute cu apă (rece). *Au văzut ... cum vin dulcețuri bune, și apă în pahare cu promoroacă.* SADOVEANU, O. V, 348. *Dacă dimineața va fi prinsă promoroacă pe pahar, va avea noroc în căsnicie.* ȘEZ. I, 146.

5. (Regional) Moină[1] **(1)** (Pălținiș — Vatra Dornei). ALR I 1 228/214.

— Pl.: (rar) *promoroace.* — Și: (regional) **promoróagă** (ALR I 1 260/420), s. f., **promoróc** (ARGHEZI, S. I, 86) subst., **promuroácă** (ALR I 1 260), **pomoroácă** (SCRIBAN, D.) s. f.

— Cf. ucr. ПРИМОРОЗОК, rus. ПОМОРОК.

PROMOROÁGĂ s. f. v. **promoroacă.**

PROMOROÁRĂ s. f. v. **promoară.**

PROMORÓC subst. v. **promoroacă.**

PROMOROCÍT, -Ă adj. (Regional) Plin de promoroacă **(1),** cu promoroacă (Tătărești — Pașcani). Cf. GOROVEI, CR. 39. *Dacă a doua zi găsesc busuiocul promorocit, fata se va mărita în iarna aceea.* id. ib.

— Pl.: *promorocîți, -ite.*

— De la **promoroacă.**

PROMOTÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană (sau colectivitate) care inițiază (și animă, susține) o acțiune, un curent, o idee etc. Cf. PROT.-POP., N.D. *Direcțiunea, al cărei promotor se schița a fi Maiorescu, era ... venită absolut la timp.* MACEDONSKI, O. IV, 121, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Au trăit alăturea, în comunitate desăvîrșită de idei și sentimente cu promotorii culturii elenice.* IORGA, L. I, 52. *Promotorii revoluției.* N. A. BOGDAN, C. M. 96, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Promotorul de frunte al principiilor care vor preface arta și literatura mondială.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 305, cf. SCRIBAN, D. *Promotorul răscoalei grecești ... a asigurat pe Ipsilanti de sprijinul Rusiei.* OȚETEA, T. V. 204. *Bolliac a fost unul dintre promotorii cei mai înfocați ai ideilor democratice de la 48.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 15/3. *A fost un agitator, un promotor exploziv al ideii socialiste.* CĂLINESCU, C. O. 295. *Cel mai de seamă promotor ... al duhului popular în literatură a fost Vasile Alecsandri.* BENIUC, P. 7. *În activitatea sa didactică și de cercetare a fost promotorul geografiei generale și geografiei regionale.* MG I, 26. *El a fost un adevărat ferment activ, promotor, animator și îndrumător al unei mișcări muzicale cu imense repercusiuni.* S mai 1960, 123. *A fost unul din promotorii învățămîntului medical modern.* ABC SĂN. 70. *Partidul Comunist Român a fost în același timp apărătorul și promotorul culturii progresiste.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Această participare a conștiinței mele lingvistice este de cele mai multe ori promotorul generalizării unei forme noui.* PUȘCARIU, L. R. I, 29. *Critica teatrală trebuie să fie promotoarea îndrăznelii creatoare în dramaturgie.* CONTEMP. 1953, nr. 369, 4/5. (Adjectival) *Căutarea noutății răspunde ... unei nevoi spirituale promotoare a progresului umanității.* LOVINESCU, C. V, 110. ✦ (Chim.) Substanță care mărește eficacitatea unui catalizator. Cf. MACAROVICI, CH. 148. *În majoritatea cazurilor, promotorul singur nu e activ sau are o slabă activitate catalitică.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Uneori chiar suportul catalizatorului poate avea o acțiune promotoare.* LTR[2]. ✦ Substanță chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi, capabili să inițieze o reacție în lanț; inițiator. Cf. DER, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *promotori, -oare.*

— Din fr. **promoteur,** lat. **promotor, -oris.**

PROMÓȚIE s. f. **1.** (Ieșit din uz) Ridicare la o demnitate (mai mare), înaintare în grad; p. ext. trecere

a unui elev într-o clasă superioară, în urma rezultatelor obținute la învățătură. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Dacă vom fi în stare de a reporta victoria asupra neamțului, atunci va avea fiecare promoțiune în proporțiunea meritului său.* BARIȚIU, P. A. I, 259, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ Fig. *Cum se poate învăța? întrebă Caty, doritoare de promoțiuni mondene.* CĂLINESCU, s. 259. ✦ Totalitatea persoanelor ridicate în același timp la o demnitate, la un grad. Cf. CADE, M.D.ENC.

2. Serie de absolvenți ai unei școli, ai unei facultăți etc.; totalitatea persoanelor care absolvesc în același an un ciclu de învățământ. *Din cea dintîi promoție este neobositul și entuziastul muncitor Ioan Heliade Rădulescu.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF. *Șeful promoției și băiatul comandantului școalei ... erau pe drumul de costișe ce duce la Vaslui.* BRĂESCU, A. 136, cf. SCRIBAN, D. *Promoția lui sărbătorise treizeci de ani de la terminarea liceului.* V. ROM. iulie 1954, 24. *Silion recunoscu pe Moroianu Alexandru, decanul promoției și tartorul liceului pe vremuri.* VINEA, L. I, 22. *Își căută în zadar colegii de promoție.* S martie 1960, 34. *Promoția mea a fost numeroasă.* T august 1964, 95. *Numele sărbătoritului e legat de pregătirea a numeroase promoții de ingineri constructori.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 8/1, cf. M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *promoții.* — Și: (învechit) **promoțiúne** s. f.

— Din fr. **promotion,** lat. **promotio, -onis.**

PROMOȚIÚNE s. f. v. **promoție.**

PROMOVÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică oameni) A ridica sau a înainta într-o funcție, într-o demnitate, într-un post de răspundere etc.; a avansa. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În locul muncitorilor calificați, fură aduși să „lucreze" în ateliere hamalii din gară, promovați tehnicieni.* ARGHEZI, B. 148. *În sec. al XVII-lea, ierarhia dregătorilor și modul cum erau promovați în funcții pot fi mult mai ușor studiate.* STOICESCU, S. D. 69. *Tînărul e promovat în funcții de răspundere.* V. ROM. ianuarie 1965, 206. *Venise... să reclame la noi că cei din secție nu-l promovează și pe el în muncă.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. (Refl. pas.) *Acest Iacov ... au stătut întîiul episcop al Ierusalimului, s-au promovat la această demnitate.* CALENDAR (1854), XXXII/22. *Să mai fie pe cinci ani ales la o diregătorie mai mare ... să se promoveze la mare giude.* ib. (1857), 15/11. (Refl.) *Toate se trăgeau de la gaiță care se promovase ea însăși poștaș.* V. ROM. octombrie 1954, 157. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Gustul artistic atît de înaintat ... i-a permis să recunoască și să promoveze pe toți scriitorii de seamă ai vremii lui.* V. ROM. august 1963, 56. ✦ A declara absolvent al unui an școlar sau al unui ciclu de învățămînt, în urma rezultatelor obținute la învățătură. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Institutul de teatru promovează an de an profesioniști temeinic pregătiți.* T august 1964, 112. ✦ (Folosit și absol.) (Complementul indică cicluri de studii, ani de învățămînt, examene etc.) A termina cu succes; (complementul indică elevi, studenți etc.) a trece într-o clasă, într-un an superior, în urma rezultatelor obținute la învățătură. *Un Teodosie Gheorghiadi promovă la Halle cu o lucrare latină despre ciuma din Atena.* IORGA, L. II, 45, cf. SCRIBAN, D., DL. *El ... promovează curînd cu „foarte bine" aceleași materii la care căzuse cu numai cîteva luni în urmă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 830. ◇ Intranz. *De cînd promovase în clasa opta, purta inel.* TEODOREANU, M. II, 203. ◇ Refl. impers. *Studenții știu că se promovează oricum.* T februarie 1969, 62.

2. (Complementul indică acțiuni, idei, curente, teorii etc.) A (iniția și a) susține, a sprijini făcînd să progreseze, să se dezvolte. *A formulat și promovat tehnic ceea ce scriitorii mari din toate timpurile exprimaseră concret.* CAMIL PETRESCU, T. III, 201. *Mi se pare o absurditate să promovez relativul.* CĂLINESCU, C. O. 33. *Toți criticii literari mai de seamă au slujit o reputație și au promovat un curent.* VIANU, L. R. 21. *Sarcina ... orchestrelor populare este să promoveze arta populară.* ALEXANDRU, I. M. 154. *Un colectiv promovează ... producții originale.* T februarie 1969, 83. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Socialismul ... a promovat cu dărnicie și cu entuziasm toate artele.* ARGHEZI, B. 156.

— Prez. ind.: *promovez.*

— Din lat. **promovere.** Cf. fr. promouvoir.

PROMOVÁRE s. f. Acțiunea de a promova și rezultatul ei.

1. Cf. promova **(1).** *Promovarea. Recompensia și triumful dat de patrie bravilor.* CALENDAR (1857), 25/29. *Controlul executării trebuie să contribuie la promovarea de oameni noi capabili să facă să progreseze munca.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 683. *Promovările în funcții mai mari ale dregătorilor cu rang de al doilea.* STOICESCU, S. D. 69. ✦ Trecere a unui elev sau a unui student într-o clasă superioară sau într-un an superior, în urma rezultatelor obținute la învățătură.

2. Cf. promova **(2).** *O societate culturală care lucra pe față pentru promovarea religiei, științei și artelor.* OȚETEA, T. V. 118. *Promovarea egalității în drepturi dintre femei și bărbați.* LEG. EC. PL. 132. *Nu îndrăznea a crede că poate să contribuie cu ceva la promovarea medicinei.* CĂLINESCU, B. I. 142. *Promovarea și înfăptuirea acestui plan nu putea fi opera unui singur om.* S mai 1960, 123. *Promovarea tehnicii avansate.* RL 1977, nr. 10 258.

— Pl.: *promovări.*

— V. **promova.**

PROMOVÁT, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care a terminat o clasă sau un an de învățămînt, un ciclu de studii etc., pe baza rezultatelor obținute la învățătură. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *promovați, -te.*

— V. **promova.**

PROMPT, -Ă adj. (Despre fapte, acțiuni etc.) Care se produce repede, fără întîrziere (și la timpul oportun). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Am deschis o locantă de lux ... Serviciu prompt și regulat.* GANE, N. III, 183. *Să luați notă de comunicarea noastră spre cît mai prompt întrebuințare.* CARAGIALE, O. VII, 557, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Femeile ... au divinația prompt și infailibilă.* IBRĂILEANU, A. 102, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am să-ți dau o sursă de informație sigură și promptă.* REBREANU, R. II, 76, cf. SCRIBAN, D. *Tot ce a rămas ca artă din evul mediu ... noi îl datorăm acțiunii clarvăzătoare și prompte a domnitorului Alexandru Cuza.* OPRESCU, S. 167. *Intervenție promptă.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 10/6, cf. DN², DEX. ◇ (Adverbial) *Veți găsi la noi bunăvoința de a vă servi prompt și cu cea mai mare plăcere.* MIRONESCU, S. A. 111. *Servea totuși rachiul mai prompt chiar decît alte dăți.* REBREANU, I. 301. *Mustrarea își făcu prompt efectul.* C. PETRESCU, C. V. 91. *Chelnerii ... servesc prompt și fără greș.* SADOVEANU, O. IX, 333, cf. SCRIBAN, D. *Instituțiile, codurile, stările de opinie intervin prompt și inexorabil.* RALEA, S. T. III, 110. *Lăcătușul ... să intervină prompt ori de cîte ori se constată o deficiență.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 835. *Te gîndești, răspunse prompt fostul notar.* PREDA, M. S. 85. *Pentru aceștia sancțiunile trebuie să vină prompt.* VÎN. PESC. februarie 1964, 3. ✦ (Despre oameni) Care acționează repede și la timp; (maghiarism regional) pontoș **(1).** V. oportun. Cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prompți, -te.*

— Din fr. **prompt,** lat. **promptus, -a, -um.**

PROMPTITÁTE s. f. (Învechit, rar) Promptitudine. Cf. ARISTIA, PLUT.

— **Prompt** + suf. *-itate.*

PROMPTITÚDĂ s. f. v. **promptitudine.**

PROMPTITÚDINE s. f. Însușirea de a fi prompt; rapiditate (și punctualitate, oportunitate) în executarea unui lucru, într-o intervenție etc.; (rar) nepreget, (învechit, rar) promptitate. Cf. NEGULICI, FIS. 204/6, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Descria promptitudinea și curățenia serviciului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 311, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ion Ozun, cu promptitudinea unui vechi obicei, reconstituise ... existența necunoscutului înaintaș.* C. PETRESCU, C. V. 47, cf. SCRIBAN, D. *Această transcriere a instantaneelor reclamă însă o promptitudine impecabilă a mîinii.* OPRESCU, S. 97. *Cu o promptitudine uimitoare ... transforma în interior somptuos o odaie banală.* CĂLINESCU, B. I. 124. *Promptitudinea gesturilor și inițiativelor lui începu să-mi atragă din ce în ce mai mult atenția.* PREDA, R. 44. *Singur Chopin a fost cel căruia Schumann i-a proclamat „genialitatea" cu atîta promptitudine.* S februarie 1960, 50. *Programarea cu maximă promptitudine a primelor audiții ar avea consecințe din cele mai importante.* M 1965, nr. 3, 12/2, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ Loc. adv. **Cu promptitudine** = în mod prompt, repede și la timpul potrivit. *Vei fi slujit cu promptitudine.* STANCU, R. A. V, 248. *După al doilea pahar umplut cu promptitudine, Suslănescu deveni volubil.* T. POPOVICI, SE. 95.

— Și: (învechit) **promptitúdă** s. f. NEGULICI.

— Din fr. **promptitude**, lat. **promptitudo, -inis.**

PROMUCIOR subst. (sg) (Prin Ban.) „Cerul înnorat la asfințit". NOVACOVICIU, C. B. I, 18.

— Accentul necunoscut.

— Cf. p r o m o r o a c ă.

PROMULGÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică proiecte de legi, decrete, hotărîri etc. ale unor state) A da caracter executoriu (după votarea în parlament), atestînd oficial existența (prin publicare); p. g e n e r. a face să intre în vigoare. *Avu gloria de a promulga ... celebrul hatișerif din Ghiulhane.* CR (1848), 13³/11, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Îi izgonește din bucățica de pămînt ce le-o recunoscură pînă și așezămintele din 1851, făcute fără împreuna lucrare a reprezentațiunii naționale și promulgate de sultanul otomanilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 134. *Promulgînd dar astăzi acest de noi alcătuit cod civil, legiuim prin hrisovul nostru de față ca după 3 luni ... să înceapă a fi lucrătoriu* (a. 1857). URICARIUL, IV, 309/3. *Dispozițiunile legii promulgată la 3/15 decembrie anul 1864* (a. 1865). ib. X, 372, cf. PROT.-POP., N.D. *Înscenează ... constituția ... și o promulgă în chiar ziua deschiderii Conferinței ambasadorilor.* MAIORESCU, D. III, 50. *Cea dintîi schiță de condică civilă promulgată oficial în principatul României.* ODOBESCU, S. I, 272, cf. DDRF. *Constituția a fost decretată, promulgată și publicată prin „Monitorul oficial" de la 1 iulie 1866.* HAMANGIU, C. C. IX, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *În Irak a fost promulgată o nouă constituție provizorie.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 834, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ R e f l. p a s. *Promulgîndu-se convențiunea încheiată la Paris ... s-au desființat privilegiul și monopolul claselor scutite de dări.* I. IONESCU, D. 118. *Faptul ... a fost săvîrșit cînd s-a promulgat legea citată.* COD. PEN. R. P. R. 7. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Această academie a științelor ... se crede mai întîi de toate menită a stabili și promulga regulele pentru limba și scrierea română.* MAIORESCU, CR. I, 345.

— Prez. ind.: *promúlg.*

— Din fr. **promulguer**, lat. **promulgare.**

PROMULGÁRE s. f. Acțiunea de a p r o m u l g a și rezultatul ei; (astăzi rar) promulgație. *Pînă la promulgarea legii ... publicul este chemat de măria sa a o conlucra cu știința și opinia.* RUSSO, S. 155. *Acest act, mai nainte de promulgarea lui, se va comunica puterilor.* ROM. LIT. 268²/14, cf. DDRF. *Femeile căsătorite, pînă la promulgarea acestei legi, vor fi datoare ... a cere inscripțiune asupra imobilelor bărbaților.* HAMANGIU, C. C. 459, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *După promulgarea legii rurale ... îl numește inspector general de agricultură.* S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, nr. 2, 90, cf. DL, DM, DER, DN². *Promulgarea unei noi Constituții provizorii.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 834, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ (Concretizat) *Nu se sfiește de a contrasemna însuși această promulgare în decretul de la 20 mai 1876.* MAIORESCU, D. II, 23.

— Pl.: *promulgări.* — Și: (învechit) **promúlgere** s. f. STAMATI, D.

— V. **promulga.**

PROMULGATÓR s. m. (În dicționarele din trecut) Persoană care promulgă (proiecte de legi, decrete, hotărîri etc.). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *promulgatori.*

— **Promulga** + suf. *-tor.*

PROMULGÁȚIE s. f. (Astăzi rar) Promulgare. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Promulgația edictului perpetual a lui Adrian.* ROM. LIT. 396²/38, cf. PROT.-POP., N.D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: *promulgații.* — Și: **promulgațiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din lat. **promulgatio, -onis**, fr. **promulgation**, it. **promulgazione.**

PROMULGAȚIÚNE s. f. v. **promulgație.**

PROMÚLGERE s. f. v. **promulgare.**

PROMÚNTE subst. (Învechit, rar) Promontoriu **(2)**. *Promuntele Bunei Nădejdi.* VASICI, M. I, 76/20.

— **Pro-**[1] + **munte** (după lat. *promontorium*).

PROMUNTÓRIU s. n. v. **promontoriu.**

PROMUNTÓRIUM s. n. v. **promontoriu.**

PROMUROÁCĂ s. f. v. **promoroacă.**

PRONÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din secolul trecut) A lăuda (în mod exagerat). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N.D.

— Prez. ind.: *pronez.*

— Din fr. **prôner.**

PRONÁOS s. n. **I.** Partea de la intrare a bisericilor creștine, care precedă naosul; tindă. V. n a r t e x. *Mormînt în mijlocul pronaosului.* IORGA, ap. TDRG. *Ușile pridvorului sînt deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului.* GÎRLEANU, N. 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ploaia izbea în naos cu abundență și numai în pronaos ... puteai găsi ... un colț adăpostit.* GALACTION, O. 80. *În pronaos se iscă tumult.* SADOVEANU, O. XII, 148, cf. SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 239. *În pronaos dădu cu ochii de două mari sarcofage.* CĂLINESCU, S. 732. *În pronaos, necropolă a ducilor Saxoniei, sînt plăci funerare dintre cele mai valoroase.* V. ROM. iunie 1957, 96, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Încăpere a unui templu grec, situată în fața sanctuarului și servind drept vestibul. Cf. DL, DM, M.D.ENC., DEX.

II. (Neobișnuit) Prolog[3] **(2)**. *Moartea lui Dante Alighieri, tragedie [;] un pronaos, trei acte și un epilog.* MACEDONSKI, O. II, 275.

— Accentuat și: (rar) *prónaos.* TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 239. — Pl: *pronaosuri.*

— Din ngr. **πρόναος.**

PRONAȚIE s. f. (În opoziție cu s u p i n a ț i e) Mișcare de rotație pe care antebrațul o execută din afară către corp, în jurul axei sale longitudinale; (învechit) poziție a antebrațului în care jumătatea inferioară a radiusului se află înaintea cubitusului. *Po-*

zifia cea firească a minii este pronaţia. KRETZULESCU, A. 58/23. *În supinaţie radiul se întoarce într-o direcţie împotrivă de aceea ce au urmat în pronaţie.* id. ib. 147/25. *Cînd radiul (respectiv degetul mare) se sucește spre corp, atunci mișcarea se numește pronație.* POLIZU, P. 34/32, cf. DER, DN[2], M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *pronaţii.*

— Din fr. **pronation.**

PRONAZÍST, -Ă adj. Care este favorabil nazismului, care simpatizează sau care susţine nazismul. Cf. DN[2].

— Pl.: *pronazişti, -ste.*

— **Pro-**[1] **+ nazist.**

PRÓNĂ s. f. v. **pronie.**

PRÓNIE s. f. **1.** (În concepţiile teologice şi în filozofia idealistă; adesea cu determinări care arată sursa) Înţelepciune supremă cu care divinitatea ar conduce lumea, (grecism învechit) p r o m i t i c e **(1)**, (învechit, rar) p r o m i s l e n i e; divinitatea însăşi, d u m n e z e i r e, D u m n e z e u; providenţă **(2)**; p. e x t. grijă, milă, îndurare etc., considerate ca atribute ale divinităţii. *Acea de sus pronie purtînd de grijea mîntuinţii aceştoi crivăţeane năroade.* CANTEMIR, HR. 21. *Pronia dumnezeiască calcă socoteala miritoreasca* [sic!]. id. IST. 295. *Dumnezeiasca pronie carea necontenit iaste păzitoarea celui ce năddăjduiaşte întru ia.* R. GRECEANU, CM II, 178. *Prea luminatul nostru domn pe care pronia sa l-au ales şi l-au pus preste acest norod.* ANTIM, P. 36. *Pronia lui Dumnezeu înălţînd pe măria ta la scaunul cel părintesc* (a. 1732). GÁLDI, M. PHAN. 240. *Cu pronia sfîntului, întorcînd la capul vrăjmaşului meşteşugurile lui, să tămădui răul cu rău.* MINEIUL (1776), 161[V2]/10. *Pronia au despărţit neamurile prin munţi şi prin mări* (a. 1794). GCR II, 152/13. *Ceriul i l-au hărăzit pronia cea dumnezeiască.* MOLNAR, RET. 37/7. *Mare pronie dumnezeiască au fost că turcii n-au gonit pre ai noştri.* ŞINCAI, HR. III, 86/7. *Cu neputinţă iaste, vorbind după pronia lui Dumnezeu cea de rînd, ca după o viaţă păcătoasă să urmeze moarte fericită.* MAIOR, P. 59/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pronei cei cu mînie spre pedeapsă i-au plăcut.* BELDIMAN, O. 14/21. *Numai ei singuri avea ştiinţa a leacurilor ... care le-au răsădit firea cea grijitoare sau însăşi pronia.* CHREST. ROM. 8/17. *Cereasca pronie l-au dat la arătare.* ZILOT. CRON. 333. *Însă pronia cea dumnezeiască au făcut şi i-au dat lui o muiare, pre Eva.* TEODOROVICI, I. 38/11. *Să poate mira ... creştinul de întîleapta pronie a lui D*[u]*mnezeu, care au îngăduit a să pustii bisearica Ierusalimului* (a. 1821). GCR II, 236/12. *Darurile acei făcătoare de bine pronii care priveghează asupră-ţi.* MARCOVICI, D. 7/15. *Puţina sa credinţă ... către sfînta pronie au arătat.* DRĂGHICI, R. 43/1. *Moldovei sînta pronie fericire a menit.* ASACHI, S. L. I, 129. *Dumnezeiasca pronie a orînduit această unire.* DACIA LIT. 40/2. *Pronia vru, şi-i izbăvi.* I. VĂCĂRESCUL, P. 150/3. *Ca un nebun grăieşte asupra proniei nalte.* CONACHI, P. 264. *Zicerile : provedinţă, creştin ... le-au prefăcut în pronie, hristian.* NEGRUZZI, S. I, 256. *Cu mila proniei cereşti sîntem cu toţii sănătoşi.* GHICA, S. 308. *Pronia cerească v-a împins să-mi întindeţi mînă de ajutor.* FILIMON, ap. DDRF. *Ba fereasca pronia!* ALECSANDRI, T. 1 276, cf. CIHAC, II, 691. *Nemilostiva ursită sau pronia răsplătitoare făcuse ca aceşti oameni să se întîlnească.* ODOBESCU, S. I, 99. *Să te ferească pronia de foc, de cutremur, de înec şi de mutat!* CARAGIALE, O. VII, 159. *Vreau şi eu să-ncerc pronia cerească, să stau la priveghere pînă la cîntatul cocoşilor.* DELAVRANCEA, S. 21, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *N-au cîrmuit Principatele decît ca trimişi de pronia cerească în timpuri turburi.* BUL. COM. IST. II, 32, cf. SEVERIN, S. 119, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Scriitorii dăruiţi de pronie cu umor, cu veselie, cu duh satiric sînt mult mai puţini.* GALACTION, A. 130. *O ploaie de proiectile, pe care pronia cerească ni le pusese la îndemînă, porni să cadă.* BRĂESCU, O. A. II, 90, cf. SCRIBAN, D. *Nu vom înceta s-o binecuvîntăm pînă la sfîrşitul zilelor pe care pronia va voi să ni le hărăzească.* V. ROM. octombrie 1954, 59. *Hotărît că pe Mihai Petrovici îl aşezase în capitala Austriei însăşi pronia cerească.* VORNIC, P. 126. *A adunat pronia, în tine, toate darurile.* T decembrie 1964, 11. *Pronia cerească În altfel o să făptuiască.* TEODORESCU, P. P. 108.

2. (Învechit) Prevedere **(I 3)**. *Supt dragostea şi pronia înălţimei tale* [împărăteasa Ecaterina a II-a] (a. 1769). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Şi: (învechit, rar) **prónă, próonie** (GÁLDI, M. PHAN. 240) s. f.

— Din ngr. **πρόνοια.**

PRONISTÍMOS subst. (Grecism învechit, rar) Post[3] **(1)** (la mahomedani). GÁLDI, M. PHAN. 240. *Într-această joi sara fiind sama pronis(t)imos ..., adecă cu 15 zile înainte bairamului în ramazan* (a. 1715). id. ib.

— Pl.:?

— Din ngr. **προνηστήσιμος.**

PRONOISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Grecism învechit, rar) A se preocupa, a se îngriji de ceva. *Să pronoisască, după puterea lor, şi să poarte de grijă pentru buna păstorie şi împodobirea a stării sfintei biserici* (a. 1764). URICARIUL, I, 308.

— Prez. ind.: *pronoisesc.*

— Din ngr. **επρονόησα** (aor. al lui **προνοέω**).

PRONÓM s. n. v. **pronomion.**

PRONÓMIE s. f. v. **pronomion.**

PRONOMINÁL, -Ă adj. Care ţine de pronume **(1)**, privitor la pronume; cu valoare de pronume; exprimat prin pronume. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Flexiunea nominală şi cea pronominală alcătuiesc împreună ceea ce obişnuit se numeşte declinare.* IORDAN, L. R. 244, cf. SCRIBAN, D., DL. *Obligativitatea construcţiei prepoziţionale apare la obiectele directe pronominale.* SGL 1959, 192, cf. DM, DN[2]. *Cele mai multe dintre conjuncţiile simple au la baza lor teme pronominale.* IST. L. ROM. I, 211, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *S-a dezvoltat tot mai mult funcţia relativă a fostului pronominal qualis.* SG I, 25. ✦ (Despre propoziţii sau despre părţi de vorbire) Care este introdus ori însoţit de un pronume **(1)** sau care este construit cu un pronume. *Verbii ... Pronominali sînt aceia ce au înainte sau pe urmă pronumele mă, te, se.* HELIADE, PARALELISM, 73. *Primele ... propoziţii ... au un vădit caracter pronominal, fiind introduse printr-unul din pronumele „cine" sau „ce".* SG I, 143. *Situaţia verbelor active pronominale.* GRAM. ROM.[2] I, 275.

— Pl.: *pronominali, -e.* — Şi: (învechit) **pronuminăl, -ă** adj. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D.

— Din fr. **pronominal,** lat. **pronominalis.**

PRONÓMION s. n. (Învechit) Privilegiu **(1)**. *Vor vieţui aceste folositoare pravile întru starea cea necălătită a pronomiilor vechi* (a. 1773). GCR II, 86/22. *Acest pronom se păzea nesmintit* (a. 1775). URICARIUL, VI, 460. *Judecata dupe dreptatea noastră şi relele urmări ale lăcuitorilor i-au căzut din pronomii ce au la pravilniceasca condică* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 284. *Cu adevărat au avut acest pronomion hotărît prin domneştele hrisoave* (a. 1793). URICARIUL, I, 285. *Alcătuirea ce se face pentru pronomion de scutelnici şi breslaşi* (a. 1814). ib. IV, 183/23. *Urmaşii lor vor intra în numire mazililor, fără a le rămîne pronomion părîntăscu* (a. 1818). GCR II, 220/15. *Să aibă pronomion a răscumpăra de vor voi numai căminul neamului lor.* CARAGEA, L. 72/5. *Pronomii ... date prin hatişerifuri raielei moldoveneşti.* BELDIMAN, E. 98/18. *Dînd această fabrică ca un pronomion la casa dumnealui dvorniculu Manolache Băleanul* (a. 1823). DOC. EC. 296. *Apărînd cu mare rîvnă pronomiile patrioţilor săi, ... au tras asupra sa*

urgia lui Carlu al XI. ASACHI, I. 257/33. *Obortrea pronomiilor şi privilegiilor de naştere şi de castă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Ei cred că, dacă s-ar uni, ar pierde din măreţia şi pronomele lor.* I. IONESCU, P. 380, cf. CIHAC, II, 691, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 240. *Erau chemaţi la Constantinopol pentru reorganizarea ţării şi restabilirea pronomiilor ei.* OŢETEA, T. V. 355.

— Pl.: *pronomionuri* (GÁLDI, M. PHAN. 240) şi *pronomionii* (CADE), *pronomii* (SCRIBAN, D.). — Şi: **pronómie** (CIHAC, II, 691, DDRF, ŞĂINEANU, D. U.; pl. *pronomii)* s. f., **pronómiu** (LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.; pl. *pronomii)*, **pronóm** (pl. *pronome)* s. n.

— Din ngr. **προνόμιον.**

PRONÓMIU s. n. v. **pronomion.**

PRONOSPÓRT s. n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri (de fotbal) care urmează a fi disputate. *Concursul pronosport nr. 34 cuprinde, în afara celor şapte meciuri din campionatul diviziei A, partide din campionatul diviziei B.* SP. POP. 1967, nr. 5 366, 3/1. *Frumuseţea concursurilor pronosport constă în apariţia surprizelor.* ib. nr. 5 375, 2/2, cf. DEX.

— Pl.: (rar) *pronosporturi.*

— **Prono**[stic] + **sport.**

PRONOSTÍC s. n. **1.** Ipoteză, previziune referitoare la desfăşurarea, la sfîrşitul unor fenomene, al unor evenimente, al unor acţiuni, al unor întreceri sportive etc., (învechit, rar) p r o g n i t i c **(1)**; p. e x t. prognoză; semn prevestitor. *Prognostice ale altor astronomi, adunate pre scurt, ceale numai ce vorbescu de ale oştilor, mai virtos de păgîni şi de priatenul lor* (a. 1693). FN 16. *Un prognostic a face ... voi îndrăzni.* CANTEMIR, IST. 93. *Prognosticale care împlinesc lipsa cunoştinţii noastre.* CRITIL, 39/1. *Prognosticon.* CALENDARIU (1814), 64/1. *Ea privea martiriul fiilor săi ca un prognostic pentru binele patriei în viitor.* SION, P. 233. *În privirea climei ... pronosticurile cunoscute în judeţ sînt multe, mare parte rămase chiar de la romani.* I. IONESCU, M. 63. [Copilului] *i se făcea un prognostic, adecă i se cerca din semne viitorul.* MARIAN, NA. 417, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Fierberea creştea zi cu zi. La berăria Rahova discuţiile şi pronosticurile nu se mai sfîrşeau.* REBREANU, I. 274, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Să vedem ce cai aleargă şi să facem pronosticurile noastre.* C. PETRESCU, C. V. 376. *N-am pariat cum paria Abramovici ... urmînd pronosticul presei de sport, ci la noroc.* BRĂESCU, A. 243. *Abatele primi cu îndoială prognosticul.* SADOVEANU, O. X, 199. *Conduita lui nu e susceptibilă de pronosticuri.* RALEA, S. T. I, 98. *Cele mai favorabile pronosticuri prevedeau un cîştig de 20 de deputaţi.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 6/1. *Sîntem dintre foarte puţinii care, în dispreţul unor pronosticuri sceptice, am obţinut randamente superioare.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 659. *Au început, bineînţeles, şi pronosticurile.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 2/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Un pronostic sîntem ... îndreptăţiţi să vedem aici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26. 20/1. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Acel act împărătesc se putea considera totodată ca un bun prognostic pentru ajungerea altor scopuri.* BARIŢIU, P. A. III, 122. ◇ F i g. *Al ceasului de-agată pronostic E-un mărunţel tic-tic, tic-tic, tic-tic.* CĂLINESCU, L. L. 26.

2. S p e c. (Astăzi rar) Previziune asupra evoluţiei, a duratei, a sfîrşitului unei maladii; p. e x t. diagnostic. *Vulpea pre viaţa-şi se giura, căci din prognosticul doftorului precum la lună nu va ieşi, bine ştia.* CANTEMIR, IST. 163. [Simte] *dureri într-o parte ... Ce prognostic, aproximativ fireşte ..., poţi tu da?* CARAGIALE, O. VII, 444. *Un prognostic bun să poate face numai prin un bun diagnostic.* BIANU, D. S., cf. ŞĂINEANU, D. U. *Prognosticul absecelor reci depinde de boala principală.* ENC. AGR. I, 10. ◇ (Adjectival; neobişnuit) *Semne prognostice ale unei boale.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *pronosticuri* şi (învechit) *pronostice* (BARCIANU, SCRIBAN, D.). — Şi: **prognostíc** (accentuat şi *prognóstic)*, (învechit) **prognosticón** s. n., (învechit, rar) **prognosticále** s. f. pl.

— Din fr. **pronostic.** — **Prognostic, prognosticon, prognosticale** <it. **prognostico,** lat. **prognosticus, -a, -um,** ngr. **προγνωστικόν.**

PRONOSTICÁ vb. I. T r a n z. şi i n t r a n z. A face un pronostic **(1)**. *De multe ori împăraţii se văd peste vrerea lor a prooroci... şi preste simţirea lor se par a prognostici.* CANTEMIR, IST. 51. *Derept aceaia, ca să nu prognosticească de aceale reale, ales la ai lor ..., mai multe le tac, sau, deşi zic cevaş, ei întunecat şi încurcat le scriu* (a. 1701). FN 90. *Atunci cînd l-a botezat, a spurcat apa din s*[fîntul] *botez ..., cu aceasta încă prognostictnd ce om va să se aleagă din dînsul.* ŞINCAI, HR. I, 138/30, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Priveau la noi cu interes Seniorii lumei literare Şi seniorite mai ales — Toţi aşteptau cu nerăbdare Pronostictndu-mi un deces.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 183, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Vai de sufleţelul şi de oscioarele tale! îi prognostică ea sinistru.* CĂLINESCU, S. 439. *Aşa cum o prognostica şi o dorea el, nu avea să sosească decît acum.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Încetineala extremă a pronosticatei relansări economice.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dacă trecutul pronostichează prezentul, iată un motiv de bucurie reală.* PERPESSICIUS, M. III, 264.

— Prez. ind.: *pronostichez.* — Şi: **prognosticá** vb. I, (învechit) **prognostici** vb. IV.

— Din fr. **pronostiquer.** — **Prognostica, prognostici** < lat. **prognosticare.**

PRONT subst. (Regional) Stanişte a vitelor (Topraisar — Techirghiol). ALRM SN I h 210/987.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PRONTOÁRCE vb. III. R e f l. (Regional) A se reîntoarce **(1)** (Rudăria — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 96. *Frati-so ăl mari, cîn să prontorcea, desagii nu-i afla.* ib. *Şi al dîi dîinăinc'i să prontoarsă şi-m dîţă o palmă în obraz.* ib. 103, cf. 154.

— Prez. ind.: *prontórc.*

— **Pro-**[2] + **întoarce.**

PRONTOZÍL subst. (Ieşit din uz) Medicament din clasa sulfamidelor, puţin solubil în apă, cu acţiune directă asupra streptococilor. Cf. LTR, DN, DEX.

— Pl.:?

— Din germ. **Prontosil.**

PRONÚME s. n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ţine locul unui substantiv. *Pronumele ... în loc de nume iaste.* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 22[r]/16. *Din pronumele latinesc ille, illa ... pre încetu au izvorît articulii cei italieneşti.* MAIOR, IST. 238/29. *Iaste un pronume sau în loc de nume.* ETIMOL. 3[v]/20. *Pronumele este aşa cuvînt care se pune în loc de nume.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 68/3. *Capul al III. De pronume, pînă la capul al IV. De verburi.* TIN. ROM. 2/23. *Pronumele arată totdeauna aste trei persoane, adică: eu, tu, el.* PLEŞOIANU, C. 130/14. *Românii ... mai au rămăşiţă de cazuri la pronume şi la substantivii şi adjectivii femeieşti.* HELIADE, PARALELISM, 7/22. *Pronumele este o zicere ce se pune în locul unui nume.* GR. R. (1835), 9/4, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ce economie mare se realizează prin întrebuinţarea pronumelor — care dau propoziţiunii o întorsătură mult mai elegantă — e evident pentru oricine.* PUŞCARIU, L. R. I, 37, cf. SCRIBAN, D. *În toate limbile indo-europene, pronumele are o flexiune aparte, deosebită şi de substan-*

tive și de adjective. GRAUR, I. L. 139. *Deși abstracte prin natura lor, pronumele se referă întotdeauna la un obiect concret.* SCL 1959, 192, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Urmat de determinări care arată felul) *Pronumele demonstrative se pun pentru a îndrepta atențiunea în cazurile unde altfel ar rămînea nefixată.* MAIORESCU, CR. I, 178. *Fiind mult întrebuințate, pronumele personale nu s-au putut regulariza.* GRAUR, I. L. 156. *Datorită confuziei formelor, în cele mai multe limbi romanice nu s-a păstrat decît o singură formă a vechiului pronume relativ.* SG I, 25. *Pronumele personale au forme deosebite pentru cele trei persoane, pentru numărul singular și plural.* GRAM. ROM.[1] I, 192. *Pronume reflexiv se numește pronumele destinat în principiu să arate că acțiunea exprimată de verb se răsfrînge asupra subiectului.* ib. 201. *Pronumele negative sînt „nimeni" și „nimic."* ib. 224. *Sînt necesare exerciții de scriere corectă a pronumelor personale neaccentuate, cînd sînt pronunțate laolaltă cu verbul.* GÎ 1963, nr. 691, 2/2.

2. (Învechit și regional) Nume de familie (provenit din poreclă **2)**; p. ext. poreclă **(2)**. Cf. STAMATI, D. *Spătarul Dimache Pingelescu ... se silea să nu desmințe pronumele său.* FILIMON, ap. DDRF, cf. TDRG, CADE, ALR I 1 494, 1 495/932.

3. (Prin confuzie) Prenume **(1)**. *Cuțitul meu săpase întregul nume, dar pronumele numai pe jumătate.* HOGAȘ, DR. I, 38. *Pronumele se dă unei persoane, cînd i se declară nașterea, tocmai pentru a o individualiza față de ceilalți membri ai aceleiași familii.* PR. DREPT, 162, cf. DEX.

— Pl.: *pronume.*

— Din lat. **pronomen**, fr. **pronom** (după *nume*).

PRONUMÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A supranumi. *Pentru evlavia sa esemplară fu pronumit: cel sînt.* ASACHI, S. L. II, 81. *Este alungat din domnie de fiul său Radu, pronumit de cler „cel Mare".* XENOPOL, I. R. IV, 141. ◇ Refl. pas. *Fiul lui Vasilie, Leon ... pentru a sa învățătură să pronumiră filosoful.* SĂULESCU, HR. I, 159/15. *Dupre numele antic al rtului s-au pronumit Brutis sau Bratiș.* ASACHI, S. L. II, 112. *Sultana ... din shima monahică se pronumi Sofronia.* ARHIVA, II, 373.

— Prez. ind.: *pronumesc.*

— **Pro-**[2] **+ numi.**

PRONUMINÁL, -Ă adj. v. **pronominal.**

PRONUMÍRE s. f. (Învechit, rar) Supranume. *Debitorii lui Carol ... demoralizați și mișei precum se vădesc din pronumirile date lor, potrivite cu metehnile fisice și moralice.* SĂULESCU, HR. I, 98/19.

— Pl.: *pronumiri.*

— V. **pronumi.**

PRONUMÍT, -Ă adj. (Învechit) Supranumit. *Tulius, pronumit Servius ..., caută ... a străluci spița familiei.* SĂULESCU, HR. I, 41/1. *Hotărîră să-l înlocuiască cu fratele său Radu al III-lea, pronumit Prasnaglava.* XENOPOL, I. R. III, 98.

— Pl.: *pronumiți, -te.*

— V. **pronumi.**

PRONUNCIÁ vb. I v. **pronunța.**

PRONUNCIAMÉNT s. n. Declarație, manifest, acțiune prin care o provincie, o grupare politică, o armată etc. își manifestau atitudinea împotriva unui sistem politic, social etc. *În urma revoluțiunii, a războiului civil și a pronunțiamentului hostil de la Dobrițin, ca cel dintîi răspuns ... a fost anularea uniunii proclamate.* BARIȚIU, P. A. II, 622. *Împărații, baronii, toate revoluțiunile și toate conjurațiunile, pronunciamentele ... au jurat și jură în numele sacru al libertății.* GHICA, S. 186, cf. GHEȚIE, R. M., CADE, SCRIBAN, D. *Pronunciamentul de la Blaj a fost prima acțiune politică organizată a burgheziei românești din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar.* DER.

— Pronunțat: *-ci-a-.* — Pl.: *pronunciamente.* — Și: **pronunciaménto** (CADE), (învechit) **pronunțiaménț** s. n.

— Din it. **pronunziamento**, sp. **pronunciamiento**, fr. **pronunciamiento.**

PRONUNCIAMÉNTO s. n. v. **pronunciament.**

PRONÚNȚ subst. (În dicționarele din trecut) „Pronunțare". DDRF, cf. BARCIANU.

— Pl.:?

— Postverbal de la **pronunța.**

PRONUNȚÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică sunete, silabe, cuvinte sau grupuri de cuvinte) A emite, a articula cu ajutorul organelor vorbirii, a rosti[1] **(I 1)**; p. ext. a spune, a zice; a vorbi. *Gramatica limbii materne ... învață regulele de a scria, a pronunția, a liga mai multe cuvinte.* IORGOVICI, O. 5/18, cf. MOLNAR, I. 69/2. *Creșterea ce să cuvine la omul cel cuvîntător nu stă în a-i învăța ochii lui și limba să vază deodată și să pronunțeze slovele și silabele.* GOLESCU, E. 257/3. *În sfîrșit, Minerva pronunție aceste vorbe ...* PLEȘOIANU, T. IV, 176/18. *Ride de un strein care nu poate pronunția (vorbi) regulat limba lui cea aspră și cu multe silabe.* CR (1829), 221[2]/32. *Judicata aceasta se poate a o pune și altuia înainte, adică a o face cunoscută; atunci o pronunțiez și zic ...* HELIADE, GR. ROM. 129/19. *Guturaiul face a pronunța vocalele pe nas.* id. O. II, 383. *Cele mai multe dintr-aceste copile ... pronunțiază foarte bine limba franțozească.* CR (1833), 170[2]/11. *Bolnavul văitîndu-se nencetat, cînd îl văzu d-abia pronunție aceste cuvinte: cînd ai venit?* MAG. IST. I, 203/6. *Pronunță aceste vorbe fără strîmtorare.* CR (1848), 14[3]/53. *Desper de a pronuncia vreodată numele lor.* NEGRUZZI, S. I, 98. *Dumnealui pronunță o vorbă infamă către unul din membri.* BOLINTINEANU, O. 249. *N-am fost la acea ședință, însă sînt convins că d-sa n-a putut să pronunțe aceste cuvinte.* MAIORESCU, D. I, 571. *Norocul tău că n-ai pronunțat vorba întreagă.* EMINESCU, N. 70. *Radu lui, al cărui nume îl pronunță cu evlavie, e pentru el toată fericirea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 192. *Cu inima în freamăt ... mi-am auzit numele pronunțat.* GALACTION, O. 58. *Nu îndrăznește să pronunțe cuvintele.* SEBASTIAN, T. 317. *Pronunța cu familiaritate nume de pictori și poeți.* VLASIU, D. 300. *Își mișca buzele, pronunțînd „șah" ori „mat".* SADOVEANU, O. XI, 647. *Felul de a pronunța sunetele vorbirii omenești nu este același la diversele popoare.* IORDAN, L. R. 175. *Să nu te mai aud pronunțînd acest nume.* CĂLINESCU, S. 713. *Pronunță destul de bine literele, numai pentru „r" încearcă o oarecare dificultate.* PÂRHON, O. A. I, 268. *A uitat că numele ei a fost pronunțat într-un anumit context.* PREDA, R. 57. *Primele cuvinte le pronunță la 8—9 luni.* ABC SĂN. 347. ◇ Absol. *Este necesar ca toți vorbitorii să ajungă să pronunțe aproximativ la fel, în vederea unificării pe scară națională a limbilor.* GRAUR, I. L. 73. ◇ Refl. pas. *Silabă numim un sunet deplin, ... care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace.* CREANGĂ, A. 88. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Papagalul ... poate învăța a pronunția ziceri prea deslușite.* PLEȘOIANU, AB. 61/4. ✦ Refl. pas. (Învechit, rar; în forma *pronunția*) A se citi. *Semnul — se pronunțiază „mai puțin" (minus).* POENARU, G. 6/13. ✦ (Complementul indică cuvîntări, discursuri etc.) A ține, a prezenta prin viu grai unui auditoriu. *A pronunța un discurs.* CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.

2. Refl. A-și spune părerea sau intenția asupra unei probleme; a-și da avizul într-o problemă; a lua atitudine într-o problemă. V. opina. *Popolul britanic se va pronunța în intervalul acesta.* CR (1846), 17[2]/24, cf. 71[2]/14. *Pentru a doua chestie vezi singur că nu ne putem pronunța curat.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 555. *Această chestiune fiind de mare*

importanță și cerînd observațiuni lungi, nu mă pot pronunța asupra ei. BOLLIAC, O. 288. *Ciocoiul... nu se pronunță definitiv pentru nici o doctrină politică.* FILIMON, O. I, 98. *Avusese la dispoziție niște adevărate sorginți în virtutea cărora se pronunță.* HASDEU, I. C. I, IX. [Este] *competent de a se pronunța și în chestiile bisericești.* MAIORESCU, D. II, 232. *Despre celelalte două povești, ce să spun? Pîn'acuma nu mă pot pronunța.* CARAGIALE, O. VII, 122. *În același sens se pronunțase cu mult mai înainte de dînșii d-l Eusebie Popovici.* BUL. COM. IST. I, 112. *Așa stînd lucrurile, nu ne pronunțăm deocamdată pentru nici una din cele trei ipoteze.* ib. V, 123. *Este în interesul nostru să ne pronunțăm asupra candidaturii lui imediat.* TITULESCU, D. 123. *Totdeauna întîrziez să mă pronunț.* GALACTION, A. 185. *Nu te pronunța pînă ce nu pătrunzi înțelesul cel tainic.* SADOVEANU, O. XI, 457. *Deputatul s-a pronunțat că va stărui să fiu mutat la un oraș.* ULIERU, C. 65. *Nu pot să mă pronunț pînă nu fac examenul amănunțit al bolnavului.* CĂLINESCU, E. O. I, 303. *Urmează să se constituie o comisie de medici care să-l examineze și să se pronunțe.* BOGZA, A. Î. 357. *Au fost numeroși compozitori despre al căror merit s-a pronunțat Robert Schumann.* S februarie 1960, 50. *Bălcescu s-a pronunțat pentru instituirea unui regim modern.* RL 1977, nr. 10 294. ◇ Tranz. (Învechit) *Doctorul va pronunța că frigurile tifoide s-au declarat.* MAN. SĂNĂT. 271/25.

3. Tranz. (Complementul indică hotărîri, sentințe etc. judecătorești) A decide în urma unor dezbateri și a comunica (în mod public); a declara (ceva) în virtutea autorității cu care cineva este învestit. *Nici o sentință de tribunal lumesc sau spiritual n-a pronunciat despărțirea noastră.* ISIS (1862), 1¹/3. *Aveau drept la o parte din amenzile pe care le pronunțau în urma judecății.* BUL. COM. IST. V, 74. (Absol.) [Părerile] *fure împerțite; după o discusionă lungă se separieță neconcheind altceva, că de a pronunția în ...* [15] *zile.* CALENDARIU (1794), 38/24. (Refl. pas.) *Cel mult ca divorțul să se pronunțe în favoarea dumneavoastră, căci altă cale nu e.* CĂLINESCU, E. O. II, 308. ◇ Refl. pas. Fig. *Iată adevăratul drum pe care a mers și merge estetica metafizică. Aici e precizată metoda ei, drumul istoric pe care a mers și, tot aici, în cîteva cuvinte se pronunță și condamnarea ei.* GHEREA, ST. CR. II, 27. (Intranz.) *Însă văzînd-o astfel pronunțînd la sentința de moarte asupra tuturor iluziilor trecutului, era un ce penibil și spăimîntător.* CR (1848), 14¹/67.

— Prez. ind.: *pronunț* și (învechit) *pronunțez.* — Și: (învechit) **pronunțiá, pronunciá** vb. I.

— După fr. **prononcer.** — **Pronunția, pronuncia** < lat. **pronuntiare.**

PRONUNȚÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi pronunțat. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., SFC V, 200.

— Pl.: *pronunțabili, -e.*

— **Pronunța** + suf. *-bil.* Cf. fr. prononçable.

PRONUNȚÁRE s. f. Acțiunea de a (se) pronunța și rezultatul ei.

1. Emitere, articulare, rostire a sunetelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii; fel, mod de a pronunța **(1)**; pronunție, (învechit) pronunțiație, (învechit, rar) pronunțiatură. Cf. pronunța **(1)**. *Pronunțiarea sau grăirea slovelor.* CARTE TREB. II, 56/17. *Pronunțarea lui „o".* HELIADE, O. II, 372. *Zicerile trebuie să se scrie cu acele litere care le arată pronunțiarea cea mai dreaptă.* GR. R.-N. II, 80/1, cf. 81/2, POLIZU. *Noțiuni practice despre tact și pronunțiarea notelor* [muzicale]. FILIMON, O. II, 213, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pronunțarea cu „z" în loc de „s" a făcut progrese mai ales după primul război mondial.* IORDAN, L. R. 206. *O situație deosebită prezintă numele scrise cu o ortografie neconformă cu pronunțarea, din cauză că purtătorii lor au avut idei etimologice false.* GRAUR, N. P. 148. *Există în unele țări așa-numita pronunțare scenică: actorii vorbesc foarte îngrijit și constituie un model de urmat pentru spectatori.* id. I. L. 74. *Între cele două aspecte ale limbii sînt însă și deosebiri de pronunțare, de forme gramaticale.* COTEANU, R. L. 14. ◇ (Cumulează și ideea de ortografie) *Despre Dionisie Eclesiarhul știm exact că în copiile de acte făcute de el ... a modernizat pronunțarea, a adăugat sau a eliminat.* BUL. COM. IST. I, 16.

2. Decizie într-un litigiu comunicată părților de către autoritatea competentă care a luat-o. Cf. pronunța **(3)**. *Îndată după pronunțarea hotărîrii sinodale de caterisire, partidul conservator ... începe și el agitarea religioasă.* MAIORESCU, D. V, 31, cf. DDRF. *A pus la dosar chestia suspendării pînă la pronunțarea apelului care îl va spăla de orice vină.* REBREANU, I. 346, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Înainte de pronunțarea sentinței de despărțire s-a instalat la Pipera.* CĂLINESCU, S. 78. *Îndată după pronunțarea sentinței, am ieșit din sală.* L 1965, nr. 26, 5/1.

— Pl.: *pronunțări.* — Și: (învechit) **pronunțiáre** s. f.

— V. **pronunța.**

PRONUNȚÁT, -Ă adj. Care are un caracter evident, pregnant; care este scos în evidență, reliefat, accentuat. *Patru pietre mari, cu indice pronunțate că au servit la strivire de grîne.* BOLLIAC, O. 266. *Francezii, în care prototipul celtic e cel mai pronunțat, rareori ... sînt numiți vlachi.* HASDEU, I. C. I, 40. *Figura sa avea trăsături pronunțate, fără să fie inteligentă.* BOLINTINEANU, O. 414. *Între poeții cei chemați și între simplii făcători de rime, este o linie de demarcațiune foarte pronunțată.* MAIORESCU, CR. I, 71. *Lisli! zice tipul cu tonul aspru și cu un pronunțat accent străin.* CARAGIALE, O. II, 17, cf. GHEȚIE, R. M. 356. *Acest boier sfătos ... n-avea, desigur, o pronunțată chemare pentru hătmănie.* IORGA, I. L. I, 260. *Lumea șoptește că are un gust pronunțat pentru fructe verzi.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *Ce să fac? răspunse c-un pronunțat accent nemțesc.* SADOVEANU, O. VIII, 253, cf. ARGHEZI, B. 72. *Madam Demirgian avea acum mustăți foarte pronunțate.* CĂLINESCU, S. 57. *Publicul nostru a arătat totdeauna o pronunțată înclinație pentru operele marelui poet englez.* VIANU, L. U. 79. *Poezia noastră populară, mai ales cea epică, are un pronunțat caracter de clasă.* BENIUC, P. 58. *Bolnavul are o senzație de sete pronunțată.* BELEA, P. A. 163. *Se vădește o pronunțată schimbare în înfățișarea ei.* T martie 1962, 33. ◇ (Adverbial) *La Viena, Eteria a luat o formă tot mai pronunțat franceză.* OȚETEA, T. V. 117. *Cînd merge, șchioapătă foarte pronunțat.* H. LOVINESCU, T. 92.

— Pl.: *pronunțați, -te.*

— V. **pronunța.**

PRONUNȚIÁ vb. I v. **pronunța.**

PRONUNȚIAMÉNT s. n. v. **pronunciament.**

PRONUNȚIÁRE s. f. v. **pronunțare.**

PRONUNȚIATÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pronunțare **(1)**. Cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 366.

— Pronunțat: *-ți-a-.* — Pl.: *pronunțiaturi.*

— **Pronunția** + suf. *-tură.*

PRONUNȚIÁȚIE s. f. (Învechit) Pronunțare **(1)**. Cf. VALIAN, V. *Aceste numiri mi se păreau pe lîngă aceasta de o pronunțiație lesne.* BREZOIANU, Î. 19/23, cf. NEGULICI. *Se ocupă mult de alterațiile și pronunțiațiile provinților.* RUSSO, S. 81, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., DL.

— Pronunțat: *-ți-a-.* — Pl.: *pronunțiații.* — Și: **pronunțiațiúne** s. f. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Din fr. **prononciation** (după *pronunța*).

PRONUNȚIAȚIÚNE s. f. v. **pronunțiație.**

PRONÚNȚIE s. f. Emitere, articulare, rostire a sunetelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii; fel, mod de a pronunța **(1)**; pronunțare **(1)**, (învechit) pronunțiație, (învechit, rar) pronunțiatură. *Pronunția sa veni mai rapidă, toată persona sa răbdă o aghitațională fărmătoare.* CALENDARIU (1794), 29/16. *Pronunția de acuma cere ca dintr-unele vorbe care le avem din limba cea veche, litera l ... să se lase afară.* IORGOVICI, O. 18/3. *Limba romană căpătînd într-un ținut a Italiei cuvente nouă sau pronunție nouă ... aceleași cuvinte într-un alt ținut al Italiei nu le avea.* MAIOR, D. 70/21. *Au o pronunție foarte urîtă românească.* MONTAN, S. 15/23, cf. LB. *Să venim acum a cerceta propozițiile și după înțelesul și pronunția lor.* HELIADE, GR. ROM. 140/5. *Regulile citirii ș-ale pronunției limbii franțuzești* (a. 1830). BV III, 701. *Pronunția trebuie să fie deslușită.* MARCOVICI, R. 220/6. [Are] *vorba schimbată în pronunție țigănească.* BULETIN, G. (1840), 275/19. *Putea să dea frazii și pronunției sale o originalitate elegantă și grațioasă.* CR (1848), 15²/58. *Cineva-i compusese un mic discurs, pe care apoi dînsul l-a citit cu o pronunție înțepătoare de urechi.* BARIȚIU, P. A. II, 57. [Acest sunet ne dă] *acea pronunție guturală și groasă de care nu ne putem dezbăra.* NEGRUZZI, S. I, 262. *Chiar versul lui Heliade ... este foarte greu la pronunție.* MACEDONSKI, O. IV, 38. *Și rotunjindu-și gura pe o pronunție afectată, declamatoare, își înecă vorbele din urmă într-un rîs artificial.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 59, cf. DDRF. *Repetă acest cuvînt din urmă, chinuindu-se parcă groaznic cu pronunția și cu înțelesul lui.* PREDA, R. 473. *Acestea se vor adapta cu timpul la sistemul de pronunție al limbii române.* CONTRIBUȚII, I, 8. *În gesturi și pronunție, dînsul a reținut accente și expresii din atitudinea mamei-și mătușilor sale.* S IULIE 1970, 45. *Audiind modelele de pronunție și dicțiune date de foneticieni ..., elevii își însușesc mai ușor vorbirea curentă.* GÎ 1961, nr. 634, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pronunții.*

— Din lat. **pronuntio, it. pronunzia.**

PROÓL s. n. v. **proor.**

PROÓNIE s. f. v. **pronie.**

PRÓOR s. n., adj. **1.** S. n. (sg.) (Regional) Perioadă a zilei care cuprinde, după regiuni, fie primele ore de după miezul nopții, fie primele ore ale dimineții, fie vremea prînzului, fie întreg intervalul de timp de la răsăritul soarelui pînă la prînz. Cf. HEM 1 108, ȘĂINEANU, D. U., DR. I, 266, CADE, SCRIBAN, D. *De dimineață și pînă de amiază se numește prooru.* H XVI 133, cf. XVIII 290. *Ruga ne ascultă, De cu seara-n prori Pînă la ciniori.* TEODORESCU, P. P. 189, cf. VICIU, GL. ◇ Expr. **A da oile în prior** = a duce oile la pășune înainte de mulsul de dimineață. Cf. VICIU, S. GL. ✦ (În forma *prour*) Vreme care precedă un anotimp, care se află în imediata apropiere a unui nou anotimp (Țepu — Tecuci). Cf. PAMFILE, A. R. 7. *Vení ... o secetă grozavă ... La trei ani însă, în prour de primăvara, cerurile se deschiseră și ploile începură.* id. ib.

2. Adj. (Regional; despre miei; în forma *prior*) Născut în prima perioadă a anului. Cf. DDRF. *Îi aducea pe cel mai frumos dintre mieii priori.* SLAVICI, N. I, 36. *Și-i filfîie aripi de vultur hrăpăreț pe umeri, behăi un miel prior.* VOICULESCU, P. I, 4.

3. S. n. (sg.) Ajunul sărbătorii sfîntului Gheorghe; mînecătoare **(2)**, (regional) proroc **(3)**. Cf. HEM 1 107, 1 108, DDRF. *Joiana noastră a fătat în proorul (ajunul) sf[intu]lui Ghiorghi.* SĂGHINESCU, V. 65. *Cînd se împuținează laptele la vaci, atunci baba descîntă în prourul sfîntului Gheorghe, înainte de a răsări soarele.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 3. *În ziua de proor, fetele și flăcăii se duc în lunci sau în păduri să culeagă verdeață.* ap. CADE 638. *Cine doarme ziua în proorul (ajunul) lui sf. Gheorghe, ia somnul mieilor.* I. CR. IV, 47, cf. VI, 153, PAMFILE, J. II, 162. *Iau mana vacilor cu lapte în proorul (ajunul) lui sfîntul Gheorghe.* H III 156. *Mana vitilor se ia în noaptea di preiru lui sîntu Giorgi.* GR. S. III, 328. *Priurul lui sf. Gheorghe, adică ajunul lui sf. Gheorghe.* CHEST. V 171/5. *În noaptea prierului sf. Gheorghe se unge vaca cu usturoi.* ib. V 171/38, cf. ALR I 619. ✦ (Rar) Ajunul bobotezei. *Ne-a apucat proorul bobotezei de-atîta chin.* în DR. I, 267.

4. S. n. (sg.) (Prin sudul Olt.; cu sens colectiv) Crengi verzi care se pun la porți sau la case în ajunul sau în dimineața unei anumite sărbători. Cf. LEXIC REG. 38. ✦ Petrecere a băieților care aduc proor **(4)**. Cf. LEXIC REG. 38.

— Și: **proól** (DR. V, 38, H III 156) s. n., **pror** s. m., **próur, préir, preoór** (CHEST. V 171/19), **préor** (ALR I 619/571, 592, 708), **prer** (ib. 619/596), **préur** (ib. 619/594), **prîăr** (ib. 619/595, 704), **prier** s. n., **priór** s. n., adj., **príur** s. n.

— Din ngr. **πρόωρος.**

PROORÁ vb. I. Tranz. **1.** (Regional; complementul indică oile; în forma *proori*) A porni, a duce la pășune în timpul proorului **(1)** (Șișcani — Huși). H VI 208.

2. (Folosit și absol.) (Regional) A uda, a stropi cu apă. DR. V, 897, cf. VI, 549. *Apă-n vedre veți lua ... Și-un stropșor de busuioc Și-mi viniți ... Rourînd și prăurînd.* VICIU, COL. 35.

— Pronunțat: *pro-o-.* — Prez. ind.: *proorez.* — Și: **proorí** (H VI 208) vb. IV, **proură** (VICIU, COL. 35), **prăurá** vb. I.

— V. **proor.**

PROORÁTEC, -Ă adj. v. **prooratic.**

PROORÁTIC, -Ă adj. (Grecism învechit, rar) Care are darul profeției. *Acolo să află un săhastru prooratec, adecă carile cunoaște lucrurile viitoare.* CANTEMIR, HR. 409, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *prooratici, -ce.* — Și: **proorátec, -ă** adj.

— Din ngr. **προορατικός.**

PROORÍ vb. IV v. **proora.**

PROORÍSM s. n. (sg.) v. **proorismos.**

PROORÍSMOS s. n. (sg.) (Grecism învechit) Soartă, destin. *Cred în ... proorismu sau mai înainte hotărîrea.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *O urmare a hotărîrii proorizmosului.* IST. AM. 29ᵀ/21, cf. LB, LM, GÁLDI, M. PHAN. 240.

— Și: **proorísm, proorízmos** s. n. (sg.).

— Din ngr. **προορισμός.**

PROORÍZMOS s. n. (sg.) v. **proorismos.**

PROORÓC s. m. v. **proroc.**

PROOROCEÁ s. f. v. **prorocea.**

PROOROCÉSC, -EĂSCĂ adj. v. **prorocesc.**

PROOROCÉȘTE adv. v. **prorocește.**

PROOROCÍ vb. IV v. **proroci.**

PROOROCÍE s. f. v. **prorocie.**

PROOROCÍRE s. f. v. **prorocire.**

PROOROGÁ vb. I v. **proroga.**

PROOROGÁRE s. f. v. **prorogare.**

PROPAGÁ vb. I. **1.** Refl. (Învechit) A se înmulți prin reproducere. V. reproduce **(1)**. *Vă propagați în secoli Pe generi și pe speții, vă reproduceți semeni.* HELIADE, O. I, 361. *Cu cît o ființă ... mai nainte se propagheză (prăsește) cu atîta ți*

va fi mai scurtă viața. VASICI, M. I, 80/16, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ Tranz. fact. *A propaga o specie de pomi, de animale.* SCRIBAN, D.

2. Refl. (Despre epidemii, infecții, microbi etc.) A se transmite de la un individ la altul. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., DDRF. *Cum toată lumea știe, microbul se propagă Prin aer, prin contactul cu un bolnav în casă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 160. *Medicul regimentului semnalează autorităților medicale superioare ... o epidemie ... care se propagă vertiginos.* BRĂESCU, V. 67. *Acești germeni ... se propagă de la o infecție de vecinătate.* ABC SĂN. 7. ✦ (Despre unele acțiuni, elemente, surse etc. fizice) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită. *Cîteodată căldura se propagă în distanță, trecînd prin spațiu ca lumina.* MARIN, F. 9/9, cf. 379/1. *Cînd o rază luminoasă trece printr-un mediu homogen, ea se propagă în linie dreaptă.* DRĂGHICEANU, C. 22. *Orice perturbație produsă într-un punct se propagă în toate direcțiile, dînd naștere la o infinitate de unde.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 31. *Căldura primită parțial se propagă în sol.* MG I, 262. *În interiorul pămîntului, căldura solară se propagă pînă la o adîncime mică.* GEOLOGIA, 3. □ *Incendiul s-a propagat fulgerător.* ◇ Tranz. fact. *Limbi* [de clopot] *bronzate graiul ritmic îl propagă împrejur.* MACEDONSKI, O. I, 154.

3. Tranz. P. gener. (Complementul indică idei, principii, teorii, metode etc.) A recomanda cu insistență (și pretutindeni); a face să se răspîndească la (tot mai) mulți oameni; a populariza, a predica **(2)**, a propovădui **(2)**, a răspîndi **(3)**. *Ideea trebuie propagată, dar existența comitetului și numele membrilor trebuie a rămîne secrete.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 461, cf. BREZOIANU, Î. 189/27. *Unul din punctele importante ale acestui program era ... înființarea unui ziar care să se ocupe cu interesele tuturor naționalităților, propagînd unire și frăție între dînsele.* GHICA, A. 61, cf. id. S. 177. *Sub masca de învățătură, propagă fanatismul politic și prin urmare ignoranța în știință.* MAIORESCU, D. I, 525, cf. CARAGIALE, O. III, 46. *Acele convingeri științifice trebuie răspîndite și propagate prin toate căile.* IONESCU-RION, S. 278. *Propagă la țară, în plasa sa, teoriile lui Clevetici.* IBRĂILEANU, SP. CR. 131. *Propaga cu sentiment și argumente ascuțite reînvierea romantismului.* SADOVEANU, O. VII, 210. *Aceste învățături nu îmbogățeau fondul de maxime propagate de biserică și de școală.* VIANU, L. U. 64. *Toată beletristica epică și dramatică se inspiră din aceste idei și le propagă.* RALEA, F. 158. *Trebuie să răspîndim revoluția, s-o propagăm și s-o înarmăm.* CAMIL PETRESCU, O. II, 502. *A propagat comunismul în cazarmă.* STANCU, R. A. III, 185. *Acest scenariu e o lucrare merituoasă prin concepțiile înaintate pe care le propagă.* V. ROM. martie 1954, 274. *Sarcina de bază a teatrului de estradă este aceea de a propaga ... tot ce-i înaintat în viață.* CONTEMP. 1954, nr. 387, 4/4. *Asemenea exemple modeste ... constituie o sursă prelungită de erori și simplisme, propagate adesea de la catedră.* V. ROM. iulie 1958, 116. *Ideile Reformei au fost propagate de timpuriu printre românii din Transilvania și Banat.* SCL 1966, 78, cf. H IV 58. ◇ Absol. *Aici veni sfîntul Pavel și Luca, care propagau la Troada.* BOLINTINEANU, O. 305. ◇ Refl. pas. *Această idee predomnitoare în secolul de mijloc s-a propagat chiar și în ordinul moral.* ODOBESCU, S. II, 16. *Ideea se propagă din ce în ce mai insistent.* REBREANU, R. I, 257. *Infiltrația biblică este ușor de identificat în scrierile romanticilor francezi ..., de unde ea se va fi propagat și în operele discipolilor români.* VIANU, A. P. 39.

— Prez. ind.: *propág* și (învechit) *propaghez.*

— Din lat. **propagare, fr. propager.**

PROPAGÁNDĂ s. f. Acțiune organizată de răspîndire în mase a unor idei care prezintă și susțin un partid politic, o teorie, o concepție etc., cu scopul de a le face cunoscute și acceptate, de a cîștiga adepți etc.; (învechit, rar) propagație. *Încercară a exploata această întîmplare în folosul propagandei lor.* BĂLCESCU, M. V. 141, cf. STAMATI, D. *Încercarea de propagandă politico-religioasă a craiului Ardealului avu de urmare pentru români a da născare unității române în toată întregimea ei.* RUSSO, S. 73. *De vor aluneca pe calea propagandii, se ostîndesc a pieire.* ROM. LIT. 276²/1, cf. POLIZU. *După moartea lui Riga, executat de turci la Belgrad la 1815, propaganda Eteriei a mers înainte.* GHICA, S. 95. *Aceste nemulțumiri purcedau parte din propagandele partidelor, parte din răul trai al ostașilor.* BOLINTINEANU, O. 426. *A nu dezaproba propaganda anarhistă e o mare rătăcire.* IONESCU-RION, S. 149, cf. DDRF. *Această școală era și ea un mijloc ascuns de propagandă luterană.* XENOPOL, I. R. V, 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se răspîndeau cărți de propagandă, școlile catolice se deschideau tinerilor români.* IORGA, L. II, 58. *Ne-a declarat că el ... nu se pricepe la propagandă electorală.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Literatura română de la începutul veacului al XIX-lea a fost teziștă, a fost transformată, conștient, în armă de propagandă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 118, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Așa cum o pui tu, problema devine un simplu pretext de propagandă electorală.* REBREANU, R. I, 35. *Îi fusese jenă de tovarăși să nu mărească impresia de atît de stupid debutant în materie de propagandă electorală.* C. PETRESCU, Î. II, 139. *Ani îndelungați o propagandă stăruitoare și înveninată hrănise lumea de la noi cu știri de senzație.* SADOVEANU, O. XVII, 22, cf. SCRIBAN, D. *A venit ... o dată în inspecție, altă dată în propagandă electorală.* ULIERU, C. 60. *Vaticanul se gîndi că putea să-l folosească pentru propaganda catolică.* CĂLINESCU, S. 9. *Bălcescu le spuse că ar fi bine să se pregătească și o bună propagandă printre clăcași.* CAMIL PETRESCU, O. I, 331. *Pretutindeni diplomația Germaniei naziste se deda la o propagandă uriașă.* STANCU, R. A. IV, 76. *Propaganda prin conferințe constituie o parte importantă a muncii ideologice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 573. *În calitatea lui de secretar cu propaganda, Gîtlan adunase toate cadrele didactice din regiune.* PREDA, M. S. 22. *Activitatea de propagandă trebuie să ajute la mobilizarea oamenilor.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ✦ (Rar) Acțiune de lămurire, de convingere. *Te-a prezentat prietenul tău cîtorva băieți, dîndu-le a înțelege că ai venit acolo prin propaganda lui.* PAS, Z. I, 316.

— Pl.: *propagande.* Gen.-dat. sg. și: (învechit) *propagandii.*

— Din fr. **propagande.**

PROPAGANDÍST, -Ă s. m. și f. **1.** Persoană care face propagandă; (neobișnuit) propagant. Cf. NEGULICI, POLIZU. *Deșteptase bănuielile turcilor și-i făcuse să ia măsuri crude în contra propagandiștilor.* GHICA, S. 99, cf. BARCIANU. *Trebuie să deosebim pe propagandistul literaturii de autorul de literatură.* IBRĂILEANU, SP. CR. 53, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SADOVEANU, O. VII, 210. *Tăcuți și gravi citesc cărți religioase pe care le împart pe bord la fiecare cursă propagandistele pentru răspîndirea bibliei.* BART, S. M. 34. *Alexandru D. Xenopol a fost ... cel mai activ propagandist cultural al neamului în afară.* D. GUSTI, P. A. 74, cf. SCRIBAN, D. *Bibliotecarul devine agitator și propagandist al culturii socialiste.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 2/5. *Sîntem datori să răspundem cu seriozitate ... îndatoririlor ce ne revin nouă, propagandiști ai culturii.* T august 1964, 99, cf. M. D. ENC., DEX. (Adjectival) *Era un agent propagandist.* CARAGIALE, O. III, 161. *Un preut propagandist.* SCRIBAN, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Să nu fii niciodată propagandistul unei slăbiciuni sau al unui viciu.* VINEA, L. I, 110.

2. Activist de partid care conduce un cerc de studii al învățămîntului de partid. *Problema nivelului ideologic înalt al propagandiștilor este o condiție esențială pentru învățămîntul de partid.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 711. *Propagandistul este figura centrală a învățămîntului de partid.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1,

87. *Pregătirea propagandiștilor este efectuată la nivelul raioanelor, lunar, prin cabinetele raionale de partid.* GÎ 1963, nr. 691, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *propagandiști, -ste.*
— Din **(1)** fr. **propagandiste, (2)** rus. **пропагандист.**

PROPAGANDÍSTIC, -Ă adj. Care aparține propagandei, care are caracter de propagandă, care este făcut cu ajutorul propagandei, care urmărește să facă propagandă, care servește propagandei, de propagandă. *Era anunțată lumii, cu un mare tămbălău propagandistic, ivirea unei arme noi, a armei atomice.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 3/4. *Combativitatea și intransigența față de ideologia burgheză și a oricăror forme de manifestare a ei trebuie să străbată, ca un fir roșu, întreaga activitate propagandistică.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 122. *Le mulțumi pentru străduaniile pe care și le daseră cu răspîndirea materialului propagandistic în județ.* STANCU, R. A. I, 186. *Contrastul violent dintre viața de huzur a unui pumn de milionari rapaci și viața de mizerie a milioane de oameni nu sînt argumente propagandistice îmbietoare.* V. ROM. martie 1954, 251. *Informațiile pe care le culegi tu ... ne folosesc și în munca propagandistică.* BENIUC, M. C. I, 303. *Ai început să vorbești în clișee propagandistice.* H. LOVINESCU, C. S. 87. *Prin acțiuni propagandistice ... a fost influențată în mod pozitiv ocrotirea iepurelui.* VÎN. PESC. 1964, nr. 10, 5, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *propagandistici, -ce.*
— **Propagandist** + suf. *-ic* (după rus. *пропагандистский*).

PROPAGANDIZÁ vb. I. Tranz. fact. (Neobișnuit; cu sens peiorativ) A face să fie lămurit, convins cu ajutorul propagandei. *Vrei să ne propagandizezi? Lasă că știm noi ce vreți.* STANCU, R. A. I, 360.
— Prez. ind.: *propagandizez.*
— **Propagandă** + suf. *-iza.*

PROPAGÁNT s. m. (Neobișnuit) Propagandist **(1)**. *Și mai cu seamă vreau să punem mîna pe hîrtii ... Să-i prindem pe propaganți cînd au buzunarele pline.* CAMIL PETRESCU, O. II, 125.
— Pl.: *propaganți.*
— **Propaga** + suf. *-ant.*

PROPAGÁNȚIE s. f. (Învechit, rar) Propagandă. *Țara încă era-n turbare De rebelista acea scrisoare Și-nșelăciunea prin propagații Că li se-mparte moșii de l-alții.* ZILOT, CRON. 354.
— Pl.: *propagații.*
— Cf. propagandă.

PROPAGÁRE s. f. Acțiunea de a (se) propaga. **1.** (Învechit) Înmulțire prin reproducere; (învechit) propagație **(2)**. V. reproducere **(1)**, reproducție **(1)**. Cf. propaga **(1)**. *La germinare, plante, și-eternă propagare, Pe generi și pe speții vă dați a voastre fructe Cu propria sămînță, și-a lumii abondanță.* HELIADE, O. I, 360, cf. POLIZU.

2. Transmitere sau extindere a unei boli, a unei infecții etc.; (învechit) propagație **(1)**, (învechit, rar) propăgăciune **(1)**. Cf. propaga **(2)**. Cf. DDRF. *N-ai nici o teamă de complicații? De vreo propagare a inflamației în celulele mastoidiene?* GALACTION, O. A. I, 56. *Delicte contra sănătății publice. Propagarea de epidemii și orice alte boale contagioase.* COD. PEN. R.P.R. 410. *Panarițiile osoase și articulare ... se produc prin propagarea infecției la oasele mîinii și la articulațiile lor.* BELEA, P. A. 135. *Căile de propagare* [a bolii] *pot fi: limfatice, sanguine sau prin teaca nervilor.* ABC SĂN. 78. ✦ Transmitere a unor acțiuni, elemente, surse etc. fizice, din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită; (rar) propagație **(1)**. Cf. propaga **(2)**. Cf. POLIZU. *Funcționează fără a-și lua precauțiunile necesare spre a împiedeca propagarea zgomotelor.* COD. PEN. R.P.R. 561. *O colosală importanță în dezvoltarea televiziunii moderne a avut și teoria propagării undelor electromagnetice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 810. *Studiul propagării sunetului în spații limitate prezintă un interes deosebit.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 63. *Aparate speciale ... înregistrează ... propagarea undelor seismice.* GEOLOGIA, 4, cf. DER. ✦ Fenomen fonetic care constă în transmiterea parțială a vibrațiilor unui sunet dintr-un cuvînt și în repetarea sunetului în cuvînt. DER.

3. P. gener. Recomandarea cu insistență (și pretutindeni) a unor principii, teorii, metode etc. (pentru a le răspîndi); răspîndire, popularizare a unor principii, teorii, metode etc.; (învechit) propagație **(3)**, (învechit, rar) propăgăciune **(2)**. Cf. propaga **(3)**. *Propagarea ideilor luminate și serioase.* BOLINTINEANU, O. 416. *Forma polemicii e una din cele mai nimerite forme ... pentru propagarea în masa publicului a unor adevăruri literare și științifice.* GHEREA, ST. CR. II, 8. *O preocupare de frunte a presei de partid trebuie să fie propagarea patriotismului socialist.* SCÎNTEIA, 1951, nr. 2 031. *O jumătate de veac de propagare a literaturii și filozofiei grecești dăduse rezultate printre tinerii învățați italieni.* VIANU, L. U. 26. *Multe ziare locale se preocupă de propagarea cunoștințelor agrotehnice în rîndurile țăranilor muncitori.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 57. *Cerem sprijinul institutiilor de propagare a culturii muzicale.* M 1962, nr. 2, 12.
— Pl.: *propagări.*
— V. **propaga.**

PROPAGATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care propagă **(3)** idei, principii, teorii, metode etc., propovăduitor **(2)**; spec. propovăduitor **(1)**. Cf. NEGULICI. *Fac din o sistemă o dogmă și din propagatorii dogmei niște fetișiști literați și politici.* ROM. LIT. 227[1]/26, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Un jurnalist este apostolul adevărului, apărătorul dreptății, propagatorul cunoștințelor folositoare.* ALECSANDRI, T. 1 711, cf. DDRF. *Asachi e ... un novator lipsit de spirit critic, ca propagator al literaturii europene.* IBRĂILEANU, SP. CR. 57, cf. LOVINESCU, C. V, 36, ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Propagatoare neobosite ale culturii înaintate, teatrele au sarcina ... să dea cea mai mare atenție repertoriului clasic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 770. *O aprinsă luptă a dus Rabelais și împotriva Sorbonei, propagatoarea scolasticii.* L. ROM. 1953, nr. 3, 40.

2. Adj. Care (se) propagă. *Localizațiunea ... poate să fie cel puțin cauza propagatoare și altoitoare a virusului.* MAN. SĂNĂT. 227/19, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DEX.
— Pl.: *propagatori, -oare.* — Și: (învechit) **propăgător, -oáre** s. m. și f., adj. ALEXI, W.
— Din fr. **propagateur.**

PROPAGÁȚIE s. f. (Învechit) **1.** Propagare **(2)**. *Spre vindecarea aceluia sau spre împiedecarea propagației* [bolii]*, adecă a lățirii, mijlocirile cele necesarie, adecă cele de lipsă, să se întrebuințe*[ze]. ÎNVĂȚĂTURĂ, 105/7, cf. BREZOIANU, Î. 97/28, STAMATI, D., POLIZU. ✦ (Astăzi rar) Transmitere a unor acțiuni, elemente, surse etc. fizice, din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită; propagare **(2)**. *Acustica cuprinde tot ce este relativ la producția, propagația și percepția sunetului.* MARIN, F. 25/6. *Fenomeni*[i] *producțiunii și ai propagațiunii sonului.* id. ib. 372/27, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Propagare **(1)**. *Am văzut în tomul întîi ce urmări triste are acea nefericită operație, a mîna treaba propagației sporadice (după modul dobitoacelor) și apoi a crește copii cu speze publice.* VASICI, M. II, 141/27, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D. *Aceste organe de propagație pe care planta le transmite în lumea exterioară că mijloc pentru continuarea și perpetuarea speciei, nu sînt decît celule simple.* GRECESCU, FL. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Propagațiunea șoarecilor.* CADE, cf. SCRIBAN, D.

3. Propagare **(3)**. Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *propagații*. — Și: **propagațiúne** s. f.
— Din lat. **propagatio, -onis**, fr. **propagation.**

PROPAGAȚIÚNE s. f. v. **propagație.**

PROPÁN s. n. sg. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, care se găsește în țiței și în gazele asociate cu țițeiul și este folosită drept combustibil menajer, ca materie primă în industria chimică etc. Cf. MACAROVICI, CH. 434. *Se vor utiliza la capacitatea maximă instalațiile de fabricare a produselor speciale, ca: benzen, toluen, propan.* LEG. EC. PL. 426, cf. LTR², DM, DER, DC, M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **propane.**

PROPANÓL s. n. sg. Alcool aciclic saturat primar obținut la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă; alcool propilic. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **propanol.**

PROPAROXITÓN, -Ă adj., s. n. (Cuvînt) care are accentul pe silaba antepenultimă. Cf. ALBOTEANU, GRAM. ROM. 13ᵛ/9. *Masculinele și adjectivele nu urmează această regulă, nici toate femininile proparoxitone.* PUȘCARIU, L. R. I, 28. *Acest ritm, la rîndul lui, aduce cu sine multele proparoxitone.* id. ib. 92. *În proparoxitone, cînd „i" sau „e" sînt așezați înaintea unei vocale scurte, accentul cade, în latina vulgară, pe această vocală.* ROSETTI, I. L. R. I, 71. *În cazul în care ambele sufixe sînt neaccentuate, derivatele sînt totdeauna proparoxitone.* SCL 1954, 335. *Proparoxitonele nu pot să-și formeze pluralul cu -uri.* LL I, 116, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *proparoxitoni, -e.*
— Din fr. **proparoxyton.**

PROPAROXITONÍE s. f. (Fon.; rar) Însușirea de a fi proparoxiton; faptul de a fi proparoxiton. *Provoacă paroxitonia persoanelor 1° și 2° și proparoxitonia persoanelor 3° și 6°.* SCL 1954, 87.
— Pl.: *proparoxitonii.*
— **Proparoxíton** + suf. *-ie.*

PROPÁSTE s. f. v. **prăpastie.**

PROPÁSTIE s. f. v. **prăpastie.**

PROPÁTOR s. m. (Învechit, rar) Strămoș. [Avraam] *fu propator și strămuș D*[o]*mn*[u]*lui H*[risto]*s.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217ᵛ/2, cf. TDRG, SCRIBAN, D.
— Pl.: *propatori.*
— Din ngr. **προπάτωρ.**

PROPĂGĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) **1.** Propagare **(2)**. Cf. STAMATI, D. 222.
2. Propagare **(3)**. Cf. STAMATI, D. 222.
— Cf. lat. **propagatio, -onis.**

PROPĂGĂTÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. v. **propagator**

PROPĂSTÉNIE s. f. v. **prăpăstenie.**

PROPĂȘÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit, rar) A preceda **(3)**. *Propășit de directorul curții și întîmpinat de miniștri la ușa salei..., m*[aiestatea] *sa, suindu-se pe treptele tronului,... va porunci a i se înfățoșa fermanurile* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 192.
2. Tranz. (Învechit, rar) A preceda **(1)**. *Semne care propășesc cîtimele.* ASACHI, E. II, 17/5.
3. Intranz. (Învechit și regional) A merge înainte; a înainta. *În vesminte albe propășea-o muiere între elebarzii puși în șir pătrat.* MUREȘANU, P. 216/11, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Birtășița cînd ieșea către casă propășea.* L. COSTIN, GR. BĂN. 169. ◇ Fig. *Și vîrstele veciei, la dînsul înhămate, L-Apocalips supuse, spre veacuri propășesc.* HELIADE, O. I, 192. ✦ (Rar; despre incendii) A lua proporții; a se întinde. *Focul propășea.* CONV. LIT. XLII, 449.
4. Intranz. A trece de la o stare sau de la o formă inferioară de dezvoltare la una superioară, a urma o linie ascendentă de dezvoltare, a face progrese; a înainta, a progresa, a avansa, a se dezvolta, (învechit) a prohorisi, (regional) a noji[1] **(3)**. *Fu cel mai puternic luptător pentru introducerea limbii moderne în administrație și justiție, în locul celei latine, cu care era peste putință a propăși.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 53. *El pretinde că a înaintat, a propășit, s-a civilizat.* ODOBESCU, S. I, 378. *Toate lucrurile propășesc în țara aceasta; singură stîna trebuie să fie aceeași astăzi ca și pe timpul păstoriei dacice.* HOGAȘ, DR. I, 57. *În toate aceste țări civilizate, instituția nenumăratelor corporații subzistă, propășește și în același timp folosește.* N. A. BOGDAN, C. M. 174, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu cît se vor dezvolta și vor propăși gospodăriile colective, cu atît va crește bunăstarea colectiviștilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 799, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Propășea în vindecare.* ASACHI, S. L. II, 62.
— Prez. ind.: *propășesc.*
— **Pro-**[1] **+ păși** (după lat. *progredior*).

PROPĂȘÍ[2] vb. IV v. **pripăși.**

PROPĂȘÍRE s. f. Acțiunea de a **propăși**[1] și rezultatul ei.
1. (Învechit) Expansiune, extindere (în spațiu); înaintare. Cf. **propăși**[1] **(3)**. *Înainte de a se urzi toate aceste propășiri în vecinătatea Poloniei, aist rigat sta ca o putere însemnătoare.* SĂULESCU, HR. II, 340/21. *Propășirea Semilunei în Ungaria nu-i lăsa în asta o alegere decît în Polonia.* ASACHI, S. L. II, 82.
2. Mișcare înainte, evolutivă, dezvoltare în linie ascendentă, progres obținut de cineva sau de ceva. Cf. **propăși**[1] **(4)**. Cf. VEISA, I. 173/15. *Silința acea stîrnită de propășirile industriei și a civilizației de a pune în armonie obiceiurile cele vechi de producere cu trebuințele cele noi.* I. IONESCU, C. IV/13. *Au săvîrșit cel puțin învățăturile filozofice cu propășire bună.* CR (1848), 6²/2. *Mi se părea că dintre noi doi eu făceam multă propășire.* BREZOIANU, Î. 8/19. *Cu cît cîștigăm în propășiri, cu atîta pierdem în relațiile private.* RUSSO, S. 23. *Monopol fac azi de drepturi; în a lor scurtă vedere Propășirii nevinse pun ei dese-mpotriviri.* ALEXANDRESCU, O I, 77. *Generația asta nouă ... este condusă de-o putere nevăzută care o împinge de umeri către un viitor măreț și ... această putere este geniul propășirii, adecă progresul.* ALECSANDRI, T. 1.205. *Geniul e lanțul ce trage lumea spre propășire.* ODOBESCU, S. I, 242. *Nu voi pregeta să dau concursul meu pentru propășirea bunei și folositoarei instituțiuni de cultură românească pe care ați înființat-o.* CARAGIALE, O. VII, 363. *Era o fierbere de muncă, o dragoste de propășire.* DELAVRANCEA, S. 215, cf. MACEDONSKI, O. I, 43, DDRF, BARCIANU. *Datina ... poate să nu se mai potrivească, Celor ce cu propășirea s-au născut în vremea lor.* DAVILA, V. V. 154, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Bunurile comune ale poporului constituiesc temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române.* LEG. EC. PL. 21. *E semn bun, e semn de fericire și de propășire.* V. ROM. ianuarie 1954, 196. *Dosoftei ... era ... energic luptător pentru propășirea culturii naționale.* LL I, 144. *A avea în vedere propășirea necontenită a acestui popor este adevăratul patriotism.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/4, cf. M.D.ENC., DEX. *Această dezvoltare independentă este o chezășie a propășirii naționale.* RL 1977, nr. 10 241.
— Pl.: *propășiri.*
— V. **propăși**[1].

PROPĂȘITÓR, -OÁRE s. n., adj. **1.** S. n. (Mat.; învechit, rar) Termen care precedă un alt termen. Cf. **propăși**[1] **(2)**. *Progresia aritmetică este un șir*

de termine din care fieșcare intrece pe propășitorul său. ASACHI, E. I, 120/4.

2. Adj. Care propășește[1] **(4)**, care face să propășească[1]; p. ext. înaintat, avansat; progresist **(2)**. *Arătura adîncă este punctul cel mai importante din toate operațiunile unei agriculturi propășitoare.* I. IONESCU, D. 245. *Un eveniment ... întrerupse liniștea acestei domnii blînde și propășitoare.* ODOBESCU, S. I, 276. *Recurg la... una din acele limbe pe care nu le pot ignora oamenii ce vor să se țină în curentul propășitor al științelor moderne.* id. ib. III, 643, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ascendență activă și morală firească ... asupra întregului mers propășitor al culturii naționale.* D. GUSTI, P. A. 218, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *propășitori, -oare.*

— **Propăși**[1] + suf. *-tor.*

PROPĂVĂDUÍ vb. IV v. **propovădui.**

PROPĂVĂDUÍRE s. f. v. **propovăduire.**

PROPĂVEDUÍ vb. IV v. **propovădui.**

PROPĂVEDUÍRE s. f. v. **propovăduire.**

PROPEÁ[1] s. f. v. **popreală.**

PROPEÁ[2] s. f. v. **proptea.**

PROPEDEÚTIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Învățămînt pregătitor care cuprinde elementele de bază ale unei științe; disciplină care constituie o introducere necesară în studiul altei discipline. Cf. STAMATI, D., BARCIANU-ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM. *Aver, roes consideră logica ca o propedeutică la știință.* JOJA, S. L. 257, cf. M.D.ENC., DEX. ✦ Ramură a medicinii care are ca obiect învățămîntul pregătitor clinic. Cf. M. D. ENC.

2. Adj. (Rar) Care aparține propedeuticii **(1)**, privitor la propedeutică, bazat pe propedeutică. Cf. SCRIBAN, D.

— Accentuat și: *propedéutic.* BARCIANU, SCRIBAN, D. — Pl.: *propedeutici, -ce.*

— Din fr. **propédeutique.**

PROPÉDICĂ s. f. (Mat.; învechit, rar) Operația de înmulțire. *Am urmat și eu pînă am trecut tot cursul de învățătură și sumele 1, 2, 3 pînă la 10, apoi propedica, o dată una-una, două ori două patru, pînă la o sută.* ARH. OLT. X, 313, cf. GÁLDI, M. PHAN. 240.

— Cf. p r o p e d i e.

PROPÉDIE s. f. (Învechit, rar) Primele elemente de învățătură; studiu pregătitor; parte introductivă a unui studiu. *Psaltichie românească. Care cuprinde într-u sine catavasiiariul,... anastasima cu propedia și cu tot meșteșugul* (a. 1713). CAT. MAN. I, 144, cf. GÁLDI, M. PHAN. 240.

— Din ngr. **προπαιδεία.**

PROPÉL s. n. v. **probelă.**

PROPÉLIȘTE s. f. (Neobișnuit) Interdicție. *Propelișteа severă din ochii surorii mai mari.* C. PETRESCU, O. P. II, 53, cf. SCL 1973, 47.

— Pl.: *propeliști.*

— **Propi**[1] + suf. *-elișteа.*

PROPÉNĂ s. f. Compus organic din clasa hidrocarburilor aciclice nesaturate, care se găsește în gazele de cracare izolate din petrol și care se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei, acetonei, alcoolului izopropilic etc.; propilenă. Cf. DER, DC, M.D. ENC.

— Din fr. **propène.**

PROPÉNSIE s. f. v. **propensiune.**

PROPENSIÚNE s. f. **1.** (Livresc) Înclinare firească, tendință, dispoziție, atracție naturală către ceva. *Bărbații însă mai matori și toți bătrînii, cunoscînd din lunga experiență . propensiunea pasionată a unei părți considerabile dintre compatrioții noștri de a vărsa sînge omenesc ..., erau nespus de îngrijorați.* BARIȚIU, P. A. II, 81. *Propensiunea limbii germane se pare a fi de a schimba pe vl în ml.* HASDEU, I. C. I, 41. *Propensiunea în cultura tinerilor noștri este ... în favoarea jurisprudenței și în contra celorlalte științe.* MAIORESCU, D. I, 350. *Din nenorocire, oamenii cu astfel de propensiuni au fost puțini la număr.* ODOBESCU, S. I, 245, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Avea propensiunea de a vedea totul la nivelul templelor și palatelor.* CĂLINESCU, S. 645. [Poetul] *schițează conflictul dintre bărbat și femeie, el vinovat că-și face iluzii, ea condamnată să vegeteze fără propensiuni spirituale.* V. ROM, ianuarie 1965, 112.

2. (În dicționarele din trecut) (Tendință de) atracție între corpuri. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *propensiuni.* — Și: (rar) **propénsie** s. f. SCRIBAN, D.

— Din lat. **propensio, -onis,** fr. **propension.**

PROPETÁR s. m. v. **proprietar.**

PROPÍ[1] vb. IV v. **popri.**

PROPÍ[2] vb. IV v. **propti.**

PROPÍCE adj. invar. (Livresc) Favorabil, prielnic, avantajos; potrivit, indicat, nimerit. *Un vînt propiciu împinse* [vasul]. HELIADE, D. J. 97/25, cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT. 19. *Să nu pierdem situația propice și legală în care ne-am fost pus.* ap. GHICA, A. 804. *Finalul ... este în șesul Siretului în locul cel mai propice.* I. IONESCU, D. 302. *Fragmente vii de soare, Ce zeu propice nouă aice v-a-ndreptat?* ALECSANDRI, T. II, 334. *Scrisoarea n-a dat-o încă, dar e hotărît să o dea. Așteaptă momentul propice.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 333, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aștept momentul propice la Geneva pentru a relua firul discuțiunilor.* TITULESCU, D. 416. *Găsind la urmă un moment propice ... A fugit.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 205. *Pentru existența de luptă, de risc și de îndrăzneală ..., a găsit un teren pregătit și propice.* C. PETRESCU, R. DR. 302. *Atmosfera din Cluj nu era propice pentru fronda literară.* VLASIU, D. 155, cf. IORDAN, L. R. A. 482, SCRIBAN, D. *Nu voia să se compromită personal, ca să rămînă o rezervă la momentul propice.* CĂLINESCU, S. 744. *Se va crea un climat propice creației.* CONTEMP. 1956, nr. 519, 5/7. *A găsit probabil un teren propice.* BARANGA, I. 167. *Laboratorul, sala, nu era prea propice înregistrărilor impecabile.* S iunie 1960, 37. *Am găsit mediul ambiant cel mai propice unei efervescențe culturale.* T iulie 1964, 16, cf. M.D. ENC., DEX. ✦ (Neobișnuit) Apt, capabil (să ...). *Atribuia ... noțiunii de istorie ca știință un sens care să facă această știință propice de a deveni o armă de luptă socială și patriotică.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 250.

— Și: (învechit) **propici** (ARISTIA, PLUT. 19) adj. invar., **propicie** (pl. *propicii*, ap. GHICA, A. 772), **propițiu, -ie** adj.

— Din fr. **propice.** — **Propițiu**<lat. **propitius.**

PROPÍCI adj. invar. v. **propice.**

PROPÍCIE adj. v. **propice.**

PROPIETÁR s. m. v. **proprietar.**

PROPIETĂREÁSĂ s. f. v. **proprietăreasă.**

PROPIETÉR s. m. v. **proprietar.**

PROPIEȚÍE s. f. (Învechit, rar) Ocrotire **(1)**, protecție. *Pre Domnu și pre oastea lui ... în cinste mare i-au priimit, zictnd să rămîie în propiețiа crăiei lui* (începu-

tul sec. XVIII). MAG. IST. I, 377/24. ✦ „Prietenie, familiaritate". Cf. DR. II, 794.
— Pl.: *propieții.*
— Etimologia necunoscută.

PROPIITÁR s. m. v. **proprietar.**

PROPIITĂRÉASĂ s. f. v. **proprietăreasă.**

PROPILÉE s. f. pl. Intrare monumentală a unui templu, a unui palat etc. din antichitate, formată dintr-un ansamblu de vestibuluri și de porți legate între ele prin porticuri și prin scări. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Propilee cu sute de coloane grandioase.* CĂLINESCU, S. 339. *Să se fi plimbat oare printre propileele anticei Elade un cetățean elin cu chipul și asemănarea domnului Ibrăileanu?* V. ROM. martie 1956, 52, cf. DM. *Cele mai vestite propilee sînt cele de pe Acropola Atenei.* DER, cf. M.D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Propileele vieții noastre publice și literare sînt păzite de vajnici străjeri.* AP. LOVINESCU, C. V, 162. *Strălucita limbă elinească a fost să fie pentru mine o grădină desfătată și mult dorită, în care însă dascălii mei n-au știut să mă facă să intru prin propileele de onoare.* GALACTION, A. 31.
— Pronunțat: *-le-e.* — Și: (rar) **propiléu** s. n. NAUM, IST. ART. 173.
— Din fr. **propylée.**

PROPILÉNĂ s. f. Compus organic din clasa hidrocarburilor aciclice nesaturate, care se găsește în gazele de cracare izolate din petrol și care se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei, acetonei, alcoolului izopropilic etc.; propenă. Cf. DER, DC, M.D. ENC.
— Din fr. **propylène.**

PROPILÉU s. n. v. **popilee.**

PROPÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool propilic* = alcool aciclic saturat primar obținut la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă; propanol. Cf. LTR², M.D. ENC., DEX.
— Din fr. **propylique.**

PROPÍLNIC s. m. v. **popilnic.**

PROPINÁ vb. I. Tranz. (Latinism învechit, rar) A da, a insufla. *Am avut o eră, cînd noi dam lumină, Simț și bărbăție fraților lipsiți; Ma, se-ntoarse foaia, ș-azi ei ne propină Spirit de viață celor amorțiți.* MUREȘANU, P. 150/6.
— Prez. ind.: *propin.*
— Din lat. **propinare.**

PROPINÁC s. n. v. **proprinac.**

PROPINÁȚIE s. f. **1.** (Învechit, rar) Comerț cu băuturi alcoolice. *Vinderea băuturii, adecă propinația* (a. 1843). ȘTEFANELLI, D. C. 422.
2. (Regional; concretizat; în forma *prepinație*) Circiumă. Com. din PARVA — NĂSĂUD.
— Pl.: *propinații.* — Și: **(2) prepinație** s. f. Com. din PARVA — NĂSĂUD.
— Cf. lat. propinatio „întrecere între băutori".

PROPÍS s. n. **1.** (Ban. și prin sud-estul Transilv.) Caiet. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 170, CV 1951, nr. 6, 29, ALR I 1 513/5, 28, 45, 51, 158, 164, 178, LEXIC REG. II, 37. ✦ (Regional) Hîrtie liniată special de care se servesc elevii la exercițiile de caligrafie. Cf. DL, DM.
2. (Prin Ban.) Scrisoare. *Să-mi trimită un propis, Dar nu cu cerneală scris.* HODOȘ, P. P. 217.
— Accentuat și: *própis.* DM. — Pl.: *propisuri* și *propise.* — Și: (regional) **propíță** (ALR I 1 513/178) s. f., **popríș** (ib. 1 513/45) s. n.
— Din scr. **propis.**

PROPITÁR s. m. v. **proprietar.**

PROPITÓR, -OÁRE adj., s. f. v. **popritor.**

PROPÍȚĂ s. f. v. **propis.**

PROPÍȚIU, -IE adj. v. **propice.**

PRÓPIU, -IE adj. v. **propriu.**

PROPÍVNIC s. m. v. **popilnic.**

PROPLECÁ vb. I. Intranz. (Regional) A pleca din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 60. *Și muierîa lui o plicat cu prînzu și o căzut și l-o vărsat și s-o dus năpoi în sat iară, ș-o profăcut dîi prînz și iar o proplicat și o aîuns cu prînzu la Mănulia.* ib., cf. 154.
— Prez. ind.: *proplec.*
— **Pro-**[2] + **pleca.**

PROPOÁDĂ s. f. v. **broboadă.**

PROPOCNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A pocni din nou (Șopotul Nou — Moldova Nouă). ARH. FOLK. III, 143. *Ș-atunș iar propocnesc cu pișcoalili.* ib., cf. 154.
— Prez. ind.: *propocnesc.*
— **Pro-**[2] + **pocni.**

PROPODÉLNIC s. n. v. **brobodelnic.**

PROPÓLIS s. n. sg. Substanță rășinoasă, aromată și amară, culeasă de albine de pe mugurii arborilor pentru a o folosi la astupatul crăpăturilor din stup, la lipitul fagurilor etc.; păstură[1] **(2).** Cf. ALEXI, W., LTR², DER, CHEST. VI 84/3, 15, 18. ✦ (Regional) Veninul albinei (Stejar — Lipova). CHEST. VI /27.
— Din lat. **propolis.**

PROPONDERÉNȚĂ s. f. v. **preponderență.**

PROPONIMÉNT s. n. (În dicționarele din trecut) Curs, prelegere (universitară). Cf. DDRF, SCRIBAN, D.
— Pl.: *proponimente.*
— Din it. **proponimento** „hotărîre, rezoluție".

PROPÓRȚIE s. f. **1.** (Mat.) Egalitate între două rapoarte, avînd patru elemente constitutive. *Regula de trei se numește și regula proporțiilor.* ȘINCAI, Î. 72/12. *Aceste patru cîtimi fac o proporție.* HELIADE, A. 88/14. *Proporțiile cele mai importante și mai sporitoare în geometrie.* POENARU, G. 107/24. *Două raporturi ecvale informează acea ce să numește proporție.* ASACHI, E. I, 113/17. *Împreunarea a două referințe egale se numește o proporție.* ANDRIEVICI, A. 156/31. *Despre proporții, progresii și grămădiri.* ELEM. ALG. 175/1, cf. STAMATI, D., CULIANU, A. 58. *Două raporturi a căror rațiuni sînt egale formează ceea ce se numește o proporțiune.* CLIMESCU, A. 188, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DER, M.D. ENC., DEX.
2. Raport între dimensiunile unor obiecte, între dimensiunile părților unui întreg (ori ansamblu de elemente) sau între (fiecare dintre aceste) părți și întreg (sau ansamblu); p. ext. raport echilibrat, armonios între elementele unui ansamblu. *În cetăți, orașe și comunități, după proporție, să se pună deregători dintre catolici.* ȘINCAI, HR. III, 189/7, cf. DLRU. *Artei, științei nu-i este iertat a trece peste legile proporțiunilor și armoniei.* HELIADE, O. II, 377. *Numărul copiilor, în analoghie cu acii în vîrstă și cu bătrînii, din norocire să află peste toate proporțiile ... cunoscute în statistică.* AR (1830), 1[1]/28. *Gradele paralelelor cu apropierea de poluri scad ... Această scădere se face în următoarea proporție ...* ELEM. G. 21/5. *Fiecare Cîte-o critică zicea : Unul că proporție n-are, Altul c-a ei împărțală E făcută cu zminteală.* ASACHI, S. L. I, 366. *Statul e dator a ridica pentru români, după proporția poporului, școli mai mari și*

elementare. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 293, cf. POLIZU. [Casele] *au început a se supune regulelor proporției, a se împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase.* ALECSANDRI, O. P. 179. *Ori din ce parte o privești, îți înfățișează o desăvîrșită armonie de linii și de proporții.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 274, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am făcut o serie de portrete cu o coloratură rodiniană, destul de expresivă și chiar asemănătoare, deși schimbam proporțiile cum îmi venea bine.* VLASIU, D. 172. *Și vezi doi îngerași cît două libelule ținuți pe degetul unui înger de juste proporții.* TEODOREANU, M. II, 32, cf. SCRIBAN, D. *Florentinii îndeosebi au făcut din pictură o știință întemeiată pe studiul anatomiei, proporțiilor și perspectivei.* OȚETEA, R. 253. *Artistul ... trebuie să observe cu cea mai mare scrupulozitate proporțiile respective, deci raportul exact între obiecte și adîncimea planurilor.* OPRESCU, S. 110. *Pe fondul albastru al munților din zare, lumea pare deodată o frescă, prin proporții, prin frumusețe, printr-o înfățișare totală de apoteoză.* BOGZA, C. O. 280, cf. M.D.ENC., DEX. ✦ P. gener. Raport, relație (adecvată, echilibrată) între ființe, lucruri, fenomene, noțiuni etc. *Măcar că părțile acestea în fiecare făptură sufletească se află, totuși proporția și alcătuirea lor mult se schimbă după fire, după viață.* TEODORI, A. 73/18. *Din explicările cuprinse în paragrafii din urmă, se vede că sfera și conținutul noțiunilor stau în proporție inversă.* MAIORESCU, L. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Stabilirea unei juste proporții între producția mijloacelor de producție și producția bunurilor de consum, între industrie și agricultură, este o necesitate obiectivă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 766, cf. M.D.ENC., DEX. ◇ *Proporții economice* = raporturile dintre două sau mai multe sectoare, ramuri, activități, procese etc. din cadrul economiei sub aspectul utilizării unor părți din munca socială în concordanță cu nevoia socială. Cf. M. D. ENC. ◇ Loc. adv. **În proporție cu ...** = în raport cu ..., comparativ cu ..., proporțional cu ... *Fiind nevoie d-a face împărțeala în proporție cu ce avea să ia fiecare, avură trebuință de cineva care să facă reducția.* BĂLCESCU, M. V. 50. *Aceste așezeminte cer un capital foarte mărginit în proporție cu altele.* ROM. LIT. 25¹/39. *În fiecare comună urbană se va organiza cîte o societate dramatică, în proporție, se-nțelege, cu numărul locuitorilor.* CARAGIALE, O. II, 178. *Muncitorilor* [li se recunoscu] *dreptul asupra „beneficiului exploatării în proporție cu serviciile pe care le aduc producției".* IONESCU-RION, S. 180. *Dacă Zița ... se schimba în proporție cu durata de timp, era oare posibil să sară tot atît de vie din paginile lui Caragiale?* IBRĂILEANU, S. L. 33. *Îi asigură, în mintea sa, o răsplată în proporție cu plăcerea pe care i-o făcea.* SADOVEANU, O. VIII, 235. ◇ Loc. prep. **În proporția (în care) ...** = tot atît cît ..., după cum ..., în (sau pe) măsura (în care) ... *Un rînd de haine, lustruit, înverzit, care scădea și el din cauza transformărilor multiple, în fiecare an, în proporția în care slăbea, pe nesimțite, proprietarul.* BRĂESCU, O. A. I, 219. *Amatorii de teatru național nu ascultau cu plăcere o limbă artificială și nu-și înălțau sufletele în proporția glasurilor și gesturilor actoricești.* SADOVEANU, E. 69. ◇ Expr. **A păstra proporțiile** = a respecta o anumită limită în afirmații, a nu exagera.

3. (Astăzi la pl.; adesea în contexte figurate) Valoare a unei dimensiuni, a unei mărimi, a unei extensiuni; dimensiune, mărime **(1)**; extindere; amploare. *Mîinele lor ... devin palide, se lungesc și iau niște proporții mai elegante.* CR (1848), 15²/51. *Ar trebui istoria critică a limbii de la formarea neamului român spre a putea reduce la drepte proporții propăveduirea de restaurație ardelenească.* RUSSO, S. 66, cf. 76. *Era .... o statuă vie și de proporțiuni imense.* HASDEU, I. V. 35. *Strigătul lor de alarmă ... dă mișcării intelectuale proporțiuni ce fără de aceasta nu le-ar fi avut.* MAIORESCU, CR. II, 122. *Toate ...păstrîndu-și proporțiunea, nu mi-ar părea nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi.* EMINESCU, N. 31. *Viața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau ... de proporții haotice.* CARAGIALE, O. I, 64. *E vorba de a afla pînă unde merge și în ce proporții crește așa-numitul idealism.* IONESCU-RION, S. 281. *Acum avea proporții înfiorătoare.* AGÎRBICEANU, A. 55, cf. REBREANU, I. 294. *La stînga, întacul cu proporții de salon, substanțial și sever mobilat.* TEODOREANU, M. II, 22. *De doi ani ... proporțiile îi deveniseră și mai impozante.* SADOVEANU, O. VIII, 153. *Rămase năuc într-un fotel scund, înțelegînd proporțiile năpastei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 132. *Totul părea atunci că face parte dintr-o dramă a lumii, surdă, de proporții imense, nebănuite.* BOGZA, C. O. 36. *În ce privește proporțiile dicționarului, am arătat că el va fi tipărit în patru volume.* L. ROM. 1953, nr. 4, 33. *Totul era reprezentat în proporții cosmice.* V. ROM. ianuarie 1954, 147. *Nehotărîrea tatălui său ... căpătă pentru el proporții nemăsurate.* PREDA, M. 394. *Se împlinește sub ochii noștri o prefacere de mari proporții.* T februarie 1962, 54, cf. ib. iulie 1964, 53. ◇ Expr. **A lua** (sau, rar, **a dobîndi**) **proporții** = **a)** a se dezvolta, a crește (tot mai mult), a căpăta amploare; a se amplifica. *O belea ce a luat proporții internaționale* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 146. *În mintea ei, moș Șărban lua proporții mari de tot.* BUJOR, S. 68. *Era mulțumit că a scăpat de grijile care azi-noapte luaseră proporții.* REBREANU, R. I, 52. *În Humulești, la crîșma de peste drum de biserică, beția luase proporții epice.* IBRĂILEANU, A. 88. *Alarmat că dezertările în corp iau o proporție îngrijorătoare, colonelul ... a luat disciplina regimentului pe cont propriu.* BRĂESCU, O. A. II, 263. *Cuvîntul „ordin" luă pentru el proporții covîrșitoare.* SAHIA, N. 85. *Într-a șasea lună ...* [cîinele] *dobîndise proporții impunătoare.* SADOVEANU, O. X, 504. *Descoperirea făcută lua proporții fantastice.* BART, E. 284, cf. CĂLINESCU, S. 231. *Figura lui ... ia proporții legendare.* BENIUC, P. 80. *Vă dați seama ce proporții o să ia povestea asta?* BARANGA, I. 179. *Așa se petrec lucrurile cu copiii la care apare treptat o obezitate ce ia proporții.* ABC SĂN. 17; **b)** (familiar; despre ființe) a se îngrășa. DM.

4. (De obicei precedat de prep. „în") Valoare a unei cantități, a unui număr (determinată în raport cu o unitate dată, cu alte elemente sau considerată în mod absolut); cantitate; număr¹ **(I 1)**; măsură **(I 2)**. *Să se gătească 300 stînjini lemne ... împărțindu-le cu proporție potrivită ... cîte 43 stînjini la fieșcare loc* (a. 1829). DOC. EC. 431. *Atunci fantaziile lui vor crește într-o proporție însutită.* CR (1846), 95¹/48. *Beția se dezvoltă în stat cu o răpegiune și cu o proporție spăimîntătoare.* ALECSANDRI, S. 7. *Se nasc oameni de talent artistic în proporție covîrșitoare.* CARAGIALE, O. IV, 243. *Creația și analiza se găsesc împreunate, în diverse proporții, la orice prozator de talent.* IBRĂILEANU, S. L. 3. *Pentru funcțiunea oricărui organism și oricărui organ e necesară o proporție normală de apă.* MARINESCU, P. A. 63. *Puterea lui evocatoare se sprijină, într-o proporție copleșitoare, pe factorii auditiei.* VIANU, A. P. 227. *Bucureștenii, care în bună proporție sînt titrați cel puțin ai unei academii ..., n-au gustul exhibiției de pergamente.* ARGHEZI, B. 56. *Utilizarea în proporții tot mai mari a mijloacelor mecanizate.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 814. *Proporția de substantive abstracte crește pe măsură ce ne apropiem de vremea noastră.* GRAUR, F. L. 144, cf. DEX. ✦ (Rar) Cotă-parte. *La 1754, Lotrenii vin la divan: se restabilește învoiala, restituindu-se proporția din cheltuială.* BUL. COM. IST. II, 261.

— Pl.: *proporții.* — Și: (învechit) **proporțiúne** s. f.

— Din lat. **proportio, -onis**, germ. **Proportion**, it. **proporzione**, fr. **proportion.**

PROPORȚIONÁ vb. I. Tranz. A stabili anumite proporții (în raport cu ansamblul, cu o circumstanță, cu un reper, cu un anumit scop etc.); a stabili un raport echilibrat, just (între elementele unui ansamblu). Cf. I. GOLESCU, C. *Sconto este proporționat la soma și la timpul a cărora plată să anticipază.* ASACHI, E. I, 169/7, cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Învățătorul ... să proporțione comunicațiile sale potrivit înțelegerii și curiozității* [școlarilor]. BREZOIANU, Î. 150/27, cf. POLIZU. *Valoarea lucrărilor e însă proporționată și după mijlocul în care sînt executate.* ODOBESCU, S. I, 276,

cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. pas. *Valoarea criticului se proporționează cu sfera sensibilității estetice.* LOVINESCU, C. V, 158.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Prez. ind.: *proporționez*; conjunct. pers. 3 sg. și: (învechit) *să proporțióne*.

— Din fr. **proportionner.**

PROPORȚIONÁL, -Ă adj. Care formează o proporție, care corespunde unei proporții; (învechit) proporționalnic, (învechit, rar) proporționicesc. *Așa trebuie înțeles numerul, ca să fie proporțional după mulțirea acatolicilor și a catolicilor.* ȘINCAI, HR. III, 213/2, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Nu putem zice că puterea moralizătoare a artei este proporțională cu genialitatea artistului.* GHEREA, ST. CR. II, 82, cf. DDRF. *Suprafețele a două sfere sînt proporționale cu pătratul razelor lor.* MELIK, G. 257, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D.U., CADE, GALACTION, A. 426. *Ariile descrise de raza vectoare a soarelui sînt proporționale cu timpurile întrebuințate spre a le descrie.* SEBASTIAN, T. 336, cf. SCRIBAN, D. *Volumele a două piramide care au înălțimile egale sînt proporționale cu ariile bazelor lor.* GEOM. SP. 95. *Într-un triunghi oarecare, laturile sînt proporționale cu sinusurile unghiurilor opuse.* TRIGONOMETRIE, 102. *Fiecare piesă a undiței trebuie să fie proporțională cu peștele pe care vrem să-l prindem.* VÎN. PESC. iulie 1962, 3. ◇ *Impozit proporțional* = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. Cf. DM, DEX. (Mat.) *Medie proporțională* = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantități; medie geometrică a unor mărimi. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, DEX. (Mat.; substantivat) *A patra proporțională* sau (rar) *al patrulea proporțional* = cel de-al patrulea termen al unei proporții **(1)**, care se află pe baza celorlalți trei termeni ai ei. (Prin lărgirea sensului) *Existența în limba engleză a obiectului de îmbrăcăminte „balaclava" ne-a sugerat rezolvarea etimologiei lui „malacof" prin așa-numita regulă a celei de a patra proporționale.* L. ROM. 1969, 483. ✦ (Adverbial) Într-o anumită proporție cu ..., în raport cu ..., comparativ cu ...; unul în raport cu altul; (învechit, rar) proporționalnicește. *Hotărăște o subvenție anuală de 450 000 lei, plătiți fiscului de către monastirile închinate și analoghisită proporțional pe veniturile lor* (a. 1855). URICARIUL, IV, 434/14. *Lumina slăbește proporțional cu distanța.* SCRIBAN, D. *Nici o capitală n-are proporțional o mișcare de limuzine luxoase mai intensă.* ARGHEZI, B. 102. *Gravitația este forța care face ca toate corpurile de la suprafața pămîntului să aibă, proporțional cu masa lor, o greutate.* GEOLOGIA, 8. *Pensia se calculează proporțional cu numărul anilor de muncă.* BO (1962), 202.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *proporționali, -e*. — Și: (învechit) **proporționél, -ă** (HELIADE, A. 90/9, cf. 108/2, POENARU, G. 242/24), **proporționáriu, -ie** (STAMATI, D.) adj.

— Din lat. **proportionalis,** germ. **proportionel,** fr. **proportionnel.**

PROPORȚIONALITÁTE s. f. **1.** Însușire a elementelor unui ansamblu, a unor lucruri, a unor fenomene, a unor noțiuni etc. de a fi proporționale între ele sau de a forma o proporție; faptul de a fi proporțional; însușirea de a avea elementele componente echilibrate, armonioase. *Orășanul ... își formează din ce în ce mai mult gustul de proporționalitate în toate construcțiile.* MN (1836), 41¹/27, cf. VALIAN, V. *Proporționalitatea formelor, bustul dezvoltat, îmi sugerează ideea de sănătate deplină.* GHEREA, ST. CR. II, 30, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Viața sănătoasă a unei academii se manifestă într-o justă proporționalitate dintre activitatea secțiilor și aceea a plenului.* D. GUSTI, P. A. 205. *După același principiu se explică fenomenul proporționalității și al simetriei morfologice.* PUȘCARIU, L. R. I, 19, cf. SCRIBAN, D. *Din această complexitate, se desprind ... două trăsături esențiale: proporționalitatea și armonia.* MG I, 95. *Pierderile cantitative dezechilibrează atît proporția claselor de vîrstă cît și proporționalitatea sexelor.* VÎN. PESC. februarie 1964, 5. ◇ (Prin lărgirea sensului) *În critică, proporționalitatea dintre om și scriitor e mai obligatorie decît în scriptura artistică.* ARGHEZI, T. C. 133. ✦ Stare în care se înfăptuiesc (toate) proporțiile economice necesare asigurării echilibrului economic și dezvoltării social-economice. Cf. M. D. ENC.

2. Spec. (Mat.) Raport între (două) mărimi care variază proporțional; raport între două proporții **(1)**. *Proporționalitatea laturilor nu poate fi urmare a potrivirii unghiurilor, nici viceversa.* POENARU, G. 107/12. *Proporționalitatea nu se strică dacă termenul cel dintîi și cel de-al doilea deodată se vor înmulți sau se vor împărți printr-același număr.* id. E. A. 191/23. *Putem înmulți sau împărți un mediu și un sistem al unei proporții cu aceeași cîtime, fără a se sminti proporționalitatea.* ELEM. ALG. 181/13, cf. DL, DM, LTR², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: (rar) *proporționalități*.

— Din fr. **proportionnalité,** lat. **proportionalitas, -atis.**

PROPORȚIONÁLNIC, -Ă adj. (Învechit) Proporțional. *Numerile gheometricești proporționalnice.* ARITM. (1805), 72. *Numeri gheometricește proporționalnici.* ARITM. (1806), 67.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *proporționalnici, -ce*.

— **Proporțional** + suf. *-nic.*

PROPORȚIONALNICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Proporțional. Cf. ARITM. (1806), 88.

— Pronunțat: *-ți-o-*.

— **Proporționalnic** + suf. *-ește.*

PROPORȚIONÁRE s. f. Acțiunea de a proporționa. Cf. POLIZU. *Proporționarea straturilor se face după cerințele practice și în funcție de materialele întrebuințate.* IOANOVICI, TEHN. 35, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *proporționări*.

— V. **proporționa.**

PROPORȚIONÁT, -Ă adj. **1.** Care se află într-un anumit raport de proporționalitate; care urmează, respectă, reprezintă anumite proporții; (învechit) care are o anumită dimensiune (în raport cu ...); (învechit, rar) proporțuit. *Staurile mici, puțin proporționate (potrivite) să se țină vitele noaptea.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 65/8. *Această creștere se cunoaște după ... cîtățimea metalelor prețioase ce sînt în circulație și a cărora înmulțire proporționată ce se simte de cîțiva ani a covîrșit orice așteptare.* CR (1836), 29²/20. *Nobilimea voiè ... parte proporționată la contribuția domestică cu nenobilii.* ib. (1848), 14³/27. *Cere dar de la băiat numai o atenție proporționată cu puterile trupului și sufletului său.* BREZOIANU, Î. 120/21. *Vei avea grijă să fie vinul proporționat cu gustul, poșta și volumul fiecăruia.* SADOVEANU, O. XI, 612. ◇ (Cumulează și ideea de justețe, de echitate) *Așteaptă de la dietă ca să-i propună spre confirmare una alta sistemă mai dreaptă, mai proporționată, după stări și averi.* BARIȚIU, P. A. I, 528.

2. Care are proporții echilibrate, armonioase, care se potrivește cu celelalte elemente sau cu ansamblul din care face parte. *Capul mare, proporționat, frumos făcut.* ANTROP. 227/17. *Este de o talie mai sus decît mijlocie, lat în umeri și bine proporționat.* CR (1848), 14¹/16. *Avea o talie elegantă și o figură expresivă, cu trăsuri foarte nobile și proporționate.* BOLINTINEANU, O. 391, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În față e făptura puternică, dar atît de zveltă și de proporționată, a bisericii celei mari.* GALACTION, O. 217, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *proporționați, -te*.

— Din lat. **proportionatus,** fr. **proportionné.** Cf. proporționa.

PROPORȚIONÉL, -Ă adj. v. **proporțional.**

PROPORȚIONICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Proporțional. Cf. ASACHI, G. 35ᵛ, id. ALGHEBRA, 28ʳ.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *proporționicești*.

— **Proporțiune** + suf. *-icesc.*

PROPORȚIUNÁRIU, -IE adj. v. **proporțional.**

PROPORȚIÚNE s. f. v. **proporție.**

PROPORȚUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Proporționat. Cf. DAS 138.
— Pl.: *proporțuiți, -te.*
— De la **proporție.**

PROPOSÍ vb. IV v. **poposi.**

PROPOSÍRE s. f. v. **poposire.**

PROPOVĂDUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase, divinitatea etc.) A recomanda cu insistență, a prezenta (în mod cît mai convingător) unui mare număr de oameni (și în diferite locuri); a predica **(1),** (învechit și regional) a povesti **(2),** a propovedi, (învechit) a mărturisi **(1),** (învechit, rar) a povestui **(2),** a proroci **(2).** *Am propoveduit cuvîntul Domnului.* CORESI, L. 73/9. *Deschise ochii orbilor Domnul ... Derept aceia-l propoveduiră și-l proslăviră pretutindenea.* id. EV. 253, cf. 57. *D[u]mn[e]zău au poruncit s[i]nților săi ucenici și apostoli să propoveduiască pre făcătoriul de viață, cuvîntul său la toată zidirea.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/55. *Cei ce au propoveduit unele ca acestea cu nimic întru adevărul n-au greșit.* VARLAAM-IOASAF, 35^{v}/5. *L-au trimis în Bulgaria să propoveduiască credința cea catolicească.* ȘINCAI, HR. I, 161/9. *La Cioara el era în mănăstire Propoveduind sfînta neunire.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30, cf. CLEMENS. *Un predicator, propovăduind supunerea către cel vecinic, descria cu mare vioiciune supunerea lui Avraam la porunca lui Dumnezeu.* HELIADE, O. II, 30. *Se recomandă iarăși la preoți și la predicatori d-a propovădui poporului pocăința.* BĂLCESCU, M. V. 38. *Propovăduește cuvîntul Domnului.* AGÎRBICEANU, A. 60. *Tocmai venise în sat un predicator baptist ... care propovăduia adevărata evanghelie.* T. POPOVICI, SE. 128. ◇ Absol. *În zilele acelea veni Ioan Botezătoriul de propoveduia în pustia Iudeii.* N. TEST. (1648), 5^{r}/2. *Mult s-au ostenit îmblînd prin toată lumea și propoveduind oamenilor.* CHEIA ÎN. 8^{v}/6. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Acela varvar să cheamă și toate scripturile așa-l numesc și propoveduiesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. ✦ Intranz. (Învechit; despre clerici) A predica **(1).** *La ziua unui sfînt, cînd preotul citea Și propoveduia, Pe mulți din dregători să plîngă i-a-ndemnat.* ALEXANDRESCU, O. I, 219.

2. P. gener. (Complementul indică idei, principii, teorii etc.) A recomanda cu insistență (și pretutindeni), a face să se răspîndească la (tot mai) mulți oameni; a populariza, a predica **(2),** a propaga **(3),** a răspîndi **(3).** *Greșeala este de a propovădui că limbile se reformează, cînd, dimpotrivă, limbile se formează zi pe zi.* RUSSO, S. 65, cf. 75. *Se ridică între țărani și propovăduiește împotrivirea electorală.* GALACTION, A. 172. *Gorki propovăduiește tinerilor scriitori datoria ce o au intelectualii de a sprijini ... lupta politică a muncitorimii.* SADOVEANU, E. 262. *Marele scriitor rus ... a propovăduit ... stimă față de frumusețea sufletească a omului, care rămîne om chiar și aici.* L. ROM. 1953, nr. 1, 95. *El va propovădui frăția între neamuri.* V. ROM. octombrie 1955, 150. *Dumneata parcă propovăduiai iubirea.* H. LOVINESCU, T. 299. ◇ Absol. *Răpind împărățiile din tirănie, acestea au n-au propoveduit cu limba? au n-au adeverit cu condeiul?* MOLNAR, RET. 43/16. *Horia, Tudor, Bălcescu și alții alții au propovăduit și au pus în mișcare pe cei mulți împotriva jăcmănitorilor de popoare.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 3/1.

3. (Învechit) A face cunoscut; a revela **(1),** a dezvălui. *Că propoveduia ce vrea să fie lui și spunea ucenicilor că vrea putea scăpa el de acea muncă.* CORESI, EV. 88. *Dumnezeu ... au trimis în lume proroci să propoveduiască la oameni venirea lui.* ANTIM, P. 2, cf. LB. ◇ Intranz. *Aici să vede că au propoveduit Dumnezău lui Noe de zua giudețului și de înviiarea morților.* N. COSTIN, L. 61.

4. (Învechit; în forma *propovedui)* A considera, a socoti; a alege; a numi[1] **(1).** *Că Dumnezeu te propoveduiesc, de seamne și ciudese ce faci.* CORESI, EV. 227. *Îndată fu propoveduit împărat.* VĂCĂRESCUL, IST. 262. ◇ Refl. *Mehmed ... s-au propoveduit împărat a toate otomanicești împărății.* id. ib. 255.
— Prez. ind.: *propovăduiesc.* — Și: (învechit) **propoveduí, propăvăduí** (I. NEGRUZZI, S. I, 399), **propăveduí** (RUSSO, S. 75) vb. IV.
— Din slavonul **проповѣдовати.**

PROPOVĂDUÍRE s. f. Acțiunea de a propovădui și rezultatul ei.

1. Recomandare, susținere publică a unor învățături morale, a unor concepții, doctrine etc. religioase cu scopul de a fi împărtășite de cît mai mulți oameni; (învechit) propovedanie **(1),** mărturisire **(1),** mărturisitură **(1),** (învechit, rar) propovedire. Cf. propovădui **(1).** *Pre H[risto]s adecă l-au priimit iar nu drept, nici precum au dat propoveduirea ap[o]stolilor* (a. 1765). GCR II, 79/23. *Cu strălucirile propoveduirii ... i-ai luminat.* MINEIUL (1776), 46^{v1}/33. *Fu trimis în părțile Iudeiei de le propoveduia mîntuitoarea propoveduire.* VARLAAM-IOASAF, 6^{v}/22. *Cea mai mare ... datorie a păstoriului sufletesc iaste propoveduirea cuvîntului lui D[u]mnezeu* (a. 1795). GCR II, 156/14. *Propoveduirea mîntuirii oamenilor.* CALENDARIU (1814), 11/19. *Spre mulțămirea propoveduirii ce am făcut pentru el, mi-au dat o femeie plină de smerenie.* BELDIMAN, N. P. II, 96/13, cf. LB. *Propoveduirea calvinistă și reacția românească în contra ne aduce forma ... concretă a neamului nostru.* RUSSO, S. 76, cf. POLIZU, DDRF. *Nu prea înțelegea, din literă în literă, propovăduirile bisericii.* VLASIU, A. P. 298. ✦ (Învechit, rar; în forma *propoveduire)* Ceea ce este prezis, prorocit. *Bucură-te, fecioară, propoveduirea prorocilor.* MINEIUL (1776), 210^{r1}/29.

2. Prezentare în mase a unor idei, principii, teorii, metode etc., în scopul popularizării (și împărtășirii) lor; popularizare. V. propagare **(3).** Cf. propovădui **(2).** *Părinteasca noastră plecare spre propoveduirea și înaintarea bunelor învățături* (a. 1828). URICARIUL, VII, 175. *A pornit omul a umbla și a împrăștia ... propovăduirile împotriva băuturii.* SADOVEANU, O. III, 36.
— Pl.: *propovăduiri.* — Și: (învechit) **propoveduíre, propăvăduíre** (DDRF), **propăveduíre** (RUSSO, S. 76) s. f.
— V. **propovădui.**

PROPOVĂDUÍT, -Ă adj. (Despre concepții, doctrine, idei, îndeosebi religioase) Care este recomandat (cu insistență) pentru a fi răspîndit; (învechit) care a fost prezis, prorocit. *Că de nu vrea fi tăriia cea multă a lu Hristos propoveduitul ... cum ar fi crezutu oamenii?* CORESI, EV. 417, cf. DDRF. ◇ (Substantivat) *A boteza în repejuni pre cel propoveduit te-ai învrednicit.* CALENDARIU (1814), 16/19.
— Pl.: *propovăduiți, -te.* — Și: (învechit) **propoveduít, -ă** adj,
— V. **propovădui.**

PROPOVĂDUITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. și f. (Rar la f.) Persoană care propovăduiește **(1)** învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase; predicator **(1),** propagator **(1),** (învechit) propovednic, mărturisitor **(1).** *Domnul ucenicii săi ... mari preuți și propoveduitori feace-i.* CORESI, EV. 130. *Propoveduitorul evangheliei în orașul Logojului.* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/17. *Andrei [era] propoveduitor în beserică.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23^{r}/6. *Cărțile ceale de farmece arzîndu-le în foc, s-au făcut propoveduitoriu evangheliei.* MINEIUL (1776), 14^{v2}/9. *Propoveduito-*

rilor cuvintului lui D[u]*mnezeu.* MOLNAR, RET. 3/9. *Voi puteți mai mult sporiu face decît propovăduitorii preoți.* PETROVICI, P. 2/2, cf. LB.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană care propagă **(3)** idei, principii, teorii etc.; propagator **(1)**. *Văzură un propoveduitor care striga: „O, iubiții mei oameni ..., nerozia ce vă îndeamnă a strînge bogății multe este cu totul nesuferită".* GORJAN, H. IV, 5/11. *El are să fie propovăduitorul necredinței și minciunii.* ȘEZ. II, 27, cf. DDRF. *Acest instrument ... se făcea în stare a servi mai tîrziu alcătuitorilor noi de opere originale, propoveduitorilor ardeleni și celor dintîi poeți ai neamului.* IORGA, I. L. I, 511. *Mai trebuie ca sociologul din artist să nu fie chiar un ... propovăduitor ca Dostoevski.* IBRĂILEANU, S. L. 64. *Un dezgust complet simțeai pentru acești propovăduitori ai urii de rasă.* SAHIA, U.R.S.S. 180. *Nici o manifestare a propovăduitorilor unui nou război să nu rămînă fără riposta necesară.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 375. ✦ (Învechit, rar) Persoană care îndrumă, sfătuiește o colectivitate. Cf. ȚICHINDEAL, F. 190/18.

3. S. m. (Învechit, rar; în forma *propoveduitor*) Persoană care face cunoscut, care vestește, care anunță, care prorocește **(1)**. *N-au luat filozofi ... să trimiță propoveduitori venirii lui.* ANTIM, P. 2.

— Pronunțat: *-du-i-*. — Pl.: *propovăduitori, -oare.*
— Și: (învechit) **propoveduitór, -oáre** s. m. și f.
— **Propovădui** + suf. *-tor.*

PROPOVEADÁNIE s. f. v. **propovedanie.**

PROPOVEÁDNIC s. m. v. **propovednic.**

PROPOVEDÁNIE s. f. (Învechit) **1.** Propovăduire **(1)**; predică **(1)**. *Așa și voauo vă să cade spre propoveadanie tremiș să fiți.* CORESI, EV. 130. *Ca propovedania evangheliei spre tot omul arată-se cu dar bun.* id. ib. 185, cf. 128. *Auzind propovedania lui Petr să mîhnirā întru inimă.* N. TEST. (1648), 181r/28. *Au avut ușă deschisă către propovedania ev*[an]*gh*[e]*liii.* ib. 256v/22. *Acesta era hirotonit ep*[is]*c*[o]*p ..., răstpind cu propovedania direptății bojnițele idolilor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96r/3. *Precum cu propovedania evangheliii să fie mărs, faptele apostolilor mărturisesc.* CANTEMIR, HR. 157. *Acea propovedanie a diaconului căzu pre pămînt bun.* MINEIUL (1776), 10r2/36, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, TDRG, LB, CADE, SCRIBAN, D. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cugetai să scoț această sf*[i]*ntă carte ... să fie propoveadanie creștinătății noastre* (a. 1642). GCR I, 98/11. ✦ Anunțare, vestire. Cf. LB, POLIZU.

2. Oratie funebră. *Început-am a tipări cîteva propovedanii, pentru îngrupăciunea morților* (a. 1683). GCR I, 269/11. *Ceale mai nainte culease patruzeci propovedanii spre a se zice la îngropăciunea oamenilor morți.* MAIOR, ap. id. ib. II, 201/15, cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DEX.

— Pl.: *propovedanii.* — Și: **propoveadánie** s. f.
— Din slavonul **проповѣданиѥ.**

PROPOVEDÍ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A propovădui **(1)**. *Propovediiu* (mărturisind BIBLIA 1688) *ev*[an]*g*[he]*lia Dzeului.* COD. VOR. 20/14. *D-o stea ne călăuzim Pe Hristos să dovedim, Lumii să-l propovedim.* TEODORESCU, P. P. 104. ✦ (Învechit, rar) A pomeni, a aminti. *Iată și adaogerea ritoricească pentru lauda țării grecești, ... căriia, ca să le propovedească veacii, au făcut a osteni aceale o sută de limbi.* MOLNAR, RET. 40/5.

— Prez. ind.: *propovedesc.*
— Din slavonul **проповѣдати.**

PROPOVEDÍRE s. f. (Învechit, rar) Propovăduire **(1)**. Cf. CORESI, L. 159/5.

— Pl.: *propovediri.*
— V. **propovedi.**

PROPOVÉDNIC s. m. (Învechit) Propovăduitor **(1)**. *Se cădea amu să aibă și mărturii nespuseei și dumnezeeștiei tocmeale ..., tocmitori și propoveadnici.* CORESI, EV. 209, cf. id. L. 81/16. *Acest a lui D*[umne]*zeu propovednic și marele a toată lumea învățătoriu* (a. 1645). TDRG. *De multe ori misionarii (propovednicii) găsăsc acum prilej ca să vestească sălbatecilor o viață viitoare.* IST. AM. 95r/7.

— Pl.: *propovednici.* — Și: **propoveádnic** s. m.
— Din slavonul **проповѣдьникъ.**

PROPOVEDUÍ vb. IV v. **propovădui.**

PROPOVEDUÍRE s. f. v. **propovăduire.**

PROPOVEDUÍT, -Ă adj. v. **propovădui.**

PROPOVEDUITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **propovăduitor.**

PROPOZÍ vb. IV v. **probozi.**

PROPÓZIT[1] s. m. v. **prepozit.**

PROPÓZIT[2] subst. (Învechit) **1.** Plan **(3)**, intenție, scop. *Aceasta fiind tot propozitul istoriii noastre, putese-va ... a să înștiința cititoriul nostru din tot cursul hronologhiii.* CANTEMIR, HR. 153. *Căci propozitul (puseasem în minte) nostru era ca, cu sfîrșitul cărții a nota, și sfîrșitul Hroniculuì pentru vechimea românilor din Dachia să punem.* id. ib. 461, cf. 69. *Ar fi surpat republica deacă lacrimile mumei sale Veturia nu l-ar fi stîmpit de la aseminea proposit.* SĂULESCU, HR. I, 54/2, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Propunere **(I 1)**; subiect în discuție. *Siloghizmul corbului ... la propozitul adunării aceștia ce folos au adus?* CANTEMIR, IST. 52, cf. id. I. I. II, 329, ARISTIA, PLUT. 19.

— Scris și: *proposit.* — Pl.: ?
— Din lat. **propositum.**

PROPOZÍȚIE s. f. **1.** (Învechit) Propunere **(I 1)**. *Propozițiile celor prințipi sînt priimite în cel gabinet* (a. 1694). FN 41. *Mi să pare prea semeață propoziția celui prințip* (a. 1699). ib. 76. *Ar pute împiedeca la Constantinopole ușoara priimire a propozițiilor de pace.* AR (1829), 43[1]/27. *Cinstita ocîrmuire de Dîmbovița ... să aducă la împlinire legiuita propoziție a cămărașului ocnii Telega* (a. 1837). DOC. EC. 658. *Propoziția ministerială fu aruncată de o mare majoritate.* CR (1846), 50[1]/40. *Se temuse ... de vreo redicolă propoziție de maritagiu.* ib. (1848), 36[1]/74. *Erau coprinse și propozițiunile destinate a se preface în proiecte de legi.* BARIȚIU, P. A. I, 528, cf. 567, POLIZU. *În această întîlnire, sau primește sau refuză propoziția.* BOLINTINEANU, O. 300, cf. 268, BARCIANU, ALEXI, W. *El este atunci nu numai o urmare logică a propozițiunilor înaintașe, ci și o reproducere exactă a realității.* PETICĂ, O. 467, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 6, 41, DEX. ✦ (Astăzi rar) Afirmație; lucru susținut de cineva. *Părăsind pe istorici ... i să pare că va putea dovedi părerea sa, puind această propoziție ...* CANTEMIR, HR. 130. *Paralel cu această diferență constatăm, pentru scopul ce ne ocupă, următoarea propoziție limitativă ...* MAIORESCU, CR. I, 48. *Și în acest domeniu rămîne valabilă propoziția lui Strieder: „La început a fost comerțul".* OȚETEA, R. 44.

2. Cea mai mică unitate a sintaxei, care comunică prin cuvinte o judecată, o idee etc.; (învechit) propunere **(II)**. *Propoziție, adică propunere.* VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, 34. *Atunci făcu un cuvînt sau o propoziție.* HELIADE, GR. ROM. 2/8. *Cînd lucrul este al numinativului sau al sujetului propoziției, atunci întrebuințăm posesivul.* id. PARALELISM, II, 46. *În orice fraz sau propoziție ... trebuie să fie negreșit un verb.* GR. R. (1835), 74/20. *Propoziție principală se numește aceea care coprinde cugetarea noastră cea*

de căpetenie. GR. R.-N. II, 69/11. *Vorbirea se face mai ales în propozițiuni.* MAIORESCU, L. 15, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vorbește ... făcînd pauze între propozițiuni.* CAMIL PETRESCU T. I, 31. *În locul infinitivului avem, ca în limbile balcanice, propoziții secundare.* PUȘCARIU, L. R. I, 243. *Accentul principal al propoziției stă pe predicat, nu pe subiect.* IORDAN, L. R. 163, cf. 550. *Propozițiile simple separate prin puncte de suspensie se urmează cu o inițială provenind din însăși scurtimea lor.* VIANU, A. P. 45. *Propoziția este o comunicare cu un singur predicat, care exprimă o judecată.* GRAUR, I. L. 161. *Limba nu este un conglomerat de cuvinte, ci un tot organizat în propoziții după anumite reguli de morfologie și sintaxă.* MACREA, F. 18.

3. (Log., Mat.) Enunț al unei judecăți a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit arătate; (Mat.) teoremă ajutătoare demonstrației unei teoreme mai importante ori stabilirii unui rezultat fundamental. *Teoremele de geometrie sînt propoziții.* CADE. *A demonstra o propoziție.* SCRIBAN, D. *Între propoziții și contactele electrice există un factor comun, acela de a nu avea decît două valori: „adevăr" sau „fals" pentru propoziții, „închis" sau „deschis" pentru contacte.* CONTEMP. 1956, nr. 488, 5/4, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *propoziții.* — Și: (astăzi rar) **propozițiúne,** (învechit) **propozițione** s. f.

— Din lat. **propositio, -onis,** it. **proposizione,** fr. **proposition.**

PROPOZIȚIÓNE s. f. v. **propoziție.**

PROPOZIȚIÚNE[1] s. f. v. **prepoziție.**

PROPOZIȚIÚNE[2] s. f. v. **propoziție.**

PROPOZUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A propune[1] **(1).** *Deaderă mărturiile, propozuind și ei multe cuvinte dogmăticește.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 227[r]/5. *Cuvinte de pace a-i propozui am.* CANTEMIR, IST. 342, cf. DDRF.

— Prez. ind.: *propozuiesc.*

— Cf. propozit[2].

PROPREÁ s. f. v. **popreală.**

PROPRÉTOR s. f. Magistrat roman (de obicei fost pretor) delegat cu guvernarea unei provincii și îndeplinind, în această calitate, funcția de pretor. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *propretori.*

— Din lat. **propraetor,** fr. **propréteur.**

PROPRETÚRĂ s. f. Demnitatea, funcția de propretor; timp cît cineva deținea această demnitate sau funcție. Cf. SCRIBAN, D.

— Din fr. **propréture.**

PROPRÍ vb. IV v. **popri.**

PROPRIETÁ s. f. v. **proprietate.**

PROPRIETÁR, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care deține dreptul de proprietate **(3)** asupra unui bun, stăpîn, posesor **(1);** spec. persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașii săi). *Pentru mîncare sau pentru adăpare, să fie cu înțălcsul proprietarilor acestor vite.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 32/3. *La numitul proprietariu să pot cumpăra foarte ieftin berbeci.* AR (1829), 56[2]/32. *Au încheiet un contract cu proprietarii moșiilor.* ib. 228[2]/42. *Proprietarul unei grădini simte mare plăcere a o lucra.* MARCOVICI, D. 210/2. *Noi sîntem toți proprietari și cu familie* (cca 1835). URICARIUL, VIII, 123. *Zaharia Mînzu, proprietar.* ASACHI, PED. 2/2, cf. id. S. L. I, 111, VALIAN, V. *Proprietar de vro treizăci de moșii.* CR (1846), 2[1]/26. *Boierii ... nu formau o clasă nobiliară ca în Europa, n-aveau ... nici dreptul d-a fi singuri proprietari de pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Proprietarul locandei Ciclopelui.* CR (1848), 4[1]/71, cf. 25[2]/30, STAMATI, D., PANN, P. V. I, 89/23, RUSSO, S. 35. *Cînd aș fi eu proprietarul, ar trebui să plătesc pavelele.* NEGRUZZI, S. I, 303, cf. 195. *Eu nu-s proprietarul acestei moșii.* ALECSANDRI, T. I, 257. *Un om al proprietarului venise acolo să afle ce trecători sînt și să-i invite la curtea boierească.* BOLINTINEANU, O. 282, cf. 322. *Scoate o hîrtiuță, chitanța proprietarului.* CARAGIALE, O. II, 48, cf. 128. *Deși* [camera] *era încăpătoare, proprietarul a ținut să-i dea o singură fereastră mare.* SLAVICI, N. I, 255. *Reprezintă clasa proprietarilor de instrumente de muncă.* IONESCU-RION, S. 136, cf. DDRF. *Sînt indicii care întăresc acest interes al proprietarilor de a nu lăsa pe șărbii lor să facă slujba ostășească.* XENOPOL, I. R. IV, 151. *Avem o căsuță mică ... Proprietarul ... șade în fundul curții.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174, cf. 190. *Băile de aur cele mai bune lăsaseră săraci lipiți pe proprietari.* AGÎRBICEANU, A. 215, cf. 45, ȘĂINEANU, D. U. *Trebuia să-și plătească rata chiriei. Atunci proprietarii îl pofteau pe un scaun.* BASSARABESCU, V. 87, cf. CADE. *Nădăjduia să pună capăt chiriilor, mutărilor și conflictelor cu proprietarii.* GALACTION, A. 280. *Proprietarul casei murise, moștenitorii împărțiseră și vînduseră.* C. PETRESCU, Î. II, 127, cf. BRĂESCU, O. A. I, 219. *Sînt feciorii unui proprietar din împrejurimi.* SADOVEANU, O. VIII, 338. *Bassarabescu își găsește motivele în lumea micii boghezii, o lume făcută din funcționari, proprietari mărunți.* VIANU, A. P. 284. *Furtul comis de ... proprietar în condițiunile art. 524 ... se pedepsește.* COD. PEN. R.P.R. 579. *Nu intră, în prevederile decretului de față, obiectele de uz personal și casnic, aparținînd proprietarilor exploatării.* LEG. EC. PL. 64. *Proprietarul meu, căruia nu i-am plătit chiria.* CĂLINESCU, E. O. I, 143, cf. id. S. 51. *Fostul proprietar al clădirii ... fusese un om cu gusturi alese.* V. ROM. aprilie 1954, 164. *Sînteți convocat ... pentru a asista în calitate de proprietar.* H. LOVINESCU, T. 98. *Moromete deveni proprietar.* PREDA, M. 69, cf. 109. *Proprietara magazinului ... aici gătea, aici dormea.* BARBU, P. 131, cf. 179. *Toți plecau vara, numai eu rămîneam zălog la proprietari.* T. iunie 1964, 35. *Ieu om călător, dumneavoastră toți proprietari.* O. BÎRLEA, A. P. I, 165. ◇ *Mare proprietar* = proprietar al unui latifundiu; latifundiar. *Junele Scatiu, alegător la colegiul întîi, mare proprietar.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 21. *Mari proprietari și oameni politici.* C. PETRESCU, Î. I, 12, cf. ALR SN III h 886/848. (Cu inversarea termenilor construcției) *Proprietar mare și holtei bătrîn.* NEGRUZZI, S. I, 109, cf. ALR SN III h 886/531. ✦ (Mil.; învechit; în formele *proprietariu* și *propieter)* Comandant. *Propieter de un reghiment pedestraș.* CARCALECHI, C. 41/20, cf. 43/3. *Proprietariu preste reghementul pedestrașilor.* CALENDARIU (1820), 3/21.

— Pronunțat: *-pri-e-.* — Pl.: *proprietari, -e.* — Și: (învechit) **proprietáriu, proprietér** (CR 1831, 21/5), **propietér,** (regional) **propetár** (GRAIUL, I, 433, CHEST. II 3/20), **propietár** (CHEST. II/30), **propiitár** (ALR SN III h 886), **propitár** (GLOSAR REG.), **popritár** (ib.) s. m.

— Din lat. **proprietarius, fr. propriétaire.**

PROPRIETARICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Proprietăresc. *Sîntem supuși ... la toate dările deopotrivă, atît proprietaricești cît și la ale capitațiii* (a. 1837). DOC. EC. 659. *În proprietățile particularilor sînt ... pogoane proprietaricești și ... pogoane clăcășești.* I. IONESCU, M. 133. *Locurile proprietăricești nu mai sînt ... amestecate cu părțile ... ce se dau oamenilor casei proprietarului.* id. D. 354.

— Pronunțat: *-pri-e-.* — Pl.: *proprietaricești.* — Și: **proprietăricésc, -eáscă** adj.

— **Proprietar** + suf. *-icesc.*

PROPRIETÁRIU s. m. v. **proprietar.**

PROPRIETÁTE s. f. **1.** Trăsătură predominantă (sau ansamblu de trăsături predominante) care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care

diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, însușire. *Proprietățile trupului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 204v/26. *Proprietate este cuvînt strămoșesc și însemnează însușimile deosăbi a unii persoane sau unui lucru.* BUDAI-DELEANU, Ț. 352. *Leul și omul au început a se prici pentru proprietățile ... sale.* ȚICHINDEAL, F. 29/12, cf. 14/5. *Asupra proprietăților numerilor se poate cineva ajutora ... din teoria numerilor.* HELIADE, A. 27/23. *Semnele hemice a mineraliilor sînt acele proprietăți pe care mineraliile le înfățoșează ... prin căldură, prin electricitate.* J. CIHAC, I. N. 345/12. *Proprietățile trupurilor ceale mehanice: tărimea, molimea, țepenirea.* ANTROP. 172/15. *Multe alte numere au această proprietate.* POENARU, E. A. 51/27. *Multe din proprietățile* [carbonului] *... sînt foarte variabile.* MARIN, PR. I, 39/4, cf. POLIZU. *Răsfrîngerea luminii soarelui ... varietînd temperatura pivniții strică proprietățile ei.* PENESCU, M. 61. *Șiretenia nu este o proprietate a civilizației.* BOLINTINEANU, O. 299. *Proprietățile generale ale materiei sînt: întinderea, divizibilitatea, nepenetrabilitatea.* PONI, F. 2, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Radiul a avut deja aplicațiuni medicale din cauza proprietăților lui de a distruge țesuturile.* MARINESCU, P. A. 34, cf. 38. *Forjarea este o metodă de prelucrare bazată pe proprietatea maleabilității metalelor.* IOANOVICI, TEHN. 110. *Descoperirea ... proprietăților ondulatorii ale materiei a pus noi probleme fizicienilor.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 7/5. *Albușul oului de găină are proprietatea de a ucide diferite microorganisme.* ib. 1953, nr. 316, 5/5. *Acești mușchi au proprietatea de a se contracta.* BELEA, P. A. 105. *Viața capătă curioasa proprietate de a estompa încetul cu încetul ceea ce de obicei e senzațional.* V. ROM. noiembrie 1962, 150. *Proprietățile de recunoaștere a mineralelor sînt de două feluri: fizice și chimice.* GEOLOGIA, 11, cf. 9. *Studiul proprietăților figurilor geometrice formează obiectul geometriei.* GEOM. SP. 5. *Excitabilitatea este proprietatea materiei vii de a reacționa față de excitanții din mediul înconjurător.* B. DARW. 9. *Soluția își pierde repede proprietățile.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Corpurile, deci materia, au proprietăți fundamentale sau principale și proprietăți secundare.* MACAROVICI, GH. 13.

2. Calitate a unui cuvînt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact noțiunea sau ideea exprimată, de a fi adecvate. *Stilul unit, avînd deslușirea de cea mai întîi a sa datorie a păzi, se silește a uni și proprietatea, curățirea și scumpătatea, care îi dă și oarecare treaptă de frumusețe.* CR (1834), 292[1]/21. *Proprietate și adevăr în vorbire.* BREZOIANU, I. 91/21. *Lipsit de epitetul rar și de cuvîntul strălucitor, acest stil este de o proprietate desăvîrșită.* LOVINESCU, C. VIII, 29, cf. CADE. *Proprietatea termenilor contribuie, în mare măsură, la realizarea funcției de comunicare.* L. ROM. 1959, nr. 5, 52. *Scriitorul adevărat își alege cuvintele, atît în vederea expresivității cît și a proprietății.* GL. 1961, nr. 1, 6/6. *Se poate constata, la Creangă, o preocupare consecventă pentru proprietatea termenilor folosiți.* L. ROM. 1965, 581.

3. (Adesea urmat de determinări care arată felul, natura) Stăpînire deplină asupra unui bun, în baza unui drept recunoscut (sau impus); (concretizat) bun material (îndeosebi imobil sau pămînt) aflat în deplina stăpînire a cuiva. *Să se facă dupre forme și acturile de proprietate pentru îmbele părți.* (a. 1841). URICARIUL, XIII, 378. *Găsim pe cei mai mulți locuitori moșneni, ... adecă liberi și cu proprietățile lor.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Toate aceste binale ... sînt proprietatea statului.* FĂTU, D. 165/23, cf. PANN, P. V. II, 53/11. *Nu se poate cotorosi de proprietatea lui.* NEGRUZZI, S. I, 303, cf. POLIZU. *Cămila dată înaintea nunții se face proprietatea miresei.* BOLINTINEANU, O. 300. *Divanurile pămîntești și domnii țării au oprit cu totul pe greci să aibă proprietate.* ODOBESCU, S. II, 10. *Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreaptă.* EMINESCU, N. 60, cf. DDRF. *Proprietatea răzășească ... era cele mai de multe ori (afară de mazili) mai veche decît descălecarea.* XENOPOL, I. R. IV, 147. *Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura și a dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege.* HAMANGIU, C. C. 122, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ele sînt mai toate numai acte de proprietate.* IORGA, I. L. I, 69. *Prăvălia aceea ... era proprietatea lui văru-său.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *L-a asigurat că grădina va rămîne proprietatea lui Herdelea.* REBREANU, I. 83. *Conu Costache Oprișoiu avea proprietățile dumnealui.* BASSARABESCU, V. 159. *Proprietatea lui Atanasie Ceaur stătea sus, deasupra bojdeucelor.* GALACTION, O. A. I, 155. *Proprietatea lui cuconu Alexandru Filoti.* SADOVEANU, O. VIII, 192. *Se aflau de sute de ani mai multe proprietăți, considerate ca fără stăpîn.* OȚETEA, T. V. 39. *Dreptul de proprietate personală a cetățenilor.* CONST. R.P.R. 13, cf. 10. *Întinderea exagerată a orașului, compus în imensă majoritate din proprietăți fără etaj.* ARGHEZI, B. 81. *De la o vreme, grevează proprietățile cu datorii.* CĂLINESCU, S. 78. *Negustorimea vede în el o pavăză împotriva ... celor care vor să se atingă și de proprietate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 390. *Gospodăriile agricole colective au obținut rezultate însemnate în dezvoltarea creșterii animalelor proprietate obștească.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. *Dreptul socialist consideră drept sacră și inviolabilă proprietatea socialistă.* PR. DREPT, 11, cf. 35. *Pădurile sînt proprietate de stat.* BO (1962), 233. *Postpașoptiștii ... nu se pot sprijini nici pe arborele genealogic, nici pe rentele proprietăților părintești.* V. ROM. ianuarie 1965, 97, cf. A III 17. *Pășunile, pădurile ... continuau să fie proprietate comună a întregului trib.* H. DAICOVICIU, D. 30. *Posedă și o casă proprietate personală.* RL 1968, nr. 7 387. *Au fost trecute în proprietatea statului o serie de mari întreprinderi industriale.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ◇ *Proprietate literară* (sau *artistică*) = drept de care se bucură un autor de a dispune după voie de operele sale literare sau artistice, putîndu-le edita, reproduce etc. *Sînt hotărît a da în judecată orice direcțiune sau companie de teatru care și-ar permite ... să calce drepturile mele de proprietate literară.* CARAGIALE, O. VII, 435, cf. DL, DEX.

— Pronunțat: *-pri-e-.* — Pl.: *proprietăți.* — Și: (învechit) **proprietá** s. f. URICARIUL, III, 251.

— Din lat. **proprietas, -atis**, it. **proprietà**, fr. **propriété**.

PROPRIETĂREÁSĂ s. f. Soție a unui proprietar; femeie care deține dreptul de proprietate **(3)** asupra unui bun, s t ă p î n ă; s p e c. femeie care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașii ei). Cf. POLIZU, DDRF. *Cocoana Leonora este fosta mea proprietăreasă de casă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 288. *Unii au făcut-o să-și piardă răbdarea și să le zică de la obraz, cu un glas de proprietăreasă.* BASSARABESCU, V. 96, cf. CADE. *Firește că nu mai sînt ceea ce eram odinioară: dator proprietăresei, dator la birt.* GALACTION, A. 386, cf. BRĂESCU, O. A. I, 279. *La patru ani și jumătate, Mițu e proprietăreasă de o mulțime de lucruri.* ARGHEZI, C. J. 144. *N-a trecut mult și proprietăreasa, ca să scape de datorii, își vindea partea fostului soț.* STANCU, R. A. I, 43. *Țăranii au dat foc la conacul moșiei despre care știați că e a nepotului proprietăresei.* PAS, Z. I, 192, cf. DEX, ALR SN III h 887.

— Pronunțat: *-pri-e-.* — Pl.: *proprietărese.* — Și: (regional) **propietăreásă** (ALR SN III h 887), **propiltăreásă** (ib. h 887/928) s. f.

— **Proprietar** + suf. *-easă*.

PROPRIETĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține unui proprietar, de proprietar; care reprezintă o proprietate **(3)** privată; (învechit) proprietaricesc. *Să răportuiască ... cîte mori proprietărești să află pă dînsele* (a. 1833). DOC. EC. 528, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Țăranca (arătînd casa proprietărească din dreapta): — Colea, la chir Ioniță.* MACEDONSKI, O. II, 53. *În neîncrederea ascunsă și întunecoasă cu care te întîm-*

pînă țăranul, citești anii lungi și grei ai jugului proprietăresc. GALACTION, A. 232, cf. DEX.
— Pronunțat: *-pri-e-*. —Pl.: *proprietărești.*
— **Proprietar** + suf. *-esc.*

PROPRIETĂRICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **proprietăricesc.**

PROPRIETĂRÍME s. f. (Rar; cu sens colectiv) Totalitatea proprietarilor (de pămînt); mulțime de proprietari. *Orice atingere a ...* [proprietății] *va ridica proprietărimea din întreaga țară ca un singur om.* CAMIL PETRESCU, O. II, 406, cf. DL, DEX.
— Pronunțat: *-pri-e-*.
— **Proprietar** + suf. *-ime.*

PROPRIETÉR s. m. v. **proprietar.**

PROPRINÁC s. n. (În dicționarele din trecut) Zid de apărare; meterez **(1)**; p. ext. închisoare. Cf. CIHAC, II, 229, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *proprinace.* — Și: **propinác** s. n. ALEXI, W.
— Cf. propri.

PROPRITÚRĂ s. f. v. **popritură.**

PRÓPRIU, -IE adj. **1.** (De obicei construit cu adj. pos. „meu", „tău", „său" etc.) Care aparține în mod exclusiv cuiva, care este numai al lui. V. personal **(1 1).** *Care lucru iaste al său* (adaos marginal: *proprium*). DOSOFTEI, V. S. ianuarie 16^{v}/3. *Acesta, din propria sa argintărie bătînd 200 000 de florinți ..., au plătit oastea.* ȘINCAI, HR. III, 216/10. *Românii din Ardeal și acum obicinuiesc cuvîntul „propriu" și zic „asta-i propriu a meu", adecă „însuși al mieu".* BUDAI-DELEANU, Ț. 352, cf. DRLU, LB. *Acolo p-al ei june îl află mort în sînge, în propriul lui sînge.* HELIADE, O. I, 354. *Ca pre fiii săi să crească, n-a cruțat nice pre sine, Cum cu propriu sînge-adapă pe-ai săi fii un pelican.* ASACHI, S. L. I, 63. *Eu o cer asta, domnule, numai pentru propria mea conștiință.* CR (1848), 3^{1}/61. *Fiecare vorbește și scrie limba sa proprie.* GHICA, S. 53. *Pentru propriul vostru bine eu vă zic a vă-ndrepta.* BOLINTINEANU, O. 124. *Propria sa individualitate.* MAIORESCU, CR. I, 75. *Creșterea limbii românești era insuflată lui Iănăchiță de geniul său propriu.* ODOBESCU, S. I, 263. *Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost, O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?* EMINESCU, O. I, 134. *Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă.* CARAGIALE, O. I, 11. *Uita propriile ei dureri și alerga să-i vie frățiorului într-ajutor.* SLAVICI, N. I, 261. *Conștiința propriei sale existențe.* DELAVRANCEA, S. 139. *Să simtă bătăile propriei lui inimi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Nu vrea să urmărească în natură decît propriile lui plăceri.* IONESCU-RION, C. 81. *Și merge astfel cel robit durerii De propia lui umbră însoțit.* CERNA, P. 167. *Găsiseră mijlocul de a-și căpăta indulgență pentru propriile lor greșeli.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Sfiala aceasta îl scădea în ochii săi proprii.* REBREANU, I. 101. *Actorul interpretează un personagiu cu experiența sa proprie asupra vieții.* IBRĂILEANU, S. L. 49. *Rîd ... de propriul meu nas.* TOPÎRCEANU, P. O. 92. *Nu pot să lupt împotriva propriilor mele convingeri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 547. *Ieri a văzut cu propriii lui ochi cum unu ... a fost plesnit în plină stradă.* SAHIA, N. 94. *În propriul dv. interes, vă rog mult, faceți un efort.* SEBASTIAN, T. 242. *Locurile de întîlnire ale studenților erau, firește, în afară de Universitate și propriile locuințe.* CĂLINESCU, E. 181. *Aveam de gînd să fac o vizită domniței, în propria ei reședință.* SADOVEANU, O. II, 662. *Caragiale se poate lipsi și în schița „Amici" ... de orice comentariu propriu asupra tonului și acțiunii.* VIANU, A. P. 135. *Propriul portret al artistului ... pare să fi luat naștere tot în timpul războiului din 1877.* OPRESCU, S. 40. *Obișnuit să execute ordinele, nu avea nici o părere proprie despre nimic.* CĂLINESCU, S. 477. *Alții ... veniseră din inițiativă proprie.* STANCU, R. A. IV, 391. *A valorificat și limba și tradițiile folclorice ale poporului nostru prin propria sa creație.* BENIUC, P. 8. *Risipești destul pentru propria dumitale persoană.* V. ROM. mai 1956, 37. *Eu am ajuns...prin propriile mele puteri.* H. LOVINESCU, C. S. 12. *Nu se putea lăsa biruit. Ar fi însemnat să moară în propriul lui venin.* VORNIC, P. 207. *Cu propriii mei ochi văd largul zării.* LABIȘ, P. 141. *Plutea parcă în beția propriei oboseli.* PREDA, R. 124. *Își încălța ghetele sale negre, căptușite cu vatelină, invenție proprie.* BARBU, P. 137. *O să trăim cu un țel, un țel mare, dincolo de propria noastră făptură.* T septembrie 1962, 17. *Macedonski nu făcea simple speculații abstracte, ci teoretiza pe marginea propriei sale experiențe.* L. ROM. 1965, 385. ◇ *Nume* (sau *substantiv*) *propriu* = **a)** nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de celelalte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu literă inițială mare. *Esop dară și Ioseph n-au fost nume proprii după cum ni se par nouă astăzi.* HELIADE, O. II, 74. *Pe nume propriu și Tripolem îi zicea.* PANN, E. II, 17/9. *Acum suferiți să vă spun și ce nume propriu le-au dat.* NEGRUZZI, S. I, 102. *Erau pline de cuvinte elinești și negreșit de o mulțime de nume proprii.* ODOBESCU, S. I, 52. *Avea pe lîngă asta păcatul că nu putea pronunța niciodată curat numele proprii și neologismele.* CARAGIALE, O. I, 14. *Și citații, nume proprii De romani, de greci antici, Spun curat că numai Ramses E savant.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 175. *Substantive (sau nume) proprii ... numesc indivizi luați izolat, de pildă persoane, animale, localități, țări, popoare.* IORDAN, G. 82. *Sînt foarte numeroase complementele de agent exprimate printr-un substantiv propriu.* L. ROM. 1959, nr. 2, 9. *Se poate întîmpla și procesul invers: un substantiv comun poate să devină nume propriu.* GRAUR, I. L. 103; **b)** (rar) persoană (considerată ca purtătoare a unui nume propriu **a).** *Cele mai deseori obiectul pamfletului are nume propriu.* SADOVEANU, O. IX, 524.

2. Care aparține în exclusivitate cuiva, constituind o trăsătură specifică a sa; p. ext. care constituie o particularitate a cuiva sau a ceva; specific, caracteristic. *Obiceiul cel mai propriu a orizontului este de a vede cum să dispărțește sfera în două părți întocma.* AMFILOHIE, G. F. 176^{v}/14. *Cafeaua să alcătuiește din o materie rășinoasă și extractivă, din un oloi gras și din o altă proprie materie numită amărăciunea cafelii sau cafein.* ALBINEȚ, M. 147/13. *Metalurile sînt minerali grele și compacte nu prea vîrtoase, cu lucire proprie.* J. CIHAC, I. N. 403/8. *Aici se află magnifica familie a curmalelor (proprii mai cu seamă Americei și n. Africei).* DRĂGHICEANU, C. 113. *Caracterele acestea nu sînt proprii numai literaturii.* IONESCU-RION, S. 248. *Cuvinte care aveau un farmec propriu.* SADOVEANU, O. VI, 258. *Literatura noastră populară are ceva al său propriu, deosebit de al altor neamuri.* id. E. 12. *Printr-o diferențiere individuală, proprie creației de geniu, realismul povestitorilor români din veacul al XIX-lea atinge neașteptata lui plenitudine în opera lui I. L. Caragiale.* VIANU, A. P. 123. *Zîmbi silit și cu acea răceală ce-i era proprie cînd voia să învingă orice sentimentalism.* CĂLINESCU, S. 331. *Lupta pentru economii ... este o metodă permanentă proprie economiei socialiste.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 588. *Limba literară din secolul al XIX-lea se caracterizează printr-o serie de trăsături proprii.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 1, 1. *Limba ... evoluează după legi proprii naturii ei.* MACREA, F. 14. *Instinctul său nu s-a înșelat, selectînd numai acele poeme care fixează o atmosferă unitară, un mic univers propriu.* CONSTANTINESCU, S. I, 370. ◇ (Substantivat) *Propriul libertății este de a nu se închina la prezumțiunile nedrepte.* GHICA, ap. CADE.

3. Care este bun ..., potrivit ..., indicat pentru ...; care este capabil, în stare să ... *Horațiu zice că iambul e născut pentru acțiune și propriu pentru dialog.* HELIADE, O. II, 176. *Iată condițiunile cele mai proprii, dupe părerea noastră, să putem avea în viitor teatru bun.* FILIMON, O. II, 200. *Natura nu-l făcuse propriu*

pentru o administrație serioasă. PETICĂ, O. 295. *El este scriitorul propriu să te facă să uiți un moment viața și tristețele ei.* GĂLĂCTION, A. 129. *Pămîntul ... era propriu agriculturii.* SADOVEANU, O. IX, 327.

4. (Despre cuvinte, îmbinări de cuvinte, limbaj etc.) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată, care este (cel mai) adecvat; care aparține limbajului nefigurat. *Limbajul științific trebuie să fie precis, să conțină termeni proprii, care să nu dea loc la înțelegeri aproximative sau greșite.* IORDAN, L. R. 75. *Termeni proprii, comparații și metafore.* VIANU, A. P. 267. *Manuscrisele marilor scriitori ne arată efortul depus de aceștia ... pentru a găsi termenul propriu care să exprime cît mai expresiv ideea.* L. ROM. 1953, nr. 4, 55. ◇ **Propriu-zis = a)** loc. adj. și adv. (care este sau trebuie luat, considerat) în sensul strict al cuvîntului, în sensul exact. *Mormînt însă, propriu-zis dac, n-am găsit pînă acum.* BOLLIAC, O. 288. *Calitatea propriu-zisă a țuicii nu se simte decît abia după al doilea țui.* SLAVICI, N. I, 294. *Genul de roman propriu-zis care se îndepărtează mai mult de tip este romanul-problemă.* IBRĂILEANU, S. L. 5. *Cu toate acestea nici „păhărel" nu-i diminutiv propriu-zis.* IORDAN, STIL. 188, cf. id. O. 128. *Fusul poartă denumirea de fus orizontal sau fus propriu-zis.* SOARE, MAȘ. 67. *Nu avusese niciodată o profesie propriu-zisă.* CĂLINESCU, S. 19, cf. id. C. O. 64. *După ce musafirilor li se arătau căței împăiați din vitrină, ... aceștia treceau la discuția propriu-zisă.* BARBU, P. 163. [Regiunea] *cuprinde atît epicentrele din apropierea litoralului ... cît și epicentrele din Anzii propriu-ziși.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848. *Activitatea concertistică propriu-zisă a orchestrei s-a rărit.* M 1962, nr. 4, 35; **b)** loc. adv. la drept vorbind, de fapt, în realitate. *Radu nu-și lua propriu-zis un angajament.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37, cf. id. U. N. 25. *Propriu-zis slujba de cîne de ogradă n-o îndeplinea conștiincios.* SADOVEANU, O. X, 500, cf. XIX, 308. *„Alexandru Lăpușneanu", după cum s-a observat uneori, este propriu-zis o dramă în mai multe acte.* VIANU, A. P. 55. *Atunci își dădu seama că nu știa cu ce se ocupă propriu-zis bătrînul.* CĂLINESCU, E. O. I, 45, cf. id. S. 474. *În secolul al XIX-lea putem spune că s-a constituit, propriu-zis, limba română literară.* L. ROM. 1953, nr. 4, 51. *El n-a spus propriu-zis că se retrage.* PREDA, R. 11. *Debuta propriu-zis într-o carieră care avea să capete mai tîrziu amploare mondială.* T mai 1964, 64. ◇ Loc. adv. **La propriu** = (adesea în corelație cu la figurat) în mod real, concret, obiectiv. *Începuse să se sufoce în casa Șerichii, la propriu și la figurat.* CĂLINESCU, S. 380, cf. 80. *Vasul rulează din ce în ce mai adînc. Scrisul devine dificil, la propriu ca și la figurat.* TUDORAN, O. 79. ✦ Care are un caracter exact, strict, delimitativ. *Cultura noastră de astăzi este și devine pe zi ce trece o cultură națională în sensul propriu al cuvîntului.* IORDAN, L. R. 14.

5. (Învechit) Real[2] **(1).** *Să se restringă numai la Ungaria proprie așa numită.* CR (1848), 1[2]/10. *Frații moldoveni crezuseră pînă atunci că acolo se începe propria Ungarie.* BARIȚIU, P. A. II, 568, cf. 492.

— Pl.: *proprii.* — Și: (învechit și popular) **própiu, -ie,** (învechit, rar) **próprium** adj.

— Din lat. **proprius, -a, -um,** fr. **propre,** it. **proprio.**

PRÓPRIUM adj. v. **propriu.**

PROPT s. n. v. **proptă.**

PROPTÁR s. n. Piesă la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scîndură cu crestături, care împiedică derularea sulului pe care sînt înfășurate firele ori pe care se află pînza țesută; (regional) cățel, cordenci, piedică **(1 b),** răzuș, tocălie. Cf. DAMÉ, T. 136, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proptare.*

— **Proptă** + suf. *-ar.*

PRÓPTĂ s. f. **1.** (Regional) Proptea **(I 1).** Cf. ANON. CAR, LB. *Pari, ... propte și scînduri* (a. 1826). DOC. EC. 366. *Și eu stam legat De-o proaptă de gard.* F (1872), 341, cf. LM. *Îl duce la o proptă de gard.* MARIAN, NA. 144. *Înălțimea gardurilor ... e de la 1 m pînă la 1,50 metri cu propta, ca să nu le trîntească vîntul.* LIUBA-IANA, M. 3, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Apoi duce oul la o proptă de gard.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 72, cf. PAMFILE, J. II, 162, id. S. V. 153. *Că-i un loc primejdios, Pe sub proptă lunecos.* DEȘLIU, M. 6. *Să le pui propte crengilor grele de roade.* S mai 1960, 30. *Cum ține gardu cu propta Așa să ținî (cutare) cu (cutare).* MAT. FOLK. 666, cf. VICIU, GL., DENSUSIANU, Ț. H. 330. CHEST. II 134/3, 230/10, ALR II/I h 226/848, A I 12, 17, ib. III 2. *Te puseși în corn de masă, Luași propta de la casă.* FOLC. TRANSILV. I, 107. (Prin lărgirea sensului) *Nu sta proptă gardului.* RETEGANUL, CH. 85. ◇ Loc. prep. **În propta ...** = în contra, împotriva ... *Cîrmaciul înșfăcă vîsla și-o împlîntă pieptiș în propta lorentului.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 321. *Să se prindă să răzbească pînă aci în propta mîniei de ape.* CONV. LIT. XLIII, 928. ◇ Expr. **A se pune (în) proptă (cu cineva)** sau **a sta în propta cuiva** = a se împotrivi, a se opune cuiva. *Să să fi pus în proptă cu boierul satului ... nu făcea.* SĂM. II, 824. *Se pusese de cîteva ori în proptă cu boierul.* IL septembrie 1961, 18, cf. DEX. *Nu te pune proptă, că faci rău.* UDRESCU, GL.

2. Fig. (Rar) Ajutor, sprijin; protecție, favoare. *Această partidă ... a fost întărită prea preste măsură în rătăcita sa părere, ca și cum ea ar fi unica proptă a tronului.* BARIȚIU, P. A. III, 426. *Doară avea și ea o proptă la a ei bătrînețe — trup din trupul ei și sînge din sîngele ei.* F (1885), 220. *Maestrul stă bine-n lumea mare Și poate-avea nevoie de-o proptă oarecare.* ARGHEZI, VERS. 476. *Sînt îngrupați în d'etorii, d'in pricina dărilor și procatorilor. N-avem proptă d'i la n'ime.* DENSUSIANU, Ț. H. 138. *Să-mi fie proptă la bătrînețe, d-aia l-am crescut.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *propte.* — Și: (regional) **propt** s.n., **proáptă** s. f.

— Postverbal de la **propti.**

PROPTEÁ s. f. **I. 1.** Lemn, stîlp, par[1] **(1),** scîndură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; (popular) poprea (v. **popreală II 1),** (regional) **prijin (1), proptă (1).** Cf. ANON. CAR. *Dară spetele, dragile mele, Sînt la garduri în loc dă proptele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 326. *Să pui și eu umerele ca o proptea, ca să să ție mai bine.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61, cf. POLIZU. *Proptele și mănunchi de tufiș, legați cu frînghii, sprijină și întăresc taracii.* ODOBESCU, S. III, 109. *Voind să lege căpăstrul calului de propteaua porții, aceasta îi înfruntă.* ISPIRESCU, L. 389. *Proptelele sau propcelele cu care se propese mai ales gardurile ca să nu pice jos.* MARIAN, O. II, 392, cf. DDRF, BARCIANU. *Floare[a] crescută la umbră are nevoie de proptea pînă se întărește la rădăcinile ei.* ADAM, R. 21, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 192. *Corabia neagră-mpingînd-o spre mal dădură Peste grămada de prund și lungiră sub dînsa proptele.* MURNU, I. 18. *O serie de pari groși înclinați ... care sprijină întreg gardul și care se numesc proptele.* ANTIPA, P. 581, cf. TDRG. *Gardurile vechi se întăresc cu poprele sau proptele bătute în pămînt oblic.* PAMFILE, I. C. 430, cf. 470, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Proptelele fură luate ... și porțile se deschiseră.* SADOVEANU, O. I, 284. *Ați văzut cumva să stea Bățul drept, fără proptea?* ARGHEZI, VERS. 217, cf. DL, DEX. *Dar lelița militea Sare gardul și-o proptea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 392, cf. 48. *Dac-o fi diochiat de gard, Să-i cază proptelele.* PĂSCULESCU, L. P. 151, cf. CHEST. II 119, 133, 134. *La un gard se repezea, D-o proptea că s-apuca.* BALADE, II, 159. *Gardul cu proptele bune Nu cade-n timp de furtune.* PANN, P. V. III, 27/20. ◇ Fig. *Te-o gătat, te-o mătăsat Și te-o pus proptea la gard.* FOLC. TRANSILV. I, 196. ◇ Expr. (Popular) **Propteaua gardului = a)** (și în forma **propteala gardului)** persoană leneșă (și urîtă). Cf. ZANNE, P. III, 324, PAMFILE, J. II, 161.

Te cununi Cu propteaua gardului, Cu mișelul satului Și cu neamul slabului. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 171, cf. BUD, P. P. 50. VASILIU, C. 151, PĂSCULESCU, L. P. 151. *Ca tine am o mie... Mai de neam și mai de viță, Nu ca tine-o rămășiță, Rămășița satului Și propteala gardului.* ȘEZ. XXIII, 57; **b)** copil nelegitim. Cf. MARIAN, NA. 60, ZANNE, P. III, 324. ✦ (Învechit, rar; la pl.) Gard. *Au furat o legătură de tort... L-au aflat la propteale popii celui săsesc* (a. 1800). IORGA, S. D. XII, 215, cf. XIII, 304.

2. (Regional) Piedică **(4 a)** (la car, căruță). *Venea... cu un car nou... pe care-l trăgea cu mînele, la vale cu propele și la deal cu opintele.* CREANGĂ, ap. CADE, cf. CADE.

3. Fig. (Învechit) Argument, argumentare (în susținerea unui lucru). *Filozoful cel adevărat, toate ceale ce le zice sau le tăgăduiește... cu bune și adevărate propteale le proptește.* KLEIN, ap. BLAGA, G. 141. *Aceste trei proptele aruncă problema într-un labirint.* HASDEU, I. C. I, 175.

4. Fig. Ajutor, sprijin; protecție, favoare (nemeritată); p. ext. persoană care acordă cuiva un sprijin (nemeritat). *Mai mult iubiți decît temuți să fie... că acelea sînt proptelele cele adevărate, care vin din inimile oamenilor.* ȘINCAI, HR. II, 187/38. *Cu momeala banului, cu propteaua tarelui, întorci legea cum îți place.* JIPESCU, O. 72. *El nu are încredere în sine și astfel sufletul lui, care mereu șovăie, are nevoie de o proptea.* CARAGIALE, O. III, 80. *Republici dintre-acele Prin care-ajung atîția! dinastice propteli.* MACEDONSKI, O. I, 44. *Pe cînd feciorul boierului își trecea clasele cu propteli, băiatul dascălului ieșea printre cei dintîi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Funcționar conștiincios și cu mai multă carte decît alții, dar fără proptele la cei sfinți.* REBREANU, R. I, 26. *Am pus ceva la cale... Am pus și proptele.* SADOVEANU, O. VII, 38. *Atît părintele... cît și fratele meu au bune proptele la București.* STANCU, R. A. IV, 141. *Broscoiul ăsta se simte cu proptele și își face de cap, trecînd peste ministrul său.* PAS, Z. II, 151. *Erau alții mai învîrtiți ca el, cu proptele mai mari.* BENIUC, M. C. I, 333. *În închipuirea lui, numai un funcționar cu foarte trainice și înalte proptele putea să lipsească de la serviciu.* VINEA, L. I, 33. *La mulți ani cu sănătate La boieri ca dumneavoastră, Că sînteți propteaua noastră.* TEODORESCU, P. P. 135.

5. Fig. (Regional și familiar) Pumn tras cuiva în falcă. *Îți toarnă niște propele la fălci de-ți strămută căpriorii.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Proptele la fălci.* SCRIBAN, D.

II. (În dicționarele din trecut; în forma *propteală*) Faptul de a (se) propti. Cf. POLIZU, DDRF, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proptele* și (rar) *propteli*. — Și: **propteálă**, (regional) **propteáuă** (ȚIPLEA, P. P. 115), **proptéuă** (BÎRLEA, C. P. 36), **propeá, proîteă** (CHEST. II 134/120 a) s. f.

— Sg. refăcut după **proptele** (pl. lui *propteală*). — **Propteală**<**propti**+suf. *-eală*.

PROPTEÁLĂ s. f. v. **proptea.**

PROPTEÁUĂ s. f. v. **proptea.**

PROPTÉUĂ s. f. v. **proptea.**

PROPTÎ vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică garduri, ziduri, construcții etc.) A pune o proptea **(I 1)** (sau mai multe), un element de rezistență etc. pentru a sprijini, pentru a împiedica să cadă; a sprijini (ceva) cu o proptea, cu un element de rezistență. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *Un larg pătrat de-nalte și țepene ziduri care... se afundau în apă, proptite cu largi căprioreli de piatră.* ODOBESCU, S. I, 125, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Finul, ... adunat în cîteva clăițe proptite cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător.* REBREANU, I. 19, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pari lungi proptiți în toate laturile împiedică năruirea acestui sacru șopru.* CĂLINESCU, E. 49. *Aceste case... erau proptite cu trunchiuri lungi de fag cojit, ca să nu se dărîme.* CAMIL PETRESCU, O. I, 336. *Ești bun la inimă pentru că mi-ai proptit casa.* RETEGANUL, P. IV, 54. (Refl. pas.) *Fiețtecare cu treizăci de grinzi să proptesc* (a. 1812). GCR II, 210/5. ✧ Fig. *Acum macaralele gigantice Proptesc cu umerii zările-afunde.* BRAD, T. 98. ✦ Fig. (Învechit) A argumenta (în susținerea unui lucru). *Cu ce rațiuni își vor fi proptit ei acea faptă a lor, să ne spună canoniștii bisericii răsăritene.* BARIȚIU, P. A. I, 212. *Discurs ținut cu profundă cunoștință de lucru, proptit cu argumente luate chiar și de la adversari.* id. ib. III, 214.

2. Tranz. A așeza, a pune, a fixa (lîngă ori pe un punct de sprijin) astfel încît să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc.; a rezema **(1)**, a sprijini. *Domnul țire* (prijînește c^2, sprijinește D, *protpi-va* H) *măra lui.* PSALT. 69/31. *Ridică-te și stăi drept, proptindu-ți picioarele cele dinainte pre părete.* ȚICHINDEAL, ap. CADE. *Leneș tîrnul și-l proptește.* COȘBUC, P. I, 145, cf. 117, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Trei credincioși desculți se-nclină Proptindu-și frunțile-n covor.* MINULESCU, VERS. 38. *Brațele ei, proptite în orbitele ochilor, intrară încă o dată în șuvoaiele de fluid abanos.* GALACTION, O. A. I, 60. *Și-a proptit pumnii în tîmple.* STĂNOIU, C. I. 204. *Cînd rîdea, își proptea bărbia în piept.* VLASIU, D. 54. *Ochii se opriră asupra unei furci proptite lîngă zid.* V. ROM. decembrie 1951, 206. *De zeci de ani măsoară de-a strîmbul prețu-n lung... Cu cîrja de la dreapta, proptită subsuară.* ARGHEZI, VERS. 286. *Își propti palmele de genunchi.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 4/4. *Își propti coatele pe masă și privi pe geam afară.* V. ROM. noiembrie 1953, 116. *Propti săcurea de un butuc.* ib. mai 1955, 25. *Portretul în ulei al unui militar ... cu sceptrul proptit în șold.* VINEA, L. I, 40. *Stătu la geam cu bărbia proptită în palme.* T. POPOVICI, S. 168. *N-am să-ți mai văd niciodată Ochii adînci, buza proptită în pumn.* LABIȘ, P. 69. ✧ Refl. *Înfipse sabia în pămînt, se propti într-însa și rămase neclintit.* ISPIRESCU, L. 138. *Acum pe cîrje se proptea, N-avea puteri și tot venea.* COȘBUC, P. I, 285. *Pe urmă se propti într-un cot.* C. PETRESCU, Î. II, 175. *Se propti apoi în labele-i enorme.* SADOVEANU, O. X, 507. *Gemînd mă proptesc de primul copac.* BENIUC, V. A. II, 18. *Calul slăbănog ... se proptea aproape cu botul în praf.* T. POPOVICI, S. 259. ✦ A apăsa, a împinge cu putere (pentru a împiedica ieșirea sau intrarea cuiva). *Proptește-ți spatele ușii, Ca să nu mai iasă turcii.* BALADE, II, 123. ✧ Refl. *Amîndoi săririm pe fundul vasului și ne proptirăm din toate răsputerile dasupra lui, ca nu cumva lighioana înfuriată... să scape.* ODOBESCU, S. III, 254. ✦ P. gener. (Rar) A imobiliza, a fixa. *Culcă jos pe Rănică, îl propti sub picioare și-și înfipse colții în laba lui.* ODOBESCU, S. III, 245. *Înșurubează tîrbușonul în dop și trage... Proptește sticla între picioare și trage. Nimic.* T martie 1964, 56.

3. Refl. A se sprijini cu toată forța de un punct de reazem în vederea realizării unei acțiuni care impune acest efort. *Se propti în picioare și zvîrli cu o bucată de piatră.* SAHIA, N. 108. *Se propti în mîini spre a se ridica.* CĂLINESCU, B. I. 13. *Piatra pe piept că punea, În picioare se proptea, Și, dacă se opintea, Trei stînjeni în sus o da.* TEODORESCU, P. P. 568. ✧ Tranz. *Și-a proptit palmele în obrazul meu și m-a respins.* SADOVEANU, O. XI, 312. ✧ Refl. recipr. *Arnăuții încercau să țină mulțimea de oameni care împingeau proptindu-se unul de altul.* V. ROM. noiembrie 1953, 20. ✦ A se înțepeni într-un loc (sprijinindu-se). *Se propti în spătarul scaunului.* SADOVEANU, O. VI, 519. *Simțeau moi picioarele. Se proptiră mai tare și se înfuriară.* PAS, Z. IV, 75. *Ce te propteșți în ușă?* PREDA, M. 277. (Tranz.) *Și-n zădar proptea Picioarele-n nisip.* COȘBUC, P. I, 271. *Își propti atunci călciele în trotuar.* GALACTION,

O. A. I, 81. ◇ Fig. *În fundul răsăritului se proptiseră nori grei.* SADOVEANU, M. C. 93.

4. Refl. A lua o poziție înțepenită (și provocatoare) în fața cuiva. *Cucoșul ... se proptise gata de luptă.* GÎRLEANU, N. 236. *Se propti crăcănat, cu chipiul pe ceafă ... în fața zăplanului.* BRĂESCU, O. A. II, 276. *În prag se propti un zdrahon mustăcios.* SADOVEANU, O. I, 498. *Se propti în fața ei cu picioarele răşchirate.* V. ROM. aprilie 1955, 168. *Cîțiva ofițeri se proptiseră în fața lor, cu cîte un revolver în ... mînă.* PAS, Z. IV, 39.

5. Refl. Fig. (Învechit, rar) A se folosi de o proptea **(I 4)**, a recurge la sprijinul cuiva (spre a obține ceva). Cf. LB.

6. Refl. Fig. (Regional) A se întrema, a se îndrepta după o boală (Răchitova — Hațeg). Cf. VICIU, GL. *A fost mult beteag și uite că se propti amărîtul.* id. ib.

— Prez. ind.: *proptesc.* — Și: (popular) **propí** (ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) **protpí** vb. IV.

— Din slavonul **подъпрѣти**.

PROPTÍRE s. f. Acțiunea de a (se) propti și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *proptiri.*

— V. **propti.**

PROPTÍȘ[1] adv. (Rar) „Sprijinit, răzimîndu-se". CADE.

— **Propti** + suf. *-iș.*

PROPTÍȘ[2] s. n. (Rar) Barieră, stavilă făcută la marginea unei rîpe sau a unui rîu, pentru a opri căderea oamenilor sau a animalelor; p. gener. ceea ce servește spre a (se) propti. *Dincolo de cruce este un proptiș făcut din cîteva lemne, pentru ca să nu cază vitele în părtu.* SLAVICI, N. I, 62, cf. DDRF, CADE. ✦ Balustradă (la o scară). [Copiii] *se urcau pe proptișurile scărilor.* CONV. LIT. X, 302, cf. TDRG.

— Pl.: *proptișuri.*

— **Proptă** + suf. *-iș.*

PROPTIȘOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui proptă **(1)**. DDRF.

— Pl.: *proptișoare.*

— **Proptă** + suf. *-ișoară.*

PROPTITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care proptește, sprijină, susține. *Ici-colea se desfac, întinzîndu-se pînă în centrul ei ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte.* BĂLCESCU, M. V. 307, cf. DDRF, DL, DM, M.D.ENC., DEX. ✦ Spec. (Regional; substantivat, f.) Bîrnă care se pune deasupra ușorilor ușii și deasupra ferestrei pentru a întări peretele (Girov — Piatra Neamț). CHEST. II 117/203a.

— Pl.: *proptitori, -oare.*

— **Propti** + suf. *-tor.*

PROPTITÚRĂ s. f. (Regional) Întăritură, sprijin (realizat cu ajutorul proptelelor **I 1**) (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Îi trebuie o proptitură sănătoasă morii, altfel cade în brinci.* id. ib. ✦ Opinteală **(1)** (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Încă o proptitură țapănă, băieți, toți odată, și-l dăm jos.* id. ib. *L-am răsturnat dintr-o proptitură.* id. ib.

— Pl.: *proptituri.*

— **Propti** + suf. *-tură.*

PROPUITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. v. **propunător.**

PROPULSÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică corpuri mobile) A imprima o mișcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). *Brațul propulsat de o forță oarecare face o rotație completă spre dreapta.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 183, cf. DN, DEX. ◇ Fig. *Întîmplarea învăluită în legendă ... capătă strălucirea unui măreț exemplu de natură să propulseze forța națională a Principatelor românești, subjugate.* LL I, 13. *În montarea studențească au fost propulsate spre prim-plan acele elemente reale din piesă.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 4/2. ✦ P. ext. (Rar) A proiecta, a împinge, a arunca departe, cu violență. Cf. DEX.

— Prez. ind.: *propulsez.*

— Din fr. **propulser.**

PROPULSÁNT s. m. (Rar) Propulsor. *Faptul că s-a putut imprima acestei încărcături uriașe prima viteză cosmică dovedește existența ... unor propulsanți de rachetă cu calități energetice superioare.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835.

— Pl.: *propulsanți.*

— **Propulsa** + suf. *-ant.*

PROPULSÁRE s. f. Acțiunea de a propulsa și rezultatul ei; p. ext. propulsie. Cf. DL, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *propulsări.*

— V. **propulsa.**

PROPÚLSIE s. f. Exercitare a unei forțe de împingere sau de tracțiune asupra unui vehicul, a unui sistem tehnic etc., pentru a provoca o mișcare de înaintare a acestora; acțiune de deplasare înainte a unui vehicul, a unui sistem tehnic etc. prin exercitarea acestei forțe asupra lor; propulsare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dispozitiv de captarea energiei valurilor și utilizarea energiei la propulsiunea navelor.* ENC. TEHN. I, 456. *Diferențialul trebuie să aibă o conformație specială, pentru a traduce în cele din urmă propulsia într-o mișcare cu viteză crescătoare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 195. *Toate popoarele maritime ... se foloseau, pentru cîrmuirea corăbiilor, de aceleași instrumente: lopeți, prăjini sau pînze, care serveau și la propulsiune.* OȚETEA, R. 112. *Manipularea constă din acțiunea mecanică de tracțiune sau de propulsie.* ABC SĂN. 385. *Propulsiunea se poate realiza ... prin intermediul numai al roților din față.* LTR[3], cf. DER. *Propulsia nucleară a vaselor maritime ... a făcut și ea obiectul unor comunicări.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 380, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Era un animator. Prin energia, prin puterea lui de propulsiune, el a știut dintr-o dată să imprime Flăcării o forță de expansiune.* LOVINESCU, M. 293. *Chemarea ei de sirenă ne poate îmbia cu forța de propulsiune a unei pasiuni.* RALEA, S. T. II, 256.

— Pl.: *propulsii.* — Și: **propulsiúne** s. f.

— Din fr. **propulsion.**

PROPULSIÚNE s. f. v. **propulsie.**

PROPULSÍV, -Ă adj. Care produce o propulsie. *Elice propulsivă.* CADE. *Roată propulsivă.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN[2], DEX. ◇ Fig. *Sentimentul Elenei Farago nu e propulsiv.* LOVINESCU, C. V, 173. *Comitetul pentru construirea teatrului, al cărui factor propulsiv era D., scosese ... un plan mai vast.* CĂLINESCU, S. 209. *Nedispunînd în mediul familial de o condiție materială propulsivă ..., a fost obligat de tînăr să-și caute un rost.* V. ROM. august 1961, 88, cf. DEX.

— Pl.: *propulsivi, -e.*

— Din fr. **propulsif.**

PROPULSÓR s. n. Organ de mașină sau aparat care servește la propulsia unui vehicul; (rar) propulsant. Cf. CADE. *Prin acel șarpe negru, propulsorii electrici împing glod.* SADOVEANU, O. IX, 302, cf. SCRIBAN, D. *Propulsorul nautic ... permite oricărui vas să circule pe rîuri puțin adînci.* ENC. TEHN. I, 297. *La aeronave, propulsorul poate fi elice.* LTR[2]. *Zvîcnesc inimile bătrînelor propulsoare ... Acolo-n adînc.* BRAD, T. 12, cf. DER. *A aprins la ora 6,57 propulsorul principal al cabinei „Apollo 11" pentru a-i imprima impulsul necesar părăsirii orbitei lunare.* SCÎNTEIA,

1969, nr. 8 134, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Ca și Schleiden, propulsorul și reformatorul botanicei, Häckel recunoaște un singur drum.* ARHIVA, II, 270. *Funcția de legătură între episoade a lui „și" este evidentă, ca și rolul său de propulsor în desfășurarea narației.* VARLAAM-SADOVEANU, 275. ◇ (Adjectival) *Aparatul propulsor ... este acționat de o forță fizică.* ENC. TEHN. I, 296, cf. M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *propulsoare* și (rar, m.) *propulsori.*

— Din fr. **propulseur.**

PROPUNĂTÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Persoană) care propune **(1)** ceva. *Realizarea reformei a fost însă statornic urmărită de propunătorii ei.* KOGĂLNICEANU, S. A. 214, cf. POLIZU, DDRF. *Alexandru al Rusiei fusese propunătorul acestei legături.* ARHIVA, II, 19. *E ... propunător de afaceri extravagante.* CĂLINESCU, C. O. 279. *Abia acum observă însă că propunătorul n-are mîna stîngă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 223, cf. DEX.

— Pl.: *propunători, -oare.* — Și: (învechit) **propuitór, -oáre** s. m. și f., adj. POLIZU, DDRF.

— **Propune[1]** + suf. *-ător.*

PROPÚNE[1] vb. III. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) (Complementul indică propuneri, sugestii, idei, păreri, soluții etc.) A supune discuției, aprobării sau hotărîrii, (învechit) a propozui; spec. (Mat.) a oferi spre a introduce într-un calcul, într-o demonstrație. Cf. DRLU. *Scrim dar despre dreapta spre stînga știfrele sub știfrele numărului propus.* HELIADE, A. 27/22. *Fie ABC triunghiul propus în care vom face supoziție.* POENARU, G. 26/26. *Tragem o linie „ab" a căreia lungime să coprinză atîtea sutimi de măsura propusă, spre pildă patru sutimi.* DESEN ARH. 8/10. *Cîte-i propunea femeia, el la toate zicea: bine!* ASACHI, S. L. I, 259. *Propuind d-lui aga Asachi a face un schimb* (a. 1840). URICARIUL, XIII, 377. *Era determinat ... a propune parlamentului niște măsuri.* CR (1846), 1[2]/17. *El propune ca aceste două țări să se prefacă în provincii.* BĂLCESCU, M. V. 130, cf. 156. *Numărul propus va fi productul unei puteri a lui 2.* G. POP, E. 46/13. *Au propus el întîi ca să se ... formeze, întocmai după rînduială, un desăvîrșit schit* (a. 1856). URICARIUL, IV, 410/4, cf. POLIZU. *Propuse o plimbare pe cîmp.* ALECSANDRI, O. P. 101, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vînătoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 136. *Propuse să meargă repede ... cu careta.* REBREANU, R. II, 129. *Multe din regulile propuse sînt binevenite.* GALACTION, A. 286. *Vă propun deci ca imediat să se satisfacă cererea poporului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 519. *Fiecare e gata să-ți dea o consultație, să-ți propună un remediu.* BRĂESCU, O. A. II, 297. *Să mergem la Secu, propuse el.* SADOVEANU, O. IX, 66, cf. X, 461. *Consiliul Mondial al Păcii a examinat aceste probleme și a propus soluții.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Au propus să urce prețurile.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Propunea, deocamdată, patru înfăptuiri arhitectonice.* CĂLINESCU, S. 492. *Cu alte cuvinte îmi propuneți un tîrg.* STANCU, R. A. IV, 117. *S-o ștergem englezește, propuse doctorul.* VINEA, L. I, 32. *Vă propun să rămînem în această cameră.* GALAN, Z. R. 149. *Aprobase cu multă nevinovăție două importante hotărîri pe care le propusese Aristide.* PREDA, M. 220. *A propus să lucrăm azi aici.* H. LOVINESCU, T. 385. *I-am propus să jucăm șah.* BARBU, P. 37. *Scriitorul refuză lămurirea sofistică pe[1] care o propune la o masă prietenească Pomponescu.* V. ROM. octombrie 1964, 95. *Nu propun și nu resping nici o formulă.* CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/6. (Refl. pas.) *În toate zilele să propun răsplătiri pentru îmbunătățirea multor feluri de dobitoace.* MARCOVICI, D. 216/17. *Un projet de lege* lui) *Mintea omenească are putința să propună lumii un alt chip.* VIANU, L. U. 81, cf. SCL 1973, 47. ✦ (Urmat de determinări în conjunctiv sau infinitiv) A da (cuiva) un sfat, a îndemna, a sfătui, a recomanda să ... *Neago îți propusă a îmbrățoșa păstoria.* ASACHI, S. L. II, 36. *Un prieten mă opri și-mi propuse să scriu cronici.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. *Se fălea că i-ar fi propus însuși căpitanul să se reangajeze.* REBREANU, I. 370. *Îmi propunea să fiu vechilul lui politic.* GALACTION, O. A. I, 152. *I-a propus să nu se gîndească la text, ci să înceapă să acționeze.* T mai 1964, 12.

2. (Învechit) A formula; a prezenta (cuiva). Cf. VEISA, I. 173/18. *Noi aci vom propune numai cîteva esemple din lucrările cele mai din urmă ale dietei.* CR (1848), 14[3]/22, cf. NEGULICI. *O întrebare am, ce voi a ț-o propune.* PANN, E. III, 44/10, cf. CADE.

3. (Complementul indică oameni) A recomanda pentru numirea într-un post, într-o demnitate, într-o misiune etc. *Nu se știe încă pe cine va propune opoziția.* CR (1848), 2[3]/31. *Iată de ce, Tomșo, propun un domn străin.* ALECSANDRI, T. II, 114. *Și cum știe-o rugăciune Doamna măsălariță, Toi soborul îi propune S-o aleagă stariță.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 37. *Propuse ministrului în funcțiune numirea lui Aslan.* CĂLINESCU, B. I. 55. *Îmi voi permite, subinspectore, să propun ca dumneata să fii mutat la București.* STANCU, R. A. III, 294. *Îl propun ... candidat pentru circumscripția noastră electorală.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 849. *O să-l propunem președinte.* PREDA, D. 122. *Mă gîndeam chiar să te propun pentru o decorație.* BARBU, P. 347. *Mîine îl propunem candidat pe tovarășul.* S ianuarie 1961, 4. ◇ Refl. pas. *Cei dintîi trei* [călugări] *carii vor învăța pe ceilalți regula cinului ... să ni se propună nouă, după cădința patronatului nostru.* ȘINCAI, HR. III, 286/29. ◇ Refl. *Gimnaziul nu s-a înființat, și chiar subprefectul, care se propusese la început pentru partea literară, optase pentru catedrele de gimnastică și cînt.* BRĂESCU, O. A. I, 107.

4. A pune la dispoziție, a oferi, a recomanda pentru a fi cumpărat, utilizat etc. *Maiori și căpitani zeloși se grăbesc să-i dea relații, să propună serviciile lor.* BRĂESCU, O. A. I, 78. ◇ Refl. pas. *Ți se propune acest inel spre cumpărare.* CĂLINESCU, S. 331. *I s-a propus un milion pentru casă.* CADE. ◇ Refl. *Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate.* FILIMON, O. I, 97.

5. (Construit cu dativul pronumelui personal; adesea urmat de determinări introduse prin conj. „să") A-și pune în gînd să înfăptuiască ceva, să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a intenționa să ..., a (se) hotărî. *Nu ... va putea atinge vreodată sfîrșitul ce își propune, daca mai întîi nu va avea cunoștințe adînci despre anatomie.* KRETZULESCU, A. IV/4. *Noi ne-am propus să publicăm o colecție a tuturor cronicarilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 46. *M-am îndepărtat de scopul ce mi-am propus.* NEGRUZZI, S. I, 268. *Lumea își propune Un lanț de fericire, un șir de lucruri bune.* BOLLIAC, O. 90. *Îmi propui a le publica mai la urmă într-un volum separat.* GHICA, A. 6. *Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze.* FILIMON, O. I, 98. *Își propune să meargă unde l-a duce fantezia lui.* ALECSANDRI, O. P. 177. *Ne-am propus dintru început să ne ferim de asta.* CARAGIALE, O. III, 205. *Aceasta e teorema pe care Prévost își propune să o dovedească.* IONESCU-RION, S. 243. *Totdeauna își propuneau să se puie pe-nvățat.* AGÎRBICEANU, A. 234. *Îmi propuneam să-l învăț a scoate din apă rațele lovite.* SADOVEANU, O. X, 478. *Nu ne propunem să studiem aci întregul curent al romanului nou.* VIANU, A. P. 367. *O mască oarecare în care-mi propun să cred.* RALEA, S. T. II, 113. *Îmi propusesem chiar să scriu o piesă de teatru.* BARANGA,

6. (Învechit; complementul indică materii, discipline) A preda **(3)**. Cf. CADE. *Higiena era materie rezervată clasei a şaptea. Profesorul care o propunea trebuia, fireşte, să fie medic.* GALACTION, A. 39. *Profesorul cel nou, care ne propunea cosmografia, era un abil pedagog.* id. O. A. II, 12. ◇ Refl. pas. *Învăţăturile ... se propun în shoală.* PETROVICI, P. 28/18. *În şcoalele lor se propun ... învăţăturile toate ... în limba străină.* ap. BARIŢIU, P. A. III, 132. *Şcoala fondată de a se propune într-însa pentru prima oară gramatica ... în limba română.* F (1872), 264. *Despre graiul în care să se propună ştiinţele la această universitate, nu se putea cere cel românesc fiindcă nu aveam profesori români.* SBIERA, F. S. 288.

7. (Învechit) A pretexta. *S-au vestit ca să vie la vistierie să-şi priimească banii cu dobînda lor ... şi au propus că zapisul îl are înstreinat* (a. 1839). DOC. EC. 724. *Nu-i bagă în tăierea sării ... propuind că n-au loc* (a. 1843). ib. 787.

— Prez. ind.: *propún* şi (rar) *propúi;* ger. şi: (învechit) *propuind.*

— Din lat. **proponere,** fr. **proposer** (după *pune).*

PROPÚNE² vb. III. Tranz. (Regional) A pune din nou (Gîrbovu — Strehaia). GL. OLT. *[Aluatul] îl propun îm postavă şi pun apă.* ib.

— Prez. ind.: *propún.*

— **Pro-²+ pune.**

PROPÚNERE s. f. **I.** Acţiunea de a propune¹ şi rezultatul ei.

1. Sugestie, idee, părere, soluţie etc. supusă discuţiei, aprobării sau hotărîrii cuiva, (învechit) propozit² **(2)**, propoziţie **(1)**, predlojenie **(1)**, problemă **(I 2)**; p. ext. sfat, îndemn. Cf. propune¹ **(1)**. *Să nu să mire sfinţenia ta dă această propunere şi să o socotească doar ca un ritorism.* VĂCĂRESCUL, GR. 10/4. *Depărtează de această propunere şi rugăciune ce acuma îţi fac toată socotinţa, slujirea şi aplecăciunea.* CALENDARIU BUDA (1818), 39/7. *Dacă voim ca propunerile noastre să folosească ceva, atuncea trebuie să fie acelea răspicate.* PETROVICI, P. 128/13. *După propunerea d-lui Belaşcu, profesorul de teologie, s-a găsit cu cuviinţă de către prea sfinţiţi episcopi să se mai amîneze acest examen.* MN (1836), 63²/44. *Propunerile de încuscrire care îi făcuse Vasile Vodă giuruia planurilor sale un rezultat dorit.* ASACHI, S. L. II, 10, cf. 96. *Acesta dorind a căpăta o întîrire în interesurile Moldaviei, au priimit cu bucurie asămine propunere.* IST. M. 45/12, cf. 78/15. *Propunerea lui fu priimită într-un glas de toţi.* BĂLCESCU, M. V. 49. *Propunerile regeşti ... nu poartă nicidecît caracterul unui conservatorism ruginit.* CR (1848), 14²/42, cf. 10¹/16. *Ţăranul cu bucurie propunerea-i ascultînd Luă copilul de mînă ş-îndată l-a dat.* PANN, P. V. II, 58/11. *Toate propunerile ... urmau să le trimită la toate secţiunile Adunării.* KOGĂLNICEANU, S. A. 135. — *Ia deci în braţe cea ploscă burduhoasă şi-ţi răcoreşte gîtlejul. Propunerea aceasta zîmbi bătrînului.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Ce ai zice dacă ţi-aş face o propunere ... să ne plimbăm împreună.* ALECSANDRI, T. I, 433. *Propunerea postelnicului se primi de toată lumea.* BOLINTINEANU, O. 431, cf. DDRF, BARCIANU. *Comitetul ... consimţi, în principiu, cu această propunere.* SBIERA, F. S. 288. *Nu e de refuzat propunerea hangiului de a merge să le arate gheţăria.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 60. *Propunerea raţionalistă ca un „tribunal" de lingvişti să decreteze „îmbunătăţirile" limbii.* IBRĂILEANU, SP. CR. 49. *Ce-ar fi ... să facem Crăciunul la ţară? ... Propunerea o considera o atenţie delicată pentru dînsul.* REBREANU, R. I, 211. *Da, am auzit! Propuneri, congrese, tovărăşii, eforturi stinghere.* GALACTION, A. 423. *Încuviinţară cu mare grabă propunerea, descărcîndu-se astfel de-o răspundere.* SADOVEANU, O. X, 176. *Susţinu că suma înscrisă e numai o propunere, preţul definitiv urmînd a se determina de comisiune.* CĂLINESCU, S. 70. *Mitru fu de părere ca ei doi să meargă înainte ... Cei doi tabaci îi ascultară propunerea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Dumneata ce spui de această propunere?* STANCU, R. A. III, 325. *De aci a venit propunerea lui Frimu — pe care eu, de altfel, am împărtăşit-o.* GALAN, Z. R. 355. *I-am sugerat că aş vrea ..., dacă n-ar supăra-o propunerea mea, să-i fac o vizită.* PREDA, R. 47. *Eu am o propunere, zisei.* V. ROM. august 1963, 30. *Notez propunerile făcute la adunare.* RL 1977, nr. 10 281. ✦ (Învechit) Părere **(3)**. *Aceaia cum că fum, aer, foc şi alte trupuri se suie în sus nu e în contra propunerii noastre, ci toate au esplicaţia sa.* M. DRĂGHICI, F. I, 8ᵛ/11.

2. Recomandare, ofertă pentru numirea cuiva într-un post, într-o demnitate, într-o misiune etc. Cf. propune¹ **(3)**. — *Vino numaidecît la mine să te bagi ... La propunerea sa ţinele i-a răspuns ...* ALEXANDRESCU, O. I, 240. *Membrii Curţii Supreme sînt numiţi de Prezidiul Marii Adunări Naţionale a R.P.R. la propunerea guvernului.* CONST. R.P.R. 89.

3. Intenţie de a face un anumit lucru, de a realiza ceva. Cf. propune¹ **(5)**. *Tot Israilul ar fi stăpînit de nu i-ar fi curmat moartea cea timpurie propunerile sale.* TEODOROVICI, I. 194/3.

4. (Rar) Predare a unei materii de studiu; p. ext. oră, curs. Cf. propune¹ **(6)**. *Ion Florea sta acum într-o bancă pe la mijlocul salei de propunere.* AGÎRBICEANU, L. T. 42. *Propunerea unei filozofii nu trebuie să nască într-un student oroarea de a asculta, ci voinţa de a asimila.* CĂLINESCU, C. O. 113. ✦ (Învechit, rar) Tratare a unei lecţii, a unei teme. *Am văzut o carte de şcoală deşteptînd în spiritul studenţilor prin asemenea propuneri neexacte ura în contra culturii a două naţiuni.* MAIORESCU, CR. III, 163.

II. (Gram.; învechit) Propoziţie **(2)**. *Propoziţione, adică propunere.* VĂCĂRESCUL, în SCL 1954, 34. *O judecată ce se înfăţişează prin vorbire sau prin scriere, ia nume de propoziţie sau propunere, ca un lucru ce se pune înainte.* I. POP, L. 4/23.

— Pl.: *propuneri.*

— V. **propune.**

PROPURTĂ vb. I. Refl. (Prin Ban.) A se plimba **(2)**. ALRM I/I h 136.

— Prez. ind.: *propórt.*

— **Pro-²** + **purta.**

PROPÚS s. n. **1.** (Învechit, rar) Expunere, prezentare, relatare. Cf. propune¹ **(2)**. *Vream să intru îndată în propusul meu, dupe cum am şi început.* HELIADE, O. II, 417.

2. (Învechit şi regional) Plan **(3)**, intenţie. Cf. propune¹ **(5)**. *Mîna la el ... întinde cu propus ca să-l omoare.* MUREŞANU, P. 25/20, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Au auzit toate planurile şi propusurile zmeoaicelor.* SBIERA, P. 105, cf. 273. *Pleacă trufaş în contra vrăjmaşului, cu propus să-l sfărîme.* MERA, L. B. 45.

— Pl.: *propusuri.*

— V. **propune¹.**

PROPÚSCĂ s. f. (Rusism regional) Act prin care se certifică ceva. *Dacă acea voce de cristal n-ar fi arătat, înainte de orice propuscă şi semnalment, că am de-a face cu o boieroaică.* MIHĂESCU, în SCL 1973, 47, cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: *propuşti.*

— Din rus. **пропуск.**

PROR s. m. v. **proor.**

PRÓRĂ s. f. Partea de dinainte a unei nave; p. restr. extremitatea din faţă a acestei părţi, unde se află postul de comandă; bot, (învechit) pruă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Unda începu a mugi despicată de proră.* HELIADE, D. J. 98/1, cf. I. GOLESCU, C. *Deci prora ei era întoarsă împotriva valurilor şi la fieşcare năvălire de apa ce intra în canal ia să redica*

cu tolul. BUZNEA, P. V. 175/12, cf. NEGULICI, BARONZI, I. L. IV, 205/5, DDRF. *Veseli pluteau spintecînd cu prora săratele spume.* COȘBUC, AE. 12, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Auzeam din prora vaporului o melodie dulce.* DUNĂREANU, CH. 58, cf. ANTIPA, P. 365, CHIRIȚESCU, GR. 253, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînta un matelot la proră.* MINULESCU, VERS. 127, cf. 344. *A stat în atac cu spada în mînă, la prora navei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 197, cf. ABC MAR. *Nici motoarele nu se mai aud! Doar apa cum plescăie la proră.* SEBASTIAN, T. 94. *Tu, cel de la proră, Ce te-a prins ... De-ți propteşti de gratii, Tremurul și plînsul?* LESNEA. I. 42. *Rămase îndelung rătăcind, fără vislași ..., c-o făclie albastră la proră.* SADOVEANU, O. X, 316. *Se vede uscatul în provă, strigă cu glas tare omul din gabie.* BART, S. M. 30, cf. SCRIBAN, D. *Pasageri ... distrați de enormele dantele albe ce forfoteau la prora vasului.* CĂLINESCU, S. 411. *Se-ntinde marea clară ... Nu-i nimenea cu prora S-o spargă, s-o frămînte.* BLAGA, P. 177. *Vapoarele ... trec pe deasupra milioanelor de tauri* [valurile], *zdrobindu-le spinările sub prova de fier.* BOGZA, C. O. 405. *Am întors loiea în ultima clipă cu prova pe val.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/2. *După un colț al Dunării se putea zări, de la proră, Brăila.* ib. 1954, nr. 395, 2/1. *E cineva în picioare la proră.* H. LOVINESCU, T. 204. *Cîțiva cașaloți trec prin prova, arătîndu-și numai coada.* TUDORAN, O. 122, cf. 60. *Pornesc corăbii mari, de-azur, pe mare, Întîile ce iau în pieptul prorii Oceanul.* BRAD, O. 31. *Prova și pupa sînt denumiri folosite de marinari pentru partea dinainte și respectiv dinapoi a unei nave.* L. ROM. 1961, nr. 1, 31.

— Pl.: *prore.* — Și: **próvă** s. f.

— Din lat. **prora,** ngr. **πρῶρα,** it. **prora.**

PRORECLAMÁ vb. I. Intranz. (Regional) A reclama **(3)** din nou (Costești — Băile Herculane). GL. OLT. *Io am proreclamat iară ... la minister.* ib.

— Prez. ind.: *proreclám.*

— **Pro-**[2]**+ reclama.**

PRORÉCTOR s. m. Membru al corpului didactic universitar care are funcția de locțiitor al rectorului; titlu purtat de această persoană. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Prorectorul, care prezidase adunarea, a coborît de la masa îmbrăcată în pînză roșie.* V. ROM. iulie 1954, 39, cf. DL, DM. *Prorector*[ul] *... Institutului de construcții din București a prezentat în fața profesorilor și studenților ... două conferințe despre construcția de baraje mari în România.* RL 1967, nr. 7 000, cf. M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *prorectori.*

— Din lat. **prorector,** germ. **Prorektor.**

PRORÍCĂ s. f. v. **porecla.**

PRORÍG subst. v. **prurigo.**

PRORÓC s. m. **1.** Predicator religios considerat ca trimis al divinității pe pămînt și înzestrat cu darul de a prezice viitorul; profet[1] **(1).** *Nemică afară nu grăiesc de cealea ce prorocii ziseră.* COD. VOR. 80/14, cf. 62/1. *Va chema Dumnezeu șaptezeci de apostoli și proroci* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 461/20. *Blagosloviți apostolii, prorocii și mucenicii Domnului.* PSALT. 333. *Puse Dumnezeu în beseareci întîi apostolii, ai doilea prorocii.* CORESI, L. 323/13. *Că păginii nici proroci avea.* id. EV. 457, cf. 152. *Mărim pre cela ce l-au grăit prorocii.* PRAV. GOV. 144[r]/7, cf. 116[r]/12. *Iată-i veni de la Dumnezeu ostndă asupra, cum grăiaște și prorocul David.* URECHE, L. 130. *Acești 2 proroci au chinuit pre lăcuitorii pămîntului.* N. TEST. (1648), 311[v]/10. *Voi trimite către voi proroci.* CHEIA ÎN. 9[r]/16. *Aaron, fratele tău, tî va fi fie proroc.* BI- [illegible] *Au trimis în lume proroci.* ANTIM ALEXANDRESCU, O. I, 217. ✧ *Proroc mincinos* = cel care pretinde a fi proroc **(1);** proroc fals; p. ext. persoană care prevestește lucruri ce nu se realizează. *Socotiți-vă de proroci mincinoși.* PRAV. GOV. 111[r]/6. *Mulți proroci mincinoși veniră în lume.* N. TEST. (1648), 195[v]/13. *De nu voi cumva proroc mincinos ieși și un prognostic a face ..., voi îndrăzni.* CANTEMIR, I. I. I, 115, cf. CADE. ✧ (Apozițional) *Împăratul proroc David.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. ✧ (Urmează după un nume propriu, atribuind calitatea ca un adjectiv) *Și dată fu lui cartea Isaiei prorocul.* CORESI, EV. 456, cf. 2. *Precum mărturisește David prorocul.* NECULCE, L. 219. *Rugăciunile lui Samuil prorocul.* ANON. CANTAC., CM I, 112. *Sînt-Ilie prorocul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 77. ✧ (Adjectival; prin lărgirea sensului) *O, ascultă numa-ncoace, Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace!* EMINESCU, O. I, 155. ✦ (Adesea complinit prin „mare", „înalt" etc., sau articulat) Epitet dat (de musulmani) lui Mahomed; profet[1] **(1).** *Mahomet ... Amăgitor zis în Meca și-n Medina prooroc!* HELIADE, O. I, 401. *Dă mulțumită ... marelui proroc.* GORJAN, H. I, 6/24. *De-ar vrea înaltul prooroc, Mahomed strălucit, Să-mi fie ziua cu noroc.* ALECSANDRI, P. I, 146.

2. Persoană care întuiește apariția sau desfășurarea unor evenimente în viitor; profet[1] **(2).** *Aș fi vrut să te văd sehastru; poate te-ai fi făcut și prooroc.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Ei bine, țiganii zbiară că tu ești al lor prooroc: Tu o să-i scoți din cătușe.* HASDEU, R. V. 89. *La urat și-nchinăciune E proroc și-ți știe spune Tot ce-o fi și-o da.* COȘBUC, P. II, 36. *Avea faimă de proroc.* VLASIU, A. P. 208. *Locul unde sălășluia prorocul lor cel bătrîn nu trebuia să fie cunoscut.* SADOVEANU, O. XII, 20. *Cum mai sunau cuvintele în gura lui, parcă ar fi fost proroc.* BARBU, P. 99. *Fă-mă prooroc, să te fac cu noroc.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 10. ✧ (Rar; la f.) *S-ar putea să-mi fii o tristă proroacă.* GALACTION, O. A. II, 338, cf. SCRIBAN, D.

3. (Prin Mold.) Ajunul sărbătorii sfîntului Gheorghe; mînecătoare **(2),** proor **(3).** Cf. ALR I 619/538, 558, 614.

— Pl.: *proroci.* — Și: **prooróc,** (regional) **prioróc** (UDRESCU, GL.) s. m.

— Din slavonul **пророкъ.**

PROROCEÁ s. f. (Prin Olt.) Numele unor colinde de Crăciun; p. restr. ultima recitare pe care o fac colindătorii de la Crăciun, înainte de a părăsi casa la care au colindat. *În cele ce vin, dăm următoarele orații, care prin Oltenia se numesc la sing. prorocea, art. prooroceaua.* PAMFILE, CR. 134, cf. CADE, PAȘCA, GL.

— Pl.: *prorocele.* — Și: **prooroceá** s. f.

— **Proroc** + suf. *-ea.*

PROROCÉNIE s. f. (Învechit, rar) Prorocire **(1).** *Pentru moaștele lui Constandin împărat și pentru prorocenia Țarigradului* (a. 1822). CAT. MAN. II, 80.

— Pl.: *prorocenii.*

— **Proroci** + suf. *-enie.*

PROROCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparține proroculuí, privitor la proroc, de proroc; format din proroci. *După al prorocescului și apostolescului cuvînt meargem.* CORESI, EV. 176. *Și într-acele lunete și fulgere, glasurile prorocești auziia-se.* id. ib. 177. *Direapta mînă a prorocescului aceluia trup lutnd, la a sa cetate o dusă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6[r]/25. *După prorocească adeverință s-au pornit și să pornește tot răul peste tot pămîntul.* CANTEMIR, HR. 58. *Toată ceata prorocească cu un glas mărturisesc pre Domnul Hristos a fi împărat.* ANTIM, P. 173. *Cu duh prorocesc.* MAIOR, IST. 196/20, cf. DRLU, LB. *Era un zeu de lemn cu dar prorocesc.* DONICI, F. II, 41/4, cf. POLIZU. *Acel glas prorocesc ce vestea moartea ... fiicei sale.*

PROROCÉSTVIE s. f. (Învechit) Prorocire **(1)**. *Unde este prorocestvia lu Muisii prorocu?* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 358/6, cf. 314/10. *Toată prorocestviia scripturiei.* N. TEST. (1648), 187v/27. *Iaste vrun psalom să nu fie plin de prorocestvie de Domnul Hristos?* DOSOFTEI, PS. 300/2. *Tocmealele sv*[i]*nţilor le audzim într-altă limbă, cumu-s străhile de sara, slavele, prorocostviile* (a. 1715). IORGA, S. D. XIII, 135.

— Pl.: *prorocestvii.* — Şi: **prorocóstvie** s. f.

— Din slavonul **пророчьствиѣ.**

PROROCESTVUÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit) A proroci **(1)**. *Le-au prorocestvuit urgie de la Dum*[ne]*zău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116r/10, *Au prorocèstvuit cu Zaharia.* id. ib. decembrie 222r/25, cf. BV I, 226, TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prorocestvuiesc.*

— Din slavonul **пророчьствовати.**

PROROCÉŞTE adv. (Învechit) În felul prorocilor, ca un proroc. *Şi strigă proroceaşte Elisavtha.* CORESI, EV. 493. *De ctnd te cunosc, tot proroceşte Grăieşti.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 392, cf. DRLU, POLIZU.

— Şi: **proorocéşte** adv. POLIZU.

— **Proroc** + suf. *-eşte.*

PROROCÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Folosit şi absol.) A anunţa, a arăta, a simţi dinainte (în calitate de proroc) ce se va întîmpla, cum va fi, cum va evolua etc.; a profeţi, a profetiza, a prevesti[1] **(1)**, a prezice, (învechit) a prorocestvui. *Cei ce de a voastră bulnrătate prorociră.* COD. VOR. 140/11, cf. 26/13. *Sfîntul David au prorocit de Hristos.* CORESI, EV. 413. *Cela ce proroceaşte, oamenilor grăiaşte întru bine.* id. L. 326/5. *Aduse-şi aminte de cel părinte ce prorocise di'nşii* (a. 1620). CUV. D. BĂTR. I, 384/9. *Cu atîtea sute de ai mai denainte au prorocit prorocii de venirea lui.* VARLAAM, C. 22. *Şi alte seamne reale s-au arătat, de-i prorociia toţi că va fi sfîrşitul lor rău şi amar, cum s-au şi împlat.* URECHE, L. 103. *Prorociia împăratul David pentru împărăţia izrailiteanilor.* CHEIA ÎN. 60v/3, cf. 15r/22. *Să aşază preste ei duhul şi prorociră.* BIBLIA (1688), 102[1]/14. *Mult au plins, prorocind cu plînsul realele ce vor să pată pă urmă.* R. POPESCU, CM I, 438. *Şi prorocea ctnd bune, ctnd rele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 87. *Blîndeţele, bunatatea ..., iubirea de oameni a acestui oblăduitor proroci norodului desfatată pîtrecere, subt a sa înţăleaptă octrmuire* (a. 1819). URICARIUL, VII, 75, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Care drept este asupră-ţi a-nvăţa, a proroci?* HELIADE, O. I, 421. *Vrăjitoarea blăstemată Ieri aşa îmi proroci ...* NEGRUZZI, S. II, 77. *Îţi prorocesc că ai să cîştigi mult în astă sară.* ALECSANDRI, T. 1 103. *Eu prorocesc că această măritare va fi bună.* CONTEMPORANUL, II, 288, cf. TDRG. *Prorocesc că din tînărul ăsta se va alege un bărbat straşnic.* AGÎRBICEANU, A. 105, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Băieţii prorociseră bine.* BASSARABESCU, V. 4, cf. 405, CADE. *Mama prorocise ca o buhă pe clopotniţă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 17. *Vine ... furtuna ..., proroci cel mai mare dintre fraţi.* SADOVEANU, O. VIII, 341. *Sortit unui altfel de viitor ... cum îi prorociseră ctndva dascălii de la sfîntul Sava.* C. PETRESCU, A. R. 11. *Ameninţă cu grele pedepse. Prooroci catastrofe.* STANCU, R. A. I, 277, cf. 326. *Viscolul prorocit în toamnă.* GALAN, Z. R. 126. *Ştie că n-o să fie aşa cum proroceau ei.* PREDA, R. 9. *Nu de necaz, ci prietenește proorocesc editorilor că romanul pornografic nu va fi multă vreme la preţ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 5/2, cf. ALR I 1 403/385, 387, 600. (Refl. pas.) *Ne apropiam de îngrozitorul an 1840, despre care se prorocea fel de fel de grozăvii.* GHICA, S. 172. *Era apreciat şi i se prorocea un mare viitor.* GALACTION, O. A. II, 219. *Un tînăr Hristos numit De care s-a prorocit.* TEODORESCU, P. P. 112. ◇ (Glumeţ) *Proorocea întîmplările toate după ce se trecea.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Instinctul ... învaţă pe dobitoace a proroci furtuna.* CONACHI, P. 293. *Vîntule, copile, Codrii ce-i trudeşti? Ce-mi tot spui de jale Şi-mi tot proroceşti?* CERNA, P. 116.

2. (Învechit, rar) A propovădui **(1)**. (Absol.) *De în Ev*[an]*ghelie ... eu prorocii întru păgîni.* CORESI, ap. GCR I, 15/30.

— Prez. ind.: *prorocesc.* — Şi: **prooroci** vb. IV.

— V. **proroc.**

PROROCÍE s. f. (Astăzi rar) Prorocire **(1)**. *Prorociia ceea ... de la D*[um]*n*[e]*zeu grăiră-se.* COD. VOR. 166/19. *Prorocia Zahariei.* PSALT. 334. *Şi părinte a multe limbi fu, după dumnezeiasca prorocie.* CORESI, EV. 224, cf. 175. *Şi să să împle întîi-întşi prorociia Isaiei.* N. TEST. (1648), 17r/11. *Tot cela ce aude cuvintele prorociei cărţii aceştia.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Mîntuitoare prorocie ... de vinirea Domnului Hristos.* N. COSTIN, L. 52, cf. 40. *Cunosc adevărat cu duhul prorociei că ea este ... izbăvirea lumii.* ANTIM, P. 75. *Întîmplarea au adus să să plinească prorociia.* IST. CAROL XII, 24r/17. *Împlinirea unii mincinoase prorocii.* IST. AM. 42r/19. *Îi respica ei prorocia Isaiei.* PETROVICI, P. 84/4. *O prorocie cerească îmi rădică toată nădejdea.* BELDIMAN, N. P. I, 26/7, cf. DRLU, LB. *Această zicere a fost proorocie.* DONICI, F. 59. *Se ivise o proorocie care spunea că acest oraş va intra iarăşi în stăpînirea creştinilor.* BĂLCESCU, M. V. 81. *Lasă prooroctile, cinstite Bogonoase.* NEGRUZZI, S. I, 235, cf. POLIZU. *Ultimile cuvinte din energicul discurs al lui Potcoavă erau nu numai o prorocie, ci chiar un fel de a doua vedere.* HASDEU, I. V. 203. *Să se împlinească la dînsul prorocia din acele slove.* ISPIRESCU, L. 274, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pînă azi nu văd nici un semn de bună prorocie.* GALACTION, A. 50, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX. *Scripturi şi proorocii.* TEODORESCU, P. P. 104. *Prorocia despre Ştefan cel Mare.* ŞEZ. III, 235. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ochii lui era pravili, gura lui proorocie.* CONACHI, P. 301.

— Pl.: *prorocii.* — Şi: **proorocíe** s. f.

— **Proroc** + suf. *-ie.*

PROROCÍRE s. f. **1.** Acţiunea de a **proroci (1)** şi rezultatul ei; ceea ce proroceşte **(1)** cineva sau ceva, profeţie; prezicere, prevestire, (astăzi rar) prorocie, (învechit) prorocestvie, prorocitură, plaz[2], zicerc, (învechit, rar) prorocenie. *Să ascunză de dînsul, temîndu-se de prorocirea cetitorului de steale* (a. 1650). GCR I, 134/3, cf. DRLU, POLIZU. *Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche, Din a valurilor sfadă prorociri se aridic.* EMINESCU, O. I, 45. *Un spirit care cunoaşte mersul omenirii ... rar ... face prorociri mincinoase.* ARHIVA, II, 508. *Va produce oarecare vîlvă-n lume, Ca o nouă prorocire.* MINULESCU, VERS. 278, cf. 150. *Acum* [călugărul] *prostea lumea cu prorociri.* VLASIU, A. P. 209. *Nu-i fu recunoscător pentru această prorocire.* SADOVEANU, O. IX, 104, cf. XI, 274. *Discut cu Zugravu ... şi-i amintesc de proorocire.* STANCU, R.A. IV, 269. *Prorocirile mele sînt mai vrednice de crezare decît ale proroculuî Ilie.* VORNIC, P. 191. *Ioanide, pe care-l întărîtă cu prooroctri sumbre, îl porecleşte „cucuvea".* V. ROM. octombrie 1964, 98, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) Oraţie de nuntă (care prevesteşte viitorul tinerilor căsătoriţi) (Piatra Olt — Slatina). GL. OLT. *De mult aşa, veneau doi băieţ călări şi ... începeau prorocirea [la nuntă].* ib.

— Pl.: *prorociri.* — Şi: **proorocíre** s. f.

— V. **proroc.**

PROROCITÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f., adj. (Învechit) (Persoană) care proroceşte **(1)**. V. **proroc, profet[1].** *Iară prorocitorii doi sau trei să grăiască, alaţi să judece.* CORESI, L. 330/7, cf. DRLU, DEX.

2. Adj. (Învechit, rar) Care dă prognoza, care anunţă cu anticipaţie starea vremii. *Prorocitoare arătări ale călindarilor sînt după ... clima deosebitelor locuri.* PISCUPESCU, O. 89/16.

— Pl.: *prorocitori, -oare.*

— **Proroci** + suf. *-tor.*

PROROCITÚRĂ s. f. (Învechit) Prorocire **(1)**; dar al proroculuí **(1)**, darul de a proroci **(1)**. *Unuia amu duhul datu-i-e cuvint de mîndrie ..., altuia prorocitura.* CORESI, L. 321/11. *Altuia ciude a face, altuia prorocitură, altuia duhuri a goni.* id. EV. 317.

— Pl.: *prorociturí.*

— **Proroci** + suf. *-tură.*

PROROCÍȚĂ s. f. Femeie care prorocește **(1)**; p. e x t. ghicitoare. *Cu bani făcură pre prorociță de la Delfi de poronci Laconilor ... să scoață de sub tirani Athina.* HERODOT (1645), 295. *Muiarea ... zice că-i prorociță.* N. TEST. (1648), 305r/25. *Evanghelistul Luca proroțile le numcașteˆ.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6v/31. *Octavie Avgust Chesar ... au întrebat pre Sevilla prorocița ctți ani vor sta palaturile acelea.* ANTIM, O. 316, cf. LB. *Doară ești o proroci̯ță? ... O ruga să-i proroceaască Ce va să mai pătimască.* BĂRAC, A. 68/2, cf. TDRG. *La noi toate babele fiind proroțile, de asemenea i-a spus o bunică a sa ...că el n-are să piară de șireang, ci de fier.* SADOVEANU, O. XIII, 758. ◇ (Urmează după un nume propriu, atribuind calitatea ca un adjectiv) *Era Ana prorocița, fată lu Fanuil.* CORESI. EV. 515, cf. N. TEST. (1648), 68v/24. *Și luo Mariiam prorocița, sora lui Aaron.* BIBLIA (1688), 501/51, cf. 1752/43.

— Pl.: *prorocițe.*

— Din slavonul **пророчица**.

PROROCLÍ vb. IV v. **porecli**.

PROROCÓSTVIE s. f. v. **prorocestvie**.

PROROFORÍE s. f. v. **pliroforie**.

PROROGÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.) A amîna (din oficiu) pentru o dată ulterioară sau a prelungi în timp; p. g e n e r. a amîna; p. e x t. a suspenda (pentru un timp oarecare). *Dieta o deschide, proroagă și închide un comisariu reg*[esc]. BARIȚIU, P. A. III, 170. *Încă și mai curioasă este de a vedea ce veți face în cazul cînd o ați proroga* [adunarea] *sau dizolvi* (a. 1861). IORGA, S. D. XVIII, 43, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Arhitectul prooroga mereu acțiunea și căuta să cîștige timp cu vorbele.* CĂLINESCU, S. 128, cf. DL, DM, DN2, DEX. ◇ R e f l. p a s. *După aceste, s-au prorogat (închis) parlamentul ... pînă la 8 august.* AR (1829), 521/29. *E rău numai că Dieta s-a prorogat pînă la 2 iulie.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 278.

— Prez. ind.: *proróg*, pers. 3 și (învechit) *proroágă.*

— Și: **prorogá** vb. I.

— Din lat. **prorogare**, fr. **proroger.**

PROROGÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a p r o r o g a și rezultatul ei; prorogație. Cf. DRLU, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Un decret de prorogarea datei deschiderii vînătoarei.* COD. PEN. R.P.R. 176. *Direcția mai întîmpina cîteva dificultăți tehnice, încît ideea prorogării premierei se primi ca foarte oportună.* CĂLINESCU, S. 605, cf. DL, DM, DER, DN2, DEX. ✦ Act prin care se amînă sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.; prorogație. Cf. CADE, DEX.

2. Extindere a competenței unui organ de jurisdicție. *Legea a prevăzut ... prorogarea competinței, adică dreptul unei instanțe care, potrivit principiilor generale în materie de competință, n-ar putea judeca pricina, să poată totuși s-o judece.* PR. DREPT, 804, cf. DER, DEX.

— Pl.: *prorogări.* — Și: (rar) **prorogáre** s. f.

— V. **proroga.**

PROROGÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Prelungit **(1)**; amînat. Cf. DRLU.

— Pl.: *prorogați, -te.*

— V. **proroga.**

PROROGATÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se poate proroga. Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *prorogativi, -e.*

— Din fr. **prorogatif.**

PROROGÁȚIE s. f. Acțiunea de a proroga; prorogare **(1)**. *La 12 iunie s-au făcut prorogația (închiderea) parlamentului.* AR (1829), 511/19, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN2, DEX. ✦ Act prin care se amînă sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.; prorogare **(1)**. Cf. CADE, DEX.

— Pl.: *prorogații.* — Și: **prorogațiúne** s. f. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **prorogation**, lat. **prorogatio, -onis.**

PROROGAȚIÚNE s. f. v. **prorogație.**

PRORÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Foarte ros (Cristești — Pașcani). MAT. FOLK. 1 519.

— Pl.: *proroși, -oase.*

— **Pro-**2 + **ros.**

PRORUGÁ vb. I. R e f l. (Regional) A se ruga din nou (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 108, 154.

— Prez. ind.: *proróg.*

— **Pro-**2 + **ruga.**

PRORÚMPE vb. III v. **prorupe.**

PRORÚMPERE s. f. v. **prorupere.**

PRORÚPE vb. III. **I.** I n t r a n z. **1.** (Învechit și regional; despre oameni; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „în") A începe să vorbească, să țipe, să rîdă, să plîngă etc. în mod brusc (și cu putere). *Accentele ei străniĭ, accente sînt sinistre. — Sinistre pentru dînsul, prorupe Cuchullin.* HELIADE, O. I, 352. *Am început rău, prorupse repede Barbaia.* CR (1846), 311/36. *Femei și copii, ... văzînd flăcările, prorupseră în vaiete cumplite.* BARIȚIU, P. A. II, 264. *Prorumpînd într-un rîs sardonic, îi zise ...* FILIMON, O. I, 389. *Însă într-o zi prorupsé cu o voce puternică și arzătoare.* EMINESCU, G. P. 30. *Prorupse și el ca și mine într-un plîns nesfîrșit.* ap. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. ✦ (Învechit; despre sunete, vorbe, țipete, rîsete, plînsete etc.) A izbucni (în mod brusc și cu putere). *Un suspin dureros prorupse din toate piepturile.* BARIȚIU, P. A. I, 630. *Un aplauz asurzitoriu prorupse în public.* id. ib. II, 147, cf. PROT.-POP., N. D. *Lacrimile îndelung contenite prorupseră din ochii lor.* LM, cf. BARCIANU.

2. (Învechit; despre mișcări sociale) A se declanșa, a izbucni. *La doi ani ... a prorupt revoluțiunea de 7—8 ani a lui Francisc Rákozi.* BARIȚIU, P. A. I, 218. *Putea să prorumpă o turburare peste noapte.* SION, P. 224.

II. R e f l. (Prin Ban.; despre sunete, zgomote) A înceta. *S-o prorupt larma.* L. COSTIN, GR. BĂN. 170, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Prez. ind.: *prorúp.* — Și: (învechit) **prorúmpe** vb. III.

— Din lat. **prorumpere** (refăcut după *rupe*). Cf. p r o-2 și r u p e.

PRORÚPERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a p r o r u p e și rezultatul ei; (învechit) prorupție. Cf. p r o r u p e **(I 2)**. *La asemenea vedere, nemărginită au fost prorumperea urgiei.* ASACHI, S. L. II, 61. *După proruperea revoluțiunei în Italia ne pomenirăm și cu o rebeliune a nobilimei polone din Galiția.* BARIȚIU, P. A. I, 693, cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Și: **prorúmpere** s. f.

— V. **prorupe.**

PRORÚPȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Prorupere. Cf. PROT.-POP., N. D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— Pl.: *proruptii*. —Și: **proruptiúne** s. f. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.
— Din lat. **proruptio, -onis.**

PRORUPȚIÚNE s. f. v. **proruptie.**

PROSÁC, -Ă s. m. și f., adj. v. **prusac.**

PROSADIARISÍ vb. IV v. **prohdeorisi.**

PRÓSAIE s. f. v. **prosie.**

PROSÁTE s. f. pl. (Regional) Fructe (Feldru — Năsăud). LEXIC REG. II, 76.
— Cf. p r ă s a d.

PRÓSĂC subst. (Regional) Marginea, extremitatea din vale a unui sat (Mehadia — Orșova). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 170.
— Pl.?
— Din scr. **prosek.**

PROSĂDÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Munt.) A răsădi. *Taci, tulpină, taci, ... Nu e vina ta, Și-i a celuia Care te-a sădit Și te-a prosădit.* PAMFILE, C. Ț. 33.
— Prez. ind.: *prosădesc.*
— **Pro-**[2] + **sădi.**

PROSĂSIE s. f. (Prin Bucov.; cu sens colectiv) Prapuri și cruci folosite la un cortegiu religios. Cf. LEXIC REG. 107.
— Pl.?
— Din ucr. **процессия.**

PROSCALESÍ vb. IV v. **proscalisi.**

PROSCALISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A invita, a pofti **(3).** *Au trimis măria-sa ... dă l-au proscalisit să vie la curte.* R. GRECEANU, CM II, 160. *Veți proscalisi și pre prea sfinția sa părinttele ... la aceasta adunare* (a. 1793). GÁLDI, M. PHAN. 240. *A nu proscalesi pe domni nu să poate* (a. 1801). id. ib. *Deci te prascalipsesc ... să poftești pînă la mine* (a. 1853). id. ib. *Îți cer de o mie de ori iertăciune că nu te-am proscalisit la masă.* FILIMON, O. I, 194. *Vărul evgheniei voastre v-au proscalisit.* ALECSANDRI, T. 1 228, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *proscalisesc.* — Și: **proscalesi, prascailpsí** vb. IV.
— Din. ngr. **ἐπροσκάλησα** (aor. al lui **προσκαλῶ**).

PROSCÉNIU s. n. (În teatrul antic) Parte a scenei corespunzătoare scenei și avanscenei de astăzi; (în teatrul modern) avanscenă. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM. *Proscenium-ul capătă o importanță deosebită, el devenind unul dintre principalele locuri de joc.* CONTEMP. 1961, nr. 777, 3/4. *Au ieșit pe prosceniu. Creangă se oprește, pune lada jos.* T iunie 1964, 22, cf. DER, DN[2], M.D. ENC., DEX.
— Pl.: *proscenii.* — Și: (rar) **proscénium** s. n.
— Din lat. **proscenium,** fr. **proscenium,** germ. **Proscenium.**

PROSCÉNIUM s. n. v. **proscenu.**

PROSCHINITÁR s. n. (Bis.; învechit) **1.** Un fel de pupitru înalt pe care se află o icoană și care se așază în centrul bisericii; iconostas. *Se închină ... către icoana ... proschinitarului.* GHEORGACHI, LET. III, 290/28. *Două cutii pentru mîlostenie cu pecețile boierilor rînduiți epitropi, una să stea în biserică la proschinitariu și alta la spital* (a. 1799). URICARIUL, I, 92, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ✦ Scăunel pe care se îngenunchează pentru rugăciune. Cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 241.
2. Capelă, paraclis mic. Cf. CIHAC, II, 691, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.
3. Loc de pelerinaj. Cf. SCRIBAN, D.
4. Carte de rugăciuni și de informații asupra locurilor sfinte. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pl.: *proschinitare.* — Și: **proschinitáriu** s. n.
— Din ngr. **προσκινητάρι.**

PROSCHINITÁRIU s. n. v. **proschinitar.**

PROSCOÁTE vb. III. T r a n z. (Regional) A scoate din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 95. *Fraĉi-so proscoĉa mina dz'in dz'isagă și-i măi da o palmă.* ib., cf. 154.
— Prez. ind.: *proscót.*
— **Pro-**[2] + **scoate.**

PROSCOMEDÍ vb. IV v. **proscomidi.**

PROSCOMÉDIE s. f. v. **proscomidie.**

PROSCOMIDÍ vb. IV. T r a n z. (Despre preoți; complementul indică pîinea și vinul) A pregăti, a sfinți pentru împărtășanie; a face o proscomidie **(1).** Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX.
— Prez. ind.: *proscomidesc.* — Și: (rar) **proscomedí** vb. IV. CADE.
— Derivat regresiv de la **proscomidie.**

PROSCOMÍDIE s. f. **1.** Parte din slujba liturghiei în care preotul pregătește, sfințește pîinea și vinul pentru împărtășanie; (învechit) predlojenie **(2).** *De se va timpla cumva să se vearse sfintele ..., preotul iară să facă a doua proscomidie* (a. 1652). GCR I, 160/30, cf. DOSOFTEI, MOL. 85. *La proscomidie să toarne puțină apă în vin, și după sfințirea tainelor, apă caldă, după rînduială.* IACOV, SYN. 15[V]/6. *De citire călugărului în chilie ... Arătarea proscomidiei, în ce chip să va face* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 305. *Acest pomelnic ... urmează a se pomeni pururea la sfînta proscomidie* (a. 1814). ARH. OLT. I, 60, cf. LB. *S-au plătit această sf[ă]nță proscomidie de Mihail și Ecaterina* (a. 1829). IORGA, S. D. XIII, 163, cf. VALIAN, V., POLIZU, CIHAC, II, 691. *Sub sărindar se înțelege ... amintirea celui repausat la 40 de proscomedii și liturghii.* MARIAN, Î. 377, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Preoții, uitînd de proscomidie, dormeau netreziți pe subt mese.* ARGHEZI, S. VI, 45, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.
2. Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvîrșește proscomidia **(1)** și unde se află pregătite sfintele daruri; jertfelnic. *Acesta sfîntul jirtăvnic ce să zice proscomidie, n-au fost așa din temelie* (a. 1731). ap. TDRG, cf. LB, VALIAN, V. *În părețele despre miazănoapte al altarului este construită proscomidia, adîncată în zid ca o peșteră* (a. 1877). ap. TDRG, cf. LM. *N-am disprețuit ... odăjdiile roase de molii în scrinele din proscomidie.* ODOBESCU, S. II, 236. *S-a adaus ... o vesmîntărie de-o parte și o proscomidie de alta.* IORGA, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M.D.ENC., DEX.
— Accentuat și: (învechit) *proscomidíe.* CIHAC II, 691, LM, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *proscomidii.* — Și: (învechit și regional) **proscomédie,** (învechit, rar) **prosconídie** s. f.
— Din slavonul **проскомидиꙗ.**

PROSCOMIDÍT, -Ă adj. (Bis.; învechit, rar; despre pîine sau vin) Care a fost pregătit, sfințit pentru împărtășanie. *Prescurile proscomidite dă le vor mînca clinii* (a. 1652). GCR I, 160/25.
— Pl.: *proscomidiți, -te.*
— V. **proscomidi.**

PROSCONÍDIE s. f. v. **proscomidie.**

PROSCÓVIȚĂ s. f. v. **pocroviță.**

PROSCRÍE vb. III. Tranz. **1.** (Rar) A dezaproba, a condamna, a blama. *Eu nu voi să proscriu pe nimeni; însă nu poci afla în secolul nostru nici un erou care să mi se cuviie la nuoa mea poemă.* HELIADE, D. J. 3/6. *Ce i-ar servi aceste calități în societatea noastră unde aceste simțiminte sînt proscrise?* BOLINTINEANU, O. 425, cf. CADE. *Neologismul, proscris de poetica tradițională.* VIANU, A. P. 252. *Sentimentele, ... pe care biserica le-a proscris, se cristalizează și devin conștiente în omul Renașterii.* OȚETEA, R. 334. *Cervantes nu proscrie toate romanele cavalerești.* LL I, 121.

2. A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a scoate de sub scutul legilor, a prigoni **(2)**; a îndepărta în mod forțat din patrie, a exila, a surghiuni, a alunga, a izgoni. Cf. NEGULICI. *Regii, popoarele și ministrii altarelor mă proscrise în numele politicei și a religiei.* CALENDAR (1854), 53/31, cf. POLIZU. *Și-i trimesesem listă chiar de persoanele ce erau să fie proscrise.* GHICA, A. 191, cf. PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/34, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 81, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Nu-l vedem printre arestați în timpul revoluției și nu e proscris, e numai destituit din post.* CĂLINESCU, S.C.L. 87, cf. DL, DM, DN², M.D. ENC., DEX. (Glumeț) *Cînd în staturile Europei* [lupii] *erau proscrișî ..., numai în Moldavia ... viețuiau ca în sînul unei republice.* NEGRUZZI, S. I, 279. ◇ Refl. pas. *Toți înavuțiții să proscrisă, pentru a li se jăfui averea.* SĂULESCU, HR. I, 56/24. ◇ Refl. *Din țară singuri s-au proscris.* MACEDONSKI, O. I, 209. ◇ Refl. impers. *Se proscriu din țară sub pedepse grele atît iezuiții, cît și călugării din oricare ordin.* BARIȚIU, P. A. I, 133.

3. (În antichitatea romană) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fără forme judiciare, publicînd pe o listă numele persoanei condamnate, pe care oricine putea s-o omoare. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M.D. ENC., DEX.

4. (Astăzi rar) A interzice, a opri. Cf. NEGULICI. *Proscrisei asemenea biliardul.* BREZOIANU, Î. 79/28. *S-ar fi stipulat ca cultul lui Alah să fie pe totdeauna de acolo proscris.* CALENDAR (1861), 53/5, cf. PROT.-POP., N.D. *Uitarăți că proscrise sînt orișice dueluri?* MACEDONSKI, O. II, 140, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

— Prez. ind.: *proscriu.*

— Din fr. **proscrire** (după *scrie*).

PROSCRÍERE s. f. Acțiunea de a proscrie și rezultatul ei. Cf. proscrie **(2)**. Cf. POLIZU. *Priveam cauza română la care am sacrificat tot, făcînd din viața mea un șir de închisori, exiluri, espatrieri și proscrieri.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 629, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *proscrieri.*

— V. **proscrie.**

PROSCRÍPTOR s. m. (Rar) Persoană care hotărăște o proscripție. Cf. DDRF, SCRIBAN, D., DN².

— Accentuat și: *proscriptór.* SCRIBAN, D. — Pl.: *proscriptori.*

— Din lat. **proscriptor**, fr. **proscripteur.**

PROSCRÍPȚIE s. f. **1.** Pedeapsă la care autoritatea publică supunea pe cineva (pentru o vină politică); izgonire din patrie a cuiva (pentru o vină politică), exil, surghiun. *Protestanții se trătară cu asprime ... Frederic al 5-le de Palatiu perdu statul în puterea actului împărătesc de proscripție.* SĂULESCU, HR. II, 282/10, cf. NEGULICI. *Două diete ... amerința pe înnoitori cu pedepse grele, cu anateme, cu proscripțiune și chiar cu moarte.* BARIȚIU, P. A. I, 132. *Acești aristocrați ... decretează legile de proscripție, ei măsură și vînd libertatea ca o marfă.* RUSSO, S. 182. *Măritrea voastră o va ridica din toată proscripția și ți va chezășui asigurarea vieții.* NEGRUZZI, S. III, 320, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Glumeț) *Să-i procure dulcile ferieiri ale unei proscripțiuni de zece ani.* GHICA, S. 57. ✦ (Rar) Autoexilare. *Poate să am norocul ca în mulțimea lumii cinstite ... să găsesc cîteva aprobări, cari să mă plătească cu prisos de necazurile îndelungatei mele proscripțiuni.* CARAGIALE, O. VII, 456.

2. (În antichitatea romană) Punere în afară de lege sau condamnare la moarte fără forme judiciare, de obicei pentru infracțiuni politice. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Marele orator retras la Tusculum ... află că numele său era pe lista proscripțiilor.* CONCORDIA, 177³/70, cf. PROT.-POP., N, D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *Listă de proscripție* = listă afișată care cuprindea numele persoanelor condamnate. *Au compus o listă de proscripție, ... făcîndu-i a crede că toți erau meniți a fi omoriți.* CALENDAR (1858), 117/9, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

3. (Rar) Interzicere, desființare, oprire. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U. *Proscripțiune a unui obicei.* CADE, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proscripții.* — Și: **proscripțiúne** s. f.

— Din lat. **proscriptio**, fr. **proscription.**

PROSCRIPȚIÚNE s. f. v. **proscripție.**

PROSCRÍS, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă rigorile unei proscripții **(1)**; (persoană) care a fost obligată să-și părăsească patria (pentru o vină politică), exilat, surghiunit. Cf. NEGULICI. *Au intrat apoi în Moldova împreună cu soacra lor, doamna Ieremiei Movilă, și cu toți prescrișii refugiți.* CALENDAR (1850), 71/9. *E dulce pentru sărmanul proscris a-și îndrepta ultima privire către ai săi.* LĂZĂRESCU, S. 135/12. *Poziția mea de proscris în sînul patriei mele ... îmi comandă o prudință străsnică.* MAN. SĂNĂT. 293/28. *Cei carii nu voia să poarte cocarda ungurească fură declarați de proscrișî.* BARIȚIU, P. A. II, 202. *Ea este din o familie proscrisă.* NEGRUZZI, S. III, 319, cf. POLIZU. *Toată opinca-n pușcărie; Toți ... Pribegesc proscrișî, goniți.* BOLLIAC, O. 192. *Beizadea Grigore Sturza avea ziafet de ziua lui și ne poftise pe toți românii proscrișî.* GHICA, ap. CADE. *Panu ..., cu toate că nu credea la posibilitatea de a figura între proscrișî, totuși găsi mai prudent a se da deoparte.* SION, P. 233. *Proscris, în a mea țară eu nu mă voi rentoarce.* BOLINTINEANU, O. 2, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ieri sceptrul regilor și-al tinerefii — Iar azi toiagul bietului proscris!* CONV. LIT. XLII, 137. *Visarăm visuri goale și doruri de proscrișî.* PETICĂ, O. 146, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Regalist proscris și să ai curajul să te prezinți ministrului justiției chiar?* CAMIL PETRESCU, T. I, 481, cf. SCRIBAN, D. *Victor Hugo a fost trecut primul pe lista proscrișilor.* SADOVEANU, E. 228, cf. DL, DM. *Pentru că l-o gonit creditorii din Bucovina, se laudă peste tot că-i „proscris".* T iunie 1964, 17, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Singur sînt astăzi și proscris, Te-ai dus, te-ai dus, o, dulce vis!* I. NEGRUZZI, S. II, 298.

2. Adj., s. m. și f. (În antichitatea romană) (Om) pus în afara legii sau condamnat la moarte fără forme judiciare (pentru o vină politică), prin înscrierea numelui pe o listă. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ANTONESCU, D.

3. Adj. (Rar; despre idei, atitudini, acțiuni) Interzis, oprit, neîngăduit. *Despotismul proscris cată încă a veni în mijlocul nostru sub nume mincinoase și sub mască.* BOLINTINEANU, O. 258, cf. DL, DM, DN², M.D. ENC. DEX.

— Pl.: *proscrișî, -se.* — Și: (învechit, rar) **presCrís, -ă** adj., s. m. și f.

— V. **proscrie.**

PROSECTÓR s. m. (Med.) **1.** Persoană specializată în efectuarea disecțiilor și autopsiilor. *Dacă boala lui au fost interesantă, i se face autopsie de către prosector în ființa primarului și a doctorilor.* CUCIURAN, D. 15/20. *Într-una din acele zile veni la Rotaru ... soția unui prosector de la spitalul Filantropia.* BENIUC, M. C. I, 304, cf. DL., M.D. ENC., DEX.

2. Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor, în examenele de laborator etc. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D., ENC., DEX.

— Accentuat și: *proséctor* (BARCIANU, SCRIBAN, D., DEX) și *prósector* (ALEXI, W.). — Pl.: *prosectori.*

— Din lat. **prosector,** fr. **prosecteur,** germ. **Prosektor.**

PROSECTÚRĂ s. f. (Med.; rar) Morgă[2] **(1).** Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ✦ Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice pentru disecție. Cf. DEX.

— Pl.: *prosecturi.*

— Din germ. **Prosektur.**

PROSFERISÍ vb. IV v. **prosforisi.**

PROSFETÍ vb. IV. Tranz. fact. (Învechit, rar) A face să lumineze, să strălucească. (Fig.) *Prosfetește* (lumineazã cc[2] HD) *fața ta spre șerbul tău.* PSALT. 53, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prosfetesc.*

— Din slavonul **просвѣтити.**

PROSFORÁ[1] s. f. (Învechit) Dar; p. ext. ofrandă, jertfă. *Altă nemică mîntnd, fără prosfora ce-i aducea.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 211[r]/23. *Prosfora, adică poclon la casa împărătească* (a. 1825). GÁLDI, M. PHAN. 241. *Răscumpără azi păcatele părintelui prin o prosfora mărinimoasă și mîntuitoare Brandei.* ASACHI, S. L. II, 65, cf. CIHAC, II, 691. *Ți-am primit prosforaua.* SĂGHINESCU, V. 65.

— Pl.: *prosforale.*

— Cf. ngr. προσφορά.

PROSFORÁ[2] vb. I. Tranz. (Învechit și regional) A oferi **(1)**; a dărui. *Netmpăcîndu-se stările cu Albert, prosforară Margaretei și corona Sfezlei.* SĂULESCU, HR. I, 215/11. *Ducea înaintea sa corona de emir, spre a o prosfora miresei.* ASACHI, S. L. II, 61. *Îndemnat de îngrijirea vrednică de laudă și mărinimoasă, au prosforat prin darnica sa mînă jărtfa aceasta* (a. 1856). URICARIUL, IV, 413/21, cf. TDRG. *Să urăm pe-un zeu născut ... Prosforîndu-i tămîieri.* TEODORESCU, P.P. 21. ✦ (Învechit, rar) A jertfi, a sacrifica. *Pentru patrie și zeu Să prosfoare traiul seu!* ASACHI, S. L. I, 183.

— Prez. ind.: *prosforez* și *prosfór.*

— Cf. ngr. προσφορῶ.

PROSFORÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Primit în dar; dăruit. *Cu afront aruncă darurile prosforate.* SĂULESCU, HR. I, 65/2.

— Pl.: *prosforați, -te.*

— V. **prosfora**[2].

PROSFORISÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit) A oferi **(1).** *Am cinste să prosferisesc prin ex*[celența] *ta* (a. 1809). GÁLDI, M. PHAN. 241. ◇ Refl. pas. *De la casa școalelor a se prosforisi cît de puțin ajutor nu este mijloc* (a. 1815). id. ib., cf. DR. II, 794.

— Prez. ind.: *prosforisesc.* — Și: **prosferisí** vb. IV.

— Din ngr. **προσεφόρησα** (aor. al lui **προσφορῶ**).

PRÓSHIMĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Aparență. *Cu o proshimă de patriot bun* [a dat țara în] *mîinile jefuitorilor.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 12.

— Pl.:?

— Din ngr. **πρόσχημα.**

PRÓSIE s. f. (Popular) Ogor arat și semănat pentru prima dată sau după ce a fost lăsat necultivat timp de mai mulți ani; p. ext. ogor nelucrat sau (abia) desțelenit; p. gener. ogor **(II 2).** *În prosăi au mai sămănat, tot într-acel pămînt, ovăs, și s-au făcut* (a. 1771). IORGA, S. D. VII, 95. *Niște prosii ..., unile arate de dînșii ..., iar altile rupte din țelină* (a. 1816). id. ib. VI, 177. *Înul cere loc nou, prosie, toloacă.* I. IONESCU, C. 42/26. *Pe la noi, cînd țelina e arată pentru prima oară, se cheamă prosie.* HEM 1463, cf. CIHAC, II, 295, GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 61, ALEXI, W., TDRG. *După doi-trei ani de arătură, locul se mai vrăvuiește, se mai fărîmițează și ia numele de prosie.* PAMFILE, A. R. 26, cf. LUNGIANU, CL. 229. *Un pămînt ... dacă se ară anul acesta, la anul viitor devine prosie.* AN. DOBR. IV, nr. 4, 101, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, H I 189, 287, 420, II 100, 271, 319, III 71, 209, V 478, VI 143, VII 50, 184, IX 231, 310, XI 99, XII 140, XIV 436, RĂDULESCU-CODIN, 61, VICIU, GL., CIAUȘANU, V. 192, CHEST. IV 123/816, 982. ✦ (Regional; în forma *prostie)* Finaț. Com. din POIANA — VAȘCĂU. ✦ (Regional) „Loc din apropiere". Com. din BUCOVINA. ✦ (Prin nordul Mold.) Moșie strămoșească. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *prosii.* — Și: (învechit) **prósaie** (pl. *prosăi),* (regional) **próstie** (com. din POIANA — VAȘCĂU, CHEST. IV 123/816), **próște** (H II 319, XI 99) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PROSILOGÍSM s. n. Silogism dintr-un șir de silogisme, a cărui concluzie servește ca premisă unui alt silogism. Cf. M.D.ENC.

— Pl.: *prosilogisme.*

— Din fr. **prosyllogisme.**

PROSIMIÁN s. m. (Zool.; rar) Lemurian. Cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC.

— Pronunțat: *-mi-an.* — Pl.: *prosimieni.*

— Din fr. **prosimien.**

PROSINGHILĂ s. f. (sg.) (Regional) Vreme rea (Fărcașa — Piatra Neamț). A V 31.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PROSIRÍ vb. IV v. **prozări.**

PROSIRITÚRĂ s. f. v. **prozăritură.**

PRÓSȚIE s. f. v. **prosie.**

PROSȚȚÍIE s. f. v. **procesiune.**

PROSLÁVĂ s. f. (Învechit, rar) Glorie, slavă (deosebită). *Cine se potrivește către tine în putere ..., în proslavă și minuni a face?* PALIA (1581), ap. DHLR II, 528.

— Pl.:?

— Din scr. **proslava.**

PROSLÁVNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Mărit[3] **(3),** slăvit. *Proslavnice bălaur mare! Te rog, aibi milă și-ndurare!* COȘBUC, P. II, 247.

— Pl.: *proslavnici, -ce.*

— Din ucr. **прославен.**

PROSLĂVÍ vb. IV. **1.** Tranz. A aduce (prin vorbe, scris, cîntece etc.) întreaga laudă, cinste, slavă (impusă de calitățile celui în cauză), a da cinstea, considerația deosebită cuvenită, a ridica în slavă; a elogia, a mări[1] **(VI 1),** a preamări **(2),** a glorifica, a slăvi, (astăzi rar) a preaslăvi, (învechit) a pohvăli, a preacînta, a prealnălța **(2),** a prealăuda, (învechit, rar) a prearădica **(2).** *Ispoveadescu-me ție, D*[u]*mnedzeulu mieu, cu toată înrima mea și voiu proslăvi numele tău în veaci.* PSALT. HUR. 73[r]/20. *Se nu se rușireadze, ce se proslavească D*[um]*n*[e]*dz*[e]*u în cinstea aceasta.* COD. VOR. 162/7. *Toată sămînța lui Iacov proslăviți*

elu. PSALT. 37. *Izbăvi-te-voi şi proslăvi-mă-veri.* CORESI, EV. 235. *Toţi să proslăviţi şi să măriţi Domnul Dumnedzăul nostru.* COD. TOD. 193. *Să te cîntăm şi să te proslăvim.* VARLAAM, C. 208. *Să proslăvească pre tatăl vostr[u] cela ce iaste în ceriure.* N. TEST. (1648), 6ᵛ/35. *Frica ta ... peste toţi vecii trăieşte, De te cîntă şi te proslăveaşte.* DOSOFTEI, PS. 58/20. *Doamne Dumnezeul nostru, ne iartă şi pre noi de păcatele noastre ca să te proslăvim în veaci.* CHEIA ÎN. 7ʳ/24. *Dumnezeu ... pre cel ce-l proslăvea şi-l chemă la sine.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Cu multă şi mare laudă au proslăvit pre Dumnezău* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 354/16. *De-a pururea să fie mărit şi proslăvit.* ANTIM, P. 14. *D[o]mnul ... i-au proslăvit în lume pre aceşti luminători, carii pentru credinţă vitejeaşte s-au nevoit.* MINEIUL (1776), 73ᵛ¹/9. *Iaste cu cuviinţă a proslăvi pre Dumnezeu.* MOLNAR, RET. 16/7, cf. LB. *Nu pregetă a proslăvi şi ei fiinţa şi mărimea dumnezeirii.* PISCUPESCU, O. 65/20. *Tatăl al puterii, voind să-l proslăvească Ca un moştean al slavei.* HELIADE, O. I, 191. *Aceste fapte toate, Prin scrieri înfocate, Certînd ai proslăvit.* DONICI, F. II, 60/15. *Şi duşmanii tăi înşişi te proslăveau.* BĂLCESCU, M. V. 565. *Dumnezeu ... ştie a proslăvi pe acii ce-l slăvesc* (a. 1856). URICARIUL, IV, 409/13, cf. POLIZU, CIHAC, II, 347, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Poema proslăveşte pe Iani vistierul.* BUL. COM. IST. II, 91, ŞĂINEANU, D. U. CADE. *M-a interesat în cel mai înalt grad modul cum a fost proslăvit cultul lui Goethe.* D. GUSTI, P. A. 351, cf. SCRIBAN, D. *Societatea capitalistă ... proslăveşte libertatea individului de a oprima şi exploata pe semenul său, omul.* SADOVEANU, E. 194. *În Wilhelm Tell ... proslăveşte pe eroul luptelor ţărănimii elveţiene împotriva împilării absolutismului austriac.* S mai 1960, 81. *Pururea să te mărim, În veci să te proslăvim.* ŞEZ. VIII, 44. (Glumeţ) *Domnul Zamfirescu ..., fiindcă nu proslăvise vinul, găsi cuvinte de laudă pentru băutura din izvor.* STĂNOIU, C. I. 90. (Fig.) *Banu-n lume azi domneşte ... Pin' şi hoţi el proslăveşte.* ALECSANDRI, T. 636. *Nalbele rîdeau în soare proslăvind în mine urmele fiului pierdut.* KLOPŞTOCK, F. 260. ◇ Refl. pas. *Această boală nu e către moarte, ce de slava lu Dumnezeu, de să se proslăvească fiiul lu Dumnezeu derept ea.* CORESI, EV. 94. *Să proslăvească-se numele slaveei tale* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 122/19. *Dumnezeu ... în trei feţe se proslăveşte, tatăl, fiiul, duhul sfînt* (a. 1755). URICARIUL, VI, 175. *În greceşte a fost alcătuită lucrarea unui grec adresată altui grec şi în care se proslăveau mai ales isprăvile acestuia.* IORGA, L. I, 218. ◇ Refl. (Prin lărgirea sensului) *Voi învia, şi mă voi proslăvi, şi cu tărie voi sfărîma împărăţia iadului.* MINEIUL (1776), 200ʳ²/13. ✦ Tranz. fact. (Învechit, rar) A face să aibă calităţi deosebite, a da glorie, strălucire, mărire. *Virtuţile ce au proslăvit odinioară patria.* MARCOVICI, C. 124/2.

2. Refl. pas. (Învechit; despre evenimente sau personalităţi religioase) A se serba, a se celebra. *Sfîntul Dimitrie ... să proslăveaşte astăzi.* VARLAAM, C. 371. *Să proslăveşte adormirea născătoarei de Dumnezeu* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II 330/1.

3. Tranz. (Învechit, rar) A binecuvînta, a binecuvînta, a blagoslovi. *Că ne-au sfinţit şi ne-au proslăvit pre noi cu duhul sfînt, ca în noirea vieţiei să îmblăm.* CORESI, EV. 116. *Osfinţeaşte mănăstirile şi proslăveaşte egumenii, şi întăreaşte spre răbdare monahii.* id. ib. 180.

4. Tranz. (Învechit) A mîlui **(I 1)**. *Nu-l va numai proslăvi Dumnezeu pre cela ce i-au slujit bine, ce şi viaţa de veaci da-i-va.* CORESI, EV. 224. *Spre vrăjmaşi cu biruire-i proslăvea şi în viaţa lor sălatura-i cu de toate de destul.* id. ib. 405. *Căzîndu-i la picioare, le săruta mulţămind lui Dumnedzău ce l-au aşea proslăvit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116ᵛ/17. *Rogu-mă ca un nemearnic ... Pre mine mă proslăveşte* (a. 1802). GCR II, 193/4.

5. Tranz. (Învechit) A dota cu calităţi (morale, fizice) deosebite. *Au proslăvit Dumnezeu moaştele sfintei cu faceri de minuni.* MINEIUL (1776), 87ᵛ²/25. *Suflete proslăvite de virtuţile cele mai sfinte.* MARCOVICI, D. 349/26.

6. Refl. (Învechit şi regional) A se simţi bine, a fi mulţumit, satisfăcut; a se odihni în voie; a se lăfăi. *Eu amu proslăviiu-mă, că fiiul tău cunoscui-mă; e tu iară proslăvişi-te, că părintele meu crezuşi-te.* CORESI, EV. 184. *Mă voi proslăvi întru farao.* BIBLIA (1688), 49¹/30. *Gazda, robotind zi şi noapte, se proslăvea pe cuptior.* CREANGĂ, O. 223. *Mă gîndesc că azi dimineaţă nici gînd n-aveam unde are să mi se proslăvească trupşorul la noapte.* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Nişte tufe verzi Şi-n ele păsări cînta Şi să proslăvea, Din gură-mi zicea.* PĂSCULESCU, L. P. 168. ◇ Fig. *Dupre cum soarele cu totul asemenea iaste, neavînd vreo parte în dos sau cu lipsă, ci tot cu totul s-au proslăvit cu lumina ..., aşa şi sufletul cel strălucit, desăvîrşit* (a. 1775). GCR II, 107/21, cf. TDRG. ✦ (Învechit) A o duce, a-i merge **(IV 2)**. *Cum te mai proslăveşti cu slujba dicanicească?* ALECSANDRI, T. 1 089, cf. CADE.

7. Refl. (Învechit) A muri¹ **(1)**. *Deaca să proslăvi Isus, atunce-şi aduseră amente că aceastea au fost scrise pentru dîns.* VARLAAM, C. 67. *Pentru inel s-a proslăvit Daniil în ţara Vavilonului.* SEVASTOS, N. 69.

8. Intranz. (Regional) „A trece timpul, a-şi petrece viaţa" (Crucea — Vatra Dornei). A V 15.

9. Intranz. (Regional) A se îndeletnici, a se ocupa **(II)** (Pipirig — Tîrgu Neamţ). A VI 32.

10. Intranz. (Prin Bucov.) „A umbla de la stînă la stînă". A V 14, 20.

— Prez. ind.: *proslăvesc.* — Şi: (învechit) **preslăvi** (SCRIBAN, D.), (regional) **prăslăgi** (LEXIC REG. 107) vb. IV.

— Din slavonul ПРОСЛАВИТИ.

PROSLĂVÍRE s. f. Acţiunea de a proslăvi **(1)** şi rezultatul ei; preamărire **(1)**, glorificare, slăvire, (învechit) preaslăvire, pohfală **(1)**, (învechit, rar) prealăudare, pohvalenie, proslăvitură **(1)**. *Vecinica proslăvirea numelui domniilor sale* (a. 1820). URICARIUL, II, 68. *Facă-se ... Chiar ca un crai de puternic şi cuprins de proslăvire.* CONACHI, P. 299, cf. POLIZU, LM, DDRF, DL, DM.

— Pl.: *proslăviri.*

— V. **proslăvi.**

PROSLĂVÍT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a proslăvi **(1)**. *Şi dintr-aceasta să cunoştea de mainte pentru proslăvitul şi a bătrîneaţilor ş-a sterpiei Elisavetii.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25ʳ/24.

— V. **proslăvi.**

PROSLĂVÍT², **-Ă** adj. Care este vrednic de întreaga laudă, cinste, slavă (datorită calităţilor sale); preamărit, preaslăvit, preaînălţat **(1)**, (învechit) preacîntat, prealuminat **(2)**, preaseninat, (regional) prealuminos, (învechit, rar) pohvălit. Cf. LB. *Vom merge ... la palatul fericit Unde de veci locuieşte amoriul cel proslăvit.* CONACHI, P. 180. ✦ Fig. (Învechit, rar) Luminat, înseninat; transfigurat. *Din rugă ţi era obrazul proslăvit ca de înger.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11ᵛ/14.

— Pl.: *proslăviţi, -te.*

— V. **proslăvi.**

PROSLĂVITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Rar) Persoană care proslăveşte **(1)**. *Proslăvitorii lui Tudor nu l-au putut disculpa decît copleşind poporul.* OŢETEA, T. V. 301, cf. DEX.

— Pl.: *proslăvitori, -oare.*

— **Proslăvi** + suf. *-tor.*

PROSLĂVITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** Proslăvire. *Să se înţeleagă şi ce e proslăvitura. Că pre adevăr nălţimea şi slava lui Hristos fu crucea.* CORESI, EV. 464.

2. Ajutor dat cuiva; binefacere. *Mulțumește cu daruri bune și cu laude a dătătoriului de bine domnul acea proslăvitură.* CORESI, EV. 422.
— Pl.: *proslăviturí.*
— **Proslăvi** + suf. *-tură.*

PROSLÚJNIC s. m. v. **poslușnic.**

PROSÓB s. n. v. **prosop.**

PROSOCOTÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se gîndi bine; a cumpăni (Prigor — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. 170. *Și iar m-am prosocolit Să nu mă las de iubit.* id. ib.
— Prez. ind.: *prosocotesc.*
— **Pro-**[2] + **socoti.**

PROSODICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Prozodic. *Au fost ei nevoiți ca să mai afle și alte buchi ..., adecă 47, împreună cu alte seamne prosodicești și ortograficești.* CANTEMIR, S. M. 341/9.
— Pl.: *prosodicești.*
— **Prosodie** + suf. *-icesc.*

PROSODÍE s. f. v. **prozodie.**

PROSODIORISÍ vb. IV v. **prohdeorisi.**

PROSODIORIZMÓS subst. v. **prohdiorihmos.**

PROSOMÍE s. f. **1.** (Neobișnuit) Asemănare. *Prosomiile (potrivirile, uniformitățile) între oameni sînt hotărîte de natură.* SEVERIN, S. 116.
2. Tip de melodie după care se intonează unele cîntări bisericești, p o d o b i c **(3)**; s p e c. cîntare bisericească din minei sau din octoih. *Prosomiile servesc de model altor cîntări.* SEVERIN, S. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *prosomii.*
— Cf. ngr. **προσομοιόω.**

PROSÓP s. n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care se folosește la șters după spălare sau, mai rar, ca șervet, ca obiect de podoabă (în casele țărănești) etc.; ștergar **(1)**, (învechit și regional) mînăștergură **(1)**, peșchir **(1)**, (regional) chindeu, senic, profes, sprijineală, ștergătoare. *Este obiceiu a se da la visterie mitropolitului ... un prosop de cele bune cu care șterge picioarele ucenicilor.* GHEORGACHI, LET. III, 311/36. *Prosop de cele bune, cusut cu beteală* (a. 1794). IORGA, S. D. XI, 223. *În lipsă de prosop, să usca la aer.* DRĂGHICI, R. 148/25, cf. POLIZU, CIHAC, II, 691, PONTBRIANT, D. *Fermeneli, lăgicere, prosoape și ale pînzeturi.* I. IONESCU, D. 206, cf. LM. *Făcu să filfîie ... prosopul alb curat, aninat sus, la ușa bărbieriei.* CARAGIALE, O. III, 18. *Aluatul îl învălesc într-un prosop.* SEVASTOS, N. 78. *Un colac învălit într-un prosop nou.* MARIAN, NU. 305, cf. DDRF, BARCIANU, *Dăduia dă peste un prosop mare înflorit și vîrstat cu borangic.* ADAM, R. 158, cf. ALEXI, W. *În Moldova se leagă vita la gît c-un prosop ... și i se ia sînge din cap, de la ureche sau de la gît.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 21. *Pe la ferestre și chiar peste covor atîrnă în cuie șervete sau prosoape.* PAMFILE, I. C. 413. *Dezlegai desagii, scosei dintr-înșii vestitul meu prosop și, așternîndu-l pe iarbă ..., îl ridicai sau, mai degrabă, îl scoborîi la treapta de față de masă.* HOGAȘ, DR. I, 265, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vezi să nu-mi uiți prosopul și vesta albă.* BASSARABESCU, V. 41, cf. CADE. *Vezi că-i mămăliga pe masă, învălită în prosop!* REBREANU, R. II, 30. *Cînd a sfîrșit, își șterge trupul stacojiu de frig cu un prosop.* C. PETRESCU, Î. I, 299. *Întinse pe iarbă, ca pentru inspecție, perii de tot felul, o coajă de săpun, prosopul păturit cu îngrijire.* BRĂESCU, O. A. II, 230. *Are în mînă un prosop cu care tocmai se șterge pe față.* SEBASTIAN, T. 322. *Șervetele, prosoapele și toată rufăria patului și a mesei sînt într-adevăr albituri.* TEODOREANU, M. U. 155. *Profesorul întrebuință apa, săpunul și prosopul.* SADOVEANU, O. VIII, 260, cf. GÁLDI, M. PHAN. 241. *Hribii ... sînt risipiți pe întensul prosop, întins pentru ospătare.* VIANU, A. P. 281. *Pe alt scaun, o căldare cu apă; o cană, un săpun și prosop.* GALAN, Z. R. 387. *Cumpăr prosopul cu care o să se șteargă pe mîini.* H. LOVINESCU, T. 161. *Victor intră în odaie cu un prosop în mînă.* PREDA, M. 88. *Tăcu și aruncă prosopul pe un scaun.* V. ROM. ianuarie 1965, 73, cf. H I 36, 385, X 539, XII 497, XVI 13, 97. *Dă din partea miresei un prosop lung.* ȘEZ. I, 34. *Vi se închină și un prosob di in Să vă ștergiți gurița di vin.* MAT. FOLK. 1 499. *Prosoape de mătasă lua Și pe sfoară le-ntindea.* PĂSCULESCU, L. P. 205, cf. COM. SAT. III, 79, ALR I 1 956/808, ALRM SN I h 317, A I 15.
— Pl.: *prosoape.* — Și: (regional) **prosóh, proțóp** (A II 3) s. n.
— Din ngr. **πρόσωπον** (pentru) „față", **προσωπίς** „ștergar".

PROSOPALGÍE s. f. (Med.) Nevralgie facială. *Dușele de picături mari ... se întrebuințează ... la prosopalție (durere de față).* FĂTU, D. 33, cf. DN[3].
— Pl.: *prosopalgii.* — Și: (învechit, rar) **posopalțíe** s. f.
— Din fr. **prosopalgie.**

PROSOPALȚÍE s. f. v. **prosopalgie.**

PROSOPÉL s. n. Diminutiv al lui p r o s o p. *Pun moi prosopele pe masă.* COȘBUC, AE. 28, cf. DEX.
— Pl.: *prosopele.*
— **Prosop** + suf. *-el.*

PROSOPOPÉE s. f. v. **prozopopee.**

PROSOPOPÍE s. f. v. **prozopopee.**

PRÓSPĂT, -Ă adj. v. **proaspăt.**

PROSPĂTÁ[1] vb. I. (Prin Transilv.) **1.** Refl. A (se) ospăta **(2)** (din belșug). Cf. LB. *Bine ne-am prospătat, bogdaprosti!* în DR. III, 686.
2. T r a n z. (Complementul indică oameni) A avea o anumită atitudine față de ..., a trata într-un anumit fel; s p e c. a mustra[1] **(2)**; a pedepsi **(2)**. Cf. DRLU, LB, DR. III, 686, COMAN, GL.
— Prez. ind.: *prospătez.*
— **Prea** + **ospăta.**

PROSPĂTÁ[2] vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A relua **(2)**, a reîncepe. (Refl. p a s.) *De iznoavă războiul prospătîndu-se ..., multă moarte s-au făcut.* CANTEMIR, HR. 288.
— Prez. ind.: *prospătez.*
— V. **proaspăt.**

PROSPĂTÁȘ adj., s. m. (Învechit) (Pescar) care vindea pește proaspăt (prin sate). *De la ceia ce sară peșle proaspăt pen vaduri, să aibă a luarea ca de la prospătași* (a. 1701). IORGA, S. D. V, 341. *Pescariul prospătașu i sărătașu* (a. 1748). id. ib. VI, 341.
— Pl.: *prospătași.*
— **Proaspăt** + suf. *-aș.*

PROSPĂTÁTE s. f. (Învechit, rar) Calitatea de a fi proaspăt **(1)**. *Punem puțin termentin într-un vas unde este coca și acoperind-o, o găsim în starea sa de prospătate în care fusese întîi.* PENESCU, M. 53/13.
— **Proaspăt** + suf. *-ătate.*

PROSPĂTÚRĂ s. f. **1.** Aliment proaspăt **(1)**. *Negustorul nostru tocmai în ziua aceea primise un mare taxid de prospătură.* CARAGIALE, O. III, 152. *Avem stridii, brînzeturi proaspete, ne-a venit o langustă vie ..., și-i înșiră, foarte volubil, toată lista prospăturilor sosite de dimineață.* id. ib. 155. *Căzile cu sărătură și „prospătură" în coșuri cu gheață.* ANTIPA, P. 696, cf. CADE. *Ne dăduserăm peste cap să găsim, afară de conservele pe care le economiseam, și puțină prospătură.* VOICULESCU, P. I, 308, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX. *Avem prospătură*

CIAUȘANU, GL. ◇ Fig. *Chiar dacă ar vrea să vîndă o prospătură copoilor de aici, n-ar avea ce să le vîndă.* STANCU, R. A. V, 424. *Comandantul o să ne dea o permisie mare de-acum ... E timpul să mai aducă prospătură, că nouă ni s-a urît de atîta fugă.* BARBU, P. 242.

2. Amestec de făină, apă și drojdie comprimată, omogenizat și fermentat, folosit la prepararea plămădelii. Cf. LTR[2], M.D.ENC.

3. (Argotic) Fată tînără, atrăgătoare, fragedă. Cf. BUL. FIL. IV, 136. *Ce e cu fetișcana asta? ... E bine făcută. Prospătură.* STANCU, R. A. I, 28.

— Pl.: *prospături.*

— **Proaspăt** + suf. *-ură.*

PROSPÉCT s. n. **1.** (Învechit) Perspectivă[1] **(2)** (a unui colț din natură). *Înlăuntrul acestei insule sînt foarte frumoase ca zugrăvite prospecturi (vederi).* CALENDARIU BUDA (1816), 53/23. *Se deosebește prin înălțimea și prospecturile sale romantice muntele Pionul seau Ceahlăul.* GEOGR. DAC. 14/3. *În sînul acestor munți ... artistul (zugravul) se bucură de prospectul pitoresc, carile se întrece în frumuseță cu ale Alpelor Elveției.* IC. LUM. (1840), 26[1]/36. *De aici este un prospect foarte frumos, unul dintre cele mai încîntătoare ce există în Germania.* F (1867), 420. *De la vîrful Gutinului cu deosebire se deschid cele mai frumoase prospecte.* ib. (1890), 136, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar) Aspect, înfățișare. *Orașul nostru capătă din zi în zi prospectul unei cetăți, din toate părțile îngrădindu-se cu baterii.* CR (1829), 218[1]/9.

2. (Învechit) Perspectivă[1] **(3).** *Sînt prospecte mari că complanarea va urma în cîteva luni.* BARIȚIU, P. A. III, 302. *Avem însă prospectele cele mai bune că altădată va fi și mai bine.* ODOBESCU, S. I, 503. *Ce prospecte are la noi un literat?* F (1871), 314, cf. ALEXI, W.

3. Afiș, anunț, pliant, broșură etc. în care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariție, calitățile, condițiile de vînzare și de folosire ale unui produs, intențiile unor instituții sau ale unor întreprinderi etc. *În Germania a început a se publica un prospect de întocmirea unui drum de fer între Nüremberg și Furt.* CR (1833), 180[1]/30, cf. VALIAN, V. *Publică prospectul unii foi periodice.* DACIA LIT. VII/3, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Vă alăturăm ... prospectul ce s-a tipărit, spre a lua o mai temeinică cunoștință despre scopul acestii întreprinderi* (a. 1857). BUL. COM. IST. I, 318, cf. POLIZU. *Cele patru opere noi nu mai figurează decît ... citeodată pe prospectele deschiderii teatrului, iară pe scenă nicidecum.* FILIMON, O. II, 289, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Prospectul ... a venit și la primărie, o să fie afișat și o să-l citiți.* PREDA, M. 313, cf. DN[2], M.D.ENC., DEX. ✦ (Învechit) Descriere, prezentare (sistematică și sumară). *Curierul de Smirna dă un prospect despre reformele ce au introdus sultan Muhmut.* AR (1829), 75[1]/2. *Prospectul uscatului.* GENILIE, G. 120/9. *Prospectul imperiei plintelor împărțită în 24 clasuri și 117 ordinuri.* J. CIHAC, I. N. 324/26. *Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai nainte și starea de astăzi a țării.* CONV. LIT. XI, 388.

— Pl.: *prospecte* și (învechit) *prospecturi.*

— Din lat. **prospectus,** fr. **prospectus,** germ. **Prospekt.**

PROSPECTÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** (Complementul indică terenuri) A cerceta cu scopul de a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile. *Am cumpărat ... pămînturile ... n-am făcut decît ceea ce ai făcut tu, ... cînd cumpărai să prospectezi pentru comoara ta.* C. PETRESCU, R. DR. 185. *Primele obiective concrete sînt huilele cocsificabile de prospectat în Banat.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/1, cf. DM, DN[2], M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. *Filozofia prospectează, creează, inventează în felul ei, pentru că transformă ceea ce ... era numai o posibilitate, într-o forță ideală activă.* CONTEMP. 1969, nr. 1 177, 8/5.

2. A cerceta cererea și oferta de mărfuri de pe o piață dată. Cf. M.D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *prospectez.*

— Din fr. **prospecter.**

PROSPECTÁRE s. f. Acțiunea de a prospecta și rezultatul ei; ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile; prospecțiune. Cf. prospecta **(1).** *Se vor executa lucrări de prospectare și explorare în zonele de perspectivă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Aplicațiile izotopilor se vor extinde și mai mult îndeosebi în domeniul prospectării de noi zăcăminte și al prelucrării țițeiului.* ib. 1962, nr. 5 453, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Nota dominantă a literaturii sovietice de prospectare a viitorului.* V. ROM. iulie 1962, 148. *Prospectarea însăși este filozofia în curs de a se realiza și a se depăși continuu.* CONTEMP. 1969, nr. 1 177, 8/7. *Experiența existentă de pe acum în prospectarea viitorului.* ib. 1977, nr. 1 609, 12/3.

— Pl.: *prospectări.*

— V. **prospecta.**

PROSPECTÍVĂ s. f. Analiză asupra viitorului constînd în studierea factorilor tehnici, științifici, economici, sociali etc. și în stabilirea influenței lor conjugate asupra evoluției accelerate a lumii moderne. Cf. M.D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 176.

— Pl.: *prospective.*

— Din fr. **prospective.**

PROSPECTIVÍST, -Ă s. m. și f. Specialist în prospectivă. Cf. DN[3].

— Pl.: *prospectiviști, -ste.*

— **Prospectivă** + suf. *-ist.*

PROSPECTÓR, -OÁRE s. m. și f. Specialist în prospecțiuni. Cf. CADE, DM, DN[2], DEX. ◇ (Adjectival) *Hărțile de detaliu, întocmite de geologii prospectori, constituie un material de bază pentru întocmirea hărților geologice generale.* GEOLOGIA, 121.

— Pl.: *prospectori, -oare.*

— Din fr. **prospecteur.**

PROSPÉCȚIE s. f. v. **prospecțiune.**

PROSPECȚIÚNE s. f. Ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile; prospectare. *Se vor efectua lucrări de prospecțiuni și explorări pentru mărirea rezervelor actuale și identificarea zăcămintelor noi.* LEG. EC. PL. 427. *Succesele echipelor noastre de fizicieni care fac prospecțiuni magnetice.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 6/1, cf. DM. *A propus aplicarea unor metode complexe de cercetare, constînd din prospecțiuni geologice detailate.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 853. *Se fac prospecțiuni geofizice prin metoda magnetică.* GEOLOGIA, 9, cf. DER, DN[2]. *Prospecțiunile pentru descoperirea de noi zăcăminte continuă.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 300, cf. M.D.ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ți-u-.* — Pl. : *prospecțiuni.* — Și: **prospécție** s. f. DN[2].

— Din fr. **prospection.**

PROSPÉR, -Ă adj. Care se dezvoltă sau se află în condiții extrem de prielnice, de favorabile, de maximă înflorire; înfloritor. *Jalusia și rivalitatea țarinei Sofia cu nora sa Elena a turburat cursul cel prosper a dinastiei.* ASACHI, E. D. 12. *Vom învăța aceea ce trebuim a face pentru ca să putem avea o agricultură îmbogățitoare, progresivă și prosperă.* CALENDAR (1847), 41/8, cf. NEGULICI. *Populul român ... au conservat atitudinea lui liniștită care-l face demn de o soartă bună, de un viitor prosper.* DÎMBOVIȚA (1858), 16[1]/28. *Soarta ne era prosperă, șeful trecea zîmbitor, Generațiile noastre aveau falnic viitor.* ALEXANDRESCU, O. I, 288. *O stare prosperă a muncitorilor.* I. IONESCU, M. 145, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A doua domnie a lui aici fu o domnie prosperă și fericită.* IORGA, L. I, 54, cf. ȘĂI-

NEANU, D. U., CADE. *Eu unul nu-ți doresc decît o viață prosperă și plină de fericire.* MIRONESCU, S. A. 109. *Hainele curate ... dovedeau o bunăstare prosperă.* C. PETRESCU, Î. II, 141. *Coloniile prospere săsești și șvăbești ... au cam aceeași înfățișare.* SADOVEANU, O. IX, 330, cf. SCRIBAN, D. *La conducerea luptei pentru o viață liberă și prosperă stau astăzi partidele comuniste.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/6. *Descoperea ... un popor mai liber și mai prosper.* VIANU, L. U. 8. *Se înșiruie strălucind ogoarele perfect aliniate și satele largi ale acestui prosper ținut.* BOGZA, C. O. 190. *Havana ... oferă ... aspectul unui oraș modern și prosper.* V. ROM. aprilie 1954, 67. *Sînt, pe cît se poate vedea, sănătoși și, pesemne, mai mult sau mai puțin prosperi.* S martie 1960, 35, cf. DN². *Oameni sosiți ... din Milet, orașul prosper de pe coasta apuseană a Asiei Mici.* H. DAICOVICIU, D. 12, cf. M.D.ENC., DEX. ✦ Care dovedește, arată, trădează o stare bună, favorabilă, înfloritoare. *Obrazul ras și prosper.* C. PETRESCU, C. V. 256, cf. DEX.

— Pl.: *prosperi, -e.*

— Din fr. **prospère.**

PROSPERÁ vb. I. Intranz. A se afla sau a se dezvolta în condiții extrem de prielnice. V. înflori. *Muzica și limba au prosperat mai mult în Grecia și Italia.* HELIADE, O. II, 376. *Clima cea blîndă, unde prosperau fructele sudice.* ASACHI, S. L. II, 87, cf. NEGULICI. *În patrie prosperează orișice feliu de așăzămînt* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342. *Nu mai prosperează virtuțile, care se fac de admirarea lumei.* CALENDAR (1855), 3/29. *Și aice poate prospera industria mătasei.* ROM. LIT. 107²/4. *Noutatea lucrului făcu să prospereze întreprinderea acestor industriași.* NEGRUZZI, S. I, 341, cf. POLIZU. *Soarta lor va prospera.* DÎMBOVIȚA (1858), 14¹/9. *Ție ți-a dat soartea domn după dorință...Supt al cărui sceptru tu vei prospera.* MUREȘANU, P. 149/4, cf. PROT.-POP., N. D. *Copilăria e ca un arbore june ce prosperă liber în aer.* ALECSANDRI, T. 1 710. *Începutul unei literaturi române, o literatură care ar fi prosperat.* BOLINTINEANU, O. 443. *Vedem că vreo instituție nu merge bine, nu-și atinge scopul sau nu prosperează.* CARAGIALE, O. III, 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cine știe ce alcătuiri neașteptate vor crește și vor prospera într-o zi pe mormintele celor ce-au murit eroi.* GALACTION, A. 267, cf. DS. *Colonia de albine va prospera foarte bine cînd va avea o matcă preocupată numai de grija de a depune ouă cît mai multe.* ENC. AGR. I, 121, cf. SCRIBAN, D., DN², M.D.ENC., DEX.

— Prez. ind.: *prospér* și *prosperez.*

— Din fr. **prospérer.**

PROSPERÁRE s. f. Acțiunea de a prospera și rezultatul ei. V. prosperitate. Cf. ARISTIA, PLUT., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Binele și prosperarea tuturor.* GALAN, Z. R. 21, cf. M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *prosperări.*

— V. **prospera.**

PROSPERĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care prosperă. *Nenumărate sînt piedecile care se aruncă în calea unei justiții răpezi și a unei administrațiuni prosperătoare.* BARIȚIU, P. A. III, 428.

— Pl.: *prosperători, -oare.*

— **Prospera** + suf. *-ător.*

PROSPERITÁTE s. f. Stare sau dezvoltare prosperă, înfloritoare a unei întreprinderi, a unei instituții, a vieții unui individ sau a unei colectivități, a unei așezări, a unei regiuni etc.; bunăstare, belșug. V. prosperare. *Comisia este datoare bunei bugetări ce d. colonelul Nojii a arătat pentru prosperitatea acestii întreprinderi.* HELIADE, F. 13/3, cf. I. GOLESCU, C. *O norocită influință asupra prosperității naționale.* POENARU, Î. VII/3. *Asăminea prosperități îngîmfă pe domnitorii Franței a pași cu războaie ofensive în Evropa.* SĂULESCU, HR. I, 17/22. *Am avut prilejul să mă pătrunz de prosperitatea acestui port.* BULETIN, G. (1840), 334¹/7. *Peste puțin, Veneția ... va vedea reînființîndu-se vechea sa prosperitate.* CR (1846), 2¹/46. *Cată să deschiză niște nouă sorginți de prosperitate.* ib. (1848), 27¹/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Românul din Dobrogea este într-o prosperitate de care nici un țeran de pe fața pămîntului nu se bucură.* ROM. LIT. 14²/30. *Prosperitatea societății în care trăim.* FIS. 1/17. *O pacificațiune generală ... au devenit pentru Europa o legătură nouă de prosperitate și de repaos.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2³/57. *Înștiințare către toți aceia care doresc înaintarea și prosperitatea nației române.* CONCORDIA, 19¹/13, cf. POLIZU. *Ar fi foarte trist ... să vie a face o dezbinare în contra fericirii și a prosperității patriei sale.* DÎMBOVIȚA (1858), 2²/30. *Țara ... în tine își pune toate speranțele prosperității sale* (a. 1859). N. A. BOGDAN, C. M. 144, cf. PROT.-POP., N. D. *O va conduce pe calea prosperității și a gloriei* (a. 1866). URICARIUL, VII, 239. *Considerau totdauna tractatul ce ne leagă a fi un izvor de putere și o temelie de prosperitate.* HASDEU, I. V. 196. *Prosperitatea industriei și a comerțului sînt rezemate pre prosperitatea agriculturei.* I. IONESCU, M. 277. *Iar tu cu mulțumire pe lauri meritate Te înconjuri de stimă și de prosperitate?* BOLINTINEANU, O. 137, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se pare că atunci mănăstirile noastre adăposteau buni și harnici gospodari, ceea ce explică prosperitatea lor.* IORGA, L. II, 384, cf. SEVERIN, S. 117, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tihna și prosperitatea omenească sînt flori care înfloresc dimineața și seara cad pradă furtunilor nepreveăzute.* GALACTION, A. 37. *A vorbit despre progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă în mai puțin de doi ani în aceste pustietăți rupte din calea civilizației.* C. PETRESCU, R. DR. 248. *Să ridice prestigiul și prosperitatea pensiunii sale.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Ură prosperitate și sănătate îndelungată slăvitului domn.* SADOVEANU, O. X, 178, cf. SCRIBAN, D. *Prosperitatea Pisei ... se răsfrînge asupra orașelor Florența și Lucca.* OȚETEA, R. 45. *Expoziție destinată să convingă străinătatea de frumusețea, înflorirea și prosperitatea create.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/1. *Prosperitatea morală engleză e datorită bogăției.* RALEA, S. T. I, 278. *Prosperitatea agrară a Cubei.* V. ROM. aprilie 1954, 70. *Prosperitatea bătea la ușa multora din sat, vitele se înmulțeau.* PREDA, M. 63. *Îi va fi ușor ... să capteze surse virgine de avuții, să-și croiască o nouă prosperitate.* V. ROM. ianuarie 1965, 17. *Pentru prosperitatea de mîine a României socialiste se pune cu stăruință problema rezervelor de inteligență.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893, cf. DN², M.D,ENC., DEX.

— Pl.: (rar) *prosperități.* Gen.-dat. și: (rar) *prosperității.*

— Din fr. **prospérité**, lat. **prosperitas, -atis.**

PROSPEȚÉL, -EÁ adj. (Rar) Diminutiv al lui proaspăt **(1)**. *Eu sînt om cu greutate, toți boierii vin la mine, De băcălii prospețele îmi sînt putinele pline.* NEGRUZZI, S. I, 157, cf. DEX.

— Pl.: *prospeței, -ele.*

— **Proaspăt** + suf. *-el.*

PROSPEȚÍME s. f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nealterat, nou, tînăr, viu, fraged, gingaș etc. *Dar filosofisînd Pătruns-ai legea bine: Că apele mișcînd, Păstrează prospețime?* DONICI, F. II, 17/19, cf. TDRG. *Era o impresie de răcoare și prospețime peste orășelul din vale.* CAMIL PETRESCU, U. N. 119. *Prospețimea radioasă a întîii dimineți.* TEODOREANU, M. U. 17. *Se hotărî să cumpere tabloul care era pe pînză, scoțînd efecte singulare de prospețime din strivirea cu cuțitul a culorilor pe fondul textil.* CĂLINESCU, S. 70. *Oltul ...aduce deasupra înălțimilor aspre și minerale o prospețime de rouă, pe care nici soarele, nici vîntul nu pot să o usuce.* BOGZA, C. O. 84. *Această operă și-a păstrat întreaga prospețime și întregul relief.* L. ROM. 1953, nr. 1, 32. *Era o dragoste nouă, cu rădăcini adînci, plină de prospețime și căldură.* V. ROM. august 1954, 75. *Se înviorase de-a binelea, revenind la încredere și prospețime.* VORNIC, P. 110. *Iarba avea o prospețime dureroasă.* BARBU, P. 203. *Călătoria ... îi dă senzația de neînlocuit a noutății, a prospețimii.* S ianuarie 1961, 63. *Lucrare plină de prospețime, căreia îi sînt proprii plasticitatea*

și un simț coregrafic autentic. M 1962, nr. 4, 36. *Are, însă, altă prospețime în figură și altă vioiciune în priviri.* T decembrie 1964, 31. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Scriitorii și poeții făcuseră de mult acest pas înapoi spre învățătura poporului, deschizînd literaturii porțile de aur ale prospețimii poetice.* VLASIU, D. 387. *În literatură, ca și în teatru, diletanții, prin prospețimea manifestării lor, neconstrînsă de disciplinele tradiționale, sînt mai interesanți.* VIANU, A. P. 391. *Să cînte prospețimea în casa noastră nouă.* BRAD, O. 46.

— **Proaspăt** + suf. *-ime.*

PROSPICIÁ vb. I. Intranz. (Latinism; despre oameni) A arăta, a părea într-un anumit fel (după înfățișare). Cf. GHEȚIE, R. M. *Ce bine prospiciezi!* ALEXI, W. *Ce bine prospițiază la față!* Com. din TIMIȘOARA.

— Pronunțat: *-ci-a.* — Prez. ind.: *prospiciez.*

— Și: **prospițiá** vb. I.

— După lat. **prospicere.**

PROSPIȚIÁ vb. I v. **prospicia.**

PROSPOIÉT, -Ă adj. (Regional) Proeminent (Agîrbiciu—Cluj-Napoca). LEXIC REG. II, 74. ✦ Spec. (Despre haine, țesături) Înfoiat (Vîlcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 89. *Rochia asta ți-i tare prospoietă.* ib.

— Pronunțat: *-po-iet.* — Pl.: *prospoieți, -te.*

— Etimologia necunoscută.

PROST, PROÁSTĂ adv., adj. **A.** Adv. (Învechit, rar) **1.** Drept, vertical, neaplecat. *Mortul prost șezu și grăi înaintea tuturora.* CORESI, EV. 347. *Că trupul fără de suflet nice poate ședea prost, nici a grăi adevăr.* id. ib. 348.

2. Din destul, din belșug, în mod abundent, îmbelșugat. *Să ceară de la D[um]n[e]zeu cela ce dă tuturor prostu* (din destul N. TEST. 1648, destul BIBLIA 1688) *și neponosluindu-și da-se-va lui.* COD. VOR. 110/21.

B. Adj. **I.** (Învechit) **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Curat (sufletește), neprihănit, nevinovat **(1)**, cast; sincer, cinstit, fără ascunzișuri; natural **(I 3)**, firesc. V. prostatic[1] **(1)**. *Ne învață Hristos să fim întregi (ce se zice proști și nehitleani) și să nu fim veninați și răi ca șarpele.* CORESI, EV. 202, cf. 214. *Că dă la inimă proastă și direaptă ieșea acea rugă.* VARLAAM, C. 255, cf. DOSOFTEI, MOL. 85. *Păstoriu alcătuindu-te al turmei cei cuvîntătoare, să fii prost, blînd, smerit și bun* (a. 1805). GRECU, P. 303. ◇ (Adverbial) *Le părea Irod că e neînșelătoriu și nehitlean și prost grăiaște și zice lor.* CORESI, EV. 503.

2. Care este comun, obișnuit, simplu, de rînd. *Nemunui să le pare că e pline proastă și vin prost sfînta cuminecătură.* CORESI, EV. 109, cf. 194. *Pravila călugărului prost.* PRAV. GOV. 158[v]/14. *Domnul Hristos nu iaste om prost, cumu-l grăiesc jidovii și arianii, ce iaste Dumnedzău adevărat.* VARLAAM, C. 271, cf. 329. *El ține mijlocul lanțului ... ființelor, care începe de la ziditor și se pogoară pînă la cea mai mică și proastă viețuitoare.* MARCOVICI, C. 11/12. *Mulți cetesc istoria lui Arghir ... fără de a socoti altceva lucru într-însa decît o proastă poveste.* BĂRAC, A. 3/5. *Din sălbatic c-o proastă hultuitură ... copaciul schimbă natura.* CONACHI, P. 283. *Nu simțiți că-n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?* EMINESCU, O. I, 157. ✦ (În construcții negative) Care are o importanță, o amploare, o intensitate etc. redusă. *Cu adevărat, nu-i proastă cererea orbului, ce-i mare, și numai puterea unuia săngur lui Dumnedzău putea cererea lui să dea.* VARLAAM, C. 339. *Nu puțină pedeapsă le-au făcut și nu proaste bătăi le-au dat.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Chinurile lui nu erau proaste.* GANE, N. III, 165. *Pe loc am început a plînge și bucuria mea n-a fost proastă.* CREANGĂ, P. 187. *Ciuda noastră și necazul cailor, care trebuiau să taie de-a dreptul prin tufe, nu erau proaste.* HOGAȘ, DR. I, 90. *Chinurile și muncile lor nu erau proaste.* MARIAN, T. 18. *Neliniștea lor nu fu proastă.* ȘEZ. VIII, 68, cf. IV, 2. ✦ (Adverbial) Tare, intens. *Nu așa prost zis-au apostolul să ne bucurăm noi, ce de Domnul să ne bucurăm.* CORESI, EV. 120. *Iar despre altă parte măria sa voie ostașilor măriii sale au dat, nu prost pre cruți a-i măcelări* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 176/12. *Dar și Filaret pe dînsul nu l-a lovit așa prost.* PANN, E. II, 86/14. *Strînseră de mînă pe voinic și nu se mirară prost de risipa creierilor namilei.* GALACTION, O. A. II, 36. ✦ Spec. (Învechit, rar; despre ani) Care este nebisect. *Calendariu la anul de la nașterea lui Hristos 1794, cari e prost* (a. 1794). IORGA, S. D. XIII, 17. ✦ Spec. (Învechit, rar; despre zile) Lucrător. *Cele 9 cîntări din psaltire, așezate după rînduiala tipicului bisericesc, amu să cetesc ... preste an în zile proaste* (a. 1815). BV III, 116. ✦ Spec. (Învechit; despre cuvinte) Simplu. *Însemnarea în loc de nume iaste doo: proastă, cum e: eu, împreunată cum e: singur eu.* ST. LEX. 243/24, cf. 248/17. *Furma ... iaste de 2 fealuri: proastă, precum: fac, încheiată, precum: prefac.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 43[r]/15, cf. 76[v]/22.

II. 1. (Învechit și popular; despre oameni) Care provine ori face parte dintr-o pătură socială inferioară, de origine, de condiție umilă, de rînd, de jos; care aparține poporului (de rînd), din popor; care ocupă în societate un rang umil, inferior. *Preotul ... va merge în săbor cu oameni proști sau cu boiari.* PRAV. GOV. 19[r]/18. *Au născut cînd Darie au dobîndit împărăție, și în cinste au născut, nu ca ceialanți ficiori, carii au născut cînd era Darie prost.* HERODOT (1645), 356. *Să va certa boiarinul și muiarea, daca vor face ucidere, ca și fieștecine di cei mai proști oameni.* PRAV. 86. *A treia pricină au pus că sînt de neam prost cantemireștii.* N. COSTIN, LET. II, 48/15. *Și umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost.* NECULCE, L. 227, cf. 65. *Lichinie de neam dac să trage ... însă de proști oameni era.* C. CANTACUZINO, CM I, 21. *De murea vreun egumen sau călugăr sau boiar, ... au măcar fiece om mai prost, el numaidecît trimitea de lua tot ce avea.* ANON. CANTAC., CM I, 192. *Își schimbă portul ca săracii, făcîndu-să oameni proști.* AETHIOPICA, 9[r]/18. *Tamerlan ... din om prost ajunse prin vrednicie și minte ... a stăpîni toată India.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Fimeia unui om prost nu iesă în cetate neavînd pe dînsa podoabe.* IST. AM. 8[v]/2. *Pre dînsul, cel ce este născut din așa luminată viță, mai puțin l-au socotit, decît pre un român prost.* ȘINCAI, HR. II, 323/26. *Era pămîntean din județul Mehedințului, născut din părinți proști, din neamul pandurilor.* RÎMNICEANU, ap. OȚETEA, T. V. 73. *Sînt din neam mare, nu prost.* MUMULEANU, C. 102/9. *Bucătarii au fost ... slobozi a tocmi nunți și ziafeturi, cum și muierile pe la oamenii proști prin mahalale* (a. 1823). DOC. EC. 269. *Să cerceteze de-a lungul prin țară, Ce vorbește plebea, populul cel prost.* MUREȘANU, P. 144/10. *Să lepezi aceste haine boierești și să te îmbraci cu haine de fecior prost.* FILIMON, O. I, 132. *Am încercat* [condurul] *la femei de neam și la de cele proaste, pînă și la roabe.* ISPIRESCU, L. 307. *El rege, eu o fată săracă, din neam prost, Ce-i pasă lui de mine?* COȘBUC, S. 48. *La poarta curții ... era mare îmbulzeală nu numai de norod prost, ci și de neamuri.* SADOVEANU, O. X, 183, cf. T. PAPAHAGI, M. 172. ◇ (Substantivat) *Astădzi prăznuim praznicul tuturor svenților ... a șeaptea* [zi] *direptii, împărați și proști.* VARLAAM, C. 147. *Cei proști vra să-ș părăsască țara fără război ..., iară împărații au fost zicînd mai bine să moară pre pămîntul lor.* HERODOT (1645), 213. *Într-un chip să vor certa și boiarii și cei ... proști.* PRAV. 289. *Că-l ocărîie și nu vrè să-i slujască, ca unui domnu; ce pentru ceie miluiè pe cei proști.* NECULCE, L. 118. *Același iaste sfîrșitul și a boiarilor și a proștilor.* MAIOR, P. 48/15. *Luînd de acolo oameni, fie nemeși sau proști ..., îi înjugau și arau lanuri.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Atîta se știe că l-a luat de jos, din proști.* BASSARABESCU, V. 118. ◇ *Soldat prost* = soldat care nu are grade, soldat negradat. Cf. LB, DDRF. *Acuma Ghioagă a ajuns căprar, iar Iftic a rămas soldat prost.* REBREANU, NUV. 280. ◇ Expr. **Neam prost,** se zice despre o persoană lipsită de educație, bădărană, mojică. ✦ Spec. (Substantivat; învechit, rar) Iobag. *Supă-*

rîndu-se nobilii din Ardeal pentru dese răscoalele proştilor, tot întru acest an s-au adunat în Căpîlna. ŞINCAI, HR. I, 395/14. *Gîndul lui Şincai se îndreaptă adesea şi spre soarta iobăgimii. În Cronica sa el spune ...: „Proştii la atîta agiunsese pe vremea mea, de se vindea ca dobitoacele".* BLAGA, G. 178. ✦ (Prin vestul Transilv.) Ţăran. Cf. D. POP, M. 153, ALR SN III h 898/325. ✦ (Învechit; despre limbă) Vorbit de marea majoritate a unei colectivităţi naţionale; popular **(1).** *Am scris şi această sfîntă carte, de o am tălmăcit rumăneaşte, pre limbă proastă.* DOSOFTEI, în BV I, 245. *Tălmăcirea acei cărţi ... s-au urmat în limba proastă grecească.* PRAVILA (1814), IX/1.

2. (Despre obiecte materiale) Care este necorespunzător sau insuficient de corespunzător pentru un anumit scop; s p e c. care este de calitate inferioară, o r d i n a r **(2).** *4 brîie proaste* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 202/11. *Mai mic pămînt şi mai prost.* PRAV. 2. *Povara de bunbac prost* (a. 1691). IORGA, S. D. V, 365. *Den roada fărinii sale ce era mai proastă pîne şi pleave aprindea şi jărtviia lui Dumnezău.* N. COSTIN, L. 52. *Diamanturile pierd frumuseaţea şi nu le osebeşti mai mult de orice altă urîtă şi proastă pîiatră.* MOLNAR, RET. 77/22. *Şi aruncînd acum arma sa proastă, Apucă neşte arme mai uşoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 418. *Sarea aceea este mult mai proastă decît sarea ocnelor Moldovei* (a. 1814). URICARIUL, I, 217. *Lucrează postav prost de ţară* (a. 1822). DOC. EC. 264. *O slugă îi dete apoi un cal prost.* BĂLCESCU, M. V. 62. *120 chile de păpuşoi a lei 105 şi alte 200 a lei 95, ceşti din urmă însă proşti.* CR (1848), 21[1]/12. *Oarecine îmi spunea C-a vîndut ... Un cal prost ce el avea.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Scăpă o batistă mototolită şi mirosind puternic a parfum prost.* C. PETRESCU, Î. I, 24, cf. II, 195. *Nouăzeci la sută din vinat scapă din pricina cartuşelor proaste.* SADOVEANU, O. X, 483. *Duhnea a vin acru, a tutun prost duhnea.* STANCU, R. A. I, 118. *Garniturile proaste sînt totdeauna lăsate la coadă de serviciul căilor ferate.* PAS, Z. III, 16. *Fost-ai, leleo, cînd ai fost, Ş-ai rămas un lucru prost.* ALECSANDRI, P. P. 338, cf. TEODORESCU, P. P. 571. *Cine deschide ochii după ce cumpără, cumpără totdeauna marfă proastă.* ZANNE, P. V, 229. *Roata cea mai proastă, aceea mai rău scîrţîie.* id. ib. 537. ✧ (Adverbial) *Văz că-mi scrii pentru sacul de bumbac, care ai luat de la mine, că ar fi ieşit prost* (a. 1780). BUL. COM. IST. II, 215. ✦ (Despre creaţii ori manifestări ale spiritului) Care este lipsit de valoare. *Mie, zău, nu-mi face cinste să văz un teatru prost.* PR. DRAM. 113. *Publicase un volum de versuri proaste în limba franceză.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 60. *Tratarea cît se poate de neartistică, de proastă a subiectului.* GHEREA, ST. CR. II, 68. *Pe dinlăuntru zidurile sînt stropite cu albastru şi galbăn, iar pictura e puţină şi proastă.* HOGAŞ, DR. I, 8. *Nu am recunoscut decît cîteva pasaje de teatru prost.* CAMIL PETRESCU, T. I, 104. *Revista va trebui să răscolească ... spiritele amorţite de mîncare şi politică proastă ale burghezilor.* VLASIU, D. 81. ✦ (Despre stări, situaţii, manifestări etc.) Care se află sub nivelul dorit, aşteptat, normal, care are un aspect necorespunzător, rău, care ia o turnură rea. *Aflîndu-se spitalul la slabă şi proastă stare, n-am suferit ... a privi* (a. 1785). URICARIUL, I, 105. *Teatrul nostru naţional şi literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă.* CARAGIALE, O. II, 177. ✧ (Adverbial) *E un autor jalnic ce prost ne sfătuieşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Am găsit cam prost acasă.* CARAGIALE, O. VII, 123. *Iată o săptămînă prost începută.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 234. *Aşa cum te ştiu, nu pricep cum de n-ai încercat să ucizi... — Vezi că mă cunoşti prost?* CAMIL PETRESCU, T. I, 257. *Cum merge? — Prost, domnişoară Otilia!* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Războiul ... a început să meargă prost.* STANCU, R. A. III, 14, cf. IV, 260. *Prost merge poşta.* H. LOVINESCU, C. S. 27. *Mie tare mi-ai fost dragă. Că de dragă ce mi-ai fost, M-ai făcut să umblu prost.* FOLC. TRANSILV. II, 55. (E x p r.) **A se simţi prost** = a încerca un sentiment de jenă, a fi stînjenit. *Mă simt prost faţă de colegii mei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 23. ✦ (Adverbial; pe lîngă verbe ca „a vorbi", „a pronunţa" etc.) În mod stricat, incorect. Cf. DM. ✦ S p e c. (Despre sănătate, starea fizică a cuiva, stări fiziologice etc.) Care lasă de dorit. Cf. DM. ✦ Care este modest, simplu, sărăcăcios (ca aspect); care este făcut din material de calitate modestă, inferioară; (învechit) prostac **(2),** (învechit, rar) prostatic[1] **(2).** *Îndreptarea călugărească iaste ... ţinerea cu haine proaste de lînă.* PRAV. GOV. 115[r]/10. *Şi va întra şi surimanul în veşmînt prost.* N. TEST. (1648), 177[r]/18. *Intra-va şi mişelu întru scărnave* (*proaste* BIBLIA 1688) *veşminte.* COD. VOR. 116. *Au îmbrăcat pe Bogdan şi pe Iordachi în haine proaste, şi s-au făcut în loc de slugi.* NECULCE, L. 152. *Dintr-o casă mică şi proastă ce s-au aprinsu ... s-au aflat foc mare.* R. POPESCU, CM I, 514. *Îl văd cu un port prost* (cca 1740). ARHIVA, I, 158/10. *Vrut-am să te văzu şi m-ai ocolit de la proastă casa noastră* (a. 1760). BUL. COM. IST. II, 214. *S-au întîmplat un foc ... la o casă proastă* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 231/36. *S-au îmbrăcat în haine proaste şi înşelînd plăieşii au scăpat în Ardeal.* ŞINCAI, HR. III, 246/5. *Acestea era bogăţiile lăcaşului acestui prost.* BELDIMAN, N. P. II, 71/7. *Stofele de aur ... contrastau cu hainele proaste ale românilor.* BĂLCESCU, M. V. 176. *Netinav ... să îmbrăcă în haine proaste.* ALEXANDRIA, 5/10. *Plecă ... îmbrăcat ... în haine proaste ţărăneşti.* ISPIRESCU, L. 91, cf. 290. *Ascuns în strai prost, Ruset ieşi prin ulicioare strîmbe.* SADOVEANU, O. X, 153. *În şcoală îşi bătea şcolerii joc de dînsul, fiindcă el avea străiţele cele mai proaste dintre toţi.* SBIERA, P. 130. ✧ (Cu determinări complemente de relaţie) *Umbla fiecum, prost la haine, şi numai cu doauă-trei slugi.* NECULCE, L. 227. ✧ (Adverbial) *E stîngaci, e prost îmbrăcat, e timid.* SEBASTIAN, T. 365. *Era îmbrăcată nu se poate mai prost, cu o rochie de postav gros.* CĂLINESCU, S. 21. ✦ (Învechit şi regional; despre oameni şi înfăţişarea lor) Urît. *Era un om pre mic de stat, şi făptură proastă.* NECULCE, L. 326, cf. ALR I 785/96.

3. (Despre bani; în opoziţie cu b u n) Care nu mai are putere de circulaţie; (învechit) care valora o pătrime dintr-un ban vechi. V. b a n r o ş u. *Au dat ... cîte 5 ruble de om într-o lună, care fac 50 lei proşti şi un tult.* N. COSTIN, LET. II, 112/21. *Îi avea ca hac 500 de lei proşti pe an, un cît de rochie, un bariz.* CONTEMPORANUL, IV, 391. ✦ *Palmă proastă* = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mică decît palma[1] **(3).** *Au mai rămas ... trei funii şi opt palme, socotită funia cîte 24 paşi şi pasul de 6 palme proaste* (a. 1838). URICARIUL, XIV, 38.

4. (Despre oameni) Care este fără (multă) ştiinţă de carte, fără (multă) cultură, simplu; neinstruit, neştiutor, (învechit) neştiut[2] **(2),** (regional) prostav. *Să fie mai lesne şi mai uşor a ceti şi a înţelege pentru oamenii ceia proştii.* CORESI, EV. 6. *Scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de nişte oameni neaşăzaţi şi nemearnici, mai mult proşti decît să ştie carte.* URECHE, L. 58. *Luminează şi arată tot lucrul celor întunecaţi şi proşti şi neînvăţaţi.* PRAV. VI. *Acest Dosoftei mitropolit nu era om prost de felul lui.* NECULCE, L. 98. *Fieştece om prost şi necărturariu să poată lesne priceape lucrul.* MOLNAR, RET. 112/22. *Ostaşii moldoveni sînt viteji şi meşteri de a mînui suliţa ..., deşi sînt nişte ţărani proşti, luaţi de la plug.* HASDEU, I. V. 79. *Sînt o fată proastă; nu ştiu să vorbesc.* BOLINTINEANU, O. 322. *Dar trebuie să-l vedeţi cu cei mici, cu cei pe care el îi crede mai proşti decît el.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 199. *Să nu te superi ... Sînt aşa eu, un om prost ... Parcă ce învăţătură am?* SADOVEANU, O. II, 567. ✧ (Cu determinări complemente de relaţie) *Am fost şi prost la numărat — Şi n-am ce spune.* COŞBUC, P. I, 198. ✧ (Substantivat) *Le va fi fiind proştilor îngăduit să nu cunoască asemenea semne; însă unui crai nu-i e îngăduit.* SADOVEANU, O. XII, 372. *E o superstiţie născocită de un prost.* SEBASTIAN, T. 79. ✦ (Învechit, rar; despre popoare, naţiuni, colectivităţi umane) Înapoiat. *Să cunoaştem cît sîntem mai îndărăt decît celelalte neamuri şi încă şi decît acelea ce le socotim mai proaste decît noi.* CR (1829), 2/16. ✦ Lipsit de rafinament; simplu. *După*

cum şi norodul cel prost zice: vinul e ban şi la bucurie, şi la scîrbă. SADOVEANU, O. X, 7. *Ce să-i faci? Tu te-ai subţiat, noi am rămas tot proşti.* T decembrie 1964, 36. ✦ (Neobişnuit; despre limbi) Care se află la un stadiu considerat mai puţin evoluat decît vechile limbi clasice. [Poveştile Sindipei] *au ajuns în forme schimbate la apuseni, fie în latineşte, fie în limbile proaste.* SADOVEANU, O. XV, 343.

III. 1. Care are efecte nefavorabile; care este nefavorabil, rău. *Norocul cel prostu al lui Alixandru Vodă nici aicea nu-l lăsă să izbîndească.* URECHE, L. 82. *Tîmplatu-s-au ... de-au fost şi timpurile proaste, de nu s-au făcut ptine.* NECULCE, L. 312, cf. 280. [A domnit] *apărînd ţara de multe rele, făcînd multe bunătăţi şi multe obiceiuri proaste rădicînd.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 189/38. *Au înştiinţat pă împăratul de acestea ale lor proaste socoteli.* R. POPESCU, CM I, 511. *Vine la mine să mă întrebe de unde să împrăştie asemenea proaste zvonuri asupra soţului său.* SADOVEANU, O. X, 624. *Toţi mîncau puţin, de teamă să nu facă proastă impresie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 30. *Ochii limpezi ai fetei dezmînţeau proastele lui opinii.* CĂLINESCU, E. O. I, 284. *O să-mi iasă nume prost.* ARGHEZI, S. XI, 32. [Fiica sa] *un Hercule feminin, cu inimă bună ... şi reputaţie proastă.* T decembrie 1964, 55. ✧ (Adverbial) *Vădzind că umblă lucrurile prost şi împotrivă, s-au sculat de la casa ei.* NECULCE, L. 385. *Lupul ..., în numele omofiliii bizuindu-se, prost nemeri.* CANTEMIR, IST. 104. *Socotelile lui au ieşit însă prost.* CAMIL PETRESCU, U. N. 48. *Afacerile mergeau prost.* BRĂESCU, O. A. II, 15. *Prost ţi stau treburile lui ... dacă a ajuns pînă aici.* PREDA, D. 58. (Expr.) **A plea prost** = a sosi într-un moment nepotrivit. *Isteţul somsar picase prost!* V. ROM. ianuarie 1965, 21. ✦ Spec. (Învechit, rar) Prevestitor de rău, de nenorocire. *Două semne i s-au arătat proaste şi nime n-au socotit că nu este a bine.* N. COSTIN, LET. II, 61/15. ✦ (Despre trai, stare materială etc.) Plin de lipsuri, de privaţiuni, de greutăţi. *Ce o fi pricina de nu-ţi merge bine?... Cum putuşi ajunge-n aşa proastă stare?* PANN, P. V. I, 25/23. *Traiul rău şi proasta stare în care aceste familii vieţuiau redusese pe domniţa la un singur fiu.* ODOBESCU, S. I, 317. *Mulţumesc împăratului că s-a fost înduioşat de starea cea proastă şi ticăloasă în care ajunsesem.* ISPIRESCU, L. 283. *M-am săturat de ocări, de morală şi de trai prost.* T decembrie 1964, 23. ✧ (Adverbial) *Dacă mai stai deoparte ... după ce vei fi trăit prost, ai să mori şi mai prost.* CARAGIALE, O. IV, 235. *Nici atunci cînd era Serdici n-o duceam aşa de prost.* SAHIA, N. 114.

2. (Popular; despre vorbe, cuvinte, afirmaţii) Defăimător; jignitor; p. ext. vulgar, grosolan, trivial; care este fără sens, fără conţinut. *Ar hi vorovit ei nişte voroave proaste de Neculaiu Vodă.* NECULCE, L. 195, cf. 338. *Pre domnu l-au necinstit cu cuvinte proaste.* R. POPESCU, CM I, 371. *Să nu şezi să faci vorbe deşarte şi să grăieşti cuvinte proaste.* IACOV, SYN. 45v/13. *Porunci să-l bată peste faţă Pentru vorba proastă şi îndrăzneaţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 172. *Nici vru s-asculte la vorbe aşa proaste.* ALEXANDRESCU, O. I, 183. *Îl apucase pe bietul cuconăşel o tusă de cele cu urechile lungi ... ca să nu zic vorbă proastă.* ALECSANDRI, T. 10. *Făcu cu ochiul rochiţii-rîndunicii ... şi spuse o vorbă proastă unui stînjinel.* GÎRLEANU, N. 229. *Te rog, cuvioase, să mă ierţi de vorbă proastă, dar Grigoriţă al sfinţiei-tale spune minciuni.* HOGAŞ, DR. II, 19. ✧ *Glumă proastă* (sau *de prost gust*) = glumă fără haz (care supără, jigneşte), glumă nepotrivită, deplasată. *A-nceput întîi să rîză ca de o glumă proastă.* CARAGIALE, O. II, 289. *E deprins a face glume proaste.* SLAVICI, N. I, 89. (Prin dislocarea termenilor sintagmei) *Glumele erau cîteodată şi proaste, mai cu seamă cînd se punea cuiva ... un ac în bancă.* PAS, Z. I, 295. ✧ **De prost gust** = deplasat, nepotrivit. *Abia am putut scăpa de el. Cine mi l-a trimis a făcut o farsă de prost gust.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 234. *Să renunţi la planurile dumitale de prost gust.* CĂLINESCU, S. 743, cf. id. E. O. II, 97. ✦ (Despre obiceiuri, deprinderi, apucături) Care merită să fie dezaprobat, care trebuie îndreptat (căci se abate de la normele obişnuite). *Are un obicei prost: răcneşte prin somn ca un apucat.* VLASIU, A. P. 419. *Mă lungisem, după prostul meu obicei, pe iarbă.* STANCU, R. A. II, 170.

3. (Despre vreme) Caracterizat prin condiţii meteorologice defavorabile; urît, rău, nefavorabil, neprielnic. *Vor participa în număr mare la vot cu toate că vremea e proastă.* STANCU, R. A. III, 7. *Vîntul, cu aspre aripe reci, Bate din coastă A vreme proastă.* DEŞLIU, M. 28.

IV. 1. (Adesea substantivat; adesea cu sens atenuat) (Om) care este lipsit de inteligenţă, fără judecată, fără pricepere, fără isteţime; mărginit **(4)**, prostănac, nătărău **(1)**, nătîng **(I 1)**, neghiob **(1)**, nerod **(I 1)**, netot **(I 2)**, tont, sec, (rar) puţin la minte, (învechit şi popular) năuc **(1)**, neajuns[2] **(3)**, (popular) pălăvatic **(2)**, (învechit şi regional) prostan, prostatic[1] **(4)**, prostănatic, (regional) moroiman, motănos, năgăbui, năsărîmb **(I 2)**, nătînt, năbîrgeac, năprui, năsilnic **(6)**, năvleg **(1)**, năvligos **(1)**, necălit, opac[2] **(1)**, paliu[3], păhui[2], pătrăşcan, pleoncios, pliurd **(1)**, puncău, prostovoi, tanău[1], tălăşman, tărăntuc, tăul, traşcaliu, telpiz, tîntăit, trencheş, tronc[2], tutunac. *Mai cu milă să va certa muiarea decît bărbatul ... de vreme ce iaste mai proastă şi mai lesne spre căderea decît bărbatul.* PRAV. 215. *Petriceico Vodă era om bun şi slab, prost.* NECULCE, L. 52. *Lasă prostului nemernic îndulcitoarea nădejde de un bine ce-i părelnic.* CONACHI, P. 258. *Această lecţie de modestie, în gura unui om mai prost decît dînsul, întărită pe sir Lionel.* CR (1848), 6[2]/74. *Se cunoaşte Omul prost din vorbuliţă.* PANN, P. V. I, 9/24. *Băiatul nu e aşa prost cît seamănă.* NEGRUZZI, S. I, 65. *Ia acum văd şi eu că nu eşti prost.* CREANGĂ, P. 150. *Nici noi nu sîntem aşa de proşti, cum credeţi d-voastră pentru ca să nu ştim ce va să zică principiile moderne.* CARAGIALE, O. II, 56. *Prostule, nu vezi că de tine rîd!* SLAVICI, N. I, 46. *Să-l ierţi, tată, nu e prost ca ceilalţi.* ISPIRESCU, L. 46, cf. id. U. 114. *He, he, fata proastă şi ţîfnoasă dă norocului cu piciorul.* DELAVRANCEA, S. 15. *Avea mai mult figura unui om prost decît a unui om rău.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 207. *Ştii, ieri la moară ce spunea? Că-s proastă foc şi gură rea!* COŞBUC, P. I, 126. *Prost am fost că n-am crezut ce mi-a spus acum trei ani.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Adică aşa de prost mă crezi tu pe mine?* GÎRLEANU, N. 55. *Crezi că ea-i proastă să lase pasărea din mînă pe cea din gard?* REBREANU, I. 112, cf. 115. *Nu eram proastă ... am fost mereu printre elevele care îşi dispută primele distincţiuni.* GALACTION, O. A. I, 96. *Eu am zis întotdeauna că Herş ţi un mare prost.* C. PETRESCU, C. V. 27. *Se bucură de popularitatea celui mai prost din corp.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Tînără ... mai mult copilă decît proastă.* SEBASTIAN, T. 42, cf. 326. *Nume de pictori şi poeţi pe care eu le rosteam cu o stîngăcie care-mi da un aer de prost.* VLASIU, D. 300, cf. 302. *Eşti un prost. Cîte paseri zboară, tu socoţi că toate se mîncă.* SADOVEANU, O. IX, 398. *Dacă nu-i poate lămuri nimic, e clar: e prost.* ARGHEZI, S. VII, 18. *Mi se pare că dintre noi doi, tu eşti prostul.* STANCU, R. A. II, 109, cf. I, 309. *Stai, Nilă, stai, mă, prostulel îl opri măturuşa înţepată.* PREDA, M. 57. *Un prost pedant, cu fanatismele semidoctului.* H. LOVINESCU, C. S. 14. *Căpitanul meu e ... un fel de prost simpatic.* S mai 1960, 37. *Nu te lua, vecine, după nebunii şi proştii din mahala.* T decembrie 1964, 7. *Ce stai, mîndruţă, la poartă, Ori eşti proastă şi netoată?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 156. *Ţ-am spus eu ci eşti prost şi n-ai vrut să mă credz.* ŞEZ. II, 104. *D-o fi vrun drumeţ Prost şi nătîfleţ, ... Drum să-i arătaţi, Slobod să-l lăsaţi.* BALADE, II, 266. *Doamne, nu lăsa pedeapsă, La bărbat nevastă proastă.* FOLC. TRANSILV. I, 414. *Nalt ca bradul, prost ca gardul.* ZANNE, P. I, 123. *Nu cere de la prost învăţ şi de la bătrîn băţ.* id. ib. II, 489. *Nevoiaşul şi prostul şi în ziua de Paşti posteşte.* id. ib. 650.

Nu da boia în mîna prostului. id. ib. III, 483. *Nu e prost cine mănîncă, ci e prost cine îi dă.* id. ib. 618. *Vai, saracu omu prost, Bun odor la cas'a fost!* CREANGĂ, P. 10, cf. ZANNE, P. IV, 257. *Vezeteul cel prost bate calul cel bun.* ZANNE, P. V, 660. *Mintea celui prost anevoie o întorci.* id. ib. VIII, 500. *Prostul pînă nu-i fudul, parcă nu e prost destul.* S ianuarie 1961, 4. (În basme) *Nu se înspăimîntă, știind că zmeul e prost ca miezul nopții.* RETEGANUL, P. IV, 19. ◇ (Determinat prin „de mine", „de tine" etc., ca invocare sugerînd regretul, dezamăgirea etc.) *Beftvule și ticălosule! Și eu, proasta de mine, care te plîngeam!* TEODOREANU, M. U. 133. *Dar ce-am zis, proasta de mine, Războiul unde se pune?* RETEGANUL, TR. 162. ◇ (Despre minte, capacități intelectuale etc.) *Așe socotescu eu cu firea mè această proastă.* NECULCE, L. 91. *Ce toate pînă la una scornituri de proști crieri ... sînt.* CANTEMIR, HR. 458. *Nespusă turburare și zgomot cu mintea lui cea proastă în toată cetatea au făcut.* R. GRECEANU, CM II, 187. *Uită-te la indianul a căruia proastă minte N-au învățat a preface cele din fire urzite.* CONACHI, P. 263. *Ești un netot! Ți-e capul prost Și-ți faci de cap, Ioane.* COȘBUC, P. I, 118. *Și-acum mi-e capul prost, Că nu-nțeleg nici azi ce-a fost.* id. ib. II, 41. *Și-mi treceau fel și fel de gînduri prin mintea mea proastă.* C. PETRESCU, Î. II, 8. *Ce-mi tot vorbești de geniu și talent, De capul prost, de cap inteligent?* S februarie 1961, 3. *El e mare și stogos, Dar la minte mic și prost!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 180. *Nimănui vină nu-i bag Fără prostului de cap.* id. ib. ◇ (Ca termen de comparație) *Oi face și eu ca prostul.* CREANGĂ, P. 31. *Rîzi ca prostul și nu m-asculți deloc.* CARAGIALE, O. IV, 318. *Mă uitam ca prostu cum s-a dărîmat podu cu porumb peste boii mei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122. *Stai în față, gură-cască, minunîndu-te ca proasta la tîrg.* TEODOREANU, M. U. 165. *El, deși vulpoi bătrîn, căzuse ca prostul în capcana întinsă de vicleana fărăncuță.* STANCU, R. A. IV, 298. *Nimic, Zic și eu, așa, ca prostul.* H. LOVINESCU, T. 98. *Tu ai tras căruța la negustor și m-ai lăsat ca pe-un prost în mijlocul drumului.* PREDA, Î. 106. *De ce-i fi rîzînd ca proasta-n bîlci?* T martie 1962, 16. *Îmi părea rău ... că-mi pierdusem cumpătul, ca prostul.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 9. ◇ Loc. adv. (Regional; substantivat) **A proasta** sau **a** (ori **de-a**) **prostul** = degeaba, în zadar; fără noimă. *Ne porți de-a prostul pe toți!* COȘBUC, S. 32. *Noaptea strînge ea atîția draci cîtă frunză și iarbă, pentru că nu a proasta se zice ... că erau cîți draci în iad.* MERA, L. B. 219, cf. ALR SN V h 1 477. ◇ Expr. (Substantivat) **A-și găsi prostul** = a-și găsi omul pe care să-l poată înșela ușor, pe care să-l poată duce de nas. *Vrea să mă prindă cu un plan subțire. Dar nu și-a găsit prostul!* GALACTION, O. 82. (Substantivat) **A face pe prostul** sau (regional) **a se face prost** = a se preface că nu înțelege, că nu bagă de seamă, a simula prostia. *Băietanul făcu pe prostul.* GÎRLEANU, N. 10. *Faci pe prostul cu mine?* BRĂESCU, O. A. II, 276, cf. ALR SN V h 1 257/102. (Substantivat) **A fi un prost și jumătate** sau **a fi prost ca noaptea,** (regional) **a fi prost în dungi** (sau **îngăurit**) = a fi foarte prost. *Așa-ți trebuie dacă ești un prost și jumătate.* ȘEZ. III, 186, cf. CIAUȘANU, GL., CV 1950, nr. 11—12, 40. ◇ (Prin lărgirea sensului; despre animale) *Ce cline prost!* ✦ (De obicei pe lîngă substantive nume de profesioniști) Care nu corespunde într-un anumit loc, într-o anumită profesiune, activitate etc. din cauza lipsei de pregătire, de pricepere, de aptitudini, care nu are pregătirea, îndeminarea, priceperea necesară în muncă, în activitatea pe care o îndeplinește; care nu este apt pentru ceva; care desfășoară o activitate cu rezultate nesatisfăcătoare, slabe. *Așa și laconii, cîte unul bătîndu-să, nici într-un chip sînt mai proști decît alți oameni.* HERODOT (1645), 392, cf. 444. *Ați îmbătrînit în club și tot proști ați rămas. Șămenul nu se joacă cum îl jucați voi.* BRĂESCU, O. A. I, 75. *Un comandant este un prost comandant dacă ordinele lui nu le poate îndeplini el însuși ca soldat.* V. ROM. decembrie 1964, 71. ✦ Spec. Care este lipsit de talent (într-un domeniu al artei). *Toate la el sînt de comediant — și sînt de comediant prost.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 203. *Tu ești cel mai prost poet În Siracuza.* COȘBUC, P. I, 85. *Crezi că ei nu știu cine ești: o actriță proastă.* H. LOVINESCU, T. 198.

2. (Regional; despre oameni; adesea substantivat) Nebun **(I 2)**, dement; smintit, zăpăcit. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 57. *Dar să dea Domnul de sus, Pînă mîne să fii prost.* BIBICESCU, P. P. 61, cf. GR. S. V, 45, ALRM II/I h 161, ALR SN V h 1 241.

3. (Popular; despre oameni) Grosolan, bădăran, mojic **(2)**, necioplit **(2)**. Cf. ALR II 3 668/27, 53, 76, 130, 284, 349, 353, 514, 551, 574, 886.

4. (Prin Mold., prin Munt. și prin Olt.; despre oameni; și în sintagma *prost la gură,* ALR II/I h 30/769) Flecar. Cf. ALR II/I h 30.

5. (Prin Transilv. și prin nord-estul Olt.; despre oameni) Bleg, moale[1] **(I 5)**. Cf. ALR II 3 721/105, 228, 812.

6. (Regional; despre oameni) Mîncăcios (Gura Sărății — Buzău). ALR SN IV h 1 087/728.

7. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Murdar **(1)**. Cf. ALR I 639/61, 65.

8. (Regional; despre oameni) Invidios (Sînnicolau Român — Oradea). ALR SN V h 1 250/316.

— Pl.: *proști, proaste.*

— Din v. sl. **прость**.

PROSTÁ vb. I v. **prosti**[1].

PROSTÁC, -Ă s. m., adj. (Învechit) **1.** S. m. Om prost **(B II 1)**. *D[u]mn[e]dzău ce le grijașe toate de aduce spre bine și din cei prostaci de multe ori ... au deprins a face minuni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11[v]/23. *D[u]mn[e]dzău ... au făcut pentru mine, un prostac, această prea slăvită taină.* id. ib. 15[r]/1.

2. Adj. Prost **(B II 2)**. *Purta haine mijlocii și prostace.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 233[1]/26.

3. S. m. Om prost **(B II 4)**. *Acum vedem că sîntem biruiți de cuvîntul unui prostac cumu-l vedeți că-i nemvățat la cuvînt.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[v]/1. *Dară ce sînt eu, un prostac, sau de unde aș hi eu învățat.* id. ib. 133[v]/19. *Iaste în locul prostacului ce nu-nțeleage limba cărții* (a. 1680). BV I, 227. *Sau singur din capul său au scornit-o, sau de la vreun prostac însă zavistuitoriu ... au aflat-o.* CANTEMIR, HR. 138, cf. SFC IV, 184.

— Pl.: *prostaci, -ce.*

— Din pol. **prostak,** ucr. **простак**.

PROSTÁN, -Ă adj. (Învechit și regional; adesea substantivat) Prostănac. *Fiind la hire foarte prostan, l-au fost scos din împărăție.* M. COSTIN, LET. I, 255/14. *Cearcă și ispitesc în tot chipul să poată afla pe neștine proștan.* ȘINCAI, HR. III, 45/28. *Jupăneasa Mărica, minunată femeie, groasă și frumoasă, dar cam prostană.* NEGRUZZI, S. I, 246, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SFC II, 95, 180, IV, 192, DEX, ANT. LIT. POP. I, 201, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 19.

— Pl.: *prostani, -e.*

— **Prost** + suf. *-an.*

PROSTASÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Protecție **(1)**. *Milostivnicei prostasii a augustului soțului nostru* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 241.

— Din ngr. **προστασία**.

PROSTÁTĂ s. f. (Anat.; și învechit, rar, adjectival, în sintagma *ghindă prostată)* Organ musculos și glandular, de forma unei castane, situat la nivelul porțiunii inițiale a uretrei și care aparține aparatului genital masculin; (învechit) gîlca sămînții. Cf. ANTROP. 241/20. *Prostatea, un fel de gîlcă, de mărimea unei castane, ce îmbrățișează rădăcina țevii udului.* KRETZULESCU, A. 10/5, cf. 337/20, CORNEA, E. I, 40/10. *Capătul sondei cată să nu treacă mai încolo de ghinda*

prostată. MAN. SĂNĂT. 188/25. *Boalele hronice a maiului, a splinei ... şi a prostatei.* APE MIN. 22/21. *Prostata este o glandă cît o castană, situată sub sinfisă.* POLIZU, P. 126/11, cf. ALEXI, W. *Prostata la copii este în stare rudimentară.* BIANU, D. S., cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENC., D. MED., DEX. ✦ (Med.; impropriu) Prostatită. Cf. DEX.
— Pl.: *prostate.* — Şi: (învechit, rar) **prostáte, prostrátă** (CORNEA, E. I, 40/10) s. f.
— Din lat. **prostata, fr. prostate.**

PROSTÁTE s. f. v. **prostată.**

PROSTÁTEC, -Ă adj. v. **prostatic¹.**

PROSTATECTOMÍE s. f. (Med.) Extirpare a prostatei sau a adenoamelor prostatice². Cf. DN², D. MED.
— Pl.: *prostatectomii.*
— Din fr. **prostatectomie.**

PROSTÁTIC¹, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre oameni şi manifestările lor) Simplu; sincer; curat; natural **(I 3),** firesc, degajat. V. prost **(B I 1).** *Îngenunchiară amîndoi şi să sărutară cu prostatecă sărutare.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 12r/36. *Întru cinstea lui am a zice înaintea dragostei voastre puţine cuvinte ... nu cu vorbe ritoriceşti şi alcătuite, ci cuvinte smerite şi prostatice.* ANTIM, P. 188. *Făcea cugetările aceaste prostatice a să lumina şi a să ruşina sfeatnicii cei ce se afla la îndoială.* BELDIMAN, N. P. II, 172/3. *Nevinovat păstoriul, cu prostatica credinţă, S-au învrednicit aievea a-l dobîndi cu credinţă.* CONACHI, P. 152. ✧ (Substantivat) *Că mi-i, Doamne, nedeajdea pre tine, Să-m trimiţi folosinţă cu bine. Prostaticii ce ţin dereptatea Sînt cu mine-n toată greutatea.* DOSOFTEI, PS. 78/15.
2. (Învechit, rar) Prost **(B II 2).** *Nesocotite ostenelile eroului stau răsipite aicea şi colo prin mîinile şi casele cele prostatice.* MUMULEANU, C. 56/8.
3. (Învechit, rar; în forma *prostatec)* Numeros. *Şi fiii lui Israil crescură şi să înmulţiră şi prostateci să făcură ... şi îmulţi pămîntul pre ei.* BIBLIA (1688), 39¹/32.
4. (Învechit şi regional) Prost **(B IV 1).** *Fiind ... nişte oameni păţiţi rău şi oarecum prostateci.* HERODOT (1645), 237. *Prostatec ţinea Vasilie Vodă pre Matei Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 278/7, cf. LB, POLIZU. ✧ (Substantivat) *Oaspeţii ... se veselesc ... glumind şi rîzînd ... despre vreun prostatic ce s-a prilegit la masă.* MARIAN, NA. 248. ✦ (Învechit, rar; în forma *prostatec)* Nepriceput **(3)** (într-o meserie), neîndemînatic **(2).** *Un blanariu în meşteşug isteţ, pre altul ... prostatec au amăgit.* CANTEMIR, IST. 52.
5. (Învechit) Prostesc **(3).** *Cealalte* [întrebări] *le-au aflat mai toate prostatece* (a. 1799). GCR II, 170/33. *Nepuîndu-se opri de rîs la această prostatică uimire a prietenului său, ş-au întins mîna cu sămn de dragoste.* DRĂGHICI, R. 236/31. *Pricepu făţărnicia chiar şi sub acel văl de prostatică modestie.* FILIMON, O. I, 132. *Aşa, aşa! adăugă hatmanul Cărăbuş, cu un rîs înghesuit şi prostatic.* id. ib. 182. *Are un obraz pe care se citeşte o prostatică rîvnire la mărimi.* ODOBESCU, S. I, 100. *Şi prostatecele nări Şi le umflă orişicine în savante adunări Cînd de tine se vorbeşte.* EMINESCU, O. I, 134. ✦ (Adverbial) Prosteşte **(3).** *Era domn cu-nţelepciune, şi la mînia lui grăie tot cu cinste şi cu îngăduială, nu cu răstîturi, prostatic.* NECULCE, L. 122.
— Pl.: *prostatici, -ce.* — Şi: **prostátec, -ă** adj.
— **Prost** + suf. *-atic.*

PROSTÁTIC², -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care aparţine prostatei, privitor la prostată, din regiunea prostatei. *Partea prostatică ... începe la băşică.* KRETZULESCU, A. 336/3. *Uretra se împarte în patru părţi ... partea prostatică se află învăluită dă prostată.* POLIZU, P. 120/30, cf. DN². *Produsul de secreţie al prostatei se varsă în porţiunea prostatică a uretrei.* DER III, 880, cf. DEX.
2. S. m. Bolnav de prostatită. *La unii prostatici ... o intervenţie chirurgicală pare adeseori absolut necesară.* PĂRHON, B. 178, cf. DN², DEX.
— Pl.: *prostatici, -ce.*
— Din fr. **prostatique.**

PROSTATÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie acută sau cronică a prostatei; (impropriu) prostată. *Prostatita acută este produsă cele mai adeseori de blenoragie.* BIANU, D. S., cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENC., D. MED., DEX.
— Pl.: *prostatite.*
— Din fr. **prostatite.**

PROSTĂŢIE s. f. v. **prostraţie.**

PROSTÁV, -Ă adj. (Regional) Prost **(B II 4).** *Aude ... De tine pomenind, Că te cheamă Ştefan Vodă, Cela cam prostav de vorbă.* MAT. FOLK. 212, cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: *prostăvi, -e.*
— Cf. prost.

PROSTĂCIÚNE s. f. (Regional) Om foarte prost **(B II 1)** (Bonţ — Gherla). Cf. COMAN, GL. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O prostăciune de om.* id. ib.
— Pl.: *prostăciuni.*
— **Prost** + suf. *-ăciune.*

PROSTĂLÁN, -Ă adj. v. **prostolan.**

PROSTĂLÁNCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, v. prost **(B IV 1)** (Negreşti — Baia Mare). ALR SN V h 1 240/346.
— **Prostălan** + suf. *-că.*

PROSTĂLÁUCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, v. prost **(B IV 1).** Cf. MARIAN, S. R. II, 217.
— Pl.: *prostălauce.*
— **Prostălău** + suf. *-că.*

PROSTĂLĂU adj. (Adesea substantivat) Augmentativ al lui prost **(B IV 1);** (popular şi familiar) prostovan, (popular) prostolan, (regional) năvîrc **(1).** Cf. LB. *Ei, zău, tare-mi pare bine Că-mi bat joc d-un nătărău; Ei, de-acuma las' pe mine, Am să-l fac mai prostălău!* PR. DRAM. 406, cf. POLIZU. *Românii din Transilvania înţeleg sub cuvîntul „mut" nu numai pre oamenii ce nu pot vorbi, ci şi pre cei prostălăi.* MARIAN, O. I, 113, cf. DDRF. *Fiul popei, un prostălău ce nu ştia paşte bobocii.* CONV. LIT. XI, 100. *Să nu mai crezi aiurelile unui prostălău ca Tănăsică.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 204. *O să ajungă de rîs cu prostălăul ăla.* VLASIU, A. P. 343. *N-am aflat niciodată numele prostălăului care şi-a clădit în piatră mugetul de bou.* TEODOREANU, M. U. 20. *Gliganul, neştiind ce-i asta, se uita la tatăl său ca un prostălău ce se află.* SADOVEANU, O. XI, 491. *Mi s-a părut prostălău. Era numai scump la grai.* STANCU, D. 87. *Mărginit, prostălău,... n-a fost în stare să înveţe nimic.* GALAN, B. I, 71, cf. SFC IV, 186, T. PAPAHAGI, M. 187, com. din TÂRCĂIŢA—BEIUŞ, ALR SN V h 1 240, A I 24. ✦ (Regional) Ursuz (Coropceni — Iaşi). ALR SN V h 1 243/514. ✦ (Regional; despre oameni) Grosolan, necioplit (Sînnicolau Român — Oradea). ALR II 3 668/316. ✦ (Substantivat, m.; regional) Om fără căpătîi (Stupinii — Zălau). ARL I 1 553/283.
— Pl.: *prostălăi.*
— **Prost** + suf. *-ălău.*

PROSTĂNÁC, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Om) care este lipsit de inteligenţă, fără judecată, fără pricepere, fără isteţime; mărginit **(4),** prost **(B IV 1),** nătărău **(1),** nătîng **(I 1),** neghiob **(1),** nerod **(I 1),** tont, netot **(I 2),** sec, (rar) puţin la minte, (învechit şi popular) năuc **(1),** neajuns² **(3),** (popular) pălăvatic **(2),** (învechit şi regional) prostan, prostatic¹ **(4),** prostănatic, (regional) nătînt, năbîrgeac, năprui, nă-

silnic **(6)**, năvleg **(1)**, năvligos **(1)**, moroiman, motânos, năgăbui, năsărîmb **(I 2)**, necălit, opac[2] **(1)**, paliu[3], păhui[2], pătrășcan, pleoncios, pliurd **(1)**, puncău, prostovoi, tanău[1], tălășman, tărântuc, tăul, traşcaliu, telpiz, tintăit, trencheş, tronc[2], tutunac. Cf. POLIZU. *El se făcea că nu înţelege vorbele aruncate în pofida lui; se arăta prostănac.* ISPIRESCU, L. 229, cf. 108, 111. *Are un aer de prostănac.* VLAHUŢĂ, D. 180, cf. DDRF. *Răsună ... strigătul ciriumarului către un ajutor duminecal, băiat mare şi prostănac.* REBREANU, R. I, 134. *Se poartă ca un prostănac.* id. I. 217. *Dacă o să ne ducem de rîpă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm.* CAMIL PETRESCU, T. II, 484, cf. I, 259. *Prostănac şi somnoros, cum apărea întotdeauna printre oameni.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 65, cf. I, 245. *Numai un hoţ prostănac, fără nici un grăuncior de înţelepciune, stăruieşte mai mult decît se cuvine într-un loc unde a săvîrşit o faptă.* SADOVEANU, O. XVI, 108. *Nu te mira, prostănacule. Ştiu eu ce fac.* STANCU, R. A. III, 338. *Era oare numai un bătrîn prostănac, care venise să-i smulgă ceva bani?* id. ib. IV, 210. *Sînt eu pesemne prostănac Că-mi vîntur gura de pomană.* V. ROM. octombrie 1954, 26. *O bună compoziţie a realizat ... în rolul servilului şi prostănacului Priboi.* T decembrie 1962, 11. *Un om cam prostonac se însurase c-o femeie frumoasă.* ŞEZ. V, 159, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI, ALR I 1 518/984, ALR SN V 1 240/791, A IX 1. ◇ (Substantivat; ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Prostănacul de Ungureanu se duce mereu-mereu pe la ea.* REBREANU, I. 113. *A însinuat prostănacul de Tudose.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 42. ✦ (Rar) Prostesc **(3)**. *O frumuseţe prostănacă este un farmec mort.* DELAVRANCEA, H. T. 49.

— Pl.: *prostănaci, -ce.* — Şi: (regional) **prostonác, -ă** adj.

— **Prostan** + suf. *-ac.*

PROSTĂNÁTEC, -Ă adj. v. **prostănatic.**

PROSTĂNÁTIC, -Ă adj. (Învechit şi regional) Prostănac. *Cîtăva vreme să pare a fi cevaşi la vederea norodului celui prostănatec.* TÎMPEANUL, G. 101/15, cf. DDRF, ALEXI, W., SFC IV, 186, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. *Mai prostinatic, mai greu de cap.* ALR I 1 518/158, cf. ALR SN V h 1 240. *Vine mai prostonatic.* A III 18.

— Pl.: *prostănatici, -ce.* — Şi: **prostănátec, -ă, prostinátic, -ă, prostonátic, -ă** adj.

— **Prostan** + suf. *-atic.*

PROSTĂNĂU s. m. (Învechit, rar) Om prostănac. *N-a fost Păcală ... Ci un prostănău prea mare, vită vorbitoare chiar.* PANN, ap. CADE.

— Pl.: *prostănăi.*

— **Prostan** + suf. *-ău.*

PROSTĂNÉL, -EÁ adj. (Regional) Prostuţ (Doman — Reşiţa). MARIAN, Î. 123. *Am văzut eu bine Că mă laşi pe mine Cu pui micuţei Şi prea prostănei.* id. ib.

— Pl.: *prostănei, -ele.*

— **Prostan** + suf. *-el.*

PROSTĂTICÍE s. f. (Învechit, rar) Calitatea a ceea ce este simplu, rudimentar, prost. *Athineii vrea să micşureadze prostăticia cuvîntului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124[r]/33. *Rumpînd toate-mpletiturile lor ca neşte hire cu prostăticia strigării.* id. ib. 181[r]/27.

— **Prostatie** + suf. *-ie.*

PROSTĂTÚRĂ s. f. v. **prostitură.**

PROSTĂVÁLĂ s. f. v. **prostovol.**

PROSTEÁLĂ[1] s. f. **1.** Faptul de a se prosti[1] **(2)**; stare a omului prost **(B IV 1)**. *Femeia să nu puie acul în cap, pe perini sau în alte părţi, căci e semn de prostească şi cu timpul îşi va pierde mintea.* GOROVEI, CR. 2.

2. Înşelare sau încercare de a înşela. Cf. prosti[1] **(4)**. *Mi se pare că s-a apucat dă prostit meliţia!... Îi arăt eu prostească! Crede că scapă de frecat?* BACALBAŞA, S. A. I, 28.

3. Faptul de a se prosti[1] **(6)**, de a se fandosi. *Ce prosteli sînt astea? Fii serioasă!* UDRESCU, GL.

4. (Regional) Lucrare făcută de mîntuială (Piteşti). UDRESCU, GL.

— Pl.: *prosteli.*

— **Prosti[1]** + suf. *-eală.*

PROSTEÁLĂ[2] s. f. (Învechit şi regional) Cerşetorie. *Baba mergea mereu în prosteală cum învăţase ea; dară într-o zi îi zise fata să-i cumpere din tîrg pînză...; baba biet, din paralele ce adunase din cerşit, îi cumpără.* ISPIRESCU, L. 364, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— **Prosti[2]** + suf. *-eală.*

PROSTÉLCĂ s. f. v. **pesteleă[1].**

PROSTELUÍ vb. IV v. **protestălui.**

PROSTÉRCĂ s. f. v. **pesteleă[1].**

PROSTERNÁ vb. I. Refl. A se pleca **(A I 1)**, a se înclina (plînă la pămînt) sau a îngenunchea (înclinîndu-se plînă la pămînt) în faţa cuiva sau a ceva în semn de veneraţie, de supunere, de umilinţă etc. *Tiranul cade în genunchi, se prosternă şi cere iertare.* HELIADE, O. II, 78. *Aicea, cu dare de sume, prosternut la picioarele calmucului, primea confirmaţie domniei.* SĂULESCU, HR. I, 229/4. *Prosternută la picioarele sale... i-au depus jurămîntul înfricoşat.* ASACHI, S. L. II, 116. *Prosternîndu-se înaintea lui, i-au iertat.* IST. M. 152/20. *P-aci era a se prosterna şi a-i cere iertare.* CR (1848), 13[3]/39, cf. NEGULICI. *Pentru ce vă strîngeţi atîta la piept şi vă prosternaţi înaintea lor?* BOLLIAC, O. 235, cf. PROT.-POP., N. D. *Mie-n genunche el s-a prosternat, Convins că de mine poate fi salvat.* CARAGIALE, O. IV, 355. *Îmi plăcea să văd toată lumea aceea prosternată la picioarele mele.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 62. *Am să mă prostern la pragul uşei sale.* I. NEGRUZZI, S. V, 194, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se mai prosternă încă o dată pînă la pămînt într-o adîncă temenea turcească.* C. PETRESCU, Î. I, 222, cf. SCRIBAN, D. *Smărăndache ... se prosternă şi merse să sărute mîna bătrînei.* CĂLINESCU, S. 204. *Călugărul se ridică şi se prosternează.* H. LOVINESCU, T. 164, cf. DN[2], M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. *Prosternîndu-se în faţa „activităţii" de asimilare duse de nemţi în Cehia.* CONTEMP. 1951, nr. 165, 2/2. *Ne prosternăm înaintea lui şi ne vine greu să-l alăturăm de comediograful francez.* CĂLINESCU, C. O. 205. (Tranz. fact.) *Căinţa îl prosternă pe culpabil.* SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prostérn* şi *prosternez.* — Şi: (învechit) **proştérne** vb. III.

— Din fr. **prosterner.** — **Proşterne** < lat. **prosternere** (după *aşterne*).

PROSTERNÁRE s. f. Acţiunea de a se prosterna şi rezultatul ei; atitudine, poziţie, stare a celui care se prosternă; (astăzi rar) prosternaţie. *El se ridică din prosternarea orientală.* ODOBESCU, S. I, 288, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cărămizile de jos primeau în răcoarea lor monahală prosternarea genunchilor.* KLOPŞTOCK, F. 202, cf. DN[2], M.D.ENC., DEX. ◇ Fig. *Prosternarea noastră dinaintea sistemilor de limbă.* ROM. LIT. 187[1]/2. *N-am putut stăpîni nevoia de prosternare din ochii mei.* IBRĂILEANU, A. 189. *Creşteau în atmosfera de prosternare faţă de cultura grecească.* V. ROM. noiembrie 1954, 140.

— Pl.: *prosternări.*

— V. **prosterna.**

PROSTERNÁT, -Ă adj. Care se prosternă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ar fi voit ... să îngenunche*

înaintea ei, serios și fără umilință, ca și un papă prosternat. CĂLINESCU, S. 127.
— Pl.: *prosternați, -te.*
— V. **prosterna.**

PROSTERNÁȚIE s. f. (Astăzi rar) Prosternare. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., DN[2], DEX.
— Pl.: *prosternații.*
— Din fr. **prosternation.**

PROSTÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit) Comun, obișnuit, simplu, ordinar **(1).** *Oarecare meșteraș A trimis un băiețaș Cu un taler rudăresc, Cu două fețe, prostesc.* PANN, P. V. III, 64[1]/4, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Popular **(1).** Cf. ANON. CAR. *Încă și în cîntecele prostești, pe la domnia lui Pătru Vodă, vadul Oblucilii să pomenește.* CANTEMIR, HR. 241, cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Care denotă, arată, trădează prostie **(4),** de prost **(B IV 1);** nerozesc, neghiob **(2),** nerod **(I 1),** nătîng **(I 1),** nesocotit **(3),** nesărat **(2),** (rar) neghiobesc, prostănac, (învechit) prostatic[1] **(4).** *Ha! Ha! Ha! ... răspunse cerșitorul cu un rîs prostesc.* CONV. LIT. VIII, 452. *Oamenii ajunseseră la obiceiurile antropofagilor din Noua Zeelandă, la dobitocia prostească a caledonienilor.* GHEREA, ST. CR. II, 112. *Se băgase în cearta dintre dînșii într-o clipă de necaz prostesc.* REBREANU, I. 122. *O zbughiră în uliță cu niște risete prostești.* id. R. I, 114. *Omul își avea rîsul lui prostesc.* SADOVEANU, O. VII, 489, cf. SCRIBAN, D. *Este băiatul doctorului Sima..., completă în șoaptă bătrînul, frecîndu-și mîinile cu un rîs prostesc.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. *Avea pe chip o veselie prostească, pe care n-o înțelegea nimeni.* PREDA, M. 142, cf. 148, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *prostești.*
— **Prost** + suf. *-esc.*

PROSTÉȘTE adv. **1.** (Învechit) Cu simplitate, în mod simplu. *Să ruga ... nu cu vro urătură de cuvente multe, ce pre scurt și prosteaște.* VARLAAM, C. 255. *Un om oarecare luminat în lume ... lăsînd nebăgate samă toate valurile lumești, petrecînd prosteaște viața, au tras la sine cu lucrul a bunătăților parte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133[r]/9. *La aceste cuvinte ... au suspinat Ioan Vodă, răspunzînd prostește: cunoscut-am de multe ori prinția voastră spre mine.* N. COSTIN, LET. I A, 90/26. *Vorovind omul fără meșteșug, prostește, își descopere pe față ce simte și ce gîndește.* CONACHI, P. 300.

2. Spec. (Învechit, rar) În limba simplă, în limba populară. *Multe să fie fost neamurile sau, precum prostește le-am zice, oardele ghetilor.* CANTEMIR, HR. 71. *Literata (căreia mai prosteaște ti zic Lederatul).* id. ib. 322.

3. Ca un prost **(B IV 1),** în mod prostesc **(3);** (cu sens atenuat) fără nici un motiv, fără o justificare logică; stupid, nerozește, neghiobește, (rar) năucește, (învechit) prostatic[1] **(5).** Cf. CLEMENS, LB. *Alergi așa prostește-n valuri, să te prăpădești.* PANN, E. I, 48/4, cf. id. P. V. I, 98/13, POLIZU. *Ea tot ar fi stat mai mult cu noi, dacă n-am fi alungat-o prostește.* CREANGĂ, A. 97. *Și aici s-a purtat tot ... cu obrăznicie și prostește.* id. P. 292, cf. DDRF, BARCIANU. *De ce? De ce? îi șopteam întruna prostește, cu ochii scăldați în lacrimi.* REBREANU, NUV. 224. *Săpăm prostește un șanț de bănuială, de invective și de ură între noi.* GALACTION, A. 363. *Am intrat prostește într-un joc neghiob.* CAMIL PETRESCU, T. II, 304. *Mă întorc de acolo cu cîteva flori culese, pe care le port prostește, fără îndeminare.* SEBASTIAN, T. 71, cf. CĂLINESCU, S. 135. *Mă înduioșai prostește de propria-mi soartă.* STANCU, R. A. I, 141. *Plîngea încet, prelung, jelindu-se prostește și spuntnd mereu unul și același lucru.* PREDA, M. 285. *Am rămas deoparte, răsucind bîta în mînă, prostește.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 338. ◇ Expr. **A rîde** (sau **a zîmbi** etc.) **prostește** = a rîde (sau a zîmbi etc.) fără motiv sau atunci cînd nu trebuie. *Voicu rîde prostește și nu răspunde.* BASSARABESCU, V. 62. *Cazacul rîdea prostește.* SADOVEANU, O. VI, 261. *Zîmbi prostește, mișcă puțin buzele și tăcu.* CĂLINESCU, E. O. I, 302.
— **Prost** + suf. *-ește.*

PROSTÉTIC, -Ă adj. v. **protetic[1].**

PROSTÉȚĂ s. f. v. **prosteț e.**

PROSTÉȚE s. f. **1.** (Învechit, rar; cu sens colectiv; în forma *prosteță)* Prostime **(6).** *Urmează a se împlini și a se mesteca, cînd îi vine furia, prosteța prin nobleță și nobleța prin prosteță.* GORJAN, H. II, 218/24.
2. (În dicționarele din trecut) Atitudine, purtare prostească **(3).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Și: (învechit, rar) **prostéță** s. f. GORJAN, H. II, 218/24.
— **Prost** + suf. *-eț e.*

PROSTÉZĂ s. f. v. **proteză.**

PROSTÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică oameni) A aduce la starea de prost **(B IV 1);** a îndobitoci. Cf. LB. □ *Această lene l-a prostit de tot.*
2. Refl. (Despre oameni) A-și pierde mintea, inteligența, puterea de judecată, de gîndire, a deveni prost **(B IV 1);** a se tîmpi, a se năuci **(1),** (învechit) a se neghiobi, (regional) a se tutui[2]. Cf. POLIZU. *Te-ai prostit rău de cînd nu ne-am mai văzut.* EMINESCU, N. 79. *S-a prostit savantul; decît „da" și „nu" nu mai știe să mormăie..* DELAVRANCEA, T. 220. *Dan simțea că se prostește, că i se stringe mintea, ca un arici speriat.* VLAHUȚĂ, D. 96. *Zile întregi nu văd pe nimeni! Mă prostesc între patru pereți.* BRĂESCU, O. A. I, 112. *Trebuie să facă ceva ca să moară, sau să nu mai simtă, să adoarmă adînc, să-și piardă luciditatea, să se prostească.* DEMETRIUS, A. 296. *L-a bătut Dumnezău di s-a prostat di bătăi, acolo undi-a fost la meliție.* GRAIUL, I, 280. ✦ Refl. și tranz. fact. (Prin atenuarea sensului) A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, dreapta judecată; a (se) fistici, a (se) zăpăci, (regional) a (se) ului. [Între femei] *i se schimba cu totul firea; se zăpăcea, se prostea.* GANE, N. III, 158. *Se uita drept în ochii lui iscoditori, zăpăcindu-l și prostindu-l.* REBREANU, I. 161. *Unchețul mă învăța că la vreme de primejdie lumea se prostește și mai tare.* SADOVEANU, O. XI, 279. *Cînd intră spaima în el, se prostește de tot.* CAMIL PETRESCU, O. II, 155. *La Paști, cînd vede ouă roșii la creștini, el și mai rău să prostește, își perde dă tot cumpătul.* ȘEZ. III, 27. *Rele-s, puică, frigurile, Da-s mai rele dragostile. Frigurile te trezesc, Dragostile te prostesc.* HODOȘ, P. P. 32. ✦ (Rar) A-și pierde puterea, forțele fizice. *Pentru atîtea primejdii de moarte fiind, așa îi perise fața, așa se prostise..., cît mai aseamene era unui mort decît unui om viu.* MAIOR, P. 31/19, cf. BL X, 41. ✦ (Învechit, rar) A se urîți. Cf. LB.
3. Refl. (Despre lucruri) A-și pierde din calități, din valoare, a nu mai corespunde bine scopului inițial. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.
4. Tranz. (Familiar; complementul indică oameni) A induce în eroare, a duce cu vorba, a face să creadă ce nu-i adevărat; a înșela, a păcăli, (familiar) a duce, a trișa. *Cucoana ne prostește cu vorba.* REBREANU, R. I, 236. *Acu văd că vrei să-ți bați joc de mine ... Dar să nu mă prostești.* id. NUV. 7. *Spuneai că în ruptul capului nu înțelegi să te prostească domnul.* C. PETRESCU, R. DR. 256. *Acum prostea lumea cu proorociri, care se vor împlini la Paștele cailor.* VLASIU, A. P. 209, cf. ARGHEZI, VERS. 387. *De ce minți?... Pe cine vreai tu să prosteșți?* PREDA, D. 89, cf. ALR I 1 327/180, ALR II 3 711/848. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Scoși din spital ... și trimiși la regiment ... nu li se îngăduie să prostească milităria.* PAS, Z. III, 251. ◇ Fig. *Stilul care vrea să mă prostească astfel nu-l pot numi sublim.* CARAGIALE, O. III, 74.

5. Refl. Fig. (Învechit, rar) A se schimba, a se travesti. *Nu știu, floare este asta, ori amori prostit în straie? Căci cu mirosul odată sloboade foc și văpaie.* CONACHI, p. 157.

6. Refl. (Familiar) A se purta neserios, afectat, fandosit; a se fandosi, a se izmeni. *Să mă prostesc nițel ... La noi, vezi dumneata, coconiță, merge anul altfel.* PR. DRAM. 278. *Să-i vezi seara, la madam Hans, cum se prostesc.* STANCU, R. A. II, 77. *Stai și mănîncă, nu te prosti, zise Moromete.* PREDA, M. 26. *Ia nu te mai prosti așa, că-ți șade rău!* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *prostesc.* — Și: (regional) **prostá** vb. I.

— V. **prost.**

PROSTÍ[2] vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A ierta, a scuti de o pedeapsă. *Tu, părinte, mă prosteaște.* DOSOFTEI, MOL. 85. ✦ A îngădui, a permite, a da voie să facă ceva interzis. *Să mănînce șimbăta și dumineca, ce mai nainte de aceasta să spuie arhiereului și părinților celor sufletești, de-l vor prosti pre dînsul el să mănînce* [pește]. PRAV. GOV. 123[v]/4, cf. CADE.

2. Refl. recipr. (Învechit, rar) A se împăca. *Și deaca să tîlniră iarăș ... mulțămiră lui D*[u]*mn*[e]*dzău și să prostiră.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 43[v]/8.

3. Refl. (Învechit; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") A renunța (la o slujbă), a-și da demisia, a demisiona; spec. a abdica. *Rîvni ca să se odihnească și se prosti de împărăție ... și făcu pe fiiul său Mehmed în locul său.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Veziru fiind scos din vezaret după ce au împărățit..., singur el s-a prostit.* id. ib. 277. *M-am prostit de dregătoria ce aveam, pentru ca să nu fiu amestecat în faptele mai sus-numitului.* id. ib. 294, cf. CADE, BL VI, 62. ◇ Refl. pas. *Pașa ... s-au prostit, adică s-au mazilit.* DIONISIE, C. 230. ✦ (Învechit, rar) A se retrage într-un anume loc. *Urmînd la toate deci cu această carte m-am zăbovit la anul dintăi... dupe ce m-am prostit la această sfîntă mînăstire Săcul, unde și metaniia mi-am pus* (a. 1761). CAT. MAN. I, 238.

4. Intranz. (Popular) A cerși. Cf. PAMFILE, J. II, 162, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Prez. ind.: *prostesc.*

— Din slavonul **простити.**

PROSTÍC s. n. v. **prostichi**[1].

PROSTÍCĂ adj. (Rar) Prostuță, v. prostuț. *Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap și nu prea i se împotrivea.* REBREANU, NUV. 192.

— **Prost** + suf. *-ică.*

PROSTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. Diminutiv al lui prost.

1. Cf. prost **(B II 2).** *Mîngîia neputința firii cu acea puțintea și prosticea mîncare.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 209[r]/22. *Scotea niște papucei, Cît erau de prosticei Făceau cinci sute de lei.* MAT. FOLK. 164.

2. Cf. prost **(B II 4).** *Nu umblase la școală, din care pricină rămăsese mai prosticică.* BRĂESCU, V. 21.

3. Cf. prost **(B IV 1).** *Băiatul, cam prosticel, Cerînd icre de un fel, Le-a pus pe taler, aci, Și altele porunci.* PANN, P. V. III, 64[1]/10. *Lîngă-a cui domnesc palat, Cu rang de arhimandrit, Trăia un popă prosticel, Căci păstoriu-i de la oi ... Știa mai mult decît el.* MUREȘANU, P. 175/7, cf. DDRF. *Maică-sa grăia: ... — Noi nicicum l-om da, Că e mititel, Că e tinerel Și cam prosticel.* TEODORESCU, P. P. 49.

— Pl.: *prosticei, -cele.* — Și: **prosticică** adj.

— **Prost** + suf. *-icel, -icea.* — **Prosticică:** cu schimbare de suf.

PROSTÍCHI[1] s. n. (Învechit) Adaos, spor la o dare. *La cislele dăjdiilor ... să nu îndrăznească a face vreo prostichi măcar un ban* (a. 1810). GÁLDI, M. PHAN. 241. *Anaforea dumnealui vel-vistier, pentru prostichi la dijmărit, la oierit și la vinărici* (a. 1815). id. ib. *A se mai face un prostichi la cîte trele huzmeturile ... încă de cîte două parale* (a. 1815). ap. TDRG.

— Pl.: *prostichiuri.* — Și: **prostichíon** (GÁLDI, M. PHAN. 241), **prostíc** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. **προσθήκη.**

PROSTICHÍ[2] vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică salarii, venituri etc.) A spori. (Refl. pas.) *Să binevoiești înălțimea ta a se prostichi lefușoara acestui logofăt* (a. 1813). GÁLDI, M. PHAN. 241.

— Prez. ind.:?

— V. **prostichi**[1].

PROSTÍCHION s. n. v. **prostichi**[1].

PROSTICÍCĂ adj. v. **prosticel.**

PROSTÍE s. f. **1.** (Învechit) Curățenie (sufletească), neprihănire, puritate; cinste, sinceritate; naturalețe **(2),** firesc. *Trimease-l și în fîntîna Siluamului, ca să arate prostiia și bună mintea orbului.* CORESI, EV. 170. *Fiți ... cu prostia inimiei și cu frica Domnului și tot ce faceți cu toată inima.* id. L. 466/4. *Și foarte era lăudaf*[i] *de ospătături și de prostie.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 179[r]/36, cf. LB.

2. (Învechit) Simplitate, modestie **(1).** *Fiți ascultători stăpînilor voștri ... în prostiia inimei voastre.* CORESI, ap. DHLR II, 469. *Întru oameni creștini prostie și direptate creștinească nu veri afla, ce mărîie deșartă și mîndrie și laudă și fală întru ei.* VARLAAM, C. 255. *Cu prostie să ruga către Domnul ... Nu cu vro urîtură de cuvente multe.* id. ib. *Cu ce prostie trăiau, cu ce cumpăt, cu cîtă luare-aminte* (sfîrșitul sec. XVIII). IORGA, L. I, 544, cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Neștiință, ignoranță, nepricepere. *Iară mulți n-au perit munteni, că au luat de vreme la fugă, după acea risipă a oștilor munteneșți, care s-au făcut mai mult den prostia Diicului.* N. COSTIN, LET. I, 310/7. *Dar Dumnezeu ... n-au socotit prostia și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunătății sale.* ANTIM, P. 4. *Și pentru acea multă prostie a voastră... și neștiință la sf*[î]*nta carte, m-am îndemnat ... a vă înștiința cu această mică cărticea.* id., ap. GCR II, 28/8. *Tu o să mori în prostie.* PANN, P. V. I, 16[2]/20.

4. Stare a celui prost **(B IV 1);** mărginire **(3),** nătîngie **(1),** nerozie **(1),** neghiobie **(1),** nesocotință **(1),** (rar) neminte, netoție, (învechit și regional) nătărăie **(1),** (învechit) prostime **(5).** *Prostia din născare leac nu mai are.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Hoția și prostia sînt bine prețuite.* BOLINTINEANU, O. 136. *Dănilă se ținea cu mîna de inimă, rîzînd de prostia draculuî.* CREANGĂ, O. 33. *Unul din ei mi-era cunoscut ... un tip antipatic, de o prostie veselă și zgomotoasă, care-mi făcea rău.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 220. *Pentru ce să ieie De bani buni prostia oricărei femei?* COȘBUC, P. I, 247. *Doamna Herdelea se necăji de atîta prostie.* REBREANU, I. 173. *Eu știu bine că nu-ți pasă de gura și de prostia lumii.* GALACTION, O. A. I, 341. *Prostia este arma inofensivă cu care recrutul speră să se împotrivească tuturor teoriilor ... îndreptate în contra lui.* BRĂESCU, O. A. I, 57. *Că era multă invidie, răutate și prostie..., simțeam și eu.* VLASIU, D. 26. *Uite dumneata, cum urlă prostia înaintea înțîmfării!* SADOVEANU, O. III, 179. *Prostia, -nșelăciunea, păcatul, îndoiala Muncesc făptura noastră din veac, făr' de răgaz.* ARGHEZI, S. V, 21. *Atîta prostie adunată la un loc cu atîta naivitate ... îl făcu să rîdă.* STANCU, R. A. III, 142. *Unde te întorci, nu dai decît de prostie înțîmfată.* H. LOVINESCU, T. 241. *Era deci limpede pentru ei că numai din prostie s-a dus după al lui Birică.* PREDA, M. 192. ◇ Fig. *Străbunii tăi ... În viață, sub razele soarelui crud, Văzură prostia și lenea cum pradă.* LABIȘ, P. 415.

5. (Mai ales la pl.) Faptă sau vorbă prostească **(3),** lucru prostesc, nerozie **(2),** neghiobie

(2), inepție, nătîngie **(2)**, nesocotință **(2)**, nătoție; (cu sens atenuat) lucru lipsit de importanță, de seriozitate, fleac, nimic **(III)**. *Iar o să începi cu prostiile, cu acea părere de rău a copilăriei tale smintite.* DELAVRANCEA, T. 23. *Cum poți să-ți închipui o asemenea prostie?* VLAHUȚĂ, O. A. II, 240. *E o prostie să bați în zadar cremenea asta.* AGÎRBICEANU, A. 216. *Dumnealor au venit să vadă jocul, nu să audă prostiile tale.* REBREANU, I. 26. *Am de lucru ... N-am vreme de prostii!* id. ib. 102. *Astăzi ți-am spus multe prostii.* IBRĂILEANU, A. 189. *Nu cumva să supere cu vreo prostie pe domnu portărel.* BASSARABESCU, V. 64. *Și nu știa cum să-mi mulțumească ... Prostii! ...* C. PETRESCU, C. V. 104. *Prostii, Elisabeto! ... Ipocrizie. Toate statele ... și-au decorat morții.* SAHIA, N. 60. *Pot să spun o prostie?* SEBASTIAN, T. 140. *Cearta noastră de aseară a fost o prostie.* id. ib. 347. *Ne ținem de prostii. Trebuie să facem ceva mai de samă.* SADOVEANU, O. IX, 467. *Numai tineri fiind, oamenii se însoară; mai târziu, nu mai săvîrșesc asemenea prostie.* id. ib. XIII, 569. *Azi ți-am spus numai prostii.* CĂLINESCU, S. 118. *În mare prostie te-ai băgat! îl mustră Simion.* BENIUC, M. C. I, 486. *Nu, nu pot să mă exprim. Vorbesc prostii.* H. LOVINESCU, C. S. 55. *Vorbești prostii, fetițo. În viață, totul se uită.* id. ib. 81. *Să-ți bagi degetul în miere ș-apoi să nu vei să-l lingi, ar fi o prostie.* ZANNE, P. III, 665. ◇ Loc. adv. **În prostie** = fără măsură, fără socoteală, în neștire. *Cheltuiește-n prostie, ca nebunul.* UDRESCU, GL. ✦ Faptă nesocotită de gravitate redusă; boroboață, poznă[1] **(3)**, trăsnaie. *Ai grijă de copil, să nu facă vreo prostie.* VLASIU, A. P. 73, cf. ALR SN V h 1 402.

— Pl.: *prostii.*

— **Prost** + suf. *-ie.*

PROSTIETÁTE s. f. (Învechit, rar) Stare de înapoiere (culturală). *Că pănă cînd se află vreun norod în prostietate, el e în starea pruncească.* ȚICHINDEAL, F. 313/3, cf. SFC VI, 62, 65.

— Pronunțat: *-ți-e-.*

— **Prost** + suf. *-ietate.*

PROSTÍL adj., s. n. (Edificiu antic) care are coloane numai pe fațada principală. *Templu prostil.* NEGULICI, cf. CADE, DN[2], M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *prostiluri.*

— Din fr. **prostyle.**

PROSTÍME s. f. **1.** (Învechit) Curățenie (sufletească), nevinovăție **(2)**; cinste, sinceritate; supunere, umilință. *Giudecă-mă, Doamne, că eu cu prostime îmblu-n toată vreamea și n-am rău pre nime.* DOSOFTEI, PS. 79/5. *Cu prostimea inimii meale m-am nevoit, toate acestea, și acuma pre norodul tău carele s-au aflat aicea am văzut cu veselie nevoindu-se ție.* BIBLIA (1688), 307[2]/28.

2. (Învechit) Simplitate, modestie **(1)**; sărăcie. *Să umblăm ca niște săraci ... pentru că iaste întărire la unile ca aceastea prostimea portului.* AETHIOPICA, 8[v]/23. *La județul prea înaltului judecător, craiul este ... ocrotit de strălucirea scaunului său, iar săracul nimicit de prostimea îmbrăcămintei?* MARCOVICI, D. 390/2.

3. (Învechit) Neștiință, ignoranță, nepricepere. *Dintru toată nelnvățătura și prostimea mea, vrut-am puțin cevași a scrie ... pentru meșteșugul și ființa poeticii.* MACARIE[1], GRAM. 133[r]/1.

4. (Învechit, rar) Însușirea a ceea ce este prost **(B III 1)**, nefavorabil, negativ. *Prostimea năravurilor și dobitocia patimilor iau adesea locul frumoasei și simplei naturi.* MARCOVICI, D. 214/6.

5. (Învechit) Prostie **(4)**; ceea ce denotă prostie **(4)**. *Țăranul ... să nu să cearte, ales cînd va fi mărturie cuiva și de va grăi cuvinte fără de isprav(ă) și fără cale, de să va cunoaște lucrul, că grăiaște de prostimea lui.* PRAV. 281. *El să nu fie avut cap, carele să poată d-intreg a scorni ... prostimea voroavii îl arată.* CANTEMIR, HR. 139. *Stăpînirea ... grăbește a te însărcina cu pololirea aceștii neorînduieli cursă din prostimea și nedomirirea unor asemenea oameni făr' dă judecată* (a. 1832). DOC. EC. 512. *Precum îndrăznește întunerecul, curvia și hoția, asemenea invitează pe pizmaș prostimea împrejurașilor lui, îl saltă cu izbîndă peste dînșii, și-i supune, și-i pradă cu nemernicia lor.* PISCUPESCU, O. 113/19. *Omul ... pururea în cărtire de a sa însuși prostime.* CONACHI, P. 261. *Omul ... pre Dumnezeu chiar tată socotea întru prostime.* id. ib. 302.

6. (Cu sens colectiv; mai ales în limbajul claselor exploatatoare) Oameni de rînd, marea masă a populației; spec. țărănime; norod **(5)**, gloată, mulțime **(3)**, (învechit, rar) prosteță (v. prosteță **1**). *Iară toată oastea lui era de 30 000, fără prostime și adunătură ce era pe lîngă Ion Vodă.* URECHE, L. 190. *Luînd lîngă ei den prostime nește oameni răi și strîngîndu-să mulțime, făcură glceavă în oraș.* N. TEST. (1648), 157[v]/20. *Nebunite și turbate, gîndurile prostimei aceea.* M. COSTIN, LET. I, 344/38. *Turcii ... au fugit și s-au închis în cetate în Cameniță, iar prostimea, satele, s-au răsipit carii încotro au putut.* NECULCE, L. 76, cf. 197. *Iară rămășița dachilor ciți scăpasă din oșteni, și altă prostime, pre toți pînă la unul, precum să-i fie trecut mai spre fundurile țărti ungurești, scrie Ion Sambuție.* CANTEMIR, HR. 83. *Cu mare cinste și pompă i-au cununat, fiind multă adunare la această nuntă, atît dă boierii țării, cît și dă altă prostime.* R. GRECEANU, CM II, 163, cf. ANON. CAR. *Și cuvîntul ce grăia era grăit, și era lăudat de către toți, și plăcut prostimei* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 262/30. *Cînd s-ar întîmpla să se mai scoale prostimea asupra neameșilor ... să ajute pre neamești întru apărare asupra proștilor.* MAIOR, IST. 105/11. *Vei da voie sinatorilor a sprijini, a apăra și a îmbogăți prostimea.* BELDIMAN, N. P. II, 162/8. *Prin meșteșugirea limbuției lor fac pe prostime a crede că cu adevărat s-au pocit.* DRĂGHICI, R. 182/26. *Prostimea ... șede împrăștiată pe cîmp.* NEGRUZZI, S. I, 35, cf. 153. *Băiatul e înțelept, e procopsit, are inimă bună, dar este ieșit din prostime.* FILIMON, O. I, 205. *Răcnește Vodă ...: prostimea înțeștită Ridică azi din țărnă ființa-i umilită Și îndrăznește-a-și pune voința-n fața mea?* ALECSANDRI, POEZII, 631. *Azi, împrejuru-mi văzîndu-vă adunați, Boieri și tu, prostime, simt mulțumire mare.* id. T. II, 167. *Dumnezeu v-a dăruit cu minte, ca să ne povățuiți și pre noi prostimea.* CREANGĂ, A. 163, cf. id. O. 229. *Am găsit multă lume adunată, și din boierime, și din tagme și prostime.* CARAGIALE, O. IV, 159, cf. II, 242. *Cărturarii totdeauna au căutat să se deosibească de prostime.* ISPIRESCU, U. 3. *Se așează în scaunul împărăției și-și tocmi oștile, boierimea și prostimea cum știa el.* id. L. 103. *Prostimea chiar era bogată. Prin curți aveau, mai toți, cuptoare.* MACEDONSKI, O. I, 189. *Mai bine rămîneam în prostime, căci mi-aș fi cruțat cea mai zdrobitoare dezamăgire.* ADAM, R. 47. *Socotești măria ta că boierii pot ceva fără prostime?* DELAVRANCEA, V. V. 54. *Primarul ... porunci flăcăilor să continue jocul, să vadă și domnii cît sînt de frumoase petrecerile prostimii.* REBREANU, I. 483. *Mulțimea de soldați ce plecau în concediu și prostimea împestrițată, neștiutoare ... alerga pe chei, năvălea în vagoane.* BRĂESCU, O. A. I, 179, cf. 236. *Veniră grămadă la Giurgiu ca să-l primească, nu numai boierii, ci și negustorimea, popimea, prostimea.* C. GANE, TR. V. 142. *Numai prostimea ... nu părea supărată pentru surparea unor case boierești.* SADOVEANU, O. X, 169. *Țăranul pentru ei era prostimea, bună de înșelat și exploatat.* id. ib. XIX, 140. *Veneau de toată mîna: prostime, tîrgoveți, dervișii.* I. BARBU, O. 80. *E atîta prostime adunată pe ulițe, că de-abia a răzbit călare pînă aci.* CAMIL PETRESCU, O. III, 65. *La faptă, vine rîndul nostru, al prostimii.* C. PETRESCU, A. R. 54. *Eu sînt tot cu prostimea, cu slăbănogii și cu flămînzii.* PAS, L. I, 116. *O răsturnare de-asta ... nu se poate face dacă n-ai poporul de partea ta, prostimea, adică pe cei mulți.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 74, cf. T. PAPAHAGI, M. 166.

— **Prost** + suf. *-ime.*

PRÓSTIMON subst. (Grecism învechit, rar) Amendă, despăgubire. *Mitropolitul propune să fie osîndit a da fetei prostimon.* (a. 1797). GÁLDI, M. PHAN. 241.
— Pl.:?
— Din ngr. **πρόστιμον.**

PROSTINÁTIC, -Ă adj. v. **prostănatic.**

PROSTÍRE[1] s. f. **1.** (Mold., Bucov. și nordul Munt.) Cearșaf. *Căpeteniile înfășară în prostirile aceale ce priimiră, de sprejinire singele svinfiii sale.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/26. *2 prostiri : una cusut[ă], una aleas[ă]* (a. 1730). IORGA, S. D. VI, 156. *4 prostiri, 3 cu fir, 1 obial cu flori* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. *1 prostiri de obiial* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. *3 prostiri de așternut* (a. 1780). ib. 249. *Oarecare asămănare cu compresurile strînse ne înfățoșază învălirea în prostiri.* FĂTU, D. 29/18. *Cu perinele de pai a trăsurei, un oghial în ră stare și o prostire ne îndeletnicem a face un pat.* RUSSO, S. 170. *Prostirile în patu-i de negre putrezesc.* NEGRUZZI, S. II, 199, cf. BARONZI, L. 161, CIHAC, II, 296. *Un strat mare de fin ... pe care duduca își întinse feluritele șaluri și prostiri.* GANE, N. II, 45. *Adusese ... prostirile, albituri și alte mărunțișuri.* CONTEMPORANUL, IV, 394. *1 prostire-n ciubuce de borangic cu horbotă.* SEVASTOS, N. 46, cf. BARCIANU. *Moșul scoase din ladă o prostire de in curată ..., o așternu pe pat.* DUNĂREANU, CH. 17, cf. TDRG. *Puseră pe fiecare pat ... cîte două poclăzi una peste alta, una ca prostire și alta ca oghial.* HOGAȘ, DR. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ridica prostirea, înfoia pernele.* BRĂESCU, O. A. II, 13, cf. SCRIBAN, D., H XII 105. *Fata ... să acopere cu o prostire, aprinde lumînarea.* ȘEZ. I, 146, cf. IORDAN, L. M. 199. *Spăl cămăși, iițari, izmene, prostiri.* ALR I 637/540, cf. ALR SN V H 1 447, A V 15, 18, IX 1, L. ROM. 1960, nr. 3, 76. *Am o prostire Plină de pozdire* (Cerul). GOROVEI, C. 65. ✧ Fig. *Te pipăi în prostirile zăpezii.* LESNEA, VERS. 162. ✦ (Prin Bucov. și prin vestul Mold.) Învelitoare de pat; cuvertură. Cf. A V 14, 15, VI 26. ✦ (Prin Mold.) Față de masă albă. Cf. PAMFILE, J. I, 132. *Este o masă-mpodobită, Cu prostiri acoperită.* FOLC. MOLD. I, 240. ✦ (Regional) Țesătură de bumbac sau de borangic dungată (în diferite culori), folosită la decorarea pereților, la învelitul hainelor etc. *Prostirile ... se spînzură de-a lungul și de-a latul pereților în loc de covoare.* PAMFILE, I. C. 284.

2. (Învechit, rar) Un fel de glugă (preoțească). *Prostirea cu care își învălea capul la închinăciune, într-o formă ca un guler de mantie.* PELIMON, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 74.
— Pl.: *prostiri.*
— După ucr. **postíl'.**

PROSTÍRE[2] s. f. Faptul de a (se) prosti[1].
1. (Trecere în) stare de îndobitocire, de imbecilizare. *Faceți să înceteze această tristă privelițte ce înfățișează prostirea și neștiința țăranilor.* MARCOVICI, D. 220/9, cf. DDRF.

2. Pierdere a minții, a inteligenței, a puterii de judecată.

3. Diminuare, degradare, înrăutățire a calității unui obiect. *În zioa aceasta s-au ars și mai multe sute de mii de saci cu făină prin magazii, din care pricină și s-au întîmplat o mare scumpete și prostire a plinei.* CR (1833), 195[1]/39.

4. Inducere în eroare; înșelare, amăgire, păcălire. Cf. DL, DM.
— V. **prosti**[1].

PROSTÍRE[3] s. f. (Învechit) Acțiunea de a se prosti[2] **(3)**; demisie; abdicare. *Alergă la prea Înalta Poartă și făcu castriet și prostire domniei, rugîndu-se să-l mazîlească.* VĂCĂRESCUL, IST. 288.
— Pl.: *prostiri.*
— V. **prosti**[2].

PROSTISÍ vb. IV. Intranz. (Grecism învechit, rar) A adăuga (la un venit, la un cîștig, la o dare). *Vom mai găsi vreun mijloc să prostisim la venit* (a. 1803). GÁLDI, M. PHAN. 241.
— Prez. ind.: *prostisesc.*
— Din ngr. **ἐπροσθέσα** (aor. al lui **προσθέτω**).

PROSTIȘÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui prost; cam prost.

1. Cf. prost **(B II 2).** *Mearsă într-un sălaș prostișor, peșteră sărăcească, și au născutu-l fără nice o stricare.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 237[r]/26.

2. Cf. prost **(B IV 1).** Cf. ANON. CAR. ✧ (Substantivat) *De-i lua o prostișoară, N-aibă-n vatră nici apșoară.* FOLC. TRANSILV. I, 235.
— Pl.: *prostișori, -oare.*
— **Prost** + suf. *-ișor.*

PROSTÍT, -Ă adj. **1.** Care și-a pierdut (în bună parte) facultățile intelectuale și morale; îndobitocit. *Dacă sînt tineri au trupurile neputincioase, dacă sînt bătrîni au suflete prostite.* ISPIRESCU, U. 26. *Cu aspectul epuizat și prostit, capătă aspectul unui animal tînăr.* PARHON, B. 151. *Erau prostite de atîta așteptare.* BARBU, P. 210.

2. (Care este) ca un prost **(B IV 1)** sau, p. ext., năucit, buimăcit, zăpăcit, dezorientat, descumpănit, uluit. *Tînărul se uita prostit la tatăl său.* AGÎRBICEANU, A. 405. *Rămase prostit ca un om care se pierde în fața unei nenorociri.* DUNĂREANU, CH. 214. *Noroc bun! zise Ion strîngînd din umeri prostit.* REBREANU, I. 270. *Virginia se uita la toți, prostită.* BASSARABESCU, V. 151. *Albe, rîzînd spre lumea prostită, Lunecau baletistele albe.* BACOVIA, O. 79. *Toată ziua murmura ca prostit ...: „Să-mi facă ea mie asta!"* CAMIL PETRESCU, T. III, 31. *Am aruncat ... galbenii ce țineam în mînă. Am rămas prostit, cu ochii după ei.* BRĂESCU, A. 239. *Privește prostită gloata de oameni din jurul ei.* SAHIA, N. 42. *Căscă ochii, neîncrezător, și spuse prostit: — Ordinul ... e ordin.* id. ib. 85. *Două zile umblă ca un nebun, istovit, prostit, moale ca o cîrpă.* SADOVEANU, O. II, 371. *Aurica se extazia înaintea ei și Titi rămase prostit.* CĂLINESCU, E. O. II, 148. *Stăteam prostit cu telegrama în mînă.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 4/4. *Făcuse acest lucru atît de pe neașteptate ... că agentul și însoțitorul rămaseră în tindă prostiți.* PREDA, M. 158, cf. 344. *Căzu pe patul nedesfăcut, prostită.* BARBU, P. 187. ✦ Care denotă, exprimă, trădează prostie **(4)** sau, p. ext., năuceală, buimăceală, dezorientare, uluire. *Se uită la el cu mirarea prostită a uriașului care vede că un pitic cutează să i se pună piedică.* AGÎRBICEANU, A. 324. *Chelnerul plecă ..., iar Ghinea holbă niște ochi prostiți.* REBREANU, NUV. 130. *Prăpădit, galben la față, se uita cu ochii prostiți la Hleba.* SADOVEANU, O. I, 397.

3. Care a fost indus în eroare, înșelat, amăgit. *Și-s supte din sudoarea prostitului popor.* EMINESCU, O. I, 59. *Nu vă bucurați că bărbații nu s-au lăsat prostiți?* T februarie 1962, 36, cf. DEX.
— Pl.: *prostiți, -te.*
— V. **prosti.**

PROSTITUÁ vb. I. Refl. și tranz. fact. A practica sau a face să practice prostituția. Cf. IORGOVICI, O. 69/8, STAMATI, D., NEGULICI, ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Vei prostitui femeia aceluia ce-ți va deschide casa.* FILIMON, O. I, 311, cf. PROT.-POP., N. D. *Trebuia să se prostituie pentru o bucată de pîine.* BOLINTINEANU, O. 384, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Silește lucrătoarele să i se prostitueze.* ap. IORDAN, L. R. A. 353. *El nu-și prostituează fiica, ci o folosește doar ca un mijloc de a-și asigura un an sau doi de existență.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 1/1, cf. DM, DN[2]. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Bărbații se prostituie ca femeile.* MAIORESCU, CR. III, 170. ✦ Fig. A (se) folosi în mod degradant, înjositor, nedemn; a căpăta sau a face să capete un aspect degradant,

nedemn. *Ctiva tineri derbedei ... Ce-şi prostituie junețea la pierdutele femei.* MACEDONSKI, O. I, 83. *Ți-am încredințat biserica mea mai pură decît o vergină, iar tu ai prostituit-o pentru bani.* FILIMON, O. II, 126. *Limba lui înveninată ... aprinzîndu-se în acea beție de desfrînări, ea se prostilui în tabelurile cele mai respingătoare.* ODOBESCU, S. I, 49, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu sîntem capabili să eliberăm progresul din gheara celor care îl pîngăresc și îl prostituează.* C. PETRESCU, A. 419. *Politicienii gălăgioși ... devin și proxeneții patriotismului, pe care-l prostituează cui oferă mai mult.* BRĂESCU, O. A. II, 348, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-tu-a.* — Prez. ind.: *prostituez.* — Și: (rar) **prostitui** (prez. ind. *prostituiesc* și *prostitui*) vb. IV.

— Din fr. **prostituer**, lat. **prostituere**.

PROSTITUÁRE s. f. Acțiunea de a (se) prostitua și rezultatul ei. Cf. POLIZU, BARONZI, I. L. I, 233/22, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Activitate de prostituire a unei persoane.* COD. PEN. R.P.R. 463. *Primește să fie întreținut ... de către o femeie, din cîștigurile provenite din prostituarea ei.* ib., cf. DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Prostituirea unor talente și avalanșa de nontalente.* M 1962, nr. 4, 5.

— Pronunțat: *-tu-a-.* — Pl.: *prostituări.* — Și: (rar) **prostituire** s. f.

— V. **prostitua**.

PROSTITUÁT, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Femeie care practică prostituția; curvă, tîrfă, femeie de stradă, (rar) palatandră, (învechit) muiere[1] **(1)**, femeie publică (v. public), (argotic) maimuță **(3)**, marcoavă, mastroacă, paraștistă (v. paraștist **3**). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Ziceai că femeia asta te dezgustă pentru că este o prostituată.* BOLINTINEANU, O. 385. *Să te cobori în acea ocnă la care s-află condamnate Nenorocitele ființe ce se numesc prostituate.* MACEDONSKI, O. I, 81. *Eroina romanului e o prostituată.* GHEREA, ST. CR. II, 230, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Apucînd pleoapele oamenilor, le întorcea cu pensa, stîngerînde ca buzele unei prostituate de barieră.* BRĂESCU, O. A. II, 337. *Ai mîngîiat copiii și pe prostituate.* LESNEA, VERS. 54, cf. SCRIBAN, D. *O femeie care nu este considerată în public ca prostituată.* COD. PEN. R.P.R. 465. *Satirizează și glorifică suferința prostituatei, luată în această epocă drept simbol al demnității umane călcate în picioare.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 3/3. *Ar fi voit-o căzută, rătăcită, ca prostituatele din romanele lui Dostoievski.* CĂLINESCU, E. O. II, 10. *Prostituatele profesioniste le imitară.* STANCU, R. A. IV, 334. *Vreuna din prostituatele întîrziate s-a desprins dintr-un gang și-și încearcă norocul.* VINEA, L. II, 160, cf. DN², DEX.

2. Adj. Care se prostituează. *Fă asemenea și cu doamna Bovary și vei avea pe femeia prostituată.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 3²/27. *O femeie prostituată.* BOLINTINEANU, O. 385, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-tu-at.* — Pl.: *prostituați, -te.* — Și: (învechit) **prostituit, -ă** (BARCIANU, ALEXI, W.) adj., **prostitútă** (NEGULICI, PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.) s. f.

— Din fr. **prostituée**. — **Prostitută** < lat. **prostituta**.

PROSTITUÍ vb. IV v. **prostitua**.

PROSTITUÍRE s. f. v. **prostituare**.

PROSTITUÍT, -Ă adj. v. **prostituat**.

PROSTITÚRĂ s. f. (Rar) Lucru prost **(B II 2)**, de calitate inferioară, lipsit de valoare. *Cu slugile se culcă iarna-n casă La vatră-n colbărie și se-mbracă Cu prosturi.* MURNU, O. 185. *Păcat de paralele ce-ai dat pe citul acesta, că-i o prostitură.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.

— Pl.: *prosturi.* — Și: **prostătúră** s. f. Com. GRAUR.

— **Prost**[1] + suf. *-tură*.

PROSTITÚTĂ s. f. v. **prostituat**.

PROSTITÚȚIE s. f. Faptul de a întreține relații sexuale cu mai mulți bărbați în scopul procurării mijloacelor de existență; faptă (infracțională) comisă de femeia care procedează astfel; ocupația prostituatei; viață dusă de o prostituată. Cf. IORGOVICI, O. 69/12, CUCIURAN, M. 2V/17, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Copila ... o smulsesem din ghearele prostituției.* BOLINTINEANU, O. 401, cf. DDRF. *Acești revoltați pudici ocrotesc prostituția, adulterul.* DEMETRESCU, O. 105. *În tina prostituției zac moarte Și rozele-ți și crinii tinereții.* NECULUȚĂ, Ț. D. 18. *Vagabondajul, prostituția n-au de-a face cu crimele.* IONESCU-RION, S. 173, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Are puterea să izbăvească de sărăcie și de prostituție.* GALACTION, O. A. I, 65. *Voiam să fac studii după natură în ceea ce privește prostituția și desfrîul.* SADOVEANU, O. I, 447, cf. SCRIBAN, D. *Acordă ... ajutorul său unei femei pentru exercitarea prostituției.* COD. PEN. R.P.R. 464, cf. CĂLINESCU, C. N. 330. *Ereditatea morbidă trebuie și ea menționată: alienația mentală, criminalitatea, prostituția.* RALEA, S. T. II, 21, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ✧ *Casă de prostituție* = casă în care se practică relațiile sexuale mai sus definite; bordel, lupanar. *Cui i-ar veni să creadă că a fost prins noaptea într-o casă de prostituție?* I. BOTEZ, B. I, 74. *Baruri, case de nobilă prostituție miliardară, tripouri.* ARGHEZI, B. 136. ✦ Fig. Corupție; înjosire, degradare. *A desființat tortura și arderea strigoilor, care pînă atunci încă tot mai era uzitată spre rușinea și prostituțiunea omenimei.* BARIȚIU, P. A. I, 359, cf. CADE, DEX.

— Și: (învechit) **prostituțiúne** s. f.

— Din fr. **prostitution**, lat. **prostitutio, -onis**.

PROSTITUȚIÚNE s. f. v. **prostituție**.

PROSTOGÁLĂ s. f. v. **prostovol**.

PROSTOGOÁLĂ s. f. v. **prostovol**.

PROSTOGÓL s. n. v. **prostovol**.

PROSTOLÁN, -Ă adj. (Popular; adesea substantivat) Prostălău. Cf. LB. *Nea Mușat, ca și nea Vlad ... înseamnă astăzi pe un prostolan.* HASDEU, I. C. I, 87. *Degeaba mai căutai în el pe prostălanul mololog din care putea orișicine să facă ce vrea.* SLAVICI, N. I, 251, cf. MARIAN, S. R. II, 217, CADE, SFC VI, 119, 126, 134, DEX. *Un biet om necăjit cheamă un croitor, care era cam prostolan, să-i facă o pereche de pantaloni.* I. CR. II, 165, cf. ALR SN V h 1 240.

— Pl.: *prostolani, -e.* — Și: **prostălán, -ă** adj.

— De la **prostălău**, cu schimbare de suf.

PROSTOLÓG s. n. v. **prostovol**.

PROSTOLÓJ s. n. v. **prostovol**.

PROSTOMÁN s. m. (Învechit, rar) Om prost **(B II 4)**, fără (multă) știință de carte, fără (multă) cultură, neînvățat. *Fie între filozofi sau între prostomani ..., nicăieri firea sa nu o schimbă.* ȚICHINDEAL, F. 435/6, cf. SFC IV, 191.

— Pl.: *prostomani.*

— **Prost** + **-oman**.

PROSTONÁC, -Ă adj. v. **prostănac**.

PROSTONÁTIC, -Ă adj. v. **prostănatic**.

PROSTOVÁLĂ s. f. v. **prostovol**.

PROSTOVÁN, -Ă adj. (Popular și familiar; adesea substantivat; rar la f.) Prostălău. Cf. PAMFILE, J. II, 162. *Nenea Dumitrache ... era slăbănog, prostovan.* STANCU, D. 6. *Ce cojoace, prostovanilor? Ce căciuli?* id. R. A. I, 346. *Tu nu te mai întorci acasă la tine, pentru că nu ești nebun să te lași prins ca un prostovan.* BARBU, Ș. N. II, 58. *Prostovanul ăsta îmi spuse înainte că nu te mai sugrumă.* V. ROM. noiembrie 1964, 25. *Văzînd că nu e glumă cu ăst prostovan, vru să-l otrăvească.* I. CR. II, 230. *Uite, am și eu trei gineri — unu cam prostovan.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 275, cf. VÎRCOL, V. 98, ALR SN V h 1 240/29. ✦ (Regional) Zăpăcit (Secășeni — Oravița). ALR SN V h 1 241/29. ✦ (Regional) Ursuz (Pecinișca — Băile Herculane). ALR SN V h 1 243/2.

— Pl.: *prostovani, -e.*

— **Prost** + suf. *-ovan.*

PROSTOVĂLÍ vb. IV v. **prăstăvăli.**

PROSTOVÓI, -OÁIE adj. (Regional) Prost (**B IV 1**) (Beloțu — Craiova). GL. OLT.

— Pl.: *prostovoi, -oaie.*

— De la **prostovan,** cu schimbare de suf.

PROSTOVÓL s. n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică de 4—5 m în diametru, dintr-un inel metalic central și o frînghie circulară la periferie, de care sînt atîrnate greutăți de plumb, și la care plasa se strînge ca un sac cînd este scoasă din apă; (regional) năpastă **(II),** năpastnic, plașcă[1] **(I 3),** trandada. *De și-ar atîrna de gît un prostovol și s-ar arunca în Dunăre, ar putea să pescuiască ... pe împăratul peștilor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Partea de sus este legată cu o funie lungă cu care pescarul trage înapoi prostovolul după ce l-a aruncat.* DAMÉ, T. 125. *În girlele adînci unde este mult pește la gropi ... se întrebuințează prostovolul.* ANTIPA, F. I. 114. *Tot județul știa că s-a introdus acolo un nou instrument de pescuit numit pristălogul.* id. P. 161. *Începe pescuitul cu prostovoale.* id. ib. 407. *Se face vad chiar pentru halău, plasă, plașcă, prostovol.* ATILA, P. 50, cf. TDRG. *Prostovolul sau năpasta este un fel de sac de pînză de voloc, ai cărui ochi sînt de mărimea degetului mic.* PAMFILE, I. C. 68, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu plasa și cu prostogolul, am colindat malul pînă dinspre ziuă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 13. *Pescar în ape dulci ..., în fluvii ... prostovolul.* NOM. PROF. 17. *Gazda mea făcea din azvîrlitul prostovolului numai un fel de sport.* VOICULESCU, P. I, 15, cf. ENC. AGR. IV, 658, SCRIBAN, D. *Unelte de pescuit ce se aruncă asupra peștelui și-l acoperă cu plasă (capac, prostovol etc.).* NOM. MIN. I, 28, cf. DER, M. D. ENC., DEX, H VII 483, XIV 86, 105, ALR I 1 734/412, 508, 839, 898, 910, ALR SN III MN h 741/987, LEXIC REG. 84, MAT. DIALECT. I, 189, GL. OLT. ✧ Loc. adv. (Regional) **De-a prostovala** = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. Cf. DM. *Se dă d-a prostovala.* ALR I 367/940, cf. 367/85, 107, 109, 940, ALR SN V h 1 434, LEXIC REG. II, 41. ✦ (Regional) Crîșnic. Cf ALR I 1 737/194, 900, 954, 988.

— Pl.: *prostovoale* și *prostovoluri.* — Și: (regional) **prostovălă, prostogălă** (ALR I 367/107), **prostogoălă** (ib. 367/79, 85) s. f., **prostogól** s. n., **prostológ** (MAT. DIALECT. I, 189), **prostoláj** (ALR I 1 734/508) s. n., **prostăvălă** (DM), **prastavălă** (ALR SN V h 1 434/886), **prăstăgălă** (ALR I 367/109) s. f., **pristălóg** s. n., **păstrăgălă** (ALR SN V h 1 434) s. f., **plostovól** (ALR I 1 734/839), **postovól** (ALR II/899), **postrovól** (H XIV 86, 105), **rostofól** (TDRG, SCRIBAN, D.) s. n.

— Etimologia necunoscută.

PROSTOVOLÍ vb. IV v. **prăstăvăli.**

PROSTRÁT, -Ă adj. (Rar) **1.** (Med.; despre oameni) Care este într-o stare de prostrație; (despre însușiri sau manifestări ale organismului uman) care este extrem de scăzut, de diminuat. *Respirația sau răsuflarea e scurtă, sufocativă ..., apetita prostrată sau depusă, pierdută.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/22. ✦ Lipsit de energie morală, foarte abătut, deprimat. Cf. DN[2],DEX.

2. (Despre tulpinile unor plante) Care crește culcat la pămînt. *Caulii externi prostrați, apoi ascendenți erecți.* GRECESCU, FL. 68, cf. DN[2], DEX.

— Pl.: *prostrați, -te.*

— Din lat. **prostratus,** fr. **prostré.**

PROSTRÁTĂ s. f. v. **prostată.**

PROSTRÁȚIE s. f. (Adesea prin exagerare) (Stare patologică de) slăbire extremă a forței fizice și psihice caracterizată prin lipsa de reacții la solicitările mediului, prin indiferență totală față de ceea ce se petrece în jur. V. apatie. *Dieta, luările de sînge și lipitorile aducînd o prostrațiune (obosează) generală.* MAN. SĂNĂT. 271/8. *Maică-mea a căzut într-un fel de prostrațiune, din care nu s-a putut rădica decît a doua zi.* SION, P. 342, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Era într-o stare de odihnă absolută, înfrățită prostației.* ARDELEANU, V. P. 223. *O boală febrilă, începînd prin frisoane, prin lipsa de poftă de mîncare, prin prostrație.* BABEȘ, O. A. I, 302, cf. CADE. *Dacă nici comanda asta nu-l trezește din starea asta de prostație, nu mai e nimic de făcut.* CAMIL PETRESCU, T. III, 42. *Colonelul căzuse în prostație.* BRĂESCU, O. A. I, 44, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A rămas pe scaun în aceeași stare de prostație.* SEBASTIAN, T. 242, cf. IORDAN, L. R. A. 36, SCRIBAN, D. *Nesiguranța situației, averii și vieții, alternanța perioadelor de agitație și de prostație ... i-a obișnuit cu o tristețe de nețnvins.* OȚETEA, T. V. 62, cf. BL X, 41. *Multă vreme Felix stătu într-o stare de prostație totală.* CĂLINESCU, E. O. II, 318, cf. id. s. 73. *După efortul făcut, Ioana e într-o stare de prostație.* H. LOVINESCU, T. 314, cf. DER. *Căzuse într-o stare de prostație.* V. ROM. aprilie 1963, 40, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Și: **prostáție,** (învechit) **prostrațiúne** s. f.

— Din fr. **prostration,** lat. **prostratio, -onis.**

PROSTRAȚIÚNE s. f. v. **prostrație.**

PROSTRÍNGE vb. III. Tranz. (Prin Ban.) A strînge la loc. CADE.

— Prez. ind.: *prostrîng.*

— **Pro-**[2] + **strînge.**

PROSTULÉȚ adj. (Rar; și substantivat) Prostuț. *Știu că mă privești ca pe-un ... negustoraș, ca pe un prostuleț.* ALECSANDRI, T. 1 264, cf. TDRG, CADE, DEX.

— Pl.: *prostuleți.*

— **Prost** + suf. *-uleț.*

PROSTÚȚ, -Ă adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui prost **(B IV 1),** prosticel **(3),** prostișor **(2),** (regional) năzdrăvănaț, nătîng, nătîngaș, nătîngel, nătîngel, nătîngel

un adolescent entuziast și cam prostuț, care credea că tot ce zboară se mănîncă. H. LOVINESCU, T. 335, cf. DEX.
— Pl.: *prostuți, -e.*
— **Prost** + suf. *-uț.*

PROSUMȚIÚNE s. f. v. **prezumție.**

PROȘ s. n. (Regional) Alică (mai mare). *Împărțea ... „prau și proșuri" pentru lupi, cîte două încărcături de căciulă.* AL LUPULUI, P. G. 104.
— Pl.: *proșuri.*
— Etimologia necunoscută.

PROȘCÁ vb. I. Tranz. (Regional) A împroșca (Lunca — Suceava). FOLC. MOLD. I, 287. *A zburat o hulubiță; Apa-n gură c-o luat Și pe noi ne-o proșcat.* ib.
— Prez. ind.: *proșc.*
— Cf. proșcă.

PROȘCÁI s. n. v. **prășcău**[2].

PRÓȘCĂ s. f. v. **proașcă.**

PROȘCĂU s. n. v. **prășcău**[2].

PROȘEDEÁ vb. II. Intranz. (Învechit, rar) A sta în față; a ocupa locul întîi într-o adunare. Cf. ARISTIA, PLUT., FORM. CUV. II, 201.
— Prez. ind.: *proșéd.*
— **Pro-**[1] + **ședea.**

PROȘEDÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a proședea și rezultatul ei. Cf. SFC IV, 25.
— Pl.: *proșederi.*
— V. **proședea.**

PRÓȘIE s. f. v. **proșie.**

PROȘTÉRNE vb. III v. **prosterna.**

PROȘTITIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A nesocoti, a desconsidera. *Chemarea sa o necinstesc și proștitiruiesc.* ȚICHINDEAL, F. 432/12, cf. SFC IV, 142.
— Prez. ind.: *proștitiruiesc.*
— După germ. **prostituieren.**

PROT[1] s. m. (În dicționarele din trecut) Șef al lucrărilor într-o tipografie; directorul unei tipografii. Cf. VALIAN, V., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✦ (Rar) Corector (tipografic). Cf. CADE.
— Pl.: *proți.*
— Din fr. **prote.**

PROT[2] s. m. (Învechit) Conducătorul comunității monahale de la muntele Athos. *Gavril protul, adică mai marile sfetagorii* (a. 1654). GCR I, 170/31. *Biserica ... o au și tîrnosit cu blagosloveniia arhiereului și a protului și a altor egumeni de la alte mănăstiri.* ANON CANTAC., CM I, 104.
— Din slavonul **протъ.**

PRÓTA num. ord. v. **protos**[2].

PROTÁCĂR s. m. v. **procator.**

PROTÁCÎR s. m. v. **procator.**

PROTACTÍNIU s. n. sg. Element chimic metalic, alb-cenușiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. *Protactiniul ... a fost descoperit în 1918.* MACAROVICI, CH. 401, cf. DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **protactinium,** germ. **Protaktinium.**

PROTÁGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PROTAGONÍST, -Ă s. m. și f. **1.** Actor care interpretează rolul principal (ori unul dintre rolurile principale) într-o piesă de teatru, într-o operă muzicală, într-un film sau, p. gener., erou principal într-o operă literară. Cf. I. GOLESCU, C. *Cel dintîi cunoscut în role serioase de protagonist și cel d-al doilea în role galante.* GTN (1835), 10[1]/18, cf. NEGULICI, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nuvela începea bifurcat ... Oftam și eu împreună cu protagoniștii.* TEODOREANU, M. U. 57, cf. SCRIBAN, D. *Un fel de spicher îi prezintă ca pe protagoniștii piesei.* CĂLINESCU, C. O. 125. *În Hamlet compătimim drama protagonistului victimă.* LL I, 124. *În ultimă analiză, protagoniștii unei opere literare (dramatice ori prosastice) reprezintă, concret, idei în dezbatere.* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/7. *Și-a reconfirmat capacitatea de a duce la bun sfîrșit roluri de întindere, de protagonist.* T iunie 1964, 76, cf. DN[2]. *Stridențe ivite ... în jocul unor protagoniști.* T februarie 1969, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Sala ... a fost plină pînă la refuz la recitalul acestor două protagoniste.* M 1962, nr. 4, 39. *Muzica îl ajută pe privitor să tresară în locul protagonistului, să înțeleagă în locul lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 17/4.

2. Figură proeminentă, reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii etc.; promotor, inițiator; cap, corifeu, fruntaș. *Va apărea — așa cum a fost — un mare animator, un generos protagonist al vremii sale.* GALACTION, A. 349, cf. SCRIBAN, D. *Așa a devenit Tudor Vladimirescu ... protagonistul unei politici naționale de reacțiune împotriva stăpînirii fanariote.* OȚETEA, T. V. 282. *În Giacomo Leopardi trebuie să sublinieм ... pe protagonistul liric al solidarității umane.* S mai 1960, 105. *Mai toți protagoniștii lirismului postpașoptist se trag din Muntenia.* V. ROM. ianuarie 1965, 97, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. Persoană care joacă rolul principal într-o acțiune, într-o afacere. *Protagoniștii crimei.*
— Pl.: *protagoniști, -ste.*
— Din fr. **protagoniste.**

PROTÁL s. n. (Bot.) Corp vegetal de forma unei lame, rezultat din germinarea sporilor criptogamelor vasculare. Cf. CADE. *Protal ... rezultatul germinării micro și macrosporilor de la criptogamele vasculare.* ENC. AGR., cf. DM. *Acesta este protalul care reprezintă generația sexuată a ferigilor.* BOTANICA, 125, cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protale.*
— Din fr. **prothalle.**

PROTAMÍNĂ s. f. Proteină bazică avînd o compoziție relativ simplă, care conține aminoacizi, prezentă în cantități mari în celulele seminale ale peștilor. *Protaminele sînt cele mai simple albumine, cu cea mai mică greutate moleculară.* MACAROVICI, CH. 630. *Sturina este o protamină.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protamine.*
— Din fr. **protamine.**

PROTAPÓP s. m. v. **protopop.**

PROTARGÓL s. n. sg. Preparat medicamentos compus din azotat de argint și o soluție alcalină de proteine, în formă de pulbere fină, galbenă-brună, amăruie, solubilă în apă, folosit ca antiseptic în tratamentul mucoaselor, la guturai, în boli de ochi etc. Cf. NICA, L. VAM. 204, CADE. *Kollargolul ... și protargolul ... conțin albumine sau alte substanțe organice care joacă rol de coloide protectoare.* MACAROVICI, CH. 387. *Ochii se dezinfectează cu protargol.* BELEA, P. A. 233, cf. DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **protargol,** germ. **Protargol.**

PRÓTAS s. n. v. **protază.**

PROTÁSĂ s. f. v. **protază.**

PRÓTASIS s. f. v. **protază.**

PROTÁV, -Ă adj. (Învechit, rar) Neplăcut. *Nemica nu-mi iaste mai protav decît în vreamea prînzului ... a vorbi.* ȚICHINDEAL, F. 203/13.
— Pl.: *protavi, -e.*
— Etimologia necunoscută. Cf. scr. protivan.

PROTÁZĂ s. f. **1.** Prima parte a unei perioade condiționale, care cuprinde propoziția secundară sau propozițiile secundare și care îndreaptă atenția cititorului ori ascultătorului asupra consecințelor ce se enunță în apodoză. *Nici vă miraţi de ale mele împleticite protases.* CANTEMIR, IST. 39, cf. CADE. *Cele două părți, adică grupe de propoziții, ale perioadei se cheamă protază (prima) și apodoză (ultima), după poziția pe care o au una față de alta.* IORDAN, G. 238, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1953, nr. 3, 65, 78, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
2. (Învechit) Premisă **(2).** Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329, GHEOM.-TRIGON. 16ᵛ/10, BARCIANU, ALEXI, W., GÁLDI, M. PHAN. 241, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 327, SCL 1954, 36. ◇ *Protase părtnicești* = premise **(2)** particulare (afirmative sau negative). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329. *Protase adeveritoare* = premise **(2)** afirmative. id. ib. ✦ (Învechit, rar; în forma *protas*) Teză, dogmă. *Protasul ereticesc* (a. 1840). URICARIUL, VII, 41, cf. GÁLDI, M. PHAN. 241.
3. Partea de la început a unei drame antice, care cuprinde expunerea subiectului. Cf. CADE, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protaze.* — Și: (învechit) **prótas** (pl. *protasuri)* s. n., **protásă** (pl. și *protases),* **prótasis** (GÁLDI, M. PHAN. 241) s. f.
— Din fr. **protase,** lat. **protasis.** — **Protasis** < ngr. **πρότασις.**

PRÓTĂ s. m. (Învechit, în Ban. și prin Transilv.) Protopop. *O sută la prota ... știu eu cum se cîștigă parohiele pe la noi.* CONV. LIT. V, 3, cf. CADE. *Io drăguțu nu l-oi spune ... Că și prota-i protopop Și tot are șapte, opt!* HODOȘ, P. P. 177, com. din TIMIȘOARA, ALR II/I h 186.
— Pl.: *proți.* ALR II/I h 186.
— Din scr. **prota.**

PRÓTĂC s. m. (Ban.) Ciur de piele cu găuri mari cu care se cerne grîul. *În casă să află ... sită și ciură ... protăc pentru ciurăit grîu.* LIUBA-IANA, M. 100, cf. CADE, LTR², DM. *Grîul se cerne cu protăcul.* H XVIII 145.
— Pl.: *protăci* (LTR²) și (n.) *protăce* (CADE).
— Din scr. **protak.**

PROTĂCĂRÍ vb. IV v. **procatori.**

PROTĂLUÍ vb. IV v. **protestălui.**

PROTĂȘTĂLUÍ vb. IV v. **protestălui.**

PROTÉCSIE s. f. v. **protecție.**

PROTECSUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A proteja **(1).** *Să teame de a călca pe aceia ce mărimea sufletului îi protecsuiește* (a. 1794). GCR II, 153/2.
— Prez. ind.: *protecsuiesc.*
— **Protecsie** + suf. *-ui.*

PROTECȘTĂȚIE s. f. v. **protestație.**

PROTECȘTULUÍ vb. IV v. **protestălui.**

PROTECTÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A proteja **(1).** *Ocîrmuirea se îndatorează a protecta cumpărătorii.* CR (1830), 358²/23. *De ai copii de îngrijit, ei sînt primiți cu bucurie prin toate casele amicilor, protectați, ajutați.* ib. (1846), 56²/30. *Cerul ne va protecta.* NEGRUZZI, S. III, 440, cf. DL, DM.
— Prez. ind.: *protectez.*
— Derivat regresiv de la **protector.**

PROTECTOÁRĂ s. f. v. **protector.**

PROTECTÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care protejează, care apără, care păzește, ocrotește, sprijină, favorizează, ferește etc. pe cineva sau ceva; (rar) proteguitor. *Și notînd ... cu protictorii* (text marginal: sprijinitorii), *au învins pre un slujitoriu ... ce să necasă în mare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29ᵛ/33. *Un protectoru-i fu și epitrop.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Are protectorii ei.* CANTACUZINO, N. P. 75ᵛ/16. *Au lăsat 100 000 de ducați ... făcînd pre împăratul turcesc executoriu diatei, iară pre împăratul Ferdinand II protectoriu.* ȘINCAI, HR. III, 18/33, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Crăiasa, ca o protectoră a așăzămîntului, fine într-însul cu cheltuiala sa un număr de copii.* AR (1829), 63¹/2. *Puternicului nostru protector.* CR (1829), 275¹/14. *Este vremea a arăta pre dumnealui marele ban Constantin Bălăceanu, protectorul și apărătorul școalelor românești.* HELIADE, GR. ROM. XXII/24. *Eu n-aveam nici bani, nici protector.* id. D. C. 184/27. *A luminat cugetul cel înțelept și milostiv al prea înaltului nostru protector.* CONOFAU, V. 18/15. *Lumina unei nații este învățătura ... și protectorii, dar și părtinitorii înaintării ei, sînt aseminea cei mai mari adevărat patrioți.* GENILIE, G. I/7. *Cromvel nevrînd a primi corona Marei Britanie ce i se prosforă de partizanii sei, domni preste ea sup titlu de protector dreptăților.* SĂULESCU, HR. II, 332/9. *Napoleon, ca protector ... de state, se făcu și domnitoriu peste o parte mare din Germania.* FL (1838), 90¹/13. *Ar fi pierit fără mijlocirea unor protectori ai săi puternici.* ASACHI, L. 8/31, cf. id. I. 335/21. *Protectorul creditorului ... s-au încredințat în scrisul pe formă.* BULETIN, F. (1843), 380¹/2. *Bela se bucură foarte mult văzînd Ungaria împoporată cu o nație așa de puternică și activă și pe dînsul protector unui rigă.* IST. M. 27/3. *Vino, nu-nceta, ... Te-am avut în patimi ca un protector.* PANN, P. V. II, 162/30. *Educația franceză se părea marelui nostru proiector prea revoluționară.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Îl credeți științelor protector.* NEGRUZZI, S. II, 227. *Dă un zîmbet spre mulțumită La protectoru-i cel generos.* BOLLIAC, O. 156. *Chemat ... din ordinul amicului și protectorului său.* GHICA, S. 100. *Rămîne o fetiță fără nici un protector pe pămînt.* BOLINTINEANU, O. 462. *Ar fi închinat țara protectorului său.* ODOBESCU, S. I, 71. *S-a stabilit între familia Guvidi și protectorul său o prietenie.* CARAGIALE, O. I, 70. *Poate să găsească un prieten de luptă împotriva Aglaiei tocmai în protectoarea ei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 152. *Îl întrebase ce protector are.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 190. *Cei doi fac pe protectorii lui.* AGÎRBICEANU, A. 136. *Protectorul lui a trecut la pensie.* REBREANU, I. 237. *Îmbrăcămintea, toaleta ... rămaseră, tainic, tot în sarcina scumpului meu protector.* GALACTION, O. A. I, 100. *Protectorul murise.* BRĂESCU, O. A. I, 166. *Rolul de protectoare știa să-l joace, cu tact și cu demnitate.* BART, E. 158. *Se desparte cu ceartă de protectorul său.* VIANU, A. P. 81. *Suferi soarta protectorului său.* CĂLINESCU, C. O. 229. *Iată ... cine-mi era protectorul dumitale!* STANCU, R. A. III, 353. *Rămase în picioare lîngă protectoarea sa.* VINEA, L. I, 42. *Intrase în conflict cu protectorii lui.* PREDA, R. 298. *Tot de un protector ai dat.* V. ROM. ianuarie 1965, 59. ◇ Fig. *Sînt alte seri, cînd o simt* [steaua] *aici la fereastră, vie, protectoare, atentă.* SEBASTIAN, T. 318.
2. Adj. Care are rolul de a proteja; care arată intenția de a proteja; p. ext. binevoitor, condescendent. *Unii vor fi avînd poate niște privințe greșite asupra cestiunei sistemei protectoare.* CR (1846), 17²/34. *Ideea amestecăturilor protectoare ... care păstrează mult timp porțiunea apoasă.* MAN. SĂNĂT. 131/18. *Departe de ... zîmbete protectoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 136. *Prezentîndu-mi umărul să mi-l bată cu bunăvoință protectoare, am salutat cuviincios.* CARAGIALE, O. II, 157. *C-un aer protector, c-un glas tărăgănat, ... își declamă capitolul de banalități.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 199. *Avea o atitudine protectoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Un imperceptibil zîmbet grațios, încet și totodată pro-*

tector. HOGAȘ, H. 90. *Puteți dormi fără grijel repetă ... cu un zîmbet protector și liniștitor.* REBREANU, R. II, 103. *Îmi adresau întrebări binevoitoare, cu surîsuri protectoare.* CAMIL PETRESCU, P. 44. *Asta nu se face atît prin legi protectoare, cît prin trezirea conștiinței tuturor.* SADOVEANU, O. VI, 289. *M-a bătut pe umăr c-o mînă protectoare.* id. ib. X, 480. *Să aibă față de arhitect o ținută protectoare.* CĂLINESCU, B. I. 44. *Lucerna să fie semănată fără plantă protectoare.* VÎN. PESC. martie 1964, 17. (Fig.) *Supus unui tratament deformant, textul și-a ascuns, cu orgoliu protector, sensurile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 9/1. ◇ (Adverbial) *Sărind jos, îl bătu protector pe umăr.* REBREANU, R. I, 217. *Vorbea protector ... și fumega mahorcă.* TEODOREANU, M. U. 21. *Cel mic se uita la musafir degajat și vag protector.* PREDA, R. 407.

3. Adj. (Despre state) Care își exercită protecția asupra unui protectorat; (învechit) protectrice **(2)**, (învechit, rar) protectuitor. *Acest prejudeț ... putea să se nască numai din necunoștința poporului și a stărei lui politice către Turcia și către puterea protectoare.* ap. GHICA, A. 120.

— Accentuat și: *protéctor.* — Pl.: *protectori, -oare.* — Și: (rar) **protectoáră** (GANE, N. II, 33), (învechit) **protectóră** s. f., **protictór** s. m.

— Din lat. **protector, -oris,** fr. **protecteur.**

PROTECTORÁT s. n. Formă de dependență a unui stat sau a unui teritoriu față de un stat străin, în virtutea unor convenții potrivit cărora statul protector conduce politica externă a statului ori a teritoriului protejat, acestea păstrîndu-și (integral sau parțial) autonomia internă proprie; conducere exercitată de statul protector. *La intrarea lui în protectorat ... comerțul Niderlandei înflorea.* SĂULESCU, HR. II, 332/14. *Să se recunoască supt protectoratul Turciei, iar niciodată a-i fi roabă.* MAG. IST. I, 197. *Prințul de Montenegro au trimis la Viena pe d. Vieladinovici spre a trata asupra priimirei din partea Austriei a protectoratului asupra Montenegrului.* GM (1854), 306[1]/16. [Rusia] *cerînd deocamdată numai protectoratul asupra coreligionarilor săi.* TELEGRAFUL (1854), 128[2]/55, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Nepatînd rezulta o supușenie la un protectorat străin.* COD. PEN. R. P. R. 38. *Asupra ținutului cucerit ... se întinde protectoratul regalului ... din Tracia.* H. DAICOVICIU, D. 121, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Întrucît revoluțiunea socială cuprindea în sine și sfărîmarea protectoratelor comerciale străine, burghezimea se înjosea să privească lucrurile și din punctul de vedere național.* PETICĂ, O. 418. ✦ Stat sau teritoriu caracterizate printr-o astfel de formă de dependență. Cf. CADE, DM, DEX.

— Pl.: *protectorate.*

— Din fr. **protectorat.**

PROTECTÓRĂ s. f. v. **protector.**

PROTECTORÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Protectoare, v. protector **(1)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *protectorițe.*

— **Protector** + suf. *-iță.*

PROTECTRÍCE s. f., adj. (Învechit) **1.** S. f., adj. Protectoare, v. protector **(1)**. *Trebuia jalbă atunci îndată Ca să trămiță la-nalta Poartă, Iar d-altă parte la protictrița Slavnica curte dîndu-i știința.* ZILOT, CRON. 350. *De cîte ori s-a prezentat înainte-mi mesagerul secretei noastre protectrițe, n-am lipsit de a-i face diferite întrebări.* FILIMON, O. I, 330, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Adj. (Despre state) Protector **(3)**. *După dispozițiunile luate de curțile suzerană și protectrice, precum se zicea pe atunci.* KOGĂLNICEANU, S. A. 217. *Împotriva drepturilor curții suzerane și protectrice.* GHICA, S.

PROTECTRÍȚĂ s. f. v. **protectrice.**

PROTECTUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Protector **(3)**. *Ați întins plîngerile și tînguirile voastre ... către curțele suzerană și protectuitoare* (a. 1831). URICARIUL, II, 213/3.

— Pronunțat: *-tu-i-.* — Pl.: *protectuitori, -oare.*

— Cf. protecta.

PROTÉCȚIE s. f. **1.** Sprijin, ajutor, ocrotire acordată cuiva sau cerută de cineva; (grecism învechit, rar) prostasie. *Toți cu muiari și cu copii ... cerșind să-i priimască supt supunerea și protecția împărăției.* CANTEMIR, HR. 256. *Să ceară domnu pă Iordache beizadea ... carele să afla subt protecția nemților.* R. POPESCU, CM I, 511. *Sînt ai noștri supuși sau prodani, și protecția noastră stînt vreadnici a avea.* PORUNCĂ, 1/16. *Trebuința ce avea vericare de protecția sa.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Cerca protecția și ocrotirea craiului persicesc.* MOLNAR, I. 426/18. *Protecția zeilor nici că se putea să fie mai bine întrebuințată.* PLEȘOIANU, T. III, 96/27. *A doua zi văzui viind ... pe lăcuitorii satelor învecinate și cerînd a noastră protecție.* AR (1829), 51[1]/13. *Curierul de răsărit se bucură de protecția președintului.* ib. (1830), 9[1]/12. *Lăsînd dictatura, se arătase ca cum n-ar vrea să trăiască decît subt însuși protecția legilor sale.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 101/18. *Să nu fiu slobod nici într-un chip a alerga la ocrotiri de protecții streine.* CR (1833), 138[2]/7. *Stăpînirea va lua supt a sa înaltă protecsie acest așăzămînt* (a. 1836). DOC. EC. 648. *Aceste, cu cuvîntul dritului protecției, știu a giuca role spre folosul lor și mizernicie proteguitei Ghenove.* SĂULESCU, HR. II, 314/18. *Mulțumita fie protecției prea înălțatului domn, strălucitului fundator al acestui institut.* ASACHI, R. 3/3, cf. id. I. 289/12. *Pricina aceasta va face poate pe consulul franc a părăsi Haiti lăsînd pe supușii franci supt protecția consulului britanic.* CR (1846), 42[2]/31. *O altă parte de cumani, pentru a căpăta protecția și ajutoriul papei, au hotărît a priimi religia catolică.* IST. M. 25/26. *E treaba administrației publice, care e datoare a da ajutor și protecție ver unde va fi om pătimaș.* KRETZULESCU, M. 7/3. *Singurul fel de protecție ce poate și trebuie să deie o ocîrmuire.* POVAȚ. (1845), 287/5. *Boierii Țării Românești cugetară la ajutoare și protecții străine.* BĂLCESCU, M. V. 27. *Se temea că n-o să poată afla nicăieri nici azil, nici protecție.* CR (1848), 29[3]/49. *De nu mă puneam subt protecțiunea ta, de mult aș fi nutrimentul peștilor de mare.* LĂZĂRESCU, S. 44/4, cf. STAMATI, D. *Mă luă cu o bucurie nespusă sub protecția sa.* ALECSANDRI, O. P. 15. *Fură nevoiți a cere protecția domnului M. Kogălniceanu.* BOLINTINEANU, O. 281. *Împrejurarea de a fi înscris în registrele primăriei unui oraș dintr-o țară străină ... nu poate constitui dovada supunerii la protecțiunea statului străin.* COD. PEN. R. P. R. 38. *Protecția mamei și a copilului prin înființarea de maternități, leagăne, cămine.* LEG. EC. PL. 132. *A vrut să se refugieze sub protecția cavalerului.* PREDA, R. 9. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Praful ... servește pentru protecția materialului topit.* IOANOVICI, TEHN. 176. *Societate pentru protecția peisagiului.* SADOVEANU, O. IX, 215. *Regulile de protecție a sănătății.* BELEA, P. A. 148. *Pădurile se împart în ... păduri de producție și protecție.* BO (1962), 234. *Funcția cea mai importantă a vitaminei A o constituie protecția pielii.* ABC SĂN. 389. ◇ *Protecția muncii* = (adesea prin lărgirea sensului) ansamblu de măsuri care au drept scop ocrotirea vieții și a sănătății celor ce muncesc, în timpul procesului de producție, și asigurarea celor mai bune condiții de muncă. [Întreprinderile] *aplică normele fixate pentru muncă, salarizare și protecția muncii.* LEG. EC. PL. 197. *Protecția muncii, ocrotirea vieții și sănătății muncitorilor ... au devenit în regimul nostru democrat-popular o importantă problemă de*

de igienă și protecția muncii din țara noastră desfășoară o susținută activitate științifică. ABC SĂN. 351, cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX. ◇ Loc. adj. **De protecție** = (adesea prin lărgirea sensului) care sprijină, ajută, ocrotește, protejează; care arată, vădește, trădează asemenea intenții. *Se sui în chibitcă întinzînd mîna către Colen cu o zîmbire de protecție foarte nobilă.* CĂPĂȚÎNEANU, B. 8/5. *Era bucuros să cunoască măsurile de protecție pe care le prepară noul guvern.* REBREANU, R. II, 227. *Uzura ei* [roții] *ar fi mare dacă nu s-ar atenua ... prin aplicarea unei căptușeli de protecție între ax și manșonul ei.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 187. *Asigură personalului îmbrăcămintea de protecție și celelalte drepturi.* LEG. EC. PL. 210. *Stabilind utilitatea de protecție a inconștientului, nu ne poate fi permis a-i idealiza valoarea.* RALEA, S. T. II, 79.

2. Sprijin, ajutor (nemeritat, neprincipial etc.) acordat cuiva pentru obținerea unui avantaj, favoare; p. ext. persoană care acordă acest sprijin, acest ajutor. *Vînătorul, spre a dobîndi protecția Dianei, anină pe acel copaciu o tidvă de lup.* LEON ASACHI, B. 11/7. *Fericirea unui popor stă în libertatea tuturor, iar nu în protecțiunea unora și în apăsarea altora.* GHICA, S. 188. *Mai toți boierii români luau în curțile lor tineri fără protecție.* FILIMON, O. I, 200. *Unii înaintează prin protecție.* MAIORESCU, CR. II, 390. *Cărările vieții fiind grele și înguste, Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste.* EMINESCU, O. I, 137. *Sistemul hatîrului și protecțiunii zdrobește adesea conștiințele cele mai solide ale dascălilor.* CARAGIALE, O. IV, 78. *Precum se vede ... își va fi făcut dușmani, n-o fi avînd protecțiune.* SLAVICI, N. I, 278. *Cu atîtea protecții mari, ministru trebuie să ajungi!* REBREANU, I. 421. *Protecția — la el nu încăpea.* GALACTION, A. 23. *Nu merge cu protecție, cu rude.* TOPÎRCEANU, P. O. 146. *Îți spuneam, Comșa, că o să am nevoie de protecție.* C. PETRESCU, Î. II, 123. *Așa este tineretul de azi. Nu învață nimic, aleargă numai la protecție.* BRĂESCU, A. 182. *Trebuia să recurgă la intervenții, la protecții.* SADOVEANU, O. VII, 665. *Trebuie să răzbească fără protecții, fără recomandații, singur.* ARGHEZI, S. XI, 78. *I-ar trebui o protecție mare.* CĂLINESCU, E. O. I, 146. *Protecția elitelor, da, statul e dator să protejeze elitele.* VINEA, L. I, 46. ◇ Loc. adj. **Cu protecție** = influent. *N-avem printre noi pe cineva cu protecție.* VLASIU, D. 119.

3. Sprijin (politic, militar) acordat sau cerut de un stat ori de un teritoriu altui stat, de obicei în schimbul unor compensații pretinse de statul protector; p. ext. (învechit) protectorat. *Întîi el s-au dat sub protecția țării leșești.* IST. CAROL XII, 67ᵛ/23. *Insulele ionice fac o republică sub protecția (apărarea) anglilor. Lăcuitorii sînt greci.* GT (1838), 35¹/23. *Se adresară la republica Veneției cerînd protecția și suzeranitatea ei ca să se mîntuie de turci.* BĂLCESCU, M. V. 27. *Serbia nu mai are lipsă de protecțiunea Rusiei.* TELEGRAFUL (1854), 3²/19. *Țara se supusese protecției turcești.* NEGRUZZI, S. I, 242. *Vor plăti aceste țări o sumă anuale vecinilor ... sub tîlu de protecțiune* (a. 1869). URICARIUL, I, 179. *Țara aceasta e mică, nu poate trăi prin sine, ci totdeauna pusă sub protecția străină.* BOLINTINEANU, O. 441. ✦ (Învechit) Consulat. *Pentru sudiții protecțiilor streine să face osebită cercetare și alegere* (a. 1819). DOC. EC. 235.

4. (Astăzi rar) Sistem protecționist **(1)**. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protecții*. — Și: (învechit) **protecțiúne, protécsie** s. f.

— Din lat. **protectio, -onis**, fr. **protection**, rus. **протекция**.

PROTECȚIONÍSM s. n. Politică economică și de promovare a unor activități economice indigene, prin măsuri de îngrădire a drepturilor concurenților externi pe piața internă și de mărire a puterii producătorilor autohtoni. *Speciele cele mai superioare de mătasă, fabricate mai cu seamă în Constantinopole sau la Palermo și susținute prin protecționismul cel mai riguros.* HASDEU, I. C. I, 105. *Ține pentru protecționism un discurs foarte sărat și foarte gustat.* CARAGIALE, O. III, 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *De la liberalism aceste țări se văd silite să treacă la protecționism.* GOLOGAN, C. R. 87, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Se preconiza starea protecționismului parazitar (ceea ce însemna de fapt acordarea unor și mai mari posibilități de pătrundere a capitalului străin în economia românească).* V. ROM. ianuarie 1960, 97, cf. DER, M. D. ENC. *Apare, astfel, deosebit de îngrijorătoare ascensiunea de acum a protecționismului, relevă ziarul.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ◇ Fig. *Un protecționism cultural ... împins pînă la fobie.* LOVINESCU, M. 46.

— Scris și: *protecționizm*. SCRIBAN, D. — Pronunțat: *-ți-o-*.

— Din fr. **protectionnisme**.

PROTECȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține protecționismului, privitor la protecționism, care susține ori aplică protecționismul. *Țările despotice, unde s-a practicat ... sistemul protecționist și sistemul prohibitiv, este dovedit astăzi că au fost și sînt cele mai sărace.* GHICA, S. 190. *Cu tot regimul nostru protecționist, nici o fabrică de mănuși în tot ținutul.* CARAGIALE, O. II, 161. *Vorbește, de pildă de impozite asupra fondului funciar, taxe „serios" protecționiste etc.* IONESCU-RION, S. 179, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Tarifele protecționiste au dat posibilitate industriei lanicre să satisfacă 60% din consumul intern.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 24, cf. DEX.

2. S. m. și f. Adept al protecționismului. *Aș întreba pe protecționiști sau pe partizanii sistemului vamal dacă, ... stabilindu-se liberul-schimb ..., România a păgubit ceva.* GHICA, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pronunțat: *-ți-o-*. — Pl.: *protecționiști, -ste*.

— Din fr. **protectionniste**.

PROTECȚIÚNE s. f. v. **protecție**.

PROTEGARISÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Protejat **(1)**. *A-i pune pe sudiții protegarisiți la bir* (a. 1824). T. PAPAHAGI, C. L.

— Pl.: *protegarisiți, -te*.

— **Protege** + suf. *-arisit*.

PROTÉGE vb. III v. **proteja**.

PROTÉGERE s. f. v. **protejare**.

PROTEGIÁRE s. f. v. **protejare**.

PROTEGIÁT, -Ă adj., s. m. și f. v. **protejat**.

PROTEGUÍ vb. IV. Tranz. (Astăzi rar) **1.** A proteja **(1)**. *Voia a dovedi credincioșilor că libertatea cetățeană este proteguită de libertatea relighiei hristiane.* SĂULESCU, HR. II, 262/5. *Proteguia negustoria și lucrarea pămîntului.* ASACHI, I. 137/7. *Acuma fusăse proteguit.* CALENDAR (1855), 34/17. *Proteguind cu creditul său pe cel năpăstuit.* ib. (1859), 57/16. *Ca mîni o s-ajungi ministru la instrucție, nu-i așa? ca să-mi proteguiești artele.* GANE, N. III, 183, cf. DDRF, CADE, IORDAN, L. R. A. 239, BUL. FIL. II, 119, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 118, 139, M. D. ENC., DEX. ✦ Spec. A favoriza, a părtini **(1)**, a susține. *Își proteguiește neamurile!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 51.

2. A proteja **(2)**. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *O serie de formalități și restricții menite ... a protegui fie pe unii incapabili, fie familia dispunătorului.* PR. DREPT, 424.

— Prez. ind.: *proteguiesc*.

— **Protege** + suf. *-ui*.

PROTEGUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a proteguí și rezultatul ei.

1. Cf. protegui **(1)**. *După moartea soțului ei, ea este luată sub proteguirea lui Vladislav.* XENOPOL, I. R. IV, 176.
2. Cf. protegui **(2)**. *Imputarea ... s-a făcut pentru protegurea sau conservarea unui interes public.* COD. PEN. R. P. R. 554.
— Pl.: *proteguiri.*
— V. **protegui.**

PROTEGUÍT, -Ă s. m. și f. (Rar) Persoană protejată **(1)**, ocrotită (de cineva). Cf. STAMATI, D. *Protegutul său Nu are nici o treabă și a ieșit un rău.* I. NEGRUZZI, S. II, 30. *Ioan ... nu avea timp să-și sprijine protegutul.* ARHIVA, I, 545. *Radu cel Frumos ... era protegutul turcilor.* XENOPOL, I. R. IV, 40.
— Pl.: *protegutți, -te.*
— V. **protegui.**

PROTEGUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Astăzi rar) Protector **(1)**; ocrotitor; apărător. *Învoirea înaltei curți protegutoare* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 130. *Să cunoască ... nația pe mecenații protegutori.* SĂULESCU, HR. I, VI/7. *Nu rămasă ... alt mijloc de refugire decît a se retrage iar în arborele protegutoriu.* ASACHI, S. L. II, 65. *Era vorba de căpătat vreo pensie și de convins pe vreun ... protegutor al artei.* IONESCU-RION, S. 256. *Petru s-ar mai fi putut mănține în scaun, dacă muma lui nu s-ar fi îndușmănit cu protegutorul ei cel mai de seamă.* XENOPOL, I. R. V, 21. *Protegutori și cunoscători ai artei.* ARDELEANU, D. 82, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Îl bătu protegutor pe umăr.* C. PETRESCU, Î. I, 19.
— Pronunțat: *-gu-i-.* — Pl.: *protegutori, -oare.*
— Și: (învechit) **protegutóriu, -oáre** adj., s. m. și f.
— **Protegui** + suf. *-tor.*

PROTEGUITÓRIU, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **protegutor.**

PROTÉIC, -Ă adj. **1.** (Despre unele substanțe) Care își schimbă necontenit forma. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se luptă fără odihnă împotriva balaurului secular și proteic al succesului ... altora.* LOVINESCU, C. V, 157, cf. id. S. II, 22. *Te simțim ... cum îți schimbă ființa — proteic anonim.* MINULESCU, VERS. 163, cf. SCRIBAN, D. *Romanul este, într-adevăr, un gen proteic.* V. ROM. martie 1960, 129. *Existența proteică a actorului.* T iulie 1964, 22.
2. (Biol.) Care se referă la proteine sau la protide, care ține de proteine sau de protide, care conține proteine sau protide. Cf. SCRIBAN, D., MACAROVICI, CH. 161. *Substanțele proteice constituie — din punct de vedere cantitativ — cea mai importantă componentă a organismului animal.* CONTEMP. 1955, nr. 477, 5/6. *Substanțele proteice* [sînt conținute în] *... brînză de vacă.* BELEA, P. A. 245, cf. DM. *Membrana celulară a plantelor este de natură celulozică, pe cînd la animale este de natură proteică.* B. DARW. 14, cf. DN². *Dezvoltarea zootehniei impune valorificarea integrală a resurselor interne de furaje proteice.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 869, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-te-ic.* — Pl.: *proteici, -ce.*
— Din fr. **protéique.**

PROTEÍDĂ s. f. (Biol.) Substanță chimică naturală rezultată din combinația unor proteine cu substanțe de altă natură. *Acest organ este compus din nucleoproteide, proteide bogate în fosfor.* ENC. AGR. IV, 201, cf. MACAROVICI, CH. 630, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *proteide.*
— Din fr. **protéide.**

PROTEÍNĂ s. f. (Biol.) Substanță organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc. și care intră în componența protoplasmei celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale. *Experiențele comparative asupra densității și cantității de proteină.* SANDU-ALDEA, S. 36. *Compoziția chimică a linei ...* [are] *la bază o substanță amino-acidă din grupa proteinelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 406. *Proteina din aceste substanțe este mai bine folosită de animal pentru formarea moleculei sale de albumină decît proteina din lapte.* ENC. AGR. I, 148, cf. MACAROVICI, CH. 630. *Uredinalele provoacă ... scăderea cantității de proteine.* SĂVULESCU, M. U. I, 100. *Proteinele animale sînt mult mai valoroase pentru organismul animal decît cele vegetale.* CONTEMP. 1954, nr. 389, 5/2. *Proteinele repară ... uzările suferite de țesuturi.* BELEA, P. A. 235. *Savanții ... acordă o mare atenție chimiei și fizicii proteinelor.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 57. *Este necesar să se dea o atenție deosebită plantelor leguminoase, bogate în proteină.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 526. *Neîngerarea de proteine s-a dovedit a fi cea mai răspîndită formă de subnutriție.* V. ROM. iulie 1962, 111. *Proteinele (albuminele) sînt cele mai importante pentru viață.* S. MARIN, C. B. 6, cf. M. D. ENC., DEX. *Proteinele artificiale depășesc actualmente în țările capitaliste 6 la sută din cantitatea totală de proteine.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 941.
— Pl.: *proteine.*
— Din fr. **protéine.**

PROTEÍNIC, -Ă adj. Care aparține proteinelor, referitor la proteine, care conține proteine. *Se introduce în corp o substanță proteinică.* ENC. VET. 79, cf. DEX.
— Pl.: *proteinici, -ce.*
— **Proteină** + suf. *-ic.*

PROTEINOTERAPÍE s. f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine, în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecțiilor. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-te-i-.*
— Din fr. **protéinothérapie.**

PROTEJÁ vb. I. **1.** Tranz. A ajuta înlesnind reușita, rezolvarea unei situații etc. prin recomandări, sprijin material sau moral, crearea unor circumstanțe favorabile etc.; a ocroti, a sprijini, (rar) a protegui **(1)**, (învechit) a protecta, (învechit, rar) a protecsui. *Domnul îi protege.* HELIADE, O. I, 200. [Polonii] *protegînd pe Movilești, se-ncearcă a-și redobîndi influența asupra Moldaviei.* BĂLCESCU, M. V. 21. *Zeul amorului să ne protegă!* CR (1848), 8²/55. *Este mult mai folositor a nu protege acest principat.* BARIȚIU, P. A. I, 77. *Iubește pe Sanuto! pe junele de peste canal! — Dumnezeule, protejază-ne!* LĂZĂRESCU, S. 35/16. *Asta însemna să protegă ... casta plugarilor.* ISIS (1856), 63/2. *Dionis era învățat, proteja pe filosofi și pre poeți.* CALENDAR (1860), 119/17. *N-a rămas în spirite îndoială că Rusia proteja Eteria.* GHICA, S. 96. *În loc să protege societatea de la care se nutresc și se înavuțesc, o speculează.* FILIMON, O. I, 244. *Legile care protejează pe cetățeni se întorc contra lor.* BOLINTINEANU, O. 259. *Merge în dosul palatului spre a protege operația conspiratorilor.* CARAGIALE, O. III, 142. *Ducele ... protegea pe Tasso.* GHEREA, ST. CR. I, 231. *Cercase să protejeze doi negustori în pragul falimentului.* VORNIC, P. 222, cf. DL, DM, DN². ◇ Refl. pas. *Ioan Calvin ... se alesese, se pusese și se proteja de prinți.* EPISCUPESCU, O. Î. 280/10. ✦ Spec. A favoriza, a părtini **(1)**, a susține; a încuraja. *Se vede că te protejează Eugenia.* REBREANU, R. I, 173. *La ce să mă gîndesc? — La persoana care ne protejează.* SADOVEANU, O. VIII, 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
2. Tranz. și refl. A (se) apăra de acțiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) feri, a (se) păzi **(I 3, 4)**. Cf. STAMATI, D. *O, răbdare ... Din copilărie tu mă-mbrățișași, La toată nevoia lupta-ți protejași.* PANN, P. V. II, 161/2. *Tu protegează Acest vinat!* NEGRUZZI, S. II, 94. *Nimic nu-l putea împiedica, fiind protegiat de artileria cetății.* HASDEU, I. V. 133. *Ajutorul dat unui popor spre a-și apăra libertatea ... este un fapt*

just și legitim, fiindcă el are de scop a protege independența popoarelor. ARHIVA, I, 81. *Susține-mă tu, zeea mea măreață, Proteje-mă cu sceptrul tău.* NECULUȚĂ, Ț. D. 29. *M-am furișat afară, protejat de umbra lui popa Grecu.* BRĂESCU, O. A. II, 53. *Protejat de o deasă perdea de fum.* VINEA, L. I, 30, cf. DL, DM. *Noul autotransformator are, de asemenea, prevăzut un sistem de descărcare care îl protejează contra supratensiunilor.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DN², DEX. *Ferestrele înalte erau protejate de draperii masive.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 15/1.

— Prez. ind.: *protejez.* — Și: (învechit) **protége** (prez. ind. *protég;* conjunct. pers. 3 și 6 *să protége* și *să proteágă;* ger. și: *protegind)* vb. III.

— Din fr. **protéger,** lat. **protegere,** it. **proteggere.**

PROTEJÁRE s. f. Acțiunea de a (se) proteja și rezultatul ei.

1. Cf. proteja **(1).** *Invocăm protegiarea înălțimii v*[oastre] *la orice necesitate și nevoie a noastră* (a. 1776). URICARIUL, I, 180, cf. DDRF, M. D. ENC., DEX. ✦ Spec. Favorizare, părtinire **(1).** Cf. DEX.

2. Cf. proteja **(2).** *Are drept scop protejarea anumitor specii de pește.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 5. *Dinastia ... Flaviilor ia noi măsuri pentru protejarea frontierei dunărene.* H. DAICOVICIU, D. 125. *Un program concret ... de protejare a mediului înconjurător.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 921.

— Pl.: *protejări.* — Și: (învechit) **protégere** (BARCIANU, ALEXI, W.), **protegiáre** s. f.

— V. **proteja.**

PROTEJÁT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care se bucură de protecția **(1)** cuiva; spec. (persoană) care este favorizată, părtinită, avantajată de cineva; (om) care este agreat, simpatizat de o persoană influentă, favorit. *Făcu o salutație grațioasă protegiatului său.* CR (1848), 28²/64. *Amicul și protegiatul cavalerului de Gentz.* GHICA, S. 28. *Protejați ca și protectori, toți vom fierbe într-o oală.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Casa și masa banului erau puse la dispoziținea protegiatului său.* FILIMON, O. I, 201. *Acuma am nevoie să știu numele protejatului matale.* CARAGIALE, O. II, 114. *Promite o slujbă unui protejat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E vremea călătoriei lui Șerban la Iași ... pentru a-și vedea protegiatul.* IORGA, L. I, 307. *Nu-mi place de protejatul vostru.* AGÎRBICEANU, A. 248, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să-l audă vreunul din protejații lui ... și să-l ptrască.* REBREANU, NUV. 74. *Protejatul d-tale mi-a făcut o scenă îngrozitoare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 54. *Atingea și mîngîia cu laba pe nefericitul său protejat.* SADOVEANU, O. X, 505, cf. SCRIBAN, D. *Ciuguli și ea pe apucate, aruncînd ochi atenți asupra protejatului ei.* CĂLINESCU, E. O. II, 234. *Le spusese că ești protejatul lui.* PAS, Z. I, 306. *Poetul Mihail Eminescu ... e protejatul lui Maiorescu.* T iunie 1964, 17, cf. M.D. ENC., DEX.

2. Adj. Care este apărat, ocrotit, ferit, păzit (de ceva dăunător). Cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Spec. (Despre sisteme tehnice, instalații etc.) Care este înzestrat cu un sistem de protecție. Cf. DL, DM.

— Pl.: *protejați, -te.* — Și: (învechit) **proteglát, -ă** adj., s. m. și f.

— V. **proteja.**

PROTEJATÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Protector **(1).** Cf. BL XIV, 121.

— Pl.: *protejatori, -oare.*

— **Proteja** + suf. *-tor.*

PROTEMISÍ vb. IV v. **protîmisi.**

PROTEMISÍRE s. f. v. **protîmisire.**

PROTÉRIMĂ s. f. (Grecism învechit) Avantaj, privilegiu; superioritate; calități, însușiri superioare. *Proterimele, privileghiurile și pronomiile* (a. 1787). GĂLDI, M. PHAN. 241. *Toate știi să le ascunzi supt o perdea prea tainică; proterimile însă nu poți.* KOTZEBUE, U. 22ᵛ/25. *Pentru proterimele ... cu care prea sfinția sa este împodobit* (a. 1826). GĂLDI, M. PHAN. 241.

— Pl.: *proterime* și *proterimi.*

— Din ngr. **προτέρημα.**

PROTEROZÓIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparține proterozoicului **(2),** care se referă la această eră; algonkian. *Geologii fac din această serie mai nouă ... o perioadă deosebită pe care o numesc perioada algonkiană sau proterozoică.* GEOLOGIA, 61, cf. M. D. ENC.

2. Subst. Eră geologică căreia îi sînt atribuite formațiile dintre arhaic și paleozoic **(2)** și care conține urme de organisme și cărbuni; algonkian. Cf. M.D. ENC.

3. Subst. Grupă de straturi geologice din proterozoic **(2).**

— Pronunțat: *-zo-ic.* — Pl.: **(1)** *proterozoici, -ce.*

— Din fr. **protérozoïque.**

PROTESE subst. (Prin nord-vestul Olt.) Nume de pește nedefinit mai de aproape. Cf. BĂCESCU, P. 186.

— Accentul necunoscut. — Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PROTESMÍE s. f. (Învechit) Termen, soroc; răgaz **(1).** *După trecerea profezmiei de doi ani* (a. 1792). GĂLDI, M. PHAN. 241. *În vremea protezmiei pentru cei de aice s-au dus în Rosia* (a. 1803). URICARIUL, XXV, 98. *Să o strige pe toate ulițile orașului Ieșii în prothesmie de 40 zile* (a. 1819). GĂLDI, M. PHAN. 241. *Acii care în protesmie au schimbat cu lucruri nemișcătoare bisericești, nu pot avea împuternicită ținere de samă* (a. 1820). URICARIUL, I, 268, cf. CIHAC, II, 691.

— Scris și: *prothesmie.* — Pl.: *protesmii.* — Și: **protezmíe, protizmíe** (GĂLDI, M. PHAN. 241), **profezmíe** s. f.

— Din ngr. **προθεσμία.**

PROTÉST s. n. **1.** Faptul de a protesta **(1);** manifestare energică (în atitudine, în scris sau oral) de dezaprobare, nemulțumire, opoziție etc. față de o stare de fapt, față de o măsură etc. considerată nejustă, abuzivă, dăunătoare; (rar) protestare **(1),** protestație **(1),** (învechit, rar) protestăciune. *Să seamănă proteșturi pentru noauo ostire* [*sic!*] (a. 1703). FN 155. *A nu porni jalbă și protestul nostru* (a. 1820). URICARIUL, I, 264. *Trimise pașei al său protestul, Să nu-ndrăznească-n țară să treacă.* ZILOT, CRON. 351. *Atunci au iscălit protestul.* CR (1831), 10²/41. *În urma protestului fără chibzuință, n-am pornit mișcare în contra.* HELIADE, ap. GHICA, A. 729. *Să vor adresarisi cu jalobele și protesturile lor.* BULETIN, F. (1833), 134²/3, cf. I. GOLESCU, C. *Supt protest s-au lăsat.* NICHIFOR, P. 83/3. *Să aștern numaidecît plîngeri peste plîngeri, jălbi peste jălbi, reclamații, proteșturi.* PR. DRAM. 165, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Proteșturi, reclamații.* ALEXANDRESCU, A. 273, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La sfîrșit, articulă un slab protest, menit mai mult să-i evidențieze cavalerismul.* REBREANU, R. I, 209. *Gest jenat, de protest.* SEBASTIAN, T. 177. *Icni un fel de protest dintr-o singură silabă.* SADOVEANU, O. XI, 520, cf. SCRIBAN, D. *Se înclină în semn de protest.* CĂLINESCU, E. O. II, 213. *Îl și ajută, cu toate protestele lui, să se dezbrace.* STANCU, R. A. V, 47. *Ridicînd vocea, acoperind chiar de la început protestele pe care le-au încercat mulți dintre ascultători.* GALAN, Z. R. 20. *Mi se pare că e vorba de o adunare de protest.* H. LOVINESCU, T. 295. *Răspunse ... cu o voce atît de hotărîtă, încît avea nuanțe de protest.* PREDA, R. 112. *Izbucneau proteste dulci.* BARBU, P. 164. *Beethoven este silit să accepte situația, dar cu un protest al atitudinii care dă manifestării lui generale ceva clocotitor.* S mai 1960, 82. *Era nelipsit de la toate manifestările de protest.* V. ROM. iulie 1962, 153. *În semn de protest ..., foștii luptători din rezistență au organizat o demonstrație a tăcerii.* SCÎNTEIA,

1963, nr. 5 795. *Există în aceste piese ... trăsătura comună a protestului împotriva unei societăți strîmbe.* T august 1964, 2. *Există o categorie de teoreticieni ... a căror acțiune este protestul infinit.* CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX. *La protestele unora dintre pacienți, lucrurile nu s-au schimbat.* RL 1977, nr. 10 254.

2. (Și în sintagma *notă de protest*, DL, DM, DN[2]) Act al unui guvern prin care acesta își manifestă dezacordul privind anumite măsuri luate de guvernul altui stat, pe care le consideră contrare prevederilor unui tratat sau normelor de drept internațional. *Președintele cugetă după schimbarea întăritelor tractaturi de pace a aduna congresul național și a iscăli protestul făcut asupra oarecărora condiții din protocolul de la 22 martie.* AR (1829), 236[2]/5. *Trase o copie după aceste acte și le alătură pe lîngă un protest din partea divanului.* MAG. IST. I, 200/27, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC.

3. (Jur.) Act public prin care organele judecătorești constată neplata la scadență a unei polițe; (învechit) protestație **(2)**. *Uită-te, iar protesturi, hîrtii de tribunal.* NEGRUZZI, S. III, 153. *Protestul pentru neplată trebuie să fie făcut în ziua ce urmează după aceea a scadenței.* ap. CADE, cf. ENC. AGR., COD. PEN. R. P. R., 547, M. D. ENC.

4. (Rar) Declarație, asigurare. [Viața] *și-a scris-o el însuși într-un stil ... fanfaron, cu proteste de modestie.* CĂLINESCU, I. 142.

— Pl.: *proteste* și (învechit) *protesturi*.

— Din lat. **protestum**, it. **protesto**.

PROTESTÁ vb. I. **1.** Intranz. A-și manifesta în mod energic (prin atitudine, în scris sau oral) dezaprobarea, nemulțumirea, opoziția etc. față de o stare de fapt, față de o măsură etc. considerată nejustă, abuzivă, dăunătoare; (învechit) a prerecui, a prici[4] **(2)**, a protestui, a protestălui, (învechit, rar) a protestarisi. *Protesta ea, numai că datoria ei către Dumnezeu și către aproapele îi comandă o purtare atît de bizară.* HELIADE, D. J. 11, cf. VALIAN, V. *Au protestat în contra întrunirii unui congres.* CR (1848), 3[1]/33. *Au fost acilea popoarăle ca să proteste și să lucre pentru anularea* [legi]*lor.* BARIȚIU, P. A. II, 29. *Nu cutează a protesta asupra unui abuz ce le sapă independența.* NEGRUZZI, S. I, 243, cf. POLIZU. *Primește să lucreze cu oamenii care au protestat.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 634. *Strigăm și protestăm tare.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Pentru tine, În fața lumei voi protesta.* ALECSANDRI, P. II, 118. *Toată adunarea, și mai ales femeile, protestară.* BOLINTINEANU, O. 423. *Fiecare dintre noi, după putere, protestează și-ncearcă să-nfiereze răul.* CARAGIALE, O. II, 154. *Protestez, zise jurisconsultul, aseară am fost și eu la club.* DELAVRANCEA, S. 130. *Gîndul că e învins face să tresară, să protesteze.* GHEREA, ST. CR. III, 400, cf. DDRF, BARCIANU. *Matei vroia să protesteze.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 198, cf. ALEXI, W. *Da' ce? ... Noi sîntem soldați? ... protestă glumeț una mai îndrăzneață.* HOGAȘ, DR. II, 69. *Toată familia protestă într-un singur glas.* REBREANU, I. 246, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *N-am protestat, m-am supus.* GALACTION, O. A. I, 97. *Pot face dovada! protestă Sofron.* C. PETRESCU, Î. II, 83. *Încercă să protesteze.* BRĂESCU, O. A. I, 166. *Nu încerca să protestezi.* SEBASTIAN, T. 73. *Nu protesta, căci ai dreptate.* SADOVEANU, O. IX, 140. *Obiceiul ei era de a nu protesta niciodată.* CĂLINESCU, S. 452. *Se supuseră pînă la urmă și cei care protestaseră.* STANCU, R. A. I, 176. *A protestat, căci îl știa sărac.* PAS, Z. I, 93. *E un șantaj, domnule consilier? — Pardon! protestă Silion.* VINEA, L. I, 45. *Ea protestase.* DEMETRIUS, A. 94. *Biserica trebuie să protesteze.* H. LOVINESCU, T. 155. *Rubedeniile protestară.* PREDA, R. 10. *Eroii acestei povestiri vor protesta citind-o.* BARBU, P. 54, cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 87. *Nu va protesta.* T septembrie 1962, 9. ◇ Fig. *Intestinele protestează.* DEMETRESCU, O. 125. *Ciocane, pile, bucăți de fier ... protestau ascuțit sub mîinile lui.* SADOVEANU, O. VII, 630. ✦ Tranz. (Învechit) A contesta; a dezaproba, a condamna. *Protestează el alegerea deputaților, care s-a făcut prin sila baionetelor* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *Să vor găsi oameni care vor zice că sta în puterea direcției teatrale să protesteze pă artiștii cei răi.* FILIMON, O. II, 245. *Proprietarul tîrgului a protestat înscrierea taxei monopolului rachiului în bugetul comunei.* I. IONESCU, D. 218.

2. Tranz. (Jur.; complementul indică polițe, cecuri etc.) A stabili (pe cale judiciară) neplata la scadență, pentru a se lua măsurile de rigoare. Cf. STAMATI, D. *Dacă însă polița nu o va plăti ..., atunci bancherul o va protesta.* I. PANȚU, PR. 84. *I se sistă și creditul la bănci și numai ... prin protecția unor prieteni reuși să nu-i fie protestate cambiile.* AGÎRBICEANU, A. 208. *Nu mi-a plătit polița la scadență și i-am protestat-o.* CADE. *Viu să protestez la banca ta o poliță.* GALACTION, O. A. II, 212. *Cecurile emise de titularii de conturi curente de cecuri nu pot fi protestate, nici andosate.* LEG. EC. PL. 226. *Sufletel nu protestă polița.* CĂLINESCU, B. I. 25. *N-o să mă grăbesc să protestez polița.* H. LOVINESCU, T. 117. *El știa ... ce polițe au fost sau vor fi protestate.* V. ROM. ianuarie 1965, 25. ◇ Refl. pas. *N-ar putea lăsa să i se protesteze polița.* REBREANU, R. I, 47.

3. Tranz. (Rar) A declara, a asigura (în mod public). *Protestează că n-au știut că există dijmă în Țara Românească.* KOGĂLNICEANU, S. A. 64. *A protestat că e nevinovat.* CADE.

— Prez. ind.: *protestez;* conjunct. pers. 3 (învechit, rar) și: *să protéste.*

— Din it. **protestare**, fr. **protester**.

PROTESTÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi protestat. Cf. CADE.

— Pl.: *protestabili, -e.*

— Din fr. **protestable**.

PROTESTÁN s. m. v. **protestant[1]**.

PROTESTÁNT[1], -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al protestantismului. Cf. DRLU, CUGETĂRI, I, 12[v]/19, CĂLĂTORIE, IV, 26[v]/3. *Într-acestași chip toți cei aprinși cu rîvna mărturisirei legei protestanților propoveduitori ... s-au fost ridicat.* ȚICHINDEAL, F. 477/15, cf. ABEȚEDAR, 10/11. *S-au ținut sinodul de Iași în 1642 în contra protestanților* (a. 1822). URICARIUL, V, 144. *După aceea au pornit război asupra protestanților din Ghermania.* IST. UNIV., IV, 39/14. *Eu ce în viață-mi nu putui uni Catolici, protestani.* HELIADE, O. I, 127. *Ca și cum ar fi aruncat cineva tăciuni aprinși pe casele protestanților, așa urmări avu acea patentă.* BARIȚIU, P. A. III, 6, cf. STAMATI, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Erasm a făurit armele cele mai redutabile cu care protestanții aveau să combată catolicismul.* OȚETEA, R. 244. *Protestanți de ăștia care n-au nici cruce la biserică.* CĂLINESCU, E. O. II, 255, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține protestantismului, referitor la protestantism, care susține protestantismul, specific protestantismului; (învechit) protestanticesc. *Religia domnitoare aci este protestantă sau luterană.* CR (1829), 152[2]/1. *Doi filosofi, unul catolic și altul protestant, au cunoscut această nefericită stare a femeilor.* FL (1838), 43[1]/30. *Un preot protestant.* ASACHI, L. 5[2]/36. *S-au născut în urmă biserica evanghelică sau protestantă.* FABIAN-BOB, 48/5. *Germanii sînt parte catolici, parte protestanți.* LAURIAN, M. III, 69/2. *Ordinul meritului militar, fondat la 1759, spre recompensarea ofițerilor de religie protestantă.* CR (1848), 10[2]/43, cf. POLIZU, DDRF. *Iacob Basilie era fără îndoială trecut la religia protestantă.* XENOPOL, I. R. V, 63, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Formidabilul pastor protestant.* IBRĂILEANU, S. L. 65, cf. CADE. *Am intrat într-un templu protestant.* SADOVEANU, O. IX, 242, cf. SCRIBAN, D. *E un ecou direct al puritanismului protestant burghez.* RALEA, S. T. II, 250. *Trecem ... pe lîngă turnul pătrat*

al bisericii protestante. DEMETRIUS, A. 110. *Biserica protestantă consideră cultul ființelor ca o formă de idolatrie.* GRAUR, N. P. 45. *De ce să vă mai duceți acasă? se mira pastorul protestant.* T. POPOVICI, SE. 21, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protestanți, -te.* — Și: (învechit, rar, **1) protestán** s. m.

— Din germ. **Protestant.**

PROTESTÁNT[2], -Ă s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Protestatar **(1).** Cf. STAMATI, D., DDRF.

— Pl.: *protestanți, -te.*

— **Protesta** + suf. *-ant.*

PROTESTANTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Protestant[1] **(2).** Cf. POLIZU, SFC II, 112.

— Pl.: *protestanticești.*

— **Protestant[1]** + suf. *-icesc.*

PROTESTANTICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca protestanții[1] **(1),** în felul protestanților[1]. Cf. POLIZU.

— **Protestant[1]** + suf. *-icește.*

PROTESTANTÍSM s. n. Confesiune religioasă creștină separată de catolicism prin mișcarea Reformei din prima jumătate a sec. al XVI-lea. *Dieta de la Spir a vestit pacea și a dat protestantismului ... (ființa) cea legiuită.* CR (1829), 58[1]/23. *Protestantismul, ce s-a rupt din biserica romano-catolică pe la 1517, nu cunoaște de căpetenie pe papa.* GENILIE, G. 145/22, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF. *Îmbrățișase protestantismul.* XENOPOL, I. R. V, 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lipsită de temple și de imagini, această religie avea să ducă mai tîrziu la protestantism.* LOVINESCU, C. VII, 176, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ Totalitatea popoarelor sau țărilor protestante[1] **(2);** totalitatea protestanților[1] **(1).** Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Scris și: (rar) *protestantizm.* SCRIBAN, D.

— Din fr. **protestantisme.**

PROTESTÁRE s. f. Acțiunea de a protesta și rezultatul ei.

1. Acțiunea de a protesta **(1);** p. ext. (astăzi rar) protest **(1).** Cf. POLIZU, BARONZI, I. L. III, 222. *Taci, nu mai cerca Prin falsă protestare din nou a ic spurca.* ALECSANDRI, T. II, 183. *În mijlocul protestărilor de indignare s-aude un țipăt sfîșietor.* CARAGIALE, O. I, 4. *Prind să se ridice glasuri de protestare.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 102, cf. DDRF, BARCIANU. *Viața surorii sale ... era o protestare veșnică împotriva vieții ei.* D. ZAMFIRESCU, A. 188. *Vede o mișcare de protestare a lui Andrei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 171. *Îndrugă protestări timide.* REBREANU, I. 262. *La protestările mele, a fugit în camera de-alături.* IBRĂILEANU, A. 195, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Zădarnică e orice protestare. Voi, cei ce-n lume ați comis păcate.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 69. *Am răspuns paraponisit, stîrnind protestări violente.* BRĂESCU, O. A. II, 130. *Nu ține seamă de protestări.* SEBASTIAN, T. 283. *Plecase, cu toate protestările maiorului.* SADOVEANU, O. V, 94. *Prin această protestare, s-au lepădat de orice răspundere.* OȚETEA, T. V. 279. *Protestările ei n-au folosit la nimic.* ARGHEZI, S. XI, 21. *Mă mărginesc la simpla protestare verbală.* CĂLINESCU, C. O. 80. *Vuietul de protestări asurzitoare pluti multă vreme în cuprinsul străzii.* CAMIL PETRESCU, N. 18. *Furtuna de strigăte și protestări continuă apoi cu aceeași violență.* PREDA, M. 137. *Este o protestare împotriva descurajării.* V. ROM. februarie 1957, 206. ✧ Fig. *Ramurile negre ale teiului se răsuciră ca o protestare.* C. PETRESCU, Î. I, 146.

2. Cf. protesta **(2).** *Protestarea unei polițe.*

3. (Rar) Cf. protesta **(3).** Cf. BARCIANU. *Prefața începe cu protestările de modestie pe care autorii din toate timpurile au crezut că le datoresc publicului.* IORGA, L. I, 356, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *protestări.*

— V. **protesta.**

PROTESTARISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar; glumeț) A protesta **(1).** *Dacă mie mi s-a plătit așa de scump pentru ca să nu grăiesc, ce-au trebuit să vă plătească dumneavoastră pentru ca să deveniți advocații lor ... — A! ... protestarisim.* ALECSANDRI, T. 1 395.

— Prez. ind.: *protestarisesc.*

— **Protesta** + suf. *-arisi.*

PROTESTATÁR, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care protestează **(1)** într-o împrejurare oarecare, de obicei cu implicații sociale largi; (persoană) care aderă la o acțiune de protest **(1).** *Îi poruncește și-i indică măsuri în contra protestatarilor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 73, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Numai persoana protestatarilor se va fi schimbat.* TITULESCU, D. 352. *Hogaș este un protestatar și un denunțător al alcătuirii sociale din zilele lui.* GALACTION, A. 356, cf. DL, DM. *Scriitorul român dovedește într-adevăr o cunoaștere justă a poziției politice a lui Courier, burghez liberal, protestatar.* VARLAAM-SADOVEANU, 209. *Fără să fie un poet protestatar, Apollinaire afirmă în schimb cu o neistovită vitalitate viața.* S august 1960, 75, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre manifestări, creații ale oamenilor) Care conține sau trădează un protest **(1);** de protest. Cf. CADE. *Cu pumnul strîns răsucit, în același gest protestatar.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 17, cf. DL, DM. *Merită atenție, întrucît reflectă un impuls protestatar.* V. ROM. noiembrie 1962, 93. *Cînd părăsea* [țara] *... lăsa în urmă documentul unei atitudini protestatare.* T mai 1964, 64. *Lucrarea ... îl înfățișează pe N. Iorga ca un spirit activ, protestatar față de încălcarea independenței naționale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/3, cf. DN[2], T februarie 1969, 87, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protestatari, -e.*

— Din fr. **protestataire.**

PROTESTATÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care părăsește o anumită doctrină, o anumită religie și îmbrățișează o alta. *Abraham cu tatăl său Tharé ca protestator ieși din Babilon cu tradițiuni babiloniene; ebreii veniră în Egipt cu tradițiuni abrahamiene.* HELIADE, O. II, 69.

— Pl.: *protestatori.*

— **Protesta** + suf. *-tor.*

PROTESTÁȚIE s. f. **1.** (Astăzi rar) Protest **(1);** (concretizat) act scris prin care se exprimă un protest. *Să caute să trimită acea protecștație cu care s-au încărcat* (a. 1737). IORGA, S. N. 102. *În auzul tuturor cu glas mare am strigat ... făcînd protestație* (a. 1765). id. S. D. XIII, 253. *Nu după multă vreme veni la mine ... și-mi dede o protestație.* ȘINCAI, HR. III, 201/17. *Într-acesta chip își înnoiaște protestația.* MAIOR, I. B. 97/4, cf. DRLU. *Pentru aceasta să face obștește cunoscută această protestație a dumisale.* BULETIN, F. (1833), 117[2]/3. *Să auz protestațiile ei.* VOINESCU II, M. 27/1, cf. VASICI, M. II, 34/12. *Protestațiile cele mai energice ... nu produceau nici un efect* (a. 1848). URICARIUL, X, 16. *A emis o protestațiune în contra tuturor vrăjmașilor.* BARIȚIU, P. A. I, 189, cf. POLIZU. *Găsirăm mijlocul de a redija o protestație și a o trimite la Constantinopol.* BOLINTINEANU, ap. CADE. *Protestații intenționat sîngace.* CARAGIALE, N. F. 51. *Erau duși la hambarul de mărfuri, în mijlocul protestațiilor celor mai țanțoși.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 59, cf. SCRIBAN, D. *Înmînară ... copie după protestația pe care majoritatea delegațiilor ... o ticluise.* V. ROM. ianuarie 1959, 15, cf. DEX.

2. (Învechit) Protest **(3).** *Protestațiile de poliță făcute de la notari.* RÎND. JUD. 115/20.

3. (Învechit) Declarație, asigurare. *Prințul răspunse după obicei cu protestații de credință către padișahul.* BĂLCESCU, M. V. 41. *El adaose protestații și jurăminte că astfel va urma și în viitor.* id. ib. 324.

— Pl.: *protestații.* — Și: (învechit) **protestațiúne, protecștáție** s. f.

— Din lat. **protestatio, -onis,** fr. **protestation.**

PROTESTAȚIÚNE s. f. v. **protestație.**

PROTESTĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Protest **(1).** *De-a mea tristă pușcăciune Te îndură, zeu de foc! De nu vrei protestăciune Să întind în orice loc.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 475.
— Pl.: *protestăciuni.*
— **Protest** + suf. *-ăciune.* Cf. lat. p r o t e s t a t i o, -o n i s.

PROTESTĂLUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, în Transilv.) A protesta **(1).** *Mă rog dumitale să fii ostenitoru ca să protăștăluiești după cum știi obiceaiul cinstitului sfat* (a. 1728). IORGA, S. N. 110. *Și mai protăluiești (sic!) dumneata iar, mă rog, și păntru un zapis* (a. 1728). id. ib. 112. *Nevrînd să stea la judecată aici unde au protecștuluit* (a. 1737). id. ib. 102. *Protoștuluiesc înaintea dumneavoastră ca să am dreptate cu jupînul Ene* (a. 1765). id. s. D. XII, 77. *Pentru care, eu de loc am și prosteluit, și cînd el să va întoarce aici, va învăța cine sînt* (a. 1816). id. ib. 172. *Trebuie să protestăluiască deosăbi.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126.
— Prez. ind.: *protestăluiesc.* — Și: **protesteluí** (SFC IV, 127), **protecștuluí, protăștăluí, protoștuluí, prosteluí,** (suspect) **protăluí** vb. IV.
— Din lat. **protestari,** magh. **protestálni.**

PROTESTELUÍ vb. IV v. **protestălui.**

PROTESTUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A protesta **(1).** *Cel dintîi spre moarte osîndit A fost un liliac sub streașină robit. El însă a protestuit, înfățoșînd dovezi aripile ce are, Că nu-i din neamul șoricesc.* DONICI, F. II, 25/10. *Moașa protestuia și au apucat pruncul de picioare și tatăl său îl ținea de cap.* BĂRAC, T. 6/28, cf. SFC IV, 124, 138.
— Prez. ind.: *protestuiesc.*
— **Protest** + suf. *-ui.*

PROTESTUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Contestat. *Neîmputernicîndu-l ... nici cît de puțin iscălitura cea silnică și protestuită a preasfințitului păstoriu* (a. 1820). URICARIUL, I, 265.
— Pl.: *protestuiți, -te.*
— V. **protestul.**

PROTEȘEÁ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Numele unei specii de presură[1] **(1)** mică. Cf. BĂCESCU, PĂS. 143.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PROTÉTIC[1], -Ă adj. **1.** (Med.) Care ține de proteză **(1),** referitor la proteză, care reprezintă o proteză, care servește ca proteză. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.

2. (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvînt (ce începe cu o consoană), fără a-i schimba înțelesul. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. *În limba română există chiar variante fonetice cu „a" protetic, cum ar fi: „alămi" (pentru „lămi").* SCL 1959, 260. *În- există în limba română ca o particulă protetică asemantică.* SFC II, 48, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protetici, -ce.* — Și: (învechit) **prostétic, -ă** adj. CADE, SCRIBAN, D.
— Din fr. **prothétique.**

PROTÉTIC[2], -Ă adj. (Grecism neobișnuit) Care este proiectat, plănuit. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *protetici, -ce.*
— Din ngr. **προθετίκος.**

PROTÉU s. m. **1.** (Livresc) Persoană nestatornică, care își schimbă, după împrejurări, caracterul, părerile, atitudinile. Cf. NEGULICI. *Satan, fermecător, Satan, proteu ce ești ascuns în toate, În iadul tău primesc să ard.* MACEDONSKI, O. I, 149, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Zool.) Batracian cu corpul lung, subțire, de culoare roz-albă, cu ochii mici, ascunși sub piele și care trăiește în unele peșteri *(Proteus anguinus).* Cf. SCRIBAN, D. *Proteul trăiește prin peșterile din Dalmația.* ZOOLOGIA, 129, cf. DN[2], M. D. ENC.

3. (Biol.) Bacterie care conține elemente bacilare, foarte mobilă datorită cililor cu care este prevăzută, întîlnită de obicei în produsele de putrefacție animală. Cf. D. MED., DN[3].
— Pl.: *protei.* — Și: **(2, 3) protéus** s. m. D. MED., M. D. ENC.
— Din fr. **protée,** lat. **proteus.**

PROTÉUS s. m. v. **proteu.**

PROTÉZĂ s. f. **1.** Aparat sau piesă medicală care înlocuiește un organ, un membru sau o parte dintr-un membru (amputat) al corpului, un conduct natural etc., sau pe care se fixează o dantură falsă. *Aici nu e vorba de protheza mecanică.* TURNESCU, C. 3. *Lui Sibiriac îi lipsea o mînă și avea în locul ei o proteză cu cîrlig.* SADOVEANU, O. XVII, 274, cf. SCRIBAN, D. *Încadrarea în muncă a invalizilor ... prin aplicarea tratamentelor științifice de corijare a infirmităților, aplicarea de proteze și reeducarea profesională.* LEG. EC. PL. 117. *Picior amputat, a cărui proteză metalică sună.* BENIUC, V. CUC. 84, cf. DL, DM. *Cedă, rînjind larg ..., ca la dentist sau ca o mostră de proteză.* VINEA, L. II, 307. *Profilaxia stomatitei constă în eliminarea factorilor iritanți: tutunul, alcoolul, alimentele picante, protezele dentare defecte etc.* ABC SĂN. 344, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ◆ Operație chirurgicală prin care se înlocuiește un organ, un membru al corpului etc. printr-o proteză **(1).** Cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2].

2. (Fon.) Apariție accidentală a unei vocale (mai rar a unei consoane) la începutul unui cuvînt (care începe cu o consoană), fără a se schimba înțelesul cuvîntului respectiv. *Proteza unui „a", mai ales în regiunile vestice și nord-vestice (asudoare, apipăi ...).* PUȘCARIU, L. R. I, 224. *Din punct de vedere fonetic proteza lui „m" [în „mde"! pentru „de"] se înțelege ușor.* IORDAN, STIL. 51, cf. SCRIBAN, D. *În latina tîrzie s-a petrecut proteza lui „i" la unele cuvinte care începeau cu „s" plus consoană.* GRAUR, I. L. 63, cf. DL, DM. *Hasdeu ... a respins ... existența unei proteze românești.* SCL 1959, 260, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Scris și: (după fr.) *protheză.* — Pl.: *proteze.*
— Și: (învechit) **prostéză** s. f. SCRIBAN, D.
— Din fr. **prothèse.**

PROTEZMÍE s. f. v. **protesmie.**

PROTICTÓR s. m. v. **protector.**

PROTICTRÍȚĂ s. f. v. **protectrice.**

PROTÍDĂ s. f. (Mai ales la pl.) Denumire generică pentru orice substanță organică azotată. *Aceste combinații constau, în primul rînd, din compuși organici (protide, lipide și glucide).* B. DARW. 8. *Compușii organici ... sînt grupați în protide, lipide și glucide.* BOTANICA, 8, cf. DER, DN[2], M.D. ENC., DEX.
— Pl.: *protide.*
— Din fr. **protide.**

PROTÍDIC, -Ă adj. Care conține protide, format din protide, de protide. Cf. DEX.
— Pl.: *protidici, -ce.*
— Din fr. **protidique.**

PROTÍE s. f. (Învechit) **1.** Întîietate, prioritate (în raport cu alții); s p e c. (Jur.) drept de prioritate al primului născut, al soției (în ce privește răscumpărarea zestrei, față de moștenitorii soțului), al răzeșului (de a cumpăra pămînt, față de alte categorii de țărani) etc. *Cu toții această protie (adecă locul cel mai de cinste) lor au dat.* CANTEMIR, HR. 88. *Și lîngă alte miluiri, s-au dat ei protie, ca igumenii ei să slujască* (a. 1757).

URICARIUL, XIV, 180/1. *Şi cu baştina părinţască după protie răzeşiei au mai făcut dum[nea]lui şi alte cumpărături* (a. 1811). IORGA, S. D. VI, 179. *Isaav ... şi-au vîndut protia naşterii lui pe o fierlură de linte.* I. IONESCU, C. 25/4. *Ochii toţi avînd gîlceavă De protie şi de slavă.* CONACHI, ap. TDRG. *Nu eram aşa de nerăbdător ca să mă silesc să ajung ... cel dintîi la duşman şi căutam să las protia la ceilalţi.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. (La jocul de cărţi) Protos[1] **(2)**. Cf. DDRF, CADE, GĂLDI, M. PHAN. 242.

— Din ngr. **πρωτειά.**

PROTÍHNIC, -Ă adj., s. m. şi f. v. **potrivnic[1].**

PRÓTIM adj. v. **protimos.**

PROTIMÍ vb. IV v. **protimisi.**

PROTIMÍE[1] s. f. (Învechit) Zel, silinţă, rîvnă, bunăvoinţă. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 330. *Cu mare prothimie ... nu mă lenevii a face ştire şi mării[i] tale* (a. 1713). GĂLDI, M. PHAN. 242. *A rădica poroncile împărăteşti şi ale domniei cu prathimie* (a. 1766). id. ib. *Arătînd fiecare prothimie şi rîvnă* (a. 1783). id. ib. *Nimica nu rămîne nebiruit de către cea după putinţă necontenită silinţă şi desăvîrşit protimie* (a. 1804). TES. II, 332. *Şi găti vro zece mie Cu o mare protimie* (a. 1817). GĂLDI, M. PHAN. 242. *Oricîţi fugari de ai Moldovii să cer, cu toată protimiia să dau, încă şi sate întregi* (a. 1819). DOC. EC. 198. *Cu prothimia d-tale i-ai virit prepusul în cap.* KOGĂLNICEANU, S. 195, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Scris şi: *prothimie.* — Şi: **profimie** (GĂLDI, M. PHAN. 242, SCRIBAN, D.), **pratimie** (scris *prathimie*) s. f.

— Din ngr. **προθυμία.**

PROTIMÍE[2] s. f. (Învechit) **1.** Întîietate, prioritate (în raport cu alţii); preferinţă. *Lipsit şi de dreptul său şi mai ales că şi prothimiia disfacerii acestor de aice lăcuitori ... s-au foarte scurtat* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 93, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

2. Protos[1] **(2)**. Cf. DDRF.

— Scris şi: *prothimie.*

— Cf. p r o t i m i s, p r o t i e.

PROTÍMIS s. n. v. **protimisis.**

PROTIMISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A acorda întîietate, prioritate; a prefera; a privilegia **(1)**. *Am protimisit această lună în tiparu, fiindcă întru această lună au luat începere rînduiale/e ţării* (a. 1776). BV II, 216. *Aceşti varvari, care lăcuiesc un olat bogat de aur, protimisesc pe fer, pe care dau spaniolilor vaci, cai.* IST. AM. 23[r]/5. *Au protomisit ... a să lipsi de slava domniei* (sec. XIX). CAT. MAN. II, 315, cf. ASACHI, I. 375/2. *Poruncindu-să şi tuturor arendaşilor după la morile acestea ca să protimisească pe brutari la măciniş* (a. 1826). DOC. EC. 376, cf. VÎRNAV, F. 20[r]/1. *Protimisind binele patriei ... au însoţit şieşi în domnie pe fiul său Ştefan.* AR (1829), 32[1]/23. *Şi-i face a protimisi ca să păzască mai bine tăcerc.* VEISA, I. 30/4. *Moldovenii protimisăsc a da sute de mii de lei pentru carete ... decît a da un galbîn sau doi pentru o istorie a patriei lor.* KOGĂLNICEANU, S. 110. *A îndrepta această năpăstuire ce să face arestanţilor, protimisindu-i şi întrebuinţîndu-i în lucru în toate zilele săptămînii* (a. 1843). DOC. EC. 787. *Unele îşi protimisesc (socotesc mai cu cinste) arderea împreună.* SP I, 195/27, cf. POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ R e f l. p a s. *Să protimisească cel ce s-au judecat mai nainte, spre a lua pricina lui sfîrşit mai întîi.* PRAV. COND. (1780), 66. *La vînzarea cea dintîi să se protimisească megieşul* (a. 1784). N. A. BOGDAN, C. M. 71. *Toldeauna cînd nu să va căuta cu oameni de ai casii şi va vrea a vinde venitul, atunci să să protimisească numai jăluitorii* (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 281. *Sămănătura de primăvară trebuie să să protimisască de cea de toamnă.* COD. SILV. 23. *Mai întîi să se protimisască locul trebuincios* (a. 1803). URICARIUL, IV, 162. *După ce să va săvîrşi cercetarea de la faţa locului ... să să protimisească apoi la plată şi aceşti taleri 3 000* (a. 1826). DOC. EC. 365. *Să să protimisească acela ce va da mai mult* (a. 1827). ib. 392. *Este vrednic să se protemisască la această boală.* PLUSC, D. 26/21. *Metodul următori este a să protimisi ...* ASACHI, E. I, 82/15. *Cărbunii lui se protimisesc la vărsătorii şi băi înaintea celor de fag.* MIHALIC, O. 13/6. ◇ R e f l. *Mi se pare că am dreptate să mă protimisesc, precum hotărăşte şi pravila* (a. 1772). IORGA, S. D. XXI, 157.

— Prez. ind.: *protimisesc.* — Şi: **protimí** (GĂLDI, M. PHAN. 242), **protismisí** (id. ib.), **protemisi, protomisí, proîtimisí** (IORGA, S. D. XXII, 301; scris *profthimisi*, id. ib.), **promitisi** (GĂLDI, M. PHAN. 242) vb. IV.

— Din ngr. **προτίμησω** (aor. al lui **προτιμῶ**).

PROTIMISÍE s. f. v. **protimisis.**

PROTIMISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (s e) p r o t i m i s i şi rezultatul ei; prioritate **(1)**, întîietate; preferinţă. *Să nu se învrednicească nimine din megieşi a-i scoate cu cuvînt de protimisire* (a. 1784). N. A. BOGDAN, C. M. 71. *Care ştie nemţeşte să dobîndească protimisire.* CARTE TREB. II, 258/7. *Să se facă publicaţia ... spre înştiinţarea acelora ce rudenia sau răzăşia le dă protimisiri a cumpăra* (a. 1785). URICARIUL, IV, 36/19. *Trebuie să aibă vreo protemisire înainte unui cumpărătoriu străin.* RÎND. JUD. 317/1. *Întîi pentru cei cea li s-ar cădea protimisăre la cumpărat* (a. 1794). IORGA, S. D. VII, 134. *Iar între sine făr' contenire Să lupte pentru protimisire.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 348. *Deci aceasta să publicarisească spre ştiinţa celor ce ar ave dreptul protimisirii.* BULETIN, F. (1833), 82[2]/32.

— Pl.: *protimisiri.* — Şi: **protemisíre** s. f.

— V. **protimisi.**

PROTÍMISIS s. n. (Învechit) Preferinţă, predilecţie; drept de prioritate **(1)**; drept de preempţiune. *Cere de la Ştefan Roset ... să răscumpere în puterea protimisisului nişte cumpărături* (a. 1765). BUL. COM. IST. IV, 214. *Să aibă protimisis cu deosebit privileghiu numai cei ce sînt parte bărbătească.* PRAV. COND. (1780), 100. *Răzăşiia le dă protimisis a cumpăra* (a. 1785). SOB. HRIS. 21. *Dinţi-acei ce au protimisis ca să plătească datoria* (a. 1785). URICARIUL, II, 79/6. *Şi cu acest mijloc se îndreptă şi madeaua de protimisis.* VĂCĂRESCUL, IST. 272. *Avînd mănăstirea protimisis şi numitul este vecin rău* (a. 1792). IORGA, S. D. XIV, 134. *Am cunoscut că ai prothimisis spre săvîrşirea acestui lucru* (a. 1796). GĂLDI, M. PHAN. 243. *Sorocu de protimis au trecut* (a. 1808). ARH. OLT. IV, 57. *De acum înainte un protimisis ca acesta să fie cu totul oprit* (a. 1815). URICARIUL, I, 122. *La suhaturi să nu ceară protimisis, cu pricină că le-a ţinut şi în alţi ani* (a. 1825). DOC. EC. 350, cf. POLIZU, TDRG. *Multe pronomii exclusive, adică personale, şi protimisuri (monopoli) cu carile englezii se folosesc prin piaţile de negoţ, s-au arătat nepotrivite cu interesurile Rosiii.* ASACHI, I. 211/14. *În privinţa dreptului de a cumpăra, se ştie că, în trecut, în ţările noastre, aveau protimisis rudele şi vecinii pămîntului.* BUL. COM. IST. IV, 3, cf. CADE. *Se recunoaşte dreptul cultivatorului asupra ogrăzii şi locurilor defrişate de el ... şi, în caz de arendare, drept de protimisis faţă de alţi amatori.* OŢETEA, T. V. 35. *Putinţa exercitării dreptului de „protimisis" constituie motiv de anulare a vînzării.* C. GIURESCU, P. O. 152.

— Scris şi: *prothimisis.* — Pl.: *protimisisuri.* — Şi: **protimisíe** (LM, GĂLDI, M. PHAN. 243) s. f., **protímis** (GĂLDI, M. PHAN. 243) s. n., **protmísiie** (id. ib.) s. f., **protómisis** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. **προτίμησις.**

PROTIMISITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care acordă dreptul de prioritate **(1)** sau de preempţiune.

Accstora Ioan au dăruit pămînturi pe rtul ... Cuisova cu mari și protimisitoare privileghi. ASACHI, I. 123/10.
— Pl.: *protimisitori, -oare.*
— **Protimisi** + suf. *-tor.*

PRÓTIMOS adj. (Învechit; despre oameni) Care arată promptitudine. *Protimos și grabnic ... era spre poruncile împărătești.* R. POPESCU, CM I, 568. *Socotiți-vă cu cît se cade dumneavoastră a fi mai protimi* (a. 1783). GÁLDI, M. PHAN. 242. *La toate poruncile ... să fiți următori și protimi a le urma și a le săvîrși la vreme* (a. 1784). id. ib. *Dohtorul politiei de aici ... este practicos și prothimos la trebuințele ferei* (a. 1786). URICARIUL, III, 79.
— Scris și: *prothimos.* — Și: **prótim** (pl. *protimi*) adj.
— Din ngr. **πρόθυμος.**

PROTIPÉND s. m. (Neobișnuit) Protipendist. *Gust de oameni moftangii, menit să-i pună, de la început, ca un junghi în simpatia protipenzilor orășelului.* P. CONSTANT, O. 128.
— Pl.: *protipenzi.*
— Derivat regresiv de la **protipenda.**

PROTIPENDÁ s. f. v. **protipendadă.**

PROTIPENDÁD, -Ă adj. v. **protipendat.**

PROTIPENDÁDĂ s. f. Marea aristocrație care se bucura, în orînduirea feudală, de privilegii speciale; vîrfurile clasei privilegiate din epoca burgheză. *Numărul scutelnicilor ce se vor scăde după vechea legiuire, adecă 30 de la protipendada* (a. 1827). URICARIUL, VII, 99. *Ai norocire a fi și d-ta evghenis din protipendas, vlăstare din viță aleasă.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Cel dintîi loc se opri pentru o seamă de familii ce se aflară, tnaintea regulamentului, decorați cu fanarioticul titlu de protipendadă.* DÎMBOVIȚA (1858), 5²/24. *Postelnicul de abia a pridedit să citească numele celor din protipendadă.* GHICA, S. 37. *Mîndria lui merge pînă la protipendadă.* FILIMON, O. I, 139. *Nu eram fiul unui boier de protipendadă.* LĂCUSTEANU, A. 73, cf. DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tata ... era boier din protipendadă.* SADOVEANU, O. VI, 538. *Familiile din protipendada de altădată.* CĂLINESCU, S. 8. *Se puseseră jilțuri ... pentru cei trei efori, cum și pentru ccilalți boieri din protipendadă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 194. *Căutau prin toate mijloacele ... să ajungă și ei a fi considerați ca făctnd parte din bălțata și stricata noastră protipendadă.* STANCU, R. A. I, 264. *Protipendada ... se supune.* LL I, 102. *A tnceput evacuarea ministerelor și a protipendadei.* PAS, Z. III, 16. *Prin orașe-noptate protipendada N-a mai știut ce-are de făcut.* V. ROM. mai 1957, 65. *Satirizînd pe cei din protipendada vremii.* CONTRIBUȚII, I, 7. ◇ (Adjectival; învechit) *Boierii protis-pentados* (a. 1815). URICARIUL, I, 246. *Și tu, ce ești cucoană protipenda, să fii tot una c-o giuptneasă din casă!* ALECSANDRI, T. 1 087. *Apoi să cate a lua o slujbă de boier protipenda.* id. ib. 1 237. ◇ (Prin lărgirea sensului) *M-am prezentat cttorva directori din protipendada administrativă.* GALACTION, O. A. I, 142.
— Pl.: *protipendade.* — Și: (învechit) **protipendá** (GÁLDI, M. PHAN. 243, BARCIANU; pl. *protipendas*), **protipendálă** (GÁLDI, M. PHAN. 243), **protipéndă** (ALEXI, W.), **protipentádă** (GÁLDI, M. PHAN. 243) s. f., **protis-pentádos** subst.
— Din ngr. **πρώτη πεντάδα.**

PROTIPENDÁLĂ s. f. v. **protipendadă.**

PROTIPENDÁR, -Ă s. m. și f. (Învechit) Protipendist. *În stil de curte, boierii de frunte se zic protipendari, adică din cele cinci clase de la început, apoi boierimea mărunță.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 17, cf. PONTBRIANT, D., DL, DM. ◇ (Adjectival) (Fig.) *Protipendarii curcani ... se revoltau ... de umilirea tn care ti azvirlise Pandele ... silindu-i să-și dea colul ... cu găini de rtnd și cocoși de sate.* MACEDONSKI, O. III, 50.
— Pl.: *protipendari, -e.*
— **Protipenda** + suf. *-ar.*

PROTIPENDÁT, -Ă s. m. și f. (Învechit) Protipendist. *Noi, boierii cei mari, ... protipendații, sîntem lăsați la o parte ca niște netrebnici.* ALECSANDRI, în CONV. LIT. VII, 369, cf. TDRG, DL, DM. ◇ (Adjectival) *Credeam eu vreodată, protipendad boier, Că o să vie timpul să fii și tu vistier?* BOLINTINEANU, O. 163.
— Pl.: *protipendați, -te.* — Și: **protipendád, -ă** adj.
— **Protipenda** + suf. *-at.* Cf. protipendist.

PROTIPÉNDĂ s. f. v. **protipendadă.**

PROTIPENDÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparținea protipendadei. ALECSANDRI, ap. GÁLDI, M. PHAN. 243.
— Pl.: *protipendești.*
— **Protipenda** + suf. *-esc.*

PROTIPENDÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care făcea parte din protipendadă; (învechit) protipendar, protipendat. *Noi, boierii cei mari,... protipendiștii, sîntem lăsați la o parte ca niște netrebnici.* ALECSANDRI, T. 1 338, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.
— Pl.: *protipendiști, -ste.*
— **Protipenda** + suf. *-ist.*

PROTIPENTÁDĂ s. f. v. **protipendadă.**

PROTISMISÍ vb. IV v. **protimisi.**

PROTIS-PENTÁDOS subst. v. **protipendadă.**

PROTÍST s. n. (Biol.; rar) Protozoar. *Poate fi încă numit acest regn al protiștelor, caosul biologiei.* ARHIVA, II, 287, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², M.D. ENC., DEX.
— Pl.: *protiste.* — Și: **protísta** s. f. LTR².
— Din fr. **protiste.**

PROTÍSTA s. f. v. **protist.**

PROTISTOLOGÍE s. f. (Biol.) Disciplină care se ocupă cu studiul protiștelor. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **protistologie.**

PROTÍVĂ adv., s. f. v. **potrivă.**

PROTIVĂDÁRE s. f. v. **potrivădare.**

PROTIVÍ vb. IV v. **potrivi.**

PROTIVÍRE s. f. v. **potrivire.**

PROTIVITÓR, -OÁRE adj. v. **potrivitor.**

PROTÍVNIC¹, -Ă adj., s. m. și f. v. **potrivnic¹.**

PROTÍVNIC², -Ă s. m. și f., adj. v. **potrivnic².**

PROTIVNICÍE s. f. v. **potrivnicie.**

PROTIZMÍE s. f. v. **protesmie.**

PROTÎLCĂ s. f. v. **potîrcă.**

PROTMÍSIIE s. f. v. **protimisis.**

PROTO- Element de compunere care înseamnă „primul", „întîiul" și care servește la formarea unor substantive ca: protojude, protomedic, protomeșter, protopărinte. Cf. FORM. CUV. I, 256.
— Din ngr. **πρωτο-**, fr. **proto-.**

PROTOAMÍBĂ s. f. Amibă primitivă. Cf. FORM. CUV. I, 146.
— Pronunțat: *-to-a-*. — Pl.: *protoamibe.*
— **Proto-** + **amibă.**

PROTOÁNIE s. f. (Ban.) Protopopeasă. Cf. CADE.
— Pl.: *protoanie.*
— **Protă** + suf. *-oane.*

PROTOASICRIT subst. (Învechit, rar) Persoană care ocupă cel mai înalt rang într-o ierarhie. *S-a suit în boierie de protoasicrit.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie $22^{v}/7$.
— Accentul necunoscut. — Pl.:?
— Din ngr. **πρωτο-** + **ασύγκριτος.**

PROTOBITÚMEN s. n. Substanță bituminoasă presupusă ca intermediară între materia organică și bitumenul petrolifer. Cf. LTR², DL, DM, DN², M.D. ENC., DEX.
— Pl.: *protobitumene.*
— Din germ. **Protobitumen.**

PROTOBROMÚRĂ s. f. (Chim.) Combinație a unui corp simplu cu cea mai mică cantitate de brom. Cf. CADE. SCRIBAN, D., FORM. CUV. I, 139.
— Pl.: *protobromuri* (SCRIBAN, D.) și *protobromure* (CADE).
— **Proto-** + **bromură.**

PROTOCÁLĂ s. f. v. **portocală**[1].

PROTOCARBONÁT, -Ă adj. (Chim.) Care este combinat cu cea mai mică proporție de carbon. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *protocarbonați, -te.*
— Din fr. **protocarbonat.**

PROTOCARBURÁT, -Ă adj. (Chim.) Care formează o protocarbură, care este în stare de protocarbură. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *protocarburați, -te.*
— Din fr. **protocarburat.**

PROTOCARBÚRĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în carbon pe care un corp simplu o poate forma cu carbonul. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *protocarburi* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protocarbure* (CADE).
— Din fr. **protocarbure.**

PROTOCATEDRÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Întîietate (în rang). *I-a dat protocatedria, adecă rîndul a ședea din susul tuturor boierilor* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 244.
— Din ngr. **πρωτοκαθεδρία.**

PROTOCĂLÍ vb. IV v. **protocoli.**

PROTOCĂLUÍ vb. IV v. **protocoli.**

PROTOCÍNGHEL s. m. v. **protosinghel.**

PROTÓCÍR s. m. v. **procator.**

PROTOCLORURÁT, -Ă adj. (Chim.) Care formează o protoclorură, care este în stare de protoclorură. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *protocloruрați, -te.*
— Din fr. **protochloruré.**

PROTOCLORÚRĂ s. f. (Chim.) Combinație a unui corp simplu cu cea mai mică cantitate de clor. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *protocloruri* (CADE, SCRIBAN, D.) și *protoclorure* (CADE).
— Din fr. **protochlorure.**

PROTOCÓL s. n. **1.** (Învechit și regional) Formular oficial folosit pentru acte publice, corespondențe etc.; p. ext. registru **(I 1)**, catastif (în care se înscriu diverse date cu caracter oficial). [*Vor da cărți de judecală, trecute*] *la protocol* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 226. *Fieștecare să se afle la cantilaria Cernăuțului ca să se treacă numele dumneavoastră la protocol.* PORUNCĂ, 3/31. *Care pentru acest sfîrșit din protocolul locurilor o am scos.* EUSTATIEVICI, I. 14/17. *Șerban Vodă, cercînd protocoalele pîrei și răspunsul lui, le-au trimis lui Dionisie.* ȘINCAI, HR. III, 127/21, cf. 194/30. *Bine au voit spre ajutoriu a-mi împrumuta trei protocoale ale vlădicului Klain.* MAIOR, I. B. 105/18. *Să se plătească, în formalnicul protocol să se scrie.* ȘT 44/22. *Toată sala are și protocolul ei, unde se scrie ziua sosirei bolnavului, numele bolnavului, vîrsta, meseria.* CUCIURAN, D. 5/16. *Preoții tuturor religiilor luoară de curînd însărcinare a face estracturi din protocoalele botezaților.* CR (1848), $5^{3}/8$, cf. STAMATI, D. *Tabela ... este scoasă cu scrupulozitate din protocoalele deosebitelor autorități.* ap. GHICA, A. 121. *Condici de însămnat toți trecătorii prin sat... cică-s potrocale de recesemință.* ALECSANDRI, T. 695. *După ce îi cununa, îi scria pe cei tineri la protocol.* PITIȘ, ȘCH. 150, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Da ți-l pune-n potrocol Pă cum n-ai boi în ocol.* ȚIPLEA, P. P. 47, cf. ARH. FOLK. III, 153. *Morți tăi de notariș, Că m-ai scris la popiriș, Și m-ai dus la protocol, M-ai lăsat fără de țol.* FOLC. TRANSILV. I, 419. ◇ EXPR. (Regional) **A se pune la potrocol** = a se înscrie în registrele stării civile și parohiale în vederea căsătoriei și a cununiei. *Tinerii s-au pus la potrocol.* MAT. DIALECT. I, 189.

2. Act, document în care sînt consemnate rezoluțiile unei ședințe, ale unei conferințe (internaționale), ale unui congres, ale unei convorbiri diplomatice etc. V. PROCES-VERBAL. *Toate aceste* [discuții] *trebuie să se însemneze în protocol.* PETROVICI, P. 45/16. *Însăși protocoalele comisiunii centrale vă vor dovedi tot adevărul.* KOGĂLNICEANU, S. A. 123. *În ședința din 17 iuliu ... s-a perdut cîtva timp cu rectificări de protocol.* BARIȚIU, P. A. III, 198. *Protocolul unei ședințî.* MAIORESCU, CR. I, 184. *Protocolul ședinței poartă concluziunile acestei dezbateri.* ODOBESCU, S. I, 491, cf. MÎNDRESCU, I. G. 75. *S-au redactat și publicat protocoalele ședințelor din sesiunea din 1861.* SBIERA, F. S. 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Eu revăd protocolul privitor la capitolul I.* BARANGA, I. 181, cf. M. D. ENC.

3. Totalitatea formelor și practicilor pe care guvernele și reprezentanții lor le aplică în relațiile diplomatice, precum și la adoptarea tratatelor și a altor acte diplomatice; acord internațional în formă simplificată și avînd ca obiect explicarea, completarea și prelungirea termenului unui alt acord, sau cu caracter de sine stătător; document în care se consemnează aceste forme, practici, acorduri etc. *Ieri am luat de știre de la Londra că la 22 martie s-au făcut un al treilea protocol între cele trei puteri.* CR (1829), $22^{1}/22$, cf. $194^{2}/17$. *Semnează ... un protocol, ale cărui concluzii însă Turcia le refuză iarăși și acum Rusia declară formal războiul.* MAIORESCU, D. II, 52. *Ambasadorul Rusiei la Berlin ... a ajuns, la 14 martie, să încheie cu ... ministrul de externe al Prusiei un protocol.* OȚETEA, T. V. 345. *În urma tratativelor care au avut loc la București între delegațiile Republicii Socialiste România și Turciei, s-a semnat la 22 februarie protocolul privind schimburile de mărfuri dintre cele două țări.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 900, cf. DER, M. D. ENC.

4. Totalitatea regulilor care stabilesc modul de desfășurare al unor acte solemne, al diferitelor reuniuni diplomatice, al relațiilor dintre diplomați și funcționarii țării de reședință, CEREMONIAL; p. gener. totalitatea regulilor care trebuie respectate (în societate) într-o anumită situație; serviciu de pe lîngă ministere sau de pe lîngă alte instituții centrale însărcinat cu fixarea și cu respectarea dispozițiilor privitoare la ceremonial. *Au a cerca la toate prilegiurile protocoalele preste lucrul împărătesc.* FUND. 53/5. *Trebuia să cunoască și protocolul, fiindcă sarcina de a porni pe solii străini*

era a lui. C. GANE, TR. V. 276. *Ea a salutat după rînduiala protocolului.* SADOVEANU, O. XII, 104. *Consiliul de Miniştri are un aparat tehnic şi administrativ compus din următoarele organe proprii: cancelaria Consiliului de Miniştri, serviciul administrativ, ... protocolul.* LEG. EC. PL. 71. *Primi ... o hîrtie de la direcţia protocolului.* CĂLINESCU, S. 405. *Fostul aghiotant domnesc ... ştie desigur regulile protocolului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 260. *Noi ţinem la protocol încă de pe vremea împăratului din Viena.* STANCU, R. A. V, 364, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cînd toată lumea venea la mare, doamna Zoe Dobrotescu ... se ducea la munte. Această deplasare făcea parte din protocol.* V. ROM. ianuarie 1965, 6.

— Pl.: *protocoale* şi *protocoluri*, (învechit) *protocole* (DDRF, BARCIANU), (m.) *protocoli* (VALIAN, V., ALEXI, W.). — Şi: (învechit şi regional) **potrocól** s. n.

— Din lat. **protocollum**, germ. **Protokoll**, fr. **protocol.**

PROTOCOLÁ vb. I v. **protocoli.**

PROTOCOLÁNT s. m. (Germanism rar) Secretar. *Protocolantul consistorial califică pe acest Vasile Sbiera.* SBIERA, F. S. 81, cf. SFC II, 110, 112.

— Pl.: *protocolanţi.*

— Din germ. **Protokollant.**

PROTOCOLÁR, -Ă adj. **1.** (Învechit) Care are caracter de protocol **(2)**, care este înscris într-un protocol. [Comisia] *aducîndu-şi aminte de petiţiunea celor 176 bărbaţi ..., a luat şi următorul concluz protocolar ...* BARIŢIU, P. A. III, 31.

2. Potrivit protocolului **(4)**, care este impus de protocol, care ţine de regulile ceremonialului stabilit; (despre oameni şi manifestările lor) ceremonios. Cf. CADE. *Nae, mai protocolar ca oricînd, ... se înclinase în unghi drept.* TEODOREANU, M. II, 22. *Sîntem într-un salon de oameni îmbrăcaţi europeneşte, după anumite cuvinte de ordine, zise protocolare.* GALACTION, A. 320. *Venea la inspecţii protocolare, ostil, pornit să găsească toate relele.* BRĂESCU, O. A. I, 325. *Au făcut fruntaşilor localnici vizitele protocolare.* SADOVEANU, O. X, 405, cf. SCRIBAN, D. *Avea o faţă măslinie, ... un ris protocolar.* CĂLINESCU, B. I. 14. *Alhambra e palatul fastuos pentru ceremonialul protocolar.* RALEA, S. T. I, 352. *Ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 323. *Cele mai nevinovate şi protocolare întrebări.* VINEA, L. I, 142. *Pîndesc cu ochi aprigi aceste distribuţii de favoruri protocolare.* V. ROM. iulie 1954, 220. *Rolul său era numai protocolar.* PAS, Z. IV, 8. *Era rezervat şi protocolar, ca şi cum ar fi fost de marmură.* VORNIC, P. 151. *Pregătirile protocolare.* V. ROM. octombrie 1964, 109, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Totul era corect, protocolar.* ANGHEL, PR. 66. *Lacheul se înclină protocolar.* CAMIL PETRESCU, T. II, 410. *Se înclină protocolar în faţa băieţilor.* TEODOREANU, M. II, 20.

— Pl.: *protocolari, -e.*

— Din fr. **protocolaire**, germ. **protokollarisch.**

PROTOCOLÁRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Acţiunea de a p r o t o c o l a şi rezultatul ei. Cf. p r o t o c o l i **(1)**. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *protocolări.*

— V. **protocola.**

PROTOCOLARMÉNTE adv. (Învechit, rar) Conform cu procesul-verbal. Cf. GHEŢIE, R. M.

— **Protocolar** + suf. *-mente.*

PROTOCOLÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) **1.** (Complementul indică acte, documente etc.) A autentifica, a legaliza; a întări. *Acest hrisov ... este protocolit de Ianachi Razu vel-visternic* (a. 1784). URICARIUL, V, 430/14. *Măcar de au şi vrut a i se da pricină că n-ar fi protocolit ..., s-au mai văzut şi alte hrisoave ... neprotocolite* (a. 1817). ib. IV, 341/17. *I s-au dat acest pitac întărit cu a noastră domnească iscălitură şi pecete şi protocolit de al nostru marele postelnic* (a. 1827). ib. VII, 97. *Cartea de fondaţiune ... întărită cu pecetea şi cu iscălitura domnului de atunci şi protocolită de marii logofeţi.* I. IONESCU, P. 426. ◇ R e f l. p a s. *Protocălîndu-se de vel-logofăt pe cîte moşii vor intra în acel hrisov* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 31. *Cărţile acestor slujbe ... să se protocăluiască de vel-logofătul* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 318. *Hrisovul de afiorisirea trebuia să se protocolească de d-lui vel-logofătul* (a. 1797). ib. I, 147.

2. A trece, a înregistra în protocol; s p e c. (complementul indică procese-verbale de constatare) a încheia, a redacta. *A protocoli sumele, zapisele, acţiile şi hîrtiile* (a. 1840). ap. TDRG, cf. STAMATI, D., POLIZU, GHEŢIE, R. M., CADE.

3. A verifica (prin confruntare), a colaţiona; a confrunta. Cf. VALIAN, V., CADE, SCRIBAN, D. ◇ R e f l. p a s. *Să se protocolească numele lor cu catastişele vistieriei* (a. 1814). ap. TDRG. *94 să scad, cari protocolindu-să cu catastihu vistieriii, s-au potrivit la nume* (a. 1819). DOC. EC. 220. *Protocolindu-se* [copiile] *de judecătorie din cuvînt în cuvînt cu originalele lor* (a. 1840), ap. TDRG.

— Prez. ind.: *protocolesc.* — Şi: **protocolá** (POLIZU) vb. I, **protocălí, protocăluí** vb. IV.

— Din lat. **protocollare**, germ. **protokollieren.**

PROTOCOLÍST s. m. (Învechit) Persoană care redacta un proces-verbal; p. e x t. secretar (al unei comisii, al unei adunări, al unei instituţii). Cf. DRLU. *Protocolist şi arhivariu obştesc.* BULETIN, F. (1833), 180¹/1. [Foaia] *se trimete în toate zilele, la patru ceasuri după prînz, lipită de foaia protocolistului.* CUCIURAN, D. 9/13. *A numit cu titlu de protocolişti ... pe ... I. Alduleanu, român, şi pe sasul Konradsheim.* BARIŢIU, P. A. III, 94, cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 74, SFC II, 112.

— Pl.: *protocolişti.*

— Din germ. **Protokollist.**

PROTODIÁCON s. m. (Învechit) Primul diacon pe lîngă un episcop sau un arhiereu; arhidiacon. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunţat: *-di-a-.* — Pl.: *protodiaconi.*

— Din ngr. **πρωτοδιάκονος.**

PROTODIACONÍE s. f. (Rar) Calitatea sau rangul de protodiacon. Cf. BARCIANU.

— Pronunţat: *-di-a-.*

— **Protodiacon** + suf. *-ie.*

PROTODÓRIC, -Ă adj. Care aparţine fazei de elaborare a ordinului doric grec din secolele VII-VI î.e.n. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *protodorici, -ce.*

— Din fr. **protodorique.**

PROTOGAMÍE s. f. (Învechit, rar) Căsătorie între un bărbat şi o femeie care nu au mai contractat înainte o altă căsătorie. *Numărul căsătoriilor ce se fac între flăcăi şi fete, adecă protogamiele.* I. IONESCU, D. 82.

— Pl.: *protogamii.*

— Cf. ngr. πρωτο- + γάμος.

PROTOGÍN, -Ă adj., s. f. şi (rar) n. **1.** Adj. (Bot.; despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. Cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. S. f. şi (rar) n. (Geol.) Rocă granitică caracterizată printr-o textură şistoasă. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 164. *Protogina e o rocă puternic dezvoltată în masivul Mont Blanc.* LTR², cf. DEX.

— Pl.: *protogini, -e.*

— Din fr. **protogyne.**

PROTOIERÉU s. m. Preot ortodox care conduce o protoierie **(2)**; rang, funcţie deţinută de acest preot; protopop, (învechit) protă, protoprezbiter. *Feciorii de protoierei şi de preoţi intră în rînduiala ruptaşilor*

(a. 1818). GCR II, 220/40. *S-au adunat 318 părinți asupra lui Arie protoiereul bisericei din Alexandria.* SĂULESCU, HR. I, 70/27, cf. CIHAC, II, 665, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., GÁLDI, M. PHAN. 244, CADE, NOM. PROF. 73, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-to-ic-*. — Pl.: *protoierei*. — Și: (regional) **protuiriu** (ALR II/I h 186/414), **potraieréu** (ib. h. 186/537) s. m.

— Din ngr. **πρωτοιερεύς**.

PROTOIERÍE s. f. **1.** Rangul sau funcția de protoiereu; timpul cît cineva funcționează ca protoiereu; protopopie **(1)**, (învechit) protopopiat **(1)**, protopreabiterie. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Unitate administrativă bisericească ortodoxă formată din mai multe parohii, condusă de un protoiereu; protopopie **(2)**, (învechit) protopopiat **(2)**. *Subscrișii poporeni și ctitori ... invitați fiind de protoieria acestui district* (a. 1863). GÁLDI, M. PHAN. 244, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ◆ Reședința unui protoiereu. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC.

— Pronunțat: *-to-ie-*. — Pl.: *protoierii*.

— **Protoiereu** + suf. *-ie*.

PROTOIODÚRĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în iod pe care un corp simplu o poate forma cu iodul. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², FORM. CUV. I, 139.

— Pronunțat: *-to-io-*. — Pl.: *protoioduri* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protoiodure* (CADE).

— Din fr. **protoiodure**.

PROTOISTÓRIC, -Ă adj. Care aparține protoistoriei, privitor la protoistorie, specific protoistoriei. *Populațiunea preistorică ... a fost cucerită de o populațiune, nu din plină istorie, dar protoistorică.* ARHIVA, I, 264. *Este necesar să stabilim la geți, ca și în întreaga Europă protoistorică, acest uz al uneltelor, mobilei și vaselor de lemn.* PÂRVAN, G. 141, cf. CADE, DM, DN², DEX.

— Pronunțat: *-to-is-*. — Pl.: *protoistorici, -ce*.

— Din fr. **protohistorique**.

PROTOISTÓRIE s. f. Epocă din istoria omenirii cuprinsă între preistorie și istorie, corespunzînd epocii fierului. *Protoistoria getică începe de fapt — ca și în vest — încă din vremea bronzului.* PÂRVAN, G. 289, cf. CADE. *Protoistoria Daciei.* C. PETRESCU, R. DR. 45, cf. DER, FORM. CUV. I, 139, 140, DEX.

— Pronunțat: *-to-is-*.

— Din fr. **protohistoire** (după *istorie*).

PROTOJÚDE s. m. (Învechit, rar) Prim judecător, judecător șef. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *protojuzi*.

— **Proto-** + **jude**.

PROTÓMĂ s. f. Figurină în formă de bust de animal sau de om, aplicată ca ornament la un obiect de metal sau de ceramică (din antichitate). *Aceeași disparitate se observă între capul de juncan al protomei ritorului și cele patru persoane din jurul gîtului acestui vas.* ARHIVA, II, 397. *Bara de argint răsucită, păstrînd încă urme de auritură, se termină la cele două capete în protome de animal.* PÂRVAN, G. 540, cf. DN². *Ca un împrumut grecesc ... sînt considerate protomele ceramice în formă de cap de fap, de taur și de cal.* H. DAICOVICIU, D. 196.

— Pl.: *protome*.

— Din fr. **protomé**.

PROTOMÉDIC s. m. (Învechit) Medic șef. *Se recomandează la protomedicos ca dinpreună cu comisia doctoricească să cerceteze* (a. 1844). DOC. EC. 816. *După protomedicul de atunci ... s-au descoperit că această apă se compune din următoarele materii minerale ...* FĂTU, D. 185. *În lipsă de medici români ajunsese în rang și funcțiune de protomedic al țării.* BARIȚIU, P. A. II, 572, cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 354, FORM. CUV. I, 146, 148.

— Pl.: *protomedici*. — Și: **protomédicos** s. m.

— **Proto-** + **medic**.

PROTOMÉDICOS s. m. v. **protomedic**.

PROTOMÉȘTER s. m. (Învechit) Conducător al unei bresle; staroste. *Rufetul bărbierilor ... au avut și un protomeșter mai mare peste dînșii, adică staroste* (a. 1824). DOC. EC. 311, cf. CONTRIBUȚII, III, 79, GÁLDI, M. PHAN. 244.

— Pl.: *protomeșteri*.

— **Proto-** + **meșter** (după ngr. **πρωτομάστορας**).

PROTOMISÍ vb. IV v. **protimisi**.

PROTÓMISIS s. n. v. **protimisis**.

PROTÓN[1] s. m. (Fiz.) Particulă elementară stabilă, cu sarcina electrică egală cu a electronului, dar pozitivă și cu masa de 1 836 de ori mai mare, constituind nucleul atomului de hidrogen și intrînd în alcătuirea nucleelor atomice ale celorlalte elemente. *Nucleul cuprinde particule neutre, numite neutroni, și particule pozitive, numite protoni.* CIȘMAN, FIZ. II, 101. *Nucleul atomic e constituit din nuclei de hidrogen numiți protoni.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 131, cf. DL, DM. *Energia protonilor ce vor trece prin ... accelerator.* CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 8/1, cf. DN², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoni*.

— Din fr. **proton**, germ. **Proton**.

PROTÓN[2], **-Ă** adj. (Fon.; rar) Protonic[2]. *A auzit în unele părți ale Olteniei pe „a" inițial proton că „are un accent secundar".* PUȘCARIU, L. R. I, 70. *Fenomenul trecerii lui „ă" proton la „a" nu se întîlnește în graiul românilor din Dumasca.* SCL 1958, 53.

— Pl.: *protoni, -e*.

— Cf. p r o t o n i c[2].

PROTONEFRIDÍE s. n. Aparat excretor caracteristic viermilor lați, format din foarte multe tuburi mici legate de un canal median, care se deschide printr-un por excretor la capătul posterior al corpului. *Un astfel de aparat excretor se numește protonefridie.* ZOOLOGIA, 27.

— Pl.: *protonefridii*.

— Etimologia necunoscută.

PROTONÉMA s. f. v. **protonemă**.

PROTONÉMĂ s. f. (Bot.) Formație verde, reprezentînd stadiul inițial de dezvoltare a gametofitului. *Spor sub forma unui corp ... filamentos sau lamelar, numit protonema.* ENC. AGR. *Începe cu sporul, se continuă cu protonema pluricelulară.* BOTANICA, 22, cf. DER. *Protonema are muguri, din care iau naștere noi plante.* M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: *protoneme*. — Și: **protonéma** s. f.

— Din fr. **protonéma**.

PROTÓNIC[1], **-Ă** adj. (Fiz.) Care ține de protoni[1], referitor la protoni[1], care conține protoni[1]. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protonici, -ce*.

— Din fr. **protonique** „idem".

PROTÓNIC[2], **-Ă** adj. (Despre sunete și silabe) Care se află înaintea silabei accentuate; (rar) proton[2]. Cf. CADE. *Vocala protonică.* SCRIBAN, D. *Fenomenul trecerii lui „ă" în poziție protonică la „a" ... a fost remarcat de multă vreme.* SCL 1954, 63, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protonici, -ce*.

— Din fr. **protonique** „idem".

PROTONOTÁR s. m. (Învechit) Prelat de la curtea papală (mai rar patriarhală) însărcinat cu înregis-

trarea şi cu expedierea actelor pontificale (sau patriarhale); (învechit, rar) jurisconsult al statului. *Protonotarul iaste uşă celor de afară şi pre pitacure, şi mai mare notarilor, adică cărtularilor* (a. 1652). ap. CADE. *I se da puterea de a face cu numele împăratului doctori ... şi protonotari.* ŞINCAI, HR. II, 208/3, cf. DRLU. *Nemeş, atunci protonotariu sau, cum se zicea în alte ţări, jurisconsult al statului.* BARIŢIU, P. A. I, 370, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protonotari.* — Şi: **protonotáriu** s. m.

— Din lat. **protonotarius.**

PROTONOTÁRĂŞ s. m. (Învechit, rar) Secretar şef, prim-secretar. *Poate să să iee [novum cu grafie] de la batăr care secritareşiu de guberne sau de la protonotarăşii tăbliii crăieşti.* AARON, în CONTRIBUŢII, III, 124.

— Pl.: *protonotarăşi.*

— **Proto-** + **notarăş** (după lat. *protonotarius).*

PROTONOTÁRIU s. m. v. **protonotar.**

PROTOPĂRÍNTE s. m. (Învechit) Strămoş, străbun. *Acei oameni trăiseră pînă în momentele din urmă în convicţiunea herezită din protopărinţi.* BARIŢIU, P. A. II, 46. *Datinile antice ale protopărinţilor.* MARIAN, Î. 87, cf. ALEXI, W. *Un preot mic şi blond, fără nici o asemănare cu fabulosul protopărinte al poporului lui Dumnezeu.* HOGAŞ, DR. I, 47.

— Pl.: *protopărinţi.*

— **Proto-** + **părinte.**

PROTOPLASMÁTIC, -Ă adj. Care se referă la protoplasmă, care ţine de protoplasmă, compus din protoplasmă; (rar) protoplasmic, protoplastic. *Toate elementele vii din întregul corp al plantelor superioare sînt unite prin filamente protoplasmatice.* ARHIVA, II, 428, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoplasmatici, -ce.*

— Din germ. **protoplasmatisch.**

PROTOPLÁSMĂ s. f. Substanţă albuminoidă complexă, avînd aspectul unei mase vîscoase, incolore, semifluide, care reprezintă substratul material caracteristic al vieţii, baza celulei vii; (rar) protoplast. *Germeni unicelulari, primitivi, alcătuiţi şi ei din protoplasmă.* IONESCU-RION, S. 125, cf. ALEXI, W. *Protoplasma, care formează corpul celulei, nu e omogenă cum se credea la început.* MARINESCU, P. A. 48, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Protoplasma, baza materiei vii.* ENC. TEHN. I, 105. *Admite ... o îngroşare a protoplasmei tuturor celulelor.* PARHON, B. 53. *Medicamentele digitalice formează un complex durabil cu protoplasma tuturor celulelor.* DANIELOPOLU, F. N. II, 82. *Citoplasma, nucleul, plastidele şi alte incluziuni vii constituie protoplasma.* BOTANICA, 8. *Materia vie, care constituie protoplasma celulară, nu are stabilitate.* B. DARW. 8. *Granulaţii mici în protoplasmă de culoare roz.* ABC SĂN. 185, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris şi: *protoplazmă.* SCRIBAN, D. — Pl.: *protoplasme.*

— Din fr. **protoplasma.**

PROTOPLÁSMIC, -Ă adj. (Rar) Protoplasmatic. *Viaţa a apărut în mod spontan în fundul mărilor sub aspectul de mase informe protoplasmice.* MARINESCU, P. A. 41, cf. CADE, DM, DEX.

— Pl.: *protoplasmici, -ce.*

— Din fr. **protoplasmique.**

PROTOPLÁST s. n. (Biol.; rar) (Parte din) protoplasmă. *Plastidele şi alte incluziuni vii constituie protoplasma în sensul larg sau protoplastul.* BOTANICA, 8.

— Pl.: *protoplaste.*

— Din germ. **Protoplast.**

PROTOPLÁSTIC, -Ă adj. (Biol.; rar) Protoplasmatic. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *protoplastici, -ce.*

— **Protoplast** + suf. *-ic.*

PROTOPÓP s. m. Preot ortodox care conduce o protopopie **(2)**; rang, funcţie deţinută de acest preot; protoiereu, (învechit) protă, protoprezbiter. *Fata Măriei şi a popei lui Gavril Otici potropopul* (a. 1642). GCR I, 92/31. *Să aducă pe potro(po)pu de acolo* (a. 1724). IORGA, S. D. VI, 240. *După egumenii greci, intră protopopul cu preoţii din Iaşi.* GHEORGACHI, LET. III, 301/11. *Protopopi şi preoţi ... vor face giurămîntul cu credinţă.* PORUNCĂ, 3/2. *Pentru protopopa Ianachi ... s-au făcut această sfîntă biserică* (a. 1777). IORGA, S. D. VII, 78. *Chir Theodor, protopopa de la episcopia Rădăuţului* (a. 1778). CAT. MAN. I, 641. *C(institul) (părinte) protopop şi asesor* (a. 1810). IORGA, S. D. XIII, 130. *Puindu-se aicea cu ceilalţi în loc de arhiereu pe un arhipresviter (protopop)* (a. 1817). URICARIUL, V, 27/18, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Protopopul judeţului* (a. 1832). URICARIUL, VIII, 168. *Protopopii oraşului şi o deputăţie din partea deputaţilor mahalalelor se vor înfăţişa.* CR (1834), 60^1/13. *Înarmat cu o recomandaţie a protopopului respectiv.* ib. (1848), 6^2/32. *Domnia ta, domnule protopopa, rămîi.* NEGRUZZI, S. III, 459, cf. POLIZU. *Mă duc numai într-o fugă la potropopu.* ALECSANDRI, T. 1 583, cf. LM. *Cu protopopul, preoţii trebuie să nu facă ... vorbă.* SLAVICI, N. I, 6, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Poate peste cîţiva ani să fie protopop.* AGÎRBICEANU, A. 45. *Cu cîtă ştiinţă îi-i îndopat capul, să mai ai pîntecele părintelui Neculai ... ai ajunge protopop.* GÎRLEANU, N. 115. *Iacă, protopoape ... cum vă stricaţi voi copiii prin cele şcoli.* HOGAŞ, DR. II, 45. *Şase preoţi ..., în frunte cu protopopul bătrîn, le binecuvîntase legătura.* REBREANU, I. 251, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Îşi preumbla potcapul roşu şi brîul vişiniu de protopop de-a lungul judeţului.* VOICULESCU, P. I, 118. *Păşea măreţ pe uliţă, avînd în mînă o cîrjă de protopop.* SADOVEANU, O. V, 290. *Cînd se prăpădea un copil aduceau pe pătrupop din Turda.* DAN, U. 60, cf. M. D. ENC., DEX. *Ş-o să mai iubesc vro opt Ş-uă fată de potropop.* TEODORESCU, P. P. 315. *Nu cer nimic decît să faceţi potropop pe părintele care m-a trimes aicea.* ŞEZ. IV, 189. *Mi-a zis un potropop C-ar mînca un porumb copt.* MAT. FOLK. 427. *Şi popa şi pătrupopa Tătu-ş fine cîte optu.* CANDREA, Ţ. O. 31. *De-a mai fi undeva loc Merge-a domnul pătrupop.* BUD, P. P. 27. *La cîtăva vreme o ajuns şi pătrupop.* VASILIU, P. L. 211. *Devorţu să făcea la pătrupop, nunta tot aşa.* GR. S. V, 14, cf. MAT. DIALECT. I, 84.

— Pl.: *protopopi.* — Şi: (învechit şi regional) **potropóp,** (învechit) **protopópa,** (regional) **protapóp** (ALR II/I h 186/2), **protupóp** (ib. h 186/64), **pătrupóp, pătrupópa, potrupóp** (ib. h 186) s. m.

— Din slavonul **протопопъ.**

PROTOPÓPA s. m. v. **protopop.**

PROTOPOPEÁSĂ s. f. Soţia unui protopop; (învechit) protoprezbiteră, (regional) protoanie, (familiar) protopopoaie. Cf. LB. *Fetele şi protopopeasa îl rugau mereu să cînte,* SLAVICI, N. I, 203, cf. DDRF, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: *protopopese.* — Şi: (popular) **potropopeásă** s. f. DM, DEX.

— **Protopop** + suf. *-easă.*

PROTOPOPÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparţine protopopului, privitor la protopop, de protopop. *Popa Vasile, jurat protopopesc din Măjina* (a. 1763). IORGA, S. D. IV, 93. *Datoria diregătoriii protopopeşti* (a. 1776). id. ib. XIII, 132, cf. LB, CADE, DEX.

— Pl.: *protopopeşti.*

— **Protopop** + suf. *-esc.*

PROTOPOPÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un protopop. Cf. LB.
— **Protopop** + suf. *-eşte.*

PROTOPOPÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A exercita funcția de protopop. Cf. LB.
— Prez. ind.: *protopopesc.*
— V. **protopop.**

PROTOPOPIÁT s. n. (Învechit, mai ales în Transilv.) **1.** Protopopie **(1).** *Din funcția de director în Sibiu trecuse ... ca protopop; după cîțiva ani însă fu lipsit și de acel protopopiat.* BARIȚIU, P. A. I, 556, cf. DM, DEX.
2. Protopopie **(2).** *Fețele acelea care s-ar afla într-acel protopopiat cu îndestulă avuție ... să le îndemni* (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 204, cf. LB. *Pentru teatrul național voi face în scurt colecte prin tot protopopiatul.* F (1870), 166. *Aici se află scaunul unui protopopiat.* MOLDOVAN, T. N. 115. *Protopopiatul Sucevii.* SBIERA, F. S. 179, cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-pi-at.* — Pl.: **(2)** *protopopiate.*
— **Protopop** + suf. *-iat.*

PROTOPOPÍE s. f. **1.** Rangul sau funcția de protopop; timpul cît cineva funcționează ca protopop; protoierie **(1),** (învechit) protopopiat **(1),** protoprezbiterie. *Vrednic de dregătoria protopopiei.* ȘINCAI, HR. III, 40/30, cf. LB, POLIZU. *Avea casă și avere frumoasă, pe care de dragul protopopiei n-ar fi părăsit-o.* SLAVICI, O. II, 71. *Nici eu însumi, cu toată protopopia mea, n-am mai auzit evanghelie ... ca cea de azi.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, ALEXI, W. *Florea, restituit în protopopie, moare la 8 iunie ale anului următor.* IORGA, L. II, 156, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Popă mare te făcui, Că ți-am dat protopopie, Te-am-nălțat la vlădicie.* BALADE, III, 99.
2. Unitate administrativă bisericească ortodoxă formată din mai multe parohii, condusă de un protopop; protoierie **(2),** (învechit) protopopiat **(2).** *Iaste protopop în protopopia lui* (a. 1763). IORGA, S. D. IV, 93, cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Reședința unui protopop sau a unei protopopii **(2).** *Lumînări de ceară albă netncepute se găseau, ele, de ajuns și de rămas, ca la orice protopopie de pe vremea aceea.* HOGAȘ, DR. II, 152, cf. SCRIBAN, D.
3. (Învechit) Una dintre instanțele bisericești de judecată. *Stăniile ce alcătuiesc partea judecătorească a clerului ... sînt : a) protopopiile ...* ap. TDRG.
— Pl.: *protopopii.*
— **Protopop** + suf. *-ie.*

PROTOPOPOÁIE s. f. (Familiar) Protopopeasă. *Juca concina cu cucoana Mărioara, protopopoaia.* HOGAȘ, DR. II, 88, cf. DL, DM, DEX.
— Pronunțat: *-poa-ie.* — Pl.: *protopopoaie.*
— **Protopop** + suf. *-oaie.*

PROTOPOTÁR s. m. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Protopop. *Pre protopotariul Mihail Nadani, solul lui Barciai, l-au prins Mihnea Vodă.* ȘINCAI, HR. III, 80/10.
— Pl.: *protopotari.*
— Etimologia necunoscută. Cf. protopop.

PROTOPREZBÍTER s. m. (Învechit) Protopop. *Rugător de săn(ă)tatea dum(itale) protoprezviter Eustatie* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 68. *Am primit răspunsu d-tale ... care ai trimes prin ... protopresviteru nostru Lazăr* (a. 1815). URICARIUL, VII, 70. *Vreun protoprezviter ... au dat voie vreunui preot să cunune rob cu roabă a doi stăpîni deosebiți* (a. 1817). ap. TDRG. *Urmă citirea ... unui circulariu episcopesc către protopresbiterul locului.* CR (1846), 121²/24, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 244, DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— Scris și: *protopresbiter.* — Pl.: *protoprezbiteri.*
— Și: **protoprezviter** (scris și *protopresviter*) s. m.
— Din ngr. **πρωτοπρεσβύτερος.**

PROTOPREZBÍTERĂ s. f. (Învechit) Protopopeasă. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protoprezbitere.*
— **Protoprezbiter** + suf. *-ă.*

PROTOPREZBITERÍE s. f. (Învechit) Protopopie **(1).** Cf. LB, GÁLDI, M. PHAN. 244.
— Pl.: *protoprezbiterii.* — Și: **protoprezviterie** s. f. GÁLDI, M. PHAN. 244.
— **Protoprezbiter** + suf. *-ie.*

PROTOPREZVÍTER s. m. v. **protoprezbiter.**

PROTOPREZVITERÍE s. f. v. **protoprezbiterie.**

PROTOPSÁLT s. m. Prim cîntăreț la o biserică. *Cel ce este protopsaltis îndată începe a cînta.* GHEORGACHI, LET. III, 290/25. *240 lei pe an protopsalt, pe lună 20 lei* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 385. *Constandin David protopsalt* (a. 1817—1819). IORGA, S. D. XIX, 63. *Chir Iacov protopsaltul sfintei biserici cei mari* (a. 1850). CAT. MAN. I, 446, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Petru, fost protopsalt al bisericii constantinopolitane.* IORGA, L. II, 401, cf. TDRG. *Și se vedea, cuvios întru Domnul ..., protopsalt la schitul lui Darvari.* M. I. CARAGIALE, C. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 244, DM, DEX.
— Pl.: *protopsalți.* — Și: (învechit) **protopsáltis** s. m.
— Din ngr. **πρωτοψάλτης.**

PROTOPSÁLTIS s. m. v. **protopsalt.**

PROTORÁCE s. n. Primul segment al toracelui la insecte, care poartă prima pereche de picioare. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC.
— Pl.: (rar) *protorace.* SCRIBAN, D. — Și: **protórax** s. n. CADE, DN².
— Din fr. **prothorax** (după *torace).*

PROTÓRAX s. n. v. **protorace.**

PRÓTOS[1] num. ord., s. m. **1.** Num. ord. (Învechit) Cel dintîi, primul (într-o ierarhie). *Iată, te orînduim domnia mea a fi protos între judecători la departamentul de opt* (a. 1798). URICARIUL, VII, 188, cf. DDRF, ALEXI, W. ✧ (Adjectival) *Să-l metaherisiți dascăl protos al școalei de acolo* (a. 1803). URICARIUL, VIII, 441.
2. S. m. invar. (Familiar; la jocul de cărți) Cel care are dreptul să deschidă jocul; (învechit) protie **(2),** protimie² **(2).** *Eu sînt protos.* TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Jocurile de cărți intrate la noi în secolul trecut folosesc termeni în marea lor majoritate grecești (conțină, decar, exoflă, protos).* GRAUR, E. 129, cf. DM, DEX. ✦ (Rar) Cel care este dispus cel dintîi să facă ceva, să participe la o acțiune. Cf. SCL 1973, 47.
— Din ngr. **πρῶτος.**

PROTÓS[2] s. m. v. **potroz.**

PROTOSÍNGHEL s. m. Grad ecleziastic ortodox superior singhelului și inferior arhimandritului; persoană care are acest grad. *Să puie patriarhu pre Silvestru, protosinghelul său* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 136/3, cf. R. POPESCU, CM I, 544. *Va alege sinodul ... unul dintre cinovnicii cei mai mici bisericești, cum arhidiacon, protosinghel* (a. 1817). URICARIUL, IV, 299/10. *Primise cinul călugăresc și se făcuse protosinghel.* BARIȚIU, P. A. III, 250. *Șade singuratic ... cu fratele său, protosinghelul Neofit.* NEGRUZZI, S. I, 313, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *A treia zi eram pe drum ... cu protosîncelul și catihetul gimnazial.* SBIERA, F. S. 226. *În sănătatea oaspetelui, zice repede protosinghelul, mai de la o parte.* ADAM, R. 85, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Bucătăria fu dată în primirea protosinghelului Iustin.* STĂNOIU, C. I. 87, cf. NOM. PROF. 73. *Acu o să stai lîngă mine și o să-mi cînți. Nu degeaba ești protosin-*

ghel. VOICULESCU, P. I, 131, cf. SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 244. *Preoțit mult mai tîrziu și împodobit cu rangul de protosinghel.* CĂLINESCU, S. C. L. 24. *Se ivi în prag și bătrînul prosinghel.* CAMIL PETRESCU, O. II, 710, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protosingheli.* — Și: (învechit) **protosíncel, protocínghel** (LM) s. m.

— Din ngr. **πρωτοσύγκελλος.**

PROTOSÍNCEL s. m. v. **protosínghel.**

PROTOSPĂTÁR s. m. (Învechit) Comandant general al oastei, în special al călărimii (în orînduirea feudală). *Așijdere un ilustrie protospatari, om d*[u]*mnedzăiesc, ședea lîngă besearica sv*[î]*nt*[u]*lui.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88r/5. *Au lăsat înapoia sa pre protospătariul cu oști.* ȘINCAI, HR. I, 193/12, cf. DRLU. *La bulgari, documentele cunoscute azi nu arată între demnitari pe spătar sau protospătar.* BUL. COM. IST. V, 126, cf. FORM. CUV. I, 146.

— Pl.: *protospătari.*

— Din ngr. **πρωτοσπάθαριος,** lat. **protospatarius.**

PROTOSTEÁ s. f. Stea care se află în faza de formare. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *protostele.*

— **Proto-** + **stea.**

PROTOSULFÚRĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în sulf pe care un corp simplu o poate forma cu sulful. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protosulfuri* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protosulfure* (CADE).

— Din fr. **protosulfure.**

PROTOȘTULUÍ vb. IV v. **protestălui.**

PROTOTÍP, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. Exemplar (din ceva) care reprezintă un model ilustrativ (pozitiv sau negativ); s p e c. model desăvîrșit, model care servește ca etalon. Cf. EPISCUPESCU, O. Î. 288/17. *Lui, ... istu june se păru prototipul aceluia ce era obiectul dorit.* CALENDAR (1854), 88/3. *Va izbuti a imita grădinăria care este prototipul culturei perfecționate.* I. IONESCU, M. 340. *Nu vedea în femeia iubită decît copia imperfectă a unui prototip nerealizabil.* MAIORESCU, CR. II, 304. *Chip de înger, dar femeie, Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin.* EMINESCU, O. I, 29, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ai fi crezul (ascultîndu-l) că e prototipul omului de acțiune.* TEODOREANU, M. U. 30, cf. SCRIBAN, D. *Idealismul, stimabile, este ... concepția după care artistul nu copiază natura, ci prototipii.* CĂLINESCU, C. O. 147. *Constatăm mai întîi o luptă între „de-" al prototipurilor străine și „des-", sinonimul lui din cuvintele moștenite.* SCL 1950, 70. *Neuitatul Mitică al lui Caragiale, prototipul micului burghez al epocii ..., apare mereu reînnoit.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 2/5. *Această acvilă este prototipul precauțiunii și al vicleniei.* LINȚIA, P. II, 166. *Imaginea persoanei sale s-a păstrat în amintirea urmașilor ca un prototip al artistului desăvîrșit.* S februarie 1960, 53. *Creează un erou autentic și viguros ..., prototip al țăranului contemporan.* T februarie 1964, 4. *Pentru marea boierime, domnul ideal era acela care nu ieșea din cuvîntul ei; prototipul domnului „părinte al boierilor" a fost Petre Șchiopul.* STOICESCU, S. D. 88.

2. S. n. Exemplar originar, formă originară (care stă la baza altui exemplar, a altei forme). *Francezii, în cari prototipul celtic e cel mai pronunțat.* HASDEU, I. C. I, 40. *Forma moldovenească se apropie de prototipul latinesc.* IORDAN, G. 11: *Ne introduc într-o lume de reprezentări mistic-platonice, în care raportul dintre creator și creatură este acela al unui prototip cu reflexele sale.* VIANU, A. P. 254. ✦ (Rar) Manuscris original (după care se fac copii). *Original sau prototip, sinonim cu autograf, fără însă să cuprindă neapărat și noțiunea de a fi scris cu mîna autorului.* BUL. COM. IST. I, 90.

3. S. n. Model reprezentînd tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar, modelul cel dintîi; s p e c. (Tehn.) produs unicat sau prim exemplar dintr-un lot de piese, de mașini etc. care urmează să fie fabricate în serie. Cf. STAMATI, D. *El privea legea ... ca izvorul cel mai adevărat a dritului civil, ca prototipul sistemului fiecărei legislații bine regulate.* ROM. LIT. 373²/33, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Verificarea și omologarea ... prototipurilor de motoare și mașini.* LEG. EC. PL. 432. *Examinați voi propunerea și, dacă o găsiți bună, proiectați-o frumos, și trimiteți-o ... la uzina noastră, să-i facem noi prototipul.* V. ROM. august 1953, 51. *În magazinele de mobilă, de luni de zile se află expus prototipul unui model de bibliotecă-mobilă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 843. *Atelierele specializate pentru prototipuri și serii restrînse în stare să furnizeze produse pentru magazinele amintite.* RL 1967, nr. 7 041, cf. M. D. ENC., DEX.

4. Adj. (Învechit, rar) Prototipic. *Se înalțe cu mintea la o mai înaltă și prototipă cauză.* SĂULESCU, HR. I, 43/13.

— Pl.: **(1—3)** *prototipuri* și (învechit) *prototipe,* (rar, m.) *prototipi,* **(4)** *prototipi, -e.*

— Din fr. **prototype,** germ. **Prototyp.**

PROTOTÍPIC, -Ă adj. Care este caracteristic pentru ceva sau pentru cineva, care aparține unui prototip, care constituie un prototip; (învechit, rar) prototip **(4).** *Au avut cinismul prototipic și revoltător.* CARAGIALE, N. S. 70, cf. DM, DN², DEX.

— Pl.: *prototipici, -ce.*

— Din fr. **prototypique.**

PROTOVESTIARÎT s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Protovistier. *Mergînd ai noștri ca la zece mii sub povățuirea protovestiaritului Muriu.* ȘINCAI, HR. I, 283/27.

— Pronunțat: *-ti-a-.* — Pl.: *protovestiarîți.*

— Cf. p r o t o v i s t i a r.

PROTOVISTIÁR s. m. v. **protovistier.**

PROTOVISTIÉR s. m. (Învechit) Titlu dat boierului de rangul întîi, superior vistierului, însărcinat cu administrarea vistieriei sau tezaurului țării; persoană care purta acest titlu; p. g e n e r. vistier. *Protovistiarul Alexie ... făptui a se interi amîndoi.* SĂULESCU, HR. I, 162/21. *Chiar din veacul al XV-lea cutărui boier i se zice protovistier pentru a se deosebi de alți vistieri mai mici, vistierii al doilea.* IORGA, C. I. II, 157. *I se dă titlul de protovistier, care nu înseamnă însă mai mult decît vistier.* BUL. COM. IST. V, 109, cf. FORM. CUV. I, 146, 234.

— Pronunțat: *-ti-er.* — Pl.: *protovistieri.* — Și: **protovistiár** s. m.

— Din ngr. **πρωτοβεστιάριος.**

PROTOXÍD s. m. (Chim.) Oxidul cel mai puțin oxigenat al unui element. *Protoxid de fier.* FĂTU, D. 155/19. *Cînd un atom de metal se combină cu un atom de oxigen, produsul se numește protoxid.* PONI, CH. 31, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ *Protoxid de azot* = gaz incolor, cu gust dulceag, care, inspirat o dată cu aerul, produce o stare de euforie și care este folosit ca anestezic local și general; gaz ilariant. *Protoxidul de azot este necolor, fără miros, de-o savoare cam dulce ca saharul.* MARIN, PR. I, 119/18, cf. BIANU, D. S. 88, MACAROVICI, CH. 306, LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoxizi* și (rar, n.) *protoxide* (SCRIBAN, D).

— Din fr. **protoxyde.**

PROTOZOÁR s. n. (La pl.) Încrengătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură; (rar) protist. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ființele vii sînt compuse dintr-o singură celulă, cum e cazul animalelor microscopice numite protozoare, sau sînt complexe celulare.* MARINESCU, P. A. 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au fost descoperite protozoarele, animalele cele mai simple, al căror trup este redus la o bucățică de protoplasmă.* SIMIONESCU, F. R. 460, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *La protozoare, la plastide, problema nu se pune încă.* RALEA, S. T. II, 86, cf. DL, DM. *Animalele ... sînt grupate în următoarele încrengături: protozoare ...* ZOOLOGIA, 4, cf. GEOLOGIA, 65. *Agentul patogen este un protozoar flagelat unicelular.* VÎN. PESC. iunie 1962, 21, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-zo-ar.* — Pl.: *protozoare.* — Și: (rar) **protozoáre** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **protozoaire.**

PROTOZOÁRE s. f. v. **protozoar.**

PROTPÍ vb. IV v. **propti.**

PROTRITÓN s. m. (Geol.; la pl.) Gen de amfibieni din carboniferul superior permian, din grupa stegocefalilor, asemănător cu salamandra, care trăia în mlaștini; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen; brahiozaur. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *prototritoni.*
— Din fr. **prototriton.**

PROTROMBÍNĂ s. f. Factor sangvin inactiv în stare normală, care, în hemoragii, se transformă în trombină, cu rol în coagularea sîngelui; trombogen. Cf. M. D. ENC., D. MED.
— Pl.: *protrombine.*
— Din fr. **prothrombine.**

PROTUBERÁ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) A acoperi cu broboane de sudoare. *Sudori reci începuse să protubereze vizibil fața lui Sufletel.* CĂLINESCU, S. 137.
— Prez. ind. pers. 3: *protuberează.*
— Din it. **protuberare.**

PROTUBERÁNT, -Ă adj. Care formează o protuberanță **(1)**, care are aspectul unei protuberanțe. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Arhitectul remarcă pîntecele ei protuberant, disimulat sub draperia rochiei plisate.* CĂLINESCU, S. 332, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protuberanți, -te.*
— Din fr. **protubérant.**

PROTUBERÁNȚĂ s. f. **1.** Formație anatomică care constă dintr-o ridicătură pe suprafața unui organ; p. gener. parte a unui obiect ieșită în afară, ridicătură, proeminență, ieșitură. *Fața posterioară prezintă pe linia mediană protuberența occipitală.* KRETZULESCU, A. 91/13, cf. 192/7, 479/6. *De prin prejurul protuberanței răsar perechea nervilor.* POLIZU, P. 177/32, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Privirea pătrunzătoare a moșneagului ... cu monstruoase protuberanțe frontale.* C. PETRESCU, O. P. II, 189, cf. SCRIBAN, D. *Protuberanțele stîncilor ofereau un soi de scară.* CĂLINESCU, S. 765. *Cîteva fotolii de lemn lăcuit în negru cu prea multe protuberanțe ornamentale.* DEMETRIUS, A. 32, cf. DL. *În masivele carpatice cele mai înalte se ridică ... protuberanțele alpine.* MG I, 78, cf. DM. *Se mai întîlnesc la unele specii și formații cuticulare dentiforme, spiniforme sau protuberanțe.* FAUNA R.P.R. VIII$_1$, 11, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
2. (Astron.) Nor de gaze incandescente care se observă la marginea discului solar, în forma unor limbi de foc. Cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *protuberanțe.* — Și: (învechit) **protuberénță** s. f.
— Din fr. **protubérance.**

PROTUBERÉNȚĂ s. f. v. **protuberanță.**

PROTUIRÍU s. m. v. **protoiereu.**

PROTUPÓP s. m. v. **protopop.**

PROTÚRĂ s. f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, lipsite de aripi, de antene și de ochi, cu rudimente de picioare pe primele trei segmente abdominale și cu armătură bucală pentru supt și pentru mestecat; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. *Proturele ... sînt insecte mărunte.* SIMIONESCU, F. R. 249, cf. DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *proture.*
— Din fr. **protures.**

PROTUTÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană numită să administreze bunurile unui minor (aflate în afara țării în care acesta este stabilit). Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *protutori, -oare.*
— Din fr. **protuteur.**

PROȚÁC subst. (Regional) Batistă (Bonț — Gherla). COMAN, GL.
— Pl.: ?
— Cf. proțacă.

PROȚACĂ s. f. v. **pruțue.**

PROȚÁP s. n. **I. 1.** Bucată de lemn de lungime și grosime variabilă (despicată la un capăt, rar la amîndouă), avînd diverse întrebuințări:
a) Prăjină **(1)** groasă de lemn, fixată la dricul carului, al saniei etc. și de care se prinde jugul, (regional) tînjală, turșug **(2)**; p. ext. (regional) oiște[1] **(1)**. *Mulți boi ard cu dinții și mulți și scap, pentru că le ardi proțapul.* HERODOT (1645), 228, cf. ANON. CAR., CLEMENS, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Proțapul este lemnul de care se trage carul.* I. IONESCU, M. 710. *Cu mare greu hartoiește carul într-o parte, îl oprește în loc, se pune pe proțap și se așterne pe gînduri.* CREANGĂ, P. 41. *Se căzneau să întoarcă carul cu proțapul spre poartă.* SLAVICI, O. I, 236. *Un car cîte cu două proțapuri sau rude.* MARIAN, O. II, 286, cf. DAMÉ, T. 9, CANDREA, F. 461, TDRG. *Proțapul este un drug gros care se leagă în partea de dinainte a carului. El poartă jugul.* PAMFILE, I. C. 137, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Proțapurile cu juguri de frasin ... zăceau și ele obosite.* HOGAȘ, DR. II, 39. *S-așezară, pe urmă, pe proțapul căruței să mai răsufle.* MIRONESCU, S. A. 97. *Îl scoase* [chimirul], *cum și-ar fi scos inima, și-l puse pe proțapul carului.* GALACTION, O. 289. *Caii erau cu hamurile pe ei și boii lîngă proțapuri.* SADOVEANU, O. XI, 289. *Opriră lîngă un astfel de car cu boii dejugați, unul rumegînd în picioare, altul lungit lîngă proțap.* CAMIL PETRESCU, O. II, 169, cf. H II 13, 29, 50, 62, 81, 118, 132, 168, 186, 203, 214, IV 44, 75, 156, V 152, X 69. *Dejugînd boii l-au legat la proțap.* SBIERA, P. 11, com. MARIAN. *Pentru ca dracul să nu se mai apropie de car, i-a pus crucea la proțap.* ȘEZ. III, 241, cf. V, 119, ȚIPLEA, P. P. 115, GRAIUL, I, 85, PĂSCULESCU, L. P. 21, I. CR. VI, 127, com. din ORAVIȚA și din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Buciumul de odolean, și proțiapul de omac.* BÎRLEA, C. P. 112, cf. id. L. P. M. II, 23, ALR I 818/158, 772, ALR II 5 079/27, 29, 365, 531, 5 080/182, 605, A V 14, VI 26, IX 1, 4, 5. *Avea carul două proțape,* se spune despre vremurile grele de demult, din timpul bejeniei. Cf. CONTEMPORANUL, V$_1$, 298, ȘEZ. I, 155. *Mătăringă groasă, Șede între două flocoase (Proțapul).* GOROVEI, C. 307.
b) Prăjină **(1)** lungă. *Un om năpraznic abia ardică O grea icoană într-un proțap.* BOLLIAC, O. 166, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ Expr. (În trecut) **A umbla** (sau **a veni, a purta, a se înfățișa** etc.) **cu jalba** (sau, rar, **cu hîrtia**) **în proțap** = a umbla (sau a veni, a se înfățișa etc.) cu o jalbă pusă în vîrful unei prăjini pentru a se face remarcat din mulțime și a putea înmîna jalba domnitorului, unui demnitar etc.;

p. ext. (familiar) a cere cu insistență (protestînd, vociferînd) un drept sau o favoare. *Atunei s-au sculat ttrgoviștenii, cu mic cu mare, ș-au venit ... cu rogojini aprinse în cap și cu jalba în proțap.* GHICA, S. 260, cf. DDRF. *În frunte e un moșneag scund și un flăcău voinic care poartă jalba în proțap.* CAMIL PETRESCU, O. I, 237. *A doua zi ne-am înfățișat gazdei cu jalba în proțap.* VOICULESCU, P. II, 274, cf. ZANNE, P. V, 516. (Cu schimbarea construcției) *Voi merge iar cu proțapul, o să vorbesc cu domnia Doară va da sfîntulețul să-mi întoarcă răzășia.* HASDEU, R. V. 116. ◆ Fig. (Adverbial) Drept, țeapăn. *Deteră drumul lui Azor, care ridică coada proțap.* CONV. LIT. XXXVIII, 651. ◇ Expr. (Familiar) **A sta proțap** = a sta drept, nemișcat.

c) (Prin Ban. și prin vestul Olt.) Lemn crăpat în două pînă la mijloc, cu ajutorul căruia se meliță tulpinile de cînepă. Cf. CADE, com. din BRĂDIȘORUL DE JOS — ORAVIȚA, L. ROM. 1960, nr. 5, 36.

d) Fiecare dintre cele două bețe despicate la un capăt și înfipte în pămînt cu celălalt capăt, lîngă jar, între care se fixează peștele întreg pentru a se frige. Cf. DDRF, ANTIPA, P. 237. *Îți voi vorbi, prietine, despre crap la proțap.* SADOVEANU, O. IX, 443. *Aici au mîncat întîia oară crap la proțap.* VOICULESCU, P. I, 11, cf. SCRIBAN, D. *Frigeau crapi mari la proțap.* CAMIL PETRESCU, O. II, 173. *Crapul la proțap se pregătește numai afară.* S. MARIN, C. B. 75, cf. H XIV 453.

e) (Prin nordul Munt. și prin nord-estul Olt.) Prăjină despicată la un capăt (în formă de crăcană), cu care se culeg fructele de pe ramurile înalte ale pomilor; (regional) popîrțac[2] **(I 1 e)**. Cf. CV 1950, nr. 4, 39, LEXIC REG. 84.

f) Unealtă în forma unei prăjini **(1)** (despicate la vîrf), de prins raci. *Pescarul vede racul pe fundul apei și-l apucă cu proțapul.* ANTIPA, P. 291.

g) (Regional) Bucățică de lemn folosită pentru a ține îndepărtate fălcile ori buzele unei ființe ori marginile unei deschizături. *Le pune cîte un proțap în gură ca să stea cu dinții rînjiți.* ISPIRESCU, L. 249, cf. CADE, SCRIBAN, D.

h) (Prin nord-estul Olt.) Bețișor despicat cu care, în trecut, unii învățători răsuceau părul netuns al unor școlari, drept pedeapsă. Cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 192.

2. Drug de lemn cu care se rotește moara de vînt pentru a aduce aripile în poziția optimă spre a fi acționate de curentul de aer, pîrghie **(3 d)**, oiște[1] **(2)**, cîrmă, drugul morii; drug de lemn cu care se rotește cilindrul fîntînii. Cf. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. C. 189, LTR[2], H II 271, 311, 322, XIV 446.

II. (Regional) Laț pentru prins păsări (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 84.

III. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.; și în sintagma *proțapul nunții*, LEXIC REG. 84) Petrecere care se face luni, după nuntă. Cf. ib. *Luni făcea proțapu, cum să făcea udată, c-așa să kema.* GL. OLT. ◇ *Proțapul soacrei* = masă care se face luni, după nuntă, cînd soacra primește darurile cuvenite. UDRESCU, GL.

— Pl.: *proțapuri* și (învechit) *proțape*. — Și: (regional) **proțiáp** s. n.

— Din v.sl.*procĕpъ. Cf. bg. процеп (dial. *npoyan*).

PROȚĂNT s. n. v. **procent.**

PROȚĂPÁȘ s. n. (Prin sudul Transilv. și prin Maram.) Proțap **(1 1 a)** mobil, cu capul în formă de cîrlig. Cf. LEXIC REG. 93, GLOSAR REG.

— Pl.: *proțăpașe*. — Și: **proțopáș** s. n. LEXIC REG. 93.

— **Proțap** + suf. *-aș*.

PROȚĂPEÁLĂ s. f. Faptul de a (se) proțăpi; lovitură, izbitură (cu proțapul **I 1 a**). *Răsucindu-se scurt pe călcîie, să se ferească pe sine de proțăpeala oiștei, izbuti ... să-l smulgă și pe Coco.* C. PETRESCU, A. R. 18, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *proțăpeli*.

— **Proțăpi** + suf. *-eală*.

PROȚĂPÉL s. n. **1.** Diminutiv al lui proțap. Cf. CADE.

2. (Regional) Japiță (la proțap **I 1 a**). Cf. TDRG. *De proțăpel legăm tînjala la care înjugăm doi sau patru boi.* PAMFILE, A. R. 40, cf. CADE, DM, H IV 156.

— Pl.: *proțăpele*.

— **Proțap** + suf. *-el*.

PROȚĂPÍ vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. (Regional) A (se) înțepeni, a (se) fixa; a (se) opri **(1)**. *Parcă un nod i se ridica ... din lingurea în sus pe beregată și i se proțăpea în omușorul gîtlejului.* CONV. LIT. XLIII, 922. *Cumpăna parcă era proțăpită acolo sus.* ISPIRESCU, L. 400. *Își proțăpesc greu carăle prin hopuri.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. PAMFILE, J. III, 93. *În cetatea Camenița ar fi fătat o iapă un mînz cu două capete ... Slujitorii grajdului crăiesc au proțăpit acele capete.* SADOVEANU, O. XIII, 129. *Colea în margine de sat ... E o forfotă de mașini ... Se proțăpește frontul.* id. ib. XVII, 257. *Tata se proțăpise în mijloc și se împiedeca lumea de el.* PREDA, M. S. 148, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte) A pune o pană de lemn pentru a face să rămînă deschis, despicat etc.; spec. (complementul indică gura) a pune proțap **(I 1 g)** sau căluș pentru a nu vorbi, a nu striga etc. *Mai bine mi-aș fi proțăpit gura decît să vorbesc.* CONV. LIT. XVI, 350, cf. DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Călușeii le prindea, Coama, Coada, Le tăia, Gurile Le proțăpea.* TEODORESCU, P. P. 656.

3. Tranz. (Rar; complementul indică ființe) A lovi, a izbi, a bate (cu proțapul **I 1 b**). Cf. SCRIBAN, D. *Spune, că altfel te proțăpesc la fălci.* SADOVEANU, P. M. 184.

4. Refl. (Despre oameni și animale) A se ține bine, cu putere, înfipt (pe picioare) Cf. LB, CREANGĂ, GL. *Se proțăpi în dreptul ușii, între doi stîlpi ai cerdacului.* REBREANU, R. II, 189. *Se proțăpi după birou, în fața lor.* VORNIC, P. 204. *Se proțăpi, beat, în fața oglinzii.* s iunie 1960, 22. *Îmboldi cu putere juncanul care, proțăpit în ușă, mirosea pămîntul.* IL august 1960, 7. *În copîrșeu se bagă un băț ... ca să se proțăpească* [mortul] *cînd trece pe punte.* ARH. FOLK. VII, 70, cf. 122.

5. Refl. Fig. (Familiar; despre oameni) A sta drept, nemișcat, țeapăn ca o prăjină pentru a-și exprima ostentația, îngîmfarea, îndrăzneala etc. *Cînd se înfățișează într-un salon ... se proțăpește grav și solemn în văzul tuturora.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 202, cf. DDRF. *M-am proțăpit înaintea lui cu mîinile în buzunar.* SĂM. III, 263. *Proțăpindu-se în fața lor ..., începu a suge lămîie.* VORNIC, P. 59. *Se proțăpea legănîndu-se în fața lui.* T. POPOVICI, SE. 81. *M-am urcat în vagonul personalului, m-am proțăpit pe culoare.* V. ROM. aprilie 1961, 63. *Bătrînul a ocolit masa și s-a proțăpit în fața mea.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 70, cf. CIAUȘANU, V. 192. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Acuma se proțăpește împotriva creștinilor încă un dușman. Asupra lumii vin otomanii.* SADOVEANU, O. XII, 212. *A răsărit luna. S-a proțăpit gură-cască deasupra castelului cu turnulețe.* CONTEMP. 1954, nr. 380, 4/1.

6. Refl. Fig. (Rar) A se împotrivi. Cf. ZANNE, P. V, 518. *Mitrea ... se mira că nu se proțăpise mumă-sa în amenințarea pe care i-o arunca lui.* SADOVEANU, O. XVII, 173.

7. Tranz. Fig. (Învechit) A pretexta. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W.

8. Tranz. Fig. (Prin Bucov.; complementul indică oameni) A sili să facă o treabă de frică. Cf. CADE, ȘEZ. V, 120.

9. T r a n z. F i g. (Regional) A străpunge cu privirea (Lungești — Drăgășani). ȘEZ. III, 214. *Alapin cum îl vedea Dă dăparte-l proțăpea Și din gură mi-i grăia.* ib.
— Prez. ind.: *proțăpesc.* — Și: (regional) **proțopi** vb. IV. PAMFILE, J. III, 93, ARH. FOLK. VII, 70.
— V. **proțap.**

PROȚĂPIÓR s. n. (Regional) Mică bucată de lemn care se fixează pe osia cotigii plugului. *Sub cîrlig ... proțăpiorul cotiugei.* MARIAN, D. 58.
— Pl.: *proțăpioare.*
— **Proțap** + suf. *-ior.*

PROȚĂPÍRE s. f. Acțiunea de a (se) p r o ț ă p i și rezultatul ei. Cf. LM, DDRF, M.D.ENC., DEX.
— Pl.: *proțăpiri.*
— V. **proțăpi.**

PROȚĂPÍT, -Ă adj. Care a fost, este sau a rămas fixat, înțepenit, nemișcat, țeapăn. *Puse toți sacii, [dar] cumpăna pare că era proțăpită acolo sus.* ISPIRESCU, ap. CADE. [Muntele] *proțăpit cîtu-i valea de largă Stă și împiedică omu să meargă.* DEȘLIU, G. 26, cf. REV. CRIT. IV, 86, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Toți au rămas: Cei de la spate Cu gurile căscate, Cei dinainte Cu gurile proțăpite.* TEODORESCU, P. P. 176, cf. SEVASTOS, N. 369, GEORGESCU-TISTU, B. 18. ✦ F i g. (Familiar; despre oameni) Care stă drept, țeapăn ca o prăjină pentru a-și arăta ostentația, îngîmfarea, îndrăzneala etc. *Iată la Drăgan ... ce proțăpit el* DELAVRANCEA, S. 57, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.
— Pl.: *proțăpiți, -te.*
— V. **proțăpi.**

PROȚĂPTORÁT s. n. v. **perceptorat.**

PROȚĂSC s. n. v. **proces.**

PROȚEDÚRĂ s. f. v. **procedură.**

PROȚÉNT s. n. v. **procent.**

PROȚÉNTO s. n. v. **procent.**

PROȚENTUÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Procentual. *A zecea proțentualnică plată a învățătoriului.* ST. INST. 25/9.
— Pronunțat: *-tu-al-.* — Pl.: *proțentualnici, -ce.*
— Cf. germ. p r o z e n t u a l.

PROȚÉS s. n. v. **proces.**

PROȚÉSIE s. f. v. **procesiune.**

PROȚÉST s. n. v. **proces.**

PROȚESTÁȘ, -Ă s. m. și f. (Regional) Procesoman (Răcășdia — Oravița). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *A fost mare proțestaș.* id. ib.
— Pl.: *proțestași, -e.*
— **Proțest** + suf. *-aș.*

PROȚIÁP s. n. v. **proțap.**

PROȚISIÓN subst. v. **procesiune.**

PROȚÓP s. n. v. **prosop.**

PROȚOPÁȘ s. n. v. **proțăpaș.**

PROȚOPÍ vb. IV v. **proțăpi.**

PRÓUR s. n. v. **proor.**

PROURÁ vb. I v. **proora.**

PROURMÁ vb. I. T r a n z. (Prin Bucov.) A continua (pe cineva). Cf. BL IV, 193, SFC IV, 24, FORM. CUV. II, 201, 203.
— Pronunțat: *pro-ur-.* — Prez. ind.: *prourmez.*
— **Pro-**[1] + **urma** (după germ. *fortsetzen).*

PROVALISÍ vb. IV. T r a n z. (Jur.; învechit) A face o propunere. *Ne-au provalisît însuși a prefaci contractul* (a. 1817). GĂLDI, M. PHAN. 244. *O parte din cele prigonitoare ... nu poate provalisi celeilalte să facă jurămînt* (a. 1818). ap. CADE. *S-au mulțămit a cumpăra fără de a provalisi ceva* (a. 1822). GĂLDI, M. PHAN. 244. ✧ R e f l. p a s. *Orice cuvînt se provalisește la judecată de către părțile prigonitoare* ...(a. 1818). id. ib.
— Prez. ind.: *provalisesc.* — Și: **provlisi** (GĂLDI, M. PHAN. 244), **pravalisi** (id. ib.), **prevalisí** (id. ib.) vb. IV.
— Din ngr. **προβάλλησα** (aor. al lui **προβάλλω**).

PROVANSÁL, -Ă s. m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVÁZ s. n. v. **pervaz.**

PROVÁZĂ adv. (Regional) „După el" (Boureni — Băilești). *C-ogarii provază Merge de mirează.* I. CR. IV, 201.
— Etimologia necunoscută.

PRÓVĂ[1] s. f. v. **probă.**

PRÓVĂ[2] s. f. v. **proră.**

PROVĂRSÁ vb. I. R e f l. (Regional; despre lichide) A se prelinge[2] **(2)** (Berzasca — Moldova Nouă). ALR I 1 331/5.
— Prez. ind. pers. 3: *provărsă.*
— **Pro-**[2] + **vărsa.**

PROVĂZĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit) Om prevăzător **(I).** Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., SFC IV, 25.
— Pl.: *provăzători, -oare.*
— **Provedea** + suf. *-ător.*

PROVEÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) **1.** Probă **(2),** încercare, verificare. Cf. CIAUȘANU, V. 192.
2. Probă **(5),** mostră **(3).** Cf. CIAUȘANU, V. 192.
— Pl.: *proveli.*
— **Provi** + suf. *-eală.*

PROVEDEÁ vb. II. T r a n z. **1.** (Învechit) A prevedea **(I 3).** *Mulți oameni din comitate au venit provăzuți și cu arme de foc.* BARIȚIU, P. A. III, 22, cf. II, 317. *A provedea cu s. chrismă episcopiile și prin aceste bisericile parohiale concerninte* (a. 1881). CAT. MAN. I, 571. *Locurile ce poartă astfel de numire ... au fost în vechime provăzute cu întăriturî.* ODOBESCU, S. II, 179. *Era datină ... să se cheme un știutor (cunoscător) ... care trebuia să provadă cadavrul cu cele necesare.* MARIAN, Î. 84, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SFC I, 8, IV, 24, 25, 27.
2. (Învechit, rar) A prevedea **(I 1).** *Din epocă în alta, din secol în alt secol, Întreaga-mi provedență a provăzut s-aleagă Predestinate aloame.* HELIADE, O. I, 207, cf. 204.
— Prez. ind.: *provăd.*
— Din lat. **providere** (după *vedea).*

PROVEDÉNȚĂ s. f. v. **providență.**

PROVEDÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a p r o v e d e a și rezultatul ei. Cf. SFC IV, 288.
— Pl.: *provederi.*
— V. **provedea.**

PROVEDÍNȚĂ s. f. v. **providență.**

PROVEDITÓR s. m. Înalt funcționar public în vechea republică venețiană, însărcinat cu guvernarea unei provincii, cu diverse funcții de control etc. *Proveditorul Urseolo ... a omorît pe Marcela.* NEGRUZZI, S. III, 479. *Semnează o scrisoare către proveditorul flotei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 199, cf. 226, 262.

— Pl.: *proveditori.*

— Din it. **provveditore.**

PROVÉL s. n. v. **proverb.**

PROVENÁNȚĂ s. f. v. **proveniență.**

PROVENÍ[1] vb. IV. Intranz. (De obicei urmat ori precedat de determinări introduse prin prep. „din") A lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-și avea originea, obîrșia, proveniența din ceva sau de undeva; a se trage, a decurge, a veni, a deriva. *Paguba ce ar fi provenit din perderea acestor țări era mult prea însemnată.* BĂLCESCU, M. V. 58. *De aici provine o mare simplitate de judecată.* CR (1848), 32[1]/50. [Materia] *provine de la pămînt.* CALENDAR (1850), 6[1]/3. *Gunoi ... provenit din gunoiul măturăturelor de uliță.* BREZOIANU, A. 212/25, cf. STAMATI, D. *Acidul carbonic provine din carbonatele ce coprinde.* MARIN, PR. I, 3/29. *Cristalul conservă coloarea și înfățișarea corpului din care provine.* BARASCH, I. N. 72/7, cf. 16/14, POLIZU. *Nu cumva din această familie va fi provenit primitivul portret?* HASDEU, I. V. 237. *Pămînt provenit din agrul public.* MAIORESCU, CR. III, 132. *Alienarea provenită din prea multă învățătură.* LĂCUSTEANU, A. 13. *Uneori cerul se încinge ... de o vîlvoare roșatică, provenită din pîrjol.* ODOBESCU, S. III, 20. *Coșbuc a deslușit ... de unde provin aceste note triste și tînguitoare.* GHEREA, ST. CR. III, 345, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Metamorfozele, cari s-au păstrat pînă la noi, provin din exemplarele pe cari le aveau prietenii săi.* BUL. COM. IST. I, 13. *Cartoful provine din America.* ȘĂINEANU, D. U. *Unele boale provin adesea din necumpătarea la mîncare.* CADE. *Mîncăm o friptură provenită din această uzină de rațe.* SADOVEANU, O. IX, 314. *Originalitatea sa a provenit din curajul de a persevera în formele stilistice mai vechi.* VIANU, A. P. 282, cf. 45. *Atunci își dădu Filip seama de unde proveneau țipetele.* CĂLINESCU, S. 787. *A existat în ucraineană un substantiv corespunzător, de la care ar proveni cuvîntul nostru.* GRAUR, E. 28. *Oxigenul provenit din aer ajunge, tot, la țesuturi și celule.* BELEA, P. A. 234. *Boala se transmite prin alimente provenite de la animale bolnave.* ABC SĂN. 74. *Trofeele prezentate ... provin integral de la căpriori sfîșiați de lupi.* VÎN. PESC. februarie 1964, 5. *Chiar și luna provine de la un șut. Este o minge care n-a mai căzut.* SORESCU, U. 15. *Cuvîntul „școală" provine din limba greacă.* CONTEMP. 1977, nr. 1 616, 2/1.

— Prez. ind.: *provin.*

— Din fr. **provenir.**

PROVENÍ[2] vb. IV. Intranz. (Prin Ban.) A reveni[1] **(1)**, a se întoarce. *Și atunșa cînd să fie nunta cu țiganu, proviní Pătru cu ogărăii lui.* ARH. FOLK. III, 84. *Să proviní la mîne, Să mă iai cu ciíne.* ib. 109, cf. 154.

— Prez. ind.: *provín.*

— **Pro-**[2] + **veni.**

PROVENIÉNȚĂ s. f. Loc, sursă, persoană etc. de unde vine sau provine[1] cineva sau ceva; p. ext. origine **(1)**, obîrșie **(4)**; (rar) provenire, (regional) tămădaș **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D. *Un alt manuscris ... de proveniență cantacuzinească.* HASDEU, I. C. I, 79. *Această ilustră proveniență a cărții a contribuit și ea la impresia produsă.* MAIORESCU, CR. III, 7. *Ajunge la proveninșa cea mai de crezut a cuvîntului.* ODOBESCU, S. I, 35. *Butii mari și mici, toate cu inscripții de vinuri și proveninșa vinurilor.* CARAGIALE, O. VI, 389. *Nu cunosc proveniența teoriei d-sale.* GHEREA, ST. CR. III, 239, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În edițiunile de documente și texte trebuie să se dea proveniența.* BUL. COM. IST. I, 91. *Indiciu sigur spre a stabili proveniența împrumuturilor.* PUȘCARIU, L. R. I, 292. *Lemnul exportat e de proveniență austriacă.* OȚETEA, T. V. 43. *Fotografii ... cu inscripții ... indicînd ca proveniență Stambulul și Atena.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Folosirea unui cuvînt ... de proveniență cultă obligă pe vorbitori să se deplaseze în sfera altui stil.* VIANU, M. 144. *O mitralieră de proveniență germană.* STANCU, R. A. I, 320. *Misticismul său de mediocră proveniență germanică.* BENIUC, M. C. I, 313. *Acest imens material, de proveniențe felurite, a fost unificat de Anton Pann.* V. ROM. noiembrie 1954, 146, cf. DEX. ◆ (Neobișnuit) Ceea ce vine sau provine[1] de undeva. *Poeziile tale sînt ... niște proveniențe nesărate de bucătărie poetică.* CARAGIALE, O. IV, 284.

— Pronunțat: *-ni-en-.* — Pl.: *proveniențe.* — Și: (învechit) **provenință, provenánță** (I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.) s. f.

— Din fr. **provenance,** germ. **Provenienz,** it. **provenienza.**

PROVENÍNȚĂ s. f. v. **proveniență.**

PROVENÍRE s. f. (Rar) Proveniență. *Asemenea împrejurări ... explică de ajuns provenirea* [provincialismelor]. MACEDONSKI, O. IV, 124, cf. DDRF, DEX.

— Pl.: *proveniri.*

— V. **proveni**[1].

PROVENÍT s. n. v. **provent.**

PROVENSÁL, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază din Provence (veche provincie din sudul Franței) sau este originară de acolo. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. **2.** Adj. Care aparține regiunii Provence sau populației ei, privitor la Provence sau la populația ei, originar din Provence. *Să cînt pe nobila Izoră, Cu graiul dulce provențal.* ALECSANDRI, POEZII, 537, cf. id. S. 108, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Dulcineea lui don Quijote e o castelană, după tipul feudal din poezia provențală.* CĂLINESCU, I. 184. *Limba provansală, vorbită în sudul Franței de circa 10 milioane de oameni.* GRAUR, I. L. 202. ◆ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensali **(1)**; p. ext. limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franței. *Învață provensala și așterne-te pe lucru.* STANCU, R. A. IV, 361. *Specialiștii pun astăzi între limbile romanice și limba catalană, care pînă în secolul al IX-lea ține de provensală.* L. ROM. 1959, nr. 1, 7.

— Pl.: *provensali, -e.* — Și: (rar) **provențál, -ă, provansál, -ă** s. m. și f., adj.

— Din fr. **provençal.**

PROVÉNT s. n. (Învechit, în Transilv.) Beneficiu, venit realizat (de stat) prin acordarea de privilegii comerciale; p. gener. venit, cîștig. Cf. DRLU. *Alt fond a fost fondul de provente, care s-a alcătuit din venitele dreptului de regalii și cărcimărit al comunelor grănițărești.* MOLDOVAN, Ț. N. 164, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *provente.* — Și: **provenít** s. n. BARCIANU, ALEXI, W.

— Din lat. **proventus.**

PROVENȚÁL, -Ă s. m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVENȚALÍSM s. n. (Rar) Vorbă, expresie (împrumutată) din limba provensală. Cf. CADE.

— Pl.: *provențalisme.*

— **Provențal** + suf. *-ism.*

PROVÉRB s. n. **1.** Expresie de proveniență populară care conține, într-o formă concentrată sau eliptică,

sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată, un sfat, o povață, o experiență de viață etc.; zicală, zicătoare, vorbă bătrînească, (rar) parimie **(1)**, (popular) pildă **(1)**, zicere, (învechit, rar) parimic **(1)**. V. aforism, dicton, adagiu, maximă, sentință. *Poeticu nostru au știut să bage în povestea această toate zisele sau proverbiile de obște ce să obicinuiesc la țărani.* BUDAI-DELEANU, Ț. 107. *Chelul, după proverbul ce avem în limba noastră..., nu se mînie.* MUMULEANU, ap. GCR II, 246/34. *Au scos acest proverb.* IST. UNIV. III, 109/17. *Știi proverbul acela ce zice că cine să duce să caute lînă, citeodată se întoarce tuns.* HELIADE, D. C. 48/2, cf. id. D. J. 4/8. *Spunerea de pilde și proverburi.* CĂPĂȚINEANU, B. 19/11. *Proverbie seau zicătoare.* SĂULESCU, Î. 63/1, cf. id. HR. I, 11/7. *Aceasta foarte adeseori să întîmplă, precum ... dovedește proverbia.* ALBINEȚ, M. 8/20, cf. 112/7. *Și, precum provorba zice, sub pantofla ci să stai.* ASACHI, S. L. I, 215. *Cea mai mare dragoste a arabilor este de a rosti prin proverburi (paremii) faptele lor cele însămnate.* IC. LUM. (1840), 103²/25, cf. STAMATI, D. *Proverburi, adică zicale.* PANN, P. V. I, 3/1, cf. POLIZU. *Multe versuri ... trecură de proverburi în gura poporului.* NEGRUZZI, S. II, 147. *Proverbiul despre copilul cu două moașe ne făcuse ... a declina propunerea.* HASDEU, I. C. I, X. *M-am pătruns de adevărul acestui proverb.* ALECSANDRI, O. P. 48. *Proverburi și ghicitori* (a. 1874). GCR II, 371. *Poporul român ... nu se arată în proverbii săi așa tare încîntat ca poeții și prozatorii eleni.* ODOBESCU, S. III, 67. *Cîta prilej să-și spuie proverbele.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 190, cf. DDRF, ALEXI, W. *Primește cu fericire colecția de proverbe a lui A. Pann.* IBRĂILEANU, SP. CR. 148. *Se spune că proverbele sînt înțelepciunea popoarelor.* BRĂESCU, O. A. II, 365. *Nu cunoaște îndeajuns valoarea proverbelor bătrînești.* SADOVEANU, O. VIII, 343. *Imaginele, metaforele, comparațiile lui Creangă sînt proverbe sau ziceri tipice ale poporului.* VIANU, A. P. 110. *Proverbul înțeleptului plugar.* ARGHEZI, S. V, 76. *Cîștigase ... o prinsoare că va comenta fiece frază a conlocutorului cu un proverb.* CĂLINESCU, S. 157. *După cum spune un proverb, pe unde ies vorbele, iese și sufletul.* STANCU, R. A. III, 222. ◇ (Ca termen de comparație) *S-a dus Pan, finul Pepelei, cel isteț ca un proverb.* EMINESCU, O. I, 31. ◇ Expr. (Regional) **A fi** (sau **a se face**) **de proverb** = a fi (sau a se face) de rîs, v. rîs² **(2)**. *Lasă-l tată, nu te face de proverb.* BENIUC, V. CUC. 17, cf. CIAUȘANU, V. 192.

2. (Rar) Operă dramatică, de proporții reduse, cu conținut moral, care ilustrează și dezvoltă, de obicei, un proverb **(1)**. *Proverb original într-un act.* MACEDONSKI, O. II, 401, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pl.: *proverbe* și (învechit) *proverburi*, (m.) *proverbi*. — Și: (învechit) **provérbie** s. f., **provérbiu** s. n., **provórbă** s. f., (regional) **provél** (PAMFILE, J. II 162, ȘEZ. III, 86, XX, 138) s. n.

— Din fr. **proverbe**, lat. **proverbium**. — **Proverbă**: prin apropiere de *vorbă*.

PROVERBIÁL, -Ă adj. **1.** Care este extrem de cunoscut, despre care s-a dus pretutindeni vestea, știut de toată lumea, de pomină; p. ext. extrem de mare, de intens etc. *În timpul de pace, arma cavaleriului este amabilitatea proverbială.* ASACHI, T. B. 7, cf. NEGULICI. *Imposibilitatea ... ce arăt în orice caz de acuzațiune este proverbială.* LĂZĂRESCU, S. 101/4. *Bella fanariotă, a cărei frumusețe a fost proverbială în Europa.* TIMPUL (1857), nr. 35, 1¹/52. *Ospitalitatea română, ce era ... proverbială.* NEGRUZZI, S. I, 310. *Era un om de o violență proverbială.* GHICA, S. 368. *Proverbiala bravură a moldovenilor.* HASDEU, I. V. 78, cf. 174. *Iubirea și îngrijirea ce știu a da oilor sînt ... proverbiale.* ODOBESCU, S. I, 228, cf. DDRF. *Lăcomia proverbială a somnului stîrpește și alungă peștele.* CHIRIȚESCU, GR. 51. *Era un om de o veselie proverbială.* HOGAȘ, DR. II, 196. *Zgîrcenia lui a rămas proverbială.* REBREANU, R. I, 54. *Stoarcerile lui Caragea au rămas proverbiale.* OȚETEA, T. V. 53. *Dădu informații foarte deprimante asupra severității proverbiale a profesorului.* CĂLINESCU, E. O. I, 209. *Generozitatea mea e proverbială.* VINEA, L. II, 36. *O exuberanță devenită proverbială.* V. ROM. octombrie 1964, 84. *Nu vreau să profit de proverbiala lui gentilețe.* T decembrie 1964, 33, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Care ține de proverb **(1)**, privitor la proverb, cu caracter de proverb; (învechit, rar) parimicesc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN. *Artist a cărui modestie devenise proverbială.* CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Proverbial de avar.* SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-bi-al.* — Pl.: *proverbiali, -e.*

— Din fr. **proverbial.**

PROVERBIALÍST s. m. (Învechit, rar) Autor de proverbe **(1)**. Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pronunțat: *-bi-a-.* — Pl.: *proverbialiști.*

— **Proverbial** + suf. *-ist.*

PROVÉRBIE s. f. v. **proverb.**

PROVÉRBIU s. n. v. **proverb.**

PROVEZIÓN s. n. v. **provizion¹.**

PROVÍ vb. IV v. **proba.**

PROVIÁNT s. n. (Învechit și regional) Alimente necesare pentru aprovizionarea armatei; p. gener. alimente, provizii alimentare, produse alimentare. *Murindu-le caii și boii ... n-avè cu ce tragi privantul, pușcile.* NECULCE, L. 364. *Boiarii îl sfătuia să-i bage aice în tîrg ... și să le dea proviant* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 354/8. *Leșii ... cereau multe provianturi de la oameni.* AXINTE URICARIUL, LET². II, 146. *Fimeile lor îi urmează împovărate de provianturi.* IST. AM. 82ʳ/19. *Să-și strîngă privianturi de apă și de lemne.* CRITIL, 35/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Provianturi și furajul pentru cai.* BELDIMAN, E. 72/7. *Comendanții îi vor face răporturi ... despre starea proviantului.* AR (1829), 155¹/32. *A hotărî ... a aduce din Ungaria provianturi.* CR (1829), 47²/8. *Mai multe din aceste corăbii era încărcate cu orez și cu alte provianturi.* ib. (1830), 421¹/17. *Cercetează furtișagurile lor, rușfeturile lor, răsipa cu proviantul rusesc.* KOGĂLNICEANU, S. 200. *Proviantul ce avea în corabie abia era de agiuns.* DRĂGHICI, R. 24/4. *Celelalte corăbii de războiu încă n-au decît să-și ia proviant și muniție.* GT (1838), 30¹/39. *Boalele ce s-au arătat în armie, lipsa proviantului ... l-au îndemnat a se întorna în Rosia.* ASACHI, I. 295/29, cf. 268/5. *Afară de proviantul propriu, furăm tratați mai ales cu țipari.* CODRU-DRĂGĂȘANU, C. 185, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Clucerul ... juca cărți cu miile de galbeni, căci era peste proviant.* GHICA, S. 11. *Jafuri făcute țăranilor ce aduc provianturi în oraș.* ALECSANDRI, T. 1 353. *Osman-Pașa primește ... coloane de munițiuni și de proviant.* MAICRESCU, D. II, 97, cf. DDRF. *Vistiernicul Matei cerc de la orășeni 30 de cară de proviant pentru armata lui Rareș.* XENOPOL, I. R. IV, 231, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Proviantul pe care-l aveam la îndămînă era să-mi fie de ajuns?* HOGAȘ, M. N. 171. *Îi soseau mereu ... proviant, muniții și soldați.* GALACTION, O. A. I, 266. *Trage la jug cărușele cu proviant.* OPRESCU, S. 41. *A primit o scrisoare ... să pregătească proviant pentru două corpuri de armată.* CAMIL PETRESCU, B. 129. *Stîna este locul la care trage fiecare cioban pentru primirea proviantului.* H XVII 121. ◇ Compus: **(mare-)proviant-maistru** = șeful aprovizionării armatei. *Fusese marele-proviant-maistru al oștilor.* M. I. CARAGIALE, C. 90. ✦ (Învechit) Dare din care se aduna fondul pentru aprovizionarea (cu alimente a) armatei. *Să li se ierte și acei cîte taleri 13 ai proviantului* (a. 1813). DOC. EC. 154. *Proviantul la Caragea ... l-ați plătit în zece rînduri și tot nu erați scăpați.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 79.

— Pronunțat: *-vi-ant.* — Pl.: *provianturi.* — Și: (învechit) **privánt, priviánt** s. n.
— Din pol. **prowjant,** rus. **провиант,** germ. **Proviant.**

PROVIANTÁ vb. I. Tranz. (În dicționarele din trecut) A aproviziona (cu proviant). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.
— Pronunțat: *-vi-an-.* — Prez. ind.: *proviantez.*
— V. **proviant.**

PROVIANTÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a provianta și rezultatul ei. Cf. POLIZU.
— Pronunțat: *-vi-an-.* — Pl.: *proviantări.*
— V. **provianta.**

PROVIDÉNȚĂ s. f. **1.** (Învechit) Voință, grijă, milă, îndurare, considerate ca atribute ale divinității. *Din providența lui D[u]mn[e]zău ... veniră ... pasări ... și-i mîncară pe toți* [șerpii]. DOSOFTEI, V. S. decembrie 210r/10. *Din providența celui preaputernic ... am scăpat din gura unui crocodil.* GORJAN, H. II, 167/30. *Văzîndu-se avîntat, nu mai cugeta la alt decît a cădea cît va putea mai cu omenie, recomandîndu-se providenței.* GR (1848), 24[1]/65, cf. STAMATI, D.

2. (În concepțiile teologice și în filozofia idealistă) Înțelepciune supremă cu care divinitatea ar conduce lumea, (grecism învechit) promitie **(1),** (învechit, rar) promișlenie; p. ext. divinitatea însăși, dumnezeire, Dumnezeu; pronie **(1).** *Căci nimeni, nici știe, nici poate iscodi tainicile providenției lucrări* (a. 1701). FN 89. *Dumnezeiasca providență care te-au povățuit spre rîvna aceștii învredniciri.* VĂCĂRESCUL, GR. 1/10, cf. IORGOVICI, O. 41/8. *Două nații mari, pe carile însuși providența le cheamă spre a păzi între sine un prietești nestrămutat.* AR (1829), 78[1]/30. *Angelul custode ... fu ales ... De nalta providință.* HELIADE, O. I, 326. *N-au fost fericiți în nici una din deosebitele stări în care providența i-a așezat.* MARCOVICI, D. 51/6. *Illustrissimului nostru prinț, Alexandru Ghica, într-a cui mînă providența a încredințat întîia împlinire și înlucrare a Regulamentului* [*organic*]. GENILIE, G. III/18. *Să răverse împrejurul său comoara luminilor și a desăvîrșirii, a căria cheie providența i-a dat-o pe mîna sa.* MN (1836), 67[2]/43. *Sub ochiul providinței ..., către ținta hotărîtă de dînsa mai de înainte, omenirea înaintează.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Grație ție, providență, care-mi păstrezi amicul spre a-l mai strînge o dată în brațele mele ...* LĂZĂRESCU, S. 68/17. *Este o providență eternă și atotputernică, care a întocmit toate admirabilele mișcări ale corpurilor cerești.* BARASCH, M. II, 67/20. *Se părea destinat numaidecît de providență la lucruri mari.* ROM. LIT. 157[2]/46. *Principatele ... sînt predestinate de provedință a transmite civilizațiunea apusană în frumoasele țări ale Orientului.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2[1]/12. *Scăpărăm deocamdată numai prin combinarea provedinței.* CONCORDIA, 33[2]/54. *Îngerul păzitor pe care provedința l-a dat fiecărui om nu este decît femeia.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Misterele provedinței sînt prea înalte pentru noi spre a le putea pătrunde.* ISIS (1859), 20/2. *Idei drepte și înalte ... Vor vedea lumina zilei; și în formă de mari fapte, Subt privirea provedinței, lumei se vor arăta.* ALEXANDRESCU, O. I, 77. *Iau martur provedința Care-mi cunoaște gîndul și-mi vede conștiința.* ALECSANDRI, T. II, 105. *Tu ești mai sever decît providența.* BOLINTINEANU, O. 466. *Acestea sînt misiunile încredințate de provedință acelora ce au luat sarcina de conducători morali ai societății.* ODOBESCU, S. I, 242. *Și vibrează cer și apă ... Fire, om și providență Sînt din nou iar bunătate.* MACEDONSKI, O. I, 162. *Aceasta nu era o ființă de rînd, era un suflet mare ... care l-ar însufleți la fapte mari și l-ar susținea ca o providență.* VLAHUȚĂ, D. 121, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să sperăm că providența va fi fost mai îndurătoare.* REBREANU, R. II, 229. *Poate că o providență ... te scoate în calea mea.* GALACTION, O. A. I, 82, *Prin ce întîmplare providența lăsa să cadă în calea lui cîteva fărîmituri de la ospățul vieții?* SADOVEANU, O. VI, 630. *Își exprimă credința că providența va ocroti cauza grecilor.* OȚETEA, T. V. 182. *Au un substrat afectiv comun : o neliniște în fața existenței, o neîncredere în providență.* CĂLINESCU, C. O. 73. *Noroc de un trimis al providenței, coborît ... să pună capăt caznelor.* C. PETRESCU, A. R. 18. *Ce bine că te întîlnesc, providența mi te-a scos în cale.* BENIUC, M. C. I, 259. ✦ (Învechit, rar; în forma *provedență*) Prevedere **(I 1).** *Din epocă în alta, din secol în alt secol, Întreaga-mi provedență a provăzut s-aleagă Predestinate ființe.* HELIADE, O. I, 207.

3. Persoană sau împrejurare care contribuie (în mod cu totul neașteptat, miraculos) la salvarea, la fericirea etc. cuiva. *Sînteți providința celor care trec.* ALECSANDRI, T. I, 287, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Domnule doctor, sînteți providența noastră.* CĂLINESCU, E. O. II, 280, cf. DEX.
— Și: (învechit) **providénție, provedínță,** (învechit, rar) **provedénță** (HELIADE, O. I, 207) s. f.
— Din lat. **providentia,** fr. **providence.**

PROVIDENȚIÁL, -Ă adj. Care aparține providenței **(2),** care ar fi trimis, hotărît, dat de providență; p. ext. care contribuie (în mod cu totul neașteptat, miraculos) la salvarea, la fericirea cuiva, la rezolvarea unei situații dificile ce părea de nerezolvat etc. *O mînă providențială privegheă asupră-le și îi strecură minunat din toate primejdiile.* MAG. IST. I, 2/1. *Trebuie să recunoaștem o lucrare providențială în atacul de alaltăieri.* LĂZĂRESCU, S. 62/14. *Planul a fost descoperit printr-o scrisoare a asasinului ... care s-a găsit într-un chip providențial.* CONCORDIA, 135[3]/64. *Heliade, om de geniu, bărbat providențial.* HASDEU, I. C. I, 161. *Urmezi ... menirea ta sublimă și providențială.* ALECSANDRI, POEZII, 137. *O împrejurare providențială.* CARAGIALE, O. VII, 206. *Primi o răsplată providențială.* ODOBESCU, S. I, 263, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, L. II, 634. *Copiii mei mai vorbesc și acuma despre nenea Mitică, omul providențial.* C. PETRESCU, A. 272. *Fiindcă moș Costache nu-i lua aproape nimic, se obișnuise să și-l închipuie pe Pascalopol ca pe un înlocuitor providențial.* CĂLINESCU, E. O. II, 138. ✧ (Adverbial) *Cîrmuiește providențial universul.* V. ROM. ianuarie 1965, 98.
— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *providențiali, -e.*
— Din fr. **providentiel.**

PROVIDENȚIALÍSM s. n. Concepție filozofică idealistă bazată pe credința în providență **(2);** concepție religioasă care susține că providența **(2)** ar determina cursul evenimentelor istorice. *Providențialismul este acea concepție după care divinitatea a pus la îndemîna omului tot ce-i trebuiește.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-ți-a-.*
— Din fr. **providentialisme.**

PROVIDENȚIALÍST, -Ă adj., s. m. și f. (Care este) adept al providențialismului; (persoană) care crede în providență **(2).** Cf. IORDAN, L. R. A. 183. *Înviorat de această idee, mareșalul providențialist începu să cînte.* CĂLINESCU, S. 319.
— Pronunțat: *-ți-a-.* — Pl.: *providențialiști, -ste.*
— Din fr. **providentialiste.**

PROVIDÉNȚIE s. f. v. **providență.**

PROVÍDEȚ, -Ă s. m. și f. (Învechit) Prezicător; ghicitor; profet[1] **(1).** *Au nemerit la un părinte călugăr ..., dascăl și provideț.* GAVRIL, NIF. 12/9. *Ești provideță de-mi știi numele și că sînt preut.* DOSOFTEI, ap. TDRG. ✧ (Adjectival) *Șoimul în multe isteț și videț, iară într-aceasta ... prost ... se arăta.* CANTEMIR, IST. 294, cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *videți, -e.*
— Din slavonul **провидѣць.**

PROVINCIÁL, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține provinciei **(3)**, privitor la provincie, propriu, caracteristic provinciei, de provincie. *În orașele cele provințiale ... sînt mai multe clase de orășeni.* MAN. ÎNV. 77/22. *Locuitorii acei politioare provințiale.* CR (1848), 12³/20. *Plînge-n mine un vals provincial.* BACOVIA, O. 84. *Marile cariere începuseră totdeauna în mediu provincial.* CĂLINESCU, E. O. II, 68.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care locuiește în provincie **(3)** sau care este originară de acolo; p. ext. (persoană) care se comportă sau reacționează cu stîngăcie, în mod greoi, naiv etc. Cf. LB. *Se împărțea în moscoviteni și în provințiali.* ASACHI, I. 209/7. *Provințialul e fudul din născare.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Și noi, provincialii, știm să ne gătim după modă.* ALECSANDRI, T. I, 276. *Un provincial cam necioplit.* MAIORESCU, CR. III, 265. [Era] *curios ca toți provincialii.* GANE, N. III, 186. *Apare în ușa berăriei o figură jovială de provincial.* CARAGIALE, O. II, 41. *Și-ndreaptă pașii Spre otel Continental, Unde-a tras de-abia aseară Un chiabur „provincial".* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mișcarea, zgomotul, frămîntarea de pe stradă îl minunau ca pe provincial.* SĂM. VI, 447. *Toate acestea sînt nimicuri tîntîtoare, mai ales pentru casier și pentru Elena, provinciali nepricepuți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 239. *Unul din voi va trebui să devină provincial.* BASSARABESCU, S. N. 169. *Doctorul provincial întoarse lucrul în comedie.* GALACTION, O. A. I, 33. *Numără restul cu minuțiozitate de provincial venit în capitală cu buget limitat.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Ai ticuri de provincială.* SEBASTIAN, T. 368. *Ești un provincial apatic.* VLASIU, D. 291. *O lume făcută din funcționari, proprietari mărunți, fete bătrîne, văduve procesive, provinciale nefericite.* VIANU, A. P. 284. *Nenumărați au fost eroicii candidați provinciali la cucerirea lui, dar orașul i-a macerat.* ARGHEZI, B. 56. *Sînt demodată și bătrînă. O biată provincială.* VINEA, L. II, 7. *Era un tînăr ... cu o expresie de provincial la marginea capitalei.* PREDA, R. 92.

3. Adj. Care aparține provinciei **(1)**, privitor la provincie, propriu, caracteristic provinciei și locuitorilor ei; care se găsește în provincie; (rar) provincialist **(3)**. *La Cairo s-au așăzat o școală de administrație practică ... unde se învață administrația provincială.* CR (1830), 50¹/21. *Deputațiile provinciale.* GT (1838), 1²/26. *Plățile deputaților ... să se tragă din casa provincială.* CR (1848), 5¹/17. *Nu sînt încă sigur de li se acordă și administrație cum și dietă provincială.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 263, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie a respecta limba cărților bisericești, ca să nu avem o limbă bisericească ... și trei limbi provinciale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 49. *Vorbirea provincială (regională, dialectală) se deosebește de limba comună.* IORDAN, L. R. 88.

— Pronunțat: *-ci-al.* — Pl.: *provinciali, -e.* — Și: (învechit) **provințiál, -ă** adj., s. m. și f.

— Din lat. **provincialis, fr. provincial.**

PROVINCIALÍSM s. n. **1.** Fapt de limbă (cuvînt, expresie, pronunțare etc.) existent numai într-o anumită regiune, caracteristic pentru un anumit grai; regionalism **(2)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Unul i-a dat* [limbii] *provințialismele sale, altul latinismele păstrate în dialectul său.* HELIADE, PARALELISM, I, 2/29. *Voi să arăt că a întrebuința pre X în loc de Φ nu e un provințialism moldav.* NEGRUZZI, S. I, 263. *Această lipsă de comunicațiuni intelectuale produce ... rău de a întreține provincialisme în limba scrisă.* ODOBESCU, S. I, 350. *Provincialismii netndemînatici și expresiunile de un caracter puțin literar abundă.* id. ib. II, 352. *Din povestirea-i colorată, presărată cu provincialismele munților lui de naștere, simțesc în el un suflet furtunatic.* SADOVEANU, O. VI, 440. *Provincialismele și termenii speciali nu pot avea aceeași valoare în limbă ca vorbele elementare cu care operăm zilnic.* PUȘCARIU, L. R. I, 191. *Opere literare contemporane care păcătuiesc prin abuzul de provincialisme.* IORDAN, L. R. 89. *În literatura noastră de specialitate a început să se vorbească tot mai mult de arhaisme și de provincialisme.* SCL 1955, 110.

2. Fel de a se purta și de a gîndi propriu unei anumite provincii **(1)**, în discordanță cu restul țării și în detrimentul acesteia. V. regionalism **(1)**, patriotism local. *Istoricul poate fi numai român prin simțimînt și trebui să fie numai om prin rațiune; provincialismul și fanatismul ucid știința.* HASDEU, I. C. I, IX.

3. Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial **(1)**, mentalitate de provincial. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ci-a-.* — Pl.: *provincialisme* și (învechit, rar, m.) *provincialismi.* — Și: (învechit) **provințialísm** s. n.

— Din fr. **provincialisme.**

PROVINCIALÍST, -Ă subst., adj. **1.** S. m. (Învechit, în Transilv.) Persoană care nu făcea parte din cadrele armatei. *Poruncă împărătească ... peantru lăcuitori neuniți de legea grecească, fie cătane, fie provințialiște, și peantru popii lor* (a. 1784). IORGA, S. D. XIII, 14. *Memorabila adunare a regimentului I românesc, la care au participat și așa-numiții provincialiști, adecă nemilitari.* BARIȚIU, P. A. II, 206, cf. I, 513.

2. S. m. și f. (Învechit) Provincial **(2)**. Cf. STAMATI, D.

3. Adj. (Rar) Provincial **(3)**. *„Sămănătorul" (cu ă) își trăda deci structura provincialistă.* CV 1949, nr. 9, 12.

— Pronunțat: *-ci-a-.* — Pl.: *provincialiști, -ste.* — Și: (învechit) **provințialíst, -ă** (pl. f. și *provințialiște*) subst., adj.

— **Provincial** + suf. *-ist.*

PROVINCIALIZÁ vb. I. Refl. și tranz. fact. A căpăta ori a face să capete trăsături specifice celor din provincie. *În dialect s-au provincializat.* CR (1848), 19¹/39. *Eroul se provincializează.* BLAGA, Z. 115.

— Pronunțat: *-ci-a-.* — Prez. ind.: *provincializez.*

— **Provincial** + suf. *-iza.*

PROVINCIALIZÁRE s. f. Faptul de a (se) provincializa. Cf. BARCIANU.

— Pronunțat: *-ci-a-.* — Pl.: *provincializări.*

— V. **provincializa.**

PROVÍNCIE s. f. **1.** (Adesea cu determinări care precizează unitatea teritorială) Parte delimitată dintr-o țară, constituind o unitate geografică, administrativă sau geografic-administrativă. V. regiune, ținut. *Craiul maurilor care avea scaunul său la Granada, în provința Spaniei.* DESC. AM. 17/21. *Înfricoșatul cutremur ce s-au întîmplat ... în provința Valenției.* AR (1829), 11²/33. *Provința zicem că este o parte a unui stat și a căruia stăpînire atîrnă de la cărmuirea cea înaltă a statului.* EG 7/8, cf. F. AARON, G. 7/7. *Resbelele se fac astăzi numai pentru cîștigarea vreunei provinții.* ASACHI, S. L. II, 5, cf. id. I. 332/26. *E descris sau tot pămîntul ... sau numai ceva țară sau provință.* RUS, I. I, 37/13. *Se porunci ca în toate provinciile ... preoții și predicatorii să aflțe zelul poporului.* BĂLCESCU, M. V. 38. *Misiunile iesuiților din provința Lyonului.* CR (1848), 10³/21. *Atunci coroana era perdută pentru Carol și Francia devenea o provincie engleză.* ODOBESCU, S. I, 5, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă scriitorii noștri se vor închide în provinciile lor ... vom avea despărțiri tot mai pronunțate și în grai.* REBREANU, R. I, 83. *Florida e o provincie joasă, mlăștinoasă.* RALEA, O. 21. *Avînd niște neamuri în altă provincie — pîn Ardeal.* O. BÎRLEA, A. P. I, 160.

2. (Adesea urmat de determinarea „romană") Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei, administrat de un magistrat și supus legilor și organizării romane. *Staturi pe care ... le preface în provinții romane.* MN (1836), 71¹/50. *Babilonia văzu veștindu-i-să floarea cînd se prifăcu în provințe romană.* GUSTI, G. V. 23/27. *Împărătoriul Traian ..., după ce au bătut pe*

Decebal, regele dacilor, au prefăcut în provinţă romană ţeara. LAURIAN, M. III, 67/19. *Deveni una din cele mai frumoase provincii ale întinsei împărăţii romane.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Poporul roman cuceri Macedonia... şi o prefăcu în provincie.* XENOPOL, I. R. I, 86.

3. (La sg.) Teritoriu sau localitate dintr-o ţară în afară de capitală. *De ai norocire a fi şi d-ta... vlastare de viţă aleasă... şi ai trebuinţă a merge în provinţie, fii sigur că ai să fii bine primit.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Am hotărît să introduc în provincie obiceiurile din Ieşi.* ALECSANDRI, T. 482. *E în provincie,... la o moşie, mi se pare.* CARAGIALE, O. II, 40. *Ca orice tînăr din provincie, am sosit cu un mare bagaj de iluzii.* C. PETRESCU, C. V. 165. *Va fi numit... pe undeva prin provincie.* CĂLINESCU, E. O. II, 68. *Mama a plecat cu mine în provincie.* DEMETRIUS, C. 25. *Eu făcusem un stagiu de 3 ani în provincie.* BARBU, P. 35. *A dat o reprezentaţie în provincie?* T august 1964, 67. ◇ Loc. adj. **De provincie** = situat în provincie **(3)**; specific provinciei. *Am rătăcit... prin marginile unui oraş de provincie.* BACOVIA, O. 235. *În oraşul de provincie banal, Unde niciodată nu se văzuse vrun papagal.* TOPÎRCEANU, P. O. 113. *Îmi plac orăşelele de provincie.* BRĂESCU, O. A. I, 314. *Într-un tîrg de provincie ca al nostru... gara este... marea.* SEBASTIAN, T. 215. *Intraseră într-o ulicioară cotită... ca în oraşele de provincie.* STANCU, R. A. V, 109. *Nici pe scenele de provincie nu se mai rostesc astfel de replici.* H. LOVINESCU, T. 177.

— Pl.: *provincii.* — Şi: (învechit) **provinţă, provinţie** s. f.

— Din lat. **provincia, germ. Provinz, fr. province.**

PROVINCIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv depreciativ al lui provincie **(1)**. *Absorbit cu totul de rezultatul unor alegeri parţiale din cine ştie ce provincioară.* CARAGIALE, O. III, 98, cf. DEX.

— Pronunţat: *-ci-oa-.* — Pl.: *provincioare.*

— **Provincie** + suf. *-ioară.*

PROVÍNŢĂ s. f. v. **provincie.**

PROVINŢIÁL, -Ă adj., s. m. şi f. v. **provincial.**

PROVINŢIALÍSM s. n. v. **provincialism.**

PROVINŢIALÍST, -Ă subst., adj. v. **provincialist.**

PROVÍNŢIE s. f. v. **provincie.**

PROVITAMÍNĂ s. f. Substanţă inactivă din alimente care, activată de organism, este capabilă să se transforme într-o vitamină. [Ergosterina] *e provitamina vitaminei antirahitice.* ENC. AGR. *Cele mai multe din ele sînt luate din hrană, fie gata prelucrate, ca vitamina, fie sub forma unor provitamine.* S. MARIN, C. B. 9, cf. SFC IV, 25, D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *provitamine.*

— Din fr. **provitamine.**

PROVIVASÍ vb. IV. Tranz. (Învechit; complementul indică oameni) A numi într-o demnitate sau într-o funcţie; p. ext. a avansa, a promova. *Am provivasit pe sf. sa şi astădzi la 25 ale lunei acesteia s-au aşedzat mitropolit al ţerei* (a. 1795). GÁLDI, M. PHAN. 244. *Am hotărît ca să aşezăm şi să provivasim pe preaosfinţia sa numitul arhiereu... acestei ţeri a Ungro-Vlahiei* (a. 1812). id. ib. *Iată provivasîm pe dl. comisu Gheorghe Asache cu rangul de vel agă* (a. 1827). URICARIUL, VII, 97. ◇ Absol. *Eu, pe temeiul înaltei puteri date mie,... spre a provivasi în ranguri,... întăresc pe dumnealui Ghica în rang de vornic de Ţara de Sus* (a. 1833). ib. 226.

— Prez. ind.: *provivasesc.*

— Din ngr. **προβίβασα** (aor. al lui **προβιβάζω**).

PROVIVASÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a provivasi şi rezultatul ei; numire într-o demnitate sau într-o funcţie; p. ext. promovare, avansare. *Să se treacă aceasta a d-sale Ghica provivasire în acturile ocărmuirei* (a. 1833). URICARIUL, VII, 226. *Va avea dritul unei provirasiri [sic!] în treptăluirea rangurilor* (a. 1833). GÁLDI, M. PHAN. 244.

— Pl.: *provivasiri.*

— V. **provivasi.**

PROVÍZER s. m. v. **provizor**[1].

PROVÍZIE s. f. Rezervă de produse necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp; (în special) rezervă de produse alimentare. *De opt zile ne aflăm fără provizia mîncării.* BELDIMAN, N. P. I, 137/25. *Au purces fără zăbavă cu oaste într-acolo, fără provizion.* MOLNAR, I. 140/8, cf. DRLU. *Provizia hranei bolnavilor de la toate spitalurile prinţipaturilor are să se vînză prin mezat.* AR (1829), 230[3]/35. *Îşi pusese toată provizia războiului şi-a hranii soldaţilor.* PLEŞOIANU, T. IV, 34/18. *Se fac canaluri... spre a se îndemîna prin aceasta cărătura proviziilor.* CR (1830), 369[2]/17. *Gătindu-să cu îndestulă provizie, au purces.* DRĂGHICI, R. 61/1. *Lutnd provizii, iernează... la Patagonia.* GENILIE, G. 36/28. *După mai multe sîngeroase lupte se văzu fără provizii şi fără puteri macar a se întuma în Rosia.* SĂULESCU, HR. II, 460/21. *Numărul dar al roilor trebuie să fie potrivit cu mijloacele de hrană şi de provizie.* MN (1836), 17[1]/30. *Ele să nătresc mai mult cu provizii de plînte, cu poame.* J. CIHAC, I. N. 18/11. *După ce ne luarăm destulă provizie, iar plecarăm.* GORJAN, H. IV, 105/13. *La hambare, nimeni cară Provizioane de la ţară.* ASACHI, S. L. I, 260. *Încongiurînd Moscva, au cuprins toate drumurile, pe unde ea se îndestula cu provizii.* id. I. 161/1. *Se găsiră încă bani mulţi... şi provizii de hrană pentru trei ani.* BĂLCESCU, M. V. 154. *Să ducă gloata de lănceri cale de cîte 5—6 zile fără pic de proviziune.* BARIŢIU, P. A. II, 318. *Trăsurile... trăgea la scară; în una să suia cucoana, cuconul şi arnăutul..., în alta proviziile.* RUSSO, S. 22. *Rusia a trămis un corp de observaţiune... cu artileria, muniţiunea şi proviziunea cuviincioasă.* TELEGRAFUL (1854), 142[1]/13, cf. POLIZU, *Provizii cumpărînd..., el le lua sau scump sau tot pe datorie.* NEGRUZZI, S. II, 236. *Una din cele două camere servea drept cămară pentru conservarea proviziunilor.* FILIMON, O. I, 265. *Mi-am făcut provizii de lemne şi de legume.* ALECSANDRI, T. I, 371. *Pregăteşte proviziuni şi face un pod la Silistra.* ODOBESCU, S. I, 296. *Cu un coşuleţ elegant de provizii... se urcă în birjă.* CARAGIALE, O. II, 2. *A găsit-o pe maica Aegidia făcînd proviziune de comoturi.* SLAVICI, O. II, 79, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *I se dau stolnicului şi anumite provizii din bucătăria domnului.* BUL. COM. IST. V, 148. *Terminase provizia de ţigări.* GALACTION, O. A. I, 107. *Să-şi primească, din cînd în cînd, provizia de mahorcă şi de rachiu.* C. PETRESCU, R. DR. 129. *Şi-a făcut noua provizie de ţigări.* TEODOREANU, M. U. 230. *Legumea încet din provizii.* VOICULESCU, P. II, 270. *Veneau de acasă încărcaţi cu provizii.* CĂLINESCU, E. 160. *Pajiştea-i moale, ploaia suportabilă şi panerul cu provizii alături.* SADOVEANU, O. IX, 293. *Scăpasem de provizie uscată, de carnea sărată la butoi.* BART, S. M. 96, cf. STANCU, R. A. II, 181, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Aşa lasă toate incendiile mari, după ce se sting, o provizie de căldură ascunsă.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 60. *Nici provizia de termeni ai regiunii în care copilărise..., nici îndeletnicirile oamenilor de pe-acolo nu îmbogăţesc vocabularul lui.* VIANU, A. P. 122. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Port cu mine o ladă de bilete dulci... Vezi dar că am o provizie... îndestulătoare.* BOLINTINEANU, O. 364. *Am văzut pescari bătrîni care aveau lîngă ei o provizie de pietre.* VÎN. PESC. mai 1964, 4.

— Pl.: *provizii.* — Şi: (învechit) **provizión** (pl. *provizoane*) s. n., **provizíune** s. f.

— Din fr. **provision,** lat. **provisio, -onis,** germ. **Provision,** rus. **провизия.**

PROVIZIÓN[1] s. n. (Învechit) Comision, remiză (I 2). *Aflindu-l de un provezion, am gîndit să înştiinţez întîi pe dumneata, ca pe un dintîi a cinstitei Companii* (a. 1749). IORGA, S. D. XII, 52. *La cărăuşi cîte 5 lei; ostaneala mea, prevezonu 60* (a. 1792). id. ib. 115. *Noi rămînem să-i răspundem dumnealui, împreună cu provizionu lei 5* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 248. *Provizionu ce să cuvine a lua comisionarii, care vînd mărfuri străine pentru socoteala altora, este 2 la sută.* NICHIFOR, P. 86/18, cf. IARCU, D. S. II, 439. *Proviziune sau comisiune este o remuneraţie ... ce se dă comisionarului ... pentru îndeplinirea unei comande.* I. PANŢU, PR. 3, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pronunţat: *-zi-on.* — Pl.: *provizioane.* — Şi: **provizíúne** s. f., **provezión, prevezón** s. n.

— Din germ. **Provision.**

PROVIZIÓN[2] s. n. v. **provizie.**

PROVIZIONÁ vb. I. Tranz. (În dicţionarele din trecut) A aproviziona. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunţat: *-zi-o-.* — Prez. ind.: *provizionez.*

— V. **provizion[2].**

PROVIZIÚNE[1] s. f. v. **provizie.**

PROVIZIÚNE[2] s. f. v. **provizion[1].**

PROVÍZOR[1] s. m. (Învechit) Persoană care se ocupa cu îngrijirea şi cu administrarea unei instituţii, a unei moşii etc. *Sculatu-s-au cu pără dumnealui Ştefan Arşanii, provizorul măriilor sale* (cca 1733). BUL. COM. IST. II, 252, cf. DRLU, VALIAN, V. *Vei vedea scrisoarea ce mi-au trimis-o ... provizerul* (a. 1741). IORGA, S. D. XII, 40. *Un român ..., fost provizor la dominiul unui magnat.* BARIŢIU, P. A. II, 492, cf. 95, POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Provizorul internatului ... inspecta ... cuferele încuiate ale elevilor.* ARGHEZI, S. XI, 88. *Provizor din 1884 al internatului Liceului Matei Basarab.* CĂLINESCU, S. C. L. 91.

— Accentuat şi: *provizór.* SCRIBAN, D. — Pl.: *provizori.* — Şi: **provizer** s. m.

— Din lat. **provisor,** germ. **Provisor.**

PROVIZÓR[2], -OÁRĂ adj. v. **provizoriu.**

PROVIZORÁ vb. I. Tranz. (Neobişnuit) A numi într-o funcţie în mod provizoriu. Cf. BUL. FIL. III, 186.

— Prez. ind.: *provizorez.*

— Derivat regresiv de la **provizorat[2].**

PROVIZORÁT[1] s. n. (În dicţionarele din trecut) Funcţia provizorului[1]; timp cît cineva ocupa această funcţie. Cf. PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *provizorate.*

— **Provizor[1]** + suf. *-at.*

PROVIZORÁT[2] s. n. (Stare a) ceea ce este provizoriu; lucru, fapt, situaţie provizorie; timp cît cineva sau ceva este provizoriu; (învechit) provizoriu. *Să pună capăt şovăielilor şi unui provizorat scandalos.* GALACTION, O. A. I, 49. *O disciplină rece domneşte aci, parcă o senzaţie de provizorat.* C. PETRESCU, Î. I, 299. *Ele ... nu sînt decît un provizorat fragil, ca toate ale noastre omeneşti şi nedurabile.* SADOVEANU, O. IX, 211. *Totul era hotărît ... de către caracterul de provizorat al vieţii comunale.* ARGHEZI, B. 82. *Aceste case aveau un aer de provizorat, ca nişte decoruri de teatru.* CĂLINESCU, B. I. 124. *Criza aceasta nu poate fi decît un provizorat.* RALEA, S. T. II, 129. *Precara situaţie a ei şi a familiei ei ... nu putea fi decît un provizorat.* V. ROM. ianuarie 1965, 5. *Se instaurează în noi un sentiment de provizorat.* T februarie 1969, 53.

— Pl.: *provizorate.*

— Din fr. **provisorat.**

PROVIZÓRIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Guvern provizoric.* CR (1830), 168[1]/39. *Şi s-a aşăzat în amîndouă pomenitele cetăţi guvernuri provizorice (vremelnice).* ib. (1831), 45[2]/14. *În mijlocul folositoarelor lucrări, ce au însemnat toate minutele administraţiei provizorice, se află oarecare persoane ... duşmane* (a. 1831). URICARIUL, II, 219.

— Pl.: *provizorici, -ce.*

— Din germ. **provisorisch.**

PROVIZÓRIU, -IE adj. Care se face pe un termen limitat, care durează sau este destinat să dureze numai un anumit timp, după care urmează să fie înlocuit (cu ceva sau cu cineva stabil); temporar, vremelnic, (învechit) provizoric, provizornic. *Guvern provizor ... întru care Lucea persoane ... de credinţă.* ZILOT, CRON. 350. *Prezidentul guvernului vremelnic seau provizoriu al Grechiei.* AR (1829), 47[1]/11. [Rebelii] *făcură sfat şi întocmiră un fel de cîrmuire provizoară.* CR (1830), 15[2]/45. *Am întocmit un guvern provizoriu.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 39. *El mulţumeşte pentru leafa provizorie.* TELEGRAFUL (1854), 16[1]/60. *O măsură provizorie s-au hotărît la Constantinopoli* (a. 1855). URICARIUL, IV, 440/22. *Starea ... provizorie în care se află zisele principate.* ROM. LIT. 12[2]/11, cf. POLIZU. *Suvenirile cele multe şi frumoase ce ne-au lăsat generalul Kiseleff în guvernarea sa provizorie.* BOLLIAC, O. 214. *Avem un guvern provizoriu compus din oameni luminaţi.* BOLINTINEANU, O. 248, cf. DDRF. *Posesiunea provizorie nu va fi considerată decît ca un depozit care va da celor ce au dobîndit-o dreptul de a administra averea absentului.* HAMANGIU, C. C. 40, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Această clasificare nu poate fi decît provizorie.* PETICĂ, O. 458. *Un indice provizoriu prin ajutorul căruia să ne îndreptăm inconsecvenţele.* BUL. COM. IST. I, 98. *Nu-i vorba să te împotmoleşti în Gargalău. E ceva provizoriu.* REBREANU, I. 188. *Îmbrăcămintea oaselor şi a pielei e numai carcera provizorie pentru ceva mai adînc.* C. PETRESCU, Î. I, 237. *Fă, te rog, ... o chitanţă provizorie.* SADOVEANU, O. VII, 248. *Am înfiinţat o infirmerie provizorie în comună.* ULIERU, C. 14. *În provizoria lor sălăşuire printre solstiţii,* [rîndunelele] *se comportă ca şi cum s-ar fi asociat cu eternitatea.* ARGHEZI, S. VIII, 23. *Despărţirea era ... provizorie.* CĂLINESCU, E. O. I, 86. *Totul e grăbit, provizoriu, trecător.* V. ROM. iunie 1954, 157. *Oamenii îşi scurg prin timp Fonta fiartă a vieţii, Se încheagă sub drapele Şi-n tipare provizorii.* LABIŞ, F. 309. ◇ (Adverbial) *Ţara se va guverna provizoriu, în numele noului suveran.* CR (1848), 2[2]/21, cf. MAIORESCU, D. II, 181. *Îl înlocui apoi provizoriu.* IORGA, L. II, 327. *Vei fi suspendat din slujbă. Dar, firește, provizoriu.* REBREANU, I. 328. *Fusese ... poftit, provizoriu, să aştepte.* GALACTION, A. 322. *I-a închiriat provizor şi cîteva camere.* C. PETRESCU, C. V. 159. *Se aşeza pe un scaun, dar pe margine, provizor.* TEODOREANU, M. U. 32. *Am putea admite ..., provizor, că persoana nu face parte din teritoriul nostru.* SADOVEANU, O. XIV, 13. *Otilia se hotărî să ducă provizoriu pianul la o prietenă.* CĂLINESCU, E. O. II, 302. ✦ (Substantivat, n.; învechit) Provizorat[2]. *În tot timpul acesta al provizoriului măsurile militare să fie luate cu mare grijă.* BARIŢIU, P. A. I, 82. *Cît pentru ambasadă, aceasta s-a amînat pînă la încetarea provizoriului şi alegerea unui cap definitiv al Germaniei.* ap. GHICA, A. 167, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *provizorii.* — Şi: (învechit) **provizór, -oárĕ** adj.

— Din lat. **provisorius,** fr. **provisoire.**

PROVIZÓRNIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Alcătuitul ... guvern provizornic are a pregăti temeiurile guvernului definitiv.* CR (1829), 238[1]/9. *Această tipărire fiind provizornică ... s-au fost închipuit a se face în litografie* (a. 1832). URICARIUL, VIII, 202. *S-au hotărît, ca o măsură provizornică, a pregăti pe candidaţii doritori cu oarecare învăţătură.* BULETIN, F.

(1843), 143²/14. ◇ (Adverbial) *Nelncăperea caselor ... în care provizornic acum se află așăzată acea școală* (a. 1836). URICARIUL, VII, 193.
— Pl.: *provizornici, -ce.*
— **Provizor**² + suf. *-nic.*

PRÓVLEMĂ s. f. v. **problemă.**

PRÓVLIMĂ s. f. v. **problemă.**

PROVLISÍ vb. IV v. **provalisi.**

PRÓVNIMĂ s. f. v. **problemă.**

PROVOCÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică oameni) A îndemna, a stimula printr-un act de sfidare, printr-un gest șocant, deplasat etc. să reacționeze (în mod adecvat), a întărîta, a aținta, a incita, a instiga; spec. (Jur.) a aduce (prin acte de violență, lezarea demnității sau alte fapte ilicite) într-o stare de surescitare favorabilă comiterii unei infracțiuni; (învechit) a soma să facă un anumit lucru. *Sînt provocat a li face următoarele întrebări ...* CUCIURAN, D. 93/18. *Celebrul orator îl întrerupse provocîndu-l din nou.* CR (1846), 68³/39, cf. POLIZU. *În numele legei vă provoc ca să depuneți armele.* SION, P. 225. *Apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace.* CARAGIALE, O. II, 96. *Trebuia provocat și împins spre alte sentimente.* GALACTION, O. A. I, 110. *Dar broscoii din răstoacă Îl insultă-n pauze Și din papură-l provoacă Cu prelungi aplauze.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 34. *Provocat de îndărătnicia lui Gligore, se ridică ..., să-i ardă și el cu sete o palmă.* BRĂESCU, O. A. II, 282. *Știe la ce se expune și nu vrea să provoace pe nimeni.* SADOVEANU, O. VII, 675. *Parcă tocmai provocat de mînia lui, se liniști ... și vorbi chibzuit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141.

2. Tranz. A chema, a invita, a obliga la o întrecere, la o competiție, la o luptă, la un duel etc.; (învechit) a provocarisi. *Au fost provocați la arme prin manifeste și rescripte împărătești.* BARIȚIU, P. A. III, 89, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Apare Ernani banditul și-l provoacă la un duel.* FILIMON, O. II, 261. *Octave provoacă la duel pe amicul său.* GHEREA, ST. CR. II, 327, cf. DDRF, BARCIANU. *Am fost provocat la duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 9. *Ar trebui să te provoc la duel.* TEODOREANU, M. U. 83. *Își căuta martori pentru a provoca la duel pe directorul ziarului.* CĂLINESCU, S. 421. *Își sfidează fratele și-l provoacă la luptă.* V. ROM. ianuarie 1965, 107. ◇ Fig. [Muntele] *pîndește norii din depărtare, îi atrage spre crestele lui și îi provoacă la luptă.* BOGZA, C. O. 67.

3. Tranz. A fi pricina **(I 1)**, cauza, mobilul¹ **(4)** a ceva, a da naștere, a avea drept urmare; a cauza, a ocaziona, a pricinui **(1)**, a prilejui **(2)**, a produce **(II 1)**, (rar) a prileji **(2)**, (învechit) a pricini **(1)**. [Îngrijorările] *sînt totodată provocate de zgomotul recrutaților estraordinare.* CR (1846), 137²/35. *Deaca mistuirea provoacă un minut friguri, apa sedativă triumfează repede.* MAN. SĂNĂT. 184/17. *Nu Rusia s-a îmbiat a plăti această sumă, ci numai a provocat pe sfaturile administrative ... de a hotărî din veniturile țării suma.* TELEGRAFUL (1854), 16¹/54. *Gaz ușor, poetic, sînu-i învelește Provocînd dorințe.* BOLINTINEANU, B. 52/8. *Imaginile provocate în fantasia noastră prin cuvintele poetului.* MAIORESCU, CR. I, 10. *Critica mea va fi ... nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o.* ODOBESCU, S. III, 10. *Întreabă și provoacă următorul mic dialog ...* VLAHUȚĂ, O. A. I, 240. *Înfățișarea lui provoca leșinuri de rîs.* DEMETRESCU, O. 113, cf. DDRF. *Dacă interdicțiunea nu este provocată nici de soț, nici de rude, ea trebuie să fie provocată de procuror.* HAMANGIU, C. C. 112. *Prin pîrile lor la vizirul provoacă mazilia lui Antonie Ruset.* BUL. COM. IST. I, 185. *Între țărani știrea provocă o mișcare.* REBREANU, R. II, 83. *Acest gest, provocat oarecum de vorbele ei, mi se părea că-mi dă drepturi nouă.* IBRĂILEANU, A. 86. *Deznădejdea dumitale îmi provoacă milă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 465. *Fericirea nu poate fi provocată de un eveniment din afară.* C. PETRESCU, Î. II, 5. *Ce interes are să provoace un scandal?* id. C. V. 131. *Ambii comandanți de regimente care ... provocaseră* [ancheta] *au fost mutați.* BRĂESCU, O. A. I, 49. *A provocat rîsul tuturora.* SEBASTIAN, T. 46. *Va provoca, evident, ilaritatea.* TEODOREANU, M. II, 31. *Se feri, ca și cum atingerea lui i-ar fi provocat o suferință fizică.* SADOVEANU, O. XI, 544. *Uimirea cu care a fost uneori primită proza lui Arghezi a fost provocată de prezența unor procedee ... izbutite într-o măsură superioară înaintașilor.* VIANU, A. P. 265. *Înființează „Societatea filologică" cu scopul ... de a provoca discuții în jurul problemelor de specialitate.* CV 1949, nr. 6, 6. *Izbucnirea* [războiului] *... provoacă omului de carte întîi enervare, apoi tristețe.* CĂLINESCU, C. O. 41. *Toate aceste substanțe, după ce au fost luate, provoacă dureri mari în gură.* BELEA, P. A. 149. *Să nu încaseze iar lovituri de la ceilalți pentru rîsul excesiv pe care îl provoacă.* PREDA, M. S. 16. *Vidul din ventuză este provocat prin flambarea interiorului.* ABC SĂN. 385. *Piesele sale au provocat un șoc în conștiința contemporanilor.* T decembrie 1964, 49. *Căldura din ultimele zile a fost provocată de un curent rapid și puternic de altitudine.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693. *Explozîile au provocat pagube materiale.* RL 1977, nr. 10 282. ◇ Refl. pas. *Se provoacă vărsături, se dau purgative.* BELEA, P. A. 166.

4. Refl. (Învechit, prin Transilv. și prin Bucov.) A se referi **(2)**; a lua în sprijin (pe baza unui precedent). *Spre a-și întemeia propunerea, se provoacă la cele pertractate asupra bugetului.* BARIȚIU, P. A. III, 233, cf. 6, BARCIANU. *Lua ... pre confesionalii săi în apărare, provocîndu-se la uzul de pînă atunci.* SBIERA, F. S. 365, cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *provóc.*
— Din fr. **provoquer**, lat. **provocare.**

PROVOCÁBIL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre oameni) Irascibil, iritabil, supărăcios. Cf. LM, ALEXI, W.
— Pl.: *provocabili, -e.*
— **Provoca** + suf. *-bil.*

PROVOCÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Rar) Provocator **(1)**. Cf. LM. *Buzele ei, înroșite de sucul rubiniu, dădeau o expresie provocantă frumuseții ei blonde.* IBRĂILEANU, A. 27, cf. SFC II, 112. *Anita Ekberg (o ființă seducătoare și provocantă).* CONTEMP. 1967, nr. 1 065, 5/3, cf. DEX. *Asculți cu o ureche distrată acest gen de declarații provocante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 21/3.

2. S. m. (Învechit, rar) Persoană care provoca pe cineva la duel. Cf. STAMATI, D.
— Pl.: *provocanți, -te*
— Din fr. **provocant.**

PROVOCÁRE s. f. Acțiunea de a (se) provoca și rezultatul ei.

1. Întărîtare, aținare, incitare, instigare, (rar) provocație **(1)**; sfidare. Cf. provoca **(1)**. Cf. LM, DDRF. *Schimbările domnilor se fac mai mult după provocările interne.* XENOPOL, I. R. IV, 202, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu provocase ... Cantemireștii, afară numai dacă nu se considera numirea lui Antioh ca o provocare.* IORGA, L. I, 337. *Glasul trompetelor bulgărești ... ajungeau ca o provocare la urechile calafatenilor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *În urma unor asemenea provocări, invazia păgînului se va săvîrși negreșit.* SADOVEANU, O. XII, 269. *Un bovin scuipă în direcția frigmanilor ... Provocarea era evidentă.* CĂLINESCU, C. O. 27. *A fost vorba nu de o întîmplare stupidă, ci de o provocare.* STANCU, R. A. V, 171. *Recunoaște că e stupid să răspunzi prin provocări ciocoiești unor intenții bune.* H. LOVINESCU, T. 366. *Provocările răsunau din ce în ce mai dîrze.* VORNIC, P. 25. *Dușmanii noștri ... se dedau la provocări, ațină oamenii.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 330.

2. Chemare, invitare sau obligare la o întrecere, la o competiție, la o luptă, la un duel etc., (rar) provocație **(2)**; somare, somație. Cf. provoca **(2)**. *Au fost provocați la arme ... Românii ... au urmat acelor provocări de bunăvoie.* BARIȚIU, P. A. III, 90. *Provocarea* [la duel] *să se pedepsească cu închisoarea.* ROM. LIT. 398²/20, cf. ARISTIA, PLUT. *Trii frați unguri erau ripitorii frumoasei june, din care cel mai mare acceptă provocarea* [la luptă]. CALENDAR (1859), 109/19. *Provocarea la dant venea mai totdeauna din partea tinerilor.* FILIMON, O. I, 175. *De ce nu am putere să-i fac o provocare precum se cuvine ... și să-l străpung cu spaga!* ALECSANDRI, O. P. 45, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Va plăti scump ... provocarea la duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 12. *Primi provocarea și începu să lupte.* SADOVEANU, O. X, 307. *Mă pomenesc cu încă patru provocări la duel.* STANCU, R. A. I, 269. ✦(Concretizat; rar) Somație scrisă, citație. *Îi sosiră din oraș provocări pentru plata ălor câteva sute de zloți.* AGÎRBICEANU, A. 431, cf. 214, 539.

3. Cauzare, determinare, pricinuire, producere, (rar) provocație **(3)**. Cf. provoca **(3)**. *Este silit să-și avorteze zilnic prin provocare voită gîndirile și concepțiile.* CARAGIALE, O. III, 8. *Provocare de pericol public.* COD. PEN. R.P.R. 399.

4. (Învechit, prin Transilv.) Referire. Cf. provoca **(4)**. *Prin acea provocare ... la Federațiunea germană irită și înstrăinează nu numai pe unguri, ci și pe toate popoarele negermane.* BARIȚIU, P. A. III, 304, cf. I, 436.

— Pl.: *provocări.*

— V. **provoca.**

PROVOCARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A provoca **(2)**. *Vrei duel cu mine? Mă provocarisești pe mine, generalul miliției?* ALECSANDRI, T. 1402.

— Prez. ind.: *provocarisesc.*

— **Provoca** + suf. *-arisi.*

PROVOCÁT, -Ă adj. Pe care cineva sau ceva îl provoacă. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Substantivat) *Răspunse provocatul.* CR (1848), 16³/18, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *provocați, -te.*

— V. **provoca.**

PROVOCATÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. Care întărîtă, ațină (v. aținător), incită (v. incitator), instigă (v. instigator) sau excită (v. excitant), (rar) provocant **(1)**; care atrage atenția, șochează, sfidează (prin aspect, conținut, comportări etc.). *Cu tot langagiul acesta atît de provocator, regina-mumă ordonă să nu i se facă nici un rău.* CR (1846), 87²/33. *S-au și purtat în mod provocatoriu.* BARIȚIU, P. A. III, 402, cf. PROT.-POP., N. D. *Cu un ton provocător, îl întreabă ...* CARAGIALE, O. II, 125, cf. DDRF, BARCIANU, *Un zîmbet provocător îi rătăcea pe gură.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 154, cf. ALEXI, W. *Surîsul tău era tot așa de enigmatic și de provocător ca și odinioară.* PETICĂ, O. 264. *Închina mereu ... cu o trufie provocătoare pe față.* REBREANU, I. 35. *Urîțenia mea ar fi fost proclamată picantă și provocatoare.* GALACTION, O. A. I, 39. *Avea o înfățișare provocătoare, chiar cînd era umilită și fără putere.* C. PETRESCU, Î. I, 50. *Văduvele ... îl ispiteau cu rîsuri scurte, provocătoare.* BRĂESCU, O. A. I, 91, cf. 410. *Se așază ... cu o vizibilă — poate puțin provocatoare — voluptate.* SEBASTIAN, T. 46. *Nu-i bine să fii provocător cu somitățile.* VLASIU, D. 119. *Privirile lui ... căzură brusc pe știi ... provocatori.* TEODOREANU, M. II, 228. *Steriadi a avut curajul să rămînă el însuși ... fără nimic agresiv ori provocător.* OPRESCU, S. 92. *Agenții provocatori se pedepsesc.* COD. PEN. R.P.R. 517. ◇ (Adverbial) *Adeseori se uita provocător la oameni cari nu l-au mai văzut niciodată.* AGÎRBICEANU, A. 213. *Să vă opriți pe la palaturile rusului, zise acesta înfigîndu-și provocător amîndouă mîinile în brîul său.* HOGAȘ, DR. I, 130. *Pe bord observă neclintit manevra de plecare, binoclă provocător malul opus.* BRĂESCU, O. A. I, 324. *Te scoli din pat ..., cași și zîmbești provocator.* TEODOREANU, M. II, 227. ✦ (Substantivat) Persoană (aflată în slujba unor autorități) care instigă la producerea unui act reprobabil, de obicei cu scopul de a denunța pe vinovați. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Provocatorii vor fi puși la locul lor.* STANCU, R. A. III, 8. *Poate să te ia drept spion, drept provocator.* GALAN, Z. R. 295. *Siguranța strecurase provocatori.* T. POPOVICI, S. 209.

2. S. m. (Învechit, rar) Persoană care provoacă pe cineva la duel. *Eram ... curios a videa un duel ... Provocatorul ... văzînd maiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi.* ALECSANDRI, O. P. 41.

3. Adj. Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuiește, care produce ceva. *Semnele de mai sus depind și de cauza provocatoare.* BELEA, P. A. 175. ◇ (Substantivat) *Cînd provocatorul acestor grozave pîrîituri fu jos, tînărul văzu mirat un omuleț subțire.* CĂLINESCU, E. O. I, 11.

— Pl.: *provocatori, -oare.* — Și: (astăzi rar) **provocătór, -oáre** adj.

— Din fr. **provocateur.**

PROVOCÁȚIE s. f. (Rar) **1.** Provocare **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Împăratul frigmanilor suportă cu mare răbdare aceste provocațiuni.* CĂLINESCU, C. O. 28.

2. Provocare **(2)**. *Strămutarea ... să nu se tîlcuiască ca provocație (învitare) la război.* AR (1839), 173²/13, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.

3. Provocare **(3)**. *Principale izvoare de provocație a fenomenelor subconștiente.* RALEA, S. T. II, 13.

— Pl.: *provocații.* — Și: **provocațiúne** s. f.

— Din fr. **provocation,** lat. **provocatio, -onis.**

PROVOCAȚIÚNE s. f. v. **provocație.**

PROVOCĂLUÍ vb. IV. Refl. (Învechit, prin Transilv.) A se referi **(2)**. *Mai pre urmă noi cei de legea Răsăritului, în cele bisericești, avem a ne provocălui la ss. canone și la s. pravilă.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126

— Prez. ind.: *provocăluiesc.*

— Din lat. **provocare,** magh. **provokál.**

PROVOCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **provocator.**

PROVOCÓV s. n. v. **pocrov.**

PROVÓD s. n. v. **prohod.**

PROVODÍ vb. IV v. **prohodi.**

PROVÓDNIC s. m. (Învechit, rar) Călăuză. *În urma lui au lăsat pe cîțiva* [oșteni] *ca să fie provodnici lui Romil.* BELDIMAN, N. P. I, 142/19.

— Pl.: *provodnici.*

— Din rus. **проводник.**

PROVÓRBĂ s. f. v. **proverb.**

PROVOȘCHÍDĂ s. f. v. **proboscidă.**

PROXENÉT, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care mijlocește prostituția, care îndeamnă sau constrînge pe cineva să practice prostituția, care înlesnește practicarea prostituției (pentru a trage foloase materiale personale); mijlocitor **(2)**, codoș, (învechit și regional) pezevenchi **(1)**, (învechit) verigaș, (regional) pohoț. V. pește² **(6)**. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *De seminția aceasta era legată mai mult în conștiința sa turpitudinea fanariotă sau chiar meseria de proxenet.* IBRĂILEANU, S. L. 80, cf. CADE. *Proxeneții obișnuiți mișunau nu numai în Italia, ci și în Spania.* CĂLINESCU, I. 168, cf. M. D. ENC., DEX. ◇

Fig. *Proxeneții patriotismului, pe care-l prostituează cui oferă mai mult.* BRĂESCU, O. A. II, 348.
— Pl.: *proxeneți, -te.*
— Din fr. **proxénète.**

PROXENETÍSM s. n. Ocupația proxenetului; faptul de a trage foloase materiale din practicarea prostituției altuia; infracțiune săvîrșită de proxenet; (învechit) pezevenchiu **(1)**, verigăsic. *Corupția sexuală și proxenitismul, ... două delicte distincte.* COD. PEN. R.P.R. 463, cf. M. D. ENC., DEX.
— Și: (rar) **proxenitism** s. n.
— Din fr. **proxénétisme.**

PROXENISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism învechit, rar) A pricinui, a produce, a cauza. *Multă mîhnire ce ne-au proxenisit moartea* (a. 1713). GÁLDI, M. PHAN. 245.
— Prez. ind.: *proxenisesc.*
— Din ngr. **προξένισα** (aor. al lui **προξενῶ**).

PROXENITÍSM s. n. v. **proxenetism.**

PRÓXIM, -Ă adj. (Livresc) Care este cel mai apropiat (în timp, rar în spațiu). *La proxima naștere se prinde un cocoș.* MARIAN, NA. 102. *Veni comitetul ... la proxima adunare generală ... cu propunerea ca să să stăruiască la locurile competente.* SBIERA, F. S. 288, cf. CADE. *Proxima întrevedere.* ap. IORDAN, L. R. A. 113. *Am să cer să-și facă autocritica la proxima ședință.* V. ROM. aprilie 1963, 42, cf. L. ROM. 1959, nr. 5,56, M. D. ENC., DEX. ◇ (Logică) *Gen proxim* = primul termen relevant al unei definiții, care este cel mai apropiat ca sens de noțiunea de definit. *Comunist e genul proxim, român sau ungur diferența specifică.* BENIUC, M. C. I, 97, cf. M. D. ENC.
— Pl.: *proximi, -e.*
— Din lat. **proximus.**

PROXIMITÁTE s. f. (Livresc) Apropiere imediată (în spațiu, în timp, în rang etc.); vecinătate. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Proximitatea portului Galați ... ți deschide ... debușeu.* I. IONESCU, P. 34, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Proximitatea rudeniei se stabilește prin numărul generațiunilor.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Proximitatea geografică a Germaniei și Italiei de statele dunărene creează un adevărat privilegiu comercial pentru aceste mărfuri.* TITULESCU, D. 419. *Fără să-i pese de proximitatea șefului gării ..., murmură pentru ea.* TEODOREANU, M. II, 347, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Ca factură spectacolul s-a aflat în proximitatea filmului polițist italian.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 9/2.
— Din fr. **proximité,** lat. **proximitas, -atis.**

PROZÁIC, -Ă adj. **1.** (Învechit) Scris în proză **(1)**; care este specific prozei. *Compuneri și traduceri poetice și prozaice.* GENILIE, G. 189/1. *Este un stil anume prozaic, unul poetic și altul oratoric.* FL (1838), 12²/14. *Cea mai însemnătoare scriere prozaică a sa este Evidince.* ASACHI, I., 45²/26, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Frumosul poem ... îl reproducem prin următoare prozaică traducere.* CALENDAR (1862), 77/6, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.
2. (Despre opere literare, stilul lor etc.) Lipsit de calități artistice; (despre scriitori) lipsit de talent; p. ext. (adesea prin lărgirea sensului) banal, comun, plat; vulgar. *Poeților prozaici le plac mult versurile libere.* HELIADE, D. J. 82/6. *Boieri divaniști ... nu se mai află ... șezînd pe divan, ci pe niște moderne scaune prosaice.* ROM. LIT. 303¹/6, cf. POLIZU. *O convorbire atît de prozaică.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Prozaice umilințe nu poci a le înfrunta.* ALEXANDRESCU, O. I, 174. *Acest adevăr prozaic, recunoscut de toate sectele filosofilor antici și moderni.* FILIMON, O. II, 254. *Planul său era mult mai prozaic.* HASDEU, I. V. 14. *Ce dracu îți atîta să iei un minister? ... Prozaice-ntreprinderi în care să vîri botul?* BOLINTINEANU, O. 134. *A lua cuvinte ... prosaice și ... a le ridica la splendoarea unei rime surprinzătoare.* MAIORESCU, CR. II, 314. *Să răsune fanfara triumfală a vînătorilor feodale, reamintind prozaicului nostru secol ..., timpii de cavalerească cortezie.* ODOBESCU, S. III, 54. *Toți aleargă după cîștig, după prozaicul ban.* GHEREA, ST. CR. I, 201. *O! Cît de prosaic este romanul meu.* I. NEGRUZZI, S. III, 263, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Elenuța îl află pe cleric foarte prozaic.* AGÎRBICEANU, A. 239. *Poetizează luna grădina de parfume, Prozaicele hoarde De-acuma au tăcut.* BACOVIA, O. 161. *Poezia trebuie șoptită. Cu voce tare, orice poezie pare prozaică.* VLASIU, D. 131. *E o istorie pe care nu m-aș simți în stare s-o trec în însemnările acelea prozaice ale mele.* SADOVEANU, O. X, 477. *Tu ești prozaică și eu sînt idealist.* CĂLINESCU, B. I. 138. *Duc o viață așa de prozaică, cu ce pot ajuta eu visării unui om atît de mare ca dumneavoastră?* id. s. 128. *Comparația homerică nu este opera unui autor prozaic și nici a unui poet primitiv.* VIANU, M. 32. *Șefa de cabinet îi dădu la sosire, ca de obicei, un scurt și prozaic raport.* V. ROM. ianuarie 1954, 126. *Înclinarea către vis și fantezie este însoțită la Heine de-o aproape simultană observație a realității celei mai prozaice.* ib. ianuarie 1957, 220. *Versurile sale sînt prozaice.* VARLAAM-SADOVEANU, 54. *În ciuda invitației la basm și poezie, spectacolul e destul de prozaic.* T septembrie 1962, 75. *Iertată fie-ne comparația cam prozaică.* ib. februarie 1969, 46.
— Scris și: *prosaic, -ă.* — Pronunțat: *-za-ic.* — Pl.: *prozaici, -ce.*
— Din fr. **prosaïque.**

PROZAÍSM s. n. Însușirea de a fi prozaic **(2)**; ceea ce este prozaic; p. ext. platitudine **(1)**, banalitate; vulgaritate. Cf. I. GOLESCU, C. *Artele cele frumoase au misiunea de a ... înălța spiritul mai presus de prozaismul materiei.* FILIMON, O. II, 160. *Nu i se iartă ... prozaismul.* MACEDONSKI, O. IV, 83, cf. BARCIANU. *Fără artă, cu mult prozaism în expresie ..., cîntecele lui simple conțineau, totuși, o idee poetică.* LOVINESCU, C. V, 150. *Prozaismul și înlănțuirea stereotipă a concretului îi apăsau condeiul.* TEODOREANU, M. II, 158. *De aci și sărăcia formală, ... lunecușul pe panta metaforei pentru metaforă, alături de prozaismul sec.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/3. *Se găsesc aici toate semnele unui prozaism voit.* CONSTANTINESCU, S. I, 160. *Ariditatea și prozaismul specifice existenței umane aflate sub dominația civilizației citadine.* V. ROM. octombrie 1963, 88. *Colorează ... prozaismul existenței lor cu vorbe mari.* T decembrie 1964, 44. *Prozaismul devine cadrul de desfășurare a unui puternic lirism.* CONTEMP. 1971, nr. 1 266, 3/5.
— Scris și: *prozaizm.* SCRIBAN, D. — Pl.: (rar) *prozaisme.*
— Din fr. **prosaïsme.**

PROZAÍST s. m. (Învechit) Prozator; p. gener. persoană care scrie un text, o lucrare (nepoetică). Cf. POLIZU. *Încurajați pe poeții și prosaiștii noștri.* F (1871), 608. *Singurul rol ce scriitorii reflexivi, filologii mai întîi, dar apoi și ceilalți prosaiști ai științei, îl pot avea în privința limbei ..., este de a i se supune fără împotrivire.* MAIORESCU, CR. I, 189, cf. id. CRITICE, 50, L. ROM. 1973, 17.
— Scris și: *prosaist.* — Pl.: *prozaiști.*
— Din germ. **Prosaist.**

PROZAIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A face prozaic **(2)**, a lipsi de calități poetice. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *prozaizez.*
— Din fr. **prosaïser.**

PROZÁSTIC, -Ă adj. (Livresc) De proză **(1)**, scris în proză, care aparține prozei. *Protagoniștii unei opere literare (dramatice ori prosastice).* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/7, cf. SCL 1975, 351.
— Scris și: *prosastic.* — Pl.: *prozastici, -ce.*
— Din **proză.**

PROZATÓR, -OÁRE s. m. și f. Autor de opere literare scrise în proză **(1)**, scriitor în proză. Cf. I. GOLESCU, C: *Avem mulți poeți ... Sînt și destui prozatori.* NEGRUZZI, S. I, 335, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Creația și analiza se găsesc ... la orice prozator.* IBRĂILEANU, S. L. 3. *Auzi prozator, care să cuteze să primească, pentru ... visurile lui, niște abjecte bilete de bancă!* GALACTION, A. 109. *Maturitatea artistică i-a adus prozatorului nostru o rafinată sobrietate de stil.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 346. *O prozatoare care tipărise de curînd o carte cu amintiri.* VLASIU, D. 66. *Îl cunoșteau toți pe prozatorul Galaction.* TEODOREANU, M. U. 32. *Ironia și humorul sînt filoane dintre cele mai bogate ale artei prozatorilor români.* VIANU, A. P. 276. *Articolele de fond publicate de poeți și prozatori fruntași.* V. ROM. octombrie 1954, 270. *Prozatorii moderni au renunțat de mult la ceea ce aș numi logica epicului.* V. ROM. iunie 1957, 21. *Primul prozator latin din a cărui operă s-au păstrat părți relativ însemnate a fost Cato.* IST. L. ROM. I, 67. *Prozatorul român a trebuit să aibă o atitudine specială față de limbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 5/4.

— Pl.: *prozatori, -oare.*

— Din fr. **prosateur.**

PROZAURIÁN s. m. (La pl.) Ordin de reptile primitive, de talie mică, terestre și acvatice; (și la sg.) reptilă care aparține acestui ordin. Cf. M. D. ENC.

— Pronunțat: *-za-u-ri-an.* — Pl.: *prozaurieni.*

— Din fr. **prosauriens.**

PRÓZĂ s. f. **1.** Modalitate de exprimare a literaturii care nu se supune regulilor de versificație, care folosește forma obișnuită, liberă, firească a vorbirii; (concretizat) compunere literară care folosește acest mod de exprimare. *Un curs de poezie și proză.* CR (1829), 130²/14. *Mai multe scrieri în proză și în versuri.* HELIADE, C. 7/14, cf. id. AMF. 53/9. *Traducători în vers și în proză.* GENILIE, G. 189/2. *De ce traduce un poet numai în proză?* FL (1838), 5¹/24, cf. VALIAN, V. *Literatura frumoasă a ispanilor, precum în proză, așa în versuri.* RUS, I. I, 153, cf. STAMATI, D. *Autorii de proză ... au rămas mai aproape de noima națională.* RUSSO, S. 61, cf. POLIZU. *Sînteți poeți, Voie a vă plînge-n proză de l-Apolon nu aveți.* ALEXANDRESCU, M. 259. *N-am scris nici un vers, nici o linie de proză.* ALECSANDRI, S. 111. *Aș scrie și proză, dar nici asta nu voi.* BOLINTINEANU, O. 327. *Scriitori, fie în proză, fie în versuri.* CARAGIALE, O. IV, 244. *Are pe conștiință vro patru cărți tipărite: proză și poezie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 194, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Povestirea în proză e un simplu buletin de îngropare.* IORGA, L. II, 86. *Umplea ziarele cu revolta sa socială, tălmăcită într-o proză luminoasă.* GALACTION, A. 80. *Compunerea în proză alternată cu versuri.* VIANU, L. U. 51. *Eu nu am darul versului dectt în mică măsură. Prefer să spun în proză ce gîndesc.* BENIUC, V. 29. *Rimele și ritmul prind cu greu vibrări de clopot, Vorbele se cer în proză, Unde-ar luneca mai slobod.* LABIȘ, P. 406.

2. (La sg. cu sens colectiv) Totalitatea operelor în proză **(1)** ale unui scriitor, ale unui popor, ale unei culturi, ale unei epoci; literatură scrisă în proză **(1)**. *Uitat-am ziua și văleatul Ce-au înfrățit pe vremi, odată, A mele stihuri de aramă Cu proza ta cea nesărată.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 110. *Despre marele maistru al prozei noastre ..., poetul mi-a vorbit într-o seară.* SADOVEANU, O. IX, 611. *Sentimentul naturii apare în proza românească o dată cu Alecu Russo.* VIANU, A. P. 73, cf. 64. *Proza românească socialistă a dat romane și nuvele remarcabile.* T februarie 1964, 4. *Parvenitismul este un fenomen pe care proza română l-a zugrăvit insistent.* V. ROM. octombrie 1964, 94. *Proza dovedea de mult timp un puternic specific național.* V. ROM. ianuarie 1965, 153. *Vocabularul prozei latine nu se diferențiază de cel curent.* IST. L. ROM. I, 69.

3. (Rar) Text neliterar scris în proză **(1)**. *Își revizui raportul, punctînd proza cu semne aprobative, clătinate din cap cu satisfacție.* BRĂESCU, O. A. II, 275. *Pe un ofițer de carieră nu-l duci cu comunicate bine întocmite. Pentru civili proza asta poate mai merge.* BARBU, P. 344.

4. Fig. Platitudine **(1)**, banalitate (în exprimare, în tratarea unei teme); fapte sau lucruri mărunte, comune, cotidiene, aparținînd realității de fiecare zi. *Să trecem la călduța proză a căsătoriei lui Ion Vodă cu fata marelui boier Lupea Huru.* HASDEU, I. V. 172. *O, eroi! ... vă citează toți nerozii Mestecînd veacul de aur în noroiul greu al prozii.* EMINESCU, O. I, 149. *Mizeriile și proza vieții ... sfîșiau inima simțitoare a poetului.* GHEREA, ST. CR. II, 100. *Proza prea năbușitoare a vieții de toate zilele.* IONESCU-RION, S. 260, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (rar) *proze.*

— Din fr. **prose,** lat. **prosa.**

PROZĂRÍ vb. IV. Refl. unipers. (Astăzi rar; despre bube) A erupe, a se spuzi. Cf. MOLNAR, ap. DR. IV$_1$, 390, LB, CIHAC, II, 469, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3: *prozărește.* — Și **prozorí** (DR. IV$_1$, 390), **prosirí** (LB) vb. IV.

— Etimologia necunoscută. Cf. z ă r i.

PROZĂRITÚRĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Eczemă, erupție, spuzeală. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *prozărituri.* — Și: **prosiritúră** s. f. LB.

— **Prozări** + suf. *-tură.*

PROZECTÓR s. m. v. **projector.**

PROZELÍT, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană convertită, de curînd, la o ideologie, la o doctrină, la o credință etc. (prin intermediul unor reprezentanți ai lor); adept nou (și înflăcărat) al unei ideologii, al unei doctrine, al unei credințe etc. *Făcură iară mulți proseliți sau credincioși noi.* NICOLAU, P. 320, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Credința și-a aflat șiești mai virtos între domni și boierime atîția prozeliți.* FL (1838), 26²/30. *Fanaticii făcători de prozeliți au ajuns a fi de rîs.* GT (1839), 182²/55. *Un misionar protestant ... se sîrguiește a mă face proselit.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 143, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Galatis, trimis să facă proseliți printre grecii din Rusia ..., a fost arestat.* GHICA, S. 95. *Numărul proseliților și adepților ajunsese a fi îndestul de mare ca să se poată gîndi la organizarea seriilor.* id. ib. 332. *Luxul, acum, își avea prozeliții săi în toate clasele societății.* FILIMON, O. I, 217, cf. 371. *Știrbei mă conta între prozeliții săi.* LĂCUSTEANU, A. 105. *Acest cerc literar ... ar trebui să aibă mii de proseliți.* GHEREA, ST. CR. II, 98, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 43, CADE, SCRIBAN, D. *N-a mai apucat să-l vadă pe noul prozelit.* PAS, Z. IV, 114. *Cînd doreau să facă prozeliți, își atribuiau ... asemenea merite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 117. *Broșurile acelea au făcut prozeliți.* CĂLINESCU, B. I. 217. ◇ (Adjectival) *Acesta este întemeietorul stnicerilor, adică tinerii oșteni alcătuiți din mulți creștini proseliți.* SĂULESCU, HR. I, 146/16.

— Scris și: *proselit.* — Pl.: *prozeliți, -te.*

— Din lat. **proselytus, fr. prosélyte.**

PROZELÍTIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține prozeliților, privitor la prozeliți, caracteristic prozeliților. Cf. SCRIBAN, D. *Manie prozelitică face ravagii.* RALEA, S. T. I, 286, cf. DEX.

— Scris și: *proselitic.* SCRIBAN, D. — Pl.: *prozelitici, -ce.*

— Din fr. **prosélytique.**

PROZELITÍSM s. n. **1.** Zel, rîvnă, străduință de a face prozeliți. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Proselitismul ultramontan austriac își dă în capete cu proselitismul ortodox muscălesc.* BARIȚIU, P. A. III, 15, cf. I, 126, 555. *Catolicismul roman este foarte îndrăznet la prozelitism.* RUSSO, S. 74, cf. DDRF, BARCIANU,

ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Acțiunea de prozelitism ce întreprinde.* VARLAAM-SADOVEANU, 225, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Devotament, atașament (la o ideologie, la o doctrină, la o credință etc.) specific prozeliților. *Frumoasa epocă a prozelitismului socialist.* GALACTION, A. 421. *Printre cauzele care au provocat descoperirile geografice, cronicarii pun în locul întîi prozelitismul religios.* OȚETEA, R. 113, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *proselitism, proselitizm* (SCRIBAN, D.).

— Din fr. **prosélytisme.**

PROZÍCE vb. III. Tranz. (Prin Ban.) A zice din nou; a repeta **(1).** Cf. ARH. FOLK. III, 105, 113, 154, SFC V, 201, FORM. CUV. II, 199.

— Prez. ind.: *prozic.*

— **Pro-**[2] + **zice.**

PROZNOȘÉNIE s. f. (Rusism învechit, rar) Pronunțare **(1).** *Unii din rossieni nu pot să dea adivărata zicere, adică proznoșenie, la slova și în cuvintele moldovenești* (a. 1789). BV II, 329.

— Pl.: *proznoșenii.*

— Din rus. **произношение.**

PROZODÉM s. n. (Livresc) Element prozodic **(1)** cu rol distinctiv. *Corespund, în mod categoric, unor prozodeme (adică unor elemente prozodice cu rol distinctiv) semnele : virgulă ..., punct ... și, în anumite situații, semnul întrebării.* L. ROM. 1967, 59.

— Pl.: *prozodeme.*

— Din fr. **prosodème.**

PROZÓDIC, -Ă adj. **1.** Care aparține prozodiei **(1),** care privește prozodia, de prozodie; (învechit, rar) prosodicesc. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D. [Cîntecelul] *este, în privința regulelor prosodice, cu mult mai prejos de ingenioasa improvizațiune a vînătorului.* ODOBESCU, S. III, 10, cf. DDRF. *Scurtimea lui „i" și „u" era prin urmare un semn prozodic.* ARHIVA, I, 163, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd descoperea o formă prozodică nouă, doi, trei sau chiar mai mulți psalmi la rînd erau versificați în acea formă.* LL I, 148. *Natura formei sugestive impunea ... revoluția prozodică.* LOVINESCU, S. I, 371. *Conceptul, lirismul aparent se desfășura în largi perioade, se-nvăluia cu prestigii prozodice în mare cinste la cititori.* CONSTANTINESCU, S. III, 19. *Prelucrarea în sens artistic a elementelor de limbă vorbită nu-l preocupă însă atît de mult, cît mai ales satisfacerea nevoilor prosodice.* CONTRIBUȚII, I, 22, cf. 10. *Versurile poemei depășesc structura prozodică a versificației populare.* L. ROM. 1959, nr. 2, 59. *Analiza elementelor prozodice și a semnelor de punctuație.* ib. 1967, 55. *Supunerea la' norma prozodică e obținută prin orice mijloc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 9/1. ◇ (Adverbial) *Această deosebire de inspirație se traduce, prozodic, prin folosirea metrului trohaic.* V. ROM. martie 1956, 56.

2. (Învechit) Ortografic. *Între aceste semne adevărat prosodice alăturăm și sedila.* HELIADE, PARALELISM, II, 153/16.

— Scris și: *prosodic.* — Pl.: *prozodici, -ce.*

— Din fr. **prosodique.**

PROZODÍE s. f. **1.** Parte a poeticii care studiază versificația și normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al cantității vocalelor unui vers; (mod de) aplicare a acestor norme în compunerea unei lucrări poetice. Cf. MACARIE[1], GRAM. 133[r]/21. *Prosodia e învățătura d-a da fiește-cărei silave același ton care i se cuvine.* ȘINCAI, P. P. 3. *Ai făcut chip cuvîntării ritoricești și orighinal prosodiii poeticești.* ÎNȘTIINȚARE, 7/4. *Învățătura rădicării sau a apăsării glasului la silabe sau la cuvinte învață prosodia.* TEMPEA, GRAM. 6/3. *Prosodia iaste partea a patra a gramaticii, ceea ce supt măsurarea slovenirilor celor însemnătoare, cît învață a încheia stihuri.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 115[r]/3. *Prosodia (măsurarea tonului).* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 201/2, cf. CLEMENS, DRLU. *Vei paradosi limba românească cu toate părțile ei, adică : gramatica, sintaxix, prosodie, stilu și filologhia limbei* (a. 1828). URICARIUL, VII, 172. *Prosodia, adică cîntarea zicerilor.* HELIADE, GR. ROM. IX/7. *Prosodia (facerea stihurilor).* ALBOTEANU, GRAM. 1[r]/11, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Scrierile sale în limba rusească sînt ... un tratat de algebră, reflexii asupra prosodiei, cîteva cîntece.* NEGRUZZI, S. II, 157, cf. PROT.-POP., N. D. *Nevinovăția încetează din momentul în care ... se amestecă în prosodie.* MAIORESCU, CR. II, 10. *Poezia poporană ..., imperfectă în privința prosodiei ..., dar plină de verdeață și de putere.* ODOBESCU, S. I, 186, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Necunoscînd teoria prozodiei clasice, avea un simț desăvîrșit al ritmului.* LL I, 143. *A fost profesorul întru poezie și prozodie a[l] celor trei băieți.* V. ROM. februarie 1956, 24. *I-au arătat ... importanța prozodiei în realizarea poeziei.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 233.

2. (Învechit) Ortoepie. *Gramatica ... are patru părți : ortografia, etimologhiia, sintaxis și prosodia.* ST. LEX. 220[r]. *Prosodie a arăta că iaste o tărie dă glăsuire scrisă, care arată cum să să facă pronunția la cele scrise.* VĂCĂRESCUL, GR. 102/1, cf. RÎMNICEANU, 23[r]/11. *Semnele prosodiei românești sînt accentul ascuțit, accentul grav, circonflesul.* HELIADE, PARALELISM, II, 153/2. *A nu întrebuința semnele prosodiii și ale puntuațiii rău.* GR. R.-N. II, 78/11.

3. (Învechit) Pronunțare **(1).** *Nu se poate numi ortografie o manieră de scris ce nu conservă adevărata prosodie a limbei.* CR (1848), 28[1]/41. *Limba românească corectă trebuie a fi ... codul ortografiei și a sintaxei, a prosodiei și a vorbei.* RUSSO, S. 60.

— Și: (astăzi rar) **prosodíe** s. f.

— Din ngr. **προσῳδία,** fr. **prosodie,** lat. **prosodia.**

PROZOPOPÉE s. f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. V. personificare. *Prosopopeea nu iaste alt, fără numai o facere și plăsmuire a unui obraz ... cînd ritorul aduce la mijloc pre cei depărtați de oameni, pre cei vii sau pre cei morți.* MOLNAR, RET. 277/19, cf. DRLU, I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pe-e.* — Pl.: *prozopopei.* — Și: **prosopopée,** (învechit, rar) **prosopopíe** (GHEȚIE, R. M.) s. f.

— Din fr. **prosopopée,** lat. **prosopopoeia.** — **Prosopopie**<ngr. **προσωποποιία.**

PROZORÍ vb. IV v. **prozări.**

PROZORLÍV, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Pătrunzător **(4),** perspicace. *Știa gîndurile oamenilor și era de față acolo unde cu trupul nu era, care lucru și pînă astăzi oameni prozorlivi sînt în lume.* VARLAAM, C. 329.

— Pl.: *prozorlivi, -e.*

— Din slavonul **прозорливъ.**

PROZORLIVÍE s. f. (Învechit, rar) Pătrundere **(4),** perspicacitate. *Pravoslavnicul încremeni și se cutremură de prozorlivia svîntului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 190[v]/17, cf. SCRIBAN, D.

— **Prozorliv** + suf. *-ie.*

PROZÓRNICĂ s. f. (Bot.; regional) Sunătoare, pojarniță **(3)** *(Hypericum perforatum)* (Bîrsana — Sighetu Marmației). Cf. ALR SN III h 649/353.

— Pl.: *prozornice.*

— Cf. ucr. dial. прозўорник „sovîrvariță".

PRR interj. Cuvînt cu care sînt opriți caii din mers. Cf. CHEST. V 77/77.

— Onomatopee.

PRŞ interj. v. **ptru.**

PRŞIU interj. v. **ptru.**

PRTROA interj. v. **ptrula.**

PRU interj. v. **ptru.**

PRÚĂ s. f. (Învechit) Proră. Cf. KLEIN, D. 408. *Un tînăr nalt şi frumos ... sta în picioare la pruă şi poruncea.* GHICA, S. 395, cf. CADE.
— Pl.: *prue.*
— Din it. **prua, fr. proue.**

PRUBÁ vb. I v. **proba.**

PRUBÁR s. m. v. **probar.**

PRÚBĂ s. f. v. **probă.**

PRUBĂLEÁLĂ s. f. (Regional) Încercare, probă **(2)** (Stolna — Cluj Napoca). Cf. LEXIC REG. II, 81.
— Pl.: *prubăleli.*
— **Prubăli** + suf. *-eală.*

PRUBĂLÍ vb. IV v. **probălui.**

PRÚBLĂ s. f. v. **probă.**

PRUBUÍ vb. IV v. **probui.**

PRUBUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Verificat, încercat. *Cercări prubuite prin carele fieştecare om lesne poate să se păzească de această boală prin povăţuirile în gios arătate.* AR (1831), 59²/3.
— Pl.: *prubuiţi, -te.*
— V. **prubui.**

PRUBULUÍ vb. IV v. **probălui.**

PRUC subst. (Prin sud-vestul Transilv.) Surpătură în mină. Cf. MDT.
— Pl.:?
— Din germ. **Bruch.**

PRUCEDÁ vb. I v. **purcede.**

PRUD, -Ă adj. (Franţuzism rar) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. *În diplomaţie, o femeie prudă nu face două parale.* CĂLINESCU, S. 269, cf. DN².
— Pl.: *pruzi, -de.*
— Din fr. **prude.**

PRÚDĂ s. f. v. **pudră.**

PRUDÉNT, -Ă adj. (Despre oameni) Care prevede **(I 1)** şi preîntîmpină un pericol, o neplăcere, un necaz etc. posibil, care acţionează cu băgare de seamă şi ia toate măsurile de prevedere pentru a înlătura orice pericol, orice neplăcere, orice neajuns; prevăzător **(I)**, precaut, circumspect, grijuliu. *Prudente ... vezelor înainte, portelor de grije de cele ce vor să fie.* IORGOVICI, O. 41/10. *Fieştecare econom prudentu (cu înţălepţie) poate să vează ... ranele cele de rîie.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 95/9. *Este prudent şi prevăzător.* CR (1848), 13²/31. *Cultivatorul prudent luînd în consideraţie pe acelea a căror folosinţă i se pare netăgăduită.* BREZOIANU, R. 8/14. *Căutaţi un om onest şi un om învăţat şi prudent.* MAN. SĂNĂT. 13/29, cf. STAMATI, D. *Omul prudent nu prea are statură mare.* FIS. 100/15. *Era înţelept, prudent.* ROMÂNUL (1857), nr. 3, 1³/71, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E un pedant rece, prudent, măsurat.* IORGA, L. I, 78. *Eu, prudent cum mă ştiţi, n-am mai aşteptat să izbucnească focul.* REBREANU, R. II, 223. *Ceilalţi luau adesea în glumă nefericirile ei, ceea ce o supăra şi o făcea prudentă.* IBRĂILEANU, A. 22. *Am fost destul de prudent la începutul carierei mele.* GALACTION, O. A. I, 42. *Singur pe navă, prudentul Ulise privea cu-ntristare, Cît ţi-i oceanul de larg.* TOPÎRCEANU, P. O. 9. *Nu deschidem, hotărît portăreasa prudentă.* VOICULESCU, P. I, 189. *Prudenţii săi îndrumători.* OŢETEA, T. V. 137. *Deveni prudent, sentimentul primejdiei îi crescu.* PREDA, R. 249. *Un critic prudent.* RL 1977, nr. 10 266. ◇ (Adverbial) *Ceilalţi declarau că nu e prudent d-a rupe o pace de şaptezeci de ani cu turcii.* BĂLCESCU, M. V. 199. *Bărbatul se retrase prudent lîngă nevastă-sa.* BRĂESCU, O. A. I, 251. *Sufletel, retras prudent cu cîţiva paşi, nu voi să se mai atingă de covor.* CĂLINESCU, S. 51. *Mandache (dînd prudent la o parte pălura).* H. LOVINESCU, T. 218. ◇ (Substantivat) *Minţeau cînd făceau pe prudenţii?* HELIADE, ap. GHICA, A. 677. ✦ (Despre manifestări, acţiuni sau creaţii ale oamenilor) Care exprimă, dovedeşte, trădează prudenţă, precauţie, circumspecţie; prevăzător **(I)**, precaut, circumspect. *O măsură prudentă.* ROM. LIT. 408²/1. *Mod expeditiv şi prudent de a întîmpina critica.* MAIORESCU, CR. II, 39. *Păstrară ... o rezervă prudentă.* SADOVEANU, O. VIII, 240. *Asemenea concepţii ... nu interesau firea sa prudentă.* CĂLINESCU, S. 615. *Atitudinea rezervată şi prudentă.* VIANU, L. U. 28.
— Pl.: *prudenţi, -te.* — Şi: (învechit) **prudénte, -ă** adj.
— Din lat. **prudens, -ntis, fr. prudent, it. prudente.**

PRUDÉNTE, -Ă adj. v. **prudent.**

PRUDÉNŢĂ s. f. Calitatea de a fi prudent; atitudinea celui prudent, mod de a acţiona al omului prudent; prevedere **(I 3)**, precauţie, circumspecţie, băgare de seamă. *Prudenţie ... vederea înainte cu ochii minţii la cele ce vor să fie.* IORGOVICI, O. 41/13. *Despre prudenţie.* VÎRNAV, F. M. II, 171ᵛ/10. *Cugeta ... la nebunia temerilor prudenţei.* HELIADE, D. J. 44/9, cf. I. GOLESCU, C. *Elisabeta ... prin a ei genie şi cultură, prin prudenţie întru alegirea bărbaţilor statului ..., întări tronul său.* SĂULESCU, HR. II, 338/9. *Calităţi ... trebuitoare cultivatorului. Prudinţa, tăria voinţei, statornicia.* BREZOIANU, R. 8/6. *A delibera cu mai multă prudenţă asupra pedepsei ce legile hotărăsc.* LĂZĂRESCU, S. 125/21. *Prudenţa ar prescrie atunci d-a chema un medic.* MAN. SĂNĂT. 12/6, cf. 246/3. *O lucrare a minţii omeneşti ce reclamă ... un grad de prudenţă.* MAIORESCU, CR. I, 245. cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Noi trebuie să lucrăm cu multă prudenţă.* REBREANU, I. 276. *Mă retrag cu o bună lecţiune de prudenţă.* GALACTION, O. 233. *Se aventură cu mare prudenţă pe Calea Griviţei.* C. PETRESCU, C. V. 39. *Comandamentele recomandaseră prudenţă.* BRĂESCU, A. 138. *Sceptic din prudenţă.* SEBASTIAN, T. 91. *A avut prudenţa de a-şi apăra averea ei personală.* CĂLINESCU, S. 79. *Am uitat să-mi iau suficiente măsuri de prudenţă.* STANCU, R. A. III, 332. *Frică poate să-i fie oricui, totul e să nu ajungi robul ei, ci s-o schimbi în prudenţă cît mai mare.* BENIUC, M. C. I, 160. *Am avea multă înţelepciune, multă prudenţă.* H. LOVINESCU, T. 193. *Pipăi sobiţa de teracotă cu o prudenţă cu totul de prisos.* VINEA, L. II, 315. *Nici o prudenţă nu e de prisos.* BARANGA, I. 170. *N-am simţit şi nu simt nici acum nevoia unei prudenţe în plus.* PREDA, R. 31. *Înaintam astfel cu tot mai multă prudenţă.* V. ROM. august 1958, 75. *Urcau ... cu prudenţă pînă la linia ferată.* BARBU, Ş. N. II, 296. *Trebuie multă judecată şi prudenţă.* T februarie 1962, 26. ◇ Loc. adj. şi adv. **Cu prudenţă** = (care acţionează, se manifestă etc.) în mod prudent. *Înfăţişarea lui era cu gravitate, vorba cu rezervă şi prudenţă.* MN (1836), 87¹/42. *A nu pluti în contra curentului apei ..., ce cu prudenţă a conduce luntrea.* ASACHI, E. D. 9. *Esperienţa aceasta trebuie făcută cu prudenţie.* MARIN, PR. I, 184/27. *Pune în lucrare cu prudinţă şi moderaţie noua teorie.* ROM. LIT. 261/17.
— Şi: (învechit) **prudénţie, prudínţă** s. f.
— Din lat. **prudentia, fr. prudence,** it. **prudenza.**

PRUDÉNȚIE s. f. v. **prudență.**

PRUDERÍE s. f. (Franțuzism învechit) Afectare a unei rezerve excesive în ceea ce privește pudoarea, decența; atitudine, manifestare care vădește o asemenea afectare. *Grația voluptoasă a spaniolelor, unită nu știu cu ce reflect de pruderie engleză.* CR (1848), $18^3/73$, cf. NEGULICI. *Lacheul d-tale te despăgubește foarte frumos de pruderiile aparente ce arăți în lume.* TIMPUL (1856), nr. 1, $4^3/70$, cf. PROT.-POP., N. D.
— Pl.: *pruderii.*
— Din fr. **pruderie.**

PRUDÍNȚĂ s. f. v. **prudență.**

PRUDÚH s. n. v. **produh.**

PRUFNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A scoate sunete asemănătoare buhaiului folosit de colindători. *Noi, măi Zaharie, să prufnim din gură ca buhaiul.* CREANGĂ, A. 43, cf. DM, DEX.
— Prez. ind.: *prufnesc.*
— Formație onomatopeică.

PRÚGĂ s. f. (Prin Ban.) Cale (liberă). Cf. GĂMULESCU, E. S. 180, L. COSTIN, GR. BĂN. 170.
— Pl.: ?
— Din scr. **pruga.**

PRÚGLĂ s. f. (Învechit, rar) Un fel de laț. Cf. ANON. CAR.
— Pl.: *prugle.*
— Din scr. **pruglo.**

PRUH subst. (Regional) Cingătoare improvizată. Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI.
— Din ucr. **прут** „fișie de pînză sau de stofă".

PRUHÁB s. n. v. **prohab.**

PRUHÁP s. n. v. **prohab.**

PRÚHĂ s. f. (Învechit și regional) Partea cea mai bună a ceva; frunte. *Afară de pruha, fruntea, cei mai mulți se întoarseră pe la casele lor.* RUSSO, s. 115. ◇ (Adjectival) *Rachiu pruhă.* COMAN, GL.
— Și: **proh** subst. RUSSO, s. 113, 419.
— Etimologia necunoscută.

PRUHÍST, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care aparține protipendadei. *În proiectele aceste este o curioasă amestecare de idei economice bune de monopol, și preste tot gîndul de a înghiți obștia în boierii pruhiști.* RUSSO, s. 120.
— Pl.: *pruhiști, -ste.*
— **Pruhă** + suf. *-ist.*

PRUI s. m. (Regional) Om prost **(B IV 1)** (Rudina — Tîrgu Jiu). Cf. H IX 92.
— Pl.: *prui.*
— Etimologia necunoscută.

PRUÍNĂ s. f. Strat de materie ceroasă, incoloră sau violacee, care acoperă pielița unor fructe ca o brumă. Cf. DM, M.D.ENC., DEX.
— Din fr. **pruine.**

PRUJÁLNIC, -Ă adj. (Prin Mold.) Glumeț. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *prujalnici, -ce.*
— **Prujă**[1] + suf. *-alnic.*

PRÚJĂ[1] s. f. (Prin Mold.) Glumă; anecdotă. *Nu-ți pară treaba prujă.* PAMFILE, A. R. 257. *Dar flăcăul ... avea chef de prujă.* POPA, V. 10, cf. SCRIBAN, D., SCL 1973, 47.
— Pl.: *pruji.*
— Postverbal de la **pruji**[1].

PRÚJĂ[2] s. f. „Cordică de suman". Com. din BUCOVINA.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRUJĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A glumi (Zorleni — Bîrlad). Cf. I. CR. XIII, 45.
— Prez. ind.: *prujăluiesc.*
— **Prujă**[1] + suf. *-ălui.*

PRUJÍ[1] vb. IV. Intranz. **1.** (Mold. și Bucov.) A glumi. *Departe de a pruji pentru idei atingătoare de lege.* DRĂGHICI, R. 238/6, cf. CIHAC, II, 297. *Așa-i el, vesel, îi place să prujască.* CONTEMPORANUL, VI_2, 7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 162. *Ei, 'neatale îți-i a pruji.* HOGAȘ, DR. I, 126. *Dumitale îți vine a pruji, ca totdeauna.* SADOVEANU, O. XIII, 73. *Rîd și prujesc unii cu alții.* IL septembrie 1961, 41. *Săracu de mine, cucoane, dor n-am venit să prujăsc! Dacă nu crezi, întreabă toți oamenii din sat.* ȘEZ. I, 261. *Alei, sori, draga me, Ci vorbești, Și măi prujăști.* VASILIU, C. 42, cf. A V 18.

2. A flecări, a sporovăi. *Flăcăii ... glumesc, prujesc și chiuie.* MARIAN, NA. 249, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ȘEZ. III, 86, A V 14, 15, 20.
— Prez. ind.: *prujesc.*
— Etimologia necunoscută.

PRUJÍ[2] vb. IV. Intranz. (Prin sud-estul Munt.) A sluji, a munci. *Slujește, Prujește De micșor copil La domn Costandin.* TEODORESCU, P. P. 46.
— Prez. ind.: *prujesc.*
— Cf. rus. **пружиться** „a se încorda, a depune efort".

PRUJÍRE s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a **pruji**[1] și rezultatul ei. Cf. DDRF.
— Pl.: *prujiri.*
— V. **pruji**[1].

PRUJITÓR, -OÁRE adj. (Prin Mold.) Glumeț; flecar. Cf. COSTINESCU, 130, JAHRESBER. V, 328.
— Pl.: *prujitori, -oare.*
— **Pruji**[1] + suf. *-tor.*

PRUJITÚRĂ s. f. (Mold. și Bucov.) Glumă; snoavă; anecdotă. Cf. COSTINESCU, 130. *Cu prujituri de-a tale, ia acuș se duce noaptea și vai de odihna noastră!* CREANGĂ, P. 253. *Flăcăii se rotesc prin casă, spun povești, cimilituri, prujituri și fac fetele de rîd.* SEVASTOS, N. 25, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Pînă să mai spună unul o glumă, altul o prujitură ... a trecut o mare parte din noapte.* HOGAȘ, DR. II, 191, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, A V 15, 18.
— Pl.: *prujituri.*
— **Pruji**[1] + suf. *-tură.*

PRUMÍNĂ s. f. v. **plămin.**

PRUMÍNE subst. pl. v. **plămin.**

PRUMUTÁ vb. I. Tranz. (Învechit și regional) A împrumuta. *Prumută dereptul.* DOSOFTEI, în DA II_1, 529. *Pietosu-i cuget Pe aripe de flacări ce-i prumuta credința Svola ptnă la tronul cerescului părinte.* HELIADE, O. I, 216, cf. SCRIBAN, D., DENSUSIANU, Ț. H. 330.
— Prez. ind.: *prumût.*
— Lat. ***promutuare.**

PRUMUTÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Mutual, reciproc. *Îi duci ... darurile cele de cuviință și prumutive* [notă explicativă: *dar pentru dar*]. GORJAN, H. II, 83/28.
— Pl.: *prumutivi, -e.* — Și: **premetív, -ă** adj. GORJAN, H. II, 83/31.
— Cf. **prumuta.**

PRUN s. m. Pom fructifer din familia rozaceelor, înalt de 6—10 metri, cu frunze eliptice, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale, drupe sferice alungite, de obicei de culoare vineție; (regional) perj[1], pom **(2)** *(Prunus domestica)*. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 239, GCR I, 357[1]/9. *Puțintel loc cu puțintei pruni* (a. 1725). URICARIUL, VII, 17, cf. COTEANU, PL. 22. *Au nins mult, cît s-au mai toți dărămat pruni* (a. 1814). IORGA, S. D. XIII, 5, cf. CLEMENS, DRLU, LB, POLIZU. *Migdalul, persicul, prunul, cireșul, pentru dinșii au tot un nume.* NEGRUZZI, S. I, 102, cf. BARONZI, L. 142, CIHAC, I, 219. *Sînt țarini sădite cu pruni.* SLAVICI, N. I, 332. *Dete peste o livedc cu pruni.* ISPIRESCU, L. 318. *Prunii noștri sînt vineți și le pleznesc crăcile de încărcați ce sînt.* DELAVRANCEA, T. 134, cf. MARIAN, CH. 8, DDRF, BRANDZA, D. 134. *Am găsit-o ieri în prun.* COȘBUC, P. I, 200, cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 195, N. LEON, MED. 60, ALEXI, W. *Trei pruni frățini ce stau să moară Își tremur creasta lor bolnavă.* GOGA, POEZII, 13, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Nu e livadă cît de mică în care să nu se găsească măcar un prun.* SIMIONESCU, FL. 337. *Era nisipos locul, se uscau perii și prunii.* VLASIU, A. P. 175. *Paserile ... zburau ... pe deasupra prunilor.* SADOVEANU, O. III, 442, cf. ENC. AGR. *Stupii stau pitiți în ploaie. Printre crăcile de prun Par un sat ori un cătun.* ARGHEZI, VERS. 253. *Dormitau, în grădina lui veche, merii și prunii.* STANCU, R. A. V, 212. *Niște aripi pilpîră undeva într-un prun.* PREDA, M. 83. *Părul, prunul ... fac parte tot din familia rozacee.* BOTANICA, 140. *Din pruni nu cădeau flori.* LĂNCRĂNJAN, Ç. II, 351, cf. H H. 11, X 43. *În grădina cea cu pruni Fac fetele rugăciuni.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 449. *Frunză verde măr și prun, Hai la Ioana peste drum, Să gustăm vinu de bun.* ȘEZ. I, 290. *Așa-mi zice frunza-n prun, Să iubesc și să nu spun.* HODOȘ, P. P. 61. *Se string ... cîte trei muguri din fiecare pom : măr dulce, păr, prun.* ȘEZ. IV, 152. *Niște pruni înfloriți Cu argintu poleiți.* BALADE, I, 456. *Dragu-mi-i prunul cu prună, Și mîndra cu voie bună.* FOLC. TRANSILV. I, 150. ◇ (Cu determinări care indică specia) *Prun albișor, prun bistrițj, prun călugăresc, prun ciorăsc, prun dulce, prun gras, prun pletos, prun tomnatic, prun văratec, prun vînăt, prun-zarzăr* etc. ◇ Expr. (Regional) **A umbla cu mintea prin pruni** = a nu avea minte. Cf. ZANNE, P. IX, 517. ◇ (Regional) *Prun gogonel* = goldan *(Prunus insititia)*. Cf. GRECESCU, FL. 195, PANȚU, PL. (Regional) *Prun sălbatic* = **a)** mălin **(1 1)** *(Prunus padus)*. Cf. BRANDZA, FL. 541, PANȚU, PL., com. LIUBA; **b)** goldan *(Prunus insititia)*. Cf. GRECESCU, FL. 195.
— Pl.: *pruni.*
— Lat. **prunus.**

PRUNÁR[1] s. m. Cultivator de pruni; (regional) perjar **(1)**. Cf. DR. VIII, 207, CADE, NOM. PROF. 13, SCRIBAN, D. *Vai, săracul prunarul! Dacă-i fură cioara pruna, El o jelește cu luna.* BIBICESCU, P. P. 224. *Sîrbcenii ts prunari, pîntru ce-s mulți pomi acolo.* T. PAPAHAGI, M. 162.
— Pl.: *prunari.*
— **Prun** + suf. *-ar.*

PRUNÁR[2] subst. **1.** S. m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele și cireșele; burghiaș, firezar *(Rhynchites cupreus)*. *Un alt insect ... e tot atît de stricăcios ca și prunariul.* MARIAN, INS. 87. *Nu-i bine să se împungă cu acul în această zi, căci dac-ar face una ca aceasta, insecta numită prunar sau burghiaș ar împunge prunele și cireșele.* PAMFILE, CR. 22, cf. CADE. *Prunarul ... , un gîndăcel mărunt ca de aramă.* SIMIONESCU, F. R. 302, cf. ENC. AGR.

2. Subst. (Regional; în forma *prunariu)* Ceea ce rămîne după fiertul țuicii (Sighiștel — Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 257.

3. S. m. (Regional; glumeț) Epitet pentru un om care nu vrea să muncească. *Alți feciori să duc în țară la muncă ... că, dacă nu se prea duc prin țară de stă acasă, le zice prunari, că zice că stă pe acasă de așteaptă prunele să se coacă.* CONV. LIT. XXIV, 916.
— Pl.: *prunari.* — Și: (regional) **prunáriu** s. m.
— **Prună** + suf. *-ar.*

PRUNÁRIU s. m. v. **prunar**[2].

PRÚNĂ s. f. **1.** Fructul prunului, drupă de formă sferică alungită, de obicei de culoare vînătă sau gălbuie, cu sîmbure mare; (regional) perjă, poamă **(I 1)**. Cf. ANON. CAR. *Spata iaste mai bună fiartă, nădușită cu grăsime de vacă, cu gutui tăiate fălii, cu prune și cu vișine uscate.* MÎNCĂRILE, 54/14, cf. 5/9, 79/18. *Meare, peare, prune, nuci multe.* CALENDARI (1733), 13/16. *Se află și ... cireșe, prune* (a. 1793). URICARIUL, VI, 168. *Să fac prune multe* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Vite sau prune, ne-au luat tot* (a. 1830). IORGA, S. D. VII, 19, cf. POLIZU. *Mă strînge o cizmă dă mă usuc ca o prună pă streșină.* ALECSANDRI, T. 457. *Gusta din bute ... țuica de prune.* ODOBESCU, S. I, 84. *La sfîrșitul nunței, aduseră un coș de prune uscate.* ISPIRESCU, L. 204, cf. DDRF, BARCIANU, GRECESCU, FL. 195. *Zeama de prune uscate fierte ... curăță copiii mici de limbrici.* N. LEON, MED. 60, cf. ALEXI, W., TDRG. *Vinul de prune se face citeodată, dar el trebuiește băut îndată.* PAMFILE, I. C. 234. *L-a găsit în livadă, culegînd prunele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 88. *Îi povesti iarăși cum s-a făcut domn Zaharia, fugind de acasă numai cu o traistă de prune uscate.* REBREANU, I. 173. *Se uită lung la coca aceea fiartă, împănată cu prune opărite.* BASSARABESCU, V. 79. *O cioară ... amărîtă și slingheră Ca o prună afumată.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 171. *Băcănița își așezase mălaiul și prunele uscate pe trotuar.* GALACTION, A. 452. *O codană cu ochi genați și negri-albăstrui ca pruna.* C. PETRESCU, R. DR. 258. *Prunele se coc.* VOICULESCU, P. II, 106. *Ne strecurau ... mere și prune în sacii de pesmeți.* SADOVEANU, O. II, 446. *Coșulețe în care se recoltează ... prunele și strugurii.* ARGHEZI, B. 41. *O privea drept în ochii ei mari, tari ca pruna verde.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. *O cortină de catifea de culoarea prunei coapte.* BARBU, P. 179. *Se spală prunele, se opăresc.* S. MARIN, C. B. 99. *Buba rea se vindecă cu prune păstrate din ziua de joia mare.* ȘEZ. III, 122. *Liptari di prun'e.* ALR I 873/80. *Mnerie de prun'e.* ib. 873/103. *Cu rîsul și cu glumele Să culeg toamna prunele.* PANN, P. V. III, 7/16. *Am o vacă a făta Și viițelul dintr-însa Încă-i a făta (Pruna).* GOROVEI, C. 280. ◇ (Cu determinări care indică specia) *Prune albe, prune bardace, prune băbești, prune bălegoase, prune bistrițe, prune bistrițene, prune brumării, prune călugărești, prune ciorăști, prune cinești, prune dulci, prune dulducuțe, prune galbene, prune gîrlănoase, prune gîtlane, prune gogonețe, prune goldane, prune grase, prune moi, prune motrune, prune popești, prune roșii, prune rumene, prune de toamnă, prune turcești, prune de vară, prune văratice, prune vinete* etc. ◇ Expr. (Regional) **A fi cu pruna în gură**, se spune despre proști. Cf. ZANNE, P. I, 269. **Parcă are prune** (sau **o prună**) **în gură** ori **este cu prune** (sau **cu pruna**) **în gură**, se spune despre cineva care vorbește neclar, care pronunță cuvintele nedeslușit sau bîlbîit. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX. **A vorbi** (sau **a răspunde** etc.) **cu pruna-n gură** = a mormăi, a vorbi (sau a răspunde etc.) neinteligibil. *Ăla să uită chiondoriș la rumân și-i răspunde cam cu pruna-n gură.* JIPESCU, O. 110, cf. ZANNE, P. I, 269. (Familiar) **Rahat cu prune** = fleacuri. Cf. PAMFILE, C. 50. (Familiar) **Zeamă de prune** sau **nu e nici de zeama prunelor,** se spune despre ceva sau de cineva fără valoare, care nu e bun de nimic. Cf. ZANNE, P. IV, 99, CADE. ◇ Compus: (regional) **prună-pădureață** = porumbă[1]. Cf. ALR SN III h 632/192. ✦ (Rar) Țuică (de prune **1**). *Era ... cu o jumătate de „prună" înainte.* în SCL 1973, 47.

2. (Regional) Organul genital al iepei (Finteușul Mare — Baia Mare). Cf. DR. V, 315.
— Pl.: *prune.*
— Lat. **pruna.**

PRUNĂRÍE[1] s. f. Ocupaţia, îndeletnicirea prunarului[1]. *Moşnenii fac plugărie puţină şi prunărie multă.* I. IONESCU, M. 469, cf. DEX.
— **Prunar**[1] + suf. *-ie.*

PRUNĂRÍE[2] s. f. Livadă de pruni; prunişte, pruniş, prunet, (regional) perjărie. *Pitarul părăsea, din vreme în vreme, prunăria din dosul caselor.* MACEDONSKI, O. III, 5, cf. 6, DR. XI, 65, 72, 77, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *prunării.*
— **Prun** + suf. *-ărie.*

PRUNĂU s. m. (sg.) (Regional) Ceea ce rămîne după fiertul ţuicii (Dr. Petru Groza). Cf. TEAHA, C. N. 257.
— **Prună** + suf. *-ău.*

PRUNC s. m. **1.** (Învechit şi popular) Copil (de orice vîrstă şi indiferent de sex), (învechit şi popular) p l o d **(4)**; (sens curent) copil în primele luni de viaţă, s u g a c i, s u g a r; (învechit) făt. *Săgeatele pruncilor fură rane lor.* PSALT. HUR. 52[v]/11. *Şi aduseră pruncul viu şi fu mîngîiere nu puţină.* COD. VOR. 18/1, cf. PSALT. 335. *Şi Răvcca, muiarea sa, fu tăroasă: şi pruncii împingea-se unul pre alalt în zgăul ei.* PALIA (1581), 98/1. *Într-alte dzile a săptămînei sugea ca ş-alalţi prunci.* VARLAAM, C. 386. *Luă pruncul împodobit ca de moarte şi mearsă plîngînd acasă.* HERODOT (1645), 46. *Cela ce va ucide prunc micşor, să va certa mai cu rea moarte decît cela ce ar fi ucis bărbat deplin.* PRAV. 87. *Vei ucide den bărbat şi pînă în muiare şi den prunc pînă la sugători.* BIBLIA (1688), 205[2]/56. *Să se aştepte pe acela prunc pînă a naşte, fiind făt acela să fie moştean domniei.* N. COSTIN, LET II, 115/26. *Toată greimea lumei acest prunc învăţat o cîrmuieşte?* ANTIM, P. 105. *Lucrul acela cu care îngrozesc pe prunci.* AETHIOPICA, 1[v]/27. *Bucvariu pentru pruncii cei rumâneşti cari să află în crăiia ungurească* (a. 1781). BV II, 270. *Vor pune pruncului epitrop* (a. 1792). URICARIUL, IV, 284/27. *Prunc mic fiind, sugrumasă mari bălauri.* MOLNAR, RET. 92/14. *Să facă doauo strane de prunci în biserică* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 201. *Au murit Coloman, craiul ungurilor, căruia i-au urmat fiul său ..., prunc fiind în vîrstă numai de 14 ani.* ŞINCAI, HR. I, 213/32. *În vis, eu mă făceam C-aş fi fost prunc.* HELIADE, O. I, 165. *Sta de vorbă cu papagalul ca un prunc ce vorbeşte cu păpuşile.* DRĂGHICI, R. 150/6. *Pe lîngă cîteva case ce să topiră, s-au făcut şi trei prunci jărtfă flacărilor.* GT (1838), 1[1]/27. *Un frumos prunc am văzut.* ASACHI, S. L. I, 90. *Domni Enric 6-le rămas de părintele seu prunc de 9 luni.* SĂULESCU, HR. I, 210/2. *Au născut un prunc zdravăn.* BĂRAC, T. 5/18. *Imaginaţia poporului augurase d-aci că acest prunc va fi pieirea ţărei lui.* BĂLCESCU, M. V. 40. *După patruzeci zile, pruncul deosebeşte lucrurile.* BREZOIANU, Î. 110/3. *S-au făcut mai multe cercări cu hloroformul, atît la operaţii hirurgice, cum şi la naşteri de prunci.* CR (1848), 11[3]/8. *Prunc lepădat la uşa unei biserici.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Pruncul plînge, Braţul de mumă abia îl strînge.* BOLLIAC, O. 148. *Şi sufletu-mi s-alină cu-ncetul şi uşor, Ca pruncul ce-l adoarme a mumii lui cîntare.* ALEXANDRESCU, O. I, 337. *Cum nu se dă ... pruncul dezlipit de la sînul mamei sale, ... aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti.* CREANGĂ, A. 115. *Se hotărîră să boteze pruncul.* ISPIRESCU, L. 134. *Ce-oi auzi şi ce-oi vedea, nici prunc din mumă să nu auză şi să nu vază.* DELAVRANCEA, S. 87. *Cată pruncul mîna să şi-o poarte Spre tot ce vede.* CERNA, P. 62, cf. GALACTION, A. 197. *Elvira Eleftereseu ..., cu trup de jandarm călare şi cu suflet inocent de prunc.* C. PETRESCU, C. V. 177. *La etatea de circa 18 ani, sînt consideraţi „feciori" şi nu „prunci".* PRIBEAGUL, P. R. 19. *Vraciul trecu pe subt iconostas, ca să vadă somnul pruncului.* SADOVEANU, O. XII, 352. *Deosibeşti chemarea pruncului în vînt.* ARGHEZI, V. 21. *În soare, spicele îşi ţin la sîn grăunţele Ca nişte prunci ce sug.* BLAGA, POEZII, 51. *Pruncul acesta stă toată ziua tăcut.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Ca un prunc trezit scînceşte Vîntul.* BENIUC, V. 53. *S-auzi un scîncet de prunc.* CAMILAR, N. I, 81. *Un prunc gol şi pipernicit se reşchira sub ochii lui.* VINEA, L. II, 151. *Scînceşte ca un prunc alintat.* VORNIC, P. 171. *O văzu pe Rafira tînără, alăptînd la sîn un prunc dolofan.* STANCU, R. A. III, 224. *Sculaţi-vă, prunci, că au murit tată-vost.* T. POPOVICI, S. 139. *Eu sînt prunc de nouă ai.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 449. *Să rămîie curată ... Ca ţîţa pruncilor.* MARIAN, V. 172, cf. CANDREA, Ţ. O. 51. *Că să ştiţi că de prunc mic Pîn' la moarte-am fost voinic.* BALADE, II, 372. *Pruncu-n leagăn ţipoteşte.* FOLC. TRANSILV. I, 208. *Pruncul să naşte în pele goală, alţii dau cămaşa pe el.* ZANNE, P. III, 55. *Păcatele părinţilor, pedeapsa pruncilor.* id. ib. IV, 540. *Între multe moaşe piere pruncul.* id. ib. V, 431. ◇ F i g. *Bucuria vrea să zămislească prunci Care să-i semene.* JEBELEANU, S. H. 21.

2. (Învechit şi regional) Copil de sex bărbătesc considerat în raport cu părinţii săi; p. g e n e r. fiu (indiferent de vîrstă). *Le ucidea feciorii şi le junghea pruncii.* MOXA, 375/37. *Tot creştinul să-şi ducă pruncii la beserică* (a. 1675). GCR I, 220/20. *Pruncii lor cei mici să le plinească.* DOSOFTEI, PS. 48/16. *Nu întoarce faţa ta de către pruncul tău.* CHEIA ÎN. 64[v]/24. *Murind Ioan, ceru sultan Suleiman să facă moştenitor pe pruncul său.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Un prunc, spre mîngîiere, din trupul lor nu avea.* PANN, E. I, 2/8. *Pare-mi-se c-aveai mai mulţi prunci.* ODOBESCU, S. I, 75. *Lor li-i şi ruşine să-şi crească pruncii.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 97. *Muieri cu prunci pe spate.* VOICULESCU, P. II, 74. *Au început să vină pruncii şi nevasta a fost copleşită de grija pentru copii.* CĂLINESCU, E. O. II, 125. *Va merge neamul ăsta spre el din tată-n prunc.* BENIUC, V. 60. *Sălaş ţie nu ţi-oi da C-am on prunc zbierător.* BÎRLEA, B. 28. *Aieste obiceiuri o rămas de la tată la prunc.* ALR II 3 229/284. *Aşte lucruri le-am moştenit din tată în prune.* ib. 3 229/316.

3. (Regional; în opoziţie cu f a t ă sau p r u n c ă şi adesea în corelaţie cu ele) Băiat. *Trei sute era ... Afară de prunci, muieri şi fete.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 89. *Se prinde un cucoş, de este prunc, iar de este pruncă, o găină.* GOROVEI, CR. 205. *După ţipet nu pot cunoaşte dacă e prunc ori fată.* SADOVEANU, O. XIII, 33. *Au ... un prunc ş-o fată.* ALR II/I h 132/334, cf. ALRM I/II h 263, ALR SN VI 1 732. ✦ (Prin nordul şi vestul Transilv.) Pogonici **(1)**. Cf. ALR I 896/56, 90, 278, 302, 305, 320, 355.

4. (Prin nordul Transilv. şi prin Maram.; şi, adjectival, în sintagma *om prunc,* ALR II/I h 138/325, **sau** în sintagma *prunc tînăr,* ALRM I/II h 258) Băieţandru, flăcăiandru; flăcău. Cf. CADE. *Unde-ai fost leliţ-atunci? La fîntîna cu doi nuci, Să dau gură la doi prunci.* BUD, P. P. 63, cf. ALR II/I h 138, ALRM I/II h 258.
— Pl.: *prunci.*
— Probabil lat. ***puerunculus.*** Cf. PUŞCARIU, în DR. I, 602.

PRUNCÁR s. m. (Învechit, rar) Copil (de sex masculin). *Un pruncari aşa în oaste, ce dracul ar fi lucrat?* BELDIMAN, E. 8/13.
— Pl:. *pruncari.*
— **Prunc** + suf. *-ar.*

PRUNCATÉU s. m. (Prin vestul Transilv.) Băieţandru. Cf. TEAHA, C. N. 257.
— Pl.: *pruncatei.*
— De la **prunc.**

PRÚNCĂ s. f. (Învechit şi regional) **1.** Copil de sex femeiesc. *Părinţii ... o au închinat lui Dumnedzău pruncă de trei ai.* VARLAAM, C. 382. *Nicon şi Iliodor ..., prinşi ... cu mulţi prunci şi prunce, le tăiară capetele tuturor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34[v]/35. *Trămăndîndu-se nunta pînă va fi prunca de vîrstă, pre el l-au priimit în numărul cumnaţilor săi.* ŞINCAI, HR. I, 230/1, cf. DRLU, LB. *O prunică de 3 ani nu încetă a ţipa.* GT (1839), 122[1]/2. *O pildă bună pentru creşterea cea bună a pruncelor* (a. 1842). CAT. MAN. I, 371. *Cerşetoream încă pruncă fiind.* NEGRUZZI, S. III, 496. *Înălţîndu-se dar prunca, şi frumseţea-i să-nmulţea.* PANN, E. I, 3/1, cf. GOROVEI,

CR. 205. *O cunosc de pe cînd era pruncă şi a adus-o la castel tatăl său.* SADOVEANU, O. XI, 45. *Prunca să fie sănătoasă şi îndestulată de toate bunătăţile.* H II 227, cf. ŢIPLEA, P. P. 29. *O prunică de doi ani.* BÎRLEA, C. P. 134. ◇ Fig. (Adjectival) *E omenirea prunică, Ce are şi viaţă şi viitor-nainte.* HELIADE, O. I, 228. *Nu acea libertate prunică, floare plăpîndă a pustietăţii, ci libertatea cea bărbată.* BĂLCESCU, M. V. 558.

2. (Şi în sintagmele *prunică tînără* şi *prunică tinerea*) Fată tînără. *Prunică fiind Paraschiva şi curată fecioară.* MINEIUL (1776), 80^{v1}/15. *Toate merseră prunce tinere La fragi, vesele, cu a lor pinere.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 309, cf. DDRF, CADE. *Pe cel deal, pe cel colnic, Trece-o prunică ş-un voinic.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Haide, bade, de mă ia Pîn'ce-s prunică tinerea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 44. *Merge-o prunică pe ce luncă Şi-un voinic pe cel colnic.* BUD, P. P. 15. *Peste luncă, mere prunică.* BÎRLEA, B. 49, cf. T. PAPAHAGI, M. 105. *Am şădzut ... a umbră Cu mîndra cînd o fo(st) prunică.* ARH. FOLK. I, 168. *Prunca mi să speria, Ochii în patru că-şi făcea.* BALADE, III, 228. *Pe lîngă mîndră se da Şi pe cal că mi-o punea. Începea prunca-a suspina.* FOLC. MOLD. I, 252.

3. Fiică. *Am botezat şi am miruit pă prunca lui Pop Vaselie* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 251, cf. DRLU, LB. *I-a fost ucis pe pruncii şi pe pruncele d-sale.* ODOBESCU, S. III, 235. *Prunca plînge, măsa-i zice : — Taci cu maica, nu mai plînge.* MAT. FOLK. 259, cf. GR. S. VI, 43. *Prunca popt'ii cea mai mnică.* CANDREA, Ţ. O. 31, cf. SCL 1973, 48.

— Pl.: *prunce.*

— **Prunc** + suf. *-ă.*

PRUNCÉNIE s. f. (Prin Maram. şi prin nordul Transilv.) Copilărie. Cf. ALR II/I h 153.

— **Prunc** + suf. *-enie.*

PRUNCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparţine pruncilor **(1)**, privitor la prunci, specific pruncilor, de prunci; pentru prunci. V. c o p i l ă r e s c. *Ştiind ... slăbiciunea celor cu mente prunceaşcă.* VARLAAM, C. 13. *Şi din cuconie prunceaşcă fu adus ... robit la ţara haldeilor.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 224^{r}/9. *Ca nişte săgeţi prunceşti ai socotit împroşcările pietrelor.* MINEIUL (1776), 76^{v1}/17. *Usebit de vîrsta prunceaşcă şi bărbăteaşcă să află şi tinereţe.* MOLNAR, RET. 59/8. *Mintea cea prunceaşcă nu e vrednică să gîndească la cele din urmă.* ŢICHINDEAL, ap. CADE. *Plîngeai neîncetat, înălţînd cele mai pătrunzătoare prunceşti strigări.* BELDIMAN, N. P. I, 18/23, cf. DRLU, LB. *Se numesc dinţii căzitori, dinţii prunceşti.* ANTROP. 47/14. *După ce s-au născut fătul începe viaţa prunceaşcă.* ib. 271/22. *Jucării prunceşti.* ALR II 4 373/310. ✦ Fig. Care este lipsit de seriozitate, de temei; copilăresc. *Au pornit asupra ... domnului Valahiei, pentru prunceaşcă pricină.* ŞINCAI, HR. II, 321/31.

— Pl.: *prunceşti.*

— **Prunc** + suf. *-esc.*

PRUNCHÉŞ s. m. (Rar) Pruncuşor **(1)**. *Asta era mai demult, cînd eram şi eu pruncheş.* BENIUC, V. CUC. 18.

— Pl.: *pruncheşi.*

— **Prunc** + suf. *-eş.*

PRUNCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Rar) A copilări. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Aici a pruncit el.* SLAVICI, N. I, 48, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, ALR II/I MN 77, 2 667/95.

— Prez. ind.: *pruncesc.*

— V. **prunc.**

PRUNCÍE s. f. (Învechit şi popular; de obicei precedat de prep. „din" sau „în") Copilărie. *Trupul său încă din pruncia sa nu-l cruţă.* VARLAAM, C. 405. *Din pruncie fu lui D*[u]*mn*[e]*dzău dăruit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 33^{v}/1. *Pruncia* [ţine] *pîn' în 6 ani* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 31/11, cf. LEX. MARS. 217. *Din pruncie te-ai închinat lui D*[u]*mnezeu.* MINEIUL (1776), 178^{r1}/30. *Au fost în vîrsta pruncii.* (a. 1794). GCR II, 150/17. *Din pruncia mea am crescut între dînşii.* ŞINCAI, HR. II, 325/2. *Luă faţă asemene celie Ce are un tînăr ieşind din pruncie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 425. *Oare ştie ... stihurile ceale ce le-au învăţat de rost în pruncie.* PETROVICI, P. 77/12, cf. DRLU, LB. *Pruncia (Infantia). După ce s-au născut fătul începe viaţa prunceaşcă.* ANTROP. 271/21. *Acest os în pruncie se află compus de trei oase care se lipesc la o vîrstă mai înaintată.* KRETZULESCU, A. 71/20. *Ce eşti, încă din pruncie-ţi, pe deplin am prevăzut.* I. VĂCĂRESCUL, P. 277/3. *Suferea din pruncia sa de slăbiciunea nervilor.* BARIŢIU, P. A. I, 589. *Noi încă din pruncie sîntem obicinuiţi A crede sărăcia ca răul cel mai mare.* NEGRUZZI, S. II, 256, cf. I, 26. *Îngrijirea ce ar trebui să aibă mumele întru ... moralul copiilor în pruncia lor ... este bazul tuturor rezultatelor.* PENESCU, M. VI. *Tu care-ai fost din pruncie al muzelor favorit.* ALEXANDRESCU, O. I, 176. *Născut pe-al mării mal, Deprins sînt din pruncie să lupt cu-al mării val.* ALECSANDRI, T. II, 68. *Bătrînă şi credincioasă slugă, care-l crescuse din a sa pruncie.* ODOBESCU, S. I, 145, cf. 235, GHEREA, ST. CR. II, 79, ALEXI, W. *Aieve parc-o văd aici Icoana firavei bunici Din frageda-mi pruncie.* IOSIF, V. 41. *A primit în pruncie învăţătură la mănăstirea Agapiei.* SADOVEANU, O. X, 47. *Nu mai răsună-n voi ca într-un ghioc Povestea minunată a pruncii?* BENIUC, V. 23. *Încă din pruncie să-l fi certat şi să-l fi bătut spre a nu cădè într-aceli răli năravuri.* POP., ap. GCR II, 359. *Ist copil chiar din pruncie, Maica sa mi l-a dat mie.* ALECSANDRI, P. P. 12, cf. ALR II/I h 153. *M-ai blestemat din pruncie Ca să mor în cătănie.* FOLC. TRANSILV. I, 118. (Fig.) *Starea de pruncie în care se afla, în acel timp ...,* [arta militară] *în toată Europa.* BĂLCESCU, M. V. 125. ◇ Loc. adj. **Căzut în pruncie** = senil, ramolit; căzut în mintea copiilor. *A ta trufie Arată că tu astăzi căzut eşti în pruncie.* ALECSANDRI, POEZII, 434. (Substantivat) *Acest căzut în pruncie, acest ghiu, m-au insultat.* PR. DRAM. 368.

— **Prunc** + suf. *-ie.*

PRUNCÍME s. f. (Învechit) Mulţime de prunci **(1)**; totalitatea pruncilor. *Creşterea pruncimei* (a. 1775). GCR II, 108/34, cf. POLIZU, LM, SCRIBAN, D.

— **Prunc** + suf. *-ime.*

PRUNCÓI s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Augmentativ al lui p r u n c; băieţandru. Cf. CABA, SĂL. 92.

— Pl.: *pruncoi.*

— **Prunc** + suf. *-oi.*

PRUCOIÉŞ s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Copil între 7 şi 12 ani. Cf. VAIDA.

— Pronunţat: *-co-ieş.* — Pl.: *pruncoieşi.*

— **Pruncoi** + suf. *-aş.*

PRUNCOTÁN s. m. v. **pruncotean.**

PRUNCOTEÁN s. m. **1.** (Prin Maram. şi prin Transilv.) Băieţandru. Cf. LB, CADE, DR. X, 439, VAIDA, ALR II/I h 138, MAT. DIALECT. I, 26.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) „Copilaş, băieţaş". CANDREA, Ţ. O. 51.

— Pl.: *pruncoteni.* — Şi: **pruncotán** (pl. *pruncoteni şi pruncotani*) s. m. ALR II/I h 138.

— **Prunc** + suf. *-otean.*

PRUNCŞÓR s. m. v. **pruncuşor.**

PRUNCUCÍDERE s. f. Infracţiune care constă în uciderea (de către mamă a) propriului copil (nou-născut); infanticid. Cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Într-un proces de pruncucidere... tînărul dovedi deodată un talent surprinzător de vorbire.* SADOVEANU, O. VII, 686, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Pruncucidere este omorul săvîrşit de mamă asupra copilului său din afara căsătoriei.* PR. DREPT, 659, cf. SFC I, 168, 169, 177, FORM. CUV. I, 44, 46, 57, 61, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *pruncucideri*.
– **Prunc + ucidere.**

PRUNCUCIGÁŞ, -Ă adj. (Şi substantivat) (Persoană) care îşi ucide propriul copil (nou-născut), care comite crima de pruncucidere. Cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC I, 82, 168, 169, 177, 178, IV, 236, FORM. CUV. I, 45, 57, 61, DEX.
– Pl.: *pruncucigaşi, -e*.
– **Prunc + ucigaş.**

PRUNCULEÁNĂ s. f. (Regional) Prunculiţă (Jina – Sebeş). Cf. GR. S. VI, 243.
– Pl.: *prunculene*.
– **Prunc㠄 + suf. *-uleană*.

PRUNCULÉŢ s. m. (Popular) Diminutiv al lui p r u n c; copilaş, (învechit şi regional) pruncuţ.

1. Cf. p r u n c **(1)**. *Prunculeţi de-i mititei Ca şi nişte îngerei.* MARIAN, Î. 479.

2. Cf. p r u n c **(2)**. *Leleo, muică, leleo, Doamne! Prunculeţii-mi mor de foame.* BOLLIAC, O. 181, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se duce-o femeie în lume Cu prunculeţu de mînă.* MAT. FOLK. 259.
– Pl.: *prunculeţi*.
– **Prunc + suf. *-uleţ*.**

PRUNCULÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p r u n c ă; (regional) prunculeană, pruncuşoară. *Pruncul'iţă cu bănat, Cu mult dor m-ai întrebat.* T. PAPAHAGI, M. 53, cf. DEX.
– Pl.: *prunculiţe*.
– **Prunc㠄 + suf. *-uliţă*.

PRUNCUŞOÁRĂ s. f. (Regional) Prunculiţă. Cf. MARIAN, NA. 348.
– Pl. *pruncuşoare*.
– **Prunc㠄 + suf. *-uşoară*.

PRUNCUŞÓR s. m. Diminutiv al lui p r u n c; copilaş.

1. (Popular) Cf. p r u n c **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Închideţi ochii ... prunci pruncuşori.* CAMILAR, N. I, 335. *Flori cu faţă de bujori Şi cu ochi de pruncuşori.* ALECSANDRI, P. P. 134.

2. (Popular) Cf. p r u n c **(2)**. *Scăpînd un prunceşor al craiului ... l-au dus la împărăteasa Ecaterina a Rusiei să crească acolo.* DIONISIE, C. 211. *Ea la brtu-i poartă furcă şi la sîn un pruncuşor.* ALECSANDRI, POEZII, 64. [Împărăteasa] *îşi luă cu totul nădejdea de-a căpăta un pruncuşor.* POPESCU, B. II, 4.

3. (Învechit, prin Transilv.; în forma *prunceşor*) Cf. p r u n c **(4)**. *Iacă un tînăr ... Strigai : — Tinere, drăguţe prietene, Spune-ţi numele, dulce prunceşor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 310.
– Pl.: *pruncuşori*. — Şi: (regional) **pruneşór** s. m.
– **Prunc + suf. *-uşor*.**

PRUNCÚŢ s. m. (Învechit şi regional) Diminutiv al lui p r u n c.

1. Cf. p r u n c **(1)**. *Săracul pruncuţ se amăraşte.* PETROVICI, P. 49/19, cf. DRLU, LB, CALENDARIU (1844), 63/5. *Am rămas grea ... Am făcut acuma, să zic, şi pruncuţu Şi îi puse naşu numele Vlăduţu.* PANN, P. V. II, 137/3, cf. MUREŞANU, P. 116/7. *Cu cheile s-or jucat Mulţi pruncuţi Nepricepuţi.* HEM 1766. *Ce-i mai drag şi mai plăcut Ca pruncuţul nou născut?* ALECSANDRI, P. II, 181, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un pruncuţ mic ce-am aflat.* BUD, P. P. 8.

2. Cf. p r u n c **(2)**. *De Vilimir au rămas un pruncuţ.* ŞINCAI, HR. I, 58/9. *Un om au avut un pruncuţ foarte frumos şi o fetişoară cam urîtă.* ŢICHINDEAL, ap. CADE. *O femeie legăntndu-şi pruncuţul.* GT (1839), 22¹/30. *Cîtu-i de făloasă cu pruncuţu-n braţă.* PRIBEAGUL, P. R. 105, cf. SFC IV, 148, 151. *Să să-nveţe tăt omu Să nu-ş deie pruncuţu.* T. PAPAHAGI, M. 98. *Am un pruncuţ mititel.* FOLC. TRANSILV. I, 208.
– Pl.: *pruncuţi*.
– **Prunc + suf. *-uţ*.**

PRUNCÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p r u n c ă.

1. Cf. p r u n c ă **(1)**. Cf. DRLU, LB, DDRF, MARIAN, NA. 348, CADE, M. D. ENC., DEX.

2. Cf. p r u n c ă **(2)**. *Trece-o pruncă şi-un voinic, Voinicelul hăulind ..., Iar pruncuţa suspinînd.* ALECSANDRI, P. P. 17.
– Pl.: *pruncuţe*.
– **Prunc㠄 + suf. *-uţă*.

PRUND s. n. **1.** Pietriş mărunt (amestecat cu nisip) care se găseşte pe fundul şi pe malul apelor sau (în straturi) în scoarţa pămîntului; prundiş **(1)**, (regional) prundar **(I 1)**. *Avea atîta argint şi aur de mult cumu-i prundul.* VARLAAM, C. 318. *Apele fugi-vor de-a rămîne prundul.* DOSOFTEI, PS. 51/10, cf. LB, POLIZU. *Pămîntul ... este în unele locuri argilos şi în altele nisipos şi cu prund.* I. IONESCU, M. 335. *Vino-n codru la izvorul Care tremură pe prund.* EMINESCU, O. I, 75. *Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind ... Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace.* id. ib. 85, cf. 75. *Ape iuţi ... curg fără repaus pe aşternutul lor de prund.* GANE, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tot de „babiţe" se mai desclntă, punînd 9 pietricele de prund într-o ulcică cu apă.* CANDREA, F. 432, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Zvîrlugi subţiri alunecă pe fund Şi păstrăvi din colloanele de prund.* CAZIMIR, L. U. 27. *Alunecă gheţarii ... Pe apele calcate cu tălpile pe prunduri.* LESNEA, C. D. 121. *Ca o grămadă de prund bătută de apă mînioasă ... se risipea cheagul oştirii lui Potocki.* SADOVEANU, O. V, 496. *Ca-n ape fără prunduri fabuloase, reci, Arzînd se văd minuni — prin lutul purpuriu.* BLAGA, P. 99. *Cînd îmi salt genunchiu-n prund Prin nisipul cel mărunt, Cît p-aci să mă scufund.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 130. *Prundul sclipeşte sub zări cenuşii.* BANUŞ, P. 214. *Suna în văi o muzică profundă, O muzică a undelor pe prund.* LABIŞ, P. 263, cf. H X 84. *O ştiut un bulătău mare fără fund; cînd o ajuns o fost prund, au fost ramas numai o leacă de băltiţă.* ŞEZ. I, 177. *Părăuţ cu apă rece Pe la poarta mîndrii trece, Dare-ar Dumnezeu să sece, Să rămînă numai prund, Cum am rămas io cu gînd.* HODOŞ, P. P. 146, com. din AGRIŞ—ARAD. ✧ F i g. *Din cuprinsul norului înalt, Ploaia-şi sparge prundul pe asfalt.* LESNEA, VERS. 48. *Vezi al ceasului străfund. Aer curge. Sîntem prund.* BLAGA, P. 39. ✦ Pietriş mărunt care se aşterne mai ales pe drumuri sau pe şosele; prundiş **(1)**. *Trebuie să facă straturile, lăsînd printre dînsele cărări, peste care se pune nisip şi prund.* I. IONESCU, C. 13/26. *Paşii săi ... nu răsuna defel pe pietrişul şi prundul cel mărunt.* EMINESCU, G. P. 166. *Sub picioruşele lor, sună prundul de pe aleile dispuse în amfiteatru.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 33, cf. SĂGHINESCU, V. 32, CADE. *A urcat din goană sania pe o movilă de prund.* C. PETRESCU, Î. I, 190. *Mi s-au părut ciudate drumurile. Nu-i un fir de prund pe ele.* SADOVEANU, O. XIX, 16. *Drumu ţi l-aş pardosi, Nici cu peatră, nici cu prunt. Numai cu nisip mărunt.* HODOŞ, P. P. 59, cf. PODARIU, FL. 58. ✦ (Regional) Nisip **(1)**. Cf. ALR I 397. *Zidarii bagă prund în var şi văcălesc apoi casa.* MAT. DIALECT. I, 89. ✦ (Regional) Grohotiş (Feneş — Alba Iulia). CHEST. IV 94/102.

2. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund **1**). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund.* HEM 738. *'N prundul mării scobora, Apă-n guşă de lua, Petricele-N degeţele.* TEODORESCU, P. P. 40. *Mă dusei la prundul sec, Dorul mîndrei să-l înec.* RETEGANUL, CH. 125, cf. CHEST. IV 33/448, A V 33, 35, GLOSAR REG.

3. Mal, ţărm acoperit cu prund **(1)**; teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conţine prund **(1)**, teren format din prund; prundiş **(2)**, (regional) prundar **(I 2)**. *Pomorie, ţărmurile mării, prunduri* (a. 1600—1630). CUV. D. BĂTR. I, 298. *Şi, aşa, varvarii, Văzînd cum s-au făcut prunt şi cum iaste cale, au mers spre Palinis.* HERODOT (1645), 462. *Îngrădiş marea cu prundul.* DOSOFTEI, MOL. 85. *Acesta era din cetatea persană despe*

apus de apa Efratului lîngă prundul apei petrecînd. id. v. s. februarie 71v/29. *Carii cum putură scăpară, unii în cetate ..., alţii în prund.* ANON. CANTAC., CM I, 180, cf. ANON. CAR. *Prundul mării şi Petru cu picioarele goale ... şade de deasupra pe o piatră* (a. 1805). GRECU, P. 160. *La limpedele ape Iordanului ea junge, Descalică pe prunte şi jos, aci, se culcă.* HELIADE, O. I, 306. *Împotriva acestor trebuinţi şi a prundurilor care se găsesc supt linia imaşului s-au legiuit treizeci fălci peste suma de trei sute fălci* (a. 1852). URICARIUL, III, 253. *Erau rămăşiţele unui vechi pod, care unea odinioară prundurile.* ODOBESCU, S. I, 386. *Din prund înalţă trunchii lor arinii În lunce risipiţi.* EMINESCU, O. IV, 209. *Toată ziulica bate prundurile după scăldat.* CREANGĂ, O. 186, cf. 215. *Se rupse un crîmpeiaş* [de maţ] *şi-l dete pe rîu. El se opri pe un prund.* ISPIRESCU, L. 70. *Tot satu-i strîns la horă, în bătătura circiumii de pe prund.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 160, cf. DDRF. *Iute scoboară troienii lutnd în primire pămîntul, Iuţi îşi întind obositele trupuri pe prunduri de sare.* COŞBUC, AE. 15. *Din prundul gîrlei, cireada se urca pe un vad.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 26. *Merse-n tăcere pe prund spre marea cea mult vuietoare.* MURNU, I. 4. *Intrasem pe prundul Sabasei, un pîrău limpede, care purcede din fundul munţilor Fărcaşei.* HOGAŞ, DR. I, 68. *Decît să te trudeşti acolo, în băi ..., mai bine aici slobod pe prunduri.* VOICULESCU, P. II, 272. *Dormim un somn bun cît or paşte caii în prund.* SADOVEANU, O. XIII, 706. *A rămas în urmă şi casa aceea plutitoare, desprinsă parcă din cine ştie ce prunduri.* V. ROM. octombrie 1955, 130. *Se apropiau ... prăşind păpuşoiul slab, galben, răscolind prundul.* CAMILAR, N. I, 167. *Cînd te-ai dus de lîngă mine, M-am culcat pe prund. Someşul, cu vorbe line, Mă chema la fund.* BANUŞ, P. 290. *Sub priviri îi se culcase Marea năzuind spre prund.* V. ROM. noiembrie 1962, 76, cf. H VI 22. *Turcii stau pe zidurile, Ca ciorile în prunturile.* POP., ap. GCR II, 302. *Într-al Mării Negre prund, La dalbele mînăstiri, Ler, Doamne, Ler, Slujescu-mi nouă preoţi.* TEODORESCU, P. P. 43, cf. 49. *Şi cum mi te-o scos în prund, De-amu nu-i veni mai mult.* MARIAN, Î. 241. *Nu ştiu, apoi, e-necat, Sau e pe prund aruncat.* ŞEZ. II, 36. *Ocolită de dujmani Ca prundul de bolovani; Ocolită de durere Ca prundul de petricele!* BIBICESCU, P. P. 115, cf. ŢIPLEA, P. P. 115, GRAIUL, I, 431, com. din MARGINEA—RĂDĂUŢI. *Doi pruncuţ mititeluţ Tot pîn prund şi pîn arină, Ţiindu-se tot de mînă.* FOLC. TRANSILV. I, 207. *Aşteaptă, murgo, să paşti prundul.* ZANNE, P. I, 557.

4. Insulă mică, fără vegetaţie, formată din aluviuni (cu prund **1**), pe cursul unei ape curgătoare; prundiş **(3)**. *Insulele şi prunturile, cari se formează în albia fluvielor şi a rîurilor navigabile ..., sînt ale statului, dacă nu i se opune titlu sau prescripţiune.* HAMANGIU, C. C. 129. *Praguri — adică bancuri în adîncime — cari uneori se ridică mai sus ca „bancuri de potmol" sau „de nisip" ... transformîndu-se — după înălţimea lor — în prunduri, chiciuri, păcuie.* ANTIPA, P. 192, cf. 788.

5. (Regional) Bucată de pămînt cuprinsă între răzoare; delniţă (Rîu Bărbat — Haţeg). A IV 5.

6. (Regional) Poiană **(1)** (Măceşu de Jos — Băileşti). ALRM SN I h 398/872.

— Pl.: *prunduri.* — Şi: (învechit şi regional) **prunt** (pl. *prunturi* şi *prunte*) s. n.

— Din v. sl.***prędz**. Cf. scr. p r u d, pol. p r ą d.

PRUNDÁC s. m. (Ornit.; regional) Fluierar *(Tringa totanus)*. BĂCESCU, PĂS. 143.

— Pl.: *prundaci.*

— **Prund** + suf. *-ac.*

PRUNDÁR s. n., s. m. I. S. n. **1.** (Prin Transilv.) Prund **(1)**. Cf. LM, ALR II/272. ✦ Îngrămădire de lemne, buşteni, crengi etc. aduse de apă şi oprite la cotitura rîurilor, piraielor etc. (unde formează un fel de baraj) (Rîmeţ — Aiud). CHEST. IV 59/99.

2. (Transilv. şi nordul Mold.) Prund **(3)**; teren nisipos **(1)**. *Cine mere prin prundariu? Ia, bădiţa cu pieptariu.* VICIU, S. GL., cf. I, CR. III, 248, com. din AGRIŞ—ARAD, ALR II 2 483/537. *Locul unde au pămînt năsipos, numit la prundar.* ALR SN I MN h 10/105, cf. A I 23. ✧ (Adjectival) *Loc prundar.* A I 35.

3. (Prin Bucov.) Cute făcută din piatră de rîu. Cf. GLOSAR REG.

II. S. m. **1.** Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lîngă ape: **a)** (prin Mold. şi prin Munt.; şi în sintagma *prundar de şes*, BĂCESCU, PĂS. 143) prundăraş *(Charadrius dubius curonicus)*. Cf. BARCIANU, BĂCESCU, PĂS. 143; **b)** (regional) *Charadrius pluvialis.* ENC. AGR.; **c)** (regional) codobatură *(Motacilla alba)*. Cf. MARIAN, O. I, 327, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BĂCESCU, PĂS. 143, ALR I 1 042/730; **d)** (regional) lăstun *(Delichon urbica urbica)* (Valea Lungă Cricov—Pucioasa). ALR SN III h 702/762; **e)** (regional) pescărel **(II 1 b)** *(Cinclus cinclus)*. *Prundarii saltă-ntr-un picior.* LUNGIANU, ap. CADE. *Stete în loc să privească zbenguirile prundarului.* ap. CADE, cf. BĂCESCU, PĂS. 143, RĂDULESCU-CODIN, ALR I 1 046/594, 735, 776; **f)** (regional) *Cinclus aquaticus.* CONV. LIT. XXIII, 342.

2. (Iht.; regional) Fusar *(Aspro streber)*. BĂCESCU, P. 30, cf. DEX.

III. S. m. (Rar) Persoană care scoate şi transportă prund **(1)**. Cf. LM, IORDAN, L.R.A. 162, SCL 1973, 48, DEX.

— Pl.: **(I)** *prundare* (com. din AGRIŞ—ARAD) şi **(II, III)** *prundari.*

— **Prund** + suf. *-ar.*

PRUNDÁŞ s. m. (Ornit.; regional) **1.** Fugaci *(Calidris)*. CADE, cf. BĂCESCU, PĂS. 143. ✧ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Prundaş de limanuri.* BĂCESCU, PĂS. 143. *Prundaş de mare.* id. ib. *Prundaş-islandic.* id. ib. *Prundaş mare.* id. ib. *Prundaş pitic.* id. ib. 144. *Prundaş-roşcat.* id. ib. *Prundaş sur.* id. ib.

2. Codobatură *(Motacilla alba)*. ENC. AGR.

— Pl.: *prundaşi.*

— **Prund** + suf. *-aş.*

PRUNDĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Nisipos **(1)** (Remetea — Beiuş). A I 12.

— Pronunţat: *-dă-ios.* — Pl.: *prundăioşi, -oase.*

— De la **prundos**, cu schimbare de suf.

PRUNDĂLẮU s. n. (Regional) Gunoi vegetal. Com. din AGRIŞ—ARAD.

— Pl.: *prundălaie.*

— **Prund** + suf. *-ălău.*

PRUNDĂRÁŞ s. m. Numele mai multor păsări care trăiesc de obicei pe malul apelor: **a)** (şi în sintagmele *prundăraş de rîu*, BĂCESCU, PĂS. 144, *prundăraş de rîu cu cioc negru*, id. ib., *prundăraş gulerat mic*, id. ib.) pasăre călătoare de mărimea unei prepeliţe, brună-roşcată pe spate şi albă pe pîntece, cu două dungi albicioase pe cap şi pe piept; (regional) cric, pietrai, pietrar **(IV 3)**, prundar **(II 1 a)**, prundurel[1] **(a)**, tililic, văcărel, ploier gulerat mic, ploier de rîu *(Charadrius dubius curonicus)*. BĂCESCU, PĂS. 144, cf. DER, DEX; **b)** (regional; în forma *pruntăraş*) ploier **(II 1)** *(Charadrius apricarius)*. BĂCESCU, PĂS. 144. ✧ (Urmat de determinări care indică specia) *Prundăraş de mare.* id. ib. *Prundăraş pestriţ.* id. ib. *Prundăraş gulerat.* id. ib. *Prundăraş de munte.* id. ib. *Prundăraş montan.* id. ib. ✧ C o m p u s e: (regional) **prundăraş-lobat** = notăriţă **(b)** *(Phalaropus lobatus)*. id. ib.; (regional) **prundăraş-de-nămol** sau **prundăraş-cu-cioc-lat** = *Limicola falcinellus.* id. ib. ✦ (Regional) *Cinclus aquaticus.* CONV. LIT. XXIII, 342.

— Pl.: *prundăraşi.* — Şi: (regional) **pruntărăş** s. m.

— **Prundar** + suf. *-aş.*

PRUNDĂRÉL s. m. Diminutiv al lui p r u n d a r **(II)**. Cf. CADE. ✦ Nume dat mai multor păsări care trăiesc pe malul apelor. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *prundărei.*

— **Prundar** + suf. *-el.*

PRUNDĂRÍE s. f. (Rar) Teren format din prund **(1)** aluvionar; loc de unde se scoate prund. *A dat un chiot scurt şi a rupt-o la fugă spre prundărie.* CAMILAR, C. P. 159, cf. DEX.
— Pl.: *prundării.*
— **Prund** + suf. *-ărie.*

PRUNDĂRÍU, -ÍE adj. (Regional; despre terenuri) Nisipos **(1)** (Finiş — Beiuş). A I 17.
— Pl.: *prundării.*
— **Prund** + suf. *-ăriu.*

PRUNDĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Prin vestul Transilv. şi prin Maram.; despre terenuri) Nisipos **(1)**. ALR SN I h 10/349, cf. A I 22, 35, TEAHA, C. N. 257.
— Pl.: *prundăroşi, -oase.*
— **Prund** + suf. *-ăros.*

PRUNDÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A prundui **(1)**. Cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. ✦ P. gener. A acoperi cu un strat de ... *Mare-i dealu Bistriţii ... Ctt ti Bistriţa de mare, Num-o cărăuşă are, Ş-ti prundită cu năsip, Nu poci mere de urît.* MÎNDRESCU, L. P. 43. *Ce-i mai frumos, Doamne,-n lume? Cărăuşă prin pădure, Că-i prundită cu alune.* id. ib. 48.
— Prez. ind.: *prundesc.*
— V. **prund.**

PRUNDÍŞ s. n. **1.** Pietriş mărunt (amestecat cu nisip) care se găseşte pe fundul şi pe malul apelor sau (în straturi) în scoarţa pămîntului; prund **(1)**, (regional) prundar **(I 1)**. *Hameleonul, prin prundişul apei aceea îmblînd, ... un crocodil mare şi groaznic ieşind, pre becisnicul hameleon, pentru ce să-l înghită, în fălci îl lua.* CANTEMIR, IST. 205. *Pe un pestriţ prundiş se leagănă trîndava Moldovă.* NEGRUZZI, S. I, 193, cf. 195. *Riul ici alunecă de-a furişa peste prundişul lins.* SLAVICI, N. I, 59, cf. DDRF. *Un riuleţ limpede ... fuge pe patul său de prundiş mărunt.* IORGA, ap. CADE, cf. TDRG. *Tăcea vrăjit izvorul ce curge pe prundiş.* PETICĂ, O. 124. *Satele împrăştiate, ca grăunţele, scoteau sclipiri repezi, ca a prundişului spălat de ape.* GÎRLEANU, N. 205. *Hogaşurile săpate de puhoaie se mai ţăseau ... în prundişul galbăn.* HOGAŞ, DR. I, 297. *Valuri mărunte bat uşor pe prundişul malului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 13. *Sus, pe bolta întunecată, ardea drumul robilor ca un prundiş de foc.* SADOVEANU, O. I, 664. *De unde a putut să-nmugurească* [lacrima]? ... *Dintr-un nisip, dintr-un prundiş, dintr-un nămol.* ARGHEZI, VERS. 303. ◇ Fig. *Dintre stelele fără număr de deasupra — ca dintr-o spuză de aur, din prundişuri de nestemate ...—, unul dintre feciori alese un grup geometric şi-i dădu un nume.* SADOVEANU, O. IX, 30. *Prundişul de ametist O să lucească în prima lumină.* s ianuarie 1961, 7. ✦ Pietriş mărunt care se aşterne mai ales pe drumuri sau pe şosele; prund **(1)**. *Tropotul cailor pe prundiş produse larma.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Tropotul lui se auzea răsunînd sec pe prundiş.* GÂNE, N. I, 10. *Prundişul crţşca sub opinci.* HOGAŞ, DR. I, 44, cf. CADE. *Potecile cu prundiş mărunt şerpuiau printre chioşcuri.* REBREANU, R. I, 80. *Zîmbea şi Stroe Vardaru, călcînd prin prundişul alb.* C. PETRESCU, A. R. 58. ◇ Fig. *Din Calea Robilor am luat prundiş, Suind în cer cărarea pe furiş.* ARGHEZI, VERS. 317. ✦ Nisip **(1)** (de rîu). ŞĂINEANU, D. U., ALR I 397/200, 370, 880.

2. Mal, ţărm acoperit cu prund **(1)**; teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conţine prund **(1)**, teren format din prund; prund **(3)**, (regional) prundar **(I 2)**. *20 fălci luncă de sălci, prundiş, stînci, ponoară din care se alcătuieşte acest loc* (a. 1840). URICARIUL, XIII, 377. *De pe prundişul Mozelii capătă mai mult decît ce aice nu dobîndim de pe pămînturile făgăduinţei de plugărie.* I. IONESCU, C. 66/1. *Creşteau cum creşte răchita-n prundişul apătos.* SLAVICI, O. II, 21, cf. JAHRESBER. V, 328, BARCIANU. *Locuri de lunci, pruntişuri, drumuri şi ...locuri fertile.* GRECESCU, FL. 78, cf. ALEXI, W. *Ne urmarăm drumul pe prundiş, sărind ca nişte capre peste bolovani, cursuri de apă.* HOGAŞ, DR. I, 3. *Merse ... de-a lungul unei alte văi largi, cu o gîrlă rătăcită în prundişul lat.* CĂLINESCU, S. 715. *Dincă şi Licsandru să o ia pe lîngă mînăstire şi apoi, prin prundiş, să răzbată în mahalaua Dobrotesei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 9. *Păsări mari, filfîind domol din aripi ..., se lasă mai departe pe prundişuri.* s aprilie 1960, 47.

3. Insulă mică, fără vegetaţie, formată din aluviuni (cu prund **1)**, pe cursul unei ape curgătoare; prund **(4)**. Cf. CADE. *Cum mergea, iată că în mijlocul Dunării dădu de un prundiş gol, ca un ostrov mic.* RETEGANUL, P. III, 5.
— Pl.: *prundişuri.* — Şi: (regional) **pruntíş** s. n.
— **Prund** + suf. *-iş.*

PRUNDIŞÓR s. n. Diminutiv al lui prund **(1)**. *Lostunii fac ocoluri ..., lăsînd parcă să curgă din guşele lor catifelate prundişor sferic în cupe de cristal.* SADOVEANU, O. IX, 11, cf. DEX. ◇ Fig. *În ochii ei verzii, punctaţi cu prundişor cafeniu, tresări o luminiţă.* SADOVEANU, O. VI, 583.
— Pl.: *prundişoare.*
— **Prund** + suf. *-işor.*

PRUNDÍT, -Ă adj. (Despre şosele, drumuri, alei etc.) Pe care s-a aşternut prund **(1)**; prunduit. *În curtea mare, prundită, cete de copii zburdalnici se fugăreau.* REBREANU, I. 211, cf. 415.
— Pl.: *prundiţi, -te.*
— V. **prundi.**

PRUNDÓI s. n. (Regional) Plaur. *E un braţ care dă în Balta lui Carpov şi îmbucătura e astupată de un prundoi.* TAFRALI, S. 36. *O mare parte din aceste bălţi sînt acoperite cu stufării imense, din cari cele mai multe sînt stufuri plutitoare — plaur sau prundoaie.* ANTIPA, P. 198.
— Pl.: *prundoaie.*
— **Prund** + suf. *-oi.*

PRUNDÓS, -OÁSĂ adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund **(1)**, alcătuit din prund; p. ext. pietros **(I)**; (regionali) nisipos **(1)**. *Temîndu-să să nu cumva cază în vrun loc prundos.* N. TEST. (1648), 171r/29, cf. LB. *Am găsit într-un loc prundos nişte pietre.* DRĂGHICI, R. 53/18, cf. DDRF, JAHRESBER. V, 323, BARCIANU, ALEXI, W. *Nestor ..., stăpînul prundosului Pilos.* MURNU, I. 27. *Lăsăm apa încolăcită în valea prundoasă a Buzăului.* CĂLINESCU, C. O. 246. *Riurile prezintă albia prundoasă sau nisipoasă.* VÎN. PESC. octombrie 1962, 5. *Toloaca aceasta era prundoasă şi uscată şi iarbă mai că nu se afla.* SBIERA, ap. TDRG, cf. ALR SN I h 10.
— Pl.: *prundoşi, -oase.*
— **Prund** + suf. *-os.*

PRUNDUÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică drumuri, şosele etc.) A acoperi, a aşterne cu prund **(1)**, a pietrui cu prund; (regional) a prundi, a prunduli. *Un tîrguşor mic ... cu străde drepte, largi, bine prunduite.* GANE, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DDRF, SCRIBAN, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mureşul a prunduit hotarul satului.* Com. din DEDA—REGHIN. ◇ (Glumeţ) *Şi oare ce-or să facă boierii cu-atîta mastic? — Spunea vătavu de la Pepeleni c-au să prunduiască cu el şoselele cele nouă.* ALECSANDRI, T. 694.

2. (Prin Bucov.; în forma *prîntui*) A risipi **(2)**, a irosi. Cf. ŞEZ. V, 119.
— Prez. ind.: *prunduiesc.* — Şi: (regional, **2) prîntuí** vb. IV.
— **Prund** + suf. *-ui.*

PRUNDUIÁŞ subst. (Regional) Prunduleţ **(1)**. Cf. PASCU, S. 351. *Prunduiaş de mare, De azi înainte, Care or mai trece, Vămă să le iei.* PĂSCULESCU, L. P. 14.
— Pronunţat: *-du-iaş.* — Pl.:?
— **Prund** + suf. *-uiaş.*

PRUNDUÍT, -Ă adj. (Despre drumuri, şosele, alei etc.) Pe care s-a aşternut prund **(1)**; prundit. *Vile*

frumoase, vesele, cu grădinîi în față, cu drumuri prunduite. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Doi cai albi băteau șoseaua prunduită.* SĂM. VI, 544. *Prin mijlocul satului se întinde ulița prunduită.* GÎRLEANU, N. 130, cf. CADE. *De la noi și pîn' la voi sînt tot căței de usturoi* (Drumul *prunduit*). GOROVEI, C. 137.
— Pl.: *prunduiți, -te.*
— V. **prundui.**

PRUNDULÉȚ s. n. Diminutiv al lui prund. Cf. JAHRESBER. VIII, 196.

1. (Regional) Cf. prund **(2).** *Prunduleț de Mare Neagră.* PĂSCULESCU, L. P. 17.

2. Cf. prund **(3).** *Colea jos în prunduleț A crescut un nuculeț.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 182.
— Pl.: *prundulețe.* CADE.
— **Prund** + suf. *-uleț.*

PRUNDULÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A prundui **(1).** *De-aș ști, bade, c-ai veni, Drumu ți l-aș prunduli, Tot cu prund de cel mărunt, Să vii, bade, mai curînd.* PODARIU, FL. 58.
— Prez. ind.: *prundulesc.*
— **Prund** + suf. *-uli.*

PRUNDUNEÁ s. f. (Prin Bucov). Femela prundurelului[1]. *Cî nu-s pui di prunduniel Pi creangî di aluniel, Da sînt pui di prundunie, Pe creangî di alunie.* ȘEZ. IV, 136.
— Pl.: *prundunele.*
— **Prundunel** + suf. *-ea.*

PRUNDUNÉL s. m. v. **prundurel[1].**

PRUNDURÉL[1] s. m. (Regional) Numele mai multor păsări care trăiesc de obicei pe malul apelor: **a)** prundăraș **(a)** *(Charadrius dubius curonicus).* BĂCESCU, PĂS. 144; **b)** (și în sintagma *prundurel de pădure,* id. ib.) codobatură *(Motacilla cinerea).* TDRG, BĂCESCU, PĂS. 144; **c)** (în forma *brundărel*) sticlete *(Carduelis carduelis).* Cf. DDRF, ALEXI, W; **d)** pescărel **(II 1 a)** *(Alcedo atthis).* Cf. ȘĂINEANU, D. U.; **e)** fugaci *(Calidris).* Cf. CADE. *Nu-s pui di prunduniel Pi creangî di aluniel.* ȘEZ. IV, 136, cf. V, 120. *S-o găsit om prunduniel, Pi-o criangî di aluniel.* GRAIUL, I, 467, cf. VÎRCOL, V. 98.
— Pl.: *prundurei.* — Și: (regional) **prundunél, brundărél** (DDRF, ALEXI, W.) s. m.
— **Prundar** + suf. *-el.*

PRUNDURÉL[2] s. m. (Prin Bucov) Numele unei plante spinoase, nedefinită mai de aproape, care crește pe prundurile **(3)** piraielor de munte. ȘEZ. XV, 110.
— Pl.: *prundurei.*
— **Prund** + suf. *-urel.*

PRUNDURÉLE s. f. pl. (Popular) Diminutiv al lui prunduri, v. prund **(3).** Cf. TDRG, CADE. *Colo-n jos pe prundurele, Florile dalbe! Joacă două rîndunele.* MARIAN, S. R. I, 19, cf. ȘEZ. VI, 118, MAT. FOLK. 1 317, RĂDULESCU-CODIN, 62, CARDAȘ, C. P. 110, BUD, P. P. 6, 81, VASILIU, C. 140, DENSUSIANU, Ț. H. 330. *Colo sus pe prînturele Este-o turmă de oi grele.* ARH. FOLK. I, 177, cf. BL VI, 161, MAT. DIALECT. I, 89.
— Și: (regional) **prînturéle** s. f. pl.
— **Prunduri** (pl. lui *prund*) + suf. *-el.*

PRUNDURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Pietros **(I)** (Horgești — Bacău). A IX 3.
— Pl.: *prunduroși, -oase.*
— **Prund** + suf. *-uros.*

PRUNDÚȚ s. n. (Regional) Prunduleț **(1).** *Foaie de cicoare, În prunduț de mare, Iată că-mi răsare Puternicul soare.* TEODORESCU, P. P. 410.
— Pl.: *prunduțuri.*
— **Prund** + suf. *-uț.*

PRUNDUȚÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui prunduț. Cf. prund **(3).** (Berbești — Sighetu Marmației). BÎRLEA, C. P. 145. *Colo-n jos pe prunduțele, Să bat două taberi grele.* id. ib.
— Pl.: *prunduțele.*
— **Prunduț** + suf. *-el.*

PRUNÉL s. m. (sg.) (Rar) Țuică (de prune). Cf. SCL 1973, 48.
— **Prună** + suf. *-el.*

PRUNÉLĂ s. f. (Anat.; franțuzism învechit) Pupilă. *Prunela sau deschiderea pupilei.* MARIN, F. 463/31, cf. 434/21. *Ochii acestui șarpe sînt foarte vii și pătrunzători; au un iris roșu și o prunelă neagră.* ISIS (1859), 162[1]/14, cf. BARONZI, I. L. IV, 205/8.
— Pl.: *prunele.*
— **Din fr. prunelle.**

PRUNÉT s. n. Livadă de pruni; pruniș, pruniște, prunărie[2], (regional) perjărie. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Dunga vînătă a drumului ce tăia în curmeziș dealul prunetului.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 181, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG, CADE, DR. XI, 65, SCRIBAN, D., DEX, VAIDA.
— Pl.: *pruneturi* și (rar) *prunete.*
— **Prun** + suf. *-et.*

PRUNÍC s. m. (Regional) Prunișor **(1)** (Podu Dîmboviței — Cîmpulung). CV 1950, nr. 3, 36.
— Pl.: *prunici.*
— **Prun** + suf. *-ic.*

PRUNÍȘ s. n. Livadă de pruni; prunărie[2], pruniște, prunet, (regional) perjărie. Cf. DR. XI, 72, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162, DEX.
— Pl.: *prunișuri.*
— **Prun** + suf. *-iș.*

PRUNIȘOÁRĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui prună **(1).** Cf. MARIAN, CADE.

2. (Rar) Gogonea de forma unei prune **(1).** *Se mai păstrează unele legume în oțet, precum gogoșari ..., pălăgele verzi (prunișoare sau gogonele).* ION BOTEZ, STR. 61.
— Pl.: *prunișoare.*
— **Prună** + suf. *-ișoară.*

PRUNIȘÓR s. m. **1.** Diminutiv al lui prun; prunuț, (regional) prunic. Cf. JAHREȘBER. VIII, 212, CADE. *Ochii lelei care-mi plac, Dulcișori și mieriori, Mă cheamă sub prunișori.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 36, com. MARIAN. *Cucule, pană surlie, ... N'i-ai cîntat pă prun'ișor Să trăim cu mare dor.* T. PAPAHAGI, M. 53. *Pe la noi, prin prunișori, Cărărușă de ficiori.* PODARIU, FL. 22.

2. (Prin Munt.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Ierburi și flori sînt: ... tufănică, prunișor, șofran.* H IV 84.
— Pl.: *prunișori.*
— **Prun** + suf. *-ișor.*

PRUNÍȘTE s. f. Livadă de pruni; prunărie[2], prunet, pruniș, (regional) perjărie. *Pădurile nu înverziseră încă, dar prunîștile erau în floare.* SLAVICI, O. II, 30. *Soarele ne bătea-n față; căldura lui, lumina de-afară, covorul verde de sub prunîște mă băturî și pe mine.* LUC. XII, 185, cf. PAMFILE, J. III, 93, PASCU, S. 250, CADE, DR. XI, 72, ALR II/64.
— Pl.: *prunîști.*
— **Prun** + suf. *-iște.*

PRUNJĂL s. m. v. **pătrunjel.**

PRUNT s. n. v. **prund.**

PRUNTĂRÁȘ s. m. v. **prundăraș.**

PRUNTÍȘ s. n. v. **prundiș.**

PRUNÚŢ s. m. Diminutiv al lui p r u n; prunişor, (regional) prunic. Cf. PASCU, s. 154. *Frunză verde de prunuţ, Doi, trei ani avui drăguţ.* HODOŞ, P. P. 119, cf. ŢIPLEA, P. P. 115.
– Pl: *prunuţi.*
– **Prun** + suf. *-uţ.*

PRURÍGO subst. Boală cronică a pielii, caracterizată prin apariţia unor leziuni superficiale persistente în formă de băşicuţe, însoţite de mîncărime intensă. *Prorigul (un fel de mîncărime a pelei, care se declară cu brobonele).* DESCR. APE, 5/13, cf. MAN. SĂNĂT. 338/23. *Această cură este folositoare în următoarele boale: ... Felurimi de esanteme ..., mai virtos prorigul.* PARAB. 287/27, cf. ENC. AGR. V, SCL 1960, 46, DER. *Datorită puseurilor frecvente de prurigo, porţiunile de piele atinse se îngroaşe, devin aspre, pigmentate.* ABC SĂN. 296, cf. M. D. ENC., DEX.
– Şi: (învechit) **prorîg** subst.
– Din lat. **prurigo.**

PRURÍT s. n. Mîncărime intensă a pielii, care apare în diferite boli de piele sau în unele afecţiuni generale. *În animal iarăş se ivesc semnele turbării, bunăoară pruritu, adecă mîncare cu scărpinare.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 121/16, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mîncărimea sau pruritul poate fi de mai multe feluri.* BIANU, D. S. 443, cf. SCRIBAN, D. *Căderea dinţilor şi chiar căderea perilor trebuiesc invocate aci. Pruritul senil de asemeni.* PARHON, B. 32. *Dozele mari de chinină ...dau greţuri, vărsături, ... prurit.* BELEA, P. A. 152. *Pruritul poate fi generalizat pe întreg corpul sau localizat numai la anumite părţi din corp.* id. ib. 504, cf. DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *pruriturí.*
– Din lat. **pruritus,** fr. **prurit.**

PRUS[1] s. m. (Entom.; Bucov.) Şvab[1] **(b)** *(Phyllodromia germanica). Un alt fel de insect, care trăieşte asemenea prin bucătării ... şi care aduce la făptură cu şfabul, dară e cu mult mai mic decît acesta şi de coloare gălbuie-roşialică, se numeşte în Bucovina: prus.* MARIAN, INS. 490, cf. JAHRESBER. XII, 141, TDRG, CADE. *Plecînd de la constatarea că unor gîndaci de bucătărie li se spune pruşi, trageţi concluzia că numele lor este în legătură cu „roşu".* CV 1949, nr. 4, 52.
– Pl.: *pruşi.*
– Din ucr. **прус.**

PRUS[2]**, -Ă** s. m., adj. **1.** S. m. (Învechit) Prusac **(1).** *Într-acestaşi an şi Olbrihtu, craiul leşescu, gătindu-să cu mare oaste ca să margă asupra prusilor, ce n-au săvîrşitu şi au muritu.* URECHE, L. 110. *S-au aşezat deasupra ţării pruşilor.* N. COSTIN, ap. CADE, cf. CIHAC, II, 298. *Se lega Petru de a se îngriji de binele Poloniei ... la caz de război cu pruşii să-i deie un ajutor de 400 de călări.* XENOPOL, I. R. III, 144, cf. BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., SFC II, 215. ◇ (La sg. cu sens colectiv) *Altă a treia parte au luat-o nemţii jumătate şi prusul jumătate.* DIONISIE, C. 163.

2. Adj. (Învechit) Prusac **(2).** *Întră cu trupile cavalierilor în Prusia ..., cuprinseră ţeara şi întoarseră pe slavenii pruşi la credinţă.* SĂULESCU, HR. I, 225/21.

3. S.m. (La pl.) Triburi care populau în antichitate şi în evul mediu ţărmul de sud al Mării Baltice dintre cursul inferior al rîurilor Vistula şi Niemen; (şi la sg.) persoană care aparţinea acestor triburi. Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *pruşi* şi *prusi, -se.*
– Din pol. **prus.**

PRUSÁC, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Prusiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Prusia; prusian **(1).** Cf. JAHRESBER. VIII, 142, PASCU, S. 194, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Au trecut frontiera 40 mii de prusaci şi 30 de mii de austrieci.* CAMIL PETRESCU, T. II, 352, cf. SCRIBAN, D., SFC VI, 48. ◇ (La sg. cu sens colectiv) *Împăratul, cîteva cetăţui, carile era în calea prosacului, sfărmînd, cîţiva vlahi au căzut în mîna turcilor.* CANTEMIR, HR. 415.

2. Adj. Care aparţine Prusiei sau populaţiei ei, privitor la Prusia sau la populaţia ei, originar din Prusia; prusian **(2),** (rar) prusăcesc, (învechit) prusesc, prusienesc, prus[2] **(2).** *Hegel a creat ... jalnica idee că statul prusac, aşa cum se prezenta el în secolul al XVIII-lea, este creaţia supremă a spiritului universal.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 3/1. *Într-o gară Se scurge, gîlgîind, armata prusacă.* V. ROM. iulie 1954, 210. *Soldatul prusac îşi ştergea de glod cizma.* CAMILAR, N. I, 12. *Ţeapăn şi încorsetat ca un cavalerist prusac.* VINEA, L. II, 35.
– Pl.: *prusaci, -ce.* – Şi: (învechit) **prosác, -ă** s. m. şi f., adj.
– Din rus. **пруссак,** pol. **prusak.**

PRUSĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Prusac **(2).** *Nu mai puteau de dragul jiletcilor prusăceşti.* MACEDONSKI, O. III, 95, cf. SCRIBAN, D.
– Pl.: *prusăceşti.*
– **Prusac** + suf. *-esc.*

PRUSĂCÉŞTE adv. (Rar) Ca prusacii **(1),** în felul prusacilor. Cf. SCRIBAN, D.
– **Prusac** + suf. *-eşte.*

PRUSÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Prusac **(2).** *Au lăsat oaste muscălească şi prusească în Paris.* DIONISIE, C. 234. *Preţul ei pe an pentru diregători este 11 taleri pruseşti.* AR (1830), 9[1]/43, cf. BARCIANU.
– Pl.: *pruseşti.*
– **Prus**[2] + suf. *-esc.*

PRUSIÁN, -Ă subst., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Prusiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Prusia; prusac **(1).** *Lăcuitori ... să adună în sumă de 70 000 suflete, din care ... franţezi, prusieni.* TÎMPEANUL, G. 30/9. *Prusianul Ioan Veicher, fiiul lui Ernest, veni cu şasesprezece mii cavaleri teutoni.* BĂLCESCU, M. V. 138. *Longwy şi Verdun căzuseră în mîinile prusienilor.* IONESCU-RION, S. 193, cf. DDRF, BARCIANU, CADE. *Acum să pofteaşcă prusienii, să le arătăm noi ce putem cu puşculiţa noastră Loebel.* BRĂESCU, O. A. II, 130, cf. SCRIBAN, D., SFC II, 218.

2. Adj. Care aparţine Prusiei sau populaţiei ei, privitor la Prusia sau la populaţia ei, originar din Prusia; prusac **(2),** (rar) prusăcesc, (învechit) prusesc, prusienesc, prus[2] **(2).** *La 30 dechem., ministru prusian din Paris a dat o vizită ambasadorului Austriei.* CR (1832), 348[1]/23. *Această îndatorire ... se găseşte în toate urbariele polone, ruseşti, şi pînă şi prusiene.* KOGĂLNICEANU, S. A. 143, cf. BARCIANU. *Paralel cu „legea progresului" se dezvolta în mintea domnului colonel superioritatea pasului prusian asupra tuturor celorlalte pasuri.* BRĂESCU, O. A. I, 22, cf. 364.

3. S. m. pl. (Rar) Prus[2] **(3).** *Astăzi prusienii, de origine baltică, vorbesc limba germană.* GRAUR, I. L. 198.

4. Adj. (Rar) Care aparţine pruşilor[2] **(3).** *Limba veche prusiană este cunoscută doar printr-un dicţionar din secolul al XVI-lea.* GRAUR, I. L. 198.
– Pronunţat: *-si-an.* – Pl. : *prusieni, -e.*
– Din fr. **prussien.**

PRUSIÁNCĂ s. f. (Rar) Prusiană, v. p r u s i a n **(1).** Cf. CADE, SFC II, 220.
– Pronunţat: *-si-an-.* – Pl. *prusience.*
– **Prusian** + suf. *-că.*

PRUSIANÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prusienesc.**

PRUSIANIZÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A (se) asimila cu populaţia de limbă prusacă; (rar) a (se)

prusifica. *De altmintrelea cred că se spune și prusifica (alături de prusianiza), așadar de la aceeași temă două verbe perfect sinonime.* BUL. FIL. VI, 51. *Se prusianizează țara!* PAS, L. I, 155, cf. SFC III, 114.
— Pronunțat: *-si-a-*. — Prez. ind.: *prusianizez.*
— **Prusian** + suf. *-iza.*

PRUSIÁT s. m. (Chim. rar) Cianură. Cf. CADE.
— Pronunțat: *-si-at.* — Pl.: *prusiați.*
— Din fr. **prussiate.**

PRÚSIC adj. (În sintagma) *Acid prusic* = acid care se prezintă sub formă de lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid cianhidric. Cf. BARCIANU, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acidul prusic ucide fulgerător.* C. PETRESCU, Î. I, 16, cf. SCRIBAN, D., DT, M.D.ENC., DEX.
— Din fr. **prussique.**

PRUSIENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Prusac **(2)**. *Andrei Kube, sudițu prusianesc* (a. 1825). DOC. EC. 352. *Le voi trimete cu prilejul cărților care să trimet de stăpînirea prusienească la consulatul din Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 102.
— Pronunțat: *-si-e-*. — Pl.: *prusienești.* — Și: **prusianésc, -eáscă** adj.
— **Prusian** + suf. *-esc.*

PRUSIFICÁ vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) prusianiza. *De altmintrelea cred că se spune și prusifica (alături de prusianiza).* BUL. FIL. VI, 51, cf. SFC III, 114.
— Prez. ind.: *prusific.*
— **Prus**[2] + suf. *-ifica.*

PRÚSLIUC s. n. v. **prusluc.**

PRÚSLUC s. n. (Ban. și vestul Transilv.) Laibăr (fără mîneci); vestă; pieptar **(1)**. *Caută la pruslucu lui și spune că-i vor veni altă modă de haine de la Viena.* ȚICHINDEAL, F. 399/26, cf. DDRF. *Peptariul, carele se numește și prîsluc ..., e un vestmînt din lînă albă sau vînătă.* LIUBA-IANA, M. 18, cf. CADE, H IV 78, XVIII 5, 145, 269, com. din ORAVIȚA și din TIMIȘOARA, GR. BĂN. 170, CHEST. V 165/61, ALR SN IV h 1 181, LEXIC REG. II, 41.
— Accentuat și: *pruslúc.* — Pl.: *prusluce* (CADE) și *pruslucuri* (DM). — Și: **prúsliuc** (CADE, GR. BĂN. 170), **pruzliúc** (ALR SN IV h 1 181/47), **pruzlúc** (LEXIC REG. II, 41), **prîslúc, puslíc** (VAIDA, CABA, SĂL. 92, CV 1950, nr. 4, 41, ALR SN IV h 1 181/334, LEXIC REG. 10), **puzlíc** (VICIU, GL., ALR SN IV h 1 181/310, LEXIC REG. 23) s.n.
— Din scr. **prsluk, prusluk,** magh. **pruszlik.**

PRUST[1] subst. Lemn care ține deschisă gura matiței năvodului. Cf. ANTIPA, P. 62.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRUST[2] subst. Perete de cărbune la care se lucrează în abataj cu ciocanul de abataj; „fața locului de muncă" într-o mină de cărbuni. Cf. FD I, 151.
— Pl.: ?
— Din germ. **Brust.**

PRUSTÁR s. n. Sfredel scurt (de circa 30—50 de centimetri), de formă hexagonală, folosit de mineri pentru găurit stînca. Cf. DR. IV, 1 557, FD I, 170. *Adă prustariu să prustulim găurile.* PAȘCA, GL., cf. LEXIC REG. 21.
— Accentuat și: *prústar.* LEXIC REG. 21. — Pl.: *prustare.* — Și: **prustáriu** s. n.
— **Prust**[2] + suf. *-ar.* Cf. magh. prusztoló.

PRUSTÁRIU s. n. v. **prustar.**

PRUSTULÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică rocile dure din mine) A găuri cu prustarul; „copturești locul de muncă" (FD I, 170). *Adă prustariu să prustulim găurile.* PAȘCA, GL., cf. FD I, 170.
— Prez. ind.: *prustulesc.*
— Din magh. **prusztol.**

PRUȘÁICĂ s. f. (Regional) Praf de var. Com. din BANAT.
— Cf. bruș.

PRUȘNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A izbucni în rîs, a pufni în rîs. Com. din LOMAN — SEBEȘ.
— Prez. ind.: *prușnesc.*
— Formație onomatopeică. Cf. pufni, prufni.

PRUȘUVÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică bucăți de pînză sau de piele) A coase margine la margine, punînd un petic pe dedesubt. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *prușuvesc.*
— Din bg. **прошивам.**

PRUTÁȘ s. m. (Regional) Persoană care locuiește în regiunea Prutului sau care este originară de acolo (Săcel — Vișeu de Sus). T. PAPAHAGI, M. 113. *C-o fugit de la bărbat. Cu prutaș s-o adunat.* id. ib.
— Pl.: *prutași.*
— **Prut** (n. pr.) + suf. *-aș.*

PRUTÉȚ subst. (Prin Mold.) Baltă alimentată cu apă din Prut; fost braț al Prutului, rămas ca baltă. *Am un pruteț pe moșie.* ANTIPA, P. 788. *Mutu a fost, înainte de războiul celălalt, în slujba unui boier, la un pruteț, în marginea ținutului Fălciului.* SADOVEANU, P. M. 277, cf. SCL 1973, 48.
— Pl.: ?
— **Prnt** (n. pr.) + suf. *-eț.*

PRUTIȘÓR subst. (Regional) Pesmet **(1)**. Cf. PAMFILE, J. III, 93.
— Pl.: ?
— Cf. germ. Brot.

PRUȚÚC s. n. (Prin Maram. și prin vestul Transilv.) Traistă de pînză pentru hrană (pe care o purtau soldații). Cf. CADE. *De la Solflorin în sus, În mare loagăr m-au pus. Cu puștile în pirometer, Prușucele fără pită. Cu proțaca fără pită.* TEAHA, C. N. 257.
— Pl.: *prușuce.* — Și: **proțácă** s. f.
— Din germ. **Brotsack.**

PRUVIREAG s. m. (Bot.; prin Transilv.) Micsandră *(Matthiola incana).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 61.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *pruvireagi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. virág.

PRUZGIUC subst. (Învechit, rar) Postav de Brusa. *Pruzgiuc, bucata de 50 coți : 95 bani* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160.
— Accentul necunoscut.
— Din germ. **Prusszeug.**

PRUZLIÚC s. n. v. **prusluc.**

PRUZLÚC s. n. v. **prusluc.**

PSALM s. m. Imn religios biblic cîntat, la vechii evrei, cu acompaniament de harpă sau rostit (și cîntat), la creștini, de psalți, de credincioși etc.; (la pl.) culegere formată din 151 de astfel de imnuri (cele mai multe atribuite regelui David), cuprinsă în Vechiul Testament și care alcătuiește psaltirea. *Grăiți unul cu alalt în psalomi și în cîntări.* CORESI, L. 429/8. *Sfînta Veneri sta acii și ruga-se cu ps[a]lom din săltiri* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/12. *Cînd vrăjmașii tăi să rădică spre tine, citește psalom 3, 19,30, 31.* PARACLIS (1639), 259. *Să zică 100 de psalmi.*

PRAV. GOV. 154^{v}/8. *Cei răi rău s-au sfîrşit, după cuvîntul Proorocului în psalm XXXIII.* URECHE, LET. I, 175/26. *Într-alte pror[o]cii carele aduce despre H[risto]s, aduce cuvinte den psalom 117* (a. 1651). GCR I, 153/32. *Şi adecă să-nţăleagă întunearece de sv[i]nţi şi glas mestecat şi psalom straşnic.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3^{r}/13. *Psalmul lui D[a]v[i]d, nescris deasupra la jidovi.* BIBLIA (1688), 332^{2}/2. *Precum mărturiseşte David prorocul, psalom 39: „Răbdînd am aşteptat pre Domnul".* NECULCE, L. 219. *Cu adevărat nu este alta fără numai ca să ne înveţe pre noi aceia ce este scris la al doilea psalm.* ANTIM, P. 13. *Psalomul goneşte pre draci şi aduce pre îngeri într-agiutoriul nostru* (a. 1710). GCR I, 364/7. *Şi-l învaţă carte, într-un an psaltirea şi psalmii.* ALEXANDRIA (1794), 16/18. *Atuncea nu avea în buze alt fără numai psalmi şi cîntări d[u]mnezeieşti.* MOLNAR, RET. 57/8. *O grămadă De sfinţi ce cînta psalmi ş-antifoane L-întrebară: „Ce-ţi e, Spiridoane?"* BUDAI-DELEANU, Ţ. 163. *Să nu li se dea bucăţi mari ..., psalmi întregi.* PETROVICI, P. 78/13, cf. DRLU, LB. *Ş-au adus aminte de un psalm ce-l auzisă de multe ori cîntîndu-l maică-sa.* DRĂGHICI, R. 46/7. *David ... compuse, în o prea frumoase poezie însuflată lui de D[umne]zeu, psalmii ca nişte ode.* SĂULESCU, HR. I, 17/23. *Simfonia psalmilor în limba rusească ce o tipări ... este un monument al respectului său pentru cărţile sfinte.* NEGRUZZI, S. II, 144, cf. POLIZU, CIHAC, II, 692. *Timpul e frumos, ca lumea să poată veni ... cîntînd psalmi şi litanii.* SLAVICI, O. II, 4. *Şi tot zadarnic chem în suflet înflăcărarea unui psalm.* MACEDONSKI, O. I, 98, cf. DDRF. *S-auzea-n departe tremurat cîntarea Buciumului jalnic, ca un psalm în vînt.* COŞBUC, P. I, 249, cf. ALEXI, W., MURNU, GR. 48, TDRG. *Ca din psalmi vorbeşte!* DELAVRANCEA, O. II, 233, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un psalm cîntat de-un preot gîngav.* MINULESCU, VERS. 11. *Am învăţat cîţiva psalmi şi — din şoaptele camarazilor — o mulţime de lucruri profane.* GALACTION, A. 28. *Să uiţi la cetanii tipicul Şi psalmii în zi de Crăciun.* TOPÎRCEANU, P. O. 155. *Popa, răscolit, găsi în amintire frînturi de molitve, ectenii şi psalmi.* VOICULESCU, P. II, 300. *Preotul murmura psalmii morţii.* SADOVEANU, O. I, 18, cf. SCRIBAN, D. *Vorbi cu glasul lui de altădată, melodios ca o cîntare de psalmi.* V. ROM. martie 1954, 161. *Dosoftei avea meritul de a fi înzestrat biserica ortodoxă cu psalmi versificaţi.* LL I, 142. *Aha, Iudita. Frumoasă femeie o fost. I-o scris mulţi psalmi apostolul Solomon.* T. POPOVICI, SE. 597, cf. L. ROM. 1962, 326. ✦ P. gener. Cîntare, imn de proslăvire; cîntec; poezie (lirică). *Pentru ce, cînd cugetarea azi se vinde că o marfă? Oare da-vor ascultare versului cei ce n-ascult Decît psalmul desfrînării, decît al beţiei cult?* BELDICEANU, P. 124. *Ai dorit să-ţi fiu iubitul visurilor ce-ţi frămîntă Inima şi-ntr-însa dulce psalmul dragostelor cîntă.* DEMETRESCU, O. 49. *Să-ngîn pe nas, îngîndurat Un psalm de tinereţe.* IOSIF, PATR. 30. ✧ Fig. *Şi psalmul triumfal al ciocîrlanului este sublimul răsărit de soare pe şesul neundoiat al Bărăganului.* CARAGIALE, O. III, 17.

— Pl.: *psalmi* şi (învechit, n.) *psalme* (DRĂGHICI, R. 48/4). — Şi: (învechit) **psálom** s. m.

— Din slavonul **псалмъ**.

PSÁLMIC, -Ă adj. Care aparţine psalmilor, privitor la psalmi, specific psalmilor; psaltic. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psalmici, -ce.*

— **Psalm** + suf. *-ic.*

PSALMÍST s. m. Autor de psalmi; (de obicei art.) nume dat regelui evreu David, considerat autorul majorităţii psalmilor biblici, (învechit) psaltistul; p. ext. cîntăreţ de psalmi. V. psalt. *Că aşa zice psalmista: citu-s iubite sălăşluirile tale, Doamne.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 239/8, cf. LB. *Vedem cele mai frumoasă cîntări ale psalmistului David tot în versuri.* MUMULEANU, C. 36/15, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Cine ar putea să rostească tot ce spune ochiului şi minţii aceste splendide idealizări plastice ale artei vînătoreşti ... acela ar fi totodată rapsodul, trubadurul şi psalmistul seminţiei lui Nimrod.* ODOBESCU, S. III, 53, cf. DDRF. *O, eternule psalmist, Mare ţi-e cuvîntul.* COŞBUC, P. I, 265, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Acolo — precum spune psalmistul — „au fost aşezate jeţurile ... casei lui David".* GALACTION, A. 78. *Gardurile nalte cad cu huiet. Aşa scrie la psalmist.* SADOVEANU, O. XI, 324, cf. SCRIBAN, D. *Ori de cîte ori găseşte în textul psalmistului note elegiace, ... Dosoftei întăreşte aceste note.* LL I, 146. *I-a băgat în cap că există în viaţa bărbatului şi o a treia înflorire, care se întîmplă pe la vîrsta psalmistului.* VINEA, L. I, 391. *Nu mai ridic la nouri lăuta de psalmist.* V. ROM. decembrie 1964, 30.

— Pl.: *psalmişti.* — Şi: (învechit) **psalmísta** s. m.

— Din fr. **psalmiste.** — **Psalmista**<lat. **psalmista.**

PSALMÍSTA s. m. v. **psalmist.**

PSALMODIÁ vb. I. Tranz. (Adesea folosit şi absol.) **1.** (Complementul indică psalmi, rugăciuni, cîntări religioase) A cînta sau a recita (în biserică, după un anumit tipic); (învechit) a psălmui. *Puţin se cat autorii născuţi a ne-ngreuia Cari p-un ton totdauna pare c-ar psalmodia.* HELIADE, O. I, 120, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Celalt purtînd pe cap turbanul Ţesut din verde ibrişim Psalmodiază Alcoranul.* MACEDONSKI, O. I, 55, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un cantor-ceilor psalmodiază. Corul intonează din cînd în cînd, la unison, versetele regelui David.* SADOVEANU, O. IX, 235, cf. SCRIBAN, D. *Două maici, rămase lîngă năsălie, începură să psalmodieze cu o psaltire înainte.* CĂLINESCU, S. 751. *Vocea dogită a popii Crăioc psalmodia: — Doamne şi stăpînul vieţii mele, duhul adevărului.* T. POPOVICI, S. 22.

2. A cînta, a recita, a citi sau a rosti cu glas monoton, uniform, neexpresiv (ca şi cînd ar cînta, ar recita etc. psalmi). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Să nu capeţi de la mine decît un encomion fluluratic şi fără temei, psalmodiat şi acela pe drîng sau cîntat din frunză.* ODOBESCU, S. III, 10. *Am auzit un biet rapsod psalmodiind cîntecul bătrînesc al lui Toma Alimoş.* IBRĂILEANU, S. 15, cf. CADE. *Bunica ... psalmodia în beregata ei pustie iertăciunea păcătosului.* KLOPŞTOCK, F. 203. *Fredonînd, chiuind sau psalmodiind îndurarea fetelor.* id. ib. 222, cf. SCRIBAN, D. *Vorbea ca un şcolar care psalmodiază o lecţie din care nu înţelege nimic.* PREDA, R. 163. *Nu-l slăbea din priviri psalmodiind, amenînţînd, şughiţînd, iar lacrimile îi curgeau şiroaie.* id. ib. 288. ✧ Fig. *Psalmodiau necurmat şi pe aceeaşi coardă dureri reale sau imaginare.* MACEDONSKI, O. IV, 8.

— Pronunţat: *-di-a.* — Prez. ind.: *psalmodiez.*

— Din fr. **psalmodier.**

PSALMODIÁRE s. f. v. **psalmodiere.**

PSALMÓDIC, -Ă adj. Care aparţine psalmodiei, privitor la psalmodie, specific psalmodiei. Cf. CADE, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Sub el psalmodic versul silabele să-şi joace.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 57.

— Pl.: *psalmodici, -ce.*

— Din fr. **psalmodique.**

PSALMODÍE s. f. **1.** Melodie bisericească tărăgănată cu care se cîntă (după un anumit tipic) psalmii şi, p. gener., alte cîntări religioase; p. ext. fel de a cînta această melodic. *Începu ... aceale de izvor ... şi de zahăr psălmodii.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 197^{r}/27. *Singur glasul fără psalmodie poate cu firească sa putere, cu dulcele sunet ... să pice în slava fanteziei.* VÎRNAV, F. M. I, 86^{v}/21, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Clopotele*

de la cîteva biserici începură a suna și o psalmodie tristă ajunse pînă la auzul mulțimei. Aceste cîntări ieșeau din gurile cîtorva preoți și cîntăreți. FILIMON, O. I, 299. *Privește al prostimii cortegiu ... Condus de-o psalmodie cu tonul tărăgănat, Cum merge cu spășire și cum îngenunchează.* ALECSANDRI, T. II, 154, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. Cîntare, recitare, citire sau rostire cu glas monoton, uniform, neexpresiv. *Satana cu sumeție Intonează-o psalmodie.* NEGRUZZI, S. II, 123. *Cîte suspinuri adînci și dureroase se uniră, sub bolțile anticului templu, cu psalmodiile alinătoare!* ODOBESCU, S. I, 441. *Inimi reci ca vîntul iernii, psalmodii pe-același metru.* MACEDONSKI, O. I, 95. *Dus încet de luntrea amintirii, Ascult duioasa morții psalmodie.* GOGA, POEZII, 250. *Sînt cărți în care psalmodii cu vagi ecouri Prelung deșteaptă-n aer spasmul din regalele cavouri.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 244, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psalmodii* și (învechit) *psălmodii.*

— Din ngr. **ψαλμωδία**, fr. **psalmodie.**

PSALMODIÉRE s. f. Acțiunea de a psalmodia și rezultatul ei; mod specific de a psalmodia; (rar) psălmuire. Cf. DDRF. *Sînt rostite de actori cu mișcări largi și psalmodieri în vederea păstrării caracterului arhaic.* LOVINESCU, S. I, 112, cf. 239, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *psalmodieri.* — Și: (învechit) **psalmodiáre** s. f. DDRF.

— V. **psalmodia.**

PSÁLOM s. m. v. **psalm.**

PSALT s. m. Cîntăreț de strană în biserică; dascăl, cantor, (învechit, rar) psaltichieș, psălticaș. *Împăratul ... tot în picioare au stătut pînă ce au cîntat psalții axion și ectenia.* N. COSTIN, ap. GÁLDI, M. PHAN. 245. *180* [lei] *lui Mariș psalt pe acest an* (a. 1772). URICÁRIUL, XXI, 359. *Acești trei, adecă psaltile și dascălul și vătavul, se aibă pe tot anul această rădicătură la vremea desetenii trei sute stupi* (a. 1776). ib. VII, 53. *5 condei de trestii de mare la Ioniță Prale psaltul* (a. 1814). IORGA, S. D. V, 260. *Năsălia drept caretă și secriul drept redvan, Preoții cîntînd și psalții în loc de miterhanea!* CONACHI, P. 52. *Psalții cînta: „O, de aș avea o mie de limbi!"* CR (1848), 12[3]/45. *Preot, diacon, psalți, clisiarh, — și în fine un cor.* ALECSANDRI, S. 19, cf. CIHAC, II, 692. *Biata mama ... s-a pus cu rugăminte pe lîngă tata și m-a dat să învăț psaltichie la un psalt de la biserica Adormirea.* CREANGĂ, O. 254, cf. DDRF, BARCIANU. *Mitre, știi ce spune psaltul? Să nu faci în viața ta Ceea ce te-ar supăra De ți-ar face-o altul!* COȘBUC, P. I, 80. *Îl salutară pe cîntărețul popular psalții de la școala de muzichie.* N. REV. R. I, nr. 4, 168, cf. ALEXI, W. *Această a doua școală domnească ... dobîndea un dascăl de cetit și scris, ... un psalt, pentru glasuri și „alte bisericești cîntări".* IORGA, L. II, 25, cf. TDRG. *Domnul Ștefan, psalt vestit la strana cea mare de la sf. Gheorghe.* HOGAȘ, DR. II, 88, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ștefan se duse la un psalt ... în Țuțuieni.* CĂLINESCU, I. C. 43. *Preoții cu psalții au cîntat cu frumoase glasuri veșnica-pomenire.* SADOVEANU, O. XIII, 1 020, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D. *Șoapta trecutului îmi mai amintește de odăjdiile ... de diacon, de preot și arhiereu ale păstoriei poetului și psaltului Dosoftei.* ARGHEZI, B. 118, cf. ROSETTI-CĂZĂCU, I. L. R. I, 354. *Anton Pann, deși legat prin îndeletnicirea lui de psalt de cele bisericești, este un ireligios, un laic.* V. ROM. noiembrie 1954, 144. *Activitatea de psalt ... a susținut-o paralel cu celelalte ocupații.* IST. LIT. ROM. II, 343, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Căci mai dulce-i viața cînd, în armonie Cu psalții naturei, cînt netncelat.* MUREȘANU, P. 81/16. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Avînd acolo și dascali psalți cu deplină știință să învețe și psaltichia* (a. 1803). URICARIUL, VII, 134.

— Pl.: *psalți.*

— Din ngr. **ψάλτης.**

PSALTÉRION s. n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, folosit pînă în evul mediu; (învechit) psaltire **(2).** Cf. CADE, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-ri-on.* — Accentuat și: *psalteriónn.* M. D. ENC. — Pl.: *psalterioane.* — Și: **psaltériu** s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. **psaltérion,** lat. **psalterium.**

PSALTÉRIU s. n. v. **psalterion.**

PSÁLTIC, -Ă adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi, specific psalmilor; psalmic. *Unul din bunii cunoscători ai cînteculul psaltic.* M 1965, nr. 2, 8.

— Pl.: *psaltici, -ce.*

— **Psalt** + suf. *-ic.*

PSALTICHÍE s. f. Muzică vocală bisericească specifică ritului ortodox; lucrare care conține o asemenea muzică (cu îndrumări de execuție). *Psaltichie rumânească. Carea cuprinde întru sine Catavasiariul, cu toate trebuincioasele cîntări ale besearicii* (a. 1713). CAT. MAN. I, 144. *S-au cumparat o psaltichie pentru învățătura băietului* (a. 1772). URICARIUL, XXI, 360. *Avînd acolo și dascali psalți cu deplină știință să învețe și psaltichia* (a. 1803). ib. VII, 134. *Au scos un viers lin din psaltichie Alcătuindu-l după canon.* BUDAI-DELEANU, Ț. 305. *Împreună cu acestea paradosesc și pisaltichia cîntătoare* (a. 1815). URICARIUL, II, 230, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Această școală s-au făcut ... spre învățătura di psaltichie, grecești și moldovenești* (cca 1831). IORGA, S. D. XV, 228. *După prînz sînt trebi o mie, — Las' că-nveți și psaltichie!* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 11, cf. POLIZU. *Am parastisit pe fiii lui Brutus cu blajinul Likeardopolu care cîntă din Norma pe psaltichie.* GHICA, S. 258. *Acu învăț psaltichia, ca să mă fac psalt la biserică la sfîntul Onofrei.* ALECSANDRI, T. 904, cf. LM. *M-a dat să învăț psaltichie la un psalt de la biserica Adormirea din Tîrgul Neamțului.* CREANGĂ, O. 254, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG. *Pentru ascultare și pentru Domnul, fiule, îmi răspunse el pe o notă oarecare din psaltichie.* HOGAȘ, DR. I, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Adusese cu el un carnet în care își notase, cu note de psaltichie, cîteva cîntări școlare.* GALACTION, A. 27. *Porni a zice cîntări din psaltichie.* SADOVEANU, O. XI, 221. *Nici un preot nu-ți mai cîntă, bătrîn, din psaltichie.* PILLAT, P. 76, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D., ROSETTI-CĂZĂCU, I.L.R. I, 354. *Dar popa aista se vede că nu prea știa ceaslovul, nici pisaltichia așa bine.* I. CR. III, 56.

— Pl.: *psaltichii.* — Și: (învechit și regional) **psaltichíe** s. f.

— Din ngr. **ψαλτική.**

PSALTICHIÉȘ s. m. (Învechit, rar) Psalt. LB.

— Pronunțat: *-chi-eș.* — Pl.: *psaltichieși.*

— **Psaltichie** + suf. *-aș.*

PSÁLTIR subst. v. **psaltire.**

PSALTÍRE s. f. **1.** Carte bisericească de ritual, aparținînd Vechiului Testament și cuprinzînd cei 151 de psalmi atribuiți în cea mai mare parte regelui evreu David (și care a folosit, pe vremuri, la noi, drept manual școlar în învățămîntul elementar, în școlile de catiheți, în seminarii etc.). *Sfita Veneri sta acii și ruga-se cu p*[sa]*lom din săltiri* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/12. *3 psaltire* (a. 1588). ib. I, 196/7. *Să cetească psaltirea.* PRAV. GOV. 158[v]/1. *Psăltire a sfîntului proroc David, pre limbă rumânească.* DOSOFTEI, PS. 1. *Și-l luo Aristotel și-l învață carte, într-un an psaltirea și psalmii.* ALEXANDRIA (1794),

16/17. *5 lei pe o psaltire românească* (a. 1809). IORGA, S. D. VII, 15, cf. DRLU, LB. *Precupeți ce reîpăresc la psaltiri și ceasloave pentru speculație.* CR (1848), 8¹/43. *Au tradus multe cărți bisericești în limba românească, au alcătuit și psaltirea în versuri.* SĂULESCU, HR. I, 122/14, cf. 25/20. *Afară de psaltire și ceaslov eu nu știu decît viețile sfinților.* NEGRUZZI, S. I, 222, cf. POLIZU. *Ești acum la ceaslov și mîne-poimîne ai să treci la psaltire.* CREANGĂ, O. 182. *Mai sfîntă-i dragostea decît orice psaltire.* COȘBUC, P. I, 175, cf. BARCIANU, ALEXI, W., MURNU, GR. 48. *Dumnezeu să-ți fie darul Să mai poți ceti psaltirea Și să poți goli paharul.* GOGA, POEZII, 52, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Preotul coboară iarăși ochii pe psaltire.* GALACTION, O. 169. *Treci și pe la mine pe acasă, de adă psaltirea.* SADOVEANU, O. I, 104. *Anico, luați saltirea și mai cetiți, ca să-l ușureze Dumnezeu.* MOROIANU, S. 98, cf. SCRIBAN, D. *Noi sîntem totdeauna cu orice stăpînire Și-o legănăm cu stihuri cîntate din psaltire.* ARGHEZI, VERS. 397. *Dosoftei a ajuns la ideea de a traduce în versuri psaltirea.* LL I, 148. *Se pomenea că-și scapă capul în psaltire.* GALAN, Z. R. 250. *Mă dusei la monastire, Pusei mîna pe psaltire Și citii cîteva zile.* ALECSANDRI, P. P. 306. *Moș călugăr, de ești beat, Du-te de te culcă-n sat, Ori te du la monăstire De-ți citește pe saltire.* TEODORESCU, P. P. 557. *Bată-l crucea de diac, Cumu-i, Doamne, de buiac! Cu mînele pe psaltire, Cu ochii pe la copile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 471, cf. ȘEZ. III, 63. *Cheamă pe popă să-i cetească săltirile.* GRAIUL, I, 5, cf. FOLC. MOLD. I, 113. ◇ Fig. *Vîntul, cu psaltirea lui domoală, Ne ridică frunțile mai sus.* LESNEA, VERS. 100.

2. (Învechit) Psalterion. *Scoală-te, slava mea, scoală-te, psăltire și ceatere.* PSALT. 233. *Se laude numele lui în zboru, și în tămpănă și în psaltire (psaltire H) se cînte lui.* ib. 307. *Ispovediți-vă Domnului în ceaterî. În psaltire cu zeace mațe cîntați lui.* CORESI, PS. 79/9. *În ceatera cea de zeace strune Și-n psăltire viersul să răsune.* DOSOFTEI, PS. 108/10, cf. DDRF, TDRG, SEVERIN, S. 120. *Scrieri din veacul al XVIII-lea pomenesc numele multor instrumente muzicale: ... nagarale sau tumbelechiuri, naiuri, psaltiri.* ALEXANDRU, I. M. 13.

— Pl.: *psaltiri* și (învechit) *psaltire.* — Și: (învechit și popular) **săltire** s. f., (învechit) **psáltir** (SCRIBAN, D.) subst., **psăltíre, pseltíre,** (regional) **saltíre** s. f.

— Din slavonul псалтирь, ngr. ψαλτήριον.

PSALTÍSTUL s. m. sg. art. (Învechit) Psalmist. *Psaltistul și toți proorocii cu duhul lui Dumnezău cunoscînd de judecată și de plata ce va să fie au propoveduit.* VARLAAM-IOASAF, 40r/3.

— Derivat regresiv de la **psaltire.**

PSAMÍT s. n. **1.** Material detritic alcătuit din fragmente de minerale, roci sau organisme cu dimensiuni plină la 2 mm și care alcătuiesc unele roci sedimentare. Cf. LTR², M.D.ENC.

2. Denumire generală dată nisipurilor și gresiilor. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: *psamite.*

— Din fr. **psamit.**

PSĂLMUÍ vb. IV. Intranz. și tranz. (Învechit) A psalmodia **(1).** *Lăudați Domnul, că dulce e Domnul, cîntați (psălmuiț D) numele lui că e bire.* PSALT. 281/20. *Cînta-voiu și psălmui-voiu Domnului.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/2, cf. MURNU, GR. 48, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *psălmuiesc.*

— **Psalm** + suf. *-ui.*

PSĂLMUÍRE s. f. (Rar) Psalmodiere. *Icoana Maicii Sfinte, ... cu zîmbetul cuminte, Prin fumul de tămîie și psălmuiri de clerici.* PILLAT, P. 21.

— Pl.: *psălmuiri.*

— V. **psălmui.**

PSĂLMUITÓRIU s. m. (Învechit, rar) Persoană care psălmuiește. Cf. DRLU.

— Pronunțat: *-mu-i-.* — Pl.: *psălmuitori.*

— **Psălmui** + suf. *-tor.*

PSĂLTICÁȘ s. m. (Învechit, rar) Psalt. DRLU.

— Pl.: *psălticași.*

— **Psaltichie** + suf. *-aș.*

PSĂLTÍRE s. f. v. **psaltire.**

PSEFÍT s. n. **1.** Material detritic alcătuit din fragmente de minerale, roci sau organisme cu dimensiuni mai mari de 2 mm și care alcătuiesc unele roci sedimentare. Cf. LTR², M. D. ENC.

2. Denumire generică dată rocilor sedimentare detritice grosiere (pietrișuri, bolovănișuri, conglomerate, brecii etc.). Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: *psefite.*

— Din fr. **psèphite.**

PSELTÍRE s. f. v. **psaltire.**

PSÉNTE adv. (Regional) Apoi, pesemne. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Cf. pesemne.

PSEUDARTRÓZĂ s. f. (Med.) Lipsă de consolidare a capetelor osoase ale unei fracturi care are drept consecință crearea unei false articulații. Cf. BIANU, D. S., DER. *Pseudartroză cu lipsă mare de substanță osoasă.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pse-u-.* — Pl.: *pseudartroze.*

— Din fr. **pseudarthrose.**

PSEUDO- Element de compunere care înseamnă „fals", „neadevărat", „pretins" și care servește la formarea unor substantive ca: pseudoautonomie, pseudocelebritate, pseudocreație etc. și a unor adjective ca: pseudoaristocratic, pseudoetimologic etc. Cf. CADE, FORM. CUV. I, 24, 139, 150, 187, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pse-u-.* — Și: (învechit) **psevdo-.**

— Din ngr. ψευδο-, ψευδός, fr. **pseud(o)-.**

PSEUDOACÍD s. m. Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. Cf. MACAROVICI, CH. 110.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-.* — Pl. *pseudoacizi.*

— **Pseudo-** + **acid.**

PSEUDOALDEHÍDĂ s. f. (Chim.; la pl.) Grup de substanțe odorante de sinteză; (și la sg.) substanță care face parte din acest grup. *Pseudoaldehidele se utilizează drept componenți ai aromelor de fructe și în parfumerie.* LTR².

— Pronunțat: *pse-u-do-al-.* — Pl.: *pseudoaldehide.*

— **Pseudo-** + **aldehidă.**

PSEUDOANACREÓNTIC, -Ă adj. Care dă impresia că este scris în genul anacreontic, cu aparență anacreontică. Cf. DEX.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-na-cre-on-.* — Pl.: *pseudoanacreontici, -ce.*

— **Pseudo-** + **anacreontic.**

PSEUDOANTÍC, -Ă adj. Fals antic, cu aparență antică. *În mijlocul celor două mese pseudoantice era cît un crater de marmură, cu două anse.* CĂLINESCU, B. I. 8.

— Pronunțat: *pse-u-do-an-.* — Pl.: *pseudoantici, -ce.*

— **Pseudo-** + **antic.**

PSEUDOAPENDICÍTĂ s. f. Denumire dată unei boli manifestate prin dureri abdominale, care dau impresia unei apendicite. Cf. D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-.* — Pl.: *pseudoapendicite.*

— **Pseudo-** + **apendicită.**

PSEUDOARISTOCRÁTIC, -Ă adj. Fals aristocratic, cu aparență aristocratică. *Prințesa Șerica Băleanu, tipul femeii de salon, renumită în cercurile aristocratice și pseudoaristocratice pentru seratele ei.* V. ROM. august 1960, 111.
— Pronunțat: *pse-u-do-a-*. — Pl.: *pseudoaristocratici, -ce.*
— **Pseudo- + aristocratic.**

PSEUDOARMÓNIC, -Ă adj. (Mat.; despre funcții) Care are calitatea de a fi egală cu produsul unei funcții armonice printr-o funcție neperiodică de aceeași variabilă. Cf. LTR[2].
— Pronunțat: *pse-u-do-ar-*. — Pl.: *pseudoarmonici, -ce.*
— **Pseudo- + armonic.**

PSEUDOARTÍST, -Ă s. m. și f. Fals, pretins artist. *Dacă pseudoartistul rămîne el însuși în această lume de rînd ... atunci se înțelege că lucrarea sa poate să fie tivială, indecentă.* MAIORESCU, CR. II, 195, cf. FORM. CUV. I, 131, DEX.
— Pronunțat: *pse-u-do-ar-*. — Pl.: *pseudoartiști, -ste.*
— **Pseudo- + artist.**

PSEUDOAUTONOMÍE s. f. Autonomie falsă, aparentă. *Academia să rupă vălul mincinos al pseudoautonomiei sale și să pătrundă în mijlocul societății în plin proces de devenire.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/3.
— Pronunțat: *pse-u-do-a-u-*.
— **Pseudo- + autonomie.**

PSEUDOBÁCĂ s. f. Bacă falsă întîlnită la plantele cucurbitacee, la soc etc. Cf. M. D. ENC.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudobace.*
— **Pseudo- + bacă.**

PSEUDOBLEPSÍE s. f. (Rar) Iluzie optică. Cf. D. MED.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoblepsii.*
— **Pseudo- + blepsie.**

PSEUDOBUNĂTÁTE s. f. (Rar) Bunătate falsă, aparentă. *Sînt, de altfel, gesturi și acte de pseudobunătate, cari nu sînt decît variații periferice și nu îndreptățesc nici o concluzie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 65.
— Pronunțat: *pse-u-*.
— **Pseudo- + bunătate.**

PSEUDOCĂLÚGĂR s. m. Fals călugăr. *Pseudocălugării cerură a se culca timpuriu.* ASACHI, S. L. II, 40.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocălugări.*
— **Pseudo- + călugăr.**

PSEUDOCELEBRITÁTE s. f. Falsă celebritate; (concretizat) persoană care se bucură de o falsă celebritate. *Înclin să cred că inabordabile sînt mai ales pseudocelebrităților.* CONTEMP. 1961, nr. 778, 1/7.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocelebrități.*
— **Pseudo- + celebritate.**

PSEUDOCILÍNDRU s. m. Formație cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule (neînglobate într-o materie proteică), din conglomerate de cristale sau de săruri amorfe etc. prezentă, uneori, în urină și putînd fi confundată cu cilindrii adevărați. Cf. D. MED.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocilindri.*
— **Pseudo- + cilindru.**

PSEUDOCOCAÍNĂ s. f. Ester obținut, alături de cocaină, din frunzele arbustului *Erytroxylon coca*, folosit, în medicină, ca anesteziant ușor. Cf. LTR[2].
— Pronunțat: *pse-u-*.
— **Pseudo- + cocaină.**

PSEUDOCÓCS s. n. Produs obținut din cărbuni neaglutinanți, avînd toate proprietățile mecanice și chimice-tehnice ale cocsului obișnuit; cocs brichete. *Fabricarea pseudococsului consistă în carbonizarea cărbunilor (prin fluidizare sau prin alte mijloace).* LTR[2].
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudococsuri.*
— **Pseudo- + cocs.**

PSEUDOCOLOÍD s. m. Sistem dispers eterogen care cuprinde, pe lîngă particule mai mari, vizibile cu ochiul liber sau la microscop, și particule coloide. *Exemple de pseudocoloizi sînt: suspensiile, emulsiile, aerosolii și pastele.* LTR[2].
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocoloizi.*
— **Pseudo- + coloid.**

PSEUDOCONGLOMERÁT s. n. Formă rotunjită care apare la unele roci sub influența proceselor de alterare superficială și care se poate confunda cu conglomeratele autentice. Cf. LTR[2].
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoconglomerate.*
— **Pseudo- + conglomerat.**

PSEUDOCREÁȚIE s. f. Creație falsă, fără valoare. *Adoptarea unei metode definite de creație, metodă care are rolul ... să înlăture deficiențele și tarele pseudocreației actoricești din trecut.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/1, cf. DEX.
— Pronunțat: *pse-u-do-cre-a-*. — Pl.: *pseudocreații.*
— **Pseudo- + creație.**

PSEUDOCREDÍNȚĂ s. f. Credință falsă. *Ceva mai înainte stigmatizase pseudocredința clericilor.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 1, 56.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocredințe.*
— **Pseudo- + credință.**

PSEUDOCRÍTICĂ s. f. Critică falsă sau fără valoare. *Critica criticii ne obligă să distingem critica de pseudocritică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 4/1.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocritici.*
— **Pseudo- + critică.**

PSEUDOCRÓNICĂ s. f. Cronică falsă sau fără valoare. *Despre romanul de aventuri, autorul pseudocronicii se pronunță plin de îngrijorare.* V. ROM. iulie 1960, 150.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocronici.*
— **Pseudo- + cronică.**

PSEUDOCRÚP subst. (Med.) Crup fals. *Pseudocrupul survine la copiii mici cu vegetații adenoide.* BELEA, P. A. 188, cf. ABC SĂN. 114, D. MED.
— Pronunțat: *pse-u-*.
— **Pseudo- + crup.**

PSEUDOCULTÚRĂ s. f. Cultură falsă, aparentă. Cf. L. ROM. 1953, nr. 1, 6, FORM. CUV. I, 139, DEX.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoculturi.*
— **Pseudo- + cultură.**

PSEUDODEMOCRAȚÍE s. f. Democrație falsă, aparentă. *Pseudodemocrația capitalistă.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/3, cf. FORM. CUV. I, 139, DEX.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodemocrații.*
— **Pseudo- + democrație.**

PSEUDODIPTÉR s. n. (În antichitatea greco-romană) Templu în care distanța dintre colonadă și pereții cellei este egală cu distanța a două intercolonamente plus o grosime de coloană. Cf. M. D. ENC.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodiptere.*
— Din lat. **pseudodipterium.**

PSEUDODOMICÍLIU s. n. (Rar) Fals domiciliu. *Se întoarse la pseudodomiciliul său.* CĂLINESCU, B. I. 227.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodomicilii.*
— **Pseudo-+ domiciliu.**

PSEUDODRÁMĂ s. f. Dramă falsă, aparentă. *În această „pseudodramă" găsim ... toate disperările.* T februarie 1969, 51.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodrame.*
— **Pseudo-+ dramă.**

PSEUDOEPIGRÁF, -Ă adj., s. n. (Text) atribuit pe nedrept unui anumit autor. *Dacă o scriere a unui autor cunoscut s-a păstrat anonimă sau pseudoepigrafă, stilul poate fi un prețios ajutor ca să se descopere autorul ei.* BUL. COM. IST. I, 36. *Un text e ... pseudoepigraf sau pseudonim, cînd se atribuie pe nedrept unui autor.* ib. 91, cf. FORM. CUV. I, 139.
— Pronunțat: *pse-u-do-e-*. — Pl.: *pseudoepigrafi, -e.*
— **Pseudo-+ epigraf.**

PSEUDOEPÍSCOP s. m. Fals episcop. *Pentru aceea se și zice că Bernovski ar fi otrăvit pre Lusinie pseudoepiscopul și duhovnicul lui Despot.* ȘINCAI, HR. II, 216/5, cf. I, 259/4.
— Pronunțat: *pse-u-do-e-*. — Pl.: *pseudoepiscopi.*
— **Pseudo-+ episcop.**

PSEUDOESTÉT, -Ă s. m. și f. Fals estet. *Pseudoeștetii sau oamenii cu vederi strîmte, cari cred că știința trebuie să se ocupe numai de formele desăvîrșite ale culturei omenești.* BUL. COM. IST. I, 38.
— Pronunțat: *pse-u-do-es-*. — Pl.: *pseudoeștet, -te.*
— **Pseudo-+ estet.**

PSEUDOESTÉTIC, -Ă adj. Cu aparență estetică, fals estetic. *Plăcerea în contemplarea naturii nu e niciodată „estetică", ci de obicei „anestetică" și uneori „pseudoestetică".* BLAGA, z. 44.
— Pronunțat: *pse-u-do-es-*. — Pl.: *pseudoestetici, -ce.*
— **Pseudo-+ estetic.**

PSEUDOETIMOLÓGIC, -Ă adj. Fals, aparent etimologic. *Faptul vorbește în sensul că autorii se conduceau după o normă etimologică sau pseudoetimologică.* SCL 1950, 61. *Trebuie să fi intervenit concepția etimologică sau, mai exact, pseudoetimologică a vremii în materie de ortografie.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 1, 7.
— Pronunțat: *pse-u-do-e-*. — Pl.: *pseudoetimologici, -ce.*
— **Pseudo-+ etimologic.**

PSEUDOHERMAFRODITÍSM s. n. (Med.; livresc) Androginie. Cf. M. D. ENC.
— Pronunțat: *pse-u-*.
— Din fr. **pseudo-hermaphroditisme.**

PSEUDOINSTRUMÉNT s. n. Fals instrument (muzical). *Drîmba ... face legătura cu pseudoinstrumentele.* ALEXANDRU, I. M. 27.
— Pronunțat: *pse-u-do-in-*. — Pl.: *pseudoinstrumente.*
— **Pseudo-+ instrument.**

PSEUDOLATÍN, -Ă adj. Fals latin, aparent latin. *Restaurînd latina clasică și substituind-o variantelor pseudolatine ..., umanismul a stabilit între savanții diferitelor țări un fel de „comuniune intelectuală".* OȚETEA, R. 319.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudolatini, -e.*
— **Pseudo-+ latin.**

PSEUDOLIBERALÍSM s. n. Fals liberalism, pretins liberalism. *Uneori se strecoară vechea prejudecată de a-l prezenta pe Caragiale drept un critic al pseudoliberalismului, din punctul de vedere junimist.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 5/4.
— Pronunțat: *pse-u-*.
— **Pseudo-+ liberalism.**

PSEUDOLINGVÍST, -Ă s. m. și f. Fals lingvist, pretins lingvist. *Demascarea teoriilor acestor pseudolingviști și lupta împotriva cosmopolitismului.* L. ROM. 1953, nr. 2, 95.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudolingviști, -ste.*
— **Pseudo-+ lingvist.**

PSEUDOLITERÁT, -Ă s. m. și f. Fals literat, pretins literat. *Acești pseudoliterați i-au făcut impresia unor bucătari care încălzesc mîncări.* DEMETRESCU, O. 178, cf. DEX.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoliterați, -te.*
— **Pseudo-+ literat.**

PSEUDOMEMBRÁNĂ s. f. Membrană patologică formată pe amigdale, pe cerul gurii, pe nas, pe peritoneu etc. de unele boli ca anghina, laringita, apendicita etc. Cf. BIANU, D. S. *Un astfel de bacil sporogen ... produce o inflamație vie și formațiunea de pseudomembrane.* BABEȘ, O. A. I, 117. *Peritoneul injectat și acoperit cu pseudomembrane.* id. ib. 441, cf. D. MED., FORM. CUV. I, 139, DEX.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudomembrane.*
— **Pseudo-+ membrană.**

PSEUDOMETÁFORĂ s. f. Falsă metaforă. *Prin dispariția factorilor care împiedică conștiința diferențelor, pseudometaforele antropomorfice se vor putea dezvolta în metafore adevărate.* VIANU, M. 25, cf. DEX.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudometafore.*
— **Pseudo-+ metaforă.**

PSEUDOMILITÁR s. m. (Rar) Fals militar, persoană lipsită de aptitudini militare. *I-a spus o mulțime de lucruri asupra carierei și asupra lumii militare — văzute prin temperamentul lui de pseudomilitar.* GALACTION, O. 132.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudomilitari.*
— **Pseudo-+ militar.**

PSEUDOMORFÓZĂ s. f. Modificare fizică sau chimică a unui mineral care continuă să-și păstreze forma cristalografică inițială. *Acest metal să pare a fi o psevdomorfoză de aughit-porfir.* J. CIHAC, I. N. 428/23, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Există corpuri a căror structură și compoziție chimică nu corespunde formei cristalografice exterioare. Aceste corpuri au primit numirea de pseudomorfoze.* MURGOCI-LUDWIG, M. 39, cf. DM, DL, DER, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *În cultura rusească, care ... se exprimă încă în forme străine de sufletul său (pseudomorfoză), Spengler întrezărește ca simbol — nemărginitul „plan".* BLAGA, Z. 203.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudomorfoze.* — Și: (învechit) **psevdomorfóză** s. f.
— Din fr. **pseudomorphose.**

PSEUDONEUROPTÉRĂ s. f. v. **pseudonevropteră.**

PSEUDONEVROPTÉRĂ s. f. (La pl.) Familie de insecte din grupul nevropterelor, cu aripi membranoase egale, cu metamorfoză incompletă, al căror aparat bucal este adaptat pentru tăiat și sfărîmat; (și la sg.) insectă din această familie. *Pseudoneuropterele au corpul lung, cu pîntecele format din numeroase inele.* SIMIONESCU, F. B. 252, cf. ENC. AGR.
— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudonevropteре.* — Și: **pseudoneuroptéră** s. f. ENC. AGR.
— **Pseudo-+ nevropteră.**

PSEUDONÍM, -Ă subst., adj. **1.** S. m. (Învechit, rar; în forma *psevdonim*) Persoană care trece ceea ce nu este, care se dă drept ceea ce nu este. *Țintirea*

unui oblăduitori, afară numai cînd el ar fi un pseudonim iar nu un adevărat domnitori, nu-i altă decît fericirea oblăduiților (ante 1857). URICARIUL, IV, 300/18.

2. S. n. Nume creat sau adoptat sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc.; (rar) pseudonume. *Nu știu dacă mărie sa ar primi ca să se publice* [traducerile], *chiar sub un pseudonim.* ALECSANDRI, S. 104. *Publicările sale literare le-a început sub pseudonimul W. Augustsohn.* MAIORESCU, CR. III, 64. *O cheamă din bolez Nastasia, dar, de mult, toată lumea îi zicem Graziella ... Este pseudonimul ei.* CARAGIALE, O. II, 145. *Mi se pare că v-am mai văzut, și-mi întinse mîna spunîndu-și numele și-un pseudonim cu care iscălise cîteva articole într-o revistă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 190. *Tînărul care scrie sub pseudonimele Tomșa sau A. Toma are talent.* GHEREA, ST. CR. III, 192. *Din pricina cenzurii austriace luă pseudonimul de Nicolaus Lenau.* IONESCU-RION, S. 290, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Acest procedeu al lui Gion de a-și crea pseudonimul l-au imitat și alți Ioneștí.* IBRĂILEANU, S. L. 87, cf. CADE. *L-am cunoscut, ani și ani, numai din romanticul său pseudonim.* GALACTION, A. 46. *O să li se pară suspect autorităților că semnăm cu pseudonime.* VLASIU, D. 152, cf. SCRIBAN, D. *Pușkin publică sub pseudonimul Ivan Belkin o serie de povestiri.* SADOVEANU, E. 203. *Pseudonimul era necesar deoarece regulamentul școlar interzicea cu desăvîrșire elevilor colaborarea la orice publicații.* V. ROM. septembrie 1954, 142. *Cititorii aveau dreptul să dezlege șarade și să schimbe sub tot felul de pseudonime corespondențe între ei.* PAS, Z. I, 279. *Ăsta-i un pseudonim literar.* BENIUC, V. CUC. 48. *Alt caz unde se poate face o legătură între nume și caracterul celui care-l poartă e constituit de pseudonime.* GRAUR, N. P. 18. *Pseudonimul este o denumire sub care este cunoscută o persoană care activează într-un anumit domeniu, literar, artistic.* PR. DREPT, 162. *Se răzbunau deocamdată contestîndu-l în cercul lor, împungîndu-l sub pseudonim în vreo publicație, recitindu-i în derîdere unele poezii.* V. ROM. septembrie 1962, 69.

3. S. m. (Rar) Persoană care poartă un pseudonim **(2)**. *Intră, plouat ... tînărul și simpaticul nostru colaborator literar, pseudonimul Piccolino.* CARAGIALE, O. II, 170.

4. Adj. Care are un nume fictiv; care este scris, iscălit, publicat sub un pseudonim **(2)**; care este pe nedrept atribuit unui anumit autor, p s e u d o e p i g r a f. Cf. STAMATI, D. *Articulii anonimi și pseudonimi nu se vor băga în seamă.* TELEGRAFUL (1854), 369/30, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Un text e autentic dacă e incontestabil al autorului al cărui nume poartă, ... pseudoepigraf sau pseudonim cînd se atribuie pe nedrept unui autor.* BUL. COM. IST. I, 91, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Carte pseudonimă.* CADE, cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudonimi, -e.* — Și: (învechit) **psevdoním** s. m.

— Din fr. **pseudonyme.**

PSEUDONOȚIÚNE s. f. Noțiune aparentă, înșelătoare, falsă. *Prin pseudonoțiuni înțelegem acele conținuturi de gîndire care, în mod aparent, iau forma noțiunii.* CONTEMP. 1956, nr. 506, 7/1.

— Pronunțat: *pse-u-do-no-ți-u-*. — Pl.: *pseudonoțiuni.*

— **Pseudo-+ noțiune.**

PSEUDONÚME s. n. (Rar) Pseudonim **(2)**. *Numele sub care e cunoscut e un pseudonume.* IONESCU-RION, C. 65.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudonume.*

— **Pseudo-+ nume.**

PSEUDOOCULTÍST, -Ă adj. Fals, aparent ocultist. *O marcantă rezervă ... mai ales în practicile pseudooculiste.* CONTEMP. 1966, nr. 1 030, 3/2.

— Pronunțat: *pse-u-do-o-*. — Pl.: *pseudooculțiști,-ste.*

— **Pseudo-+ ocultist.**

PSEUDOORIENTÁL, -Ă adj. Fals, aparent oriental. *Acordurile ei ample și pseudoorientale evocă temple somptuoase.* L. ROM. 1962, nr. 3, 391.

— Pronunțat: *pse-u-do-o-ri-en-*. — Pl.: *pseudoorientali, -e.*

— **Pseudo-+ oriental.**

PSEUDOPARAZÍT s. m. Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele și animalele parazite, fără să intre în categoria acestora. Cf. ENC. AGR.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoparaziți.*

— Din fr. **pseudo-parasite.**

PSEUDOPERIPTÉR s. n. Templu antic (roman) înconjurat de coloane, la care coloanele laterale ies doar în parte din nivelul zidului. Cf. DN[3].

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoperiptere.*

— Din fr. **pseudo-périptère.**

PSEUDOPÓD s. n. Prelungire temporară și mobilă a protoplasmei unor protozoare rizopode sau a unor celule (ca leucocitele), care servește la locomoție și la prinderea prăzii. Cf. SCRIBAN, D. *Amoeba ... nu are aparat locomotor special, ci se mișcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmice numite pseudopode.* ENC. AGR. I, 223, cf. DL, DM. *Amiba emite niște prelungiri citoplasmatice, care se numesc pseudopode.* ZOOLOGIA, 7, cf. DER, FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Multe plante inferioare prezintă organite speciale sub formă de ... pseudopode, prin care ele se pot deplasa în mediul acvatic.* BOTANICA, 59.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudopode.*

— Din fr. **pseudopode.**

PSEUDOPOPULARIZÁRE s. f. Falsă, aparentă popularizare. *Felul popular de a expune ideile n-are nimic comun cu metoda proastă de „pseudopopularizare".* CV 1949, nr. 6, 2.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudopopularizări.*

— **Pseudo-+ popularizare.**

PSEUDOPREFÍX s. n. Element de compunere sau cuvînt cu ajutorul căruia se formează (în compunerea savantă) mai ales termeni științifici și tehnici; prefixoid. *Interesantă ni se pare semnalarea faptului că pseudoprefixele (sau elementele de compunere, cum ne-am obișnuit să le numim) sînt cu mult mai numeroase, în prezent, decît prefixele propriu-zise.* L. ROM. 1965, 407, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprefixe.*

— **Pseudo-+ prefix.**

PSEUDOPREFIXÁ vb. I. T r a n z. A forma un nou cuvînt cu ajutorul unui pseudoprefix. Cf. DEX.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Prez. ind.: *pseudoprefixez.*

— V. **pseudoprefix.**

PSEUDOPREFIXÁRE s. f. Acțiunea de a p s e u d o p r e f i x a și rezultatul ei. *Astăzi, paralel cu instruirea maselor, se extinde și pseudoprefixarea.* L. ROM. 1962, 399.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprefixări.*

— V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPREFIXÁT, -Ă adj. (Despre cuvinte) Format cu ajutorul unui pseudoprefix. *Astfel de termeni, în majoritate compuși sau pseudoprefixați, marchează ... drumul viitor al lexicului limbii române.* L. ROM. 1962, 399.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprefixați, -te.*

— V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPROBLÉMĂ s. f. Falsă, pretinsă problemă. *Bloomfield socoteşte problema raportului dintre limbă şi gîndire drept o pseudoproblemă şi trece la o adevărată operă de „formalizare" a lingvisticii.* L. ROM. 1953, nr. 2, 94, cf. DEX.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprobleme*.
— **Pseudo-+ problemă.**

PSEUDOPRORÓC s. m. Fals, pretins proroc. Cf. FORM. CUV. I, 150.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprorоci*.
— **Pseudo-+ proroc.**

PSEUDOPRUDÉNŢĂ s. f. (Rar) Falsă, pretinsă prudenţă. *Ce pseudoprudenţă revoltătoare, să arunci înapoi într-un menaj dizolvat ... pe o femeie care-şi cerşeşte redempţiunea şi care ţi-a dăruit un copil!* GALACTION, O. A. I, 52.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprudenţe*.
— **Pseudo-+ prudenţă.**

PSEUDOSAVÁNT s. m. Fals, pretins savant. *O serie de pseudosavanţi aflaţi în solda trusturilor imperialiste încearcă să reînvie teoria reacţionară şi diversionistă a lui Malthus.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 384.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudosavanţi*.
— **Pseudo-+ savant.**

PSEUDOSCÓRPIE s. f. (Zool.; la pl.) Subclasă a arahnidelor care cuprinde insecte caracterizate printr-un apendice în formă de cleşte legat de o glandă cu secreţie; (şi la sg.) insectă care face parte din această subclasă. Cf. ENC. AGR.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoscorpii*.
— **Pseudo-+ scorpie.**

PSEUDOSCORPIÓN s. m. Insectă asemănătoare cu scorpionul, care nu are coadă şi nu este veninoasă. Cf. SIMIONESCU, F. R. 418.
— Pronunţat: *pse-u-do-scor-pi-on*. — Pl.: *pseudoscorpioni*.
— **Pseudo-+ scorpion.**

PSEUDOSOCIALÍST s. m. Fals, pretins adept al socialismului. *Încă în timpul vieţii lui Marx şi Engels o serie de pseudosocialişti ... au luat atitudine împotriva teoriei marxiste a luptei de clasă.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 2/1.
— Pronunţat: *pse-u-do-so-ci-a-*. — Pl.: *pseudosocialişti*.
— **Pseudo-+ socialist.**

PSEUDOSTENOGRÁFIC, -Ă adj. (Rar) Aparent, fals, pretins stenografic. *Jurnal pseudostenografic pentru perioada de 1—11 ianuarie 1961.* L. ROM. 1962, nr. 3, 391.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudostenografici, -ce*.
— **Pseudo-+ stenografic.**

PSEUDOSTEREOFONÍE s. f. Procedeu de reproducere a sunetelor, care imită efectul stereofonic şi care constă în trimiterea sunetelor din toate părţile, nefiind posibilă localizarea sursei sonore. Cf. M. D. ENC.
— Pronunţat: *pse-u-do-ste-re-o-*.
— **Pseudo-+ stereofonie.**

PSEUDOŞTIÍNŢĂ s. f. Falsă, pretinsă ştiinţă. *Lupta împotriva pseudoştiinţii.* IBRĂILEANU, SP. CR. 91. *Ca orice adevărat om de ştiinţă, Philippide dispreţuia pseudoştiinţa.* CV 1950, nr. 2, 12, cf. DEX.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoştiinţe*. Gen.-dat. şi: *pseudoştiinţii*.
— **Pseudo-+ ştiinţă.**

PSEUDOŞTIINŢÍFIC, -Ă adj. Fals, aparent, pretins ştiinţific. *Arma ştiinţifică pe care o posedă proletariatul este infinit mai puternică, infinit superioară acelor arme pseudoştiinţifice pe care le are burghezia.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 6/4. *Afirmaţiile pseudoştiinţifice ale teoreticienilor burghezi cu privire la naţiunile „superioare".* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 1—2, 38. *Hasdeu nu s-a mulţumit să critice numai publicaţiile pseudoştiinţifice ale lui Nicolae Ionescu.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 272.
— Pronunţat: *pse-u-do-şti-in-*. — Pl.: *pseudoştiinţifici, -ce*.
— **Pseudo-+ ştiinţific.**

PSEUDOTALÉNT s. n. (Rar) Fals, pretins talent. *Scriitorii care, în opera lor, înfăţişează lumea serios ori trist, sînt în majoritate în toate literaturile şi stau pe toate treptele, de la pseudo- sau cvasitalent pînă la geniu.* GALACTION, A. 130.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudotalente*.
— **Pseudo-+ talent.**

PSEUDOTURCOÁICĂ s. f. (Rar) Falsă, pretinsă turcoaică. (Adjectival) *Cîntăreţe, dansatoare pseudoturcoaice din lupanarele bucureştene ... se arătau în Turnu o dată cu misiţii caselor de export.* GALACTION, A. 66.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoturcoaice*.
— **Pseudo-+ turcoaică.**

PSEUDOVÎNĂTÓR s. m. Fals, pretins vînător. *Un asemenea pseudovînător nu-i decît un nechibzuit.* VÎN. PESC. martie 1964, 1.
— Pronunţat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudovînători*.
— **Pseudo-+ vînător.**

PSEVDO- v. **pseudo-.**

PSEVDOMORFÓZĂ s. f. v. **pseudomorfoză.**

PSEVDONÍM s. m. v. **pseudonim.**

PSI s. m. invar. A douăzeci şi treia literă a alfabetului grecesc, corespunzînd sunetelor *ps;* a patruzecea literă a alfabetului chirilic, corespunzînd sunetelor *ps* şi avînd valoarea numerică 700. Cf. CADE.
— Din gr. **ψῖ.**

PSICOLÓG s. m. v. **psiholog.**

PSICOLÓGIC, -Ă adj. v. **psihologic.**

PSICOLOGICAMÉNTE adv. (Învechit, rar) Psihologiceşte. Cf. SFC II, 197.
— Din fr. **psychologiquement,** it. **psicologicamente.**

PSICOLOGÍE s. f. v. **psihologie.**

PSIF s. n. (Învechit) Alegere (prin vot) sau numire în funcţie (a unui mitropolit). *Să aştepte psiful de la biserica cea mare a Ţarigradului.* CANTEMIR, ap. CIHAC, II, 692. *Prea-cuvioşii egumeni ... datu-se-a lor voie ca după canoane să facă psifos, adică alegire, şi să aleagă obraz vrednic, cinstit şi trebuincios ca să primească această purtare de grijă* (a. 1760). BUL. COM. IST. III, 10. *[Patriarhul Ţarigradului] s-au rugat ca să se desfacă psiful şi aşăzarea aceasta a numitului mitropolit* (a. 1781). URICARIUL, III, 129/25, cf. CIHAC, II, 692, TDRG, I. BRĂESCU, M. 70, GÁLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D.
— Pl.: *psifuri*. — Şi: **psífos** s. n.
— Din ngr. **ψῆφος.**

PSIFÍI s. f. pl. v. **psifoi.**

PSIFISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A alege (prin vot) sau a numi într-o funcţie înaltă. (Refl. pas.) *Capul cămilii în cel de bou să să primenească şi în epitropia leului să să psifisască.* CANTEMIR,

I. I. I, 160, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 328.
— Prez. ind.: *psifisesc.*
— Din ngr. **εψίφισα** (aor. al lui **ψηφίζω**).

PSIFÓI s. f. pl. (Învechit) Mozaic[1] **(1).** *Marmurile și psifoile și zugrăvelile cu psifoi* (a. 1715). ap. TDRG, cf. CIHAC, II, 692, GÁLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D.
— Și: **psífii** s. f. pl. GÁLDI, M. PHAN. 245.
— Din ngr. **ψηφί.**

PSÍFOS s. n. v. **psif.**

PSIHANALÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al psihanalizei. *Dacă psihanaliștii au putut vorbi totuși de un catarsis al viselor, lucrul se datorește unei simple construcții psihologice pe bază de analogii, nu unui fapt de experiență intimă directă.* VIANU, M. 59, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *psihanaliști, -ste.*
— Din fr. **psychanalyste.**

PSIHANALÍTIC, -Ă adj. Care aparține psihanalizei, privitor la psihanaliză, specific psihanalizei; care se bazează pe psihanaliză. *Dați-mi voie să încerc eu o aplicație psihanalitică.* CAMIL PETRESCU, T. III, 198. *Această barbarie poate să posede.... laboratoare și romane psihoanalitice — ea rămîne totuși barbarie.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 14/5. *Bălăceala psihanalitică mi-a produs totdeauna repulsie.* T februarie 1964, 16, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *psihanalitici, -ce.* — Și: (rar) **psihoanalític, -ă** adj.
— Din fr. **psychanalytique.**

PSIHANALÍZĂ s. f. **1.** Ansamblul concepțiilor lui S. Freud și ale adepților săi privind viața psihică conștientă și inconștientă, după care tendințele sau dorințele profunde ale individului vin în conflict cu convingerile sale morale și sînt alungate în subconștient, de unde tind să reapară sub o formă travestită. *Psihanaliza a fost deseori criticată pentru exagerarea rolului sexualității și al impulsurilor inconștiente în viața psihică a omului.* M. D. ENC., cf. DEX.
2. Metodă de analiză psihologică și de tratament al bolilor neuropsihice bazată pe psihanaliză **(1)**, care își propune, prin diverse probe (asociații de cuvinte, relatări de vise, interpretări de figuri confuze etc.), să descopere cauzele nevrozelor și psihozelor și să vindece aceste boli. *Să lăsăm la o parte jargonul nostru medical și toate pretențiile și subtilitățile psihanalizei.* GALACTION, O. A. I, 124. *Vrei să faci psihanaliză?... Cu o condiție : să iei de colaboratoare pe d-ra Sinu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 198, cf. BLAGA, Z. 176. *Psihanaliza operează o generalizare pe care raporturile de fapt nu o îngăduie și ale cărei rezultate se cuvine a fi privite cu rezervă.* VIANU, M. 50. *„Psihanaliza" și „inhibiția" lui Freud sînt încercări apreciabile de a determina și explica fenomenele inconștiente.* RALEA, S. T. II, 11, cf. FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.
— Și: (rar) **psihoanalíză** s. f.
— Din fr. **psychanalyse.**

PSIHASTÉNIC, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de psihastenie. *De cele mai multe ori, cînd nevropatul ori psihastenicul declară că îi lipsește ceva, aceasta nu e decît o iluzie.* RALEA, S. T. II, 37.
— Pl.: *psihastenici, -ce.*
— Din fr. **psychasthénique.**

PSIHASTENÍE s. f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii și fobii, prin stări de nehotărîre, nesiguranță de sine, agitație, crize etc. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., FORM. CUV. I, 139.
— Pl.: *psihastenii.*
— Din fr. **psychasthénie.**

PSÍHE s. f. Oglindă mobilă de mari proporții, în care cineva se poate vedea în totalitate. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *psihe.*
— Din fr. **psyché.**

PSIHIÁTRIC, -Ă adj. Care aparține psihiatriei, privitor la psihiatrie; bazat pe psihiatrie. *O consecință importantă de această progresiune mare în sfera psihiatrică a fost curabilitatea cea mare a smintiților.* BARASCH, I. F. 20/21, cf. id. I. 119/19, BARCIANU. *Jurcan era desenator la Clinica psihiatrică.* VLASIU, D. 14. *Ce semne, tată-socrule? — întrebă Stănică, cu intenții psihiatrice, făcînd cu ochiul celorlalți.* CĂLINESCU, E. O. II, 47. *Mizroukhine a studiat 50 de bătrîni ... din punctul de vedere neuropsihic, fără a găsi la ei turburări psihice de tip psihogen sau psihiatric în genere, nici crize senile.* PARHON, B. 69, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-hi-a-.* — Pl.: *psihiatrici, -ce.*
— Din fr. **psychiatrique.**

PSIHIATRÍE s. f. Disciplină medicală care se ocupă cu studiul bolilor psihice și cu tratamentul lor. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu ai publicat studii de psihiatrie în revistele străine de specialitate?* CAMIL PETRESCU, T. III, 23. *În fața Institutului de Psihiatrie ne-am despărțit.* VLASIU, D. 341, cf. SCRIBAN, D. *Intrase de la început în grațiile profesorului de psihiatrie.* CĂLINESCU, E. O. I, 258. *Psihiatria confirmă de minune acest lucru. E o constatare unanim recunoscută că deprimații nervoși ... pierd o dată cu sentimentul social și propria lor individualitate.* RALEA, S. T. II, 76, cf. 102. *Este medic și asistent la Institutul de Psihiatrie.* BENIUC, M. C. I, 56. *Hai să vă povestesc. Cu ocazia asta o să aflați ceva despre psihiatrie.* PREDA, R. 27, cf. FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-hi-a-.*
— Din fr. **psychiatrie.**

PSIHIÁTRU, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în psihiatrie. *În Franța ..., psihiatrii au o mare conființă în influința făcătoare de bine a muzicii vocale și instrumentale.* BARASCH, I. F. 20/10, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Psihiatrii abili ... înlocuiesc dușurile și morfina cu vorbe bune și sugestii raționale.* BART, E. 377, cf. SCRIBAN, D. *A consultat tot felul de lume ... matematicieni eminenți, psihologi și psihiatri.* V. ROM. martie 1954, 249. *Nu sînt psihiatru, îi declară doctorul, îndulcindu-și glasul.* VINEA, L. I, 28. *Un psihiatru este un medic cu o specialitate foarte precisă.* PREDA, R. 20, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *-hi-a-.* — Pl.: *psihiatri, -e.*
— Din fr. **psychiatre.**

PSÍHIC, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care aparține psihicului **(2)**, privitor la psihic, specific psihicului. *De asemine și înrîuriri psihice atacarisesc sistema pielii în mare grad.* ALBINEȚ, M. 189/9. *Femeia asta are toate calitățile de inimă, cum ar zice un autor de nouele, iubitor de amănunte psihice.* CARAGIALE, ap. CADE. *Adîncit-am pînă-n funduri tot ce e filozofie, Medicină, drept, știință, psihici legi, teologie.* MACEDONSKI, O. I, 271. *Asupra acestei satiri a fost atîntită mai ales atenția autorului, și nu asupra adîncirei psihice a persoanelor.* GHEREA, ST. CR. I, 350. *Deși amîndoi sînt pesimiști, natura lor psihică, intimă e absolutamente deosebită.* IONESCU-RION, C. 64, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *O hîrcă, o spadă, o lespede și un Hamlet trăiesc și aci, aducînd, ca o disonanță psihică, zvonul reîntoarcerii.* KLOPȘTOCK, F. 330, cf. SCRIBAN, D. *Nu transpare nici un reflex din intimitatea psihică a vorbitorului.* VIANU, A. P. 16. *Toate aceste mici mizerii psihice nu făceau din bătrîn un abătut.* CĂLINESCU, E. O. II, 227. *Cele mai elementare fenomene psihice ... anunță dacă sîntem sau nu pe calea bună.* RALEA, S. T. II, 16. *O trăire*

psihică complexă în favoarea apariției subite a întîmplării extraordinare. CONTEMP. 1954, nr. 389, 2/5. *O importanță deosebită pentru vindecarea bolnavilor o are liniștea lor fizică și psihică.* BELEA, P. A. 200. *Dobrotă suferise o depresiune psihică.* BARBU, P. 53. *Stereotipiile pot fi întîlnite și la oameni distrați ..., care au suferit o serie de traume psihice.* ABC SĂN. 342. *Voiam să te întreb dacă boala mea e însoțită ... și de tulburări nervoase, psihice.* T februarie 1964, 12, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Adverbial) Din punct de vedere al psihicului **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Formă specifică de reflectare a realității, proprie omului și animalelor superioare, produs al activității sistemului nervos; totalitatea fenomenelor și proceselor prin care se realizează această reflectare; structură sufletească proprie unui individ; p. ext. individ cu o structură sufletească proprie. *Psihicul lui era foarte fin pentru lumea de azi.* IONESCU-RION, C. 91. *Miron a ajuns la concluzia că eu, deși aveam talent, eram încă un țăran neeliberat, un psihic încărcat de prejudecăți.* VLASIU, D. 294, cf. SCRIBAN, D. *Psihologia a început de la o vreme să părăsească psihicul propriu-zis.* CĂLINESCU, C. O. 64. *Studia pe Pavlov, căutînd să-și facă o idee despre om și psihicul lui din experimentele marelui savant.* BENIUC, M. C. I, 502. *Cele mai bune* [tranchilizante] *sînt acelea care, calmînd psihicul alterat al bolnavului, îi păstrează neatinsă cunoștința și capacitatea intelectuală.* ABC SĂN. 359, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihici, -ce.*

— Din fr. **psychique**, germ. **psychisch.**

PSICAMÉNTE adv. (Rar) Din punct de vedere psihic. Cf. GHICA, în SFC II, 189, SCRIBAN, D. 1 071.

— **Psihic** + suf. *-(a)mente.*

PSIHÍSM s. n. Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivități; viață psihică; manifestare psihică. *Iată o cauză, am putea-o numi teologică, care se opunea la studiul psihismelor inferioare.* RALEA, S. T. II, 10. *Pierre Janet concepe psihismul sub punctul de vedere al unui atomism.* id. ib. 35, cf. DL, DM. *Îmi deosc eroul lucid, dezbărat de tenebre și psihisme.* T iunie 1964, 67, cf. M. D. ENC.

— Pl.: (rar) *psihisme.*

— Din fr. **psychisme.**

PSIHIZÁ vb. I. I n t r a n z. (Rar) A face o analiză psihologică (amănunțită); (rar) a psihologiza **(1)**. Cf. SFC III, 102.

— Prez. ind.: *psihizez.*

— **Psih**[ic] + suf. *-iza.*

PSIHOANALÍTIC, -Ă adj. v. **psihanalitic.**

PSIHOANALÍZĂ s. f. v. **psihanaliză.**

PSIHODRÁMĂ s. f. Metodă psihoterapică modernă care folosește improvizația jocului dramatic, pe o temă dată bolnavilor psihici, ca mijloc de exteriorizare a trăirilor acestora, oferind posibilități de investigație și de vindecare. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *psihodrame.*

— Din fr. **psychodrame.**

PSIHOFÍZIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care aparține psihofizicii (v. p s i h o f i z i c **2)**, privitor la psihofizică, de natură psihofizică. *Cercetări psihofizice asupra numărului exact de idei, ce pot încăpea în fiecare moment dat al conștiinței, s-au făcut.* MAIORESCU, CR. II, 143, cf. CADE. *Există în psihologie o lege numită psihofizică, după care senzația e un reflex al excitației.* RALEA, S. T. III, 250, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. f. Curent psihologic care studiază, pe cale experimentală, raporturile (cantitative) dintre intensitatea stimulilor fizici și intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dînd o formulare matematică concluziilor obținute. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

3. Adj. Care aparține psihicului și fizicului, privitor la psihic și la fizic. Cf. DEX.

— Scris și: *psichofizic.* — Pl.: *psihofizici, -ce.*

— Din fr. **psychophysique**, germ. **Psychophysik.**

PSIHOFIZIOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihofiziologiei, privitor la psihofiziologie. *Încheia diagnosticul său psichofisiologic prin sentința: „om rău, dar inteligent".* GHICA, S. 318. *Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pajiștile și din răzoarele domeniului său psihofiziologic.* GALACTION, O. A. I, 70, cf. DL, DM, M. D. ENC.

— Scris și: *psichofisiologic.* — Pronunțat: *-zi-o-.* — Pl.: *psihofiziologici, -ce.*

— Din fr. **psychophysiologique.**

PSIHOFIZIOLOGÍE s. f. Ramură a psihologiei care combină metodele psihologice cu cele fiziologice pentru a stabili mecanismele neurologice și fiziologice corespunzătoare diferitelor fenomene psihice precum și influența activității psihice asupra funcțiilor neurovegetative; psihologie fiziologică. Cf. DL, DM, DER, FORM. CUV. I, 186, 190, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-zi-o-.*

— Din fr. **psychophysiologie.**

PSIHOGÉN, -Ă adj. Care ia naștere datorită unor cauze psihice. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihogeni, -e.*

— Din fr. **psychogène.**

PSIHOGENÉZĂ s. f. **1.** Apariție și dezvoltare a funcțiilor psihice la om. Cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

2. Procesul apariției unei boli din cauze psihice. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihogeneze.*

— Din fr. **psychogenèse.**

PSIHOLOÁGĂ s. f. v. **psiholog.**

PSIHOLÓG, -ÓGĂ s. m. și f. **1.** Persoană specializată în studiul psihologiei **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Aceste jurnale ale smintiților sînt d-un mare interes pentru un psiholog și mai cu seamă pentru un psihiatru.* BARASCH, I. F. 19/28, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Un psihiatru este un medic cu o specialitate foarte precisă, un medic curant, și nicidecum un psiholog.* PREDA, R. 20, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Persoană dotată cu însușirea de observator fin, cu capacitatea de a sesiza și de a analiza viața sufletească a cuiva; bun cunoscător al sufletului uman, al psihologiei **(2)** omenești. *De data asta mă încredințai pe deplin că ... nu era deloc psiholog.* HOGAȘ, DR. II, 45. *Psiholog, dramaturg și moralist, Vlahuță și-ar fi canalizat poate talentul în poezia didactică.* LOVINESCU, C. VI, 103. *Sînt cel mai mare talent, cel mai puternic creator de viață, cel mai fin psiholog.* C. PETRESCU, C. V. 24, cf. SCRIBAN, D. *Adîncul psiholog Caragiale crede a se putea dispensa de mijloacele analizei.* VIANU, A. P. 127. *E un înțelept al picturii și, fără îndoială, un mare psiholog.* RALEA, S. T. I, 273. *Medicul trebuie să fie și un bun psiholog, nu de laborator, ci de oameni.* CONTEMP. 1955, nr. 471, 4/1. [Scriitorul] *analizează cu pătrundere sufletul omenesc, ca orice psiholog.* V. ROM. decembrie 1964, 129, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *psicholog.* ALEXI, W. — Pl.: *psihologi, -oge.* — Și: **psiholoágă** (SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC.) s. f., (învechit) **psicológ** (NEGULICI) s. m.

— Din fr. **psychologue.**

PSIHOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din domeniul ei de cercetare; sufletesc, (învechit,

rar) psihologicesc. *Chipul cel viu și adevărat al observației sinesului său stă ... în spaimă și în liniște și în alte asemenea psihologice simțiri și arătări din noi.* EPISCUPESCU, O. Î. 74/12. *Precum în rînduiala psicologică asemine și în rînduiala materială ... sînt principuri.* RUSSO, S. 90. *Ce relațiune psihologică se află între niște creieri stricați și într-o nuia sau un lanț?* BARASCH, I. F. 12/7, cf. ZALOMIT, în CONTRIBUȚII, I, 193, POLIZU. *O asemenea întîmplare este foarte comună ..., cu toate acestea este un act psihologic foarte complicat.* ISIS (1859), 3¹/48. *Prologul cu care începe cartea ... este un studiu psichologic.* GHICA, S. 63. *Asemenea fenomene trebuiesc privite mai mult cu un fel de interes psichologic.* MAIORESCU, CR. II, 10. *Aș dori să nu să disprețuiască cu atîta ușurință o stare psihologică care trebuie să fie cu mult înaltă, mai delicată, mai greu de surprins.* DELAVRANCEA, T. 240. *Analizînd pe artist din punctul de vedere fisiologic, psychologic, moral etc., vom da de mediul înconjurător, care a fasonat pe artist.* GHEREA, ST. CR. II, 11, cf. DDRF. *Eu cred că expresiunea estetică a unei opere literare are un caracter psihologic.* DEMETRESCU, O. 174. *După un răpede și neobservat studiu psihologic, propriu numai femeilor, se uită la Avrum și-i spuse ceva.* HOGAȘ, DR. I, 100. *Autorul ... a ctitorva romane în care era o tendință spre o mai adîncă analiză psihologică.* VLASIU, D. 316. *Delicatețea lor e o mască socială, nu o realitate psihologică.* TEODOREANU, M. U. 42. *Resortul său psihologic este plăcerea amintirii.* VIANU, A. P. 67, cf. 283. *Și iară se chinui zadarnic, căutînd soluția acestei quadraturi psihologice.* CAMIL PETRESCU, N. 31. *Reacțiile psihologice sînt surprinse în diversitatea și complexitatea lor.* S mai 1960, 91. *Au rămas ... modeste încercări copilărești, importante numai ca documente psihologice.* ib. februarie 1960, 50. *Conflictul în care eroul e tragic ... exprimă o profundă investigare psihologică.* T iunie 1964, 71. *Caracterul încleștării e determinat de structura psihologică a eroilor.* V. ROM. octombrie 1964, 87, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Moment psihologic* = moment potrivit pentru a influența pe cineva, pentru a determina producerea unui anumit fapt, soluționarea unei probleme etc.; moment de tensiune în așteptarea producerii unui fapt. Cf. CADE. *Atît momentul psihologic, cît și mijloacele pe care le oferă limbajul omenesc pentru exprimarea stărilor sufletești afective se aseamănă de la un popor la altul și de la o epocă la alta.* IORDAN, STIL. 124. *Pentru sensibilitatea noastră personală, care-i în funcțiune de moment psihologic, o acțiune trecută poate părea prezentă.* id. ib. 143, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Într-un grup de manifestanți participă un număr de indivizi diferențiați psihologic, dar legați momentan de un mobil comun.* LOVINESCU, C. IV, 113, cf. SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *psichologic, psychologic.* — Pl.: *psihologici, -ce.* — Și: (învechit) **psicológic, -ă** adj.

— Din fr. **psychologique.**

PSIHOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Psihologic. Cf. POLIZU.

— Pl.: *psihologicești.*

— **Psihologie** + suf. *-icesc.*

PSIHOLOGICÉȘTE adv. Din punct de vedere psihologic; sufletește, (învechit, rar) psicologicamente. Cf. POLIZU, DDRF. *Ni se pare că vedem ... pe autor îndemnîndu-și partenerul (fictiv, se înțelege, și totuși real psihologicește) să trîntească batocul de părete.* IORDAN, STIL. 159. *Nu polemizăm cu fabulația romanului perfect motivată psihologicește.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 116. *Shakespeare nu a putut face din Hamlet un răzbunător, cu atît mai mult un răzbunător înfirm și neputincios, ceea ce esteticește ar fi o caricatură, iar psihologicește o absurditate.* V. ROM. noiembrie 1964, 109, cf. DEX.

— **Psihologic** + suf. *-ește.*

PSIHOLOGÍE s. f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul psihicului, cu legile proceselor psihice și cu particularitățile psihice individuale. *La acest neam de boale avem pricină a descrie un ce din psihologie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 276/26, cf. I. GOLESCU, C. *Cînd zice cineva teologhie, geografie, logică, psihologie ..., aceste vorbe în sine au și definiția în limba de unde s-au luat.* CR (1848), 3⁸/32. *În școalele mai înalte fac un studiu special din facultățile sufletului, sau cursul de psicologic.* BREZOIANU, Î. 105/1, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Această studie cuprinde toată istoria, originile popoarălor, psicologia, literatura.* RUSSO, S. 96, cf. ZALOMIT, în CONTRIBUȚII, I, 193, POLIZU, LM. *El, pe catedră, explică o lecție de psihologie.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 65. *Psihologia modernă concepe sufletul ca un torent.* IBRĂILEANU, S. L. 56. *Se străduiește ... să-și rememoreze cum se numește în psicologie fenomenul acesta al previziunei.* C. PETRESCU, Î. II, 122. *Cititorul tratatelor de filozofie și psihologie ... urmărește nu numai pulsațiile activității perceptive, dar și întunecarea trecătoare a conștiinței.* VIANU, A.P. 184. *Psihologia a început de la o vreme să părăsească psihicul.* CĂLINESCU, C. O. 64, cf. 59. *Literatura, psihologia și biologia secolului al XIX-lea ... au cultivat și încetățenit aspecte ale vieții sufletești considerate pînă atunci de disprețuit.* RALEA, S. T. III, 23, cf. I, 96. *Promisese ... să scrie un tratat de psihologie criminală.* BENIUC, M. C. I, 431. *Era și profesor de logică și psihologie.* VINEA, L. I, 112. *Fusese numită asistentă la catedra de psichologie.* DEMETRIUS, A. 306. *Obiectul psihologiei îl constituie elementele ... caracterului, ale lumii lăuntrice a omului.* CF 1961, nr. 1, 46, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◇ *Psihologie fiziologică* = ramură a psihologiei **(1)** care combină metodele psihologice cu cele fiziologice pentru a stabili mecanismele neurologice și fiziologice corespunzătoare diferitelor fenomene psihice precum și influența activității psihice asupra funcțiilor neurovegetative; psihofiziologie. Cf. M. D. ENC. *Psihologie abisală* = ramură a psihologiei **(1)** care înglobează diverse curente psihanalitice și care își propune să studieze straturile cele mai profunde ale personalității individuale. Cf. id. ib. *Psihologie animală* = ramură a psihologiei **(1)** care studiază geneza și stadiile de dezvoltare ale psihicului la animale; zoopsihologie. Cf. id. ib.

2. Ansamblu de procese psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate. V. m e n t a l i t a t e, c o n c e p ț i e. *Un dramaturg nu poate să desprindă, din întreaga psihologie a unui om, o idee, un sentiment.* IONESCU-RION, S. 242. *Psihologia socială modernă se caracterizează mai ales prin două fenomene: individualismul și pesimismul.* id. ib. 330. *Mi s-a părut ... că mă întîlnesc cu această psihologie specială, stinsă și sfîșietoare, care este semnul cadrilului cu moartea.* GALACTION, A. 278. *Au crescut miraculos averi de milioane, personalități politice ... și o psihologie obștească nouă.* id. O. A. I, 139. *Nu se mai pot conduce decît după legile psichologiei colective.* C. PETRESCU, Î. II, 126. *Rînjetul acestui monstru exprimă psihologia egoistă și cinică a iubitorilor de aur.* VLASIU, D. 107. *Întîmplarea pe care vreau s-o povestesc ... ar putea sluji poate celor ce adună documente pentru psihologia mulțimii.* SADOVEANU, O. VI, 214. *Am psihologia bănuitoare a unui feudal.* CĂLINESCU, S. 396. *Redarea psihologiei vîrstei de optsprezece ani ... e unică în literatura noastră.* RALEA, S. T. I, 69. *Caietul cu „Contribuții la psihologia copilului în epoca de pubertate" rămăsese nedeschis.* DEMETRIUS, A. 272. *N-ai să pricepi, de pildă, niciodată psihologia și drama mea.* H. LOVINESCU, T. 336. *De la evocarea mediului cazon s-a îndreptat spre psihologia rurală.* CONSTANTINESCU, S. I, 382. *Prin psihologie socială, marxismul înțelege în primul rînd sentimentele și emoțiile oamenilor, care apar și se manifestă în relațiile sociale între oameni.* CF 1960, nr. 5, 113. *Are ceva din psihologia burghezului arogant și distant.* V. ROM. ianuarie 1963, 85. *Să încercăm să clarificăm psihologia atît de arbitrară a eroilor.* T mai 1964, 99, cf. DEX. ✦ (Cu determinări care indică

domeniul) Ansamblu de procese psihice care sînt determinate, generate de un fenomen, de un proces etc. sau care condiționează o anumită activitate. *Să se inițieze de ajuns în arta poeziei și a psicologiei muzicale.* FILIMON, O. II, 258. *Nu cunoașteți nimic din psihologia dragostei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 14. *Adevăr foarte explicabil pentru cine cunoaște cu adevărat psichologia războiului.* id. ib. 346. *Se mira chiar de falsa psihologie a dragostei din romane.* CĂLINESCU, O. I, 98, cf. DEX.

— Scris și: (după fr.) *psichologie.* — Pl.: *psihologii.* — Și: (rar) **psicologíe** s. f.

— Din fr. **psychologie.**

PSIHOLOGÍSM s. n. Orientare, tendință, concepție psihologică ce extinde cauzalitatea psihologică la interpretarea unor fenomene din alte domenii ale realității sau care exagerează rolul factorului psihologic în diferite sfere ale activității omenești; s p e c. exagerare a importanței factorului psihologic în literatură. *Un psihologism și o sociologie moderate ... și un simț artistic extrem pot dărui minunea unei opere de artă perfectă.* IBRĂILEANU, S. L. 64. *De aici ... psihologismul ... liricei sale.* LOVINESCU, S. I, 298. *Azi, literatura și psihologismul au descătușat pe traducătorul biblic.* GALACTION, A. 335. *Insiști prea mult asupra unor amănunte care te fac să aluneci spre psihologism.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 5/6. *Filosofia culturii ar trebui să renunțe la orice fel de psihologism.* BLAGA, Z. 185. *Se pierde în meandrele psihologismului propriei persoane.* S mai 1960, 113. *În sociologie, adepții psihologismului consideră psihicul individual sau colectiv drept factor fundamental al vieții sociale.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **psychologisme.**

PSIHOLOGÍST, -Ă adj. Care aparține psihologismului, privitor la psihologism; care se bazează pe psihologism. *Pentru critica psihologistă, Don Quijote devine tipul gînditorului exaltat.* LL I, 128. *Nu întotdeauna explicațiile sale psihologiste sînt valabile.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 1, 63.

— Pl.: *psihologiști, -ste.*

— Din fr. **psychologiste.**

PSIHOLOGIZÁ vb. I. (Rar) **1.** I n t r a n z. A face o analiză psihologică (amănunțită); (rar) a psihiza. *Tot ce poate să facă un autor ... este să psihologizeze numai cu privire la dînsul.* MACEDONSKI, O. IV, 108. **2.** T r a n z. (Complementul indică discipline, științe etc.) A studia cu ajutorul metodelor psihologiei **(1)**; a face să capete un (pronunțat) caracter psihologic. (R e f l. p a s.) *Totul se psihologizează la un moment dat; logica, estetica, morala, teoria cunoașterii.* V. ROM. aprilie 1958, 88.

— Prez. ind.: *psihologizez.*

— Din fr. **psychologiser.**

PSIHOLOGIZÁNT, -Ă adj. Care acordă o importanță mare sau exagerată factorului psihologic. *Scria o literatură psihologizantă.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 2/3. *Teatrul psihologizant, de investigație analitică.* T septembrie 1966, 58, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihologizanți, -te.*

— Din fr. **psychologisant.**

PSIHOMANȚÍE s. f. Pretinsă artă de a ghici viitorul prin invocarea spiritelor celor morți. Cf. DN², M. D. ENC.

— Din fr. **psychomancie.**

PSIHOMETRÍE s. f. Măsurare a fenomenelor psihice. Cf. DEX.

— Din fr. **psychométrie.**

PSIHOMOTÓR, -OÁRE adj. Care se referă la funcțiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; care este determinat de aceste funcții. *Întîrzierea în dezvoltarea psihomotorie poate fi datorită unei boli generale.* ABC SĂN. 347, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Centru psihomotor* = regiune a scoarței cerebrale care intră în acțiune sub influența unei excitări cerebrale fizice. Cf. CADE, DM, DN², DEX.

— Pl.: *psihomotori, -oare.* — Și: **psihomotóriu, -ie** adj.

— Din fr. **psychomoteur.**

PSIHOMOTÓRIU, -IE adj. v. **psihomotor.**

PSIHONEVRÓZĂ s. f. (Med.) Nevroză. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihonevroze.*

— Din fr. **psychonévrose.**

PSIHOPÁT, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de psihopatie. *Nu sînt nebuni adevărați ... Sînt simpli psihopați.* CAMIL PETRESCU, T. III, 104. *A fost un monstru fizic, cu bustul normal și partea de jos înfiorător mutilată și atrofiată. De unde teoria artistului psihopat.* CĂLINESCU, C. O. 206. *E ca un psihopat care ar crede că are un triunghi în cap.* RALEA, F. 44. *Stările mintale ale psihopaților sînt regresiuni pînă la forme psihice anterioare.* id. S. T. III, 108. *Trebuie să-ți mărturisesc că nu-mi plac psihopații, mai ales toxicomanii.* VINEA, L. I, 155, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopați, -te.*

— Din fr. **psychopathe.**

PSIHOPÁTIC, -Ă adj. Care aparține psihopatiei, privitor la psihopatie. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopatici, -ce.*

— Din fr. **psychopathique.**

PSIHOPATÍE s. f. Boală psihică; s p e c. stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopatii.*

— Din fr. **psychopathie.**

PSIHOPATOLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în psihopatologie. *Sînt afirmațiile unui mare psichopatolog ... de reputație europeană.* CAMIL PETRESCU, T. III, 213, cf. DEX.

— Scris și: *psichopatolog.* — Pl.: *psihopatologi, -ge.*

— Derivat regresiv de la **psihopatologie.**

PSIHOPATOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihopatologiei, privitor la psihopatologie. Cf. DEX.

— Pl.: *psihopatologici, -ce.*

— Din fr. **psychopathologique.**

PSIHOPATOLOGÍE s. f. Ramură a psihologiei care studiază aspectele patologice ale activității psihice. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **psychopathologie.**

PSIHOPEDAGÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în psihopedagogie. Cf. DN³.

— Pl.: *psihopedagogi, -ge.*

— Din fr. **psychopédagogue.**

PSIHOPEDAGOGÍE s. f. Aplicare a metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. Cf. DEX.

— Din fr. **psychopédagogie.**

PSIHOSOCIOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihosociologiei, privitor la psihosociologie, de psihosociologie; care se bazează pe psihosociologie. *Ibrăileanu face mai ales critică psihosociologică.* V. ROM. martie 1960, 76.

— Pronunțat: *-ci-o-.* — Pl.: *psihosociologici, -ce.*

— Din fr. **psychosociologique.**

PSIHOSOCIOLOGÍE s. f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. Cf. DEX.
— Pronunțat: *-ci-o-*.
— Din fr. **psychosociologie.**

PSIHOSOMÁTICĂ s. f. Orientare în medicină care studiază originea psihică a unor boli din domeniul patologiei generale și posibilitatea folosirii mijloacelor psihologice în terapie Cf. DN[3].
— Din fr. **psychosomatique.**

PSIHOTÉHNICĂ s. f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activității oamenilor sub aspectul practic, aplicativ. *Un coleg de la Institutul de Psihotehnică rostise un discurs de adio.* BENIUC, M. C. I, 167. *Psihotehnica utilizează cu precădere metoda testelor.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **psychotechnique.**

PSIHOTEHNICIÁN, -Ă s. m. și f. Specialist în psihotehnică. *Echipa economică, tehnică, comercială, financiară :... 1 financiar și 1 psihotehnician.* D. GUSTI, P. A. 169.
— Pronunțat: *-ci-an.* — Pl.: *psihotehnicieni, -e.*
— Din fr. **psychotechnicien.**

PSIHOTERÁPIC, -Ă adj. Care aparține psihoterapiei, privitor la psihoterapie; bazat pe psihoterapie. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *psihoterapici, -ce.*
— Din fr. **psychothérapique.**

PSIHOTERAPÍE s. f. Metodă de tratare a bolnavilor prin influențarea psihicului lor, utilizîndu-se explicația rațională, persuasiunea, hipnoza, sugestia etc. *Trei medici specializați în psihoterapie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 9. *Volumele lui Kant și Fichte nu fuseseră deschise pe birou decît pentru mistificarea curioșilor și a iubitorilor de psihoterapie.* LOVINESCU, S. I, 107. *Cu psihoterapia te lăsăm pe d-ta, care ești specialistă! zise doctorul c-o blîndă ironie.* BART, E. 376, cf. DM, DN[2], DER. *Reeducarea psihicului bolnavului ... se numește psihoterapie.* ABC SĂN. 297, cf. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **psychothérapie.**

PSIHOTÓNIC, -Ă adj., s. n. (Medicament) care are o acțiune stimulentă asupra funcțiilor psihice. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl. *psihotonici, -ce.*
— Din fr. **psychotonique.**

PSIHOTRÓP, -Ă adj. (Despre medicamente) Care are acțiune asupra psihicului. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *psihotropi, -e.*
— Din fr. **psychotrope.**

PSIHÓZĂ s. f. Boală psihică caracterizată prin grave tulburări ale comportamentului, gîndirii sau afectivității bolnavului și de care acesta nu este conștient; p. g e n e r. boală mintală. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Băiatul ăsta suferă de demență acută ... Dacă psihoza lui se lățește, omenirea e pierdută.* CĂLINESCU, B. I. 277. *Observația internă, autoanaliza nu apare decît în unele psihoze.* RALEA, S. T. II, 27, cf. 68, PARHON, B. 78, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX. ✦ (De obicei cu determinări care arată cauza) Stare de spirit bolnăvicioasă, adesea cu caracter colectiv, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze (șocante) exterioare. *Veacul de mijloc e epoca clasică a psihozelor și nevrozelor de tot felul.* GHEREA, ST. CR. II, 116. *Frica vieții viitoare ... a fost totdeauna unul din cei mai mari producători ai nevrozelor și psihozelor religioase.* id. ib. 304. *Sînt clipe cînd toate le am ... Tăcute, duioase psihoze — Frumoase povești ca visuri de roze.* BACOVIA, O. 192. *Era voinic, se simțea sănătos, era invadat însă de psihoza migrației.* CĂLINESCU, B. I. 420. *Se pare că de la o vreme am căpătat toți o psihoză, în sensul că socotim prezentul ca inesențial, ca simplă punte de trecere către o zi ipotetică de mîine.* id. C. O. 103. *Noi, doctorii, avem azi psihoza cancerului mai mult decît bolnavii.* T august 1964, 55, cf. DEX, CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 10/5.
— Scris și: (după fr.) *psichoză.* — Pl.: *psihoze.*
— Din fr. **psychose.**

PSIHROFÍL, -Ă adj., s. m. și f. (Animal sau plantă) care trăiește la temperaturi scăzute; criofil. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *psihrofili, -e.*
— Din fr. **psychrophile.**

PSIHROMÉTRU s. n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidității atmosferice. Cf. ALEXI, W., ENC. AGR. *Umiditatea relativă se măsoară cu higrometre și cu psichrometre.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 625, cf. MDT, DER, M. D. ENC., DEX.
— Scris și: (după fr.) *psichrometru.* — Pl.: *psihrometre.*
— Din fr. **psychromètre.**

PSILÍ subst. (sg.) (Lingv.; grecism învechit) Spirit lin. *Psili ... iaste suflare ceea ce încuviințează zicerea prin lină șuptiere.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 20[r]/13. *Psili pururea la început pe glasnică, la cuvîntul care să oxiaște înlăuntru* (a. 1823). BV III, 409, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245.
— Din ngr. **ψιλή.**

PSILOFITÁLĂ s. f. (La pl.) Grup de plante criptogame devoniene din încrengătura pteridofitelor, cu tulpină subpămînteană și acriană, lipsite de frunze sau cu frunze solzoase, și care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din acest grup. Cf. LTR[2] XIII, 449. *În afară de alge și psilofitale ..., plantele sînt reprezentate* [în devonian] *... prin primele criptogame.* GEOLOGIA, 70.
— Pl.: *psilofitale.*
— Din lat. **psilophytales.**

PSILOFÍTĂ s. f. Plantă din grupul psilofitalelor, cu rizomul prevăzut cu perișori, cu tulpină aeriană ramificată dihotomic, cu ramurile fără frunze, prevăzute cu sporangi, și care se înmulțește prin spori. Cf. LTR[2]. *Acum se întîlnesc primele plante de uscat, numite psilofite.* BOTANICA, 187. *Psilophyton era o plantă cam de 0,50 m înălțime.* GEOLOGIA, 68, cf. DER, M. D. ENC.
— Pl.: *psilofite.* — Și: **psilofíton** (scris și *psilophyton;* accentuat și *psilofitón,* DER) subst.
— Din fr. **psilophyton.**

PSILOFÍTON subst. v. **psilofită.**

PSILOMELÁN subst. Oxid natural hidratat de mangan, de culoare neagră, cu luciu semimetalic au mat, care se găsește frecvent în zăcămintele de mangan. *Psilomelanul e minereul principal folosit în siderurgie.* LTR[2]. *Minereul e constituit din psilomelan.* GEOLOGIA, 120. *Psilomelanul constituie un minereu de mangan.* DER; cf. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **psilomélane.**

PSIMÍT subst. (Învechit, rar) Praf obținut prin pisarea varului sau a tencuielii de pe pereți, întrebuințat în picturile murale. V. c e r u z ă. *Ia ohră de la sfînta Anna și leaspede vearde de zid sau ohră vearde ... și psimit și le amestecă pe toate* (sfîrșitul sec. XVIII). GRECU, P. 392. *Ia leaspede vearde, cinci dramuri și ohră adîncă și psimith al părealelui și negru și pisează-le bine* (a. 1805). id. ib. 98, cf. 100.
— Scris și: (după ngr.) *psimith.*
— Din ngr. **ψίμυθος.**

PSIMITIZÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A zugrăvi cu psimit. *Şi puind proplazmă şi puţină carne, psimitizează-le ori sulimineşte-le* (a. 1805). GRECU, P. 92.
— Prez. ind.: *psimitizesc.*
— Din ngr. **ψιμυθίζω.**

PSITACÍSM s. n. Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înţelege. V. papagalism. Cf. SCRIBAN, D., D. MED.
— Scris şi: *psitacizm.* SCRIBAN, D.
— Din fr. **psittacisme.**

PSITACÓZĂ s. f. Boală infecţioasă care se localizează de obicei la plămîni şi care este provocată de un virus transmis mai ales prin intermediul papagalilor; boala papagalilor. Cf. ENC. AGR., D. MED.
— Pl.: *psitacoze.*
— Din fr. **psittacose.**

PSÎÎ interj. v. **pst.**

PSÎÎT interj. v. **pst.**

PSÎNÎ adv. v. **pesemne.**

PSOÁS subst. Fiecare dintre cei doi muşchi inseraţi pe faţa anterioară a vertebrelor lombare şi la capătul femurului, contribuind la flexiunea coapsei. *Muşchiul psoas cel mic ... este un muşchi ce adeseaori naşte din vertebra dorsală.* KRETZULESCU, A. 238/1. *M[uşchiul] psoas cel mare se află în abdomen de latura vertebrelor lombare.* POLIZU, P. 68/21, cf. DER, M. D. ENC.
— Pl.: ?
— Din fr. **psoas.**

PSOFOMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea perturbaţiilor introduse într-un circuit telefonic de circuitele învecinate. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *psofometre.*
— Din fr. **psophomètre.**

PSÓRĂ s. f. v. **psoriazis.**

PSORIÁZĂ s. f. v. **psoriazis.**

PSORIÁZIS subst. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diverse regiuni ale corpului. *Psoriaza se poate ivi pe diferite părţi ale corpului.* BIANU, D. S., cf. DER. *În psoriazisul generalizat se observă creşterea temperaturii, indispoziţie, dureri articulare.* ABC SĂN. 297, cf. M. D. ENC., DEX.
— Scris şi: (după fr.) *psoriasis.* DN². — Pronunţat: *-ri-a-.* — Şi: **psoriázĕ,** (rar) **psóră** (ALEXI, W.) s. f.
— Din fr. **psoriasis.**

PSS interj. v. **pst.**

PST interj. (Adesea repetat sau pronunţat cu „s" prelungit) Cuvînt prin care se atrage cuiva atenţia (să tacă, să asculte etc.). *Pst, pst, cetăţene Martine.* ALECSANDRI, T. 1 732. *Tu dresai ... pe prepelicarul tău ca să asculte la semnalele consacrate : Pst! pil! şi aport!* ODOBESCU, S. III, 3. *Pstit! întrerupse directorul ... făcînd cu ochiul jurisconsultului spre d-na Moroi.* DELAVRANCEA, S. 135. *Strigă: Pstt! ... Poftiţi.* CONV. LIT. XLV, 373. *În sală se făcu deodată linişte, se auzi de cîteva ori „pssst".* AGÎRBICEANU, A. 231. *Ei ... pst! Băiete! ... Poftim şi pe la noi.* BRĂESCU, O. A. II, 270. *Psst! Psst! făcea Păcală, întorcînd capul peste umăr.* VLASIU, A. P. 92. *Pst! nu crîcni, că te zdrobăsc!* SADOVEANU, O. II, 467. *Făcu spre noi semn cu degetul : — Pssst!* CAMILAR, C. 82. ◇ (Substantivat) *Ridica dreapta şi făcea un „pssst" prelung.* AGÎRBICEANU, A. 31. ✦ Spec. (Regional) Cuvînt cu care se strigă oile (Romos — Orăştie). CHEST. V 77/65. ✦ Spec. (Prin nord-estul Munt.) Cuvînt cu care se alungă pisicile. *Pst, afară; pst, pst.* UDRESCU, GL.
— Şi: **pss** (DR. I, 88), **psîî, psîît** interj.
— Onomatopee.

PŞO interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se strigă caii (Bănesti — Găesti). CHEST. V 77/6.
— Onomatopee.

PŞUICĂLE interj. (Prin nord-vestul Olt.) Cuvînt cu care se strigă oile. Cf. PAŞCA, GL.
— Accentul necunoscut.
— Formaţie onomatopeică.

PTERANODÓN s. m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu cioc alungit, cornos şi fără dinţi, cu o creastă lungă situată înapoia capului şi cu aripi foarte mari. Cf. LTR², DN².
— Pl.: *pteranodoni.*
— Din fr. **ptéranodon.**

PTERÍDĂ s. f. (Bot.; rar) Ferigă de cîmp *(Pteridium aquilinum).* Cf. BRANDZA, FL. 515.
— Pl.: *pteride.*
— Din fr. **ptéride.**

PTERIDOFÍTĂ s. f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare străvechi, cu rădăcină, tulpină şi frunze, care se înmulţesc prin spori; (şi la sg.) plantă din această încrengătură; criptogamă vasculară. *Unele pteridofite prezintă spori de acelaşi fel.* LTR². *Pteridofitele sînt cormofite complete.* BOTANICA, 124. *Pteridofitele prezintă ... o alternanţă de generaţii.* Ib. *Unele pteridofite din carbonifer au dat importante zăcăminte de cărbuni.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pteridofite.*
— Din fr. **ptéridophytes.**

PTERIDOSPÉRMĂ s. f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive arborescente sau ierboase, cu frunze asemănătoare celor de ferigă şi care se înmulţesc prin seminţe provenite din ovule neînvelite în ovare; (şi la sg.) plantă din acest grup. Cf. LTR². *În depozitele de cărbuni de pămînt s-au găsit urmele unor plante numite pteridosperme.* BOTANICA, 134.
— Pl.: *pteridosperme.*
— Din fr. **ptéridospermes.**

PTERÎGION subst. Îngroşare în formă triunghiulară, cu aspect de aripioară, a conjunctivei, care acoperă (total sau parţial) corneea. Cf. BIANU, D. S. *Pterigionul este format din ţesut conjunctiv şi ţesut elastic.* ABC SĂN. 298, cf. D. MED.
— Pronunţat: *-gi-on.*
— Din fr. **ptérygion.**

PTERIGÓTĂ s. f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare care cuprinde majoritatea insectelor, caracterizate, în general, prin prezenţa aripilor şi prin dezvoltarea prin metamorfoză; (şi la sg.) insectă din această subclasă. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pterigote.*
— Din fr. **ptérigotes.**

PTERODACTÍL s. m. (La pl.) Gen de reptile fosile zburătoare de mărimea unei vrăbii, care au trăit în jurasicul superior şi în cretacic; (şi la sg.) reptilă din acest gen. *Pterodactylul, o şoptrlă care zbura în aer şi care era parcă jumătate şoptrlă şi jumătate pasere.* Isis (1859), 7/1, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, LTR². *Pterodactylus ... avea dimensiunile unui vultur ... şi o coadă scurtă.* GEOLOGIA, 84, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.
— Scris şi: (după fr. şi lat.) *pterodactyl.* — Accentuat şi: *pterodáctil.* CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *pterodactili.* — Şi: **pterodactýlus** s. m.
— Din fr. **ptérodactyle,** lat. **pterodactylus.**

PTERODACTÝLUS s. m. v. **pterodactil.**

PTERODÓN s. m. (La pl.) Gen de mamifere carnivore fosile din eocen, asemănătoare cu hienele; (şi la sg.) mamifer din acest gen. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *pterodoni.*
— Din fr. **ptérodon.**

PTEROPÓD, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Despre unele animale) Care are picioarele proprii pentru înotat. Cf. SCRIBAN, D.
2. S. n. Gastropod fosil cu piciorul transformat în doi lobi simetrici, cu cochilie subţire, tubulară, în formă de corn. Cf. SCRIBAN, D., LTR[2].
— Pl.: *pteropozi, -de.*
— Din fr. **ptéropodes.**

PTEROZÁUR s. m. (Rar) Pterozaurian. Cf. DN[2].
— Pronunţat: *-za-ur.* — Pl.: *pterozauri.*
— Din **Pterosaurus,** numele ştiinţific al pterozaurianului.

PTEROZAURIÁN s. m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (şi la sg.) reptilă din acest ordin, (rar) p t e r o z a u r. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.
— Pronunţat: *-za-u-ri-an.* — Pl.: *pterozaurieni.*
— Din fr. **ptérosauriens.**

PTIALAGÓG, -Ă adj. (Despre substanţe, alimente etc.) Care activează salivaţia, care provoacă o salivaţie abundentă. Cf. M. D. ENC.
— Pronunţat: *pti-a-.* — Pl.: *ptialagogi, -ge.*
— Din fr. **ptyalagogue.**

PTIALÍNĂ s. f. Ferment secretat de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză şi glucoză; amilază salivară. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Saliva ... se compune din apă, săruri şi o substanţă albuminoidă numită ... ptialină.* BIANU, D. S. 645. *Glandele salivare produc un lichid numit salivă ... în care se găseşte un ferment (amilază sau ptyalină).* ENC. VET. 39, cf. CADE, SCRIBAN, D., DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Scris şi: (după fr.) *ptyalină.* — Pronunţat: *pti-a-.*
— Din fr. **ptyaline.**

PTIALÍSM s. n. Salivaţie abundentă (care apare în unele afecţiuni). Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.
— Scris şi: *ptializm.* SCRIBAN, D. — Pronunţat: *pti-a-.*
— Din fr. **ptyalisme.**

PTII interj. v. **ptiu.**

PTIOA interj. v. **ptiu.**

PTITĂLĂGÓI s. m. v. **pitpălăcoi.**

PTIU interj. (Popular şi familiar; adesea repetat) Cuvînt care redă zgomotul pe care-l face cineva cînd scuipă; cuvînt (care sugerează acţiunea de a scuipa şi) care exprimă dispreţ, dezgust, nemulţumire, mirare etc. în faţa unui lucru neaşteptat; (regional) pfui, puc[1], tfu. *Tpiu! la dracu, pentr-o pungă. Ţinuşi un ceas vorbă lungă.* PANN, P. V. I, 17/5. *Şi să zici tu că tu l-ai scăpat pe dumnealui? ... Ptuu! ... nu ţi-e ruşine obrazului!* GHICA, S. 503. *Ptiu! mă! zise frate-său, după ce l-a lăsat să sfîrşească.* CREANGĂ, P. 45. *Ptiu! păcatele mele! — suspină el deznădăjduit.* SLAVICI, N. II, 269, cf. DDRF, BARCIANU. *Auzi ... ce să-i trăsnească ei prin cap! Ptiu! Ucigă-te-ar toaca!* SANDU-ALDEA, A. M. 138. *Ptiu! păcătosule! face conu Iancu în culmea indignării.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 159. *Ptiu! ptiu! ptiu! ... de cînd sînt nu am văzut aşa copil frumos.* id. ib. 206. *Dumneata erai? Ptii, nici nu te-am cunoscut!* AGÎRBICEANU, A. 49. *Mi-am adus aminte de sfatul bunicii, că dacă mi s-o arăta cumva dracu, să-mi fac cruce de trei ori şi să zic: „ptii, drace!"* VLASIU, A. P. 211, cf. 48. *Se opri şi scuipă într-o parte: Ptiu! dă-i dracului!* SADOVEANU, O. II, 90. *Lişa Salomia stupi în spuză de trei ori: Ptiu! ptiu! ptiu! Şi-şi făcu cruce.* id. ib. VIII, 579. *Faţa, suavă, e limpede şi senină. Ptiu! bătu-te-ar norocu!* ARGHEZI, S. VIII, 150. *Ptiu, bată-l gheena! — se cruci Popa Ţuică.* CĂLINESCU, E. O. II, 296. *Astea-s vorbe de şef? Ptiu! ... Cine să-i dea ordin, mă rog?* GALAN, Z. R. 10. *Ptiu! Scuipă năprasnic în pămînt.* PREDA, D. 156. *Ptiu, lovi-te-ar moartea cu ochii tăi! a exclamat Moromete furios.* id. M. 72. *Pămînt aţi vrut, pămînt aveţi ptnă în gît! Ptiu! Scuipă şi le întoarse spatele.* BARBU, P. 198. *Ptioa minciună-n putină!* SBIERA, P. 146, cf. ALR II 3 252/2, 27. ✧ (În descîntece; însoţeşte acţiunea de a scuipa) *Să rămîie ... ca argintul strecurat, Ca soarele-n senin, Ptiu, amin!* POP., ap. GCR II, 343. *Mptiu, leacul fie, nu fie, Colacul babei să scrie!* TEODORESCU, P. P. 379. *Să pieie, Să se rupă Ca spuma de mare, Ca rana de soare, Ca stupitul în cărare, ptiu!* ŞEZ. IV, 19.
— Şi: **ptii, ptioa, ptui** (ALR II/I MN 64, 4 226/2, 279), **ptuu, mptiu, tpiu** interj.
— Onomatopee.

PTOLOMÉIC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine lui Ptolemeu sau concepţiei lui asupra lumii bazată pe doctrina geocentrică, privitor la Ptolemeu sau la concepţia lui. *Vrăjmaşii ... Ne-au ieşit în cale Nu-n spaţiul ptolomeic, ci-n viaţă, pe pămînt.* LABIŞ, P. 283.
— Pronunţat: *-me-ic.* — Pl.: *ptolomeici, -ce.*
— **Ptolomeu** (= *Ptolemeu*) (n. pr.) + suf. *-ic.*

PTOMAÍNĂ s. f. (Mai ales la pl.) Substanţă toxică azotată rezultată din descompunerea proteinelor de origine animală. Cf. BIANU, D. S., CADE, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *ptomaine.*
— Din fr. **ptomaïne.**

PTÓZĂ s. f. Fenomen patologic care constă în deplasarea în jos a unor organe interne, datorită, mai ales, slăbirii şi relaxării unor ligamente de susţinere. Cf. BIANU, D. S. *Ptoza poate fi: gastrică, renală, hepatică etc.* DER, cf. DN[2]. *Unele ptoze beneficiază de tratament chirurgical.* ABC SĂN. 298, cf. D. MED., M. D. ENC.
— Pl.: *ptoze.*
— Din fr. **ptôse.**

PTR interj. v. **ptru.**

PTRIO interj. v. **ptru.**

PTRIU interj. v. **ptru.**

PTROA interj. v. **ptruia.**

PTRŞII interj. v. **ptru.**

PTRT interj. v. **ptru.**

PTRU interj. (Adesea repetat şi cu „r" sau „u" prelungit)
1. Cuvînt cu care se opresc sau se cheamă caii ori măgarii. *Ptru! ciii! ... Da bună bucată am mers.* CREANGĂ, P. 119. *Nu mai vedeam cal, nu mai vedeam nimic. Strig: ptrio, Murgule, ptrio, Breazule — să-mi cază omuşoru şi mai multe nu.* SĂM. III, 665. *Ne oprim. Ptru! stăi, Rusca!* SADOVEANU, O. VI, 638. *Ptruu! strig la cai şi ei abia se opresc locului.* PAS, L. I, 91. *Caii se opriră alunecînd — Ptrrr!* BARBU, P. 121. *Şezi numai aice şi, cînd ti vedea-o că vine, să strigi ...: ptru! ptru! iapa babei! şi ea va sta.* SBIERA, P. 58, cf. CHEST. V 77/21, 24, 99, ALR II 5 525/723, ALR

SN V h 1 467/848. ✧ (Prin lărgirea sensului; adesea în corelație cu n a[1] și t u) *Tpru, tpru, tpru! din buze zise Către cei ce judeca.* PANN, H. 36/7. *Luă coasa pe spinare Ș-o tuli la deal pe vale. Ptru, ptru, ptru și na, na, na, Moara sta și se usca.* MÎNDRESCU, L. P. 220. *Pru, tu, tu, morișca mea, Nu te duce pe colea.* I. CR. IV, 163. *Tr, tr, tr și na, na, na! Moara sta și se uita.* FOLC. MOLD. I, 301.

2. (Popular) Cuvînt cu care se strigă vacile și, mai ales, boii prinși în jug (ca îndemn să meargă la stînga). *Tpriu, tpriu, tpriu, nea Boian, nea, Că nu-i boala să te ia.* ȘEZ. I, 139, cf. CHEST. V 77/6, 65, 86, A II 12, III 3. ✦ (Regional; în corelație cu n i[3], n e a[1] etc.) Cuvînt cu care se strigă viței (Vidra — Panciu). CHEST. V 77/94.

3. (Popular; în formele *pru, ptu, tptroa, tpru, tru)* Cuvînt cu care se cheamă sau, rar, se alungă oile. Cf. PRECUP, P. 56, CHEST. V 77/78, 86, A I 23, 31, II 12, III 2, 16.

4. (Regional) Cuvînt care imită sunetul produs de împrăștierea apei cu buzele. *Vorbind, podarul îngenuchie pe marnea rîului, luă apă în pumnii făcuți găvan și cu un „ptruu" ... scos de pe buze și-o împroșcă pe obraji, ca o bură de ploaie.* CONV. LIT. XLIV[1], 38.

— Și: (regional) **ptrui** (A II 12), **ptr** (ib. III 16), **ptrio, ptriu** (CHEST. V 77/65), **ptrșii** (ALR II 5 525/723), **ptrt** (A III 2, 16), **ptu** (ib. I 23, III 3), **prșiu** (ALR SN V h 1 467/899), **pru, tpr** (ib. h 1 467), **tpriu, tpru** (DR. IV, 886, CHEST. V 77/86, ALR SN V h 1 467), **tpruș** (ALR SN V h 1 467/836), **tptroa** (PRECUP, P. 56), **tr, tru** (CHEST. V 77/78) interj.

— Onomatopee.

PTRUA interj. v. **ptruia.**

PTRÚCĂ interj. (Regional; în corelație cu n a[1]) Cuvînt cu care se strigă oile (Vad — Sighetu Marmației). CHEST. V 77/92.

— Cf. p t r u.

PTRUI interj. v. **ptru.**

PTRÚIA interj. (Popular; adesea repetat) Cuvînt cu care se cheamă unele animale, îndeosebi caii și oile. *Și din gură că striga: Ptruia, calul tatii din tinerețe, Să vii la bătrînețe.* MAT. FOLK. 130. *Și te du la marginea cailor și strigă: „Ptrua ... calul tatii din tinerie"!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 168, cf. COMAN, GL., CHEST. V 77/7, 15, 48, 66.

— Pronunțat: *ptru-ia.* — Și: **ptrua, ptroa** (CHEST. V 77/7, 48, 66), **prtroa** (ib. 77/15) interj.

— Cf. p t r u.

PTRÚSCA interj. (Prin Bucov.) Cuvînt cu care se alungă oile. Cf. LEXIC REG. 107.

— Formație onomatopeică.

PTU interj. v. **ptru.**

PTUI interj. v. **ptiu.**

PTUȘÍ vb. IV v. **căptuși.**

PTUU interj. v. **ptiu.**

PȚU interj. (Regional) Cuvînt care imită plescăitul buzelor cînd se dă un sărut (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvînt care imită strigătul pupezei. *Căci așa ne amăgea mama, cu o pupăză care-și făcea cuib de mulți ani într-un tei foarte bătrîn și scorburos ... Și numai ce-o auzeai vara: „Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!"* CREANGĂ, A. 52. *Omul îndată s-a prefăcut în cuc, iar muierea lui în pupăză, și-au început amîndoi ... a cînta, el cucu, iar ea pu-pu-pu!* MARIAN, O. I, 13.

— Și: **pup** interj.

— Onomatopee.

PUAH interj. Cuvînt care exprimă greață, silă, dezgust. *Beau și un pahar de limonadă ... Puah! Ce caldă e!* STANCU, D. 406.

— Onomatopee. Cf. fr. p o u a h.

PÚBER, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc) (Individ) care a ajuns la vîrsta pubertății. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puberi, -e.*

— Din fr. **pubère,** lat. **puber.**

PUBERÁL, -Ă adj. (Livresc) Care aparține pubertății, privitor la pubertate, specific pubertății. *Accelerațiunea puberală a creșterei.* PARHON, B. 128, cf. CĂLINESCU, O. I, 274, DN[2], DEX.

— Pl.: *puberali, -e.*

— **Puber** + suf. *-al.*

PUBERTÁTE s. f. Perioadă a vieții omenești cuprinsă între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturația funcțiilor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă. *Pînă la vîrsta pubertății de cincisprezece ani ... se simte într-o înviorată dulceață de sănătate și de traiul vieții lui.* EPISCUPESCU, O. Î. 51/23. *Cel de al doilea stadiu ... ține pînă la ajungerea vîrstei pubertății.* id. PRACTICA, XXXVI/31. *Pe la vîrsta de șapte ani începe a se dezvălui pubertatea (junia).* PR. 34/15. *Cu această dezvoltare a vîrstniciei (pubertății), capătă omul un nou bold spre creștere.* VASICI, M. I, 189/22, cf. ARISTIA, PLUT. *Se întîmplă adeseori că o copilă, agiungînd la vrăsta pubertății, pătimește.* BOTEZ, A. 59/27. *Și ți-am răpit, de bunăvoie, o pubertate îndoioasă.* MACEDONSKI, O. I, 223, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Turna gaz peste focul amărîtei noastre de pubertăți — vestită de cearcănele vinete din jurul ochilor.* CIAUȘANU, R. SCUT. 69, cf. CADE, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, O. I, 265. *O dată cu pubertatea, fetele încep să fie preocupate de frumusețea feței.* CAMIL PETRESCU, O. I, 256. *Pubertatea se caracterizează printr-o serie de transformări fizice, mai ales prin maturarea sexuală.* DER. *Boala apare mai ales la tineri începînd de la vîrsta pubertății.* ABC SĂN. 12, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Învechit, rar) *Oasele pubertății* = pubis. *Dinaintea acestora sînt oasele numite a pubertății.* CORNEA, E. I, 199/10. ✦ (Jur.; rar; și în sintagma *vîrsta pubertății,* CADE) Vîrstă minimă admisă de lege pentru căsătorie. Cf. STAMATI, D., CADE.

— Gen.-dat. și: (învechit) *pubertății.*

— Din fr. **puberté,** lat. **pubertas, -atis.**

PUBESCÉNT, -Ă adj. (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini și mici ca un puf. Cf. GRECESCU, FL. 92, DS. *Frunzele caduce ..., cu vîrful tocit, pe dos slab pubescente.* ENC. AGR. III, 103, cf. SCRIBAN, D. *Tulpină ... acoperită cu peri pubescenți mărunți.* FLORA R.P.R. II, 89, cf. 83, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pubescenți, -te.*

— Din **fr. pubescent.**

PUBESCÉNȚĂ s. f. Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. Cf. SCRIBAN, D., DN[2].

— Pl.: *pubescențe.*

— Din fr. **pubescence.**

PUBIÁN, -Ă adj. Care aparține pubisului, privitor la pubis; care formează pubisul. *Arcada sau boltirea pubiană.* KRETZULESCU, A. 70/13. *Se numește astfel ... partea pubiană a fiecărui os iliac.* BIANU, D. S. 605, cf. DN[2]. *Cele două oase pubiene se articulează pe linia mediană ... închizînd astfel bazinul în față.* DER III, 892, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-bi-an.* — Pl.: *pubieni, -e.*

— Din fr. **pubien.**

PÚBIS s. n. Os-pereche care formează partea anterioară a centurii pelviene; (învechit, rar) oasele pu-

bertății, v. pubertate. *Acest os în pruncie se află compus de trei oase care se lipesc la o vîrstă mai înaintată; aceste trei oase se numesc ilionul, pubisul și ischionul.* KRETZULESCU, A. 71/22, cf. 70/27. *Osul șoldului ... se compune de trei părți: 1) de osul iliac, 2) de osul pubis și 3) de osul șezutului sau ischionul.* POLIZU, P. 37/30, cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pubise* și (rar) *pubisuri*.

— Din fr. **pubis**.

PÚBLIC, -Ă s. n. și f., adj. I. S. n. și (învechit) f. Totalitate de persoane considerată în raport cu ceva care îi este atribuit, adresat, destinat, în raport cu ceva la care este martoră etc.; număr mare, nedefinit de persoane; opinie publică, v. public **(II 2)**. V. masă² **(3)**, mulțime **(3)**, lume, popor **(4)**. *Ce sînt datori atît stăpînitorului țărei, sau către public să slujească* (a. 1782). URICARIUL, XI, 266. *Aceste documenturi ... încă și publicului (obștei) stricătoare ar fi.* ȘT 22/16. *Organizația noauo a shoalelor de la locul cel înalt întărită, carea curînd la public se va da.* ST. INST. 4/20. *Cei ce învață tinerimea foarte de mare folos sînt publicului (obștei)* (a. 1811). BV III, 30. *Pentru o facere de bine așea de mare, ... umilită mulțămire înaintea publicului datoriu m-am ținut.* T. AARON, S. A. 8/8. *Dacă să va primi aceasta acum de către cinstitul public, făgăduiesc că să va da la tipariu o al doilea compunere asemenea.* POV. 3/10. *Cu mulțumire mă socotesc că trebuie a pune înaintea publicului și a prenumăranților socoteala gazetei.* CR (1829), 297²/29. *Dorind cu aceasta a o face mai folositoare tinerimei și a merita oarecum votul publicului și a tovarășilor miei.* MARCOVICI, C. 5/20. *Are cinste a se recomanda cinstitului public că de curînd a adus de la Viena haine europenești.* CR (1834), 344²/37. *Ea avu mare parte în plinirea negiuirilor sale; de aceea fu de public, de asemine ca și de dînsul, urîtă.* ASACHI, S. L. II, 119. *A știut să respecteze publicul cititor.* CR (1848), 4³/60. *Atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie.* MAIORESCU, CRITICE, 88. *Rolul lor este d-a lua în rîs relele năravuri ale omenirei și, arătîndu-le publicului sub o formă atrăgătoare și iscusită, să le biciuiască rîzînd.* ODOBESCU, S. I, 31. *Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu.* CARAGIALE, O. III, 11. *Publicul e schimbăcios ..., adeseori cauze mici produc în el efecte mari.* SLAVICI, N. I, 296. *E de prisos a spune că vom fi imparțiali, căci avem pe public judecător.* MACEDONSKI, O. IV, 45. *Toată reclama a fost zadarnică. Publicul a rămas nepăsător ca-ntotdeauna ... Numărul 2 din frumoasa revistă n-a mai apărut.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 225. *Era înghesuială mare, clericii se pierdeau în mulțimea celuilalt public.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Se hotărî a se face apel la public.* N. A. BOGDAN, C. M. 171. *Cancelaria mandatelor avea cele mai dese afaceri cu publicul.* BASSARABESCU, V. 67. *Publicul dă năvală în parcul ce se inaugurează.* GALACTION, A. 74. *Privește la cine ține uneori publicul cititor!* id. ib. 185. *Publicul, lăsînd afacerile, s-a împărțit ca de obicei în două tabere.* BRĂESCU, O. A. I, 356. *Coloanele de soldați se înșiră în liniște unele după altele; publicul privește placid și cuminte.* SADOVEANU, O. IX, 267. *Publicul literar a intuit de la început în autorul volumului ... un reprezentant al curentului modernist.* VIANU, A. P. 257. *Un autor modern se întreabă cu neliniște dacă își va găsi un public și cum va fi primită lucrarea sa.* id. L. R. 54. *De această campanie ... publicul va începe în curînd să se satură.* STANCU, R. A. IV, 378. *Publicul a început să se satură de aceste teme convenționale.* V. ROM. noiembrie 1954, 75. *Fără posibilitatea de a fi înțeles, mesajul creației nu poate ajunge în public.* V. ROM. noiembrie 1962, 143. *Expoziția s-a bucurat de o bună primire din partea publicului vizitator.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 873. ◇ *Marele public* sau (rar) *publicul cel mare* = masele largi ale populației considerate în raport cu ceva care le este atribuit, adresat, destinat, în raport cu ceva la care sînt martore etc. *Ne referim la îndrăznețele procedee stilistice ... practicate într-o operă rămasă aproape necunoscută marelui public.* VIANU, A. P. 242. *Pentru publicul cel mare, faptul părea de crezut.* STANCU, R. A. IV, 333. ◇ Loc. adv. **În public** sau (învechit) **în publică** = în prezența mai multor persoane, în fața oamenilor, în văzul lumii; la cunoștința tuturor; (învechit) publicamente, (învechit, rar) publicește. *Și îndată s-au arătat în public că are oaste* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 270/21. *Face în public lauda tuturor acelor bucate ce-au mîncat.* CUGETĂRI, II, 58ᵛ/27. *Se dete această vestire în public.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Bune rînduiale folositoare obștii ... care prin scris în publică s-au dat.* SOB. HRIS. 18. *Nici o sentențiie nu trebuie să să cetească părților, nici să să deie de știre în publică.* RÎND. JUD. 239/1. *Moșiile aceste le-au cumpărat cu bună credință în publică, dinaintea boierilor divanului* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 325. *În public au zis ... că de nu s-ar fi putut face într-alt chip ..., ar fi sculat pre toți asupra lor.* ȘINCAI, HR. II, 286/9. *Pentru aceea să pedepsesc dezerterii în publică, pentru că au dat pildă rea altora.* OBRADOVICI, D. 46/13, cf. D. SUP. 51/2. *Deatornica omenie ... și în publică și în privat să o țină.* MAIOR, I. B. 98/8. *Se arată în public un indian care se hrănește cu cremene.* CR (1834), 336²/49. *Toate vorbele să fie bine auzite în public.* GTN (1836), 63²/6. *Recunoaștem prin cuprinsul acestora și mărturisim în public.* MAG. IST. I, 330/2. *Vor spune-o fără îndoială în public și fără rezerve.* CR (1846), 17²/38. *Acestea zicea Sigismund în public și în particular.* BĂLCESCU, M. V. 42. *O broșură ... popolul a ars-o în public.* CR (1848), 9¹/8. *Care era studiile și seriozitatea talentului său atît de întemeiat în literatură, pentru ca în public să aibă drit de a adresa doamnelor moldovene niște mustrări atît de crude?* ROM. LIT. 196¹/10. *Eu, de! negustor, să mă pui în poblic cu un coate-goale, nu vine bine.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Întotdeauna mi-a fost cu neputință să sărut copiii în public.* IBRĂILEANU, A. 23. *L-a pălmuit în public.* GALACTION, A. 149. *În Olanda n-au rost crîșmele, pentru că nimeni nu petrece în public.* SADOVEANU, O. IX, 254. *Sofia ... e un sanctuar despre care bărbatul nu se destăinuie în public.* CĂLINESCU, B. I. 174. *N-am cîntat-o încă niciodată în public.* T septembrie 1962, 5. ◇ Expr. (Învechit, rar) **A da** (ceva) **în publică** = a aduce (ceva) la cunoștința unei colectivități umane. *Stăpînirea ... au fost făcut ... o întocmire de dajdiile țării ..., dînd-o și în publica țerei.* ZILOT, CRON. 71. (Regional) **A da** (pe cineva) **în poblic** = a demasca (pe cineva), a da pe față. *Șt ferè șt el șt nu-l dei-n poblic, căși vai ș-amar di viiața lui.* GRAIUL, I, 505. ◈ Spec. Totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință, la o reuniune etc.; asistență, auditoriu, spectatori. *Actorul uita că nu trebuie să steie decît cu fața spre public.* NEGRUZZI, S. I, 343. *Cer dinainte pardon și iertăciune onorabilului public.* ALECSANDRI, T. I, 290. *Urmărit de atenția publicului, își va lua rolul în serios.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 216. *O parte din public se pregătea să plece, sătul de atîta muzică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Un cuplet nerod ... a plăcut publicului.* GÎRLEANU, N. 64. *Dar publicul din staluri n-a crezut Că poate fi și-un accident adevărat.* MINULESCU, V. 127. *Gherlaș, în fața unui public atît de avid de spectacol, își începea scamatoriile.* SAHIA, N. 65. *Cușca sufleurului a fost așezată așa încît cortina să se lase între ea și public.* SADOVEANU, O. IX, 539. *Gloata de galerie ocupă rangurile dinspre tavan, de unde îndeobște pornesc aplauzele publicului entuziast.* ARGHEZI, B. 148. *Spectacolul se desfășura fără taxă, fără scaune, fără bănci, onoratul public lungindu-se pe pietrișul mărunt.* PAS, Z. I, 186. *După spectacol a fost așteptat și felicitat de o mare parte a publicului.* S iulie 1960, 46. *Publicul de astăzi este cult și exigent.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 63. *Joci prost, publicul fluieră.* T decembrie 1962, 34. *Asta e caracteristica publicului : să nu asculte.* ib. februarie 1964, 30. *Una dintre cele mai categorice impresii pe care ne-a lăsat-o acest teatru ... este afluența de public.* ib. februarie 1969, 82, cf. M. D. ENC., DEX. (Precizat prin „spectator") *Publicul spectator a avut o atitudine mai interesantă.* GALACTION,

A. 263. ✦ (Învechit) Populație (a unei așezări umane). *Au robit pe publicul Odesei prin purtările cele plăcute și politica lor.* AR (1829), 252²/36. *Nobilii din Viena și publicul se întrec întru mărturisirea de respect și de încredere ce au în această adunare învățată.* CR (1848), 12²/16.

II. Adj. **1.** Care are loc în prezența unui (mare) număr de oameni, în văzul lumii; la care ia (sau poate lua) parte un (mare) număr de oameni. Cf. RÎND. JUD. 401/7. *Pentru care bunătate, publică mulțămită îi dau.* MAIOR, I. B. 105/19. *Împosesierile vor trebui să se facă pe trei ani, și prin licitație publică* (a. 1828). URICARIUL, IV, 431/6. *Alcmena așteaptă de la mine această publică mărturisire.* HELIADE, AMF. 84/2. *La un soț și prietin al lor i s-au făcut ... defăimare publică.* GT (1838), 7²/47. *Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sînt vorbele sacramentale ... pe care le rostește prin adunări publice și private.* FILIMON, O. I, 98. *Nota obținută a fost nota maximă, pe lîngă un supliment de laudă publică.* GALACTION, O. 58. *În aceeași săptămînă apărea ... la Iași într-o întrunire publică.* C. PETRESCU, Î.I, 11, cf. BRĂESCU, O. A. I, 166. *Nu se împăca totuși cu ideea unei demonstrații publice.* CĂLINESCU, S. 26. *Legea îngăduie să luăm unele hotărîri cu caracter financiar, fără licitație publică.* VINEA, L. I, 38. *Concertele publice în fața mulțimii necunoscute îl intimidează.* S februarie 1960, 52, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Ea m-a umilit public, dîndu-mi două palme.* V. ROM. noiembrie 1964, 37. *În familie sînt două pete pe care tanțe Catinca nu vrea să le recunoască public.* H. LOVINESCU, T. 269. ✦ Spec. (Despre examene, concursuri etc.) Care se desfășoară în prezența unui număr de oameni (care pot aprecia); care permite o participare efectivă largă sau participarea tuturor celor ce îndeplinesc condițiile prevăzute. *Însăș cartea trebuie să se areate în publice cercetări (examenuri) și de acolea trebuie să să judece.* CARTE TREB. II, 234/7. *La publicul examen s-au obicinuit a se dărui pruncii cu cîte ceva.* PETROVICI, P. 62/27. *Vei face ... două publice examene* (a. 1828). URICARIUL, VII, 174. *S-a făcut examen public al școalei începătoare.* CR (1832), 250¹/35. ✦ Spec. Care se face sau devine cunoscut pentru o întreagă colectivitate sau pentru cît mai mulți membri ai ei; care este destinat unei colectivități umane (pentru a lua cunoștință). *Să va ... vesti pretutindere prin novellele (gazete) publice.* PRAVILA (1788), 11/7. *Acele cinci punturi ... prin scrisoare publică s-au primit.* ȘINCAI, HR. III, 212/21. *Îți poruncim să o faci publică* [știrea] *la toți negustătorii politiii* (a. 1823). DOC. EC. 278. *Asemine foi publice tipărite pe la 1515 să iviră și în Ghermania.* SĂULESCU, HR. II, 406/1. *Foile publice adeverează știrea despre proiectul închegării unei societăți comerciale a Dunării.* CR (1846), 37¹/4. *Cu două zile înainte ca moartea lui Alexandru Șuțu să fi devenit publică, Tudor a fost văzut la consulatul rusesc.* OȚETEA, T. V. 135.

2. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o astfel de colectivitate; care privește pe toți membrii unei colectivități; general, comun, obștesc **(1)**. *Socotind lipsa crăimei noastre și mîntuirea cea publică, îndată ... patru bombarde ... cît mai curînd să cîștigați.* ȘINCAI, HR. II, 78/7. *Rînduiala c acolo deplinită ... în cultura (lucrarea) măiestriilor, precum și în publica liniște.* MAIOR, T. 32/20. *Voi, învățătorilor, ... sînteți ... crescători publici (de obște).* PETROVICI, P. 43/11. *Holări, cu obștească învoire a senatului, să ia toată partea la această faptă de bine public.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Gvardia civică ... va fi însărcinată cu ținerea siguranței publice.* CR (1848), 2²/4. *Spiritul public va părăsi căile pedanților și se va îndrepta la izvorul adevărat.* RUSSO, S. 36. *Greșeala este că începe neamul cu școalele Ardealului și nu cu școala limbei hrisoavelor, limba publică.* id. ib. 65. *Aceste direcțiuni moderne ale spiritului public au devenit o proprietate comună mai pentru toate națiunile din Europa.* ISIS (1856), 21/1. *Omul făcînd bine nu atîrnă decît de sine, și poate brava judecata publică.* NEGRUZZI, S. I, 289. *Istoria este plină de cruzimile comise în revendicarea libertăților publice și private.* GHICA, S. 186. *Cînd v-am insuflat dorința de-a tulbura liniștea publică?* ALECSANDRI, T. I, 86. *Cere ... exproprierea în folosul utilității publice.* IONESCU-RION, S. 178. *Expune acea persoană ... disprețului public.* COD. PEN. R.P.R. 543. *Descoperea ... respectul și admirația publică pentru reprezentanții culturii spirituale a națiunii.* VIANU, L. U. 8. *În acest gust public nu trebuie să se vadă capriciul trecător al modei și al momentului.* S iulie 1960, 83. ◇ *Opinie* (sau, rar, *opiniune*) *publică* = părere, judecată a colectivității, punct de vedere general într-o anumită chestiune; colectivitate umană considerată din punctul de vedere al părerii, al judecății sale într-o anumită chestiune; public **(I)**. *Scriitori însemnați din toată Europa începură prin lipar a trezi opinia publică.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Acela ce n-a crezut în opinia publică n-are drept să ceară nimic de la dînsa.* BOLLIAC, O. 259. *Influența sa asupra presei și asupra opiniunii publice în Englitera.* GHICA, S. 180. *Aș fi expus ministerul la o sulă de articole fulgerătoare în toate foile române, și opinia publică ar fi fost contra mea.* BOLINTINEANU, O. 440. *A adresat ... o scrisoare deschisă, care a zguduit opinia publică.* CARAGIALE, O. IV, 145. *Și tot izvorul lui de inspirație, toată tăria lui de luminător al opiniei publice îi stă în această prețioasă carte.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 199. *Avem conștiința (în care se reflectau și imperativele opiniei publice) că totul era în regulă.* IBRĂILEANU, A. 117. *Opinia publică o admira.* BART, E. 256. *Opinia publică nu-l cunoștea decît sub o înfățișare întîmplătoare.* OPRESCU, S. 28. *Faptul comis produce indignarea opiniei publice.* COD. PEN. R.P.R. 565. *Să ieși în lume, să luminezi opinia publică, să aduci pe rătăciți pe calea cea bună.* CĂLINESCU, E. O. II, 51. *Crește curentul opiniei publice mondiale pentru crearea unui climat de înțelegere și prietenie între toate țările.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 770. *Este necesar ca în jurul tuturor ... jefuitorilor avutului obștesc să se dezvolte o puternică opinie publică de înfierare și dispreț general.* ib. 1954, nr. 3 044. *Sfera de acțiune a opiniei publice din țara noastră este vastă.* LUPTA DE CLASĂ, 1961, nr. 2, 56, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Care aparține statului, privitor la stat, de stat. *Era determinat ... a propune parlamentului niște măsuri care să poată fi cerute în interesul serviciului public.* CR (1846), 1²/18. *Puterea publică nu era delegată vremelnicește de popor unor aleși ai săi.* BĂLCESCU, M. V. 12. *Dregătoriile publice erau închise.* BOLLIAC, O. 222. *Poporul Iașului ... nu se ocupă de lucruri publice.* BOLINTINEANU, O. 277. *Serviciile publice încep dimineața la 7.* CARAGIALE, O. II, 34. *Este mînuitor de bani publici într-o mare administrație.* id. ib. 59. *Atari cugetări mi-a insuflat deunăzi un funcționar al ordinii publice.* GALACTION, A. 452. *Îți atrag atenția că aici te afli într-un birou public.* SEBASTIAN, T. 234. *Un ispravnic s-a înfruptat din banul public.* SADOVEANU, O. XIX, 35. *Oamenii lui au o structură mai degrabă rudimentară ... așa cum o impun condițiile de existență în mediul provincial sau în modestia biurourilor publice.* VIANU, A. P. 204. *Patrimoniu public.* COD. PEN. R.P.R. 325. *Tot ce le-a putut da ..., avere, posturi publice, acareturi, sofale.* CĂLINESCU, C. O. 37. ◇ (Învechit) *Drept public* = subîmpărțire a dreptului care trata despre relațiile persoanelor (ca indivizi particulari) cu statul; relații juridice stabilite pe baza acestui drept. *Acest tractat încă și astăzi formează dreptul public al țării.* BĂLCESCU, M. V. 14. *Nu avuseră ocaziuni a se orienta asupra teoriilor moderne de drept public.* BARIȚIU, P. A. III, 63. (Învechit) *Minister public* v. minister **(6)**. (Ieșit din uz) *Învățămînt public* sau *instrucție* (ori *instrucțiune, școală*) *publică* = învățămînt sau școală organizate și controlate de stat. *Sînteți chemat a opera salutare reforme în instrucția publică.* ALECSANDRI, S. 5. *Acest domn urzi așezăminte... și școli publice.* ASACHI, S. L. II, 5. *La școala publică se învăța numai grecește.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din București ... ne-a permis, în vara trecută, a strămuta în capitală o culegere*

din cele mai interesante cărți. ODOBESCU, S. I, 339. *Intra în școala publică chiar din clasa I.* GALACTION, A. 160, cf. M. D. ENC., DEX. (Ieșit din uz) *Forță publică* = poliție **(1)**. *A mandat și ordonat tuturor agenților forței publice să-i aducă, de unde or ști, pe numiții ...* CARAGIALE, O. II, 15. *Reprezentantul forței publice, un sergent burtănos ..., începu ancheta.* BRĂESCU, V. 60. *Nu se afla prin apropierea sa nici un reprezentant al forței publice.* CĂLINESCU, S. 37, cf. DEX. *Viață publică* = viață, activitate (politică-administrativă) a unui stat; activitatea cuiva în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. *Interesul unei Camere este de a fi compusă din reprezentanții tutulor ramurilor vieței publice.* MAIORESCU, D. I, 117. *Un început de cultură, în orice ram al ei s-ar întîmpla, trebuie să cuprindă întîi ceva ce nu a fost pînă atunci în viața publică a acelui popor.* id. CRITICE, 70. *Explozia aceasta de murdării morale atîta timp ascunse, și multe alte dezordini ... în arena vieții publice, înfățișează atîtea spectacole nenorocite.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 183. *Ceilalți aveau renume și-n viața publică.* SADOVEANU, O. XI, 671, cf. M. D. ENC., DEX. *Datorie publică* = suma totală datorată, la un moment dat, de către un stat în baza unor împrumuturi interne și externe. *Datoria publică a Engliterei este de 800 milioane de funți.* AR (1830), 19^1/6, cf. M. D. ENC., DEX. (Rar) *Om public*=persoană care joacă (prin funcția sa) un rol important în viața politică și socială a unei țări. *Chiar cînd manevrează condeiul, ei rămîn oameni publici, individualități avîntate în largul vieții practice și politice pentru care doresc să cucerească noi valori.* VIANU, A. P. 23. ✦ (Despre oameni) Care ocupă o funcție de stat. *Înalt învățatul ..., advocat public* [a trimis institutului] *o mapă mare a Evropei.* ST. INST. 34/9. *Ioan Molnar ..., profesor public în Academia Clujului.* MOLNAR, I. VI/12. *Ca învățător public în vreme de șase ani am îndreptat adesea deprinderile școlarilor.* HELIADE, O. II, 106. *Pensiile dregătorilor publici să se reguleze.* CR (1848), 5^2/3. *O ordonanță a noului suveran ... confirmă în posturile lor pe toți impiegații publici.* ib. 6^3/32. *Acest impiegat public îi plătește foarte rău chiria.* NEGRUZZI, S. I, 301. *Neputînd fi învățător public pentru că rămăsese în legea lui, fusese chemat de domnul Moldovei.* EMINESCU, N. 52.

4. (Despre instituții, locuri de acces, valori etc.) Care este accesibil, deschis tuturor, pus la dispoziția tuturor sau a unor anumite categorii de oameni. *O bibliotecă publică.* AR (1830), 357^1/16. *Cela ce pe drumul public pe călători a prădat.* ASACHI, S. L. I, 64. *Cînta cîntece ... în piețele publice.* NEGRUZZI, A. 11/14. *Majoritatea ne mulțumim cu sălile bibliotecilor publice.* GALACTION, A. 76. *Fusese ... poftit, provizoriu, să aștepte într-o celulă a nu știu cărui palat public.* id. ib. 322. *Sculpturile lui ... constituie azi titluri de glorie pentru colecțiile publice și particulare ce le posedă.* OPRESCU, S. 121. *Casa e superbă, poate servi ca local pentru o instituție publică.* CĂLINESCU, S. 176. ✧ (Astăzi rar) *Grădină publică* = parc **(1)**. *Astăzi iar mă așteaptă la grădina publică.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 430, cf. POLIZU. [Făcea] *lungi popasuri prin aleile ascunse ale grădinilor publice din Iași.* CREANGĂ, A. 133. *Se adună cu alți cîțiva bătrîni de seama lui sub umbra teilor din grădina publică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 351. *Am intrat în grădina publică.* BASSARABESCU, S. N. 24. *Într-o grădină publică, tăcută, Pe un nebun l-am auzit răcnind.* BACOVIA, O. 50. *Grădina publică unde concerta muzica militară.* BRĂESCU, O. A. II, 134. *Tot eu sărăca trebuie să fac poliție și la gară și la grădina publică.* SEBASTIAN, T. 278. *Într-o sară ... ne-am dus la grădina publică de sub cetate.* SADOVEANU, O. X, 386. *Vom reface grădina publică; vom pava străzile.* STANCU, R. A. I, 294. (Învechit) *Femeie publică* = prostituată. *Găsi o femeie publică și o luă cu sine.* BĂLCESCU, M. V. 457, cf. POLIZU, LM. (Învechit) *Casă publică* = casă de prostituție, bordel. *Casa lui ... devenise în urmă o casă publică, în care intrau cei mai desfrînați juni.* FILIMON, O. I, 114.

— Pl.: *publici, -ce.* — Și: (formă coruptă) **póblic** s. n.

— Din lat. **publicus, -a, -um**, fr. **public**.

PUBLICÁ vb. I. Tranz. **1.** (Astăzi rar; complementul indică știri, informații, păreri etc.) A face cunoscut, a aduce la cunoștința tuturor (prin tipărire, afișare, persoane intermediare etc.), a spune, a anunța, a vesti în public; (rar) a publicita, (învechit) a publicarisi **(1)**, a publicălui, a publicui **(1)**. *Curgerea stîngelui ... înainte de zilele lui Harvey era neștiută și acesta au fost cel dintîi care au publicat-o.* TEODORI, A. 70/10. *Senatul publică că nicidecum nu va călca obiceiurile sale cele vechi.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 39/26. *Puse om îndată cu trîmbițaș Ca să publiceze, strigînd prin oraș, Cum că împăratul, pe uliți umblînd, A pierdut inelul.* PANN, P. V. I, 30/15, cf. CADE. *Nimic din ce publicau gazetele nu era de actualitate.* SADOVEANU, O. IX, 208, cf. SCRIBAN, D. *De fapt, lui Stănică îi era rușine să-și publice căsătoria.* CĂLINESCU, E. O. II, 79. *Ziarele publicau știri importante de pe front.* S ianuarie 1961, 55. *Publicăm ... institutele și specialitățile la care se înființează secții de subingineri.* RL 1968, nr. 7 387, cf. DEX. ✧ Refl. pas. *Deci îndată fu propovăduit împărat, publicîndu-se și moartea tătîne-său.* VĂCĂRESCUL, IST. 262/9. *Și să va publica, adecă vesti, pretulindere prin ... gazeate ... publice.* PRAVILA (1788), 11/5. *A armelor încetare peste tot s-au publicat.* HELIADE, O. I, 416. *S-au publicat ... că averea nemișcătoare a negustorilului ... este amanetarisită.* BULETIN, F. (1843), 21^1/3.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A face să apară prin intermediul tiparului (sau al altor mijloace tehnice de multiplicare); a tipări, a da publicității (v. publicitate **4**), (învechit) a publicarisi **(2)**, a publicui **(2)**. *Să se poată sluji de astfel de cărți pe care ... le-am publica acuma.* PLEȘOIANU, A. 3/21. *Senatul acelui stat au publicat o proclamație înștiințătoare.* AR (1829), 13^2/24. *Gazeta ... publică rescriptul următor ...* CR (1829), 14^2/26. *Redacția pofțește ... pe acei ce au documente atingătoare de istoria românilor a binevoi a i le face cunoscute spre a le publica.* MAG. IST. I, 144/14. *Buletinul legilor ... a publicat 26 de mari volumuri.* CR (1848), 2^3/37. *Iată ce găsesc ... în Îndreptarea legii, publicată din ordinul lui Matei Basarab.* KOGĂLNICEANU, S. A. 177. *Kogălniceanu ... publica Dacia literară.* NEGRUZZI, S. I, 334. *Binevoiți a publica în ... ziar următorul articol ...* (a. 1876). URICARIUL, X, 272. *Mîine gazeta lui tot o să publice scrisoarea noastră.* CARAGIALE, O. VI, 111. *Vă trimit o cronică. Dacă vă convine, o publicați.* id. ib. VII, 425. *Va publica o carte.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 216. *„Familia" i-a publicat o poezie de trei strofe.* REBREANU, I. 62. *A scris și a publicat al doilea volum.* GALACTION, A. 278. *Și ca o răzbunare milenară Am publicat Divina Comedie.* TOPÎRCEANU, B. 90. *Și dumneata publici o asemenea scrisoare?* CAMIL PETRESCU, T. I, 279. *O revistă de avantgardă ți publicase o novelă.* C. PETRESCU, C. V. 145. *Publicam în vremea ceea poezii.* I. BOTEZ, ȘC. 59. *Publica din cînd în cînd nuvele și fragmente de roman.* TEODOREANU, M. U. 37. *Cînd și-a publicat primul său volum de ode, tînărul poet ... nici nu era major.* SADOVEANU, E. 224, cf. VIANU, A. P. 244. *N-ai mai publicat nimic în ultima vreme!* STANCU, R. A. I, 233. *Am vorbit despre studiul tău ..., am aranjat să ți-l publice imediat.* PREDA, R. 40. *Încă nu-și publicase primu-i volum de versuri.* V. ROM. decembrie 1964, 161. ✧ Refl. pas. *În curînd gazeta aceasta se va publica cu nou tipariu.* AR (1830), 4^2/29. *Gazeta ... ce se publică în Berlin.* CR (1848), 9^2/9. *În această vreme nu s-a publicat nici o carte.* DELAVRANCEA, T. 257. ✧ Refl. impers. *I se publicau întîiele versuri.* CĂLINESCU, E. 98. *I se publicase o poezie într-o revistă.* V. ROM. septembrie 1955, 62. ✦ (Regional) A oficia-

liza prin tipărire (Frăsinet – Oltenița). GRAIUL, I, 155. (Refl. pas.) *Să cheam-așa încă-nainte vrieme, cin's-a publicat Frăsinetu, zicea părinții mici, iera o baltă cu frăsini multe.* ib.

3. (Prin nord-estul Olt.) A calomnia, a ponegri, a defăima. Cf. CIAUȘANU, GL.

– Prez. ind.: *públic;* conjunct. pers. 3 și: (învechit, rar) *să publiceze.* – Și: (învechit) **publici** vb. IV.

– Din lat. **publicare.** Cf. fr. publier.

PUBLICÁBIL, -Ă adj. Care se poate publica **(2).** *Producțiile ... nu numai că nu sînt publicabile, dar sînt menite să te înșele asupra propriilor d-tale posibilități.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 8/2. *Bucata n-a fost publicabilă și nici nu a apărut vreodată.* IL. martie 1961, 34, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *publicabili, -e.*

– **Publica** + suf. *-bil.* Cf. fr. publiable.

PUBLICAMÉNTE adv. (Învechit) În public, v. public **(1).** Cf. HELIADE, în SFC II, 197. *Pentru care uneltire Ilieș cu cruzime pedepsi pe mașliha sa, înecînd-o publicaminte în apa Siretiului.* ASACHI, S. L. II, 33, cf. SCRIBAN, D.

– Și: **publicamínte** adv.

– Din it. **publicamente.** Cf. fr. publiquement.

PUBLICAMÍNTE adv. v. **publicamente.**

PUBLICÁN s. m. Persoană care stringea impozitele la vechii romani. *Iară noi le-am lăsat cum au fost în izvodul grecesc, văzînd că alte limbi încă le țin așa, cumu-i sinagoga și poblican și gangrena.* N. TEST. (1648), V^{v}/16. *Că de veți iubi pre cei ce vă iubesc pre voi, ce plată veți avea? Au nu și publicanii fac aceaia?* ib. 7^{v}/34, cf. LM. *Nu știu dacă Dacia era supusă și ea prestațiilor în natură ... cari se arendau la publicani și alcătuiau una din sarcinele cele mai grele ale provinciilor.* XENOPOL, I. R. I, 162. *Om cumsecade sau poate publican, ai fost, totuși, un „cetățean roman".* LOVINESCU, C. IV, 54, cf. SCRIBAN, D., DN², DEX.

– Pl.: *publicani.* – Și: (învechit, rar) **publicán** s. m.

– Din lat. **publicanus.** Cf. fr. publicain.

PUBLICÁRE s. f. Acțiunea de a publica și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Aducere la cunoștință (prin tipărire, afișare, persoane intermediare etc.) a unei știri, informații, păreri etc.; anunțare, vestire, (învechit) publicarisire, publicație **(1),** publicuire. Cf. publica **(1).** Cf. NEGULICI, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., DEX. ✦ Spec. Afișare. *Neîntîrziată publicare a acestui tractat prin orașul Tunis.* CR (1830), 226²/40.

2. Acțiunea de a face să apară un articol, o carte, o revistă, izvoare documentare, creații literare etc.; apariție a unui articol, a unei cărți, a unei reviste, a unor izvoare documentare, a unei creații literare etc.; tipărire, (învechit) publicație **(2),** publicitate **(1).** Cf. publica **(2).** *Se întreprinse publicarea unei foi literare.* NEGRUZZI, S. I, 334. *Se anunță publicarea unui articol.* ROMÂNUL (1857), nr. 32, 1¹/51. *Toată astă lucrare și publicare sîntem datori onor. d. Maior.* CALENDAR (1859), 89/23. *Publicarea lor mă scutește de a zugrăvi portretul iubitului prieten care le-a scris.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. *Mă dusei la „Curierul" ... După publicarea acestei înștiințări ... mîncai în pace și neturburat de nimeni.* HOGAȘ, DR. II, 48, cf. GALACTION, A. 167. *Ai știut de la început că publicarea acestei scrisori va provoca scandal.* CAMIL PETRESCU, T. I, 353. *Publicarea și afișarea hotărîrilor.* COD. PEN. R.P.R. 70. *Publicarea unei cărți este o etapă a creației însăși.* V. ROM. decembrie 1964, 103. *A întîmpinat aniversarea ... cu publicarea cîtorva volume.* ib. 158.

3. (Învechit; concretizat) Publicație **(3).** *Voia de a scoate la lumină o publicare periodică sub titlul de „Românía literară".* ROM. LIT. 2/2. *Întrunind în publicarea de față discursurile parlamentare ..., nu pot justifica o asemenea lucrare.* MAIORESCU, D. I, 1, cf. DDRF, DEX.

– Pl.: *publicări.*

– V. **publica.**

PUBLICARISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** (Complementul indică știri, informații, păreri etc.) A publica **(1).** *Cea întîi slujbă a ofițerilor politicești iasle ... a le publicarisi poroncile.* IST. AM. 14^{v}/21. *Dă să va găsi aceasta cu cale ... va avea divanul răspuns ca să publicariscască și această răsplătire* (a. 1811). DOC. EC. 99. *Țăranii ... vor plăti ... cînd să vor face tîrguirile publicarisite* (a. 1818). GCR II, 221/30, cf. VÎRNAV, F. 113^{v}/6. *Ceea ce am publicarisit noi la începerea războiului peste măsură s-au săvîrșit.* OȘTIREA, 128/14. *Îș fericește noroadele prin comunicația binelui adunat din călătoriile ce fac neamurile, unile prin țările altora, ... publicarisindu-le prin cărți.* GOLESCU, Î. 2. ◇ Refl. pas. *Să publicarisește că s-au făcut crai la Ispaniia.* IST. AM. 19^{v}/19. *Poruncim ... ca, trecîndu-să țidula aceasta în condica visteriei, să se publicarisască și către dregători prin ... cărți domnești* (a. 1814). URICARIUL, I, 222. *Să să publicariseaască prin daraban în politiie mutarea lor, ca să fiie știut obștii unde a-i găsi la vreme de trebuință* (a. 1832). DOC. EC. 503. ◇ Refl. impers. *Precum s-au hotărît și s-au publicarisit lăcuitorilor* (a. 1815). ap. TDRG.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A publica **(2).** (Refl. pas.) *Zapisu ... după izvodu ce să va publicarisi dă către divan* (a. 1811). DOC. EC. 108. *Legea ... nu poate avea putere îndatoritoare cînd mai nainte voința legiuitorului nu să va face cunoscută, adecă cînd legea lui nu să va publicarisi.* GOLESCU, E. 121/11. *Poruncește să se publicarisască ... și prin alte gazeturi.* AR (1830), 17¹/16. *Să așeză un Buletin sătesc, care să se publicarisască în atîte exemplare pe cîte sînt și sate în țară.* GT (1839), 67²/9.

– Prez. ind.: *publicarisesc.*

– **Public** + suf. *-arisi.*

PUBLICARISÍRE s. f. (Învechit) Publicare **(1).** *Au reportuit desființatului divan giudecătoresc spre publicarisire în terminul hotărît de șase luni.* BULETIN, F. (1833), 50¹/24.

– Pl.: *publicarisiri.*

– V. **publicarisi.**

PUBLICÁȚIE s. f. Acțiunea de a publica și rezultatul ei.

1. (Învechit) Publicare **(1).** *Să se scrie către dregătoria ținutului ... ca să se facă publicația în șese luni, la toate zilele de tîrg* (a. 1785). URICARIUL, IV, 36/17. *Să se dea publicații și poronci de obștie în toată țara.* SOB. HRIS. 46. *S-a urmat întocmai, făcîndu-să după rînduiala păzită legiuita publicație aicea în orașul Iași și pretutindenea în auzul de obște* (a. 1795). URICARIUL, VII, 58. *Luminata domniță n-au împlinit facerea publicației* (a. 1806). ib. X, 238. *La toate județile* [să se facă] *publicații pentru ca să stringă ispravnicii filănții de la lăcuitori* (a. 1812). DOC. EC. 139. *Pentru vînzări ... să se urmeze făcîndu-să publicații în șase luni de zile.* PRAVILA (1814), 46/20. *Se va face publicația și pe la ținuturi, ca asemenea să se urmeze.* PONTURI, 12/22. *După ce forumul de giudecată face hotărîrea ..., trebuie să o cetesc înaintea părților, și aceasta cetire sau vestire să zice publicație.* AARON, P. F. 665^{r}/21, cf. 665^{r}/17. *Publicație prin poruncă împărătească.* OȘTIREA, 112/1, cf. DRLU. *Această osebire ... lesne s-ar dovedi și cu prisos, cînd mișiile mănăstirilor grecești s-ar arenda prin publicații după chipu ce se urmează și la cele pămîntești* (a. 1834). URICARIUL, V, 356/3, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Înainte de a da curs cererii, marea vornicie ordonă să se facă publicații în județele oltene și limitrofe.* OȚETEA, T. V. 84. ✦ Spec. Anunț; afiș; ordonanță

publică. *De-mi va abate vrodată să-mi vînd moșia, am gînd să pun în publicație ... că, pre lîngă celelalte calități, ea se bucură și de un bun vecin.* NEGRUZZI, S. I, 221. *Înaintea celebrării căsătoriei, ofițerul stării civile va face două publicațiuni.* HAMANGIU, C. C. 27, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✦ Spec. Declarație. *Governul nostru face o publicație oficială.* CR (1829), 16²/30. *A făcut totdeauna publicație prin glasul gazetelor.* MN (1836), 69¹/16. *Am de gînd să fac o mică publicație înainte de plecarea mea din țară spre a justifica acest pas al meu.* CARAGIALE, O. VII, 543.

2. (Învechit) Publicare **(2)**. *Vestindu-să din publicația trataturilor îndurarea pre puternicii și hrănitoarei noastre împărății ..., de trebuință am socotit a împlini datoria noastră* (a. 1812). URICARIUL, IV, 112/24. *Făcătorul pravilii socotește că acea pravilă are și dobîndește putere îndatoritoare din ziua publicației sale.* GOLESCU, E. 121/20. *Prezidentul ..., prefuind folosul moralic ce va aduce nației noastre publicația acestei gazete ..., au binevoit și însuși a se prenumera.* AR (1829), 9¹/6. *Dorința celor ce demult poftesc înființarea unui mijloc înlesnitoriu, prin carele să poată nația noastră cunoaște îmbunătățirile și înaintirile minței omenești ... astăzi să plinește prin publicația acestei gazete* (a. 1829). URICARIUL, VIII, 108.

3. (Și în sintagma *publicație periodică*) Tipăritură cu apariție periodică, periodic **(1)**; p. gener. ceea ce se publică **(2)**; lucrare tipărită, tipăritură; (învechit) publicare **(3)**. *Drept aceea publicația va urma* [să apară] *ca și pînă acuma și binevoitorii prenumeranți să vor adresui către redacție în cele ce vor voi a-i împărtăși.* AR (1829), 64¹/43. *Între a fi lipsită națiunea de orice publicațiune periodică ... sau a se supune la acelea condițiuni, alegerea în acea epocă era ușoară.* BARIȚIU, P. A. II, 656. *Șade ... între gazete, reviste și publicațiile nouă a Parisului.* RUSSO, S. 19. *Mai toate publicațiile tipăresc articole interesante.* ROM. LIT. 110²/10. *Mișcarea intelectuală la București ... e mai mare decît o reproduc publicațiile ce ies de sub censură și tipar.* DÎMBOVIȚA (1858), 8¹/71. *Publicațiunea întreagă e un semn caracteristic al stării în care a ajuns literatura română.* MAIORESCU, CR. I, IV. *Ce face cu publicația lui?* CARAGIALE, O. VII, 173. *În cursul anului expirat publicațiunea noastră n-a fost subvenționată de nici un fel de autoritate.* ARH. OLT. II, 1. *Sînt doi ani de cînd publicațiile literare mai cu vază, care apăreau la noi, au fost suprimate de vijelia împrejurărilor.* GALACTION, A. 196. *Pornise a tipări în marile publicații europene.* SADOVEANU, O. X, 455. *Se aflau în curent cu tot ceea ce apărea în ... publicațiile periodice ale țării.* id. ib. XI, 419. *Ioanide nu era un om de știință, nu avea publicații suficiente.* CĂLINESCU, B. I. 21. *Doctorul care și-a luat diploma nu mai urmărește publicațiile de specialitate.* id. C. O. 34. *În publicațiile sătești ale vremii se poate urmări o întreagă producție lirică a revoltei țărănești.* V. ROM. martie 1957, 8. *O discuție largă ... ocupă publicațiile literare.* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/6. *A fost un savant cu renume european, autor a numeroase publicații de igienă.* ABC SĂN. 160. *Absolvă ... liceul, în a cărui publicație tipărise la 16 ani primul lui poem.* V. ROM. ianuarie 1965, 154. *Coloanele publicației îi stau la dispoziție pentru orice fel de colaborare.* ib. iunie 1965, 55. *O publicație care, din prima zi, n-a trăit inutil, își poate socoti vîrsta în ani-lumină.* CONTEMP. 1966, nr. 38, 2/6, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *publicații.* — Și: (învechit) **publicațiúne** s. f.

— Din fr. **publication**, germ. **Publikation**, rus. **публикация**.

PUBLICAȚIÚNE s. f. v. **publicație.**

PÚBLICĂ s. f. (Învechit) Republică **(1)**; p. gener. stat, țară. *În chivernisala lucrurilor publicăi sale, nu atîta cealea ce pot, pre cît cealea ce nu pot socotesc.* CANTEMIR, IST. 31. *Împărăția aceia nu monarhie, ce publică este.* id. ib. 128. *Să nu mai pomenim cîte răutăți și cumpliri au făcut publicăi venețienești.* id. HR. 20. *Ulpie Traian, așezînd întîi lucrurile publicăi ..., au dat răspuns dachilor că pentru banii ce cere le va da arme.* id. ib. 81, cf. MAIOR, IST. 203/19, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *publici.*

— Din lat. [res] **publica.**

PUBLICĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A publica **(1)**. Cf. IORGA, S. D. XIII, 262. *Scris și publicăluit acest deliberat* [în proces] *la anul 1778* (a. 1778). id. ib. XII, 94. *Înainte de 10 zile ale lui august să nu-l publicăluiască.* MANIFEST (1813), 19/29. *Dar pasul, a lor lucrare, roagă a fi tăinuit, Căci va fi cu greu isprava fiind publicăluit.* BELDIMAN, E. 98/29, cf. DRLV. ✧ Refl. pas. *Trebuie să se ție concursul ca început din ziua în care s-au publicăluit edictul pomenit.* RÎND. JUD. 75/4. *Publicăluindu-să deliberatul înaintea părților.* AARON, P. F. 665/27. ✧ Refl. impers. *Plinirile reghimenturilor de călărime și de pedestrime să fac în chip (precum să publicăluiaște) de a ținea obicinuite presidii* (a. 1699). FN 70.

— Prez. ind.: *publicăluiesc.* — Și: **publicului** vb. IV.

— **Public** + suf. *-ălui.*

PUBLICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În public, v. public **(1)**. *Vrea a se retrage în Holandia, pentru a se consorți acia cu o comediană ... cu care el viețuia publicește.* CALENDARIU (1794), 36/20.

— **Public** + suf. *-este.*

PUBLICÍ vb. IV v. **publica.**

PUBLICÍSM s. n. (Franțuzism rar) Publicistică, v. publicistic **(2)**. Cf. LM. *Publicismul nu e totdeauna demn de misiunea ce are de a lumina publicul în chestiunile politice.* id.

— Din fr. **publicisme.**

PUBLICÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care publică **(2)** opere cu caracter politic, social, cultural (legate de actualitate); (sens curent) persoană care publică (în calitate de profesionist) articole în presă, ziarist, jurnalist, gazetar; p. gener. (rar) scriitor. *Un mare număr de publiciști ... au fost însuflețiți de dorirea de a face o reformă.* CR (1836), 43¹/1. *Văzut-ai la ei un doctor, filosof sau publicist?* ASACHI, S. L. I, 225. *Publiciștii ... și-au dat glasul laudei asupra marei acestei cugetări.* RUSSO, S. 154. *Ca moldovean și ca publicist n-am putut să las fără întîmpinare un asemine atac.* ROM. LIT. 196¹/30. *Ca publiciști ne cunoaștem datori ... a aduce aminte fraților noștri că viitorul țărei depîndă de buna armonie între fiii săi.* DÎMBOVIȚA (1859), 119²/52. *Publicistul teatral are îndatorire mult mai severă decît a colegilor săi.* FILIMON, O. II, 260. *Cunoști misiunea sîntă și luminătoare a presei? ... Ai idee de rolul sublim a unui publicist?* ALECSANDRI, T. 1 711. *Asta este datoria d-voastră de publiciști imparțiali.* CARAGIALE, O. II, 177. *Ca totdeauna în cariera mea de modest publicist, eu iscălesc articolele mele.* id. ib. VII, 507. *Publiciștii consacrați s-au întîlnit în paginile acestei reviste.* GALACTION, A. 87. *Profesor universitar, fost secretar general, publicist apreciat, murise după o viață foarte agitată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 27, cf. CĂLINESCU, C. O. 134. *A putut fi semnalat publicistul capabil să exprime idei și tendințe generale.* VIANU, M. 122. *Publicistul m-a ascultat atent.* STANCU, R. A. V, 124. *Tînărul publicist semnează în această revistă mai multe poeme în proză.* V. ROM. septembrie 1954, 124, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) *Viața lui agitată pe care o închipuia ca a unui erou publicist în luptă cu tirania.* CĂLINESCU, S. C. L. 85.

— Pl.: *publiciști, -ste.*

— Din fr. **publiciste.**

PUBLICÍSTIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-un anumit interval de timp, dintr-o țară, dintr-un domeniu etc., considerate ca mijloc de informare a publicului; gen al scrisului care aparține acestor publicații; presă **(2)**, (învechit) publicitate **(3)**. *În adevăr, publicistica română prezintă deocamdată în tonul și maniera criticelor sale spectacolul a două extreme greu de împăcat.* MAIORESCU, CR. I, 209. *Această revistă ... ajunsese să cucerească un loc eminent în publicistica noastră din acele zile.* GALACTION, A. 69. *Hasdeu a împrăștiat în publicistica vremii și multă polemică incisivă și sarcastică.* SADOVEANU, O. XIX, 143, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Manualul ... e mai puțin geografie și mai mult publicistică.* FLACĂRA, 1977, nr. 35, 8.

2. S. f. Activitatea, profesiunea sau domeniul publicistului; gazetărie, ziaristică, presă **(2)**, (franțuzism rar) publicism, (învechit) publicitate **(2)**. *Așteptam păzirea condițiilor elementare ale publicisticei.* MAIORESCU, CR. II, 92. *N-am să mă las eu ... călcat în picioare de niște tineri care-și închipuiesc că ... au dreptul să-și bată joc de ignoranța mea în materie de publicistică literară.* CARAGIALE, O. VII, 506. *Îl găsim ..., de la primii pași pe care îi face în publicistică, colaborator al „Românieĭ literare".* IBRĂILEANU, SP. CR. 210. *În scrisul său curge în torente seva populară a violenței atît de caracteristică publicisticei recente.* LOVINESCU, C. IV, 59. *Visa zmbind reintrarea lui în viața agitată a publicisticei.* SADOVEANU, O. VII, 204. *Viața lui înscrie o lungă perioadă de absență din publicistică.* V. ROM. septembrie 1954, 150. *Sînt cazuri, în publicistică, de pseudonime care acoperă mai multe identități.* GRAUR, N. P. 107.

3. Adj. De publicist sau de publicistică (v. publicistic **1, 2**), privitor la publicist sau la publicistică, specific publicistului sau publicisticii. *După stilul artistic, cel mai apropiat de cel familiar este stilul oratoric, ... iar apoi stilul publicistic.* IORDAN, L. R. 123. *În activitatea publicistică este întotdeauna prezumția de activitate publică.* COD. PEN. R. P. R. 546. *Paralel cu activitatea publicistică ... își continuă stadiile.* V. ROM. septembrie 1954, 142. *Chiar după o experiență publicistică de cîțiva ani, stilul încă apare în gazetele noastre uneori încîlcit, lipsit de precizie.* CONTRIBUȚII, II, 103, cf. L. ROM. 1959, nr. 4,17. *Activitatea publicistică ... presupune funcționarea rapidă a rețelei de comunicații.* V. ROM. noiembrie 1962, 151. *Și-a început activitatea publicistică notorie relativ tîrziu.* ib. iunie 1965, 51, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *publicistici, -ce.* Gen.-dat. și: (rar, **1, 2**) *publicisticei.*

— **Publicist** + suf. *-ic.* Cf. germ. Publizistik, publizistisch, rus. публицистика.

PUBLICITÁ vb. I. Tranz. (Rar) A publica **(1)**. *Nu trebuie trasă concluzia ... că am dorit să obiectivez, să publicitez absolut toate procesele.* T noiembrie 1962, 62.

— Prez. ind.: *publicitez.*

— Cf. publicitate.

PUBLICITÁR, -Ă adj. Care aparține publicității **(4)**, privitor la publicitate; care servește publicitatea; care se ocupă de publicitate. *Din rațiuni publicitare, și îndeosebi din rațiuni comerciale, au fost lansate multe „stele" orbitoare dar efemere.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 926, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *publicitari, -e.*

— Din fr. **publicitaire.**

PUBLICITÁTE s. f. **1.** (Învechit) Publicare **(2)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Dar reclam și pentru mine dritul de a critica orice scriere au primit publicitatea.* ROM. LIT. 196¹/45.

2. (Învechit) Publicistică, v. publicistic **(2)**. *Cu publicitatea începură a se încărca bărbați al căror talent și erudiție sînt cunoscute.* CR (1848), 25¹/16.✦ (Rar; cu sens colectiv) Operele publicate de cineva, creația scrisă (publicată) de cineva. *E bine să-ți pui piedici ție însuți și să fii rănvoitor și avar cu publicitatea ta.* GALACTION, A. 79.

3. (Învechit) Publicistică, v. publicistic **(1)**. *Au ajuns actele adunării naționale de la Blaj pe calea publicității la București.* BARIȚIU, P. A. II, 569. *Ni se impune datorința de a reflecta și la starea publicității noastre din acelea zile.* id. ib. III, 152. *Li-ar fi cu neputință chiar dinșii a rădica acest corp căzut, deacă nu s-ar rădzema pe levierul puternic al lumei moderne, adică: pe libertate, publicitate.* CALENDAR (1861), 70/11. *Nu voi răspunde la insultele voastre prin publicitate.* ALECSANDRI, T. 1 712. *A încerca prin toate mijloacele să punem o stavilă curentului de idei bizantine ce învîrtește capetele generației prezente ne pare singura misiune oportună a publicității bine înțelese.* MAIORESCU, CRITICE, 71. *De cînd eu am părăsit profesiunea de scriitor, s-a făcut atîta progres în publicitatea românească, încît mă simt absolut zdrobit cînd mă aflu în fața unei file curate de hîrtie.* CARAGIALE, O. III, 240. ◇ (Învechit) *Organ de publicitate* (sau *al publicității*) sau *organul publicității* = publicație periodică aparținînd publicisticii (v. publicistic **1**). *Spre a nu rămînea mai gios de organele publicității ...* [Vezuviul] *au început a vărsa prin zece guri mari și mici rîuri de lavă arzătoare.* CR (1848), 23³/37. *Dar fiindcă îmi adresezi parola în public, onoarea și datoria cer a-ți răspunde tot prin organul publicității.* DÎMBOVIȚA (1859), 160³/69. *Nu poate fi vorba de insinuarea ce nu s-a sfiit a se produce și în unele organe de publicitate.* MAIORESCU, CR. II, 178.

4. Caracterul a ceea ce este public **(II 1)**, a ceea ce nu este ținut secret; faptul de a face sau de a deveni cunoscut în cercuri (cît mai) largi; mijloace prin care ceva sau cineva este făcut (sau devine) cunoscut de cercuri (cît mai) largi. *Publicitatea triumfurilor ce putea să facă a uita trecutul acestei femei abandonate fu pentru Lionel un fel de afront.* CR (1848), 11²/63. *Frică mare avea acea generațiune de orice publicitate.* BARIȚIU, P. A. I, 534. *Cel ce se teme de publicitate știe că are multe păcate.* BOLLIAC, O. 263, cf. CADE. *Avem nevoie de multă publicitate ... afișul e o splendoare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 20. *Prea insista să dăm publicitate scandalului.* C. PETRESCU, C. V. 131. *Ce bună și gratuită publicitate, înainte de alegeri!* id. R. DR. 86, cf. SCRIBAN, D. *Au dat actului cea mai largă publicitate.* OȚETEA, T. V. 230. *Cînd imputările calomnioase sînt cuprinse într-un act public, este implicit realizat elementul publicității.* COD. PEN. R. P. R. 547. *Nu voia să atingă prin publicitate memoria lui Ciocîrlan.* CĂLINESCU, S. 515. *În jurul anchetei ... se făcea mult zgomot și multă publicitate.* STANCU, R. A. IV, 318. *Să știi de la mine că de cele mai multe ori publicitatea frizează cerșetoria și șantajul.* VINEA, L. II, 247. *Îți dai seama că o astfel de publicitate m-ar ajuta ca sapa pe mort.* BARBU, P. 335, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Publicitatea judecății* sau *principiul publicității* = principiu al dreptului procesual socialist potrivit căruia soluționarea litigiilor se face de regulă în ședință publică. *Publicitatea judecății, adică desfășurarea proceselor în prezența publicului, este un alt principiu de bază al instanțelor în R. P. R.* PR. DREPT, 730, cf. M. D. ENC. *Mica publicitate* = rubrică a unei publicații periodice în care se publică (contra plată) cereri și oferte de serviciu, anunțuri de vînzări și cumpărări, înștiințări cu caracter personal etc.; totalitatea anunțurilor de acest fel publicate de un periodic în rubrici speciale. *Încotro se află ghișeul de mică publicitate?* C. PETRESCU, C. V. 160. *Pentru ei cititul unui ziar însemna preț de trei ceasuri, începînd de la articolul de fond și terminînd la ultimul anunț al micei publicități.* P. CONSTANT, R. 85. *Mica publicitate* [Titlu]. BL 1968, nr. 7 469, cf. M.D.ENC., DEX. *Agenție* (sau, rar, *agentură*, învechit, *birou*) *de publicitate* = loc în care se pot da, pentru a fi publicate în periodice sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri cu caracter publicitar. *Să nu te surprindă dacă ai să-l întîlnești mîine pe scări ... coborînd de la biroul de publicitate.* C. PETRESCU, C. V.

281, cf. VINEA, L. II, 238. *Anunțurile se primesc la ... agenția de publicitate.* RL 1968, nr. 7 474. *Agent de publicitate* = persoană angajată de o firmă comercială pentru a prezenta produsele firmei respective și pentru a face reclamă mărfurilor ei. Cf. NOM. PROF. 10, M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. **A da publicității** (sau, rar, **în publicitate**) = a publica **(2)**. *Cît pentru odă am dorit să fac o grațiozitate lui vodă înainte de sărbători ... și cred, prin urmare, că domnitorul va da-o publicității.* ALECSANDRI, S. 95, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Gen.-dat. și (învechit) *publicității.*
— Din fr. **publicité.**

PUBLICUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A publica **(1)**. Cf. DRLU. *Aceasta să o publicuiți la toți de obște și de urmare, că ați pus porunca domniii mele în faptă* (a. 1824). DOC. EC. 338. *Să se dea porunci ... a ceti de iznoavă și a publicui instrucțiile date.* CR (1831), 168²/31. *Și-n auzul tutulora le-au publicuit pe loc.* PANN, E. IV, 89/6. ◇ Refl. pas. *Cei ce să vor dovedi că au hotărît pe strîmbătate și peste pravilă ... unii ca aceia să se înfrunteze, să se necinstească și să se publicuiască, să se pedepsească după vina lor de orice treaptă vor fi.* MAN. LEG. 4ᵛ/19. *Unii ca aceia să se înfrunteze, să se necinstească și să se publicuiască.* PRAV. COND. (1780), 52. *Să să publicuiască în tot prințipatul sloboda voie ce are fieșcare* (a. 1832). DOC. EC. 498. *Această cerere ... să să publicuiască spre știința tuturor* (a. 1836). ib. 624. ◇ Refl. impers. *Publicuindu-să între norod cum că părintele Gherasim au lipsit din dregătoria sa* (a. 1783). IORGA, S. D. XIV, 111.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A publica **(2)**. *Oștirea franțesilor în Rossiia la leat 1812, în adăogare de oareșcare cărți împărătești publicuite în vremea răzmiriții* [Titlu] (a. 1826). IORGA, L. II, 338, cf. CADE.

— Prez. ind.: *publicuiesc.*
— **Public** + suf. *-ui.*

PUBLICUÍRE s. f. (Învechit) Publicare **(1)**. *Să se arate la pomenita judecătorie în soroc de două luni, socotit din ziua publicuirei.* BULETIN, G. (1844), 10¹/19, cf. DDRF.

— Pl.: *publicuiri.*
— V. **publicui.**

PUBLICULUÍ vb. IV v. **publicălui.**

PUBN s. m. v. **pumn.**

PUC[1] interj. (Regional; repetat) Ptiu (Rășinari — Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 163. *Femeia însărcinată, cum dă cu ochii de vreo ființă schimosită ..., ca să nu să lege rău de ea și să nască vreo pocitură, scuipă pe acela, zicînd : „puc! puc!"* id. ib.

— Onomatopee.

PUC[2] s. n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciuc tare, folosit la jocul de hochei pe gheață pentru a marca goluri în poarta adversă. Cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 86. *Minute întregi pucul a rămas în treimea de apărare a formației adverse.* SP. POP. 1966, nr. 4 916, 4/3, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pucuri.*
— Din engl. **puck.**

PÚCĂ s. f. (Regional) Termen depreciativ la adresa unei femei sau a unei fete (Bonț — Gherla). PAȘCA, GL.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. pucăr[1].

PÚCĂR[1] s. m. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) **1.** Om prost, nătîng. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54, LEXIC REG. 84.

2. Epitet depreciativ pentru un tînăr necăsătorit (care umblă haimana). Cf. UDRESCU, GL. *Pucăre, unde ai fost aseară?* id. ib.

— Pl.: *pucări.*
— Etimologia necunoscută. Cf. pucă.

PÚCĂR[2] s. m. v. **mucăr.**

PUCECIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Sulfuros. [Corpurile] *carele sînt pucecioase.* AMFILOHIE, G. F. 55ᵛ/1.

— Pl.: *pucecioși, -oase.*
— Cf. pucios.

PUCHEÁNĂ s. f. v. **puchină.**

PUCHÉN s. m. v. **puchină.**

PUCHENÓS, -OÁSĂ adj. v. **puchinos.**

PUCHI s. m. **1.** (Nordul Mold. și Bucov.) Urdoare. Cf. SCRIBAN, D. 1 072, DEX, ALRM I/I h 24.

2. (Regional) Pată **(1)** mare (Piatra Neamț). COMAN, GL. *Masa e toată numai un puchi de cerneală.* id. ib.

3. (Regional) „Păduche". Com. din BRAȘOV.

4. (Regional) Numele unui joc de cărți nedefinit mai de aproape (Băleni Sirbi — Tîrgoviște). Cf. H IV 12. *Jocuri de cărți sînt : preferanța ..., puchi.* ib.

— Pl.: *puchi.*
— Etimologia necunoscută.

PUCHÍN s. m. v. **puchină.**

PUCHÍNĂ s. f. (Mold. și prin nordul Dobr.; mai ales la pl.) Urdoare. Cf. TDRG. *Dacă le uiți nespălat în oglindă, faci puchini.* GOROVEI, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DEX, IORDAN, L. M. 202, ALRM I/I h 24.

— Accentuat și: *púchină.* IORDAN, L. M. 202. — Pl.: *puchini.* — Și: **puchín** (SCRIBAN, D.) s. m., **pucheánă** (ALRM I/I h 24) s. f., **puchén** (ib.) s. m.
— Etimologia necunoscută.

PUCHINEÁLĂ s. f. (Regional) Migală (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Atîta puchineală ce e la rochia asta, să tot ai răbdare.* id. ib.

— Pl.: *puchineli.*
— **Puchini** + suf. *-eală.*

PUCHINÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold. și prin Munt.) A migăli **(2)**. *Ce tot puchinești acolo?* SCRIBAN, D., cf. UDRESCU, GL. (Refl.) *M-am puchinit mult pîn-am sfîrșit.* SCRIBAN, D., cf. UDRESCU, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cum întrebuința el banii „de nafură" și sălbile văduvelor nimeni nu știa, căci nimeni nu-i cerea socoteală. Cel mult, dacă vreuna venea să „puchinească" împreună „cît are de luat".* CONV. LIT. XLIV₂, 661.

— Prez. ind.: *puchinesc.*
— V. **puchin.**

PUCHINISÍT, -Ă adj. (Regional; despre scris) Care se descifrează greu (din cauza micimii, a înghesuielii literelor) (Piatra Neamț). COMAN, GL.

— Pl.: *puchinisiți, -te.*
— Cf. puchini.

PUCHINÍT[1] s. n. (Regional) Migălit[1] (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ce atîta puchinit!* id. ib.

— V. **puchini.**

PUCHINÍT[2]**, -Ă** adj. (Regional; despre oameni) Migălit[2] (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *puchiniți, -te.*
— V. **puchini.**

PUCHINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Popular, mai ales în Mold.; despre oameni sau despre ochii lor) Care are urdori, urduros; p. ext. (peiorativ) neîngrijit **(1)**, nespălat, murdar **(1)**. *Ciute urechile, puchinoși ochii ..., lăboase copitele cămilei.* CANTEMIR, IST. 107, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Spune, rabin puchinos, spune, nepotu-tău Zalman*

unde e. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 18/1, cf. DEX. *Lumea-mi zice puchinos, Mîndra-mi zice că-s frumos.* PAMFILE, C. Ţ. 99. *Spală-te, că tare mai ieşti puchenos.* A IX 2. ◇ Expr. (Adverbial; regional) **A se uita puchinos** = a mîji[1] **(I 1)**. Cf. ALR II/I h 11/682.

2. (Despre oameni, aşezări etc.) Neînsemnat, de nimic (v. nimic **II**); sărac, sărăcăcios. Cf. ZANNE, P. II, 679. *Dădea salului puchinos un aspect ... pitoresc de bîlci.* BRĂESCU, A. 228. *Cum poţi tu, slăvite sfinte Gheorghe ..., să te muţi aici la Aton, la nişte greci puchinoşi?* SADOVEANU, O. XIII, 907. ◇ (Substantivat) *Oh, cum l-ar aranja el pe puchinosul ăsta, pe otreapa asta fără nici un Dumnezeu!* T. POPOVICI, s. 330. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Tat'tu era un puchinos de croitor la Bot'şeni.* ARGHEZI, S. XI, 42.

3. (Prin Mold. şi familiar; despre lumină şi surse de lumină) Care este extrem de slab, de puţin intens. *O lampă, o lumină puchinoasă.* SCRIBAN, D. ◇ (Adverbial) *Lampa asta arde puchinos.* id. ib. ✦ (Despre scris, litere) Care este extrem de mic şi se descifrează cu greutate. *Nişte litere puchinoase.* SCRIBAN, D. ◇ (Adverbial) *A scrie puchinos.* id. ib.

— Pl.: *puchinoşi, -oase.* — Şi: (regional) **puchenós, -oásă** adj.

— **Puchină** + suf. *-os.*

PUCHIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional, mai ales prin Mold.; despre oameni sau despre ochii lor) Care are urdori la ochi, urduros; p. ext. (peiorativ) neîngrijit **(1)**, nespălat, murdar **(1)**. *Călugărul cel puchios, Care mai nainte vreme, îţi părea că-i mînios.* BELDIMAN, E. 10/33, cf. 59/15, CIHAC, I, 222, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX. ✦ (Regional) Care este bolnav de trahom (Cristeşti — Botoşani). Cf. ALR II/I MN 58, 4 188/414.

— Pl.: *puchioşi, -oase.*

— **Puchi** + suf. *-os.*

PUCHIŢÉL, -EÁ, -ÍCĂ s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. (Popular; mai ales la pl.; adesea cu determinări care indică culoarea) Picăţel **(2)**. V. bulină, bobiţă. *Are o fustă nouă, cafenie, cu puchiţei albi, roşii, verzi.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 1. *Rochii ... de materie ... de tîrg, albă cu puchiţei.* ŞEZ. IX, 43. *Ţi-am adus şi ţie un cumaş de rochie, cu puchiţăi.* N. REV. ROM. I, nr. 1, 36. *Fetele ... cu fuste de stambă cu puchiţei ... stau mai mult în picioare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 82, cf. ALEXI, W. *Din tîrg se cumpără ... prafuri cu cari se dau, se trag brîiele şi se fac puchiţei — puntele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 229, cf. CADE. *O stofă fantezie neagră cu puchiţei galbeni mă ispiti să intru în prăvălia lui.* BRĂESCU, A. 11. *Bunicul îţi pune lavalieră de mătasă albă cu puchiţei.* TEODOREANU, M. U. 232. *Întinse celor doi oameni ... o mînă moale şi grasă, pistruiată cu puchiţei cărămizii.* SADOVEANU, O. VIII, 253, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX. [Sticleţii sînt] *verz şi cu puchiţăi.* ALR I 1 045/530. [Buburuza] *ari pukiţăi pi ie.* ib. 1 889/614.

2. Adj. (Regional) Cu puchiţei **(1)**; p. ext. pestriţ **(1)**. Cf. PASCU, C. 193. *Capra e albă, roşă, neagră, pestriţă (puchiţică).* H III 306. *Gătitele ... Cu betiţe puchiţele.* MARIAN, D. 268. ✦ (Despre ochi) Căprui (Lipovăţ — Vaslui). ALR I 31/510.

— Pl.: *puchiţei, -ele.* — Şi: **puchiţică** adj.

— **Puchi** + suf. *-iţel, -iţea.* — **Puchiţică:** cu schimbare de suf.

PUCHIŢÍCĂ adj. v. **puchiţel.**

PUCHPURÚCHI interj., adj. v. **pitpalac.**

PUCI s. n. Acţiune armată a unui grup politic militar avînd drept scop răsturnarea prin violenţă a unui regim politic, a unei ordini statale. *Dacă le-ar izbuti putschul, ar fi altceva.* BENIUC, M. C. I, 178, cf. DM, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX.

— Scris şi: (după germ.) *putsch.* — Pl.: *puciuri.*

— Din germ. **Putsch.**

PUCIÁGNĂ s. f. v. **puciognă.**

PUCIGĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nordul Mold.; despre oameni) „Urît, neplăcut". I. CR. VI, 127. ◇ (Substantivat) *Fugi încolo, pucigăiosule!* ib.

— Pl.: *pucigăioşi, -oase.*

— Etimologia necunoscută. Cf. pucios.

PUCÍGNĂ s. f. v. **puciognă.**

PUCÎNGĂ s. f. (Transilv.) Unealtă de cizmărie cu care se netezeşte, se poleieşte sau se lustruieşte pielea. Cf. BARCIANU, TDRG.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. scr. pučenka.

PUCINÓG subst. v. **pocinog.**

PUCIOÁCNĂ s. f. v. **puciognă.**

PUCIOÁGNĂ s. f. v. **puciognă.**

PUCIOÁNCĂ s. f. v. **puciognă.**

PUCIÓCNĂ s. f. v. **puciognă.**

PUCIÓGNĂ s. f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care creşte prin semănături; (regional) puturoasă (v. puturos), buruiană-pucioasă, iarbă-puturoasă *(Bifora radians). Gozurile ... de care mai cu seamă trebuie plivite şi curăţite holdele sînt acestea : puciogna, laptele-cînelui, bozii.* ECONOMIA, 46/26, cf. BARCIANU, PANŢU, PL. *Aerul e plin de miros de arsură, sau de puciognă.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 31, H XVII 19, 226, REV. CRIT. III, 166, VICIU, GL., ALR II 5 173/141.

2. (Transilv.) Coriandru *(Coriandrum sativum).* Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, DR. V, 558, BORZA, D. 51.

— Pl.: *puciogne.* — Şi: (popular) **puciogúnă** (DDRF, BARCIANU, PANŢU, PL., CADE, SCRIBAN, D., VICIU, GL.), (învechit şi regional) **puciocnă** (ALEXI, W., SCRIBAN, D.), **puciócnă** (CADE), (regional) **puciágnă** (H XVII 226), (învechit, rar) **puciocnécă** (GHEŢIE, R. M.), **puciúnă** (LM) s. f.

— Cf. pucios.

PUCIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Chim.; învechit şi regional; în sintagmele) *Piatră* (sau, învechit, *iarbă) pucioasă* (şi, sens curent, substantivat, f.) = sulf. *Ploao spre păcătoşi cursă foc şi văpaie* (s p u z ă D, *piiatră pucioasă* H). PSALT. 17. *Atunci Domnul în chip de ploaie trimease din ceriu de la Domnul pietră pucioasă şi foc.* PALIA (1581), 72/11. *Atunce dracii apuca-i-vor ... mestecîndu-i în răşină cu piiatră pucioasă* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 230/1. *Şi vor mesteca răşină cu piiatră pucioasă.* COD. TOD. 227. *Ploo foc şi cu piatră pucioasă den ceriu.* N. TEST. (1648), 92^v/29, cf. 310^r/31. *S-au aprinsu odată mănîie lui D*[umne]*zău cu piiatră pucioasă* (a. 1600—1650). GCR I, 142/17, cf. ST. LEX. 149^v/2. *Aprinseră foc cu smoală şi iarbă pucioasă şi răşină şi plumb.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4^v/30. *Că va ploua Domnul cu iarbă pucioasă.* id. PS. 36/13. *Pentru păcatul trupului au ars Dumnezeu Sodomul şi Gomorul cu foc de piatră pucioasă.* CHEIA ÎN. 90^v/6. *Iarbă pucioasă şi sare arsă tot pămîntul lui.* BIBLIA (1688), 148^1/57, cf. 370^2/50. *Cu iarbă pucioasă. focul vru să potolească.* CANTEMIR, IST. 54, cf. 185. *Au scobit mulţi coconari şi i-au umplut cu zmoală şi cu pucioasă şi cu alte lucruri ce se aprind şi, aruncîndu-le în cetate, s-au aprins.* R. POPESCU, CM I, 541. *Să iai silitră ..., pucioasă, ... cărbuni de lemn.* MÎNCĂRILE, 124/12. *O pica pre deasupra cu iarbă pucioasă.* MINEIUL (1776), 74^{r1}/5. *Nu te temuşi de mîniia marilor dumnezăi să nu te arunce în piiatră pucioasă.* VARLAAM-IOASAF, 112^r/2. *Dracii*

ţş închină cu păhar Păcură, smoală, răşină aprinsă Şi cu topită piatră pucioasă Este beutura lor întinsă. BUDAI-DELEANU, Ţ. 320. *Dăm ... calului 1 lot de piatră pucioasă pisală.* CALENDARIU (1814), 175/21, cf. LB. [Bucăţelele de metal] *se par ... ca nişte pucioase avutoare de fier.* AR (1829), 195¹/19. *Vezi în mijloc o mare întinsă şi adîncă de pucioasă.* MARCOVICI, C. 115/13. *Pucioasă şi pilitură de fier care ..., aprinzîndu-să, deşchid o bortă.* DRĂGHICI, R. 113/20, cf. ANTROP. 151/14. *Pucioasă, cărbuni, silitră şi arme a fabrica.* ASACHI, S. L. I, 224. [Pastilele] *nu răspîndiră nici un miros de pucioasă.* CR (1848), 44ᵀ/70, cf. POLIZU. *Să se afume, cu uşile închise, cu pucioasă galbănă.* CUPARENCU, V. 45/1. *Substanţe ... pre care natura le dă în mare cantitate ... cum este oxigenul, hidrogenul, carbonul, pucioasa.* I. IONESCU, M. 312. *Fumul galben şi negru de smoală şi de pucioasă ... întunecă lumina diamantului.* DELAVRANCEA, S. 95, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE-LUPESCU, CROM. 218. *M-am pierdut ... printre munţii de pucioasă care scuipă şi se rup Aruncîndu-şi bolovanii în văzduhurile roşii.* EFTIMIU, Î. 63. *Apele* [smîrcu]*lui conţin pucioasă.* GALACTION, O. A. II, 383. *Şi-n aburi de pucioasă, pe cărare, Văzui venind spre mine fără grabă Un om.* TOPÎRCEANU, B. 88. *Ripa Galbenă ca un zid de pucioasă se ridica pînă la cer.* VLASIU, A. P. 295. [Vinul] *are gust de pucioasă.* SADOVEANU, O. XI, 11. *Între o movilă de cărbuni şi alta de pucioasă ... boii rumegau domol.* BART, S. M. 83. *Deosebire de costum: corset vărgat cu galben de pucioasă.* ARGHEZI, S. VIII, 59. *Cînd să ridic capacul, mă năvăli un fum, Pişcînd ca o pucioasă.* CĂLINESCU, L. L. 67. *Aerul era fierbinte, mirosea a pucioasă şi a mil.* T. POPOVICI, SE. 59, cf. LTR². *Varsă din cer foc şi zare Cu catran şi cu pucioasă.* TEODORESCU, P. P. 105. *Era un fum şi un miros greu de pucioasă.* ŞEZ. II, 161. *Contra aprinderei se dă vitei să mănînce tărîţe amestecate cu pucioasă pisată mărunt.* ib. IV, 127, cf. X, 58. *Împrăştii pe jos pucioasă, o aprinzi şi te afumi.* PAMFILE, B. 67, cf. ALR I 1 536/129, 156, 215, 266, 280, 343, 347, 360, 740, 744, 782. ✦ (Prin Transilv.; substantivat, f.) Chibrit. Cf. CADE, VICIU, GL., CHEST. II 367/307, ALR I 1 610/96. ✦ (Regional) *Pere pţcioase* = varietate de pere nedefinită mai de aproape. Cf. H XVII 226.

2. (Învechit şi regional; despre substanţe, materii etc.) Sulfuros; p. ext. care miroase urît (a sulf sau a hidrogen sulfurat), care răspîndeşte un miros neplăcut, puturos. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Nice într-astă pucioasă văpaie, Cu vecinică şi nestinsă pară Sîntem plecaţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 218, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. *Fugi, bubă dămoală, Bubă rîioasă, Bubă pucioasă, Bubă vînătă ... Din faţa obrazului.* ŞEZ. XI, 51. ✧ *Apă pucioasă* sau (substantivat, f.) *apă de pucioasă* = apă (minerală) sulfuroasă. *Vom mai şedea vreo trei săptămîni, ocupaţi a boteza reumatismurile în apă de pucioasă.* ALECSANDRI, S. 173, cf. M. D. ENC., DEX, CHEST. II 462/270.

3. (Prin nord-vestul Munt. şi prin Dobr.; despre oameni) Murdar **(1)**, jegos. Cf. UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Puciosul ăla.* ALR II 3 390/682. ✦ (Regional) Trîndav, leneş, puturos. *Îi cam pušos, da cîn vra umbî repidi.* ALR I 323/510, cf. A VI 26, UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat; şi prin lărgirea sensului) *Taci, mă, puciosule, nu mă învăţa tu pe mine.* STĂNOIU, C. I. 116. *Puciosul-ăla bătrînu a plecat şi-a lăsat uşa deschisă.* UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Nesuferit **(2)**, rău **(A 1)**. Cf. LEXIC REG. 117, UDRESCU, GL. *Ia să nu te faci picios, că-ntoarcem şuba pe dos.* id. ib.

4. (Regional; despre lemne) Plin de apă, ud (Glimboca — Caransebeş). Cf. ALR II/I h 281/27. ✦ (Cu sens neprecizat, probabil) Plin de sevă, verde (Comarnic). Cf. TEODORESCU, P. P. 479. *Frunză verde lemn pucios, Românu e om vinos, Merge noaptea şi pe jos.* id. ib.

— Pl.: *puciogi, -oase.* — Şi: (regional) **piciós, -oásă** adj., s. f.

— **Puţi** + suf. *-os.*

PUCIOŞÍT, -Ă adj. (Chim.; învechit; în sintagma) *Idrogeniu pucioşit* = hidrogen sulfurat. *Apa de strungă cuprinde ... idrogeniu pucioşit (sulfurat).* AR (1830), 236¹/44. *Idrogeniu pucioşit (sulfurat).* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 102/5.

— Pl.: *pucioşiţi, -te.*

— Cf. p u c i o s.

PUCLĂUĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris)* (Cizer — Zălau). Cf. BĂCESCU, PĂS. 144.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *puclaie.*

— Etimologia necunoscută.

PÚCLIŞ, -Ă adj. (Regional) Cocoşat. Cf. GLOSAR REG., FD III, 186.

— Pl.: *puclişi, -e.*

— După germ. **buck(e)lig.**

PUCLUÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Transilv. şi Bucov.; mai ales în construcţii negative) A prididi **(3)**. Cf. CADE. *Nu mai pot puclui de-atîta muncă.* Com. MARIAN. *Cu el nu-i de a puclui (nu poţi învinge cu el), că vezi că-l agîmbă.* VICIU, GL. *M-am săturat de toate, nu mai pot puclui.* Com. din BILCA — RĂDĂUŢI. *Puclueşte şi el cum poate.* Com. din VIŢOVU DE JOS — RĂDĂUŢI, cf. PAŞCA, GL., LEXIC REG. 107, L. ROM. 1960, nr. 3, 79. ✦ T r a n z. (Prin Bucov.) A face un lucru de mîntuială, a lucra superficial. Cf. LEXIC REG. 107.

2. I n t r a n z. (Regional; în forma *puculi)* A sta, a locui (Someş Guruslău — Zălau). MAT. DIALECT. I, 215. *N-a putut puculi pe lîngă casă dinaintea lui.* ib.

3. T r a n z. (Regional; în forma *pucului)* A fura (Moiseiu — Vişeu de Sus). GLOSAR REG.

— Prez. ind.: *pucluiesc.* — Şi: **puculí, puculuí** (GLOSAR REG.) vb. IV.

— Cf. p o c o l i.

PUCÓST subst. v. **pocost.**

PUCOSTÍ vb. IV v. **pocosti.**

PÚCŞĂ s. f. (Regional) Mai² **(II 2)** (Petrila). A III 17.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUCULÍ vb. IV v. **puclui.**

PUCULUÍ¹ vb. IV v. **pocoli.**

PUCULUÍ² vb. IV v. **puclui.**

PUCURÍCI s. m. (Entom.; regional) Licurici (*Lampyris noctiluca*) (Cîlnic — Reşiţa). ALR I 1 895/28.

— Pl.: *pucurici.*

— Etimologia necunoscută. Cf. l i c u r i c i.

PUD s. n. Unitate (rusească) de măsură pentru greutăţi egală cu 16,38 kg. *La anul 1826 s-au scos ... 7 milioane puduri de sare.* AR (1829), 236¹/12. *Pentru cei ce să călătoresc cu căruţe de poştie, de va fi un om poate să aibă şi povară pînă la cinci puduri, adică pînă la 66¹/₂ oca.* CR (1833), 94¹/36. *Au lucrat o bucată de fier ce trăge ca la trii puduri.* ASACHI, I. 301/17. *Pentru una sută şeptezeci puduri şi douăzeci funturi fîn luate ... s-au dat această cvitanţie* (a. 1848). URICARIUL, X, 271, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Odată am trecut un teanc de testemele în care erau la nouă puduri.* CONTEMPORANUL, III, 824, cf. ALEXI, W., LTR², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puduri.*

— Din rus. **пуд.**

PÚDĂR s. n. v. **pudră.**

PÚDĂRĂ s. f. v. **pudră.**

PUDĂRÉLE s. f. pl. (Regional) Podoabe, v. p o d o a b ă **(I 1)** (Ştelu — Haţeg). Cf. ALR I 790/116.
— Etimologia necunoscută. Cf. p u d r ă.

PUDĂRÍ vb. IV v. **pudra.**

PÚDEL s. m. Rasă de câini de mărime mijlocie, cu părul lung, lăţos şi creţ, uşor de dresat, folosită mai ales la vînatul păsărilor acvatice. *Îl leg frumuşel cu batista de gît şi-l aduc acasă ca pe-un pudl.* ALECSANDRI, T. 1 309. *Îţi aminteşti pe nedespărţitul nostru tovarăş de locuinţă, frumosul pudel Caro?* id., ap. GHICA, S. 353, cf. ENC. VET. 703, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Văzui atunci ... Un pudel gras şi plin de panglicuţe.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 70, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pudeli.* — Şi: (rar) **pudl** s. m.
— Din germ. **Pudel.**

PÚDER s. n. v. **pudră.**

PUDERÍ vb. IV v. **pudra.**

PUDIBÓND, -Ă adj. v. **pudibund.**

PUDIBONDERÍE s. f. (Franţuzism rar) Afectare a unei pudori exagerate. Cf. DN².
— Din fr. **pudibonderie.**

PUDIBÚND, -Ă adj. (Livresc) Care afectează o pudoare exagerată; care este foarte ruşinos. Cf. LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX.
— Pl.: *pudibunzi, -de.* — Şi: **pudibónd, -ă** adj. DN².
— Din lat. **pudibundus.** — **Pudibond** < fr. **pudibond.**

PÚDIC, -Ă adj. (Despre oameni) Plin de pudoare **(1)**, care manifestă pudoare; plin de candoare, de curăţenie morală. Cf. PROT.-POP., N. D., LM. *E ... ceva mai adînc㠹 decît o simplă glumă anecdota pudicului june care, surprins în cămaşă de noapte, se descopere tot, ca să-şi ascundă gîtul.* VLAHUŢĂ, D. 111. *Numele său pune roşeli ciudate pe obrajii domnişoarelor pudice.* DEMETRESCU, O. 165, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ce tulburătoare sînt mişcările Adelei cînd umblă! O femeie pudică ar trebui să nu umble.* IBRĂILEANU, A. 171, cf. CADE. *Ieşea provocătoare ... să-l petreacă pîn'la poartă, naivă şi pudică.* BRĂESCU, O. A. I, 410, cf. SCRIBAN, D. *Vînătorul Acteon al mitologiei, sfîşiat de cîinii propriei lui haite, asmuţiţi împotrivă-i de pudica Diană, surprinsă goală.* S mai 1960, 79. *Eu am rămas un ţăran pudic.* T februarie 1962, 42, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Despre manifestările oamenilor) Care denotă, exprimă, trădează pudoare **(1)**. *Rîsul isteric al mamaii şi gestul pudic al faţii Leonora m-au obsedat multă vreme.* BRĂESCU, V. 30. *Hîrjonindu-se cu noi ... cu mişcări stîngace, pudice.* id. O. A. II, 119. *Umorul este produsul unui sentiment mişcat dar pudic şi care, din această pricină, se ascunde sub o imagine înveselitoare.* VIANU, M. 72. *Voluptatea adevărată e pudică.* RALEA, S. T. III, 133. ✧ (Adverbial) *Costache asculta morala ... cu ochii plecaţi pudic în ceaşca de cafea.* CĂLINESCU, E. O. I, 211. (Fig.) *Deasupra noastră, un castan Cu frunze pudic răsfirate, Pentru-a servi de paravan Iubirilor nevinovate.* TOPÎRCEANU, M. 64.
— Accentuat şi: (rar) *pudíc.* SCRIBAN, D. — Pl.: *pudici, -ce.*
— Din fr. **pudique,** lat. **pudicus.**

PUDICITÁTE s. f. Însuşirea de a fi pudic; p. e x t. pudoare **(1)**; (latinism rar) pudiciţie. Cf. PROT.-POP., N. D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., ARDELEANU, D. 145, CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **pudicité.**

PUDICÍŢIE s. f. (Latinism rar) Pudicitate. Cf. GHEŢIE, R. M. *Scrisoare ... pe care, dintr-un explicabil sentiment de pudiciţie, editorul o reteazã de la mijloc.* PERPESSICIUS, M. IV, 47.
— Din lat. **pudicitia.**

PÚDING[1] s. n. Budincă englezească preparată din făină, ouă, grăsime de vacă, zahăr, măduvă, prune şi rom. Cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pudinguri.*
— Din engl. **pudding.**

PÚDING[2] s. n. Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri perfect rotunjite, cu mult pietriş. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 164, LTR², DN².
— Pl.: *pudinguri.* — Şi: (rar) **pudingă** (accentul necunoscut) s. f. CANTUNIARI, L. M. 164.
— Din fr. **poudingue.** Cf. engl. p u d d i n g - - s t o n e.

PUDINGĂ s. f. v. **puding**[2].

PUDL s. m. v. **pudel.**

PUDLÁ vb. I. T r a n z. (Tehn.; complementul indică mase metalice de fontă) A separa de impurităţi pentru a obţine un oţel cu însuşiri speciale. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *pudlez.*
— Din fr. **puddler,** engl. **puddle.**

PUDLÁGIU s. n. v. **pudlaj.**

PUDLÁJ s. n. (Tehn.) Procedeu de îndepărtare a impurităţilor din fontă, în cursul elaborării oţelului. *Această din urmă operaţiune se numeşte pudlagiu.* PONI, CH. 222. *Fierul industrial se obţine prin ... procedeul pudlajului, cînd obţinem fierul prin reducerea fontei.* IOANOVICI, TEHN. 46, cf. SCRIBAN, D. *În procedeul pudlajului, şarja e constituită din fontă brută albă şi cu diferiţi oxizi de fier.* LTR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Şi: (învechit) **pudlágiu** s. n.
— Din fr. **puddlage.**

PUDLÁRE s. f. (Tehn.) Acţiunea de a p u d l a şi rezultatul ei; ansamblul operaţiunilor de elaborare a oţelului prin pudlaj. Cf. SFC V, 201, M. D. ENC.
— Pl.: *pudlări.*
— V. **pudla.**

PUDLÁT, -Ă adj. (Tehn.; despre fontă) Separat de impurităţi prin folosirea pudlajului. *În urma dezvoltării industriei oţelului, fierul pudlat a fost înlocuit cu oţelul ce se fabrică.* IOANOVICI, TEHN. 47.
— Pl.: *pudlaţi, -te.*
— V. **pudla.**

PÚDLI subst. (Transilv.) Tejghea (într-un magazin). Cf. ALR SN IV h 1 019. *A scos marfa pe pudli şi ne-a arătat-o.* MAT. DIALECT. I, 189. *Banii îi strînge în fiocul de la pudli.* ib.
— Pl.:? — Şi: **pódll** subst. ALR SN IV h 1 019/260.
— Din magh. **pudli.**

PUDOÁRE s. f. **1.** Sentiment de sfială, de ruşine, de jenă, de decenţă, de candoare, de curăţenie morală manifestat în comportarea cuiva; comportare, manifestare care arată asemenea sentimente; pudicitate, (latinism rar) pudiciţie. *În sfîrşit, febleţea se arată în glasul său şi în toate mişcările sale, pudoarea (ruşinea) şi înfrînarea în mina sa (faţa sa).* FIS. 79/28. *El avea dreptul de a refuza orice lucrare care ar fi putut pune viaţa sa în pericol sau a-l îndemna a face ce este necinstit ori contra pudoarei.* KOGĂLNICEANU, S. A. 141, cf. LM. *Pudoare ... ruşine cinstită de a face sau a zice ceva în contra bunei cuviinţe.* BARONZI, I. L.

IV, 205/9. *Ce pudoare în faţa ei!* ALECSANDRI, T. I, 253. *Astfel ţi vorbeşte juna frumuseţe, Şi pudoarea varsă purpură pe faţă.* BOLINTINEANU, B. 44/21, cf. DDRF. *Întru cît biata mea cronică le-a turburat simţul lor de pudoare?* DEMETRESCU, O. 105, cf. BARCIANU. *Altfel nu sînt nebună şi nici lipsită de pudoarea adevăratelor sentimente omeneşti.* D. ZAMFIRESCU, A. 10, cf. ALEXI, W. [Era] *cuprins ca de o tainică pudoare în faţa acestei mulţimi.* ANGHEL, PR. 116. *Obscură din pudoarea sexului şi delicateţea artei, poezia Elenei Farago este o forţă concentrată şi tragică.* LOVINESCU, C. V, 174. *Cred că un fel de pudoare burgheză ... ne făcea să trăim îmbelşugat dar modest.* CAMIL PETRESCU, U. N. 47. *Ochii lor se întîlniră o clipă, se încrucişară cîntărind stăruitor infirmitatea celuilalt, apoi cu pudoare priviră în altă parte.* C. PETRESCU, Î. II, 246. *Toate păcatele noastre izvorăsc dintr-o cauză unică: lipsa de pudoare, de simţ moral.* BRĂESCU, O. A. II, 347, cf. SEBASTIAN, T. 35. *Literatura lui ... nu-i decît pudoarea melancoliilor.* TEODOREANU, M. U. 31. *Sentimentul meu în faţa lumii e de pudoare.* id. M. II, 325. *Această ultimă şi tragică pudoare îmi strînge dureros inima.* SADOVEANU, O. VI, 485. *Se crezu datoare, faţă de o domnişoară străină, să dea dovezi de o mare pudoare.* CĂLINESCU, E. O. II, 149. *Spunea lucrurile verde, fără umbră de pudoare.* id. S. 263. *Comprimarea instinctului erotic în rasă a făcut posibilă pudoarea, această politeţe ancestrală a sexualităţii.* RALEA, S. T. II, 148. *Se uită adesea că pudoarea şi discreţia ... nu apar întîmplător.* S MARTIE 1960, 68. *Întrebarea dumitale rămîne pe jumătate indiscretă şi răspunsul meu numai pe jumătate lipsit de pudoare.* T IUNIE 1964, 65. *Cu pudoarea ei obişnuită, se trase după tăblia patului ca să-şi dezbrace cămaşa de noapte.* V. ROM. IANUARIE 1965, 71. *Nevoia de intimitate şi de pudoare constituie o mare realitate.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/3. ◇ F i g. *Viţiul, cel puţin, are pudoarea de a nu se numi singur viţiu, ţi e ruşine cu numele său propriu.* HELIADE, O. II, 54. *O undă zglobie îşi lasă strălucitoarea-i goliciune în voia dezmierdărilor şagalnice ale unei raze de lumină, spre a-şi arunca în urmă, peste pudoarea-i parcă jignită, haina de umbră a pădurilor.* HOGAŞ, M. N. 91. *O mare mămăligă oacheşă, ieşită din tiparul fierbinte al unui ceaun, se răsfăţa fără pudoare sub ochii noştri.* id. DR. I, 58. ✦ (Rar) Discreţie; modestie **(1)**. *Văd că evitai să-mi spui cine a intervenit. Lăudabilă pudoare!* C. PETRESCU, Î. II, 153.

2. (Jur.) Castitate, virginitate. *Infracţiuni contra pudoarei.* COD. PEN. R.P.R. 450. ◇ *Atentat la pudoare* = infracţiune care constă în încercarea de a viola o femeie. Cf. DM, DEX.

— Pl.: (rar) *pudori.* SCRIBAN, D.

— Din fr. **pudeur,** lat. **pudor.**

PUDÓINICĂ s. f. = **podoniţă.** Cf. CV 1951, nr. 9—10, 45.

PUDRÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. A(-şi) da cu pudră, a (se) farda cu pudră; (învechit) a (se) pudrui. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Doamna deschise poşeta, îşi pudră nasul, îşi roşi buzele.* C. PETRESCU, Î. II, 245. *Se aşezau la masă, el fără haină ..., ea în capot, pudrată din belşug.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *Tremurul privirii îi cernu imaginea unei femei care se pudra, privindu-se în oglinda sacoşei.* TEODOREANU, M. II, 227. *Scoase o oglinjoară ... Se uită în ea, îşi pudră faţa.* STANCU, R. A. I, 298. *Vai, mîndră, frumoasă eşti Numai cînd te pudăreşti.* COM. SAT. V, 65, cf. A V 15. *Ş-o vîndut lelea găina, Ş-o luat pudăr fărina. Ş-atîta s-o pudărit Pînă tot o muruit.* FOLC. TRANSILV. I, 413. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ca şi acum plecau cocorii, bruma pudra flori ofilite.* C. PETRESCU, S. 241. *O rază de soare, pudrată de pulberea de aur a verii, se frînge pe estradă.* KLOPŞTOCK, F. 110. *Fluturii au adus cîte puţin din aproape nepipăita făină, cu care ei se pudrează în faptul serii pe spinare şi pîntec.* ARGHEZI, C. J. 98. *Praful pudrase cenuşiu nasurile şi pomeţii busturilor.* T. POPOVICI, S. 5.

2. T r a n z. A acoperi cu un strat (subţire) de zahăr pudră. Cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *pudrez.* — Şi: (regional) **pudărí, puderí** (LEXIC REG. 21) vb. IV, **pudurá** (A V 15) vb. I.

— Din fr. **poudrer.**

PUDRÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) p u d r a şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF. *Spălarea pe mîini cu parfum, pudrarea perucii, punerea pantofilor ... se fac în faţa tuturor.* T IULIE 1964, 31. *Pudrarea se poate efectua manual sau mecanizat.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pudrări.*

— V. **pudra.**

PUDRÁT, -Ă adj. (Despre oameni) Care are faţa acoperită cu un strat de pudră. Cf. DDRF. *Un domn tînăr, pudrat şi zîmbitor, îi primi foarte prietenos.* REBREANU, R. I, 269, cf. id. I. 97. *Era pudrat ca o femeie, cu trăsăturile vulgare.* C. PETRESCU, Î. I, 87. *Sublocotenentul ... cobora vertiginos la vale, ferchеş, pudrat.* BRĂESCU, V. A. 119. *Veni şi unul dintre ofiţerii de punte. Spilcuit, ras proaspăt şi pudrat.* BART, S. M. 98. *O doamnă bătrînă, foarte pudrată ..., strigă piţigăiat.* CĂLINESCU, S. 37. *Într-o caretă de-aur, înmănuşat, pudrat, Trec admirat de mulţi, de nimeni adorat.* T IULIE 1964, 36. (Substantivat) *Căpitanul ... nu era un pudrat care-şi prăpădise anii umblînd după conchiste.* SADOVEANU, O. VI, 457. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Coşuleţe în care se recoltează ... prunele şi strugurii pudraţi cu bruma pîrguirii.* ARGHEZI, B. 41. ◇ F i g. *Toată înfăţişarea lumii se schimbă dintr-o dată, scăldată în sînge şi pudrată cu aur.* BOGZA, C. O. 51. *Mi-i dor de ducă, spre mine încă chem Acele panglici albe pudrate-n colb de lună.* LABIŞ, P. 151. ✦ (Despre părţi ale feţei sau despre feţele oamenilor, despre părul lor etc.) Acoperit cu un strat de pudră, dat cu pudră; (astăzi rar) pudruit. *Pe faţa lor pudrată ochii apăreau mari şi suferinzi.* BACOVIA, O. 224. *Ştia să mîngîie moale obrazul catifelat şi pudrat al nepoatei.* SADOVEANU, O. XI, 506. *Faţa palidă şi suptă îi era pudrată prea tare.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Era îndrăgostit ... de această femeie cu buzele roşii şi cu obrazul pudrat.* STANCU, R. A. III, 22. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A ieşit un greieruş Negru, mic, muiat în tuş Şi pe-aripi pudrat cu brumă.* TOPÎRCEANU, B. 54. *Regiunea guşei este pe laturi pudrată sur.* LINŢIA, P. II, 70. ◇ F i g. (Despre manifestările, creaţiile etc. oamenilor) *Era o muzică graţioasă, pudrată, diafană.* C. PETRESCU, O. P. II, 201. *Vorbăria pudrată, domoală, Şi-abia furişată Cu gesturi silnice Prin urechile acului.* DEŞLIU, G. 9.

— Pl.: *pudraţi, -te.*

— V. **pudra.**

PÚDRĂ s. f. Pulbere fină (parfumată şi colorată) obţinută prin mărunţirea unor corpuri solide, care se întrebuinţează ca fard. *El nu dă pe Seneca un funt de pudră bun.* NEGRUZZI, S. II, 179, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe faţă, un văl uşor de pudră n-a izbutit să ascundă urmele obositе ale vîrstei.* BASSARABESCU, V. 108. *Aceasta ar interesa numai pe cititorii care ştiu beţia unei pudre îmbîcsite cu parfum şi care cunosc emoţia unei întîlniri amoroase.* BACOVIA, O. 227. *Pe obrazul oval, neatins de pudră ..., mîhnirea puse o umbră.* C. PETRESCU, A. 453. *Rămasă singură ... îşi răcori ochii, îşi tăvăli obrajii în pudră.* BRĂESCU, O. A. II, 235. *Se vînde numai pudră şi parfum.* VLASIU, D. 14. *Atitudinea ... subretelor de operetă surprinse de stăpînele lor umblîndu-le la pudră.* TEODOREANU, M. II, 15. *Eu nu mă supăr că mata dai puţină pudră şi roş.* SADOVEANU, O. IX, 61. *Cutii de pudră numeroase ... erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă.* CĂLINESCU, E. O. I, 31. *Totdeauna îl supărase mirosul pudrei pe care o întrebuinţa.* STANCU, R. A. III,

39. *Să nu le prindă însă cu pudră şi foiţă roşie pentru buze.* PAS, Z. I, 220. *Pune-ţi numai puţină pudră.* H. LOVINESCU, T. 247. *Îşi ascundea obrazul sub un strat gros de pudră.* BARBU, P. 55. *Mi se pare că pudră nu foloseşti încă.* T februarie 1964, 13. *Cîte fete sînt pe-aice ... Toate sînt afurisite, Dar cu pudre sînt mînjite.* MAT. FOLK. 914, cf. ALR SN IV h 1 198, LEXIC REG. 13. *Pă banii de pe o raţă Şi-o luat pudăr dă faţă.* FOLC. TRANSILV. I, 317. ✦ P. g e n e r. (Adesea atribuie calitatea ca un adjectiv) Material solid prefăcut în pulbere. *Zahăr pudră.* M. D. ENC., cf. DEX. ✦ S p e c. Pulbere fină dintr-o substanţă medicamentoasă, folosită pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii şi în terapeutica unor boli. Cf. VOICULESCU, L. 263. *Pudrele pentru copii au rolul de a absorbi umiditatea corpului şi de a calma iritaţiile şi opărelile.* LTR². *Părţile ce se jupoaie se ung cu un ir făcut din pudră.* PAMFILE, B. 13, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pudre.* — Şi: (regional) **púdăr** s. n., **púdără** (ALR SN IV h 1 198/551) s. f., **púder** (ib. h 1 198) s. n., **púdură** (ib. h 1 198, GLOSAR REG.) s. f., **púldăr** (ALR SN IV h 1 198/235) s. n., **prúdă** (ib. h 1 198/769) s. f.

— Din fr. **poudre.** — **Puder, pudăr** etc. < germ. **Puder.**

PUDRÉTĂ s. f. (Ieşit din uz) Preparat industrial sub formă de pudră, folosit ca îngrăşământ. *Mai sînt şi alte amestecări ... precum sînt : ... pudreta, ipsosul.* I. IONESCU, P. 38, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., SFC IV, 82.

— Scris şi: (după fr.) *pudrettă.* ENC. ROM.

— Din fr. **poudrette.**

PUDRIÉRĂ s. f. Cutioară (prevăzută cu o oglindă) în care se păstrează pudra de fardat. Cf. NICA, L. VAM., CADE. *De porţelan albastru pudriera.* PILLAT, P. 162, cf. IORDAN, L. R. A. 180, SCRIBAN, D. *Îi aduce o pudrieră.* H. LOVINESCU, T. 247, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunţat: *-dri-e-.* — Pl.: *pudriere.*

— Din fr. **poudrier.**

PUDRUÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) pudra **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Şi ceaţa de promoroacă pudruia codrii pustii.* DACIA LIT. 140/8. *Iar în lunca pudruită cu mărunt mărgăritar Salt-o veveriţă mică pe o creangă de stejar.* ALECSANDRI, POEZII, 16. *Imaginea lui Porojan trecea pe dinaintea ochilor mei, ... nu neagră şi veselă, ci pudruită cu făină.* id., ap. GHICA, S. 75.

— Prez. ind.: *pudruiesc.*

— **Pudră** + suf. *-ui.*

PUDRUÍT, -Ă adj. (Astăzi rar; despre părţi ale feţei sau despre feţele oamenilor, despre părul lor etc.) Pudrat. *Perdeaua din fund ... să ridicase şi lăsase a se vedea Apolo şi Muzile în peruci pudruite.* GTN (1836), 107¹/15. *Cum îl dai? întrebă cucoana, aruncînd, pe sub genele-i mai pudruite decît aripele unui fluturaş de noapte, o privire galeşă.* CARAGIALE, O. III, 155. *Leana lui Arghir, cu genele albe şi părul pudruit, umbla forfota printre oameni.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 24. *Sub bărbia cu îndoituri proaspăt rase şi pudruite, ţipa ... fiongul imens al unei legături roşii.* HOGAŞ, DR. I, 173, cf. DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Iată grieri, iată fluturi cu-aripioare pudruite.* ALECSANDRI, POEZII, 56. *Ieri căldură, azi zăpadă, Şi din codrii pudruiţi Ies în grabă, după pradă, Uli şi urşii flămînziţi.* id. ib. 119.

— Pl.: *pudruiţi, -te.*

— V. **pudrui.**

PUDURÁ vb. I v. **pudra.**

PÚDURĂ s. f. v. **pudră.**

PUERICULTÚRĂ s. f. Ramură a medicinii care se ocupă cu metodele şi mijloacele de creştere şi dezvoltare armonioasă, în condiţii sănătoase, a copiilor mici. Cf. CADE. *M-am întrebat adeseori dacă mai este undeva pe pămînt ... vreo societate omenească unde puericultura să fie atît de dezonorată.* GALACTION, A. 414. *Am cumpărat cărţi de puericultură.* id. O. A. I, 100. *Se conformă întocmai tipicului unei cărţi de puericultură.* BART, E. 383, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunţat: *pu-e-.* — Pl.: (rar) *puericulturi.* CADE.

— Din fr. **puériculture.**

PUERÍL, -Ă adj. (Mai ales despre însuşirile, activităţile, manifestările etc. oamenilor) Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil, c o p i l ă r e s c, c o p i l ă r o s; p. e x t. (de obicei peiorativ) căruia îi lipseşte maturitatea, profunzimea, seriozitatea, n e s e r i o s; naiv **(1).** Cf. PROT.-POP., N. D., LM. *Noi sîntem aceia ce-i putem mustra ... de a subordina, în modul cel mai pueril, veritatea istorică unor meschine pretensiuni.* HASDEU, I. C. I, XII, cf. BARCIANU. *O nepăsare zgomotoasă caracteriza convorbirea colegilor săi : preocupările puerile, o oarecare trivialitate intimă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 80, cf. ALEXI, W. *Poezia lui e o confesiune şoptită într-un decor pueril.* LOVINESCU, S. I, 68. *Umbra pătrată a cozoroculuí i se mută pe obrajii rotunzi, pe bărbia puerilă.* CAZIMIR, GR. 35. *Radu o priveşte în ochi cu o gravitate puerilă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 23. *El se socotea mosafir zeflemisind cu stringeri din umeri un pueril capriciu feminin.* G. PETRESCU, C. V. 178. *În semn de gratitudine şi duioşie, scrisese o poezie puerilă şi candidă.* TEODOREANU, M. II, 290. *Războaiele de odinioară ... ne apar mici şi puerile.* SADOVEANU, O. IX, 518. *Avea agerime intelectuală, lîngă stupidităţi şi capricii puerile.* id. ib. XI, 439, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 393. *Gura ei puerilă păstrează nuanţa de surîs a mîinilor unei ghitariste.* ARGHEZI, S. VIII, 292. *Copiau cărţi poştale ilustrate ... de calitatea cea mai proastă uneori şi mai puerilă.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Nu puţini artişti mari sînt plini de vanitate şi de cusururi uneori puerile.* id. C. O. 200. *Filozofia hegeliană ..., ca şi poezia lui Victor Hugo, ... e puerilă şi sublimă, naivă şi grandioasă.* RALEA, S. T. II, 285. *Bătrînii se arată, adeseori, de o sensibilitate excesivă, nepotrivită, puerilă pentru cele ce îi ating mai direct.* PARHON, B. 68. *Stătea pe canapea îndîrjit, cu o expresie puerilă de împotrivire.* PREDA, R. 112. *Inventatorii ei înşişi au renunţat la ea ca la un lucru pueril şi mort.* CONTEMP. 1965, nr. 959, 1/4. *Unele echivalări plastice sînt de-a dreptul puerile.* ib. 1971, nr. 1 273, 7/2. *Motive puerile care nu vor scuza niciodată absenţele lor.* FLACĂRA, 1977, nr. 36, 6. ✧ (Adverbial) *Nu s-a mărginit, ca un dascăl de şcoală, la teorii pueril negative.* CARAGIALE, N. F. 160.

— Pronunţat: *pu-e-.* — Pl.: *puerili, -e.*

— Din fr. **puéril.**

PUERILÍSM s. n. Stare patologică în care bolnavul reproduce vorbirea, gesturile şi întregul comportament al copiilor. *Putem observa demenţi senili căzuţi în mintea copiilor (puerilismul mintal al lui Dupré) şi simţind plăcere a-şi petrece timpul în felul copiilor.* PARHON, B. 71, cf. DN², D. MED.

— Pronunţat: *pu-e-.*

— Din fr. **puérilisme.**

PUERILITÁTE s. f. Însuşirea de a fi pueril; caracter pueril; atitudine, manifestare puerilă; naivitate, copilărie. Cf. PROT.-POP., N. D., LM. *Să nu uităm a constata că tînărul autor, părăsind puerilităţile atît de banale ale altor alţii, a preferit să trateze un subiect modern.* CARAGIALE, O. III, 230, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Se amestecă atîta puerilitate voită.* LOVINESCU, S. I, 436. *Constata la ea puerilităţi de ordin cabotinesc, care îl agasau peste măsură.* CĂLINESCU, S. 499. *Voinescu II îl priveşte cu milă şi surîde amar de atîta puerilitate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 615. *Se obişnuia*

stilul facil și de o puerilitate senilă al schimonosirii epigramatice. V. ROM. noiembrie 1954, 152, cf. DN², DEX.
— Pronunțat: *pu-e-*. — Pl.: *puerilități*.
— Din fr. **puérilité.**

PUERPERÁL, -Ă adj. Care aparține lăuzei sau lăuziei, care se referă la lăuză sau la lăuzie. Cf. LB, BARCIANU, SCRIBAN, D. ◇ *Febră* (sau *infecție*) *puerperală* ori (învechit) *friguri puerperale* = boală infecțioasă care apare la lăuze datorită pătrunderii în uter a unui agent patogen. *Multe băgări de seamă ce s-au făcut asupra febrelor puerperale dovedesc că astă boală este molevsitoare.* KRETZULESCU, M. 113/20, cf. 173/14. *Cît pentru femeile lăuze, fricțiunile dese cu pomada camforată ... le vor feri de frigurile puerperale.* MAN. SĂNĂT. 264/9, cf. LM. *Febra puerperală ... nu este totdeauna efectul îmbolnăvirii septice a endometrului.* ARHIVA, II, 227, cf. ALEXI, W. *Febra puerperală să produce prin introducerea în organism a unui microb numit streptococ,* BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: *pu-er-*. — Pl.: *puerperali, -e*.
— Din fr. **puerpérale.**

PUF[1] interj., s. n. **I.** Interj. **1.** Cuvînt care redă zgomotul înfundat produs de lovirea, în cădere, a unui corp de o suprafață (moale), de o lovitură etc.; buf. *Atuncea cu ciuturile unul în altul puf în cap.* ȚICHINDEAL, F. 214/24, cf. CLEMENS, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. *Omu nostru o luvat vătraiu și „puf" în oală.* ALEXICI, L. P. 250. *Dracul făcu — puf! cu capul de părete.* RETEGANUL, P. III, 58, cf. ALR SN V h 1 468.

2. Cuvînt care redă zgomotul produs de o suflare (puternică și) bruscă, de o izbucnire în rîs, de o persoană care fumează etc. *A sufla puf! nu e greu.* PANN, P. V. II, 19/5. *Am auzit odată puf! în lampă, și ușa buf!* CARAGIALE, O. IV, 107, cf. DDRF. *Se oprește la un știubei și puf! la urdiniș fum de tutun.* LUC. VII, 404, cf. CADE, SCRIBAN, D., PASCU, C. 109.

3. (Prin vestul Munt.) Pîrț[1] **(1).** Cf. UDRESCU, GL.

II. S. n. (Prin vestul Munt.) Înțepătură (de ac); s p e c. injecție. Cf. UDRESCU, GL. *Hai să-ți fac un puf!* id. ib.
— Onomatopee.

PUF[2] s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** (Cu sens colectiv) Pene (v. p a n ă[1] **I 1)** mici, moi și fine (lipsite de rahis) care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă și sub aripi și care servesc la umplerea pernelor, a plăpumilor etc. Cf. POLIZU. *Așternutul cel moale, iar mai virtos cel de puf ..., îl slăbește* [pe copil] *prin multă nădușeală ce-i scoate.* PENESCU, M. 22/14. *Divanuri cu salteli și perine de puf.* I. IONESCU, D. 206. *Craiul ... Țapăn, drept, cu schiptru-n mînă, șede-n perine de puf.* EMINESCU, O. I, 85. *Cum nu sîntem două pasări ..., Cioc în cioc să stăm alături Într-un cuib numai de puf.* id. ib. IV, 369. *Încep cu toții a cărăbăni la saltele cu puf, perine moi ... și alte mărunțișuri.* CREANGĂ, P. 117. *Făcu un culcuș ... numai din fulgi de pasări, de se cufunda în puf cînd se culca.* ISPIRESCU, L. 287. *Spre a trage cîte un pui de somn tu îți iei ... saltele de puf.* id. U. 25. *Vulturul i-a clădit un cuib din puf de boboc.* DELAVRANCEA, S. 253. *Țineau un sac plin cu puf de gîscă.* CONTEMPORANUL, VI[1], 100. *Tot mai bine îi-era în moliciunea așternutului de puf.* ADAM, R. 20. *I-au ieșit niște pui drăguți ..., îmbrăcați cu puf galben.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *Să te culci în patul tău de fildeș, așternut cu puf de lebădă.* GALACTION, A. 243, cf. NOM. PROF. 53. *Se uita ... la cîrdurile de gîște care umpleau de puf apa neagră.* SADOVEANU, O. I, 466. *Gospodinele scot cloștile, urmate de ghemulețe mișcătoare de puf.* id. ib. IX, 511. *Puii sînt îmbrăcați la început cu puf.* LINȚIA, P. II, 11. *Ana se înăbușă în reduta ei de lînă și puf.* VINEA, L. II, 132. *Puful se găsește sub penele de acoperire.* LTR². *Puful are aceeași alcătuire ca și pana.* ZOOLOGIA, 143. *Femela își construiește un cuib din păpuriș uscat, pe care-l căptușește cu puf propriu.* VÎN. PESC. august 1962, 10. *Puful constituie din punct de vedere economic categoria de pene cea mai valoroasă.* DER. *L-am găsit întins peste pilota de puf, în pat, îngropat ca într-o spumă de săpun.* V. ROM. octombrie 1964, 22, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de greutate ușoară, moliciune, înfoiere etc.) *Cel mai caracteristic e fantasticul scaiete, al cărui cap, rotund ca o minge, spinos ca un arici și ușure ca puful, se dezlipește toamna de putrezitul său trunchi.* HASDEU, I. V. 108. *Mîinile ... albe ca o coală de hîrtie, cu pielea moale ca puful.* ISPIRESCU, L. 234. [Trupul] *e alb ca marmura și moale ... ca puful.* DELAVRANCEA, T. 95. *Ele mă mîngîie și au mîinele ca puful.* id. ib. 118. *Pămîntul era moale ca puful, și picioarele se afundau în el.* SANDU-ALDEA, U. P. 181. *Purta ... guler făcut dintr-o blană ușoară și umflată ca puful.* VINEA, L. I, 64. ◇ F i g. *Dorm în umbră legănate lebezile-n puf de undă.* ARGHEZI, VERS. 82. *Din cînd în cînd răzbătea luna, care răsărise dincolo de puful albicios al norilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. ◇ E x p r. **A crește** (sau **a trăi, a ține** etc.) **în** (sau **pe) puf** (sau, rar, **pufuri)** sau **în perini de puf** = a crește, a trăi etc. în confort, fără să ducă lipsă de nimic, a crește, a trăi etc. în huzur; a crea (cuiva) condiții foarte bune de trai. *Nu pot zice că loviturile lui mă dureau, căci crescut pe puf cum fusese, neatins de vînt și de soare, avea sărmanul oasele moi.* GANE, N. III, 61. *Deși nu crescuse-n perini de puf ... se supăra cînd trebuia să calce pe gunoi.* SLAVICI, N. I, 268. *În bancă, alături de el, stă copilul unui arendaș bogat, care a crescut în pufuri.* DEMETRESCU, O. 102. *Să nu crezi c-am să te țiu în puf.* PAMFILE, J. II, 162. *În puf am ținut-o.* H. LOVINESCU, T. 258, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ P. a n a l. (De obicei cu sens colectiv) Fulg (de zăpadă). *S-a luminat și-a început a veni, pe vînt, puf rar de ninsoare.* SADOVEANU, O. VI, 392, cf. XIII, 909. *Ninsoarea începu să pice cu fulgi mari ... Un puf de zăpadă căzu drept în flacăra luminării.* CĂLINESCU, S. 29. *Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb.* STANCU, D. 32. *Viscolul se potoli ... Arborii își scuturară crengile și aruncară de pe umeri mantiile de puf.* id. R. A. IV, 7.

2. (Cu sens colectiv) Păr[1] **(I)** mărunt, moale și mătăsos din blana unor animale. *Cu cît lîna are mai mult puf, cu atît are mai mare valoare.* ENC. VET. 662. *Privea și el ca pe ceva scump ochișorii care clipeau neîntrerupt în puful blănițelor.* SADOVEANU, O. V, 415, cf. LTR², DEX.

3. (Cu sens colectiv) Perișori (v. p e r i ș o r[1] **I 1)** foarte fini și moi care cresc pe obraz (mai ales la puberi), rar pe cap; început de barbă sau de mustață (la puberi). *Puful din față-ți ca floarea se va șterge.* NEGRUZZI, S. II, 37. *Ung fața miresei cu un fel de aluat ... care cînd îl desprinde de pe obraz îi scoate tot puful.* SEVASTOS, N. 79. *Deasupra buzelor cu o ușoară umbră de puf bălan, broboniseră picuri de sudoare.* C. PETRESCU, C. V. 206. *Doi flăcăi țigani, cărora le înfiera mustața și le dădea puful pe obraz.* SADOVEANU, O. I, 30. *Un puf dens făcea o umbră deasupra buzei de sus.* CĂLINESCU, B. I. 35. *Prin puful bălăior și rar care îi spuzea chelia se putea vedea că se înroșise pînă în creștetul capului.* VINEA, L. I, 42.

4. (Cu sens colectiv) Peri (v. p ă r[1] **II 1)** mici și fini care acoperă unele plante ori unele părți ale lor sau cu care sînt prevăzute unele semințe ca să poată pluti în aer. *Umple pernele cu puf de papură.* PAMFILE, I. C. 442. *A trecut întîi o boare ... Și-a furat de prin ponoare Puful păpădiilor.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 33. *Și grădina ... Și-ar împrăștia grăbită Puful ei de păpădii.* CAZIMIR, L. U. 48. *Pe maluri ning scaieții zadarnicul lor puf.* PILLAT, P. 56. *Un cinic puf au nins scaieții.* I. BARBU, J. S. 12. *Sălciile făcuseră puf și mițișori.* V. ROM. decembrie 1954, 70. *Gutui curățate de puf.* ib. octombrie 1964, 3. ◇ *Puf de piersică* sau *puful piersicii* = păr[1] **(I 1)** fin și moale care crește la oameni pe obraz și pe ceafă. *Gura-i*

era rece şi i se zbîrlise pe lîngă urechi puful piersicii. CARAGIALE, O. I, 142. *Sub umbreluţa azurie se vede sclipind părul cel blond şi ceafa cu puf de piersică.* id. ib. IV, 17. *Ca o floare-ai trecut, tinereţe ... Şi tot puful de piersică-al feţei Şi-a-năsprit rădăcina sub brici.* V. ROM. iulie 1953, 51. ✦ *Bumbac puf* = bumbac brut obţinut la cules. Cf. M. D. ENC.

5. (Adesea cu determinarea „de pudră") Obiect de toaletă făcut din puf² **(I 1)** sau din alt material pufos, care serveşte la pudrat. *Pufuri pentru pudrat, din orice fel de pene.* NICA, L. VAM. *Doamna se aranja în oglindă cu puful de pudră într-o mînă şi cu batonul de roşu în cealaltă.* REBREANU, R. I, 28. *Îşi mai trecu uşor puful de pudră pe obrazul oacheş.* C. PETRESCU, A. 312. *C-un puf plat îşi tampona gîtul înălţat ca să fie pielea întinsă.* TEODOREANU, M. II, 228. *Îşi înflori iar obrazul cu puful de pudră.* SADOVEANU, O. XI, 510. *Se înarmă cu un puf şi-şi apropie nasul de oglindă.* GALAN, B. I, 6.

6. (Regional) Pilotă **(1)** (Balş). ALRM II/I h 362/876.

7. (Prin sud-estul Olt., prin sud-vestul Munt. şi prin sudul Mold.) Partea cea mai bună a făinii, lamura făinii (obţinută la măcinare). Cf. ALR I 772/600, 885, 887, 898.

8. Ou bătut pus cu lingura în supe sau în ciorbe după ce acestea s-au fiert şi care, coagulîndu-se, stă la suprafaţă sub formă de ghemotoace neregulate; zdrenţe. *Supă cu puf de ou.* S. MARIN, C. B. 41.

9. (Regional) Numele unui joc de copii care constă într-o „luptă" dintre arătătorul unui copil şi cel al altui copil (Nemţişor — Tîrgu Neamţ). Cf. I. CR. IV, 86.

II. S. m. (Regional) **1.** (Bot.) Gogoaşă *(Globaria gigantea)*. Cf. N. LEON, MED. 23, TDRG, PANŢU, PL., ENC. AGR. I, 418, SCRIBAN, D., BORZA, D. 193.

2. Compus: (Bot.) **puf-vegetal** = bumbăcăriţă *(Eriophorum scheuzeri)*. PANŢU, PL.

3. (Prin vestul Olt.; la pl.) Gogoşi ale viermilor de mătase. Cf. GL. OLT.

— Pl.: (n.) *pufuri* şi (m.) *pufi*. — Şi: (învechit, rar) **puh** s. n. SCL 1958, 236.

— Din v. sl. ***puxъ**. Cf. bg. пух.

PUF³ s. n. Scaun scund, fără spătar, de formă cilindrică, capitonat cu stofă sau făcut din material plastic umplut cu aer. Cf. CADE, DEX.

— Pl.: *pufuri*.

— Din fr. **pouf**.

PÚFA interj. v. **pufai¹**.

PÚFAI¹ interj. (Adesea repetat) Cuvînt care redă zgomotul produs de pufăitul¹ **(2)** unui fumător. *Scoate o lulea, o înfundă cu tutun şi pufai! pufai! pufai!* GÎRLEANU, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Şi: (rar) **púfa** interj. SCRIBAN, D.

— Onomatopee. Cf. puf¹.

PUFÁI² s. n. **1.** (În dicţionarele din trecut) Ceea ce este înfoiat, umflat, asemănător cu puful² **(I 1)**. Cf. LB, POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Bot.; popular) Gogoaşă *(Globaria gigantea)*. Cf. LB, POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, N. LEON, MED. 23, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. I, 418, BORZA, D. 193.

— Pl.: *pufaie* şi *pufaiuri*, (m.) *pufai* (SCRIBAN, D.).

— Cf. puf².

PUFÁN s. m. (Regional) Iepure *(Lepus europaeus)* (Zerveşti — Caransebeş). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162.

— Pl.: *pufani*.

— **Puf²** + suf. *-an*.

PUFÁR s. n. **1.** (Prin Mold.) Nisip foarte fin. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Zăpadă măruntă, prăfuită (Broşteni — Vatra Dornei). CONV. LIT. XLIV₂, 132. *Omătu ista-i gros, nu-i pufariu.* ib.

— Pl.: *pufaruri*.

— **Puf²** + suf. *-ar*.

PUFÁT, -Ă adj. (Rar) Înfoiat, umflat (ca puful³ **I 1)**. ALEXI, W.

— Pl.: *pufaţi, -te*.

— Cf. puf².

PÚFĂ¹ s. f. (Bot.; regional; în sintagma) *Pufa calului* = numele unui burete nedefinit mai de aproape (Brădişorul de Jos — Oraviţa). H XVIII 169.

— Cf. puf².

PÚFĂ² s. f. (Regional) Pîclă **(1)** (Bujoreni — Rîmnicu Vîlcea). GL. OLT. *Pă pufă nu vez dăloc.* ib.

— Etimologia necunoscută. Cf. pufăi.

PUFĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni şi animale) A sufla sau a respira cu zgomot (şi greu) pe nări; spec. a pufni **(1)**. Cf. LB. *Umblă pe nas pufuind, P-alţii nimic socotind.* MUMULEANU, C. 107/3. *Pufuise şi gîfîise toată noaptea.* GORJAN, H. II, 38/23. *Unul din ei pîhăi la stăpînul său şi începu să mişte capul.* DELAVRANCEA, T. 48. *În curte Plăviţa pufuie pe nări a foame.* id. V. V. 135. *Caii..., uşuraţi din jug, ronţăiau cîte-o buruiană şi pufăiau cu nările în frunzele uscate de pe jos.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 55. *Sărman dobitoc ... De spaimă-n lumina cea mare Din cuhnie s-a repezit, Şi cade sub vatră, tresare, Şi pufăie nemiluit.* GORUN, F. 90. *Da' ce ţi-a venit, premarule, de pufui aşa, necăjit, ca foalele?* PETICĂ, O. 235. *Gonea ... păşea morocănos, pufuind de necaz.* REBREANU, NUV. 7. *Pufăie ritmic şi calcă încet.* CAZIMIR, GR. 74. *L-ai văzut pe tata pufuind pe nări.* PAS, Z. I, 243. *Brebu îşi pipăi încă o dată partea lovită şi pufăi pe nări.* id. L. I, 56. *Mormăi pe un ton plictisit şi pufăind prelung.* VINEA, L. I, 39. *Benea pufăi de cîteva ori pe nas.* T. POPOVICI, S. 254. *Tata pufăia şi suduia.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 53, cf. M. D. ENC., DEX. *Şi a pufăit, cînd a înfipt sula în inima lui, şi atunci a murit.* ŞEZ. XIII, 157. *Săracii bouleni au început a rumega şi a pufui şi s-au culcat alături.* PAMFILE, CR. 119, cf. ALR SN III h 675. (Tranz.) *Pufăi printre mustăţi un oftat stîngaci şi ridicul.* DELAVRANCEA, S. 147. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Făcea paşi mărunţi înainte, pufăind din gură.* CĂLINESCU, S. 312.

2. (Despre oameni; de obicei cu determinări care arată ce se fumează) A da afară din gură (şi pe nas) fumul de tutun cu un zgomot înfundat, prelung şi şuierător (provocat de dezlipirea bruscă a buzelor sau de ieşirea aerului şi a fumului printre buzele uşor întredeschise); p. ext. a fuma; a pufni **(2)**. *Mă mir ce gust poţi găsi să pufuieşti din gură ca un neamţ?* ALECSANDRI, T. 477. *Eu închisesem ochii, pifăind dintr-o ţigare stinsă.* DELAVRANCEA, T. 43. *În faţa unui maldăr de gazete străine ... pufăia dintr-o havană.* VLAHUŢĂ, D. 40. *Grecul îşi scoase din buzunar o ţigară militară, o aprinse, pufui de cîteva ori.* DUNĂREANU, CH. 216. *Dînsul le ascultă pufăind întruna din lulea.* GÎRLEANU, N. 51. *Moşneagul ..., pufăind o dată din lulea, scuipă printre dinţi mai cu măiestrie şi mai departe peste foc.* HOGAŞ, DR. I, 287. *Moş Din pufăie din lulea.* LUNGIANU, CL. 32. *A aprins o ţigară ..., a pufăit şi a istorisit.* C. PETRESCU, R. DR. 140. *Îşi aprinse o ţigare şi, pufuind tacticos, îşi roti iar ochii în toate părţile.* STĂNOIU, C. I. 216. *În faţa mea, bătrînul pufăia paşnic, aşezat turceşte jos pe un plocad.* VOICULESCU, P. II, 81. *Se înapoiau la casele părinteşti schimbaţi, pufăind din ţigări ţinute îndemînatic.* P. COSTANT, R. 93. *Bătrînul ... pufăieşte tacticos din lulea.* SADOVEANU, O. I, 67. *Baba povestea şi pufăia din ţigară.* id. ib. 496. *Scoate o ţigară..., o aprinde şi pufăie.* STANCU, D. 313. *Pufăind din lulea şi sugînd din clondir, se apuca de sporovăit.* TUDORAN, P. 113. *Pufăia din ţigară şi tuşea rar, dogit.* BARBU, P. 85. *Scoase o ţigară, o aprinse şi începu să pufăie, dus pe gînduri.* V. ROM. mai 1963, 34, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Tranz. *Fumul ... ce-l puhuiau pe nările lor ... întu-*

necă lumina diamantului. DELAVRANCEA, S. 95. *Gospodarul a mai tras un fum şi l-a pufăit în soare.* SADOVEANU, O. IX, 289. *Omul bărbos pufăie tutun.* STANCU, D. 521. *Am aprins şi am pufăit ţigări.* id. R. A. I, 54. *Sta cu nasul în jos şi-şi pufăia trabucul.* id. ib. IV, 372. *Îşi aprinse ţigara şi-o pufăia gros.* GALAN, Z. R. 371. ✦ (Despre lulele) A scoate fum. *Două lulele pufăie, fumegă.* STANCU, D. 103. ✦ (Prin Bucov. şi prin nord-estul Transilv.) A sufla în foc. Cf. ŞEZ. IX, 156, CHEST. V/66, 67.

3. (Despre locomotive) A scoate aburi sau fum cu presiune şi cu zgomot. *O maşină de tren ca o jucărie de copil ...pufăie şi aruncă rotocoale de fum.* ARDELEANU, D. 12. *Vreo doi ţărani, cu luleaua între măsele, se holbau la maşina ce pufăia trudită.* REBREANU, NUV. 255. *Trenuri trec în şiruri lungi pe malurile apei, cu locomotivele pufăind.* BOGZA, C. O. 250. *Locomotiva pufăi, vagoanele se ciocniră violent unele de altele.* STANCU, R. A. V, 97. *Locomotiva pufăie din ce în ce mai repede.* CAMILAR, N. I, 313. *Locomotiva pufăia mereu, regulat.* GALAN, Z. R. 327. *Locomotiva trecu pe lîngă ei pufăind, învăluindu-i în aburi.* MIHALE, O. 296. *Obositǎ, locomotiva pufăie.* V. ROM. august 1960, 9. ✧ (Prin sinecdocă) *Trenul bufăia din foalele lui de fier, huruind aproape, tot mai aproape.* POPA, V. 214. *Intră pufăind în gară ... trenul personal.* SEBASTIAN, T. 216. *Trenul alerga înointe pufăind şi înfigîndu-şi botul în noaptea înzăpezită.* S iunie 1960, 21. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Pe aşa vreme foalele din şatră pufuiră în grămăjuia de cărbuni cari rînjiră roşu.* DELAVRANCEA, T. 170. *Nu mai dogoreau forjele, nu mai pufăiau foalele.* PAS, L. I, 73. (T r a n z.) *Raluca lăsă foalele cari-şi pufuiră lung cea din urmă răsuflare.* DELAVRANCEA, T. 175.

4. (Învechit, rar) A rîde pe înfundate. Cf. POLIZU.

5. (Prin Ban. şi prin nordul Munt.; despre mămăligă, cartofi copţi etc.; în forma *pîhîi)* A produce un zgomot specific (în timpul fierberii, coacerii etc.). Cf. COMAN, GL., CHEST. VIII 15/6.

— Prez. ind.: *pufăi* şi *pufăiesc.* — Şi: **pufui,** (rar) **păfăi** (DDRF), (regional) **puhăi** (CHEST. V/13, 34 40, 66, 67, 86, 91), **puhui, pîfăi, pihăi** (DDRF), **pîhăi, pîhîi** (COMAN, GL., CHEST. VIII 15/6), **bufăi** vb. IV.

— **Puf**[1] + suf. *-ăi.*

PUFĂIÁLĂ s.f. **1.** Faptul de a p u f ă i **(2)**; (concretizat) fum scos de o persoană care fumează. *Nouri uşurei, ca pufăieli de lulele, se ridicau deasupra ogoarelor verzi.* SADOVEANU, O. II, 48. *Să string ... Cîteva mii de pufăieli din ţigare.* DEŞLIU, G. 42, cf. M. D. ENC.

2. (Prin sud-estul Mold.; în forma *păhăială)* Ceaţă, negură **(1).** LEXIC REG. II, 93.

— Pronunţat: *-fă-ia-.* — Pl.: *pufăieli.* — Şi: (regional) **păhăiálă** s. f. LEXIC REG. II, 93.

— **Pufăi** + suf. *-eală.*

PUFĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Transilv.; despre oameni, despre părţi ale corpului lor etc.) Puhav **(1).** Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Era advocat de legea veche, fără doctorat, un bătrîn pufăios şi la faţă şi la mîini.* AGÎRBICEANU, A. 123, cf. ALR II/I h 106/130.

— Pronunţat: *-fă-ios.* — Pl.: *pufăioşi, -oase.*

— De la **puf**[2].

PUFĂÍRE s. f. Acţiunea de a p u f ă i. Cf. POLIZU, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pufăiri.*

— V. **pufăi.**

PUFĂÍT[1] s. n. Faptul de a p u f ă i.

1. Cf. p u f ă i **(1).** Cf. DM, DEX.

2. Cf. p u f ă i **(2).** *Singura lor manifestare de vitalitate ... era pufăitul sporadic din ţigările pe care brigadierul li le adusese.* S iunie 1960, 51, cf. SFC IV, 299, DEX. *Băgă tutun în lulea, dar n-apucă s-o isprăvească de păfăit, că începu sfîntul Ilie să scapere din amnar.* I. CR. III, 347.

3. Cf. p u f ă i **(3).** *Pufăitul maşinii.* ARDELEANU, V. P. 8. *Vagonul ... se oprea în dreptul cîmpului de unde se auzeau ţîrîituri de greieri, prelungi şi leneşe, întrecîndu-se cu pufuitul greoi al maşinei.* CONV. LIT. XLIII, 405. *Pufăitul locomotivei subt bolta gării înăbuşea vocile.* REBREANU, R. I, 15. [Cîntecul] *se pierdea în trăncănitul de fier al vagoanelor şi-n pufăitul de abur al maşinii.* MIRONESCU, S. A. 132. *Pufăit de aburi, vuiet de tampoane.* LEŞNEA, C. D. 96. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Se auzea pufăitul motorului de la moara cu aburi.* VLAŞIU, A. P. 263. *Satul se umplu în curînd de pufăitul bătrînului motor.* V. ROM. ianuarie 1960, 19. *Schelele măsurau vremea cu pufăitul ritmic al motoarelor de aburi.* ib. februarie 1963, 55, cf. DEX.

— Şi: **pufuít,** (regional) **păfăít** s. n.

— V. **pufăi.**

PUFĂÍT[2]**, -Ă** adj. (Rar; despre pămînt, terenuri etc.) Afînat. *Împrăştiu seminţele şi le îngrop ... bătînd ...ţărîna pufăită cu dosul unei lopeţi.* COMŞA, N. Z. 36.

— Pl.: *pufăiţi, -te.*

— V. **pufăi.**

PUFĂITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care pufăie. Cf. LM.

— Pronunţat: *-fă-i-.* — Pl.: *pufăitori, -oare.*

— **Pufăi** + suf. *-tor.*

PUFĂITÚRĂ s. f. (Rar) **1.** Pufăit[1] **(1)**; pufnet **(1).** *Pufăitură de rîs.* LM. *Auzii lîngă mine ca o pufuitură de uimire şi de spaimă.* SADOVEANU, O. IX, 360.

2. Pufăit[1] **(2).** Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

3. Pufăit[1] **(3).** *Se auzeau pufăiturile unui tren.* SCRIBAN, D.

— Pronunţat: *-fă-i-.* — Pl.: *pufăituri.* — Şi: **pufuitúră, păfăitúră** (SFC IV, 299) s. f.

— **Pufăi** + suf. *-tură.*

PUFĂNEÁŢĂ s. f. (Bot.; regional) „Iarbă de baltă" (Argetoaia — Strehaia). H V 10.

— Pl.:?

— Cf. p u f[2].

PUFĂRÍE s. f. Mulţime de puf[2] **(I 1)**; aşternut umplut cu puf[2]. *Cocoana ... se tolăneşte în mătăsuri, poartă nestemate, să culcă pă pufărie.* JIPESCU, O. 155, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— **Puf**[2] + suf. *-ărie.*

PUFĂRÍŢĂ s. f. (Bot.; regional) Pufuliţă *(Epilobium hirsutum).* SIMIONESCU, FL. 284.

— Pl.: *pufăriţe.*

— **Puf**[2] + suf. *-ăriţă.*

PUFÉICĂ s. f. v. **pufoaică.**

PUFÍN s. m. (Ornit.; rar; în sintagmele) *Pufin mediteranean* (sau *răsăritean)* = furtunar *(Puffinus puffinus).* BĂCESCU, PĂS. 144.

— Pl.: *pufini.*

— Din **Puffinus puffinus,** numele ştiinţific al furtunarului.

PUFIŞÓR s. m. (Bot.; regional) Papanaş **(2)** *(Trifolium arvense).* Cf. BORZA, D. 171.

— Pl.: *pufişori.*

— **Puf**[2] + suf. *-işor.*

PÚFNĂ s. f. Ridicătură conică formată prin erupţia la suprafaţa pămîntului a gazelor degajate dintr-un zăcămînt de hidrocarburi care au antrenat apă şi nămol; piclă **(6),** vulcan noroios. Cf. DM, LTR[2].

— Pl.: *pufne.*

— Cf. p u f n i.

PÚFNET s. n. Faptul de a pufni.

1. Zgomot produs prin expirarea bruscă a aerului

pe nări (şi care exprimă supărare, nemulţumire, dispreţ etc.); pufnitură, (rar) pufăitură **(1)**. Cf. p u f n i **(1)**. *Dulfe, aceste pufnete cui lăudîndu-te le arăţi?* CANTEMIR, IST. 156. *Însă pufnetul mieu în furtună întorcîndu-se, stropii în gîrle curătoare se vor întoarce.* id. ib., cf. SCRIBAN, D., DEX. *Şi ce pufnete sînt astea, mă rog?* UDRESCU, GL.

2. Zgomot produs prin cădere, izbire, explozie etc. *Se auziră motoarele tancurilor şi pufnetul scurt, îndesat, al unui anticar, care trăgea lovitură după lovitură.* T. POPOVICI, S. 419, cf. UDRESCU, GL.

3. (Regional) Rîs[2] **(1)** înfundat. Cf. p u f n i **(3)** (Cepari — Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL. *Lăsaţi pufnetele, măi, şi culcaţi-vă!* id. ib.

— Pl.: *pufnete.*

— **Pufni** + suf. *-et.*

PUFNÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Despre oameni şi animale) A expira brusc, cu zgomot, scurt şi sacadat, pe nas (şi pe gură) (din cauza oboselii, a mîniei, a nemulţumirii etc.); a pufăi **(1)**. *Dulful, ni pe de o parte, ni pe de altă parte de corabie trecînd, pre gaura ce de asupra capului are, atîta pufnea, cît stropii apii în corabie şi în obrazul corăbiariului sărea.* CANTEMIR, IST. 156. *Vai, sărmanu dascal! Vezi-l cum pufneşte, Ochii-i se aprinde, Nasu-i se roşeşte.* ALECSANDRI, T. 370. *Pufnească el cît i-a plăcea. Eu una mă duc la mătuşica.* id. ib. 1187. *Purcelul şedea în culcuş ..., asculta ce spun ei şi numai pufnea din cînd în cînd.* CREANGĂ, P. 79. *Pufnind s-a trîntit iar cu capul pe căpătîi.* CARAGIALE, O. II, 264. *Baba, de cîte ori vedea pe moşneag, pufnea, scuipa în urma lui, trîntînd uşa, şi intra în cocioabă.* DUNĂREANU, CH. 73. *Notarul ... pufni mereu pe nări.* AGÎRBICEANU, A. 218. *Celălalt ... pufneşte, înjură şi ameninţă.* GALACTION, O. A. I, 53. *Şi pufneşte pe nas scurt şi îndesat ca o maşină de treier.* CAZIMIR, GR. 146. *Apăru la lumină zburlit de mînie şi pufnind indignat pe nări, ca un motor cu explozii.* C. PETRESCU, C. V. 85. *Bătrînul pufni de cîteva ori, fără să se uite la ea.* SADOVEANU, O. I, 457. *Pufnea uşor pe nas, mărturisindu-şi numai în fîrînturi nelegate nenorocirea.* id. ib. VI, 513. *Vaca..., pufnind pe nări..., căuta spre mal cu ochii înstrăinaţi.* BART, S. M. 93, cf. 85. *Aş! — pufni Stănică — ce căsătorită! nici n-o sfătuiesc să se căsătorească.* CĂLINESCU, E. O. I, 146. *Doamna ... ascultă argumentele soţului pufnind.* STANCU, R. A. IV, 102. *Face, pufnind, o mică strîmbătură şi ridică din umeri.* H. LOVINESCU, T. 341. *Pufnea şi se întorcea la grijile sale băneşti.* VORNIC, P. 11. *Într-un tîrziu, un altul pufni pe nas, înveselit.* PREDA, D. 126. *Eu nu ştiu cum nu ţi-o fi ţie ruşine să spui, pufni femeia din fundul tindei ... la vorbele astea.* V. ROM. septembrie 1962, 38, cf. CIAUŞANU, GL., H X 538. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Un glas cunoscut ţi pufni la ureche.* REBREANU, NUV. 9. ◇ F i g. *Varniţele clocoteau pufnind în stropi albi.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 53.

2. (Despre oameni; de obicei cu determinări care arată ce se fumează) A da afară din gură (şi pe nas) fumul de tutun cu un zgomot înfundat, prelung şi şuierător (provocat de dezlipirea bruscă a buzelor sau de ieşirea aerului şi a fumului printre buzele uşor întredeschise); p. e x t. a fuma; a pufăi **(2)**. *Nenea Guţă, pufnind dintr-un gogeamite ţigaret de chilimbar, îşi rotea ochii peste mulţime.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 133. *Îl întîmpină ... pufnind rar dintr-o ţigară.* REBREANU, R. I, 25, cf. CADE. *Vedeai pe bancă ... un bătrîn gras, tuciuriu, pufnind din lulea.* PAS, Z. I, 108.

3. (De obicei determinat prin „în rîs[2]", „de rîs[2]" sau prin echivalente ale acestora) A izbucni în rîs[2], a începe să rîdă (brusc şi zgomotos). *Zicînd aceste, ne-am uitat unul la altul şi am pufnit amîndoi în rîs.* NEGRUZZI, S. I, 259. *Trecea cît trecea, se stăpînea lumea cîteva secunde şi iar pufnea ori cineva din public, ori chiar un actor.* CARAGIALE, O. I, 3. *Tu? la concursul de mîine? a zis pufnind de rîs Niţă.* id. ib. II, 70. *Şcolarii pufniră de rîs.* DELAVRANCEA, H. T. 96, cf. id. T. 188. *Toată clasa pufneşte de rîs.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 243. *Îşi muşcă buzele şirete, Pufnesc de rîs, fără să vrea.* IOSIF, PATR. 32. *A pufnit de rîs în palmă ca prostul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 152. *Alături femeile vorbesc în şoaptă şi uneori pufnesc.* REBREANU, NUV. 130. *În lugubrul sălii pufneau în rîs sarcastic.* BACOVIA, O. 47. *Gavriluţă rămase deocamdată nedumerit, parcă nu înţelegea bine; apoi, deodată, cu ochii sticliţi, pufni într-un rîs ascuţit.* SADOVEANU, O. VI, 617. *Amîndoi deodată pufniră în rîs.* BART, E. 133. *Otilia, pufnind discret de rîs, agravă situaţia.* CĂLINESCU, E. O. I, 72, cf. II, 39. *Andrei se silea să nu pufnească în rîs.* T. POPOVICI, S. 139. *Fiică-sa, pufnind în rîs, îi făcea semn.* GALAN, B. II, 285. *Fetele pufniră în rîs.* PREDA, M. 332. *Frate-său, boieriul, îl asculta cu mare luare-aminte şi se tot silea ca să nu pufnească de rîs.* SBIERA, P. 266. ◇ T r a n z. *Cînd se răsteşte mai tare, îl pufneşte rîsul şi i se dezlipesc mustăţile.* SEBASTIAN, J. 37. *M-a pufnit rîsul, iar profesoara de matematică m-a prins cu cartea.* CĂLINESCU, S. 75. *Pe Iancu Manu îl pufni rîsul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 129. *Rîdea nestăpînit ... Redeveni sobră, dar numai pentru cîteva clipe, căci din nou o pufnea.* PREDA, R. 439. *Constanţa ... rîse de remarca lui şi o pufnea rîsul ori de cîte ori îşi aducea aminte.* id. ib. 496.

4. (Despre locomotive, maşini, motoare etc.) A da afară, cu zgomot înfundat, scurt şi sacadat, gaze, aburi, fum; p. e x t. a produce un zgomot înfundat, scurt şi sacadat (în timpul funcţionării). *Locomotivele pufnesc ca nişte balauri.* REBREANU, NUV. 103. *Pufneşte, zbîrnîie, Se-ntoarce Şi lasă-n urma lui, pe drum, Miros albastru de benzină.* TOPÎRCEANU, P. O. 80. *Maşina trecu pufnind, vagoanele se opriră scurt.* SADOVEANU, O. VIII, 197. *În hohot pufneşte motorul, În tumbele repezi de roţi.* V. ROM. ianuarie 1954, 173. *Oraşul era tăcut, departe o locomotivă pufni.* T. POPOVICI, S. 205. ◇ T r a n z. *Din gară un tren pufni un nor alb şi porni grăbit peste cîmpuri.* C. PETRESCU, S. 9. *Trenuri înşirate de o parte şi de alta stau gata să plece, maşini pufnesc valuri de fum negru.* id. ib. 44. ✦ (Despre gaze, aburi, fum) A izbucni, a ieşi cu presiune şi cu zgomot. *Un uruit grăbit de roţi, De mii de transmisioane, Pufneşte fumul furios Pe coşuri, în coloane.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 69.

— Prez. ind.: *pufnesc.* — Şi: (regional) **puvní** vb. IV. ALR SN III h 675/876.

— De la **puf[1]**.

PUFNÍRE s. f. Acţiunea de a p u f n i. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pufniri.*

— V. **pufni.**

PUFNITÚRĂ s. f. Faptul de a pufni **(1)**; zgomot produs prin expirarea bruscă a aerului pe nări (şi care exprimă supărare, nemulţumire, dispreţ etc.); pufnet **(1)**, (rar) pufăitură **(1)**. *Îi trase* [pe cai] *de urechi pînă ce fiecare din ei răspunse prin cîte o pufnitură pe nări.* MIRONESCU, S. A. 137, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pufnituri.*

— **Pufní** + suf. *-tură.*

PÚFNIŢĂ s. f. v. **bufniţă.**

PUFOÁICĂ s. f. Haină scurtă, vătuită şi matlasată. *Un muncitor îmbrăcat cu o pufoaică ... zidea un cuptor din cărămizi.* V. ROM. octombrie 1954, 112. *În locul pufoaicei ... purta pe umerii-i încovoiaţi un palton negru.* CONTEMP. 1955, nr. 480, 3/3. *Ai fi zis că-i un băieţandru îmbrăcat în pufoaică.* S iunie 1960, 10, cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pufoaice.* — Şi.: (regional) **pufóică** s. f. SCL 1973, 48.

— Din rus. **фуфайка,** prin apropiere de *puf[2]*.

PUFÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre perne, saltele, scaune etc.) Cu (mult) puf[2] **(I 1)** sau cu (mult) material avînd

consistenţa, moliciunea pufului²; p. ext. moale¹ **(I 1)** ca puful² **(I 1)**. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Salteaua ... E prea pufoasă.* STANCU, R. A. V, 246. *Din jilţ adînc, din jilţ pufos, S-a ridicat un domn verzui.* BANUŞ, P. 179. ✦ (Despre zăpadă, pămînt, roci, pîine etc.) Care are o consistenţă redusă, care este puţin compact şi are aspectul structural al pufului² **(I 1)**. V. afînat, poros **(1)**. *Nu mai aşteptam ... crainicii pufoşi ai iernii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 45. *Albă ca o ninsoare călduţă şi pufoasă.* POPA, V. 153. *Rămase o clipă orbită de albul scînteietor care acoperea c-un strat pufos pămîntul.* BART, E. 308. *Materialul de construcţie urma să fie piatra de Dobrogea şi roca de mare pufoasă.* CĂLINESCU, S. 493. *Să mănînce toţi copiii-n voie Din miezul ei pufos, fără sfială.* V. ROM. noiembrie 1954, 65. *Sub un felinar se strînsese o grămadă pufoasă de zăpadă.* BARBU, P. 281, cf. 121. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Soarele ... aruncă o pulbere pufoasă peste zidurile înalte ale cetăţii.* STANCU, U. R. S. S. 36. *Luna apare şi iar dispare printre norii pufoşi şi nestatornici.* V. ROM. noiembrie 1953, 81. ✦ (Despre cer) Acoperit cu nori ca puful² **(I 1)**. *Era cald încă, dar cerul era întunecat şi pufos.* CAMIL PETRESCU, O. III, 153. *Era o noapte albicioasă din pricina zăpezii, şi cu cerul pufos.* V. ROM. noiembrie 1953, 12. ✦ (Rar; despre oameni, despre părţi ale corpului lor etc.) Puhav **(1)**. *Şi, cu o binecuvîntare, îi întinse mîna pufoasă pentru sărutare.* VOICULESCU, P. I, 157. *Pulpele se văd mai subţiri, dar carnea pe ele s-a făcut parcă pufoasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 302. *Răspunse una pufoasă şi grăsună.* STANCU, R. A. V, 85.

2. (Despre animale, despre blana lor sau despre părţi ale corpului lor) Care are (mult) puf² **(I 2)**; (învechit, rar) pufulin. *Poate jucaseră, înainte-le,... cu veveriţele pufoase.* C. PETRESCU, R. DR. 6. *Sîngele ce-n blana pufoasă se prelinge Îl reţine şi-l ţine o clipă, nefiresc.* LABIŞ, P. 37. ✦ Ca puful² **(I 2)**; mătăsos. *Un tînăr ... într-un costum ... dintr-o stofă englezească pufoasă şi moale.* CĂLINESCU, S. 95, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Despre faţă sau părţi ale feţei) Acoperit cu puf² **(I 3)**. *Bărbia cu guşă pufoasă îi tremura ca la copii înainte de a izbucni în plîns.* C. PETRESCU, C. V. 209.

4. (Despre plante sau părţi ale lor) Acoperit cu puf² **(I 4)**; (rar) pufuiat. *Muntii, cu ierbuţa lui pufoasă..., te-nsufleţeşte ... şi ai rămînea acolo vecinic.* JIPESCU, O. 92. *Seminţe pufoase.* PAMFILE, J. II, 88.
— Pl.: *pufoşi, -oase.*
— **Puf²** + suf. *-os.*

PUFOŞÍT, -Ă adj. (Rar; despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Puhav **(1)**. *„Or să se obrinteasc㔠, a scrîşnit ocnaşul pipăindu-şi carnea pufoşită şi dospind în strînsura singelui.* POPA, V. 137.
— Pl.: *pufoşiţi, -te.*
— **Pufos** + suf. *-it.*

PUFUÍ vb. IV v. **pufăi.**

PUFUIÁT, -Ă adj. (Rar; despre plante) Pufos **(4)**. *Şoseaua... cu plopi tremurători şi pufuieţi.* POPA, V. 174, cf. SCL 1973, 48.
— Pronunţat: *-fu-iat.* — Pl.: *pufuiaţi, -te.*
— De la **puf²**.

PUFUÍT¹ s. n. v. **pufăit¹.**

PUFUÍT², -Ă adj. (Neobişnuit) Ca un puf² **(I 3)**. *Dacă n-ar fi avut ... acea umbră de mustaţă roşie pufuită în jurul gurii ei cărnoase, ar fi putut pretinde... la o frumuseţe statuară.* VINEA, L. I, 67.
— Pl.: *pufuiţi, -te.*
— De la **puf²**.

PUFUITÚRĂ s. f. v. **pufăitură.**

PUFULÉTE s. m. (Bot.; regional) **1.** Gogoaşă *(Globaria gigantea)*. PANŢU, PL., cf. BL II, 247, BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 193, A III 18.
2. Păpălău **(1)** *(Physalis alkekengi)*. CADE.
— Pl.: *pufuleţi.*
— **Puf²** + *-ulete.*

PUFULÉŢ s. m., s. n. **I.** Diminutiv al lui puf². **1.** S. m. Cf. puf² **(I 1)**. *Ţine acest pufuleţ din aripioara mea.* ISPIRESCU, L. 44.
2. S. m. Cf. puf² **(I 3)**. *Nasul cam în vînt şi buza de sus cu o umbră de pufuleţ şi un început de guşuliţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 199.
3. S. n. Cf. puf² **(I 5)**. *Prea am fost al ei aşa ca un ... pufuleţ de pudrieră.* ARDELEANU, V. P. 145.
II. S. m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale şi florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală; (regional) pufuşor **(II 2)** *(Ageratum houstonianum)*. Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 12.
2. (Regional; la pl.) Pejmă **(1 a)** *(Amberboa moschata)*. BORZA, D. 43.
3. (Regional) Gogoaşă *(Globaria gigantea)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 195. *Gogoaşa sau pufuleţul ... este ... o ciupercă rotundă.* BELEA, P. A. 160. *Pufuleţul nu este bun de mîncat şi nici nu se aseamănă cu vreo ciupercă comestibilă.* id. ib., cf. BORZA, D. 193, ALR II 6 405/928.
III. S. m. pl. Produs alimentar în formă de tubuleţe, preparat din mălai cu adaos de caşcaval. Cf. DEX.
— Pl.: (m.) *pufuleţi* şi (n.) *pufuleţe.*
— **Puf²** + suf. *-uleţ.*

PUFULÍN, -Ă adj. (Învechit, rar; despre animale, despre blana lor sau despre părţi ale corpului lor) Pufos **(2)**. *Tigresa ... c-o labă pufulină O mîngîie uşure, şi mutual se cearcă.* HELIADE, O. I, 366.
— Pl.: *pufulini, -e.*
— De la **puf²**.

PUFULÍŢĂ s. f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu tulpina cilindrică, ramificată, acoperită cu peri lungi, cu flori roşii-purpurii, care creşte prin locuri mlăştinoase; (regional) limbricaş, pufăriţă, răscoage **(b)**, zburătoare *(Epilobium hirsutum)*. Cf. GRECESCU, FL. 224, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 64, M. D. ENC., LEX.
2. (Regional) *Epilobium montanum.* Cf. BORZA, D. 64.
3. (Regional) Zburătoare *(Chamaenerion angustifolium)*. BORZA, D. 45.
— Pl.: *pufuliţe.*
— **Puf²** + suf. *-uliţă.*

PUFUŞÓR s. m., s. n. **1.** Diminutiv al lui puf². **1.** S. m. Cf. puf² **(I 1)**. Cf. DDRF. *Are pufuşor pe botişor,* se spune cînd, după anumite semne, se dovedeşte vinovăţia cuiva. *Eu cam ades vedeam Că tu pe botişor Aveai şi pufuşor.* DONICI, F. 26, cf. ZANNE, P. I, 622, IORDAN, STIL. 293.
2. S. m. Cf. puf² **(I 3)**. *Pruncul ... e copil ca toţi copiii, numai n-are încă pufuşor pe cap.* SADOVEANU, O. XI, 88.
3. S. m. Cf. puf² **(I 4)**. *Pufuşor ca la piersică.* SADOVEANU, O. II, 116.
4. S. n. Cf. puf² **(I 5)**. *Îşi deschiseră poşetele, scoaseră pufuşoarele şi oglinzile şi începură să se fardeze.* STANCU, R. A. V, 85.
II. S. m. (Bot.) **1.** (Mold.) Papanaş **(2)** *(Trifolium arvense)*. Cf. TDRG, PANŢU, PL., ENC. AGR. IV, 443.
2. (Regional) Pufuleţ **(II 1)** *(Ageratum houstonianum)*. BORZA, D. 12.
— Pl.: (m.) *pufuşori* şi (n.) *pufuşoare.*
— **Puf²** + suf. *-uşor.*

PUGHIBÁLĂ s. f. v. **poghibală.**

PUGHILÁREŞ s. n. v. **bughilarăş.**

PUGILÁT s. n. Luptă cu pumnii goi practicată ca sport, între doi jucători, în antichitatea greco-romană. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) Bătaie, încăierare (cu lovituri de pumni). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *În asemenea pugilate, pletele date pe spate ale lui Mihai alcătuiau o puternică ispită pentru mîinile combatanţilor.* CĂLINESCU, E. 73. *Discuţia ar fi degenerat într-un pugilat.* id. o. I, 222, cf. M. D. ENC. ✧ Fig. *Eu am dat, domnilor, ordin prefectului să oprească o mascaradă care împingea la pugilat politic.* PAS, L. I, 285. ✦ (Sport; rar) Box. Cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pugilate* şi (învechit) *pugilaturi.*

— Din fr. **pugilat.**

PUGILÍSM s. n. Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcaţi în mănuşi speciale; box, pugilistică. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Din engl. **pugilism.**

PUGILÍST s. m. Sportiv care practică boxul; boxer. Cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 183, L. ROM. 1959, nr. 2, 85, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Prea puţini pugilişti deţin acea lovitură decisivă ... care contează mult în boxul mondial.* RL 1977, nr. 10 257.

— Pl.: *pugilişti.*

— Din fr. **pugiliste.**

PUGILÍSTIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. Care ţine de pugilism, privitor la pugilism. Cf. DM, DN[2]. *Ajunse un fel de veteran pugilistic temut şi stimat de vîrstnici.* GL 1967, nr. 19, 3/1, cf. M. D. ENC.

2. S. f. Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcaţi în mănuşi speciale; box, pugilism. Cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pugilistici, -ce.*

— Din fr. **pugilistique.**

PUGLÉU s. m. (Prin Transilv.) Dulău. *Zmeul are un cocoş şi are un pugleu care-i păzesc casa.* MERA, L. B. 204.

— Pl.: *puglei.*

— Cf. magh. p u d l i.

PUGN s. m. v. **pumn.**

PUGNÁŞ s. m. v. **pumnaş.**

PUGNÁŞĂ s. f. v. **pumnaş.**

PUGNĂŞÉL s. m. v. **pumnăşel.**

PUGNIŞÓR s. m. v. **pumnişor.**

PUH s. n. v. **puf[2].**

PÚHA s. f. v. **paha.**

PÚHAB, -Ă adj. v. **puhav.**

PUHÁCE s. f. (Ornit.; învechit şi regional) Bufniţă *(Bubo bubo). Ochii ... decît a puhacii mai mari şi decît a mţii mai luminoşi.* CANTEMIR, IST. 135. [Liliacul] *ziua orbecăieşte, iară noaptea, ca puhacea, purecele, în prav ascuns, zăreşte.* id. ib. 147, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 144.

— Pl.: *puhace.*

— Din ucr. **пугач.**

PUHÁI s. m. (Bot.; prin vestul Transilv.) Corcoduş *(Prunus cerasifera).* BORZA, D. 138.

— Pl.: *puhai.*

— Etimologia necunoscută.

PUHÁTĂ s. f. (Regional) Bici lung şi gros (Vlădeni — Iaşi). Cf. FOLC. MOLD. I, 445. *Brazdă neagră răsturna, Tot din puhată pocnea.* ib.

— Pl.: *puhate.*

— Cf. p u h ă[2].

PÚHAV, -Ă adj. **1.** (Despre oameni, despre părţi ale corpului lor, mai ales despre faţă) Cu carnea moale[1], flască (şi umflată); umflat, buhăit, (rar) pufos **(1)**, pufoşit, (regional) buged, pîhăvit **(2)**, pufăios, searbăd[1]. Cf. ANON. CAR. *Smoliţi şi buhavi la faţă.* PISCUPESCU, O. 10/17. *Priveşte ... Cum se strîmbă, se sluţeşte Parcă-i puhavă la gură.* DONICI, F. II, 21/10. *E gras, adică prea gras, pentru că-i aşa puhav la faţă şi voluminos.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 20. *Inginerul, subprefectu, cu feţele buhave de petrecerea de cu sară.* N. REV. R. I, nr. 2, 73. *Un domn ... cu un chip puhav de beţie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 191. *Grasă, buhavă, murdară, coana Profira se mişca din greu.* id. T. S. 10. *Măluros, puhav ... aşa se arăta arătarea de cîrmaci al şcoalei.* CIAUŞANU, R. SCUT. 80. *Juca ... cu un zîmbet de mare fericire pe faţa puhavă.* SADOVEANU, O. III, 44. *Bea vin roş ..., devenind tot mai puhav săptămînă cu săptămînă.* id. ib. XIV, 29. *Creştetul gol poţi să-l încerci Puhav sub pipăit, ca pe ciuperci.* ARGHEZI, VERS. 98. *Avea ... o faţă lustruită şi puţin puhavă.* CĂLINESCU, S. 57. *Socrul, puhav, fălcos şi stacojiu, trăgea mereu ... din urcior.* CAMIL PETRESCU, O. I, 566. *Grasă, puhavă, îmbătrînită înainte de timp.* STANCU, R. A. II, 111. *De trei ani, de cînd nu te-am văzut, te-ai făcut şi mai puhavă.* H. LOVINESCU, T. 272. *Cărnurile puhave ale feţei lui Ionescu tremurau, gelatinoase.* T. POPOVICI, S. 22. *Îşi trecu braţele albe, puhave, pe după gîtul lui.* id. ib. 77. ✧ Fig. *Acelaşi sistem de critică împotriva goliciunii puhave, a frazeologilor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 52. ✦ (Prin nord-estul Olt. şi prin nordul Munt.; despre oameni; în forma *pthav)* Care nu rezistă la eforturi; slab; bolnăvicios. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 57, LEXIC REG. 84, LEXIC REG. II, 30.

2. (Regional; despre aluat, pîine, cozonac etc.) Moale[1] **(I 1)**; afînat, înfoiat, crescut; p. ext. proaspăt **(I 1)**. *Cozonaci puhabi.* SĂGHINESCU, V. 101. *Pîine puhabă.* Com. din URCA — CÎMPIA TURZII, cf. MAT. DIALECT. I, 89. ✦ (Prin vestul Munt.; despre boabele cerealelor; în forma *pthav)* Care nu are miez; uşor; sec. Cf. TOMESCU, GL. *A ieşit un grîu pthav estimp, uşor la bob, parcă e pleavă.* UDRESCU, GL. ✦ (Regional; despre carne) Fraged (Vînători — Sighişoara). ALR SN IV h 1 093/157.

3. (Regional; despre pămînt, roci, terenuri, zăpadă etc.) Care se fărîmiţează uşor; care este puţin compact. *Cu faţa zbîrcită ca o sîrnică puhavă ... urla prin aerul cernit mama pădurilor.* EMINESCU, N. 7. *Picioarele îi se afundau pînă la glezne în lutul galben şi puhav.* GÎRLEANU, N. 22. *Intrară pînă la gleznă în mocirlă, tîndu-se repede după o salcie scorburoasă şi puhavă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 150. *Am mers liniştit prin omătul puhav.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 4/4. *Locurile acestea sînt puhabe.* Com. MARIAN, com. din HERECLEAN — ZĂLAU, cf. A IX 4, MAT. DIALECT. I, 89, TEAHA, C. N. 257. ✧ Fig. *Cerul aţîrnă, puhav, deasupra uliţelor.* STANCU, D. 79. ✦ (Prin nordul Mold., prin nord-estul Olt. şi prin nord-vestul Munt.; despre terenuri) Umed, jilav; apătos, mocirlos **(1)**. Cf. CHEST. II 73/223, LEXIC REG. II, 16.

4. (Prin Mold.; despre mirosuri) Stricat, viciat, greu, infect. *Mirosul străbate prin crăpăturile ferestrelor ... moale, umed, rînced, puhav.* TEODOREANU, M. U. 150, cf. ŞEZ. XX, 139.

— Accentuat şi: *puháv.* — Pl.: *puhavi, -e.* — Şi: (rar) **búhab, -ă,** (popular) **búhav, -ă,** (regional) **púhab, -ă, pîhav, -ă, pîhav, -ă** adj.

— Din bg. **пухкав.**

PÚHĂ[1] interj. v. **puhăl[1].**

PÚHĂ[2] s. f. (Regional, mai ales în Mold.) Bici lung; biciușcă cu care se joacă copiii. V. p i l[3], g î r b a c i, b i c i u ș c ă, c r a v a ș ă, h a r a p n i c. *Și punè ... de-i bătè cu puha.* NECULCE, L. 299. *Din puha lungă mereu pocnind ... Eu merg călare tot chiuind.* ALECSANDRI, T. 51, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cu o mină ținea hățurile și cu cealaltă o puhă de cinepă cu minerul scurt.* SADOVEANU, O. X, 192. *Pocnind din puhă ... a slobozit fugarii cu mare repeziciune.* id. ib. 280, cf. SCRIBAN, D. *Și li minî unu, Dănilă, C-o puhî mari di linî.* VASILIU, C. 184, cf. 174. *Eu îl întreb de sănătate, El îmi dă cu buha în spate.* ȘEZ. III, 124.
— Pl.: *puhe.* — Și: **búhă** s. f.
— Din pol. **puha,** ucr. **nyra.**

PÚHĂ[3] s. f. (Transilv.) Bucată de pînză răsucită, înnodată la un capăt (sau la ambele capete), folosită într-un joc de copii. *Puha se face astfel că un ștergar sau altă bucată de pînză ... se înnoadă în formă de ghem.* MARIAN, Î. 199, cf. DDRF. ✦ (În construcția) *De-a puha* = numele unui joc de copii în care jucătorii ascund puha[3], iar unul dintre ei trebuie s-o găsească. *În Transilvania ... jocul acesta se numește „de-a puha" și „de-a merța".* MARIAN, Î. 199, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 39, ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *puhe.*
— Cf. b u h ă.

PÚHĂ[4] s. f. (Prin Bucov.) Perucă. ȘEZ. V, 120.
— Cf. b u h ă.

PUHĂ[5] s. f. v. **buhă.**

PUHĂGIÁLĂ s. f. (Regional) Vînă aflată în partea inferioară a burții calului (Beclean — Făgăraș). DR. V, 308.
— Etimologia necunoscută. Cf. p u h a v.

PUHĂI[1] interj. (Regional) Strigăt cu care se alungă lupii (Năsăud). CHEST. V 77/48.
— Accentul necunoscut. — Și: **púhă** interj. CHEST. V 77/48.
— Onomatopee.

PUHĂÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. și t r a n z. (Transilv.) A striga foarte tare, puternic. *Dacă ar veni vreo fiară sălbatecă ... să sară într-ajutor, să strige și să puhăiască după fiară.* PRECUP, P. 9. *Văzîndu-l oamenii* [pe lup] *... au început a-l puhăi și a-l hăitui.* id. ib. 48, cf. CHEST. V/7, 66, LEXIC REG. II, 76.
— Prez. ind.: *puhăiesc.*
— V. **puhăi**[1].

PUHĂÍ[3] vb. IV. I n t r a n z. (Prin nordul Mold. și prin nord-vestul Transilv.) A pocni din puhă[2]. Cf. CHEST. V/16, 88.
— Prez. ind.:?
— **Puhă**[2] + suf. *-ăi.*

PUHĂÍ[4] vb. IV v. **pufăi.**

PUHĂÍ[5] vb. IV v. **puhăvi.**

PUHĂÍ[6] vb. IV v. **puhoi**[2].

PUHĂIÁLĂ[1] s. f. (Regional) Zăpușeală, caniculă, arșiță. Cf. PAMFILE, J. II, 162.
— Pronunțat: *-hă-ia-.*
— Etimologia necunoscută.

PUHĂIÁLĂ[2] s. f. v. **pohoială.**

PUHĂIÉR s. m. v. **puhoier.**

PUHĂVÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor, mai ales despre față) A deveni puhav **(1)**; a se umfla, a se buhăi. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX. ✧ T r a n z. f a c t. F i g. *Munca asta ... puhăiește mintea.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.
2. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *pîhăvi;* despre plante) A păli[1] **(2).** Cf. UDRESCU, GL. *S-a pîhăvit grîul de anu-ăsta.* id. ib.
3. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *pîhăvi;* despre oameni) A se anemia. Cf. UDRESCU, GL. *S-a pîhăvit de tot bietul băiat, e galben ca turta de ceară, tras la față, stins.* id. ib.
— Prez. ind.: *puhăvesc.* — Și: (rar) **puhăí,** (regional) **pîhăví** vb. IV.
— V. **puhav.**

PUHĂVÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a fi puhav **(1)**; starea celui puhav; buhăială. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— **Puhav** + suf. *-ie.*

PÚHLĂ s. f. (Regional) Om bătrîn (neputincios și ramolit). (Drăgușeni — Pașcani). A VI 26.
— Etimologia necunoscută. Cf. p u j l ă.

PUHOÁLĂ s. f. v. **pohoială.**

PUHÓI[1] s. n. **1.** (Adesea cu determinarea „de apă" sau „de ape") Cantitate foarte mare de apă (formată de ploi sau de zăpezile topite) care curge cu repeziciune și forță; apă curgătoare umflată de ploi care iese din matcă și se revarsă cu forță; șuvoi, torent. V. n o i a n **(I 1).** *Preste vară au fost ploi grele și povoaie de ape și multă înecare de apă s-au făcut.* URECHE, L. 112. *Fost-au ... iarnă grea și geroasă, cît n-au fost așa nici odinioară, și de aci preste vară au fost ploi grele și povoaie de ape.* SIMION DASC., LET. 91. *Și l-au aruncat în jgheabul cetății ..., pre unde să scură poghoiul.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 104[r]/6. *Iară peste vară, au fost ploi grele și povoaie mari de ape.* N. COSTIN, L. 324. *Cu mari pohoaie în locul ce se cheamă Zaflan se coboară.* CANTEMIR, IST. 140. *Și fiind un pohoi mare, adecă apă, s-au înecat feciorul lui Onța* (a. 1748). IORGA, S. D. XVII, 58. *Deacă se va întîmpla vrun povoi carele să bătucească arătura ..., iarăș trebuie grăpat.* ECONOMIA, 43/2. *Vărsături de ploi, pohoaie și alte.* AR (1830), 3[2]/28. *De pe munți, din ripi, din lacuri se reped mii de povoaie.* ASACHI, S. L. I, 208. *Valuri tulburate de pohoaie.* CONACHI, P. 293. *Primăvara rupe gheața, umple pîrîile și pornește pohoaiele.* RUSSO, S. 17. *Cînd pohoiul năpădește, atunci privesc înspre dealul ista.* SLAVICI, N. I, 104. *Muscelele se azvîrlă în munți năprazînici cu creșietile văroase brăzdate de puhoaie.* DELAVRANCEA, T. 116. *Urlă Tarcăul în vale, umflat de puhoaie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. *În scurt timp urmează ploaie cu pohoaie.* MARIAN, O. I, 169. *Curge puhoiul spumegător; în depărtare, tunete mor.* BELDICEANU, P. 61. *De apă curg izvoare grele Și rîuri mari, și fac povoi.* COȘBUC, P. II, 174. *Da' nu te teme ... că doar am mai trecut eu peste puhoiu Tazlăului și nu m-am mai înecat.* HOGAȘ, M. N. 213. *Pluteau rădăcini, bucăți de garduri împletite, strujeni smulși de undeva, unde puhoiul a inundat.* C. PETRESCU, Î. II, 174. *Izbea icnit cu vîrful încălțărilor în gunoaiele rostogolite de puhoaie.* id. A. R. 52. *Nu sînt eu stăpînitorul părăsitelor palate, al pădurilor deșarte, al puhoaielor umflate?* EFTIMIU, Î. 51. *Cînd puhoiul vine ..., tîrăște nu numai ce-i pe șosea, dar și casele înalte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 416. *Mi-au rămas în minte puhoaiele și revărsările ca ceva măreț.* SADOVEANU, O. VII, 311. *Izvoarele și puhoaiele înălțimilor se prefac în pîraie.* id. ib. XII, 17. *Nu se mai auzeau decît puhoaiele curgînd la vale.* CĂLINESCU, S. 836. *Drumul capricios ... scormonit și stricat odată de puhoaiele ce descărcau măcinișul muntelui peste el.* BLAGA, H, 51. *Din adîncime urcă un huruit greoi și neîntrerupt ... : puternicele puhoaie formate pe fundul marilor văi.* BOGZA, C. O. 63. *Au construit patru baraje de piatră ce protejează comuna de puhoaiele de primăvară ale rîului Suha.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 812. *Coada de deal a*

rămas pleşuvă şi spălată de puhoaie. V. ROM. februarie 1954, 15. *Pe-aici au trecut odată puhoaie.* BENIUC, V. A. II, 23. *Toată ziua ne-au urmărit mitralierele prin puhoi.* CAMILAR, N. I, 65. *Creşte-n puhoaie Crincena ploaie, Vîntul sporeşte vuietul său.* DEŞLIU, M. 32. *Aici pe un om l-a prins cîndva puhoiul — Trăgea butuci cu boii spre oraş.* LABIŞ, P. 94. *Puhoaiele zăpezilor topite şi ploile îi umflă apele.* VÎN. PESC. aprilie 1964, 3. *Suflă vînt pe sub pădure, Ş-o rupt o creangă de mure, O picat creanga-n puhoi, Ş-o venit pînă la noi.* BÎRLEA, B. 60. *În acele părţi vine pohoiu mare de îneacă multă lume.* ŞEZ. I, 244. *Vor fi secete mari, pohoaie, ploi necurmate, boli în oameni şi vite.* ib. II, 27. *Pînă vii ... Te apucă vînt şi ploi, Nu poţi veni de povoi.* ib. XII, 200; cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 303, ALR I 422, 1 256, ALR II 2 499, ALR SN VI h 1 840, A V 15, IX 4, BALADE, III, 52. ◇ (Ca termen de comparaţie, sugerează ideea de cantitate mare, enormă, de forţă nestăvilită, de repeziciune) *Iară oastea tătărească ... ca un pohoi degrabă ce vine.* URECHE, LET. I, 162/3. *Tătarii ... fără de veste au fost intrat ca un puhoi, şi cu multă dobîndă şi robi s-au întornat înapoi.* N. COSTIN, LET. II, 45/14. *Au trecut tătarii ca un pohoi degrabă prin Iaşi.* id. ib. 48/33. *Ca rîul va pogorî şi ca pohoiul va năbuşi.* CANTEMIR, IST. 113. *Caşi povoiul... toate le surpă şi le strică.* ŞINCAI, HR. I, 58/34. *Au vărsat ca povoiul sînge pre gură.* id. ib. II, 132/28. *Fug diavolii; iar apa sfinţită Ca povoiu mergea pe dînşii stropită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 263. *Ş-aşa în chipul pohoiului s-au dus spre Mitropolie* (a. 1819). URICARIUL, VII, 75. *Sistemele limbistice ... ca un pohoi s-au revărsat în şesurile noastre.* RUSSO, S. 43. *Ura creştea, ca puhoiul turbat al unui Siret milos, vînăt, în creşterea zăportită a ploilor turburi şi năpraznice.* POPA, V. 332. *Pe urmă are să fie iubirea, nestăvilită şi clară, ca un puhoi de munte.* V. ROM. noiembrie 1962, 68. ◇ F i g. *Am rupt zăgazurile şi azi nimeni nu mai poate opri puhoiul* [revoluţiei]. CAMIL PETRESCU, T. II, 519. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep „de") *Pohoi de pară în nepriatini au căzut.* CANTEMIR, HR. 202. *Puhoi de ură ce zăgazu-şi frînge!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 41. *Laşi cartea din mînă şi un puhoi de sentimente şi cugetări te inundă.* IONESCU-RION, S. 313. *Se tîngui şi se revoltă, revărsîndu-şi durerile şi zbuciumul într-un puhoi de fraze.* REBREANU, P. S. 159. *Deasupra, în albastru, tremurau cioctrlii vărsînd puhoiul lor ameţitor de cîntece.* SADOVEANU, O. I, 270. *Puhoaiele de ani îl vor lăsa curat.* CĂLINESCU, L. L. 206. *Puhoiul acela de gînduri îl ameninţa din nou.* V. ROM. iulie 1954, 65. *În faţa ochilor i se dezlănţui un puhoi de foc.* CAMILAR, N. I, 177.

2. Ploaie mare, torenţială; potop **(2)**. *După amiază zi, fiind linişte, să feaceră holburi şi vînturi greale şi cu pohoi de ploi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[v]/24. *Povoiul, pe ţarină coaptă Căzînd cu năprasnă într-o clipită Strică truda plugariului dreaptă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 170, cf. LB. *Ploile mari se numesc puhoiuri, hopoiuri.* PAMFILE, VĂZD. 109. *După fiecare puhoi se înviorau şi se schimbau toate.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 474, cf. DEX, ALR SN III h 787. ◆ (Regional; în forma *hopoi*) Picătură mare de ploaie (Uricani). Cf. VICIU, GL. *Ploaia vine în hopoiuri.* id. ib.

3. P. a n a l. (Adesea cu determinări care arată felul, natura) Cantitate imensă, număr foarte mare de fiinţe sau de lucruri (în mişcare năvalnică, în agitaţie etc.); mulţime **(1)**, potop **(4)**. *La răsad ca acesta, adăpătură cu puhoi de sînge ca acela să se fie cuvenit.* CANTEMIR, HR. 14. *Căci lung nu va sprijini povoiul Oştilor păgîne o ţărişoară Cînd va fi să întoarcă a doua oară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 228. *Pohoiul acei materii urma către partea unde erau cartoflile.* DRĂGHICI, R. 119/19. *Puhoi de sînge curgea pe frunţea ninocioţilor tineri* (a. 1848). URICARIUL, X, 14. *Jana ... ar fi în povoiul uliţilor cu cele care stau acolo şi aş aduna-o de acolo.* NEGRUZZI, S. III, 346. *Cînd am zărit ursul, deodată am simţit, frate..., Un puhoi de sloiuri curgîndu-mi ici, în spate.* ALECSANDRI, T. II, 77. *Şi codrul tot e-n clocot de-al armelor povoi.* COŞBUC, S. 17. *El descuie portiţa curţii ... şi după el puhoiul de lume.* AGÎRBICEANU, A. 542. *De prin curţi răsar femei cu cîte un vas şi măresc puhoiul.* LUNGIANU, C. 5. *Îi strigă cu glas rebegit, zvîrcolindu-se furios în puhoiul de oameni.* REBREANU, NUV. 5. *Făcuse în tinereţe de trei ori avere şi de trei ori i-o măturase puhoiul năvălirilor străine.* GALACTION, O. 156. *A alergat şi divizia noastră ... şi puhoiul turcesc a fost stăvilit.* id. O. A. I, 268. *E grozavă tirania fără istov şi fără noimă a unui puhoi de copii cari simt o voluptate drăcească să chinuie un belfer prins în colivia clasei lor.* I. BOTEZ, B. I, 7. *Se rătăceau, se întorceau nesocotiţi să lupte împotriva puhoiului nestăvilit ce le ştergea urmele.* BRĂESCU, O. A. I, 179. *Bărbaţii stau cu arma în mînă ... în bătaia puhoiului duşman.* SADOVEANU, O. VI, 469, cf. XII, 350. *Şi se ducea puhoiul plăvanilor, agale.* ARGHEZI, VERS. 289. *Îl tîrî de braţ, la liman mai ferit din puhoiul mulţimii.* C. PETRESCU, A. R. 21. *Puhoaiele cenuşii ale armatelor germane au invadat ţara.* STANCU, R. A. II, 361. *Au năvălit puhoaie de tătari?* LABIŞ, P. 82. *Cîteva fete ... ţin totuşi vitejeşte piept puhoiului uriaş de oameni veniţi să ceară lămuriri.* S aprilie 1960, 11. *Mergi însoţit de un puhoi de oameni.* ib. ianuarie 1961, 17, cf. CHEST. VI 36/11. ◇ (Adverbial) *Un erou ... Doritor numai de slava singelui vărsat pohoaie.* CONACHI, P. 282. *Şi-atunci coloana-naintată A turcilor, sosind puhoi, I-a şi cuprins.* COŞBUC, P. II, 26. *Ne dădea comanda Cincinat, cînd ieşeam cu toţii puhoi din velodrom.* GALACTION, A. 102. *Astăzi roiesc pretutindeni, puhoi, flăcăii vinjoşi.* DEŞLIU, G. 14. *Lacrămile merg povoi.* MÎNDRESCU, L. P. 24. (F i g.) *Curînd, întunericul veni puhoi şi s-auzeau numai clinchetele bidoanelor.* CAMILAR, N. I, 46.

4. (Regional; în forma *povoi*) Cărare făcută în pădure de animalele sălbatice (Cloşani — Tirgu Jiu). CHEST. IV 26/854. *Merse cît merse şi dete în povoiul ursului.* ib.

5. (Prin Transilv.) Îngrămădire de lemne, crengi etc. blocate pe cursul unei ape şi care formează un stăvilar. Cf. CHEST. IV 59/62, 244.

— Pl.: *puhoaie* şi (rar) *puhoiuri*. — Şi: (popular) **pohói**, (învechit şi regional) **povói**, (regional) **puvói** (ALR SN III h 787), **păvól** (CHEST. IV 44/244), **plhói** (ALR SN VI h 1 840/531, A IX 4), **povón** (ALR SN VI h 1 840/76), **covói** (ib. III h 787/235), **hopói** (pl. *hopoiuri*), **opovón** (A III 18), (învechit, rar) **poghói** s. n.

— Din v. sl. ПОХОНЬ. — **Hopoi**, prin metateză.

PUHOÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Despre ape curgătoare) A curge în cantitate mare, năvalnic; p. e x t. a se revărsa **(1)**, a inunda cu forţă (luînd totul în cale). *Pîrîul ... a puhoit peste ţărmuri, s-a revărsat ..., a măturat cîteva coşare.* C. PETRESCU, O. P. II, 157, cf. id. R. DR. 295, M. D. ENC. *O pohoit apa.* ALR SN III h 820/531, cf. 825/310. ◇ R e f l. (Prin lărgirea sensului) *Sctnteile se puhoiau în lungul trenului.* CAMILAR, N. II, 100. ◆ T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Despre oameni; rar) A invada; a veni în număr mare din altă parte. *Iar Tămerlan ... încă au fost aceloraş mongoli împărat, care aşijdere toată Asia au povoit cu oştile sale.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 369. *Au puhoit oameni streini şi s-a lăţit mare zvon şi mare frămîntare.* C. PETRESCU, R. DR. 238, cf. SCL 1973, 48.

2. (Regional; despre pămînt) A se prăvăli **(1)**. Com. din POIANA-VAŞCĂU.

— Prez. ind. pers. 3: *puhoieşte*. — Şi: (învechit) **povoí** vb. IV, (regional) **puhoiá** (ALR SN III h 825/310) vb. I, **puhăí** (CHEST. V/84), **pohoi** vb. IV.

— V. **puhoi[1]**.

PUHOIÁ vb. I v. **puhoi[2]**.

PUHOIÁLĂ s. f. v. **pohoială**.

PUHOIÉR s. m. **1.** Numele mai multor specii de păsări despre care se crede în popor că ar prevesti furtună şi ploaie: **a)** (Mold. şi Bucov.) ploier **(II 1)** *(Charadrius apricarius)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 145; **b)**

(Mold. și Bucov.) fluierar-argintiu *(Squatarola squatarola)*. Cf. id. ib. 145; **c)** (prin Mold.; în forma *pohoier*) caie *(Buteo buteo)*. Cf. id. ib. 136; **d)** (Mold. și Transilv.) gaie *(Milvus milvus)*. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 145. *Această pasere ... se numește în unele părți locuite de români gaie, iară în altele ... puhoier.* MARIAN, O. I, 164. *Puhoierii zboară în număr mare.* PAMFILE, VĂZD. 102, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Aduși parcă de vînturile înălțimilor, veneau puhoieri, chemînd cu jale.* SADOVEANU, O. III, 558. *Din vîntul înălțimii ... străbat tînguirile paserilor ce se cheamă puhoieri și care vestesc volburi ale talazurilor.* id. ib. XVIII, 283, cf. H XII 374. *Cînd primăvara zbor mulți puhoieri, e semn de viituri mari de apă.* ȘEZ. VI, 51. *Cînd vin puhoieri din jos în sus, va fi vreme bună; dacă ei trec de sus în jos, aduc pohoi.* ib. 63, cf. CÔMAN, GL., A VI 26.

2. (Regional) Hăitaș (la o vînătoare) (Neagra Șarului — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

— Pronunțat: *-ho-ier.* — Pl.: *puhoieri.* — Și: (regional) **puhăiér** (BĂCESCU, PĂS. 145), **pohoiér** s. m. — **Puhoi**¹ + suf. *-ar.*

PUHOÍRE s. f. Acțiunea de a p u h o i² **(1)**. Cf. DM, DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *În puhoirea fără odihnă a străzii, vă trudeați privirea să descoperiți frații voștri necunoscuți.* C. PETRESCU, s. 6, cf. id. C. V. 40.

— Pl.: *puhoiri.*

— V. **puhoi**².

PUHÓNȚ s. m. = **pahonț**. Cf. SCL 1973, 48.

PUHOȚÓG subst. (Regional) Burete (pentru tabla de scris) (Mihăileni — Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN IV h 917/574.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUHUÍ vb. IV v. **pufăi.**

PUHUIÁLĂ s. f. v. **pohoială.**

PUI¹ s. m., interj. **I.** S. m. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică felul) Pasăre de la ieșirea din ou pînă la maturitate. *Ce deade vitei mîncarea lor și puilor corbilor ce chema el.* PSALT. 304. *Ca vulturul coperi cuibul său și spre puii săi jelui.* ib. 314. *Că lor* [porumbeilor], *cînd le iai puii lor, ei se izgonesc, și iară se întorc către domnu său.* CORESI, EV. 203, cf. 510. *Adu mie trei giunci de cîte un an ...; și o turturea și un pui de porumb.* PALIA (1581), 57/9. *Iaste această pasăre ... ciudată de firea ei, căci cînd aduce puii în lume îș face cuibul pre piatră* (a. 1642). GCR I, 102/6. *Văzurăm de departe un ou de pasăre ... Apropiindu-ne acolo văzurăm că avea oul pui, ivindu-se pufintel botul* (a. 1783). GCR II, 129/7. *Papagalii cei bătrîni ... fugea, iar de cei tineri pui nu vede nici unul.* DRĂGHICI, R. 97/26. *Se încearcă la zbor Ca puii de cocor.* PANN, P. V. I, 160/16. *Ajungînd într-o livede, În culcuș de vulpe vede Pui de corb nezburători.* ALEXANDRESCU, O. I, 222. *Toamna* [dropiile] ... *duc turmele de pui să pască țarinele înțelenite.* ODOBESCU, S. III, 14. *Ispitiți de joc, Niște pui de rîndunele Și-au uitat mîncarea-n gură.* COȘBUC, P. II, 18, cf. 278. *Tu parc-auzi ... Un ciripit de pui de rîndunică.* GOGA, P. 31. *Pui golași de vrăbii fără pene.* MINULESCU, VERS. 331. *Colo jos, pe mlaștină S-a-ntîlnit un pui de cioară C-un bîlan de baștină.* TOPÎRCEANU, B. 46. *Intram în rogoaze și prindeam pui de rațe sălbatice.* VLASIU, A. P. 21. *O lișiță se arătă, cu puii după dînsa.* SADOVEANU, O. II, 561. *În cuibul de-argilă, subt streșini, Stau puii — ghirlandă De capete.* BLAGA, POEZII, 387. *Păstra în vată oușoarele străvezii și rotunde ... Iar cînd ieșeau din ouă puii gelatinoși, fără pene ..., nu mai putea de bucurie.* V. ROM. mai 1957, 9. *Creșterea acestor pui de struț ... s-a făcut mai întîi prin învățarea lor să mănînce.* VÎN. PESC. februarie 1964, 20. *Începuse să dea mîncare la doi pui de porumbei.* V. ROM. noiembrie 1964, 20. *Poruncitu-mi-a mîndra Pe un pui de rîndunea Să mă duc pînă la ea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 132. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă puiul cucului, În dealul Ludușului.* id. ib. 143. *Fă-mă pui de turturea, Să mă duc la mîndra mea.* HODOȘ, P. P. 57. *S-a dus cucul, duce-s-ar! Și-a lăsat puii golași Pe tulpină De suspină, Să-i crească Mamă streină,* BIBICESCU, P. P. 97. *Foaie verde foi de nuc, Frumos cîntă-un pui de cuc, Să pun șeaua să mă duc.* MAT. FOLK. 773. *Să ieși afară cu ochii închiși și ... să zici: cum nu văd eu acum, așa să nu vadă cioara puii.* ȘEZ. II, 67. *Cuibul ți-au stricat, Puii ți-au luat, Ș-acum, singurică, Cînți pe rămurică.* BALADE, III, 157. *Supărat ca mine nu-i, Numa mierla cu doi pui.* FOLC. TRANSILV. I, 175. *Mă suii pe dealul Corbei, Unde cîntă puiul mierlei.* FOLC. MOLD. I, 102. *Dacă face puiul aripi, nu-l mai găsești la cuib,* se spune despre copiii care, după ce se fac mari, părăsesc casa părintească. Cf. ZANNE, P. I, 318. *Corbul puii albi îi scoate, iară firea în negrimea lor îi întoarce* (= firea omului nu se schimbă). id. ib. 436. *Corbul, cînd puii lui s-o întîmpla să iasă cu pene albe, nu crede că sînt ai lui,* se spune despre cei răi care cînd fac un bine nu cred că l-au făcut ei. id. ib. 437. *Puiul mai cu minte decît cioara* (= mai mult știe copilul decît părinții lui). id. ib. 624. *Vrabia e totdeauna pui,* se spune despre cei care par tineri fiindcă sînt mici de statură. Cf. PANN, P. V. III, 154/16, CREANGĂ, P. 148, ZANNE, P. I, 580, II, 490. ◇ (Ca termen de comparație) *Și s-au strînsu toată boierimea la dînsul și oastea, ca puii de potrinichi.* NECULCE, L. 54. *Așijderea și marghiolii cei ce cu el fugise, ca puii dă potîrniche risipindu-se ... la moscali s-au dus.* R. GRECEANU, CM II, 187. *Să risipesc ca puii dă potîrniche.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Se încearcă la zbor, Ca puii de cocor.* PANN, ap. ZANNE, P. I, 422. *Ea este o ceară moale pe care o întorc cum mi-e voia; nevinovată ca un pui de turturea.* NEGRUZZI, S. I, 77. *Străinu-s ca puiu de cuc, Milă n-am unde mă duc!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 207. ◇ F i g. *O să facem împreună o brigadă ... și o să facem din puii aceia golași oțelari de mîna întîia.* PREDA, R. 129. ◇ (Rar) *Pui de cuc* = copil din flori, bastard. *Prin multele sate prin care Gavrilă își cultiva interesele electorale, începuse a se vorbi de bastarzi și de pui de cuc.* VINEA, L. I, 97, cf. DEX. ◇ E x p r. (Regional) **A vorbi pui și ouă** = a spune nimicuri; a flecări. Cf. ZANNE, P. I, 624. (Regional) **A sta** (sau **a trăi**) **ca puiul în găoace** = a sta (sau a trăi) retras, izolat, singuratic; a fi resemnat, tăcut. Cf. UDRESCU, GL. **A muri ca un pui de găină** = a muri repede, fără chinuri. Cf. SCRIBAN, D., DM. ◇ C o m p u s: (Bot.; prin Ban.) **pui-de-gîscă** = păpădie **(1)** *(Taraxacum officinale)*. BORZA, D. 168. ✦ (Popular; în construcția) *(De-a) puia-gaia* (sau *-gaie, -gai, -caia*) ori (regional, sudat) *puiegaie* = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători îndeplinește rolul cloștii sau păsării care-și apără puii¹ de atacurile găii; (popular) (de-a) cloșca cu pui (v. c l o ș c ă), uliul și porumbeii (v. u l i u), (regional) (de-a) mama-gaia (v. m a m ă **I 1**), baba-gaia (v. b a b ă), puișori (v. p u i ș o r **I 2**). *Te giucai cu dînsu de-a baba-oarba ... — Ba nu, băbacă ... de-a puia-gaia.* ALECSANDRI, T. 339. *Bre, de aiștia se gioacă de-a puia-gaia.* id. T. II, 97. *Băieții o țuliră ... strigînd în goana lor: — Cine vrea de-a puia-gaia?* DELAVRANCEA, S. 224. *Mai cu de-a baba-oarba, de-a mijoarca, de-a puia-gaia, se făcu și miezul nopții.* CONTEMPORANUL, V_1, 297. *După numele gaie a acestei paseri se numește de către români și-o plantă ..., precum și un joc al copiilor, anume: de-a puia-gaia.* MARIAN, O. I, 169, cf. PAMFILE, J. I, 32, II, 41, H III 38, 229, 312, X 87, 454, 572, ALR SN V h 1 297. ✦ F i g. (Rar) Începător (într-o profesiune); om naiv. *Puii și puicile de la Conservator care fac coadă la ieșire.* ALAS 1 VII 1939, 9/2, cf. SCL 1973, 48.

2. S p e c. **Pui**¹ **(I 1)** de găină sau de altă pasăre de curte; p. r e s t r. carnea acestei păsări; p. e x t. mîncare gătită din astfel de carne. *Cîțiva pui pîrpîliți în frigare ... și mămăliguța erau gata.* CREANGĂ, P. 10, cf. id. A. 60. *O cloșcă cu pui mai rămăsese și mi-a păpat-o și p-aia.* DELAVRANCEA, S. 230. *Am mîncat eu un picior de pui.* VLĂHUȚĂ, O. A. II, 95. *La lună*

nouă nu se pun cloște la clocit pe ouă, căci ... nu vor scoate pui. PAMFILE, CER. 84. *Ilinca ... jumulea niște pui în tinda casei.* BUJOR, S. 95. *Ia dă-ne și dumneata vrun scrob, vrun borș de pui, niște brînză cu smîntînă, dă-ne ceva.* HOGAȘ, DR. I, 117. *Fu însă un moment cînd ... respectul meu atinse culmea ... Aceasta fu la puiul cu smîntînă.* id. M. N. 37. *Le-o fi foame și noi n-avem nimica gata ... Dacă știam, tăiam vreo doi pui.* REBREANU, I. 413. *Domnule colonel, șopti ofițerul popotar, să pună puii la frigare?* BRĂESCU, O. A. I, 41. *Doi pui fripți, brînză nouă, căpșuni.* CAMIL PETRESCU, T. I, 202. *Umbla prin curte, luat cu asalt de o oaste întreagă de puișori, pui, puiandri.* VOICULESCU, P. I, 59. *Aduse puiul fript, aduse vin, — dar boierul gusta pe gînduri.* SADOVEANU, O. I, 63. [Vulpea] *se năpusti asupra puilor și înhăță trei.* id. ib. XI, 142. *Sanda îmi arătă un pui mic, scos de cloșca ei.* DEMETRIUS, A. 175. *Rareori lipsea de la masa lui Iocan puiul fript cu usturoi și pîinea albă și proaspătă ca untul.* PREDA, M. 118. *Mi-aduce un pui pe-o tavă aurie.* T iulie 1964, 34. *Vine bărbățelul meu Din sat, de la făgădău; Eu îi pun zamă de pui, El caută biciul din cui.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 462. *Frunzuliță de sulfină ... Ce dai omului de cină? — Făsui verde cam pălit: Ibovnicului pui fript.* MAT. FOLK. 1 107. *Și-au pus blide lîngă blide, Tot cu pui, cu găini fripte.* BALADE, III, 175. *Cloșca care cuprinde ouă multe nu scoate nici un pui,* se spune despre cei lacomi. Cf. ZANNE, P. I, 421. *Nu poți fi și cu pui, și cu ouă, și cu găina grasă,* se spune despre cei lacomi. id. ib. 467. *Omul, cînd n-are ce să mănînce, mănîncă și pui fripți.* id. ib. III, 616. *A zburat puiul cu ața,* se spune atunci cînd ai scăpat momentul potrivit sau cînd ai pierdut o ocazie favorabilă. Cf. id. ib. I, 645, UDRESCU, GL. ◇ (Ca termen de comparație) *La măria ta aleargă toți cu nădejdea, ca puii la cloșcă.* ODOBESCU, S. I, 68. *Ca puii lîngă cloșcă umblă, se adună.* ZANNE, P. IX, 123.

3. P. gener. (De obicei urmat de determinări care indică felul) Orice animal de la naștere pînă la maturitate (considerat în raport cu părinții lui). *Puiul aspidcei.* MOXA, 379/34. *De vreme ce făcu puiul leului așa, dar cînd va veni leul cel mare, ce va face?* ANON. CANTAC., CM I, 96. *Un lup, pe puiul său voind să-l ispitească, ... L-a fost trimis odată La margine să vadă: Pe unde-s oile.* DONICI, F. 32, cf. ARISTIA, PLUT. *Împușca cîte un pui de urs și o capră neagră.* GHICA, S. 14. *De nu era doamna palatului afară, dînd de mîncare puilor ei (căci așa numea ea lighionile din pădure), îi prăpădea negreșit.* ISPIRESCU, L. 7. *Dorm doi pui de nevăstuică Supt o brazdă de otavă.* GOGA, P. 65. *Speriat, dintr-un hățiș, Pui sfios de căprioară A ieșit la luminiș.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 17. [Pisica] *avea culcușul puilor într-o gură de sobă.* C. PETRESCU, Î. II, 13. *Ciuta își trezea puiul atingîndu-l cu botul.* SADOVEANU, O. XI, 121. *Am văzut ... un pui de căprioară din primăvara trecută.* id. ib. 308. *S-a ridicat părechea de lei cu patru pui.* ARGHEZI, VERS. 384. *După ce l-am așezat în cușca lui, pe fîn moale, puiul de lup s-a mai liniștit.* V. ROM. mai 1957, 6. *Chiar și puiul de viperă proaspăt născut ... are asupra lui otrava ucigătoare.* VÎN. PEȘC. noiembrie 1961, 17. *Copilul țăranului se năștea țăran de-a gata — pesemne așa cum puiul vulpii se naște vulpe.* T iunie 1964, 49. *Un caș dulce dezvălea, Optzeci de fălii tăia, Patruzeci la pui de cîni, Patruzeci la cîni bătrîni. Toți în grabă le mînca.* ALECSANDRI, P. P. 55. *Pui de mistreț sau purcei.* ALR II 4 976/723, cf. ALR SN III h 731, LEXIC REG. II, 81. *Și-o vrăjmoaică de șerpoaică Tot în poală-mi să oua, Tot în poală-mi pui scotea.* BALADE, III, 93. *Leoaica numai un pui face și bun.* ZANNE, P. I, 503. *Pui de lup nici cum se pune cu miei împreună să crească la păsune.* id. ib. 513. *Motanului bătrîn pui de șoareci îi plac.* id. ib. 555. ◇ (Ca termen de comparație) *De-aș avea o bălăioară Naltă, veselă, ușoară, Ca un pui de căprioară.* ALECSANDRI, P. I, 4. *Se uită la cozile ei cum undulau pe camizon în spate, ca doi pui de șarpe.* BASSARABESCU, V. 60. *Îl aruncă în vîltoarea vieții ca pe un pui de pisică în vîltoarea unui rîu!* GALACTION, A. 410. *Băiatul era voinic ca un pui de urs.* PREDA, M. S. 26. ◇ (Regional) *Puiul Sivei* = vasilcă. Cf. MARIAN, S. R. I, 45. *Pui de leu* = om viteaz; om curajos, neînfricat. *„Pui de leu", Suspină trist, „Odorul meu".* COȘBUC, P. I, 110. *Domnul Tudor să trăiască! Sus cu toții, pui de lei.* id. ib. II, 111. *Pui de viperă* (sau *de năpîrcă*) = om rău, viclean, primejdios. V. năpîrcă **(I 3)**. *Șerpi, pui de vipere, cum veți scăpa de judecata gheenei?* N. TEST. (1648), 30[v]/34. *Ești ciocoi, pui de năpîrcă.* GHICA, S. 222. *„Unde-s puii de năpîrcă?" — strigă el cu glas răgușit.* ODOBESCU, S. I, 173. *Altă am vrut să aflu din gura ta, pui de viperă ce mi-ai fost, zice atunci spinul.* CREANGĂ, P. 206, cf. ZANNE, P. I, 566.

4. Ou sau larvă de insectă (mai ales de albină); (regional) cățel. *Oul sau puiul de albină* [se numește] *pui sau cățel.* MARIAN, INS. 146. *Larvele de furnică se numesc pui.* id. ib. 233. *În unii din acești saci ... se zice că au furnicile pui.* id., ap. CADE, cf. SEVERIN, S. 92, CHEST. VI 22/11, 16, 17, 18, 20, 31, 32, ALR SN I h 271.

II. S. m. **1.** (De obicei cu determinări care indică specia) Plantă tînără, puiet **(4)**; ramură tînără, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase, mlădiță **(1)**, lăstar, vlăstar, mlădă **(1)**, (învechit și popular) odraslă **(1)**, (regional) mlădoacă, (neobișnuit) mlăstară. *În martie se face și tăiatul puilor de dud, cu scop ... de a îndrepta creșterea crengilor.* I. IONESCU, ap. CADE. *Acolo vei găsi doi pui de dafini, unul cireșiu și altul trandafiriu.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Ne-a arătat trupul mlădios al unui pui de frasin.* I. BOTEZ, B. I, 21. *Prin liniștea pîlpîitoare Aud scîncind un pui de tei.* LESNEA, A. 16. *Cînd vine primăvara zărești din întîmplare, între buruieni, puiul de zarzăr.* STANCU, D. 58. *Nevăstuie puiu de crin, Țucu-ți dragostea din sîn, De-ai fi tu drăguța mea, Nici un dor n-aș mai avea.* DOINE, 61. *Foaie verde pui de nuc, Geaba beu, geaba mănînc, Că n-am cu cin' să mă culc.* PAMFILE, C. Ț. 102. *O plantă dacă e mică i se zice pui, dacă mai crește, puișor.* H V 367. *Cînd e pomul mic i se zice pui.* ib. VII 14. *Rădăcioară se zice la rădăcina unui pui de pom.* ib. IX 388, cf. A III 6.

2. (Regional) Mugur, ochi[1] **(B V 2)** de viță de vie; (regional) căpușă (Șimand — Arad). ALR I 1 712/59.

3. (Popular; la pl.) Copileți (la tulpina porumbului **II 1)**. *La prașila a doua* [a porumbului] *se rup și puii ce dau de la rădăcină.* DAMÉ, T. 62, cf. VAIDA, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, ALR SN I h 103, A I 35, II 8, 12, MAT. DIALECT. I, 89. ✦ (Regional) Porumb **(II 1)** (tînăr) rupt cu scopul de a rări porumbiștea (prea deasă) (Stolna — Cluj Napoca). Cf. LEXIC REG. II, 81.

4. (Transilv.) Mănunchi **(I 1)** de fîn. Cf. A I 12, II 6, 8, 12.

5. (Transilv.) Bob de porumb **(II 1)**, de fasole, de mazăre etc. Cf. LB, ALR I 849, ALR II 5 135. *Ai pus fasole. Cîți pui ai pus într-un cuib?* MAT. DIALECT. I, 89. ✦ (Prin Munt. și prin Transilv.) Rodul tînăr al porumbului **(II 1)** (înainte de a se forma mătasea și boabele); (popular) păpușă **(II 2)**, (regional) pănușie, puică **(III 1)**. Cf. ALR SN I h 105, A II 12. ✦ (Prin Transilv. și prin Mold.) Știulete de porumb **(II 1)** îngemănat; (regional) babă. Cf. ALR II 5 148/105, 141, 157, 250, 704. ✦ (Regional) Cățel (de usturoi) (Lăureni — Tîrgu Mureș). ALR I 841/231.

III. S. m. **1.** (De obicei cu valori stilistice familiare, dezmierdătoare, peiorative etc., depinzînd de context; adesea cu determinări introduse prin prep. „de") Copil; fiu; odraslă **(2)**; persoană tînără în raport cu ascendenții săi). *Puiul de ciocoi simți de sineși acest adevăr.* FILIMON, O. I, 121. *Alungat-o-ai pe dînsa, ca departe de părinți În coliba împistrită ea să nască-un pui de prinț.* EMINESCU, O. I, 83. *Odată ... născu gemeni, o pereche de pui de zei, pe Joe și pe Junona.* ISPIRESCU, U. 81. *Puiul meu e bun și tace, Nu îi-l dau, și du-te-n pace!* COȘBUC, P. I, 234. *La colțul bulevardului un pui de țigan ... bătea frenetic cu cleștele în tava fierbinte.* C. PETRESCU, C. V. 115, cf. id. R. DR. 75. *Cei doi pui de hamal ... țipă și ei îngroziți.* SAHIA, N. 42. *Domnița Maria, cu puiul ei, ... a trecut ca o umbră.* SADOVEANU,

O. I, 197. *Străinul privea cu plăcere pe aceşti pui de om.* id. ib. XII, 109. *Să vadă şi ei un pui de moş.* STANCU, R. A. III, 157. *Nu-s pui de domn, nu ţin să par deştept.* BENIUC, V. 91. *Vei împinge şi tu căruciorul Cu un pui de om micuţ şi drag.* id. V. A. I, 59. *C-o pasere de pe munte Şi încă avea doruri multe; Dară eu un pui de om, Să n-am pe lume un dor?* BIBICESCU, P. P. 31. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Mai face doi paşi strîngîndu-şi la piept paltonul lung şi larg ... în care parcă e un pui de lăutar.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 17. *Pantofior lucios şi negru ca un pui de arab.* BRĂESCU, O. A. I, 104. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Mi-ar fi făcut însă mai bună impresie cînd acei pui de republicani ar fi apărat cauza libertăţii.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 180. *Ce pui de voinic era în tinereţele lui!* ISPIRESCU, L. 15, cf. 201. *Am să te văd pui de bucureştean.* C. PETRESCU, R. DR. 81. *„Înapoi!" ..., ne spuse cu toată asprimea un pui de sublocotenent.* BRĂESCU, A. 255. *Pe moşia noastră ... şedea un pui de româncă cum nu mi-a mai fost dat să văd.* SADOVEANU, O. I, 169. *Lasă cel hamger la sîn, Că eu sînt pui de român Şi nu-mi pasă de-un păgîn!* ALECSANDRI, P. P. 78. *M-a făcut maica-n coşer, Să fiu pui de căluşer!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 395. *Sub poale de codru verde Frumos pui de lotru şede.* HODOŞ, P. P. 184. *Pui de moldovean, Pripăşit de-un an De dor şi alean.* BALADE, II, 198. *Sub o foaie de leuştean Ţipă un pui de moldovean* (Buratecul). GOROVEI, C. 33. *Lîngă-o tufă de moşdrean Ţipă un pui de ungurean* (Clopotul). id. ib. 90. ◇ (Familiar) *Pui de lele*=**a)** (şi în forma *pui de bogdaproste*) copil din flori, bastard; p. ext. om şiret, şmecher; puşlama, derbedeu. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 385. *Era între ei unul isteţ, un pui de lele care nu-şi găsea pereche.* GALACTION, O. A. II, 159. *Umblau şi pui de lele care tăiau pe nesimţite buzunarul surtucarului şi-i furau portofelul.* PAS, L. I, 58. *Cum de cutează acest pui de lele, feciorul unui funcţionăraş poştal, să-l cenzureze pe el?* VINEA, L. I, 320, cf. DEX, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI, CIAUŞANU, V. 192; **b)** bărbat afemeiat. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 89, CIAUŞANU, V. 192; **c)** femeie de moravuri uşoare. Cf. JIPESCU, O. 56. (Familiar) *Pui de drac* = copil sau om neastîmpărat **(2)**. Cf. POLIZU, CADE. (Familiar) *Puiul dracului* = om nesupus, neastîmpărat **(1)**. *Românul ... are şapte vieţi şi-i puiul dracului, după cum se exprimă ţăranii.* ALECSANDRI, S. 109. (Popular şi familiar) *(Ca) un pui de bo(g)daproste* = (ca) un om firav, prăpădit, necăjit, sărac. *Cînd m-a văzut bunica în ce hal mă aflam..., ca un pui de bodaproste, cît pe ce să se prăpădească plîngînd.* CREANGĂ, A. 24, cf. VLAHUŢĂ, D. 277. *Ce stai acolo aşa prăpădit, parcă eşti un pui de bogdaprosti?* I. NEGRUZZI, S. IV, 471. *L-au văzut desculţ şi dezmăţat ca un pui de bogdaproste.* C. PETRESCU, R. DR. 169, cf. PAS, Z. I, 289. (Regional) *Pui de giol* = potlogar **(I 2)**. *Ia şi fuge ca un pui de giol.* I. GOLESCU, ap. DDRF, cf. JAHRESBER. XIX-XX, 41, DDRF, ZANNE, P. II, 241. (Expr.; regional) **A da pui de giol** = a înşela, a escroca; a fura. *Le dam pui de giol la piini şi la ulcioru cu apă.* GORJAN, H. II, 53/27. *Se luă după dînsul şi cugeta ... să înşele pe Făt Frumos şi să-i dea pui de giol la inel.* ISPIRESCU, L. 109, cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 375. ◇ Expr. **Nici pui de ...** sau (în construcţii negative) **pui de ...** = absolut nici o persoană, absolut nimeni. *Se-apropie la poartă ... şi, bătînd de două-trei ori şi de mai multe ori, nu se văzu nici pui de om.* GORJAN, H. I, 65/16. *Mi-am ales acest loc pustiu şi mi-am făcut casa asta aşa ca pui de om să nu mai poată război la mine.* ISPIRESCU, L. 61. *Pe acolo nu se vedea nici pui de om.* id. ib. 354, cf. ZANNE, P. IV, 424. *Pe la 10 ore dimineaţa nu să pomenea pui de om prin aleea teilor.* DELAVRANCEA, T. 103. *De altfel, pe la prînzul cel mic, nu mai trecea pui de om.* REBREANU, I. 424. *Pînă mă iubeam cu Ion, Nu mă ştia pui de om.* FOLC. TRANSILV. II, 83. ◆ (Familiar; de obicei la voc.) Termen de adresare (dezmierdător sau ironic) folosit mai ales cînd se vorbeşte cu sau despre un copil ori cu sau despre un bărbat (tînăr); (familiar) puişor **(III 2)**. *Dragă puiule, băiete, Trageţi mîna din cel joc.* ALECSANDRI, P. I, 8. *Şezi mătăluţă locului, puiule, şi te învăleşte cu contăşu băbacăi.* id. T. I, 113, cf. CARAGIALE, O. II, 228. *Puiul mamii, dă-mi tu mîna Să te scot!* COŞBUC, P. I, 226. *Dar îndată, ... puiule! Ce bine o să trăim amîndoi!* DELAVRANCEA, S. 156, cf. ALEXI, W. *Am să-l rog să te şi înainteze, puiule.* GÎRLEANU, N. 73. *Iliuţă, puiule, fă cruce.* id. ib. 90. *Gusturi, puiule; nu ştii d-ta că gusturile nu se discută?* BASSARABESCU, V. 53. *De ce te-ai dus singur, puiul mamii, şi de ce nu m-ai luat şi pe mine?* REBREANU, NUV. 51. *Aşa, puiul mamei! Dormi tihnit!* GALACTION, O. A. I, 65. *Isprăveşte cu basmele, puiule, Bursucule.* ALAS 25 XI 1934, 4/1, cf. IORDAN, L. R. A. 508. *Nu fi trist, puiule, că te scap eu de aventurieră.* CĂLINESCU, E. O. I, 188. *Gaby, puiule, sînt io, măicuţa-ta.* VINEA, L. II, 19. ◆ (Regional; în construcţia) *De-a puia moartă* = joc de copii în care fetele bocesc, ca la mort, o păpuşă făcută din cîrpe. Cf. PĂCALĂ, M. R. 198.

2. (Mai ales în poezia populară; de obicei ca termen alintător de adresare) Iubit. *Foaie verde mărăcine, S-a dus puiul de la mine.* POP., ap. GCR II, 310. *Sărmana inima mea, Iar a prins a mă durea, Şi mă doare nencetat, De cînd puiu m-a lăsat.* SEVASTOS, C. 150. *Frunză verde peliniţă, Şede puiul la portiţă, Cere apă şi guriţă.* ŞEZ. I, 11. *Neculaie, pui păun, ... Chica ta-i toată inele, Gura ta-i fagur de miere.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 21. *O, Leliţă, pui păun, Mută-ţi casa lîngă drum.* id. ib. 74. *Puiculiţă, pui păun, Treci la badea peste drum, Să cercăm vinul de-i bun.* id. ib. 373. *Foaie verde matostat, Vino, vino, pui băiat.* MAT. FOLK. 1 094. *Pentru-un pui care mi-e drag Şapte boierescuri fac.* FOLC. MOLD. I, 118.

IV. S. m. (La pl.) Cusături decorative mărunte (în cruciuliţe) pe iie, cămăşile, cojoacele etc. ţărăneşti; fel de a face aceste cusături; model de cusătură măruntă (în cruciuliţe) de pe aceste obiecte. V. **riu (3)**. *Se îmbracă cu cele mai frumoase şi mai scumpe haine ... cămaşă cu altiţe, cu pui şi cu fluturi.* MARIAN, Î. 64, cf. DDRF. [Pe catrinţe] *se împistresc nişte figuri, imitaţiuni de flori, frunze etc., ce se zic pui.* LIUBA-IANA, M. 17. *Bolborosind mereu, scoase de sub pernă o năframă gălbuie cu pui şi-şi înfăşură cu dînsa fălcile, gura şi nasul.* REBREANU, NUV. 226. *Flăcăii* [erau] *cu işari strînşi pe vină, cu bondiţe înflorate pe trup, cu cămăşi cu pui.* SADOVEANU, O. I, 236. *Boii slabi poartă-n coarne Năframe cusute cu pui şi arnici.* LABIŞ, P. 42. *M-or jeli mîndrele ... Cu pui roşii la mineci.* BÎRLEA, L. P. M. I, 106, cf. PODARIU, FL. 21. *Pe cămeşă, mai cu samă cele de sărbătoare, îs cusuţi pui de strămătură.* ŞEZ. IV. 17, cf. V, 120. *Mînecile au la capul din jos, jur-împrejur, pe lîngă tiviturâ, pui chindisiţi.* BREBENEL, GR. P. *Cămăşile bărbăteşti erau şi ele cu mîneca largă şi cu „pui cusuţ pi marzini".* DIACONU, VR. LVIII. *Lina ... se lucrează cu acul, făcîndu-se „pui" şi „altiţe" pe cămăşi.* STOIAN, PĂST. 60, cf. GREGORIAN, CL. 61. *Fac pui pe poale.* ALR I 1 762/56. *O cusut cămeaşă cu pui.* ib. 1 762/79, cf. 1 762, ALR II 3 304, 5 778, A V 15, VI 3, 16, 26, GLOSAR REG., LEXIC REG. 85, LEXIC REG. II, 62. ◆ (Mold. şi Bucov.; la pl.) Picăţele, v. **picăţel (2)**. *Femeiuşca ... se ouă şese pînă la opt ouă albe şi împestriţate cu pui sîngenii.* MARIAN, O. II, 154. *Pascaliţa e un insect frumuşel, lăţăreţ şi lungăreţ, de coloare roşie şi împestriţat cu pete negre şi pui albi.* id. INS. 424. *De ţi se înnegresc unghiile, ori de ai pui negri pe ele, îţi va muri cineva din casă.* ŞEZ. III, 116. *Oaia are pui negri pe bot.* A V 14, cf. VI 16, 26. ◆ (Regional) Mişină **(4)** (Leşu — Năsăud). Cf. DR. V, 290, ◆ (Regional) Desen cu care se încondeiază ouăle (Şopotul Nou — Moldova Nouă). Cf. ARH. FOLK. III, 44. *Ouă pestriţă cu pui.* ib., cf. 154. ◆ (Regional; la pl.) Modele ornamentale făcute pe turte la anumite sărbători religioase (Şopotul Nou — Moldova Nouă). Cf. ARH. FOLK. III, 42. *Face turtă cu pui.* ib., cf. 154. ◆ (Regional; la pl.) Asperităţi care se fac pe dosul palmei din cauza frigului şi a necurăţeniei. Cf. SCRIBAN, D.

V. S. m. (Familiar) **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Nume generic dat unor obiecte de dimensiuni reduse (sau considerate

ca atare). *Făcusem un pui de mămăligă, că eram flămînd nevoie mare.* SANDU-ALDEA, U. P. 103, cf. HOGAȘ, DR. I, 8. *Un pui de mașină trece grăbit, ducînd spre atelierele gării două vagoane stricate.* BASSARABESCU, V. 118. *Întinde-o mînă ... Să prindă-n vîrful unei lumînări de ceară Un pui de flacără, cît o albină.* CAZIMIR, P. 76. *Sosise în oraș tînăr ... cu un pui de bărbiță garibaldiană.* C. PETRESCU, O. P. I, 142. *Încercă toate lucrurile : se păli cu puiul de pernă încălzit la gura sobei, obloji măseaua cu usturoi pisat.* BRĂESCU, O. A. I, 213, cf. ȘCRIBAN, D., DEX, ȘEZ. V, 120. *Un pui ... de ceapă.* CIAUȘANU, V. 192. *Pui de castraveți.* GL. OLT.

2. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Nume generic dat unor obiecte, fenomene, manifestări etc. de proporții, intensitate etc. foarte mari, cu însușiri superlative etc. *A vrut să mai facă un pui de boț* [= o poștă], *cînd umblă să ia moșia unor mahalale din București.* ZILOT, CRON. 79. *Luai ș-un pui de piatră ca de treizeci de oca și-i făcui capu drojdii.* GORJAN, H. II, 63/15. *Pui de om călugărul! strigară ascultătorii.* NEGRUZZI, S. I, 169. *Mavrogheni era pui de om, mă!* GHICA, S. 503. *Am un pui de cotnari care face cu ochiul.* ALECSANDRI, T. 841. *Moș Vasile era un cărpănos ș-un pui de zgîrîie-brînză, ca și mătușa Mărioara.* CREANGĂ, A. 50. *Și era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele.* id. O. 191. *Ciobanul adormi și trase un pui de somn pînă a doua zi.* ISPIRESCU, L. 252. *În loc de bani se pomenea bietul om cu cîte un pui de bătaie bună.* id. M. V. 14. *Un pui de iarnă cum de mult nu mai fusese.* ap. DDRF. *Un pui de vînt trecea șuierînd peste cîmp.* SANDU-ALDEA, U. P. 85. „*Trage un pui de vînt*" sau „*s-a scornit un pui de vîntișor*", *însemnează că bate un vînt tare.* PAMFILE, VĂZD. 53. *Să prînzești, să tragi un pui de somn, pînă pe la patru.* AGÎRBICEANU, A. 289. *Popa îl lua cu trăsura ori de cîte ori se ducea în Armadia ... și trăgeau cîte un pui de chef.* REBREANU, I. 108. *Stoicea dormi un pui de somn.* GALACTION, O. 46. *Ai dori cu nebunie ... un pui de ceartă, un joc de-a gelozia.* id. O. A. I, 122. *Îl prindeau oamenii, îi „trăgeau cîte-un pui de bate" și-l zvîrleau în drum.* SADOVEANU, O. III, 109, cf. IORDAN, STIL. 186. *Să-i tragem un pui de somn în rarișteа asta, la umbră.* ARGHEZI, S. VIII, 337, cf. XI, 102, DEX. *Moșneagul se gîndea să-i tragă un pui de bate, să pomenească.* ȘEZ. II, 153. *Pui de friguri.* CIAUȘANU, GL. ✦ (Regional) *Puiul tîrgului* = obiect deosebit, interesant, valoros, util. V. o r i c e l, o a r e c i c ă **(1)**. Cf. LB. *Să cumpere la un bîlci ce avea să se facă peste cîteva zile într-un oraș cale de trei zile, să cumpere zicînd așa puiul tîrgului.* F (1884), 42, cf. REV. CRIT. III, 166, ALEXI, W.

VI. S. m. **1.** (Transilv.; cu determinări care arată felul) Sertar. Cf. LB. *Ascunsei repede epistola în puiul mesei.* F (1885), 18. *Știu eu ce-i în puiul mesei, Știu eu toată treaba casei.* ib. (1877), 99. *În interiorul lăiților se află uneori și cîte o cutioară secretă ... lăcrița banilor, azi puiul lăzii.* PĂCALĂ, M. R. 411, cf. ALR I 702, A II 3, 6.

2. (Prin Transilv.; în sintagma) *Puiul șurii* = podul de deasupra șurii, în care se păstrează nutrețul. Cf. CHEST. II 414/54, MAT. DIALECT. I, 266.

3. (Prin Transilv. și prin Maram.; în sintagma) *Pui de fereastră* = ochi[1] **(B I 1)**. Cf. VAIDA, CHEST. II 177/368, 375, ALR I 660/295, 278, 333, 335, 337, 355, 357.

4. (Regional) Șopron **(I 1)** (Micăsasa — Mediaș). ALRM II/I h 293/141.

5. (Prin Olt.; la pl.) Surcele pe care cineva le împarte celor ai casei ori celor din alte case în ajunul Crăciunului, însoțindu-și gestul cu urări de bine. Cf. PAMFILE, CR. 22, 29.

6. (Prin sud-vestul Mold.) Una dintre cele două bucăți de alun din care este format răbojul **(I 1)**, care se află în posesia stăpînului de oi sau asupra ciobanului, putînd fi confruntată cu partea răbojului aflată la baci, pentru verificarea unor socoteli. *Cînd se ivește vreo îndoială, cel ce contestă aduce „puiu", baciul își ia și el tăncușa lui și se confruntă socoteala.* DIACONU, P. 28, cf. 27.

7. (Regional) Fiecare dintre bucățile de lemn prinse pe căpriori pentru ca să-i țină mai bine încheiați și pentru ca să le mărească rezistența împotriva presiunii vîntului (Vernești — Buzău). CHEST. II 230/98.

8. Ambarcațiune mică cu vîsle, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. Cf. CADE, DM, DEX.

9. (În economia capitalistă) Acțiune dintr-o nouă emisiune, care are un curs mai scăzut decît acțiunile vechi ale aceleiași întreprinderi. Cf. CADE, DM, DEX.

10. (Regional) Petic de diferite forme care se pune la răscroiala de la subsuoară sau la poalele cămășilor țărănești; (regional) broscuță, puiete[1] **(2)**, palhă[2], pălăcrinț. Cf. ALR SN IV h 1 168, L. ROM. 1959, nr. 3, 72. ✦ Bazon. *Turul se mai lărgește ... prin ajutorul puiului, care are același rost ca și pava la cămeși.* PAMFILE, I. C. 353.

11. (Transilv.) Bomboană (mică). Cf. ALR I 316/249, 289, ib. 1 608/249, 289, LEXIC REG. II, 81.

12. (Regional; la pl.) Spumă care se ridică deasupra cînd începe să fiarbă urda (Laura — Rădăuți). GLOSAR REG.

VII. Interj. **1.** (De obicei repetat) Cuvînt cu care se cheamă puii[1] **(I 2)**, găinile și alte păsări de curte. Cf. MARIAN, O. II, 375, DDRF, TDRG. *Găina și cucoșul se strigă cu pui, pui.* H I 59, cf. X 498. *Gusu-gusu, gîștele, Biri-biri, rațele, Pui-pui-pui găinile; De-ăți minca, de n-ăți minca, Eu să-mi fac datoria.* CIAUȘANU, V. 34, cf. ALR SN II h 365, A III 1, 3, V 33, VI 26. ✦ (Regional; în corelație cu n e a[1]) Cuvînt cu care se strigă mînzul (să vie după căruța în mers) (Giorocuța — Carei). VICIU, S. GL.

2. (Regional) Cuvînt cu care se asmut cîinii (Comloșu Mare — Jimbolia). LEXIC REG. II, 41.

— Pl.: *pui* și **(VI 10**, și n.) *puiuri* (ALR SN IV h 1 168/279).

— Lat. **pullus.**

PUÎ[2] vb. IV. **1.** T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit și regional; despre păsări) A face pui[1] **(I 1, 2)**. Cf. ANON. CAR., DRLU, DDRF, BARCIANU. *Barza puiază prin sate.* H XVI 46, cf. H XVI 45. *Eu nu pot întinde, Tu să le poți prinde, vîrfurile mele, Să treci peste ele, Că-n mine-a puiat Din inimă spurcat Roșu șoimulef.* MARIAN, Î. 107. *[Pajura] puiază aci de nouă ani.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 173. *Șoimul puia ani întregi în ăl copac.* I. CR. IV, 46. ◇ F i g. *Minciuna, la început inofensivă, puerilă, gratuită, vanitoasă, multiplicîndu-se, puind alte și alte minciuni.* C. PETRESCU, O. P. II, 192.

2. R e f l. (r e c i p r.) (Regional; despre animale) A se împreuna; p. e x t. a se înmulți; (regional) a se puiți. Cf. p u i[1] **(I 3)**. *Pînă la sf. Andrei lupii se puiesc și-s pîrjol de răi și îndrăzneți.* CONTEMPORANUL, VII[2], 103, cf. ALEXI, W., com. MARIAN, PAMFILE, C. Ț. 353, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, ALR I 1 104, ALR II 4 959, 5 532, A V 15, VI 4, 26, IX 5. ✦ T r a n z. (Transilv.) A făta. *Cățeaua puiase ... șease căței.* RETEGANUL, P. IV, 36, cf. ALR I 1 105, A I 31, 35.

3. R e f l. (Învechit și regional; despre insecte) A se înmulți (prin ouă); p. e x t. a se răspîndi în număr mare. Cf. CHEST. VI 88/21, 32. ◇ I n t r a n z. [Lăcustele] *au puiat în cîțiva ani, cît primejduia țara să moară de foame.* R. POPESCU, CM I, 472. ✦ (Regional; despre albine; în forma *puia)* A-și depune ouăle în vederea înmulțirii (Streja Cîrțișoara—Victoria). CHEST. VI 43/28. ✦ A b s o l. (Regional; despre ouăle de albine; în forma *puia)* A scoate larve de albină (Dejani — Făgăraș). CHEST. VI 100/7.

4. I n t r a n z. (Regional; despre plante, mai ales despre porumb) A înfrăți; p. e x t. a forma copileți. Cf. TDRG, ALR SN I h 98, ib. I MN h 103/310. *Primăvara grîul puiază.* A I 13, cf. 21, 22, 31, 35. ✦ T r a n z. (Complementul indică plante) A copili. Cf. ȘĂINEANU, D. U., ALR SN I h 104/705. ◇ R e f l. p a s. *Via se puiește, adică se rup vlăstarii mici.* H II 272.

5. Intranz. P. anal. (Prin estul Olt. și prin Ban.; în descîntece; despre bube; în forma *puia*) A se întinde. *Bubă veninată ... Nu puia.* MAT. FOLK. 1 588. *Tu, bubă puioasă Nu puia, Nu fulgera, Nu junghia.* L. COSTIN, GR. BĂN. 170.

6. Intranz. și refl. Fig. (Învechit și regional) A se înteți, a crește în intensitate. *De aceste lui în minte puiază Fierbințala! citeodată îi pare Că vede pe Romica cu groază.* BUDAI-DELEANU, Ț. 189. *Nici n-am lăcrămi, c-aș boci Pînă mi s-ar pololi! Dar focul mi se puiește Pînă mi se dogorește, Pînă bate și mă prinde, Inimioara mi-o cuprinde!* PAMFILE, C. Ț. 240, cf. id. C. 50.

7. (Regional; în expr.) **A puia capul** (sau **urechile**) **cuiva** = a împuia capul (sau urechile) cuiva, v. împuia. Cf. CIAUȘANU, GL. (Cu schimbarea construcției) *Ia tacă-vă gura d-aci ..., zice împăratul, că îmi puiarăți în cap de cînd tot sporogiți!* GORJAN, H. II, 194/29.

— Prez. ind. pers. 3: *puiește.* — Și: **puiá, poiá** (VÎRCOL, v. 98) vb. I.

— V. **pui**[1].

PUIÁ vb. I v. **pui**[2].

PUIÁC s. m. (Bot.) **1.** (Prin Ban.) Arpagic. Cf. CADE, ALR SN I h 192/76.

2. (Regional) Copilеț (la tulpina porumbului) (Glimboca — Caransebeș). ALR SN I h 103/27.

— Pronunțat: *pu-iac.* — Pl.: *puieci.*

— **Pui**[1] + suf. *-ac.*

PUIÁG s. n. (Sud-vestul Transilv.) Podul[1] **(I 2)** grajdului (VUIA, Ț. H. 101, CADE, VICIU, GL., DENSUȘIANU, Ț. H. 330, CHEST. II 420/48, GREGORIAN, CL. 61) sau despărțitură în șură (MAT. DIALECT. I, 266) în care se păstrează nutrețul și recolta (SCL 1973, 49).

— Pronunțat: *pu-iag.* — Pl.: *puiaguri.*

— **Pui**[1] + suf. *-ag.*

PUIÁN s. m. (Regional) Puiandru **(3)** (Crucea — Vatra Dornei). A V 15. *Puian de cerb.* ib. ✦ Spec. Cățelandru. SLAVICI, ap. TDRG, cf. DL, DM.

— Pronunțat: *pu-ian.* — Pl.: *puieni.*

— **Pui**[1] + suf. *-an.*

PUIÁNCĂ s. f. (Rar) Puică **(I 3).** *Pîndea vulpea de după colibă ... — Puianca ..., ian auzi-o, mîrlie.* CAMILAR, N. II, 425.

— Pronunțat: *pu-ian-.* Pl.: *puience.*

— **Puian** + suf. *-că.*

PUIÁNDRU, -Ă subst. Augmentativ al lui pui[1]; pui[1] mai mare.

1. S. m. Cf. pui[1] **(I 1).** *Tata nu uita să le reteze aripile pentru ca puiandrii să aibă timp să se deprindă cu locul de naștere.* PAS, Z. I, 130. *În această perioadă s-ar putea ca puiandrii* [de porumbei] *să nu cunoască locul pe unde să iasă și să intre în porumbărie.* VÎN. PESC. septembrie 1962, 20, cf. RĂDULESCU-CODIN, 63, L. COSTIN, GR. BĂN. 170.

2. S. m. Cf. pui[1] **(I 2).** *Umbla prin curte luat cu asalt de o oaste întreagă de puișori, pui, puiendri.* VOICULESCU, P. I, 59, cf. ALR I 1 000/898. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Descoperise că, din femeie ce era, fusese dintr-o întîmplare schimbată într-un cocoșel puiandru.* CARAGIALE, O. IV, 270.

3. S. m. și f. Cf. pui[1] **(I 3).** *Creșteau pe lîngă ei lupi, pe care îi prindeau de puiendri.* VOICULESCU, P. I, 103, cf. BĂCESCU, P. 26. *Griva dă ocol și ne pomenim că se întoarce pe furiș, cu puiendrii morți în gură.* STANCU, D. 15. *La o bătaie de iepuri cade o vulpe; fie ea chiar puiandră.* VÎN. PESC. februarie 1964, 8. *Au urmat cîțiva puiandri indigeni și curcubei pe care i-am trimis în apă să mai crească.* ib. noiembrie 1964, 4, cf. MAT. FOLK. 591.

4. S. m. Cf. pui[1] **(H 1).** *De-a lungul ulucilor sînt cîțiva puiandri de salcîm.* GALACTION, O.A. II, 249. *Cînd e pomul mic i se zice pui, puiandru.* H VII 147, cf. IX 388, VÎRCOL, V. 98. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Că moare frunza-n ramuri, puiandră și ușure, Copacul viețuiește și s-a-nmulțit pădure.* ARGHEZI, VERS. 388.

5. S. m. și f. Cf. pui[1] **(III 1).** *Pe genunchii ei doarme, somn dulce, Niculina, o puiandră sălbatică, singura odraslă a casei.* DELAVRANCEA, S. 166, cf. DDRF. *Fericit, nu băgam în seamă puiendrii de țigan ce spionau scoțînd capetele din tufișuri.* VOICULESCU, P. II, 101. *Veneau ... și culegeau ... mîndrețe de romînce, puiandre necoapte.* în SCL 1973, 49, cf. BL XIII, 36. *Ca un copil cîntăreț, el debutează în stranã după fantezia lui îndrăzneață și negatoare de puiandru.* ARGHEZI, S. VIII, 177, cf. COM. SAT. III, nr. 4, 51.

— Pronunțat: *pu-ian-.* — Pl.: *puiandri, -e* și *puiendri, -e.*

— **Pui**[1] + suf. *-andru.*

PUIÁT s. n. v. **puit**[1].

PUIÁTĂ s. f. v. **poiată.**

PUIĂȚĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Puier **(2).** CV 1951, nr. 1, 36. *Puii mănîncă în puiață.* ib.

— Pronunțat: *pu-ia-.* — Pl.:?

— De la **pui**[1].

PUÍC s. n. Diminutiv al lui pui[1].

1. (Bucov. și nord-estul Transilv.; adesea cu determinări care arată felul) Cf. pui[1] **(VI 1).** *Puicul mesei.* Com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/232, ALR I 702/259, 269. *Foarfecele sînt în puicul mașinii de cusut.* MAT. DIALECT. I, 189, cf. 287.

2. (Bucov.) Despărțitură în șură[1] **(1),** în care se păstrează cereale, alimente etc. Com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/232. ✦ Ext. (Regional) Șură[1] **(1)** (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

3. (Regional) Podul[1] **(I 2)** grajdului, unde se păstrează nutrețul (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. II 420/258.

4. (Regional) Cf. pui[1] **(VI 10).** Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA.

— Pl. *puicuri.*

— **Pui**[1] + suf. *-ic.*

PUICÁNĂ s. f. (Regional) Augmentativ al lui puică **(I 1).** Cf. DM, H X 151, ALR I 1 000/746, 954.

— Pl.: *puicane.*

— **Puică** + suf. *-ană.*

PUICÁR s. m. (Rar) Vînzător ambulant de pui[1] **(I 2).** Cf. IORDAN, L. R. A. 162, SCL 1973, 49.

— Pl.: *puicari.*

— **Puică** + suf. *-ar.*

PÚICĂ s. f. **1. 1.** Pui[1] **(I 2)** de sex feminin; găină tînără (care abia a început să oue). Cf. ANON. CAR. *Să zice că din ouăle cele rotunde se scot puice, iară din ceale lungărețe pui sau cocoșei.* ECONOMIA, 105/1, cf. LB. *Acelea* [ouă] *ce au ... bășică cu aer la o parte, cu sămînța puicii.* PENESCU, M. 72/10. *Cînd își aducea ea aminte de puicile cele nadolence și boghete ... crăpa de ciudă.* CREANGĂ, O. 8. *Din toate colțurile ogrăzii răsăriră găini negre, albe, cocoși cu creasta bătută, puici boghete, rațe leșești.* DUNĂREANU, CH. 71. *Se crede că trebuie să fie clocit ... cel dintăi ou de puică neagră.* PAMFILE, DUȘM. 85, cf. id. J. I, 132. *Femeia, înainte de-a pune ouăle sub cloșcă, le așază pe pămînt ca să iasă din toate puice.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Să nu cumva să-mi prindeți ... vro puică boghetă.* HOGAȘ, DR. II, 88. *Găinile și puicile veniră din toate părțile.* REBREANU, R. I, 152. *Pe căpriori dormeau niște puici, astfel că primprejur era plin de pene.* VLASIU, A. P. 219. [Vulpea] *mi-a mîncat nouă puici — din cele mai mar. și mai boghete.* SADOVEANU, O. VI, 636. *Zi cu zi îmi faci cadou, Puică galbenă, un ou.* ARGHEZI, S. P. 103*i Începură să alerge spre el din toate părțile și pui, puici, cocoșei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 102. *Du-te zău, bărbate-n tindă Și te uită sus la grindă, Că-i o puică ș-un*

cocoș Și mi le scoboară jos. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 456, cf. ALR I 1 000, ALR II 5 694. *Așe că puica babii tăt ua; da a moșului, cocoșu nu ua!* O. BÎRLEA, A. P. I, 118. *Puica pe creastă se cunoaște ce neam o să iasă.* PANN, P. V. I, 85/25. *Puica de la vecin ni se pare gîscă mare* (= un lucru străin similar cu al nostru ni se pare mai bun). ZANNE, P. I, 623. *Cînd oi vedea vulpea cu papuci Umblînd după puici* = niciodată. id. ib. I, 709. ◇ Expr. (Popular) **A face mîna** (sau **degetele**) **puică** = a apropia între ele vîrfurile degetelor unei mîini. *Cînd e cam frig și amorțește mîna, băieții se trudesc să facă mîna puică, adică să apropie vîrfurile degetelor la un loc.* PAMFILE, J. I, 58. *Baba ... cu degetele dreptei făcute puică, bătu o cruce lată, din creștet în poală și pe amîndoi umerii.* CHIRIȚESCU, GR. 137, cf. DR. IV, 729. (Rar) **A se lăsa puică** sau **a ședea** (ori **a se da** etc.) **puica** = a se lăsa sau a sta, a aluneca etc. pe vine. *Zgîriam gheața întorcînd călcîiul cu meșteșug, luneam cu picioarele strînse, ne lăsam puică.* BRĂESCU, A. 129. *Copiii se dau puica pe gheață.* ap. SCRIBAN, D. (Regional) **A i se face (cuiva) părul puică** = a i se face (cuiva) părul măciucă, v. măciucă **(I 1)**. *Mă apărai de lovitura sabiei tale și o ștersei d-a fuga, cu părul făcut puică.* GORJAN, H. II, 212/16, cf. UDRESCU, GL. (Regional) **(A fi) cu inima puică** = (a fi) extrem de înfricoșat. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Ornit.; regional) Femela curcanului; curcă. Cf. DR. IV$_2$, 1 328, BĂCESCU, PĂS. 145, ALR I 1 011/333.

3. (Rar) Pui[1] **(I 3)** de sex feminin; (rar) puiancă. *Ai prins o puică de vulpe ..., mare lucru!* CAMILAR, N. II, 424.

II. 1. (Familiar; la voc.) Termen de adresare (dezmierdător sau ironic) folosit cînd se vorbește cu sau despre o fată ori o femeie (tînără). *Ceea ce-mi spui, puica mamii, eram să ți-o spui eu mai înainte.* ISPIRESCU, L. 54. *Să te faci mare, puica maichii.* DELAVRANCEA, T. 142, cf. BUL. FIL. I, 213, IV, 113, 125. *Uite așa, puica maichii, te încălzești și spui.* SADOVEANU, O. XVII, 306.

2. (Popular; de obicei ca termen alintător de adresare) Iubită. *Rămîi sănătoasă, puică!* NEGRUZZI, S. III, 18. *Iată! hora se-nvîrtește ... Vină, puico, vină.* ALECSANDRI, P. I, 67, cf. id. T. I, 94. *Răvaș, puică, răvaș, dragă, Răvaș de la vornicu, Că-ți vine ibovnicu.* MACEDONSKI, O. II, 48. *Spune-mi, puică, n-ai mărturisit strîmb?* CĂLINESCU, E. O. II, 253. *Fiecăruia îi era frică pentru puica lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 85. *Vai de biata inimioară, Ca și lunca, geme, zbiară, Pentru-o puică bălăioară.* ALECSANDRI, P. P. 225. *Ș-apoi lin, dorule, lin, Că puica-i pe loc străin.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 127. *Vino, puică, după mine, Dacă vrei să-ți fie bine.* MARIAN, SA. 9. *Badea calu-și potcovea, Puica ședea și-l privea.* ȘEZ. I, 9. *Rele-s, puică, frigurile, Da-s mai rele dragostile.* HODOȘ, P. P. 32, cf. MAT. FOLK. 1 321. *A pus jurămînt să nu să aline pînă nu-și va scoate puica din ghearele păgînului.* MERA, L. B. 201. *Și folos că v-am văzut, Că ni-am găsit puica-n pămînt.* GRAIUL, I, 309. *De-a vrea puica, de n-a vrea, Deseară mă duc la ea, Ostenit cum oi putea.* PAMFILE, C. Ț. 99. *Cît mi ți-i lumea de largă, Nu-i ca puica mea cea dragă.* id. ib. 112. *Nu știu, luna-i luminoasă, Ori e puica mea frumoasă.* ANT. LIT. POP. I, 113. *Cîntă cucu, se rotește, Puica din prag mi-l privește.* FOLC. MOLD. I, 114. *Nu știu, luna pe cer merge, Ori puica la apă trece.* FOLC. TRANSILV. II, 34. *Auzit-am de departe Că-mi trage puica de moarte.* BALADE, III, 219. *Lasă lumea să vorbească, Numai puica să-mi trăiască,* se spune despre cei care fac ce vor, indiferent de părerea altora. Cf. ZANNE, P. II, 839. ✦ (Rar; depreciativ) Cocotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 494.

III. 1. (Munt. și Olt.) Rodul tînăr al porumbului **(II 1)** (înainte de a se forma mătasea și boabele); (popular) păpușă **(II 2)**, (regional) pănușie, pui[1] **(II 5)**. Cf. DDRF. *Rodul porumbului se numește puică atunci cînd este încă mic, pînă nu i-a dat încă mătasa.* I. CR. IV, 220. *Păpușa sau puica se numește astfel pînă ce nu are mătase.* PAMFILE, A. R. 88. *Porumbii pe deal crescuseră nebuni, de nu te vedeai din ei ... Puicele se și încurcau de multe și mari ce erau.* id. D. 92, cf. CIAUȘANU, GL., TOMESCU, GL., ALR SN I h 105, ALRM SN I h 75. *Au dat puicile la porumbi.* UDRESCU, GL. *Porumbului a început să-i dea puicile.* LEXIC REG. II, 71. *Dau puicile la porumb.* GL. OLT.

2. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului **II 1**). *De la nodul cel mai apropiat de pămînt, adesea firul de păpușoi ... dă un fel de ramuri, cari citeodată fac și ele păpuși și spice și cari se numesc ... copileți, frați, surori sau puice.* PAMFILE, A. R. 87.

3. (Prin Transilv. și prin Mold.; mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Boabele de porumb rămase neînflorite după ce s-au făcut floricelele; (regional) puichiță **(I 2)**, puicuță **(3)**. Cf. SĂGHINESCU, V. 101, CADE, com. din DEDA—REGHIN, ALR SN IV MN h 1 115/219, MAT. DIALECT. I, 89.

4. (Regional; și în sintagma *puică de curechi*, ALR SN IV h 1 098/349) Sarma (Groși — Baia Mare). ib.

5. Compus: (Entom.; nordul Munt.) **puica-popii** = buburuză *(Coccinella septempunctata)*. Cf. H IX 143, ALR I 1 889/776, 782, 795. *Puica-popii, Unde-i zbura Acolo m-oi Îmmărita.* ALR II 4 366/784.

6. (Iht.; Ban.) Lostriță *(Hucho hucho)*. *Se poate întîlni un alt soi de păstrăv numit ... prin Banat puică.* ATILA, P. 201. *Numele de puică a supraviețuit peștelui dispărut și la locuitorii de pe valea Bistrei.* BĂCESCU, P. 49, cf. 48, H XVIII 261, ALR II 6 239/2.

— Pl.: *puici* și (popular) *puice*. Gen.-dat. și: (popular) *puicăi, puichii*.

— **Pui**[1] + suf. *-că*.

PUICHÍȚĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui puică.

1. (Ban. și prin nord-vestul Olt.) Cf. puică **(I 1)**. Cf. ANON. CAR., H IX 84, ALR I 1 000/35, ALR II 5 494/36. ✦ (Regional) Bibilică *(Numida meleagris)* (Glimboca — Caransebeș). ALR SN II h 383/27.

2. (Ban.; la pl.) Puică **(III 3)**. Cf. CADE.

II. (Bot.) **1.** (Regional) Calce *(Caltha palustris)* (Secășeni — Oravița). ALR SN III h 645/29.

2. (Prin Ban.; și în sintagma *puichiță d-ali albe*, ALR SN III h 644/29) Floarea-paștilor *(Anemone nemorosa)*. Cf. BORZA, D. 19, ALR SN III h 644/29.

3. (Prin Ban.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H XVIII 168, MAT. DIALECT. I, 139.

III. (Regional) Numele unei specii de broască nedefinite mai de aproape (Brădișorul de Jos — Oravița). H XVIII 139.

— Pl.: *puichițe* și (regional) *puichiți*.

— **Puică** + suf. *-iță*.

PUICÓI s. m. (Prin Transilv.) Curcan *(Meleagris gallopavo)*. Cf. DR. IV$_2$, 1 328, ALR I 1 012/333.

— Pl: *puicoi*.

— **Puică** + suf. *-oi*.

PUICULEÁ s. f. (Regional) Diminutiv al lui puică **(II 2)** (Straja — Rădăuți). ȘEZ. XXIII, 89. *Am avut o puiculea Ș-o murit bînd o cafea.* ib., cf. SFC VI, 120.

— **Puică** + suf. *-ulea*.

PUICULEÁNĂ s. f. **1.** (Popular) Diminutiv al lui puică **(II 2)**. *Puică, puiculeana mea, Roagă-te lui Dumnezeu Să murim noi Amîndoi ... Și să vază lumea toată C-o fost dragoste curată!* RETEGANUL, TR. 118. *Răsai lună mai degrabă Să se vadă prin livadă, Să crească pelin și iarbă, Puiculeana să culeagă.* HODOȘ, P. P. 50. *Doamne, Mai dă-mi zile să trăiesc, Puiculeana să-mi iubesc.* CIAUȘANU, V. 14. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Unde a găsit el puiculeana asta de fătuță, așa de chipeșă și cu alții draci în ea?* V. ROM. februarie 1954, 111.

2. (Bucov.; art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 126.
— Pl.: *puiculene.*
— **Puică** + suf. *-uleană.*

PUICULÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u i c ă.
1. Cf. p u i c ă **(I 1).** Cf. CADE, ALR I 1 000/158, 508, 679, ALR II 5 694/182, 192, 682, 928.
2. Cf. p u i c ă **(II 2).** *Ba ședzi mai bine acasă cu mine, puiculița mea.* CR (1846), 124²/32, cf. POLIZU. *Doină, doiniță! De-aș avea o puiculiță Cu flori galbine-n cosiță, Cu flori roșii pe guriță!* ALECSANDRI, P. I, 3. *O să ne despărțim, puiculița mea.* BOLINTINEANU, O. 274. *Ia poftim, puiculiță, de cinstește dumneata intîi.* CREANGĂ, O. 232, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE. *Puiculiță, chip frumos, Eu te-aș lua bucuros.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Iubește-mă, bădiță, Pe mine, o puiculiță!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 46. *Puiculiță, pui păun, Treci la badea peste drum Să cercăm vinul de-i bun.* id. ib. 373. *Puiculița mea frumoasă ... Purcesei să vin la tine, Pierdui calea, vai de mine.* MARIAN, SA. 18. *Puică, puiculița mea, Fă-ți gurița fîntînea.* MAT. FOLK. 1 344. *Și m-așteapt-o puiculiță, Ca un crin, ca o crăiță, Cu gura de lămîiță.* PAMFILE. C. Ț. 97. *Aveam și eu o puiculiță Ș-o murit mîncînd jîntiță.* ȘEZ. XXIII, 89. *De-aș ști că e puiculița, Aș întinde pușculița, Și i-aș pușca cobilița.* FOLC. TRANSILV. II, 34. ✦ (Rar; depreciativ) Cocotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 473, 493.
3. C o m p u s: (Entom.; prin nordul Munt.) **puiculița-popii** = buburuză *(Coccinella septempunctata).* Cf. ALR I 1 889/768, 770.
4. (Prin nord-vestul Olt. și prin sud-estul Transilv; la pl.) Floricele (de porumb). ALR SN IV h 1 115.
— Pl.: *puiculițe.*
— **Puică** + suf. *-uliță.*

PUICÚȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui p u i c ă.
1. Cf. p u i c ă **(I 1).** Cf. ALR I 1 000, ALR II 5 694. *Trei puicuțe cucuiete Stau la lelea sub părete* (Fereastra). GOROVEI, C. 148.
2. Cf. p u i c ă **(II 2).** *Saltă sprinten dănțătorii, Griveții, vînătorii, Cu puicuțe românești.* ALECSANDRI, POEZII, 573. *Și dacă nu ești meșter la arma de vînat, Să prinzi cu undișoara puicuțele din sat?* BOLINTINEANU, O. 184. *Pre puicuță trebuie să o lase, familia rămîne fără pîne.* CONTEMPORANUL, III, 775. *Cel mai tînăr chiotea : „Alelei, puicuța mea!"* COȘBUC, P. I, 130. *Totdeauna, dragă puicuță, pe mine mă apucă așa jalea.* SADOVEANU, O. II, 186. *Dărviciu de m-a ajunge, Sufletul de loc mi-l stringe, Și capul mi l-a tăia Și puicuța mi-a lua.* POP., ap. GCR II, 296. *Să văd pe puicuța mea, Cea frumoasă, ochișea.* MARIAN, SA. 10. *Foaie verde ca mărarul, De trei ori potcovii calul ... Să urc la puicuța dealul.* MAT. FOLK. 1 363. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am văzut pe la fîntînă O puicuță de română, Și de-atunci dorul mă frînge, Soarele din cer mi-l stinge.* POP., ap. GCR II, 305. ✦ (Rar; depreciativ) Cocotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 473, 494.
3. (Prin Bucov.; la pl.) Puică **(III 3).** Cf. DDRF. *Acele grăunțe însă cari ... nu pocnesc, ci-și păstrează forma de mai nainte, se numesc puicuțe și găinuțe.* MARIAN, D. 57, cf. SFC IV, 155.
4. (Regional; la pl.) Specie de cartofi lunguieți (Coverca — Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Pl.: *puicuțe.*
— **Puică** + suf. *-uță.*

PUIDĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Ban.; despre cîini) A lătra. *Lupul ... vede că vin cîțiva feciori cu bofile către el și cu cîinii sumuțind și puidăind.* CĂTANĂ, P. B. III, 33.
— Prez. ind. pers. 3: *puidăiește.*
— Etimologia necunoscută.

PUIÉC s. m. (Regional) **1.** (La pl.) Pui[1] **(I 4)** de albine (Glimboca — Caransebeș). ALRM SN I h 176/27.
2. (La pl.) Copileți (la tulpina porumbului) (Glimboca — Caransebeș). ALRM SN I h 73/27.
3. Cățel (de usturoi) (Răchita — Lugoj). ALR I 841/75.
4. (La pl.) Arpagic (Chizătău — Lugoj). ALRM SN I h 128/76.
— Pronunțat: *pu-iec.* — Pl.: *puieci.*
— Cf. p u i[1].

PUIECIÓR s. m. (Prin nord-estul Olt.) Diminutiv al lui p u i e t **(4)**; p. r e s t r. ceapă mică. Cf. CIAUȘANU, GL. 53.
— Pronunțat: *pu-ie-.* — Pl.: *puieciori.*
— **Puiet** + suf. *-ior.*

PUIÉDE s. f. v. **poiede.**

PUIÉDIE s. f. v. **poiede.**

PUIÉLNIȚĂ s. f. v. **puiernițã.**

PUIÉR subst. **1.** (Regional) Sertar (la masă) (Buciumi — Zălau). ALR I 702/285.
2. (Prin sud-vestul Munt.) Coteț în care se dă mîncare puilor[1] **(I 2)**; (regional) pilișnic, puiernițã **(2)**, puiață. CV 1951, nr. 1, 36. *Am făcut un puier, de dăm la pui să mănînce.* ib.
— Pronunțat: *pu-ier.* — Pl.:?
— **Pui[1]** + suf. *-ar.*

PUIERÍME s. f. (Regional; cu sens colectiv) Mulțime de pui[1] **(I 1)** (Bechet — Corabia). GL. OLT.
— Pronunțat: *pu-ie-.*
— **Pui[1]** + suf. *-ărime.*

PUIERÍȚĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) Copileți (la tulpina porumbului) (Secășeni — Oravița). ALR SN I h 103/29.
— Pronunțat: *pu-ie-.*
— **Pui[1]** + suf. *-ariță.*

PUIÉRNIȚĂ s. f. **1.** Instalație simplă folosită în crescătoriile de pești pentru dezvoltarea puietului **(3)** de păstrăv. Cf. NOM. MIN. I, 26. *Alimentarea se face astfel, încît fiecare puiernițã să primească apa direct de la ulucul de distribuire.* LTR², cf. M. D. ENC.
2. Instalație special amenajată pentru creșterea puilor[1] unor păsări de curte fără cloști, în primele luni de viață. *Este bine să li se facă cunoscut elevilor modul de creștere a puilor în puiernițe.* GÎ 1962, nr. 685, 3/3, cf. T martie 1962, 36. *Puiernițele se împart în compartimente corespunzătoare unui număr de 200 de pui sau boboci.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Regional; în forma *puielniță)* Clocitoare (Măceșu de Jos — Băilești). GL. OLT. ✦ (Prin sud-vestul Munt.) Puier **(2)**. Cf. CV 1951, nr. 1, 36.
3. (Mold.; în forma *puielniță)* Cocotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 494.
— Pronunțat: *pu-ier-.* — Pl.: *puiernițe.* — Și: (regional) **puiélniță** s. f.
— **Pui[1]** + suf. *-arniță.*

PUIÉSTRU subst. (Regional) Mlădiță **(1)** (Petrila)· A III 17.
— Pronunțat: *pu-ies-.* — Pl.: ?
— De la **pui[1].**

PUIÉT s. m. (La sg. cu sens colectiv) **1.** Mulțime de pui[1] **(I 1)**; (învechit) puime. Cf. LB, POLIZU, DDRF, M. D. ENC., DEX.
2. Mulțime de pui[1] **(I 4).** *În mutarea întîia albinele își dezvoltau cuibul și puietul.* SADOVEANU, O. XVIII, 624, cf. CHEST. VI 22/16, 92/3, ALRM SN I h 176, M. D. ENC., DEX.
3. Pești[2] mici (în prima lor perioadă de viață), adesea obținuți prin fecundare artificială și folosiți la repopularea apelor. Cf. NICA, L. VAM. [Este necesară]

supravegherea creșterii în toplițe a puieților de păstrăv. VÎN. PESC. iunie 1962, 20. *Întreaga cantitate de puiet produs este folosită pentru repopularea bazinelor de pescuit sportiv.* ib. octombrie 1964, 1, cf. DEX, com. din CLUJ—NAPOCA.

4. Plante lemnoase tinere din momentul în care formează primele frunze pînă cînd ating înălțimea de 1—2 m, crescute spontan în păduri sau cultivate în pepiniere silvice sau pomicole spre a fi transplantate ulterior, (regional) p u i ț **(3)**; p. g e n e r. plantă tînără, p u i[1] **(II 1)**. Cf. ALEXI, W. *Am oculat vara sub coajă puieți de 2 ani, crescuți din simburi pădureți în școala altoilor.* COMȘA, N. Z. 48. *Făcu țîști! în puieții nucului.* GALACTION, O. A. I, 264. *Copacii ... se înmulțiseră prin puieți și semințe.* C. PETRESCU, R. DR. 214, cf. NOM. PROF. 14. *Se vor recolta ... puieți forestieri din pădure.* LEG. EC. PL. 443. *Se mlădie ușor în vînt puieții Pădurii celei noua — care crește.* V. ROM. octombrie 1954, 32. [Arbustul] *poate fi introdus în teren prin plantare de puieți sau prin semănătură directă.* VÎN. PESC. martie 1964, 17, cf. ILTR[2]. *Datoria elevilor este de a participa la activitățile obștești ... prin plantarea puieților.* BOTANICA, 169. *Puieții naturali cresc spontan în păduri; cei cultivați sînt crescuți în pepiniere pomicole.* DER. *Cîntă cucul pe puiete, Fata ta doarme-n unghete.* I. CR. III, 250. *Puieți răsăriți din sămînța căzută.* L. COSTIN, GR. BĂN. 170, cf. A VI 26.

5. (Rar) Mulțime de pui[1] **(III 1)**. *Cînd s-a hotărît ca ... să-și puie cununia pe cap alături de un controlor financiar, a făcut-o mînată de sărăcia și de puietul de copii de acasă.* BASSARABESCU, S. N. 161.

— Pronunțat: *pu-iet.* — Pl.: *puieți.* — Și: (regional) **puiéte, puiéț** s. m.

— **Pui[1]** + suf. *-et.*

PUIÉTE[1] s. m. (Prin nord-estul Olt.) **1.** Diminutiv al lui p u i[1] **(II 1)**. Cf. CIAUȘANU, GL.

2. Pui[1] **(VI 10)**. Cf. CIAUȘANU, GL. *Am băgat la cămașă doi puieți.* id. ib.

3. Adaos de lemn la grinzile care au o adîncitură. Cf. MAT. DIALECT. I, 234.

— Pronunțat: *pu-ie-.* — Pl.: *puieți.*

— **Pui[1]** + suf. *-ete.*

PUIÉTE[2] s. m. v. **puiet.**

PUIETOÁRE adj. (Gram.; învechit, rar; în sintagma) *Spiță puietoare* = grad pozitiv, v. p o z i t i v **(I 4)**. *Spiță puietoare iaste și numirea lucrurilor cu nume adăogătoare, cum e: alb, negru și alte.* ST. LEX. 225[r]/5.

— Pronunțat: *pu-ie-.*

— **Pune** + suf. *-ătoare.*

PUIETÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (În dicționarele din trecut; despre animale) Care umblă după împerechere, după puit[1] **(1)**; care se puiește[2] **(2)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. S. f. Cloșcă. Cf. DRLU.

— Pronunțat: *pu-ie-.* — Pl.: *puietori, -oare.*

— **Pui[2]** + suf. *-ător.*

PUIETÚRĂ s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv neprecizat, probabil) Mulțime de copii, de odrasle, de urmași. *Lumea creștinească, în puietură vestită* (a. 1694). FN 42.

— Pronunțat: *pu-ie-.*

— **Pui[2]** + suf. *-ătură.*

PUIÉȚ[1] s. m. v. **puiet.**

PUIÉȚ[2] s. n., s. m. (Prin sudul Transilv.) **1.** S. n. Sertăraș. Cf. p u i[1] **(VI 1)**. Cf. ALR I 702/160, A II 8.

2. S. m. Scîndura de jos a ferestrei. Cf. CHEST. II 180/61, 63.

— Pronunțat: *pu-ieț.* — Pl.: (n.) *puiețe* și (m.) *puieți.*

— **Pui[1]** + suf. *-eț.*

PUIEZEÁ s. f. v. **puizea.**

PUIEZÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit) A veni în mare cantitate, în mare număr (și năvalnic). V. n ă p ă d i, n ă v ă l i. *Ai ieșit ca un rîu din eden, poiezind cu valuri line.* MINEIUL (1776), 62[1]/2. *Poiezise ca furnigile cînd se suie pe copaci primăvara.* DIONISIE, C. 182, cf. CADE.

2. R e f l. (Mold.) A se înmulți prin procreare. *Salamandrele ... poporul le cunoaște sub numele de solomîzdre. Poporul crede că ele ... se puizesc chiar din cenușa unei solomîzdre arsă-n foc.* ȘEZ. II, 71, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Într-o magazie de lemnărie ... se puiziseră guzgani.* SADOVEANU, O. II, 516. *Au trecut pe deasupra lor doi cormorani dintre aceia care se puiziseră într-o dumbravă, pustiind-o.* id. ib. XIII, 331. ✦ A se înmulți ca indivizi; a se răspîndi în mare număr pe un teritoriu. Cf. CREANGĂ, ap. CADE, SCRIBAN, D.

3. R e f l. (Prin nord-estul Olt.; despre apă; în forma *poieji*) A se revărsa **(1)**. Cf. CIAUȘANU, V. 189. ✦ „A picura, a asuda". CIAUȘANU, V. 189.

4. T r a n z. (Prin nordul Munt.; complementul indică suprafețe; în forma *poiezi*) A acoperi, a umple (cu ființe). *A ieșit din corn ... cai, herghelii multe. Dă să le bage-n corn! Da cînd ducea pe cele ieșite, a poiezit pămîntul cu altele.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 197, cf. 356.

— Pronunțat: *pu-ie-.* — Prez. ind. pers. 3: *puiezește.* — Și: (învechit și regional) **poiezí,** (regional) **puizí, poieji** (CIAUȘANU, V. 189) vb. IV.

— **Pui[1]** + suf. *-ezi.*

PUIEZITÚRĂ s. f. (Regional) Mulțime de pui[1] **(I 2)** (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ce de puiezitură am văzut la gostat!* id. ib. ✦ Mulțime de copii. Cf. p u i[1] **(III 1)**. (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Duduia curtea școlii de puiezitura satului.* id. ib.

— Pronunțat: *pu-ie-.* — Pl.: *puieziturí.*

— **Puiezi** + suf. *-tură.*

PUIGÁN s. m. (Mold.) Augmentativ al lui p u i[1]; pui[1] mai mare.

1. Cf. p u i[1] **(I 1)**. *Toate sălbăticiunile care aveau în acel colțon de lume domnie se deșteptau deasupra stufurilor și luciurilor, învățîndu-și puiganii la zbor.* SADOVEANU, O. XIII, 849, cf. id. P. M. 89.

2. Cf. p u i[1] **(I 2)**. Cf. SCRIBAN, D.

3. Cf. p u i[1] **(I 3)**. *Puii de eleni se mai cheamă puigani.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 149. *Puigan ... un pui de lup sau iepure aproape de un an.* I. CR. VI, 30. *Ai vînat ceva? Numai un puigan mi-a picat.* id. ib.

— Pl.: *puigani.*

— De la **pui[1]**.

PUIGRÓS s. m. (Ornit.; regional) Botgros *(Coccothraustes coccothraustes).* Cf. MARIAN, O. I, 416, TDRG, DOMBROWSKI, P. 95, 315, BĂCESCU, PĂS. 145.

— Pl.: *puigroși.* — Și: (regional) **puingrós** (MARIAN, O. I, 416, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 145), **puingróș** (MARIAN, O. I, 416), **puiugrós** (BĂCESCU, PĂS. 145) s. m.

— **Pui[1]** + **gros.**

PUILÉTE s. m. (Regional) Porumb semănat des, care se recoltează verde și este folosit ca furaj (Geoagiu — Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 266.

— Pl.: *puileți.*

— **Pui[1]** + suf. *-(u)lete.*

PUILÚȘ subst. (În dicționarele din trecut) Împletitură făcută din nuiele și întrebuințată ca funie. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Pronunțat: *pu-i-.* — Pl.: ?

— De la **pui[1]**.

PUILÚȚ s. m. (Regional) Diminutiv al lui p u i[1]. Cf. SFC VI, 124, 127.
— Pronunțat: *pu-i-*. — Pl.: *puiluți*.
— De la **pui[1]**.

PUÍME s. f. (În dicționarele din trecut) Puiet **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— **Pui[1]** + suf. *-ime*.

PUINGRÓS s. m. v. **puigros**.

PUINGRÓȘ s. m. v. **puigros**.

PÚINIȚĂ s. f. (Prin Mold.) Cocotă, prostituată. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 494, GRAUR, E. 32.
— Pl.: *puinițe*.
— **Pui[1]** + suf. *-niță*.

PUIOÁRĂ[1] s. f. (Regional) „Haină femeiască făcută dintr-o stofă cu boabe albe" (Frata — Turda). PAȘCA, GL., cf. SCL 1975, 263.
— Pronunțat: *pu-ioa-*. — Pl.: *puioare*.
— **Pui[1]** + suf. *-ioară*.

PUIOÁRĂ[2] s. f. v. **păioară**.

PUIÓC s. m., s. n. Augmentativ al lui p u i[1].
1. S. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Cf. p u i[1] **(I 1, 2)**. Cf. TEAHA, G. N. 257.
2. S. m. (Prin Ban.) Cf. p u i[1] **(I 3)**. Cf. CADE. *Își prinse un puioc de urs și mai prinse unul de lup și-i învață să-i fie câini credincioși la orice vreme.* MERA, L. B. 104.
3. S. n. (Regional) Cf. p u i[1] **(VI 1)** (Semlac — Sînnicolau Mare). ALR I 702/51.
— Pronunțat: *pu-ioc*. — Pl.: (m.) *puioci* și (n.) *puiocuri*.
— **Pui[1]** + suf. *-oc*.

PUIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Popular și familiar; despre ființe) Prolific. *Cu matca de iepuroaică se vindecă sterilitatea, pentru că acest animal e foarte puios.* CANDREA, F. 311, cf. TDRG. *Nu e nici puios ..., că n-are copii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 143, cf. CADE, IORDAN, STIL. 369, DM, M. D. ENC., DEX. ◈ (Prin sud-estul Transilv.; în sintagma) *Fagure puios* = fagure din care ies puii[1] **(I 4)** de albine. Cf. CHEST. VI 127/29, 30.
2. (Prin Ban.; în sintagma) *Bubă puioasă* = boală de piele care se manifestă prin ieșirea unor bube mărunte, mai ales pe față. *Bubă puioasă ..., nu umfla, nu gîmfa, căi cu descîntec te-oi descînta și cu sare te-oi săra.* ALEXICI, L. P. 207, cf. ALRM II/I h 181/27.
— Pronunțat: *pu-ios*. — Pl.: *puioși, -oase*.
— **Pui[1]** + suf. *-os*.

PUIPURÚCHI s. m. = pitpalac **(II 1)**. Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.

PUÍRE s. f. Acțiunea de a s e p u i[2] **(2)**. Cf. DRLU, DDRF, DEX.
— Pl.: *puiri*.
— V. **pui[2]**.

PUIRÍȚĂ s. f. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului) (Secășeni — Oravița). ALR SN I h 98/29.
— Pronunțat: *pu-i-*. — Pl.: *puirițe*.
— De la **pui[1]**.

PUIȘÓR, -OÁRĂ subst., interj. Diminutiv al lui p u i[1].
I. S. m. **1.** Cf. p u i[1] **(I 1)**. *Ca o pasere ce-și hrăneaște puișorii și-i pitula pînă trecu vînătoriul.* MOXA, 386/36, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Peste o clipă se auzi țipetele de bucurie ale puișorilor cărora rîndunica le aducea hrană.* GÎRLEANU, N. 217. *Sărmane păsărele, sărmani puișori goluși, dacă ați putea ... ce-ați povesti voi de traiul vostru prin cîmpiile noastre!* GALACTION, A. 416. *Puișor de la pădure, Du-te la mîndra de-i spune Să nu se gate-așa bine, Că, zău, capul mi l-o pune.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 13, cf. 205. *Și să zbor din nuc în nuc, Ca un puișor de cuc.* PAMFILE, C. Ț. 107. *Iar mai sus, pe spic de nuc, Cînt-un puișor de cuc!* CIAUȘANU, V. 31. ◇ E x p r. (Rar) **A fi puișor cu caș la gură** = a fi copil, încă nematurizat; p. e x t. a fi (total) lipsit de experiență. Cf. ZANNE, P. III, 513. ✦ (Regional; la pl.; și în construcțiile *de-a puișorii*, HEM 609, H II 64, ALR SN V h 1 297/272, *de-a puișoru*, ALR SN V h 1 297/784) (De-a) puia-gaia, v. p u i[1] **(I 1)**. Cf. H IX 498.
2. Cf. p u i[1] **(I 2)**. *Găsi ... zece puișori de găină, piuind somnoroși sub tuleiele lor umede.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 60. *Umbla prin curte, luat cu asalt de o oaste întreagă de puișori, pui, puiendri.* VOICULESCU, P. I, 59. *Niște mălai dintr-o strachină mică în jurul căreia piuiau jalnic vreo zece-cinsprezece puișori mici cît nucile.* PREDA, M. 292.
3. Cf. p u i[1] **(I 3)**. Cf. POLIZU. *Puișorii de pește.* I. IONESCU, M. 91. *Apoi dă, cumătră, se vede că și lui Dumnezeu îi plac tot puișori* [de capră] *de cei mai tineri.* CREANGĂ, P. 31.
II. S. m. (Regional) Cf. p u i[1] **(II 1)** (Vulcan). A III 6. ✦ Plantă tînără mai crescută decît puiul[1] **(II 1)** (Piscu Vechi — Calafat). H V 367. *O plantă dacă e mică i se zice pui, dacă mai crește, puișor.* ib.
III. 1. S. m. și f. (Rar la f.; adesea ca termen de adresare) Cf. p u i[1] **(III 1)**. *Se hotărăște să stea în coridor ... să păzească pe Goe, să nu se mai întîmple ceva puișorului.* CARAGIALE, O. I, 271. *Ține icea, puișorul mamei, ața aceasta.* ISPIRESCU, L. 54. *Mama-i dusă-n sat! Cu dorul Azi e singur puișorul, Și-am închis ușa la tindă Cu zăvorul.* COȘBUC, B. 87. *Unde ești tu acuma, puișorul mamii?* PREDA, M. 79. *Bucură-te, mănăstire, Că ce puișor îți vine, Da' nu vine să-nflorească, Ci vine să vestejească.* POP., ap. GCR II, 344. *No, puișoara mamei, acum poți umbla toată lumea, că ești gata.* RETEGANUL, P. III, 14. *Trei zmei păgîni ... au pus mîna pe puișoarele împăratului și le-au dus în lumea lor depărtată.* MERA, L. B. 243. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ipate se și prinde în joc lîngă un puișor de fată.* CREANGĂ, O. 70, cf. id. P. 236. *Oare unde să fie puișorul cel de fetiță?* I. NEGRUZZI, S. IV, 47.
2. S. m. (Familiar; de obicei la voc.) Termen de adresare (dezmierdător sau ironic) folosit mai ales cînd se vorbește cu sau despre un copil ori cu sau despre un bărbat (tînăr); (popular) puiuleț **(2)**, (familiar) pui[1] **(III 1)**. *Ascultă, puișorule — i se adresă ..., — te-am chemat să-ți spun o vorbuliță.* PAS, Z. IV, 192. *Puișori, îmi vine să cînt, să rîd și să plîng și mi-e dor de ducă, mă.* T decembrie 1964, 5.
3. S. m. (Popular; de obicei ca termen alintător de adresare) Iubit. *Aș vrea să mă duc la bal, puișorule!* CR (1846), 124[2]/31, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Puișor scump ..., vreau să-ți spun ceva foarte serios, în interesul nostru.* CĂLINESCU, S. 625. *Foaie verde mărăcine, S-a dus puiul de la mine ... Tuturor le pare bine, Numai mie-mi pare rău, C-a fost puișorul meu.* POP., ap. GCR II, 310, cf. ALECSANDRI, P. P. 275. *Puișoru cînd m-atinge, Foc la inimă mă-ncinge.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 22, cf. 384. *Am purces depărtișor, Că m-așteapt-un puișor Ca un crin, ca un bujor, Cu gura friptă de dor.* PAMFILE, C. Ț. 97, cf. FOLC. TRANSILV. I, 296.
IV. S. m. (La pl.) Cf. p u i[1] **(IV)**. *Scoarțele se fac în două ițe și oricît de groase, cu puișori aleși de deosebite culori.* ap. HEM 1 324, cf. DDRF. [Alesăturile] *se fac în flori, rîuri, puișori, costițe, fluturi etc.* PAMFILE, I. C. 291. *Cioarecii sînt de geolgiu sau de pînză subțire de bumbac ..., iar la glezne sînt răsfrînți ca de patru degete și chiviți cu puișori de arnici roș.* id. S. V. 60. *Vine-o sfașcă de pe lan Cu trei puișori pe stan, Unu-i roșu, altul e verde, Bine sfașcei i se șede.* MARIAN, NU. 235, cf. PODARIU, FL. 21, A V 20. *Să-mi cumperi*

năframă neagră, Neagră şi cu puişori, Să nu mă uiţi ptnă mori. FOLC. TRANSILV., II, 36.

V. S. m. (Familiar; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") **1.** Cf. p u i[1] **(V 1).** *Să-ţi fac un puişor de mămăligă.* STĂNOIU, C. I. 30.

2. Cf. p u i[1] **(V 2).** *Ce puişor de bărbăţel oi să am!* ALECSANDRI, T. 525. *Dacă nu-s şi ieu un puişor de om tn felul meu, dar tot m-a tras Harap Alb pe şfară.* CREANGĂ, P. 236.

VI. 1. S. m. (Prin sudul Munt.) Cf. p u i[1] **(VI 10).** Cf. ALR II 3 306/928, ALR SN IV h 1 168/899.

2. S. m. Veche monedă austriacă de argint care a circulat şi în ţările române. *În Bucovina ... este şi astăzi datina de a pune mortului un puişor de argint sub limbă.* MARIAN, Î. 81. *Ia pre copilul ce are să se reteze tn braţe şi, dtndu-i unul sau doi puişori (rusculeţ) de argint tn mtnă ..., tl pune să şadă pe pieptarul aşternut.* id. NA. 411, cf. DDRF. *Puişorii, firfiricii, gologanii, pitacii ... de valori diferite ce nu se pot tndestul explica astăzi.* N. A. BOGDAN, C. M. 169, cf. DEX. *Noi ne rugăm dumniii tale Să ne dai vro trei parale ... Sau vro cţiva puişori.* POP., ap. GCR II, 337, cf. ŞEZ. III, 86. *Ia mai zi, măi scripcăraş, Că ţi-oi da un creiţăraş; Iar de-i zice binişor, Eu ţi-oi da un puişor; Şi de-oi zice cu alean, Ţi-oi zvtrli şi-un gologan.* PAMFILE, C. Ţ. 318, cf. id. S. T. 161, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI şi din MAIERU—NĂSĂUD.

3. S. n. Pernă mică, care se pune direct sub cap (peste o pernă mare); perniţă **(I 1)**, pernuţă **(1).** Cf. CADE, BL V, 10, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

4. S. n. (Prin Munt.) Doniţă mică. *Botele cu apă proaspătă, clondirile cu vin scufundate tn doniţi, puişoarele noi cu miros de brad ... stnt rtndutle cu tngrijire şi tnconjurate cu foi de pelin.* DELAVRANCEA, S. 222, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 152.

5. S. m. (Mold.) Muşchiuleţ fraged de porc; p. g e n e r. carne fragedă. Cf. SĂGHINESCU, V. 101, CADE.

6. S. m. (Regional; la pl.) Bucăţi de lemn, lungi de circa un metru, care se pun la acoperişul caselor fără streaşină, pentru a feri pereţii de ploaie (Borşani — Adjud). CHEST. II 245/191.

VII. Interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se strigă puii[1] **(I 2)**, găinile şi alte păsări de curte (Ştefăneştii de Jos — Bucureşti). ALR SN II h 365/769.
— Pronunţat: *pu-i-.* — Pl.: *puişori, -oare.*
— **Pui[1]** + suf. *-işor.*

PUIŞTE s. f. (Regional) Ţarină de pe care s-a cules porumbul (Braniştea — Galaţi). Cf. H III 71.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *puişti.*
— **Pui[1]** + suf. *-işte.*

PUÍT[1] s. n. **1.** (Rar) Faptul de a s e p u i[2] **(2).** Cf. CADE.

2. (Regional) Perioada de împerechere la animale şi la păsări. Cf. CADE, CIAUŞANU, V. 192.
— Şi: **puiát** (pl. *puiaturi*, CIAUŞANU, V. 192) s. n. CADE, CIAUŞANU, V. 192.
— V. **pui[2].**

PUÍT[2], -Ă adj. (Regional; despre cai) Care are o pată albă pe crupă. Cf. p u i[1] **(IV).** Com. din SĂVÎRŞIN—LIPOVA.
— Pl.: *puiţi, -te.*
— **Pui[1]** + suf. *-it.*

PUITÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. şi f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hîrtie presa de imprimat. Cf. DM, DEX.

2. S. n. (În sintagma) *Puitor de mine* = navă militară amenajată pentru transportul şi punerea

PUITÚRĂ s. f. (Regional) **I. 1.** Semănat al unor plante. Cf. DM.

2. Timpul cînd se seamănă anumite plante. Cf. CADE, DM.

II. Cusătură cu fluturi sau cu fir pe o cămaşă ţărănească. Cf. CADE.
— Pronunţat: *pu-i-.* — Pl.: *puituri.*
— **Pune** + suf. *-itură.*

PUÍŢ s. m. Diminutiv al lui p u i[1].

1. (Prin Maram.) Cf. p u i[1] **(I 1).** *În vtrfuţu ciungului, Cîntă-ş puiu cucului. — Tu, puiţu cucului, Spune-m drumu Clujului.* BÎRLEA, C. P. 173.

2. (Regional) Cf. p u i[1] **(I 2)** (Vaşcău). A I 34.

3. (Prin nord-vestul Olt.) Puiet **(I 4).** Cf. GR. S. V, 123.

4. (Prin nord-vestul Olt.) Arpagic. Cf. GR. S. V, 125.

5. (Prin Transilv.; mai ales la pl.) Bomboană. Cf. ALR I 316/251. *Le-am cumpărat copiilor puiţi de 10 lei.* MAT. DIALECT. I, 89, cf. LEXIC REG. II, 74.
— Pl.: *puiţi*
— **Pui[1]** + suf. *-iţ.*

PÚIŢĂ s. f. (Mold. şi Bucov.) **1.** (La sg. cu sens colectiv) Haită de cîini sau de lupi care umblă după o cătea sau după o lupoaică în perioada împerecherii. Cf. CADE, SCRIBAN, D., PAMFILE, C. 50, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI, IORDAN, L. M. 194, A VI 26. *Umblă ca căţeaua cu puiţa după ea,* se spune despre o femeie neserioasă. Cf. ZANNE, P. I, 401.

2. Cătea sau lupoaică în perioada împerecherii. *Dar dacă ... v-ar fi prins lupii, atunci cum era? V-am auzit chiuind ... am auzit şi puiţa.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 102, cf. 103, com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUŢI. ✧ L o c. a d j. **În puiţă** = (despre femelele unor animale) care se află în călduri, v. c ă l d u r ă. *Să tnduri ... nerusinarea telurică, de căţele tn puiţă, a unor ţărănci cherchelite care cochetează cu nişte zăplani de frtnari.* I. BOTEZ, B. I, 196.

3. Femeie stricată, depravată. Cf. BL IX, 59, BUL. FIL. XI—XII, 495, com. MARIAN, A VI 26.
— Pronunţat: *pu-i-.* — Pl.: *puiţe.*
— **Pui[1]** + suf. *-iţă.*

PUIŢÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se pui[2] **(2).** *Poporul crede că solomăzdrele se tnmulţesc lesne de tot şi se puiţesc chiar din cenuşa unei solomăzdre arse tn foc.* N. LEON, MED. 105, cf. SFC VI, 114, ALR II 4 959/219.
— Pronunţat: *pu-i-.* — Prez. ind. pers. 3: *puiţeşte.*
— **Pui[1]** + suf. *-iţi.*

PUIÚC s. m., s. n. (Regional) Diminutiv al lui p u i[1].

I. S. m. **1.** (În poezia populară; de obicei ca termen dezmierdător de adresare) Puişor **(I 1).** *Cucule, puiucule, Glas dulce de primăvară, Tu te duci, apoi vii iară.* MARIAN, Î. 233. *Cucule, puiucule! Ctţi ani tmi vei dărui Ptnă ce eu voi muri.* id. S. R. II, 229.

2. (Regional) Puişor **(I 2)** (Ciceu Giurgeşti — Dej). ALR I 992/266.

3. (Regional) Bob de fasole. Cf. p u i[1] **(II 5)** (Ciceu Giurgeşti — Dej). ALR I 849/266.

4. (Prin Transilv.) Cf. p u i[1] **(III 2).** *Bucuros ţi le dau ... de mă vei slobozi tu afară din temniţă, că vai! rău e aicea, puiucule!* RETEGANUL, ap. CADE.

II. S. n. (Transilv.) Sertăraş. Cf. p u i[1] **(VI 1).** *Despoiară casele căutlnd ... şi prin puiucul mesufelor.* BARIŢIU, P. A. II, 272. *O masă cu puiuc şi cu poliţă s-o faci tu singur cu mtinile tale, de la tnceput şi ptnă la sftrşit?* VLASIU, A. P. 313, cf. COMAN, GL., ALR I 702/79, 148, 194, 230, 243, 247, 251, 255, 257, 268, 289, LEXIC REG. II, 74, 81. *Foarfecele stnt tn puiucul*

PUIÚG subst. (Regional) Pod[1] la şură sau la grajd. V. p u i a g. Cf. p u i[1] **(VI 2)**. (Şard – Alba Iulia). TODORAN, GL. *Puiugul şurii.* id. ib.
– Pronunţat: *pu-iug.* – Pl.:?
– **Pui**[1] + suf. *-ug.*

PUIUGRÓS s. m. v. **puigros.**

PUIULÉŢ s. m. (Popular) Diminutiv al lui p u i[1]. **1.** (În poezia populară; de obicei ca termen dezmierdător de adresare) Puişor **(I 1)**. *Hei, măi, puiuleţ de cuc, După care să mă duc?* FOLC. TRANSILV. I, 284. ◇ F i g. *Cine cîntă, chiuieşte De tot codrul mi-ş vuieşte? E haiducul Miuleţ, Al codrilor puiuleţ.* ŞEZ. IV, 130.
2. Puişor **(III 2)**. *Vro cincizeci de ieniceri ... Întrebînd Şi ispitind, Şi pistoale pitulînd; Întrebînd de Iorgovan, Puiuleţ de hoţoman.* TEODORESCU, P. P. 558.
– Pronunţat: *pu-iu-.* – Pl.: *puiuleţi.*
– **Pui**[1] + suf. *-uleţ.*

PUIULÚC s. m. (Regional) Puişor **(I 1)** (Giuleşti – Sighetu Marmaţiei). T. PAPAHAGI, M. 13. *Puiuluc de cuc, După care să mă duc?* id. ib., cf. 230.
– Pronunţat: *pu-iu-.* – Pl.: *puiuluci.*
– **Pui**[1] + suf. *-uluc.*

PUIULÚŢ s. m. (Regional) Puişor **(I 1)** (Glod – Sighetu Marmaţiei). T. PAPAHAGI, M. 36. *Frunză verde de trifoi, M-a cerut la mama doi ... Hei, tu, puiuluţ de cuc, După care să mă duc?* id. ib., cf. 230.
– Pronunţat: *pu-iu-.* – Pl.: *puiuluţi.*
– **Pui**[1] + suf. *-uluţ.*

PUIURÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui p u i[1] **(VI 10)** (Criştioru de Sus – Vaşcău). Cf. TEAHA, C. N. 257.
– Pronunţat: *pu-iu-.* – Pl.: *puiurele.*
– **Pui**[1] + suf. *-urel.*

PUIÚŢ s. m. Diminutiv al lui p u i[1].
I. 1. (Popular; adesea ca termen dezmierdător de adresare) Puişor **(I 1)**. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB. *Blestematul cel de uliu iară mi-a mîncat puiuţii ..., zise cioara.* MARIAN, O. II, 43. *S-a dus cucul de p-aici Ş-o lasat puiuţii mici.* ŞEZ. III, 154. *Tu, puiuţ de corabă neagră, Eu de mică te-am ţinut Şi folos nu ţi-am avut.* ib. IV, 9. *Frunză verde floricea, Săracă inima mea, Cum se zbate şi se-ntoarce Ca puiuţul în ghioace.* HODOŞ, C. 58. *Voi, puiuţi de turturele ..., N-aţi văzut pe mîndrul meu?* BUD, P. P. 6, cf. PODARIU, FL. 20. *Şi nimica n'u vedżea, Numa um puiuţ dże corb.* DENSUSIANU, Ţ. H. 185.
2. (Regional) Puişor **(I 2)**. *Cloştile şi puiuţii gălbui înfundă buruienile.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. ALR I 991/388, 992/333.
II. (Regional) Boboc de floare. Cf. p u i[1] **(II)**. (Marginea – Rădăuţi). Cf. ALR SN III h 660/386.
III. (Mai ales în poezia populară) **1.** (Adesea ca termen dezmierdător de adresare) Puişor **(III 1)**. *Acum te-aş ruga, De m-ai asculta, Ca să faci un bine, Chiar şi pentru mine Şi puiuţii tăi, Că-s pre prostănei.* MARIAN, Î. 124. *Hei, tu, puiuţu mamii, Ţ-oi trimete mîndră carte, Cu margini de bustioc.* T. PAPAHAGI, M. 21.
2. Puişor **(III 3)**. *Frunzuţa cea de soc Tot îmi spune să mă-ntorc că vine puiuţul meu.* MARIAN, SA. 88. *Şi m-am dus în sat la joc, Ş-am iubit un busuioc ... Şi-l ţineam ca pe-un puiuţ Şi-l iubeam ca pe-un drăguţ.* HODOŞ, P. P. 121.
IV. (Regional) Puişor **(IV)**. Cf. MARIAN, NU. 235.
V. (Prin Ban.) Puişor **(V)**. *Se puseră să tragă un puiuţ de somn pînă una-alta. Nu mult după aceea iată vine la fîntînă o babă.* CĂTANĂ, P. B. III, 16.
VI. (Ban., Transilv. şi Maram.) Sertăraş. Cf. p u i[1] **(VI 1)**. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 171, ALR I 702/30, 35, 49, 56, 87, 178, 266, 270, 273, 283, 359, 360, CV 1951, nr. 5, 27, A II 8, LEXIC REG. II, 42.
VII. 1. (Prin Ban. şi prin Maram.) Cf. p u i[1] **(VI 10)**. Cf. ALR SN IV h 1 168.
2. (Regional) Cf. p u i[1] **(VI 11)** (Feleacu – Cluj Napoca). ALR I 1 608/251.
– Pronunţat: *pu-iuţ.* – Pl.: *puiuţi.*
– **Pui**[1] + suf. *-uţ.*

PUIZÁ s. f. v. **puizea.**

PUIZEÁ s. f. (Bot.; regional) **1.** Pansea **(1 b)** *(Viola tricolor).* Cf. BORZA, D. 181.
2. C o m p u s: **puiezea-pe-foale** = cebare *(Sanguisorba minor).* Cf. BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 155.
3. (În forma *puiza)* „Buruiană lătăreaţă, măruntă, care creşte întinsă şi lipită de pămînt". GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 11. *În Oltenia ... se fierbe puiza înfundată cu capac de cocă şi zeama ce rămîne se dă vitei.* id. ib., cf. I, 89.
– Pl.: *puizele.* – Şi: (regional) **puizá** (GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 89, II, 11), **puiezeă** (BUJOREAN, B. L. 390) s. f.
– Etimologia necunoscută.

PUIZÍ vb. IV v. **puiezi.**

PÚJDINĂ s. f. (sg.) (Prin nord-vestul Munt.; de obicei cu determinări la pl. introduse prin prep. „de") Mulţime **(1)**. Cf. SCRIBAN, D., COMAN, GL. *Are o pujdină de copii.* UDRESCU, GL. *E tîrgul pujdină de lume.* id. ib.
– Etimologia necunoscută. Cf. s p u j i n ă.

PUJINÁR s. n. v. **buzunar.**

PUJÍŢĂ s. f. v. **pojghiţă.**

PÚJÎNĂ s. f. v. **pujlă.**

PÚJLĂ s. f. (Regional) **1.** Potaie **(1)**. Cf. PASCU, S. 237, ŞEZ. V, 120. *Ni, potaie! În casă ţi-ai găsit să stai, puşlă?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 204, com. din VICOVU DE SUS – RĂDĂUŢI, din BILCA – RĂDĂUŢI şi din STRAJA – RĂDĂUŢI, COMAN, GL., ALR I 1156/375, LEXIC REG. 107, UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A umbla ca o puşlă** = a umbla de colo colo fără nici un rost; (regional) a umbla puşlău, v. p u j l ă u **(2)**. Cf. ARH. OLT. XXI, 274.
2. Epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare şi leneşă; p. e x t. puşlama; haimana; (învechit şi regional) pujlău **(2)**. Cf. I. CR. I, 122, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, CIAUŞANU, GL., PAŞCA, GL., LEXIC REG. 107, MAT. DIALECT. I, 234, UDRESCU, GL.
3. Epitet depreciativ pentru o femeie de moravuri uşoare. Cf. DR. I, 412. *Şi-a lăsat nevasta şi copiii şi stă cu pujla aia.* MAT. DIALECT. I, 287.
4. (Bot.) Coada-calului *(Equisetum telmateja, arvense* şi *silvaticum)* (Voşlobeni – Gheorghieni). VICIU, GL. ✦ (În forma *pujtnă)* Finaţ care se coseşte o singură dată pe an (Runcu Salvei – Năsăud). CHEST. IV 121/264.
– Pl.: *pujle.* – Şi: (regional) **pújînă** (CHEST. IV 121/264), **pújnă** (PASCU, S. 237, ŞEZ. V, 120), **púşlă** s. f.
– Din ucr. **пушла** „cîine".

PUJLĂU s. m. **1.** (Regional; în forma *puşlău)* Dulău (Orlea – Corabia). PĂSCULESCU, L. P. 296. *Multe ceotece tăia Şi puşlăii îi chema.* id. ib.
2. (Învechit şi regional) Epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare şi leneşă; p. e x t. puşlama; haimana; (regional) pujlă **(2)**. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 301, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, PASCU, S. 417, ŞEZ. III, 86, DR. II, 412, com. DRĂGANU. *Un puşlău care nu se ţine de nici o treabă.* MAT. DIALECT. I, 189. ◇ E x p r. (Adverbial) **A umbla puşlău** = a umbla de colo colo fără nici un rost; (regional) a umbla ca o puşlă, v. p u j l ă **(1)**. Cf. H XVII 181, MAT. DIALECT.

I, 189. ✦ (Învechit, rar; în forma *puşlău)* Dezertor. Cf. DDRF.

3. (Învechit, rar; în forma *puşlău)* Cal de pripas. Cf. GHEŢIE, R. M.

— Pl.: *pujlăi.* — Şi: **puşlắu, puşléu** (ALEXI, W.) s. m.

— **Pujlă** + suf. *-ău.*

PUJLÉTIC, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Leneş. Com. din STRAJA—RĂDĂUŢI.

— Pl.: *pujletici, -ce.*

— **Pujlă** + suf. *-etic.*

PUJLÍ vb. IV. (Prin Bucov.) **1.** Intranz. (Despre câini; în forma *pujni)* A lătra în mod neplăcut şi răguşit. ŞEZ. V, 120. *Cine ce numai pujneşti.* ib.

2. Refl. „A se strica, a se face de nimic". LEXIC REG. 107.

— Prez, ind.:? — Şi: (regional) **pujní** (prez. ind. pers. 3 *pujneşte)* vb. IV. ŞEZ. V, 120.

— V. **pujlă.**

PÚJNĂ s. f. v. **pujlă.**

PUJNÍ vb. IV v. **pujli.**

PÚJNIŢĂ s. f. (Prin Maram. şi prin nord-estul Transilv.) Casă urîtă (CHEST. II 49/363), sărăcăcioasă, în ruină (ib. 50/268).

— Pl.:?

— **Pujnă** + suf. *-iţă.*

PUL s. n. Fiecare dintre cele 30 de piese rotunde care se folosesc la jocul de table; (rar) pion **(2).** Cf. CHIRIŢESCU, GR. 253. *Deschise cutia de table şi începu să aşeze pulurile pentru amîndoi.* C. PETRESCU, O. P. I, 163. *Ţuica jucată la table, cu zarul aruncat din băierile inimii, cu pulurile plesnite cu sete.* BRĂESCU, O. A. II, 297, cf. BUL. FIL. V, 260, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puluri.*

— Din tc. **pul** „monedă de aramă".

PÚLBĂR subst. v. **pulbere.**

PÚLBĂRE s. f. v. **pulbere.**

PULBĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **pulberos.**

PÚLBER subst. v. **pulbere.**

PULBERÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A umple de praf. *Erotocrit văzduhul a pulberat, Cînd s-a repezit cu calul şi pe drum a alergat.* PANN, E. IV, 58/7.

— Prez. ind.: *pulberez.*

— V. **pulbere.**

PÚLBERĂ s. f. v. **pulbere.**

PULBERĂRÍE s. f. Fabrică sau depozit de muniţii; (învechit) prăfărie **(2).** *În stînga o fabrică mare — pulberăria statului.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., CADE. *Pulberăria de la Dudeşti.* SCRIBAN, D. *Să fumeze ... mai mult decît într-o pulberărie, în acest lăcaş al benzinei, nu e voie.* BOGZA, A. Î. 65. *Se iscară, prin localităţi ascunse între munţi, pulberării.* STANCU, R. A. I, 315, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulberării.* — Şi: (rar) **pulbereríe** s. f. SFC IV, 77.

— **Pulbere** + suf. *-ărie.*

PÚLBERE s. f. **1.** Material format din particule foarte fine şi uşoare de sol (care pot fi antrenate de vînt şi pot rămîne în suspensie în aer, se pot depune *gîndu ei şi lepădîndu-şi veşmentele, pulbere* (prahu N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) *vărsîndu spre văzduhu.* COD. VOR. 44/9. *Ca pulberea (pulberea* S, prahul H, D) *ce o mătură vîntul din faţa pămîntului.* PSALT. 1. *La acestea să tocmeaşte şi ţărna, cea pulbere supţire.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 32ᵛ/34. *Rămase trupul gol în pulbere aruncat.* ANON. CANTAC., CM I, 139. *S-opreşte din fuga sureapă Cu hainele de sudori pline, De pulbere şi sînge împroşcat, Cu trupul întreg nevătămat.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 255, cf. LB, DRLU. *Un nor mare de pulbere îi vădi apropierea românilor.* BĂLCESCU, M. V. 114. *Am venit aici ca să scap de tină şi de pulberea Iaşilor.* NEGRUZZI, S. I, 198. *Era peste tot o mare de pulbere în care înotau.* BOLINTINEANU, O. 294. *Pulberea se joacă în imperiul unei raze.* EMINESCU, O. I, 133. *Soarele aprinde curcubee în norul de pulbere ce se ridică.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 153. *Pulberea sură pe drum, în repezi vîrtejuri urcată, Plină de şuier fugea de-a lungul şoselei.* COŞBUC, P. II, 61. *Din pulberea învolburată Abia puteai să-l desluşeşti.* GOGA, POEZII, 120. *Ulifele pustii şi pline de pulbere.* GALACTION, O. A. I, 248. *O boare caldă, mînată de un vînt subţire, purta vîrtejuri de pulbere fină, saharianâ.* BRĂESCU, O. A. II, 177. *Căldura văzduhului creşte, pulberea drumului sporeşte.* SADOVEANU, O. IV, 141. *Un copil în cămaşă se joacă în pulberea din mijlocul şoselei.* ULIERU, C. 124. *Sînt umbra ta, de-a pururi de om nedespărţită ... Pe pulberea fierbinte şi-n cremenea tocită.* ARGHEZI, VERS. 375. *Vrabia se scaldă în pulbere şi ciripeşte.* CĂLINESCU, C. O. 131. *Odată, istovit de-albastrul prea senin Al primăverii, Cu suflet de copil, întîiul om Căzu cu faţa-n pulberea pămîntului.* BLAGA, POEZII, 14. *Casele de locuit se făceau depărtişor de ulife ca să nu le ajungă pulberea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 503. *Stîrnită de un car ... pulberea se sălta ca un nor şi rămînea în aer.* PAS, L. II, 247. *Ridicară din pulbere trupul căzut în nesimţire.* VORNIC, P. 216. *Deasupra slepei cădea un strat de pulbere venit de cine ştie unde.* BARBU, P. 247. *Spală ploile pulberi aduse de vînt.* S august 1960, 7. *Respira adînc ... aerul amestecat cu pulbere fină, cu adieri de naftalină.* V. ROM. ianuarie 1965, 28. *Frunză verde alunică, Grea pulbere se ridică De la Ieşi înspre Mileşti.* ALECSANDRI, P. P. 180. *Nu se alege nemică Din pulberea de pe drum.* MARIAN, D. 80. *Adî-mni o vadrî di vin Sî-mi şterg gura di pelin ... Di pulbirea drumului.* VASILIU, C. 14. *Potcoveşte purecu ..., pune cîte o ocă şi jumătate la un picior, ploaia plouă, pulbăru merge după el.* ARH. FOLK. III, 154, cf. ALR SN III h 864, LEXIC REG. 56. *Pinteni roibului că da Şi ca vîntul se ducea, De se vedea Pulberea După ceata de voinici.* BALADE, II, 291. ✧ (Considerat ca simbol al stării de distrugere, de abandon sau al uitării) *Scările de marmură ale vreunui palat al cărui stăpîn e de mult pulbere.* IONESCU-RION, S. 314. *Acolo dorm voievozi şi domniţe, boieri şi cneaghine şi pulberile iubirilor.* SADOVEANU, O. X, 489. *Şi se întorc să urce pe zări, de prin apus În pulberile lumii cernute-n amintire.* ARGHEZI, VERS. 83. ✧ (Figurat sau prin lărgirea sensului) *Surugiul chiuieşte; caii zboară ca doi zmei Prin o pulbere de raze, prin un bour de scîntei.* ALECSANDRI, POEZII, 15. *Pe mîndrele cărări, Ce trec prin verzile şi mîndre plaiuri E pulbere de-argint.* EMINESCU, O. IV, 94. *Soarele, din creştetul cerului-şi revarsă pulberea strălucitoare.* DELAVRANCEA, T. 59. *Ce pulberi strălucite prin ceruri se întind.* MACEDONSKI, O. I, 116. *Stelele clipesc, scuturînd pe ape pulberea luminii lor.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 136. *Pe mlădiţa mugurie frunzele se dezvelesc Şi de pulbere de aur fluturaşii strălucesc.* BELDICEANU, P. 53. *Zmalţul pulberii de rouă Ce strălucea pe cîmp măruntă.* GOGA, P. 119. *Printre mii de şatre albe Vezi fanare în amurg Şi prin pulberea de aur Oamenii pe uliţi curg.* IOSIF, PATR. 37. *Apa ... se ridica sprintenă din avuz şi se risipea apoi într-o pulbere de argint.* GÎRLEANU, N. 105. *Vînturi străine şi de pretutindeni au suflat şi pulberea*

pulbere de lună. BLAGA, P. 184. *Nu cumva peste cele ce povestești arunci pulberea tristeții tale?* STANCU, D. 24. *Încă-i țin minte pe-acei ce-au mînat în război, Tîrîndu-i prin pulberea morții părinții și frații.* LABIȘ, P. 285. *S-a înapoiat curînd ... cu sufletul și ochii plini de pulberea de aur a soarelui fărîmițat pe albastrul mării.* V. ROM. ianuarie 1965, 10. ◇ Expr. **A se ține norocul** sau **sărăcia** (după cineva) **ca pulberea după cîini** (sau **cîine**) = a avea ghinion, a nu reuși; a fi (foarte) sărac. *Se ținea ... norocul după dînșii ca pulberea după cîini.* ISPIRESCU, L. 174, cf. DDRF, ROMÂNUL GLUMEȚ, 23. (Cu inversarea construcției) *Sărăcia după el se ține ca pulberea după cîne.* PANN, P. V. I, 156/3. **A (se) face** sau **a (se) preface în (praf și) pulbere** ori **pulbere și cenușă** sau **a (nu) se (mai) alege** sau **rămîne (nici) (praful și) pulberea** ori (regional) **pulberea și paradichiul** (din cineva sau ceva) = **a)** (despre ființe) a fi zdrobit, sfărîmat, fărîmițat, nimicit, ucis; a se alege praful (v. praf **1**), (regional) a se alege paradăul (v. paradău). *Nu vă temeți că se vor scula romanii ce au locuit aici și vă vor face praf și pulbere?* NEGRUZZI, S. I, 203, cf. LM. [Calul] *zboară cu dînsul în înaltul cerului și apoi, dîndu-i drumul de acolo, se face Spînul pînă jos praf și pulbere.* CREANGĂ, P. 278. *Îi bătu de nu se alese nici pulberea de ei în două bătălii ce le dete.* ISPIRESCU, ap. CADE. *I-am întins un băț lung și l-am tras în sus ..., să-i fi dat drumu se ducea de nu s-alegea nici pulberea.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 56. *Moara ciocoiului macină oameni de s-alege din ei pulberea.* SADOVEANU, O. XVII, 195. *Inamicul era prefăcut în pulbere.* V. ROM. iunie 1965, 16. *Fașiți-mi-l prau și pulbăr, numa unturișa s-o aleziț din iel.* ARH. FOLK. III, 83. (Cu inversarea construcției) *Dac-ai luneca de acolo pînă jos, praf și pulbere s-ar alege de tine.* VLASIU, A. P. 295. (În imprecații; adesea cu inversarea sau cu schimbarea construcției) *Praf și pulbere să se aleagă de capul tău!* ISPIRESCU, L. 121. *Să se aleagă praful și pulberea de cei care împușcă oameni!* STANCU, R. A. II, 97. *Să să aleagă prafu și pulberea dă el!* ȘEZ. III, 35. *Prah și pulvere să se aleagă din line!* Com. din ZAGRA—NĂSĂUD. *Alege-s-ar pulberea și paradichiul de ei!* UDRESCU, GL.; **b)** (despre obiecte, bani, bunuri materiale etc.) a nu mai rămîne nimic, a fi complet distrus sau irosit, risipit, înlăturat; a nu se (mai) alege nici praful, v. praf **(1)**. *Și căzură toți idolii de se sfărîmară și se feceră pulbere.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7^{v}/16, cf. LM. *Boul ... au dat cu cornul cel drept și le-au făcut pulbere pe toate.* SBIERA, P. 189. (Cu inversarea construcției) *Și așa se făcea că, pe urmă, pulberea s-alegea din bănet.* PAS, Z. I, 161. (În imprecații) *Praf și pulbere o să se aleagă din averea găzdacei!* VLASIU, A. P. 86. (Învechit) **A pune** (ceva) **în foc și pulbere** = a distruge. *Tot Ardealul l-au pus în foc și pulbere.* ȘINCAI, HR. III, 74/19. **A arunca pulbere în ochi(i) (cuiva)** = a induce în eroare, a înșela (pe cineva), dîndu-i iluzia că lucrurile sînt altfel decît în realitate; a arunca cuiva cu praf în ochi, v. praf **(1)**. Cf. LM, ZANNE, P. I, 269. (Rar) **A-și scutura pulberea de pe picioare** = a se lepăda cu totul de un lucru. Cf. ZANNE, P. I, 269. (Rar) **A se ridica** (sau **a se scula**) din **pulbere** (sau **din pulberi**) = a evolua; a parveni **(1)**. Cf. id. ib. 270. *Pînă-n sfîrșit, să nu uiți măreața sărbătoare Cînd te-ai sculat din pulberi deodată în picioare.* ARGHEZI, VERS. 377, cf. DEX. (Cu schimbarea construcției) *E ceva urît și rău să fii feciorul unui țăran care s-a ridicat din pulberea lor, a clăcașilor?* C. PETRESCU, A. R. 26. (Rar) **A ridica** (sau **a ardica**) **capul din pulbere** = a se emancipa. *Acest norod spăimîntat A-nceput s-ardice capul din pulbere apăsat.* HELIADE, O. I, 456. **A scoate** (sau **a ridica**) **din pulbere (pe cineva)** = a scoate din anonimat, a face cunoscut sau a promova (pe cineva). *Meritul său singur îl ridicase din pulbere la cea mai însemnată slujbă a țării.* BĂLCESCU, M. V. 254, cf. ZANNE, P. I, 270, M. D. ENC., DEX. **(Cu fruntea) în pulbere** = (despre oameni) umilit. *Îți cer iertare și uitare despre trecut, cu fruntea în pulbere.* CR (1848), 20^{3}/48. *Așa vrui să te văd în pulbere-nainte-mi, Plecat și umilit.* I. NEGRUZZI, S. IV, 171. *Toată turma nevolnicelor se așternea la pămînt, în genunchi, cu fruntea în pulbere.* C. PETRESCU, A. R. 20. (Regional) **Cîtă pulbere și spuză** = cîtă frunză și iarbă, v. frunză. *Au și început a curge furnicile cu droaia, cîtă pulbere și spuză.* CREANGĂ, O. 120. (Ironic) **A face pulberea praf** = a nu face nici o ispravă. *Apoi hai să plecăm, tovarășilor, că făcurăm pulberea praf.* BENIUC, V. CUC. 64. ✦ Fig. Trupul omenesc considerat ca ceva pieritor, supus acțiunii distrugătoare a timpului. *Oare mirosul de smirnă, oare cîntecul cel sfînt, Pulberea ce este stinsă pot să-nvie din mormînt?* ASACHI, S. L. I, 73. *Cum dar pulberea cutează Firei a se-împotrivi?* MUREȘANU, P. 15/14. *Răsar-o vijelie din margini de pămînt Dînd pulberea-mi fărînei și inima-mi la vînt.* EMINESCU, O. I, 128. *Emoționanta începere a acestei iluzii, a trecătoarei pulberi omenești.* TEODOREANU, M. U. 156. *Și satul a dat buluc* [la nuntă], *fiind într-un an bogat și în grîu și în porumb, numai bun pentru veselie și înmulțirea pulberii.* CAMILAR, C. P. 15. *Biruită-nchideam ochii ... Ca mine, multe rodii prea coapte Sufereau în lumină ... Soare, nu ne privi! Pulbere sîntem și pămînt.* ISANOS, Ț. L. 67. ✦ Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică felul) Mulțime **(1)**, puzderie (împrăștiată ca pulberea **1** de vînt). *Pe toată coasta ce cuprinde Iașii ... văzurăm ... o pulbere de case albe cu învelișuri de fier alb.* BOLINTINEANU, O. 276. *O pulbere de speculatori de tot felul ... urma cu mărfuri pașnica noastră armie.* id. ib. 302. *Ghiceam în pulberea de aștri nenumărate oști de îngeri.* MACEDONSKI, O. I, 230. *O pulbere de glasuri se ridică Din mii de guri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 80. *De ce n-am aripile vijeliei Să mă înalț la pulberea de stele Și să le sting, pe rînd.* CERNA, P. 28. *Pulberea de stele de pe cer își schimba țesătura mereu.* CĂLINESCU, E. O. I, 122.

2. P. anal. (De obicei cu determinări care arată felul, materia etc.) Nume dat unor materii solide reduse la starea de particule foarte fine (ca **pulberea 1**) și care au de obicei diferite utilizări; praf **(2)**. *Pulberea de aur era uscată apoi în tipsii.* AGÎRBICEANU, A. 68. *Am văzut rotindu-se ușor ... Pulberea cimentului în saci.* HOREA, C. 118. ✦ Spec. (Regional) Pospai **(1)**. *În moară pulberea albă de făină cernută mărunt se ridica prelutindeni.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 24, cf. ALR SN I h 183/29. ✦ Spec. (Prin Ban. și prin sudul Munt.) Lamură (a făinii). Cf. ALR I 772/12, 720.

3. P. anal. (Învechit și regional; urmat de diverse determinări) Polen[1] **(1)**. *Pulberea cea roditoare.* MAIOR, ap. URSU, T. Ș. 44, cf. ÎNV. POM., ap. id. ib. 257. *Pulbere mirositoare ... numită : polin.* CORNEA, E. II, 200/13. *Pulberea zămislirii.* STAMATI, M. 27/1. *Pulberea cea galbenă aflîndu-se în centrul anterei se numește polen.* BARASCH, I. N. 140/11, cf. MIHALI, ap. URSU, T. Ș. 257. *Pe buze obraznica albină Ascunsă ca-ntr-o floare de lotus, care-i plină De pulberea cea dulce.* COȘBUC, S. 145. *Pulbăru lu fluori.* ALR SN I h 107/29.

4. P. anal. Exploziv granular cu viteza de ardere relativ mică, utilizat la armele de foc, în tehnica rachetelor, în tehnica minieră etc.; spec. (și în sintagma *pulbere neagră*, M. D. ENC., DLR VIII$_{4}$, 1 193) substanță pulverulentă formată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf și cărbune de lemn, folosită ca explozibil (îndeosebi la armele de foc), praf de pușcă (v. praf **2**), (popular) iarbă, (învechit, rar) prăvărie (v. prăfărie **2**). *Progresul e mai mare, știința mai departe Cînd ne produce ca pulberea tonante Și-alăturea cu dînsa fulgerătoare arme.* HELIADE, O. I, 382. *Sub domnia fiiului său se făcè acum în Moscova pulberea seau pravul de pușcă.* ASACHI, I. 78/27. *Opt însă au fost executați prin pulbere și glonț.* BARIȚIU, P. A. II, 259. *Pulberea de tun fu muiată de apă.* XENOPOL, I. R. V, 104. *Pulberea este un amestec de azotat de potasiu, de sulfure și de cărbune.* PONI, CH. 179, cf. BARCIANU. *Din împrejurarea deschiderii unei fabrici de pulbere ... acum se perindează prin oraș lume mai multă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 322, cf. MACAROVICI, CH. 563. *Cartușul actual, datorită*

probabil formei sale parabolice ..., permite o mai bună aprindere a pulberii. VÎN. PESC. noiembrie 1964, 8, cf. M. D. ENC., ALR SN IV h 948, A V 20, VI 26. ◇ F i g. *Am înțeles că în acest copil e pulbere de pușcă.* SADOVEANU, O. XIII, 307. ◇ *Pulbere fără fum* = exploziv pe bază de nitroceluloză, care conține un absorbant de vapori. *Fulmicotonul ... aprins cu fulminat de mercur ... este foarte puternic exploziv, constituind pulberea fără fum.* MACAROVICI, CH. 563, cf. M. D. ENC.

5. (Regional; în forma *pulvăr*) Aspirină (Nepos — Năsăud). BUL. FIL. IV, 71.

— Pl.: *pulberi.* — Și: (regional) **púlber** (ALR SN IV h 864) subst., **púlberă** (ALR I 1 365/984, 986) s. f., **púlbăr** subst., **púlbăre** (ib. 1 365/798), **púlbire, púlbure** (CDDE, ALR SN IV h 864/95) s. f., **púlvăr** (BUL. FIL. IV, 71) subst., **púlvere** (ALR I 1 365/131) s. f.

— Lat. **pulvis, -veris.**

PULBERERÍE s. f. v. **pulberărie.**

PULBÉRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Ca pulberea **(1).** *Prin nori pulberici.* BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *pulberici, -ce.*

— **Pulbere** + suf. *-ic.*

PULBERÍCE s. f. (Regional) Diminutiv al lui p u l b e r e **(1)** (Clopotiva — Hațeg). Cf. VICIU, COL. 97. *Pe drum ce-mi vedea? Mică-o negurice, Bătînd pulberice.* Id. ib.

— **Pulbere** + suf. *-ice.*

PULBERIZÁ vb. I v. **pulveriza.**

PULBERÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; adesea prin lărgirea sensului) **1.** Prăfos **(1).** *Fluturii cei pulbăroși și la față cenușoși, care ... împrejurul stupilor zboară.* TOMICI, C. A. 101/20. *Ulițele îi sînt strîmte, strîmbe și ... pulberoase.* RUS, I. I, 205/16. *Fînul cel mai rău pentru vite este acel ruginit, adecă pe a căruia hlujeni se văd pete pulberoase, galbine.* I. IONESCU, C. 111/8, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ F i g. *Sufletele lor zboară din închisoarea pulberoasă și se întîlnesc în paradisul amorului.* I. NEGRUZZI, S. V, 285.

2. Prăfos **(2).** *Alcoolul ... face apa lăptoasă și depune o cantitate pulberoasă de camfor.* MAN. SĂNĂT. 119/8. *Soarele scăldat într-un nour pulberos se ascundea după muntele Pionul.* NEGRUZZI, S. I, 320, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., DEX.

— Pl.: *pulberoși, -oase.* — Și: (învechit) **pulverós, -oásă** (DRLU), (regional) **pulbărós, -oásă** adj.

— **Pulbere** + suf. *-os.*

PULBERULÉNT, -Ă adj. v. **pulverulent.**

PÚLBIRE s. f. v. **pulbere.**

PÚLBURE s. f. v. **pulbere.**

PÚLCĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie leneșă. Cf. LEXIC REG. 115.

— Pl.:?

— Cf. ucr. п у л ь к а.

PÚLDĂR s. n. v. **pudră.**

PULEÁRȚ s. n. (Prin Bucov.) Portofel **(2).** Cf. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *pulearțuri.*

— Din ucr. **пулярець.**

PULEÁZNĂ s. f. v. **pleasnă.**

PULÉI s. n. v. **polei²**.

PULGĂRMÉȘTER s. m. (Învechit, rar) Primar² **(III 1)** al unei comune. Cf. DHLR II, 541.

— Pl.: *pulgărmeșteri.*

— **Din magh. polgármester.**

PULHÉICĂ s. f. v. **pullheică.**

PULÍE s. f. Roată specială cu șanț pe circumferința exterioară, pe care se mișcă o frînghie sau o curea și care servește la ridicarea unor greutăți, la transmiterea unei mișcări circulare etc. V. s c r i p e t e. Cf. LTR², DM, DEX.

— Pl.: *pulii.*

— Din fr. **poulie.**

PULIHÉICĂ s. f. (Prin sudul Mold.) Numele unei părți a plugului nedefinite mai de aproape. Cf. H III 18, 140.

— Pl.:? — Și: **pulhélcă** s. f. H III 140.

— Etimologia necunoscută.

PULIHÓC s. m. (Regional) Mormoloc **(1)** (Mărginea — Rădăuți). Cf. ALR SN III h 731/386.

— Pl.: *pulihoci.*

— Etimologia necunoscută.

PÚLMAN s. n. Vagon de lux. Cf. DN². ◆ P. e x t. Tren compus din astfel de vagoane de lux. Cf. DN².

— Pl.: *pulmane.*

— Din engl. **pullman**[-car].

PÚLMĂ s. f. (Ban.) Minge **(1).** Cf. CADE. ◇ (În construcția) *De-a pulma* = numele unui joc cu mingea. Com. din BRĂDIȘORU DE JOS — ORAVIȚA. ◆ Groapă făcută în pămînt pentru jocul cu mingea descris mai sus. Com. din BRĂDIȘORU DE JOS — ORAVIȚA.

— Pl.: *pulme.*

— Din magh. **puma** „bombă".

PULMĂNĂRÍCĂ s. f. v. **plămînărea.**

PULMÍN s. m. v. **pulmon.**

PULMÎNĂREÁ s. f. v. **plămînărea.**

PULMNĂRÍCĂ s. f. v. **plămînărea.**

PULMÓN s. m. (Anat.; livresc) Plămîn **(I 1).** *În fiecare parte a peptului se află un plumon.* TEODORI, A. 65/15. *Aparatul resuflător, ce împle mai tot peptul, se compune din doi saci ... care se numesc pulmoni.* KRETZULESCU, A. 8/28. *Este cu totul oprită întrebuințarea acestor ape ... la astmă ... cînd va fi provenită din adevărata slăbiciune a pneumînilor.* DESCR. APE, 35/19. *Un animal respiră aerul prin pulmon.* BARASCH, M. III, 217/2. *Arteria plumonilor ... umplîndu-se acuma de ... sînge, vrea să-l întoarcă iarăși.* TURNESCU, C. 71/2. *Oamenii care vorbesc mult în viața lor sînt supuși la emoragiea pulmunilor.* ISIS (1859), 130²/45. *Părțile posterioare și inferioare ale pulmonilor sînt roșu-vinele.* BABEȘ, O. A. I, 289. *Pulmonii sau bojocii sînt în număr de doi, așezați unul la dreapta și altul la stînga în coșul pieptului.* ENC. VET. 54. *Alterațiunile circulatorii pun pulmonul bătrînilor într-o continuă iminență de stază.* PARHON, B. 18, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulmoni.* — Și: **pulmín** (URSU, T. Ș. 264), **pulmún, plumón, pneumín** s. m.

— Din lat. **pulmo, -onis.** — Pentru **pneumín,** cf. ngr. π ν ε ύ μ ω ν.

PULMONÁL, -Ă adj. (Învechit) Pulmonar. *Stîngele din inima dreaptă merge prin arteria pulmonală în plămîni.* ANTROP. 79/4, cf. 93/26. *Optica ... pulmonală.* APE MIN. 26/21. *Din fiecare plămîn ies cîte două vene pulmonale.* POLIZU, P. 167/16.

— Pl.: *pulmonali, -e.*

— Din lat. **pulmonalis.**

PULMONÁR, -Ă adj. Care se referă la plămîni **(I 1),** care aparține plămînilor, de plămîni; care este localizat la plămîni, care afectează plămînii; (învechit) pulmonal. *Vinele pulmonare sînt în număr de patru,*

două pentru fiecare plămîn. KRETZULESCU, A. 406/18, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Fiecare pulmon este format, întocmai ca un burete, din o mulțime de bășicuțe mici numite vezicule pulmonare.* ENC. VET. 54, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Eram rău bolnav... de congestie pulmonară.* CĂLINESCU, S. 401. *Insuficiența pulmonară ... accelerează îmbătrînirea.* PARHON, B. 178. *S-a îmbolnăvit de gripă pulmonară și a decedat a treia zi.* VINEA, L. I, 392. *Dacă s-au produs leziuni pulmonare, se vor da calmante ale tusei.* BELEA, P. A. 169. *Printre medicamentele care se întrebuințează în astmul pulmonar, citățm: atropina, adrenalina.* ABC SĂN. 73.

— Pl.: *pulmonari, -e.*

— Din fr. **pulmonaire.**

PULMONÁRIȚĂ s. f. (Bot.; rar) Cuscrișor *(Pulmonaria officinalis). O altă plantă de primăvară întîlnită în pădure este pulmonarița.* SIMIONESCU, FL. 17.

— Pl.: *pulmonarițe.*

— Din numele științific al plantei, **Pulmonaria** [officinalis], după cuvinte nume de plante ca *măselariță, săpunariță* etc.

PULMÓNIC, -Ă adj., s. m. și f. (Ieșit din uz) Tuberculos, ftizic. Cf. CADE.

— Pl.: *pulmonici, -ce.*

— Din fr. **pulmonique.**

PULMONÍE s. f. (Med.) **1.** (Învechit și regional) Pneumonie. Cf. PROT.-POP., N. D., CADE, SCL 1950, 77.

2. (Ieșit din uz) Tuberculoză. Cf. CADE.

— Pl.: *pulmonii.* — Și: (regional) **plumonie** s. f. SCL 1950, 77.

— Din fr. **pulmonie.**

PULMÚN s. m. v. **pulmon.**

PULÓINIC s. n. v. **polonic.**

PULÓVĂR s. n. v. **pulover.**

PULÓVER s. n. (Adesea cu determinări care indică materialul) Obiect de îmbrăcăminte tricotat, fără nasturi, care acoperă partea superioară a corpului și este purtat, de obicei, peste bluză, cămașă, rochie etc.; p. ext. jachetă tricotată. *Desface un pachet, arată niște veste și un pulover de angora.* CAMIL PETRESCU, T. III, 245. *Pulover albastru, cu mîneci lungi și închis la gît.* SEBASTIAN, T. 139. *Îmbrăcată într-un pulover de lînă albă.* CĂLINESCU, O. I, 70. *Rămăseseră îmbrăcați numai în pantaloni și în niște pulovere de lînă.* STANCU, R. A. III, 70. *Încercă să-și bage gulerul cămășii sub pulover.* V. ROM. septembrie 1955, 110. *Purta ... un pulover cafeniu.* VINEA, L. II, 168. *Lucrează la o mașină de tricotat pulovere în atelierul de confecții.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 862, cf. M. D. ENC., DEX.

— Accentuat și: *púlover.* — Pl.: *pulovere.* — Și: **pulóvăr,** (regional) **plóvăr** (L. ROM. 1959, nr. 5, 6), **polóvăr** (ib.) s. n.

— Din fr., engl. **pull-over.**

PULP s. n. v. **pulpă.**

PULPÁ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică fructe cu sîmbure) A separa pulpa **(4)** de sîmbure. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pulpez.*

— V. **pulpă.**

PULPÁN s. n. (Regional) Copan de pasăre. Com. din BUCUREȘTI.

— Pl.: *pulpane.*

— **Pulpă** + suf. *-an.*

PULPÁNĂ s. f. **1.** Fiecare dintre părțile de (la talie în) jos ale unei haine bărbătești (lungi). V. poală **(I 1).** *Plopana anteriilor, jubelei.* I. GOLESCU, în DR. I, 291. *Încearcă să sărute pulpana anteriului.* FILIMON, O. I, 172. *Dulamă de serasir înflorat ... cu nasturi sau bumbi de aur d-a lungul pepților și a pulpanei.* ODOBESCU, S. I, 418. *Se dau jos scuturîndu-și pantalonii și pulpanele redingotelor.* CARAGIALE, O. I, 279. *Își apucă amîndouă pulpanele sucmanului și începu să se scuture de sloi.* SLAVICI, N. II, 9. *L-a apucat de pulpana jachetei și, gata să plîngă, l-a rugat s-o ducă la pensiom.* VLAHUȚĂ, D. 57, cf. DDRF. *Mama Paraschiva, ținînd pe Gheorghe de pulpana sumanului, îl boicește ca pe mort.* N. REV. R. I, nr. 1, 31. *Își ridică pulpanele giubelelor în cingătoarea de plisă roșie.* DELAVRANCEA, H. T. 5. *Cu pulpana anteriului prinsă în brîu, ... era tipul preotului de moda veche.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 101. *Vîntul îi flutura pulpanele mantalei.* REBREANU, P. S. 14. *Pulpanele redingotei făceau un unghi drept cu spinarea.* BASSARABESCU, V. 74. [Sumanul] *nasturi de încheiat nu are; dacă este neapărat nevoie, se încheie prin ținerea cu mîna a unei aripi (pulpană) după degetul arătător.* PRIBEAGUL, P. R. 40. *Își dădu la o parte pulpanele pelerinii.* SADOVEANU, O. XI, 408. *Uscau la vînt și soare tot felul de obiele, Pulpane de caftane.* I. BARBU, J.S. 120. *Smucindu-i de umeri, de pulpanele vestoanelor.* T. POPOVICI, S. 20. *Și-n mers, pulpana parcă zboară.* T iulie 1964, 60. *Și-l luară de pulpană Și-l aruncă-n cucioară.* PĂSCULESCU, L. P. 208. ◇ Fig. *Amurgul pe uliți pulpana-și desface.* LESNEA, VERS. 118. *Țineți-vă bine de pulpana mea! Am să ajung departe. Numai moartea îmi va întrerupe cariera.* STANCU, R. A. I, 317. *În medicină ... o ucenicie sub pulpana unui mare specialist este aproape inevitabilă.* PREDA, R. 36. ◇ Expr. **A se ține de pulpana cuiva** = a urmări cu insistență pe cineva, a nu da pace cuiva; a se ține scai de cineva, a se ține de poala cuiva, v. poală **(I 1).** Cf. ZANNE, P. III, 324, DR. I, 291, DL. **A trage de pulpană** (pe cineva) = a insista, a stărui (pe lîngă cineva) pentru a obține ceva. *N-a tras de mînecă și de pulpană pe nimeni, n-a lingușit ziarele.* ARGHEZI, T. C. 29. **A lua pe cineva sub pulpană** = a proteja **(1).**

2. (Regional) Un fel de clapă (dintr-o țesătură groasă) care acoperă gluga ciobanilor, păzitorilor de vite etc. Cf. PAMFILE, I. C. 290, CADE.

— Pl.: *pulpane.* — Și: (învechit) **plopoánă** (CIHAC, II, 267, DR. I, 291), **plopánă, poloánă** (CIHAC, II, 267), **polpánă** (POLIZU), **polpoánă** (CIHAC, II, 267), (regional) **ploșpánă** (UDRESCU, GL.), **ploșpără** (id. ib.) s. f.

— De la **pulpă.**

PULPÁR[1] s. n. (De obicei la pl.) **1.** Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe **(1);** (învechit, rar) pulpă **(7).** *Voi, Căpitani și ceilalți ahei, cu frumoase pulpare.* MURNU, I. 4. *Eu împărții atunci în două cete Pe soții mei cei cu pulpare mîndre.* id. O. 165, cf. TDRG. *Cavalerul se mișcă poate greu ... Sprijinit în pulparele lui de oțel.* N. REV. R. XVI, nr. 3, 37, cf. DEX.

2. Un fel de moletiere sau de carîmbi de ciorapi (împletiți sau confecționați din piele sau postav) cu care se acoperă pulpele **(1)** sau picioarele de la genunchi pînă la gleznă; tuzluc[1], tureatcă, (învechit) tibială. *Uniforma ... este dintru o cămeșă, un pieptariu, o pereche de pulpare.* AR (1829), 174[2]/15. [Copiii] *încaltă niște ciorapi de postav numiți cioareci, ca și pulparele purtate de aromânii din Macedonia.* PĂCALĂ, M. R. 125, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pl.: *pulpare* și (rar, m.) *pulpari* (SCRIBAN, D.).

— **Pulpă** + suf. *-ar.*

PULPÁR[2]**, -Ă** adj. Care aparține pulpei **(3 d),** privitor la pulpă. Cf. DN[2].

— Pl.: *pulpari, -e.*

— Din fr. **pulpaire.**

PULPÁRE s. f. Acțiunea de a pulpa. *Avea un tabel nominal al viitorilor elevi, întocmit pe întreprinderi ... Crescătoria de porci, centre de pulpare, depozite,*

cooperative, centre de congelare. PREDA, R. 82. *Să se construiască o întreprindere pentru pulparea și industrializarea fructelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 853.
— Pl.: *pulpări.*
— V. **pulpa.**

PULPÁT[1] s. n. (Rar) Faptul de a p u l p a. Cf. UDRESCU, GL.
— V. **pulpa.**

PULPÁT[2], -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni sau despre animale) Pulpos **(1)**. Cf. LB.
— Pl.: *pulpați, -te.*
— **Pulpă** + suf. *-at.*

PÚLPĂ s. f. **1.** Ansamblu anatomic format de mușchii posteriori ai gambei, (regional) i c r ă; parte a piciorului situată în dreptul acestor mușchi; p. e x t. (impropriu) coapsă. *Femeile lor poartă brățări de aramă la pulpă.* HERODOT (1645), 262. *Aceaste* [răni] *... să vindecă mai pre lesne cumu-s la stinghii și la pulpile picioarelor.* PRAV. 125. *Învață patru dărăbani să-l bată cu pietri preste obraz ... și preste pulpi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6[r]/8. *Pulpele picioarelor lui sînt ca niște stîlpi de marmură întăriți pre stepene de aur.* CHEIA ÎN. 30[r]/5. *Să te bată ... preste genunchi și preste pulpi.* BIBLIA (1688), 146[2]/33. *La cămilă de socotit iaste ... perinuțele între picioarele dinainte și în pulpile picioarelor denapoi.* CANTEMIR, IST. 90, cf. ANON. CAR. *Marginile hlamidei aruncîndu-le preste părțile cele dinapoi și preste pulpele picioarelor calului* (a. 1773). GCR II, 90/31, cf. DRLU, ANTROP. 34/2. *Am un semn ... pe pulpa piciorului sting.* PR. DRAM. 170. *Ochiu-mi întîlnește ș-admiră o cadînă ... Cu pulpa mărmurie.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Traian, în tunică scurtă, cu tibiale ... vînătorești pe pulpe și cu toga pe umeri.* ODOBESCU, S. III, 74. *Cosițele ei lungi și stufoase de-i bătea pulpele.* ISPIRESCU, L. 78. *Nu-i frumos ca să-și arate Pulpa golului picior.* COȘBUC, B. 227, cf. BIANU, D. S. *Ațele de la opinci ... erau aduse în jurul pulpei.* HOGAȘ, DR. I, 307. *Brațele și pulpele îi zvîcneau fără voie.* REBREANU, I. 280. *S-a răsturnat o săniuță și o fată ... și-a sfîșiat pulpa piciorului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 70. [Copiii] *cu pulpele goale și cu obrajii asudați ... se hîrjonesc.* C. PETRESCU, C. V. 364. *Oamenii încordați, înspăimîntați, mînați de la spate de gradații care-i loveau cu ceatlăile peste pulpe, înaintau ca niște somnambuli.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *Îi dădu una peste pulpele picioarelor.* SADOVEANU, O. I, 687. *String bine calu-n pulpe Și pinteni dau S-ajung.* PILLAT, P. 145. *Făcu cîteva mișcări gimnastice în scopul de a arăta mușchiulatura pulpelor.* CĂLINESCU, E. O. I, 268. *Avea ... ghete galbene, cu ciorapi vărgați trași pe pulpă.* PREDA, M. 88. *Și-a șters cu mîna pulpele.* T februarie 1964, 24, cf. M. D. ENC., DEX. *În cea baltă de la Fant Este-un șarpe cam berbant ... Nu cumva tu l-ai călcat Și de pulpă te-au mușcat?* ALECSANDRI, P. P. 398. *De va fi deochiat De bărbat Să-i plesnească Pulpile, Să-i curgă Sîngele.* TEODORESCU, P. P. 370. *La buci Șolduri, La șolduri Spete, La spete Fluiere, La fluiere Pulpi, La pulpi Glezne.* MARIAN, D. 97. ◇ F i g. *Mîngîi pe pulpe o răchită, Pe creștet netezesc un pai.* LESNEA, VERS. 130. ✦ F i g. (Învechit) Bărbăție, putere, tărie. *Nu în vîrtutea cailor vru, nece în pulpile* (v ă r t u t e a h) *bărbaților dulce vru.* PSALT. 304, cf. CORESI, PS. 398/12.

2. (Adesea cu determinări care arată felul) Carnea dintr-o pulpă **(1)** de animal, care servește ca aliment; p. g e n e r. orice fel de carne macră. Cf. ANON. CAR. *Să iei pulpă de viței ..., untu proaspăt au slănină.* MÎNCĂRILE, 47/15, cf. LB, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A adus aseară ... o pulpă de viței.* CĂLINESCU, C. O. 89. *Trebui să dea mușchiul și două pulpe la conac, așa cum era pravila.* CAMIL PETRESCU, O. I, 37, cf. ALR SN II h 363.

3. P. a n a l. Numele unor părți cărnoase ale corpului oamenilor sau animalelor care seamănă, ca formă, cu o pulpă **(1)**:

a) (Popular; și în sintagmele *pulpa mîinii,* ALR II/I h 49, *pulpa de la mînă,* îb. h 49/141, *pulpa di la brîncă,* ib. h 49/316) Biceps. Cf. DDRF. *Sumese mîneca și scoase Două brațe cu pulpele groase.* ARGHEZI, S. I, 207, cf. ALR II/I h 49.

b) (Prin nordul Transilv. și prin Munt.; în sintagma) *Pulpa mîinii* = antebrață. *Sumese mîneca stîngă pînă la cot și rezemă vîrful cuțitului de pulpa mîinii.* DELAVRANCEA, T. 200, cf. ALRM II/I h 94.

c) (Rar) Partea cărnoasă de la ultima falangă a degetelor. Cf. PUȘCARIU, ET. WB.

d) (Cu determinări care precizează sensul) Țesut conjunctiv bogat în vase și nervi, care se găsește în uncle organe sau care umple unele cavități osoase. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Caria dentară ..., progresînd de la suprafața dintelui spre profunzime, ajunge la pulpa dentară.* ABC SĂN. 7, cf. M. D. ENC., DEX.

e) (Popular) Uger. Cf. TDRG, CADE. *Vacilor tinere, cînd fată pentru prima oară, li se umflă pulpa și nu pot suferi să fie mulse.* ȘEZ. IV, 128, cf. III, 204, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, din ORAVIȚA și din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR I 1 058. *Îi coșită pulpa dă lapte.* ALR II 5 673/219. *Cînd se tîmflă pulpea la vacă, tu pun' oțăt și prav și tămîn'.* ALRT II 7, cf. A V 15, VI 3, 26, LEXIC REG. 21.

4. P. a n a l. Țesut celular spongios, bogat în sevă și care constituie pericarpul unor vegetale; (sens curent) partea moale și cărnoasă a unor fructe și legume. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Pulpe de fructe strecurate.* NOM. MIN. I, 460. *Zemoasă și astringentă ca un pulp de caisă.* CĂLINESCU, O. I, 266. *Conținutul cel mai mare de vitamina C, dintre toate fructele, se găsește în pulpa de măceșe.* S. MARIN, C. B. 11, cf. M. D. ENC. ◇ *Pulpă de fructe* = semiconservă fabricată din fructe închise ermetic în butoaie parafinate și păstrate cu ajutorul unui conservant în vederea industrializării. Cf. M. D. ENC.

5. Reziduu obținut în industria zahărului, în distilerii și la prepararea feculei și folosit ca hrană pentru vite. Cf. LTR[3].

6. Apă care conține în suspensie granule minerale. Cf. DN[3].

7. P. e x t. (Învechit, rar) Pulpar **(1)**. *Coif de aramă pre capul lui ... și pulpe de aramă preste fluierile picioarelor lui.* BIBLIA (1688), 207[2]/25.

— Pl.: *pulpe* și (învechit și regional) *pulpi.* — Și: (rar) **pulp** s. n., (regional) **púlpe, pólpă** (ALR I 1 058/552) s. f.
— Lat. **pulpa.** — Pentru sensurile **3 d, 4, 5** și **6,** cf. fr. p u l p e.

PÚLPE s. f. v. **pulpă.**

PÚLPEȘ, -Ă adj. (Regional; despre oameni sau despre animale) Pulpos **(1)** (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Fată pulpeșă.* id. ib. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Două mere gurguiete, Pulpeșe și cucuiete; Hai, ghicește-le băiete De n-or fi în sîn la fete* [Sînii]. Id. ib.
— Pl.: *pulpeși, -e.*
— **Pulpă** + suf. *-eș.*

PULPIȘOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui p u l p ă **(1)**; (regional) pulpuliță. Cf. TDRG, CADE. *Zidul se suia Și o cuprindea Pîn' la gleznișoare, Pîn' la pulpișoare.* ALECSANDRI, P. P. 190, cf. GCR II, 290.
— Pl.: *pulpișoare.*
— **Pulpă** + suf. *-ișoară.*

PÚLPIT s. n. (Prin Transilv.) **1.** Pupitru **(2)**. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Pupitru **(3)**. *Studenții ... sorbeau cu sete prelegerile lui Bărnuțiu ... Spiritul de rezistență plana preste tot în aer; chiar și în Viena ... au fost vizitate pulpitele clericilor din Seminariul S-ta Anna, de unde au și fost eliminați vreo doi băieți ruteni.* BARIȚIU, P. A. I, 633.

3. Sertar (la masă). *Scrisori ... cari se vor afla în pulpitele meselor.* BARIȚIU, P. A. III, 462, cf. A II 3.

4. Pupitru **(1)**. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.
— Pl.: *pulpite*.
— Din lat. **pulpitum**.

PULPÍTĂ s. f. Inflamație a pulpei **(3 d)** dentare. Cf. DN². *Pulpita apare în urma pătrunderii în pulpa dentară a unor microbi.* ABC SĂN. 298, cf. DEX.
— Pl.: *pulpite*.
— Din fr. **pulpite**.

PULPÍTRU s. n. v. **pupitru**.

PULPOÁNĂ s. f. v. **pulpană**.

PULPÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oameni sau despre animale) Care are pulpe **(1)** mari și groase, (regional) pulpeș, (învechit, rar) pulpat²; p. restr. (despre picioarele oamenilor sau ale animalelor) musculos; cărnos. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Vaca bună de lapte ... are picioarele pulpoase sus și subțiri jos.* DAMÉ, T. 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.
2. (Prin sud-estul Olt. și prin vestul Munt.; despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Bine dezvoltat (ca musculatură); vînjos, robust, zdravăn. Cf. ALR II/I h 86, UDRESCU, GL.
3. (Regional; despre mamifere, mai ales despre vaci) Cu uger mare. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Alée vaši-s mai pulpoșă.* ALR SN VI h 1 757/250, cf. UDRESCU, GL.
4. (Despre fructe) Cu pulpă **(4)** bogată. Cf. DEX, DN³, UDRESCU, GL.
— Pl.: *pulpoși, -oase*.
— **Pulpă** + suf. *-os*.

PULPULÍȚĂ s. f. (Regional) Pulpișoară; spec. picior de găină (fript) (Săcele). Cf. ALRM SN I h 245/182.
— Pl.: *pulpulițe*.
— **Pulpă** + suf. *-uliță*.

PULS s. n. Ansamblu de mișcări fiziologice ritmice de dilatare și de contractare a pereților arterelor determinate de creșterea și scăderea succesivă a volumului de sînge pompat de inimă, pulsație **(1)**; p. ext. loc unde se simte această mișcare ritmică. *Să socotească sămn de moarte cînd pulsul ... să va schimba de bătut.* FIZIOGN. 128/16. *O întîmpinare întărită și neschimbată a membranelor arteriilor ... chemăm pulsul.* AMFILOHIE, G. F. 259ᵛ/4. *Calul răsuflă greu ..., pulsul ti iaste vîrtos și bate repede.* CALENDARIU (1814), 164/7, cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 63/16. *Prin puls sau baterea arteriilor se înțelege lățimea pereților carea o face sîngele prin mișcarea sa în laturi.* TEODORI, A. 74/14, cf. CLEMENS. *Pulsul să încetinește.* HOL. 3/5. *Răsuflarea lor este de asemine precum și bătaia pulsului lor.* AR (1829), 192²/22. *Bătaerea vinelor (pulzul).* ÎNDREPTAREA, ap. URSU, T. Ș. 264. *Să naște în noi o groază, pălirea pelei, micșorarea pulsului, frigu mînilor.* ANTROP. 60/5. *Numărul pulzului îl vom aduce la 75 într-un minut.* ib. 97/5. *Bătaia inimiei și a pulsului ... să nu fie grăbită.* ALBINEȚ, M. 45/1. *Moartea se cunoaște după chipul cadaveric, după încetarea pulsului.* KRETZULESCU, M. 91/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pulsul prelungește prin toate arteriile, în toate ramificațiile lor.* POLIZU, P. 147/12. *Doctorul ... îl apucă de puls, dar îndată lăsă mîna să cadă.* NEGRUZZI, S. I, 210. *Pulsul astei inimi.* MUREȘANU, P. 34/11. *Fior rece va trece prin ale tale vine, Răpide ... vă bate pulsul tău.* ALEXANDRESCU, M. 155. *Dăn se simțea bolnav ... Intrară doi oameni în chilia lui ... Unul ... veni să-i cerce pulsul.* EMINESCU, N. 79, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Îmi iau pulsul și temperatura de cîteva ori pe zi.* IBRĂILEANU, A. 45. *Această undă pe care o simțim sub deget, cînd punem mîna pe arteră, poartă numele de puls.* ENC. VĚT. 61. *Copilul a avut temperatură, puls frecvent, se agita, țipa.* GALACTION, O. A. I, 55. *Prinse mîna care se lăsa moale să-i asculte pulsul.* C. PETRESCU, Î. I, 205. *Îi pipăi pulsul, îi îndreptă gulerul pijamalei cu gesturi repezi.* VINEA, L. II, 251. *Apar grefuri ..., accelerarea pulsului, scăderea tensiunii.* BELEA, P. A. 151. *Medicul îmi pipăia pulsul.* ISAC, O. 295. *La început bolnavul poate fi agitat ..., pulsul accelerat și mic, respirația normală.* ABC SĂN. 349. *I s-a făcut o morfină și doarme. Pulsul e bun.* T august 1964, 64. ◇ Fig. *El punea mîna pe pulsul țării sale și inima lui sălta în tact cu inima norodului.* GHEREA, ST. CR. II, 211. *Vei simți în toate manifestările acestea ... bătaia pulsului unui popor care vrea să trăiască.* REBREANU, I. 451. *Munca e pulsul de viață al omenirii.* SADOVEANU, O. VI, 177. *Pulsul surd al muncii începe iar să bată În piepturi și-n motoare.* PILLAT, P. 46. *Urmează de aproape pulsul realității în veșnică schimbare.* RALEA, S. T. II, 103. *Am căutat mereu și mereu pulsul acestei epoci.* T august 1964, 89. *Pulsul uzinei, viața și munca de fiecare zi ... sînt teme abordate în producțiile lirice.* V. ROM. ianuarie 1965, 190. ◇ Expr. **A lua** (cuiva) **pulsul** sau **a-și lua pulsul** = a număra pulsațiile **(1)** inimii (cuiva), apăsînd cu degetul pe artera de la încheietura mîinii. *Puse urechea pe pieptul lui, în vreme ce cu mîna dreaptă îi lua pulsul.* CĂLINESCU, E. O. I, 150. *Îi lua pulsul și tensiunea, îi da să bea digitală.* VINEA, L. I, 284. *Înainte de a intra mi-am luat pulsul, inima îmi bătea cu o sută douăzeci pe minut.* PREDA, B. 38. **A simți** (sau a **prinde**) **pulsul** = a înțelege sau a intui exact o situație, o stare de lucruri, cursul unor evenimente etc. *Începe să simtă pulsul nou al vieții, să privească lucrurile de pe platforma de stat.* V. ROM. ianuarie 1954, 118. *A prins pulsul ședinței, ... a știut unde s-o îndrepte.* MIHALE, O. 324. **A pipăi pulsul** = a căuta să-și dea seama de intențiile, de planurile (cuiva), de o stare de spirit existentă etc. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: (rar) *pulsuri*. — Și: (învechit) **pulz, púlzum** (URSU, T. Ș. 63), **pols** s. n.
— Din lat. **pulsus**, fr. **pouls**, germ. **Puls**, it. **polso**.

PULSÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre sînge) A circula ritmic prin vasele sangvine. Cf. POLIZU. *Sîngele ... pulsa cu putere în el.* SADOVEANU, O. X, 496, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *E dimineața tinereții, totul se zbate și pulsează în sînge proaspăt, amețitor, fierbinte.* RALEA, S. T. I, 349. ✦ (Despre inimă) A se dilata și contracta ritmic, pompînd sîngele prin artere. Cf. SCRIBAN, D. ◇ Tranz. fact. Fig. *Omule neliniștit ... Tu pulsezi sînge orașelor, satelor.* LABIȘ, P. 415.
2. Fig. (Despre viață, gînduri, procese în desfășurare etc.) A se manifesta cu putere; a fremăta, a palpita **(3)**, a vibra. *Pulsează lunga vreme În orologiu cu pașii uniformi.* EMINESCU, O. IV, 245. *În mine pulsează gîndul acesta al salvării, cum gîlgîie sîngele în gîtul tăiat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 403. *În inima orașului ... viața pulsează puternic.* SAHIA, N. 91. *Pulsa în el o bucurie a vieții.* SADOVEANU, O. VIII, 289. *Cele trei mari căi de piatră, de fier și de apă, care acolo jos străpung munții ... lăsînd viața să pulseze în lungul lor.* BOGZA, C. O. 326. *Arborii ... cu frunzișul proaspăt și verde, cu tulpinele pulsînd de sănătate.* STANCU, R. A. II, 14. *Porțiunea Dîltei între canalul Sulina și brațul Sf. Gheorghe ... pulsează de muncă.* VÎN. PESC. august 1964, 13, cf. M. D. ENC., DEX.
— Prez. ind.: *pulsez*. — Și: (învechit, rar) **pulzá** vb. I. ALEXI, W.
— Din lat. **pulsare**.

PULSÁNT, -Ă adj. **1.** (În sintagma) *Vas pulsant* = organ al albinei care pompează sîngele în corpul insectei, îndeplinind rolul inimii. *Vasul pulsant este împărțit în opt compartimente.* ENC. AGR. I, 118.
2. (Rar; despre curentul electric) Pulsator **(2)**. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *pulsanți, -te*.
— **Pulsa** + suf. *-ant*.

PULSÁR s. n. Sursă galactică de unde radio a cărei emisie este alcătuită din impulsuri cu frecvențe de ordinul megahertzilor și cu perioade de pînă la o secundă. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *pulsare.*
— Din engl. **pulsar.**

PULSÁRE s. f. Acțiunea de a p u l s a și rezultatul ei; pulsație.

1. Cf. p u l s a **(1)**. Cf. POLIZU. *De-aș putea ceti în inimi numai clipa cît bate o pulsare.* I. NEGRUZZI, S. VI, 282, cf. BARCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

2. F i g. Cf. p u l s a **(2)**. [Slavici] *a dat ... o icoană credincioasă a culturii noastre ... însuflețită de însăși pulsarea vieței reale a poporului.* MAIORESCU, CR. III, 49, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: (rar) *pulsări.*
— V. **pulsa.**

PULSATÍL, -Ă adj. **1.** (Despre senzații, procese patologice etc.) Care se manifestă prin pulsații **(1)** (anormale), prin zvîcnituri; (rar) pulsativ. *Durere pulsatilă.* DM, cf. DN², DEX.

2. (Despre boli, simptome etc.) Care aparține pulsului, privitor la puls, care afectează pulsul. *Anevrism pulsatil.* M. D. ENC., cf. DEX.
— Pl.: *pulsatili, -e.*
— Din fr. **pulsatile.**

PULSATÍV, -Ă adj. (Rar; despre senzații, procese patologice etc.) Pulsatil **(1)**. *Durere pulsativă.* SCRIBAN, D., cf. DN³.
— Pl.: *pulsativi, -e.*
— Din fr. **pulsatif.**

PULSATÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre fenomene) Care este alcătuit dintr-o succesiune de pulsații **(2)** identice. Cf. M. D. ENC., DN³. ✦ (Rar; în forma *pulsatoriu*) Periodic **(1)**. *În unele cazuri, regimul apelor carstice are un caracter pulsatoriu.* MG I, 414.

2. (Despre curentul electric) Care este format numai din alternanțe de un singur sens; (rar) pulsant **(2)**. Cf. M. D. ENC., DN³.
— Pl.: *pulsatori, -oare.* — Și: (rar) **pulsatóriu, -ie** adj.
— De la **pulsa** (după fr. *pulsateur*).

PULSATÓRIU, -IE adj. v. **pulsator.**

PULSÁȚIE s. f. **1.** Fiecare dintre mișcările pulsului, p u l s a r e **(1)**; p. e x t. puls; fiecare dintre mișcările de dilatare și de contractare a inimii, prin care sîngele este pompat în artere. *Apoplesia se zice trăsnitoare cînd pulsațiunea arteriilor și simțirea a încetat de tot.* MAN. SĂNĂT. 206/25. *Pulsația și respirația sînt foarte slabe, fața palidă, mișcările și simțirile se perd.* PARAB. 197/1. *Fătul începe a mișca, asemenea i se aude și pulsațiile inimii de dublă frecvență.* POLIZU, P. 200/2. *Cînd apostima e sub arterie, pulsațiile se simte pe o linie.* TURNESCU, C. 13ᵛ/17. *Temperatura și numărul pulsațiilor sînt normale.* CARAGIALE, O. VII, 46, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pulsațiile ventriculului drept persistă cîtva timp după acelea ale ventriculului stîng.* DANIELOPOLU, F. N. II, 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Prin lărgirea sensului) Mișcare (vibratorie) de scurtă durată. *Locomotiva își numără pulsațiile.* ARDELEANU, V. P. 7, cf. SCRIBAN, D. *Anul acesta ... fenomene de pulsații între masele de aer rece și cald au avut loc cu multă regularitate.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589.

2. Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unități de timp; s p e c. (Fiz.) mărime caracteristică proceselor periodice, egală cu frecvența acestor procese înmulțită cu 2π. *Schimbările de intensitate ale luminii să fie transformate în pulsațiuni de curent.* ENC. TEHN. I, 149, cf. LTR², DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

3. F i g. Desfășurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni într-un ritm intens, viu, trepidant; pulsare **(2)**. *Condeiul său original și plin de spirit și de grație nu s-a inspirat decît de pulsațiunile mari și patriotice ale sufletului său.* GHICA, S. 673. *Roma vuia de pulsația vieții care nu cunoaște asîmpărul.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 9. *Eroii nu sînt oameni, ci păpuși fără pulsația vieții.* LOVINESCU, S. I, 12. *Urmărește nu numai pulsațiile activității perceptive, dar și întunecarea trecătoare a conștiinței eului.* VIANU, A. P. 184. *O potecă își începe viața aici o dată cu primele pulsații ale Oltului.* BOGZA, C. O. 92. *Opera e văzută în unitatea ei vie, nedesfăcută în părți care să limiteze percepția.* V. ROM. decembrie 1963, 188, cf. DN², M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pulsații.* — Și: (astăzi rar) **pulsațiúne,** (învechit, rar) **pulzáție** (ALEXI, W.), **pulzațiúne** (id. ib.) s. f.
— Din fr. **pulsation,** lat. **pulsatio.**

PULSAȚIÚNE s. f. v. **pulsație.**

PULSOMÉTRU s. n. Pompă pentru deplasarea apei prin presiunea exercitată de aburi asupra apei respective. Cf. LTR², DN², DER, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pulsometre.*
— Din fr. **pulsomètre.**

PULSOREACTÓR s. n. Reactor pentru avioane supersonice la care arderea combustibilului se face în mod discontinuu. Cf. DP, DM, LTR², DN², DER, M. D. ENC.
— Pronunțat: *-re-ac-.* — Pl.: *pulsoreactoare.*
— Din fr. **pulsoréacteur,** germ. **Pulsoreaktor,** rus. **пульсореактор.**

PULSULÉȚ s. n. (Rar) Diminutiv al lui p u l s. *Apasă pulsulețul binișor, Și mijlocelul să-i cuprinzi ușor.* GORUN, F. 84.
— Pl.: *pulsulețe.*
— **Puls** + suf. *-uleț.*

PULT s. n. (Transilv. și Ban.) Tejghea; p. r e s t r. sertar. *De dînsul n-avem date — Și chiar d-avem, Stau puse-n pult, Ca știri puțin adevărate!* COȘBUC, P. II, 251, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *A sta ... după pult și a vinde la negoț.* T. PAPAHAGI, C. L., cf. ALR SN IV h 1 019.
— Pl.: *pulturi.*
— Din germ. **Pult.** Cf. magh. p u l t.

PULTACÉU, -CÉE adj. (Rar; despre materii, substanțe etc.) Păstos. Cf. DN². ✧ *Anghină pultacee* = anghină în care amigdalele sînt acoperite cu un exudat alb. Cf. DN².
— Pl.: *pultacei, -cee.*
— Din fr. **pultacé.**

PULULÁȚIE s. f. Înmulțire rapidă și abundentă. Cf. DN². ✦ Producere rapidă de țesuturi morbide. Cf. DN².
— Pl.: *pululații.*
— Din fr. **pullulation.**

PULUMAN s.m. (Bot.; regional) Luminiță *(Oenothera biennis)* (Petrova — Vișeu de Sus). BORZA, D. 119.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *pulumani.*
— Etimologia necunoscută.

PÚLVĂR subst. v. **pulbere.**

PÚLVERE s. f. v. **pulbere.**

PULVERÍNĂ s. f. Pulbere **(2)** neagră cu granule foarte fine folosită ca exploziv și la fabricarea artificiilor. Cf. DN², DEX.
— Pl.: *pulverine.*
— Din fr. **pulvérin.**

PULVERIZÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică diverse corpuri solide) A transforma în pulbere **(2)** prin mijloace mecanice sau manuale. V. măcina **(1)**, mărunți. *Să-i dai de subt cărbuni atîta cît să se topească materia de mai sus, pulberizată.* CORNEA, E. II, 176/24. *Am preparat din 9 grîne pulberisate și 6 dr[amuri] spirit de vin o tinctură.* DESCR. APE, 175/21. *Baracele ... este o sare albă și cam dulce, care fiind pulberizată să înfățișează ca o pulbere albă.* BARASCH, I. N. 68/24, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Intranz. *Seleniumul ... nu este tare, se sparge ca sticla și pulberisă lesne.* MARIN, PR. I, 30/33. ✦ Tranz. și refl. A face să dispară sau a dispărea (prin violență) de pe fața pămîntului (împrăștiindu-se în particule). V. distruge, nimici **(1)**, prăpădi **(1)**. *A fost destulă vreme o secundă ca pe unii dintre cei aflați în jurul torpilei să-i rupă în bucăți ..., iar pe ceilalți să-i pulverizeze complect.* BART, S. M. 75. *Imaginea monumentului se pulverizează în așchii disparate.* CONTEMP. 1971, nr. 1 272, 3/3, cf. DEX. ◇ Fig. *Răzbunarea finală e pulverizată.* LOVINESCU, S. I, 236. *Tot ce zace muced și rău într-un suflet se risipește, se pulverizează.* C. PETRESCU, O. P. II, 310. *Spectacolul televizat pulverizează ... timpul și spațiul.* T februarie 1969, 49.

2. (Complementul indică lichide sau pulberi) A împrăștia în particule extrem de fine cu ajutorul unui pulverizator. V. dispersa. *Pulverizăm o ploaie măruntă de parfum.* C. PETRESCU, C. V. 266. *Joseph pulverizează esență de brad.* id. R. DR. 102. *Moara ... măcina ultimul sac de grîu al unui om ... împrăștiind în aer milioane de stropi de apă pulverizați.* BOGZA, C. O. 39. *Îmi plăcea cînd pulveriza odecolon.* S ianuarie 1961, 40, cf. M. D. ENC. ◇ Fig. *Pulverizat în ploaie și în vînt, parfumul teilor adia luminos.* TEODOREANU, M. II, 67. *Viena putea fi văzută ... în răspîndiri de lumină pulverizată pe acoperișuri de case.* VORNIC, P. 106.

— Prez. ind.: *pulverizez.* — Și: (învechit) **pulberizá** (scris și *pulberisa;* prez. ind. pers. 3, rar, și: *pulberisă)* vb. I.

— Din fr. **pulvériser,** lat. **pulverisare.** — **Pulberiza,** prin apropiere de *pulbere.*

PULVERIZÁBIL, -Ă adj. (Despre corpuri solide) Care poate fi transformat în pulbere **(2)**. Cf. CADE, DN². ✦ (Despre lichide sau pulberi) Care poate fi pulverizat **(2)**. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulverizabili, -e.*

— Din fr. **pulvérisable.**

PULVERIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) pulveriza și rezultatul ei; (rar) pulverizație.

1. Cf. pulveriza **(1)**. Cf. ALEXI, W., DL, DM, LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Expresionismul contemporan pleacă de la principiul pulverizării genurilor literare.* LOVINESCU, S. I, 329. *Impresionismul ... diferențiază și subtilizează uneori ptnă la pulverizare năzuințele inerente naturalismului.* BLAGA, Z. 111.

2. Cf. pulveriza **(2)**. Cf. DL, DM, LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (rar) *pulverizări.*

— V. **pulveriza.**

PULVERIZÁT, -Ă adj. Care este prefăcut în pulbere **(2)** sau în particule lichide foarte fine. Cf. DM, DEX.

— Pl.: *pulverizați, -te.*

— V. **pulveriza.**

PULVERIZATÓR s. n. Aparat folosit pentru împrăștierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor **(2)**. V. atomizor, vaporizator. Cf. ALEXI, W. *Pulverizațiunile să fac cu un aparat special numit pulverizator.* BIANU, D. S. 609, cf. NICA, L. VAM. 205, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se parfumează cu pulverizatorul ..., își face cravata în oglindă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 467. *Se repezi la pulverizator să-și învăluie sora într-un halo de pudră lichidă și parfumată.* C. PETRESCU, C. V. 169. *Căută pe mescioara de cristal, printre flacoane și pulverizatoare, portțigaretul.* id. O. P. I, 123, cf. SCRIBAN, D. *Umidificarea aerului se face cu ajutorul ... pulverizatorilor.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 626. *Alese un pulverizator din trusa ei și îl prăfui peste tot cu apă de colonie.* VINEA, L. I, 73, cf. M. D. ENC.

— Scris și: (rar) *pulverisator.* BARCIANU. — Accentuat și: (rar) *pulverizátor.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *pulverizatoare* și (rar, m.) *pulverizatori.*

— Din fr. **pulvérisateur.**

PULVERIZÁȚIE s. f. (Rar) Pulverizare. Cf. ALEXI, W. *Pulverizațiunile să fac cu un aparat special numit pulverizator.* BIANU, D. S., M. D. ENC., DEX.

— Și: (învechit) **pulverizațiúne** s. f.

— Din fr. **pulvérisation.**

PULVERIZAȚIÚNE s. f. v. **pulverizație.**

PULVERÓS, -OÁSĂ adj. v. **pulberos.**

PULVERULÉNT, -Ă adj. Care se prezintă sub formă de pulbere. V. prăfos. *Pe fundul balonului ... se depune pătura de bromură de potasiu pulberulentă.* ARHIVA, II, 148. *Polen pulberulent.* GRECESCU, FL. 16. *Boraxul sub formă pulverulentă dă rezultate foarte mulțumitoare.* ORBONAȘ, MEC. 39 9, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulverulenți, -te.* — Și: (învechit) **pulberulént, -ă** adj.

— Din fr. **pulvérulent,** lat. **pulverulentus.** — **Pulberulent,** prin apropiere de *pulbere.*

PULVERULÉNȚĂ s. f. (Rar) Calitatea sau starea unui corp pulverulent sau pulverizat. *Pulverulența unui joc de ape.* CĂLINESCU, B. I. 15, cf. DEX.

— Din fr. **pulvérulence.**

PULZ s. n. v. **puls.**

PULZÁ vb. I v. **pulsa.**

PULZÁȚIE s. f. v. **pulsație.**

PULZAȚIÚNE s. f. v. **pulsație.**

PÚLZUM s. n. v. **puls.**

PUM s. m. v. **pumn.**

PÚMA s. f. invar. Mamifer carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, cu blana de culoare galbenă-roșcată și care trăiește în America; cuguar *(Felis concolor). Leul american sau puma (Felis concolor) se întinde de la Canada ... ptnă la Patagonia.* ISIS (1856), 50/1, cf. CADE. *Indieni cu pielea arămie, sălbatici și crînceni în lupta cu ... puma, cu bizonul și cu celelalte sălbăticiuni ale singurătății.* SADOVEANU, O. X, 446, cf. 447, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Și: **púmă** (pl. *pume)* s. f. SCRIBAN, D.

— Din fr. **puma.**

PÚMĂ s. f. v. **puma.**

PUMĂTÚF s. n. v. **pămătuf.**

PUMÉR s. n. v. **pumnar.**

PÚMICE s. f. (În dicționare) Rocă de origine vulcanică, poroasă, ușor friabilă, folosită de obicei la lustruitul metalelor. V. piatră ponce. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— Din lat. **pumex, -icis.**

PUMN s. m. **1.** Palmă[1] **(1)** închisă, cu degetele îndoite și strînse. *Cela ce va lovi pre altul cu pumnul*

... nu să cheamă sudalmă mare. PRAV. 231, cf. ANON. CAR. *Trandafir cu pugnu intre spele Așa o lovește, cît mai că n-o amete.* BUDAI-DELEANU, T. V. 142, cf. LB, DRLU, CLEMENS. *Își strîngea pumnul cu un aer espresiv.* CR (1848), 45[1]/50. *Dau voinicii să se piară Și cu ferul ascuțit Și cu pumnul amorțit.* ALECSANDRI, P. I, 38. *Se repezi și-l lovi în obraz cu pumnul.* CARAGIALE, O. II, 125. *Închise ochii și izbi în toate părțile cu pumnii încleștați.* DELAVRANCEA, T. 127. *Și-ncet cu-ncetul desfăcut Din pumnul strîns virtos, Spre-adîncuri, vîjăind în jos, Cuțitul a căzut.* COȘBUC, F. 75. *Pumnul Axiniei, mic și nervos, izbea repede și puternic în ușa hodorogită a crîșmei.* HOGAȘ, DR. I, 94. *Numără gologanii ..., îi strînse cu băgare de seamă și plecă ... zornăindu-i în pumni.* REBREANU, I. 33. *Cu pumnul strîns, arătînd ușor cu degetul cel mare spre cei doi vecini, îi șoptește în taină.* BASSARABESCU, V. 48. *I le pune în mînă și-i închide pumnul ca să strîngă bine buchetul.* SEBASTIAN, T. 69. *Și cuviosul, buimăcit, bîjbîia după culion, frecîndu-și cu pumnii ochii umflați.* VOICULESCU, P. I, 148. *Tu-mi mîngîi pumnul greu, Ești prinsă ca un fluture De laba unui leu.* CĂLINESCU, L. L. 106. *Își sprijinea pumnul sub bărbie cu degetul mic.* CAMIL PETRESCU, N. 55. *Mi-s pumnii strînși, mai duri ca piatra.* BENIUC, V. A. I, 252. *Își șterge ochii cu pumnul.* H. LOVINESCU, T. 231. *Fractura acestui os se produce în urma loviturilor de pumn.* BELEA, P. A. 112. *Pumnii se încleștau pe sulițe.* ISAC, O. 208. *N-am să-ți mai văd niciodată Ochii adînci, buza proptită în pumn.* LABIȘ, P. 69. *Pumnul strîns i se desfăcu și degetele i se lăsară domoale pe lîngă trup.* V. ROM. decembrie 1964, 72. *Eu-l întreb de sănătate. El îmi dă cu pumnu-n spate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 398. *C-am auzit de la noi Cum da cu pumnu-n lădoi.* FOLC. TRANSILV. II, 48. *Nici masa n-are gard, dar nici pumnul n-are lăcăți,* se spune cînd cineva vine nepoftit la masă. Cf. ZANNE, P. III, 651. ◇ (Ca termen de comparație) *Dealuri neregulate ... încep a se ivi pe la ferestre, ca niște pumni monstruoși.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Atît de scund, încît părea pitic și cu fața strînsă ca un pumn.* BOGZA, C. O. 25. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de", sugerează dimensiuni neobișnuit de mici) *Pumnul acela de oase fără de astîmpăr, energia aceea ... se cheltuia așa, zadarnic.* ANGHEL, PR. 5. *Nimeni n-ar fi bănuit atîta suflet și energie într-un pumn de femeie.* BART, E. 315. *El, deși e un pumn de om, e mîndru și n-a vrut să plătească rușfet la oamenii agiei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 220. (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr restrîns de elemente de același fel) *Numai noi, românii, un pumn de oameni, am ținut piînă a venit generalul ... cu oștire nouă.* GHICA, S. 19. *Numai un pumn de bărbați, dar zdravăne brațe de luptă.* COȘBUC, AE. 101. *Pumn de vrăbii zvîrle tăcerea prin văzduh.* LESNEA, VERS. 38, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Lăcomia, în panică, a unui pumn de jefuitori se înfrunta cu bravura și judecata clară, revoluționară.* ARGHEZI, B. 134. ◇ Fig. *Sub pumnul grosolan al forței Dreptatea celui slab se sfarmă.* VLAHUȚĂ, P. 39. *Războiul cerea sprîncene încruntate, pumn de fier.* GALACTION, A. 452. *Nu știu ce ai, viață, vis, Bine, rău În strînsul pumnului tău?* ARGHEZI, VERS. 196. *Se bucura din toată inima de această slavilă — care-l scutea de obligația de a-și apăra drepturile cu pumnii.* V. ROM. martie 1954, 83. *Pumni înfrîjiți de muncitori Au spart zăgazul dinspre zori.* DEȘLIU, G. 38. ◇ (Regional) *Pumnii obrajilor* (sau *obrazului*) = pometi. *Ceas rău de spăriet, Ieși din creierii capului, Din pumnii obrazului.* MAT. FOLK. 1 519. ◇ Loc. adj. **Cît pumnul** sau **cît un pumn** = (extrem de) mic **(I)** sau (extrem de) mare[1] **(I)** (după cum substantivul determinat denumește de regulă un obiect mai mare[1] sau mai mic decît pumnul **1)**. *Înghite la nasturi cît pumnul Și sufere în nas fumul.* PANN, P. V. I, 135/1. *O grămadă de cățeluși cît pumnul și orbi ca sobolii.* ODOBESCU, S. III, 42. *Plînsese ... cu lacrămile cît pumnul.* ISPIRESCU, L. 70. *Părul legă pere cari crescură cît pumnul.* DELAVRANCEA, S. 249, cf. TDRG. *Ferestrele căsuței erau cît pumnul.* SADOVEANU, O. X, 198. *Lubeniile — niște gîlgîi cît pumnul.* STANCU, D. 257. *S-a izbit cu capul de perete și și-a făcut un cucui cît pumnul.* H. LOVINESCU, T. 37, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. **A sta cu capul** (sau **cu tîmpla**) **în pumni** (sau, rar, **în pumn**) = a sta pe gînduri, a contempla (proptindu-și capul sau tîmpla cu pumnii **1)**. *Pe marginea rîului, așezat pe o piatră, Gîngu stă cu capul în pumni, uitîndu-se în rostogolirea turbure a apelor.* C. PETRESCU, S. 55, cf. DL, DM. *Anghel stătea mai departe cu tîmpla în pumn.* PREDA, D. 35. **A arăta pumnul** (cuiva) = a îndrepta pumnul **(1)** (spre cineva) în semn de amenințare; p. ext. a amenința (pe cineva). *Trebuie să ai un strașnic partid ... ca s-arăți pumnul stăpînirii. Altfel ești pierdut.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 93, cf. DEX. (Rar) **A rămîne cu pumnul în gură** = a rămîne păcălit. Cf. ZANNE, P. II, 424. **A(-i) pune** (sau **vîri**) (cuiva) **pumnul în gură** = a împiedica (pe cineva) (cu mijloace dure) să vorbească sau să acționeze, să facă ceva. *Au o singură tendință: să vîre pumnul în gură oricui spune adevărul.* T iunie 1964, 32, cf. DEX, UDRESCU, GL. **A-și da cu pumnii în cap** = a nu mai putea de necaz; a regreta extrem de mult. **A(-și) plînge în pumni** = **a)** a plînge (pe ascuns) de necaz sau de durere (proptindu-și obrajii în pumni **1)**. *Eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plîngeam în pumni.* CREANGĂ, A. 30. *Suflau în unghii și plîngeau în pumni.* id. P. 240, cf. TDRG, CADE, DEX; **b)** a regreta greșeala făcută, a se căi. Cf. ZANNE, P. II, 676. **A rîde în pumni** = a rîde pe ascuns. Cf. id. ib. 424. **A(-i) bate** (cuiva) **în** (sau **din**) **pumni** sau (rar) **a juca pumnii** = a necăji sau a lua în rîs pe cineva (lovindu-și pumnii unul de altul). *Mărîuca Săvucului ... făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni poreclindu-mă „Ion Torcălău".* CREANGĂ, A. 63. *Au nu cumva crezi că lumea întreagă stă să-ți bată în pumni și să-ți facă în ciudă?* ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 425. *Și-atunci ea, cînd el glumește, joacă pumnii și-l stropește Pe obraz.* COȘBUC, P. I, 97. *Din deal îmi bate în pumni, ca să mă înciudeze.* ADAM, R. 55. *Ce se mai bucură satana cînd te aude! Continuă Catrina cu busuiocul în mînă. Uite așa bate din pumni de bucurie!* PREDA, M. 164. *Bătu în pumni vulpei c-o amăgit-o.* ȘEZ. III, 188. **A-și rupe pumnii și picioarele pe cineva** = a bate foarte tare pe cineva. *Cîtă vreme băiatul fusese mic, conu Costache își rupsese ... pumnii și picioarele pe el.* BASSARABESCU, V. 161. (Regional; ironic) **A cînta în pumni** = a fi foarte supărat, amărît. Cf. PAMFILE, J. II, 162. (Regional) **A lăsa pe cineva cu pumn la inimă** = a lăsa pe cineva adînc îndurerat, neconsolat. Cf. CIAUȘANU, GL. ◇ (Adverbial) *Palma aspră pumn s-adună.* BENIUC, V. A. II, 275. (Fig.) *Oamenii se strînseseră pumn și se arătau deopotrivă de părtași.* POPA, B. 131. ✦ Regiune aflată la încheietura antebrațului cu extremitatea inferioară a mîinii. *Pumnii îi sînt strîns legați unul peste altul cu o curea tare.* CARAGIALE, O. I, 58. *În dreptul pumnului se petrec mișcările prin care mîna se îndoiește sau se răstoarnă înapoi.* BIANU, D. S.

2. (Adesea în construcție cu verbele „a da", „a trage" și precedat de art. nehot. „un") Lovitură dată (cuiva) cu pumnul **(1)**; (învechit, rar) pumnitură. *Un pumn ce va da neștine altuia, nu să cade să să cearte.* PRAV. 322. *Sv[i]nții ... de pumni să sfîrșiră buși[i].* DOSOFTEI, V. S. septembrie 108[v]/25. *Să găsește vreunul de îți umplă ceafa de pumni și spatele de ciomege.* PANN, P. V. I, 25/4. *Cînd i-am tras un pumn o făcut htc! și o căzdut de-a rostogolu.* ALECSANDRI, T. 72. *Pentru o cotoroanță și o pitpalacă, un pumn și le-a luat mirul.* DELAVRANCEA, S. 39. *Un pumn zdravăn ți zgudui creierii.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 12. *Scoase pieptul în afară ca și cînd se pregătea să primească în el un pumn.* GÎRLEANU, N. 111. *Se apropia liniștită ... și-l umplea de stîngă dintr-un pumn, dat ca o lovitură de măciucă.* BRĂESCU, V. 27. *Și-și cără la pumni în cap ca să se dezmeticească.* SADOVEANU, O. II, 102. *Vezi să nu-ți dau și eu un pumn după ceafă.* PREDA,

M. 58. *În loc de car cu opt boi Ți-oi da niște pumni zgîrciți De ți-or părea bani găsiți.* ALECSANDRI, P. P. 87. *Nu știu palm-a fost ori pumn, Că din spate-mi ieșea fum.* MARIAN, SA. 5. *Cîți pumni dai, atîția buboi faci.* ȘEZ. VI, 23. *De n-ar fi toate gătate, Îți vor suna pugnii în spate.* MAT. FOLK. 413. *Gura nu-ți mai tace, Pravila-o cetești, Cu pumni te zdrobești.* BALADE, I, 432. ◇ Loc. adj. (Rar) **Iute de pumn** = care este gata oricînd să se ia la bătaie (cu pumnii **1)**; bătăuș. *Orbecăiește spre azilul de noapte, pînă cînd o dă peste un sergent sanchiu și iute de pumn.* GALACTION, A. 243. ◇ Expr. **A lua** (pe cineva) **în** (sau **la**) **pumni** = a lua (pe cineva) la bătaie (cu pumnii **1)**.

3. Palma[1] **(1)** sau palmele[1] făcute căuș pentru a putea reține ceva (de obicei un lichid); p. ext. conținutul palmei[1] sau al palmelor[1] făcute căuș. *Apă în pumni ... au dus lui.* N. COSTIN, ap. GCR II, 2/31. *Să iai buruiană ... proaspătă, mărunt pisată, un pumn plin.* CALENDARIU (1814), 173/23, cf. LB. *Luă cu pumnul grăunțele și le aruncă în bătătură.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 48. *Rada rîde, le dă apă, Toți din pumnii ei să beie.* COȘBUC, P. I, 97. *Își răcorește ochii în apa adunată în pumn, cu mormăituri de mulțumire.* C. PETRESCU, Î. I, 263. *A ieșit în antret cu pumnul de fărîmituri ..., le-a zvîrlit în gura sobei.* id. C. V. 120, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 174. *Hai, mărgele! Ia mărgele! ... Ia numai un pumn și du-te: Într-o palmă fii opt sute.* ARGHEZI, VERS. 245. *Din pumni streini nu te saturi cînd beai apă.* PANN, P. V. I, 136/20. ◇ Loc. adv. **Cu pumnul** (sau **pumnii**) = în mare cantitate, în mare număr, cu toptanul, cu ghiotura. *Mîna pe durdă punea, Frumușel c-o încărca, Băga iarba cu căciula, Gloanțe cu pumnu turna.* BALADE, II, 350. *A lua cu unul și a da cu pumnul.* BARONZI, L. 60. (Fig.) *Va trebui să se ducă dînsul să se înțeleagă cu Toma, să nu se întîmple ... să înghită toți rușinea cu pumnii.* REBREANU, I. 192. ✦ (De obicei precedat de art. nehot. „un" și urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate (mică sau mare) din ceva (atît cît poate încăpea în palma[1] cuiva). V. mînă **(I 2)**. *Priimește ... cel pumn de apă ce duse cel sărac la cel împărat* (a. 1652). GCR I, 157/18, cf. ANON. CAR. *Ia un pumn de orz spălat bine.* PISCUPESCU, O. 264/22. *Punem un pumn de tărțe ... în căldarea cu apă cînd fierbe.* PENESCU, M. 59/10. *Vărsă în mîna starițului un pumn de bani de aur.* ODOBESCU, S. I, 91. *Îmi prezintă trei pumni de stafide.* CARAGIALE, O. II, 171. *Pentru ca să facă și el ceva, ia un pumn de pene și începe a le număra.* SLAVICI, N. I, 46. *Îi dete un pumn de bani.* ISPIRESCU, L. 151. *Vîrî, fără zgomot, în buzunarul pantalonilor un pumn de periali.* DELAVRANCEA, S. 136, cf. DDRF, BARCIANU. *Un vînt le-a sfîrșurat de vîrfuri Un pumn de fire de otavă,* GOGA, POEZII, 13. *Un pumn de franci și de gologani se împrăștiară pe podele.* GÎRLEANU, N. 57. *O fetișcană ... oprește un pumn de mălai într-o scăfiță de lemn.* CIOCÎRLAN, P. P. 357. *Aruncai în ceaun pumnul de făină ce aveam la îndemînă.* HOGAȘ, DR. I, 211. *Cu un pumn de iarbă șterse toată coasa.* REBREANU, I. 50. *Mi-au presărat în pat un pumn de ace.* MINULESCU, VERS. 255. *Răsturnă pe masă un pumn de franci.* BRĂESCU, O. A. I, 13. *Posedă lămîi ..., un pumn de piper, niscaiva cafea.* CĂLINESCU, C. O. 67. *Sînt nopți care apasă asupra lumii, prin bogăția și fantasticul lor, ca un pumn de bijuterii masive.* BOGZA, C. O. 52. *E o lume care aleargă din zi și pînă în noapte pentru un pumn de făină.* PREDA, M. 506. *Vroia să-i dau o mînă de trifoi sau un pumn de făină.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 352. *Pune mai mult preț pe un pumn de gologani decît pe tine.* T decembrie 1964, 19. *Gospodina scoate cîțiva pumni de boabe de grîu.* H. DAICOVICIU, D. 45, cf. DEX. *Dragostea de fată mare, Ca fasolea din căldare Cînd ți torni un pumn de sare.* ȘEZ. I, 49. *Îi dete un pumn de galbeni.* FUNDESCU, L. P. I, 83, cf. ALRM II/I h 95. *Într-o urmă de oaie Un pumn de buboaie* (Usturoiul). GOROVEI, C. 384. ◇ Fig. *Știu că ar trebui un pumn de curaj pentru aceasta.* GALACTION, A. 135.

4. (Regional) Pumnaș **(1)**. Cf. DM, M. D. ENC., ALR SN IV h 1 167/182.

5. Veche unitate de măsură pentru lungimi, folosită astăzi doar de pescari și egală cu aproximativ două treimi dintr-o palmă[1] **(3)**. *Făcea lespezi de aur, unile le făcea de șase pumni de lungi, altele de trei pumni.* HERODOT (1645), 21. *Vei face ei* [mesei] *cunună de un pumn penprejur.* BIBLIA (1688), 57[1]/45. *Patru cai de cîte șeisprezece pumni, murgi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 109. [Armăsarul] *este sur, de 16 pumni de nalt.* I. IONESCU, D. 262. *Pumnul, măsură fără nici o precizie, se estimă la 2/3 de palmă.* I. BRĂESCU, M. 8. *Petile au o lungime de 5 pumni.* ANTIPA, P. 328, cf. 320, DM, DEX.

— Pl.: *pumni* și (popular, n.) *pumnuri* (KLOPȘTOCK, F. 30, ALRM I/I h 81). — Și: (învechit și regional) **pum** (pl. și, n., *pumuri*, ALB II/I MN 27, 2 169/219, ib. 2 170/260), **pugn,** (învechit) **pubn** (LEX. MARS. 239) s. m., (regional) **puni** (COMAN, GL.) s. m. pl. — Lat. **pugnus.**

PUMNÁCI s. m. (În dicționarele din trecut) Gladiator. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pumnaci.*

— **Pumn** + suf. *-aci.*

PUMNÁL s. n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tăișuri și cu vîrful ascuțit; jungher, (învechit) pumnar **(1)**, junghi. V. stilet. *La Dionis, tiran aprig, pe ascuns a fost intrat Meros, congiuratul giune, c-un pumnal între vestminte.* ASACHI, S. L. I, 207. *Pumnalu din stnu-i scoate.* CR (1846), 184[2]/25. *Să-ți înfigi pumnalul în inima amantului necredincios și pe urmă să te arunci însuți pe fereastră.* PR. DRAM. 133. *Spade, pistoale, pumnaluri, ciubuce de cel mai mare preț.* CR (1848), 40[2]/79. *A scos un pumnal și un revolver și, amenințîndu-i, s-a făcut nevăzut.* CARAGIALE, O. II, 10. *Scoală-te din nou la luptă ... Ia pumnalul!* MACEDONSKI, O. I, 97. *A-nvîrtit pumnalu-n carne, să se scurgă viul tot.* COȘBUC, P. I, 121. *În creierii lui ... începu să țiuie cuvîntul de care se spăimîntase, ascuțit și sfîșietor, parcă l-ar fi scormonit un pumnal.* REBREANU, P. S. 80. *Din cînd în cînd, făcu să lucească lama unui pumnal.* BACOVIA, O. 236. *Veneția mi-a dat gondola, Otrava Șireangul Și pumnalul.* MINULESCU, VERS. 135. *Un nor subțire străpunse luna ca un pumnal.* C. PETRESCU, Î. I, 17. *Mîna albă se joacă cu pumnalul, Ce scînteiază printre scîntei de piatre scumpe.* PILLAT, P. 20, cf. DM. *Ne-au rămas cîteva cimitire plane ... de înhumație, cu ... pumnale de fier, ... oglinzi.* H. DAICOVICIU, D. 41. ◇ Fig. *Cu vuiet veșnic, Suha sub măguri își înfundă Pumnalul viu al undei, învăluită-n fum.* LABIȘ, P. 359. ✦ Lovitură dată cuiva cu arma definită mai sus. *În aceste locuri menite pentru voluptate și calm, s-au ciocnit și sfîrtmat sub pumnal și otravă ... altta omenire.* V. ROM. iulie 1954, 222. ◇ Fig. *Cuvintele ei fură pumnale pentru Costache.* CĂLINESCU, E. O. I, 231.

— Pl.: *pumnale* și (învechit) *pumnaluri.*

— **Pumn** + suf. *-al* (după it. *pugnale*, fr. *poignard*).

PUMNALÁ vb. I. Tranz. (Rar) A înjunghia sau a ucide cu ajutorul unui pumnal. *Înfierez pe fiul care pumnalează pe-al său tată.* MACEDONSKI, O. I, 280, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *pumnalez.*

— V. **pumnal.** Cf. it. pugnalare.

PUMNÁR s. n. **1.** (Învechit) Pumnal. *Trimiseră îndoit număr de arcași, purtînd fiecare ... la coapsă un pumer cu îndoit ascuțit.* ASACHI, S. L. II, 98. *Să poarte baston rococo și pumnar cercăzesc* (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 142, cf. POLIZU. *Cînd gigantul fu căzut sub perfidul pumnar al neapolitanului Cigala, ienicerii ... se azvîrliră asupra victimei.* HASDEU, I. V. 166. *A scos, de nu știu unde, un pumnar și mi-a declarat că se ucide.* ALECSANDRI, T. I, 423, cf. ALEXI, W.

2. (Regional, mai ales în Transilv.) Pumnaş **(1)**. Cf. LB. *Pe guler şi pe pumnare Pună-mi dor de-a dumisale.* F (1889), 439, cf. BARCIANU, CDDE 221. *Bărbaţii purtau suman, cojoc, ... de asemenea şi pumnarii înguşti.* PRIBEAGUL, P. R. 38, cf. ALR II 3 304/95, 105, 310, CV 1951, nr. 3, 46, com. din TĂRCĂIŢA — BEIUŞ, ALR SN IV h 1 167, LEXIC REG. II, 84, TEAHA, C. N. 257.

— Pl.: *pumnare* şi (regional) *pumnaruri* (ALR SN IV h 1 167), **(2,** m.) *pumnari.* — Şi: (învechit) **pumér,** (regional) **puvnári** (ALR SN IV h 1 167), **pomnár** (TEAHA, C. N. 255) s. n.

— **Pumn** + suf. *-ar.* Cf. p u m n a l.

PUMNÁŞ s. m., s. n. **1.** S. m. Manşetă (încreţită şi brodată) la cămăşi ţărăneşti şi la ii; bandă sau şiret de pînză care se aplică la o mînecă, servind ca manşetă; parte a mînecii de la capătul dinspre pumn **(1)**; (regional) pumn **(4),** pumnar **(2).** Cf. KLEIN, D. 65, LB, ALEXI, W., TDRG. *Poartă cămeşi lungi, pînă la genunchi, la mîneci cu pumnaşi cusuţi cu arnici.* PAMFILE, I. C. 368. *Mînecile ... se termină, cele de purtat, cu pumnaşi, un fel de ciupage strîmte.* PĂCALĂ, M. R. 123, cf. MOLIN, B. B. 416, H XVII 99, com. din ORAVIŢA şi din SEBEŞ — FĂGĂRAŞ. *Îmbrăcămintea bărbaţilor e aceasta: cămaşe lungă ... cu mîneci strînse jos cu „pumnaşi".* DENSUSIANU, Ţ. H. 7, cf. 330, GREGORIAN, CL. 61, ALR SN IV h 1 167, A III 4, 7, LEXIC REG. 93, LEXIC REG. II, 62.

2. S. m. P. e x t. (Regional) Broderie cusută pe manşeta unei cămăşi ţărăneşti sau a unei ii. Cf. POLIZU, LIUBA-IANA, M. 15. *Am perindat satele noastre ... scotocind după ciupage, pumnaşi şi alesături fel şi fel.* COMŞA, N. Z. 4, cf. ŞĂINEANU, D. U., L. ROM. 1960, nr. 1, 72.

3. S. n. (Regional) Mînecuţe, v. m î n e c u ţ ă **(2)** (Petrila). Cf. ALR SN IV h 1 197/833.

— Pl.: **(1—2)** *pumnaşi* şi (regional, n.) *pumnaşe* (ALR SN IV h 1 167, A III 4), **(3)** *pumnaşuri* (ALR SN IV h 1 167/833). — Şi: (regional) **pugnáş** (ib. h 1 167/47) s. m., **pugnáşă** (A III 7) s. f.

— **Pumn** + suf. *-aş.*

PUMNÁTĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Bentiţă cusută de jur împrejurul părţii de jos a rochiei. Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PÚMNĂ s. f. (Învechit, rar) Luptă sau bătaie cu pumnii **(1).** Cf. ARISTIA, PLUT. 19.

— Pl.:?

— **Pumn** + suf. *-ă.*

PUMNĂCÉL s. m. v. **pumnicel.**

PUMNĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.; complementul indică oameni) A pumni. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Oamenii au început să-l pumnărească.* id. ib. ✦ R e f l. r e c i p r. (Regional; la unele jocuri de copii) A se număra pe pumni **(1)** pentru a alege pe cel care urmează să fie căutat sau prins (Isverna — Baia de Aramă). GL. OLT.

— Prez. ind.: *pumnăresc.*

— **Pumn** + suf. *-ări.*

PUMNĂŞÉL s. m. (Transilv. şi Ban.; mai ales la pl.) Diminutiv al lui p u m n a ş **(1)**; (regional) pumnicel **(2),** pumnişor **(4),** pumnuşel, pumnuşor. Cf. GHEŢIE, R. M., CADE, H XVIII 21, VAIDA, ALR SN IV h 1 167.

— Pl.: *pumnăşei.* — Şi: **pugnăşél** s. m. ALR II 3 304/47.

— **Pumnaş** + suf. *-el.*

PUMNEÁLĂ s. f. (Rar) Lovitură de pumn **(1)** sau, p. e x t., bătaie cu pumnii. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *pumneli.*

— **Pumni** + suf. *-eală.*

PUMNECÉL s. m. v. **pumnicel.**

PUMNÍ vb. IV. T r a n z. (Popular; complementul indică oameni) A lovi, a bate cu pumnii **(1)**; (popular) a pumnui, (regional) a pumnări. Cf. LB, DRLU, POLIZU. *Deodată zării printre dinşii pe Mihăiţă, cel care mă pumnise în grădina noastră.* GANE, N. III, 64, cf. DDRF, CADE, BUL. FIL. I, 148. *Se încovoiase tare din grumaji şi, cînd îl ... pumneau ceilalţi doi, prin ochii lui părea că trece ... o rugă tristă.* SADOVEANU, O. I, 492, cf. SCRIBAN, D. *A pumnit-o, dar n-a omorît-o în bătaie.* V. ROM. decembrie 1960, 155. *Muierile voastre Cele proaste Mă pumnesc ... Şi de vatră mă trîntesc.* ALEXICI, L. P. 119, cf. ALR II/I MN 27, 2 170/76, A V 25. ✧ R e f l. r e c i p r. *Ajungeau la bătaie ..., se pumneau de le îngrozeai.* CONTEMPORANUL, IV, 503. [*Femeile*] *se pumnesc, ţipă, se zgîrie.* ap. TDRG. *Se pumnise pe ascuns tot drumul cu băieţii.* IL septembrie 1962, 11. *Acolo se certau şi se pumneau trei copii negri de drac.* RETEGANUL, ap. CADE.

— Prez. ind.: *pumnesc.*

— V. **pumn.**

PUMNICÉL s. m. Diminutiv al lui p u m n.

1. Cf. p u m n **(3).** *Mălai nu lăsase nici un pumnicel.* PANN, P. V. II, 67/16, cf. CADE, DEX.

2. (Regional) Pumnăşel. Cf. TDRG, CADE. *Şirilea de păstă cot Îs făcute pănt'on zlot, Pumnecei de pîngă mînă Puntu trî cofe dă fărînă.* POP., ap. JAHRESBER. VI, 43. *La iile fără altiţă, mîneca e cusută de sus din ciupag şi strînsă cu creţ jos la pumnăcei (manşete).* BREBENEL, GR. P.

— Pl.: *pumnicei.* — Şi: (regional) **pumnăcél, pumnecél** s. m.

— **Pumn** + suf. *-icel.*

PUMNÍST, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Despre concepţii, teorii etc. lingvistice) Care aparţine lui Aron Pumnul sau adepţilor lui, privitor la Aron Pumnul sau la adepţii lui; (neobişnuit) pumnulean. Cf. SFC VI, 127. ▭ *Ortografie pumnistă.*

2. S. m. Adept al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul. Cf. IORDAN, L. R. A. 183, SFC VI, 127.

— Pl.: *pumnişti, -ste.* — Şi: (rar) **pumnulíst, -ă** adj., s. m. IORDAN, L. R. A. 183, SFC VI, 127.

— [Aron] **Pumn**[ul] (n. pr.) + suf. *-ist.*

PUMNIŞÓR s. m. Diminutuiv al lui p u m n.

1. Cf. p u m n **(1).** Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

2. Cf. p u m n **(2).** *Replica era forte, întovărăşită de un pumnişor în masă.* SADOVEANU, O. XI, 442, cf. CADE.

3. Cf. p u m n **(3).** CADE, cf. ALRM II/I h 95/574.

4. (Transilv.; mai ales la pl.) Pumnăşel. Cf. TDRG, com. DRĂGANU, com. din FRATA — TURDA, PAŞCA, GL., ALR SN IV h 1 167, LEXIC REG. II, 47. *Are ... ie cu pumnişori.* FOLC. TRANSILV. II, 187.

5. (Transilv.) Pumnaş **(2)** cu împunsătura mică. Cf. LB, FRÎNCU-CANDREA, M. 12.

— Pl.: *pumnişori.* — Şi: (învechit şi regional) **puguişór** (FRÎNCU-CANDREA, M. 12), **pomnişór** (ALR SN IV h 1 167/235) s. m.

— **Pumn** + suf. *-işor.*

PUMNITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pumn **(2).** *Muşcăturile şi pumniturile sînt armele care fac ordinea.* F (1870), 367.

— Pl.: *pumnituri.*

— **Pumni** + suf. *-tură.*

PUMNÓR s. n. (Regional) **1.** Parte a tindei unei case țărănești unde se află vatra; (regional) cuptoriște (Minișu de Sus — Vașcău). CHEST. II 294/407. ✦ P. ext. Vatră (Poiana — Beiuș). A I 36.
2. Firidă (Nucet). A I 35.
— Pl.: *pumnoare.*
— Etimologia necunoscută.

PUMNÓRIȘTE s. f. (Regional) Ridicătură de zid la o casă țărănească pe care este așezată vatra sau soba (Minișu de Sus — Vașcău). CHEST. II 331/407.
— Pl.: *pumnoriști.*
— **Pumnor** + suf. *-iște.*

PUMNUÍ vb. IV. Tranz. (Popular; complementul indică oameni) A pumni. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL. ◇ Refl. recipr. *Începură ... a se pumnui.* ISPIRESCU, U. 58, cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.
— Prez. ind.: *pumnuiesc.*
— **Pumn** + suf. *-ui.*

PUMNUIÁLĂ s. f. (Regional) Pumnuire. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.
— Pronunțat: *-nu-ia-.* — Pl.: *pumnuieli.*
— **Pumnui** + suf. *-eală.*

PUMNUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) pumnui; (regional) pumnuială. Cf. POLIZU, ALEXI, W.
— Pl.: *pumnuiri.*
— V. **pumnui.**

PUMNULEÁN, -Ă adj. (Neobișnuit) Pumnist (1). Cf. SFC VI, 120.
— Pl.: *pumnuleni, -e.*
— [Aron] **Pumnul** (n. pr.) + suf. *-can.*

PUMNULÍST, -Ă adj., s. m. v. **pumnist.**

PUMNULIZÁ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) A modifica în conformitate cu sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepții lui. *Se plînge altă dată că „Foaia Societății" ... îi pumnulizează scrisul.* VARLAAM-SADOVEANU, 226.
— Prez. ind.: *pumnulizez.*
— [Aron] **Pumnul** (n. pr.) + suf. *-iza.*

PUMNUȘÉL s. m. (Prin Transilv. și prin Maram.; mai ales la pl.) Pumnășel. Cf. CADE, VICIU, GL., ALR I 1 762/257, ALR SN IV h 1 167, MAT. DIALECT. I, 89.
— Pl.: *pumnușei.*
— **Pumn** + suf. *-ușel.*

PUMNUȘÓR s. m. (Regional) Pumnășel (Groși — Baia Mare). ALR SN IV h 1 167/349.
— Pl.: *pumnușori.*
— **Pumn** + suf. *-ușor.*

PUMNÚȚ s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui pumn. Cf. DRLU, LB.
— Pl.: *pumnuți.*
— **Pumn** + suf. *-uț.*

PÚMPĂ s. f. v. **pompă**[1].

PÚNĂ prep. v. **pînă.**

PÚNĂRĂ s. f. v. **pănură.**

PUNC, -Ă adj. v. **ponc.**

PÚNCĂR s. n. v. **buncăr.**

PUNCĂU adj. (Regional) „Prost" (Crucea — Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Pl.: *puncăi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. brunkó.

PUNCÉR s. m. (Sport) Boxer care are o lovitură foarte puternică. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 85.
— Scris și: (după engl.) *puncher.* L. ROM. 1959, nr. 2, 85, ib. 1973, 32. — Pl.: *punceri.* — Și: **puncIór** (scris și, după fr., *puncheur,* DN[3]) s. m.
— Din engl. **puncher,** fr. **puncheur.**

PUNCI[1] s. n. Băutură preparată de obicei dintr-un amestec de portocale, suc de lămîie, zahăr, la care se adaugă rom sau lichior (și unele mirodenii). *Să fie ... ceai, rom, șampanie, sirop de ponci* (a. 1811). IORGA, S. D. VIII, 51. *Au adus ... o mare tigvă plină de ponci, de dinsa în timpul cinei făcut cu apă, arac, zeamă de alămîie și zeamă de treștie de zahar.* LEON ASACHI, B. 41/27. *Dau toate feliurimile de băuturi, cum: cafea, lemonade, ponci, înghețată.* GOLESCU, Î. 42. *Băutura rachiului, a vutcilor, a ponciurilor pentru căldura climii locului țării, cu totul și întru totul* [este] *împotrivă.* PISCUPESCU, O. 201/14. *Gătește păharăle de ponci.* AR (1829), 249[1]/22, cf. VALIAN, V. *Eu sînt de idee să facem ponci.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Seara ... vom bea cîte un ponci ca să ne răcorim.* id. ib. 207. *Mă cobor în salon unde căpitanul mă așteaptă cu un vas de punci înflăcărat pe masă.* ALECSANDRI, O. P. 291, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dai punci rece la masă?* CĂLINESCU, B. I. 177. *Gazda făcea un punș admirabil.* BARBU, P. 19. *Chelnărițele elegante și zîmbitoare le aduceau ceai, grog, punci, coniacuri.* V. ROM. august 1960, 58. *Se pune tot zahărul în vasul special de punci.* S. MARIN, C. B. 323.
— Scris și: (după engl. și fr.) *punch.* M. D. ENC. — Pl.: *punciuri.* — Și: (rar) **punș,** (învechit) **ponci** s. n.
— Din engl., fr. **punch.**

PUNCI[2] s. n. Calitate a unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. Cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 32.
— Scris și: (după engl. și fr.) *punch.* — Pl.: *punciuri.*
— Din engl., fr. **punch.**

PUNCIÓR s. m. v. **puncer.**

PÚNCITE s. n. v. **pîntece.**

PUNCT s. n. **I. 1.** Articol, paragraf etc. dintr-o lege, dintr-o convenție, dintr-un statut etc.; p. gener. legea, convenția, statutul etc. în totalitate; p. restr. hotărîre, prevedere, condiție, clauză, obligație cuprinsă în acest articol, în acest paragraf, în acest act; spec. obligație a țăranului pontaș[1]. *Despre partea hanului era aceste ponturi: steagul și tuiurile să le dea pe mîna lui Ieremiii Vodă.* M. COSTIN, O. 45. *Să aleagă și să încheie ponturile și legăturile întru amîndoauă părțile.* N. COSTIN, L. 575. *S-au dus în sus la craiul Avgust cu ponturili păcii, să iscălească craiul Avgust.* NECULCE, L. 145. *Cu toții dzicem și adeverim și din tot sufletul și inima făgăduim ca toate capitulurile și punturile ... să le păzim.* CANTEMIR, I. I. I, 236, cf. II, 330. *S-au mai făcut un tractat cu alte 20 de ponturi.* R. POPESCU, CM I, 515. *Au înșălat pă Baltagiul cu bani și cu alte daruri dă au făcut pace, iar de puncturile și tocmelele ce făcuse și așăzase nu să vor ține.* R. GRECEANU, CM II, 200. *Iară care pont nu era pre voia boiarilor, ei răspundea că nu-i bun* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 345/5. *Să dea în tipariu și cîteva ponturi ... în carele arată toată poronca vădrarilor* (a. 1764). URICARIUL, I, 294. *Ponturile cele date de domniia mea la ispravnici* (a. 1775). BUL. COM. IST. V, 267. *Să aibă a plăti vamă după hotărîrea ponturilor din visterie* (a. 1784). N. A. BOGDAN, C. M. 72. *Ponturile în ce chip s-au hotărît cu sfatul de obște, ca să să urmeze paza dumbrăvilor* (a. 1794). CAT. MAN. I, 3. *La aceste ponturi ale lor, cînd le-au dat, am fost și eu față* (cca 1775—1810). BUL. COM. IST. IV, 112. *Au domnit acest domn cu pace 7 ani,*

după cum era la pontul păcii încheiat. DIONISIE, C. 167. *Ponturi pentru avaeturi* [Titlu]. PONTURI. *După cele ce spunc mărturia ce s-au scris jos, trebuie să să cetească tot punctul înaintea mărturiii.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 117. *La acest pont însă vei avea dumneata și această băgare dă seamă* (a. 1819). DOC. EC. 219. *Să scrie ponturi străine ... Spre prăpădire de privileghiuri.* ZILOT, CRON. 350. *S-au căutat la ponturile vămii și să găsi la cap. 35 scriind ca să plătească ... cîte taleri unu de vadră* (a. 1822). DOC. EC. 256. *La pieile crude să să urmeze plata vămii precum să află orînduită în ponturi și în catalogu vămilor* (a. 1824). ib. 333. *Slujitorii ... îngrijesc pentru toată siguranția ... fieșcare deosebit, orînduiți cu deosebite ponturi.* GOLESCU, Î. 29. *Spre a se ști tocmelele ... acestor vite au trimis și condiții în ponturi.* AR (1830), 17²/4. *Toți cîți ne-am întors în țară din școlile străine ne-am dat de misiune: dezrobirea țăranilor de lanțurile iobăgiei, pontului și clăcii.* KOGĂLNICEANU, S. A. 212. *După aceasta se va cunoaște de este pontul pravelnicesc priimit sau ba* (a. 1848). URICARIUL, IV, 289/21. *Instrucția brașovenilor coprinde peste 23 punturi.* CR (1848), 5¹/11. *Ne dau ponturile și tălmăcirea Reglementului organic.* RUSSO, S. 114. *Voi lua punctele mai însemnate din programul radical.* IONESCU-RION, S. 177. *Cestiunea ... se poate reduce la două punturi de căpetenie.* ODOBESCU, S. II, 6. *Aceasta era în vremea boieresculi, în urmă, cînd veni pontul, se schimbă și regula, fiecare țăran fiind îndatorat să lucreze cu plată.* SEVASTOS, N. 342, cf. BARCIANU. *Țăranul cu 2 boi, în schimbul celor 4 fălci ce le avea de la moșie, trebuia să facă ... 28 prăjini arătură pentru pont.* CONV. LIT. XLIV₁, 655, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Negustorii care nu vrură să se supună acestui pont (regulă) fură nevoiți să plătească luminatul în bani.* C. GANE, TR. V. 386, cf. SCRIBAN, D. *Află, nu fără uimire, și obiectivele care urmau să fie atinse de brigadă, formulate pe puncte.* PREDA, R. 130. *Cî munșea la pont unu din cast pentru toată casa.* DIACONU, VR. XLIX. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Ponturi-ponturi** = pe paragrafe, pe capitole, în mod amănunțit. *Va arăta deputatul Divanului cel mare ponturi-ponturi suma cea trebuincioasă republicei* (cca 1848). URICARIUL, IV, 286/13. ✦ (Prin Bucov.; în forma *pont)* Pămînt, moșie pe care cineva le poseda pentru totdeauna (în baza unui act, a unei înțelegeri etc.). Cf. ȘEZ. III, 85. ✦ (Prin Mold.) Parte **(1 3)**. *I-o dat pontu, ori partea lui.* ȘEZ. XVIII, 169.

2. P. gener. (Învechit; în forma *pont)* Pasaj, paragraf, capitol, fragment dintr-o lucrare, dintr-o scriere etc. *Vă poftim să vă aduceți aminte, cetindu acestu pontu de asupra, să vedeți ce-au pățit atunce acei hatmani.* NECULCE, L. 289, cf. 311, 412. *Iată ți arăt printr-aceste ponturi cum să urmezi, ca să nu greșești* (a. 1837). DR. I, 54. *Pontul doi din carte se găsește la sfîrșit.* SADOVEANU, O. X, 254, cf. 253, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 260.

3. Element al unui ansamblu, parte determinată în cadrul unei acțiuni mai largi, al unui subiect, al unei discuții, al unei probleme, al unei situații etc.; idee, principiu etc. care stă la baza unei probleme, a unei discuții etc. V. aspect. *Să osîndească și pe acești păgini ... pentru că cred și alte oareșicare ponturi.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *În trei punturi greșește aci prea vestitul Engel.* ȘINCAI, HR. I, 391/25. *Fiind puterea oblăduitoare într-un punt singur împreunată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 340. *Toate aceste puncturi sînt neapărat de lipsă.* PETROVICI, P. 14/26. *Acum să plecăm de la puntul acesta de unde am și început.* HELIADE, O. II, 13. *Cît pentru pensie, ea ar fi astăzi pontul unei strguincioase alcătuiri cu împăratul Don Pedro.* AR (1830), 18²/41. *Natura n-a însemnat la aceasta vreun sfîrșit hotărît, darnică fiind și asupra acestui punt.* PR. 3/25. *Singurul punt ce rămîne este a ști că spre bine Ceriul l-au pus chiar în starea care lui i se cuvine.* CONACHI, P. 260. *Acest pont nelndoielnic ... Au făcut să osebească pe ziditor de zidire.* id. ib. 301. *Singurul acest punt ajunge a demasca și a scoate la lumină liberalismul opoziției.* CR (1848), 21³/33. *Sluga l-a întrebat atuncea ... — Firește! el îi răspunse, și sluga urmă alt pont.* PANN, H. 84/17. *Încă un ponct al criticii nu înțăleg ... răsplătirea ce cere domnul D. G.* RUSSO, S. 8. *Observațiunile făcute ... nu lasă nici o îndoială asupra acestui punt.* BARASCH, M. I, 92/14. *Limba noastră ..., mai ales în acest pont al ortografiei, întrece pe multe altele.* NEGRUZZI, S. I, 5. *Despre aceste puncte mă rog să dai deslușiri cum vrei să se urmeze.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 512. *Uite, cocoane, la pontul acesta nu mă unesc cu părerea domniei tale.* FILIMON, O. I, 151. *Punctul de căpetenie al dramei satirice, adică chorul de satyri, lipsea cu totul.* ODOBESCU, S. I, 44. *Sînt mai multe puncte în privința cărora s-ar putea ajunge lesne la o înțelegere.* BUL. COM. IST. I, 6. *Cuvintele și atitudinea lui Hristudorache limpeziră ... punctele dificile.* GALACTION, O. A. I, 91. *Am venit aci ca să studiez contractul nostru ... mai sînt cîteva puncte nelămurite.* CAMIL PETRESCU, T. III, 13. *Ne-am înțeles și asupra punctului acesta. Nu este așa?* BRĂESCU, M. B. 161. *Cu părere de rău, nu pot să lămuresc acest punct întunecat al discuției.* SADOVEANU, O. VII, 285. *Ioanide nu era lămurit asupra acestui punct.* CĂLINESCU, S. 115. *Numai să ne mai înțelegem într-un pont.* BENIUC, V. CUC. 50. *E foarte bine așa, punctul acesta e cel care a plăcut tovarășului Negoescu.* PREDA, R. 130, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. ◇ Loc. adv. **Din punct în punct** sau **punct cu punct** = unul după altul, fiecare pe rînd (și amănunțit); p. ext. în mod amănunțit, detaliat, pe larg. Cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. **A pune** (ceva) **la punct = a)** a regla **(1)** (un aparat sau un sistem tehnic). Cf. DM, M. D. ENC., DEX; **b)** a aranja, a potrivi (lucrurile) așa cum trebuie, fără a neglija nici un amănunt; a restabili cu fermitate adevărul. *Știa cît fierbe ... cînd preparația înfățișării lui nu e pusă la punct.* CĂLINESCU, S. 372. *Avea impresia că asistase la o scenă bine pusă la punct.* VINEA, L. II, 307, cf. DM, M. D. ENC., DEX. **A fi pus la punct** = a fi bine îmbrăcat (și îngrijit). Cf. DM, M. D. ENC., DEX. **A pune** (pe cineva) **la punct** = a arăta (cuiva) ce se cuvine și ce nu, a da (cuiva) o lecție de bună-cuviință, a interveni în mod ferm, ca o ripostă la manifestarea necontrolată (a cuiva). Cf. DM, M. D. ENC., DEX. **Punct de onoare** = lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. Cf. DEX.

4. Spec. Etapă, fază sau moment în desfășurarea unui proces. *Pre cît iaste de iute la curgere punctul vremii, încă mai iuți sînt mutările lucrurilor în vreme.* CANTEMIR, IST. 97. *Cînd un brazilian iaste la pontul morții, rudeniile cad peste dînsul de-l îmbrățișează.* IST. AM. 79ʳ/20. *Nu cumva lucrurile să fi venit la un punt încît să fie dificilă o soluție pacefică.* CR (1846), 21²/16. *Împărțească hojma toate pîn'la pont de nesfîrșire.* CONACHI, P. 277. *Și mumă-sa-ntr-astă vreme în viață nu mai era ... Și nici măcar un prietin l-acest punt nu să afla.* PANN, E. II, 41/1. *Logica este de a se opri la pontul unde un princip se lovește de alt princip.* RUSSO, S. 85. *Prietinul tău ... se află în pontul de a te înșela.* CALENDAR (1856), 58/20, cf. BARCIANU, V. ◇ *Punct de plecare* (sau *de pornire*, învechit, *de purcedere)* = început al unei lucrări, al unei acțiuni sau cauză primară a ceva. Cf. BARCIANU. *Un punct de plecare sigur pentru cercetarea noastră.* BUL. COM. IST. II, 138, cf. REBREANU, I. 469, LOVINESCU, C. IV, 5, OPRESCU, S. 126, CĂLINESCU, C. O. 77, SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 769, GRAUR, E. 47, BELEA, P. A. 172. ◇ Loc. adv. **La punct** = la momentul oportun, la timp, (familiar) la țanc. *Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont.* CARAGIALE, O. II, 117. *Ne culcăm frumușel ... ca să ne putem scula dimineața la pont.* id. ib. VII, 32. *A, bravo, mi-ai venit la pont, șezi colea ș-ascultă.* VLAHUȚĂ, D. 39. *Nu te teme, cuconu Ioniță are să vie tocmai la pont.* HOGAȘ, DR. II, 104, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ai venit la punct.* DL, cf. CIAUȘANU, GL. **Pînă la un punct** = pînă la un moment dat; pînă la o limită

(admisibilă); intr-o anumită măsură. *Pînă la un punct ... apa de la Ems ... a se întrebuința.* APE MIN. 26/17. *Arta este și ea, pînă la un punct, o meserie.* VLASIU, D. 38. *Mă interesează pînă la un punct.* SADOVEANU, O. VIII, 293. *Intrară în curtea vecină, care era pînă la un punct asemănătoare cu cea de dincoace.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Ți-am spus, sînt o fată cuminte pînă la un punct.* id. ib. 282, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **Pe pont** = așa cum trebuie, exact cum se cuvine. *Făcu pe pont.* Com. din ZAGRA — NĂSĂUD. *Tuma pă pont.* ALR SN V h 1 344/362. **Pînă la ce punct** = în ce măsură, pînă unde. *Esaminatorii și judicătorii nu se vor mărgini numai a cunoaște pînă la ce punct candidații cunosc și au științele cerute.* BREZOIANU, I. 18/12. *Nu știu pînă la ce punt iepurăria poate degrada pre un om.* NEGRUZZI, S. I, 212, cf. DM, DEX. ◇ Expr. **A fi** (sau **a se găsi** etc.) **pe** (sau **la**) **punctul de a ...** (sau, învechit, **în punctul ..., în punct de ...**) = a fi gata de..., a fi pregătit să ..., **a fi** cît pe-aci să ... *Corabia noastră ajunsese în puntul pieirei, și, ca să o apărăm de zdrobire, o lăsarăm în voia furtunei.* GORJAN, H. IV, 98/4. *Eram în puntul de a crede ... că e înamorată de grec.* CR (1848), 27²/17. *Cînd capsula a sosit la puntul de a se deschide prin maturitate, o ia tăind lujerul.* BREZOIANU, A. 422/30. *Eram în punct de plecare.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 631, cf. ȘĂINEANU, D. U. *A fost pe punctul de a plăti cu închisoarea aceste îndrăzneli.* SADOVEANU, O. IX, 593. *Eram pe punctul de a mă rostogoli în jos.* CĂLINESCU, S. 90. *Fetița, pe punctul de a ieși, îl privește.* T februarie 1962, 18. **A ajunge** (sau **a se găsi, a se afla**) **la un** (sau **într-un**) **punct mort** = a ajunge (sau a se găsi, a se afla) într-un impas, în imposibilitatea de a găsi o soluție. Cf. LEG. EC. PL. 474, DEX. ◆ (Adverbial; cu determinări temporale introduse prin prep. „la") Exact, precis, fix; cu precizie. *Iar apoi, punct la anul ... auzi, sărmana, o bătaie în ușă.* CONV. LIT. X, 336, cf. ALEXI, W. *A doua zi, punct la trei și jumătate după prînz ..., poștalionul era la poartă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 137. *La 9 punct cortina se ridică.* ap. TDRG. *Trenul pleacă la zece punct.* CADE. *La 12 punct, Zapis se va cobori cu Șoimul, împreună cu prinții, la curtea palatului său.* VISSARION, B. 321. *Punct la 8 ceasuri iată vine popa cel dintîi.* CĂTANĂ, P. B. II, 95. *Pont la 12 am sosit acasă.* MAT. DIALECT. I, 87.

5. (Învechit și regional; în forma *pont)* Prilej **(1)**, ocazie **(1)**; spec. prilej favorabil pentru cineva. Cf. BARCIANU, V. *Trebuie să meargă ... în odaia d-alături, unde e pont mare de cîștig.* CARAGIALE, O. I, 221, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ Expr. **A avea ponturi** = a începe bine o treabă, a avea sorți de izbîndă. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 553. **A-i face** (cuiva) **pontul** = **a)** a-i crea (cuiva) o situație favorabilă, a-i face (cuiva) o înlesnire. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DEX; **b)** a păcăli (pe cineva), a-i face festa. *Și, zi, mă lucrași, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului..., pentru ca să-mi faci pontul cu scrisoarea... Bravos!* CARAGIALE, O. VI, 122, cf. DEX. (Argotic) **A-i vinde** (cuiva) **pontul** = a destăinui (cuiva) un secret prin care poate obține un avantaj, un profit. Cf. DL, DEX.

6. (Transilv.; în forma *pont;* de obicei la pl.) Toană, mofturi (v. moft **2)**, capriciu; obicei **(2)**, depriderc, apucătură. Cf. VAIDA. *Omul acesta e cu ponturi.* Com. din PARVA—NĂSĂUD și din ZAGRA—NĂSĂUD, DR. IV, 1 088. *Nu face ponturi!* ALR SN V h 1 258/272. *Mă, copile, iar faci ponturi la mîncare!* MAT. DIALECT. I, 87. *Are niște ponturi tare rele.* ib. 286. *Vină odată, nu mai face atîtea ponturi.* ib. ◇ Expr. **A grăi pe ponturi** = a vorbi afectat. Cf. ALR SN V h 1 256/219.

7. (Regional; în forma *pont;* de obicei la pl.) Vorbe de spirit sau cu caracter aluziv (v. aluzie), glumeț (v. glumă, poznă), ironic (v. ironic), răutăcios (v. răutate). *Și cîte ponturi și ponosuri nu da dintr-însul, de-i era și lui lehamete cîteodată să se mai întîlnească cu cineva și să-l mai stîrncască la vorbă.* CREANGĂ, O. 263. *Luarea-aminte a lui Matei fu mai cu seamă atrasă asupra Aglaiei, din ziua în care dînsa îi vorbi, cu ponturi, despre Tincuța și Mihai.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 148, cf. ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 901, CADE, BL VI, 161, SCRIBAN, D. *Și-i spuse cum știu mai cu ponturi, din fir în păr, toată întîmplarea.* RETEGANUL, P. V, 11. *La straini ma jeluiesc, Numai ponturi ma ponturesc.* VASILIU, C. 192, cf. 205. *Vorbește în ponturi.* I. CR. III, 286. *Ce pont de vorbă e ăsta?* CIAUȘANU, GL. *Aiestea-s ponturi.* ALR I 1 332/283. *Spune multe ponturi.* MAT. DIALECT. I, 214, cf. 187, 286. ◇ Expr. (Popular) **A vorbi** (sau, regional, **a da**) **în ponturi** sau **a bate cuiva pontul** = a vorbi aluziv, a face aluzie, a da apropouri. Cf. ZANNE, P. IV, 553, ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 901, SCRIBAN, D. *Îl cinstea în fiecare dimineață cu cîte un rachiu, după ce țiganul îi bătea pontul de mai sus.* I. CR. IV, 61.

8. (Regional; la pl.; în forma *pont)* Variațiuni, înfloriturl melodice pe o temă muzicală (Năsăud). Cf. ALR I 1 467/268. *Zice în frunză cu ponturi.* ib.

9. (Transilv. și prin Ban.; în forma *pont)* Figură (cu tropăituri) la anumite dansuri populare, pe care o execută numai flăcăii. *Unii pocneau în degete, cei mai mulți făceau ponturi cu picioarele.* AGÎRBICEANU, A. 152. *Stați, să mai facem un pont, că doar duminică-i și astăzi; aici îi locu jocului de cînd știu io Lechința.* VLASIU, A. P. 118, cf. VICIU, GL., ALR I 1 476/18, 249. *Joacă călușerul cu tot felul de ponturi.* MAT. DIALECT. I, 187, cf. 87.

II. 1. Semn mic și rotund, asemănător cu o înțepătură de ac, folosit în scriere ca:

a) Semn de punctuație cu valoare de pauză care se pune la sfîrșitul unor fraze și propoziții independente, după grupuri de cuvinte sau cuvinte izolate care echivalează cu propoziții independente etc. *La punct (.) slobozind tonul răsuflăm mai mult, cît am pute zice unul, doi, trii.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 14/5. *Literile mari se scriu ... după fieșcare punct.* PAULINI, GRAM. 12/27, cf. STAMATI, D. *Nici punctul, nici exclamația nu ascund vreo idee, și cînd s-ar putè găsi cevași limba o ascunde supt o mreje încîlcită.* RUSSO, S. 149. *Puntul ... arată pausa sau încetarea cea mai mare..., se pune la sfîrșitul frazurilor.* BĂLĂȘESCU, GR. 211/13. *„Doamna mea" suna ca un tic al scrisorii, după fiecare punct, cu sau fără interjecție.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Primesc de la prietinul meu ... epistola următoare..., adăogîndu-i numai punctele și virgulele de care se află cu totul lipsită.* SADOVEANU, O. IX, 437. *I-a dictat textul ... dintr-o răsuflare, fără nici un punct, fără nici o virgulă.* V. ROM. mai 1954, 66. *Pauzele din vorbire sînt redate în scris prin semnele de punctuație, punctul, semnul întrebării, semnul exclamării.* GRAM. ROM.² II, 479, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Două puncte* = semn de punctuație constînd din două puncte **(II 1)** așezate unul deasupra celuilalt, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare, o concluzie, marcînd totodată și o pauză (scurtă) în vorbire; (învechit) colon. *De acest feli de pauzății sînt ... două puncturi (:).* PAULINI, GRAM. 14/10, cf. POLIZU. *Două punturi sau colon (:) arată cea mai mare pausă la citire.* BĂLĂȘESCU, GR. 209/21. *Semnul numit două puncte anunță vorbirea directă sau o enumerare.* GRAM. ROM². II, 499, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Trei cuvinte viața-ntreagă. Două puncte: Îmi ești dragă.* ARGHEZI, VERS. 355. *Punct și virgulă* sau (învechit, rar) *punct cu opritoare* = semn de punctuație constînd dintr-un punct **(II 1)** așezat deasupra unei virgule, care marchează o pauză mai mare decît cea redată prin virgulă și mai mică decît cea redată prin punct, folosit pentru a despărți propoziții sau grupuri de propoziții care formează unități relativ independente în cadrul unei fraze; (învechit) semicolon. Cf. POLIZU. *Punctu cu opritoare ori semicolonul ... arată o încetare mai mare ca coma.* BĂLĂȘESCU, GR. 207/28. *Punctul și virgula marchează de obicei o pauză mai mare decît cea redată prin virgulă.* GRAM. ROM.² II, 497, cf. M. D. ENC., DEX. *Puncte de suspensie* sau *puncte-puncte* = semn de punctuație constînd din trei (sau mai multe) puncte **(II 1)** așezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o pauză mare în

cursul vorbirii, o întrerupere în șirul gîndirii sau al acțiunii ori o omisiune (voluntară) într-un text (reprodus). *Colaborare dintre lector și autor ... constînd dintr-o plasticizare imaginativă a lectorului care compensează puncte-punctele sau clarobscurul lăsat înadins de autor.* TEODOREANU, M. II, 463. *Punctele de suspensie ... apar după orice fel de întrerupere.* IORDAN, STIL. 80. *Mulțimea punctelor de suspensie introduse între coordonate sau subordonate dovedește că propoziția ca unitate gramaticală și logică se tneacă.* VIANU, A. P. 44. *Propozițiile apozitive ajung să fie separate de termenul determinat prin ... puncte de suspensie ca și cum ar constitui propoziții independente.* SG I, 148. *Punctele de suspensie arată o pauză mare care marchează în general o întrerupere a șirului vorbirii.* GRAM. ROM.[2] II, 503, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *O strîngere de mînă, Un „ah"! O sărutare Și-n urmă: puncte, puncte.* MINULESCU, VERS. 218. *Actul se stinge în cumpănite puncte de suspensie.* T mai 1964, 70.

b) Semn grafic folosit după un cuvînt prescurtat. Cf. STAMATI, D. *De multe ori puntul (.) este semnu de scurtare, cînd adecă se pune numai o literă ori mai multe dintr-un cuvînt.* BĂLĂȘESCU, GR. 221/26. *Punctul marchează de obicei abrevierile.* GRAM. ROM.[2] II, 504, cf. M. D. ENC., DEX.

c) Semn grafic care se pune deasupra literelor „i" și „j". Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. **A pune punctul** (sau, rar, **punctele**) **pe i** = a spune în mod exact și fără echivoc ceva, a preciza ce este esențial într-o chestiune, a trage concluzia. Cf. CADE. *Amîndoi ne gîndeam la căsătorie, dar nici unul nu îndrăznise să pună punctul pe i.* VLASIU, D. 268, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Astăzi rar; în sintagmele) *Punct de întrebare* sau *punt întrebător* = semnul întrebării, v. semn. Cf. POLIZU, CADE. (Fig.) *Și, ca și cum ar fi lunecat înadins pe lîngă punctul meu de întrebare, se plecă în mod foarte firesc și ... rupse un mare și frumos fir de romanită.* HOGAȘ, M. N. 102. *Punct al mirării* sau *punct de mirare* (ori *de exclamație)* = semnul exclamării, v. semn. Cf. POLIZU. *Nasul lui, ce semăna cu un colosal punct al mirării scris în poziție inversă, atrase atențiunea tuturor călătorilor.* FILIMON, O. II, 21, cf. CADE. *Scrisoarea ... e ... plină de puncte de exclamație.* SADOVEANU, O. III, 50.

3. Numele mai multor semne (grafice) convenționale în formă de punct **(II 1)**, cu diverse întrebuințări:

a) Semn grafic folosit în matematică în locul semnului grafic „x", pentru a arăta efectuarea unei înmulțiri. *În loc de semnu x se întrebuințează cîteodată un punt.* POENARU, G. 6/23. *Înmulțirea se arată sau cu o cruce piezișă x sau cu un punt pus între făcători.* id. E. A. 11/22. *Al înmulțirei semn este acesta x sau un punct și să cetește înmulțit prin ...* A. TEODORESCU, A. 5/6.

b) Semn grafic pus la dreapta unei note sau a unei pauze muzicale pentru a marca prelungirea intonării notei sau a pauzei cu o jumătate din valoarea lor. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM. ◇ *Punct de orgă* = semn pus deasupra unei note muzicale, care indică suspendarea măsurii și prelungirea ei oricît de mult este necesar. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

c) Semn convențional care indică pe o hartă așezările omenești (mici). *Punctele pe hartă colorate Sînt porturi și orașe populate.* D. BOTEZ, F. S. 20, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

d) Semn convențional care marchează zarurile, piesele de domino etc. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

4. Obiect, corp etc. care, din cauza depărtării sau a micimii, apare într-o formă aproximativ rotundă și cu detalii greu perceptibile. [Balonul] *cu repegiune ridicîndu-se pînă ce, ajungînd ca un punt mic, se făcu nevăzut întru înălțime.* AR (1829), 42[2]/18. *De rădicăm ochii în vro noapte sărină către ceriu, vedem acolo un număr mare de punturi lucitoare ce ni se par fintite.* RUS, I. I, 4/7, cf. NEGULICI. *Toate acele punturi luminoase sînt locuite de oameni?* FILIMON, O. II, 22. *În zarea depărtată, La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată.* ALECSANDRI, P. III, 26. *Dar deodat'un punct se mișcă ... cel dintîi și singur. Iată-l Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl.* EMINESCU, O. I, 132. *Un punct se aprinsese pe muchea dealului opus.* VLAHUȚĂ, S. A. II., 178. *Pe strada întunecată aproape, cîteva puncte de lumină au lucit.* ANGHEL, PR. 38. *M-am deprins să urmăresc un punct pe apă, fără de nici un gînd.* C. PETRESCU, Î. I, 82. *Ultimii invalizi, ca niște puncte nesigure, s-au depărtat mult, coborînd panta.* SAHIA, N. 23. *Spre ostrovul cu sălcii aplecate și desfrunzite pluteau puncte negre și mărunte.* SADOVEANU, O. V, 703. *Rătăcește în pierzare Spre un punct sclipit de stea.* ARGHEZI, VERS. 350, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Adîncitură, pată etc. mică, rotundă pe suprafața unui obiect, a unei piese tehnice etc. *Liniile ... se fixează prin baterea unor puncte.* IOANOVICI, TEHN. 224. ✦ Pată mică, rotundă, detașată pe un fond de altă culoare. *Avea un punct roșu pe ochiul drept.* CADE, cf. DEX.

5. (Învechit; în formele *punt, pont)* Grup de (douăzeci de) obiecte de același fel luate împreună, formînd astfel o unitate la vînzarea, folosirea etc. unor mărfuri. *Le aduse prețul acestor lumînări la patru lei puntul.* CR (1848), 25[2]/13. *Bucățile sau unitățile diferitelor obiecte se specificau prin ... bolturi sau ponturi.* N. A. BOGDAN, C. M. 173.

6. (Și în sintagma *punct tipografic)* Unitate de măsură a lungimii, folosită în tipografie, egală cu 0,376 mm. Cf. V. MOLIN, V. T., CADE. *Un punct e egal cu 0,376 mm.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

7. Fel de a coase, de a broda, de a croșeta prin care se obțin mici ornamente de formă rotundă; model de cusătură, de broderie, de împletitură astfel realizat; (regional) puntură **(2)**. *Variația în culori, în puncte și în motive de la o regiune la alta ... ne îngăduie să determinăm cu destulă precizie proveniența unei cămăși brodate.* OPRESCU, S. 153, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

8. (Med.; popular; și în sintagma *punct negru)* Comedon. *Îmi scoate punctele negre de pe nas fără să simt.* VINEA, L. II, 310, cf. ABC SĂN. 12.

III. 1. Concept teoretic fundamental ireductibil în matematică și în geometrie, definit ca locul de intersecție a două linii; p. ext. porțiune a spațiului în care dimensiunile lineare sînt nule. *Ce lucru este puntul matimaticii? ... acela căruia îi zic matimaticii că n-are nici lungime, nici lărgime, nici grosime.* AMFILOHIE, E. 137/8. *Să se tragă ... o linie care să treacă prin puntul din mijlocul liniii.* DESEN ARH. 8/6. *De la un punt la altu se poate trage numai o linie dreaptă.* POENARU, G. 7/25. *Circonferența cercului este o linie curbă ale căria punturi toate sînt dopotrivă depărtate de centru.* id. ib. 45/5. *Punctele unde se taie ei între sine însemnează polii eclipticei.* GENILIE, G. 89/29. *Prin cuvîntul punct să însamnă locurile spației în care nu să mai socotește nici o dimensie.* ASACHI, E. III, 3/1. *Deosebitele părți ale oricăria linii se sfîrșesc în punturi.* CONV. GEOM. 2/26. *Ca să aibă cineva aceste distanțe ar putea ... planta cepele în punturile de întîlnire a acestor brazde.* BREZOIANU, A. 423/25. *Un punt matematic se pierde în nemărginirea dispoziției lui.* EMINESCU, N. 33. *Se numește ... punt locul unde se întîlnesc două linii sau estremitățile unei linii.* MELIK, G. 1. *Geometria diferențială a spațiilor generalizate se bazează ... pe definirea proprietăților fundamentale ale spațiului, în jurul unui punct.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 5/6, cf. LTR[2], DER. *Numerele reale pozitive sau negative sînt reprezentate prin puncte situate pe x', x.* ALGEBRA X, 155. *Punctele de unde pleacă două laturi consecutive sînt vîrfurile poligonului.* GEOMETRIE IX, 123. ✦ Unitate de măsură pentru unghiuri egală cu 1°. Cf. L. ROM. 1966, 88.

2. (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Valoare a unei mărimi fizice, tehnice etc.; spec. temperatură fixă, caracteristică, la care se petrece un anumit fenomen fizico-chimic. V. grad.

Punctul unde apa îngheață fiind supus la multe variații. MARIN, PR. I, 78/15. *Punctul de fierbere al acidului sulfuric anhidru.* id. ib. 133/16. *Se capătă punctul întîi puind termometrul în gheață și stă argintul cel viu, însemnăm cu zero.* STAMATI, F. 102/12. *Punctul fierberii apei variază după gradul presiunii (apăsării) atmosferii.* BARASCH, M. III, 131/1. *Punctul de îngheț al apei.* CADE. *Punct de congelare.* MACAROVICI, CH. 74. *Temperatura la care are loc topirea se numește temperatură sau punct de topire.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 102, cf. LTR[2], DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

3. Unitate de măsură, exprimată numeric, care arată golurile marcate sau punctele obținute de cineva într-o întrecere sportivă, în unele jocuri etc.; (de obicei la pl.) unitate de măsură, exprimată numeric, care arată punctajul obținut de cineva în finalul ori pe parcursul unei competiții sportive, al unor jocuri cu mai multe etape etc. *Dacă ceri carte înainte d-a socoti puntele, ce-mi pasă mie!* DELAVRANCEA, S. 135, cf. CADE. *Eu pariez cu tine că numai după cum pronunță bancherul „dau", „dau carte" ..., eu știu la sigur ce puncte are.* BRĂESCU, O. A. I, 75. *Se aude glasul anunțînd ultimul punct marcat.* SEBASTIAN, T. 83. *Foarte multe echipe și-au putut da seama în acest pasionant final de campionat cît contează ... un punct.* SP. POP. 1963, nr. 4 273, 5/3. *Realizînd 197 de puncte ... a cîștigat proba de tir.* SPORTUL, 1968, nr. 503, 4/4. *Masivul nostru apărător reia ușor, dar decis, și înscrie punctul victoriei.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DL, DM.

4. Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raționalizarea anumitor produse desfăcute prin unitățile de stat sau cooperatiste; tichet detașat dintr-o astfel de cartelă. Cf. DL, DM, DEX. ◇ L o c. a d j. și a d v. **Pe puncte = a)** (care este cumpărat, procurat) în baza dreptului conferit de cartelă; raționalizat. *Pantofi — pe puncte, ciorapi — pe puncte, haine — pe puncte.* GALAN, B. I, 6. *E mai sărac îmbrăcată, cu o stambă pe puncte.* H. LOVINESCU, T. 38, cf. DEX; **b)** (familiar) (care este) fără pregătirea corespunzătoare funcției pe care o ocupă sau titlului pe care îl deține. Cf. DEX.

IV. 1. Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu; porțiune de teren cu anumite caracteristici; p. e x t. așezare omenească, localitate. *Soarele trecînd ceale 12 zodii, încunjură cercul său și vine iarăși la punctul de unde au purces* (a. 1699). FN 69. *D*[omnul] *ghineral de căpitenie au însămnat pe loc toate punturile de lovire.* AR (1829), 66[1]/36. *Picătura de apă căzînd ... pe același punt al unei marmure o petrece cu vreme.* MARCOVICI, D. 168/21. *Acesta este ostrovul Tenerifa ... iar poncturile celelante* [în zare] *însămnează locurile năsipoase.* DRĂGHICI, R. 24/20. *Nici un călător ... nu va putea să între prin alte punturi decît prin acelea ce s-au însemnat mai sus.* CR (1834), 297[1]/15. *Punctul din care obiectul mai bine se vede.* ANTROP. 182/11. *Înfățișează lăcașurile fraților noștri conpămînteni din diferite puncturi ale feții globului.* GENILIE, G. 3/17. *La fieșcare pont dă exportație dă sare să să dea dă la carantinelc locale cîte un gvardiian* (a. 1836). DOC. EC. 619. *Lupta cea mai înverșunată începe atunci din toate punctelc.* BĂLCESCU, M. V. 118. *Această oglindă are și calitatea d-a strînge și toate razele luminei căzute pe dînsa într-un punt care se cheamă foc.* BARASCH, M. III, 35/18. *Anotempurile variez în număr și în durată pentru diversele puncte ale pămîntului.* DRĂGHICEANU, C. 95. *Spuse englezilor că noi mergem tot la punctul la care ei plecaseră.* BOLINTINEANU, O. 305. *Acele populațiuni ... ocupa centrul Macedoniei și Thesaliei, grămădite mai ales pe trei puncturi însemnate.* ODOBESCU, S. I, 225. *Moșia ... este așezată într-unul din cele mai sălbatice și mai sublime puncte ale Carpaților.* CARAGIALE, O. II, 43. *La punctul arătat de ea, zărirăm marginile de aur ale unui nour.* HOGAȘ, DR. I, 108. *A rînduit umblători repezi ... la toate punctele de margine.* SADOVEANU, O. XII, 258. *Datoria fiecăruia este să-și înveje punctul pe care stă, orașul în care trăiește.* ARGHEZI, B. 86. *Anume puncte trebuiesc complet curățate și pe ele înălțate edificii cardinale.* CĂLINESCU, B. I. 42. *Acolo, sub rădăcina acelui brad,... se află punctul geografic ... din care Oltul pornește în lume.* BOGZA, C. O. 18. *Cele mai multe puncte ... cu descoperiri ... se găsesc în Dobrogea.* H. DAICOVICIU, D. 44. *S-a luat măsura ca mersul autobuzelor pe distanțe mari să prevadă opriri numai în punctele importante.* RL 1967, nr. 7 041, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Punct de ochire* = locul din țintă în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire. Cf. DL, DM, M. D. ENC. *Punct cardinal* v. c a r d i n a l. *Punct echinocțial* v. e c h i n o c ț i a l. *Punct vernal* v. v e r n a l. *Punct autumnal* v. a u t u m n a l. *Punct de articulare* = loc de pe bolta palatului unde se emite un sunet cu ajutorul organelor de vorbire. *Schimbarea s-a petrecut datorită faptului că vorbitorii au schimbat punctul de articulare a lui „u" din regiunea postpalatală în regiunea prepalatală.* GRAUR, I. L. 64. (Rar) *Puncte de foc* = procedeu terapeutic folosit în anumite afecțiuni și constînd din termocauterizări locale. Cf. CADE. *Ploua subțire, pieziș, o ploaie rece ce-ți înțepa obrazul ca punctele de foc.* BRĂESCU, V. A. 102. *Punct material* = abstractizare folosită în mecanică, conform căreia corpurile reale își păstrează masa, dar își reduc dimensiunile la zero. Cf. LTR, DER, M. D. ENC., DEX. *Punct de sprijin* (sau *de reazem)* = **a)** loc fix pe care se sprijină o pîrghie pentru a ridica ceva. Cf. CADE, SCRIBAN, D.; **b)** proptea **(I 1)**. Cf. CADE: **c)** f i g. sprijin, ajutor. *Eu crez că ... punctul de reazem este în Transilvania.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 568. *Italia este nevoită să caute puncte de sprijin aiurea.* TITULESCU, D. 336. *Parcă privirile lui le simt Căutînd un punct de sprijin.* s august 1960, 6. *Punct medical* (sau *sanitar)* = serviciu medical organizat cît mai aproape de locul de muncă sau cît mai aproape de un loc în care se pot întîmpla accidente. *Îl vom transporta de urgență la cel mai apropiat punct medical.* BELEA, P. A. 180, cf. DER, M. D. ENC., DEX. (Învechit) *Punct de vedere* (sau *de privire)* = loc de unde se poate privi ceva din unghiul cel mai bun cu putință; p. e x t. loc de unde se vede o priveliște frumoasă. [Ulițele] *înfățoșînd la toți dzece pași un nou punt de privire, arată o varietate drăgălașă.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Sînt frumoase punte de vedere în acest parc.* ȘĂINEANU, D. U. *Punct de plecare* = loc de unde pleacă cineva sau ceva. *Sosit din nou în punctul de plecare, Îmi plimb privirea tristă împrejur.* BENIUC, V. 38, cf. DEX. ◇ L o c. p r e p. **Din punct de vedere ...** sau **din punctul de vedere al ...** = în privința ..., sub raportul ..., luînd în considerație (un anumit element de referință). *Din punct de vedere aristocratic.* CR (1848), 14[2]/30. *Cestiunea danubiană, din punct de vedere român, prea a fost neglijată de Germania.* ap. GHICA, A. 164. *Acest edificiu ..., privit însă din puntul de vedere al stilului ..., nu prezintă nimic însemnător.* FILIMON, O. I, 226. *Algeria ... este împărțită ... din punct de vedere al fertilității în trei districte.* BRĂESCU, O. A. II, 138. *Ceea ce îl preocupă, din punct de vedere linguistic, nu este redarea realistică a vorbirii curente, ci stilizarea ei.* VIANU, A. P. 238. *S-a vorbit ... despre relele pe care le aduce consumarea băuturilor alcoolice din punct de vedere higienic.* ULIERU, C. 25. *O industrie ... desăvîrșită din punct de vedere tehnic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 810. *De cînd există societatea omenească, oamenii au fost diferiți din punct de vedere al înzestrării lor.* CF 1962, nr. 1, 18. *Mai sînt profesori ale căror lecții prezintă unele neajunsuri din punct de vedere metodic.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. ◇ E x p r. **Punct de vedere** = aspect sub care cineva privește o problemă sau atitudine pe care o are față de ea; mod în care cineva privește o problemă, rezolvarea ei etc.; părere **(3)**; concepție. *Întrebările lor mi-au deschis oarecare ... punturi de vedere.* BREZOIANU, Î. 51/29. [Dării] *se pot privi din mai multe punturi de vedere.* MO (1860), 361/2. *Un punct de vedere izolat și contestat.* MAIORESCU, D. II, 87. *Este imposibil din mai multe puncte de vedere.* CARAGIALE, O. II, 103, cf. BARCIANU. *A fost un convor-*

bitor care aducea în discuție puncte de vedere noi. IORGA, P. A. II, 25. *Este posibilitatea ca punctul de vedere al guvernului român să capete satisfacțiune.* TITULESCU, D. 257. *Înțelegea prea bine „punctul de vedere" al doamnei colonel, dar n-avea ce face.* C. PETRESCU, Î. I, 18. *Făcu silință să-și limpezească și mai bine punctul de vedere.* SADOVEANU, O. IX, 47. *Aprobă în totul acest punct de vedere.* id. ib. 490, cf. IORDAN, L.R. A. 272. *Ceea ce numim „adevărat" este totdeauna produsul unui punct de vedere.* VIANU, A. P. 391, cf. 207. *Vine însă un moment cînd punctele de vedere la care au dus experiențele acumulate apar ca incompatibile cu principiile medievale.* OȚETEA, R. 329. *O întorsătură-n punctul de vedere.* ARGHEZI, S. V, 39. *Felix înțelese punctul de vedere al Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. I, 122. *Criticul e un creator de puncte de vedere noi în raport cu o operă.* RALEA, S. T. I, 129. *E o diagnoză negativă?... — Depinde de punctul de vedere.* H. LOVINESCU, T. 344. *Acesta e un punct de vedere superior pe care trebuie să-l sprijinim.* VORNIC, P. 224. *Repeta întocmai punctul de vedere al secretarului.* PREDA, D. 61. *Rămîn la punctul de vedere exprimat în cronica mea.* T martie 1962, 73. *Din acest punct de vedere putem afirma că arta noastră este nouă chiar în esența ei.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. **Din punctul de vedere al cuiva** = după felul în care concepe sau în care privește cineva ceva sau pe cineva. *Din punctul lui de vedere, Nae ... a avut dreptate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 73. *Au avut dreptate, din punctul lor de vedere, să înlăture această legendă.* SADOVEANU, O. XII, 231. *Istorisirea continuă din punctul acestuia de vedere și cu mijloacele stilistice ale unei adevărate predice.* VIANU, A. P. 120. *Vorbesc, bineînțeles, din punctul lui de vedere.* CĂLINESCU, S. 54. (Cu schimbarea construcției) *Înfățișarăm cauza noastră din punctul său adevărat de vedere.* ap. GHICA, A. 801. (Regional) **A pune pont** = a fixa, a hotărî un anumit loc pentru efectuarea unei acțiuni. *S-o dus la locu uni pusest i*[ei] *pont di cu sarî.* ȘEZ. III, 3. ✦ (Mold.; în forma *pont)* Loc unde își efectuează o persoană (în special de pază) slujba sau lucrul; p. ext. slujba, serviciul unei persoane (de pază). Cf. TDRG, DR. IV, 902. *Eu, Vasile..., sergentul Vasile din pont..., cin' să fie, că nu mă mișc din poarta matale.* BRĂESCU, O. A. II, 27. *Eu cu slujba, cu pontul meu, nu pot să fiu acasă și să priveghez.* SADOVEANU, O. VII, 598, cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. XX, 139. ✦ (Regional; la unele jocuri de copii) Țintă extremă pînă unde pot fugi copiii care participă la jocul respectiv; (regional) țăcăr (Voivozi — Carei). ALR SN V h 1 295/325.

2. Spec. (Învechit; în forma *pont)* Pol[1] **(5).** *De obște, la toate magneturile se află două ponturi, ce stau unul dinpotriva altuia.* AR (1829), 138[1]/20. *Să așază mai cu deadinsul la numitele două ponturi ce să cheamă poluri seau capitele magnetului.* ib. 138[1]/27, cf. 138[1]/3.

3. Spec. (Regional; în forma *pont)* Capăt, extremitate a unui obiect (Secășeni — Oravița). ALR II 6 648/29. *Pontu dila vîrf.* ib.

— Pl.: *puncte* și (învechit) *puncturi.* — Și: (învechit și popular) **pont,** (învechit și regional) **punț, ponct** (TDRG), (învechit, rar) **púnctum** (CONTRIBUȚII, III, 118, 130) s. n.

— Din lat. **punctum.** — Pentru variante, cf. magh. pont, fr. point, it. punto.

PUNCTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Adesea prin lărgirea sensului) A scoate în evidență; a marca **(3),** a sublinia, a accentua. Cf. punct **(I 3).** *Povestea, punctînd fiecare argumentare, cu gesturi mărunte și repezi.* C. PETRESCU, R. DR. 337. *„Iată, tocmai", a punctat judecătorul, bucuros că vede o cută adîncă între sprîncenele femeii.* POPA, B. 32. *Punctă cuvîntul „aici" cu arătătorul înfipt cu putere în lemnul biroului.* VINEA, L. I, 41. *Se învîrtea necontenit ... punctînd, unde trebuia, cuvintele.* BARBU, P. 182. *Un asemenea moment punctează o deznădejde și furie maximă.* V. ROM. ianuarie 1960, 127. *Suflu dramatic intens, punctat ... de momente de realizare lirică.* SCÎNTEIA, 1964, nr. 6 371. *Majoritatea dansurilor au fost punctate ritmic de acea tropăială specific spaniolă.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/3. *Replica finală punctează și explică ... dezastrul.* ib. 1971, nr. 1 271, 4/5, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Un secundar fantastic punctează veșnicia.* CAMIL PETRESCU, VERS. 62. *Clopotele ... punctează subțire pacea,—rar.* SADOVEANU, O. IX, 11. *Dezvoltarea este apoi punctată de ivirea unor forme noi ... ale unor evoluții ulterioare.* VIANU, M. 22. *Erau triști sensibile dar scurte, Punctate de naive bucurii.* LABIȘ, P. 136. *Orologiul punctează scurgerea interstițiului de jalnică bucurie.* T februarie 1969, 87.

2. (Rar; complementul indică texte scrise) A pune semnele de punctuație; (rar) a punctua. Cf. punct **(II 1).** Cf. POLIZU, CADE, SCRIBAN, D.

3. (Complementul indică suprafețe, obiecte etc.) A face sau a forma pete, adîncituri etc. mici, rotunde, care ies în evidență pe un fond larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ca niște puncte. Cf. POLIZU. *Muchiile ... sînt rotunjite, iar suprafața este striată sau punctată.* IOANOVICI, TEHN. 145. *Fluturi de cele mai gingașe culori, în chipul cel mai delicat punctate.* SADOVEANU, O. IX, 364, cf. DEX. ✧ Fig. *Numai ici-colo poposeau cîrduri de ciori, punctînd cu pistrui negrii obrazul pămîntului.* REBREANU, R. I, 70. *Bine-venit fii, șoimule, în casă ... Să tragi din nou hotar punctat cu stele.* ARGHEZI, VERS. 280.

4. (Sport; complementul indică puncte) A înregistra pe măsură ce se marchează. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX. ✦ (Rar; complementul indică puncte) A marca **(6).** Cf. DEX. ✦ (Învechit, rar; la jocul de cărți) A miza. Cf. POLIZU.

5. (Învechit; complementul indică arme, proiectile etc.) A ținti; a îndrepta. *Se duse ... să vadă cetatea și apoi puntară tunurile spre dînsa.* BĂLCESCU, M. V. 150. ✦ (În limbajul vînătorilor; complementul indică animale) A adulmeca. *Un căței fox ... puncta cu botișorul cînd într-o parte, cînd în alta.* SADOVEANU, O. XII, 633. *O vulpe aurie ... se vedea lămurit cît e de interesată de vecinătatea aceea bine mirositoare* [a căprioarei], *o puncta întruna cu botu-i ascuțit.* id. ib. XIV, 582.

6. Fig. (Rar) A pătrunde **(1).** *Oh, punctează cu al tău foc Soare, soare ... Corpul ce întreg mă doare, Sub al vremurilor joc.* BACOVIA, O. 87. *Numele Mărășeștiului mi-a punctat inima și m-a făcut să mă gîndesc cu teroare la piciorul tatei rămas pe această cîmpie.* SAHIA, N. 15.

— Prez. ind.: *punctez.* — Și: (învechit) **puntá** vb. I.

— Din **punct** (după fr. *pointer).*

PUNCTÁJ s. n. **1.** Însemnare a ideilor principale sau mai importante ale unei expuneri, ale unei lucrări etc.; stabilire a unui plan (de acțiune) sumar; (învechit) punctațiune. *A făcut un punctaj amănunțit pentru raportul pe care se pregătea să-l dea verbal sau scris.* GALAN, B. I, 98, cf. 122, DEX.

2. Notație în puncte **(III 3)** a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă); totalitatea punctelor obținute de un sportiv sau de o echipă într-o întrecere (sportivă). *Întrunind cel mai bun punctaj la probele de patinaj-viteză..., a cucerit titlul de campion.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 959, cf. DL, DM. *Toate rezultatele sportive, în fiecare disciplină, se calculează în minute și secunde, în scoruri, în punctaje etc.* L. ROM. 1959, nr. 2, 91. *Siguranța ținerii urmei primește punctaj maxim atunci cînd cîinele nu s-a abătut niciodată.* VÎN. PESC. februarie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *punctaje.*

— **Punct** + suf. *-aj* (după fr. *pointage).*

PUNCTÁR s. n. (Tehn.; rar) Punctator. *Spre a evita ștergerea liniilor trasate în timpul manevrării, acestea se fixează prin batarea unor puncte din distanță în distanță cu ajutorul punctarului.* IOANOVICI, TEHN. 224, cf. SFC III, 144.

– Pl.: *punctare.*
– **Puncta** + suf. *-ar.*

PUNCTÁRE s. f. Acțiunea de a p u n c t a și rezultatul ei. Cf. p u n c t a **(3).** Cf. POLIZU. *Drumul se pătase de punctarea stropilor grei și negri.* ADAM, S. 59, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Indicarea cu punctatorul, pe suprafața unei piese, a unor repere care urmează să fie perforate. Cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *punctări.*
– V. **puncta.**

PUNCTATÓR s. n. Unealtă de oțel cu vîrf conic, cu ajutorul căreia se trasează (prin lovire cu ciocanul), pe diverse piese metalice, reperele unor perforații ulterioare; (rar) punctar. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX.
– **Pl.:** *punctatoare.*
– **Puncta** + suf. *-tor.*

PUNCTÁȚIE s. f. v. **punctațiune.**

PUNCTAȚIÚNE s. f. (Învechit, în Transilv.) Punctaj **(1).** *Primiseră... ordin de la Pesta ca să înceapă a fraterniza cu românii ... fără ca să producă ceva formulat gata, punctațiuni, programe.* BARIȚIU, P. A. III, 23, cf. II, 84, ALEXI, W.
– Pronunțat: *-ți-u-.* – Pl.: *punctațiuni.* – Și: **punctáție** s. f. ALEXI, W.
– Din germ. **Punktation.**

PUNCTAVERÁJ s. n. Raportul dintre punctele **(III 3)** marcate și cele primite (care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egalitate într-un clasament). V. g o l a v e r a j, ș e t a v e r a j, c o ș a v e r a j. Cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *punctaveraje.*
– Din fr. **point-avérage** (după *punct).*

PÚNCTBAL s. n. Minge în formă de pară, suspendată de o frînghie, care servește pentru antrenament la box. Cf. DN[2], L. ROM. 1973, 33, DEX.
– Pl.: *punctbale* și (rar) *punctbaluri.*
– Cf. fr., engl. p u n c h i n g - b a l l.

PUNCTIFÓRM, -Ă adj. **1.** Care are forma (și dimensiunile) unui punct **(II 1).** *Pupilele* [bătrînilor] *... sînt în genere mici, punctiforme, cu reacție slabă la lumină.* PARHON, B. 62. *Picnidiile* [sînt] *punctiforme, prevăzute cu parafize.* SĂVULESCU, M. U. II, 531, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Care are puncte **(II 4).** *Membrana ... este de obicei netedă, dar citeodată se observă și o structură punctiformă.* FAUNA R.P.R. VIII[1], 11.
2. (Fiz.; despre corpuri cu sarcină electrică, magnetică etc.) Care are dimensiuni neglijabile. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
3. Care acționează intermitent. Cf. DL, DM, DN[2], DEX.
– Pl.: *punctiformi, -e.*
– Din fr. **punctiforme.**

PUNCTIȘÓR s. n. Diminutiv al lui p u n c t; punctuleț, (rar) punctuliță. Cf. p u n c t **(II 4).** *S-a făcut de două ori mai mică, ghemuită acolo pe pervazul ferestrei, ca un punctișor alb.* POPA, V. 34. *În ochișorii albaștri ... joacă ... o lumină lină, cu punctișoare negre.* SADOVEANU, O. II, 532.
– Pl.: *punctișoare.*
– **Punct** + suf. *-ișor.*

PUNCTUÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică texte scrise) A puncta **(2).** Cf. p u n c t **(II 1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
– Pronunțat: *-tu-a.* – Prez. ind.: *punctuez.*
– După fr. **ponctuer** (după *punct).*

PUNCTUÁL, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care este exact, care respectă întocmai termenul sau momentul fixat; (regional) pontoș **(1),** (neobișnuit) punctuos. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era punctual, ascultător și supus ca un șurub.* VLASIU, A. P. 440. *Om punctual.* SCRIBAN, D. *Nu poți fi și tu o dată punctual,* H. LOVINESCU, T. 282. *A venit foarte punctuală, dar arăta schimbată.* PREDA, R. 150, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Îmi trăsei aceste regule de conduită ... a mă conforma sincer și pontual cu regulamentul casei.* BREZOIANU, Î. 29/18. *Iordache Păun simți ca întotdeauna satisfacția datorței punctual îndeplinite.* C. PETRESCU, O. P. I, 159. *Chemă pe Babighian care veni punctual.* CĂLINESCU, S. 638.
2. (Rar; despre verbe) Care arată că acțiunea se petrece într-un singur moment. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-tu-al.* – Pl.: *punctuali, -e.* – Și: (învechit) **pontuál, -ă** adj.
– **Punct** + suf. *-al* (după fr. *ponctuel).*

PUNCTUALITÁTE s. f. Însușirea de a fi punctual **(1);** exactitate, rigurozitate, promptitudine în executarea la termen a unei lucrări, în îndeplinirea unei îndatoriri etc. *Ea se deprinsese la o strictă supunere și la o mută punctualitate în lupta sa.* CR (1848), 29[2]/36. *Mai întîi trebuie o regulă scrisă ... Apoi, trebuie a o esecuta cu punctualitate.* BREZOIANU, Î. 87/22, cf. POLIZU. *Prin punctualitate, prin iubirea de studiu și prin zelul îndeplinirii datoriei ridica nivelul culturei.* MAIORESCU, D. I, 364, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Începurăm interesante discuții și considerații asupra lipsei de punctualitate.* SADOVEANU, O. VI, 197. *Mare lucru punctualitatea! Numai după asta, îndată văd cu cine am de-a face.* id. îb. IX, 490, cf. SCRIBAN, D. *Supraveghea cinstea și punctualitatea personalului.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Consideră disciplina socialistă a muncii drept o chestiune de onoare, dînd un înalt exemplu de punctualitate și disciplină în muncă.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 870. *Punctualitatea și mai ales simțul operativității în conducere nu uimiră pe nimeni.* PREDA, R. 392. *Plecarea se făcuse cu o punctualitate remarcabilă.* BARBU, P. 58, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-tu-a-.* – Și: (învechit) **ponctualitáte** s. f.
– Din fr. **ponctualité** (după *punct).*

PUNCTUALMÉNTE adv. (Învechit) La timp, cu punctualitate. Cf. ȘFC II, 197.
– Din fr. **ponctuellement** (după *punct).*

PUNCTUÁRE s. f. (Rar) Punctuație. *Să-ți impute că nu știi gramatica, ortografia, punctuarea?* CARAGIALE, O. IV, 284.
– Pronunțat: *-tu-a-.* – Pl.: *punctuări.*
– V. **punctua.**

PUNCTUÁȚIE s. f. Sistem de semne grafice convenționale care servesc pentru a marca în scris pauzele, întreruperea șirului vorbirii, intonația, nuanțele afective, raporturile sintactice ale unui enunț etc.; mod de a folosi aceste semne; parte a gramaticii care cuprinde regulile de întrebuințare a acestor semne; (rar) punctuare. *Tot ce aduce neînțelegere trebuește lămurit. Și aceasta a făcut să se nască atîtea semne ale prosodiii și ale punctuației.* HELIADE, GR. ROM. XV/28. *Punctuația e meșteșugul de a arăta, cînd scriem, prin semne primite, ce fel trebuie să stăm, cînd vorbim sau citim.* GR. R.-N. II, 107/21. *Punctuație numim întrebuințarea unor semne cu care arălăm unde trebuie să răsuflăm cînd citim.* GR. R. (1835), 83/18. *Atîta numai se cunoștea că foarte puțină îngrijire are ca să păzească punctuația și să oprește unde nu trebuie.* GTN (1835), 11[1]/9. *Construcția cuvîntului sau meșteșugul de a serie punctuația.* MN (1836), 70[1]/24, cf. NEGULICI. *Cată să vorbim și despre punctuație.* CR (1848), 19[2]/11. *Vei întocmi ... lecțiile cele principale... respectînd în compunerile tale toate regulele ortografiei și punctuației.* BREZOIANU, Î. 206/25, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Luați cu dinadinsul aminte la punctuația mea, păstrați-o cu toată scumpătatea.* CARAGIALE, O.

VII, 426. *Greșeli de fraze, de cuvinte, de punctuație.* DELAVRANCEA, T. 215, cf. DDRF. *Îți cer să pronunți o franțuzească corectă, să păzești punctuația.* I. BOTEZ, B. I, 185. *Ortografia și punctuația ... ne aparțin nouă.* SADOVEANU, O. IX, 577. *Așa cum s-a publicat, textul e cam neclar din cauza punctuației greșite.* BUL. COM. IST. II, 98. *Prin punctuație se înțelege totalitatea regulilor potrivit cărora sînt folosite, în scris, anumite semne, cu scopul de a despărți unele de altele părțile unei propoziții și ale unei fraze.* IORDAN, L. R. 732. *Problema punctuației apoziției se poate rezolva ... în mod științific.* SCL 1954, 126. *Șfichiuiește editura pentru greșeli de punctuație.* V. ROM. ianuarie 1954, 252. *S-a inclus și un mic capitol cu reguli de punctuație.* L. ROM. 1959, nr. 4, 35. *Să fie utilizate ... exercițiile aplicative ... de punctuație.* GÎ 1964, nr. 691, 2/2, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-tu-a-.* — Pl.: *punctuații.* — Și: (rar) **punctuațiúne** (CADE, SCRIBAN, D.), (învechit) **puntuáție, pontuáție** s. f.

— Din fr. **ponctuation** (după *punct*).

PUNCTUAȚIÚNE s. f. v. **punctuație.**

PUNCTULÉȚ s. n. Diminutiv al lui punct; punctișor, (rar) punctuliță. Cf. punct **(II 4)**. Cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *punctulețe.*

— **Punct** + suf. *-uleț.*

PUNCTULÍȚĂ s. f. (Rar) Punctișor. *În burueni, licuricii sclipesc ca niște punctulițe verzi.* REBREANU, NUV. 85.

— Pl.: *punctulițe.*

— **Punct** + suf. *-uliță.*

PÚNCTUM s. n. v. **punct.**

PUNCTUÓS, -OÁSĂ adj. (Neobișnuit; despre oameni) Punctual **(1)**. *Domnul Chirea era foarte punctuos și aștepta de la toată lumea, de la candidații săi, să fie tot așa.* AGÎRBICEANU, L. T. 136, cf. 146, 307.

— Pronunțat: *-tu-os.* — Pl.: *punctuoși, -oase.*

— **Punct** + suf. *-uos.*

PÚNCȚIE s. f. Procedeu chirurgical de introducere a unui ac sau trocar într-un vas, într-un țesut sau într-o cavitate a organismului în scopul extragerii unui lichid normal sau patologic, a unui fragment de țesut sau pentru introducerea unui medicament; (rar) punctionare. *Daca umflătura se mărește, deși a dat vitei acest leac:.., cată atunci a năzui fără a mai sta pe gînduri la ponctia (împungerea) pielii de subt gît!* BREZOIANU, R. 331/10. *Face o ponctiune (gaură) prin împungere și injectă în punga boașelor oliu camforat.* MAN. SĂNĂT. 244/18. *Deaca boala este rebelă,* [se face] *punctiune (împunsătură) și curațiunea* ib. 279/25, cf. POLIZU, T. 114/6. *Înfigerea în țesuturi a vîrfului unui instrument se numește punctie.* TURNESCU, MED. OP. 15[r], cf. 146[v]. *Punctiunea să cheamă exploratoare cînd o facem cu scopul ca să vedem dacă să află lichid și ce fel de lichid, adecă pentru a stabili un diagnostic.* BIANU, D. S., cf. DM, DER. *Lichidele se obțin prin punctie cu trocar.* ABC SĂN. 327, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puncții.* — Și: (rar) **punctiúne,** (învechit) **pónctie, ponctiúne** s. f.

— Din fr. **ponction** (după *punct*).

PUNCȚIONÁ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică țesuturi, organe, cavități etc.) A face o punctie. *Cu scopuri de investigație este punctionată cavitatea pleurală.* ABC SĂN. 357.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Prez. ind.: *punctionez.*

— Din fr. **ponctionner** (după *punct*).

PUNCȚIONÁRE s. f. (Rar) Punctie. (Prin lărgirea sensului) *Punctionarea cu fierul roșu a butonilor și a abceselor.* ENC. AGR. III, 578.

— Pronunțat: *-ți-o-.* — Pl. *punctionări.*

— V. **punctiona.**

PUNCȚIÚNE s. f. v. **punctie.**

PUND s. m. v. **pfund.**

PÚNE vb. III. **A.** (Predomină ideea schimbării locului) **I. 1.** Tranz. (Complementul indică obiecte) A face să stea undeva, a lua și a așeza într-un anumit (sau în alt) loc, a așeza pe ..., la ..., sub ... etc.; (complementul indică obiecte, ființe, p. ext. diverse noțiuni abstracte) a face să ocupe locul (dinainte) stabilit ca fiindu-i propriu sau cel mai potrivit, a da un anumit loc (adecvat); a plasa[2] **(2)**. *Adecă poiu întru Sion piatră în margine de unghiu.* COD. VOR. 146/13. *Și derepții și bunii de-a dreapta pune-i va.* CORESI, EV. 38. *Va pune oile de-a dreapta sa, iară caprele de-a stînga.* id. ib. *Punînd numerii cei mai mici înainte, adăugăm particula „spre", apoi punem zece și așa numărăm pînă la nouăsprezece.* ȘINCAI, Î. 3/5. *Are datoria să osebească părțile cuvîntului, puind fiește-carea la locul său.* MOLNAR, RET. 110/16. *La români, mai tare se hotărăște sau mărginește lucrul punînd articulu după nume, decît întru alte limbi.* MAIOR, IST. 243/33. *Acel (;) pus la locul unde arată cugetarea mea.* CR (1848), 4[2]/39. *Sameșul se sui în pat și scoase dintr-o mică lădiță cîteva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară și începu a le desface pe rînd.* FILIMON, O. I, 242. *Puse seara la capul fiecărui din ei cîte un mănunchi de flori.* ISPIRESCU, L. 20. *Puse ... un bolovan mare la gura văgăunei.* id. ib. 338. *Se poate să nu pui nici un cuțit pe masă?* SAHIA, N. 60. *Pune cu mare grijă cartea pe masă.* SEBASTIAN, T. 256. *Puse scrisoarea subt ochii căpitanului.* SADOVEANU, O. XII, 147. *O luptă nu se sugerează prin cincizeci de figuri agitate, ci prin cîțiva, dar puse unde trebuie.* OPRESCU, S. 44. *Uite, aici îți pui rufele, ici hainele.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *Pui o bucată de zahăr sus la etaj, pe o masă.* id. C. O. 44. *Puse pe masă ... o mare roată de cașcaval galben și un burduf de brînză.* STANCU, R. A. III, 180. *Pita n-o știu frămînta; Pe lopată n-o poci pune.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 428. *Să pui lingura pe blid.* MÎNDRESCU, L. P. 57. *Scoate orologiul și-l pune pe masă.* RETEGANUL, P., II, 15. *Puse cosul la locul lui.* STĂNCESCU, B. 249. *Să punem lîngă albia lui o măturâ.* ȘEZ. I, 52. *Și fiicele îi tăia, Pe tablă mi le punea.* BIBICESCU, P. P. 325. *De cînd bădița s-a dus, Trei flori în fereastră am pus.* FOLC. TRANSILV. I, 305. (Refl. pas.) *După ce s-au copt turtițele, acestea se pun pe o sinie așternută cu un masaniu curat.* MARIAN, Î. 190. ◇ (Prin analogie; complementul indică părți ale corpului omenesc) *Rugîndu-se au pus preste ei mînile.* BIBLIA (1688), ap. GCR I, 283/34. *Făcut-au Antonie Vodă mare jurămînt împreună cu toți boiarii, cîte unul ..., fiește-carea puindu-și mînile pre sfînta evanghelie.* ANON. CANTAC., CM I, 193. *Pusă mîna pe cioarsă să o tragă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 407. *Pui mîna p-a mea frunte.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Abia un braț pe gît i-a pus și ea l-a prins în brațe.* EMINESCU, O. I, 179. *Cînd voi pune eu mîna mea cea dreaptă pe mijlocul tău, atunci să plesnească cercul acesta.* CREANGĂ, P. 88. *Cînd puse mîna pe colivie, odată țipă pasărea.* ISPIRESCU, L. 75. *Puse mîna pe mustața lui cea albă.* id. ib. 323. *Vine-neel, pe ochi îmi pune Mîinile ei mici și moi.* COȘBUC, P. I, 147. *Mi-ai pus mîna peste gură ca să tac ...și mă supun.* DAVILA, V. V. 29. *Un flăcău mărunțel, după ce lăsă dulapul, îi puse mîna pe umeri.* DUNĂREANU, CH. 224. *Îi punea mîna pe frunte, privind lung în ochii lui mărîți.* SADOVEANU, O. IX, 150. *Pune-ți mîna după ladă.* DOINE, 140. *Sui scara de piatră și dădu d-o ușe; nici n-apucă să puie mîna și se deschise singură.* STĂNCESCU, B. 114. *Că-i portița de rogoz, Cum pui mîna, pică jos.* HODOȘ, P. P. 43. *Aide, neicuță, prin dos, Că am ușă de rogoz, Cum pui mîna, cade jos.* BIBICESCU, P. P. 42. *Fiecare pune mîna unde-l doare.* ZANNE, P. II, 550. ◇ Expr.

A pune mîna = a) a lua (ceva) în mînă, a p r i n d e **(I 1),** a a p u c a; p. e x t. a se apuca de lucru; a face, a lucra, a întreprinde ceva; a acționa. Cf. m î n ă[1] **(I 1).** *Datori sînt mînă să puie Pentru apărarea vieței.* CONACHI, P. 286. *Puneți mîna pe mistrie, Calfe, ucenici.* BOLLIAC, O. 94. *Unde punea el mîna, punea și Dumnezeu mila.* CREANGĂ, P. 37. *Nu mai știa pe ce să puie mîna și ce să facă.* ISPIRESCU, L. 97. *Pune mîna pe tîrn.* DELAVRANCEA, T. 137. *De noroc nu se poate plînge; pe ce-a pus mîna, i-a mers.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 57. *O să punem mîna pe par.* STANCU, D. 101. *Costică ... puse mîna pe halbă.* PREDA, M. S. 12. *Pune mîna și învață, că nu e glumă!* id. R. 86. *Să pui mîna pe arme.* STĂNCESCU, B. 237; **b)** a-și însuși ceva prin abuz; a sustrage, a fura; p. e x t. a despuia de averi, a p r ă d a, a j e f u i (în cursul unei incursiuni). *Puseră mîna pe vistieria domnului și împlură orașul de flăcări și de sînge.* BĂLCESCU, M. V. 66, cf. ALECSANDRI, POEZII, 462. *Pohoața de babă ... pune mîna și pe vîrtelniță tot cu același vicleșug.* CREANGĂ, P. 98, cf. CIAUȘANU, GL.; **c)** a lua (pe cineva sau ceva) cu forța (în timp de război), a c a p t u r a; p. e x t. a lua prizonier, a duce în captivitate. *Italienii puseră mîna pe un bastiment argentinian ce se afla în port și fugiră cu familiile lor.* CR (1846), 43[2]/50. *El trecu vreo mie de oameni lîngă Nicopole ca să pună mîna pe acele vase.* BĂLCESCU, M. V. 99. *Am pus mîna ... pe fata lui Osman.* ALECSANDRI, POEZII, 462. *Puind mîna pe însuși armele turcilor.* ISPIRESCU, M. V. 30. *Puseră mîna pe doamna lui Mihai.* id. ib. 54; **d)** a ajunge în posesia unui lucru (interesant), a face rost de ceva sau de cineva, a d o b î n d i; a da de cineva sau de ceva, a găsi în mod întîmplător ceva sau pe cineva interesant, deosebit, a d e s c o p e r i. *Hudici a pus mîna pe un bilet către nevastă-sa.* GHEREA, ST. CR. II, 189. *Ia, privește pe ce mîndreață de băiet pune mîna.* CAZIMIR, GR. 131. *Dintr-o mie să pui mîna pe el,* se spune despre un om deosebit de frumos și de atrăgător. Cf. CIAUȘANU, V. 178; **e)** (și, familiar, **a pune laba)** a prinde **(III 1);** a aresta. *Să-mi pui mîna pe Spancioc și pe Stroici.* NEGRUZZI, S. I, 158. *Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca, punînd mîna pe ei, Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei.* EMINESCU, O. I, 151. *Puneți mîna, copii, pe juptnul ista și începeți a-l blăstăma cum îți știi voi mai bine.* CREANGĂ, P. 59. *Puseră slujitorii mîna pe el și-l duseră la împăratul.* ISPIRESCU, L. 76. *O ceată de haiduci puse mîna pe noi.* id. ib. 290. *Vreau să scap ... Nu vreau să puie mîna pe mine!* CARAGIALE, O. VI, 297. *Dădură ordin să mai aresteze pe cîți vor putea pune mîna.* BUJOR, S. 2. *Aoleu, moș Ioane, că n-am pus eu laba pe dînșii! Le arătam eu!* SADOVEANU, O. I, 666. *Să puie mîna pe ei, să-i lege și să-i dea oamenilor stăpînirii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Hai acuma cu noi să punem mîna pe domnii Trafulică și Enache.* PREDA, D. 219; **f)** (mai ales în construcții negative) a se atinge de ceva, a umbla cu sau la ceva (ce nu-i aparține), a întreprinde ceva nedorit, nepermis. *La dulapuri nu mai umblă nimeni. Nu pune nimeni mîna pe dosare.* V. ROM. august 1953, 43. **A pune mîna** sau **are obicelul să pună mîna** ori **cam pune mîna** sau **îi place să pună mîna,** se spune despre un om necinstit, hoț, care fură. (Învechit) **A pune mîna pe pîine și pe cuțit** = a obține, a dobîndi putere deplină, toate mijloacele necesare. *Am pus mîna pe pîne și pe cuțit.* FILIMON, O. I, 127. (Învechit) **A pune mîna asupra cuiva** = a amenința pe cineva cu bătaia, a fi agresiv; p. e x t. a bate, a ridica mîna asupra cuiva. *Părinții pot a depărta pre fii din moștenire pentru pricini cuviincioase, adecă, cînd vor pune mîna asupra părinților.* PRAVILA (1814), 150/22. **A pune mîna în foc pentru cineva** (sau **pentru ceva)** v. m î n ă[1] **(I 1). I-a pus Dumnezeu mîna în cap** v. m î n ă[1] **(I 1). A pune mîinile pe piept** v. m î n ă[1] **(I 1). A-și pune mîna pe inimă** (sau **pe cuget)** v. m î n ă[1] **(I 1). A-și pune mîinile în cap** v. c a p. (Învechit) **A pune la mînă pe cineva** = a face ca cineva să fie la discreția cuiva, a avea la mînă pe cineva; a obține ceva de la cineva. *O amorează atîta de frumoasă și delicată, ce dorea prea mult ca să o puie la mînă.* GORJAN, H. IV, 75/32. *I-am pus la mînă. I-am prins mai dinioare cu oca mică.* ALECSANDRI, T. 444, cf. ZANNE, P. II, 261. **A pune piciorul** (undeva, la cineva) = a pătrunde, a călca, a păși (undeva); a intra, a veni, a se duce (undeva, la cineva). *Năval cu toți în lagăr, năval! oastea răcnește ... Ei pun picioru-n lagăr.* ALECSANDRI, POEZII, 222. *Cînd am pus piciorul în casa asta și te-am văzut, am înțeles că toate s-au isprăvit.* SADOVEANU, O. VI, 586. *Acest bărbat străin pune întîia oară piciorul în părțile noastre de lume.* id. ib. XII, 66. *Tata ... mi-a poruncit să nu mai pun piciorul dincolo de vale.* VLASIU, A. P. 34. *Dragă mi-e lelița naltă Și la mers cam legănată ... Unde ea-și pune piciorul Să aprinde chiar mohorul.* BIBICESCU, P. P. 364. (Rar) **A pune piciorul (sau picioarele) la pămînt (ori pe uscat, jos** etc.) = a coborî (dintr-un vehicul, dintr-o ambarcație etc.). *Abia puserăm picioarele pe uscat, și o mulțime de săteni români veniră spre întîmpinarea noastră.* BOLINTINEANU, O. 268. *Trupa puse ... piciorul la pămînt și rămase nemișcată.* SADOVEANU, O. XI, 164. **A(-i) pune piciorul** (sau, rar, **picioarele) în** (sau, rar, **pe) prag** v. p r a g **(I 1).** (Învechit) **A pune în ajutor** sau **a pune mînă de ajutor** (cuiva) = a veni în ajutorul cuiva; a da ajutor. *Domnului iaste ajutarea ... Puș în ajutoriu tarele.* CORESI, PS. 244/5. (Cu inversarea construcției) *Fă bine și mă ardică, mînă d-ajutor să-mi pui!* PANN, P. V. III, 156/16. **A pune umărul** sau (regional) **a pune piept** (pentru cineva) = a împinge (cu umărul); a veni cuiva în ajutor, a susține, a sprijini, a ajuta pe cineva; a contribui cu munca sa, cu eforturile sale. *Ercule puse umărul.* ISPIRESCU, U. 56, cf. ZANNE, P. II, 422. *E de datoria dumitale, dacă zici că o iubești pe Otilia, să pui umărul să creăm aici o atmosferă sănătoasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. (Familiar) **A pune osul** = a participa la o muncă (grea), a munci (din greu). *Cînd rămîi văduv cu un băiat de unsprezece ani ... trebuie să pui osul de vrei să nu te mănînce sărăcia.* REBREANU, P. S. 135, cf. SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 708. **A pune gura** (pe ceva) = a mînca **(1).** *Numai atuncea punea gura pe iarbă, cînd Pepelea era foarte ostenit și înceta puțintel de a zice.* SBIERA, P. 8. **A pune ochii** (sau, rar, **ochiul)** (pe cineva sau pe ceva) = a se opri cu interes asupra cuiva sau a ceva (dorind să și-l apropie, să-l obțină); a dori să obții sau să ajungi la ... *Puse muiarea stăpînului lui ochii ei pre Iosif.* BIBLIA (1688), 29[2]/23. *Din toate cîte vede, pe flori își pune ochii.* HELIADE, O. I, 368. *În lipsă de bani, puseseră ochii pe 4 000 lei, trimiși de la Brussa cu o destinație specială.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 566. *Mi-am pus ochiu pe duduca Adela.* ALECSANDRI, T. 948. *Ai pus ochii pe Gheorghe, învățătorul.* CARAGIALE, O. VI, 271. *Se bucură nevoie mare că pusese ochii pe un așa boboc de flăcău.* ISPIRESCU, L. 387. *Vezi mume cari nu gîndesc decît cum să-și mărite fata care și-a pus ochiul pe vreun tînăr.* I. NEGRUZZI, S. I, 63. *Ai pus cumva ochii pe cineva, jucăm la nuntă?* CĂLINESCU, E. O. II, 98. *Puse ochii pe o locuință în palat.* id. S. 511. *Am pus ochii pe tine.* MÎNDRESCU, L. P. 90. *Își pusese ochii pe un căței.* ȘEZ. III, 135. (Cu inversarea construcției) *Pe care ochii am pus.* TEODORESCU, P. P. 287. **A pune degetul pe rană** (sau **pe bubă, pe rana deschisă,** rar, **unde trebuie** ori **ar trebui)** = a atinge o problemă dureroasă sau delicată a cuiva; a găsi punctul dificil al unei chestiuni; a descoperi și a da pe față cauzele reale ale unor stări de lucruri supărătoare. Cf. ZANNE, P. II, 112. *M-am învîrtit mult în jurul lui, mi s-a părut uneori că mă apropii de enigmă, poate am simțit-o vag, — dar n-am putut pune degetul unde ar trebui.* IBRĂILEANU, S. L. 20. (R e f l. p a s.) *Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a dezlănțuit.* BART, E. 285. **A pune ochii** (sau **privirea, nasul, capul) în pămînt** = a avea o atitudine modestă, sfioasă, a se ruși, a se simți jenat, vinovat etc., plecîndu-și privirea. *Ilinca*

pusese ochii în pămînt şi sta mută, aiurită de spaimă. VLAHUŢĂ, O. A. II, 52. *Ea se uita speriată-n vînt, Şi, ca certat-apoi şi-a pus Privirile-n pămînt.* COŞBUC, P. I, 281. *George puse nasul în pămînt şi tăcu.* REBREANU, I. 24. *Ucenicul se ruşină, punînd nasul în pămînt.* SADOVEANU, O. IX, 174. *Eu răspund dintr-un cuvînt. Făr'să pun ochii-n pămînt.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 44. (Adesea cu inversarea construcţiei) **A pune problema...** (sau **problemele..., chestiunea...**) = a prezenta, a înfăţişa, a aduce în discuţie o anumită chestiune teoretică sau practică importantă care cere o rezolvare; a ridica problema. *Problema pusă dureros înaintea cugetului meu... a rămas nedezlegată.* GALACTION, A. 31. *Chestiunea trebuie pusă şi dezlegată într-altfel.* id. ib. 202. *Mihail Sadoveanu s-a rostit în numeroase rînduri în problema progresului limbii noastre literare, demonstrînd cu măiestrie cum trebuie puse şi rezolvate, în chip just, problemele de bază ale limbii literare.* L. ROM. 1953, nr. 2, 35. *Petru Maior... este cel dintîi care pune problema vechimii palatalizării, crezînd fenomenul de origine latină.* MACREA, F. 44. (Refl. pas.) *S-a pus pe întreaga uzină problema de a se produce cantităţi sporite de piese de schimb de bună calitate.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 886. *Se poate pune chestiunea unei dualităţi de genuri, a unor registre deosebite de simţire şi de expresie.* GL 1958, nr. 200, 3/4. *Problema care se pune astăzi... constă... în caracterizarea particularităţilor specifice ale realismului contemporan.* V. ROM. ianuarie 1965, 165. *Se punea acum din nou problema oamenilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 271, *Se punea problema dacă retragerea lui era lucrul cel mai evident pe care trebuia să-l facă.* PREDA, R. 110. **A pune probleme** = a crea o situaţie dificilă care trebuie rezolvată; a ridica probleme. *Mă pricep mai puţin în plastică, aş spune însă că ritmurile tale nu pun probleme decît de formă, rezolvate sau nu, rămîne de văzut.* VLASIU, D. 316. **A pune înainte(a)** (cuiva) = **a)** (şi în forma **a pune** cuiva **dinainte**) (complementul indică mîncăruri) a aduce şi a aşeza (pe masă) în faţa celui (sau a celor) care urmează să mănînce; a aşterne (cuiva) dinainte (pe masă) spre a mînca; a aduce la masă, a servi. *Ce-ţi va pune înainte, mărîncă* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 192/2. *Le-au pus denainte o mîncari de brînză, amestecată cu făină* (a. 1750—1780). GCR II, 85/12. *Atunci luînd moşul copăile date, Le puse înainte pline şi bucate.* PANN, ap. CADE. *Răstoarnă apoi sărmalele în strachină şi i le pune dinainte.* CREANGĂ, P. 32. *Altceva nu vă putem pune dinainte decît morun, nisetru şi păstrugă.* SADOVEANU, O. XIII, 323; **b)** (învechit; şi în forma **a pune întru faţa** cuiva) a prezenta, a expune, a înfăţişa, a arăta; a aduce înainte. *Pune-voi întru faţa ta păcatele tale.* PSALT. 97. *Iată, iubiţilor, că pun înaintea voastră învăţătura graiului frumos.* MOLNAR, RET. 3/4. *Apeles, zograful cel minunat, punea icoanele sale înaintea norodului şi asculta părerea multora pentru iale.* ŢICHINDEAL, F. 115/24. *Unii îşi puneau înainte ceea ce se făcea aiurea.* BREZOIANU, Î. 76/20. (Cu inversarea construcţiei) *Această pildă ce e de fariseu şi de mitari înainte ne-o pune noauo şi cu mîndrie şi cu folos.* CORESI, EV. 12; **c)** (învechit) a propune[1] **(1)**. *Spre a nu mai umbla monede mincinoase în prinţipal, pui înaintea divanului... să poruncească tuturor pămîntenilor dregători...* (a. 1848). DOC. EC. 411. (Refl. pas.) *Să pune înainte un arc de graduri 20.* AAT, ap. URSU, T. Ş. 263. *Nevoit de a cere o pace ce i s-au pus înainte de atîtea ori.* AR (1829), 194/14. (Cu inversarea construcţiei) *Cînd den 3 înainte puse numerile.* DAS, ap. URSU, T. Ş. 263; **d)** (învechit şi regional) a aduce sau a invoca drept argument. *Sărăcia şi meserătatea să nu o punem înainte.* CORESI, EV. 207. *Rugînd să-i dea voie să călătorească... punînd înainte că prin aceasta s-ar putea înzestra cu învăţături.* DRĂGHICI, R. 4/12. *Pescarul, fără să-i spuie că în ziua aceea nu poate să prinză peşte de două ori..., îi puse înainte că e departe pînă la baltă.* GORJAN, H. I, 61/28. *Ştiu c-ai să-mi pui înainte prieteşugul.* CONACHI, P. 86. *Şi-mi tot pune înainte cîte nu-mi trece prin minte.* TEODORESCU, P. P. 335. **A pune** (ceva) **în evidenţă** = a face ca un lucru să fie clar, limpede pentru toţi; a insista asupra unui lucru pentru a-l deosebi de altele, mai puţin semnificative, a scoate în relief, a sublinia, a releva (ceva). *Punem în evidenţă aceste fapte.* GHEREA, ST. CR. I, 233. *Iată o simandicoasă familie ce fine sfat, punîndu-şi pretenţiile în evidenţă.* ANGHEL, PR. 173. *Privind în ansamblu atît textul dramatic cît şi spectacolul..., se poate spune că este vorba de o lucrare dramatică interesantă şi de un spectacol care reuşeşte să pună în evidenţă o idee de o puternică actualitate.* CONTEMP. 1954, nr. 384, 4/3. *Întreaga istorie a ştiinţei pune în evidenţă legătura ei indisolubilă cu caracterul orînduirii sociale.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 47. **A pune în lumină** (ceva) = a da la iveală, a face (mai bine) cunoscut; p. ext. a pune în evidenţă. *Aceasta e partea pe care vom căuta să o punem în lumină aci.* GHEREA, ST. CR. II, 211. *Vreau să pun în lumină altceva.* GALACTION, A. 250. *Prin referinţă la tematica sa, au putut fi puse în lumină numeroase elemente tradiţionaliste.* VIANU, A. P. 257. (Cu inversarea construcţiei) *Toate învăţătura şi ştiinţa descoperindu-le şi în lumină punîndu-le şi lăsîndu-le, ca să putem încă cunoaşte şi să ştim lucrurile bunilor şi a răilor.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. **A pune** (cuiva) **în vedere** v. vedere. ✦ Spec. (Urmat de determinări locale introduse prin prep. „la") A întinde, a expune, a lăsa o vreme undeva (cu un anumit scop). [Blana muiată] *o presară cu tărîţe multe şi o pune la umbră de să usucă cu tărîţele* (sec. XVIII). ap. HEM. 1 569. *Lama... a căriia piele au pus-o la soare ca să se usuce.* DRĂGHICI, R. 67/16. *Într-un colţ al geamlîcului stau puse la soare cîteva clondire mohorîte.* BASSARABESCU, V. 7. *Punea oborocu la soare.* ŞEZ. I, 190. *Dimineaţa, înainte de a strînge patul, pun aşternutul la aer.* Com. din BUCUREŞTI. ◇ Expr. **A pune la foc** = (complementul indică alimente) a expune acţiunii focului pentru a prepara, a fierbe, a coace, a prăji, a încălzi. Cf. DL. **A(-i) pune** (cuiva) **la dispoziţie** (sau **la îndemînă**) = a oferi (cuiva) ceva din proprie iniţiativă sau la cerere. *Necunoscutului meu coleg din viitor îi pun la îndemînă o iconiţă inedită.* GALACTION, A. 305. *Este nevoie să-mi pui la dispoziţie tot materialul pe care îl ai.* CAMIL PETRESCU, T. I, 218.

2. Tranz. şi refl. (Învechit şi popular) A (se) instala, a (se) stabili (într-o localitate, într-un ţinut, într-un loc etc.) aducînd ori venind din altă parte. *Feciu Adam în chipul meu şi-l puş în raiu* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 362/26. *Acei romani... era aici puşi lăcuitori de Traian.* C. CANTACUZINO, CM I, 57. *Du-mă, Doamne, şi mă pune Unde-s nevestele bune.* DOINE, 6. *Du-mă, Doamne şi mă pune Unde mi-i mai drag pe lume.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 145. ◇ Fig. *Năcazul şi voia rea S-au pus la inima mea Şi s-au pus cu-aşezămînt Pînă m-or băga-n pămînt.* id. ib. 215. *Supărare, voie ră Pusă-i la inima mea.* ŢIPLEA, P. P. 36. ✦ Tranz. (Curent; complementul indică corpuri de pază, străjeri) A instala, a posta în anumite locuri pentru a supraveghea, a păzi. *S-au tăbărît în mîzlocul cîmpului, neîntărîndu-şi tabăra, nici punînd păzitori.* ŞINCAI, HR. I, 224/16. *Puse streji în toate părţile.* BĂLCESCU, M. V. 59. *Să sfătuiră locuitorii să puie pe apropiatul deluşor un păzitor.* ŞEZ. V, 77. ◇ Refl. pas. *Să se pună santinelele de jur împrejurul cazărmii.* BRĂESCU, O. A. I, 230. ✦ (Învechit şi regional) A (se) adăposti. *Mă vei protegea, mă vei pune în palatul dumitale.* CR (1848), 33[1]/41. *Merem, ne punem supt o straştină.* ALR II/I h 270/157. *Să mă pui să nu mă ploie.* ib. h 270/284. *Ma pun di ploii.* ib. h 270/386. ✦ Tranz. (Învechit) A duce, a băga, a vîrî în... *Grăiră că mearge la mormînt... — Unde-aţi pus el?* CORESI, EV. 96. *L-au pus în peştera fericitului Ioan.* MINEIUL (1776), 19[r2]/1. *Sfintele... moaşte... le puse într-o casă de rugă, cu a căruia aşăzare s-au făcut multe tămăduiri.* ib. 151[r1]/1. ✦ Tranz. (Regional) A lăsa undeva, după ce l-a transportat

pînă acolo cu un mijloc de locomoție. *Să-ți pun de-a binele nora în Piatră.* CREANGĂ, P. 115. *În fund apar munții vineți. Autobuzul ne pune, ca pe jupîne și ca Malca, în Piatra.* CĂLINESCU, C. O. 250.

3. Tranz. A lăsa din mînă sau de la sine pe ceva sau undeva; a lăsa jos, a depune. *Pusă jos coșnița cu smochinele.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/31. *Luîndu-și pălăria din cap, o pune pe iarbă la pămînt.* CREANGĂ, P. 238. *Niște furnici veniră și îi puseră pre gură cîteva boabe de grîu.* ISPIRESCU, U. 102. *Țăranii încep a se scotoci pe la chimire, pun pe biroul avocatului tot ce au asupra lor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 211. *Ea vine de la moară; Și jos, în ulicioară, Punîndu-și sacul, iacă, Nu-l poate ridica.* COȘBUC, P. I, 63. *Pune miza, zise căpitanul de întîi.* — *Am pu-u-u-s doi franci.* D. ZAMFIRESCU, R. 203. *Pui patru cărți jos, dai cîte patru fiecăruia, iei carte cu carte.* PAMFILE, J. I, 15. *Puse bocceaua jos.* CHIRIȚESCU, GR. 176. *Își pune pălăria pe scaun, iar pe masă ghiozdanul cît toate zilele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 258. *Își scoase verigheta din deget și o puse pe birou.* C. PETRESCU, Î. II, 119. *Portarul ... puse geamantanul la picioarele șoferului.* BRĂESCU, O. A. I, 104. *Se pregătea să puie pe masă miza ei obișnuită care era acum de zece napoleoni de aur.* CAMIL PETRESCU, O. I, 583. *Pusei furca pe bute Și mă dădui pe băute.* MAT. FOLK. 1365. *N-a pus un ban pe masă.* ȘEZ. II, 33. ✧ Loc. vb. **A pune amanet** = a amaneta. *Acum i-a pus și bastonul lui amanet.* C. PETRESCU, C. V. 121. *Se ducea să puie amanet moșia.* SADOVEANU, O. I, 428. (Eliptic) *Am pus și lanțul și ceasornicul la ovrei, atît ne mai rămăsese în casă.* DELAVRANCEA, S. 112. ✧ Expr. (Învechit) **A pune armele jos** = a înceta să mai lupte, recunoscîndu-se învins; a capitula; a depune armele; a face să depună armele. *Toată biruința-i să o închine împărăției lui, puind armele lui jos.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. (Glumeț) *Era destul ... să arunce o căutătură galeșă sau o vorbă cu două înțelesuri, pentru ca virtutea ... să puie îndată armele jos.* GANE, N. I, 5. (Regional) **A pune buza** = a lăsa colțul buzelor în jos, strîmbîndu-se gata de plîns. Cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 3, 67. (Învechit; de obicei cu inversarea construcției) **A-și pune sufletul** (sau **viața, sănătatea, capul, avuția**) (pentru cineva) = a fi în stare de orice sacrificiu pentru cineva. *Păstoriul bun sufletul lui pune-l derept oile.* CORESI, EV. 482. *Pentru care oaie era gata și sănătatea sa să-ș puie.* VARLAAM, C. 345. *Pentr-însa svinții ș-au pus nu numai avuția, ce și sănătatea și viața și, mai apoi, și capul ș-au pus.* id., ap. GCR I, 107/34. *Sufletul ș-a pune.* DOSOFTEI, PS. 121/5, cf. id. V. S. octombrie 97^{v}/15. (Învechit) **A-și pune capul** = a-și pierde viața, a muri; a fi ucis; p. ext. (curent) a fi absolut sigur de ceva (garantînd cu viața pentru cele susținute). *Și ș-au pus și el capul de glonțu, precum scrie letopisățul.* NECULCE, L. 20. *Ș-apoi vădzind că să strică țara și să pustiește, să spărie că ș-a pune capul și feci și el legătură și scrisă cărți pe la margine de milă.* id. ib. 157. *Declara că el își pune capul că Mihai Vodă n-are nici un gînd de vrăjmășie.* BĂLCESCU, M. V. 325. (Regional; adesea cu inversarea construcției) **A pune (cuiva) capul** (sau **sufletul**) = a lua (cuiva) posibilitatea de a mai raționa, a face să-și piardă capul, a zăpăci; p. ext. a nenoroci, a distruge. *M-aș duce-n lume, Dragostea capu mi-l pune!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 9. *Mîndra capu ți l-a pune!* id. ib. 97. *Sufletul badii l-ai pus.* DOINE, 114. *Că fetele îmi pun capul.* ȘEZ. I, 267. *Mîndrele capul ți-au pus.* BIBICESCU, P. P. 357. *Ibovnica i-a pus capu.* ȘEZ. V, 20. (Regional) **A pune zilele** (cuiva) = a omorî (pe cineva). *Dușmanii, dușmancele, Vrea să-mi puie zilele.* SEVASTOS, C. 55. ✦ (Învechit, rar) A scoate, a înlătura, a da deoparte. *Nimea nu va lua sufletul mieu de la mine, ce eu pune-l voi de mineș.* CORESI, EV. 84. ✦ (Învechit și regional) A pierde **(II 1).** *Mi-am pus cu blîdul și sluga.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117^{v}/33. *Acolo v-ați pus averea, tinerețele la stos ... Ce a scos din voi Apusul cînd nimic nu e de scos?* EMINESCU, O. I, 151. *Cel ce bea și cîntă bine, Nu-l mai vezi cu haine bune, Toate la crîșmă le pune.* POP, ap. ZANNE, P. III, 453.

4. Tranz. (De obicei urmat de determinări modale) A așeza într-un anumit fel, într-o anumită ordine sau după un anumit tipic; a aranja, a dispune, a rîndui[1] **(I 2).** *Voi pune oasele voastre peste oasele bozilor voștri.* BIBLIA (1688), 91^{2}/14. *Stau ... cu vînatul lor pus de-a rîndul gios.* GHEORGAGHI, LET. III, 300/13. *A doua zi ridică cărămizile în dungă, ca să se usuce mai bine, și apoi le puse în banchet, adecă în șir de 1 000 cărămizi.* I. IONESCU, M. 706. *Tot căpitanul ... Puie-și la rînd pămîntenii și dacă-i degrabă-n bătaie.* MURNU, I. 46. *Luînd două din ... oscioare, le puse vîrf în vîrf.* ISPIRESCU, L. 59. *Fetele înșiră pe ață cucoșei și strafide ... Nu-i înșiră la hurtă, ce-i pun mistreți.* SEVASTOS, N. 154. *Din mai multe pale puse una lîngă alta și acoperindu-le cu alte pale, se face o grămadă care se numește porcoi ..., porșor, poloanie, purculeț.* PAMFILE, A. P. 158. *Cărămizile pune-le mai rărit, uite așa, și toarnă mortar mult între ele.* CĂLINESCU, S. 343. *Punea scară lîngă scară.* ALECSANDRI, P. P. 107. *Năuă buți în șir punea.* TEODORESCU, P. P. 657. *Au adunat la jîtărie dejma de la fiecare om, punînd-o în stoguri, fiecare fel de pîne deoparte.* ȘEZ. I, 261. (Refl. pas.) *După ce s-au melițat ..., se pun fuioarele grămadă ca să nu zboare sau să se smulgă.* I. IONESCU, C. 155/24. *Pomenele ... se pun una peste alta pe o mescioară acoperită cu o față de masă curată, sau într-o coșarcă mare și frumoasă.* MARIAN, Î. 167. *Grîul secerat se pune în mănunche.* DAMÉ, T. 56. ✧ Expr. **A pune masa** v. masă[1] **(I 1). A pune în ordine** sau **în (bună) (o)rînduială** sau (învechit și popular) **(la) orînduială,** (regional) **în rost** = a așeza ordonat sau așa cum trebuie; a face ordine, rînduială; a restabili ordinea (undeva sau în ceva). *Puindu-și oștile în bună orînduială, stăpîni și Nicheea.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Binevoiți a mai aștepta nițel ... să-mi pui la orînduială lucrurile casăi.* GORJAN, H. I, 27/21. *Noul domn se văzu cu totul în neputință de a pune ... orînduială la anarhia în care se afla țara.* BĂLCESCU, M. V. 32. *Și-a pus armele în rînduială.* CREANGĂ, P. 302. *Încerc să pun orînduială între oamenii cari se grămădesc unii într-alții.* CAMIL PETRESCU, U. N. 261. *Puse trebele în rînduială.* ȘEZ. III, 208. *Decît să mă rog de prost Pîn-a pune podu-n rost, Voi fi voinic cum am fost Și-oi trece la adăpost!* MAT. FOLK. 166. **A pune la un loc** (sau, regional, **laolaltă,** învechit, **depreună**) = a așeza diverse elemente (de același fel sau eterogene) în același loc, a aduna, a strînge la un loc. *Că de-ar fi pus avuțiia bogații depreună, n-ar fi mișeii în nevoie fiind.* CORESI, EV. 42. [Grîul] *îl purim iară laolaltă tăt.* ALR SN I h 68/95. **A pune deoparte** = **a)** a sorta, a alege. *Se apuca Cu lopata de-i strîngea: Oasele, cîte găsea, Tot doparte le punea.* TEODORESCU, P. P. 549; **b)** a păstra pentru sine (sau pentru altcineva); a rezerva, a opri. *Scoate un paloș și un buzdugan ... se apucă de le grijește și le pune deoparte.* CREANGĂ, P. 194. *Eu zic așa: că să pun doparte un mertic din fruntea făinii.* SADOVEANU, O. XIII, 136. *Mă, Stancule, ce-i al tău, vorba-aia, îl punem deoparte!* PREDA, Î. 160; **c)** (și în forma **a pune la o parte**) a economisi, a strînge, a agonisi. *Am pus și eu deoparte ... ban cu ban.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 205. *Acum se vede cît de bine e să puie omul un ban deoparte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Din economiile mele, pusesem ceva deoparte.* SADOVEANU, O. X, 374. *Dacă aveam de lucru în șir, poate puneai deoparte pentru băiat ca să-l înscrii la toamnă.* PAS, Z. I, 249. *De pe pămîntul cît îl avea, abia scotea cît să trăim, necum să poată pune la o parte puținul care-i mai trebuia pentru datoriile rămase.* VLASIU, A. P. 74. *Pui doparte-n tinerețe, Ai ce da în bătrînețe.* ZANNE, P. II, 771. **A pune bine** = **a)** (și în forma **a pune la păstrare**) a așeza ceva într-un loc ferit sau special amenajat pentru menținere în bună stare, pentru a nu putea fi găsit de alții etc.

Mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al țării. ODOBESCU, S. I, 158. *Puse bine armele zmeilor.* ISPIRESCU, L. 317. *E o economie pusă la păstrare sub saltea.* PAS, Z. I, 242. *A luat frunzele și sămînța cea de tutun, le-a pus bine cu pipa la un loc.* RETEGANUL, P. II, 69. (Prin lărgirea sensului) *Plec, mîndro, de la tine, Inimioara mea-ți rămîne, Ia-o tu și-o pune bine.* HODOȘ, P. P. 79; **b)** (complementul indică sume de bani) a economisi. *Puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi, dacă pui altul, fac trei.* DELAVRANCEA, H. T. 17. **A pune pînză** (sau **pînza**) = a pregăti urzeala pentru țesut (trecînd firul de pe mosor pe alergătoare sau pe urzitoare, de unde se montează apoi pe război). Cf. DL, DM. *Nici n-am tors, nici am pus pînză.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 178. *Și-a gîndit pînză să puie.* MARIAN, SA. 58. *Nici torceam, nici puneam pînză.* RETEGANUL, TR. 127. *Și torsei Și pusei pînză.* DOINE, 253. **A pune fuiorul în două** (sau **în trei, în patru** etc.) = a forma un mănunchi din două (sau trei, patru etc.) fire răsucite sau împletite la un loc pentru a se obține un fir mai trainic (și mai gros); a împleti firul, a lua firul (sau fuiorul) în două (sau în trei etc.). *Pune-l ...* [fuiorul] *în trei pentru feștilă.* SEVASTOS, N. 9, cf. DL, DM. (Folosit și absol.) **A pune (pe) sul** = a înfășura urzeala pe sulul de dinapoi, la războiul de țesut manual. *Să urzesc, să pui pe sul.* DELAVRANCEA, O. II, 201. *Bătea patru pari, care atîrna sulul dă doi, și încă doi era care punea sulu.* Com. din IZBICENI — CÓRABIA. (Folosit și absol.) **A pune (pe) ghem** (sau **pe rășchitor**) = a depăna firele toarse de pe fus pe ghem, pentru a obține gheme, sau de pe fus ori ghem pe rășchitor, pentru a face jirebii. Com. din LĂPUGIUL DE SUS — DEVA și din SĂGEATA — BUZĂU.

II. Tranz. (Așezarea în alt loc implică acțiunea de acoperire) **1.** (Complementul indică de obicei obiecte de îmbrăcăminte) A așeza pe cap, pe corp (v. îmbrăca) sau în picioare (v. încălța); a acoperi (total sau parțial) capul, corpul, membrele cu ... *Pus-ai în capul lui cununa de pietrile cealea bunele.* CORESI, EV. 179. *Să pui un pantalon elegant.* NEGRUZZI, S. III, 58. *Trebuie iar să-mi pun rochia cea de catifè roșie.* ALECSANDPI, T. 414. *Mitropolitul, puindu-i omoforul pe cap, îi citi cu glas măreț rugăciunile de încoronare.* ODOBESCU, S. I, 72. *Puse pe trupul său haine de păstori, cămeșă de borangic, fășulă în lacrimile mamei sale.* EMINESCU, N. 5. *Și-și punea mantie de cavaleri.* id. ib. 59. *Pune cușma pe cap, o îndeasă pe urechi.* CREANGĂ, P. 81. *Puse opincile în picioare, căciula în cap.* ISPIRESCU, L. 215. *Puse stema în cap.* id. M. V. 47. *Dumineca pune mănșete albe și guler de cauciuc cu cravată înnodată strîmb.* C. PETRESCU, S. 62. *Pe cap, doamna ..., juptnesele și juptnițele pun lese de mărgăritar, care prind bani de aur.* IORGA, C. I. I, 130. *Își pune o bluză veche cu mîneci sumese ca să n-o împiedice-n mișcări.* BASSARABESCU, V. 93. *Pune-ți pelerina.* TEODOREANU, M. II, 163. *A poftit și pe husarii crăiești să-și puie zalele și să-și strîngă în chingi caii.* SADOVEANU, O. XII, 349. *Veșmîntarul se consultă cu eclisiarhul dacă mitropolitul va pune tiara de aur bătut ... sau o mitră ușoară.* ARGHEZI, B. 26. *Pe trup pun un brocat de fină poleială.* CĂLINESCU, L. L. 70. *Puntndu-și melonul, porni cu ploierul în mînă, deși nu era nici cel mai vag semn de vreme rea.* BENIUC, M. C. I, 117. *Își puse pălăria pe cap.* PREDA, M. 392. *Vrei să pun rochia violetă?* T septembrie 1962, 14. *Să pun peteala pe cap.* ȘEZ. I, 75. *Pun năframa-n cap.* RETEGANUL, CH. 93. *A pus o hanță pe ea.* STĂNCESCU, B. 35. *Cunună d'e mîir în cap puñeț-oi.* T. PAPAHAGI, M. 137, cf. ALR SN VI h 1 647. *După ce-ți degeră urechea, degeaba mai pui căciulă.* ZANNE, P. II, 457. ◇ Expr. (Rar) **A pune cuiva o mantă** v. manta. **(I 1)** (Învechit

anumită ținută. *Iarna pune blană și șușoni.* CADE. *Mă pun la papuci.* C. PETRESCU, Î. II, 132. *Te-ai pus în mare ținută.* id. ib. 173. ◇ Expr. (Refl.; argotic) **A se pune în fustă** (sau **în fuste**) = (despre bărbați) a plînge **(1)** (cu ușurință). Cf. BUL. FIL., IV, 119.

2. A așeza, a așterne peste ceva, a întinde deasupra. *Pre tronul sfintelor moaște au pus un covor.* ANON. CANTAC., CM I, 105. *Puse pe dălbul d-ochilor o piele de bivol și-o pătură de rășină.* RETEGANUL, P. III, 22. *Vin', bădiță, prin grădină Că ți-am pus o rogojină.* BIBICESCU, P. P. 67. *Pă stolnic pun măsoaie.* T. PAPAHAGI, M. 163. *Cum e moartea-nșelătoare, Pune pînză pe picioare.* FOLC. TRANSILV. I, 107. ◇ Fig. *Locomotiva gîfîia urcînd și numai aburul ei punea un văl tulbure peste acea grafie fără seamăn a peisajului.* BARBU, P. 7. ✦ Refl. (Despre zăpadă, praf, nisip etc.) A se lăsa jos formînd un strat mai mult sau mai puțin dens și gros, care acoperă obiectele sau suprafețele atinse, a se așeza în strat, a se așterne, a se depune; p. ext. (despre gheață) a se forma și a se întinde, a acoperi (totul). [Pulberea] *s-au pus multă, cum să pune omătul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110[r]/23. *La 8 aprilie începu a să pune pe Vistula, cea de jos, gheața, care pe alocurea să înălță pînă la 22 de picioare.* CR (1829), 35/10. *Omătul se pusese pe une-locuri pînă la brîu.* CREANGĂ, A. 30. *Se punea promoroaca.* id. P. 240. ◇ Tranz. [Iarna] *pune văl de promoroacă Peste pomi și peste case.* TOPÎRCEANU, B. 70. ✦ Refl. Fig. A începe să se producă. *Tocmai în ăst an se puse o iarnă grea. Trosneau pomii în grădină.* DELAVRANCEA, H. T. 34. *Se puse iarnă grea.* AGÎRBICEANU, L. T. 138. *Noaptea, uite-o, iar s-a pus.* VISSARION, B. 137. ✦ (Complementul indică substanțe pulverulente) A lăsa să cadă puțin cîte puțin pe o suprafață; a presăra pe ... *Pare că și-ar fi pus cenușă pe cap la durerea publică.* CR (1846), 97[2]/34. *Cînd ... ploaia cade puhoi, pun sare pe prag.* STANCU, D. 300. [Cașul] *îl tai, pun sare pe el.* Com. din PETROȘENI. ◇ Expr. **A-și pune cenușă pe cap** = a se pocăi[1] **(1)**; a-și recunoaște vina sau greșeala în mod public. Cf. ZANNE, P. II, 45.

3. (Complementul indică furaje, paie, plante recoltate etc.) A așeza jos pe o suprafață, de obicei împrăștiind cu grijă pentru a se depune în mod uniform. *Să aducă fîn, să puie în iesle.* ȘEZ. I, 292. *Pui așternut* [la vite]. ALR I 646/510. *Le pui așternut.* ib. 646/536. ◇ Refl. pas. *Popușoii ... se cosesc după culegere, iar ca să se usuce se pun pe ocnițe întocmai cum am văzut că se pune și cositura de ovăz.* PAMFILE, A. R. 225.

4. (Complementul indică cuvinte, propoziții, idei etc.) A așterne pe hîrtie; spec. a preciza, a indica în scris; p. ext. a trece într-o lucrare sau într-un înscris, a introduce, a înscrie; spec. a reda în scris sau, p. ext., prin pictură, a transpune. *Trei rozoare de vie ... puse în foaia de zestre, la logodnă* (a. 1725). URICARIUL, VII, 16. *Aicea, la sfîrșitul cărții, pusem și stihirile ce le cîntă copiii cînd umblă cu steaua* (a. 1747). BV II, 97. *Aștept scrisoarea ta. Nu uita să pui anume data.* CARAGIALE, O. VII, 524. *Cine poate să puie pe pînză tot verdele?* DELAVRANCEA, T. 57. *Și-un dor funest din inima-mi pustie Se leagănă-n stih, ce nu-l pun pe hîrtie.* NECULUȚĂ, Ț. D. 22. *Voi veni în conacul tău, măcar pe-o săptămînă, să pun ceva pe hîrtie din noile mele proiecte literare.* GALACTION, A. 50. *Nimeni n-ar putea reproduce ... patosul acestui artist. Ceea ce încerc să pun eu aici e ceva cu totul palid.* SADOVEANU, O. XI, 605. *În toată această iarnă Eminescu a fost statornic și, orișicît, fără prea mari grijuri, încît a fost în stare să pună pe hîrtie o mulțime de compuneri.* CĂLINESCU, E. 123. *Socoteala e simplă, frate, ai văzut-o pusă pe hîrtie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 149. *Păi dacă prețul aprobat de ițendență era zece lei și eu luam cîte*

iscălitura (sau **semnătura**) = a iscăli, a semna. ◇ Expr. **A pune pe note** (sau, rar, **pe muzică**) = (complementul indică un text, o poezie) a compune muzica adecvată. **A pune pe curat** = a transcrie. **A pune aprobarea** = a aproba cererea, propunerea, soluția dintr-un document scris, prin semnătură proprie. *Ei, cînd e gata dosarul? Să-ți punem aprobarea.* V. ROM. august 1953, 38. **A pune accent(ul)** (sau **un accent deosebit**) **pe ceva** = a scoate în evidență un anumit lucru; a da unei probleme o atenție deosebită. *Pun, în cadrul operei de construcție pașnică, un accent deosebit pe dezvoltarea industriei.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 677. **A pune lipsă pe cineva** sau (popular) **a pune lipsă cuiva** = a nota absența cuiva de la cursuri, de la o ședință etc. *Vorbesc eu la cancelarie să nu-ți pună lipsă.* PAS, z. I, 70. *Pe drum se mai vedea încă cîte un flăcău alergînd să ajungă mai repede, să nu fie pus lipsă.* PREDA, M. 93. (Jur.) **A pune pe numele cuiva** = (complementul indică o avere imobilă) a înscrie cu drept de proprietate pe numele altcuiva, a transfera, a ceda cuiva. *Dacă vă punea casa pe numele vostru de la început, n-aveam atîta supărare!* CĂLINESCU, E. O. I, 92. (Jur.) **A pune pe rol** = (complementul indică un proces) a înscrie pe lista tribunalului în vederea judecării efective (la o anumită dată). ✦ (Învechit) A tipări, a publica (printre alte materiale). *Din suflet m-am supărat văzînd că ai pus ... „Sonetul păcii" care l-ai luat de la mine fără a-mi arăta a dumitale cugetare.* CR (1829), 75²/7. *Ziarele ... Pe pagina a treia mi-au pus un necrolog.* MACEDONSKI, O. I, 42.

III. Tranz. (Așezarea obiectului se face prin alăturare, aplicare, legare, prindere, fixare sau prin montare)

1. A așeza, a pune, a fixa (lîngă ori pe un punct de sprijin) astfel încît să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc.; a propti **(2)**, a rezema **(1)**, a sprijini. *Luă o scară, o puse pe zid.* ODOBESCU, S. I, 14. *I-am luat în pripă scara. Ea mă-njură: „Ești nebun? Pune scara!" — „Dacă-njuri, eu n-o mai pun!* COȘBUC, P. I, 201. *Cînd se-ntoarse-n urmă mamă-sa de afară Și-a pus mîna-n șolduri și-a privit-o drept.* id. ib. 246. *Puse coatele pe masă.* TEODORESCU, P. P. 141. *A pus degetul pe cocoșul de la pușcă.* RETEGANUL, P. II, 72. *Zice frate Către frate: ... Să punem minele-n șele, Să zicem una de jele.* BIBICESCU, P. P. 148. *Am pus meliță în gard ș-am început a meliță.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Puri mătura după ușă.* Com. din GÎRDA DE SUS — CÎMPENI.

2. A așeza pe sau peste ceva făcînd să adere, să se prindă, să se lipească sau să se întipărească; a aplica pe ..., a lipi de ... *Făcutu-i-am de la noi această mărturie și am pus pecetea orașului ca să-i fie de credință* (a. 1591). GCR I, 38/36. *Puind dalta și lovind cu ciocanul cîte o bucată mare din piatră.* DRĂGHICI, R. 53/31. *O vizicatorie voiam a-ți pune pentru durerea ochilor.* id. ib. 115/16. *Își pune alunele și se sulimenește.* NEGRUZZI, S. II, 265. *A pune și marca țării lui la pomenitele manufacturi* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Veniți încoaci degrabă să vă pun puțintel roș.* ALECSANDRI, T. 438. *Pune el ce pune la rană.* CREANGĂ, P. 177. *Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină.* EMINESCU, O. I, 79. *Puse gura la spărtură.* ISPIRESCU, L. 225. *Este-o crudă profanare Să uiți că mumă ți-e femeia ... Nepăsător să pui pe buze o fioroasă sărutare, Precum se pune un stigmat.* MACEDONSKI, O. I, 81. *Îi uda capul cu spirt și-i punea comprese.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 42. *Și ca să simți sosirea lui, Mai mult de-acum tu n-o să pui Urechea la pămînt!* COȘBUC, P. I, 112. *Lua temperaturile, punea ventuze la bolnavi, făcea injecții cu o îndeminare de uimea pe doctori.* MIRONESCU, S. A. 124. *Repede, puneți-vă bărbi și mustăți, că peste jumătate de oră începem.* VLASIU, A. P. 359. *Inginerul are și el altă ștampilă pe care o pune pe un al doilea sigiliu.* BOGZA, Ț. 76. *Casa mea mi-o închiseși, Pecete mare tu-mi puseși.* MARIAN, Î. 131. *A pus pecetea sa pe călcăiul băiatului.* ȘEZ. I, 4. *Pune la picior ... rădăcină de brustur.* ib. 252. *Le puse pecetea lui în spinare.* FUNDESCU, L. P. I, 91. (Fig.) *Îmi pun în schimb urechea pe inima țării Și aud bătăi.* BENIUC, V. 27. ◇ Expr. (Popular) **Bun** (ori **blajin**) **să-l pui pe** (ori **la**) **rană** (sau, regional, **la bubă**) ori **(bun) de pus pe rană să te vindeci,** se spune despre un om foarte bun. *E om bun să-l pui la bubă.* PAMFILE, J. III, 84. *Era de pus pe rană să te vindeci cu el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 309. *O fată subțirică și blajină s-o pui la rană.* SADOVEANU, O. III, 378. *Eu n-am noroc, dar altfel ts om bun, să mă pui la rană.* id. ib. IV, 593. (Ironic) *Dată în judecată de domnu Cartofan, cel bun să-l pui la rană.* C. PETRESCU, Î. II, 208.

3. A fixa pe, la sau de ceva prin agățare, legare ori petrecere; a prinde **(IV 1)**, a agăța, a atîrna. *În loc de sabie, și-au pus în brîu toporul.* DRĂGHICI, R. 60/27. *Spălînd-o* [cămașa], *a pus-o într-un copăcel să se usuce.* id. ib. 90/15. *Pune furca-n brîul ei ... Iar fuioru-i de matasă Pe pămînt, în urmă lasă Mreji de raze argintii.* ALECSANDRI, POEZII, 261. *Își puse în cui paltonul ud.* EMINESCU, N. 35. *O pungă de cele ... cu baierile lungi de pus în gît.* CREANGĂ, P. 43. *Umple întîi plosca și o pune la șold.* id. ib. 205. *Creițele și părăluțele să le puie la ureche.* DELAVRANCEA, T. 154. *De ce nu-ți pui mantaua în cuier?* id. S. 125. *Le pune roată, la pălărie, panglici și ace cu bumb.* SEVASTOS, N. 85. *Ce, la piept a pus ea floare?* COȘBUC, P. I, 62. *Șorțul ... și-l punea dinainte.* PAS, Z. I, 170. *Sînt unele monede pe care le pun fetele la gît.* H II 423. *Pune furca-n cingătoare.* TEODORESCU, P. P. 300. *Pe mîini, pe unde pun unii brățelele.* SBIERA, P. 31. *Să punem găleata-n cui.* MÎNDRESCU, L. P. 167. *Pusei secera la brîu.* RETEGANUL, TR. 129. *Pune clopote pe boi.* id. ib. 135. *Să-ți pun două flori la pept.* DOINE, 63, cf. 53. *Să-i punem zgardă de fer.* ȘEZ. II, 136. *I-o pus în spate o pereche de desagi.* ib. 163. *Popa își puse patrahiru în gît.* ib. IV, 2. *Cînd mi-a pus pușca de gît.* BIBICESCU, P.P. 133. *Și aclo în cet'ină, sus, puñi aclo o mucarifă.* ARH. FOLK. V, 132. *Puni aclo-n cui straița.* ALR SN V h 1 330/95. *Punemu-m botă straița asta d-a umăru.* Com. din ROȘIA — BEIUȘ. *Punem creci verz de fag la poartă, pe stîlpurile cășii.* Com. din STREHAIA. *I-a pus tinicheaua de coadă.* ZANNE, P. III, 401. *N-o să-l pui cadră-n perete,* se zice despre cineva care este cocoloșit, dar care trebuie totuși să lucreze, sau despre un obiect cumpărat special pentru a fi mult întrebuințat. Cf. id. ib. 50. ◇ Refl. pas. *Ceaunul ... se pune ... în cujbă.* ȘEZ. V, 4. ◇ Refl. *Buzduganul ... se puse în cui.* ISPIRESCU, L. 87, cf. FUNDESCU, L. P. I, 33. ◇ Expr. **A-și pune** (mai) **pofta în cui** v. poftă **(1)**. **A(-i) pune** (cuiva) **lingura** (sau **lingurile**) **de gît** (sau **de ori în brîu,** regional, **la gușă**) = **a)** a lăsa pe cineva nemîncat fiindcă a venit tîrziu la masă. *Mama are să ne pună lingurile în brîu.* C. PETRESCU, R. DR. 92; **b)** (regional; acțiunea se răsfrînge asupra propriei persoane) a pierde ocazia favorabilă pentru a realiza sau dobîndi ceva. Cf. ZANNE, P. III, 594. (Regional) **A-și pune lingura de brîu** = a termina de mîncat. id. ib. **A pune cuiva șireangul de gît** = a forța pe cineva să facă un lucru neplăcut (și nedorit de acesta). (Regional) **A pune cuiva funia-n coarne** = a înșela pe cineva; a dispune de cineva după bunul său plac. Cf. ZANNE, P. I, 439. *Vrei să-mi pui funia-n coarne?* ȘEZ. II, 73. (Regional) **A pune** (cuiva) **ghiocei la ureche** = a înșela (pe cineva). *Toată lumea rîdea de îmboboditul de bărbat, numai popa și Zgîmboi nici vedea, nici că simțea cum maica preoteasa le punea ghiocei la ureche.* POPESCU, B. III, 140. (Regional) **A pune** (ceva) **la ciochină** v. ciochină. (Regional) **A(-l) pune (pe cineva) în sus** = a spînzura (pe cineva) Cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *De l-oi spune-N sus l-or pune.* id. ib.

4. A așeza sau a dispune să se așeze potrivind așa cum trebuie pentru a putea ocupa locul destinat în cadrul unui ansamblu, a monta[1] **(1)**; p. ext. a prinde, a înțepeni, a întări într-un anumit loc din care să nu se poată clinti, a fixa. *Aceasta e ușa Domnului, ca nimea ... să nu vie acicea, că noauo au pus Dumnezeu, ca să nu treacă.* CORESI, EV. 179.

Multe coşuri, împlîndu-le cu petre, le-au aruncat în Prut, legîndu-le de grinzi... peşte carele au pus lease împletite bine, aşternînd paie şi pleavă peste lease. N. COSTIN, LET. I A, 64/22. *La capătul şanţului despre Dunăre fac ţarcă şi pe dînsa pun o leasă prin care apa se scurge.* I. IONESCU, M. 530. *Să tai scîndurile alea ce le-am pus ieri la pat.* ISPIRESCU, L. 65. *Puse o săgeată într-însul* [în arc], *... ti dete drumul şi mi-l picni aşa de bine încît acolo rămase.* id. U. 74. *De pune vîrtejul sub osie, ridică căruţa cu cinci chile parcă n-ar fi nimic.* DELAVRANCEA, T. 135. *Iau o rotilă de plug şi o pun pe o loitră de car cu un capăt de teleagă.* MARIAN, NU. 700. *Pune ciubărul pe doage.* DOINE, 58. *Colibele la munte sînt făcute din lătunoi puse în formă conică.* ŞEZ. V, 3. *Punem şină dă ferecătură.* ALR I 823/900. *Punem rafu pe roată.* ib. 823/1, cf. 823/49, 56, 87, 93, 150, 156, 159, 170, 178, 190, 230, 266, 280, 298, 302, 320. [Pentru] *corlate punem lemne la loitre (perpendicular şi orizontal), punem în cară ca un pătul.* ALR II 5 232/886. *Punem pătul pe căruţă.* ib. 5 232/876. *Pui raf pe roată.* A I 23. ◇ Refl. pas. *Între două săgeţi se pun şi cîte 4 paianturi cruciş încheiate.* I. IONESCU, C. 167/26. *Preste martaci* [la bordei] *se pune o leasă de nuiele.* id. M. 151. *La coamă se pune un rînd de olane..., iar la dolie se pune pe dedesubt o tablă de fier.* ap. TDRG. *Păcurarii... mai poartă şi zbici de lînă cu pleasnă şi cu gujba din care se face laţul, spre a se pune în codorîşcă.* LIUBA-IANA, M. 113. *Îngrăditurа livezilor întinse... se face cu răzlogi şi druci, aşa că tot între doi druci înfipţi în pămînt ... se pun orizontal răzlogi de nouă urme de lungi.* PAMFILE, I. C. 447. ◇ Expr. (Regional) **A pune coadă la oală** = a găsi un motiv pentru a-şi justifica refuzul. Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 67. **A pune în scenă** = **a)** a regiza **(1)** un spectacol. *Înfocatul Aristia punea în scenă cîte o bucată de teatru.* OLLĂNESCU, T. 41. *Numele ... regizorului care pusese în scenă piesa.* PREDA, R. 118, cf. T februarie 1969, 93. (Tranz. fact.) *Autorul au pus în sţenă pe Matasar.* RUSSO, S. 7. (Prin lărgirea sensului) *Au pus în scenă ... pe Ulise ... şi ... pe unul din companionii lui.* ARISTIA, PLUT. LXXXVIII$_2$/5; **b)** a înscena, a crea aparenţele a ... Cf. BARIŢIU, P. A. I, 579, BOGZA, A. Î. 55. ✦ Spec. A aplica, a monta[1] **(1)** şi a fixa prin coasere sau prin batere în cuie. *Mai are de pus căptuşeala şi haina-i gata.* Com. din BUCUREŞTI. *Să cuptuşăşti, să pui gulir.* ALR II 6 537/29. *Pun bondă.* ib. 6 537/353. *Pun dos* [la haină]. ALR SN II h 528/53, cf. ib. h 528. *Pui pienţică.* ib. IV h 1 192/551. *Îi pune talpă, penţa.* ib. h 1 192/872. ◇ Expr. (Învechit) **A pune cuiva lacaua** = a ruga cu stăruinţă pe cineva. Cf. POLIZU, ŞIO II$_1$, 218. (Învechit şi regional) **A-i pune** (cuiva) **pingeaua** = a păcăli, a amăgi, a înşela (pe cineva). *Hoţul ... ti pune pingeaua numaidecît.* PANN, P. V. II, 30/24, cf. BARONZI, L. 40, CIAUŞANU, GL. (Argotic) **A pune guler** = a nu plăti datoria. Cf. BUL. FIL. IV, 178.

5. (Complementul indică animale de tracţiune) A prinde în hamuri la căruţă, la trăsură, la caleaşcă etc., a înhăma; a prinde în jug la car, la plug etc., a înjuga. *Pune caii, ca să mergem mai departe, zise el hotărît.* SLAVICI, O. I, 221. *Puse caii, la căruţa sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi.* id. ib. *Se scula de dimineaţă şi pusese caii la ham.* PREDA, D. 66. *Patru boi la car punea.* ALECSANDRI, P. P. 38. *Să puie caii la un rădvan.* SBIERA, P. 218. *Că pun alba la căruţă.* SEVASTOS, N. 284. *Pune-oi boii la ţinjală Şi-oi scoate gunoiu-afară.* SEVASTOS, C. 261. *Vizitiii puseră iute caii la căleaşca domnului.* ŞEZ. V, 20. ◇ Loc. vb. **A pune şaua** (pe cal) = a înşeua. *Să pună şaua pe ponei.* CR (1848), 7^2/74. *Stringe masa, nu mănînc, Pune şaua să mă duc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 506. *Am pus şaua pe doi cai.* ŞEZ. I, 14. *Pui şaua pe cal.* A I 17, cf. 24. (Glumeţ) *Ş-am pus şaua pe-un cucoş.* ŞEZ. I, 14. **A pune frîul** (unui cal) = a înfrîna. *Puindu-i frîul ..., încăleca.* ISPIRESCU, L. 166. ◇ Expr. **A pune şaua** (pe cineva) = (complementul indică de obicei copii) a face să devină ascultător, supus, a cuminţi; p. ext. (complementul indică oameni maturi) a constrînge să asculte orbeşte (şi să muncească pentru altul). Cf. DL, DEX. *Prea v-a răsfăţat bunica şi v-aţi făcut de cap! Acum, cît staţi cu mine, las'că pun eu şaua pe voi!* Com din BUCUREŞTI. **A pune frîu** (la ceva) = **a)** (complementul indică sentimente, pasiuni) a reuşi să stăpînească, să domine, să potolească. *De-ar fi fost lăsat prin lume Să treci ca orice om de rînd, Ce lesne-ai fi pus frîu durerii Şi răzvrătitului tău gînd!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 50; **b)** (complementul indică o acţiune în desfăşurare) a face să înceteze, a întrerupe brusc; a curma, a opri **(1)**, a stăvili. *Veverita pusese frîu neobositei sale zburdălnicii şi ... îşi mistuise fiinţa sa în încheietura umbroasă a unei crengi aeriene.* HOGAŞ, M. N. 172. **A-şi pune frîu limbii** (sau **gurii**) ori **a-şi pune frîu la limbă** = a vorbi cumpătat, cu prudenţă; a se reţine de la vorbă. Cf. DL, DEX.

6. (Complementul indică un dispozitiv de închidere, de încuiere) A manevra astfel încît să închidă ori să încuie o uşă, un capac, o cutie etc. *Scaraoţchi a şi strigat să puie zăvoarele şi lăcăţile.* NEGRUZZI, S. I, 89. *Puind zăvoarele bine.* CREANGĂ, P. 311. *Îşi puse ctrligul la uşa tinzii şi plecă prin vecini.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 96. *Sub cireş iubiţii mult timp au rămas. Cînd din uşa tinzii s-auzi un glas ... — Unde eşti, Simino? Ne culcăm! Pe uşă pui zăvorul, vino!* COŞBUC, P. I, 254. *Pune zăvorul, măi fumeie! Eu mă întorc îndată!* SADOVEANU, O. VII, 643. *Monahul ... se retrăsese înfricoşat şi puse zăvor la chilie.* id. ib. IX, 148. *Pune zăvorul la uşă, îmi porunci ea.* id. ib. XI, 239. (Fig.) *Dar vrerii lor ei pun zăvor.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 50. *Stai inimioară pe loc, Să-ţi pui lacăt la mijloc.* MAT. FOLK. 278. ◇ Expr. **A-şi pune lacăt la gură** = a-şi impune tăcere, discreţie.

IV. Tranz. (Schimbarea locului se realizează prin introducerea sau pătrunderea într-un spaţiu mărginit) **1.** A face să intre într-un spaţiu mărginit; a aşeza în sau sub ceva; a introduce, a băga, a vîrî. *Derept aceaia nimea să aprinză lumînarea şi să o puie supt ciubăr, ce în sfeaştnic, ca să lumineaze tuturor.* CORESI, EV. 407. *Bahila luo bodzii şi-i puse supt paiele cămilelor şi săzu desupra.* PALIA (1581), 126/19. *Dar a iadului năluci îl poartă Şi-l pun tocma supt a curţii poartă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 127. *String cenuşa trupului lui Tulie, o pun într-un vas.* BELDIMAN, N. P. I, 172/11. *Pusăse în spuză nişte cartofle.* DRĂGHICI, R. 86/6. *Toarnă boştina în căzi, de unde o iau, o pun în saci şi o calcă în zgheab.* I. IONESCU, P. 252. *A doua zi o fată îl vede viind şi puind o scrisoare sub o piatră, lîngă poartă.* CONV. LIT. I, 33. *Boierul ... ia* [punguţa] *fără păsare, o pune în buzunari şi porneşte cu trăsura.* CREANGĂ, P. 64. *În sfîrşit, orice altă jivină ar fi, pune-o în traistă şi-o adă acasă ... să fie copilul nostru.* id. ib. 74. *Leagă turbinca strîns la gură, o pune sub cap.* id. ib. 303. *Braţul* [cumpenei] *... în care era puşi banii se lăsă în jos.* ISPIRESCU, L. 400. *String tot părul tuns şi-l pun sau sub tăietorul lemnelor sau îl îngroapă într-un moşinoi de furnici.* MARIAN, S. R. II, 70. *Am să-i pun sub perină brăbănoc.* id. O. II, 83. *Alţii ... iau un şip, pun într-însul zahăr pisat.* N. LEON, MED. 90. *Puneam cărţile în ghiozdan, ne rugam pentru „minte, învăţătură şi sănătate, părinţi şi profesori", ş-o tuleam la poarcă, la arşice şi la zmeu.* DELAVRANCEA, H. T. 108. *Cureaua de încins ... are căşiţă de pus parale, tabac, liuleaua.* CONV. LIT. XLIV, 658. *Domnul Seneca pusese luleaua în gură.* GÎRLEANU, N. 55. *Zenobia ti pusese în traistă un codru de pîine de mălai, nişte brînză şi ceapă.* REBREANU, I. 46. *Mi-a spus să pun manuscriptul în saltar.* SADOVEANU, E. 166. *Într-un noian de frunze roşii, de odihnă, Gîndesc să-ţi pun sub cap un iepure ucis.* BLAGA, P. 87. *Limbile lor* [balaurilor] *pune-le-oi în sin.* BENIUC, V. 72. *M-a îmbătat ... punîndu-mi mie, pe ascuns, scrum de ţigară în vin.* V. ROM. noiembrie 1964, 76. *Îmi pun sare-n merindare Şi tărîţă-n năfrămuţă.* MÎNDRESCU, L. P. 184. *Puindu-i mîna-n sîn.* RETEGANUL, CH. 125. *Puse biciul în dăsagă.* STĂNCESCU, B. 29. *Puse otravă în*

sticle. id. ib. 231. *Pune o peatră în turealca unei ciobote ș-o leagă la gură.* id. ib. 276. *Salcia ... o pui în raehiu.* ȘEZ. IV, 183. *Iau o fir'de busuioc și-l pune su'pierină.* ALR II/I MN 110, 2 802/172. *Eu mă rog să-mi scrii și mie Pe o fîrîe de hîrtie. Să o pun în buzunari, Să o am la zile mari.* FOLC. TRANSILV. II, 320. (Refl. pas.) *Se iau cîteva semințe de laur, se pisează, se pun într-o lingură cu apă și se dă bolnavului de friguri să bea.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 75. *Chișca se face din mațele groase ale porcului ... Umplutura ce se pune în ele e alcătuită din orez, ... bojoci.* ȘEZ. VI, 77. ◇ (Introducerea mai multor elemente de același fel se face prin așezare ordonată, prin aranjare în ...) *Pune florile într-un vas ce se află pe masă.* SEBASTIAN, T. 42. *Îi luă trandafirii din mînă și-i puse în canta cu apă, pe prispă* v. NOI. noiembrie 1964, 52. *Puse nește plăcinte-ntr-o merindare.* RETEGANUL, P. III, 58. (Refl. pas.) *2 misăzi vechi de pîntice vulpe ... Aceste ... s-au pus într-o ladă mare* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. *Cașul se zvîntă, se frămîntă, se sară și se pune în brădoaie ... sau în burduf.* I. IONESCU, M. 367. ◇ Loc. vb. **A pune în groapă** (sau **în mormînt**) = a îngropa, a înmormînta. Cf. PSALT. 180, CORESI, EV. 134, N. TEST. (1648), 311v/7. ◇ Expr. (Regional) **A-și pune lingura unde nu-i fierbe oala** = a se amesteca unde nu-i fierbe oala, v. oală (**I 1**). Cf. ZANNE, P. IV, 18. (Rar) **A pune în mormînt** = a ucide, a omorî. *Caută pe cel care a pus în mormînt pe părintele tău.* SĂDOVEANU, O. V, 570. **A-și pune ceva în gînd** (sau **în cap**) = **a)** a lua hotărîrea să ..., a avea intenția să ... *Și-a pus în gînd să descopere vieleșugul babei.* CREANGĂ, P. 98. *Tata și-a pus în gînd să mă mărite eu George.* REBREANU, I. 20. *Moș Costache își pusese în cap să-l facă să irosească pentru mizerabila întreținere tot acest venit.* CĂLINESCU, E. O. II, 164; **b)** (învechit) a ține minte, a-și aminti. *Cîte mi le-ai spus astăzi, nu le mai pune în gînd.* PANN, E. I, 47/18. *Pune-ți în gînd că, de vro zece zile, babaca s-a îndrăgit de paseri și-a cumpărat vro 30 de canari.* ALECSANDRI, T. 763; **c)** a se gîndi la un anumit lucru dorit (cu speranța că el se va îndeplini). **A pune în gură** (ceva) = a mînca (**1**). *Nu pun în gură nici pîine, nici apă.* SĂDOVEANU, O. XII, 136. **A nu avea nici ce pune în gură** (sau, regional, **în căldare**) = a nu avea ce mînca; a fi lipsit de orice mijloace de existență. *Măi, tovarășe ..., dă-mi un sac cu porumb pînă la anu, că n-are muierea ce pune în căldare.* PREDA, D. 94. **A nu pune țigară în gură** = a nu fuma. *De-azi dă dimineață nu pușăi țigară-n gură.* T martie 1962, 17. **A pune în gura cuiva** = (complementul indică expresii, cuvinte) a introduce în vorbirea cuiva, ca element specific. *Unele forme gramaticale, rare sau inexistente în vorbirea populară din Moldova ..., sînt întrebuințate de scriitor nu numai pentru a le pune în gura eroilor munteni ..., ci pentru a-și exprima nemijlocit și precis gîndurile sale de povestitor.* L. ROM. 1953, nr. 2, 41. **A pune sub papuc** (pe cineva) v. papuc[1] (**I**). **A pune** (pe cineva) **sub călcîi(e)** = **a)** (complementul indică țări, popoare) a supune, a subjuga. Cf. ZANNE, P. II, 32, DL, DM, DEX; **b)** (rar; complementul indică oameni) a desconsidera, a înjosi; a distruge. Cf. ZANNE, P. II, 32. **A pune ceva sub oboroc** v. oboroc (**1**). **A pune pe toți într-o ciorbă** = a trata un grup de oameni la fel, fără a face deosebire între ei după merite, după valoare etc. Cf. DL, DM. **A pune mîna în foc pentru cineva** v. mînă[1] (**I 1**). **A pune** (cuiva) **pumnul în gură** = a împiedica (pe cineva) să vorbească, a reduce la tăcere (pe cineva); a închide (cuiva) gura. (Familiar) **A-l pune** (pe cineva) **în cofă** = a întrece (pe cineva) (prin pricepere, prin vicleșug), a înfunda (pe cineva) cu argumente. *Să te văd ... care pe care ... — Las' pe mine, e-am să ți-i pui în cofă.* ALECSANDRI, T. 237, cf. CADE, DL, DM, DEX, ȘEZ. IX, 155. (Glumeț) **A-și pune capul sub comănac** = a se călugări. *Cum de i-a trăsnit prin gînd să-și puie capul sub comănac?* HOGAȘ, DR. II, 1. (Învechit) **A pune** (pe cineva) **sub sabie** sau **a pune capul cuiva sub picior** = a ucide, a omorî (pe cineva). *Ori să-i puie supt sabie, ori să-i deie la catargă.* M. COSTIN, LET. I, 268/8. *Au lovit și ei vo 20 și mai bini di sati tătărăști ... și le-a pus tot supt sabie.* NECULCE, L. 331. *Nici un suflet de nimic nu lăsa viu ..., ci tot supt sabie punea.* C. CANTACUZINO, CM I, 75. *Mi-ar pune capul sub picior, Să poată.* COȘBUC, P. I, 128. (Regional) **A pune** (ceva) **sub picior** = a nu lua în seamă, a neglija; a da deoparte. *Cîte mama mi le-o spus, Tăte su picior le-am pus.* FOLC. TRANSILV. I, 452. (Regional) **A pune lumea în pîntece** = a mînca sau a bea cu lăcomie. ZANNE, P. II, 393. ✦ Spec. A trece prin ... *Colo, lîngă lampă, într-un mic ietac, Vezi o fată care pune ață-n ac.* EMINESCU, O. IV, 364. ✦ Spec. (Complementul indică un inel, o verigheță etc.) A viri în deget. *Îi puse inelul.* ISPIRESCU, L. 311. *Ține tu inelul meu, Pune-l în degitul teu.* ALECSANDRI, P. P. 20. *Unde nu pune crăiasa inelul pe deget.* RETEGANUL, P. II, 13. *Și-l puse* [inelul] *în degetul lui.* ȘEZ. I, 68. ✦ Spec. A face sau a lăsa să intre (complet) într-un lichid. *Și vor suspina ... ceia ce pun undețe la rîu și ceia ce pun năvoade, și mrejarii vor jăli.* BIBLIA (1688), 465[1]/13. *Punem oborocul unde umblă ori treee peștele.* SADOVEANU, O. IX, 434.

2. (Popular; complementul indică plante) A semăna; a răsădi, a planta (**I 1**). *Atuncea am arat ... de-am pusu porumb* (sec. XVIII). IORGA, S. D. XIII, 154. *Am pus pomi pe margineă paghiei sătești.* ap. TDRG. *Am să te învăț cînd să pui bucatele pe coastă și cînd ai să le pui pe padină.* PAMFILE, D. 91. *Pun cucuruz.* Com. din BANLOC-DETA. ◇ Refl. pas. *Aceasta harpagică ... se pune în pămînt alcătuind table sau straturi.* PAMFILE, A. Ă. 19.

3. (Complementul indică lichide) A face să intre într-un recipient; p. ext. a lăsa să curgă pe sau peste ceva (prin răsturnarea recipientului în care se află lichidul), a vărsa; a turna. *Vel cupar ... pune vutcă în două pahare.* GHEORGACHI, LET. III, 301/10. *Puind vin și untdelemn, făcu de fu neamestecată amestecarea lor.* MINEIUL (1776), 130r/2. *Mai pune puțin coniac ... Așa ..., ai dreptate, are un parfum bun.* BARBU, P. 26. *Tot horincă de drojdii am pus pe el.* RETEGANUL, P. III, 84. ◇ Expr. **A pune benzină** (sau **gaz** ori, regional, **oleu**) **pe foc** = a agrava o situație și așa neplăcută. Cf. ZANNE, P. IV, 26, H IV 26. (Regional) **A pune plumb** (**topit**) **în capul cuiva** = a domoli pe cineva; a-i băga cuiva mințile în cap. Cf. ZANNE, P. II, 58.

4. A introduce în plus peste ceea ce deja există; a adăuga. *Și ... [așaz-o] în tingire, puindu-i untdelemn ... și o ceapă tocată mărunțel* (a. 1749). GCR II, 42/18. *Pune și niscai mirodii ..., scorțișoare, nucșoare sau cuișoare.* TOMICI, C. A. 165/15. *Faceți pluralul ... și pe urmă puneți-i articolele cuvenite.* CR (1848), 23[1]/12. *După ce a fiert peștele bine,* [în zeama respectivă] *... a pus o mînă de sare, o mînă de ardei.* CONTEMPORANUL, IV, 142. *Îi pui* [mîncării] *dresuri, merge, nu-i pui, arunc-o și ctinilor că nici ei n-o mănîncă.* HOGAȘ, DR. II, 59. *În borșul cu bureți se poate pune și o mînă-două de orez.* ȘEZ. VI, 70. *Mai pui nițică apă ca să-l mai supțiu* [varul]. ALR SN V h 1 347/728, cf. ib. 1 347. *Sacul din care tot iai și nu mai puni, să golește.* ZANNE, P. III, 348. *Omul, cînd se însoară, își mai pune o doagă.* id. ib. IV, 392. ◇ Absol. *De unde iei, tot scade; și unde pui, adaogă.* GORJAN, H. II, 114/30. ◇ Refl. pas. *Turte de făină de păpușoi, cernută prin sita cea deasă, frămîntate cu chișleag în loc de apă și cu brînză. Ca să fie mai moi, se pun și cartofe fierte.* CREANGĂ, GL. *Aluatul acru care se pune în frămîntătură ca să dospească.* Com. din BRAȘOV. *I s-a mai pus ziua de mine,* se spune despre cineva care a scăpat de o primejdie. Cf. ZANNE, P. II, 537.

5. (Complementul indică oameni; urmat de determinări locale ca „la închisoare", „la pușcărie", „în închisoare", „în pușcărie" sau echivalente ale acestora) A sili să stea într-un loc închis, a face să intre cu sila în ...; a duce la ..., a azvîrli în ..., a băga la ...; a închide. *Au poruncit de l-au prins și l-au pus la*

închisoare. IST. Ţ. R. 46. *Oricarele din trei zile va mai zăbovi, la catargă va să se puie* (a. 1715). ARHIVA R. II, 10/10. *Pe soltan Mehmet l-au pus la închisoare şi peste o săptămînă l-au otrăvit de-au murit.* NECULCE, L. 167. *Scoaseră şi pe împăratul şi-l puseră la închisoare.* VĂCĂRESCUL, IST. 272. *Un făcător de rele ce este pus la opreală în închisoarea de la Viena, în Austria, zic că au aflat mijloc de a scoate zahar din fin.* CR (1829), 138²/24. *Mă pusără la opreală pînă a doua zi.* GORJAN, H. II, 195/28. *Iată-mă-s, Doamne, pusă la opreală.* CREANGĂ, P. 318. *Spunea cineva despre dumnealui că era cît pe ce să fie pus la închisoare din pricina amestecului într-o daraveră a unor răzeşi de la Dorna, care nu-l privea.* HOGAŞ, DR. II, 8. *Dumneata n-ai să strigi, fiindcă te pun la popreală în casă şi-ţi aşez doi dorobanţi la poartă.* PAS, L. I, 39. *Împăratul puse deocamdată la popreală pe cei trei fraţi, ti găzdui şi ospătă împărăteşte, dar nu le dete voie să se depărteze.* POPESCU, B. II, 63. (Refl. pas.) *Nimeni nu se va pune la închisoare altfel decît după cum poruncesc legile.* CR (1832), 87¹/3. ◇ Expr. **A pune** (pe cineva) **în lanţuri** (sau **în ori la lanţ** sau **în fiare, în obezi, în butuc**) sau **a pune** (cuiva) **cătuşe** = a imobiliza pe cineva prin legare în lanţuri sau în cătuşe ori prin închidere a mîinilor şi a picioarelor în butuci sau în obezi. *Erau bieţii vecini robiţi şi puşi în fiare.* ODOBESCU, S. I, 67. *Să fie puşi în lanţuri şi să fie călăuziţi la Liov.* SADOVEANU, O. XII, 369. *Pe cînd slujitorii crăieşti puneau pe solii moldoveni în obezi, călăreţii de legătură de pe malul de dincoace nu întîrziară să repeadă vestea.* id. ib. 370. *De tînăr m-ai pus în lanţ.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 318. *M-ai pus la lanţ.* MÎNDRESCU, L. P. 38. [Îl]*i punea cu picioarele şi mîinile în butuc.* ŞEZ. IV, 17. *Şi pe Gruia că-l punea Tot în fere Pănă-n şele, Tot în lanţ Pănă-n grumazi.* BIBICESCU, P. P. 296. (Prin lărgirea sensului) *Mîndră şi vitează erai ..., o, ţară română ... Erai slobodă ... şi te puseră în obezi.* RUSSO, S. 141.

6. (Popular; complementul indică obiecte cu vîrf sau cu muchii ascuţite, tăioase, colţuroase) A înfige. *Încalecă pe-un bivol ... Îi pune ghioaga-n şolduri şi pleacă vulturește.* ALECSANDRI, POEZII, 373. *Îi pune şpaga în piept.* CREANGĂ, O. 143. *Domnul îi puse pinteni. Calul sări şi căzu.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *Oamenii lui Petru Vodă Aron au pus pinteni cailor şi s-au dus învăluiţi de pulbere.* SADOVEANU, O. XII, 252. ◇ Expr. **A pune** (cuiva) **un glonte în piept** = a împuşca (pe cineva). *Trage podul mai de-a drept Pîn'nu-ţi pun un glonte-n pept.* ALECSANDRI, P. P. 159. **A-i pune** (cuiva) **cuţitul** (sau **cuţitele**) = a omorî (pe cineva); a distruge, a nimici. *De ce să nu-mi puie cuţitul, dacă-şi descarcă toate scîrbele în curtea mea?* DELAVRANCEA, T. 151. *Să-i puie cuţitele inamicului.* H IV 48. (Curent) **A pune** (cuiva) **sula în coastă** (sau **cuţitul în** ori **la gît**) = a sili, a obliga (pe cineva) să facă un lucru neplăcut (şi greu) pentru el. *Nu vă pune nimeni cuţitu-n gît.* C. PETRESCU, Î. II, 208. *Parcă am fost din alea care să-ţi puie sula în coastă să-i cumperi marchizet şi pantofi de lac.* PREDA, M. 176. **A pune** (carne) **în frigare** = a înfige (carnea) în frigare pentru a se frige la jăratic; p. ext. a frige în frigare, deasupra jăraticului. *Au tăiat o bucată de carne şi au pus-o în frigare.* DRĂGHICI, R. 85/3. *Să dai degrabă curcanii la bucătărie, să-i puie-n frigare.* ALECSANDRI, T. 989. *M-a trimes ... să frig prepeliţa asta aci ... Pune-o colo, în frigare.* STĂNCESCU, B. 220. **A pune** (pe cineva) **în ţeapă** = a trage (pe cineva) în ţeapă, v. ţeapă. (Tranz. şi refl.; curent) **A (i se) pune** (cuiva) **un ghimpe** (sau **un cuţit**) **la inimă** (sau, rar, **la stomac**) = a face să fie sau a fi cuprins de teamă, de supărare, de grijă, de neliniște. Cf. ZANNE, P. II, 209, 437. **A-şi pune gheara-n gît** = a se încăiera. *De ce vă puneţi gheara-n gît? Să lase unul, cît de cît!* TOPÎRCEANU, M. 45. (Regional) **A pune acul** = (despre albine, viespi etc.) a înţepa. *Pune acul albina.* Com. din MAG—SIBIU. [Gărgăunul] *e cel care pune acu', înţeapă.* ALR SN III MN h 746/872.

B. (Predomină ideea schimbării poziţiei) **I. 1.** Refl. (Popular; despre oameni) A se aşeza (pe ...). *Se puse pe o stîncă.* HELIADE, O. I, 338. *S-au pus lîngă un copaciu să mănînce.* DRĂGHICI, R. 99/7. *Ajungînd în capătul aleei, ne-am pus pe o canapea de brazde.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Puindu-se iarăşi pe sofa într-o poziţiune voluptoasă, turnă licoarea de foc cu mîna ei.* FILIMON, O. I, 141. *Se pune pe proţap şi se aşterne pe ginduri.* CREANGĂ, P. 41. *Se pusese jos ca să se odihnească.* ISPIRESCU, U. 12. *Puindu-se pe pragul de la coridor, să şază.* MARIAN, NA. 19. *Desfăcui desagii şi mă pusei în cale să-mi astîmpăr şi eu foamea.* HOGAŞ, M. N. 59. *Ia pune-te colea, pe laiţă, Vasile.* SADOVEANU, O. VIII, 96. *Se puse pe laiţă.* SBIERA, P. 52. *Nu să pune bine pe scaun.* RETEGANUL, P. IV, 75. *M-am pus ... pe o buturugă.* STĂNCESCU, B. 146. *Copiii se puseră jos.* id. ib. 162. *Se puse jos pe prispă.* ŞEZ. I, 102. *Se pune fata la pămînt cu spatele spre uşă.* ib. II, 128. ◇ Expr. **A se pune pe capul cuiva** sau **a se pune cu rugăminte pe lîngă cineva** = a stărui fără încetare pe lîngă cineva pentru realizarea unor dorinţe, pentru obţinerea a ceva etc. *Peste iarnă mama s-a pus pe capul tatei ca să mă dea undeva la şcoală.* CREANGĂ, A. 16. *Fetele împăratului s-au pus cu rugăminte pe lîngă sptn.* id. P. 231, cf. ZANNE, P. II, 60. **A se pune la masă** v. masă¹ **(I 1).** ◇ Tranz. *Îl puse lîngă dînsa şi, ca să-i insufle mai mult curagiu, ti dete, cu propria ei mînă, dulceaţa şi cafeaua.* FILIMON, O. I, 141. *Îi apăsau pe umeri şi-l puneau cu sila pe scaun.* BASSARABESCU, V. 5. *Şi-l punea pe scaun gios.* ALECSANDRI, P. P. 211. *Că te pune pe-un genuche Şi-ţi tot minte mii şi sute.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 276. ◇ Tranz. şi refl. (Urmat de determinări care indică noua poziţie) *Au încălecat puindu-l proaşcă şi s-au răpezit cu sulița şi l-au lovit în piept.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25/28. *Cartia în care era strictndu-să cu mergere ce tare, l-au pus iarăşi călare.* IST. CAROL XII, 76ᵛ/4. *Moş Nichifor ... aşterne cojocul şi se pune într-o rtlă jos, lîngă foc.* CREANGĂ, P. 131. *Băietul se pune ciobăneşte, într-un genunchi.* id. ib. 153. *O pune în genunchi ..., o trage de păr, o bate.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 331. *Îi plăcea să-i pună în genunchi.* PAS, Z. I, 111. *Şi-n genunchi il pune Şi capu-i răpune.* ALECSANDRI, P. P. 67. *Să puse deci cu faţa în jos şi începu a suspina.* RETEGANUL, P. II, 29. *Cînd văzură taurul mort, ... să puseră în genunchi şi voiră să-i mulţămească.* id. ib. IV, 43. *Se puse ... în genunchi.* STĂNCESCU, B. 171. *Se puse călare.* id. ib. 298. *Copiii se pun roată.* ŞEZ. II, 62. *Ma pun lipcă pi pamînt.* VASILIU, C. 58. *Ne punem călare.* ALR I 1 120/180. *Să puru-n jarunţ.* ALR II/I h 189/95. ◇ Expr. (Tranz.) **A pune la colţ** = (complementul indică un copil) a obliga să stea nemişcat, drept pedeapsă, într-un colţ al camerei, cu faţa la perete. (Prin lărgirea sensului) *V-ar plăcea să şadă smirna şi la colţ să fie pusă Biata artă.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 61. (Tranz.) **A pune** (pe cineva) **la zid** = **a)** a împuşca (în urma unei sentinţe de condamnare). *Dacă nu-l putem pune la zid, îl ucidem moral.* C. PETRESCU, A. 414, cf. DL; **b)** a condamna, a blama; a înfiera (faptele cuiva). Cf. DL. (Tranz.) **A pune pe** (sau **în**) **picioare** = **a)** (complementul indică bolnavi) a reda sănătatea cuiva prin îngrijire (medicală) adecvată, a face sănătos, a însănătoşi. *În doftori n-am credinţă Să-l pui iar în picioare.* GOGA, P. 96, cf. DL, DM; **b)** (regional; complementul indică oameni) a scoate dintr-o încurcătură, din impas. Cf. CIAUŞANU, GL.; **c)** (complementul indică lucrări, acţiuni, construcţii etc.) a crea condiţiile necesare pentru a începe, a se desfăşura, a exista în bune condiţii. *Eu v-ajut ... — Cu asemenea metode? Ca să dezorganizezi munca? ... — Dimpotrivă, abia acum o pun pe picioare.* V. ROM. august 1953, 43. *Se mutară în căsuţa lor; Mihai trebălui o săptămînă pînă o puse pe picioare.* T. POPOVICI, S. 209, cf. DL, DM; **d)** a crea, a realiza. *Cînd i se întîmplă să pună în picioare o figură cu totul deosebită de sine, el o face din punctul de vedere al valorificării personale.* VIANU, A. P. 179, cf. IORDAN,

L. R. A., 261. **A se pune pe** (sau **în) picioare** = **a)** a se însănătoși după o boală (lungă și grea). Cf. DL, DM; **b)** a se reface din punct de vedere material. *Cojocarul lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se pusese bine pe picioare, cu tot ajutorul dat de Tudor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 64, cf. DL, DM. **A se pune (în) piuă** (sau **piua)** = **a)** a se apleca ghemuindu-se la pământ, de obicei prin sprijinire în mâini (pentru ca cineva să se poată sui sau înălța pe spinarea lui, pentru a putea sări peste el etc.). Cf. POLIZU. *Baba s-a pus piuă și strigă lui Prichindel: — Haide, hopa!* CARAGIALE, O. II, 251. *Credinciosul lui puindu-se piuă, Făt-Frumos se urcă pe dinsul; d-aci pe coama zidului și sări în grădină.* ISPIRESCU, L. 75, cf. DDRF, BARCIANU. *Aprodul Purice se pusese piuă ca el, Ștefan cel Mare, să încalece calul.* DELAVRANCEA, H. T. 91, cf. TDRG, DR. IV, 729, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, MAT. DIALECT. I 233; **b)** (rar) a sprijini pe cineva într-o acțiune. Cf. ZANNE, P. V, 498, SCRIBAN, D. **A se pune luntre** (sau, rar, **cruce) și punte** ori (popular) **a se pune în cap (și în picioare)** sau **a se pune în creștet ori în ruptul capului, și(-n) cruciș și(-n) curmeziș** = a depune cele mai mari eforturi, a se strădui din răsputeri pentru a obține, a realiza ceva; a se da peste cap, a face imposibilul (spre a obține, a realiza ceva). *Pune-te ... pe lîngă ca luntre și punte și juruiește-i cerul și pământul, ca să-ți smomească pe nevasta d[umi]tale și să ți-o aducă.* CREANGĂ, P. 170. *Măcar să te pui în ruptul capului.* id. ib. 223. *Nu scap eu de tine, nici tu de mine, măcar de s-ar pune nu știu cine și cruciș și curmeziș.* ISPIRESCU, L. 63. *Cînd e să te biruie dragostea, să te pui și-n cruciș și în curmeziș ... tot degeaba.* DELAVRANCEA, S. 23. *Ochiul mamei nu doarme, vede că nu-i bine, se pune luntre și punte și află că feciorul ei ar vrea să ia pe fata cutăruia.* SEVASTOS, N. 26. *De v-ați pune-n cap cu toții, Eu aș fi primar în sat!* COȘBUC, P. I, 204. *Se puse luntre și punte și-ajunse ... la vreme.* STĂNCESCU, B. 143. *De te-ai pune în creștet, tot degeaba.* ZANNE, P. II, 93, cf. 58. **A (i) se pune în curmeziș** (sau **de-a curmezișul)** = a împiedica pe cineva în acțiunile sale. *N-am putut să vă împlinesc cererea. Se vede că diavolul se punea de-a curmezișul.* ISPIRESCU, U. 1. (Prin lărgirea sensului) *Aurora-ntîrziată nu s-arată sub frunziș, Întunericul în cale i s-a pus în curmeziș.* MĂCEDONSKI, O. I, 115. **A pune jos** (pe cineva sau ceva) = a culca, a trînti la pământ. *Pune-o jos și să-i scoatem costița ceea.* CREANGĂ, P. 177. *Vîntu o pus jos tăt grîu.* Com. din PIPIRIG—TÎRGU NEAMȚ.

2. Tranz. și refl. (Popular) A (se) urca, a (se) sui pe sau într-un mijloc de locomoție pentru a se deplasa, pentru a merge undeva. *Se apropie, legă ranele lui, vărsă unt și vin, puse el pre al lui dobitoc, duse el în casa de oaspeți.* CORESI, EV. 388. *Seulă-se derept aceaia Iacov și pre cămilе puse ficiorii și muierile lui.* PALIA (1581), 124/18. *Luară pre Staico și pre ai lui băgați în fiară și în cătușe și-i puseră într-un car mocănesc* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 124/30. *Alegînd dintre turcii cei ce erа robi în Livorno pînă la 80 tot de cei mai de frunte, s-au pus în corabie și i-au dus în Țarigrad.* ȘINCAI, HR. III, 8/31. *Ajuns lîngă grădina împăratului, el o puse [pe față]-n luntre, ducînd-o ca-ntr-un leagăn peste lac.* EMINESCU, N. 11. *Îl pun într-un car cu boi ... și, hai cu dînsul la locul de spînzurătoare.* CREANGĂ, P. 329. *Îndată ce-mi trimiteți 100 lei avans, cu condiția ca restul de 100 să mi-l garantați a mi-l da înainte de conferință, acolo, la Buzău, mă pun în tren și viu.* CARAGIALE, O. VII, 413. *Se puse pe calul lui Făt-Frumos și o luară la sănătoasa.* ISPIRESCU, L. 194. *Se puseră în niște corăbii.* id. U. 50. *Am plecat bucuroase să ne punem în trin, să ajungem aeas'!* BRĂESCU, O. A, I, 400. *Ne-au pus în tren ș-am umblat noi șase zile.* SADOVEANU, O. VI, 389. *Dac-am văzut, m-am pus în tren și m-am dus să vorbesc cu domnu Filip.* id. ib., VIII, 134. *Vină de te pune pe calul iesta, ... nu merge pe jos.* SBIERA, P. 234. *O puse pe cal și p-aci îi-e drumul.* STĂNCESCU, B, 177.

3. Tranz. și (popular) refl. A (se) așeza întins pe ceva; a (se) întinde, a (se) culca. *Veneam de te sforțam a te pune în pat.* CR (1848), 8[1]/69. *Iancu o ridică și o puse în pat.* NEGRUZZI, S. I, 19. *Cum a venit împăratul de la vînătoare, ... s-a pus în așternut.* CREANGĂ, P. 97. *M-am sculat prea de dimineață, mă pun iar în pat.* CARAGIALE, O. VII, 89. *Puse copilul într-o albie ce găsi și-o așeză în pat.* ISPIRESCU, L. 60. *Se puse pre o pajiște și adormi.* id. U. 62. *Și-a făcut lemnul, s-a gătit, s-a pus în sicriu și-a cerut luminarea.* PAMFILE, DUȘM. 155. *Îl dezbracă amîndoi, ca pe un copil, și-l pun în pat.* GÎRLEANU, N. 74, cf. STĂNOIU, C. I. 84. *S-a dus să se puie în pat.* SADOVEANU, O. V, 181. *Slăbise tare astă iarnă; de la bobotează s-a pus în pat.* id. ib. VI, 572. *Să puseră în pat și durmiră păn'la ziuă.* RETEGANUL, P. I, 67. *Se pune să se odihnească pe iarbă.* ȘEZ. I, 226. *M-am pus, Cu fața-n sus, Supt un măr mare-nflorit.* BIBICESCU, P. P. 8.

4. Refl. (Regional) A sta postat înaintea cuiva sau a ceva (cu un anumit scop). *Tocma în mijlocul de drum să pune Strigînd: Stați, voinici, că aici-s groape!* BUDAI-DELEANU, Ț. 248. *Se pune firm la poartă, pe calul său comandă Ș-adună desfăcuta și fugitiva oaste.* HELIADE, O. I, 336. *Se puse dinaintea stăpînului său cu mînele la piept.* FILIMON, O. I, 116. *Tot aici ești, Ivane, tot? — Ba bine că nu, zise Ivan, făcînd stînga-mprejur și puindu-se drept în calea morții.* CREANGĂ, O. 145. ◇ Expr. (Adesea prin inversarea construcției) **A i se pune** (cuiva) **în cale** (sau **în drum)** ori **a se pune în calea cuiva** (sau **a ceva)** = a bara drumul cuiva sau a ceva, a sta cuiva sau la ceva în cale împiedicînd o acțiune. *Atunci el tinde mîna să vază Cine iarăș în drum i să pune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 291. *O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s-au pus!* EMINESCU, O. I, 146. *Făt-Frumos Se puse-n calea negurii cu coarne.* ARGHEZI, VERS. 399. *În calea apii nu te poți puri.* Com. din GÎRDA DE SUS — CÎMPENI. **A se pune împotrivă** (sau **împotriva ...)** sau (învechit) **a se pune înainte** (sau **tare)** = a lupta împotriva ..., a se împotrivi; a se contrazice. *Să ne punem împotriva lăcomiilor* (a. 1689). GCR I, 285/5. *Singură puterea sa nu iaste să se pună împotriva a atîta păgînătate.* CANTEMIR, HR. 148. *Dară să pune tare ... obicei nou să nu să facă.* NECULCE, L. 26. *Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus? ... Ce-i mîna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?* EMINESCU, O. I, 147. *Dacă zice el că vine, eu nu mă pun împotrivă.* SADOVEANU, O. X, 646. (Eliptic) *Să temu să nu să puie creștinii și să face mare vărsare de sînge.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 159[r]/6. *Nu te mai pune și d-la atît pentru te mieri ce.* CREANGĂ, P. 152. (Rar) **A se pune cu capul** = a se opune din răsputeri, cu prețul vieții (Cu inversarea construcției) *Dar cu capul mi te pune Să n-o joace Alți feciori.* COȘBUC, P. I, 136. (Regional) **A (i) se pune soarele drept inimă** = (despre oameni) a-i fi foame, a avea senzația de foame. Com. IORDAN.

5. Refl. (Popular) A tăbărî asupra cuiva, a se repezi la cineva; a face presiuni asupra cuiva. *Hoților, tîlhoșilor! ... Vă puneți o sută pe un om, ca corbii.* ALECSANDRI, T. I, 401. *Voinicul de Ercule mi se puse pe ele cu arcul său.* ISPIRESCU, U. 44. *Se puse stăpînirea pe noi cu toroipanul, dar și noi i-am făcut-o.* PAS, Z. IV, 237, cf. DL, DM.

II. (Schimbarea poziției are loc pe plan figurat) **1.** Refl. recipr. (Popular; urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A se măsura **(5)**, a se compara cu ...; a se lua la întrecere. *Din mîncare și băutură las'dacă ne-a întrece cineva, numai la treabă nu ne prea punem cu toți nebunii.* CREANGĂ, P. 259. *Și-și și găsise ... cu cine să se pună.* ISPIRESCU, U. 58. *Nu te pune cu ctitorul nostru, c-a văzut multe.* DELAVRANCEA, H. T. 7. *Mărturisea că-i om a dracului și cu el nu se poate pune nimeni.* SADOVEANU, O. VIII, 364. *Te pui cu un om care nu e în toate mințile.* CĂLINESCU, S. 563. *Dacă n-am năroc în lume, Cu Dumnezău nu m-oi pune.* FOLC. TRANSILV. I, 273. *Nu te pune cu mai-marele tău, nici te prinde cu cel mai*

mare decît tine, nici să te apropii la apa care curge repede. ZANNE, P. IV, 431. *Nu te pune cu dracu.* id. ib. VI, 596. ◇ Expr. (Învechit și regional) **A se pune de pricină** (sau **în poară, în pizmă, de** sau **la price,** învechit, **în ori cu price**) = **a)** a ajunge în conflict cu cineva; a se lua la ceartă, a se certa; a face gură. *Nu va putea nime să se puie în price sau să stea împrotiva giudeţului.* PRAV. 114. *Nici un boier n-am vădzut precopsit din ceie ce să pun în price cu domnul.* NECULCE, L. 283. *Nu te pune în poară ... cu împăratul iadului.* CREANGĂ, P. 49. *De ce a trebuit să se pună în pizmă cu Ciulic!?* SLAVICI, N. I, 281. *Neculai, nu te tot pune în poară cu toţi berecheţii.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 490. *Apă ţi-am dat, mîncare ţi-am dat, ce-ţi mai trebuie? Acu te pui de pricină?* SĂDOVEANU, O. III, 453. *Nu se putea pune cu el de pricină.* id. ib. IX, 31. *Nu s-a mai puş cu dînsul la price.* SBIERA, P. 291. □ (Eliptic) *Nu te pune cu el.* (Tranz.) *Pusu-n-ai (pusu-ne-ai* HCC^2, *pusăşi-ne* D) *în prece în limbi.* PSALT. 84; **b)** a se împotrivi, a se opune. *Poruncilor tale să pune cu price.* DOSOFTEI, PS. 34/10. *Cela nu se pune de pricină, dă capra şi ia carul.* CREANGĂ, P. 42. *Alexă nu se puse de pricină, luă lăcriţa şi porni departe.* PAMFILE, S. T. 51. (Tranz.) **A-şi pune mintea** (cu cineva sau cu ceva) v. minte **(2).**

2. Tranz. A stabili o dată, o limită etc., de obicei în urma unei înţelegeri prealabile; a fixa, a hotărî. *Şi au pus hotar apa Cirimuşului întru o duminică dimineaţa.* NECULCE, L. 180. *Au mai pus zi ca să vorovească adunîndu-se la Bucureşti.* GHEORGACHI, LET. III, 180/1, cf. CADE. *Să punem şedinţa ... pentru mîine la douăsprezece.* V. ROM. august 1953, 58, cf. DL, DM.

3. Tranz. A determina în urma observării atente, a consultării; a preciza, a stabili. *Dacă eu nu ştiam să-i pun diagnoza, nici ea nu mi-o putea pune exact.* IBRĂILEANU, A. 181. *Vreau să-i văd reacţiile, să-i pun diagnosticul exact.* CAMIL PETRESCU, T. III, 34.

4. Tranz. (Complementul indică impozite, dări) A stabili (un anumit cuantum) drept obligaţie. *Pui biruri mari pe ţară cum n-au mai fost sub soare De cînd cu Han-Tătarul şi Mihnea cel turcit.* BOLINTINEANU, O. 164. *Ne fac legi şi ne pun biruri.* EMINESCU, O. I, 150. *Ai pus biruri mari şi grele încît toată ţara geme.* TEODORESCU, P. P. 479. ◇ Refl. pas. *Cînd nu erai la cîrmă, înuntru şi afară Strigai că se pusese bir peste bir pe ţară.* BOLINTINEANU, O. 164. *Se pun alte biruri.* C. PETRESCU, Î. II, 207.

III. 1. Tranz. (Folosit şi absol.) A da (cuiva) ordin, dispoziţie să ..., a hotărî, a obliga sau a îndemna să ... *Cînd vor şti lucrătorii că* [pămîntul] *nu iaste aceluia ce i-au pus să lucreadze acolea, ... cînd i-ar pune să seacere.* PRAV. 280. *Acesta sv*[i]*nt l-au pusu-l Iulian să batgiocurească sv*[i]*ntul botedz.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19^r/6. *Îl pîrie ... că le-au fost puind pe giuptnese de au fost cărat var şi piatră.* NECULCE, L. 52. *Puind de au numărat morţii ... s-au aflat, zic, cinci sute de mii.* C. CANTACUZINO, CM I, 27. *Se jurase de cu seara a pune să plătească amenda pe cel dîntăi ce nu va veni la timp.* CR (1846), 31^2/22. *Puse de patru părţi de deteră foc casei unde erau turcii adunaţi.* BĂLCESCU, M. V. 52. *Puse de arse şi dete în pradă oraşul Rusciuk.* id. ib. 62. *Sigismund pusese de-l îngropase fără nici o cinste.* id. ib. 395. *Nu ieşea ... nici o traducţiune care să nu puie să-i o prescrie.* NEGRUZZI, S. I, 4. *Să mă puie pe mine ... să învăţ a, b, c!* id. ib. 7. *Tu pune să arunce peste zid hoiturile ciinilor acestora.* id. ib. 157. *O să te pui să tai ceapă la bucătărie.* FILIMON, O. I, 133. *Cine te-a pus să înşiri de aceste nume în introducţiunea ta?* ODOBESCU, S. III, 62. *Puse să-i facă un buzdugan.* EMINESCU, N. 4. *Lupul se duse la un fierari şi puse să-i ascuţă limba şi dinţii.* CREANGĂ, P. 22. *Împăratul pune de piaptănă şi îmbracă la feli pe amîndouă fetele.* id. ib. 270. *Ş-apoi, ia, să-l fi pus păcatul să se întreacă cu dedeochiul.* id. ib. 285. *Dracul mă punea să-mi bat capul cu gramatica?* id. A. 114. *Puse de se făcu pregătirile de nuntă.* ISPIRESCU, L. 80. *Căpitanul de haiduci puse de tăie un curcan.* id. ib. 142. *Puse o seamă de slujitori de-ai lui ca să le plndească.* id. U. 64. *Pentru ce ţi-ai ras barba? ... — Nevoia m-a pus s-o rad.* CONTEMPORANUL, III, 574. *În colţ tăcut de vreo Sahară Castele-aş pune să-mi zidească.* MACEDONSKI, O. I, 66. *Voi pune servitorii să-l bată!* COŞBUC, P. I, 53. *Pe Barbă-Cot ... L-a pus la joc!* id. ib. 58. *Dacă nu te astîmperi ..., pun servitoarea să te arunce în stradă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 84. *Că n-or fi avut pe cine să pună la coasă fiindcă au rămas numai femeile şi moşnegii becisnici.* C. PETRESCU, Î. II, 8. *Cum suna de douăsprezece, punea servitorii de ne scoteau în uliţă.* I. BOTEZ, B. I, 12. *Cum Eminescu ... era bun povestitor, tovarăşii îl puneau să le istorisească ce citise.* CĂLINESCU, E. 74. *Şi-a stricat copiii. Nu-i pune la muncă.* STANCU, D. 44. *Ori de cîte ori este de spus ceva satului, primarul pune să se sune goarna.* id. ib. 53. *Să-l puie să-şi facă cruce.* TEODORESCU, P. P. 483. *Cînd a fost de sărutat, Ea m-a pus la frămîntat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 105. *O puse ... Să-i caute în cap.* id. ib. 150. *Şi mă pune să-l sărut.* BIBICESCU, P. P. 200. *Împăratul puse să strige pristavul în toată împărăţia.* FUNDESCU, L. P. I, 60. *A pus pe toţi să spuie cîte un basm.* id. ib. 72.

2. Refl. A începe să ..., a se apuca de .... *Te pornişi a te pune pre prăzi.* BIBLIA (1688), 206^1/51. *Se puse ruşinos pe fugă.* BĂLCESCU, M. V. 159. *S-a pus, în onoarea naţiei sale, a egala o ediţie din cele mai frumoase pariziene.* CR (1848), 4^3/50. *Se întoarse înapoi acasă şi se puse a cugeta.* ib. 43^1/51. *M-am pus pe studiat botanica.* NEGRUZZI, S. I, 103. *Ştiu că tată-tău voia să te facă medic şi tu te puseseşi pe chimie.* GHICA, S. 142. *Se puse pe învăţătură cu o silinţă extraordinară.* FILIMON, O. I, 122. *De mîne, iubita mea, să ne punem la lucru.* id. ib. 144. *De-acum trebuie să ne mai punem şi cîte pe-o leacă de carte.* CREANGĂ, A. 100. *Pîn-or mai mînca boii, s-a pus să mîntnce şi el ceva.* id. P. 143. *Mă plimb o zi şi apoi mă pun la lucru pe brînci.* CARAGIALE, O. VII, 6. *Se puse deci la vorbă.* ISPIRESCU, L. 60. *Se puse pe trai şi trăiră vac de om nesupăraţi.* id. ib. 111. *S-a pus Lina pe tăcut.* COŞBUC, P. I, 50. *Fac un foc de găteje în mijlocul ogrăzii şi apoi se pun pe nebunii.* MARIAN, Î. 220. *Mă pun pe lucru.* C. PETRESCU, Î. II, 169. *Eclesiarhul se roşi el dodată, apoi se puse pe rîs.* STĂNOIU, C. I. 135. *Te pui s-o mîntînci.* SEBASTIAN, T. 189. *S-au pus apoi la taifas.* SADOVEANU, O. I, 195. *S-a pus pe înjurat.* PREDA, M. 67. *L-am poftit în curte, i-au dat un scaun şi ne-am pus pe vorbă.* BARBU, P. 72. *S-a pus Mărcuţ în silă Să ceară mereu la milă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 486. *Unde mi să pune Trifon a mînca.* RETEGANUL, P. I, 4. *Să pun oamenii a să sfătui.* id. ib. 27. *Să puse şi mîncă şi bău bine.* id. ib. II, 75. *Să puse ... şi legă.* id. ib. III, 43. *Să punea pe plîns.* id. ib. IV, 64. *Să puseră ... pe ospăţ.* id. ib. V, 33. *Se puse el pe viaţă.* STĂNCESCU, B. 294. *Se puse el pe plîns şi pe jelit.* ŞEZ. I, 283. *Calul s-a pus la băut apă.* ib. V, 154.

C. (Predomină ideea de schimbare a stării sau a situaţiei cuiva sau a ceva) **I.** Tranz. **1.** A face să ajungă într-o anumită stare sau într-o anumită situaţie: **a)** (schimbarea are loc din punct de vedere organic, funcţional) *Somnul pune trupul într-un stat mai mult pasiv.* VASICI, M. I, 54/2; **b)** (schimbarea se produce în raport cu un complex de împrejurări sau în raport cu o anumită situaţie) *Văzîndu-se pus în încurcală, nu mai ştia ce să facă.* CREANGĂ, P. 270. *„Sonata umbrelor" este o piesă îndrăzneaţă care ne pune în faţa unor probleme grele.* GALACTION, A. 263. [Felul lui de a se comporta] *bineînţeles, punea într-o situaţie penibilă pe amicii săi, care trebuiau totuşi să asculte pe Alfio, deşi acesta se adresa de fapt sălii şi nu lor.* CONTEMP. 1954, nr. 384, 3/5. ◇ Expr. (Refl.) **A se pune în situaţia** (sau **în locul, în postura, în pielea) cuiva** = a-şi imagina că se află în împrejurările în care se găseşte cineva, pentru a-şi da seama de modul acestuia de a gîndi sau de a reacţiona în asemenea împrejurări. *Mă pun în situaţia locotenen-*

tului şi-i înţeleg amărăciunea. REBREANU, P. S. 125. **A se pune în postura ...** = a se manifesta ca ..., a se da drept ... *Fiind celibatar, îi plăcea să se pună în postura unui cavaler galant, mai mult de formă.* VLASIU, D. 111. ✦ A aprecia prin raportare la alte persoane, acţiuni, fapte, situaţii etc., situînd pe plan valoric după importanţă, mod de a acţiona etc.; a situa într-o ierarhie; a considera, a socoti. *Creştinul ... pune interesul patriii mai presus de toate.* MARCOVICI, D. 249/1. *Istoria pe drept l-ar pune în rîndul lui Tit.* NEGRUZZI, S. I, 193. *În fruntea bănuiţilor puseră pe pîndarii arendaşului Cosma Buruiană.* REBREANU, R. I, 99. *Eu unul pun deasupra lui pe poetul Arghezi.* GALACTION, A. 5. *Încrezători în destinul poporului nostru şi luînd pildă de la cei ce au pus patria mai presus decît viaţa, continuăm lupta noastră strîns uniţi în jurul steagului nostru biruitor.* V. ROM. octombrie 1964, 66. ✧ Refl. *Te pui pe sine cu Dumnezeu deopotrivă.* CONACHI, P. 264. *Nu-i plăcea să se pună mai presus de alţii.* VLASIU, A. P. 299.

2. A numi, a desemna, a alege într-o funcţie, într-o demnitate, pe o treaptă într-o ierarhie etc. *Puseşi-me (punre-me-veri* HD) *în capul limbilor.* PSALT. 29. *Piscup puseră-l în cetatea Chiteiului.* CORESI, EV. 97. *Domn am pus el pre tine, şi toţi fraţii săi slugi lui am pus.* PALIA (1581), 108/15. *Brut să feace nebun de scăpă de moarte şi-l puse Tulie măscărici coconiloru-ş.* MOXA, 356/35. *L-au pus paşă la Dîrstor.* SIMION DASC., LET. 165. *Aron-Vodă ... au pus pre Ureche logofăt mare.* id. ib. 263. *Eu-s pus de Domnul, Crai în muntele Sionul.* DOSOFTEI, PS. 14/13. *L-au pus împărat.* R. GRECEANU, CM II, 131. *Împăratul Vasile puse iarăşi pre Ignatie.* MINEIUL (1776), 136^{v2}/36. *Acesta l-a pus în slujba Hatigii.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *L-au pus ca pre un împărat în palatul aceştii lumi, mai mare cu stăpînire peste toate ceale ce sînt.* MOLNAR, RET. 19/10. *Era pus mai mare preste mahinele cetăţei.* ŞINCAI, HR. I, 113/22. *Să ne puie în slujbe.* ALECSANDRI, T. 275. *Te-aş pune vornic.* EMINESCU, N. 43. *Pe babă, de milă, a pus-o găinăriţă.* CREANGĂ, P. 70. *Să-i puie domn în silă pe Simeon Movilă.* ISPIRESCU, M. V. 46. *Au să-l pună pe Ciubotaru preşedintele comisiei interimare.* C. PETRESCU, Î. II, 143. *Toţi i-o pus neamţu căprari.* MÎNDRESCU, L. P. 166. ✦ Refl. A-şi asuma o funcţie, un rol de conducere etc. *Pune-te în capul armatei mele.* ALECSANDRI, T. I, 397. *Se puse în locul lui domn al Moldovei.* ISPIRESCU, M. V. 33. *Să puseră unul popă şi altul nănaş.* RETEGANUL, P. IV, 74.

II. Tranz. **1.** (În loc. vb.) **A pune** (pe cineva sau ceva) **la probă** (sau **la încercare**) = a proba **(1)**, a încerca. *Dan îşi punea la încercare tot talentul lui de premiant la desen.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 79. *Mă-nroşeşte singur gîndul Că tu ai aflat cu cale Tocmai azi să pui la probă Inima nevestei tale!* COŞBUC, P. I, 73. *El ti ceruse să-l pună la încercare şi să-i cîntărească puterile.* C. PETRESCU, C. V. 49. *A coborît maşina* [de cusut] *din trăsură ... Mama o mîngîia, o punea la probă.* PAS, Z. I, 242. *Să-l pot pune la-ncercare, Să văd de e viteaz mare.* TEODORESCU, P. P. 606. *Să puie pe fiecare la probă cu ceva.* SBIERA, P. 99. **A pune** (pe cineva) **la chinuri** (sau **la cazne, la torturi,** învechit şi popular, **la munci**) = a chinui, a tortura fizic (pe cineva). *Îl puseră la munci.* MINEIUL (1776), 105^{r1}. *Fără judecată, fără nimic, îl băgară la puşcărie spre a fi pus la cazne.* ISPIRESCU, M. V. 7, cf. CADE, DL, DM.

2. (Învechit) A socoti, a considera. *Nu pune lor, părinte, păcat aceasta.* CORESI, EV. 465. ✧ Expr. **A pune în socoteală că ...** = a băga de seamă, a observa că ... *Pusei în socoteală că toţi erea ... împietriţi.* GORJAN, H. I, 149/12. (Curent) **A pune** (ceva) **la socoteală** = a avea în vedere, a lua în considerare (ceva), a ţine cont (de ceva). *Mai pune la socoteală că şi Trăsnea era înaintat în vîrstă, bucher de frunte şi ţîmp în feliul său.* CREANGĂ, A. 89. *Toate le pusese la socoteală în planurile de viitor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 190. (Curent) **Unde (mai) pui ...** = gîndeşte-te (şi) la ..., socoteşte şi ..., închipuieşte-ţi (şi faptul) că ... *Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru.* CREANGĂ, A. 73. *Apoi unde pui d-ta gîndul ce-l muncea groaznic.* ISPIRESCU, L. 234. (Curent) **Unde (mai) pui (că) ...** = fără a mai socoti (că) ..., în plus ... *Că la ea e curat, că e odihnă bună ... şi unde mai pui, umbră deasă şi prune de tot felul.* DELAVRANCEA, T. 192. *Şi unde mai pui că aici stai ca într-o mînăstire.* GÎRLEANU, N. 227. *Unde mai pui pe bunica, bătrînă de nouăzeci de ani.* BASSARABESCU, V. 148. *Şi unde mai pui că a început a viscoli şi umblă dihăniile.* SADOVEANU, O. I, 90. *Unde mai pui că şi nopţile încep a fi luminate de lună.* id. ib. V, 515. (Curent) **A pune temei** = a avea încredere, a crede; a socoti întemeiat. Cf. CĂLINESCU, E. O. II, 209, id. C. O. 61.

3. (Învechit şi regional; urmat de determinări introduse prin conj. „că") A admite, a presupune (că ...). *Să punem că avem a înmulţi numărul 6 cîte 6.* AMFILOHIE, E. 26/3. *Să punem că mai întîi începe unul ..., începe mai mulţi a cugeta la mijloacele întreprinderii.* HELIADE, ap. GHICA, A. 687. *Ce fac eu dacă vine măria sa la leturghie? ... Pune că vine şi vlădica Tarasie de la Roman.* SADOVEANU, O. XIII, 84.

4. (În loc. vb.) **A(-i) pune nume** (sau **poreclă,** rar, **porecliri**) = a numi[1] **(1)**; a porecli **(2).** *Puseră nume beseareciei Capitol.* MOXA, 356/20. *Au pus numele apei Siretul.* C. CANTACUZINO, CM I, 49. *Îl călugărîră puindu-i numele Paisie.* NEGRUZZI, S. I, 160. *Văzîndu-mă aşa mic şi ovilit, mi-au pus numele Tîndală.* id. ib. 247. *Şi-i puse mama numele: Făt-Frumos din Lacrimă.* EMINESCU, N. 4. *Ţi-a pus numele Chirică.* CREANGĂ, P. 149. *Îi puse numele Aleodor.* ISPIRESCU, L. 41. *Auzi tu, mamă, cîte-mi spune? Şi-aleargă-n sat să mai adune Şi cîte porecliri pe-ascuns Îmi pune.* COŞBUC, P. I, 127. *De-acum în şezători Voi mai fi să fiu pe lume, Fetele să-mi pună nume?* id. ib. II, 171. *Puneţi nume la feciori.* RETEGANUL, TR. 53, cf. DOINE, 175, STĂNCESCU, B. 87. *Pui nume la viţăl.* Com. din FENEŞ — CARANSEBEŞ. **A pune întrebări** (sau **o întrebare**) = a întreba. *În timpul mesei s-a interesat de situaţia noastră şcolară, punîndu-ne chiar cîteva întrebări în legătură cu materiile pe care le făceam.* SAHIA, N. 69. *Mi-e imposibil să-i pun vreo întrebare despre viaţa lui de familie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 422. *Iartă-mă, sînt stupid şi pun întrebări grosolane.* SEBASTIAN, J. 47. (Expr.; regional) **A pune pace** = a încheia pace **(2),** a face pace. *Înălţate împărate, Pune pace.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 316. *Împărate, împărate, Pune pace, nu te bate.* FOLC. TRANSILV. I, 171. **A pune tăcere** = a impune tăcere, a face linişte, a nu vorbi. *A pus tăcere şi tăcea.* BIBICESCU, P. P. 333. **A(-şi) pune pomană** = a face pomană **(II 1),** a da de pomană. *Raţă să nu pui pomană.* ŞEZ. III, 46. *Îşi pune pomană.* Com. din VĂLCANI — SÎNNICOLAU MARE şi din GLIMBOCA — CARANSEBEŞ.

— Prez. ind.: pers. 1 *pun* şi (popular) *pui,* pers. 2 *pui,* (învechit) *poi,* (regional) *puni,* pers. 3 *pune,* pers. 4 *púnem* (accentuat, rar şi *puném,* IORDAN, L. R. A. 128), pers. 5 *puneţi,* pers. 6 *pun;* perf. s.: *pusei* şi (învechit) *puş,* pers. 4 (învechit) şi *pusem;* m. m. perf.: *pusesem;* viit. pers. 3 şi: (învechit) *va pore;* conjunct: *să pun* şi (popular) *să pui,* (învechit şi regional) *să puni;* part.: *pus;* ger. *punînd* şi *puind.*

— Lat. **ponere.**

PÚNERE s. f. Acţiunea de a (se) pune.

I. 1. Aşezare, instalare, plasare. Cf. pune **(A I 1).** Cf. DRLU, LD, DDRF, CADE, DL, DM. *Fundul pentru punerea bucatelor pe masă.* A II 226. ✧ (Învechit) *Punere înainte* = propunere **(I 1).** *I-au făcut punere înainte în limba rusască de a închina bandiera.* AR (1829), 5^{2}/29. (Regional) *Punerea capului* sau *punere de cap* = omorîre, ucidere; distrugere; dezastru, nenorocire; calamitate, sinistru; ceea ce constituie un dezastru, o nenorocire, o calamitate etc. *Numai trei mîndre-am avut ... Cea din capul satului Mi-i punerea*

capului! JARNÍK-BÎRSEANU, D. 95. *Mi-a jurat ... cu punerea capului.* DOINE, 229. *Afară e punere de cap!* CIAUȘANU, V. 129, cf. LEXIC REG. 50. (Fiz.) *Punere la pămînt* = legare intenționată a unui circuit electric cu pămîntul sau cu o masă metalică în contact cu pămîntul. Cf. DL, DM.

2. Pregătire, aranjare, rînduire (într-un anumit fel, într-o anumită ordine, după un anumit tipic). Cf. p u n e **(A I 4)**. *Vei băga înlăuntru masa și vei pune înainte punerea ei.* BIBLIA (1688), 69[1]/22. □ *Punerea pieselor la îndemînă.* ◇ *Punere la cale*=proiectare a unei acțiuni. Cf. SĂULESCU, HR. I, 117/13.

3. Îmbrăcare; încălțare. Cf. p u n e **(A II 1)**. *Spălarea pe mîini cu parfum ..., punerea pantofilor ... se fac în fața tuturor.* T iulie 1964, 31.

4. Aplicare. Cf. p u n e **(A III 2)**. *Vizicătorile și punerile de mușchi.* AR (1831), 456[1]/5. *Ar fi urmat iscăliturile, punerea solemnă a peceților și șnuruirea pergamentelor.* SADOVEANU, O. XII, 348. ✦ (Învechit) Învățătură, îndrumare, sfat (demn de pus în aplicare, de respectat). *O punere morală e o lege ... carea virtos să se păzască.* PETROVICI, P. 104/13. *Pot urma punerile ... una după alta.* id. ib. 106/9, cf. 87/25.

II. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în", marchează începutul unei acțiuni) Trecere la realizare, începere a activității de ... Cf. p u n e **(B III 2)**. *Punere în fabricație a unor noi produse de larg consum.* DL, cf. DM. *Propunerile de măsuri privind utilizarea la maximum a capacității de lucru a instalațiilor și agregatelor fiind aprobate ... urmează ca, începînd chiar de mîine, să acționăm pentru punerea lor în practică.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 761. ◇ (Învechit) *Punere în lucrare* = **a)** tranzacție. *Transacțiile sau punerile în lucrare după tractatul de Londra.* AR (1829), 128[2]/11; **b)** aplicare în practică. *Punerea în lucrare a acelei hotărîri.* DRĂGHICI, R. 163/7. *Punere în libertate* = eliberare (din detențiune). *Pentru punerea în libertate va interveni guvernul nostru.* STANCU, R. A. V, 376. *Punere în scenă* = regizare a unui spectacol; p. e x t. f i g. înscenare. *De opt zile publicați în fiece număr cîte un avertisment amenințător cu publicarea unui document ... Această lungă introducere este ceea ce se numește o extraordinară punere în scenă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 217. *Trebuia să supraveghez personal toată punerea în scenă.* VOICULESCU, P. I, 76. *Punerea în scenă a piesei ... își găsește justificarea.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 4/7. (Jur.) *Punere în întîrziere* v. î n t î r z i e r e. (Jur.) *Punere sub învinuire* v. î n v i n u i r e. (Jur.) *Punere sub urmărire* v. u r m ă r i r e. (Jur.) *Panere sub acuzare* v. a c u z a r e. (Jur.) *Punere în executare* v. e x e c u t a r e. (Tipogr.) *Punere în pagină* = **a)** schițare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; paginație **(3)**; **b)** așezare în format de pagini a unui text cules, pentru a obține forma definitivă a lucrării care se tipărește; paginație **(2)**.

— Pl.: (rar) *puneri.*

— V. **pune.**

PUNGÁCI[1] s. m. (Regional) Hoț (Vima Mare — Tîrgu Lăpuș). ALR I 1 554/270.

— Pl.: *pungaci.*

— **Pungă** + suf. *-aci.*

PUNGÁCI[2], **-CE** adj. **1.** (Învechit, rar; despre obiecte) Care înțeapă, care împunge. *Ș-îndreaptă în mînă sulița pungace.* BUDAI-DELEANU, T. V. 57. ✦ F i g. Sarcastic, caustic. *Firea lui cea dîrză și pungace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 112.

2. (Învechit și regional; despre vite) Care are năravul de a împunge. Cf. LB, HEM 189.

— Pl.: *pungaci, -ce.*

— **Punge** + suf. *-aci.*

PUNGALĂU subst. (Regional) Unealtă cu vîrful ascuțit cu care se fac găuri la opinci (Bîrsana — Sighetu Marmației). ALR II 6 618/353.

— Pl.:?

— **Punge** + suf. *-alău.*

PUNGAMÎNTE adv. (Glumeț) Din punct de vedere al situației materiale. *Eu, din mila creatorului, mă aflu în cea mai deplină mulțumire, fizicamente, moralminte și intelectualminte; nu pot însă, vai! a zice tot așa și dintr-un punct de vedere mai important cu mult — adică pungaminte vorbind.* CARAGIALE, O. VII, 291, cf. SFC II, 189, 197.

— **Pungă** + suf. *-aminte (= amente).*

PUNGÁR s. m. (Învechit) Persoană care păstra, care administra banii unei comunități. Cf. JAHRESBER. V, 327, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pungari.*

— **Pungă** + suf. *-ar.*

PUNGÁȘ s. m. Hoț de buzunare; p. g e n e r. hoț (de obiecte, de bunuri mărunte); p. e x t. escroc; om șmecher **(1)**. *Văzui tîlhari, ucigași, Hoți, răpitori și pungași.* PANN, ap. GCR II, 323, cf. POLIZU. *N-am trebuință eu de pungași.* BOLLIAC, O. 165. *În fundul curții se vedeau diferite grupe de masalagii și pungași.* FILIMON, ap. TDRG, cf. HEM 1 948. *Ești un pungaș prost.* SLAVICI, N. II, 304, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 64, ALEXI, W., BARCIANU, DHLR I, 362, TDRG, PASCU, S. 348, SEVERIN S. 33, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Asmuțim lumea asupra unui gardist, care se luptă cu un pungaș ce nu se dă prins.* BRĂESCU, O. A. II, 347. *Sînt operator de buzunare, adică pungaș.* SADOVEANU, O. IX, 491, cf. SCRIBAN, D. *Un om cult n-are ce să caute la pungași.* ARGHEZI, S. XI, 23. *Ești un pungaș, ... nu dau nimic.* CĂLINESCU, E. O. I, 94. *Cu mardeiașii și pungașii mahalalei nu vor să aibă a face.* CAMIL PETRESCU, O. II, 46. *Un pungaș de buzunare ți zise: — Bine ai făcut.* STANCU, R. A. V, 39. *Vrei ... să-ți întorc mîinile la spate ca unui pungaș.* DEMETRIUS, C. 66. *Ură? Împotriva cui? ... Împotriva pungașului ăsta?* H. LOVINESCU, T. 198. *E un pungaș care de două ori a fost prins cu gestiunea lipsă.* PREDA, R. 87. *Se ridicase un pungaș iute și țînăr peste toți manglitorii.* BARBU, G. 405. *Spunea că el urăște pungașii.* T noiembrie 1962, 30, cf. VAIDA, ZANNE, P. V, 528. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Iertai pe ucenici, pe simbriași și pe pungașii ăia de calfe.* DELAVRANCEA, O. II, 340. *Pungași de doctori! Îi iau banii degeaba.* CĂLINESCU, E. O. I, 304. ◇ (Adjectival) *Dispar pentru totdeauna întreprinderi vechi ruinate, înghițite de capitaliști mai norocoși sau mai pungași.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 10/1. *E cel mai pungaș dintre toți.* STANCU, R. A. V, 251.

— Pl.: *pungași.*

— **Pungă** + suf. *-aș.*

PÚNGĂ s. f. **I.** Săculeț (cu băieri) confecționat din diferite materiale, cu una sau cu mai multe despărțituri, în care se țin în mod curent banii (de metal) și alte obiecte mici; conținutul unui astfel de săculeț; săculețul împreună cu ceea ce conține. *Și cum de aduc banii și pungile, ei șupesc dă le numără ei singuri* (a. 1642). GCR I, 95/14. *Aflîndu vreme și ei să-și umple pungile, dat-au știre împăratului.* URECHE, L. 182. *Cela ce va lua bani de la cineva ... de-i va fi pecetluit în pungă și el va fi stricat pecetea, atunce să se cearte ca un fur.* PRAV. 42. *Nu strîngereți aur, neci argint, neci bani în pungile voastre.* N. TEST. (1648), 12[v]/33. *Nemică să nu ia pre cale ..., nici traistă, nici pîine, nici bani în pungă.* BIBLIA (1688), 778[1]/58, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Slujesc, mănînc, pun în pungă* (a. 1774). GCR II, 103/20. *N-ajută acum armele viteze Cum punga cu galbeni tecsuită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 225, cf. DRLU, LB. *Domnule! numai această pungă am putut apuca din corabie.* DRĂGHICI, R. 23/20. *De la jăcuitor, tîlharii au furat O pungă cu parale.* DONICI, F. 73. *Au băgat*

punga cu bani în stn. BĂRAC, T. 15/10. *Scoase de marturi dinaintea sultanului pe muftiul Bostan-Zadel, pe cadiascherul Baki,... cumpărați de dînsul cu vreo cîteva pungi de sechini.* BĂLCESCU, M. V. 85. *Cu hloroformul, domnule, mi-a șters punga și n-am simțit cîtuși de puțin.* CR (1848), 24²/37. *Punga plină pînă-mi fuse, Mîndra pe mînă mă puse, Cînd veni la jumătate, Mîndra mă dete la spate.* PANN, P. V. II, 123/18. *Pierdea împreună cu punga și viața.* NEGRUZZI, S. I, 16, cf. POLIZU. *Această pungă plină vrei tu să fie-a ta?* ALECSANDRI, T. II, 326, cf. CIHAC, II, 299. *Aruncai pe masă o pungă cu o mie de ducați.* BOLINTINEANU, O. 393. *Îți mai întinde și o pungă toșcă de bani.* CREANGĂ, P. 171. *Scoate punga din buzunar, apoi din pungă, două patace.* CARAGIALE, O. II, 46. *Vă țineți mari cu banii în pungă.* DELAVRANCEA, T. 172. *Veselia ei te-nțintă, Însă ea golește pungi, Cu ochi lungi, cu gene lungi.* MACEDONSKI, O. I, 57. *Banii sînt în aur, într-o pungă de piele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 254. *Credeam că-și va goli punga în mîinile nenorocitului.* DEMETRESCU, O. 108. *Și cei neoși hoțomani Nu-mi prădă punga cu bani.* NECULUȚĂ, Ț. D. 36. *Avea-ntr-o pungă galbeni din turmele vîndute.* COȘBUC, P. II, 95, cf. TDRG. *Îmi rămîneau în pungă o mie de zloți.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Scoase punga împletită, să deie banii.* GÎRLEANU, N. 57. *Vîrî mîna în buzunar și scoase o pungă, iar din pungă un galbăn.* HOGAȘ, DR. II, 160, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Turcul își dădu consimțămîntul în schimbul unei pungi cu aur.* GALACTION, O. A. II, 69. *Moșneag țicnit! îl întîmpină baba cu mătura, certîndu-i punga să vadă cît a adus.* C.PETRESCU, Î. II, 122. *Împart pungi de bani și dăruiesc castele.* BRĂESCU, A. 208. *La asta ai ajuns tu, măi? Să ieși la drumul mare, să tai pungile oamenilor?* SADOVEANU, O. III 261. *Bine faci că le vinzi, tot mai bine e să ai banul în pungă.* CĂLINESCU, E. O. I, 335. *Dacă pentru orice fleac o să desfacem punga, unde-ajungem?* T martie 1962, 17. *Zece pungi de irmilici, Opt de rubiele mici.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Herghelii de cai și pungi de bani.* POP., ap. GCR II, 317. *Turcii, măre, mi-l aflau, La greu bir mi-l așezau: ... Pă lună, o pungă plină Și pă an Caru dă bani.* ȘEZ. III, 212. *Da-ți-ar bunul Dumnezău Patru sute, bani în pungă, La doftori să nu-ți ajungă.* BÎRLEA, B. 56, cf. CIAUȘANU, V. 193. *Semn lui Nedea că-i făcea, Pungi de bani îi arăta Și Nedea se-ndupleca.* BALADE, II, 94, cf. FOLC. TRANSILV. I, 420, UDRESCU, GL. *Cine nu deschide ochii deschide punga.* ZANNE, P. V, 521. *Dumnezeu dă, dar nu bagă în pungă.* id. ib. VI, 657. *Nu e mai grea boală decît punga goală.* PANN, ap. CADE, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 49, ZANNE, P. V, 521. *Banului rău pungă să nu-i faci.* ZANNE, P. V, 57. *Săracului nu-i trebuie pungă.* id. ib. 551. *Și sătul și cu punga plină nu se poate.* id. ib. IV, 113. *Ochii muierii sînt la pungă.* id. ib. II, 292. *Ruda omului este punga cu banii și sacul cu mălaiul.* id. ib. IV, 571. *Punga de la gură să ți-o păstrezi, iar nu în fund să ți-o scormonești.* id. ib. VIII, 463. *Tovărășia e bună numai cu punga ta.* id. ib. IV, 231. *Nu sună banul cînd e unul singur în pungă.* id. ib. V, 66. *Cu bogatul nici calul să nu-l încerci, nici în pungă să te măsori.* id. ib. 88. *Poftim pungă la masă, dacă ți-ai adus de-acasă.* CREANGĂ, P. 234, cf. ZANNE, P. V, 520. *Fugi de cel ce pupă-n bot, că ți ia din pungă tot.* ZANNE, P. II, 681. *Noi putem fi frați, dar pungile noastre nu sînt surori.* id. ib. V, 520. *Ce folos de cușmă lungă Dacă nu-s parale-n pungă.* id. ib. 474. *Punga nici deschisă, nici închisă, pururea să ți-o păzești.* id. ib. VIII, 463. *Toți banii În punga Stanei,* se zice despre cei care își cheltuiesc banii cu femeile. Cf. id. ib. V, 59. *Masa întinsă Te lasă cu punga linsă.* id. ib. III, 647. ◇ (Ca termen de comparație) *Gura mare-a cucoanei ... se strînge pungă.* SĂM. III, 169. *Asculta foarte serioasă, cu capul sus, cu buzele strînse pungă și privea mînioasă.* REBREANU, I. 26. *Invidioșii făceau complimente cu gura pungă.* BRĂESCU, O. A. I, 409. *Fioroasa făptură Cu trupul pungă.* BOUREANU, S. P. 26. *Slăbise ... I se strînsese obrazul pungă.* BARBU, P. 101, cf. SEVASTOS, N. 355. ◇ *Pungă goală* sau *suflă-n pungă,* se spune despre un om fără bani. Cf. BARONZI, L. 96, PAMFILE, J. II, 162, JAHRESBER. XIX–XX, 28. (Ironic) *Negustător de pungi* = hoț (de drumul mare). *Frica de hoți i se trăgea de la o întîlnire ce a avut noaptea în pădure cu un negustător de pungi.* GANE, N. III, 165. ◇ Expr. **A(-și) strînge** (sau **a face, a i se face, a avea) gura** (sau **buzele) pungă** = **a)** a avea sau a produce o senzație de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, acru etc. *Buzele lui Gheorghe se strîngeau pungă, ca și cînd ar fi mușcat dintr-o lămîie.* GÎRLEANU, N. 59. *Porumbrelul ... face porumbrele, niște roade negre ca alunele de mari și care, cînd le mănînci, îți face gura pungă, fiind astringente.* ȘEZ. III, 13. *Cînd bei din vinul acela ți se face gura pungă.* DDRF. *Vinu de la Valea Lungă Cînd bești face gura pungă.* ZANNE, P. VI, 436,; **b)** a ține sau a face să țină buzele strînse ori a-și strînge buzele (în semn de nemulțumire, de amărăciune etc.). *Tăcea, zdrobită de emoție, cu ochii umezi, strîngînd buzele pungă.* REBREANU, I. 178. *Nu-ți sînt soră, se scutură baba, făcîndu-și gura pungă.* SADOVEANU, O. VIII, 559. *Își strînge gura pungă, își frămîntă buzele și le mușcă.* STANCU, D. 260. **A sufla în pungă** sau **a-i sufla vîntul în pungă** ori **a avea pe dracu-n pungă** sau **a-i fi punga ofticoasă** sau **a da de fundul pungii** = a nu (mai) avea bani, a termina banii, a nu (mai) avea resurse. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 526, 527, VI, 607. *Bietul Ibraim a dat de fundul pungii!* GALACTION, O. A. I, 342. (Regional) **A i se întoarce** (cuiva) **punga pe dos** = a-și cheltui toți banii. Cf. ZANNE, P. V, 525. (Regional) **A-l mînca** (pe cineva) **în pungă** = a simți nevoia să facă cheltuieli (de prisos). Cf. UDRESCU, GL. **A-l ustura** (pe cineva) **în** (sau **la) pungă** = a plăti un lucru cît nu face. Cf. id. ib. **A sta cu mîna în pungă** = a cheltui mereu; a fi mereu nevoit să cheltuiască. Cf. id. ib. (Regional) **A-l scurma paralele în pungă** = a fi cheltuitor. Cf. ZANNE, P. V, 525. (Regional) **(Ba) că(-l) teacă, (ba) că(-l) pungă,** se spune cînd, sub diverse pretexte, cineva se eschivează să facă un lucru. *În sfîrșit, spuneau că nu sînt încă gata precum ar dori, că le vine greu a se despărți de singura lor fiică ... la urma urmelor — că teacă ..., că pungă.* SLAVICI, N. I, 96. *Nașul, nașa ... Se suciră, se-nvîrtiră, Ba că-i teacă, ba că-i pungă.* ap. TDRG. *Nici unul am putea veni; unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că pe dincolo.* RETEGANUL, P. I, 30. (Regional) **A-i face punga pălănjeni la gură** = a fi foarte zgîrcit. Cf. ZANNE, P. V, 522. (Regional) **A umbla cu doi bani în trei pungi** = a se purta necinstit. id. ib. 68. (Regional) **Ca un ban în două pungi,** se spune despre cei săraci și fuduli. *Se răsfață-n haine lungi Ca un ban în două pungi.* PANN, P. V. I, 161/4, cf. ZANNE, P. V, 68. (Regional) **A trăi ca banul în punga săracului** = a trăi liniștit. Cf. ZANNE, P. V, 69. (Regional) **A bate pe cineva în pungă** = a produce cuiva o pagubă. Cf. CIAUȘANU, GL. **(A fi) gros** (sau, rar, **cald) la** (ori **de) pungă** = (a fi) foarte bogat. Cf. DELAVRANCEA, ap. DDRF, ZANNE, P. V, 526. (Substantivat) *De aceea ce era împrejurul lor, artiștii nu se inspirau mai deloc, decît cînd era vorba ... de convins pe vreun gros de pungă, proteguitor al artei.* IONESCU-RION, S. 256. (Regional) **A avea cheag la pungă** = a avea bani, a fi bogat. Cf. ZANNE, P. III, 520. (Regional) **A sta cu punga în drum** = a fi darnic. Cf. id. ib. V, 525. **A-și dezlega** (sau **a-și desface) punga** (ori **băierile pungii)** = a da (cuiva) bani; p. ext. a fi darnic, generos. *Le-a arătat în ce mare strîmtoare se afla și i-a rugat să-și dezlege pungile ca să-l ajute.* CARAGIALE, O. II, 256. *Oamenii din tîrg trec repede; au treburi multe; n-au vreme să-și desfacă punga.* DELAVRANCEA, T. 174. (Regional) **Nici nu-mi intră-n pungă, nici nu-mi iese,** se spune cînd cineva nu are nici un interes într-o afacere, într-o treabă oarecare. Cf. ZANNE, P. V, 523. (Regional) **A-l avea** (sau **a-l băga) în** (sau **la) pungă** (pe cineva) = a dispune de cineva; a-l avea la mînă. Cf. id. ib. 524, UDRESCU, GL. (Regional) **Să-l bagi în pungă,** se spune despre cineva slab, pipernicit. Cf. ZANNE, P. V, 524. (Regional) **A-și căuta în pungă** = a fi rău bolnav, a fi pe moarte. Cf. id. ib. 525, CIAUȘANU, V. 193, UDRESCU, GL. (Regional) **A-l băga (popa) în pungă** (pe cineva), se spune despre un om care a murit. Cf. UDRESCU, GL. (În imprecații; cu schimbarea

construcției) *Vedea-te-aș în punga popii.* PAMFILE, J. II, 161. **A lega băierile la pungă** (sau **pungii**) v. baieră. **A avea nouă băieri la pungă** v. baieră. ◇ (Prin lărgirea sensului; sugerează resursele materiale, mai ales averea în bani, ale cuiva) *Caftanele după cari alergau însurăței îl ajutau mult la sporirea pungii.* GHICA, S. 36. *Rugai pe prietenul meu Tasache Crăcăuanu ... să-mi închipuie un cal potrivit pungii mele.* HOGAȘ, DR. I, 157. *Din nenorocire, credincioșii erau mai greoi la pungă ca păstorul.* REBREANU, I. 224. *Mai întreg venitul acestor vămi intra drept în punga domnitorului.* N. A. BOGDAN, C. M. 157. *Ne învoim creștinește, după cum ne lasă punga și inima.* TEODOREANU, M. U. 168. *Pentru punga lui Ițic și apa era prea scumpă.* SADOVEANU, O. VII, 554. *Era plin orașul de circiumi ... Pentru toate gusturile și pentru toate pungile.* STANCU, R. A. II, 124. *Nu vă-ntreabă nimenea de pungă.* BENIUC, V. A. II, 124. *Bea vin, punga-și cheltuiește Și zău că nu se căiește.* ALECSANDRI, P. P. 347. *Punga mea se cheltuiește!* MAT. FOLK. 398. ◇ (Familiar) *Punga statului* = bugetul statului. ◆ Spec. (De obicei determinat prin „de bani") Săculeț cuprinzînd 500 de galbeni, taleri, lei vechi etc., cu care se făceau unele plăți înainte de secolul al XIX-lea; p. ext. suma de 500 de galbeni, taleri, lei vechi etc. *Trimis-au la împărăția turcilor pre Tăutul logofătul cel mare ... de au dus birul zece pungi de bani.* URECHE, ap. HEM 2 420. *Și până n-au dat cîteva pungi de bani nu i-au slobozit pre acești boieri.* M. COSTIN, LET. I, 352/18. *Am dat domnia mè la sfîntul mormînt trei pungi de bani, adecă taleri 1 500* (a. 1695). HEM 2 419. *Fost-au să dea Lupul Vornicul și vro 60 pungi de bani la vezirul din veniturile țării.* N. COSTIN, ap. HEM 2 419. *Încă au rămas și lui Vasilie Vodă o mie de pungi de bani dobîndă.* NECULCE, L. 17. *Le dede o pungă de bani.* ANON. CANTAC., CM I, 145. *Au îmbrăcat serascheriu-pașa pe hanul cu o blană de samur dă trei pungi de bani.* R. POPESCU, CM I, 564. *L-au dăruit măria-sa vodă cu 5 pungi de bani.* R. GRECEANU, CM II, 145. *Este datoare țara cu 200 și mai bine de pungi.* ANTIM, P. XXVIII. *Iară Sandului i-au fost de zălog ... cu zapis de la Mihalachi blanariul pentru o pungă de bani* (a. 1715). URICARIUL, XXII, 362. *Au zis că are în hotar 5 pungi de ban*[i] (a. 1760). IORGA, S. D. X, 389. *Au cîștigat cîtăva somă pungi de bani* (a. 1769). GCR II, 82/1. *Oare nu te vei speria cînd ți-oi zice că am dat 200 de pungi de bani pe amîndouă huzmeturile?* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 84. *Au cîștigat și păn'la 30 pungi de bani* (a. 1793). id. ib. 27. *Un grec sta cu sabia scoasă să-l taie, de nu ar fi dat numa cinci pungi de bani, adecă 2500 florinți pentru viața pruncului său.* ȘINCAI, HR. III, 252/1. *I-au dat vro cîteva pungi de bani* (a. 1800). GCR II, 178/30. *Cere patru sute cinzăci de pungi de bani* (a. 1806), IORGA, S. D. VIII, 124. *O sumă mare dă bani, piste patru sute dă pungi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64. *Au făcut bine împrumutînd țara cu taleri 300 000 ... cu tocmeală de dobîndă po taleri șapte și jumătate la pungă pe lună* (a. 1823). DOC. EC. 281, cf. LB. *Pașa trimisese 10 000 pungi de bani la Constantinopol.* CR (1836), 3[1]/20. *Ș-o pungă de galbeni iacă-ți dăruiesc.* PANN, P. V. I, 39/14. *Aduse moaștele sfintei Paraschiva de la Epivata, pentru care dete trei sute pungi de bani.* NEGRUZZI, S. I, 283, cf. POLIZU. *Am dat spătarului douăzeci de pungi de bani.* FILIMON, O. I, 158, cf. HEM 2 419. *Dete părinților lui vreo trei pungi de galbeni.* ISPIRESCU, L. 108. *Haraciul e fixat pentru Muntenia la 619 pungi (309 500 lei), iar pentru Moldova la 135 pungi și 445 lei (67 945 lei).* ȘIO I, CLXXXVII, cf. CVII. *Văduva lui Șerban Vodă a trebuit să plătească trei sute de pungi, iar autorul „Evenimentelor", prefăcînd în lei, vorbește de 150 000 de lei.* IORGA, I. L. I, 320, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 78, ȘĂINEANU, D. U. *Am să-l rog să-ți dăruiască o pungă de galbeni.* GALACTION, O. 77. *Trimițîndu-i măgulele Ș-un poclon de zece pungi.* ALECSANDRI, P. P. 179. *Herghelii de cai și pungi de bani Ca la boierii cei mari.* POP., ap. GCR II, 317. *Și da Tudor, și mai da Tot pe ani Cinci pungi de bani.* BALADE, III, 343. ◆ (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de" care arată conținutul sau felul) Săculeț confecționat din hîrtie, din material plastic sau din alte materiale și care are diferite întrebuințări; conținutul unui astfel de săculeț (mai ales alimente); săculețul împreună cu ceea ce conține. *Pe toată ziua stricam într-însele cîte un corn de praf și cîte o pungă de alice.* ODOBESCU, S. III, 22. *Sîmbătă sara ginerile mergea la mireasă cu punga cu lăutari; așa se zicea că „duce punga". El ducea miresii gimbir și oglindă, iară socrilor cizme.* PITIȘ, ȘCH. 108. *El caută-n pungă, zice-n pripă: „Zău, zău, că n-am tabac de pipă".* COȘBUC, P. II, 248, cf. ȘIO II[1], 117. *Pungi de hîrtie sau carton, simple.* NICA, L. VAM. 205. *Vedea munți de bomboane ... A mîncat cîteva pungi pe zi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 215. *Avea ușa dată de perete ... pungi și bucăți de sticlă zvîrlite pe jos.* SAHIA, N. 93. *Acadele și bigi-bigi pentru plozi ori o pungă de fructe.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 168. *Și-a scos o pungă mare de piele și și-a răsucit o țigară groasă.* SADOVEANU, O. V, 297. *Mai bine-mi da o pungă cu tutun.* ARGHEZI, VERS. 297. *Ceru o pungă cu alune americane prăjite.* CĂLINESCU, E. O. II, 86. *Băgă mîna la pieptar înăuntru și scoase punga cu sculele.* V. ROM. mai 1955, 26, cf. H VII 154, ALR I 1 544/420.

II. P. anal. **1.** Nume dat unor organe ale oamenilor, ale animalelor sau ale plantelor sau unor părți, formații etc. ale acestor organe care seamănă cu o pungă **(I)**:

a) (Anat.; popular; în sintagma) *Punga boașelor* = scrot. *Face o puncțiune (gaură) prin împungere, și injectă în punga boașelor oliu camforat.* MAN. SĂNĂT. 244/18, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

b) (Anat.) Săculeț triunghiular situat pe piciorul albinei, în care aceasta strînge și transportă polenul. *Zburau albine cu pungile încărcate de polen în iarba coaptă.* C. PETRESCU, Î. II, 210.

c) (De obicei cu determinări care precizează sensul) Cavitate mică formată într-un țesut în care se acumulează un lichid patologic. (Fig.) *Ai atins locmai punga cu puroi ... Am niște nesiguranțe și niște bănuieli care îmi bat în țeastă piroanele nebuniei.* GALACTION, O. A. I, 46. ◇ (Popular) *Pungă de apă* = ascită. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

d) (Bot.; rar) Coleoriză. *Radicula embrionului este îmbrăcată c-o pungă epidermică: coleoriza.* GRECESCU, FL. 8.

2. Umflătură a pielii asemănătoare cu o pungă **(I)** (situată mai ales sub pleoapa inferioară). *Cu ochii adînciți în pungi de piele zbîrcită.* ap. TDRG. *Un obraz buhăit, cu pungi tumefiate sub pleoape.* C. PETRESCU, Î. II, 188. *Cu pungile pleoapelor umflate de nesomn.* id. A. 459. *Era nervos, pungile de grăsime de sub bărbie se zbăteau ca niște broscuțe.* V. ROM. octombrie 1958, 23. *Pungile de sub ochi îi erau vinete.* ib. decembrie 1964, 45.

3. Cavitate naturală în scoarța pămîntului, de forma unei pungi **(I)**, care conține o anumită substanță. *O pungă de gaz metan, un zăcămînt de sare ... pot să modifice sensibil densitatea mijlocie a scoarței Pămîntului.* CIȘMAN, FIZ. I, 213. *Praful de caolin astfel produs se concentrează uneori în pungi, formînd zăcăminte.* GEOLOGIA, 29. *N-a fost altceva decît o pungă de apă strînsă din ploi și din topirea zăpezii.* T iulie 1964, 66.

III. Compuse: (Bot.) **punga-babei** = **a)** plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene-aurii, care crește prin locurile umede; tătăișă[1], (regional) alanț, albeață, cioroinic, creștinească, iarbă-de-inimă-rea, iarbă-roșie *(Pulicaria dysenterica).* Cf. CIHAC, II, 299, DDRF, BRANDZA, FL. 270, BARCIANU, GRECESCU, FL. 296, ȘEZ. XV, 132, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 139, 276; **b)** (popular) turtă *(Carlina acaulis).* Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 299, BRANDZA, FL. 299, DAMÉ, T. 186, GRECESCU. FL. 326, N. LEON, MED. 65, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 41, 276; **c)** (regional) traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris).* BORZA, D. 39; (regional) **punga-ciobanului** = limba-mării *(Iberis umbellata).* id. ib. 87; (regional) **punga-popii** = **a)** traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris).* Cf. POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 299, DDRF, BRANDZA, FL. 142, ȘEZ. XV, 134, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U.,

CADE, BORZA, D. 39, 276; **b)** stupitul-cucului *(Cardamine pratensis)*. Cf. BORZA, D. 40, 276; **c)** pungulița **(II a)** *(Thlaspi arvense)*. Cf. CIHAC, II, 299, BARCIANU, BORZA, D. 169, 276.

IV. (Regional) Sîngerete. Cf. LB, ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *pungi* și (regional) *punge* (ȘEZ. IV, 170).

— Din m. gr. **πούγγι**, lat. med. **punga**, v. sl. **пѫгва**.

PUNGĂLEÁLĂ s. f. Faptul de a **p u n g ă l i**.

1. (Prin nord-estul Olt.) Cf. **p u n g ă l i (1)**. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 193.

2. (Regional; în forma *punghileală)* Cf. **p u n g ă l i (2)** (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ctită punghileală la fetele-astea!* id. ib.

— Pl.: *pungăleli*. — Și: (regional) **punghileálă** s. f. UDRESCU, GL.

— **Pungăli** + suf. *-eală*.

PUNGĂLÍ vb. IV. **1. T r a n z.** (Folosit și a b s o l.) (Popular) A coase prost, a coase de mîntuială (cu împunsături neregulate și inestetice, cu creturi etc.); p. **g e n e r.** a coase; (regional) a pungui **(3)**, a pungi[2] (v. **p u n g e 2**). Cf. CADE. *Meseriașii ... se apucară de meserie: cizmarii să pingelească, croitorii să pungălească.* PAS, Z. III, 279. *O să plătească ei, că n-or fi nebuni, zise Ilie, urmărind cum ți pungălea muierea cămașa.* PREDA, D. 8, cf. M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, V. 193, TOMESCU, GL.

2. I n t r a n z. (Regional; în forma *punghili)* A migăli **(2)**; a mocoși (Moșoaia — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pungălesc*. — Și: (regional) **punghilí** (prez. ind. și *pünghil)* vb. IV. UDRESCU, GL.

— **Punge** + suf. *-ăli*.

PUNGĂLÍT, -Ă adj. **1.** (Popular) Prost cusut; (regional) punguit[1]. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 73.

2. (Regional; în forma *punghilit)* Care lucrează cu migală; (regional) punghinit[2] (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *pungăliți, -te*. — Și: (regional) **punghilít, -ă** adj. UDRESCU, GL.

— V. **pungăli**.

PUNGĂLITÚRĂ s. f. (Popular) Faptul de a pungăli **(1)**, (regional) **p u n g ă l e a l ă (1)**; împunsătură (cu acul) într-un material; (concretizat) cusătură (neîngrijită, neglijentă). Cf. CADE. *Cusăturile să fie vizibile în pungălituri roșii.* ARGHEZI, în SCL 1973, 49, CIAUȘANU, V. 193.

— Pl.: *pungălituri*.

— **Pungăli** + suf. *-tură*.

PUNGĂRÍ vb. IV. **T r a n z.** (Învechit) A pungăși. Cf. POLIZU, JAHRESBER. V, 327.

— Prez. ind.: *pungăresc*.

— **Pungă** + suf. *-ări*.

PUNGĂRÍRE s. f. (Învechit) Pungășire. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *pungăriri*.

— V. **pungări**.

PUNGĂȘEÁLĂ s. f. Faptul de a (s e) **p u n g ă ș i**. *Oameni pe cari uneori îi vezi noaptea la prădă gata la pungășeli.* JIPESCU, ap. CADE. *Las'eă vă-nvăț eu minte, dacă-i vorba pe pungășeală!* DUNĂREANU, CH. 20, cf. TDRG, DEX.

— Pl.: *pungășeli*.

— **Pungăși** + suf. *-eală*.

PUNGĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** De pungaș; hoțesc. Cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. (Rar; în sintagma) *Geamparalele pungășești* = numele unui dans popular nedefinit mai de aproape; melodie după care se execută acest dans. *Am început să joc geamparalele pungășești*, BARBU, G. 206.

— Pl.: *pungășești*.

— **Pungaș** + suf. *-esc*.

PUNGĂȘÉȘTE adv. Ca pungașii, în felul pungașilor; hoțește. Cf. SCRIBAN, D.

— **Pungaș** + suf. *-este*.

PUNGĂȘÍ vb. IV. **T r a n z.** A-și însuși (pe ascuns sau cu forța) un bun material al cuiva, a **f u r a**; p. **e x t.** a înșela, a escroca; (popular) a pungui **(1)**, (învechit) a pungări, a pungi[1] **(2)**. Cf. BARONZI, L. 125. *Vai de mine! ăsta e vrun pungaș; a aflat că nu-i dumnealui acasă și umblă să ne pungășească.* CARAGIALE, O. VI, 34. *Guvernanții ... ne pungășesc lutnd biruri.* SLAVICI, N. I, 295, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SFC IV, 200, M. D. ENC. DEX. ◇ **R e f l. r e c i p r.** *Se pungășesc unul pe altul.*

— Prez. ind.: *pungășesc*.

— V. **pungaș**.

PUNGĂȘÍE s. f. Faptă de pungaș; ocupație de pungaș; hoție; p. **e x t.** escrocherie, înșelătorie; șmecherie **(2)**. *Nu pot învăța vreo meserie ... Vor trebui volens nolens să se apuce de pungășie.* CARAGIALE, O. V, 411. *Să facă bine și cinstit, să nu-mi umble cu pungășii.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și vagoanele de grîu sustrase rechiziției, astă iarnă, nu e pungășie?* C. PETRESCU, Î. II, 83, cf. SCRIBAN, D. *Forma minoră a pungășiei prudente.* ARGHEZI, B. 21. *Îi dăduseră o idee: cum să urzească o pungășie.* STANCU, R. A. I, 304. *Hoția sau pungășia sau alte păcate erau valabile numai dacă erau săvîrșite acolo în sat.* PREDA, R. 251.

— Pl.: *pungășii*.

— **Pungaș** + suf. *-ie*.

PUNGĂȘÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a **p u n g ă ș i** și rezultatul ei; (învechit) pungărire. Cf. DDRF.

— Pl.: *pungășiri*.

— V. **pungăși**.

PUNGĂȘOÁICĂ s. f. Hoață de buzunare; p. **g e n e r.** hoață (de bunuri mărunte); p. **e x t.** escroacă; femeie șmecheră **(1)**. Cf. CADE. *Doamna — să mă iertați — e pungășoaică. A culeș-o babaca de pe maidan și-a făcut-o prințesă.* STANCU, R. A. I, 260, cf. DM. *Să nu te mai văd aici, pungășoaică afurisită, că te vîr la pușcărie!* V. ROM. martie 1958, 8, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pungășoaice*.

— **Pungaș** + suf. *-oaică*.

PUNGĂȘÓI s. m. (Regional) Augmentativ al lui **p u n g a ș** (Balta Doamnei — Ploiești). ALR I 1 550/746.

— Pl.: *pungășoi*.

— **Pungaș** + suf. *-oi*.

PUNGĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care împunge, înțeapă; împungător. *Pungătoare ghimpuri.* MAIOR, P. 120/26. *Și pe tirani îi lăsă în crudele lor chinuri, ... În patul lor cel moale, mai pungător, mai aspru Și însuși decît spinii.* HELIADE, O. I, 212. *Pungători pinteni.* id. ib. 322.

— Pl.: *pungători, -oare*.

— **Punge** + suf. *-ător*.

PÚNGE vb. III. **T r a n z. 1.** (Folosit și a b s o l.) (Învechit și regional; mai ales despre obiecte cu vîrf ascuțit) A împunge, a înțepa. Cf. CLEMENS, LB. [Taurul] *în sec lovește, punge Și sparge cu piciorul pămîntul.* HELIADE, O. I, 319, cf. STAMATI, D. *Gura-i pute, barba-i punge.* DOINE, 269. ◇ **F i g.** *Puns de supărare, Pune mîna-ndată foarte mînios Pe cel mai tenace și-l trîntește jos.* HELIADE, O. I, 296.

2. (Prin nord-estul Olt.; în forma *pungi)* A pungăli **(1)**. Cf. CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 85.

— Prez. ind.: *pung*. — Și: **pungí** vb. IV. CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 85.

— Lat. **pungere**.

PUNGHILEÁLĂ s. f. v. **pungăleală.**

PUNGHILÍ vb. IV v. **pungăli.**

PUNGHILÍT, -Ă adj. v. **pungălit.**

PUNGHINEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a p u n g h i n i, de a lucra încet, atent, cu migală; (regional) punghinit[1] (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *punghineli.*
— **Punghini** + suf. *-eală.*

PUNGHINÍ vb. IV v. **bunghini.**

PUNGHINÍT[1] s. n. (Regional) Punghineală (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Atîta punghinit la o maramă, m-a speriat!* id. ib.
— V. **punghini.**

PUNGHINÍT[2], **-Ă** adj. (Regional) Care lucrează cu migală; punghilit, v. p u n g ă l i t **(2)** (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Punghinită fată, are o răbdare de fier.* id. ib.
— Pl.: *punghiniți, -te.*
— V. **punghini.**

PUNGHISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A migăli **(2)**; a mocoși (Moșoaia — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *punghisesc.*
— De la **pungăli,** cu schimbarea de suf.

PUNGHÍȚĂ s. f. (Prin Ban. și prin Olt.) Punguliță **(I).** Cf. ANON. CAR., CADE. *Băgînd mîna în buzunari, scoasă două punghițe de bani și i le dete lui Petru, poftindu-i noroc.* CĂTANĂ, P. B. II, 101.
— Pl.: *punghițe.* — Și: (învechit) **pungíță** s. f. ANON. CAR.
— **Pungă** + suf. *-iță.*

PUNGÍ[1] vb. IV. **1.** T r a n z. (Complementul indică de obicei gura sau buzele; construit cu dativul pronumelui personal) A strînge și a țuguia, dînd aspectul unei pungi **(I)**; (rar) a pungui **(5).** *Se poate ..., își pungi gura fetica.* SADOVEANU, O. XVII, 309, cf. SCRIBAN, D. *Clătină capul încăpățînat și, pungindu-și buzele, împinse luntrea la debarcader.* GALAN, B. I, 46. ◇ R e f l. *Gura se pungește de fructe acre.* SCRIBAN, D. ✦ R e f l. (Regional) A se chirci; a se zbîrci; a slăbi (Cepari — Curtea de Argeș). UDRESCU, GL. *S-a pungit baba, a rămas mititică, o coțîrleață plină de zbîrcituri.* id. ib.
2. T r a n z. (Învechit) A pungăși. *S-a dres treaba cu poliția. Toată pricina era să mă pungească.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 614. *A hotărît să-și răzbune cum se cade, pungind pre cei mai mari boieri.* NEGRUZZI, S. I, 87, cf. 85. *Tăia* [cărțile de joc] *... iscodind fel de fel de teșmecherii ce întrebuința sara spre a pungi pe pontalori.* ALECSANDRI, O. P. 48, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
3. R e f l. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) A fi zgîrcit, a fi meschin (la bani); a se calici. *Ce te tot pungești așa ?* CIAUȘANU, GL. *Te pungești la nimica și cînd e la gros nu te mai uiți, dai cu ochii închiși.* UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *pungesc.*
— V. **pungă.**

PUNGÍ[2] vb. IV v. **punge.**

PUNGÍT, -Ă adj. **1.** (Despre gură sau buze) Strîns și țuguiat, dînd aspectul unei pungi **(I),** (regional) p u n g o s; p. e x t. (regional; despre obraji sau despre pielea lor) cu crețuri, î n c r e ț i t, r i d a t, z b î r c i t; (despre oameni) cu obrazul sau pielea obrazului ridate, zbîrcite. *Pe gura ei pungită reveni pentru o clipă un zîmbet fin de neîncredere.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 47, cf. CADE. *Țîfaca Leona, duhul de groază, se înfățișa mare și ciolănoasă ..., c-o gură pungită din care nu lipsea încă nici o măsea.* SADOVEANU, O. XVII, 370. *În fața lor se afla Bonifaciu Hagienuș, cu fălcile mai încrețite și cu gura pungită din cauza absenței cîtorva dinți din față.* CĂLINESCU, S. 41. *Are obrajii pungiți, buzele pungite.* UDRESCU, GL. ✦ F i g. (Regional; despre oameni) Amărît, chinuit (Cepari — Curtea de Argeș). UDRESCU, GL.
2. (Bot.; despre unele organe) Ascuțit la vîrf. Cf. DN[2].
3. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) Zgîrcit, avar. Cf. CIAUȘANU, V. 193, UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Un pungit, mama focului!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pungiți, -te.*
— V. **pungi.**

PUNGÍȚĂ s. f. v. **punghiță.**

PUNGIÚC subst. (Turcism învechit) Ornament pentru stofe, pentru țesături (făcut din mărgele). ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Asta este ... hares pungiuc.* FILIMON, O. I, 223, cf. ȘIO II_2, 158.
— Pl.:?
— Din tc. **bunğuk.**

PUNGÓCI s. n. Augmentativ al lui p u n g ă **(I)**; pungoi. *Negustorul se scula în picioare, scoțînd din buzunar un pungoci unsuros, destul de greu, plin cu mărunțiș.* CARAGIALE, O. III, 145, cf. IV, 289, CADE, SCRIBAN, D. *Pungociul cu tutun și foiță trecură din mînă în mînă.* STANCU, R. A. V, 415, cf. ALR I 1 544/820.
— Pl.: *pungoace* și (rar) *pungociuri* (SCRIBAN, D.).
— **Pungă** + suf. *-oci.*

PUNGÓI s. n. Augmentativ al lui p u n g ă **(I)**; pungoci. Cf. ANON. CAR. *Nu e nefer în oștirea noastră care să nu aibe cîte un pungoi plin cu mahmudele și dodecari.* FILIMON, O. I, 272. *Oamenii altor nații și-nțeseză pungoaili cu bănet din negustorie.* JIPESCU, O. 46, cf. TDRG, CADE.
— Pl.: *pungoaie.*
— **Pungă** + suf. *-oi.*

PUNGÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre gură sau buze) Pungit **(1)** (Bonț — Gherla). COMAN, GL.
— Pl.: *pungoși, -oase.*
— **Pungă** + suf. *-os.*

PUNGUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Popular) A pungăși. Cf. POLIZU, JAHRESBER. V, 327, ALEXI, W. *Ca să dea conced la soldați, — o zi, două-îi punguie.* STANCU, D. 308. *N-am întîlnit pe altcineva. Numai pe soldații care au sărit asupra noastră să ne punguie.* id. R. A. II, 141, cf. SCL 1973, 50. *Dragă, m-ai punguit de toți banii; nici de țigări nu mi-ai lăsat.* UDRESCU, GL.
2. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A se căuta, a se scotoci prin buzunare de bani. *Trei băieți s-au punguit în fața cinematografului, ca să încropească suma d-un film.* UDRESCU, GL.
3. I n t r a n z. (Regional) A pungăli **(1)** (Borlova — Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Mărioara știe bine a pungui.* id. ib.
4. R e f l. (Regional; despre fructe) A se încreți, a se zbîrci. Cf. CADE. *Un fel de măr punguit de zbîrcituri premature,* în SCL 1973, 50.
5. T r a n z. (Rar; complementul indică de obicei gura sau buzele; construit cu dativul pronumelui personal) A pungi[1] **(1).** *Tanti Fira ... se retrase doi pași punguindu-și gura și apoi, apropiindu-se și sărutîndu-l, zise patetic și serios,* în SCL 1973, 49. ✦ R e f l. (Despre obraz sau despre pielea lui) A se zbîrci. *Pergamentul obrazului se punguise dezvelind dinții.* C. PETRESCU, O. P. I, 243.
— Prez. ind.: *pungulesc* și (regional) *pungui.*
— **Pungă** + suf. *-ui.*

PUNGUIÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a (s e) p u n g u i. Cf. p u n g u i **(1, 2)**. (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ce de pungială pînă să încropim bănuții d-un adălmaș!* id. ib.
— Pronunțat: *-gu-ia-*. — Pl.: *punguieli.*
— **Pungui** + suf. *-eală.*

PUNGUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a p u n g u i **(1)**. Cf. POLIZU.
— Pl.: *punguiri.*
— V. **pungui.**

PUNGUÍT[1], -Ă adj. (Regional) Pungălit **(1)** (Amărăștii de Jos — Caracal). L. ROM. 1959, nr. 5, 73.
— Pl.: *punguiți, -te.*
— V. **pungui.**

PUNGUÍT[2], -Ă adj. (Prin vestul Olt.) Zgîrcit, avar. *E punguit de n-are țară.* BOCEANU, GL.
— Pl.: *punguiți, -te.*
— De la **pungă.**

PUNGULÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă.
I. Cf. p u n g ă **(I)**. *Lăsă la dînsul o pungulițâ cu 200 de galbini de aur.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118[v]/5. *Eu, înspăimîntat, apuc pungulița, o pui în sîn, și uit demîncarea* (a. 1819). URICARIUL, VII, 74, cf. LB. *Ș-apoi trage, copile băiete, cu amîndouă mîinile galbenii înainte-ți, bagă-i în pungulițâ, cheltuiește frumos, împlinește-ți toate plăcerile.* PR. DRAM. 125. *Deschide-te, pungulițâ! Scoate-ț banii prin guriță.* BĂRAC, T. 15/1. *Scoate colea pungulița, Fă-o să-și caște gurița.* PANN, P. V. I, 20[1]/17, cf. POLIZU. *De-aș avea o pușculițâ Și trei glonți în pungulițâ Ș-o sorioară bărdiță!* ALECSANDRI, P. I, 4. *Deschide-te, pungulițâ, Să plătești plăcințelele.* ODOBESCU, S. III, 10, cf. DDRF, JAHRESBER. V, 327, BARCIANU. *Pe vetrele de „rochița-rîndunicii", floricelele albe și roșietice păreau niște pungulițe de mătase răsucite.* SANDU-ALDEA, U. P. 57, cf. ALEXI, W. *A plecat ... c-o pungulițâ plină de poli.* ap. CADE, cf. DHLR I, 253, PASCU, S. 260. *Luă dintr-un scrin o pungulițâ, în care păstra încă economiile ei de fată.* BRĂESCU, O. A. I, 6. *Ș-a scos dintr-o pungă mare o pungulițâ militică și mi-a dat doi lei.* SADOVEANU, O. VII, 596. *Primblă-mi-se-o cătănițâ, Cu doi bani în pungulițâ.* ALECSANDRI, P. P. 97. *Scoase pungulițele și le dă una la un cerșitori, ceialaltă la celalalt cerșitori.* CĂTANĂ, P. B. II, 102, cf. ZANNE, P. V, 520.
II. (Bot.) **1.** Numele a două specii de plante din familia cruciferelor: **a)** plantă erbacee de culoare verde deschis, cu miros neplăcut, cu tulpină dreaptă, cu frunze oblonge și sagitate la bază, dințate sau cu marginea întreagă, cu flori mici, albe, dispuse în racem, cu fructe aproape circulare, aripate și cu stilul scurt; (regional) limbușoară, tașcă, tășculiță, banul-diavolului, buruiana-viermelui, iarbă-roșie, mazărea-mîții, plașca[1]-ciobanului, punga-popii, traista-ciobanului, turta-cioarei *(Thlaspi arvense)*. Cf. BRANDZA, FL. 139, TDRG, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 220, SCRIBAN, D., BORZA, D. 169; **b)** (regional) păstăioară **(2)** *(Thlaspi perfoliatum)*. Cf. BORZA, D. 169.
2. (Regional; și în sintagma *pungulița păstorului,* DDRF, BRANDZA, FL. 142, ȘEZ. XV, 134, PANȚU, PL., CADE) traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris.)* Cf. BORZA, D. 39.
— Pl.: *pungulițe.*
— **Pungă** + suf. *-uliță.*

PUNGUȘOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă **(I)**; pungulița **(I)**, punguța. *Cînd mi-i pungușoara plină, Mă culc cu mîndra pe mînă.* POP., ap. CADE.
— Pl.: *pungușoare.*
— **Pungă** + suf. *-ușoară.*

PUNGÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă **(I)**; pungulița **(I)**, pungușoară. Cf. ANON. CAR. *Deschide pungița și o vede plină de galbeni.* KOTZEBUE, U. 11[r]/29, cf. DRLU. *Și cum mergea el pe-un drum, numai iaca găsește o punguță cu doi bani.* CREANGĂ, O. 20. *Doamna trage din manșon pungița, din care scoate o hîrtiuță.* CARAGIALE, O. II, 48, cf. DDRF, JAHRESBER, V, 327, TDRG. *Îl găsi Crăciunul cu o pungută cu galbeni pe care o purta, cu baierele petrecute pe după gît.* CAMIL PETRESCU, O. I, 81. *Cînd vei avea pungița doldora de gologănași, vii cu ea la avocatul doctor Claudiu Pap.* STANCU, R. A. III, 96. *Deșerta punguțele, pe rînd, în fața noastră.* BARBU, P. 20, cf. SFC IV, 151, M. D. ENC., DEX. *Și-au zis brînzarii Că s-or grăbi Și-or veni Cu bărbințele: — N-a-ncăpea! ... Și-au venit cu pungușele Că-n pungușe încăpea!* MARIAN, SA. 331. *Cînd mi-era pungița plină, Mă culca puica pe mînă.* MAT. FOLK. 398.
— Pl.: *pungușe.*
— **Pungă** + suf. *-uță.*

PUNI[1] s. m. pl. Nume dat de romani cartaginezilor. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Din lat. **Puni.**

PUNI[2] s. m. pl. v. **pumn.**

PUNÍBIL, -Ă adj. (Jur.) Pasibil de pedeapsă **(2)**; (rar) punisabil. *Cuvinte formate de dinșii ca „punibil", „plătibil".* I. NEGRUZZI, S. I, 242, cf. SCRIBAN, D. *Rezultatul punibil al omorului fără voie constituie elementul esențial al delictului de omor fără voie.* COD. PEN. R. P. R. 499, cf. DEX.
— Pl.: *punibili, -e.*
— Din lat. **punibilis.**

PÚNIC, -Ă adj. Care aparține Cartaginei sau locuitorilor ei, referitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez, (învechit) punicesc. Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., BARCIANU. *Feniciana vorbită la Cartagina este cunoscută sub numele de limba punică.* GRAUR, I. L. 206, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ *Războaie punice* = denumire dată fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei (264—241, 218—201 și 149—146 î.e.n.) pentru hegemonia în bazinul occidental al Mării Mediterane; (învechit) război punicesc. *Războaiele punice ... ne-au fost cîntate în orele de clasă.* SADOVEANU, O. IX, 515, cf. M. D. ENC. 1 531.
— Pl.: *punici, -ce.*
— Din lat. **punicus,** fr. **punique.**

PUNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Punic. ✧ *Războaie punicesc* sau *bătaie punicească* = război punic, v. p u n i c. *Împăratului acestuia ... îi fu a purta război așa cumplit asupra marcomanilor, carele se asemăna cu ceale punicești.* MAIOR, IST. 19/7. *În vîrstă de 17 ani era, cînd la bătaia punicească dintăi viața tatălui său scăpă.* NICOLAU, P. 212/15. *Cîtăva vreme înainte de războiul punicesc d-al doilea, luară de la ei de la aliații lor ... șapte sute mii de pedestrași.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 33/9.
— Pl.: *punicești.*
— **Puni[1]** + suf. *-icesc.*

PÚNIE s. f. v. **pînie.**

PUNIHÓS, -OÁSĂ adj. v. **ponivos.**

PUNISÁBIL, -Ă adj. (Rar) Punibil. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *punisabili, -e.*
— Din fr. **punissable.**

PUNITÍV, -Ă adj. Care pedepsește **(2)**; destinat să pedepsească. Cf. SCRIBAN, D. *Războiul se reduce fie la dreptul natural de legitimă apărare ..., fie la o acțiune punitivă întreprinsă de colectivitate.* TITULESCU, D. 294, cf. DN[2], DEX.
— Pl.: *punitivi, -e.*
— Din fr. **punitif.**

PUNÍȚIE s. f. (Învechit) Pedeapsă **(2)**. Cf. STAMATI, D., LAURIAN, în CONTRIBUȚII, I, 187, ALEXI, W.
— Pl.: *puniții*. — Și: **punițiúne** s. f. STAMATI, D., LAURIAN, în CONTRIBUȚII, I, 187, ALEXI, W.
— Din lat. **punitio, -onis**, fr. **punition**.

PUNIȚIÚNE s. f. v. **puniție**.

PUNOÁIE s. f. v. **puroi**[1].

PUNÓI[1] s. n. v. **puroi**[1].

PUNOÍ[2] vb. IV v. **puroia**.

PUNOIÁ vb. I v. **puroia**.

PUNOIÓS, -OÁSĂ adj. v. **puroios**.

PUNȘ s. n. v. **punci**[1].

PUNT[1] s. m. v. **pfund**.

PUNT[2] s. n. v. **punct**.

PUNTÁ[1] vb. I v. **ponta**[1].

PUNTÁ[2] vb. I v. **ponta**[2].

PUNTÁ[3] vb. I v. **puneta**.

PUNTARISÍ vb. IV v. **pontarisi**.

PÚNTĂ s. f. (Învechit, rar) Vîrf ascuțit (al spadei). *Trag săbii toți boierii și șuieră oțelul Și punta se depune respectuos pe masă, Onoare de oșteni.* HELIADE, O. I, 233. *Venea în punta spadei.* id. ib. 353.
— Pl.: *punte*.
— Din it. **punta**.

PÚNTE s. f. **I. 1.** Pod[1] îngust (format, de obicei, dintr-o scîndură sau dintr-o bîrnă) așezat peste o apă mică, peste un șanț, peste o rîpă etc. și care poate fi trecut de oameni numai cu piciorul. *Au numai o punti strîmtă di ies afară din baltă.* HERODOT (1645), 279. *În mîna cghipteanului sulița ca un lemn de punte și să pogori către el.* BIBLIA (1688), 239[2]/19, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 238, DRLU, LB. *Rîurele se fac rîuri, valea s-umple d-unda lor, Și la punte cînd agiunge călătorul în nevoie, Volbura înfurietă temelia ei o sapă.* ASACHI, S. L. I, 208. *Peste codri, peste munți, Peste ape fără punți.* ALECSANDRI, P. I, 28, cf. LM. *Ei trec în răpejune de rîuri fără punți.* EMINESCU, O. I, 98. *Cum treceam puntea peste apa Neamțului ..., mi-au lunecat ciubotele și am căzut în Ozana.* CREANGĂ, O. 191. *O trecea peste punte și purta grije de ea.* SLAVICI, N. I, 49. *Iată punțile de bîrne ... Morile, izvorul viu.* MACEDONSKI, O. I, 8. *O punte s-așterne peste Slănic.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 153, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Răsărea un oraș ca prin farmec..., Împodobit cu grădini și cu punți peste ape-aruncate.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 98, cf. TDRG. *Punți fac peste rîpi și ape, numai pentru picior.* PAMFILE, I. C. 469. *E acolo ... o punte peste gîrlă care duce înspre vii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 207. *O singură grindă înalt suspendată ... unea cele două maluri ale Negrei, ca un fel de punte aeriană.* HOGAȘ, DR. I, 124. *Călugării așezară la loc puntea smulsă de puhoi.* GALACTION, O. 205. *Trecu puntea pîrîului unde era scăldătoarea lor.* C. PETRESCU, Î. II, 209. *Trecură cu bușteni, acoperișuri de case și punți peste capul lui.* VOICULESCU, P. I, 55, cf. PRIBEAGUL, P. R. 75. *O punte îngustă trecea peste ape.* SADOVEANU, O. I, 51. *Trecerea alături a 2 persoane aducea aminte de fabula celor 2 capre întîlnite pe o punte.* ARGHEZI, B. 82. *Mălin Susan a pus piciorul pe puntea către ostrov.* GALAN, Z. R. 91. *Trebuia să-l cheme tot pe puntea dintre moară și țărm.* s aprilie 1960, 47, cf. VÎN. PESC. noiembrie 1961, 22. *Pași pe puntea care traversa pîrîul.* V. ROM. ianuarie 1965, 66. *Nici ți luntre Și nici punte, Să trec la mîndruța-n curte!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 309. *Cine dă afă de pomană, face punte pe lumea cealaltă și trece în rai.* ȘEZ. III, 123. *Frunză verde lemn crețesc, Fă punte, ca s-o-ntîlnesc.* HODOȘ, P. P. 63, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, A I 35. *Fă-te frate cu dracul pînă vei trece puntea.* PAMFILE, S. V. 229, cf. BARBU, Ș. N. II, 111, com. din PIATRA NEAMȚ, ZANNE, P. VI, 584. *Dracul nu face punți și biserici.* PANN, P. V. I, 78/17, cf. JIPESCU, O. 115, ZANNE, P. VI, 588. *Trei lucruri nu se pot pe lumea asta: scară în cer, punte peste mare și măduvă în fier.* ZANNE, P. VI, 263. *Punte strîmbă, vale-adîncă* (Căldarea și toarta ei). SBIERA, P. 320. *În pădure născui, În pădure crescui, Acasă de m-au adus. Călcătoarea satului m-au pus (Puntea).* GOROVEI, C. 308. ◇ (Prin lărgirea sensului sau figurat) *Ne înălțarăm apoi păn' aproape Colo de unde zoriile răsar Trecînd printre nește locuri puste Noauă vămi și noauă punți înguste.* BUDAI-DELEANU, Ț. 322. *Cine nu poate săvîrși omul? biruie spațiul și timpul, face punte peste lățitul Oceanului Atlantic!* GT (1838), 52[2]/54. *S-alergați pe văi, pe munte, Peste mări să faceți punte.* PANN, P. V. III, 94/14. *Necruțînd nimica-n lume, neștiind nimica sfînt, Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormînt.* HASDEU, R. V. 167. *Ce te-ai apucat să-i faci șicanuri, pentru că el nu vrea să devie punte ambiției tale?* ALECSANDRI, T. 1 276. *Nu spera cînd vezi mișeii La izbîndă făcînd punte.* EMINESCU, O. I, 196. *Lumina ce i se pune* [mortului] *... ți servește spre luminarea drumului..., mai ales cînd are să treacă peste puntea raiului.* MARIAN, Î. 79. *Ai durat prin aer punte Din fîșii de foc.* COȘBUC, P. I, 218. *Pentru ce-nfrățire nouă mîna ta i-ar fi o punte?* DAVILA, V. V. 27. *Venea din cer pe cîmp amurgul ... De pe înaltul unui munte Dura, din umbră și lumină, în drum o minunată punte.* GOGA, POEZII, 91. *Cu gîndul nostru-nțindem punți Și peste mări și peste munți.* DENSUSIANU, L. A. 17. *Închipuirea mea, făurind spre trecere o punte de lumină, legase între ele cele două capete depărtate ale vieții mele.* HOGAȘ, M. N. 20. *Aceste cuvinte ... erau ca o punte invizibilă aruncată între noi.* IBRĂILEANU, A. 200. *Dacă el ar fi știut s-o înțeleagă dintru început,... n-ar fi îngăduit să se creeze între ei un gol peste care acuma trebuie să clădească punți noi de comunicație.* REBREANU, R. I, 187. *Acești stîlpi susțineau niște terase ... legate cu punți între ele.* GALACTION, O. A. I, 156. *Alcătuim două generații atît de străine și de dușmane, încît nu există nici o punte de reconciliere.* C. PETRESCU, Î. II, 217, cf. id. A. 466. *Dragostea era doar o punte de trecere în lumea visului.* VLASIU, D. 369. *Chiar atunci cînd narează, puținele fapte alcătuiesc niște punți azvîrlite peste intervalul dintre două „tablouri".* VIANU, A. P. 242, cf. CONTEMP. 1949, nr. 160, 9/3. *Și se leagă în pridvoare Mirodenii dulci de floare, Ca o punte de poteci Pentru fluturii-n scurteici.* ARGHEZI, VERS. 246. *Se pare că de la o vreme am căpătat toți o psihoză, în sensul că socotim prezentul ca inesențial, ca simplă punte de trecere către o zi ipotetică de mîine.* CĂLINESCU, C. O. 103. *Cînd trec punțile de somn Îmi rămîne numai visul Și abisul, și abisul.* BLAGA, P. 180. *O punte de firească complicitate lega trecutul, „așa cum era gîndit", de prezentul, „așa cum era voit".* V. ROM. ianuarie 1954, 198. *Extazia intelectuală rămîne o atitudine creatoare, o stare de simțire în care devine solubilă puntea dintre mister și rațiune.* CONSTANTINESCU, S. I, 264. *De la Săcel la Munții Georgiei Se-așterne nevăzut o punte.* BANUȘ, P. 197. *Vrem să desctcim toate căile! Vrem să istovim toate punțile!* LABIȘ, P. 339. *Te-am dat afară cu întîmplarea aceea cu tot și nu-ți mai păstram nici o punte de întoarcere.* PREDA, M. Ș. 97. *Îmi place vioiciunea,... o minte care aruncă punți în imposibil.* T septembrie 1962, 29. *Distanța săpată între ei nu mai poate fi scurtată de nici o punte.* ib. iunie 1964, 71. *Turismul de pescuit constituie o veritabilă punte a prieteniei.* VÎN. PESC. august 1964, 12. ◇ Expr. **Punte de scăpare** = mijloc de a trece peste o dificultate, cale de ieșire dintr-un impas. Cf. DEX. **A se face** (sau **a se pune**) **luntre** (sau, rar, **munte**, regional,

cruce, seară) şi punte = a face toate eforturile spre a reuşi, a-şi da toată silinţa în vederea realizării unui scop. *Omul vrednic se face munte şi punte şi trebuie să iasă la liman.* PANN, P. V. II, 86/14, cf. 49/10, BARONZI, L. 48. *Trebuie să ne facem munte şi punte şi să-i venim de hac ispravnicului.* ALECSANDRI, T. I, 217. *S-a pus el, nu-i vorbă, luntre şi punte ca să-şi vire codiţa cea bîrligată undeva.* CREANGĂ, O. 57. *Se făcea luntre şi punte şi-şi scăpa fără de nevoi.* ISPIRESCU, ap. CADE 730. *Dacă, bunăoară, se îneacă cineva, se pun luntre şi punte şi nu se lasă pînă ce nu-i află corpul ca să-l înmormînteze.* MARIAN, Î. 351, cf. ZANNE, P. I, 221, II, 369, III, 365, V, 396, 397, VI, 534. *Se face luntre şi punte şi tot pe-a lui rămîne.* PAMFILE, J. II, 152. *Ei se hotărîseră să se facă luntre şi punte, să poată munci.* AGÎRBICEANU, A. 51, cf. C. PETRESCU, Î. II, 142. *Te-ai făcut luntre şi punte şi i-ai rezolvat cazul.* PAS, Z. I, 143. *Mama lui Tănasă s-a făcut luntre şi punte ca fiul ei ... să meargă la această şcoală.* BENIUC, M. C. I, 69. *A trebuit ca mama să se facă luntre şi punte şi să-i dea două mii de lei.* S ianuarie 1961, 57. *Buna ... se făcea luntre şi punte ca să nu i se mai întîmple nimic.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 61. *Am sarcină să mă fac luntre şi punte ... Şi să-l găsesc pe tovarăşul inginer.* T martie 1964, 9. **A trece puntea** = a scăpa de o primejdie. Cf. ZANNE, P. VI, 270. **A face punte** = **a)** a nu merge la serviciu într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale; **b)** (despre servicii publice, instituţii) a nu funcţiona într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale. ✦ *Puntea ologului* = joc de copii în care un copil, care îşi murdăreşte călciiul şi începe să şchiopăteze, cere altui copil, care nu cunoaşte jocul, să-l ajute întinzîndu-i palma peste care primul copil trece cu călciiul murdar. Cf. PAMFILE, J. I, 52.

2. (Învechit) Pod[1] **(II 1).** *Nu era departe de puntea lui Traian, de-a dreapta Dunării.* ŞINCAI, HR. I, 49/21. *Pruncul aude vorbind de o punte (pod) peste Dunăre.* PETROVICI, P. 91/15. *Au ieşit cum au putut pînă au ajuns la o punte sau pod.* BĂRAC, T. 30/31. *O grupă de batelieri sforţîndu-se a-şi dezlega barcele şi a le duce să le puie la adăpost subt puntea cea mai de aproape.* CR (1848), 23[3]/47, cf. 8[2]/73. *Am vizitat o punte pe Trotuş făcută de el, care este primblare publică.* NEGRUZZI, S. I, 309.

3. Spec. Punte **(I 1)** mobilă care leagă vasele de chei. *Trece peste punte în corabie.* CARAGIALE, O. II, 193. *Intervenţiile făcute în altitea rînduri la căpitănie n-au fost ascultate, deoarece o punte rezistentă costă mult.* SAHIA, N. 41, cf. DEX.

4. Spec. (Şi, rar, în sintagma *punte cu macara,* BARCIANU) Punte **(I 1)** mobilă peste un şanţ adînc, plin cu apă, la o cetate sau la un castel medieval. *Furtuna a lovit Cu zgomot adineauri în lanţul ruginit Al punţii de la poartă.* PETICĂ, O. 180. *Puntea scrîşni pe lanţuri. Omul ... dădu năvală la deschizătura porţii* [cetăţii]. SADOVEANU, O. XIII, 543, cf. DEX.

5. Scîndură groasă sau panou îngust aşezat pe o schelă, pe care circulă muncitorii cînd lucrează la înălţime. *O asemenea construcţie..., cu punţile schelelor prăfuite de var, li se păru o prezenţă deplasată.* C. PETRESCU, Î. II, 215. *O echipă de muncitori a înaintat pe punţile de lemn.* SAHIA, N. 34, cf. DEX.

6. (Şi în sintagma *punte de comunicaţie)* Placă de metal rabatabilă care serveşte la legătura dintre două vagoane de cale ferată. *Piese de schimb pentru vagoane ... Punţi metalice pentru intercomunicaţii.* NOM. MIN. I, 111, cf. DEX.

7. (Prin Munt. şi prin Transilv.) Pîrleaz **(1).** Cf. CHEST. II 413/120, A II 8.

8. (Prin Bucov. şi prin Maram.) Trunchi întreg de copac tăiat şi curăţat de crengi şi de coajă. Cf. ARVINTE, TERM. 162.

II. 1. Numele unor părţi de unelte agricole, de obiecte de uz casnic etc.:

a) Stinghie de lemn care uneşte cele două braţe ale ferăstrăului de tîmplărie, situată la distanţă (aproximativ) egală de pînza şi de frînghia ferăstrăului şi pe care se sprijină pana cu care se răsuceşte frînghia; (regional) curmeziş, mijloc **(I 3 a),** mijlocar **(I 4).** Cf. DAMÉ, T. 86, SĂGHINESCU, V. 102, I. APOLZAN, U. 31, PAMFILE, I. C. 121, CADE. *Mijlocar* [este] *sinonim cu chingă, puntea ferăstrăului.* ENC. AGR., cf. GLOSAR REG.

b) (Regional) Stinghie care susţine fagurii în stup (Noul Român — Victoria). CHEST. VI 111/20.

c) (Prin Transilv.) Policioară **(2 b).** Cf. ALRM SN I h 217/182, A III 2, TEAHA, C. N. 257.

d) (Regional) Bucată de fier care uneşte coarnele plugului. Cf. FD II, 158, ALR SN I h 20, GLOSAR REG.

e) Arc care uneşte cele două picioare ale pasului[2] **(II 2).** Cf. PAMFILE, I. C. 162.

f) (Prin Mold., prin Munt. şi prin Transilv.) Stinghie de lemn care desparte ochiurile geamului; p. ext. pervaz **(2 b).** Cf. CHEST. II 177/123, 180/345, GLOSAR REG.

g) Poliţă[1] **(2 a).** Cf. PAMFILE, I. C. 470.

h) Stinghie de lemn sau bară de fier care se pune de-a curmezişul doagelor de la fundul ciuberelor, ciuturilor, butoaielor etc. Cf. DAMÉ, T. 89, CADE, ALR II 6 706/95, 762.

i) Stinghie de lemn sau bară de fier care se pune de-a curmezişul la gura ciuturilor, a găleţilor etc. *Îşi adapă boii cam cu greu, căci găleata avea „punte".* CONV. LIT. XLIV[2], 75. [Ciubărul] *este dus cu paringa..., un drug de lemn,... de al cărui mijloc atîrnă o „punte" ce intră în torţile ciubărului.* C. GIURESCU, P. O. 107.

j) (Regional) Brăcinar la căruţă (Săcele). ALRM SN I h 227/182.

k) (Regional) Parte a scoabei care alcătuieşte corpul ei, pînă la locul unde se îndoaie cele două capete (Mircești — Paşcani). Cf. ALR II 6 673/537.

l) (Regional) Parte a greblei în care se află fixaţi colţii (Poiana — Vaşcău). Cf. TEAHA, C. N. 257.

m) (Regional) Talpă (la joagăr) (Scărişoara — Abrud). ALR II 6 423/95.

n) (Regional) Parte mai lată a potcoavei folosite de lucrătorii forestieri, pe care stă talpa piciorului (Moisciu — Vişeu de Sus). ARVINTE, TERM. 162.

o) (Regional) Lama ţapinei (Moisciu — Vişeu de Sus). ARVINTE, TERM. 162.

p) (Regional) Stinghie la grapă (Strehaia). ALRM SN I h 29/848.

r) Parte a scaunului de doage pe care este sprijinită doaga în timpul prelucrării. Cf. DAMÉ, T. 88, PAMFILE, I. C. 162.

s) (Muz.; rar) Cordar. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

ş) (Prin Transilv.) Platcă[1] la cămăşile bărbăteşti. ALR SN IV h 1 165.

2. Numele unor părţi ale morii:

a) (Şi, regional, în sintagma *puntea bogdanelor)* Lemn orizontal (mobil) care uneşte capetele stîlpilor din care este alcătuit stăvilarul morilor de apă. Cf. DAMÉ, T. 147. *O cădere de apă ... se poate mări şi prin stăvilare compuse — la moara ţărănească — din patru stîlpi, numiţi bogdani ... ale căror capete sînt legate printr-un lemn — puntea bogdanelor.* ENC. AGR. IV, 66, cf. ALR II 6 727/2, 27, 102, 105, 219, 228, 250, 260, 272, 284, 346, 349, 353, 386, 414, 762.

b) (Transilv., Ban. şi prin Mold.) Pîrghie cu ajutorul căreia se reglează înălţimea pietrelor morii (de apă sau de vînt), pentru a se obţine, după voie, o făină mai mare sau mai măruntă; (popular) posadă[2] **(1).** Cf. ALRM SN I h 111.

c) (Regional) Strat de lemn de care este prinsă broasca morii (Ghilad — Timişoara). ALR II 6 745/36.

d) (Regional) Schelet de lemn pe care este aşezată roata morii. Com. din TĂRCĂIŢA—BEIUŞ.

e) (Prin Bucov. şi prin Transilv.) Grindă longitudinală care uneşte ursoaiele morii şi pe care se reazemă cringul şi fusul morii. Cf. A V 22, 28, MAT. DIALECT. I, 189.

f) (Prin sudul Transilv.) Bîrnă orizontală, paralelă cu fruntarul, cu un capăt mobil, care se reazemă

pe calul morii. Cf. PĂCALĂ, M. R. 466, com. din SĂLIȘTE — SIBIU.

g) (Regional; la pl.) Crivace (Ghilad — Timișoara). ALR II 6 784/36.

h) (Rar) Mică piesă metalică pe care este așezat capătul de jos al fusului care învîrtește piatra alergătoare la moara de apă. V. p o s a d ă² **(1)**, g r i n d ă, p o d o i m ă¹ **(1)**. Cf. SĂGHINESCU, V. 102.

i) (Regional; și în sintagma *puntea prisnelului*, DAMÉ, T. 162) Masa tigăii, v. m a s ă¹ **(II 12)**. Cf. id. ib., PAMFILE, I. C. 190.

3. Planșeu din lemn sau din metal care închide corpul unei nave la partea superioară sau care compartimentează nava pe nivele; (învechit) pod¹ **(III 2)**. *Din vlăstarea tinerică o tulpină înformată Să făcea stejar puternic ... Al său trunchi durat în punte, au în plutitoare vase, Ar da riurilor lege ș-a lor curs a-l înfrîna.* ASACHI, S. L. I, 64. *Căpitanul se suie pe puntea de lîngă hornul mașinei și începe a da ordin de plecare.* ALECSANDRI, O. P. 290. *Vaporul merge mai încet, mai cu pază ... Amîndoi comandanții sînt pe punte.* VLAHUȚĂ, O. A. 407. *În port a ancorat un vas ... Pe puntea lui, odată, Am navigat spre vechiul continent.* MINULESCU, VERS. 345. *De cîte ori ajungeam cîte o corabie străină, sărea cel dintîi pe puntea ei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 178. *Am mers cu vaporul între marinari, cînd la punte, cînd la mașini.* SAHIA, U.R.S.S. 5, cf. ABC MAR. *Era să-i spun tînărului domn, întîlnit ... pe puntea vaporului..., că, deși ne apropiem de port, eu la debarcader nu mă voi despărți.* SEBASTIAN, T. 152. *Cîțiva marinari greci cîntau pe punte.* SADOVEANU, O. XII, 56. *Lumea se strînge mereu privind la jocul marinarilor de pe punte.* BART, S. M. 13. *În turburatu-mi suflet am construit o arcă ... Și turme-ntregi de gînduri pe puntea ei se-mbarcă.* I. BARBU, J. S. 8. *Ședea pe o bancă, pe puntea inferioară a unui vapor.* CĂLINESCU, S. 62. *Ceahlăul pare ... un transatlantic: cu toate catargele și punțile de comandă vopsite din nou.* BOGZA, C. O. 65. *Neva, purtînd pe undele ei corăbii ... cu pasageri în haine de sărbătoare pe punte.* STANCU, U.R.S.S. 115. *Sala părea o punte de vapor puternic luminată.* V. ROM. iulie 1954, 52. *Se aude iar sirena unui vas îndepărtat ... O umbră străbate puntea.* H. LOVINESCU, T. 349. *Puntea ... strălucea ca dușumelele în casa vrednicelor gospodine.* TUDORAN, P. 332. *Epavele lumii își cheamă arcașii pe punți.* LABIȘ, P. 246.

4. Bucățică de plută² **(2)**, de lemn ușor sau de metal în care se înfige fitilul candelei ca să plutească în untdelemn. V. p l u t ă² **(3 e)**. Cf. DDRF, SĂGHINESCU, V. 102, TDRG. *Nu se auzea decît ... torsul candelei ... Iasca din punte pîlpîia ușor.* CONV. LIT. XLV, 369, cf. CADE, com. FURTUNĂ.

5. (Olt.) Coardă de viță de vie întinsă între araci. Cf. H XVI 41, ALR I 1 710/808, GL. OLT.

6. (Anat.; prin Transilv.; în sintagma) *Puntea umărului* = claviculă. Cf. ALRM II/I h 92/172, TEAHA, C. N. 257.

7. (Anat.; Transilv. și prin nord-vestul Mold.; în sintagma) *Puntea nasului* = cartilaj care desparte între ele fosele nazale; (popular) zgîrciul nasului. Cf. ALRM II/I h 17. *Ce-i în lume fără nume? (Puntea nasului).* GOROVEI, C. 308, cf. PASCU, C. 193.

III. (În credințele populare) **1.** (Munt.) Două crenguțe în formă de furcă între care se așază o crenguță orizontală, ca o punte **(I 1)**, sau alte obiecte, pe care fetele de la țară le puneau afară în noaptea sfîntului Vasile sau a Bobotezei pentru a-și visa ursita. *Punțile sînt așezate de fete în marginea gîrlelor.* MUSCEL, 5. *Fetele pun punți în noaptea de sf. Vasile ... Dacă găsesc punțile (mărgele, cercei, busuioc, bete, salbă ș.a.) rouate, atunci zic că e semn bun.* H IV 165. *Le dă cîte-un firicel dă busuioc, cu ala-ș face punte.* ALR II/I MN 110, 2 802/928, cf. ALRT II 303.

2. (Regional, mai ales în Mold. și Bucov.; în practicile religiei creștine ortodoxe) Bucată de pînză îngustă și lungă care se așterne în drumul cortegiului mortuar; p. e x t. pomană care constă, de obicei, din colaci, bucăți de pînză, covoare, căni de apă etc. și care se împarte pe drumul pe care este dus mortul la cimitir; (regional) pod¹ **(II 2)**. Cf. MARIAN, Î. 301, SĂGHINESCU, V. 102, ȘĂINEANU, D. U.

3. Bani pe care se crede că trebuie să-i plătească mortul ca să poată trece și călători pe lumea cealaltă; vamă. *El a strîns comorile acelea ... ca să aibă cu ce plăti vămile sau punțile în lumea cealaltă.* MARIAN, T. 87, cf. PAMFILE, COM. 5. *E un păcat din cele mai mari ... de a nu-i se da* [mortului] *cînd moare punțile ... la înmormîntare.* ȘEZ. III, 237, com. FURTUNĂ, ALR II/I h 172/531. *Pintru un mort si dă nouu punț sau șăpti.* ALRT II 204.

4. (Regional) Pînză care se pune peste fața mortului; (regional) podul mortului, v. p o d¹ **(II 2)** (Miron Costin — Roman). ALRM I/II h 415/536.

IV. 1. Dispozitiv de măsură a unor mărimi electrice, format din patru elemente de circuit așezate după laturile unui patrulater, pe diagonalele căruia sînt dispuse o sursă de energie și un instrument de măsură. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Chim.; în sintagma) *Punte de hidrogen* = legătură de hidrogen. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *punți.*

— Lat. **pons, -ntis.**

PÚNTECE s. n. v. **pîntece.**

PUNTICEÁ s. f. v. **punticică.**

PUNTICÍCĂ s. f. (Rar) Puntișoară. Cf. CADE, DEX.

— Pl.: *punticele.* — Și: **punticeá** s. f. LB.

— **Punte** + suf. *-icică.* — **Punticea:** cu schimbare de suf.

PUNTIȘOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui p u n t e; (rar) punticică, (popular) puntiță **(1)**. Cf. CIHAC, I, 223, UDRESCU, GL.

— Pl.: *puntișoare.*

— **Punte** + suf. *-ișoară.*

PUNTÍȚĂ s. f. **1.** (Popular) Puntișoară. Cf. LB, DEX. *Trecui valea ș-o puntiță La fata de dăscăliță.* ALECSANDRI, P. P. 368, cf. RETEGANUL, CH. 166.

2. (Regional) Lopățică la rășchitor (Nucet). TEAHA, C. N. 258.

3. Interval aflat între găurile țevilor la o placă tubulară a unei căldări de aburi. Cf. DEX.

— Pl.: *puntițe.*

— **Punte** + suf. *-iță.*

PÚNTRU prep. v. **printru.**

PUNTUÁȚIE s. f. v. **punctuație.**

PUNTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Împunsătură, înțepătură; urmă lăsată de o împunsătură. *Și va fi ca pulberea de la roată avuția celor necurați, și ca țărîna ce spulberă mulțimea celor ce te asupresc și va fi ca o puntură îndată.* BIBLIA (1688), 469²/54. *Pe lîngă ei pămîntul era ca o puntură.* HELIADE, O. I, 376, cf. TDRG, CDDE, CADE, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Punct **(II 7)**. *Poalele cămeșei sau ts cusute la puntură cu flori pe margini și cu bibiluri ... sau chiar cu acul ciurului.* SEVASTOS, N. 90.

— Pl.: *punturi.*

— Lat. **punctura.** Cf. it. p u n t u r a.

PUOTORÓS, -OÁSĂ adj. v. **puturos.**

PUP¹ interj. v. **pu.**

PUP² s. m. **1.** (Mai ales în Ban., Transilv. și Maram.) Boboc de floare. Cf. KLEIN, D. 408, LB, CIHAC, II, 299. *O fecioriță tînără ca un pup de floare nedezvoltat.* F (1873), 53, cf. DDRF, JAHRESBER. III, 325, V, 326, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 658, ȘĂINEANU,

D. U., CADE, SCRIBAN, D., H XVIII 138, VAIDA. *Mi-ai fost pup de trandafir, Acum eşti creangă de ştir!* HODOŞ, P. P. 122. *Lelişoară, gură dulce, Cheamă-mi dorul să se culce ... Între pupi de trandafiri, Lîngă buze dulci, subţiri.* BIBICESCU, P. P. 28, cf. VICIU, S. GL., com. din TIMIŞOARA. *Fă-mă, Doamne, ce mă faci, Fă-mă pup de trandafir.* L. COSTIN, GR. BĂN. 171, cf. ALR SN III h 660, LEXIC REG. 56, GL. OLT. ◇ Fig. *Fata tînără, frumoasă e pup de trandafir.* H XVIII 267. *Cînd pleacă cu mortu la mormînt, atunşa, pînă n-a pleca, îl petrişe..., alta să dzişe: „pup dă trăndăfir".* ARH. FOLK. III, 108. ✦ Mugur **(1)**. Cf. ALR I 1 712/315, L. ROM. 1959, nr. 3, 70, LEXIC REG. II, 42. ✦ Fig. (Transilv.) Copil mic. Com. din ZAGRA—NĂSĂUD, L. ROM. 1959, nr. 6, 51. *Vezi ce pup frumos îi în leagăn?* MAT. DIALECT. I, 266. ✦ (Regional; în sintagma) *Pupul făinii* = lamura făinii (Briheni — Dr. Petru Groza). TEAHA, C. N. 258.

2. (Regional) Altoi (Ineu — Arad). ALR SN I h 219/64. *Din lăstari se ia un pup.* ib. *Ultuitură cu pup.* ib. h 221/64.

3. (Prin Olt. şi prin Ban.) Pată mică. *Pup de tină.* CADE, cf. DM. *Oile sînt ... pistre cînd botul li-i alb cu pupi negri.* H XVIII 267, cf. 141.

4. (Transilv. şi Ban.; mai ales la pl.) Motiv ornamental, desen (de forma unor cerculeţe) folosit la cusăturile şi la ţesăturile ţărăneşti. Cf. CADE. *Femeile, iarna-vara, se leagă la cap cu o cîrpă mare de coloare vînăt-închisă şi cu pupi.* PRIBEAGUL, P. R. 37, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 330, ALR I 1 762/65, 77, ALR II 3 331/29, MAT. DIALECT. I, 266. ✦ (Regional) Motiv ornamental făcut pe colaci (Bozovici — Oraviţa). ARH. FOLK. III, 42. *La Bozovici decoraţiile făcute cu ţeava pe colaci se numesc „pupi".* ib.

— Pl.: *pupi* şi (la unele sensuri, n.) *pupuri* (LB, CADE, DENSUSIANU, Ţ. H. 330).

— Din scr. **pupa**, ucr. **пуп**.

PUP[3] s. m. (Familiar şi în limbajul copiilor) Sărut. Cf. UDRESCU, GL. *Hai şi dă un pup la mama!* id. ib.

— Pl.: *pupi*.

— Postverbal de la **pupa**.

PUP[4] subst. **1.** S. m. şi (rar) n. (Med.; regional, mai ales în Ban. şi Transilv.) Cîrjoză, cocoaşă. Cf. DR. V, 222, CABA, SĂL. *Are un pup în spate cît o pită.* Com. din FRATA—TURDA, cf. ALRM I/I h 58, ALR II/I MN h 56/250, LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 89. ◇ Expr. (Adverbial) **A sta** (sau **a se pune**) **pup** = a sta chircit, a sta pe vine. *Toată ziua aceea ... au petrecut vremea şezînd pup între straturi.* SLAVICI, N. I, 22, cf. DDRF. *Achim şedea pe straturi pup.* COŞBUC, P. II, 237, cf. JAHRESBER. XVI, 74, DR. IV, 660, com. din ZAGRA—NĂSĂUD. *Stau îmboţit, pup aşa.* ALR SN V h 1 487/53, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 47, 49, TEAHA, C. N. 258.

2. P. anal. Nume dat unor (aglomerări de) obiecte care seamănă ca formă cu un pup[4] **(1)**:

a) S. m. şi n. (Transilv.) Grămadă de cereale, de paie etc.; stog (de fîn, de grîu); claie de strujeni sau de coceni aşezaţi (pentru iarnă) în formă de căpiţă. Com. din ZAGRA—NĂSĂUD, COMAN, GL., ALR SN I h 67/64, ib. h 117/334, h 118, ALRM SN I h 50/64, ib. h 81/334, A I 12, 13, 20, 21, 35, MAT. DIALECT. I, 287, LEXIC REG. II, 84, 87. ◇ *Fasole pupuri* = specie de fasole care creşte fără araci, ca nişte mici tufe. Com. din ZAGRA—NĂSĂUD.

b) S. n. (Transilv.) Grămadă mică (de gunoi). Cf. VAIDA, CHEST. II 427/380. *Pup de gunoi.* MAT. DIALECT. I, 215. ◇ Expr. **A sări tot pupuri** = a face sărituri scurte şi dese (de bucurie). id. ib.

c) Subst. (Regional) Vîrf de deal (Brusturi — Oradea). CHEST. IV 88/302.

d) Subst. (Prin Transilv.) Calota pălăriei. Cf. VICIU, GL., ALR SN IV h 1 161/316.

e) Subst. (Regional) Moţ[1] **(1)** (Sînnicolau Român — Oradea). ALR SN III h 688/316.

f) S. n. (Prin Ban. şi prin Transilv.) Coc, conci. *Fetele ... făceau din păr o mulţime de chici (cosiţe), ca să stea creţ, altele îl făceau „pup".* PRIBEAGUL, P. R. 40. *Acuma se fuce pup, „coc" în creştet.* ALR II 3 286/53, cf. 3 286/316, 3 288/53, LEXIC REG. II, 90.

3. S. m. Numele unor preparate alimentare (făcute din făină):

a) (Ban. şi prin Transilv.) Un fel de colac; spec. pupăză **(II)**. *La moşii de iarnă..., românceie din Transilvania fac şi dau în această zi de pomană un fel de copturi care se numesc pupi.* MARIAN, S. R. I, 261, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Colac sau cunună sau pup.* ALR II 4 031/53, cf. 4 031/310. *Pingă ca îs nouă pupi copţi.* ib. 4 032/27, cf. 4 032/53. *Să face parastasu. Şi pomeńe. Să-mparte la rud'eńi, la oamiń. Şi pupi la prunĕ.* A I 12.

b) (Prin Ban. şi prin sud-vestul Transilv.) Gogoaşă; scovardă. *Pupi cu uloi.* CHEST. VIII 7/2. *Din aluatul de pîne se fac uneori gogoşi (pupi).* ib. 26/31.

c) (Prin Transilv. şi prin Maram.) Turtă de mălai (coaptă în cenuşă). Cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 330, LEXIC REG. 13, MAT. DIALECT. I, 189. ✦ (Regional) Turtă de mure uscate (Clopotiva — Haţeg). GREGORIAN, CL. 61.

d) (Regional) Franzelă (Agîrbiciu — Cluj Napoca). LEXIC REG. II, 74.

e) (Prin Transilv., prin Maram. şi prin Bucov.) Pîine mică. Cf. VICIU, GL. 21, ALR SN IV h 1 065/353, ib. IV MN h 1 070/250, A V 8.

4. Subst. (Regional) Bucată de aluat care se scurge din pîinea crăpată şi se coace mai tîrziu, căpătînd o coajă rumenă; (regional) cursură (Vînători — Sighişoara). ALR SN IV h 1 063/157.

5. S. m. (Regional) Coltuc sau bucată de prescură (Vîlcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 89.

6. S. m. (Prin sud-vestul Transilv.) Prună care se usucă în pom. Cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 330. *Pruniele s-or făcut pupi d'e ploaie.* id. ib.

7. S. m. (Regional) Nume dat mai multor plante:

a) Zbîrciog *(Morchella esculenta)*. Cf. CADE. ✦ (La pl.) Zbîrciogi-graşi *(Gyromitra esculenta)*. Cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 194, ALR II 6 404/365, A V 14.

b) (La pl.) Bobonci *(Gomphrena globosa)*. Cf. BORZA, D. 78.

c) (La pl.) Maghiran **(1)** *(Origanum majorana* sau *Majorana hortensis)*. Cf. DR. I, 362, BORZA, D. 105.

— Pl.: (m.) *pupi* şi (n.) *pupuri*.

— Din magh. **pup**.

PUPÁ vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. (Popular şi familiar) A (se) săruta. *Moştie măcar de sînt şi de un sfînt mic, nice să-l sărute, nice să-l pupe, ce departe să stea şi să i se închine numai.* PRAV. GOV. 69[v]/13, cf. LB. *Au început Moise a se pupa cu Bucura* (a. 1827). IORGA, S. D. XII, 212. *În genunchi îi pupă mîna.* PR. DRAM. 346, cf. POLIZU. *Mă sărutară-ndată părinţii în urare Şi eu şi cu Maria puparăm mîna lor.* BOLLIAC, O. 104. *Curioşi provinciali ... Acu te strîng de gît, acu te pup.* ALECSANDRI, T. I, 229. *Ia vină-ncoace la mînăşelul, să te pupe el!* CREANGĂ, P. 24. *Ne pupăm în gondolă ca doi patricieni.* CARAGIALE, O. II, 165. *Apoi îl luară şi îl pupară şi pe o parte şi pe alta.* ISPIRESCU, L. 105. *Eu bat la sfinţi mătănii, şi-i pup şi-i rog cuminte.* VLAHUŢĂ, P. 5. [Părintele] *pupă de sute de ori marginea cea mai de jos a poalei* [mitropolitului]. I. NEGRUZZI, ap. TDRG, cf. DDRF. *Se recomandă de babe asemenea ca bolnavul să pupe un măgar.* ŞEZ. IV, 30. *Bogata-şi pupă boii-n boi, Îmbătrînind cu boi cu tot!* COŞBUC, P. I, 129, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru a nu-i crăpa cuiva buzele, i se recomandă să pupe oala cu unt.* CANDREA, F. 235. *Tu mă urăşti! Mi-o spune chiar Guriţa, frumuşica! Întinde-mi-o s-o pup măcar.* IOSIF, T. 116. *Baba vru să pupe mîna jupînesii.* CONV. LIT. XLIV[2], 543, cf. TDRG. *Povestea c-ar fi făcut attea vitejii, de l-a pupat însuşi împăratul.* REBREANU, I. 116, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vino să bei un pahar de vin cu tată-tău şi să te pup pe frunte.* C. PETRESCU, Î. II, 29. *Domnişoară, v-aş pupa, dar*

miros a usturoi. BRĂESCU, O. A. II, 261. *Unii i-au pupat mîna, alții numai au simulat.* TEODOREANU, M. U. 32. *Fi-ți-ar guturaiul de rîs, Anghilino! Ai pupat cotocul în bot.* IOVESCU, N. 56. *Bogdănuț, pupă mîna babacăi și neneacăi.* SADOVEANU, O. XI, 207, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai merg pînă ce fiecare din voi nu mă pupă de zece ori.* ARGHEZI, S. VII, 25. *Dacă prindea o fată, o pupa hoțește pe obrajii rumeniți.* CAMIL PETRESCU, O. I, 39. *Se îmbrățișară, se pupară, se împăcară.* STANCU, R. A. II, 184. *Răsucindu-și gîtul îl pupă pe copil pe obraji.* PREDA, M. 369. *Din sală se auzeau strigătele spectatorilor întăriți de ceea ce vedeau pe ecran: — Pup-o, mă!* BARBU, P. 178. *Avea însă coniac... L-am băut împreună și ne-am pupat și el iar m-a bătut.* V. ROM. noiembrie 1964, 39. *Să te pup odată-n frunte.* TEODORESCU, P. P. 120. *Îndată s-au îmbrățișat și s-au pupat.* SBIERA, P. 22. *Iepurașu-i bun de zamă, Iepuroaica de friptură, Lelea de pupat în gură!* HODOȘ, P. P. 167. *Of! două buze dulci și moi, Sărută-m-aș eu cu voi Și cu ochii cui vă ține... Și v-adapă tot cu miere, De vă pup cu-așa plăcere.* BIBICESCU, P. P. 34, cf. ALRM I/1 h 118, ALRM II/1 h 49, 50. *Dacă n-are frumos, pupă și mucos.* PANN, P. V. II, 113/16, cf. BARONZI, L. 59, ZANNE, P. II, 561, 562. *Zestrea toate le astupă, Ea și pe dracu-l pupă.* ZANNE, P. IV, 692. *Am o fată mare, ține treće o pupă* (Soba). ALR SN V MN h 1 286/928. ◇ (În imprecații) *Lăuda-te-ar Bogdan-Duică și Pupa-te-ar Popa Iapă!* TOPÎRCEANU, P. O. 156. ◇ Expr. (Tranz.) **A pupa** (pe cineva) **în bot** = a linguși, a se da bine pe lîngă cineva. *Pupa pe rumân în bot și-i lua din pungă tot.* HELIADE, O. II, 425. *Uite, c-o vorbă numai te pupă cineva-n bot.* PANN, P. V. II, 56/11. *Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămînd.* CARAGIALE, O. VI, 82, cf. ZANNE, P. II, 680. (Refl. recipr.) **A se pupa în bot** (sau, rar, **în gură**) **cu cineva** = a fi în relații extrem de strînse cu cineva; a se înțelege foarte bine cu cineva. *Să lundeți, cu-altc vorbe, tot ce nu vor boierii Ce s-au pupat în gură.* BOLINTINEANU, O. 166. *Se pupă-n bot cu ălkarul de director.* VLAHUȚĂ, N. 196, cf. DDRF, ZANNE, P. II, 681. (Eliptic) *Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine Ca să te pupi cu boierii și să ne dai de rușine!* HASDEU, R. V. 68. (Tranz.; mai ales în imprecații) **A-l pupa pe cineva (mă-sa) rece** = a vedea pe cineva mort. Cf. IORDAN, L. R. A. 495. *Of, pupa-o-ar mă-sa rece, Că dorul ei nu-mi mai trece!* PARASCHIVESCU, C. Ț. 54. (Tranz.) **A pupa luleaua neamțului** sau (refl. recipr.) **a se pupa cu clondirul** = a se îmbăta; a fi bețiv. Cf. ZANNE, P. III, 210, 529. (Tranz.) **A-l pupa pe cineva cucul armenesc,** se spune cuiva care se scoală tîrziu, care lenevește (în pat). *Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?* CREANGĂ, A. 52. (Refl. recipr.) **Rar se văd și nu se pupă,** se spune, ironic, despre persoane care nu se pot suferi. Cf. ZANNE, P. IV, 239. ◇ Compuse: (rar) **pupă-vînt** s. m. = om ușuratic, neserios, fără căpătîi. Cf. JAHRESBER. XIX—XX, 12; (rar) **pupă-lapte** s. m. = om blond. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 253.

2. Tranz. (Familiar; mai ales în construcții negative) A ajunge să obțină ceva rîvnit sau care i se cuvine, a căpăta, a dobîndi; a pune mîna pe ceva. *Tu de la vizirul tot nu pupai banii.* PANN, ap. CADE. *Da' nici cuvîntel să nu sufli cuiva, că nu pupi ale două sute de lei.* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Grîu din Lechința nu mai pupă grofii cît or fi să fie!* VLASIU, A. P. 252, cf. SCRIBAN, D. *Roșca te simpatizează și te-a propus, atrăgîndu-ți atenția că fără „dar" nu mai pupi vreo plecare.* BARBU, P. 331. ◇ (Ironic) *Cîți s-au prins cu mîna-n sac, cu ocaua mică, toți au pupat duba.* JIPESCU, O. 95. *Și-ntreabă-te la urmă cine pupă mai des grosu.* id. ib. 134. ✦ (Rar) A vrea, a dori, a jindui. *Ai pupa tu să te ia ăla.* PREDA, M. 104.

— Prez. ind.: *pup,* pers. 6 și (învechit) *pup.*
— Lat. ***puppare.**

PUPĂR, -Ă adj. (Regional) „Harnic, aspru, amar" (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *pupari, -e.*
— Etimologia necunoscută.

PUPĂRĂ s. f. v. **papară.**

PUPĂRE s. f. (Popular și familiar) Acțiunea de a (se) pupa și rezultatul ei; sărutare; (concretizat) sărut. Cf. pupa **(1).** Cf. LB. *Mulți pun pupare rece și mută.* I. VĂCĂRESCUL, P. 463/8, cf. POLIZU, CIHAC, I, 223, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SFC IV, 308.
— Pl.: *pupări.*
— V. **pupa.**

PUPÁT s. n. (Popular și familiar) Faptul de a (se) pupa, sărutare, sărutat; (concretizat) sărut; (popular și familiar) pupătură. Cf. pupa **(1).** Cf. POLIZU, CIHAC, I, 223, CREANGĂ, O. 207, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se repezi la mine și din toată inima îmi trase un pupat strașnic.* CONV. LIT. XLII$_1$, 150, cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., SFC IV, 308. *Cu pupat să te mîngîie De la cap pîn'la călcîie.* TEODORESCU, P. P. 311. *Dă pupat, dă sărutat, Popa nu ne dă păcat.* ZANNE, P. II, 681. *Tu s-o pocnești cu măciuca și lasă dacă i-a mai trebui pupat.* POP., ap. CADE.
— Pl.: (rar) *pupaturi.*
— V. **pupa.**

PÚPAZĂ s. f. v. **pupăză.**

PÚPĂ[1] s. f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. *Pupa (partea cea din apoi) era coronată cu niște flori.* MAIOR, T. 18/19. *Roata pupei fu depărtată cît colo, prora întreagă fu sfărîmată.* HELIADE, D. J. 104/19, cf. I. GOLESCU, C. *Flota toată zări două fregate... Acestea era una Ducesa de Berri... și ceialaltă care avea în pupă bandieră turcească.* CR (1830), 162^1/18. *Partea dinapoi, numită „pupă", e mai timpă decît cea dinainte.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 50. *Vaporul bătea bandiera franceză în pruă și la pupă.* GHICA, S. 400, cf. BARONZI, I. L. II, 233/27, BARCIANU. *Vîslașul cel fricos Nu mai se-ncrede-n pupe vopsite doar frumos.* OLLĂNESCU, H. O. 59, cf. ALEXI, W. *Se ridică deodată, apropiindu-se de pupă.* DUNĂREANU, CH. 147, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dorm trei galere Ce poartă-n pupe încrustate Trei nume spaniole.* MINULESCU, V. 30. *Deodată începe să-ți bată vîntul în pupă.* C. PETRESCU, C. V. 53. *Maiorul... le ține la pupă, în secret, o cuvîntare.* BRĂESCU, O. A. I, 328, cf. ABC MAR. *La pupă, pe dunetă, toate erau împodobite cu mult gust.* BART, S. M. 26, cf. SCRIBAN, D. *Adusă de curent, pupa monitorului alunecă la vale.* BOGZA, A. f. 312. *Vîntul bate exact în lungul digului, și, cum ne împinge din pupa, manevra, executată cu dibăcie, poate să ducă la o acostare spectaculoasă.* TUDORAN, O. 149. *Sub efectul cîrmei ..., pupa vine în vînt.* L. ROM. 1961, nr. 1, 31.
— Pl.: *pupe.*
— Din fr. **poupe.**

PÚPĂ[2] s. f. (Entom.) Stadiu în metamorfoza unor insecte, reprezentînd faza de trecere de la larvă la adult; nimfă **(2),** (popular) **păpușă (II 3).** Cf. SCRIBAN, D., ENC. AGR. *Prin prășit, pupele... omizilor, care trăiesc în pămînt, sînt distruse.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392, cf. DL, DM. *După cîtva timp, larvele se transformă în pupe.* ZOOLOGIA, 90, cf. DER.
— Pl.: *pupe.*
— Din lat. **pupa.**

PÚPĂ[3] s. f. (Regional) Cartof copt (Sereca — Orăștie). MAT. DIALECT. I, 266. *Hai, la mama, să-ți dea pupe.* ib.
— Pl.: *pupe.*
— Etimologia necunoscută.

PUPĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Popular și familiar; despre oameni) Căruia îi place să (se) sărute. Cf. CADE. *Ghenea*

e pupăcios la chef. C. PETRESCU, Î. II, 29, cf. M.D. ENC., DEX. *Măi bădiță al meu frumos, Tu ești tare pupăcios! — Mîndrulița mea frumoasă, Tu ești și mai pupăcioasă!* PODARIU, FL. 89.

— Pl.: *pupăcioși, -oase.*

— **Pupa** + suf. *-ăcios.*

PUPĂGIOÁRĂ s. f. v. **pupejoară.**

PUPĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre pupeze **I 1)** A scoate sunete caracteristice speciei; (regional) a pupui[2] **(1).** Cf. LB, POLIZU. *Muierea ta ... să se prefacă în pupăză ..., pupăind toată ziua ca o nebună.* MARIAN, O. I, 13, cf. II, 171. *Ce ai, pupăză, cu mine? ... cînd îi pupăi, Toată lumea te-a urî Și cu bulgări or zvîrli.* ap. CADE, cf. BL VI, 149.

2. (Popular și familiar; despre oameni) A flecări; a cleveti. Cf. LB, LM. *Toți defăimătorii sînt numiți „pupeze" și se zice că „pupăiesc", adică clevetesc.* MARIAN, O. II, 176, cf. DDRF. *Cît ce i-am spus s-a dus și-a pupăit prin sat; nu-i spune că pupăie tot.* REV. CRIT. III, 166. *Mătușă, du-te-n treabă-ți și nu mai pupăi atîtea.* VASILIU, P. L. 46, cf. 261, PAȘCA, GL., MAT. DIALECT. I, 89.

3. (Regional; despre broaște) A orăcăi (Bocșa — Zălau). ALR SN III h 730/279.

— Prez. ind.: *pupăiesc* și *pupăi.*

— **Pup**[1] + suf. *-ăi.*

PUPĂÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **pupăi** și rezultatul ei. Cf. LB.

— Pl.: *pupăiri.*

— V. **pupăi.**

PUPĂJOÁRĂ s. f. v. **pupejoară.**

PUPĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Rar) (Om) căruia îi place să (se) sărute. Cf. CADE.

— Pl.: *pupători, -oare.*

— **Pupa** + suf. *-ător.*

PUPĂTÚRĂ s. f. (Popular și familiar) Pupat. *Fu o pupătură universală, o spargere de sticle pe toată linia.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Urmă o serie de pupături de mîini și de ochi între cucoanele venite și între gazde.* ap. TDRG. *Se ridicau ici-colo izbucniri de rîsete ..., cîte-o pupătură mai pleoscăită.* REBREANU, R. I, 16. *Se găsi prins de pupăturile camarazilor din toate părțile.* MIRONESCU, S. A. 112. *S-a aranjat, răzîndu-se bine de dimineață, ca să primească ... sumedenii de sumedenii de pupături.* ARGHEZI, S. VII, 102.

— Pl.: *pupături.*

— **Pupa** + suf. *-ătură.*

PÚPĂȚĂ s. f. v. **pupăză.**

PUPĂȚÉLE s. f. pl. (Prin Bucov.) Pupături, v. **pupătură.** LEXIC REG. 115.

— De la **pupa.**

PUPĂZÁ vb. I. **1.** Intranz. (Regional; în forma *pupăzi)* A flecări, a pălăvrăgi (Poiana Sibiului — Sebeș). ALR II/I h 29/130.

2. Refl. (Prin vestul Munt.) A se îmbăta. Cf. ZANNE, P. IX, 704.

3. Refl. (Regional) A sta ridicat, a sta în sus (Pitești). UDRESCU, GL. *Ți s-a pupăzat gulerul la cămașă, uite-l cum stă bizoi.* id. ib. ✦ A se cocoța (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Ce te-ai pupăzat acolo, mă diavole; dă-te jos, că mă pui cu jălăveața pe tine!* id. ib.

4. Refl. (Regional) A se împopoțona, a se înzorzona (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *S-a pupăzat marghioala să meargă zorzonață la nuntă!* id. ib.

5. Tranz. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A scurta prea mult (Pitești) Cf. UDRESCU, GL. *Mi-a pupăzat rochia, deșteapta!* id. ib.

6. Refl. (Regional; despre vedere) A se împăienjeni, a se voala; a slăbi. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D.U., COMAN, GL. *Ce-ai, băiatule, nu poți să dai „bună ziua"? Ori ți s-a pupăzat văzul?* UDRESCU, GL.

7. Refl. (Prin nord-estul Olt.) A se strîmta, a se îngusta. Cf. CIAUȘANU, V. 193. *Locul se pupăzează spre Olteț.* id. ib.

— Prez. ind.: *pupăzez.* — Și: **pupăzí** vb. IV, **pupezá** (SCRIBAN, D.) vb. I.

— V. **pupăză.**

PUPĂZÁT, -Ă adj. (Prin Munt.) Strîmb; pieziș. *O babă slabă și uscată, din scripturi, de care doar nasul — un nas pupăzat și ascuțit ... — și ochii au mai rămas.* IOVESCU, N. 69. ◇ Expr. **A fi** (sau **a umbla) cu nasul pupăzat** = **a)** a fi îngîmfat, a umbla cu nasul pe sus. *Prea e și ea cu nasul pupăzat.* UDRESCU, GL.; **b)** a fi supărat, bosumflat. *Ce-o fi avînd de umblă cu nasul pupăzat?* id. ib. ◇ (Adverbial) *A tăia pupăzat.* id. ib. *A se uita pupăzat.* id. ib.

— Pl.: *pupăzați, -te.*

— V. **pupăza.**

PÚPĂZĂ s. f. **I. 1.** Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestriț, cu cioc lung, subțire și curbat în jos, cu un moț de pene mari, roșii-ruginii, așezate ca o creastă în vîrful capului; (regional) nevăstuică **(I 2)**; pasăre-de-balegă *(Upupa epops). Și barza și șoimul și cîte-i samănă lui și pupăza și liliacul.* BIBLIA (1688), 137[1]/8. *Glasul cucului din glasul pupăzii nedeosebind, totdeauna urechile sale către cuvintele mele surde și de tot astupate ș-au ținut.* CANTEMIR, IST. 359, cf. DRLU, LB. *Încă întrebi ce să coci? Mîțe de mare și pupeze.* BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Gunoindu-și cuibul din nărav și lene, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V. II, 49/21, cf. HEM 2 495. *El te-a trimes cu pupăzi de vînzare, să spurci iarmarocul?* CREANGĂ, O. 210. *De ce, în acest amețitor vălmășag de cioare și de pupeze n-auzi o dată puternicele bătăi de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cucuiet ca o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Fi-ți-ar gura aurită ca cuibul de pupăză.* PAMFILE, J. II, 162, cf. PĂCALĂ, M. R. 31, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 122, DS. *Pupăza din pom ajută Smarandei la tors.* CĂLINESCU, I. C. 47. *Adiau fluierăturile mierlelor și sunetele joase ale pupăzelor.* SADOVEANU, O. I, 569, cf. PUȘCARIU, L.R. I, 265, ROSETTI, L. R. II, 108. *Ajung într-un ținut sălbatec și împădurit unde îi primește pupăza.* V. ROM. septembrie 1954, 222. *„Aia" iar s-a împopoțonat. Parcă e o pupăză. Stă la geam și face cu ochiu la bărbați.* PAS, Z. I, 81. *Ca într-un covor oltenesc, pupeze încetinite îi zburau pe aproape.* VINEA, L. I, 50, cf. VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9, H X 152, 187. *Știu că nu ești prepeliță ... Ci o pasăre țicăloasă Și o pupăză scîrboasă.* MÎNDRESCU, L. P. 20. *Și mi-a spus și pupăza: Astăzi, mîine, iau calea.* RETEGANUL, TR. 62. *Cînd îți cîntă pupăza întîi, îți merge rău peste an.* ȘEZ. II, 196. *Sărută-te-ar, sărută, Sărută-te-ar pupăza. — Ba mai bine d-ta.* BIBICESCU, P. P. 377, cf. ȘEZ. IX, 5, ALR I 1 025, ALR II 6 217. *Colo-n vale, la izvoare, Unde-mi cîntă pupăza Și mi-o-ngînă presura.* BALADE, II, 426. *Pupăza mi-ar fa colaci Și m-ar plînge codri dragi.* FOLC. TRANSILV. I, 266. *Cîte slute și buzate, Toate sînt nesărutate. Sărută-le-ar pupăza! Dar eu nici că n-oi mai vrea!* FOLC. MOLD. I, 156. *Pupăza în gunoi își face cuibul său,* se spune despre oamenii murdari. Cf. ZANNE, P. I, 625. ◇ *Cuib de pupăză* = loc murdar; locuință murdară, urît mirositoare. *Trecurăm prin cuibul de pupăză al lui Avrum și intrarăm într-o odaie mică.* HOGAȘ, DR. I, 101. (Regional) *Brînză de pupăză* = mîncare proastă. COMAN, GL. ◇ Expr. **A-l spurca** (pe cineva) **pupăza** = **a)** a auzi, pe nemîncate, pupăza **(I 1)** cîntînd pentru prima oară într-un an. *Cînd te spurcă pupăza, cică-ți pute gura.* ȘEZ. XX, 112, cf. I, 277, XII, 170, UDRESCU, GL.; **b)** (glumeț) a vedea o femeie (goală). *Mi se pare că te-a spurcat pupăza de dimineață, d-aia ți s-a rupt turpița!* UDRESCU, GL.

(Regional) **A aduce tot pui** (sau **ouă**) **de pupăză** = a-i merge totul rău, în pagubă. Cf. ZANNE, P. IX, 704, PAMFILE, J. II, 162, MAT. DIALECT. I, 234. **A-i merge** (cuiva) **gura ca pupăza** = a vorbi mult, a fi flecar. Cf. ZANNE, P. I, 627, II, 195. (Regional) **A-i cînta** (cuiva) **pupăza** = a-i merge rău; a nu avea noroc. *La toți le-o cîntat mierla, Numai mie pupăza.* FOLC. TRANSILV. I, 478. (Regional) **A-și umple cuibul ca pupăza** (sau **ca o pupăză**) = a fi murdar; a avea obiceiuri proaste. Cf. PANN, ap. CADE, MARIAN, O. II, 178, ZANNE, P. I, 624, IV, 599. (Regional) **A-i lua** (cuiva) **dracul din pupeze** = **a)** a-și pierde răbdarea, a-și ieși din fire. Cf. MAT. DIALECT. I, 234; **b)** a fi nebun. Cf. CIAUȘANU, V. 193. (Regional) **A-i pune** (sau **a-i da**) (cuiva) **o pupăză în obraz** = a batjocori, a face de două parale. Cf. MARIAN, O. II, 178, 179, ZANNE, P. I, 626. ✦ (Regional) Femela cucului (Groși – Baia Mare). ALR II 6 198/349.

2. Fig. (Regional) Persoană care flecărește (v. flecar, palavragiu) sau care clevetește, care bîrfește (v. clevetitor, bîrfitor). *Toți defăimătorii sînt numiți „pupeze" și se zice că „pupăiesc", adică clevetesc.* MARIAN, O. II, 176, cf. DDRF, COMAN, GL., ALR II/I h 30/130. ✦ P. restr. Gură (considerată ca organ al vorbirii). Cf. LB. *I-a țipat-o în pupăză.* ZANNE, P. I, 627. *Tacă-ți pupăza.* MARIAN, O. II, 176, cf. COMAN, GL., ALR I 69/122, 247, 257, 273, 350, 1 383/273. *Să vă mai tacă pupăzăle!* MAT. DIALECT. I, 89. ◇ Expr. **A bate din pupăză** = a vorbi mult; a flecări, a pălăvrăgi, a trăncăni. Cf. id. ib.

3. Fig. Femeie îmbrăcată sau fardată strident; p. ext. femeie neserioasă sau de moravuri ușoare; (regional) pupezoaică. *Numai la zbînțuituri ți-i gîndu ... ghidi, ghidi, pupăză bălțată.* ALECSANDRI, T. 938, cf. IORDAN, L. R. A. 496. *Vine cel dintîi la slujbă – și-a lăsat și mustață și nu mai agață pupeze.* BUL. FIL. XI – XII, 495. *Să le vezi pe pupeze pe plajă sau la munte.* PAS, Z. II, 175. *Era dus la București sau în vreun orășel de vilegiatură, cu cine știe ce pupăză, cum zicea el.* VINEA, L. I, 105. *Ce rost are să te apuci s-o împopoțonezi pe Iulia ca pe o pupăză dusă la vedere?* H. LOVINESCU, T. 248.

4. (Prin Transilv. și prin nord-estul Olt.) Organ genital al femeii și al iepei. Cf. CIAUȘANU, V. 193, ALR I 1 099/107, 295.

II. (Regional) Un fel de colac, de turtă, de pîine, de cozonac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre) care se face de obicei cu prilejul unor împrejurări deosebite (botezuri, nunți, înmormîntări etc.); (regional) păpurojnie, păsărică **(7)**, păsăruică **(4)**, păsăruță **(3)**, peștișor **(6)**. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 223. *Cînd se-ncarcă ramul de pom ... este datina ... de a se face și coace mai multe crestăți, sfințișori și pomene sau pupeze.* MARIAN, Î. 167, cf. id. NA. 236, id. O. II, 176, DDRF, REV. CRIT. III, 166. *Prin comit. Hunedoarei, gazda plătește pe colindători cu un colac sau o pupăză.* PAMFILE, CR. 44. *Pentru copile moarte se dă de pomană copilelor sărace cîte o pupăză, un colăcel împletit din aluatul ce rămîne pe fundul albiei.* PĂCALĂ, M. R. 183, cf. DR. IV, 473. *Cînd ... o găseam la urmă în cuhne, scoțînd plinea din cuptor, dumneaei avea obiceiul să-mi deie o pupăză cu ochi de cernușcă.* SADOVEANU, O. XIII, 29, cf. VAIDA. *Dor mă doare palmele, Palmele și coatele, Tot citind și frămîntînd La pupezi dalbe despletind.* PĂSCULESCU, L. P. 60. *Să-mi faci mie doi colaci, ... O pupăză dintr-o merță Și-un covrig dintr-un mertic.* PAMFILE, C. Ț. 91. *Cu cîți îi rîde, Pupeze li-i întinde, Cu cîți îi sta, Colaci li-i da.* BÎRLEA, ap. CADE, cf. CHEST. VIII 27/14, ALR I 777, ALR II/I h 172/310, ALR II/I MN 89, 2 712/235, ALR II 4 032. ◇ Expr. **Colac peste pupăză** sau (rar) **pupăză peste colac**, se spune cînd peste o pagubă, peste o nenorocire, peste o supărare se adaugă o altă pagubă, nenorocire, supărare. Cf. ZANNE, P. VI, 521, MARIAN, O. II, 177, CADE. *A dat peste el un blestemat de „tifus", pupăză peste colac, și n-a mai fost în stare să-și vadă de afaceri.* VLASIU, D. 34, cf. SCRIBAN, D. *Scrisoarea aceasta veni ca pupăza peste colac; ea m-a făcut de-a binelea un hoț.* 8 ianuarie 1961, 43. (Rar) **Pupăză pe colac** = lucru excepțional. *Trebuie să se mărite ... Rău face că așteaptă pupăză pe colac.* REBREANU, NUV. 207.

III. (Regional) Numele a două plante erbacee: **a)** nopticoasă *(Hesperis matronalis)*. Cf. BORZA, D. 83, 276; **b)** orăstică *(Orobus vernus* sau *Lathyrus vernus)*. Cf. BRANDZA, FL. 545, CADE, SCRIBAN, D., DM, BORZA, D. 97, 276, H V 49. *Colo-n luncă, la privită, Găsii pupăza-nflorită Și mîndruța mea mîhnită.* MARIAN, O. II, 176. *Găsii pupăza-nflorită: Nu știu pupăza s-o rup, Ori pe Leana să mi-o pup.* CIAUȘANU, V. 28.

IV. 1. (Prin Olt. și prin Ban.) Ciocan mare, ascuțit la un capăt, folosit la spart și cioplit pietre și pentru făcut găuri sau scobituri în lemn. Cf. CADE, VICIU, GL., ALR II 6 780/812.

2. (Med.; prin nord-estul Olt.) Cicatrice. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 193.

3. (Prin nord-estul Olt.) Semn convențional pus de dogari pe fundurile vaselor. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 193.

– Pl.: *pupeze* și (regional) *pupăze, pupăzi, pupezi, pupize* (ALR I 1 025/680, 684, 708, 744), *pupizi* (ib. 1 025/730). Gen.-dat.: *pupezei* și *pupezii*, (învechit) *pupăzii*. – Și: (regional) **púpățĭă** (ib. 1 025/5), **púpază, púpeză** (ib. 1 025/75, 85, 87, 107, 112, 116, 186, 269, 283, 285, 354, 357, 359, 368, 887, ALR II 6 217/105, 349), **púpoză** (ALR I 1 025/530), **púpuză** (ib. 1 025/388, 394, ALR II 6 217/537) s. f.

– Cf. alb. pupëzë.

PUPĂZEÁ s. f. v. **pupezea.**

PUPĂZÍ vb. IV v. **pupăza.**

PUPĂZÓI s. m. v. **pupezoi.**

PUPĂZÚI s. m. v. **pupezoi.**

PUPEGIOÁRĂ s. f. v. **pupejoară.**

PUPEGIÓI s. m. v. **pupezoi.**

PUPEJOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui pupăză.

I. 1. (Ornit.) Cf. pupăză **(I 1)**. Cf. MARIAN, O. II, 157. *Am apucat o pupejoară-n scorbură și am prins-o.* UDRESCU, GL.

2. Fig. Cf. pupăză **(I 3)**. *Ce e cu pupejoara aia? Ce vrea?* UDRESCU, GL.

3. (Anat.; prin Transilv.) Cf. pupăză **(I 4)**. Cf. DR. V, 315.

II. (Regional; în formele *pupegioară* și *pupăgioară)* Cf. pupăză **(II)**. *Un feli de păsărele din aluat de grîu, care ... se numesc „pupeze" sau „pupăgioare".* MARIAN, O. II, 178, cf. DDRF.

III. (Regional; mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor; **a)** orăstică *(Orobus vernus* sau *Lathyrus vernus)*. Cf. BRANDZA, FL. 545, BARCIANU, GRECESCU, FL. 193, TDRG, ȘEZ. XV, 105, BORZA, D. 97, 267; **b)** orăstică *(Orobus niger* sau *Lathyrus niger)*. Cf. PASCU, S. 161, BORZA, D. 97, 276, H XI 95. *Am cules o chită pe pupejoare.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *pupejoare*. – Și: (regional) **pupegioáră** (MARIAN, O. II, 157, DDRF, GRECESCU, FL. 193, BORZA, D. 97, 267), **pupăgioáră, pupăjoáră** (BARCIANU, TDRG, H XI 95) s. f.

– **Pupăză** + suf. *-ioară.*

PUPEJÓI s. m. v. **pupezoi.**

PUPÉLE s. f. pl. v. **păpălău.**

PUPEZÁ vb. I v. **pupăza.**

PÚPEZĂ s. f. v. **pupăză.**

PUPEZEÁ s. f. **1.** Diminutiv al lui pupăză **(I 1)**. Cf. TDRG.

2. (Mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: **a)** orăstică *(Orobus vernus* sau *Lathyrus vernus)*. Cf. BRANDZA, FL. 545, GRECESCU, FL. 193, ŞEZ. XV, 105, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 97, 276; **b)** orăstică *(Orobus niger* sau *Lathyrus niger)*. Cf. BORZA, D. 97, 276. *Stngele-voinicului roşu-foc se amestecă ... cu pupezele mărunte şi conabii.* DELAVRANCEA, T. 60. *Pleacă să adune floricele, ca : ghiocei ..., pupezele, viorele.* MUSCEL, 36, cf. PASCU, S. 145, L. ROM. 1973, 130, H IX 153, 201, 338, XI 326, 389.
— Pl.: *pupezele.* — Şi: (regional) **pupezélă** (ŞEZ. XV, 105), **pupezícă** (H XI 389), **pupăzeá** (ib. IX 153) s. f.
— **Pupăză** + suf. *-ea.* — **Pupezieă:** cu schimbare de suf.

PUPEZÉLĂ s. f. v. **pupezea.**

PUPEZÍCĂ s. f. v. **pupezea.**

PUPEZOÁICĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Pupăză **(I 3)**. UDRESCU, GL.
— Pl.: *pupezoaice.*
— **Pupăză** + suf. *-oaică.*

PUPEZÓI s. m. **1.** (Ornit.) Bărbătuşul pupezei **(I 1)**. Cf. MARIAN, O. II, 157, CADE, GR. S. VI, 137. *Ce-ai văzut, Nanifule? — Doi pui de pupăzii!* TEODORESCU, P. P. 193, cf. PAMFILE, J. II, 68, ALR I 1 025/424.

2. Fig. (Prin nord-vestul Munt.) Tînăr uşuratic. *Ascultă, fato, să nu te-apuci să-mi pripăşeşti pupezoiul ăla p-aici, înţelesu-m-ai?* UDRESCU, GL.

3. (Regional) Numele mai multor plante erbacee: **a)** orăstică *(Orobus vernus* sau *Lathyrus vernus)*. Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 545, GRECESCU, FL. 193, TDRG, N. LEON, MED. 59, PANŢU, PL., ARH. FOLK. VI, 298, BORZA, D. 97, VICIU, GL., CANDREA, Ţ. O. 52; **b)** (în forma *pupegioi)* orăstică *(Orobus niger* sau *Lathyrus niger)*. Cf. BORZA, D. 97; **c)** (în forma *pupegioi)* floarea-paştilor *(Anemone nemorosa)*. Cf. id. ib. 19, ALR SN III h 644/346; **d)** ciuboţica-cucului *(Primula veris)*. ALR I 1 955/257; **e)** (la pl.; în forma *pipigioi)* brebenei *(Corydălis marschalliana)*. ALRM SN II h 454/284. *Frunză verde pipigioi, poftim cumătre la noi.* MARIAN, NA. 243. *Frunză verde pipigioi, Vină, badeo, joi, la noi.* ŞEZ. III, 59. *Frunză verdi pipigioi, Ni-o făcut mama pi doi, Unu miercuri, unu gioi.* VASILIU, C. 149. *Roua de pe pipigioi e bună să te speli cînd te dor ochii.* ŞEZ. XV, 105, LEXIC REG. II, 74.
— Pl.: *pupezoi.* — Şi: (regional) **pupegióí** (BORZA, D. 97, L. ROM. 1973, 130, CANDREA, Ţ. O. 52), **pupejói** (ARH. FOLK. VI, 298), **pupăzói** (CADE), **pupăzúi, pupuzói** (ALR I 1 025/424), **pepigióí** (PANŢU, PL.), **pepingióí** (BORZA, D. 97), **pipigióí, pipijói** (VICIU, GL., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., LEXIC REG. II, 74) s. m.
— **Pupăză** + suf. *-oi.*

PUPÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A îmboboci (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 85.
— Prez. ind. pers. 3: *pupeşte.*
— V. **pup²**.

PUPÍC subst. (Familiar şi în limbajul copiilor) Diminutiv al lui pup³. *O chemă la telefon pe prietena sa, îi trimise prin pîlnia receptorului un pupic.* PAS, Z. II, 152. *Şi acum ţine un pupic de la mine,* VINEA, L. I, 63.
— Pl.: ?
— **Pup³** + suf. *-ic.*

PUPÍCNICĂ s. f. (Prin Ban.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Dincolo de Slatina A-nflorit pupicnica.* HODOŞ, P. P. 106. *Dragă mi-i calea dincoace, Şi n-am pentru cine-o face, C-a-nflorit pupilinca, M-a urît ibomnica.* id. C. 68.
— Şi: **pupílincă** s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. pup².

PUPÍL, -Ă s. m. şi f. **1.** Persoană (orfană) minoră aflată sub tutela sau în grija cuiva (altul decît părinţii). *Pămînturile orfanilor, adecă a pupililor ori de ce fealiu, să pot da în arîndă la orăşenii din obşti milităreşti.* FUND. 10/34, cf. DRLU, I. GOLESCU, C., STAMATI, D., POLIZU. *Rolul unui tutor care administrează averea ce i s-a încredinţat pentru pupilii săi.* MAIORESCU, D. I, 138. *Nobilul hidalgo Silva prinde la fidanţata şi pupila lui, mîndra dona Sol, pe doi cavaleri.* CARAGIALE, O. III, 59. *Tot acel ce nu este nici rudă, nici afin (cuscru) cu pupilul nu poate fi silit a primi tutela fără voinţa sa.* HAMANGIU, C. C. 96, cf. 47, BARCIANU, ALEXI, W. *Tutorele eroinei ... vine de-şi ia pupila îndărăt.* LOVINESCU, C. IV, 116. *Poţi fi pupila mea, putem să ne aventurăm în lume, cum am mai făcut.* CĂLINESCU, E. O. II, 208. *Bătrînelul ... nutreşte pentru pupila lui un amestec de sentimente paterne şi drăgăstoase.* VIANU, A. P. 345. *Ar putea să-i fie tată sau poate unchi ..., cel cu misiune de tutore, dar care devine cu timpul un pretendent tiranic la mîna pupilei sale.* VINEA, L. I, 148. ✧ Fig. *Silinţele şi activitatea românilor n-au dezminţit eficacitatea acestei idei ... pupilul da mereu dovezi de bărbăţie, şi-şi cîştiga însuşi drepturi, pentru care tutorii nu-l socotise încă matur.* ODOBESCU, S. III, 443.
2. (Învechit, rar) Copil. *Pe Karafa l-au baţjocorit, ca cum ar fi învingători de muieri şi de pupili.* ŞINCAI, HR. III, 146/5.
— Pl.: *pupili, -e.*
— Din lat. **pupillus,** fr. **pupille.**

PUPILÁR[1], -Ă adj. Care ţine de pupil, privitor la pupil. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pupilari, -e.*
— Din lat. **pupillaris,** fr. **pupillaire.**

PUPILÁR[2], -Ă adj. Care aparţine pupilei, referitor la pupilă. Cf. PROT.-POP., N. D. *Reflexul pupilar exagerat.* BABEŞ, O. A. I, 327. *Printre simptoamele neurologice, Mizroukhine notează ... scăderea reflexelor pupilare.* PARHON, B. 69, cf. 102, M. D. ENC.
— Pl.: *pupilari, -e.*
— Din fr. **pupillaire.**

PUPILARITÁTE s. f. (În dicţionarele din trecut) Timpul cît durează tutela unui pupil **(1)**. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.
— Din fr. **pupillarité.**

PUPÍLĂ s. f. (Anat.) Deschizătură circulară în partea centrală a irisului, prin care se face adaptarea vederii în funcţie de luminozitate, de distanţă etc.; (popular) lumina ochiului, (învechit) gaura irisului, (franţuzism învechit) prunelă, (regional) negruş **(2)**. Cf. I. NAT. 87, ANTROP. 176/14. *Această gaură ce să lărgeşte sau să strîmtează, ca să lase să intre în fundul ochiului mai multe sau mai puţine raze luminoase, s-au numit pupila sau lumina ochiului.* KRETZULESCU, A. 466/1. *Am vindecat pupile (lumina ochiului) cruciforme, cornate, izbite de opacitate.* MAN. SĂNĂT. 328/25, cf. STAMATI, D. *Cînd impresiunea luminei este prea tare, atunci pupila (gaura irisului) se micşorează.* BARASCH, M. III, 19/19, cf. POLIZU, P. 140/31. *Formaţiunea unei pupile artificiale.* TURNESCU, C. 139[r], cf. PROT.-POP., N. D. *Jucînd în toate părţile nişte ochi mici cu pupilele vărgate, dete braţul d-nei Moroi.* DELAVRANCEA, S. 120, cf. DDRF, PONI, F. 389, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Ochii lui, cu pupilele largi, se chinuiau într-o aşteptare fără scop.* REBREANU, P. S. 87. *Pe pupilă parcă aş avea în permanenţă un fulguşor.* ARDELEANU, U. D. 78. *Ori de cîte ori pupila nu se mişcă e semn rău.* ENC. VET. 77, cf. ŞĂINEANU, D.U., CADE. *Flacăra adevărului ... îţi aducea în pupile luciri orbitoare de bunătate.* KLOPŞTOCK, F. 250, cf. DR. IX, 444. *Nădăjduia c-o înfricoşată pasiune arzînd concentrată în pupilele-i enorme.* SADOVEANU, O. IX, 42. *Pupilele, în neputinţă de a se concentra, erau risipite*

în gol. CĂLINESCU, E. O. II, 50, cf. BOGZA, C. O. 12. *Pupilele reacționează atît la lumină cît și la acomodare.* PARHON, O. A. I, 265. *Cînd lumina proiectată de oglinda de jos îi izbi pupila, tresări.* V. ROM. iulie 1954, 175. *Nu era nalt, nici frumos, ... cu niște ochi ..., parcă numai pupilă, întregi, rotunzi, ca niște guri de cuptor de iad.* DEMETRIUS, A. 22. *Idoli cu stranii pupile privesc singeroasele zile.* BOUREANU, S. P. 24. *Viperele se deosebesc de ceilalți șerpi prin pupilele ochilor lor lunguiețe.* BELEA, P. A. 163. *Străluciri de minereu Și tu porți în rotundele pupile.* LABIȘ, P. 93. *Cînd privim la lumină sau în depărtare, pupila ochiului se micșorează* ABC SĂN. 13. *Ce pupile mari au ochii tăi frumoși!* T aprilie 1964, 76, cf. A II 2. ◇ Fig. *A tresărit lumina ca un praf Cînd și-a deschis pupila ei bălaie.* PILLAT, P. 10. *Aș fi putut ..., Ținînd în timp a visului pupilă, Să plămădesc, cum nu am plămădit, Minuni modeste, simple, din argilă.* LABIȘ, P. 122.

— Pl.: *pupile.*

— Din fr. **pupille,** lat. **pupilla.**

PUPÍLINCĂ s. f. v. **pupienică.**

PUPÍN, -Ă adj. (Franțuzism rar) (Ca) de păpușă **(I 1).** *O intrigase ... fetița cu pălărie de pai, zulufi roșietici, ochi verzi, năsuc în sus, guriță pupină, ten de copil.* TEODOREANU, M. II, 346.

— Pl.: *pupini, -e.*

— Din fr. **poupin.**

PUPÍTRU s. n. **1.** Suport special, cu picior înalt, cu suprafața înclinată, pe care se așază notele muzicale; (regional) pulpit **(4).** *Într-un spațiu mic ce despărțea scena de public erau o mulțime de scaune și pupitre destinate pentru muzicanții ce compuneau orchestra de pe atunci.* FILIMON, O. I, 226, cf. TIM. POPOVICI, D. M. 121, CADE. ◇ Loc. adv. **La pupitru** = în calitate de dirijor; pentru a conduce o orchestră. *Îi revine tînărului dirijor ... meritul de a fi realizat, cu pricepere, talent și cu o participare sobră la pupitru, acest concert.* M 1962, nr. 4, 37. *Un spectacol Stravinski... avînd pe Boulez la pupitru.* ib. 1965, nr. 2, 24. *Apariția dirijorului la pupitru a constituit ... un adecvat prilej de sărbătoare.* ib. 46. ✦ Suport înclinat pe care se sprijină o carte, un caiet etc. *Puteai să faci așa de la început! triumfă funcționarul comercial, răsfirîndu-și plicurile pe pupitrul ghișeului.* C. PETRESCU, Î. II, 149. *În partea cealaltă, o mobilă îngustă și naltă, cu pupitru deasupra și multe saltare.* SADOVEANU, O. VII, 691. *Pe pupitrul pianului se afla un caiet deschis la un preludiu de Vivaldi.* CĂLINESCU, S. 446. ✦ (Tehn.) *Pupitru de comandă* = instalație (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. Cf. DEX. *De la pupitrul de comandă mecanicul apasă pe un buton și locomotiva ... pornește.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 943.

2. Mobilă care are partea de sus în formă de plan înclinat, folosită pentru scris, citit, desenat etc., și în care se păstrează diverse materiale în acest scop; (regional) pulpit **(1).** Cf. DDRF, BARCIANU. *Nevastă-sa se uită prin pupitrul lui, rîzînd.* D. ZAMFIRESCU, R. 64, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Foile litografiate stăteau vraiște în pupitru, tot anul, neatinse, nelăiate.* GALACTION, A. 11. *Se opri lîngă pupitrul avocatului.* SADOVEANU, O. VIII, 183. *Scria în picioare la această măsuță-pupitru.* STANCU, U.R.S.S. 44. *Lucrau la un pupitru ce fusese destinat cîndva rugăciunii.* VINEA, L. I, 108. *Stătea în picioare, în fața unui pupitru foarte înalt și citea o carte bisericească.* DEMETRIUS, A. 94.

3. Partea din față a unei bănci, cu fața înclinată, cu sau fără capac rabatabil, de obicei pentru una sau pentru două persoane, folosită în școli, în universități etc.; p. gener. bancă; (regional) pulpit **(2).** *O bancă veche — cu pupitrul rupt — s-a rătăcit afară.* BASSARABESCU, V. 134. *Răzimată pe pupitrul stropit cu cerneală.* CAZIMIR, GR. 115. *Citea, ca un elev, romanul sub pupitru.* C. PETRESCU, Î. II, 114. *Un elev necinstit își scrisese pe fața pupitrului ... tocmai chestiunea pe care o dăduse la teza de cosmografie.* I. BOTEZ, B. I, 47. *Dormitoarele cu paturile aliniate, clasele cu pupitrele aliniate.* BRĂESCU, O. A. II, 95. *Îi scria ... alteori de la școală, pe pupitru sau subt pupitru.* TEODOREANU, M. II, 144. *Ședea lungit pe bancă, ascuns cu totul privirilor din cauza pupitrelor îndoite în hemiciclu.* CĂLINESCU, C. N. 95. *Capul cădea încet pe cartea deschisă pe pupitrul vechi.* BART, S. M. 11. *În pupitrele noi de lemn de brad se aflau vreo douăzeci și cinci de muncitori.* V. ROM. septembrie 1955, 79. *E un vers pe care am plîns, în adolescență, în dosul pupitrului.* DEMETRIUS, A. 102. *Duceți-le în clasa a patra și așezați-le peste celelalte pupitre.* H. LOVINESCU, T. 408. *Așa văd lumea omuleții, Culcați cu capul sub pupitre.* BANUȘ, P. 220. *Omul luă o poziție care amintea de copii în pupitrele lor.* PREDA, R. 394.

— Pl.: *pupitre.* — Și: (învechit) **pulpítru** s. n. TIM. POPOVICI, D. M. 121.

— Din fr. **pupitre.** — **Pulpítru:** prin apropiere de *pulpit.*

PUPÓI[1] s. n. (Rar) Augmentativ (cu sens depreciativ) al lui pup[3]; sărut zgomotos și grosolan. *Unde nu-i dă și Trăsnea cel uricios un pupoi, fără veste.* CREANGĂ, O. 233, cf. TDRG, CADE.

— Pl.: *pupoaie.*

— **Pup**[3] + suf. *-oi.*

PUPÓI[2] subst. (Regional) Lipie (Crăguiești — Drobeta Turnu Severin). Cf. GL. OLT.

— Pl.:?

— **Pup**[4] + suf. *-oi.*

PÚPOȘ, -Ă adj. (Med.; Transilv.; despre oameni) Cocoșat. Cf. DB. V, 222, ALR II/I h 56, MAT. DIALECT. I, 89.

— **Pl.:** *pupoși, -e.*

— Din magh. **púpos.**

PÚPOZĂ s. f. v. **pupăză.**

PUPÚI[1] s. n. **1.** (Med.; Transilv.) Cifoză, cocoașă. *Iaca o babă carabă, șchioapă, cu pupui în spate.* CONV. LIT. IX, 190, cf. XX, 1 016, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. (Prin Transilv. și prin Ban.) Moț[1] **(1).** *Penele se rădicară în sus și astfel remaseră ele pînă și-n ziua de astăzi și de-aceea e ciocoiul cu pupui în vîrful capului.* MARIAN, O. I, 338, cf. VICIU, GL. 91, ALR SN III h 688/53.

3. (Regional) Coc, conci (Sînmihaiu Almașului — Zălau). ALR II 3 286/284.

— Pl.: *pupuie.* — Și: **bubúi** s. n. VICIU, GL. 91.

— Cf. pup[4].

PUPUÍ[2] vb. IV. **1.** Intranz. (Regional) A pupăi **(1)** (Moscu — Galați). Cf. H III 325.

2. Refl. recipr. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) A vorbi în taină; a șușoti; a pune ceva la cale. Cf. CIAUȘANU, V. 193. *Ce tot vă pupuiți, mă, ori aveți de gînd să puneți țara la cale?* UDRESCU, GL.

3. Tranz. (Regional) A agasa, a enerva (Comlošu Mare — Jimbolia). Cf. LEXIC REG. II, 42.

4. Refl. recipr. (Prin nord-vestul Munt.) A se giugiuli. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pupuiesc* și *púpui.*

— **Pup**[1] + suf. *-ui.*

PUPÚI[3], **-ÚIE** adj. (Prin Mold.; despre copiii mici) Frumos. Cf. PASCU, S. 135.

— Pl.: *pupui.*

— Etimologia necunoscută. Cf. pup[2].

PUPUIÁ vb. I. Refl. (Prin Maram.) A se cocoța. Cf. GR. S. VI, 95. *Șade fată pupuiată Pe un vîrf de piatră.* ib.

— Pronunțat: *-pu-ia.* — Prez. ind.: *pupuiez.*

— V. **pupul**[1].

PUPUIÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt. şi prin nord-vestul Munt.) Acţiunea de a se pupui[2] şi rezultatul ei; (regional) pupuitură. Cf. pupui[2] **(2)**. Cf. CIAUŞANU, V. 193. MAT. DIALECT. I, 234. *Ce pupuieli i-o fi mai găsit?* UDRESCU, GL. *Ce atîta pupuială?* id. ib.
— Pronunţat: *-pu-ia-*. — Pl.: *pupuieli*.
— **Pupui[2]** + suf. *-eală*.

PUPUIÁT[1], -Ă adj. (Regional; despre animale) Cu pete; pestriţ **(1)** (Pecinişca — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *La vecina sub părete, Plin de pisici pupuiete.* id. ib.
— Pronunţat: *-pu-iat*. — Pl.: *pupuiaţi, -te*.
— De la **pup[2]**.

PUPUIÁT[2], -Ă adj. **1.** (Regional) Ascuţit, ţuguiat (Groşi — Baia Mare). ALR SN V h 1 509/349.
2. (Ban. şi Transilv.; despre păsări) Moţat **(1)**. *Am găină bubuiată Şi-i închisă su lăcată.* RETEGANUL, TR. 178, cf. ALR SN III h 688/53. *Pe la noi pe sub părete Îs plin de puice pupuiete* (Furnicarul). GOROVEI, c. 166, cf. 272, PASCU, c. 193.
— Pronunţat: *-pu-iat*. — Pl.: *pupuiaţi, -te*. — Şi: **bubuiát, -ă** adj.
— De la **pup[4]**.

PUPÚICĂ adj., s. f. (Regional, mai ales în Mold.) (Fată, femeie) drăguţă, gingaşă, agreabilă, gătită, cochetă. *Parcă-i scoasă din cutie, Zău aşa-i de pupuică, Însă geaba! n-a să fie Niciodată frumuşică.* NEGRUZZI, S. III, 51. *Da' ştii, zău, că-i pupuică de tot.* ALECSANDRI, T. 1 184, cf. TDRG. *Nu-mi venea să cred că şlampăta lăiaţă de adineauri era aceeaşi cu pupuica spilcuită pe care o duceam ... la braţ.* M. I. CARAGIALE, C. 136, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. ◇ (Adverbial) *Daţi braţul şi mergeţi pupuică, ... tot pe virful scarpilor.* ALECSANDRI, T. 406. (Prin lărgirea sensului) *Guliţă, du-te de-ţi pune straiele cele de Anul nou şi te fă pupuica, sufletul meu.* id. ib.
— Accentuat şi: *pupuícă*. TDRG. — Pl.: *pupuici*.
— **Pupui[1]** + suf. *-ică* (prin apropiere de *puică*).

PUPUIÉŢ s. m. **1.** (Regional; în ghicitori) Umflătură, excrescenţă. *Stiugiar (goron) verde, În virf arde, Pupuieţi cumătră* (Piperul). GOROVEI, c. 290, cf. PASCU, c. 193.
2. (Prin nord-estul Transilv.) Căpiţă de fîn. BUGNARIU, N. 265/244.
— Pronunţat: *-pu-ieţ*. — Pl.: *pupuieţi*.
— **Pupui[1]** + suf. *-eţ*.

PUPUÍT s. n. (Prin nord-estul Olt. şi prin nord-vestul Munt.) Faptul de a se pupui[2]. Cf. pupui[2] **(2)**. Cf. CIAUŞANU, V. 193, UDRESCU, GL.
— Pl.: *pupuituri*.
— V. **pupui[2]**.

PUPUITÚRĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Pupuială. Cf. MAT. DIALECT. I, 234.
— Pronunţat: *-pu-i-*. — Pl.: *pupuituri*.
— **Pupui[2]** + suf. *-tură*.

PUPURÉI s. m. pl. **1.** (Regional) Pete mici (pe corpul unui animal) (Micești — Alba Iulia). ALR I 1 492/136.
2. (Prin Transilv.) Motiv ornamental (în formă de cerculeţe) folosit la cusăturile şi la ţesăturile ţărăneşti. *Şuba e albă, pe margini cu doauă şinoare, unul negru, celălalt alb, în cornurile aripilor trei pupurele de şinor.* MOLDOVAN, Ţ. N. 64. *Coase cu pupurei.* ALR I 1 762/136.
— Şi: **pupuréle** s. n. pl.
— **Pupuri** (pl. lui *pup[2]*) + suf. *-el*.

PUPURÉLE s. n. pl. v. **pupurei**.

PUPURÉZ adv., s. n. **1.** Adv. (Prin Transilv. şi prin Ban.; în expr.) **A sta** (sau **a se pune**) **pupurez** = a sta chircit, cu spatele curbat, a sta pe vine. Cf. REV. CRIT. III, 166. *Acolo se pune pupurez lîngă copac, proptit de tulpina lui şi aşteaptă liniştit întîmplările ce au să urmeze.* MERA, L. B. 122, com. din URCA — CÎMPIA TURZII.
2. S. n. (Prin sud-vestul Transilv.) Pîine mică. Cf. REV. CRIT. III, 166.
— Pl.: **(2)** *pupureze*. — Şi: **buburéz** adv. Com. din URCA — CÎMPIA TURZII.
— De la **pup[4]**.

PUPÚŞĂ s. f. v. **păpuşă**.

PUPUŞÚŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Păpuşică **(1)**. Cf. LB.
— Pl.: *pupuşuţe*.
— **Pupuşă** + suf. *-uţă*.

PUPÚŢ subst. Diminutiv al lui pup[4].
1. Subst. (Prin vestul Transilv.) Cf. pup[4] **(1)**. (Expr.; adverbial) **A sta pupuţ** = a sta chircit, cu spatele curbat, a sta pe vine. Cf. TEAHA, C. N. 258.
2. S. m. (Regional) Pasăre mică, cu moţ[1] **(1)**, neidentificată mai de aproape (Derna — Marghita). Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.
— Pl.: **(2)** *pupuţi*.
— **Pup[4]** + suf. *-uţ*.

PUPUŢÁRE s. f. (Regional) Împopoţonare (Bonţ — Gherla). COMAN, GL.
— Pl.: *pupuţări*.
— Cf. împupuţa.

PÚPUZĂ s. f. v. **pupăză**.

PUPUZÓI s. m. v. **pupezoi**.

PUR[1] s. m. Numele mai multor plante erbacee: **a)** plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulbul format din numeroşi bulbi mici, acoperiţi cu o membrană, cu tulpina rotundă, cu frunzele lungi şi înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbele; (regional) **ai** *(Allium rotundum)*. Cf. BRANDZA, FL. 441, GRECESCU, FL. 570, PANŢU, PL., BORZA, D. 15, 276; **b)** (regional; şi în sintagma *pur de grădină*, BORZA, D. 14) hajme (*Allium ascalonicum*). Cf. GRECESCU, FL. 570, PANŢU, PL. 123, BORZA, D. 14, 276; **c)** (regional) ai sălbatic *(Allium ochroleucum)*. Cf. DDRF, GRECESCU, FL. 568, PASCU, C. 85, PANŢU, PL. 3, ARH. OLT. XXI, 274, BORZA, D. 15, 276, H V 49, XII 24; **d)** (regional) praz *(Allium porrum)*. Cf. BRANDZA, FL. 442, CATANELE, 28, BIANU, D. S., PAMFILE, A. R. 195, PANŢU, PL. 236, BORZA, D. 15, 276; **e)** (regional) arpagic *(Allium schoenoprasum)*. Cf. BRANDZA, FL. 442, PANŢU, PL. 9, BORZA, D. 15, 276; **f)** (regional) aiul şarpelui *(Allium scorodoprasum)*. Cf. GRECESCU, FL. 569, PANŢU, PL. 3, BORZA, D. 15, 276; **g)** (regional) ceapa-ciorii *(Allium vineale)*. Cf. ŞEZ. XV, 111, BORZA, D. 16, 276, ALR II 6 315/414; **h)** (regional) usturoi *(Allium sativum)*. Cf. BORZA, D. 15, 276; **i)** (regional) luminărică *(Verbascum thapsus)*. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, TDRG, BORZA, D. 178, 276; **j)** (regional) coada-vacii *(Verbascum phlomoides)*. Cf. BRANDZA, FL. 344, BIANU, D. S. 432, ŞEZ. XV, 60, CADE, BORZA, D. 178; **k)** (regional) coada-vacii *(Verbascum thapsiforme)*. Cf. BORZA, D. 178; **l)** (regional) ghiocel *(Galanthus nivalis)*. Cf. ALR I 1 932/335, 522, 592, 808. Cf. LB, DRLU. *Fă un sos cu ... o litră de făină, o bucată de unt, petrinjel, pur.* ap. TDRG, cf. CIHAC, I, 212. *Există asemenea pur, cu florile albastre-azurii, albe, galbene sau roşii, destul de plăcut.* ap. TDRG, ALEXI, W. *Altele iau un fir de pur şi descîntă deasupra bolnavului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 17. *Copiii mănîncă ... pur de baltă, de vie, cit e tînăr.* PAMFILE, J. II, 89, cf. H I 19, 57, 187, III 306, 399, IV 44, 52, VII 480, X 353, 496, XI 326, XII 170, XVI 146, 280. *Frunză verde fir de pur, Blestema-te-aş, nu mă-ndur, Că mi-ai fost ibovnic bun.* SEVASTOS, C. 194, cf. ŞEZ, VIII, 190, I. CR. III, 373. *Culegea ştir, dragavei, pur. leurdă.* PLOPŞOR, C. 40, cf. TOMESCU, GL., A VI 26.

— Pl.: *puri* şi (învechit, n.) *pure* (LB). — Şi: (regional) **por** (CIHAC, I, 212, BORZA, D. 15), **pórlu** (BORZA, D. 15) s. m.
— Lat. **porrum.**

PUR², -Ă adj. **1.** Care există, se prezintă neamestecat cu nimic altceva, care nu conţine elemente străine unei anumite naturi specifice; curat, neamestecat. *Cf.* LB. *Această monedă ... e de un aur foarte pur.* CR (1848), 44³/86, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Uila aceasta este compusă de aceeaşi materie ca şi diamantul ...; însă această materie se află în diamant într-o stare pură şi cristalizată.* BARASCH, I. N. 61/10, cf. 63/18, POLIZU, DDRF. *Uzufructul se poate stabili sau pur, sau cu termen, sau cu condiţiune.* HAMANGIU, C. C. 132, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Era un englez de rasă pură, cu barba şi mustăţile roşcate.* SADOVEANU, O. VI, 95. *Alchimiştii nu aveau noţiunea de corp pur.* MACAROVICI, CH. 5. *Vegetaţia este alcătuită din molidişuri pure şi molidişuri cu brad.* MG I, 694. ◇ F i g. *Noi creşteam într-o lume cu zgură, ei se nasc din mineru din ce în ce mai pur.* T august 1964, 66. ◇ L o c. a d v. **Pur şi simplu** = nimic altceva decît ...; numai şi numai; nici mai mult, nici mai puţin decît ... *Am să-i reclam pur şi simplu banii.* ALECSANDRI, S. 167, cf. ALEXI, W. *Eşti pur şi simplu un căţel primejdios.* HOGAŞ, DR. I, 183. *Şocul nervos ţi-a luat pur şi simplu patru ani din viaţă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 81. *Ar trebui să luaţi măsuri ... să-l cheme şi să-i interzică pur şi simplu.* C. PETRESCU, C. V. 229. *Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decît pur şi simplu o haimana, un vagabond.* MIHĂESCU, D. A. 6. *A scuipat pur şi simplu, aşa, cum se scuipă.* ARGHEZI, S. VII, 27. *Zenaida Manu moştea pur şi simplu.* CĂLINESCU, S. 172. *Aici eşti pur şi simplu caporal.* BENIUC, M. C. I, 376. *Femeile întorceau pur şi simplu capul după el pe stradă.* GALAN, Z. R. 149. *Mă sileşti să te concediez pur şi simplu.* VINEA, L. I, 44. *Cea de-a doua mireasă răspundea pur şi simplu la numele de Aurica.* BARBU, P. 139. *El nu refuzase să răspundă fratelui său, ci pur şi simplu îl credea mort.* V. ROM. noiembrie 1962, 153. *Vegetaţia ei luxuriantă ne-a fascinat pur şi simplu.* VÎN. PESC. august 1964, 14. *Se întorcea acasă cu fălcile atît de încleştate încît pur şi simplu nu mai putea vorbi.* PREDA, M. S. 33.

2. (De obicei despre noţiuni abstracte, despre valori spirituale) Care realizează sau încearcă să realizeze un tip, un model considerat perfect, absolutul; care se conformează (întocmai) unui tip, unui model, unui etalon; care este neamestecat cu elemente ale unui alt tip sau ale unui alt model (din acelaşi domeniu); (despre artă, produsele ei etc.) care se află în afara oricăror tendinţe, a oricăror scopuri. *A, e, i, o, u sînt vocale deschise sau pure.* CR (1848), 15²/44. *Latinismul pur pică de la sine.* RUSSO, S. 97. [Cupa de Murano] *e arta pură, fără fraze.* MACEDONSKI, O. I, 186. *Cunoştinţa esteticei şi sentimentul estetic la artişti, fiind „a priori", e un produs pur al spiritului.* GHEREA, ST. CR. II, 43. *Noi trebuie din timp să atragem atenţia cavalerilor artei pure şi să le arătăm încotro duc ideile lor.* IONESCU-RION, S. 246. *Aceşti romancieri, care au privit lumea în aspectele ei sensibile, ca şi artiştii puri, au privit-o şi în raporturile ei.* IBRĂILEANU, S. L. 62, cf. CADE. *Ingrat ce eşti! Aşa preţuieşti tu sinceritatea pură?* GALACTION, A. 246. *Este un dans artistic, dans pur.* CAMIL PETRESCU, T. II, 118. *Esenţa explicaţiilor arhaice era mai pură şi mai poetică.* SADOVEANU, O. IX, 162. *Faţă de cuvîntul pur (i-aş zice, mai bine, lexical), morfemul reprezintă elementul necunoscut, nou.* IORDAN, STIL. 232. *N-am întîmpinat cazul vreunui scriitor care să fi conceput lucrarea literară ca pe un exerciţiu regresiv, de întoarcere ... către documentul pur.* VIANU, A. P. 394. *Construcţia operelor monumentale ... constituie gloria cea mai pură a Renaşterii.* OTETEA, R. 333. *Armonia şi* C. O. 117. *Constatarea pură, intelectuală, degajată de atitudini apreciative, e o abstracţie.* RALEA, S. T. II, 16. *Doina aceasta se înalţă pînă la cele mai pure şi desăvîrşite trepte ale emoţiei.* BOGZA, C. O. 366. *Învestită cu atributele ... unei senzualităţi naturale şi pure, ea e lipsită de luciditatea şi gîndirea specifice generaţiei sale.* T iunie 1964, 73. ◇ (Adverbial) *Poezia sa este numai spiritualistă: gîndul este pur exprimat într-o adorare principială.* CONSTANTINESCU, S. I, 181. ◇ L o c. a d v. (Regional) **De pur ce...** = extrem de ..., foarte. *De pur ce-i bun.* ŞEZ. VII, 183. *De pur ce samănă.* ib. ✦ S p e c. Care se conformează întocmai unei doctrine, unei credinţe etc. *Socialiştii puri mai rămăseseră numai cîţiva.* GALACTION, A. 63.

3. Care este nealterat, neviciat. *Cînd lucrătorul nu e silit să rămîie în sălile aşezămîntului cu aerul stricat, atunci e preferabil ca să se plimbe într-un aer pur.* ISIS (1859), 130²/3, cf. CADE. ◇ (Adverbial) *Florile miroseau proaspăt şi pur.* C. PETRESCU, Î. II, 44.

4. (Despre zăpadă) De un alb imaculat. *Pătura imaculată a zăpezii, nemîntinată de circulaţia mecanică, rămînea pînă primăvara pură.* ARGHEZI, B. 101. *Albă tu, zăpadă pură.* BLAGA, P. 70. *Cîmpul nemărginit, acoperit iarna de înalte şi pure zăpezi.* STANCU, R. A. II, 393.

5. (Despre cer, zare, atmosferă) De o seninătate desăvîrşită. *Acum sînt stelele sus; cerul e înalt şi pur.* C. PETRESCU, Î. II, 119. *Simţea zorii, fără să vadă zarea lor pură.* TEODOREANU, M. II, 115. *Cerul e pur şi aerul umed.* RALEA, S. T. I, 252. *De la o zare la alta, cerul redevenise albastru şi pur.* BOGZA, C. O. 64.

6. (Despre chip, faţă, obraz) Care este de o desăvîrşită armonie, frumuseţe. *Ochii lui Dănuţ priveau o pură faţă de fetiţă palidă.* TEODOREANU, M. II, 51. *Cu obrajii puri şi uşor măslinii, cu nas grecesc şi ochi migdalaţi.* CĂLINESCU, S. 14. *Avea un chip rotund şi pur.* BARBU, P. 36. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mugur alb, şi roz şi pur.* BACOVIA, O. 87.

7. (Despre voce, despre sunete etc.) Care este de o mare limpezime, claritate, frumuseţe; limpede, clar; cristalin. *Glasul torentului ne ajunge mai sonor şi mai pur.* CR (1848), 10²/61. *Glasul Olguţei era mic dar pur, neted, fără stridenţe.* TEODOREANU, M. II, 142. *Şi te topeai cu totul în tărie Şi ne venea doar cîntecul tău pur.* BENIUC, C. P. 89. ✦ (Adverbial; prin vestul Transilv.) Lămurit, clar, desluşit, răspicat. *Pur ţi spun să vini cu mine Că atunci ţi va fi bine.* REV. CRIT. IV, 146.

8. Care este neprihănit, nepătat, curat din punct de vedere moral; s p e c. cast, virgin. *Virtutea-i ieşise pură din acele pericole.* CR (1848), 24²/68. *Vai! oameni fără datini ... şi fără de virtuţi, Ce spre-a păta ce este pur, par că sînt născuţi.* BOLINTINEANU, O. 169. *Tot ce a fost în cîntu-mi mai pur şi mai copil ... A format un înger frumos şi juvenil.* EMINESCU, O. IV, 173. *Adela e atît de pură şi ... atît de bună!* IBRĂILEANU, A. 93. *Ceea ce era pur şi înălţerat în toată suferinţa lui.* C. PETRESCU, Î. II, 102. *Cuvintele cu care m-a întîmpinat aveau tonul profund şi cast al celei mai pure femei.* VLASIU, D. 186. *Sentimentul acesta l-aş dori pur.* SADOVEANU, O. X, 83. *Stănică încerca pentru o clipă remuşcarea de a bănui o soţie atît de pură.* CĂLINESCU, E. O. II, 84. *Mărioţa părea pură. Pură şi nevinovată.* STANCU, R. A. IV, 284. *Era ... un om frumos şi pur.* DEMETRIUS, A. 309. *O tulburare Se-adăpostise-n sufletul meu pur.* LABIŞ, P. 137. *Poate că eu pot să-ţi dau o dragoste mai mare şi o viaţă mai pură.* T septembrie 1962, 17. ◇ F i g. *Femeie, ... Pur trandafir, bătut în cuie De diamant pe crucea mea.* ARGHEZI, VERS. 89. *Tu, flacără năpraznică şi pură.* CONTEMP. 1966, 1 019, 1/5.

9. Care nu este nimic mai mult (sau altceva) decît

I, 432, cf. CADE. *Cine s-aştepta să-mi cadă Patru iepuri dintr-un foc? — Astea sînt invenţii pure.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 185. *Ingrato, tu ştii bine că e purul adevăr.* CAMIL PETRESCU, T. I, 90. *Au urît două lucruri: diletantismul amabil şi erudiţia pretenţioasă, searbădă, de pură bibliotecă.* D. GUSTI, P. A. 293. *N-a primat umoarea antropofobă, ci o pură socoteală redacţională.* CĂLINESCU, C. O. 84. *Nu, n-o să mă despart, e o pură idee.* PREDA, R. 288. ◇ (Adverbial) *Abia acum începe cu adevărat genul pur epic cu romane ca Neamul Şoimăreştilor, Ion.* IBRĂILEANU, S. L. 8. *Caracterul epic al operei sale rămîne pur formal.* LOVINESCU, S. I, 29. *Trecînd de la regimul pur lactat la altul mai consistent, a dat într-o tulburare gastrică serioasă.* GALACTION, O. A. I, 53. *Nu poţi să spui că nu există şi o emoţie pur artistică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 118. *Stănică făcu gestul, pur decorativ, de a plăti.* CĂLINESCU, E. O. I, 249. *Am determinat, în planul pur teoretic, marile sisteme ale idealismului romantic.* VIANU, P. 88.

— Pl.: *puri, -e.*

— Din lat. **purus,** fr. **pur.**

PURADĂU s. m. v. **puradel.**

PURADÉL s. m. (Popular şi familiar) Copil de ţigan, (popular) d a n c i, p a r p a n d e l; p. g e n e r. (familiar) copil. Cf. KLEIN, D. 409, LB, CIHAC, II, 522, DDRF, BARCIANU. *Ţiganul... intră apoi în casă şi spune purdeilor şi horhunei lor cum a înşelat pe român.* MARIAN, INS. 206. *Oamenii, femeile, fetele, puradeii se strîng grămadă.* SANDU-ALDEA, A. M. 219, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, A. R. 257, DR. IV_2, 813, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mă aşteptam să găsesc înşiraţi pe călcîie pe toţi dancii şi puradeii şatrei.* VOICULESCU, P. II, 62. *Puradeii îl observară numaidecît şi-şi opriră vociferările.* SADOVEANU, O. XII, 511. *Pe cînd eram un puradel mai mititel decît barosul tătucăi...* id., ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. *Mă băteau mai mult decît pe ceilalţi puradei.* STANCU, R. A. II, 201. *Plesneşte-o pe Frosa că a dat în puradeul tău.* PAS, Z. I, 116. *Nu-ţi place să te bată puradelul? Învaţă! Uite, ţiganu-i mai deştept ca voi toţi!* T. POPOVICI, SE. 167. *Ganul ţiganul nu era singur, căci avea şi-o muiere cu care căpătase vreo şase puradei, va să zică pui de ţigan.* RETEGANUL, P. I, 60. *Dănşucu şi dusi şi gasi pi popi la masi, mîncîn brînzi cu mămăligi caldi, di i s-o făcut pofti puradeului.* GRAIUL, I, 503, cf. CABA, SĂL., com. din STRAJA — RĂDĂUŢI şi din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ. *Doi purdei s-au apucat la bătaie.* Com. din RĂDĂUŢI, cf. MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *puradei.* — Şi: (regional) **puradéu, puradău** (SCRIBAN, D.; accentuat şi *purádău*, id. ib.), **purdé** (KLEIN, D. 409, CIHAC, II, 522; accentuat şi *púrde*, LB) s. m., **purdeá** (LEXIC REG. 56) s. f., **purdéi** (TDRG, CABA, SĂL., com. din STRAJA — RĂDĂUŢI), **purdéu** (BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.) s. m.

— Din ţig. **purdé, magh. purdé.**

PURADÉU s. m. v. **puradel.**

PURÅDÍCHI s. m. (Rar) Numele unui peşte nedefinit mai îndeaproape. *Cîte-un biban ..., cîte-o roşioară proastă şi puradichiul cel ţepos.* STĂNOIU, în SCL 1973, 50.

— Pl.: *puradichi.*

— Etimologia necunoscută.

PURADÍCHIU subst. v. **parădichiu.**

PURÁŞ, -Ă adj. v. **poroş[1].**

PÚRAV, -Ă adj. v. **porav.**

PÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Perioada împerecherii la bovine. *Au venit pura vacii să se gonească* (a. 1847). URICARIUL, X, 405, cf. POLIZU, CIHAC, II, 299, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Prin Bucov.; într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Pasiune **(5).** *M-am spălat... De ură, De pură, De făcătură.* MARIAN, D. 122.

— Pl.: *pure.* — Şi: (învechit) **póră** s. f. URICARIUL, X, 405.

— Din ucr. **nopa.**

PURĂNCÍTĂ s. f. v. **poruncit.**

PÚRĂŢ s. m. (Rar) Termen (depreciativ) pentru un evreu (bogat); p. g e n e r. om bogat. *A dat să strîngă marfa de pe grilajul cu horbotă albă de chiciură, dar purăţul s-a răzgîndit.* I. BOTEZ, B. I, 19. *Mare „purăţ"! Se îmbolnăveşte mereu! Parcă-i Rotschild!* în SCL 1973, 50.

— Pl.: *purăţi.*

— Din idiş **purets** „bogătaş".

PURĂU s. m. (Regional) Malac (Agîrbiciu — Cluj Napoca). LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: *purăi.*

— Cf. p u r ă.

PURĂVÍ vb. IV. T r a n z. (Prin vestul Transilv.) „A trata rău pe cineva". CV 1951, nr. 9 — 10, 44.

— Prez. ind.: *purăvesc.*

— V. **purav.**

PURĂZÁU subst. v. **porozău.**

PURCÁR[1] s. m. v. **porcar[1].**

PURCÁR[2] s. m. v. **porcar[2].**

PURCÁRIU s. m. v. **porcar[1].**

PURCĂLÁB s. m. v. **pîrcălab.**

PURCĂLÁŞ s. m. (Prin nord-vestul Transilv. şi prin Bucov.) Purceluş **(1).** Cf. CONV. LIT. XX, 1 016, PASCU, S. 350, SFC VI, 119, com. MARIAN.

— Pl.: *purcălaşi.*

— **Porc** + suf. *-ălaş.*

PURCĂNÁŞ s. n. v. **porcănaş.**

PURCĂRÁŞ s. m. v. **porcăraş[1].**

PURCĂREÁLĂ s. f. v. **porcăreală[2].**

PURCĂREÁŢĂ s. f. v. **porcăreaţă.**

PURCĂRÍ[1] vb. IV v. **porcări[1].**

PURCĂRÍ[2] vb. IV v. **porcări[2].**

PURCĂRÍE[1] s. f. (Prin nord-vestul Transilv. şi prin nord-estul Munt.) Meseria porcarului[1] **(1).** Cf. CONV. LIT. XX, 1 016, H XII 32.

— **Purcar[1]** + suf. *-ie.*

PURCĂRÍE[2] s. f. v. **porcărie[1].**

PURCĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Colac din aluat care se dă porcarului[1] în ajunul Crăciunului. Com. din VĂLCANI — SÎNNICOLAU MARE.

— Pl.: *purcăriţe.*

— **Purcar[1]** + suf. *-iţă.*

PURCEÁ s. f. **1.** Puiul de sex feminin al scroafei; p. e x t. scroafă (tînără). Cf. LB. *Iacă purceaua vecinului, zi, La merticu gîştii-n grab', să repezi.* PANN, P. V. II, 65/25. *Ieri noapte era* [lupii] *să-mi curăţe purceaua din tindă.* CONTEMPORANUL, VII_2, 1, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un zdravăn porc, ba... chiar purcea, Hai toată ceata după ea.* GORUN, F. 180, cf.

TDRG, PASCU, S. 150. *Iarna ne vom îngriji ca purcelele şi purceii să stea la căldură.* ENC. VET. 599, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Pînă la vară, mai fată purceaua o dată.* STANCU, D. 262. *Ce te ţîţăieşti aici ca purceaua cînd bea?* BENIUC, V. CUC. 36. *Ce guici aşa, leică? Vai, vai! Cum mai guică! Ca o purcea.* PREDA, M. 55, cf. H. XI 5. *Da' şi mîndra-i uşurea, C-a mîncat carne de mia Şi costiţă de purcea!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 364. *Purcica a creşte mare şi-a face purcei.* SBIERA, P. 251. *După ce s-a îngrăşat purceaua bine, unchiaşul a tăiat-o.* I. CR. II, 286, cf. ALR I 1140/744, A VI 26, IX 5. *Joacă, mă, pe pitileaua, Că ţi-a da mă-sa purceaua!* FOLC. TRANSILV. I, 196, *El rîde, şi purceaua moartă în coteţ* (sau *în cocină, în coşar)*, se spune despre cei nepăsători faţă de propriile lor necazuri. Cf. TDRG, CIAUŞANU, GL., UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 693. *Am o purcea grasă, Noaptea trece peste casă* (Luna). GOROVEI, C. 211, cf. 203. ◇ (Ca epitet depreciativ, folosit, de obicei, în imprecaţii) *Taci, fă, din gură, purceaua dracului.* PREDA, M. 301. ◇ (Prin Munt. şi prin Olt.) *Purcea mistreaţă* (sau *sălbatică)* = femelă (tînără) a porcului mistreţ; puiul de sex feminin al porcului mistreţ. *Ce-mi poruncеşti, stăpîne?... — Să mai mulgi apoi lapte de purcele mistreţe.* VISSARION, B. 66, cf. ALRM SN II h 496. ◇ Expr. (Familiar) **A lua purceaua de coadă** (sau **de nas**) = a se îmbăta. *Nu-i e destul că-i cu minte neroadă, A luat şi purceaua de coadă.* PANN, P. V. I, 112/7, cf. BARONZI, I. L. I, 41. *De la dînsul* [Bachus] *a rămas vorba ... ce noi îi zicem pre limba noastră: a luat purceaua de coadă.* ISPIRESCU, U. 103, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 627, X, 704, TDRG, PAMFILE, J. III, 93, ŞĂINEANU, D. U., CADE. (Regional) **A avea purcică** = a fi arţăgos; a avea toane. ZANNE, P. IX, 705. (Regional) **A pune cuiva purceaua** = a necăji pe cineva. Cf. CIAUŞANU, GL.

2. (De obicei art.; şi în construcţiile *de-a purceaua*, H IV 57, 90, XVI 31, ŞEZ. XIII, 61, ALR SN V h 1 302, LEXIC REG. 56, *de-a purcica*, ALR SN V h 1 302) Joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un băston o minge, o bilă, un os etc. spre o groapă care se află în mijlocul unui cerc, în timp ce ceilalţi jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; p. ext. minge, bilă, os etc. care serveşte la acest joc; de-a poarca, v. poarcă[1] **(2)**. *Un copilandru bătea „purceaua" c-o straşnică măciucă de măceş.* STĂNOIU, C. I. 76. *Cei doi fraţi ... se simţeau bine pe izlaz: jucau purceaua.* PREDA, D. 23, cf. H I 301, II 82, IV 12, V 72, 321, IX 124, X 87, XII 242, CIAUŞANU, GL., ALR SN V h 1 302. ◇ Expr. (Regional) **A se juca de-a purceaua în ceafa** (sau **pe spinarea) cuiva** = a trage cuiva o bătaie. Cf. UDRESCU, GL.

3. (Anat.; prin vestul Transilv.) Biceps (al mîinii). Cf. ALR II/I h 49.

4. (Olt.) Cavitate, adîncitură care se află după pavilionul urechii. Cf. ALR I 51/805, 870, 874.

5. Capăt de traversă pe care este rezemat lomul în timpul aşezării la cotă a şinelor unei linii de cale ferată. Cf. LTR[2].

6. (Argotic) Ladă. Cf. BARONZI, I. L. I, 151.

— Pl.: *purcele.* — Şi: **purcică** s. f.

— Lat. **porcella.** — **Purcică:** cu schimbare de suf.

PURCEDÁ vb. I v. **purcede.**

PURCÉDE vb. III. **I. 1.** Intranz. (Învechit şi popular; despre fiinţe; de obicei cu determinări locale, mai rar finale) A porni **(I 1)**, a pleca **(B 1)**. *Cînd fu noaua sfîrşitul acelor zile, ieşim şi purceasem.* CORESI, L. 100/11. *Purcease derept aceaia Izdrail cu tot cu ce avea el.* PALIA (1581), 192/7. *Purcease de îmblă mai toată lumea.* MOXA, 349/15. *Ei îndată-şi lăsară mreajea şi purceasără dup-ănsu.* VARLAAM, C. 153. *Solul... de nu va purcеade ce să va zăbăvi într-acel loc.... nu să va certa ca un suduitoriu de domnie.* PRAV. 72, cf. 168. *Lutndu-şi ziua bună stareţul purceasă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 57[r]/21. *Şi el purceas(ă) după dînsul* (a. 1692). GCR I, 297/13. *Eu, iată, gata sînt şi purcez; mergi şi tu de încalecă.* IST. Ţ. R. 48. *Au purces Petru Vodă înaintea carălor.* NECULCE, L. 13. *Le deade împăratul oaste mare şi purceseră.* ANON. CANTAC., CM I, 95. *Boiarii ... au purces cu toţii de au venit în ţară.* R. POPESCU, CM I, 300. *Purcis-au cu toată curte măriii sali ... şi au mersu la Roman* (a. 1733). CAT. MAN. I, 184. *S-au rădicat şi domnul cu toată curtea măriii sale di au purces* (sfîrşitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 142. *Purcegînd domnul împreună cu paşa ..., înaintea oamenilor ... era edecurile.* GHEORGACHI, CER. (1762), 310, cf. 202. *Purcegînd mergea înainte întru aceaiaşi sară şi în noaptea cea de după dînsa.* AETHIOPICA, 47[r]/13. *Vrînd să purceaze trimisul acela împărătesc închise pre sfîntul să nu iasă nicidecum de acolo.* MINEIUL (1776), 78[r2]/12. *Face semn către ai săi să purceagă După dînsul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 411, cf. 426. *Îi grăbesc ca să purceagă, dar în taină, pe ascuns.* BELDIMAN, E. 23/35, cf. id. N. P. II, 75/6, CLEMENS, DRLU, LB. *Dacă mă veţi sili, eu voi purcede.* DRĂGHICI, R. 109/6. *Dădu ostaşilor semnalul a se înarma şi a purcede.* ASACHI, S. L. II, 61, cf. 9. *Îndată purcezînd, sosi în 5 august în tabăra de la Ruşciuk.* BĂLCESCU, M. V. 105. *Fir-ar afurisit ceasul întru care am purces La această călătorie.* PANN, E. I, 104/15. *Doisprezece concurenţi purceseseră şi numai cinci se înturnau.* NEGRUZZI, S. I, 42, cf. POLIZU, CIHAC, I, 223. *Caii lor ce-n luptă purced cu nepăsare.* BOLINTINEANU, O. 144. *Lasă să purceazî corpu-i de soldaţi Şi rămîne-n urmă.* id., ap. TDRG. *Hăţuri şi biciuşcă apucă şi purcede.* I. NEGRUZZI, S. II, 136, cf. CONV. LIT. XXVI, 801. *Vodă-n sîrg a şi purces; După el oştirea-n fugă.* COŞBUC, P. I, 83, cf. ALEXI, W. *Dar să purcedem, căci noaptea-i grăbită şi ziua ne-apucă.* MURNU, I. 203, cf. 16, TDRG. *Şi iar purcese la drum.* GÎRLEANU, N. 199. *Şi purcedeam mereu, în căutare de zări mai adînci.* M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Fugari de la oaste, care-au purces voinicеşte să ia calea codrului.* C. PETRESCU, R. DR. 132, cf. id. Î. I, 267, BUL. FIL. II, 97. *El a purces pe jos.* LESNEA, VERS. 17. *Dacă purcezi astăzi, apoi pînă duminică eşti înapoi.* SADOVEANU, O. X, 559. *Cine-a purces în ploaie şi furtună Şi a brăzdat în negură şi zloată Şesul blajin şi gras?* ARGHEZI, VERS. 25, cf. 94. *Tătărimea purcedea Şi pe Gruie mi-l ducea La cel popă creştinesc.* ALECSANDRI, P. P. 79, cf. 25. *Au trebuit ... să purceadă mai departe.* SBIERA, P. 72. *C-am purces pe cale, Pe cărare.* MARIAN, Î. 13, cf. id. SA. 18. *Cei trei fraţi au purces la drum.* ŞEZ. II, 51, cf. 54. *Să se puie caţă pe capul nevestei sale ca să-i dea voie de a purcede în lungă călătorie.* POPESCU, B. III, 73. *Purcesei să-mi cat bărbatul.* ŞEZ. V, 47, cf. VI, 167. *El că a venit... La tăiculul lui Şi la măicuţa lui Ca ei să purceadă.* VICIU, COL. 161, cf. PĂSCULESCU, L. P. 373, GR. S. VI, 81, ALR II 4 761/605, 812. *Şi ea tot venea Şi venea, venea Şi se-mpiedica, Şi iar se scula, La drum purcedea.* BALADE. III, 54. ◇ (Cu determinări locale care indică direcţia, sensul, ţinta deplasării sau punctul de plecare) *Nu purceade înapoi.* PSALT. HUR. 37[v]/11, cf. 17[r]/14. *Dacii degrabu purceasiră spre Suceava.* URECHE, L. 172. *Au stătut lucrul aşa, c-au fost purcegînd la Uivar* (a. 1667). BUL. COM. IST. IV, 170. *Înrainte mearge-veri* (înainte mergi C, că vei nainte *purcеade* D) *amu înraintea feaţeei Domnului a găta calea lui.* PSALT. 335. *Au purces cu mare gătire către Beligrad.* IST. Ţ. R. 33, cf. 70. *Purces-au Traian împăratul cu oştile sale în gios pe lîngă Dunăre.* N. COSTIN, L. 129. *Şi singur Jicmontu au purces den Beligrad la Săbeş.* id. ib. 582. *Au şi purces Ştefan Vodă în sus pe la Cernăuţi.* NECULCE, L. 10, cf. 49, 342. *Drept spre apa Sarghеţii au purces.* CANTEMIR, HR. 83, cf. 476. *Piste dout luni au purces şi el la Ieşi* (sfîrşitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 164. *De unde era, a veni în ţară au purces.* R. GRECEANU, CM II, 128, cf. 120, 132. *Purcegăndu de aice împreună cu sotnicul un prieten al mieu* (a. 1759). IORGA, S. D. XXI, 236. *Purcede domnul de la curte cu tot alaiul.* GHEORGA-

CHI, CER. (1762), 300, cf. 308. *Purcegînd pre mare spre Eghipet.* AETHIOPICA, 2v/6, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 262. *Au ieșit din colibă și au purces într-altă parte.* ȚICHINDEAL, F. 78/1. *Amîndoi purceg de acolo.* BELDIMAN, N. P. II, 65/12. *Aceste rămășițe de vietăți de mare ... purcegînd ... spre miazănoapte au răpit toate cu sine.* AR (1830), 8¹/11. *Să le facă cunoscut că ai purces la Londra.* DRĂGHICI, R. 6/9. *Este o săptămînă de cînd au purces la Petersburg.* KOGĂLNICEANU, S. 75. *Să purced din ceste locuri d-unde soarta mă desparte.* ASACHI, S. L. I, 159. *Purcegînd toți din locul unde petrecuseră noaptea, ceva mai nainte își așezară tabăra.* BĂLCESCU, M. V. 171. *A purces să se ducă la iad c-un toiag în mînă.* NEGRUZZI, S. I, 87, cf. II, 46. *Purceseră către Sinaia, unde ajunseră înaintea serii.* BOLINTINEANU, O. 441. *Purcese din Țarigrad însoțit de oaste turcească.* ODOBESCU, S. I, 159, cf. 138, 269. *Lutndu-mi rămas bun de la părinți am purces cu bunicul spre Pipirig.* CREANGĂ, A. 23. *Împăratul ... purcese la biserică ca să se cunune.* ISPIRESCU, L. 79. *Și-a doua zi purced Din zori centurioni spre silhele barbare.* COȘBUC, P. I, 160. *S-a sculat Vartolomei pescarul și a purces devale, la baltă.* SADOVEANU, O. IX, 456. *Lipan s-a întors purcegînd spre casă.* id. ib. X, 637, cf. XII, 381. *Și îmbulzita coifurilor gloată ... Purcede înainte și-ndărăt.* ARGHEZI, VERS. 239, cf. 102. *Eu am purces în largul țării mele Nu ca să-mi satur vechi porniri pribege.* BANUȘ, P. 259. *A purces și ea prin lume.* SBIERA, P. 44. *Și-a purces La moară la Ivănești.* MARIAN, S. R. I, 28. *Să-i scot boii din ocol Și plugul de sub șopron Și să purced la ogor.* SEVASTOS, C. 230. *Badeo, pune-te pe cal Și purcede-ncoa, la vale.* PAMFILE, C. Ț. 138. *Purces-au Maica Precista De la casa ei, de la masa ei.* FOLC. MOLD. I, 227. (Refl.) *Veverița, coadă lungă, Sare ca o flacără. S-a purces prin plai alaiul. Sulițele scapără.* BLAGA, POEZII, 389. ◇ (Prin extensiune; despre vehicule; adesea cu determinări care indică punctul de plecare, direcția, sensul, țința sau ritmul deplasării) *N-au aflat nici o corabie gata să purceadă îndată la Hamburg.* DRĂGHICI, R. 15/14. *De la țărmul fatal vasul purcede.* ASACHI, S. L. I, 144. *Caleașca a purces ca vîntul.* NEGRUZZI, S. I, 20. ◇ (Prin extensiune; despre aștri, despre noapte, vreme etc.) *Deschide-te, dafin, acum pentru mine, Să m-adăpostesc, Căci noaptea purcede și soarele vine.* BOLINTINEANU, O. 85. *Vremea purcesese înspre cald și omătul se topea.* F (1891), 73. ◇ Fig. *Toate giudecările lui nu purceasără de le meînre.* PSALT. HUR. 12v/11. *De la capul omului purcede spre tot trupul viața și sănătatea.* CHEIA ÎN. 29r/8. *Mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.* CARAGIALE, O. V, 244. *Toți purced de la această nevoință de a se defini.* IONESCU-RION, S. 119. *Știam pe de rost ... sfaturi să purced cu bărbăție pe calea muncii.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Urmînd pilda hincului ... au purces pe aceleași căi.* SADOVEANU, O. X, 170. ◇ Expr. (Învechit) **A purcede în** (sau **spre**) **risipă** = a se împrăștia, a se risipi; a se desfășura, a decurge în mod nefavorabil; a se distruge, a se nimici. *Au purceș oștile lui den războiu în răsipă.* N. COSTIN, L. 119, cf. id. LET. II, 30/37. *Așa a purces toate lucrurile țărei dintîiași dată spre răsipă și fără socoteală.* id. LET². II, 101. [Turcii] *au purces în răsipă: unii au apucat pre pod ..., alții pin Nistru.* NECULCE, L. 49. (Învechit) **A purcede către Domnul** (sau **dintru această viață**) = a muri (trecînd în cealaltă presupusă lume). *Au purces dintru această viață către cea veacinică.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 60v/11. *Stînd episcopul și beserici făcînd, cu pace către Domnul au purces.* id., ap. TDRG. ✦ (Cu determinări locale) A ieși. *Îndată să purcedem afară Purtînd și noi creștinilor moarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 221. *La un caz cumva de-ncurcătură, Nu văd nici uși deschise, nici ferestre, Pe unde teafăr să purced afară.* TOPÎRCEANU, B. 96. ✦ A trece prin ..., a străbate. *Lutnd cărarea îmblată, purceasă Prin cea necunoscută dumbravă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 187. *Unde purcezi, Codrii ciuntezi.* MARIAN, D. 148. ✦ Refl. (Neobișnuit) A se ivi, a apărea. *Și lung privește-n sus, să vadă: nu se purcede-un nor de ploaie?* ANGHEL, Î. G. 21.

2. Intranz. Spec. (Învechit; de obicei cu determinări introduse prin prep. ca „asupra", „contra", „împotriva") A porni **(I 1)** (cu oști) pentru a ataca, a învinge pe dușman. *Purces-au cu oști Antonin Caracal asupra parthilor.* N. COSTIN, L. 151. *Domițian, carele întîi au purces cu oaste asupra lui Decheval, craiul dachilor.* CANTEMIR, HR. 165. *A purces asupra barbarilor pe cari i-a și învins.* ȘINCAI, ap. CADE. *Asupra păginilor purceasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 183. *Mihai ... purcese în contra împilor vrăjmași cu toată armata.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Petrecea zilele în vesele ospețe ... gata a purcede asupra lui Ion Vodă.* ODOBESCU, S. I, 171. *Creștinii purcese asupra turcilor.* ISPIRESCU, M. V. 29, cf. DDRF.

3. Tranz. (Învechit; complementul indică oameni; de obicei cu determinări locale) A trimite, a face să plece **(B 1)** (undeva). *A purceș Nicolai Vodă pre frate-său ... la Țarigrad.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 145/8. *L-a purces iarăși cu alai și cu mare cinste, mergînd și singur Nicolai Vodă de l-au petrecut.* id. ib. 154/13. *L-au gătit și l-au purces la Botușeni* (a. 1788). IORGA, S. D. XXII, 54.

4. Intranz. (Învechit; despre suprafețe de pămînt, linii de hotar etc.; de obicei cu determinări locale) A se întinde către ... sau de la ..., pînă la ... *Capul hotarului ... purcegînd spre răsărit ... cuprinde cerchejii ..., de unde iarăș spre răsărit se întinde.* CANTEMIR, HR. 60. *Această moșie purcede în gios* (a. 1785). ȘTEFANELLI, D. C. 155. *Capul hotarului Brăndușani ce purcede din drumul tîrgului spre apus* (a. 1792). BUL. COM. IST. IV, 200. *Culmea dealului ... care purcedînd de la Dănileni desparte valea Gigiei de valea Ibănesei.* I. IONESCU, D. 53.

5. Intranz. (Învechit; despre ape curgătoare sau, p. ext., despre lichide sau secreții organice) A curge. *I-au spintecat cu briciul îmblătura de purceasără punoaie împuțite.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74v/14. *Apa* [Nilului] *... în lacul carile Medra se cheamă izbucnește și din lac iarăși în gîrlă purcegînd, spre ocheanul despre apus cură.* CANTEMIR, IST. 141.

6. Intranz. (Regional; în expr.) **A purcede de veste** = a prinde de veste, v. prinde **(II 5)**. *Ci-a purces de veste ... Alexandru că-l ajunge Și cu sulița-l împunge.* PAMFILE, C. Ț. 78.

II. 1. Tranz. și intranz. (Învechit și popular; despre oameni; de obicei cu determinări care indică felul acțiunii) A începe; a trece (la ...). *Proroci[a] Ana cu postul și cu rugăciunea cu Samuil purcease.* CORESI, EV. 50. *Să purcedem spre lucrarea celor lucrure bune.* id. ib. 249, cf. PARACLIS (1639), 260. *Lăcuind acolo, purceasără a lua locuri și, așa, dobîndiră Machedoniia.* HERODOT (1645), 465. *Și îndată purceasă a crește în toate nevoințele ceale sufletești.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173r/25. *Iona ... purcese să fugă* (a. 1691). ap. TDRG. *Vom purceade a arăta descălecarea a doauo.* N. COSTIN, ap. GCR II, 2/10. *Au purces acei boieri hotarnici de li-au tocmit și niște pietre hotară* (a. 1741). URICARIUL, XXV, 313. *Am purces a măsura din Troian pe Cahul în sus păr în hotarul Bisericei* (a. 1759). ib. X, 65. *Starețul ..., purcease să se ducă.* MINEIUL (1776), 52r¹/10. *Purcegînd de la dreapta, aflu 2, 5, 8.* ASACHI, E. I, 125/6. *Dalmația purcease a mai cuvînta.* CR (1848), 1²/12. *Cum a purces la sfaturi, la baiocuri, așa acuma la ocări.* SLAVICI, N. I, 16. *Oastea ... Nici purcedea înapoi să fugă ..., Nici cuteza să dea piept cu troienii.* MURNU, I. 106. *O dată cu cel dintîi dezghеț, căutătorii de comori au purces la treabă.* C. PETRESCU, A. 109. *Cum va pune mireasa horbot, să purceadă danțuri ... pe toate ulițele tîrgului.* SADOVEANU, O. X, 352. *Să-ți fereci gura o, nefericite, De nu, vei purcede să huleșți toate cîte sînt rînduite de puterile suprapămîntești.* V. ROM. ianuarie 1954, 131. *Cu nasul în farfurie, purcese a mînca grăbit.* VINEA, L. I, 133. *Mult mă bucur cînd văd că purcedem la fapte.* VORNIC, P. 38. *La cojocari*

st duce, Mîndrî nunti purcede, O săptămînt tot bè. ŞEZ. V, 88. *De-i purceasă* [mănăstirea] *de demult, Din afară-i muşchiul prins, Pă din lontru-i zugrăvită.* ALEXICI, L. P. 159. (Refl. impers.) *Atunci se purcedea la sate la o nouă regrupare a pămînturilor cultivabile.* PANAITESCU, O. Ţ. 93. *S-a întocmit pe urmă devizul şi s-a purces la realizare.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 263. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Înnoirea teatrului nostru a purces ... de la punerea din nou în valoare a clasicilor noştri.* Ţ august 1964, 18. ◇ (Despre fenomene ale naturii) *De prin văi purcede vîntul Prin largul albelor văzduhuri.* GOGA, POEZII, 17. *După o săptămînă purceseră ploile.* C. PETRESCU, Î. II, 242. *Uneori ... purcedeau şi vînturi pe coamele brazilor.* SADOVEANU, O. XI, 40. ✦ Intranz. (Învechit; despre suprafeţe de pămînt, linii de hotar etc.; de obicei cu determinări locale) A-şi avea începutul, a începe din ..., de la ..., de unde ... etc. *Au ieşit unde purceade ţinutul Tutovei.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *De la satul Rudina purcede o vale.* I. IONESCU, M. 104. ✦ Intranz. (Despre sunete, zgomote etc.) A (se) porni **(II 5).** *Cîndu va purceade glasul lui Dumnezău în buciumul acela îngerescu ... va deştepta morţii.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/41. *Domol purcede glas de schijă De la clopotniţa din deal.* GOGA, POEZII, 38. *Se strămutau la locul lor, ... de unde din nou purcedeau sudălmi şi răcnete.* C. PETRESCU, R. DR. 116.

2. Intranz. (Învechit, rar; despre evenimente, acţiuni etc.) A se desfăşura, a se petrece **(II 5)**, a decurge. *Dacă s-au aşezat Alexandru Vodă la scaun ... ca şi la domnia întîi au purces lucrurile.* M. COSTIN, ap. TDRG.

3. Intranz. (Rar) A proceda **(2)**; a acţiona. *După gîndul nostru cel viclean am purces.* DOSOFTEI, MOL. 76. *Mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.* CARAGIALE, în DM. *Eminescu nu purcede nici o clipă ca un simplu adunător de curiozităţi.* BENIUC, P. 25.

III. Intranz. (Învechit şi popular) A proveni[1], a izvorî, a lua naştere; a-şi avea originea; a emana. *Lumina care iase şi purceade de la soare de luminează* (a. 1645). GCR I, 114/6. *Au ieşit unde purcede apa Smilii în ţinutul Tutovii.* URECHE, ap. GCR I, 71/30. *Ce pojar au purces dintr-astă scînteie!* M. COSTIN, ap. DDRF. *Duhul cel adevărat care de la părintele purceade.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 208/24. *Elam, feciorul cel mai mare a lui Sim, den care au purces elamiteni şi persii.* N. COSTIN, L. 72. *Amăzoanele...dintr-acelaşi neam purcease ... să fie.* CANTEMIR, HR. 59. *Din inima rea, rău gînd purcede.* ap. DDRF. *De la aceşti romani dară, purces iaste numele valahilor.* C. CANTACUZINO, CM I, 31. *Luminarea minţii omeneşti care purcede din silinţa şi învăţătura ştiinţelor* (a. 1765). URICARIUL, I, 271. *Eva din coasta lui Adam purceasă fiind* (a. 1806). ap. TDRG. *Reutăţile care vin pre stupi ... purced din negriji.* ECONOMIA, 198/20. *Acesta purcedea în dreaptă spiţă Din craiul Jundadel.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 90, cf. 30, 222. *Toate scornitурile, înşelăciunile şi socotinţele cele mincinoase care purced şi curg din neştiinţe, lesne le putum ... lăpăda.* ŢICHINDEAL, ap. GCR II, 214/32. *Cele de alăturea* [neamuri] *întîia spiţă nu au, ci purceg de la al doilea spiţă.* PRAVILA (1814), 109/5, cf. LB. *Şase stele scînteiază ... Cu cea rază ce purcede de l-al lumii urzitor.* ASACHI, S. L. I, 117. *Toate aceste vitejii mari ... purced din izvorul credinţii.* ARHIVA R. I, 62/21, cf. POLIZU. *Aceste nemulţumiri purcedeau ... parte din răul trai al ostaşilor.* BOLINTINEANU, O. 426, cf. 260. *Dintr-un simţimînt de acelaşi fel a purces chiar şi gîndul de a închina unele mănăstiri pămîntene.* ODOBESCU, S. II, 42. *Urieşii munţi cu vîrfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele.* CREANGĂ, O. 248. *Înrîurirea purcede din firea talentului şi alegerea subiectelor sale.* GHEREA, ST. CR. II, 211, cf. DDRF. *Temeiuri să-şi pună cetăţii din care Neamul latin a purces.* COŞBUC, AE. 11, cf. ALEXI, W. *Razim moral care ... purcede parcă din atingerea cu dumnezeirea.* AGÎRBICEANU, A. 40. *Un pîrîu limpede, care purcede din fundul munţilor Fărcaşei.* HOGAŞ, DR. I, 68, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *De aci purced ... dezorientarea şi amărăciunea noastră.* GALACTION, A. 369. *Toate de la dînsa au purces, Ea-i capu răutăţilor.* SADOVEANU, O. VII, 288, cf. SCRIBAN, D. *Autoritatea venea de la numărul anilor şi al zbîrciturilor, neavînd de unde purcede de altundeva.* ARGHEZI, B. 101, cf. 17, id. VERS. 358. *Un protest ... purces parcă din adîncul incontrolabil al unei simţiri.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 7/2.

IV. Intranz. (Învechit şi regional) A deveni. *Bietul om purcede desfrînat şi începe lucruri peste puterea sa,* M. COSTIN, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., PĂSCULESCU, L. P. 373. ◇ Expr. (Învechit şi popular) **A purcede grea** (sau **îngreunată, groasă**) = a rămîne însărcinată. *Soru-me ... s-au dezmerdat cu un ibovnic al ei şi a purces grea* (a. 1779). GCR II, 119/32. *Femeia de va purcede îngreonată în anul jălirii ...* PRAVILA (1814), 128/7. *Caută toate chipurile şi mijloacele încuviinţate, cum ar putea mai degrabă purcede grea.* MARIAN, NA. 3, cf. DDRF, CANDREA, F. 67. *Să purceadă îngreuiată şi să facă un copil.* PAMFILE, S. T. 42, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Simţesc că are să fie mamă, căci ea purcesese îngreunată.* SBIERA, P. 44, cf. 108, 202. *Fumeia ... din ceasu cela o purces groasă.* ŞEZ. IV, 193. *La cîţiva vremi, purcedi fata groasă.* ib. IX, 17, cf. A V 15.

— Prez. ind.: *purcéd* şi (învechit) *purcéz*, pers. 2 *purcézi*, pers. 6 şi (învechit) *purcég*; conjunct. şi: (învechit) *să purcéz*, pers. 3 *să purcéze, să purceáză, să purceágă*; perf. s. şi: pers. 2 (învechit) *purceşi*; perf. c. şi: pers. 6 (învechit) *au purcis*; ger.: *purcezînd* şi (învechit) *purcegînd, purcedînd.* — Şi: (regional) **purcedá** (L. ROM. 1960, nr. 5, 19) vb. I, **purcége** (DDRF) vb. III, **prucedá** (ALR II 4 761/812) vb. I.

— Lat. **procedere.**

PURCÉDERE s. f. (Învechit) Acţiunea de a purcede şi rezultatul ei.

1. Pornire **(I 1)**, plecare **(II)**. Cf. purcede **(I 1)**. *Nor era la cort ziua, ... întru toate purceaderile lor.* BIBLIA (1688), 69²/44. *Au mers pînă la corturi întru credinţa purcederii.* IST. Ţ. R. 62, cf. CANTEMIR, I. I. II, 330. *Făcînd ştire de purcederea mării sale la oaste* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 155/18. *Purcederea catanelor de la Rîmnic.* R. POPESCU, CM I, 507. *Aci să însemnează purcederea domnului la oaste.* R. GRECEANU, CM II, 177. *O zi mai nainte de purceadirea paşii.* GHEORGACHI, CER. (1762), 311. *După purcederea lui Tamerlan, ... au izgonit pe Musa.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *După purcederea lui Bocikai, doi argaţi s-au socotit laolaltă.* ŞINCAI, HR. II, 309/36, cf. 250/20. *Cei ce au a trimete amaneturi ... trebui să le ducă ... mai înainte de purcederea poştei* (a. 1814). N. A. BOGDAN, C. M. 151, cf. LB, DRLU. *Tunet de tunuri vestea purcederea împăratului de la Rio.* AR (1830), 22²/39. *La purcedirea pac-botului (curir de mare) starea lui nu era întocmită.* ib. (1834), 336¹/6. *Îndată ce va videa purcederea corăbiii, ... să vestească tatălui său.* DRĂGHICI, R. 6/17. *Mă folosesc de purcederea domnului Rişard ... ca să dau această scrisoare.* KOGĂLNICEANU, S. 51. *Rucsanda ... istorisi cu amănuntul întîmplările urmate la curte de la purcederea lui Coribut.* ASACHI, S. L. II, 20. *Purcederea din Paris fu ... dureroasă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 141, cf. POLIZU. *Balul a fost a doua zi după purcederea ta.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră.* id. ib. 162, cf. PHILIPPIDE, P. 140, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Expediere, trimitere. *Nu voi detaia aici purcederea cărbunilor.* F (1882), 227.

2. Cf. purcede **(I 2)**. *Aduna ... tot feliul de puteri şi gătea acum purcederea cea asupra lor.* AETHIOPICA, 34ᵛ/4. *În 15 noiembrie au purces asupra Giurgiului, despre carea purcedere aşa scrie Anonimul de la Heveneş ...* ŞINCAI, HR. II, 250/20.

3. Cf. p u r c e d e **(III)**. *Să ne ținținem de începătura și purceaderea și așezământul ... acestui neam.* CANTEMIR, HR. 281. *Purceaderea sfîntului duh* (a. 1699). GCR I, 328/14, cf. DDRF. *La parte a doaŭo voi arăta purcedere*[a] *tuturor cuvintelor noastre.* BUDAI-DELEANU, LEX.
— Pl.: *purcederi.* — Și: **purcédire** s. f.
— V. **purcede.**

PURCÉDIRE s. f. v. **purcedere.**

PURCEGĂTÓR, -OÁRE adj. v. **purcezător.**

PURCEGĂTÚRĂ s. f. v. **purcezătură.**

PURCÉGE vb. III v. **purcede.**

PURCÉL s. m. **I. 1.** Puiul (de sex masculin al) scroafei, de obicei pînă la înțărcare; p. e x t. porc **(1)** (tînăr); carnea acestui animal. *Scroafa ... născură o dată 30 de pureci.* MOXA, 354/32. *Purceii cei mici, carii vor fi de o lună, să nu ia nimic* (a. 1715). IORGA, S. D. V, 343. *Purcelului de-i vei tăia urechile ... îl vei găsi acolo.* ȚICHINDEAL, S. 138/9, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Purcelul la desetină plătește 10 parale* (a. 1827). URICARIUL, VII, 105. *Purceii după fătare să se aplece la scroafă ca să sugă* (a. 1844). ap. TDRG. *Mă prăjesc ... ca un purcel la cuptor.* PR. DRAM. 261. *Ea umple oala prostește Nencercînd apa defel Și-ți toarnă de-l opărește Tocma ca pe un purcel.* PANN, P. V. I, 98/16, POLIZU. *Purcelul toată ziua mușluia prin casă.* CREANGĂ, O. 46. *Între alte merinde, aduce fcciorului său și trei purcei grijiți gata.* id. ib. 238. *Purcel la frigare.* CARAGIALE, O. II, 146. *Se tămăduiesc de va mînca un purcel.* ISPIRESCU, L. 128. *Bîrlogul unde dorm purceii.* CANDREA, F. 307. [Drăcușorul] are *înfățișarea unui purcel.* PAMFILE, DUȘM. 211. *Unchiașul a găsit în cale un purcel.* id. S. T. 69. *O friptură de purcel.* AGÎRBICEANU, A. 47. *Purceii mai obraznici năvăleau în tindă.* BUJOR, S. 74. *Covițăiam ca purceii, miorlăiam ca mîța.* HOGAȘ, DR. II, 46, cf. I, 132, PASCU, S. 150. *Iarna ... purcelele și purceii să stea la căldură.* ENC. VET. 599. *Drept răspuns, purcelul grohăi mulțumit.* REBREANU, R. I, 147. *El merge ori se tîrăște ... cu purceii, cu rațele.* GALACTION, A. 415. *Deschise poarta larg să treacă trăsurile, printre purceii ... bălăcindu-se în noroiul ogrăzii.* C. PETRESCU, Î. II, 142. *A fugit purcelul lu don colonel.* BRĂESCU, O. A. I, 196, cf. 33. *Se scăldau ... gîștele, purceii.* VLASIU, A. P. 20, cf. 182. *Pe vatră sfîrîia ... friptura de purcel.* SADOVEANU, O. I, 90. *Nevăstuicile se vor juca în ogradă Cu purceii.* ARGHEZI, VERS. 188. *Hrănirea purceilor și agonisirea de porumb absorbeau toate energiile.* CĂLINESCU, B. I. 69. *Mîncă o ureche de purcel.* STANCU, R. A. III, 339. *O scroafă sălbatică cu mai mulți purcei după ea îmi tăie calea.* S iulie 1960, 36. *Purcel a cărui crustă trozнește printre dinți.* T iulie 1964, 61, cf. H IV 53. *Am mîncat carne de miel Și costiță de purcel.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 364. *Am visat că, de-aș mînca carne de purcel ..., m-aș însănătoșa.* SBIERA, P. 26, cf. ȘEZ. VI, 79. *Din pită rupea, Din purcel mușca, Vin din ploscă bea.* BALADE, II, 200. *Nu te ține așa măreț Ca un purcel creț.* FOLC. TRANSILV. I, 435. *El mănîncă un purcel, Ș-altui dă un puricel,* se spune despre cel lacom și zgîrcit. Cf. ZANNE, P. III, 626. *Printre ițe și fuștei Paște o scroafă cu purcei, Printre ițe și între spată Paște o iapă deșelată,* se zice despre o pînză (prea) îngustă. id. ib. V, 358. *Din purcel se face porcul.* id. ib. IX, 704. *Doi purcei negoței Bate gîsca la tiulei* (Cobza). GOROVEI, C. 91. *Cu purceii scroafa grasă Trece noaptea peste casă* (Luna plină). SADOVEANU, P. C. 14. ◇ (Regional) *Purcel sălbatic* (sau *de pădure, de gligan*) = puiul (de sex bărbătesc al) porcului mistreț. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALR II 4 976/219, 272, 300, 353, 605. ◇ E x p r. **Cu cățel, cu** (sau **și**) **purcel** = cu tot avutul; cu toată familia; cu toții. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 402. *Ei, moș Vasile, da' ce-mi vii cu cățel, cu purcel așa de dimineață?* GÎRLEANU, N. 110. *Au plecat cu cățel și purcel.* CAMIL PETRESCU, O. II, 652. *S-a adunat tot satul, cu cățel, cu purcel, ca la nuntă.* I. BOTEZ, ȘC. 69. **A nu avea (nici) cățel, a nu avea (nici) purcel** = **a)** se spune despre un om care nu are greutăți, griji materiale, încurcături etc. *Copii n-ai ..., N-ai cățel, n-ai purcel.* DELAVRANCEA, O. II, 287. *Vorba românului: n-am cățel, n-am purcel.* BASSARABESCU, V. 95. (Cu schimbarea construcției) *Copii n-ai, purcel n-ai, cățel n-ai! Aruncă, domnule, banii în dreapta și-n stînga.* CĂLINESCU, E. O. II, 216; **b)** se spune despre un om sărac, care nu are nimic. Cf. ZANNE, P. III, 68. ◇ C o m p u s.: (rar) **purcel-de-India** = cobai *(Cavia porcellus).* Cf. DL, DM.

2. (Regional) Sarma (Firiza — Baia Mare). LEXIC REG. 21.

II. (Regional) **1.** Ciorchine (mare) de strugure; (regional) purcelaș **(2)**. Cf. CIAUȘANU, GL., ALR I 1 715. *În toamna asta, via a rodit bine și o să facem vin mult din purcei.* CV 1949, nr. 8, 35, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 89. ✦ Mugurul viței de vie (Fundătura — Gherla). ALR I 1 712/255.

2. (Bot.; la pl.) Rodul-pămîntului *(Arum maculatum).* Cf. BORZA, D. 24, H VI 80.

3. (Bot.; la pl.) Ciumăfaie *(Datura stramonium).* Cf. BORZA, D. 57.

4. (Regional) Bucată mică de lemn, de formă cilindrică, care ține loc de minge, la unele jocuri de copii. Cf. PAMFILE, J. III, 17.

5. (Regional; la pl.) Unealtă la războiul de țesut, nedefinită mai de aproape (Firtănești — Galați). H III 145.
— Pl.: *purcei.* — Și: (regional) **pircél** s. m. ALR II 4 976/705.
— Lat. **porcellus.**

PURCELÁNDRU s. m. (Regional) Augmentativ al lui p u r c e l **(I 1)**; (regional) purcelete (Pietroșița — Tîrgoviște). Cf. H IV 153. ✦ Pui (mai mare) de porc mistreț (Secășeni — Oravița). Cf. ALR II 4 976/29.
— Pl.: *purcelandri.*
— **Purcel** + suf. *-andru.*

PURCELÁȘ s. m. (Regional) **1.** Purceluș **(I)**. Cf. SFC VI, 119, 132. *Măi bădiță, du-te-acum, Că te-așteaptă hîda-n drum ... Cu purcelașul fript.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 243, com. MARIAN. *Și-a oprit lelea Nastasia: purcelașul să-l aibă de Crăciun.* RETEGANUL, ap. CADE 1 028. *N-ai atîta ocolaș Cît ar paște-un purcelaș.* BÎRLEA, C. P. 33.

2. Purcel **(II 1)** (Ighișul Vechi — Agnita). ALR I 1 715/160.

3. (Bot.) Scaietele-popii, cornuți *(Xanthium strumarium).* Cf. PASCU, S. 347, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 187.
— Pl.: *purcelași.*
— **Purcel** + suf. *-aș.*

PURCELÉTE s. m. (Regional) Augmentativ al lui p u r c e l **(I 1)**; (regional) purcelandru. Cf. JAHRESBER. XII, 157.
— Pl.: *purceleți.*
— **Purcel** + suf. *-ete.*

PURCELÍ vb. IV. R e f l. r e c i p r. (Regional; despre porcine) A se împerechea. Cf. TDRG, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Purceii aceștia vor crește mari și iar s-or purceli și-or face purcei.* SBIERA, P. 251, ALR I 1 143/308.
— Prez. ind. pers. 3: *purcelește.*
— V. **purcel.**

PURCELÍME s. f. (Prin nord-estul Olt.) Friptură de purcel **(I 1)**. *Bună găteală; Rea potrivеală: Întîi zărîmea, Ș-apoi purcelimea.* CIAUȘANU, V. 117.
— **Purcel** + suf. *-ime.*

PURCELÚCĂ s. f. (Prin Transilv.) Purcea **(1)** mică, tînără. *Un măscuraș și o purcelucă și-a oprit lelea Nastasia ... purceluca s-o fină de sămînță.* RETEGANUL, ap. CADE.
— Pl.: *purceluci.*
— **Purcel** + suf. *-ucă.*

PURCELÚȘ, -Ă subst. I. S. m. și f. Diminutiv al lui p u r c e l **(I 1)**. Cf. POLIZU. *Purceluși cu coada sfredel.* EMINESCU, O. I, 84, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR I, 364, SFC II, 202, 210. *Vrem și noi să cumpărăm un purceluș, să-l creștem, să-l îngrășăm.* T decembrie 1964, 14, cf. H II 79. *Și nu-l frige cum se frige ... Ca un purceluș pirlit.* TEODORESCU, P. P. 295. *La argați că poruncea, Purceluții c-aducea ..., Fripți d-a-ntregul pe tipsie.* id. ib. 481, com. MARIAN. *Ce cați, mîndro, pe șușa? ... — Să-ți arăt purceluța.* MAT. FOLK. 489. *Am un purceluș cu mațele de oțel* (Lacătul). GOROVEI, C. 194. ✦ (Familiar) Epitet alintător dat copiilor (dolofani). Cf. IORDAN, STIL. 188, PAS, Z. I, 76, PREDA, Î. 189.

II. S. f. (Ornit.) **1.** Pasăre de culoare sură spre maroniu pe spate și albă pe pîntece, care trăiește prin grădini; (regional) pitulice **(I 1 d)**, țiț *(Sylvia curruca).* Cf. CADE, SIMIONESCU, F. R. 147, DOMBROWSKI, P. 348, BĂCESCU, PĂS. 145.

2. Pasăre de culoare măslinie pe spate, albă pe gît și pe pîntece, care își face cuibul prin tufișuri și adesea prin iarbă; (regional) pitulice **(I 1 e)**, scrofiță *(Sylvia hortensis).* Cf. MARIAN, O. I, 321, DDRF, JAHRESBER. XII, 139, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. (În sintagma) *Purceluță neagră* = pasăre mică, de culoare sură închis pe spate și sură deschis pe burtă, care trăiește prin tufișuri și prin păduri și cîntă plăcut; pitulice **(I 1 g)** *(Sylvia atricapilla).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.

III. S. f. (Med.; regional) Pușchea (Secășeni — Oravița). ALR II/I h 39/29.
— Pl.: *purceluși, -e.*
— **Purcel** + suf. *-uș.*

PURCÉS[1] s. n. (Învechit) Faptul de a p u r c e d e.

1. Pornit[1] **(1)**. Cf. p u r c e d e **(I 1)**. *A sosit și ceasul purcesului.* HERODOT (1645), 486. *La purces i-au datu-i o cruce de aur.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147[r]/30. *De purcesul lui Jicmontu den Ardeal, nemic adevărat nu s-au așăzat.* N. COSTIN, L. 590, cf. 500, 596. *I-au mai dăruit și atunce la purces cinci mii de galbeni.* NECULCE, L. 19. *La purcesul lui Mineh, triimis-au de au robit toț oamenii den ținutul Hotinului.* id. ib. 375, cf. 203, CANTEMIR, HR. 317. *La purcesul lui nefăcîndu-le știre, li s-au părut că s-au ficlenit* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 300/10. *La purcesul lui den Tîrgoviște, strînse preoții bisericii de făcură ... slujbe.* ANON. CANTAC., CM I, 141. *Zăbăvind cu purcesul au trimis de l-au încungiurat.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 177/13. *Să orînduiască toate cele spre purces.* BELDIMAN, E. 15/18, cf. LB. *Banii care mi-ai dat la purcesul meu din Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 48, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd a fost purcesul oștii din Liov, dintr-o dată s-a stîrnit vîrtej mare de vînt.* SADOVEANU, O. XII, 372. ◇ *Purcesul de grea* = sarcină, graviditate. *Apoi aceastaș cură și în vremea purcesului de grea va fi îndestulă ca să îndrepteze starea.* VEISA, I. 139/6. ✦ Începere, început. *La purcesul iernii, au început a se arăta pe acest pămînt semne ... de multe nenorociri.* SADOVEANU, O. X, 240. ✦ F i g. Pornire, avînt; p. e x t. furie. *Blăstemată să fie mănia lor prin ce că-i așa reapede ... și purcesul lor, prin ce-i așa vărtos.* PALIA (1581), ap. GCR I, 35/31, cf. GCR II, 512.

2. Cf. p u r c e d e **(III)**. *Trăgînd purcesul său din cetatea din Thesalonic.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112[r]/5.
— V. **purcede.**

PURCÉS[2]**, -EÁSĂ** adj. (Învechit) **1.** Care pleacă **(B 1)**, care pornește **(I 1)**. Cf. p u r c e d e **(I 1)**. *Falnicul luciu din haina de-aram-a purceselor armii.* MURNU, I. 37.

2. Care își are originea, care provine din ... Cf. p u r c e d e **(III)**. (Substantivat) *Țara străbună mi-o caut și neamul, purcesul din Joe.* COȘBUC, AE. 20. *S-asculte pe crai, purcești din Zeus.* MURNU, I. 27.
— Pl.: *purcești, -ese.*
— V. **purcede.**

PURCEZĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **1.** Care pornește **(I 1)**, care pleacă **(B 1)**. Cf. p u r c e d e **(I 1)**. Cf. LB, CIHAC, I, 223, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Care provine[1], care își are originea, începutul; care emană din ... Cf. p u r c e d e **(III)**. *Duhul sfînt de la părintele purcezător* (a. 1644). GCR I, 109/34, cf. LB. *Iară astezi se vede a fi la națiile de la romani purcezătoare.* ANTROP. 227/12. *Realizarea drepturilor sale purcezătoare atît din referințele ... cît și din legile statorite.* BARIȚIU, P. A. III, 428, cf. CIHAC, I, 223, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Substantivat) *Al pătrăle palat era a curcubeului, ca un purcezătoriu de la soare.* IST. AM. 45[v]/1.
— Pl.: *purcezători, -oare.* — Și: **purcegător, -oáre** adj. BARCIANU, ALEXI, W.
— **Purcede** + suf. *-ător.*

PURCEZĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pornire **(I 1)**, plecare **(II)**. Cf. CIHAC, I, 223.
— Pl.: *purcezături.* — Și: **purcegătúră** s. f. CIHAC, I, 223.
— **Purcede** + suf. *-ătură.*

PURCI[1] s. m. (pl.) (Regional) Varietate de ciuperci nedefinită mai de aproape (Sabasa — Vatra Dornei). GLOSAR REG.
— Etimologia necunoscută.

PURCÍ[2] vb. IV v. **pîrci**[4].

PURCÍCĂ s. f. v. **purcea.**

PURCICÚȚĂ s. f. (Mold. și Bucov.) Diminutiv al lui p u r c i c ă, v. p u r c e a **(1)**. Cf. PASCU, S. 155. *Aveam o purcicuță frumușică și grăsuță de-ți era drag să te uiți la ea.* SADOVEANU, O. I, 644, cf. SFC IV, 153, com. MARIAN. *Am o purcicuță vijneață, Cînd o prinzi de urechi, Face fîști în coștereață* (Cheia). SBIERA, P. 320, cf. GOROVEI, C. 72, PASCU, C. 194.
— Pl.: *purcicuțe.*
— **Purcică** + suf. *-uță.*

PURCÓI s. m., s. n. v. **porcoi.**

PURCOIÁ vb. I. T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică fînul) A strînge în porcoaie **(3)**; (regional) a bogli, a copiți, a căcărezi (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL.
— Pronunțat: *-co-ia.* — Prez. ind.: *purcoiez.*
— V. **purcoi.**

PURCOIÁȘ s. n. v. **porcoiaș.**

PURCULÉTE s. m. v. **porculete.**

PURCULÉȚ s. m., s. n. v. **porculeț.**

PURD, -Ă adj. (Prin Olt. și prin Munt.) Surd. *Ureche purdă.* GR. S. I, 138, cf. LEXIC REG. 93.
— Pl.: *purzi, -de.*
— Etimologia necunoscută.

PURDÁLNIC, -Ă adj. v. **pîrdalnic.**

PÚRDĂ s. f. (Regional) Praf **(1)**. Cf. SCL 1973, 50, LEXIC REG. 31.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PURDÉ s. m. v. **puradel.**

PURDEÁ s. f. v. **puradel.**

PURDÉL s. m. v. **puradel.**

PURDÉU s. m. v. **puradel.**

PURDÍC s. m. (Regional) = **poghircă (1).** Com. din Şcheia — Suceava.

PÚREC s. m. v. **purice.**

PURECÁ vb. I v. **purica[1].**

PURECÁN s. m. Augmentativ al lui p u r e c e, v. p u r i c e **(I 1).** Cf. Marian, ins. 419.
— Pl.: *purecani.*
— **Purece** + suf. *-an.*

PURECÁR s. m. (Regional) Omorîtor de purici **(I 1)** (Sasa — Tîrgu Jiu). Şez. ix, 57. [Racul] *e un purecar. Dacă-l pui sara în pat, toată noaptea omoară la pureci.* ib.
— Pl.: *purecari.*
— **Pureca** + suf. *-ar.*

PURECÁRE s. f. v. **puricare.**

PURECÁRIŢĂ s. f. v. **puricariţă.**

PURECÁŞ s. m. v. **puricaş.**

PURECÁT s. n. v. **puricat.**

PURECĂRÍE s. f. v. **puricărie.**

PURECĂTÚRĂ s. f. v. **puricătură.**

PÚRECE s. m. v. **purice.**

PURECÉL s. m. v. **puricel.**

PURECÉŞTE adv. v. **puriceşte.**

PURECHÉT s. n. v. **puricat.**

PURECÍ vb. IV v. **purici.**

PURECÍME s. f. (Rar) Puricărie. (F i g.) *Nu m-a-ncîntat alaiul de inimi săltăreţe, Pestriţă purecime ce fopăie în sus.* Labiş, p. 276.
— **Purece** + suf. *-ime.*

PURECITÚRĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) Şipci subţiri care se bat pe pereţii caselor de lemn, pentru a fixa tencuiala sau lutul (Rebrişoara — Năsăud). Chest. ii, 369/260.
— **Pureci** + suf. *-tură.*

PURECÓS, -OÁSĂ adj. v. **puricos.**

PURGÁ vb. I. 1. R e f l. şi t r a n z. A(-şi) provoca purgaţie **(2)**; a lua sau a da un purgativ **(2).** Cf. Ollănescu, H. A. P. 45, Barcianu, Alexi, w. *Răspunse într-un rînd la invitaţie că, purgîndu-se pentru moment, îi e imposibil a asista la examen.* Iorga, l. ii, 518, cf. Şăineanu, d. u., cade, Scriban, d.

2. T r a n z. (Livresc) A elimina, a purifica, a epura. Cf. dl, dn[2]. ✦ (Jur.; complementul indicâ o obligaţie, un impozit etc.) A face să piardă sau a elibera, a scuti. *Modul de a purga proprietăţile de privilegii şi ipoteci.* Hamangiu, c. c. 454, cf. Alexi, w.
— Prez. ind.: *purghez* şi (rar) *purg* (Scriban, id.).
— Din fr. **purger,** lat. **purgare.**

PURGAMÉNT s. n. (În dicţionarele din trecut) 1. Curăţare, eliminare, înlăturare. Cf. Barcianu, Alexi, w.
2. Purgativ **(2).** Cf. Barcianu, Alexi, w.
— Pl.: *purgamente.*
— Din lat. **purgamentum.**

PURGÁR s. m. v. **pîrgar.**

PURGÁRE s. f. (Atestat prima oară la Aristia, plut.) Acţiunea de a (s-e) p u r g a.
1. (Învechit) Purgaţie **(2).** Cf. Gheţie, r. m., Barcianu, Alexi, w. ✦ P. e x t. (Concretizat) Diaree. Cf. Gheţie, r. m.
2. (Livresc) Curăţare, eliminare, înlăturare, epurare. *Mai tîrziu, pe cînd artistul era cu mintea bolnavă, s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări şi omisiuni cu desăvîrşire arbitrare.* Caragiale, o. iii, 12, cf. dl. ✦ (Jur.) Pierdere de privilegii; scutire de impozite, de obligaţii. *Purgarea bunurilor dobîndite.* Hamangiu, c. c. 454.
— Pl.: *purgări.*
— V. **purga.**

PURGATÍV, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care provoacă purgaţie **(2),** care curăţă intestinele. *Această boală nu suferă leacuri deşertătoare (purgative).* Apa miner. 23/10, cf. Negulici. *Clistir purgativ.* man. sănăt. 165/17, cf. Stamati, d. *Se vor depărta de lîngă bolnav toate remediurile purgative.* parab. 62/8, cf. Barcianu, Alexi, w. *Limonadele şi pilulele (hapurile) purgative.* Bianu, d. s., cf. Şăineanu, d. u., cade. *O să facem negoţ cu ceai purgativ.* Camil Petrescu, t. i, 392, cf. Scriban, d. *Substanţele amintite au efect purgativ.* abc săn. 10.
2. S. n. Substanţă medicamentoasă de origine chimică sau vegetală, care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism; (popular) curăţenie, (învechit) purgaţie **(1),** purgament **(2).** *Purgative (curefitoare).* Calendar (1862), 18/1. *Cereau întrebuirea de puternice purgative.* ib. 25/2. *Purgative (curăţenii).* Cornea, e. i, 192/16, cf. ddrf. *Mai bine este însă să se dee purgativele simple, formate dintr-o singură substanţă.* Bianu, d. s. *Să-i daţi mîine un purgativ.* conv. lit. xlv, 376. *Să chemi din nou doctorii ..., din nou să-mi prescrie purgative.* Ardeleanu, u. d. 72, cf. Alexi, w., Şăineanu, d. u., cade, Scriban, d. *Luă purgativele cele mai respingătoare.* Călinescu, e. o. ii, 226, cf. id. c. o. 75. *Vom da un purgativ ca să eliminăm toxicul pe cale intestinală.* Belea, p. a. 149, cf. 274. *Se administrează purgative pentru a îndepărta resturile alimentare.* abc săn. 72.
— Pl.: *purgativi, -e.*
— Din fr. **purgatif,** lat. **purgativus.**

PURGATÓR s. n. v. **purgatoriu.**

PURGATÓRIU s. n. 1. (În religia catolică) Loc în care se crede că poposesc sufletele morţilor cu păcate mai uşoare, pentru a fi purificate, prin suferinţe, înainte de a intra în paradis. Cf. I. Golescu, c. *Mărea înghiţi pe catolici şi ei acum au să aştepte ... pînă cînd vreo liturghie să-i mai scape de cîţiva cărbuni ai purgatoriului.* Heliade, d. j. 115/23, cf. Negulici, Stamati, d., Polizu, ddrf, Barcianu, Alexi, w., Şăineanu, d. u., cade. *Cuvintele rai, iad, purgator, pentru mine nu mai aveau înţelesul vechi.* Vlasiu, d. 229, cf. Scriban, d. *Numai în sînul apostolicei biserici romane ... putea găsi drumul paradisului ... prin proba plină de mizericordie a purgatoriului.* Călinescu, s. 679. *Suflete aflate în purgatoriu.* Bogza, c. o. 42. *Mi se pare că sînt într-un fel de moarte, în purgatoriu, mă curăţ ... de tot noroiul.* v. rom. ianuarie 1965, 67. ✧ (Glumeţ) *O femeie frumoasă este un paradis pentru ochi, un infern pentru suflet şi un purgatoriu pentru pungă.* cr (1846), 184[2]/45. ✦ (Învechit, rar) Iad, infern. Cf. Polizu.

2. P. anal. Loc de suferință trecătoare; perioadă, stare temporară de încercări, de suferință. *Viu înapoi ... ca să scot pe domnia dumitale din purgatoriul prin care vrei să treci.* HELIADE, D. C. 222/28, cf. NEGULICI. *Holteiia, purgatoriul acest mișav, unde își riscă cineva punga, cinstea și viața.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Prin cîte regiuni trebuie să treci ca să ajungi din acest purgatoriu afund al bălților [Dunării] în paradisul Carpaților.* BOLLIAC, O. 247. *Școala e purgatoriul de unde trebuie să iasă omul cu mintea luminată.* IONESCU-RION, S. 101. *Am fost nevoit să trec de la început prin pedeapsa purgatoriului, hrănindu-mi setea de cunoaștere cu tipărituri fără valoare.* SADOVEANU, E. 46.

— Pl.: (rar) *purgatorii.* — Și: (rar) **purgatórium** (DR. X, 329), **purgatór** (VLASIU, D. 229) s. n.

— Din lat. **purgatorium**, fr. **purgatoire**, it. **purgatorio**.

PURGATÓRIUM s. n. v. **purgatoriu**.

PURGÁȚIE s. f. 1. (Învechit) Purgativ (2). Cf. VULCAN, T. 547, I. PAȘCA, M. 172, LB. *Să primească clistire (clysmata) sau purgație (purgans) mai ușoară.* S. BĂRB. 21/17. *Curățenii (purgații) ... și alte mijloace deșertătoare.* NEP. VIND. 7/15, cf. BARCIANU, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 386, DEX.

2. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; curățire a intestinelor cu ajutorul unui purgativ (2), efectul provocat de un purgativ; (învechit) purgare (1). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, M.D. ENC., DEX.

3. (Rar) Primenire (1), purificare (1), curățire. *Purgația aerului în camerele de locuință dă viață nouă corpurilor slăbite.* SEVERIN, S. 120. ✦ (În concepțiile religioase) Curățire de păcate (prin ispășire). *Purgația sufletească apropie pe om de cer.* SEVERIN, S. 120.

— Pl.: *purgații.* — Și: (învechit) **purgațiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din lat. **purgatio, -onis**, fr. **purgation**.

PURGAȚIÚNE s. f. v. **purgație**.

PÚRIC[1] s. m. v. **purice**.

PURÍC[2] s. n. v. **porih**.

PURICÁ[1] vb. I. 1. Tranz. și refl. A (se) curăța de purici (I 1) (prinzîndu-i, omorîndu-i etc.); a (se) căuta de purici (I 1) (pentru a-i înlătura); a(-și) înlătura puricii (I 1) de pe corp, de pe haine etc. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, DDRF. *Iată pe mînă cum codește-un negru purec; ... Bietul „ins"! la ce să-l purec?* EMINESCU, O. I, 48, cf. BARCIANU, MARIAN, INS. 420, ALEXI, W. *Noi, cînd ne pișcă purici, îi puricăm pe loc.* GORUN, F. 95, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. [Cîinele] *legăna coada, eu mă lăsam pe capul lui și-l puricam la rădăcina nasului.* ARGHEZI, C. J. 92, cf. CĂLINESCU, C. O. 48. *Celălalt [frate] în colnița (șura) vitelor, pureca, să iertați, cojocul.* ȘEZ. I, 100, cf. MARIAN, SA. 163, CIAUȘANU, GL., ALR I 1 202, 1 205/780, 782, 803, 810, 815, 820, 825, 870, 887. ✦ Tranz. P. anal. (Prin nord-estul Olt.; în forma *pureca*; complementul indică omizile) A culege, a curăța de pe pomii fructiferi. *Am purecat și eu pruniile.* CIAUȘANU, GL.

2. Tranz. Fig. A cerceta cu atenție, cu de-amănuntul, a examina cu minuțiozitate. *De cumperi un lucru, îl purici și-apoi togmești.* JIPESCU, O. 80, cf. 159. *Chivuțele ... cînd cumpără haine vechi le purică pin toate-ndoiturile.* CARAGIALE, O. I, 155. *Să cercetăm încă o dată lista, s-o puricăm cum s-ar zice.* I. NEGRUZZI, S. IV, 319, cf. BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., TDRG. *N-am pregetat a pureca găbănașe și podoabe ... căutînd.* COMȘA, N. Ț. 4, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vorbesc documentele de familie ... le-am cercetat și le-am puricat de nenumărate ori.* C. PETRESCU, O. P. I, 228, cf. SCRIBAN, D. *Puricînd letopisețîi slovelor, din fir în păr.* ARGHEZI, S. P. 9. *Mă examinează de sus și pînă jos prin ochelari și-mi purică actele literă cu literă.* V. ROM. ianuarie 1954, 190. *Dar agenda? V-ați purecat agenda?* VINEA, L. I, 142. *Trecea apoi în cabinetul de lucru și începea să purece hîrtii ca un slujbaș vechi.* VORNIC, P. 103.

3. Tranz. Fig. (Rar) A aduna cu de-amănuntul. MARIAN, INS. 418.

4. Tranz. Fig. (Complementul indică ființe) A bate tare. *Au venit nemții să purece pe domnii de unguri.* BARIȚIU, P. A. II, 642. *Prins Gruia lui Novac Turcii mi ți-l judecă Și mi ți-l purecă, Unii țeapa-i o gătesc Și alții îl pălmuiesc.* POP., ap. GCR II, 303. [Bîta] *aceea nu glumi, ci mi-i pureță cît se poate de bine.* RETEGANUL, P. I, 8, com. din FRATA — TURDA și com. PAȘCA.

5. Tranz. Fig. (Prin nord-estul Olt.; în forma *pureca*; complementul indică oameni) A lăsa fără bani (prin mijloace necinstite). *Bine m-au mai purecat!* CIAUȘANU, GL.

— Prez. ind.: *púric.* — Și: **pureță** vb. I.

— Lat. **pulicare**.

PURICÁ[2] vb. I v. **purici**.

PURICÁLE s. f. pl. v. **poricale**.

PURICÁR s. n., s. m. 1. Ș. n. (Anat.; popular și familiar) Policar (2). *Se apropia cu puricarele înfipte în subțiorile vestei.* KLOPȘTOCK, F. 295. *Nemulțumirea i se înăbuși într-un timp, ... plesnind agasat unghia puricarului de aceea a degetului cel mic.* id. ib. 321. *Cleștele arătătorului precaut lipit de puricar.* id., în SCL 1973, 50. *Pe podina din fundul ogrăzii ... s-a arătat gîdea Ismail Harapu, cercînd tăișul palașului cu puricarul mîinii stîngi.* SADOVEANU, O. XVIII, 412, cf. DL, DM.

2. S. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Hoț. Cf. VAIDA.

— Pl.: (1) *puricare*, (2) *puricari.*

— **Purice** + suf. *-ar* (prin apropiere de *policar*).

PURICÁRE s. f. Acțiunea de a (se) purica.

1. Curățare de purici (I 1); puricătură (1), puricat (1). Cf. purica[1] (1). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 223, BARCIANU, MARIAN, INS. 420, ALEXI, W., DHLR I, 165.

2. Fig. Cercetare atentă, minuțioasă, amănunțită; puricat (2), puricătură (2). Cf. purica[1] (2). *Procese de natura acestora se numeau purificare, sau, cum le numea poporul nostru în glumele sale satirice, judecăți de purecare.* BARIȚIU, P. A. II, 642, cf. POLIZU, BARCIANU, DDRF, ALEXI, W.

— Pl.: *puricări.* — Și: **purecáre** s. f.

— V. **purica**[1].

PURICĂRIȚĂ s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina cenușie, păroasă, cu frunze ondulate și flori galbene, dispuse în capitule, cu miros neplăcut, care crește prin locurile umede; (regional) puricică (1), puriceasă (1), puricioasă (1), rozovă, iarbă-puricelui (*Pulicaria vulgaris*). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 223, BARCIANU, GREȚESCU, FL. 296, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 262, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 276, M. D. ENC.

— Pl.: *puricărițe.* — Și: **puricăriță** (BRANDZA, FL. 270, DAMÉ, T. 186; accentul necunoscut), **purecăriță** (DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— **Purice** + suf. *-ăriță*.

PURICÁRNIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). BORZA, D. 135.

— Pl.: *puricărnițe.*

— **Purice** + suf. *-ărniță*.

PURICÁȘ s. m. 1. (Rar) Puricel (1). Cf. MARIAN, INS. 419. *O spuză măruntă de purecași verzi și grăbiți.* În SCL 1973, 50.

2. (Prin Bucov.) Purice-de-omăt, v. p u r i c e **(I 3)** *(Podura nivalis)*. Cf. MARIAN, INS. 568.
— Pl.: *puricaşi*. — Şi: **purecáş** s. m.
— **Puric**[1] + suf. *-aş*.

PURICÁT s. n. **1.** Curăţare de purici **(I 1)**; puricare **(1)**, puricătură **(1)**. Cf. p u r i c a[1] **(1)**. Cf. DDRF.
2. F i g. Cercetare atentă, minuţioasă, amănunţită; puricare **(2)**, puricătură **(2)**. Cf. p u r i c a[1] **(2)**. *Purechetul unei virgule, lipsa unei vocale, greşul unei periode sînt lucruri serioase.* RUSSO, S. 77. *Puricatul noaptea la lampă le îngăduia tablouri de clarobscur.* CĂLINESCU, C. O. 48.
— Pl.: *puricaturi*. — Şi: **purecát** (DDRF), (învechit, rar) **purechét** s.n.
— V. **purica**[1].

PURICĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobişnuit) Care aparţine puricilor **(I 1)**, privitor la purici. *Dar există o literatură în regulă puricărească ..., se dau puricilor cele mai nostime porecle.* CĂLINESCU, C. O. 48.
— Pl.: *puricăreşti*.
— **Purice** + suf. *-ăresc*.

PURICĂRÍE s. f. Mulţime de purici **(I 1)**; (rar) purecime, (regional) puricărime. *Noi, ca niște călători înțelepți, nu luărăm în seamă această puricărie.* BOLINTINEANU, O. 294. *Chiar şi acum, toamna, era o purecărie de te apuca groaza.* SLAVICI, V. P. 90, cf. MARIAN, INS. 420, CADE, SCRIBAN, D., DM.
— Şi: **purecărie** s. f.
— **Purice** + suf. *-ărie*.

PURICĂRÍME s. f. (Regional) Puricărie. Cf. SFC III, 57, com. din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ.
— **Purice** + suf. *-ărime*.

PURICĂRIŢĂ s. f. v. **purlcariţă**.

PURICĂTÚRĂ s. f. **1.** Curăţare de purici **(I 1)**; puricare **(1)**, puricat **(1)**. Cf. p u r i c a[1] **(1)**. Cf. POLIZU, CADE, UDRESCU, GL.
2. F i g. Cercetare atentă, minuţioasă, amănunţită; puricare **(2)**, puricat **(2)**. Cf. p u r i c a[1] **(2)**. Cf. POLIZU. *A intrat la purecătură.* UDRESCU, GL.
3. F i g. (Rar) Bătaie zdravănă (dată cuiva). Cf. p u r i c a[1] **(4)**. Cf. CADE.
— Pl.: *puricături*. — Şi: **purecătúră** s. f.
— **Purica** + suf. *-ătură*.

PÚRICE s. m. **I.** Nume generic dat mai multor specii de insecte mici din ordine diferite, lipsite de aripi, parazite pe om, pe animale sau pe plante:
1. a) (La oameni; şi în sintagmele *purice comun*, MARIAN, INS. 416, *purice de casă*, id. ib.) Insectă de circa 2 mm lungime, de culoare neagră-cafenie, cu corpul turtit lateral, cu aparatul bucal pentru înţepat şi supt şi cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit *(Pulex irritans)*. id. ib. 405, cf. CADE; **b)** nume dat unor specii de insecte mici, asemănătoare cu puricele **(I 1 a)**, parazite hematofage pe diverse animale. MARIAN, INS. 416, cf. SIMIONESCU, F. R. 369, ZOOLOGIA, 75. [Liliacul] *ziua orbecăieşte, iară noaptea ... purecele, în prav ascuns, zăreşte.* CANTEMIR, IST. 147, cf. ANON. CAR. *Muşcătura pureculuĭ nici omoară, nici învenineză trupul omului.* ŢICHINDEAL, F. 220/14, cf. LB, CLEMENS. *Nu ştie nătărăul că un purice viu face mai mult decît Napoleon mort!* NEGRUZZI, S. I, 212. *Acolo unde şade o femeie, nu sînt purici.* BOLINTINEANU, O. 294. *Iată, pe mînă, cum codeşte-un negru purec.* EMINESCU, O. I, 48. *Elefantul îi se părea purice pe lîngă acest cocoş!* CREANGĂ, O. 23. *Dacă-l supără şi-l mănîncă pe cineva prea tare puricii ... are să ploaie.* MARIAN, INS. 411. *Puricele ... e un insect nesuferit.* id. ib. 412, cf. 370. *Noi, cînd ne pişcă purici, îi puricăm pe loc.* GORUN, F. 95, cf. TDRG. *Se crede că pe unde se mătură cu mături făcute din aceste plante* [pelin], *puricii mor.* PAMFILE, S. V. 170. *Gospodinele mătură numaidecît casa, ca să fie ferită de purici.* id. CR. 19, cf. 20, ŞĂINEANU, D. U. *Venea primăvara şi puricii se prăseau.* VLASIU, A. P. 339, cf. 33. *Plăteşte-le, Doamne, după fapta lor ... Să aibă la subsuară purici şi la tălpi, scorpii.* SADOVEANU, O. XI, 287. *Un cărbune braţul i-l muşcă ... Îl ia, ca pe un purec, din loc, cu două deşte.* ARGHEZI, VERS. 131. *Mă năpădiră purecii.* STANCU, R. A. III, 263. *S-a dat repede peste cap de s-a făcut purice.* SBIERA, P. 143, com. MARIAN. *Dacă primăvara vezi mai întîi miel negru, peste vară te mănîncă puricii.* ŞEZ. I, 153. *De vezi miel alb, nu te mănîncă puricii.* ib. 278, cf. VI, 41, XII, 171, ALR I 1 201, A II 3, 12, A III 2, 3, 5, 16, 19, MAT. DIALECT. I, 189. *Nu-mi aşterne Mură, jos, Că de purecĭ îs greţos.* FOLC. TRANSILV. I, 203. *Pe sub pat, purecii bat, Nu-s de omu supărat.* ib. 336. *Am înfipt cuţitul în pămînt. Fugiţi, puricilor, după vînt.* FOLC. MOLD. I, 209. *Bivolul nu se teme de purice* (= cel puternic nu se teme de cel slab). Cf. BARONZI, L. 60. *Puricele, cînd îi place, Cît un elefant îl face*, se spune despre un om mincinos. Cf. MARIAN, INS. 417. *Şi din purici va să scoată seu*, se spune despre un om foarte zgîrcit. id. ib. *Puricile, cît de mic, dar sare ca o căprioară*, se spune pentru a arăta că faptele contează. id. ib. *Pentru un purice îşi arde plapuma*, se spune despre cei iuţi la mînie. id. ib. *Cine doarme cu cîinii, se scoală plin de purici* (= cine se amestecă cu cei răi, capătă apucături rele). id. ib. 416, cf. ZANNE, P. I, 375. *Se poate păzi un sac de purici, o turmă de iepuri, dar nu o femeie.* ZANNE, P. II, 155. *Sărituri de ciută, urmă de nimică (Puricele).* SBIERA, P. 321. *Am un bou negru, unde sare, urmă n-are, unde paşte, se cunoaşte (Puricele).* id. ib. *Am un cal cît un mal; Unde sare, Urmă n-are; Unde paşte, Se cunoaşte (Purecele).* PAMFILE, C. 7. ◇ (În imprecaţii, adesea glumeţ) *Om bun, mînca-te-ar puricii să te mănînce!* CREANGĂ, O. 72. *Albi-ţi-ar D-zeu purecii şi ochii!* MARIAN, INS. 418. ◇ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la dimensiunile reduse ale insectei) *Se face cît un purece.* POLIZU, cf. MARIAN, INS. 418. *Bietul Dragoş, deşi era o matahală de om mare ..., se făcuse totuşi mic, numai cît un purece.* HOGAŞ, DR. II, 97. *Ciprian îşi opri răsuflarea şi se făcu cît un purece.* CĂTANĂ, P. B. III, 24. ◇ E x p r. (Familiar) **A nu (mai) face (mulţi** sau **prea mulţi) purici** sau **purici mulţi** (undeva, la cineva) = **a)** a sta puţin undeva sau la cineva, a pleca repede de undeva sau de la cineva. *Vara, nu făceam purici mulţi pe la şcoală.* CREANGĂ, O. 255. *Du-te, dacă eşti amator de ceai foarte blond, în toate saloanele literare, dar nu fă nicăiri purici.* CARAGIALE, O. III, 249. *Dacă nu văd* [peţitorii] *... mai nimică din cele ce li s-a spus că ar avea feciorul ..., capele de zestre, atunci nu fac prea mulţi pureci.* MARIAN, NU. 131, cf. SCRIBAN, D. *Marinarii nu fac pureci nicăieri.* BART, E. 219. *Vasili cel Mare n-o făcut mulţi purici prin Tătăruşi.* ŞEZ. VIII, 57, com. din PIATRA—NEAMŢ şi din JINA—SEBEŞ; **b)** a nu rezolva nimic, a nu face nici o treabă unde se duce. Cf. CIAUŞANU, GL. (Familiar) **A i se face inima cît un purice** sau **cu inima cît un purice,** se spune cînd cineva este foarte speriat de o primejdie iminentă. *Umblă rătăcind cu inima cît un purice de frică.* ISPIRESCU, L. 281. *I s-a făcut inima cît un purice, adecă: s-a băgat în toate răcorile de spaimă.* MARIAN, INS. 417, cf. 418. *Rămase cu inima cît un purice. Mînţise şi tremura să nu se răzbune minciuna.* REBREANU, I. 144. *La gîndul că secretul lui e în gura servitoarelor, i se face inima cît un purice.* BRĂESCU, O. A. II, 295. *Ţi se face inima cît un purice, căci la un năzdrăvan ... multe se pot întîmpla.* TEODOREANU, M. U. 167. *De cînd maica m-a făcut n-am văzut aşa poznă ... Mi se făcuse inima cît un purice.* SADOVEANU, O. I, 600. *E toată ziua cu inima cît un purice, să nu se întîmple ceva.* s ianuarie 1961, 23. (Regional) **A avea purici pe limbă** = a avea mîncărime de limbă, v. m î n c ă r i m e. Com. FURTUNĂ. (Popular) **A avea purici** = a nu avea astîmpăr. Cf. ZANNE, P. IX, 705. (Regional) **A face purici** = a fi nerăbdător. Cf. MARIAN, INS. 417. (Popular) **A scutura** (pe cineva) **de purici** = a

bate. Cf. id. ib. 418, CADE. (Regional) **A-şi scutura purecii** = a scăpa de sărăcie. Cf. UDRESCU, GL. (Rar) **Nici cît (ai chiori) un purice** = deloc. Cf. ZANNE, P. X, 705. *Nu se poate, niţică frică tot trebuie să ai ... Nici cît un purice, pe onoarea mea.* BRĂESCU, O. A. I, 343. (Popular) **A fi plin de parale ca ciinele de purici** = a avea mulţi bani. Cf. ZANNE, P. V, 482. (Popular) **De cînd** (sau **pe cînd**) **se potcovea puricele** = (de) demult; niciodată. Cf. ISPIRESCU, L. 1, ZANNE, P. I, 629. (Regional) **Mi s-au cernit puricii** = puţin îmi pasă. Cf. MARIAN, INS. 418. (Popular) **Pareă m-ar** (sau **te-ar, l-ar** etc.) **muşca** (sau **pişca**) **un purice** = nu-mi (sau nu-ţi, nu-i etc.) pasă. Cf. id. ib., PAMFILE, J. II, 162. (Popular) **(Ca şi) cum te-ar pişca un purice,** se spune despre un lucru de nimic, de puţină însemnătate. Cf. CREANGĂ, P. 258, MARIAN, INS. 418. ◇ Compus: (glumeţ) **purece-bătrîn** = păduche **(I 1 b)** *(Pediculus vestimenti).* Cf. MARIAN, INS. 467.

2. (La plante; şi în sintagma *purice de iarbă,* H IV 54, V 98) Numele a două specii de insecte parazite mici care trăiesc pe plante şi care se hrănesc cu sucul acestora: **a)** (şi în sintagmele *purice de grădină, purice de varză,* CADE, *purice de curechi,* MARIAN, INS. 102, *purice de răsad,* id. ib., *purice de cîmp,* id. ib., *purice verde,* id. ib.) insectă de culoare albastră sau verde, cu cap mic şi cu antene subţiri de forma unui fir de păr, care distruge legumele, în special răsadul de varză *(Haltica oleracea);* **b)** (şi în sintagmele *purice negru,* id. ib. 105, *purice de cîmp,* id. ib., *purice de in,* id. ib., *puricele pămîntului,* id. ib., *puriee de pămînt)* insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul şi varza *(Haltica nemorum). Ariile de grîu ... au mîncat lăcusta şi cărăbuşii şi puricii şi omida.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/27. *Camelina ... este mai însemnată decît toate celelalte* [plante], *pentru că în tinereţe nu o mănîncă puricile de pămînt.* I. IONESCU, C. 84/21. *Legumele semănate ... nu le mănîncă vermii, omizile, purecii de grădină.* MARIAN, S. R. II, 152, cf. BARCIANU. *Bobul nu se pune miercuri sau vineri în pămînt, căci face pureci.* PAMFILE, A. R. 187, cf. id. CR. 25, CADE. *Aparate de strîns purecii la plante.* NOM. MIN. I, 11, cf. ŞEZ. XII, 169.

3. Compuse: **puricele-cîncpii** = insectă mică, de culoare verzuie sau arămie, cu luciu metalic, care atacă cînepa *(Psylliodes attenuata).* Cf. LTR²; **puricele-ciupercilor** = insectă care sapă galerii în ţesuturile ciupercilor *(Hypogastrura manubrialis).* ib.: **puricele-inului** = insectă mică, neagră-verzuie sau neagră-albăstruie, cu luciu metalic, care atacă plantele tinere de in *(Aphthona euphorbiae).* ib.; **puricele-sfeclei** = insectă care atacă frunzele sfeclei *(Chaetocnema tibialis).* ib.; **purecul-dracului** = numele unei insecte de culoare castanie, cu trupul lunguieţ şi subţire, acoperit cu păr, cu antene şi picioare cărămizii, şi care, mai ales în stare de larvă, atacă rădăcinile grîului şi ale ierbii; (regional) faur *(Elater segetum).* Cf. MARIAN, INS. 43, SIMIONESCU, F. R. 295; **purice-de-omăt** = insectă mică, de culoare neagră-verzuie, care trăieşte, iarna, sub lemnele putrezite; (regional) puricaş **(2)** *(Podura nivalis).* Cf. MARIAN, INS. 568.

4. (Şi în sintagmele *purice de baltă,* SIMIONESCU, F. R. 425, ZOOLOGIA, 61, *purice de apă,* LB, ZOOLOGIA, 61, LTR²) Nume dat mai multor crustacee inferioare mici de apă dulce stătătoare, transparente, cu corpul acoperit cu o crustă membranoasă, care servesc ca hrană de bază pentru puietul de peşte; (livresc) dafnie *(Daphnia). Drept mulţumire avea să se lase tractoriştilor un sac de purici.* VÎN. PESC. mai 1964, 7.

II. 1. (La pl.) Puncte negre care apar pe ţesăturile crude de bumbac, rezultate din resturi de seminţe care aderă la fibre, şi care, prin albirea ţesăturilor, nu se mai observă. *Fibrele de pe văl apar uniform repartizate, lipsite de impurităţi şi de aşa-numiţii purici.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 131, cf. LTR².

2. (Regional) „Ornament la bondiţă". (Audia — Piatra Neamţ). GLOSAR REG.

3. (Prin Transilv.; la pl.) Puricei, v. puricel **(3).** Cf. VICIU, GL., CHEST. VIII 20/24.

4. (De obicei art.; şi în construcţiile *în purice,* PAMFILE, J. II, 39, *de-a puricele,* id. ib., *de-a puricele pe labe,* id. ib.) Numele unui joc de copii, în care fiecare jucător trebuie să prindă o minge, o bilă etc., aşezate pe unul dintre capetele unei pîrghii, şi pe care o face să sară spre el atingînd celălalt capăt al pîrghiei. Cf. PAMFILE, J. II, 39, H X 467, 586, XVI 373, ŞEZ. II, 63.

5. (Popular; şi în sintagmele *în purici,* ALR SN V h 1 296/29, *la purice,* ib. h 1 296/102, *de-a purecile,* ib. h 1 296/250, 414, *de-a purecile pă babe,* ib. h 1 296/260) Jocul de copii popic² **(I 2).** ALR SN V h 1 296.

6. (Prin Transilv.) „Titirez" (cu care se joacă copiii). Cf. LB, MAT. DIALECT. I, 266.

III. 1. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre bucăţile mici de piatră, beton, oţel etc. care se aşază pe fundul cofrajului, sub armături, pentru a menţine armăturile în poziţia prescrisă în timpul turnării betonului. *Între el* [beton] *şi cofraj se introduc deşeuri metalice mărunte numite pureci.* CV 1949, nr. 7, 30, cf. LTR².

2. (Mai ales la pl.) Cui mic, cu floarea mare, folosit în cizmărie, în tapiţerie etc. Cf. CADE, SCRIBAN, D., IORDAN, STIL. 369, DM. ✦ (Regional) Cui de lemn; lemn subţire bătut pe pereţii de lemn ai unei case, pentru a uşura fixarea tencuielii, a lutului. Cf. SĂGHINESCU, V. *Dindărătul cingei mari* [a plutei] *este un cui numit purice.* PAMFILE, I. C. 105, cf. CADE. *Şindila fixată cu cuie de lemn de tisă numite pureci.* Com. MARIAN, com. T. PAPAHAGI, COM. SAT. III, 80, CHEST. II 369/183, 185, A V 15, 25, VI 9, GLOSAR REG.

3. Numele mai multor părţi ale morii: **a)** (prin Transilv.) pîrghie (de lemn) care serveşte la ridicarea sau la coborîrea pietrei morii. Com. din TĂRCĂIŢA — BEIUŞ, ALR II 6 786/310; **b)** (regional) bucată de oţel sau de fier fixată în centrul piuliţei de sub fusul crîngului morii, pe care se învîrteşte capătul de jos al fusului (Negreşti-Oaş). ALR SN I MN h 165/346; **c)** (regional; în forma *purece)* broască (sub cepul grindeiului) (Bîrsana — Sighetu Marmaţiei). ib. I h 161/353.

4. (Regional) Parte a plugului nedefinită mai de aproape (Răcoasa — Panciu). H XI 517.

5. (Regional; în forma *purec)* Plută² **(3 c)** (Banloc — Timişoara). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 171.

— Pl.: *purici.* — Şi: **púrece,** (rar) **púrec,** (regional) **púric** (MARIAN, INS. 419) s. m.

— Lat. **pulex, -icis.**

PURICEÁLĂ s. f. (Regional) Acţiunea de a purici **(2)** (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62. ✦ (Concretizat) Pietriş lipit pe pereţii unei case, pentru a le mări rezistenţa (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

— Pl.: *puriceli.*

— **Purici** + suf. *-eală.*

PURICEÁSĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Puricariţă *(Pulicaria vulgaris).* Cf. POLIZU.

2. Iarbă-roşie *(Polygonum persicaria).* Cf. CIHAC, I, 223.

— Pl.: *puricese.*

— **Purice** + suf. *-easă.*

PURICEÁSCĂ s. f. (Bot.) Numele unei specii de lichen; (regional) părul¹-crîjei *(Lecanora confluens).* Cf. BORZA, D. 197.

— **Purice** + suf. *-ească.*

PURICÉL s. m. **1.** Diminutiv al lui purice **(I 1, 2);** (rar) puricaş **(1).** Cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. *Purici, Puricei, din casă cu vă scosei.* MARIAN, INS. 411. *El mănîncă un purcel Ş-altu-i dă un puricel,* se spune despre un om lacom şi zgîrcit. PANN, P. V. III, 69/12, cf. ZANNE, P. III, 626, PASCU, C. 194.

2. (Regional; în forma *purecel)* Numele mai multor feluri de cusături: **a)** rîuri mărunte la cămașă (Mățău — Cîmpulung). COMAN, GL.; **b)** un fel de broderie cu care se unesc marginile a două bucăți de pînză (Blaj). Cf. VICIU, GL.; **c)** (la pl.) primul șir de găurele cusute pe marginea unui tiv (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

3. (Popular; la pl.) Fel de mîncare constînd din bucățele de mămăligă sau de turtă prăjite în grăsime; (regional) purici (v. p u r i c e **II 3)**, scornici, gîgău. Cf. MARIAN, INS. 420, PAMFILE, J. II, 337, H IX 7, ȘEZ. IX, 74, I. CR. V, 374, com. din BUCUREȘTI, COMAN, GL., CV 1949, nr. 9, 33, ib. 1950, nr. 2, 31, ib. 1951, nr. 1, 36, L. ROM. 1959, nr. 2, 54, LEXIC REG. 31, 46, UDRESCU, GL.

4. (Regional; la pl.) Nisip sau țărînă pe care o aruncă copiii la scăldat pe corpul ud al aceluia dintre ei care vrea să se îmbrace și să plece, pentru a-l sili să intre din nou în apă, ca să se spele. Cf. SCL 1973, 50.

5. (Prin Mold.) Fiecare dintre penele mici de lemn fixate pe pereții de lemn ai unor case, pentru a susține lipitura. Cf. PAMFILE, I. C. 420.

6. (Regional; în forma *purecel)* Mică bucată de lemn de formă conică, care, așezată la capătul unei scîndurele, este azvîrlită prin lovirea celuilalt capăt al scîndurelei (Șoroștin — Mediaș). Cf. VICIU, GL.

7. (Regional; în construcția) *De-a purecelu* = (de-a) țurca (Strehaia). Cf. ALR SN V h 1 301/848. .

— Pl.: *puricei.* — Și: **purecél** s. m.

— **Purice** + suf. *-el.*

PURICÉȘTE adv. (Rar) Ca un purice **(I 1)**, în felul puricelui. Cf. IORDAN, L. R. A. 174. ◇ F i g. *Spiritul, vivace ca lăcustele, sare pureceşte.* ALAS 28 IV 1935, 1/1, cf. SCL 1973, 51.

— Și: **pureeéște** adv.

— **Purice** + suf. *-ește.*

PURICÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin Mold. și prin Transilv.; complementul indică șipci, cuișoare sau pene de lemn) A bate în pereții sau în bîrnele unei case, pentru a fixa tencuiala sau lutul; a fixa cu purici **(III 2)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., A V 15, 16, 20, 22, 25, MAT. DIALECT. I, 287, GLOSAR REG. ◇ R e f l. p a s. *Pereții casei ... se puricesc cu niște penișoare mici numite puricei.* PAMFILE, I. C. 420. *Se bat niște leșurele mici, ca să fie lutul și se zice că se puricește casa.* COM. SAT. III, 80. *Pereți ... să puresește cu leșuri.* ALRT II 122.

2. (Regional; complementul indică bucăți mici de cărămidă sau de piatră) A lipi pe pereții noi ai unei case, pentru a le mări rezistența (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

— Prez. ind.: *puricesc.* — Și: **puricá** (GLOSAR REG.) vb. I, **purecí** vb. IV.

— V. **purice.**

PURICÍCĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Puricariță *(Pulicaria vulgaris)*. Cf. BRANDZA, FL. 270, GRECESCU, FL. 276, TDRG, PASCU, S. 171, CADE, BORZA, D. 139.

2. Iarbă-roșie *(Polygonum persicaria)*. Cf. BORZA, D. 135.

— **Purice** + suf. *-ică.*

PURICIOÁSĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Puricariță *(Pulicaria vulgaris)*. Cf. BRANDZA, FL. 270, PANȚU, PL., CADE 1 028, BORZA, D. 139.

2. Iarbă-roșie *(Polygonum persicaria)*. Cf. BORZA, D. 135.

— **Purice** + suf. *-oasă.*

PURICÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Cu mulți purici **(I 1)**, plin de purici. Cf. ANON. CAR., DRLU, LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

2. (Regional; despre animale; în forma *purecos)* Nărăvaș (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *puricoși, -oase.* — Și: **purecós, -oásă** adj. ANON. CAR., DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, COMAN, GL.

— **Purice** + suf. *-os.*

PURÍF s. n. v. **porih.**

PURIFICÁ vb. I. **1.** T r a n z. A face să fie pur² **(1)**, curat, neamestecat, nealterat, neviciat, limpede prin eliminarea, înlăturarea corpurilor, substanțelor sau elementelor străine. V. c u r ă ț a. *Manganessul servește a purifica sticla și a o colora violet.* BARASCH, I. N. 56/9, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Acest curent* [latinist], *tot purificînd limba, tindea la desființarea ei.* IBRĂILEANU, SP. CR. 88, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cîmpia și lacul ... purificau aerul de zăpușeală.* PREDA, R. 283, cf. DEX. (R e f l.) *Vaporii ... sînt din nou alungați în alte cazane ..., se amestecă și se purifică.* C. PETRESCU, A. 465. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se întorcea cu plămînii purificați de balsamul rășinei.* C. PETRESCU, Î. II, 242. ◇ F i g. *Focul cel sacru al libertății, care purifică pe națiuni de lepra sclaviei.* FILIMON, O. I, 212. *Fericirea n-o poți gusta decît cînd te-a purificat nefericirea.* REBREANU, R. I, 212. *Un umanism oriental și bizantin, extras și purificat din vechile cărți ale tradiției poporane.* VIANU, A. P. 240. *Perspectiva relațiilor internaționale dintre state și popoare părea purificată de obstacole și pericole.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 399, cf. CĂLINESCU, B. I. 22. *Valul revoluționar ... nu va trece fără a purifica mlaștinile Dîmboviței.* V. ROM. ianuarie 1954, 189. *Să-și purifice piesele de tot ce le încețoșează.* T decembrie 1964, 44. *Ne trebuie critici purificați de veninul sterilității.* V. ROM. iunie 1965, 24. (R e f l. p a s.) *Arhitectura trebuie să se purifice de orice natură vie.* CĂLINESCU, B. I. 5. ✦ (Învechit, rar) A dezinfecta; a steriliza. (R e f l. p a s.) *Nimic nu intră în curte decît după ce se purifică la fum.* GHICA, S. 31.

2. R e f l. și t r a n z. A deveni sau a face să devină pur² **(8)**; a (se) curăța de păcate. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Trecu înainte ... cu sufletul plin de încredere, împăcat și mulțumit, parcă s-ar fi purificat într-o baie de virtute.* REBREANU, P. S. 96. *Duduia Ioniță ... s-a purificat și nimic n-o mai întunecă.* SADOVEANU, O. VII, 356, cf. SCRIBAN, D. *După ... confesiune presupunea că se va liniști și purifica.* CĂLINESCU, S. 126, cf. id. E. O. II, 53, DEX.

3. R e f l. (În ritualurile religioase) A se disculpa, a se justifica, conform regulilor prescrise de canoane. *A fost citat episcopul la curte spre a se purifica.* BARIȚIU, P. A. I, 428.

— Prez. ind.: *purific.*

— Din fr. **purifier**, lat. **purificare.**

PURIFICÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) p u r i f i c a și rezultatul ei.

1. Proces prin care un corp, un ansamblu etc. devine pur² **(1)**, curat, neamestecat, nealterat, neviciat, limpede prin eliminarea elementelor străine; (rar) purificație **(1)**. Cf. p u r i f i c a **(1)**. *Sub cuvînt de „purificare"* [a limbii], *întocmeau un vocabular de termeni necunoscuți românului.* MAIORESCU, CR. II, 245, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Este împotriva purificării „absolute" a limbii de elemente străine.* IBRĂILEANU, SP. CR. 159, cf. CADE, M. D. ENC., DEX.

2. Proces prin care cineva sau ceva devine pur² **(8)** sau curățat de păcate; (rar) purificație **(2)**. Cf. p u r i f i c a **(2)**. *Produce ... o înălțare și purificare a acestor pasiuni.* MAIORESCU, CR. III, 28, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Purificarea sufletului ușurează intrarea în rai.* SEVERIN, S. 120. *Își datora lui însuși un act de purificare ... să aibă amara satisfacție de a fi mai presus de ea.* CĂLINESCU, E. O. II, 68. ✦ Ceremonie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățirii morale. Cf. CADE.

— Pl.: *purificări.*

— V. **purifica.**

PURIFICÁT[1] s. n. Faptul de a (se) purifica. Cf. DEX.
— V. **purifica.**

PURIFICÁT[2], -Ă adj. Care a fost supus purificării. Cf. purificare **(1)**. *Sarea purificată (curățită) care constituiește sarea întrebuințată în bucătăriile noastre.* BARASCH, I. N. 67/13.
— Pl.: *purificați, -te.*
— V. **purifica.**

PURIFICATÓR, -OÁRE adj., s. n., s. m. **1.** Adj. Care purifică **(1)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX. ◇ (Substantivat) *Recunoaște ... lui Heliade Rădulescu un important rol de legiuitor, regenerator și purificator al limbii.* L. ROM. 1965, 382.
2. S. n. Aparat, utilaj, instalație care servește la purificarea **(1)** unei substanțe; epurator. Cf. M. D. ENC., DEX.
3. Adj. Care purifică **(2)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *A descoperit pasiunea cea mare și purificatoare.* C. PETRESCU, Î. II, 228, cf. LABIȘ, P. 388. *O undă de noblețe autentică, purificatoare.* T decembrie 1964, 56.
4. S. m. (Rar) Pînză cu care preotul șterge potirul după cuminecătură. Cf. PROT.-POP., N. D.
— Pl.: *purificatori, -oare.* — Și: (învechit) **purificătór, -oăre** adj. BARCIANU.
— **Purifica** + suf. *-tor.* Cf. fr. purificateur.

PURIFICÁȚIE s. f. (Astăzi rar; atestat prima oară la I. GOLESCU, C.) **1.** Purificare **(1)**. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Noile albine lucrătoare ies pentru prima oară din stup ... pentru a face zborul de purificație și acela de recunoaștere.* ENC. AGR., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
2. Purificare **(2)**. Cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., CADE.
3. Ceremonie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățirii morale. *Purificațiunea muierii ce a născut se face după patruzeci de zile.* LM, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pl.: *purificații.* — Și: **purificațiúne** s. f.
— Din fr. **purification.**

PURIFICAȚIÚNE s. f. v. **purificație.**

PURIFICĂTÓR, -OÁRE adj. v. **purificator.**

PURÍH s. n. v. **porih.**

PÚRIM s. n. Sărbătoare mozaică, celebrată la începutul primăverii, în amintirea salvării evreilor din masacrul plănuit de Aman, demnitarul regelui persan Ahașver (Xerxe). Cf. ALEXI, W. *În casa lui mîncam toate bunătățile: tăieței de casă cu magiun, turtă dulce ..., pandișpan de purim.* BRĂESCU, O. A. II, 73, cf. M. D. ENC., DEX.
— Din ebr. **purim.**

PURINĂ[1] s. f. (Regional) Oaie albă cu pete negre în jurul botului. Com. din SCURTA—ADJUD.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *purine.*
— Etimologia necunoscută.

PURÍNĂ[2] s. f. Compus organic heterociclic, unitate de bază a acidului uric, care formează adenina și guanina din structura acizilor nucleici. Cf. LTR[2], DC, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *purine.*
— Din fr. **purine.**

PURIOÁSĂ [illegible]

rugămintei, care aflîndu-se de bun, s-a aprobat și s-a poftit totdeodată secretariul, ca fără întîrziere să o puriseze. BARIȚIU, P. A. II, 120. *Toate aceste opure sau altele ..., după moartea mea, să se puriseze ..., dacă se vor afla demne să se și tipărească.* id. ib. III, 463.
— Prez. ind.: *purisez.*
— Din lat. **purisare.**

PURÍSM s. n. Tendință exagerată de a elimina dintr-o anumită limbă (toate) elementele considerate străine de structura ei de bază. Cf. I. GOLESCU, C. *A nu se arunca în bolboacele etimologhiii și a purismului.* RUSSO, S. 90, cf. 50. *Ar trebui ca lumea întreagă să aibă numai o limbă și feluritele limbi ... să se înece din purism în purism în limba primordială a omenirii.* ROM. LIT. 120[2]/41, cf. PROT.-POP., N. D. *Divergența de păreri în privința purismului limbii române.* F (1871), 405, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Purismul, oricare ar fi țelurile lui, s-a adeverit și de astă dată neputincios.* PUȘCARIU, L. R. I, 385. *O vorbire cu preocupări de purism n-ar fi dat altfel echivalențe, cu asociații secundare atît de felurite.* VIANU, A. P. 257. *Să amintim satirizarea purismului în piesa „Muza de la Burdujeni".* LL I, 59, cf. M. D. ENC., DEX.
— Din fr. **purisme.**

PURÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Atestat prima dată la I. GOLESCU, C.) **1.** S. m. și f. Adept al purismului. *Să se teamă de prigonirea curățitorilor (puriștilor).* ROM. LIT. 178[1]/2. *Banul Brîncoveanu discuta cu puristul Duca în limba lui Tuchidid.* GHICA, S. 49, cf. PROT.-POP., N. D., BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Puriști care luptă de cîtva timp în gazetele noastre în contra neologismelor.* SADOVEANU, E. 34. *Bunul-simț ... s-a opus tendințelor puriștilor exagerați.* PUȘCARIU L. R. I, 415, cf. 389, 392, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, C. O. 84. *Autorul studiază atitudinea puriștilor față de cuvintele noi.* L. ROM. 1959, nr. 1, 99, cf. M. D. ENC., DEX.
2. Adj. Care practică, susține purismul; care aparține purismului, privitor la purism, conform purismului, caracterizat prin purism. *În vorbă era atît de purist, încît unul care nu cunoaștea alte limbi neolatine, cu anevoie îl putea înțelege.* I. NEGRUZZI, S. III, 106. *Față de curentele italienizante, puriste sau latiniste, Odobescu a reprezentat reacția directivei populare.* VIANU, M. 206. *Selecția cuvintelor nu a fost făcută după criterii etimologice sau puriste, ci după criteriul viabilității lor în limbă.* SCL 1954, 286. *Diferitele teorii puriste au contestat necesitatea cuvintelor împrumutate.* GRAUR, I. L. 105. *Limbajul oficial era purist și evita cuvintele grecești.* IST. L. ROM. I, 55, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *puriști, -ste.*
— Din fr. **puriste.**

PURITÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al puritanismului; p. ext. persoană care practică, afișează sau pretinde o morală foarte severă sau care manifestă o rigoare excesivă în respectarea principiilor religioase. [Societatea carbonarilor] *nu forma decît o sectă religioasă ca aceea a ... jansenîștilor și a puritanilor englezi.* FILIMON, O. II, 100. *Sîngeroasele evenimente ale rezbelului civil aflțat între prezviterienii englezi, numiți puritani, și compatrioții lor catolici.* id. ib. 275, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, DER, M. D. ENC., DEX.
2. Adj. Care aparține puritanismului, privitor la puritanism; caracteristic, specific, propriu puritanismului; p. ext. care practică, afișează sau pretinde o morală excesivă. V. auster, rigid. *„Raiul pierdut" al lui Milton nu putea să se producă*

ŞTOCK, F. 307. *Principii puritane.* SCRIBAN, D. *Atmosfera* [piesei] *e mai degrabă de o asprime puritană, solidă şi plină de rigiditate ..., cu precepte severe.* T decembrie 1964, 52. *Prea se cred unii oameni singuri puritani.* V. ROM. ianuarie 1964, 88, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puritani, -e.*

— Din fr. **puritain.**

PURITANÍSM s. n. Numele unei secte prezbiteriene engleze care îşi întemeiază doctrina numai pe textul Bibliei, luptînd împotriva rămăşiţelor catolicismului; p. ext. rigoare exagerată, şi adesea formală, privind respectarea preceptelor religioase şi morale. V. austeritate, rigorism. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Calvinismul şi diversele lui derivaţii sectare (puritanism, metodism).* OŢETEA, R. 325. *Crezuse cu frenezie în virtute, în dragoste. Ceea ce este neconvenabil la el, e puritanismul.* CĂLINESCU, C. O. 174. *Morala kantiană, în toată severitatea ei austeră ..., e un ecou direct al puritanismului protestant burghez.* RALEA, S. T. II, 250, cf. III, 253. *Nu crezi c-ar fi preferabil să eviţi subiectul puritanismului?* H. LOVINESCU, T. 406. *Cazi în puritanism. Asta e un semn de bătrîneţe.* T februarie 1962, 47, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **puritanisme.**

PURITÁTE s. f. **1.** Calitatea de a fi pur[2] **(1).** [Florenţa] *are ... o academie pentru puritatea limbei italiene.* LAURIAN, M. IV, 93/22. *Omul tecnic se serveşte cu microscopul spre a cunoaşte dacă o materie lucrată este adevărată şi în puritatea (curăţenia) ei, sau dacă este falsificată.* ISIS (1856), 22/1. *O rasă păstrată în toată puritatea ei de mai multe secule.* BARASCH, I. 126/22. *Cînd un prinţ străin căpăta prin zestre ori prin cucerire un oraş italian ... n-avea nici o idee de spaţiu vital, de puritate a rasei.* CĂLINESCU, C. O. 40. *Lucrări practice deosebit de interesante prilejuiesc determinarea purităţii şi greutăţii boabelor de semănat.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1.

2. Calitatea de a fi pur[2] **(2)**; calitatea a ceea ce este perfect, desăvîrşit. *Vorbea ... englezeşte cu o puritate estremă.* CR (1848), 15[2]/55. *Datinile primitive ale bisericei ... s-au păstrat la noi într-o puritate mai neatinsă decît în multe alte părţi* (a. 1865). URICARIUL, X, 370. *Într-un oraş mai mic ... puritatea acestei însuşiri naţionale* [curăţenia] *se vede în toată puterea.* SADOVEANU, O. IX, 272. *Temperamentul său poetic e construit pe contrast; nota gravă, severă, îşi îmbină reflexele de plumb cu nota graţioasă, de o linie suplă şi simplă în puritatea ei.* CONSTANTINESCU, S. I, 57. *Păstrează vechea ... puritate a liniilor.* PETICĂ, O. 352. *Opera paladyană descrie un moment de maximă puritate sub semnul superbei seninătăţi.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 7/5, cf. M. D. ENC., DEX. *Dovedind ... puritate stilistică, variaţiile soliştilor şi ansamblului s-au succedat după tipicul şi gustul secolului trecut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 18/1. ✦ Calitatea de a fi în totul consecvent faţă de un principiu, de o ideologie, de o credinţă. *Catedrelor de ştiinţe sociale le revine un rol însemnat în lupta pentru apărarea purităţii ideologice, împotriva ideilor înapoiate.* CONTEMP. 1953, nr. 362, 1/2. *Nivelul ştiinţific al lecţiilor, puritatea lor ideologică ..., sînt numai cîteva din aspectele analizate.* GÎ 1963, nr. 692, 3/1.

3. Calitatea de a fi pur[2] **(3).** *Cum se mai poate simţi răcoarea şi puritatea aerului respirat prin asemenea adevărate coşuri de locomotivă?* C. PETRESCU, Î. II, 5. *Ultima noastră tărie stă acum în puritatea sîngelui.* CĂLINESCU, S. 145.

4. Calitatea de a fi pur[2] **(5).** *Azurul ... e atît de intens încît îndurerează cu puritatea lui sărmanii ochi obosiţi.* PETICĂ, O. 279.

5. Calitatea de a fi pur[2] **(7)**; claritate, limpezime. *Glasul copilului era de o puritate remarcabilă.* CĂLINESCU, S. 428.

6. Calitatea de a fi pur[2] **(6).** *Fineţea plină a obrajilor ... făcea să se presimtă puritatea sprintenă a stnilor.* TEODOREANU, M. II, 70. *Avea o frunte de o puritate izbitoare şi tîmple parcă din petale sidefii.* PREDA, R. 90.

7. Calitatea de a fi pur[2] **(8)**; neprihănire, curăţenie morală. *Mitropolitul Grigore ... păstorea la Bucureşti din 28 iulie 1760 şi era respectat de toţi domnii pentru vîrsta şi puritatea vieţii sale.* IORGA, L. I, 521. *Ţi-o spun eu, bărbatul unei femei de o puritate spartană.* GALACTION, O. A. I, 109. *Omenirea a văzut totdeauna în puritate cel mai înalt grad de etică.* RALEA, S. T. I, 56. *Ai o puritate care-mi place grozav. Am spus puritate, nu ingenuitate.* H. LOVINESCU, T. 267. *Ideea lepădării tuturor măştilor şi triumful tinereţii, purităţii.* T februarie 1962, 15. *Viaţa intelectuală a Parisului, ades de o mare înălţime şi puritate, este şi ea pătată.* V. ROM. decembrie 1963, 224. *Stranie ... atmosferă de puritate şi depravare.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Secretele de dincolo de* [ochi] *... aveau aceeaşi puritate inocentă.* PREDA, M. S. 28.

— Pl.: *purităţi.*

— Din fr. **pureté,** lat. **puritas, -atis.**

PURITOÁRE s. f. (Regional) Stăvilar, zăgaz (Bocşa Montană — Reşiţa). COMAN, GL.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PURÍŢĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Dentiţă *(Bidens tripartitus).* Cf. BORZA, D. 31.

2. Cîrligioare *(Bidens cernuus).* Cf. BORZA, D. 31.

— Pl.: *puriţe.*

— Etimologia necunoscută.

PURÍU, -ÍE adj., s. m. **1.** Adj. (Regional; despre oameni) Cărunt; bătrîn (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 85. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Să-l fi văzut pe puriul de Neacşu.* BARBU, G. 383.

2. S. m. (Argotic) Tată. BL II, 183.

— Din ţig. **puro** (f. *puri).*

PÚRIURE adv. v. **pururi.**

PURJÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică instalaţii tehnice, cazane, recipiente) A evacua în timpul funcţionării o cantitate de apă cu un conţinut ridicat de săruri, în vederea curăţirii, pentru împiedicarea formării pietrei etc. Cf. SFC IV, 297, M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *purjez.*

— Din fr. **purger.**

PURJÁRE s. f. Acţiunea de a purja şi rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *purjări.*

— V. **purja.**

PURJÓR s. n. Dispozitiv folosit pentru purjare. Cf. LTR[2], DEX.

— Pl.: *purjoare.*

— Din fr. **purgeur.**

PURLÍ vb. IV v. **pîrli.**

PURLIGÁN, -Ă adj. (Regional) Sărac, nevoiaş **(1)** (Sibiu). ALR I 452/125.

— Pl.: *purligani, -e.*

— Etimologia necunoscută.

PURLIGÁR s. m. v. **potlogar.**

PURLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică oameni) A-şi bate joc; a batjocori (Vlăsineşti — Botoşani). Com. FURTUNĂ. ✦ A porecli **(2)** (Borşa — Vişeu de Sus). ALR I 1 496/361. ✦ A agasa, a plictisi, a enerva; a bate la cap. Com. din STRAJA—RĂDĂUŢI.

— Prez. ind.: *pârlui.*
— Etimologia necunoscută.

PUROÁIE s. f. v. **puroi**[1].

PUROÁRE s. f. v. **puroi**[1].

PURÓI[1] s. n. **1.** Colecție de detritus tisular și de leucocite formată într-un focar inflamator de germeni patogeni sau de unii agenți fizici și chimici; (popular) coptură, materie **(1)**, (regional) material **(III)**. *Altora le va cură dîntro ochi smrad cu puroi* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 470/4. *Vătămăturile și puroaiele ranelor curățiia.* CORESI, EV. 364, cf. 361. *Zăcea ... plin de puroi* (a. 1581). GCR I, 30/32, cf. COD. TOD. 222. *Era un om de avea o rană rea și plină de puroi împuțite.* MOXA, 358/12. *I-au spintecat cu briciul îmblătura de purceasără punoaie împuțite.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74[v]/14. *Și-ș luo lui un hîrb pentru ca să-ș ră̆ză puroile.* BIBLIA (1688), 363[3]/55. *Desfăcură marmurile și se ivi din lăuntru trupul Radului Vodă ... plin de puroi* (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 254, cf. ANON. CAR., ANON. CANTAC., CM I, 102. *Puroile ceale din gîlci.* CALENDARIU (1814), 165/20. *Supt piale se vede materie sau puroi.* ib. 178/27, cf. LB, DRLU. *Și să și sparg bubile ... avînd unile vînt într-însele, iar altile o puroaie galbenă, limpede și apoasă.* PISCUPESCU, O. 247/13. [Straiele] *era pătate cu punoaie singeroase ale ciumașilor.* AR (1829), 164[1]/22. *Întocmai ca acei doftori ce, abătînd punoi rele, Fac din boale nensemnate boalele cele mai rele.* CONACHI, P. 281, cf. POLIZU. *Curgerea punoiului din rana făcută* (a. 1871). ap. TDRG, cf. CIHAC, I, 222, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Puroiul este un lichid opac, de culoare și miros diferit, format dintr-un serum.* ENC. AGR. I, 9. *După ce i-ai spălat rana, [îngrijitorul] i-o infectează tnadins cu puroi de la altul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Puroiul a început să curgă, iar temperatura, zvîrcolirile și țipetele au încetat.* GALACTION, O. A. I, 55, cf. SCRIBAN, D. *Pui altoi: Iese puroi. Semeni floare: Parcă uzi cu apă tare.* ARGHEZI, VERS. 318. *Examenul microscopic al unei picături de puroi arată prezența gonococului.* ABC SĂN. 375, cf. 114, 342, M. D. ENC., DEX. *S-a înțăpat, Sîngele n-a dat, Nici punoi n-a curs.* ȘEZ. I, 200. *Buba ... sparge, curgînd din răni, multă vreme, punoaie.* ib. IV, 123, com. din FRATA — TURDA, ALRM I/I h 183, ALR II/I MN 57, 4 186/27, 29, 36, 102, 182, 219, 228, 260, 272, 279, 284, 334, 346, 353, 362, 365, 405, 762, 876. ◇ Fig. *O revoluție cu înțelesul de dărîmare a unei orînduiri de putregai, de păturі și de teancuri de puroaie stratificate nu o putea duce la capăt o țărănime risipită pe plaiuri.* ARGHEZI, B. 132.

2. (Transilv. și prin Maram.) Coraslă. Cf. ALR I 1 064/112, 129, 140, 144, 190, 255, 259, 270, 273, 359.

3. (Regional; în forma *punoi*) Zeama din boabele porumbului necopt. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ◇ Expr. **A fi (în) puroi,** se spune despre porumbul care are boabele necoapte sau tocmai bune de fiert. *Cînd grăunțele* [de porumb] *... la strivire între unghii dau un fel de lapte subțire, se zice că sînt în punoi.* PAMFILE, A. R. 89, cf. ALR II 5 154/836, 5 155/102. *Cîn* [porumbul] *îi puroi, boaba-i mică, atunci crește și are-n ea numai apă.* L. ROM. 1961, nr. 1, 22.

— Pl.: *puroaie* și (învechit) *puroi.* — Și: (învechit și regional) **punoáie** s. f., **punói** s. n., (învechit) **puroáie,** (regional) **puroáre** (GR. S. VI, 242) s. f., **purón** (BUL. FIL. XI—XII, 359, ALR I 1 064/112, ALRM I/I h 183, ALR II/I MN 57, 4 186/29, 36), **purúr** (ALR I 1 064/129), **pinói** (ALR I/I h 130, GLOSAR REG.), **pirói** s. n.
— Lat.***puronium.**

PUROÍ[2] vb. IV v. **puroia.**

PUROIÁ vb. I. Intranz. (Despre țesuturi animale, organe, leziuni etc.) A forma, a colecta sau a clmina **puroi**[1] **(1)**; a supura. *Rofii ... putrede se numesc acelea cari nu prind pelița defel, ci nencetat punoiază.* MARIAN, NA. 387, cf. TDRG, CADE. *În cazul rănilor care au singerat sau puroiază, pansamentul se va schimba zilnic.* BELEA, P. A. 91, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II/I MN 57, 4 186/182, 228.

— Pronunțat: *-ro-ia.* — Prez. ind. pers. 3: *puroiază.* — Și: (învechit) **puroi** (LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **punoí** (GLOSAR REG.) vb. IV, **punoiá** vb. I.
— V. **puroi**[1].

PUROIÁT, -Ă adj. (Rar) Purulent. Cf. DRLU. *Obrajii scofîlciți se sugeau adînc între gingiile știrbe și puruiate.* VOICULESCU, P. II, 290.

— Pronunțat: *-ro-iat.* — Pl.: *puroiați, -te.* — Și: **purulát, -ă** adj.
— V. **puroia.**

PURÓINIC, -Ă s. m., adj. v. **poroinic.**

PUROIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit și regional) Purulent. Cf. LB, DRLU. *Deaca e o rană sau fistule puroioase, injectă adesea cu oliu camforat.* MAN. SĂNĂT. 245/3, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DM, M. D. ENC., DEX. *Bube punoioase și scîrnave.* SBIERA, P. 300. *Bube răle, puruioase, Arzătoare pîn-în oase.* ȘEZ. III, 117.

2. S. f. (Prin Munt.) Varietate de struguri cu boabe mărunte, albe și dulci. Cf. H II 125, VII 26.

— Pronunțat: *-ro-ios.* — Pl.: *puroioși, -oase.* — Și: (regional) **purioásă** (H VII 26) s. f., **puruiós, -oásă, punoiós, -oásă** adj.
— **Puroi**[1] + suf. *-os.*

PUROÎRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a p u r o i[2] și rezultatul ei; supurare. Cf. DRLU, DDRF, ALEXI, W.
— Pl.: *puroiri.*
— V. **puroi**[2].

PURÓN s. n. v. **puroi**[1].

PÚRPUR s. n. v. **purpură.**

PURPURÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A împurpura, a înroși. *Rîul în treacăt spune ca cît sînge știroaie În vremele trecute unda-i a purpurat.* HELIADE, O. I, 180.

— Prez. ind.: *purpurez.*
— V. **purpură.**

PURPURÁT, -Ă adj. (Învechit și regional) Purpuriu. *Insecte purpurate fac spicul unduios.* BOLLIAC, O. 68. *Soarele ... o mreajă purpurată Peste dealuri întindea.* ALEXANDRESCU, M. 230. *Unda ... Scînteie sub brîul stelei purpurat.* BOLINTINEANU, O. 107. *O porumbă minunată Cu o gușă purpurată.* TEODORESCU, P. P. 21.

— Pl.: *purpurați, -te.*
— **Purpură** + suf. *-at.*

PÚRPURĂ s. f. (Atestat prima dată la I. GOLESCU, C.) **1.** (Învechit) Nume dat mai multor boli contagioase caracterizate prin apariția pe piele a unor pete de culoare roșie; (sens curent) boală caracterizată prin apariția pe piele și pe mucoase a unor erupții hemoragice subcutanate. *Acest vărsat ce-i zice și ... purpur (scarlatin).* PISCUPESCU, O. 259/4, cf. BIANU, D. S. *Pielea poate fi și sediul a mici hemoragii — purpura.* ENC. AGR. IV, 608. *Purpura poate fi datorită unei alterări a capilarului sanguin.* ABC SĂN. 299, cf. DER, H VIII 161. *A ieșit un pîrpor pe el.* L. COSTIN, GR. BĂN. 154. *Iesă pîrpor [pete roșii].* ARH. FOLK. III, 45, cf. ALRM I/I h 160.

2. Substanță colorantă roșie închisă cu nuanță violetă, care în antichitate se extrăgea din molusca *Murex brandaris,* iar astăzi se obține pe cale sintetică; p. gener. culoare roșie închisă. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, POLIZU. *Gălbuia aurorĕ de purpură urmată*

Albeşte înverzita dumbravă. BOLLIAC, O. 73. *Ochi negri ...; pieliţă albă şi colorată de purpură.* FILIMON, O. I, 105, cf. PROT.-POP., N. D. *Azi, cu dulce purpură I-e faţa semănată.* BOLINTINEANU, O. 129. *Azur, smarald şi purpur ... În foc de-amurg se-ngînă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 108. [În ochi] *un purpur de sînge-i s-a lăsat.* COŞBUC, P. II, 183, cf. 203. *Obrajii Saşei se înroşiră ca purpura.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 127, cf. CADE. *Un strop de purpură păteză albastrul violet al mării.* MINULESCU, VERS. 13. *Luci soarele în asfinţit, în aur şi purpură.* SADOVEANU, O. VIII, 377. [Cocoşii] *îşi aruncă fulgere din ochii tiviţi cu roş de purpură.* id. ib. IX, 207. *Cerneala mea e o esenţă rară Bătînd în purpură şi în auriu, O apă vie într-o călimară.* CĂLINESCU, L. L. 173. *Purpura jarului se răsfrîngea deopotrivă în toţi ochii.* CAMILAR, N. II, 230, cf. 393. (F i g.) *Mii de genii ... Din pomul vieţii fiinţ al vieţii iau purpură şi-azur.* COŞBUC, S. 158. ◇ (Adjectival) *Soarele răsărind din purpurul său scaun adusă peste cetate ziua cea dintăi frumoasă de primăvară.* GT (1839), 69.

3. Stofă scumpă plusată, vopsită cu purpură **(2)**; (învechit) porfiră[1]. Cf. VALIAN, V. [Trupul] *întins pe o piatră de marmură şi acoperit cu o manta de purpură.* BĂLCESCU, M. V. 395. *Eram cu atîta moliciune culcaţi ... pe paturi de purpură.* BARONZI, I. L. I, 210/24. *Strai de purpură şi aur.* EMINESCU, O. I, 36, cf. MACEDONSKI, O. I, 104. *Făt-Frumos cu păr de aur Şi cu manta de purpură.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 69, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A fost nevoie de dragomani pentru schimburi şi pentru negustorie ..., pentru purpură şi mărgăritare.* GALACTION, A. 334, cf. 112. *O gondolă cu văl de purpură.* SADOVEANU, O. XII, 334, cf. 32, SCRIBAN, D. *Aici se întîlneau cortegiile bogate ale curtenilor, pe hainele cărora străluceau broderiile de purpură şi de aur.* OPRESCU, S. 165. *Adame ... Erai, ca pe-o hlamidă de purpură, o scamă.* ARGHEZI, VERS. 382. *Ce, noi am avut covoare şi purpuri?* CĂLINESCU, S. 49. *Regele era înveşmîntat cu o tunică de purpură ţesută cu fire de argint.* id. ib. 827. *S-a încheiat de-atunci un an Şi-n purpuri şi mătasă Frumoasa fată de ţigan Era acum crăiasă.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 151. ◇ F i g. *Soarele apusese după un lung şir de nori fantastici, pre care îi poleia cu o bordură de purpur.* NEGRUZZI, S. I, 236. *La aceste vorbe Caterina tresări şi un văl de purpură trecu pe faţa sa.* BOLINTINEANU, O. 418. *Dealurile erau încărcate cu sarcini de purpură.* EMINESCU, N. 48, cf. 71. *Sub largă purpură de flori, Niponul magic ride-n soare.* MACEDONSKI, O. I, 89, cf. 161. *Dunga de lumină se prefăcuse acum într-un lac de purpură.* I. NEGRUZZI, S. III, 354. *Soarele dispăruse, aruncîndu-se într-un ocean de purpură.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 106. *Soarele a învins, Purpura sa aurie se întinde ca o mantie regală.* PETICĂ, O. 246, cf. 44. *Soarele îmbrăcat în mantia de purpură a zorilor sale.* HOGAŞ, DR. II, 51. *Ce purpură de lumină se lăsa din văzduh!* BASSARABESCU, V. 6. *Priveam lung, spre apus, ... zdrenţele norilor de purpură.* GALACTION, A. 477. *Gîngănii ovale, încrestate cu tiviluri şi bizare zugrăveli de purpură.* SADOVEANU, O. IX, 388, cf. I, 111. *O purpură imensă tremura deasupra pomilor.* CĂLINESCU, S. 102. *Reflexele uriaşe ale purpurii cu care norii s-au înveşmîntat.* BOGZA, C. O. 51. *Din fundul de purpur al zării S-aude tunînd.* BENIUC, V. 164. *Flori de purpur se deschid.* BANUŞ, P. 384. ✦ P. e x t. Veşmînt de ceremonie pentru regi, nobili, arhierei etc., făcut din purpură **(3)**. *Vătafu de copii la ceremoniile mari purta arcul şi purpura domnilor.* BĂLCESCU, în URICARIUL, XXII, 428, cf. STAMATI, D. *Spre răsplata ospeţiei ... îi trimise lui purpură şi coroană împărăteasă.* NEGRUZZI, S. I, 213, cf. POLIZU. *Mîini în purpură şi-n aur Am să fiu încoronat.* ALECSANDRI, P. I, 162. *Cu purpură pe umeri, pe cap purtînd coroană.* MACEDONSKI, O. I, 166, cf. 192. *Regii-n purpur s-au încins.* COŞBUC, P. I, 54. *Era un crai ajuns la frumoasă bătrîneţă, purtînd schiptru şi purpură.* SADOVEANU, O. XII, 348. ✦ F i g. (Învechit) Demnitatea consulilor, împăraţilor etc. (la romani); (mai tîrziu) demnitate regală; demnitatea de cardinal; p. e x t. putere; mărire; tron; împărăţie, imperiu. *Eroica ta liră ... Fă să-i auz vibrarea a coardelor sonoare Întinse-n negrul sînge tiranilor purpurii.* HELIADE, O. I, 200, cf. NEGULICI. *Pe purpura romană credinţa aşăzară Şi-nvinseră pe idoli în Capitol slăviţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 79, cf. PROT.-POP., N. D. *Cu o mînă de oameni el arătă lumii că ştiu a-şi cuceri o purpură.* HASDEU, I. V. 190. *Purpura domnească pictînd pe-a ta privire I-a fost, nenorocite, o pînză de orbire.* ALECSANDRI, T. II, 191. *Vulgul îl adoră şi ceru purpura în strigăte.* I. NEGRUZZI, S. V, 527, cf. II, 170, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M.D. ENC.

— Pl.: *purpuri* şi *purpure.* — Şi: (astăzi rar) **púrpur** (accentuat şi *purpúr*, HELIADE, O. I, 200, EMINESCU, O. I, 3) s. n., (regional, **1) pírpor, pírpur** (ALRM I/I h 160/5, 9, 24) s. n.

— Din lat. **purpura, fr. purpura.**

PURPURĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care împurpurează, înroşeşte. *Cînd apune lucitoare Lumina-i purpurătoare, Făgăduieşte el oare Soarele cel viitor?* HELIADE, O. I, 94.

— Pl.: *purpurători, -oare.*

— **Purpura** + suf. *-ător.*

PURPURÍNĂ s. f. Substanţă de culoare roşie-cafenie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor sau obţinută pe cale sintetică şi care se întrebuinţează ca intermediar pentru prepararea coloranţilor. *Alizarina ... se găseşte în rădăcina de Rubia tinctoria, alături de purpurină.* MACAROVICI, CH. 620, cf. LTR[2], DL, DM, DN, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *purpurine.*

— Din fr. **purpurine.**

PURPURÍU, -ÍE adj. Care are culoarea purpurii **(2)**, roşu închis cu nuanţă violetă; (rar) purpuros, (învechit şi regional) porfiriu, purpurat. Cf. I. GOLESCU, C. *O scoarţă purpurie în late vergi florate.* HELIADE, O. I, 220. *Materia colorantă purpurie.* MAN. SĂNĂT. 151/20, cf. STAMATI, D. *Un sînge purpuriu văpsi pielea lui lucie.* NEGRUZZI, S. I, 42, cf. 74, 295, PROT.-POP., N. D. *Soarele ... apune roş ca focul, Întinzînd pe cea cîmpie O văpseală purpurie.* ALECSANDRI, P. II, 19. *Scutul ... pe care filfîie o acvilă albă ... şi prapurul purpuriu.* ODOBESCU, S. I, 252. *Aş pune soarta lumii pe buza-ţi purpurie.* EMINESCU, O. I, 22. *Cerul purpuriu se oglindea în apele limpezi ale Siretului.* GANE, N. I, 24, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe cîmpie Întins-au flori de vară o pînză purpurie.* PETICĂ, O. 164, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Faţa brăzdată de pete purpurii.* BRĂESCU, A. 236. *Purpuriu la faţă ... s-a aşezat, cu majestate, la umbra unui platan.* TEODOREANU, M. U. 91. *Perdele de mătasă purpurie.* SADOVEANU, O. X, 229. *Purtau ... conduri purpurii înfloriţi cu argint.* id. ib. XII, 93. *Soarele asfinţise, înecat în apa pătată de un roş înstngerat ... sub un cer purpuriu deschis.* BART, S. M. 50. *Fularul cu desene purpurii.* CĂLINESCU, S. 46, cf. id. L. L. 70. *Ca-n ape fără prunduri ... Arzînd, se văd minuni Prin lutul purpuriu.* BLAGA, P. 99. *Pe geamul îngheţat, opac, Se joacă-o rază purpurie.* V. ROM. ianuarie 1954, 39. *Pe boltă steag s-arată, Întreg răsăritul e steag purpuriu.* BENIUC, V. 124, cf. id. V. A. II, 131. *Dacă tăiem ciuperca, vedem că are carnea galbenă, dar că repede devine roşie-purpurie şi apoi verzuie.* BELEA, P. A. 160. *Mii de buze purpurii Pentru ţipăt rotunjite.* LABIŞ, P. 309, cf. 160. *Pe acoperişul cherhanalei din apropiere căzuse soarele turtit ..., purpuriu ca o vită înjunghiată.* BARBU, P. 227. *Vezi cum cade lumina Purpurie-n apus?* HOREA, C. 114. ◇ (Substantivat) *Dacă tot universul ar fi de un purpuriu superb, noi n-am şti ce sînt culorile.* CĂLINESCU, C. O. 292.

— Pl.: *purpurii.*

— **Purpură** + suf. *-iu.*

PURPURÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Purpuriu. *Spre-apus s-arată încă în brazde purpuroase Giganticele urme ce soarele-a lăsat.* MACEDONSKI, O. I, 243, cf. 79, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DL, DM.

— Pl.: *purpuroşi, -oase.*
— **Purpură** + suf. *-os.*

PURSÎNGE adj. invar. (Despre animale, mai ales despre cai) Care este de rasă pură[2], aleasă, neamestecată cu altă rasă. Cf. CADE. *Ştii, prinţule, am nişte buldogi pursînge.* VINEA, L. I, 382, cf. DL, DM, DN, M.D. ENC., DEX. (Fig.) *Un mic restaurant ... Lux căutat, atmosferă caldă, chelneri francezi pursînge.* REBREANU, R. I, 203. ✦ (Substantivat, m.) Cal de rasă pură[2], de obicei de origine engleză sau arabă. Cf. ENC. VET. 352, CADE. *Pur-sîngele meu Ienuper a luat premiul cel mare.* C. PETRESCU, C. V. 75. *El o iniţiase, pe un pur-sînge, în tainele viguroasei eleganţe a călăriei.* TEODOREANU, M. II, 91, cf. IORDAN, L. R. A. 99, DL, M.D.ENC., DEX.
— Scris şi: *pur-sînge.*
— **Pur**[2] + **sînge** (calc după fr. *pur-sang).*

PURTÁ vb. I. **I.** Tranz. **1.** A susţine, a ţine în mîini, în spate, pe umăr etc. ducînd cu sine (undeva, în altă parte). *Iară credinţa celora ce-l purta şi-l slobozîră cu patul mai mare era decît a bolnavului.* CORESI, EV. 59. *Cela ce va agiuta furului ... să-i rădice furtuşagul sau să-l poarte să-l ascunză ... ca pre un fur să-l cearte.* PRAV. 38. *Nu purtareţi pungă.* N. TEST. (1648), 81[v]/19. *Fietecine sarcina lui-şi va purta.* ib. 255[v]/24. *Să poarte în braţe pre cel ce cuprinde toată făptura.* MINEIUL (1776), 195[r2]/20. *În loc de steag purta ei o cioară De argint.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 92, cf. DRLU. *Lamas ... le slujea în loc de catîri purtîndu-le sarcinile.* DRĂGHICI, R. 65/4. *El ţintea ochii peste o hartă ce o purta în stn.* ASACHI, S. L. II, 37. *Văzu deodată trecînd pe dinainte-i un arab negru purtînd în mînă o coasă.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Sicriul era purtat de juni nobili.* id. ib. 395. *Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesii rochii.* EMINESCU, O. I, 173. *Eu am picioare, tu ai ochi; să te port în spinare.* ISPIRESCU, L. 303. *Sora mea care mă purta în circă ... pierise dintre noi.* DELAVRANCEA, T. 37. *În urma mea, soldatul îmi purta ghiozdanul cu cărţi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 248. *Doi oameni purtînd un cadavru în spate Răsar pe tăcut din cetate.* COŞBUC, P. I, 92, cf. 143, GOGA, POEZII, 6. *Soldatul Bolocan, înfipt ca un semnal topografic, purtînd pătura, cearceaful şi gamela.* BRĂESCU, O. A. I, 80. *Am azvîrlit, alături de pescarii cei mari cu vătafi, mreji şi năvoade uriaşe, purtate de zeci de oameni.* VOICULESCU, P. I, 12. *Domnia-sa comisul Şendrea, care deschidea calea măriei sale cu slujitori domneşti, purta cartea craiului.* SADOVEANU, O. XII, 348. *Sînt clipe cînd în spate aş vrea să port o cruce.* PILLAT, P. 14. *Mai tîrziu doniţa cu limonadă părăsită a dat loc unui aparat cu ţevi, construit ca o biserică şi purtat în spinare.* ARGHEZI, B. 110. *Avea aerul de a purta pe umeri o cruce.* CĂLINESCU, S. 9. *Apar fetele purtînd, una, tablaua cu dulceţuri, cealaltă, cafeaua.* H. LOVINESCU, T. 252. *De ce mai porţi puşca aia în spinare?* PREDA, M. 204. *Într-atîta s-a turburat de-i purta în palme ca pe nişte mere pe amîndoi.* RETEGANUL, P. V, 41. *Am purtat şi pe dracu în braţe.* ŞEZ. I, 148. *Numai sor'sa Ilinca Pe braţe că mi-l purta.* BALADE, II, 60. *Trei mă ţin, trei mă poartă, Cinci mă duc de mă adapă, Din nasul meu curge miere şi otravă* (Condeiul). GOROVEI, C. 98. ✧ Fig. *Că derept aceaia venise ca neputinţele noastre şi nevoile să poarte cu bună milă.* CORESI, EV. 226. *Închise pre Filipic în temniţă, cela ce purta greul la războaie.* MOXA, 374/1. *Nenorocitele noastre popoare ... să poarte un jug greu şi nesuferit.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Fraţi români, aidi la bătaie Moartea-n mînă toţi purtaţi.* CR (1848), 17[3]/23. *Opoziţia poartă în gură cu multă trufie cuvîntul: „reprezentare de popor".* ib. 21[2]/25. *Ce să vă spun vouă oameni de ieri, eu, omul veacului, care port două sute de ierne în spate?* NEGRUZZI, S. I, 245. *Aşa cum eşti Singură porţi povara mărirei româneşti, Tîrgovişte căzută!* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Cei care prin lume purtau biciu de urgie.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Cei ce rabdă jugul şi-a trăi mai vor Merită să-l poarte spre ruşinea lor!* BOLINTINEANU, O. 31. *Tot neamul omenesc poartă, de secoli întregi, jalea tînărului păstor Abel.* ODOBESCU, S. I, 193. *Multe au văzut ochii-mei, de atîta amar de veacuri cîte port pe umerele mele.* CREANGĂ, P. 190. *Eu îi port păcatul.* SLAVICI, N. I, 239. *Tot ce poartă pe umeri un popor.* DELAVRANCEA, T. 9. *Singurătăţi deşerte şi eu în suflet port.* PĂUN-PINCIO, P. 48. *Toată povara greului o poartă.* GOGA, P. 28. *Am navigat spre vechiul continent, Purtînd mîndria luptei cîştigate.* MINULESCU, VERS. 345. *Cine ştie cum prinseseră din gura mea acest cuvînt şi acum eu, fără să ştiu, îl purtam înfipt în căciulă.* GALACTION, O. A. I, 40. *Voi nu ştiţi că-n inimă port o dulce mireazmă de floare, Parfumul trecutului mort.* TOPÎRCEANU, B. 63. *Binc, bădiţă, mata să-mi porţi păcatul.* BRĂESCU, A. 32. *Erau nemulţumiţi şi setoşi de o schimbare socială şi politică, purtînd fiecare în spinare balastul unui individualism precoce.* VLASIU, D. 81. *Ea, săraca, îţi poartă negreaţa păcatelor.* TEODOREANU, M. U. 229. *Cîţi ani au trecut? Îi port pe umăr.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 1/1. *Rea bucată-i dragostea, Cine prinde-a o gusta N-are cap de-a o lăsa Nici minte de-a o purta.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8. *Că ei ştiu purta doru Cînd se mută cu cortu.* FOLC. TRANSILV. I, 243, cf. FOLC. MOLD. II, 201. ✧ (Învechit) *Portă voce* = portavoce. Cf. PROT.-POP., N. D. ✧ Expr. **A purta** (pe cineva) **pe degete** = a dispune de cineva după bunul său plac; p. ext. a înşela. *Să aibi tu puterea mea ... lumea aceasta ai purta-o uite-aşa pe degete.* CREANGĂ, P. 190. *Să-i strîmbi gîtul o leacă să se înveţe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete.* id. ib. 267. *Cu frumuseţea ei după care oftau cu toţii, şi cu felul ei, purta satul pe degete.* GÎRLEANU, N. 137. *Ai venit să ceri iertare de la cel de care ţi-ai bătut joc şi l-ai purtat ani pe degete?* SADOVEANU, O. V, 192. (Regional) **A purta poşta** = a flecări. *Umblă la minciuni, poartă poşta.* ALR II/I h 29/141. (Regional) **A purta sufletul în traistă** = a nu se ţine de cuvînt sau a minţi. *Crede-mă, bre, că doară nu port sufletul în traistă.* Com. din VICOVU DE SUS—RĂDĂUŢI. ✦ Fig. (Astăzi rar) A suporta, a suferi, a răbda, a îndura; a trage consecinţele (neplăcute). *Rog pre voi, fraţi dragi, toate ispitele să răbdăm şi toate scîrbele să purtăm.* CORESI, EV. 87. *Venit-am ... întocma cu aceia ce au purtat zăduhul zilei* (a. 1642). GCR I, 97/27. *O! tu, hîrtie mult răbdătoare, Care pe spate-ţi cu voie bună Toată înfăţişarea de supt soare Şi nebunia porţi împreună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73, cf. DRLU. *Este drept ca fiecare să poarte ponosul faptelor şi ziselor sale.* ODOBESCU, S. III, 10. *Dacă port cu uşurinţă şi cu zîmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *Ar fi purtat şi aceste suferinţe şi nu-l mîhnea decît un singur gînd: „ce va zice lumea?"* SLAVICI, N. I, 120. ✧ Expr. (Regional) **A-i purta** (cuiva) **de cheltuială** = a suporta toate cheltuielile cuiva, a întreţine pe cineva din punct de vedere material. *Are să urmeze* [la şcoală] *cum ştim noi ... Dar eu mă lupt cu gîndul cum să-i port de cheltuială.* CREANGĂ, A. 120. ✦ A trece, a transmite dintr-o mînă în alta, din mînă în mînă, de la unul la altul. *Se aplecă şi culese de pe jos cîteva pietricele pe care începu să le poarte dintr-o mînă în alta.* V. ROM. februarie 1955, 250. *Cîteva pahare de aluminiu fură purtate din mînă în mînă.* BARBU, P. 11. *Toţi cei de pe scaun stau cu mîinile la spate, purtînd ţuşca din mînă în mînă.* ŞEZ. I, 272. ✦ A mişca încoace şi încolo, a deplasa, a trece dintr-o parte în alta; a plimba (4). *Îi purtă plicul pe sub nas şi izbucni în rîs.* C. PETRESCU, Î. I, 113. *Îşi suna cleştele şi-şi purta mătura lîngă jarul uriaş.* SADOVEANU, O. IX, 609. ✦ A avea asupra sa (ducînd cu sine, pentru a folosi la nevoie). *Cine poartă farmece şi ierbi la grumazii lui, are parte de slujirea bodzilor.* PRAV. GOV. 110[v]/10. *Arme nu va purta cu sine* PRAV. 32. *Cela ce poartă şi îmblă cu bani răi face prepus cum să fie şi el soţie cu calpuzanii.* ib. 79. [Acele daruri] *le purta cu sine pre unde mergea.* ANON. CANTAC., CM I, 103. *Purta cu sine şi de vînzare Seceri, cuţite, foarfece.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 94. *Paloşul ... îl purta totdeauna ascuns la dînsul.* ISPIRESCU, L. 131. *De patruzeci de ani purta Cu el acest cuţit.* COŞBUC, P. I, 231. *De ce purtaţi d-voastră carnetul de cecuri la d-voastră?* CAMIL PETRESCU, T. III, 40. *Băţul lustruit ... îl purta mai mult de fudulie.* SADOVEANU, O. III, 476. *Eu pe părin-*

tele mitropolit tot vreau să-l ușurez de galbinii pe care-i poartă cu el. id. ib. VII, 350. *Purta un baston, pe care-l mînuia cu stîngăcii de automat deranjat.* BLAGA, H. 78. *Poartă baston.* H. LOVINESCU, C. S. 29. *Ușa ... era încuiată cu cheia, pe care o purta boieriul totdeauna la sine.* SBIERA, P. 69. ✦ (Despre mijloace de transport) A deplasa, a duce dintr-un loc în altul; a transporta, a cără. Cf. DRLU. *O! gondolă iubită! ... Zbori vesel, zbori în pace, purtîndu-ne pe mare.* ALECSANDRI, P. I, 165. *Cu toată zestrea ei, purtată în zece care, el trecu la Rusciuc.* ODOBESCU, S. I, 138. *Trăsura îi purtă pe străzi întortocheate.* C. PETRESCU, Î. II, 215. *O șalupă ne poartă printre mii de vapoare acostate.* RALEA, S. T. I, 265. *Gabrioleta boierului le-a purtat la conac.* STANCU, D. 53. ✦ (Despre ființe) A duce, a cără, a transporta cu un mijloc de locomoție. *Iarna puneam ștreanele în săniuță, Ca să știe și el ce bine-i să te poarte alții.* BENIUC, V. 24. *Că și domnii au drăguță, Le poartă vara-n căruță Și iarna pe săniuță.* DOINE, 35, cf. ALR II 5 227/279, 316, 325, 334.

2. A duce cu sine, a trage după sine. *Veni un lup den pădure și purta gătejii de băga în foc.* MOXA, 254/35. *Opt telegari ... purtau trăsura mai ușor ca vîntul.* ODOBESCU, S. I, 161. ◇ Fig. *Așa sînt mamele, cred că aurul poartă noroc.* CAMIL PETRESCU, T. I, 14. *Numerile cu soț îți purtau noroc.* C. PETRESCU, Î. II, 189. *Ți-am purtat noroc.* SEBASTIAN, T. 349. *S-a înstărit și, bunul de el, a crezut că i-am purtat noi noroc.* ARGHEZI, S. VIII, 237. *Să-ntîmpini primitor melancolia Cînd toamnele ți-o poartă sub ferești.* LABIȘ, P. 312. *Ce e frumos poartă ponos.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 3. ✦ (Învechit; complementul indică victorii, succese etc.) A obține, a repurta. *Destul că Janalău purtă biruință, că toți să plecară după sfatul lui.* BUDAI-DELEANU, Ț. 385. *Ungaria se îmbunătățî în cele din lăuntru și purtă victorii în cele din afară.* SĂULESCU, HR. I, 242/17. *El ... un triumf sînt a purtat.* ASACHI, S. L. I, 62. *Ajută-ne astăzi să purtăm biruință.* ISPIRESCU, M. V. 23.

3. A sprijini, a susține să nu cadă, să nu se răstoarne în mers. *Să mergem în pace Pînă cînd ne vor purta picioare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 107.

4. (Despre femele) A fi însărcinată, a avea făt (în pîntece); a duce sarcina, graviditatea. Cf. MINEIUL (1776), 194^{r1}/22. *Scroafele poartă purceii patru luni.* ECONOMIA, 99/3. *Îți iert moartea mea, dar nu-ți voi ierta niciodată pe aceea a nevinovatului prunc ce port în sînul meu.* NEGRUZZI, S. I, 29. *O! de sînul meu ferice, C-a purtat și a născut Domn viteaz și priceput!* ALECSANDRI, P. II, 108. *Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe muma care a purtat în pîntecele ei pe domnul de mine al Moldovei.* DELAVRANCEA, O. II, 32. *Mare mirare să nu fie băiat, măi Vasile!... Numai să-i ajute Dumnezeu să-l poarte sănătoasă.* REBREANU, I. 182, cf. CADE, SCL 1973, 51. ◇ Absol. *Femeia îngreunată care poartă mai greu va naște băiat.* MARIAN, NA. 21. *Bivolițele poartă un an de zile.* RETEGANUL, P. V, 50.

5. (Despre plante) A produce, a prinde rod^{1} **(1)**; a rodi^{1} **(1)**. *Multe flori sînt, dar puține Rod în lume o să poarte.* EMINESCU, O. I, 226. ◇ Fig. *Acele trăsuri așa de regulate, așa de bine lămurite, confin într-însele o putere, o energie, o stăruință, care negreșit au a purta mari și minunate roduri.* ODOBESCU, S. I, 24.

II. 1. Tranz. (Complementul indică ființe) A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul, de la unul la altul sau a duce într-un sau dintr-un anumit loc; a conduce, a însoți (îndrumînd, călăuzind, dirijînd); p. gener. a duce. *Cel ce purtă omenrii săi în pustine.* PSALT. HUR. 116^{r}/8. *Gad într-armîndu-se va purta înainte lui.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/20. *Ep[i]scopul ce va purta oaste după dînsul.* PRAV. GOV. 18^{r}/6. *Orb pre alt orb poartă.* ib. 19^{v}/7. *Solia aceasta o purta Antiohie Jora ce era postelnic la Duca Vodă.* N. COSTIN, LET. II, 17/1. *Pardosul pe cămilă de căpăstru purta.* CANTEMIR, IST. 124. *Și-l blagosloviră toți rugînd pre Dumnezeu să-l poarte într-această cale cu sănătate.* ANON. CANTAC., CM I, 141. *I-a purtat în Asprocania.* ȘINCAI, HR. I, 192/25. *Limba vinovată le dăspică Purtîndu-i ca pe nește urși pin ha țară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 318. *Leagă ștreanele de grumaz, apoi îl poartă după tine.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 214/16. *Generalii săi carii portaseră armele victorioase pînă spre munții Balcanu ... avea instrucțiune ca să răscoale pe serbi.* BARIȚIU, P. A. I, 294. *I-a purtat din loc în loc.* ODOBESCU, S. III, 17. *Apoi începe a purta caii încolo și încoace.* CREANGĂ, P. 195. *Nici Mili nu voia s-o poarte altul de mînă ori s-o ție în brațe.* SLAVICI, N. I, 151. *Fetele vreau să fie purtate prin lume, ca oamenii să le vadă și să le ducă vestea.* id. O. II, 29. *El poartă calul, dînd ocol, În trap grăbit, în pas domol.* COȘBUC, P. I, 109. *M-a purtat tăcut, la cele trei clăi de fîn, clădite ca trei jucării netede.* C. PETRESCU, S. 12. *Te poartă Ca pe un orb ținut de mînă.* MINULESCU, V. 10. *Mi-a povestit cum Dumnezeu l-a purtat ca de mînă pînă la scaunul metropolitan al Heracleei.* GALACTION, O. 92. *Într-o zi de aprilie m-a purtat cu ea prin douăzeci de magazine ca să-i țin pachetele.* CAMIL PETRESCU, T. III, 146. *Colonelul îl poartă la întîmplare, fără cruțare, de la cantină pe la furaje și pe la grădina de zarzavat.* BRĂESCU, O. A. I, 78. *Tcofil ... poartă jocul și nu-i ușor să porți un joc de-o sută de perechi.* VLASIU, A. P. 119. *Ai ieșit cu oile la păscut?— M-a trimes tătuca să le mai port! îmi răspunse.* SADOVEANU, O. VI, 598. *Un cinstit vornic mare să poarte un cap de danț și alt cinstit vornic mare alt cap de danț.* id. ib. X, 352. *Felix fu purtat apoi prin fața tablourilor.* CĂLINESCU, E. O. I, 56, cf. id. S. 6. *Pe cheiul Dunării, la Bratislava, ne purtase ceasuri întregi pe sub copacii în desfrunzire.* BARBU, P. 62. *Și-l purta pe la toate bunurile cîte le-avea.* RETEGANUL, P. III, 16. *Scoateți calul de la grajd Și-l purtați din sat în sat.* SEVASTOS, C. 242. *Cine te poartă pe aici? Că nici pasăre priminteană nu îmblă pe aice.* ȘEZ. II, 52. *Orice suflet ... după ce moare e purtat în ceea lume de un înger.* ib. 158. *Ce dracu de se îndură moșneagul ista să poarte băietul pe jos?* ib. V, 41. *Ce-ți porți osul pe unde ciorile nu-și duce sofiul?* FUNDESCU, L. P. I, 46. *Doi băieți și-o copiliță Să te poarte pe uliță.* FOLC. TRANSILV. I, 189. (Construit cu dativul etic) *De mînă mi-l lua Și prin iaduri mi-l purta.* ALECSANDRI, P. P. 28. ◇ Refl. pas. *Grîul să se poarte cu lopețile.* I. IONESCU, C. 176/21. ◇ Refl. *Dintr-un loc într-altul ... Ne purtăm îndoielnică firea.* BLAGA, P. 156. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Venind Gligorie Vodă domnu în urma tătîne-său, au găsit țara stricată, fărîmată de atîta răotăți ce-i venise ... Constantin Vodă o au purtat rău. Mihnea Vodă mai rău.* R. POPESCU, CM I, 391. (Despre vînt, ape etc.) *Vîntul dinspre miazănoapte ... foarte tare și rău purta vasăle.* HERODOT (1645), 326. *Nuori purtați de vînt.* N. TEST. (1648), 188^{v}/18. *Ești țărna pe care o poartă vîntul.* CONACHI, P. 109. *Aci vă poarte vîntul cum știe să vă poarte A fopăi în joc!* EMINESCU, O. I, 24. *Rîul Doamnei ... poartă sloiuri mari de gheață, butuci groși și-i aruncă de meterezele podului.* DELAVRANCEA, S. 5. *Vîntul suflă de poartă crengușele copacilor.* ȘEZ. V, 140. *Vîntul Îmi poartă barca pe cărarea Pe care soarele și marea Se-mbrățișează cu pămîntul!* MINULESCU, V. 24. *Domnul colonel Merișor, suflînd, plutește aproape de mal, cu fața în sus, ca o geamandură rătăcită, purtată de valuri.* BRĂESCU, O. A. I, 44. *O boare caldă, mînată de un vînt subțire, purta vîrtejuri de pulbere fină saharianâ.* id. ib. II, 177. *Apa-i purta încet barba căruntă, amestecată cu subțirelele rădăcini ale lianelor.* SADOVEANU, O. VII, 340. *Păstorii întîlnesc cîte un brad tînăr, purtat, cu rădăcini cu tot, de apele unui puternic șuvoi.* BOGZA, C. O. 65. *Și apa mă purta devale.* STANCU, R. A. I, 12. *Cum valurile l-a purtat, La mal l-a aruncat.* TEODORESCU, P. P. 164. (Refl. pas.) *Corabia se purta în sus și în jos* [pe valuri]. DRĂGHICI, R. 9/19. ✦ A determina să se ducă undeva (în mod real sau imaginar) sau, fig., să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a mîna^{1} **(1)**, a îmboldi; a îndruma, a orienta. *Ce interes îi poartă în marea mea?* BELDIMAN, O. 33/16. *Într-o clipă-l poartă gîndul îndărăt cu mii de veacuri.* EMINESCU, O. I, 132. *Pe-acolo m-a purtat dorul, de mi-am frînt piciorul.* CREANGĂ, O. 49. *De ce-ai venit aici? grăi Miron cu amărăciune. Ce gînd te-a purtat?* SLAVICI, N. I, 104. *Atunci ce vrei cu acel țicălos? strigă*

Mihu purtat de patimă. id. ib. 119. *Unde sînt eu? Şi eu ce buiguiesc? Şi ce gînduri mă poartă?* COŞBUC, AE. 80. *Silueta lui ... îmi poartă gîndul spre cel mai nobil, spre cel mai idealist copil al geniului literar universal, spre fiul lui Cervantes.* GALACTION, A. 128. *Însemnările lui din călătorie le poartă, cu o putere de evocare uimitoare, prin munţii Moldovei.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 318. *Mergeam înainte într-o viaţă care părea purtată de maşinării.* SADOVEANU, O. II, 508. *Purtat de sete, mă coboram la vad.* PILLAT, P. 18. *Ce vînt te poartă pe la mine?* RETEGANUL, P. V, 43. ✦ A duce cu forţa (şi sub pază). *Să-l poarte pre uliţe şi să-l bată cu pialea.* PRAV. 170. *L-au băgat în heare şi l-au purtat la uliţă şi i-au tăiat capul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^{v}/20. *Pre alţii îi purta pren tîrg, tăindu-le urechile.* ANON. CANTAC., CM I, 189. *Pă Baiazid l-au prinsu viu, şi, făcîndu-i culivie de fier, l-au băgat într-însa şi aşa toată Asiia l-au purtat.* R. POPESCU, CM I, 241. *Ba oamenii puteau să creadă Că sînt purtaţi ca o cireadă. Nu-mi mai aduc aminte şi am uitat cu cîte Gîrbace şi ce feluri de joarde şi de bîte.* ARGHEZI, VERS. 289. *Sentinelele care ne păzeau ... ne-au purtat din gară pînă la Buchenwald pe jos.* STANCU, R. A. II, 390. *Bată-te crucea, bogat ... Ce mă porţi prin sat Legat.* TEODORESCU, P. P. 289. *Porunci ... servitorilor să le lege de codiţele a trei cai nelnvăţaţi că aceştia să le poarte după placul lor.* RETEGANUL, P. II, 40. *Şi mă leagă cot la cot Şi mă poartă Iaşul tot.* ŞEZ. I, 47. *Te poartă cu puşca-n spate.* BIBICESCU, P. P. 143. ✧ (Glumeţ) *Şi te poartă sub escortă O cohortă De ţînţari.* TOPÎRCEANU, P. O. 22.

2. Tranz. Fig. (Învechit, popular şi familiar) A păcăli, a înşela; p. ext. a duce pe o cale greşită; a amîna cu făgăduieli mincinoase. *Nu te lăsa pohtelor lumiei să te poarte.* VARLAAM, C. 308. *Şi aşe îl sfătuiè ş-il purta ei, că cui să cădè să dè, el îi lua, şi cui să cădè să-i iei, el îi da.* NECULCE, L. 319. *Poate purta pe unii prin făgăduinţe de ranguri* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 139. *Mă porţi ca pe copiii mici!* COŞBUC, P. I, 183. *Aşa m-a purtat şi pe mine de-au trecut săptămînile şi lunile.* REBREANU, R. I, 205. *La început purtat cu făgăduinţi, apoi respins, pregătirile de nuntă se preschimbară în pregătiri de război.* SADOVEANU, O. I, 9. *D-un an şi şapte luni Mă porţi, puică, cu minciuni.* TEODORESCU, P. P. 326. ✧ Expr. **A purta (pe cineva) cu vorba** (sau **cu vorbe** ori, învechit, **cu voroave**) = a face (cuiva) promisiuni amînînd mereu (sau mult timp) îndeplinirea lor (pentru a obţine răgaz); a tărăgăna; a duce cu vorba. *L-au purtat cu voroave şi nu i-au mai dat oaste.* NECULCE, L. 23. *Să-l port cu vorbe, că l-oi însura cu Măndica, pînă ce-oi mîntui tîrgu.* ALECSANDRI, T. 827. *A aflat de la oameni că Ileana s-a împotrivit cît a putut, că l-a purtat cu vorba pè Haramu un an de zile.* REBREANU, N. 107. *De o lună ne poartă cu vorba.* CAMIL PETRESCU, T. I, 415. *De unde să ştiu de ce mă poartă cu vorba Alcaz?* C. PETRESCU, C. V. 54. *Da' spune odată, soro, nu mă purta cu vorba.* SADOVEANU, O. I, 456. *Nu mi-a adus nici un răspuns, mă tot poartă cu vorba.* CĂLINESCU, E. O. I, 290. *Acu cinci ani nu m-aţi purtat cu vorba două săptămîni?* GALAN, Z. R. 262. (Cu inversarea construcţiei) *Dar cu vorba ce mă porţi?* DOINE, 249.

3. Refl. (Popular) A umbla (de colo pînă colo), a se mişca **(I 2)**, a merge **(I 1)**, a se deplasa; p. ext. a se perinda **(1)**. Cf. PALIA (1581), 13/4. *D[u]hul lui Dumnezău să purta deasupra apei.* BIBLIA (1688), 1^{1}/8. *Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru.* CREANGĂ, O. 219. *Abia se mai purta pe picioare.* VLAHUŢĂ, N. 6. *Palas ... încaltă Nemuritoare dalbe-opinci de aur, Cu care ea se poartă-n veci ca vîntul.* MURNU, O. 4. *Chelnerii se purtau repede, ca împinşi de vînturi.* AGÎRBICEANU, L. T. 108. *Iubito, şi iar am venit ... Dar astăzi de-abia mă mai port.* BACOVIA, O. 42. *Mă doare mijlocul şi mă port plecat din şale.* SADOVEANU, O. V, 234. *Către ţărmul acesta al mării neamurile s-au purtat şi s-au schimbat necontenit.* id. ib. X, 401, cf. ALR II/I MN 44, 2 235/414. ✦ A se plimba **(2)**. Cf. ALRM I/I h 136. ✦ (Învechit, rar) A pleca **(B 1)**, a porni **(I 1)**. *Se purtă den Efes.* CORESI, L. 86/21. ✦ (Rar) A se îndrepta către ... *Săteni cu feţele liniştite, cu muierile şi cu copiii după dînşii, se purtau încet spre comedii.* SADOVEANU, O. III, 295. *Se poartă rîul către mări, Dar piere în nisipuri.* BLAGA, P. 151. ✦ Tranz. (Rar) A trimite. *Fata mea e ca o stea, frumoasă şi curată, ş-am purtat-o şi-n Ţara Leşască la o leacă de învăţătură.* SADOVEANU, O. V, 521. ✦ Tranz. (Rar; complementul indică drumuri) A parcurge **(1)**, a străbate. *Drumul cestalalt era mai puţin purtat de alergătorii lui Vodă.* SADOVEANU, O. XIII, 197. ✦ (Regional) A se grăbi; a se pripi **(I 2)**. *Grabnic, hai, să-nchid dulapul, Să mă port să nu mă prindă.* COŞBUC, P. I, 105, cf. ALR I 1986/51, CV 1951, nr. 3, 46, L. ROM. 1961, nr. 1, 22, ALR SN V h 1 345/574, TEAHA, C. N. 254.

4. Tranz. (Complementul indică corpul sau o parte a corpului unei fiinţe, un organ anatomic etc.) A mişca (ritmic) încoace şi încolo sau a mişca, a ţine într-o anumită poziţie, într-un anumit fel, de obicei în timpul mersului. *Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.* EMINESCU, O. I, 85. [Dracul] *intră înlăuntru şi începe a-şi purta codiţa cea bîrligată pe la nasul unchiaşului.* CREANGĂ, P. 53. *Scormon era culcat la vîrtelniţă, purtînd capul în urma fetei, pe care şi-o alese de stăpînă.* SLAVICI, N. I, 37. *E frumos cum îşi ţine capul, cum îşi poartă trupul.* id. ib. 81. *Calcă aşa de mîndru şi de ţanţoş şi-şi poartă capul falnic, parcă şi-l duce în triumf.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 193. *Tot poartă coada în sus şi-n jos.* ŞEZ. III, 182. *Cum îşi poart-a ei făptură Toată-i ca-n zugrăvitură!* COŞBUC, P. I, 97. *Cînd peştii pe cari stă pămîntul poartă cozile, el se cutremură.* GOROVEI, CR. 94. *Ce falnic îşi purta* [cerbul] *coarnele cu zece ramuri.* DELAVRANCEA, O. II, 119. *Acestea le ştia Elena Lipan cînd vorbise şi le înţelegea Costea cînd ridicase ochii să-i poarte de la dînsa la Annie.* C. PETRESCU, C. V. 96. (Refl.) *Tot trupul fetei se purta într-un ritm mlădios.* SADOVEANU, O. I, 127. ✧ Expr. **A(-şi) purta nasul (pe sau în) sus** v. nas^{1} **(1)**. ✦ Tranz. fact. Spec. (Rar; complementul indică părul, pletele) A flutura. *Vîntul le purta pletele.* SADOVEANU, O. I, 51.

5. Tranz. (Rar) A trece pe suprafaţa a ceva (dintr-o parte în alta). (Refl. pas.) *Răzuitoarea ... se apucă între degetele ambelor mîini şi se poartă pe suprafaţa scîndurii, apăsat.* VLASIU, A. P. 363.

6. Tranz. (Învechit şi popular; complementul indică vorbe, veşti, zvonuri, minciuni etc.) A răspîndi, a împrăştia. *Boierii, cari era bucuroşi de una ca aceasta tulbureală, ... mai tare au început a purta veştile.* N. COSTIN, LET. II, 31/2. *Purta vorba peste tot Ş-o schimba cum îi venea.* HELIADE, O. I, 235. *Crîşmăriţa purta vorba din femeie în femeie şi acestea spuneau bărbaţilor.* GÎRLEANU, N. 35. *Plecă să poarte veştea cu înfloriturî şi în altă parte.* CĂLINESCU, S. 138. ✧ Refl. pas. *Aşa se purta cuvîntul la toţi cum de este să se mai trimată domn creştin la Moldova nu se va trimite altul fără Nicolai Vodă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 139/27. *Care vorbă purtîndu-se din om în om au agiuns la domn.* AMIRAS, LET. III, 137/29. *În două rînduri s-au purtat cuvinte a să da această mănăstire metoh mitropoliei* (a. 1756). URICARIUL, XIV, 182/28. (Expr.; învechit) **A i se purta numele** = a i se duce faima. [Au scos din domnie] *pre Mihai Vodă cu mare urgie, purtîndu-i-se numele că au stricat ţara.* R. GRECEANU, CM II, 170. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Înzestrat de un curaj neînvins şi stăpîn pe un popor aprig şi iubitor de războaie, el purta spaima în ţările vecine.* GANE, N. I, 13.

III. Tranz. **1.** (Învechit şi regional) A se ocupa **(II)** de..., a avea grijă de ..., a se îngriji (în numele cuiva), a dirija, a conduce (în numele cuiva). *Are împăratul între alţi sfetnici mai aleşi trei sau patru, ce le zicu veziri azemi, carii toate trebile împărăţiii poartă.* URECHE, L. 123. *Fiind cucon de 15 ani, toate trebile ţării şi a domniei le purta mumă-sa, doamna Roxanda.* N. COSTIN, L. 491. *Antiohi Vodă pusă capichehaie la Poartă pe un frate a lui Rascarachi, Chiriţă Mihălachi şi cu frate-său, beizăde Dumitraşco, să-i poarte trebile.* NECULCE, L. 133. *Zece procese mi-a purtat pănă acum*

și numai două mi-a pierdut dintre ele. AGÎRBICEANU, L. T. 219. *El purta cu înfelepciune treburile împărăției încît toți să mirau de mintea lui cea mare.* RETEGANUL, P. III, 7. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Trupul omenesc un cap are, Carę poartă și povățuiește Toate celelalte mădulare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 340. ✦ (Rar) A întreține din punct de vedere material. *Port la școală un nepot c-o mulțime de cheltuială.* SADOVEANU, O. VIII, 271. ◇ Refl. impers. *Școala se poartă cu cheltuială.* id, ib. 191.

2. (Complementul indică acțiuni) A desfășura, a duce, a suporta în mod activ, cu eforturi proprii etc. *Împăratul purta război c-un vecin.* EMINESCU, N. 3. *Purtase judecăți tocmai pentru bucata de pămînt ce-o stăpînesc și acum.* GÎRLEANU, N. 8. *Aș vrea să-mi spui copilăria ta Și luptele pe care le-ai purtat.* D. BOTEZ, F. S. 54. *Aveau de purtat nici mai mult nici mai puțin decît zece dueluri.* STANCU, R. A. I, 272. *Purta multe războaie și totdeauna biruia.* SBIERA, P. 107. *Înălțate împărate, Pune pace, nu te bate ... Că de cînd tot porți bătaie Lacrămile curg păraie.* RETEGANUL, TR. 64. ◇ Expr. **A purta** (pe cineva) **prin judecăți** = a da (pe cineva) în judecată (tîrîndu-l mereu pe drumuri). *Acei ce ... vor purta pre alții prin judecăți și apoi să vor da în laturi și vor părăsi cererea lor ... să plătească cheltuiala pîrîților.* PRAVILA (1814), 179/10.

3. A exercita, a îndeplini (o funcție, o însărcinare) sau a deține (un titlu, o demnitate). Cf. DRLU. *În cursul nevîrstniciei regelui, muma sa Sofia purta demnitatea de regentă.* ASACHI, S. L. II, 33. *Acest june Bogdan ... intră în casa lui Ferhad-pașa, ajungînd a purta slujba de haznadar.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Fu denumit cancelariu al acestei țări, pe care o cunoștea prea bine din funcțiunile sale anterioare purtate într-însa.* BARIȚIU, P. A. III, 118. *E cel din urmă domn al țării care poartă titlul de „Domn al amînduoror laturile Dunării".* ODOBESCU, S. I, 224. *De douăzeci și mai bine de ani ... port vornicie în Pipirig.* CREANGĂ, A. 18. *Purta titlul de monsenior.* CĂLINESCU, S. 9. *În aceste documente apar numeroși boieri purtînd titlul de dregători.* STOICESCU, S. D. 77.

4. (Complementul indică instrumente, unelte, arme etc.) A folosi (cu pricepere, îndemînare) cu ajutorul mîinilor; a mînui **(1)**. *Dacă să învăța bine, cum va purta sulița, ... îi scotea la războaie.* N. COSTIN, L. 125. *Mai înainte de vîrsta de cinsprezăce ani ei știu purta arcul și săgețile.* IST. AM. 92^{v}/3. *Care-i viteaz — atunci el adausă —, Care-i vrednic armele să poarte, La harț aici cu mine să iasă!* BUDAI-DELEANU, Ț. 248. *Apoi tas'că Rada știe Și-n ce fel să poarte sapa.* COȘBUC, P. I, 94. *Și boii simt, după cum e purtat plugul de coarne, că puterile stăpînului au mai slăbit.* GÎRLEANU, N. 210. *Profesorul nostru nu atingea creta niciodată. Lăsa pe elevi s-o poarte și să se mînjească ei pe mînă.* GALAȚION, A. 9. *Găsi ... o horbotă începută. O luă între degete și începu să poarte inglița.* SADOVEANU, O. VIII, 202. *De cînd plugu n-am purtat Pită bună n-am mîncat.* ȘEZ. II, 79.

IV. Tranz. **1.** A avea pe sine (ca parte integrantă) de la natură ori în mod accidental, potrivit obiceiului, modei etc. *Nu-ți vezi cocoașa ce-o porți în spinare?* PANN, P. V. I, 8/28. *Și vechiul Maccus poartă o cocoașă în spate și alta în pept.* ODOBESCU, S. I, 43. *Părul lins, cu unde albăstrui, îl poartă-n tîmple.* DELAVRANCEA, S. 9. *Purta, sub nasul său cu nări porcine, această uriciune, jumătate rasă, jumătate tunsă și absurdă, care este mustața modernă.* GALACTION, O. A. I, 148. *Purta o frumoasă barbă blondă.* SADOVEANU, O. X, 480. *Eclisiarhul poartă un nas monumental.* ARGHEZI, B. 26. *Purta un fel de barbă scurtă, căruntă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 224. *Te vei fi mirînd poate că port barbă.* STANCU, R. A. III, 298. *O fetiță slăbuță ...; poartă codițe.* H. LOVINESCU, T. 91. *Purta o mustață aurie ca grîul pe o buză parșivă.* BARBU, P. 144. *O singură dată soldatul acela a purtat mustăți.* S februarie 1960, 36. *Patruzeci de ai îmi pare De cînd port păr pe spinare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 450. ◇ Expr. **A purta coarne** = a fi înșelat în căsnicie. *Mi se ridică părul pe cap numai gîndindu-mă la căsnicie ... — Dar cînd mai porți și coarne, ce zici, Prutescule.* CONTEMPORANUL, V_2, 501.

2. Spec. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podoabă etc.) A fi, a umbla îmbrăcat, încălțat, împodobit cu.... *Să nești ne va purta piiale de cal sau de magariu, să nu intre în biserică.* PRAV. GOV. 54/18, cf. 161^{r}/4. *Curva să cunoaște pre locul ce lăcuiaște și pre haine ce poartă.* PRAV. 191. *Poartă jupînesele iștice în toată vremea.* R. POPESCU, CM I, 475, cf. DRLU. *Acel coif de fer ce Butu în vechime l-a purtat l-a adus cununi de laudă.* ASACHI, S. L. I, 70. *Se prepară în ministerul guerei un projet spre a se prezenta camerelor asupra decorațiilor militare și asupra drepturilor ofițerilor ce le poartă.* CR (1848), 10^{2}/38. *N-aș fi gîcit că bătrîna ... ce purta ochilari și priza tabac era frumoasa doamnă B.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Privim vechea armură Ce un uriaș odată în războaie a purtat.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Salbă și rochiță pentru-un sărutat, Niciodată, doamne, eu nu am purtat.* BOLINTINEANU, O. 76. *Pe dasupra poartă un contoș.* ODOBESCU, S. I, 263. *Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.* EMINESCU, O. I, 85. *Căfeluța ... la gît purta o salbă de galbeni.* CREANGĂ, P. 291. *Pe cap purta gugiumane pusă cam într-o parte.* ISPIRESCU, M. V. 44. *Stăpînul meu n-a purtat pînă acum așa haine proaste.* id. L. 200. *Ce poartă ea, alt om aruncă.* COȘBUC, P. I, 127. *Jupîn Hagiul purta pe umeri o scurteică de lastic.* DELAVRANCEA, H. T. 6. *Fiecare lucru ce poartă pare la locul lui.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Pe pieptărelul lui de lînă Purtînd un ban de la-mpăratul.* GOGA, P. 23. *Femeile din sat purtau haine tot mai scumpe.* AGÎRBICEANU, A. 212. *Purta gulere prea scurte pentru gîtul său lung.* BASSARABESCU, V. 8. *Dar ce înțelegi tu prin stil, Policarp? Că port ghete totdeauna lustruite?* GALACTION, A. 386. *Purta pe cap o veșteață cunună Și-n ochii lui părea că, deopotrivă, Melancolia lumii întregi s-adună.* TOPÎRCEANU, B. 88. *Ai purtat lucruri purtate de altele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 167. *Purta haină cenușie, strînsă la mijloc.* C. PETRESCU, Î. I, 13. *Maria ... purta ciorapi roz.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *Poartă guler tare de cauciuc și o cravată lungă.* SEBASTIAN, T. 10. *Purta o bască mică și o pelerină neagră de cauciuc.* VLASIU, D. 14. *Purta anteriu și cealma de coloare întunecoasă, albastră.* SADOVEANU, O. X, 203. *Prinos de închinare la frumusețea smeadă El poartă o cătușe de aur drept dovadă.* ARGHEZI, VERS. 385. *Părul tuns scurt îl da peste urechi, în care purta doi mici cercei din două mărgele albastre.* CĂLINESCU, S. 155. *Căciula o poartă pe sprînceană.* STANCU, D. 489. *Noi nu purtăm pantofi boierești subțiri.* id. R. A. IV, 257. *N-avea pe lume pereche: Purta cercel la ureche.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 87. *Tudor Bălosu purta vestă neagră peste cămașă albă cu mîneci bogate.* PREDA, M. 187. *Pe cap purta o șapcă mare de birjar.* BARBU, P. 170. *Era vînător și nu purta ceasul la mînă, să nu se strice.* V. ROM. noiembrie 1964, 14. *Cîți mă văd toți mă-ntreabă De ce port maramă neagră?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 321. *Bade ca al meu nu vezi, Că poartă chemeșă albă, La grumaji năframă neagră.* FOLC. TRANSILV. I, 113. *Nu tot ce poartă rasa și camilafca e călugăr.* ZANNE, P. III, 335. *Sînt cercel cu toartă, Dar om nu mă poartă, Decît mă agață La case în față* (Lacătul). GOROVEI, C. 193. (Tranz. fact.) *Își luasă o fată a unei rachierițe ... Și o purta cu sălbi de galbeni.* NECULCE, L. 85. *În cazarmă purtam soldații mai așa ... Dar cînd îi scoteam la inspecție ... mă rog, hainele noi.* BRĂESCU, V. 140. *Se crede frumusețea lumii pentru că bărbatu-său o poartă gătită.* SADOVEANU, O. X, 608. *De cînd m-a luat, Bine m-a purtat, Cu cămeși de in.* POP., ap. GCR II, 331, cf. SEVASTOS, C. 22. *Și-n postavuri te-oi purta.* BIBICESCU, P. P. 279. (Refl.) *Împăratul ... o au urgisit să nu mai fie volnică a să mai purta în portul împărătesc* (a. 1760). GCR II, 74/10. *E chipeș ... și să poartă în ostășești.* JIPESCU, ap. TDRG. *Mă purtam curat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 96. *Astfel se poartă pe-aici fecioarele noastre, cu tolbă, Gleznele lor încingîndu-le strîns cu coturnul.* COȘBUC, AE. 19. *Se poartă încinși cu colane de catifea.* HOGAȘ, DR. I,

251. *Sumese izmenele şi, desculţ, cum se purta, începu să strige tare.* VISSARION, B. 41. ◇ Loc. adj. şi adv. **De purtat** = (care este, serveşte) de îmbrăcăminte. *Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtişag, fie lucru de purtat, fie de-a mîncării.* CREANGĂ, A. 45. *Să-mi dai de mîncare şi de purtat cît mi-a trebui.* id. P. 151. ◇ Expr. **A purta doliu** = a umbla îmbrăcat în negru sau a aplica o fîşie neagră pe haine, în semn de doliu. *Caty rămase ceva mai îndărăt de grupul familiei, puţin indispusă de doliul pe care, pentru circumstanţă, fu nevoită să-l poarte.* CĂLINESCU, S. 370. *În prag o femeie cu obrazul frumos, blondă ... Purta doliu mare.* STANCU, R. A. I, 174. ✦ Refl. impers. A fi la modă. *O văzui înfundată într-o rochie cu fioncuri, cu locurile de o şchioapă la pantofi, cum se purta odinioară.* CARAGIALE, O. IV, 265. *Se poartă ... E la modă ... Am peste 20 de brăţări.* DELAVRANCEA, O. II, 277. *Ştiţi că se poartă pantofi din piele de şarpe?* BRĂESCU, O. A. II, 259. *Să cătăm doi, trei copii încălţaţi cu iminii ... C-aşa se poartă la Jii.* ŞEZ. V, 31. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se poartă anul acesta misticismul,* RALEA, S. T. III, 292. ✦ (Regional) A ţine, a îngriji, a întreţine. *Această rană se întinde uneori pe toată spinarea dobitocului, mai ales cînd omul nu simte milă de vita lui şi o poartă astfel.* ŞEZ. III, 202. *Nu mai ştiau bieţii părinţi ce să-mi mai facă şi cum să mă mai poarte.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 248.

3. A avea imprimat, gravat, pictat, scris. *A porunci[t] ca să să tipărească o carte ce poartă în frunte titula: „Cărticica năravurilor bune"* (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202. *Români ... nu vă atingeţi de banii cu păcat Ce poartă a lui Despot chip mîndru-ncoronat.* ALECSANDRI, T. II, 189. *Cavaleri români purtînd acvila creştină pe coiful lor de fer veniră să caute o soartă mai pacinică.* ODOBESCU, S. I, 252. *Stîlpii de porţi purtau două rînduri de numere, cu văpseaua deopotrivă de ştearsă.* C. PETRESCU, Î. I, 220. *Cupeurile care trăgeau sub bolta intrării purtau blazon.* SADOVEANU, O. VIII, 125. ◇ Fig. *O petiţie care poartă caracterul nevinovăţiei* (a. 1848). URICARIUL, X, 19. *El poartă pe-a sa frunte un semn dumnezeiesc.* ALECSANDRI, P. I, 134. *El poartă marca superficialităţii şi dezordinilor strămoşeşti.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 184. *Tanţa purta pe faţă un surîs curat de fericire.* REBREANU, R. I, 245. *Nenorociţii, albi ca varul, cu capul gol, cu părul vîlvoi, fugeau cu priviri rătăcite, purtînd în palma zdrelită pecetea neagră a laşităţii lor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Poartă acum pe faţă o melancolie senină.* H. LOVINESCU, T. 405.

4. A fi înzestrat, prevăzut cu ..., a avea (în structura sa). *Ar trebui să-i dau în genunchi, s-o admir zile nesfîrşite, tocmai fiindcă poartă chipul, frumosul, delicatul şi nobilul ei chip.* DELAVRANCEA, T. 258. *Greoi atîrnă galbenul acoperiş, Purtînd spărturi albastre de lumină.* PĂUN-PINCIO, P. 57. *Căluţii purtau în jurul nărilor înfloriturî de gheaţă.* AGÎRBICEANU, A. 465. *Cel mai frumos măr poartă în miezul lui viermele care îl va roade şi-l va închirci.* CAMIL PETRESCU, T. I, 374. ◇ Fig. *Carele seamănă pre duhul şi poartă chipul cerîului.* CORESI, EV. 54. *Boierii cei de aice îl cunoaştea, îl ştia La haractirul ce poartă nimic nu se-ndoia.* BELDIMAN, E. 64/28. *De ce porţi o tristă frunte?* ASACHI, S. L. I, 121. *Pare că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă.* EMINESCU, O. I, 85. *E Şuier copilul, căpetenie de haiduci, ce poartă fulgere în priviri.* DELAVRANCEA, S. 175. *Că-i un neghiob ce poartă-n piept Un suflet înclinit.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 53. *Pesemne, dragul meu, sînt clipe în care purtăm alt suflet în noi.* GÎRLEANU, N. 106. *Sînt oameni care poartă în ochi, fără nici o putinţă de amăgire, tot adevărul personalităţii lor.* GALACTION, A. 58. *Arareori cîte un copil, drept, tăcut, purtînd în ochi liniştea naturii în care crescuse, răsărea pe neaşteptate.* BRĂESCU, O. A. I, 46. *Şi l-am prins la noi la poartă Să vedem ce minte poartă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 67.

V. Tranz. **1.** (Învechit) A avea asupra sa (pentru a conduce, a decide etc.). *Eu port toată puterea.* ALECSANDRI, T. II, 169.

2. (Complementul indică gînduri, sentimente, intenţii etc.) A fi stăpînit de ...; a nutri **(2)**. *Ferecaţi de ceia ce poartă gînd bunu către H[risto]s* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 466/17. *Temnicearii nici o grijă nu purta, căce că Dumnezeu era cu Iosif.* PALIA (1581), 162/3. *Purta pizmă Isaf lui Iacov.* BIBLIA (1688), 20¹/19. *Ci-i porţi pismă şi-l zavistuieşti pre la unii şi pre la alţii.* ANTIM, P. 84. *De ce să purtăm atîta frică?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 108. *Cinsteşte-i ca pre părinţii tăi cei trupeşti şi poartă năravuri bune* (a. 1824). IORGA, S. D. XII, 211. *El încă purtînd stială de oameni sălbatici şi de feară.* DRĂGHICI, R. 62/11. *Să-ţi priimeşti această mică pedeapsă de la dînsul pentru cugetul cel rău ce ai purtat asupra lui.* BĂRAC, T. 44/7. *Trădătorul s-a folosit de această ocazie ca să verse asupra nenorocitului fiiu ura ce purta tatălui.* BĂLCESCU, M. V. 155. *Viul interes ce trebuia să-l poarte pentru Dionis.* EMINESCU, N. 77. *Să nu mă sileşti a-mi împărţi simpatia ce-ţi port.* CARAGIALE, O. IV, 381. *Mulţi îi purtau ură şi-i dospeau gînd rău.* DELAVRANCEA, S. 16. *Eu vă port prea multă stimă şi n-aş putea fi de altă părere.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 198. *Nu ştiu ce-i cu tine Că tot porţi bănat.* COŞBUC, P. II, 143. *Acest inimos slujitor cunoaşte dragostea fără margini ce vă port.* CAMIL PETRESCU, T. III, 462. *Singurul care ne stă în cale era popa, căruia, nimic de zis, îi purtam o frică, soră cu moartea.* VLASIU, A. P. 46. *Era văr cu un lucrător tînăr care-ţi purta pică.* PAS, Z. I, 270. *Din toate părţile se auzeau fluierînd gloanţele ... Şi parcă nu purtam frică.* ISAC, O. 200. *El mi-a spus că ... nu-mi poartă duşmănie.* BARBU, P. 23. *Frică nimărui nu purtăm.* TEODORESCU, P. P. 173. *Fata însă, colea vînjoasă şi voinică, nu-i purta frică.* MARIAN, INS. 116, cf. ALR SN V h 1 251/987. *La duşman nu se ducea, Că mare frică purta.* BALADE, III, 340. ◇ Loc. vb. (Tranz. şi intranz.) **A purta (de) grijă** (sau **grija**) **cuiva** sau **de** (ori, învechit, **despre**) **ceva** = a se îngriji de cineva sau de ceva. *Să făcea a purta grija împăratului.* MOXA, 392/5. *Le purta de grije în toate zile.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73ʳ/14. *Ne porunceaşte noauo H[risto]s ca să purtăm grije pentru împărăţiia ceriului.* CHEIA ÎN. 12ᵛ/3. *Poartă grijă pentru noi.* BIBLIA (1688), 200¹/51. *Fiindu boierii orînduiţi de purta grije ce era treaba: pîne, ordzu, iarbă, lemne.* NECULCE, L. 43. *Nu purta grijă de aceasta.* ANON. CANTAC., CM I, 86. *Au purtat de grije pentru mîntuirea neamului omenesc.* ANTIM, P. 1. *Să nu poarte grijă că va urma la toate poroncile împărăteşti* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 227/3. *Să poarte de grijă surorei sale* (a. 1805). URICARIUL, XI, 328. *Grija care trebuie purtată cînd faţă oile.* ECONOMIA, 88/10. *Grija lui ş-acum poartă nevăzută.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 139, cf. DRLU. *Eu îţi voi purta grijă pentru toată cheltuiala drumului.* DRĂGHICI, R. 6/13. *Ispravnicu ... a avut bunătatea să ne poarte grijă foarte mult.* KOGĂLNICEANU, S. 2. *Nu purta grijă de capul nostru, dămnule.* NEGRUZZI, S. I, 172. *Mă duc îndată acasă pentru ca să port de grijă despre cele trebuincioase pentru bal.* ALECSANDRI, T. 419. *Despre sosirea mea, dacă nu le anunţ din vreme, nu purta grijă.* CARAGIALE, O. VII, 78. *Tuturor le purta de grije, că n-ar fi intrat cu mîna goală măcar d-ai fi părpălit-o pe jerăgai.* DELAVRANCEA, S. 229. *Poartă grijă de odihna lor.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 33. *Au pus pe o babă, care le purta de grijă, să se ducă la împăratul.* ŞEZ. II, 50, cf. COŞBUC, P. I, 138. *Bărbatul îi purta de grijă.* GÎRLEANU, N. 160. *Pallas Atena-nţeleapta, Cea care-i poartă de grijă la orice nevoie, îl vede.* TOPÎRCEANU, P. O. 11. *Am purtat de grijă să nu rămînă pe dinafară.* C. PETRESCU, Î. II, 172. *Sub părintele Glicherie, care poartă atîta grijă de mănăstire, se face iconomie.* STĂNOIU, C. I. 86, cf. H. LOVINESCU, T. 145. *Şi de grijă ne-a purta Plaiul cu pădurele.* ALECSANDRI, P. P. 258. *Să se ducă încotro i-a purta Dumnezeu de grijă.* SBIERA, P. 297. *Să port grigea de haiduci.* RETEGANUL, TR. 39. (Refl. pas.) *Grija lor nu se poartă îndelung.* ECONOMIA, 209/13. *Au dat poruncă de a-i petrece în ţara lor şi de a li se purta grijă.* AR (1829), 58¹/19. (Familiar) **A-i purta cuiva un dinte** = a urmări să se răzbune pe cineva. *Stînd de vorbă cu ea am aflat că-i purta preşedintelui un dinte.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 589. ✦ A avea în sine, a conţine, a ascunde; a reţine, a păstra. *Pre Antonie de-mi voi*

purta mintea, nu-l voi numi nicedinăoară patriarh. DOSOFTEI, V. S. octombrie 63r/28. *Acel glas purta o melodie și melodia atrage și îmblînzește fiarele.* BOLLIAC, O. 33. *Omul mare-n suflet, moșnean, străin el fie, În suflet poartă lumea întreagă drept moșie!* ALECSANDRI, T. II, 114. *A început a se cînta de către o națiune cîntecele ce nu port în sine o însemnare exactă.* ODOBESCU, S. I, 216. *Adevărata tragedie, sufletul cel mare o poartă în el.* DELAVRANCEA, T. 69. *A găsi astfel de element în orice lucrare artistică este a crede că arta poartă în sine o putere ... moralizătoare.* GHEREA, ST. CR. II, 74. *Trec luni, ba uneori și ani, fără măcar să bănuiești că, într-o parte necunoscută a creierului tău, porți icoane din alte vremuri trecute.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 297. *Purta în suflet rîsul ei cald, buzele ei pline și umede.* REBREANU, I. 20. *Două groaznice blesteme ... Ce să fac de acuma oare? Cui să-i spun ce port în suflet, ce m-apasă, ce mă doare?* EFTIMIU, Î. 38. *Într-un trup de copil, el purta vivacitatea, limbuția ... pe care ar fi putut să le împartă între ei trei oameni grași și certați cu bunul-simț.* GALACTION, A. 279. *Asemenea imagine făcătoare de minuni purta în sine toată puterea și toată biruința împotriva unor necredincioși ca aceia.* SADOVEANU, O. IX, 186. *Port încă în sufletul meu acea clipă minunată.* CĂLINESCU, S. 83. *Port încă-n gînduri Mierea, mirajul, Dar fără tine Rană-i peisajul.* BLAGA, P. 74.

3. (Complementul indică nume) A se numi[1] **(1)**, a se chema într-un anumit fel, a căpăta ori a avea o anumită denumire sau un anumit calificativ; p. ext. a prelua de la cineva (ducînd mai departe). Cf. BĂLCESCU, M. V. 40. *Numele de român ce-l purtăm.* CR (1848), 18[3]/5. *Cinci cămăruțe ..., din care una mai mărișoară poartă pomposul nume de salon.* NEGRUZZI, S. I, 70. *Tu porți un nume dulce.* ALECSANDRI, P. I, 166. *Nu trebuie să ne amăgească titlul lor, care poartă numele filozofului Menip.* ODOBESCU, S. I, 52. *Mulți la noi o confundă cu graurele, din cauză că ea poartă pe frunțuzește un nume ce s-ar crede că corespunde cu al acestuia.* id. ib. III, 23. *E un tînăr desăvîrșit, care-ți va purta cu onoare numele.* CARAGIALE, O. VII, 213. *N-ai văzut tu veselie De cînd ești și porți un nume.* COȘBUC, P. II, 33. *Porecla de Neamțul pe care o purta din școală i se cuvenea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 170. *Nu poartă numele meu.* GALACTION, O. A. I, 37. *O stradă a tîrgului poartă numele lui.* SADOVEANU, O. VI, 123. *Există într-adevăr și azi o bisericuță pe un mal al riului Dîmbovița ... purtînd numele ciobanului din legendă.* ARGHEZI, B. 126. *Străzile care dau spre lac poartă nume de boieri.* CĂLINESCU, S. 5. *Punctul unde are loc această gravă indicație poartă un nume cu mari rezonanțe simfonice: Wagner.* BOGZA, C. O. 17. *Aș vrea să-i poarte fiul nostru cu cinste numele.* STANCU, R. A. III, 14.

4. (Complementul indică conversații, corespondență etc.) A desfășura, a susține, a duce (împreună) cu altul sau cu alții ori între ei; a întreține. *Era gata să continue, din orice loc, o conversație purtată de alții.* AGÎRBICEANU, A. 125. *O sfadă izbucni între ei, pe care o purtau în ungurește.* id. ib. 468. *Costi purtase în cursul verii o întinsă corespondență cu tatăl său.* SADOVEANU, O. VIII, 313. ◇ Refl. pas. *Convorbirea s-a purtat apoi asupra Pactului oriental.* TITULESCU, D. 659. *Discuțiile s-au purtat în jurul unor probleme privind politica partidului.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 848.

VI. Tranz. (Popular) A îndeplini conform tradiției, tipicului, cerințelor. *Amu de i-ai purta batir rînduielele, să nu steie cu țerna-n gură.* CONTEMPORANUL, VI[2], 2, cf. PAMFILE, C. Ț. 353. ◇ Refl. pas. *Toate aceste pomeniri ... se cheamă grîji și mare mult e căinat acela căruia nu i s-au purtat grijile.* MARIAN, Î. 370. *Slujbele sînt de toate șapte la număr. Ele se poartă de regulă în șapte șimbete.* id. ib. 377.

VII. Refl. A avea o anumită conduită, a se comporta, a se manifesta într-un anumit fel (în relațiile sociale, față de cineva etc.); p. ext. a acționa într-un anumit fel. *Dumitrașco Vodă încă să purta bine că i le trimitê peste cinci, șese dzile.* NECULCE, L. 209. [Dascălii] *cu ce feli de silință să poartă asupra învățăturii copiilor* (a. 1748). URICARIUL, I, 65. *Purtîndu-se și el împotriva sf[i]ntelor cu nevoință.* MINEIUL (1776), 78r[2]/17, cf. ȚICHINDEAL, F. 17/19. *Relele ... ți s-au trimis din cer ca ... să te învețe cum trebuie să te porți de să vor iuvi iarăși.* MARCOVICI, D. 15/27. *L-au sfătuit cum trebuie să să poarte.* DRĂGHICI, R. 30/21. *Se sili și el a se purta cu cele mai bune ... purtări.* GORJAN, H. I, 2/4. *Acum am prins de nou la putere și nădăjduiesc ... că mă voi purta bine de acum.* KOGĂLNICEANU, S. 95. *În gospodărie ..., fieștecare trebuie așa să se poarte ca: cheltuiala să nu întrecă pe cîștig.* I. IONESCU, C. 242/28. *Pînă la o vreme s-au purtat bine.* BĂRAC, T. 10/23. *Poartă-te după împrejurări!* BĂLCESCU, M. V. 203. *Iacă, prietine, zise, dacă știi cum să te porți, Bucățica chiar din gura lupului poți să o scoți.* PANN, P. V. I, 24/22. *Ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm.* EMINESCU, N. 145. *Și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostește.* CREANGĂ, P. 292. *Zîna se purtă cu mare bună-cuviință.* ISPIRESCU, L. 39. *Fireșle, la început să purtau cu mine ca niște cunoscuți.* DELAVRANCEA, T. 221. *Cum te porți mă port.* DAVILA, V. V. 147. *Or fi știind carte multă, dar nu știu să se poarte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 353. *Marina se purta însă cu un deosebit respect față de Elenuța.* AGÎRBICEANU, A. 221. *Au să-ți spună ei ce mai au de făcut și cum se cuvine să te porți aici.* HOGAȘ, DR. II, 45. *Știu bine ce fac și cum trebuie să mă port.* REBREANU, I. 219. *Lui Virgiliu i-ai intrat în grafii ... El se purta mai bine cu confrații.* TOPÎRCEANU, B. 91. *Cine știe să se poarte nu pleacă în asemenea caz.* CAMIL PETRESCU, T. III, 445. *Domnișoară Sabina, știi că nu-mi prea place cum te porți cu mine.* C. PETRESCU, C. V. 367. *Soldatul pleacă în concediu numai dacă se poartă bine.* BRĂESCU, O. A. II, 312. *Vă purtați cu mine de parcă-aș avea opt* [ani]. SEBASTIAN, T. 105. *Poartă-te frumos ca să fii plăcut oamenilor.* VLASIU, D. 6. *Se purta de sus cu ceilalți soldați.* SADOVEANU, O. II, 354. *Se purta c-o politeță exagerată cu toată lumea.* BART, E. 365. *Nu voi consimți niciodată să nu mă port leal cu viitoarea mea soție.* CĂLINESCU, E. O. II, 316. *Soția mea m-a mai învățat cum să mă port prin lume.* STANCU, R. A. III, 23. *De ce se purta el așa de prietenos?* PREDA, M. 267. *Daria, vezi cum te porți.* T februarie 1962, 18. *Vorbea cam stînjenit și abia acum îmi dau seama că el se purta așa tocmai pentru că nu voia să mă jignească.* V. ROM. ianuarie 1965, 72. *Eu m-oi purta și voi face După cum lui badea-i place.* ALECSANDRI, P. P. 267, cf. TEODORESCU, P. P. 104. *Să vă purtați cum se cade.* SBIERA, P. 252. *Să purtau cu necuviință.* RETEGANUL, P. III, 58. *Să-mi văd mîndra Cum să poartă.* BIBICESCU, P. P. 15. *Și ea bine s-a purtat, Pă drăguț l-o ascultat.* FOLC. TRANSILV. I, 333. *Cum ți-e chipul te poartă.* ZANNE, P. II, 68. *Mireasa intrînd în casa socrilor, toți țin ochii pe dînsa să vadă cum se poartă.* id. ib. IV, 450. ◇ (Construit cu dativul etic) *Așè să mi te porți!* NECULCE, L. 21. ◇ Fig. *Că slova-nvață graiul și gîndul să se poarte.* ARGHEZI, S. P. 95. *Dorule, ce ți-am făcut De te porți așa urît?* FOLC. TRANSILV. I, 124. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Alcoolul absolut se poartă cu camforul precum apa cu zahărul.* MAN. SĂNĂT. 114/25. ✦ Tranz. fact. A determina pe cineva să se comporte, să acționeze într-un anumit fel. *Arcadie avea o muiare ... foarte rea și lacomă și-și purta bărbatul cum era voia ei.* MOXA, 365/36. *Socotind boierii că l-or purta precum le va fi voia lor.* NECULCE, L. 87. ✦ Fig. (Învechit, rar) A petrece **(II 3)**, a se desfăta. *Acel loc plin de lumină Unde inimi nu suspină, Ci în bucurii se poartă.* I. VĂCĂRESCUL, P. 256/3.

VIII. 1. Refl. (Învechit) A se petrece **(II 5)**, a se întîmpla; a se desfășura. *Purtîndu-se lucrurile așa ... mare nechivernisală s-au făcut între moscal de și-au împărțit oștile în multe părți.* N. COSTIN, LET. II, 116/38. *Solul turcesc ... vădzînd aceste lucruri ce să poartă și moscalii nu primăsc bani să facă pace ... au făcut izvod de toate.* NECULCE, L. 351. *A cărora lucruri și cum s-au purtat, și cum au descălecat..., le trec și le las.* C. CANTACUZINO, CM I, 65. *Den dumnezeiasca orînduială, lucrul așa s-au purtat că fiind aici în țară un beizade ... și el avînd o cocoană ..., scriind la patrierșie la Țarigrad,*

i-au adus blagoslovenie ca să o poată lua. R. GRECEANU, CM II, 167. *Văzînd ceilalți boieri cum se poartă trebile* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 201/38. *Au ... datorie ... a socoti și pentru cele trecute vremi cum s-au purtat lucrurile* (a. 1757). URICARIUL, IV, 7/1. *Pentru împilările celor ce se vor purta printre voi ... vă veți arăta la ispravnic* (a. 1834). ib. XIII, 392.

2. I n t r a n z. (Jur.; urmat de determinări introduse prin prep. „asupra") A avea ca obiect, a se referi, a privi; a se preocupa, a se interesa. *Îndoiala judecătorului nu a purtat decît asupra sensului exact al unei ordonanțe prefectoriale.* COD. PEN. R. P. R. 177. *Acest proces purtînd asupra unei chestiuni care este prejudiciată.* ib. 479. *Indiferent dacă divulgarea poartă asupra unui fapt adevărat sau nu.* ib. 535.

IX. I n t r a n z. (Regional) A rezista **(1)** (Secu — Strehaia). GL. OLT. *[Pielea de porc], dac-o lași fără să pui ceva ..., poartă măi mult.* ib.

— Prez. ind.: *port.* — Și: (învechit) **portá** vb. I.

— Lat. **portare.**

PURTÁBIL, -Ă adj. (Familiar; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; p. e x t. care mai poate fi purtat, care nu este încă uzat, (rar) p o r t a b i l **(2)**. Cf. DEX.

— Pl.: *purtabili, -e.*

— **Purta** + suf. *-bil* (după fr. *portable).*

PURTABILITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi purtabil. Cf. SFC VI, 56.

— **Purtabil** + suf. *-itate.* Cf. fr. p o r t a b i l i t é.

PURTÁLĂ s. f. (Regional; în l o c. a d j.) **De purtală** = (despre obiecte de îmbrăcăminte) de purtare, v. p u r t a r e **(II)** (Tătărușii — Pașcani). VASILIU, P. L. 163. *Tată, să-mi dai bani de cheltuială și straie de purtală.* Id. ib., cf. 261.

— **Purta** + suf. *-eală.*

PURTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) p u r t a și rezultatul ei.

I. 1. Transportare, ducere; cărat. Cf. p u r t a **(I 1)**. *Trebui să le spuie drumul făcut în tovărășia boierului Topală; chinurile de foame ...; purtarea în circă a boierului și apoi drumul întunecos din peșteră.* VISSARION, B. 320. *C-o să facem d-o plimbare, Cam în chip de vînătoare După pasări gălbioare, Că-s bune la mîncare, Și ușoare la purtare.* ANT. LIT. POP. I, 367. ✦ F i g. (Învechit, rar) Suportare. *Vodă a plătit zăhăreaua ce trebuia dusă în Cameneț cu bani, ca să nu se asuprească țeara cu purtarea ei.* ȘINCAI, HR. III, 169/38. ✦ F i g. (Învechit, rar) Îngrijire, păstrare, conservare. *Am socotit ... să fac oareșcare cîtuși de puțină luminare întru acest noian al neștiinții pămîntenilor miei de cunoștința purtării sănătății.* PISCUPESCU, O. 1/20. ✦ (Învechit și regional) Ducere a sarcinii de către o femeie gravidă; p. e x t. sarcină, graviditate. Cf. p u r t a **(I 4)**. *O! purtare de pîntece prea slăvită!* MINEIUL (1776), 90^{r2}/27. *Cu răsărirea cea din purtarea pîntecelui, lumii blagoslovenie ai înflorit.* ib. 94^{v2}/21. *Bolnava s-a ostenit prea tare pe timpul purtării.* MARIAN, NA. 45.

2. (Învechit, rar) Ducere cu sila, contra voinței sale. Cf. p u r t a **(II 1)**. *De la Caiafa la Pilat, de la Pilat la Irod* [a fost dus Iisus] ... *Într-aceaste purtări întru toate ce purtară pre Domnul Hristos, avu sventia sa legături greale.* VARLAAM, C. 77.

3. (Regional) Circulație, umblet. Cf. p u r t a **(II 3)**. *Aceste drumuri create prin purtarea oamenilor, vitelor ori cailor trăgători la felurite vehicule au fost și pe atunci ... urme numai de tălpi omenești, de copite ori de roate de car.* N. A. BOGDAN, C. M. 7. ✦ (Prin vestul Transilv.) Afacere, treabă. PAȘCA, GL. *În ce purtare ești pe-aici?* id. ib.

4. (Învechit) Conducere, dirijare. Cf. p u r t a **(III 1)**. *Acei fii cari ... sînt de neapărată trebuință pentru purtarea economiei.* CR (1848), 6^{1}/40. *În limba latină s-a deprins la stilu ce se zicea curial și diplomatic, adecă cel adoptat și uzitat din veacuri în purtarea afacerilor țării.* BARIȚIU, P. A. I, 499. ◇ *Purtare de mainte gînd* sau *de mainte purtare de gînd* = pronie **(1)**, providență **(2)**. *Promișlenie, adecă de mainte purtare de gînd.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 153^{v}/30. *Cu a căruia purtare de mainte gînd și lăsare toate să împlă cu dirept giudeț.* id. ib. 151^{r}/4.

5. (Învechit și popular; în e x p r.) **Purtare de grijă** = solicitudine, atenție, grijă (arătată unei ființe, față de o problemă etc.); îngrijire. Cf. p u r t a **(III 1)**. *Den griji și purtare de grije să va ivi ție pace.* BIBLIA (1688), 368^{1}/20. *Și-i au dat toată purtarea de grijă a casăi lui* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 88/30. *Mai nainte să se ferească pre sine și cu purtare de grijă să se păzească.* IACOV, SYN. 3^{r}/9. *Cîte neamuri ... fără lenevire au nelncetată purtare de grijă* (a. 1775). URICARIUL, I, 75. *Îți voiu lăuda darul și purtarea de grijă cea multă în toate.* MINEIUL (1776), 14^{r2}/6. *Mai înainte de a le schimba scutecele avea purtare de grijă a-i scălda.* IST. AM. 52^{r}/6. *Vreun om strein milostivindu-să îl va lua în purtarea sa de grijă.* PRAVILA (1814), 152/27. *Cea mare a sa purtare de grijă covîrșind mai mult decît hrana laptelui său ți-au păzit viața.* BELDIMAN, N. P. I, 19/1, cf. DRLU, LB. *Dumnezeu ... are subt a sa purtarea de grijă pasările ceriului.* DRĂGHICI, R. 40/16. *Îl întîmpină fratele său ... arătîndu-i cele mai adînci și fragete primiri și purtări de grijă.* GORJAN, H. I, 4/7. *D-a mea purtare de grijă să fii binencredințat.* PANN, P.V. II, 17/20. *Are înălțimea sa atîta purtare de grijă, ca să nu fim chinuiți cu frig, cu foame și cu sete.* CREANGĂ, P. 258. *Dascălul îl însărcinase cu purtarea de grijă pentru dînsa.* SLAVICI, N. I, 151, cf. ALEXI, W.

II. Folosire, întrebuințare a unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podoabă; purtat^{1} **(4)**. Cf. p u r t a **(IV 2)**. *Purtarea fără drept de uniforme ... militare.* COD. PEN. R.P.R. 448. *Era un om scund, nebărbierit, cu pantalonii cenușii, roși de-atîta purtare.* PREDA, D. 86. *Hainele de le avea se cam hărtăniseră de atîta purtare.* BARBU, G. 21. ◇ L o c. a d j. **De purtare** = **a)** (despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.) care se poartă în mod obișnuit (în zilele de lucru); de toate zilele, de lucru. Cf. DL, DEX, ALR SN IV h 1 155; **b)** (rar; despre animale) care se folosește la muncă, la tracțiune; de muncă, de tracțiune. *Grigore era plictisit ... din pricina Nadinei care, fiind amatoare de iuțeală, nu ar fi mulțumită să o plimbe cu caii de purtare.* REBREANU, R. I, 214. ◇ E x p r. **A lua** (un lucru) **la purtare** = a începe să întrebuințeze (un lucru) foarte des, (aproape) zilnic. *Pe cap purta o șapcă mare de birjar, lepădată o dată și luată din nou la purtare.* BARBU, P. 170. **A-și lua nasul la purtare** v. n a s^{1} **(1)**.

III. (Adesea la pl.) Mod, fel de a se comporta; conduită, comportare, (rar) port^{2} **(II 3)**, purtat^{1} **(5)**, (regional) purtătură. Cf. p u r t a **(VII)**. *Ne lepădăm ... de toate purtările lui.* PRAV. GOV. 115^{v}/15. *Fețe apoi s-alegem înțălepte ... Ce cu purtare întreagă viteaz Să privească spre a legilor pază.* BUDAI-DELEANU, Ț. 380. *A sale lăudate purtări* (a. 1818). URICARIUL, I, 251. *Ce bine putem aștepta ... de la purtarea cea bună.* PETROVICI, P. 3/18, cf. DRLU. *Au dorit a avè prilej de a apăra purtările ostrmuirei întru cele ce se atinge de Portugalia.* AR (1829), 54^{2}/46. *Purtările voastre să fie drept pildă credincioșilor slujitori ai Columbiei.* ib. (1830), 20^{1}/16. *A fi însuși el mulțumit de sineși și de purtarea sa.* MARCOVICI, D. 10/8. *De acum înainte își va îndrepta purtările.* DRĂGHICI, R. 54/13. *Purtările sale cele înțelepte cu toate treptele de oameni.* GORJAN, H. I, 2/9. *Prin purtarea și împărțirea lor de bani însufla încredere între locuitori.* ASACHI, S. L. II, 28. *Purtarea lui Kiraly dupe aceea dă de neadevărată această bănuială.* BĂLCESCU, M. V. 126. *E cu neputință a avea cineva o purtare mai convenabilă decît a ei.* CR (1848), 26^{1}/73. *Of, felica mamii! cum ești frumușică, Cum îți văz purtarea, cum te văz cinstită.* PANN, P. V. I, 55/3. *Curînd se vor dezamăgi și se vor rușina de purtarea lor.* BOLLIAC, O. 225. *Cîntecul, purtarea și năravul și-a schimbat.* ALEXANDRESCU, O. I, 187. *Dar ceea ce face mai mare onoare numelui de român este nobila purtare a poporului de la 11 iunie și pînă*

astăzi. BOLINTINEANU, O. 247. *Spiritul stăruitor de naționalitate ... mîna pe unii din boieri și mai ales pe Văcărești în purtarea lor.* ODOBESCU, S. I, 261. *Din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a spînului.* CREANGĂ, P. 209. *Eleva Lucy N. din clasa V are o purtare urîtă în societate.* CARAGIALE, O. II, 190. *Toți se uimiră de asemenea purtare pripită.* SLAVICI, N. I, 73. *Au purtarea noastră nu-ți place?* ISPIRESCU, L. 12. *Era o crimă purtarea mea. Spionam un om atît de bun și de liniștit.* DELAVRANCEA, T. 196. *Iubirea ei a fost Rănită de disprețul purtării fără rost.* COȘBUC, S. 100. *Din purtările lui, ar fi putut pricepe cineva că-i simpatică domnișoara aceea.* AGÎRBICEANU, A. 52. *I-am spus că te-a supărat purtarea ei de azi.* HOGAȘ, DR. I, 185. *Nu înțelegea purtarea lui.* REBREANU, I. 117. *Dacă s-ar putea cinematografia și fonografia conținutul unui roman, am vedea pe pînză figurile personagiilor, gesturile lor, toată înfățișarea și purtarea lor.* IBRĂILEANU, S. L. 3, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fata mea, purtarea asta mi se pare cam ciudată.* EFTIMIU, Î. 21. *Floreal a fost admirabilă în purtarea ei reținută și demnă.* GALACTION, O. A. I, 51. *Purtarea mea a stîrnit mînia celor din jurul meu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 356. *Tinere, ce fel de purtări sînt astea?* SEBASTIAN, T. 149. *Mendeluț avea purtări mai alese.* VLASIU, A. P. 17. *Urmărea cu mare luare-aminte toate vorbele și purtările maică-sa.* SADOVEANU, O. X, 563, cf. COD. PEN. R.P.R. 315. *Se remarca prin purtarea lui cordială populară.* CĂLINESCU, S. 10. *Am fost foarte mulțumit pînă acum de purtarea voastră.* V. ROM. noiembrie 1953, 125. *Du-te păsărică-i spune Că purtările-i nu-s bune.* TEODORESCU, P. P. 347. *Mîndră, buze marmanzii, Dar pe-a cui seamă le ții? — Dară și pe-a dumitale De-i avea bună purtare!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 368. *Purtarea cea bună multe cusururi acopere.* ZANNE, P. VIII, 464. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Trăiam bine în aceste ținuturi bogate, cu a căror sălbăticie ne împrietenisem repede, cu toată neomenia purtării noastre față de codrii seculari de fagi.* BRĂESCU, O. A. I, 46. *Rămînea să-și explice purtarea lui față de problemele minei, în alt chip.* V. ROM. ianuarie 1965, 87. ✦ Spec. Mod de comportare disciplinară a unui elev, în școală. *Este primul la învățătură și la purtare pe toată școala.* I. BOTEZ, ȘC. 216. ◇ (Glumeț) *La purtare și Grivei Are tot unu și trei.* ARGHEZI, VERS. 267. ✦ (Regional) Evoluție, stare, condiție (meteorologică bună). *Femeile serbează pe Baba Dochia pentru purtarea timpului.* MARIAN, S. R. II, 136. *O seamă de romînce ... serbează ziua cea dintîi din martie ... prin nelucrare, și anume: pentru purtarea timpului, pentru ca să se domolească mînia Babei Dochia ...* id. ib.

— Pl.: *purtări.*

— V. **purta.**

PURTÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) p u r t a.

1. (Învechit) Transport, dus; cărat. Cf. p u r t a **(I 1).** *Avea cai de poștă la toate conacile ... numai pentru purtatul cărților.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 159/2, cf. ALEXI, W.

2. (Învechit) Conducere, dirijare. Cf. p u r t a **(III 1).** *Oastea noastră ... era risipită den purtatul prost.* M. COSTIN, LET. I, 343/34. *Decheval, om în purtatul oștilor foarte meșter.* CANTEMIR, HR. 166, cf. DDRF.

3. Folosire, întrebuințare a unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podoabă; purtare **(II).** Cf. p u r t a **(IV 2).** *Păstra căciula pe ceafă, o căciulă veche cu fundul spart, roasă pe margini de atîta purtat.* STANCU, D. 161.

4. (Popular) Fel, mod de a se îmbrăca, ț i n u t ă; (concretizat) ceea ce se poartă **(IV 2),** î m b r ă c ă m i n t e. *Nu le ajungea atît din rîndul mîncatului cît și din rîndul purtatului* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 282/16. *Mîndruțo cu părul creț, Te cunosc sara pe mers, Pe mersul picioarelor, Pe purtatul poalelor.* HODOȘ, P. P. 161.

5. (Rar) Purtare **(III).** *Doamna lîngă Ștefan vine, Blîndă-n vorbe și-n purtat.* COȘBUC, P. I, 211.

— V. **purta.**

PURTÁT[2], -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre oameni) Care a voiajat mult, u m b l a t; p. e x t. cu experiență, versat. *Fericit e călătorul Ce, purtat voios prin lume, își îngînă viața, dorul, Cu-al iubitei dulce nume!* ALECSANDRI, P. II, 55. *D-ta, moș Nichifor, ești om purtat, știi mai bine decît mine.* CREANGĂ, P. 115, cf. ZANNE, P. III, 731, PAMFILE, J. II, 161. *Iloveanu, tatăl lui Boldur, om purtat prin străinătăți ..., a schimbat altă orînduială.* C. PETRESCU, R. DR. 94. *Vra să zică, ți om purtat prin lume!* SADOVEANU, O. III, 204. *Alexa baciul a știut ce să le răspundă, căci el e om purtat.* id. ib. X, 541. *De ești om purtat în lume, îl poți face pe dracul să te îmbogățească fără să fii a lui.* ȘEZ. V, 141. *Să cheme pe baciul stînei, ca unul ce e mai purtat, căci el fusese de două ori în tîrg.* I. CR. II, 305. ◇ (Substantivat) *Căciula purtatului în mijlocul satului* (Biserica). PASCU, C. 194.

2. Adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) Folosit vreme îndelungată; uzat, vechi. Cf. LB. *Ai nebunit; Cum, eu să port lucruri purtate?* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424, cf. POLIZU. *Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc și o pălărie purtată.* SLAVICI, O. I, 79, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Hainele mele ... să mă-mbrac ... Ale purtate.* DELAVRANCEA, O. II, 354, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Învechit; despre pămînt) Cultivat (exagerat de) mult, fără întrerupere, pînă la secătuire. *Cînd pămîntul este foarte bogat și nou, atunce să lasă popușoii mai rari decît atunce cînd pămîntul este vechi și purtat.* I. IONESCU, C. 100/8. *Cu cît locul va fi mai vechi și mai purtat, cu atîta este mai bun pentru hrișcă.* id. ib. 104/28.

3. S. f. art. Numele unui dans popular care se execută în perechi, în ritm binar și mișcare moderată, cu mai multe variante, executat la deschiderea ciclurilor de joc; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 126, DER, M. D. ENC., ALR I 1 477/798. ◇ *Purtarea de fete* = dans popular, cu acompaniament vocal, executat de femei care se țin de braț în formație de cerc; melodie după care se execută acest dans. Cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: *purtați, -te.*

— V. **purta.**

PURTATÍV, -Ă adj. v. **portativ[1].**

PURTĂRÉL s. m. v. **portărel.**

PURTĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj., s. n., s. m. **1.** Adj. (Învechit) Mobil[1] **(I);** portativ[1]. *Am vîndut lucruri purtărețe și scule.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 189[v]/33. *2 scări mari purtărețe* (a. 1802). DOC. EC. 71, cf. POLIZU. *Pe lîngă plugul cu vapor lucrează de minune și mașină de bătut purtăreață, ce-i zic locomobilă.* I. IONESCU, B. C. 498/31, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., TDRG, CADE. ◇ *Dicționar* (sau *vocabular*) *purtăreț* = dicționar portativ, v. p o r t a t i v[1].

2. Adj. (Med.; învechit; despre boli) Care este de natură mai puțin gravă, care este ușor de suportat; stenic. *Se împarte idropica în stenică (purtăreață) și astenică (zăcătoare).* CORNEA, E. I, 17/15. *La gastritul stenic (purtăreț) folosește luarea stîngelui, lipitorile.* id. ib. 37/14.

3. S. n. (Prin vestul Transilv.) Fiecare dintre cele două prăjini pe care se cară fînul (la locul unde se face claia). Cf. REV. CRIT. IV, 145, L. ROM. 1959, nr. 6, 45.

4. S. m. (Învechit, rar; în sintagma) *Purtăreț de viață* = ființă (care trăiește). *Care sînt și mîngăitori duh au înțălepțat, ș-au luminat, ș-au învățat pre apostoli cu limbi strălucinate și înfocate, ș-au adeverințat, ș-au întărit a fiiului lui Dumnădzău acel purtăreț de viață.* DOSOFTEI, ap. HEM 335.

5. Adj. (Popular; despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) Care se poartă în mod obișnuit, de fiecare zi; care ține la purtare **(II),** care nu se rupe ușor, nu se murdărește ușor. V. d u r a b i l. *Scurteic-asta e bună s-o ai și pentru biserică și la horă și să hie și*

purtăreață. JIPESCU, O. 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. III, 93, PASCU, S. 104, ȘĂINEANU, D. U., CADE, com. MARIAN. *Poftim ș-o părechi de papucei ... Cu căputa di raft Ca st ții mai purtăreaft.* MAT. FOLK. 1 497, cf. ALR SN IV h 1 155.

6. Adj. (Învechit, rar; despre limbă) Comun, popular. *Acești fericiți dascali ... carii s-au nevoit de-au scos* [cărțile] *pre limbă mai purtăreață grecească pentru ca să poată înțeleage și cei mai netnvățați.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 78/38.

7. Adj. (Învechit, rar; despre oameni) De rînd, obișnuit. *Ne născu om purtăreț ce se zice D*[u]*mnezeu și om.* PRAV. GOV. 146^{v}/10.

— Pl.: *purtărești, -e.* — Și: (rar) **portărét, -eáță** adj. DDRF.

— **Purta** + suf. *-ăreț.*

PURTĂTÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Ființă) care poartă **(I 1)**, duce, aduce, transportă ceva. *Voi ați stătut toți astăzi înaintea D*[o]*mnului ... Și muierile voastre și feciorii voștri și cel nemearnec ce e în mijlocul taberii voastre den tăietoriu de lemne al vostru până în purtătoriu de apă.* BIBLIA (1688), 148^{1}/14. *Acest nume Ban ... va să zică purtătoriu de steag.* CANTEMIR, HR. 468, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Guvernul ... a ordonat încă de a supune la un esamin riguros pe toți aceia carii ies din cetate, spre a se asigura nu cumva să fie purtători de scrisori.* CR (1846), 87^{2}/45, cf. POLIZU. *Mai întîi ... purtător al steagului domnesc în ocaziunile solemne, el este însărcinat, la 1688, să cate vad pentru facerea unui pod pe Argeș.* ODOBESCU, S. I, 254, cf. DDRF. *Vorbitorul întinse brațul în sus ca un purtător de stindard.* SAHIA, N. 36, cf. NOM. PROF. 72. ◇ *Fig. Și călțuni dau la picioare ca să se păzească de scorpie și de dracul, purtătoriul de moarte.* CORESI, EV. 30. *Aceasta iaste cinstită și sfîntă a purtătoriului de lumină ziua învierei.* id. ib. 115. *Împăratul s-au arătat purtător de biruință.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Învățătura graiului frumos și a vorbei împodobite ce să ivește acum ... ca un odor purtătoriu de folos.* MOLNAR, RET. 3/8. *Purtătoriule de biruință, mare mucenice Gheorghie.* CALENDARIU (1814), 24/6, cf. MAIORESCU, CR. II, 281. *Puterea nopții bîtnd însenina-vei Cu ochii mari și purtători de pace?* EMINESCU, O. I, 120. *Ercule îți dărui săgețile sale cele purtătoare de moarte.* ISPIRESCU, U. 78. *Făpturi purtătoare de ploaie Se urcă pe culmi.* COȘBUC, P. II, 8. *O tăcere lașă și dureroasă, peste care trecu freamătul îngerului purtător de moarte, se făcu în tranșee.* BRĂESCU, V. A. 70. *Limba este purtătoarea culturii poporului respectiv.* IORDAN, L. R. 26. *Ca niște purtători de cîte două candeli în ochi, lupii negri erau o tîrlă și se tîrau ... ca niște viermi.* ARGHEZI, S. VII, 248. *Bunica știe mai multe lucruri adevărate ca noi și tălmăcește pisica și culoarea ei, purtătoare de noroc.* id. ib. VIII, 210. *Pe cer plutesc nori purtători de moarte.* H. LOVINESCU, T. 174. *Omenirea întreagă este ... purtătoarea procesului culturii.* S mai 1960, 85. *Organizarea materiei muzicale prime, purtătoare a elementului emoțional, este un proces rațional.* M 1961, nr. 1, 18. ◇ *Purtător de cuvînt* = persoană care ia cuvîntul în numele altora într-o adunare, într-un grup, într-un loc; persoană care reprezintă interesele cuiva. Cf. SFC I, 163. (Rar) *Purtător de condei* = scriitor. *Acei etîiva purtători de condei ... trec printre noi drept niște simpatici rătăciți.* GALACTION, A. 460. *Undă purtătoare* = undă electromagnetică de înaltă frecvență care, fiind modulată de un semnal de mesaj, servește la transmiterea acestuia. Cf. M. D. ENC., DEX. *Purtător de germeni* = organism uman sau animal care adăpostește microbi patogeni, de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind, în același timp, o sursă permanentă de infecție. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. Persoană care are ceva asupra sa, care deține ceva, căreia îi aparține ceva. *Purtător de armă, spătar.* ST. LEX. 168/2. *Dar la urma urmei și aceste nume plasează pe purtătorii lor în mediul lor special.* IBRĂILEANU, S. L. 87, cf. 73. *Toți purtătorii de arme se repeziră să se gătească.* SADOVEANU, O. V, 646. *În ce măsură numele pot deveni caracteristice pentru purtătorii lor ne arată faptul că unele dintre ele devin tipice pentru un popor.* GRAUR, N. P. 18. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Unitate lingvistică propriu-zisă este numai acel element constitutiv al limbii care exprimă ceva, care este purtătorul unui înțeles.* IORDAN, L. R. 132. ◇ *Loc. adj. și adv.* **La purtător** = (care poate fi plătit, achitat, folosit etc.) fără a avea indicat numele titularului; (care este emis) fără a fi nominalizat. *Aceste cecuri se emit la purtător.* I. PANȚU, PR. 81. *Capitalul ....pe baza cărui se hotărî a se pune în circulație bilete la purtător, plătibile la vedere.* N. A. BOGDAN, C. M. 171. *Proprietatea acțiunilor la purtător se transferă prin simpla tradițiune a titlului.* ap. CADE. *Biletul de tren fiind la purtător.* COD. PEN. R.P.R. 439.

3. S. m. și f., adj. (Ființă) care duce dintr-o parte în alta, de la unul la altul, care răspîndește, propagă, împărtășește ceva. *Vorba purtată de altul nu e gîndul vorbitorului, ci graiul purtătorului.* MAIORESCU, CR. II, 108. *Pe perină ... se tîrau încet, abia vizibil, doi purtători de ... tifos exantematic.* AGÎRBICEANU, S. P. 44. *Să vedem atitudinea sa față de purtătorii formelor nouă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 185. *Limba literară reprezintă rezultatul unei îndelungate tradiții culturale și e totodată purtătoarea în mase a problemelor celor mai complexe și mai variate ale culturii.* L. ROM. 1953, nr. 4, 53. *Făcîndu-se purtătorul de idei al poporanismului..., Ibrăileanu scria ...* V. ROM. septembrie 1954, 149. *O deosebită atenție trebuie să acorde organizațiile de partid activității inovatorilor și raționalizatorilor, purtători ai progresului tehnic în întreprinderi.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 862. ✦ (Învechit; cu determinările „de Dumnezeu", „de dumnezeire") (Om) care crede în Dumnezeu și care practică ori propagă religia creștină; p. ext. sfînt. *De D*[u]*mn*[e]*zeu purtătorii părinții noștri.* PRAV. GOV. 1^{r}/3, cf. 57^{v}/15. *Ce-au cercat ș-au găsit și nouo ne-au arătat purtătorii cei de dumnedzăire.* EUSTRATIE, PRAV. 3/6. *Arhimandriia sfîntului și purtătoriului de Dumnezeu, părintele nostru Nicodim.* ANON. CANTAC., CM I, 106. *Sufletul tău cel bine ascultătoriu și de D*[u]*mnezeu purtătoriu.* MINEIUL (1776), 36^{r2}/19. *Purtătorii de D*[u]*mnezeu părinți astăzi să-i lăudăm.* ib. 66^{r2}/4. *Ignatie, purtătoriul de D*[u]*mnezeu.* CALENDARIU (1814), 18/2.

4. S. m. și f. (Învechit; în sintagma) *Purtător de grijă* = persoană care se îngrijește, se ocupă de cineva sau de ceva, de afacerile, de problemele cuiva. *Și cînd Iosif ară fi văzînd pre Veniamin cu ei, dzise purtătoriului de grija casei sale: du lăuntru cești bărbați în casă.* PALIA (1581), 180/16. *Într-acei păstori ce au nemeritu locul acesta, fost-au și Dragoș ... pre carile cu toții l-au pus mai mare și purtătoriu lor de grijă.* URECHE, L. 65. *Au făcut sinod, adecă sobor: 12 episcopi sînt purtători de grijă bisericii.* NECULCE, L. 293. *Au trimis pre dumnealui Radul Golescul, marele vornec, să fie purtătoriu de grijă la Poartă de toate poruncile măriii-sale.* R. GRECEANU, CM II, 171. *Bercea Ianoș, credinciosul care îl lăsase Racoț caimacan în locul lui, purtător dă grijă tuturor lucrurilor țărti..., au închinat Ardealul turcilor.* R. POPESCU, CM I, 377. *Purtător de grijă să fie popa Ilie* (a. 1753). IORGA, S. D. XIII, 73. *Preotul Ioan carele de multe ori au fost purtătoriu de grijă de orînduiala besearicii.* MINEIUL (1776), 52^{v1}/4. *Voi socotiți pre carele veți vrea să vă fie purtătoriu de grijă și să vă împărățască.* VARLAAM-IOASAF, 168^{r}/15. *Fiindcă era ... numai de șepte ani, i-au dat purtătoriu de grije ... pe Preda, fratele său.* ȘINCAI, HR. II, 145/29, cf. DRLU, LB. *Dar străjerul Ior ș-a toate purtător de grijă, cine-i?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 52, cf. BARCIANU, ALEXI, W. (Cu alte determinări) *Își rîdică ochii către al său ajutoriu și purtătoriu de nevoință.* VARLAAM-IOASAF, 116^{v}/9. *Au mărsu doamna Dabijoaie în Țarigrad, cu Duca visternicul, ginere-său, avîndu pe Cupărești cei bătrîni în Țorigrad purtători de trebile domniii.* NECULCE, L. 37.

5. S. m. (Învechit) Conducător, cîrmuitor; călăuzitor, îndrumător. *Și nu e în vreamea aceasta giude*

și prorocu și purtătoriu (povață D). PSALT. 328. *Patriarșii carei era purtători sfîntului săbor a toată lumea.* CORESI, EV. 183. *Zice prorocul Mihnea: „Și tu Vithleeme, pămîntul Iudeei ... Den tine amu ieși-va purtătoriu ce va paște oamenii săi".* id. ib. 196. *Și puse el purtători spre eghipteani.* id. L. 25/22. *Ce avîndu purtătoriu ... carii rădicasă dentru sine, în Țara Leșească de multe ori au întrat și multă pradă și izbîndă au făcut.* URECHE, L. 64, cf. 241. *Atunci purtătoriul mie zise: „Aicea să începe haia lume".* BUDAI-DELEANU, Ț. 314. *Petreceau zilele în vescle ospețe, benchetuind cu boiarii și purtătorii oștii lor.* ODOBESCU, S. I, 171, cf. DDRF. *Din mijlocul acestor meseriași și negustori s-au ridicat ... organizatorii și purtătorii comerțului mare.* OȚETEA, R. 44. *Doi Căpleștl și trei Buzești, Zmeii țării românești, Purtătorii oștilor Și fruntea boierilor.* ALECSANDRI, P. P. 196.

6. S. m. și f. (Învechit, rar) Persoană îmbrăcată, împodobită cu ... *Purtător de gherdanuri împărătești.* ST. LEX. 170^{v}/1.

7. Adj. (Regional; despre îmbrăcăminte) De purtare, v. purtare **(II)** (Nucșoara — Cîmpulung). ALR SN IV h 1 155/784. *Haine de purtare sau purtătoare.* ib.

8. Adj. Care are imprimat, gravat, pictat, scris etc.; care poartă **(IV 3)**. *Regelui i se subșternu sub data din 25 iuniu 1863 una alta suplică sau memorial purtător de nenumărate subscrieri puse de către proprietari* BARIȚIU, P. A. III, 188.

9. Adj. (Rar) Care face, care produce ceva. *Văzui silitra de fulger purtătoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 82. *Depunerile pe livretele de economii sînt purtătoare de dobînzi.* LEG. EC. PL. 227.

— Pl.: *purtători, -oare.*

— **Purta** + suf. *-ător.*

PURTĂTÚRĂ s. f. (Învechit și regional) Faptul de a (se) purta. Cf. ANON. CAR., BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Învechit; în sintagma) *Purtătură de grijă* = solicitudine, atenție, grijă (arătată cuiva). *Purtătura de grije a lui Dumnezău.* SICRIUL DE AUR, 76^{r}. ✦ (Regional) Purtare **(III)**. *Măi, voi mnioreli ... Poati nu va placi Purtătura me(a) Și hrana ei va dau.* VASILIU, C. 29.

— Pl.: *purtături.*

— **Purtat**[1] + suf. *-ură.*

PURTÍȚĂ s. f. v. **portiță.**

PURTUCÁLĂ s. f. v. **portocală**[1].

PURȚOTÍNĂ s. f. v. **pîrțotin.**

PURȚULÁN s. n. v. **porțelan.**

PURUIÁT, -Ă adj. v. **purolat.**

PURUIÓS, -OÁSĂ adj. v. **purolos.**

PURULÉNT, -Ă adj. (Despre țesuturi animale organe, leziuni etc.) Care conține puroi[1] **(1)**, care elimină puroi[1], care puroiază; supurant, (rar) puroiat, (învechit și regional) puroios. Cf. MAT. MEDIC. 66, ALEXI, W., BIANU, D. S. *O peritonită cu membrane false purulente.* BABEȘ, O. A. I, 222. *Abcesele și inflamațiunile purulente.* id. ib. 271, cf. CADE. *Să-și smulgă cămașa de la piept și să-și arate altfea bube purulente!* GALACTION, O. A. I, 39. *Mîinile și picioarele umflate și purulente.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 9/5. *O tumoare ... care se vindecă prin eliminarea substanței purulente.* CĂLINESCU, C. O. 111. *Produce o inflamație purulentă a peritoneului.* BELEA, P. A. 131. *Tratamentul se rezolvă ... prin deschiderea și golirea colecției purulente.* ABC SĂN. 7. ✧ Fig. *Primăvara va fi purces poate undeva..., aici e numai o rană purulentă care se deschide la soare.* C. PETRESCU, Î. II, 159. *Pilcuri împuțite de fum* [de țigară] *care șerpuiau..., împînînd odaia cu unde purulente.* KLOPȘTOCK, F. 152. *Ca într-un muzeu viu, a încărcat ... fragilități grațioase și vicii purulente.* CONSTANTINESCU, S. I, 67.

— Pl.: *purulenți, -te.*

— Din fr. **purulent.**

PURULÉNȚĂ s. f. (Rar) Faptul de a fi purulent; supurație. Cf. ALEXI, W., DEX, SFC VI, 117.

— Pl.: *purulențe.*

— Din fr. **purulence.**

PURÚMB, -Ă adj. v. **porumb.**

PURÚNG s. m. v. **porumb.**

PURÚR s. n. v. **puroi**[1].

PURURĂU subst. (Prin Transilv.) Rumeguș format prin tăierea lemnului cu ferăstrăul. Cf. ALR I 1 852/93, 94,

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÚRURE adv., s. f. v. **pururi.**

PÚRUREA adv. v. **pururi.**

PÚRURI adv., s. f. **1.** Adv. Fără încetare, fără întrerupere, întruna, mereu **(II 1)**, necontenit **(2)**; totdeauna, veșnic, în veci. *Păcatul mieu înaintea mea e pururile.* PSALT. HUR. 43^{r}/9. *Sufletul mieu în mănra ta e pururea.* ib. 106^{v}/26. *Nevinovat gîndu aibîndu ... către oameri pururea.* COD. VOR. 62/9. *Pururea* (în toată vreamea N. TEST. 1648, întru neîncetare BIBLIA 1688) *noaptea și dzua slujindu.* ib. 74/28, cf. 168/4. *Sufletul mieu în mărule tale pururea.* PSALT. 260. *Iară noi pururea înotăm, ... ziua și noaptea.* CORESI, EV. 56, cf. 20, 174. *Să se ia amente pururea de toate și de alte greșeale.* PRAV. LUCACI, 172. *Avea Avram porurea leage* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/10. *Acum și pururea și întru veci* (a. 1632). GCR I, 77/26. *Tatălui mărire ... acmu și pururea.* PRAV. GOV. 116^{v}/12. *Dumnedzău ... pururea socotește bine de faptele mănilor sale.* VARLAAM, C. 183, cf. 42. *Nu-i lăsa să se odihnească, ci pururea le făcea nevoie.* URECHE, L. 64, cf. 121. *Dumnedzău adevărat ce iaste tuturor ... domn și împărat acum și pururea și întru veaci.* EUSTRATIE, PRAV. 5/15. *Acum și puriure și în veacie de veaci* (a. 1669). GCR I, 184/3. *Inema mea mi s-ar deprinde Pururea nainte-ți, lutnd pilde.* DOSOFTEI, PS. 60/4. *Omul ... pururea socoteala și gîndul lui are.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/6. *Tînără pururea iaste mintea voastră.* N. COSTIN, L. 66. *Sf*[ă]*ntul d*[u]*h ce-i viu pururea.* MOLITVENIC (sec. XVII), 304. *Constantin Duca Vodă pururе avea ... prietеșug cu hatmanul.* NECULCE, L. 128, cf. 170, 185. *Gîndind că-i iaste prieten, pururea îl trimitea pă acesta în solii.* R. POPESCU, CM I, 360. *Născătoarea de Dumnezeu și pururea fecioară Maria.* ANTIM, P. 2. *La judecătoriul fieșcăruia județ să fie orînduiți pururea cîte doi slujitori.* PRAV. COND. (1780), 80. *Pururea au trăit după legile și datoriile romanilor.* MAIOR, IST. 47/5. *Oastea noastră așa pururе întreagă Va rămînea și nebiruită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 114. *Laude ți-oi cînta cum pururе cînt.* id. ib. 134, cf. CLEMENS, LB. *Copiii sînt supuși rătăcirei, dar pururea se întorc cu lacrămi pe ochi.* MARCOVICI, D. 5/20, cf. 1/2. *Un vulcan pururе fumător.* DRĂGHICI, R. 31/28, cf. 4/5. *El e sălbatic, pururе-i plin de trufie.* ASACHI, S. L. I, 161. *Boierii țării ... erau pururea plecați la schimbarea domnilor.* id. ib. II, 33. *Un chip pururea la ochi-mi s-arăta.* CONACHI, P. 178. *Pururea în cîmpul bătăliei, mereu ca niște uriași, s-au războit românii.* BĂLCESCU, M. V. 76. *Aceste două poluri opuse ... nu păstrează pururе a lor însușime.* CR (1848), 11[1]/37. *O ladă mare, pururе deschisă.* NEGRUZZI, S. I, 10. *Acea impresie a tinereții, care rămîne pururea în sufletul omului.* id. ib. 68, cf. 39. *A gloriei cale pururea o veți vedea.* ALEXANDRESCU, O. I, 289. *Eu ... pururea credincios și supusă slugă.* ALECSANDRI, T. 450, cf.

436, CIHAC, II, 300, LM. *Opera lui Vasile Alecsandri va găsi pururea în Academia Română un cuvînt... de laudă.* MAIORESCU, CRITICE, 609. *S-au bucurat pururea de asemenea foloase.* ODOBESCU, S. II, 14. *Glasul amintirii rămîie pururi mut.* EMINESCU, O. I, 107. *Două capre slabe... dormeau pururea în tindă.* CREANGĂ, O. 192, cf. 4. *Mulțumirea mea va fi pururea cu tine.* ISPIRESCU, L. 79. *Venea pururea în fruntea zglobiilor de copii.* DELAVRANCEA, S. 172, cf. id. T. 110. *În lume, în agitațiile vieții..., omul simte pururea că are pentru ce trăi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 75. *Un glas de îmbărbătare porni de sub cerul pururea azuriu.* IONESCU-RION, S. 164. *Pururea vesel..., el își urma înainte calea.* BACALBAȘA, S. A. II, 9. *Pe-ale undei murmure Să-mi trimeată pururi: Cuvîntări cu dezmierdare.* BELDICEANU, P. 104, cf. DDRF, BARCIANU. *Un asemenea om minția pururea.* D. ZAMFIRESCU, A. 6, cf. ALEXI, W. *Tu mă birui fără luptă, Pururi nelnvinsă mare.* GOGA, POEZII, 195. *O, vis al vieții mele, ce-o clipă mi-ai zîmbit, Mergi pururi în lumină, etern sărbătorit.* CERNA, P. 97, cf. 61, 92, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *L-am sărbătorit pururea în inima mea.* GALACTION, A. 47. *Jos, pe-un vîrf de campanulă Pururea-n vibrație, Și-a oprit o libelulă Zborul plin de grație.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 37. *Fiecare clipă venea cu grija ei și-l ținea pururea încordat.* SADOVEANU, O. II, 168. *Niște flori pururea deschise.* id. ib. VII, 20. *Era un om pururi zîmbitor și dătător de optimism.* CĂLINESCU, S. 386. *Cu cei care muncesc fii pururi laolaltă.* id. L. L. 15. *Îmi place fluviul pururi călător.* V. ROM. ianuarie 1954, 130. *Îl înveselea un pic zîmbetul pururi nesters al colegului.* CAMILAR, N. I, 111. *Pururi înăuntrul nostru trăiau Zilele-acelea de vară.* ISANOS, Ț. L. 62. *Ochiul rațiunii ne urmărește pururi deschis.* LABIȘ, P. 337, cf. 142. *Parcă ați vrea Să vă deprindeți cu zborul Și pururea să vă depășiți.* s ianuarie 1961, 24. *E pururea plin de noroi.* T iunie 1964, 28. *Jură, mamă, pentru mine, C-am fost pururea cu tine.* BALADE, III, 221. *Muierea rea, apa și focul pururi răzbat și li se face loc.* ZANNE, P. II, 294. (Adjectival; neobișnuit) *Făcură paos zeilor cei pururi.* MURNU, O. 31. ◇ (Precedat de prep. „de-a", învechit, „a," „a de", „de", regional, „în") *Eu pururea (de pururea* c²) *upuvăiiu în tire.* PSALT 138. *Ce iaste de pururile a se bucura? Să-ș fie tot omul în dereptatea sa.* CORESI, EV. 120. *De pururea mergea în besearecă.* id. ib. 406, cf. 3, 217. *Avuție socotească și de pururea o pohtească.* MOXA, 345/3, cf. 381/27. *Și răul de pururi-l va goni.* PRAV. GOV. 130ʳ/3, cf. 146ᵛ/6. *Mișeii de pururea-i aveți cu sine, iară pre mene nu.* VARLAAM, C. 66. *Lumina bucuriei ceea ce e de pururea* (a. 1642). GCR I, 102/26. *Domnii Moldovii de-a pururea să aibă urechi deschise despre turc.* URECHE, LET. I, 142/3. *Om războinic și de-a pururea trăgîndu-l inima spre vărsare de singe.* id. L. 83. *Acel om iaste învățat a fura de pururea și va fi făcut și alte date acest lucru.* PRAV. 36. *De pururea se va certa cela ce învață pre altul să facă vreo greșeală.* ib. 333, cf. 26. *A de pururea fericință.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52ʳ/16. *Acea pace... de-a pururea se cerea cu solii ce venea de acolo.* MUSTE, LET. III, 35/11. *Îndată ce neștine te-au pierdut o dată, aceasta iaste pentru de-a pururea* (a. 1794). GCR II, 151/36. *Această rînduială să se urmeze de-a pururea* (a. 1804). URICARIUL, I, 15. *De-a pururea să înștiințeze... de veri ce s-ar întîmpla* (a. 1819). IORGA, S. D. VII, 70. *Meșterii patentari a pururea fac strigare asupră-mi, că eu sînt pricina* (a. 1833). DOC. EC. 530. *Vor fi a pururea gata de a alerga spre ajutor unde se va întîmpla foc* (a. 1835). ib. 593. *Mergi... Und-al meu cuget ș-inima De-a pururea viază.* ASACHI, S. L. I, 81. *Gîndul meu fiind la tine de-a pururea sprijinit.* CONACHI, P. 175. *Speranța... e pentru de-a pururea pierdută.* NEGRUZZI, S. II, 45, cf. I, 22, POLIZU. *Puteau fi pierduți amîndoi și trupește și sufletește de-a pururea.* ODOBESCU, S. I, 278. *Un chip de-a pururi adorat.* EMINESCU, O. I, 192. *Cu mine zilele-ți adaugi... Și ai cu toate astea-n față De-a pururi ziua cea de azi.* id. ib. 204. *Copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.* CREANGĂ, A. 34. *Dac-ar fi pretutindene tot asemene judecători,... cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui în veci și în pururea la judecată.* id. ib. 150. *Condurul sta d-a pururea pe masă în cămara împăratului.* ISPIRESCU, L. 306. *Cămașa pe el d-a pururea era floare.* DELAVRANCEA, S. 25. *A mea dragoste-ai robit-o Pe de-a pururi numai ție.* VLAHUȚĂ, P. 77. *Copilo, tu ești gata De-a pururea să plîngi!* COȘBUC, F. 41. *Pentru ce-mi ascunzi de-a pururi taina gîndurilor tale?* id. P. I, 120, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Apucînd părintescu-i toiag, ce-l de-a pururea trainic, Merge spre vase.* MURNU, I. 26. *Sădește-n brațul meu de-a pururi Tăria urii și-a iubirii.* GOGA, POEZII, 3. *Un artist de-a pururi nemulțumit de sine.* CERNA, P. 59, cf. 69. *Catargurile negrilor brazi îi vor arăta de-a pururi cerul albastru.* ANGHEL, PR. 59, cf. TDRG. *Un cer de plumb de-a pururea domnea.* BACOVIA, O. 44. *Celor ce plutesc de-a pururi, după cum le-a fost ursit.* MINULESCU, VERS. 106. *Pilda aceasta... m-a călăuzit de-a pururi!* GALACTION, A. 37. *Ea rămîne tot acolo... pentru a ursi bobocilor înflorire de-a pururi.* KLOPȘTOCK, F. 44. *Sînt umbra ta, de-a pururi de om nedespărțită.* ARGHEZI, C. O. 15, cf. id. S. VIII, 121. *Eu sînt de-a pururi tînăr, deși la păr cărunt.* CĂLINESCU, L. L. 210, cf. 118, 122. *Garoafă roșie, de-a pururi Vei înflori.* BENIUC, V. A. II, 32. *Puterea asupra satului i-a fost zdrobită de-a pururea.* CAMILAR, N. II, 300. *Jalea... intrală acolo pentru de-a pururea.* id. ib. 327. *Muntele stă neclintit,... de-a pururea tînăr.* JEBELEANU, S. H. 41. *Acum s-au legat pentru toată viața. Pînă vor odihni de-a pururi.* DAVIDOGLU, O. 62. *Nu poți opri... Lumea să se-avînte de-a pururi înainte!* DEȘLIU, G. 56. *Vorbe ce... de-a pururi rămîn.* BRAD, T. 23. ✦ (Învechit și regional; în construcții negative) Niciodată. *În toată vreamea mișăii aveți cu voi... Iară pre mine nu mă veți avea pururea.* N. TEST. (1648), 60ʳ/2. *Gura sacului legată pururea să nu o fii.* ZANNE, P. IV, 349. ◇ (Precedat de prep. „de") *Să nu umbli de pururea dentr-un loc într-alt loc.* PRAV. GOV. 127ᵛ/21. ✦ (Neobișnuit) Din ce în ce mai mult. *Și pururi Moartea sporea în popor și săgețile-n tabăr-ahee.* MURNU, I. 14.

2. S. f. (Învechit, rar; în forma *purure*) Veșnicie, eternitate. Cf. POLIZU.

— Și: **púrurea** adv., (învechit) **púrure** adv., s. f., **púrurile, púrurilea** (TDRG), **púriure, pórurea** adv.

— Etimologia necunoscută.

PURURÉLNIC, -Ă adj. (Învechit) Permanent **(1)**; veșnic. *Nalții munți ai Alpilor coperiți cu troiene pururelnice.* SĂULESCU, HR. I, 48/27. *Se statornici pacea pururelnică a Ghermaniei.* id. ib. II, 293/3. *O delimitare este aici indispensabilă pentru a curma certele pururelnice dintre moșineni.* I. IONESCU, M. 441, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pururelnici, -ce.*

— **Pururi** + suf. *-elnic.*

PURURELNICÍE s. f. (Învechit) Veșnicie, eternitate. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— **Pururelnic** + suf. *-ie.*

PÚRURILE adv. v. **pururi.**

PÚRURILEA adv. v. **pururi.**

PUS s. n. Faptul de a (se) p u n e. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

1. (Popular) Turnare, vărsare (a unui lichid într-un recipient). *Pusul vinului în butelce să se facă sub controlul administrațiunii.* MAN. SĂNĂT. 48/26.

2. (Regional) Semănare (prin așezarea semințelor în brazdă); p. e x t. vremea cînd se seamănă (prin așezarea semințelor în brazdă). *Prin Oltenia și Țara Românească popușoii nu se samănă prin azvîrlire ci se pun, și vremea sau lucrarea aceasta se numește pusul, punerea sau puitura porumbului.* PAMFILE, A. R. 69.

— V. **pune.**

PUSÁT subst. v. **păsat.**

PUSĂCIÚNE s. f. (Învechit) **1.** Poziție **(1).** *Pusăciunea geografică, sau situarea, se otărește prin lungimea sau lățimea geografică.* RUS, I. I, 60/25. *Pusăciunea geografică a locului acestuia e drept însemnată și de Ptolemei.* FM (1846), 138[1]/12.

2. Poziție **(6).** *Dau această nevinovată mingtiere acelora pe care pusăciunea lor de veghieri atristează, nesomnia îi chinuiește.* MAN. SĂNĂT. 104/3, cf. STAMATI, D. *De-a mea tristă pusăciune Te îndură!* NEGRUZZI, S. III, 52, cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M. *Pusăciunea sa ca verigă în lanțul etern al vieții spirituale.* SBIERA, F. S. 312.

— Pl.: *pusăciuni.* — Și: **pusățlúne** s. f. GHEȚIE, R. M.

— De la **pus** (după it. *posizione*, fr. *position*).

PUSĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Poziție **(1).** *Iară acele trii părți ... de pe pusătura locului, de înoaptă le-au numit ... măluroasă, muntoasă și din mijloc.* CANTEMIR, HR. 69, cf. ANON. CAR., CADE.

2. (Regional) Boală contractată de cineva prin farmece; p. ext. farmec, vrajă (pentru îmbolnăvirea cuiva). Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pusături.*

— **Pus** + suf. *-ătură.*

PUSĂȚIÚNE s. f. v. **pusăciune.**

PUȘCÉ s. f. v. **pușchea.**

PUSCEÁ s. f. v. **pușchea.**

PUSCELÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Pustulos. Cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CDDE.

— Pl.: *pusceloși, -oase.* — Și: **puștelós, -oásă** adj. POLIZU.

— **Pușchele** (pl. lui *pușchea*) + suf. *-os.*

PUSCHEÁ s. f. v. **pușchea.**

PUSDÁRIE s. f. v. **puzderie.**

PUSDÉRIE s. f. v. **puzderie.**

PUSÉU s. n. Manifestare bruscă și puternică (însoțită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. Cf. GRAUR, E. 48, DN[2]. *Reumatism cronic degenerativ ... se instalează treptat, în puseuri.* D. MED. II, 488, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Maniera sa erotică era de stil vechi, ceremonioasă, cu puseuri sentimentale.* CĂLINESCU, B. I. 117. *Acest puseu de stinge înnoitor l-am dorit deci ... în toate compartimentele de lucru.* CINEMA, 1968, nr. 12, 9, cf. M.D. ENC.

— Pl.: *puseuri.*

— Din fr. **poussée.**

PUSILANÍM, -Ă adj. (Livresc; despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de curaj, de fermitate. V. laș. *fricos. Observați ce pusilanimă e atitudinea.* GALACTION, A. 212. *Nu intuiția torturile infernale ale pusilanimului Sufletel.* CĂLINESCU, B. I. 306. *L-am caracterizat pusilanim, pentru motivul că în piesă evită vîlva, ... scandalul.* V. ROM. decembrie 1960, 150.

— Pl.: *pusilanimi, -e.*

— Din fr. **pusillanime.**

PUSILANIMITÁTE s. f. (Livresc) Caracterul unui om pusilanim; slăbiciune morală, lipsă de curaj, de fermitate; starea creată de omul pusilanim. V. laș*itate. El singur la ora târzie, în pusilanimitatea și lașitatea universală, veghea asupra capitalei.* V. ROM. ianuarie 1954, 193. *De aici înainte, intrăm în plină dramă sentimentală, care explică pusilanimitatea lui Andronache din „Sfatul familiii".* ib. decembrie 1960, 149.

— Din fr. **pusillanimité.**

PUSIUTÍC s. m. v. **poșldic.**

PUSÚC s. n. v. **prusluc.**

PUSLUȘÁNIE s. f. v. **poslușanie.**

PUSLÚȘNIC s. m. v. **poslușnic.**

PÚSNIC, -Ă s. m. și f. v. **pustnic.**

PUSNICÍ vb. IV v. **pustnici.**

PUSNICÍE s. f. v. **pustnicie.**

PUSNICÍRE s. f. v. **pustnicire.**

PUSNICÍT, -Ă adj. v. **pustnicit.**

PUSOÁRE s. f. **1.** (Învechit) Poziție **(1).** *Cînd punea mării tare pusoarea ei și apele nu trec gura ei.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 268/12. *Locul aduce de le caută lăcuitorilor a-și face haine ... cum este firea cerului și pusoarea vreunei părți de loc.* N. COSTIN, ap. CADE, cf. TDRG. *Pusoarea unui loc.* SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Statură. *Marele Vasilie era în pusoarea trupului lung foarte și drept la stat.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 47[r]/2, cf. SCRIBAN, D. ✦ Atitudine, comportare. *Văzînd a ei vitează pusoare, că întru nemică nu bagă samă muncile aceale amară.* DOSOFTEI, V. S. februarie 58[v]/13, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Vie sădită de curînd, (învechit și popular) sad; p. gener. plantație recentă. *Acela ce va tăia vie roditoare, sau și pusori, acestuia să-i taie mânule.* PRAV. 21, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. (Prin Ban. și prin sudul Transilv.) Curmătură pe unde trec animalele sălbatice și unde stau vînătorii la pîndă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 141, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pusori.*

— **Pus** + suf. *-oare.*

PUSPÁI s. n. v. **pospai.**

PUSPÁN s. m. (Bot.; Transilv.) Cimișir *(Buxus sempervirens).* Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, LM, MARIAN, S. R. I, 123, DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 75, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., BULET. GRĂD. BOT. V, 54, T. PAPAHAGI, C. L., PANȚU, PL., MORARIU, PL. 464, BORZA, D. 35.

— Pl.: *puspani.* — Și: **puspánd** (LB, LM), **pușpán** (MORARIU, PL. 464, BORZA, D. 35), **pospán, pospáng** (PANȚU, PL., BORZA, D. 35), **poșpeáng** (T. PAPAHAGI, C. L.), **sospáln** (BORZA, D. 35), **sospán** (id. ib.) s. m.

— Din magh. **puszpáng.**

PUȘPÁND s. m. v. **puspan.**

PUST s. m. v. **puști.**

PÚSTĂ s. f. **1.** Stepă situată în Cîmpia Panonică; p. gener. (astăzi rar) stepă. *Pustele și locurile de pășune cele depre șes.* ECONOMIA, 16/3. *Să se întreprindă un drum de fer și peste pustă, de la Pesta spre Arad.* GT (1839), 41. *Maghiarii pustei ... poartă pinteni.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 29. *Poporul maghiar iobăgit pe la sate și prin imensele puste ale Ungariei.* BARIȚIU, P. A. II, 69, cf. POLIZU. *Pusta și șesul în lung și în lat, e o pustie deșartă.* SLAVICI, O. I, 268, cf. II, 199, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Ne coborîm ... din pustele Ungariei și pînă în talazurile mării.* DELAVRANCEA, O. II, 236. *În Banat este o mare deosebire între casele de la „codru" și între cele de la cîmpie sau „pustă".* MOLIN, R. B. 288, cf. SCRIBAN, D. *În partea de apus a țării ... fertile cîmpii vestesc pusta maghiară.* CONTEMP. 1953, nr. 359, 1/6. *Satul se culcă lîngă cotitura drumului de țară, în mijlocul pustei.* V. ROM. mai 1953, 106. *Lăudați întinsele*

puste, Lăudați mărețele fluvii. CĂLINESCU, L. L. 11. *Orchestra începu să cînte un cîntec unguresc, de pustă.* STANCU, R. A. V, 13. *Toamna timpurie năpădi pusta.* V. ROM. octombrie 1954, 110. *După ce ai trecut de pădurice, pusta ți se deschide în față, netedă ca un cearșaf.* ib. aprilie 1955, 117. *Iar cînd plecau pe caii iuți prin pustă, Cîmpia le părea că-i prea îngustă.* BENIUC, M. 122. *În fața lui se întindea pusta potopită de lumină.* T. POPOVICI, S. 85, cf. id. SE. 5. *Se deschidea perspectiva cîmpiei, pînă peste frontiere, spre pusta maghiară.* V. ROM. august 1963, 15. *Frunză lată, frunză-ngustă, De la Pești-s tot pe pustă.* DOINE, 82, cf. ȚIPLEA, P. P. 115, ARH. FOLK. III, 80. *La vară-oi învăra Pe pustă la Șiria.* FOLC. TRANSILV. I, 69, cf. 138, 238. ◇ (Prin analogie) *Se întinde mereu aceeași suprafață lichidă și goală; pustă acvatică plină de mister.* BOGZA, C. O. 404. ✦ (Prin Ban.) Pășune **(1)**; izlaz. Cf. CHEST. IV 113/29, 117/42. ✦ (Prin Transilv.) Luminiș în pădure. Cf. ALR I 1 980/190, 278.

2. (Învechit și regional) Ținut pustiu **(I 2)**. *Acea groaznică pustă, adecă locul tot nisipos, unde carul abia să mișcă.* GOLESCU, Î. 12, cf. LB. *Teritoriul ... fu numit deșert, pustă.* BARIȚIU, P. A. I, 391; cf. POLIZU, LM, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, CABA, SĂL. 99. *Mîndra mea de mult mă mustră Ce-am făcut drumu prin pustă.* BÎRLEA, C. P. 259. ◇ (Adjectival) *La locuri sosind puste și străine, Nedejdea-mi peri de a te afla vreodată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *E tot pusta pe aici, haida.* L. COSTIN, GR. BĂN. 171. ✦ (Prin Maram.) Loc, ținut pustiit[2]. *Pă unde merea Gruia Numai pustă d'a lăsa.* T. PAPAHAGI, M. 108, cf. 230.

3. (Prin Ban. și prin Transilv.) Proprietate rurală situată la oarecare distanță de o comună; p. ext. acareturi aflate pe această proprietate; conac boieresc. Cf. ENC. ROM., CHEST. II 37/410, ALR II/I h 271/316.

4. (Regional) Unitate de măsură pentru suprafețe agrare, egală cu circa 12 iugăre (Gherța Mică — Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. VI, 213, 299.

— Pl.: *puste.*

— Din magh. **puszta.**

PUSTĂNÍ vb. IV v. **pustii.**

PUSTEÁ s. f. v. **pușchea.**

PUSTEÍRE s. f. v. **pustiire.**

PUSTEÍT, -Ă adj. v. **pustiit[2].**

PUSTEITÁTE s. f. v. **pustietate.**

PUSTÉIU s. n. v. **pustiu.**

PUSTÉLNICĂ s. f. **pustielnic.**

PUSTELNICÍ vb. IV. Intranz. (Prin nordestul Olt.) A pustnici **(1)**. *De mulți ani pustelnicesc, N-am cui să mă jăluiesc.* PAMFILE, CR. 140.

— Prez. ind.: *pustelnicesc.*

— Cf. ucr. пустельник „pustnic".

PUSTENECÍE s. f. v. **pustnicie.**

PUSTIÁ vb. I v. **pustii.**

PUSTIATÁTE s. f. v. **pustietate.**

PUSTIECIÚNE s. f. v. **pustiiciune.**

PUSTIÉLNIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Regional; despre păsări) Care anunță o nenorocire, o moarte etc. (Rîjețu Govora — Pitești). H XI 132. *Bufnița se mai zice și pasăre pustielnică.* ib.

2. S. f. (Ornit.; regional) Cucuvea *(Athene noctua).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 146. *Cînd cîntă pustelnica pe casă, moare cineva.* BOCEANU, GL.

— Pronunțat: *-ti-el-.* — Pl.: *pustielnici, -ce.* — Și: **pustélniță** s. f.

— **Pustiu** + suf. *-elnic.*

PUSTIÉRE s. f. v. **pustiire.**

PUSTIÉSC, -IÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Pustnicesc. *Pustiasca și săhăstreasca viață îndrăgind.* DOSOFTEI, V. S. februarie 12[v]/4.

— Pronunțat: *-ti-esc.* — Pl.: *pustiești.*

— **Pustiu** + suf. *-esc.*

PUSTIEȘÁG s. n. **1.** (Regional) Pustiu **(I 1)**. Cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D. *Să se ducă în pustiești, unde nu e urmă de secure.* MAT. FOLK. 1 593, cf. GR. S. VI, 152. *Să vă duceți în pustiești, Unde cocoș nu cîntă, Nici săcure nu taie.* ARH. FOLK. III, 120, cf. L. ROM. 1961, nr. 6, 49.

2. (Regional) Ogor lăsat în paragină, necultivat (Cîlnic — Sebeș). CHEST. IV 123/132. ✦ Casă lăsată în ruină (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. II 50/258.

3. (Învechit, rar; în forma *pustușag)* Pustiire **(1)**. *Învățătură despre pustușagul Irusalimului, cum l-au bătutu Dumnezeu* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 294.

4. (Prin Maram.; în forma *pustușag)* Avere mare a cuiva. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 49.

— Pronunțat: *-ti-e-.* — Pl.: *pustiești.* — Și: (învechit și regional) **pustușág** (CAT. MAN. I, 294, L. ROM. 1961, nr. 6, 49), (regional) **pustlișág** (BL V, 144), **pustișág** (CHEST. IV 123/132), **pustileșág** (ARH. FOLK. III, 154), **pustinoșág** (BL V, 144) s. n.

— **Pustiu** + suf. *-șag.* Cf. magh. pusztaság.

PUSTIÉT, -Ă adj. v. **pustiit[2].**

PUSTIETÁTE s. f. **1.** Regiune sălbatică (lipsită de vegetație și) nepopulată de oameni; spec. întindere vastă și plană de teren, lipsită de vegetație și de populație, acoperită cu nisip, deșert; pustiu **(I 1)**, (rar) pustiire **(2)**, (învechit) pustieciune (v. pustiiciune **2)**, (regional) pustieșag **(1)**. *Era deprins a lăcui la ... pustietate.* DOSOFTEI, V. Ș, septembrie 30[r]/16. *Au trecut Oltul ... ptn pustietăți, ca să nu-i simță cineva.* R. POPESCU, CM I, 506, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 199. *Multă vreme auziră de dînsul că are lăcaș întru pustietăți.* VARLAAM-IOASAF, 8[v]/21. *Prin mijlocul împărăției ... sînt mai multe lacuri, păduri și pustietăți.* AMFILOHIE, G. 64/12, cf. LB. *Pămîntul a pierdut pentru mine toată frumusețea sa ..., eu nu văz într-însul decît numai o pustietate întunecoasă.* MARCOVICI, C. 28/10. *Unii s-au mînat în pustietățile Sibirului.* ASACHI, I. 286/8. *Teba stînd ... în lata pustietate.* NEGRUZZI, S. II, 131, cf. I, 168, POLIZU. *Pustietatea goală sub arșița de soare ... Se-ntinde-ngrozitoare.* ALECSANDRI, P. III, 89, cf. LM. *Se profilează ... movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății.* ODOBESCU, S. III, 15, cf. I, 168. *De ce mergi înainte, numai peste pustietăți dai, parcă a pierit sămînța omenească.* CREANGĂ, O. 87, cf. 168. *Trecu afară de împărăția tatălui său și ajunse în pustietate.* ISPIRESCU, L. 4. *Acum două sute și mai bine de ani erau pustietăți pe aici.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 289, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Luna ... răsări în zarea munților și pustietățile luminate se deschiseră pe o întindere nemărginită.* DUNĂREANU, CH. 94, cf. TDRG. *Pustietatea din jurul „Arhanghelilor" îl izbise într-un chip deosebit.* AGÎRBICEANU, A. 435. *Viețuitoarele pustietății sînt îmbătate de farmecul acesta.* GÎRLEANU, N. 243. *Nu mai puteau trăi ca în pustietatea Bărăganului.* C. PETRESCU, A. 311. *Sui prin pustietăți pînă la vremea prînzului.* SADOVEANU, O. VIII, 434. *Oaspete al mănăstirilor și al schiturilor pierdute în pustietăți.* VIANU, A. P. 278. *Regele pustietății sta cocoloșit într-un colț de cușcă.* ARGHEZI, B. 69, cf. id. C. J. 12. *Se ivi o pustietate stearpă de colburi negre.* CĂLINESCU, E. O. I, 104. *De unde sctnduri în pustietatea asta?* STANCU, R. A. I, 250. *Vîntul să-mi poarte vaierul În negrele pus-*

tietăți. DAVIDOGLU, O. 78. *Ulii vineți se rotesc deasupra pustietății.* V. ROM. ianuarie 1965, 88. *Vă duceți în locuri depărtate, În baltă, trestie, pustietate.* POP., ap. GCR II, 338. *Și-și ținu drumul mai departe prin-o pustietate unde nu se află nimică, numai tot năsip.* SBIERA, P. 227. *A nimerit într-o pustietate mare, de nu vedeai nimic ...; nici un fir de iarbă.* RETEGANUL, P. V, 35. *Pretutindeni nu era decît pustietate lucie.* POPESCU, B. III, 61. *Mergîn pin a pustietate să-ntîlnește c-o sălbatică.* GRAIUL, I, 46. *I să urî pin ăle pustiități ... și s-a-ntors acasă.* ib. 238. *Vacă a luat-o peste dealuri și cîmpii și s-a dus în pustietăți.* I. CR. VI, 267. *Și el îmi călca Locuri neumblate De pustietate.* BALADE, III, 216. *Își luară și ei ptinișoara la traistă și plecară și ei în pustietate.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Petrile cele scumpe prin ocne și pustietăți să găsesc.* ZANNE, P. I, 251. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *În drum năvalnic suie și coboară Pustietatea albă de zăpadă.* GOGA, POEZII, 97. *Seara ... mă apucă în pustietatea de zăpadă, flămînd.* SADOVEANU, O. I, 88. ◇ (Prin analogie) *Albastra boltă a cerului se lasă ca un coviltir uriaș peste pustietatea lucie a mării.* VLAHUȚĂ, R. P. 53. ◇ Fig. *Între dînsa și bărbatul ei se întinsese cu încetul pustietatea care desparte viața de moarte.* GÎRLEANU, N. 161. *Iau dimineața proaspătă din crîng Să-mi spăl cu ea pustietatea frunții.* LESNEA, A. 86. *Cerul de august își întindea pustietatea fără nori deasupra munților.* BENIUC, M. C. I, 477. ◇ Expr. (Regional) **Ducă-se-n pustiatate** = ducă-se pe pustii, v. pustiu **(II 1)**. Cf. ALR SN V h 1 422/95. ✦ (Învechit) Stare, situație a unui teritoriu devastat, prădat, jefuit, pustiit[2]. *Tătarii s-au lăsat în pradă piste toată țara, ... de n-au fost niciodată mai mare pustiitate în țară.* URECHE, L. 192. *De atuncea au rămas țara Moldovei la mare sărăcie și pustietate ... că mai n-au scăpat nime cu nimică.* N. COSTIN, LET. II, 40/37. [Țara] *la mare pustiitate o adusease.* R. GRECEANU, CM II, 197. ✦ (Prin sud-vestul Mold. și prin Dobr.) Loc sau easă lăsată în paragină, părăsită. Cf. CHEST. II 41/107, 130. ✦ (Învechit și regional) Loc, teren care nu este în proprietatea cuiva, care nu aparține nimănui. *Dăruiește ... o pustietate pe apa Neamțului.* I. BRĂESCU, M. 18. *Cîmpu-lu-Neag o fost un loc străin, o pustinătate.* DENSUSIANU, Ț. H. 224.

2. Loc în care nu se (mai) află (alți) oameni (sau alte ființe), singurătate; loc foarte puțin locuit; p. ext. lipsă de zgomot, de agitație, liniște; pustiu **(I 3)**. Cf. LB, POLIZU. *Mă topesc și eu ca și tine d-atita pustietate.* DELAVRANCEA, S. 242. *A stat această mănăstire aproape două veacuri pitită în pustietatea codrului.* VLAHUȚĂ, R. P. 150, cf. 50, DDRF. *Cum o să te ocupi de interesele dumitale de doctor în pustietatea asta?* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 59, cf. ALEXI, W., TDRG. *Gîndurile ... care-l frămîntaseră attea nopți fără de somn, în pustietatea odăiței lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 172, cf. SEBASTIAN, T. 121. *În zilele cu înmormîntări, satul era posomorît și cuprins de o pustietate fără seamăn.* VLASIU, A. P. 236. *Nu mai trăiesc în pustietate ... văd zilnic vapoare, aeroplane.* CĂLINESCU, C. O. 104. *Poate că ... l-au aruncat în smirc de viu, În atita pustietate, să nu te miri.* STANCU, R. A. I, 336. *Mi-e frig, zise Li ... plimbîndu-și ochii prin pustietatea dezolantă a odăii.* BENIUC, M. C. I, 136. *Aici, în pustietatea asta, nu se întîmplă nimic deosebit.* H. LOVINESCU, T. 145. *Trenurile n-aveau de ce să facă popas În pustietatea aceasta.* V. ROM. octombrie 1964, 68, cf. H IV 85.

3. (Prin sud-vestul Mold.) Avere mare (în bani). *Ai o găleată cu bani. Să cate că mai este o pustietate Umplută pe jumătate.* DIACONU, VR. 6.

— Pronunțat: *-ti-e-.* — Pl.: *pustietăți.* Gen.-dat. și (rar) *pustietății.* — Și: (învechit și regional) **pustiitate,** (învechit) **pustinetáte** (AÑON. CĂR., LEX. MARS. 199), **pusteitáte** (DR. VI, 225), (regional) **pustiatáte** (ALR SN V h 1 422/95), **pustiietáte, pustinătáte** s. f.

— **Pustiu** + suf. *-etate.*

PUSTIETÓR, -OÁRE adj. v. **pustiitor.**

PUSTIETÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pustiire **(1)**. *Ș-au prorocit prada și pustietura Ierusalimului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 188[v]/28.

— Pronunțat: *-ti-e-.* — Pl.: *pustieturi.*

— **Pustii**[1] + suf. *-etură.*

PUSTII[1] vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică locuri fertile sau teritorii populate, așezări umane etc.) A preface în pustiu **(I 1)**, a lăsa pustiu, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. a devasta, a distruge, a nimici **(1)**. *Mîncară Iacov, și locul lui pustiiră.* PSALT. 164. *Eu voi pustii pre locurile vostre* (a. 1560). GCR I, 5/20. *Cetatea ce pustiise, deade-o Iacovu ocină lui Iosif.* CORESI, EV. 156. *Le pustii țara.* MOXA, 361/23. *Să pierzi pre ceia ce pustiescu pămîntu.* N. TEST. (1648), 341[v]/34. *Atila ... au pustiit aceste țări.* N. COSTIN, LET. I, 77/36, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 200. *Rămlenii s-au șculat, Pre Ierusalim l-au pustiit* (a. 1784). GCR II, 140/29. *Cu pătrundere cercetînd ... au găsit 3 cazuri ce au pustiat zisul ospital* (a. 1785). URICARIUL, I, 119. *Au pustiit și-au robit toată Asia pănă la India.* BUDAI-DELEANU, Ț. 369, cf. LB. *Tu prazi și pustiezi lumea.* HELIADE, O. I, 421. *Și de atuncea pradă și pustiește toate de prinpregiur.* AR (1830), 18[2]/32. *Este patria în primejdie dacă vreun vrăjmaș amenință a o pustia.* MARCOVICI, D. 250/25. *El s-au arătat pe Marea Neagră și înfricoșat au pustiit politiile așezate pe țărmurile ei.* ASACHI, I. 6/15. *Sinan ... ardea și pustia toate satele.* BĂLCESCU, M. V. 161, cf. 80, POLIZU. *Acela e în stare să-mi pustiască împărăția.* NEGRUZZI, S. I, 92, cf. 140. *Pustiiseră toate satele.* GHICA, S. 19. *O venit cu toată puterea ... încît o pustiet locurile pe-unde o trecut.* ALECSANDRI, T. 1 482. *Trei zile pustiiră cetatea.* EMINESCU, O. IV, 367. *Se năpusteau cu duiumul ... jăfuind orașele și pustiind pămîntul pe unde treceau.* VLAHUȚĂ, R. P. 91, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să pustiim a lui Priam cetate cu trainice ziduri.* MURNU, I. 7, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. [Toamna] *pleacă mai departe Pustiind cărările.* TOPÎRCEANU, B. 52, cf. SCRIBAN, D. *Războaiele mari ne-au pustiit.* BLAGA, P. 193. *O dărăpănătură ca attea altele, pustiite în mijlocul tîrgului de focul cel mare ..., anul trecut.* C. PETRESCU, A. R. 21. *Ciuma a pustiit Atena și Pireul.* V. ROM. septembrie 1954, 214. *O Europă arsă și pustiită de flăcările primului război mondial.* T decembrie 1964, 49. *Marcu biet a auzit De potopul cel cumplit Ce casa i-a pustiit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 485. *Dușmanii și dușmancele Își pustiiră casele.* GRAIUL, I, 299. *Le văduvi nevestele, Le pustii casele.* PĂSCULESCU, L. P. 178. *Turme întregi ... pustiiau pădurile.* Com. din ARIEȘENI — VAȘCĂU. (Absol.) *Vicleanul ne aduce războiul ... Cînd brațul său pustiază.* HELIADE, O. I, 403. *Dezlipi o parte din oștirea lui ca să pustieze în preajma Oradiei.* BĂLCESCU, M. V. 45, cf. 63. *Cete mii și sute ... Zdrobeau a lui altare și pustiau cumplit!* ODOBESCU, S. I, 28, cf. 221, PĂSCULESCU, L. P. 174. *Dar Șarpele ce-mi făcea? ... El ca pîrjolul mergea, Pustia p-unde mergea.* BALADE, I, 332. (Refl. pas.) *Așe zice Domnul: pustini-să-va tot pămîntul* (a. 1650). GCR I, 142/1. *Cînd se va pustii el* [pămîntul] *de dinșii.* BIBLIA (1688), 91[2]/59. *Toată împărăția împărățindu-se într-o sine, pustiașe-se.* ib. 759[1]/20. *Se făcu pre la satele ce sînt împrejurul Ierusalimului foamete mare ... și pentru aceaia multe case s-au pustiit* (a. 1705). GCR I, 354/22. *Ni să pustiesc țările cu vrăjile lui.* ALEXANDRIA (1784), 2[v]/17. *Multe orașe vor cădea și ... bisericile cele mari să vor pustii* (a. 1799). GCR II, 165/11. *De ne vom lipsi de* [moșii] *... urmează a se pustii attea locașuri ale legei noastre* (a. 1815). URICARIUL, I, 242. *Satul se strămutase, iar locașul sfînt se pustiise.* GALACTION, O. 80. *Comunele vecine au început să se pustiască de molimă.* C. PETRESCU, Î. I, 194. *Țara cade și se pustiește de oameni.* SADOVEANU, O. X, 33, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 413. [Casa] *să pustiază.* A

I 13. (Intranz.) *Dă-ne sămînță cum să viem și să nu murim și pămîntul să nu pustiiască.* PALIA (1581), 199/14. *Și popor și regi și preoți tngropați-s sub ruine ... Cedrii cad din vîrf de munte și Livanul pustiește.* EMINESCU, O. IV, 116. ◇ Fig. [Baba] *pustiește sufletul celor nenorociți.* id. N. 21. *Îndoiala și rana pustiau sufletul viteazului.* SADOVEANU, O. I, 251, cf. III, 216. *Chipul lui ... se făcu crunt și o ură fără margini ti pustii inima.* PREDA, D. 46. *Parcă ti pustiise sufletul, parcă tl măcinase și i-l lăsase golit.* V. ROM. iulie 1962, 21.

2. Tranz. (Învechit și regional; complementul indică ființe) A prăpădi **(1)**; a omorî **(1)**. *Pre noi nedostoinicii ne va piarde și tn muncă și tntunerec ... ne va pustii.* VARLAAM, C. 237. *Femei ... pustiite de boli și desfrîuri.* SADOVEANU, O. I, 532. *Nu știu, moarte, ce gîndești De-al meu neam tl pustiești?* MARIAN, Î. 120. ◇ Refl. pas. *Nici unul n-au mai rămas, cît pustiindu-se de tot și nemairămtind nimeni ... au așezat romani.* C. CANTACUZINO, CM I, 21. ✦ (Prin Ban. și prin Transilv.; complementul indică animale sau plante) A stîrpi, a distruge. Com. din GHILAD — TIMIȘOARA. ◇ Refl. pas. *Rădăcinile dudeților tncă se pot pustii cu puțină străduință.* ECONOMIA, 14/1. ✦ Refl. (Învechit; despre locuri cultivate) A se părăgini **(2)**. *Va curăți neștine via ... dup-acia o va lăsa iarăși de să va pustii.* PRAV. 409.

3. Tranz. (Regional; complementul indică bunuri materiale) A risipi **(2)**, a irosi. (Refl. pas.) *Să aibă cui tncredința averea ... să nu se irosească și pustiască.* MARIAN, NA. 6. ✦ (Învechit, rar) A jefui, a prăda. Cf. LB.

4. Tranz. (Învechit și regional; complementul indică oameni sau așezări omenești) A părăsi **(2)**. *Pustiau casele și fugeau tn lume.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Bieții oameni stau să pustiască satul din lipsa apei.* RETEGANUL, P. I, 25. *Nana de urîtul furcii Pustii casa și pruncii.* DOINE, 75. ◇ Refl. pas. *Fugit-au mulți boieri și mazîli de groaza lui pentr-alte țări, de s-au pustiit casăle.* NECULCE, L. 71.

5. Refl. (Popular; despre oameni) A pribegi **(1)**; a se refugia; a fugi. *Ieșiră din Dachia și se pustiiră.* MAIOR, IST. 33/33. *Ne ducem, ne pustiim tn munte și așteptăm.* SADOVEANU, O. XI, 360, cf. 110. *A omorît cu securea un grof și apoi s-a pustiit prin păduri.* V. ROM. februarie 1956, 94. *Iau lumea-n cap și mă pustiesc undeva să nu-mi rămîie nici numele.* VORNIC, P. 101, cf. SCL 1973, 51. *De cînd se pustii Măr, tl țineau ca pe fiul lor.* RETEGANUL, P. IV, 52, cf. II, 56. *Toți or bea și-or veseli, Numai eu m-oi pustii.* PAMFILE, C. Ț. 209. (Intranz.) *Maica-mi dede-a pustini Cam pe plai, picior de rai.* VICIU, COL. 41. *Îmi vine să pustinesc din sat.* Com. din ORAVIȚA. *Haide, fată, să fugim, Să fugim, să pustănim.* L. COSTIN, GR. BĂN. 171. ◇ Expr. (Regional) **A se pustini în ha lume** = a muri, a deceda. *Baba s-o pustin'it tn ha lume.* DENSUSIANU, Ț. H. 155.

— Prez. ind.: *pustiesc.* — Și: (învechit și popular) **pustiá** vb. I, (învechit) **pustiní**, (regional) **pustănì, pustíi, pustinì** vb. IV.

— V. **pustiu.**

PUSTÍI[2], -ÍE adj. v. **pustiu.**

PUSTIICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** Pustiitor. Cf. DDRF.

2. Pustiu **(I 4)**. *Locul ti părea lui Ghiță străin și pustiicios.* SLAVICI, O. I, 117.

— Pronunțat: *-ti-i-.* — Pl.: *pustiicioși, -oase.*

— **Pustii[1]** + suf. *-cios.*

PUSTIICIÚNE s. f. (Învechit) **1.** Pustiire **(1)**. *Cum fură tn pustinit* (pustiit C, pustiire C^2H, *pustiiciune* D) *de năprasnă?* PSALT. 145. *Ierusalimul s-au ptngărit tn pustiecinnea jărtvelor idolești.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $24^r/4$, cf. SCRIBAN, D.

2. (În forma *pustiecinne)* Pustiu **(I 1)**. [Ieremia] *stînd* [în] *pustiecinnea Ierusalimului pînă la 70 de ai.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $34^r/29$.

— Pronunțat: *-ti-i-.* — Pl.: *pustiiciuni.* — Și: **pustiecíúne** s. f.

— **Pustiu** + suf. *-ciune.*

PUSTIÍRE s. f. **1.** Acțiunea de a pustii[1] **(1)** și rezultatul ei; prefacere în pustiu **(I 1)** a unui loc fertil, a unui teritoriu populat, a unei așezări etc.; p. gener. devastare, distrugere, nimicire; dezastru, prăpăd **(1)**; (învechit și regional) **pustiit[1]**, (învechit) **pustiiciune (1)**, (învechit, rar) **pustietură**, **pustușag** (v. pustieșag **3)**; p. ext. (popular) pagubă **(1)**, daună. *De nu mă veți asculta ... pune-voi spre voi pustiire.* CORESI, EV. 459. *Au plecat preste noi milă ... ca să tnălțăm noi casa Dumnăzăului nostru, și a ridica pustiirile ei.* BIBLIA (1688), $342^1/25$. *Îndată ar fi venit oști turcești și tătărăști și mari prăzi s-ar fi făcut și pustiire pămîntului.* IST. Ț. R. 22. *Mai mare pustiire decît atunce n-au mai fostu de cîndu-i țara noastră.* N. COSTIN, L. 539. *Văzu Antioh Vodă că nu-i obiceiul bun de țară să faci mare pustiire țărti ... lăsă ca să nu mai fie acel obiceiu.* NECULCE, L. 135. *Voi aduce pre voi pustiire ... și țara voastră va fi pustie.* ANON. CANTAC., CM I, 87. *Cînd veți vedea Ier[u]s[a]limul tncunjurat de ostași, atunce să știți că s-au apropiat pustiirea* (cca 1720). GCR II, 22/22, cf. 23/16. *Iată ziua Domnului vine ... plină de urgie și de mînie, ca să puie toată lumea tntru pusteire.* VARLAAM-IOASAF $39^r/14$, cf. LB. *El își tmpinse pustiirile pînă la Marea Neagră.* BĂLCESCU, M. V. 64, cf. 57. *Războaiele lui ...; pustierea tătarilor de la 1650, șleiră cu totul puterea Moldovei.* MAG. IST. II, 49/7, cf. POLIZU. *Le-a dat mijlocul de a scăpa din atttea pustiiri ale inimicilor țării.* ODOBESCU, S. I, 340, cf. CREANGĂ, A. 137, DDRF, BARCIANU. *Mă gîndesc la pustiirile făcute pe vremuri de către călugării greci.* ADAM, R. 41, cf. ALEXI, W. *Pustiirile dacilor tn SV iliric deveniseră ... o adevărată primejdie și pentru tntreaga stăptnire romană.* PÂRVAN, G. 93. *A venit bombardament, război, Cu pustiiri, cu moarte.* D. BOTEZ, F, S. 24. *Livezile, după anul de pustiire, tnjesc.* SADOVEANU, O. VI, 235. *O lume eliberată de pustiirile și distrugerile războaielor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 810. *Voi, ce peste flăcări, pustiiri, dezastre Înălțați stindardul marei liberări.* BANUȘ, P. 217. *Țara era tn liniște și pace, cînd nempăcații și-ncărnații săi dușmani n-o amenințau cu pusteirea.* MARIAN, T. 280. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Spicii orzului sălbatic, luați nerozește tn gură, se tntruduc ... tn plămîni, acolo cășună cele mai mari pustiiri.* MAN. SĂNĂT. 69/12. ◇ Fig. *Viscolul pustiirei a suflat pe acest pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Își dăduse seamă de pustiirea tn care se zbătea.* V. ROM. octombrie 1954, 5.

2. (Concretizat) Ceea ce a fost supus pustiirii **(1)**, devastat, prădat; p. restr. pustiu **(I 1)**. *Amar de creștini și pustiire au rămas locurile pre acolo.* NECULCE, L. 42. *Foc și pustiire pe-a lor urmă au lăsat.* NEGRUZZI, S. I, 116. *Pe oriunde treceau, pustiirea rămînea tn urma lor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Nu se zărea decît pustiirea albă, din care se ridica răzleață și singuratică o tulpină de pom.* V. ROM. decembrie 1964, 47.

3. (Învechit, rar) Prădare **(1)**. Cf. LB.

— Pl.: *pustiiri.* — Și: (învechit și regional) **pustelre,** (învechit) **pustlére** s. f.

— V. **pustii[1].**

PUSTIIȘÁG s. n. v. **pustieșag.**

PUSTIÍT[1] s. n. (Învechit și regional) Pustiire **(1)**. *Cum fură tn pustinit, de năprasnă ... pierră.* CORESI, PS. 193/13. *Taci, iadule, nu crîșca, Pustiitul te-ar mînca.* BUD. P. P. 27.

— Și: (învechit) **pustinít** s. n.

— V. **pustii[1].**

PUSTIÍT², -Ă adj. (Despre locuri fertile, teritorii populate, așezări umane etc.) Prefăcut în pustiu **(I 1)**, care a rămas pustiu, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. devastat, distrus, nimicit. *Să va apuca de vreo vie streină părăsită, sau de vreo casă pustiită, ... să-le înnoiască cu voia stăpînului.* PRAV. 55. *Au șindilit mitropolia cè vechi, ... că era pustiită de mult.* NECULCE, L. 172. *Văzîndu-și țara ... mai de tot pusteită și deșertată ... i-au făcut să rămîie lăcuitori în țara sa.* CANTEMIR, HR. 473. *Au purces către pustieta sa lăcuință, ca să o vadă.* DRĂGHICI, R. 116/4. *Toate celelalte cetăți ale Persiei se derapănă și se află mai de tot pustiite.* CR (1846), 23¹/43. *Trecu dar cu o liniște vitejească printr-acea țeară pustiită.* ODOBESCU S. I, 11. *Ș-au găsît bordeiele pustiite, biserica arsă.* DELAVRANCEA, S. 209. *Divina Comedie este produsul Italiei, ruptă în bucăți, pustiită prin lupta orașelor.* GHEREA, ST. CR. II, 75, cf. DDRF. *Tînguios jelește glasul pustiitelor dumbrăvi.* NECULUȚĂ, Ț. D. 118, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pădurile erau pustiite, numai tufișuri sărace se înălțau dintre marile grămezi de stînci sfărîmate.* AGÎRBICEANU, A. 72, cf. ȘĂINEANU, D. U., SADOVEANU, O. IX, 7. *Eroina continuă să povestească legenda acestor locuri pustiite.* V. ROM. octombrie 1954, 270. *De la mîndra înapoi Era lunca pustiită, Cu mult dor învăluită.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 224. *Este-o lunca pustiită, Cu mult urît îngrădită.* RETEGANUL, TR. 96, cf. id. P. IV, 12. ◇ Fig. *Ca un vis ce se stinge într-un suflet pustiit.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *În inimi pustiite semănă gîndiri rebele.* EMINESCU, O. I, 51. *Trec în stoluri rîndunele ... Și mă lasă pustiit, Veștejit și amorțit.* id. ib. 214. *Dar doamnă! Suflet pustiit!* COȘBUC, P. I, 146. *M-am răzimat de un stîlp, pustiit, răvășit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 300. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) Rămas fără nici un bun material. *Ieșii din acel oraș izgonit ca un ostîndit, pustiit, lipsit de toate.* GORJAN, H. I, 128/16. ✦ (Substantivat, f.; neobișnuit) Femeie izolată, retrasă de lume. *Ia, Traiane maică, din colac și din nuci ... Astă-i mîncarea noastră, a pustiitelor de lume.* SADOVEANU, P. M. 67.

— Pl.: *pustiiți, -te.* — Și: (învechit) **pustiét, -ă, pusteít, -ă** adj.

— V. **pustii¹**.

PUSTIITÁTE s. f. v. **pustietate.**

PUSTIITÓR, -OÁRE adj. Care pustiește¹ **(1)**, care lasă pustiu **(1 1)**, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. distrugător, devastator, nimicitor; (învechit) pustiicios **(1)**. Cf. ANON. CAR., LB. *Știu atît de bine să întărîte rescoale pustiitoare.* CR (1846), 37²/42. *I-am silit, în deznădejdea lor, ... la o pustietoare emigrațiune.* KOGĂLNICEANU, S. A. 183, cf. POLIZU. *S-au văzut siliți să facă loc pe cîmpiile lor răvălirilor pustietoare.* ODOBESCU, S. III, 258. *În această închipuire a poporului nu e răsunetul depărtat al pustiitoarelor invazii.* VLAHUȚĂ, R. P. 19, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Gemătul vijeliei pustiitoare.* HOGAȘ, DR. I, 275, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un ferăstrău ... smuls de ape, la o pustiitoare revărsare a lor.* BOGZA, C. O. 17. *Tăcură tunuri, oarbe guri de foc, Pustiitoarea flacără se stinse.* V. ROM. septembrie 1954, 56. *Două războaie pustiitoare au lăsat urmele unor suferințe adînci.* S mai 1960, 88, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *În conștiința pantofarului, boala se întinsese pustie și pustietoare ca o sahară.* GALACTION, O. A. I, 297. ◇ Fig. *Marea și pustiitoare pasiune, care va să-i sfărîme lui viața.* C. PETRESCU, A. R. 35. *Chiar și dragostea neașteptată și pustiitoare țîșnește din mijlocul urii.* T decembrie 1964, 52. *Această tragedie a unei pasiuni pustiitoare ... se petrece în îndepărtata Castilie.* ib. februarie 1969, 92. (Substantivat) *I-a rămas în minte Ioana, o mare pustiitoare de inimi.* BENIUC, M. C. I, 45.

— Pronunțat: *-ti-i-.* — Pl.: *pustiitori, -oare.* — Și: **pustietór, -oáre,** (învechit) **pustiitóriu, -oáre** (LB) adj.

— **Pustii¹** + suf. *-tor.*

PUSTIITÓRIU, -OÁRE adj. v. **pustiitor.**

PUSTÍIU, -ÍE adj. v. **pustiu.**

PUSTÍN, -Ă adj. v. **pustiu.**

PUSTINÍ vb. IV v. **pustii¹.**

PUSTÍNIC, -Ă s. m. și f. v. **pustnic.**

PUSTINIETÁTE s. f. v. **pustietate.**

PUSTINÍT s. n. v. **pustiit¹.**

PUSTÍNIU, -IE s. n., adj. v. **pustiu.**

PUSTIȘÁG s. n. v. **pustieșag.**

PUSTÍU, -ÍE subst., adj. **I. 1.** S. n. și (învechit și popular) f. Regiune sălbatică (lipsită de vegetație și) nepopulată de oameni; spec. întindere vastă și plană de teren, lipsită de vegetație și de populație, acoperită cu nisip, deșert; pustietate **(1)**, (rar) pustiire **(2)**, (învechit) pustieciune (v. pustiiciune **2)**, (regional) pustieșag **(1)**. *Adecă mă delungaiu, fugiiu și sălășluiiu în pustie.* PSALT. HUR. 45ᵛ/9. *Au nu tu ești ... cela ce ainte de aceastea zile preavestișì și scoseși întru pustie patru mie de bărbați?* COD. VOR. 36/15. *Glasul Domnului cutremură Domnului pustinia Cădului.* PSALT. SCH. 84/1, cf. 199/10. *Rădică ca oile oamerii săi, și-i sui ca turma în pustinie (pustie* S, *pustînie* H). PSALT. 160. *Năred mult la pustie ieșiia și-ș lăsa casele și avuția.* CORESI, EV. 3. *Au trecut prèspre Marea Mohorîtă, în pustie.* PALIA (1581), 6/11. *Se duse la un părinte sfînt în pustie.* MOXA, 282/3. *Să muncescu în pustie, și în măguri și în peșteri* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 416/14. *Iară să neștêine se va delunga în pustie, departe pentru Dumnezeu.* PRAV. GOV. 137ᵛ/9. *Duse-i prinși în pustiile Sinaiei.* VARLAAM, C. 46. *Moisi de în pustie trimese să caute țara cea făgăduită* (a. 1642). GCR I, 100/15. *Mearse de-acolea într-un țănut aproape de pustie.* N. TEST. (1648), 121ᵛ/33. *Am mărs într-adîncul pustiei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102ᵛ/20. *Sfîntul Onufrie, lăcuitorul de pustie.* CHEIA ÎN. 2ᵛ/28, cf. 41ᵛ/11. *Fiii lui Israil ... să tăbărîră la Othom lîngă pustie.* BIBLIA (1688), 49¹/13. *Pre cei ce să streina pren pustii și pren peștere ... hrănea.* ANON. CANTAC., CM I, 106. *Să ducea în pustie.* VARLAAM-IOASAF, 7ᵛ/8. *Să gonească toți cocoșii din oraș și să-i scoată din hotară departe în pustii.* MOLNAR, RET. 128/4. *În pustie unde nu iaste om* (a. 1795). GCR II, 159/7. *Spune-mi ce lucru bun făcură Oarecînd săhastrii prin pustie?* BUDAI-DELEANU, Ț. 332, cf. LB. *Prin pustii și prin orașe urmașii săi ... plimba a lor îndrăcire.* HELIADE, O. I, 409. *E mai bine a viețui într-o pustie, decît cu o femeie gîlcevitoare.* CR (1846), 55²/27. *Pustiul acest de mulți ocolit.* CONACHI, P. 212. *Rămășița tătarilor luă în fuga mare calea pustiilor.* BĂLCESCU, M. V. 67, cf. 61, POLIZU. *Făclie depărtată Ce drumețul o aprinde în pustiuri rătăcind.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Iar pe cel amar pustiu ... Întîlnii viteaz oștean.* ALECSANDRI, P. II, 10, cf. LM. *Dupe repaos, colinda prin pustii reîncepe.* ODOBESCU, S. III, 17. *Mii pustiuri scînteiază sub lumina* [lunii]. EMINESCU, O. I, 130, cf. 97. *A mers tot înainte prin pustiuri un an de zile.* CREANGĂ, O. 47, cf. 219. *A fost odată într-o pustie mare un pustnic.* ISPIRESCU, L. 146. *Pustiul să umplu de strigătul ei deznădăjduit.* DELAVRANCEA, S. 172. *N-o să-și mai vadă nici cort, nici soție. Nici larga pustie Ge-n veci treiera.* MĂCEDONSKI, O. I, 15. *Doi pomi ciuntiți mai făceau strajă pustiului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 9. *Oameni ... urmăresc prin nori, prin pustii și prăpăstii*

..., *fete mîndre.* IONESCU-RION, S. 259, cf. DDRF. *Știa pustiul de noi Și zarea se-ngrozea de noi.* COȘBUC, P. I, 112, cf. BARCIANU. *Mi se pare că, de frică, aș muri-n așa pustiu.* DAVILA, V. V. 24. *În pustiile din lăuntrul Asiei este patria ... cămilei.* MEHEDINȚI, G. F. 168, cf. TDRG. *Brusturii se întinseseră ca într-un pustiu necăleat de nimeni.* GÎRLEANU, N. 177. *Astupai intrarea ... și pusei, cu chipul acesta, între mine și pustiu, o stavilă nestrăbătută.* HOGAȘ, M. N. 168. *Să nu ne-apuce noaptea prin pustiurile astea.* REBREANU, N. 278. *Trec corbii ... Se duc pe pustii.* BACOVIA, O. 12. *Era un popas la marginea pustiei.* SADOVEANU, O. XII, 355. *Nisipul și pustiul pe drum or să mă-ndrume.* PILLAT, P. 15. *Strigătul în pustiu începuse să tacă.* ARGHEZI, VERS. 242. *Glasul lui, ca-ntr-o pustie Stîrnită, s-a făcut o mie.* id. ib. 292. *Lunecă ..., Prin pustie, fumurii cămile.* BENIUC, V. A. I, 123. *Am zărit un pustiu polar expus eroziunii soarelui.* BARBU, Z. 6. *Să te-azvîrle peste mare În pustei, în depărtare.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Pustiu golit și nemărginit.* id. ib. 119. *Mergînd așa prin niște pustiuri au dat de-un om bătrîn.* SBIERA, P. 162, cf. 156. *Ajungînd într-un pustiu și aflînd acolo o vizunie, petrecu mai departe în vizunia aceea.* MARIAN, S. R. II, 184. *Un cal negru, bidiviu, Prins atunci de prin pustiu.* BALADE, II, 83. ◇ (Prin analogie) *Cea spumă de valuri fugătoare Ce vîntul risipește p-al mărilor pustiu.* BOLINTINEANU, O. 204. *Și-i năpădit de bălării Pustiul din pridvor.* IOSIF, PATR. 8. *Tase nu mai simte decît pustiul cerului.* BASSARABESCU, V. 36. *Nimic nu poți surprinde în tot pustiul acesta de apă argintie.* BART, S. M. 22. ◇ Fig. *Începu cuvîntul, privind lung, dibuind în pustiul amintirilor.* DELAVRANCEA, S. 226. [Copiii] *în pustiurile vieții, însemnează cîte-o urmă Șearsă de furtuna vremei.* MACEDONSKI, O. I, 72. *În tot pustiul gîndurilor mele ești numai tu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 271. *Tu, ce scrutezi ... Pustia vremii.* ARGHEZI, VERS. 90. *A dispărut pustiul dintre pămînt și soare!* s februarie 1961, 16. ◇ Loc. adv. **În pustiu** sau (popular) **în pustie** = zadarnic, inutil, degeaba. Cf. ZANNE, P. II, 847. *Al meu e cîntul ce-n pustie Neputincioasa jale-și plînge.* GOGA, P. 11. *Simțeam că scriu în pustiu, bădiță.* T iunie 1964, 22. *Bădiță de la Sibiu, Nu-nșela murgu-n pustiu, Că măicuța ți-a spus bine, Că nu mă dă după tine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 276, cf. ALRM SN II h 592/157, ib. III h 1 179/141. **A pustiu** = prevestind moartea sau o (mare) nenorocire; a jale; a moarte. *Calul ... sforăie a pustiu, nechează ca de groaza morții.* ODOBESCU, S. I, 162. *Furtuna descrescîndă Care muge a pustiu.* EMINESCU, O. I, 18. *Grivei urlă-n poartă a jale ș-a pustiu.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 57, cf. DDRF. *Aud ... un glas femeiesc cîntînd, a pustiu, o doină.* ap. TDRG. *Vîntul ... șuiera în ferestre urlînd a pustiu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. *Spre înserat se cuibăreau ciorile cîrîind a pustiu.* VLASIU, A. P. 31. *Vîntul ... țipa cîteodată a pustiu și a moarte.* SADOVEANU, O. I, 294. *Cîinii ... lătră-a pustiu.* ALECSANDRI, P. P. 187. *Cîntă cucul de trei zile ..., cîntă a pustie După biata ciocîrlie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 106. *Cînd lătră cînele, face a pustiu.* ȘEZ. I, 18. ◇ Expr. (Adverbial) **A fluiera în** (sau **a**) **pustiu** = a fluiera în semn de pagubă, de neizbîndă, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă. Cf. DDRF., DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **A puți a pustiu** = a fi gol, a nu conține nimic. *M-am ales c-o pungă și-apoi și asta pute-a pustiu.* CREANGĂ, P. 45. (Adverbial; regional) **A vorbi pustiu** (sau **pustii**) = **a)** a vorbi tot felul de prostii, de lucruri neadevărate; p. ext. a aiura. *Nu vorbi pustiu, ca să ne măgulești!* RETEGANUL, P. II, 38, cf. ALR II/I h 108/130, 172, LEXIC REG. II, 62; **b)** a vorbi obscen. LEXIC REG. II, 62. (Regional) **A arunca** (pe cineva) **în pustie** = a distruge, a nimici (pe cineva). *Cobori, Doamne, foc în țară, Să ardă curvele-n pară, Să le-arunce în pustie.* HODOȘ, P. P. 131. (Învechit) **A lua munții și pustiile-n cap** = a pleca fără nici o țintă precisă; a-și lua lumea-n cap. *Necunoscînd drumul, am luat munții și pustiile în cap.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 83r/10. ✦ Loc devastat, distrus, pustiit². *Aprinde-vom templele tale; Vom naște pustiul în cale.* COȘBUC, P. I, 154. ✦ (Învechit) Loc, teren (între două sate sau în afara hotarelor unui sat) care nu este în proprietatea cuiva, care nu aparține nimănui. *Și pe mazili, zlotași îi supăra ..., de-i făcea de plătie pustiele.* NEGULCE, L. 178. *Hărăzesc lui Stanciu două locuri din pustiu.* I. BRĂESCU, M. 18. *Între două sate se întindea pustiul.* PAMFILE, A. R. 3. *Alexandru cel Bun întărește panului Dragomir satele Cornic și Strîmbii și „în același hotar" cu un loc de pustie.* PANAITESCU, O. Ț. 101.

2. Adj. (Despre locuri, ținuturi etc.) Care se află în stare sălbatică (fără vegetație) și nepopulat de oameni; spec. care formează un deșert. *În pămînt pustiniu netmblatu și fără de apă ... arătaiu ... a vedea putearea ta.* PSALT. HUR. 51v/13. *Pămînt pustiniu și netrecut și fără apă.* PSALT. 118. *Nu vrea aiavea să între în cetate, ce lăcuiia afară în loc pustii.* CORESI, EV. 57. *Pămîntul era pustiu.* PALIA (1581), 13/7. *Cîmpu slobod și pustiu în Țara Leșască nu să află ..., ce sîntu sate pretutindenea.* URECHE, L. 112. *Le va ucide ... în pădure sau fie în ce loc pustiu.* PRAV. 23. *Au venit la dînșul năroade multe la un loc pustiu.* CHEIA ÎN. 17r/4. *Nu iaste de crezut precum acei crai să se fie numit stăpîni a locuri pustii și de tot fără oameni.* CANTEMIR, HR. 468, cf. ANON. CAR. *Plugarii mai trebuie să știe cum trebuie dîregse și păsunile cu alte locuri pustii ..., ca să le poată avea folosul.* ECONOMIA, 12/22. *Murgul ușor îl duce ... Pe locuri pustii făr' sate și căi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 141, cf. LB. *Să trăiască într-un loc cu totul pustiu.* DRĂGHICI, R. 38/28. *Într-un loc pustiu și tainic ... Pătimașii merg.* CONACHI, P. 85, cf. POLIZU. *O cruce de piatră părăsită într-un cîmp pustiu.* ODOBESCU, S. I, 374. *Mergea tot înainte prin locuri pustii și cu greu de străbătut.* CREANGĂ, O. 105. *Mi-am ales acest loc pustiu și mi-am făcut casa asta.* ISPIRESCU, L. 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mi se păru că mă aflu în pustii locuri unde nu întîlneam decît nemărginire.* DELAVRANCEA, T. 39. *Eu fugeam ... prin cîmpiile pustii.* EFTIMIU, Î. 105. *Ne găseam împreună pe niște imașuri pustii.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82. *Peisagiul se desfășura pustiu.* SADOVEANU, O. X, 12. *Bărăganul, al cărui șes pustiu ... se vedea prin apropiere.* ARGHEZI, B. 66, cf. id. VERS. 299. *Văd în preajmă bălți și loc pustiu.* HOREA, C. 18. *Pe cel cîmp pustiu și-ntins Arde-un foc de noi aprins.* ALECSANDRI, P. P. 218. *Merge ce merge pe-un cîmp pustiu.* VASILIU, P. L. 73. *Aș gîndi să nu mai viu Prin locul ăsta pustiu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 145. *Se ducea Prin munți, prin cîmpii Prin locuri pustii.* BALADE, III, 162. ✦ (Învechit și popular; despre locuri cultivate) Lăsat în paragină, neîngrijit. *Dacă vă curăți neștine viia sau lazul ... și le va lăsa pustii ... stăpînul locului poate să-l gonească.* PRAV. 55, cf. LB, POLIZU, LM. *Casa lui Dionis se afla în mijlocul unei grădini pustii, cu zăplazurile năruite.* V. ROM. ianuarie 1965, 115. *Cucule, de unde vii? De la niște vii pustii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 119.

3. S. n. și (învechit și popular) f. Loc în care nu se (mai) află (alți) oameni (sau alte ființe), singurătate; loc foarte puțin locuit; p. ext. lipsă de zgomot, de agitație, liniște; pustietate **(2)**. *Turtureaua cea iubitoare de pustie.* MINEIUL (1776), 87v¹/4. *Singurătatea, pustiul, domnesc chiar în locurile unde rămîn semne de viață.* ODOBESCU, S. I, 23. *Aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor.* CREANGĂ, A. 13. *Era pustiu și liniște; numai despre oraș se mai auzea zuruitul trăsurilor.* SLAVICI, N. II, 287. *Am albit în acest pustiu fără să cîrtesc.* BASSARABESCU, V. 90. *Căutai împrejur ... Tăcere, noapte și pustiu.* HOGAȘ, M. N. 64. *Cine bate? ... nu e nimeni, pustiu, singurătate.* EFTIMIU, Î. 170. *Și s-asculți pustiul, Ce melancolie!* BACOVIA, O. 29. *Mănăstirea îi plăcu ... În sfîrșit, găsea astîmpăr; pustiul de aici îl lăsa numai cu el.* C. PETRESCU, Î. II, 242. *În pustia pădurii, oștenii duceau pe doamna Genoveva.* SADOVEANU, O. XI, 103, cf. IX, 162. *La Iași, în loc de efec-*

ţivul scontat, nu găseşte decît pustiul. OŢETEA, T. V. 194. *Un lup flămînd Rătăcind prin pustiul codrilor.* BENIUC, V. 25. *Liniştea pustiului acela de lume a rămas mereu netulburată.* V. ROM. august 1958, 76. ✦ Ţinut, loc în care cineva nu se simte bine, nu se poate adapta. *E jalnic să te reîntorci după mai mulţi ani de prin pustiuri străine.* DELAVRANCEA, S. 214. *Rău, mamă, m-ai blestemat Să nu-mi trăiesc traiu-n sat, ... Fără-n pustiu de străini!* FOLC. TRANSILV. I, 223.

4. Adj. (Despre aşezări omeneşti, despre locuinţe etc., sau despre locuri de obicei populate) În care nu (mai) sînt oameni (sau alte fiinţe), n e l o c u i t, n e p o p u l a t; care este foarte puţin locuit; p. e x t. lipsit de zgomot, de agitaţie, de viaţă; (învechit) pustiicios **(2)**. *Fie curtea lor pustine.* PSALT. HUR. 58^{v}/25. *Nu din ieşire ..., nece din pustini* (d e *pustii* cc[2], d e l a *pustii* D) *codri.* PSALT. 150, cf. 134. *Scriu alte istorii ... Moldova, cum au stătut pustie peste 600 de ani.* URECHE, LET[2]. I, 131. *Lăsa-să-vor casele voastre pustii.* N. TEST. (1648), 31^{r}/14. *Moşia i-au fost ... pustie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99^{v}/15. *Schimba domnii* [din ţară] *... să o strîci şi să rămîie pustie.* NECULCE, L. 164, cf. 55. *Marea cetate Cartago pustie iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 66. *Scoate-m*[ă] *de la urgie, Nu-m*[i] *lăsa casa pustie* (sfîrşitul sec. XVIII). GCR II, 116/26. *Tinerii ni se sting, ţara zace Pustie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 300. *Sate, oraşe, ţinuturi, mai toate pustii le vezi* (a. 1822). GCR II, 242/20. *Ce porci afla în aste livezi ...? Lipseşte o fiinţă, şi toate sînt pustie.* HELIADE, O. I, 76. *Turcii găsiră Tîrgovişteа părăsită de locuitori şi pustie.* BĂLCESCU, M. V. 134, cf. 133. *Zise ... cu sfadă: — O, fir-ar pustie casă fără toacă.* PANN, P. V. II, 140/3, cf. LM. *Trăiau acum într-a lor cetăţuie pustie.* ODOBESCU, S. I, 152, cf. 120. *Zidirea cea pustie de jale pare plină.* EMINESCU, O. I, 96, cf. 102. *Şcoala a rămas pustie pentru o bucată de vreme.* CREANGĂ, A. 9. *Satul nu e pustiu şi este pe ici pe colo cîte un om.* SLAVICI, N. I, 122, cf. 19. *Mai-nainte casa îi se părea pustie.* ISPIRESCU, L. 285, cf. DDRF, CANDREA, F. 115. *Ca un palat pustiu, cu geamuri sparte, Pădurea noastră tace părăsită.* IOSIF, P. 46, cf. TDRG. *Să dărîmaţi hambarul cel pustiu.* GÎRLEANU, N. 135, cf. 89. *Auzit-ai vreodată de moara lui Tudoran cea pustie?* HOGAŞ, DR. I, 53. *Casa părea pustie fără Laura.* REBREANU, I. 261, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Umbre răzleţe se desluşeau de-a lungul cheiului pustiu.* BART, E. 288. [Clasele] *acum sînt goale, pustii.* BASSARABESCU, V. 113. *Sînt solitarul pustiilor pieţe.* BACOVIA, O. 21. *Totul e pustiu, Ca într-o casă Din care a fost scos un mort.* D. BOTEZ, P. O. 44. *Tu pari a fi venită dintr-un regat pustiu.* MINULESCU, VERS. 136. *Cît de pustie arăta acum această vilă!* GALACTION, O. A. I, 52. *Rămîn pustii în urmă Munţii singuri şi bătrîni.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 16. *Satul era pustiu. Nici o suflare.* C. PETRESCU, Î. I, 193, cf. 75. *Gara e pustie.* SAHIA, N. 24. *E prea pustiu, ... prea multă singurătate.* SEBASTIAN, T. 165. *În noaptea aceea pivniţa mea părea mai pustie ca niciodată.* VLASIU, D. 157. *Oraşul ... era pustiu, ca abia scos de sub lavă.* TEODOREANU, M. U. 96. *Aici* [era] *bătătura şi mai pustie, ograda mai părăginită.* VOICULESCU, P. I, 220. *În hanul pustiu pătrundea întunericul serii.* SADOVEANU, O. I, 96. *Curtea era pustie, toţi intrase în casă.* CĂLINESCU, E. O. I, 46, cf. BLAGA, P. 73. *Duminica ... şesul e pustiu.* STANCU, D. 275, cf. id. R. A. III, 263. *Fumul din insula pustie atrage corăbiile de pe mare.* BOGZA, C. O. 57. *Mi-e dragă viaţa liniştită Şi satul paşnic şi pustiu.* V. ROM. ianuarie 1954, 13. *A intrat într-un mic birt pustiu.* BENIUC, M. C. I, 89. *Nu vreau să rămîn pe un peron pustiu, privind în urma trenului.* H. LOVINESCU, T. 349. *Trecem prin reci şi pustii coridoare.* BANUŞ, P. 210. *Pe străzile oraşului pustiu curg parcă fluvii albe de zăpadă.* V. ROM. ianuarie 1957, 83. *Satele cîmpiei rămaseră aproape pustii.* PREDA, M. 321. *Traversam un parc pustiu.* BARBU, P. 29, cf. 8. *Casa mi se pare atît de largă! Şi pustie!* S mai 1960, 29. *Intrai într-un compartiment pustiu.* ib. ianuarie 1961, 45, cf. LĂNCRĂNJAN, C. II, 494. *Din cei codrii pustii Vine dorul bădiţii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 104. *Se uită prin toate chiliile ... băgînd de seamă că pustii încă nu sînt curţile acelea.* RETEGANUL, P. IV, 5. *Toate casele-s pustii, Numai una nu-i pustie Şi-aceia-i cîrciumăria.* ŞEZ. I, 74. *C-acolo nu te-am mînat, Acolo-n codrii pustii.* FOLC. TRANSILV. I, 201, cf. 480. *Trece ca pe lîngă o moară pustie,* se spune despre cei indiferenţi la ceva, lipsiţi de interes. Cf. ZANNE, P. III, 234. *Omul fără soţie Ca o casă pustie.* id. ib. IV, 616. (Adverbial) *Ploua mărunţel; era pustiu în grădină şi întuneric.* CARAGIALE, O. VI, 520. *Îi părea Pustiu azi prin grădină.* COŞBUC, P. I, 255. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Îmi vine să plîng zărind coteţul de porumbei ... pustiu, gata să se risipească la cel mai mic suflu.* BRĂESCU, O. A. II, 11. *Întunericul coboară prin ferestrele pustii.* GOGA, P. 70. *Rămîne cîmpul singur şi streaşina pustie.* HOREA, P. 59. ✦ (Despre străzi, drumuri etc.) Care este foarte puţin circulat, frecventat, pe care se umblă foarte puţin ori nu se (mai) umblă deloc; neumblat **(1)**. *De-abia înserase, uliţele erau însă pustii.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Umblau mai mult noaptea ... prin căi pustii şi lăturalnice.* ODOBESCU, S. I, 147. *Seara era rece, stradele pustii.* EMINESCU, G. P. 55. *Încremenea ... aşternîndu-şi aiurit privirile-i triste de-a lungul drumului pustiu.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 82, cf. 5. *Uliţele sînt pustii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 249. *Secretarul general apucă pe bulevardul pustiu şi rece.* GALACTION, O. A. I, 113. *Dacă strada e pustie, mi-e frică şi încep să fug.* CAMIL PETRESCU, T. III, 196. *Drumul era pustiu.* C. PETRESCU, Î. I, 147. *Nu trece nimeni. Strada e pustie.* SEBASTIAN, T. 259. *Aleile din parc erau mai mult pustii.* VLASIU, A. P. 433. *Drumurile şi potecile erau pustii.* SADOVEANU, O. X, 595, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 43. *Uliţa cea mare era pustie, nu se vedea nici ţipenie de om.* V. ROM. mai 1953, 127. *Tremurînd că n-o să vii Umblam pe străzile pustii.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 15. ✧ F i g. *Cărarea mea pustie se umple de lumină.* CERNA, P. 12.

5. Adj. (Rar; despre recipiente sau spaţii, obiecte considerate ca atare) Care nu conţine nimic înăuntru; gol, deşert. *Un puţ pustiu, fără de apă.* VARLAAM, C. 353. *Cucoşul înghite cu lăcomie toţi banii şi lasă toate lăzile pustii.* CREANGĂ, O. 22. *Pe sus, pe pustiile jgheaburi, Prin ripele munţilor suri, Zac zmeii.* COŞBUC, P. II, 8. *Pînă la an multe căciuli rămîn pustii* (=pînă într-un an mulţi vor muri). ZANNE, P. III, 38. ✧ F i g. *Inimile oamenilor cele pustii întru carile nu împlase binele lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. 186. ✦ (Despre copaci) Lipsit de frunze, de flori; gol. *Aseară toţi pomii pustii Legănau descărnatele crengi cenuşii.* LABIŞ, P. 433, cf. 65. ✦ (Despre ochi, p. e x t. despre privire) Lipsit de expresie. *Ochi dragi, de-atîta timp pustii!* COŞBUC, P. I, 284. *Cască şi aruncă priviri pustii pe ferestre.* SADOVEANU, O. VI, 209. ✦ F i g. (Învechit şi regional; despre manifestări ale oamenilor) Care este fără rost, fără sens, zadarnic, neîntemeiat. *Ca nişte vorbe pustii ... se pot lepăda vorbele lui.* MAIOR, IST. 192/27, cf. 191/14. *Dintr-o vorbă-ntr-alta sar Vorbe pustii şi-n zadar.* MUMULEANU, C. 148/8. ✧ (Adverbial) *Til Buhoglindă, ieşind din Drezda şi umblînd pustiu, la urmă au intrat în Braunşvaig.* BĂRAC, T. 54/25. *Mai stai acasă şi tu, ce tot umbli pustiu?* VLASIU, A. P. 42, cf. LEXIC REG. II, 62.

6. Adj. (Cu determinări introduse prin prep. „de") Care este lipsit de ..., care este fără ... [Bogatul] *de toate rămase gol şi pustiu.* VARLAAM, C. 284. *De toată bunătatea sînt pustiu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52^{r}/31. *Te-ai făcut pustiu de ajutorul lui Dumnezeu* (a. 1691). GCR I, 291/31. [Săracii sînt] *lipsiţi, pustii şi de ajutor şi de prieteni.* ANTIM, P. 59. *Părăsind vatra părintească, pustie de farmecele de odinioară ..., căuta drumul munţilor.* DELAVRANCEA, S. 59. *De visuri inima pustie nu mi-i.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 28. *Inima lui nu voia să rămînă goală, pustie de dragoste.*

STANCU, R. A. III, 214. *Curtea e pustie de feciori.* BENIUC, V. A. II, 66.

7. S. n. și (regional) f. Fig. Stare de singurătate apăsătoare, tristă, dureroasă, plictisitoare etc. pe care o simte cineva; p. ext. stare de tristețe apăsătoare pe care o simte cineva. *Lumea ș-ale ei bunuri, și orice aș avea Pustiul unui suflet știu ele să-mplinească?* ALEXANDRESCU, O. I, 150. *De cîte ori voit-am Ca să sptnzur lira-n cui Și un capăt poeziei Și pustiului să pui.* EMINESCU, O. I, 105. *Ia mai bine dacă poți ... Și povara inimii Și pustiul lacrimii.* PĂUN-PINCIO, P. 43. *Eram ... în înfricoșatul meu pustiu moral.* GALACTION, O. A. I, 136. *Atîta nevoie simțea de cineva să-i alunge pustiul!* C. PETRESCU, Î. I, 97. *Trecură ierni și primăveri peste pustia acestei vieți.* SADOVEANU, O. XI, 172, cf. V. ROM. ianuarie 1954, 18. *Stam singură și simțeam pustiul în jurul meu, vedeam sfîrșitul vieții.* PREDA, R. 215. *Ia-mi dorul din inimioară Că pustiul mă omoară.* TEODORESCU, P. P. 307. ✦ Singurătate, liniște absolută de după moarte. *Cu făclioara pe-unde treci, Dai zare negrelor poteci În noaptea negrului pustiu ... Și-ntr-un coșciug de-argint te-au pus.* COȘBUC, P. I, 148. *Poți muri oriunde. Pustiul omenesc e același.* SADOVEANU, O. X, 444.

8. Adj. Fig. Care este cuprins de o stare de singurătate apăsătoare, tristă, dureroasă, plictisitoare etc.; p. ext. care este cuprins de o tristețe apăsătoare; care determină, care creează o stare (sau care sugerează ideea) de singurătate apăsătoare, de gol, de tristețe etc. *Vai de inima pustie Ce-a rămas fără de soție!* ALECSANDRI, P. II, 184, cf. 11. *Lipsit de părinți, de rude ... lumea îmi e pustie.* ODOBESCU, S. I, 143. *Pe inima-mi pustie zadarnic mîna-mi ține.* EMINESCU, O. I, 71. *Zilele îmi sînt Pustii ca niște stepe.* id. ib. 175. *Pleacă îndărăt cu inima pustie și cu gînd de pustiire.* GANE, N. I, 28. *A, cît de pustie-i lumea și viața fără tine!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. *Tu, inimă pustie, Stai tot la vatră-ncet plîngînd.* COȘBUC, P. I, 193. *Sufletul ei era pustiu.* AGÎRBICEANU, A. 133. *Sufletul meu era pustiu și inima mea era obosită.* HOGAȘ, DR. I, 51. *Unica iubire încolțită pe vremuri în inima lui pustie.* BASSARABESCU, V. 119. *Se duc pe nesimțite Nopți pustii și zile reci.* TOPÎRCEANU, B. 26. *Are să-mi fie pustie viața fără tine.* SADOVEANU, O. XI, 49. *Așa-mi trece viața mie, Amărîtă și pustie.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 128. *Serile sînt pustii, aidoma unor case cu geamuri scoase și cu pereții goi.* V. ROM. noiembrie 1962, 93. *Cheamă fantomele familiare pentru a-și lecui sufletul pustiu și sterp.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Azi aici, mîine-n Sibiu, Vai, Doamne, ce dor pustiu!* RETEGANUL, TR. 166. ✧ (Adverbial) *Mi-e tare pustiu în suflet.* T iunie 1964, 24.

9. Adj. (Învechit și popular; despre oameni, rar despre alte ființe) Părăsit **(I 1)**; p. ext. nesupravegheat; neîngrijit **(2)**. *Nu le va strînge* [animalele] *să le închiză cu ale sale, ce le va lăsa pustii.* PRAV. 18. [Păstorul] *rîmătorii în cîmp pustii lăsînd ... vîrtos purcease.* CANTEMIR, IST. 298, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. [Pruncul] *crește în voia sa, netnfrînat, pustiu.* ȚICHINDEAL, F. 313/16. *Mă văzui în lume pustiu, necunoscut.* HELIADE, O. I, 166. *Eu rămăsei singură, pustie, ca un pui de cuc.* GORJAN, H. II, 185/26. *Biata Irina ... istovită dureros zace pustie.* NECULUȚĂ, Ț. D. 114. *Ți-e milă Să-i lași pustii, să pleci.* COȘBUC, F. 42, cf. id. S. 125. *Iată, vremea mi-a sosit Să mă duc în haiducie, Să te las, dragă, pustie.* TEODORESCU, P. P. 295. *Da nu-ț pare, soră, rău c-ai lăsat copii ... pustini în lume?* DENSUSIANU, Ț. H. 96, cf. CIAUȘANU, GL. ✧ Fig. *Acolo nu mai era de mult nimeni ... Ardeau, roșcate, numai două felinare pustii.* SADOVEANU, O. IX, 123. *Mîndră, dragostile noastre Au rămas pustii pe coaste.* BIBICESCU, P. P. 24. ✧ Expr. (Regional; substantivat) **Pustînu de mine!** = nenorocitul de mine! Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 331. ✧ (Prin lărgirea sensului) *De-aciia nu poate tot trupul să-ș poarte, ce-ș lasă aceștea toate grijile lor pustii.* CORESI, EV. 245. *Laptele cel pustiu îl mîncă cîinii.* ȚICHINDEAL, F. 455/4.

10. Adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care este fără ocupație, fără lucru. Cf. LB.

II. 1. S. m. și f. sg. art. (Popular) Dracul. Cf. LB, LM. *De ce nu l-am rugat s-o lase la pustia de pușcă!* CARAGIALE, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pe sulul de dinapoi O sută de lătunoi, Iar pe cel de dinainte Pustia-i mai ține minte.* MARIAN, NU. 351. *Gătat-ai, fiică, holda? — Gătatu-o pustia!* BÎRLEA, B. 42. ✧ (În imprecații; construit de obicei cu verbul „a bate") *Bată-mă pustia! cine mi-a zis să fiu așa de cinstită!* ALECSANDRI, T. 1 731. *Punga, bat-o pustia!* CREANGĂ, A. 86. *Dar inima, bat-o pustia ..., n-o frîngi.* DELAVRANCEA, S. 10, cf. 57. *Bată-te pustia, moarte, N-ai făcut nici o dreptate.* MARIAN, Î. 119, cf. id. NU. 351, DDRF. *Bată-le pustia Cele țări străine.* GOGA, POEZII, 125. *Aș putea să-i fiu bunic, bată-l pustia.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 353. *Bată-i pustia să-i bată, cucoane, că nu-s lupchi.* HOGAȘ, DR. I, 283, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ceas rău, mînca-l-ar pustia.* VLASIU, D. 218. *I-auzi-l cum îndrugă, bată-l pustia!* SADOVEANU, O. IX, 416. *Anii bată-i-ar pustiul! De toana lor nu scapă nimenea.* FRUNZĂ, Z. 59. *Asculta-l-ar pustia, Că mi-a luat soția.* ALECSANDRI, P. P. 410. *Bată-te pustia, minte, Că n-ai fost de mai nainte Să mă-nveți ca un părinte.* TEODORESCU, P. P. 277. *Asculti-l pustia, Ct mi-o răpus soția.* ȘEZ. VI, 118. ✧ (În fraze interogative sau exclamative, precedat de pron. „ce", exprimă contrarietate, dezaprobare, nemulțumire sau indignare) *Vesel ești ori am părere? — Dar or nu vezi? Ce pustie!* PANN, P. V. I, 16²/19. *Ce pustia, maistre, de cînd ai lăsat să-ți crească perciuni?* EMINESCU, N. 78. ✧ Expr. (Popular și familiar) **Ducă-se** (sau **duce-te-ai, duce-s-ar** etc.) **pe** (sau **la** ori **în) pustii** sau **pustiu, pustia** = nu vreau să mai știu de el (sau de tine, de ei etc.); ducă-se (sau duce-te-ai, duce-s-ar etc.) dracului, lua-l-ar (sau lua-te-ar etc.) naiba. *Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii.* CARAGIALE, O. I, 145. *Ducă-s-ar pe pustii, ardă-l focul de împielițat.* MIRONESCU, S. A. 56. *N-o să-i pun ei mîna în gît, nu! Una ca asta, ducă-se pe pustiu.* DEMETRIUS, C. 29. *Greu e drumul muntelui, Dar mai grea e sărăcia Duce-mi-s-ar la pustia!* TEODORESCU, P. P. 350. *Niște bube tare scîrnave, duce-s-ar numai pe pustiu!* SBIERA, P. 296. (Cu inversarea elementelor construcției) *Să nu aibă vreo nălucă, În pustiu ducă-s-ar.* ALECSANDRI, P. P. 5. (Popular și familiar) **A lăsa (la) pustia** sau **la pustii, pustiei, pustiilor, în pustie** = a nu se mai interesa (în continuare) de cineva sau de ceva; a da naibii, a lăsa în plata Domnului. *Lasă La pustia pe cea vrăjmașă bală.* BUDAI-DELEANU, T. V. 56. *Lasă frunzele pustiei și bătăilor de vînt!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44, cf. ALEXI, W. *Astîmpără-te, Las-o pustiilor de mișcare.* PAS, Z. IV, 108. *Lasă-le pustia de răsaduri.* V. ROM. ianuarie 1954, 79. [Însurătoarea] *aș lăsa-o la pustia.* TEODORESCU, P. P. 335. *Fudulia-i poftă lungă ... Pune peană-n pălărie, Nu o lasă în pustie.* RETEGANUL, TR. 168. *Las cuscria la pustia.* ZANNE, P. IV, 330, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. (Cu inversarea elementelor construcției) *Omenia ți-ai mîncat Și pustiei te-am lăsat!* HODOȘ, P. P. 120.

2. Adj. (Și substantivat; învechit și popular; mai ales în imprecații) Afurisit, blestemat. *Căci mult el se luptase cu iasma încruntată Ce-i zice Sărăcia! ... Dar, vai! l-a-nvins pustia!* BOLLIAC, O. 174. *Mă blastemă: „De n-ai fi fost! Ești un pustiu!"* COȘBUC, B. 111. *Mîndro, lasă calu-n frîu Și-noadă-mi pustiul brîu.* MARIAN, NU. 261, cf. TDRG. *Să-mi potolesc inima, Că mă arde, pustia!* TEODORESCU, P. P. 323, cf. 630. *Jiule, pustiule, Sece-mi-ți, obîrșile!* HODOȘ, P. P. 101. *Mă căznesc de este o vreme Să fac din pelinaș miere, El, pustiul, e tot fiere.* BIBICESCU, P. P. 354. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *M-ai omorît cu zile cu pustiul tău de cui.* PANN, H. 70/14. *Un mezelic de pastramă ... Pe loc mă dete La o pustie de sete.* id. P. V. I, 17¹/18. *Colonelul* [era] *supărat pe pustia de ceață care nu voia deloc să se risipească.* ODOBESCU, S. III, 602. *Ce mai*

atîta grijă pentru astă pustie de gură! CREANGĂ, O. 152. *Aşa de m-a săgetat pustiul de ghimpe, încît am ţipat.* ISPIRESCU, L. 244. *Aşa înţelenise, de pustia de vreme, mai tot satul.* DELAVRANCEA, S. 7, cf. id. T. 142. *O pustie de tuse, pe care o avea de mult, îl înţepise şi mai tare.* CONV. LIT. XXI, 40, cf. DDRF. *Se-ntîlnea cu flăcău' ... în pustia ceea de hambar.* GÎRLEANU, N. 134. *Să nu fi descoperit ... vreun leac pentru pustia as' de boală!* HOGAŞ, DR. II, 97, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un spirit care căuta de-a pururi în univers şi în pustia de inimă un răspuns.* GALACTION, A. 60, cf. 70. *Mi s-a iscat de ast-dimineaţă durere la o pustie de măsea.* SADOVEANU, O. XIII, 423, cf. IX, 19. *Pustia de ninsoare venise după o vară fierbinte.* BENIUC, M. C. I, 297. *În mintea lui ... bîntuiau alandala cine ştie ce pustii de gînduri.* GALAN, B. II, 50. *Ce caţi, mîndro, pe colnic? — O vacă şi-un viţel mic Şi-un pustiu de ibovnic!* TEODORESCU, P. P. 340, cf. 528. *Lucrează în pădure la o pustie de corabie.* ŞEZ. III, 106. *Că pustiul cel de dor Mă poartă din loc în loc.* HODOŞ, P. P. 29. *Zău că la multe nagode te împinge pustia de dragoste!* POPESCU, B. II, 146. *Dar pustia de purcea ... Se scarpină de ulcea.* ŞEZ. V, 15.

— Pl.: (s. n.) *pustiuri* şi *pustii*, (s. f.) *pustii*, (adj.) *pustii* şi (învechit, rar) *pustie*. — Şi: (învechit şi regional) **pustín, -ă** adj., (învechit) **pustîi, -îe** adj. **pustíniu, -ie** s. n. adj., **postíne** (PSALT. HUR. 116[r]/8) s. n., **pustîniu, -ie** adj., (regional) **pustîiu, -îe** adj., **pustélu** s. n., **pustîn, -ă** adj., **puştîu** (LEXIC REG. II, 62) s. n.

— Din v. sl. **поустыни**, bg. **поустиня**.

PUSTÎÍ vb. IV v. **pustîi**[1].

PUSTÎIEŞÁG s. n. v. **pustieşag**.

PUSTÎIETÁTE s. f. v. **pustietate**.

PUSTÍN, -Ă adj. **pustiu**.

PUSTÎNĂTÁTE s. f. v. **pustietate**.

PUSTÎNÍ vb. IV v. **pustîi**[1].

PUSTÍNIU, -IE adj. v. **pustiu**.

PUSTÎNOŞÁG s. n. v. **pustieşag**.

PÚSTNIC, -Ă s. m. şi (rar) f. **1.** Persoană (laic sau călugăr) care, din motive religioase, trăieşte izolată de lume, ducînd o viaţă închinată rugăciunii şi plină de privaţiuni; schimnic, sihastru, anahoret, eremit, (livresc) ascet. *Veniţi, pustnicii mei ..., veniţi luminaţii tatălui meu.* COD. TOD. 216. *Zace ... cu alţi postnici ... în cinstita besearică.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121[r]/27. *Avînd postnecul vorbă îndelungată cu împăratul ..., fură daţi spre încumplite munci* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 32. *Părintelui nostru ..., postnicul şi sihastrul, carele au fost episcop* (sec. XVIII). ib. 343. *Lauda postnicului, podoaba fecioarelor.* MINEIUL (1776), 87[v1]/5, cf. 124[r1]/31, PRAVILA (1814), 174/18, CLEMENS, LB. *Pustnicele ţintăreţe ... Cîntă, eu vărs lacrimi.* CONACHI, P. 167, cf. 282, POLIZU. *Peştera adîncă, în vechime locuită De al muntelui sfînt pusnic.* ALEXANDRESCU, O. I, 75. *Hai la mănăstire Ca să dăm de ştire Pustnicului sfînt.* ALECSANDRI, P. I, 55. *Aici, din vremi nememorate, au locuit pustnici.* ODOBESCU, S. I, 341. *Multe mai are de pătimit un pustnic adevărat.* CREANGĂ, O. 37. *Văd dinaintea mea un pustnic sălbatic, cu părul şi barba vîlvoi.* CARAGIALE, O. II, 298. *Un pustnic vine pe la ele să le povăţuiască.* ISPIRESCU, L. 29, cf. DDRF. *Vinu-i bun şi hora-mi place, Iar tu, Doamne, fă-mi ce vrei, Numai pustnic nu mă face.* COŞBUC, P. II, 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR I, 252. *Bătrînul pustnic ... înfruntă pustietatea locurilor acestora.* HOGAŞ, DR. I, 22, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cine au fost aceşti blagosloviţi părinţi? Stariţi, pustnici?* GALACTION, O. 212. [Bradul] *era mai vechi decît ei, decît pustnicul şi decît peştera.* SADOVEANU, O. IX, 194, cf. III, 220, SCRIBAN, D. *Voi să mîncaţi bucatele ... Eu cu atît mă mulţumesc. De felul meu sînt pustnic şi postesc.* ARGHEZI, VERS. 297. *M-am tras în munţii voştri şi m-am făcut pustnic, să-mi spăsesc păcatele.* RETEGANUL, P. V, 84. *Voinice, pusnice, Stăi şi nu te duce, Că de mas ţi-oi da.* PAMFILE, C. Ţ. 56, cf. BALADE, III, 218. *Dracul, după ce a îmbătrînit, s-a făcut pusnic,* se zice despre cel ce se pocăieşte la bătrîneţe. ZANNE, P. VI, 593. ◇ (Ca termen de comparaţie) *El nu are pe nimeni, nu este al nimănui, trăieşte în mijlocul oamenilor ... ca un pusnic părăsit.* MARCOVICI, D. 160/27. *Fără tine, eram hotărît să trăiesc ca un pustnic.* ISPIRESCU, L. 61. *Trebuie să înţelegi odată că nu pot trăi ca o pustnică.* DELAVRANCEA, S. 110. *A găsit pe doamna Genoveva trăind acolo ca o pustnică.* SADOVEANU, O. XI, 188.

2. P. anal. Persoană care duce o viaţă retrasă, izolată de societate (şi extrem de cumpătată). *Bătrînul Dan trăieşte ca şoimul singuratic ... Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Casa lui de pustnic, un colţ întunecos şi păinjenit.* EMINESCU, N. 36. *Se gîndi la viaţa ei de pusnică.* SĂM. IV, 881. *Ai devenit o pusnică ... să părăseşti tu scena.* CAMIL PETRESCU, T. II, 228. ✦ (Adjectival) Singuratic; izolat; retras. *Un măgariu pustnic.* BIBLIA (1688), 368[1]/8. *Neadormita, pustnica privighetoare ... Se vaită şi se plînge.* CONACHI, P. 104, cf. DDRF. ◇ Fig. *Vîntul cel adevărat ... Pustnic şi înţărîtat Plugul şi l-a-ngenuncheat.* ARGHEZI, VERS. 243. *Soarele în asfinţit ... Cobora pustnic, petrecut de faţa rece a stîncilor.* V. ROM. aprilie 1955, 244.

— Pl.: *pustnici, -ce.* — Şi: **púsnic, -ă,** (învechit) **pustínic, -ă, póstnec, -ă, póstnic, -ă** s. m. şi f.

— Din slavonul **поустыньникъ**.

PUSTNICÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparţine pustnicilor **(1)** sau pustniciei **(1)**, privitor la pustnici sau la pustnicie. specific pustnicilor sau pustniciei; sihăstresc, (învechit, rar) pustiesc. *Viaţă pustnicească şi fără gîlceavă iubind.* MINEIUL (1776), 83[r1]/36, cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Eram ţinuţi la slujbă ... atît de dimineaţă, cît şi după pustniceasca masă de prînz.* CIAUŞANU, R. SCUT. 61, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM.

2. P. anal. Care aparţine pustnicilor **(2)**, privitor la pustnici, specific pustnicilor. *Generăleasa ... se încăpăţîna să trăiască independent ... — Pe Filip îl culcă pe lada de campanie ... Peste cîteva zile, Filip simţi că nu mai poate rezista în această gospodărie pustnicească.* CĂLINESCU, S. 510.

— Pl.: *pustniceşti.*

— **Pustnic** + suf. *-esc.*

PUSTNICÉŞTE adv. (Rar) Ca pustnicii **(I)**, în felul pustnicilor; (învechit) sihăstreşte. *Fugi la mănăstire ca să vieţuiască pustniceşte.* MAIOR, P. 66/27, cf. LB, POLIZU, SCRIBAN, D.

— **Pustnic** + suf. *-eşte.*

PUSTNICÍ vb. IV. **1.** Intranz. A duce viaţă de pustnic **(1)**; a sihăstri, (rar) a schimnici, (regional) a pustelnici. *Pustnicind, ai fost ca un pom răsădit lîngă apa înfrînării.* MINEIUL (1776), 179[r2]/34. *Acelor ce pustnicesc, veselie vecinică* (a. 1815). GRECU, P. 193, cf. LB. *Un singur schiluleţ era ascuns într-un luminiş ... unde pusniceau cîţiva călugări.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 289, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

2. Refl. A se face pustnic **(1)**; a se sihăstri, (rar) a se schimnici. Cf. LB, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DEX. ◇ (Glumeţ) *Te-i face popă, ca tată-tău, cînd s-or pustnici toţi bivolii din Mănăstirea Neamţului!* CREANGĂ, O. 221. ◇ Fig. *Adevărat astronom al filologiei, stînd între cuvinte, cum cellalţi se*

pustnicesc între stele. TEODOREANU, M. U. 14. ✦ (Rar) A se stabili undeva ca pustnic **(1)**, a-și face o gospodărie de pustnic. *În fundul Izvorului Alb se pustnicise într-o vreme un sihastru.* ap. CADE.
— Prez. ind.: *pustnicesc.* — Și: **pusnicí** vb. IV.
— V. **pustnic.**

PUSTNICÍE s. f. **1.** Faptul de a trăi ca un pustnic **(1)**; stare, viață de pustnic **(1)**; sihăstrie. *Călătoria pustniciei ... o ai săvîrșit.* MINEIUL (1776), 49^{72}/17. *Preacuviosul părintele nostru Antonie cel Mare, la începutul pustenecii[i] vieții sale, șezînd la sîngurătate în pustie* (a. 1808). GCR II, 198/22, cf. LB, POLIZU. *M-ai adus ... într-acest sălbatic sălaș de pustnicie.* ODOBESCU, S. I, 167. *Aveți noroc, ... că-mi sînt mai dragi banii decît pusnicia.* CREANGĂ, O. 31. *În sălbăticia și pustietatea aceea trăiesc patru schimnici în adevărată pusnicie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 135, cf. GHEREA, ST. CR. II, 114, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *La nouăzeci de ani își începuse pustnicia bătrînul Iov.* SADOVEANU, O. III, 216. *Eu n-am fost de pustnicie, Căci am fost de voinicie.* ALECSANDRI, P. P. 229. ✦ Loc unde trăiește un pustnic **(1)**; sihăstrie. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
2. P. anal. Faptul de a trăi ca un pustnic **(2)**; singurătate, izolare (totală) (în care trăiește cineva sau în care se află ceva); p. ext. (concretizat) loc singuratic, izolat. *Cîte nu-ți mai povestesc* [lucrurile] *În pustnicia lor retrase.* MACEDONSKI, O. I, 179. *Altă frumusețe ... să se stingă ... în pusnicia și sălbătecia asta.* VLAHUȚĂ, D. 330. *Retras în pustnicia lui, ... se îmbrăca în straie de țăran.* SADOVEANU, O. VI, 262. *În pustnicia-i, doar Evghenii Punea pe-acestе daruri preț.* V. ROM. ianuarie 1954, 16. *Un joc de flacără albastră Arzînd ciudat în pustnicie ... Am vrut cîntarea mea să fie!* BENIUC, M. 79.
— Pl.: *pustnicii.* — Și: **pusnicíe,** (învechit) **pustenecíe** s. f.
— **Pustnic** + suf. *-ie.*

PUSTNICÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) pustnici și rezultatul ei. Cf. DEX.
— Pl.: *pustniciri.* — Și: **pusnicíre** s. f. DEX.
— V. **pustnici.**

PUSTNICÍT, -Ă adj. (Rar) Izolat, retras de lume în calitate de pustnic **(1)**; sihăstrit. *Trăiește în tihnă viața sau pusnicit în vreun schit.* STĂNOIU, C. I. 143, cf. DEX.
— Pl.: *pustniciți, -te.* — Și: **pusnicít, -ă** adj.
— V. **pustnici.**

PÚSTULĂ s. f. **1.** (Med.) Veziculă purulentă bine delimitată la nivelul tegumentelor, produsă prin infectarea cu germeni patogeni. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., SEVERIN, S. 35, CADE, SCRIBAN, D., DN, DER. *Dacă sînt superficiale, pustulele se vindecă fără a lăsa urme.* ABC SĂN. 300, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Pustulă malignă* = formă de localizare pe piele a antraxului, manifestată prin apariția unei pete minuscule care se transformă într-o veziculă plină cu puroi care ulcerează; p. gener. antrax. Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., M. D. ENC.
2. (Bot.) Îngrămădire de spori sau de conidii formată pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. *Rugina brună se recunoaște ușor, manifestîndu-se prin apariția unor pustule mici.* SĂVULESCU, M. U. I, 154. *De-a lungul nervurilor, pe limbul frunzelor, formează pustule circulare.* id. ib. II, 510, cf. M. D. ENC., DEX.
— Accentuat și: *pustúlă.* M. D. ENC. — Pl.: *pustule.*
— Din fr. **pustule,** lat. **pustula.**

PUSTULÓS, -OÁSĂ adj. Plin de pustule **(1)**, cu pustule; (în dicționarele din trecut) puscelos. Cf. POLIZU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pustuloși, -oase.*
— **Din fr. pustuleux, lat. pustulosus.**

PUSTULUÍ vb. IV. Refl. pas. (Regional) A se pustii[1] **(1)** (Boinești — Baia Mare). Cf. ARH. FOLK. I, 180. *Cetatea s-o pustuluit.* ib.
— Prez. ind. pers. 3: *pustuluiește.*
— **Pustă** + suf. *-ului.*

PUSTUȘÁG s. n. v. **pustieșag.**

PUȘ[1] s. m. (Prin nord-estul Transilv.) Ordonanță **(II 1)**. Cf. BL VI, 192.
— Pl.: *pușI.*
— Din germ. **Bursch.**

PUȘ[2] s. n. (Regional) Claie, grămadă de strujeni (Petrești — Sebeș). Cf. A II 2.
— Pl.: *pușe.*
— Cf. germ. Busch.

PUȘ[3] s. n. v. **poșă[1].**

PÚȘĂ s. f. v. **poșă[1].**

PUȘCÁ vb. I. **1.** Intranz. (Învechit și popular) A trage cu pușca **(I 1)** sau, p. gener., cu orice armă de foc, a descărca o armă de foc; a împușca. Cf. LEX. MARS. 214. *Pușcașii Radului ... au început a pușca.* ȘINCAI, HR. II, 198/20, cf. CLEMENS, DRLU. *Pe cînd cuscrii uiesc și nunașii pușcă, se află în curte o masă pusă.* MARIAN, NU. 638. *Cînd pușca ..., ăuiau hotarele de se auzea pînă departe.* VLASIU, A. P. 46. *Da' ce-i balamucul ista în tîrg? Cine pușcă?* H. LOVINESCU, T. 214. *Vînătorii văzînd că cerbul nu fuge din loc, ... nu pușcară în el.* RETEGANUL, P. I, 46. *Vine ... din pistoale pușcînd.* SEVASTOS, N. 103. *Pușcă-n gîște.* ȘEZ. II, 218. *Pușcați, feciori, fără frică.* HODOȘ, P. P. 226. *Eu mă duc să pușc la șaibă, Viu acasă ostenit.* BIBICESCU, P. P. 136. [Vornicul] *poruncește cuscrilor să uiască și să pușce.* FRÎNCU-CANDREA, M. 166. *Numa-n armi dovidesc ..., Pușc ... mereu cu eli.* VASILIU, C. 63. *Acia cu bătaia o pușcat în gură la el ... o luat glonțu din gură și l-o aruncat.* ARH. FOLK. VI, 90. *Nime nu-ndrăznea să puște Nici de pe loc să se miște.* BALADE, II, 417. ◇ Expr. (Regional) **A pușca în lună** = a nu fi conștient de realitate, a fi nesocotit, nebun. *Că doară nu sîntem noi de cei păliți cu leuca, nici de cei ce pușcă în lună!* MARIAN, T. 158. (Regional) **A pușca cu biciul** = a plesni, a pocni din bici. *Am un zghici de trage trei măj; dacă poț tu pușca cu el, atunci te-oi crede cum că ești viteaz.* ARH. FOLK. I, 185. (Regional) **A pușca-n palmă** = a bate palma la încheierea unui tîrg, a unei afaceri. Cf. DR. V, 222. ◇ (Învechit și regional; despre arme de foc) *Cînd pușcă el* [tunul], *tremură zidurile.* MICU, L. 6. *I-auzi puște pușcînd Și cioarele croncănind.* FOLC. TRANSILV. I, 202. ✦ (Transilv. și prin vestul Mold.) A ținti, a ochi cu pușca **(I 1)**. Cf. ALR I 1 217/80, 98, 229, 278, 1 219/556. ✦ (Regional) A trage cu arcul. Com. din CORNEREVA — BĂILE HERCULANE.
2. Tranz. (Învechit și popular) A ucide, a răni sau a vîna cu o armă de foc; a împușca. Cf. LEX. MARS. 214, CLEMENS. *Ostașii pușcă, taie, chiar pruncii neculpați.* MUREȘANU, P. 127/8. *Cu pușca te-oi pușca.* POPA, V. 10. *Pușcăm citeodată capre.* SADOVEANU, O. IX, 32, cf. X, 394. *Dacă s-apropie lupul de casă, pușcă-l.* STANCU, R. A. III, 11, cf. 13, 63. *Oare el să mă fi pușcat atunci noaptea, ori ba?* BENIUC, V. CUC. 47. *Vă puște dacă scăpați vreunul din ctrd.* CAMILAR, N. II, 47, cf. 250. *Cîți pușcați în ptintece am văzut eu, mamă, mamă!* H. LOVINESCU, T. 227. *Mă sui în podul bisericii și cum vin, ți pușc.* T. POPOVICI, S. 354. *Ai să pușci pe oricine ar veni noaptea-n vie.* RETEGANUL, P. I, 19. *Să mă pusce puscele.* DOINE, 265. *Acolo mi-afla-ngropat Undc ... m-a pușcat.* MARIAN, Î. 353. *O roagă să puște lupii.* ȘEZ. IV, 226. *Ce rău vrei măicuții mele? Ori junghiată, ori pușcată, ori de grindă acățată?* MAT. FOLK. 1 068. *Stăi, badi, nu mă pușca, Să-ți mai spui ctli ceva.* GRAIUL, I, 467. *Stăi în loc, nu o pușca.* DENSUSIANU, Ț. H. 223, cf. 94. *I-o luat*

oile, pă ctini i-o pușcat. ARH. FOLK. I, 163, cf. ALR I 1 218, ALR SN VII h 1 866, ib. h 2 040, A I 35, III 17, V 15, 16, 31. *Pe mine nu mă pușcați, Numai capul mi-l tăiați.* FOLC. TRANSILV. I, 200, cf. ib. II, 34. (Refl.) *Cînd se pușcă, se sptnzură sau se tnecă cineva de bunăvoie, atunci trebuie să se schimbe vremea.* MARIAN, ap. CADE. ◇ Fig. *Mă, poeților! Voi pușcați rimele cu mitralierele.* VLASIU, D. 88. ✦ Refl. recipr. A trage cu pușca **(I 1)** unul în altul; spec. a se duela cu o armă de foc. *Din pușcă să ne pușcăm, ori din trîntă să ne trîntim?* ȘEZ. II, 53.

3. Intranz. (Mîn.) A produce sfărîmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. *Nu vrea să puște cum am bătut găurile.* DAVIDOGLU, M. 11. *Lemnul era vechi într-adevăr ... nu cedase în locul unde pușcaseră, ci mult mai aproape de gură.* V. ROM. ianuarie 1965, 65, cf. LTR[2].

4. Intranz. (Regional) A țîșni, a sări sau a împroșca în jur. *Să-i crepe țițele, Să-i pusce laptele.* MARIAN, V. 138. *Păsatu tare clocotșind o pușcat pîn casă.* ALEXICI, L. P. 250. [Tocana] *pușca în căldare pe foc ... și tăt sărea apa.* ARH. FOLK. VI, 90. *O pușcat stngele din el.* ALR SN IV h 1 119/172. *Atunci ou, cîn s-o-mfocat, o pușcat d'im foc și i-o sărit tuma-m față.* O. BÎRLEA, A. P. I, 140.

5. Tranz. Fig. (Transilv.) A provoca o durere fizică vie, ascuțită, pătrunzătoare; a săgeta; a înjunghia. *Mă pușcă-n măsauă.* ALR II/I h 41/310. *Mă pușcă o durere prin piept.* ib. II/I MN 37, 2 206/102.

6. Intranz. (Regional) A plesni **(II 1)**, a crăpa (Negrești — Baia Mare). Cf. ALR SN V MN h 1 431/346. *M-oi duce și de-or pușca pietrile de frig.* ib.

7. Tranz. (Învechit) A lucra superficial, pe deasupra. PAȘCA, GL. 37.

— Prez. ind.: *pușc*, pers. 2 *puști* și (regional) *pușci*; conjunct. pers. 3,6 și: (regional) *să pușce, să pusce.*

— V. **pușcă.**

PUȘCÁLĂ s. f. (Regional) Pușcoci **(I 1)** (Bistrețu — Băilești). Cf. ALR I 1 696/870.

— Pl.: *pușcale* și *pușcăli.*

— Derivat regresiv de la **pușcăli.**

PUȘCALĂU s. n. (Peiorativ) Vînător prost. *Mai totdeauna se întorcea cu mai mult vînat și apoi tși bătea joc de noi, trattndu-ne de pușcălăi.* în SCL 1973, 51.

— Pl.: *pușcălăi.*

— **Pușcală** + suf. *-ău.*

PUȘCÁR s. m. (Învechit) **1.** Pușcaș **(1).** *De trăsnetul pușcelor ... nice pușcarii nu mai știa unde mai da.* URECHE, LET. I, 195/26, cf. SIMION DASC., LET. 231. *Artilerie, adecă pușcărie: ... Pușcari și ucenicii lor.* N. COSTIN, LET. II, 73/20, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Aici tunurile se numeau pușci. În secolul al XVII-lea sînt amintiți numeroși pușcari sau pușcași.* STOICESCU, C. S. 175.

2. Fabricant de puști **(I 1).** Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pușcari.*

— **Pușcă** + suf. *-ar.*

PUȘCÁRE s. f. Acțiunea de a pușca și rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. pușca **(2).** *Să se caute pricinile vinovățești ale pușcării și ostndele și hotărtrile lor.* PRAV. COND. (1780), 48, cf. DRLU.

2. (Mîn.) Cf. pușca **(3).** *Nu vrea să puște cum am bătut găurile ... Că-i arăt aici scris care pușcări sînt interzise.* DAVIDOGLU, M. 11, cf. LTR[2].

— Pl.: *pușcări.*

— V. **pușca.**

PUȘCÁȘ s. m. **1.** (Învechit) Tunar; artilerist; (sens curent) ostaș înarmat cu pușcă **(I 1)**; (învechit) pușcar **(1).** *Praf să făcură ... nici pușcașii nu mai știa în cine dau.* URECHE, L. 190. *Nici să vedea locul de fum, nice mai știia pușcașii în eine dau cu pușcile.* N. COSTIN, L. 533, cf. LEX. MARS. 214. *Pușcașii cei pedeștri.* ȘINCAI, HR. II, 164/2, cf. 198/17, LB. *Acei 1 000 pușcași se luau din tot locul unde tăbăra armia.* BĂLCESCU, M. V. 85, cf. 65. *Să punem ... cîte doauozeci de pușcași* [la cetate]. ALEXANDRIA, 117/16. *Oare un bun arcaș de mai-nainte nu întrecea prin rezultate pe un pușcaș modern?* HASDEU, I. V. 76. *Armata permanentă se compunea din ... pușcași sau tunari, sub căpitanul cel mare* (a. 1874). URICARIUL, XXII, 432. *Auzi vorbindu-se de „domnul Tudor", ca și cum ieri ar fi trecut pe acolo în fruntea pușcașilor săi.* VLAHUȚĂ, R. P. 71, cf. id. S. A. III, 220, DDRF, BARCIANU. *Anumiți ostași pedeștri ... se numeau pușcași și sinefași.* BOGDAN, O. 65, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *O sută de pușcași mobili aveau misiunea să umple golurile formate între rînduri.* OȚETEA, R. 166, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Divanul s-a înfocat Și pușcașii de-a stîrnit La moarte l-a ostndit.* BALADE, III, 113. *Ca pușcașul fără pușcă,* se spune despre omul lipsit de cele trebuincioase. ZANNE, P. IV, 559. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mi-au dat și oameni pușcași de ai dumisale ... de am prins ... 2 sălașe de țigani* (a. 1786). URICARIUL, XIX, 27. ✦ Spec. (Învechit) Soldat dintr-un corp de armată care forma paza puștăriilor[1]. *Pușcașii păzeau la temnițe* (a. 1874). URICARIUL, XXII, 428, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *La începutul secolului al XVIII-lea, în atribuția pușcașilor intra ... paza temniței.* STOICESCU, C. S. 175.

2. (Astăzi rar) Vînător (înarmat cu pușcă **I 1**); p. ext. (sens curent) bun ochitor (cu pușca **I 1**, la vînat). Cf. DRLU. *Pușcași, hăitari, bătăiași ... compuneau personalul vînătorilor din secolul trecut.* ODOBESCU, S. III, 144. *Vrea să fie vînător bun ... În tot anul ... va fi pușcaș foarte bun.* MARIAN, S. R. II, 233, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, PAMFILE, J. I, 132. *Nu numai pușcașii și pescarii sînt oameni ai naturii.* IBRĂILEANU, S. L. 107, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Într-o poiană mare din margini se adună și se rînduiesc pușcașii și hăitașii.* SADOVEANU, O. X, 465, cf. I, 201, STOICA, VÎN. 22. *Iepurul se zăpăcește Deodată-ntr-un tufiș zărind Pe vreun pușcaș culcat și-ochind.* V. ROM. ianuarie 1954, 28. *Cei cinci pușcași erau deja instalați pe mirîștea întinsă de ovăz.* VÎN. PESC. octombrie 1960, 15. *Auzit-am auzit Că nunu mare-i pușcaș mare Și mi-a pușca găina.* MÎNDRESCU, L. P. 200. [Boierul] *tinea o mulțime de pușcași cari cutreiera pădurile și-i grijea de sălbătăcime pentru masă.* SBIERA, P. 66. *Îndată ce beai, te face D-zeu cerb și mari năcazuri vor veni peste noi, că vor năvăli pușcașii preste tine și te vor împușca.* RETEGANUL, P. I, 46, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Ș-o minat Pă pușcaș, Pă Toderaș, Căci în codru a o afla S-o împuște.* T. PAPAHAGI, M. 116. *Așa să să-ntoarcă hiara de la pușcașu ala, cum întorci lutu ala.* ARH. FOLK. I, 110, cf. 176, ALR I 1 213, ALR SN III h 725.

3. (Învechit, rar) Fabricant de puști **(I 1).** Cf. LB.

4. (Învechit) Om ticălos, netrebnic. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pușcași.*

— **Pușcă** + suf. *-aș.* Cf. magh. puskás.

PUȘCÁT, -Ă adj. (Regional) Care a fost omorît, rănit sau vînat prin împușcare; împușcat. *9 bărbați, 1 pușcat, iar 8 omorți.* BARIȚIU, P. A. II, 498. *Am văzut fărtat pușcat.* DOINE, 107. ◇ Expr. (Substantivat) **A fugi** (sau **a ieși, a se duce) ca pușcat** = a fugi (sau a ieși, a se duce) foarte repede, glonț. *M-am uitat iară la ochii ei și m-am tot dus ca pușcat.* CAMILAR, N. I, 307. *Mareșalul și cucoana cu sulimanuri au ieșit ca pușcați.* id. ib. II, 93.

— Pl.: *pușcați, -te.*

— V. **pușca.**

PUȘCÁVIȚĂ s. f. (Olt. și prin Ban.) Pușcoci **(I 1).** Cf. ALR I 1 696/9, 839, 842, 846, 850, ALR SN V h 1 305, LEXIC REG. 56.

— Pl.: *pușcavițe* și *pușcăviți.* — Și: **pușcóviță** s. f. ALR I 1 696/9.

— Cf. pușcă.

PÚȘCĂ s. f. **I. 1.** (Învechit) Tun; șineață; (sens curent) armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țeavă metalică lungă, care trage lovitură cu lovitură, încărcarea și descărcarea executîndu-se, de obicei, prin manipulare manuală. *Că-i înpрăștia pre departe cu puscile.* MOXA, 403/36. *Loviră pre Ștefan Vodă cu o pușcă în gleznă.* URECHE, L. 84. *Ion Vodă au îndireptat pre ai săi dinapoia puștilor, să se odihnească.* id. ib. 190. *Au tocmit puștile împotriva podului.* SIMION DASC., LET. 189. *Cînd dau puștile ... într-înșii, toți cădea la pămînt.* M. COSTIN, LET[2]. I, 336. *Au îndreptat puștile din cetate asupra turcilor.* NECULCE, L. 9. *Puhacele, din puștile cealc mari, și cucuvaicle, din cele mici, semnul războiului deaderă.* CANTEMIR, IST. 186, cf. ANON. CAR. *Da război tare, bătîndu-se toată ziua în pușci și în tunuri.* ANON. CANTAC., CM I, 158, cf. LEX. MARS. 244, CALENDARI (1733), 2/13. [Hoții] *ne-au luat tot ... 2 pușci ..., 1 părechi cizme* (a. 1760). IORGA, B. R. 224. *Răsturnîndu-l de pe cal o lovitură de pușcă.* IST. CAROL XII, 27[1]/7. *Le-au poruncit ca fără de știrea lui să nu sloboadă nici tunurile, nici puștile.* ȘINCAI, HR. II, 211/27, cf. CLEMENS, LB, DRLU. *5 000 de puște și 12 tunuri ce am primit.* AR (1830), 2[3]/7. *Cu pușca macar nu știe să deie?* DRĂGHICI, R. 45/23. *Vînători cu puște înarmați.* DONICI, F. 52. *Multe care încărcate cu puști.* BĂLCESCU, M. V. 67. *Tunuri, ce moldovenii numeau pusci.* id. ib. 657. *Tot ce-i putem da este plumbul din pușce.* NEGRUZZI, S. I, 172, cf. 61, POLIZU. *Pușcă lungă ghintuită, Din războaie dobîndită.* BOLLIAC, O. 183. *De n-o lua foc pușca, el o să-și spargă capul.* ALEXANDRESCU, O. I, 348. *Luați un nevod și o pușcă cu voi și mergeți la lucru.* ALECSANDRI, T. I, 251. *Dar tu, dat-ai cu pușca de cînd ești?* BOLINTINEANU, O. 329, cf. 299. *Oastea de afară slobozi puștile și sănețele cu chiote de bucurie.* ODOBESCU, S. I, 72. *Chiriac a luat pușca cu spangă.* CARAGIALE, O. VI, 45. *A luat pușca la umăr și a urcat voios.* SLAVICI, O. II, 91. *Ieși afară ... și te du în ofelele puscei vrunui vînător.* ISPIRESCU, L. 209. *Galeria aplaudă ... La-ntîia detunare de pușcă sau pistol.* MACEDONSKI, O. I, 49, cf. DDRF. *Tunurile însă, care pe atunci purtau ele numele de pușci, erau cunoscute.* XENOPOL, I. R. IV, 158. *La ochi cu pușca l-am văzut.* COȘBUC, P. II, 25, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Puștile sînt mai vechi decît sinețele.* BOGDAN, O. 65. *Dumnezeu ... i-a dat lui Ilie pușca, ca să împuște pe diavoli.* PAMFILE, S. V. 184, cf. id. I. C. 152. *L-am prins cu pușca nouă seri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122. *Auzi o descărcătură de pușcă.* BUJOR, S. 75, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Se oud bubuituri, ca de pușcă.* BASSARABESCU, V. 96, cf. CADE. *Deasupra patului atîrna o pușcă de vînătoare, veșnic încărcată.* REBREANU, R. II, 196. *Să fi tras și el cu pușca!* GALACTION, O. A. I, 271, cf. 279. *Stam cu pușca subsuoară.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 185. *Puștile răspund de aproape.* C. PETRESCU, Î. II, 35. *Trebuia neapărat să trecem, pentru a ridica puștile de la rastele.* BRĂESCU, O. A. II, 83. *Nu s-ar fi dat înapoi să ochească bine cu oricare din cele trei puști automate.* POPA, V. 29. *Eu îmi aleg o pușcă bună de vînătoare.* SEBASTIAN, T. 179. *Pe o bancă, dormea un soldat cu pușca în brațe.* VLASIU, D. 47. *Bubuiturile puștii n-o speriau.* VOICULESCU, P. II, 305. *Apărîndu-mă cu pușca, mă apropiam.* SADOVEANU, O. I, 89. *Puștile cele mari, trase fiecare de cîte zece părechi de bivoli.* id. ib. XII, 324. *Și pușca ruginită mi-o văd pe un dulap.* PILLAT, P. 9, cf. STOICA, VÎN. 22. *Trăgea cu pușca fără cartușe.* ARGHEZI, B. 68. *O vitrină mare conținea pe un rastel numeroase puști de vînătoare.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *Nimeni nu avea să se mire văzînd niște lipcani cu puști.* CAMIL PETRESCU, O. II, 144. *Au apărut oameni cu puști.* BOGZA, A. Î. 601. *Pe umăr, purta pușcă veche.* STANCU, R. A. III, 84. *O pușcă mare, cu două țevi.* V. ROM. octombrie 1954, 146. *Ridică o scîndură a dușumelei și scoase de sub ea ... o pușcă rusească.* BENIUC, M. C. I, 90. *Pentru mărirea preciziei, unele puști automate au frînă de gură.* LTR[2] XIII, 493. *Pentru pază, avea pușcă cu sare.* PREDA, M. 109. *Soldatul își strînsese la inimă pușca.* ISAC, O. 214. *Doream ca pentru-ntîia oară Bătaia puștii tatii să dea greș!* LABIȘ, P. 39. *Șeful de post..., cu pușca pe un șold..., înjura de departe.* BARBU, P. 197. *Toamna ies pe hotar cu pușca și mai dobor cîte-o cioară.* HOREA, C. 127. *Eu sînt un erou, mamă, am tras cu pușca!* s mai 1960, 38. *În Moldova ... tunurile se numeau pușci.* STOICESCU, C. S. 175. *Poartă cu el o pușcă veche.* V. ROM. septembrie 1963, 30. *În tirul cu pușca fixă, vînătorul își aruncă focul în fața vînatului.* VÎN. PESC. mai 1964, 16. *Vie ceată într-armate Cu săbii și pusci gătate.* POP., ap. GCR II, 307, cf. H II 81. *Fără pită, fără sare, Numai cu pușca-n spinare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 317, cf. 319. *Cine la Bobotează își vîră pușca în apă ... va trage mult vînat.* ȘEZ. I, 18. *Am ajuns să fiu soldat, Stau în pușcă răzemat.* MAT. FOLK. 1 301. *Merge pușcașul la vînat cu pușca descărcată.* ȘEZ. VI, 53. *Puștile de-i slobozi Cotu-ntreg s-a-nveseli.* PAMFILE, C. Ț. 139. *Dorobanți ... Cu pușcă Plină.* BALADE, II, 249, cf. 417. *Cu pușca nu știu pușca.* FOLC. TRANSILV. I, 115, cf. 202. *Pușca, calul și femeia nu se împrumută.* ZANNE, P. II, 144. *Cît în pușcă, atît în pungă.* id. ib. V, 527. *Învești pe dracu să tragă cu pușca.* id. ib. VI, 582. *Ce fuge și muge și totul străpunge?(Pușca).* ȘEZ. XVI, 169. *Cine n-are suflet și fură de la altul?(Pușca).* ib. XXII, 63. ◇ *Pușcă-mitralieră* = armă de foc asemănătoare cu pușca **(I 1)**, la care încărcarea și descărcarea se execută automat și care, într-un timp scurt, trage un număr mare de gloanțe. *Are o pușcă-mitralieră.* H. LOVINESCU, T. 222. *Puștile-mitraliere sînt echipate cu încărcătoare a căror capacitate e de 20—30 de cartușe.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Pușcă antitanc* = pușcă **(I 1)** de dimensiuni mai mari, folosită pentru trageri împotriva tancurilor. Cf. M. D. ENC. (Învechit și regional) *Pușcă împărătească* = pușcă **(I 1)** veche militară care era pusă la primărie, ca simbol al autorității. CIAUȘANU, GL. (Regional) *Pușcă (de soc)* = pușcoci **(I 1)**. Cf. PAMFILE, J. I, 72, III, 41, CADE, DEX, ȘEZ. IX, 131, ALR II 6 327/53, 76, 102, 172, 182, 250, 334, 520, ALR SN V Ĥ 1 305. (Regional) *Pușcă cu* (sau *de*) *apă* = proașcă **(5)**. Cf. PĂCALĂ, M. R. 422, CADE, ALR SN V Ĥ 1 305. ◇ **Gol pușcă = a)** l o c. a d j. și a d v. (și, învechit, în forma **îmbrăcat pușcă**) complet dezbrăcat, în pielea goală. (Adesea prin exagerare) *Lipit de sărac și îmbrăcat pușcă.* GORJAN, H. II, 2/33, cf. 5/24. *Vine dumnealui gol pușcă și bea plină se face tun.* CARAGIALE, O. I, 85. *Nu se mai poate ține, văduvă, cu copilul gol pușcă, pe acea căței de vreme.* DELAVRANCEA, S. 183, cf. id. O. II, 295, DDRF, ZANNE, P. III, 171, PAMFILE, J. II, 162, CADE. *Acolo, prin apă, făceam o gălăgie cu alți draci de seama mea, goi pușcă.* SADOVEANU, O. III, 8. *Doi cai roșcați ... erau frecați cu ceva aspru de către niște copii goi pușcă.* BARBU, P. 214. *De-oi mai afla, îți dau drumul goală pușcă de la casa asta.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 59; **b)** l o c. a d j. (foarte) sărac, fără nici o avere; (extrem de) sărăcăcios. Cf. ZANNE, P. III, 171. *Să nu zici că-mi hrănești tu fata ori că îi-am dat-o goală pușcă.* REBREANU, I. 270. *Am intrat în casa lui fii-său „goală pușcă".* GALACTION, O. A. I, 99. *Nici pat, nici masă, nimic ... Vine iarna și noi tot goi pușcă sîntem.* SADOVEANU, O. I, 532, cf. DEȘLIU, G. 25. ◇ E x p r. **(A ieși** sau **a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce** etc.) **ca din pușcă** sau (adverbial) **pușcă** = (a ieși sau a scăpa, a fugi, a pleca, a se duce etc.) în cea mai mare grabă, foarte repede, imediat, de-a dreptul. *Ies ca din pușcă, sar în birje și alerg acasă.* CARAGIALE, O. II, 114. *Apoi, ca lăsat din pușcă, se duce peste gropi și tufișuri în jos.* SLAVICI, N. I, 40. *Fugi de acolo, ca și cînd ar fi scăpat din pușcă.* ISPIRESCU, U. 72. *Am plecat ca din pușcă, nebun de furie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 253, cf. DDRF. *Trase ivărul ușii și să duse pușcă la gard.* DELAVRANCEA, H. T. 153. *Cerîndu-și iertare ... se duse pușcă spre poartă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 70, cf. TDRG. *Cînd ți dădură drumul din închisoare, Ion parc-ar fi scăpat din pușcă.* REBREANU, I. 402, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ieșind din chilie, trecu pușcă pe lîngă societatea cea veselă.* STĂNOIU, C. I. 187. *Scapă ca din pușcă recrutul.* BRĂESCU, M. B. 132. *Fugea acum diavolul de moșneag, pușcă, ca de*

tămtie. SADOVEANU, O. I, 560, cf. MARIAN, SA. 260. *Iese ca din pușcă.* MERA, L. B. 48. (Eliptic) *Pușcă la Pașcani și de acolo ia trenul direct la Techirghiol.* C. PETRESCU, Î. II, 244. (Regional) **(A sta) drept ca pușca** sau **oblu ca țeava pușții** = (a sta) foarte drept. Cf. ALR SN V h 1 486, ALRM SN III h 1 210. (Familiar) **A da cu pușca-n Dumnezeu** = a nu-i fi teamă de nimic. Cf. DDRF. ✦ (Transilv., prin Ban. și prin Mold.) Arc. Cf. ALR I 1 420/61, 69, 170, 231, 273, 289, 576, 610. ✦ (Transilv. și prin Ban.) Praștie **(I 1).** Cf. ALR I 1 697/35, 40, 174, 180, 320. ✦ (Învechit și regional) *Pușcă de apă* = pompă de incendiu. *Atunce îndată având pușci de apă, acei căzaci ... au stins focu.* NECULCE, L. 9, cf. DDRF, PĂCALĂ, M. R. 422, MAT. DIALECT. I, 89, ALR SN III h 909. ✦ (Glumeț) Persoană care umblă după zestre (București). PAMFILE, J. I, 132.

2. (Prin Maram. și prin Bucov.) Ciocan de fier care se întrebuințează pentru a bate pene în bușteni care urmează să fie tîrîți cu boii la vale, de la locul de exploatare. Cf. ARVINTE, TERM. 162.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) Bucea (la car, căruță). ALRM SN I h 223.

4. Compuse: (Bot.; regional) **pușca-lupului** = **a)** garofiță de grădină *(Dianthus barbatus).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 57, PANȚU, PL., BORZA, D. 58; **b)** garofiță *(Dianthus carthusianorum).* BORZA, D. 59; **c)** *Dianthus saxigenus.* id. ib.; **d)** lipicioasă *(Viscaria vulgaris).* id. ib. 181; **pușca-dracului** = **a)** ciupercă în formă de sferă, de culoare galbenă-alburie și apoi brună, care crește prin regiunile de cîmpie *(Mycenastrum corium).* Cf. PANȚU, PL.; **b)** mică plantă erbacee cu frunzele inferioare ovale, iar cele superioare lanceolate, cu flori de obicei albastre, care crește prin pășunile pietroase din regiunea alpină și subalpină *(Phyteuma tetramerum).* Cf. BORZA, D. 130, PRODAN-BUIA, F. I. 480.

II. (Argotic) Fițuică (de copiat, în școală). Cf. BUL. FIL. V, 248.

— Pl.: *puști* și (învechit și regional) *puște, pusci,* (învechit) *pușce, pușci.*

— Din magh. **puska.**

PUȘCĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A împușca (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 62. *Văzînd turcii venind Cu săbili săbiind, Cu pușchili pușcăind.* ib.

— Prez. ind.: *pușcăiesc.*

— **Pușcă** + suf. *-ăi.*

PUȘCĂLEÁȚĂ s. f. (Regional) Pușcoci **(I 1)** (Voineasa — Călimănești). Cf. ALR I 1 696/798.

— Pl.: *pușcălețe.*

— **Pușcă** + suf. *-ăleață.*

PUȘCĂLÍ vb. IV v. **pușcări.**

PUȘCĂLÍȚĂ s. f. v. **pușculiță.**

PUȘCĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A trage cu pușca **(I 1)** des, la intervale scurte. Cf. LB.

— Prez. ind.: *pușcăluiesc.*

— **Pușca** + suf. *-ălui.*

PUȘCĂRÍ vb. IV. Tranz. (Învechit și regional) A trage cu tunul (pentru a atinge un obiectiv), a bombarda; a împușca. *Începură din nou tunurile a bubui și pușcăriră cetatea.* BĂLCESCU, M. V. 173, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Grea poteră mi-i lovea, Feciorii ți pușcărea.* DENSUSIANU, Ț. H. 293. ✧ Intranz. *Dorobanții ... pușcărind ... fără preget.* ODOBESCU, S. III, 587, cf. TDRG, CADE. *Fetița ... Vede turșii tot venind, Cu pușt'ile pușcărind.* ALEXICI, L. P. 70. *Pușca-i iar de pușcărit, Pe ciocoi de căpuit.* PAMFILE, C. Ț. 287. *Or înșeput a pușcări asupra satului.* GREGORIAN, CL. 50. ✦ (Regional) A vîna (prin împușcare). *Am fost la pușcărit.* Com. din MARAMUREȘ.

— Prez. ind.: *pușcăresc.* — Și: **pușcălí** vb. IV. ALR I 1 213/80.

— **Pușcă** + suf. *-ări.*

PUȘCĂRIÁȘ, -Ă s. m. și f. Persoană care a fost sau este deținută într-o pușcărie[1]. V. deținut. *Pe mulți îi crede lumea cinstiți, cînd ei întrec pe pușcăriașii vestiți.* JIPESCU, O. 94. *În această închisoare erau 250 de pușcăriași.* GHEREA, ST. CR. II, 226, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prin toate cafenelele s-a vorbit cu aprindere despre periculosul pușcăriaș condamnat la izgonire.* BART, E. 287, cf. SCRIBAN, D. *Vechii pușcăriași își căutau locuri mai comode ... ca să se poată odihni.* STANCU, R. A. V, 73. *La început îi fu frică de chipul pușcăriașului.* BARBU, P. 213, cf. ALR SN IV h 1 000.

— Pronunțat: *-ri-aș.* — Pl.: *pușcăriași, -e.*

— **Pușcărie**[1] + suf. *-aș.*

PUȘCĂRÍE[1] s. f. Loc, clădire în care sînt deținute preventiv persoanele arestate, pînă la judecarea lor, sau în care ele își execută pedeapsa penală privativă de libertate, după condamnare, închisoare, penitenciar **(1)**, temniță, (învechit și popular) prinsoare **(I 2)**; p. ext. timp petrecut în acest loc, ședere în acest loc. *A rămas datoriu ... și l-au băgat și în pușcărie* (cca 1650). IORGA, B. R. 176. *Armaș, ia pă dumnealor de-i du în pușcărie.* IST. Ț. R. 43. *Omort ... pre Badea, vătaf de pușcărie.* ANON. CANTAC., CM I, 174. *Au închis pre Stroie vornicu iar în pușcărie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 358/10. *Se căznea țicălosul ... întru întunerecul pușcăriei.* ANTIM, P. 47. *Dup[ă] a lor vină s-au orînduit la închisoarea pușcăriii* (a. 1775). IORGA, S. D. VII, 41. *Cine va fura ... să să închiză la pușcărie un an.* CARAGEA, L. 83/29, cf. CLEMENS, LB. *Îl închise în pușcărie spre a fi pus la cazнă.* BĂLCESCU, M. V. 29. *Se apucă de hoție, or de înșelătorii Ș-în cele din urmă intră în ocne și pușcării.* PANN, P. V. I, 62/21, cf. POLIZU. *Ferestrele aveau zăbrele ca pușcăriile.* GHICA, S. 42. *Ne vom vedea prin gazete, poate și la pușcărie.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Iată-ne iar în pușcărie.* ALECSANDRI, T. I, 450. *O persoană deosebită ca dumneata nu are loc la pușcărie.* BOLINTINEANU, O. 404. *Fără de judecată ... îl băgară la pușcărie.* ISPIRESCU, M. V. 7. *Pedagog, sufleor la teatru, Jurnalist, birtaș, misit, Ba am fost și-n pușcărie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 176, cf. DDRF, BARCIANU. *Pesemne ți s-a făcut de pușcărie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 184, cf. ALEXI, W., TDRG. *Mă bagi în pușcărie și e mai mare păcatu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 254, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pare un vagabond ... care a ieșit din pușcărie.* GALACTION, O. A. I, 344. *Ăsta ... e în stare să-și vtre pe tată-său și pe mă-sa la pușcărie.* C. PETRESCU, C. V. 111. *S-a făcut samsar și a stat la pușcărie de mai multe ori.* I. BOTEZ, B. I, 59, cf. id. ȘC. 64. *Trebuie să facem economie ... Vrei să mă bagi în pușcărie?* BRĂESCU, O. A. I, 127, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 122. *Nu mă sperie nici procesul, nici pușcăria.* STANCU, R. A. V, 63. *Glume ..., îl repezi nevastă-sa, refuzînd să-și închipuie că ... a stat în adevăr la pușcărie.* V. ROM. mai 1954, 73. *Ferestrele cu gratii arată că acolo-i o pușcărie.* CAMILAR, N. II, 306. *Am colindat pe la toate pușcăriile din țară să aflu ceva despre el.* H. LOVINESCU, T. 232. *O să-l bag eu în pușcărie.* PREDA, M. 94, cf. 424. *Eu știu un om de-atunci Cu fața înșprită de pușcării și de munci.* LABIȘ, P. 341, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 41. *Se trezi dincolo de poarta pușcăriei pe o șosea albă, plină de praf.* BARBU, Ș. N. 7. *Din cît mai am de trăit, oi pune și eu d-o parte zece-cinșpe ani pentru pușcărie.* T martie 1962, 21. *Și-așa, nene, din beție Mă trezii în pușcărie.* ALECSANDRI, P. P. 266. *Vino, mîndro, și mă vezi Că m-o-ngălbenit ca ceara Pușcăria, ard-o para.* FOLC. TRANSILV. II, 486. *Și c-o sută și c-o mie, tot în pușcărie,* se spune la deznădejde. ZANNE, P. V, 528. *Se poftesc ca grecii la pușcărie,* se spune despre cei nehotărîți. id. ib. VI, 135. ✧ (În imprecații) *Fi-ți-ar satu-n pușcărie..., ești un pungaș.* SADOVEANU, O. II, 507. *Fir-ar rînduirea boierească în pușcărie.* PAS, Z. IV,

28. *Mînce-ți trupu pușcăria.* MAT. FOLK. 435. ◇ Fig. *Am ieșit din abjecta pușcărie care era viața mea de pînă acum.* GALACTION, A. 247. ◇ (Ca termen glumeț sau ironic de adresare) *Ce vrei, mă pușcărie, mă?* În SCL 1973, 51. ◇ Expr. (Regional) **A fi pușcărie (de fum),** se spune despre un spațiu închis în care este o cantitate mare de fum; fumăraie. *În casă era pușcărie.* CIAUȘANU, GL. *E toată casa pușcărie.* UDRESCU, GL. ✦ (Învechit) Pedeapsă cu închisoarea; întemnițare. *Să se caute pricinile vinovățești ale pușcăriii și osîndele și hotărîrile lor* (a. 1780). GCR II, 125/13.

— Pl.: *pușcării.* — Și: (învechit) **pușcherie** s. f. CLEMENS.

— **Pușcă** + suf. *-ărie.*

PUȘCĂRÍE[2] s. f. (Învechit) Artilerie. *Tot ce au fost ale oștii ... cu alte ce au fost de a pușcăriei ... s-au trimes la gheneral.* N. COSTIN, LET. II, 70/14. *Artilerie, adecă pușcărie.* id. ib. 73/6, cf. CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 1, 32.

— Pl.: *pușcării.*

— **Pușcar** + suf. *-ie.*

PUȘCĂRÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a p u ș c ă r i; bombardament de artilerie, c a n o n a d ă. *Desele pușcăriri ale artileriei creștine.* BĂLCESCU, M. V. 152. *Începu bătălia printr-o furioasă pușcărire din îmbele părți.* id. ib. 507, cf. 613. *Prin vîrtejurile de fum ale aprigei pușcăriri, se zărește comandantul.* ODOBESCU, S. III, 590, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., PUȘCARIU, L. R. I, 375.

— Pl.: *pușcăriri.*

— V. **pușcări.**

PUȘCĂRÍȚĂ s. f. (Regional) Pușcoci **(I 1)** (Uricani). ALR I 1 696/835.

— Pl.: *pușcărițe.*

— **Pușcă** + suf. *-ăriță.*

PUȘCĂTÓR s. m. **1.** (Transilv. și prin Bucov.) Vînător; s p e c. vînător care ochește bine. Cf. DRLU, ALR SN III h 725, A V 15, GLOSAR REG.

2. (Regional) Șfichi de bici (Moișeni — Satu Mare). Cf. ALR I 1 094/345.

— Pl.: *pușcători.*

— **Pușca** + suf. *-ător.*

PUȘCĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit și popular) Împușcătură; p. e x t. detunătură, zgomot produs de o împușcătură de armă de foc. *Dărăbanții din Brașov pre carii ortnduise lîngă tunuri, nu mai pot suferi pușcăturile cele multe.* ȘINCAI, HR. II, 301/37. *Un copil l-ar putea obori cu o pușcătură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 240. *Nemții, copleșiți de miile curuților, n-au putut face nici macar una pușcătură.* BARIȚIU, P. A. I, 240. *Au fost răniți sau prin pușcături sau în alt mod schilăviți.* id. ib. III, 424, cf. TDRG, CADE. *Or început pușcăturile. Să vezi cum fluierau plumbii.* T. POPOVICI, S. 347. *Bat tobele, suflă trîmbițile, ba și pușcături am auzit.* RETEGANUL, P. IV, 12. ✦ Distanță pînă la care ajunge proiectilul unei arme de foc. *Cale de trei pușcături.* ȘĂINEANU, D. U. *Se depărtară de o pușcătură bună.* RETEGANUL, ap. CADE. *Au mers ei ... cale ca de trei pușcături.* MERA, L. B. 167. ✦ (Rar) Vînătoare. *Despre pușcătură de „drochie" cu glonț, la noi încă nu s-a fost auzit.* SADOVEANU, O. XVI, 73.

2. (Regional) Zgomot produs de explozia unor materiale explozive puse în mină pentru sfărîmarea rocilor. *S-aud îndelungate pușcături în fundul băii.* V. ROM. ianuarie 1954, 72. ✦ (Concretizat) Cartuș special, folosit pentru dislocarea rocilor din mine; patron[2] **(1).** Cf. FD I, 151.

3. (Regional) Potricală[1] **(2)** (Toplița). Cf. ALRM SN I h 268/228.

4. (Regional) Coardă de arc (Sălciua de Jos — Aiud). Cf. ALR I 1 419/98.

— Pl.: *pușcături.*

— **Pușca** + suf. *-ătură.*

PUȘCĂU subst. (Prin vestul Transilv.) Dinamită. Cf. PUȘCARIU, L. R. I, 393, VICIU, GL.

— **Pușca** + suf. *-ău.*

PUȘCĂVÍ vb. IV. R e f l. (Regional) **1.** (Despre coaja fructelor) A se zbîrci (Ticvaniu Mare — Oravița). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 163. *S-au cam pușcăvit merele.* id. ib.

2. „A putrezi" (Fibiș — Lipova). LEXIC REG. 119.

— Prez. ind. pers. 3: *pușcăvește.*

— Etimologia necunoscută.

PUȘCĂVÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre pîine) Mucegăit. Cf. VICIU, GL.

— Pl.: *pușcăviți, -te.*

— V. **pușcăvi.**

PUȘCEÁ s. f. v. **pușchea.**

PUȘCHÉ s. n. v. **pușchea.**

PUȘCHEÁ s. f. Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; (învechit) pușchineață, (regional) mărgea **(I 3 e),** pojghiță **(1),** purceluș (v. p u r c e l u ș **III).** V. a f t ă, b ă ș i c ă. Cf. KLEIN, D. 409, LB. *Ba-i prinde la lepră ... — Ba-i face pe limbă-ți cît pumnul pușchea!* PR. DRAM. 370, cf. POLIZU. *Răsar pușchi săci sau și umezi.* CUPARENCU, V. 27, cf. LM, CIHAC, I, 224, DDRF. *Pușchele sînt niște beșicuți dureroase.* ZANNE, P. II, 682, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Cînd ai puscea sau pușchea pe limbă, zvîrle-ți o călugăriță peste cap.* MARIAN, INS. 505, cf. id. D. 278. *Pușchelele, adică bubulițele dureroase care se fac pe limbă.* CANDREA, F. 64, cf. 221, BIANU, D. S. *Pușcheiul de pe limbă se trece.* GOROVEI, CR. 164. *Ai făcut pușchele pe limbă.* id. ib. 388, cf. TDRG, CDDE, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., H XII 303. *A chiamat ... Bubele, Cu udmele, Cu puschele.* TEODORESCU, P. P. 365, com. MARIAN. *Ce ai făcut pe limbă? — O pușchea.* ȘEZ. II, 130. *Mi s-a făcut o pușchea!* VICIU, GL. *Pușlea, Du-te de pe limba mea!* PĂCALĂ, M. R. 246. *Dacă muști din pînea din care au mîncat și șoarecii, faci pușchele.* PAMFILE, B. 56, com. din FRATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II/I h 39. ◇ Expr. (Familiar) **Pușchea(-ți) pe limbă(-ți),** se spune aceluia care vorbește despre un lucru neplăcut, pentru ca acesta să nu se întîmple, să nu se dovedească adevărat; ferească sfîntul! *Să rămîi fată? ... Pușchea-ți pe limbă, prostule!* NEGRUZZI, S. III, 79. *Tu ești furul ... — Pușche pe limbă-ți, domnule.* ALECSANDRI, T. 276. *Adeluța mea face manevre? Pușche pe limbă-ți, cucoană!* id. ib. 963, cf. ZANNE, P. II, 682. *Se zice „pușchea pe limbă" cînd zici ceva nepotrivit.* PAMFILE, B. 56. *Mîni pot să mor ... — Pușchea pe limbă-ți, cumătre Gavrile.* SADOVEANU, O. XVII, 463. *Dacă mă mai asemui vreodată cu boierii dumitale, am să-ți hiritisesc un „pușche pe limbă" de n-ai să-l poți duce.* GALAN, B. I, 96, cf. V. ROM. martie 1954, 51. ✦ P. e x t. (În forma *pușchei)* Boală care se manifestă prin apariția acestor vezicule. *Pușcheiul se manifestă printr-o mică beșicuță ce se face pe limbă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 153.

— Pl.: *pușchele* și (regional) *pușchi.* — Și: (regional) **pușcheáuă** (ALR II/I h 39/53) s. f., **pușchéi, pușchéi** s. n., **pușchíi** (DDRF, ZANNE, P. II, 682, ȘĂINEANU, D. U.), **pușceá** (CADE), **pușteá, puseé** (KLEIN, D. 409), **pusceá, puscheá, pusteá** (LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., com. din FRATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI), **pîșcheá** (ALR II/I h 39/605), **fîștá** (ib. h 39/102), **fîștié** (ib. h 39/705), **fușceá** (ib. h 39/260), **fușcheá** (VICIU, GL.), **fușteálă** (ALR II/I h 39/219), **fuștié** (ib.; pl. *fuștieli,* ib. h 39/365) s. f.

— Lat. ***pustella.***

PUȘCHEÁUĂ s. f. v. **pușchea.**

PUȘCHÉI s. n. v. **pușchea.**

PUȘCHERÍE s. f. v. **pușcărie[1].**

PUȘCHIÁ s. f. (Regional) Pușcoci **(I 1)** (Săcele). Cf. ALR SN V h 1 305/182.
— Pl.: *pușchiele.*
— Cf. p u ș c ă.

PUȘCHIÉ s. f. v. **pușchea.**

PUȘCHINEÁȚĂ s. f. (Învechit) Pușchea. *De știam că a să-ți pară rău, mai bine scoteam pe vîrful limbii 70 de pușchinețe.* PR. DRAM. 186. *Poartă minciuni prin casele oamenilor ... și i-au crescut 70 de pușchinețe pe limbă.* ALECSANDRI, T. 1 043.
— Pl.: *pușchinețe.*
— Cf. p u ș c h e a.

PUȘCOÁIE s. f. v. **pușcoi.**

PUȘCÓCI, -OÁCE subst. **I.** S. n. **1.** (Regional și f.) Jucărie care imită pușca **(I 1)**, făcută de copii dintr-o țeavă de lemn de soc (v. p u ș c ă d e s o c) sau dintr-o tulpină de cucută, și dintr-un bețișor de grosimea golului din țeavă, cu ajutorul căruia se împușcă cu dopuri de cîlți sau se împroașcă apă (v. p r o a ș c ă **5**, p u ș c ă c u a p ă); (regional) plișcoci, pocnitoare (v. p o c n i t o r **II 3 b**), pușcală, pușcaviță, pușcăleață, pușcăriță, puschia, pușcoi **(2)**, pușculie, pușculiță **(I 2)**, pușcuroi, pușcuță **(I 2)**. Cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG. *În Oltenia ... această pușcă se cheamă pușcoace sau pișcoace.* PAMFILE, J. I, 72. *El țăia în liniște cu briceagul un fluier într-o ramură de salcie, un pușcoci într-un lemn de soc.* BASSARABESCU, V. 26, cf. CADE. *Lîngă mine și la tîndemînă, pușcociul naiv cu care prigonisem în copilărie vrăbii și ciocîrlani.* VOICULESCU, P. II, 306, cf. SCRIBAN, D., ALR I 1 696, ALR II 6 327/886, ALR SN V h 1 305, UDRESCU, GL. ✧ (Prin lărgirea sensului; atribuind calitatea ca un adjectiv) *Două mici tunuri „pușcoace", de cincizeci și trei ..., încearcă zadarnic să pufie în bătaie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 310. ✦ (Ironic) Pușcă **(I 1)** primitivă, de proastă calitate; imitație de pușcă. *V-a dus ... cu pușcoace de lemn.* PAS, Z. I, 112. *N-o mai păzesc [pădurea] împrejmuită-n farc Jandarmii cu pușcoace.* VINTILĂ, O. 28.
2. P. a n a l. (Rar) Clistir. *Țîșnește apa ca dintr-un pușcoci.* ȘĂINEANU, D. U.
3. (Regional) Arc (Movilenii — Slatina). ALR I 1 420/890.
II. 1. S. m. și f. (Popular) Ființă mică (de vîrstă sau de statură), nedezvoltată sau pitică. Cf. CADE. *Să nu creadă băieții că este o pușcoace pe care o dau gata.* PAS, Z. I, 126. *Mă, pișcociule, dau cu tine de pămînt cînd te-oi mai auzi înfurtînd!* UDRESCU, GL. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Dă-te jos de-acolo, omule, ce mi te-ai făcut așa piteoaică de pasăre?* ISPIRESCU, L. 46. *Mie, spui drept, mi-a plăcut pișcoacea-aia de fată.* UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A fi o pișcoace** sau **cît pișcoacea** = a fi mic de tot. *Ai înbătrînit ... Nu-i vorbă că și eu am crescut ... Ce, eram o pișcoace.* BRĂESCU, O. A. II, 196, cf. CIAUȘANU, V. 188.
2. S. m. (Ornit.; regional; în forma *pitcoci*) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes).* BĂCESCU, PĂS. 130, cf. H IX 122.
— Pl.: (s. n.) *pușcoace* și (regional) *pușcociuri* (ALR I 1 696/750, 782), *pușcoci* (ib. 1 696/880), (s. m. și f.) *pișcoci, -oace.* — Și: (regional) **pișcóci, -oăce, pitcóci, -oáce** subst.
— **Pușcă** + suf. *-oci.*

PUȘCÓI s. n. **1.** (Învechit și regional) Augmentativ al lui p u ș c ă **(I 1)**. *Multe steaguri, cămile, pușcoi și nespusă bogăție dobîndind ..., au robit țeara.* ȘINCAI, HR. II, 270/25. *Au întins spanga lungă din vîrful pușcoaielor spre fugari.* PAS, L. I, 20. *Să-i înfrunte ... cu tunurile și cu pușcoaiele lui.* id. Z. III, 10.
2. (Regional) Pușcoci **(I 1)**, Cf. ALEXI, W. *Lemn ... e socul ..., iar din el nu se face decît pușcoaie sau alte jucării copilărești.* PAMFILE, J. III, 41, cf. SCRIBAN, D., DL, ALR I 1 696/614, 700, 708, 727, 730, 735, 768, 984, 986, 988, ALR II 6 327/605, 812, 987, ALR SN V h 1 305.
3. (Regional) Săgeată (pentru arc) (Bolotești — Panciu). Cf. ALR I 1 418/596.
— Pl.: *pușcoaie* și *pușcoi* (ALR I 1 696/594, 595, 690). — Și: **pușcoáie** s. f.
— **Pușcă** + suf. *-oi.*

PUȘCÓVIȚĂ s. f. v. **pușcaviță.**

PUȘCULÍE s. f. (Prin Maram.) Pușcoci **(I 1)**. Cf. ALR I 1 696/355, ALR SN V h 1 305/349.
— Pl.: *pușculii.*
— Cf. p u ș c ă.

PUȘCULÍȚĂ s. f. **I. 1.** Diminutiv al lui p u ș c ă **(I 1)**; (popular) pușcuță **(I 1)**. Cf. ANON. CAR. *Militarii, cîți mai scăpară, Lăsînd cazarma ieșir-afară Cu pușculița lor la spinare.* ZILOT, CRON. 354, cf. POLIZU. *De-aș avea o pușculiță Și trei glonți în punguliță!* ALECSANDRI, P. I, 4, cf. BARCIANU, V., DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Unul din ei exclamă: „Acum să poftească că ... să le arătăm noi ce putem cu pușculița noastră".* BRĂESCU, O. A. II, 130, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Luînd o pușculiță frumoasă și sabie ... și toate cîte sînt de lipsă unei cătane, merse la calul gătit de mai înainte.* RETEGANUL, P. III, 13. *Pușculița ta cea nouă, Frîntă, neică-n trei și două.* PĂSCULESCU, L. P. 240. *De-aș ști că e puiculița Aș întinde pușculița Și i-aș pușca cobiliță.* FOLC. TRANSILV. II, 34.
2. (Transilv.) Pușcoci **(I 1)**. Cf. ALR I 1 696/80, ALR II 6 327/64, 833, ALR SN V h 1 305.
3. (Regional) Praștie **(I 1)** (Mediaș). Cf. ALR I 1 697/144.
II. Vas mic de lut (v. o l i ț ă **2**) ori cutie mică de lemn, de metal etc., cu o deschizătură îngustă în partea superioară prin care se introduc, pentru a se păstra, banii economisiți (de copii); (regional) mut **(II 4)**, pîcsă **(2 a)**. Cf. POLIZU, DAMÉ, T. 75, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pînă și banii copiilor adunați în pușculițe îi scosesem rînd pe rînd.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Propune ... să scoată amîndoi banii din pușculiță și, adunați la un loc, să le cumpere lucruri.* ARGHEZI, S. VII, 103. *Ce plin, ce magic suna pușculița! E vremea s-o sparg.* S ianuarie 1961, 6, cf. M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pușculițe* și (regional) *pușculiți* (ALR SN V h 1 305/105). — Și: (regional) **pușcălíță** s. f. ALR I 1 696/80.
— **Pușcă** + suf. *-uliță.* — Pentru sensul **II**, cf. și germ. B ü c h s e „pușcă", „cutiuță".

PUȘCURÓI s. n. (Dobr.) Pușcoci **(I 1)**. Cf. ALR I 1 696/675, 677, 679, 684, ALR II 6 327/682.
— Pl.: *pușcuroaie.*
— **Pușcă** + suf. *-(ur)oi.*

PUȘCÚȚĂ s. f. **I. 1.** (Popular) Pușculiță **(I 1)**. Cf. DDRF, TDRG, CADE. *Tu, drept popi ai vînători Cu pușcuțe numa-n flori.* TEODORESCU, P. P. 347. *Culcat ..., În pușcuță răzimat, Cu gîndul la tine-n sat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 308. *Să-mi dai pușcuța mie, De vrei bine să-ți mai fie.* RETEGANUL, TR. 44. *Șerpe mare o venit, Jumătate m-o-nghițit, Jumătate nu mă poate ... De sulițe-npungătoare, De pușcuță vînătoare.* ȘEZ. I, 45. *Aduse o pușcuță, pe care o dădu fiului său, spunîndu-i să păzească un lan de grîu.* ib. V, 7. *Ieu pușcuța-n brață Și m-alerg prin grădiniță.* ib. VII, 161. *Pe cît creștea copilul, ... creșteau și pușcuța și sabia tot așa.* ap. CADE. *Atunci le arată Pușcuța culcată; Asta mi-e tată!* FRÎNCU-CANDREA, M. 198. *Îi zin'e porunca Să-ș gat'e bin'e lada, Ca cătana pușcuța.* T. PAPAHAGI, M. 40.
2. (Prin Transilv. și prin Maram.) Pușcoci **(I 1)**. Cf. ALR II 6 327/362, ALR SN V h 1 305.
3. (Regional) Praștie **(I 1)** (Supuru de Jos — Șimleu Silvaniei). Cf. ALR I 1 697/278.

4. (Regional; în sintagma) *De-a puşcuţa* = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Moftinu Mic — Carei). Cf. ALR II 4 381/334.

5. (Învechit, rar) Colivie mică. *Aicea pun canaraşul în aurită puşcuţă.* C. STAMATI, ap. CADE.

II. Compus: (regional) **puşcuţa-lupului** = garofiţă *(Dianthus carthusianorum).* BORZA, D. 59.

— Pl.: *puşcuţe.*

— **Puşcă** + suf. *-uţă.*

PUȘGHÍȚĂ s. f. v. **poşghiţă.**

PUȘINÁ vb. I. Tranz. (Regional) „A poci[1]" (Prigor — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. 171. *Otrăvi-te-ar plină mîne Care o puşinat pe mine, Că iubesc mîndră ca tine.* id. ib.

— Prez. ind.:?

— **Poci[1]** + suf. *-ina.*

PÚȘIȚ subst. v. **puşiţă.**

PÚȘIȚĂ subst. **1.** S. f. (Regional) Puroi[1] **(1)** (Crişti oru de Sus — Vaşcău). Cf. TEAHA, C. N. 258. ✦ Panariţiu (Roşia — Beiuş). Cf. ALR II/I h 122/310.

2. S. f. (Prin vestul Transilv.; în expr.) **A avea puşiţă** = (despre copii) a plînge, a suspina, a scînci mereu. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 46.

3. Subst. (Regional; în forma *puşiţ)* Muşiţă **(6)** (Roşia — Beiuş). Cf. ALR SN I h 243/310.

— Pl.: **(1)** *puşiţe,* **(3)** ? — Şi: **púşiţ** subst. ALR SN I h 243/310.

— Etimologia necunoscută.

PUȘIȚÓS, -OÁSĂ adj. (Prin vestul Transilv.; despre copii) Plîngăreţ **(1)**. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 46, TEAHA, C. N. 258.

— Pl.: *puşiţoşi, -oase.*

— Cf. puşiţă.

PUȘLALẮU s. m. (Învechit) Haimana, vagabond. Cf. LM, DDRF.

— Pl.: *puşlălăi.*

— **Puşlă** + suf. *-ălău.*

PUȘLAMÁ s. f. Om lipsit de caracter, prost crescut, cu purtări şi apucături rele, neserios, imoral etc. (v. canalie, lichea, pramatie, secătură) sau care trăieşte de obicei din expediente, neavînd o ocupaţie serioasă, stabilă (v. derbedeu, haimana). *Bine, mă, puşlama, că n-am să-ţi zic mai frumos!* CARAGIALE, O. II, 248, cf. DDRF, BARCIANU. *Toată mulţimea asta de puşlamale e aşa crescută.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 198, cf. ALEXI, W. *Tu eşti, mă, puşlamaua dracului?* PETICĂ, O. 228. *E o puşlama care-şi pierde vremea.* REBREANU, I. 88. *De ce te laşi linguşit şi prădat de toate puşlamalele?* GALACTION, O. A. I, 362. *A-nţilnit pe unu ... Flutur de saloane, mare puşlama.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 204. *Ce a furat puşlamaua asta?* CAMIL PETRESCU, T. I, 557. *Cea mai teribilă puşlama a cartierului!* C. PETRESCU, Î. II, 221, cf. id. C. V. 106. *Puşlamalelor! ... O să vă învăţ eu minte să mai faceţi scandal.* STANCU, R. A. V, 283. *Golea-i o puşlama.* V. ROM. mai 1954, 42. [Gardienii] *mîndri că au în grija lor... şi alte făpturi, nu numai puşlamale.* PAS, Z. IV, 112. *Explică-mi această decădere ... Nu putea fi vorba nici de plăcerea inferioară a puşlamalei.* PREDA, R. 251. *Să moară o minune de femeie tînără, ca tine, pentru o puşlama?* T decembrie 1964, 19. *Mai drăguţi, mai aşa Nu ca dînsa puşlama!* FOLC. MOLD. II, 376.

— Pl.: *puşlamale.*

— Cf. puşti.

PUȘLAMALÍC s. n. (sg.) (Familiar) Atitudine, comportare, viaţă de puşlama. Cf. IORDAN, L. R. A. 190. *Dinică, tovarăş de puşlamalic cu frate-meu, cu Ion.* STANCU, D. 86, com. din ŢEPEŞ VODĂ — CERNAVODĂ.

— **Puşlama** + suf. *-lîc.*

PUȘLÁNIE s. f. (Regional) **1.** Vagabondaj, haimanalîc. Cf. DDRF.

2. Dezertare. Cf. DDRF.

— Pl.:?

— **Puşlă** + suf. *-anie.*

PUȘLÁUCĂ s. f. (Regional) Fată neserioasă, haimana (Deda — Reghin). MAT. DIALECT. I, 189.

— Pl.: *puşlauce.*

— **Puşlă** + suf. *-aucă.*

PÚȘLĂ s. f. v. **pujlă.**

PUȘLĂŢÉL s. m. (Prin Munt. şi prin Olt.) Diminutiv al lui puşlă, v. pujlă **(1)**. Cf. PASCU, S. 148, DR. II, 412. *Vreo cincizeci de puşlăţei Cari păzesc pe la odăi.* MAT. FOLK. 116, cf. PĂSCULESCU, L. P. 295, 373.

— Pl.: *puşlăţei.*

— **Puşlă** + suf. *-ţel.*

PUȘLẮU s. m. v. **pujlău.**

PUȘLEÁC subst. (Prin Maram.) Cuţit (cu mînerul de lemn). T. PAPAHAGI, M. 230, cf. GLOSAR REG.

— Pl.:?

— Etimologia necunoscută.

PUȘLEÁȘCĂ s. f. (Regional; în sintagma) *Puşleaşcă rea* = vin de proastă calitate. V. poşircă **(2)**. (Măgura — Bacău). Cf. ALR SN I h 241/531.

— Cf. puşlete.

PUȘLÉTE subst. v. **posleţ.**

PUȘLÉU s. m. v. **pujlău.**

PUȘLIÁC s. m. sg. (Prin vestul Munt.) Ţuică de calitate inferioară, cu un procent redus de alcool, care se scurge din alambic la sfîrşitul distilării. V. posleţ **(1)**. Cf. TOMESCU, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. puşlete.

PUȘOÁRCĂ s. f. v. **poşircă.**

PUȘPÁN s. m. v. **puspan.**

PUȘTÁN s. m. (Familiar) Băieţandru. *Mă încăpăţînam ... să-i primesc sfaturile cu o tiflă de puştan obraznic.* G.M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 296. *O să ne jucăm ... cum se joacă puştanii cu mingile pe maidane.* STANCU, R. A. I, 233. *Nu mai erau puştani ... Vorbeau despre părinţi ca despre nişte babaci care nu mai îndrăznesc să le pună mîna pe cap.* PAS, Z. I, 256. *Am prins doar nişte puştani.* CAMILAR, N. II, 190. *Pe atunci... era încă puştan.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 834, cf. M.D. ENC., DEX. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *I-a scos înainte un puştean de copil, zvîrlugă nevoie mare şi cu ochi de veveriţă.* POPA, V. 147.

— Pl.: *puştani.* — Şi: (rar) **puşteán** s. m.

— **Puşti** + suf. *-an.*

PUȘTÁNCĂ s. f. (Familiar) Fetişcană. *Striga trîntind uşile, revoltată că „puştanca" şi-a luat nasul la purtare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 175. *O puştancă de şcoală cu beretă se plimba pe alee.* PAS, Z. I, 280. *Eşti o puştancă stîngace.* T februarie 1964, 11, cf. M.D. ENC., DEX. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Cine are să conducă de-a călare maşina asta ... puştanca de fată cu nădragi şi cu pete de unsoare pe obraji?* V. ROM. februarie 1954, 98.

— Pl.: *puştance.*

— **Puştan** + suf. *-că.*

PUȘTEÁ s. f. v. **puşchea.**

PUȘTEÁN s. m. v. **puștan.**

PUȘTELÓS, -OÁSĂ adj. v. **puscelos.**

PÚȘTEN s. n. v. **prisnel.**

PUȘTÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) De puști **(3)**, specific, propriu pușt[i]lor. Cf. IORDAN, L. R. A. 171. *Cu ce drept vreau să-l prind cu mița-n sac, de ce? ... Și atît de banal... scolastică pușteașcă.* T. POPOVICI, SE. 556, cf. SCL 1973, 51.
— Pl.: *pușteși.*
— **Puști** + suf. *-esc.*

PUȘTI s. m. **1.** (Învechit) Tînăr corupt, desfrînat; s p e c. tînăr care practica sodomia. *Și-mpăratul cel mazil i-au fost pușlu lui și el făcea ce-i era voia de schimba pașii și domnii totdeauna.* NECULCE, L. 168. *Arc mare poftă de împreunare cu cățelele, ca pușlii.* I. GOLESCU, C., cf. POLIZU, CIHAC, II, 301, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘIO II$_1$, 297, TDRG, DR. IV, 818, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D.
2. (Învechit) Tînăr ușuratic, neserios sau strengar. Cf. POLIZU. *Bată-l norocul, că mare nostimior mai era, pușchiu!* ALECSANDRI, T. 70. *Pușchiu cel de Pepelea ..., un tîrtiță-brîu, care-și bate joc de toată lumea.* id. ib. 826, cf. CIHAC, II, 301, DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘIO II$_1$, 297, ALEXI, W., TDRG, HOGAȘ, DR. II, 71, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ✦ (Popular; în forma *pușchi*) Amant. *Descuie-mi, soro, A poartă Că mi-a venit pușchiul beat Astă-seară pe-nserat.* TEODORESCU, P. P. 641. *Că d-o veni pușchiul beat, El pe mine m-o-npușca, Geaba de pomana ta!* MAT. FOLK. 215. *Mi-a venit pușchiul beat Și m-a luat la goană-n sat.* PĂSCULESCU, L. P. 293, cf. 373.
3. (Familiar) Băiat preadolescent sau tînăr considerat ca atare. *Iaca, iaca, pușchiu și pelivanu! Abia l-am scos din găoace, ș-îi vine a zburda!* PR. DRAM. 402. *Și pușchiul cela ce-i zic Amor ... pe toți îi face Să joace durda într-un picior!* CONV. LIT. XI, 128. *Măi pușchiule! ia să vedem noi ce-ai făcut tu mai mult decît noi?* CREANGĂ, O. 296. *Stăpînul tău mult trebuie să fi căutat pînă să găsească un pușchi ca tine.* ISPIRESCU, L. 289. *Decît să peie oastea împăratului, mai bine-oi peri eu, un pușchi al satului.* MARIAN, NU. 371. *Am văzut îndărătul ei, la2vreo 20 de pași, abia tîrîndu-să, un pușli ca de vreo 2 ani.* SĂM. I, 217, cf. ȘEZ. XX, 139, BL III, 44. *Cum putea să presimtă dascălul meu ce zace în pușliul ghemuit peste tăblița cea neagră?* I. BOTEZ, ȘC. 31, cf. TEODOREANU, M. II, 169. *Pușchiul ista ... vrea numaidecît să-mi facă pe eroul.* SADOVEANU, O. VI, 452, cf. IORDAN, STIL. 84, SCRIBAN, D. *Pușchiul năllui și cam ctrnuț părea deosebit de simpatic.* C. PETRESCU, A. R. 58. *Mulțumesc, pușliule. Cum te cheamă?* STANCU, B. A. IV, 362. *Un pușli de vreo șapte ani ... se împiedică și căzu.* V. ROM. septembrie 1955, 113, cf. PAS, Z. I, 74. *Pușliule, scoal-în sus, că răcești, e pămîntul umed.* PREDA, R. 89. *Căpetenia copiilor, un pușli cu ochi albaștri, pistruiat, dădu ordin.* BARBU, Ș. N. II, 232. *Sînt cam copilăroși, amintind, nu se știe cum, de pușlii de cinci ani.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835. *E unul ... care-l înjură toată ziua pe un pușli.* T decembrie 1962, 33. *Un pușli care visează să devină portarul Naționalei.* ib. iunie 1964, 90, cf. M.D. ENC., DEX, com. MARIAN. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de"; prin lărgirea sensului) *Un plutonaș de oameni în toată firea ... trecu grăbit, sub comanda unui pușchi de sublocotenent cu mustățile rase.* BRĂESCU, O. A. I, 291.
4. (Regional) Om mic de statură. Cf. PAMFILE, A. R. 257, com. MARIAN.
— Pl.: *pușli.* — Și: (învechit) **pust** s. m. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Din tc. **puș[t].**

PUȘTICÁ vb. I. I n t r a n z. (Transilv.; despre sînge) A țîșni. *Îi pușlica sîngele pe nări.* T. POPOVICI, S. 148, cf. ALR SN IV h 1 119, LEXIC REG. II, 87.
— Prez. ind. pers. 3: *pușlică.*
— Cf. p u ș c a.

PUȘTICÁT, -Ă adj. (Regional) Găurit, spart (Girișu Negru — Salonta). LEXIC REG. II, 87. *Oală pușlicată.* ib.
— Pl.: *pușlicați, -te.*
— V. **pușlica.**

PUȘTIMÁN s. n. = **peștiman (1).** Cf. H XVI 402.

PUȘTÍME s. f. (Familiar; cu sens colectiv) Mulțime de pușli **(3).** Cf. SCL 1973, 52.
— **Pușli** + suf. *-ime.*

PUȘTÍU s. n. v. **pustiu.**

PUȘTIULÍCĂ s. m. (Familiar) Diminutiv al lui p u ș t i **(3).** *Cum te cheamă pe tine, mă pușliulică?* BENIUC, M. C. I, 44.
— Pl.: *pușliulici.*
— **Pușli** + suf. *-ulică.*

PÚȘTLĂ s. f. (Învechit, rar) Pestă[1] **(1).** *Oamenii... despre o parte fură strînși de război, despre o parte de pușlă (ciumă).* MAIOR, IST. 278/15.
— Cf. germ. P u s t e l.

PUȘTOÁICĂ s. f. **1.** (Familiar) Fetișcană. Cf. IL septembrie 1962, 11, M.D.ENC., DEX.
2. (Popular) Amantă. ALAS 18 III 1923, 5/3.
— Pl.: *pușloaice.*
— **Pușli** + suf. *-oaică.*

PUȘTÓC s. n. (Prin nordul Transilv.) Bețigaș cu care se împinge dopul pușcociului **(I 1)**; (regional) arbiu, clempuș. Cf. ALR SN V h 1 306.
— Pl.: *pușlocuri.* — Și: **poștóc** (ALR SN V h 1 306/260), **luștóc** (ib. 1 306/334) s. n.
— Etimologia necunoscută. Cf. p u ș c o c i.

PUTATÍVĂ adj. (Jur.; în sintagma) *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar în necunoașterea, din partea soților, a unor cauze care împiedică existența sau validitatea căsătoriei. Cf. HAMANGIU, C. C. LXXVIII, DEX.
— Pl.: *putative.*
— Din fr. **putatif.**

PÚTĂ s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Izvor. (F i g.) *Al evangheliei izvor ... iarăș izvoraște noauo ... Către această pută pururea să ne tindem.* CORESI, EV. 233, cf. DHLR II, 561, T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PUTEÁ vb. II. T r a n z. (De obicei cu valoare de semiauxiliar de mod și urmat ori precedat de un verb la infinitiv, adesea fără prep. „a", sau la conjunctiv, care pot fi subînțelese; cînd este urmat de un verb reflexiv se află plasat între pronumele reflexiv și verbul respectiv) **1.** (Folosit și a b s o l.) A avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a avea resurse proprii, a fi în stare, a fi capabil de a face ceva, de a înfăptui, de a realiza ceva. *Cursemu pre lîngă u[n] ostrovu, cela ce se cheamă Clavdii, și abia putumu ținrea corabia.* COD. VOR. 88/8. *Doară poate Dzeul a găta masă în pustinie?* PSALT. 156. *Nimea nu poate a doi domni a lucra: că să unul va iubi, iară alaltul va urî.* CORESI, EV. 214. *Caută în ceriu și numără stelele: poți-le număra?* PALIA (1581), 57/1. *Acolo iaste ger ... și întunerec ... și țipete de oameni de-a nu le putearea spune.* COD. TOD. 226, cf. 207. *Eu nu poci răbda hitleanii și hlapii.* MOXA, 372/24. *Veri putea lumina bisearica.* PRAV. GOV. 44^{v}/4. *Au nu ț-am dzis că eu sămt Dumnedzău și poci să înviu pre fratele tău?* VARLAAM, C. 63. *Nu ... să poate den loc clăti să fugă sau să alerge.* PRAV. 116.

Putea-veți bea păharul carele eu am a-l bea? N. TEST. (1648), 26r/30. *Dară acum ce ispitiți pre Dumnezeu a pune giugul spre cerbicia ucenicilor, carele nice părinții noștri, nice noi nu-l putum purta?* ib. 155r/4. *Mi-ai lărgit pașii Să poci pași iute.* DOSOFTEI, PS. 54/10, cf. 17/6. *Au nu poate mîna mea a mîntui?* BIBLIA (1688), 483[1]/9, cf. 643[2]/37. *Cît l-a dus oamenii lui pînă la gazdă au și murit, nici un ceas după bătaie n-au putut.* N. COSTIN, LET. II, 24/27. *N-au mai putut să-l ție comisul în mînă.* NECULCE, L. 16. *Să arate ... legea și ruga creștinească cît poate înaintea lui H*[risto]*s.* CANTEMIR, HR. 202, cf. ANON. CAR. *Nici cu putință iaste cuivași în lume să poată umbla toată lumea.* C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Fiind vreame de iarnă și noi cu multă slăbiciune a podagrei nu putum veni* (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 19. *Domnii cît ar puté să se ferească să nu scoață obiceiuri ce n-au mai fost* (a. 1729). GCR II, 25/11. *Iar bisărica creștinească nu am putut-o găsi* (a. 1750). id. ib. 56/32. *Strînse cît putu.* MINEIUL (1776), 119[v1]/26. *Stîrcul, dacă îmbătrînește, le cade penile și nu mai pot a vîna și a să hrăni* (a. 1777). GCR II, 111/4. *Cu de-adins ne arată dreptatea ce mult poate.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *De cîndu-i Athina cetate nici un împărat nu o putu lua.* ALEXANDRIA (1794), 54/10. *Pre toate le poci întru Hristos carele mă întărește pre mine* (a. 1805). GRECU, P. 290. *O, muză! rogu-te de astă dată Să-mi dai viers cu vrednice cuvinte, Ca să poci cînta.* BUDAI-DELEANU, Ț. 88. *Atunci eu nu mă putui răbdare Să nu întreb pe strămoșul bătrîn.* id. ib. 329, cf. DRLU, LB. *Fruntea n-o poci fine, Capul îmi e greu.* HELIADE, O. I, 72. *Pentru ce aștepți de la ceilalți oameni o fericire ce-ți poți face însuți?* MARCOVICI, D. 10/7. *Ia vezi cît de ușor pot a sări.* DRĂGHICI, R. 83/25. *L-asta nu mă poci pricepe.* GORJAN, H. I, 6/5. *De puteți pe el a prinde, rog aduceți-l legat.* ASACHI, S. L. I, 161, cf. BĂRAC, T. 10/8. *Tremurînd biata Zulnie ... Vrea s-ajute, dar nu poate, căci puterea îi lipsește.* CONACHI, P. 86. *Dintre toți turcii din oraș numai doi putură scăpa, trecînd Dunărea înot.* BĂLCESCU, M. V. 53. *Eu nu poci fugi de line.* ALEXANDRIA, 112/19. *Confesorul și el însuși nu putuse trage de la dînsul mai mult decît atît.* CR (1848), 1[3]/44. *Poci să-ți fac îndată orice jurămînt, Spre a te încrede la al meu cuvînt.* PANN, P. V. I, 123/15. *Și ce poț sfaturile melc, cînd lacrimile d-tale nu folosesc?* NEGRUZZI, S. I, 51. *Dacă numai asupră-mi nu poți s-aduci vrun bine, Eu rîz d-a mea durere.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Ce dor greu supune Inimioara ta ... Dragă păsărică, Și nu poți cînta?* ALECSANDRI, P. I, 197. *Cu toată osteneala noastră, nu puterăm dormi de multele zgomote ale oamenilor.* BOLINTINEANU, O. 298. *Pe cît poci să mă întinz cu mintea, socotesc că ar fi oarecare mijloc de ușurare.* ODOBESCU, S. I, 325. *Deasupra tuturora se ridică cine poate.* EMINESCU, O. I, 133. *Mai bine ce v-am tălmăcit, și un copil putea să înțeleagă.* CREANGĂ, A. 166. *Nu putea măcar afipi.* CARAGIALE, O. II, 245. *Un om ca el nici doi ani n-a putut să steie în Butucani.* SLAVICI, N. I, 6. *Putere-ai tu, voinicule, să ne dovedești că tu ești acela ce a ucis fiara ...?* ISPIRESCU, L. 344. *Nu vă înșelați a crede că puteți iubi.* DELAVRANCEA, T. 106. *Cum putere-ar fără dînsul mama lui să mai trăiască?* VLAHUȚĂ, S. A. I, 26. *Străinul parcă se gătea Să plece, și-ar fi vrut Să fugă dac-ar fi putut.* COȘBUC, P. I, 228. *Nu se putu hotărî să-i cumpere nimic.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Se înfurie mai rău că nu-și putea aduce aminte.* REBREANU, R. I, 90. *Nu-și puteau înăbuși pornirea care le punea pe buze cuvinte grele și fără sens.* C. PETRESCU, Î. I, 74. *Nu pot face nimic.* BRĂESCU, O. A. I, 41, cf. SEBASTIAN, T. 15. *Clujenii aveau, despre artă, opinii prea rigide ca să poată privi cu îngăduință încercările tinerești.* VLASIU, D. 16. *Nimeni nu putu să lămurească taina fipătului.* SADOVEANU, O. VIII, 186. *Poți tu să-mi spui ... Atîta frumusețe unde este?* ARGHEZI, VERS. 308. *Contribuie cît poți la măreția omului.* CĂLINESCU, S. 502. *Acum nu mai putea gîndi nimic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 130. *Să mi-l crești ... voinic, să se poată lua la trîntă și cu un urs.* STANCU, R. A. III, 14, cf. PAS, L. I, 255. *N-am știut și nu pot să mă rog.* BENIUC, V. 10. *Putea să stea la taifas cînd alții umblau cu pinii lui?* TUDORAN, P. 144. *În chin poți răpune un om.* BANUȘ, P. 207. *Am muncit cît am putut.* PREDA, M. 178. *Montanul peisagiu nu poate să alunge Din vine frămîntarea acestui veac aprins.* LABIȘ, P. 360. *Mă întrebam cum pot oamenii să suporte atîta frumusețe cu atîta trufie.* BARBU, P. 7. *Tu crezi că aș mai putea rămîne?* T februarie 1962, 21. *Dup-acestea, după toate, Ca Dumnezeu cel ce poate, A făcut și raiul.* TEODORESCU, P. P. 166. *Au început a se ispiti unul pe altul ce feli de lucruri poate fiecarele.* SBIERA, P. 262. *N-am soră să mă cate, Maica-i slabă, nu mă poate.* MÎNDRESCU, L. P. 36. *Și cum vede ea poiana, nu se poate răbda de-a nu se apropia de apă.* MARIAN, T. 11. *Puteare-ai tu lăsa pe cineva flămînd fără a-i da o bucătură ...?* RETEGANUL, P. I, 21. *Ți-am auzit de nume și nu m-am putut răbda să nu ne cunoaștem.* id. ib. V, 39. *Murgule, Voinicule, Mai poți tu la bătrînețe Cum puteai la tinerețe?* SEVASTOS, C. 294. *Că maica de m-ar putea Și din astea m-ar scăpa.* DOINE, 220. *Șerpe mare o venit, Jumătate m-o înghițit, Jumătate nu mă poate.* ȘEZ. I, 45. *Sărută-mă, bade Ioane. — Dracu te poate, de foame.* BIBICESCU, P. P. 373. *Nu se potu stîmpăra nici într-un chip.* MERA, L. B. 93. *N-au potut frații tăi să facă ispravă.* id. ib. 121. *Nu mi-s babă cu conci, Cînd oi fugi să nu poci.* BUD, P. P. 18. *Fost-am tînăr și-am putut, Făcut-am poduri la văi grele.* ȘEZ. XIII, 114. *Dorul tău nu pot să-l duc.* FOLC, TRANSILV. I, 232. *Cine poate, oase roade, cine nu, nici carne moale.* ZANNE, P. IV, 27. *Ce e mic ca oul Și poate ca boul?* (Cîntarul). GOROVEI, C. 60. ◇ (Popular; urmat de un verb la conjunctiv, introdus prin conj. „ca") *Vor putea ca să procitească în fiește-care zi cîte un cap mai nainte* (a. 1700). GCR I, 337/38. *Iubim frumusețea și pe cei ce pot ca s-o redea.* GALACTION, A. 5. (Popular; urmat de un verb introdus prin conj. „de") *O aruncară într-o groapă adîncă din care cu anevoie putură creștinii de o scoasără.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45r/29. □ *Cum ai putut de ai făcut aceasta?* ◇ Expr. (Popular și familiar) **Cît (sau ce) îi poate capul** (sau **pielea, osul, mîna** etc.) sau **cît poate osul (cuiva)** = cît (sau ce) este în stare, este capabil să facă cineva, ce posibilități, cîtă rezistență are cineva. *Aducea cealea ce era gătite de jărtvă, cine cîtu-i putea mîna (cumu-i era putearea) și cine cum avea îndrăzneală* (a. 1648). GCR I, 132/34. *Marte ... știa ce poate osul lui Ercule.* ISPIRESCU, U. 60. *Salută cu un calm desăvîrșit ... ca omul care era sigur pe ce-i poate capul.* P. CONSTANT, O. 39. *Să arate maeștrilor ... cît îi poate lui capul.* id. R. 88. *Acuma să vedem ce ne poate pielea.* DAVIDOGLU, O. 128. **A nu (mai) putea de ...** = a fi cuprins de un sentiment sau de o senzație extrem de puternică, insuportabilă. *Nu mai poci de sete.* POLIZU. *Cînd mama nu mai putea de obosită ..., noi băieții tocmai atunci rîdicam casa în slavă.* CREANGĂ, A. 37. *Amîndoi soții nu mai puteau de mîndrie.* CARAGIALE, O. II, 151. *Muma zmeului nu mai putea de bucurie cînd văzu pe fiu-său teafăr.* ISPIRESCU, L. 19, cf. DDRF. *Țiganul nu mai putea de foame.* SANDU-ALDEA, A. M. 136, cf. ALEXI, W. *Nu mai pot de somn, vă rog să-mi dați camera mea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 11, cf. BRĂESCU, O. A. II, 32. *Ia-mă, bădiță, călare, Că nu mai pot de picioare.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Te-ai făcut secerătoare: Grîu-i mic și ziua-i mare, N-ăi fi mai putînd de șale.* TEODORESCU, P. P. 311. *Zilele trec rînduri-rînduri Și eu nu mai poci de gînduri.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 214. *Lasă-mă-n brațele tale, Că nu mai poci de picioare.* id. ib. 372. *Drumețul nostru ... nu mai putea de sete.* SBIERA, P. 227. *Nu mai poci de urît.* MÎNDRESCU, L. P. 93. *Așa să-ți fie de rău Să nu poți de dorul meu.* SEVASTOS, C. 26. *Feciorul cel mai mic ... nu putea de jalea mamei.* RETEGANUL, P. V, 26. *Pune-te să-ți caut în cap, Că nu pot de al tău drag.* id. TR. 21. *Sui-mă, măi pui, calare, Că nu mai pot de picioare.* ȘEZ. I, 12. *Îi roagă ... să-i deschidă ușa, că nu mai poate de ustănit.* ALEXICI, L. P. 235. (Cu schimbarea construcției) *Ți-a fost gura fermecată Cu țerina de sub prag Ca să nu-ți mai poci de drag.* HODOȘ, P. P. 95. **De nu mai pot** (sau **nu mai poți, nu mai poate** etc.) **ori nu mai pot** (sau **nu mai**

poţi, nu mai poate etc.) **de ...** = (sînt sau eşti, este etc.) foarte (mult, intens etc.), extrem de ... *Urcă muntele, după vînat, cete de boieri ... Nu mai pot de graşi.* STANCU, D. 501. *Mn'i rău d'e nu mai poş.* ALR SN V h 1 367/833. **A nu mai putea după ...** = a-i plăcea foarte mult, a ţine foarte mult la ...; a regreta extrem de mult ceea ce a pierdut. *Nu mai poţi după poveşti şi basme.* DELAVRANCEA, S. 264. *Dumneata ţi închipui că toată lumea nu mai poate după muşchi tmpănat.* SADOVEANU, O. III, 417. *Aşa să-ţi fie de bine Să nu mai poţi după mine.* SEVASTOS, C. 26. **A nu (mai) putea fără ...** = a-i fi sau a considera indispensabil, a avea absolută nevoie de ... *Am prietenii mei Şi nu poci fără de ei.* TEODORESCU, P. P. 312. *Dar văzîndu-te o dată, Nu putem făr' de olaltă.* BIBICESCU, P. P. 39. (Cu inversarea elementelor construcţiei) *Era mai mult decît duhovnicul, că fără de dînsul nu puteau mănăstirile.* CREANGĂ, P. 112. **Cît (ce) poate** (sau **pot, putem** etc.) = extrem de tare, de intens; din răsputeri. *Cît pot fug de asemenea vedere.* CR (1848), 2²/69. *Mă silesc cît poci a deveni mai puţin călugăr şi mai mult cetăţean.* FILIMON, O. I, 311. *Fuge cît ce poate cu sarcina în spate.* CREANGĂ, P. 215. *Ordonaţi! strigă cît ce putu sergentul-major.* SADOVEANU, O. II, 366. **Cum poate** (sau **putea, putu, putem** etc.) = pe măsura puterilor, a capacităţii etc., în limita posibilităţilor cuiva. *Socoti să-i armeze cum poate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 144. *Văduvita sa mumă îl crescu cum putu.* EMINESCU, N. 40. *Se ţine cum putea pînă la coteţe şi la vîrşi.* VOICULESCU, P. I, 12. *De-am avut, de n-am avut, Am trăit cum am putut.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 415. *Ş-om mînca faguri de miere, Ş-om trăi cum om putere.* ŞEZ. XXI, 82. (Familiar) **A nu mai putea (de...)!** = a nu-i păsa, a nu se sinchisi (de cineva sau de ceva). *Nu mai pot eu de el!* DDRF, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Să ştii că mă supăr. — Ei! nu mai pot!* CADE. (Învechit) **Cum mai poţi?** = ce mai faci? cum o mai duci? Cf. LB. ✦ (Rar) A avea influenţă, trecere pe lîngă cineva. Cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ (Învechit, rar) A învinge, a birui. *De multe ori luptară-se eu mere de tirereaţele meale, e însă nu putură* (nu prevăncură H, nu-m biruiră D) *mere.* PSALT. 275, cf. 288.

2. (Folosit şi absol.) A avea posibilitatea, mijloacele, condiţiile necesare sau ocazia de a înfăptui, de a face ceva, a-i fi ceva cu putinţă. *Se nu lăcuire aceştia în corabie voi a vă mîntui nu puteţi.* COD. VOR. 92/14. *Mare amu iaste credinţă şi fără de ea nimea nu se poate spăsi.* CORESI, EV. 4. *Şi aciia se adunară mulţi că nu putea încăpea nece pre porţi.* id. ib. 54. *Şi nu putè vede lumina ... că zăcea smoală pre ei* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 318/26, cf. 330/9. *Iaca icea aproape iaste un oraş în care pociu scăpa.* PALIA (1581), 72/2, cf. 8/2. *Nu mai putu cere pe acei boieri cè rămasără acolo la munteni.* NECULCE, L. 157. *Îndoite şi întreite mai multe* [oşti] *de ar avea le-ar putea hrăni şi păzi* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 139/21. *Ca acestea multe povestesc, carele puteţi vedea în letopiseţele lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 52, cf. 12. *Răutatea cea mai mare iaste a putea să faci bine omului lipsit şi nu a vrea* (a. 1713). GCR II, 8/13. *Acesta cu mulţi alţii l-opriră De nu putu la cela pătrunde.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 118. *Acestea ... le trecui pre scurt ca să poci veni să istorisesc ... a treia domnie a numitului domn Alexandru Vodă.* ZILOT, CRON. 65. *În vremea ce mă aflam pe aceste locuri ... n-am putut vedea, peste ţîmpuri, alte sămănături.* GOLESCU, Î. 147. *Au venituri, pot trăi, Fără d-a mai osteni.* MUMULEANU, ap. GGR II, 249/21. *Cu întîrzierea tot mai poţi să mă pedepseşti.* MARCOVICI, C. 20/5, cf. id. D. 10/6. *Peste trii săptămîni iarăş ne putem întoarce aice.* DRĂGHICI, R. 6/7. *Se ascunse în dosul ferestrei, încît el putea privi toate mişcările lor.* GORJAN, H. I, 5/7. *Organele ... sînt aşa organizate ca acestea sucuri nobilitate şi perfecţionate să poată trece iară în sînge îndărăpt.* VASICI, M. I, 188/21, cf. BĂLCESCU, M. V. 2, cf. 57. *La Colintina ... fiind hanuri multe, aşi fi putut să rămîi.* PANN, Ş. I, 3/8. *Fiecare din voi se poate distinge şi chiar ilustra prin fapte patriotice şi măreţe.* GHICA, S. XIX. *O priveleşte c-aceea ochii-mi n-au putut să vază.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Dar, mă rog, ... pe duduca Luluţa nu ştiţi unde-aş putea-o găsi?* ALECSANDRI, T. I, 223. *Va putea să fugă din turnul unde era închisă.* ODOBESCU, S. I, 17. *Calul ai să-l poţi alege.* CREANGĂ, P. 192. *Multe am putea pune la cale împreună.* CARAGIALE, O. VII, 326. *Alţii, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mînă.* SLAVICI, O. I, 174. *Puteau îmbla în tihnă prin pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *Tu poţi să ai Mai vrednici şi mai mîndri cai.* COŞBUC, P. I, 113. *Ea putu gusta, tot mai în tihnă, bucuriile ... unei notărăşiţe bogate.* AGÎRBICEANU, A. 212. *Ziua stă ascuns ... unde poate.* GÎRLEANU, N. 239. *Pe domeniul său ... realiza ceea ce Grigore rîvnea şi nu putea din pricina bătrînului.* REBREANU, R. I, 54. *Am putut să văd de aproape zbuciumul şi luptele scriitorului.* GALACTION, A. 279. *Ar fi putut să-şi cumpere un bilet de clasa a doua.* C. PETRESCU, C. V. 29. *Printre ţipe galbene, pe unde puteau, soldaţii ... făceau exerciţii.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Portarul, un băiat cu mişcări stîngace ..., voia parcă să-mi ceară iertare că nu-mi putea da o cameră.* VLASIU, D. 14. *Ai chemat norodul şi la alte rînduieli, întîrziind, încît nu te-am putut vedea decît spre primăvară.* SADOVEANU, O. XII, 353. *Într-o scrisoare pe care a putut-o adresa unui corespondent real ..., Sandu Aldea critică ignoranţa scriitorilor.* VIANU, A. P. 209. *Cerea bani de la cine putea, spre a trăi pe un picior mai convenabil.* CĂLINESCU, S. 10. *Nu puturăţi ieşi din biserică timp de un ceas.* CAMIL PETRESCU, O. I, 95. *Ferestrele acestei case ... poţi să le acoperi cu palma.* BOGZA, Ţ. 36. *Mă gîndeam dacă voi putea să fac vreodată în realitate drumurile pe care le-am colindat cu gîndul.* STANCU, D. 503. *Stătea în capul mesei şi parcă zîmbea, un zîmbet mai mult lăuntric, de care puteai să-ţi dai seama numai dacă îl cunoşteai.* TUDORAN, P. 115. *Tot ce-am putut să privesc Mi s-a părut din cale-afară De crunt.* LABIŞ, P. 155. *Cu ce avea strîns din slugăreală, cu ce mai dosise, putea să-şi cumpere un lot de casă.* BARBU, G. 14. *Nu îi va putea trimite decît un mesaj.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6. *Bade ..., Cu mare dor te-aştept Să te poci strînge la piept.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 143. *Drumu-i cu rădăcini, Nu poci mere de străini.* MÎNDRESCU, L. P. 28. *Io mi-s sărac, nu poş să-l dau la-nvăţămînt.* ARH. FOLK. III, 89. *Mi-ar părea bine să poci pleca acasă.* A II 12, cf. III 16. *Miresucă ca ş-asta Nici în tîrg nu poţi afla.* FOLC. TRANSILV. I, 210. *Cîte mîndre-am avut eu, Aş putea să fac un tău.* ib. 248. *Nu e după cum vrea omul, ci după cum poate.* ZANNE, P. II, 378. ◇ Refl. impers. *Te rog, din ce să poate să-m dai împrumut.* ALR II 3 133/762.

3. A fi posibil, a fi cu putinţă (ceva), a exista posibilitatea sau probalitatea de a se întîmpla ceva, de a se produce ceva, de a semnifica ceva etc. *Gîndea întru inimile sale: „Ce poate hi ce grăieşte acesta aşa hulă"?* VARLAAM, C. 181. *De la oameni aceasta nu poate fi.* N. TEST. (1648), 25ᵀ/34, cf. 34ᵛ/6. *Îl întrebă să-i spuie, ce poate fi acesta rai.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14ᵛ/14. *Ce poate fi omul de-l aduci aminte?* id. PS. 27/16. *Au început a striga ... ce poate fi acest lucru.* NECULCE, L. 39. *Multe să pot întîmpla dintr-acea zăbavă.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Nu s-au putut stinge toţi oamenii dintr-o ţară.* id. ib. 54, cf. ANTIM, P. XXV. *Hatmanul Buhuş, socotind mai dinainte cele ce poate să se întîmple şi păzindu-se, n-au vrut să şadă la masa domnească.* MUSTE, LET. III, 25/4. *Cît mai curund trebuie a merge, Că amintere poate fi zădară Ajutarea.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 164, cf. 84, DRLU. *Întîmplările cele împotrivitoare ... să pot ivi.* MARCOVICI, D. 8/26. *Putea să fie acolo şi fiare.* DRĂGHICI, R. 38/28. *La necaz moartea vine? Şi omul poate muri?* CONACHI, P. 106. *Un om balan ce putea să aibă 35 ani.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Cine oare poate să fie omul care te-a îngrozit?* ALEXANDRESCU, M. 14. *Alexandru ar putea să devie bărbatul meu.* BOLINTINEANU, O. 450. *Să te pun ... la adăpost despre orice neajunsuri ar putea să-ţi vină după urma cuvintelor mele.* ODOBESCU, S. III, 11. *Putut-au oare-atîta dor În noapte să se stingă?* EMINESCU, O. I, 182. *A început a căuta cu de-amăruntul prin aşternut să vadă*

ce poate să fie? CREANGĂ, P. 264. *De rele ce sînt nu pot să trăiască la un loc.* ISPIRESCU, L. 5. *Oamenii serioşi, cinstiţi şi vrednici sînt remarcaţi, nu se mai pot pierde.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 182. *Toate provizoratele sociale dau naştere la sentimente şi la porniri care nu şi-ar putea avea locul într-o stare normală.* BACALBAŞA, S. A. I, 241. *Fiecare îşi pierduse sărita la gîndul că s-ar fi putut întinde şi la el focul.* M. I. CARAGIALE, C. 21. *Problema ţărănească nu se poate rezolva fără sacrificii din partea celor ce stăpînesc pămîntul.* REBREANU, R. I, 34. *Putea să aibă, cînd a apărut în faţa noastră, vreo patruzeci de ani.* GALACTION, A. 42. *I se pot întîmpla lucruri neplăcute.* CAMIL PETRESCU, T. I, 72. *Ţi-a trecut glonţul pe la ureche, puteai să cazi tu în locul lui.* C. PETRESCU, Î. II, 18. *O căsătorie ce se arată prost poate să sfîrşească mai bine decît altele care se prezentau cu toate garanţiile de fericire.* BRĂESCU, O. A. II, 395. *Curajul meu de atunci putea să pară copilăresc.* VLASIU, D. 387. *Putea să fie şi mai rău.* SADOVEANU, O. VIII, 189. *Ne întrebăm dacă printr-un văl atît de des de reminiscenţe natura însăşi se mai poate vedea.* VIANU, A. P. 49. *Lucrul se putea petrece şi se va petrece, fără îndoială, oriunde.* CĂLINESCU, C. O. 37. *Tu nu m-ai iertat? ... — Parcă putea fi vorba de iertare!* H. LOVINESCU, C. S. 89. *Îl ştia şi îndemînatic, şi vrednic, şi isteţ — putea să iasă din el un marinar bun.* TUDORAN, P. 116. *În curînd prichepu şi el că a face şi a creşte copii mulţi poate fi uneori pentru o mamă ceva într-adevăr înspăimîntător.* PREDA, M. 63. *Pe-atunci puteam eu, oare, să prevăd ... Că în curînd am să trăiesc dureri ...?* LABIŞ, P. 120. *Dispăru lăstrndu-l pe celălalt într-o stupoare ce nu putea fi descrisă.* BARBU, Ş. N. II, 45. *Nu găseşte niciodată femeia care i-ar fi putut deveni tovarăşă de viaţă.* S mai 1960, 82. *Problemele enunţate au putut fi studiate împreună pentru cele două state feudale româneşti.* STOICESCU, S. D. 5. *Se vor putea folosi pentru combaterea buruienilor cantităţi mai reduse de ierbicide.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 31. *Se pot cita numeroase exemple de profesori care ţin lecţii reuşite.* GÎ 1963, nr. 691, 2/1. *Predicatul verbal poate fi exprimat printr-un verb la un mod personal, o locuţiune verbală sau o interjecţie.* GRAM. ROM². II, 96. *Viaţa a arătat ce importante rezerve şi posibilităţi pot fi puse în valoare în cursul realizării planului atunci cînd se lucrează cu temei.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. *Pînă ţ-oi veni la poartă, Poţi, măicuţă, să fii moartă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 316. *E o piatră tăiată, poa să hie o sută de stînjeni.* GRAIUL, I, 31. *Poţi s-anini traista-n şoldurile lui.* I. CR. VII, 156. *Oare ce să-i poci eu spune mamii să mă creadă?* ALR II 3 248/284. *Capul plecat nu-l poate tăia sabia.* ALEXANDRIA (1794), 52/13. *Două cuţite tăioase nu pot sta într-o teacă.* ZANNE, P. V, 234. *Nu poate şedea cineva în două luntri deodată.* id. ib. 396. ◇ Refl. impers. şi unipers. *Cum să poate să nu-ţi fie milă de dînsul?* DRĂGHICI, R. 17/17. *Şi să-l mai ascund* [amorul] *se poate, cînd arde şi mă topeşte?* CONACHI, P. 83. *Nici puntul, nici exclamaţia nu ascund vreo idee, şi cînd s-ar putea găsi cevaşi, limba o ascunde.* RUSSO, S. 149. *Îţi urez ca să se poată aplica cărţii tale şi exametrii următori ...* ODOBESCU, S. III, 12. *Şi de s-ar putea pe dînsa cineva ca să o prindă, Cînd cu ochii mari, sălbateci, se priveşte în oglindă.* EMINESCU, O. I, 80. *Cum se poate, le zise el, să stea omul trei zile la poarta mea şi să nu meargă nimeni să-l cerceteze?* ISPIRESCU, L. 44. *Nu să poate, nu e nebun, un nebun aşa de cuminte e cu neputinţă.* DELAVRANCEA, T. 195. *Nu se poate făcătoarea de minuni să nu mi-l scape.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 25. *Se putea spune chiar că mai mult se făcea că bea.* M. I. CARAGIALE, C. 16. *De ce, domnilor, de ce? Se poate?* BRĂESCU, O. A. I, 300. *Mă încăpăţînam să învăţ şi ceea ce nu se putea.* VLASIU, D. 385. *Sînt supărat. — Cum se poate? Şi de ce, mă rog?* SADOVEANU, O. VI, 599. *S-ar putea spune că, o dată cu Tudor Arghezi, pătrunde sau revine în literatura noastră conştiinţa artistului meşteşugar.* VIANU, A. P. 265. *Ai spus că nu se poate.* H. LOVINESCU, T. 100. *Moromete a ales pămîntul cel mai bun pe care se putea pune vie.* PREDA, M. 51. *S-ar putea oare ci unui părinţi şi-i pară rău di copchilu lui ci ari sau ... şi-i mai iei din şi i-o dat?* GRAIUL, I, 524. *Nu seuipa în puţ, căci se poate întîmpla să bei din el.* ZANNE, P. III, 325. *Cu burete nu se poate bate cuie în părete.* id. ib. 35. *Se poate să umbli cu miere şi să nu te lingi pe degete?* id. ib. 688. *Şi sătul şi cu punga plină nu se poate.* id. ib. IV, 113. (Cu pronumele inversat) *Jupîneasă circiumăreasă! zisă el: poate-se ospăta la dumneata fără plată?* BĂRAC, T. 31/18. *O cheamă Adalgiţa. Cum vă pare! ... Poate-se mai frumos nume?* NEGRUZZI, S. I, 76. *Da' bine, cucoană? ... poate-se ca broaştele să mănînce mălaiul?* ISPIRESCU, L. 180. (Loc. adv.) **Cît se poate (de ... sau mai ...) ori (cum) nu se poate mai ...** sau (popular) **de nu se mai poate** = în cel mai înalt grad, foarte, extrem de ..., din cale-afară, la maximum. *Să unim dar cu nădejde o supusă nengrijire, Ferindu-ne cît se poate de-a ştiinţei răutăcire.* CONACHI, P. 262. *Un tînăr boiernaş ..., frumos şi bun la inimă, dar desfrînat cît se poate.* NEGRUZZI, S. I, 81. *Un băiet ochios, sprinteenat şi frumuşel de nu se mai poate.* CREANGĂ, P. 75. *Împodobi palaturile ... cît se putu mai frumos.* ISPIRESCU, L. 36. *I-am găsit testamentul olograf, scris şi subscris cît se poate de desluşit.* DELAVRANCEA, T. 51. *Am cîntat înecat de emoţie, cu gesturi idioate, cum nu se putea mai prost.* BRĂESCU, O. A. II, 129. *Era îmbrăcată nu se poate mai prost.* CĂLINESCU, S. 21. *Aceea nu glumi, ci mi-i purecă cît se poate de bine.* RETEGANUL, P. I, 8. (Expr.) **Se prea poate** = este (foarte) posibil. Cf. DEX. (Regional) **A i se putea** = a se mînia, a se supăra, a se enerva. *I s-a putut pe mîncare, că nu e bună, şi a trîntit-o de pămînt.* COMAN, GL. *I-am spus că a întîrziat şi din asta i s-a putut.* CV 1951, nr. 1, 36. ◇ Loc. adv. (Învechit) **Poate fi (că ... sau de ...)** = probabil (că ...), posibil (să ...). *De învaţă Hristos învăţătură noauă ca aceaia ... poate hi că dă şi leage alta noauă.* VARLAAM, C. 300. *Cîte s-au făcut în ţară nu le arată toate, că poate fi că n-au ştiut de toate cronicariul cel leşesc.* URECHE, L. 59. *Poate hi că îţi s-au întunecat mintea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 20ᵛ/34. *Acest om poate fi ... trebuitoriu.* NECULCE, L. 20, cf. 206. *Poate fi nici de rîs vreadnic îl vor ţinea.* CANTEMIR, HR. 7. *Noi, pentru ca să deslusim aceasta, poate fi mai mult ne vom fi zăbovit decît ... ar fi trebuit.* id. ib. 150. *Biruinţă minunată şi grabnică au fost, poate fi că şi pre ei osîndă de la Dumnezeu căzuse* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 162/21. *L-au şi săgetat la inemă cuget rău, că poate fi că umblă împărăteasa cu Pavlii* (a. 1760). GCR II, 73/34. *I-au trimis nişte agale din Dii sau poate fi de la paşa.* DIONISIE, C. 221, cf. CDDE. ✦ (Adverbial; la prez. ind. pers. 3; adesea urmat de determinări introduse prin conj. „că") (Este) posibil, (este) cu putinţă, (este) probabil. *Pentru ce aceasta? poate să mira cineva.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/12. *Voinice! — zisă — astă săcurică Poate pe drum îţi va prinde bine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 247. *El poate că face dimpotrivă.* MARCOVICI, D. 409/26. *Poate vom merge şi noi acolo vreodată?* DRĂGHICI, R. 7/22. *Poate că ţi-ai ales vreo nevastă frumoasă.* GORJAN, H. I, 6/1. *De-a nemicilor crud-armă poate-ai noştri a perit?* ASACHI, S. L. I, 69. *Atunce ş-a noastră minte ... N-a găsi nici la noi, poate, împotrivitoare zisuri.* CONACHI, P. 261. *Poate să fie frumoase acele ce tu spui.* NEGRUZZI, S. I, 4. *Admiteam că Bălcescu poate că găsise la vreun călugăr ceva scris în felul biblic.* GHICA, S. 684. *Mîine, poimîine, poate, soarele fericirii Se va arăta vesel.* ALEXANDRESCU, M. 3. *Poate, domnule, răspunse Elena, dar sînt aceea ce am fost totdeauna.* BOLINTINEANU, O. 444. *Poate c-or fi trăind şi astăzi.* EMINESCU, N. 30. *Poate-ţi fi auzit vorbindu-se.* CREANGĂ, A. 162. *E un loc vacant în comitetul teatral de aici, poate vor fi chiar două.* CARAGIALE, O. VII, 536. *Poate că-l bănuiau.* SLAVICI, N. II, 142. *Poate că sînt bolnavă.* DELAVRANCEA, T. 232. *Aî să te întrebi, poate, de ce n-a venit.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 24. *Vaca poate niciodată N-a mai fost ca astăzi neastîmpărată.* COŞBUC, P. I, 248, cf. DENSUSIANU, L. A. 72. *Domnişoarei îi trebuie doftori, baroni, poate chiar un împărat.* REBREANU, I. 88, cf. ŞĂINEANU, D. U., BASSA-

RABESCU, V. 15, BACOVIA, O. 111. *Poate că era întîia oară cînd se ivea în aceste părți.* GALACTION, A. 27. *Poate de aci ... mai e cu putință să vie o scăpare.* C. PETRESCU, Î. II, 18. *Poate-i război, domnule.* SEBASTIAN, T. 15. *Era poate un englez bizar.* SADOVEANU, O. VI, 95, cf. IORDAN, L. R. A. 376. *Poate nu este figură poetică cultivată cu mai multă stăruință de stilul lui Galaction ca „alegoria".* VIANU, A. P. 262. *Poate-ai auzit de-o țară, De țara lui pierde-vară.* ARGHEZI, VERS. 264. *Poate că te așteaptă tatăl tău.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *Poate că izbutea el să ajungă la mal și fără mine.* STANCU, R. A. I, 13. *Poate nu asta e arta.* BENIUC, V. 30. *Șeful echipei, poate Pop, poate altul, Zîmbește ortacilor cu brațe-ncleștate.* DEȘLIU, G. 46. *Poate că n-a murit.* BARBU, P. 200. *Fără voi poate ași fi pierit.* POP., ap. GCR II, 354. *N-ai văzut pe bădița? — Poate că l-am și văzut.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 136. *Hai să căutăm, că poate om da de urma aceasta.* SBIERA, P. 172. *E vechi sat ... poa să fie o sută dă ani și mai bine.* GRAIUL, I, 148. *Ba poate că mi-ar plesni Inima, de n-aș hori.* FOLC. TRANSILV. I, 159. *Poate să fie strugur, dar nu-i poamă.* ZANNE, P. IV, 95. ◇ (Popular) **Peste poate = a)** cu neputință, v. neputință **(3).** *Dacă ducea ... la gară o bărdacă de apă, peste poate să nu se facă leoarcă de sus pînă jos.* CARAGIALE, ap. TDRG. *Ca să trecem prin pădure e peste poate.* ISPIRESCU, L. 6, cf. 59, DDRF. *Cele douăsprezece pogoane în cîmp ... erau „peste poate" să hrănească treisprezece suflete.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 655, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, CIAUȘANU, GL. *Nu-mi vine să cred c-a făcut el una ca asta, e peste poate!* UDRESCU, GL.; **b)** foarte mult, din cale-afară, cumplit. *Sînt într-o poziție pitorească și mizericordioasă și sufăr peste poate.* CARAGIALE, O. VI, 18, cf. 34. **Fără doar și poate** = cu siguranță, fără îndoială, precis, sigur. *Fără doar și poate, degeaba ne batem capul.* BACALBAȘA, S. A. I, 226, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ◇ (Substantivat) *Cu poate și cu dacă, nime nu se-mbracă* (= cu simple făgăduieli nu te alegi cu nimic). Cf. I. CR. IV, 85.

4. A avea voie, a avea dreptul de a face ceva, a-i fi îngăduit, permis să ..., a avea libertatea de a ...; spec. a avea voie conform legii, a fi admis de lege. *Eu nu poci să priimăsc pre unul ca acesta ce iaste procletit.* VARLAAM, C. 138. *Oricine va cumpăra lucru de furat și-l va da stăpînului a cui au fost, acela nu poate să-și mai ceară banii de la dînș.* PRAV. 68. *Sprijenitoriul poate să ucigă fără cercetare pre cela ce au început svada ș-au făcut asupreală.* ib. 117. *Judecătoriul ... nu poate să greșească.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/33. *De vei lua casă rea, poți să o dai îndărăt* (a. 1691). GCR I, 291/19. *Nu cu voia mea, ci cu voia lui D[u]mnezeu poci fi împărat.* ALEXANDRIA (1794), 29/16. *Și nu poate să să bage în rai Fără carte de la Sîn-Mihai.* BUDAI-DELEANU, Ț. 323, cf. DRLU. *Nici un product nu putea să iasă din țară pînă mai întîi nu se aproviziona toate serhaturile.* GHICA, S. V. *Uite, chiar de-acu poți să pornești cu ele la păscut.* EMINESCU, P. L. 16, cf. DDRF. *Lăutarii pot să rămînă afară.* CAMIL PETRESCU, O. I, 121. *Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, dacă pot spune, după împrejurări, un exemplar nou.* BRĂESCU, O. A. II, 157. *Fiind domnul ... tuturora, le pot lua capetele.* SADOVEANU, O. X, 166. *Femeia nu-și poate retrage, după voință, partea de suflet pe care a adus-o în contopirea iubirii.* VIANU, A. P. 390. *Dar cînd voi pleca într-acolo Pot să-mi iau cu mine O carte groasă?* ARGHEZI, VERS. 207. *Putea să-l aducă cu sila înapoi, fiind minor.* CĂLINESCU, E. O. I, 219. *Nimeni nu-l putea sili să înnopteze aici, de vreme ce-și avea odăița și rosturile lui în țîrg.* TUDORAN, P. 86. *Stați la masă! Puteți pe urmă să dormiți pînă poimîine dimineață.* PREDA, M. 23. *Aș putea ști unde îți vei desfășura pe viitor activitatea misionară?* T februarie 1962, 21. *Măritatu-i lucru mare, Nime nu-l poate stricare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 278. *Poa să ducă unde-o vrea!* ALR SN V h 1 422/762. *Ochii mei nu te-or vedea, Poți trăi cu cine-i vrea.* FOLC. TRANSILV. I, 295. (Refl. impers.) *Nu iaste a se putea tatăl cu feciorul a se împreuna.* PRAV. LUCACI, 170. *Se poate să intru?* SCRIBAN, D., cf. DL, DM. ◇ (Cu nuanță concesiv-condițională) *Puteam să strigăm cît ne-ar fi luat gura că sîntem români ... că nimeni nu ne credea.* GHICA, S. 153. *Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărîmi ... ori ce-ai spune, Peste toate o lopată de țărînă se depune.* EMINESCU, O. I, 134. *Poți să te duci și pe la nuntă ... și nime n-are să te cunoască.* CREANGĂ, P. 171. *Le-am spus că pot să crape și n-au să ieie un gologan mai mult.* SADOVEANU, O. VIII, 137. *Om ca badea nu se vede ... Poți să cauți nouă mări, Nouă mări și nouă țări.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 19. *Căciula poate să cadă și-n glod, și o ia și o scutură, și tot căciulă.* ZANNE, P. III, 38.

5. A avea motive (întemeiate), a avea justificare, a fi îndreptățit să ... *Acest nume nu-l putem dare țărei noastre Moldovei, ce Țărei Muntenești.* URECHE, LET.^{2} I, 131. *Cela ce va răni pre altul și-i va face rană nu de moarte și dup-acia pentru destule neputințe i să va tîmpla moarte, atunce nu va putea creade giudeful cum să-i fie moartea dentr-acea rană.* PRAV. 126. *Nimene din creștini, poci zice, că n-a rămas de pradă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 204/5. *Cîte sate au fost pe Siret, pot zice că i-au prădat tătarii, că nu puțină pagubă au avut* (a. 1729). GCR II, 25/32. *Și pot avea credință deplină Fiindcă să cetesc și în hîrțoaga Din mănăstirea de la Zănoaga.* BUDAI-DELEANU, Ț. 97. *Iaste fiul mieu, poci a mă făli întru aceasta.* BELDIMAN, N. P. I, 58/10. *Ticălosul om! se luptă cu vîrstele ca cu niște hiară, iar cînd este vîrsta cea de la 15 ai în sus pînă la 40, apoi poci zice că este mai cumplită decît toate hiarăle.* ZILOT, CRON. 331. *Nu putea să socotească alta decît că aceasta era un vis.* DRĂGHICI, R. 160/16. *Putea-vei zice că rău este și o bunătate?* CONACHI, P. 284. *Bărbatu-meu ... nu s-a putut plînge că l-am înșelat.* CREANGĂ, P. 4. *Ia, o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice.* id. ib. 288. *De noroc nu se poate plînge; pe ce-a pus mîna, i-a mers.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 57. *Numai de la ei toată suflarea putea să aștepte îmbunătățirile viitoare.* GÎRLEANU, N. 79. *De bine, de rău, puteam spune însă că mă iubește și pe mine cineva cu trup și suflet.* VLASIU, D. 103. *Ba oamenii puteau să creadă Că sînt purtați ca o cireadă.* ARGHEZI, VERS. 289. *Dacă vă spun că e om de treabă, puteți să mă credeți.* STANCU, R. A. III, 38. *Acum pot să spun că mă simt iar la locul meu.* TUDORAN, P. 144. *Eu mă duc, mîndră, ca mîne, Inima la tîn' rămîne ... De-i vedea că înverzește, Poți să tragi a mea nădejde.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 338. *Poate fi, nana mea, mîndră, Că-i potica sus pe grindă.* FOLC. TRANSILV. I, 147, cf. II, 93. *Pentru un șoarece nu pot să dau foc morei.* ZANNE, P. III, 233.

6. A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să ..., a fi cazul să ...; a se cuveni, a se cădea. *Și de-aceea de-azi-nainte poți să nu mă mai întrebi De ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi.* EMINESCU, O. I, 141. *Nu mai putem sta cu brațele încrucișate.* CARAGIALE, O. II, 11. *De cinci ani, de cînd tot încercăm, ne-am fi putut cumînți.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Nu putem abuza de injecții.* GALACTION, O. A. I, 125. *Nu mă pot duce în sat ori la țîrg în zdrențele pe care le port.* SADOVEANU, P. M. 44. *Bă, eu v-am mai spus: fugim, dar nu putem să furăm caii din grajd; află lumea și ne facem de rîs.* PREDA, M. 57. *În loc pe Olimp zeii să se răsfețe, Puteau să privească puțin viitorul.* LABIȘ, P. 416. *La capitolul privind studiul solului și cultura plantelor de cîmp, putem organiza, în laborator sau în clasă, lucrări practice privind cunoașterea părților minerale și organice ale solului.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. *Problemele ce se dau spre rezolvare* [la matematică] *pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile țării noastre.* ib. 1963, nr. 691, 2/3.

— Prez. ind.: *pot* și (învechit și popular) *poci*, pers. 2 (popular) și *poci*, pers. 3 (regional) și *poa;* perf. s. pers. 4 (învechit) și: *putum.* — Și: (regional) **poteá** vb. II.

— Lat.*potere.

PUTÉCĂ s. f. v. **potecă.**

PÚTENĂ s. f. v. **putină.**

PUTENCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **putinclos.**

PUTÉRE s. f. **I. 1.** Faptul de a p u t e a **(1)**; capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a face, de a realiza ceva; putință **(1)**, (livresc) potență **(1)**, (învechit) puternicie **(1)**, puterință **(1)**, (glumeț) puterișcă. *Frăngu-i și n-au puteare* (n u v o r p u t e a C²HD) *se stea; cadu suptu picioarele meale.* PSALT. 29. *Că nu iaste den tine sorocul, o, ome, nici putearea ta vreamea să lungești.* CORESI, EV. 401. *Cu voia și cu zisa lu Dumnezeu putură sui, nu cu a lor puteare.* id. ib. 461. *Și voi știți cum cu toată puteare am slujit tătîni-vostru.* PALIA (1581), 123/10, cf. MOXA, ap. GCR I, 57/8. *Muiarea n-are puteare cu trupul ei.* PRAV. GOV. 20ʳ/17. *Să facem bine după cîtu ni-i putearea.* VARLAAM, C. 107. *Atunci chemă I*[su]*s pre cei doisprăzeace ucenici ai săi, deade lor puteare spre duhurele necurate ca să le scoață pre iale.* N. TEST. (1648), 12ᵛ/16. *Iubi-te-voi, Doamne, că tu-mi ești puteare.* DOSOFTEI, PS. 49/7, cf. 54/13. *Iară altă puteri, făr-a suspina la Dumnădzău, n-au rămas.* NECULCE, L. 360, cf. ANON. CAR. *Așa să cade a iubi pre Dumnezeu cu tot sufletul, adecă prin toate părțile sufletului și puterile* (a. 1700—1725). GCR II, 22/2. *Noi ne închinăm măriei tale și cinste face-vom cît ne va fi putearea.* ALEXANDRIA (1794), 51/10. *Pentru a face cunoscute atîtea ... aș trebui cuvîntarea celor mai elocvenți: căci poterea mè e mică.* IORGOVICI, în BV II, 414, cf. ȘINCAI, HR. I, 333/23. *Iară frații, Ca cînd n-ar avea nici o putere, Slăbesc din mîni.* BUDAI-DELEANU, Ț. 293. *Dede să să rădice, dar toată puterea acum îi să ftrșisă și iarăș căzu.* id. ib. 424. *Puterea de a judeca.* I. NAT. 92, cf. DRLU, LB. *N-am putere! ah! Palmiro, mă sftrșăsc.* HELIADE, O. I, 450. *Sub trup se înțelege fiește opus carele poate în noi urzi vreo simțire. Lucrarea aceea a trupului în noi se numește puterea.* M. DRĂGHICI, F. I, 3ʳ/13. *Cu cît omul să poate încredința mai mult în puterile sale, cu atîta mai puțină trebuință are de ajutorul celorlalți.* MARCOVICI, D. 11/6. *Slăbindu-i puterile, au căzut cu fața la pămînt.* DRĂGHICI, R. 42/20. *Părinții sau alții nu trebuie să caute a desfășura de timpuriu puterile înțelegătoare ale copiilor.* PR. 30/12, cf. VEISA, I. 176¹/14. *Cînd de zi se luminase, cu a lui putere, La cetate Ștefan vine și intrare cere.* ASACHI, S. L. I, 173. *Ș-au strîns toate puterile, cum au putut, și s-au dus.* BĂRAC, T. 22/22. *Să sufăr nu mi-a mai rămas putere.* CONACHI, P. 85, cf. 263. *Sinan ... nu avu atîta putere de suflet spre a suferi nenorocirea sa și ... se plînse amar.* BĂLCESCU, M. V. 178. *A ucis pentru totdeauna în mine puterea de a iubi.* CR (1848), 22¹/49, cf. STAMATI, M. 65/14. *Nici o povață n-avea putere a-i da.* PANN, E. I, 105/11. *În minuta cînd voiam a mă duce, puterile m-au lăsat.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Iubită muză, stai să te mai odihnești, Că puterea-ți este slabă și cam lesne ostenești.* ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Colosală fu puterea fizică a acestui Ercule român.* HASDEU, I. V. 158. *Unde-i unul, nu-i putere La nevoi și la durere.* ALECSANDRI, P. II, 136. *O, unire! ... Și viață și putere să dai la frații mei.* BOLINTINEANU, O. 30. *Românii își încercau puterile la trîntă.* ODOBESCU, S. I, 136. *De ce uitați că-n voi e și număr și putere?* EMINESCU, O. I, 59. *Fiul craiului, văzîndu-se prins în clește și fără nici o putere, îi jură credință.* CREANGĂ, P. 207. *Leiba simți că i se sting puterile și se așeză ... pe prag.* CARAGIALE, O. I, 62. *Rămase răcită și secată de puteri.* SLAVICI, N. I, 142. *Prîslea întrebă ce putere are smeul.* ISPIRESCU, L. 87. *Puținătatea de viață-i ucisese toate pornirile brutale, lăsîndu-i neatinsă puterea de abstracție și de idealizare.* DELAVRANCEA, T. 230. *Îl părăsise acea putere de luare-aminte care se încleștă de lecție și-i sorbea înțelesul dintr-o citire.* VLAHUȚĂ, N. 32. *Atîta putere de a judeca n-o mai căutăm la apărătorii lor.* IONESCU-RION, S. 164. *Ei sînt plini de putere, ei spetele au late.* BELDICEANU, P. 62. *Nu se simțea de-i mort ori treaz, N-avea puteri să se simțească.* COȘBUC, P. I, 101. *Așa ceva dorea să facă și Dubău, dar nu-și simțea putere.* IORGA, L. II, 596. *De unde să ia el puterea de a se împotrivi?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 242. *Puterile o părăsiră, ea se clătină, dar slujnica o prinse repede.* AGÎRBICEANU, A. 374. *Oamenii își încordară puterile, ceilalți se dădură la o parte.* GÎRLEANU, N. 46. *Calitatea mare stilistică a d-rei Otilia Cazimir este puterea ei de a reda faptele.* IBRĂILEANU, S. L. 127. *S-au sprijinit pe munca lor, pe puterea minții lor.* BASSARABESCU, V. 107. *Puterea de observație este însă incontestabilă.* LOVINESCU, C. IV, 6. *Nu ești tu ... studentul cu uimitoare puteri de muncă ...?* GALACTION, O. A. I, 35. *Biata mamă, Cu puterile scăzute, Vrea copilul să-și ajute Și cu glas pierdut îl cheamă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 253. *Niciodată nu ajunsesem la atît de mare putere de concentrare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 183. *Cu puteri însutite, toți urcară în trăsură și caii se opintiră în ștreanguri.* C. PETRESCU, Î. II, 136. *Soldații, uzi de ploaie, sleiți de puteri, înaintau tăcuți.* BRĂESCU, O. A. I, 319. *Ca la o încercare de putere, strîngi mărul cu tărie.* TEODOREANU, M. U. 166. *Doamne ..., greșit-am, căci m-am semețit, creztnd prea mult în puterile mele,* SADOVEANU, O. XII, 345. *Făcînd apel la puterea noastră de a imagina ..., autorul nu lăsa nici o îndoială asupra intenției sale de a prezenta și nu de a povesti.* VIANU, A. P. 55. *Am colindat moșia-n lung și lat ... Și, ostenit de rîvnă și puteri, N-am dat de tine nicăieri.* ARGHEZI, VERS. 309, cf. id. B. 68. *Încercă să-și adune puterile, cînd o voce cristalină se auzi de sus.* CĂLINESCU, E. O. I, 15. *Găsiră în ei putere să îndure,* STANCU, R. A. III, 27. *Am în mine atîta putere și atîta sete de fericire.* H. LOVINESCU, C. S. 8. *Puterea cu care strîngem fața va fi uimitoare.* BELEA, P. A. 22, cf. PREDA, R. 30. *Voi, toate tovarășele, Toți tovarășii mei ... Să ne-nfrățim voinicește puterile.* DEȘLIU, G. 34. *Pentru aceasta vom da tot ce-avem mai de preț, Toată puterea din inimi, din minți, din artere.* LABIȘ, P. 286. *Verva și puterea sa asociativă erau inepuizabile.* S august 1960, 74. *Tu mai ai putere să faci glume.* T noiembrie 1962, 27. *Alcoolul nu dă putere ... drumețului.* ABC SĂN. 368. *Dacă se simte sleită de puteri, e din cauza timpului frumos.* V. ROM. noiembrie 1964, 15. *Puterea clasei muncitoare există și acționează cu energia unui torent.* ib. ianuarie 1965, 47. *Vai de mine, cum m-aș duce, Puterea din mine fuge.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 214. *Eu n-am nici o putere, ce știi, aia fă!* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Puterea la om stînt anii Și aripile lui banii.* PANN, P. V. II, 41/22. *Cînd puterea se sfîrșește, Inima la ce slujește?* ZANNE, P. II, 683. *Dă-mi, Doamne, puterea tînărului și mintea bătrînului.* id. ib. 769. *Cînd stînt doi puterea crește.* id. ib. IV, 205. *O lingură de isteține face uneori mai mult decît un car de putere.* REBREANU, I. 25. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cap de buîr și la domnii moldovenești Ca putearea aceii hieri să o socotești.* PRAV. IV. *Puterii auzului mai mult îngreșoare aduce decît plăcere.* CANTEMIR, IST. 33. *Primejdia boalei depende (atîrnă) de la forța, adecă puterea ziselor friguri.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 74/11. *Cine a dat netnsufleților materii puterea de a se mișca?* MARCOVICI, C. 12/22. *Sufletul ... pierde puterea sa și nu este în stare a suferi nenorocirea.* id. D. 8/28. *Organele ... au putere a stoarce din hrană cele mai fine și spirtoase părți alcătuitoare.* VASICI, M. I, 188/23. *Mintea ... în loc de a-și răsipi puterile împotriva unor stavili nebiruite, ea le concentrează în drepte hotare.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Iubire ... Tu faci să circule în lume Puterea ta de zămislire.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 59. *Puterile* [gîndacului] *îi cam slăbiră, dar nu se lăsa.* GÎRLEANU, N. 199. *Puterea inimii vă doare Căci decît cremenea-i mai tare.* ARGHEZI, VERS. 314. *Din cîntece pierdute pînă astăzi Și din puterea visului vînjos Ai închegat ... Minunea de la Argeș mai în jos.* LABIȘ, P. 19. *Fiecare trebuie să știe pînă unde îi merg puterile.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 6/5. ◇ (Concretizat) *Vezi tu buțile aste două? Una-i cu apă, alta cu putere.* EMINESCU, L. P. 176. ◇ (Rar) *Putere de muncă* = forță de muncă. *Oamenii muncii ... au fost nevoiți, pentru a nu muri de foame,*

să vîndă exploatatorilor puterea lor de muncă. CONTEMP. 1948, nr. 106, 3/2. *Puterea vîrstei* = perioadă din viața unui om cînd acesta se află în deplinătatea capacităților fizice și intelectuale. *Trăia de peste douăzeci de ani în București un bărbat trecut de puterea vîrstei.* STANCU, R. A. V, 117. *(Vin) puterea ursului* = **a)** numele unui sortiment de vin negru. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** numele unui sortiment de vin roșu. Com. din TEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ; **c)** p. g e n e r. vin foarte bun. Cf. IORDAN, L. R. A. 262. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În putere** = **a)** (și în formele **în puteri** ori **în toată puterea** sau, învechit, **la putere**) (care se află) în deplinătatea capacităților fizice (și intelectuale); (care se află) (încă) în vigoare, în plină sănătate. *Dumnezeu... lăsîndu-i în viață, cîteodată și în putere.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Acum ținea el a șeptea muiere Și totuș să simțea la putere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 93. *Sîntem tineri și în putere.* MARCOVICI, C. 30/26. *După cîtăva vreme, simțindu-se iar în puteri, a-nceput a i se urî să stea serile singur în casă.* CARAGIALE, O. II, 274. *E bine cît ești în putere să faci puțină economie pentru zile grele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Am fost crescuți de o soră a tatei, țața Eliza, văduvă în putere.* BRĂESCU, O. A. II, 15. *Maiorul Stahu ... e un om în putere încă.* SADOVEANU, O. V, 22. *Bărbații în putere ... trăiesc undeva, mai departe.* STANCU, R. A. III, 9, cf. IV, 10. *Niculae Burcea ... e mai în putere, poate să alerge.* PREDA, D. 130. *Eu n-am decît cincizeci și opt. Sînt în toată puterea.* T februarie 1964, 9. *Tu, murgulețule-n putere, Du-mă iute ca un zmeu.* ALECSANDRI, P. P. 49; **b)** (învechit) (care are loc) prin forță armată, prin puterea armelor; (caracterizat) printr-o mare forță de luptă. *Nevrînd și acea cetate ... să o supuie craiului, el viind cu război și în putere au luat-o.* CANTEMIR, HR. 468. *E o lucrare dintre cele mai anevoioase pentru o oaste în putere.* SADOVEANU, O. XII, 378; **c)** (popular) (aflat) în momentul culminant, în toi. *Arșița lui iulie era în putere.* id. ib. 329; **d)** (învechit) (care se află) în plină dezvoltare, înfloritor. *Au fost odată vreme cînd n-au mai fost alt oraș mai frumos, mai în putere și mai luminos.* GOLESCU, Î. 83; **e)** (care este) în plin curs de dezvoltare sau de maturizare; plin de sevă, de vigoare. *Malaiul trebuie să fie săcerat în putere, ca să nu se scuture.* I. IONESCU, C. 79/23, cf. 129/26. [Orzul] *trebuie luat la secere cît este în putere, pentru că în cîteva zile spicul lui se ofilgă.* PAMFILE, A. R. 118. *Mi-e trifoiul cam în putere, dar tot l-adun, că s-a usca el pi prepelegi.* Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA. **În (toată) puterea vîrstei** (sau, regional, **vieții**) = (care se află) în plină vigoare, la vîrsta deplinelor capacități fizice (și intelectuale). *Nu știm dacă ne vei chema către tine în puterea vîrstei sau dacă ne vei hărăzi zile mai îndelungate.* MARCOVICI, D. 183/14. *„Mama", pentru tîn domn în puterea vîrstei,... nu poate fi decît o femeie bătrînă.* IBRĂILEANU, Ș. L. 55. *Erau oameni în puterea vîrstei, plini de hotărîre și de energie.* GALACTION, A. 432. *Era un om voinic,... în puterea vîrstei.* SADOVEANU, O. I, 102. *Fostul comandir de panduri, strașnic bărbat în puterea vîrstei..., tocmai intra în sala zgomotoasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 405. *Moșul nu era chiar moș..., atîta în puterea vîrstei.* id. ib. 547. *Om în vîrtute „cînd e în puterea vieții".* ALR II 3 697/899. ◇ L o c. a d v. **Din** (sau **cu**) **toate puterile** ori **din** (sau **cu**) **toată puterea** ori **cu** (sau, învechit, **din**) **putere** = extrem de mult, de tare, de intens; cu toată rîvna, cu toată voința; din răsputeri. *Chelariul apucînd răsuflarea Atunci, să zvîrgoli cu putere Și de-abia să rădică în picioare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 291. *Vîslea cu toată puterea.* DRĂGHICI, R. 33/30. *Să-și ascundă amorul din putere să silea.* PANN, E. II, 36/18. *Spărgînd cu putere șila talazurilor, el se luptă voinicește.* ODOBESCU, S. I, 144. *Făt-Frumos o apucă de mijloc și o trînti cu toată puterea într-o piuă.* EMINESCU, N. 7. *Simț că mă rîdică cineva cu putere.* CARAGIALE, O. II, 298. *Mă voi sili din toate puterile mele să te mulțumesc.* ISPIRESCU, L. 13. *Își încordă toți mușchii, fîntînd-se cu putere să nu leșine.* AGÎRBICEANU, A. 374. *I-am pus țeava puștii în tîmplă și-am apăsat cu putere pe cocoș!* LUNGIANU, C. 56. *Apasă cu putere, într-adins, ca să-l doară.* BASSARABESCU, V. 136. *Caii alergau cu toată puterea.* C. PETRESCU, Î. I, 189. *Soarele de primăvară lucea cu putere.* SADOVEANU, O. VII, 476, cf. CĂLINESCU, C. O. 43. *Izbește cu putere de dușumele.* STANCU, D. 236. *Moromete Nilă! urlă din toate puterile Toderici.* PREDA, M. 97. *Birică o plesni peste față cu toată puterea.* id. ib. 191. *De la parter răzbătea înnebunitor zăngănitul bezmetic al clopoțelului, tras din toate puterile de Oancea.* T. POPOVICI, S. 20. *Se stîrnise un crivăț care lovea în pereții casei cu putere.* BARBU, G. 195. *Trase cu putere de vîsle și porni.* V. ROM. septembrie 1962, 26. (Prin lărgirea sensului) *C-așa-i rîndul fetelor, Ca și rîndul merelor, Pînă-s mere mititele, Stau în creangă cu putere.* HODOȘ, P. P. 71. (Învechit și regional) **Cu (de-a) puterea** sau **în putere** = cu forța, prin violență, în mod forțat; împotriva dorinței cuiva. *Robinson ... trăgè dobitocul în putere ca să-l ducă acasă.* DRĂGHICI, R. 99/31. *Văzînd că nu poate dobîndi tronul decît numai cu puterea, luă oaste de la fratele său ... și intră deodată armat în Polonia.* BĂLCESCU, M. V. 39. *Ni-e dragă și nouă viața și-averea, Dar regii ne-o iau cu puterea.* COȘBUC, P. I, 91. *Orice vrea tătarul cere Tot în silă și-n putere.* ALECSANDRI, P. P. 113. *Să nu-i fină cu puterea cornul și punga.* RETEGANUL, P. II, 75, cf. A II 6. *Mi-a luat-o cu puterea.* MAT. DIALECT. I, 287. **Peste puterea** (sau **puterile**) **cuiva** = depășind posibilitățile cuiva; (aproape) imposibil. *Trebuie să fie ceva neînțeles..., de vreme ce a făcut lucruri peste puterea omenească.* CREANGĂ, P. 87. *Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pajiștile și din răzoarele domeniului său.* GALACTION, O. A. I, 70. *Îndură parcă o suferință peste puterile ei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 135. (Învechit) **Cu putere** = în mod temeinic. *Mihnea ia cu putere, înțelepciune și patriotism cîrma țării.* BĂLCESCU, M. V. 16. *Măria sa Olbriht s-a așezat cu putere și cu semeție în locul bătrînului.* SADOVEANU, O. XII, 363. (Învechit) **În toată puterea** = în întregime, pe deplin. *Din parte-și Elena îi păstrase, în toată puterea, al doilea amor asemenea de profund ... ca și cel dintîi.* GR (1846), 26[1]/27. (Învechit și regional) **În puterea calului** = în goana calului, în mare grabă. *Veniè, care cum putè, în puterea calului.* NECULCE, L. 236. *Iată că un al doilea cercetaș sosește în puterea calului.* MARIAN, T. 193. (Regional) **Cu puterea** = de-a valma, grămadă. [Am intrat] *cu pușerea-n casă.* ALR SN V h 1 482/2. ◇ L o c. p r e p. (Învechit) **În putere de...** = în materie de..., în ceea ce privește ... *Destul că în putere de bani, voia neîngreșit să izbutească.* PELIMON, I. 175/30. ◇ E x p r. **A fi** (sau **a sta**) **în puterea cuiva** sau **a-i sta** (cuiva) **în putere** (sau **în puteri**) = a avea capacitatea, posibilitatea, competența de a face ceva, a depinde de cineva rezolvarea unui lucru. *Nu e toldeauna în puterea omului de a-și ține jurămintele.* GR (1848), 17[2]/39. *Societățile, după vremi și țări, îl dezvoltă* [geniul] *numai atît pe cît le stă în putere.* ODOBESCU, S. I, 330. *Celelalte nu mai erau în puterea lui, nici a oamenilor.* C. PETRESCU, Î. I, 141. *Am făcut tot ce mi-a stat în puteri.* STANCU, R. A. II, 196. *Îi stă-n putere a scoate pe om de la greu.* ȘEZ. II, 75. (Cu inversarea elementelor construcției) *În puterea vierului este de a dobîndi vin bun și în vremurile cele rele.* I. IONESCU, C. 197/19. (Regional) **A-și prinde** (sau **a-și apuca**) **pe putere** = **a)** (despre plante) „a se împuternici". CIAUȘANU, V. 193; **b)** (despre oameni) a deveni înstărit, a se îmbogăți. id. ib. ✦ C o m p u s: (ironic) **puterea-omenilor** = epitet dat unui om slab, neajutorat. Cf. VISSARION, B. 12. ✦ Însușire excepțională cu care este înzestrat cineva (de la natură, datorită unui factor considerat supranatural etc.). *Sărac, Parpanghele! Era să pice Cu tine și cea sîntă putere Cîntăreață ce aveai tu rară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 128. *Prin puterea ce-mi este dată știu dinainte ceea ce au de gînd să izvodească puternicii pămîntului.* CREANGĂ, P. 190, cf. 245. ✦ S p e c. Calitate, însușire a cuiva sau a ceva de a reda, de a exprima, de a evoca (în mod pregnant) ceva, de a emoționa etc. pe cineva.

Ctți era împrotivnici pravoslaviii se temea dă el, că putere mare și tare avea și la cuvînt, și la scris. R. GRECEANU, CM II, 148. *Dar toat-a mea silință A fost peste putință Puterea armoniei să-l fac s-o înțeleagă.* ALEXANDRESCU, O. I, 181, cf. BOLINTINEANU, O. 308. *Ce bogăție în imaginațiune! Ce putere în expresiuni!* ODOBESCU, S. I, 49. *Sînt în adevăr incomparabile verva și puterea dramatică a acestor doi mari comedieni.* CARAGIALE, O. V, 298. *Ca-n basme-i a cuvîntului putere.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 23. *Cîntă amîndoi atît de bine și puterea muzicii e atît de mare, încît capetele se întorc, vorbele încetează.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Într-o operă anumită pot apărea toate sau aproape toate figurile pe care le-a născocit vreodată puterea de exprimare a omului.* VIANU, A. P. 9. *Imaginile scriitoarei au totdeauna o mare putere de evocare.* id. ib. 339. *Nu înțelegea nici muzica, nici pe oamenii cari se găseau în puterea ei.* V. ROM. februarie 1956, 43. *Poezia d-lui Arghezi e sortită, ca putere de expresie,... să ocupe versantul liber, în fața lui Eminescu.* CONSTANTINESCU, S. I, 127. *Calitatea cea mai de seamă a piesei este puterea ei de cuprindere.* T decembrie 1964, 44. ◇ Loc. adj. și adv. **În (toată) puterea cuvîntului** = (care este) în înțelesul adevărat, pe deplin, cu desăvîrșire. ✦ Forță de acțiune (irezistibilă) sau de dominație (asupra cuiva sau a ceva). *Nu știu ce putere străină și amarnică îmi împingea mîna.* NEGRUZZI, S. I, 23, cf. 91. *Primăvara ... e puterea uriașă, măreață, care schimbă fața lumii.* VLAHUȚĂ, O. A. 463. *Unii începură să creadă că are cine știe ce legături cu puteri ascunse.* AGÎRBICEANU, A. 213. *O putere neînțeleasă îl sili să se ridice.* GÎRLEANU, N. 104. *Am înțeles că sînt prizonierul unor puteri necunoscute.* GALACTION, O. A. I, 44. *Viața autorizează o morală care trebuia să se izbească neapărat de toate acele orientări tradiționale, unde o putere care depășește viața ... opune din afară binele și dreptul.* VIANU, A. P. 165. *Tu ești puterea care-nsuflețește Pămîntul.* LABIȘ, P. 66. ✦ (Concretizat) Persoană considerată din punctul de vedere al eforturilor (fizice) depuse. *Se lucra aici cu puteri tot mai multe.* AGÎRBICEANU, A. 209.

2. (Învechit; mai ales la pl.) Minune **(1).** *Cine va putea ... să facă auzdite puterile ... lui Hristos?* VARLAAM, C. 338. *Iară cela ce dă voauo duhul și face puteri întru voi den faptele legiei-s, au den credință pren ascultare?* N. TEST. (1648), 252v/34. *Cine va putea spune toate puterile tale, Doamne* (a. 1654). GCR I, 164/30. *Carele ți-i lucrul tău cel nalt către D[u]mn[e]dzău, cu care faceș aceale minunate puteri ce am văzut eu?* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133v/16. *Văzîndu-te cei ce lăcuia în cetate ... că faci multe puteri.* MINEIUL (1776), 61v2/28, cf. CADE.

3. (Regional) Nădejde **(2)** (Groși — Baia Mare). ALR SN VI h 1 655/349. *La el mă-i tătă puterea.* ib.

II. 1. Drept pe care îl are sau și-l ia cineva de a dispune de cineva sau de ceva, de a exercita o acțiune (decisivă) asupra cuiva sau a ceva, autoritate; situație a celui care dispune de acest drept; p. ext. stăpînire, dominație; (învechit) puternicie **(2),** (latinism învechit) potestate, (învechit, rar) putință **(3).** *Voi știți că domnii lumiei domnesc și marii au puteare.* CORESI, EV. 86. *Trupul l-am dat ... supt putearea igumenului.* PRAV. GOV. 125r/1. *Cela ce-și va da roaba ... pentru dobîndă, acesta-și piarde putearea ... asupra roabei.* PRAV. 171. *Toiagul puterii va trimite ție Domnul den Sion, și vei birui pre mijlocul vrăjmașilor tăi.* CHEIA ÎN. 94r/20. *Pre acesta la puteare domnească l-ai rîdicat.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/40. *Cît să slăbește sau să micșurează cinstea stăpînului, îndată să și lasă și aleargă la altul, care-i vede că-i mai cu puteri.* NECULCE, L. 162. *În Asia slăbise puterea romaicească.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Cu bogăția și cu putearea mare era.* VARLAAM-IOASAF, 7r/12. *Lîngă cine puterea și slava Au rămas, hotărît lucru este.* BUDAI-DELEANU, Ț. 224. *Nu știți încă că puterea mea se-ntinde Preste ceri, preste văzduhuri.* CONACHI, P. 87. *Acest regat ... rămîne sub puterea grecilor.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Nimic nu cei vieții, mărire, nici putere.* ALEXANDRESCU, O. I, 280, cf. BOLINTINEANU, O. 259. *Coardele puterii sale s-au rupt.* ODOBESCU, S. I, 110. *A venit un rege palid și coroana sa antică, Grea de glorii și putere, l-a ei poale-ar fi depus.* EMINESCU, O. I, 52. *Ah, că n-am eu o putere!* BASSARABESCU, V. 7. *Puterea elină a sălășuit în spirit și în manifestările de artă.* SADOVEANU, O. XII, 225, cf. OȚETEA, R. 304. *Adună, omule, adună ... Îți trebuiesc puteri și comoară.* ARGHEZI, VERS. 370. *Tudor Vladimirescu ... a chemat la arme ... voinicii din sate să doboare puterea boierilor.* STANCU, D. 8. *Există o putere și un drept al tatălui asupra copiilor.* PREDA, M. 374, cf. V. ROM. ianuarie 1965, 150. ◇ (Prin lărgirea sensului) [Dumnezeu] *n-au căutat cetăți, nu s-au uitat la mulțime de oameni ..., s-au scîrbit de puterea avuției.* ANTIM, P. 2. ◇ Fig. *Puterea nopții se așează Ca un zăbranic pe pămînt.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 30. *Valea e-n neagra putere A umedei nopți.* COȘBUC, P. II, 7. *O dungă de soare s-arată, Și-i crește pe șesuri lucirea, Și iată-l în toată mărirea Puterii pe veci!* id. ib. 9. *Statornic arde în orice seară ... steaua polară ... Nezdruncinată putere-n tărie.* LABIȘ, P. 142. ◇ Loc. adj. (Astăzi rar) **În putere** (sau **puteri**) = care dispune de autoritate; puternic **(II 1).** *Mai bune slugi nu-i alt neam în lume pănă este stăpînul în cinste și-n puteri.* NECULCE, L. 162. *Despotul în putere nu e fatal atîta Ca deșirata iasmă de un tiran molatic.* HELIADE, O. I, 222. *Era oarecum firesc lucru ca oricare dintre stăpînitorii din aceste trei țări ce se simțeau în putere să caute a le uni.* BĂLCESCU, M. V. 90. *Dreptul e treaba celor mai în putere.* SLAVICI, N. I, 6. *Își urmăresc cu strășnicie drepturile ... cînd se simt în putere.* s ianuarie 1961, 17. (Învechit) **De puterea sa** = de sine stătător, independent, liber. *Cînd va mărturisi muiarea singură cu gura sa cum mainte di ce s-au răpit au fost făcută nunta ..., atunce, de va face această mărturie, găsindu-să de puterea sa sau supt ascultarea părinților săi, o va creade giudețul.* PRAV. 189. ◇ Loc. prep. (Astăzi rar) **În** (sau, învechit, **după**) **puterea** ... = în virtutea ..., în baza ..., în temeiul ... *După puterea acestor arătate ispisoace, Luca pîrcălabul au cuprins în stăpînirea sa silițea* (a. 1798). URICARIUL, XXIV, 424. *După puterea hrisovului din anul 7244 ..., n-au mai rămas nici o îndoială că toate moșiele din ocolul Vrancei au fost ... drepte moșteniri* (a. 1814). ib. II, 1. *În puterea legiuirei ce s-a dat asupra tiparului ..., gazetele „Minerva", „Soarele" și „Vremea" au încetat a se mai da.* CR (1833), 271²/42. *Plicul deschis coprindea patenta împărătească, în puterea căreia valoarea banilor era devaluată.* BARIȚIU, P. A. I, 553. *Au început a se arma și românii ... pe baza aceleiași legi ..., în puterea căreia se armau și maghiarii.* id. ib. II, 263, cf. POLIZU. *În puterea prieteniei, iartă-mi aceste nazuri.* ODOBESCU, S. III, 39. *În puterea unei legi: Nu este spațiu deșert.* EMINESCU, N. 53. *Mandatul este un contract în puterea căruia o persoană se obligă ... de a face ceva pe seama unei alte persoane.* HAMANGIU, C. C. 389, cf. C. PETRESCU, Î. I, 113. ◇ Expr. **A fi** (sau **a rămîne**) **în puterea cuiva** = a fi (sau a rămîne) la dispoziția, la discreția sau în totala dependență a cuiva. *Văd că stîrt în puterea ta.* NEGRUZZI, S. I, 90. ✦ Spec. (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernicie. *Lăudați-lu pre putearea lui.* PSALT. HUR. 125r/15, cf. 49v/22. *Cu putere și sila lu H[risto]s mă îngrădiiu* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 424/4. *Lui se cuvine toată slava și putearea și cinste și închinăciune.* CORESI, EV. 64, cf. VARLAAM, ap. GCR I, 104/35. *Voi cînta, Doamne, sfînta ta puteare.* DOSOFTEI, PS. 56/9. *Pune-ți nădejdea în Dumnezeu că mare-i puterea lui.* CREANGĂ, P. 220. ✦ (Urmat de determinări) Divinitate. *Toate se pleacă la puterea prea înaltă Care cîntărește lumea.* CONACHI, P. 262. □ *Puterea divină.* ✦ (Învechit, în limbajul bisericesc; la pl. art.; și în sintagmele *puterile cerești, puterile cerurilor)* Totalitatea îngerilor, a cetelor cerești; (învechit, în limbajul bisericesc) puternicii, v. puternic **(II 1).** *Și vor cînta herovimii și sărafimii și toatea puterile* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/31. *Luminează întunecarea ochilor mieĭ ... cu rugăciunea sfinților tăi slugi cerești, înge-*

rilor, ... puterile și putearnicii (ante 1633). GCR I, 82/30. *Nouă au dzis să fie ceatele a puterilor cerești* (a. 1680–1700). id. ib. 245/14. *Puterile ceriurilor să vor clăti* (a. 1729). id. ib. II, 24/1. *Cu tine tmi zmbiră Puterile cerești!* ALEXANDRESCU, O. I, 149. ✦ (În sintagma) *Puterile iadului* (sau *infernului*) = totalitatea dracilor. Cf. CADE. ✦ Însușirea de a acționa puternic asupra cuiva (impresionîndu-l, influențîndu-l, convingîndu-l); forță de influențare, de convingere etc.; influență pe care cineva sau ceva o are asupra cuiva. *Dracii ce au putere acolo pre unii ca aceia și-i tneacă tn marea fărădelegilor și-i omoară.* VARLAAM, C. 176. *Spre oamenii necredincioși și eretici au puteare duhurile ceale necurate.* CHEIA ÎN. 26v/15. *După aceia le-au mustrat și basne le-au arătat eu sila cuvîntului și cu puterea scripturilor.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/11. *Clima locului a trebuit tntru multe să aibă putere asupra obiceiurilor și ideilor celor dintîi ale oamenilor.* CR (1832), 279¹/31. *Cu ctită putere vorbește ochilor.* MARCOVICI, C. 78/10, cf. 13/11, ASACHI, S. L. I, 101. *Patima aceea ... Dobîndind asupra noastră putere covîrșitoare Varsă tn singe otravă.* CONACHI, P. 280, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 149. *Ea abuza tntr-un mod neiertat de această putere ce-o avea asupra lui.* EMINESCU, P. L. 91, cf. id. O. I, 59. *Puterea milosteniei și inima tă cea bună te ajută.* CREANGĂ, P. 214. *Apele acestea ... au o mare putere asupra minții omenești.* BOGZA, C. O. 292. *Acuma e singură și n-are putere asupra lui.* PREDA, R. 87. ✦ (Concretizat) Persoană care se impune prin prestigiul său meritele sale, prin influența sa, autoritate, forță. *Solii biruiților ... veneau la curtea sa cu daruri ... spuntndu-i vorbe bune și cunoscînd tn măria sa o putere.* SADOVEANU, O. XII, 361. □ *E o putere tn materie de ...*

2. (Și în sintagma *putere de stat*) Funcție socială fundamentală care constă în adoptarea deciziilor privind ansamblul societății și în aducerea la îndeplinire a acestora cu ajutorul autorității suverane a statului; atribut esențial al clasei dominante care, folosind statul ca instrument al său, înfăptuiește conducerea societății; conducere pe care o persoană sau un grup de persoane o exercită în viața unei colectivități, folosind statul ca instrument; conducere a unei țări, a unui teritoriu etc. (prin organele reprezentative). *Mihnea ..., luînd putere la mînă, multe răotăți au făcut.* R. POPESCU, CM I, 256. *De june ajunse la putere.* CR (1848), 14¹/17. *În aceste sfîșieri, niște creaturi ale turcului ... iau puterea.* BĂLCESCU, M. V. 16. *Lăsînd puterea tn mtna lui Baltazar, Sigismund, speriat, abdică.* id. ib. 44. *Doar am puterea-n mînă ... Doar is ispravnic.* ALECSANDRI, T. I, 227. *Cînd erai la putere, ai cîștigat un proces nedrept.* BOLINTINEANU, O. 445. *Sînt ai noștri la putere.* CARAGIALE, O. VI, 68. *Arenzile au scăzut de cînd cu venirea albăstrimei la putere.* DELAVRANCEA, S. 144, cf. COȘBUC, P. I, 81, BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195. *Cînd ti venea partidul la putere, era și domnu Guță numit la primărie.* BASSARABESCU, V. 54. *Bine stai, dmice! Se cunoaște că ești la putere.* GALAGTION, A. 385, cf. BRĂESCU, O. A. II, 348. *Accepta situația de prefect, cînd se tntorcea la putere ... partidul conservator.* SADOVEANU, O. XI, 404. *În Republica Populară Română tntreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului.* CONST. R. R. R. 3. *Funcția ... era tntr-adevăr supusă schimbărilor dese la putere.* ARGHEZI, B. 82. *Atunci cînd vor lua puterea vor schimba totul din temelii.* STANCU, R. A. II, 320. *Oscilase ... amenințînd, cînd de la putere, cînd din opoziție, cu o așa-zisă răscoală a maselor.* BENIUC, M. C. I, 24. *În statul nostru, puterea aparține celor ce muncesc de la orașe și sate.* PR. DREPT, 15, cf. 31. *Puterea trebuie să treacă imediat, pe deplin și necondiționat, tn mtinile poporului.* V. ROM. octombrie 1964, 30. *Există tn activitatea sfatului popular o seamă de instrumente, de organisme, eare-i dau posibilitatea să-și manifeste ...* [calitatea] *de organ al puterii de stat.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. *Doamne-al nostru, Mateiaș-Crai, Ce puterea-n mtni o ai, ... Fă cum știi, dar fă dreptate.* BALADE, III, 139. ✧ *Putere populară* = regim social-economic în care conducerea politică și cea a statului aparțin clasei muncitoare și aliaților ei. *Grija față de oamenii muncii este lege pentru puterea populară.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 715. *În anii puterii populare au fost realizate profunde transformări economice, politice, sociale.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 10, cf. DEX. ✦ (De obicei urmat de determinări) Formă de organizare specifică prin care statul își exercită conducerea; funcție a statului întruchipată într-un organ. *Puterea legislativă. Puterea executivă.*

3. Teritoriu, țară, stat (suveran); (învechit, rar) putință (4). *Fie pace tn puterea ta.* PSALT. HUR. 110v/12. *Amîndoi craii să se lase de legăturile care le-au fost făcut mai tnainte cu alte puteri unul asupra altuia.* ȘINCAI, HR. II, 173/29. *Cărți particulare tnștiințează că la 7 iunie solii puterilor aliate au ajuns tn Constantinopol.* CR (1829), 112¹/14. *Acesta singur va avea dreptul ... de a tracta cu puterile străine pentru țară.* BĂLCESCU, M. V. 95. *Pera ... este locuită de trimișii puterilor străine.* BOLINTINEANU, O. 285. *Politica cea mai sigură pentru dînșii ... a fost d-a nu lua nici o parte la aceste războaie ale turcilor cu puterile vecine.* ODOBESCU, S. I, 308. *Mai rămîneau două puteri apusene de-a dreptul interesate în cauză ... : Germania și Italia.* XENOPOL, I. R. IV, 52. *Se îndeletnicea cu spionajul în favoarea unei puteri apusene.* STANCU, R. A. III, 353, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ *Puterile centrale* = nume dat în primul război mondial Germaniei și Austro-Ungariei. *Se supără colonelul, dușman netndurat al puterilor centrale, cînd se tnchisese granițile spre Riviera.* C. PETRESCU, Î. I, 8. *Mare putere* = țară, stat care dispune de mari forțe economice, militare, politice etc. (și care are preponderență în politica internațională). *Mari puteri acum iau parte la destinul ce ne-așteaptă.* ALEXANDRESCU, O. I, 260. *Marile puteri ... lasă ca timpul să lucreze tmpotriva lor.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 12, 85. (Învechit; cu schimbarea construcției) *Au protestat tn contra tntrunirii unui congres format numai tntre puterile cele mari.* CR (1848), 3¹/35.

4. (Învechit) Forță economică, militară, socială etc. a unui teritoriu, a unei țări, a unui stat (suveran). *Împărăția Romului, căreia puterea și lățimea n-au fost la neci o tmpărăție aseminea de cînd este lumea.* M. COSTIN, LET². I, 12. *Are niște slujitori mulți și țară cu putere mare.* NEGULCE, L. 19. *Acel pod ... aievea semn e de nespusa-i putere ce au avut acea tmpărăție.* C. CANTACUZINO, LET². I, 89. *De acolo lesne poate cunoaște fieștecarele ctită tmpărăție și pînă tn ctită puteare au fost ajuns romanii.* id. CM I, 12.

5. Spec. Potențial de luptă al unei armate, al unei țări, al unui stat; (astăzi rar; concretizat) armată. *Și puterea haldeilor sosî și-ncungiură Ierusalimul* (a. 1682). GCR I, 254/39, cf. 255/2. *Au dat un război vitejesc cu toată puterea turcească.* IST. Ț. R. 60. *S-au răsipit dații de pre aceste locuri de puterea lui Traian.* N. COSTIN, L. 97. *Împăratul turcesc au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului.* NEGULCE, L. 9, cf. 210. *Sculîndu-se Traian cu toată puterea-i ... mare și tare războiu cu Decebal ... s-au făcut.* C. CANTACUZINO, LET². I, 91. *Multe va fi iscodit, ca să știe și să poată cunoaște, pînă tn ctită puteare avea acea crăie, de să punea așa tare împotriva romanii împărății de a să lupta.* id. CM I, 21, cf. 16. *Să gătea cu puteare mare să vie să ia tmpărăția* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 149/17, cf. MUSTE, LET. III, 16/14. *Stanislau ... purcese cu mare putere la Varna.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Craiul August aduna atunce puterile sale la Cracovie.* IST. CAROL XII, 36r/10. *Venit-au Dionisie împărat cu toată puterea lui și* [cetatea] *nu o putu lua.* ALEXANDRIA (1794), 54/13. *Culegîndu-și puterea, îndată a tntrat tn Mesia și s-a silit să cuprindă cetatea.* ȘINCAI, HR. I, 118/5. *Strigă deodată ... : — Ajungă dar că a noastră virtute Puterea lui Mahomet tnfrînsă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 265, cf. 193. *Puterile de mare a mării sale vor tmbloca unul sau mai multe limanuri.* AR (1829), 45²/29, cf. 65¹/19. *Comandantul puterilor noastre ... priimise (solia) misia de a vedea pe beiul.* CR (1829), 196¹/21. *Un stat iară nu se poate ține numai cu puterea armată.* HELIADE, O. II, 407. *La Buenos-*

-Aires se fac pregătiri cu mare activitate spre o împotrivire hotărîtă la o întîmplare de atac din partea puterilor navale engleze. GR (1846), 44¹/19, cf. 21²/26. *Boierii erau ... capii şi ofiţerii puterei armate.* BĂLCESCU, M. V. 10, cf. 24. *A învins fără nădejde pe-mpăratul Vladistrat Care s-a-ntors cu ruşine ... Cu toată a lui putere.* PANN, E. V, 1/7. *Puterile sale însă erau foarte reduse, căci chiar din armata lui periseră mulţi.* XENOPOL, I. R. IV, 74. *Norocul ... Trece pe partea puterii spartane şi-a celui mai tare.* COŞBUC, AE. 50. *Atît de slabă-n număr, puterea oştitoare A Romei în clipita dintîi a atacat.* id. P. I, 163. *Tot oraşul fu cutreierat de puterea duşmană.* C. PETRESCU, C. V. 137. *Să lovească pe duşman cu o nouă putere, oprindu-l.* SADOVEANU, O. XII, 337. ✦ Capacitate de apărare, de rezistenţă. *Se îndreptă spre Silistra, oraş mare şi frumos, lăcuit de negustători bogaţi cari trăiau fără grijă, bizuindu-se pe puterea cetăţuiei.* BĂLCESCU, M. V. 56.

6. Drept, împuternicire legală de a face ceva; voie, permisiune **(1)**. *Să nu aibă puteare boiarii a judeca pre preotul.* PRAV. GOV. 7ᵛ/4. *De-l va ierta pre dînsul duhovnicul, popa are puteare să-l iarte.* ib. 67ʳ/5. *Nici un vlădic den afară de hotarul lui ... să nu aibă puteare să preoţească.* EUSTRATIE, PRAV. 38/11. *Să va scula singur de mintea sa, fără puteare de la judeţ.* PRAV. 21. *Tot omul are puteare să se bată cu vrăjmaşul cela ce vine asupra lui să-l ucigă.* ib. 118. [Au] *putere cumpărătorii a-şi căuta dreptăţile moşiei după cuprinderea scrisorilor* (a. 1815). URICARIUL, II, 9. *Puterea d-a face legi, d-a scoate dăjdii sta în Adunarea sau Soborul a toată ţeara.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Guvernul Siciliei va fi, subt locotenentul regelui, încărcat cu deplină putere.* CR (1848), 2²/12. *O, voi ce-aveţi puterea să ostndiţi o vină!* BOLLIAC, O. 103. *Sosit-a cu putere Un sol de la Moldova.* ALECSANDRI, T. II, 142. *I-a luat chiriarhia puterea de predicator.* CREANGĂ, A. 137. *A da oricărui om aceleaşi puteri publice este a-i face pe toţi una.* DELAVRANCEA, T. 108. *Ministrul îi atrăsese luarea-aminte asupra marii puteri cu care-l învestea slujba lui.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 180, cf. COD. PEN. R. P. R. 540. *Despre asemenea mosafiri de la oraş ... nu se prea ştia cu ce rosturi vin şi mai ales cu ce puteri.* C. PETRESCU, R. DR. 32. *Nu ai putere să dai această poruncă.* STANCU, R. A. II, 260. ◇ Loc adv. **Cu de la sine putere** sau (învechit) **cu puterea sa** (ori **a lui, a ei** etc.) = fără a cere aprobare (unei autorităţi publice), fără a fi autorizat de cineva; (din proprie iniţiativă şi) în mod abuziv. *Carele va muta hotarul cu putearea sa, stînd cu arme să facă război, acesta să-i dea certare.* PRAV. 40. *Muiarea poate să se despartă de bărbatul său singură, cu putearea ei, cînd o va bate.* ib. 159, cf. 30. *Acum legea cea nouă lua cu de la sine putere partea cea mai mănoasă din moşie.* C. PETRESCU, R. DR. 196. *O ţigancă aduse, cu de la sine putere, un lighean încărcat cu var.* CĂLINESCU, E. O. II, 145. ◇ Expr. **A avea puteri depline** = a avea dreptul nelimitat şi necondiţionat de a acţiona în numele cuiva. Cf. DL, DM, DEX.

7. Calitatea de a fi valabil; valabilitate. *Obiceiul ce iaste nescris, şi de va fi bătrîn, are puterea legii.* EUSTRATIE, PRAV. 18/20. *Obiceiul legiei are putere.* ZANNE, P. V, 451. *Toate actele şi contractele R.A.T.A. au puterea actelor autentice.* LEG. EC. PL. 110. *Copiile eliberate de bancă ... au puterea probantă a copiilor eliberate de instanţele judecătoreşti.* ib. 186. ◇ *Putere de circulaţie* (sau *circulatorie*) *(a banilor)* = valoarea pe care o au banii sau pe care o reprezintă (efectiv) sumele de bani în circulaţia lor. Cf. M. D. ENC., DEX. *Putere de cumpărare (a banilor)* = cantitate de mărfuri şi de servicii care poate fi obţinută în schimbul unei anumite sume de bani, a unei unităţi băneşti, sau pe care o poate plăti populaţia într-o perioadă dată. *O sporire a puterii de cumpărare a maselor salariate.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 1/1. *Puterea de cumpărare a banilor exprimă raportul dintre valoarea unităţii băneşti şi valoarea mărfurilor aflate în circulaţie.* DER. *Puterea de cumpărare a dolarului ... a scăzut.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 941. ◇ Loc. prep. (Învechit) **În puterea ...** = dînd drept contravaloare, în schimbul ... *În puterea aurului răscumpără pe părintele său.* ASACHI, S. L. II, 26.

III. 1. Calitatea a ceva de a produce un (anumit) efect; efect produs de această calitate. *Trebuie grijit ca putearea mustului se nu facă pagubă în buţi.* ECONOMIA, 164/19, cf. 167/17. *Soarele dimineţii începea să-şi înalţe puterea.* SADOVEANU, O. XII, 69. *Se află în sămînţa grîului toate puterile de a răsări, a înflori şi a rodi.* id. ib. XIII, 739. *Încercarea puterii de încolţire a seminţelor ... a început să devină o obişnuinţă.* CONTEMP. 1952, nr. 342, 1/1. *Am văzut nu o dată sămînţa ... Ce-nchide în sine supreme puteri.* BLAGA, P. 24. *Soarele-şi pierduse puterea.* V. ROM. noiembrie 1953, 252. *Lucrări practice ... prilejuiesc determinarea purităţii şi greutăţii boabelor de semănat, a puterii lor de germinaţie.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. ◇ (Regional; concretizat) *Puterea pămîntului* = pămînt foarte gras, mănos, bun pentru culturi. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Şi din noian de ape puteri au dat scînteii.* EMINESCU, O. I, 115. *Viaţa are puteri să-ndemne.* ARGHEZI, VERS. 383. *Musteşte şi zvîrcneşte, înaltă şi deplină, Puterea primăverii în inimi.* DEŞLIU, G. 7. [Fabulaţia] *învederează ideea din veac a puterilor naturii.* GL 1961, nr. 402, 4/1. ◇ (Ca epitet, urmat de determinări introduse prin prep. „de", sugerează ideea de cantitate, număr mare, mulţime care poate produce un anumit efect) *Să se gătească cu putere de oşti.* MUSTE, LET. III, 12/7. *Iaste ceva întru atîta puteare de cărţi ce să nu fie în alcoran?* ŢICHINDEAL, F. 286/16. *Ce vor scorni oamenii după atîta puteare de ani în urma lui?* id. ib. 354/13. *S-a scobortt din ţara vecină ... cu putere de ostaşi.* ZILOT, CRON. 333. *De unde-ai adunat, creştine, atîta putere de piele?* F (1888), 349. *Iar rîul, d-atîta putere de miere, a curs o lună tot dulce.* REV. CRIT. I, 231. *Coboară-n fericiri de stuh Puteri de aripi din văzduh.* BLAGA, P. 27. ✦ Grad (mare) de tărie, de forţă; intensitate (deosebită). *Puterea şi mai ales iuţeala atacului neaşteptat îi opreşte-n loc.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 119. *Puterile vîntului înalt se cern prin frunzişul* [nucului] *... mirositor şi ajung jos îmblînzite.* HOGAŞ, DR. II, 113. ◇ Loc. adv. (Rar) **Din putere** = tare, intens. *De aseară ... a început să ningă din putere.* CARAGIALE, O. VII, 454. ✦ Grad (mare de) concentraţie; tărie. *Să păstrăm în ...* [vin] *puterea şi bunătatea ce o capătă de la acidul carbonic.* I. IONESCU, C. 200/16. *Pufni mereu pe nări, pînă ce puterea vinului îl făcu să treacă deodată într-o veselie mare.* AGÎRBICEANU, A. 218. *Aceste vinuri au răzbătut în lume ... prin puterea, prin buchetul, prin poezia lor.* V. ROM. februarie 1964, 83, cf. DEX.

2. Spec. Calitatea de a produce efectul scontat, eficacitate, eficienţă; p. ext. ceea ce produce efectul scontat. *Să biruiască puterea otravei.* PRAV. 109. *Din acest analisis se înţelege ... puterea vindecătoare a apei de Strunga.* AR (1830), 240¹/25. *Au cercat puterile buruienilor.* GORJAN, H. I, 46/11. *După socotinţa gospodarilor nemţi, să pui în următoarea rînduială paiele, după puterea ce au de a hrăni.* I. IONESCU, C. 224/7. *Hîrca s-a încredinţat că împăratul doarme, bizuindu-se ea şi acum în puterea băuturii sale.* CREANGĂ, O. 53. *Bucătăreasa, neştiind puterea lor* [a buruienilor], *gustă dintr-însele.* ISPIRESCU, L. 112. *Atît apa cît şi plantele acestea se-ncălzesc bine, pînă ce iese toată puterea dintr-însele.* MARIAN, NA. 278. *Veninul strîns l-am preschimbat în miere, Lăsînd întreagă dulcea lui putere.* ARGHEZI, V. 9. *Gospodarii ... ştiu puterea îngrăşămintelor.* SADOVEANU, O. VI, 178. *Am înţeles puterea doctoriei mele.* id. ib. IX, 482, cf. DEX. *Caşul, dacă s-a scos din zăr ..., îl lasă o bucată de vreme ca să iasă puterea cheagului.* CHEST. V 89/8. ◇ Loc. adj. şi adv. (Învechit) **Cu putere** = (care se produce) în mod eficient. *Pre cît e mai cu tredbă cînd face neştine un lucru prin sine, decît cînd îl face prin alţii, pre atîta e mai cu treabă şi mai cu putere cînd cineva face aceea la carea vrea să îndeamne pre altul* (a. 1809). GCR II, 202/7.

3. (Urmat de un substantiv în genitiv şi, de obicei, precedat de prep. „în") Punct, moment culminant în

desfășurarea unui fenomen, a unei acțiuni etc.; toi. V. miez **(I)**. *Mă mir că nu vă topiți ... de ger, cînd văz în puterea iernii că pe cheptu vostru desfăcut se răsfață ninsoarea.* JIPESCU, O. 75. *A ieșit afară pe la miezul nopții, în puterea întunericului.* id. ib. 151. *În această iarnă puterea războiului fiind în Țeara Românească și Moldavia, Ungaria răsuflă puțin de mișcările armelor.* BĂLCESCU, M. V. 87. *Ne-au rămas copiii dezbrăcați și flămînzi în puterea iernii.* MIRONESCU, S. A. 27, cf. H I 341, IX 387, TEODORESCU, P. P. 486, ALR SN III h 782. ◇ *Puterea nopții* = **a)** (popular) miezul nopții **(b)**, v. miez **(I 1)**. *În puterea nopței acelia își gătì oștile pe ascuns.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Puterea nopții blînd înșenina-vei Cu ochii mari.* EMINESCU, O. I, 120. *Împăratul, chiar în puterea nopței, se scoală.* CREANGĂ, P. 101. *Deși aproape de nămiez, în tot satul era astîmpăr desăvîrșit, ca-n puterea nopții.* CARAGIALE, O. I, 175. *În puterea nopții, veni și fratele cel mare al zmeului.* ISPIRESCU, L. 222, cf. 253. *Munceau bieții oameni din zori pînă în puterea nopții.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 217, cf. CONV. LIT. XLIII, 915. *Venea Vasile Roșca, ud și flămînd, în puterea nopții.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Unde pleci tu acum, prin vijelie și prin puterea nopții?* GALACTION, O. 179. *În puterea nopții ... sări din pat.* BRĂESCU, O. A. I, 213, cf. II, 160, KLOPȘTOCK, F. 36. *Iar lăutari și iar băutură — pînă în puterea nopții.* Ç. GANE, TR. V. 213. *S-a trezit în puterea nopții.* SADOVEANU, O. II, 591. *Penelopa, singură în puterea nopței, sta lîngă fagul verde.* BART, E. 251. *Nu-i bine să umble omul singur în puterea nopții.* BENIUC, V. CUC. 30, cf. BARANGA, I. 162. *Așa pățea mai întotdeauna cînd îl chemau la sonde în puterea nopții.* V. ROM. aprilie 1958, 55, cf. H V 123, VI 16, X 538. *M-am dus în puterea nopții.* Com. MARIAN, cf. ALR SN III h 772/872; **b)** (regional) miezul nopții **(c)**, v. miez **(I 1)**. Cf. MARIAN, S. R. I, 109. ✦ (Învechit, rar) Centru. *Focul ... au sosit la prăvăliile cu mărfuri și la băcănii, în puterea Ărgului.* DIONISIE, C. 204. ✦ (Prin nord-estul Munt.; în sintagma) *Puterea apei* = loc adînc în mijlocul unei ape curgătoare. V. sfor. Cf. UDRESCU, GL.

4. (Mat.) Număr sau element egal cu rezultatul obținut prin înmulțirea unui anumit număr sau element cu el însuși de un anumit număr de ori; (învechit) potență **(2)**. *De șă va înmulți în sineș rădăcina a+b și făcutul iară și printr-aceastași și așa de rînd vor fi potențiile, adecă puterile a doua, a treia, a patra.* AAT 180^r/27, cf. ARITM. (1806), 55/19. *Puterea sau mărimea frîngerii.* LAZĂR, A. 16/21. *Putem fără a schimba puterea unei frîngeri zecimale a pune sau a scoate una sau mai multe nule spre dreapta.* HELIADE, A. 50/8. *A doua putere sau cvadratul unui număr se numește acela ce se înformează înmulțind acest număr cu sine însuși.* ASACHI, M. 167/1. *Să numește putere a unei mărimi productul acestei mărimi înmulțite prin unime, sau prin ea însăși, una sau mai multe ori.* id. E, II, 45/15. *Dintr-aceeași rădăgină se pot face nemărginite puteri.* POENARU, E. A, 96/23, cf. 16/32. *Cînd se întîmplă ca un număr să se înmulțească prin sine de mai multe ori consecutiv, ... zicem că este ridicat la o putere.* G. POP, E. 19/11, cf. 109/14, LAZARINI, M. 183/1. *S-a luat apoi produsul tuturor factorilor primi ... luați fiecare la puterea cea mai mare la care se găsesc.* ALGEBRA X, 118. ◇ *Ridicare la putere* = operație prin care se obține puterea **(III 4)** unui număr. M. D. ENC. *Putere a unui punct față de un cerc* = valoarea absolută a diferenței dintre pătratul razei cercului și pătratul distanței între punct și centrul cercului. M. D. ENC. ✦ Denumire dată exponentului puterii **(III 4)**. Cf. DER, DEX.

5. (Fiz.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; raportul dintre o energie produsă și o mărime caracteristică materialului care a produs această energie; raportul dintre valoarea efectivă a unei mărimi și valoarea sa maximă; (astăzi rar) putință **(3)**. Cf. NORME ȘI PRECIZĂRI, 5. *Vom numi așadar putere ... lucrul mecanic produs ori absorbit în unitatea de timp.* CIȘMAN, FIZ. I, 203, cf. 204, M. D. ENC., DEX. ◇ (Cu determinări care arată felul) *Putere electromagnetică.* M. D. ENC. *Putere disponibilă.* ib. *Putere utilă.* ib. ◇ *Putere nominală* = putere **(III 5)** pentru care a fost construit un sistem tehnic. ib., cf. DEX. *Putere instalată* = suma puterilor nominale ale mașinilor de forță instalate într-o uzină, într-o centrală electrică sau montate pe un vehicul. Cf. DER, M.D. ENC., DEX. ✦ (Tehn.) Mărime egală cu puterea **(III 5)** dezvoltată de un sistem tehnologic în anumite condiții. Cf. DER. ✦ (Învechit) Mărime vectorială care caracterizează acțiunea unuia sau a mai multor sisteme fizice asupra unui corp, prin schimbarea stării de mișcare a acestuia față de sistemele de referință inerțiale; forță, (astăzi rar) putință **(5)**. *O putere trage pre alta.* M. DRĂGHICI, F. I, 17^v/10. *Cînd mai multe puteri lucrează în linie dreaptă, însă în sensuri opuse, rezultanta este egală cu diferența lor și lucrează în direcțiunea celei mai mari.* PONI, F. 11, cf. 9.

6. (Fiz.; Tehn.) Capacitate de a produce un anumit efect; mărime care caracterizează această capacitate. Cf. DER.

IV. 1. (Învechit și popular; mai ales în construcții negative) Posibilitate **(2)**. *Nevoiia-se se ar puteare fi* (de va fi cu putință BIBLIA 1688) *lui ... se fie întru Ier*[u]*s*[a]*l*[i]*m.* COD. VOR. 18/22, cf. 94/14. *Derept aceaia nu iaste puteare a sluji lu Dumnezeu și nedreptăției.* CORESI, EV. 218. *Aiavea amu iaste că fără suflet nu iaste puteare omului a se hrăni.* id. ib. 219. *Purcedzînd pre niște cîmpu otrăvit, au început a le muri caii ... Vădzînd că n-au nici o putere, s-au închinat.* NECULCE, L. 296, cf. CALENDARIU (1814), 113/7. *Neavînd nici o putere, a dat drumeței un corn de prescură ... ca să-i fie pentru hrană la drum.* CREANGĂ, P. 91. *Mult mă-ntreabă inima Știu unde-i Italia, Țeara unde-i bădița? ... Aș mere Și nu-i putere!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 315. *Eu ușor, mîndra ca mine, Nu-i putere a trăi bine.* DOINE, 216. *Ochii văd, inima cere, Dar e rău cînd n-ai putere.* PANN, P. V. III, 99/23.

2. Spec. (Popular) Posibilități materiale (v. posibilitate **2)**, mijloace materiale; p. ext. stare materială (bună). *Să împărțim bogăție de cît ne e putearea.* CORESI, EV. 219. *N-au avut puteare să-i plătească căpul* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 51/12. *Aceste vii eu le-am cumpărat din puterea mè* (a. 1739). URICARIUL, XXIV, 441. *Cei puternici ... cu puterea lor ținea dascal pentru copiii lor* (a. 1748). ib. I, 62. *Negustorii și cei cu putere au intrat în țara ungurească.* DIONISIE, C. 218. *Făcînd cislă, careși după puterea lui, și toț ne venea cu greu* (a. 1835). IORGA, S. D. VII, 20. *Moldovenii ...* [fac] *coșerile după puterea gospodarului.* I. IONESCU, C. 167/4. *Să-și înființeze el însuși, din puterile sale, mijloace de cultură.* BARIȚIU, P. A. I, 350. *Sănătos, voinic sînt, vere, Și trăiesc după putere.* PANN, P. V. I, 16^2/11. *Am făcut și eu un praznic, după puterea mea.* CREANGĂ, P. 30. *Moașa ... se duce pe la ceilalți oaspeți și fiecare ți dăruiește, după împrejurări și putere.* MARIAN, NA. 237. *Ne-am gătit după puteri, Cu lăutari s-aducem fata.* GOȘBUC, P. I, 241. *Puteri de nu vei fi avînd De plată, vorba-i lasă Că-i voi lucra o zi.* id. ib. II, 59. *O să-mi moară copilașii de foame, că alta n-am putere să-mi cumpăr.* STĂNOIU, C. I. 138. *Nu am putere să-l țin la școală.* Com. I. PANȚU. ✦ (Rar; concretizat) Bun material. *Unchișul n-a luat asupra sa altă putere decît cele trei bucăți de atlaz, plocon pentru măritul vizir.* SADOVEANU, O. XI, 254.

3. (Învechit) Disponibil, efectiv. *Acolo împăratul Mosculuiș-au strîns ... toată puterea sa de oaste.* NECULCE, L. 188. *În 18 septembrie a sosit toată armada turcească ..., ci Ziolchevschi n-a putut socoti de cîtă putere este.* ȘINCAI, HR. III, 11/11.

V. (Mold. și Bucov.; în loc. adv.) **De-a putere(a) fi** = cum s-ar spune, cum s-ar zice; cu drept cuvînt, într-adevăr; de fapt; doar. *Mergeau fără de nice o tocmală, fără strajă de-a putere hi.* M. COSTIN, LET^2. I, 262, cf. DDRF. *Ești feciorul cuconului Petrache Voinea ... și de-a puterea fi rudenie de pe o nepoată de vară.* GANE, N. II, 161. *Bine, Ivane, du-te, nu fi-i oprită calea. De-a putere-a hi, acum ești de casa noastră.* CREANGĂ, O. 144, cf. id. P. 257. *Toți sătenii, de-a pu-*

terea fi, o cunoşteau. CONTEMPORANUL, V_1, 97. *El le-o ştie* [povestea] *de-a fir a păr, căci de-a putere-a fi au crescut pe mînele lui.* SĂM. III, 137, cf. TDRG. *Cam cu şoareci, cam cu păianjeni era — nu-i vorbă — odaia mea, dar, de-a puterea-fi, locuinţă aveam.* HOGAŞ, DR. II, 47, cf. I, 280. *A început ... a-l mustra ... cum de el, om bătrîn şi moşneag, de-a puterea fi, şi să-l cuprindă aşa jocul.* SBIERA, P. 9. *Am săşerat eu, de-a-puterea hi, din copchilărie şt n-am păţît ca-n ziua aşee.* GRAIUL, I, 389.

— Pl.: *puteri.* — Şi: (învechit) **potére** s. f.

— V. **putea.**

PUTERÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A da cuiva putere **(I 1)**, a întări (Brăila). Cf. TEODORESCU, P. P. 568. *La Dumnezeu se ruga, Dumnezeu îl puterea.* id. ib.

— Prez. ind.: *puteresc.*

— V. **putere.**

PUTERÍNŢĂ s. f. (Învechit) **1.** Putere **(I 1).** *Dacă nenai puterinţă, la ce chichirezi gîlceavă?* PANN, P. V. I, 128/9, cf. BARONZI, L. 70, DDRF, ZANNE, P. II, 682, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D.U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Posibilitate **(2).** [Oamenii] *începeau de toate şi, în limitele puterinţelor de-atunci, făceau de toate.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *puterinţe.*

— **Putere** + suf. *-inţă.*

PUTERÍŞCĂ s. f. (Glumeţ) Putere **(I 1).** *Îi lasă gura apă ..., dar nu mai e puterişcă, îl necăji Pahomie.* STĂNOIU, în SCL 1973, 52.

— **Putere** + suf. *-işcă.*

PUTÉRNEC, -Ă adj. v. **puternic.**

PUTÉRNIC, -Ă adj. **I. 1.** (Despre oameni, despre trăsături ale caracterului lor etc.) Care este capabil, care este în stare de a face ceva; care are capacitate mare, forţă de acţiune; (învechit) putincios **(1)**, (învechit, livresc) potent **(3).** *Că de sîntem puternici, toate să le isprăvim; iară de nu, după neputinţă, să ne nevoim să le isprăvim.* CORESI, EV. 40. *Şi Avimelec zicea lui: du-te de la mine; că de mine cu mult mai puternic te-ai făcut.* PALIA (1581), 101/14. *Să hie putearnic a învăţa cu învăţătura adevară* (a. 1618). GCR I, 47/32. *Să cetească psaltirea ... cine e mai putearnic să o săvîrşască într-o zi.* PRAV. GOV. 158^v/2, cf. DRLU. *Din clipa aceea se simţi alt om, mai puternic, mai îndrăzneţ.* REBREANU, I. 92. *Mă simţeam puternic prin munca mea şi prin distanţa unde lăsasem pe baljocoritorii mei.* GALACTION, O. A. I, 40. *Eu credeam că eşti un om puternic, îndrăzneţ.* V. ROM. august 1953, 49. *Nu poţi să-ţi dai seama dacă eşti puternic decît în mijlocul oamenilor.* H. LOVINESCU, C. S. 6. *Era îndrăgostit. Omul atît de puternic, care venise acasă cu gîndul ... de a-şi îngenunchea semenii, căzuse în capcană.* V. ROM. ianuarie 1965, 14. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Din nenorocire, puternica natură Ne-a unit împreună c-o strînsă legătură.* ALEXANDRESCU, O. I, 193. ✦ (Despre oameni sau despre caracterul lor) Caracterizat prin dîrzenie (v. dîrz), prin tenacitate (v. tenace), prin fermitate (v. ferm). *Ar fi ştiut ... să-şi imagineze aproape caracterul omului în chestiune; o natură comună consecventă şi puternică.* EMINESCU, P. L. 91. *Iubim în şcoală, în primul loc, pe acei profesori în care simţim caractere puternice.* GALACTION, A. 24. ✦ (Învechit, rar) Bun cunoscător. *Veni în Efes, putearnic fiind întru scripturi.* N. TEST. (1648), 159^v/18. ✦ (Învechit) Care are forţă de convingere asupra cuiva; care impresionează mult. *I*[su]*s Nazarineanul, cela ce era proroc putearnic în cuvinte şi în fapte* (a. 1650—1675). GCR I, 231/33. *Iată, iubiţilor, că pun înaintea voastră învăţătura graiului, ... ca* [propovăduitorii] *să fie puternici în cuvîntare* (a. 1798). id. ib. II, 162/23.

2. (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Care are o mare forţă fizică sau o construcţie robustă, solidă, tare, viguros, vînjos, (învechit) putincios **(2)**, puteros **(1)**, (învechit, livresc) potent **(4)**, (regional) putut; p. ext. (rar) zdravăn, sănătos. *Şi mănule braţelor lor vor fi tari prin mănile putearnice a lui Iacov.* PALIA (1581), 208/3. *Alţii sînt bătrîni şi slabi, iară alţii putearnici şi bogaţi.* PRAV. GOV. 35^v/4, cf. DRLU, LB. *Oamenii puternici se pot spăla şi într-o casă răce.* FĂTU, D. 15/7. *Ana au născut un prunc zdravăn, sănătos şi puternic.* BĂRAC, T. 5/20, cf. POLIZU. *Mă simt, zău, încă puternic cît un tun.* ALECSANDRI, T. II, 64. *Dar Ghenarul, om naît şi puternic, avea un cal năzdrăvan.* EMINESCU, P. L. 12. *El ridică braţul lung şi puternic în aer.* id. ib. 48. *Acum cred că mă cunoşti şi ... de bătrîn, şi de tînăr, şi de slab, şi de puternic.* CREANGĂ, P. 197, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Cunoaşte* [peştii] *după vălurarea ce fac spinările lor puternice pe faţa undelor.* VOICULESCU, P. I, 28. *Îşi arătă dinţii puterniei şi răspunse cu voie bună.* SADOVEANU, O. X, 531. *Pieptul puternic, spatele rotund, făceau un masiv ... voluminos.* CĂLINESCU, S. 69. *Porunci să i se dea lui ... un cal ager şi foarte puternic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 138. *Era unul din acei boi puternici şi roşcaţi.* BOGZA, C. O. 31. *Pieptul şi braţele îi erau puternice.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 795. *Ţineau fetele şi muierile la el că era puternic şi le ajuta la de toate, era priceput.* V. ROM. noiembrie 1964, 29. *Muierea, cît de puternică, bărbat pe jumătate.* ZANNE, P. II, 280. (Prin lărgirea sensului) *Să făcea stejar puternic, ce, sporind din an în an, Ajungea a fi coloană.* ASACHI, S. L. I, 64. ◇ (Substantivat) *O glumă crudă a naturii care dăduse la o parte pe cel puternic pentru a continua pe cel plăpînd.* DELAVRANCEA, T. 247. ✦ (Despre părţi ale feţei oamenilor) Care iese (mult) în relief sau în evidenţă; pronunţat, accentuat. *Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii verzi înfloresc.* GÎRLEANU, N. 239. *Intră o femeie scundă ... cu sprîncenele puternice.* SADOVEANU, O. V, 398. *E un om ... încă arătos, cu mustaţă răsucită şi bărbie puternică împinsă înainte.* V. ROM. septembrie 1963, 29. ◇ (Prin lărgirea sensului) *În judeţul Tutova se zice că un bou e puternic cînd are fruntea lată.* DAMÉ, T. 28.

3. (Despre lucruri) Care este solid, tare, rezistent, trainic. Cf. DRLU. *Seara se adunau în ocolul cuprinzător, împrejmuit cu lăturoaie de mesteacăn, legate cu laţi puternici.* VOICULESCU, P. I, 83. *Stîlpi puternici de lemn ... susţineau cîte o faţadă.* BARBU, Ş. N. II, 84.

4. (Despre maşini, unelte etc.) Care posedă o forţă mecanică sau motrice însemnată; care dezvoltă o energie mare; care acţionează cu forţă şi cu efect. *Ce ar fi dacă aş inventa eu o maşină puternică, uriaşă, care să răstoarne munţii ..., întocmai cum plugul răstoarnă brazdele?!* BRĂESCU, O. A. I, 260, cf. M. D. ENC., DEX.

II. (Despre oameni, organe, organizaţii social-politice etc.) **1.** Care (se) impune prin rolul său sau prin calităţile sale, prin influenţa sa etc.; care dispune de autoritate, de putere **(II 1)**; (învechit) puincios **(3)**, (învechit, livresc) potent **(2).** *Baltasar, craiul cel putearnic ... să dezmierda în beţie* (a. 1683). GCR I, 271/28, cf. N. COSTIN, LET.^{2} I, 43. *Toţi puternicii stăpînitori ... nevoiesc a lăsa pe urmă de mari faptele lor pomenire.* C. CANTACUZINO, LET.^{2} I, 88. *Bune cuvinte puternecul împărat măriii sale zicînd.* R. GRECEANU, CM II, 127. *Cinghişhan au fost un puternic împărat a mongolilor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 369. *Nu te împrieteni cu cei mai potearnici decît tine.* ŢICHINDEAL, F. 4/5. *Principele ... încă pretinda mîna ei, cînd deodată se înfăţoşă şi un al treile peţitoriu, mai puternic.* ASACHI, S. L. II, 31. *De ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic?* FILIMON, O. I, 126. *Găsise mijlocul de a atrage în partea ei mai mulţi din cei mari ai curţii, între cari şi pe puternicul duce de Burgundia.* ODOBESCU, S. I, 4. *Ea-l vedea mişcînd poporul cu idei reci, îndrăzneţe; Ce puternic e — gîndi ea.* EMINESCU, O. I, 52. *N-a mai stat altul pe faţa pămîntului aşa de iubit, de slăvit şi de puternic.* CREANGĂ, P. 191. *Acel împărat, mare şi puternic, bătuse pe toţi împăraţii.* ISPIRESCU, L. 11. *Am dus în spinare duşmănia netmpăcată a unor oameni puternici şi trufaşi.*

GALACTION, o. 32. [Victor Hugo] *a fost cel mai înzestrat, mai divers și mai puternic dintre poeții lirici francezi.* SADOVEANU, o. XX, 556. *N-ar fi de mirare să descopăr pe undeva om mare, bogat, puternic.* CĂLINESCU, C. O. 24. *Cu cît o personalitate este mai puternică, cu atît este mai greu de prins în tiparele ... artei teatrale.* T iulie 1964, 70. ◇ (Prin lărgirea sensului) *O! Zimbrule puternic! o, mult slăvite doamne, Se poate-a ta mărire să pască pe cîmpii Supusă, ca noi, proștii, la ploile de toamne?* ALECSANDRI, P. I, 204. *Iată că-mi răsare Puternicul Soare.* BALADE, I, 283. ◇ Fig. *Fu mai tare și mai putearnic aurul decît mulțimea oștilor.* MOXA, 369/3. *Mărețul rege mîndru de sceptrul său puternic.* ALECSANDRI, P. III, 186. *Noroade-ntregi, plecate puternicului cer.* I. BARBU, J. S. 8. *Sufixul -este fiind mai puternic, și derivatele lui au o mai mare bogăție de sensuri.* SFC II, 145. ◇ Expr. (Învechit) **Puternic de bani** = înstărit, bogat. *Episcopii cu mitropolitul și cei mai puternici de bani umpluse țara.* DIONISIE, C. 202. ✦ (Substantivat, m.; de obicei la pl. art.) Persoană care deține un loc de frunte într-o ierarhie, o poziție influentă, dominantă, autoritară într-o comunitate socială. *Domnilor și putearnicilor păstoriu și învățătoriu iaste.* CORESI, EV. 218. *Împăratul zise către putearnicii săi și către toți boiarii* (a. 1600–1625). GCR I, 67/6. *Toți înțelepții și putearnicii lumii, cu mare ostrdie și nevoință și cu multă cheltuială cearcă și sapă pămîntul* (a. 1646). id. ib. 118/15. *Dumnedzău pugoară ... pre cei putearnici de pre scaune și din gunoi rtdică pre cel sărac.* EUSTRATIE, PRAV. 11/5. *Iară I[su]s, chemînd pre ei, zise: știți că domnii păginilor domnesc spre ei și putearnicii au puteare spre ei.* N. TEST. (1648), 26^{v}/5. *Arcul putearnicilor au slăbit și neputincioșii să încinsără cu puteare* (a. 1682). GCR I, 250/5. *Nimic veziriului și altor putearnici nu le-au părut.* R. GRECEANU, CM II, 129. *I se vor închina lui toți împărații pementești ..., că izbăvi pre cel measer de la cel puternic* (a. 1710). GCR I, 367/24. *Cu mare noroc stăpînește pre cei putearnici.* CALENDARI (1733), 27/2. *Geana dreapt(ă) ... de să va clăti, o dobîndă de la un puternic vii avea* (a. 1779). GCR II, 123/38. *Adevărat spune că putearnicii cădea-vor și neputearnicii rtdica-să-vor.* ALEXANDRIA (1794), 68/13. *Și cel slab și cel puternic ... înaintea lui ...se șterge.* CONACHI, P. 272. *Cum puternicii căzură? Și neputernicii să rădicară.* ALEXANDRIA, 119/20. *Să te păzească, fine, D-zeu de planu puternicului cînd te vede prichindel, subțiratic și peticit.* JIPESCU, O. 135, cf. EMINESCU, O. I, 137. *Știu ... ceea ce au de gînd să izvodească puternicii pămîntului.* CREANGĂ, P. 190, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Aveau să-și arate, în fața puternicilor zilei, plîngerile lor.* GALACTION, A. 448. *Caută să se facă agreat de puternicii zilei.* V. ROM. octombrie 1964, 89. *Vor cădea puternicii și se vor scula nemernicii.* Com. din PIATRA-NEAMȚ. *Nedreptatea răstoarnă scaunele puternicilor.* ZANNE, P. V, 440. *Cei puternici cu cei învățați împreună trebuie să lucreze.* id. ib. VIII, 467. ✦ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernic: *Pre vedeare amu om arăta-se, iară lucrul însuș al putearnicului Dumnezeu.* CORESI, EV. 234, cf. 235. *Și zise Domnezeu: eu-s putearnic Domnezeul al tatăni-tău.* PALIA (1581), 192/11, cf. 11/8. *Împăratul a totu iaste tatăl nostru de în ceriu și putearnicu și slăvitu* (a. 1619). GCR I, 56/23. *Putearnicul Dumnedzău ... veni roadă de pocăință și credință de la voi să ia.* VARLAAM, C. 227. *Să vie căldura dumn[e]zeirii lui în mințile noastre de la dreapta lui cea puternică* (a. 1654). GCR I, 168/22, cf. DOSOFTEI, în BV I, 223. *Unul putearnic Dumnezău.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/9. *El, alcătuind pămîntul ..., Este tare și puternic.* CONACHI, P. 272, cf. ZANNE, P. VI, 642. ✦ (În limbajul bisericesc; substantivat, m.) Dumnezeu. *Și aceasta iaste ce-au grăit Pavel, că dezbrăcă începătoriul și putearnicul, că arătă aiavea.* CORESI, EV. 464. *Cel putearnic va bl[agoslo]vi pre tine de sus.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/30. *Făcu cu mine mărire cel putearnic cui e numele sfînt.* N. TEST. (1648), 66^{v}/23. ✦ (Învechit, în limbajul bisericesc; substantivat, m. pl. art.) Totalitatea îngerilor, a cetelor cerești; (învechit, în limbajul bisericesc) puterile, v. putere **(II 1)**. *Cu rugările ... putearnicilor celor cerești* (ante 1633). GCR I, 81/14. *Luminează întunecarea ochilor miei ... cu rugăciunea sfinților tăi slugi cerești, ... puterile și putearnicii* (ante 1633). id. ib. 82/30. ✦ (În credințele populare; substantivat, f. pl. art.) Ielele. *Trebuie să pună ... [copilului] la cap ... „Visul Maicii Domnului", că, de nu face aceasta, vin puternicele și i-l schimbă.* MARIAN, NA. 127, cf. DDRF, CANDREA, F. 158, PAMFILE, S. V. 24, id. DUȘM. 260.

2. (Despre țări, organizații statale, popoare, națiuni etc.) Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică, militară etc.), care are un potențial (global) ridicat; (învechit) putincios **(4)**, (învechit, livresc) potent **(1)**. *Deci Sfedul era o țară puternică.* NECULCE, L. 158, cf. 83. *Monarhii mari, groaznice și puternice s-au pierdut.* C. CANTACUZINO, CM I, 57. *Sînt supuși puternicii împărății, iar nu sînt de capetile lor.* R. POPESCU, CM I, 559. *Au venit poruncă de la puternica împărăție ca să trimiță oștile lui Isuf-pașa.* R. GRECEANU, CM II, 123. *Aceștie sînt cea mai puternică nație în mijlocul Africei.* AR (1830), 6^{1}/41. *Marina Staturilor-Unite se află acum într-o stare destul de formidabilă (puternică).* CR (1846), 21^{1}/16. *Pe la anul 865 bulgarii ... întemeiară un stat puternic.* BĂLCESCU, M. V. 7. [Românii] *coprinseră ca la douăzeci și cinci orașe mari și puternice și cetăți.* id. ib. 76. *O infanterie care luptă sprijinită de o artilerie puternică face minuni de vitejie.* BRĂESCU, V. A. 69. *Partidul nostru este astăzi cu mult mai puternic.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. *Acum „Grivița Roșie" este o întreprindere și mai puternică decît înainte de război.* ib. 1952, nr. 2 402. *Statul democrat-popular este puternic prin conștiința maselor.* ib. 1953, nr. 2 784. *Puternica bază tehnică cu care industria a înzestrat agricultura a înlocuit vechile metode de muncă.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 59. *Factorul esențial de care depinde valorificarea însemnatelor rezerve pe care le define agricultura noastră ... este crearea unei puternice baze tehnico-materiale.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 908, cf. DEX. ◇ (Adverbial) *Canada a devenit în ultimul timp o țară puternic industrială.* RALEA, O. 119.

3. Spec. (Despre forțe armate; p. restr. despre membrii unor forțe armate) Care are o mare capacitate de luptă. *Sîntem oare destui și destul de puternici?* BĂLCESCU, M. V. 43. *Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute, Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Flotele puternice ș-armatele fălоase.* EMINESCU, O. I, 59. *Ieși-vor din negru pămînt, În zale de-argint, cavalerii Puternici, ca grindina verii.* COȘBUC, P. I, 154.

4. (Învechit, rar) Excepțional. *Vasilie Vodă, deși se supune acestei neapărate nevoi, totuși nu pierde încrederea că mai tîrziu se va putea dezbrăca de niște asemenea îndatoriri, cerute numai de puternice împrejurări.* ASACHI, S. L. II, 16.

5. Care este deosebit de convingător (neputînd fi pus la îndoială), temeinic, solid. *Iată o puternică dovadă că nu sînt și nu pot să fiu bun vînător.* ODOBESCU, S. III, 22, cf. DL, DM, DEX.

6. Care reprezintă un factor de primă importanță, esențial. *Rîsul a fost adeseori un puternic element al artei morale.* DEMETRESCU, O. 176.

III. (Indică intensitatea) **1.** Care se produce, care se manifestă cu intensitate; intens, tare, viu, mare[1] **(V 1)**.

a) (Despre lumină, surse de lumină etc.) *Pe marginile drumului, într-un soare puternic, curgeau ptraie grăbite.* SADOVEANU, O. VII, 311. *Lumina puternică a Sudului face să apară pe paleta sa colori vii.* VIANU, A. P. 77. *Lumina puternică îl orbi.* STANCU, R. A. IV, 248. *Îmi arată prin geam schelele fantastice ale blocului de peste drum, luminate de reflectoare puternice.* BARBU, P. 33. *În ferestrele mari, ... ardeau lumini puternice.* id. G. 184. ◇ (Adverbial) *Apoi soarele începu să ardă din ce în ce mai puternic.* GÎRLEANU, N. 190.

b) (Despre voce, sunete, zgomote etc.) *Pasul lui în tact și graiul: cine vine? 'mprejur tună Și eho în depărtare la puternic ton răsună.* ASACHI, S. L. I, 103. *Acum ea auzea glasurile puternice.* ODOBESCU, S. I, 9. *Buzduganul, căzînd, se izbi de o poartă de aramă și făcu un*

vuiet puternic. EMINESCU, P. L. 5. *A strigat o dată cu glas puternic.* CREANGĂ, P. 91. *Un freamăt puternic se făcu atunci în toată pădurea.* ISPIRESCU, L. 238. *Deodat-aud, ca cu semnal, un sunet clar, puternic, muzical.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 163. *Deodată, în liniștea aceea, răsună un glas puternic.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 138. *Încă o dată, băieți, bine v-am găsit! repetă Boerescu cu glas puternic.* REBREANU, R. II, 85. *Lălăia acum un cîntec falnic, un fel de cîntec mai mult puternic decît melodios.* MIRONESCU, S. A. 132. *Zgomot de tren se apropie mereu mai puternic.* SEBASTIAN, T. 231. *Glasul lui puternic închidea o mînăre mare în el.* SADOVEANU, O. I, 69. *Omul de sus ... strigă cu glas puternic.* BART, S. M. 18, cf. H. LOVINESCU, T. 100. *Aude o voce tînără și puternică.* T iunie 1964, 40. *Am un viers femeiesc ...Și puternic la cîntat, Se aude-n depărtat.* TEODORESCU, P. P. 632. ◇ (Adverbial) *Și vorba-i mai puternic atunci o să răsune.* ODOBESCU, S. I, 30. *O vacă mugi undeva prelung, puternic.* REBREANU, I. 461. (Fig.) *Să răsune tot mai puternic glasul poporului nostru în apărarea păcii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 375.

c) (Despre elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.) *Stîrnindu-se și un vînt foarte puternic..., începînd și a fulgera, să părea că ceriul arde.* DRĂGHICI, R. 9/12. *Un foc puternic cuprinsă chilia.* ASACHI, S. L. II, 40. *Auzi, puternic, vuietul vîntului.* STANCU, R. A. III, 67. *Apa fu luminată de un incendiu puternic.* BARBU, P. 327. ◇ (Adverbial) *Jos, valurile loveau mai puternic în lespezi.* C. PETRESCU, Î. I, 28. *Mlaștinile eutrope s-au dezvoltat puternic în regiunile joase.* MG I, 142.

d) (Rar; despre anotimpuri) *Laudă semințelor, celor de față ... Un gînd de puternică vară ... S-ascunde în fiecare din ele.* BLAGA, P. 25.

e) (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) *Suferiți-mă, bunilor creștini,... ca să vă arăt cît de puternic iaste gîndul morții.* MAIOR, P. 27/21. *Prietenug!... Ce amoriu viu și puternic aprinzi cu-a ta mijlocire!* CONACHI, P. 81, cf. BĂLCESCU, M. V. 60. *Nimic nu-i mai puternic în om ca slăbiciunea!* COȘBUC, P. I, 160. *Cu dreptul pe care mi-l dă puternicul sentiment ce mă stăpînește ..., vă reconciliez.* GALACTION, O. A. I, 114. *Piesa ... provoca un puternic și răscolitor șoc de conștiință.* T decembrie 1964, 40. *Parcul ... dă o puternică senzație de labirint vegetal.* V. ROM. iunie 1965, 15.

f) (Despre stări patologice, simptome etc.) *Leiba tremura, scuturat de un puternic acces de friguri.* CARAGIALE, O. I, 59. *A fost apucată după-amiazi de niște friguri puternice.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 316. *Avusese o hemoptizie puternică.* CĂLINESCU, S. 815. *Numai febra și tusea izbucneau, puternice, prin clădirea lui de oase.* BLAGA, H. 88. *Apare o durere extrem de puternică, asemănătoare unui cuțit înfipt în pîntece.* BELEA, P. A. 172. *Uneori apar crize dureroase, puternice.* ABC SĂN. 102. ◇ (Adverbial) *Ion Manolescu, puternic gripat, fusese oprit de doctori să mai joace.* CAMIL PETRESCU, P. V. 3.

g) (Despre acțiuni, manifestări, însușiri etc. ale ființelor) *Puternica ta liră, de mîna-ți pipăită, A veacurilor stinse cenușă-ar fi mișcat.* ALEXANDRESCU, M. 27. *Vei găsi poporul tare, Înfruntînd lovirea soartei cu-o puternică răbdare.* ALECSANDRI, P. II, 75. *Poetul ... află ..., în puternica sa închipuire, alte imagine mai potrivite.* ODOBESCU, S. III, 34. *A mers ... cu ciocul deschis, înghițind aerul în gîlgîiri puternice.* GÎRLEANU, N. 206. *Artistul se vădește în Creangă ... prin puternicul lui simț muzical, care îl face să-și citească toate frazele.* VIANU, A. P. 116. *Jocul gîzelor în jurul unui felinar electric este redat cu puternice comparații.* id. ib. 216. *Au avut loc puternice manifestații de protest.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Vitalitatea lui puternică i-a dat poporului o siguranță implacabilă.* ARGHEZI, B. 55. ◇ (Adverbial) *Cucoșul ... scutură puternic din aripi.* CREANGĂ, P. 68. *Mă uit la vulturul din zare Cum zboară puternic și lin.* COȘBUC, P. II, 21. *Pumnul Axiniei, mic și nervos, izbea repede și puternic în ușa ... crîșmei.* HOGAȘ, DR. I, 94. *Se scutură și răsuflă puternic pe nări aerul rece al sfîrșitului de noapte.* C. PETRESCU, Î. I, 259. *Iese din scenă, trîntind foarte puternic ușa.* SEBASTIAN, T. 133. *Și alții ca el au iubit puternic viața.* SADOVEANU, O. VI, 321. *Luă hățurile și trase puternic de ele.* STANCU, R. A. III, 350. *În întreaga lume se înalță tot mai puternic ... lupta de eliberare a oamenilor muncii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 651. *Calul ... rămase cu botul lîngă ulucă și suflă puternic pe nări.* PREDA, M. 10. *Crește puternic numărul acelora care văd în muncă ... o datorie morală.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 73. *Strînse puternic mîna asta fierbinte ... să nu-i mai scape.* BĂNULESCU, I. 21.

h) (Despre alte noțiuni) *Versurile lui exercitau asupra mea o înrîurire extraordinar de puternică.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 198. *În ea rămase mai puternic simțul realității.* AGÎRBICEANU, A. 215. *Intercalarea aceasta* [a traducerii] *e foarte abilă și efectul ei uimitor de puternic.* GALACTION, A. 164. *Zilele de astă-vară ... sînt o chezășie fericită și un îndemn puternic.* id. O. A. I, 49. *Conștiința descendenței latine este foarte puternică la Dante.* VIANU, L. U. 16. *Nu poate exista năzuință mai nobilă, impuls creator mai puternic pentru artistul zilelor noastre decît de a reflecta ... măreția vremii pe care o trăim.* M 1962, nr. 4, 1. *Această consfătuire ... va constitui un puternic îmbold în munca lor închinată construcției socialiste.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 904. ◇ (Adverbial) *Niciodată simțimîntul libertății nu îmbărbătă mai puternic mintea unui popor.* BĂLCESCU, M. V. 76. *Călătoria în Spania ... solicită puternic darurile vizuale ale scriitorului.* VIANU, A. P. 77. ✦ (Rar; despre privire) **Pătrunzător (1).** *Are o privire puternică.* CAMIL PETRESCU, T. I, 209. ◇ (Adverbial) *Aproape de tot de ea, o privește puternic în ochi.* id. ib. 113. ✦ Care este evident, vizibil. *La copii aceste semne sînt mai puternice, în vreme ce la bătrîni sînt puțin exprimate.* ABC SĂN. 73.

2. (Despre ape curgătoare, izvoare etc.) Care curge, țîșnește cu mare forță (și cu debit bogat). *Auzi vijîind pe sub vagon o apă repede și puternică, ce parcă numai cu acest vuiet al ei îți dă o senzație de răcoare.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Păstorii întîlnesc cîte un brad tînăr, purtat cu rădăcini cu tot de apele unui puternic șuvoi.* BOGZA, C. O. 65. *Și astfel, viața celor trei puternice izvoare e asigurată pentru multă vreme.* id. ib. 67.

3. (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) Care acționează imediat și intens. *Doctorul ... a compus un fel de curățenii gustoase însă și puternice.* CORNEA, E. I, 194/7. *Să bea o mare cantitate de apă, mai ales dacă este vorba de acizi sau baze puternice.* BELEA, P. A. 149.

4. (Despre creații literare, artistice etc.) Care are caracter mobilizator. *În timpul revoluției franceze s-au cîntat cîntece revoluționare de mase, puternice.* M 1961, nr. 1, 41.

— Pl.: *puternici, -ce.* — Și: (învechit și regional) **potérnic, -ă,** (învechit, rar) **putérnec, -ă** adj.

— **Putere** + suf. *-nic.*

PUTERNICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Cu putere. LB.

— **Puternic** + suf. *-ește.*

PUTERNICÍ vb. IV. (Învechit, rar) **1.** Tranz. A da putere **(I 1)**, a întări. *Cela ce pre toate puternicește D*[u]*mn*[e]*zeu.* BIBLIA (1688), 361[1]/57; cf. TDRG.

2. Intranz. A deține (sau a-și menține) puterea **(II 1).** *Am arătat istorii cîte sînt ... celor ce puternicesc cu nevreadnică omortre.* BIBLIA (1688), 361[1]/16.

3. Refl. A deveni puternic **(III 1 c).** *Slugile tale n-au cu ce ținea dobitoacele sale, așa se-au tare puternicit foametea în pămîntul Canaanului.* PALIA (1581), 197/1.

— Prez. ind.: *puterníicesc.*

— V. **puternic.**

PUTERNICÍE s. f. **1.** (Învechit) Putere **(I 1).** Cf. DDRF.

2. (Învechit) Putere **(II 1).** Cf. CORESI, ap. DHLR II, 326. *Din aceste condiții să cunoaște gradul puternicíei, cauza creștirei seău a scăderei și ... a apunerii imperiilor lumei.* SĂULESCU, ÎR. II, 5/12. *Ieremia,*

avînd lucrurile sale întocmite bine despre Polonia şi Turcia, au apucat mai cu puternicie frîiele guvernului. IST. M. 215/2. ◇ (În formule de adresare folosite faţă de o persoană de rang înalt) *Banul Mihail Cantacuzino ... vine spre respectuoasă închinare înaintea puterniciei voastre* (a. 1774). URICARIUL, I, 173. ◇ Fig. *Pătrunşi de mare puternicia morţei, am plecat capul.* NEGRUZZI, S. I, 254. ✦ (Bis.) Atotputernicie. *Se spuniu fiilor oamenilor vărtutea* (sila C, puterea H, *puternicia* D) *ta, şi slava mare ... împărăţiei tale.* PSALT. 300. *Lăudaţi elu* (pre puterea lui H, pre *puterniciile* lui D) *în silele lui.* ib. 308. *Toţi ... au greşit, fiind fără ştiinţa puterniciei lui Dumnezeu, cela ce toate de nemica le-au făcut.* N. COSTIN, ap. CADE. *Înţelepţia şi puternicia lui Dum(nezeu) aşezînd şi tocmind fiinţele şi (lucru)rile* (a. 1702). GCR I, 343/28.

3. (Învechit şi regional) Act de violenţă, faptă brutală; silnicie. *Nimenea să se învolnicească a face puternicie asupra numitelor mănăstiri.* ŞINCAI, HR. III, 159/3, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vreo cîţiva din ţinutul nostru încep a face puternicii.* FRÎNCU-CANDREA, M. 300.

— Pl.: *puternicii.*

— **Puternic** + suf. *-ie.*

PUTERNICÓS, -OÁSĂ adj. (Bis.; regional) Atotputernic. *Dumnezeu este bun Şi este puternicos, Nu mă lasă ticălos.* BIBICESCU, P. P. 363.

— Pl.: *puternicoşi, -oase.*

— **Puternic** + suf. *-os.*

PUTERÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, prin Transilv.) **1.** Puternic **(I 2)**. Cf. MAT. DIALECT. I, 26.

2. Care dă posibilitatea, care creează condiţiile pentru a realiza ceva. *Românii din Banat ... prevedeau în unirea ţărilor o conlucrare puternicoasă şi pentru scuturarea definitivă a jugului bisericesc nemaisuferit.* BARIŢIU, P. A. II, 82.

— Pl.: *puteroşi, -oase.*

— **Putere** + suf. *-os.*

PUTERÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui putere **(I 1)** (Cluj—Napoca). REŢEGANUL, TR. 108. *Cînd te văd seara, pe stele, Toată puteruţa-mi piere.* id. ib.

— **Putere** + suf. *-uţă.*

PUTÍBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Posibil. *Nu este vorba numai a combina ţifrele, ci de a măsura ... toate dimensiile putibile.* BREZOIANU, Î. 225/16.

— Pl.: *putibili, -e.*

— Din **putea** (după fr. *possible*).

PUTIBILITÁTE s. f. (Învechit, rar) Posibilitate **(2)**. *Inteligenţele şi voinţele, trebuinţele şi putibilităţile se osibesc nemărginit.* BREZOIANU, Î. 136/6.

— Pl.: *putibilităţi.*

— **Putibil** + suf. *-itate.*

PUTIHÉŞ s. n. v. **pochiheci.**

PUTINÁR s. m. (Mold. şi prin sud-estul Transilv.) Persoană care lucrează sau care vinde putini **(1)**; p. gener. dogar. Cf. ALEXI, W., DM, DEX, ALR I 1 836/180, 536, 558, 588, 596.

— Pl.: *putinari.*

— **Putină** + suf. *-ar.*

PÚTINĂ s. f. **1.** Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri, folosit mai ales la păstrarea laptelui, a unor brînzeturi, a murăturilor, a peştelui conservat etc.; p. ext. butoi; putină **(1)** împreună cu conţinutul ei. V. ciubăr, cadă, hîrdău. Cf. ANON. CAR. *L-au pus gol într-o putină.* AMIRAS, LET. III, 133/5. *Învăţătură ... în ce chip să se măsoare buţile sau tocitorile sau putinile* (a. 1795). BV II, 376. *S-au băgat toate laptele în putină.* BĂRAC, T. 37/13. *Ouăle nu trebuie păstrate în putină.* PENESCU, M. 74/10. *Din Vrancea ies acum cofe, doniţi, putini şi alte vase de lemn.* I. IONESCU, P. 72, cf. LM. *Într-o putină, pere uscate şi dulci ca smochinele.* CREANGĂ, O. 232. *De pe acoperiş mă rostogolii în putina cu apă.* DELAVRANCEA, T. 29. *Brînza se păstrează în putiră.* PAMFILE, I. C. 37. *Hager ia cu stropitoarea apă din putina cea mare de lîngă fîntînă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 324. *Iar pe stînga, singură şi părăsită, o putină cu apă.* GÎRLEANU, N. 114. *Ne privi puţin, lăsă putina în mijlocul drumului şi se făcu nevăzut.* HOGAŞ, DR. I, 64, cf. SEVERIN, S. 37, 73. *Ai în casă ... vreo putină de murături?* GALACTION, O. A. I, 301. *Stau, în nepreväzută vecinătate, un butoiaş cu gaz, o putină cu scrumbii.* CAZIMIR, GR. 41. *Oamenii iau şi ei, iubitori, cu chibzuială ..., două putini de brînză.* CAMIL PETRESCU, U. N. 349, cf. STOIAN, PĂST. 51. *A scos ... dintr-o putină o scrumbie bună.* SADOVEANU, O. X, 603. *Acolo era putina de apă în care baba afunda necontenit mîna c-o ulcică.* id. ib. XI, 448. *Am găsit pe cei trei fraţi ai copilului bolnav, ascunşi într-o putină.* ULIERU, C. 4. *O doniţă şi o putină, ca să fie frumoase, au doagele strînse în cercuri de răchită.* ARGHEZI, B. 42. *Aici adastă putini şi butoaie Pe chei şi sub şoproane.* V. ROM. noiembrie 1954, 63. *Putinile cu borhot îşi aşteptau rîndul în căruţele trase.* PREDA, R. 385. *El intra pe jumătate în putină.* S mai 1960, 7. *Baba, de bucurie, unde nu umplu o putină cu covaşă!* ŞEZ. II, 108, cf. VIII, 93, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI. *Şi-n stînă că s-ascundea, Trei putini mi-alătura.* BALADE, II, 319. *S-a băgat brînza-n putină,* se spune despre fapte care nu se mai repetă sau despre foloase ce nu vor mai fi. *De frate, îmi eşti frate, dar brînza e pe bani, că, S-a băgat brînza-n putină.* PANN, P. V. III, 109/17, cf. ZANNE, P. III, 488. *Ai şi tu puţină brînză la putină şi crezi acum că ai căşărie,* se spune despre un om încrezut. ZANNE, P. III, 485. ◇ Loc. adv. (Regional) **De-a putina** = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. *De-a putina se dau copiii puntndu-se în vîrful dealului şi rostogolindu-se pe iarbă.* PAMFILE, J. I, 61. ◇ Expr. (Popular şi familiar) **A spăla** (sau **a şterge, a rade**) **putina** = a fugi, a pleca din faţa unui pericol sau a unei situaţii neplăcute; a pleca pe furiş; a o şterge. *Mi-am luat catrafusele şi-am spălat putina.* ALECSANDRI, T. 70. *N-a stat mult la gînduri spre a vedea că alta nu-i mai rămîne decît să spele degrabă putina.* CARAGIALE, O. II, 232. *A doua zi ... am şi spălat putina.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 315, cf. TDRG. *Se zicea ... că, într-un sat, ... a făcut tot isprăvi d-ăstea şi c-a scăpat d-acolo spălînd putina într-o noapte.* LUNGIANU, CL. 102, cf. BL II, 183. *A scăpat de ştreang ... spălînd putina iarăşi peste graniţă.* COCEA, S. I, 185, cf. IORDAN, L. R. A. 492. *Nu stau nici o clipă pe gînduri să spele putina.* BOGZA, A. Î. 360. *În timpul acestei explozîuni, Cavafu şi-a luat catrafusele şi a spălat putina.* V. ROM. august 1953, 67. *A făcut ... vreun omor şi vrea să spele putina cît mai curînd.* TUDORAN, P. 27. *Feciorul, isteţ şi tare cum era, făcu ce făcu şi spălă putina din mijlocul lor.* MARIAN, T. 202. *Într-o bună zi spălară putina tusrei şi-şi făcură drum prin străinătate.* ŞEZ. IX, 117, cf. I. CR. III, 219. ✦ P. ext. Conţinutul unei putini **(1)**. *2 putine de poame murate* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 206/13. *Să gătească vreo 6 putini de brînză.* FUNDESCU, L. P. I, 51. □ *Au mîncat toată putina.* ✦ (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie leneşă (Moiseiu — Vişeu de Sus). GLOSAR REG.

2. (Bis.; regional) Cristelniţă. *Trei lumînări ... de pe marginea putinei (cristelniţei), adecă a vasului în care se botează copilul.* MARIAN, NA. 191, cf. ALR II/I MN 93, 2 732/784, ALRM II/I h 229.

3. (Rar) Cadă de baie (din lemn). Cf. BIANU, D. S.

4. P. anal. Numele mai multor recipiente folosite la culesul şi prelucratul strugurilor:

a) (Regional) Coş în care se pun strugurii culeşi (Groşi — Baia Mare). Cf. ALR II 6 125/349.

b) (Prin estul Munt. şi prin Olt.) Ciubăr în care se toarnă strugurii din coş. Cf. ALR II 6 126/791, 872, 876.

c) (Prin estul Munt. şi prin Olt.) Cadă în care se varsă strugurii spre a fi călcaţi; (popular) călcătoare. Cf. ALR II 6 129/791, 836, 872, 6 131/836.

d) (Regional) Tocitoare (Rudina — Tîrgu Jiu). Cf. H IX 83.

e) (Prin Olt.) Coşul teascului. Cf. ALR II 6 137/876, 886.

5. (Regional) Vas în care se argăsesc pieile (Răcăşdia — Oraviţa). CHEST. V/61.

— Pl.: *putini* şi (rar) *putine*. — Şi: (regional) **pútiră, pútenă** (H III 326, VIII 77), **pótină** (ib. IX 284), **bútină** (LM, H XIV 376) s. f.

— Lat.* **putina.**

PUTINCIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit) Puternic **(I 1).** *Atuncea să vezi cazne în bieţii oameni ..., bătăi în tot chipul, care nu este putincios omul a le spune.* N. COSTIN, LET. II, 13/17. *Bine ai nemerit, măria ta, de nu te-ai grăbit să-l mazileşti pre acel domn harnic şi de treabă, şi putincios.* NECULCE, L. 19. *Ţineţi-vă, săracelor ţări, dacă sînteţi putencioase, de acmu să biruiţi nevoile.* id. ib. 113. *Eşti putincios a vindeca boalele trupurilor.* MINEIUL (1776), 72^{v1}/12. *De aud pe cineva că iaste putincios şi învăţat a face ceale ce sînt pentru binele de obşte, îl pustiesc şi umblă să-l strice.* KLEIN, ap. IORGA, L. II, 191. ◇ (Substantivat) *Cei putincioşi să ridice sarcina neputincioşilor ... cu cale şi de trebuinţă ca să dăm şi să aşezăm academie* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 188.

2. (Învechit) Puternic **(I 2).** *Leul ... şi vulturul ... după a firii sale simţire aşè să cunoscură, precum mai tari, mai iuţi şi mai putincioasă dihanie decît dînşii alta a fi să nu poată.* CANTEMIR, I. I, 29. *Din doi cel mai putincios Să ia sabia îndată.* PANN, E. II, 55/6. ✦ (Învechit, rar; despre lucruri) Rezistent, tare, solid. *Lucru aşa de putincios şi de vîrtos subt soare nu este, căruia biruinţă şi înfrîngere să nu se dea.* CANTEMIR, ap. ODOBESCU, S. III, 488.

3. (Învechit) Puternic **(II 1).** *Va avea prieteni doi crai putincioşi.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 162/23, cf. 135/29. *Are un crai putincios care cu a lui vitejie să apropiese pănă aproape de Gova.* AMFILOHIE, G. 42/4, cf. DHLR II, 329. ◇ (Substantivat) *A putincioşilor mîna lungă şi ochiul neoprit este.* ZANNE, P. IV, 560. ✦ Influent. *Atunci l-acea vreme cînd au făcut uricul şi mărturiile Lupul Vor[nicul], nefiind dumnealui* [hatmanul] *în ţară şi fiind dumnealui putincios, Lupul Vor[nicul], la Neculai Vodă, au năpăstuit şi au făcut cum i-au fost voile lui* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 50. ✦ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernic. *Cîrtiţa ... Şi linxul ... Din a lor drumuri prescrise de mîna cea putincioasă.* CONACHI, P. 269. ✦ (Şi în sintagma *putincios din avuţie*) Înstărit, bogat. *Acei domni, ce au făcut curţile aceste, mai în trecute zile, au fost şi mai putincioşi din avuţie.* MUSTE, ap. GCR II, 24/26. *Denaintea porţilor celor bogaţi, a celor mai putincioşi adecă, să afla nişte drugi.* CRITIL, 55/34.

4. (Învechit) Puternic **(II 2).** *Putincioasă neamurile goţilor.* CANTEMIR, HR. 239. *Ne trebuie a ne adresa la un reprezentant al Ungariei viitorului, al Ungariei putincioase.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 505. *Nici un guvern nu este putincios la o naţie demnă decît bazat pe libertate.* BOLINTINEANU, O. 255.

5. (Învechit şi regional) Posibil. *Într-acesta chip să să apuce de ceale putincioase şi folositoare.* AETHIOPICA, 14^{r}/18. *Am socotit în tot chipul putinciosul ajutoriu de unde poate a se face* (a. 1813). URICARIUL, IV, 179/4. *Nu ... siliţi pre învăţăceii vostri la toate putincioasele virtute îndată la început.* PETROVICI, P. 105/22, cf. LB. [Subsidiile] *au a se întrebui cu toată putincioasa iconomie.* AR (1829), 52^{1}/15. *Voi întrebuinţa toate putincioasele mijloace spre a o dobîndi.* PR. DRAM. 140. *Că să luaţi aminte şi să vă îngrijiţi, ca să afle şi să dobîndească toată putincioasa ocrotire şi îmbrăţişare la pricinele lor* (a. 1835). N. A. BOGDAN, C. M. 118. *Pojarschi au dat acestor nenorociţi putincioasă uşurare.* ASACHI, I. 173/30. *Mihai ... făgăduia că, în cea mai mare grabă putincioasă, va alerga cu toată oastea.* BĂLCESCU, M. V. 466. *România ... este determinată a opune toată rezistenţa putincioasă pentru libertatea sa.* ap. GHICA, A. 130. *Menţinerea bunei orînduieli şi curăţeniei numai acolo este putincioasă unde este un loc pentru fiecare lucru.* BREZOIANU, Î. 73/19. *A lucrat cu toată putincioasa prudenţă, precauţiune, prevedere.* BARIŢIU, P. A. I, 302, cf. III, 424. *În aceste luni* [de vară] *... preumblarea este mai putincioasă decît alte dăţi.* FĂTU, D. 119/5, cf. MAN. SĂNĂT. 114/21. *Este iertat dar Moldovei ... a se convinge dacă limbele nouă fac cît limba veche ..., dacă substituţia lor este putincioasă.* RUSSO, S, 79. *Doresc să-l ştiu cine este şi n-am putincios mijloc.* PANN, E. I, 44/22, cf. POLIZU. *Se face acestor ofiţeri putincioasa înlesnire, libertîndu-se cîte un galben pe fiecare zi.* MO (1860), 21/20. *Cu toate că eram în adevăr trataţi cu toate politeţele şi afabilităţile putincioase, ... adeseori simţeam starea noastră de prizonieri.* SION, P. 273. *Întrebuinţase toate mijloacele putincioase.* FILIMON, O. I, 146. *Eu voi da tot ajutorul putincios pentru susţinerea „Convorbirilor".* ALECSANDRI, S. 79. *Tirania timpilor trecuţi nu mai este putincioasă astăzi.* BOLINTINEANU, O. 258. *Îşi urmează cu stăruinţa şi răbdarea obicinuită ... ţinta sa ... prin toate mijloacele care-i sînt putincioase.* CONV. LIT. XI, 35, cf. DDRF, BARCIANU. *Te cunun, ţîi dau loc de casă şi toate înlesnirile putincioase.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 152, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Împăratul atît de mult iubea pe tînăra sa soţie, încît îi făcea, spre a fi fericită, toate mulţumirile putincioase.* ŞEZ. I, 163. ◇ (Adverbial) *Nici au lăsat el noauă săracii să-i hrănim, căce că nu e putincios a-i hrăni.* CORESI, EV. 449. ✦ (Învechit, rar) Necesar **(I 1).** *Să mi să dea voie a mă dăslugi personal excelenţei voastre pentru lucrurile cele putincioase întru deschiderea unii asemenea fabrici* (a. 1833). DOC. EC. 527.

6. (Învechit; despre acţiuni) Eficace. *Smerenia iaste o mijlocire putincioasă pentru ca să iai aceaia ce pofteşti.* ANTIM, ap. GCR II, 7/4. *Atîta fură de putincioase Vaietele de maica obidată, Cît de la pragul morţii să întoarse Sufletul lui Parpanghel îndată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 211.

— Pl.: *putincioşi, -oase.* — Şi: **putenciós, -oásă** adj.

— **Putinţă** + suf. *-ios.*

PUTINCIOŞÍE s. f. (În dicţionarele din trecut) Posibilitate **(2).** Cf. CIHAC, I, 214, GHEŢIE, R. M. 362, BARCIANU.

— Pl.: *putincioşii.*

— **Putincios** + suf. *-ie.*

PUTINÉI s. n. Putină **(1)** mică, înaltă şi strîmtă, în care de obicei se bate laptele ca să se aleagă untul; vasul împreună cu conţinutul lui; (regional) maslincă, potroşcă **(1)**, tic[4]. Cf. LB. *Ia şi putineiul, Îl leagă c-un brîu ... Ş-în ceilaltă* [mînă] *codru ... 'mbucînd.* PANN, P. V. II, 66/4, cf. POLIZU. [Şarpele] *îl puseră într-un putinei.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 354, cf. DDRF, BARCIANU. *Ea ofta, cînd mai avea vreme şi smîntînea putineiele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 167, cf. ALEXI, W., TDRG. *Laptele stă în putineie pînă la două zile, după cum e mai răcoare sau mai cald.* PAMFILE, I. C. 25, cf. DIACONU, P. 27, ŞĂINEANU, D. U. *A trebuit să verse putineiul cu lapte, tocmai cînd îl umpluse mai bine.* GALACTION, A. 266. *Untul era dus în putineiul cît o donicioară.* CAMIL PETRESCU, U. N. 204. *Buniea ne dădea putineiul de bătut unt.* VLASIU, A. P. 181, cf. H III, IV, V, IX, X, XI, XIII, XIV, XV, XVI. *Să aruncăm în ale guri căscate Un putinei cu lapte bătut, Să le turnăm pe gît.* TEODORESCU, P. P. 176, cf. GRAIUL, I, 65, MATEESCU, B. 64. *Am un putinei Plin cu lei* (Dovleacul). ŞEZ. IV, 48. *Putinei De tei, Limbă de balaur* (Teaca şi cuţitul). ib.

VII, 124. ◇ (Ca termen de comparație) *Femeia e scundă ca putineiu.* JIPESCU, O. 45. *Cu trupul ca butia ..., Mîini ca putineile.* TEODORESCU, P. P. 578. *Un balaor gros ca putineiul și lung de-o prăjină de pogon!* MUSCEL, 31. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mai am un putinei Cu vreo cinci mii de lei.* PĂSCULESCU, L. P. 248. *Mai căutați cu temei Că mai este-un putinei, Dobînda banilor mei.* BALADE, II, 392. ◇ Expr. (Regional) **Parcă e trîntit de la putinei,** se spune despre o persoană grasă. Cf. CIAUȘANU, V. 193. (Regional) **A bate ca într-un putinei deocheat** = a încerca în zadar să facă ceva. Cf. ZANNE, P. V, 529. ✦ P. ext. Conținutul vasului definit mai sus. ✦ (Munt. și prin Dobr.) Vas în care se duce mîncarea la cîmp. Cf. H II 82, 208, 262, VII 187, 477, XII 43, 120, 158.
— Pl.: *putineie* și (rar) *putineiuri* (POLIZU). — Și: (învechit) **putinéu** s. n. LB, BARCIANU.
— **Putină** + suf. *-ei.*

PUTINÉU s. n. v. **putinei.**

PUTINÌCĂ s. f. Diminutiv al lui **putină (1)**; (regional) putinioară. Cf. POLIZU, MARIAN, S. R. II, 6, DDRF, TDRG. *Rîșcovii se murează pentru iarnă, păstrîndu-se în anume putinele.* PAMFILE, I. C. 247. *Pregătește verze din putinica din tindă.* SADOVEANU, O. V, 267. *Ei sărau această carne și-o puneau în putinele.* MOROIANU, S. 26. *Storceau mierea din faguri, o aduceau ... în putinici de stejar.* STANCU, D. 21. *Buhaiul ... se compune dintr-o putinică sau coșă de lemn.* ALEXANDRU, I. M. 36. *De mîncare i-am făcut Acru borș din putinică.* TEODORESCU, P. P. 341. *Dobra subțirica Umple putinica* (Braga). GOROVEI, C. 30. ✦ P. ext. Conținutul vasului definit mai sus; conținutul împreună cu vasul respectiv. *În momentul acesta, negustorul scoate capacul de la putinica a doua de icre.* CARAGIALE, O. III, 153. *În tinda încăpătoare, stau de-a lungul pereților putinici cu brînză.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Mama pusese o putinică de brînză, să avem pentru iarnă.* VLASIU, A. P. 132. *Se simte înăcrit de parcă ar fi băut o putinică de borș.* V. ROM. februarie 1955, 196. □ *Au mîncat toată putinica.*
— Pl.: *putinele* și *putinici.*
— **Putină** + suf. *-ică.*

PUTINIOÁRĂ s. f. (Regional) Putinică. Cf. TDRG, PASCU, S. 160, SCRIBAN, D. *Am două putioare, Și ziua sînt pline, Noaptea sînt goale* (Cizmele). PĂSCULESCU, L. P. 78.
— Pl.: *putinioare.* — Și: **putioáră** s. f.
— **Putină** + suf. *-ioară.*

PUTÍNTE adj. v. **potent.**

PUTÍNȚĂ s. f. **1.** Faptul de a putea **(1)**; capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a face, de a realiza ceva; putere **(I 1)**, (livresc) potență **(1)**, (învechit) puternicie **(1)**, puterință **(1)**, (glumeț) puterișcă. *L-am îndemnat, după putința-mi, spre osteneală* (a. 1700). GCR I, 340/19. *Am silit, după putința mea, ... de am lucrat în via Domnului.* ANTIM, P. XXV. *Ș-au fost un viteaz cu putință mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. V. 33, cf. LB. *Nu cere de la noi lucru care să fie mai presus de putința omenească.* MARCOVICI, D. 413/26. *Ce rușine ... cînd am dovedi străinilor că nu avem putința de a fi, de a ne ridica la înălțimea misiunii noastre.* KOGĂLNICEANU, S. A. 185. *Testul autoriului ... s-a păstrat și aici nevătămat și, după putință-ne, s-a tradus nu numai cît se poate mai strîns originale, ci și mai la înțeles.* CIPARIU, în CONTRIBUȚII, I, 194. *Toată putința unei gîndiri mai complete.* MAIORESCU, în CONTRIBUȚII, I, 201. [Noaptea] *a pus În minte-ne, stavili putinții de-adus Aminte ce-i timpul.* COȘBUC, P. II, 298. *Putința de a te adapta mediului e o dovadă de superioritate?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199. *Aceasta le dă niște putinți de înțelegere.* ap. IORDAN, L. R. A. 76. *Absolvenții școlilor nu se puteau îndeletnici cu niște scrieri care erau cu totul în afară de gustul și putința lor de înțelegere.* SADOVEANU, E. 96. *Unde nu este putința, la ce-i bună voința?* ODOBESCU, S. III, 86, cf. ZANNE, P. IV, 561. ◇ **Peste putință** sau **peste putința cuiva** = **a)** loc. adv. și adj. (care este) mai presus de puterile sau posibilitățile (de realizare ale) cuiva; (care este) imposibil de realizat. *Măcar că foarte peste putință era săracilor, iar neputîndu-să într-altu chip a să face, au făgăduit boiarii ca să dea acești bani.* R. GRECEANU, CM II, 134. *Un lucru peste putință.* DRĂGHICI, R. 148/5. *Lucrul era cu greu, fiind peste putință a opri intrarea turcilor în țară.* BĂLCESCU, M. V. 109, cf. 66. *A fost peste putință Puterea armoniei să-l facă s-o înțeleagă.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Ar fi un lucru peste putință a voi aceasta.* BOLINTINEANU, O. 428. *E chiar peste putință a urmări acest lanț.* ODOBESCU, S. I, 198. *Peste putință să nu vie.* CARAGIALE, O. II, 14. *Îi părea că asta ar fi peste putință.* SLAVICI, N. I, 22. *Vru să-l încheie; peste putință, gulerul era ca ferul.* BASSARABESCU, V. 45. *Era peste putință să fie dat în vileag.* GALACTION, A. 354. *Muierea, ca cringul cu iepurii, peste putință a se păzi.* ZANNE, P. II, 298; **b)** loc. adv. (rar) foarte mult, foarte tare. *Cel ce piste putință gonește, nebun întreg să socotește.* id. ib. VIII, 642. ◇ Loc. adj. și adv. **Cu putință** = posibil. *Este poetul cel mai modest cu putință.* GALACTION, A. 105. *Stăteau grămădite toate mărunțișurile cu putință.* SADOVEANU, O. VI, 357. ◇ Loc. adv. **Pe cît cu putință** = cît este posibil, în măsura în care poate, cît se poate. *Un titlu trebuie să fie, pe cît cu putință, o plapumă caldă și bine potrivită pentru subiectul învelit.* GALACTION, A. 278. *Stănică intră ... tîlăurind, pe cît cu putință, privirile de pe fațada strîmbă.* CĂLINESCU, E. O. II, 102. *Începu să recurgă la troc, să refuze pe cît cu putință bancnotele.* id. s. 627. ◇ Loc. vb. **A(-i) fi cu putință** sau (învechit) **a(-i) fi (la, prin) putință** ori **a-i fi cu putința** = a (se) putea **(2-3)**. *Să fie puteare cuiva cu fericirea cea din lontru, iară fără de aceasta nu e putință.* PRAV. LUCACI, 172. *Și de va fi putință încă să i se închine.* PRAV. GOV. 21r/14. *De iaste putință și pînă în a cincea simțire să nu se însoare spre verii săi.* id. ib. 22r/17. *Au socotit să treacă în țeara ungurească, pren țeara leșească, că pren țeară peste munți nu era putință.* URECHE, LET. I, 202/12. *Nu iaste putință să-ș mîntuiască viața.* PRAV. 124, cf. 118. *Nu-i putință fără mîncare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 56r/11. *Nu era cu putință să lase.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. *De ar fi fost cu putință, s-ar fi întors îndărăt.* R. POPESCU, CM I, 234. *Pentru bani ... cu greu lucru era să-i împlinească, că în grab' a să stringe den țară nu era putință.* R. GRECEANU, CM II, 165. *Ar fi fost cu putință să moară* (a. 1700). ap. TDRG. *Să nu să facă nunte în zilele ce sînt oprite de besearică ... ce, după cît va fi putință, să se ferească de acestea* (a. 1741). GCR II, 29/30. *Întîiași dată au deținut un galion mare împărătesc, ... și aprinzîndu-sè de ardea cu mare pară..., care n-au fost cu putință să-l stingă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 285/33. *Am cunoscut cum că au fost cu putință a să birui* (a. 1773). GCR II, 91/13. *De-mi va fi în putință da-ț'voi prè lezne ție acestea* (a. 1802). id. ib. 188/34. *Numai pe acel loc au fost mai la putință* [măsurătoarea] *din pricina caselor* (a. 1806). URICARIUL, X, 220. *Prin gloate ... nu-i cu putință a străbate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 412. *Înapoi nu iaste cu putință a să întoarce.* BELDIMAN, N. P. I, 149/1. *Cît va fi prin putință să ne ajutăm însine.* DRĂGHICI, R. 164/16. *Dar nimica nu va fi Prin putință să-i ferească De atingerea-mi de care O să moară mîine toți.* C. A. ROSETTI, C. 78/14. *Este oare cu putință să nu simțiți îndurare?* CONACHI, P. 87. *Pe cît îmi va fi putința și eu îți voi răsplăti.* PANN, P. V. II, 7/4. *Să vedeți acuma d-a fost cu putință Acea prețioasă dorință s-ascult.* ALEXANDRESCU, O. I, 112. *Dragă Tarsiță ...,* [fac] *tot ce mi-a fi prin putință.* ALECSANDRI, T. 1 458. *Îi rugai cu binele*

să ne lase să trecem înainte; nu fu cu putință. BOLINTINEANU, O. 301. *Un lucru nu era nici Persidei cu putință, să treacă ulița.* SLAVICI, O. II, 89. *N-a fost cu putință să-l facă să tacă.* ISPIRESCU, L. 2. *Era cu putință să se mai deștepte?* DELAVRANCEA, T. 243, cf. MACEDONSKI, O. I, 43. *Obiceiurile sînt amestecate oriunde e cu putință.* IORGA, P. A. II, 159. *Toate sînt cu putință la turc.* SADOVEANU, O. X, 109. *Voi face șapte copii. E oare cu putință?* CĂLINESCU, E. O. I, 227. *Sînt, totuși, încă multe cu putință.* BLAGA, P. 159. *Deasupra acestui înalt podiș ... nu era cu putință să fie săpate gropi.* BOGZA, C. O. 34; cf. TUDORAN, O. 9, VÎN. PESC. februarie 1964, 1. *Numai cu ochii minții acest lucru e cu putință.* H. DAICOVICIU, D. 130. *Dacă-ți este cu putință, Te rog, fă și-a mea voință.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 246. ◇ Expr. **A(-i) sta cuiva în** (sau, învechit, **prin) putință** ori **a fi în putința cuiva** = a depinde (numai) de cineva realizarea a ceva; a fi în stare, a avea posibilitățile sau mijloacele necesare de a face ceva. [Sînt gata] *a te sluji cu cerni va sta prin putință.* FILIMON, ap. TDRG. *Din acest ceas nu le mai sta prin putință d-a nu să vedea între patru ochi.* DELAVRANCEA, S. 28. *Simțeau și pentru ce nu-i stă în putință lui Rodean să le încunjure.* AGÎRBICEANU, A. 224. *Dacă i-ar fi stat prin putință, ar fi împușcat-o.* GÎRLEANU, N. 143. (Cu schimbarea construcției) *De-ar fi-n a mea putință să fac precum doresc.* ALECSANDRI, P. I, 165. **A face tot ce-i stă în** (sau, învechit, prin) **putință** = a face tot posibilul, tot ce poate. *Am făcut tot ce mi-a stat prin putință.* ISPIRESCU, L. 95. *Belciug va face tot ce-i va sta în putință să-l scoată din casa lui.* REBREANU, I. 84. **Cel mai ..., cu putință** = cel mai ... posibil; extrem de ... *Eu sînt omul cel mai serviabil cu putință.* C. PETRESCU, C. V. 134. *Aș dori să-ți atrag atenția în modul cel mai civilizat cu putință.* T decembrie 1962, 37. *Merg pe calea ferată, Drumul cel mai drept cu putință.* SORESCU, P. 8. (Învechit) **A fi fără putință** = a nu mai avea nici o posibilitate de a realiza ceva. *Iaste fără de putință a le dobîndi.* BIBLIA (1688), [prefață] 5/6. (Rar) **A fi în putința de a ...** = a fi în situația de a ... *Împrecinații nu erau în putința de a ajunge la o împăcare.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. (Învechit) **Pe** (sau **prin**) **cît îi va fi cuiva** (sau **îi iartă pe cineva**) **putința** = în măsura în care (îi) este posibil. *Conlucrează și tu pe cît te iartă putința.* MARCOVICI, D. 250/16. *Și văzînd că-ți pui silința mai curînd a izbuti, Pe cît îmi va fi putința și eu îți voi răsplăti.* PANN, P. V. II, 7/4. (Cu schimbarea construcției) *Rugăm ... ca și întru deoasta, prin cît putința va ierta, să primești a arăta aceeași milostivire* (a. 1813). URICARIUL, I, 197. ✦ (Învechit și regional) Situație, stare materială; p. ext. situație socială. *Fieșicarele să mănînce cumu-i e putința.* PRAV. GOV. 144v/5. *Nu cheltuiè ca un domn după putința țării.* NECULCE. L. 70. *Și scoasă și ruptă pe țară, de-i aședza pre oameni pe putință.* id. ib. 149. *Cu mare bucurie priimind pre măria sa, toți ospătîndu-l cît mai bine și după putință le-au fost.* R. GREȚEANU, CM II, 142. *Au lăsat și măria sa ca să fie ... pecetluiri ... după putința și treapta fieșlecăruia.* R. POPESCU, CM I, 576, cf. A V 25. ◇ Loc. adj. **Cu putință sau cu putinți** = bogat, înstărit. *Fiind lipsiți de pîine, le merge mai greu; earʼ fugiè din cei săraci, iar cei mai cu putință era mulțămiți.* NECULCE, L. 382; cf. CANTA, DET. III, 178/21. ✦ (Învechit) Influență (a cuiva). *Mardonie hatmanul ... avea cinste mare la Xerxis, și putința i să sporea.* HERODOT (1645), 357.

2. Mijloc, modalitate de realizare, de înfăptuire a ceva, posibilitate (**2**), (învechit și popular) putere (**IV 1**), (învechit) puterință (**2**), putincioșie, (regional) modru (**2**), (învechit, rar) putibilitate; faptul de a fi posibil, posibilitate (**1**). *Nefiind putință să se hrănească fără de muncă* (a. 1675). GCR I, 219/31, cf. LB. *Spre a nu descuraja pe soli și a le lăsa sperarea putinței unei învoieli, se numise o comisie din senat.* BĂLCESCU, M. V. 201, cf. POLIZU. *Nu atît puterile, cît putințele ne-au lipsit.* ODOBESCU, S. II, 386. *Această putință ca fiul său să se fi îndreptat făcea ca bietul tată să fie înclinat spre a-i mai da crezare.* MILLE, V. P. 136, cf. DDRF. *Nimeni să n-aibă putință să-i vadă.* COȘBUC, AE. 21; cf. ALEXI, W. *Totuși, între aceste două curente atît de deosebite s-a putut stabili putința unei activități anume.* PETICĂ, O. 418. *Nu mai avui măcar în gînd putința de a mai glumi pe socoteala vremei, depărtate anticități.* HOGAȘ, DR. I, 279. *Vorbea atît de blînd că Titu nu găsi putința să se supere.* REBREANU, I. 189, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Și le-arătași putința refugiului prin peșteri.* MINULESCU, V. 106. *Sînt oameni care poartă în ochi, fără nici o putință de amăgire, tot adevărul personalității lor.* GALACTION, A. 58, cf. VOICULESCU, B. II, 113. *I-a făcut să vadă putința unui trai mai bun.* SADOVEANU, O. VI, 287. *În mîinile ... poporului muncitor stă putința de a ne făuri un trai îmbelșugat.* SCÎNTEIA, 1951, nr. 2 232. *Tînărul are putința de a preface în realitate cele mai îndrăznețe visuri ale sale.* ib. 1952, nr. 2 511. *Erau mai ales intelectuali lipsiți de putința de a construi.* CĂLINESCU, B. I. 124. *În tot timpul ăsta ... n-ai avut putința să-mi dai un semn de viață.* H. LOVINESCU, T. 331.

3. (Învechit, rar) Putere (**II 1**). *Acest lucru îl făcea Xerxis numai ... să-și arate putința lui.* HERODOT (1645), 369.

4. (Învechit, rar) Putere (**II 3**). *Ce folosu-i acum a să pune împotriva celia putințe Cării toată Asia să supune?* BUDAI-DELEANU, Ț. 301.

5. (Fiz.; Tehn.; astăzi rar) Putere (**III 5**). [Gravitatea] *este acè putință care silește un trup a trage spre chendru pămîntului.* AMFILOHIE, G. F. 65r/5. *Putința care mișcă sau poate mișca mașina.* M. DRĂGHICI, F. I, 47r/9. *Putința se măsoară deci prin lucrul efectuat în unitate de timp.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 78, cf. 191.

— Pl.: *putințe* și (rar) *putinți.* — Și: (învechit) **potință** s. f. BARCIANU.

— **Putea** + suf. *-ință.*

PUTIOÁRĂ s. f. v. **putinoară.**

PÚTIRĂ s. f. v. **putină.**

PUTMÁL s. m. (sg.) (Regional) Om puturos (**I 2**) (Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 163. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce putmal de om.* id. ib.

— Etimologia necunoscută.

PUTOÁNĂ s. f. v. **puton.**

PUTOÁRE s. f. **1.** (De obicei cu determinări care precizează sensul) Emanație rău mirositoare răspîndită de ceva sau de cineva, duhoare, exalație, puturoșenie (**1**); atmosferă viciată de această emanație, (franțuzism rar) mefitism; (învechit) microorganism provenit mai ales din descompunerea substanțelor animale sau vegetale din bălți, agent al unor boli infecțioase; miasmă. *Și putrezise trupul lui și de putoare nime nu putea să se apropie.* VARLAAM, C. 352. *În lut și în cenușă te prefaci, o, oame, În viiarme, după care te afli în putoare.* M. COSTIN, ap. GCR I, 205/25. *Și să va știi putregaia lui și Să va nălța putoarea lui.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/16. *Nu era putință să meargă omul pe drumuri ... de putoarea mare unde se tîmpla masul lor.* N. COSTIN, LET. II, 63/9. *În gunoaie și în puloare ai pre moșu-tău* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 29/22, cf. ANON. CAR. *Trupul Radului Vodă groaznic și întunecat, plin de puroi și de putoare.* ANON. CANTAC., CM I, 102. *Într-o parte le murea caii, într-altă parte slujitorimea, unde să făcuse și putoare foarte groaznică și nesuferită, dă mortăciuni.* R. GRECEANU, CM II, 185. *Grea putoare de gload sau de alt miros neplăcut sloboade* (a. 1710). GCR I, 359/27. *S-a obicinuit a fi*

în unile locuri de a duce trupurile morților, atuncea cînd pentru putrejunea și putoarea sînt sănătății foarte stricătoare (a. 1808). IORGA, S. D. XII, 200, cf. DRLU, LB. *Din împărăția animală, putoarea, cînd creapă și putrezesc animalele, așijderea și din vegetabilă, se meastecă cu atmosfera.* ANTROP. 108/15. *Multe mii de trupuri de om, de cai și de cămile zăceau d-a lungul drumului și aerul se împuți de o mare putoare.* BĂLCESCU, M. V. 162. *Potrivește mirosul trandafirului cu putoarea porcului.* PANN, P. V. I, 162/23. *Putoarea leșurilor putrezinde te amețea.* NEGRUZZI, S. I, 291, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Dar de ce nu se culcă, dacă-s obosiți, și șed în putoarea aceea?* CONTEMPORANUL, IV, 138, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Putoarea sălbăticiunii era pentru el ca un fir solid pe care umbla fără greș.* SADOVEANU, O. VIII, 451, cf. SCRIBAN, D. *Era o hărmălaie și o putoare caldă, de oameni nespălați, înghesuiți, cu suflarea uneori grea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 76. *Îi făcea greață putoarea de pisică, intrată în mobilă.* BENIUC, M. C. I, 310. *Cînd mă vezi fumînd, strigi la mine că-ți umplu casa de putoare de mahoarcă.* T decembrie 1964, 9. *A apucat-o la fugă ... lăsînd în urmă sa o putoare a om mort.* SBIEBA, P. 310. *El luă perii și-i băgă în foc. Însă ea simți putoarea,* RETEGANUL, P. IV, 57. *Nu poți să trăiești în putoarea cea mare care vine din fundul fîntînii.* ȘEZ. II, 203. ◇ Fig. *Au umplut de bun miros toată lumea și putoarea păcatului au gonit* (a. 1745). BV II, 82. *De putoarea păcatului curățește-mă.* MINEIUL (1776), 157[r1]/22. *Rușinatul Neron și nebunul Caligula, cufundați fiind în putoarea noroiului răutății.* ȚICHINDEAL, F. 358/8. ◇ Compus: (rar) **putoarea-dracului** = numele unei substanțe medicamentoase (urît mirositoare) nedefinite mai de aproape (probabil, pe bază de sulf). *Să se răpadă iute Ștefan pîn la spițărie și să ie de zece parale putoarea-dracului.* HOGAȘ, DR. II, 98. ✦ (Învechit, rar; în forma *putore*) Fecale (de om). *Călugărul, de va ședea înaintea fraților să-și leapede putorea lui sau apa lui ..., să se pocăiască o zi.* PRAV. GOV. 126[v]/12.

2. Epitet pentru o persoană leneșă, murdară sau lipsită de caracter; epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, C. PETRESCU, Î. II, 128, BUL. FIL. II, 275, SCRIBAN, D. *Uite mintea mea a proastă; Să mă car de la nevastă Și să mă duc cu-o putoare.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 53. *Marș afară, putorilor!* CAMILAR, N. I, 334. *Uite-o și pe dezmățata! Putoare!* T februarie 1962, 34. *Sînt și unele putori avare care au cîte-o saca cu un cal.* V. ROM. ianuarie 1966, 178. *Unde-i cîte-o putoare, Se ține de mine mare.* ȘEZ. II, 184, cf. REV. CRIT. III, 166. *Să mă duc la șezătoare, Să nu zică că-s putoare.* BIBICESCU, P. P. 185. *Eu am fost ca și o floare, Nu ca ce hîdă putoare!* BUD, P. P. 30, cf. MAT. DIALECT. I, 26, 89. ◇ (Pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Se duce la putoarea ei de ibovnic și îi duce o băutură care îl mai ține cu nițică viață.* GORJAN, H. I, 76/5. *Toate astea din pricina unei putori de muieri.* ARGHEZI, S. XI, 24. *Să-și audă vorbe? ... Că face cine știe ce, ca putoarea aia de duduia Carmen Popescu?* BARBU, P. 162. ◇ (În imprecații și în formule injurioase) *Evanghelia mă-ti de putoare!* SADOVEANU, P. M. 68. *'Mnezeii mame'voastr' ... putori!* GALAN, Z. R. 57.

— Pl.: *putori.* — Și: (învechit, rar) **putóre** s. f. PRAV. GOV. 126[v]/12.

— Lat. **putor, -is.**

PUTÓI subst. (Regional) Stîlp (la o stînă) (Romos — Orăștie). CHEST. V 8/65.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUTÓN s. n. (Transilv.) Vas făcut din doage de lemn, asemănător cu putina, care se poartă adesea în spate și care are diverse întrebuințări. *Un puton (bot) de gunoi e destul pentru șase buciumi.* ECONOMIA, 157/5. *Căzile, ciuberele, putoanele ..., întîi cu apă fierbinte, apoi cu rece ... să se spele.* ib. 160/4, cf. LB, POLIZU, PAȘCA, GL., COMAN, GL., ALR II 6 125/325. ✦ (Regional) Bidon pentru untură (Moftinu Mic — Carei). ALR SN IV h 1 042/334.

— Pl.: *putoane* și *putonuri.* — Și: **putoánă** s. f. CIHAC, II, 301.

— Din magh. **putton.**

PUTÓRE s. f. v. **putoare.**

PUTORÍ vb. IV. Intranz. (Transilv. și prin nordul Mold.) A lenevi, a trîndăvi. Cf. REV. CRIT. III, 166, ALR I 323/100, 1 323/273, ALR II/I h 97/574. *Să nu șadă și să putorească!* GLOSAR REG.

— Prez. ind.: *putoresc.*

— V. **putoare.**

PUTORÍȘCĂ s. f. (Familiar și peiorativ) Diminutiv al lui putoare (2). Cf. DEX.

— Pl.: *putorișți.*

— **Putoare** + suf. *-işcă.*

PUTÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Puturos (I 1). (Fig.) *Povestea a unei adevărate istorii, în urechile și gurile a unor băsnuitori căzînd, în putoase și grozave blojituri să preface.* CANTEMIR, HR. 139.

— Pl.: *putoși, -oase.*

— Cf. puți.

PUTPUDÚCHE interj., s. m. v. **pîtpalac.**

PUTPUDÚCHI interj., s. m. v. **pîtpalac.**

PUTRĂGÁI s. n. v. **putregai.**

PUTRĂGÁNIE s. f. (Învechit și regional) Putregai (1). Cf. POLIZU, ALR I 960/49.

— Și: **putrigánie** s. f. POLIZU.

— **Putrăgai** + suf. *-anie.*

PUTRĂJÚNE s. f. v. **putrejune.**

PÚTRĂT, -Ă adj. v. **putred.**

PÚTRED, -Ă adj. **1.** (Despre corpuri ori despre substanțe organice sau despre obiecte confecționate din astfel de substanțe; adesea prin lărgirea sensului) Care și-a pierdut aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni și care a intrat în putrefacție (1); alterat, descompus, putrezit, stricat, (livresc) putrid[1]. Cf. ANON. CAR. *Din pometii săi mîntncă poame putrede* (a. 1714). GCR II, 12/12. *O peară Putrădă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 335. *Mai toate podurile ... sînt putrede și stricate* (a. 1815). URICARIUL, V, 439, cf. CLEMENS, DRLU. *Te cobori pe o scărîță ... putredă acum de vechime.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Am văzut ... lipscani și bogasieri care își împodobesc magaziile cu marfă putredă.* FILIMON, O. I, 93. *Casa-i dărăpănată ..., streșina-i putredă.* ALECSANDRI, T. I, 318. [Volumele] *s-au mucezit astfel, încît cele de hîrtie sînt mai mult putrede.* ODOBESCU, S. I, 339. [Casă] *a cărei streașină de șindrilă era putredă.* EMINESCU, N. 37. *Se rupse ața, căci era putredă.* ISPIRESCU, L. 55. *Ai un stnge care ar învia un cadavru putred.* DELAVRANCEA, T. 243. *Cadavre putrede ... pe care foșnesc viermii.* IONESCU-RION, S. 248, cf. DDRF, BARCIANU. *Somnoroșii bureți, crescuți fără sămînță pe șindrila putredă a acoperișului.* HOGAȘ, DR. I, 24, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Într-o stranâ am găsit lemn putred.* GALACTION, O. 81. *Merse mai departe ..., călcînd peste foi putrede.* C. PETRESCU, Î. I, 146. *O pocnitură ... rupse ecoul ca pe o pînză putredă.* BRĂESCU, O. A. I, 228. *Stuful putred din acoperiș.* VLASIU, D. 249. *Se așează în soare, pe un colț de trunchi putred.* SADOVEANU, O. IX, 194. *Podul era putred.* CĂLINESCU, S. 715. *Parc-ar fi niște roade putrede.* BLAGA, POEZII, 89. *Coridoarele goale,*

vechi, cu dușumeaua aproape putredă. CAMIL PETRESCU, O. III, 192. *Pămîntul acoperit cu frunziș putred ne prindea picioarele.* STANCU, R. A. I, 82. *Copitele vacii erau putrede și descompuse.* BOGZA, C. O. 28. *Un măr atîrnă putred pe creangă.* BENIUC, V. 76. [Grajdul] *era vechi și putred.* H. LOVINESCU, T. 177. *S-a oprit lîngă o cioată putredă.* VÎN. PESC. mai 1964, 11. *Venea dinspre munte un vînt tăios, cu miros de zăpadă și pădure putredă.* V. ROM. ianuarie 1965, 52. *Mirosul sălbatic al arborilor putrezi.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 657; cf. ALR I 960. *Pe lîngă un măr putred se strică și cel bun.* ROMÂNUL GLUMEȚ, 35, cf. ZANNE, P. I, 216. *Mulți copaci pe dinafară se văd frumoși Și pe dinlăuntru sînt putrezi, scorburoși.* ZANNE, P. I, 147. *Nu te răzima de sîtlp putred.* id. ib. III, 383. *Umblă tnnădind teie putrede,* se spune despre cei care duc o viață grea, aspră. Cf. id. ib. V, 622. ◇ Fig. *Nici un cuvînt putred den gura voastră să nu iasă.* CORESI, L. 426/12. *Nici să ne lenim către fericita chemare a lu Dumnezeu pentru strînsoarea bogăției putrede.* id. EV. 420, cf. N. TEST. (1648), 260ᵛ/32. *Temeiurile pe care a zidit templul fericirii sale au fost putrede și ticăloase.* MARCOVICI, D. 8/21. *Mărire putredă.* ALEXANDRIA, 165/17. *De-a lui favoruri putrede Rîzînd, își bate joc.* NEGRUZZI, S. II, 40. *Toamna asta udă, mai putredă ca cele ce s-au dus.* BACOVIA, O. 61. *Putreda tăcere pășind pe streșini joase.* LESNEA, VERS. 242. *Pentru acea ființă curată, fiul lui Leu-Împărat e un venin putred.* SADOVEANU, O. XII, 126. *Clopote de lemn cu putred Glas jelesc.* ARGHEZI, VERS. 76. ◇ (Regional) *Friguri putrede* = febră tifoidă. Cf. LB. *Am fost bolnav de friguri putrede.* SADOVEANU, O. IX, 478. ◇ (Substantivat) *Și șezură de aleseră, bunii în vase, e putrezii lepădară afară.* TETRAEV. (1574), 223. *Să cade putredului acestuia să să îmbrace în neputrezire* (a. 1650—1675). GCR I, 233/30. *Miroase a stirv, a putred, a oase.* ISAC, O. 113. *Mînca-te-ar putredu să te mănînce.* ȘEZ. IV, 17. ◇ (Pe lîngă nume de culori, indică o nuanță închisă a acestora) *Verdele mucegaiului nu semăna cu verdele pe care-l avea iarba. Era un verde putred, care mirosea greu.* STANCU, R. A. II, 404. ✦ (Învechit) Emanat de corpuri sau substanțe putrede **(1)**; p. ext. rău mirositor. *Duhoarea acea putredă ... și miazmatică a bolnavilor.* CUCIURAN, D. 30/6. ✦ (Rar; despre ape stătătoare) Clocit, stătut. *Ape putrede care priesc numai papurii.* GALACTION, O. A. II, 208. *Piere orice sămînță bună în mlaștina putredă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 206. ✦ (De obicei adverbial; ca determinant al unui adjectiv, rar substantiv, de care este legat, de regulă, prin prep. „de") (Care este) foarte, extrem de ... *Vestea e în țară sfoară, că ești putred de bogat.* PANN, P. V. II, 89/15. *Este putred de bogat.* I. IONESCU, D. 342. *Oameni putrezi de păcate.* ODOBESCU, S. I, 25. *Un boier așa de mare, putred de bogat.* CREANGĂ, A. 158. *Un flăcău destul de copt, putred de bogat.* CARAGIALE, O. I, 71. *Ei erau ... convinși că socrul lor e putred de bogat.* AGÎRBICEANU, A. 451. *Un zgîrcit putred de bogat.* GÎRLEANU, N. 8. *Pe vremea aceea, stăpînea în Crîngu un boier mare, bogat, putred de bogat.* MIRONESCU, S. A. 87. *Era încîntat că-i vorbește atît de prietenos un om putred de bogat.* C. PETRESCU, A. 301. *Am avut rude putrede de bogate.* CĂLINESCU, E. O. II, 87. *O să fii putredă de bogată.* id. S. 374. *Era avocat mare. Putred de bogat.* STANCU, R. A. IV, 245. *Veți călca poate-n picioare Strugurii putrezi de copți.* BENIUC, P. 72. *Negru și budzat, Putrid di bogat.* VASILIU, C. 22. *Trage podul, măi podar, Să trec la ăl cîrciumar ..., Că e putred de bogat Și să-i ieu nu e păcat.* TEODORESCU, P. P. 293. *Tatăl său le va da orice, că e împărat puternic și bogat putred.* RETEGANUL, P. II, 68. *Era bogat putred.* ȘEZ. VI, 150. *Cei doi fii ai moșului cari ajunseră acum negustori putrezi de avuți.* REV. CRIT. I, 135. *Putrăd de beat.* ALR I 1 724/28, cf. 1 724/87, 109, 118. *Putrăd di gras.* ALR II/I MN 49, 2 266/386. (Eliptic) *Vărul-meu are moșie, moară mare mecanică, la Obor, e senator, e putred, dă-l dracului.* CĂLINESCU, E. O. II, 146. *Baia-i bună, putredă, păcat că n-o lucrăm.* Com. PAȘCA, cf. ALR II/I MN 49, 2 266/250, 362. ✦ (Popular; despre ploi) Persistent și mărunt **(I 4)**, specific toamnei. *A treia zi ... de dimineață ni se arată iunie în mantaua lui noiembrie, cu întunecarea a tot orizontului și cu ploaie putredă, plină de toată strîcăciunea* (a. 1837). IORGA, S. D. VI, 121. *Cînd cădeau ploile cele putrede, ... uzi pînă la oase, trebuia să dormim în glod.* GANE, N. II, 102. *Negurile se ridică de pe păduri sau vin de la șes; în acest caz prevestesc ploaie putredă.* PAMFILE, VĂZD. 101. *Muntele se învălui o lună întreagă în neguri și în ploi putrede.* GALACTION, O. 159. *În înfățișarea-i umilită ... era atîta tristețe, ca și în ploaia putredă de afară.* SADOVEANU, O. VI, 563. *Îl cuprinse nostalgia unor armate în mers, sub ploi putrede.* CAMILAR, N. II, 139, cf. H X 534, A V 14.

2. (Învechit) Care este supus putrezirii, pieirii; p. ext. trecător; (învechit) putregăios **(2)**. *Au făcut Dumnedzău ceriul și pămîntul și omul, toate cîte-s văzute și nevăzute, carile sînt putrede și trecătoare.* VARLAAM, C. 82. *Unde-i aurul și argintul, unde-s robii cei mulți și giocurile? Toate-s putrede și toate-s prah și toate-s umbră și somn.* MOLITVENIC (sec. XVII), 302.

3. Fig. (Despre oameni, grupuri sociale, regimuri politice etc.) Decăzut moralicește; corupt, descompus. *Și ne apropiem mai vîrtos frîmseției acestii lumi nestătătoare și putredă.* CORESI, EV. 419. *Fecioria ta putredă, cu curvie și cu muiare.* PRAV. GOV. 21ᵛ/1, cf. 32ᵛ/11. *Voi sînteți tot atîta de putrezi și scăzuți, N-aveți nici politeța ce-avură cei căzuți.* BOLINTINEANU, O. 144. *Să te pui în fruntea poporului și să răstorni această aristocrație putredă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 331. *Revolta împotriva acestei societăți putrede.* SADOVEANU, E. 77. ◇ Expr. **E ceva putred la mijloc** (sau **în Danemarca**), se spune cînd, într-o anumită acțiune, există ceva suspect, vătămător, cînd lucrurile nu se desfășoară normal. *Este ceva putred în Danemarca ..., zice el, cu gestul de teatru al prințului tragic.* SADOVEANU, O. VII, 225. (Cu schimbarea construcției) *Despre domnișori ce să zici? Era ceva putred în familia lor!* BARBU, P. 143.

— Pl.: *putrezi, -de.* — Și: (regional) **pútrăt, -ă** (ALR I 960/5, 26), **pútrid, -ă, pútrit, -ă** (ib. 960/418) adj.

— Lat. **putridus.**

PUTREDÍ vb. IV v. **putrezi.**

PUTREDÍRE s. f. v. **putrezire.**

PUTREDÍT, -Ă adj. v. **putrezit.**

PUTREDITÓR, -OÁRE adj. v. **putrezitor.**

PUTREFÁCȚIE s. f. **1.** Proces de descompunere a unor substanțe organice (vii sau moarte) sub influența unor agenți externi normali sau patogeni; (astăzi rar) putrezeală **(1)**, putreziciune **(1)**, (învechit și regional) putrejune **(1)**, (învechit, rar) putrificațiune. *Gunoaile numai atunci au devenit îngrășături cînd s-au transformat în gunoi putred ... (Putrefacția) este aceea în vremea căriă productele ce se esavură din ea sînt amoniacoase.* BREZOIANU, A. 35/17. *Aceste substanțe vătămătoare se dezvăluie în vremea putrefacției materiilor animale și pare că sînt solubile în apă.* MARIN, PR. I, 63/30, cf. STAMATI, D. *Semnele de putrefacție sînt cele mai sigure care dovedesc moartea.* POLIZU, P. 224/11. *Originea hidrocarburilor trebuie căutată în putrefacția microorganismelor vegetale și animale.* IOANOVICI, TEHN. 18. *Mormane de fîn și de gunoaie umpleau aerul cu un miros hibrid de iarbă cosită și de putrefacție acră.* CĂLINESCU, S. 5, cf. DL, DM, LTR², DN², DER, M. D. ENC., DEX. ✦ Spec. Fază ultimă a procesului de asimilare și dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acțiunea fermenților, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. *Regimul*

alimentar ... lactovegetarian ... dă loc la cele mai puține putrefacțiuni. PĂRHON, B. 147. *Procese intense de putrefacție sau fermentație intestinală.* BELEA, P. A. 245, cf. DEX.

2. Fig. (Rar) Putreziciune **(3).** Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *putrefacții.* — Și: (astăzi rar) **putrefacțiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **putréfaction.**

PUTREFACȚIÚNE s. f. v. **putrefacție.**

PUTREFIÁ vb. I. Refl. (Livresc) A putrezi **(1).** Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Sufletul, Hagienuș erau putrefiați de cultură.* CĂLINESCU, B. I. 104.

— Pronunțat: *-fi-a.* — Prez. ind. pers. 3: *putrefiază.*

— Din fr. **putréfier.**

PUTREFIÁBIL, -Ă adj. (Livresc) Putrescibil. Cf. DN², DEX.

— Pronunțat: *-fi-a-.* — Pl.: *putrefiabili, -e.*

— Din fr. **putréfiable.**

PUTREFIÉRE s. f. (Livresc) Putrezire. Cf. DN², DEX.

— Pronunțat: *-fi-e-.* — Pl.: *putrefieri.*

— V. **putrefia.**

PUTREGÁI s. n. **1.** Lemn sau plantă putredă **(1)**; masă vegetală aflată în descompunere; obiect de lemn putred; p. ext. obiect vechi și extrem de uzat (de prea multă folosire); (rar) putrezitură, (învechit și regional) putrăganie. *Măiestrele zîne Pe voinici frumoși îndrăgesc de moarte ! Lutnău-le inimă adevărată Și în locul acei, alta ele anină De putregai.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51, cf. DRLU, LB. *Strălucitor putregaiul, a fost copac cu mărime.* CONACHI, P. 114, cf. POLIZU. *Mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l tai, Și nu-l lasă pîn' ce viermii nu-l prefac în putregai.* HASDEU, R. V. 61. *Te-a slujit un drac ..., pentru un putregai de căpătîi ce-mi trebuiește sub talpa iadului.* CREANGĂ, O. 76, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Numai ferigele ude, Putregaiul și bureții Își trimet mirezme crude În desimea groasă-a cețîi.* TOPÎRCEANU, B. 24. *Aprinse putregai, Își învăli obrazul și se sui tar la roi.* SADOVEANU, O. XI, 131. *Muguri noi țîșnesc din putregai.* BENIUC, V. 80. *Putregaiul se cîrîță numai cu toporul.* H. LOVINESCU, T. 262. *Se-ntunecase. Putregaiul lumina Cu pîlpîiri livide-n pîlcuri și buchete.* LABIȘ, P. 393. *Cleanul trage bine și la viermi de putregai de anin, sau de salcie.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 20. *Putregaiurile vechilor armături ieșeau din apă ca niște capete de înecați.* V. ROM. ianuarie 1965, 91, cf. LTR², DĂR. *Crește pe putregaiurile buturugilor putrezinde.* H IV 71. *Cară de cele mocănițe .., Cu bulucii de scai, Cu șnițele de putregai.* POP., ap. GCR II, 336. *Mănînc putregai de fag, Să știut codrului cu drag.* SEVASTOS, C. 203. *Vede sub un putregai dormind un iepuraș.* ȘEZ. II, 188, cf. III, 139, X, 139. GRAIUL, I, 537, DENSUȘIANU, T. H, 331, ALR I 960, A III 9, 18, V 34. *Astăzi mînăru că un munte, Mîine putregai mărunte.* UDRESCU, GL. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *I s-a rupt în bucățele și putregaiul de frîu.* PANN, P. V. III, 89/10. *Nă, porumbacule, pentru putregaiul tău de durăitoare.* GANE, ap. CADE. ✧ Fig. *Iată în mii de cazuri ... putregaiul trupesc și sufletesc prefăcîndu-se.* GĂLĂCTION, O. 236. *Singure vin lucrurile din trecut ... Vin din bruiurile vremii, Din catifeaua putregaiului,* ARGHEZI, VERS. 207. *Inimă de putregai, N-am un cuțit să te tai !* CIAUȘANU, V. 119. ✦ Boală a plantelor (provocată de unele specii de ciuperci), care duce la putrezirea plantelor. *Un alt mesteacăn se puse în locul aceluia (pe) care putregaiul începuse a-l roade.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Învechit, rar) Mucegai **(1).** *Un vechi părete ... mîncat de umezeală și de putregai.* ODOBESCU, S. I, 164. ✦ (Învechit, rar; în forma *puiregaie*) Miros urît, de putrefacție. *Și să vă sui putregaia lui și să vă nălța putoarea lui.* DOSOFTEI, ap. C. CR. 240/17. ✦ Epitet depreciativ dat unui om bătrîn și neputincios sau unui om decăzut, corupt etc. *Cum? Și el umblă după-nsurat ... putregaiu dracului !* ALECSANDRI, T. 632, cf. CADE. *Îmi pare rău numai de copiii ăștia, care nu sînt putregaiuri ca voi.* H. LOVINESCU, C. S. 36. *De-ai fi, neico, vrun voinic, Ț-aș da gură pe nimic; Numa, ești un putrigani, Nu-ți dau gura nici pe bani.* HODOȘ, P. P. 187.

2. Fig. Ceea ce este decăzut moralicește, descompus, corupt; stare de decădere morală; descompunere, corupție, putreziciune **(3),** (rar) putrefacție **(2),** (învechit) putrejune **(3).** *Aci lanțuri d-aramă înjugă conștiința, Colo pulbere d-aur ascunde putregai.* ODOBESCU, S. I, 28. *Aș voi să am cîteva parale să le las acasă mamii și eu să vin să răsuflu vreo săptămînă la tine, că n-am ieșit din acest oraș de putregai ... de doi ani.* CARAGIALE, O. VII, 569. *O revoluție cu înțelesul de dărîmare a unei orînduiri de putregai.* ARGHEZI, B. 132.

3. (Entom.; popular) Licurici *(Lampyris noctiluca).* ALR I 1 895/1, 65, 107, 156, 249, 320, 370, 614, 878.

— Pl.: *putregaiuri* și (învechit și popular) *putregaie* (BARCIANU, ALR I 960/9, 103, 158, 160, 186, 200, 243, 249, 512, 573, 578, 600, 679, 730, 803, 988), (popular, m.) *putregai* (ALR I 960). — Și: (învechit și regional) **putrigái** (ib.; pl. și *putrigaie,* ib., m., *putrigăi, putrigai,* ib.) s. n., (regional) **putrăgái** (ib.; pl. și *putrăgaie,* ib. 960/56, 61, 77, 150, 847, *putrăgăi,* ib. 960/337, 350, 354, 355, 357, 840, m., *putrăgai,* ib. 960/5, 24, 45, 51, 59, 63, 65, 93, 131, 148, 231, 257, 285, 302, 335, 341, 582) s. n., (învechit, rar) **putregáie** (DOSOFTEI, ap. C. CR. 240/17) s. f.

— De la **putred.**

PUTREGÁIE s. f. v. **putregai.**

PUTREGÁI vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi **(1).** Cf. SCRIBAN, D. *Penibila lor maculatură a putregăit prin pădurile școlilor de țară.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 755, cf. SCL 1973, 52. ✧ Tranz. fact. Fig. *Călăii ... mulțămiți că pot stîrpi răul ce putregăia temeliile împărăției ...* TAFRALI, S. 152. *Plictisul năpădește ca pîrul împrejurul, Putregăind lumina sub ceruri de gudron.* LABIȘ, P. 278.

— Prez. ind.: *putregăiesc.*

— **Putregai** + suf. *-ăi.*

PUTREGĂIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Popular; despre corpuri, substanțe vegetale) Putred **(1).** Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Umple groapa cu jaratec și cu lemne putregăioase.* CREANGĂ, P. 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 339, TDRG. *Un lemn mare, putregăios, rămas printre tăciunii din vatră.* LUNGIANU, C. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Sub butuc putregăios Șede Ion mănios.* MÎNDRESCU, L. P. 73. *Și s-a pus în cap dă masă P-o cioată putregăioasă.* MARIAN, SA. 275. *Du-te, bade, sănătos, Ca un trandafir frumos, Ca un măr putregăios.* ȘEZ. I, 9, cf. ALR I 960/94, 283, 554, 675, 815. *Rămîi, maică, sănătoasă ..., Că și eu merg sînătos Că ș-un măr putregăios.* FOLC. TRANSILV. I, 201. ✧ Fig. *Deacă s-ar timpla să întoarcem acasă Cu altă inimă și putrigăioasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51. *Inimă putregăioasă, Ori fă-ți voie, ori te lasă,* F (1886), 227. *Modă putregăioasă.* ap. SCRIBAN, D. *Din om frumos Voi l-ați făcut ros Și putregăios, De tot urîcios.* TEODORESCU, P. P. 383. *S-o strîns toți cucii din țară Și cîntă de să omoară ... Pentru-a noastru trai, frumos Ce aï ți putregăios.* SEVASTOS, C. 91. *Of, inimă putrigăioasă, Cîn ți-aș mai vidè voicasă?* VASILIU, C. 137.

2. (Învechit) Care este supus putrezirii, pieirii; p. ext. trecător; (învechit) putred **(2).** *Cît de putregăios lucru și putregtunii supus să fie omul.* CANTEMIR,

HR. 169. *Să ne ridicăm cu mintea din lumea aceasta putrigăioasă la cea nepieritoare și eternă.* ap. TDRG.
— Pronunțat: *-gă-ios.* — Pl.: *putregăioși, -oase.*
— Și: (învechit și regional) **putrigăiós, -oásă** adj.
— **Putregai** + suf. *-os.*

PUTREGĂÍT, -Ă adj. (Popular; despre corpuri, substanțe vegetale) Putred **(1)**. *Le acoperim cu frunziș sau cu paie putregăite.* ATILA, P. 61. *Crucile uscate, strîmbe, putregăite și aplecate.* ARDELEANU, D. 176, cf. CADE. *O bătrînă salcie putregăită.* VÎN. PESC. august 1962, 10. ◇ Fig. *Ai plecat lăsîndu-mi promisiunea compătimirii cu care aveai să începi marea operă de vindecare a putregăitului meu suflet.* KLOPSTOCK, F., 237. *Atmosferă putregăită,* în SCL 1973, 52.✦ Plin de putregai **(1)**. [Brazii erau] *cu rădăcini împletite ca șerpii, cu găuri putregăite.* GANE, N. II, 37.
— Pl.: *putregăiți, -te.*
— V. **putregăi.**

PUTREGIÚNE s. f. v. **putrejune.**

PUTREJICIÚNE s. f. v. **putreziciune.**

PUTREJUCIÚNE s. f. v. **putreziciune.**

PUTREJÚNE s. f. **1.** (Învechit și regional) Putrefacție **(1)**. *Putrejunea și piiarderea ceaia ce o au luat și o iau după slobozirea lu Dumnezeu derept păcatele noastre.* CORESI, EV. 213. *Ș-am arătat tuturor morților lumină de înviere și schimbare din putregiune întru viață neputredă.* VARLAAM, C. 128. *Nice va moșteni putregiunea în neputregiune* (a. 1650—1675). GCR I, 233/25. *Ce fălosu e în sîngele meu cînd deștingu în putredire (putregiune D).* PSALT. 50, cf. DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^{v}/14. *Din aer vreo înnădușală sau putregiune nu i se naște.* CANTEMIR, IST. 35. *Ctt de putregăios lucru și putregiunii supus să fie omul.* id. HR. 169. *S-a obicinuit a fi în unile locuri de a duce trupurile morților, atuncea cînd pentru putrejunea și putoarea sînt sănătății foarte stricătoare* (a. 1808). IORGA, S. D. XII, 200, cf. DRLU. *Înaintea celui vecinic toate întră-ntru nimic, Tot e prada putrejunei, mare, puternic, slab, mic.* HELIADE, O. I, 409. *Toate putrejunei supuse.* ARHIVA R. I, 60/24. *Miros ce se socotește că vine dintr-o începere a putreziunii.* KRETZULESCU, M. 91/11. *Omul, după ce au înflorit o dată, din zi în zi se vestejește pînă agiunge la putregiune.* CR (1848), 11^{3}/41, cf. TDRG, DM, DEX. *Și m-am dat în pericioune, În moarte și putregiune.* MARIAN, Î. 312.

2. (Învechit și regional; și prin lărgirea sensului) Putreziciune **(2)**. *Stîrv împuțit și putrejune* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 229/10. *Vă ascundeți vistiariul vostru în ceriu, unde nice putrejunea putrezește, nice moliile o mănîncă* (a. 1644). GCR I, 112/10. *Cela ce samănă trupului, den trup va seceara putregiune.* N. TEST. (1648), 255^{v}/29. *Să nu vază putregiune* (a. 1651). GCR I, 155/17, cf. CHEIA ÎN. 36^{r}/32, CLEMENS. *Se află împlute cu mulțime de putregiuni de vietăți.* AR (1830), 28^{1}/24. *Vîntul ... suflă peste trupuri și duce departe mirosul putregiunei.* GHEREA, ST. CR. II, 87. *Pădurea ... cu neagra și frageda putrejune a vreascurilor sale.* HOGAȘ, DR. I, 241. *Pe mîn' m-or adus, Și pe mîn' m-or pus La on cap de june, La o putrejune.* MARIAN, Î. 106. ◇ Fig. *Vouă ... străluciți luceaferi ai vicielor, cari ați mîncat starea stăpînilor voștri ..., vouă, cari sînteți putrăjunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile.* FILIMON, O. I, 94. *Ruina și putrejunea rînjeau spăimîntătoare.* HOGAȘ, DR. I, 24.

3. Fig. (Învechit) Putreziciune **(3)**. *Fugind de putregiunea poftei care-i în lume.* N. TEST. (1648), 187^{r}/20. *Cu sarea cea dulce a dogmelor tale ... ai curățit putrejunea rătăcirii și pentru aceasta cînșlindu-te cîntăm.* MINEIUL (1776), 193^{VI}/3. *Căzut-au edificiul coprins de putrejune, Legi, dăline și tronuri cu regii au picat!* BOLINTINEANU, O. 190. *Tot ce-n țările vecine e smintit și stîrpitură, Tot ce-i însemnat cu pata putrejunii de natură.* EMINESCU, O. I, 150. *Ce putrejune socială!* CARAGIALE, ap. CADE.
— Pl.: *putrejuni.* — Și: (învechit) **putreglúne** (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), **putrezlúne, putrăjúne** s. f.
— **Putred** + suf. *-iune.*

PUTRESCÉNT, -Ă adj. (Livresc) Care a intrat în putrefacție **(1)**. Cf. DN^{2}, DEX.
— Pl.: *putrescenți, -te.*
— Din fr. **putrescent.**

PUTRESCÍBIL, -Ă adj. (Despre corpuri sau substanțe organice ori despre obiecte confecționate din aceste substanțe) Care putrezește **(1)** ușor; care este supus putrezirii; (livresc) putrefiabil, (învechit) putrezicios, putrezitor **(1)**. Cf. SCRIBAN, D. *Substanțe organice putrescibile ... acționează asupra peștilor.* VÎN. PESC. februarie 1964, 4, cf. DN^{2}, DEX.
— Pl.: *putrescibili, -e.*
— Din fr. **putrescible.**

PUTRÉT s. n. v. **portret.**

PUTREZEÁLĂ s. f. (Astăzi rar) **1.** Putrefacție **(1)**. Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Știam c-o să vie jivina, că nu dase încă-n putrezeală, hoitu, să fugă de el ca dracu de tămîie.* LUNGIANU, C. 50, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
2. Putreziciune **(2)**. Cf. POLIZU, ALEXI, W., M. D. ENC.
— Pl.: *putrezeli.*
— **Putrezi** + suf. *-eală.*

PUTREZÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri sau substanțe organice ori despre obiecte confecționate din astfel de substanțe; și prin lărgirea sensului sau în contexte figurate) A-și pierde treptat aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni; a deveni putred **(1)**, a intra în putrefacție **(1)**; a se altera, a se strica, a se descompune, (livresc) a putrefia, (rar) a putregăi. *Putrediră și urîră-se în fărădelegile sale.* PSALT. HUR. 44^{v}/1. *Bogătatea voastră putredi și veșmintele voastre.* COD. VOR. 132/7, cf. TETRAEV. (1574), 209. *Ascundeți-vă comoara în ceriu, ... viermii nu o răzbesc, nece putredește.* CORESI, EV. 44. *Să grijim de hrana trupului, ce va muri și va putredi* (a. 1579). GCR I, 24/24. *Dară de se va zăbovi, pînă va începe a putrezi într-însul pînă în doauo zile.* PRAV. GOV. 50^{v}/18. [Avuția] *de nu o fură furii sau de nu ruginește și de nu putrezește, ștuși vine moarte și rămîne altora.* VARLAAM, C. 29. *Nu înviază pînă nu va putredi.* N. TEST. (1648), 237^{v}/17. *Iară-mpărăteasa i-au murit prunc în pîntece greu împlîndu-să și i-au putredit pîntecele ș-au împlut-o viermi de vie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123^{r}/16. *Bogăția voastră au putredit și hainele voastre moliile au mîncat.* CHEIA ÎN. 10^{r}/18. *Începusă a putrezi sacii cu făină.* N. COSTIN, LET. II, 128/14. *Otrava cumplită, stomahul otrăvind, tot trupul putrezește.* CANTEMIR, IST. 51, cf. ANON. CAR. *Fierul și pietrele să putrezească, iar trupul lui să rămînă în veci* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 238/25. *Trupurile putrezesc în mormînt, iară sufletele nu știu unde se află.* MAIOR, P. 49/11. *Strugurii de brumă vor putrezi.* CALENDARIU (1814), 73/16. *Istoriia mea de mult s-au închis în mormînt. Lasă să putrezască și să să prăpădească.* KOTZEBUE, U. 37^{v}/6, cf. DRLU, LB. *Trupul său au putrezit.* DRĂGHICI, R. 95/20, cf. ER 105^{r}/9. *Omul este ca o floare ... De îi dă mai multă apă, încet, încet putrezește.* PANN, P. V. II, 82^{1}/15. *Prostirile din patu-i de negre putrezesc.* NEGRUZZI, S. II, 199, cf. POLIZU. *Am văzut ținșine pinteni de rugină putreziți.* ALEXANDRESCU, M. 22. *La talpa iadului au început a putrezi căpățîile.* CREANGĂ, O. 59. *N-o apucat încă să putrezească bine și ce de asociați și comitete care să-i garanteze trecerea la posteritate!* CARAGIALE, O. III, 10. *Amîndouă aveau de la răposați acareturi bune, curate, așezate cu temei să tot ție și să nu mai pu-*

trezească. DELAVRANCEA, T. 133. *Călătorii și matrozii putrezeau pe puntea rece, .., Toți muriseră de-a rîndul.* MACEDONSKI, O. I, 76. *A putrezit pielea pe el.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 40. *Cît puterea, cu scandalul, cînd cei mari se îngrădesc Al lor cuget înnoptează, creierii le putrezesc.* BELDICEANU, P. 121, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pragului îmbătrînit Începe-a-i putrezi stejarul.* GOGA, POEZII, 13, cf. TDRG, ȘAINEANU, D. U. *Trăiesc din semne de-ntrebare Și putrezesc nemormîntați.* MINULESCU, VERS. 255. *Putrezeau, an de an, ghinda și frunzele scuturate.* GALACTION, O. 294. *În orașul nostru putrezit de ceață ... Au murit cinci oameni într-o dimineață.* TOPÎRCEANU, P. O. 139. *Porumbul necules putrezea vînăt.* C. PETRESCU, Î. I, 132. *Au trecut 18 ani de atunci. Ani în care au putrezit ultimele resturi omenești.* SAHIA, N. 17. *Vor putrezi brațele voastre armate?* id. ib. 120. *S-au povîrnit pereții. A putrezit ograda.* ARGHEZI, VERS. 108. *Păstrează în scrinuri rochii vechi, pe care le lasă a putrezi mai degrabă decît să le arunce.* CĂLINESCU, C. O. 172. *Catargul putrezește La margine de timp.* BLAGA, P. 177. *Vechiul gard ... a putrezit, a fost dat focului.* STANCU, R. A. I, 37. *Alexandru S-a prăpădit într-un război nedrept Și cine știe pe sub care cruce Îi putrezește inima în piept!* V. ROM. martie 1954, 189. *Cadavrele lor putrezesc în reavăn pămînt de pădure.* BENIUC, V. A. I, 248. *Oliolio! Codru frunzos, Cît ești vara de frumos, Iarna putrezești tu jos!* ALECSANDRI, P. P. 157. *Mi-o pus fața la pămînt, Dar n-a pus-o să-nflorească, Ci-a pus-o să putrezească Și să nu mai faiduiască.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 288. *Lemnul de fag putrezește Și cît lumea nu trăiește.* MARIAN, SA. 237. *Du-te bade, sănătos Că în trandafir frumos, Ca un măr putregăios, Ce pică jos și putrezește, Nimărui nu trebuiește.* ȘEZ. I, 9. *Pui ața în pămînt și, cînd va putrezi, negel nu vei mai avea.* CĂNDREA, F. 310. *Pă crăngile k'iărului Stau urmele mîndrului. N'ime nu le mai clăt'ea, Pînă mîndru putrezea.* T. PAPAHAGI, M. 33. *A putrezit un copăc.* GLOSAR REG. *Ficații i-au putrezit, Rinichii i-au mucezit.* BALADE, I, 334. *Bagă-mă, Doamne-n mormînt, Să nu sufăr pe pămînt, Țărîna mă învelească, Ihimioara-mi putrezească.* FOLC. TRANSILV. II, 9. *Rîde vîrșa de baltă și nu vede că-i putrezește coada-n baltă.* ZANNE, P. IV, 684. *Ce șede-n apă mereu Și nu putrezește* (Limba). TEODORESCU, P. P. 231. (Refl.; învechit și regional) *Să vor putrezi lui pielițele și va dovedi oasele lui deșarte.* BIBLIA (1688), 377[1]/57. *Hainele de pe dînsa ... se mucezîseră și se putrezîseră.* ISPIRESCU, L. 144. *Șaua ți s-a putrezit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 247. (Tranz. fact.) *Trimise pre ei muște cînești și-i mînca, broaștele și lăcustele putredi-i.* PSALT. HUR. 66[2]/26. *Dorm tristele galere ... Anii Le-au putrezit pe jumătate.* MINULESCU, V. 30. *Oamenii se feresc de a rupe firile de cînepă, ori să le taie cu sapa, căci ... întrînd apa pe tăghie, o putrezește.* ȘEZ. IX, 141. ◇ (În imprecații) *Să dea Dumnezeu să putrezească pe picioare și să le iasă bube pe lumina ochilor.* H. LOVINESCU, T. 115. *Toată ziua mă bătea, putrezi-i-ar mîinile.* PREDA, R. 102. *Războiul cine-l mai vrea, Putrezească-i inima.* BRAD, O. 33. *Nu ți-ar mai putrezi trupul.* TEODORESCU, P. P. 278. ◇ Expr. **A-i putrezi** (cuiva) **ciolanele** (sau **oasele, oscioarele**) = a zăcea mort (I 1); p. ext. a muri[1] (1). *De-acum în turbincă au să-ți putrezească ciolanele.* CREANGĂ, O. 147. *Dumnezeu știe pe unde îți putrezesc ciolanele.* SADOVEANU, O. I, 514. *Cine știe pe unde îți putrezesc oscioarele?* STANCU, R. A. V, 63. *Are să vă putrezească oasele în pușcărie.* VORNIC, P. 209. ✦ (Rar, despre ape) A deveni stătut, clocit (și urît mirositor). *Apa lăcurilor putrezește din nemișcare-i.* MARCOVICI, C. 39/21. ✦ (Despre semințe) A se descompune în vederea germinării. *Sămînța pînă nu cade în pămînt să putrezească, pîn-atunci nu răsare.* VARLAAM, C. 202. *Cum vedem la toate semințele; și pînă nu putrezește una, nu naște alta.* C. CANTACUZINO, CM I, 56. ✦ (Regional; în forma *putredi*) A zăcea bolnav (de moarte) (Moișeni — Sighetu Marmației). ARH. FOLK. I, 167. *Măru mîndru să-nflorească, Iăl pe pat să putrezească.* ib. ✦ A fi ținut prizonier, a sta închis, izolat undeva multă vreme sau pînă la moarte, în condiții de distrugere fizică (și morală). *Mușterile noastre ... putrezesc în închisori.* SADOVEANU, O. XII, 72. *Păcat de el ... să putrezească de viu în temniță.* STANCU, R. A. III, 65. *Vai de voi va fi, În temnițe veți putrezi, Pe voi lanțu-a rugini.* BALADE, II, 370.

2. Fig. (Despre oameni; și prin lărgirea sensului) A sta (multă vreme) în același loc ducînd o viață monotonă, stearsă, lipsită de activitate, de perspectivă; a lîncezi, a mucezi. *Revoluția de la 1848 din Țara Românească singură prințipu că, spre a asigura libertatea, trebuie a lăsa pe boieri să putrezească în pace.* BĂLCESCU, M. V. 397. *Gustul de trai bun, de înaintare, de foame ușoară robise pe fruntași, un Eliad, un Asachi, care putrezeau de vii.* IORGA, P. A. II, 9. *Prunele se coc, porumbul face fință, iar ei se usucă și putrezesc în gaura asta.* VOICULESCU, P. II, 106. *N-o să-l lase să putrezească într-o gheretă, mai cu seamă că are nevoie de meseriași.* V. ROM. octombrie 1954, 135. *Ce folos am eu din toată mărimea și lumina asta, dacă putrezesc aici?* GALAN, Z. R. 367. *Dumneata prin ce fund de țară putrezeai acum, dacă nu te luam la mine?* H. LOVINESCU, T. 347.

— Prez. ind.: *putrezesc.* — Și: (învechit și regional) **putredí,** (învechit) **putrízi** (POLIZU) vb. IV.

— V. **putred.**

PUTREZICIÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut) Putrescibil. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *putrezicioși, -oase.*

— **Putrezi** + suf. *-icios.*

PUTREZICIÚNE s. f. **1.** (Astăzi rar) Putrefacție **(1).** *Sînul pămîntului e sacru și nu trebuie mînjit cu un cadaver în putreziciune.* ISIS (1856), 62[2]/14, cf. POLIZU. *Fie-mi permis însă mie de a nu vedea moarte și putreziciune acolo unde e putere și viață.* MACEDONSKI, O. IV, 29, cf. CADE. *Cadavre în putreziciune.* C. PETRESCU, Î. I, 297, cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. Materie organică putredă **(1);** organism mort intrat în putrefacție **(1);** stare a unei materii, a unui organism putred **(1);** (livresc) putriditate, (rar) putrezime, putrezeală **(2),** (învechit și regional) putrejune **(2).** *Și putrejiciunea însă și mai lesne o va învie.* CORESI, EV. 99. *Și lu singur în putreziciunea viermilor zăzi.* BIBLIA (1688), 361[1]/4, cf. 366[1]/26. *Împrejuru-mi ... zăc putreziciuni.* MACEDONSKI, O. I, 273, cf. CADE. *Vine miros de excremente și de putreziciune.* C. PETRESCU, Î. II, 15. *Putreziciunile bălții împrăștiau ... miasme înfepătoare.* SADOVEANU, O. II, 11. *Toată această parte a orașului miroase puternic a putreziciune.* STANCU, D. 351, cf. DM, DEX.

3. Fig. Ceea ce este decăzut moralicește, descompus, corupt; stare de decădere morală; descompunere, corupție, putregai **(2),** (rar) putrefacție **(2),** (învechit) putrejune **(3).** *Ce de pururea în păcatele curviei lăcuiesc ceia ce în multe putrejuciuni și cu împuțiciuni împluți sînt.* CORESI, EV. 239. *Vorbea rar ..., fostînd pe nas cuvinte împopoțonate care încercau să înfrumusețeze o putreziciune îngrozitoare.* REBREANU, NUV. 222. *Ar fi trebuit să găsesc un monstru ca mine, ca să-l fac confidentul disperărilor și al putreziciunilor inimii mele.* GALACTION, O. A. I, 39. *Înregistrăm marea putreziciune a claselor burgheze.* CAMIL PETRESCU, T. I, 197. *Îl tulburau și-l indignau ... demagogia și ... putreziciunea corupției de sus pînă jos.* SADOVEANU, O. VII, 665. *Credeam că se cuvine să împlîntăm hangere Doar în putreziciunea aflată între noi.* LABIȘ, P. 431. *Acești trei oameni păreau să întruchipeze ... tocmai inerția și putreziciunea morală a lumii care trebuia distrusă.* V. ROM. ianuarie 1965, 80, cf. DEX.

— Pl.: *putreziciuni.* — Și: (învechit) **putrejiciúne, putrejuciúne** s. f.

— **Putrezi** + suf. *-iciune.*

PUTREZÍME s. f. (Rar) Putreziciune **(2)**. *Aerul era infectat şi de mirosul de putrezime ce se desprindea din ranele de pe spatele bolnavului.* AGÎRBICEANU, A. 532, cf. DEX.
— Pl.: *putrezimi.*
— **Putred** + suf. *-ime.*

PUTREZÍND, -Ă adj. (Rar) Care este în curs de putrezire; care este caracteristic procesului de putrezire. *Putoarea leşurilor putrezinde te ameţea.* NEGRUZZI, S. I, 291.
— Pl.: *putrezinzi, -de.*
— V. **putrezi.**

PUTREZÍRE s. f. (Şi prin lărgirea sensului sau în contexte figurate) Faptul de a **putrezi (1)**; proces de descompunere a unui corp, a unei substanţe organice, a unui obiect făcut din asemenea substanţe; (livresc) putrefiere. V. **putrefacţie (1)**. *Nece veri da cuviniosului tău a vedea putredirea.* PSALT. HUR. 10r/14. *Născuţi nu de sămînţa putrediriei.* COD. VOR. 144/18. *E tu, zeu, tmpenge-i în puţu de putredire.* PSALT. 106. *Cade-se amu putredirei aceştiia să se îmbrace întru neputredire* (a. 1569—1575). GCR I, *14/32. *A trupului hrană sfîrşaşte-se şi întru putredire mearge.* CORESI, EV. 233. *A mea fire ... cu moarte şi cu putrezire fusese prinsă.* PARACLIS (1639), 246. *Ceriu şi pămînt nou să făcu, cu schimbare, din putredire viind în neputredire* (a. 1692). GCR I, 303/33. *Începe a roade Măduha ... Păn'ce copaciul seacă şi cade, Iar a putrezirii lui pricină Fu cel vierme de la rădăcină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 358, cf. DRLU, ER 93r/2, POLIZU. *Armurariu este putrezirea piciorului drept sau stîng de dinapoi la o vită.* HEM 1 713, cf. DDRF. *Putrezirea unghiilor.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 24. *Putrezirea ficatului.* ENC. VET. 476. *Nu avusese de multă vreme 4 zile de neactivitate şi de putrezire sufletească.* GALACTION, O. A. II, 238. *Pe neamţul acela ... l-a recunoscut ... mort de opt zile şi intrat în putrezire.* C. PETRESCU, Î. II, 15. *Aşezaţi cu faţa-n sus, unul lîngă altul, ofiţeri şi soldaţi ... intraţi în putrezire.* CAMILAR, N. I, 396. *Cresc prin locuri ierboase sau pe lîngă buturugi în putrezire.* BELEA, P. A. 159, cf. LTR[2], DM, M.D. ENC., DEX.
— Pl.: *putreziri.* — Şi: (învechit) **putredíre** s. f.
— V. **putrezi.**

PUTREZÍT, -Ă adj. (Despre corpuri ori despre substanţe organice sau despre obiecte făcute din astfel de substanţe) Care şi-a pierdut aspectul, consistenţa, duritatea etc. sub influenţa agenţilor externi normali sau patogeni şi care a intrat în putrefacţie **(1)**; alterat, descompus, putred **(1)**, stricat, (livresc) putrid[1]. *Altora le va fi trupul pu[d]tredit.* COD. TOD. 221. *Streaşina porţii învălită cu blănі putrezite de stejar, se acoperise cu muşchi.* ODOBESCU, S. I, 148. *Un brad putrezit.* EMINESCU, O. IV, 102. *Stîlpii din faţă, fiind putreziţi de cînd a bătut vîntul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pămînt.* SLAVICI, N. I, 9. *Coajă de lemn putrezit.* BELDICEANU, P. 108. *Putrezit de multă vreme Se scufund-acoperişul.* COŞBUC, P. II, 98. *Începea cimitirul satului, îngrădit cu spini, cu cruci rupte, putrezite, rare.* REBREANU, P. S. 11. *Cîteva capete de bîrnă mai steteau ici şi colea, din lemnăria, parte putrezită, parte furată.* GALACTION, O. A. I, 279. *S-adună, putrezite, Frunze moarte pe poteci.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 18. *Mirosea a mucegai, a umezeală, a lemne putrezite.* BOGZA, Ţ. 61. *Scînduri putrezite.* BARANGA, V. A. 13. *Frunze uscate şi putrezite.* BELEA, P. A. 157. *Mirosea a iod, a pansament putrezit şi a urină.* BARBU, P. 259. *Acoperişul de şindrilă putrezită.* V. ROM. ianuarie 1965, 39, cf. DEX. ✦ (Rar; despre ape stătătoare) Clocit, stătut. *Şi dacă sînt setos Beau apă putrezită cu gustul ei scîrbos.* COŞBUC, S. 22.
— Pl.: *putreziţi, -te.* — Şi: (învechit) **putredít, -ă** adj.
— V. **putrezi.**

PUTREZITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **1.** (Şi prin lărgirea sensului) Putrescibil; p. ext. care este muritor, trecător, efemer, pieritor. *Iară comoara ceaia den pămînt întru puţinu e înită şi putreditoare.* CORESI, EV. 217. *Toate şi cu toţii tot dintr-un neam, dintr-o începătură de ţărnă, toţi dintr-un părinte putrezitoriu, toţi vechi.* CANTEMIR, HR. 86, cf. ANON. CAR. *Nu sînt flori îndegrab, veştejitoare şi putrezitoare, ci sînt îndelung trăitoare şi mirositoare* (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 36. *Pre putrezitoriul trup îl vei socoti vreajmaş ţie.* VARLAAM-IOASAF, 63v/15, cf. DRLU. *Flori împletite ce se veştejesc şi putrezitoare.* PANN, P. V. II, 163/6. ✧ (Substantivat) *Cînd să va îmbrăca putrezitoriul acesta întru neputrezire ..., atuncea să va împlini cuvîntul ce iaste scris.* VARLAAM-IOASAF, 36v/11.
2. Care face să putrezească **(1)**, care produce putrezirea. *Trupul nu zăboveşte a răspîndi în odaia în care se află putoarea de stricăciune, ce simte cinevaşi în sălile de anatomie, şi care este o începere de fierbere putrezitoare ce nu va întîrzia a veni.* KRETZULESCU, M. 96/8.
— Pl.: *putrezitori, -oare.* — Şi: **putreditór, -oáre** adj.
— **Putrezi** + suf. *-tor.*

PUTREZITÚRĂ s. f. (Rar) Putregai **(1)**. *O putrezitură de pod.* SCRIBAN, D., cf. DEX.
— Pl.: *putrezituri.*
— **Putrezi** + suf. *-tură.*

PUTREZIÚNE s. f. v. **putrejune.**

PÚTRIC subst. (Prin vestul Transilv.) Colibă. PRIBEAGUL, P. R. 57.
— Pl.:?
— Din magh. **putri.**

PUTRÍD[1], -Ă adj. (Livresc) Putred **(1)**. *În acest caz, trebuie să presupunem că microbii puţin virulenţi, de ordinar, au dobîndit în produsele putride ale criptelor amigdalelor calităţi patogene.* BABEŞ, O. A. I, 324, cf. DN[2], DEX. ✧ Fig. *Întrebuinţează cuvinte cu rezonanţă macabră sau putridă.* PERPESSICIUS, M. IV, 464. *Mă gîndesc la pescarii din delta cu voci în surdină, La prietenii mei care-noată în frigul putrid.* LABIŞ, P. 254.
— Pl.: *putrizi, -de.*
— Din fr. **putride.**

PÚTRID[2], -Ă adj. v. **putred.**

PUTRIDITÁTE s. f. (Livresc) Putreziciune **(2)**. Cf. SCRIBAN, D., DN[2], DEX.
— Pl.: *putridităţi.*
— Din fr. **putridité.**

PUTRIFICAŢIÚNE s. f. (Învechit, rar) Putrefacţie **(1)**. *Sînt trei feluri sau grade de stricăciune cărora sînt supuse materiile organice; adică fermentaţiune, putrificaţiune şi corupţiune.* BARASCH, M. III, 174/8.
— Pronunţat: *-ţi-u-.* — Pl.: *putrificaţiuni.*
— Cf. **putrefia.**

PUTRIGÁI s. n. v. **putregai.**

PUTRIGÁNIE s. f. v. **putrăganie.**

PUTRIGĂIÓS, -OÁSĂ adj. v. **putregălos.**

PÚTRIT, -Ă adj. v. **putred.**

PUTRIZÍ vb. IV v. **putrezi.**

PUTROÁCĂ s. f. v. **potroacă[1].**

PUTUOÁCĂ s. f. v. **picioleă.**

PUTURÓS, -OÁSĂ adj., subst. I. Adj. **1.** Care miroase urît, care răspîndeşte un miros neplăcut,

greu, (livresc) m e f i t i c, (învechit, rar) p u t o s; p. e x t. care este acoperit, îmbîcsit, plin de murdărie, de pete, j e g o s, m u r d a r (1), n e s p ă l a t, s o i o s, s l i n o s, (regional) m î r ș a v (2), m o c i c o ș, m u r u i t (2), m u s c u r o s (1), m u z g u r i t. Cf. MIHĂILĂ, D., ANON. CAR. *Dragă musă! scoate-mă afară Din boarta iadului puturoasă, Că mă nădușese.* BUDAI-DELEANU, Ț. 233. *Aborul ți iaste cald și puturos.* CALENDARIU (1814), 162/3, cf. LB. *Bine știți că-ntr-o grădină Cu tot felul de flori plină, Pe lîngă cele frumoase Sînt și une puturoase.* PANN, E. V, 143/5. *Ne-am lepădat de toate acele instituții vechi ... ca de o haină puturoasă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 99, cf. NEGRUZZI, S. I. 191, POLIZU. *Colegii mei ... jucau cărți, fumînd din niște lulele puturoase.* EMINESCU, G. F. 45. *Se făcu un noroi cleios și puturos.* ISPIRESCU, L. 129, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deodată dam într-o mocirlă puturoasă.* SADOVEANU, O. II, 429, cf. IX, 24. *Am fumat o sulă de țigări puturoase.* ARGHEZI, S. VII, 264. *Față de dumneata, Titi e ca un gîndac puturos lîngă un cal de rasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 64. *Să nu-ți întîlnzi cîrpele acelea puturoase pe divanul meu.* H. LOVINESCU, T. 221. *Florile de liliac ... aruncau zadarnic parfumul lor spre Grivița cea puturoasă.* BARBU, Ș. N. 12. *Un abur umed, puturos, îl lovi în obraz.* T. POPOVICI, S. 26, cf. DM, DEX. *Nu era apă mai-n nici o fîntînă decît numai mocirlă ... puturoasă.* RETEGANUL, P. I, 26. *Începu să iasă din răni o gîrlă de sînge negru și puturos.* POPESCU, B. II, 21. *Vasul spurcat și puturos mirosuri nu primește.* ZANNE, P. IV, 173. ◇ F i g. *Mai pre urmă agiungem la cuvîntul himicilor, adecă la capul mort, de la carele izvorîia zisa mai dinainte puturoasa basnă.* CANTEMIR, ap. GCR I, 360/26. *Fiecare din noi făcea monografia tiutiunului, spunea ziua, ceasul și prilejul cînd începuse a deprinde puturosul năravu.* RUSSO, S. 28. ◇ (Regional) *Rachiu puturos* = rachiu de calitate inferioară. A V 15. ✦ (Despre mirosuri) Care este neplăcut, urît, greu; pestilențial **(3)**. ✦ F i g. (Familiar) Mizerabil **(1)**. *Puturoasa asta de viață! N-a fost prea amabilă cu mine.* H. LOVINESCU, T. 334.

2. (Adesea substantivat) (Om) căruia îi lipsește dorința sau plăcerea de a munci, de a fi activ, (om) care lenevește, trîndăvește; (om) leneș, trîndav, trîntor. *De mîndrie agiunsăse puturos.* BELDIMAN, E. 4/6, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Nu dormi ... Ieși afară, puturosule, marș dinaintea mea!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 206, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Mă lăsa în grija mamei, căreia îi tot spunea să mă deprindă cu lucrul din ogradă, să nu mă fac un puturos și jumătate.* VLASIU, A. P. 22, cf. ARGHEZI, S. P. 71. *Umblă brambura fiindcă e puturos.* PAS, Z. I, 253. *Sudalme și blesteme pentru toți trîntorii și puturoșii uitați de Dumnezeu.* GALAN, Z. R. 174. *Avem de furcă ba cu puturoși, ba cu lioți.* VORNIC, P. 230. *N-ajunge că îl trimeți ca vai de capul lui și rabdă de sete toată ziua, cu oile? Îl mai faci și puturos.* PREDA, M. 26. *Mă, puturoșilor, iar n-ați strîns surcelele!* BARBU, P. 89. *Of, de m-ar scăpa odată sfîntuleț de puturoși, de nebuni și de milogi.* T. decembrie 1964, 10, cf. H IV 53. *Acest puturos să fie bărbatul acelei fete?* ȘEZ. I, 263. [Fata] *babei însă era o slută și-o puturoasă de nu mai avea pereche.* ib. V, 65. *Omul se cunoaște de-i harnic ori puturos, după cum are mîna.* GOROVEI, CR. 177. *Mai bine trenfăros, decît puturos.* ZANNE, P. VIII, 467.

II. S. f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu rădăcină pivotantă, groasă, cu tulpini numeroase, ramificate, cu frunze lung pețiolate, adînc penate și cu inflorescență deasă; (regional) cerențel, ridichioară *(Diplotaxis tenuifolia)*. Cf. BORZA, D. 60.

2. (Regional; și în sintagmele *buruiană puturoasă*, BORZA, D. 31, *iarbă puturoasă*, LB, TDRG, CADE, BORZA, D. 31) Puciognă **(1)** *(Bifora radians)*. Cf. COTEANU, PL. 18, DDRF, BARCIANU.

3. (Regional) Mărul¹-lupului **(a)** *(Aristolochia clematitis)* (Sibiu). BORZA, D. 23.

4. (Prin Olt.) Mușcată¹ **(a)** *(Pelargonium zonale)*. Cf. BORZA, D. 126, CV 1949, nr. 8, 35.

5. (Regional) Păpălău **(1)** *(Physalis alkekengi)* (Turnu Roșu — Cisnădie). BORZA, D. 130.

6. (Învechit) Coriandru *(Coriandrum sativum)*. Cf. ALEXI, W., BORZA, D. 51.

7. (Regional) Ciuboțica-cucului *(Primula veris)* (Imoasa — Strehaia). ALR I 1 955/842.

III. S. m. (Zool.; regional) Sconcs *(Mephitis mephitis)*. Cf. TDRG, CADE.

IV. S. n. (Prin Maram.) „Petrol". LEXIC REG. 15.

— Pl.: *puturoși, -oase.* — Și: (regional) **puotorós, -oásă** adj. ALR I 323/122.

— **Putoare** + suf. *-os.*

PUTUROȘÉNIE s. f. **1.** Ceea ce miroase urît, neplăcut, ceea ce răspîndește un miros greu; stare a lucrului sau a ființei puturoase **(I 1)**, p u t u r o ș i e **(1)**; emanație rău mirositoare răspîndită de ceva sau de cineva, d u h o a r e, e x a l a ț i e, p u t o a r e **(1)**. Cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *M-am scandalizat cînd am văzut cum te-au lăsat toți să mucezești într-o puturoșenie de tîrg.* C. PETRESCU, C. V. 105.

2. Stare a omului puturos **(I 2)**; înclinație a celui căruia nu-i place sau nu dorește să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; lene, lenevie, puturoșie **(2)**, trîndăveală, trîndăvie. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Familiar) Epitet dat unui om leneș. *Ești o puturoșenie că ți-i lene să și mesteci.* Com. din PIATRA — NEAMȚ.

— Pl.: *puturoșenii.*

— **Puturos** + suf. *-enie.*

PUTUROȘÍ vb. IV. R e f l. și i n t r a n z. (Popular) A (se) lenevi. *Nu știu ce e cu băiatu-ăsta, că de la o vreme-ncoa' s-a puturoșit de tot.* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *puturoșesc.*

— V. **puturos.**

PUTUROȘÍE s. f. **1.** Stare a lucrului sau a ființei puturoase **(I 1)**; puturoșenie **(1)**. *Ne-neacă sufletu acu cu puturoșia ... trupului lor.* JIPESCU, O. 82, cf. CADE.

2. Stare a omului puturos **(I 2)**; înclinație a celui căruia nu-i place sau nu dorește să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; lene, lenevie, puturoșenie **(2)**, trîndăveală, trîndăvie. Cf. POLIZU. *Ne-neacă sufletu ... cu puturoșia purtării ... lor.* JIPESCU, O. 82, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Satul dormea în porți. Cei mari, de puturoșie, nevestele de lene și copiii de foame.* KLOPȘTOCK, F. 224, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puturoșii.*

— **Puturos** + suf. *-ie.*

PUTÚT, -Ă adj. (Regional) Puternic **(I 2)**. Cf. PĂSCU, S. 138.

— Pl.: *putuți, -te.*

— V. **puten.**

PUȚ¹ interj. (Prin Bucov.) Strigăt cu care se asmut cîinii asupra cuiva. Cf. CV 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107.

— Din germ. **putz.**

PUȚ² s. n. I. **1.** Construcție formată dintr-o groapă, de obicei cilindrică, cu ghizduri împrejur, săpată în pămînt pînă la nivelul unui strat de apă, și dintr-un sistem de ridicat apa care funcționează pe principiul pîrghiei, al roții sau al scripetelui, care servește la alimentarea cu apă potabilă; fîntînă. *Era acolo puțul lui Iacov.* COHESI, EV. 151. *Și-l găsiră la un puț niște ovreai negustători.* MOXA, 379/21. *Șe doua fețe da arie șe u fătăcenă șe u poțu șe lucu de besearecă aceste au fostu tute* (a. 1606). CUV. D. BĂTR. I, 151/20. *Să bage și agheazma și să bè dentr-acel puț iară.* PRAV. GOV. 49ᵛ/5. *Într-una de dzile ieși afară din mănăstire și află la puț o tărsină de păr.* VARLAAM, C. 351. *Au doară*

ești tu mai mare decît părintele nostru Iacov, ce-au dat noauo acest puț? (a. 1643). GCR I, 108/9, cf. DOSOFTEI, MOL. 76. *Nici ciutură ai, și puțul este adînc.* BIBLIA (1688), 815¹/57. *Puț sau izvor de ape.* N. COSTIN, L. 77. *Aruncă icoana într-un puț.* ANON. CANTAC., CM I, 107, cf. ANON. CAR. *S-au aflat și un puț făcut de Drăghin* (a. 1729). URICARIUL, XXV, 147. *Groapa puțului vechi, din care izvorește apă* (a. 1809). IORGA, S. D. VI, 173. *Mergi pe părăuț pănă-i da de-un puț.* BUDAI-DELEANU, Ț. 307, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Apa de puțuri și fîntîni.* I. IONESCU, C. 230/15. *Nu se uită mai bine în puț să-și vază forma lui.* PR. DRAM. 154, cf. POLIZU. *Lumea-i ca un puț cu două ciuturi.* ALECSANDRI, T. 1 350. *Săpa un puț.* BOLINTINEANU, O. 432. *Un puț cu furcă.* ODOBESCU, S. III, 16. *Bătrîna plecă cu donițele spre puțul cu două roate.* DELAVRANCEA, S. 221, cf. DDRF. *Apele neîncepute ... se capătă mai ales din puțuri și nu din cișmele.* ȘEZ. III, 103. *Nici ape-n puțuri, nici izvoare-n munți.* COȘBUC, P. II, 280, cf. BARCIANU. *Scara, cînd vine cireada de la cîmp, cumpăna puțului, scîrțîind neunsă între furci, ține isonul berzelor de pe coșare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 13. *Carul se opri lîngă puț.* SANDU-ALDEA, U. P. 98, cf. ALEXI, W. TDRG. *Puțurile se fac în sat, pe cîmp, mai ales pe văi, pe drumuri.* PAMFILE, I. C. 464, cf. 462, ȘĂINEANU, D. U. *Trimetea să scoată apă proaspătă de la puț.* BASSARABESCU, V. 8. *Mă lasă gol ... goluț ... Ca o ciutură-ntr-un puț.* MINULESCU, VERS. 309. *La intervale hotărîte de puțurile ce întîlneau în cale, trupele, tamponîndu-se, se opreau pentru odihnă.* BRĂESCU, O. A. I, 319. *Se aude roata puțului, scîrțîitul lanțului.* SEBASTIAN, T. 267. *Nu se aflau în acel loc decît trei puțuri adînci cu cumpănă.* SADOVEANU, O. XVII, 184. *Săpi un puț și apa seacă.* ARGHEZI, VERS. 318. *Prăjina unui puț cu cumpănă îi urmări multă vreme din depărtare.* CĂLINESCU, E. O. I, 104. *Oamenii care nu adăpau vitele la puțul cu ciutură se cinsteau cu foiuri de fuică.* CAMIL PETRESCU, O. III, 168. *Apă rece, atunci scoasă dintr-un puț.* BARBU, P. 39. *Nu se va bea apă nefiartă din puțuri și bazine necontrolate.* ABC SĂN. 361, cf. H X 509. *La mijlocul drumului, La puțul porumbului, Văzui floarea cîmpului.* ALECSANDRI, P. P. 11. *Maica plîngea Și se văicăra, La puțul Iordanului.* PAMFILE, S. T. 16, cf. IORDAN, L. M. 200. *Trei lei de parale da Și la puț că se ducea.* BALADE, I, 332. *Nu scuipa în puț, căci se poate întîmpla să bei din el.* ZANNE, P. III, 325. *Cu funia altuia nu te lăsa în puț.* PANN, P. V. II, 117/27. *La un puț bun mulți voinici s-adună.* ZANNE, P. III, 325. *Dracul nu face biserici, nici puțuri la răspîntii.* ISPIRESCU, L. 205. *Vrea să umple-n puț găleata cu gaura neastupată*, se spune despre cei proști. PANN, P. V. I, 81/14. *Apă să bei Din puțul tău.* ZANNE, P. I, 104. ✧ Fig. *E tu, Zeu, împinge-i în puțu de putredire.* PSALT. 106. *Iară tu, Doamne, gios îi oboară ... în puțul putregiunei* (a. 1710). GCR I, 367/3. ✧ *Puț colector* = cavitate în pămînt în care se strîng apele captate, prin mai multe drenuri, dintr-un strat de apă freatică. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. (Rar) *Puț artezian* = fîntînă arteziană. *Se repede-n slavă un puț artezian.* CĂLINESCU, L. L. 212. *Puț absorbant* = groapă făcută piuă la un strat de teren permeabil și prin care se introduc în sol, în cantități mici, apele uzate din canale, după o curățire prealabilă de corpurile în suspensie pe care le conțin. Cf. LTR², DM, DER, M. D. ENC., DEX. ✧ Expr. **A căra apă la puț** = a întreprinde acțiuni zadarnice, a depune o muncă inutilă. Cf. ZANNE, P. I, 107. **A cădea (sau a sări) din lac în puț** = a da de un rău mai mare, fugind de alt rău. id. ib. 201. *Aciuîndu-mă aci, sărisem, cum se spune, din lac în puț.* STANCU, R. A, V, 365. (Rar) **(A se simți) ca clinele în puț** = (a se simți) prost. Cf. ZANNE, P. I, 384. (Rar) **A cădea ca pisica în puț** = a ajunge într-un loc sau într-o situație care nu îți se potrivește sau în care nu te-ai fi așteptat să ajungi. *Căzurăm ca pisica în puț și ca musca în lapte.* PAS, L. I, 195. (Regional) **Puț părăsit**, se spune despre o persoană care consumă băuturi alcoolice fără să se îmbete. CHEST. VIII 106/11. ✦ (Regional) Numele unui joc de copii care constă în construirea, din ciocani de porumb suprapuși, a unui puț² **(I 1)**. Cf. ȘEZ. VIII, 117.

2. Gaură cilindrică forată în interiorul scoarței pămîntului în vederea exploatării unui zăcămînt de petrol; p. ext. sondă. *Se vind cu mezat cele mai jos însemnate lucruri mișcătoare ale răposatului Ioan Constantin Lașcu: ... un puț de păcură ce-i zice puțul cu țifei.* CR (1832), 328¹/32. *Această țară are minunate izvoare și puțuri de păcură.* V. ROM. aprilie 1954, 106. *Puț se numește gaura sondei.* CV 1950, nr. 2, 28, cf. LTR², DM, DEX.

3. Săpătură într-o mină care leagă zăcămîntul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj, la pătrunderea personalului în mină etc. Cf. TDRG. *Executarea a 8 000 m de galerii și puțuri de deschidere la minele de fier.* LEG. EC. PL. 428. *În primele timpuri, au scos numai cărbunii de la suprafață, dezvelindu-i de pămîntul care îi acoperea; ... cînd nu s-a putut merge astfel mai departe ..., oamenii au născocit puțurile.* BOGZA, V. J. 54, cf. DM, FD I, 157, M. D. ENC., DEX.

II. P. anal. Numele unor construcții sau părți de construcții, părți de obiecte etc. asemănătoare, ca formă sau funcție, cu un puț² **(I 1)**:

a) Locaș al unei nave în care se depozitează lanțurile ancorelor. Cf. ABG MAR.

b) (Prin Munt. și prin Dobr.) Groapă făcută în pămînt în care se păstrează cerealele. *Aceste gropi sau puțuri sînt largi la fund și strîmte la gură.* PAMFILE, A. R. 217.

c) (Regional) Gurguiul urciorului (Rășinari – Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 141.

III. (Astron.; regional; art.) Pegas **(2)**. *Puțul fiind constelațiunea astronomică pegasul.* OTESCU, CR. 16, cf. PAMFILE, CER. 169.

— Pl.: *puțuri*. — Și: (învechit, rar) **poț** s. n. — Lat. *puteus*.

PUȚĂR s. m. **1.** (Munt., prin Dobr. și prin sud-estul Transilv.) Fîntînar. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DM, DEX, II VII 118, ALR SN III h 848.

2. Persoană care sapă puțuri² **(I 2)**; p. ext. muncitor la puțurile² **(I 2)** sau la sondele de petrol. Cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., NOM. PROF. 18. *În drum luăm și pă puțarii de la păcură.* V. ROM. decembrie 1954, 48, cf. LTR², DM, DEX. ✦ (Rar) Proprietar de puțuri² **(I 2)**. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *puțari*. — **Puț²** + suf. *-ar*.

PÚȚĂ s. f. **1.** (Popular) Penis (la copii și la unele animale tinere). Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, CIHAC, II, 301. *Mi-a ... rămas buricul mare de rîdeau copiii de mine ... — Uitați-vă la Dințosul! Parcă ar avea două pușe!* STANCU, D. 362. *O dată vede nașul puța finului.* NEGRUZZI, S. I, 251, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Să nu-ți pară puța păpușă*, să nu iei în glumă un lucru serios. Cf. PAMFILE, J. II, 162. *Butucul de tei, puță de cotei* (Ardeiul). PASCU, C. 194. *Puță de purcel Învălită-n cojocel* (Sfredelul). id. ib. ✧ Compuse: (Bot.; regional) **puța-cocoșului** = buhai *(Listera ovata)*. Cf. TDRG, PANȚU, PL.; **puța-țiganului** = coada-vacii *(Verbascum phlomoides)*. Cf. H VII 480; **puța-cinelui** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ȘEZ. XV, 111, ALR I 1 935/75; **puța-cucului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H XVII 227; **puța-ursului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ALR I 1 952/594. ✦ (Înt.; regional; și în sintagma *puța ciobanului*) BĂCESCU, P. 49, 112) Numele a două specii de guvizi *(Gobius gymnotrachelus* și *marmoratus)*. Cf. id. ib. 112. ✦ Organul genital feminin (la fete). ✧ Compus: (Bot.; regional) **puța-preoteșii** = plantă cu tulpină subțire, cu frunzele rare, de formă lunguiață, cu flori de culoare albastră, care crește prin fînețe, nedefinită mai de aproape. Cf. MAT. DIALECT. I, 266.

2. (Anat.; prin vestul Transilv.; în sintagma) *Puța gîtului* = omușor **(2)**. Cf. DR. IX, 427, ALR I/I h 33/302, ALR II/I MN 17, 6 929/325.

3. (Popular) Termen de adresare pentru un băiat (mic) sau un tînăr; (regional) puțicane, (familiar) puțică **(2)**, puțoi **(I 1)**. Cf. CIAUȘANU, V. 192.

— Pl.: *puțe.*

— Cf. lat. p r e p u t i u m.

PUȚĂN, -Ă adj., adv. v. **puțin.**

PUȚĂNTÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv. v. **puțintel.**

PÚȚĂR s. m. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Ordonanță **(II 1)**. *Ion a fost puțăr la un maior.* MAT. DIALECT. I, 189, cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *puțări.*

— Din germ. **Putzer.**

PÚȚCĂ s. f. (Prin Bucov., prin Transilv. și prin Maram.) Baros; mai[2] **(1)**. Cf. ALR II 6 454/365, A V 1, LEXIC REG. 21, MAT. DIALECT. I, 266, GLOSAR REG.

— Pl.: *puțce.*

— Etimologia necunoscută.

PUȚÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. A răspîndi un miros greu, neplăcut; a mirosi urît. *Grăi lui sora mortului, Martha: Doamne, că va puți; a patra zi iaste!* CORESI, EV. 96, cf. GCR I, 196/2, ANON. CAR., LEX. MARS. 207. *Pfu, cum pute ... Mi-au stricat tot cheful.* KOTZEBUE, U. 35[v]/10, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Cum nu puțea mai nainte luminările de său.* PR. DRAM. 105, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Să nu mănînci ouă în dumineca Paștilor, căci îți va puți gura.* CANDREA, F. 240, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, VISSARION, FL. 137. *Fusese o zi dogoritoare; pieile puțeau mai rău ca stîrvurile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 618. *Rîsese toată ziua de ea că-i pul mînile.* V. ROM. septembrie 1960, 62. *De-ar fi lelea ca și fala, Nu ș-ar ține pînza vara, Că ș-ar ține-o primăvara, C-atunci nu pute mînjala.* RETEGANUL TR. 186. *Cînd auzi cucul întîiul, să-l auzi pe mîncate, că altfel te spurcă, și-ți pute gura tot anul.* GOROVEI, CR. 84. *Lauda de sine pute Ca vinul rău din bute.* PANN, P. V. I, 162/9. *Gura care singură pe sine se laudă, pute.* ZANNE, P. II, 180. *An a mîncat leurdă și estimp îi pute gura.* id. ib. III, 591. *A mînca usturoi și gura a nu-i puți, nu se poate.* id. ib. IV, 169. *Nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i pute,* se spune, ironic, despre cineva care pretinde că e nevinovat. Cf. DL, DM. *Îi pute botu a lapte,* se spune despre cei tineri care vor să facă lucruri ce nu sînt potrivite sau posibile pentru vîrsta lor. Cf. ZANNE, P. I, 500. *Pute a ou clocit,* se zice despre cineva care spune un neadevăr. Cf. id. ib. 576. *Mîța, dacă nu ajunge la slănină, zice că pute.* id. ib. 550. (I m p e r s.) *Cînd ne-asudau picioarele pe drumurile Rusiei, nu vă puțea. Ziceați că-i parfum de eroi.* H. LOVINESCU, T. 221. ◇ (Cu determinări introduse prin prep. „a" sau, învechit, „de" care arată elementul de referință) *Coridorul, ... împestrițat cu lume de tot soiul, ... puțea a sudoare.* CĂLINESCU, S. 177. *Borșul cavaleriei puțea a urină de cal.* CAMILAR, N. I, 212. *Puntea pute-a pîrci, pîrciu pute-a punte.* ȘEZ. I, 273. *De cînd mama m-o făcut, Apă din păpuc n-am but, Că păpucu pute-a turc.* ALEXICI, L. P. 72. (I m p e r s.) *Nu puțea a hoituri.* NEGRUZZI, S. II, 229. *Un'mă duc și un'mă port Pute-a candelă de mort.* ARGHEZI, VERS. 330. (Cu valoare depreciativă atenuată) *În Cluj se vinde numai pudră și parfum. Pute Clujul a drogherie ca și Parisul.* VLASIU, D. 14. *Fugi, că puți îngrozitor a parfum!* CĂLINESCU, S. 82. *În casa lui, cînd dă ceai, pute mereu a cafea prăjită.* id. B. I. 6. (I m p e r s.) *Pute-a carni crudă.* ALR SN VI h 1 839/605. ◇ F i g. *Un pachet galben de Plugar zboară peste păturile pestrițe.* — *Uliu, și tu tot de-astea abanoase ai, Ilie?* — *Să nu-mi pută sufletul, mă, a odicolon, că mă face gradat.* BARBU, P. 269. (I m p e r s.) *La Ieși începe să pută, căci înștiințări primesc, Că ostașii Ibrăilei din zi în zi năvălesc.* BELDIMAN, E. 44/33. ◇ E x p r. **A puți locul** (sub cineva) **(de lene)** sau **a-i puți cuiva și urma (de lene)**, se spune despre cineva foarte leneș. *O ocără că doarme în picioare și că pute locul de lene pe unde trece.* REBREANU, I. 378. *Că de joc e cum e focul Iar de lucru pute locul.* HODOȘ, P. P. 191, cf. ZANNE, P. II, 684. *Leneșă, bre, și urîtă să le fierească Dumnezeu, îi puțea și urma.* I. CR. II, 173. **Nici nu pute, nici nu miroase** = nu-i nici bun, nici rău; e așa și așa. Cf. ZANNE. P. II, 683, DM, DEX. **A(-i) puți (cuiva) gura** = a fi mincinos. ZANNE, P. II, 184. (Regional) **A puți a pustiu** = a fi gol. *M-am ales c-o pungă și-apoi și asta pute a pustiu.* CREANGĂ, P. 45, cf. DM, DEX. (Rar) **Parcă tot îi pute ceva,** se spune despre cineva căruia nu-i place nimic, care e mereu nemulțumit. Cf. DDRF, DL, DM, DEX. ✦ F i g. (Familiar) A fi în cantitate mare, a fi plin de ... Cf. DL, DM, DEX. ▭ *Pute piața de mere.* ✦ F i g. (Învechit) A aduce a ..., a semăna cu ... *Numele, în inscripțiile romane,... puț a nume dăcești.* MAIOR, IST. 12/28. *După ce i-au făcute curte — adecă lăzei cu galbeni — face în sfîrșit ... și fetei o declarație, ce pute a aur, și a precupeț.* DACIA LIT. 35/23.

2. I n t r a n z. (Învechit) A mirosi **(1)**. *Amar celora ce le vor puți [florile] spre perirea lor* (a. 1645). ap. TDRG.

3. T r a n z. și i n t r a n z. F i g. (Popular; de obicei cu determinări introduse prin prep. „a", care arată elementul de referință) A mirosi **(2)**. *Mie-mi pute a om pămîntean.* SBIERA, P. 54. *Și primăvara cînd i-o puțit turcului a rus, o fugit.* GRAIUL, I, 342. *Cum s-apropie ię d'e birlogu ieși cum odată-i put'e că cineva îi pă birlog.* O. BÎRLEA, A. P. I, 126.

— Prez. ind.: *put,* pers. 2 *puți,* pers. 3 *pute*; conjunct. pers. 3 și 6 și: (învechit și regional) *să puță.*

— Lat. **putere.**

PUȚIÁNĂ s. f. v. **plțlană.**

PUȚICÁNE subst. (Prin nord-estul Olt.) Puță **(3)**. Cf. CIAUȘANU, V. 193.

— Pl.:?

— De la **puță.**

PUȚÍCĂ s. f. (Familiar) **1.** Puțișoară **(1)**.

2. Puță **(3)**. Cf. CIAUȘANU, V. 193.

— Pl.: *puțică.*

— **Puță** + suf. *-ică.*

PUȚÍN, -Ă adj., adv. **1.** Adj. (În opoziție cu m u l t, n u m e r o s) Care se află sau trebuie în cantitate mică, în număr redus (v. n i ț e l), care există în sorturi, în locuri etc. reduse ca număr, care are un nivel (cantitativ sau, p. e x t., valoric) scăzut; care nu este de ajuns, i n s u f i c i e n t. *Da meșterilor lucrare nu puțină.* COD. VOR. 8/5. *Cumpărați oarece puțină hrană.* PALIA (1581), 178/12. *Aflară acolo acasă nu puțină oaste stîndu-le împotrivă.* HERODOT (1645), 209. *Puțin aluat toată frămîntătura dospește.* N. TEST. (1648), 255[r]/5. *Că ce-i puțină sfînta ta turmă.* DOSOFTEI, PS. 48/9. *N-au îndrăznit să iasă de față, avînd oaste puțină.* R. PÓPESCU, CM I, 254. *Nu puține luări și jafuri de la toți făcea.* R. GRECEANU, CM II, 138. *Într-acest an, poame multe, vin puțin.* CALENDARI (1733), 42/15. *Pentru puțină apă carea dai unui sărac ... îți făgăduiește Dumnezeu tot ceriul.* MOLNAR, RET. 95/1. *Iar el oaste are foarte puțină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 145. *Un mer[ic] de mălai sau puțun[e] legum[e]* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Cheltuielile cu carele poate cineva să-și facă... o fîntînă sînt foarte puține.* AR (1829), 28[1]/4. *Puțină rămășița zilelor sale.* ARHIVA R. I, 37/9. *Puține sînt fapte bune.* CONACHI, P. 285. *Acest munte este posomorît; puțină vegetație are asupra-i.* BOLINTINEANU, O. 305. *Ș-a sclipuit puține parale, cîteva oi, un car cu boi.* CREANGĂ, O. 55. *Peste noapte trecea de tot puțină lume de la Radna la Lipova.* SLAVICI, O. II, 17. *Simțea puținul sînge ce mai avea, cum i să strîngea la inimă.* DELAVRANCEA, S. 127. *Puține lucruri s-ar putea traduce.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 23. *Pentru ce să-i amărăști Și zilele puține.* COȘBUC, P. I, 78. *Călătorise de foarte*

puține ori cu trenul. AGÎRBICEANU, A. 42. *Să le ducem și puțină mahorcă.* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Un interior pe care l-a mobilat cu bani puțini o femeie cu gust.* SEBASTIAN, T. 9. *A cumpărat trei lucrări ... cu bani puțini.* VLASIU, D. 172. *Ne dădusem peste cap să găsim ... și puțină prospătură.* VOICULESCU, P. I, 308. *Pădurile mai păstrau puțină frunză.* SADOVEANU, O. XII, 381. *Puținii străini din oraș se îndreptau către insula cea mai deasă de lumină.* ARGHEZI, B. 73. *Cu puțină carne de capră, își tinea zilele.* CĂLINESCU, C. O. 37. *Puține sînt scrierile evului mediu care să ne facă a simți mai limpede apropierea Renașterii.* VIANU, L. U. 53. *Gustăm puțină carne friptă.* STANCU, R. A. I, 26. *Sînt un tip jalnic, cu puține trăsături omenești.* T noiembrie 1962, 28. *O fîntînă lină, Cu apă puțină.* BALADE, III, 15. *Musca pentru puțină dulceață Își răpune viața.* ZANNE, P. I, 561. *Cap mare, minte puțină.* id. ib. II, 47. *Vorbă multă și treabă puțină.* id. ib. 819. *Multe flori sînt pe lume, dar puține miroase.* id. ib. 610. *La cuptorul cald puține lemne trebuiesc.* id. ib. III, 137. *Ai și tu puțină brînză la pulină și crezi acum că ai cășărie.* id. ib. 485. *Cine mănîncă mult, mănîncă mai de puține ori.* id. ib. 620. *Mai bine mîncare puțină, decît boală lungă.* id. ib. 640. ◇ Loc. adv. **De puține ori** = rareori. *De puține ori biruiți de unde mergea a să bate, să întorcea.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. **În puține zile** (sau, rar, **ceasuri)** = peste cîteva zile (sau ceasuri); p. ext. într-un viitor (foarte) apropiat; într-un timp (foarte) scurt. *În puține Ceasuri după obiceai să înarmară, Măcar nu le părea prea bine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 236. *În puține zile toate fură După această poruncă făcute.* id. ib. 338. *Rănit în războaie, soldatul căzuse Și-n puține zile chinuit muri.* ALEXANDRESCU, O. I, 161. *Ridică, în puține zile, alt bordei.* SADOVEANU, O. XI, 272. ◇ Expr. (Rar) **Puțin la minte** = **a)** prost **(B IV 1).** Cf. DL, DEX; **b)** naiv **(2).** Cf. CADE. (Învechit, rar) **Puțin la simțire** = nesimțitor **(3).** *Un bou ca toți boii, puțin la simțire ... Dobîndi în cireadă un post însemnat.* ALEXANDRESCU, O. I, 230. ✦ (Substantivat) Ceea ce este (sau ar trebui să fie) în cantitate mică, în măsură mică, în număr redus; ceea ce reprezintă o cantitate valorică redusă. *Am făcut ceaste căzanie ... să o primească, ... căre și puținul bine îaste de folos* (a. 1644). BV I, 146. *Cei puțini ce au scăpat cum au putut s-au dus la Iași.* R. POPESCU, CM I, 458. *Îaste mai cu lesnire a greși urmînd mărturisirea și hotărîrea celor puțini decît a celor mulți.* MOLNAR, RET. 100/17. *Cu puțin se sătura.* ASACHI, S. L. I, 267. *Din români, puțini căzură.* BĂLCESCU, M. V. 52. *Puțini din scriitorii noștri și-au cunoscut misiunea de scriitor român.* CR (1848), 4[3]/58. *Profităm mai mult de puținul cc-l dobîndim cu anevoință.* BOLLIAC, O. 261. *Trebuie să înțeleagă dar orișicine ce grea e sarcina acestor puțini.* CARAGIALE, O. III, 78. *În puținul cît a scris, a putut da întructîva măsura talentului său.* GHEREA, ST. CR. I, 198. *Lor li-i drag puținul Ce-l dai.* MURNU, O. 104. *Hoții l-au călcat și l-au prădat și de puținul ce mai avea.* HOGAȘ, DR. I, 22. *Școlar, cu puținul de acasă, anevoie dusese greul.* BASSARABESCU, V. 82. *Rup din puținul pe care-l au ... ca să-l prefacă în bani.* GALACTION, A. 231. *Din puținul ăsta mai și furați?* VLASIU, A. P. 426. *Binevoiește a lua loc și a gusta din puținul care-l avem.* SADOVEANU, O. X, 102. *Puținul cît îmi trebuie să trăiesc, am.* CĂLINESCU, E. O. II, 84. *O ajutase să-și vîndă puținul care îi mai rămăsese.* STANCU, R. A. V, 139. *Puțini suie, mulți coboară.* CREANGĂ, P. 248. *Mulți văd, dar puțini înțeleg.* ZANNE, P. II, 795. *Cine spune multe, face puține.* id. ib. 742. *Cei mulți nu așteaptă pe cei puțini.* id. ib. IV, 220. *Fiecare nădușește după cîștig, dar puțini îl dobîndesc.* id. ib. V, 152. *Traista săracului, cu pufin nu se umple.* id. ib. 558. *Mai bine cu puțin și vesel, decît cu mult și necăjit.* id. ib. VIII, 467. ✦ (Învechit; despre prețuri; în opoziție cu mare[1], ridicat) Scăzut, mic. *Nu va putea niciodată fabricantul să dea marfa în puținul preț în carele îl pot da cei care țin cherhanele mai mici* (a. 1824). DOC. EC. 325. *Pămîntul avea puțin preț.* I. IONESCU, C. IV/11.

2. Adv. În cantitate sau în măsură redusă, în număr mic; în cantitate, în măsură sau în număr insuficiente. *Și puțin cîn' se va munci, mari daruri priimi-vor.* CORESI, EV. 236. *De va hi mai puțin, să-i mai întorc eu bani* (cca 1620). BUL. COM. IST. IV, 164. *Să se guste puțin.* PRAV. GOV. 78[r]/1. *Am făcut ceaste căzanie ... către carea îndemn pe fiecene să o primească măcar puțin* (a. 1644). BV I, 146. *Asta nu e puțin cînd o zice o gură indiferentă.* NEGRUZZI, S. I, 65. *Sînt bolnav ...; de aceea puțin îți voi scrie.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 510. *Prea mult un înger mi-ai părut Și prea puțin femeie.* EMINESCU, O. I, 185. *Domnia lumii e a celor care vorbesc puțin.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 228. *Să facem puțin bine, acolo unde putem îmbuna o asprime.* C. PETRESCU, Î. II, 109. *Îi bolnavă de moarte nevasta mea: doarme bine, mănîncă bine, de lucrat ar lucra puțin.* ZANNE, P. II, 502. *Cine vorbește mult, face puțin.* id. ib. 838. *Cine mai puțin mănîncă, are și mîine ce mînca.* id. ib. III, 619. *Puțin dai, puțin porți.* id. ib. V, 241. ◇ **Mai puțin** = (în) afară de ..., fără, minus **(2).** *Făina ce căpăta, mai puțin uiumul, o întindea pe toate.* CONV. LIT. XLIV[2], 79. **Cel** (sau **pe) puțin** = (exprimă delimitarea restrîngerii unei stări, manifestări, acțiuni etc. la un stadiu minimal acceptat ca necesar, indicat, potrivit, posibil etc.) în orice caz; măcar **(I 2),** barem; în cel mai rău caz. *Cel puțin au strîns 10 cori.* BIBLIA (1688), 102[1]/35. *Adeseori el pierdea împreună cu punga și viața sau, cel puțin, sănătatea.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Trebuie ca această faptă să aibă cel puțin un văl, o umbră de dreptate.* ODOBESCU, S. I, 18. *Cel puțin ea-l va fi avizat!* AGÎRBICEANU, A. 50. *Cel puțin să plesnească fierea și într-însul.* REBREANU, I. 25. *Cel puțin verbal, situația trebuia lăsată sub sigiliile desăvîrșitei discreții.* GALACTION, O. A. I, 56. *Fumează sau cel puțin ține necontenit în colțul gurii o pipă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 189. *Hotărîră să se odihnească cel puțin un ceas.* id. O. III, 175. *Eu cel puțin n-am văzut niciodată un înger.* VLASIU, A. P. 14. *M-a lua cu el la o serată. Au fost pe puțin zece perechi.* id. D. 314. *Era curioasă să știe cel puțin de unde le are.* SADOVEANU, O. XI, 46. *Cel puțin dacă aș salva pe față.* CĂLINESCU, B. I. 177. *Lasă-ne o clipă să ne deprindem cel puțin cu chipurile noastre noi.* T septembrie 1962, 6. **Cît de puțin** = în cît de mică măsură, în foarte mică măsură, (aproape) deloc. *Nu se ocupă cît de puțin de trebile statului.* CR (1846), 23[2]/31. *Ai avut destulă vreme să-nțelegi cît de puțin aș fi în stare să rănesc pe cineva.* CARAGIALE, O. VII, 254, cf. DM, DEX. **Cîtuși de puțin** = (în construcții negative) nici în cea mai mică măsură; nicidecum. *La tot ce s-a produs ca literatură originală de teatru cîtuși de puțin nu i se cade acest nume.* CARAGIALE, O. V, 249. *O lună întreagă-ți va vorbi despre acest scriitor și de tot ce-a scris el, fără să se tulbure cîtuși de puțin.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193, cf. DM, DEX. **(Puțin) cîte puțin** sau **(cîte) puțin, puțin** = pe rînd, în mod progresiv, încetul cu încetul, încet-încet. *Cîte puțin, puțin, drumul făcîndu-se mai greu, am început a simți obosirea.* NEGRUZZI, ap. TDRG. *Amețeala îl părăsi puțin cîte puțin.* DELAVRANCEA, S. 152. *Puțin cîte puțin negurile se risipeau.* BRĂESCU, O. A. I, 294. *Orășelul ... moare cîte puțin în fiecare zi.* id. ib. II, 300. *Puțin cîte puțin, numele lui e aproape uitat.* OPRESCU, S. 218, cf. DM. *Se lumina puțin cîte puțin.* BARBU, P. 251, cf. DEX. *Cîte puțin pilind, cel mai frumos ac vei scoate din cel mai urît fier.* ZANNE, P. V, 495. **Pe puțin** = cu un preț scăzut; ieftin. Cf. DM, DEX. **Mult-puțin** sau **mai mult sau** (sau **ori) mai puțin** v. mult **(2). Nici mai mult, nici mai puțin** v. mult **(2).**

3. Adj. (Învechit) Care este de dimensiuni sau de proporții reduse; care este cu volum redus, cu capacitate mică. *Puțină părticea.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/26. *Duse pe marele prinț în odaia puțină și joasă.* COȘBUC, AE. 157.

4. Adv. Cu dimensiuni sau proporții reduse; cu volum redus. *Reliefarea sonorităților iernii prin asociere cu acele ale unor vreascuri uscate, menține ima-*

ginația seriitorului într-o arie puțin întinsă, VIANU, A. P. 246. ☐ *O cameră puțin spațioasă.*

5. Adj. (Învechit și popular) Mărunt **(I 3)**, scund, scurt. *O jigănie ... de stat ... puțină și mică fiind.* CANTEMIR, IST. 96, cf. DL, DEX.

6. Adj. Care are durată scurtă, care reprezintă un interval scurt de timp. *Să pocăi ... puțină vreme.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 89[r]/4. *Să-și mai petreacă cu el puțină oarece vreme.* GORJAN, H. I, 2/22. *Te spăriu, ... îmi zise după puțină tăcere.* NEGRUZZI, S. I. 51. *Acestuia, întronat de puțin timp, îi lipsea o capitală,* ODOBESCU, S. I, 16. ◇ L o c. a d v. **În (sau peste) puțină vreme** ori **în (sau peste) puțin timp** = curînd. *Peste puțină vreme va pieri numele tău* (a. 1705). GCR I, 355/8. *Nădăjduiesc a fi organizat, în puțină vreme, 150 școale.* AR (1830), 1[1]/21. *Peste puțină vreme doamna Vrînceanu se ivea în ușa magaziei.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 45. *Peste puțin timp aveau să răsune aplauze.* S iulie 1960, 46.

7. Adv. Pentru scurt timp, pentru un interval mic de timp; cîtva timp. *El însuși puțin a împărățit.* C. CANTACUZINO, ÇM I, 58. *Să să odihnească puțin.* R. POPESCU, ÇM I, 267. *Stete puțin cu îndoită minte, Dar murgul îi sare și rînțează.* BUDAI-DELEANU, T. 183. *Ungaria răsuflă puțin de mișcările armelor,* BĂLCESCU, M. V, 87. *Stă puțin pe gînduri.* ALECSANDRI, POEZII, 198. *Eu mă las puțin, că mai-a trecut ciolan prin ciolan cu nunta voastră.* CREANGĂ, P. 5. *Stai puțin, mă-ntorc îndată.* CARAGIALE, O. II, 10. *Să ne odihnim puțin, stăpîne.* ISPIRESCU, L. 6. *După ce ne oprirăm puțin la o colibă părăsită, cumpănirăm în valea Craçăului.* HOGAȘ, DR. I, 10. *Lasă-mă puțin în voie, singură să mă deștept.* EFTIMIU, Î. 124. *Am pus foc, asadar, am suflat puțin să se încingă.* VLASIU, A. P. 35. *Stăturăm puțin de vorbă.* SADOVEANU, O. VI, 190. *Nu vreți să stați pe loc puțin?* ARGHEZI, VERS. 338. *Ionuț, vin' puțin înăuntru.* DAVIDOGLU, M. 12. ◇ **Peste** (sau, învechit, **în) puțin** = în curînd, în scurt timp de acum încolo, nu peste mult timp; într-un viitor (foarte) apropiat. *Peste puțin ... muri.* VĂCĂRESCUL, IST. 258/23. *Dar peste puțin și pe dînșii iacă Vine tot aceiaș belea.* BUDAI-DELEANU, Ț. 275. *Peste puțin negura va pieri.* MARCOVICI, D. 14/21. *Așa este nădejde cum că peste puțin vom scăpa de acest năcaz,* GT (1838), 1[1]/42. *Să-mi scrii ... la Viena, unde în puțin vom ajunge.* KOGĂLNICEANU, S. 2. *Peste puțin, tăcerea lor fu semn că amîndoi erau acufundați în somn.* AȘACHI, S. L. II, 38. *Emirul va fi fără îndoială redus, peste puțin, a intra în Maroc,* CR (1846), 2[1]/12. *Peste puțin, prin mijlocirea vistierului Ion, ... priimi iarăși cinstea și dregătoria sa,* BĂLCESCU, M. V. 30. *Are de gînd să se întoarcă ... peste puțin.* ISPIRESCU, L. 105. *Peste puțin, un soldat ... înaintă schiopătînd.* BRĂESCU, O. A. I, 223. *Peste puțin am simțit că sîntem uzi pînă la piele.* STANCU, R. A. I, 76.

8. Adj. (Și prin lărgirea sensului) Care are forță, intensitate, putere scăzută. *În toate cîte zicea era oarecum o puțină ironie.* CR (1848), 15[3]/58. *Cu puțină sforțare, îi se cunosc și coloarea legăturii acestor cărți.* IORGA, P. A. I, 11. *Tîrziu, cînd conteni zloata, vorbi iarăș cu mai puțină asprime.* SADOVEANU, B. 30. *S-a oprit ... o clipă în prag, îngăduind ochilor să se deprindă cu lumina puțină.* GALAN, Z. R. 281. *Urcați ca fumul, imnuri liniștite, Pentru soare, pentru pămînt, Și pentru puțina flacără care sînt.* ISANOS, Ț. L. 70.

9. Adj. De valoare, de calitate scăzută, de importanță redusă. *O descoperire de puțină importanță.* (S)

10. Adv. În oarecare măsură, întructva, cît de cît; oarecum, cam, insuficient de ... (sub raport intensiv, calitativ). *Puțin nu de-a focma cu îngeri în slavă I-a-ntrece și-n cinste fără de zăbavă.* DOSOFTEI, PS. 28/3. *Împăratul ... nu puțin mîniindu-se, s-au sfătuit ... să meargă în Ungaria.* SINCAI, HR. I, 219/1. *Ploaia și furtuna au mai contenit puțin.* DRĂGHICI, R. 73/29. *Teme-te dar ... puțin de viitor.* MARCOVICI, D. 16/4. *Am mas în Reșov, tîrg mărișor, dar puțin frumos.* KOGĂLNICEANU, S. 8. *Semănai ieri foarte puțin religios la suvenirea primelor tale amoruri.* CR (1848), 6[3]/61. *Rămase toată viața puțin cam zăpăcit.* AGÎRBICEANU, A. 211. *Privirile ... îi se opresc pe urechile, puțin rășchirate, dar frumos întoarse.* GÎRLEANU, N. 50. *Adăugă puțin mai tare ...* BASSARABESCU, V. 91. *Surise puțin ironic de explicațiile fiului său.* REBREANU, R. I, 261. *Nu simțea decît că-l durea capul puțin.* MIRONESCU, Ș. A. 36. *Iese pe terasă, cu ochii cîrpiți de somn și puțin buimăciț.* SEBASTIAN, T. 10. *Locuința era puțin demodată.* CĂLINESCU, S. 416. *Îl durea inima simțindu-l pe Costache puțin înstrăinat de el.* CAMIL PETRESCU, O. III, 156. *Pe un scaun rotund ... un bărbat cu gambetă cenușie pe cap, dată puțin pe ceafă.* STANCU, D. 357. *Eram singur și puțin trist.* BARBU, P. 7. *Îți place să bați cîmpii și să-ți sperii puțin prietenii.* T august 1964, 55. ◇ (Sport) **De puțin** = la mare luptă, după un mare echilibru de forțe. Cf. DEX.

11. Adv. (Precedat de „mai[1]", servește la formarea comparativului de inferioritate) *Asediații nu stătură mai puțin vițejește decît asediatorii.* BĂLCESCU, M. V. 56. *Fierul, metal mai puțin nobil decît hidrogenul, descompune apa la temperatura obișnuită.* CHIM. AN. CALIF. 154. [Servitorul] *e mai puțin scrobit ca înainte.* T, decembrie 1964, 33. ◇ (Cu al doilea termen al comparației subînțeles) *Noaptea ... este mai puțin tristă.* MARCOVICI, R. 7/20. *Acel îngrozitor lucru mai puțin cumplit se pare.* CONACHI, P. 292. *În Italia, zelul religios fu mai puțin fierbinte.* BĂLCESCU, M. V, 37. *Mai puțin brusc, mai puțin supărătoare.* CR (1848), 15[2]/63. *Ceea ce este însă și mai puțin ușor, chiar pentru cei cari știu bine limba din care traduc ..., este de a scrie totdeodată și frumos românește.* ODOBESCU, S. II, 367. *Începea să-mi fie mai puțin antipatic.* GALACTION, O. A. I, 160. *Domnul Lai ... era mai puțin încîntat.* SADOVEANU, O. XI, 422. *S-a spus adeseori ce scriitor de seamă este Nicolae Bălcescu; caracteristicile lui stilistice au fost însă mai puțin remarcate.* VIANU, A. P. 29. *Cînd plîng cei pii, e mai puțin trist.* H. LOVINESCU, T. 93. *Aristița ... părea mai retrasă și mai puțin mîndră.* PREDA, M. 187. *Cei mai mulți ... au fost promovați în dregătorii mai puțin importante.* STOICESCU, S. D. 72. *În alte ocazii mai puțin somptuoase și oficiale ..., el se afirmă ca desăvîrșit executant.* S februarie 1960, 50. *Galeriile pe care merg încep să-mi pară mai puțin misterioase.* ib. ianuarie 1961, 16. *Cînd starea sufletească a poetului este mai puțin deprimantă, el așterne în versuri și tonalități vii.* V. ROM. decembrie 1964, 158. (E x p r.) **Cu atît** (sau, învechit, **atîta) mai puțin** = într-o măsură și mai mică (determinată de împrejurarea respectivă). *Nu voi, măria ta, să amăgesc pe nimeni și cu atîta mai puțin pe stăpînul meu.* FILIMON, O. I, 112. ☐ *Cu atît mai puțin trebuia să pleci.* **Nu mai puțin ...** = (măcar) în egală măsură, de asemenea, deopotrivă. *Credem că și d-voastră, nu mai puțin decît noi, sînteți în neașlîmpăr.* ap. GHICA, A. 747. *Otilia înfățișa nu mai puțin femeia lui ideală.* CĂLINESCU, E. O. I, 327. ◇ (Precedat de „cel mai[1]", servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) *Cel mai puțin dureros ... mod de sinucidere.* CARAGIALE, O. II, 136. *Cel mai puțin reușit dintre tablourile expuse.* DL.

12. Adv. (Învechit; în construcții negative) Cît pe-aci, gata-gata. *De inimă rea, puțin de n-au murit.* URECHE, ap. CADE. *Perîră greci mulți și puțin de nu pieri și împăratul.* MOXA, 389/29. *Iară preutul cîtu-i era puterea, alerga la beserecă și, deca sosi, afla groapa săpată și trupul svîntului puțin neluat.* VARLAAM, C. 458. *Aici, pe prispa unui rotariu, puțin de nu era să rămînem chiori.* CREANGĂ, A. 125.

— Pl.: (adj.) *puțini, -e.* — Și: (învechit) **puțân, -ă, puțîn, -ă, puțún, -ă, potîn, -ă** adj., adv.

— Lat. ***putinus** (= *pittinus*).

PUȚINÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A împuțina. Cf. DRLU, TDRG.
— Prez. ind.: *puținez.*
— V. **puțin.**

PUȚINÁRE s. f. (Învechit) Împuținare. *Cela ce era să mă mîntuiască den puținarea firii* (a. 1710). GCR I, 366/17, cf. DRLU. *Ce puținare de suflet Și ce frică în zădar* (a. 1855). IORGA, S. D. XXII, 72.
— Și: **puținire** s. f. DRLU.
— V. **puțina.**

PUȚINĂTÁTE s. f. Faptul sau însușirea de a fi puțin.
1. Cantitate sau număr mic, redus; cantitate sau număr insuficient; micime **(2)**, (rar) puțintime, (învechit și regional) puținime **(1)**, (învechit, rar) puțineală. Cf. puțin **(1)**. *Din pricina puținătății și lipsei ăstor fel de cărți ... m-am silit ... să pun în lucrul tipografiei această carte* (a. 1643). BV I, 134. *Să scrbi, pentru puținătatea oștii lui.* HERODOT (1645), 32, cf. CANTEMIR, HR. 477, LB, POLIZU. *Radu Vodă, cum văzu puținătatea moldovenilor, căzu cu toi greul asupra lor.* CONV. LIT. XII, 181. *Puținătatea cea extraordinară a documentilor ungare despre Făgăraș.* HASDEU, I. C. I, 16, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu toată puținătatea știrilor și nesiguranța lor, putem să ne facem o idee satisfăcătoare.* CĂLINESCU, I. C. 20. *Puținătatea și monotonia elementelor de sensibilizare.* VIANU, A. P. 332. *S-a mirat ... de puținătatea cunoștințelor lui Filip într-o problemă atît de însemnată.* V. ROM. aprilie 1954, 161. *Este îndeobște cunoscută puținătatea știrilor documentare asupra epocii antice a pămîntului românesc.* CL 1957, 251. *Acește probleme nu sînt — după cît se vede — numeroase, dar tocmai puținătatea lor ... dovedește caracterul lor primar.* S ianuarie 1961, 77, cf. DEX.
2. Dimensiune, proporție, volum sau capacitate redusă; micime **(1)**. Cf. puțin **(3)**. *Altădată diminutivele au sens ironic, izvorît din faptul că ele denumesc obiecte de dimensiuni reduse: micimea, puținătatea etc. provoacă nu numai simpatie, ci și ironie.* IORDAN, STIL. 179. *Era domol în mișcări și avea totdeauna un zîmbet domol pentru puținătatea trupească și pentru neastîmpărul colegului român.* PAS, Z. I, 306, cf. DL. *Puținătatea trupului În* SCL 1973, 52, cf. DEX.
— **Puțin** + suf. *-ătate.*

PUȚINEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Puținătate **(1)**. Cf. CLEMENS.
— **Puțin** + suf. *-eală.*

PUȚINÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv. Diminutiv al lui puțin.
1. Adj. (Învechit și popular) Puțintel **(1)**. *Se fie dzilele lui puțineale și piscupia lui lua-va altul.* PSALT. HUR. 95^{v}/22. *Că mai bine iaste puținea dobîndă cu derept, decît bucate multe cu nederept.* CORESI, EV. 404. *Lasă aducă puținea apă și să speale picioarele voastre.* PALIA (1581), 65/2. *Duceți-vă iarăși și cumpărați încă puținel grîu.* ib. 186/21. *Ștefan Vodă tocmise puținei oameni despre lunca Bîrladului* (a. 1625). GCR I, 71/17. *Acela preste puținei ai să prigestuiască.* PRAV. GOV. 120^{v}/5. *Oameni ce era cu el cu puținel suflet și flămînzi.* BIBLIA (1688), 179^{2}/10. *Era un sat despre partea lui Dispot cu puținelă casă.* N. COSTIN, L. 450. *Acest Enias nu cu puținei oameni au fost ieșit din rîsipa Troadei.* CANTEMIR, HR. 95. *Puținele zile trecînd, au sosit și acel agă cu fermanul împărătesc.* R. GRECEANU, CM II, 160. *Filip avu și el puținea oaste, vru să se bată cu el dar nu putu.* ALEXANDRIA (1794), 36/15. *Puținei turci.* DIONISIE, C. 187. *Am luat această puținiță parte la lucrarea maiestrului.* ODOBESCU, S. III, 313. *Măi, bădiță bădișor, Nu-mi trimite atîta dor Pe gurile tuturor ... Trimite-mi mai puținel Și vin dumneata cu el.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 117. *Era pe vremea aceea cînd sînt bucate cam puținele.* RETEGANUL, P. III, 27. *Da zăpadă ... puțnică, az o da, mîne o lua.* GRAIUL, I, 23. *Că sînt fete puținele, Ți-e drag să te uiți la ele.* FOLC. TRANSILV. I, 230. ◇ (Substantivat) *Corabia* [lui] *... întru ea puținei ..., 8 suflete.* GOD. VOR. 156/24. *Tătarii cei mulți au trecut, iară puținei au rămas.* HERODOT, (1645), 44. *Sultanul ... acum să tăiasă Cu puținei.* BUDAI-DELEANU, Ț. 294, cf. BĂLCESCU, M. V. 239.
2. Adv. (Învechit și regional) Puțintel **(2)**. *Puținel ne grijim de spășenia sufletelor noastre.* CORESI, EV. 382. *Pentru căce va fi mic de vîrstă să va certa puținel.* PRAV. 261, cf. CLEMENS, LB. *Care-i față dănțăușe Mătură gozu la ușe, Pune mătura pe el Să se vadă puținel,* FOLC. TRANSILV. I, 195. ◇ Expr. (Învechit) **Cît de puținel** = în cît de mică măsură, în foarte mică măsură. *Că cine miluiaște, lu Dumnezeu dă, cît de puținel.* CORESI, EV. 40. *Făr-a vedea pe Erotocrit cît de puținel măcar.* PANN, E. I, 27/12. (Învechit) **Cîte puținel** = în mod progresiv, încetul cu încetul. *Și vin să bè cîte puținel.* PRAV. GOV. 38^{v}/6.
3. Adj. (Învechit) Puțintel **(3)**. *Și să vă găsească această poținea scrisoare a noastră în bună pace* (a. 1633). IORGA, D. B. I, 51.
4. Adj. (Învechit) Puțintel **(5)**. *Un călătoriu ... cîndu-i la mijlocul calei află un copaci frumos ... și șede ... pentru puținea odihnă.* VARLAAM, C. 45. *Puținea vreme.* MOLITVENIC (sec. XVII), 304. *Unii și alții cu puținea vreme într-un loc aflîndu-se și vorbind adese, pe lesne pot înțelege.* C. CANTACUZINO, CM I, 46. *Cu puținică vreame mai nainte, o fămeaie împărțindu-și avearea ...* MINEIUL (1776), 181^{v1}/13. *Peste puținea vreame vor să-l scoață și vor să-l închiză într-acel ostrov.* VARLAAM-IOASAF, 59^{v}/28.
5. Adv. (Învechit și regional) Puțintel **(6)**. *Și-ncă* puținel (nișchitu PSALT. SCH. 67) *și nu va fi greașnicul.* PSALT. HUR. 31^{r}/14. *Încăleca de se prembla puținel.* MOXA, 363/8. *Să să odihnească puținel.* URECHE, L. 190. *Ș-am aflpil puținel.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/11. *Puținel cu craiul în vorbă șezînd* (a. 1700). GCR I, 334/9. *Vrînd ca să arate mărirea sa ucenicilor săi și nouă, mai înainte cu puținel.* ANTIM, P. 7. *Să mă odihnesc puținel.* MINEIUL (1774), 138^{r2}/14. *Să fii puținel, să nu naști, că este ceas rău.* ALEXANDRIA (1794), 12/13. *Ia stăi puținel, dragă Voichițo!* NEGRUZZI, S. III, 21. *Mai așteaptă, puținel.* CONTEMPORANUL, I, 690. *Să-l ajungă nu putea, Puținel, și se-neca!* TEODORESCU, P. B, 556. *De-i ședea mai puținel, Mi-i găsi cu sufletel.* HODOȘ, P. P. 82. *Mîrzo, Mîrzo, puiule, Puținel să mai aștepți Pînă mîne-n prînzul mare.* DENSUSIANU, Ț. H. 289.
6. Adj. (Învechit) Puțintel **(7)**. *Ai puținea puteare.* N. TEST. (1648), 305^{v}/34. *Mînea ... numai de ceaiea ce dau puținea virtute.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 143^{v}/5. *Au dat puținel război într-acea zi.* N. COSTIN, LET. II, 13/5. *Au arătat de față ... puținica lor credință.* ANTIM, P. 34.
7. Adv. (Învechit și familiar) Puțintel **(8)**. *Să trezi puținel de boală.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45^{v}/9. *O poftă ți vine Să-și iveasă capul puținel.* BUDAI-DELEANU, Ț. 275. *Puținel să obicinuiese cu acestea învățături.* ȚICHINDEAL, F. 183/2. *Dorește puținel a se plimba.* PANN, E. I, 70/13, cf. LĂCRĂNJAN, C. I, 7.
8. Adv. (În construcții negative) Cf. puțin **(12)**. *De viiață puținel de nu te scăpași.* VARLAAM, C. 82. *Puținel nu căzu de pămînt să se sfarme.* MINEIUL (1776), 11^{v1}/1.
— Pl.: (adj.) *puținei, -ele.* — Și: (învechit) **puțunél, -eă, -ieă, poținél, -eá, -icá** adj., adv.
— **Puțin** + suf. *-el, -ea.* — **Puținică:** cu schimbare de suf.

PUȚINELÚȘ adv. (Învechit și regional) Diminutiv al lui puținel. Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 364, CADE, SFC. II, 204.
— **Puținel** + suf. *-uș.*

PUȚINÍME s. f. **1.** (Învechit și regional) Puținătate **(1)**. *Ceilalți, văzînd puținimea polonilor, s-au împrăștiat.* ȘINCAI, HR. III, II/6. *Puținimea stngelui.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, CADE.

2. (Învechit) Intensitate, forță redusă. *Puținimea ... puterilor.* JIPESCU, ap. CADE.

— **Puțin** + suf. *-ime.*

PUȚINÍRE s. f. v. **puținare.**

PUȚINTÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv. Diminutiv al lui puțin.

1. Adj. (Adesea cumulează și valoare calitativă) Cf. puțin **(1)**. *Cela ce ... o va bate* [pe muierea lui] *cu vrăjmășie pentru puțintea vină, să va certa într-acest chip.* PRAV. 159. *Numai pre mine m-au oprit pentru puțintea mingtiare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 151^{v}/28. *Adapă-mă dară cu puțintea apă.* BIBLIA (1688), 176^{1}/42. *Au ales și el puțintei moldoveni de ai lui.* NECULCE, L. 18. *Nemaiavînd alte oști, fără numai puțintea pedestrime* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 184/24. *Împăratul, mergînd la Cameniță, în puțintele zile o au bătut.* R. POPESCU, CM I, 419. *Loc cu puțintei pruni* (a. 1725). URICARIUL, VII, 17. *Să aducă puțăntea roada către sfînta biserică acest părinte Ianăș* (a. 1731). IORGA, S. D. XIII, 119. *Puțintea ploaie.* CALENDARI (1733), 24/7. *Puțintel stnge.* MINEIUL (1776), 150^{r2}/14. *Iară de va face altmintrilea, stngur poate să fie judecătoriu puțintelei sale învățături.* MOLNAR, RET. 20/17. *Puțintea mieare încă se poate lua de la stupii cei mai buni.* ECONOMIA, 195/19. *Cu mai puțintea sau cu nici cîtă osteneală.* ȚICHINDEAL, F. 192/2. *Puțintică răbdare numai, că dăm peste căpătîiul firului.* HELIADE, O. II, 9. *În puțintele zile ajungînd aproape de capitala Indiei.* GORJAN, H. I, 3/3. *Au pus într-a toate foile cîte puțintel fin.* BĂRAC, T. 26/12. *Of, drag nepoțele! Prea avuși în lume zile puțintele.* PANN, P. V. II, 137/22. *Să-mi facă borș ... și alivence ... și puțintel bulgur.* ALECSANDRI, T. 187. *Ai puțintică răbdare.* CARAGIALE, O. VI, 100. *Și-a agonisit puțintică avere.* SLAVICI, O. II, 105. *Pleacă-mi urciorul să sug și eu puțintică apă pe fîțna lui.* DELAVRANCEA, T. 28. *Cam sptnatic de feliul lui, musteață deloc și barbă puțintică tare.* MIRONESCU, S. 26. *Să-ți iei ceva de mîncare, puțintel rachiu bun și tutunul.* SADOVEANU, O. IX, 356. *Dă-i puțintică miere și-o prescură.* ARGHEZI, VERS. 206. *Inimioara mi s-a stins. Puțintică ce-a rămas, Ș-aceea de dor a ars.* POP., ap. HEM 1 511. *Cînd gîndesc, mîndră, la tine, Nu mai am inimă-n mine, Puțintică ce mai este, Nu mai e de vreo nădejde.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 114. *Să bei rachiu puțintel, Ca să nu te-mbeți de el.* BIBICESCU, P. P. 223. *La fîntînă de aurel Spălînd lînă de aurel, Că e-n lume puțintel!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 172. *La noi stn mulț ... În alți sati-s mai puțuntei, că stn[t] și moldoveni.* GRAIUL, I, 476. *La baligă moale puțintică apă trebuie.* PANN, P. V. II, 101/5. *Puțintică sare pururea în tigvă să păstrezi.* ZANNE, P. IV, 107. ◇ (Substantivat) *Ci Justinian, cu puțintei dintru ai săi oștindu-se ..., au întrat în cetate.* ȘINCAI, HR. I, 134/38.

2. Adv. Cf. puțin **(2)**. *Dintr-acel prisos să să plătească toată datoria țării, din an în an cîte puțintel.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. *Se luminează puțintel, a ploaie.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 370. *Erai cuprins de respect și puțintel de frică.* PAS, Z. I, 207. *De puțuntel ce mînca Lumea toată se mira.* MARIAN, SA. 84. *Dă-mi, Doamne, și nu-mi da mult, Dă-mi, Doamne, mai puțintel, Și dă-mi lucru frumușel.* FOLC. TRANSILV. II, 523.

3. Adj. (Învechit) Cf. puțin **(3)**. *Puțintea jalbă cît de mică ... să fie fost, n-ar fi luat domnia.* IST. Ț. R. 11.

4. Adj. (Adesea determinat prin „la trup" sau, popular, „la făptură") Cf. puțin **(5)**. *Mărica e un boboc de fată; cam puțintică, dar ce să-i faci.* DELAVRANCEA, S. 42. *Uriașii puțintei Tot mai repede scăzură.* COȘBUC, P. I, 296. *I-altt de puțintică la trup ... că parcă făptura ei se pierde.* SANDU-ALDEA, D. P. 59. *Căpitanul Floroiu, puțintel, delicat și cu fața blondă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 10. *Era puțintică la făptură.* C. PETRESCU, A. R. 50. *Un om puțintel și pămîntiu, veșnic nebărbierit.* I. BOTEZ, B. I, 117. *S-a însurat c-o feliță puțintică la trup.* SADOVEANU, O. VI, 574. [Mitropolitul] *arătîndu-se firav și puțintel în ușa catapetesmei, cădea ... în jilțul din altar.* ARGHEZI, B. 118. *Sări din mijlocul mulțimii o femeie între două vîrste, puțintică la trup.* STANCU, R. A. II, 312. *Vedeți cum o învăluie vîrtejul, ... cum merge, puțintică la trup.* PAS, Z. I, 134. *Femeie mică, cu brațele subțiri, cu trupul puțintel.* PREDA, R. 66. *Bărbatul nu-i bai Că-i puțintel, Să fie mintea la el.* ZANNE P. IV, 255.

5. Adj. Cf. puțin **(6)**. *Păstrați puțintică tăcere!* ◇ Loc adv. **În puțintică vreme** = (foarte) curînd. *În puțintică vreme trebuie să se dea* [= predea]. ap. GHICA, A. 306.

6. Adv. Cf. puțin **(7)**. *Pentru nevoia trupului dormea puțintel.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 253/8. *Andriiaș ... s-au lăsat supt un brad să odihnească puțintel.* N. COSTIN, L. 593. *Îi rugă să o îngăduiască puțintel.* MINEIUL (1776), 44^{v2}/34. *Așteaptă puțintel.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424. *Ar trebui să se odihnească puțintel.* CR (1846), 52^{2}/39. *Puțintel mai odihnește; În toată partea privește.* BĂRAC, A. 73/13. *Poci oare să mai dorm puțintel? CR* (1848), 10^{2}/63. *Așteaptă puțintel, am de dat o poruncă grabnică.* CARAGIALE, O. II, 266. *Să se ducă și ea prin cetate, să se mai răsufle puțintel.* ISPIRESCU, L. 309. *Stătu puțintel în cumpănă.* SADOVEANU, O. XI, 32. *Să stăm de vorbă puțintel.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 59. *Era foarte ostenit și înceta puțintel de a zice.* SBIERA, P. 8.

7. Adj. (Învechit) Cf. puțin **(8)**. *Nicicît de puțintea îndoială și întunecare să nu fie în hotărîre.* MICU, L. 64.

8. Adv. Cf. puțin **(10)**. *Și atunce puțintel l-au mustrat.* NECULCE, L. 174. *Pe cale mergea alăturea, însă hanul puțintel mai nainte.* R. POPESCU, CM I, 563. *Puțintel nestatornic.* CALENDARI (1733), 44/6. *Puțintel mai sus din dreptul vadului morei* (a. 1766). URICARIUL, XVII, 153. *Era ollean ca și mine și puțintel cam rudă după mamă.* GHICA, S. 4. *Da ceva elenica te-a învățat tată-tău? — De, ce să zic, stăpîne?... Mă cam pricep puțintel.* FILIMON, O. I, 122. *Cade-n brînci și se ridică Dînd pe ceafă puțintel Toată lîna unui miel.* COȘBUC, P. I, 225. *Aseară ... Puțintel s-a dat Cam la colț de pat.* TEODORESCU, P. P. 25.

— Pl.: (adj.) *puțintei, -ele.* — Și: (învechit) **puțăntél, -eă, -ică,** (regional) **puțuntél, -eá, -ică** adj., adv.

— **Puțin** + suf. *-el, -ea,* prin apropiere de *mititel.*

— **Puțintică:** cu schimbare de suf.

PUȚINTELÚȘ, -Ă adj., adv. (Învechit) Diminutiv al lui puțintel.

1. Adj. Cf. puțintel **(1)**. *În pumn puținteluș lut galben luai.* CANTEMIR, IST. 134. *Am să-ți dau puținteluș vin.* CĂLINESCU, S. 317. ◇ (Substantivat) *Acest al mieu puținteluș pentru mult, mititeluș pentru mare dar, cu rugămintea spre priimire îl aduc.* CANTEMIR, în BV I, 360.

2. Adv. Cf. puțintel **(2)**. *Mai scoase capul să mai vadă puținteluș.* ȚICHINDEAL, F. 148/12.

3. Adv. Puțintel **(8)**. *Puținteluș într-o parte se deade.* CANTEMIR, IST. 78.

— Pl.: **(1)** *puținteluși, -e.*

— **Puțintel** + suf. *-uș.*

PUȚINTÍME s. f. (Rar) Puținătate **(1)**. *Pretind ... a cunoaște, de pe mulțimea sau puțintimea perișorilor ... cu care e ...(cărăbușul) acoperit pe pîntece și picioare, cum va fi vara ce urmează.* MARIAN, ap. CADE.

— De la **puțintel.**

PUȚIȘOÁRĂ s. f. **1.** (Popular și familiar) Diminutiv al lui puță **(1)**; (învechit) puțuică, (familiar) puțică **(1)**.

2. (Mai ales la pl.) Produs culinar preparat din cartofi fierți, făină și ouă, avînd formă de baton presărat cu pesmet prăjit în grăsime și cu zahăr. Com. din BUCUREȘTI.

3. (Anat.; regional) Omușor **(2)** (Dănești — Vaslui). ALR I/I h 33/512.
— Pl.: *puțișoare.*
— **Puță** + suf. *-ișoară.*

PUȚÍN, -Ă adj., adv. v. **puțin.**

PUȚOÁCĂ s. f. v. **pleioică.**

PUȚÓI s. m., s. n. **I. 1.** S. m. (Familiar) Puță **(3).** Cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, CIAUȘANU, V. 193.
2. S. m. (Prin nord-estul Olt.) Țoi (pentru țuică, rachiu etc.). Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 193.
3. S. n. pl. (Regional) Țurțuri de ghiață (Fîntîna — Rupea). ALR I 432/164.
II. S. m. (Bot.) **1.** (Regional) Sîngele-voinicului *(Nigritella nigra).* Cf. TDRG, PANȚU, PL.
2. (Prin Olt.) (Fruct de) ardei iute *(Capsicum annuum).* Cf. CV 1951, nr. 9—10, 47, GL. OLT.
3. (Regional) Specie de cartofi lungăreți, gălbui. Com. FURTUNĂ.
— Pl.: **(I 1, 2, II)** *puțoi,* **(I 3)** *puțoaie.*
— **Puță** + suf. *-oi.*

PUȚOLÍ vb. IV v. **puțului.**

PUȚUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Bucov.) A curăța. Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 80, SFC IV, 139, CV 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107, GLOSAR REG. ✦ Spec. (Complementul indică încălțămintea) A lustrui. *Mi-am puțuit ciubotele.* CV 1950, nr. 11—12, 40, cf. LEXIC REG. 107, GLOSAR REG. ✦ Spec. (Regional) A țesăla (Vatra Moldoviței — Gura Humorului). ALR I 418/375. ✦ Spec. (Regional) A spoi (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR II/I MN 117, 3 787/365.
2. Tranz. Fig. (Bucov.) A certa, a dojeni; p. ext. a bate. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, cf. CV 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107.
3. Refl. (Regional) A se găti, a se împodobi (Negrileasa — Gura Humorului). Cf. A VI 4, GLOSAR REG.
— Prez. ind.: *puțuiesc.*
— Din germ. **putzen.**

PUȚUIÁLĂ s. f. **1.** (Prin Bucov.) Lustruire a încălțămintei. LEXIC REG. 107.
2. Fig. (Regional) Ceartă, dojană. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.
— Pronunțat: *-țu-ia-.* — Pl.: *puțuieli.*
— **Puțui** + suf. *-eală.*

PUȚÚICĂ s. f. (Învechit) Puțișoară **(1).** Cf. LB 565.
— Pl.: *puțuici.*
— **Puță** + suf. *-uică.*

PUȚUITÚRĂ s. f. (Prin Bucov.) **1.** Lustruire a încălțămintei. Cf. LEXIC REG. 107.
2. Fig. Ceartă, dojană. LEXIC REG. 107.
— Pronunțat: *-țu-i-.* — Pl.: *puțuituri.*
— **Puțul** + suf. *-tură.*

PUȚULÉȚ s. n. (Rar) Diminutiv al lui **puț**[2] **(I 1).** Cf. DDRF, CADE.
— Pl.: *puțulețe.*
— **Puț**[2] + suf. *-uleț.*

PUȚULÍ vb. IV v. **puțului.**

PUȚULUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Transilv.; complementul indică încălțămintea) A lustrui. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 10. *Puțuluiește-ți păpucii.* MAT. DIALECT. I, 189. ✦ (Prin sud-vestul Transilv.) A țesăla. *Am fos' la tunari; aveam doi cai,... îi puțuluiam, le dam apă, ovăs.* DENSUSIANU, Ț. H. 180.
2. Refl. (Prin nord-estul Transilv. și prin nordul Mold.) A se găti, a se împodobi. *Da' ce te mai puțuluiești atîta?* I. CR. VI, 127, cf. COMAN, GL. *Nu te mai puțului!* MAT. DIALECT. I, 189.
— Prez. ind.: *puțuluiesc.* — Și: (regional) **puțuli** (MAT. DIALECT. I, 89), **puțurlui** (CV 1950, nr. 11—12, 40), **puțurui** (LEXIC REG. 107), **puțoli** (ib. 10) vb. IV.
— Din magh. **pucol.**

PUȚULUIÁLĂ s. f. **1.** (Prin Bucov.; în forma *puțuruială)* Lustruire a încălțămintei. Cf. LEXIC REG. 107.
2. Fig. (Regional) Bătaie (Ilișești — Gura Humorului). CV 1950, nr. 11—12, 40. *I-am tras o puțuluială bună.* ib.
— Pronunțat: *-lu-ia-.* — Pl.: *puțuluieli.* — Și: **puțuruiálă** s. f. LEXIC REG. 107.
— **Puțului** + suf. *-eală.*

PUȚÚN, -Ă adj., adv. v. **puțin.**

PUȚUNÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv. v. **puținel.**

PUȚUNTÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., adv. v. **puțintel.**

PUȚURÉLE s. n. pl. (Regional) Diminutiv al lui **puțuri** (v. **puț**[2] **I 1).** Cf. BL VI, 161, DM. *Fapt-am, Doamne, iar am fapt Puțurele-n cîmpurele, Cine apă c-a băut Toț mie mi-a mulțumit.* TEODORESCU, P. P. 29. *Făcut-am ... Puțurele în cîmpurele, Să bea ciobănașii din ele.* ȘEZ. XIII, 115.
— Pl.: *puțurele.*
— **Puțuri** (pl. lui *puț*[2]) + suf. *-ele.*

PUȚURGĂU s. n. v. **puțurgoi.**

PUȚURGÓI subst. **1.** Subst. (Regional) Rachiu. Com. din PARVA — NĂSĂUD.
2. S. n. (Prin Maram.; în forma *puțurgău)* Spirt denaturat. Cf. LEXIC REG. 21.
— Pl.:? — Și: **puțurgău** (pl. *puțurgaie)* s. n. LEXIC REG. 21.
— Etimologia necunoscută.

PUȚURLUÍ vb. IV v. **puțului.**

PUȚURUÍ vb. IV v. **puțului.**

PUȚURUIÁLĂ s. f. v. **puțuluială.**

PUVNÁRI s. n. v. **pumnar.**

PUVNÍ vb. IV v. **pufni.**

PUVÓI s. n. v. **puhoi**[1].

PUVUIÁLĂ s. f. (Anat.; regional) Flăminzare (Rădești — Cîmpulung). ALR I 1 085/776.
— Pronunțat: *-vu-ia-.* — Pl.: *puvuieli.*
— Etimologia necunoscută.

PUZDÁRIE s. f. v. **puzderie.**

PUZDĂRIE s. f. v. **puzderie.**

PUZDÉRIE s. f. **1.** (La sg. cu sens colectiv) Resturi lemnoase care cad din tulpina cînepei sau a inului la melițare, destrămare etc. (folosite pentru aținarea focului); (regional) spîhdării, zgreben. *Ardzînd cuptoriul cu rășină și cu naftă și cu puzderie (pozderii* v, *puzderii* C). PSALT. 329. *Și va fi virtutea lor ca puzderiia cîlților.* BIBLIA (1688), 456[1]/39, cf. ANON. CAR. *Cîlți de in sau de cînepă care să nu aibă multe lemnișoare sau puzderii ... Bate-i cu o nuielușe ... să cază puzdăriile* (a. 1805). GRECU, P. 96, cf. LB. *Un smoc subțire de in sau de cînepă se învălătucește pe degit ... și cade toată pozderiia și rămîne numai lăoru.* I. IONESCU, C. 155/1, cf. POLIZU. *Spicu grîului crește lung de-o palmă și des ca păsderea.* GHICA, S. 140, cf. LM. *O, tu, crai cu barba-n noduri ca și cîlții cînd nu-i perii,*

Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. EMINESCU, O. I, 83. *Hlujul tău s-a prefăcut în pozderie.* CREANGĂ, O. 293, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cade focu în puzdării și se aprinde casa sub ochii tăi.* VLASIU, A. P. 343, cf. GRAUR, E. 86. *Puzderiile sînt îndepărtate de pe fibre prin operații de curățire, constînd în structurare, bătere, destrămare etc.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX. *Mai bine pe la bordușele noastre Cu pozdeie de cănepă acoperite.* POP., ap. GCR II, 334. *Venit-au, venit,... Cu puzderie de la meliță, Cu rositură de pe copaci.* MARIAN, NU. 207. *Lovită mănușa cu limba fringătoarei ce se învîrte în cui, cad jos puzdăriile, iar în mînă rămîne fuiorul.* BREBENEL, GR. P. *Petrică, Petrican, Cu luleaua de cocean, Cu ciubucul de pizdării.* I. CR. II, 232, cf. III, 120, com. din POIANA-VAȘCĂU, CIAUȘANU, V. 187, GR. S. V, 122, GREGORIAN, CL. 61, A I, II, III, V, VI, IX. *Ca pizdării se aprinde,* se spune despre omul cu temperament aprins, coleric. Cf. ZANNE, P. V, 499. *Am o sucnă minie, plină de pozderie* (Stelele). SBIERA, P. 322, cf. GOROVEI, C. 357. *Am o prostire Plină de posdire* (Cenuș). GOROVEI, C. 65; cf. PASCU, C. 20. ◇ Expr. (Popular) **A (se) face puzderie** = a (se) sfărîma, a (se) face praf; a (se) distruge. *Fac puzderie orice-mi cade sub mînă.* NEGRUZZI, S. III, 119. *Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ciitorul, că te face puzderie!* DELAVRANCEA, H. T. 9. *Globurile străvezii [de săpun]... cresc, se umflă ... și plesnesc deodată, se fac puzderie.* BRĂESCU, A. 50. *S-a răvășit totul în el și s-a făcut puzderie.* POPA, V. 336. *Și d-oi sta a mă mînia, Pune-oi mîna pe durda, Pe durda; pe nebuna, Pizdării vă voi făcea.* PĂSCULESCU, L. P. 280. ◇ (Prin analogie) *Codia biciului i-s-a spart în hășchii și sar din ea puzderii meliațe de șoldurile uscate ale bieților cai.* DELAVRANCEA, S. 205. ✦ (Regional) Pleavă (I 1). CADE. ✦ (Prin Olt. și prin nordul Mold.; la pl., în formele *păzdării, pozderii*) Surcele (pentru aprins focul). Cf. N. REV. R. XIV, nr. 22, 349, L. ROM. 1960, nr. 5, 35, ALR II/I h 275/414.

2. Cantitate mare de praf, de stropi de ploaie, de fulgi etc. (răscolită de vînt, împrăștiată). *A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; și cade, cade puzderie mărunță și deasă.* DELAVRANCEA, S. 4. *Un vînt cu foane repezi le zvîrle-n obraz puzderia de stropi.* VLAHUȚĂ, O. A. 135. *Întindea brațe din ce în ce mai mari spre puzderia de fulgi.* BASSARABESCU, V. 50. *Nourii se grămădeau și se zbăteau ca niște site uriașe sub care se învolbura vîntul cu șfichiuri de ger, spulberînd puzderiile.* SADOVEANU, O. XIII, 589. *Vîrtejurile se ridicau cu repeziciune, se răsuceau, se subțiau și se risipeau apoi în puzderie, coloane groase și negre de pulbere.* STANCU, U.R.S.S. 180. ◇ Fig. *Podul de la Cernavodă și Dunărea pustie tresăriră vagi, sub puzderiile serei pornite către noapte.* GALACTION, O. A. I, 48. *Căldura creștea, și-n puzderia de aur ciocîrlia își porni cîntecul.* SADOVEANU, O. VI, 174. *Scularea din puzderii s-a săvîrșit treptat. Te-ai dezlipit din umeri și, răzimat pe coate, Văzuși că ridicarea pe șale nu se poate.* ARGHEZI, VERS. 382.

3. (De obicei la sg., urmat de determinări, de obicei la pl., introduse prin prep. „de") Număr, cantitate (extrem de) mare de (sau din) ceva; grămadă, mulțime (I). *Puzderie de stele lucioase.* NEGRUZZI, S. II, 134. *Puzderie de gramatici.* CREANGĂ, A. 88. *De-atunci s-au stins în neguri puzderie de stele.* GOGA, POEZII, 249. *Rînd pe rînd o puzderie de copii și-au întins nesigure mîini după faldurile rochiei.* ANGHEL, PR. 23. *Am văzut atîta puzderie de oameni.* PETICĂ, O. 231. *Puzderie de fapte mici.* GALACTION, O. A. I, 42. *Salcîmi mulți din a căror puzderie de flori se răspîndea o mireasmă îmbătătoare.* STĂNOIU, C. I. 88. *Puzderie de mici poligoane multicolore.* KLOPȘTOCK, F. 22. *Au trăit împreună o viață întreagă, au făcut puzderie de copii.* VLASIU, D. 227. *Soarele împrăștia puzderie de raze.* SADOVEANU, O. V, 15. *Cînd venea el, pe sub masă fata găsea puzderie de coji.* CĂLINESCU, B. I. 255. *După războiul trecut au apărut o puzderie de lucrări.* RALEA, S. T. III, 7. *Pe ulițele orașului întîlnirăi puzderie de oaste turcească.* CAMIL PETRESCU, O. III, 172. *Pe malurile lui se ivesc o puzderie de flori de cîmp.* BOGZA, C. O. 159. *Din puzderia de amănunte se desprind două portrete bine conturate.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Amenințările mari se sfărîmau în puzderie de amenințări mai mici.* PREDA, M. 59. *Și le-am zărit privirile grele, Ca o puzderie de stele rele.* DEȘLIU, G. 43. *Mînînd puzderii De păsări vuitoare cu moarte și cu foc.* LABIȘ, P. 197. *Devii cu plăcere tributarul puzderiei de nimicuri.* VÎN. PESC. septembrie 1962, 14. *Puzderie de lăcuri.* ib. august 1964, 14. *Puzderie de pește.* SBIERA, P. 118. *Îngrozită de atîta puzderie de copii la așa sărăcie.* ȘEZ. IX, 49. ◇ (Urmat de determinări în genitiv) *Puzderia nenorociților te aduc la o vagă indiferență.* GALACTION, A. 406. *Față de puzderia tătarilor și cazacilor, craiul n-avea decît a treia parte.* SADOVEANU, O. XI, 315. *Adînc vuia satul de puzderia armatelor.* CAMILAR, N. I, 218. ◇ (Așezat după substantivul determinat) *Un brad se scutură și curg înghețatele-i flori, puzderii.* PĂUN-PINCIO, P. 73. *Eră o nuntă aleasă, boierească și nuntași puzderie.* SBIERA, P. 147. ◇ (Adverbial) *Cică-s patrioți ... Deodată au răsărit în țară pozderie, și tot unu și unu!* ALECSANDRI, T. 38. *Ce dracu faceți voi, că vine peștele puzderie.* CONTEMPORANUL, VI₁, 118. *Noaptea ascultă foșgăitul gîndacilor negri, năvălind puzderie din găuri.* C. PETRESCU, C. V. 216. *Furnicile ... au năvălit puzderie pe trunchi.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Asemenea lucruri a avut, puzderie, pesemne, bunica.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *Unde începură, mări tată, să vie din toate părțile împărăției oameni, puzderie.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 9.

— Pl.: *puzderii.* — Și: (învechit și regional) **puzdărie** (LB, LM, BARCIANU, ALEXI, W., A III 2, 16, 17, 18), **pozdărie** (POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., GR. S. V, 122, A I 23, 24, II 4, 6, 12), **pozderie**, (învechit) **pusdărie** (LM), **pusdérie** (id. ib., BARCIANU), **păsdére** (TDRG), **pozdărie** (LB, LM), (regional) **puzdărie** (A III 3) s. f., **păzdării** (N. REV. R. XIV, nr. 22, 349, L. ROM. 1960, nr. 5, 35) s. f. pl., **pizdărie, pizderie** (TDRG, I. CR. III, 120, CIAUȘANU, V. 187), **posdíre, pozdáre** (GREGORIAN, CL. 61, A I 17, 20, 21, 22, 26, 31, 35, II 8, 12) s. f., **pozdărăi** (A I 12, 13) s. f. pl., **pozdéie** s. f.

— Din v. sl. **поздрии**.

PUZLÍC s. n. v. **pruslue.**

PUZZOLÁNĂ s. f. **1.** Material de construcție bogat în bioxid de siliciu, solubil în soluții alcaline, întrebuințat ca adaos hidraulic la fabricarea cimentului. Cf. LTR², DN², DER, M. D. ENC.

2. (Geol.) Tuf format din sedimentarea cenușii vulcanice, rezistent la apa de mare. Cf. DN³.

— Pronunțat: *-ţo-*.

— Din it. **puzzolana.**

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ "CAROL I" BUCUREȘTI
OT. 10 1984
16249/92